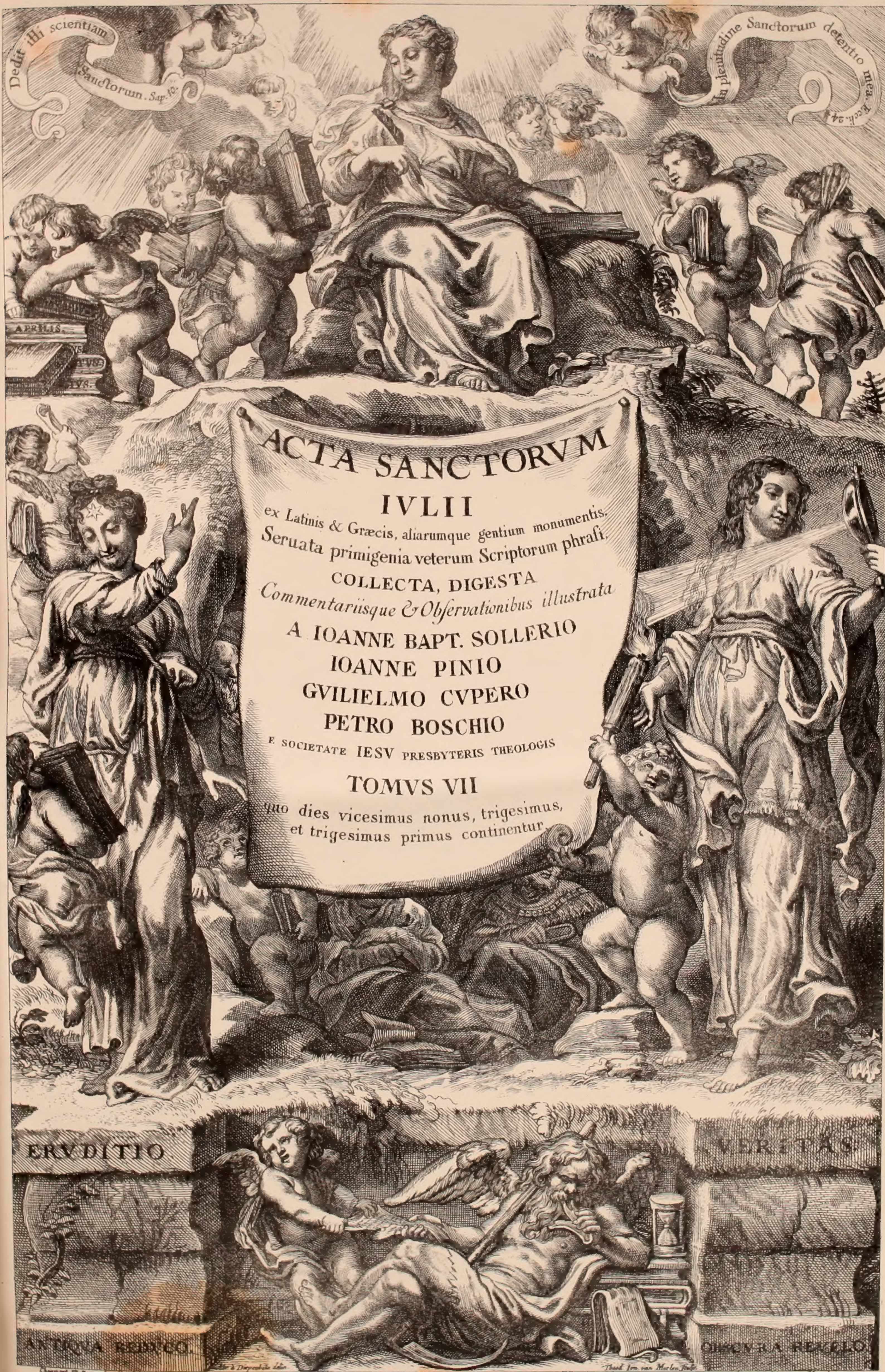

ACTA
SANCTORUM

PARISIIS. — EX TYPIS V. GOUPY, VIA GARANCIÈRE, 5

PARISIIS & ROMÆ, APVD VICTOREM PALME. M.DCCC.LXVIII

ACTA
SANCTORUM

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur

EX LATINIS ET GRÆCIS, ALIARUMQUE GENTIUM ANTIQUIS MONUMENTIS

COLLECTA, DIGESTA, ILLUSTRATA

A JOANNE BAPTISTA SOLLERIO, JOANNE PINIO, GUILIELMO CUPERO
PETRO BOSCHIO

E SOCIETATE JESU PRESBYTERIS THEOLOGIS.

EDITIO NOVISSIMA, CURANTE JOANNE CARNANDET

JULII TOMUS SEPTIMUS

QUO DIES VICESIMUS NONUS, TRIGESIMUS, ET TRIGESIMUS PRIMUS CONTINENTUR

PARISIIS ET ROMÆ
APUD VICTOREM PALMÉ, BIBLIOPOLAM

1868

MARIÆ ANNÆ

REGIÆ PRINCIPI HUNGARIÆ, BOHEMIÆ,

ET SERENISSIMÆ ARCHIDUCI,

DUCI BURGUNDIÆ, BRABANTIÆ, LUXEMBURGI,
LIMBURGI, GELDRIÆ, STYRIÆ,
CARINTHIÆ, CARNIOLIÆ: COMITI FLANDRIÆ, NAMURCI,
TYROLIS, GORITIÆ, etc.

Tomus hic de Actis Sanctorum Julii mensis, Augustissimo Parenti consecrati postremus, eo quidem titulo Tibi inscribitur, ARCHIDUX SERENISSIMA, quod natu minor in Austriaca serie, et ipsa postrema es ordine; ast alia non defuere urgentioraque argumenta quæ librum hunc Tibi præcipue vindicarent, idque imprimis quod Sanctos licet solito pauciores contineat, tales certe complectatur, quos amore Dei et proximi ferventissimos, Tibi potissimum venerandos imitandosque proposuisti. Patieris etenim, DOMINA MEA SERENISSIMA, ea me confidenter eloqui, quæ de Tuis præclaris virtutibus, non in Aula solum Paterna, sed tota passim Vindobonensi urbe, imo ditionibus Austriacis universis, quin et toto Romano imperio laudatissime circumferuntur; ut jam nunc eo videaris studiose contendere, quo Te Sanctorum exempla deducunt, hortantur, exstimulant. Loquamur apertius; ea in Te quantumvis tenella Archiduce, elucescunt veræ Christianæ pietatis specimina, ut Urbis totius amorem Tibi conciliaveris, animos, corda, tenerrimosque sensus pridem obstrinxeris, eo felicissimo omine, quo non Romani solum imperii sed orbis totius Europæi delicium Te aliquando fore augurantur universi, eosque adeo populos fortunatissimos vel modo audacter prædicare non dubitent, quos Serenissimæ Archiducis Mariæ Annæ suavissimo imperio subesse contigerit. Porro quemadmodum singularibus corporis eximiisque animi dotibus ornatissima es, (Augustissimum enim Genitorem vel in imagine refers) sic iis præcipue virtutibus excellis, quæ Augustissimo Austriaco sanguini congenitæ, Te, jure quasi hereditario, præter ceteras reddunt amabilissimam. Clementiam loquor affabilitati conjunctam, quam a protoparente religiosissimo Imperatore Rudolpho, in posteros olim transfusam, eos inter perpetuo claruisse accepimus,

mus, atque in Augustissimo Genitore perseverantem, non sine summa voluptate experti aliquando sumus. Age vero : ea modo inspicere liceat, quibus ætati Tuæ competenti maxime exercitio ad virtutum omnium pretiosissimam gemmam eniteris, innatam nempe illam Austriacis Principibus in Deum ter Optimum Maximum ardentissimam devotionem, quæ pari quodammodo flexu in ejus amicos, Cœlites Sanctos, diffunditur, quos quam Tibi caros habeas, qua item veneratione prosequaris, mihi quam testatissimum est : illudque imprimis, quod præter ardentem cum Deo communicationem, nihil suavius Tibi possit obtingere, nihil jucundius, quam si cum Sanctis ipsis in Sacrorum librorum lectione Tibi liceat conversari. Egregia enimvero ad solidissimas virtutes incitamenta, quemadmodum oblatum hic Tibi, SERENISSIMA PRINCEPS, de Actis Sanctorum volumen, exemplis perspicuis non minus quam admirandis abundantissime demonstrabit. Ut de vetustissimis simul et longe illustrissimis Ecclesiæ Catholicæ incomparabilibus Præsulibus Germano et Lupo non loquar, recentiora exempla sunt, quæ in duobus Augustissimi Jesu nominis insignibus plane cultoribus, S. Joanne Columbino et S. Ignatio Loyola, admirandum prorsus in modum emicuerunt : ille negotiis secularibus et lucri aviditati immersus, hic militari gloria tumidus, ita librorum Sacrorum lectione in viros alios commutati sunt, ut spretis calcatisque mundanis omnibus, tum lucris et voluptatibus, tum honoribus et vanitatibus nuntium fortissime juxta ac constantissime remiserint, animarum ad Deum convertendarum facti lucratores avidissimi, tum vero adorandi Jesu Servatoris nominis flagrantissimi prædicatores. Ex iis Ignatium Tibi singulariter in deliciis esse, ARCHIDUX SERENISSIMA, perspectissimum habeo, eum nempe Sanctum, quem olim Augustissimi Carolus et Ferdinandus insigni cultu vivum prosecuti sunt, singulares nascentis tum Societatis nostræ Patroni, Patres, ausim dicere; æque ac Ferdinandus ille alter Græciensibus, Viennensibus innumerisque aliis monumentis tota Societate celebris non minus quam venerandus : cui cedere noluisse videtur Avus Tuus Augustissimus, æternæ memoriæ, atque æternum de Sanctis meritus, Leopoldus et ipse Ignatius, et Sancti patrocinium non obscure expertus; neque cessurum confidimus Genitorem Augustissimum, operis hujus nostri munificentissimum Mæcenatem. Ad S. Ignatium redeo, cujus Vitam ad ceteras Tuas virtutes præluxisse, ex iis, quæ quotidie præbes egregiis speciminibus, explorasse videor. Ecquid enim aliud loquuntur memorata illa Tua erga Numen supremum ardens dilectio? Quid tenerrimus in suavissimum Jesum amor? Quid in Sanctos veneratio? Quid erga res omnes sacras, quin et homines Deo consecratos laudatissima reverentia? Reliqua prosequamur, oculosque

in eam virtutem flectamus potissimum, quam S. Ignatius Societatis suæ tesseram quodammodo esse voluit, angelicam morum innocentiam, in Te usque adeo refulgentem, ut virginalis in vultu sese continuo prodat verecundia, vel ob levissimos nævos etiam oscitanter commissos. Aut vehementer equidem fallor, aut indicia istiusmodi strenuam Te et vigilantem Serenissimarum Amitarum, quibus Sanctissimus Parens Noster adeo cordi est, imitatricem fore atque æmulatricem haud obscure præsagiunt. Quid solas Serenissimas Amitas, singularibus suis virtutibus toti orbi Christiano notissimas, appello, dum tot alia Augustissimi sanguinis fulgentissima lumina præcesserunt, quæ Gynæceum Halense a tot lustris prædicat, et porro laudare non desinet vel ipsa sera posteritas, imo æternum perseveratura jucundissima memoria Ignatianarum illarum, quas Tibi non minus caras quam notas esse, manifeste ostendit parium virtutum in tenerrima ætate præmatura licet, at constans æmulatio? Orationis limites excedam necesse est, ARCHIDUX SERENISSIMA, si reliquas Tuas cum S. Ignatio communes dotes enumerare contendero; ast ea sane prætereunda minime est, qua non solum divina aut sacra fervide meditaris, verum et Tuum illud est ornamentum prorsus singulare, quo etiam Christi membris, pauperibus præsertim et egenis, summa commiseratione, non sine illustrium matronarum Tibi obsequentium stupore, succurrere consuevisti. Ignosce, DOMINA MEA SERENISSIMA, si e plurimis exemplum unicum seligam memoratu longe dignissimum: dum non ita pridem sacri Jubilæi tempore misericordiæ viscera ita Tibi commovisti, ut quod anno forte non uno ærariolum in arbitrarios usus sensim collegeras, illud totum quantum, largissima sane manu, in pauperes erogatum volueris, eo animata vere Christiano argumento, quod ex tam sancta Jubilæi consecutione, potiorem Tibi thesaurum obventurum rectissime argueres; eorum utique non immemor, quæ ex sacris lectionibus felici memoriæ mandaveras, DA PAUPERIBUS ET HABEBIS THESAURUM IN COELO, ut monet sapientissimus ille cœlestium bonorum Œconomus, qui vana omnia seculi blandimenta expertus, viam longe securissimam ad æternum duraturas divitias apertissime demonstravit. Neque hoc contenta, alium Tibi thesaurum paras non minus æstimabilem, dum sollicito eoque quotidiano orandi studio, id curare soles quam maxime, ut propitium habeas largitorem bonorum omnium; quo piissimo artificio thesauri cœlestis vadimonium, ad sanctissimi Patroni exemplum, ut virgo de numero prudentum, Tibi securissime comparasti. Macte vero animis, MARIA ANNA SERENISSIMA, et quam gloriose cœpisti dignissiman Austriaca Principe vitæ semitam, ut firmo tramite teneas, dicatum hic Tibi oblatumque de Sanctis volumen præ oculis habere non desinas. Atque ut a principio ordiri Tibi liceat,

eam,

eam, inter Sanctos alios omnino non neglexeris, virginem utique sanctissimam, quæ Christo ipsi Servatori hospitium præbere meruit: Martham illam, inquam, quæ ad obsequendum Domino, vel nimium sollicita fuisse memoratur. Eo Te, SERENISSIMA PRINCEPS, vel modo anhelantem conspicor, ut et officio consimili Tibi fungi concedatur, quoties Augustissimæ Eucharistiæ particeps, Dominum etiam Tuum, Salvatorem amantissimum, devotissime suscipies, in quo venerando, laudando orandoque numquam poteris esse nimis sollicita. Unam hanc e multis, sacrosancto Dei verbo laudatam virginem selige, quam Tibi, PIISSIMA ARCHIDUX, in exemplum etiam proponi posse existimem, cui tot alias in eodem libro adjunctas incomparabiles heroidas, effuso, pro Sponso vere virgineo, sanguine laureatas, non sine stupore miraberis, quarum si minus vestigia Tibi sequi fas sit, at certe invictam fortitudinem attentius contempleris, animos inde susceptura, quibus ita ad perseverantiam in recte cœptis promovearis, ut quæ modo tenuioribus lineamentis virtutum specimina præclare exhibes, eadem usque in beatam senectam, numquam intermitti patiaris. Neque vero tædeat umquam eo progredi, quo Te optimus Patronus invitaverit, suavissima etiam in eum finem documenta daturus. Illic, mihi crede, tamquam in speculo intueri meditarique licebit omnium virtutum insignia prorsus, quæ inclytissimus Patriarcha Noster Ignatius, non filiis suis dumtaxat, sed omni hominum generi, etiam Principibus Augustissimis exempla et miranda et imitanda reliquit, quæ ego hic frustra singillatim enumeravero, dum in libro ipso luculentissime exhibentur. Nunc Te postremum alloquar, DOMINA MEA SERENISSIMA, hortarique non verebor quam impensissime, ut quem Tibi ducem in ordinanda totius vitæ pia sanctaque serie jam nunc proposuisti, eumdem et Tibi patronum tutelarumque perpetuo adsciscas, quemque innumeris prope miraculis, clientibus etiam afflictissimis ubique terrarum benigne succurrisse intelliges, de ejus patrocinio eo fias securior, quo gloriosis ejus vestigiis religiosius perges insistere. Fortunatius nihil Tibi vovere ac demississime augurari possunt

SERENISSIMA ARCHIDUX

ARCHIDUCALIS SERENITATIS TUÆ

Clientes Devotissimi

JOAN. BAPT. SOLLERIUS

JOANNES PINIUS

GUILIELMUS CUPERUS

PETRUS BOSCHIUS

Societatis Jesu.

SYNOPSIS

TOMI SEPTIMI

DE ACTIS SANCTORUM

JULII

Est hic ultimus prænotati mensis Julii tomus, tres solos ultimos mensis dies XXIX, XXX et XXXI complexus, quibus referuntur Sancti propriis suis nominibus solum octoginta octo, anonymi vero trecenti et octoginta quatuor, præter varios non expresso numero manipulos. Sanctorum nominatorum paucitatem supplent illustriores Sancti aliquot, de quorum præclarissimis gestis plura pertractanda fuerunt, ut mox docebimus. Solita est ad ordinatam claritatem, virorum divisio, per receptos in Ecclesia gradus *Ecclesiasticum* nempe, *Monasticum* et *Sæcularem*, ultimam porro classem constituentibus Sanctis feminis, sub titulo *Sexus feminei*, servato etiam ubique de more regionum ordine.

EX STATU ECCLESIASTICO

In Oriente solus inter antistites sanctos occurrit *Constantinus*, istius nominis patriarcha CPolitanus, ab aliis synonymis posterioribus, etiam patriarchis, orthodoxia sua, tamquam characteristica discretus. Est et solus etiam in Africa *Firmus* Tagastensis episcopus, qui in Fastis vetustioribus plane ignotus, S. Augustino debet, quod in Romano hodierno locum obtinuerit : firma nempe voluntate nec mentiendi, nec hominem, apud se occultatum, vel morte intentata, prodendi. De Romano Pontifice *Felice* II lites et controversiæ : ut non inepte signum dixeris, cui contradiceretur; pluribus ejus famam, sanctitatem ac martyrium lacerantibus, paucioribus causam ejus, tamquam ferme desperatam, meticulose tuentibus, absterritis nempe libello aliquo supplice, cujus supposititiam præfationem mirum est tot viris doctis imponere potuisse. Eversa ea satyra, expenduntur explicanturque omnia, quæ a nonnullis sanctis Patribus de ejus in S. Liberii locum substitutione ac deinde cessione, paulo acerbius dicta odiose congeruntur : certe et constans in Ecclesia cultus, et fides integra et martyrium, aliorum auctoritate merito vindicantur. *Calimerus* Mediolani ordini suo, non geminus sed unicus restituitur, tam insigni veneratione a successoribus episcopis habitus, ut ex iis unus altare aureum ei erexisse memoretur. *Petrus* Ravennatium præsul multis tenebris a Rubeo aliisque involutus, atque e serie locoque suo non recte depulsus, ex Agnelli probatiori chronologia sic restituitur, ut non *Junior* sed *Senior* plane primusque istius nominis postliminio ostendatur, gestis ejus meliori etiam ordine ex eodem Agnello dispositis, præeunte ejus illustratore Bacchinio. Huc spectat Augustissimi nominis JESU cultor eximius, eoque titulo etiam hodie in progenie sua celeberrimus *S. Ignatius*, ab illustri loco natali *de Loyola* dictus, qui ex sæculari militia, Societatis seu militum JESU ductor ac fundator, in sacra sua militia etiamnum vivus, a celebri Exercitiorum spiritualium libro, quam acriter impugnato, tam gloriose defenso et approbato, cursum suum exorsus est. Hinc peregrinatio Hierosolymitana, studia litterarum a veterano prope milite inchoata, Lutetiæ paucorum sociorum aggregatio, unde initia novi plane apostolici clericalis Ordinis Romæ approbati; ejus per orbem, in Indias usque propagatio, acerrimæ persecutiones superatæ, quas inter effulsere favores Pontificii et Cæsarei, variorumque principum, in Germania præsertim, socios adversus hæreses certaturos postulantium; quibus omnibus tenella religio suffecit, dirigente Ignatio, inter obloquia, criminationes, calumnias atque angustias, divina virtute mirabiliter fulto. Quorum omnium accurata redditur ratio, Vitaque de eo a Ribadeneira scripta, ex Maffeio, Orlandino, Bartolo authenticisque archivi Romani documentis mirifice juxta ac copiose elucidatur. Tum vero gloria ejus posthuma, non solum egregiis monumentis, verum et plurimis perpetuisque ad hæc tempora miraculis solidè confirmata est.

E Gallia bina Ecclesiæ sidera, viri vere magni, tomum hunc ornant *Germanus* Autissiodorensis et *Lupus* Trecensis episcopi, Apostolicis temporibus dignissimi. Ille ex duce seu gubernatore provinciæ, viro potente, conjugato, ac superstitioso venatore, stupendo prodigio ferme invitus in clerum primum adscitus, tum presbyter ordinatus, et paulo post, universo populo postulante, episcopus consecratus, simul et exemplum gregis factus, atque incredibili pœnitentiæ et austeritatis genere, vitæ rationem exorsus est, quam inter labores prope immensos ad extremum usque

que

que spiritum constantissime tenuit; non uni Autissiodorensi ecclesiæ, sed toti ferme Galliæ, Britanniæ et Italiæ natus. Suos incredibili labore instituit; Britannos e Pelagianorum luto eripuit, Armoricorum gratiâ Ravennam progressus, ibi gloriosum vitæ finem invenit, vel mortuus ad sedem suam triumphantis in morem reductus. Singula accurate describunt Constantius soluta, S. Hericus ligata oratione, quibus admiranda et genere et numero prodigia subjunguntur. De reliquiis, id miraculo proximum, quod vel vilissima ad ipsum spectantia summo ubique in pretio habita sint et porro habeantur. Quæ omnia operose et accurate eruderata sunt ac dilucide illustrata. Huic suppar, ut cœpi dicere, nec inferioribus gestis, virtutibus ac miraculis illustris *Lupus* ille, Trecensium suorum adversus ferum Attilam prodigiosus defensor, hodieque pretiosis suis reliquiis eorum patronus, Sidonio Apollinari laudatissimus. Celeberrimæ cum S. Germano in Britanniam expeditiones, Vitæ plures de eo scriptæ, uti ætas, parentes, educatio, tum vita ejus monastica, dimissa non invita uxore; secuta in ipso episcopatu vita asperrima, labores, discipuli, secessus non unus, summa apud omnes auctoritas et veneratio, tempus obitus et insignia miracula, ceteraque ad Sanctum spectantia studiose expendenda fuerunt. Non adeo splendida sunt quæ de *Genevœo*, Dolæ in Britannia Armorica episcopo traduntur, uti et de *Prospero* Aurelianensi antistite. Idem dixeris de duobus Metensibus episcopis *Expletio* et *Gosselino*, quorum hic vix ut Sanctus agnosci potuit. Magis emicuit *Guilielmi* Briocensis præsulis infracta fortitudo in tuendis Ecclesiæ juribus, adversus ducem, summum cleri osorem, indeque *Mauclerc* sarcasmo inustum. Præclara, exsilium, relictumque perpetuum monumentum, de Viri sanctitate abunde testantur.

Unum Anglia episcopum suggerit, sedis Cantuariensis egregium vindicem *Tatwinum*, ob susceptam peregrinationem Romanam, unde Pallium retulit, ceterasque meritas prærogativas; æterna idcirco apud suos, non minus quam ob insignem sanctitatem memoria dignus.

EX STATU MONASTICO

Huc referendi 350 anonymi monachi martyres, furentium Acephalorum totidem victimæ, in Historia ecclesiastica notissimæ.

Porro ordinis hujus in hoc tomo Sanctorum paucitatem egregie compensat augustissimi Jesu nominis alter cultor sane præclarus eoque nomine Ordinis religiosi fundator, *Joannes Columbinus* Senis, laicæ ferme familiæ institutor, mirabili, ut ita dicam, metamorphosi, ex avidissimo lucri trapezita, factus venator animarum non minus quæstuosus; tam inaudita morum totiusque vitæ mutatione, ut prodigio simile fuerit, in tam humili vitæ genere, nobiles sectatores nancisci potuisse. Hinc novus in Ecclesia Ordo, a nominis Jesu perpetua prope invocatione *Jesuatorum* dictus. Fundatoris ipsius genus, ætas, Ordinis primordia, exercitia, habitus, progressus, mutationes, oppugnationes, extinctio : tum vero gesta Sancti et miracula, corporis diuturna incorruptio, aliaque eodem spectantia : demum et monialium Jesuatarum institutum perseverans, ejus origo et leges ordinate discutiuntur explicanturque.

In Gallia *Imiterius* jurensis monachus, in loco Cellulæ dicto, latere solitus, solam nominis et sanctitatis famam reliquit. Nec multo notior est vita quam duxere germani fratres apud Treviros solitarii *Bantus* ac *Beatus*, ille ibi antiquo cultu illustris, hic non minori veneratione in Cartusia Confluentina, quo ejus sacrum corpus delatum est, celebrari solitus.

Neothus regio sanguine in Anglia ortus, monachus primum Glastoniensis, inde solitarius, præclarissimis multis, tum naturæ tum gratiæ dotibus ornatus, stupendis etiam prope miraculis ac prophetiæ dono gloriose effulsit.

Apud Belgas cultu magis quam rebus gestis Antverpiæ notus est *Hathebrandus*, illuc translatus ex Frisia, ne iconomachorum pateret injuriis. Dantur lectiones de vita, in quibus id vel præcipue mirandum, virum pauperem plura cœnobia condere potuisse, sed quorum hodie vix supersunt vestigia.

EX STATU SECULARI

Inter Orientales *Callinicus* Gangræ in Paphlagonia martyrii lauream consecutus est : *Joannes* autem miles sub impiissimo Juliano certavit. Quibus adde *Mamantem* et *Basiliscum*. Miles alter *Eudocimus*, dictus *Justus*, magnis post obitum signis refulgens, miro modo CPolim translatus est. *Fabius*, non *Fabianus*, et ipse miles, singulari fortitudine Cæsaream Mauritaniæ illustravit.

Romæ celebratissimi Persæ martyres *Abdon* et *Sennen* non uni dissertationi materiam præbuerunt. Insignes ibidem martyres *Simplicius*, *Faustinus* et *Beatrix*. *Onesimus* porro et socii ex Vasconia martyres Puteolis, easdem ferme controversias renovant, quas alibi difficile fuit evolvere. Ad similes scopulos explorandi etiam fuere *Fantius* et *Deodata*, pro quibus certant Syracusani Siculi cum Taurianensibus Calabris. *Justinus* confessor Tuderti colitur, *Terentius* vero inter patronos Faventinos. At *Rufinus* martyr Assisii aut triplex est, aut ita confusus, ut quem hoc die velint Assisienses, non facile quis explicuerit.

E Septemtrione *Olavus* rex Norvegiæ et martyr inclytus, etiam apud ipsos acatholicos, si non debitum cultum, saltem illustrissimam sanctitatis famam promeritus est, apostolus suorum non minus dicendus quam princeps : qui immensos labores, fidei Christianæ inter suos propagandæ causa susceptos, passasque ab eisdem diras persecutiones, martyrii tandem laurea gloriose coronavit; mirificis clarus miraculis.

Quæ

Quæ omnia ex reconditis Norvegiæ monumentis accersere, quam operosum fuerit, facile intelliget eruditus lector.

EX SEXU FEMINEO

Martha Christi Servatoris hospita, satis nota est ex Evangelio : ejus in Provinciam adventus, iisdem quibus sororis Mariæ Magdalenæ obnoxius est difficultatibus, quas tales non censemus, ut Tarasconenses vetustissima sua possessione deturbandi sint. *Julitta* martyr Cæsareæ in Cappadocia, S. Basilium encomiasten nacta est, quemadmodum et celebres Tuburbitanæ in Africa *Maxima*, *Donatilla* et *Secunda* S. Augustinum.

Major longe difficultas fuit in iis elucidandis quæ de *Lucilla*, *Flora* et *Eugenio* mira admodum et tantum non incredibilia memorantur, eis non absimilia, quæ de *Luceia* virgine et *Auceia* rege barbarorum dedimus 25 Junii : ut ferme dubius hæreas, sintne ambæ historiæ confundendæ.

Helena vidua martyr in Suecia, a S. Brynolfo Scarensi episcopo multis titulis laudari merita est; peregrinatione Hierosolymitana, virtutibus, martyrio, miraculis et perenni fonte in Zelandia Danica illustris.

Atque hi sunt præcipui Sancti de quibus in hoc tomo agitur : reliqua docebunt soliti indices, tum nominum Sanctorum, tum Chronologicus, Historicus, Topographicus, Onomasticus et Moralis.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS

SOCIETATIS JESU FLANDRO-BELGICÆ

ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI

Cum Edictis Philippi II Hispaniarum Regis, deinde Serenissimorum Archiducum Alberti et Isabellæ Belgii Principum, rursumque Philippi III, ac novissime Caroli II Regum, confirmatis 2 *Decembris* 1692, *et* 19 *Junii* 1694, *Provincialibus Societatis Jesu, per Flandrobelgicam pro tempore futuris, potestas facta sit eligendi Typographos et Bibliopolas, qui, ad aliorum quorumcumque exclusionem, soli imprimere ac reimprimere et vendere possint libros et opera quælibet, rite approbata, curantibusque ejusdem Societatis Patribus edita aut porro edenda, sub consueto suæ Majestatis Privilegio, non aliter impetrando, quam in scriptis obtenta et præexhibita licentia prædicti Provincialis; idque sub gravibus pœnis, in contraventores aut aliter impressa importantes statutis, ut latius in ipsis patentibus litteris apparet : cum etiam sua Cæsarea Majestas idem valere voluerit in ditionibus S. R. Imperio subjectis;*

Ego infrascriptus Societatis Jesu per Flandrobelgicam Præpositus Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ad Adm. R. P. N. Præposito Generali Francisco Retz, concedo Jacobo du Moulin *facultatem sic imprimendi, et per se aliosque vendendi infrascriptum opus, ex more nostræ Societatis (quod hisce attestor) recognitum et approbatum; videlicet : Tomum Septimum de Actis Sanctorum Julii, collectis et illustratis per Joannem Bapt. Sollerium, Joannem Pinium, Guilielmum Cuperum, et Petrum Boschium presbyteros theologos Societatis nostræ. In quorum fidem hasce, manu propria subscriptas, consuetoque nostri officii sigillo munitas, dedi Antverpiæ* 7 *Julii* 1731.

GREGORIUS VAN PARYS.

SUMMA

SUMMA PRIVILEGII REGII

Cæsareæ et Regiæ Catholicæ Majestatis diplomate sancitum est, ne quis, præter voluntatem Joannis Bapt. Sollerii e Societate Jesu, ejusve ad illustranda Sanctorum Acta Adjutorum et Successorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, Tomos eorumdem, de argumento illo, vel jam editos vel porro edendos, aut alibi excusos excudendosve invehat, venalesve habeat : qui secus facit, confiscatione exemplarium, et aliis gravibus pœnis mulctabitur: ut latius patet ex litteris, Bruxellæ datis.

Signat LOYENS.

Et ego Joannes Bapt. Sollerius Societatis Jesu, permitto Jacobo du Moulin, ut Tomum Septimum de Actis Sanctorum Julii, meo permissu ab ipso impressum, publicet. Datum Antverpiæ x *Julii* MDCCXXXI.

APPROBATIO

ORDINARII

Tomus hic Septimus de Actis Sanctorum Julii a PP. Joanne Baptista Sollerio, Joanne Pinio, Guilielmo Cupero et Petro Boschio, pari ac priores diligentia ac eruditione elaboratus, utiliter lucem aspiciet. Ita testor Antverpiæ hac XXVIII *Junii* MDCCXXXI.

F. G. ULLENS Can. Schol. Offic. et

Lib. Censor Antverpiæ.

PROTESTATIO AUCTORUM

Quod identidem protestati sunt decessores nostri, in hoc de Actis Sanctorum Opere, se servatas velle Urbani Papæ VIII Constitutiones; neque suis, aliorumve huc relatis Commentariis aliud pondus tribui, quam sit historiæ, ab hominibus errori obnoxiis scriptæ : idem ante hunc Septimum Tomum Julii denuo protestamur.

REVERENDO

REVERENDO ADMODUM IN CHRISTO PATRI NOSTRO

P. FRANCISCO RETZ

SOCIETATIS JESU PRÆPOSITO GENERALI XV

LONGUM AC PROSPERUM REGIMEN, ÆTERNAM FELICITATEM

Quonam casu, seu quanam mea potius felicitate fieri dicam, ut primus gubernationis Tuæ annus, cujus octavus etiamnum prospere ac feliciter admodum labitur mensis, concurrat cum septimo ac postremo nostro mensis Julii Tomo de Actis Sanctorum, qui nunc in lucem prodit; quos inter die 31 ejusdem mensis publico cultu celebratos, tametsi S. Ignatius Loyola locum obtineat postremum, magnam tamen in dicto Tomo partem habet. Et vero duo sunt, quæ meas hasce de optimo nostro Parente lucubrationes, proprio quodam jure Tuo nomini inscribi postulant. Quem enim, amabo, earum potius appellem patronum, quam Te, Ignatii successorem, Ignatii virtutum imitatorem, heredem et exemplar, atque adeo utroque hoc titulo longe meritissimum, ut S. Ignatius, qui in earum decursu totus spirat, vivit ac splendet, matura judicii Tui ac paterni favoris accessione ac suffragatione magis magisque in dies singulos apud exteros quidem innotescat, apud nostros autem illustretur, cum amplissimis apud hos et illos privati ac publici cultus venerationisque erga Sanctum incrementis?

Ignatii successorem dixi; eum videlicet, quem divina providentia egregiis naturæ ac gratiæ dotibus cumulatissime exornatum, per multa ac varia Societatis officia instructum, probatum, honoratum, quasi gradatim, ad supremam universæ Societatis gubernandæ præfecturam fortiter et suaviter jampridem comparavit. Liceat interim mihi hoc loco, Pater admodum Reverende, inoffensa animi Tui modestia, præteritæ vitæ aliquantisper vestigia relegere. Nam postquam Praga, celeberrima Bohemiæ Metropolis, anno 1673, die 13 Septembris, Te mundo dederat; Societati autem Bruna anno 1689, die 15 Octobris, absolutis ante iis studiis, quibus juvenilis ætas ad humanitatem informari solet; discendi ac docendi provinciam mira cum ingenii, tum sedulitatis commendatione exornasti: nam quanta cum subtilitatis celeritate, ac laboris contentione philosophici ac theologici stadii curriculum emensus sis Olomucii, pluribus aliis in pulvere litterario longo post Te intervallo relictis, testis est Olomucensis palæstra, testis etiam Pragensis; quarum illa quidem dum publicos laureæ doctoralis in philosophica facultate honores tibi detulit; hæc vero, dum exdimiis etiam sacræ theologiæ doctoris insignibus Te condecoravit, quam honorifico Te utraque loco habuerit, quantum singularia doctrinæ Tuæ merita ac decora suspexerit, non clam, sed palam, sed in publica orbis luce testatum esse voluit.

Et vero quod doctoris nomen cum docendi exercitatione egregie conjunxeris, intricatis philosophiæ placitis auditores imbuens, ac sacris theologiæ studiis informans summa cum approbatione, prætereo tacitus; uti et Latini oratoris munus; quando majora me vocant. Etenim ad expedienda Assistentiæ Germanicæ negotia designatus, Romamque evocatus, Substituti, quem dicimus, gravissimum munus omnibus prudentiæ sedulitatisque partibus explevisti; idque in octavum omnino annum; dein vastam ac numerosam Bohemiæ provinciam gubernasti; Pragense ad S. Clementem collegium rexisti; factus simul Rector Magnificus Universitatis; secundum item moderator provinciæ; inde Assistens Germaniæ; tum Societatis universæ Vicarius Generalis; præpositus denique Generalis. Quæ cum ita sint, quænam est, si non hæc perfecta rerum præclare abs Te, Pater noster, gestarum gradatio est, qua per tam multa ac varia, tam brevi tempore, et ea quidem Tua ætate obita in Societate ministeria, oculo in Te potissimum intento divina Providentia ad summum ejusdem moderandæ magistratum Te sensim provexit; imo vero singulari prorsus provexit modo?

Etenim vix ad diuturnæ juxta ac laboriosissimæ gubernationis suæ mercedem (uti prorsus confidimus) numquam satis laudandus R. A. P. Michael Angelus Tamburinus pridie Kalendas Martii anno 1730 e vita discesserat; cum, ecce, mox Roma omnium nostrorum oculos atque animos in Te conversos vidit; Congregatio quippe secundum institutum nostrum Nonis Martii Romæ habita, primo mox scrutinio; atque adeo singulari quadam animorum voluntatumque consensione, Te, Pater admodum Reverende, Vicarium Generalem elegit; quæ quidem electio hoc habuit singulare, quod in Congregatione, in qua ea contigit, fuerint Itali, Galli, Hispani; Germanus vero aut Bohemus nemo, præter Te solum Electum; ut vel hinc liquidissime pateat, summis Te in amoribus fuisse

apud nationes omnes, Teque Societatis regimini non tam datum quam natum; quodque ab illis Tibi delatum est suffragium, non tam delatum esse Tibi, quam meritis tot ac tantis debitum Tuis ac persolutum, quibus unus inter alios omnes insigniter excellebas.

Ceterum quantopere delectus ille non a nostris dumtaxat, quam late diffusa est Societas, sed ab extraneis etiam præcipuæ auctoritatis viris probatus fuerit, nihil attinet exsequi pluribus. Quanta autem vigilantia, prudentia, dexteritate, quam indefesso atque assiduo labore amplissimum Vicarii Societatis munus cum Assistentis Germaniæ, ad quam provinciæ in Societate pertinent omnino decem, officio conjunxeris novem mensium spatio, ex eo imprimis intelligi potest, quod ex tot et tam variis terris congregata Societas, Te primo rursum scrutinio suum Præpositum Generalem XV elegerit pridie Kalendas Decembris eodem anno 1730; idque tanta denuo animorum consensione, ut septuaginta octo Electorum jurata et secreta suffragia in Te convenerint omnia, præter unum unicum, non computato Tuo. Qua re sola non modo confirmantur insignia plane Reverendæ admodum Paternitatis Tuæ merita; sed manifestissimæ calumniæ convincitur mendax fama, quæ primo sparsit in Urbe Romana, deinde in alias etiam terras detulit, Societatem in deligendo Generali studia in contraria et factiones esse divisam. Finxisset improba etiam turbas fortasse in electionibus Patrum Assistentium, et aliorum, si id ad conflandam more suo invidiam Societati, tantopere retulisset.

At bene, quod hujus nostræ Societatis auctor et dux Jesus, qui Ignatio ac sociis ejus Romæ se propitium fore promisit olim in insigni illa apparitione, qua in agro Romano spectabilem sese atque amabilem Sancto exhibuit; sic etiam hoc tempore oculis respexerit propitiis PP. Electorum Cœtum, ita eorum animos dirigendo, ut ipse electionis actus primo scrutinio non perfectus dumtaxat fuerit, sed perfectus etiam dici debeat perfectissimo fere modo, quo res hujusmodi perfici possit. Porro electio Reverendæ admodum Paternitatis Tuæ sicut a sinceris ac probe gnaris meritorum Tuorum æstimatoribus exspectata, ita ab Urbe tota, ita a summis et imis, ita ab ipso etiam Christi in terris Vicario (cujus Sedem et annos bene fortunet Deus!) assensu et Tibi et Societati universæ prorsus honorifico comprobata fuit; in regionibus vero exteris, regnis, Imperiis a supremis quoque Principibus non mediocri gratulatione, et Tui nominis commendatione excepta.

Atque hic quidem cum nostrorum tum externorum fuit de Te sensus, Pater optime: quam vero contra vilis, quam nullus de Te Tuus? Enimvero ut Te electum vidisti, præclarum, quantum quidem in Te erat, primi Societatis nostræ Præpositi Generalis exemplar imitatus, Congregationi generali gravissimis verbis contestatus es: « Si per Constitutiones nostras liceret, Te delatam dignitatem » sine dubio detrectaturum: crucem quippe esse, quæ per omnem vitam ferenda sit, et in qua mo- » riendum. Sed quoniam detrectare non posses, Te eam subiturum: flagitare vero Sacrificia et pre- » ces Patrum, ut illam exemplo S. Andreæ (cujus festus tunc agebatur dies) ad gloriam Dei per- » ferres. Quod si imposita Tibi Societatis administratio aliquando non esset e divina gloria, et So- » cietatis bono futura, ut Deus Opt. Max. brevissimo eam tempore circumscriberet. » Quis ad hanc Tuam, Pater amantissime, orationem, suavissimam utique ad devinciendos Tibi filiorum animos illecebram, fuerit sensus, quam dulces animorum motus, non facile verbis explicem; et, me tacente, obortæ passim omnibus Patribus congregatis lacrymæ loquebantur.

Jam vero Congregationi generali, cui ex officio summa cum auctoritate præeras, quantum profueris, quantum admirabili Tua prudentia, quæ diuturna experientia ac longo rerum usu collecta, et, ut ita loquar, excocta erat, eam juveris; quantum expeditissimo in rebus dubiis definiendis, implicatis ex tempore enodandis, consilio et dexteritate sublevaris; quam egregie existimationem de Te ante conceptam sustinueris, spem auxeris, exspectationem superaris; dicat pro me universus Patrum congregatorum Conventus, quem hic testem appello. Habet sua verba sincerus animus, simulatus sua: aliud observantiæ, aliud assentationis ingenium est; illud profecto sine ulla adulationis specie, sine ullo erroris periculo aperte ac vere hic pronuntio; si redintegranda fuisset electio, omnes omnino et singulos, ne uno quidem dempto, in Te conspiraturos fuisse; imo etiam solius inspirationis vi, nullo adhibito scrutinio, Te Generalem una omnes voce conclamaturos. Quæ quidem redeuntium in provincias Patrum communis passim vox.

Ecquis autem fando explicet, quam pathetica oratione sub finem Comitiorum generalium Patres congregatos compellaveris; quanta exultantis animi significatione extuleris omnium caritatem, cum debita in dicendis sententiis libertate conjunctam toto Congregationis tempore; ut certe pudere debeat extraneos illos, qui nescio quas dissensiones inter convocatos Patres fervere, tum in ipsa urbe Roma sparserunt, tum in exteras etiam regiones pervulgarunt: quanta benevolentia sis pollicitus, Te, prout antea pro felici Patrum in Urbem adventu feceras, ita tunc pro ipsorum prospero suas in provincias reditu, plura singulis hebdomadis Sacrificiorum millia, ex iis, quæ ad Tuam intentionem a Societate fiunt, Deo Opt. Max. oblaturum, donec de eorum reditu certior redderi eris: quam propensa denique voluntate approbaris votum Patrum, ex singulari animorum conjunctione profectum, ut, dum quis e prædictis Patribus ex hac vita discederet, omnes eo e numero superstites, præter solita Societatis suffragia, pro defuncto Sacrificium facerent peculiare. Quæ cum ita se habeant; nonne optimo jure inscribendæ Tibi erant nostræ, quæ nunc publicam lucem aspiciunt, de gestis S. Ignatii lucubrationes, tamquam meritissimo in moderando universæ, quam ipse instituit rexitque, Societatis gubernaculo, ejusdem sancti nostri Parentis successori?

Longior

Longior sim, Pater admodum Reverende, et modestia Tua abutar, si virtutes Tuas reliquas singillatim consecter, a S. Ignatii spiritu atque exemplo in Te quasi transfusas et hereditarias. Illas certe tum in Constitutionibus suis tradidit Vir sanctus, *cum Perfectam Præpositi Generalis formam describeret*, inquit Ribadeneira in Præfatione ad librum quintum Vitæ; tum in se expressit: *nam nihil minùs*, uti adjungit idem auctor, *quam de se cogitans, suis coloribus se mihi videtur pinxisse*; addo ego, Te, suum successorem. Rem evincunt singulare assiduas inter et graves occupationes orationis studium, sincera illa et constans in divino cultu religio, arctissima cum Deo familiaritas, invicta mansuetudo, patientia, suavitas, fortitudo, constantia, animi magnitudo ac demissio, cura infirmorum: quæ quantum in S. Ignatio eluxerint, ostendit Ribadeneira lib. V Vitæ; quantum autem in Te, pluribus haud prosequar, ne modum excedat oratio.

Unum tamen factum, in quo plures simul virtutes reluxerunt, silentio prætermittere non possum; e quo quamquam nunc pridem præterito, facile erit cuilibet formare judicium de præsentibus virtutum Tuarum ornamentis, quibus tunc visus es gratioso plane modo prolusisse. Etenim dum sub R. A. P. N. Michaele Angelo, de quo dicebam superius, expediendorum Assistentiæ Germanicæ negotiorum munere functus, Roma ad Tuam redires provinciam, ut eidem præesses; scimus, quod Tecum duxeris fratrem quemdam rei temporalis adjutorem, membrorum usu captum, pedum præsertim, qui contracti erant. Scimus ad hæc, Pater amantissime, Roma Viennam usque (erat quippe frater ille e provincia Austriæ) isti Te misello inservivisse adinstar adjutoris infirmarii seu famuli potius, ad demississima quæque caritatis obsequia officiosissimi; vespere exuendo illum vestibus, et componendo in lectulum; mane vero eum inde eximendo, vestibus induendo, in currum sustollendo.

Scimus, inquam, hæc omnia ex fido teste; et verum Ignatii in illis spiritum veneramur, qui etiam tunc, quando Societatis universæ administrabat præfecturam, vilissimorum circa infirmos ministeriorum nihil a se alienum putavit; ex meo Commentario prævio § 80, num. 818. Cum igitur his aliisque Sancti virtutibus imitandis presse insistas, Pater admodum Reverende, nulli potius quam Tibi inscribere potui Acta S. Ignatii illustrata, in quibus viva virtutum ejus exempla, facta, dicta, cogitata, totus denique Ignatius tamquam in limpidissimo speculo relucent; quæ Acta, secundum ea, quæ dixi, tam arcto juris vinculo Tibi sunt debita, ut arctiore alteri mortalium omnium deberi non possint.

His itaque de causis omnino inducor, ut animo fixum habeam, ac plane confidam, humanitate ac benevolentia Tua singulari fretus, futurum, ut apud Te, tametsi tot tantisque negotiis, curis, vigiliis, laboribus undequaque distentum, aditus tamen faciles inveniat quidquid hujus est operis in eruderandis, colligendis illustrandisque Parentis nostri ac Decessoris Tui gestis atque exemplis, quibus veluti totidem gradibus ad summum absolutissimæ perfectionis apicem ascendit, ac parem tot virtutum meritis tam apud Cœlites, quam apud mortales gloriæ coronam consecutum est. Quod si vel res ipsæ, quas pertracto, vel rerum ordo, vel materiæ delectus, vel scribendi character ac stylus aliquid habeant, quod non satis elaboratum ingenio, digestum industria, politum sit arte; hos tamen qualescumque meos conatus placido ac benigno vultu, quo tenuiora etiam quælibet obsequia æqui bonique consulere soles, admittere ne graveris, tamquam perpetuun venerationis atque observantiæ in Te meæ pignus ac monumentum.

Faxit Deus, ut quoniam a Tua gubernatione, Reverende admodum Pater noster, adeo multa et magna cum Societati universæ, tum toti Ecclesiæ Dei, bona meritissimo jure sperantur; omnium, qui Te antecesserunt, Generalium Præpositorum, maximè longævus Societati præsis; donec post longum ac felix ejusdem regimen, omnium donorum cœlestium affluentia cumulatissimus, sero ab ea discedas ad optatissimos sancti Parentis nostri complexus, ac societatem cœlestem, vereque beatam ac sempiternam, ex S. Ignatii successore ac imitatore, perpetuus in ea futurus ipsius contubernalis. Ita vovet cum demississimo venerationis affectu Antverpiæ die 31 Julii, ipsa S. P. N. Ignatii festa luce, anno 1731.

REVERENDE ADMODUM PATER NOSTER

Reverendæ admodum Paternitatis Tuæ

DEVOTISSIMUS SERVUS, AC OBSEQUENTISSIMUS FILIUS

JOANNES PINIUS

ACTA

ACTA SANCTORUM

JULII

TOMUS SEPTIMUS

VIGESIMA NONA DIES

SANCTI QUI IV KAL. AUGUSTI COLUNTUR

S. Martha V. Christi hospita, Tarascone in Provincia

S. Lucilla, S. Flora, S. Eugenius, S. Antoninus, S. Theodorus et socc. 18 — Martyres Romæ.

S. Simplicius, S. Faustinus, S. Beatrix — Martyres ibidem.

S. Abseodus, S. Rufus, S. Abdo, S. Pontianus, S. Nicetus — Martyres ibidem.

S. Felix, S. Niceta, S. Postiniana, S. Philippus — Martyres in Africa.

S. Anastasia, S. Philippus, S. Saturninus, S. Cælestius — Martyres incerti loci.

S. Patrunia, S. Pelagia — Martyres ibidem

S. Faustinus conf. Tuderti in Umbria.

S. Seraphina.

S. Callinicus M., Gangræ in Paphlagonia.

SS. Anonymi pater, mater ac duo filii, apud Græcos.

S. Benjamin, S. Berius seu Verius etc. — Apud Græcos

S. Felix II Papa Martyr, Romæ.

S. Lupus Ep. Conf., Trecis in Gallia.

S. Prosper Ep. Conf., Aureliani in Gallia.

S. Genevæus Ep. Conf., Dolæ in Britannia Armorica.

S. Constantinus Patriarcha CPolitanus.

S. Olavus Rex Mart., in Norveg.

S. Guilielmus Ep. Conf., Brioci in Britannia Armorica.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI

S. Athanasii episcopi Methonensis commemoratio in Sicilia, *nempe quod origine* Catanensis *fuerit, ponitur hoc die a Ferrario, iis fere verbis quibus usus est Caietanus in Martyrologio Siculo; forte quod ambo ignoraverint, coli Sanctum eo die quo de ipso actum est* 31 Januarii.

Odœnum *pro* Oweno, *de quo ad* 26 *diximus, tamquam Confessorem ex Martyrologio Anglicano Wilsoni editionis anni* 1608 *hoc die produxit Ferrarius : at Wilsonus ipse in posteriori editione anni* 1640 *melius ipsum omisit, memor fortasse referri ipsum eo die quo de ipso sub* Owini *nomine actum est* 4 Martii.

S. Guilielmum *episcopum Pictaviensem, ejus nominis III, ad hanc diem reduxit Ghinius, quem huc non spectare pridem ostenderunt Majores nostri, dum de eo agerent ad* 29 Martii.

S. Domni *seu* Domnii *Salonensis episcopi translationem factam Spalatum hoc die celebrari notavit*

A *vit Henschenius, citans descriptam translationis ejusdem historiam, quam frustra sit huc adduxisse. Vide quæ de Sancto dicta sunt ad ejus natalem* 11 Aprilis.

B. Marquardum *ex Ordine S. Francisci hoc die e proprio suo penu eduxit Ferrarius, quem Arturus et Hueberus melius retulerant eo die, sive obitus sive translationis aut elevationis, quo de ipso in hoc opere actum est* 29 Maii.

S. Apostolus Artemas in pace consummatus *refertur cum versiculis in nostro Supplemento sæpissime indicato; sed de illo egimus, uti diximus hesterno die inter Prætermissos,* 21 Junii.

S. Joannis Baptistæ capitis revelatio *vel in ipso Romano parvo hoc die signatur. Additur in Molano, quod* facta sit Pipino regi in Aquitania: *ac demum quod* de ea sit tractatus apud martyrem Cyprianum. *Quæ ad sanctissimum Domini præcursorem spectant, abunde illustrata sunt* 24 Junii.

S. Ladislai *Hungariæ regis translatio, nescio unde relata sit in Additiones Mss. Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum: verum sive ea hoc die sive sequenti facta fuerit, jam abunde relata et illustrata est in Actis die quo Sanctus colitur* B 27 Junii.

S. Mariæ Magdalenæ octava *notatur in codice Usuardino Bruxellensi, ad diem* 22 Julii.

S. Peregrini *memoria male ad hunc diem dilata est in codice Usuardino Hagenoyensi: de eo actum est die præcedenti* 28 Julii.

S. Camelianus *episcopus Trecensis male hoc die signatur in nostro Florario Sanctorum Ms., de ipso actum est die quo vere colitur* 28 Julii.

S. Eustachii *memoria signatur in apographis nostris Mss. Sirmondo-Chiffletianis: de quo egimus cum Martyrologio Romano, die præcedente* 28 Julii.

Urbanum Papam secundum, qui sacrum bellum in Saracenos pro recuperandis Hierosolymis indixit, *celebrat hoc die Ferrarius,* Beatum *ipsum appellans post Martyrologos monasticos Wionem, Dorganium et Menardum, quibus accessit Bucelinus meritissimo ipsum elogio exornans, quod seculo* VI *Benedictino tomo II pag.* 902 *fecit etiam Mabillonius, eum æque ac ceteri* Beati *titulo veneratus. Tum vero in Posthumis parte* III *insignem tanti Pontificis Vitam nobis reliquit, quam huc libentissime transtulissemus, si cultus alicujus ab Ecclesia permissi* C *vel tenuia vestigia suggessisset, quibus quamdiu caremus, præscriptos a Majoribus limites haudquaquam transgredi nobis integrum putamus. Ornetur quibusvis elogiis, gesta ejus præclarissima laudentur ab omnibus scriptoribus quos longo ordine recensent prædicti monastici, quousque de cultu non constat, ultra seriem virorum* piæ memoriæ, *ut Saussayus, aut* venerabilium *ut eum alii compellant, a nobis evehendus non est.*

S. Gennardum presbyterum confessorem, *omnibus aliis Martyrologiis incognitum, hoc die nobis suggerit codex Hieronymianus, quem Blumianum appellamus, laterculum suum, teste Florentino incipiens a Fontanellensi additamento hujusmodi:* In Fontanella monasterio, depositio Gennardi presb. et conf. *Frustra Sanctum hujus nominis pro hoc die quæsivi hactenus neque alio signatum usquam reperi præterquam apud Castellanum, inter Sanctos incertæ diei seu ahemeros ipsum numerantem cum titulo* abbatis S. Ægidii in Septimania, *de cetero nec verbum addens, quo ad ad distinctiorem ejus notitiam procedi queat. Doceant nos ii quorum interest, cultum ejusque diem, ætatem, gesta etc., ut alibi de eo agi possit.* D

Dedicatio basilicæ B. Petri Apostoli, *quæ etiam* in Fontanella monasterio *ab aliis codicibus Hieronymianis refertur, hujus loci non est.*

Ludovici Torques, *ut venerabilis martyris, cum duobus sociis memoriam recolit Marchesius in suo Diario Dominicano, satis longam vitæ ejus seriem subjungens.*

Bartholomæus Rondaninus *Faventinus, ejus Ordinis Dei famulus, ab eodem Marchesio etiam hoc die consignatur.*

Baldricus II, *ut episcopus* XLVII, *ob multa præclare gesta merito inter Flores ecclesiæ Leodiensis a Fiseno connumeratus est.*

S. Theodori martyris *Romani memoriam hoc die agit Petrus Paulus Bosca in Martyrologio Mediolanensi, ut* cujus corpus Mediolani in ecclesia conceptionis PP. Capucinorum religiose conservatur. *Verum de istiusmodi Sanctis, quorum corpora ex cryptis Romanis recentius eruta sunt, arbitrario nomine insignitis, melius tacuisset jam dictus Martyrologus*: *non semel de ea re correptus et porro corripiendus.* E

Marcella, *ut S. Marthæ ancilla seu pedissequa ad hunc diem a Majoribus nostris non semel remissa est; nempe ex notatiuncula aliqua ad Vitam S. Veronicæ de Binasco* 13 *Januarii; iterum ex Greveno* 8 *Junii*; *tum demum et ex* X *Junii. Ac sane aptius referri non poterat quam eo die quo magistræ seu dominæ festivitas recolitur. Hinc in Usuardo Florentino hæc leguntur:* Item beatæ Marcellæ famulæ beatæ Marthæ, quæ post ejus mortem in Slavoniam pergens, et ibi Evangelium Christi prædicans, post annum a dormitione Marthæ, in pace quievit. *Alia plane legit Florarium nostrum Sanctorum Ms., alia additiones Cartusiæ Bruxell. ad Grevenum, alia Maurolycus et brevissime Ferrarius: porro longiori oratione ipsam in supplemento ornavit Saussayus; sed æque incerta omnia, quemadmodum et cultus; de quo et reliquis ad ipsam spectantibus, quid satis secure dici possit, prorsus non video; ut perinde sit, sive hoc loco sive alio hæc de ipsa commemorentur.*

Ethelwinum, *ut* episcopum Lindisfarnorum *sacris Fastis primus, quod sciam, inseruit Wilsonus in Martyrologio suo Anglicano editionis anni* 1608 *ad* 29 *Junii, sequente Ferrario,* F *ut eo die in Prætermissis notatum invenies. Tum vero Wilsonus idem in editione altera anni* 1640, *ad hunc diem, nescio an melius, removit; nonnulla utrobique de ipso asserens, non magis certa quam sit ejus sanctitas aut cultus, de quibus omnibus hæc sola reperio apud nostrum Alfordum in Annalibus ad annum* 701, *num.* 8. Moritur circa hæc tempora Ethelwilius, Sidnacestrensis episcopus, de quo supra, cum de sede illa dixi. *Forte hic Sanctus est de quo nostrum Martyrologium* 29 *Julii, ubi scribitur Lindesfarnensis episcopus, cum scribi potius debeat Lindesfarorum: nam qui Sidnæcestriæ sedit, ita dicebatur: et quia Beda lib.* III, *cap.* XXVII, *cum de Ædilhun scribit sancte mortuo, affirmat eum fratrem habuisse ejusdem* nominis, qui factus est episcopus in Lindisse, hunc eumdem esse putamus. *Satis dubia hæc sunt omnia, certe non sufficientia, ut Ethelwinus iste, alibi prorsus incognitus, Sanctis continuo in hoc opere annumeretur.*

Virgilium

A Virgilium episcopum, *absque ulteriori notitia hoc die pro sua auctoritate signavit Camerarius, atque item*

Melchiadem confessorem : *neutrum admittam donec de utriusque sanctitate et cultu aliunde constet.*

Arnaldum, Almardum, *sive* Alinardum *Lugdunensem episcopum heri inter Prætermissos collocavimus, neque hoc die præstantiorem locum meretur, tametsi a Menardo inter Sanctos relatus sit.*

Oliverii *nescio cujus, episcopi* nihilominus et confessoris, *natalem* in civitate Pobisposorum *annuntiant Additiones Mss. Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Quæro Sanctum istius nominis, in Belgio satis recepti, at nullum reperio præter* Liberium *seu* oliverium *Anconitanum peregrinum, de quo actum est* 27 *Maii: quæro episcopum Pobisposoritanum, quem qui assignaverit, de geographia optime meritus fuerit.*

Joannes de Florentia *Ordinis Prædicatorum Sanctis etiam, in jam dictis Additionibus Cartusiæ Bruxellensis, annumeratur; at is ne Marchesio quidem notus est in Dominicano Diario.*

Alexander *Cistertiensis abbas, ordine nonus, a S.*
B *Bernardo ad meliorem vitam conversus, magnis ornatus elogiis ab Henriquez, Chalemoto aliisque, ut qui electus ab universo Ordine* abbas generalis, eam dignitatem egregiis virtutibus decoraverit, et tandem ætate grandævus, pietate ac miraculis celeberrimus quieverit in Domino; post cujus transitum, multis signis sanctitas ejus magis innotuerit. *Habet locum hoc die in Kalendario Cistertiensi Divione excuso, et a nobis sæpe citato. Sic nimirum ut* Beatus *celebratur ab Ordinis scriptoribus; verum a Saussayo aliisque non nisi* piæ memoriæ *titulo donatur, cui a nobis, quamdiu de cultu non constat, nihil superaddi potest.*

Beatrix *ejusdem Ordinis virgo præclarissima, in cœnobio dicto Nazareth, prope Liram Brabantiæ prima Priorissa, Raissio aliisque laudatissima est, atque ut* Beata *ab Henriquez et Chalemoto prædicatur. Vitam ejus plane admirabilem in Hagiologio Brabantino scripsit Joannes Gillemannus, et post ipsum Joannes de Assigny Gallice, Latine vero præfatus Henriquez inter Quinque prudentes virgines. Neque nos quidquam prætermisimus, quo de cultu saltem aliquali certiores redderemur, insignem Vitam*
C *prælo paratam, hic edituri: at spe nostra omnino frustrati, cogimur solum breve elogium referre quod ei in suo Menologio laudatus Henriquez aptavit,* Virginem *commemorans* admirandæ sanctitatis, quæ corpus suum aculeis, spinis, catenis durissimisque funiculis continuo affligens, spiritum immaculatum servavit, et spiritu prophetico ac multis miraculis claruit, et gloriosas ac frequentes habuit revelationes : cujus cor Christus igneo jaculo dulciter tranfixit, eamque inter omnes creaturas ab ipso specialiter dilectam asseruit, et sic meritis gloriosa ex hac vita feliciter discessit.

Bartholomæi *laudatæ jam virginis Beatricis parentis, ut viri venerabilis ex eodem Ordine Cistertiensi Vitam etiam habemus, egregiis ejus gestis, a Raissio contractis, refertam, quod hic indicasse sit satis.*

Beatricis, Alhambræ in diœcesi Terulensi, *verba sunt Ferrarii hoc die; qui positionem seu locum explicans ita habet*; Oppidum est diœcesis Terulensis in regno tamen Toletano apud ortum Asiæ fluvii, quod veteribus Laminium dictum D
putatur. *Tum de Beatrice ait, se ipsam accepisse* ex monumentis et Vita ejusdem edita, cujus translatio hac die Pauli V concessione anno 1606 celebratur : ex lib. sac. Congregationis Rituum. *Non ausim hæc aperti erroris aut falsitatis arguere; at qualiscumque Beatricis, qualiscumque hæc sit* translatio, *quæro ipsius natalem, et quamdiu apud Tamayum talem Hispanam Sanctam non invenio, dubitare saltem licet de tota Ferrarianæ orationis veritate.*

Coëllanum *eumque* sanctum *reperisse se putavit Colganus et quidem hoc die celebrandum, ad Vitam S. Brigidæ pag.* 579, *col.* 2; *at conjecturam non probavit Bollandus ad vitam eamdem num.* 13: *et vel si conveniret nomen auctori Vitæ istius Sanctæ; necdum probaretur* Coellanum *istum, sive* Coelanum *aut* Coelcuum *Sanctorum Fastis adscricendum, tacentibus catalogis.*

Coccea *aliqua non eo statim titulo dicenda est* Sancta, *quod Sancti alicujus nutrix fuerit, ut Colganus censuit ad Vitam S. Kerani pag.* 460, *num.* 24, *multo minus ad hunc diem pertinet, vulgatis Catalogis ignota.*

Memoria encæmiorum venerabilis templi Dominæ ὑπερδεσποίνης nostræ Deiparæ πλησιόν τοῦ E
Προμοῦντου * *inseritur nostris apographis Græcis Sirmondo-Chiffletianis, quæ nobis subserviunt pro Supplemento ad Menæa excusa. Ædem hanc apud Cangium non invenimus; sed non est dubium, quin ad CPolim spectet; nam idem auctor CPolis Christianæ lib. IV, pag.* 186 *ponit ædem sacram* Archangeli ultra sinum in Promoti suburbano, *ex Chronico Alexandrino: monasterium etiam* τοῦ Προμούντου *profert; ubi hæc fortasse Deiparæ ædes steterit. Sed pro* Προμούντου *esse scribendum* Προμότου, *plane cum Cangio censemus; de quo, uti et de loci situ, consuli is potest.*

* Ηρομότ…

Sex fratres MM. *Aureliani in Gallia*
Ludovicus de Plana M. *Stampis in Gallia*
Adelmarus de Felfinio *Fugiaci in Gallia*
Soldanerius *Viterbii in Italia*
Landonus a Monte feltrio *in Italia*
Bernardinus Perusinus *Puteolis in Campania Italiæ*
Petrus Franciscus Gorus *Florentiæ in Italia*
Marcus a Bononia *apud Campum bassum in Apulia* F
Paulus a Corleone *Corleonis in Sicilia*
Angelus Storrens *Sergnii in Apulia*
Martinus a Numbela *Badejocii in territ. Hispalensi*
Franciscus de las Naucas *Mexici*
Anonymus *Sagunti in Hispania*
Franciscus Doziechus *in Hispania*
Anna et Coletta virgines *Auxoniæ in Burgundia*

} *cum titulo* Beati *memorantur ab Arturo in Menologio Franciscano et duæ ultimæ etiam in Gynæco*

Martinus Baraus *cum aliis præclaris Patribus in Aquitania*
Paulinus de Pistoria *aliique ex ordine Capucinorum*
Francisca de Belena *Belvisii in Hispania*

} *ut venerabiles referuntur in Menologio Hueberi*

S. Ursi episcopi Autissiodorensis *memoriam dum hoc die refert Ferrarius in Catalogo Sanctorum qui in Romano non sunt, extra chorum, ut sæpe alias, saltat, utpote cum probe nosset et quidem*

A *quidem fateatur, die sequenti in Romano recoli. Meminisse debuerat tituli sui, atque adeo neque hunc* S. Ursum, *neque* Theodotam cum filiis, *neque* Eudocimum *hoc die signare; quod est rebus satis obscuris novas affundere tenebras. Hæc obiter notata sint. De* S. Urso *agemus loco suo, nempe die crastina* 30 Julii.

Sanctorum martyrum Momantis et Basilisci ἐν τοῖς Δαρείου *mentionem faciunt Menæa magna typis edita, hoc die; sed cum in aliis Fastis Græcis consignentur die proxime sequenti, neque sciamus quæ cui dies sit præferenda, ideo malumus cum pluribus eos differre ad diem* 30 Julii.

Beati Joannis militis *nomen ponitur in Menæis magnis excusis; in Fastis autem sacris ecclesiæ Æthiopicæ apud Jobum Ludolfum in historia istius gentis pag.* 424, *ubi scribitur* Johannes præfectus militum; *de quo cum aliis tabulis Græcis nos acturi sumus* 30 Julii.

Pii imperatoris Theodosii junioris (τοῦ νέου) *memoria refertur in Menæis magnis excusis, sequente, ut solet, Maximo Cythereo. Vide dicenda inter Prætermissos die proxime sequente* 30 Julii.

SS. Fantius et Deodata *martyres Syracusani, nescio cur a Ferrario hoc die signentur, cum a* B *Caietano referantur mensis hujus die* 31 Julii.

S. Eudocimi conf. in Cappadocia *meminit hoc die Ferrarius in novo Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt; quo etiam die datur ejus Vita apud Surium. Sed Sanctum hunc nos rejicimus ad diem, quo in Fastis Græcis refertur* 31 Julii. D

Sanctæ martyris Theodotæ et filiorum *commemoratio fit in Menologio, ex interpretatione Sirleti apud Canisium edito, ac Menæis typo excusis, utrobique cum elogio: quos hoc etiam die signat Ferrarius in novo Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt: sed quamquam isti Martyres ibi non sint hoc die; alio tamen ibi notantur, quo et apud nos proferentur* 2 Augusti.

S. Serapia *signatur hoc die in variis Martyrologiis, quorum aliqua male scribunt* Seraphiam. *Nota est Sancta Romana sciturque hoc die martyrium subiisse, verum festivitas ejus propter rationes suo tempore explicandas, dilata est in Martyrologio Romano ad* 3 Septembris.

SS. Abundii et Abundantii *cum S. Felice PP. II et martyre memoria signatur hoc die in Martyrologio Romano. Agetur de ipsis festo ipsorum natali* 16 Septembris.

Malcomi IV regis Christianissimi virginis elevationem Dumfirmelini *annuntiat Dempsterus atque ex eo Ferrarius. Porro de Malcomo eodem variis diebus agit idem Dempsterus, Malcolmum III S. Margaritæ maritum, de quo cum Margarita uxore actum est* 10 *Junii, cum Malcolmo IV confundens : atque iterum* 13 *et* 23 *Novembris. Demum elevatio de qua hodie, iterum refertur* 25 *Decembris. Malim tantisper Camerario adhærere regis hujus natalem signanti, eo die quo res examinari poterit* 3 Decembris. E

DE S. MARTHA VIRGINE

CHRISTI SERVATORIS HOSPITA

TARASCONE IN PROVINCIA

J. B. S.

COMMENTARIUS HISTORICUS

§ I. Cultus ex sacris Fastis aliisque venerationis monumentis.

SEC. I.

C. *Post ea quæ in Commentario de S. Maria Magdalena ad 22 Julii satis fuse disputata, utrique sorori communia sunt, tum circa cultus diem, tum circa depositionem in Provincia, hic ea dumtaxat brevius expendenda restant quæ ad solam* S. Martham *hoc* 29 *Julii referuntur. Hæc vero ut clarius intelligas, primum consulendus est § 9, jam dicti Commentarii Magdaleniani, tum vero nostra ad Usuardi Martyrologium observatio* 17 *Decembris, ubi quæ de memoria* S. Lazari et S. Marthæ in Bethania *a Romano parvo insinuantur, eo sensu accipienda memineris, quem suis locis uberius explicuimus; eadem enim ubique militat ratio pro prævalente Provincialium traditione circa sacrorum istorum corporum avitam possessionem: dierum vero et fratri et sororibus adscriptorum diversitatem satis vindicatam existimamus, dum Hieronymianorum aliorumque Martyrologiorum vitiatas annuntiationes, unde mutationes in Officia ecclesiastica irrepserunt, ex probatioribus monumentis restituere conati sumus. Hic nobis de sola* S. Martha *sermo erit, ducto principio a notitia urbis seu oppidi, ubi ea hodiedum celeberrimo cultu honoratur.*

Sancta hujus cultus peculiaris

2. *Inter varia Provinciæ sacra monumenta quæ Majoribus nostris olim suggessit noster P. Carolus Faber, sæpius in hoc opere idcirco laudatus, non postremum est Ms., in Chartarum* F *nostrarum thesauro repertum, atque ab ipso desumptum ex grandi codice D. Henrici de Suarez, quo inter alia* S. Marthæ *Vita continebatur, præmissa loci, quo de hic infra sermo recurret, brevi descriptione: Tarasconem intellige, sic ab ipso depictam:* Tarasco Provinciæ urbs, ad lævam Rhodani, quo intermedio a Bellicadro in Occitania distinguitur, urbs antiqua in finibus Cavarum: Strabo namque uti extremum eorum oppidum notat: solo fertili æque et amœno, Vigueriatus est (*intellige vicariatum seu territorium*) e præcipuis totius Provinciæ. Existimarunt aliqui nomen habuisse ab horrendo dracone regionem infestante, vulgo Tarusca cognominato. *Ast alii prudentius antiquitatem urbis probant ex Strabone, qui ante Christi tempora opus suum Geographicum edidit.* Inter Avenionem et Arelatum quasi medium ad quatuor leucas distat: ejus meminit Ptolemæus lib. II, cap. x Tarasconem vocans. Est sub parlamento Aquensi et in diœcesi Avenionensi.

Tarascone in Provincia

3 *His*

A *hoc die pridem celebris fuit*

3. *His præmissis, ad* S. Martham *Tarasconensium singularissimam patronam quod modo seorsim attinet, necdum mihi perspectum fateor, quo potissimum tempore a* 17 *Octobris vel* 17 *Decembris, quibus diebus a Romano parvo et Adone in citato Commentario num.* 99 *signatam observavimus; quandonam, inquam, ex iis locis ad hunc* 29 *Julii retracta fuerit. Si recte colligo, ex iis codicibus Usuardinis, in quibus hoc die constanter relatam inveni, nempe Aquicinctino, Lovaniensi, Bruxellensi, Florentino aliisque, tuto censeri posse videtur, saltem ante seculum tertium decimum ipsam hodierna solennitate celebratam fuisse, quippe cum ea ætate multo posteriores non fuisse codices istos, alibi ostenderimus. Certe antiquum etiam esse oportet codicem quo usus est Belinus dum primam suam editionem Venetiis curavit anno* 1498, *in qua disertissime annuntiatur his verbis :* Item eodem die festum S. Marthæ virginis, sororis S. Mariæ Magdalenæ et Lazari. *Fastos Græcos hic non adduco, nam synonyma quæ in Menologio Sirleti* 4 *Junii, in Menæis* 8 *Februarii ut* martyr *cum sorore Maria signatur, huc prorsus non pertinet, ut alibi etiam ostensum est.*

B *quamvis nonnullæ ecclesiæ varient.*

4. *Colitur itaque hoc die* S. Martha *tota quam late patet Ecclesia Catholica quæ ritu Romano utitur, sic in Martyrologio expressa :* Tarasci in Gallia Narbonensi, S. Marthæ virginis, hospitæ Salvatoris nostri, et sororis beatæ Mariæ Magdalenæ et S. Lazari. *Non eadem est apud aliquas Galliæ ecclesias ratio, ut de S. Maria Magdalena suo loco diximus. Notavit Castellanus in primo Bimestri pag.* 346, *ambas sorores eodem hoc ipso die Aurelianis celebrari, at quo ritu non exposuit. Habeo præ manibus directorium novissimum ecclesiæ Antissiodorensis, in quo S. Mariæ Magdalenæ festum notatur* 22 *Julii; hoc vero die fit Officium de S. Lupo Trecensi, cum commemoratione* SS. Mariæ et Marthæ Christi hospitarum. *Sic et alibi pro vario hodiernorum criticorum arbitrio mutationi subjacent Officia ecclesiastica, ut etiam videre est apud Cluniacenses, ubi frater sororibus ipsis adjungitur ad diem* 1 *Septembris, teste eodem Castellano, cujus potissimum ductu et impulsu S. Mariæ Bethanidis Officium in diœcesi Parisiensi recitatur* 19 *Januarii; at* S. Martha *Christi hospita loco suo dimota non est, servata ibidem hodierna ejus festivitate ritu semiduplici.*

C *Saussayus veterem traditionem sequitur.*

5. *Atque hæc quidem satis certa sunt, quidquid avide arripuerit neolegendista Gallus quod in Prætermissis ad* 16 *Februarii notatum invenerat ex Martyrologio Aquisgranensi Ms., nempe eo die* Marthæ, Mariæ sororum et Lazari *natalem signari* Hierosolymis : *quasi codex iste, manifeste aberrans, ceteris opponi possit. Ea hic, ut alibi, sequimur quæ verosimiliora sunt, quæ a centum non amplius annis in ipsa Gallia passim admittebantur, a quibus proinde non recessit Saussayus in Martyrologio suo sic diserte scribens :* Tarasci in Gallia Narbonensi, S. Marthæ virginis, quæ beatæ Mariæ Magdalenæ et Lazari soror, domus hospitio excepit Salvatorem nostrum Jesum Christum : post cujus ascensionem in Gallias divino nutu cum ipsis commigrans, Massiliæ primum constitit, ubi sui sexus collecto cœtu, vitæ regularis prima huic dedit specimina, deinde Tarascum, ut Christi cultum et idem institutum ampliaret, progressa, post piorum laborum perfectum cumulum, ad conspectum æterni Regis supernæque Sion beatorum civium consortium, eo die, quem prædixerat, meritis plena et miraculis illustris lætanter evolavit. Ad cujus tumulum magna cum fierent divinæ virtutis et gloriæ insignia, Clodovæus rex Francorum delatus, a gravi, qua detinebatur ægritudine sanatus est.

AUCTORE J. B. S.

Guesnæus monumenta antiqua

6. *Plura de sacro* S. Marthæ *cultu ex Fastis colligere, in re tam manifesta supervacaneum judico. Habe modo quæ noster Guesnæus in Magdalena Massiliensi advena, de sancta Sorore obiter collegit illustria venerationis monumenta cap.* XVIII, *ex cujus* § 6 *hæc describo :* Avenione, ubi primum Martha ad prædicandum Christi Evangelium delata concedit, haud obscura virtutum ejus miraculorumque patent vestigia; quippe areola domicilii, quod occupaverat, in sacellum perangustum tectoque modico insigne excitata, hodie religionis ergo a multis visitur, a pluribus etiam forte videretur, nisi vulgo pene ignotus esset locus, aut ad eum aditus, ut plurimum foribus interclusus. Olim quidem, cum esset, sive ob beneficiorum ejus recentiorem memoriam, sive ob religiosæ venerationis inflammatum ardentioti amore studium Christianorum, notior; adeo coli ab Avenionensibus solebat, ut nemo fere proximum ac continens Deiparæ Virginis templum se adiisse crederet, qui non illa quoque Marthæ cellulæ vestigia sanctissima frequentasset. E

quæ Avenione supersunt

7. Sita est domus ad Orientem in supercilio excisi monticuli, non procul pontificiarum ædium postico et altissima turri. Illinc vero metropolitani templi et collegii canonicorum ædes amplissimæ, totam ferme regionem occupant. Quæ causa fuit cur devius omnino sit locus atque avius : neque enim certis semitis aditur, et perito itineris duce opus est. Sed eo quoque, ut opinor, aliquod relictum esse videtur monumentum rei locique, quod Avenionenses diem natalem Marthæ in festis habeant, eoque vertente, quotannis prædicti canonici ad ejus sacellum supplicationem decernant, ibidemque frequenti civium concursu, sacerdotalis muneris pensum aliquod horarium Missæque solennia exsequantur, ne tam memorandæ pietatis monumentum penitus intereat. In bullato diplomato dato anno salutis 1475 die 20 Februarii, quo Sixtus IV Pontifex, mutata regulari forma, canonicos Dominæ a Dominis in seculares traduxit, leguntur hæc verba : « Cum itaque, sicut accepi« mus, licet ecclesia Avenionensis Ord. S. Au« gustini, quæ inter ceteras cathedrales eccle« sias illarum partium claret, et olim a beata « Martha, Domini Jesu Christi Redemptoris « hospita, ad laudem ejus et gloriosæ Virginis « est fundata, etc. » *Quo autem hæc Sixti IV verba sensu accipienda sint, docebit te Papebrochius in Propylæo pag.* * 79 e, *quod hic obiter notasse sufficiat. Pergit Guesnæus :* F

satis accurate recenset.

8. Ferunt in eadem urbe clarissimum cœnobium ac templum fratrum Prædicatorum Marthæ sanctitatem et quasi divinum quoddam opus spirare. Locus enim aut loci potius vestigium esse dicitur, in quo juvenem quemdam, Avenionem proxime, in fluvio submersum et defunctum, vitæ restituit ac saluti. Testes habeo non paucos spectatissimæ fidei et religionis, S. Vincentium Ferrerium, qui Avenione præsens aderat, eo fere tempore, quo in recenti fundatione ejusdem monasterii, hoc visentibus aut dicentibus miraculo erat. « Post hoc, inquit, Avenionem ivit « Martha, et cum prædicasset ibi in magna « quadam platea (ubi nunc est conventus Prædicatorum)

AUCTORE J. B. S.

« dicatorum) quidam juvenis infidelis, volens « venire ad sermonem sine navi, natando voluit « transire Rhodanum, et submersus fuit, et post « quatriduum inventus est. B. Martha suscitavit « eum, devote orando Jesum Christum, quod « sicut ipse voluit suscitare Lazarum fratrem « suum, ita vellet suscitare istum juvenem. » *Habes celebris miraculis substantiam, a Bernardo Guidone variisque Legendis plusculum exornatam. Verum hæc Avenionensia religiosæ venerationis vestigia modo sufficiant. Nunc Tarasconem cum Guesnæo progredimur.*

§ II. S. Martha Tarasconensium Gloria.

Prætermissis incertis et obscuris,

Hanc equidem non a mirandis signis aut vulgatissimis prodigiis repetendam existimo, sed a pretiosis Sanctæ exuviis ibidem constanter honoratis, ab ecclesia ei dicata, a perpetuo istic patrocinio, quæ S. Marthæ *triumphos appellat is qui historiam panegyricam Gallice edidit, de quo inferius agendum erit. Draconem porro illum, tetris coloribus passim depictum, templi a Sancta ædificati dedicationem, aliaque non minus stupenda quæ in ejus obitu et exsequiis contigisse narrantur;* B *tum regis Clodovæi Tarasconem accessum, atque ab insanabili morbo curationem, aliaque id genus miranda potius quam certa fide digna; ea, inquam, hic vindicanda aut asserenda non suscipio; satis sit rebus istis acquiescere, quæ ad solidam* S. Marthæ *gloriam conducunt: idque imprimis quod Avenione digressa Tarasconem sese contulerit, ibidemque sanctissimam vitam (qua magis quam verbis incolas instituisse censenda est) consimili morte concluserit. Neque vero ab eo abhorrere quis debet, quod dum eo loci consisteret, non solum Christi Hospita, sed et Apostola, inter primas curas de sororibus virginibus congregandis cogitare cœperit, in quarum consortio reliquam vitam exegerit.*

colitur sacr. corpus inventum 1187:

10. *Ceterum quale templum Tarascone ædificare ipsa potuerit, ex indiciis satis certis non est promptum colligere. Volunt ipsi de inferiori templo id intelligendum, in quo nempe ipsius sacrum corpus repertum fuerit, ut notat sequens inscriptio:*

Viginti novies septem cum mille relapsis
Anno postremo nobis patet Hospita Christi :
C Mille ducentis transactis, minus et tribus annis
Imbertus præsul Rostagno præsule secum
In prima Junii consecrat ecclesiam.

Ex quo patet, *inquit Guesnæus,* sanctissimæ Marthæ reliquias, quas olim propter furorem gentilium celari oportuerat,* et in inferioris templi hypogæo habebantur sepositæ et reconditæ, divinitus inventas esse anno 1187 : superiorem vero ædem sacram constructam et inauguratam fuisse anno 1197. De præsulibus quod quæritur, conjicere licet, primum illum Imbertum fuisse de Aqueria, qui inter archiepiscopos Arelatenses numeratur. Rostagnus fuit archiepiscopus Avenionensis.

1458 caput argenteæ thecæ impositum;

11. *Ad clariora sensim accedimus; nam quæ posterioribus seculis gesta sunt, iis documentis nituntur, quibus si paria de vetustioribus traditionibus haberentur, jampridem cavillantium criticorum calami repressi fuissent. Audiamus ea quæ hic tradit Guesnæus pag.* 119 : Anno 1458 sanctissimæ Marthæ sepulcrum apertum est; ejusque veneranda calvitia in argenteo crustulisque aureolis illito capite reposita, ut

D patet ex præscriptis ea de re Actis, quæ ex tabulis rerum communis status Tarasconensibus, quod quisque commodissime percipere videbitur, fideliter excerpsimus. *Et nos ex Guenæo hic subjiciemus, unde pateat quanta olim veneratione, quam intepuisse non arbitramur, pretiosissimum depositum coluerint Tarasconenses,* S. Marthæ *clientes fidelissimi. Instrumenti titulus est hujusmodi :* Processus factus de repositione capitis sanctæ Marthæ Tarascone, in imaginem argenteam superauratam, anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo octavo, et die octavo mensis Augusti. *Tum sic habet :*

quæ res tota

12. In nomine Domini nostri Jesu Christi, amen. Anno incarnationis ejusdem 1458, die quadam Martis intitulata, octava mensis Augusti, regnante serenissimo et illustri principe et domino nostro Renato, Dei gratia regnorum Jerusalem et Siciliæ rege, ducatuum Andegaviæ, et Barris duce, comitatuumque Provinciæ et Forcalquerii, ac Pedemontis comite feliciter existente. Amen. Tenore hujus præsentis publici processus cunctis fiat manifestum, quod, permittente divina providentia, et Spiritu sancto inflammante populum Christianum villæ Tarasconis, Avenionensis diœcesis, qui populus, et E universitas dictæ villæ Tarasconis, moti singulari devotione erga gloriosam virginem sanctam Martham, sepultam in dicta villa Tarasconis, et in ecclesia ejusdem, quæ merebatur dici Hospita Christi Salvatoris mundi, et ut caput ejusdem gloriosæ sanctæ Marthæ, repositum in quadam parva capseta, reposita in tumulo retro altare sanctæ Marthæ, in capella inferiori; ob reverentiam ipsius virginis gloriosæ sanctæ Marthæ fieri fecerunt unam imaginem argenteam deauratam, et circumcirca illam, vitam sanctæ Marthæ per imagines de argento, ut oculis luculentis apparere potest, et quatuor Tarascas deferentes illud fieri fecerunt, ut cum majori devotione invocari posset.

accurate

13. Verum quod, permittente altissimo domino nostro, patrato dicto opere capitis, ut supra describitur, contigit præfatum serenissimum dominum nostrum regem Renatum applicare ad dictam villam Tarasconis, cum illustrissima principissa domina nostra D. Joanna regina Hierusalem et Siciliæ ejus consorte. Ad cujus regiam majestatem, ipsa universitas Tarasconi exponi fecit, per nobiles ac honorabiles viros D. Joannem de Luperiis legum doctorem, et Jacobum F Rodulsi scindicos * dictæ villæ Tarasconis (eisdem dominis scindicis assistente magnifico milite D. Joanne de sancto Michaële, D. de Bucedone, capitaneo Castri Bauci, et totius baroniæ et consiliario regio) præmissum opus argenteum fuisse patratum. Itaque solum non remanebat nisi caput dictæ gloriosæ virginis Marthæ relevare, et illud reponi facere in dictam imaginem argenteam, et ut dignius fieri possit cum honore et laudibus Dei, et dictæ sanctæ Marthæ, eamdem regiam majestatem suppliciter requisiverunt, ut in relevatione dicti capitis cum ejus inclytissima comitiva, ac prælatis ecclesiæ, qui in talibus interesse debent, intervenire habeat, et ut veritas in futurum dicendis attestetur et referatur, ut Christianis fideliter corpus dictæ sanctæ Marthæ visitantibus possit affirmari, caput illud esse relevatum, et repositum in dictum opus argenteum.

* *an.* sindicos?

et authentice

14 Et dictus D. noster rex Renatus, ut verus Christianus, habens singularem devotionem et

amorem

A amorem erga dictam S. Martham, tantam patronam dictæ suæ villæ Tarasconis : considerans caput dictæ S. Marthæ, si relevetur et reponatur in dictum opus, esse melius quam sicut jacet in terra prædicti tumuli ; promptum et paratum se obtulit, cum omni honore et reverentia, quibus poterit ; licet indignum reputet, interesse relevationi dicti capitis ; et pro illo relevando mandare D. Cardinali de Fuxo, Avenionensi legato, ut venire habeat, et si causans suam senectutem venire non posset, delegare, et committere habeat et dignetur, quod et illico factum exstitit. Paulo post continuata dicta devotione, apud dictam villam Tarasconis se transtulit venerabilis religiosus D. Guillelmus Morelli canonicus et officialis curiæ episcopalis Avenionensis, tamquam legatus et commissus, per dictum Cardinalem de Fuxo, et hoc, die quadam Jovis, quæ intitulatur decima dicti mensis Augusti : qui D. officialis et commissarius ad relevationem dicti capitis, una cum supra nominatis DD. scindicis Tarasconis, ejusdem domini officialis adventum illustri D. nostro regi Renato notificaverunt, quo facto, inter dictos D. officialem et scindicos, ordinatum et conclusum B exstitit, procedere ad apertionem tumuli, ubi per relevationem ejusdem alias factam, quod ibi demonstratur, sepulta est dicta gloriosa S. Martha.

describitur 15 In cujus quidem ordinationis executionem, primum ordinatum fuit, supersedere quacumque manufactura in dicta villa Tarasconis, et hoc, voce tubæ præcedenti, quasi quidem major pars populi Christiani, et fere tota gens dictæ villæ Tarasconis, apud dictam ecclesiam S. Marthæ se transtulit, ad videndum fieri dictam aperturam tumuli, caputque dictæ S. Marthæ reponi in dicta imagine de argento superdeaurata. Quibus sic factis, dictus dominus officialis, una cum scindicis prænominatis, ad capellam S. Marthæ se personaliter contulerunt, et paraverunt omnia eorum munimenta, facientia ad apertionem dicti tumuli, et ibidem statim prænominatus D. noster rex Renatus, et dicta D. nostra regina, una cum illustribus et magnificis duce, Senescallo D. Frederico de Lotharingia, duce de Vaudemont genero dicti D. nostri regis, D. Jolanda ejus uxore, filia dicti D. nostri regis, et frequenti nobilium conventu et cæteris aliis curiæ regiæ, apud dictam ecclesiam S. Marthæ et capellam, ubi sepulta est dicta gloriosa S. C Martha, applicuerunt.

ut facta 16 Quibus accedentibus, et facta primum devota oratione, Deo et dictæ gloriosæ S. Marthæ, ad apertionem dicti tumuli processerunt, et primo fuit per lignifabros, præsente semper dicto D. nostro rege, ad apertionem cujusdam tabernaculi, in altum elevati, facti de postibus nuceis, clavibus firmiter clausi ; et facta apertione dicti tabernaculi, intra ipsum reperta fuit una capsa, plena terra, lapidibus, et minutis ossibus dictæ gloriosæ S. Marthæ. Item et secundo cum in capsa non fuerit repertum caput, dictus dominus rex voluit inquisitionem habere a senioribus dictæ villæ, qui fuerant in relevatione totius corporis S. Marthæ, et ibidem statim ad dictum D. nostrum regem ductus fuit nobilis Lazarus de Luperiis, supranominatus, septuagenarius, dictæ villæ Tarasconis, qui fuerat præsens relevationi corporis dictæ S. Marthæ, et interrogatus per D. nostrum regem Renatum, si fuerat in relevatione corporis dictæ S. Marthæ ; qui respondit, quod sic, cum pluribus et diversis episcopis, et prælatis, et fuit repositum corpus S. Marthæ in una capsa, longitudinis quatuor aut quinque palmarum, et caput illius separatum, in una alia capsula, et illam vidit suis propriis oculis ponere infra tumulum, retro altare S. Marthæ positum. AUCTORE J. B. S.

17 Et quidem digito monstravit, dando intersigna, videlicet quod sit in capsa, ubi est corpus S. Marthæ, una amphora vitrea, quæ commode non potest cognosci, de quo sit. Quæ reperta fuit supra corpus dictæ gloriosæ S. Marthæ, et supra pectus. In qua dicitur, quod erat de terra, supra quam sanguis corporis D. Jesu Christi fuerat sparsus, dum fuit positus in cruce. Quibus sic dictis, fuit apertus tumulus cum magnis solennitatibus et devotione, magnis circumcirca luminaribus, januis portæ capellæ S. Marthæ clausis, in eadem inclusis prænominatis, una cum notario subscripto. Quo aperto, repertæ fuerunt duæ capsæ, in quarum altera, videlicet majori, reperta sunt ossa magna dictæ gloriosæ S. Marthæ, et corpus item in alia capsula ; reperta item fuerunt ossa capitis gloriosæ dictæ S. Marthæ fracta aliquantulum propter magnam temporis distantiam, quo dictum caput reclusum extiterat in dictum vas ; ac cum maxilla inferiori E dictæ S. Marthæ, sana et nitida sicuti prima die, qua reperta fuit, sine aliqua violentia, et macula, sed ex dicto vase proveniebat odor incomparabilis, ex quo omnes assistentes videbantur satiati, et ibidem statim in præsentia dicti D. nostri regis, et aliorum omnium, facta fuit monitio, alta et intelligibili voce, ne aliqua persona cujuscumque conditionis, seu gradus existat, auderet recipere, publice, clam, latenter, vel quoquo modo, de dictis reliquiis, sine licentia dicti D. Cardinalis, seu ejus vicarii, et hoc sub pœna excommunicationis, quæ pœna bina et trina vice fuit publicata, alta et intelligibili voce. *coram rege Renato*

18 Et demum ibidem apportato opere capitis de argento, reposito super altare, dicto D. officiali, et presbyteris dictæ ecclesiæ S. Marthæ cantantibus, campanis pulsantibus, et populo Christiano in orationibus vigilante, luminaribus magnis accensis, dictum caput per prædictum dominum officialem captum repositum exstitit intra dictum opus argenti ; præsentibus dicto D. nostro rege Renato, ejusque illustri consorte, D. Frederico de Lotharingia ejus genero, D. Jolanda ejus uxore, filia dicti D. nostri regis, Fulqueto d'Aragon, domino de Misone, Joanne F de sancto Michaele militibus, Antonio de Ponteves, domino de Cabanes, scindicis et assessore dictæ villæ, et nobis notariis subscriptis, ac omnibus aliis nobilibus et incolis dictæ villæ Tarasconis, superius nominatis, et ibidem statim præsentibus continuo quibus supra, clauso dicto capite, in dicto vase argenteo, in ea parte in qua aperiri poterat, pariter fuit sigillatum sigillo parvo illustris principis dicti D. nostri regis, et inde sigillo dictæ villæ Tarasconis, in testimonium veritatis omnium præmissorum. Sic relevatum cum magnis honore et reverentia, ac laudibus portatum exstitit superius, super altare, ibi osculatum a multitudine populi, ibidem sistente, et inde repositum in armario sive scrinio, ubi custodiri debet (cujus claves e manibus operarii, et scindicorum dictæ villæ) fuit dimissum, prout est et esse debet. *aliisque primoribus*

19 Quibus sic peractis, rediere omnes ad alia ossa corporis dictæ S. Marthæ et reservata in amphora, quæ supra pectus dictæ S. Marthæ reperta *jam dicto anno 1458*

AUCTORE J. B. S.

reperta exstitit pro reliquiario : sciendo in futurum, quod illa omnia reducta fuerunt honeste, in dicta magna capsa, ipsa prius velo parata, cum panno canabis tenuissimo et cum magna devotione reposita fuerunt intra dictum tumulum, magis infimum, et una ex capsis ubi prius erat relevata ipsa gloriosa S. Martha; et in altiori vase marmoreo supra dictum vas reposita extitit capsa, ubi sunt omnia ossa minuta alia dictæ S. Marthæ. Qui tumulus fuit cumulatus et coopertus prima die quodam vase marmoreo; demumque de quodam alio lapide elevato in altum admodum, et sic ipsum corpus debite reclusum, et tumulatum custoditur cum magno honore, et reverentia, per dictam villam Tarasconis, ubi quotidie fiunt miracula infinita per intercessionem ipsius gloriosæ S. Marthæ. Et demum adveniente die Dominica, quæ fuit 13 Augusti, dictum caput fuit cum magnis honore et reverentia, in processione subtus umbellam portatum, per dictam villam, et hoc per universitatem, motam singulari devotione erga dictam S. Martham. In quorum fidem ego Petrus Margoti notarius publicus, una cum honorabili viro
B magistro Joanne Mutatoris etiam notario etc.

§ III. Augustior theca Ludovici XI Franciæ regis, aliaque ejusdem loci decora et Sanctæ ipsius miracula.

Augusta theca fusius Gallice

Quem verbo superius indicare cœpimus panegyristam Gallum, hic paulo propius conveniemus. Fuit is R. adm. atque Ampl. D. R. Bertet, dum librum ederet, anno 1650, *Prior, Cantor et canonicus ad* S. Marthæ, *postmodum ecclesiæ ejusdem decanus, qui libro bene magno orationem verbose pertexuit, in paucas paginas facile contrahendam, ut proinde mirum nemini videri debeat, si eo opere vix usi fuerimus. Ipsum divisit auctor in partes potissimum quatuor, quarum prima* S. Martham *ut* innocentem *exhibet, altera* agentem *seu* operatricem, *tertia* acquirentem *seu* conquæstricem, *quarta demum, qua sola tantillum utemur, heroidem suam ut* triumphantem *circumducit. Mitto quæ postremæ partis istius totis novem capitibus verbosissime more suo perorat, illud præ manibus accipio, quod cap.* x *fuse scribit de Ludovici XI Franciæ regis insigni munifi-*
C *centia, quam ad totas duodecim paginas extendit, ego vero ex Guæsnæo depromere malui, ne tot parergis studiose istic innexis, tædium potius afferam quam voluptatem. En igitur quæ de magnificentissima theca tradit ipse pag.* 122 :

brevius Latine describitur,

21. Anno 1478 Ludovicus XI Francorum rex, aureum illud, S. Marthæ caput, quod etiamnum spectandum omnibus præbetur, insigne pietatis suæ regiæque munificentiæ monumentum obtulit. Elaboratum fuerat illud caput ab Andrea Mauche Turonensi, aurariorum operum artifice, et ab eo Tarasconem delatum, comitante regio piarum largitionum quæstore, de quibus acta, scriptis litteris solenniter testata, Parisios retulerunt, infrascripto D. Philippo etc. Eodem anno 1478, 9 Decembris calvitia S. Marthæ, ex illa priori argentea theca, auro dumtaxat illusa, in hoc solide aureum caput asportata et decentissime reposita : quod caput ab illustrissimo et reverendissimo Sistaricensi episcopo, solenniori apparatu consecratum est, et honore maximo per urbem circumductum, necnon solenni omnium ordinum ad ædes sacras D
divino numini gratulatione, ipso rege Renato cum regina subsequente, et universorum aulicorum, dynastarum et principum comitatu.

atque hic exhibetur.

22. *Apposite hic supplevit Bertetus quod noster omiserat, ipsius videlicet augustissimæ thecæ imaginem, quam aspexisse satis est, ut de regia munificentia statuatur. En ipsam, prout a Berteto in jam citato Gallico opere æri incisa repræsenta-*

tur. Quas opere anaglyptico expressas vides historias, nulla interpretatione opus habent, sunt ipsa præcipua vitæ S. Marthæ, *quemadmodum in Legendis circumferuntur, gesta. Addit porro orator, non ibi stetisse regiam erga sanctam Patronam liberalitatem, utpote qui in ejus honorem, ecclesiam eam ditaverit ubi sacrum ejus corpus depositum est, fundando opimos canonicatus quindecim, aliaque omnia subordinata officia, vicarios perpetuos, clericos, choraulos, reliquaque id genus munera, ad imitationem sanctæ regiæ Parisiensis capellæ, usque adeo ut* S. Marthæ *capitulum vix ulli esset in toto regno secundum. Pergit orator si-* F
gillatim exponere, quæ et qualia dona rex munificus ecclesiæ isti præterea contulerit, variaque et illustria beneficia quæ sanctissimæ Patronæ suæ accepta retulerit, liberatus etiam variis insidiis, ac præsenti mortis periculo, cujus rei prægrandem calicem argenteum deauratum testem reliquerit, qui hodiedum in usu esse pergit solennioribus festivitatibus. Atque ex his, opinor, facile colligis, quanti facienda sit Chalemoti observatio, dum in suo Menologio, alibi S. Marthæ *caput, nempe apud suas sanctimoniales collocatum existimat.*

Alia monumenta ipsi erecta

23. *Porro recensitis Ludovici* XI *aliorumque Franciæ regum in Tarasconensem* S. Marthæ *ecclesiam beneficiis, prosequitur Bertetus sequenti cap.* XI *enumerare exhibitos Sanctæ honores a viris primariis in ecclesiastica dignitate constitutis, eosque inter a suprema in terris potestate : quibus omnibus longa oratione exornatis, id voluit dicere, Gregorium* XI, *dum adhuc Avenione resideret, sumptuosam aram in jam dicta ecclesia erexisse, opere*

A *opere tum materia, auro nempe, argento et lapidibus pretiosis, tum vero insigni artificio spectabili; partes ejus singulas, nempe præcipuas Sanctæ actiones, opere anaglyptico ibidem expressas, more suo ita describens, ita triumphantem* Martham *in eo altari repræsentatam exhibens, ut id saltem verissime asserat, nempe fieri non posse, qui magnificam aram contempletur, quin ex tam variis multiplicibusque iconismis continuo perspiciat, eam dignissimæ Christi hospitæ consecratam esse. Subdit demum, reliquas omnes dignitates ecclesiasticas votis ac liberalitatibus suis dona ac munera certatim contulisse, quæ illustriorem redderent sanctissimæ istius Patronæ triumphum: atque hæc toto reliquo capite de S. R. E. Cardinalibus, archiepiscopis, principibus, aliisque dynastis ac optimatibus modo suo oratorio cumulare recenset.*

tum votivæ tabulæ

24. *Ad* S. Marthæ *gloriam propius spectant votivæ tabulæ istic circumquaque expositæ in perpetuam miraculorum a Sancta patratorum memoriam. Id vero plane mirabile, Berteto teste, concurrere ex omni parte ingentem populi multitudinem, iis muneribus passim onustam, quæ singuli sanctæ Sospitatrici adferunt in gratiarum* B *actionem, tum ob singularia accepta beneficia, tum ob imminentia mala, quibus Sanctæ patrocinio se liberatos agnoscunt. Si oratori credimus, nusquam tot dona, nusquam tot picturæ, nusquam tantus Sancti alicujus triumphantis apparatus, quantus in uno* S. Marthæ *templo spectantium oculos rapit in admirationem; adeo ut relatis signis et prodigiis, tanquam totidem peristromatibus muri ipsi mirifice exornentur; dicamus singulos penicillorum tractus, colores singulos, singula ipsa verba illustre testimonium reddere gratiarum acceptarum potentissimæ Triumphatricis intercessione: vel ipsi diversarum gentium habitus, appensa arma, naves, humanorum cordium, capitum, tibiarum brachiorumque formæ gratitudinis argumenti sunt, non minus pium quam jucundum, in eo beneficiorum omnis generis armamentario spectaculum præbentia.*

plurimorum miraculorum testes.

25. *Ne in immensum abeat miraculorum prope innumerabilium relatio, eo se restringit orator noster, ut rotunde testari non formidet,* S. Marthæ *subdita esse elementa omnia in quæ dominium prodigiose exercuerit. Ab igne exorsus memorabile exemplum adducit, dum anno* 1639, *exorto incendio, tota Tarasconensis civitas periclitaretur, fla-* C *grante non minima ejus parte: at Sanctæ reliquiis furenti jam flammæ, et non solum urbi, sed et maturæ circumquaque messi certum exitium minitanti oppositis, ita subito resedit, ut patentissimi miraculi tot testes habuerit, quot erant Tarasconenses incolæ. Ad aerem quod attinet, perniciosos ejus influxus non minus potenter Sancta compescuit, dum annis* 1629, 1639, 1640 *et* 1649, *grassante circumquaque pestifera lue, Tarasconenses clientes suos tam mirabiliter protexit, ut dum vicinos omnes contagio invasisset, ab ea ipsi immunes fuerint. Narrat deinde, quoties exundantes rapidissimi Rhodani undas Sancta visibiliter represserit, submersosque vitæ restituerit. Demum ut et de terra triumphasse ostendat, id Bertetus extollit potissimum, quod Tarasconensis ager constanti fertilitate et abundantia sub tam potenti Protectrice perpetuo gaudeat.*

Singulare Tarasconensium

26 *Operis conclusio eo apposite reducitur, quod triumphatrix* Martha *singulari prorsus protectione Tarasconenses suos foveat et tueatur, innumerisque beneficiis quotidie cumulet, ut adeo rectissime dici possit non solum ipsorum Patrona, sed gratiosiori titulo Mater pientissima. Neque sane extra Tarasconem quærenda miracula, quibus Sanctæ merita illustrentur, cum in sola ea urbe, si Berteto fides est, quotidiana sint et perpetua. Unum in oratore mecum desiderabis, quod longissima sua panegyri id explicare neglexerit quod ad Sanctæ honorem non parum conduxisset; quo nimirum ritu quave Officii solennitate capitulum istud Sammarthanum sanctissimam suam Patronam celebrare consueverit. Quod igitur Tarasco non suggessit, Avenione, tanquam a metropoli accersendum fuit; unde pridem accepimus* Officium B. Marthæ virginis et hospitæ Christi. Juxta leges Romani Breviarii ultimo emendati auctoritate Clementis VIII. *Inde ea nobis modo desumenda erunt, quæ totius ejus vitæ et virtutum aliqualem seriem, ex ipso Evangelio, ex SS. Patrum encomiis, ex vulgatis pridem Legendis exhibitura sunt.* D

in Sancta patrocinium.

27 *In eo Officio per octavam, uti loquimur, distributo, hæc præcipue observanda sunt, quod ut Psalmi ad omnes Horas ex ordinario Breviarii Romani accepti sunt, ita plures Antiphonæ Evangelii verbis plerumque conceptæ exhibentur, hymni duo proprii, quemadmodum et nonnulla responsoria, ut ex iis quæ seq.* § *deducemus, clarius patebit. Lectiones ad* 1 *Noct. primæ diei satis communes sunt ex libris Eccles. et Proverb.;* 2 *Noct. ex S. Augustino,* 3 *ex S. Basilio : die* 2 *et* 3 *ex aliis sanctis Patribus recte desumuntur. Die* 4 *fit de S. Petro ad Vincula. Die* 5 *ponuntur lectiones* 2 *Noct. ex Breviario Romano ad hanc diem* 29 *Julii. Porro die* 6 *de Inventione S. Stephani,* 7 *de S. Dominico* : 8 *demum eruuntur lectiones* 2 *Noct. ex traditione seu ex vulgatis Legendis, quæ quali auctoritate nitantur, ex iis quæ de S. Maria Magdalena disputavimus, satis patere existimamus. Sufficient hic ea pauca specimina, ut de longioribus historiis apud Bellovacensem, S. Antoninum, Petrum de Natalibus, Bernardum Guidonis aliosque feratur judicium. Marcella, Synthex aliique id genus merito hodie non recipiuntur. Nobis igitur satis erit, præcipua Vitæ capita ex eo Officio decerpsisse.* E

§ IV. Gesta S. Marthæ, ex Officio Avenionensi.

Constat Officium

A*ntiphonæ ad Vesperas.* I. Intravit Jesus in quoddam castellum, et mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam. II. Martha autem satagebat circa frequens ministerium. III. Diligebat Jesus Martham; et sororem ejus Mariam et Lazarum. IV. Dixit Jesus Marthæ, resurget frater tuus: Ego sum resurrectio et vita, qui credit in me etiamsi mortuus fuerit, vivet. V. Ait Martha; Utique, Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti. *Capitulum.* Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum, et ossa illius impinguabit, disciplina illius datum Dei est. *Hymnus.* Quidquid superna civitas Cavo recondit ambitu, Hoc, Martha, claudis ædibus, Cum Jesus illuc advenit. Beata ter cænacula, Mensæ, cibi, sedilia, Quæ corpus illud attigit, Quod cuncta tactu consecrat. Beatior sed hospita, Quæ pascis a quo pasceris, Mentemque reples hospite, Dum membra curas hospitis. Quam te juvat turbatio, Cui talis imminet quies, Quam recreant negotia, Quæ tanta præbent otia. Da, Martha, da fidelibus Sic membra F

AUCTORE J. B. S.

membra Christi pascere, Ut pectus impleant Deo, Mundi nec æstus sentiant. Fac dulcis hospes mentium, Nos hospitæ suffragio, Cœli quieto civium Gaudere contubernio.

propriis Antiphonis

29 *Antiphona ad Magnificat.* Suscepit Dominum Martha sicut solent suscipi peregrini, sed tamen suscepit famula Dominum, ægra Salvatorem, creatura Creatorem, spiritu pascenda in carne pascendum. *Oratio.* Omnipotens sempiterne Deus, qui unigenitum tuum, pro salute hominum in terris conversantem, sanctissimæ virginis Marthæ hospitio suscipi voluisti : præsta, quæsumus, ut ejusdem virginis meritis et intercessione, in cœlorum domicilio recipi misericorditer valeamus. *Invitatorium.* Imperatorem cœlorum qui beatam Martham cœlo suscepit, a qua fuerat susceptus in terris, venite adoremus. *Hymnus.* Christe vitæ, Christe mortis Jura juste temperans. Et semel reos sepulcri Nocte longa contegens : Quæ fuit vis illa amoris, Quæ potestas hospitæ, Ut tua jam lege raptum Supplicanti redderes ? Sole jam quarto jacebat Præda mortis Lazarus, Corda frigus, ora pallor, Membra livor texerat; Et lues fœdo per auras Diffluebat halitu, Martha lacrymis liquescit, Martha supplex accidit; Martha sperat, Martha credit, Te Deum
B
pronuntians, Vinceris piasque reddis Lacrymanti lacrymas: Infremis, divoque mortis Vincla rumpis spiritu; Jussa mors audit, sibique Fit superstes Lazarus. Christe fac preces fidelis Sentiat plebs hospitæ, Et suæ sepulcra culpæ Rediviva deserat.

ad Nocturna singula,

30 *Ad* I *Noct. Antiph.* I. Beatæ Marthæ soror erat, nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius. II. Stetit Martha et ait : Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi ut me adjuvet. III. Respondens dixit illi Dominus; Martha, Martha, solicita es et turbaris erga plurima. Porro unum est necessarium ; Maria optimam partem elegit quæ non auferetur ab ea. *Sequuntur Lectiones primi Noct. de quibus supra dictum est. Tum* II *Noct. Antiph.* I Erat quidam languens Lazarus a Bethania, de castello Mariæ et Marthæ sororum ejus. II. Miserunt ergo sorores ejus ad Jesum dicentes; Ecce quem amas infirmatur. III. Audiens autem Jesus, dixit eis ; Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Deus per eam. *Lectiones* IV, V *et* VI *sumptæ notantur ex sermone*
C
S. Augustini de verbis Domini 26, *quas hic juvat describere, pauculis iis præteritis quæ superius dedimus.*

et Lectionibus propriis:

31 *Lect.* IV. Martha et Maria duæ sorores erant, ambæ non solum carne, sed etiam religione germanæ, ambæ Domino cohæserunt, ambæ Domino in carne præsenti concorditer servierunt. Suscepit eum Martha sicut..... Voluit enim Dominus formam servi accipere, et accepta forma servi, in illa pasci a servis dignatione non conditione. Nam et ista dignatio fuit, se præbere pascendum. Habebat carnem in qua esuriret quidem et sitiret; sed nescitis quia in eremo esurienti angeli ministrabant? Ergo quod pasci voluit, pascenti præstitit. *Respons.* Martha ergo ut audivit quia Jesus venit, occurrit illi etc. *Lect.* V. Martha igitur Dominum pascere disponens et præparans, circa multum ministerium occupabatur. Maria soror ejus pasci a Domino magis elegit. Deseruit quodammodo sororem suam circa multum ministerium laborantem, et sedit ipsa ad pedes Domini, et vacans audiebat verbum ejus. Auris fidelissima audierat : Vacate et videte quoniam ego sum Dominus. Illa turba- D
batur, ista epulabatur, illa multa disponebat; ista unum aspiciebat. Utrumque officium bonum; sed tamen quod sit melius, quid nos dicamus? Habemus quem interrogemus, et patienter audiamus.

tum Responsoriis.

32 *Resp.* Dixit Martha ad Jesum ; Sed nunc scio quia quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus etc. *Lect.* VI. Bona sunt ministeria circa pauperes, et maxime circa Sanctos Dei servitia debita, obsequia religiosa. Redduntur enim, non dantur, dicente Apostolo ; Si nos verbis spiritualia seminavimus, magnum est si carnalia vestra metamus? Bona sunt hæc, melius est tamen quod elegit Maria ; illud enim habet ex necessitate occupationem, istud ex caritate suavitatem. Vult homo occurrere quando ministrat, et aliquando non potest. Quæritur quod deest, paratur quod adest, distenditur animus. Nam si Martha ad illa sufficeret, adjutorium sororis numquam posceret. Multa sunt, diversa sunt, quia carnalia sunt, quia temporalia sunt : et si bona sunt, transitoria sunt; Marthæ autem quid ait Dominus? Maria meliorem partem elegit; non tu malam, sed illa meliorem. *Resp.* Jesus autem dixit Marthæ ; Qui credit in me etiamsi E
mortuus fuerit, vivet, etc.

homiliis.

33 *Ad* III *Noct. Antiph.* I. Martha ergo ut audivit quia Jesus venit, occurrit illi. II. Dixit Jesu Martha soror ejus qui fuerat mortuus; Domine, jam fœtet, quatriduanus est enim. III. Respondit ei Jesus ; Nonne dixi tibi, quia si credideris, videbis gloriam Dei? *Lect.* VII, *homilia S. Basilii episcopi.* Martha hospitio Dominum suscepit, ad ejus vero pedes assidet Maria. Laudandum sane in utraque sorore studium. Ceterum tu res distinguito. Nam Martha in ministerio occupata, ea parabat quæ hospitis corpori futura erant necessaria. Contra Maria, cum ad pedes illius assideret, audiendis, quæ ab eo dicebantur, vacabat. Sic altera Domini partem illam quæ attingi aspectu poterat, reficiebat ; altera parti illi quæ occulta cerni non poterat, intendebat. Vere enim qui aderat, is et homo erat et Deus. Idem studium ambarum mulierum approbabat. *Resp.* Utique, Domine, ego credidi quia tu es Christus filius Dei vivi etc.

et rursus propriis

34 *Lect.* VIII. At Martha cum labore nimio delassaretur, Dominum rogabat, ut ad se in suscepto munere adjuvandum, sororem vellet E
adhortari. Dic enim tu, inquit, ut surgens mecum ministret. Cui Dominus ; Martha, Martha..... Neque enim ea fuit causa quamobrem huc veniremus, ut in toris supini recumberemus, neque ut ventrem expleremus, sed ob eam rem hic sumus, ut pascamus nos verbo veritatis, et mysteriorum contemplatione. Itaque Dominus, neque illam a suscepto ministerio est dehortatus, et huic laudem tribuit, quod quæ diceret, auscultaret. *Resp.* Nonne dixi tibi etc. *Lect.* IX. Agedum igitur, per duas mulieres duo mihi vitæ genera introduci animadverto : unum quidem inferioris notæ, nempe quod in crassioribus vitæ hujus muneribus obeundis se occuparit, quamquam ipsum quoque mirifice commodum est. Alterum nobilius et cum spiritu magis conjunctum, nimirum quod sese ad arcanas res contemplandas altius extulerit. Hæc tu qui audis, spiritui convenienter interpretare, et utrumvis magis placuerit, diligito; atque si ministrare vis, in nomine Christi ministrato. Ipse enim dixit ; Quatenus fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

35 In

quæ repetuntur 35 *In reliquo Officio Antiphonæ eædem recurrunt; Hymnus ad Laudes describi meretur:* Felice, Martha, remige, Temone, velo, flamine, Rectore, nauta, naviga. Cum Christus hæc fit omnia, Te nostra prono gestiunt Sinu tenere littora, Quam sustinere perfidæ Telluris ora nescit. Tu monstra nostris exiges Terris, Vitæ reduces corpora, Regesque morbis eximes. Quod quisque supplex expetet, Hoc impetratum prosperæ Feret potens salubria, Nullumque tristem deseres. O ter quaterque, o septies Beatus urbis incola, Qui te ac tuorum cominus Sedem celebrat ossium. Cui propter advolvi licet Qui fletibus spargit locum, Qui pectus in terram premit, Qui vota fundit murmure. Fac dulcis hospes mentium Nos hospitæ suffragio, Cœli quieto civium Gaudere contubernio. *Quæ die* 2 *et* 3 *referuntur homiliæ, eæ* S. Marthæ *gesta non magis explicant, quam quæ jam dicta, aut aliunde satis nota sunt. Die* 4 *fit de S. Petro ad Vincula*: 5 *autem recitantur lectiones ex Breviario Romano, quas in gratiam eorum, quibus Officium istud ad manum non est, hic juverit subjicere. Lect.* IV.

per Octavam 36 Martha nobilibus et copiosis parentibus nata, sed Christi Domini hospitio clarior, post
B ejus ascensum in cœlum, cum fratre, sorore et Marcella pedissequa ac Maximino, uno ex septuaginta duobus discipulis Christi Domini, qui totam illam domum baptizaverat, multisque aliis Christianis comprehensa, a Judæis in navem, sine velo et remigio imponitur, vastissimoque mari ad certissimum naufragium committitur; sed navis, Deo gubernante, salvis omnibus Massiliam appulsa est. *Lect.* V. Eo miraculo et horum prædicatione primum Massilienses, mox Aquenses ac finitimæ gentes in Christum crediderunt, Lazarusque Massiliensium, et Maximinus Aquensium episcopus creatur. Magdalena vero assueta orationi et pedibus Domini; ut optima parte contemplandæ cœlestis beatitudinis, quam elegerat, frueretur, in vastam altissimi montis speluncam se contulit, ubi triginta annos vixit etc. Martha autem mirabili vitæ sanctitate et caritate, omnium Massiliensium animis in sui admirationem adductis, in locum a viris remotissimum, cum aliquot honestissimis feminis se recepit, ubi summa cum laude pietatis et prudentiæ, diu vixit, ac demum, morte sua multo ante prædicta, miraculis clara migravit ad Dominum 4 Kalendas Augusti. Corpus ejus apud Tarasconem
C magnam habet venerationem.

occurrentibus 37 *Hæc ferme ex S. Mariæ Magdalenæ Legenda, de qua alias satis diximus. Cum* 6 *die Inventio S. Stephani*, 7 *S. Dominici festivitas celebrentur, sola ultima Octavæ die lectiones propriæ adducuntur, vetusta istic traditione receptæ. quæ longioris historiæ vices supplere hic poterunt. Lect.* IV. Sacramentum regis abscondere bonum est, opera autem Dei revelare et confiteri honorificum est. Eam ob rem mirabilia opera, quibus B. Marthæ et vitam et mortem illustrare Deus voluit, pia perennique memoria Tarasconensis ecclesia olim coluit et testatissima traditione ad hanc ætatem propagavit. Illud inter reliqua nobile. Immanis draco terrarum aquarumque pernicies, tenebricosum nemus ad Rhodani ripam obsederat. Illinc quasi ex insidiis, aut in aggere publicum iter agentibus, repentinus ingruens, aut in flumen navigiis improvisus subiens, eaque subvertens, humanas prædas agebat. Fecerat monstro venerationem timor, et religio erat tangere, quod horror erat vel audire. Sed ut illuc Martha advenit, divini secura præsidii, monstrum adorta est, ipsumque sacra perspersum aqua ita edomuit, ut muliebri vinctum zona, audenti jam populo et illudendum tradiderit et mactandum. AUCTORE J. B. S.

38 *Lect.* V. Subinde cum magna jam populi multitudo verbis illius et factis in Christi fidem esset traducta, sacris synaxibus peragendis ecclesiam exædificavit; ad cujus encæmia cum S. Maximinum Aquensem, Trophimum Arelatensem, aliosque magno numero fideles convocasset, excipiendis hospitibus defuit vinum: sed piis Hospitæ precibus Christus adfuit, et versa in vinum aqua, vetus miraculum innovavit. Hoc quoque dignissimum est memoratu. Avenione civitate nobili, ubi Tarasconensis ecclesiæ matrix est, celebri aliquando concione, inter urbis portam et Rhodani ripam, de fide Christi verba faciebat B. Martha. Turbam conspicatus ex ulteriore ripa adolescens, avidusque noscendi quid ageretur, ausus est natando illuc contendere, sed vi fluminis illico abreptus submersusque interiit. Conquisitum cadaver ad concionantis pedes abjicitur: illa, brevi oratione interposita, sanum vegetumque suis restituit. *festivitatibus*

39 *Lect.* VI. Quid illud? quod in beatæ Marthæ funere traditur contigisse? Præerat tunc Petragoricensi ecclesiæ sanctus Fronto, e Christi discipulis unus: is cum solenniter sacris operaretur, et Petragoricis corpore non abscederet, Christo tamen agente, ad beatæ Marthæ exsequias corpore præsens fuit. Cujus rei fidem fecere pontificiæ ejus chirothecæ, tunc eo loco relictæ, quarum altera etiam nunc illic asservatur. Demum eamdem gratiam quam præbuerat Deus vivæ, servavit et mortuæ. Nam Clodovæus, qui primus e Francorum regibus Christo nomen dedit, ubi provinciam istam secundam Viennensem Visegotorum, quos Ariana labes tunc infecerat, jugo exemisset, gravissimo renum dolore torqueri cœpit. Itaque fama admonitus miraculorum, quæ ad beatæ Marthæ sepulcrum quotidie perpetrabantur, ut eo supplex accessit, plenam retulit sanitatem. *Totum Officium hoc disticho clauditur:* E *interruptæ*

Hospita quæ Christum excepisti, Martha, precare
Hospes sit nobis, hospes ut ille tuus.

§ V. Cultus S. Marthæ extra Provinciam, reliquiæ, miracula alia, templaque ipsi dicata.
F

Aliæ S. Marthæ reliquiæ *Quæ supra a* § 2 *a nobis tradita sunt de occultatis ad usque seculum duodecimum sacris* S. Marthæ *reliquiis, rursusque reconditis donec seculo* XV *arctius denuo reclusæ fuerint, si ut certa et indubitata admittantur, difficile sane erit colligere, quando aut unde acceptæ sint variæ aliæ ejusdem Sanctæ reliquiæ quæ per Italiam, Germaniam, Hispaniam, Belgium et forte regiones alias sub ejus nomine circumferuntur, ut ex variorum scriptorum fide mox pluribus referemus. Verum non usque adeo scrupulose in iis nos versari, sæpius jam et abunde præmonuimus; nam sive veræ sint ipsiusmet sanctæ Christi Hospitæ forte Tarasci seu Tarascone obtentæ, sive cognominis Sanctæ alterius; recepto nobis principio inniti pergimus, recte et religiose id genus pignora honorari, modo genuinæ Sancti alicujus reliquiæ sint, ut semel et semper ab odiosa quæstione eximamur,*

AUCTORE J. B. S.

mamur, quam jam toties diximus, nos nec decidere velle, nec posse. Ea igitur ratione intelligenda sunt quæ hoc ultimo paragrapho, in gratiam piorum S. Marthæ *clientum recensebimus.*

Florentiæ

41 *Has inter reliquias non postremum locum eæ tenent quarum notitiam Florentia cum Majoribus nostris communicavit Exim. P. M. Raphael Badius, monasterii Virginum Humiliatarum, in proximo Montugo, ut vocant, Confessarius, quod* S. Marthæ *nomine, a prima sua institutione, nempe a sec.* XIV *insignitum, pretioso thesauro gaudet, anno* 1389, *eo non sine miraculo delato, aliis postmodum prodigiis illustri, et forte etiam hodie celebri, tametsi ejus rei documenta ad nos non pervenerint. Badii commentariolus Italicus in eo consistit, quod dicti parthenonis initia signet ad an.* 1336 *ex hereditate cujusdam Lotharii di Davanzato de Davanzati, qui per testamenti sui exsecutores, totam ipsam impendi voluerit in fundandum extruendumque virginum cœnobium, non designata, cui subessent, regula: unde cum executorum numero essent FF. Philippus et Paulus ex Ordine Humiliatorum, nihil antiquius habuere, quam ut, obtentis ab Ordinario et parocho debitis facultatibus, ex Ordine suo virgines in eam hereditatem inducerent, fundo ad id comparato, in* B *quo parthenonem erigerent, qui etiam post exstinctum aut suppressum virorum Ordinem, in virginibus et ibi et alibi ad hunc usque diem religiose perseverat.*

apud Humiliatas,

42 *Porro locus plane non est ut de fratribus istis Humiliatis, notisssimis olim, saltem in Italia religiosis, hic agamus pluribus; qui eorum noscendorum cupidus est, videat is in opere nostro quæ de eorum institutionis initiis dicta sunt tomo* III *Aprilis pag.* 466, *de ejusdem vero exstinctione tomo* I *Maii pag.* 663, *tum autem scriptores illos qui ex professo de Religiosis Ordinibus tractarunt Paulum Morigiam, Joannem Paulum Crescentium, Philippum Bonnannium, Hippolytum, Helyotum et alios: ad rem nostram propius spectat, quod inchoata* 8 *Maii* 1342 *templi fabrica. serio cogitari cœperit de introducendis eo sanctimonialibus, ac deinde* 8 *Septembris* 1343, *omnibus recte ordinatis, admissæ sint nobiles virgines, unde religiosa illa Humiliatarum familia feliciter coaluerit, post varios, ut diximus, adversos Ordinis casus, hodiedum subsistens. Hisce ita præmissis, ad argumentum accedimus, de Sanctæ nostræ reliquiis ex instituto acturi, quæ ut casu* C *plane mirabili eo adductæ sunt, sic singularia post se reliquerunt sanctissimæ Christi Hospitæ patrocinationis documenta. Hoc igitur modo in præcitata Ms. relatione narrat Badius:*

quas eo attulit Card. de Broniaco

43 *Non multis post memoratam modo parthenonis fundationem annis, hoc est, inquit, circa annum* 1389, *transiturus illac ex Gallia, a Clemente* VII *Avenionensi promotus Cardinalis Joannes de Broniaco, Romam proficiscens, ubi ad Montugum progressus est, sensit, vi quadam occulta, equum cui insidebat, retineri prohiberique quominus ultra procederet. Causam porro inquirens insoliti hujusmodi prodigii, edoctusque, monasterium illud* S. Marthæ *Bethanicæ sacrum, cujus ipse venerandas reliquias, nempe digiti grossioris seu medii articulum e Provincia secum absportaverat, facile intellexit, superiori potestate sese compelli, ut pretiosa illa, quantumvis sibi cara lipsana ibidem loci honoranda deponeret; statimque monasterium ipsum ingressus, ejus superiore ceterisque monialibus ad se vocatis, rem, uti contigerat, ingenue exposuit, sacrumque thesaurum proferens, eo ipsas munifice donavit recreavitque, gratissimo utique munere, tum quod* D *beatissimæ suæ Protectricis ac Matris essent reliquiæ, tum quod divina dispositione ad se transmissæ viderentur. Ex secutis autem miraculis, id præ cæteris refero, quod an.* 1524, *idque multiplex accidit in quatuor diversis monialibus, ejusdem Sanctæ intercessione eodemque tempore a præsentissimo mortis periculo liberatis.*

multis miraculis

44 *Enumerantur istic fusius morbi varii quibus tum laborarent quatuor sorores propriis nominibus expressæ, nimirum Magdalena Libri, Anna Davazanti, Bernarda Bernardi, Andrea de Guidi, quæ cum periculosissimis infirmitatibus diu afflictæ decubuissent, jamque a medicis pro depositis haberentur, id demum consilii, id auxilii superfuit, ut sanctissimæ Patronæ reliquiæ e templo per superiorem, pie comitantibus cæteris omnibus monialibus, ad prope agonizantes ex ordine deferrentur, quarum nonnullis jam sancta ipsa Martha sese præsentem exhibuerat certasque de valetudinis recuperatione reddiderat. Id certe, stupentibus omnibus, continue subsecutum est, ut tres e lecto mox surgentes Sospitatrici gratias ad ejus aram acturæ festinaverint, alia quæ nonnihil dubitaverat, tandem etiam reliquas ad templum subsecuta fuerit sana prorsus et integra.* E *Porro tanti miraculi fama cum ad aures Vicarii generalis P. Benedicti Bartoli pervenisset, eo statim advolavit, ipsaque* S. Marthæ *festa luce, insigni celebritate gratiæ Deo sanctissimæque Thaumaturgæ solennissime peractæ sunt; tota rei serie in tabulas debite relata, quam hic in pauca contraxisse, sufficere existimavimus.*

ibidem celebres.

45 *Nec prætereunda singularissima etiam gratia, quæ in totam istam sacram familiam, eximio prorsus* S. Marthæ *favore et patrocinio, annis post quinque collata est, dum anno* 1529 *furente rursus bello, ut jam tot annis in Tuscia tumultuatum fuerat; armis tunc circa Florentiam undique perstrepentibus; dumque militari licentia diriperentur omnia incenderenturque, moniales vero in tutiora loca se recepissent, relicta ad domus custodiam unica vetula sorore laica, id prodigii observatum est; grassantes milites monasterium ingressos, tanta formidine subito fuisse correptos, ut nec unus ad direptionem manus extendere ausus fuerit: nimirum virgo aliqua ipsos perterruit candidis vestibus induta, constrictum draconem fune ducens, virginum cellulas omnemque monasterii ambitum circumiens, quam* S. Martham *fuisse, ea forma in templo depictam, constans omnium fuit opinio: id certe indubitatum,* F *nullam prorsus a militibus illatam monasterio injuriam aut jacturam; asserentibus etiam nonnullis prædatoribus, virginum psalmodiam noctu se sæpius intellexisse, cum tamen certo scirent, nullam prorsus religiosam eo tempore ibi exstitisse. Atque hæc ibi: nunc alias per Italiam, Romanas saltem Bononiensesque ecclesias perlustremus.*

Item Romæ in propria ecclesia,

46 *Satis celebris Romæ est* S. Marthæ *ecclesia prope collegium nostrum Romanum, exstructa cum vicino monasterio, anno, ut inquit Pancirolus,* 1546, *incredibili prope cura et zelo S. Ignatii de Loyola Societatis nostræ fundatoris, ut feminæ pœnitentes a lubrica vita conversæ ibidem reciperentur ad meliorem vitam instituendæ, quibus postmodum alio translatis, admissæ in eo monasterio fuere virgines sanctimoniales, sub regula S. Augustini hodiedum istic superstites. Ad rem nostram hic facit maxime, quod, teste Piazza in Hemerologio, sanctæ* Marthæ *reliquiæ in ejus* loci

A *loci ecclesia honorari dicantur. Est et aliud Romæ dicatum* S. Marthæ *templum post S. Petri basilicam, ubi et hospitium seu nosocomium exstat, in usum Pontificiæ familiæ destinatum. Porro ad S. Ceciliæ tria* S. Marthæ *ossa reperit laudatus Piazza, aliasque ejusdem reliquias ad S. Mariæ de Victoria. Bononiæ item in S. Vitalis platea templum sanctæ Christi Hospitæ sacrum memorat Masinius ad hunc diem, in quo et ipsius reliquiæ venerationi exponantur, quemadmodum et in ecclesia metropolitana, ad S. Stephani, et ad S. Luciæ PP. Societatis Jesu.*

in Belgio,

47 *Neque Belgium nostrum sacris* S. Marthæ *pignoribus carere ostendit Rayssius, ubi ipsa non uno loco se invenisse testatur in suo Hierogazophylacio Belgico. Atque imprimis in nobilissimo Aquicinctino cœnobio pag.* 58 *nobis refert* pedem integrum beatæ virginis Marthæ, *utique nostræ seu Tarasconensis, quæ sola celebris fuit hactenus.* Hic pes sinister est, *inquit Rayssius,* integer prorsus carne et ossibus constans, insignique theca ex crystallo, maximi sane pretii in formam calcei effigiata, decenter inclusus. *Addit in suo sacrario Bucelinius,* os ejusdem perinsigne in monasterio B. V. M. de Naxara, *ut in Hispaniam*

B

quoque S. Marthæ *reliquias pervenisse, ex ipso intelligas. In Parco deinde, celebri juxta Lovanium abbatia Ordinis Præmonstratensis pag.* 401 *jam dicti Hierogazophylacii, inter varia sacra et veneranda cimelia etiam* S. Marthæ *annumerantur. Demum pag.* 494 *catalogum bene longum texit reliquiarum nostrarum Mechliniensium, ubi dono dominæ Adrianæ de Ridder, particulæ aliquæ asservantur* de sanctis Maria et Martha. AUCTORE J. B. S.

Pragæ et alibi.

48 *Ne plures alios thesauros investigare cogar aut evolvere, quod ab aliis majori otio fieri facile patiar, suggero postremas mihi quidem notas reliquias, quas offert tomus noster primus Januarii pag.* 1084 *in longiori Pragensi serie, tum tomus ejusdem mensis alter pag.* 612 *in pari sacrorum ejusmodi lipsanorum enumeratione Ulyssiponensi, ubi inter cetera etiam aliqua* S. Marthæ *recensentur. Porro Pragenses ista paulo notabiliores oportet esse reliquias, cum earum haud dubie causa, et erectum magnificum sacellum, et per universam diocœsim solenne festum in suis sacris Bohemiæ pulveribus narret noster Crugerius tom.* I, *pag.* 19. *Atque hisce, quæ hactenus deducta sunt, si non criticis et morosis hominibus, saltem piis* S. Marthæ *cultoribus factum satis existimo.*

E

DE SS. LUCILLA, FLORA, EUGENIO, ANTONINO, THEODORO

ET OCTODECIM SOCIIS MARTYRIBUS ROMÆ

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. C.

§ I. Antiquus horum Sanctorum cultus, incertum martyrii tempus, et ambigua eorum ab aliis distinctio.

XXIX JULII.

Ex antiquis auctoribus,

De *immemorabili trium priorum Martyrum cultu constat ex tribus S. Petri Damiani sermonibus, quos in annua eorum festivitate habuit, et in quorum ultimo gesta et martyrium* Lucillæ, Floræ, *ac* Eugenii *seu potius* Eugegii *historice exponit. Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib.* VI, *cap.* CLVII *Acta et martyrium trium priorum narrat, et de reliquis martyrii Sociis hæc addit:* Horum exemplo Antonius, Theodorus, Dionysius, Apollonius, Capanus, Piosus, Corseus, Chorigenes, Pacus, Saturnus, Victor et alii novem,
C quorum nomina minime reperta sunt, se Christi cultores acclamantes, ab eodem præfecto (*nempe Helio, de quo antea egerat*) gladio cæsi, martyrio coronantur, quorum omnium passio agitur 4 Kal. Augusti.

ædificatis ecclesiis

2 *Franciscus Dini, advocatus Lucinianensis, qui sub nomine Academici Recollecti dissertationem pro Actis sanctarum* Floræ et Lucillæ *contra Baronium anno* 1723 *Lucæ typis vulgavit, publicam earumdem Virginum ac Martyrum venerationem in illa dissertatione pag.* 48 *exponit his verbis :* Cultus sanctarum Virginum pluribus in locis satis latus apparet ex ecclesiis sub nomine SS. Floræ et Lucillæ conditis, et affluentia populorum veneratis : exstat enim templum Castri Turritæ non longe ab Arretio, et ecclesia Stagiani, item ecclesia Sarnæ, et alia Verrazzani, ut æque ecclesia Poggioli, et ecclesia Sapigni sub nomine earumdem Sanctarum ; et vetustissima ecclesia Hostiæ Tyberinæ, et satis antiqua in Monte Amiato, et magnificum templum sanctarum Floræ et Lucillæ civitatis Arretinæ, et alia plura monumenta in aris et picturis ubique diffusis. *De inclyto Benedictini Ordinis monasterio, quod ab his duabus Virginibus cognomen habet, et de sacris illarum reliquiis eo translatis postmodum agemus.*

et quibusdam Martyrologiis,

3 *Inter Martyrologia, quæ de his Sanctis meminisse novimus, primum est Usuardinum, quod Grevenus anno* 1515 *Coloniæ edidit, et in quo ad diem* 29 *Julii leguntur sequentia*: Eugenii regis barbarorum, Floræ, Lucillæ virginum cum aliis multis martyrio coronatorum. *Molanus eodem die in additionibus ad Usuardum minore charactere* SS. Floram et Lucillam *tantummodo exprimit, aliosque generatim sic memorat:* Romæ sanctarum virginum Floræ et Lucillæ martyrum, cum aliis multis, quarum Passio habetur, et exstat de eis sermo Petri Damiani. *Maurolycus in suo Martyrologio de tribus primis nominatim agit, et aliorum numerum ita recenset:* Romæ sanctarum Floræ et Lucillæ virginum cum Eugenio barbarorum rege et aliis viginti sub Aclio (*verosimiliter* c *pro* e *legit,* et Aelium *dicere voluit*) præfecto passarum. F

ostenditur memoria cultus horum Martyrum.

4 *Petrus Galesinius plura eorumdem Martyrum nomina sic expressit*; Romæ item sanctarum virginum Lucillæ et Floræ, Eugenii, Antonini, Theodori, Dionysii, Apollonii, Capani, Piosi, Corsei, Chorigenis, Pacii, Saturnini, Victoris et aliorum novem, qui Galieno imperatore ob præclara certamina fidei confessione in primis illustres, coronantur. *In notis autem ad hunc Martyrologii sui locum indicat, sese ea desumpsisse* ex libro

AUCTORE G. C.

libro scripto et tabulis ecclesiasticorum annalium, ex sermone item Petri Damiani XX, qui manu scriptus exstat. *Cum Petrus Damiani de tribus primis Sanctis duntaxat mentionem faciat, haud dubie Galesinius reliqua Martyrum nomina ex Petro Equilino vel aliis eorum Actis hausit. Martyrologium Romanum, quo hodiedum utimur, circa numerum Martyrum cum Galesinio convenit, sed pauciores proprio nomine ita appellat:* Romæ præterea sanctorum martyrum Lucillæ et Floræ virginum, Eugenii, Antonini, Theodori, et Sociorum decem et octo, qui sub Gallieno imperatore illustre martyrium obierunt.

...quos Baronius

5 *Si Martyres isti* sub Gallieno imperatore *passi sint, ut hic in Romano Martyrologio et apud Galesinium dicitur, illud intelligendum est juxta monitionem eminentissimi Baronii, qui in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi* 262 *num.* 55 *ita scribit:* Quod autem spectat ad Martyres Romæ passos, quod nonnulli sub Gallieno imperatore martyrium subiisse dicantur; non id accidit, ut, cessante Valeriano, ii martyrio fuerint coronati: quandoquidem (ut dicemus) Gallienus, capto ab hostibus Valeriano parente, mox persecutionem cessare jussit, datis pro
B Christianis edictis; sed quod solus Gallienus Romæ imperaret, Valeriano agente cum exercitu in Oriente, idcirco plerique Martyres, sive Romæ, sive alibi, sub Gallieno passi dicuntur. *Hinc eminentissimus annalista eodem Christi anno num.* 57 *martyrium horum Sanctorum ita collocat:* Ibidem etiam Flora et Lucilla virgines, Eugenius, Antoninus, Theodorus, atque Socii decem et octo occisi sunt, Gallieno jubente, ut memoriæ proditum est in Romano Martyrologio, natali ipsorum die, quarto Kalendas Augusti.

...anno 262 passos perperam asserit.

6 *Nescio, cur eminentissimus scriptor huic martyrio determinate assignaverit annum Christi* 262, *qui certe a vera chronologia aberrat;* quandoquidem Gallienus, capto ab hostibus Valeriano parente, mox persecutionem cessare jussit, datis pro Christianis edictis, *ut ipse Baronius ibidem fatetur. At Pagius in critica ad annum Christi* 259 *num.* 8 *et sequentibus contendit, Valerianum hoc ipso anno* 259 *a Persis captum fuisse; Tillemontius vero in Historia imperatorum tomo* III, *pag.* 519 *et* 520 *probare nititur, captivitatem illam anno* 260 *collocandam esse. Quidquid sit de hac chronologica controversia, omnes eruditi jam deserunt Baronium, qui eamdem Valeriani*
C *captivitatem usque ad annum Christi* 262 *perperam distulit. Si igitur Gallienus, patre suo capto, statim persecutionem contra Christianos cessare jussit, quomodo potuerunt hæ Virgines cum aliis anno* 262 *sub Valeriano et Gallieno palmam martyrii obtinere? Quomodo determinatus sub his imperatoribus annus assignatur, cum hactenus nulla Actorum exemplaria aut veterum monumenta prodierint, in quibus gloriosum horum Martyrum certamen sub imperio Valeriani et Gallieni referatur?*

Petrus Damiani illorum martyrium ad annum 180 refert sub Helii præfecto

7 *Initio numeri* 5 *dixi:* si Martyres isti sub Gallieno imperatore passi sint, *quid S. Petrus Damiani in sermone tertio de* SS. Flora et Lucilla, *qui a Constantino Caetano Romæ anno* 1606 *inter ejus opera tomo* II *a pag.* 247 *editus est, chronologiam Martyrologii Romani et eminentissimi Baronii multum prævertit, quando ibidem de pietate harum duarum Virginum ita agere incipit:* Gloriosæ igitur virgines Flora et Lucilla sorores temporibus, quantum intelligi potest et datur, Antonini cognomento Pii, cum
D Romæ suis sanctis moribus in conspectibus divinis arderent, foris vero secundum nominum suorum proprietatem florerent et lucerent, apostolicam vitam delegerunt. *Cum autem Antoninus Pius ab anno Christi* 138 *usque ad* 161 *gubernaverit, verosimiliter Petrus Damiani collegit, eas virgines sub imperio illius floruisse,* quantum intelligi potest et datur *ex tempore martyrii, quod post viginti annorum captivitatem subierunt, et de quo Petrus in eodem sermone pag.* 248 *circa finem sic loquitur:* Imperantibus igitur Romæ M. Antonio vero et Commodo Aurelio, anno scilicet Domini centesimo octogesimo vel circa, SS. virgines Flora et Lucilla sorores cum Eugegio rege ad martyrium suscipiendum pro Christo urbem Romam intrantes inveniunt, agente præfecto urbis, Helio nomine, furor* gentilium contra Christicolas desævire. *Alia Actorum apographa certum martyrii tempus non indicant, excepto uno infra producendo, quod illud etiam sub iisdem imperatoribus collocat.*

* lege furorem.

cujus nomen eo tempore non invenitur,

8 *Quod si forte hæc* Floræ, Lucillæ et Eugegii *historia confusa sit cum Actis Luceiæ virginis et Auceiæ regis, de quibus die* 25 *Junii actum est, martyrium eorum usque ad tempora Diocletiani differendum esset: nam anno Christi* 301
E *urbi Romanæ præfuit Ælius Dionysius, qui forte in his et illis Actis juxta morem satis usitatum unico Ælii vel Helii nomine appellatur. De altero Romanæ urbi præfecto, qui Ælius Cesetianus vocatur, et sub quo hæ Virgines circa annum* 275 *martyrio affici potuerunt, postea agemus. Id unicum hic affero, ab anno Christi* 254 *usque ad mortem Valeriani et Gallieni nullum Ælium occurrere inter præfectos urbis Romanæ, quos Bucherius noster in Commentario ad Canonem Paschalem Victorii cap.* XIII *a pag.* 236 *enumerat, et quorum similem catalogum Georgius Eccardus ex codice Cæsareo inter scriptores medii ævi tomo* I *a pag.* 18 *nuper edidit. Hinc sequi videtur, quod* Flora, Lucilla et Eugegius *lauream martyrii non obtinuerint sub imperio Valeriani aut Gallieni, cum toto illo tempore nullus Ælius aut Helius urbi Romanæ præfuerit, qui tamen in variis eorum Actis constanter nominatur. Quare in margine hujus commentarii nihil certi circa tempus martyrii notare volui, cum tria Mss. Actorum exemplaria nullos imperatores nominent, et sub illis, quos Petrus Damiani et Martyrologium Romanum signarunt, nullum Ælium aut Helium, Romæ præfectum, reperire potuerim.* F

etsi Helius vel Ælius vocari possit,

9 *Ne quis autem hic hæreat ad nomen præfecti Romani quem modo* Ælium *modo* Helium *appellavimus, audiat Raphaelem Volaterranum, qui in Commentariis Urbanis, Basileæ anno* 1544 *impressis, lib.* VIII, *fol.* 142, *agens de origine Æliorum et variis istius nominis viris ita præmonet:* ÆLIOS cum diphthongo et HELIOS cum adspiratione scriptos utroque modo in antiquis marmoribus invenimus. *Scio, Joannem Glandorpium in Onomastico Romano col.* 11 *huic Volaterrani testimonio contradicere; at interim fateri debet, eumdem Claudii libertum, qui sub Nerone impotenter dominabatur, in Annalibus Taciti lib.* XIII, *cap.* I Ælium *nuncupari, qui in mox citanda Dionis Epitome pag.* 294 *et sequente* Helius. (*Græce* Ἥλιος) *vocatur. Adde, quod Tacitus lib.* I *Historiarum cap.* XXXVII *eumdem sine diphtongo* Elium *nominet. Sic etiam quidam Galliæ populi ab antiquis geographis promiscue* Hedui, *vel* Ædui *et simpliciter* Edui *appellantur, et a Græcis per vocem* Ἐδουοι *vel* Αἰδουοι *exprimuntur,*

A *ut apud Cellarium in Notitia orbis antiqui part.* I *lib.* II, *cap.* II, *pag.* 136 *videri potest. Non opus est pluribus hujus promiscuæ scriptionis exemplis, cum ipse hodiernorum Actorum defensor, in cujus gratiam potissimum minutiora hujus historiæ adjuncta tam scrupulose examinamus, nullum hic nobis negotium facessat: advocatus enim ille obvium quemlibet Romanæ urbis præfectum, nomine Helium vel Ælium, sub imperio Commodi vel Valeriani et Gallieni libenter arripuisset, ut ex jam dicendis satis apparebit.*

quem Dinus frustra quæsivit,

10 *Franciscus Dini in memorata superius dissertatione putat, se sub Commodo imperatore hunc Ælium vel Helium præfectum invenisse, dum ibi pag.* 39 *sic scribit :* Memorant etiam Q. Helium Lætum præfectum prætorio vel exercitibus sub Commodo, ex Herodiano lib. I, cap. III Gandorpius (*voluit supra citatum Glandorpium haud dubie indicare*) Baronius *etc. At imprimis Dinus hic nobis ostendit Helium præfectum Urbis, qualem Acta ab ipsomet edita ibidem pag.* 55 *clare requirunt his verbis*: Tunc autem Ancillæ Christi, quæ ad civitatem monitæ venerunt, Romæ se palam ostenderunt, et post paucos dies comprehenduntur, et illico ducuntur ad præfectum urbis
B Romæ. Cumque oblatæ fuissent Helio præfecto Urbis, dixit ad eas. *Sed Dinus non ignorat, ut opinor, inter præfectum Urbis et præfectum prætorii apud Romanos ingens discrimen eo tempore fuisse. Si quis horum officiorum differentiam plenius nosse cupit, consulat Guidum Pancirolum in Notitia dignitatum imperii fol.* 6, 115, *et sequentibus.*

et a se inventum existimat.

11 *Præterea is idem prætorii præfectus, quem Dinus* Q. Helium Lætum *vocat, ab antiquis plerisque auctoribus* Q. Æmilius Lætus *appellatur. Sic Epitome Dionis, quæ inter minores Græcos Romanæ historiæ scriptores Francofurti anno* 1590 *impressa est, in ea editione pag.* 383 *expresse habet, quod imperatori Commodo inter gladiatores* pugnanti Æmilius Lætus præfectus prætorio *assisteret. Equidem fateor, eumdem in Onomastico Romano col.* 17 *nominari Q. Ælium Lætum a Glandorpio, qui forte secutus est quamdam Lampridii editionem, in qua* Ælius *legebatur : nam inter novemdecim Historiæ Augustæ scriptores, quos Janus Gruterus Hanoviæ anno* 1611 *edidit, pag.* 284 *in ipso Lampridii textu ita habetur :* Quintus Æmilius Lætus præfectus et Marcia concubina ejus inierunt conjurationem
C ad occidendum eum. *Hinc quoque inter sex Historiæ Augustæ scriptores, Lugduni Batavorum anno* 1671 *cum variis notis impressos, præter Salmasii monitionem editor ibidem tomo* II *pag.* 520 *ad eumdem Lampridii locum hæc notari jubet :* QUINTUS ÆLIUS LÆTUS; scripti ÆMILIUS; sic Dio et Zonaras. *Certe Zonaras sua ætate in scriptis codicibus* Æmilium *legisse videtur, cum in Parisiensi editione anni* 1686 *tomo* I *Annalium pag.* 600 *de illo ipso sic scribat:* Æmilius (*Græce* Αἰμίλιος) Lætus præfectus, et Electus cubicularius, cum eum factis illis offensi monuissent, ut desisteret, iracundiam et minas illius (*nempe imperatoris Commodi, de quo ibi agitur*) metuentes, in bubulis carnibus venenum ei præbuerunt. *Hæc satis superque dicta sint de isto prætorii præfecto, qui huc non pertinet, etiamsi revera nomen Ælii habuisset.*

12 *Præter superius indicatam confusionis suspicionem, quæ oritur ex nomine Ælii vel Helii præfecti, sub quo tam Luceia virgo et Auceias rex, quam* Flora *et* Lucilla *cum* Eugegio *rege in utrisque Actis martyrium subiisse dicuntur, alius nos vexat scrupulus, quem eruditis proponimus, ut eum nobis evellant. In manuscripto Actorum exemplari, cujus ecgraphum anno* 1640 *P. Beatillus noster Neapoli ad Bollandum misit, præter* Floram, Lucillam *et* Eugegium, *numerus et nomina reliquorum Martyrum ita recensentur* : Offerebantur autem et alii tredecim, quorum hæc nomina sunt; id est Asserius, Antonius, Theodorus, Dionysius, Apollonius, Caponius, Pyosius, Corysius, Origenes, Paccus, Saturius, Victorius, Victor, et alii novem, quorum nomina minime reperimus. *In vetusto codice ecclesiæ Aretinæ, ex quo inferius Acta eorum dabimus, post narratum* Floræ, Lucillæ *et* Eugegii *martyrium hæc leguntur :* Offerebant autem ministri et alios duodecim id est Asserium, Antonium, Theodorum, Dionysium, Apollonium, Capomium, Piosium, Corseum, Origenem, Paccum, Saturium, Victorem et alios novem, quorum nomina minime reperimus. *Simili fere modo nomina exprimit Ms. nostrum Ultrajectinum S. Salvatoris, ad quod proxime accedit Petrus Equilinus, cujus verba initio hujus paragraphi exhibuimus.*

AUCTORE G. C.

Suspicamur Acta horum Martyrum cum aliis confusa esse,

13 *Jam vero audiamus Martyrologium Romanum, quod die* 24 *Junii sic habet* : Ibidem (*scilicet Romæ, ubi etiam præcedentes Martyres passi fuerant*) sanctorum Martyrum Fausti et aliorum viginti trium. *At qui hic* Faustus *appellatur, in aliis Martyrologiis vocatur* Festus *vel* Sixtus, *cui antiquissima Hieronymiana* Luciam *seu* Luceiam *addunt hoc modo* : Romæ Festi, Luciæ (*in Corbiensi* Luceiæ *legitur*) cum aliis viginti duobus. *Alia apographa hanc virginem et martyrem nominant* Luceiam, *ut in Opere nostro ad diem* 24 *Junii, tomo* IV *ejusdem mensis pag.* 808 *videri potest. Galesinius in suo Martyrologio ad eamdem* 24 *diem Junii ita annuntiat* : Romæ sanctæ Luceiæ virginis, Aceiæ regis, et viginti duo * martyrum. *Juverit semper observare numerum istorum Martyrum, qui utrobique ad viginti quatuor reducitur aut proxime accedit.* E

eorumque annuntiationem

* *lege* duorum

14 *Pergamus ad diem sequentem seu* 25 *Junii cum hodierno Martyrologio Romano, ubi sic legitur* : Romæ sanctæ Luciæ virginis et martyris cum aliis viginti duobus. *Hic omittitur Auceias rex, quem Notherus aliis eadem die sic adjungit* : Romæ S. Luciæ virginis et Auceiæ regis, qui cum aliis viginti duobus pariter martyrio coronati sunt. *His adde Luciam, quam tomo* II *Julii pag.* 249 *inter Prætermissos collocavimus, et de qua Martyrologium Romanum die* 6 *Julii ita meminit*: Eodem die sanctæ Luciæ martyris, quæ natione Campana, a Rixio vicario * tentata et acriter cruciata, eumdem convertit ad Christum, quibus adjuncti sunt Antoninus, Severinus, Diodorus, Dion, et alii decem et septem, qui in Passione collegæ et in corona fuere consortes. *Ne hic operose actum agamus vide plura tomo* V *Junii nostri a pag.* 11, *et attente considera nomina Sociorum, qui ibidem in Actis pag.* 14 *sic exprimuntur* : Offeruntur ei alii viginti (*scilicet præter Luceiam virginem et Auceiam regem*) id est Antonius, Hereneus, Theodorus, Dionysius, Apollonius, Apamius, Pronicus, Coteus, Orion, Papicus, Satyrus, Victor et alii novem, quorum nomina soli Deo cognita sunt. *Hæc cum dictis dicendisque compara, et sedulo attende, an nusquam annuntiationum confusio irrepsisse videatur.* F

in Martyrologio Romano

* *al.* Varo

15 *Præterea idem Martyrologium Romanum die* 15 *Decembris sequentes Martyres ita celebrat*:

aliquoties repeti.

Romæ

AUCTORE G. C.

Romæ sanctorum Martyrum Irenei, Antonii, Theodori, Saturnini, Victoris, et aliorum decem et septem, qui in persecutione Valeriani pro Christo passi sunt. *Memento, quod eminentissimus Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi* 262 *num.* 57 *affirmet, etiam hos viginti duos Sanctos sub Gallieno imperatore laurea martyrii coronatos fuisse, quemadmodum de viginti tribus hodiernis ibidem asserit. Confer ergo fere æqualem Martyrum illorum numerum, similia aliquorum nomina, et diligenter adverte, an diversis diebus non sit fortasse repetita ejusdem sanctæ cohortis annuntiatio, quamvis modo plura, modo pauciora illustrium istorum militum nomina exprimantur. Sed de hac re iterum sermo infra recurret, quando Acta Luceiæ virginis et Auceiæ regis cum hodiernis Sanctorum nostrorum Actis conferemus, et manifestam alterutrorum imitationem detegemus.*

§ II. Varia tum manuscripta tum impressa Actorum exemplaria, eorumque antiquitas.

B

De Actis in codice Oratorii Romani.

Inter quatuor horum Actorum apographa, quæ hactenus in litteraria Musei nostri supellectile conservavimus, primum prodit ex collectaneis P. Antonii Gallonii, et excerptum est ex Ms. codice Oratorii Romani, littera H signato, ut in margine notatur. Hæc Acta, quorum autographum apud Romanos Oratorii Patres adhuc in bibliotheca inveniri arbitror, ab omnibus aliis in principio differunt, atque ita incipiunt : Tempore quo Marcus Antoninus cum Aurelio Commodo Romanam rempublicam gubernandam susceperat, anno videlicet ab Incarnatione Domini centesimo trigesimo tertio, quidam præpotens rex Eugegius, natione et Partorum genere oriundus, ingenti comparato exercitu Italiam petens, statum reipublicæ Romanæ barbarica feritate invasit, ac parta victoria regnum, quo venerat, repetens, Floram virginem sanctimonialem, civem urbis Romæ, cepit una cum beatissima virgine Lucilla sorore. *Anni imperatorum hic male componuntur cum annis Christi, qui manifestus error haud dubie per amanuensis oscitantiam irrepsit, et in fine eorumdem Actorum ita corrigitur* : Passæ sunt istæ gloriosæ virgines et Martyres Christi, anno salutis nostræ centesimo octogesimo vel circa, quarto Calendas Augusti. *Reliqua quæ hic omittimus, cum aliis Actorum exemplaribus plane conveniunt.*

C

Baronius verosimillime judicium tulit,

17 *Non placet hic nobis præpotens ille rex, natione Parthus, qui cum ingenti suorum exercitu Italiam invaserit, quandoquidem ex antiquis scriptoribus constat, tunc Parthos ab imperatoribus Romanis ultro in Oriente oppugnatos ac devictos fuisse. Hæc aliaque etiam Antonio Gallonio displicuerunt, ut in observationibus ad suam Italicam sanctarum Virginum Romanarum Historiam post Acta* SS. Lucillæ *et* Floræ *pag.* 143 *et sequente satis indicavit. Hinc probabilissime colligo, Gallonium hæc ipsa Acta, quæ Papebrochio nostro ex ejus collectaneis perhumaniter communicata sunt præ oculis habuisse.*

ut contra opinionem Dini

18 *Frustra igitur Franciscus Dinus in memorata* SS. Floræ *et* Lucillæ *apologia* § 2 *nobis persuadere nititur, ab eminentissimo Baronio duntaxat visa esse prolixiora harum Virginum Acta, versibus Leoninis aliisque digressionibus interpolata, prout in quodam Aretini monasterii codice continentur. Frustra, inquam, severum Baronii judicium, de quo nos infra pluribus, hac ratione eludere conatur, et nimis confidenter pag.* 10 *sic concludit :* Igitur hæc Acta, teste etiam Antonio Gallonio, cum Baronio convivente ; in libro de Virginibus Romanis pag. 142 ad diem 29 Julii fuerunt Baronio missa. *Non est dubitandum, quin Gallonius et Baronius judicaverint de illis Actis, quæ in Romana Oratorii bibliotheca conservabantur. Hæc autem nec versibus nec hymnis interpolata sunt,* quæ Acta, *inquit ibidem Dinus,* credimus Baronio transmissa cum versibus intermediis, digesta in triginta lectiones, sacræ Scripturæ locis accommode exornata : *nam Acta Galloniana, excepto principio, cum aliis fere ad verbum concordant, ut supra monuimus.* D

ex ipso Baronio ostenditur.

19 *Potuisset Dinus hallucinationem suam colligere ex ipso Actorum initio, quod Baronius in notis ad Martyrologium Romanum hoc die sic citat :* Ejusdem generis esse probantur ea, quæ legimus in manuscriptis, quorum est exordium : Tempore, quo Marcus Antoninus cum Aurelio Commodo etc. *Non magis ovum ovo est simile, quam principio Actorum Gallonii hic citatum a Baronio initium. Interim ipsemet Dinus pag.* 9 *et sequente fatetur, in prolixioribus monasterii Aretini Actis prius varias Ecclesiæ persecutiones narrari, et tandem lectione* IV *historiam harum Martyrum sic incipere :* Prænotata itaque tempestate quidam excellentissimus atque fortissimus barbarus rex Eugegius. *Confer hæc cum exordio, quod ex Actis Gallonii supra num.* 16 *dedimus, et utriusque principii discrimen ultro in oculos incurret.* E

Neapolitana et Belgica eorumdem Actorum apographa.

20 *Antonius Beatillus, Societatis Jesu sacerdos et strenuus operis nostri adjutor, Neapoli ad Majores nostros anno* 1640 *transmisit alterum eorumdem Actorum exemplar, nescio ex qua bibliotheca aut codice descriptum, quod initio ab ecgrapho Galloniano prorsus differt : nam nullum martyrii tempus indicat, de exercitu in imperium Romanum irruente non meminit; sed simpliciter asserit, sanctas illas Virgines captas esse a* ferocissimo barbaro rege, Eugegio nomine, *de cujus genere aut natione altum silet. Cæterum cum duobus sequentibus apographis plane convenit, nisi quod in hoc, præter novem anonymos martyrii Socios, alii* tredecim *nominentur, ubi alia exemplaria tantum* duodecim *recensent, quos supra num.* 12 *nominibus suis expressimus. Huic consonat tertium apographum, quod olim Rosweydus noster ex Ultrajectino S. Salvatoris codice accepit, si demas jam indicatam duodecim Sociorum discrepantiam et in fine quandam exigui momenti clausulam, quæ ponitur in Aretino Actorum exemplari, de quo jam pauca præmonebimus.* F

fere concordant cum Ms. codice Aretino,

21 *Denique amplissimus D. Honorius Turamini,* dum *Aretino* SS. Floræ *ac* Lucillæ *monasterio præerat, anno* 1721 *una cum humanissimis litteris ad nos misit manuscriptam Francisci Dini dissertationem, cui præmittebantur authentica earumdem Virginum Acta, quæ Dinus anno* 1723 *simul cum apologia sua contra Baronium typis vulgavit. Hæc omnia dignissimus iste abbas pro singulari amore, quo sanctas monasterii sui Patronas prosequebatur, nobis benigne communicavit, et ea Acta ex antiquo codice extrahi, episcopali sigillo muniri, ac legitimis testimoniis roborari curavit.*

22 *Inter alias formulas, quæ in hujusmodi instrumentis adhiberi solent, Angelus de Bisdominis*

A *nis, publicus notarius Aretinus, de illo Actorum apographo sic testatur* : In Dei nomine Amen. Die Mercurii, undecima mensis Decembris 1720. Vitæ infrascriptæ SS. Floræ et Lucillæ copia fuit extracta e quodam libro, in cathedrali Aretina existente, cartæ pecudineæ cooperto foderis* ligneis : licet non numeratas tamen invenitur ad paginas 96 circa medium descriptio Vitæ supradictarum Sanctarum, et quia cum dicto ejus originali concordate inveni, ego infrascriptus notarius in fidem me subscripsi. *Tunc Actorum ecgrapho subscriptum erat propria manu notarii nomen, et deinde consuetum aliorum testimonium de ipsius munere ac fide subsequebatur. Nos hæc Aretina Acta, cum aliis collata, post hunc commentarium excudemus, et in margine aut annotatis discrepantiam gravioris momenti observabimus. Nunc ad impressa Actorum exemplaria progrediamur.*

ex quo authenticum ecgraphum anno 1721 *accepimus.*

* *id est* involucris

23 *Hic primum locum merentur illa Acta, quæ in operibus S. Petri Damiani tomo* II *a pag.* 247 *excusa sunt : nam Petrus Damiani in duabus aliis sermonibus, quos de* SS. Flora et Lucilla *instituit, et qui eodem tomo pag.* 95 *et sequentibus occurrunt, gesta earum paucis attingit, eaque potius oratorie quam historice exponit ; at in tertia concione jam citata totam istius historiæ seriem percurrit, et quasdam rei gestæ circumstantias explicat, quæ in Mss. Actis tacentur. Sic asserit,* Eugegium *regem fuisse* in Africæ partibus, *de qua mundi parte in tribus Mss. nostris altum est silentium. Imo apographum Gallonianum indicat, illum natione Parthum fuisse. Verum ut hæc omnia facilius inter se conferri possint, etiam Acta sub nomine S. Petri Damiani edita secundo loco recudemus.*

Etsi Petrus Damiani similem historiam referat.

B

24 *Quamvis de primum Actorum scriptore ejusque ætate nihil certi possit decerni, tamen constat, antiquiora Acta concionibus S. Petri Damiani materiam suppeditasse, cum ipse in jam citata Constantini Caetani editione tomo* II, *serm.* XXXV, *pag.* 95 *sub finem ita loquatur:* Istæ itaque, sicut in veterum gestorum reperitur historia, a barbaro quodam rege captæ per geminata decennii curricula sub honesta custodia sunt detentæ. *Deinde circa medium paginæ sequentis hæc habet:* Jam vero quod stylus tradit historiæ, Dominum scilicet eis nocturno silentio fuisse locutum, easque ad consummandum Romæ provocasse martyrium, *etc. Denique in ultimo sermone pag.* 247 *ante ipsam Actorum narrationem ita præfatur:* Sed ipsa nobis historia jam loquatur, ipsa nobis Sanctorum originem, ipsa eorum vitæ progressum, ipsa consummati certaminis gloriam jam proponat. *Ex his liquet, ante tempora Petri Damiani hanc traditionem aut historiam exstitisse.*

ex antiquioribus Actis,

C

25 *Certe eruditissimus Baronius priorem S. Petri Damiani sermonem legerat, et nihilominus in notis ad Martyrologium Romanum hac die dolet, genuina harum Sanctarum Acta periisse, et vulgarem earum historiam ibidem in dubium revocat ex ipsis Damiani verbis, quæ in eodem sermone pag.* 96 *sic habentur:* Si tamen rei fides adhibenda, quæ dicitur. *Non me latet, quod Dinus in sua Dissertatione hæc Damiani verba in alium sensum violenter detorqueat, et propterea eminentissimum Baronium pag.* 14 *sic aggrediatur:* De cetero Baronius magnum colaphum impegisset sancto Cardinali Damiano, quem Wernerius Cartusianus vocat doctorem gravissimæ auctoritatis, et Trithemius pietatis admirabilis, si probabile quidem fuisset, illum in aliquo dubitasse de veritate historiæ. *Tunc post ineptam contra ecclesiasticos Baronii Annales retorsionem, quæ hic nihil ad rem facit, adversarium pagina sequente sic interrogat:* Ad quid ergo aptissimis Scripturæ locis, hortationibus ad plebem confluentem orationes consarcinasset scriptor ille piissimus, si in aliquo de rerum veritate anceps fuisset?

ea tamen non probatur a Baronio, contra quem insurgit Dinus,

AUCTORE G. C.

26 *Sed interroganti Dino respondemus, ab eruditissimis piissimisque concionatoribus exempla Sanctorum ac ipsorum Apostolorum quotidie populo ad imitationem proponi, etiamsi vulgaria illorum Acta ab ipsis certa non habeantur. Sic concionatores quotannis in festo sanctæ matris Annæ, S. Margaritæ, S. Barbaræ, aliorumque plurium sanctorum recte hortantur populum ad patrocinium eorum implorandum, ac imitandas eorum virtutes, etsi de ipsorum gestis multa incerta et improbabilia narrari non ignorent. An S. Petro Damiani magnum colaphum impingit, ut Diniana phrasi utar, qui Actis S. Christophori fidem abrogat, quamvis Damianus tomo* II *a pag.* 92 *in annua illius festivitate sermonem instituerit? Potuit igitur S. Petrus Damiani de* SS. Flora et Lucilla *utiliter diversas conciones habere, et bona fide populo proponere earum Acta, quæ tunc communiter circumferebantur, præsertim cum narrationis suæ certitudinem prudenter restrinxerit his verbis:* Si tamen rei fides adhibenda, quæ dicitur. E

et Petro Damiani

27 *Similes dubitandi formulæ in rebus historicis apud Damianum adeo usitatæ sunt, ut hanc Dinus contra communem hominum sensum frustra explicare conetur. Sic lib.* I, *epist.* X *de veritate cujusdam historiæ, quam conscripserat, se dubitare significat his verbis* : Hæc eadem gesta, quæ scribimus, quia in transitu audire nos contigit, utrum inoffensam fidei lineam teneant, certum per omnia non habemus. *Iterum lib.* II, *epist.* XIV *post narrata varia miracula ad Desiderium abbatem Casinensem ita scribit :* Hæc omnia, venerabilis pater, non sine magno timore describimus, ne vel per oblivionem propriam vel per infidæ relationis audaciam a veritatis linea quantumlibet declinemus. *Denique lib.* II, *epist.* XV *eumdem Desiderium sic caute monet:* Hæc ego, venerabilis pater, et alia quamplurima non sine magnæ formidinis angore conscribo, ne videlicet vel relatores mei meræ veritatis semitam non tenuerint, vel ipse quoque relationum in quolibet immemor, oblivione deliquerim. *Vides non omnia pro indubitatis habenda esse, quæ sanctus ille scriptor ex aliorum testimonio facile credit et narrat.* F

in rebus historicis

28 *Quin imo nonnumquam ex populari traditione refert quædam adeo mira et improbabilia, ut eminentissimus Bellarminus in libro de Scriptoribus ecclesiasticis ad annum* 1060 *post enumerata S. Petri Damiani Opera de quibusdam illius scriptis observatione prima sic judicaverit:* In epistola ad Dominicum cap. v narrantur quædam leviora de animabus defunctorum, quæ die Dominico refrigerium pœnarum videntur habere, et in figura avicularum de lacu averni exire cernuntur; quæ fabulis fortasse similiora sunt, quam historiæ. *Prodigiosa hæc historia jam in editione Constantini Caetani, quæ anno* 1610 *Parisiis prodiit, lib.* I, *epist.* IX *legitur, et iterum lib.* II, *epist.* XIV *paucis indicatur. Sunt et alia, quæ doctissimus piissimusque Bellarminus ibidem in ipsius scriptis reprehendit.*

majorem tribuit auctoritatem

29 *Quapropter*

quam exigat ipse sanctus scriptor,

AUCTORE G. C.

29 *Quapropter ipsemet Sanctus iste non diffitetur, quædam a se ex qualicumque aliorum fide narrari, et idcirco ea libero lectoris judicio submittit, ut patet ex libro* I, *epist.* IX, *ubi se propter hanc ipsam avicularum historiam sic excusat:* Sed cum hæc de aviculis, et corvo inter aquas nigras aliquando apparentibus, aliquando se abscondentibus, in pagina digessissem, religiosus monasterii Casinensis abbas Desiderius advenit, seseque rem sic habere funditus abnegavit. Cumque illum et Humbertum, meum videlicet relatorem, in mutua colloquia deduxissem, Humbertus ait : Ego quidem hujus allegationis testimonium non defendo, verumtamen hoc simpliciter retuli, quod ab accolis loci illius audivi. Sed quoniam personæ istæ, Desiderius videlieet et Humbertus, tantæ auctoritatis sint, ut neutri eorum fides debeat denegari, ego quoque, quod scripsi, procaciter non affirmo, sed utrum verum sit necne, legentium inquisitioni relinquendum esse decerno. *An Desiderius abbas magnum colaphum impegit S. Petro Damiano, quando narrationi ejus contradixit,* seseque rem sic habere funditus abnegavit? *Desinat ergo Dinus majorem credulitatem a nobis exigere, quam postulaverit*
B *ipsemet Petrus Damiani, cujus bonam fidem et sanctitatem interea veneramur.*

qui Acta Aretina

30 *Hic quæri potest, utrum Petrus Damiani aliquod exemplar ex quatuor manuscriptis nostris secutus fuerit. Franciscus Dinus in jam sæpe laudata dissertatione pag.* 4 *et sequente, id de Aretino ecclesiæ cathedralis apographo sic confidenter asserit:* Convenit in rerum substantia earumdem Martyrum Passio, quæ reperitur in satis antiquo et integerrimo codice pergameno, picto et inaurato ecclesiæ cathedralis Aretinæ, in quo breviori ubique methodo continentur, ut dicitur in exordio: LEGENDÆ SANCTORUM TOTIUS ANNI, et antiquitas Legendæ SS. Floræ et Lucillæ satis prodit ex stylo simplici, ut firmiter credo, quinti seculi; utque candido lectorum judicio locum relinquam, in fine operæ pretium duxi universam hanc Sanctorum Passionem ad litteram fideliter, ut par est, transcribere. De his meminisse patet S. Petrum Damianum, qui scribebat septingentis circiter abhinc annis, dum serm. XXXV de SS. Flora et Lucilla inquit: ISTA ITAQUE SICUT IN VETERI REPERITUR HISTORIA. *Hic majorem citationis accurationem et fidelitatem in Dino cogor requirere, quia in eo sermone*
C *hæc sic leguntur:* Istæ itaque, SICUT IN VETERUM GESTORUM REPERITUR HISTORIA, a barbaro quodam rege captæ, per geminata decennii curricula sub honesta custodia sunt detentæ. *Petrus Damianus non dicit, hæc reperiri* in veteri historia, *sed* in veterum gestorum historia. *Poterant autem esse vetera gesta, quamvis esset recentior eorum historia, ut nimis frequenter in elucidandis Sanctorum Actis experimur.*

aliisque Mss. nostra

31 *Jam vero ulterius contendo, quod Petrus Damiani memoratam Legendam Aretinam præ oculis non habuerit. Imprimis id probo ex tempore martyrii, quod Petrus Damiani exprimit, et de quo in hac Legenda Aretina prorsus tacetur. Deinde in sermone Petri Damiani dicitur* Eugegius *fuisse rex barbarus* in Africæ partibus, *et sanctas Virgines in Africam abduxisse, quæ regio in Actis Aretinis non nominatur. Denique Damianus nullum verbum facit de tot martyrii sociis, qui in Legenda Aretina aliisque Mss. nostris recensentur. Nonne illi etiam sanctas Virgines honore afficiunt, quando in iis Actis ita præfecto Helio respondentes inducuntur?* Notum sit tibi quia D
Christiani sumus, et credimus in Christum, in quem beata Flora et Lucilla crediderunt. *Cur igitur hos gloriosos certaminis comites et imitatores omisisset, si hæc eadem Acta præ manibus habuisset?*

præ oculis habuisse videtur

32 *Ex his etiam conjicio, Acta Galloniana Petro Damiani non præluxisse, quia* Eugegius *in illis* natione et Partorum genere oriundus *scribitur, ut supra monuimus: si enim ea vidisset, quomodo* Eugegium *ex Partho in Afrum transformasset? Propterea tamen non inficior, Damiano alia Acta ad manum fuisse, quæ etiam vetera appellare potuerit, quamvis duntaxat uno alterove seculo ante suam ætatem composita fuissent. Quidquid sit, advocatus ille* ex stylo simplici *non evincit, Legendam Aretinam seculo quinto exstitisse, etiamsi se id firmiter credere affirmet.*

ex quibus recentiores sua hauserunt, excepto Tamayo:

33 *Petrus de Natalibus lib.* VI, *cap.* CLVII *etiam asserit, sanctas illas Virgines ab* Eugenio (*sic pro* Eugegio *constanter scribit*) *in Africam abductas fuisse, ut infra apparebit, quando alia occasione compendium Actorum ex illo proferemus. Ex hactenus assignatis fontibus sua hauserunt recentiores, excepto Tamayo, qui in suo Martyrologio Hispanico tomo* IV, *pag.* 289 *contra antiquiores scriptores Passionem earum propria auctoritate concinnavit,* et Eugenium *liberaliter civitate Romana donavit, Acta alio charactere sic magnifice narrare incipiens:* Eugenius civis Romanus tempore Valerii et Galieni imperatorum, cum adversus Christianos dira et immanis persecutio exoriretur, et Helius præfectus adversus Christi membra crudeliter desæviret, ita ut multorum fidelium corpora cruciatuum atrocitate discerperet, constans in fide cum aliis sociis martyrialem congressum exspectabat etc. *Non est operæ pretium referre reliqua, cum ipsemet Tamayus ibidem fateatur, sese hæc omnia desumpsisse ex recentioribus auctoribus, quorum tamen nullus* Eugenium, *quod sciam, civem Romanum nuncupavit. Nihil attinet hic longo ordine recensere alios scriptores, qui propter sacras horum Sanctorum reliquias, quas ad patriam suam translatas fuisse existimant, Acta illorum Gallice, Germanice, ac Hispanice ediderunt: nam de illis auctoribus alia occasione iterum inferius mentio facienda est.* E

§ III. Diversa recentiorum auctorum judicia de Actis horum Sanctorum. F

Post Baronium de Actorum sinceritate dubitant

Cardinalis Baronius in notis ad hodiernam Martyrologii Romani annuntiationem de his Martyrum Actis ita judicat: Agit de his item Molanus in additionibus ad Usuardum. Exstat manuscriptus sermo Petri Damiani in die natali prædictarum Virginum et Martyrum. Incipit: GAUDEAMUS, FRATRES, etc. Quæ autem Petrus in Catalogo lib. VI, cap. CLVII de his scribit, apocrypha omnino esse noscuntur, nec ulla penitus veritate subsistunt. Ejusdem generis esse probantur ea, quæ legimus in manuscriptis, quorum est exordium: TEMPORE, QUO MARCUS ANTONINUS CUM AURELIO COMMODO, etc. Habet complura, quæ nec temporum nec rerum veritati ulla ex parte consentiunt. Nec meliora his nactus videtur Petrus Damiani, dum de iisdem Actis sermonem texens, quasi anceps per latum campum excurrentem orationem fræno quodam coercens ait: SI TAMEN REI FIDES EST ADHIBENDA, QUA DICITUR, etc. Dolemus clarissimarum Martyrum

A tyrum germana Acta periisse; sed magis dolemus, a nescio quo otioso ac imperito, quædam fabulosa, commenta illorum loco esse supposita. *Hoc Eminentissimi scriptoris judicium quidam probant, alii improbant, ut jam videbimus.*

alii scriptores

35 *Antonius Gallonius in Historia sanctarum Virginum Romanarum sententiam Baronii amplectitur, et ibididem a pagina* 143 *in observationibus plures difficultates contra hæc Acta proponit. Silvanus Razzius in Vitis feminarum sanctitate illustrium tomo* IV, *fol.* 107 *verso memorata Baronii verba Italice vertit, et opinioni illius consentit. Nicolaus Des-Guerrois, presbyter Trecensis, in Gallicis sanctitatis Christianæ annalibus ad annum Christi* 262 *fol.* 27 *verso dolet cum Baronio, sincera horum Martyrum Acta intercidisse, et cum eodem censet, S. Petrum Damiani de illorum Actorum certitudine dubitasse. Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ die* 29 *Julii in annotatione ad hæc Acta opinionem suam declarat his paucis verbis*: Agit de illis Petrus in Catalogo lib. VI, cap. CLVII. Sed diverse; narrat enim quædam, quæ parum verisimilia videntur; maxime de rege illo Eugenio.

ac præter morem suum ipse Tamayus

36 *Quin imo ipse Tamayus, quod mireris, hic*
B *præter morem suum adeo scrupulosus est, ut tomo* IV *Martyrologii Hispanici pag.* 289 *de suspectis* S. Eugenii *Actis ita rotunde pronuntiet*: Hinc veniunt respuenda Acta conscripta de hoc sancto Martyre ab illustrissimo DD. Petro Gonzalez de Mendoza archiepiscopo Granatensi in Historia Salicensi lib. IV, cap. IX, fol. 818, ubi apocrypham scripturam secutus, Petri Equilini et aliorum commenta contexuit. *Sic ille, qui centies alibi fabulosa Sanctorum Acta defendit, ac novis fabulis auget; imo in his ipsis Actis, quæ pro genio suo verbose exornat,* S. Eugenium *propria auctoritate sine teste sine tabulis facit civem Romanum, et nihilominus hanc lucubrationem suam nobis pro genuina historia obtrudit. Ne vero ipsum judicii tam insoliti pœnituisse videatur, post Acta* SS. Lucillæ *et* Floræ *ibidem pag.* 291 *idem ita repetit*: Hæc sunt Acta istarum sanctarum Virginum genuina; illa vero, quæ Petrus Equilinus consarcinavit, procul dubio apocrypha censenda sunt, ut notarunt Baronius, Gallonius, Razzius, et Ferrarius, quidquid in contrarium D. Petrus Gonzalez et P. Vargas commententur.

contra duos scriptores Hispanos

37 *Saltem ex his Tamayi verbis didici, Acta*
C *horum Martyrum ab illustrissimo Petro Gonzalez de Mendoza. et R. P. Alfonso de Vargas contra Baronium vindicari. Primo igitur consului reverendissimum archiepiscopum, qui in Historia Hispanica divæ Virginis Salicensis lib.* IV *cap.* IX *post multa ratiocinia prudenter dubitat, an historia* SS. Floræ, Lucillæ *ac* Eugenii *ab altera Luceiæ virginis et Auceiæ regis distinguatur. Deinde ibidem pag.* 823 *opinatur, tempore Gordiani imperatoris seu anno Christi* 242 *in Africam abductas fuisse, et post viginti annorum captivitatem anno Christi* 262 *sub imperio Valeriani et Gallieni palmam martyrii obtinuisse. Hanc opinionem suam probare nititur ex ipso Baronio, qui in Annalibus ad annum Christi* 242 *num.* 2 *sic scribit*: Sabinus et Venustus consules creati sunt, quibus (ut auctor est Capitolinus) Gordianus Sabinianum cum suis in Africa rebellantem compressit.

qui ea Acta tueri conantur,

38 *Fateor, hanc Afrorum rebellionem a Julio Capitolino inter sex Historiæ Augustæ scriptores pag.* 161 *referri; sed nusquam ibi legitur, conjuratos illos adeo fuisse potentes, ut in Italiam ultro irrumpere auderent. Gratis tamen demus, Afros, quosdam piraticis navibus Romana littora infestasse; restabit adhuc assignandus anno Christo* 262 *præfectus Urbis, nomine Helius seu Ælius, qualis sub toto Gallieni imperio non invenitur, sicut supra* § 1 *diximus juxta antiquos Bucherii et Eccardi catalogos in quibus præfectus Urbis sub consulatu Gallieni* V *et Faustini, seu anno Christi* 262, Nummius Albinus *vocatur.*

AUCTORE G. C.

etsi ambo circa tempus martyrii

39 *Alfonsus de Vargas ex Ordine Minorum S. Francisci de observantia in Viris gloriosorum martyrum, quorum reliquiæ in Hortensi Deiparæ Conventu honorantur, historiam* SS. Floræ *et* Lucillæ *ex Petro Damiani Hispanice reddidit, mutato tamen martyrii tempore, ut ibi fol.* 6 *verso sincere præmonet. Deinde fol.* 14 *in observatione ad illa Acta repetit jam dictam illustrissimi præsulis Granatensis conjecturam, quam de tempore captivitatis ex rebellione Africana formaverat, et in fine observationis suæ concludit, quod auctoritas S. Petri Damiani sufficiat, ut de veritate hujus historiæ nemo audeat dubitare. At quomodo Alfonsus de Vargas dubitare ausus est de ætate harum Virginum, quam S. Petrus Damiani aperte expressit? Cur usque ad tempora Valeriani et Gallieni differt illarum martyrium, quod S.* E
Petrus Damiani sub M. Antonio Vero et Commodo Aurelio *diserte consignavit?*

ab opinione Petri Damiani discedant.

40 *Discere cupimus, an aliquis scriptor, Petro Damiani antiquior, certamen harum Virginum sub imperio Valeriani et Gallieni collocaverit. Quod si juxta Alfonsum Petrus Damiani tantopere hic a vera chronologia aberraverit, an etiam in aliis ejusdem historiæ circumstantiis errare non potuit? Cæterum jam paragrapho præcedente ostendimus, ipsum Damianum in rebus historicis non exigere a nobis tam cæcam credulitatem, ut narrationes suas nolit prudenti lectorum inquisitioni relinquere.*

Dinus hæc Acta ex professo defendit.

41 *Hos duos Actorum defensores labore multum superavit jam sæpe laudatus Franciscus Dinus qui anno* 1723 *sub nomine Academici Recollecti Latinam dissertationem edidit, ut historiam* SS. Floræ, Lucillæ *ac* Eugenii *contra Baronium vindicaret. In ea apologia manibus pedibusque, ut ita dicam, supra relato Eminentissimi Baronii judicio obluctatur, et undique argumenta corradit, ut ea Acta verosimilia reddat, in utrumque paratus, sive martyrium istarum Virginum sub imperatore Commodo contigisse velis, sive illud octoginta circiter annis usque ad imperium Vale-* F
riani et Gallieni malis differre. Jam superius attigi aliquas illius conjecturas, quæ mihi hactenus non satisfaciunt, et quas propterea ibidem refutavi. Cæterum laudo pium Dini conatum, quamvis illum optato successu caruisse doleam. Nihilominus in ejus gratiam hic libenter jam indicabo, quasnam istius historiæ difficultates utcumque dissolverit.

et quasdam difficultates.

42 *Primo satis superque probat, nomen regis, quo* Eugegius *in Actis appellatur, antiquitus non habuisse tam restrictam significationem, qualis ei jam communiter tribuitur. Unde hic per regem intelligit dynastam aut potentem toparcham, idque eruit ex ipsis Actis, in quibus non dicitur palatia, urbes, aut regnum, sed duntaxat* domum suam et matronam suam, et filios, et omnes amplissimas possessiones *reliquisse. Denique ex variis sacris et profanis monumentis concludit, illud regis nomen diviti ac potenti piratæ tribui potuisse. Sed non erat opus tam multis testimoniis, ut explicaretur ille dignitatis titulus, quem Eminentissimus*

AUCTORE G. C.

Eminentissimus Baronius et Papebrochius noster jamdudum exposuerant, et quem viri eruditi haud difficulter admittunt.

in iis occurrentes, explicare nititur;

43 *Secundo recte ostendit, tam frequentem fuisse in Africa rebellionem contra imperatores Romanos, ut* Eugegius *uno alterove earum tempore facile ad ostia Tiberina potuerit navem piraticam appellere, et in terram descendens illas Romanas Virgines, ruri commorantes, secum in captivitatem abducere. Hæc non sunt improbabilia, cum quotidiana experientia nos doceat, nostris temporibus similia ad littora Italiæ et Hispaniæ sæpius a piratis Afris clanculum perpetrari. Sed tunc rejicienda sunt Acta Galloniana, quæ innuunt,* Eugegium *terrestri exercitu Italiam invasisse, et cum Romanis feliciter dimicasse, ut colligitur ex his verbis* : Quidam præpotens rex Eugegius, natione et Partorum genere oriundus, ingenti comparato exercitu Italiam petens, statum reipublicæ Romanæ barbarica feritate invasit, ac parta victoria, regnum, quo venerat, repetens, Floram virginem sanctimonialem, civem urbis Romæ, cepit una cum beatissima virgine Lucilla sorore. *Nos his Actis Gallonianis Aretina ecclesiæ cathedralis aliaque Acta libenter* B *præferremus, si reliquæ difficultates tam probabiliter solverentur.*

sed maxime laborat, ut Romanæ urbis præfectum.

44 *At Dinus in omnem partem se torquet, ut inveniat præfectum Urbis, nomine Helium, qui in omnibus Actis clare exprimitur. Cum vero talem non reperiret sub imperio Valeriani et Gallieni, pag.* 40 *hanc excusationem affert* : In Actis innumerabilibus et probatissimis nomina Augustorum non leguntur, sed præsidum tantum, quorum nomina impossibile est verificari ex historiis illorum temporum, quamvis tunc tanquam clarissimi omnibus innotescerent. *Sed illa excusatio hic non obtinet: etsi enim libenter concedam, omnia talium præsidum nomina ex antiquis historiis probari non posse, tamen legitime concludo, nullum Helium sub Valeriano et Gallieno fuisse præfectum urbis Romanæ, quia apud Bucherium et Eccardum supra citatos exstat antiquissimus catalogus, in quo præfecti Urbis ab anno Christi* 254 *usque ad annum* 354 *sine ulla interruptione recensentur, et ibi sub toto Valeriani et Gallieni imperio quotannis præfecti Urbis ab Helio longe diversi nominantur. Hæc igitur diserta præfectorum Urbis enumeratio destruit frivolam Dini excusationem, quam alioquin ex silentio antiqui-* C *tatis non prorsus frustra allegare potuisset.*

nomine Ælium invenit:

45 *Nec minus Dino laborandum fuit, ut quæreret quemdam Helium, qui sub imperatore Commodo præfecturam urbis Romanæ administrasset. Hinc pag.* 39 *memorat* Q. Helium Lætum ; *sed jam supra diximus, hunc probabilius* Q. Æmilium Lætum *appellari, et ipse Dinus fatetur, illum fuisse præfectum prætorii, cum tamen præfectus Urbis assignandus esset. Cum autem satis adverteret, hunc præfectum prætorii ab eruditis pro præfecto Urbis non facile admittendum esse, confugere cogitur ad P. Helvium Pertinacem, qui sub Commodo præfectum Urbis egit, et postea imperium Romanum gubernavit. In ea hypothesi gratis petit, ut Helvium pro Helio contra unanimem Actorum consensum legamus :* Sique errori amanuensis tribuatur, *inquit pag.* 34, ubi ad Commodi tempora Passio sanctarum Virginum referatur, Helvius, non Hélius, præfectus in Actis legendus esset. *Sed Dinus, necessitate compulsus, contra constantem Actorum lectionem sine ullo fundamento excogitavit hunc amanuensis errorem, qui proinde tam facile negatur quam* D *asseritur.*

cui frustra laboranti opem ferimus,

46 *At viro sedulo, Helium præfectum ubique frustra quærenti, feramus opem, quam possumus, dummodo a sententia sua paululum velit recedere. Primo itaque dicat, istas duas Virgines sub imperio Valeriani et Gallieni potius ab aliquo dynasta barbaro abductas fuisse, quam sub iis imperatoribus martyrium consummasse, et post viginti annorum captivitatem ei Ælium Urbis præfectum ostendemus. Hac assertione non contradicet Aretinis cathedralis ecclesiæ Actis, quæ nullos Romanos imperatores designant, sed duntaxat præfectum Romanæ urbis nominant Helium, sub quo Virgines istæ una cum* Eugegio *coronam martyrii adeptæ fuerunt. Neque improbabiliter asseret, illas Virgines sub imperio Valeriani et Gallieni in captivitatem abductas fuisse, cum barbaræ gentes eo tempore undique in imperium Romanum atque in ipsam Italiam irruerent, ut ex veteri historico jam ostendemus.*

et opportuno tempore

47 *Zosimus, qui anno* 1590 *Francofurti cum aliis Romanæ historiæ scriptoribus Græco-Latine excusus est, lib.* I *Historiarum pag.* 646 *ad propositum nostrum hæc habet.* Valerianus, animadverso periculo, quod imperio Romano cunctis ex E partibus immineret, Gallienum filium imperii consortem deligit ; et quod undique publicæ res infestarentur, ipse versus Orientem movet, ut Persis resisteret: Europæos exercitus filio tradit, cohortatus eum, cum iis ut copiis semet irruentibus undique barbaris opponeret. Gallienus videns Germanicas gentes cæteris infestiores esse, quæ adcolas Rheni Celticas nationes acrius vexarent, hanc partem sibi propugnandam ab hostibus sumit ; aliis, qui per Italiam, Illyricum, Græciamque prædis agendis intenti essent, duces cum eorum locorum exercitibus bellum facere jussit. *Tillemontius in Historia imperatorum tomo* III *pag.* 322 *affirmat, Gallienum anno Christi* 253 *socium imperii adscitum fuisse, adeoque barbari Italiam infestabant circa hoc tempus, cujus postea oportet meminisse. Imo Scythæ postmodum sub Gallieno universam Italiam excursionibus suis afflixerunt, et* ad ipsam usque Romam perrexerunt, *ut Zosimus ibidem pag.* 650 *testatur.*

Ælium Urbis præfectum assignamus

48 *Itaque nullo modo mirum foret, si sanctæ illæ Virgines in tam crebra variarum gentium irruptione captæ fuissent ab aliquo principe barbarorum, qui circa annum* 253 *vel* 254 *Italiam depopulabatur. Hoc posito, post captivitatem* F *viginti annorum, qui in omnibus istarum Sanctarum Actis numerantur, eas Romam reducimus, et ibi opportune invenimus Ælium Cesetianum, qui forte sub imperio Aureliani præfecturam urbis Romanæ administravit; et certe electioni Taciti imperatoris anno* 275 *interfuit, atque hoc munere functus est, ut Vopiscus in Lugduno-Batava Historiæ Augustæ editione tom.* I, *pag.* 605 *testatur his verbis :* Ibi præfectus Urbis Ælius Cesetianus sic locutus est. *Si Dinus hoc systema amplexus fuisset, nihil a verisimilitudine alienum protulisset, et hæc omnia facile conciliasset cum Aretinis cathedralis ecclesiæ Actis, quorum antiquitatem et fidem tantopere extollit.*

ex quadam hypothesi,

49 *Nostra hypothesis ex eo confirmatur, quod imperator Aurelianus non diu ante mortem, quæ juxta exactiores chronologos anno Christi* 275 *evenit, persecutionem contra Christianos moverit, ut Lactantius in libro de Mortibus persecutorum cap:* VI *indicat his verbis :* Aurelianus, qui esset natura vesanus et præceps, quamvis captivitatem

Valeriani

A Valeriani meminisset, tamen oblitus sceleris ejus et pœnæ, iram Dei crudelibus factis lacessivit. Verum illi ne perficere quidem, quæ cogitaverat, licuit; sed protinus inter initia sui furoris exstinctus est. Nondum ad provincias ulteriores cruenta ejus scripta pervenerant, et jam Cœnofrurio, qui locus est Traciæ, cruentus ipse humi jacebat, falsa quadam suspicione ab amicis suis interemptus. *Aureliani ergo sub vitæ suæ finem (puta anno Christi* 274 *exeunte) cœpit Christianos persequi cruentis scriptis, sive* compositis contra nos edictis, *ut Eusebius in editione Valesiana lib.* VII *Hist. eccles. cap.* XXX *loquitur. Quamvis autem ea edicta ad ulteriores provincias non pervenerint, tamen verosimiliter Romæ et in vicinioribus regionibus publicata fuerant.*

quam eruditis proponimus.

50 *Nec videmus rationem asserendi, quod hæc persecutio cum morte Aureliani desierit: nam Eusebius loco proxime citato nos docet, Aurelianum consiliis quorumdam impulsum fuisse, ut hanc persecutionem adversus Christianos excitaret. Quis non credat, etiam mortuo Aureliano, ethnicos his edictis abusos fuisse, ut Christianos persequerentur? Quis sibi facile persuadebit, impios deorum antistites et sacrificulos, præsertim Romæ,* B *hanc occasionem neglexisse, qua odium suum in Christianos poterant explere? Non est ergo absonum, si dicatur Ælius Cesetianus post mortem Aureliani, vacante per sex vel septem menses imperio,* Floram, Lucillam *ac* Eugegium *ob Christianæ religionis professionem anno Christi* 275 *capitis damnasse. De hac Aureliani persecutione et martyribus, qui circa istud tempus passi sunt, consule Tillemontium tomo* IV *Monument. eccles. pag.* 345 *et sequentibus. Hæc quidem verosimilia sunt, et nec Actis nec antiquæ historiæ repugnant; attamen pro eorum veritate spondere non audemus, cum obstet alia difficultas, quam paragrapho sequente quibuscumque istorum Actorum vindicibus solvendam proponimus.*

§ IV. Verosimilis Actorum cum aliis confusio, et manifesta eorumdem mutua imitatio.

Ut Acta confusa aut saltem similia esse ostendantur,

Jam § 1 *de ambigua horum Martyrum ab aliis distinctione aliquid indicare cœpi; hic autem erudito lectori proponam rationes, ob quas aliquis non temere suspicari possit,* C *historiam* Floræ, Lucillæ et Eugegii *confusam esse cum Actis Luceiæ virginis et Auceiæ regis, quæ Papebrochius noster ad diem 25 Junii illustravit. Scio, illic solam Lucciam induci, et regem nomine Auceiæ appellari; hic vero* Floram *cum* Lucilla *sorore intervenire, et regem* Eugegium *nominari. Non ignoro, martyrium Luceiæ et Auceiæ sub imperatore Diocletiano collocari; sed etiam adverti, in tribus manuscriptis* Floræ et Lucillæ *Actis nullos imperatores Romanos nominari, et S. Petrum Damiani ac Martyrologium Romanum hodiernum in iis assignandis multum inter se differre. Denique non inficior, historiam similem bis contingere potuisse, quamvis non videatur re ipsa bis contigisse. At saltem contendo, si Acta non sint eadem, illa ex his aut hæc ex illis desumpta fuisse. Quapropter compendium utrorumque Actorum hic simul exhibeo, ut de hac re lector ipse judicet.*

exhibemus duplicis historiæ compendium

52 *Petrus Equilinus in Catalogo, lib.* VI, *cap.* IV. De sanctis Luceia virgine et Auceia martyribus *ita scribit:* Luceia virgo et Auceias ejus dominus temporalis Romæ martyrium passi sunt temporibus Diocletiani. Hæc Romana origine ab Auceia barbarorum rege capta et in patriam suam adducta est: quam dum barbarus violare vellet, audiens ab ea, quod Deum cœli haberet sponsum, ejus deflorationem extimuit, et reverenter ipsam tractans in solitaria domo reposuit, ancillis aliis ei ad ministerium deputatis, quæ die noctuque jejuniis et orationibus intenta erat, cujus etiam precibus idem rex pluries de suis hostibus triumphavit. Unde et ejus sanctitatis exemplo ad Christum conversus Virginem manumisit. Dum autem illa repatriare vellet revelatione divina præmonita, Auceias Dei providentia, deserto regno, Virginem usque Romam secutus est, ubi ambo ipsi pro nominis Christi confessione detenti gladio martyrium impleverunt 8 Kalendas Julii. *Vincentius Bellovacensis in Speculo lib.* XII, *cap.* XCVII *fere similem eorumdem Actorum synopsim exhibet; sed Luceiæ et Auceiæ martyrium ad diem sequentem differt, ac illis viginti duos socios ita adjungit:* Passi sunt etiam cum eis alii 22, qui tunc in carcerem missi fuerant, quorum omnium martyrium celebratur 7 Kal. Julii.

AUCTORE G. C.

ex Petro Equilino.

53 *Nunc audi, quid idem Equilinus in Catalogo lib.* VI, *cap.* CLVII, de sanctis Flora et Lucilla virginibus et Sociis martyribus *narret hoc modo:* E Flora et Lucilla virgines cum sociis suis Eugenio et aliis Romæ martyrium sub Helio Urbis præfecto passæ sunt. Hæ cum essent sorores Christianæ sanctimoniales, et ex urbe Roma oriundæ, ab Eugenio barbarorum rege captæ sunt, et in Africam ductæ: quas cum tyrannus violare vellet, dixerunt regi, se Deum cœli habere suæ virginitatis custodem et corruptionis ultorem. Quod ille audiens timuit, easque revereri cœpit, atque in quodam cubiculo inclusit, adhibitis ancillis ad ministerium earum, quæ jejuniis et orationibus intendebant. Rex vero cum sæpius ad bellum prodiret, earum se orationibus commendabat, et continuo de hostibus victoriam reportabat omniaque ipsi ad votum prospere succedebant. Sicque viginti annis apud barbarum permanentes, post ipsum tempus divinitus admonentur, ut Romam redeant, et martyrium percipiant. Quod cum regi retulissent, ipse jam mente Christianus effectus, divino spiritu tractus, Virgines deserere noluit; sed relicto regno, una secum Romam pervenit. Ipsæ autem ab Helio præfecto comprehensæ, cum sacrificare nollent, capite puniuntur, F cum quibus et Eugenius se Christianum profitens simul etiam decollatur. Horum exemplo Antonius, Theodorus, Dionysius, Apollonius, Capanus, Piosus, Corseus, Chorigenes, Pacus, Saturnus, Victor et alii novem, quorum nomina minime reperta sunt, se Christi cultores acclamantes ab eodem præfecto gladio cæsi martyrio coronantur, quorum omnium passio agitur 4 Kal. Augusti.

et quosdam longiorum Actorum textus.

54 *Si quis adhuc de confusione Actorum dubitet, quia in priore Petri Equilini compendio non memoratur Helius, Urbis præfectus, nec recensentur martyrii comites, illum de Actorum identitate aut saltem de mutua eorum imitatione prorsus convincendum arbitramur, quando utraque Acta longiora inter se conferre voluerit. Nos hic unum alterumve specimen paucis dabimus circa Helium præfectum et martyrii socios, qui in priori Petri Equilini compendio omittuntur. In Actis SS. Luceiæ et Auceiæ, quæ ad diem* 25 *Junii tomo* V *istius mensis a pag.* 13 *ex Ms. Vaticano et Amandino edidimus, sic legitur:* Post paucos dies

AUCTORE G. C.

dies comprehensa est sancta Luceia a ministris, et adducitur ad Urbis præfectum Ælium, qui dixit ad eam: Tu Christiana es? Virgo Dei respondit: Christiana sum: nam ad hoc me Dominus post viginti annos de captivitate revocare dignatus est, ut martyrii coronam accipiam.... Sic præfectus, data sententia, jussit eam decollari. *In Actis hodiernis hæc de* SS. Flora et Lucilla *sic narrantur:* Post paucos dies comprehenduntur et illæ, ducunturque ad præfectum urbis Romæ: cumque oblatæ fuissent Helio præfecto Urbis, dixit ad eas: Vos Christianæ estis? Responderunt Virgines Christi et dixerunt: Christianæ sumus: nam ad hoc nos mittere Dominus noster Jesus Christus post viginti annos de captivitate dignatus est, ut ad martyrii coronam perveniamus..... Tunc præfectus, hac audita sententia, jussit eas decollari.

inter se comparamus,

55 *Quod vero ad socios martyrii attinet, ii in Actis SS. Luceiæ et Anceiæ tomo citato pag.* 14 *sic enumerantur:* Offeruntur ei alii viginti, id est Antonius, Hereneus, Theodorus, Dionysius, Apollonius, Apamius, Pronicus, Coteus, Orion, Papicus, Satyrus, Victor et alii novem, quorum nomina soli Deo cognita sunt. *Acta autem* B SS. Floræ et Lucillæ, *quæ ex codice cathedralis ecclesiæ Aretinæ accepimus, hodiernos martyrii socios ita commemorant:* Offerebant autem ministri et alios 12, id est Asserium, Antonium, Theodorum, Dionysium, Appollonium, Capomium, Piosium, Corseum, Originem, Paccum, Saturium, Victorem et alios 9, quorum nomina minime reperimus.* *Quid hic discriminis est, præter luxata quorumdam Martyrum nomina? Verbo una tanta est utriusque historiæ similitudo, ut eadem videri possit, aut saltem narratio unius ex altera, paucis mutatis, haud dubie desumpta fuerit, sicut quilibet ex attenta longiorum Actorum collatione facile deprehendet.*

ex quibus saltem constat

56 *Dico, saltem narrationem unius historiæ ex altera, paucis mutatis, haud dubie desumptam fuisse: fieri enim potuit, ut duæ sorores Christianæ vi vel fraude ab aliquo dynasta ethnico abductæ fuerint, quem illæ postmodum ad fidem Christianam miraculis converterint, ac etiam martyrii sui socium habuerint. Hæc synopsis, cujus alia adjuncta ignorabantur, alicui posterioris temporis scriptori forte fundamentum præbuit, ut ex Actis Luceiæ virginis et Auceiæ reguli hanc historiam adornaret. Simile quid contingere* C *potuit uni virgini Christianæ, cujus ignota gesta fortasse aliquis Actorum exornator, quales non pauci a seculo* IX *exstiterunt, ex historia* SS. Floræ et Lucillæ et Eugegii *iisdem episodiis amplificaverit.*

de mutua Actorum imitatione.

57 *Cum itaque de mutua Actorum imitatione apud attentos utrorumque lectores constare debeat, rogo Dinum aut quemvis apologiæ ejus defensorem, ut nos doceat, utra historia prius conscripta fuerit. Equidem fateor, id difficulter determinari posse, nisi ipsa Actorum autographa inter se conferrentur, quod vix licet sperare. Papebrochius noster codices, ex quibus Acta SS. Luceiæ virginis et Auceiæ regis edidit, tomo* V *Junii pag.* 11 *ita assignat:* Habemus ea Acta ex duobus insignibus Mss., altero Vaticano Romæ a nobis, altero apud S. Amandi in Hannonia monasterium invento a Rosweido; et eadem sæpius alibi vidisse meminimus. *Jam nos superius manuscripta hodiernorum Martyrum Acta recensuimus; sed eorum codicum, ex quibus excerpta sunt, antiquitatem etiam ignoramus, de qua sine oculata* D *inspectione aut certis virorum peritorum testimoniis temere judicaremus. Quare arbitramur, certo pronuntiari non posse, utra Acta sint genuina, nisi de majori alterutrorum antiquitate constiterit.*

Dino datur optio,

58 *Fortasse Dinus reponet, Aretina ecclesiæ cathedralis Acta antiquissima et seculo* V *composita esse, ut in sua dissertatione pag.* 4 ex stylo simplici *collegit. At respondeo, id tam facile negari, quam asseratur, et idem de Actis SS. Luceiæ et Auceiæ dici posse, cum hæc non tantum simili stylo, sed iisdem fere verbis aut phrasibus conscripta sint. Quod si contendat; ea a Petro Damiani visa esse, et vetera vocari; ut pag.* 5 *affirmat, assertionem ejus rotunde negabo ob rationes, quas* § 2 *num.* 31 *produxi. Imo propter hanc ipsam eorumdem Actorum discrepantiam suspicabor, Acta Luceiæ et Auceiæ, quæ sibi constant, hodiernis* SS. Floræ, Lucillæ et Eugegii *Actis sinceritate et antiquitate præstare. Firmiter ergo Dinus statuat, quænam Acta* SS. Floræ et Lucillæ *velit tueri: nam ut naufragus modo unam, modo alteram tabulam arripit. Nunc cum Petro Damiani et codice monasterii Aretini Virgines illas sub imperatore Commodo passas esse concedit; mox iterum cum Martyrologio Romano et Galesinio martyrium earum sub imperio Valeriani et Gallieni collocat, et utrobique e difficultatum procellis emergere conatur, dum interim sub his imperatoribus nullum Romanæ urbis præfectum, nomine Helium vel Ælium, potest assignare.* E

utrum malit hoc martyrium collocare sub Ælio Cesetiano,

59 *Quapropter Dino amice suadeo, ut defendat sola cathedralis ecclesiæ Aretinæ Acta, quæ antiquissima esse existimat. Neque ab hoc consilio meo videtur multum abhorrere, dum in dissertatione sua ad angustias redactus, pag.* 39 *de his ipsis Actis ita loquitur:* In illis vero cathedralis Aretinæ, quæ Acta asseri possunt excerpta fideliter ab antiquiori autographo...... nihil dicitur, quod passæ sint sub Commodo; sed solummodo nomen Helii præfecti Urbis apponitur. *Defendat, inquam, hæc sola Acta, juxta quæ probabilis raptionis occasio, viginti captivitatis anni, et Ælius Cesetianus, Romanæ urbis præfectus, opportune inveniuntur, ut paragrapho præcedente a num.* 46 *ostendimus.*

an sub Ælio Dionysio,

60 *At tunc redibit quæstio, utrum Acta* SS. Floræ, Lucillæ *et* Eugegii (*tantisper supponimus, unam historiam ab altera diversam esse*) *prius sint conscripta, et scriptori aliorum materiam subministraverint: nam in Actis SS. Luceiæ et Auceiæ opportunum captivitatis tempus, Ælius præfectus, et alia adjuncta æque probabiliter explicatur, ut Papebrochius noster ad diem* 25 *Junii in Commentario prævio ante illa Acta erudite demonstrat. Imprimis præfectura Ælii Dionysii, quæ in annum Christi* 301 *incidit, optime concordat cum reliqua Actorum historia, quæ affirmat, Luceiam viginti annos in captivitate explevisse, ac post illos Romæ sub Ælio præfecto Urbis laurea martyrii coronatam fuisse: si enim a præfectura Ælii viginti annos retrocedendo numeraveris, pervenies ad tempora Probi imperatoris, quibus hic raptus probabilissime fieri potuit, sive illum aperto bello, sive occulto latrocinio factum velis, ut ex sequentibus intelliges.* F

quando omnia Actorum adjuncta cum tempore

61 *Flavius Vopiscus, inter sex Historiæ Augustæ scriptores Parisiis anno* 1620 *editus, in Vita imperatoris Probi narrat multa bella quæ ille contra varias barbarorum nationes gessit, et pag.* 239 *post alia sic scribit:* Blemyas etiam subegit, quorum captivos Romam transmisit, qui mirabilem sui visum, stupente populo Romano, præbuerunt.

A præbuerunt. *Geographi passim testantur, Blemyas in Africa circa Ægyptum habitasse. Dubitari vix potest, quin victores Romani una cum aliis captivis præcipuos Blemyarum duces aut regulos Romam transmiserint, ut more suo triumphum de subacto populo augustiorem redderent. Quidni aliquis potentior istius gentis dux aut regulus clam aufugiens, aut ab ipsis Romanis in patriam remissus, Christianam virginem, dolo inter eptam, barbarica licentia secum abduxerit, ut ea abuteretur?*

et antiqua historia

62 *Quod si credere malis, virginem illam aperta vi raptam esse, audi eumdem Vopiscum, qui ibidem pagina sequente de Probo sic loquitur:* Facta igitur pace cum Persis, ad Thracias rediit, et centum millia Bastarnarum in solo Romano constituit, qui omnes fidem servaverunt. Sed cum et ex aliis gentibus plerosque pariter transtulisset, id est ex Gepidis, Gautunnis, et Vandalis, illi omnes fidem fregerunt, et, occupato bellis tyrannicis Probo, per totum pene orbem pedibus et navigando vagati sunt, nec parum molestiæ Romanæ gloriæ intulerunt. *Si tot barbaræ nationes* per totum pene orbem pedibus et navigando vagati sunt, *et Romanum imperium,* B *aliis rebellionibus distractum, vexaverint, quidni aliquis barbarus dynasta aut potens pirata ad ostia Tiberina appulerit, et cum alia præda unam alteramve virginem Christianam avexerit?*

facile conciliantur.

63 *Jam memorata Probi imperatoris gesta et barbararum gentium rebellio circa annum Christi* 279 *vel* 280 *contigerunt, ut apud Tillemontium in Historia Imperatorum tomo* III *a pag.* 429 *videri potest. Si autem ab eo tempore viginti annos captivitatis computaveris, pertinges ad annum Christi* 301, *quo præfecturam Urbis administravit Ælius, sub quo Luceia et Auceias coronam martyrii obtinuisse dicuntur. Propter hanc Actorum congruentiam cum veteri historia Papebrochius noster, quem de nimia credulitate non facile accusandum arbitror, Commentarium prævium de his Martyribus tomo* V *Junii pag,* 12 *sic finit:* His ita prævie explicatis, nihil video, cur recipi hæc Acta non possint, non solum ut antiqua, sed etiam ut sincera graviterque et verosimiliter scripta; neque ullatenus similia iis, quæ excusare cogimur, tanquam multis post rem gestam seculis ex parum sincera traditione aut etiam præsumpta similitudine adornata circumstantiis, fabulam potius quam historiam referre judicandis.

Quamquam hodierna Acta cum aliis videantur confusa,

C 64 *Si Dinus aut alius quispiam Actorum Aretinorum vindex solide ostenderit, historiam* SS. Floræ, Lucillæ et Eugegii *ab historia SS. Luceiæ et Auceiæ diversam esse, libenter de illa, aut saltem de illius substantia, idem judicium feremus, et hypothesim nostram, superius a num.* 46 *propositam, tanquam thesim defendemus. Addidi, nos saltem de alterutrius historiæ substantia libenter ita judicaturos, quia mutua verborum ac phrasium imitatio in Actis longioribus tam manifesta est, ut non possit negari. At vereor, ut aliquis ipsam substantiæ diversitatem satis clare demonstret. Quamvis ob vehementem confusionis suspicionem inter prætermissos hujus diei hanc sanctorum Martyrum catervam ponere potuissemus, et lectorem ad Acta SS. Luceiæ, Auceiæ et sociorum remittere, tamen Acta* SS. Floræ, Lucillæ *et aliorum hac die cum Martyrologio Romano etiam elucidare voluimus ob rationes, quas jam allegabimus.*

tamen ob quasdam rationes hac die illustrantur.

65 *Imprimis inter tot tamque diversas barbarorum incursiones, ut supra monui, absolute fieri potuit, ut talis virginum Christianarum raptus diverso tempore bis contigerit, et similem successum habuerit, qui alicui posterioris ætatis scriptori, circumstantiarum ignaro, materiam præbuit, ut antiquiora similis historiæ Acta imitaretur. Præterea religioni nobis ducebamus omittere* S. Floram (*etsi* Lucilla *virgo et* Eugegius *rex fortasse a* Luceia *virgine et* Auceia *rege non distinguerentur*) *de cujus immemorabili cultu ex S. Petro Damiani et quibusdam Martyrologiis constabat. Denique ex reverentia secuti sumus Martyrologium Romanum, quod hac die* S. Floram *cum aliis annuntiat, et fuse hanc historiam discussimus, ut facilius dispicerent illi, quorum interest, utrum annuntiatio Martyrologii Romani ad diem* 25 *junii, et* 29 *julii utrobique sit retinenda, postquam cum Actis SS. Luceiæ, Auceiæ et aliorum attente contulerint hæc.*

AUCTORE G. C.

ACTA

AUCTORE ANONYMO

ex Ms. codice cathedralis ecclesiæ Aretinæ, quorum authenticum apographum anno 1721 ad nos missum est.

E

Sanctæ Virgines, ab Eugegio regulo captæ,

Flora virgo sanctimonialis *a*, civis urbis Romæ, capta est una cum beatissima virgine Lucilla a ferocissimo barbaro rege *b* Eugegio nomine. Cum vero cepisset eas, duxit in patriam suam *c*, vidensque eas esse pulcherrimas, voluit corrumpere eas. Ut vidit beatissima Virgo Flora illius libidinis insaniam, ait ad eum: Noli vim facere, quoniam magnum habeo sponsum, qui statim vindicat injuriam meam in te. At ille iracundia repletus dixit ad illam: Et quis est sponsus tuus, vel cujus est potestatis, ut vindicet injuriam tuam in me. At illa fiducialiter, ut ancilla Christi, nihil metuens dixit ad eum: Dominum meum Jesum Christum habeo sponsum, qui est in cœlo, cui me ego, et soror mea Lucilla devovimus esse ancillas, qui habet potestatem universæ carnis, et servimus illi sine macula: qui et potestatem habet præstare omnia petentibus se ex fide, et qui eum agnoscunt. F

a b c

libidini ejus resistunt,

67 At ille vero cum hæc verba audisset, dixit ad eas: Ergo, ut video, Christianæ estis vos? Castissimæ Dei responderunt: Christianæ sumus plane. Audiens vero eas esse Christianas, territus est ab eis valde. Itaque ab ea hora cœpit eas digne honorare, sicut merebantur sperantes in Domino honorari; statimque jussit cubiculum dignissimum præparari in remoto loco, ubi nullus virorum haberet ingressum. Cumque Electæ Dei in eum ingrederentur, dignissimas quoque jussit eis puellas obsequium exhibere, quibus præcepit, ut ab obsequio earum non recederent, sed honorifice eis obsequerentur, ut ancillis Christi, dicens eis: Eæ vero magnæ sunt, quæ Deum, qui est in cœlo, colunt.

et ab eo honorantur

68 At illæ Ancillæ Christi in cubiculo cœperunt orationibus, et jejuniis vacare, gratias magnas agentes Deo die, noctuque, eo quod dignas habuisset Dominus ancillas suas positas in captivitate, et tantam eis Dominus gloriam præstitisset, ut gratiam invenissent in conspectu

regis

EX MS. regis alienigenæ. Pro eo etiam frequenter orabant Deum, ut nihil mali illi contingeret, nec in domo ipsius. Cum autem hæc fecisset, contigit ei post paucum tempus, ut ad bellum procederet contra adversarios suos, cumque proficisceretur, vocavit ancillas Christi, et ait ad eas : Flora, et Lucilla, ancillæ Christi, precamini Deum vestrum pro me, ut salvus redeam ad domum meam, superatis eisdem, victisque adversariis meis et amplius vos honorabo. At illæ dixerunt ad eum : Vade, inquiunt, salvus et sanus; credimus enim in Deum Jesum Christum, qui est in cœlis, quia incolumis exinde reverteris.

cui etiam precibus suis victoriam obtinent. 69 At ille profectus contra adversarios suos, devicit illos cito, et reversus est sanus in domum suam cum magna gloria; et exinde cœpit eas honorare, et velut matres habere, eo quod ita ei provenisset. Intellexit enim, quod per earum orationes Deus eum in omnibus adjuvasset *. Et quia longum est totum, quod per eas Dominus operatus est, enarrare per ordinem, ex his, quæ gesta sunt, breviter aliqua prosequar. Quoniam quotienscumque perrexisset ad bellum, adversarios suos sive per voluntatem, seu vi provolutos ad se co ligebat. Ita illi contingebat, ut prostratis B inimicis suis victor inde ad domos suas rediret. Census quoque, et honor domus suæ crescebat, et de die in diem proficiebat. Hæc Dominus Jesus Christus orationibus ancillarum suarum beatæ Floræ, et Lucillæ omnia præstabat.

* l adjuvisset

Post viginti annorum captivitatem 70 Cum autem complessent ibi commemoratæ ancillæ Dei Flora, et Lucilla viginti annos, ait ad illas Dominus in somnis nocte : Surgite Flora, et Lucilla, et amplius hic ne moremini, sed revertimini in urbem Romam civitatem vestram; quoniam oportet vos ibi martyrium complere. At illæ surgentes primo mane exultantes et gaudentes, gratias agentes Deo, eo quod illa nocte dignatus est eis præcipere, ut ad civitatem suam remearent, magis autem inibi ut accipere gratiam martyrii festinarent, et * aiunt ad regem beata Flora, et Lucilla : Dimitte nos, ut redeamus ad patriam nostram, quia ibi martyrium consummari oportet, quoniam ad coronam martyrii vocat nos Deus : sic enim nobis revelare dignatus est Dominus noster Jesus Christus, cui servimus corpore immaculato. Vide ne velis nos hic retinere, et graveris.

* et redundat

C 71 At ille dixit ad eas : Si vos hinc ire dicitis, ego hic ut quid remaneam? non enim expedit *Eugegius illas Romam comitatur,* mihi : nam venient adversarii mei huc, quos Deus vester per orationem vestram repulit a me, interficient et occident me, ideoque omnia derelinquo, et vadam vobiscum. Quæ dixerunt : Credimus in Dominum nostrum Jesum Cristum, quod ille te adoptavit sibi servum ad societatem gregis sui sancti. Et ille cum audisset tale, tantumque promissum, dereliquit domum suam et matronam suam, et filios, et omnes amplissimas possessiones suas, quas poterat possidere, comitatus est cum Ancillis Christi, non ut alienus, sed ut domesticus civis earum, non ut barbarus, sed ut civis Romanorum, non ut lupus, sed ut ovis Christi. Carpit iter cum magnis Dei ancillis Flora, et Lucilla. Toti tres properant ire Romam, ingrediuntur civitatem, et ibi persecutionis tempus agebatur.

et una cum illis Virginibus 72 Tunc autem Ancillæ Christi, quæ ad civitatem monitæ venerunt, Romæ se palam ostenderunt, et post paucos dies comprehenduntur et illæ, ducunturque ad præfectum urbis Romæ. d Cumque oblatæ fuissent Helio *d* præfecto Urbis dixit ad eas : Vos Christianæ estis? Responderunt Virgines Christi, et dixerunt : Christianæ sumus : nam ad hoc nos mittere Dominus noster Jesus Christus post viginti annos de captivitate dignatus est, ut ad martyrii coronam perveniamus. Præfectus dixit : Justissimi imperatores jusserunt, ut aut sacrificent Christiani diis nostris, aut tradantur eis. Tunc responderunt Ancillæ Christi : Dicimus tibi, quia paratæ sumus pro vivo, et vero Deo mori; ad hoc enim de captivitate nos Dominus noster vocare dignatus est, ut passionem certaminis accipiamus. Tunc præfectus, hac audita sententia, jussit eas decollari. D

73 Cumque hæc vidisset Eugegius rex, eo quod Ancillæ Dei martyrii coronam suscepissent, obtulit se viriliter præfecto, dicens ei : Et me cum eis depone, quia hæ ambæ dominæ meæ sunt. Et cum hæc audisset, interrogavit eum præfectus dicens: Quis es tu? Eugegius respondit; Ego sum Eugegius rex, et ego sum, qui eas hinc duxi captivas, cum contra Romanos pugnarem : nam multa mihi per eas Dominus præstitit, quia ego in captivitate 20 annis conservavi eas. Sed cum Deus earum apparuisset eis dicens ad eas : Revertimini Flora, et Lucilla Romam martyrium suscipere, elegi eas magis, relictis omnibus meis, sequi. Ego namque pro nomine Domini nostri Jesu Christi martyrium cum eis desidero. Præfectus dixit : Tu Christianus non es; quomodo ergo poteris pro nomine Dei ipsarum mori? Eugegius dixit: Effusio sanguinis credo quod me faciat Christianum, et a conspectu suo Christus me faciat non esse alienum. Et hunc venerabilem virum in confessione Christi præfectus jussit decollari. Et cum hæc fecisset, exivit in prætorium suum. *ob Christi fidem capite plectitur,* E

74 Offerebant autem ministri et alios 21, id est Asserium, Antonium, Theodorum, Dionysium, Apollonium, Capomium, Piosium, Corseum, Origenem, Paccum, Saturium, Victorem *e*, et alios 9, quorum nomina minime reperimus, quos interrogavit præfectus, si essent Christiani; at illi confessi sunt et dixerunt : Notum sit tibi, quia Christiani sumus, et credimus in Christum, in quem beata Flora, et Lucilla crediderunt; et cum hæc audisset, jussit et ipsos decollari similiter. Et ipsi cum magno gaudio venerabiliter susceperunt martyrium, Deo gratias agentes, qui eos ad confessionem sui nominis, ac gloriæ suæ perducere dignatus est; et passæ sunt istæ gloriosæ Virgines, et Martyres Christi quarto F Kal. Augustas, Regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor, et gloria in secula seculorum. Amen. *quibus etiam alii Martyres adjunguntur.*

ANNOTATA.

a *Per sanctimonialem hic non intelligitur femina votis religiosis adstricta, ut aliqui perperam existimant : nam antiquitus etiam hoc nomine appellabantur feminæ aut virgines, quæ vitæ integritati potissimum operam dabant, quamvis nullis legibus monasticis alligarentur, ut apud Cangium in Glossario videre licet.*

b *Vocabulum regis recte mitigavit Dinus, ut in Commentario prævio num. 42 diximus.*

c *Patria ipsius, quæ hic tacetur, a Petro Damiani Africa vocatur.*

d *De hoc præfecto urbis Romanæ, qui in omnibus Actis nominatur, sat multa disputavimus in Commentario prævio.*

e *Horum Martyrum numerus et nomina in quibusdam Actorum exemplaribus nonnihil mutantur.*

ACTA

A

ACTA ALIA

AUCTORE S. PETRO DAMIANI

Ex Romana Operum ejus editione, per Constantinum Caetanum curata, tomo II a pag. 247.

PROLOGUS

Auctor omnium Martyrum fortitudinem laudat,

Deum mirabilem in Sanctis suis, Psalmista teste, didicimus, non solum, in eo quod mirabilia signa per eos operatur in his, qui infirmantur; verum etiam, quod per eum ipsi convalescentes de infirmitate communi, fortes facti sunt in bello. Infirmitas enim hominum cavet mortem fugere, maxime B vero si sit cum cruciatibus inferenda. Sed sancti Martyres hanc infirmitatem per Dei gratiam superantes, non solum oblata pertulere tormenta, sed per ipsa suam vitam fuderunt: verum etiam ultro se tyrannis et carnificibus ad pœnas atrocissimas obtulerunt. Quod hominum genus optimo jure dixerim, divino munere, fortitudinem suam mutasse. Cum, quod per naturam amatur, nullo cogente, deponunt: et, quod naturaliter exhorretur, ipsi sua sponte sequuntur. Quod siquidem mentis robur, quamvis in viris ipsis mirabile sit, et summis laudibus dignum; longe tamen est mirabilius, et laudabilius in sexu femineo, qui frigiditate suæ naturæ timidus, et mollis est: et sicut bellis ineptissimus est, ita gladios odit, et arma: et non solum conspectum, sed et memoriam sanguinis perhorrescit.[1]

et præcipue miram horum constantiam extollit. *a*

76 Hæc idcirco præmiserim, ut intelligatis, fratres charissimi, quales, quantæque sint Virgines, ad quarum solennia convenitis *a*, in quibus non solum religionem venerari debemus, nec virginitatem tantum, sed et ipsum martyrium: nec qualecumque martyrium, sed tale, ad quod ipsæ sua sponte de remotis regionibus non C secus, quam ad summas delicias cucurrere. In quo summæ fortitudinis actu non solum emicuere, sed etiam suæ virginitatis exemplo, barbarorum regem nondum baptismatis unda renatum, ad idem certamen, eodem subeundum affectu, æmulatione sanctissima, perduxerunt. Quas quidem Virgines, et regem si comparemus ad invicem in actu tantæ virtutis, sexu quidem superant, pietate et exemplo; superantur autem a rege, quod is nondum regeneratus in Christo, tyrocinium suum a tanta celsitudine perfectionis incepit, ut prius martyr fieret, quam fidei susciperet sacramentum: et qui lotus aqua non fuerat, suo sanguine lavaretur. O vere spectaculum maximum, cernere eum, qui Christianus non fuerat, cervicem pro Christo tendere: et eum, qui nondum erat renatus baptismate, per martyrii palmam baptizatis plurimis anteferri! Sed *b* ipsa nobis historia *b* jam loquatur, ipsa Sanctorum originem, ipsa eorum vitæ progressum, ipsa consummati certaminis gloriam jam proponat.

ANNOTATA

a *Hinc colligo, hanc narrationem in annua harum Virginum festivitate institutam esse.*

b *Non exprimitur, utrum hæc historia tunc fuerit scripta vel traditione dumtaxat accepta. Vide quæ de simili Petri Damiani textu in Commentario prævio num.* 30 *dixi.*

CAPUT I

Harum sanctarum Virginum pietas, captivitas, et in captivitate libertas.

Urbem Romam universas urbes omni nobilitatis genere præcessisse, et caput orbis fuisse, manifestum est. Si enim ante Christi Domini nativitatem consideres, Romanos invenis rerum dominos; si post, per B. Petri sedem caput orbis effectam vides; si viros, qui provenerant in ea, mente revolvas, consilio cautos, strenuos armis, fortitudine summos, præstantes justitia, moderatos in rebus omnibus, comprobabis. Unum, quod ante Christum defuerat, fidei scilicet pietas, per Petrum illata, urbem, quæ eatenus in ceteris ceteras superaverat, nobilitavit adeo, ut in hoc etiam ceteras antecedat. Quis enim sufficiat numerare, quot hujus urbis indigenæ Christianis temporibus bello, paceque claruerint? Vincit quidem opinionem eorum numerus, vincit et fidem. Sed inter eos, qui cruciatibus suis regnum cœleste mercati sunt, hæ nimirum, ad quarum solennia convenitis, specialem obtinent dignitatem, virilem quidem animum induentes. Romæ progenitæ, Romæ religiosissime vivere, Romæ defungi demum constantissime meruerunt. *Post Romanæ urbis laudes* E

78 Gloriosæ igitur virgines Flora et Lucilla sorores, temporibus, quantum intelligi potest, et datur, Antonini, cognomento Pii *a*, cum Romæ suis sanctis moribus in conspectibus divinis arderent; foris vero secundum nominum suorum proprietatem, florerent, et lucerent, apostolicam vitam delegerunt, qua se a terrenarum rerum amore retraherent, et corporis sui sanctificata vascula pudicitiæ sanctificatione litarent; et quæ noverant per superbiam angelos corruisse, per humilitatem sibi ad cœlos pararent ascensum. Cum igitur per hæc, et alia benefacta, Deo, hominibusque placerent; voluit eas Dominus per tribulationes, veluti aurum per ignem probare, ut eas apud se gloriosiores efficeret. Cum enim Deus Virgines sanctas virtute fortitudinis instruxisset, noluit eas latere, sed in campum certaminis prodire: ut quæ sui corporis passiones, et diaboli tentationes vicerant, ipsum etiam seculum superarent. *narratur pia vita harum Virginum,* *a* F

79 A levioribus igitur sumens initium consilio sancto suo, quomodo de malis etiam elicit bona, Sanctas de regione sua subduci permisit, ut et patientiæ meritum sumerent, et nomen Christi exteris gentibus nuntiarent, et eas ad ejus cultum adducerent. Erat siquidem per ea tempora in Africæ partibus *b* rex barbarus, nomine Eugegius, qui Romanis regionibus infestus, eas depopulare *c* conatus, inter reliquos captivos, Virgines *quas barbarus regulus captas* *b* *c*

AUCTORE PET. DAM.

Virgines sanctas, volente Deo, in suam regionem adduxit: quas cum juvenili ætate et pulchritudine præstantes videret, in earum exarsit amorem. Quibus cum cultu regio mundum muliebrem exhiberi curaret, Flora virgo prudenter advertens, quid intenderet barbarus, ait ad eum: Vide, quid facias. Nam potentissimum sponsum habemus, qui nostris, suisque permotus injuriis, furorem suum exagitabit in te.

ob intrepidam virginitatis suæ defensionem

80 Furit, auditis his, barbarus, et superbiæ vanitate turgidus, non putans inveniri posse quemquam, qui in se possit exercere vindictam, turbata mente, et arroganti voce respondit: Et quis est sponsus vester, cujusve potestatis, ut injurias suas, vel vestras in me possit ulcisci? Virgo vero Domini Flora nihil trepidans, feminæ cogitationi virilem fiduciam inserens, Deum, inquit, et Dominum Jesum Christum sponsum habemus, qui cœlum, terramque de nihilo condidit: et universa, quæ cœli ambitu continentur: cui cuncta deserviunt, cui nihil potest esse difficile; huic Domino Deo nos ipsas spopondimus, huic immaculato corde et corpore servimus. Quod violari, quod pollui, quod tuæ libidini deservire, quam absonum, quam impium, quamque sit im- B possibile, videas. Neque enim potes persuadere tibi, si templum Dei, quod sumus nos, violare tractaveris, te impune iturum: sed certo certius tibi persuadere debes, te protinus disperdendum ab eo, quem in nostris lacessis injuriis.

honore afficit,

81 His auditis, invictissimus rex, tantam miratus feminæ constantiam, facundiam et castitatis amorem, Domini nutu terretur, et impurum affectum, quo virginibus stuprum paraverat, in religionem commutans, Deum summum et verum in earum pectoribus veneratur: statimque jussit eis secretum et ornatum cubiculum præparari, ad quod nulli virorum pateret ingressus, sed solis virginibus, quas perpetuo Sanctarum obsequio dedicaverat. Quibus etiam mandavit, ut ab earum ministerio non recederent, sed eis summa reverentia deservirent; utpote ancillis Dei, qui moraretur in cœlis.

et earum precibus

82 Videntes igitur sanctæ Sorores tantam Dei providentiam circa se, qua de prædone patronum, et de corruptore pudoris assertorem effecerat, et principum curiam in monasticum claustrum commutarat, divinum consilium admiratæ, gratias agebant ingentes omnium bonorum Auctori, qui et in captivitate positas apud alienige- C num regem tantam gratiam invenire fecisset, pro cujus incolumitate, simul et salute perpetua, Deum, prout justum erat, frequenter orabant, ne qua notari possent ingratitudinis macula.

[illegible] beneficia obtinet.

83 Formatur interim animus regis ad fidem, et in tantum earum sacris precibus confidebat; ut et profecturus ad bellum, se eis instantissime commendaret: a quibus cum juberetur bono animo esse, vel audiret se domum cum salute reversurum, quasi cœlesti munitus oraculo, victoriæ spem certam concipiens, descendebat in prælium, et semper nutu Dei victoriam reportabat. Quibus evidentissimis earum signis sanctitatis, rex intelligens, per earum se preces esse protectum a Deo, et in cunctis agendis adjutum majori Virgines prosequebatur honore, et velut matres habebat, beatum se judicans, et regnum suum *d*, quod ancillarum Christi protegebatur meritis, et precibus firmabatur.

D

ANNOTATA.

a *Antoninus Pius ab anno Christi* 138 *usque ad* 161 *Romanum imperium tenuit, ut in Commentario prævio num.* 7 *dictum est.*

b *Patria hujus reguli in tribus Mss. Actorum apographis siletur, ut in Commentario prævio observavimus.*

c *Depopulatio ea facile intelligi potest juxta ea, quæ in Commentario prævio num.* 48 *vel* 62 *notavimus.*

d *Hic ditio istius dynastæ vocatur* regnum, *etsi Dinus ex Actis Aretinis ob eam vocem omissam argumentetur, et nomen regis mitiget, ut in Commentario prævio num.* 42 *videri potest.*

CAPUT II

Virginum e captivitate liberatio, reditus Romam, et martyrium una cum suo raptore.

E

Sanctæ virgines post viginti annorum captivitatem

Virginibus igitur sanctis in Africana regione sub Eugegio rege, religiose, sancteque degentibus, et rege jugibus illas obsequiis, et beneficiis prosequente, jam annus vigesimus agebatur, ex quo fuerant de sua propria civitate captivatæ. Post quod temporis spatium, volens Dominus Jesus fidelissimas Sponsas suas de seculi præsentis eruere laborioso certamine, et in ipsum cœlestem thalamum introducere, et sciens illas ad martyrium subeundum esse promptissimas, noluit eas domesticis tantum triumphis ornari; verum in campum prodire, et sancto certamine gloriosam vitam gloriosi martyrii triumpho finire. Non enim frustra rex noster milites suos fortissimis armis accingit, quod profecto tunc faceret, si quos ad martyrium roboraret, et certamen non opponeret, et naturæ sineret in pace concedere.

præmonentur ad martyrium Romæ subeundum,

85 Sponsus igitur suus sub intempestæ noctis silentio per visionem apparet, et eas his verbis alloquitur: Dilectæ sponsæ, nullam ultra moram in his regionibus facite, sed surgentes ad patriam vestram redite, ubi vos oportet per martyrium consummari. Quibus auditis, Virgines gavisæ F gaudio magno pro tanto nuncio, et beneficio, sponso Christo gratias summas egerunt: et mane suo principi narraverunt, rogantes ut sibi liceret ad patriam, secundum oraculum ad se factum, ad palmam martyrii consequendam, redire.

quas ipse raptor comitatur.

86 Tunc vero hæc audiens rex, et perpendens, impium, simul et impossibile divinis refragari præceptis, et alta consideratione pertractans, eatenus se per præsentiam Virginum in rebus bellicis, non modo servatum esse, sed auctum et per eas in omnibus gloriosum effectum, per earum absentiam sibi, vitæque suæ timens exitium, decrevit earum itineribus comitem se tribuere, et dixit ad eas: Quandoquidem vobis recedendum est, et integrum mihi non sit vestrum discessum in his regionibus remorari, si permittitis, veniam et ipse vobiscum. Innuentibus autem eis, et id fieri cupientibus, et asserentibus insuper, ipsum Christiano gregi certo certius aggregandum, quasi divino responso permotus, regno, filiis, et uxore dimissa, Ancillarum Christi comes

comes efficitur : et qui jam virgines barbarico furore de regionibus earum abduxerat, quasi pater amantissimus reducebat.

divina gratia mutatus.

87 Inter utrumque si conferas, mutationem divinæ dexteræ contueris. Ibi enim Eugegium lupum ferocissimum invenis, hic mansuetissimum agnum. Aliena tunc rapere, virginitatem corrumpere, innocentes occidere conabatur : at nunc sua pro nihilo ducit, pudicitiam asserit, pro Christo mori desiderat, atque ad vitam ponendam pro Christo sua sponte de longinquis regionibus occurrit. Mirentur hæc gentiles et increduli, mirentur nescientes, Deum in Sanctis suis esse mirabilem, sicut præfati sumus *a*. Nos enim hujusmodi non mirari, sed amare debemus, fidelibus omnia scientes possibilia.

et sub Helio, Romanæ urbis præfecto b

88 Imperantibus igitur Romæ M. Antonio Vero, et Commodo Aurelio *b*, anno scilicet Domini centesimo octogesimo, vel circa, sanctæ virgines Flora et Lucilla, sorores, cum Eugegio rege ad martyrium suscipiendum pro Christo urbem Romam intrantes, inveniunt, agente præfecto urbis, Helio nomine, furor * gentilium contra Christicolas desævire. Quem illæ minime veritæ, palam se ostenderunt, et a satellitibus comprehensæ, præfecto Urbis Helio *c* præsentantur, a quo de Christiano cultu percuntatæ, Christianas incunctanter se astruunt, adjicientes, se post annorum viginti captivitatem, jussu Christi, Romam ad martyrium rediisse.

* *lege* fourorem

B

post illarum martyrium

89 Quibus Helius, præceptum imperatorum asserit; et inculcat id esse, ut Christiani diis litent, vel gravibus suppliciis occidantur. Ad hæc Virgines responderunt, paratas se pro vivo veroque Deo vitam propriam ponere, ad quod ipsæ revelatione divina de longinquis mundi regionibus advenissent. Tunc impius Helius videns eas non posse de sancto proposito amoveri, jussit eas felici cruore damnari, juxta cujus imperium adstante Eugegio, et earum constantiam admirante, a lictoribus capite plexæ, martyrii coronam adeptæ sunt.

capite truncatus

90 Post quarum excessum, videns Eugegius rex Floram et Lucillam, matres suas, et dominas per tantam constantiam coronatas, se superstitem reliquisse, ardens amore martyrii, cujus in sexu femineo jam exempla præcesserant, præfecto ultro se obtulit, dicens : Et me ipsum cum eis depone, quoniam ambæ dominæ meæ sunt, et post earum excessum vivere renuo. Interrogatus autem quis esset, nomen edicit, et patriam, virginum quoque, et suam omnem historiam manifestat, adjiciens, se pro nomine Jesu Christi mortem appetere. Retractabat Helius, et revocabat in dubium, quod hic, qui Christianus non erat, vellet pro Christo defungi. Cui rex Eugegius dixit : Effusio mei sanguinis me Christi cultorem efficiet, qui me a sua gratia alienum non ducet. Post quam fidei confessionem Vir venerabilis jussu præfecti capite truncatur.

C

immarcescibilem gloriæ coronam adipiscitur.

91 Sic virgines gloriosæ Flora et Lucilla cum Eugegio rege capitis obtruncatione, et morte, immortalitatem acquisierunt quarto Kalendas Augusti, quas ad thalamum summi sponsi spiritus angelici duxerunt, quæ, dum viverent, et in morte, toto mentis affectu, atque amore prosecutæ sunt, pro quo divitias, voluptates, honores, et vitam ipsam, qua nihil homini carius, libentissime contempserunt. In quo quiescentes, et beatæ pro voluntaria paupertate inæstimabiles et veras divitias acquisierunt, pro temporalibus jejuniis æterna convivia, pro contemptu pruritus fœdissimi honestatem, et perpetuas voluptates; pro ridiculis et puerilibus honoribus hujus vitæ veros, solidos et sempiternos honores, et pro momentanea fragilique vitam meruere perpetuam.

AUCTORE PET. DAM.

ANNOTATA

a *Similia divinæ gratiæ miracula in sacra Scriptura et historia ecclesiastica adhuc occurrunt.*

b *De his imperatoribus, quorum nomina hic luxata aut transposita sunt, vide Tillemontium tomo* II *Hist. imperat. pag.* 562 *et sequentibus.*

c *Ubique occurrit ille Urbis præfectus Helius, quamvis martyrium harum Virginum tempore multum diverso a quibusdam collocetur.*

APPENDIX

DE POSTHUMA EORUMDEM MARTYRUM GLORIA.

§ I. Prima sacrorum corporum sepultura, et eorum translatio ad diœcesim et urbem Aretinam.

E

Corpora horum Martyrum in suburbio Ostiensi sepulta.

Gallonianum Ms., de quo in Commentario prævio num. 16 *meminimus, primum sepulturæ locum in fine Actorum ita indicat :* Passæ sunt istæ gloriosæ Virgines et Martyres Christi anno salutis nostræ centesimo octogesimo vel circa, quarto Calendas Augusti, quarum corpora a fidelibus Christicolis honorifice in suburbano civitatis Ostiensis humata, ibidem fere septingentis annis quieverunt. *Ex hoc textu duntaxat erui potest, illic corpora* Floræ *et* Lucillæ *sepulta fuisse. Nihilominus ipse Antonius Gallonius in Italica Virginum Romanarum historia pag.* 143 *affirmat, alios martyrii socios una cum istis duabus Virginibus in vicinia Ostiensi tumulalos fuisse. Petrus Damiani, qui de* SS. Flora, Lucilla *et* Eugegio *tantummodo agit, post sermonem superius editum tomo* II *Operum pag.* 249 *de horum trium sepultura hæc subnectit :* Corpora vero eorum a fidelibus collecta sunt, et Christiane sepulta in suburbano civitatis Ostiensis, ubi quieverunt annos per septingentos et ultra, videlicet usque ad annum Domini nongentesimum primum : quo tempore religiosus pater Joannes, episcopus Aretinus, cancellarius Palatinus, sacra sanctarum Floræ et Lucillæ et Eugegii corpora a Benedicto ejus nominis Romano Pontifice tertio petiit et accepit. *Deinde subjungit translationis istius historiam, quæ si revera Petro Damiani tribuenda sit, ingens in eam anachronismus irrepsit, ut statim observabimus.*

F

postmodum translata sunt

93 *Etiam chronologicus error est in altera ejusdem translationis narratione, quam Papebrochius noster ex collectaneis Gallonii excerpsit, et quæ sic sonat :* Anno Dominicæ incarnationis 861 Joannes humilis episcopus Aretinus ac Romanus cancellarius a domino Benedicto Papa III prædicta corpora (*nempe* SS. Floræ, Lucillæ *et* Eugegii, *quorum nomina titulus exprimit*) impetravit et a familia sua portari faciens ad episcopatum suum, per aliam viam ipse episcopus, ne a Romanis persequentibus inveniretur, iter suum confecit. Contigit autem, familiares suos cum sanctis corporibus inter lacum, nomine Disortium,

AUCTORE G. C.

tium, et Aretinas paludes hospitari; loci vero habitatores ex reverentia famulorum intelligentes, ibi esse sacras reliquias, miraculose quamdam particulam pretiosissimarum reliquiarum impetraverunt, ibique ecclesiam ædificantes, in honorem Dei Genitricis Mariæ, et sanctarum Dei Lucillæ et Floræ consecrari faciunt : unde et castrum a sancta Flora nomen accepit, et sic Comites illius regionis vocantur Comites sanctæ Floræ, qui prius vocabantur Comites Amiatæ.

ad diœcesis Aretinæ ecclesiam

94 Inde igitur progredientes cœptum iter agere cœperunt; pervenientes usque in Aretinam planitiem ulterius sacra corpora ferre nequibant. Episcopus autem, ut supra dictum est, per aliam viam iter arripiens, ante eos venit ad civitatem suam; sed cum nuntiatum ei fuisset, quod evenerat, occurrit obviam eis cum maxima clericorum multitudine; sed cum sacra pignora penitus de loco illo moveri non possent, inito consilio cum his, qui aderant, jumentum abire sinunt, ut quem locum animal peteret, ipsum sine aliqua hæsitatione scirent sanctas Virgines elegisse ad habitandum : quod animal cursu veloci montem ascendit, qui Titanus tunc dicebatur, nunc vero mons sanctæ Floræ de Turrita, per duo B quasi milliaria distans a civitate Aretina. Ibi in ecclesia corpora sancta requieverunt per multa secula et ætates, ubi mirabilia magnifica et multa operatus est Dominus noster Jesus Christus ad laudem et gloriam nominis sui.

sive monasterium,

95 *Huc usque etiam pertingit narratio, quæ S. Petro Damiani adscribitur, et quæ cum hoc Ms. Galloniano conferri potest; nec ab illo in substantia differt, nisi quod supradictæ montis Titani ecclesiæ superaddat monasterium, dum post narratum reliquiarum immobilium prodigium pergit hoc modo :* Tunc devotus antistes, accepto nuntio, et maxima deductus multitudine clericorum et populi, perrexit obviam Sanctis, et præmissis precibus sacris, et lacrymis aspersus, per se ipsum jumentum illud movere conatus est. Quod cum et ipse non posset, inito cum suis consilio, jumentum abire sinunt, pro certo sciens, eum locum a Sanctis electum, ad quem sua sponte veterinum animal advolasset. Quo facto, brutum animal ab angelis Dei sanctisque Martyribus ductum, quasi de carceribus erumperet, cursu velocissimo montem, qui tunc Titanus dicebatur, ascendit, et in loco certo Sanctis cœlitus constituto constitit, qui ab urbe Aretina per duo mil- C lia fere passuum distat : ubi brevi devotione fidelium basilica facta est, et monachorum cœnobium, quod sanctitate commorantium in eo, et interventu Virginum crebris magnisque miraculis in multos annos mirabiliter adolevit : pro cujus celebritate cœnobii et devotione Sanctarum castrum ibi conditum est, et a sancta Flora, sicut et mons ipse totus, accepit nomen, quod annis plurimis floruit.

cujus fundatio ignoratur.

96 *Si hic in alterutra narratione recte signatus esset translationis istius annus, colligere possemus, quo tempore fundatum fuerit cœnobium* SS. Floræ *et* Lucillæ, *circa cujus originem ipsi scriptores monastici in tenebris palpant : nam Placidus Puccinellius ante Chronologiam abbatum generalium congregationis Casinensis* de nobili abbatia SS. Floræ, Lucillæ et Eugegii civitatis Aretii (*hic est ejus titulus*) *ita scribit :* Hujusce abbatiæ propriam non invenimus fundationem; sed exploratum est nobis, eam ædificatam fuisse ante adventum S. Caroli Magni in Italiam, qui eamque ditavit nobillissimo diplomate, anno 800 mandans, abbates dictæ abbatiæ de- D bere esse ex patriciis ejusdem civitatis, et non alienigenas. Ideo tantum ab anno 965 incepimus seriem prælatorum dictæ abbatiæ. *Si vera sit alterutra translationis historia, supposititium est hic a Puccinellio citatum Caroli Magni diploma, et corruit tanta fundationis antiquitas, quæ etiam latuit Mabillonium, diligentem veterum monumentorum scrutatorem, dum in Annalibus Benedictinis ad annum Christi* 939 *lib.* XLIV *num.* 5 *post relatam Lotharii regis donationem, monasterio* SS. Floræ *et* Lucillæ *factam, de ejusdem cœnobii exordio sic dubitat :* Quo tempore conditum sit illud monasterium, quive fuerint ejus conditores, incertum. Certe non multum ante hoc tempus exstitisse crediderim. *Dixi, quod colligere possemus tempus fundationis, si in alterutra narratione recte signatus esset translationis annus, quia in utraque historia chronologiam cum inductis personis componi non posse, jam demonstrabo.*

Petrus Damiani,

97 *Petrus Damiani affirmat, corpora horum Martyrum per septingentos et plures annos in suburbano civitatis Ostiensis requievisse* usque ad annum Domini noningentesimum primum, *et eo tempore Joannem episcopum Aretinum has sacras* E *reliquias* a Benedicto ejus nominis Romano Pontifice tertio *petiisse atque accepisse. Verum anno* 901 *Benedictus Papa, istius nominis tertius, jam abhinc quadraginta duobus annis ex hac vita migraverat, ut chronologi passim tradunt. Neque eo anno adhuc in vivis fuisse videtur Joannes, præsul Aretinus, cum Ughellus tomo* I *Italiæ sacræ in novissima editione Veneta col.* 414 *de ejus successore hæc memoret :* Petrus, hujus nominis III, Aretinorum narratur fuisse episcopus ex privilegio Ludovici regis Italiæ anno 901, et ex monumento Lucensis ecclesiæ anno 905, ut infra in episcopis illius videbimus. *Hinc satis liquet, S. Petrum Damiani, aut quisquis est auctor hujus narrationis, tempora Benedicti Papæ et Joannis episcopi Aretini cum anno noningentesimo primo perperam conjunxisse.*

et Ms. Gallonianum

98 *Supra exhibitum Ms. Gallonianum, quod illam sacrorum corporum translationem anno* 864 *alligat, ad annos Benedicti III Pontificis propius quidem accedit; sed cum iis conciliari non potest : etenim Benedictus iste anno* 858 *mortuus est, postquam Ecclesiam ab anno* 855 *per duos annos, menses sex et dies decem dumtaxat gubernaverat, ut apud Pagium in Breviario Romanorum Ponti-* F *ficum tomo* II *a pag.* 79 *probatur. Non potuit igitur Joannes Aretinus anno* 861 *sacras illas reliquias a Benedicto* III *Pontifice impetrare. Hinc sequitur, Franciscum Dinum falli, dum in sua Dissertatione pag.* 45 *scribit, Baronium* vidisse Joannis supplicem libellum, præsentatum Benedicto, anno 861; qui utinam, *inquit,* ad nos pervenisset; cum ex eo libaremus clariores notitias ad sanctarum Virginum celebritatem. *Nescio, qua metamorphosi Dinus historiam translationis in* Joannis supplicem libellum, præsentatum Benedicto, anno 861 *transmutaverit, cum Baronius hac die in notis ad Martyrologium Romanum ita aperte loquatur :* Legimus libellum de earumdem sacrorum corporum translatione, qui sic exorditur : ANNO DOMINICÆ INCARNATIONIS 861, JOANNES HUMILIS EPISCOPUS ARETINUS, etc. *An eminentissimus scriptor his verbis libellum* supplicem, *Benedicto Pontifici oblatum, indicat? Certe ex hoc libelli exordio satis patet, lectum esse a Baronio idem Ms. Gallonianum, quod nos supra a num.*

A *num.* 93 *dedimus. Frustra ergo Dinus desiderat hanc translationis historiam, cui similem inter Opera Petri Damiani habebat, et ex qua* clariores notitias ad sanctarum Virginum celebritatem *non hausisset.*

personas male cum annis combinant

99 *Porro si sacra istorum Martyrum corpora sub pontificatu Benedicti III translata fuerint, oportet id contigisse inter annum* 855 *et* 858, *cui tempori non repugnat episcopatus Joannis, de quo laudatus Ughellus tomo* I *Italiæ sacræ in jam dicta editione Veneta col.* 413 *et* 414 *hæc habet :* Joannes episcopus Aretinus, palatinusque comes, Caroli Calvi imperatoris consecrationi interfuit, celebratæ ab Asperto archiepiscopo Mediolanensi, anno 876. Fuit legatus Apostolicus, dum juramentum fidelitatis eidem Carolo Calvo præstaretur, anno 867. Ejusdem etiam Joannis mentio exstat in quodam privilegio Sigifridi ducis anno 858; illiusque meminit Baronius ad annum 866, *Deinde ibidem ex communi aliorum opinione memoratam sacrorum corporum translationem Joanni isti sic adscribit :* Ab Ostia Tiberina transtulit Aretium corpora SS. Floræ, Lucillæ, Eugeniique regis Africani, de quo Petrus Damianus, Baroniusque in notis ad Martyrologium

B Romanorum die 29 Julii. *Ughellus prudenter hic omisit determinatum translationis istius annum, in quo signando Petrus Damiani et alii a vera Benedicti* III *Pontificis ætate aberrarunt, ut jam ostendimus.*

in narranda translatione sacrorum corporum,

100 *Quando Ughellus hic dicit, quod Joannes ille corpora trium istorum Martyrum transtulerit* Aretium, *intelligendus est de territorio Aretino, ex quo postea ad urbem Aretinam delata sunt, ut Constantinus Caetanus, ni fallor, post præfatam Petri Damiani historiam monet his verbis, alio charactere impressis :* Monasterium vero anno Domini millesimo centesimo nonagesimo tertio per factiones Aretinorum Ghelfas et Ghibellinas dirutum est. Qua desolatione peracta, cum sanctis reliquiis translatum est in urbem Aretii, ubi usque hodie Virgines sanctæ magna populi veneratione coluntur. Castrum vero postea anno Domini millesimo centesimo nonagesimo sexto propter easdem factiones dilutum est. *Hæc fortasse desumpta sunt ex Petro Ricordato, qui in Historia monastica fol.* 452 *verso similia Italice refert.*

101 *Gallonianum Ms. nostrum de eadem monasterii eversione, et subsecuta sacrorum corporum translatione ad ipsam urbem Aretinam, ita*

C *in fine meminit :* Nunc vero quiescunt in civitate Aretii in ecclesia, quæ fuit ædificata anno Domini 1383 post eversionem castelli et monasterii sanctæ Floræ de Turrita; quod castellum, ecclesia et monasterium destructa et eversa fuerunt per bella seu partes Aretinorum videlicet Guelfas et Gibellinas. Et licet diebus nostris devotio hominum longe sit imminuta, multa tamen adhuc miracula faciunt earum patrocinia implorantibus. *Non satis clare intelligo, quomodo monasterium istud territorii Aretini anno* 1193 *fuerit dirutum, et post eam destructionem una cum sacris illis reliquiis in urbe Aretina collocatum, dum interim in Ms. Galloniano legimus, sacras illas reliquias requiescere Aretii* in ecclesia, quæ fuit ædificata anno Domini 1383 post eversionem castelli et monasterii sanctæ Floræ de Turrita. *Hæc, inquam, non satis clare intelligo : ubinam enim toto illo temporis intervallo, quod ab anno* 1193 *usque ad annum* 1383 *effluxit, reliquiæ illæ quieverunt? An Aretii in alia ecclesia? An ea ecclesia, quæ anno* 1383 *ædificata dicitur, illo anno fuit restaurata? An forte error in numerum annorum irrepsit?*

quæ postea in ipsam urbem Aretinam translata sunt,

AUCTORE G. C.

102 *Utcumque sese ea res habeat, monasterium illud extra urbem Aretinam ab his Martyribus cognomen gerebat tempore S. Petri Damiani, qui lib.* VII *epist.* XIV *de eo sic scribit :* Dicam sane, quod mihi retulit Heinricus, venerabilis rector cœnobii ad honorem beatarum Virginum Floræ et Lucillæ in Aretino territorio constituti. *Hoc monasterium in urbe Aretina etiamnum floret, et brevitatis causa communiter* S. Floræ *nomine tantummodo appellatur, ut videre est apud Ughellum in novissima Italiæ sacræ editione tomo* I *col.* 403, *ubi inter cetera diœcesis Aretinæ ornamenta sic recensetur :* Sparsa per urbem ac diœcesim plura monasteria, templaque magnifice culta, certissimo Aretinorum in Deum pietatis argumento visuntur. Eminet in iis D. Floræ Ordinis S. Benedicti nobile cœnobium ingentibus redditibus amplissimisque privilegiis ab imperatoribus ac regibus obtentis potitur. *Nunc superest examinanda lis, quæ circa reliquias aliquorum ex his sanctis Martyribus movetur.*

in qua hactenus requiescere dicuntur.

§ II. Variæ ecclesiæ in Italia, Hispania, et Gallia reliquias SS. Floræ, Lucillæ et Eugenii sibi vindicant. E

Haud difficulter credo, sacra quædam ossa sanctorum Martyrum, de quorum translatione diœcesim et urbem Aretinam supra egimus, vicinis ecclesiis communicata fuisse. Saltem de venerandis illorum exuviis, quæ in Italia honorantur, Franciscus Dinus pag.* 48 *et* 49 *suæ Dissertationis nos docet sequentia :* Earum reliquiæ venerantur in ecclesiis Servorum, et in ea S. Sebastiani Perusiæ, et meminit Jacobillus de reliquia S. Eugegii post Vitas Sanctorum Umbriæ : et in archivio abbatiæ Aretii lib. XXXIX pag. 101 est memoria abbatis Aleotti, in qua narratur, quod in ecclesia S. Floræ montis Amiatæ, deperditis hostili incendio reliquiis, Boso Comiti S. Floræ petenti fuerit os et digitus earumdem Sanctarum consignatus, et cum magna populi veneratione acceptus. Et anno 1649 fuit epistola a Sarsinæ episcopo pro impetranda dictæ ecclesiæ Sapigni ab abbate Gregorio Riccardetti F aliqua reliquia S. Floræ; qua honorificenter transmissa, idem episcopus cum toto clero ad illam recipiendam extra ecclesiam se contulerit.

Præter reliquias horum Martyrum in Italia.

104 *Satis facile capio, quod vicinæ quædam ecclesiæ in Italia nonnullas sacrarum reliquiarum particulas ex thesauro Aretini monasterii accipere potuerint; sed non video, quo fundamento Tamayus integra horum Martyrum corpora, aut notabiles eorum partes in Hispaniam adduxerit. Imprimis tomo* IV *Martyrologii Hispanici pag.* 289 *in Actis* S. Eugegii *seu* Eugenii, *quæ ex cerebro suo concinnavit, de sacris illius reliquiis hæc habet :* Cujus corpus tunc a Christianis sepultum, post ejus partem Aretium Italiæ, et partem ad Saliciense cœnobium in Hispania translatam, utrobique honorificentissime custoditur et colitur. *Deinde hunc suum Actorum textum ita latius explicat :* Diximus partem corporis apud Aretium Italiæ custodiri, et optime : nam ecclesia illa totum habere contendit ex donatione Benedicti III Pontificis maximi facta Joanni

Hispani sibi vindicant notabiles eorum partes.

AUCTORE G. C.

Joanni episcopo Aretino, ut referunt Gallonius, Razzius et Ferrarius : et ne confusionis pondere gravarentur Fratres Minores Conventus Salicensis in Hispania, qui etiam totum Martyris corpus possidere contendunt ex beneplacito Pauli V Pontificis maximi, cujus diploma refert idem D. Petrus Gonzalez Historiæ Salicensis dicto libro IV, cap. IX, unicuique partem pignorum statuere congruum fuit. *Sat confidenter, si sat vere. At ipsum fontem adeamus, quem Tamayus assignat.*

et nonnulla integra corpora

105 *Illustrissimus Petrus Gonzalez de Mendoza lib.* IV *Hist. Salic. cap.* III (*non cap.* IX, *ut Tamayus male citat*) *profert assignatum diploma, quod sic incipit :* In Dei nomine. Amen. Noverint universi, quod anno a nativitate Domini nostri Jesu Christi millesimo sexcentesimo septimo, die vero quinta mensis Februarii, indictione quinta, Pontificatus autem sanctissimi D. N. Pauli divina providentia Papæ quinti anno secundo, coram me notario publico Apostolico et testibus infra scriptis in Aracælitano Conventu sancti Francisci hujus almæ Urbis, personaliter comparuerit reverendissimus admodum pater frater Ludovicus de sancto Joanne B Evangelista, prædicator et sacræ theologiæ professor Ordinis sancti Francisci discalceatorum, et dixit, se facere donationem quorumdam sanctorum Martyrum corporum integrorum. *Juvat hic paulisper subsistere. Si corpora illorum Martyrum, inter quos nominatur aliquis Eugenius, fuerint integra, quo jure Tamayus illa mutilat, et partem* S. Eugenii *relinquit monasterio Aretino, et alteram Conventui Salicensi concedit?*

quæ ex cryptis Romanis acceperunt,

106 *At pergamus cum eodem diplomate, in quo nomina sanctorum Martyrum ita exprimuntur :* Crescentius, Philippus, EUGENIUS, Titus, Aurelia virgo et martyr, et Eusebius Papa et martyr. Quæ quidem sacra corpora fuerunt a me dicto notario Apostolico propriis manibus e cœmeterio sancti Sebastiani extra muros almæ Urbis desumpta cum licentia et supplicatione sanctissimi D. N. Pauli Papæ quinti. *An hic Eugenius, cujus corpus extractum est* e cœmeterio sancti Sebastiani extra muros almæ Urbis, *idem dici potest cum* Eugegio *vel* Eugenio, *qui primam sepulturam habuit in suburbio Ostiensi, et cujus corpus inde jam a multis seculis ad diœcesim Aretinam translatum est, ut ex antiquis instrumentis discimus? Ceterum in hoc diplomate, quod* C *hic totum exscribere non vacat, recte probatur, illas sanctorum Martyrum reliquias, Roma in Hispaniam transmissas, publicæ venerationi licite exponi posse; sed præter quamdam nominis similitudinem nihil est, ex quo colligas, Eugenium illum cum* Eugenio *vel* Eugegio *nostro eumdem esse : imo ex tempore et loco patet, illos multum inter se differre.*

ut patet ex Martyrologio Hispanico Tamayi

107 *Nec Tamayo sufficit corpus* S. Eugenii *nostri gratis divisisse, ut ea sacri thesauri parte Hispanos ditaret ; quin etiam partem corporis* S. Floræ *et integrum corpus* S. Dionysii *ex eadem Martyrum cohorte popularibus suis liberaliter tribuit, dum Actis* SS. Floræ *et* Lucillæ, *ex Ferrario desumptis, hæc sua auctoritate addit :* Quarum exemplo, martyrii desiderio incensus Dionysius et alii socii Christum libere prædicantes, ejusdem judicis jussu decollati sunt : quorum corpora cum SS. Virginum corporibus apud Ostiam a Christianis sepulta sunt ; ex quibus postmodum partem exuviarum S. Floræ apud Aretinum (*forte voluit dicere* Aretium *vel subintellexit monasterium*) Italiæ, et partem ejusdem corporis D virginis cum integro S. Dionysii corpore apud cœnobium S. Mariæ Hortanæ prope Illorcim in Hispania translatam comperimus.

aliisque Diplomatibus

108. *Unde Tamayus illam translationem eruerit, paulo inferius in notis significat hoc modo :* Quatenus ad translationem partis corporis S. Floræ, sororis S. Lucillæ virginum Romanarum, et integra sacra lipsana S. Dionysii, earum et aliorum Martyrum socii, Roma [ad] cœnobium Hortense fratrum Minorum prope urbem Illorcim in Murcitano regno Hispaniæ, videndus R. P. F. Alphonsus de Vargas in Historia Virginis Hortanæ § 7, fol. 76, ubi fol. 77 authenticum de hujusmodi sacrarum glebarum [translatione] testimonium refert, ex quo patet, quod anno 1623 hæc sacra pignora ibidem ex Urbe fuere translata. *At quomodo hæc iterum cohærent? Tamayus numero præcedente fatetur, corpora harum Martyrum* apud Ostiam a Christianis sepulta *fuisse: hoc autem numero asserit, quod aliqua eorumdem pars anno* 1623 *ex urbe Romana in Hispaniam translata fuerit. An forte hæ reliquiæ ex prima sepultura Ostiensi translatæ fuerunt ad quoddam cœmeterium Romanum, ex quo desumptæ sunt juxta ipsum instrumentum, quod Al-* E *phonsus de Vargas in Historia Virginis Hortanæ a fol.* 77 *ex Latino Hispanice exhibet? Sed ubinam talis translationis ex uno sepulcro ad alterum testes aut tabulæ reperiuntur? Ex his ergo ob supradictas rationes etiam concludo, Sanctos illos, qui in Conventu Hortano honorantur, ab hodiernis Martyribus nostris diversos esse.*

et testimoniis,

109 *Eodem tomo* IV *Martyrologii Hispanici pag.* 289 *memoratur* S. Flora virgo et martyr Romana, *quam Tamayus ab hac nostra distinguit, et de qua ibidem sic notat :* Ejus sacra pignora ex decreto Urbani VIII Pontificis maximi anno Domini 1640 translata sunt ad Hispaniam, concedente R. P. F. Joanne ab Annuntiatione Fratrum Discalceatorum SSS. Trinitatis, redemptionis captivorum procuratore generali, ut patet ex diplomate superius adducto. *Diploma illud adduxerat ad diem* 9 *Aprilis tomo* II *sui Martyrologii a pag.* 564, *ubi dicitur corpus istius* S. Floræ *cum aliis multorum Sanctorum reliquiis* ex Calixti cœmeterio *extractum, et in Hispaniam transmissum. Tamayus autem tomo* IV *præfati Martyrologii pag.* 290 *affirmat, sacra ejus pignora* Salmanticensi collegio per R. P. F. Isidorum de S. Joanne, tunc ministrum generalem, concessa F *fuisse.*

quæ pro sua possessione

110 *Tunc vero ibidem hanc distinctionis rationem allegat :* Quæ aut qualis ista sit virgo et martyr, penitus ignoro: nam sororem * Lucillæ haud esse possit, quia ejus corpus partim apud Aretium Italiæ, et partim in cœnobio Minorum sanctæ Virginis Hortanæ in Hispania juxta Illorcim asservatum agnoscimus. *Ne Tamayus hic præter morem scrupulosus est! Quandoquidem jam corpus* S. Floræ *dispertire cœperat, eodem fundamento, id est nullo, potuisset istud in tres aut plures partes dividere, ut collegio Salmanticensi, æque ac Hortano Conventui gratificaretur. Nos non audemus ullis extra Italiam concedere veras* SS. Floræ, Lucillæ *aut* Eugegii *reliquias, nisi sese illas ex Aretino monasterio accepisse legitime probaverint. Hinc prudens lector facile colliget, quid de sequentibus eorumdem corporum competitoribus sit sentiendum.*

* *lege* soror

ipsimet allegant.

111 *Martinus de la Naja , rector collegii Bilbilitani Societatis Jesu, Cæsar-Augustæ anno* 1653 Acta

A *Acta* SS. Floræ, Lucillæ et Eugegii *ex Petro Damiani et Petro Equilino Hispanice edidit. Huic opusculo occasionem præbuit quædam S. Lucilla, cujus corpus anno* 1643 *ex urbe Romanæ Bilbilim translatum est, et ibidem in collegio nostro honoratur, ut initio narrationis istius Hispanicæ pag.* 1 *videre est. Ubique autem R. P. rector supponit, hanc S. Lucillam cum hodierna* S. Floræ *sorore eamdem esse. Attamen post Acta in fine pag.* 22 *ex Baronio et Gallonio refert, corpora harum Sanctarum in civitate Ostiensi a Christianis sepulturæ tradita fuisse, et illustre illarum martyrium ac sacras reliquias Aretii in Tuscia multum celebrari. At nos ex hac sepultura Ostiensi, et Aretina reliquiarum celebritate concludimus, quod S. Lucilla Bilbilim translata ob solam homonymiam confusa fuerit cum altera, quæ cum sorore sua* et Eugegio *rege martyrium subiisse narratur.*

Sacra capita SS. Floræ et Lucillæ

112 *Ex Hispania transeamus in Galliam, ubi etiam aliquæ ecclesiæ veras eorumdem hodiernorum Martyrum reliquias sibi vindicant : nam Nicolaus Des-Guerrois in libro Gallico, cui titulus est* Sanctitas Christiana : *et in quo præcipue historiam Trecensem illustrat, ad annum Christi* 262 *a fol.* 27 *verso Acta* SS. Floræ, Lucillæ *ac* Eugenii *oratorie amplificat, et tandem fol.* 30 *verso* B *asserit, sacra capita harum duarum Virginum in Tricassino Ordinis Præmonstratensis cœnobio, quod vulgo* sacellum S. Mariæ ad plancas *dicitur, ab immemorabili tempore honorifice conservari, et quot annis ad diem* 29 *Julii magna confluentis populi devotione visitari. Attamen paulo superius ex Baronio tradit, translationem eorumdem corporum ad diœcesim Aretinam anno* 861 *contigisse, ideoque caute addit, forte illum duorum sacrorum capitum thesaurum eodem tempore in Galliam allatum fuisse.*

in diœcesi Trecensi

113 *Nicolaus Camuzatus in Promptuario sacrarum antiquitatum Tricassinæ diœcesis fol.* 363 *de memorato Præmonstratensis ordinis cœnobio sic obiter agit :* Nec vero iidem comites liberalitatis eximiæ fructu, tum monasterium Belli loci, quod ejusdem regulæ mandritas paulo ante susceperat, tum cœnobium Capellanum, quod B. Mariæ de capella ad plancas seu asseres vulgus appellat, eodem pæne tempore (*videlicet seculo* xii) in Tricassina diœcesi constitutum, carere, sustinuerunt. *Cum itaque translatio istarum Sanctarum ad diœcesim Aretinam seculo* ix *facta fuerit, et Comites Brene seculo* xii *duntaxat mo-* C *nasterium Capellanum fundaverint, Præmonstratensibus istius loci cœnobitis probandum incumbit, sacra illarum Virginum capita jam a seculo* ix *in Galliam allata esse, vel postea ex Aretino thesauro ad suum cœnobium pervenisse. Sed antequam has notabiles* SS. Floræ *et* Lucillæ *reliquias ipsis certo attribuam, antiquos et fide dignos hujus translationis testes ac tabulas requiro.*

et corpus S. Eugenii Lemovicis in Gallia esse perhibentur.

114 *Lemovicis in Gallia publicæ venerationi exponitur corpus S. Eugenii, quem aliqui cum hodierno* S. Eugegio *vel* Eugenio *confundunt, ut didici ex litteris cujusdam Galli, cujus nomen casu a reliqua epistola avulsum est, et qui ad majores nostros post alias eruditas quæstiones ita scribit* : R. P. A. Girard e Societate Jesu in nova et magna Sanctorum Legenda, quam nuper edidit, sub finem nonnullas addidit Sanctorum Vitas, quorum corpora e Romana civitate ad diversas Galliarum ecclesias translata sunt, ut sancti Marini senatoris et martyris, qui colitur 26 Decembris, et cujus corpus translatum est ad Ursulinas Cadomenses in Normannia Gallica anno 1655. Item S. Theodoræ virginis et martyris, de qua in Actis S. Alexandri Papæ, quæ colitur 1 Aprilis, et cujus corpus ad easdem Ursulinas eodem tempore translatum est, ut in illa Legenda videre est. Denique habet et Vitam S. Eugenii regis cujusdam Africani et martyris ad diem 29 Julii, cujus Acta refert Petrus Damianus tomo II Operum in fine : et in fine addit ille P. Girard, quod corpus illius Eugenii regis et martyris inventum fuerit Romæ in cœmeterio Callixti anno 1662, et inde ad Carmelitas discalceatos Lemovicis translatum anno 1663, ibique solenniter fidelium venerationi expositum. Illa corpora esse eorum Sanctorum, quorum Acta habentur, mihi non facile persuadeo. *Neque nos id facile in animum inducemus, ut ex præcedentibus ac sequentibus satis colligi potest.*

AUCTORE G. C.

§ III. Reliquiæ SS. Eugenii, Antonini, et Theodori, quæ in Germania esse existimantur.

Ursinense cœnobium in Germania

P*ræter Italicas, Hispanicas et Gallicas hodierni* S. Eugegii *vel* Eugenii *reliquias, de quibus paragrapho præcedente egimus, easdem sibi vin-* E *dicat Ursinense cœnobium, cujus situm et fundationem Bruschius Centuria* I *Monasteriorum Germaniæ fol.* 161 *verso sic describit* : Ursinium, vel (ut nunc corrupte dicitur) Irsingum olim castrum eo ipso loco conditum, ubi hodie S. Stephani templum in editiore colle conspicitur, nunc vero monasterium Ordinis ac instituti Benedictini amplissimum ac pulcherrimum, paululum infra Khauffburnium oppidum imperiale non procul a Wertachio amne in mediis densissimisque nemoribus situm, fundatum et locupletatum est anno Christi 1182, regnante Friderico Barbarossa Suevorum duce et prægloriosissimo imperatore, ab Henrico marchione de Rumsperg et ejus filiis Godefrido et Bertholdo et Irmelgarde filia, in media ecclesia ibi sepultis. *Corbinianus Khamm in sua Hierarchia Augustana part.* III *cap.* xiii, *sect.* 1, *pag.* 363 *locum ejusdem cœnobii ex distantia vicinorum oppidorum ita clarius indicat :* Ursinum, Ursinium, Irsingum, vernacula lingua **Irsen, Irse** dictum, imperiale amplissimum, et pulcherrimum monasterium distat una hora ab oppido imperiali Kauffbura, quatuor Mindelhemio, quinque Ottobura, et sex horis Landsperga.

juxta litteras amplissimi abbatis

116 *Amplissimus D. Placidus, hujus monaste-* F *rii abbas, anno* 1670 *ad Papebrochium nostrum humanissimas dedit litteras, in quibus post honorificam Operis nostri mentionem ita pergit :* Cum vero et ego pro monasterio meo ante paucos annos integrum corpus S. Eugenii regis et martyris Roma allatum obtinuerim, qui modo in magna habetur veneratione, atque de ejus Vita et translatione quædam habeam documenta, uti acclusi libelli monstrabunt, optarem ego atque rogarem, ut R. V. hunc etiam sanctum Eugenium, si fieri adhuc possit, et ita visum fuerit, suis fastis ad 29 Julii insereret : poterit autem, si auctores citati non satis fide digni videbuntur, addere, demere, augere, minuere, mutare, prout placebit. Utut sit de auctoritate de Vita ejus scribentium ; hoc tamen certum est, quod scribitur de ejus inventione et translatione. Possem et referre quædam beneficia ab ipso ægris collata, quæ cum nondum sint approbata, omitto.

et libellum Germanicum

117 *Benignissimus ille abbas de veritate Actorum dubitari quidem permittit, et nimiam nobis* ea

AUCTORE G. C.

ea augendi, minuendi ac mutandi licentiam concedit; sed supponit, S. Eugenium istum ab hodierno hujus nominis Martyre non differre. Id manifestius apparet ex libello Germanico, quem idem abbas litteris suis adjunxit, et in quo post vulgarem Actorum synopsim solennitas translationis rhythmis Germanicis, choro musico, aliisque ejusmodi ornamentis decoratur. Huic libello etiam præfixa est imago, quæ S. Eugenium corona, sceptro, ac vestibus regiis exornat, et tanquam gloriosum Ursinensis monasterii patronum repræsentat. Infra istam effigiem æri incisa leguntur sequentia: Sanctus Eugenius rex et martyr, Romæ anno 262 passus, ibidem jussu sanctissimi Papæ Alexandri VII anno 1666 cum S. Antonino socio martyrii ex cœmeterio Priscillæ a reverendissimo et illustrissimo archiepiscopo Octaviano Carrapha effossus, ac inde demum anno 1668 in imperiale monasterium Urbinense Ordinis S. Benedicti sub reverendissimo D. abbate Placido solenniter translatus est. *Ex his communis istorum cœnobitarum persuasio satis intelligitur.*

corpus hodiernum S. Eugenii sibi tribuit,

118 *Cæterum nos juxta desiderium reverendissimi abbatis de viris alicujus S. Eugenii reliquiis, ad monasterium Ursinense translatis, nullo modo* B *ambigimus, cum illarum reliquiarum inventio, translatio, et licita veneratio in eodem libello legitimis instrumentis probentur; at præter nominis similitudinem nullum videmus fundamentum credendi, has reliquias spectare ad* S. Eugenium *martyrem, qui hac die in Martyrologio Romano refertur. Quod si hæc nominis similitudo ad id asserendum sufficiat, nos eodem fundamento contendere poterimus, corpus* S. Eugenii *regis in Domo professa Antverpiensi Societatis nostræ conservari, cum martyrem istius nominis e cryptis Romanis acceperimus, et cum legitima licentia ipsum publicæ venerationi exponamus. Interim nemo nostrum id sibi persuadet; sed sacras illius reliquias veneramur tanquam veri martyris, cujus gesta ignoramus.*

et in Angelomontano Helvetiæ monasterio martyr ejusdem nominis

119 *Cœnobium Angelomontanum, quod inter Uraniæ Subsilvaniæque montes in Helvetia situm est, eodem jure ad* S. Eugenium *regem pertinere crederet corpus S. Eugenii martyris Roma acceptum, de quo R. D. Ignatius ejusdem monasterii abbas ad majores nostros ita scribit:* Paucis abhinc annis Roma divini favoris eximium pignus montibus nostris illatum, sacrum videlicet sancti martyris Eugenii corpus, quod de mandato C sanctissimi domini Alexandri VII ex cœmeterio S. Ciriacæ una cum aliis decem sacris corporibus extractum (inciso ipsius tumbæ lapidi cum palma nomine S. EUGENIUS M.) ab illustrissimo et reverendissimo D. Marcello Anania, eminentissimi D. Marii Cardinalis Ginetti tunc temporis vicarii generalis vices-gerente, anno Domini 1655 prænobili D. Thomæ Candido Verieto, auratæ militiæ equiti cum facultate illud publicæ venerationi quacumque in ecclesia exponendi; datum, et ab eodem equite D. Thoma ultima Maii anno 1660 reverendissimo et amplissimo DD. Ignatio prædicti monasterii Angelomontani abbati ac vallis domino absoluto, in capsa lignea sigillis eminentissimi D. Cardinalis vicarii, ejusdemque vices-gerentis probe munita transmissum, eidemque reverendissimo D. abbati 29 Junii anno 1660 per virum honoratum Oswaldum Zelger Subsilvanum solenni ritu loco publico ad hoc deputato præsentatum et in manus consignatum est.

120 Quod postmodum processione devotissima in dicti monasterii ecclesiam deportatum, publicæque venerationi in sacello sanctorum principum Apostolorum Petri et Pauli expositum primo, quo fieri potuit, tempore aræ, ejusdem honori a præfato reverendissimo D. abbate Ignatio magnis sumptibus, recens conditæ, sacri corporis partibus prius inter se artificioso nexu commissis ac opere Phrygio insigniter exornatis, in forma leniter cubantis, impositum est. Et vero tanti sideris seu fulgor seu fama illico magnam tum incolarum devotionem, tum advenarum per invia ac devia quin et per abrupta montium affluxum ac frequentiam excivit; dum sanis subinde corporibus animæ sanitas, ægris vero corporum quoque curatio impertiebatur, adeo ut elapsis proxime tribus lustris et quod excurrit, miracula testium fide dignorum attestatione legitima rite comprobata numerum septingentorum facile excedant. Prodigiosam certe Martyris hujus beneficentiam altero a sacri corporis adventu die, et territorii nostri vasallis, primarius reverendissimi C. abbatis officialis, amanum vocant, Andreas Kuster, sexagenario major, vir qua bello qua pace insignis experientiæ ac prudentiæ expertus est. Is ex maligno, quo dudum periculose decumbebat, morbo indecore claudicans infimis a sancto Martyre precibus opem implorans, postridie subitam et constantem incolumitatem obtinuit. E

prodigiosa præstat beneficia

multis reliquias suas pie visitantibus.

121 Fuere (ut variorum corporis languorum persanationes prudens præteream) qui vel quæ a multo tempore per enormia scelera, et quod gravius, per sacrilegas confessiones, in corpore cæteroquin sano, miseras et oppido contaminatas traherent animas, voto ad S. Eugenium facto, labes non confessione magis quam lacrymis feliciter eluerent. Magnum certe Dei amicum, sanctum et gloriosum martyrem Eugenium summi juxta ac infimi proclamant. Et sane pretiosam fuisse mortem ejus in conspectu Domini, qui tam gloriosum fecit sepulcrum ejus, vel ipsa, præter frequentiora miracula, argumento esse potest tota et tanta sacrorum anathematum, e regione sacelli ejus appensorum, copia, ut quot sæpius experti jam sumus, æternumque experturos nos pie speramus, merito solenni commemoratione frequentius accinamus: In servo suo sancto martyre Eugenio consolabitur nos Deus. Amen. *Hæc fusius referre volui, ut omnes intelligant, reliquias ignotorum Sanctorum propter crebra miracula aut celebrem earum cultum non esse* F *notioribus ejusdem nominis Sanctis adscribendas: Ursinenses enim non facile corpus* S. Eugenii *regis et martyris concedent Angelomontanis, quamvis apud hos posteriores plura et illustriora miracula patrentur. Nos pro utrisque nil præter nudum ejusdem martyris nomen stare existimamus.*

Moniales Cistertienses in Bavaria putant

122 *Cœnobium monialium Cisterciensium in Bavaria inferiore, quod communiter* Vallis felix *seu vernacule* Seeligenthal *vocatur, et de quo Gaspar Jongelinus in Notitia abbatiarum Ordinis Cisterciensis lib.* III, *pag.* 21 *consuli potest, anno* 1668 *e Romanis cryptis accepit corpus S. Antonini martyris, et eo loco plerique S. Antoninum illum ex hodierno Martyrum numero esse arbitrantur: nam in libello quodam Germanico, qui Monachii anno* 1669 *editus est, vulgaria* SS. Floræ, Lucillæ *et sociorum ex Acta Petro Equilino referuntur, et* S. Antoninus *tanquam tener, pulcher, ac nobilis adolescens Romanus describitur, atque cum Helio præfecto loquens in scenam præcipue inducitur, etiamsi in illis Petri Equilini Actis nullum de*

A *de his omnibus fiat verbum, sed solum* S. Antonini *nomen exprimatur.*

123 *Idem libellus Germanicus pag.* 15 *et sequente asserit,* S. Antoninum *aliosque martyrii socios a Christianis sepultos fuisse in ecclesia S. Sebastiani extra urbem Romanam via Appia in cœmeterio Callisti, atque eo loco corpus istius Martyris per mille quadringentos quatuor annos, decem menses, ac viginti duos dies quievisse, donec Alexander* VII *Papa illud e cryptis istis extrahi permisit, quod deinde ad moniales Cistercienses solenniter translatum est; corpus vero* S. Eugenii *regis, tunc ex eadem crypta eductum, in Ursinensi ordinis Benedicti monasterio honorifice collocatum est, ut authentica instrumenta testantur. Nescio, qua auctoritate aut verisimilitudinis specie auctor istius libelli hunc sepulturæ locum* SS. Antonino *et* Eugenio *regi assignaverit.*

ad se corpus hodierni S. Antonini translatum esse,

124 *Nolo hic ei opponere Petrum Damiani, qui corpora* SS. Floræ, Lucillæ *ac* Eugegii *regis in suburbio Ostiensi primum sepulta fuisse affirmat. Sed contradicit ipsis authenticis Ursinensis monasterii instrumentis, ad quæ nihilominus provocat: nam. R. P. Joannes Laurentius a sancto Andrea, procurator generalis Carmelitarum Discalceatorum, anno* 1667 *in epistola, quam Ursinenses inter authentica translationis testimonia ad calcem sui libelli Germanici ediderunt, sic scribit:* Cœmeterium, ex quo extracta sunt duo corpora sanctorum martyrum Eugenii et Antonini, fuit illud Priscillæ, quod non fuit expressum in litteris authenticis eorum, quia dictæ litteræ authenticæ fuerunt deductæ ex originali continente authenticam generalem omnium corporum, quæ extracta fuerunt eadem die ex cœmeteriis: attamen in capsulis particularibus signantur cœmeteria singulorum, quando excavantur, quorum omnium sum ego ipse testis, qui devotionis gratia præsens aliquando dictæ excavationi, vidi prædicta duo corpora simul extrahi ex eodem loco, sub eodem lapide sepulta, cum propriis eorum nominibus. *At cœmeterium Priscillæ a cœmeterio Callisti longe diversum est. Quomodo igitur moniales Cistercienses affirmare possunt, corpus S. Antonini sui ex cœmeterio Callisti eductum esse? Hæc inter se concilient, si possint. Nos interim pergimus ad alium ejusdem catervæ Martyrem, quem nonnulli in Germaniam translatum fuisse existimant.*

cui opinioni aliqua difficultas opponitur.

B

125 *Simon Mayr, Societatis nostræ sacerdos, Augusta Vindelicorum anno* 1694 *ad Janningum nostrum ita scripsit:* Missum est nobis nuper Roma corpus S. Theodori martyris una cum litteris authenticis, et nostræ Societatis templo hic Augustæ donatum; jamque pro viribus sacra ossa ornantur, ut publicæ venerationi fidelium exponantur, quem in finem cogitamus etiam brevem ejusdem sancti Martyris vitæ, mortis, et martyrii epitomen typis edere, ut piis Catholicorum studiis et votis faciamus satis. Rogamus itaque R. V. ut, si quæ monumenta de hoc sancto Martyre exstent, ea vel paucis exscribi curet, et nobis communicare dignetur: de vita, inquam, de natione, ætate, conditione, morte et genere martyrii, si tamen quidpiam de his annotatum reliquit antiquitas. Sed metuo ut aliquid exstet. Cum autem plures sint hujus nominis sancti Martyres, ut ne dubium relinquatur de nostro sacro pignore, scriptum est nobis Roma, esse reliquias S. Theodori martyris, cujus memoria celebretur in Martyrologio Romano ad diem 29 Julii. Inquisivi ego in Baronio de hoc Sancto ad annum Christi 257 tomo II, fol. 617, sed præter nomen et necem vix quidquam reperi. Itaque si quid porro documenti repererit R. V. obsecro, id nobis scribere, cum vacabit, dignetur. D

Corpus S. Theodori hodierni Augustæ Vindelicorum

126 *Janningus hisce litteris respondit, tum nomen Theodori sacro istius Martyris corpori recenter inditum, tum cultui illius diem* 29 *Julii gratis assignatum videri; ceterum de* S. Theodoro, *qui* 29 *Julii memoratur, nihil exstare certi præter nomen, quod cum aliis, post sanctas virgines* Floram et Lucillam *passis, recensetur. Non habemus, quod huic Janningi judicio addamus præter alterum S. Theodorum, quem Petrus Paulus Bosca in suo Martyrologio Mediolanensi ad eamdem diem* 29 *Julii sic annuntiat:* Romæ sancti Theodori, cujus corpus Mediolani in ecclesia Conceptionis patrum Capucinorum religiose conservatur. *In notis autem dicit, se hanc notitiam accepisse* ex tabulario PP. Capucinorum, qui hodie peragunt Officium ritu duplici de S. Theodoro. *An is S. Theodorus sit ex hodierna Martyrum caterva, aliis indagandum relinquo.*

et Mediolani conservari putatur.

127 *Nemo hic nobis dicat (id ab indiscretis et rudioribus Catholicis nonnumquam objici audivi) critico hujusmodi examine devotionem populi erga sacras reliquias diminui, cum plebs cupiat nosse gesta illorum Sanctorum, quos veneratur.* E *Sed respondemus, cultum Sanctorum, qui veritate niti debet, falsa plebis persuasione augendum non esse. Quod si fervor quorumdam intepescat, quia Sanctum illum ignotum esse intelligunt, concionatorum est plebeio isti errori occurrere, et auditores suos ad veram solidamque sacrarum reliquiarum venerationem hortari. Doceant illos, quod per intercessionem ignotorum Martyrum aliquando plura præstentur beneficia, dum eorum auxilium viva fide imploratur. Exemplo esse potest S. Eugenius, qui in Angelomontano monasterio colitur, et cujus invocatione plus quam septingenta miracula contigerunt, ut supra num.* 120 *ex amplissimi abbatis testimonio retulimus. Narrent terribilem punitionem æditui, qui reliquias cujusdam Sancti sibi ignoti contemnens, ab ipso Sancto apparente ita multatus est, ut postridie moreretur, sicut in opere nostro ad diem* 26 *Maii, tomo* VI *ejusdem mensis pag.* 440 *ex fide dignis testimoniis refertur.*

Suggeruntur rationes

128 *Quod si concionator antiquiora hujus aut similis rei exempla populo velit proponere, adeat Vitam S. Gregorii Magni, quæ in opere nostro ad diem* 12 *Martii illustratur, ibique tomo* II F *ejusdem mensis pag.* 154 *inveniet, quod patrata fuerint miracula per pannos, qui corporibus Sanctorum tantummodo fuerant admoti. Hinc idem S. Gregorius Papa Constantiæ imperatrici, reliquias S. Pauli Apostoli petenti, lib.* III, *epist.* XXX *post alia sic respondet:* Cognoscat autem tranquillissima domina, quia Romanis consuetudo non est, quando Sanctorum reliquias dant, ut quidquam tangere præsumant de corpore: sed tantummodo in pyxide brandeum mittitur, atque ad sacratissima corpora Sanctorum ponitur: quod levatum in ecclesia, quæ est dedicanda, debita cum veneratione reconditur, et tantæ per hoc ibidem virtutes fiunt, acsi illuc specialiter eorum corpora deferantur. Unde contigit, ut beatæ recordationis Leonis Papæ temporibus, sicut a majoribus traditur, dum quidam Græci de talibus reliquiis dubitarent, prædictus Pontifex hoc ipsum brandeum allatis forficibus inciderit, et ex ipsa incisione sanguis effluxerit.

et exempla,

129 *Etiam de his pannis seu brandeis, contactu*

sanctorum

quibus populus *sanctorum corporum sacratis, intelligendus est S. Gregorius, dum lib.* II *Dialogorum cap.* XXXVIII *Petrum ita interrogantem inducit:* Quidnam esse dicimus, quod plerumque in ipsis quoque patrociniis Martyrum sic esse sentimus, ut non tanta per corpora sua, quanta beneficia per reliquias ostendant, atque illic majora signa faciant, ubi minime per semetipsos jacent? *Tunc vero S. Gregorius interroganti Petro ibidem sic respondet:* Ubi in suis corporibus sancti martyres jacent, dubium, Petre, non est, quod multa valeant signa demonstrare, sicut et faciunt, et pura mente quærentibus innumera miracula ostendunt. Sed quia ab infirmis potest mentibus dubitari, utrumne ad exaudiendum ibi præsentes sint, ubi constat quia in suis corporibus non sint, ibi necesse est, eos majora signa ostendere, ubi de eorum præsentia potest mens infirma dubitare. Quorum vero mens in Deo fixa est, tanto majus habet fidei meritum, quanto illic eos novit et non jacere corpore et tamen non deesse ab exauditione.

130 *Hæc et similia exempla, quorum plura diligens concionator facile inveniet, materiam suggerunt excitandi populum, ut etiam ignotorum Martyrum patrocinium magna fiducia imploret: si enim per brandea seu lintea, corporibus sanctorum Martyrum admota, fidelibus prodigiosa beneficia præstentur, quanto magis ea conferentur per ipsa sanctorum Martyrum ossa, de quorum veritate nullo modo dubitandum est, cum corpora hujusmodi Martyrum e cryptis Romanis ad alias regiones non transferantur, priusquam severum examen subierint, et in tumulis eorum certa martyrii signa reperta fuerint, ut apud Marcum Antonium Boldettum in Observationibus ad cœmeteria sanctorum Martyrum, Romæ anno* 1720 *Italice editis, potest videri. Ceterum hæc accuratius discutere volui, ut eadem opera refellerem mendacia hæreticorum, qui nos calumniantur, quasi sine ullis prudentiæ regulis obvia quælibet ossa avide pro sacris arripiamus et veneremur. Interea Catholici, contemptis eorum calumniis, juxta majorum suorum consuetudinem Sanctos pie colere pergant, et reliquias etiam ignotorum Martyrum debita veneratione prosequantur.* *ad ignotorum Martyrum cultum excitari possit.*

B E

DE SANCTIS MARTYRIBUS

SIMPLICIO, FAUSTINO, ET BEATRICE

ROMÆ

P. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus horum Martyrum; reliquiæ; Acta.

Sub Diocletiano

M*artyrum horum antiquissimam simul et constantem in Occidente venerationem cum vetusta monumenta, tum usus hodiernus ostendunt: adscripti enim leguntur hoc die Fastis Hieronymianis juxta probatissima quæque exemplaria, a Florentinio aliisque vulgata; in quibus tamen observari velim,* Beatricis *nomen aliquando luxari; ut in codice Epternacensi scribitur,* Biatricis; *in Blumiano* Viatricæ. *Exstant et orationes propriæ in eorumdem natali sub Sacrificium olim recitandæ, quæ videri possint in Libris Sacramentorum tam Gelasianis apud Thomasium libro* II, *capit.* XXXVII, C *quam Gregorianis apud Pamelium* (*cujus præ ceteris codicem laudat idem Thomasius in præfatione ad opus quod citavimus*) *Liturgicorum tomo* II, *pag.* 321. *Consule sis etiam Menardum in observationibus ad editionem suam ejusdem operis, pag.* 171 *et seq. Sunt vero orationes illæ apud Thomasium et Pamelium prorsus eædem, nisi quod apud hunc integre recitantur nomina martyrum* Simplicii, Faustini et Beatricis; *apud illum vero magis barbare,* Simplici, Faustini et Viatricis. *Hoc etiam peculiare omnino est codici Gelasiano, quod Martyrum nostrorum natalem solus collocet non* 4, *ut omnes, sed* 5 Kal. Augusti. *Horum cultus in Ecclesia Romana*

2 *Sequuntur antiqua Kalendaria Frontonis et Allatii; itemque Martyrologia, ut Romanum vetus, Wandelberti, Rabani, Aaonis, Usuardi, Notkeri, et* (*ut cetera prætveream*) *Romanum hodiernum; sed omnia ad hunc, quem diximus, diem* 4 *Kal. Augusti. Horum, ne fastidio sint, singulorum textus assignasse sufficiat; unum pro omnibus Adonianum accipe, unde Actorum nostrorum vetustatem intelligas; sic enim habet:* *antiquissimus probatur*

Item eodem die (4 *Kal. Aug.*) natale sanctorum martyrum Simplicii, Faustini et Beatricis, temporibus Diocletiani et Maximiani: qui post multa ac diversa supplicia jussi sunt capitalem subire sententiam; et ligato saxo in collo eorum, jactari per pontem, qui vocatur Lapideus, in Tiberinis rheumatibus. Quorum corpora Dei nutu inventa sunt a beata sorore eorum Beatrice et a beatis presbyteris Crispo et Joanne, et sepulta sunt in loco, qui appellatur Sextum Philippi, via Portuensi, quarto Kalendas Augusti.

3 Beatrix autem, soror Martyrum, cum moraretur apud venerabilem Lucinam, factum est, ut quidam vicinus possessor Lucretius ambiret possessiunculam ejus. Pro hoc itaque fecit teneri sanctam Beatricem, et duci ad sacrificandum. Tunc beata Bertrix exclamavit: Christiana sum; non sacrifico dæmoniis. Ducta est itaque et carcerali custodiæ mancipata. Cumque in Dei nomine libere ageret, fecit eam ambitiosus Lucretius præfocari noctu. Quam venerabilis Lucina juxta sanctos Martyres, germanos ejus, sepelivit quarto Kalendas Augusti. Post hoc ingressus prædium Sanctorum Lucretius, dum ibi epularetur, quædam mulier infantulum lactabat. Qui infantulus coram omnibus in convivio vocem emisit: Audi, Lucreti: occidisti, et invasisti; ecce datus es in possessionem inimici. Ad hanc vocem invasus est a maligno spiritu ibi in convivio, et per tres horas vexatus, emisit spiritum. *Hæc ille medio circiter seculo nono, ex Actis, ut patebit, infra producendis.* *ex Martyrologiis et libris Sacramentorum.* F

4 *Eumdem quoque cultum arguunt translationes reliquiarum variæ; quarum unam refert Anastasius Bibliothecarius ad S. Leonem PP. II, de* *S. Leo PP. II transtulit eorum corpora ad Ecclesiam S. Pauli,*

A *de quo ita scribit :* Hic fecit ecclesiam in urbe Roma juxta sanctam Bibianam, ubi et corpora Sanctorum Simplicii, Faustini et Beatricis, atque aliorum Martyrum recondidit, et ad nomen beati Pauli apostoli dedicavit sub die vigesima secunda mensis Februarii; ubi et dona obtulit; *idque anno, ut contendit Pagius, Christi* 683. *Cum vero hic nulla fiat mentio loci, unde hæc tum corpora ad ecclesiam S. Pauli allata fuerint, incertum est, primane hæc fuerit eorum translatio, an hanc aliæ præcesserint : et primam quidem hanc fuisse indicat Octavius Pancirolus in Thesauris almæ Urbis absconditis, regione* 2, *ecclesia* 45, *quæ S. Mariæ Majoris, pag.* 2615 *cum asserat, ab eodem S. Leone eruta tunc fuisse hæc corpora ex cœmeterio jam dicto in via Portuensi, ubi primum condita fuerant. Verum hujus rei testem requirimus antiquiorem.*

qua collapsa, partim ad S. Mariam Majorem delata sunt.

5 *Certius est, translationem hanc alias, sed longo intervallo, esse consecutas; id quod ipsæ testantur reliquiæ, aliis modo locis collocatæ : nam teste Aringho Romæ subterraneæ tom.* I, *lib.* II, *cap.* XX, *num.* 5, *cum ecclesia S. Pauli vetustate collapsa jam esset, inde* sanctorum Simplicii, Faustini, et Beatricis corpora.... in S. Mariæ
B Majoris basilicam, una cum ipsa marmorea arca, ubi asservabantur, delata, pio ac religioso fidelium cultu deinceps custodienda deposita ibidem fuere. *De arca illa ibidem num.* 1 *hæc scripserat :* Quorum (*nempe* Simplicii et Faustini) marmoream arcam, in qua depositi primum fuerant, in sacrario basilicæ S. Mariæ Majoris, inscriptione hac prænotatam, diligenter olim suspeximus, videlicet :

MARTYRES SIMPLICIVS ET FAVSTINVS
QVI PASSI SVNT IN FLVMEN TIBERE, ET
POSITI SVNT IN CIMITERIVM
GENEROSES
SVPER PHILIPPI.

Ita Aringhus; et fere etiam Baronius in annotatis ad hunc diem in Martyrologio. Ex hac porro satis alioqui barbara epigraphe colligendum videtur, S. Beatrici *tumulum illum cum Fratribus suis non fuisse communem; cum horum tantummodo nomina præferat. Cetera istic notata ex Actis et annotatis lucem accipient.*

6 *Eamdem translationem loco mox assignato*
C *recenset Pancirolus, sed et tertiam simul adstruit; cum dicta corpora non integra narret esse apud S. Mariam Majorem, sed mediam eorum partem asservari in ecclesia, S. Nicolai in Carcere dicta. Fatetur interea, ignorari omnino tempus tum divisionis hujus, tum translationis utriusvis. His adjungi potest quarta, qua reliquiarum S. Beatricis pars notabilis devenit ad ecclesiam, S. Andreæ de Valle nuncupatam; ut in Hemerologio sacro Urbis, die* 29 *Julii, tradit Carolus Bartholomæus Piazza his verbis :* Festum (SS. Simplicii, Faustini et Beatricis, *de quibus ibi disserit*) celebratur in basilica S. Mariæ Majoris, ubi corporum eorum pars magna servatur; et in ecclesia S. Nicolai in Carcere, ubi est pars altera; et ad S. Andream de Valle, ubi S. Beatricis exponuntur insignes reliquiæ. *Et hæ Romæ quidem celebrantur, tametsi etiam cum exteris ecclesiis communicatas fuisse oporteat, cum et Bononiæ aliquas repererit Masinius; et si Nicolao Bertrando credimus,* S. Simplicii *corpus, aut saltem pars ejus insignis Tolosam in Gallias pervenerit. Et vel Tamayo, id genus pignorum avidissimo, non ignobilem partem haud gravate concederem, si ea acquiesceret; minime vero, cum totum ipse* S. Beatricis, *et quidem hujus corpus sibi vindicat, sub Gregorio XIII, ut pro sua auctoritate audet asserere, inventum; quod postmodum, nempe anno* 1649 *Innocentium X, ad Mariam Annam Hispaniæ reginam Mediolanum miserit per Cardinalem Ludovisium. Non negaverim equidem, sacrum aliquod corpus, sub eo nomine, sanctis quibusque feminis facile aptabili, reginæ isti dono datum, ast hujus* S. Beatricis *fuisse, unde vel remote colligi possit, prorsus non invenio : ut proinde admittendam continuo non censeam turgidam hanc Tamayi annuntiationem :* In regali Scurialensi cœnobio, beatæ Beatricis virginis et martyris, sororis sanctorum Simplicii et Faustini, quæ cum in ergastulo suffocata explevisset agonem, Gregorio XIII Pont. Max. inventa et honorifice cum fratribus sepulta est. Nunc vero ejus sacra lipsana S. D. N. Innocentius X Pont. Max. Serenissimæ Mariæ Annæ Hispaniarum reginæ Catholicæ, inter alia pietatis munera, in itineris tutelam emisit, quæ in Hispaniam advecta, locum in regali cœnobio seculis permansurum invenere. *Cum his confer quæ habentur in Martyrologio Novocomensi, ut de antiquiori posses-* E *sione facias conjecturam.*

AUCTORE P. B.

Acta Mss erant jam vel a seculo 9 separata ab Actis S. Anthimi presb. et M. interpolatis.

7 *Acta Martyrum nostrorum, qualia typis edidit Mombritius tom.* II, *fol.* 293, *exstant in plurimis ac pervetustis Codicibus manu exaratis; ut sunt in Museo nostro signati Q Ms.* 6, *Q Ms.* 7, *aliique, sed minus antiqui; tum alibi plures, ut in archivo ecclesiæ Audomaropolitanæ, in cœnobio Præmonstratensium canonicorum Windbergensi in Bavaria, a quibus eorumdem Actorum apographa jam olim accepimus; item alii, ad quos hæc apographa examinata fuerunt, in monasterio Cartusiæ Brugensis, in cœnobiis S. Maximini et S. Martini Treviris, in bibliotheca quondam celebri Belfortiana; his adde codices Romanos, Vaticanum et Vallicellensem, quos hic ceteris congruere patet ex fragmentis illis Actorum nostrorum quæ profert Aringhus supra num.* 5 *citatus. Quid plura? Adonem hæc eadem vidisse ac descripsisse propemodum nemo dubitabit, ubi elogium ex illo datum cum Actis hisce contulerit.*

quibus an[illegible] fuerant inse[illegible] forte a quod[illegible] Actorum interpolat[illegible]

8 *Eadem, quamquam paulo succinctius, habes in actis S. Anthimi presbyteri et martyris, quæ dedimus ad* 11 *Maii, imo potius in Actorum illorum appendice, seu capite tertio. Et licet passim in codicibus occurrant sic, ut modo producentur,* F *ab Actis S. Anthimi eorumve appendice separata, et in plerisque quidem codicibus illis Acta S. Anthimi nulla prorsus legantur, ne in illo quidem, quem secutus est Ado* (*utpote qui nudam S. Anthimi die* 11 *Maii memoriam proponit, nihil adjungens elogii*) *putamus tamen, Acta Martyrum nostrorum nequaquam seorsum, ut nunc exstant, fuisse composita, sed simul cum Actis S. Anthimi, aut horum appendice, sive capite tertio. Manifestum id faciunt, quæ juxta omnes codices num.* 2 *narrantur de corniculis duabus singulas quotidie nuces ad SS. Lucinam et* Beatricem *afferentibus; quæ omnino ita respiciunt ea, quæ in Actis S. Anthimi cap.* III, *num.* 12 *præcedunt, ut sine illis intelligi non possint; ideoque forsitan ab Adone, Nothero, Petro de Natalibus lib.* VI, *cap.* CLIII, *Jacobo de Voragine cap.* XCIX *in Actorum nostrorum epitomis omissa sunt; quia nullus eorum S. Anthimi Acta viderat; sine quibus, quid sibi vellent in Actis Martyrum nostrorum corniculæ, divinare non poterant. Avulsa igitur hæc ab illis fuisse*

partim ad S. Nicolaum in Carcere, et S. Andream de Valle.

AUCTORE P. B.

fuisse primo credimus, ac sic deinde separatim in varios codices transiisse. Nisi quis velit, in Actis S. Anthimi et sociorum multa fuisse de variis Martyribus seorsim primo scripta, quæ deinde in massam unam non sine interpolatione coaluerint, a qua denuo abstracta fuerint Acta hæc nostra, cornicularum episodio vitiata.

Unde et nunc mendis repleta non sunt; fide tamen in plerisque digna.

9 *Episodium dixi, ut mitius agerem, quam Tillemontius nota* 1 *in S. Lucinam, Monum. eccles. tom.* IV, *pag.* 758, *ubi fabulam illud appellat. De eo certe nihil est in Actis melioris notæ S. Sebastiani M. die* 20 *Januarii pag.* 278; *ubi tamen occasio erat rem eamdem, si re vera contigisset, verbo saltem uno indicandi. Idem omittit Baronius ad annum Christi* 302, *num.* 114, *ubi Acta nostra compendio tradit, addens in margine, ea esse* in aliquibus corrigenda; *quod intellexisse videtur primum quidem de hoc ipso episodio, cum illud ipse supprimat; tum de vitiis quibusdam syntacticis aut similibus levioris momenti : nam quod ad narrationis substantiam pertinet, eam adhibet ipse, nil corrigens. Et sane quid in illis carpi merito possit ultra, non video ; saltem si per se spectentur Acta, rescissis iis, quæ hæc antecedunt et sequuntur in Actis S. Anthimi* B *cap.* III, *quæque huc proprie non pertinent. Quod enim Tillemontio Monum. eccl. tom.* IV, *pag.* 560 *displicere visa sit narratio cædis et occupati prædii* S. Beatricis *per Lucretium, hominem, ut ille ponit, privatum, id leve est : privatum etenim non fuisse Lucretium, satis Acta produnt num.* 2; *tametsi ex officio publico minister undequaque perfidus privatum sectatus esse commodum dicatur. Corrigendum ergo quidem cum Baronio monumentum hoc antiquitatis putamus ; at nequaquam Tillemontio assentiendum, qui illud pag.* 559 *aptum esse negat ad fidem ullam faciendam; cum tamen eodem istic utatur; et quorsum, obsecro; nisi ad fidem faciendam? En igitur ipsa*

ACTA

Ex editis Mombritii et plurimis Mss.

Temporibus Diocletiani et Maximiani, sceleratissimorum imperatorum, multi Christia-
C norum necati sunt in urbe Roma propter nomen Domini nostri Jesu Christi. Eodem autem tempore contigit, ut quædam, Beatrix nomine et opere, quæ erat soror sanctorum Simplicii et Faustini, qui pro nomine Domini nostri Jesu Christi multa et diversa supplicia, quæ illata sunt eis a carnificibus, jussi sunt capitalem subire
a sententiam *a* ; et corpora eorum, ligato saxo in
b colla eorum, sic mitterentur *b* per pontem, qui
c d vocatur Lapideus *c*, in Tiberinis rheumatibus *d* : quorum corpora Dei nutu inventa sunt juxta
e locum, qui appellatur Sextus Philippi *e*, via Por-
f tuensi *f*. Tunc beata Beatrix una cum beatis
g Crispo et Joanne presbyteris *g* aliisque Christianis levaverunt corpora sanctorum martyrum Simplicii et Faustini de fluvio, et sepelierunt ea
h ibi in Sexto Philippi *h*, quarto Kalendas Augustas. Et hæc, ut diximus, beata, Beatrix nomine, eorum soror, posteaquam suis sepulturam fratribus Martyribusque Christi fecit, venit ad
i venerabilem Lucinam *i*, et apud eam morata est
k per menses septem *k*, in quo omni spatio semper duæ corniculæ cum singulis nucibus advene- D
runt *l*. l

Simplicium et Faustinum fratres martyres sepelit Beatrix soror.

2 Factum est autem, ut quoddam prædium, quod fuerat beatæ Beatricis commune cum Fratribus, vicinus possessor ambiret. Tunc itaque fecit tenere * beatam Beatricem et duci ad sacrificandum idolis. Tunc beata Beatrix dixit ad eos : Ego non sacrifico dæmoniis quia Christiana sum. Quare Lucretius dixit ad eam : Accede nunc, et sacrifica magnæ deæ Dianæ, et libera te a diversis suppliciis, quæ te exspectant. Itaque beata Beatrix exclamavit voce magna dicens ad eum : Nunquam tibi bene
sit *m*, Lucreti ; ego jam tibi dixi, quia Christiana m
sum, et Domini mei Jesu Christi ancilla ; et reprobis idolis tuis nunquam sacrifico. Quibus auditis, jussit eam Lucretius carcerali custodia
mancipari, quousque de ea cogitaret *n*. Cumque n
in Dei nomine obstitisset *, fecit eam ambitiosus vicinus Lucretius præfocari noctu a servis suis ; et sic tradidit spiritum Domino : quam etiam sancta ac venerabilis Lucina una cum suis sanctissimis Fratribus ibi in Sexto Philippi sepelivit
quarto Kalendas Augustas *o*. o

ubi et ipsa deinde Martyr sepulta fuit,

* al. teneri

* codd. al. perstitisset : al. libere ageret; al. perseverasset

3 Post hæc autem ingressus est prædium Sanctorum, et fecit Lucretius convivium, in quo E
insultans * Sanctis Dei, dum epulantur * et esset ibi mulier, quæ filium suum lactabat, ille infantulus, pannis involutus, vocem emisit in convivio coram omnibus, dicens : Audi, Lucreti ; occidisti et invasisti : ecce, datus es in possessionem inimici. Ad hanc vero vocem impalluit Lucretius, et tremor ac timor invasit eum ; statimque etiam satanas in eum ingressus, ibi in convivio per tres horas vexavit eum, quousque spiritum ejus tolleret. Tantus autem metus irruit in omnes, qui aderant, ut simul omnes ad Christianos confugium facerent, et Christiani facti, omnibus enarrarent passionem sanctæ ac beatæ martyris Beatricis, virginis Christi, in convivio vindicatam. Lucina autem venerabilis femina cum fugeret, asperitate territa passionis, apparuit ei sancta Dei Beatrix, dicens : Noli abscedere : quia
in hoc mense pax dabitur ecclesiis Christi *p*. p
Quod factum est, Domino auxiliante, et regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

Deo necem ejus ulciscente; et per eam revelante finem persecutionis.

* al. insultabat; al. insultabant

* al. epularetur al. epularentur.

ANNOTATA.

F

a *Per* sententiam capitalem *intelligit Tillemontius, ubi de S. Lucina, tom.* IV, *pag.* 559 *illam, qua capita Martyribus amputata fuerint. Sed si est ita, quomodo post resecta capita,* ligato saxo in colla eorum, *mitti poterant in Tiberim? Malim ergo* capitalem *accipere* sententiam *pro ea, quæ necem qualemcumque imperaret : atque adeo præfocatos fuisse aquis Tiberinis hosce Fratres existimo; id quod inscriptio supra num.* 5 *exhibita non obscure confirmat.*

b *Ita codices fere omnes. Sed patet, nullam hic esse syntaxim. Vel igitur restituenda est ex Actis S. Anthimi* 11 *Maii, vel ita legendum cum vetustissimo Ms. S. Audomari :* Eodem autem tempore sanctus Simplicius et sanctus Faustinus pro nomine Christi post multa ac diversa supplicia, quæ illata sunt eis a carnificibus, jussi sunt capitalem subire sententiam; et corpora eorum, ligato saxo in colla eorum, mittebantur per pontem, qui vocatur Lapideus, in Tiberinis rheumathibus. Quorum corpora Dei nutu inventa sunt juxta

A juxta locum, qui appellatur Sexto Philippi, via Portuensi. Tunc beata Beatrix una cum beatis Crispo et Joanne *etc.*

c Qui vulgo Lapideus, sed a prudentioribus Lepidi vocatur, *inquit hoc die Notkerus in Martyrologio. Appellatur et Sublicius et Æmilius, estque unus ex antiquis octo pontibus Tiberi Romæ impositis, idemque, quem defendit Horatius Cocles, donec a tergo abrumperetur, quemque pro ligneo lapideum postea fecit Æmilius Lepidus, teste Leandro Alberto in descriptione Latii, ubi de hoc plura legi possunt. Vide et Aringhum Romæ subterran. tom* I, *lib.* I, *cap.* VI, *num.* 10.

d *Id est,* in fluenta Tiberina : rheuma *enim Græce* fluxum *sonat.* Tiberis *vero cui notus non est?*

e *Codices alii habent* Sexto Philippi; *plerique* Sextum Philippi; *codex S. Martini Treviris,* Sexto milliario Philippi. *Variant quoque hic exemplaria Martyrologii Hieronomiani apud Florentinium. Sunt qui existiment, vocatum sic fuisse locum, quod sexto ab Urbe milliari distaret*; *sed longius abfuisse, docet Aringhus Romæ subterraneæ tom.* I, *lib.* II, *cap.* XX *: ubi de hoc loco unice agit. Mirabilis ergo prorsus hæc fuit inventio sacrorum corporum, ut quæ sine manifesto pro-* B *digio tot milliaribus abripi non poterant flumine, cum essent colligatis depressa saxis; neque adeo ibi quæri aut inveniri potuisse videntur sine divino quodam indicio.*

f Via Portuensis *erat, quæ juxta ripam Tiberis Roma ducebat ad Portum Trajani; sicut Ostiensis appellabatur, quæ juxta ripam adversam strata fuit usque ad ostia Tiberina.*

g *De* SS. Crispo et Joanne *agendum erit cum Martyrologio Rom. die* 18 *Augusti.* AUCTORE P. B.

h *Ubi nimirum cœmeterium erat Generoses, juxta epigraphen in commentario num.* 5 *propositam. Adi Aringhum paulo ante citatum.*

i *Colitur* S. Lucina *die* 30 *Junii, quando de illa est actum. Ex hoc autem loco verisimile videtur, quod observavimus in Actis S. Sebastiani M. die* 20 *Januarii cap.* XI, *num.* 36, *eamdem esse* Beatricem *hanc nostram cum illa, quæ dicitur ibidem cum S. Lucina de sacro fonte suscepisse feminas a S. Polycarpo tinctas.*

k *Ita et in Actis S. Anthimi, et hic in plerisque codicibus; in quibusdam tamen, ut Audomaropolitano, et nostro P Ms.* 157 *legitur* per dies septem.

l *Adi Commentarium num.* 8 *et* 9.

m *An et hoc corrigendum; an potius explicandum eo modo, quo apud interpretes Scripturæ sacræ illud Petri Actorum cap.* VIII *vers.* 20 : Pecunia tua tecum sit in perditionem?

n *Hæc et similia sane homini privato non quadrant, qualem hunc* Lucretium *statuit, nescio quo fundamento, Tillemontius.*

o *Hoc est, eodem mense ac die, quo Fratres ejus, sed non eodem anno, ut patet ex numero præcedenti.* E

p *Tillemontius in S. Lucina tom.* IV *Monum. pag.* 560 *suspicatur, hic prædici pacem illam qualemcumque, quæ ecclesiis, maxime occidentalibus, accidit, cum Diocletianus et Maximianus Herculeus imperio cesserunt mense Maio anni* 305.

DE SS. MARTYRIBUS ROMANIS VIA PORTUENSI

ABSEODO, RUFO, ABDO, PONTIANO ET NICETO.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

29 JULII

Jam *dixi, horum antesignanum in codice Epternacensi adstrui* Philippum, *qui non ad proprium Martyris nomen, sed ad cœmeterii, ad* Sextum Philippi *referendus est: ubi et id etiam in eodem codice notan-* C *dum, quod hanc classem cum tribus fratribus, jam relatis, Simplicio, Faustino et Beatrice confuderit; in Lucensi vero atque in Blumiano* Felix *aliquis immisceatur, qui cum Africæ positione melius infra recurrit. Purior est Corbeiensis annuntiatio, ubi tamen pro* Niceti *legitur* Diceti. F

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRICANIS

FELICE, NICETA VEL NITICA, POSTINIANA VEL POSTUNIANA, ET PHILIPPO

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

29 JULII

Hos *quatuor Martyres Afros esse, colligere me cogunt codices Lucensis et Corbeiensis : tametsi Epternacensis post nomen* Felicis *insertam habeat particulam* alibi; *in eo præterea a reliquis dissentiens, quod inter Postinianam et Philippum* Patruinam *intrudat, quæ ab aliis ad ultimam classem reducitur; ut proinde ad solos quaternos martyres tota hæc turma restringatur, cum ea sola differentia, quam in ipso titulo expressimus, quod pro* Nicetæ, *Corbeiensis legat* Niticæ, *solus vero Epternacensis* Postunianæ. *Nihil præterea recurrit quod observatione dignum sit.*

DE

A D

DE SANCTIS MARTYRIBUS INCERTI LOCI

ANASTASIA, PHILIPPO, SATURNINO, CÆLESTIO, PATRUNIA ET PELAGIA.

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

29 Julii.

In variis nostris codicibus varie dispositi Sancti, ordine hic descripto recensendi videntur. Jam monui Patruinam *in Epternacensi transpositam fuisse, quæ in Lucensibus* Patrunia *dicitur. Magis etiam a genuino textu recedit Corbeiensis, dum pro* Pelagia *quæ agmen claudit,* Jocundinum, *nescio quem, aliis prorsus ignotum substituit. Nimis quam manifestum est, aliorum codicum auctoritatem hic præferendam.*

J. B. S.

DE S. FAUSTINO CONFESSORE

Tuderti in Umbria.

B E

29 Julii.

De ejus cultu Tuderti

Tudertina civitas jam in Actis nostris satis nota est: de Martano autem seu Martulano episcopatu, jam pridem antiquato, agit Ughellus tomo X *novæ editionis col.* 129, *cujus primum episcopum S. Brutium retulimus ad* 9 *hujus mensis; de altero S. Felice pauca dicturi* 30 *Octobris. Hæc nos ducunt ad* S. Faustinum *qui S. Felicis discipulus fuisse supponitur, origine, ut volunt Martanus, Tuderti vero honoratus, de cujus ætate aut gestis nihil usquam traditum est, ut gratis plane notarit Ferrarius,* vixisse sub Diocletiano et Maximiano. *Neque sane in sacris Fastis nostris vel memoriam reperias præterquam in solo Martyrologio Romano, in hac parte a Baronio aucto, ut qui in annotatione nihil alleget præter* vetera monumenta ecclesiæ Tudertinæ, quæ ad nos, *inquit,* allata sunt: *ea utique quibus subinde usus est Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, expresse asserens, se ea accepisse ex Officiis ecclesiæ Tudertinæ, recens Romæ approbatis; puta sub elapsi seculi principium, quibus quod adderent nec Jacobillus de Sanctis Umbriæ, nec Possevinus de Tudertinis quidquam magnopere habuere, id nos unice docentes, coli istic Sanctum Officio duplici, sub ea lectione, quam hic ex Ferrario subjicimus:*

Faustinus S. Felicis episcopi Martani discipulus, cum magistrum suum martyrio afficiendum accepisset, ad illum veniens ad fortiter mortem pro Christo perferendam hortatus est. Cum vero magistrum sepelisset, ad ejus sepulchrum manens visiones Angelorum habere meruit: Is basilicam in S. Felicis honorem ab episcopo Spoletano inchoatam perfecit. Tandem post magnas persecutiones, et calamitates, quas sanctissime vivens perpessus est, miraculis clarus migravit in cœlum 4 Kal. Augusti. Cujus nomini a civibus Tudertinis, in agro haud procul a castro, quod vulgus S. Faustini villam appellat, ecclesia constructa et dedicata est. *exstat lectio.*

C F

DE SANCTA SERAPHINA

J. B. S.

Ex Martyrologiis.

29 Julii.

Solo nomine nota.

Nudum hic nomen profero absque ullo virginis aut martyris titulo, quod cum expressum non repererim, neque de gestis, patria aut ætate vel verbum uspiam Mamiam *nominari, id fateor, at frustra a me quæsitam, vel in ipsa Armenia minore, ubi ipsam Ferrarius, divinando, opinor, collocaverat. Minus etiam queo perspicere, quid Castellanum moverit, ut ad marginem notaret* circa annum 462, *utpote de qua jam dixi, nihil a me præter solum nomen repertum, et quidem post longam tædiosamque disquisitionem. Ignorasse prorsus Baronium de qua Sancta ibi ageretur, ex eo manifeste patet, quod sola hæc verba annotarit:* Tam in Martyrologio antiquo Romano, quam in veteri Ms. de ea habetur mentio hoc die. *Quale istud Ms. sit, nescio; nisi codicem Strozzianum viderit, quem habes in auctariis Usuardinis. Porro* Romanum antiquum, *quod ipse appellat, non aliud est quam Belini* secundum morem curiæ Romanæ, *in quo sic plane legitur:* In Mamiensi civitate, sanctæ Seraphinæ. *Grevenus pro* Mamiensi *substituit* Mamerti*: pejus etiam Maurolycus* Hamiensi, *ex quibus, uti et ex Molano lucis tantumdem hauseris.*

Atque hic manum subduxeram, ulterioris indagationis pertæsus, dum aliud agens, incidi in Tamayi Martyrologium Hispanicum, ubi prima ipsa laterculi annuntiatione tam multa, tam putide fingi potuisse vehementer miratus sum. Audi commentum purum, putum: Mamiæ in Gallæcia Hispaniæ, S. Seraphinæ virginis, quæ cum a B. Jacobo Apostolo, fidei rudimenta perciperet, et postea orationibus, jejuniis et caritatis operibus vacaret, ad Sponsum castitatis flore migravit. *Ita ille, in obscura quæque grassari solitus, et favente Juliano suo geographiam et topographiam ad nutus suos inflectere. Et notas quidem suas a* *a Tamayo mire depingitur.*

A *novo mendacio exorsus est, dum ait* recoli ipsam, *nempe* S. Seraphinam, in antiquo Martyrologio Romano Rosweydi, *quod nescio an a limine umquam salutaverit. Tum vero alia ex symmistis suis comminiscens, sus deque vertit omnia, quæ hic pluribus piget refellere. Aulum Halum non moror, neque Actorum seriem ex Juliano Toletano inverecunde compaginatam, usque adeo ut vel ipsius obitus annum, nempe* 56 *ex Dextri conjecturis assuere non dubitaverit.*

AUCTORE J. B. S.

DE S. CALLINICO MARTYRE

GANGRÆ IN PAPHLAGONIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. P.

Cultus ex Martyrologio Romano ac Fastis Græcis, elogia, palæstra martyrii, Acta.

DIE 29 JULII

Gloriosus ille Christi Athleta ab hesterno die inter Prætermissos ad hodiernum rejectus, inscribitur Martyrologio Romano, hisce verbis eum commemoranti:* Gangræ in Paphlagonia S. Callinici martyris,

B qui virgis ferreis verberatus, aliisque suppliciis cruciatus, tandem in fornacem injectus, spiritum Deo reddidit. *Apud Græcos memoria ejus vulgatissima est, uti liquet ex eorum Fastis, nimirum Typico S. Sabæ, Menologio apud Canisium, Menæis magnis prælo editis, Synaxario Basiliano, Calendario, quod vulgavit Genebrardus, Horologio utroque, Anthologio; Horologio item seu Horis canonicis monachorum Basilianorum Cryptæ Ferratæ, apographis denique Ambrosianis; ut Martyrologium Arabico-Ægyptium, ac Menologium Slavo-Russicum prætereaum, et Kalendarium Ruthenorum apud Possevinum; in quo vocatur* Callimachus; *nonne minus recte, quia non satis conformiter ad tot alia exemplaria, quæ* Callinicum *constanter scribunt?*

Cultus apud Latinos ac Græcos:

versiculi ex Menæis excusis

2 *Menæa citata præter versum acrostichum, aptant ipsi post secundam ejus annuntiationem sequentes versiculos:*

Βληθεὶς ὁ Καλλίνικος ἐν καμίνῳ,
Τὸ νικοκαλλὲς εὗρε καὶ θεῖον στέφος.
Εἰκάδι ἀμφ' ἐνάτῃ φλὸξ Καλλίνικον κατέδαψε.

Dum Callinicum flamma fornacis vorat,
Pulcri triumphi lauream a Deo obtinet.
Vicena nona flamma exussit Calinicum.

C *Allusio est in nomine proprio* Καλλίνικος *et adjectivo* νικοκαλλὲς: *quæ* pulcri triumphi *vel* pulcre triumphantis *significato reddere possis Latine.*

elogium ex Synaxario Basilii imperatoris,

3 *Ex elogiis illud integrum Latine hic verto, quod apud nos habetur Græce sub finem tomi* I *mensis Julii, in Synaxario Basilii imperatoris. Sic itaque sonat:* Callinicus Christi martyr fuit ex regione Ciliciæ. Dum vero Christianus esset, et verbum Dei doceret, auctor erat, ut abstinerent a rebus vanis, Christum autem omnium factorem agnoscerent: unde comprehensus, ad præsidem ductus est, et omnigenis ab ipso tormentis subjectus: ferreaque calceamenta indutus clavis acutis instructa, coactus est currere ante equos, usque ad civitatem Gangrensem, quæ distabat stadia sexaginta: et postquam pedes emensus esset sexaginta stadia, et vidisset quod milites, qui se abducebant, præ siti animo linquerentur, fusis precibus, eduxit aquam e terra, et potavit eos. Et dum ad Gangrensem pervenerat civitatem, in carcere conclusus est; ac paucis post diebus e carcere ejectus, et coactus Christum negare, et morem non gerens, igne vivendi finem fecit: ac pretiosum ipsius corpus manibus Christianorum in ipso loco, ubi martyrium compleverat, depositum est.

4 *Porro* Gangra *seu* Gangre; Gangræ *item numero plurali et* Gangra, *urbs est in Paphlagonia mediterranea, caput gentis ac regia sedes.* Ultimus Paphlagoniæ rex fuit Deiotarus, Castoris filius, cognomento Philadelphus Morzeos regiam habens, et Gangra oppidulum simul ac castellum, *teste Strabone lib.* XII. *Urbs ista magis innotuit synodo ibi habita; de qua Labbeus tomo* II *Conciliorum a col.* 413; *notatque Severinus Binius ibidem col.* 428 *ex Stephano, quamdam hujus nominis urbem fuisse in Arabia felice, et ex Niceta quamdam item* Gangram *Ponti indicat. In titulo autem dictæ synodi recte quidem* Gangra *hæc nostra attribuitur Paphlagoniæ; sed ibidem expungendum censemus,* seu regione Pelasgorum, *quod ab alio quodam perperam hic adjectum sit. Et vero adjectio ista recte abest a novissima Conciliorum editione, a nostro Joanne Harduino vulgata. Etenim auctore Plinio lib.* IV, *cap.* IV, Peloponnesus,.. ante appellata *fuit* Pelasgia, *Græciæ in Europa peninsula.*

in quo posita Gangra martyrii palæstra

E

5 *Porro situm urbis Gangrensis assignat Cellarius in mappula expansa ante librum* III *Geographiæ antiquæ; quem tamen ibidem cap.* VIII, *pag.* 192, *fatetur,* difficile esse invenire: quia nec Ptolomæus habet, necque in Itinerariis apparet; præterquam quod Peutingeriana tabula GANGARIS exstat, quæ haud dubie, *inquit,* Gangra est: unde iter Pompeiopolim per 35 dirigitur; hinc Synopen per 27. Quæ si ita sunt (nec vero certiora habemus) magnopere errant, qui ad flumen Halyn ponunt, ut fit in indice Conciliorum etiam Labbei editionis, *col.* 122. *Apparatus prioris. Sed non videmus, quod adeo* magnopere errent *illi; nam tametsi fluvio isti, prout notatur in eadem mappula, proxime et immediate contigua non sit Gangra, si tamen* ad *cum aliqua loci latitudine accipias pro* versus, *sic impactum a Cellario errorem vel excusabis vel saltem aliquousque mitigabis. Atque hæc quidem de palæstra martyrii in producto Sancti elogio expressa.* F

hic elucidatur:

6 *Ejusdem in substantia argumenti sunt elogia in Menæis magnis excusis, apud Canisium, et in novo Anthologio: minutiunculas non moror hic: de quibus mentio fiet in annotatis ad Acta. In schedis quoque nostris Mss. notatum invenio elogium Græcum cum isto exordio:* Οἴόντι πάσχουσιν; *additurque esse,* Parisiis in B. R. cod. 389. *Illud singulare est, quo absolvitur elogium in Anthologio,*

cui in substantia consonant alia elogia: ædes Sancti CPoli; Gangris item cum reliquiis,

AUCTORE J. P.

gio, et dictis Menæis : Celebratur ejus solennitas juxta Justiniani pontem, et juxta Petrium ; *de quibus vide Cangii indicem ad CPolim Christianam ; apud quem etiam invenies* portam seu portulam S. Callinici, *lib.* I, *pag.* 50 ; *et lib.* IV, *pag.* 180 *tradit, quod pons iste ab æde* S. Callinici *appellationem sumpserit ; quam ædem reædificavit Basilius Macedo, teste Porphyrogenito in Avi vita cap.* XCIII. *Antiquissimam insuper* apud Gangras.. ecclesiam sancti martyris Callinici, et reliquias ejus *seculo* V, *sub Anastasio imperatore, habes lib.* XV *historiæ Miscellæ ; de qua etiam æde meminit Cedrenus ad annum* 25 *dicti imperatoris. De Martyris festo nonnulla observamus in annotatis lit.* k.

Acta Græca, latine edita apud Surium,

7 *Habemus Acta Græca, transcripta, sicut apponitur,* ex Julio Metaphrastæ bibliothecæ regis Franciæ ; *hoc titulo prænotata :* Μαρτύριον τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Καλλινίκου. Martyrium sancti et gloriosi megalomartyris Christi, Callinici. *Sic porro incipit :* Τῆς εἰδωλικῆς μανίας ἐπικρατούσης, καὶ πάντα ἐπινεμομένης καὶ διαφθειρούσης. *Finitur autem hoc modo :* Δίδου ἡμῖν ὁμαλως καὶ ἀπροσκόπως τὴν τοῦ βίου διαγνύσαι τραχυτητα, ὡς ἂν ἄκλυστοι τὴν τῶν πειρασμῶν διανηξάμενοι θάλασσαν, τῷ τῆς ἀναπαύσεως λιμένι καθορμισθείημεν, αὐτὸν ἔχοντες κυβερνήτην διὰ τῶν σῶν πρεσβειῶν, τὸν κυριον ἡμῶν καὶ σωτῆρα, *etc. Unde planum fit, quod illud Martyrium coincidat cum eo, quod sub nomine Symeonis Metaphrastis editum est apud Surium ; quod videre etiam est apud Lipomanum tom.* VI.

B

non satis bonæ notæ.

8 *Et sane sive is verus Martyrii auctor exstiterit, sive alius quispiam anonymus, sub isto nomine ab aliis adoptatus, parum refert cognoscere : hoc unum dicere possumus, in hoc Martyrio tametsi non longo, quosdam non obscuræ notæ characteres relucere, quæ dramaticas Græcorum compositiones præferunt. Exemplo sint prologus, dialogismi, ac tota narrationis congeries, in qua genuinorum Actorum merita neutiquam possumus invenire, neque ullum ex ea satis commodum tempus elicere martyrii. Apud Surium quidem adscribitur in margine annus* 250 ; *sed unde, et quam vere, ipse viderit. Baronius autem ad annum* 254 *Martyribus sub Decio passis annumerat hunc nostrum ; sed ex nullo id monumento probat. Interpretatio apud Surium Latina satis coacta et contorta est ; quam nunc exhibeo.*

C

MARTYRIUM

SUB NOMINE SIMEONIS METAPHRASTIS.

Ex editis apud Surium.

Plures dæmon abduxit in errorem:

Cum simulacrorum invalesceret insania, et omnia exederet et corrumperet, malis quidem dæmonibus divinus honor attribuebatur : Deo autem creatori et opifici universorum neque animum volebant adhibere, qui erant dediti impietati ; neque ei, quem par est, honorem tribuere. Nam cum mutilatis essent animis ii, quibus obtigerat, ut fierent ad Dei imaginem, veritatis quidem lucem aversabantur, conniventes oculis ad ejus, qui illos fecerat, agnitionem : currebant autem ad tenebras erroris, neque volentes illustrari splendore suæ gratiæ, neque omnino contra intueri, et adspicere ubique diffusum radium cognitionis. D Nam cum multam et tenebricosam effudisset malignus in homines ignorationem, et eos omnino in suam redegisset potestatem, a vero quidem et solo Deo disjunxit et abduxit : surda autem et muta simulacra turpissime persuasit colere et adorare : ut sic eos omnino expugnaret et subjugaret. Sed qui nos custodit et servat Dominus, non concessit ei, ut omnino suum in nos impleret odium : neque se adeo impudenter gereret, ut nos omnes conculcaret. Multi enim eum vicerunt, et omnes ejus vires perdiderunt. Domini enim amore inflammatis eorum animis, et totis ejus, qui est potens, charitate confirmatis, ad bellum gerendum adversus inimicum strenue et audacter processerunt, omnibus quidem membris lacerati ; et carnis compagibus resoluti, recreationem autem ac delicias ea, quæ magnos dolores afferunt, tormenta existimantes : quos adhuc certaminum sanguine distillantes accepit Christus agonotheta.

sed a variis superatur : quos inter S. Callinicus.

2 Puræ namque ei oblati sunt hostiæ, et victimæ voluntariæ. Propter quæ communis superatus inimicus, cecidit admirabili quodam casu, illis spectantibus. Cum eo congressus magnus quoque Athleta, et corona redimitus Callinicus, E cujus luctam et certamina in præsenti prosequitur oratio, usque adeo derisit ea, quæ sunt ejus terribilia, ut tamquam infantem prima statim lucta postraverit, et humi affixerit. Sed ejus quidem egregii Viri omnia singulatim dicere et referre, nec ulla posset oratio, nec quæ ab eo gesta sunt, auditione fuerunt accepta ab omnibus, ut possint omnia proferri ab omnibus. Quædam autem pauca, et quæ eorum, qui audierunt, minime fugiunt memoriam, (etenim interfuerunt quidem, cum decertaret Martyr, et viderunt nonnulla eorum, quæ fiebant) præsenti oratione tradentur memoriæ. Sic enim et nostro satisfaciemus desiderio, et Athletæ afferemus brevem laudem martyrii.

fidei propagandæ studio clarus :

3 Hic ergo divinus et magnus Callinicus in bona, et omnium rerum fertili Ciliciæ regione natus, fuit præclare educatus, Deum quidem omnium salvatorem et effectorem ab infantia confitens et honorans : simulacra autem, nullo sensu prædita et plane surda, abhorrens et habens odio. Qui cum etiam vellet pietatem ubique disseminare, usus est multis et longis peregrinationibus, vitam quidem dignam religione exercens ; vitæ autem institutum exornans religione. F Fidem enim in Christum non solum in sinu ferre, sed etiam publice prædicare, pium esse existimans, cognitus fuit a multis magister veritatis : quos perinde ac quidam magnes trahebat ad seipsum, et avertebat ab errore. Ab ejus enim, tamquam alicujus sirenis, dulcissimo verborum capti sono ii, qui audiebant, statim deducebantur ad fidei agnitionem, pulcra ei effecti præda.

Ancyræ Galatiæ præsertim ; ubi sistitur præsidi : *a*

4 Cum vero multos vicos et civitates obiens, pervenisset Ancyram *a*, Galatiæ civitatem magnam, et populo frequentissimam (erat autem verbum divinum in ea explicans et dividens) et multi ex iis, qui tunc illic erant, fuissent ejus doctrinæ participes, accensa est ab aliquibus in eum invidia et odium inconsideratum. Qui enim divinas insolenter despiciebant admonitiones, et aversati quidem erant veritatem, tamquam terra autem petricosa semen verbi non admittebant, fidei Præconem accusant apud eum, qui tunc erat præses civitatis, virum quidem plenum impietate, plenum item ira et crudelitate. Ei autem erat

A erat nomen Sacerdos *b*. Ad quem cum productus esset Athleta, et venisset in ejus conspectum : Quid, inquit, audax et arrogans præses Sancto, adversus tantam potentiam audes solus ex aliis te insolenter gerere, idque cum sis advena, et non nostras, omnibus se submittentibus, et diis sacrificia offerentibus, et eos studentibus habere benevolos ac propitios; per quos nobis donantur, quæcumque sunt optima et pulcherrima? Sed tu quidem non solum non accedis diis sacrificaturus, et eos placaturus; sed eos etiam ab instituto dimovens, qui volunt accedere, verbis ad inducendum accommodatis decipis, neque corporis fretus magnitudine, neque auctoritate ulla aut dignitate. Cui Martyr Christi sic mansuete respondit et placide :

cui egregie respondet,

5 Ego quidem me fateor esse hominem specie humilem et pusillum : circumfero autem in hoc meo vase fictili pretiosum meum thesaurum, et margaritam Christum Dominum meum et Salvatorem Jesum, cujus sum servus : cui projectus sum ab utero, qui est mihi divitiæ, gloriatio et virtus: per quem sunt mihi delectabilia et longe jucundissima quæcumque sunt in vita aspera et molesta. Non est ergo mirum, o præses, si cum B talis sit mihi Dominus, contendo et decerto, ut et ipse me a vitii rubigine expoliam, me integrum et sincerum, quoad ejus fieri potest, conservans. et quemadmodum ab errore idolorum eos, qui sunt decepti, avellam, et adducam ad veritatem. Qui enim abducit peccatorem ab errore viæ suæ, (ut dicunt divinitus inspirata eloquia) servabit animam a morte, et operiet multitudinem peccatorum. Atque utinam tu quoque a me persuadereris, præsentem quidem relinquere deceptionem, ad veritatis autem lucem accedere. Tunc enim revera cognovisses, quid sit universorum quidem Deus et Dominus : quid autem, quæ sunt apud vos simulacra; quæ revera sunt animæ exitium et interitus.

deridens minas et tormenta,

6 Hæc cum mala audiisset anima, et quæ ea, quæ sunt honesta, habet odio, quæ contineri non poterat, ira fuit repleta, et Sanctum torve intuens : Mihi, inquit, videris mortem vitæ præferre jucundissimæ, et ideo adversus deos verbis usus es insolentibus, et amentiam tuam significantibus, hæc puerilia et inania contexens, et uno *c* spiritu proferens : sed scias futurum, ut nihil horum tibi prosit, neque te aliquis ex meis manibus eripiat, ne is quidem, quem tu profite- C ris Deum et Salvatorem. Omnia enim tua membra contrectabo, et quodcumque est acerbum, tibi inferam supplicium : ut ipsa scias experientia, quantum sit malum non parere iis, qui dominatum obtinent, et quam multis sint pœnis obnoxii ii, qui deos subsannant, et eorum cultum repudiant. Quem Martyr audacius fixis intuens oculis : Noli, inquit, differre, nec protrahere : sed cito para omnia tormentorum instrumenta. Veniant flagella, ensis, ignis, rotæ, et quæcumque alia excogitata fuerunt ad supplicia. Est enim mihi unum solum terribile et formidandum, ne quid timeatur plus quam Deus, et ab ea, quæ illic est, separet beatitudine. Alia autem omnia, quæ meo corpori intuleris, voluptatem mihi potius reputabo, quam cruciatum, propter meum in Deum amorem.

quibus

7 Tunc præses cum desperasset fore ut mutaretur, jubet ei totum corpus cædi nervis crudelissimis. Qui cum cæderetur, clamabat præco : Agnosce deos, Callinice, et eos invoca, ut te ab hoc tormento eximant. Ille autem tam leniter plagas accipiebat, ut ne videretur quidem omnino pati : tantum abest, ut concideret, aut flecteretur, ad Deum solum totam mentem dirigens, et ei constanter agens gratias, pro quo hæc pati delegerat. Et quo magis videbat corpus sanguine diffluere, eo magis subsannabat eos, qui verberabant, quod non plures et vehementiores ei plagas inferrent. Sunt eæ enim, inquit, longe minores et imbecilliores, quam ego exspectavi, et quam sum tolerare paratus. Propter quæ majori furore percitus Sacerdos, jubet eum pendere a ligno, et ferreis laniari ungulis. Quem cum etiam circumstetissent lictores agrestes et crudeles, scrutati sunt totam compagem corporis, nulli corporis parti parcentes. Dixisses eum habere naturam lapidis, aut aliquam aliam eorum, quæ sunt dura et repugnantia, cum vidisses eum nulla affici molestia, nec ullo frangi dolore. Sic eum mutavit ejus amor in Christum, ut ejus, quam habebat, oblivisceretur naturæ. Tantum enim abfuit, ut summo tormento succumberet, ut voce libera irrideret et ludificaretur tyrannum. Qua de causa videbatur hic quidem inexpugnabilis; ille autem pudore affectus, et sola quadam inani se exultatione jactitans.

EX EDITIS APUD SURIUM.

excarnificatur: et ad fornacem destinatur.

8 Cum autem omnino desperasset stolidus, ad hoc ultimum conversus est supplicium, quod solus vel cum admodum paucis excogitavit et invenit : quod quidem erat signum ejus furiosæ et amentis animæ. Nam cum crepidas clavis acutis confixisset, jubet alligari pedibus Martyris, et imperat iis, qui eum abducebant, lictoribus, ut tractus iniret viam Gangram *d* usque. Ut autem majores et acriores ei afferrentur dolores ex perforatione clavorum, cum alios lictores collocasset in equis pernicissimis, cogebat ante eos currere Athletam clavis confixum. Omnino vel ad solum spectaculum fractus esset omnis animus, ne apertis quidem oculis hæc ferens adspicere. Sed non ille immanis, et corde plane lapideo aut natura, est ullo modo commotus, aut dolorem reputavit insuperabilem : sed tamquam iis, quæ gerebantur, insultans, præsidebat superbus, impiam suam animam implens talibus spectaculis. Qui etiam jussit lictoribus, ut simul atque dictam ascendissent civitatem, vehementissimam fornacem accenderent, et Sanctum in eam injicerent : ut etiam, qui illic sunt, aiebat, viderent ejus inobedientiam, atque contumaciam : quoniam in ea quoque civitate multos, ut accepimus, abduxit a cultu deorum.

Insigne Martyr patrat miraculum.

9 Ille ergo magnus Christi Athleta per hanc viam ductus laboriosam, habebat supernam gratiam eum confirmantem et sustentantem : a quo etiam perficiebatur cursus celerius, quam ab illis equis, quantumvis pernicibus. Nam perinde levis, ac si fuisset ad cursum expeditus, cum illis ferro alligatis percurrebat crepidis, psallens illa Davidis : Exspectans exspectavi Dominum, et attendit mihi. Et eduxit me a lacu miseriæ, et a luto fæcis. Et statuit supra petram pedes meos, et direxit gressus meos. Et illud : Dominus illuminatio mea et Salvator meus, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo? Postquam autem currens peregit sexaginta stadia *e*, et pervenit ad quemdam locum, qui dicebatur Matrica *f*, facit in eo quoddam insigne miraculum. Nam cum lictoribus, qui eum abducebant, linguæ siti horrerent et æstu immodico, (erat enim mensis Julius) et propter viæ molestiam propemodum deficerent, et nec aqua alicunde appareret, qua sitim sedarent, et se exanimatos

EX EDITIS APUD SURIUM.

nimatos recrearent, et nec alia inveniretur ratio, qua malo afferrent remedium, omni spe abjecta, ad solum Sanctum conversi sunt, ad ejus pedes provoluti, et hæc ei dicentes cum lachrymis : Ne recorderis nostrorum malorum, o Sancte, nec veniant in mentem nostræ in te contumeliæ. Sed eorum omnium oblitus, fer nobis opem periclitantibus, et da aquam sitientibus animabus, et quæ sunt vi æstus liquefactæ : consumptus enim est nobis humor naturalis. Defecit, ut vides, virtus : æstus imminet capiti. Nos omnia simul opprimunt mala, quæ tuum est solius mutare et curare.

aquam ex petra deficientes præstiti lictores refocillans:

10 Hæc dicentibus lictoribus tenui et imbecilla voce, eorum movetur misericordia Vir maxime misericors : et cum se convertisset ad preces, invocavit Deum, qui injuriarum et malorum obliviscitur, ne eos despiciat tanta oppressos necessitate : sed misereatur, et aquam eis bibendam præbeat, sicut olim populo, qui erat in solitudine, et eos consoletur, qui sunt adusti siti. Simul autem cum Sancti invocatione et precibus (o miraculum!) aqua ex quadam petra effluens, et tamquam ex fonte copiose scaturiens, et lictorum torrida ora refrigeravit, repleta illo novo et
B copioso fluento, quod posteris est conservatum plenum et perenne *g*. Non enim defecit fluens ab eo tempore, et numquam est consumptum. Talis fuit Martyris ad Deum fiducia et virtus. Ita eos, qui glorificant ipsum, Deus glorificat. Qui enim solem suum oriri facit super justos et injustos, et nutrit omnes tam malos, quam bonos, quid mirum, si his etiam viris, licet sint moribus sævi, et cædes spirantes, abunde suppeditarit suam misericordiam? Qui cum etiam, ut diximus, abunde bibissent ex illa aqua, quæ affluxerat, et suos recreassent ac erexissent animos, perrexerunt iter facere, sequente eos quoque Martyre. Quod cum totis septuaginta *h* stadiis confecissent, Gangram pervenerunt, sicut eis imperatum fuerat.

ac tandem in fornacem injectus martyrium consummat.

11. Ceterum lictores non lubentes quidem, (habebant enim ante oculos Martyris beneficium) sed victi metu eorum, qui obtinebant dominatum *i*, (habebant enim animos molles et flexibiles, et hiantes ad ea sola, quæ videbantur) festinarunt facere id quod jussi fuerant, eos maxime incitante Martyre, ut abiret celerius ad eum, quem cupiebat. Quocirca cum fornacem succendissent, et Sanctum prope statuissent, jam
C lætantem et exultantem in eam injecerunt. Qui cum etiam ultimis verbis Deum laudasset, et in certaminis consummatione egisset gratias, in manus Domini tradidit spiritum, et ad eam, quæ illic est, transiit beatitudinem, vigesimo nono mensis Julii *k*. Sed tu quidem, o Beate, martyrum decus et ornamentum, sic e vita egressus, et præmiorum stigmatibus decoratus, nunc purus sedes cum Christo sponso purissimo, in hoc te oblectans et exhilarans, et corona gloriæ ab eo coronatus. Memento autem nostri quoque deinceps, qui te colimus, et hoc sacrum tuum festum celebramus : et da nobis, ut æquabiliter et sine D ulla offensione transigamus vitæ asperitatem : ut cum non obruti enataverimus ex hoc mari tentationum, in portum quietis appellamus, ipsum habentes gubernatorem tuis intercessionibus Dominum nostrum et Salvatorem Christum : Quem decet omnis honor et adoratio in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA

a Ancyra *duplex est ; de qua obiter meminimus die 28 hujus, occasione S. Eustathii martyris.*

b *Elogium Basilianum, quod supra dedimus, præsidis nomen non exprimit;* Sacerdonem *vero vocat Menologium Canisianum; Menæa excusa et novum Anthologium* Σακερδῶνα.

c *Græce est* ἀπνευστὶ, *id est* uno spiritu, *vel* sine respiratione. *Merito itaque expungendus est asteriscus marginalis apud Surium, quasi* forte *legendum sit* vano.

d Gangra *superius explanata est.*

e *Menæa excusa sic habent:* Jubetur currere usque ad civitatem Gangræ distantem stadia E octoginta. Equo itaque emensus (διππεύσας*) septem ; *quibus consonat Anthologium : sed legendum potius censeo cum Synaxario Basiliano* πεζεύσας, *ut intelligatur Martyr jussus esse conficere illud spatium itinere pedestri ;* stadiorum, *si dicto Synaxario credimus,* sexaginta. *Ex Menologio apud Canisium habemus, quod Martyr* jussus sit ante equos Præsidis currere usque ad urbem Gangram, distantem stadiis octoginta.

* διϊππεύσας

f *Locum hunc in aliis elogiis non offendo : cujus ex hoc martyrii contextu meminit Ortelius: synonymum alterum in Pannonia inferiore oppidum et Valeriæ Ripensis indicans.*

g *Menæa excusa cum Anthologio paucis illud ipsum fere indicant, dum dicunt :* Ἐξήγαγεν ὕδωρ ὅπερ καὶ νῦν εἰς ἔτι πηγάζει. Eduxit aquam : quæ ad hanc usque diem scaturit ; *ut habet versio Latina in Menologio apud Canisium; tacente Basiliano Synaxario de continuatione istius miraculi.*

h *Loci hujus distantia alibi discrepat, ex dictis litt.* e.

i Imperatores, *ut suspicor, intelligit; in Græco quippe est* παρὰ τῶν κρατούντων : *quos si nominare potuisset, notam suggessisset chronologicam ad figendum tempus martyrii.*

k *Elogia* S. Callinicum *signant eodem quidem* F *die : sed martyrio tunc functum non memorant: quod alio fortassis die contigerit : nam* olim, *teste Baronio in notationibus,* festum S. Callinici celebrari solitum fuit 8 Kalend. Novembris, ut apparet ex Actis SS. Synodi Chalcedonensis : ea enim die, sexta Actio ejus concilii est habita. Verum ea verba, quæ in translatione Dionysii exigui post subscriptionem episcoporum in ea Actione reperiuntur, in Græco textu desunt hodie ; *neque ego apud Labbeum et Harduinum in textu Latino quidquam de hac re invenio.*

D

DE SS. MARTYRIBUS ANONYMIS

PATRE, MATRE AC DUOBUS FILIIS

Cultus ex duobus Mss. Græcis.

J. P.

DIE 29 JULII.

Cultus ex Menæo Chiffletiano ac Mazariniano; cetera nobis incognita.

C*ultus publicus anonymorum istorum Martyrum, ab hesterno die inter Prætermissos huc rejectorum, et aliunde nobis ignotorum, nititur duobus nostris apographis Græcis, videlicet Menæo Chiffletiano ac Mazariniano. In priore quidem exemplari indeterminate et prorsus obscure ita signantur:* Πατὴρ, μήτηρ, καὶ δύο τέκνα. Pater, mater, et duo filii. *In posteriore autem cum majore aliquousque saltem notitia:* Οἱ ἅγιοι μάρτυρες πατὴρ καὶ μήτηρ σὺν δυσὶ τέκνοις ἐν εἰρήνῃ τελ. Sancti martyres pater et mater cum duobus filiis in pace consummantur. *Cum majore, inquam, aliquousque saltem notita; uti perspicuum fit ex sequentibus versiculis, dictæ annuntiationi subjectis:*

Πατὴρ ἐκαύσθη καὶ τεκοῦσα καὶ τέκνα,
Τὸ πατρομητροτέκτονον ἀθλητῶν γένος.
Matrem, patremque, et filios ignis vorat,
Patrisque simile et matris heroum genus.

Cetera, quæ ad hanc sacram familiam spectant, Deo nota, nobis autem incognita sunt; ac proinde plura his superaddere non licet.

DE SS. BENJAMIN ET BERIO, SEU VERIO

ET FORTE BENIO, BINÆO, AC BENEO

B E

Cultus apud Græcos.

J. P.

DIE 29 JULII.

Sancti isti nec eodem modo nec die notantur in Fastis:

P*onuntur Sancti isti apud Græcos diverso modo ac diverso die: Menæa quippe magna typis edita, hodierno sic scribunt:* Τῶν ἁγίων Βενιαμὶν καὶ Βηρίου. SS. Beniamin et Berii. *Crastino autem, excerpta ex Menæis Mss. bibliothecæ Ambrosianæ tradunt ista:* Τῶν ἁγίων Βενίου καὶ Βιναίου. SS. Benii et Binæi. *Codex Taurinensis die item crastino nomina nobis suggerit* τῶν ἁγίων Βενιαμὴμ[a], Βενίου καὶ Βενέου. Sanctorum Beniamyim, Benii et Benei. *Ex istis annuntiationibus, si mendosæ non sint, habemus Sanctos quatuor, diverso modo, tametsi cum summa efformationis affinitate, exaratos. Dixi, si mendosæ non sint annuntiationes, pro qua re quisnam ausit sponsorem se aut vadem ponere? In* Benjamin *quidem minor videtur difficultas; major est in* Berio, Benio *ac* Bineo *seu* Binæo; *quæ tria nomina nos ita concipimus, ne absque sufficiente necessitate Sanctos multiplicemus, ut non sint nisi unius unici Sancti, multiplicato nomine fortassis, quod mendose scriptum alicubi, ac dein transcriptum fuerit cum incremento. Id tamen propterea quod certo nobis non constat, ideo Sanctos quatuor superius in titulo posuimus cum adverbio* forte; *si, ut fieri certe potest, singula nomina propria, adeo inter se convenientia, singulos fortasse Sanctos designent.*

[a] *forte* Βενιαμὶν

Cultus CPoli

2 *Porro publica eorum veneratio confirmatur ex allatis Fastis Græcis, in quibus haud dubie designatur locus, ubi cultum habuerint; videlicet* πλησίον τῶν παλατίων τοῦ Ἑβδόμου. Juxta palatia Hebdomi. *Notat quidem Cangius CPolis Christianæ lib.* IV, *pag.* 120, *ex Menæis hoc die 29 Julii,* SS. Benjamini et Verii festum et memoriam celebrari *isto loco;* sed, *addit,* an in æde iis dicata, incertum. *De Hebdomo agit idem auctor ibidem lib.* II, *pag.* 172, *et alibi, sicut videre est in indice ejus ad CPolim Christianam. Plura, quæ circa hos Sanctos observemus, in promptu non sunt.*

C F

DE S. FELICE PP. II ET MARTYRE

ROMÆ

COMMENTARIUS CRITICUS.

J. B. S.

DE CULTU, PONTIFICATU ET OBITU

§ I. Ad quæstiones introductio.

ANNO 359.

Non agitur hic de Legendis

N*on hic de* S. Felicis *Actis prævie illustrandis agitur, quamvis enim multæ ejus reperiantur Legendæ, tum editæ apud antiquiores Bellovacensem, S. Antoninum, Petrum de Natalibus, Mombritium, et quotquot alios numeraveris passim citari solitos, tum vero apud nos varia exstent Mss.; ingenue fateri cogimur, nullam prorsus esse, quam tuendam aut satis apposite explicandam suscipere audeamus. Breviores alias invenio ex diversis codicibus descriptas, quarum principium notissimum est;* Fuit temporibus, *quas alio nomine insignire vix possis quam textus Anastasii, satis per se difficilis, interpolationes; nisi malis dicere, ipsum Anastasii textum, ex hujusmodi farcimine, a Luciferianis forte corraso, pro majori parte*

AUCTORE J. B. S.

parte processisse. Minus etiam tolerabilis est longa ac tædiosa, imo insulsa historia, cujus bina exempla inter chartas nostras reperi sub hoc titulo: Incipiunt Acta et passio beati Felicis martyris atque Pontificis edita a B. Bonifacio martyre et Pontifice. Natalis ejus 4 Kalendas Augustas. *Inepto et falso titulo respondent ferme cetera, versibus hanc inde intermixtis, ut satis sit, istiusmodi pium drama hic nominasse.*

sive antiquis sive recentioribus :

2 *Æque diffusa est recentior altera sancti Pontificis Vita, dicam, an potius studiosa apologia, Romæ seculo proxime præterito, a nescio quo composita, cui longa scriptorum in speciem series præmittitur, ex quibus nimirum compilata censeri debeat, certe in sequentia quinque capita divisa.* 1. De Electione Felicis. 2. Qualis fuerit Felix ante adeptam Pontificiam dignitatem. 3. De rebus in pontificatu gestis. 4. De obitu Felicis et iis quæ obitum sunt consecuta. 5. Quid veritati magis congruere videndum sit (*diceret,* videatur) in præsenti controversia. *Laudandum utcumque fateor scriptoris istius conatum, verum in quo tam multa falsa et dubia indiscriminatim veris immixta sunt, tot allegata momenti perexigui testimonia, ut si parerga omnia subduxeris, ad*
B *paucas pagellas tota dissertatio facile contrahi queat. Recte, opinor, quis conjecerit, non placuisse Romæ verbosiorem commentarium, non satis solidis fulcris subnixum, quem neque mihi eventilare hic est animus; aliæ adducendæ sunt auctoritates, unde quæ ad* S. Felicis *cultum, pontificatum et obitum spectant, paulo solidius stabiliantur.*

alia prius enodanda sunt,

3 *Huc igitur facit nostra hæc præfatiuncula, nempe ad enodandas quæstiones, quæ a duobus jam ferme seculis eruditorum ingenia mirum in modum exercuerunt, fatente Baronio, tempore Gregorii* XIII *eam se animo opinionem concepisse, quod* S. Felix II, *in titulo hic propositus, non solum non* Martyris *titulo donandus, sed nec* Sancti *appellatione honorandus esset, atque adeo e sacris Fastis prorsus eradendus, tametsi jam a tot seculis in Martyrologiis locum habuisset. Notissima est historia in ejus Annalibus videnda ad annum* 357, *infra a nobis recitanda, in qua quid ipsum compulerit, ut, mutata prorsus sententia,* Felicem et *ut* Sanctum et *ut* Martyrem *agnosceret, pluribus explicat, non dubitans certe quin inter Romanos Pontifices ipsi locus debeatur, quidquid a nonnullis SS. Patrum, Optati, Hieronymi et Augustini Catalogis non computetur:*
C *quod certe* Felici *huic nostro peculiare non esse, jam pridem ostendit Henschenius. Habes paucis intricatissimæ controversiæ præcipua capita, quæ eo ordine dispertiri conabimur, ut singulis suis paragraphis sua proponatur materia, atque ea qua poterit, accuratione expendatur.*

convellendaque famosa præfatio

4 *Ac primo quidem fontem præcipuum designamus et aggredimur unde odiosa maxime adversus* S. Felicem *argumenta depromuntur, quibus, præter solitam suam modestiam, virus affundere non neglexit Tillemontius, infra a nobis conveniendus; nusquam dissimulando, quæ ceteri eorum temporum notissimi scriptores in sanctum hunc Pontificem, fortasse paulo acrius atque ex adversariorum relationibus hinc inde intorserunt. Hic illa potissimum tela avertere et infringere conabimur, quæ ex famosissimo presbyterorum Luciferianorum Marcellini et Faustini libello precum, dicamus potius ex supposititia perperamque ei assuta virulenta præfatione desumi consuevere, quam mirandum prorsus est, tam facile ab iis*
D *admissam qui partes* S. Felicis, *cujus istic fama tam turpiter proscinditur, tutandas susceperunt. Evolvi libellum sæpius, ipsumque et præfationem expendi attentissime, non absque gravi stomacho, quod audacissimi schismatici, vel apud ipsos Augustos in episcoporum aliorumque famam liberrime involent, eaque temere comminiscantur, quæ mirum est Cæsares istos Valentinianum, Theodosium et Arcadium tolerare potuisse, si verum est eorum rescriptum, sub finem hujusmodi precum appositum.*

ineptissime adjecto

5 *At mittamus tantisper libellum istum supplicem seu preces, in quibus expressis suis nominibus et in recto uti loquimur, jam dictos imperatores alloquuntur bini oratores, non Romæ sed Constantinopoli, non tempore* Felicis *aut Liberii aut Damasi, sed dum simul ipsi regnarent, quod certe non videtur fieri potuisse nisi circa annum* 390, *quando de tribus istis Pontificibus conqueri minime poterant præclari illi Luciferianorum patroni; qui proinde toto suo illo libello precum, nullum istorum Pontificum vel eminus salutant, ut prorsus non intelligam, quis eorum opusculo infame caput præfixerit, quod ab ejus materia sexcentis parasangis distare ostenditur; ut jam taceam quod ridiculum videatur, libello supplici,* E *tantis principibus offerendo, præfationem adjicere, tametsi ad rem spectaret quam proxime; satis erat preces effundere, mirum quam insolentes et duras, ne cruda et immiti satyra ornari ipsas oporteret; præterquam quod absurda præfatio, non ab ipsis composita sit; quod ex fine manifestissime patet, dum impius narrator de Marcellino et Faustino loquitur in tertia persona, quemadmodum et ipse Valentinianus inducitur, quem non nisi ineptissime tali præfatione alloquerentur; ut totis post ipsos seculis, humano utcumque capiti cervix equina, dicam monstruosa, appingi potuerit. Rem introspiciamus.*

æque inepto libello precum

6 *Ut a titulo exordiar, certissimum videtur, eum a Marcellino et Faustino prorsus concinnatum non esse. Quid, obsecro, ad libellum precum facit* præfatio de eodem schismate Ursini, *ad quod nec vox una ex toto libello torqueri queat? Quid deinde orationis principium procul accersitum,* temporibus Constantii imperatoris, filii Constantini? *Non aliter quis loqueretur de re multis jam seculis præterita. Quis igitur binos illos oratores ita garrivisse censeat, de gestis quibus ipsi nimirum interfuerint? Quis non continuo perspiciat, Damasum hic unice impeti, quem,* F *quisquis satyræ auctor fuerit, statim* ambitione corruptum *pronuntiat; tum vero tam immaniter dilacerat, ut non* schisma Ursini, *quem* sanctum, venerabilem, sine crimine et prius Pontificem ordinatum *asserit, sed Damasum traducat,* impietate maculatum, scelerum conscium *eorumque* auctorem, *ut latrocinantem, vastatorem et homicidam? Hæccine, obsecro, ab alio procudi potuerint quam ab impiissimo sycophanta, qui sub istorum presbyterorum nomine, in S. Damasum bilem omnem suam evomuerit, a non minus scelerato Catholicæ Ecclesiæ hoste postmodum collectam, atque in ea adversaria intrusam, quibus Onuphrius Panvinius notas suas in Platinam belle adornavit.*

Marcellini et Faustini

7 *Adversetur quisquis voluerit, numquam in animum inducam, presbyteros illos Marcellinum et Faustinum, utut de cetero audaces, tam inverecundam, tam impudentem, tam mendacem narrationem libello suo precum præfixisse, nedum imperatoribus tam orthodoxis offerre ausos fuisse*

A *fuisse. Liceat dicere quod sentio; Videri mihi præfationem istam, partum esse scelesti alicujus tenebrionis hæretici, qui per trium istorum Pontificum latus, Romanæ Ecclesiæ faciem, semper splendidam et immaculatam conspurcare contenderit, ut proinde nullam omnino fidem promereatur; non majorem certe in iis quæ de* SS. Felice et *Liberio, quam in iis quæ de S. Damaso patentissime mentitus est; ut quid ex pura, puta calumniarum farragine tuto admitti possit, quo sæpius lego, eo minus intelligam. Atqui ex impurissima ista sentina turbidas suas aquas hausere ii omnes qui* S. Felici *tam inclementer, tanto, ut ita dicam, furore adversati sunt: Quid igitur tantopere verebimur, fœtentem cloacam hinc amoliri, dicam apertius, totam illam prætensam præfationem ab hac controversia penitus excludere, iisque solis intendere, quæ ex multo certioribus fundamentis depromuntur?*

quam hinc procul amotam volumus.

8 *His præmissis, tamquam assertis, aut saltem postulatis, erit dissertationis nostræ ordinata series, ut* I *parte, seu paragrapho sequenti ea recenseamus, quæ ad* S. Felicis *constantem in Ecclesia Catholica cultum pertinent ex Martyrologiis aliisque ecclesiasticis monumentis, quæ argumentorum nostrorum sedes, aut loci communes merito* B *appellantur, quique tales sunt, ut si tamen e sacris Fastis excludi debeat sanctus Pontifex* Felix, *innumeris aliis, indubitate hactenus honoratis, idem immineat periculum. Parte* II, *seu altero paragrapho referentur, quæ adversus ipsum ex aliis scriptoribus ecclesiasticis passim admissis, Rufino nempe, Socrate, Sozomeno et Theodoreto objici solita sunt; præsertim vero ex SS. Athanasio et Hieronymo, quibus solvendis serviet pars tertia. Tum demum de exsilio lapsuque Liberii et nostri pontificatu; inde de Liberii resipiscentia, hujusque abdicatione, ac postremo de martyrio disputandum erit: e quibus omnibus non ita difficile esset emergere, si sinceri et integri ad nos pervenissent Pontificum Catalogi, quos studiose corruptos, aut saltem interpolatos, ex dicendis manifeste perspicies. Sit igitur*

§ II. S. Felicis cultus in Ecclesia receptissimus.

Quam adversa fama laboraverit S. Felix

C Adversa *fama laborasse Sanctum, de cujus cultu hic agere incipimus, in confesso est, a seculo præsertim* XVI, *quo hæretici, Catholicæ Ecclesiæ hostes infestissimi, reconditos quosque historiæ angulos scrutati sunt, ut ipsi maculas, rugas et probra quæque inurerent filii apostatæ; Catholicis etiam scriptoribus in deceptionem adductis: adeo ut Onuphrius Panvinius a codice suo Avellanensi, quem in notis ad Platinam recitat, seductus, et ipsum secutus Ciacconius aliique rotunde et expressis verbis, non dico ut Sanctum sed nec ut Papam* Felicem *admittere ausi fuerint: quibus tamen occurrere Victorellus, Oldoinus et reliqui Catholici scriptores omnes passim, si paucos hypercriticos a nobis sæpe notatos excipias, quibus id familiare imprimis, ut in quælibet Ecclesiæ ulcera, sive vera sive supposita unguem caninum infigant, quidquid vel tantillum olet, avidissime arrodere soliti, ut infra patebit evidentius. Quousque vero præsens controversia vel in ipsa urbe Romana dicto jam seculo adducta fuerit, docebit te Baronius citato, superius anno 357, num. 50, cujus hic verba iis præmittimus quæ ad stabiliendum* S. Felicis *cultum dicere aggredimur.*

10 Cum ingressus Felicis absque controversia a majoribus fuerit existimatus iniquus, et de exitu ipsius eadem inter se pugnantia scripta nutent; inde accidit ut temporibus pontificatus Gregorii XIII, dum de emendatione Romani Martyrologii a viris eruditis, ad hoc delectis frequentes haberentur conventus, et de Felice non levis controversia incidisset, expungendusne esset ob vitiosum ingressum ejus, vel absque martyrii titulo relinquendus; deque his diu multumque altercatum esset, et ego in eam sententiam pedibus irem, ut Felicis nomen expungendum esset, eoque argumento volumen haud breve scripsissem, cui faverent adstipularenturque complures viri eruditi in Urbe tunc existentes; accidit plane, veluti divino miraculo, ut cum in diaconia SS. MM. Cosmæ et Damiani, in foro ad templum pacis posita, quidam male consulti, sed non sine divina providentia, clam altare unum a dextris positum suffoderent, ut thesaurum invenirent, quem acceperant, nescio quo revelante, ibi esse repositum; in marmoream arcam inciderent, in cujus altero latere, tabulæ lapideæ interstitio ab altero distincto, repositæ invenirentur reliquiæ sanctorum martyrum Marci atque Marcelliani et Tranquillini; in altero vero F arcæ latere corpus S. Felicis, de quo agimus, una cum lapideo laterculo ibidem intus posito, hisce litteris exarato: Corpus Felicis Papæ et martyris, qui damnavit Constantium; quod accidit pridie ejus diei quo ejusdem S. Felicis in Ecclesia natalis dies agi consuevit 4 Kal. Augusti anno Domini 1582, cum de ejus meritis disceptatio magna esset, jamque pene ob innumeras contrarias assertiones causa cadere videretur; quando opportune ipsemet Felix visus est, admiratione omnium, redivivus comparuisse, per se suam ipse causam acturis, cum jam valde stylo contradicentium esset oppressus.

docet abunde Baronius.

11 *Aut ego multum fallor, aut si Eminentissimo Annalistæ ea omnia documenta inspicere promptum fuisset, quæ hic subjicienda sunt, non tam facile ab adversariis induci se sivisset, neque tanto zelo calamum acuisset ut* S. Felicem *e Martyrologio Romano expungeret: nam etsi dubium fateor, utrum in codicibus Hieronymianis satis expresse referatur, potiusque oppositum mihi videri in observationibus ad Usuardum pridem indicaverim, quidquid codex Menardi apud Florentinium ipsi faveat, nemo sane nobis eripiet auctoritatem Romani parvi, a Rosweydo editi in* F *quo disertissime leguntur hæc verba:* Romæ, Felicis Papæ et martyris sub Constantio. *Porro Martyrologii istius, quod* vetus Romanum *appellavit editor Rosweydus, antiquitas et sinceritas abunde suis locis vindicatæ sunt, quod presse secutus est Viennensis insulatus Martyrologus, hunc Usuardus et Notkerus, illos cæteri omnes, quorum ejusdem rei testium nubes afferri posset: ac nequis frigide regerat, hos omnes Martyrologos unius instar habendos; Rabanum adde, atque haud dubie Wandelbertum; quo etiam Beda seu Florus adduci posse videtur. Adde demum Sacramentaria a Frontone recitata de quorum vetustate frustra cavillabuntur immoderatiores critici; quibus accedent alia inferius subnectenda.*

quem Ma[...] consulere [...] tuit,

12 *Ut candide et sincere singula hic expendere constituimus, sic prævie et ultro non diffitemur, elogia a nonnullis nostris Martyrologis, hoc citandis, concinnata, præsertim ab Adone, Rabano, et Notkero, talia esse, ut certiora proferre nequeant, quam sint fontes ipsi unde sua illi hausisse*

ex quibus vetustiores docent [...]

AUCTORE J. B. S.

sisse deprehenduntur : ut maxime dolendum sit, Catalogos Pontificios, de quibus agit Henschenius ante tomum I *Aprilis, puriores ad nos non pervenisse, amanuensium aliquorum, ut suspicari licet, malitia corruptos, aut imperitia luxatos et interpolatos; quod idem de tam variis Anastasii, tum Mss. codicibus tum editionibus dicendum est, quæ omnia si in prima sua integritate servata fuissent, multis nos, procul dubio, difficultatibus eximerent, quibus nihilominus* S. Felicem *expedire conabimur, præcipuo illo mastige exarmato, quo potissimum receptam Ecclesiæ opinionem critici nostri arctare consueverant : prætensam illam Marcellini et Faustini præfationem intelligo, cujus nullam prorsus nos rationem hic habituros, jam supra monuimus. En igitur Martyrologorum nostrorum aciem, qua adversariorum cavillos et vitilitigationes nullius adversus Ecclesiæ vetustissimam sententiam, ponderis esse, nobiscum, nisi fallor, non sine voluptate agnosces et perspicies. Audi modo encomiasten Adonem :*

Habes Adonem et reliquos,

13 Romæ via Aurelia, beati Felicis Pontificis, sub Constantio filio Constantini. Idem Constantius augustus concilium hæreticorum ac Valentis et Ursacii Arianorum approbans, quia et ipse B Arianus erat, ab Eusebio Nicomediensi rebaptizatus, ejecit S. Felicem Urbis Episcopum de sede episcopatus sui; et facta est persecutio magna in clero, ita ut presbyteri et clerici plures necarentur et martyrio coronarentur. Depositus sanctus ac beatissimus Papa Felix habitavit in prædiolo suo, quod est via Portuensi : et agentibus postmodum hæreticis, exinde levatus, ductus est ad civitatem et capite truncatus martyrio coronatur 4 Idus Novembris. Exinde raptum corpus ejus a presbyteris et clericis et sepultum in basilica, quam ipse construxit via Aurelia 15 Kal. Decembris, in milliario secundo : cujus natalis celebratur 4 Kal. Augusti. Sedit autem in episcopatu anno uno, mensibus tribus, diebus duobus. *Brevius sed eodem prope sensu Rabanus, qui Adonem certo non vidit* : Romæ eodem die, passio Felicis Papæ et martyris. Hic Felix declaravit Constantium filium Constantini esse hæreticum, cum secundo rebaptizaretur ab Eusebio Nicomediensi episcopo, et juxta præcepta ejusdem Constantii Augusti, martyrio coronatur et capite detruncatur.

habes martyrii locum

14 *Notkeri annuntiationem describere opus non est, utpote ex Adone acceptam* : *Usuardum tamen* C *audire juvat, cujus textus tam apposite contractus est, ut nihil in eo occurrat quod commode propugnari non possit. Sic habet* : Romæ via Aurelia, natalis beati Felicis Papæ, qui a Constantio augusto, ob Catholicæ fidei defensionem a sede sua dejectus et gladio necatus gloriosissime occubuit. *Hic recta et justa martyrii causa assignatur, a loco autem præscinditur in quo præcipua est difficultas. Hanc porro explanavit Baronius Annalium tomo* IX, *pag*. 867 *inter ea quæ in prioribus tomis addenda vel emendanda recenset; ubi una etiam cultum confirmat qui in ipso martyrii loco perseveraverit. Ita ibi loquitur* : Id factum dicitur in civitate Cære, sic restituendum esse, pro Cora, ex antiquis Cærensis ecclesiæ monumentis didicimus. Est Cære civitas in Faliscis, via Aurelia posita, decimo septimo ab urbe lapide; ubi idem Felix ut patronus colitur, cujus Pontificis illustrata memoria, facta olim fuit sedes episcopalis. Est invenire frequenter inter alios episcopos in publicis conventibus, Cære episcopus. *En modo ipsum Martyrologii Romani textum* :

in hodierno Romano.

15 Romæ via Aurelia, S. Felicis secundi Papæ et martyris, qui a Constantio imperatore Ariano, ob Catholicæ fidei defensionem e Sede sua dejectus, et Ceræ in Tuscia occulte gladio necatus, gloriose occubuit. Ejus corpus inde a clericis raptum, eadem via sepultum fuit : postea vero ad ecclesiam sanctorum Cosmæ et Damiani delatum, ibidem Gregorio decimo tertio summo Pontifice repertum est sub altare, una cum reliquiis sanctorum martyrum Marci, Marcelliani et Tranquillini, atque in eodem loco pridie Kal. Augusti simul cum eis reconditum. *Atque hæc præcipuorum veterum Martyrologiorum tam distincta expressaque testimonia sic* S. Felicis *cultum extra omnem controversiam collocant, ut alium quemlibet, nequidquam obstrepentibus malevolis, verissime Sanctum, de communi hagiophilorum æque ac hagiographorum consensu declararent. Adde et Florum et Wandelbertum, quos de nostro* S. Felice *etiam agere ex Kalendariis mox citandis non obscure patebit. Neque sane opus est Maurolycum, Bedam Plantinianum, Felicium, Galesinium aut alios recentiores huc accersere, qui ad augendum numerum, non item ad majorem auctoritatem conciliandam frustra adducerentur. De vetustis Kalendariis aut Sacramentariis non eadem est ratio.* E

Accedit Frontonis Kalendarium

16 *Hæc nobis suggerit Fronto in Kalendario suo Romano ad hunc diem sic legens :* Die 29 (*nempe Julii*) Natal. SS. Felicis Papæ, Simplicii, Faustini et Beatricis via Portuense, *allegans præterea Sacramentaria in quibus etiam* Felix *cum iisdem sociis recolitur, licet non in omnibus addatur titulus* Papæ. *Quæ vero difficultas hic movetur circa* viam Portuensem, *facile solvitur ex eo quod pluribus successive locis corpus depositum fuerit, post plura demum secula ad SS. Cosmæ et Damiani Romæ repertum. Porro celebrem fuisse ejus memoriam ostendunt Adrianus et Nicolaus Romani Pontifices, qui apud Anastasium* S. Felicis *corpus honorasse, ecclesiamque et cœmeterium restaurasse dicuntur. Horum primus quem seculo* VIII *sedisse constat, in novissima editione pag*. 262, *inter varia Sanctorum corpora etiam legitur honorasse* corpus S. Felicis, simili modo martyris seu Pontificis. *De ecclesia autem ejusdem Sancti habetur pag*. 266 : Nec non et ecclesiam S. Felicis positam foris portam Portuensem, a novo restauravit. *Tum de Nicolao seculi* IX *Pontifice, æque diserte testatur Anastasius pag*. 418; Renovavit etiam ipse Pastor benignus cœmeterium beati Felicis martyris, F ac confessionem via Portuensi. *Dubium Frontonis circa cultum S. Felicis* I *solutum habes in Actis nostris* 30 *Maii : Marcellinum autem et Faustinum, qui ei negotium facessebant, jam ex arena discedere compulimus.*

Sacramentarium Tolosanum,

17 *Sequatur modo præclarum aliud ex Sacramentario, non jam Romano sed Tolosano pro* S. Felicis *ab omni ævo agnita sanctitate argumentum, ubi istic in Litaniis antiquissimis, inter alios sanctos Pontifices sic invocatur* Felix *ut dubium esse prorsus non possit quin ipse indigitetur, Frontone id evidenter demonstrante;* S. Felix Apostolice ora (*intellige pro nobis*). *Mirum sane si hæc studiose exornata quis dixerit etiam in ipsa Gallia, ut et ibi Sanctus fingeretur, quem vix seculo* VII *aut* VIII *in sacros Ecclesiæ Fastos tantum non intrusum imaginari sibi præsumunt, ac zelo prorsus cœco aliis suadere conantur severiores nostri critici, omnia sus deque habentes, modo* S. Felicem *et dignitate, et cultu ecclesiastico et*

A martyrii laurea, præjudiciis transversim abrepti, inclementer exspolient. Quod autem non expressius martyr, sed confessor dumtaxat appelletur, ejus martyrio nihil obesse, satis aliunde intelligitur, ut norunt earum rerum periti atque item apud Frontonem explicatum invenis. Frustra hoc testimonium, cum nonnullis symmistis suis, solita sua modestia vellicat Tillemontius, uti et illud quod sequitur desumptum ex Actis S. Eusebii presbyteri, eapropter non rejiciendum.

tum et S. Eusebii Acta

18 Acta illa seu Vitam S. Eusebii Romani presbyteri (qui 14 Augusti colitur) postremum vulgavit V. C. Stephanus Baluzius tomo II Miscellaneorum pag. 141, in quibus more suo scrutari non neglexit quæ carperet, passim dubitans Tillemontius, ausus demum ad posteriora secula ipsa retrahere contra apertam Orosii fidem, qui se, utpote S. ipsius Eusebii discipulum, hæc gesta conscripsisse disertis verbis testatur : quæ tamen ultro fatemur, falsariorum manus non effugisse. Hic satis sit, Virum præclarissimum Eusebium sisti, Catholicum, Sanctum, et sancto ibidem Felici contra Liberium adhærentem, qui coram ipso et imperatore, malim dicere imperatoris jussu, multis interrogatus, intrepide fidem et integrita- B tem suam tutatus est; ex quo cum quæreretur; Quid esset inter fidem et fidem? ita respondisse fertur : Quantum ad nos peccatores, integre tenentes sumus. Quantum ad vos, insania diaboli et invidia superstitionis vestræ (forte addendum fecit) ut Felicem Episcopum, quem vos non tacuistis Catholicum, et Dominum Jesum Christum invocantem, purum Sacerdotem ab omnibus declaratum, in damnationis causam exilio direxistis*, qui tamen in prædiolo suo orationibus vacat. Quamdiu vacare licuerit, non usque adeo promptum est definire; modico certe tempore superfuisse, inferius intelliges. Ceterum cultum ejus irrefragabilem esse, aut ex supra dictis constat, aut de quo Sancto probari is sufficienter possit, equidem non satis perspicio.

* An non direxeritis?

accommode explicata.

19 Inter critici nostri scrupulos is nempe præcipuus ac palmaris est tomo VI Monumentorum pag. 777, quod in Actis illis supponantur uno eodemque tempore Romæ fuisse Liberius Papa et Constantius augustus, quod critico isti asystaton prorsus visum est, in ea hypothesi quod Liberii exilium tamdiu duraverit, ut Constantium Romæ agentem mensibus Aprili et Maio anni 357 istic reperire ipse non potuerit. Equidem tueri id no- C lim, fateborque lubens, sincera et primigenia S. Eusebii Acta ad nos non pervenisse, in quibus nimirum nec alia desint quæ jure merito corrigenda sint. Neque sane ex toto mihi placet adductus dialogismus, qui ex interpolatoris ignorantia seu nequitia sic formatus sit, ut ambo illi Liberius et Constantius Romæ una cum S. Eusebio fuisse fingantur, et hic quidem Cæsaris præsentis jussu multa perpessus, contra fidem historiæ, ex qua habemus, non tam aperte, certe non ad effusionem sanguinis Constantium, quantumvis Arianum, in Catholicos sæviisse. Jam satis innui, in perfidos ejus ministros refundendum, quidquid tum Eusebius, tum Felix ipse aliique pro fide tolerasse dicuntur. Ad rem nostram facit unice, Acta S. Eusebii talia esse, ut quisquis interrogator iste fuerit, de Felicis PP. sanctitate haud dubium ferant testimonium. Quæ præterea ipsi opponuntur, docebit solvetque sequens.

AUCTORE J. B. S.

§ III. Quæ adversus S. Felicem opponi solent, solvuntur.

Ut ut implexa hic multa occurrant,

Quemadmodum dubiis turbulentisque temporibus fieri assolet, ut res etiam innocuæ pro partium studiis diversissimo modo referantur, id plane accidisse perspicies in iis quæ Felicem, quem modo audacter, ex Ecclesiæ sensu Sanctum declaravimus circumstant, ubi tam incerta variaque sunt scriptorum veterum testimonia, ut quid ex iis certi statuas, vix detur intelligi. Atque hæc non solum ad ejus ingressum, seu in Liberii locum substitutionem spectant, quam alii innocentem, alii subdolam, sacrilegam et perjuram pronuntiant; sed et ad regiminis tempus, ejectionem, martyrium ejusque causam pertinent : ut quocumque te vertas, vix ubi pedem figere tuto possis usquam reperias. Neque vero satis obvium est distinguere quousque se ea extendant; ego, ne hic longis digressionibus extra chorum saltare velle videar, Sancti cultum, mores sanctos, martyrium, tuenda suscipio; de reliqua pontificatus controversia eos auctores assignaturus, apud quos res ea E pridem ita explanata est, ut si Tillemontius ejusque gregales eos consulere dignati fuissent, non tam leviter, ut ego quidem existimo, ad omnimodam ejus condemnationem prorupissent.

justo durior est Tillemontii censura,

21 Durissima sane est ea censura, quam tomo VI Monument. pag. 781, præter solitam suam modestiam ita proferre ausus est : Ut quid igitur tot difficultatibus solvendis implicamur ad defensionem viri quem tota antiquitas deserit? quem necesse est fateri, toto saltem biennio fuisse horrorem Ecclesiæ, quemque tueri nequeas, nisi ruinosis fundamentis innitendo, ac parvi momenti auctoritatibus, quæ seipsas interimant, utpote scriptis authenticis convulsæ. Hæc quam temere eructentur, puto Majores nostros aliosque pridem demonstrasse. Videantur ea quæ ad Catalogos Pontificios ante tom. I Aprilis paucis olim attigit Henschenius; tum vero istius mensis tom. III pag. 1002, ejusdem de Marcellino et Felice dissertatio, ubi quæ ex SS. Athanasio et Hieronymo afferuntur, solide emollire conatus est. Notæ etiam sunt Papebrochii dissertationes a Pagio laudatæ, in quibus cum præfationi, Marcellino et Faustino suppositæ, plusculum tribuerit, non ægre ferret, si adhuc viveret, sese in ea parte a nobis deseri. F Actum non agamus; quæ ipsi in S. Felicis favorem recte disputarunt, ea utique hic adoptata cupimus; at cum iis non acquieverit censor noster, ea iterum refellere cogimur, quæ ipse recentius obtrusit. En igitur antiquorum historicorum textus hic ex ordine, quibus explicatis, nihil opinor superfuturum quo critici nos magnopere terreant.

neque ex Rufino

22 A Rufino ordimur, qui inter varias confusiones lib. X accumulatas, cap. XXII de Romana hoc refert quod S. Felici magnopere obesse non potest, dum sugillatur quidem ejus cum Arianis simulata communio, at fidei integritas asseritur, sic ibi habet : Igitur Liberius.... qui.... in urbe Roma per idem tempus sacerdotio fungebatur, in exsilium traditur; inque ejus locum Felix diaconus suus ab hæreticis subrogatur : et non tam sectæ diversitate, quam communionis et ordinationis convenientia maculatur. Neque sane video quid ex Socrate lib. II cap. XXXVII tantopere haurire possit cum suis Tillemontius, nisi obfirmato animo certum sit venena undecumque exsugere. Ita

AUCTORE J. B. S.

Ita loquitur : Et primus quidem Liberius, Romanæ urbis Episcopus, cum fidei illi consensum accommodare renuisset, in exilium mittitur, Felice in ejus locum ab Ursacianis suffecto. Qui cum esset Ecclesiæ Romanæ diaconus, Arianam tunc amplexus perfidiam, ad episcopatus honorem promotus est. Nonnulli tamen affirmant, illum opinionem Arianam minime amplexum esse, sed vi ac necessitate compulsum ordinationem suscepisse. *Quæ invidiosa hic sunt avidissime arripit Tillemontius; ego quæ sub finem benigna sunt, ea vera existimo. Quis nostrum vincet?*

neque ex Sozomeno

23 *Sed neque Sozomenus lib.* IV *cap.* XV *edit. Valesianæ quidquam refert quod* S. Felicis *famæ aut sanctitati officiat : id vero expressissime asserit, ipsum haud diu post Liberii reditum supervixisse, quo ruit tota Tillemontii machina de impossibilitate martyrii sub Constantio. Tu videsis, quid ex Sozomeno contra Sanctum exsculpi queat.* Imperator, *inquit,* Romam redeundi potestatem Liberio concessit. Scripserunt etiam episcopi qui Sirmium convenerant, ad Felicem qui tum Romanæ Ecclesiæ præsidebat, et ad clerum ejusdem civitatis, ut Liberium susciperent, utque ambo Apostolicam Sedem gubernarent, et B simul sacerdotio fungerentur absque ulla dissensione, et quidquid molestiæ acciderat propter Felicis ordinationem atque absentiam Liberii, oblivioni traderent. Nam Liberium, utpote virum undequaque egregium, et qui pro religione imperatori fortiter restitisset, populus Romanus impense diligebat : adeo ut ejus causa gravissimam seditionem excitaverit, et ad cædes usque proruperit. Post hæc vero cum Felix modico tempore supervixisset, Liberius solus Ecclesiam administravit. Quod quidem divina providentia ita dispensavit, ne Sedes Petri dehonestaretur a duobus Præsulibus simul gubernata : quod discordiæ signum, et ab ecclesiasticis legibus alienum est.

nullo pacto confirmata :

24 *Hæc, si possit, conciliet Tillemontius cum putidissimis calumniis ex infami præfatione, a nobis repudiata, corrasis. Conciliet item ea quæ idem Sozomenus habet ejusdem libri cap.* XI *in hæc verba :* Liberius episcopatu Romano spoliatus est, ejusque administratio commissa est Felici cuidam, illius cleri diacono. Quem quidem aiunt fidei concilii Nicæni perpetuo adhæsisse, et quod ad religionem pertinet, omni prorsus reprehensione caruisse. Unum vero illud in eo esse C reprehensum, quod etiam ante ordinationem communione cum hæreticis sociatus fuisset. *Atque hæc sunt antiquissima de* S. Felice *testimonia, quæ quomodo cohæreant cum audaci Tillemontii epiphonemate nuper adducto, ubi depingitur tanquam* a tota antiquitate desertus, *tanquam* horror Ecclesiæ, quem tueri nequeas nisi ruinosis fundamentis *etc., quæro qui satis explicet. Certe relata huc usque scripta, ipsa illa authentica sunt, si quæ ego noverim, a critico nostro jactata, ex quibus epiphonema haudquaquam eruitur. Addam et alterum scriptorem, nempe Theodoretum, ex quo in favorem absurdæ censuræ tantumdem extundent, nisi eum cum ceteris ad præjudicia sua obtorto collo inflectant. Audiamus igitur ipsum Theodoretum.*

neque item ex Theodoreto

25 *Hic lib.* II, *toto cap.* XVII *non nisi* de exsilio et reditu B. Liberii *loquitur, præmissaque mulierum aliquot Romanarum apud Constantium supplicatione, sic de S. Felice pergit :* Quippe post magnum Liberium ordinatus fuerat quidam ex ejus diaconis, Felix nomine : qui formulam fidei a Nicænis patribus expositæ, integram quidem D atque inviolatam servabat, cum iis tamen qui eam labefactabant, libere communicabat. Atque ob hanc causam nemo ex civibus Romanis in ecclesiam ingressus est, dum ille intus esset; idque tum mulieres illæ imperatori suggesserunt. Flexus itaque imperator, egregium illum omnique laude dignissimum ab exsilio redire jussit : ambos vero in commune Ecclesiam administrare. Hæc imperatoris epistola cum in Circo recitata esset, populus exclamavit, æquam esse imperatoris sententiam. Spectatores enim divisos esse in factiones duas, ex coloribus suis cognominatas. Alterum igitur episcopum huic factioni, alterum illi præesse oportere. Hac ratione cum imperatoris epistolam explosissent, omnes una voce acclamarunt : Unus Deus, unus Christus, unus episcopus. Ipsa enim eorum verba hic apponere æquum existimavi. Post has Christianissimæ plebis acclamationes, pietate ac justitia plenas, reversus est admirandus ille Liberius; Felix vero recedens, ad aliam urbem se contulit.

cujus verba facile explicantur :

26 *Affectatam non nihil hanc esse Theodoreti narrationem atque in Liberii favorem adornatam, nemo non statim diceret, qui infelicis ejus lapsus historiam apud alios legisset; ex qua nimirum* E *refelli posse crederet, quæ de ejus tam pacifico et triumphanti reditu memorantur, ubi apud alios legitur, vim a Constantio Romanis inferri debuisse, ut in Urbem reciperetur, majorem etiam ut tamquam Pontifex agnosceretur, Clero et populo* S. Felici, *semper Catholico, et tunc maxime probato adhærentibus, qui demum, vi etiam quodammodo adhibita expellendus fuerit. Atque hæc alia est Liberiani reditus historia, cujus Sedem, a qua per subscriptionem defecerat, eo certe tempore legitime* S. Felix *tenuit, donec resipiscens Liberius post alias difficultates eam denuo obtinuerit. Ad hunc modum exponi possunt Theodoreti verba; quamquam in ordine ad rem nostram nihil in ejus textu sit quod* S. Felicem *tantillum lædat, nisi id crude dictum, quod* nemo ex civibus Romanis ecclesiam ingressus est, dum ille intus esset; *diceret, multos Romæ Liberio addictos mansisse, quamdiu de ejus in fide constantia dubitari non potuit : quid enim sunt* spectatores in factiones divisi?

ut et quæ apud Athanasium

27 *Ne quid in ambigua causa dissimulare voluisse videar, illa ex S. Athanasio referam quæ Sancto nostro honorifica certe non sunt, sed quæ apud reliquos scriptores non ita expressa invenias, ne* F *quidem in mendaci præfatione. Sic lego in epistola ad solitarios, seu ut est in novissima operum ejus editione, in historia Ariana ad monachos, quæ exstat tomo* I, *pag.* 389. Hoc itaque usus (*Constantius*) ministro (*nempe* Epicteto neophyto audaci adolescente) rem plane stupendam Romæ perpetravit, quæ revera Antichristi malignitatem præ se ferat. Adornato namque in ecclesiæ locum palatio, cum populorum vice, tres sibi castratos adesse jussisset, demum improbos tres catascopos, id est exploratores, haud enim episcopi nuncupandi, adegit ut Felicem quemdam, ipsorum moribus dignum hominem, episcopum ordinarent in palatio. Populi enim animadversa hæreticorum prævaricatione, non concesserunt, ut ecclesias illi ingrederentur, sed procul illis abscesserunt.

et Hieronymum duriora sunt.

28 *Hæc qua ratione emollienda sint pridemque emolliverit Henschenius, dicemus paragrapho sequente; audiantur hic modo etiam quæ in Eusebii Chronico S. Hieronymus ad annum Constantii*

A *stantii* 12, *qui fuit Christi* 352 *de* S. Felice *non satis exacte ad chronologiam scripsit:* Romanæ Ecclesiæ 34 ordinatur Liberius; quo in exsilium truso, omnes clerici juraverunt, ut nullum alium susciperent. Verum cum Felix ab Arianis fuisset in sacerdotium substitutus, plurimi pejeraverunt, et post annum cum Felice ejecti sunt, quia Liberius tædio victus exsilii, et in hæretica pravitate subscribens, Romam quasi victor intraverat. *Mirum profecto de Sancti pontificatu ejusque duratione tam diversa a synchronis etiam scriptoribus tradi potuisse. Hic* post annum *ejectus fertur* Felix, *quem biennium et ultra adimplevisse, in confesso esse videtur. Tum autem quod in Chronico Prosperi hæc ita referantur ut Liberii exsilium figatur* nono episcopatus ejus anno, *admitti prorsus non potest. Cetera cum verbis S. Athanasii iisque, quæ supersunt, difficultatibus jam, quousque fieri poterit, explanare conabimur.*

B

§ IV. SS. Athanasius et Hieronymus, ceteræque huc spectantes difficultates explicantur.

Ea pridem et merito

Et de S. Athanasio quidem recte censuisse videtur Henschenius, in ea Ecclesiæ Romanæ, prævalentibus ubique Arianis, confusione, facile aliqua in Ægyptum permanasse, quæ non satis exactam exhiberent rerum gestarum seriem: certe adjuncta electionis S. Felicis *atrioribus nemo coloribus depinxit: in quo tametsi vera prædicasse non diffiteremur; id demum diceret, quod jam ultro admisimus, non satis legitimum fuisse Sancti in Sedem Romanam ingressum. Nam quod alter Pontificum Catalogus, ab hoc ferme articulo male inchoatus, insinuat, quasi* Congregati sacerdotes, et cum consilio eorum Liberius, ordinaverunt in ejus (Liberii) loco Felicem presbyterum episcopum, venerabilem virum; *non videmus ea niti auctoritate, quæ plane requiritur ut tam aperto S. Athanasii testimonio opponatur; cum et jam dictus Catalogus et Pontificalium verba ita eo loco aliis et dubiis et falsis permixta jam monuerimus, ut quid tuto ex ipsis hauriri possit, non facile quis definiat. Ceterum* Venerabilem *fuisse et constantissime orthodoxum* C *mansisse, neque aliter quam* necessitate compulsum ordinationem suscepisse S. Felicem, *ut viduatæ quodammodo Ecclesiæ succurreret, id vero ex dictis satis perspicuum existimamus.*

emollirit Henschenius.

30 *Demus nihilominus cum Henschenio,* Felicem *revera ab Arianis electum, sive quod Liberio eum adversari crederent, ideoque suarum esse partium; sive quod sperarent, tanto obstrictum beneficio ad easdem facile adducendum, aut saltem acturum dissimulantius, numquid non in eo decepti fuerunt Ariani, quemadmodum ex post gestis ac morte pro fide obita clare patuit? Quo modo decepti iidem fuerint in SS. Meletio atque Cyrillo, hoc pro Hierosolymitana, isto pro Antiochena sede per Arianorum factionem electis, et quos fautores sibi speraverant, acerrimos passi adversarios, vidimus* 12 *Februarii et* 18 *Martii. Idem utique hic ipsis acciderit,* Felice, *ut supra testabatur Sozomenus,* fidei concilii Nicæni perpetuo adhærente, et quod ad religionem pertineret, omni prorsus reprehensione carente, *quinimo subinde ita Arianis infesto, ut non nisi eorum invidia odio et artibus e medio demum sublatus sit non Valentiniano et Valente coss. seu anno* 365, *ut mentitur famosa præfatio, sed* modico tempore *post Liberii restitutionem. Atque his recte expositis, satis emollitum putamus, quod a citatis SS. Patribus duriuscule dictum accepimus.*

Perplexa multa alia

31 *Verumtamen perplexa supersunt non pauca in distinguendis turbatis illis Liberii et* Felicis *temporibus, determinandisque annis, mensibus et diebus, quibus hic tum illegitime sederit, tum vero postmodum legitime, de qua re testimonia protulimus superiori paragrapho prorsus non convenientia, aliis ejusdem temporibus scriptoribus Liberii exsilium ad solum annum, aliis ad biennium, aliis ad triennium extendentibus. Nequid hic ut certum asserere præsumam, id saltem puto verosimillime dicendum, triennio et forte amplius Roma abfuisse Liberium, nempe ab anno* 355, *quo a Constantio Mediolanum accersitus, tam intrepide et fortiter se gessit, ut inde in Thraciam pulsus, annis minimum duobus fatale exsilium toleraverit, cujus tædio victus, id demum humanitus passus sit quod supra abunde retulimus. Ex quo tempore non incongrue forte dici posset, quod legitima sederit* S. Felix, *atque exinde fluere cœperint annus integer, menses tres* E *et duo dies, qui in Catalogis ei constanter tribuuntur, verum aliter hi rectius explicari possunt, ut mox patebit manifestius.*

De SS. Liberii et Felicis temporibus

32 *Non parva sane ea difficultas est, ut veri pontificatus termini circumscribantur, quandoquidem non diu post lapsum in Urbem rediisse supponitur Liberius anno* 358, *imo, ut volunt aliqui,* victor intravit. *Ast hæc omnia non tam pacifica fuisse, superius notavimus: quod vero a plerisque inobservatum est, eo rem rediisse oportet, ut Liberius, quantumvis a Romanis desideratus, non tam plana omnia in reditu invenerit, quin, rebus, alternantibus, denuo cedere coactus sit, rursus in exsilium pulsus, quemadmodum disertis verbis legitur in S. Hieronymi Chronico ad annum* 359: Liberius episcopus Rom. in exsilium pellitur: *nisi id forte potius spectet ad ipsum reditus annum* 358. *At quoquo modo ea explicueris, id certe evincere videmur quod quæritur, nimirum toto eo tempore Liberii vices, sive per novam electionem, sive aliter legitime supplevisse* S. Felicem; *qui rebus Liberii tandem plene compositis, ultro cesserit,* modico *post* tempore, *ab infensis Arianis, quos ante deluserat, fortasse etiam cum aliis, martyrio coronatus.* F

a Blanchino

33 *Atque ab hac explicandi ratione haud videtur abhorruisse recens Anastasii Bibliothecarii cum peramplis notis ac dissertationibus editor illustrissimus Blanchinus tomo* III *pag.* 15, *ubi citans verba quibus* in exsilio *Liberius fecisse* dicitur annos duos, *sic subjungit:* Huic biennio si addatur annus unus cum mensibus tribus et diebus duobus Felici tributis, colligitur summa annorum 3 mens. 3 et dierum 2. Hæc autem detracta ex annis 14, mensibus 4, diebus 2, numeratis ab inito per Liberium pontificatu ad ejus obitum ex documentis quarti seculi

14 — 4 — 2
3 — 3 — 2

superstites relinquit annos 11 mens. 1 — 0 Tribuunt picturæ S. Pauli et complures Catalogi cum Bibliothecario pontificatui Liberii annos 10, mens. 7 dies 3. Quare menses 5 et dies 27 supra annos duos solidos ejusdem exsilio sunt assignandi. Tum vero ex hisce annis exsilii 2, mens. 5, dieb. 27, et ex legitimo pontificatu Felicis

AUCTORE J. B. S.

licis 1 — 3 — 2, cum assignatis sedi Liberii 10 — 7 — 3, colligitur summa ann. 14—mens. 4. dier. 2, respondens intervallo temporis intercepto ex die 22 Maii 352, ad 24 Septembris 366, qua rebus humanis exemptus fuit.

ultis verosimiliter

34 *Plura deinde in hanc rem documenta adducens, quæ apud ipsum videri possunt, sic demum ad rem nostram concludit:* Erit itaque chronologia duorum Pontificum Liberii et Felicis ex allatis documentis ita disponenda.

Anno 352, Die Dominica 22 Maii ordinatur Rom. Pontifex Liberius.

355 Idibus Augusti pellitur in exsilium Liberius.

356 Die...... intruditur Felix in Sedem Romanam.

357 Die 4 Non. Aug. redit a priori exsilio Liberius.

358 Die 10 Martii exsulat iterum Liberius, post menses 7 dies 9 a reditu numeratos et cedit pontificatu.

358 Eligitur legitime successor S. Felix die 8 Augusti.

359 S. Felix expulsus martyr sive occiditur, sive cedit pontificatu die 11 Novembris.

359 Cessat episcopatus juxta Bibliothecarium dies 39, ex 11 Nov. ad 21 Dec. B

359 Die 21 Dec. iterum eligitur Rom. Pontifex Liberius, qui Apostolicæ Sedi præsidet usque ad obitum suum 24 Septembris 366.

composita sunt

35 *Ita Blanchinus, cujus etsi singulos apices tuendos non suscipiam, rationem certe verosimillimam fateor, qua expediatur nodus alias indissolubilis, ad distinguenda Liberii et* Felicis *tempora, quasi studiose hactenus involuta: quibus ad eum modum ordinatis, non longa opus erit dissertatione, ut verus pontificatus Romanus* S. Felici *vindicetur, de qua re fusius olim egerunt laudati ab Henschenio Cardinales Perronius et Bellarminus, Gretserus et tot alii, ad quos jam supra eos remisimus, quibus hæc non satisfecerint hic ex instituto nostro eatenus elucidanda. Neque vero ea moramur quæ Christianus Lupus apad Henschenium, paucique alii Catholici, a repudiata superius Marcellini et Faustini supposititia præfatione seducti, ad excludendum e Romanorum Pontificum serie* S. Felicem *nostrum, non nisi temere congesserunt, utpote quem testes irrefragabiles a Schelstratio Antiquitatis eccl. illustratæ tom.* I, *dissertatione* II, *cap.* IX, § 11 *magno numero relati, ut verissimum Pontificem constanti atque unanimi* C *suffragio et olim admiserunt et hodiedum admittunt, solis hypercriticis, a nobis supra notatis, contra hiscere audentibus.*

Quæ contra martyrium objiciuntur

36 *Neque etiam de* S. Felicis *martyrio ejusque causa multis disputandum existimo: qui laureolam istam tanto conatu ei avellere contendunt. hoc potissimum telo nos impugnant, quod ex toties rejecta falsariorum præfatione Sanctus noster Constantio diu supervixerit scilicet, quem* modico *post abdicationem* tempore *e vivis ereptum ostendimus. Atque eo etiam argumento, veram martyrii palmam ei adscribere ausus non est Papebrochius, quamquam alio sensu ipsum et ut martyrem et ut sanctum ac verum Pontificem* D *semper veneratus sit. Aliter in citata non semel dissertatione olim statuerat Henschenius; neque nos a receptissima Baronii totiusque Ecclesiæ catholicæ opinione vel ad latum unguem recedendum arbitramur, dum ut supra aiebat Annalista eminentissimus;* opportune ipsemet Felix visus est, admiratione omnium, redivivus comparuisse, per se suam ipse causam acturus, cum jam valde stylo contradicentium esset oppressus. *Quidquid hic contra luctetur cum suis Tillemontius, causam evincit reperta inscriptio,* CORPUS FELICIS PAPÆ ET MARTYRIS, QUI DAMNAVIT CONSTANTIUM.

37 *Frustra hic me interrogaveris, num ex Catalogis Pontificiis aut libris Pontificalibus martyrii istius* S. Felicis *causam accersam, quæ istic passim expressa est, ubi nempe legitur:* Hic declaravit Constantium filium Constantini hæreticum, et secundo rebaptizatum ab Eusebio Nicomediensi juxta Nicomediam in Aquilone villa, *etc. Paucis respondeo: Minime gentium: neque id nisi ab imperitis quæri potest, cum manifeste pateat, sitque adeo vel vulgo notum admissumque, verba illa ab ignorante in eum locum perperam intrusa, atque ab omnibus* S. Felicis *vindicibus certatim rejecta. Verum etsi ea causa falso ibi* E *allegetur possitque ea periocha abesse, manente integerrima constructione, aut alio etiam sensu, ut notat laudatus Blanchinus, explicari; satis nobis superque est, aut* Constantii præcepto, *tametsi id ægre concedendum putemus, aut eo totius rei conscio; quod se a* S. Felice *delusum, habitumque adeo ut hæreticum intelligeret, certe* ob Catholicæ fidei defensionem, *qua* Constantium *abunde* damnasset, *a perfidis Arianis* martyrio coronatum *et capite* truncatum fuisse.

non minus facile

38 *Quod de martyrii loco, diversimode etiam notato, movere quis posset; id a Baronio abunde putamus expositum, adductis supra verbis num.* 14. *Porro de vero natali die quid opinandum sit; ignorantiam fateri malo, quam multis rem involvere: quamvis enim in uno alterove codice referatur ad* 27 *Februarii, hoc die coli certum est, sive is obitus, sive translationis, sive abdicationis censeatur: satis diu spinosis tricis implexi fuimus, quibus ea demum quadrat coronis, quam ipsis imposuit Baronius dicto anno* 357 *num.* 52, *his verbis:* Quod autem ad universam rerum gestarum inter Liberium atque Felicem seriem spectat; intuere mecum atque admirare pariter, lector, summam Dei providentiam, qua F semper moderatus est ipsam Romanam Ecclesiam. Nam labefactato ex Arianorum communione, etsi non hæresis participatione Liberio, Felicem antea eorumdem communicatione conjunctum, excitat ex adverso, statimque erigit adversus eos ipsos Arianos, quorum sane ope fuerat Romanam Cathedram consecutus, et magno præsidio contra adversarios confirmat; sicque ad pugnam roborat, ut exagitans Arianos omnes, eorumque principem Constantium feriens anathemate, fuerit pro mercede insignitus corona martyrii.

dissolvi possunt.

DE

A D

DE S. LUPO EPISCOPO CONFESSORE

TRECIS IN GALLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS. P. B.

§ I. Sancti cultus; reliquiæ, earumque translationes.

ANNO 479

Colitur hoc die juxta Martyrologium Rom.

T*recas, sive Tricasses, urbem amplam Galliæ Celticæ ad Sequanam fluvium, Campaniæ provinciæ caput, atque antiqua episcoporum sede nobilem bini jam in superiori tomo antistites exornarunt; S. Ursus et videlicet S. Camelianus; sed ambobus illustrius, qui inter eos medius intercessit,* S. Lupus; *utpote quem hoc die non Trecenses tantummodo ut patronum, ab opere servili per omnem diœcesim feriati, colunt, teste Des-Guerrois in Historia ecclesiastica Tricassium ad annum* 454, *fol.* 89 *verso; verum etiam ex Martyrologio Romano universa his verbis celebrat Ecclesia ;* Trecis in Gallia, Sancti Lupi episcopi et confessoris, qui B cum Beato Germano ad expugandam Pelagianorum hæresim in Britanniam perrexit, urbemque Trecas a furore Attilæ, Galliam omnem devastantis, assidua oratione defendit : demum quinquaginta duobus annis sacerdotio venerabiliter functus, in pace quievit.

et alia antiquissima.

2 *Romano præiverat olim Beda, ut a nobis editus est tom.* II *Martii, ubi ad hunc diem sic habet:* Eodem die depositio S. Lupi episcopi de Trecas, qui cum Germano venit Britanniam, et quinquaginta duos annos sacerdotio functus est; qui tempore Attilæ, qui Galliam vastâbat, sicut in hymno ejus canitur, « Dum bella cuncta perderent, orando Trecas muniit. » *Idem fere habent Rabanus, Ado, Notkerus; nisi quod hic annos episcopatus numero rotundo* quinquaginta *numeret, quod etiam in quibusdam Bedæ exemplaribus factum observavimus. Usuardus, more suo contractior, de Attila non meminit. Brevius Wandelbertus :*

Felix, Simplicius, Faustinus, et alma Beatrix,
Tricassique Lupus quartam communiter aurant*.

* *al.* ornant

In vetustissimis quoque exemplaribus Martyrologii Hieronymiani adscripta legitur, Trecas civitate depositio sancti Lupi episcopi et confessoris. C *Dixi supra, Trecenses eum hoc die solenniter celebrare; quod ita nolim accipi, quasi hunc solum diem ejus cultui consecrent : nam et Dominica ante hunc diem, et secunda dies octavæ, seu* 30 *Julii, et Dominica Palmarum, et dies alii, de quibus infra, peculiari apud illos ritu in Tutelaris sui honorem quotannis transiguntur; ut asserit Cousinetus in notis Mss.*

Ejus ecclesia sec. VI *celebrata miraculis,*

3 *Sed et his antiquiora suppetunt venerationis ejus publicæ, saltem apud Tricasses, argumenta : ibi enim seculo sexto basilicam exstitisse, ipsius nomine ac prodigiis celebrem, non solum Gregorius episcopus Turonensis, quem producemus, est auctor ; sed eo aliquanto etiam senior Nicetius episcopus Trevirensis in epistola ad Chlodosuindam reginam, Alboini Longobardorum regis uxorem, quam præter alios exhibet Chesnius Scriptorum Galliæ tom.* I, *pag.* 853 *et seqq., quamque Labbeus noster in Compendio chronologico scriptam notat anno Christi* 565, *idque exemplo Sirmondi, Conciliorum Galliæ tom.* I, *pag.* 321 *et sequente. In ea postquam de ecclesiæ S. Martini Turonensis ac frequentibus in illa miraculis sanctus hic præsul præclara memoravit, sic ad alias progreditur :* Nam quid dicam adhuc de domino Germano, Hilario, vel Lupo episcopis; ubi tanta mirabilia hodie apparent, quantum nec dicere verbis valeo; ubi tribulantes, id est, dæmonia habentes, in aera suspensi torquentur, et Dominos, quos dixi, esse confiteutur? Numquid in ecclesiis eorum (*Longobardorum*) sic faciunt? *etc.*

4 *Non erat hæc illa basilica, ubi nunc sacra ejus lipsana intra muros Trecenses conquiescunt, ut in Cosmographia sua tom.* I, *part.* 1, *pag.* 344, *perperam Belloforestus asseruit; sed alia in suburbio tum quidem ad orientem posita, at nunc, dilatato in eam partem ambitu mœnium, prope portam S. Jacobi inclusa, nobilitataque cœnobio,* sancti Martini in Areis *nuncupato : quamquam neque hæc ipsa eadem nunc prorsus est cum antiqua illa, de qua modo Gregorius Nicetiusque meminerunt, quæque anno* 889 *eversa funditus est a Normannis; ita ut ex vetere basilica sola reliqua esset ædicula, quæ Martiniana nuncupata est, ac processu temporis fidelium largitionibus ampliata, ut videre est apud Camuzatum in Promptuario sacrarum antiquitatum Tricassinæ diœcesis a folio* 294 *verso. Varia variis temporibus huic nomina fuisse tradit Des-Guerrois in Historia citata ad annum* 427, *fol.* 85; *ac primo quidem appellatam ecclesiam seu monasterium B. Mariæ; deinde vero, cum sepultus in ea fuisset* S. Lupus *ac plurimis continuo inclaresceret miraculis, obsolescente priori titulo, basilicam* S. Lupi *cœpisse nuncupari; donec facibus Normannicis deflagravit, et cum ablatis alio* S. Lupi *exuviis ejusdem nomen amisit, sancti deinceps Martini dicta.*

non illa, ubi nunc sunt ejus reliquiæ.

E

sed antiquior alia, ubi sepultus fuit.

5 *Sunt qui eamdem illam ecclesiam olim conditam fuisse velint ab ipso* S. Lupo, *ut Des-Guerrois ad an.* 427 *fol.* 84 *verso; et quidem intra* F *biennium ab accepta Tricassinæ sedis administratione, quod addit auctor Vitæ ejus Gallicæ Ms.; et Cousinetus in notis ad cap.* X *Vitæ longioris Ms., Parisiis huc ad nos missis, id se colligere ait,* tum quia nulla ejusdem ecclesiæ monumenta antiquiora sunt, tum quia scriptorum omnium vulgatissima hæc fuit opinio. *Favet certe huic sententiæ Hugo Flaviniacensis, auctor seculi undecimi, loco, quem paragrapho sequente recitabimus, cum de Sancto ita pronuntiat:* Unde raptus ad pontificatum, eamdem gravitatem morum, eamdem humilitatis et vilitatis sectabatur continentiam, LOCATO SIBI IN PROSPECTU URBIS MONASTERIO, ubi cum his, qui secum aderant, divinis intendebat theoriis. *Accedit etiam, quod ibidem sine dubio sepultus fuit; atque adeo ejus esse sepulcrum illud elegans et pervetustum, quod ibidem etiamnum superesse dicitur, quidam, teste Cousineto in notis ad cap.* LI *laudatæ Vitæ Ms.,* certissimis conjecturis opinantur : *quod sane*

AUCTORE P. B.

sane argumento est, ecclesiam istam singulari ratione peculiarem ipsi fuisse, cum viveret.

Hinc anno 889 inde ablatus est metu Normannorum

6 *Ut ut est, cum in hac basilica sacrum hoc depositum per quatuor circiter secula perhonorifice servatum fuisset, ingruenti Normannorum calamitati feliciter atque in tempore subductum est, alioque translatum; quod ex epistola discimus Adelerini (seu Adelelini; nam utroque modo ibi notatus legitur) comitis simul et abbatis* S. Lupi *apud Camuzatum pag.* 296, *ubi sic scribit*; Adelerinus abbas S. Lupi Raginario archiclavi (*id est,* thesaurario) ceterisque canonicis ecclesiæ S. Lupi famulantibus notum esse volumus omnibus filiis sanctæ Dei Ecclesiæ, quia cum tota pene paganorum crudelitate popularetur Gallia, eadem rabie grassant: Trecorum conati sunt tangere limina: quorum adventu ejusdem urbis paventes, qua quisque potuit, parte aufugerunt. In suburbio autem prædictæ civitatis corpus B. Lupi in magna gloria et diligenti cura à Raginario, ejusdem ecclesiæ archiclavi, et a reliquis clericis nobiliter servabatur, qui omnes uno consensu glebam sancti Viri suis humeris ad tuta detulere loca.

ad loca tutiora,

B 7 Pagani vero urbem captam incendio tradiderunt, vastantes cuncta et deripientes omnia. Quibus recedentibus, qui a proprio solo olim discesserant, dulcia cœperunt invisere loca, et urbem, quam nudam dimiserant necessitate cogente, licet sero, muris et turribus et seris obfirmaverunt. In qua jam dictus Raginarius una cum consensu Bodonis 39 episcopi Trecorum, et Adelelini illustris comitis et abbatis S. Lupi, juvantibus et opem ferentibus ejusdem ecclesiæ clericis, in proprio sui juris solo infra muros prædictæ civitatis ecclesiam construxerunt, in qua etiam condigno honore sacrum corpus B. Lupi posuerunt: quia eam, in qua prius extra muros fuerat humatum, feritas et immanitas Marcomannorum flammis adusserat. Placuit itaque *etc.* Actum Augusta Trecorum civitate publice, Cal. Martii, anno 3 regnante Odone gloriosissimo rege.

ac tandem anno 891 intra urbem repositus, ubi nunc est

8 *Constat hinc primo, sublatum ex ecclesia jam dicta fuisse* S. Lupi *corpus ante illius et urbis incendium, quod accidit, non anno* 892, *ut cum Sigeberto putarunt Camuzatus et Des-Guerrois; sed anno* 889, *ut cum synchronis scriptoribus Regione et Annalista Metensi nunc rectius chronologi statuunt. Constat secundo, illud interim loco*

C *aliquo tuto fuisse repositum, donec barbari recessissent, et urbs instaurata ac munita jam esset, imo et ecclesia intra illam ædificata, in quam thesaurus iste posset inferri. Constat tertio, et ecclesiam illam novam jam erectam fuisse, et translatum eo Sancti corpus anno regni Odonis tertio, qui non est annus Christi* 893, *ut iterum juxta Sigeberti Chronicum supputant historici, quos dixi, Trecenses; sed annus Christi* 891: *siquidem Odo regnare cœpit post mensem Aprilem anni* 888, *ut ex Regione aliisque Sigeberto vetustioribus docet Labbeus noster in Chronologia sua: hæc autem Adelerini epistola scripta est sub finem anni tertii, nempe Kalendis Martiis. Scripta, inquam, tunc est epistola peractæ translationis testis; at ipsa translatio pertinere videtur ad annum præcedentem; cum celebretur die* 10 *Maii: uti in Prætermissis ad illum diem notavimus. Constat quarto, sub iisdem custodibus permansisse sacras reliquias, qui tum quidem canonici erant seculares, et anno* 1135 *regulares facti sunt, quod vitæ genus hodieque profitentur: iidem enim, qui veterem ecclesiam*

D *in suburbio possederant, in urbe novam, ubi nunc est, ædificarunt, et in hanc migrantes, una secum ac deposito suo,* S. Lupi *titulum transtulerunt. Adisis Guitherum abbatem apud Camuzatum loco, quem indicavi.*

Corpus hierothecæ imponitur sub medium seculi XII.

9 *Cum vita regulari ac religiosa canonicorum ecclesiæ* S. Lupi *tandem refloruit, quæ languere diu jam cœperat, in sanctum Præsidem pietas ac veneratio: nam sub abbate Eurardo seu Everardo, qui cœnobio isti præfuit, teste Guithero ejus successore, ab anno* 1147 *usque ad* 1153, *vel potius (nam erratum ibi videtur in priori numero, licet id neque Des-Guerrois, neque Sammarthani observaverint) ab anno* 1141 *die* 19 *Decembris quando Gerardus ejus decessor, juxta ejusdem Guitheri calculum, jam a die* 24 *præcedentis eodem anno Novembris officio cesserat, usque ad annum* 1153, *diem* 22 *Novembris, quo desiit vivere, cum præfuisset, ut ibidem Guitherus asserit,* annis undecim, mensibus undecim, diebus tribus: *sub abbate, inquam, Eurardo* corpus S. Lupi publice, præsentibus Henrico pontifice (*Tricassino, qui juxta Camuzatum sedit ab anno* 1146 *usque ad* 1169) suburbanisque abbatibus, populo monstratum est; capsa, in qua idem corpus repositum est, suis (*Eurardi*) expensis facta. *Quæ ejusdem Guitheri verba sunt.* F

Vestimenta ejus incorrupta

10 *Nescio, ad hanc transpositionem, an ad priorem translationem spectet, quod narratur in Vita Gallica Ms. cap.* XX, *cui titulus est*: De translatione sacrarum reliquiarum S. Lupi: *sic enim habet*: Ossa S. Lupi educta sunt ex sepulcro suo cum ornamentis pontificalibus, quibus, cum humo mandaretur, corpus involutum fuerat, quæque per miraculum inventa sunt incorrupta. Omnia simul reposita in thecam, populo ad imploranda Sancti suffragia undique affluenti exponendam. *Et paulo inferius*: Indumenta pontificalia ad hunc usque diem conspiciuntur ad Dei, et magni S. Lupi, gloriam; et festa ejus luce proponi publice solent. *Cousinetus in notis ad Vitæ Ms. cap.* LI *bina profert instrumenta alterum ab Everardo abbate dato anno* 1448, *alterum aliquanto posterius a Petro Andoillette abbate; in quibus hæc indumenta sigillatim recensentur: sed qui nobis notas illas exscripsit amanuensis, brevitatis causa, textus ex iis citatos prætermisit, secus sane ac jussus fuerat: neque enim de hac re in vulgatis alibi monumentis quidquam hactenus nobis occurrit.*

Corpus impositum thecæ argenteæ circa med. sec. XIV.

11 *Priori capsæ elegantior deinde alia et pretiosior ex argento artificiose elaborato substituta* F *per Joannem de Chailly abbatem* S. Lupi, *qui juxta cœnobii sui Necrologium officio ac vita decessit anno* 1365, *in eamque traducta pars corporis (nam caput seorsim inclusum est.) Huic scrinio, teste Camuzato fol.* 153, *insculpta hæc erat epigraphe*: Ista capsa fuit incepta et perfecta cum Dei adjutorio tempore Joannis de Chailleyo, abbatis hujus monasterii, licentiati in Decretis. Orate Deum pro eo. *Observa,* inceptam *hic dici* et perfectam, *non* fractam et refectam, *ut interpretatur Des-Guerrois ad annum* 1486 *fol.* 408 *verso; ubi ait (viderit ipse, quo fundamento) veterem arcam, quam, ut ante diximus, circa medium seculi duodecimi Eurardus adornaverat, argenteam fuisse; sed cum tempore Chailleyi abbatis ad conquirendas oblationes per pagos vicinos ritu solenni circumferretur, fractam esse, et ab hoc abbate reparatam: imo iterum subinde diffractam fuisse, cum abbatem ageret Nicolaus Forjot, qui eam denuo multo, quam ante, sumptuosius instaurari jusserit.*

12 *Solidius*

A *Ostensio capitis et repositio in aliam thecam elegantissimam.*

12 *Solidius est, quod idem ad annum* 1505 *de Forjoto narrat ex Camuzato, qui fol.* 153 *verso, ex vetusto codice cœnobii* S. Lupi *monumentum exscribit his verbis conceptum:* Anno Domini 1505, apostolicam naviculam gubernante Julio II, Rom. Pontifice; dum regni Francorum imperium moderaretur Ludovicus XII, præerat ecclesiæ Trecensi Jacobus Raguier episcopus reverendus. Is anno supradicto, die vero Aprilis 6, scilicet Dominica prima post octavas Paschæ, ad humilem venerabilis patris Nicolai Forjot, tunc abbatis monasterii S. Lupi Trecensis (viri sane litteris ac moribus, nec non rei domesticæ ac familiaris cura nominatissimi) supplicationem ex quodam veteri vasculo argenteo, pulcro et honesto, venerandum B. Lupi, Trecorum episcopi ac patroni, caput inter Missarum solemnia, postque Offertorium extraxit, populoque Trecensi ex tabulato, ad hoc in medio dicti monasterii templo disposito, magna cum religione monstravit. Hincque novum in vasculum, non minus pretiosum, quam magnificum, auro gemmisque decoratum, a prædicto venerabili patre Nicolao Forjot, dicti monasterii S. Lupi abbate, per quemdam argentarium fabrum Trecis commorantem, Joannem Papillon
B dictum, magna cum impensa fabrefactum, debito ac religioso apparatu honorifice transtulit, relicta in jam dicto vasculo inferiori dicti B. Lupi mandibula.

anno 1505 *solennissime facta,*

13 Decoraverunt personaliter et cum magna devotione venerati sunt sanctæ translationis actum venerabiles ac religiosi patres Carolus de Refuge monasterii Cellæ, Philippus de Bournaut Molismensis, Emundus Erardus S. Martini in Areis, Savinus Gillot Rippatorii, et dictus Nicolaus Forjot dicti S. Lupi, abbates: item circumspecti ac honorandi viri Nicolaus le Bacle decanus Trecensis, Ludovicus de Courcelles Brenæ, et Ludovicus Bude Arcyarum in ecclesia Trecensi archidiaconi, Joannes Millon officialis Trecensis, Joannes de Cellereis capicerius, et Stephanus de Refuge cellarius ecclesiæ collegiatæ S. Stephani Trecensis, cum aliis dictæ Trecensis et S. Stephani Trecensis ecclesiarum canonicis. Ministrabant divinaque cantica concinebant religiosi ac canonici hujus jam dicti monasterii Nicolaus Prunel Prior claustralis, Petrus Lespargnot thesaurarius, et Joannes Noan præpositus cum aliis suis canonicis tam domi quam ruri commorantibus.

C *quæ quotannis recolitur Dom. 2 post Pascha.*

14 Non defuerunt hujus inclytæ civitatis insigniores viri dominus de Fouion comitatus Deu gubernator, illustrisque principis domini Dorvali Campaniæ gubernatoris vicesgerens, Joannes Clemens generalis, Joannes Bazin particularis locum tenentes domini baillivi Trecensis, Guilelmus Huyard consiliarius, Antonius Huyard advocatus, et Simon Liborom procurator regii, Guilelmus Bruyer præpositus Trecensis cum Petro de Chaptis et Guidone Coiffard suis loca tenentibus, Nicolaus Marel fisci regii ordinarius receptor, itemque Hugo Lesprivier cameræ Trecensis scabinorum major, Joannes Saulnier vectigalium regiorum (taillias vocant) electus*, itemque Joannes Berthier, Michael Angenost, Joannes Richer, Antonius Vitel, Joannes Megrigny et Guilelmus Hay matricularii hujus ecclesiæ jam dictæ, itemque Guilelmus Mole et Joannes Tartier mercatores cum aliis insignioribus Trecensis civitatis viris plerisque, cumque plebis utriusque sexus et conditionis tam ex civitate quam ex agris maxima multitudine, quanta nec visa prius in prædicto monasterio. Tantaque fuit in Deum exultatio et ad B. Lupum patronum suum omnium devotio, ut nemo pio gaudio non lacrymaretur ad laudem Domini nostri Jesu Christi, qui glorificat Sanctos suos; cui cum Patre et Spiritu sancto honor, virtus et gloria in æternum. Amen. *Hæc ibi. Nos annuam celebritatis hujus memoriam apud Tricassinos servari, dudum notavimus in Prætermissis ad diem* 6 *Aprilis. Cousinetus addit, huic solennitati assignatam esse Dominicam* 2 *post Pascha.*

* an receptor

AUCTORE P. B.

Tres capsæ argenteæ reliquiarum S. Lupi Trecens.

15 *Porro ex dictis consequens est, ut præter indumenta pontificalia, reliquiarum* S. Lupi *in cœnobio illo, thecæ tres asserventur argenteæ, major videlicet, quæ maximam corporis partem continet; minor alia vetus, e qua caput eductum est præter inferiorem mandibulam, quæ in illa relicta est; ac Forjotiana tandem, quam ultimo memoravimus, quæque, ut paulo superius Camuzatus observat, exhibet* effigiem episcopi, quam duo angeli suffulciunt, totam fere argenteam et inauratam, operibusque encausticis superinductis et gemmis fulgentibus elegantissime adornatam, et eousque affabre factam, ut omnium quidem, qui ipsam perlustrarint et perspicaci oculo perlegerint, judicio, in nullo totius Galliæ delu- E bro cum ea imagine ob artificii subtilitatem componendum opus, quantavis elaboratum sit industria, inveniatur.

Ecclesiæ plures ejus nomine et reliquiis insignes.

16 *Neque mirum est, tanti Præsidem hunc suum fieri a Trecensibus, quando iis numquam defuit in rebus adversis, ut affirmat auctor Vitæ Gallicæ Ms., subdens id incitamento fuisse fidelibus non in vicinia modo Tricassium, sed inde etiam longe positis, ut hujus Sancti reliquias expeterent et quidam obtinerent, ejusque nomine suas Deo basilicas dedicarent; ut præsentis auxilium, si quid eis sinistri accideret, commodius implorarent.* Itaque factum, *inquit,* ut ecclesiæ nunc sint plures quam triginta cum intra diœcesim Trecensem, tum in remotis ab ea provinciis, quæ S. Lupum ut patronum celebrent titularem. Imo et S. Elegius, episcopus Noviomensis, suo tempore monasterium Novioduno vicinum instituit, cujus ecclesiam Deo consecravit nomine S. Lupi Trecensis; ita palam omnibus faciens suam erga hunc Sanctum devotionem. *De hoc cœnobio, quod posterius S. Eligii nuncupatum est, videri possunt Annales Benedictini tom.* I, *pag.* 354. *Quid, quod ipsi etiam in regno Neapolitano Beneventani non ecclesias ei solum erexerint, sed ejusdem* F *quoque in iis reliquias venerari se putent? Ita certe de Sancto nostro scribit Marius de Vipera in Catalogo Sanctorum ecclesiæ Beneventanæ ad diem* 29 *Julii:* Cujus sacrum corpus fuit Beneventum translatum, et in basilica ipsi dicata exstat sepultum, olim Benedictinæ familiæ addicta. Caputque ejus, in cathedrali in argentea theca inclusum, magna veneratione asservatur. Est et alia basilica eidem excitata extra civitatem, prope ubi de Serretella dicitur, a qua tota illa regio nomen habet. Quando translatio prædicta facta exstiterit, non est qui id doceat. Beneventanæ civitatis calamitatibus id adscribitur. *Ita Marius; qui si de corporis et capitis potiori parte velit intelligi, nemini post ea quæ hoc paragrapho dedimus, facile persuadebit, non confusos hic esse Sanctos synonymos, nostrumque adeo* Lupum *pro alio quocumque* S. Lupo *suppositum.*

§ II

AUCTORE P. B.

§ II. Elogia quædam Sancto nostro recitata, maxime a S. Sidonio Apollinari.

S. Eucherius comparat S. Lupum S. Paulo apostolo.

Quamquam ea, quæ huc usque produximus, publicæ erga sanctum hunc Antistitem jam cœlo receptum venerationis indicia, luculenta sunt meritorum ejus ac certissima testimonia; non pigebit hic tamen addidisse quædam ei elogia, cum viventi a coætaneis, tum a posteris defuncto consignata; quæ quidem etsi privata sint, sunt tamen eo tempore et ab iis auctoribus adornata, ut de veritate sinceritateque suspecta nemini videri possint. Tale est illud, quod habet S. Eucherius, episcopus postmodum Lugdunensis, sub finem libelli, quem de Laude eremi scripsit ad S. Hilarium; ubi solitudinem Lerinensem a viris sanctissimis, quos aluerat illa alebatque, commendans, Hæc habuit, *inquit,* reverendi nominis Lupum, qui nobis illum ex tribu Benjamin lupum retulit: *ac si aperte dicat: alterum ac redivivum in* Lupo *Paulum apostolum eremus hæc habuit; ita hujus ille mores, virtutes, ardorem lucrandarum* B *Deo animarum in sese expresserat. Quo quidem quid asseri possit illustrius, non video; maxime de illo, qui tum nuper admodum ex illa solitudine ad labores apostolicos erat egressus: scriptus est enim hic libellus postquam Hilarius pristinæ quietis amore ad Lerinum redierat, unde sub finem anni* 426 *cum S. Honorato concesserat Arelatem, ubi hunc in ecclesiæ sibi creditæ administratione non diu juvit; et antequam idem S. Hilarius ad S. Honoratum crebro invitatus reverteretur, aliquanto ante ejus obitum, seu diem* 16 *Januarii anni* 429; *scriptus est ergo anno* 427, *vel ad summum sequente; quando* S. Lupus *haud ita pridem factus episcopus, nondum in agro Domini excolendo illa præstiterat, quæ maximam deinde ejus nomini gloriam attulerunt.*

S. Sidonius Apollin. appellat patrem patrum, episcopum episcoporum, alterum Jacobum,

18 *Multo uberior est in ejus laudibus, qui multo posterius eas recensuit, S. Apollinaris Sidonius episcopus Arvernorum, Epistolarum lib.* VI, *epist.* I, *quæ sic habet:* Sidonius domino papæ Lupo salutem. Benedictus Spiritus sanctus et Pater Dei omnipotentis, quod tu pater patrum, et episcopus episcoporum, et alter seculi tui Ja- C cobus, de quadam specula caritatis, nec de inferiore Jerusalem tota Ecclesiæ Dei nostri membra superinspicis; dignus qui omnes consoleris infirmos, quique merito ab omnibus consularis. Et quid nunc ego dignum dignationi huic putris et fœtida reatu terra respondeam? Colloquii salutaris tui et indigentiam patiens et timorem, recordatione vitæ plectibilis adducor, ut clamem tibi, quod dixit Domino tuus ille collega: « Exi a me, quia homo peccator sum, Domine. » Sed si iste timor non temperetur affectu, vereor, ne Gerasenorum destituar exemplo, et discedas a finibus meis. Quin potius illud, quod mihi conducibilius est, colleprosi mei te proposita conditione constringam, ut aiam tibi: « Si vis, potes me mundare. » Qua ille sententia non plus de Christo, quid peteret, prodidit, quam, quid crederet, publicavit.

primum totius orbis pontificum.

19 Ergone, cum sis procul ambiguo primus omnium toto, qua patet, orbe pontificum; cum prærogativæ subjiciatur, cum censuræ tuæ attremat etiam turba collegii; cum in gravitatis vestræ comparationem ipsa etiam grandævorum corda D puerascant; cum post desudatas militiæ Lirinensis excubias, et in apostolica sede novem jam decursa quinquennia, utriusque sanctorum ordinis quemdam te conclamatissimum primipilarem spiritalia castra venerentur; tu nihilominus hastatorum antesignanorumque paulisper contubernio sequestratus, ultimos calones tuos lixasque non despicis, et ad extimos trahariorum, qui per insipientiam suam adhuc ad carnis sarcinas sedent, crucis diu portatæ vexilla circumfers, ac manum linguæ porrigis in conscientia vulneratis? Nosti, ut apparet, ex adversa acie sauciatos, Dux veterane, colligere; et peritissimus tubicen ad Christum a peccatis receptui canere; et evangelici pastoris exemplo non amplius lætaris, si permaneant sani, quam si non remaneant desperati.

morum normam, columnam virtutum, veram dulcedinem,

20 Te ergo, norma morum, te, columna virtutum, te (si blandiri reis licet) vera, quia sancta, dulcedo, despicatissimis ulcera digitis exhortationis contrectare non piguit. Tibi avaritiæ non fuit, pascere monitis animam fragilitate jejunam, et de apotheca dilectionis altissimæ, sectandæ nobis humilitatis propinare mensuram. Sed ora, ut quandoque resipiscam, quantum meas E deprimat oneris impositi massa cervices. Facinorum continuatione miser eo necessitatis accessi, ut is pro peccato populi nunc orare compellat, pro quo populus innocentum vix debet impetrare, si supplicet. Nam quis bene medelam æger impertiat? Quis febriens arrotanti tactu pulsum distinguat incolumem? Quis desertor scientam rei militaris jure laudaverit? Quis esculentus abstemium competenter arguerit? Indignissimus mortalium necesse habeo dicere, quod facere detrecto; et ad mea ipse verba damnabilis, cum imperem quæ non impleo, idem in me quotidie cogor dictare sententiam.

intercessorem Moyse non minorem,

21 Sed si tu inter me et illum, cui crucifigeris, Jesum Christum Dominum nostrum pro scelerum meorum populo, junior mage quam minor Moses, intercessor assistas, non ulterius descendemus in infernum viventes; nec per carnalium vitiorum incentiva flammati, ad altare Domini ignem diutius accendemus alienum. Quia, quamquam nos, utpote reos, gloriæ libra non respicit, satis tamen superque gaudebimus, si precatu tuo levare valeamus interioris hominis nostri, etsi non integrum ad remunerationem, certe vel cicatricatum pectus ad veniam. Memor nostri esse F dignare, domine Papa. *Hæc antistes ille sanctissimus, nec minus utique, cum alium laudat, sincerus; quam, cum se deprimit, humilis, respondebat epistolæ, qua* S. Lupus *collatam illi recens episcopi dignitatem gratulatus fuerat anno circiter Christi* 472, *ut infra videbitur. Epistolam vero illam* S. Lupi *suo etiam loco proferemus.*

episcopum incomparabiliter eminentem; dominantem vitiis omnibus.

22 *Dedit idem et alias tum ad Sanctum nostrum, tum ad alios litteras, in quibus eamdem constanter in eum venerationem suam, idem de sanctitate ejus ceterisque dotibus judicium profitetur: sic epistolam ejusdem libri quartam* S. Lupo *inscriptam orditur his verbis:* Præter officium, quod incomparabiliter eminenti Apostolatui tuo sine fine debetur, etsi absque intermissione solvatur, commendo supplicum bajulorum pro nova necessitate vetustam necessitudinem *etc. Sic ibidem epist.* XXV *ad eumdem, postquam laudasset epistolæ cujusdam a* S. Lupo *ad Gallum aliquem ad frugem et uxorem, quam male deseruerat, revocandum conscriptæ admirabilem*

AUCTORE P. B.

A *bilem efficaciam ac fructum, hæc subdit :* Quod superest, obsecramus, ut crebra oratione, per quam vitiis omnibus immane dominamini, nos quoque, sicut evangelicos Magos remeasse manifestum est, vel jam nunc per aliam viam morum in Beatorum patriam redire faciatis.

censorem tam in litteris quam in moribus sibi contremiscendum,

23 *Sic libro* IX, *epist.* II, *cum accusatus amice a* S. Lupo *fuisset jussusque se per epistolam copiosam defendere, quasi de violatis caritatis et amicitiæ legibus, eo quod volumen epistolarum, libris septem prioribus contentarum, sibi absolute non obtulisset, sed perlegendum tantummodo, ac tum alteri cuidam resignandum; ita factum purgat Sidonius, ut ipsam hic epistolam, nisi esset longiuscula, placeret exscribere; adeo multa complectitur, quæ ad Sancti nostri gloriam mirifice faciant. Ac primo quidem* Delicto, *inquit,* huic, quantulumcumque est, inter principia confestim supplico ignosci, diffidentiæ, et non superbiæ, fassus errorem: nam cum mihi rigor censuræ tuæ in litteris æque ut moribus sit ambifariam contremiscendus, fateor tamen, in voluminis ipsius operisque reseratu illam mihi fuisse plus oneri, quam prætenditis, caritatem : ... quandoquidem mortalium mentibus vis hæc naturalitus inest, ut B siquid perperam fiat, minus indulgeant plus amici.

omnibus episcopis a se prælatum, et merito,

24 *Deinde non ausus* Lupo *ipse per sese præ reverentia contradicere*, Dixisset alius, *inquit :* neminem tibi prætuli... Quem prælatum suspicabare, unius epistolæ forma contentus abscessit : .... tu, qui te quereris omissum, tribus loquacissimis paginis (*litteras intelligit, quarum primas dedimus, duas alias modo citavimus*) fatigatus, potius in nauseam concitaris... Adde quia etiam in hoc, quod forsitan non notasti, reverentiæ tuæ meritorumque ratio servata est; quod, sicut tu antistitum cæterorum cathedris, prior est tuus in libro titulus (*Libros sextum et septimum indicat, qui epistolas continent episcopis variis Gallicanis inscriptas, quarum ordine prima est ad* S. Lupum.) Illius nomen vix semel tantum, et sibi adscripta pagina sonat : tuo, præter tibi deputatas, frequenter illustrantur alienæ : *quod infra patebit. Tum inter alia significat (si tamen obscuram sententiam satis assequor) ideo se membranas suas per* Lupum *ad alium destinasse, ut hic eas a tam oculato censore perlectas emendatasque possit accipere :* Neque enim in iis, *inquit,* quæ tractaveris, ulla culpabitur aut distinctionum raritas, aut frequentia C barbarismorum. *Concludit tandem purgationem hanc suam, sed alieno nomine usurpatam, his verbis :* Hæc et his plura sors aliquis. Ego vero cuncta prætereo, et malo precari veniam, quam reatum, si hoc esse creditur, deprecari.

ut cui per annos 50 postpositi omnes fuerint;

25 Attamen, *inquit paulo inferius,* cum satis tibi, et quidem merito, (Quidnam enim [*tibi*] simile?) in omnibus cedam (quippe qui in alio genere virtutum jam per quinquennia decem non æquævis sacerdotibus tantum, verum et antiquis quoties collatus, antelatusque sis) noveris volo, ... pedem me conflictui tuo, si mutuo super amore certandum est, non retractaturum; quia cum in ceteris rebus, tum fœdissimum perquam est in dilectione superari. Quæ, velis nolis, certa professio convitiis tuis illis, cuncta sane blandimentorum mella vincentibus, non præter æquum reponderatur.

litterarum ac litteratorum fautorem eximium,

26 *Demum epistolæ finem imponens, id in sancto Præsule commendat, quod merito hodieque antistites imitentur omnes; ut litteras videlicet earumque studiosos impense foveant.* En litteras, *inquit,* tam garrulas ferme quam requirebas :... namque in audentiam sermocinandi quem non ipse compellas? *Exinde radio illum solari comparans, ex abditissimis terræ visceribus fontes elicienti*, Ita, *inquit,* si quos, Vir sacrosancte, studiosorum senseris aut quietos, aut verecundos, aut in obscuro jacentis famæ recessu delitescentes, hos eloquii tui claritas, artifice confabulatu dum compellat, et publicat. Sed quorsum ista; quid morarum est? Redeamus ad causam, super cujus abundante blateratu, quia pareo, precor, ut errata confessum veniæ clementis indultu placatus impertias : licet (quæ lætitia tua sancta, quæque communio) copiosus hilarere, si meæ culpæ defensio potius tibi scripta feratur, quam satisfactio. Memor nostri esse dignare, domine Papa. *Scripta hæc sunt biennio ante obitum* S. Lupi.

in sacra Scriptura exercitatissimum, etc.

27 *Epistolæ ad alios exaratæ, in quibus de ipso cum laude meminit S. Sidonius, variæ sunt; ut lib.* IV, *ep.* XVII *in qua Arbogastem, de sacris Litteris aliqua sciscitatum, remittit nominatim ad* inclytos Galliarum patres et protomystas Lupum *et Auspicium :* quorum doctrinæ abundanti eventilandæ nec consultatio, *inquit*, tua sufficit. E *Lib.* VII, *ep.* XIII *extollit Himerium, quod* sanctum episcopum Lupum, facile principem pontificum Gallicanorum... morum... imitatione restituit. *Itaque quidquid ibi de Himerio disserit, etiam* S. Lupo *congruere necesse est. Lib.* VIII, *ep.* XIV *Antiolii fidem auctoritatemque commendat ex eo, quod is* quondam in cœnobio Lirinensi Luporum concellita Maximorumque fuerit. *Ibidem ep.* XV *laudat* sanctum Anianum, maximum consummatissimumque pontificem, Lupo parem, Germanoque (*Autissiodorensi episcopo*) non imparem. *In Carmine* 16, *quod est Eucharisticum ad Faustum, inter maxima Lirinensis insulæ lumina recensetur* Sancta Caprasi vita senis, juvenisque Lupi.

Epistola Ruricii ep. Lemovic. non videtur ad ipsum spectare;

28 *Sunt, qui epistolam Ruricii, episcopi Lemovicensis, libri primi decimam apud Canisium Antiquarum lect. tom.* V, *pag.* 469, *ad hunc* Lupum *datam fuisse velint, quem in ea proinde Ruricius tenerrimo affectu compellet* pectus suum, dominum suum, flammam pectoris sui; *verum nihil istic occurrit, unde epistolam illam episcopo, ac non viro potius seculari inscriptam arguas, eloquentiæ tum tamen laude florenti, qualis per ea tempora, et quidem Lemovico haud paulo propinquior, erat Lupus ille, ad quem spectat epi-* F *stola S. Sidonii undecima libri octavi : huic certe aptius quadrant tituli* magnanimitatis, probitatis *etc., quibus in istis litteris insignitur.*

sed potius ad illum pertinet elogium Gregorii Magni:

29 *Cum hæc et Sanctorum et synchronorum de Antistite nostro judicia quis expenderit, nolet, opinor, multis ea posterorum privatis testimoniis onerari verius, quam confirmari; non possum tamen, quin unum saltem alterumve producam; atque illud imprimis, quod de* SS. Lupo *simul et Germano intelligendum esse ostendit Pagius in Criticis Baronii ad annum* 429 *num.* 5, *illud, inquam, quod habet S. Gregorius Magnus lib.* XXVII *Moral. cap.* VI, *ubi sacrum hoc illis adaptat vaticinium Job cap.* XXXVI *:* « Si voluit extendere nubes, quasi tentorium suum, et fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet » *ad quæ verba Gregorius :* Quod faciendum quidem Heliu vocibus audivimus, *inquit;* sed auctore Deo jam factum cernimus : omnipotens enim Dominus coruscantibus nubibus cardines maris operuit; quia emicantibus prædicatorum

dicatorum

AUCTORE P. B.

dicatorum miraculis ad fidem etiam terminos mundi perduxit. Ecce enim, pene cunctarum jam gentium corda penetravit. Ecce, in una fide Orientis limitem Occidentisque conjunxit. Ecce, lingua Britanniæ, quæ nihil aliud noverat quam barbarum frendere, jam dudum in divinis laudibus Hebræum cœpit Halleluia resonare. Ecce, quondam tumidus, jam substratus Sanctorum pedibus servit oceanus, ejusque barbaros motus, quos terreni principes edomare ferro nequiverant, hos pro divina formidine Sacerdotum ora simplicibus verbis ligant *etc. Confer hæc sis cum altera* S. Lupi *Vita, quam damus, cap.* III, *præcipue num.* 27.

et aliud laudantium Hugonis Flaviniacensis

30 *Ne quid vero de antiqua tanti Viri existimatione diuturnitas temporum detrivisse videatur, audi Hugonem, abbatem Flaviniacensem in Chronico apud Labbeum Biblioth. Mss. tom.* I, *pag.* 83, *ubi de S. Pulchronio agitur, veterum omnium laudes seculo* XI *coacervantem :* Erat tunc temporis in eadem urbe Tricorum beatus Lupus morum probitate celebris, sanctitatis dote insignis, pietate laudabilis, patientia mirabilis, sapientia conspicuus, caritate diffusus, spe longanimis, fide prædicabilis, gravitate venerabilis,
B
per zelum justitiæ erectus erga delinquentes, per compassionem proximus, in adversis patientissimus, in prosperis cautus; in quo omnis laus secure canitur. Hic in seculo annis septem cum uxore sua Piminiola, Sancti Hilarii Arelatensis episcopi sorore conversatus, Lirinense cœnobium expetiit; unde raptus ad pontificatum, eamdem gravitatem morum, eamdem humilitatis et vilitatis sectabatur continentiam, locato sibi in prospectu urbis monasterio, ubi cum his, qui secum aderant, divinis intendebat theoriis. Huic Magistro beatus Pulchronius in monasterio erudiendus a parentibus traditur *etc.*

§ III. Acta ejus antiqua, tum brevia, tum longiora, eorumque ætas et meritum.

Post Actorum epitomas, quæ solæ exstabant

Acta S. Lupi *non admodum pervulgata fuisse, aut certe nunc esse, ex eo conjicimus, quod eruditorum ejus præconum vix quisquam est hodie, qui aliud illorum aut citet aut sequatur exemplar, quam quod a Surio, sed* elimato passim *auctoris primigenii* stylo, *est editum. Ante*
C
illud sola publici juris erant Actorum (heu! nimis jam antea per se brevium) bina compendia : alterum in Speculo historiali apud Vincentium Bellovacensem lib. XX, *cap.* XVI, *et hoc quidem satis fideliter ex ipsis vetustis actis excerptum; alterum in Catalogo Sanctorum apud Petrum de Natalibus lib.* VI, *cap.* CLVI, *nescio, unde desumptum; paulo quidem Vincentiano succinctius, sed non paulo corruptius; idque sive nomina spectes propria, ut cum* S. Lupi *conjugem Punimolam appellat, atque hujus fratrem Germanum; sive ipsam historiam; ut cum eumdem* Lupum *biennio monachum fuisse statuit; cum illum, nondum episcopum, cum S. Germano per annum sistit in Britannia; cum obcæcatum prodigiose Tricassibus Attilam cum exercitu exhibet; cum.denique hujus Præsulis episcopatum annis quinque et viginti circumscribit : quamquam postremum hoc vitium non ipsius est Equilini, (in editione enim Vicentina anni* 1493, *quam habemus, recte exprimuntur anni* 52) *sed junioris typographi.*

32 *Fecit epitomes hujus utriusque cum brevitas tum discrepantia, ut Vita demum ipsa expeteretur ab omnibus; donec Surii tandem sagacitate atque industria emersit e tenebris codicum antiquorum; sed quanto limatior, tanto deformior : siquidem antiquitatem ut nativus color exornat, sic dedecorant pigmenta recentia. Vel sic tamen doctorum hominum judicio placuit, summaque adeo aviditate excepta est non ab exteris modo, sed ab ipsis etiam Trecensibus; ut qui hanc alteri, quam dudum in Officio recitare consueverant, non dubitaverint anteferre :* Historia ejus, *inquit de Sancto nostro Camuzatus, eruditus ecclesiæ Tricassinæ canonicus, in Promptuario suo fol.* 153, exstat apud Surium tomo quarto. Alia etiam habetur, sed minus sincere et venuste scripta, quæ in ecclesiis Tricassinæ diocesis legitur. *Eminentissimus Baro nius eamdem laudat in Annalibus ad an.* 451, *num.* 41, *ut* fidelissime scriptam; *et ad an.* 472, *num.* 15, Exstant, *inquit,* res gestæ (*apud Surium, quem citat in margine*) sancti Lupi, licet brevi compendio, omni tamen fide antiquitus ab homine ejus temporis scriptis traditæ. *Ac de fide quidem auctoris integerrima idem sentit Tillemontius, vir utique ad istiusmodi præconia minime præceps, Monument. Eccles. tom.* XVI, *pag.* 127.

D

ipsa tandem Acta produxit Surius, sed mutato stylo, quæ laudantur

E

nos eadem stylo primigenio

33 *Cum tamen idem Baronius ad an.* 451, *num.* 42 *de eodem scriptore Actisque sic habeat :* Subdit miracula ab eo (*S. Lupo*) tunc edita fidelissimus suorum temporum rerum scriptor; licet multa nimia brevitate transilierit : nisi forte mutilata habeantur, quæ exstant, ejus Acta : *satis insinuat, non ita satisfactum lectoribus a Surio fuisse, quin magnum reliquerit accenderit-que genuini, ex quo hauserat, fontis desiderium : id quod etiam aperte supra Tillemontius profitetur. Hunc nacti pridem nos amicorum beneficio sumus; atque utinam purum! neque enim vetustissima etiam inter se prorsus consonant exemplaria, ut ex tribus liquet, quæ habemus. Horum illud visum est optimum, quod simplicissimum, licet mendosissime scriptum in codice nostro membraneo Valcellensi ad diem* 29 *Julii; idemque exstat, ut nobis significavit P. Joannes Gamans noster, in Ms. Blauburano : alterum, quod a Gamansio descriptum accepimus* ex Bodecencis cœnobii, Ordinis regularium S. Augustini, diœceseos Paderbornensis Passionali pergameno Ms. insigni, mensis Julii fol. 131, *aliquanto comptius est, et ad Surii stylum propius accedit, ut illud hic ante oculos habuisse videatur; ceterum a* F
priori sic differt, ut sensu semper, et maximam quoque partem verbis ambo conveniant.

dabimus ex Mss.

34 *Tertium exemplar ex Mss. Accincti monasterii et Vallis Lucentis a Chiffletio nostro submissum est, idemque servari intelligo inter monumenta Cousineti ad S. Genevefam Parisiis. Hoc interpolatum esse ipso statim exordio patet : nam ubi priora duo exemplaria hæc tantum habent :* Beatissimi et apostolici viri, antistis Lupi, Vitam ex aliquantulo enarrare operæ pretium est; quoniam in operibus laudum suarum multiplex materia dicendi consurgit : *ibi in exemplari hoc tertio scribitur :* Beatissimi et apostolici viri, antistitis Lupi, Vitam ex aliquantulo enarrare conemur : etenim qualiter se Deo, tam in operibus bonis, quam in virtutibus, exhibuit, cunctis fidelibus discernere operæ pretium est; quoniam in operibus laudum suarum *etc. Idem, ut cetera prætereaam, apparet ex fine, qui in prioribus exemplaribus talis est :* Vitæ præsentis debitum solvens, spiritum emisit ad cœlum, dignis in terra

A terra laudibus excolendus. Unde nunc nobis, quo sublimis evectus est, præsidium gloriosus impendat; præstante Domino nostro J. C., cui est gloria et potestas per omnia secula seculorum. Amen: *in tertio autem talis:* Ab hoc seculo migravit ad Dominum, consecutus a Domino munus sibi promissum, atque gaudium accepturus æternum, beatum cœlo, suscipientibus angelis, intulit spiritum; corpus cum plebe catholica relinquens in tumulo, dignis atque angelicis laudibus excolendum; ubi præsenti tempore et usque in secula omnis plebs catholica, oranda meretur adipisci oracula, ut custodiatur Ecclesia catholica, et a gente eripiatur hæretica, et ad gaudia perveniat sempiterna; adjuvante Domino nostro J. C., qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen, *Equidem ejusmodi amplificationibus, tametsi antiquis, vel novellam Surii exornationem prætulerim; ut quæ multo sit moderatior. Itaque huic exemplari cum aliis conferendo non immorabimur, cum passim differat.*

De auctoris ætate ac fide.

35 *Primum igitur exemplar hic dabimus, tamquam ab omni fuco ornatuque præ ceteris alienum, atque adeo vetustissimum; reliquorum, si* B *quando notabilis fuerit, discrepantium addituri. Porro de scriptoris ætate non est, quod a Baronii sententia, supra num.* 32 *proposita, recedamus: quamquam nihil etiam occurrit, unde illam solide confirmemus. Itaque Tillemontius dum hujus anonymi fidem pro meritis extollit, ætatem caute dissimulat. Posset hæc fortassis ex ipsa Vita num.* 2 *utcumque colligi, nisi locus esset corruptissimus, nec satis aperte in majori, de qua mox dicemus. Vita restitutus cap.* VI, *num.* 57, *ubi hæc leguntur:* Subscriptis etenim ejus reserantibus discipulis, qui ejus in talibus semper adhæserant monitis, relatio ejus actuum tradita est posteris; quorum unus fuit Polochronius *etc.: quamquam enim hæc interpretatio innuere videatur, Acta* S. Lupi *antiquiora conscripta fuisse ab aliquo, qui cum discipulis ejus vixerit aliquamdiu, ab iisque didicerit quæ subinde, puta ante medium seculi* VI, *litteris commendaret: sensum tamen etiam hæc verba metaphoricum patiuntur, imo talem adjuncta videntur exigere; acsi dictum sit: Ipsa sanctorum ejus discipulorum opera, et crebra, quibus fulsere, miracula, manifesta sunt posteris Magistri præconia, et vitæ quodammodo ejus virtutumque luculenta relatio. Hic autem sensus si* C *in prima Vita umquam fuerit, usque adeo nihil ad assequendam biographi ætatem facit; ut etiam ab iis, qui modo scriberent, vere posset adhiberi. Ut ut est, antiquum hunc Scriptorem ac fidelem esse, constabit ex modo dicendis de Vita longiori.*

Vita altera S. Lupi longior

36 *Vitam* S. Lupi *longiorem seu majorem appello illam, qua olim in ejus Officio uti consueverant ecclesiæ Trecenses, aliæque ipsius nomine dicatæ. Hujus apographum exemplar unum habemus ex Ms. codice Ultrajectino S. Martini, alterumque in codice nostro pergameno P. Ms.* 14. *Dividitur utrobique capitibus undecim. Eadem asservatur Ms. Parisiis in cœnobio S. Genovefæ, et quidem notis copiosissimis illustrata a Jacobo Cousineto, Ordinis S. Augustini apud Trecenses olim canonico, qui eam, ex vetustissimis abbatiæ* S. Lupi *ibidem Mss. erutam, ad quinquaginta circiter Mss. extranea contulit, obtulitque nobis ultro ac perhumaniter anno* 1663; *incertum tamen, quam ob causam subinde non miserit. Eamdem vero esse cum nostra, didicimus ex P. Stephano Soucieto nostro, viro cum eruditione de omnibus, tum assiduis officiis de opere nostro optime merente: hic enim anno* 1728 *et textus aliquot nostros cum exemplari Cousineti contulit, et hujus notas omnes exscribi nobis curavit: ex quibus deprehendimus, tria tantum esse notabilia, inter Mss. nostra et Cousinetianum, discrimina: primum quidem, quod hoc minutius dividatur, puta in capita omnino unum et quinquaginta; secundum vero, quod in hoc legantur, quæcumque infra toto capite quarto inde transcripsimus, quia in utroque exemplari nostro prætermissa prorsus erant; tertium denique, quod in gemino Ms. nostro ad calcem Vitæ, num.* 62 *epiphonema quoddam adjiciatur, quod in Parisiensi non legitur.*

Camuzato parum placuit;

37 *Hanc Vitam, ut supra monuimus, breviori Surianæ postponendam duxit, qui utramque legerat Camuzatus, tanquam* minus sincere et venuste scriptam. *Et fol.* 295 *de ecclesia disserens, quæ nunc dicitur S. Martini in Areis, cum eam narrasset tempore, quo* S. Lupus *excessit e vivis, Deiparæ Virgini fuisse consecratam, idque ex hac eadem Vita, subdit illico:* Quod tamen asseveranter affirmare non ausim; quamvis illud in Ms. S. Lupi Historia scriptum legatur: longe enim post ejus obitum concinnata est, ut et stylus, temporibus consentaneus, satis indicat. *Patet hinc* E *viri, in antiquitatibus Trecensibus versatissimi, de hac Vita, scriptorisque fide judicium, candorque in monumentis patriæ discernendis tam rarus, quam severus.*

at Cousineto supra modum, tum in Ms. Parisiensi,

38 *Longe aliter de illa statuit Cousinetus tum alibi, tum præsertim tomo secundo manuscriptorum ab eo relictorum, et ad S. Genovefæ servatorum: ubi de Scriptoribus agit, qui de* S. Lupo *posteritati aliquid commendarunt, art.* 1: *ibi enim et Vitam hanc, et ejus auctorem mirificis extollit elogiis: ac Vitam quidem appellat* Historiam fidelissimam; viam certam et rectam; elaboratissimum opus, in quo nullum [*auctor*] errorem admisit, nullum dubium inclusit, a quo apocrypha omnia eliminavit et procul abegit, Historiam *denique,* quam ignoravit Baronius, et cujus tantum epitomen apud Surium legit et probavit. *Auctorem vero non semel nuncupat* scriptorem integerrimum, sapientissimum, gravissimum, meritissimum, clarissimum, studiosissimum, primum *inter historiæ S. Lupi scriptores* locum meritum, *utpote* qui primas egit et habuit in eodem opere; qui veritati studuit imprimis et brevitati; qui ab ipsismet S. Lupi discipulis audierit, quæ scriptis diligentissime commendavit, *etc.* F

tum in Vitæ Gallicæ S. Lupi Ms. præfatione;

39 *Cum hæc legerem, vix potui dubitare, quin ejusdem esset Cousineti, erga nos optime, dum vixit, affecti munus* Vita *quædam Gallica Ms.* gloriosi S. Lupi, episcopi et patroni Tricassium in Campania, hausta ex antiquis Mss. abbatiæ regalis, quæ ipsius titulo insignitur in eadem urbe, atque ex variis, qui de illo meminerunt, auctoribus aliis. *Hanc ille, opinor, ex Vitæ suæ Lucinæ, ex notarum, aliorumque monumentorum suorum congerie, compilandam, et pro illis, quæ promiserat, mittendam nobis judicaverit: tametsi ejus nomen, nescio cujus oscitantia, muneri non sit inscriptum. Conjecturam firmant primo titulus Vitæ jam datus, qui fere consonat cum titulo Vitæ ejus Latinæ Parisiis asservatæ: secundo annus, quo scripta notatur,* 1664, *qui annum proxime secutus est, quo monumenta sua Latina nobis addixerat: tertio totius Vitæ per capita* 20 (*tot enim sunt*) *decursus, ubique cum Vita Latina notisque in eam Cousinetianis, ad marginem aliquoties citatis, consentiens: ipsa denique Præfatio, quæ tota*

AUCTORE P. B.

tota pertinet ad extollendam defendendamque præ omnibus majorem illam S. Lupi *Vitam Latinam, quam ubique sequitur, licet aliunde nonnulla intermisceat, addatque. Præcipua porro, quæ pro Vita nostra majore omnibus præferenda in prologo illo producuntur, argumenta huc redeunt:*

ubi varia congerit argumenta.

40 *I. Virtutes* S. Lupi *viventis, elogia et veneratio defuncto statim undequaque tributa credere non sinunt, primigenia ejus Acta tam jejune conscripta fuisse, quam sunt apud Surium,* ubi vivæ ejus imaginis levis tantum adumbratio datur. *Quærenda sunt igitur alibi longiora simul et genuina. 2. Ubi vero ea potius inveniantur, quam ubi vivus mortuusque constanter floruit, hoc est in ecclesia Trecensi? Talia ergo censenda sunt, quæ istic olim in solennitatibus* S. Lupi *recitari consueverunt. 3. In his narratio est amplior, antiquior, verior, quam in omnibus compendiis; iis proinde omnibus præferenda est: et ampliorem quidem esse, per se patet; antiquitatem vero colligere est tum ex prisco Actorum illorum usu in ecclesiis ejus nomine consecratis, tum ex Hugone Flaviniacensi, qui ante annos sexcentos ex iis textum citavit; tum vel maxime ex his ipsis Actis* (*infra cap.* VI, *num.* 54;) *ubi auctor asserit, sese ab ipsis* B *Sancti discipulis audivisse, quæ narrat: denique veritati hanc magis congruere, liquet ex eo, quod compendia recentiora* S. Lupo *annum tantum unum in Lerino concedant; cum annos saltem quindecim debuissent numerare: Actorum vero longiorum historia tempus nullum definiat: deinde ex eo id etiam elucescit, quod eadem compendia tam ingratos fingant Trecenses statim post innoxium Attilæ discessum erga Præsulem ac Liberatorem suum; ut hic eorum a se defectione offensus, exsilium elegerit voluntarium; a quo non dicitur postea rediisse; ut adeo vel biennio post obiisse videri debeat, vel ad obitum usque per annos sex circiter et viginti gregem sibi creditum deseruisse; quorum hoc de Episcopo episcoporum incredibile est; illud autem apertissime falsum. Tanto ergo his verior auctor noster, quanto istis magis opposita narrat. Hæc ibi.*

quibus auctoris ejus ætatem et fidem.

41 *Sed horum priora duo argumenta quivis videt, quam parum urgeant: ad tertium reponi potest primo, ampliorem quidem esse historiam illam, quam sit alia, de qua superius egimus, sed plerumque verbis tantum aut episodiis aliunde accersitis; ceterum ad rei substantiam pauca admodum adjicere; ordinem quoque rerum eumdem presse sequi:* C *imo vel hoc ipso suspectam esse, quod sit amplior; cum historiæ, quando seorsim et ex professo scribuntur, crescere soleant sæpius, quam decrescere. Secundo, vel inde igitur colligi posse, longiorem breviori recentiorem esse; neque contrarium erui vel ex usu ecclesiarum Trecensium, vel ex Hugone Flaviniacensi, vel ex ipsis Actis majoribus: usus enim ille quam sit antiquus, non constat; quod vero textum ex his Actis descripserit Hugo in Chronico apud Labbeum in Biblioth. Mss. librorum tom.* 1, *pag.* 89, *inde consequi fatemur, ea seculo undecimo exstitisse* (*quod nemo negat;*) *at nequaquam, esse omnium antiquissima Imo vero non obscure indicat ibidem abbas ille Flaviniacensis, Acta illa longiora aliis esse posteriora: citat enim primo loco* Vitam beatissimi Lupi (*minorem nostram, ut putamus, licet verba non exprimat, quæ minus clara erant, sed sensum tantummodo;*) *tum subdit:* Testatur hoc et alius quidam præfati beati Lupi scripto virtutes replicans; *ita longioris Vitæ scriptorem designans, cujus deinde textum subjungit. Cur illum, obsecro, secundo loco reposuit; nisi quia posteriorem putavit? Quid est proprie* replicare scripto virtutes S. Lupi, *nisi antea scriptas uberius explicare?* D

justo amplius extollit;

42 *Denique quod auctorem hunc eruditus Cousinetus credat sua non ex priore scripto, sed ex ipso* S. Lupi *discipulorum ore excepisse, id collegit ex loco, quem supra citabam num.* 35; *at ille quam sit ambiguus, ibidem indicavi. Fac tamen, clarum esse, atque id aperte significare, quod relatio actuum* S. Lupi *posteris sit scripto tradita, idque reserantibus seu dictantibus ejus discipulis. Cedo, de qua relatione scripto tradita hoc affirmat; de suane, an de alia? Non de sua, opinor, si aliam agnoscit sua priorem: talem autem non agnoscit solum, sed etiam secutum se dicit: sic enim habet infra cap.* VI, *num.* 54, *ubi de* S. Lupi *gestis meminit:* Nonnulla vero incuria perierunt male servantium: pauca etiam in ore sunt hominum; sed quia adstipulationi non innituntur hagiographorum, quasi apocrypha eliminamus a compendio nostrarum litterarum *etc. Ut quid queritur, servata non fuisse Acta omnia, si nulla credat ante se scripta fuisse? Cur queritur, periisse Acta, si cum discipulis, eorum testibus ac spectatoribus vivebat? Quinam vero illi homines sunt, in quorum ore, cum ille scriberet, pauca ferebantur de Sancto, et quidem apocrypha? An* S. Lupi E *discipuli? Tandem quænam scribere se asserit auctor ille de Sancto nostro; an non illa, quæ* adstipulationi innituntur hagiographorum? *Potuitne disertius testari, non primum esse sese, qui de* S. Lupo *scripserit; sed alios præcessisse, quos ipse sit secutus? Horum autem præcipuum putamus illum fuisse, qui Vitam breviorem conscripsit: cum et hujus vestigia premat auctor longioris, et alia in antiquis codicibus nulla* S. Lupi *Vita compareat: nam compositam aliquam fuisse a Gilda Sapiente, non probant qui asserunt; ut ad diem* 29 *Januarii pag.* 954 *Majores nostri observarunt.*

cum seculo demum octavo senescente, aut nono scripserit.

43 *Jam de fide hujus scriptoris quid sentiendum, patebit ex sequentibus paragraphis et annotatis. Dabimus illum interim, qualis qualis est; ut quivis videat, quanti sit æstimandus. Et sane antiquum esse, non diffitemur; et quidem scripsisse videtur ante annum Christi* 889, *quandoquidem de* S. Lupi *translatione prima non meminit; et post editam, passimque, etiam in Gallia, vulgatam* Historiam gentis Anglorum, *quam seculo præcedente venerabilis Beda conscripserat: hanc enim, et non aliam ab eo citari cap.* III, *num.* 30, *certum videbitur conferenti ea, quæ narrat auctor* F *capp.* II *et* III, *cum Historia Bedæ lib.* I, *cap.* XVII *et seqq.: quamquam enim Bedæ nitorem brevitatemque, ut cetera solet omnia, garrulitate sua plerumque amplificet simul et inficiat; tamen identidem ad ipsissima Bedæ verba phrasesque relabitur, eaque describit, ut jacent: ut certissime Historiam Bedæ ante oculos habuisse dicendus sit; nisi alia ostendatur antiquior* Historia actuum Anglicorum, *quam Beda totidem verbis descriptam inseruerit suæ; et quæ quidem tam vulgaris olim in Gallia fuerit, quam eam fuisse innuit, quam assignat auctor noster his verbis:* cum scire volentibus in medio sit Historia actuum Anglicorum. *Scio equidem, Bedam hæc hausisse ex Vita S. Germani Altissiodorensis, et hujus etiam hic verbis uti: sed Vita illa appellari non potuit* Historia actuum Anglicorum; *atque adeo eam auctor noster vel non vidit, vel certe per titulum jam dictum indicare nec potuit nec voluit. Porro Scriptoris nostri nomen ignotum est: sed patria aut certe domicilio Trecensem fuisse, conjicimus ex cap.* VI, *num.* 59.

§ IV.

A

§ IV. Locus et annus Sancti natalis, parentes, educatio: nuptiæ.

S. Lupi patria Tullum in Lotharingia:

Juverit nunc *Acta sancti Antistitis tum antiqua, tum a recentioribus aucta sigillatim expendere; idque ordine, ut simul ad sua quæque tempora revocentur: sunt enim plura in iis observanda, quam ut referri inter annotata possint, nisi onerare potius Vitam utramque Ms., quam illustrare velimus. Quæritur ergo primum, ubi sit natus.* Ex urbe Leucorum, *inquit Vita prima; addit vero secunda*: Quæ nunc derivato vocabulo Tullum vocatur, *id quod etiam additur in prioris Vitæ Ms. passim interpolato Accincti monasterii et Vallis Lucentis.* Leuci *dicti sunt olim, qui tractum illum modernæ Lotharingiæ incolebant, qui fere Mosam inter et Mosellam fluvios, ubi alter alteri proximus est, continetur. His urbes duas ipse olim Ptolemæus in Geographia sua assignat,* Tullum *videlicet* et Nasium. *Tullum tamen in priore Vita per* urbem Leucorum *designari potius, quam Nasium, auctori majoris Vitæ facile* B *concessero; tum quia urbs erat præcipua et Leucorum caput, tum quia antonomastice et* Leucia *et* civitas Leucorum *in vetustis monumentis appellata legitur; ut videre licet apud Valesium in Notitia Galliarum ad vocem* Tullum. *Inscitiam tamen aliquam arguere videntur addita illa,* Quæ nunc derivato vocabulo Tullum vocatur; *quasi vero diu post* S. Lupi *tempora vocitari Tullum cœperit; quæ fuit eo nomine a seculo saltem æræ Christianæ secundo celeberrima.*

annus natalis ejus circiter 383:

45 *Annum Sancti natalem neutra exprimunt Acta; hinc variatur inter neotericos. Sammarthani in episcopis Trecensibus, dum illum aiunt* quinquaginta duobus annis natum ad episcopatum Trecensem assumptum fuisse, *eoque annis totidem functum, transiisse ad Christum anno* 479, *natum censent anno circiter Christi* 375; *sed nihil afferunt, quo dicta stabiliant. Tillemontius monument. eccles. tom.* XVI, *pag.* 127 *nativitatem ejus contra differt usque ad finem circiter seculi quarti; credo, quia sic ejus chronologiam satis commode poterat ordinare; maxime cum se putaret anno tantum uno opus habere ad circumscribendam vitam ejus in insula Lerinensi monasticam, de qua re dicetur inferius: certe nullum* C *aliud reperio pro hac sententia fundamentum. Nobis non improbabilis apparet annus, quem adstruit in notis ad Vitam Ms. Cousinetus, Christi* 383; *cum et totam Vitæ chronologiam reddat magis verisimilem, ut videbimus; et aliqua saltem auctoritate nitatur: nam nota* 1 *in caput* LI *pro ea citat* vetustum quemquam codicem inter *cœnobii sui* plutearios, *qui sic habeat*: Obiit autem sanctissimus ille Pontifex (*Lupus*) plenus dierum, ætatis suæ anno nonagesimo sexto, expletis ab Incarnatione Domini quadringentis septuaginta novem annis. *Deme* 96 *a* 479, *et annum habebis vel natalem vel natali proximum* 383. *Ceterum candide fateor, maximam non esse istius codicis auctoritatem; cum in eo superioribus verbis hæc satis inepte (forte ex majori Vita) subdantur*: Anastasio tenente monarchiam; mutavitque terrea cælicis, fruens gaudio divinæ majestatis: *Anastasius enim imperare primum cœpit anno* 491.

parentes ejus et prosapia;

46 *Patrem* S. Lupi *Mss. nostra tam Vitæ minoris, quam majoris exemplaria* Epyricum, Epyrichum, Epirichium, Epirrichium *nuncupant, præter Valcellense, quod habet* Hebricium; Epyrichium *quoque in suis Mss. legi testatur Cousinetus; nusquam* Epirochium; *ut appellatur apud Surium et qui eo sunt usi recentiores passim omnes. De matre ejus nihil scitur, et ipsum nomen ignotum est; quidquid eam Savaro sororem fuisse suspicatur S. Germani episcopi Autissiodorensis, quod ne Cousinetus quidem ipsi assentitur. Nobilem tamen imprimis utrumque parentem innuit Vita prior, dum Filium asserit fuisse* familiæ primum, *sive ea præ aliis illustrem. Hinc, opinor, auctor secundæ Vitæ collegerit, Sanctum nostrum* parentibus linea regalis exortum propaginis; *et, quia reges in Galliis non invenerat, in vicina illos Britannia quærendos putaverit, addens,* propagatum *fuisse* regio stemmate in pago Britannico pollentibus. *Sequitur hunc tum in notis ad Vitam illam, tum in Vita Gallica Ms. Cousinetus, operose contendens, fieri potuisse, ut* S. Lupi *majores, Christianam amplexi religionem, ad vitandas persecutiones, in Gallias ex insula Britanniæ commigraverint; cum id multos fecisse, Gildas aliique testentur. Non diffiteor equidem, id fieri potuisse; sed ut omnino factum esse credam, testem ergo magis idoneum; maxime cum nihil* E *hujusmodi vel in Vita antiquiore, vel apud Sidonium, vel in ullis Britannorum monumentis reperiam: et hi quidem tametsi Præsulem hunc sanctissimum tanquam Catholicæ in Britannia fidei vindicem, sacris aliquando Fastis suis, teste Alfordo in Annalibus ad annum* 479, *adscriptum habuerint; a se tamen esse oriundum hactenus ignorarunt. Et cedo mihi reges ante seculum quintum in ea Britanniæ parte, quæ Romano parebat imperio.*

frater, Vincentius, Lerinensis aliquando monachus:

47 *De Sancti fratribus aut sororibus Acta neutra meminerunt: at unum saltem ipsi fratrem germanum fuisse, nomine Vincentium, qui asceticam deinde vitam cum eo in solitudine Lerinensi aliquandiu coluerit, ex S. Eucherio discimus in epistola, de qua supra* § 2, *num.* 17 *mentionem fecimus, de Laude eremi pag.* 40; *ubi de Lerina,* Hæc habuit, *inquit,* reverendi nominis Lupum...; hæc habuit germanum ejus Vincentium, interno gemmam splendore perspicuam. *Sed quis iste Vincentius? Idemne cum S. Vincentio, qui presbyteri Lerinensis titulo scriptisque celebratur; an alius? Hoc enim die* 24 *Maii, quo de priori est actum, huc Papebrochius indiscussum remisit. Res est sane obscura, sive nomen, sive monaste-* F *rium; sive tempus consideres, quæ utrique (si duos tamen esse voluerimus) communia statuere necesse est. Unum faciunt Saussayus in Martyrologio ad diem* 24 *Maii, Baluzius in* Notis ad Vincentium Lirinensem, *a se editum Parisiis anno* 1669, *pag.* 431, *aliique eruditi non pauci, id supponentes potius, quam probantes; quibus etiam Cousinetus in notis ad Vitam Ms. adhæret nota* 3 *in cap.* VI, *pro se citans* Lectionarium novum regalis ecclesiæ S. Lupi in festo S. Lupi Lectione IV, *et* Breviarium Tullense, editum anno 1624, *ad diem* 24 *Maii. Sed hæc recentia sunt: nam in Breviario Tullensi, quod habemus, anni* 1535 *nullus apparet illo die Vincentius.*

non ille [illegible]

48 *Contra, diversum fuisse Vincentium vulgo Lerinensem, a nostro, censet Tillemontius tom.* XVI, *ubi de* S. Lupo, *pag.* 128; *idque quia Vincentius,* S. Lupi *frater, jam Lerinensis esse desierat anno Christi* 427, *æque atque ipse* Lupus, *ut ex citata mox epistola S. Eucherii patet: Vincentius autem ille, quem Gennadius appellat* apud

monasterium

AUCTORE P. B.

monasterium Lerinensis insulæ presbyterum, (*utique quia talis erat, cum illam disputationem scriberet, quam ipsi Gennadius attribuit*) *disputationem suam seu Commonitorium adversus hæreseon novationes composuit, ut ipsemet indicat apud Baluzium pag.* 365, *triennio ferme post concilium,* quod in Asia apud Ephesium celebratum est VV. CC. Basso Antiochoque consulibus; *id est anno Christi* 431 : *non ergo noster ille Vincentius fuisse videtur, cum annis antea quinque Lerino excesserit. Norisius quidem Hist. Pelagianæ lib.* II, *cap.* II *contendit, Vincentium, Commonitorii auctorem, non ideo a Gennadio* Lerinensis insulæ presbyterum *vocari, quia in illa insula monachus exsistens scripserit; sed quia ad eam posterius accesserit, in eaque mortuus sit ac sepultus. Quod si verum est, eluditur, fateor, argumentum pro amborum diversitate jam positum, dicendo, Vincentium nostrum vel ad Lerinum rediisse, exemplo S. Hilarii, post annum* 434, *vel etiam Lerinensem a Gennadio nuncupari, quia Lerinum, antequam scriberet, incoluisset.*

qui Commonitorium in Lerina scribebat an. 434;

B

49 *At enim nego, Vincentium nostrum eo rediisse, cum id nemo affirmet, nec probare potuerit Norisius : nego, Vincentium scriptorem a Gennadio, qui eodem, quo ipse, seculo Massiliæ floruit, Lerinensem vocari, qui in Lerino non scripserit : aliter enim sonant Gennadii verba, aliter ab omnibus ante et fere etiam post Norisium intellecta sunt. Et sane levis est ratio, qua novellam suam de hac re sententiam tuetur ; dum ait, auctorem Commonitorii ipso statim initio se monachum quidem fateri cum scriberet, at non Lerinensem : sunt enim hæc ejus verba* : Locus autem (*hortatur nos ad scribendum ;*) quod urbium frequentiam turbasque vitantes, remotioris villulæ, et in ea secretum monasterii incolamus habitaculum. *At* in Lerina, *subdit Norisius,* nulla villa erat :... antequam enim S. Honoratus...Lerinam appelleret, hæc a nullo habitabatur ; *id quod probat ex Hilario in Vita S. Honorati. Sed quodnam hoc argumenti genus est* : In Lerina nulla villa erat, antequam S. Honoratus Lerinam appelleret, sub finem scilicet seculi quarti vel initium quinti : ergo nec ulla erat anno 434, quo scribebat Vincentius? *An non passim cœnobia villarum juxta se urbiumque excitandarum occasio fuere ? Tum quis dicat, auctorem illum, sicut celare lectorem voluit nomen suum, adscito nomine Peregrini, ita non voluisse etiam obscurius designare Lerinam suam,* villulam *eam* remotiorem *appcllando? Adi Baluzium citatum pag.* 432. *et Tillemontium tom.* XV, *nota* 2 *in Vincentium Lerinensem, pag.* 860. *Gennadium ergo sequimur juxta veterem eruditorum et obviam interpretationem ; Vincentium vulgo Lerinensem, Commonitorii scriptorem anno* 434 *Lerinam incoluisse dicimus : illumque proinde a nostro, qui jam anno* 427 *inde abscesserat, diversum fuisse statuimus.*

C

sed alius : et forte S. Vincentius ep. Sanctonensis.

50 *Quod si quis roget, quis tandem ergo fuerit, aut quo ex insula Lerinensi contulerit sese Vincentius* S. Lupi *germanus ; respondeo, minus patere, quid esse tum cœperit, quam quid esse desierit; nec facile inter alios plures ejusdem ætatis Vincentios nostrum posse designari. Quia tamen ipsum laudat S. Eucherius tanquam* interno gemmam splendore perspicuam, *id est, ut ego quidem interpretor, scientia ac sanctitate, quæ* interna *sunt ornamenta, inter coætaneos eminentem ; crediderim illum, item ut Fratrem aliosque, qui ex eodem asceterio tum temporis prodibant, episcopum electum fuisse, et quidem Sanctonensem, ac deinde Sanctorum albo adscriptum. Conjecturam hanc injicit Prosa vetus in laudem S. Honorati aliorumque Sanctorum, qui Lerinam aliquando coluerunt, apud Vincentium Barrali in Chronologia Lerinensi parte* I, *pag.* 29 ; *ubi S. Vincentio statim adjungitur* S. Lupus *in hæc verba* : Vincentius Sanctonensis, Lupusque Trecensis, Atque Justus Lugdunensis Fuerunt antistites. *Idem* S. Vincentius episcopus Sanctonensis *inter Sanctos, olim apud Leridam cultos, sed quorum nunc neque festum anniversarium, neque Acta sciantur, recensetur e vetusto catalogo ibidem, parte* II, *pag.* 149. *Nec refert, quod apud Sammarthanos non appareat S. Vincentius in serie episcoporum Sanctonensium ; cum in illa serie desiderentur plurimi usque ad seculum sextum episcopi.* D

Alistichius Lupi patruus ; an et magister?

51 *Habuit et patruum* S. Lupus, *in plerisque exemplaribus Cousinetianis* Alistichium *nuncupatum : nam in sola, inquit, epitome vocatur* Lustricius. Alistichium *in brevioribus Actis legit etiam Surius, et sic habent bina exemplaria nostra Mss. majoris Vitæ ; at minoris, Bodecense nominat* Alysticum ; *Valcellense et Accinctinum*, Listicium. Patruo æque familiæ meritis decorato *junior adhuc* Lupus, *post obitum patris,* scholis traditur, rhetoricis imbuitur (*vel* imbuendus) studiis ; *ut est in Vita priore. A quo traditur ? A patruo, opinor, pupilli tutore. At cui traditur litteris imbuendus? Ipsine eidem patruo ? Vix credo. Quis enim virum* familiæ primum *facile sibi suadeat ludimagistrum fuisse? Malim ergo legere* : Ab Alistichio patruo scholis traditur *etc. Atque in hanc sententiam si non legit, saltem interpretandum censuit hunc locum Surius. Auctor interim secundæ Vitæ hæc ita exposuit, ut ipsi patruo, quem proinde philosophum facit, imbuendum Puerum traditum fuisse narret* : *nihil tamen de* scholis *meminit* ; *credo, ne patruum, quem regio stemmate propagatum asseruerat, nimis inepte continuo pædotribam cogeretur fateri. Ceterum de Alistichio nihil alibi legimus ; uti neque de Sancti cognatis aliis : nam de S. Germano Autissiodorensi, quem ei fratrem dat apud Usserium de Primordiis Britan. eccles. cap.* XI *Claudius Menardus ; Petrus vero Equilinus cognatum, unde sit haustum, nescimus, nisi posterior id acceperit e Vita secunda, quæ cap.* I, *num.* 3 *quid simile videtur innuere.* E

An S. Germani ephebus, an comes Trecensis fuerit S. Lupus :

52 *A scholis et eloquentiæ laude ad nuptias* S. Lupi *transit auctor Vitæ brevis : at longioris scriptor prius eum inter ephebos collocat in aula S. Germani ducis, qui deinde episcopus fuit Autissiodorensis. Sed hoc narrat iterum ipse solus, et epitome, nescio quæ, citata apud Cousinetum in notis ad Vitæ Ms. cap.* 3. *Silent antiquiores, qui de SS. Lupo Germanoque scripserunt. Eamdem ergo res hæc fidem meretur quam aliæ eadem unice auctoritate infra subnixæ* : *atque imprimis quod ab eodem duce Germano comes creatus ibidem num.* 4 *dicitur anno circiter quarto post nuptias, de quibus mox agemus, cum Pimeniola celebratas* : *nam Cousineto, qui hanc assertionem non tuetur modo, sed etiam explicandam censet de comitatu Trecensi, qui Sancto nostro collatus hic fuerit, probandum erat, recentiora non esse, quam hæc ipsa sint Acta, testimonia quæ profert* ; *puta* sigillum vetus abbatiæ S. Lupi Trecensis, quod utrimque celatum exprimit ex utraque parte sanctum Lupum, in altera cum ornamentis pontificalibus gladium, acie in terram demissa, F

manu

A manu gestantem, cum inscriptione : SIGILLUM CAPITULI S. LUPI TRECENSIS ; in altera vero parte eumdem Lupum designat in equo laxatis habenis admisso, equestri habitu gladium in aerem vibrantem ; cujus est inscriptio : SANCTUS LUPUS, COMES TRECENSIS. *Sane vox* Capituli *hoc sensu accepta, prisca non redolet Ecclesiæ secula. Aliud testimonium ex litteris Henrici, comitis Trecensis, anno* 1161 *datis apud Camuzatum fol.* 307 *depromit, in quibus fit mentio* dominii, quod in civitate Trecensi antiquitus B. Lupus habuit confessor gloriosus, *et recognoscitur* signum et memoria ipsius antiquæ dominationis. *At hæc referri possunt vel ad* S. Lupum *episcopum, vel ad ecclesiam ejus nomine consecratam ; sæpe enim per nomen Sanctorum designantur eorum ecclesiæ, et quæ ad eorum ecclesiæ dominium pertinent, ad ipsorum dominium pertinere dicuntur. Adde, nihil ibi de* S. Lupi *comitatu legi; et ut legeretur, instrumentum esse seculi duodecimi.*

quando, et quam sponsam duxerit:

53 *De conjugio* S. Lupi *cum Pimeniola, S. Hilarii episcopi subinde Arelatensis, de quo ad diem* 5 *Maii est actum, sorore, utraque consentiunt Acta; licet aliter atque aliter sponsæ nomen exprimant Mss.* Pimeniolam *in suo legit Surius, Vincentius* B *Bellovacensis Spec. hist. lib.* XX, *cap.* XVI, *Mss. nostra Valcellense ac Bodecense: at Ms. Accinctinum habet* Pimiolam; *Petrus Equilinus,* Punimolam ; *bina majoris Vitæ exemplaria, alterum* Pinniolam, *alterum* Pynniolam ; *apud Cousinetum vero* Piminiolam. *Est hæc nobis aliunde prorsus ignota ; at multo ignotior Equilino, ut qui eam S. Germani Arelatensis, qui nullus fuit, inepte facit Sororem. Quo autem tempore initum fuerit hoc matrimonium, siletur in Actis; hinc recentiorum dissensio, ut Cousineti in notis ad Vitæ Ms. caput* IV, *qui illud refert ad annum Christi* 403 ; *et Bailleti in Legenda Gallica, qui adscribit anno* 417 ; *et hic quidem nullam addit rationem, cur ita statuat ; ille vero id facit, quod aliter conjugii septennium, quod adstruunt Acta, invenire non potuerit ante secessum* S. Lupi *in insulam Lerinensem, quam contigisse vult anno Christi* 410 ; *de quo posterius convenietur. Nos rem, ut est, malumus incertam atque indefinitam relinquere ; modo et post annum* 403 *et ante annum* 417 *contigisse dicatur : post annum, inquam,* 403; *quia cum S. Hilarius alterum tunc tantum ætatis annum ageret, nec sciatur multos habuisse fratres aut sorores, non apparet, sororem* C *tum illi fuisse nubilem: ante annum vero* 417; *quia videtur* S. Lupo *post expletum in conjugio septennium, et ante susceptum episcopatum, temporis quantum potest in Lerino dandum esse ; ut suo loco videbitur.*

an cum ea perpetuam continentiam,

54 *De liberis ex illo matrimonio susceptis nihil scitur. Laudatur vero in antiquiori Vita Pimeniola* a sensuum maturitate et studio verecundi pudoris. *At in secunda Vita crescit oratio, dum ambo conjuges num.* 5 *perpetuam dicuntur servasse virginatem. Longius etiam progreditur Cousinetus tum in notis ad majorem illam Vitam Latinam; tum in Gallica, quam ipse sine dubio composuit, manuscripta, cap.* II, *ubi ait, ambos ab initio contractatarum nuptiarum castitatis perpetuæ votum consensu mutuo nuncupasse, idque hortatu S. Hilarii, fratris Pimeniolæ. Verum hic optimi atque eruditi viri parum cauta fuit sedulitas : nuptias enim has ille celebratas asserit anno* 403 ; *Hilarium vero certum est tunc infantem tantummodo fuisse bimulum. Decepit illum epistola cujusdam Hilarii ad S. Augustinum Hipponensem, quæ in editione Benedictinorum Parisiensium tomo secundo legitur inter Augustinianas ducentesima vigesima sexta, et in fine sic habet :* Sciat sanctitas tua, fratrem meum, cujus maxime causa hinc discessimus, cum matrona sua ex consensu perfectam Deo continentiam devovisse. Unde rogamus sanctitatem tuam, ut orare digneris, quo hoc ipsum in eis Dominus confirmare et custodire dignetur. *Hæc omnino Cousinetus S. Hilarii Arelatensis verba de* S. Lupo *ejusque conjuge Pimeniola putavit esse.* AUCTORE P. B.

mutuo voto consecratam Deo, servaverit.

55 *Sed epistolam illam Hilario Arelatensi adscribi non posse, post Bellarminum, Labbeum, aliosque, nos ipsi ostendimus die* 5 *Maii in Appendice ad ejus Acta. Idem operose facit Tillemontius tom.* XIII, *nota* 91 *in S. Augustinum ; et tomo* XV, *ubi de S. Hilario Arelatensi, cap.* II, Res hæc est, *inquit,* de qua neminem nunc eruditum ambigere credimus. *Fac tamen, S. Hilarii Arelatensis hanc esse ; fac, ab eo* S. Lupum *ac Pimeniolam designari, et quidem* fratrem *appellatum esse, cum esset levir ; illam vero* matronam, *cum esset Hilarii germana soror : ne sic quidem Cousineto suffragari potest hic locus : non enim asserit, conjuges matrimonio numquam usos fuisse, et in ipsis nuptiis perfectam Deo continentiam devovisse.* E *Adde, ridiculum videri posse, si anno demum* 429 (*tum enim epistola scripta est*) *hoc est, biennio post initum a* S. Lupo *episcopatum, S. Hilarius, tamquam rem novam, S. Augustini precibus commendaverit votum continentiæ, quod juxta Cousinetum Sanctus noster cum sponsa fecisset anno Christi* 403, *sive ab annis omnino viginti sex. Sed quid opus est hic plura dicere? Fatemur ergo, nullam esse virtutem tam eximiam, ut negari de Viro debeat,* in quo, *ut supra monebat Hugo Flaviniacensis,* omnis laus secure canitur ; *ut asseratur tamen res adeo singularis, ut est virginitas in conjugio et quidem voto consecrata, de qua nec auctor antiquioris Vitæ, nec S. Sidonius Apollinaris, nec alii ejus præcones meminerint, nescio an majoris Vitæ sufficere possit auctoritas ; quamquam nec ista de voto mentionem facit. Certe idem Hugo, qui majorem illam Vitam, ut ante vidimus, æque ac minorem legerat, tot inter congesta sancti Præsulis elogia, virginitatem ejus conjugalem non attigit.*

§ V. Ejusdem vita monastica apud Lerinenses ; primordia episcopatus ; legatio in Britanniam cum S. Germano ep. Autissiodorensi. F

S. Lupus secedit in eremum Lerinensem;

Septimo conjugii anno, *juxta Vitam utramque,* par illud sanctum, instigante Domino, se ad conversionem hortatu mutuo contulit. *Et Pimeniola quidem quo se receperit, ignoratur ;* Lupus *vero* relicto patrio lare, cunctisque mundanæ cupiditatis nexibus destitutus, evangelicæ perfectionis exempla sectatur, virumque eximiæ sanctitatis,... S. Honoratum (*uxoris suæ consanguineum, ut colligitur ex Actis SS. Honorati et Hilarii*)... credidit expetendum, abbatem primæ habitationis in solo Lyrinensi : cujus nempe instructione cervice subdita jugum dominicæ servitutis excepit, omnium vigiliarum abstinentiarumque dogmatibus institutus. *Quibus verbis satis diserte exprimitur institutum ejus apud Lerinenses monasticum, idque sub S. Honorato abbate ; adeoque*

AUCTORE P. B.

adeoque ante finem anni 426, *quo ille abbatis officium cum archiepiscopatu Arelatensi commutavit. Sed quamdiu ante? Vix anno toto, si recentiores plerosque audimus, qui Vitam Sancti vel in solo Surio, vel etiam in epitome Vincentii Bellovacensis legere potuerunt: nam cum utrobique anno tantum uno dicatur in Lerino degisse, quando ad insulas Trecenses evehebatur; evectus autem ad has fuerit adulto, ut mox patebit, anno Christi* 425, *sequitur, si Surio Vincentioque standum est, ut vix ante finem anni* 426 *ad insulam illam accessisse putandus sit.*

in qua non fuit per annos 15 aut ultra;

57 *Ab his plurimum dissidet Cousinetus in Vita Gallica Ms. et in notis ad Latinam nostram Ms. secundam: contendit enim, non unum annum, non duos (quot adstruit Equilinus) in secessu Lerinensi positos a* Lupo *fuisse, sed ut minimum quindecim: quippe qui secundum Acta longiora cap.* 1, *num.* 5 *Lerinum aditurus, comitatum Trecensem S. Germano, etiam tum duci, reddiderit; Germanum autem cum Georgio Viole in Vita S. Germani Gallica cap.* XXIV, *putat ducatui renuntiasse anno* 410, *aut certe non serius; unde nec serius differri posse existimat discessum* S. Lupi *ad solitudinem Lerinensem. Non placet* B *hæc opinio, quod ex ea sequatur alia jam refutata de nuptiis anno* 403 *celebratis. Responderi igitur potest primo, de dignitate comitis ejusque restitutione Germano duci facta solum testari auctorem Vitæ secundæ; nec hujus eam esse auctoritatem, ut satis in illa secure liceat acquiescere. Deinde ex Constantio, Actorum S. Germani scriptore antiquissimo integerrimoque, liquere, ducatui non renuntiasse Germanum, nisi paulo ante obitum S. Amatoris, qui incidit in annum Christi* 418 *juxta dicta ad diem* 1 *Maii pag.* 51. *Ergo, ne Vitæ quidem secundæ insistendo, cogimur* S. Lupum *ante annum Christi* 417 *in Lerino sistere. Neque vero argumenta Violii ad vim disertæ Constantii historiæ hoc loco afferendam adigunt; petuntur enim ex chronologia Vitæ Sanctorum Simplicii ep. Augustodunensis, et Patricii Hibernorum Apostoli: quæ talis est, ut ex Constantio emendari debeat, utpote inferioribus longe momentis, ne dicam aperte falsis, subnixa; ut videsis ad dies* 17 *Martii, ubi de S. Patricio; et* 24 *Junii, ubi de S. Simplicio est actum. De hoc etiam consuli possunt vel Monumenta ad hist. eccl. Tillemontii tomo* X, *nota* 2 *in S. Simplicium, vel Gallia Christiana in episcopis Au-* C *gustodunensibus tom.* IV *editionis novissimæ; ubi Violii chronologia plane subvertitur. Plura de his, cum de S. Germano tractabitur, die* 31 *hujus mensis.*

sed neque per annum tantummodo,

58 *Minus displicet alterum Cousineti argumentum, quo id saltem conatur evincere, ne uno tantum, alterove anno Lerinense asceterium tenuisse* S. Lupus *credatur: plus enim aliquid ait exigere S. Eucherium citatum supra, cum illum inter sex, quos nominatim appellat, Lerinæ primipilos ab ipso fundatore tertium recenset. Idem de S. Apollinari Sidonio dicendum carmine* 16 *ad Faustum; ubi inter præcipua ejusdem insulæ decora, quorum pauca nomine compellat, in ipso statim principio numeratur* Sancta Caprasi vita senis, juvenisque Lupi: *et lib.* VIII, *epist.* XIV, *ubi Antiolum commendat, quod olim in cœnobio Lerinensi fuisset* Luporum concellita Maximorumque, *quasi duos illos nominando, omnes nominaret, quorum ibi præ reliquis eluxissent virtutes: et in epistola ad ipsum Sanctum, quam* § 2 *totam dedimus, num.*19; *ubi vitam ejus in Lerino, ac deinde in episcopatu ductam commemorans, addit:* Utriusque Sanctorum ordinis (*monastici videlicet et episcopalis*) quemdam te conclamatissimum primipilarem spiritalia castra venerentur. *Hæc sane elogia, non unius anni tironem monachum, quantumvis excellentem (Quos enim novitius fervor non per annum facile unum excellere patiatur?) sed constantem ac probatæ diutius in ea possessione virtutis arguunt.* D

quem nescimus unde Surius hauserit, contra Mss. nostra omnia.

59 *Et vero unde vel Surius, vel Vincentius Bellovacensis annum illum unum descripserint, nescio. Nullum certe tempus definitur neque in tribus exemplaribus nostris Mss. Vitæ minoris; neque in ullis majoris Vitæ, cujus auctor haud dubie minorem ante oculos habuit; neque apud Hugonem Flaviniacensem, qui Vitam utramque legerat, ut vide in Bibliotheca Mss. librorum a Labbeo edita tom.* I *pag.* 84. *Suspicor ergo, siquidem in Suriano Vincentianoque codicibus Mss. annus unus notatus fuerit, illum a sciolo quodam amanuense ideo intrusum fuisse, quia paulo post narratur,* S. Lupum *e Lerino regressum esse Matisconem,* ut quæ sibi remanserant, pauperibus erogando distraheret. *Id nimirum ille ante professionem religiosam, exacto jam tirocinio (quod unius anni fuisse putaverit) omnino* E *crediderit fieri debuisse; hinc annum illum expresserit, quem ipse existimaret in prototypo suo vel omissum esse, vel necessario subintelligi. Quod si est ita, nullam profecto codices isti merentur hoc loco fidem: plura enim tum licite simul et valide fiebant a monachis in hoc genere, quæ deinde rescissa sunt; ut ostendit Thomassinus in Veteri et nova Ecclesiæ disciplina parte* III, *lib.* II, *cap.* XLIII. *Deinde cum cunctis mundanæ cupiditatis nexibus renuntiasse ibidem dicatur Sanctus, antequam Lerinum adiret, evangelicæ perfectionis exempla sectatus, sine dubio renuntiaverat jam tum etiam iis, quæ habebat Matiscone; et cum cetera ante discessum e patria reipsa distraxerit, aliqua causa fuisse debet, quo minus idem tum exsequi potuerit in bonis Matisconensibus: eadem vero causa annis illum pluribus a propositi exsecutione potuit prohibere. Habes hujus rei exemplum eadem ætate præclarum in celeberrimo illo Zenone monacho, de quo Theodoretus in historia religiosa cap.* XII. *Mitto alia, quibus ostendi potest, ex illa bonorum distractione nequaquam consequi, ut anno tantum uno monachus antea fuerit* S. Lupus; *nec eam obesse, quo minus ei annos in Lerino sex septemve facile* F *concedamus.*

sed per sex circiter septemve: nec illam deseruit,

60 *Annos autem illos continuos fuisse censemus, nec ante desiisse, quam electus fuerit episcopus Tricassinus; atque adeo hic iterum a Cousineto recedimus, qui in notis suis et Vita Gallica Ms. existimat, Sanctum nostrum, annuente S. Honorato, discessisse e cœnobio Lerinensi Matisconem una cum fratre suo Vincentio, biennio ante episcopatum; idque ut contemplativæ vitæ deinceps activam et apostolicam jungeret; cui quidem novæ professioni cum aliquanto tempore vacasse narretur in Vita secunda, inde non inconsulte se credit Cousinetus huic rei biennium assignare. Sed nempe auctori suo, nostra quidem sententia, nimium tribuit: nam is, nisi fallor, vitam illam apostolicam eo tantum excogitarit, quod in* Lupum, *annis jam pluribus monasticam paupertatem, sua opinione, professum, quadrare ea non posse crederet in sensu proprio, quæ de facultatum distractione legerat in Vita nostra antiqua; itaque ea ipse sensu mystico interpretanda putavit,*

A *vit, quasi de bonorum ibi tantummodo spiritualium distractione ageretur. Ut ut est; nos verbis auctoris primigenii in sensu proprio nativoque, a quo nihil cogit recedere, adhæremus; neque proinde Sanctum credimus e solitudine sua venisse Matisconem aliam ob causam, quam* ut quæ *istic* sibi remanserant, pauperibus erogando distraheret; *neque eo venisse cum proposito Lerinum non repetendi, aut aliud vitæ genus auspicandi ad quod nullius auctoritate scitur evocatum fuisse, nisi cum a grege Trecensi pastor optatus est. Sed neque S. Apollinaris, ubi militiam ejus spiritualem describit, de medio inter monasticum et episcopalem militiæ gradu meminit. Hugo Fluviniacensis loco ante assignato,* Lirinense, *inquit de* S. Lupo, cœnobium expetiit; UNDE raptus ad pontificatum, eamdem gravitatem morum... sectabatur.

nisi cum electus est episcopus Trecensis sub finem an. 426

61 *Raptus autem ad pontificatum fuit occasione defuncti recens S. Ursi episcopi Tricassini: hunc enim ejus decessorem faciunt et Vita nostra secunda et episcoporum Trecensium vetus catalogus apud Camuzatum. Obiit vero S. Ursus die* 25 *Julii, ut vide ad diem illum pag.* 167 : *videtur ergo non diu posterius suffectus illi fuisse* S. Lupus;

B *sed vel sequente Augusto, vel sub autumni initia. Annus non admodum exploratus est, aliis* 426, *aliis* 427, *aliis* 428 *deligentibus. Qui annum* 426 *aut* 427 *defendunt, eum stabilire nituntur ex Vita nostra prima et chronico Prosperi : nam in illa dicitur* S. Lupus *cum S. Germano in Britanniam fuisse missus,* transcurso (*post ordinationem suam*) biennii tempore,.. temporibus hibernis; *in hoc autem, eadem hæc missio facta notatur, Coss.* Florentio et Dionysio, *id est anno Christi* 429. *Cum ergo in eumdem consulatum et annum bis incidant hiberna tempora, semel initio, et iterum in fine consulatus et anni, qui Vitam veterem intelligendam putant de parte illa hiemis, quæ cum initio consulatus jam dicti concurrebat, transcursi biennii exordium repetere possunt a fine anni* 426 : *qui vero de illa hiemis parte interpretandam existimant, quæ sub finem anni et consulatus ejusdem inceperat, initium ejusdem biennii possunt statuere versus finem anni* 427. *Nobis præplacet autumnus anni* 426 *pro initio episcopatus* S. Lupi; *pro missione vero Britannica hiberni temporis illa pars, quæ anno* 429 *vernum attingebat proxime : nam præterquam quod sic* biennium *illud facile* transcursum, *id est com-*

C *pletum invenitur; ita potius inchoandum illud esse, suadent sequentia.*

non sub finem 427.

62 *Primo, quia proprie hiems tantum una in singulos incidit consulatus, tum scilicet, cum novi consules creantur : pars enim illa, quæ sub finem consulatus mense Decembri redit, tantilla est, ut considerari non debeat : quando ergo missus in Britanniam Sanctus dicitur in hieme, Coss. Florentio et Dionysio, id intelligendum videtur de hieme, quæ paulo ante consulatum anni* 429 *cœpta, cum illo concurrit a Kalendis Januarii usque ad ver. Secundo, expeditionem illam Britannicam exeunte potius hieme, quam ineunte susceptam fuisse, innuere videtur Constantius in Vita S. Germani, cum ait, sanctos Præsules ad Britanniam appulsos, insulam* raptim (*adeoque non diu post adventum suum*) opinione, prædicatione, virtutibus implevisse : *et cum quotidie irruente frequentia stiparentur, divinum sermonem non solum in ecclesiis,*verum etiam (*quod ineunti veri congruit, non hiemi mediæ*) per trivia, per rura, per devia *diffudisse. Adierant ergo insulam anno* 429 *circa tempus vernum, non mense Decembri : ac proinde, cum* S. Lupus *tum biennium episcopatus transcurrisse debuerit, quem autumnali tempore auspicatus erat, necesse est ejusdem episcopatus initium defigere in autumno anni* 426. *Accedit huc tertio, quod comparatio* S. Lupi *episcopi cum Paulo apostolo, a S. Eucherio instituta anno Christi* 427 *vel* 428 *videatur supponere non recens adeo tum susceptum ab eo munus episcopi, sed tanto saltem temporis spatio administratum, quanto opus erat ad apostolicarum Pauli virtutum tot edenda specimina, ut ipsum earum numero ac similitudine Paulum dici posset referre. Extendendum est ergo potius ad annum* 426 *principium ejus, quam ab annis sequentibus ordiendum.*

63 *Imo contra annum* 428, *quem episcopatus hujus primordiis assignat Pagius in criticis ad Annales anno illo, num.* 23, *facit insuper, quod in hoc systemate* transcursum *non sit in episcopatu* biennium *ante expeditionem Britannicam. Deinde quod parum urgeat ratio, qua opinionem illam solus defendit Pagius : petit enim eam ex epistola S. Sidonii Apollinaris prima libri sexti, scripta, ut ibi affirmat, anno* 473, *in qua dicuntur a* S. Lupo in apostolica sede novem jam decursa E

nedum 428.

quinquennia : ubi Sidonius, *inquit,* episcopatus Lupi annos per quinquennia numerat, quia hoc anno (428) quo Valentinianus imperii cæsarei quinquennalia dedit, episcopus creatus fuerat. *Quis non videt, hoc negari posse perinde ut affirmatur? Certe qui opera Sidonii legit, minime mirabitur annos* Lupi *per quinquennia numerantem; quandoquidem et poeta fuit, et phrases passim affectat vulgo minus obvias. Cur vero sicut imperatores quinquennia sua a suis quique diversis ordiuntur inaugurationibus; ita etiam* S. Lupi *quinquennia ab ipsius* Lupi *inauguratione, tametsi cum imperatoria non congrueret, numerare non potuit Sidonius? Præterea nego, S. Sidonium vel ordinatum esse episcopum, vel epistolam laudatam scripsisse anno Christi* 473; *tametsi id erudite Pagius tum in Criticis Baronianis ad annum* 472, *num.* 5, *tum in Prolegomenis ad Dissertationem suam hypaticam num.* 31 *et* 32 *conetur adstruere, sed argumentis plane similibus, ideoque a Tillemontio rejectis in Monumentis ad hist. eccles. tom.* XVI *nota* 6 *in S. Sidonium. Adisis illum; et nobiscum statues, non ex tempore scriptæ istius epistolæ colligendum esse initium episcopatus* S. Lupi, *sed ex hoc* F *initio, Sidonianæ tam ordinationis quam epistolæ tempus.*

De cœnobio quod ab eo conditum dicitur, et legatione in Britanniam.

64 *Intra biennium vero illud, quod legationem Britannicam antecessit, conditam esse a sancto Præside ecclesiam illam ac monasterium, de quibus egi supra* § 1, *num.* 4 *et* 5, *affirmat Cousinetus. Rem, utcumque probabilem, ut vidimus, subtimide tamen, admittit Camuzatus in Antiquitatibus Tricass. fol.* 295; *at vero tempus illius qua ratione definiri possit, non video; viderint illi, qui definiunt ex iis tantum verbis Vitæ secundæ cap.* II, *num.* 12, *quibus dicitur Sanctus ante discessum in Britanniam* totum clerum compaginasse moribus suis almis. *Hoc sane intelligi potest fecisse absque instituto cœnobio. Neque vero, tametsi aliter non posset intelligi, ullam in chronologia fidem meretur auctor ille, cum in ea passim tota aberret via : exemplo sit, quæ biennium illud secuta est,* SS. Lupi *et Germani expeditio Britannica, anno* 429, *ut ex S. Prospero certum est, suscepta : hanc enim biographus ille*

cap.

AUCTORE P. B.

cap. II, *num.* 13, *collocat* anno dominicæ Incarnationis quadringentesimo quadragesimo nono, Marciano regnante cum Valeriano: *ubi quot fere verba, tot sunt parachronismi turpissimi: nam anno* 448 *extremum diem obiit S. Germanus; Marcianus imperare primum cœpit anno* 450, *et quidem adulto; Valerianus autem illo seculo nullus. Cousinetus quidem hoc vitium librariis impingit, qui* Valerianum *scripserint pro Valentiniano;* Valerianum *tamen legi fatetur in omnibus exemplaribus. Non diffiteor equidem, esse chronographos, qui hanc legationem justo serius annotaverint, ut Adonem, Sigebertum, Robertum Altissiodorensem, Matthæum Westmonasteriensem; sed quæ horum auctoritas, quæ ætas, quæ consensio, ut cum Prospero, Eucherio, aliisque ipsius* S. Lupi *æqualibus aut supparibus conferatur? Itaque nec auctorem hic suum, nec recentiores illos chronologos ipse Cousinetus ausus est sequi; utpote ab eruditis in hac re pridem ac merito rejectos. Vide Pagium in Criticis ad an.* 429.

ejusque duratione.

65 *Quanto tempore commorati apud Britannos fuerint Antistites apostolici non liquet. Cousinetus in notis suis triennum numerat,* videlicet ab anno Christi 429 ad annum 432; ut ex Actis, *inquit,* S. Michomeris patet. *Sed qui de Actis S. Michomeris educi possit hujuscemodi, dispiciat, qui volet, ad diem* 30 *Aprilis pag.* 775; *ego certe non assequor. Georgius Viole in Vita S. Germani cap.* XV *contendit, legationem illam durasse non minus annis quatuordecim aut quindecim, ab anno scilicet Christi* 429 *ad* 444. *Usserius in indice chronologico ad ecclesiarum Britannicarum Primordia, Sanctorum adventum in Britanniam notat anno* 429; *reditum anno* 430. *Sed nihil admodum solidi in partem ullam est momenti; nisi quod parum verisimilis videatur continuata tot annis Pastorum a credito sibi grege absentia. Ceterum tum hoc, tum quid ab utrisque gestum ibi fuerit, expendetur in Actis S. Germani, qui primas in hac expeditione, utpote senior, partes egit.*

§ VI. Gesta ejus post reditum e Britannia; liberatio Trecarum ab Attila; secessus in montem Latisconem, et inde Matisconem, ejusque causa.

Quid deinde egisse sciatur Sanctus usque ad an. 451.

Quid e Britannia redux egerit S. Lupus *usque ad irruptionem Attilæ, non explicat Vita antiqua. Cousinetus tamen affirmat, interfuisse illum cum aliis episcopis anno* 444 *concilio, ut creditur, Vesuntionensi in celebri causa Chelidonii episcopi. Quæ quidem conjectura ob maximam ejus inter Galliarum præsules auctoritatem satis est verisimilis; incerta tamen; cum synodi istius acta perierint. Addit idem, sepultum ab eo fuisse S. Michomerem anno* 446; *idque ex hujus Actis; verum hæc quanti fiant, jam diximus. Auctor denique Vitæ nostræ secundæ cap.* III, *num.* 30, *invitatum illum denuo fuisse narrat una cum S. Germano ad alteram adversus resuscitatam in Britannia Pelagianorum hæresim expeditionem* (*anno circiter* 447;) *sed corporis molestia fractum, suæque et aliarum ecclesiarum distentum sollicitudine, id recusasse, ac pro se cum S. Germano comitari jussisse discipulum suum S. Severum, episcopum Trevirensem. Invitatum fuisse, non dicit Constantius in Vita S. Germani. Corporis molestia fractum fuisse, minus crediderim, cum et junior fuerit S. Germano* (*qui et ipse vitæ austeritate nihilo mitius atterere corpus assueverat*) *et illi annis uno et triginta superfuerit. Tum cui placeat imperium illud* S. Lupi *in S. Severum, discipulum quidem ejus aliquando, at episcopum tunc Trevirensem? Comitem sane Germani Severum facit Constantius, sed non a* Lupo *missum. Quare siquid horum credi debeat, ita malim interpretari scriptorem nostrum; ut molestia corporis non* senium (*ut exposuit Hugo Flaviniacensis apud Labbeum in Bibliotheca Mss. lib. tom.* I, *pag.* 84;) *sed morbum sonet quo tum conflictatus fuerit* S. Lupus; *imperium vero seu jussio, consilium significet Severo datum, aut adhortationem.*

quo suos ab Attila defendit;

67 *Illustre nunc sequitur Antistitis nostri facinus, quo Attilam, cum Hunnorum aliorumque barbarorum exercitu innumerabili extrema, quæ passi jam tot alii fuerant, Tricassibus omnia minitantem, precibus exarmavit. De anno, quo id acciderit, nemo dubitat, quin fuerit Christi* 451, *Coss.* Marciano augusto et Flavio Adelphio, *Attilanis in Gallia vastationibus et clade apud S. Prosperum in Chronico aliosque memorabilis. Non ita, teste Bonfinio rerum Hungaric. decade* I, lib. IV, *convenit inter auctores, ante, an post famosam illam inter Aetium Attilamque pugnam contigerit: ipse tamen cum aliis, qui sub finem seculi decimi quinti Attilæ gesta ex Hungaricis aliarumque gentium monumentis operose collegerunt, ut Thurocio in Chronica Hungar. part.* I, *cap.* XVI; *Callimacho Experiente, et Nicolao Olaho in Attila, post cladem Catalaunicam id maluit referre; quod et nobis placet, non adeo quia cum Vita nostra secunda congruit, quam quia satis aperte significari videtur in prima; dum in ea narratur num.* 5, *rogatum fuisse ab Attila* S. Lupum, *ut se atque exercitum suum ad Rhenum usque deduceret, idque* pro incolumitatis suæ statu exercitusque sui salute. *Cur enim viam relegerit ad Rhenum; cur sibi suisque timuerit; nisi quod,* amissa, *post cladem,* præliandi fiducia, ad propria reverteretur, *ut fere habet S. Prosper? Itaque neque Hungaris hic illis assentiendum videtur, qui Attilæ, post prœlium, variarum urbium excidia tribuunt, et quidem post recessum a Tricassibus.*

quod varie narratur

68 *Dolendum vero, quod hunc* S. Lupi *cum Attila congressum neque Idacius, neque Prosper, neque Jornandes, neque alius illis temporibus utcumque vicinus, præter unum Vitæ nostræ veteris auctorem, attigerint; tum, quod hic ipse rem tam obscure obiterque narraverit; ut adjuncta pleraque posteris divinanda reliquisse videatur. Supplere quidem hunc defectum toto capite quarto scriptor Vitæ secundæ conatus est; sed vereor, ut magnam apud omnes is fidem obtineat, qui postquam Attilam num.* 40 *inaudito eatenus interitu periisse memorasset, eumdem rursus num.* 45 *vivum ac furiis agitatum producit in scenam. Plura non dicimus: nam cum totum illud caput fere pertineat ad Acta S. Memorii et Sociorum ejus martyrum, quæ hinc desumpta contraxisse videtur Camuzatus in Promptuario antiquitatum Tricass. fol.* 430, *ac notis illustrasse, ad eum lectores remittimus, judicem utique, cum ecclesiæ suæ deprimit monumenta, minime suspectum; donec de iisdem et aliis, quæ habemus, nihilo melioribus eorumdem Martyrum Actis nos ipsi die* 7 *Septembris, quo coluntur, uberius disseramus. Id solum hic observari cupimus, caput hoc totum in utroque nostro majoris Vitæ exemplari deesse;*

A *deesse; sed non sine manifesta mutilatione; cum initium sequentis capitis cum fine præcedentis nequaquam cohæreret : quare hiatum hunc ex integro Cousineti textu supplendum curavimus. Porro aliter hæc narrant recentiores multo Hungarorum chronographi; at utrum verius, merito ambigas; quandoquidem instrumenta non citant, quibus asserant narrationem suam; nedum indicant, cujus illa sint ætatis aut pretii. Accipe interim, ut visum erit, quæ in Attila suo cap.* IX *tradit Nicolaus Olahus :*

a recentioribus

69 Primum igitur omnium Tricassiorum urbem..., in finibus Senonum ad flumen Sequanam sitam, venit (*Attila*)... Hujus igitur Troiæ antistes divus Lupus, habitu indutus pontificali, cum multitudine cleri, Athilæ advenienti fit obvius. Is, facta salutatione, interrogat Athilam, quisnam esset, qui tot regibus devictis, nationibus ac populis postratis, urbibus eversis, cuncta vi sibi subderet. Cui Athila, Ego, inquit, sum rex Hunnorum, flagellum Dei. Qua voce Lupus territus, Quis, inquit, mortalium flagello Dei mei resistet, quo minus in omnes, quos volet, sæviat? Veni igitur, ut dicis, Dei mei flagellum : quo libet, proficiscare: omnia tibi, ut Dei ministro, me non B repugnante, parebunt. Jubet inde portas urbis reserari, ac Athilam (frenum equi honoris causa manu tenens) summa veneratione introducit. Qui sive humanitate ductus Episcopi, sive Dei voluntate, sine ullius cæde et detrimento per urbem mediam cum omnibus suis copiis progressus, altera urbis parte egreditur... Dum igitur, relicta Treca, ad Rhemos exercitum duceret, magnum suæ clementiæ in itinere edidit testimonium : nam cum plerosque Trecæ urbis accolas, metu perterritos, cum conjugibus et liberis ad silvas vicinas, salutis suæ tuendæ causa, profugientes in itinere conspexisset, eos bono animo et intrepido esse jussos, domum abire permisit. Inter quos adducta est ad eum per milites ex ripa fluminis, in quo se metu fere exanimata, præcipitare volebat, quædam mulier, quæ parvula filiola, quo sinus ulnæque faciliore gravarentur onere, collo fasciis alligata; ac duabus minoribus jumento, quod agebat, impositis; deinde aliis quoque septem, per annorum seriem majoribus, circumsepta erat filiabus. Movit Athilam miseræ mulieris ad pedes ejus lacrymosa provolutio, ac tot prolium infantium numerus : jussamque assurgere manibus propriis C erexit. Quam amplius deinde donis, ut filiolas nutriret, et maritis collocaret, donatam, domum redire jubet. *Hæc ille; de* S. Lupo *tum præsente aut hæc suadente nihil insinuans.*

Cur Sanctus eodem an. 451 in montem Latisconem secesserit,

70 *Accedimus modo ad locum, quo nullus in Actis* S. Lupi *apparet intricatior. Ponimus ergo, id verum esse, quod in veteri Vita num.* 5 *narratur de deducto per sanctum Antistitem Attila usque ad Rhenum, qui tum inde illum ex condicto ad suos remiserit; tametsi res hæc omissa sit in Vita secunda. Quæritur, quid deinde acciderit. Sic habet Surius :* Reversus autem Vir Dei, ut vidit se desperatione suorum turbatum, ad montis perfugium Latisconem ceteris solertior festinavit, ut eo transferret plebem, quam orationum suarum suffragiis discrimini subjacentem inter excidia publica et hostilia arma defenderat. Illud perfugium distat ab urbe milliaribus quinque et quadraginta. Manens vero illic biennii spatio, offensus raritate suorum eo venientium, Matisconem sibi censuit expetendam *etc. Hunc textum sequi non dubitarunt auctores Surio juniores, quotquot fere de Sancto nostro meminerunt, etiam oculatissimi quique; cum tamen in eo plura sint haud sane conciliatu facilia. Unde enim, obsecro, tanta Trecensium desperatio? Nihil passi fuerant; urbem, domos, fortunas omnium divino præsidio tutatus erat Episcopus intactasque servaverat; hostem insuper, ne timeri ultra posset, sibi suisque demeruerat; imo jam ultra Rhenum abduxerat : non erat ergo desperandi illis aut fugiendi causa; sed potius, siqui ante fugerant, promptissime redeundi. Multo minus apparet, cur ipse* S. Lupus *tum fugerit, et quidem* ceteris solertior festinaverit. *Quem enim timere poterat? Attilam, jam absentem, jam sibi suisque benevolum? Atqui ne furentem quidem timuerat. Suosne? At quam ob causam? Nam quod collusionis cum Attila insimulatum apud eos fuisse neoterici quidam suspicantur, id nulla ratione verisimile faciunt. Præterea cetera, quæ in textu citato displicent; sed quæ tamen quomodocumque demum explicanda censerem, nisi in Surio legerentur cum hac monitione præfixa :* Stylum Fr. Laur. Surius passim elimavit. *Vereor sane, ne scabrum hoc loco exemplar præ manibus habens, bona quidem fide, sed ita tamen illud elimaverit, ut primigenii scriptoris mentem non sit assecutus.* E

AUCTORE P. B.

non satis liquet ex Mss. Actis, hoc loco valde corruptis;

71 *Suspicionem hanc auget, quod nulla nos consequi manuscripta potuimus, quæ hoc eodem loco corrupta non sint. En specimina. Valcellense perelegans sic habet :* Regressus namque ut vidit servorum dispersionem et turbatum ad montis perfugium Latisconi expertus Olericio festinavit, ut illic transferret plebem, quam orationum suffragiis discrimini subjacentem inter excidia publica et hostilia arma defenderat. Ubi biennii temporis spatium commanens, offensus venientium caritate suorum, Matisconii se censuit transferendum *etc. Bodecense autem, nihil de Latiscone memorans, mutilatum est in hunc modum :* Reversus igitur sacerdos Domini Lupus ad prædictum oppidum Matiscone, quod non longe distabat a Tricassina urbe (*imo distat leucis horariis circiter* 44) cum ibidem post duorum annorum circulum vitam sanctæ conversationis duxisset, oblata est ei quædam mulier *etc. Omnium vero mendosissimum est Ms. Accinctinum et Vallis Lucentis, dum ita scribit :* Qui (*S. Lupus*) cum visitare a fidelibus Christianis ipsum tyrannum (*Attilam*) rogaretur, ille infidelis exstitit dux perditionis; et statim confractus dolore corporis sui, sensit injuriam; sed semper desperatus fuit, ut per prædicationem, unde virtutem F Dei ad salutem receperat, durissimo animo fatigato a diabolo non reverteretur; Latisconem montem, captivam prædam furando, ingenio ire festinavit. Sanctus vero antistes Christi Lupus hoc apud Deum valuit obtinere, ut hostilibus armis plebs Christi non periret. Ibique duobus annis Vir Dei commanens, vidensque quod a paucis fidelibus Christianis, qui remanserant sibi, adquisitis visitaretur, inde digressus, urbem Matisconem statuit pervenire *etc. Enimvero si tale aliquod exemplar habuit Surius, quis ausit dicere, recte illud ab eo elimatum fuisse?*

et olim longe alio sensu intellectis,

72 *Mihi certe non facile suadebitur, meliorem Surio vetustioremve fuisse codicem, quam ille fuerit, quo usus est a tot seculis auctor Vitæ secundæ, qui cap.* V, *num.* 46 *scriptori primigenio sensum tribuit tanto verisimiliorem, quanto magis a Suriano diversum. En illum :* His ita gestis (*quæ de Trecis per* Lupum *ab Attila liberatis narraverat*), et rebus Tricassinæ ecclesiæ summa pace

AUCTORE P. B.

pace placatis. Lupus volens se arctius implicare vacationibus divinis, et cœlestibus tantum interesse choreis, turmas civium, causa suæ liberationis eum colentium, deseruit; et ad montem Latisconem pervenire studuit; ubi rerum secularium exemptus laqueis, theoricæ tantum vitæ per biennium operibus studuit continuis. Sed, ecce, Lux illa Phœbea sub latibulo tali diu latere non potuit; cum tandem ejus fama finitimos concivit. Ille vero contemplationi suæ videns crebro redeuntis populi frequentiam obesse, biennii exacto ibidem tempore, ad urbem Matisconum... maturat tendere *etc. Vides hic aliam causam secedendi in Latisconensem solitudinem; favorem scilicet plaususque triumphales, quibus Liberatorem suum tam impense Trecenses colebant, ut eos ferre diutius non posset ejus humilitas. Vides, et aliam fuisse causam Latisconem deserendi ac longius ab ecclesia sua recedendi; non* raritatem *utique* suorum eo venientium, *ut habet Surius; sed potius* caritatem *et* frequentiam, *cui subtrahere se tantisper voluerit, donec oblitterata paulatim recentis beneficii memoria, civium erga se fervor et affectus immodicus intepesceret.*

B

quam qui apud Surium exhibetur.

73 *Neque obest huic interpretationi, quod in Ms. Valcellensi dicatur in montem illum festinasse* videns servorum dispersionem; ut illic transferret plebem, quam orationum suffragiis discrimini subjacentem inter excidia publica et hostilia arma defenderat; *vel, ut habet Accinctimum,* captivam prædam furando*: nam siquid simile genuini codices habuere; id intelligi potest non de civibus Trecensibus, sed de circumjectis rusticis accolisque, quorum plurimos in summa desperatione, ac rebus omnibus amissis, quaquaversum fugisse, paulo ante narrabat Olahus; multos etiam captos fuisse verisimile est: his libertatem, illis fugam tutam obtinuisse potest* S. Lupus, *cum Attilam versus Rhenum comitaretur: cum autem in reditu pluribus eorum deesse videret, ubi aut unde subsisterent, eos eduxisse in Latisconem, ibique coloniam illis novam assignasse, quæ latibulum simul esset suum ac dulcis a strepitu Tricassino secessus, simul novella quodammodo intra diœcesim suam ecclesia, in qua boni pastoris officium utilissime posset exercere.*

De situ Latisconis montis,

74 *Dixi:* intra diœcesim suam: *nam in ea Latisconem fuisse, docet Valesius in Notitia Galliarum, ubi de Lingonibus agit; non definiens*

C

tamen ulterius ejus situm. Camuzatus vero in annotis ad Acta S. Memorii fol. 431 *verso textum citans ex Vita* S. Lupi, *hæc novat in margine:* Monuit me vir eruditus, Latisconem montem esse, qui Gallico vacabulo Lansuine indigitatur, quique quindecim leucis a Tricassina civitate distat, tribus vero a cœnobio Molisinensi; in cujus montis vertice olim munitissimum castellum extructum erat, quod ante annos multos funditus dirutum et solo adæquatum est. Illa autem distantia satis apte et congrue quadrat (*textui ex Vita S. Lupi Suriana citato*), si tria milliaria leucæ tribuantur, toto spatio interstitii ad quadraginta quinque milliaria excrescente. *Totidem videlicet milliaria apud Surium assignantur; non item in Mss. nostris sive veteris sive recentioris Vitæ: itaque si solo distantiæ istius argumento nititur hæc Latisconis designatio, non admodum certa est. Camuzatum interea secutus est Des-Guerrois in Historia sua ecclesiastica Tricassina fol.* 89; *sed nihil rationis addidit.*

75 *Ubicumque vero fuerit Latisco, non ita procul abfuisse videtur ab urbe Trecensi, quin commoda fuerit ex hac ad montem illum excursio; quandoquidem ad vitandam suorum eo venientium frequentiam sanctus Præsul post biennium, hoc est anno Christi* 453, *Matisconem usque recessit. Matisconem, inquam, quæ urbs est episcopalis in ducatu Burgundiæ: quamquam non intra ipsam urbem commoratus fuisse Sanctus videtur, utpote fugitans multitudinis, sed* in prædio *quodam* Matisconii, *ut est in Vita prima num.* 6; *ubi et bina notantur istic ab eo patrata miracula. Ibi quoque erat, nisi fallor, quando tam ipse quam S. Euphronius episcopus Augustodunensis, consulti per commonitorium a Talasio episcopo Andegavensi de observatione vigiliarum Natalis Domini, Epiphaniæ, et Paschæ, item de bigamis clericis et iis, qui conjugati assumuntur, communem illam epistolam Talasio rescripserunt, qua ecclesiarum suarum in rebus propositis disciplinam exponunt. Non recitabimus autem hic illam, tum quia non est solius Antistitis nostri propria, tum quia in omnium manibus sunt collectiones conciliorum, in quibus reperitur, ut in Labbeana tom.* IV, *col.* 1048. *Scripta ibidem creditur sub initia episcopatus Talasii, qui ordinatus fuerat* 4 Nonas Octobris, Opilione V. C. Consule, anno Christi 453, *ut legitur in titulo concilii Andegavensis tum habiti, ejusdem tomi col.* 1020: *vel eodem ergo, vel anno sequenti composita videtur, quando* S. Lupus *in Matisconensi prædio degens, non procul aberat Augustoduno: neque enim diu ultra annum* 454 *in illo recessu se detinuit, ut modo explicabitur.*

D

e quo Sanctus anno 453 *abiit Matisconem; ubi egit cum S. Euphronio ep. Augustodun.*

E

§ VII. Reditus ejus ad ecclesiam suam; epistola ad S. Sidonium gratulatoria; tempus felicis obitus.

S. Lupus Matiscone rediit

Mirantur eruditi, in Vita priore nostra nihil dici de reditu sancti Antistitis ad ecclesiam suam; et quæ in ea a numero 7 *ad finem usque narrantur, sine ulla loci alterius mentione sic decurri, quasi Matiscone et substitisset semper, et finem denique vivendi fecisset: cum tamen id certissime falsum ostendi possit ex epistolis ad eum datis a S. Apollinare Sidonio jam episcopo, adeoque post annum* 471, *et ante annum* 477, *quo septem priores epistolarum suarum libros edidit, ut ipsemet indicat lib.* IX, *epist.* XI. *Ex epistolis illis certum omnino est, non diu mansisse illum extra ecclesiam suam: nam qua veritate laudari posset lib.* VI *epist.* I, *anno* 472, *tamquam* Pater patrum et Episcopus episcoporum, et alter seculi sui Jacobus, *si jam ab annis uno et viginti procul a grege anachoretam egisset? Tum quid nisi Trecas designat Sidonius, cum verbis jam recitatis continuo hæc addit:* De quadam specula caritatis, nec de inferiore Jerusalem tota Ecclesiæ Dei nostri membra superinspicis, dignus qui omnes consoleris infirmos, quique merito ab omnibus consularis? *Perinde enim est, ac si diceret: uti S. Jacobus Hierosolymorum episcopus sic in sua residebat ecclesia, ut simul scriptis et consiliis ad aliarum omnium consolationem institutionemque curas suas et caritatem extenderet; ita tu quoque tametsi in ecclesia tua, quæ Hierosolymitanam illam æmula disciplina et sanctitate refert, corpore resideas, animo tamen ecclesias omnes inspicis, dum eas epistolis vel consolaris afflictas, vel*

F

consulentes

A *consulentes instituis. Sed nihil in hac re legi potest evidentius, quam ejusdem libri epistola* IV, *quæ expressis verbis præsentem Tricassibus* S. Lupum *supponit, ut eam vel obiter inspicienti palam fiet.*

ad ecclesiam suam an. 455;

77 *Quid quod ipsa Vita ejus antiqua non reditum hunc duntaxat, sed etiam tempus non obscure videatur innuere, quo acciderit? Ac reditum quidem, quia quidquid extra sedem suam et stabile domicilium gessisse Sanctum narrat, ibi locum exprimit, in quo singula contigerunt, ut Britanniam, Rhenum, Latisconem, viam e Latiscone versus Matisconem, ipsam denique Matisconem, de qua cum ita loquitur num.* 6, Cui quidem degenti in prædio Matisconii, oblata sibi est puella *etc., satis insinuat, se complecti totum illud tempus, quo Sanctus ibi degit, nec de illo tempore aliud sciri, præter miraculum ibi relatum. Cum ergo a numero septimo res prorsus alias ad finem usque sine ulla locorum designatione recenseat, significare videtur, eas intra diœcesim et ordinariam ejus stationem esse gestas, et quidem* annis fere viginti et quinque; *unde tempus colligas, quo, relicta Matiscone, Trecas redierit, perpetuo mansurus. Fuerit ergo Matiscone biennio circiter, ab anno* 453 *usque ad* B *initium fere anni* 455 *: nam inde usque ad obitum ejus, sive annum* 479, *diem* 29 *Julii, anni sunt* 24 *et medius, hoc est* fere viginti et quinque. *Ita certe auctorem hunc veterem intellexit omnino et exposuit, qui Vitam ex eo secundam adornavit, cap.* V, *num.* 49.

in qua usque ad obitum permansit.

78 *Ea vero, quæ intra annos illos* 25 *accidisse narrantur, ad sua quæque definita tempora reducere, nec promptum est mihi, neque operæ pretium. Miror vero, cum Cousinetum video ad illos reducere, quæ modo de utroque Sancti secessu dicta sunt: censet enim, illum abiisse primum in Latisconem anno quarto ante obitum suum; in quo sane et suo auctori refragatur et nostro : utraque enim Acta id aperte narrant factum esse statim atque urbem ab Attila defenderat. Et de nostris Actis vetustioribus res est evidens, ipso fatente et carpente Cousineto; de recentioribus vero, quæ secundo loco dabimus, quæque Cousinetiana quodammodo dici possunt, quod ea ipse et sequi se profitetur et illustrare, non est, quod aliter sentire quis possit; sive ordinem narrationis attendat, sive, quam adstruunt, secedendi causam : hanc enim cap.* V, *num.* 46 *duplicem* C *statuunt; primam,* ut se arctius implicaret vacationibus divinis; *alteram, ut* turmas civium, CAUSA SUÆ LIBERATIONIS EUM COLENTIUM, DESERERET. *Cedo, an id cives illi anno demum a liberatione sua primo ac vigesimo inceptasse credendi sunt; an potius calente adhuc, ut ita dicam, beneficio? Hæc sufficiant ad convellendam optimi viri sententiam, nulla alioqui auctoritate munitam. Quia vero in Actis nulla fit mentio litterarum intra idem tempus a Sancto scriptarum, non possum, quin epistolam ejus illam hic repræsentem, qua supra* § 2, *num.* 21 *monui, gratulatum fuisse* S. Lupum *S. Sidonio Apollinari de suscepto recens episcopatu circa initium anni* 472*: est enim et unicum proprie et Viro tanto dignissimum monumentum: nam alia epistola, de qua paulo ante memini, ipsi cum S. Euphronio communis fuit. Sic igitur sonat apud Acherium in Spicilegio recuso tom.* III, *pag.* 302 *:*

LUPUS DOMNO PAPÆ SIDONIO.

AUCTORE P. B.

Gratulatur S. Sidonio Apollinari

79 Gratias ago Domino Deo nostro Jesu Christo per Spiritum sanctum, qui te, carissime frater, in hac generali titubatione et pressura dilectissimæ sponsæ Ecclesiæ suæ ad ejus sustentationem et consolationem in sacerdotem vocavit, ut sis lucerna in Israel; et sicut ambitiosos honores mundanæ militiæ cum summa laude exsequutus es, ita militiæ cœlestis operosa munia et humilia ministeria, ipso adjuvante Christo, alacriter percurras; nec retro, ad aratrum applicata manu, pigritantium agricolarum more, oculos convertas. Tu imperatorios apices per gloriosissimas affinitates proxime consequutus es; tu trabeales ornatus splendidasque præfecturas, et quidquid irrequieta desideriorum series sibi beatius in seculo potest fingere, honorificus et inter strepentes plausus exercuisti. Mutatus est ordo; et in domo Domini apicem attigisti, qui non in exuberanti mundani fastus fulgore, sed in maxime infima mentis depressione, et humili resupinati cordis abjectione pertractandus est.

anno circiter 472

80 Qui olim conabaris natalium decora additis honoribus superare, nec credebas, homini sufficere, si ceteris par esset, et pares non transgrederetur, in eum statum devenisti, in quo, licet superior, nulli te debes superiorem reputare : minimo subditorum tuorum suppositus, eo plus eris honoratior, quo te humilitas Christi accin- E get; et eorum plantas osculaberis, supra quorum capita pedes tuos olim collocare dedignabaris. Iste profecto jam tibi labor incumbit, ut sis omnium servus, qui videbaris omnium dominus, et aliis incurveris, qui ceteros conculcabas, non quia eras superbus, sed quia dignitatum præteritarum majestate, ne dicam vanitate, tantum tibi ceteros antecedendum erat, quantum tibi modo præ ceteris est recedendum. Fac ergo, ut nunc ingenium transferas ad divina, qui tantum valuisti ad humana. Colligant plebes tuæ ex ore tuo spinas de capite Crucifixi, qui ex verbis tuis colligebant rosas de pompa mundiali; et capiant de eloquio sacerdotis verba disciplinæ cœlestis, qui capiebant de eloquio dominantis normam disciplinæ civilis.

dignitatem episcopalem

81 Ego quidem, qui te tantum amavi cum sequebaris ariditatem seculi, quali mensura putas jam amare sequentem ubertatem cœli? Jam delibor, et instans est resolutio mea; sed non putavero resolvi, qui licet solutus, in te vivam, et te in Ecclesia relinquam. Gaudeo exui postquam Ecclesiam induisti et te induit Ecclesia. Macte, amicitia vetuste, sed fraternitate recens. Supprimit postremus titulos antiquos : nihil est, quod F hodie velim de præterita meminisse dilectione, quando moderna dignitatis et firmiorem facit esse caritatem et tenaciorem. O si Deus vellet, ut te amplecterer! Sed in spiritu perficio, quod non possum in corpore; et, præsente Christo, non amplius reipublicæ præfectum veneror et osculor, sed Ecclesiæ, qui mihi filius ætate, dignitate frater, et meritis pater est. Ora pro me, ut in Domino consummatus, opus, quod injunxit, consummem, et in eo tandem impleam tempora, quæ restant, qui tot et tanta (Væ mihi!) his, quæ non debui, implevi; sed apud Dominum misericordia. Memor esto mei.

Moritur anno ætatis 96, episcopatus [illegible] Christi 479 29 Julii:

82 *Qui hanc epistolam legerit, fallor, nisi mecum impense doleat jacturam tot aliarum, quot ab eo scriptas fuisse colligimus ex Sidonio; dum illum facit ecclesiarum omnium in rebus dubiis consiliarium, in adversis consolatorem. Juvat tamen vel semel loquentem audivisse Sanctum, ut inde penitius ejus indolem spiritumque noverimus. Ceterum ex hujus epistolæ parte postrema facile*

AUCTORE P. B.

facile est conjicere, grandævam, cum hanc dictaret anno 472, S. Lupi *ætatem; ob quam videtur etiam a Sidonio supra cum S. Jacobo comparatus, qui anno ætatis nonagesimo sexto martyrium fecisse creditur. Cum igitur post hæc annis insuper septem vixerit, minime mirum videri debet, quod illum supra* § 4, *num.* 45 *natum dixerimus anno Christi* 383, *atque adeo Jacobi longævitatem vivendo adæquasse :* obiit *enim, ut ibidem ex vetusto codice notavimus*, ætatis suæ anno nonagesimo sexto, expletis ab Incarnatione Domini quadringentis septuaginta novem annis; *imo ipso illo anno Christi* 479, *die* 29 *Julii felicem ejus ad Superos transitum contigisse statuunt post Baronium ceteri fere omnes : nec vero differri ulterius potest : cum juxta utramque Vitam et Martyrologos* § 1, *num.* 1 *et* 2 *citatos rexerit ecclesiam Trecensem annis* 52, *qui ab exeunte circiter anno Christi* 426 *etiam complete numerati, ultra annum jam dictum* 479 *non excurrunt; si vero mutilos aliqua parte accipias, in anni præcedentis mense Julio consistes. De episcopatu autem tam diuturno nemo est, qui dubitet; quandoquidem epistolæ supersunt S. Sidonii Apollinaris ad eum datæ, altera episcopatus ejus anno* B *quadragesimo quinto vel sexto, altera quinquagesimo vel sequenti; ut* § 2 *vidimus.*

non serius.

83 *Ex his collige, falsum esse, quod ait auctor Vitæ secundæ cap.* VI, *num.* 61, *obiisse* S. Lupum, Anastasio tenente monarchiam regni; *quod et supra observavimus* § 4, *num.* 45. *Deinde, errasse etiam episcopos illos, qui anno Christi* 845 *Meldense concilium celebrantes, canone* 73 *adscripserunt* sancto Lupo Trecassenorum episcopo *canonem trigesimum concilii Aurelianensis tertii; quod anno* 538, *non a Trecasseno* (*jam annis* 59 *vita functo*), *sed a Lugdunensi Lupo coactum fuerat : id quod mirum est, neminem observasse ante Sirmondum nostrum. Atque hæc ad illustranda Antistitis nostri, dum hic fuit, Acta præcipua sufficiant : nam quæ minoris momenti sunt, ad annotata remittimus. Superest nunc, ut de miraculis, quæ jam cœlo receptus ostendit, pauca dicamus; cum de iis neutra Vita quid memoret.*

§ VIII. Miracula S. Lupi post obitum facta.

Ex innumeris miraculis pauca sigillatim scripta.

C

I*nnumerabilia ac prodigiosa fuisse* S. Lupi, *jam fonte bonorum omnium in cœlo fruentis, erga clientes suos beneficia, dubitare non sinunt, quæ paragrapho primo de cultu ejus disseruimus tum num.* 3, *ubi luculentum est pro seculo sexto S. Nicetii testimonium; tum num.* 16 : *nam quæ ibi de ecclesiis ejus nomine erectis dedicatisque notavimus, sine assiduis miraculis vix fingi possunt accidisse. Eadem vero ut perpetua serie continuari ostendat Cousinetus, hæc tradit in notis suis ad caput* XLVIII *Vitæ Ms. etiam nunc observari Trecis* : Genitrices, *inquit*, seu nutrices statim post collatum infantibus facti Baptismi sacramentum, prolem suam aut nutritium ad fanum S. Lupi sistunt. Ibi sacerdotes, ritu ubique recepto, S. Lupo Collectas, et alias preces fundunt, quibus, in modum exorcismi cujusdam, infantis corpusculum contra adversas valetudines in virtute Christi et meritis sanctissimi Tutelaris munitur. Quibus peractis, ad majorem patrocinii cautelam, catalogo cuidam inscribitur infans, quo sub Sancti auspiciis vivere certius teneatur. Subinde quovis morbo laborent sive pueri, sive adulti, ad S. Lupum undequaque accurritur; cujus patrocinii juvamen sæpe experiuntur. Si D typo (*id est morbo comitiali, aut simili convulsione*) corripiantur infantes, quæ adeo sæva est, ut humanis careat remediis, adeoque medico cœlesti indigeat, divi Lupi exposcitur patrocinium; quæ cum sæpius illius meritis depellatur, S. LUPI TYPUS vulgo appellatur.

Protectio servi, et punitio domini blasphemi:

85 *Mirum ergo, tot ex prodigiis tam pauca litteris sigillatim esse commendata. Plura nos certe non invenimus, quam quæ modo subjicientur. S. Gregorius ep. Turonensis lib. de Gloria Confessorum cap.* LXVII *hoc refert* : Lupum antistitem apud Tricassinorum Campaniæ urbem sepultum, nulli habetur incognitum; ad cujus basilicam Mauri cujusdam servus, negligentia admissa, confugit : frendens vero dominus ejus, de vestigio prosecutus, ingressus basilicam, nec oratione prostratus, blasphemias in Sanctum evomere cœpit, ac dicere : En tu, Lupe, servum meum auferes? Et propter te non licebit mihi in eum ultionem debitam exercere? Et injecta manu servum trahere cœpit, dicens : Non mittet hodie hic Lupus manum suam de sepulcro, ut eruat te de manibus meis. Hæc dicente misero, extemplo lingua, quæ in Sanctum blasphemias effudit, divinitus obligatur; atque mutatus [*al.* mutus] homo debacchare cœpit per totam ædem, E dans mugitum ut pecus, sermonem ut homo non proferens. Cumque hæc suis nuntiata fuissent, adprehensum duxerunt ad domum suam. Uxor vero ejus multa munera in basilicam posuit; sed hic tertia die cum gravi cruciatu vitam finivit. Quo defuncto, mulier quæ dederat, recepit; servus tamen permansit ingenuus.

incendia exstincta annis 1524 *et* 1530*:*

86 Oculis quoque omnium spectabilem se præbuit virtus sacrarum S. Lupi reliquiarum ac benigna Patroni hujus protectio, *inquit*, ex Chronologia S. Lupi sub abbate vigesimo octavo *Cousinetus in Vita Gallica Ms. cap.* XVIII, anno millesimo quingentesimo vigesimo quarto, die 25 mensis Maii; quando urbi Trecensis pars media flammis correpta fuerat, quibus ecclesiæ septem deflagrarunt, ædesque ter mille et ultra in cineres redactæ sunt, idque horis non amplius decem : tum enim producta ad urbis meditullium, ubi jam quoque incendium furebat, S. Lupi lipsanotheca, subito ad hujus depositi pretiosi conspectum ignis conquievit. *Pluribus hæc eadem narrat laudatus antea Des-Guerrois fol.* 417 *verso; qui et aliud addit ejusdem urbis incendium anno* 1530, *die* 4 *Maii, simili prorsus modo extinctum,* F *nisi quod non solius tunc* S. Lupi, *sed sanctarum insuper Hoildis et Helenæ corpora prolata fuerunt; quorum proinde simul omnium meritis adscriptum hoc fuit tanquam commune prodigium.*

subita blasphemi pœna

87 *Narrat Thuanus Historiarum sui temporis tom.* V, *lib.* XCIX, *pag.* 86 *infelicem Calvinianorum ad opprimendam anno* 1590, 15 *Kal. Octobris, festo S. Lamberti, urbem Trecensem, quæ tum fœderatis parebat, expeditionem; sed quia istic nonnulla dissimulat, rem eamdem ex majorum traditione Cousinetus in notis in Vitæ Ms. caput* XL, *ad Sancti nostri gloriam ita referendam existimavit* : Die, *inquit*, supradicto, qui est 17 Septembris, cum ab adversariis religionis Tricasses timerent (a quibus et abhorrent,) obseratis ea de causa portis omnibus civitatis, pretiosum S. Lupi caput, in elegante theca reclusum, cum per vicos in publica supplicatione, adstantibus omnibus ordinibus, ut assolet, deferrent; dumque cives omnes, ipsi quoque stationarii, supplicationi adessent et vota sua ex præcordiis funderent, regiis copiis

A copiis aditus in civitatem patuit. Interim eorum dux quidam sceleratus, qui ad arcam usque medius inter copias perrexerat, impie Sanctorum reliquias irridens, exprobrabat his verbis : Heu, heu Tricasses, quid vobis prosit Lupus vester et motiones, modo vobis erit experimento! Sanctum Pastorem nostrum intelligebat impius ille et aliorum Sanctorum innumeras exuvias, quas spe jam deprædabatur. Vix blasphemiæ verba illa protulit homuncio, cum subito sclopeti ictu mulctatus interiit.

et urbis Trecensis liberatio an. 1590 *:*

88 Inde vero plebeii, in vindictam impietatis Sanctorumque defensionem acriter commoti, copias omnes forti animo delent, spoliaque adversariorum, et victoriæ insignia ad S. Lupi aras, quibus gratias benigno liberatori rependerent, appenderunt. Dies autem prædictus 17 Septembris deinceps festus atque solennis in honorem S. Lamberti sanctique Lupi in hujus ecclesia celebratus est. Sed ad hæc usque tempora rex Christianissimus grati in Deum animi pensum, ob perpetuum exhibitæ sibi obedientiæ monumentum solennes hasce publicas supplicationes instituit feria tertia majoris septimanæ. *Hæc ille, quorum fidem penes auctorem esse volumus. Videtur* B *certe quid simile ad eumdem annum indicare Des-Guerrois fol.* 423 *verso ; nam* eodem, *inquit,* anno, die 17 Septembris Trecæ per insidias ab hostibus occupatæ sunt, qui usque ad medium jam urbis pervenerant, quando, Dei magis ac Sanctorum tutelarium suorum virtute, quam viribus humanis repulsi sunt.

Sanatio puellæ a morbo caduco

89 *Idem Cousinetus in Vita* S. Lupi *Gallica Ms. cap.* XIX *ex Actis capitularibus abbatiæ ejus Tricassinæ, trium miraculorum testimonium profert authenticum, Actis illis die* 19 *Octobris* 1641, *ne periret, jussu Prioris insertum ; quod hic e Gallico versum exhibeo :* Anno millesimo sexcentesimo vigesimo quarto Matthæus Le Febure, mercator cauponarius *, habitans Victoriaci Francici (*quod oppidum est Campaniæ ad Matronam fluvium*) filiam habebat annos ferme undecim natam, quæ morbo comitiali frequenter vexabatur. Monitus fuit dictus Le Febure unaque uxor ejus, votum oportere fieri nomine S. Lupi Trecensis, ac Trecas adiri suppliciter, curarique ut Missæ sacrificium offerretur : id quod fecit memoratus Le Febure, eo secum abducens filiam suam, simul cum glore sua; comitabatur vero etiam Nicolaus quidam Le Roux, uti et uxor dicti Le C Roux mercatoris apud Victoriacum Francicum. Ubi Trecas pervenerat, curavit in ecclesia S. Lupi ad aram maximam celebrari Sacrum, cui et supradicti astiterunt. Interea tempore Sacrificii dictus Le Febure animo neutiquam ad pietatem affecto jocari cœpit ac ridere, et imagines aspectando per ludibrium quærere, qui vocarentur icones illæ. Peracto Sacro, proferebatur caput S. Lupi ; hoc ille ut vidit, explosit scilicet, et Vellem, inquit, sanctum hunc Lupum habere domi meæ ; esset mihi sane perutilis*:* neque enim parum ex illo pecuniæ constarem.

* marchand hostelin

et patris ejus blasphemi punitio :

90 Sanatur interim ejus filia, nec morbo deinceps illo tentata fuit umquam, quo antea laboraverat. Sed patrem, qui ad hæc riserat et caput S. Lupi sibi donari per jocum optaverat, malum idem, quo conflictata fuerat filia, tertio circiter post mense corripuit. Hoc autem ingruente, nisi propere quispiam succurrisset identidem, atque hominem agitasset, exstinctus brevi fuisset miser ; [ut eventus re vera docuit : nam] cum die quodam Dominico mane esset in horto suo ; veritus ne se morbus invaderet, domum reversus est, ubi mox correptus, pronus in lectulum vilem collapsus est ; cumque adesset nemo, qui posset opitulari (nam ad Sacrum omnes exierant) ita, uti ceciderat, exspiravit.

AUCTORE P. B.

item alterius puellæ epilepticæ, circa an. 1639.

91 Dicto Le Roux filiola fuit sex tantum septemve mensibus in lucem edita, quæ spasmis ita frequenter afficiebatur, ut crederetur mortua. Duravit hoc malum usque ad annum ætatis tertium. Tum vero dictus Le Roux recordari cœpit filiæ dicti Le Febure, quæ adeundo dicti S. Lupi Trecensis ecclesiam liberata fuerat morbo comitiali : votum ergo dicto S. Lupo et ipse fecit ; quo emisso, numquam amplius filiolam malo illo tentari deprehendit : et die vigesima nona Augusti anni millesimi sexcentesimi trigesimi noni dictus Le Roux et uxor ejus Missam offerri curaverunt in honorem S. Lupi, præsente filia sua. Quæ omnia supradicta memoratus Le Roux affirmat esse vera, et subscripsit : Nicolaus Le Roux ; adjecta nomini nota propria. *Hactenus instrumentum illud: neque quod sigillatim de miraculis addamus, quidquam superest. Quare ad ipsa nunc Acta progredimur ; de quibus monuimus supra* § 3.

ACTA ANTIQUA

E

AUCTORE ANONYMO, EX CODICE VALCELLENSI MS., COLLATO CUM ALIIS MSS. ET EDITIONE SURII.

S. Lupi patria, parentes, conjugium.

Beatissimi et apostolici viri antistitis Lupi vitam ex aliquantulo enarrare operæ pretium est ; quoniam in operibus laudum suarum multiplex materia dicendi consurgit. Fuit namque ex urbe Leucorum *a* familiæ primus, Hebricio * genitus patre. Quo defuncto, Listicio * patruo, æque familiæ meritis decorato scholis traditur rhetoricis imbuitur * studiis *b*. Quem deinceps adprime eruditum, per regionem eloquentis eloquii * fama vulgabat. Cui gloriosæ memoriæ Pimeniola, sancti Clari * Arelatensis episcopi germana, juncta matrimonio fuit : quæ juventutis annos sensuum maturitate conservans, verecundiæ semper pudore flagrabat *c*.

a

* *imo* Epirichio

* *al.* Alistichio

* *Bed. Ms.* imbuendus

b

* *Bod.* florentem eloquio

* *leg.* Hilarii *cum al. Mss.*

c

Consentiente uxore fit monachus Lirinensis.

2 Septimo conjugii anno, instigante Domino, se ad conversionem hortatu mutuo contulerunt. Tunc ille superni spiritus vigore flammatus, transferens ad nitorem mentium * vestis ornatum ; relicto patrio lare, cunctisque mundanæ cupiditatibus nexibus destitutus *, evangelicæ perfectionis exempla sectatur ; virumque eximiæ claritatis et gratiæ splendore conspicuum, sanctum Honoratum alacri animo, majorem * virtute credidit expetendum, abbatem primæ habitationis *d* in solo Lyrinensi * ; cujus nempe instructione cervice subdita jugum dominicæ servitutis excepit, omnium vigiliarum abstinentiarumque dogmatibus institutus.

E

* *Bod.* mentis

* *Bod.* destructis

* *Bod.* majore

d

* *al.* insulæ Lyrinensis

deinde episcopus Tricassinus.

3 Quove * fidei calore regrediens ad oppidum Matisconium, ut quæ sibi remanserant, pauperibus erogando distraheret, ad urbis Trecassinæ illico pontificium raptus est. Cujus talia perfectionis fuere primordia, ut civibus suis viam salutis non nisi semper * prædicationibus aperiret, et imperiti populi sensus divina instrueret lectione. Clerum suum quoque, gratia præeunte, habenis justitiæ strenue gubernabat.

* *Bod.* Quo ille

* *Bod.* cotidianis

4 Post hæc cum esset ingenio pollens, elatus eloquio, sanctitate præcipuus, transcurso biennii tempore

tempore cum sancto Germano, totius perfectionis et gratiæ spiritalis fama pleno, contra hæresim Pelagianam, pravi * dogmatis fœdam, ad Britanniam commeavit. Qui uno spiritu juncti et pari voluntate concordes, terribilis oceani fluctus, temporibus hybernis inexplorato mari se committentes, orationis gubernaculo mitigabant: quippe inter undarum minas ad portum serenitatis advecti, virtutibus crebris adventus sui nuncium præmittebant: namque mœnibus propinquantes, omnium excipiebantur occursu: ubi signorum mirabilibus *, cunctis admirationi fuere: nam captus ab hominibus * facientes, ægrotis medelam reddentes, palam spiritus nequam de obsessis corporibus propellebant: omnes enim * prorsus ad fidem Trecassinæ confessionis *e* ab errore populos adduxere, illo jam pene tota ex parte Britannia occupata *f*.

5 Inter hæc non longa post tempora *g* imminentibus Hunis, quorum per Gallias ubique diffusus premebat exercitus; quippe cum diversa urbium loca simulatæ pacis arte tentaret, Trecassinam urbem patentibus campis expositam, et armis immunitam et mare *, cum infensaret sui agminis densitate, sollicitus piæ mentis Antistes, recurrens ad nota præsidia, sola ad Deum intercessione et prece deposita, supernæ opis defendit auxilio: in cujus absolutione totius discriminis compressit incendia *h*. At ille feralis Attila et immitis, fidem ejus altiore sensu suscipiens *, pro incolumitatis suæ statu, exercitusque sui salute, secum indicit iturum; Rheni etiam fluenta visurum; ibique eum dimittendum pariter pollicetur. Cui, de loco confestim ut revertatur, offertur; reditus non negatur, iter ostenditur: nec minus pro se orandum supplicavit enixe, interprete Hunigasio.

6 Regressus namque *i* ut vidit servorum dispersionem et turbatum ad montis perfugium Latisconi expertus Olericio festinavit, ut illic transferret plebem, quam orationum suffragiis discrimini subjacentem inter excidia publica et hostilia arma defenderat. Ubi biennii temporis spatium commanens, offensus venientium caritate suorum, Matisconii se censuit transferendum: ibique eunti quædam mulier Alisia *k*, prostrata corpore in aggere publico paralytica, proclamavit: quæ mox, eodem orante, remedium sanitatis adepta est.

Cui quidem degenti in prædio *l* Matisconii, oblata sibi est puella, hora circiter sexta *: impulsu dæmonis muta: cui protinus signum crucis imponens, mediaque nocte ex more consurgens, et psalmorum decantatione peracta, invocato nomine Trinitatis, imperavit *, [et] restituit pristinæ locutionis officium *m*.

7 Cujus e plurimis licet pauca perstricta sint, tamen videtur cum pietate qualitas replicanda *n*. Annis fere viginti et quinque *o* asperi lectuli jacendi laborem superpositus stabiliter sustinebat *p*; cui indumentum non nisi semper cilicium fuit: deinde unius tunicæ semper usu contentus, in orationibus pervigil alternis noctibus perdurabat: biduanis jejuniis defatigato corpusculo, juventutis incentiva prosternens, fletibus ora, futuris intentus, indefesse rigabat: jugi etiam districtioni omne Sabbatum superponens *q*, quam non nisi panis hordeaceus solvebat.

8 Nec sacræ immemor Legis, census suos in inopias pauperum transmigravit *, et in redemptionem transtulit captivorum; sciens, eleemosynis, cœlorum regna posse mercari. Nam plurimos

EX MSS. *Cum S. Germano e Britannia Pelagianismum eliminat.*
* *forte* pravis
* *Bod.* ostentationibus
* *Bod.* capturam hominum
* *al.* etiam
e
f *g*
Trecas ab Attilæ vastatione defendit;
* *al.* muris cum *Bod.*
B
h
* *Surius*, suspiciens
hinc in Latisconem secedit, indeque Matisconem, ubi patrat miracula.
i
k
l
C
* hora *etc.* desunt in *Bod.*
* *Surius* impetravit
m
Vita ejus per annos 25 asperrima.
n
o
p
q
* *opera misericordiæ*,
* *Bod.* transmisit

sæpe, quos detineri desperationis incommodo reperisset, visitatione celeri refovebat: inter quos scilicet carissimum * Claudium, filium spectabilis Germanianæ *, quem jam, deficiente vigore membrorum, vicinæ mortis pallor operuerat, in quo hiatus frigidi designabant robur extinctum: jamque exanime * intra hospitium corpusculum *, orationi intentus, revocat * in morte compositum: refunditur in viscera calor egressus; languentes venæ incipiunt motus admovere defectos: et spem vivendi ostendit in faciem *: sicque incolumem sub ope Christi paternis reformavit affectibus *.

9 Nec minoris miraculi res est: uno eodemque tempore et alibi extendisse virtutem. Nam clarissima mater familias, germana sancti ac venerabilis presbyteri Rustici, quæ letali dudum constringebatur defectione membrorum, cui mensibus decem neque pes neque manus implebat officium, ab eo visitari desideravit; quem ad se intuens venientem, inter preces et * fletus admiscens, palmas utrasque tetendit, inquiens: Si vis, potes me mundare *. At ille bis terque ad Deum in oratione procumbens, lacrymarum imbre perfusus, compellavit ægrotam: quæ magna voce proclamans, ait, nihil se dolere; desiisse languorem. [Et] cui jam fuerat voluntas refectionis allata *, extemplo victus alimoniam flagitavit.

10 Illud singularis gratiæ beneficium, quod ei inter proceres seculis erat divinitus concessum, sollicitudo memoriæ credidit retinendum: [nam cum ab omnibus gentium regibus ingens illi reverentiæ exhiberetur affectus; specialius tamen a rege Gebaudo *r* obedientiæ fuit honor impensus: *s*] Nam Brionenses *t*, videlicet quos Alemannorum quondam cepit immanitas, scriptorum ad sui notitiam pagina * destinata, non cupiditate illectus, non præda hominum captus, non auri pondere nec pretio victus, sed regia dignitate sublimis, cunctos dempsit hostili servitio, nam * nimiæ dominationis acerbitate depressos, et velut devictus * reipublicæ legibus, statum, quem amiserant, universis hujus absolutionis et libertatis pristinæ reparavit *u*.

11 *⁎ Cui * rei gestæ elationem * posteris tradunt præsentium exempla facturum * qui affuerunt * vera ex scholis ejusdem discipulorum virtutis exempla docuerunt: *⁎ *v* nam cuncti insignibus miraculis præminebant. Unde in sanctum Pulchronium *x*, episcopum ecclesiæ Veredunensis, curationum gratia prælucebat: ita ut religatis post tergum manibus dæmoniacis imperaret, et prius sensum *y* perciperent, quam in collisionem suorum corporum cernui laberentur *. Sanctum Severum *z* Treviris ordinatum, primæ Germaniæ gentibus prædicantem, Apostolorum non ambigimus societati permixtum. Sanctum quoque Alpinum *aa*, Cathalaunicæ pontificem civitatis, resplendentem prærogativa diutinæ sanitatis *, locis plurimis non silendum est quam sæpe dæmonum purgator exstiterit. Merito in tantorum præconiis *, Magistri laus gloriosa signatur.

12 In cujus sede dignus profecto antistes Camilianus *bb* miræ probitatis * successor electus est: nam gloriosæ memoriæ pontifex Lupus, ætate perfecta *, annis quinquaginta et duobus sacerdotio functus, vitæ præsentis debitum complens, spiritum emisit ad cœlum, dignis in terra laudibus excolendus. Unde nunc nobis, quo sublimis * evectus est, præsidium gloriosus impendat; præstante Domino nostro Jesu Christo, cui

D
* *Bod.* clarissimum juvenem
* *al.* Germaniani, *et recte*
* *Bod.* exanimem
* *Bod.* corpusculi
* *addit Bod.* ad vitam
* *Bod.* facie
* *Bod.* aspectibus
non sine miraculis.
* *id est* etiam
* *al.* sanare
E
* *Bod.* ablata *melius*
Maxima ejus auctoritas, etiam apud reges exteros.
r
s *t*
* *Bod. addit,* ab Episcopo
* *Bod.* jam, *et recte*
* *Bod.* devotus
u
Discipulos habuit sanctos et thaumaturgos.
* *an* Cujus?
* *f.* relationem
* *f.* factorum
F
* *f.* et quia fuerunt
v *x* *y* *z*
* *Bod.* labi cernerentur
aa
* *Bod. et Sur.* sanctitatis
* *Bod. addit,* discipulorum
Annis 52 episcopali munere functus, sancte moritur.
bb
* *Bod.* morum probitate
* *Bod.* provecta
* *Bod.* sublimius

A est gloria et potestas per omnia secula seculorum. Amen *cc*.

ANNOTATA.

a *De* Leucis *et eorum* urbe *adi Commentarium prævium* § 4, *a num.* 44; *ubi et de familia Sancti plura disseruimus; uti et de tempore, quo singula hic narrata contigerint.*

b *An ipsi patruo traditus fuerit litteris imbuendus, an potius a patruo, ibidem discussum est num.* 51.

c *De* Pimeniola *atque hoc conjugio satis ibidem diximus a num.* 53.

d. Primæ habitationis *dicitur abbas S. Honoratus; quia habitata non fuit insula Lerinensis, antequam ad eam accessit ac cœnobium in ea condidit Sanctus ille; quod proinde* prima habitatio *potest appellari Vide Comm.* § 4. *num.* 49. *Cetera, quæ hoc, et sequente numero explicatione indigent, exposita sunt ibidem* § 5.

e Ad fidem Trecassinæ confessionis; *ita disertissime codex Valcellensis; at Bodecensis habet,* Ad fidem trinæ confessionis; *Accinctinus vero;* Ad Trinitatis fidem. *Sed quid hæc ad Pelagianos, quorum error non sanctissimam Trinitatem, sed Jesu Christi gratiam oppugnabat? Viderit* B *hoc, opinor, Surius; ideoque stylum elimando pro his verbis, quæ forte in ejus Ms. legebantur,* Ad fidem trinæ confessionis, *reponenda censuerit ista,* Ad sanæ fidei confessionem: *et recte quidem, si hanc elimationem non de judicio suo, sed ex alio quodam antiquo monumento prompsisset. Nos id præstari posse existimamus, opponendo aliis codicem Valcellensem, atque adeo legendo,* Ad fidem Trecassinæ confessionis. *Certum est enim ex Constantio in Vita S. Germani,* ex Britannis directam legationem Gallicanis episcopis nuntiasse, Pelagianam perversitatem in locis suis late populos occupasse; *ob eamque causam in Gallia* synodum numerosam collectam fuisse, *in qua delecti ex omnibus ad exstirpandam apud Britannos hæresim Pelagianam, in hac utique synodo damnatam iterum et catholica confessione redargutam, fuere SS. Germanus et* Lupus. *Eam nos* confessionem *ab auctore nostro designari putamus, et appellari* Trecassinam, *quia synodus illa in urbe Tricassina collecta fuerit; adeoque hic ejus locum indicari, quem quia non assignaverat Constantius, qui de synodo illa solus meminerat, eruditi hactenus ignorarunt.*

f *Mss. Bodecense et Accinctinum interpolata hic* C *sunt: primum sic habet:* Omnes etiam populos prorsus ad fidem trinæ confessionis ab errore antiquæ perversitatis abduxerunt. Itaque jam tota Britannia fide Christianæ religionis fuerat occupata. *Alterum vero sic:* Talemque Dominus in eorum occursum gratiam tribuere dignatus est, ut... gentem pravo dogmate deceptam, ad Trinitatis fidem et religionem Catholicam revocarent, et ad urbes illarum regionum propinquantes, multorum signa miraculis radiarent. Nequam spiritus de obsessis corporibus fugabant, cæcorum lumina restituebant, et omnibus viam salutis ostendebant. Fuitque a Domino inspirata gratia in itinere, et felix peregrinatio in opere. *Hæc omnia multum a simplicitate tam codicis, quem sequimur, quam illius, quem polivit Surius, distant.*

g *Adi Commentarium* § 5, *num.* 65, *et* § 6 *ab initio.*

h *Bodecense Ms. habet* incendium; *quod hic patet accipi figurate ad significandam discriminis magnitudinem præsentiamque.*

i *De hoc loco in Mss. nostris corruptissimo consule dicta in Comm.* § 6, *num.* 70 *et seqq.* EX MSS.

k *Surius legit,* juxta Alisiam; *Bod. Ms* juxta basilicam, in qua orare consueverat, *quæ videntur interpolatoris esse. Est autem* Alisia, *vel* Alexia, *seu potius* Alesia, *olim urbs, nunc vicus in ducatu Burgundiæ, una tantum leuca distans Flaviniaco; adeoque Trecas inter et Matisconem; de hac plura Valesius in Notitia Galliæ.*

l *Bod.* in eodem castello. *Tillemontius innuit, hoc* prædium *etiam tum ad Sanctum pertinuisse, tamquam patrimonii olim sui reliquias; sed nihil video, unde id possit colligi. Adi etiam Commentarium* § 6, *num.* 75.

m *Hujus narrationis constructio paulo nitidior est in Bodec. Ms.; res tamen narrata non differt.*

n *Locus hic admodum obscurus est, ut prima fronte nescias, referendane sint, quæ sequuntur, ad præteritum tempus, an ad futurum; imo ad præteritum potius referri dicas in Ms. Bodecensi his verbis:* Licet pauca de plurimis strictim et compendiose dixerimus; videtur tamen non incongruum, ut vitæ ejus qualitatem AB EXORDIO replicemus. *Aliter tamen videtur legisse Surius; aliter auctor Vitæ secundæ; aliter exigit rerum ordo et adjuncta; ut in Commentario dictum est* E § 7, *num.* 76 *et seq.*

o *Sic habent omnia Mss. nostra tam primæ quam secundæ Vitæ, uti et Vincentius Bellovacensis, contra Surium, qui scribit,* annis plus minus viginti.

p *Bodecense:* Expers lectuli, jacendi laborem suprapositus tabulæ sustinebat; *et fere consonat Bellovacensis et Surius: Accinctinum habet* tabulam lapideam, *uti et auctor Vitæ secundæ.*

q Superponere Sabbatum jugi districtioni, *idem est ac Sabbato quolibet jejunium solito strictius ac severius observare. Vide Cangium ad vocem* Superpositio. *Bodecense habet,* Jugem etiam districtionem omni Sabbato superponens.

r *De* Gebaudo, *vel juxta Surium* Gebavulto, *aut* Gibuldo, *vel* Gibaldo, *Alamannorum per hæc tempora rege, agitur quoque in Vita S. Severini Noricorum apostoli ad diem* 8 *Januarii, pag.* 491.

s *Quod uncis hic est inclusum, accipere coacti fuimus ex Ms. Bodecensi, quia Valcellense nullum sensum offert, sic habens:* Quippe cum hominibus gentium regibus eidem reverentia servaretur, affectibus specialius arrigebat vultu (*forte pro,* tamen a Gebavulto) obedientia (*forte* obedientiæ) fuit honor impensus. F

t Brionenses *etiam legit Surius; cetera Mss., etiam Vitæ secundæ,* Brigonenses. *Sed eadem, opinor, utriusque nominis significatio est. Erant autem* Brionenses, *qui pagum Brionenten alterutrum (nam duos istic fuisse docet Valesius in Notitia Galliarum) in Campania Gallica incolebant. Tillemontius hæc putat referre posse ad* Breones, *seu Briones, qui ad Vindelicos pertinuerunt juxta Cellarium in Notitia orbis antiqui tom.* I, *pag.* 335 *et seq.; verum de prioribus hunc locum explicat auctor Vitæ secundæ cap.* VI, *num.* 55. *Tum hic* Brionenses *appellantur, non* Briones.

u *Sensus videtur esse: Gebavultus reparavit eis statum, quem nunc obtinent Brionenses per illam regis absolutionem, et quem olim obtinuerant, antequam capti fuissent. Bodecense Ms. habet:* Statum, quem amiserant universi, libertati pristinæ reparavit.

v *Hic textus inclusus asteriscis* ** *est corruptus ille, de quo dixi in Commentario* § 3, *num.* 35. *Ego sic restituerem atque interpretarer:* Cujus rei manu

EX MSS.

gestæ relationem posteris tradunt præsentium exempla factorum, hoc est præsens hæc mea Actorum S. Lupi descriptio: quod autem hæc vera fuerint, docuerunt exempla virtutis, id est sanctitas et miracula discipulorum, qui ex ejusdem schola prodierunt: nam *etc. Accinctinum Ms. sic refert*: Cujus rei gratia et relatione in præsenti tempore exempla Viri Dei ostenduntur manifesta; quæ fuerunt autem ex scholis ejusdem discipulorum virtutes, exemplo et operibus docuerunt; et cuncti in multis miraculis etc. *Bodecense vero sic*: Non solum autem ille beatus Antistes multis virtutum insignibus celebris fuit; verum etiam discipuli ejus miraculorum fulgore ubique præminebant.

x *De* S. Pulchronio *seu* Polychronio *actum est, iterumque agi debet die* 17 *Februarii.*

y *Id est effectum imperii; qui proinde prævertere solebat impetus illos, quos, cum expelluntur, exerunt plerumqve dæmones, allidendo ad terram energumenos. Hunc locum clarioribus verbis explicatum citat Hugo Flaviniacensis in Chronico Virdunensi, ubi agit de hoc Sancto, apud Labbeum in Biblioth. Mss. libb. tom.* I, *pag.* 84.

z *De* S. Severo *ep. Trev. agendum erit* 15 *Octobris. Quod autem hic dicitur in* Germania prima B *prædicasse, id non significat, Treviros ad Germaniam tum pertinuisse cis-Rhenanam, sive primam sive secundam (nam Belgicæ primæ attributi fuerunt;) sed quod labores suos apostolicos ad primam seu superiorem Germaniam præcipue extenderit; sicuti et ad Britannos extendit, qui multo minus ad eum spectabant, quam prima Germania; cum utraque Germania cis-Rhenana, totaque Belgica sedi Trevirensi metropolitico jure olim paruerint; teste Carolo a S. Paulo in Geographia sacra ultimæ editionis pag.* 136 *et seq.*

aa *De* S. Alpino *agemus die* 7 *Septembris.*

bb *De* S. Cameliano S. Lupi *successore egimus die* 28 *hujus mensis.*

cc *Minusculas exemplaris hujus a Bodecensi discrepantias, ut quæ ad rem nihil facerent, consulto hic illic negligendas putavimus.*

ACTA RECENTIORA

AUCTORE ANONYMO, EX MS. ULTRAJECTINO S. MARTINI, COLLATO CUM CODICE NOSTRO MEMBRANEO SIGNATO P. MS. 14, ET SUPPLETO EX ALIIS.

C

CAPUT I.

S. Lupi natales, educatio, nuptiæ, vita monastica, electio ad sedem Tricassinam.

I. *S. Lupi patria, et genus regium,* **Cousinet. legit derivato*

Sanctus Domini confessor Lupus, vir omni mentis probitate conspicuus, et æterno Regi sacerdos dilectissimus, in urbe Leucorum, quæ nunc deviato* vocabulo Tullum vocatur, exstitit oriundus, parentibus linea regalis exortus propaginis, propagatis regio stemmate [vel stigmate *a*] in pago Britannico pollentibus *b*. Pater ejus, Epyrichus nomine nuncupatus, majorum suorum nobilitate fuit opulentissimus. Qui Puerulus bonæ indolis in ipsis infantiæ cunis alitur D lacte supernæ traditionis. Sed vix percurrerat gemitus infantiæ, cum mors inevitabilis ipsum viduat genitore. Quo mortis retibus irretito, Puer quidam* facie tenus, fontem sapientiæ sitiens, oppido ebriandus litteris patruo traditur, Alistichio vocabulo, tam seculi dignitate quam philosophiæ diademate decenter ornato.

** an quidem?*

2 Hic Puer sagacissimus innitens thesauro prudentiæ, obedienti fervens aure, adeptus est eam mirificissime: in septiformis enim phisolophiæ artibus sic excellebat præ ceteris coævis omnibus, ut quasi sol deputaretur inter sodalium sidereos cœtus. Nec latuerunt eum philosophorum callida argumenta nec poetarum grandisona figmenta, nec divinæ auctoritatis allegorica mysteria: quia ibi in discendo nulla mora est, ubi Spiritus Sanctus doctor adest. Sicque nobilitabatur hinc dogmatis regimine, illinc sanguinis generositate, ut famosus jam in omnium haberetur ore: erat enim omni morum honestate redimitus, corpore formosus, animo benignus, eloquio gratiosus, omnia solerti considerans oculo, fluxa vitiorum præstigia* virtutis calcabat calcaneo, et virtutum culmina ascendebat conamine summo.

eruditio, forma, virtutes,

** imo* præstigias fluxas

E

II. *conversatio in aula S. Germani, tum ducis;*

3 Hunc igitur liberalibus litterarum rivulis propinatum, parentela titulis insignita nobilitatum, in aula Germani, tunc ducis, postea vero Autissiodorensis episcopi, studet decenter admissum *c*: quem excipiens dux sinu placidæ dilectionis, intima animi sui credidit ei plus reliquis: nam hinc suppetit sanguinis generositas, illinc docti animi lenitas: adest et sodalium amor inextricabilis; quorum sic obsequebatur studiis, ut laus ejus omnibus esset amabilis. Igitur epheborum pudice exemptus fervore, cum juvenilis ætatis juvenesceret maturitate et videretur habere modum suæ vitæ, nuptiarum sponsalia suadent parentes eum celebrare. Assensum præbet eorum suasioni, non ardore explendæ libidinis, sed testimonio celandæ castitatis. Quæritur diversarum terrarum provinciis, quæ ejusdem nobilitatis inveniretur digna accubitare ipsius thalamis.

c

castæ nuptiæ, et dignitas Comitis.

** Cousin.* Piminiolam

4 Inveniunt tandem puellam, sancti Hilarii Arelatensis episcopi germanam, nomine Pinniolam*. Hanc igitur corpore formosissimam, morum, majorum nobilitate præstantissimam, sanctitate fratri suo comparandam, sibi castam vendicat sponsam. Nec tamen enervat petulans libido animum pudicitiæ deditum; sed castimoniæ dat locum; quia fervebat vena casti animi de sola lampade Christi, secundum dictum Apostoli, uxorem habens erat tamquam non habens: ardebat enim in beatissimo Tirone amor castitatis, sicut enucleavit exhibitio operis. Ad sufficientiæ etiam terrenæ complendam plenitudinem, eum sibi procerum multitudo et gentium plebs elegerunt Comitem; ut qui rhetorica affluebat facundia, et callebat [quomodo] dicendo vel tacendo scientiæ suæ moderamine moderaretur commotæ plebis jurgia *d*.

F

d

III. *post annos 7 valedicit conjugi et seculo,*

5 Orbita solaris jam septenos annos irradiaverat arvis ex quo celebraverat nuptias castæ conjugis, cum, ecce, tempus advenit, quo diu deliberata complere studuit: ardet enim relinquere Comitatum, triennio jam administratum; ardet exonerare mentis collum onere terrenarum curarum; ardet castæ conjugis a se repudiare matrimonium; quo curis seculi omnino expeditus, soli Deo vacare possit liberius, ut et sine uxore manens, cogitet tantum quæ Domini sunt, quomodo

A quomodo placeat ipsi. Studet activam vitam, quæ turbatur erga plurima, postponere; et contemplativæ, cœlestibus vicinæ, culmen attingere: suspirat centesimam virginitatis a Domino accipere coronam. Unde statim pudicæ conjugis parvipendit aperte dissimulatam copulam; anhelat virtutum perfectionem adipisci. Unde et Comitatum suum Germano reddidit duci, et renuntiat omnibus, quæ possidet, propter nomen Christi.

ut monachum induat apud Lerinenses;

6 Relictis itaque patriis laribus, et prædiorum magnitudine illimitatis jugeribus, et totius mundanæ cupiditatis ruptis nexibus, Domini secutus disciplinam, post regni militiam, monachicam elegit vitam; et velut alter Abraham, exiens de terra et cognatione secularium negotiorum; adivit egregiæ sanctitatis virum et gratiæ Dei splendore conspicuum, ideoque cunctis honorandum, nomine Honoratum, qui abbas summæ parcimoniæ et arctissimæ vitæ præerat primæ habitationi Lirinensis insulæ. Caput etiam sequebantur membra, id est monachi, Dei æmulatione æmulantes abbatis miranda opera, et ejus formæ imprimebant omnia sua.

ubi eximiis elucet virtutibus;

B

* Cousin. prætextam

7 Ibi Miles Dei seculi deposuit prætexta * [seu præcepta] induens se sanctæ regulæ cucullam; impositoque collo suæ mentis Christi jugo, monitis utilibus abbatis aurem accommodat cordis, subjungens facta ampliora dictis, mortuus mundo, vivens vero Christo; nullumque sinit tempus præterire vacuum salutis labore, sed semper aut obedientiæ insudat laboribus, aut sine intermissione orationum lucubrationibus, aut ædificabilium sermonum insistit seminibus. Fit cunctis exemplar et speculum, a quo resultat omnis lux imitandorum operum. Secundum dictum Apostoli, ejus conversatio erat in cœlis. Sed tamen nullus est scriptorum, qui explicare possit commercia ejus virtutum: unde, cum conjiciatur ex inclitis ejus miraculis, cujus conversationis fuerit, tam hic quam reliquis locis, pauca carpentes de multis, eorum aliquanta inseremus paginulis.

quas et aliis communicaturus Matisconem abit.

8 Igitur agonista Dei Lupus, ubertate omnium virtutum ubertim vigoratus, et omni austeritate monasticæ vitæ assuetus, cum jam arctam viam. quæ ducit ad vitam, delectabili curreret corde, ipsiusque cursum remorari nullo modo valerent mundi illecebræ; ne tantum lumen unius claustri occulerent latebræ, a cœnobio prædicto recedit, Dei providentia disponente, et ad urbem Masticonem * pervenit, eumdem eadem præeunte, non quasi propositi desertor, et mundi, jam sibi crucifixi, repetitor; sed hiat ire de virtute in virtutem, et contemplari Spiritus sancti divisionem, ut in multis diffusam in sui unius cordis thesauro qua servaret * virtutum summam, et velut apis argumentosa, diversorum locorum floridas consuetudines decerperet, quas in mellitorum operum dulcedine ipse congereret. Exemplum bonorum actuum se præbebat omnibus, ut multi ad comparationem vitæ ipsius parvipendentes suæ ante actæ vitæ cursus, et ejus illecti bonorum operum fœnoribus, præeuntem sequi totis molirentur conatibus. Nam subserviebat multorum saluti, qui pridem sibi vixerat soli. Doctrinam verborum solidabat astipulatione operum, sciens, caput esse doctrinæ, quæ doceat, se facere.

* *pro* Matisconem

C

* *an* coacervaret?

IV.
Eligitur episcopus Tricassinus;

9 Cum sic ejus operum odor redoleret populo circumcirca manenti, et fama ejus jam increbresceret per ora vulgi, contigit, Sanctum Ursum, præsulem Trecassinæ ecclesiæ, mortem obisse, terrarumque suspiria cœlestibus gaudiis mutasse: quo ecclesia tanto pastore viduata, æstuabat pontificalem cathedram digni pastoris relocari infula. Rimanti indagine lustrant diversi diversarum urbium loca, examinantes diversorum vitam perspicacis mentis lucerna. Tandem multis inspectis, non reperitur Lupi æquiparandus meritis. Hunc igitur commerciis virtutum et bonorum operum moribus omnibus expositum regalis celsitudo ac Aristaci *e* præfecti stimulatio, procerumque multitudo, et plebis Trecorum concors concio, sibi fieri episcopum acclamabant uno ore. Ille autem vitæ studens anachoriticæ *f* et populi turbine timens retardari cursum suæ vitæ, quantis poterat retinebatur luctaminibus, testans, se imparem viribus, cui imponeretur onus, parvis ejus humeris minus * et parvo ejus robore majus.

EX MSS.

e

f

* *f.* nimium

quod onus invitus quidem suscipit:

10 Non conspicio, ait, fratres, iis me floribus redimitum, quibus divina auctoritas florere monet episcopum. Plebs econtra ardore divinæ voluntatis succensa, sic eum est adorsa: En, spernere Christum convinceris, cum ejus oves pascere nolis: innocens enim et absque sermone conversatio quantum prodest exemplo, tantum nocet silentio. Sed et cum tui solius et non proximorum cura fervescis, profecto quasi unius tantum pedis calciamento uteris. Prosapia polles, divino dogmate fulges, omnibus excellis, virtute coruscus haberis: quid igitur moraris, aut moramur multis? Velis, nolis, noster eris episcopus. Tunc vir humilitatis summæ cum non auderet respuere quod utiliter præcipitur subire, caritatis geminæ circumfultus virtute, ad sedem pontificalis honoris sublimatus est, gratia Dei favente.

E

at susceptum, strenue gerit.

11 Hic Præsul almifluus sortitus culmen religionis perpetuæ, studuit sanctitatis opem augere, et, si quid deerat perfectionis, supplere. Mactabat omni die holocaustum Domino non ex pectore alieno, sed ex pectore proprio: temperatus erat æquitate, prudens fortitudine, longanimitate vigens, in adversis patiens; quæcumque Deo placita esse noverat, lingua docebat et opere exercebat: siquando alicujus adversi infestatio occurrisset ovili sibi commisso, ipse pro turribus et viribus stabat ex adverso; nec quemquam sibi commissorum patiebatur patere diabolo qui tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devorare possit: sollicitus plebis, diœcesim lustrabat suæ urbis, confirmans fidem individuæ Trinitatis, et sanans omnes protegendo virtutum alis.

ANNOTATA

F

a *In codice nostro assignato legitur,* scemate vel stigmate: *apud Cousinetum vero in textu,* stegmate; *ad marginem additur,* alibi, stemmate. *Aliquoties autem bina sic verba in exemplaribus hujus Vitæ recurrunt; quia amanuenses antiquioris manuscripti characteres contractos discernere non potuerunt: nos illud uncis includimus quod minus probamus.*

b *Vide de his Commentarium* § 4, *num.* 46.

c *Sensus est: Parentela nobilitatis titulis insignita (id est consanguinei ejus nobiles) studet hunc* Lupum *admissum (seu admitti) in aula etc.*

d *Multa hic inobservata prœterimus; quia discussa jam sunt in Commentario prævio: id quod et in sequentibus monitum lectorem volumus.*

e *Cousinetus legit* Aristarchi, *eumque putat Comitatum urbis Tricassinæ post* S. Lupum *obtinuisse; sed nihil addit argumenti, nisi quod* non repugnet.

f *Atqui juxta hunc auctorem numero præcedente, anachoresim suam Lerinensem deseruerat jam,*

EX MSS. *jam, et* subserviebat multorum saluti, qui pridem sibi vixerat soli *etc. An ergo melius secum ipse cohæret hic scriptor, quam cum Vita priore? Adi Commentarium prævium* § 5, *num.* 60.

CAPUT II

SS. Lupi et Germani expeditio in Britanniam adversus Pelagianos.

Grassante hæresi Pelagiana

Talibus propugnaculis dum præsulatum sibi creditum muniret Lupus, miles summi Regis, et per biennium vacans continuis hujusmodi factis, jamque totum clerum compaginaret moribus suis almis, contigit, Britanniam transmarinam veneno infici antiqui serpentis, qui conabatur germina Catholicæ fidei adhuc in ea pullulantia hæresibus obruere nefandissimis: tempore enim, quo post Incarnationem Domini Trecentesimus nonagesimus quartus impletus est annus, Archadio et Honorio regnantibus *a*: quidam Brito et, ut sic dicam, brutus intonuit hæreticus, pelago falsitatis demersus, nomine Pelagius, minister diabolicæ falsitatis et conditor B obscœnæ superstitionis; qui in tantum commendabat libertatem arbitrii rationalis [creaturæ vel] naturæ, ut sine dono divinæ gratiæ ad perficiendam hominis justitiam diceret sufficere; et sine ejusdem gratiæ auxilio mendose auctorizaret, hominem salvari posse.

per universam diu Britanniam.

13 A cujus falsificati cordis pharetra spicula nefandæ hæresis volitare cœperunt per totius Britanniæ loca. Quem plumbeum pugionem Innocentius Pontifex Sedis Romanæ anathematis mucrone damnavit: sed nec ejus nec aliorum orthodoxorum summa auctoritas corrigere valuit virulentas illius anguis versutias; sed pro parte victus, linguis adhuc micat et ore truculentus, seque defendendo magis auget crimen suæ hæreseos, quam minuat satisfaciendo pro malis commissis. Et more accidit hominum, ut fama mali magis quam boni crebresceret in ore multorum: unde hæc pestis mobilitate viguit, viresque eundo acquisivit, et per annos 55 *b* serpentinum illud virus prævaluit. Anno igitur dominicæ Incarnationis quadringentesimo quadragesimo nono, Marciano regnante cum Valeriano *c*, jam in tantum in auras se extulit, ut totam Britanniam C suffundere tentaverit.

episcopi Galliani opem a Britannis catholicis rogati,

14 Verum Britannorum aliqui divino numine septi, cum nec vomitum illius aspidis excipere vellent, scilicet ut gratiam Dei blasphemarent; nec illius syllogisticis conclusionibus resistere responsis simplicibus possent, ultimum et utilissimum omnibus insedit consilium; scilicet ut a Galliæ episcopis sibi exspectent succursum. Quod nimirum dum aures Gallicanorum perculisset antistitum, synodi construunt tempus et locum *d*, qua confluentes deliberent, quid sit de iis actitandum. Conveniunt e diversis urbibus Galliæ; convenit et Lupus præsul Tricassinæ ecclesiæ; fit consilio mora multa: manentibus et monentibus tandem potior cunctis hæc sedit sententia; scilicet ut ad dona fidei tuendæ præstantissimus eligatur, qui ad tantæ hæresis machinamenta refutanda mittatur. Quæ vox dum per aurium volutatur receptacula, gelidus tremor statim per ima cucurrit ossa: alium enim terrent sævientis maris rodendæ * procellæ, alium conscientia, qua pollet, versutissimo hosti non posse resistere, alium acris hyemis algor, tunc pene intolerabilis D omnibus, et cœlum non tractabile æquoreis ratibus.

* [illegible] radendæ

eo destinant SS. Lupum et Germanum; qui antea velant S. Genovefam:

15 Tandem, omnibus postpositis, Lupus inexpugnabilis fidei cinctus propugnaculis, et Germanus eligitur episcopus Antissiodorensis. Omnes assenserunt, et quæ sibi quisque timebat, in illos conversa tulerunt. At Satellites Dei interius ferventes flamma sancti Flaminis, exteriora contemnunt frigora hyemis; conscientia etiam eorum multo dogmate sibi lætabunda suadet eos obsidere hæreticorum tortuosa figmenta. Pio amore igitur Domini respondent, se paratos omnia pati, et ejusdem omnipotentia fretos, qua etiam inter omnia rugitus * asinæ in facundiæ potest flectere sonos, hæreticorum propositionibus se obviam ituros. Hinc benedictionis munere roborati *e*, iter arripiunt securi. Jamque passibus æquis arva Parisiorum tangunt, ubi Genovefam *f* virginem inveniunt; quam dum corde fenestrato *g* conspiciunt, et Domino revelante, bonæ indolis esse cognoscunt, suasionibus salubribus excitant, et sacrosancto velamine velant.

* *Cousin.* ruditus

VI. *exinde navigantes tempestate jactantur*

16 Inde permeantes, oceanum mare adeunt celeres, vela dant, et vastum æquor cava trabe pervolant, et usque ad medium freti, quod a Galliæ oris Britannias usque tenditur, secundis E flatibus tuta navis labitur: sed postquam altum tenuit carina, nec jam amplius ulla apparet terra, sed undique populus seu scopulus *, et undique pontus; tum Domini permissione, qui Sanctos suos disponebat probare et clarificare, inimica vis dæmonum cœpit occurrere, videntium insuperabiles Viros ad recuperandam salutem populorum tendere. Venti incumbunt amnibus, vastosque tollunt ad littora fluctus, et supra capita eorum imber astitit cæruleus, nec non et omnis inhorruit unda nubibus: nubes diem involvit, et nos humida cœlum abstulit: hinc navis curvato gurgite tollitur in cœlum, hinc aperte mergitur in abyssum: franguntur remi, nec ventorum rabiem sustinent mali: eripiunt nubes ex oculis cœlum et diem, præsentemque minantur omnia mortem.

* *imo* undique polus *Cousin.*

a dæmonibus excitata, sed a Sanctis prece sedata.

17 Tunc Milites Christi invectissimi pectora ter quaterque percussi, auxilium invocant Jesu Christi, qui quondam discipulos in simili tempestate liberaverat, et Petrum mergentem sustentaverat: nec mora, cœlum eorum patuit precibus, et oratio ad supernos pervenit auditus: dicto citius Dominus tumida æquora placavit, F inimicos dæmones fugavit, collectasque nubes dispersit, solemque placidum reduxit: hinc vela secundi intendunt venti, ferturque cita gurgite navis, et tandem Britannicis adjicitur oris; ubi potiuntur Sancti quiete optati littoris. Ibi innumera populi multitudo convenerat, quæ diu exspectatos Sacerdotes cum gaudio suscipere maturat; quibus etiam vox dæmoniaca, etsi invita, venturos ipsos prædixerat: sinistri enim spiritus jam annuntiaverant, quod timebant. Sed et postea, dum potenti virtute Sacerdotum excluduntur a vasculis humanorum corporum, profitentur, se excitasse tempestatis periculum, et multotiens, quamvis frustra intendisse laquæos adversitatum, quibus præpeditos cupiebant retro dare gressum.

Convertunt hæreticos plurimos ardore apostolico.

18 Sed insuperabiles Viros ubique constat adeptos esse victoriæ gaudium: nullius enim eloquentissima lingua potest explicare, quantis et quibus virtutum miraculis coruscaverint in locis Britanniæ. Quid moremur multis? Britanniam totam

A totam impleverunt sancta opinione, virtutibus, prædicatione; nec tantum sub ecclesiarum parietibus per eos verbi divini semina, verum etiam per rura, per trivia spargebantur et compita. Jam Pelagianum virus emovebant ipso infecti, et rorem hauriebant Catholicæ fidei; subtrahebantur Pelagianorum schismati, et gratiam cœlestem profitentes reparatricem mundi, compaginabantur Ecclesiæ corpori. Nec mirum: erat enim in Præsulibus, instar Apostolorum, et gloria et auctoritas per conscientiam, doctrina per litterarum affluentiam, virtutes per meritorum opulentiam.

Provocantur a Pelagianis ad publicam disputationem,

19 Latitabant mordaci conscientia pallentes sinistræ persuasionis auctores, more maligni spiritus, perire populum sibi evadentem gementes. Tandem diuturna meditatione concepta, etsi videbatur profanis impar ea pugna: tamen, ne silentes viderentur probare ante reprobata, præsumunt monomachiæ cominus inire bella, dubiamque sortem duelli maluerunt subire; quam in populum, quem converterant, pudorem taciturnitatis incurrere; scilicet ne viderentur se ipsi silentio damnavisse: procedunt conspicui nitore vestium, fulgidi auro, et ostro decori, et assentatione multorum fisi. Illorum ab ore scintillæ B non obsistunt *, et oculis acribus ignes fervescunt: illinc Viri apostolici oblato fœdere gaudentes, dum vident bellum componi, nullius, nisi tantum Dei, adjutorio freti; istinc hæretici agresti cultu procedunt turbidi.

* f. non absistunt

sed hos ita confutant:

20 Adsunt studio huic effusæ matres, invalidique senes, et promiscui sexus plebes, finem rei exspectantes: astant pugnatores secta dissimiles, armis dispares: hinc fides divina, inde præsumptio humana; hinc pietas humilis, inde superbia facilis; hinc falsilogus Pelagius, hinc auctor veritatis Christus. Primum Viri apostoloci præbuerunt adversariis copiam loquendi, et diu deliberata jubent cito affari*. Sed eorum garrulitas fit veritatis pondere inanis, contenta tantum verborum næniis, paleis comparanda sine granis, ipsa, ut ita dicam, tempora * sibilis polluit virulentis, aurasque vicinas eructationibus putridis, auresque diu onerat latratibus infestis; stomachantur bile sub obliqua, cum deficiunt mendacia laboriosa; tumidas intendunt rumpere buccas, cum jam nulla succurrat falsitas.

* an effari?

* f. templa

ut violentas plebis manus hæretici vix effugerint.

21 Deinde Antistites venerandi spiritu intelligentiæ profusius repleti, tamquam imbres, mittunt eloquia Dei, et falsas perfidorum dissolvunt C conclusiones, ut ignis stipulas arentes; divinis nituntur auctoritatibus, et eorum collidunt impetus: miscebatur sermo proprius cum divino, et assertiones sanctas ratus sequebatur ordo: vanitas convincitur, perfidia confutatur; ita ut ad singulas verborum objectiones dum nequeunt respondere, taciti se fatentur * errasse; moliuntur resurgere, ut serpens gravi vulneratus vulnere; sed nulla datur vi posse, quia retentatur pari clauda vulnere: populus arbiter vix manus abstinet, volens interficere quos videt succubuisse; exclamans sine intermissione, Antistites victores esse: sed Viri apostolici, amatores pacis summæ, nullum volentes perire, sed omnes salvos esse, compescuerunt populorum manus divina majestate, nec voluerunt malum pro malo reddere, sed more summi Magistri, verbis, quibus et truces leones possent mitigare, adversantium corda studebant linire. Verum illi pelago falsitatis ultra modum immersi, ad summam nudamque veritatis viam non possunt erigi.

* an fatentur?

ANNOTATA. EX MSS.

a *Videtur hæc auctor arripuisse ex Historia venerabilis Bedæ lib.* I, *cap.* X; *ubi dicitur quidem, Arcadius cum fratre Honorio regnum suscepisse* anno ab Incarnatione Domini trecentesimo nonagesimo quarto (*quamquam id anno tantum sequente contigit;*) *sed non dicitur eodem anno exorta Pelagii hæresis: hanc enim sine anni determinatione Beda natam fuisse asserit temporibus Arcadii et Honorii imperatorum; quod verum est, cum ambo simul imperaverint usque ad annum Christi* 408. *Porro post annum Christi* 397 *emersisse e latebris errores Pelagii, ex S. Augustino probatur lib. de dono Perseverantiæ cap.* XX, *ubi se ait edidisse libros Confessionum* antequam Pelagiana hæresis exstitisset: *edidit autem illos anno* 397, *juxta Tillemontium, aut circa annum* 400 *juxta nuperrimos operum ejus editores Benedictinos.*

b Per annos 4: *totidem numerantur ab anno* 394, *a quo scriptor hic Pelagianismi primordia non bene repetit, usque ad annum* 449, *ad quem minus etiam recte expeditionem* SS. Lupi *ac Germani in Britanniam mox referet.*

c *Vide Commentarium* § 5, *num.* 64. E

d *Locum hujus synodi fuisse ipsam urbem Tricassinam existimamus supra in annotatis ad Acta priora lit.* e.

e A quo nempe, *inquit hic Cousinetus,* nisi a summo Pontifice, et a Gallicanis episcopis a quibus missionis suæ munus acceperunt? *Nam et a Cœlestino Papa missum fuisse S. Germanum, testatur S. Prosper in Chronico. Vide Baronium ad an.* 429.

f *Hæc de* S. Genovefa *aliunde accepit auctor, quam ex Beda, ex quo accepit cetera quæ hic narrat de Britannica missione. Forte et Vitam S. Germani aliquam adhibuit.*

g Corde fenestrato, *id est perspicaci et intima penetrante præcordia.*

CAPUT III

Fides catholica restituta Britannis per SS. Lupi et Germani prædicationem et miracula.

Sancti Pelagianos confundunt, et fidem prædicant F

Ista dum geruntur, mutuisque sermonibus longum tempus exigitur, ad miraculum venitur, et sermonum dubietas operis examine probatur: nam quidam tribunitiæ dignitatis honore sublimatus cum conjuge procedit in medium, qui magnis clamoribus implevit prima ora patrum: adducunt enim secum filiam decennem, formosam corpore, sed frontis privatam lumine, genibus provolvuntur Sacerdotum orantes quatiente singultu, filiæ reddi lumen oculorum. At Lupus rebellium conatus volens radicitus destruere, hortatur socium suum Germanum, ut adversarios rogent pro recuperando lumine insistere. Sed illi conscientia puniente deterriti, cum ultra non daretur eis fuga elabi, etsi inviti, colla tamen deponunt victi, enervatos se conclamant; et cum parentibus pro recuperando lumine puellæ Antistites orant.

cæcæ puellæ visum impetrando.

23 Sacerdotes autem Dei videntes, illos propria concessione victos, et omni conatû destitutos, ut, recuperato lumine sub clara fronte puellæ, redderetur etiam lumen fidei in eorum corde, gratiam cunctipotentis Patris cœperunt pulsare.

EX MSS

pulsare. Nec mora, præsto adest divina gloria, quæ, reddito lumine, tenebrarum devicit obscura. Hinc puella fenestris clare frontis donata, parentelæ *, ultra quam dici possit, lætanti assignatur læta. Quod miraculum dum fidelibus oculis populi est subjectum, corroborat prædicationem verborum, quæ demissa per aures, segniter irritaverat animos errorum. Nam et adversarii, postquam populus omnis eorum favent exhortationi, testantur, se quoque ab hac nullo modo jam posse exorbitari *: integrescit in illis quotidie fidei sacramentum, et crebrescentibus miraculis fervescunt et ipsi baptismatis adire lavacrum *a*.

* id est, parentibus

* l. exorbitare

a

VII. *Britanni adversus Pictos et Saxones opem petunt a sanctis.*

24 Ad augmentandam etiam voluntatem fidei percipiendæ, Domino permittente, qui omnes vult ad se trahere, nec respicit, qua quisque ad ipsum trahitur occasione, talia contigerunt genti Britannicæ. Nam Saxones Pictique septentrionales junctis viribus bellum sumpserunt adversus Britones: sed Britones viribus impares, nec acies audentes struere, nec campis se credere, ut castra tantummodo et muros servarent, tutos aggere, turribus inclausos abdunt se propere. Sed et adhuc timor pallidus corda eorum acuit, falsusque sudor per ossa cucurrit; ut municipia undique cuncta * munitionibus diffiderent non posse contrastare tot et tantis exercitibus occurrentibus. Solatiis igitur destituti agminum, et virtutibus incitati mirandorum operum, provolvuntur genibus Episcoporum; ut humanitus destituti, divinitus impetrarent auxilium.

B

* l. cuncti

qui h[illegible] multis baptismum persuadent;

25 Tunc Sacerdotes Dei armis inexpugnabilis fidei præcincti, soliusque Omnipotentis munimine fisi, corda trepidantium lenibus leniunt verbis, mœstosque dulcibus solantur dictis: Ne trepidetis, aiunt, fratres, neque timor anxius vestras laceret mentes; quia in proximo est salus vestra, si non longe absit voluntas vestra: potens est enim Dominus liberare vos de inimicorum vestrorum manibus, liberatosque his et hujusmodi tribulationibus perducere ad æthereos cœtus. Unde si adhærentes ei, baptismate ejus fueritis loti, hac, et a cunctis hostium infestationibus liberabimini. Talibus et horum similibus dulcioribus verbis trahitur ad Christum populus innumerabilis, sicque roboratur Sanctorum institutionibus, ut maximus crederetur accessisse exercitus. Apostolocis ducibus militabat in castris Christus. Ad complendam etiam populi religionem, revolverat cœli ambitus Quadragesimæ observationem, quæ religiosis suspirantibus ad resurrectionem exaggerabat plenissimam religionem, in tantum ut assiduis prædicationibus eorum, populi instigati ad gratiam baptismatis convolarent celerrimi. Tandem Paschali ingruente solennitate, catechumenorum multitudo sacratur baptismate.

C

[illegible] ipsi ducunt exercitum et [illegible]:

26 Qua solennitate emensa, dum jam hostis civitatum obsideret propugnacula, Lupo cum Germano præeuntibus, sequitur madidus baptismate exercitus; fides tuta fervet in populo, ut, abjecto armorum subsidio, salus speretur solum a Domino. Institutio vel forma castitatis * nuntiatur hostibus truculentis; qui sperantes, facile posse vinci inermes, ac opprimi metu exanimes, pernicibus plantis addunt alas; et mœrentes recolligunt, insperati belli timore fugatos; quorum tamen adventum celerem, fama euro velocior trepidam divulgat in gentem. Quæ vox dum inermium aures percutit, timor pallidus sensum decutit, et armorum munimina antea abjecta unusquisque recipere quærit. Sed Viri Apostolici auxilio cœlitus venturo fisi, profitentur se duces belli, armorumque fiduciam monent a se longe fieri. Nec minus hoc jussi faciunt, omnibusque postpositis, Sanctos sequuntur, quocumque incedunt.

* l. castrorum

D

hostibus irruentibus, omnes ingeminant Alleluia;

27 Tunc illi cum expeditis circumcirca percurrentes e regione, qua hostium sperabatur adventus, adeunt vallem celeres, quam cingunt undique nemorosi colles; quam intrantes, divinitus instituti, componunt exercitum timore suspensum sermone tali: Una, inquiunt, vox voci respondeat nostræ; quæ tamen ad summam unico innitatur sermone. Jamque est hostium cuneus properans, ut nil velocius, spe victoriæ festinantissimus, repentino impetu suffundere sperans se inerme vulgus. Quibus irruentibus undique cœperunt Sancti Alleluiaticum melos devota voce ter repetere. Hinc populus omnis pectora tundens pugnis, eamdem laudem frequentat vocibus altisonis: adspirante Domino, mirabilis adsonat echo, silvarumque colles elatum clamorem multiplicant, aere repercusso.

quo territi adversarii præcipites fugiunt,

28 Intonat omne nemus terribiliter, mentesque hostium attonitas timor anxius dissolvit atrociter. Non solum scopulos et nemus circumdatum, sed ipsum timent super se ruere cœlum. Solvuntur membra omnium timore, gelidusque coit sanguis formidine salsusque etiam sudor e toto corpore. Sternuntur cœlitus inclito * terrore; trepidationique injectæ pernicitas pedum creditur vix sufficere: arma sunt oneri fugientibus, et celeribus plantis testudineus creditur adesse gressus: projiciunt omnia, gaudentes eripuisse discrimini vel nuda corpora. Fugiunt per prærupta et invia: teneris plantis tribulorum terunt fructeta: plures etiam tota formidine præcipites flumen absorbuit, quos antea super se incedentes sustinuit.

E

* *an* indito?

relictis in prædam impedimentis.

29 Ultionem suam innocens exercitus intuetur et victoriæ concessæ otiosus spectator efficitur. Spolia colliguntur exposita; et milites religiosi amplectuntur cœlestis palmæ gaudia. Triumphant victoria, fide obtenta, non viribus composita. Tandem omnibus rite compositis, et hostibus visibilibus et invisibilibus fortiter expulsis, redire moliuntur Pontifices cum benedictione devote. Adest præsto clypeus dominicæ protectionis, qui eos protectos ab omnium hostium insidiis tranquillo gressu reddidit sedibus suis.

F

VIII. *In altera expeditione Britannica Lupus pro se discipulum mittit.*

30 Nec longi temporis interveniente intervallo, reviviscere cœpit Pelagiana hæresis per Britanniam iterato, sed paucorum (utpote multis devictis) auctorum innitens subsidio. Rursus Britanniæ coloni per prætitulatos Viros lacte Catholicæ fidei perlucidi et imbuti, ad eosdem mittunt; et adhuc rudes et tantæ rabiei vento impares, ad eis succursum petunt, ne pereant germina, quæ noviter plantaverunt. At Domini athleta Lupus jam corporis molestia fractus *b*, et ecclesiæ sibi commissæ regimine præcipue intentus, et socium suum Germanum fidens sufficere adversus incredulorum insultus, ipse remanens, diversorum episcopatuum populum consolatus et consolaturus, discipulum suum, nomine Severum, cum Germano episcopo jubet accelerare [ad] maria gressus: hunc enim Magister facundissimus litterarum imbuerat dogmatibus, et divini operis informaverat legibus; qui totius sanctitatis [archæ * nixus et] archæ innixus, et magister * Lupi æmulator sagacissimus Trevirorum ecclesiæ ordinatus erat episcopus, verbique

b

* l. arca

* magistri

A verbique divini semina [prævius seu] primas Germaniæ, propagabat gentibus. Hunc igitur sapientiæ lampade clarum Germano trans maria Lupus mittit socium. Sed de his plus justo, ut timeo, dictum; cum scire volentibus in medio
c sit historia actum Anglicorum *c:* unde ad alia
d jam vertamus manum *d.*

ANNOTATA.

a *Quod hic de Baptismo dicitur, de suo scriptor hic addit; et satis quidem inepte; cum de solis hactenus Pelagianis agatur. De Baptismo mentionem facit Beda posterius, ubi de ethnicis agitur, quos ante victoriam de Saxonibus ac Pictis relatam sacri Præsules expiarunt.*

b *Adi Comment.* § 6, *num.* 66.

c *Historiam designat ecclesiasticam gentis Anglorum a venerabili Beda conscriptam, lib.* I, *cap.* XVII *et sequentibus, quæ utinam exscripsisset potius, quam pueriliter adeo amplificasset! Ceterum infra hæc omnia, lector, hauries multo purius ex fonte primigenio ad diem hujus mensis* 31 *ex Actis, inquam, S. Germani ep. Autissiodorensis a Constantio compositis.*

d *Observa, hinc usque ad initium numeri* 46
B *hiare utraque exemplaria nostra Mss., scriptione tamen ita continuata, ut si nihil deesset; at sensu et ordine narrationis minime cohærente, ut patebit legenti ea quæ num.* 46 *habentur. Quare quod omissum hic erat, hoc est totum caput quartum ut sequitur, ex Cousinetiano exemplari Parisiis nobis descriptum, hoc loco exhibemus, uno capite complectentes, quod ibi dispescitur in decem.*

CAPUT IV

Attilæ irruptiones in Gallias; martyrium SS. Memorii et Sociorum ejus; Trecarum immunitas ab Hunnorum vastatione; Attilæ interitus.

Attilæ irruptio Quodam tempore irruentes Huni cum Attila, suo rege, per quæque loca Galliæ sive Germaniæ populabantur omnia ferro et igne : ad vindictam namque scelerum, quæ commiserant incolæ Gallicani, in tantum, Domino permittente, persecuta est ira ejusdem Attilæ sævissimi Ty-
C ranni ut, interemptis multis millibus plebis, nec civitatibus munitissimis, nec Sanctorum parceret ecclesiis; sed omnia consummando vastaret incendiis: nam multos Sanctorum, qui tunc præerant civitatibus per regnum, legimus quam maxime insudasse, quo possent sibi commissa [subducere] aperte furenti, sed a Domino minime obtinuisse.

S. Servatio olim revelato, 32 Beatus Servatius, Tungrensis episcopus *a*, filius Emmui, filii Eliud, qui fuit consobrinus
a b beatæ Mariæ Virginis *b*, non modo privatarum rerum, sed et publicarum quoque curis ac sollicitudine anhelus, revelationum suarum unam de mille revelare discipulis suis dignatus est, prædicens, typicos Johanni in visu scorpiones ostensos, locustasque galeatas, scilicet barbaricas Hunorum phalanges, de puteo abyssi suæ progressuras fore, orbemque florentis Ecclesiæ præcipue per Gallias, et specialiter urbem Octaviam, quæ Tungris vocata est, depastum ire. It rumor et pavor per populos et provincias: rogatur Sanctus in Burgundiam ire ad urbem Trecassinam *c* : assensit benignitas Sancti : contendit illi obviam omnis sacerdotalis dignitas, totaque regni sublimitas : instantia precum compellitur exponere, quæ noverit : exoratus exponit. Omnibus metu concussis, initur consilium, quatenus a diversis regionibus evocatis episcopis et spiritalibus viris, apud Agrippinam Coloniam concilium celebretur, in quo, quid agendum sit, communi decreto statuatur. Inter ceteros affuit huic concilio Trecensis episcopus Obtatianus*. Multis inibi multa deliberantibus, tandem sedit et complacuit omnibus, ut beatus Servatius, cui Deus secreta sua revelaverat, ad Apostolorum Petri et Pauli limina Romam dirigeretur; si quo modo posset intercessione precum suarum obtinere, ut imminens ultio Dei ad misericordiam flecteretur. Acquievit Sanctus : Romam venit; ad tumulum Apostolorum votorum suorum preces effudit.

EX MSS. c

** al. Optatianus*

33 Tandem post multas lacrymas, post multa suspiria, post multas vigilias obdormivit. Post hæc quiescenti et tamquam in excessu mentis constituto Dominus Jesus Christus cum magna multitudine Sanctorum gloriosus apparuit; inter quos se ei præ ceteris beatus Petrus Apostolus offerens, sic allocutus est, dicens : Servati, quod E
semel prædestinatum est et fixum apud summum Judicem mutari non poterit : sed indultum est tibi, quod plaga superveniens, tempore tuo non erit, nec eam videbis. Revertere quantocyus in terram tuam, et prædica populo tuo pœnitentiam : quia, si pœnituerunt et conversi fuerunt, corpora quidem dabuntur in direptionem [vel directionem]; sed animæ tibi datæ sunt, ut salvæ fiant. Beatus Servatius respondit : Pater, non credent mihi; quia gens exasperans est. Cui beatus Petrus, Vade, inquit, securus; et ego clavem hanc committo tibi, cum qua tibi trado potestatem ligandi atque solvendi : et per hoc signum ne timeas; quia credent tibi. Proficiscere Trajectum; ubi, paucis diebus evolutis, quiesces in pace, et ad curiam nostram pertransibis. Auditis hujuscemodi responsis, sanctus Servatius reversus est, sicut ei beatus Petrus ordinaverat, et apud Trajectum requievit, et appositus est ad patres suos.

ejusque precibus aliquamdiu dilata,

34 Paucis post transitum illius elabentibus annis *d*, omnis caro Europæ in flagitio et scelere corruperat viam suam, more Judæorum Prophetis insultantium : Pertransibunt dies, et peribit F
omnis visio; cum, ecce *, Attila Hunorum rex *e*, Walameris Ostrogothorum regis, et Ardarici F
Gepidarum regis *f*, et multarum aquilonarium gentium sibi subjectarum auxilio fultus, a Pannoniis egressus, occidentale imperium invadit cum quingentis armatorum millibus. Et primo per totas Gallias tanta Dei per eos efferbuit indignatio, ut nullam omnino civitatem, castellum, vel oppidum aliqua a furore eorum potuerit tutari munitio.

eo mortuo Gallias inundat; d e

35 Postremo Aurelianis urbem eis obsidentibus, ad subsidium Galliarum advolavit patricius Romanorom Etius, fultus et ipse Theoderici Wisigothorum, et Merovei Francorum regis, aliarumque gentium copiis militaribus. Conserto prælio in campis Catalaunicis, pugnatum est usque ad diremptionem noctis. Etius quidem superior recessit; Attilam tamen non usque ad internecionem delevit. Cæsa sunt ibi centum octoginta millia *g* pugnatorum; inter quos etiam cecidit Theodoricus rex Wisigothorum. Attila, resumpta spe et pro discessu*, repatriavit, mature

repressa quidem primo, sed mox instaurata fortius,

g

** Sigeberti ex Aetii discessu*

[illegible] ture rediturus, suppleto exercitu*, . Quis memoret, quantas in reditu nunc hic, nunc illic irruens per Gallias dederit strages : et vineæ Domini Sabaoth ferus aper subverterit urbes et mœnia? Dant præteritæ cladis indicium civitates Lingonis et Treveris; sed maxime (proh dolor!) Tungris, quondam gloriosa in regnis, indita* in superbia; quam subito subvertit Deus, sicut Sodomam et Gomorram. Divisit autem Dominus Trajectum et Tungrim, sicut olim inter Hebræos et Ægyptios, ut longo licet tempore Tungri obsessa, ne unus quidem hostium proximam Trajectum devenerit, aut saltem viderit.

** l. inclita*

Lingonibus, Treviris, Tungris etc. [illegible]

36 Captis demum et occisis in ore gladii omnibus, subsedit Tungris instar Babylonis desertæ. Ibi habitavere corvi et hericius, et ortæ sunt in domibus ejus spinæ et urticæ, et paliurus in munitionibus, et redacta est ad nihilum, et desolata est in finem. Huni vero dispari rabie in sacra vigilia Paschæ urbem Metis circumdederunt : sed dum contra firmitatem murorum nil proficerent et fatigati demum inanes rejecti, nefariæ plebis clamor ascendit in cœlum, sicut Sodomæ et Gomorræ, et (proh dolor!) muri solidissimi ultro corruerunt. Hostes, assumpta spe, intraverunt; B cives in ore gladii perierunt : solum Protomartyris oratorium a periculis remansit illæsum; cui quidam desuper in armis splendidus adstans, tela procul hostium et flammas repulit : Auctor, Metensis episcopus, captivatur; sed, Hunis cæcitate percussis, cum captivis suæ urbis relaxatur. In portis Remensium ipse sathan sese ostendit ductorem barbarorum, postrato ibi etiam sanctissimo Nicasio præsule cum sorore Eutropia virgine et universa plebe *h*.

Trecensem cladem deprecatur S. Lupus *i*

37 Hæc barbaries *i* gravis dum causas cœlestis Regis destrueret parcens nullis, Attila rex ejus, quo non sceleratior ullus, legatos ad urbem Trecassim misit, Lupoque antistiti, ut ejus servituti ipse manciparetur, et urbem Trecorum suo dominio traderet, mandavit. At Lupus, ut erat humilitatis præcipuæ, deputans sub corde humili, se minus reliquis episcopis apud Deum valere, qui precibus sua nequibant tutare*, mandat, sub ejus potestate humiliandum esse. Nuntiis redeuntibus, Pontifex instat precibus profusioribus, acuunt suspiria pervigiles questus, oraque ejus natant fletibus, nec in pace sopor ullus, semperque pernox perseverat in orationibus : poscit divinitus auxilium, quo grex sibi C commissus tyranni possit effugere gladium. Post longos ergo gemitus ductos a pectoris imo, quadam nocte declinat somno. Panditur interea domus Omnipotentis, angelusque ejus jussu adlabitur terris : pervenit ad Lupum, talibusque dictis alloquitur mœstum : Ne trepides, inquit, Miles Dei, neve laceret timor intima cordis tui; quoniam audivit Dominus preces fletus tui : solve metum; quia magni meriti [es] apud Deum. Ecce, lacrymæ, quæ diu toto labuntur ab ore, peccata laverunt plebis tuæ, et incendia extinxerunt civitatis tibi commissæ.

** l. tutari*

[illegible] revelatur S. Memorii et [illegible] martyrium :

38 Nec solum urbem a concremantibus flammis eruit Dominus; sed etiam excedens vota tua, quosdam tuorum per coronam martyrii vocat ad æthereos cœtus : nam in ecclesia tibi credita quosdam educasti fratres, pascua divini verbi, quibus eos pavisti, memoriter ruminantes, et æmula manu te in omnibus bonis sectantes, quos per martyrium Dominus vocat ad cœtus cœlestes; quos nominatim et personaliter tibi designabo, ne devius error adsit tibi in tot fratrum collegio. Primus eorum frater est Memorius, D Diaconi arce sublimatus, et septem pueruli bonæ indolis, quos adhuc arcet magistratus in scholis. Cum ergo ferox ille hostis appropinquaverit sedibus tuis, humilians te in hoc sicut in omnibus aliis, prætitulatos fratres obviam mittas illis, ferentes signa dominicæ Crucis, cum Evangeliorum textibus; quia sic eos ad ætherea vocat Christus.

ad quod ille se læti comparant

39 His dictis, angelus se immiscuit auris : at Præsul membra corripit a somno, et in sublime erectus, gratias reddit Deo; pernoctat in orationibus usque dum supera revisit sol æthereus : mane vero facto, fratribus supradictis denuntiat sibi dicta ab angelo : attamen humanitatis causa tristatur de morte sibi subditorum acerba. At illi amore cœlestis regni flagrantes, et ad centesimam martyrii coronam suspirantes, Dominum, qui eos non propriis exigentibus meritis, sed gratia suæ largitatis ad hanc gloriam vocabat, laudant unanimes. Jamque hostis territorium Trecassinum appetit cum concrepitantibus flammis, urbemque tendit Trecassim, sperans se possessurum eam sine offendiculo contradictionis. Fugantur populi timore percussi a sedibus nativis; matres cum puerulis crinibus sparsis, senes cum juvenculis E tusi* pectora pugnis, properant omnes ad mœnia urbis : sicque fugiunt a facie hostis, ut aves ab incursu maris, et oves a facie leonis. Quorum adventum mortiferum ut agnovit Præsul jam urbi vicinum, designatos fratres ammonet, etsi flens, perficere jussum. At illi albis induti pretiosis, et insigniti crucibus cum Evangeliorum textibus aureis, sumpta benedictione Pontificis, et dato osculo, cunctis obviam tendunt hostibus ferreis.

** l. tunsi*

Attilæque ultro occurrentes, miseræ ipsi necis occasionem præbent.

40 Præveniunt ad villam, sermone franciloquo Vrolium dictam, super ripam Sequanæ sitam, civitati Trecassinæ vicinam; ubi hostium expectant vesaniam. Adest Attila rabidus, sedens super equum rabidiorem Getulis leonibus, septusque truculentis comitibus. Cui occurrit Memorius obviam cum suis, obviamque pergunt ei incedentes cum reverentia summi honoris. Jamque instat hora divinæ prædestinationis, qua et ille ferox sentiat mulctam divinæ animadversionis, et Deo dilecti reddant animas cœlorum astris. Ventus enim vehemens divinitus exortus pulvere campi fœdat omnium conspectus et omnium penetrat sinus. Quin etiam Memorii sociorumque ejus, scilicet regi proximorum, vestes F amplas intendit præ omnibus, murmurque terribile reddit intus conclusus : quarum albedine indicibili repercussus equus Attilæ, et attonitus tanti sonitus murmure, hac et illac cœpit volitare, nec poterat retardari freni districtione : fugit per prærupta et invia, datque saltus incompositos per scopulorum ardua : donec sessorem impium tergo detrudat. Tunc ille supinus cadens ab alto, pœnas luit corpore toto. Frustatim dissolvitur corpus, nec ex toto corpore integer vel unus remanet artus; patiturque mortem dignam propriis actibus, ejusque anima gehennæ demergitur ignibus *k*.

k

ideo et ipsi ab ejus comitibus occisi:

41 Comitatus autem ille leonis videns regis sui exitium, clamat, viros sanctos usos arte magorum, rabiemque totam vertit in corpora ipsorum. Cæduntur gladiis more bidentium, et particulatim discerpuntur corpora Christi tironum : sæviunt lupi in agnos, mactantque dentibus teneros. Erat manus tortorum in Christi milites, phalanxque torva in roseos flores; nec pudor ullus

A multare non repugnantes et opprimere innocentes : omnes trucidat acies ferri, uno tantum excepto, quem Dominus disponebat superstitem esse socio gregi : nam Domini gratia disponente, unus *l* ex septem elapsus est luporum faucibus, qui delitescens sub cujusdam salicis densis viminibus præviderat omnia formidolosus. Quin etiam postquam plebs scelerata, sancti Memorii viscera plus omnium rimata est ferro, caput venerandum rescindit a corporis trunco, et Sequanæ demergit profundo. Sicque corporum relictis glebis, Martyres sancti junguntur cœlestibus choreis, et a Domino decorantur fulgidis laureis.

tum ipsi se comites mutua cæde conficiunt

42 Nec mora; continuo instat divina ultio, a qua vindictam speraverat Martyrum concio : nam omnes nimia cupidine capiuntur auri et ornamenti, quæ detulerant in vestibus et libris Martyres sancti; cupit quisque habere totum, non partes : unde oritur inter eos execranda cædes : dæmonis instinctu mutuo cæduntur in ictu, et intestino pereunt interitu : non hæsitat genitus ensem exerere in canum genitorem, nec genitor in genitam sobolem; nec parcit germanus germano, nec avunculus nepoti suo. Quid multa? cunctorum cum nulla foret par pœna malorum B illis, qui profanaverant aras Dei ejusque Sanctorum; hoc tamen ipsi sibi compensaverunt exitium; nullusque superfuit ex tanto agmine; sed una omnes uniti conspiratione, una pereunt morte.

S. Lupus inventa MM. corpora sepelit:

43 Is ergo, qui latitabat sub salice, videns stragem deferbuisse, et cadaveribus interemptorum campum horrere, nec unum ex tantis superesse, de latibulo studuit proserpere, et quæ facta erant, sancto Pontifici celeriter nuntiare. Illum congestæ portarum ad limina matres ut solum viderunt, clamorem in æthera tollunt; qualis bello supremus apertis urbibus, aut pelago carinis jam descendentibus : quæ dum Pontificis percusserunt aures, humanitatis causa lacrymis implevit oculorum orbes; et tamen interiori mente gaudet, terram cœlis commutasse fratres. Fratribus accersitis, festinat ad funera fratrum, volens ad urbem honorifice deferre corpora eorum. Innuptæ exanimes, puerique, ægrique parentes mœnibus effusi, per plana, per invia passim, quisque suas ad lacrymas currunt avidi; ipsosque euntes comitabantur millia populi : studio solandi fervent : gemitu itinera, et plangoribus reclamant arva. Ut vero perventum est C ad campum, tunc fragor miserrimus exoritur ore omnium; ceu prius nulli manassent imbres lamentorum. Requirunt inter porcos et margaritas, id est inter homines tyrannos, Dei Athletas : latebant enim inter tribulos asperos lilia lenissima, id est, Martyres sancti inter persecutorum nequissimorum cadavera.

martyrium autem fecerant 7 Idus Septemb.

44 Tandem diversis lustratis, inveniunt eos variis jactatos locis. Reperitur corpus sancti Memorii privatum capite, sicut prædiximus factum fuisse. Tunc Pontifici ipsum caput quærenti adest puerulus, qui latuerat sub viminibus, indicatque gurgitem, quo demersus erat thesaurus. At ille suspiria trahens ab imo pectore, Dominoque supplicans humillima prece, cum baculo, quem gestabat, adiit amnem, tentans si quo modo reperire posset exanimis trunci fragmen; intentusque orationibus baculum cœpit acsi natantem tendere super aquæ fluctus. Facto citius crucis signo, Domini jussu, caput Martyris summa ebullit in unda, sequiturque baculum, ut piscis hamum; acsi ejusdem baculi cuspide sit professum *. Quod trepida manu arripiens Episcopus, revehit ad corpus, ipsumque reponit cervicibus. Quos inventos humeris imponentes, ad urbem volunt deferre; sed nullo modo datur posse. Quod ut oculo, divinitus luce claro, Præsul vidit, Domini non esse voluntatem, eos illuc deferri assensit; contemplatusque locum tanto thesauro aptum, in eo recondidit sanctarum reliquiarum thesaurum. Sicque compleverunt Martyres prædicti martyrium suum septimo Idus Septembris, commutantes terras cœlis.

* an perfossum?

EX MSS.

Attila propter S. Lupum Trecis parcit; ac tandem perit misere.

45 Ventum est Trecas : pugnatur ad portas : desuper beatus Lupus pontifex ultro hostem compellans, Quisnam tu es, inquit, qui terras nostras emoliris, gentemque perturbas? Cui rex furiis scelerum agitatus, Ego sum, ait, Attila, flagellum Dei. Quo contra humilis Antistes graviter ingemiscens, Et Ego sum Lupus, inquit, heu! vastator gregis Dei, et dignus nimium flagello Dei. Mox beatus Lupus jussit portas patefieri, ut ingrederetur hostis Attila. Miro miraculo inimici divinus cæcitate percussi, transierunt a porta ad portam per mediam civitatem, tum neminem videntes, tum neminem lædentes. Quid Vesontionum, quid urbis Leucorum, singulorum immorer pressuris locorum? Rursum Attila E validiorem jungens exercitum, Italiam ingreditur, et omnes pene civitates aut diruit, aut diripuit, aut incendit. Ad eum Leo Papa *m* venit; et non solum salutem, sed et ut rediret, obtinuit. Rex Attila rogatus a suis, cur ei tam fuisset placabilis, respondit, se non eum esse veritum, sed senem quemdam venerabilem, evaginato gladio sibi mortem minitantem, nisi ejus in omnibus expleret voluntatem. Post hæc Marciano imperatori apparens Dominus in somnis, arcum Attilæ fractum ostendit *n* : nec id vanum fuit : eadem quippe nocte Attila in nuptiis suis crapulatus, erumpente per apoplexiam sanguine de naribus, in lecto est offocatus; respiravitque mundus tanta liberatus peste *o*.

ANNOTATA.

a *De* S. Servatio *fuse actum die* 13 *Maii a pag.* 209, *iterumque in Exegesi de episcopatu Tungrensi et Trajectensi ante tomum septimum Maii a pag.* 21.

b *Hæc genealogia quam sit fabulosa in eadem Exegesi reperies loco citato : indidemque disces, quousque admittenda sint, et quomodo explicanda cetera, quæ de eodem Sancto hic subjiciuntur.* F

c *Nondum alibi legimus* urbem Tricassinam *in Burgundia quomodocumque sumpta collocatam; sed in Campania : itaque pro Burgundia alii Franciam vel legerunt vel substituerunt; ut vide in variis editionibus concilii Agrippinensis, ad annum* 346 *celebrati; ubi et suspectæ fidei dicuntur a Binio, quæ in illo concilio de legatione S. Servatii ad Sedem Apostolicam ob grassationem Hunnicam narrantur, eademque rejicit Baronius ad annum* 346, *num.* 9; *ut quæ tempore nequaquam cohæreant.*

d *Inter concilium Coloniense jam dictum et irruptionem Attilæ anni elapsi sunt centum et quinque. Neque de illa ergo actum in illo concilio; neque ea ad Sancti ejusdem Servatii tempora pertinere potuit; cujus Acta vide; et confer, si lubet, cum posterioribus observationibus Pagii in Criticis ad Baronii annum* 451.

e *Quæ hoc et sequenti numero comprehensa sunt astericis, apud Sigebertum in Chronico verbis totidem referuntur in editione Miræi ad annum Christi*

EX MSS. *Christi* 453; *atque adeo vel ibi ex auctore nostro exscripta sunt; vel inde arrepta, et auctori nostro, qui Sigeberto haud dubie fuit antiquior, ab alio interpolatore supposita.*

f Walameris *et* Ardaricus *præ ceteris regulis Attilæ cari cur fuerint, vide apud Jornandem de rebus Geticis cap.* XXXVI.

g In hoc famosissimo et fortissimarum gentium bello ab utriusque partibus 162 (al. 165) millia cæsa referuntur, exceptis 90 (al. 15) millibus Gepidarum et Francorum, qui ante congressionem publicam noctu sibi occurrentes, mutuis concidere vulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidis pro Hunnorum parte pugnantibus: *ita Jornandes ibid. cap.* XLI *in editione novissima anni* 1723 *Scriptorum Italiæ tom.* 1, *pag.* 212. *Adi et Valesium, Rerum Francicarum tom.* I, *lib.* IV, *ubi expeditionem hanc Attilæ totam exponit ex auctoribus variis.*

h *Hæc omnia discutienda remittimus ad diem* 10 *Augusti, quando de* S. Auctore *ep. Metensi; et* 14 *Decembris, quo de* SS. Nicasio et Eutropia *agendum erit.*

i *Hinc incipiunt Acta S. Memorii et Sociorum ejus martyrum, de quibus diximus in Commen-* B *tario* § 6, *num.* 68.

k *Ineptam sane fabulam et auctore vel tantillum historiæ gnaro prorsus indignam! Itaque Cousinetus hoc loco observat, eam non esse hujus auctoris, sed exscriptoris cujusdam: at nihilo magis id probat, quam Camuzatus in notis ad Acta S. Memorii* debile *illud* nimis, *se judice,* et infirmum subterfugium, *quod in recentiori Ms. Gallico, duos hic Attilas adstruente, repererat.*

l *Quem fuisse volunt S. Camelianum, qui* S. Lupo *postea in episcopatu successit.*

m S. Leonis Magni *Acta dedimus die* 11 *Aprilis.*

n *Hoc idem habet Jornandes de rebus Geticis cap.* XLIX.

o *Hactenus exemplaria Cousineti secuti, dedimus, quod nostris deerat: cetera, quæ sequuntur, ex utroque nostro Ms. producemus.*

CAPUT V

Asperrima vita Sancti Lupi, et quædam ejus miracula.

IX. *S. Lupus secedit in montem Latisconem*

His ita gestis, et rebus Trecassinæ ecclesiæ summa pace placatis, Lupus volens se arctius implicare vacationibus divinis, et cœlestibus tantum interesse choreis, turmas civium, causa suæ C liberationis eum colentium, deseruit, et ad montem Latisconem pervenire studuit *a*; ubi rerum secularium exemptus laqueis, theoricæ tantum vitæ per biennium operibus studuit continuis. Sed, ecce, lux illa phœbea sub latibulo tali diu latere non potuit; cum tandem ejus fama finitimos conscivit. Ille vero contemplationi suæ videns crebro redeuntis populi frequentiam obesse, biennii exacto ibidem tempore, ad urbem Matisconam [vel Latisconam] maturat tendere.

et biennio post Matisconem: ubi sanat paralyticam, * *al. sancto*

47 Cumque fines illius provinciæ secundo* attigisset pede, invenit mulierem destitutam omni corporis virtute, solutam scilicet membris torpore laxæ paralysis, et ustulatam æstibus anhelæ febris: vita manens sine corporis usu, mortis imago illi erat, immensusque calor frigus letale coquebat. Quæ dum vocem Pontificis audisset, ubicumque, qua potuit virtute, remedium sanctitatis* cœpit implorare. Vir Domini mitissimus misericordia motus, assiduis instare cœpit precibus, quibus sospitas pristina possit ei reddi D divinitus: fit pronior arvis, propinquior datis astris *b*, nec fit ab ea longinqua auris divina, tantis fidelis Viri precibus pulsata: illico stringitur in solidum, quæ fluxerat antea nervis, et fugit algor ferventis febris: illa sana convalescens membris, genibus obvolvitur Pontificis, gratesque Deo reddidit vocibus lætis.

* *al. sanitatis*

X. *aliamque muto dæmone insessam.*

48 Cum adhuc Præco Dei in ejusdem moraretur finibus patriæ, et fragantia virtutum ejus fragraret ubique, ecce, offertur ei puella, quam felle [jugis vel] nigri veneni infecerat serpens lividus, gaudens humano tabo proprium pinguescere virus. Nec suffecerat se jactare sub ipsius corporis aula; sed velut fauces angens, vocis abstulerat organa. Quam Vir mitissimus intuens oculo, signavit eam sanctæ Crucis signaculo, fugiensque populi circumstantis favorem, noluit illis præsentibus pro ea fundere orationem, exspectans dum cœli ambitus revehat noctem. Jam cœperat nox humenti palla solarem subtexere orbitam, et cæruleam terris infuderat umbram; cum demum Athleta Dei pro ea cœpit precum fundere hostiam. Cœlum ejus patuit precibus, et oratio ad supernos pervenit auditus. Muta diu tacitas effudit lingua loquelas, Lubricusque ille E Celidrus* in vacuas evanuit auras. Ut fudit in terris roseum jubar sol ignitomus*, patuit eam sanam esse omnibus. Quæ glorificans Deum, notam repetiit domum.

* *l.* chelydrus
* *f.* ignivomus

Revertitur Trecas; ubi annis 25 *supervivit,*

49 Biennioque ibidem exacto, cum jam virtutum ejus fragantia redoleret vulgo, et finitimos fama adcieret ad eum; calle diverso, prædicti montis *c* relicto fastigio, episcopatus sui sedem munere repetivit divino. Quo morans* quanta se extulerit virtutum in arce, nulli explicare est possibile. Annis denique viginti et quinque, antequam pretiosa resolveretur in morte, nulla somnos fovebat vestimentorum mollitie, nec torto camporum gramine; sed sola tabula lapidea solo terræ certe substrata corpus sustentabat fatigatum ab oratione divina: pretiosarum vestium honorem non affectabat; sed solo asperrimo cilicio membra macie confecta contegebat: juxta divinam vocem, una tantum tunica contentus erat; reliqua vero sibi supervacanea deputans, pauperibus erogabat: jugi deliberabat mente, quia sericum et purpuræ non possent Christum induere. Apostolorum imitans affectus, nulli secundus, sprevit agros, suspirans polos: gazas recondebat, quo nequeant pati adversa, et quo F nesciant æruginis et ærucæ timere exterminia: semper satagebat de parte conquirere totum et pensare manentia, in causis caducorum, et sequi per damna quæstum.

* *pro* Ubi

in omnes misericors, in se unum durus.

50 Biduanis jejuniis corpus attenuabat, omnibus hebdomadibus carnis incentiva terrenis parsimoniæ compedibus solutus*; omni etiam ciborum delectamento sublato, jejuniorum victimam dilatabat ad vesperam, gemitu et fletu fulciens eam, ipsamque tandem hispidi hordei pauxillo solvens pallidam: stipendiorum episcopatus sui partem maximam peregrinis et pauperibus distribuebat; reliquam vero in redemptionem captivorum expendebat. Animarum motus felle nequissimi hostis excitatos curabat assidue; corporum detrimenta restituebat: quibusque* videbatur adesse. Ista dum fierent, sicque virtutum decoratum Domino domicilium in beato Viro polirent [seu pollerent,] accelerant diversis e sedibus diversissimis varicati et vexati infirmitatibus poscentes dulce suavitatis* munus: quos ille curabat

* *an* solvens?
* *id est,* omnibus
* *l.* sanitatis

A curabat precibus super æthera fusis; et revocata suis obtemperabant organa nervis. Sed nos modicis grandia includimus verbis, timentes, prolixum vel saltem fastidiosum esse singula variis aperire sententiis; et ne tanta lateant merita Viri, locum esse credimus de multis vel pauca patefieri.

M. *Claudium moribundum revere sanat*

* *al.* spectabilis

* *an* Germaniani?

51 Claudius expectabilis* Germani* filius, nobilis nobilibus genitus, acerrimæ infirmitatis gravatus est compedibus; ut defunctis membris, nodisque laxata mole solutis, adhuc animatus, jam multis videretur mortuus: resoluta quippe membra jacebant officiis deserta suis, languidaque demissis pendebant vincula nervis; diligenterque eum intuentibus non aliud videbatur in eo, quam mortis imago; fovebatur scilicet ignis spiritus pectore solo. Vir ergo Domini solita flexus pietate, lacrymarum fundens imbrem, pro eo cœpit Dominum orare. Cujus preces auris divina non morata est exaudire tempore aliquanto, sed facilius patuit oranti Dilecto. Redit statim calor spiritus, et gelidos ad vitam subrigit artus: reformantur organa peremptæ vocis, et stringitur in solidum, qui fluxerat antea nervis. Linquit monumenta natura* cubilis, quod misero erat B pars mortis: laudat Dominum vocibus exultans, amplectiturque genua sancti Viri, ejus genibus se volutans. Congratulatur pater filio sospiti, nec majore certe tenetur* lætitia, sospitate reddita sibi. His ita gestis alia subdenda decrevimus, ut magis luceat sancta Sancti virtus.

* *f.* nota

* *f.* teneretur

uti et sororem

52 Mater familias quædam clarissima, sancti ac venerabilis Rustici scilicet germana, infirmitate indicibili torquebatur, et per decem juges menses ipso morbo sic vinciebatur, ut omnium membrorum perditis officiis, pene exanimis videretur. Quæque dies, vel potius hora, credebatur esse ultima, nihilque aliud sperabatur ab omnibus, quam mors deterrima. Morbo dum diutissime torqueretur tam indicibili, tandem virtute, qua potuit, cœpit precari, ut a beato Lupo mereretur visitari. Vir Domini longa ejus audiens suspiria et visitationis suæ diu desiderata munia, in hoc, sicut in omnibus, amplectens Domini præcepta, infirmæ illius adiit lugubria tecta: cujus ad aures dum laberetur pennata fama nuntians Lupum adire lugentia sua tecta, præsentia ejus aliquantulum roborata, oculos diu clausos attollit, ipsumque videre summo conamine quærit. Quem cum vidisset, duplices palmas C tendit ad sidera, et refert voce talia: Virtutum sancte Vir Domini schemate clare, cui Deus in cunctis aures accommodat dictis, si tibi stat cordi, potes hic mea membra saluti reddere, perduras et carnis solvere habenas.

Rustici presbyteri.

53 Mox dum hæc sic ejus aures mulceret, et tanto eam dolore affligi videret, vulnera pii cordis fecerunt viam, orbesque obortis implevit lacrymis. Ad solita igitur vertitur orationum medicamenta, longaque trahens ab imo pectore suspiria. Dominum pro ea precatur voce gemebunda. Dum jam protelaret precum vota, singultu quatiente, vix valens explicare verba; ecce, mulier domum replet, sic clamans voce sonora: Grates Celsithrono ridenti pectore reddo; et tibi, singularem cui Christus præstat honorem, Vir Domni sancte, quo non est major in orbe: ecce enim, dolor truculentus tuis precibus abactus, totius corporis deseruit artus; sanitas tuis precibus introducta, nulla infirmitatis priscæ reliquit vestigia. Hæc dum pectore perorasset ridiculoso, vagitus lætitiæ dans more incomposito, sana et incolumis corripit se e lecto, ignotaque domus loca calle cœpit oberrare concito. EX MSS.

ANNOTATA.

a *Redi ad Commentarii* § 6, *num.* 70 *et seqq.*

b *Sensus videtur hic esse: Mulier in terram prona et abjecta, fit cœlo sibi per preces* S. Lupi *conciliato propinquior.*

c *Nempe Latisconensis, qui Matiscone Trecas repetenti debuisset occurrere.*

CAPUT VI

Ejusdem apud omnes veneratio; discipuli; obitus et sepultura.

Auctor cur plura miracula prætereat.

Sed de miraculis nos satis egisse arbitramur lectoribus peritis, qui solent vitam præponere factis, qui etiam maxima speculantur ex minimis: innumerabilis est enim acervus ejus factorum, quorum maxima ipse occuluit, fugitans favorem hominum; nonnulla vero incuria perierunt male servantium; pauca etiam in ore sunt hominum; sed quia adstipulationi non innituntur hagiographorum, quasi apocrypha eliminamus a E compendio nostrarum litterarum: hæc tantum; quæ procul dubio scimus, curavimus indicare; ne videamur gnaris loqui diarsice [vel diasyrtice *a*.] a

Tantum omnes S. Lupo deferebant,

55. Illud enim etiam singularis gratiæ beneficium coruscabat in Viro, prima et summa paginula mihi dicto, quod ab omnibus honore coleretur reverendissimo. Regalis huic humiliabatur celsitudo: procerum famulabatur multitudo; quorum si quis Christianorum quemlibet severitate coartasset legis, vel oppressisset pondere tyrannicæ potestatis, Lupi placatus grata oratione, quocumque* teneretur, solvebat eum faste. Inter quos ei Sabaucus* rex Alemannorum eminentius humilitatis impendebat obsequium, pede vicino* complens in omnibus ejus præceptum.

* *id est.* ubicumque

* *Cousin.* Gesbauthus

* *hoc est,* statim

ut ejus rogatu etiam rex exterus captivos dimiserit

56 Nam Alemannorum immanitas forte vinctos duxerat Brigonenses silvicolas, partes civitati Trecorum incolenti* vicinas: tunc Vir sanctus, litteris manu propria exaratis, a rege prædicto postulat, Brigonenses laxari a vinculis, cujus ille mandata oculo parturiens* sagaci, et corde exquirens efficaci, non auri execrando excæcatus est munere, non alicujus luti infectus cupiditate, sed preces Pontificis devotissima suscepit mente: vinctis, quos tenebat, claustra pandit; colla attrita baculis pius solvit, cunctosque libere abire permittit eamdemque libertatem eos tenere decernit. Sicque virtus et impetratio sancti Viri impetravit, eos libertate donari. F

* *imo* incolentes

* *lege* percurrens

S. Lupi discipuli fuerunt SS. Polychronius ep. Verdun.

57 Prolixitate impoliti sermonis fastidium putamus nos intulisse lectoribus, dictis rimantibus actus tanti Pontificis: unde garrulitas nostra, quæ ingenii sui stultitia magis dedecorat decoranda, conticescat; et tanti Magistri interdum propria intermittens, discipulorum ejus aliqua patefaciat; ut argumentum ab effectu trahentibus doctis, in discipulorum vita mirabili, mirabilis liqueat virtus Magistri: subscriptis etenim ejus reserantibus discipulis, qui ejus in talibus semper adhæserunt monitis, relatio ejus actuum tradita est posteris *b*: * quorum unus fuit sanctus Polocronius*, ecclesiæ Verdunensis episcopus, meritis et honore coruscus; cujus vitam sanctitate plenam munere virtutum miraculorum patratio ostendit, quibus claruit plusquam credibile b

* *l.* Polychronius

credibile sit : nam miseris, quos dira vexabat conditio furoris, ut et intrinsecus angerentur *c* ferreis hominum catenis, precibus a Domino remissionem impetrabat sanitatis*; ut et *d* dæmones pellerentur cum armis suis virulentis, et larvarum lemurumque carerent deinde phantasiis, Nec solum in talibus, sed et in diversis fulgebat horum similibus; quæ libellus de ejus vita scriptus elucidat scire volentibus.

58 Sanctus nihilominus Severus, super quo mentionem paulo superius fecimus, discipulorum ejus fuit unus; qui virtutum culmen adeptus, Treverorum ecclesiæ ordinatus est archiepiscopus. Is primo * Germaniæ gentibus, quam a Magistro didicerat, prædicans doctrinam, bonorum omnium exercitationibus pontificalem redimibat cathedram: cujus etiam mirabilium magnificentia actuum non tantum in libris, sed et in ore est hominum Tertius nihilominus ex auditoribus ejus fuit Alpinus, Catalaunicæ urbis episcopus, omni morum probitate conspicuus, et in ægritudinibus quibuslibet animarum vel corporum sanandis promptissimus: cujus flores virtutum, tam carne quam spiritu actarum, ubique redolent, et tam biblis præteritarum plenis, quam hominibus præsentia * cernentibus inhærent: ejus enim præcipue subsidiis credit se muniri gens Catalaunicæ urbis.

* f. primæ

* f. præsentes

B

59 Sanctus præterea Camelianus, quem successorem suæ sedis surrogavit, ejus discipulatui adhæsit; cujus vita pretiosa et omni laude digna, et mors digno diademate recompensata penes nos habentur summa admiratione culta : nam Pater sanctus subjectos de successore volens certo reddere, nutu cunctorum surrogavit Camelianum dignum digne. Horum pontificum contubernio interfuit cluentissimus nomine Aventinus *e*, qui cujus fuerit virtutis, non tam exhibitio miraculorum quam scripta pandunt Vita. Nunc, lector solertissime, solerti animo perpende, quantis virtutum floribus Vas illud potuit fragrare, quod tanto suos debriavit nectare : perpende, quanto nituerit Caput schemate, cum tanto reniteant articuli fulgore : perpende, quantos divinitus excipiat manipulos, qui tales aluerit culmos.

60 Interea cœpit adesse tempus, quo agonizantis Militis bravio erat remunerandus: nam 52 annis ecclesiæ præfuit sibi creditæ, excolens gregem dominicæ plebis summo opere. Tandem omnibus rite peractis, et rebus omnibus summa pace locatis, divinitus invitatur ad præmia regni cœlestis: solvitur carnis ergastulo, et cœlesti invehitur palatio : angelorum cœtus fit obvius, et paradisi tanto Consorte lætatur conventus.

C

Corpus tumulandum relinquit flentibus alumnis, et animam clare cœlorum reddidit astris. D

61 Cujus solenne pignus corporis pervigilibus frequentantes obsequiis, tandem in orientali suburbio Trecassinæ civitatis, monasterio dicato sub honore beatæ Mariæ semper Virginis, *f*, tam discipuli quam plebs totius condunt civitatis; ut quem, dum adviveret, semper habuerunt defensorem et pro propugnaculo, etiam mortuum pro inexpugnabili haberent scuto. Obiit autem Pontifex sæpe dictus quarto Kalendas Augusti, Anastasio tenente monarchiam regni *g* ; mutavitque terrea cœlis serviens * gaudio divinæ majestatis, quæ expers temporis in unitate Trinitatis vivit et regnat in seculorum seculis. Amen *h*.

et sepelitur in monasterio S. Mariæ.

f

g

* f. fruens

h

62 O Sancta sancti Viri præconia! O incomparabilis ejus præsentia; quem tantis alumni prosequuntur lamentis, et tam inexplicabilibus cœlestis turba excipit hymnis! Rex regum superna te vocat ad palatia; angelorum turba tibi fit obvia, a mundi hujus palæstra ad superna te ducens gaudia: frueris gaudens Apostolorum contubernio, glorificatione Prophetarum, confessione Martyrum, cohereditate Confessorum, integritate Virginum; odasque Domino cum eis concinens, æternæ palmæ fers præmium; quo memor sis te pie flagitantium. Amen. E

Epiphonema scriptoris.

ANNOTATA.

a *Sic utramque vocem disjunctive exhibent gemina Mss. nostra; sed prima tenenda est:* διαίρω efferre *significat,* δίαρσις elationem. *Ait ergo (Et utinam vere!) se noluisse scribere, nisi quæ certa comperisset; idque ne quis exstimaret, ea quæ narravit, temere et ultra verum extolli. Cousinetus legit* diasyrtice *id est* obtrectatorie; *sed patet, lectionem nostram esse præferendam.*

b *Vide Commentarium* § 3, *num.* 35. *Quæ hic sequuntur asterisco gemino contenta, iisdem fere verbis omnibus hinc descripsit Hugo Flaviniacensis in Chronico Virdunensi; ut monuimus in Comment.* § 3, *num.* 41.

c *Hugo Flaviniac. pro,* ut et intrinsecus angerentur, *legit,* ut astringerentur.

d *Hugo habet,* ut solo ejus jussu et dæmones *etc.*

e *De* S. Aventino *presbytero egimus die* 4 *Februarii.*

f *Diximus de hoc monasterio in Comment.* § 1, *num.* 4 *et seq.*

g *Falsum id esse ostendimus in Comment.* § 7. F

h *Hic terminantur Acta in exemplaribus Cousineti; at in utroque nostro additur sequens epiphonema.*

DE S. PROSPERO EPISCOPO CONFESSORE

J. B. S.

AURELIANI IN GALLIA

Sylloge de cultu et ætate.

De *Sancti hujus gestis non est quod memorem, nam, teste Carolo Sausseyo in istius ecclesiæ Annalibus pag.* 89, De Prospero nihil haberemus, nisi ad eum scripsisset Sidonius Apollinaris episcopus Arvernensis, ex cujus epistolis agnoscimus, eum B. Aniano proxime successisse: *de qua re paulo inferius. Hic primo cultum prosequimur, antiquum sane et celebrem, utpote in codicibus Hieronymianis expressum :* Aureliani civitate, depositio Prosperi episcopi. *Etsi vero fateamur, meram additionem esse primigenio textui insertam, quemadmodum et alteram de S. Lupo Trecensi, vetustissimam ipsam esse, nemo qui hos codices noverit, diffitebitur. Inde ipsam accepit Rabanus, non impropria fortasse ipsi adjiciens epitheta* doctissimi viri et sanctissimi; *quibus melius simpliciter acquievisset Notkerus, evitaturus confusionem, quam apertissime prodidit hisce verbis :* Qui multa ad utilitatem Ecclesiæ conscripsit, maximeque

A que gratiam Dei, contra superbiam hæreticorum, defensare curavit : *hæc enim ad alium Prosperum, Aquitanum videlicet, Pelagianismi reliquiarum mastygem, spectare, vulgo notissimum est, et a Majoribus nostris pridem observatum tomo* V *Junii, pag.* 54.

cultus notior est.

2 *Id vero mirandum quam maxime, Aurelianensem* Prosperum *vel ipsis popularibus Martyrologis Floro, Adoni et Usuardo prœteritum, neque in multis hujus auctariis celebratum, ut ex nostra editione cuique licet perspicere. Binium descripsere Sammarthani, in brevi eo, quod Sancto tribuunt, elogio errantem secuti, assignando festivitati ejus* 5 Kal. Augusti, *ubi in aliis omnibus signatur hic dies* 4 Kal. Aug. *Sammarthanorum verba sunt :* S. Prosper celebris sanctimonia, uti testantur publicæ ecclesiarum tabulæ, quibus præconium ejus annis singulis 5 Kal. Augusti in ecclesia decantatur. *Intellige, inquam, diem hodiernum, quo recte Saussayus eleganti magis quam vera oratione in suo Martyrologio ipsum ornavit :* Aureliis, sancti Prosperi episcopi confessoris, qui tantæ sanctitatis fuit, ut beato Aniano digno delectu succederet, cujus et laudis studiosus cultor adeo fuit, ut a Sidonio episcopo B Arvernensi, eloquentiæ gloria celebratissimo, flagitaret posteris commendari. Nec minus ardens ipsius virtutum æmulator ; actibus eximios ejus progressus consecutus ; postquam etiam synodis interfuisset Carpentoractensi et Vasensi, magno cum scientiæ et pietatis decore, talenti divinitus crediti, ampliatis copiose fœnoribus, ad gaudium Domini fidelis servus pro meritis evocatus est. *Si recte notant Kalendaria, officium hoc die Aureliani fit de S. Martha, cum* S. Prosperi *commemoratione. Atque hæc de cultu.*

De ejus œtate

3 *In assignanda œtate Binium merito deseruere Sammarthani, id unum adjicientes ;* successisse autem Aniano anno 453, palam est ex epistola Sidonii Apollinaris lib. VIII, ep. XV. *Idne ex ipsa epistola tam clare educatur, tute judex esto. Ita scribit Sidonius :* Dum laudibus summis sanctum Anianum, maximum consummatissimumque pontificem, Lupo parem, Germanoque non imparem vis celebrari, fideliumque desideras pectoribus infigi Viri talis ac tanti mores, merita, virtutes : cui etiam illud non absque justitia gloriæ datur, quod te successore decessit, exegeras mihi ut promitterem tibi, Attilæ bellum stylo me posteris intimaturum, quo videlicet Aurelianen- C sis urbis obsidio, oppugnatio, irruptio nec direptio, et illa vulgata exauditi cœlitus sacerdotis vaticinatio continebatur. Cœperam scribere, sed arrepti operis fasce perspecto, tæduit inchoasse. Propter hoc nullis auribus credidi, quod primum me censore damnaveram. Dabitur, ut spero, precatui tuo, et meritis antistitis summi, quatenus præconio sui, sub quacumque et quidem celeri occasionem famulemur *etc. e quibus de S. Aniani episcopatus fine, œque ac de* S. Prosperi *initio tantumdem prorsus elicies,*

AUCTORE J. B. S.

dubia non pauca

4 *Id satis recte advertit Sausseyus annalista :* Ex qua epistola, *inquit*, hæc oportet legere, Primum, S. Prosperum proxime, ut dixi, Aniano successisse : decessit enim Anianus, Prospero successore. Perperam ergo præposteratum ordinem in tabulis Democharis et aliis [observa] in quibus inter eos interjiciuntur Magnus, Febatus, Gratianus, Monitor. Demum vero S. Prosperum contemporaneum fuisse S. Sidonio Apollinari, qui floruit, ut habet Trithemius, temporibus Zenonis imperatoris circa annum 480. *Hæc ita accipe, ut S. Prosperum* contemporaneum fuisse S. Sidonio, *haudquaquam diffiteamur, at vero si eo sensu ad annum* 480 *S. Sidonii œtatem produxeris, quasi etiam ad eum annum removendus sit* S. Prosper, *qui proinde etiam tunc floruerit : quamvis ad id tempus pervenisse concedamus S. Arvernensem antistitem, de* Prospero *certe, unde id Sausseyus colligere potuerit, prorsus non* E *intelligimus : multoque etiam minus assentimur iis quœ infra subjungit,* hunc esse Prosperum, qui subscripsit concilio Carpentoractensi, *ut ante nos observavit Labbeus, ad Binii notationem apposite has voculas adjiciens,* errat Binius.

utcumque vi-vuntur.

5 *Prodigium certe comminisci oportet, si* S. Prosper *anno* 453 *S. Aniano, fatente Sausseyo, successerit, vitam vero protraxerit ad annum* 527, *quo habitum fuisse Carpentoractense concilium hodie in confesso est. Porro quamdiu vixerit* S. Prosper, *fatebor ingenue id mihi incompertum, neque ausim adstruere, Sidonii epistolam ad ipsum datam, scriptam esse dum jam Claromontanam cathedram administraret, ad quam non nisi circa annum* 470 *evectus est. Planiora omnia fuerint si junior ipsam scripsisse dicatur Sidonius, puta anno circiter* 460, *sanctum vero Prosperum annis saltem aliquibus supervixisse, tametsi incertum prorsus esse oporteat, utrum Sidonium episcopalibus infulis fulgentem umquam viderit. Non multum forte hic aberrat Sausseyus dum* S. Prosperum ad minus decem annis sedisse *arbitratur, scilicet a morte S. Aniani, quœ incidit in annum* 453 *usque ad annum* 463 ; *tametsi falso ibi nitatur supposito, quod eo anno celebratum fuerit* F *Carpentoractense concilium, cujus veram epocham restituimus ; aliaque ibi adducat non satis consequenter connexa.*

DE S. GENEVÆO EPISCOPO CONFESSORE

J. B. S.

DOLÆ IN BRITANNIA ARMORICA

639.

Solo cultu notus est.

D*ubitari potuit, utrum huic* Genevæo, *seu* Geneveo *in Actis nostris concedendus esset locus, tum quod in Catalogis absque* Sancti *titulo referatur, tum quod prœter nomen de eo nihil memoriœ proditum sit, ne quidem apud Albertum, liberalem ceteroquin Sanctorum popularium encomiasten, apud quem tamen* Sancti *appellatione donatus est. Eum prœcesserat Saussayus, in Supplemento Martyrologii sic de eo scribens :* Eodem die apud Dolum in Armorica, depositio Sancti Genovæi, illius ecclesiæ episcopi, illic et memoria sanctitatis et cultu nominis, certique natalis consignatione illustris. *Ast neque ejus neque Alberti auctoritati inniti ausus fuissem, nisi Castellanus, in hac parte accuratior, de* S. Genevæi *cultu testimonium tulisset ; non* Dolensem episcopum *ipsum, sed* regionarium *appellans, ac superiorem Dolensis monasterii post S. Bridocum. Si Alberto credimus, electus fuit anno* 634, *ac post quinquennium, anno* 639 *migravit ad Dominum.*

DE

A D

DE S. CONSTANTINO PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANO

J. P. CONSTANTINOPOLI

CAPUT I

Cultus ex Fastis Græcis, elogium, tempus sedis ac mortis.

Anno 676.

Memoria ejus e Fastis ...

Quam diebus omnino diversis recensitum apud Græcos invenimus Constantinum hunc, tam ex consensione plurium et auctoritate annuntiationum sufficiens præberi nobis putamus fundamentum, ut in favorem legitimi ac publici aliquando ipsi concessi cultus pronuntiemus: nam Menæa magna excusa hoc die 29 Julii Constantini patriarchæ Constan-
B tinopoleos *memoriam faciunt: quo et ipsum signat Menæum Mazarinianum his verbis:* Ὁ ἅγιος Κωνσταντῖνος πατρ. Κ. Π. ἐν εἰρήνῃ τελειοῦται. Sanctus Constantinus patriarcha CP. in pace consummatur. *Et mox isto, quod ibidem subditur, disticho laudatur:*

Ἔχεις ἄληκτον εἰς Ἐδὲμ προεδρίαν,
Κωνσταντῖνε, πρόεδρε τῆς Κωνσταντίνου.

Primas in altis obtinet ineffabiles,
Qui civitatis regiæ primas tulit.

Quæ magis ad verbum stylo soluto sic reddi possunt: Habes ineffabilem in Edem præposituram, Constantine, præses urbis Constantini. *Allusio est, uti alias sæpius in hujusmodi versiculis, parvi leporis, utpote quæ præsulibus omnibus facile applicari possit. Menæum Chiffletii hunc sanctum Præsulem memorat ad diem 28 hujus: sicut tunc habes inter Prætermissos.*

... CPoli.

2 *Ad stabiliendum autem publicum, quo CPoli olim honoratus fuerit, cultum, maxime conducit testimonium, quod legitur in nostro Ms. supplemento ad Menæa magna excusa, ex apographis Sirmondo-Chiffletianis ad diem 9 Augusti; ubi postquam hæc, præfixo Sirmondi nomine, data fuisset annuntiatio,* Μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις Κωνσταντίνου
C ἀρχιεπισκόπου τῆς βασιλίδος πόλεως, Memoria S. Constantini archiepiscopi imperatoriæ civitatis; *mox subditur:* Τελεῖται δὲ ἡ αὐτοῦ σύναξις ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἐν ἡμέρᾳ κυριακῇ. Celebratur autem solennitas ipsius in sanctissima magna ecclesia, in die Dominica: *CPoli videlicet in ecclesia S. Sophiæ, ac die Dominica incerta: cum nulla hic determinetur. Id quod ansam fortasse præbuit, diversis adeo inter se diebus ipsum in Fastos referendi. Nunc ita stabilito* Constantini *cultu, explanandum nobis est, quisnam iste sit inter plures patriarchas CPolitanos synonymos, quem Græci veneratione publica prosecuti fuerint.*

... synonymas patriarchas CP.

3 *Anselmus Banduryus novissime contexuit seriem chronologicam Patriarcharum CPolitanorum, incipiendo a S. Metrophane, et desinendo in Gregorio II seu Georgio Melisseno, tomo suo primo Imperii orientalis præfixam: ubi quatuor occurrunt Constantini. Et primus quidem alligatur anno Christi 674; secundus ex Silæi episcopo, patriarcha renuntiatur anno 754 a Constantino Copronymo; sed deinde factus ei exosus, et in exsilium relegatus die* 30 *Augusti anno* 766. *Tertius est Constantinus Lichnudes seu Lichudes, Michaeli Cerulario per Isacium imperatorem anno* 1059 *in exsilium ejecto suffectus. Quartus denique Constantinus Chliarenus ibidem notatur anno* 1153 *ecclesiam CP. administrandam suscepisse. Ecquis itaque ex his quatuor synonymis patriarchis CP. intelligi debet, qui, quamvis confuso dumtaxat nomine, in sacris tamen Græcorum Tabulis memoratus fuisse videatur? Secundus ne ullum locum vel remotissimum quidem hic nancisci queat, multa et gravia prohibent rationum momenta: nam, teste Theophane in Chronographia, ejurata imaginum religione, sacrilegis se nuptiis contaminavit;* falsi, *ut eum vocat plus semel,* nominis patriarcha.

4 *Donec tandem a pessimo imperatore Copronymo pessime habitus est, postquam ab exsilio, ad quod ipsius jussu erat ejectus, CPolim esset reversus; ubi omnigenis injuriarum modis ludibrio expositus, et turpissime exauctoratus, inter hæc verba infelicissimæ tragœdiæ scenam finivit: nam* missis ad eum patriciis interrogat *imperator Constantinus Capronymus, uti auctor est Theophanes;* Quid de fide nostra; et ea, quam habuimus, synodo sentis? Is vero animi plane vani homuncio: Optime, respondet, credis, et synodum recte celebrasti: nimirum hoc pacto imperatorem rursus placare sperans. Illi dato responso citius subinferunt: Hoc unum erat, quod ex impuro ore tuo audire volebamus. Nunc itaque in tenebras, et in malam horam perge. Itaque sententia in eum lata in Cynegio capite truncatus est. *Ergo* Hæreticus *iste, prout merito vocatur a Baronio ad annum* 767, patriarcha *locum hic habere non potest, quando de albo Sanctorum agitur. Plura de eo dabit idem Baronius ad annum* 754, *et* 767. *Jam vero tertius et quartus recentiores nobis sunt, quam ut huc spectare possint. De utroque tractat Pagius; ac de tertio quidem ad annum* 1058 *num.* 12 (*ubi Pselli circa præclare ejus sapientiæ ac rerum agendarum dotes elogium invenies*) *et ad annum* 1066, *num.* 10. *De quarto autem meminit idem auctor ad an.* 1155, *num.* 12.

E hic sit intelligendus:

F

5 *Superest itaque, ut nullus alius* Constantinus patriarcha *in Fastis Græcis notatus intelligi debeat, quam istius nominis primus. Et vero de ejus orthodoxia hoc redditum habes testimonium in concilio CPolitano tertio, Actione* 13, *apud Labbeum* tomo VI, *col.* 995; Sanctum concilium dixit: Corporali sacramento in nostra audientia, et gloriosissimorum judicum, qui nobiscum sunt, persoluto a Georgio Deo amabili diacono, et chartophylace sanctæ hujus magnæ Dei ecclesiæ, perfectamque nobis satisfactionem hujusmodi corporali verbo prohibente, quod nullatenus sanctæ memoriæ Thomas, Joannes atque Constantinus, a quibusdam libellos extorserunt de operatione et voluntate: nos sanctæ memoriæ tres viros, id est, Thomam, Joannem, et Constantinum prævidimus in identitate manere, atque in sacris diptychis sanctarum ecclesiarum recitari;

et quæstio deciditur pro Constantino primo; in Concilio CPolitano 3 laudato,

A tari; utpote qui in omnibus immaculati, et irreprehensibiles inventi sunt circa rectam nostram Christianorum fidem. *Baronius ad annum* 664 *Acta ista sextæ synodi suspecta se habere satis ostendit, dum priusquam illa proferat,* si tamen impostura careant.

tamquam probo catholico.

6 *Et sane impostura non carere, quatenus Catholicis accensent Thomam ac Joannem, Constantini in cathedra patriarchali decessores, habet Baronius tum ibi obiter, tum pluribus id probat ad annum* 656 *in dicto Thoma; et ad annum* 658 *in Joanne.* Ceterum, *inquit ad annum* 664, quod ad Constantinum pertinet, nihil prohibet, quin potuerit esse Catholicus, imperatore (*Constante*) jam in Occidente inter Catholicos apparente Catholico. *Pagius ad annum* 666, *num.* 1 *affirmatius, et mea quidem sententia, rectius statuit, ipsum* fuisse episcopum Catholicum. *Etenim quoniam publica veneratio, a variis Tabulis alicui Constantino attributa, verificari dumtaxat potest, atque ex dictis verificari debet in hoc* Constantino *nostro, non autem in alio; superest, ut ab illo amoveamus suspicionem omnem monothelismi contra Catholicos; præsertim cum ipsius solennitas, sicut supra vidimus, CPoli celebrata fuisse* B *dicatur; qui proin in sua legitimi ac publici cultus possessione relinquendus est, donec ratio aliqua solida afferatur, quæ non affertur hactenus, quæ ipsum ab ea deturbet; uti pluribus probabitur paragrapho proximo.*

Officium ante episcopatum, tempus sedis ac mortis.

7 *De reliquis vero, quæ ad ipsum spectant, hæc pauca accipe.* Erat diaconus ejusdem ecclesiæ *CPolitanæ, itemque* vasorum custos et œconomus, *teste Nicephoro in Chronographia, antequam ad ejusdem ecclesiæ infulas promoveretur. Id autem anno* 674 *contigisse probat Pagius ultimo loco citatus, contra Baronium, qui illud anno* 664 *annectit; mortem vero Præsulis nostri laudatus Pagius adaptat anno* 676, *ex Chronico Nicephori, quod eum sedisse doceat anno uno, mensibus octo, et diebus septem, juxta editionem Græcam Scaligeri, et editionem regiam;* licet, *inquit,* Baronius, usus forsan editione Nicephori parum correcta, habeat annum unum, menses 2, et dies 7. *Et vero quia allegatus supra Banduryus istorum Patriarcharum seriem ac successionem ita ordinavit, ut eas, consultis, uti puto, et expensis aliorum auctorum circa illas temporis characteribus, æræ Christianæ annis accommodarit, visum est ex ipso, consentiente Pagio, principium patriar-* C *chatus Constantiniani affigere dicto anno* 674; *finem vero anno* 676. *Etenim hanc rationem temporis longe præferendam esse illi, quam Baronio visum fuit notare, perspicuum fiet ex dicendis, quibus Sanctum nostrum ab omni hæreseos suspicione liberare, Actaque sextæ synodi, quæ eminentissimus idem Cardinalis tamquam depravata hic opinatur, vindicare conabimur.*

CAPUT II

Orthodoxia S. Constantini, et sinceritas hic sextæ synodi œcumenicæ stabilitur.

Testimonium pro orthodoxia S. Constantini a sexta synodo datum ostenditur

V*erba synodi œcumenicæ* VI, *quæ fuit Constantinopolitana* 3, *superius num.* 6 *pro orthodoxia* S. Constantini *a nobis producta, quia Baronius depravata fuisse existimavit, id causæ fuit, cur debilius ac remissius circa hoc punctum quid sentiret, exprompserit, his verbis usus:* Quod ad Constantinum pertinet, NIHIL PROHIBET, QUIN POTUERIT esse catholicus *etc. Audin',* nihil prohibet, quin potuerit *etc.? Quæ rem suspendunt ac relinquunt potius in incerto, quam affirment ac determinent. Contra autem, quod salva sapientissimi viri reverentia dictum sit, poterat fieri, imo vero debebat: quia disertissimis prædictæ synodi verbis luculentum profertur testimonium, quod tam* Constantinus, *quam Thomas ac Joannes, decessores ejus, accusati de libellis non sat Catholicis apud quosdam extortis, prout colligitur ex allato supra synodi fragmento,* in omnibus immaculati, et irreprehensibiles inventi sunt circa rectam nostram, *inquit synodus,* Christianorum fidem. *Quo testimonio quidnam ad Sancti nostri honorem conducibilius; quidnam ad comprobandam orthodoxæ fidei ejus veritatem prædicari queat aptius, non videmus; modo sit legitimum, sincerum ac genuinum.*

AUCTORE J. P.

9 *Et vero quod tale sit, quandoquidem totus in eo præsentis controversiæ cardo vertitur, probandum nobis jam incumbit. Pagius in Critica historico chronologica in Annales Baronii, ad annum* 658, *num.* 2 *sic fatur:* Thomæ successit Joannes, quem utrumque in Actis sextæ synodi Catholicum male prædicari putavit Baronius, quod ea depravata existimaret. Ad hæc utrumque fuisse participem eorum, quæ facta sunt in S. Maximum, ejusque discipulos, qui hoc tempore durissimo detinebantur exilio, arbitratus est. Verum cum jam constet, ante Thomæ et Joannis (*ac proin ante* S. Constantii *nostri*) pontificatum CPoli sævitum esse in S. Maximum, ejusque discipulos, Actaque sextæ synodi indubitatæ fidei esse; nunc de utroque patriarcha (*atque adeo potiore jure de hoc nostro*) nonnisi bene sentiendum. *Ita Pagius, quibus et nos omnino subscribimus. Quod vero Baronius in opposita plane sententia fuerit, constat ex iis, quæ habet ad dictum annum* 658 *de Thoma CPolitano episcopo; cui anno mortem ejus affigit, vocans eum Monothelitam; ubi et de Joanne agit, ipsius successore.* E

10 *Ante omnia itaque probandum nobis est, ante Thomæ ac Joannis pontificatum CPoli sævitum esse in S. Maximum, ejusque discipulos; quod si evictum dederimus, sequuntur tria inde corollaria: nimirum* 1. *Acta sextæ synodi, quatenus illos tamquam orthodoxos laudant, depravata non esse, sed sincera.* 2. *Recte proin de illorum præsulum fide sentiendum esse.* 3. *Denique testimonium synodi habere plenam auctoritatem, ut quæ asseverat de orthodoxia* S. Constantini, *citra omnem dubitationem admittantur; et quidem potiore, ut hoc iterum repetamus, jure; quia juxta dicta publicæ venerationis possessio pro ipso stat. Itaque tempus mortis S. Anastasii presbyteri et apocrisarii, S. Maximi abbatis, et Anastasii, ejus discipuli, Pagius ad annum* 660, *partim ex ejusdem Anastasii apocrisarii epistola ad Theodosium presbyterum Gangrensem, partim ex Hypomnestico determinat, summatim referens, quæ huc faciunt. Epistola illa inseritur Operibus S. Maximi, quæ duobus tomis edita sunt Parisiis per R. P. Franciscum Combefisium, et illa legitur tom.* I, *a pag.* 67; *ex qua describo sequentia:* F

11 *Epistola* missa *notatur in titulo, qui ei præfigitur,* a tertio exilio, id est Lazico. *Mox sub epistolæ exordium,* Notum igitur facio vobis, *inquit Anastasius,* quod cum venissemus ad amicorum

AUCTORE J. P.

amicorum Christi regionem Lazorum 6 Idus Junias, 5 Indict. (*quæ concurrit cum anno Christi* 662) statim separaverunt nos ab invicem, præceptione illius, qui tunc præesse his, qui illic erant, sorte meruerat; diripientes omnia, usque ad unam acum et filum, quæcumque ad necessarias utilitates, tam ex vobis, quam ex aliis Christi amicis adquisieramus. Et sacratissimum quidem illum virum (dominum, aio, Maximum abbatem) neque in subjugali, neque in vehiculo sedere valentem, pro eo, quod in infirmitate positus esset; cum, plectentes virgulas ex eis quasi lectulum texuissent, bajulantes detulerunt, et incluserunt in castro Schemari vocitato, juxta gentem illorum, qui dicuntur Alani. Dominum vero Anastasium abbatem, et me peccatorem super equos imponentes duxerunt *etc.*

...pomartyrium S. Maximi

12 Porro Christi Dei martyr, domnus videlicet abba Maximus, cum esset custodiæ mancipatus in castro superius memorato, divina sibi facta visione, advocavit quosdam ex his, qui erant in castro, et dixit ad eos : Tertio decimo die Augusti mensis hujus instantis, quintæ dictæ Indictionis, feria septima, assumet me Dominus : quod et factum est. Igitur tertio decimo die prædicti Augusti mensis, præteritæ 5 Indictionis secundum divinum ejus vaticinium, feria septima, præsentibus derelictis, perrexit ad Dominum. *Atque hinc prorsus constat, S. Maximum, anno Christi* 662 *vita functum fuisse. Nunc autem de ipso Anastasio, quid circa tempus mortis definiendum sit, expendamus.*

ac sociorum

13 *De Stephano Catholicæ fidei fervente præcone in Lazica idem Anastasius in eadem epistola sic scribit :* Nobilis ille VII Kalendis Januarii, 8 Indictionis, quæ modo præteriit.... obdormivit in Domino : *ergo Anastasius anno Christi* 665, *quocum illa Indictio concurrebat, necdum obierat. In scholio autem, dictæ epistolæ subjecto, disertissimis terminis mortis tempus sic definitur :* Obiit autem et ipse sanctus pater noster et martyr Anastasius, qui hanc scripsit epistolam, die Dominico, hora tertia, 5 Idus Octobris, cum in sancta collecta diceret, Sancta Sanctis, Indictione 10, *id est anno* 666, *quo Indictio decima Kalendis Septembris inchoata est. Hypomnesticon supra memoratum, quod habetur apud Combefisium loco citato, a pag.* 80, *eumdem diem, annum eumdem mortis Anastasii apocrisarii signat, videlicet* Octimbris die undecima, feria prima, hora tertia, cum diceretur inter sancta Officia, Sancta Sanctis, Indictione decima. *Nec desunt ibidem characteristicæ notæ, ex quibus durationem vexationum ejus determinemus : nam mox ita dicitur :* Prædictus quidem sanctus Anastasius presbyter et apocrisiarius Romanus, a sexta Indictione præteriti cycli usque ad decimam Indictionem, in omnibus prædictis tribus exiliis suis, traductionibus diversis affectus, tribulationibusque et necessitatibus et angustiis non mediocribus nec modicis, permansit annis viginti.

contigisse probatur :

14 *Ab anno itaque Christi* 647, *quo Indictio sexta Kalendis Septembris cœpit, usque ad annum* 666, *quo Indictio decima Kalendis Septembr. inchoata fuit, persecutiones sustinuit Anastasius; atque adeo a Constante imperatore ante promulgationem famosi Typi, quæ contigit anno* 648. *Denique de S. Maximo, et Anastasio ejus discipulo Hypomnesticon denuo hæc memorat pag.* 83 *:* Pariter et Anastasius discipulus ejus ab undecima Indictione præteriti Cycli per tria exilia, Bizys scilicet et Perberi Thracensium regionis, atque prædictum Lazicum, in multis contritionibus, et intolerabilibus necessitatibus, atque hujusmodi athleticis certaminibus, annis decem peractis, ad regnum migravere supremum : sanctus quidem Maximus, sicut dictum est, mense Augusto, die tertiadecima, Indictione quinta... Discipulus vero ejus Anastasius mense Julio, die vicesima quarta, Indictionis ejusdem. *Unde planum fit, Maximum atque Anastasium ejus discipulum vexationibus exercitos fuisse ab anno* 652, *usque ad annum* 662, *ab undecima videlicet Indictione, usque ad quintam.*

unde sua Constantino nostro plena orthodoxia

15 *Age vero nunc, et tam diebus mortis, quam persecutionis horum Athletarum duratione, de quibus hactenus et satis multa et solida in medium protulimus, accurate perpensis, statuendum lectori relinquimus, an duo dicti præsules CPolitani Thomas ac Joannes partem aliquam habuerint in iis, quæ contra laudatos hosce fidei confessores, Maximum ac socios ejus, agitata ab hæreticis narravimus : in iis, inquam, quæ contra illos ab hæreticis agitata sunt; qui præsules tum ad infulas promoti fuere, quando omnia jam pridem adversus eos intentata erant; adeo ut nulla veri specie asseri posse videatur, quod ullo hi pacto in ærumnas eorum influxerint : nam Thomas* II, *quo de hic agimus, anno primum* 666 *creatus patriarcha notatur apud Bandurum superius allegatum; ubi et Thomæ Joannes* V *dicitur suffectus fuisse anno* 668 *:* Constantinus *vero noster, duobus istis successit, ac cathedræ CPolitanæ regimen, ut supra dicebamus, adiit anno* 674; *ac proin quia tempore remotior fuit Antistes a laudatorum fidei pugilum vexationibus, remotior etiam merito censeri debet ab omni in illas vel levissimo etiam influxu, atque adeo verus, sincerus ac genuinus orthodoxus.*

et sinceritas synodo 6 asseritur contra Baronium, hic excusandum.

16 *Merito igitur simul cum duobus aliis decessoribus suis laudatur Actione* 13 *synodi œcumenicæ sextæ, seu CPolitanæ tertiæ, quæ ob has laudes neutiquam depravata hic dici potest; sicut jam abunde probatum dedimus. Quæ ad Thomam et Joannem spectant, operosius quidem tractavimus, quamvis illa proprie non erant hujus loci, sed ita faciendum fuit, tam ut sua Actioni* 13 *sæpe dictæ synodi sinceritas assereretur, quam ut* Constantini *nostri orthodoxia pleniore luce claresceret. Quod sapientissimus Annalium ecclesiasticorum auctor durius de Thoma et Joanne senserit; quodque de* Constantini *orthodoxia non satis plane et affirmate locutus fuerit, non tam mirari debemus, quam excusare : neque enim omnia videre potuit Baronius; multaque in lucem monumenta prodiere, quæ ipsum, dum suos Annales conderet, latebant; ut dubium esse non possit, quin longe aliter in hac nostra cum ipso controversia scripturus fuisset, si epistolam, et Hypomnesticon, superius citata, in promptu habuisset; quorum verba nimis clara et expressa sunt, quam ut cum in ratione temporis, quam Baronius ponit, tum in aliis, ex eadem non satis apte ab ipso hic ordinata consectariis, debita cum reverentia ab ipsius opinione non recedamus. Verum hæc et alia, quæ ad notionem temporis nostri Patriarchæ pertinent, plenius examinari poterunt in Tractatu chronologico, qui de hisce patriarchis, Deo bene favente, postea in lucem edetur.*

A D

DE S. OLAVO, REGE ET MARTYRE

NIDROSIÆ IN NORVEGIA

COMMENTARIUS HISTORICUS

P. B.

§ I. Cultus antiquitas et propagatio.

Anno 1030.

Sanctum Olavum *regem ac martyrem veneratur hoc die, imo venerata est olim, cum a vera nondum religione descivisset, Norvegia; idque imprimis Nidrosiæ, urbe totius regni primaria, neque tam regum plurimorum solio, quam hujus unius tumulo longe pridem lateque celebrata. Condiderat eam paucis ante annis Olavus alius, cognomento Trygguinus, seu Tryggonis filius, quando hujus interitu collapsam* Olavus *noster instauravit illustrius ornavitque, teste Petro Claudii Undalino apud Torfæum Hist. Norveg. part.* I, *lib.* II, *cap.* XXI. *Nomen a situ duxit; os enim occupat fluvii Nid, qui Norvegis in secundo casu Nidar inflectitur; hinc* Nidarosia, *et per syncopen* Nidrosia. *Sed et a tractu, cui præsidet, Thrandia, Throndemonis, Throndemnis, Throndemis, Drontheim, Trontheim appellata passim legitur. Sinui Thrandensi assidet, ubi is Niderum excipit, ad gradum ab æquatore circiter sexagesimum quintum cum dimidio. Episcopos habere cœpit sub* S. Olavo *rege usque ad annum Christi* 1152, *quo ad cathedram archiepiscopalem evecta est, juxta eumdem Undalinum ibidem cap.* XIX; *ubi et antistitum ejus catalogus exhibetur. Annum illum erecti, et quidem* in honorem sancti Olafi, *archiepiscopatus confirmat Torfæus Hist. Norveg. part.* III, *lib.* IX, *cap.* XII, *contra Miræum, Pagium, aliosque, ex Joannis Magis Historia Gothorum lib.* XVIII, *cap.* XVIII *id referentes ad annum Christi* 1148. *Nunc vero urbem hanc a pristino splendore distare plurimum, asserunt Baudrantius, aliique geographi.*

Nidrosiæ S. Olavi veneratio publica

B

anno post martyrium vix elapso decreta;

2 *Nidrosiæ, inquam, cœlestes primum honores* Olavo *decreti sunt, idque anno post ejus martyrium uno tantum ac diebus quinque elapsis; quando sublatum e tumulo corpus ejus, arisque in æde S. Clementis admotum, et omnium venerationi ab episcopo Grimkele, ut latius infra narrabitur, fuit expositum. Nidrosiam tota brevi secuta est Norvegia: nam vix sancti Patris locum anno Christi circiter* 1035 *filius ejus Magnus adeptus erat, cum ad ipsius cultum promovendum incubuit: itaque præter alia eo spectantia id effecit, juxta Torfæum citatum part.* III, *lib.* III, *cap.* XVI, *ut* mox per universam Norvegiam festum memoriæ sancti Olasi, lege lata, promulgatoque die, qui mense, quo cæsus est, quotannis recurrit, institutum consecratumque *fuerit,* pari cum celeberrimis veneratione in perpetuum colendum. *Neque vero ad hanc legem condendam servandamve humana tantum auctoritas, quantum divina contulit: tot enim assidue firmabatur prodigiis, ut eam exteri continuo, ad quos lata non fuerat, certatim et ultro amplexi sint.*

C

ac toto mox Septemtrione hoc die celebrata.

3 *Testatur id certe Adamus Bremensis Hist. eccles. lib.* II, *cap.* XLIII *his verbis:* Igitur Olaph rex et martyr tali fine consummatus est, corpusque ejus in civitate magna regni sui, quæ Throndemonis dicitur, cum decenti est honore tumulatum; ubi usque hodie pluribus miraculis et sanitatibus, quæ per eum fiunt, Dominus ostendere dignatus est, quanti meriti sit in cœlis, qui sic glorificatur in terris. Regnavit autem annis 12. Cujus passionis festivitas agitur 4 Kal. Augusti, omnibus Septemtrionalis oceani populis, Sueonum, Gothorum, Semborum, Danorum atque Slavorum æterno cultu memorabilis. *Scribebat hæc Adamus eodem seculo, quo Sanctus vixit. Consonat huic suppar Annalista Saxo, nuper editus in Corpore historico medii ævi a V. Cl. Joanne Georgio Eccardo, tom.* I, *col.* 491, *cum ait:* Iste est beatus Olaph rex et martyr, cujus festivitas agitur 4 Kal. Augusti omnibus Septentrionalis oceani populis Nortmannorum, Sueonum, Gothorum, et Danorum, atque Slavorum æterno cultu memorabilis.

E

et quidem cultu peculiari

4 *Neque vero apud eos hoc die cultum qualemcumque obtinuit, sed singularem omnino, ut quem regnorum suorum Patronum delegerint: ac de Nortmannis quidem seu Norvegis id patet ex dictis: de Sueonibus vero fidem faciunt* Officia propria SS. Patronorum regni Sueciæ, ex vetustis Breviariis ejusdem regni deprompta; ad instantiam serenissimi Sigismundi III, Sueciæ et Poloniæ regis, a sac. Rituum congregatione, auctoritate Apostolica, recognita et approbata; atque omnibus, tam in dicto Sueciæ, quam etiam Poloniæ regno habitantibus concessa; ut libere et licite, translatis vel omissis aliis Officiis, quæ eadem die occurrunt, recitari possint et valeant, *Sic habet inscriptio Officiorum illorum in editione Plantiniana anni* 1651. *Inter ea vero suum habet die 29 Julii* S. Olavus *rex et martyr, et quidem ritus duplicis, cum oratione, antiphonis, lectionibus, et responsoriis aliquot propriis; quæ, quod vulgo exstant, hic prætermittimus. Constat hinc interim, etiam juxta vetusta regni Breviaria, honoratum illum a Sueonibus, ut Patronum, fuisse, ejusque peculiarem venerationem nunc insuper ad Polonos extendi.*

F

qualem in Suecia

5 *Breviariis illis antiquis, quæ non habemus, respondet Missale Suecicum, quod penes nos est, excusum, ut ex typis colligimus, circa finem seculi* XV: *ibi namque in Kalendario prævio rubrica notatur festum* 4 Kal. Aug. Olavi regis duplex. *Tum loco suo Missa propria exhibetur, ex qua Sequentiam saltem non piget excerpere, quæ sic legitur:*

Lux illuxit lætabunda,
Lux illustris, lux jucunda,
Lux digna præconio.
In solemne gaudium
Prorumpat fidelium
Sincera devotio.
Gloriosus hodie
Christi Martyr, gloriæ
Sublimatus solio,
Pro terrenis brevia
Commutavit gaudia
Felici commercio.

Insignis

A Insignis Martyris insignis gloria
Dulcis est gaudii dulcis materia.
Insiste canticis, mater Ecclesia;
Cœlesti jubilo tange cœlestia.
Inter curas absolutus
Rex Olavus constitutus
In regni fastigio,
Suspirabat in æterna,
Provolabat in superna
Mentis desiderio.
Christi tactus in odore,
Vires sumens ex languore,
Corde, factis, vocis ore,
Quem amabat, coluit.
Sed nec minis, nec terrore
Mortis fractus, nec labore,
Idolorum ab errore,
Multo quidem cum sudore,
Gentem suam eruit.
Tulit ab impia gente ludibria,
Minas et odia, pœnas, exilia;
Sed mente stabili, mira constantia
Devicit omnia; felix felicia
Migrans ad gaudia cum palma nobili.
Ante diem passionis
B Ad instantis vim agonis
Animatus visionis
Divinæ solatio,
Quod amabat, prægustabat,
Prægustatum plus optabat,
Plus optatum vendicabat
Illustri martyrio.
Rex et Martyr triumphalis,
Tutor noster specialis,
Tua proles spiritalis
Sit ab hujus mundi malis,
Te tuente, libera.
Quos infestat vis carnalis,
Corruptela generalis,
Pestis potens et letalis,
Nos sub tuis tutos alis
Tua salvet dextera. Amen.

...tum habent.

6 *Eodem spectant, quæ docet nuperus auctor, in hac re minime suspectus, utpote ab avita veraque religione alienus; cum ad Vastovii Vitem Aquiloniam, quam anno* 1708 *Upsaliæ recudendam atque illustrandam suscepit, pag.* 22 *de prisco Martyris nostri apud Sueones cultu hæc tradit:* Cathedralis ecclesia metropolitanæ hujus nostræ urbis (*Upsaliæ*) memoriæ illius (*S. Octavi*) ut et
C S. Erici, et Laurentii martyris, more illorum temporum, olim consecrata fuit: et non paucæ ecclesiæ rurales hujus diœceseos effigiem Olavi hodieque servant. Census item annuus, veneratione Regis, ad templum Nidrosiense diu hinc transmissus fuit. Nicolaus autem Katilli, cognomento Albus, duodecimus archiepiscopus Upsalensis (*qui juxta Joannem Magnum sedit ab anno Christi* 1305 *usque ad* 1314) suæ ecclesiæ eumdem merito vindicavit. *Ita ille.*

...in Dania.

7 *De Dania vix opus est dicere; quando regem habuit aliquando cum Norvegis eumdem,* S. Olavi *filium, Magnum scilicet Bonum, cui nihil æque cordi fuisse dicitur, ut sanctissimi Parentis apud subditos veneratio; quam omnibus persuadere ob frequentia et ubivis celebrata tum temporis miracula facillimum fuit. Idem tamen etiam comprobari potest cum ex codice Danico, cujus annuntiationem inter Usuardi nostri auctaria ad hunc diem reperies, tum ex antiquis ejusdem populi Fastis, quos litteris Runicis olim exaratos deinde prælo subjecit illustravitque Olaus Wormius Hasniæ anno* 1643: *in iis enim* Olai festum *assignatur die* 29 *Julii, et quidem rubrica expressum,* D
ut alia, quæ solenniore præ ceteris cultu celebranda vulgo proponuntur. His adde Breviarium ecclesiæ ac diœcesis Sleswicensis impressum Parisiis anno 1512; *ubi eodem die præter lectiones sex in primo et secundo nocturno ex Actis ejus contractas propria quoque collecta recitatur: in Kalendario autem, quod præmittitur, minio partim notatur festum, partim atramento, ut aliorum, quorumdam Sanctorum, quorum in Dania memoria fuit olim celebrior. Et sane interdicta istic antiquitus opera tum servilia fuisse, liquebit ex miraculis infra.*

in Scotia, in Anglia,

8 *Quid, quod etiam extra fines suos usque ad Anglos Scotosque eumdem Dani cultum propagarunt? De Scotia testem habemus Hectorem Boethium Hist. Scotorum lib.* XI *versus finem; ubi cruentum in Buchania Danos inter et Scotos prœlium, sanctique mox inter eos fœderis leges commemorat, et has inter alias:* Ager, quo cruentum recens prælium erat gestum, sacer fieret Christianorum sepulturæ, pontificis opera dicatus. In eo conderentur Dani recenter cæsi (nam ipsi Christi dogma paulo ante susceperant;) conditoque ibidem templo, instituerentur sacerdotes E
ad sacra pro illis Deo optimo maximo quotidie exequenda. *Tum id factum narrat Hector; et subdit*: Veteris illius templi, divo Olavo (in cujus tutela Danorum Norwegorumque regnum est) aliquot post tempora... tum sacrati, vel hoc seculo exstant vestigia..., templo arenæ ventorum impulsu (ut frequentius in illis fit locis) agitatæ multitudine obruto, alteroque haud ei dissimili, loco commodiori, reædificato. *Hæc refert ad Malcolmi Scotorum regis tempora, quem obiisse docet anno circiter Christi* 1040: *unde antiquitatem colligas Danicæ Scoticæque erga* S. Olavum *religionis; quæ ibi etiam nunc inter Scotos Catholicos dum litanias recitant, conservari dicitur. Et quidni hanc etiam per ea tempora, dum Anglia potirentur, iidem eo Dani invexisse credantur? Floruit ibi certe plurimum; cum urbs sola Londinensis* (*ex qua de ceteris facilis est conjectura*) *ecclesias plures, et quidem parœciales,* S. Olavi *nomine dedicatas olim ostentaverit. Nec dubium proinde, quin ejusdem regni Fastis olim sacris fuerit adscriptus; quod etiam ex Usuardi auctariis licet colligere: notatur enim hoc die in codice Altempsiano, quem ecclesiæ Wintoniensis in Anglia fuisse, ibidem in præfatione ostendi-* F
mus.

in Belgio, Gallia etc.

9 *Sed et in Belgio antiquum ejus fuisse cultum ac pervulgatum, ex iisdem Usuardi ad hunc diem auctariis elucescit; ut ex codice Aquicinctino, quem in præfatione judicavimus seculo decimo tertio non videri posteriorem; ex Rosweydino, qui, ut ibidem indicatum est, ad ecclesiam B. Mariæ Ultrajectinam aliquando pertinuit, refertur que ad seculum duodecimum; ex Florario Sanctorum Ms. anni* 1486; *ac denique ex editionibus Lubeco-Coloniensi anni* 1490, *et Grevenana anni* 1515. *In Galliam unde aut quando idem cultus promanaverit, incertum; Parisiis tamen et Rotomagi viget, ut* § 11, *num.* 126 *narrabitur: mirum, ni per Normannos jam istuc olim introductus: nam per eosdem usque in Hispaniam inde a seculo* XIII *penetrasse dicitur; per Christinam videlicet, Haconis Norwegiæ regis filiam, quæ Philippo, Alfonsi Castellæ regis fratri, nupta, id primum a conjuge potulatum assecuta sit, ut in ea regione mox templum* S. Olavi *titulo consecrandum erigeretur.*

A *geretur. Videsis Torfæum Hist. Norweg. part.* IV, *lib.* IV, *cap.* XLIV.

Ejus annuntiatio in Martyrologio Rom.

10 *Prætereo gentes alias (ipsosque adeo Groenlandos apud Blavium in Atlante suo tom.* I, *part.* I, *pag.* 4) *quibus Martyris hujus gloria, ut per decursum patebit, pluribus retro seculis innotuit. Quid enim opus est ad cultum ejus asserendum ecclesias enumerare singulas : quando illum in Martyrologio suo Romana defendit, quæ complectitur universas? In eo namque annuntiatam hoc die videmus festam* In Norvegia sancti Olavi regis et martyris *memoriam; neque id nuper admodum, sed ab annis saltem ducentis et ultra; ut palam fit ex editione Beliniana anno* 1521, *superstite etiam tum auctore, Parisiis adornata. Notusne fuerit ante annum etiam illam in vetustioribus ejusdem Ecclesiæ tabulis, ignoramus. In editione Belini Veneta anni* 1498 *certe non comparet. Porro quæ hic de cultu retulimus, minime mira videri poterunt, cum expensa fuerint quæ de reliquiis ejus atque miraculis proferentur inferius : Martyris vero titulum ei datum credimus, quia in eo bello cecidit, quod illi maxime ob religionis Catholicæ in regno promovendæ asserendæque studium ardentissimum,* B *subditorum (quorum tamen plurimi Christiani jam erant) rebellio suscitaverat.*

§ II. Acta, eorumque auctoritas; notitia brevis parentum et majorum Sancti Olavi.

Acta minus certa, quam cultus:

Quam plana sunt, quæ de Sancti cultu dicta sunt hactenus, tam ancipitis sunt auctoritatis ac fidei, quæ circumferentur ejus Acta: ut nescias, quid ex iis affirmari pro certo possit; quippe quorum nec nota sit ætas, nec certus auctor, neque consona narratio. Hæc vero discrepantia, etiam in præcipuis gestorum ejus capitibus, quam sit antiqua, docent Adamus Bremensis, qui eodem, quo Sanctus, seculo floruit, et Theodricus monanachus Nidrosiensis, qui seculo sequente Historiam de regibus Norvegiæ composuit, excusam Amstelædami anno 1684 : *nam prior de modo peracti martyrii (quo quid accuratius tum sciri vulgo debuit?) tres affert, maximeque diversas ætate sua sententias Hist. eccles. lib.* II, *cap.* XLIII: C *totidem alias producit alter cap.* XIII, *neque minus pugnantes, de loco ac tempore conversionis ejus et suscepti Baptismi: addit vero:* Nec mirum, de Olavo id contigisse (*ut ambigeretur scilicet, quando, aut in qua mundi plaga Christo nomen dederit*) in illa terra, ubi nullus antiquitatum unquam scriptor fuerit : cum idem scribat B. Hieronymus de Constantino Magno *etc. Enimvero si bini illi sanctissimæ ejus vitæ cardines in obscuro vertuntur, quid satis erit in rebus ejus minoribus exploratum? Juvat tamen quidquid ad manus nostras devenit, expendere.*

horum duo exemplaria Mss.,

12 *Acta Sancti Mss. habemus duplicia: altera* ex Bodecensis cœnobii, Ordinis regularium S. Augustini, diœcesis Paderbonensis, Passionali pergameno Ms. insigni, mensis Julii fol. 206; *ut manu propria adscripsit, qui hæc, ut alia plurima, huc destinavit, laudatus toties Societatis Jesu presbyter Joannes Gamans. Altera ex Ms. Ultrajectino sancti Salvatoris. Hæc in iis, quæ ad vitam Sancti et martyrium pertinent, consuta sunt fabulis, et istorum temporum ac locorum historiis adversantur: quam ob causam eatenus omittenda censuimus. En tibi interim, si lubet, eorum compendium: Conversus ad Christum per viros apostolicos in regno suo* Olavus, *mox ipse fidem prædicat. Hinc germani sui incurrit odium. Utrivis interim offertur Daniæ regnum, illi cessurum unice, qui e duobus citius adnavigaverit. Classem igitur expedit frater:* Olavus *a Christo apparente animatus, naviculam sine comitatu unicam sibi deligit, quæ, angelo duce, per dissectos prodigiose pertusosque scopulos transmissa, tam cito, tam recto cursu appellitur ad portum Danicum, ut mense toto fratrem anteverterit. Idem aut procul Nidrosia subinde factum, cum Norvegiam, quam frater invaserat, repeteret* Olavus. *Hic Porro Daniæ vix regnum adeptus, religionem Christianam verbis ac miraculis continuo dilatavit. Quod non ferens germanus, effecit tandem, ut Sanctus, quod cum Christus cum cruce spectatus monuerat, profugerit in Russiam; ubi diei Dominicæ religionem, scindendo per imprudentiam baculo, ut putabat ipse, temeratam, insigni, quod infra narrabitur, exemplo expiavit.*

quorum unum fabulosum,

13 *Post triennium iterum spectabilem ei se Dominus offert, onustum cruce, spinis coronatum, atque hiantibus toto corpore cruentum vulneribus;* E *et, Redeundum tibi, inquit, in Daniam,* Olave *carissime ; ut quæ tua causa passus ego sum, tu ab impio fratre causa mea patiaris. Dum paret ille, iterum cœlesti viso paratique post victoriam triumphi contemplatione recreatus, in fraternas incidit insidias ; qui mox abreptum in regiam aut Christo renuntiare jubet, aut Christi supplicia necemque sustinere. Cum vero dimoveri a proposito non posset* Olavus, *mox eadem subiit omnia, ut brevissime dicam, quæ in prætorio Pilati et in monte Calvariæ Dominus; nisi quod non pro crucifigentibus tantum, sed et* pro mercatoribus, mare transeuntibus, qui ipsum in periculis invocarent, *oraverit. Tres quoque horas pependit e cruce; hora nona clamans, In manus tuas etc. expiravit: terra tremuit; ædificia plura corruerunt.* Tandem tertia die volebat (*frater*) corpus ejus comburere ; corpus autem intactum ab igne permansit : sed de cineribus iginis venit draco terribilis, qui germanum Olavi cum pluribus interfecit. *Tum sequuntur miracula, de quibus inferius. Hæc Acta secutus est ante duo jam secula Grevenus, ac deinde Molanus; ut vide in auctariis nostris Usuardinis ad hunc diem. Hæc eadem aut similia legisse videtur Joannes Meursius Hist. Danicæ lib.* III, *cum de cæde* S. Olavi F *ait:* Norvagique adeo ipsi non proditione eum a suis cæsum, sed a fratre Haraldo, volunt; cum quo de limitibus controversia illi esset. *Itaque Norvegis ea tribuit auctoribus. Quam vero insulsa sint, ex dicendis colliges.*

alterum sincerius: ex utroque conflata Legenda excusa.

14 *Multo sincerius est Ms. Bodecense; quod proinde prælo dignum putavimus, et huic Commentario subnectendum. Ex eo depromptæ videntur lectiones, quas modo dicebam, sex propriæ veteris Breviarii Sleswicensis, præter quintam, quæ aliunde hausta sit oportet, cum illud memoret, quod post concisum Dominica die baculum Sancto contigisse postea narrabitur. Ex utrisque autem hisce Actis conflata est Vita* S. Olavi, *quæ fol.* 110 *et seqq. exstat in Legenda Sanctorum impressa Lovanii anno* 1485: *nam fere ab initio ea recenset, et quidem verbis propemodum iisdem, quæ habentur in Ms. Bodecensi a numero* 2 *usque ad medium circiter numerum* 7 : *inde vero usque ad finem prosequitur narrationem per ea, quæ in Ms. Ultrajectino fere a capite ad calcem usque leguntur;*

AUCTORE P. B.

tur; nisi quod paucula omittat, quædam etiam addat, nonnulla transponat, maxime in miraculis. Nihilo igitur minus est fabulosa, quam Ultrajectina, quam continet: imo vero magis: quandoquidem ejus auctaria, quantumvis exigua, nænias obtrudunt meras; ut cum dicitur fol. 102: Veniens ergo S. Olavus, ut regnum Daciæ sibi divinitus promissum, acceptaret, omnes campanæ totius regni per se pulsare inceperunt. Hoc idem factum est, eo revertente de Ruscia ab exilio in Daciam.

Vana ejus Acta Latine edita cur hic non recudantur

15 *Alia ejusdem Acta in Vite sua Aquilonia vulgavit Vastovius tum e Vita nostra Bodecensi, tum ex Adamo Bremensi aliisque scriptoribus compilata; aut, si mavis, Actorum breve compendium, pleraque generatim, paucissima sigillatim facta recensens. Itaque et hoc missum facimus. Uberior Saxo Grammaticus Hist. Danicæ lib.* X; *Ericus Olai, decanus Upsalensis Hist. Gothorum Suecorumque lib.* II; *et toto post hunc seculo Joannes Magnus archiepiscopus Upsalensis, a quo Vitam Sancti mutuati sunt et qui Olai Magni lucubrationes edidit Hist. gentium Septemtr. lib.* II, *cap.* XXI, *et qui opus Surii post Mosandrum amplificavit; ubi ad hunc diem Julii* 29 *legi* B *potest: neque enim eorum quemquam seorsim hic sequendum putamus; sive quod exteri fuerunt omnes, sive quod neque inter se ubique, neque cum Norvegis consentiunt, sive quod omittunt plurima, non singuli tantum, verum etiam universi; et ea quidem imprimis, quæ ad commendandam Regis Martyris sanctitatem posthumamque gloriam plurimum faciunt: quo ex capite non satis quoque placet Theodricus monachus, quem alioquin omnibus anteferre non dubitarem, utpote et Norvegum, et Saxoni æqualem, et inter suos omnium primum.*

sed ex iis potius, aliisque monumentis.

16 *Islandorum olim in rebus historicis maxima toto Septemtrione fuit auctoritas, et præsertim apud Norvegos; quod ipse cum in prologo suo, tum in historia, Theodricus affirmat. Horum plura quidem et antiqaa periere monumenta; superesse tamen non pauca dicuntur, vernaculo sermone concepta, atque inter alia Vita* S. Olavi *nostri, nescitur a quo, aut quando composita; vetusto tamen inscripta codici, quem ab insula, ubi delituit, Occidentalis Islandiæ, Flateyensem appellant. In hisce versandis totus fuit, tum maxime, cum Historiam Norvegicam jam prope quinquagenarius meditari cœpit, Thormodus Tor-* C *fæus, Daniæ Norvegiæque regis historiographus, et ipse in Islandia natus: cujus tandem opus illud, triginta, et quod excurrit, annis elaboratum, et in partes seu tomos quatuor divisum Hasniæ anno* 1711 *prodiit in lucem. In præfatione totius Historiæ instrumenta describit, quibus est usus; suntque magnam partem Islandica tum, cum ibi religio Catholica floreret unice, conscripta; fabulis tamen, ut fatetur, non raris aspersa; sed quæ a veris narrationibus facile secerni possint. Id quod sigillatim quoque monet de Vita* S. Olavi *in Serie regum Daniæ lib.* I, *cap.* IV. *Catholicis autem hisce monumentis, ubi ad sancti Regis nostri ac Martyris tempora discribenda descendit, ita fere est usus, ut exspectationem nostram superaverit: nam cum heterodoxus fuerit et a Sanctorum cultu prorsus abhorrens, vix quidquam tamen, quod ad Martyris hujus gloriam venerationemque comperit attinere, videtur ita dissimulasse, quin obiter saltem attigerit.*

17 *Cum igitur jejuna valde sint Acta Mss., quæ, quia meliora non suppetunt, danda censuimus, cogamurque adeo, ut erudito pioque lectori* D *fiat satis, syllogen his rerum omnium aut saltem præcipuarum, quæ sparsim apud auctores varios de* S. Olavo *inveniuntur, ad compensandam istius Manuscripti egestatem, prætexere; nemo, opinor, ægre feret orthodoxus, si et hunc scriptorem, aut ejus potius instrumenta, sæpius appellari viderit: permulta enim tradit, quæ in tenebris hactenus Norvegicis Islandicisque sepulta delituere. Nec vero de fidelitate ejus hic laborandum videtur: nam ut hæc tanta non esset in omnibus, quantam ipse in præfatione verbis admodum gravibus profitetur, in iis certe suspecta fingi non potest, quæ ad Martyris hujus sanctitatem, miracula, cultumque veterem illustrandum spectant; quæque proinde auctoris hujus multo magis intererat, perpetuis damnare latebris, quam ad sectæ suæ redargutionem opprobriumque sempiternum producere.*

commentarius detur historicus,

18 *Priusquam vero de Sancto ipso disseramus, juverit de parentibus ejus ac majoribus hic pauca notasse. Patrem habuit Haraldum, matrem Astam, teste cum aliis passim Theodrico Nidrosiensi* cap. XIII. *Haraldo a Groenlandia, Norvegiæ provincia, in qua fuit educatus, cognomen Groenske, seu Groenskii fuisse inditum, ex monumentis* E *Norvegicis docet Torfæus part.* II, *lib.* VI, *cap.* VI *et alibi; ex Suecis vero Ericus Olai lib.* I, *pag.* 27, *et qui hunc secutus est, Joannes Magnus. Hallucinantur ergo tam Arngrimus Jonas, cum* Olavi *nostri matrem Astridam nominat, Rerum Islandic. lib.* II, *pag.* 150 (*neque enim hujus* Olavi, *sed alterius cognomento Trygguini seu Tryggonis filii parens fuit Astrida, juxta Torfæum in Serie reg. Dan. lib.* III, *cap.* X) *quam Bailletus in Legenda sua ad hunc diem, dum Sancti patrem Thirgonem ait fuisse, quem alii Heraldum Groenskam nuncupaverint. Enimvero alius Thirgo, seu potius Tryggo, alius Haraldus Groenska; tametsi filium uterque Olavum genuit: neque eos ita confusos reperit legendista apud Saxonem Grammaticum aut Joannem Magnum, quos ad marginem citat. Sed nimis aperta sunt hæc, quam ut morari nos debeant.*

præmissa brevi notitia parentum ejus

19 *Per utrumque parentem reges atavos attigisse Sanctus creditur: avum enim paternum, juxta Compendium Snorrianum apud Torfæum part.* III, *lib.* I, *cap.* XIX, *habuit Gudriodum; proavum Biornum; abavum Haraldum Pulchricomum, primum totius Norvegiæ seculo nono declinante monarcham. Idem, sed paulo corrup-* F *tius, legere est apud Theodricum Nidrosiensem cap.* XIII; *ubi Gudriodum ipse appellat* Gotd' rotd'ar Syr; *Biornum vero,* Bernhardum, *cognomento* Mercatorem. *Matris genealogiam a Ragnare seu Regnero Lodbroch, rege Daniæ, atque Angliæ, ut ferunt, domitore expandunt Torfæus in Serie reg. Dan. lib.* III, *cap.* X; *et paulo aliter loco ante citato Jonas; quorum ille ibidem pag.* 366, *natum fuisse statuit Regnerum anno circiter Christi* 720, *defunctum vero anno* 790.

ac majorum,

20 *Haraldus Groenskius post patris cædem fugere compulsus in Sueciam, post annos aliquot Haraldi Cærulidentis, regis Daniæ, beneficio restitutus, ab anno ætatis decimo octavo, Christi circiter* 962, *patrium regnum obtinuit, hoc est, non universam Norvegiam* (*ut innuere videtur Ericus Upsalensis lib.* I, *pag.* 27) *sed partem ejus aliquam; Vingulmarchiam scilicet, Vestfoldiam, et Agdas usque ad Lindisnesiam, ut ostendit Torfæus part.* II, *lib.* VI, *cap.* XVI; *sive totum fere Norvegiæ tractum australem: Vingulmarchia namque,*

Pater ejus, Australis Norvegiæ rex,

A *namque, ut idem ex Undalino docet part.* I, *lib.* II, *cap.* II, *a freto Suinasunda, in præfectura Bahusiensi sito, ab Ortu versus Septentrionem et Occidentem extendebatur usque ad sinum Obsloensem; inde vero Vestfoldia versus Occasum usque ad Agdas, sive Agdasidam; quæ ulterius versus Lindisnesiam, ultimum Norvegiæ ab Austro et Occidente angulum, protensa in præfecturas tres dividitur, quas appellant Listerleen, seu Listensem; Mandalfleen seu Mandalensem; Nedenesleen, seu Nidnesensem; quibus adjiciunt recentiores quartam, quam dicunt Abigdelag, aliis Raabygdelag; de quibus idem Undalinus consulatur loco citato, cap.* X.

apud Suecos incendio periit

21 *Jam annos ibi multos, Daniæ regi conditionibus certis obnoxius, regnaverat, cum orientalia quædam Septemtrionis loca populatus, classem in reditu Sueciæ littoribus applicuit, ut narratur apud Torfæum part.* II, *lib.* VIII, *cap.* XVII. *Excepit hospitem perhonorifice Sueciæ regina Sigridis, Erici Victoriosi nuper conjux, tum vidua; dum tamen in convivio facetiis plusculum indulget, convivam odiosa comparatione pupugit; haud minoris esse sibi dictitans agros et prædia sua, quam regnum ejus totum in Norvegia. Non dissimulavit iram Haraldus, et abrupto mox epulo,* B *discessit. Tum regina vulneri periculoso medendum rata, tot muneribus, tantoque honore abeuntem obruit, ut placatum dimitteret. At hoc perfunctam discrimine, aliud excepit haud paulo gravius. Æstate proxima Haraldus Astæ conjugis repudium, novasque meditatus nuptias, dum expeditionem navalem versus Orientem resumit, ex itinere Sigridem salutat, ejusque exposcit atque urget conjugium. Illa procum armatum nec admittere omnino volens, nec ausa respuere, dehortari primum a consilio cœpit, Astæque fidem ac merita commendare, neque spem tamen omnem excludere: tum ubi operam se sensit perdere; verita, ne præsenti repulsa superioris injuriæ vindictam accenderet, eam astu statuit antevertere. Benigne ergo invitatum ad epulas largo paratoque perfudit mero, donec potu simul somnoque captum, subjectis triclinio facibus, exussit. Id factum Uspaliæ testatur Ericus Upsalensis lib.* II, *pag.* 28. *Nunc ad* Olavum *Haraldi filium progrediamur.*

§ III. Patria, tempus natale, educatio, expeditiones piraticæ.

C

Locus S. Olavi

Ab interitu patris non multum removeri potest S. Olavi *natale tempus; siquidem juxta Islandos apud Torfæum proxime assignatum, jam eo gravidam Haraldus Astam reliquerat, cum ab illa discederet. Hæc vero ut et mariti exitium et decretum sibi paulo ante ab eo repudium, ex Hranio quodam, qui servandæ reducendæque classi præfuerat, intellexit; regno (quod Haconi Comiti Norvegiæ monarchæ cessisse tum putatur) protinus egressa, sese ad patrem suum Gudbrandum in Uplandas recepit. Uplandas autem et Uplandos appellant Norvegiæ mediterraneæ tractum amplissimum, pluribus olim regulis habitatum, nunc vero Aggerhusiensis præfecturæ nomine comprehensum, et ab intimo propemodum sinus Osloensis, seu Obsloensis recessu ad Septemtrionalia vergentem, de quo Undalinus lib.* II *a capite* VI *usque ad* IX. *In hoc tractu sita quoque est Groenlandia Norvegica, qua Occasum et Thelemarkiam, olim Groenlandiæ subjectam, respicit lacus Mios. Ibi educatum fuisse Haraldum diximus; eodem confugisse Astam, ac posthumum Haraldo* Olavum *enixam esse in prædio Vika, asserit ex codice Flateyensi Torfæus part.* II, *lib.* VIII, *cap.* XVII. *At enim quo tempore?*

AUCTORE P. B.

et annus natalis;

23 *Id sane perobscurum arbitror: nam si Islandos audimus apud Torfæum mox indicatum, perierit Haraldus ineunte circiter æstate anni* 995, *quo et natum eorum aliqui* Olavum *statuunt apud eumdem part.* III, *lib.* I, *cap.* XIV. *Sequitur hos ipse Torfæus ibidem et part.* II, *lib.* VIII, *cap.* XXXV; *tametsi fateatur, in hac re codicem Flateyensem sibi non consentire, dum in Vita Olavi Trygguini trimulum fuisse, cum Theodrico Nidrosiensi cap.* XIII, *aliisque, tradit, quando ab eodem Olavo Trygguino inventus apud matrem in Uplandis fuit, anno monarchiæ ejus tertio, Christi* 998; *nupsisseque jam tum Astam Sigurdo Syri: in Vita autem* S. Olavi *sexennem fuisse memorat, cum Sigurdus Syr ejus matrem ambiret,* quam etiam, *inquit Torfæus,* anno 998 uxorem duxisse constat: *itaque hic annus ei natalis assignatur* 992; *ibi* 995. *Fallor, si instrumentis parum adeo cohærentibus utravis sententia stabiliri tuto potest; maxime cum incredibile prope-* E *modum videatur,* Olavum, *si tam sero natus est, ea gessisse, quæ ex iisdem auctoribus paulo inferius referemus.*

sed hic parum certus,

24 *Loccenius, rerum Septemtrionalium peritus in paucis, tam lubricam et incertam horum temporum rationem comperisse se profitetur, ut in Historia sua Suecorum ante annum* 1150 *chronologiam nullam indicare sit ausus. Et vero ab Islandorum calculis plurimum recedit Jacobus Gislo in* Chronologia ab optimis quibusque auctoribus collecta, *excusaque Stokholmiæ anno* 1592, *cum ad annum Christi* 998 *hæc notat:* S. Olavus, rex Norvegiæ floruit, et bellum gessit cum Olavo Skottkonung: *ad annum vero* 999: S. Olavus filiam Olavi Skottkonung in uxorem duxit: *Adde, Pontanum Rerum Danicarum lib.* V *in eam sententiam propendere, quæ Anlasum illum, qui Suenonem Danorum regem anno* 994 *in obsidione Londinensi adversus Anglos juvisse dicitur,* Olavum sanctum *fuisse suspicatur; eumque proinde jam tum adultum statuit. Faciunt hæc omnia, ut Islandorum placitis non satis hæc res decisa videri debeat: nisi quis velit, plus iis tribuendum nunc esse, quam seculo duodecimo voluerit Theodricus cap.* I, *ubi veterum Islandorum chronologiam* diligentissime investigatam *et timide defendit, et sequitur infeliciter; dum Haraldum Pulchrecomatum,* S. Olavi *abavum, regnasse ait* anno ab Incarnatione Domini millesimo quinquagesimo secundo, *hoc est, anno post Abnepotis ejus martyrium, juxta ipsius Theodrici computum, vigesimo tertio.* F

Ejus educatio usque ad annum æt. 12 vel 15.

25 *Neque constat sibi codex idem Flateyensis, dum educationem* Olavi *describit: nam, Torfæo teste part.* III, *lib.* I, *cap.* XIV, *modo enutritum affirmat apud avum maternum Gudbrandum in Groenlandia, modo apud vitricum Sigurdum Syrem, Hringarikiæ regulum. Utrumque tamen assertum conciliari potest, si matrem secutus dicatur Filius, et cum ea apud avum detentus, donec ad secundas nuptias Asta transiit, eumque secum ad Sigurdum traduxit in Hringarikiam, quæ Obsloensi sinui versus Aquilonem vicina est. Mitto quæ hic edidisse Puerum narrant cum bellicosi, tum magnifici ac liberalis olim animi specimina. Octennis cum esset, æquales omnes superasse fertur*

et

AUCTORE P. B.

et corporis et ingenii viribus; nec nisi duodecim annos agebat (ut communiter, *inquit Torfæus ibidem cap.* XV, tria Mss. pergamenea habent; quartum tamen pariter vetustum quindecim refert) cum primam nauticam expeditionem suscepit; Hranio, qui eum, intra tamen paternam domum, nutriverat, Nutritiusque inde, alias Peregrinator, dictus est, cura ejus, donec adolesceret, custodiaque commissa: fuit enim vir piraticæ gnarus et assuetus.

unde expeditiones piraticas

26 Primo cursus in Daniam directus, Ottare Nigro teste: exinde primo autumno, in Sueciam; ubi cædibus, latrociniis et incendiis omnia miscuit, jure, ut sibi videbatur, optimo, in ultionem paternæ cædis; eodem poeta (*Ottare Nigro*) hoc sensu versus ea de re modulante:

Vos remis agitare rates et pandere vela
Assueti, passim, zephyris spirantibus, amplis
Instructi spoliis, peragrastis Balthica regna.
In primis Cygni meritas sunt pendere pœnas
Compulsi fratres: metus omnia miscuit ingens.

Cygni fratres *hic Sueci vocantur ab allusione nominum* **Sven**, *quod Suecum, et* **Svan**, *quod cygnum significat. Observari autem hic velim, versus hujuscemodi Islandice primum compositos*
B *esse, et maximo apud omnes Septemtrionales in pretio, utpote æqualia temporibus, de quibus agunt, testimonia. Poetæ enim illi, seu scaldri, ut appellantur, regum olim principumque perpetui comites ac ministri præcipui, ea fere, quibus interfuerant ipsi, præsenti carmine celebrare consueverant. Horum catalogum exhibuit Olaus Wormius, et ex illo nuper Sibbernus in Bibliotheca historica Dano-Norvegica cap.* I, *adjectis, sub quibus floruere, regibus; ubi et Ottarem Suarte, seu Nigrum sub* S. Olavo *notatum invenies, uti et alios infra citandos.*

primum in Sueciam,

27 *In hac expeditione post superatos in mari Baltico non minus arte ac dolo, quam virtute, Sotium et Thordum piratas, juxta Torfæum ibidem et cap.* XVI, classe Suediam ingressus (*verba sunt Loccenii, qui Torfæo brevior est Hist. Suec. lib.* I, *pag.* 17,) magis cum agris, pecoribus et villis, quam hominibus bellum gessit, omnia circumquaque depopulatus ad lacum usque, tunc Logen, nunc Melerum dictum. Inde Sigtunam (*haud procul Stockholmia versus Septemptrionem*) progressus, ponte amnem stravit, per quem traduceret exercitum. Sed rex Suediæ (*Olavus Skotkonung*) contra eum justo cum exercitu egressus,
C catena ferrea per lacum Stocsundium trajecta, præsidiisque positis, ei interclusit reditum ac tutum receptum. His angustiis circumventus Olaus Haraldi, consilium, quod præsens necessitas subjecit, ex tempore capit; et ad Agnifitiam, ab Agno Dageri filio ita dictam, postea Stockolmiam a Stocsundio appellatam, depressiori solo, ubi nunc flumen est Australe, noctu magna suorum industria et celeritate perfosso, et aqua denso imbre adaucta, extraxit se cum classe sua, salvusque hinc evasit.

inde in Gothlandiam,

28 *Primum hoc fuisse* Olavi *nostri bellum, scriptores Norvegi Suecique consentiunt, non hic modo, quem produxi, Loccenius, sed et Joannes Magnus Hist. Goth. lib.* XVII, *cap.* XXI, *et Ericus Upsalensis lib.* II, *pag.* 29; *quamquam hi de ætate ejus annorum* 12 *aut* 15 *altum silent, ut cui talia non admodum congruant; quod ipse non dissimulat Torfæus loco citato, tametsi auctorum suorum fidem opinioni suæ præferendam duxerit. Errat vero, cum hæc ait a Loccenio referri ad ea tempora, quibus* Olavus *jam rex Norvegiæ factus esset: plura namque inter hæc et regnum ejus, paucis tamen his verbis interjicit:* Ita ex manibus et insidiis hostium prorsus inopinantium elapsus, quum Gothiam, Finnoniam, Frisiam, Angliam, aliasque peregrinas oras peragrasset, tandem ad suos in Norvegiam reversus est: *ac tum demum de monarchia consequenda agitasse* Olavum *narrat: et consonant Ericus ac Magnus; nisi quod uterque de Gothica seu potius Gothlandica incursione aliquanto uberius meminit; et Ericus quidem in hunc modum:* Ille vero (Olavus, *Stocsundio mox elapsus*) partes Suecorum aggressus, accessit Gothlandiam (*insulam in mari Baltico ad Orientem Ostrogothiæ*) et magnam pecuniæ summam a Gothlandensibus extorsit; alioquin totam terram dedisset in prædam. Tunc vero pacifice apud eos hiemabat: *anno videlicet* 1007, *ut putat Torfæus: at ego vel serius hæc gesta crederem, vel natum citius* Olavum, robustum *nunc utique, ut observat Ericus*, et audacem.

D

Osiliam, Finniam, Daniam, Frisiam,

29 Primo vere (*anni sequentis*) inde in Osiliam (*quæ Gothlandis orientalis est insula, Livonico objecta sinui, vulgo Oesel*) movit, lateque populatus, incolas cum valida manu obsistentes superat, fugientes in pœnam perfidiæ cædit: primo namque adventu pacem certa pecunia pacti sunt;
E ad quam recipiendam cum statuta die adesset, armis, non pecunia instructi confluxerunt. *Ita Torfæus ibidem, tam hujus, quam Gothlandicæ invasionis testem appellans coætaneum Siguatum Poetam, aliis Siguardum Skald. Pergit vero:* Inde Finniam, seu Finningiam, petivit; ubi tuto latrocinio, Finnis saltibus et latebris se occultantibus, nec manum conserere ausis, agri vastantur, præda abigitur. *Verum* Olavus, *dum hujus dulcedine longius abripi se sinit a littore, Finnorum insidias ægre, nec sine suorum sanguine, evadit.* In Daniam deinde trajectum, *inquit idem*, ubi *Dano cuidam Comiti*, Thorkeli Procero (in unum tantum Ms. exemplar *historiæ Snorrianæ, appellatum* Kringla, habet) jam ad expeditionem nauticam in procinctu se junxit; qui in Austrum navigatione directa, maritimam Cimbriæ oram prætervecti, cum in Sudurvikam pervenissent, in multas piratarum manus (*forte naves*) inciderent; prælioque commisso, multas earum in suam potestatem redegerunt... Secundum hanc victoriam Friziam Olafus petivit, jactisque ad latus Kinnlimense anchoris, populabundus incolas aggreditur; qui vim vi repulsuri, cum illo conflixerunt; *secundo, an adverso Marte, non additur; annus tamen cap.* XVII *notatur, quo, secundum Islandicos annales Norvegiæ, id acciderit, Christi* 1008.

F

Angliam;

30 *Ad ejusdem anni autumnum refertur ibidem* Olavi *nostri adventus primus in Angliam; ut qui et non multum antecesserit obitum Suenonis, Daniæ regis Angliæque domitoris, quem Islandi affigunt anno Christi* 1009; *et toto triennio mortem Ethelredi, Angliæ regis, præverterit, quam illi, ibidem cap.* XIX, *anno Christi* 1012, *vel* 1011 *illigant: nam triennium, quod Ethelredi obitus clauserit,* Olavum *transegisse in Anglia non Islandi solum, sed et Sueci asserunt, atque imprimis Ericus Upsalensis lib.* I, *pag.* 30. *Et credi quidem id posset, si anni tum Suenonis tum Ethelredi fatales hic recte consignarentur; at enim quantamcumque Islandicis annalibus suis auctoritatem esse Torfæus velit; eo tamen adducet neminem, ut illos, præsertim in hac re, antiquioribus Anglicarum rerum scriptoribus comparandos, nedum anteferendos putet. Atqui horum omnium testimonia*

A *testimonia consonant, quibus et Suenonem apud se anno Christi* 1014, *et Ethelredum anno* 1016 *obiisse asserunt; ut videre est in Chronico Saxonico, Florentio Wigorniensi, Simeone Dunelmensi, aliisque ad annos modo designatos. Non potest ergo censeri* Olavus *in Angliam venisse paulo ante obitum Suenonis, ibique triennio, usque ad Ethelredi mortem permansisse : cum ante annum Christi* 1016, *etiam juxta Torfæi chronotaxim, universæ sibi Norvegiæ regnum et subjecerit et præsens administraverit ; ut infra videbitur.*

sed hæc ultima

31 *Saxo Grammaticus Hist. Danicæ lib.* X *id factum narrat postquam excesserat e vivis Sueno, et* Olavus *Norvegiæ totius imperio jam erat potitus : tum enim a Canuto, Suenonis filio, ad subigendam denuo, quæ defecerat, Angliam invitatum, strenuam ei operam navasse; donec* (*anno* 1016 *jam adulto*) *pace cum Edmundo, Ethelredi defuncti filio, composita, Norvegiam repetens a Canuto discesserit, et iratus quidem illi, tum quod se promissa Angliæ parte fraudasset, tum quod pellicem eripuisset Alvinam. Saxonem sequitur Krantzius in Dania lib.* IV, *cap.* XXV, *et alibi, uti et Meursius Hist. Dan. lib.* III, *ubi de Canuto Magno. Hæc sententia conciliari nequit cum*
B *Adamo Bremensi Hist. eccl. lib.* II, *cap.* XL*; ubi ait,* inter Knut (*Canutum*) et Olaph (Olavum *nostrum*) regem Nordmannorum continuum fuisse bellum, nec cessasse omnibus diebus vitæ eorum, *idque statim atque obierat Sueno, Canuti pater, ut ibidem innuit cap.* XXXVI; *neque cum Historia Norvegica, juxta quam* Olavus *nec post annum Christi* 1014 *umquam adisse Angliam potuit; nec Danis istic antea, sed Ethelredo militavit, saltem secundum selectiora monumenta, quæ contra narrationem codicis Flateyensis Torfæus defendit eadem semper parte* III, *lib.* I, *cap.* XIX*; in quibus nulla quoque vel de promissa regni parte, vel de Alvina concubina fit mentio. Pugnat etiam cum Suecorum historia apud utrumque Magnum et Ericum Upsalensem, qui* Olavum *itidem asserunt ab Ethelredo in Anglia contra Danos stetisse : licet eatenus Adamo Bremensi repugnent etiam ipsi; quippe qui* Olavum *nostrum* (*sive eumdem illum faciat cum* Olavo *filio Cracaben, sive diversum*) *Danis adhæsisse usque ad Suenonis obitum, manifeste indicat, cum tunc eum narret* separatum esse a regno Danorum; *neque posteriorem ei profectionem ad Anglos ullam adstruat.*

tam varie describitur,

32 *Alii* Olavum *multo citius in Anglia sistunt;*
C *ut Joannes Wallingfordus, qui seculo decimo tertio ineunte floruit, et anno* 1691 *inter scriptores historiæ Britannicæ quindecim editus est Oxoniæ : is enim eumdem hunc* Olavum *fuisse affirmat pag.* 550, *qui Suenonem juverit in obsidione Londinensi* (*anno* 994) *ac martyrio deinde et miraculis coruscaverit. Hunc non viderat Pontanus, opinor, cum in eamdem sententiam, ut supra monebam, inclinaret, atque ita intelligendos crederet seculi duodecimi auctores Anglicanos; quantumvis nomen immutantes,* Anlafum *appellent, cum de obsidione Londinensi agunt ad annum jam memoratum;* Olavum *vero deinde et* Olafum *ad annos Christi* 1027 *et sequentes, ut videsis in Chrononico Saxonico, Florentio Wigorniensi, et Simeone Dunelmensi, ut recentiores omittam; qui omnes* (*si primum excipias*) *Anlafi sui expeditionem brevissimis terminis circumscribunt : venisse enim illum aiunt cum Suenone, et Londinum invasisse* 8 *Septembris anni* 994; *inde vero per varias provincias incendio, vastatione, cædibus fœdasse omnia, donec ingenti pretio delinitus, in Suthamptonia per hiemem, Anglis ex condicto victum præbentibus, conquievit : quo tempore Ethelredus eum, quanto potuit studio, a Suenonis partibus abstractum, ita suis asseruit, ut ab ipso Ethelredo in Sacramento Confirmationis susceptus, æstate proxima Norvegiam repeteret, pollicitus, quod et præstitit, numquam se Angliam hostili animo revisurum. Dixi : Si primum excipias : nam Chronicum Saxonicum illum etiam anno* 993 *in Anglia bellantem exhibet, et pace, seu induciis factis, ab Ethelredo* in Consecratione (*id est, Baptismo, ut ex Cangio patet*) susceptum. *Sed de Baptismo agemus inferius.*

AUCTORE P. B.

ut nihil certi possimus eligere.

33 *Anlafum tamen hunc ab* Olavo *nostro diversum, atque adeo Olavum Tryggonicum fuisse, contendunt Alfordus noster ad annum illum, et Torfæus part.* II, *lib.* VIII, *cap.* XVII *et* XXIX*; et vero momentis etiam gravibus non caret eorum opinio. Sed quid ego hisce diutius memet ipse piumque lectorem fatigo; cum neque sanctitatis* Olavi *intersit, hæc sciri; neque in tanta scriptorum discordia ita definiri ex uno possint, quin labefactentur ex aliis? En tibi interim breviter quæ tum ibi, tum alibi, extra patriam gessisse Heroem nostrum ex Snorrii Sturlæi, Islandi* (*qui seculo decimo tertio claruit*) *compendio verbis totidem, nisi quod parentheses suas interserit, Latine refert Torfæus part.* III, *lib.* I, *cap.* XIX *:* E
Filius Haraldi Pulchricomi fuit Biornus, Gudriodi pater; Gudriodus autem Haraldi Groenskii pater erat, illius, qui uxorem duxit Astam, Gudbrandi Kulæ filiam. Eorum filius fuit Olavus Crassus; qui puer patria cum nutritio suo Hranio excessit. Primus ei conflictus ad scopulos Sotinos; secundus in Esthonia; tertius in Suurvica, Daniæ provincia; quartus in Vinlandia (Finnlandia legendum); quintus in Kinnlimasida adversus equites.

Compendium gestorum ejus extra patriam.

34 Inde in Angliam concessit; ubi ad pontem Londinensem conflictus sextus, adversus Danos, qui ibi bellabant, prædonesque facti sunt (versuque Siguati Poetæ confirmatur). Dani pontem propugnabant : Olafus Ethelredi partes secutus, oppugnabat (Ottaris Nigri versus in testimonium citatur integer). Septimus in tesquis Ringmarensibus (prælium Ringmarense Simon Dunelmensis de Gestis regum Angliæ ad annum 1010 memorat). Octavus, cum Cantuariam expugnaret, adversus Danos et Vandalos; nam et illi Knuto militabant (Siguati versus affertur). Nonus ad fluvium Nyamodam, contra Danos (Siguati rhythmus iterum adducitur). Decimus adversus Danos piratas in loco Hole, ubi castellum quoddam diruit. Undecimus in Grislupollis. Inde Occidentem versus profectus, in sinu Fetlensi duodecimum certamen gessit. Austrum versus inde movens, decimum tertium prælium in Seliupollis ciebat, expugnatoque oppido Gunnvaldsburgo, Comitem Geirfinnum comprehendit. F

a Snorrio Sturlæo desumptum.

35 Inde Austrum versus ad fluvium Karlsa procinctum movit; utramque ripam infestabat, diuque ibi adversis ventis detentus, cum Niorvasundam (fretum Gaditanum) meditaretur, monitus est, Deum nolle, eum in Austrum longius procedere; sed potius, ut patriam Norvegiam repeteret, ibique rex in æternum permaneret. Deinde Rex in Pictaviam retro movit, ingressusque Leiram (Ligerim) oppidum Varandi post editum certamen excussit. Proxima hieme in Siguo, aliis Signa (oppidum aut pars aliqua Normanniæ est) resedit, præmisitque in Angliam Hranium, nutritium suum cum muneribus et promissis

AUCTORE P. B.

promissis ingentibus ad alliciendos magnatum animos; quod ille fideliter executus, usque Londinum pervenit. Proximo vere Olafus in Angliam trajecit, decimumque sextum prælium in Jungfurda gessit. Decimum septimum ad Valdiam (Carmen Siguati poetæ, Chronicis omnibus notatum, vicies cum hoste collatis signis eum pugnasse liquido tradit). *Hæc ibi; obscure, ut patet; sed si vere, quis non miretur historicorum, Anglicorum imprimis, silentium?*

§ IV. Baptismi ejus tempus ac locus; reditus in patriam, regnique primordia.

jam olim dubitatum est,

Quæ de Olavo *dicta sunt paragrapho superiore, facilius ignorari quilibet patietur, quam, quæ cum illis conjuncta fuit, ejus ab avitis superstitionibus ad Christi Baptisma conversionem. Est vero hæc certissima, et ab auctoribus plurimis passim asserta, sed non uno ab omnibus loco ac tempore : neque enim agitari desiit, quæ a seculo duodecimo inter ipsos etiam Norvegos agitata fuit controversia, tribus distracta senten-* B *tiis, ut ex Theodrico Nidrosiensi liquet; qui cap.* XIII, *cum narrasset, Olavum Tryggonis filium, Norvegiæ ab anno* 995 *usque ad* 1000 *monarcham, venisse ad Uplandas, ibique invenisse cognatum suum* Olavum *nostrum una cum Asta matre, trium annorum puerulum; continuo subjicit :* Tunc et eum (*S. Olavum*) una cum matre, ibidem, secundum quosdam, baptizari fecit : alii contendunt, eum in Anglia baptizatum : sed et ego legi in Historia Normannorum, quod a Roberto in Normandia Rothomagensi metropolitano baptizatus fuerit.

quo loco ac tempore baptizatus fuerit Sanctus :

37 *Opinionem primam ceteris, ut verisimiliorem, præfert Torfæus part.* III, *lib.* I, *cap.* XIV; *sed nullum addit argumentum. Eamdem adstruit Vita fabulosa in Ms. Ultrajectino, quatenus lustratum illum sacro fonte asserit in Norvegia; variat in eo tamen, quod adultum fuisse tum indicet, non puerum; nec de Olavi Trygguini interventu meminerit. Secunda est Joannis Walingfordi; qui eum tempore obsidii Londinensis* (*anno* 994) *Ethelredo suscipiente, baptizatum affirmat pag.* 548, *et Joannis Magni, qui tamen minus clarus est, cum eum lib.* XVII, *cap.* XXIII *ait* cooperatione Mildredi (*Ethelredi*) Anglorum C regis, Baptismatis sacramento ablutum fuisse : *quibus accedit Chronicum Saxonicum supra citatum* § 3, *num.* 32, *juxta illos saltem, qui per Anlafum intelligi volunt* Olavum *nostrum. Tertiam præ ceteris probasse videtur ipse Theodricus, quando hanc solam ratiocinio confirmare nititur, quod ibi legi malim, quam hic adscribere, cum omnino sit parachronicum; utpote Robertum Franciæ regem cum Willelmo Normanniæ duce conjungens. Eamdem ante Theodricum defendit Willelmus Calculus, monachus Gemmeticensis, Hist. Normannorum lib.* V, *cap.* XII; *eamdem Thomas Walsingamus, a Camdeno editus, in Hypodigmate Neustriæ pag.* 429; *eamdem Vita Ms. Bodecensis infra cap.* I, *num.* 2; *Lectiones Breviarii Sleswicensis anni* 1512; *et antiqui Breviarii Nidrosiensis, teste Torfæo mox assignato; imo et Proprii moderni Suecorum; eamdem Vastovius in ejus Vita; Pommerayus in Historia archiepiscop. Rotomag., ubi de Roberto* I, *pag.* 245, *aliique.*

38 *Sane nisi vera sit hæc postrema sententia,* *difficile dictu erit, unde eam excogitare potuerit* D *monachus Gemmeticensis, aut qua fronte scriptis publicis sit ausus asserere, vix toto seculo post factum elapso; ex tabulis Rotomagensibus, si falsum scriberet, facile revincendus. Tum nisi vera sit hæc opinio, credi vix poterit fieri potuisse, ut eam, rejectis aliis, ecclesiæ Daniæ, Sueciæ, ipsiusque adeo metropolitana Norvegiæ jam olim in Officio recitandam adoptarint; cum Norvegorum præsertim illustrius id esset episcopis, si eis potius, quam externo, melioris vitæ primitias debuisse secundum Deum Rex tam sanctus crederetur.*

nos tamen id factum putamus Rotomagi,

Neque nos igitur dubitamus asserere, id Rotomagi contigisse; sed quo tempore? Henschenius noster in Commentario historico de S. Sigfrido ad diem 15 *Februarii* § 1, *num.* 3 *assignat annum* 993, Olavo *nostro tribuens, quæ apud scriptores Anglos de Anlafo legerat : verum obstant Calculus et Walsingamus, quorum ille testis est in hac re gravissimus; ambo enim id accidisse asseverant opera Richardi* II, *Normanniæ ducis* (*qui patri primum successit anno* 996) *et post obitum Suenonis, Daniæ regis, qui incidit in annum* 1014, *et initium Februarii. Validum hoc telum est in eos, qui Anlafum illum, ut supra vidimus, cum* S. Olavo *confundunt.* E

anno circiter Christi 1014

39 *Videtur ergo salutaribus expiatus undis* Olavus *anno eodem, quo regressus ad suos, Norvegiam universam sibi cœpit subjicere, hoc est* 1014. *Neque video, quid huic sententiæ magnopere possit incommodare : vivebant tum certe omnes, qui tanto negotio occasionem, Willelmo teste, præbuerunt; Richardus* II, *Normanniæ dux; Robertus* I, *archiepiscopus Rotomagensis; Odo, Comes Carnotensis. Adde, juxta ipsos etiam Islandos, apud Torfæum part.* III, *lib.* I, *cap.* XVIII, Olavum *anno illo in Normannia usque ad vernum tempus fuisse commoratum. Sola objici potest rerum a Calculo narratarum series; ut quæ videatur innuere, id contigisse ante expugnatum a Roberto, Galliæ rege, et Richardo* II, *duce Normanniæ, Milidunum; cum hoc ibidem narretur post* Olavi *Baptismum cap.* XIV. *Qui proinde, si servatus est ordo, reponendus videbitur ante annum Christi* 999, *quo hæc Milidunensis oppressio ex Chronico Floriacensi notatur apud Labbeum in Chronologia historica, et Danielem in Historia Galliæ. Sed reponi potest, non semper ab historicis temporis ordinem, cum facta narrant disparata, servari; atque adeo sæpe ne sciri quidem. Sic idem Willelmus* Olavi *Baptismo* F *Ethelredi mortem præmittit ibidem cap.* IX, *cum illum sine dubio secuta sit. Porro nomen in Baptismate non videtur immutasse, quidquid in annotatis hoc die ad Martyrologium Romanum id velit Baronius ex inspecta minus, ut apparet, accurate Historia Joannis Magni lib.* XVII, *cap.* XXI; *ubi narrat,* Olavum regem Jacobi nomine in Baptismate appellatum fuisse : *sed alius hic est Olavus a nostro, Sueciæ rex, non Norvegiæ. Adi Ericum lib.* I, *in fine.*

quo et in patriam rediit Olavus,

40 *Postquam vero Rotomagi* S. Olavus cum nonnullis suorum, hortante Roberto archiepiscopo, ad fidem conversus esset, atque ab eo Baptismate lotus, et sacro Chrismate delibutus, de percepta gratia gaudens, ad regnum suum regressus est, *inquit Calculus lib.* V, *cap.* XII. *Alii tamen aditam ab eo prius Angliam, atque inde Norvegiam tradunt. Ad Angliam refert Theodricus Nidrosiensis, quod ante discessum in Norvegiam ei accidisse narrat cap.* XV *his verbis :* Fertur, quod tunc Olavus adierit quemdam heremitam

A remitam, magnæ sanctitatis virum, qui ei multa prædixerit, et quia largiturus ei esset Dominus abundantiam gratiæ suæ, nec non et quali morte ex hac luce migraturus esset ad Christum. *Annales Islandici apud Torfæum part.* III, *lib.* I, *cap.* XX *per Northumbriam illum circumducunt; ubi expugnato portu Valdensi, duas conspicuæ magnitudinis naves confici curaverit, singulisque sexaginta delectos et cataphractos milites imposuerit, cum quibus, reliqua classe exercituque dimissis, patriam repetierit, ut eam tum ab Hacone, ejusque patruo Suenone, Jarlis seu Comitibus, fiduciario jure pro Sueciæ Daniæque regibus administratam, externo tandem jugo exsolveret, sibique, si posset, et Christo* (*quod jam facere cœperat pridem Olavus Trygguinus cognatus ejus*) *vindicaret. Ac de navibus quidem duabus numeroque militum loricatorum consentit his etiam Theodricus loco citato; ubi reditum ejus ad suos ita prosequitur.*

ut eam indigna servitute liberatam,

41 Prospero igitur cursu transmisso oceano, applicuit primo, quodam divino præsagio, ad insulam quamdam (*juxta Torfæum,* in medio Norvegiæ tamquam umbilico sitam) quæ materna lingua nostra dicitur Sæla, Latine vero interpretatur Felicitas, nimirum portendens futuram
B Viri beatitudinem, et quia spem felicitatis æternæ toti patriæ auspicio sui adventus invexerit. Abhinc navigavit in locum, qui dicitur Sautungsund (*Torfæo* Ulfasunda, *ad Austrum Sælæ*) ubi et moratus est aliquot dies. Ibi tunc perlatum est ad eum, adventare Hacon, Filium Erici (*et in majorem regni Norvegici partem successorem*) cum duabus navibus, una parva, quam nos vocamus scuta, altera longa, quam antiqui vocabant liburnam... Quo comperto, Olavus noster excogitavit hujusmodi laqueum. Fecit naves suas altrinsecus econtra locari; et, quia locus erat angustissimus, cordas inter ipsas naves tendi, quæ tamen fluctibus operirentur, ne dolum detegerent ; ut dum ibi incauti irretirentur, illæsi et sine sanguinis effusione, si fieri posset, caperentur : quod et ita contigit. Nam adveniens Hacon, nil aliud suspicatus, quam esse mercatores, illico a Rege captus est. Ibi tunc abjuravit totam illam partem Norwegiæ, quam ipse tenuerat : inde profectus est in Angliam, *ad Canutum Magnum cujus erat ex sorore nepos.*

sibi, ut legitimo regi, subderet,

42 *Hoc obice tam feliciter sublato, restabat alius; Sueno videlicet Jarlus, Haconis, ut dixi,*
C *patruus; qui reliquam Norvegiæ partem post victum Olavum Trygguinum a Sueciæ rege sibi commissam obtinebat: is enim, teste ibidem Theodrico,* cum audisset adventum beati Olavi, collecto exercitu mox illum insequitur. Olavus vero rex (hoc enim nomen a suis jam sortitus fuerat, more antiquorum Romanorum ; quia et ibi exercitus sibi solebat creare imperatorem et regium nomen imponere) diffidens de auxilio Throndensium (noverat enim eorum facilitatem et inconstantiam) secessit in superiorem provinciam, ibique hiemavit cum vitrico suo Sinuardo (*alii Sigurdum appellant*) et Asta matre ; *nihil interim negligens, quo et vitricum et ceteros Uplandorum regulos ad regem se totius Norvegiæ hereditario jure legitimum agnoscendum et proclamandum adduceret ; id quod ab iis elabente circiter eodem anno reparatæ salutis* 1014 *in solennibus secundum Uplandorum leges comitiis consecutus est. Tum vero Suenonem Comitem cum infesto exercitu sibi proximo vero occurrentem apud Vikam* (*Australis hæc erat Norvegiæ tractus sinum ambiens Obsloensem*) *navali certamine ita contudit, ut is in Suesiam, ubi brevi post obiit, profugus, vacuam facilemque Norvegiæ totius monarchiam Victori reliquerit ; ut videri latius potest apud Torfæum part.* III, *lib.* I, *a cap.* XXII *usque ad* XXVII: *neque enim hic nobis nisi summa rerum capita, et ea quidem selecta, propositum est recensere.* AUCTORE P. B.

Et vero regnare ibi cœpit eodem anno:

43 *Quod ad annum pertinet, quo ad regni fastigium fuerit primum evectus, in eo non obscure conveniunt auctores rerum Aquilonarium præcipui; ut Adamus Bremensis lib.* II, *cap.* XXVI *et Saxo Grammaticus lib.* X *in Canuto Magno, dum Olaviani regni primordia cum Suenonis Daniæ regis obitu, qui anno* 1014 *ab Angelis consignatur, proxime conjungunt. Hinc forte Grevenus, qui in Usuardi sui prima editione obitum* S. Olavi *notaverat anno Christi* 1028, *in secunda notavit anno* 1026 ; *quod vel apud Adamum in aliquo exemplari, vel apud Albertum Stadensem legisset, illum regnasse annis duodecim ; quos proinde ab anno* 1014 *numerandos credidit : eoque id magis, quod eum* 4 *Kal. Augusti, feria sexta, occisum putaverit, ut* § 9, *num.* 101 *dicetur. Theodricus quoque Nidrosiensis cap.* XIX *occubuisse ait beatum* Olavum *anno, de quo postea dicendi locus erit,* 1029: *postquam annis* 15, *ut cap.* XX E
narrat, regnum obtinuisset : initium igitur regni ejus ab eodem anno Christi 1014 *repetit. Quin ipse etiam Ericus Upsalensis, tametsi illud lib.* I, *pag.* 30 *aliquamdiu post obitum Ethelredi regis Anglorum differat; cum paulo tamen inferius annum cædis* Olavi *statuat* 1028, *eumdemque subinde regni ejus decimum quintum, ad eamdem omnino* (*si annum decimum quintum incompletum intelligas*) *sententiam redigetur. Neque huic refragari censendi sunt recentiores alii, qui regnum ejus auspicantur ab anno Christi* 1015 ; *sive quod finem anni præcedentis negligendum putaverint ; sive quod anno demum illo absolutum, victo exactoque Suenone Jarlo, imperium sit adeptus.*

quamquam anno tantum sequente

44 *Nam vix, parta victoria, cognovit* Olavus, *regno excessisse Suenonem Comitem, cum* Occidentalia Vikæ, *inquit ibidem Torfæus cap.* XXVI, usque promontorium Lidandisnesiam prætervectus, magno populi confluxu exceptus, ubique rex pronuntiatur anno 1015. Inde certior, Erlingum Skialgum (*qui Suenoni militabat*) magnum militum numerum contraxisse, in Aquilonaribus Agdiæ partibus moras amputabat, ventique ad votum spirantis opportunitate usurus, in Thrandiam magnis itineribus contendit, plurimum F
referre ratus, si populosissimas regni provincias, dum Comes procul abesset, sibi subjiceret. Nec fefellit opinio : nam ut primum eo pervenit, absque ulla tergiversatione omnium suffragiis rex creatur ; Nidarosiæque per autumnum consedit ; ubi omnia, quæ ad convictum hibernum requirebantur, instrui curavit, palatiumque regium, ædemque sacram, memoriæ S. Clementis dicatam, in eodem loco, quo auctoris, qui hæc scripsit, tempore sita erat, extrui *etc. Visum hæc fuit exscribere, quod inde elucescat, quantopere ab ipso regni aditu Christiana ei religio cordi fuerit.*

monarchiam universam obtinuerit.

45 *Interea Sueno Comes seu Jarlus, dum et Russorum spoliis et viribus Suecorum adjutus, amissas nuper ditiones recuperare meditabatur, in ipso belli procinctu tentatus morbo, vivere sub autumnum ejusdem anni desierat : cujus rei nuntius nutantes alioqui provincias aliquot* Olavo *sic asseruit, ut solum hunc ultro regem Norvegiæ totius non expeterent modo, sed et rite singulæ proclamarent, et pensis mox regiis vectigalibus profiterentur.*

AUCTORE P. B.

profiterentur. Ussit id Olavum Skotkonung, Sueciæ regem, maxime cum ex provinciis sibi sub Suenonis administratione per Norvegiam tributariis nihil per exactores, hac hieme de more submissos, potuisset extundere; imo eorum aliquos suspendio multasset S. Olavus, *quod populum sibi jam subditum, postquam id ipse fieri diserte vetuisset, exactionibus improbis vexare porro obstinatius perrexissent. Bellum igitur et gravissimum, et minime dubium imminebat; sed illud susque deque tantisper habens* Olavus *noster, prius sibi regnum legibus formandum, quam defendendum armis decernit: ut modo ex Historiæ Norvegicæ, quam et hic secuti jam fuimus, part.* III, *lib.* II, *cap.* II *referemus.*

§ V. Jus civile et canonicum ab eo conditum; liberatæ provinciæ; pax facta cum rege Sueciæ; zelus pro religione Christiana; pietas singularis et quotidiana; Sigurdi obitus.

B

Anno 1016 leges condit civiles et ecclesiasticas,

Proximo vere (*anni scilicet* 1016, *juxta Islandos ibidem cap.* II) Rex Thrandis expeditionem in Australes Orientalesque regni partes injungit. Mox toto regno sapientissimum quemque, sine ullo divitiarum respectu ad se convocavit, legesque, quas Hacon Adalsteini alumnus (*primus Norvegiæ rex Christianus ab anno Christi* 935 *usque ad* 950, *ut censet Torfæus Hist. Norveg. part.* II, *lib.* I, *append.* II) in Thrandia condidit, sibi exponi curavit; iisque ex illorum consilio, prout videbatur, vel dempsit vel addidit. Jus autem canonicum, quod Kristinrett seu Ecclesiasticum jus appellabat, ex sententia Grimkelis sacerdotumque composuit, summaque ope nixus est ad extirpandum ethnicismum, pravosque mores, Christianæ professioni noxios; eoque rem deduxit, ut cives in leges, quas tulit, consentirent, seque ad earum obsequium jurejurando obligarent. Nec illa sollicitudo regni limitibus terminabatur: majora de Christiana re mereri cupiens, anxie in vicinarum gentium mores et instituta, præsertim quæ religionem spectabant,
C inquirebat; Orcadensium nempe, Hialtlandorum, Færeyensium, et Islandorum; variaque in singulis vitia et defectus observabat... *iisque* articulos illos, quos Christianæ pietati adversantes legibus eorum eximi voluit, misit.

et has quidem ex episcopi et sacerdotum voluntate;

47 *Cum Grimkelem hic audis appellari, antistitem illum intellige, quem cum aliis tam episcopis, quam presbyteris multis adductum ex Anglia a* S. Olavo *tradit, commendatque imprimis a doctrina et virtutibus Adamus Bremensis Hist. eccl. lib.* II, *cap.* XL; *in quem locum consuli possunt, quæ observat Torfæus part.* III, *lib.* III, *cap.* X. *Quantum vero huic ejusque sacerdotibus tum ipse detulerit, tum a suis deferri voluerit Rex sanctus ab ipso statim regni principio, textus modo descriptus indicat; quem confirmat laudatus Bremensis de iisdem adjiciens*: Quorum monitu et doctrina cor suum Deo præparavit (*S. Olavus,*) subjectumque populum ad regendum commisit. *Itaque a Regis latere vix umquam discedebant; in publicis autem consessibus secundum ab eo locum occupare consueverant; ut palam fit ex de-*
scriptione palatii Nidrosiæ anno superiore, uti diximus, ædificati, ubi juxta Torfæi narrationem part. III, *lib.* II, *cap.* I, in medio cœnaculo solium Regis erat; supra (sive a dextera) collocatus Grimkel episcopus cum sacerdotibus; infra (sive a sinistra) consiliarii *etc. Idem denique hic est ille Grimkel, qui Martyris deinde nostri corpus e terra sustulit. Sed ad cœptam redeamus historiam.* D

48 His peractis, in Australes partes procinctum movit (*S. Olavus*) in singulis præfecturis aliquantisper moratus. Ubi convocatis in curias judiciales civibus, leges, quæ Christianismum munirent, publice recensitæ, pravæ consuetudines abrogatæ, moresque idololatriam redolentes vetiti, qui Comitum (*Erici, Suenonis, Haconis*) tempore irrepserunt: nam licet legum auctoritatem severe vindicarent, Christianorum tamen sacrorum nulla illis cura; religio cujusque arbitrio permissa. Inde factum, ut passim circa maritima omnes quidem sacro lavacro abluti, plurimi tamen Christianarum constitutionum ignari essent; mediterranea autem, montana, et valles ethnici tantum incolebant: nam cum suo quisque arbitrio circa divina sentiret, id singulorum mentibus maxime inhærebat, quod in juventute didicerant. Tam periculosæ licentiæ fræna ut E injicerentur, gravis pœna universis et singulis novæ legis prævaricatoribus, absque ullo conditionis sortisque respectu adjecta est; cujus metu ubique in obsequium Regis, tandem etiam absque contradictione, juratum. *Itaque jam tum elogium illud promereri cœperat, quod ei Theodricus cap.* XVI, *ubi leges jam dictas egregie laudat, adscribit in hæc verba*: Et, ut breviter concludam, ad hoc tantum principabatur mortalibus, ut eos ad immortalitatis gloriam, quantum in se esset, perduceret.

quæ toto regno promulgatæ ac receptæ sunt.

49 *Nequaquam tamen interea dum apostolum videbatur agere, quæ regis erant, intermittebat: tantum enim illi Deus in eadem expeditione auctoritatis afflavit, tantum subditis amoris ac studii, ut, cum ad Vikam accederet, diffugientibus, qui hactenus ibi sub Erico et Hacone consederant, regis Daniæ præfectis, ultro ei ab omnibus et obsequium, et census regii ac vestigalia deferrentur. Quin et Tonsberga Gothiam versus cursum instituens, provinciam Bahusiensem, a Suecis pridem occupatam, ad pristinam fidem benevolentia reduxit, non armis; nisi quod Eilisum, Sueciæ istic regis præfectum, civium voluntati obstrepentem, Thorer quidam Procerus, Norvegici Regis emissarius, per tumultum obtruncaverit. Inde insulis* F *aliquot vicinis locisque maritimis receptis, affecta jam æstate Raumelfam usque, qui Bahusiensi præfecturæ versus Aquilonem propinquus est, revectus amnem subiit, oppidumque mox Sarpsburgum, Virgini Deiparæ dicatum, excitavit; autumnum ibi proximum et hiemem exacturus; Hist. Norveg. ibid. capp.* III *et* IV. *Sarpsburgum vero, ut notat Undalinus lib.* II, *cap.* V, *a Suecis anno Christi* 1617 *redactum est in cineres, pro eoque urbem aliam, mari tamen aliquanto propiorem, exstruxit rex Daniæ Fridericus II, quæ ab ejus nomine Fridrichstadum appellatur.*

Eodem tempore occupatas a Danis Suecisque provincias recipit.

50 *Non poterant hæc sic abire, quin irritatos antea satis cum Sueciæ tum Daniæ regum animos acerbissime exulcerarent. Minus tamen erat præsens a Canuto Magno (tum rebus Anglicis nimis occupato, quam ut alias cogitaret) periculum. At Olavum Suecum male omnes metuebant, ut quem non belli causæ tantummodo, sed et proludia quædam incitarent: hac enim eadem hieme Huitius*

anno 1017 legatos ad Sueciæ regem de pace acturos destinat.

AUCTORE P. B.

A *Huitius quidam a* S. Olavo *ad exigenda per Jamtiam tributa proficisci jussus e Thrandia, cum jam omnia congessisset, a Suecis militibus, in quos forte inciderat, spoliatus primum, dein cum comitibus undecim occisus erat. Aliquanto etiam ante interdicta fuerant inter utramque gentem commercia. Odium vero Olavi Suecici adversus Norvegicum eo excreverat, ut nec regem illum, nec aliter quam* Crassum *compellari umquam pateretur. Quod ei cognomen, tametsi ex contemptu natum, ob corporis tamen habitudinem deinceps adhæsit. Atque hæc quidem, ut aliud nihil addam, belli erant jam cœpti indicia manifesta. Terrebat illud vero præ ceteris Vikenses; qui Regem proinde conati sunt exorare, ut, missis ad Suecum legatis, conditiones pacis offerret. Fecit hoc ille tum quidem circa autumnum anni* 1017 *: sed cum jure suo ne ad latum quidem unguem statuisset cedere, metum ista legatio auxisset potius, quam spem vel minimam fecisset, nisi alio fuisset subnixa præsidio.*

qui et eam concedere, et filiam Sancto despondere cogitur.

51 *Mirifice enim ad hoc negotium Regi nostro profuit, Occidentalis Gothiæ comitem Rognualdum* (*alii Ragualdum vocant*) *amicitia sibi ac fœdere æstate nuperrima devinxisse; ut ut hoc ipsum* B *fœdus, cum Olavo Tributario primum innotuerat, bilem ejus vehementissime accendisset. Hujus itaque ductui et consiliis permissa legatio fuit; quæ cum apud regem implacabilem diu protracta, nihil proficeret, tum vero Rognualdus non consiliis, sed auctoritate, qua valebat, agendum intelligens, anno* 1018 *ineunte, in Sueciam ipse proficiscitur; ibique re cum Thorgnyre, nutritio simul et agnato suo, eodemque supremo Upsalensium judice, ac summæ apud suos existimationis viro, communicata, sic hujus ope in proximis regni comitiis usus est, ut, comprobante Olavi Norvegici postulata populo, iis assentiri regem Sueciæ vel invitum frementemque coegerit; quippe qui non seditionis modo, nisi id faceret, verum etiam regni ac vitæ periculum aperte prospiceret. Ita et pax* Olavo *nostro iisdem, quibus proposita fuerat ab eo conditionibus, data; et Ingigerdis, seu Ingris, Olavi Suecici filia* (*nam et hanc expetierat*) *desponsa fuit. Adi-sis hæc omnia pluribus enarrantem Torfæum ibidem a cap.* IV *usque ad* II; *aut, si mavis, Loccenium Hist. Suec. lib.* I, *ubi de Olavo, cognomento Tributario Rege, Suecice* **Skotkonung**. *Nos viam relegimus, quam, ne legationis ordo interrumperetur, prætervecti jam sumus.*

C

Uplandas interea lustrat S. Olavus, ac religionis Christianæ statum,

52 *Vix legatos jam dictos* S. Olavus *in Sueciam direxerat, quando ipse eodem* autumno anni 1017 Sarpsburgo profectus, Vingulmarchiam primo transivit, eo ordine observato, ut semper in superioribus (*id est, Uplandis, de quibus supra monui* § 3, *num.* 22) diversaretur, eoque reliquarum partium incolas, præcipue vero cultiorum provinciarum populosissimarumque, convocaret. Ubique in religionis statum sollicite inquisitum, cujus cultus severe ubique injunctus, abusus abrogatus. Dati, et per provincias locis maxime idoneis sparsi pastores gregis, quot opus erat, qui curam ejus gererent. Pœna, sacra aversantibus, exilium, vel manuum vel pedum mutilatio: aliis oculi eruti, alii capite plexi, alii patibulo suffixi. Nemo impunitus evasit, nullo ordinum opumve discrimine pœnæ exactæ, nullus geometricæ proportionis respectus. *Ita ex Mss. suis Torfæus part.* III, *lib.* II, *cap.* VII. *At si nullo discrimine exactæ sunt pœnæ, si nullus geometricæ proportionis fuit respectus; cur non eadem omnibus, qui Christiana sacra aversabantur, inflicta pœna est; sed aliis exilium, aliis mutilatio etc.? Nimirum per aversationem illam hic significare noluit auctor qualecumque in illis Christianæ religionis odium; sed tale; ut per diversa crimina, quibus diversa responderit pœna, se prodidisset; puta fidei præcones persequendo; neophytos vexando; sacrosancta mysteria sacrilege profanando; aut iis etiam ad præstigias, quibus* (*teste Adamo Brem. lib.* II, *cap.* XL) *tota illa barbaries exundabat, abutendo; conventus sacros dissipando; sacella destruendo; fidem, semel cum baptismo susceptam, abjiciendo, ut infra dicitur* § 9, *num.* 96, *aliisve hujuscemodi pluribus. Sed historiam prosequamur.*

et hunc tam severe, ut reguli id non ferentes, ei necem moliantur;

53 Raumarichiam (*præfecturam in iisdem Uplandis sitam, de qua Undalinus lib.* II, *cap.* VI) cum trecentis militibus ingressus, quanto ad mediterranea provectus est, eo minorem Christianæ fidei notitiam deprehendit; institit tamen eadem severitate in pœnis, ni pareretur, exigendis perseverare. Inde ad Raumarichiæ regem (*imo regulum,* Olavi, *ut ceteri erant omnes, subditum*) assiduus punitorum, bonis mulctatorum, vel relegatorum confluxus adeo eum terruit, ut, quo se verteret, nesciret. Cum autem Hrærekus, E Heidmarchiæ rex, eorum (*regulorum Uplandicorum*) esset sapientissimus, consilia ejus requirere statuit. Ad eum igitur profectus, quo in statu res suæ essent, exponit. Placuit Gudriodum, Dalorum regem, et Hadalandiæ regem arcessere. Omnes in villa Heidmarchiæ Hringisakro (*nunc Rindsaker; ubi ingens fluvius, qui Gudbrandzdalos, vulgo Gulbrands Dalen perluit, in lacum Mios, quem alii Mois appellant non sine duorum lacuum multum a se invicem distantium confusione, effunditur;*) ubi Hringus rex, Hræreki frater, habitabat, convenerunt. Hi quinque simul inter se seorsim colloquebantur. *Colloquium vero illud, ut in pauca totum contraham, in conspirationem desiit adversus* Olavum; *ut quo superstite nulla ipsis libertas, salus nulla speranda foret. Dies ergo facinori constituta, qua Regem istuc accessurum noverant; convocati ex provinciis singulis civium primarii; satrapæ quoque ex singulis regnis cum trecentis quique militibus ad præfinitum tempus adesse jussi: dum reguli interea ibidem conviviis indulgerent.*

sed conspiratio detecta punitur.

54 *Consultationi vero eorum interfuerat Ketill quidem Kalfus; qui conscensa mox nave lacum emensus, et postridie ad* Olavum *a matutinis precibus redeuntem perveniens, ei conjurationis ordinem omnem aperuit.* Rex igitur dicto celerius F amandat, qui equos undique conquirant, alios ad lacum, ad naviculas, quot possent, in adventum suum præparandas. Inde templum accedens. Sacra celebrari jussit; quibus peractis, a prandio ingenti celeritate ad lacum profectus, Ketillis nave cum comitibus, quot capere poterat, conscensa, reliquos in naviculas transferendos divisit. Adulto vespere, tranquillo stagno remigatum est: principio lucis cum omnibus copiis, quæ quadringentis militibus constabant, Hringisakrum perventum, custodibus nihil de eorum adventu sentientibus: *ædes, in quibus una degebant, inermes adhuc et inopes, conjurati, confestim armato milite circumsessæ; ipsi oppressi, et ad Regem sine mora producti. Is Hrærekum, ceteris magis astutum ac pervicacem, ne quid porro tentare posset, utroque privavit oculo, custoditumque apud se in comitatu detinuit. Gudriodo excisa lingua. Hringus et reliqui duo, data fide, se numquam*

AUCTORE P. B.

quam in Norregiam redituros, exulare jussi. Tum omnium provincias, tamquam belli jure quæsitas, sibi Olavus *reservat. In satrapas deinde, prout conjurationis quisque particeps deprehendi potuit, animadversum est.* Singula, *inquit Torfæus,* Ottar Niger (*poeta coætaneus*) tribus versibus memorat, in autographis obviis.

[illegible] religio- [illegible] ; [illegible] [illegible] filii.

55 *Demirari hic libet Regis hujus nostri, paulo ante barbari ethnicique, religionem, principibus Catholicis merito imitandam; cum ita dies singulos in regni curas divideret, ut eorum primitias,ilioremque adeo partem, matutinis in templo precibus ac Sacrificiis consecraret. Id vero quam solenne ipsi fuerit, tum e locis aliis apud ipsum Torfæum non paucis, tum ex hoc præsertim, quem modo recitavimus, elucescit: neque enim umquam alias omisisse censeri potest, quod, ubi in mora tantum erat regni vitæque periculum, animo tam sedato peregit. Itaque minime mirum est, si ei ardua quævis negotia, sæpe præter omnium spem, tam prospere cesserint. Porro rebus, quas jam exposui, confectis, ad perlustrandam, ut cœperat, Raumarichiam rediit, vicinam Hadalandiam subinde inspecturus. Moritur interea eadem hac hieme anni* 1017 Olavi *vitricus,*
B *Sigurdus Syr, relictis cum Asta tribus, quos ex ea susceperat, filiis, Halfdano, Guttormo, et, qui triennis fuisse tum dicitur, Haraldo: ad quam proinde Rex sanctus, piusque adeo filius, aliquamdiu consolandam divertit.*

§ VI. S. Olavi mansuetudo et clementia; nuptiæ; labores ad stabiliendam in provinciis ethnicis rem Christianam

Anno 1018 S. Olavus mira dedit exempla mansuetudinis

Anno 1018 Olavus *a primo vere provincias obiens, versus Austrum et Occasum Hordiam usque, maritimas, classem, satrapas ad comitatum delectos, et quidquid conferre aliquid ad nuptiarum, autumno proximo celebrandarum, splendorem ornatumque poterat, comparavit. Quo tempore non unum inusitatæ regibus clementiæ specimen dedit; ut est in Hist. Norveg. part.* III, *lib.* II, *cap.* II *et seqq. Dum enim Hrærekum, oculis, ut dixi, captum, nusquam a latere suo dimittit; is, quantumvis nihilo minus honorifice, quam cum apud suos regnaret, ab* Olavo *habere-*
C *tur; prioris tamen fortunæ numquam immemor, atque in omnem ultionis occasionem intentus, Regem e medio tollere, quacumque demum id consequi posset ratione, decrevit. Ministrum ergo suis, ut putabat, consiliis idoneum nactus, eo miserum perpulit, ut meditatum diu facinus in se reciperet. Jamque hic pugione sub veste condito Regem ad preces vespertinas accedentem confossurus, intra vestibulum opperiebatur, cum subito ejus aspectu ac majestate turbatus, pavoris aliquid vultu prodidit: quo Rex animadverso,* Quid ita; *ait:* mihine insidiaris? *Hac voce excussam ei crederes vestem simul ac sicam e manibus; ita illis protinus in medium abjectis, et veniam supplex orabat, et ultro conceptum scelus auctoremque fatebatur. At enim quæ pœna reum utrumque secuta est? Sicarium, ut incolumis regno excederet: Hrærekum, ut ne Regi deinceps tam prope assisteret; tum ut ad custodiam binis imposterum spectatæ fidei stipatoribus regiis uteretur. Hæccine læsæ majestatis, duplicisque in Hræreko adversus eum conjurationis supplicia dici possunt?*

56 *Frangere sane tam immitem animum tanta lenitas debuit; efferavit tamen: nam appetente mox Paschæ solennitate, Regem, quem occidere bis frustra tentaverat, fugere, non tamen sine cæde, statuit. Favebat locus: cum Rege enim Tunsbergæ tunc erat, emporio frequentissimo: nec deerant, qui adjutarent, a Finno quodam perfido callidissime, nequa posset esse suspicio, subornati. Hi regulum fugitivum, trucidatis ejus jussu doloque ambobus, quos ei nuper* Olavus *adhibuerat, custodibus, ex ipso Regis hospitio clam noctu subductum, ac parata in portu nave exceptum sine dubio avexissent; nisi quis domi in calentia casu per tenebras impingens cadavera, recentis flagitii cognoscendi occasionem Regi dedisset: qui statim emissis terra marique satellitibus, fugientis navem brevi est assecutus, atque ipsum adeo Hrærekum, et quidem solum: nam ceteri, cum elabendi spes alia non superesset, navigio ad littus appulso, sese in silvas abdiderant, uno tamen ex persequentibus sagitta prostrato. At quid supplicii sumptum? Hoc unum lego:* Exinde Hrærekus arctiori custodia noctes diesque observatus: *hoc est, ut ego quidem interpretor, Rex ei crimen sua causa commissum condonavit; solumque cavit imposterum, ne talia perpetraret.* E
Verum hoc ipsum quam parum severe caverit, ex sequentibus colliges, quæ ipsis historici nostri verbis placet adscribere.

D *erga rebellem captivumque regulum,*

58 Festo Ascensionis dominicæ (*eodem anno ac loco*) cum Regem ad sacram ædem accedentem episcopus cum sacri ordinis processu ad sedem regiam deduxit; cui * Hrærekus pro more a latere, togæ lacinia faciem velatus, assidens, [et] humerum ejus manu attrectans, Holosericam, inquit, Agnate, vestem hodie geris. Fit id, respondit Rex; in festi, quod celebramus, maximi honorem, quo Christus in cœlos ascendit. Non, respondit Hrærekus, ea, quæ de Christo narratis, ita assequor, ut credam: multa enim in iis absurda; quamvis prisca memoria multa acciderint. Exordio Sacrorum Missalium, cum progressus loco Rex, manibus supra caput levatis, ad altare in genua procumbens, preces funderet, toga forte in humeros rejiciebatur. Mox Hrærekus alacriter exsiliens, pugione, quem sub veste occultaverat, Regem appetit; attactisque leviter humeris (quod opinione ulterius se a loco removisset) toga passim scissa, sine tamen vulnere Regis: successu frustratus, ictum iterat; sed ubi longius processisse agnovit, Mene, exclamat, F
Crasse, fugis? Extemploque jussu Regis templo educitur.

ejus vitæ

* *melius dixisset,* huic

59 Tum vero multi enixe flagitabant, ut Rex eum occideret, securitatique suæ consuleret; cui nihil periculosius, quam tantorum flagitiorum sive venia, sive contemptus; cum detentus noctes diesque, in singula momenta intentus, vitæ ejus insidietur; dimissus, graves turbas et intestina bella procul dubio excitaturus. Rex, consilio approbato, multos minoribus de causis capite plexos affirmat: se tamen invitum victoriam de quinque Uplandorum regibus una matutina horula sine ullius cæde (quod sui essent propinqui) partam, illius sanguine maculaturum. *Sic ibi monumenta Islandica; ex quibus cap.* XIII *etiam narratur, quo pacto eum Rex post hoc facinus in Groenlandiam, aut si id fieri non posset (ut revera non potuit) in Islandiam transferri jusserit, ibique apud fidos sibi, quos assignabat, amicos collocari; istic vero optime ipsi fuisse dicitur; donec morbo tentatus interiit. Displicebunt, opinor, criticis*

non semel insidiatum.

A *ticis in textu jamproducto adjuncta quædam, quæ nec mihi placent; ut si vera est narrationis substantia, fas erit ad* Olavi *nostri mansuetudinem admirandam. Nunc quæ cap.* XIV *et seqq. commemorantur, paucis exsequar.*

Eodem anno sponsam exspectans, a Sueciæ rege eluditur.

60 *Tunsberga post hæc* Olavus *cum ingenti classe atque apparatu comitatuque exquisitissimo ad regni sui Gothiæque limites, Konghellam navigat, sponsam ibi ex condicto Ingigerdem excepturus. Obstupuit vero, cum istuc appulsus et in multam usque commoratus æstatem, nil de sponsæ adventu quidquam, nil de Sueci regis consiliis aut morarum causis inaudiit. Ad Rognualdum tandem, Gothiæ Comitem, per legatos recurrit; at hic nihilo de re tota certior, diu suspensum detinet; donec, acceptis ab ipsa Ingigerde litteris, quod illa nuntiabat, cum* Olavo *communicavit; rescidisse videlicet omnino Sueciæ regem ea pacta, quæ sibi anno superiore violenter extorta dictitaret; alterique principi filiam conjugem destinasse; non illi, ut aiebat, qui pessime de se toties esset meritus. Addebat autem Comes, orabatque, ne tam atrocem iniqui regis injuriam, sibi crederet ulla ratione posse adscribi, neve hæc adeo fœderi suo atque amicitiæ, quam æternam vellet esse, quidquam*
B *officeret. Hac denuntiatione commotus pro rei indignitate* Olavus, *anceps hæsit aliquamdiu, festivumne apparatum in bellicum continuo verteret, ac penetraret in Sueciam; an ad annum usque proximum vindictam differret: hoc tamen, quod et proceribus magis probaretur, decrevit. Dimissis igitur in præsens copiis, Sarpsburgum, hiemem ibi cum numeroso satellitio exacturus, recessit.*

cujus aliam filiam ducit anno 1019, *quo et pax inita cum Suecis.*

61 *Rognualdus interea Ingigerdem intelligit a patre Russiæ regi Jarislao desponsam, cujus sibi anno superiore Norvegiæ Regi collocandæ demandata fuerat in comitiis solennibus provincia. Quare et ipse ad vindicandam utcumque et* Olavi *nostri, et comitiorum illorum, et suam injuriam, audendum aliquid ratus, ex occasione consilium cepit. Erat tum forte apud ipsum Astridis, altera Olavi Tributarii filia, hoc tantum inferior Ingigerde, quod ex matre minus nobili esset genita. Hanc ergo id minime nolentem* S. Olavo, *sponsam offert, clam, si placeret, patre ducendam. Cum conditioni solertissime per legatum propositæ assensus tandem Rex sanctus esset, Sarpsburgum Comes ipse cum Astride contendens, nuptias tum auctoritate sua, tum periculo confi-*
C *cit circa festum Purificatæ Virginis anno* 1019. *Infremuit quidem, rem primum ut resciit, pater, usque adeo ut Rognualdum patibulo destinaret: brevi tamen tum precibus Ingigerdis, tum coorta populi seditione, tum procerum consiliis sic ejus ira deferbuit, ut, indicto ad Konghellam regis utriusque conventu, et nuptiæ anno eodem confirmatæ sint, et socerum inter ac Generum pax demum sincera coaluerit. Hæc multo uberius Islandi referunt loco citato; consonatque Theodricus Nidrosiensis cap.* XVI; *quibus adhærere merito maluit Loccenius Hist. Suec. lib.* I, *quam recentioribus Erico Upsalensi et Joanni Magno, qui hæc aliter narrant.*

Anno 1020 *religionem Christianam promovet circa Thrandiam:*

62 *Exinde* Olavus *itinere per Vikam instituto ad Septemtrionem deflectit, ut provincias in eo tractu positas inspiciat; donec Trandlam in autumno attigit; ubi per hiemem degens, et in religionis Christianæ statum more suo sollicite inquirens, comperit,* Aquilonarem Halogiæ (*præfectura erat Thrandensi seu Nidrosiensi satis vicina versus Boream, uti et Naumudalum, de quo mox. Vide Undalinum lib.* II, *cap.* II) partem cognitionis illius plane exsortem: sed et multa in Naumudalo ac interiore Thrandia limam requirere. Visum itaque Regi in remotiora, et primo quidem Halogiam adsitaque proficisci usque ad extremos imperii sui limites (*puta Finmarchiam*).... Appetente vere, anno 1020, quinque naves, navalesque socii cum satellitibus numero trecenti delecti, cursusque in Naumudalum directus: evocatique in curias cives, ubique fidem Regi sacramento obstrinxerunt, moreque seculi regem pronuntiarunt. Mox leges, nuper latæ, promulgatæ; adjecta vel capitis, vel membrorum, vel omnium bonorum publicandorum pœna, nova sacra aversantibus secundum obstinationis modum vel gradus; irrogataque supplicia multis, idque absque ullo sortis statusve respectu; nec prius discessum, quam omnes et singuli in religionem jurassent... Maxima æstatis pars in Halogia per singulas curias Christianis sacris publicandis civibusque initiandis transacta... Affecta æstate in Thrandiam reditum: ibi hiems proxima exacta. *Torfæus part.* III, *lib.* II, *cap.* XX.

AUCTORE P. B.

63 *Iisdem curis annum insequentem præcipue consecravit: nam cum ex iisdem provinciis re-* E
nuntiatum sibi ab exploratoribus esset, cives earum primarios, tametsi sacro fonte abluti omnes fuissent, post Regis tamen discessum ad ejurata passim idolorum sacrificia celebranda confluere, eos ad se semel et iterum, ut causam dicerent, evocavit. Adfuit inter alios Aulver quidam, ceteris ut magis reus, sic magis etiam disertus ac potens: is compositis ex arte mendaciis bis ita crimen sibi suisque objectum diluisse se credidit, ut nihil jam futurum esset a Rege periculi. At ille festo Paschatis, anno eodem 1021, *per Thoraldium quemdam rem totam, ut erat, pro certo edoctus, imo et diem proxime instantem, quo juxta constitutum inter eos ordinem ab ipso Aulvere nefanda hæc inter epulas sacra essent peragenda, comparatis mox armatisque navibus, improvisus ad locum advolat; Aulverem in ipso scelere deprehensum jubet interfici, ceteros apprehendi, ac pro suo quosque merito plecti. Tum locis indicta, habitaque comitia; in iis Christiana primum instaurata professio; deinde sacræ ædes, sacerdotesque, qui veræ fidei promovendæ advigilarent, constituti; tum, quæ Aulveris fuerant, regio addicta fisco; qui ea tamen ejus viduæ, cujus tutelam susceperat, exinde cum honestiori* F
connubio fortunaque restituit. Ita fere Torfæus ibidem, cap. XXI; *ubi hæc subdit:* Annus hic erat regni Olafi secundum exemplaria Mss. septimus. *Congruunt sane quæ supra diximus* § 4, *num.* 43.

ubi anno sequente plectit, qui mox ad idola defecerant:

64 *Eodem anno Orcadum insularum Comites cum in mutuis dissidiis ad* Olavum *confugere, ejus se clientes, seu vasallos, ut sub aliis olim Norvegiæ regibus fuerant, profiteri jussi sunt ad eum modum, quem apud Torfæum legere est toto capite* XXII. *Magis huc spectat, quod ex capite sequente addo per compendium:* Secundum cædem Aulveris, *inquit*, transactionemque cum Comitibus Orcadensibus, Rex, utraque Mæria (*vulgo Noordmeer et Sundmerland*) lustrata, eodem autumno in Raumsdalum (*vulgo Romsdalen*) pervenit; ibique relictis navibus, terrestri itinere in Uplandas concessit. Lesiæ et Dofræ visitatæ; incolæ ad Christiana sacra adacti; refractarii morte multati (*sensu nimirum superius exposito hæc intelligo;*) quidam fuga sibi consulebant; conversorum filii obsides dati; ecclesiis sacrorum

inde in alias provincias Christianum

...CTORE P. B.

sacrorum præsides præfecti. *Idem observatum per alia tractus ejusdem Gudbranzdalensis loca; donec rei fama ad Gudbrandum, vallium istarum dynastam, per ethnicos magosve fugitivos delata, apostolici Regis expeditionem propemodum intervertit: princeps enim ille, ut erat religioni Christianæ non minus infensus, quam devotus avitæ superstitioni, rusticos undique ad septingenta usque capita contractos, duce filio, in* Olavum *mittit. Verum hic divina fretus ope rusticanum exercitum ita excepit ac fudit, ut ne ducem quidem sineret elabi; sed captum apud se quatriduo detinuerit; tum summa benevolentia cumulatum, veraque, ut apparet, imbutum fide, non tamen initiatum, remiserit, ut proximum Regis adventum parenti renuntiaret.*

...non sine periculo, et magno labore.

65 *Exarsit ad hæc pater non in* Olavum *tantummodo, sed etiam in filium; cujus tam animus modo ac religio, quam exercitus Victori cessisset. Acceptum itaque dedecus novo bello per se ipse ulturus jam erat, cum* eadem nocte visus [*est ipsi*] per quietem vir facie clara, sed formidabili, assistere, hisque verbis alloqui: Vides, quam infelix filii tui adversus regem Olafum expeditio fuerit: tu tamen damnum cladem que longe majorem
B accipies, si te opposueris: occumbes cum universo exercitu, una cum illis a lupis et corvis dilaniandus. Territus hac visione, eam ad Thordum Istrumagium, qui quoque Dalorum (*seu Vallium in eodem tractu versus Austrum*) princeps erat, detulit: qui eamdem sibi quoque oblatam memorabat. *Quare omisso pugnæ consilio, Regem ultro invitat; gratissimum id sibi fore significans, si quidquid novi dogmatis afferat, in conventu pacifico proponatur. Accepta conditio; et triduum colloquio datum, præsentibus cum ingenti suorum multitudine Gudbrando ac Thordo Istrumagio. Primo die multa Rex sanctus, multa Sigurdus, quem secum habebat, episcopus de vero Deo ejusque cultu disseruere; sed nullo tum quidem operæ pretio: negabant enim ethnici, Deum se illum, quem nec ostendere quisquam nec videre posset, agnoscere: alium sibi esse, cujus et notum numen esset, et majestas omnium oculis quovis die spectabilis. Quod si aliquid Christianorum ille Deus valeret, id efficeret saltem, ut aura, quæ pluvia tunc erat, in crastinum conventum serenior aspiraret: tum suum sese Thorem* (*sic idolum nuncupabant*) *medium in forum producturos. Atque ita discessum est.*

C
...tis idolis.

66 Olavus *cum obside Gudbrandi filio ad hospitium reversus,* ceteris cubitum euntibus, universam noctem insomnem ardentibus precibus traduxit, *peractisque prima luce sacris, ad forum cum Sigurdo regreditur. Auditus iterum antistes, cum de rebus divinis copiose diceret, cœlo, quod expetierant ethnici, mirum in modum favente. Ceterum non ita persuasit omnibus, quin tertium sibi diem secundo similem dari postularent. Post noctem ergo, rursus ab* Olavo *pervigili prece traductam, reditur ad concionem; ad quam ethnici, cum nihil jam pluviæ timerent, simulacrum illud suum, tum ingenti mole tum auro argentoque conspicuum, advexerant; verum illud esse deum atque omnipotentem clamitantes. Explosit* Olavus *scilicet, atque unico impulsu, quo in frusta dissiluit, ita confutarit, ut in has voces Gudbrandus erumperet:* Magnum quidem damnum dei nostri interitu acceptum est: cum tamen sibi succurrere nequiverit; par est, ut in illius cultum concedamus, quem tu colis. Mox Gudbrandus cum filio ab episcopo baptizatus; relictique in Dalis verbi Dei ministri; amicitiaque inter Regem Gudbrandumque contracta, postea viguit: ab eoque templum in Dalis fundatum. D

egregie fundat et stabilit.

67 In Heidmarchiam inde profectus Rex, universam ad Christi notitiam perduxit; pastores per parœcias disposuit; templa ædificari initiarique curavit: desiderabantur enim multa: neque enim prima lustratione, post captos reges exactosque, in penetralia provinciæ profisci licuit, irritatorum ingeniorum factionumque regiarum insidiantiumque metu. Jam vero inter domitos, præfectorumque regiorum metu coercitos, imperioque assuetos omnia tutiora. Heidmarchia universa in Christianum morem mansuefacta, per Thotniam et Hadalandiam itum; neque prius, quam incolis Christianis ritibus imbutis, discessum. Hringarichia deinde visitata: ibi quoque quæ ad Christianam fidem confirmandam desiderabantur, abunde provisa. Cives autem Raumarichiæ de adventu Regis certiores, non immemores se professi novissimi transitus, copias contraxerunt, eique ad fluvium Niciam obvii, numero longe superiores, prius eum adorti sunt; sed mox in fugam acti, clade sua Christianam religionem lucrati sunt. Universa inde provincia lustrata, Christiana sacra recepit. In Soleyas E
inde Ortum versus profectus, totam provinciam ad nova sacra convertit. *Ita clausit Sanctus annum Christi* 1021, *perpetuo progressu per mediterraneas sibique succedentes ordine situque provincias ab Aquilone in Austrum.*

§ VII. Olavi Sueci obitus; Sancti pietas et clementia; Vossensium aliorumque conversio; filius S. Olavo natus; insularum submissio; gesta in Uplandis.

Olavi Sueciæ regis obitus an acciderit anno 1022.

Anno Christi 1022 *nihil admodum memorabile notatum invenio; præter obitum Olavi, Sueciæ regis, cognomento Skotkonung, qui, ut jam vidimus,* Olavi *nostri socer erat; quemque hoc anno vita excessisse Islandi volunt non solum hoc loco, sive Hist. Norveg. part.* III, *lib.* II, *cap.* XXIII; *sed et in Annotationibus ad Vastovii Vitem Aquiloniam pag.* 27; *quos proinde Torfæus etiam sequitur in Serie regum Daniæ lib.* III, F
cap. X. *Verum aliud hic alii statuunt; ut nihil appareat verti: nam annum huic rei* 1018 *assignat Joannes Magnus Hist. Goth. lib.* XVII, *cap.* XXIII, *et post hunc in suis Chronicis Gislo et Suaningius; annum* 1024 *tuetur Messenius in Annotationibus ad Vastovium citatus; annum* 1027 *indicare videtur Ericus Upsalensis, cum lib.* II, *pag.* 31, *ait illum obiisse* anno octavo postquam dedit (*S. Olavo*) filiam suam; *quamquam sibi non constat, ibidem subdens:* Rex Norvegiæ (*S. Olavus*) post mortem Schottakonungh diu supervixit. Mortuus est vero S. Olavus anno Domini 1028. *Et supervixisse quidem Olavo Sueco Norvegicum, docet etiam Hist. Dan. lib.* X *in Canuto Magno Saxo Grammaticus. Adamus contra Bremensis Hist. eccl. lib.,* II, *cap,* LIV, *Norvegico Suecum superstitem facit, saltem quinquennio; cum hunc obiisse asserat* eodem tempore, quo Canutus Magnus finem vivendi fecit: *et hunc sequitur Vastovius in Vite Aquilonia; imo et Theodricus Nidrosiensis, ut patet*

A *patet tum ex cap.* XVI, *tum maxime ex cap.* XVIII. *Quid ergo hic certi statuas?*

S. Olavus anno 1023 *in insula Carmen*

69 *Postquam annum* 1022 *magnam partem in Vika, et provinciis deinde Orientalibus suo more obeundis insumpsisset* S. Olavus, *primo vere anni* 1023 *Sarpsburgo Tonsbergam redux, mox ad insulam Kormtem (vulgo Carmen) versus Occasum, in præfectura nunc Stavangerleensi, positam navigat; ubi juxta Historiam Norvegicam part.* III, *lib.* II, *cap.* XXVI *res accidit, hic non prorsus omittenda. Quinto post Pascha die dum apud Augvaldznesiam (vulgo Aulsnes) Rex, inter cœnandum, villicum quemdam suum Thorerem de injuria, qua is nuper Asbiornum quemdam nobilem affecisset, interrogat, Thorerque veris falsa miscendo se purgat, Asbiornus (qui clam ingressus, coram audiebat omnia) in accusatorem suum, Regi proxime assistentem, involans, gladio caput ei demessuit. Tulit rem* Olavus, *ut æquum erat, indignissime;* verbis tamen more suo temperavit. *Ceterum præcipiti sceleri haud minus promptum (nam reum in ipso loco jusserat apprehendi) parabat supplicium, deprecante frustra Skialgo, Asbiorni consobrino: qui cum Regis exorandi spem nullam videret, Thorarinum agres-* B *sus est, cujus custodiæ vinctum Asbiornum* Olavus *commiserat; ut id saltem se absente satageret, ne reus ante Dominicam proximam plecteretur; quod ille facturum se recepit, ac præstitit.*

homicidæ supplicium ex pietate differens.

70 *Nam cum nocentem eadem nocte juberet* Olavus *in crucem abripi, Thoranino reponente,* nocturnas cædes nefarias reputari, *rem in crastinam lucem differri passus est.* Postridie *vero* Rex publicis precibus cum interfuisset, necessariis cognoscendis usque ad tempus solennibus Sacris celebrandis idoneum vacabat; accedensque templum, a Thorarino quærit, assurexeritne in tantum sol, ut amicus eorum Asbiornus patibulo suffigi possit. *Tum ille venerabundus,* Retulit, *inquit,* episcopus proximo, qui præcessit, die Veneris, Regem omnipotentem gravissimas injurias sustulisse; beatiorem, qui ejus patientiam, quam qui feralis istius sententiæ auctores, qua morti adjudicatus est, imitari posset; cras diem profestum, nec longam moram. *Hac arte sanctissimo Principi diem secundum, qui Veneris erat, extorsit: nam* Rex eum intuitus, Obtinebis, ait, ne hodie occidatur: tu modo custodi, tuæ certe vitæ periculo, si quocumque modo elabatur. His dictis, ad templum accessit..... Feria septima, celebratis C matutinis precibus, Rex in frequenti provincialium conventu lites longiore tempore audivit, quam alias consuevit; inde ad solennia Sacra, iisque finitis, ad prandium processit. *Thorarinus interea æditum persuaserat, ne solennitatis (Dominicæ in Albis) imminentis signum ad horam consuetam differret, sed agitaret æra campana, cum primum regia mensa moveretur.* Finito *igitur* prandio,... cum captivum a servis ad locum supplicii duci jussisset, campana sonuit; eodemque momento Thorarinus Regem accedens, ut festi tempore ei parceretur, oravit. Rex, custodia ipsi mandata, ad sacra processit.

tandem condonat.

71 *Die Dominica, episcopus expiato per sacram exomologesim Asbiorno ut Sacris meridianis interesset, permisit. Thorarinus vero, futuri haud dubie conscius, Regem exorat, ut rei custodia mox aliis committatur. Vix deinde Sacro, cui et Rex cum suis, et vinctus ad templi fores Asbiornus, assistebant, datum erat initium; cum Erlingus advenit, Skialgi pater, idemque avunculus Asbiorni, et satraparum in Occidentali Norvegia potentissimus; milites, quos, hortante filio, collegerat, mille secum et quingentos adducens. His primo imperatum, ut custodibus Asbiornum eriperent; tum nequid ultra, nisi jussi, moverent. Dum id fit, commotus ad strepitum ac tumultum populus templo effunditur,* præter Regem, qui immotus Sacris intentus consedit; *donec, iis absolutis, et ipse prodiit; occurrente ad salutandum per mediam suorum aciem Erlingo, ac nepoti hoc saltem postulante concedi, ut nec morte, nec mutilatione, nec exsilio mulctaretur. Cum armatas præces Rex imperterritus aspere, ut se dignum erat, exciperet; excandescens Erlingus, vim, nisi audiretur, minitari præsentem ausus est. Non* Olavum *hæc, sed Sigurdum episcopum terruere, a quo tandem ille exorari se sivit, ut mitiore pœna et læsæ majestati, et avunculi patrocinio satisfieret.*

AUCTORE P. B.

Expeditio Sancti apostolica ad Vossenses.

72 Eodem vere, *ut habet Historia Norveg. ibid. cap.* XXVII, cum Hordiam rex Olafus circumivisset, in Vorsiam (*vicinæ sunt versus Aquilonem provinciæ*) profectus est; cognitoque, Christianum ibi cultum languescere, in Vangio (*vulgo* Vangs, *ad Orientem utriusque Hordiæ sive Horlandiæ*) forum egit; quo frequentes incolæ, sed armati omnes, convenerunt. Jussi Christiana sacra profiteri, ethnica armis vindicare statuebant. E Instructa ab utraque parte acie, cum res ad conflictum spectaret, singulis Vossensium ducis officium detrectantibus, inde metu perculsi, Regi se universi dediderunt; amplexique dogmata, quæ imperabantur, Christo nomen dederunt: nec inde prius, quam singulis ad fidem revocatis, discessum.... In sinum Ostrensem (*vulgo* Oster fioerd, *in Hordia Septemtrionali*) inde profectus Rex, receptis navibus, Sogniam (*paulo magis Aquilonarem*) petit, eamque per æstatem lustravit. Autumno sinum intrat (*Sogniensem.*) In Valdresiam (*quæ a sinu versus Ortum ad Gudbrandi valles extenditur*) deinde procinctum movit magnis itineribus stagnum usque; ubi improvisus omnibus, singula navigia intercepit. Indicto foro, locum prope lacum delegit; ut omnium naves, si necessitas exigeret, in potestate haberet.

et Valdreses ad Christum convertendos.

73 Frequentes ibi cives, armati omnes, Christiana sacra obtrudenti, strepitu tumultuque minati, conticere eum jusserunt. Intractabiles observans, majorique numero, quam ut cogi possent, ad causas audiendas, litesque dirimendas se convertit; consilio, ut in factiones distributos a proposito oppugnandi Christianismi distraheret. Mox magna litium messis concordiam solvit, F singulis litigantium studiose necessitudines fautoresque in causæ præsidium conquirentibus, idque toto die, donec vespere conventus solutus est. Sed nec tunc quidem rustici collectam turbam distrahi passi sunt; nam cum primum de Regis adventu certiores facti erant, telo, belli indice, per universam provinciam misso, omnibus simul liberis servisque convocatis, in Regem moverunt, villis maximam partem intra provinciam hominibus vacuis. Quod cum Regem non lateret, naves conscendit, transmittensque transversum lacum, agros exspoliat, uritque. Quod conspicati, qui in unum congregati, Regem invadere decreverant, mox inter se discordes plurimi domos suas repetebant; si forte uxores liberosque periculis eximere possent. Dissipata itaque acie,.,. non amplius resistere poterant. Itaque Rex, trajecto stagno, ab utroque latere provinciam vastat, diripit, incendit. Qua necessitate coacti, manus dederunt; clementiamque implorantes, obsequium promiserunt. Singulis talia

AUCTORE P. B.

talia postulantibus parcitum; Christianaque sacra ubique introducta, omnesque provinciæ ejus incolæ baptizati, fidem obsidibus firmabant.

[illegible] Nidrosi- [illegible] Uplandis plus,

74 Longa deinde per autumnum mora Regem in templis ædificandis, consecrandis, sacerdotibusque ordinandis, detinuit. Navibus per isthmos inter stagna deductis, profectum; nec tamen per superiora, suspecta colonorum fide: quod usque dilatum, dum asperum frigus aquas congelaret. Tum demum in Thotniam (*præfecturam in mediterraneis haud procul Valdresia*), itum... Inde Rex per aquilonares valles montem usque profectus, recta Thrandiam petivit, ibique hiemavit... Erat (*vero hac eadem hieme, sive exeuntis anni* 1023, *sive ineuntis* 1024) in aula Regis virgo quædam, nomine Alfhildis, insigni forma, honesto quidem stemmate natuque; sed inter regias ancillas numerata: cui Rex, paucis consciis, assuevit. Hæc nocte quadam, paucis mulieribus, presbytero, et poeta Siguato præsentibus, cum partus dolore diutius conflictata, nec sine præsentissimo vitæ periculo puerum enixa est, mortuo quam vivo propiorem, atque adeo, ut discerni nequiret an vitalem aurem traheret. Sed ut primum ægre admodum respiravit, sacerdos Siguato suggessit,

B

Regem necessario excitandum, sine cujus consensu infans, sacra lympha abluendus, certo nomine insigniti absque temeritatis culpa nequiret, nec initiationis Sacramentum absque animæ illius periculo differri.

[illegible] quidem ex adulterio.

75 Is necessitatis articulum agnoscens, non tamen adeo inevitabilem, ut severum Regis interdictum de se non excitando eapropter violandum existimaret (cum constaret, sponte excitari velle;) mystæ auctor fuit, ut is lustrali aqua infantem perfunderet; ipse nominis imponendi periculum in se susciperet. Id quod factum est; pueroque nomen Magni inditum. Mane sequentis diei, postquam Rex surrexisset, quæ gesta essent, cognovit. Accito itaque Siguato, quærit, unde tanta ei audacia, ut filium suum, se inscio, baptizari fecerit. Quia, respondit, duos Deo lucrari, quam diabolo unum malui... Ad mortem spectabat infans; si ante baptismum extinctus, procul dubio diaboli, jam vero Dei. Sed nec, te irato, ultra mortem puniri poteram; quam si jam officio recte functus, te exigente, non evadam; Deum tamen habebo propitium. Quid, inquit Rex, puerum Magnum appellasti, nomine familiæ nostræ ignoto? Caroli Magni, respondit, viri,

C

quem toto orbe optimum novi, nomen ei aptavi... Probavitque Rex animi vultusque hilaritate factum. Is puer deinde adolevit; tandem etiam rex Norvegorum potentissimus evasit. Ab eo deinceps Magni nomen in posteros reges, deinde etiam alios, profluxisse videtur.

[illegible] Groenlandia Regi [illegible].

76 *Utinam vera non sint, quæ modo de* Olavi *filio, ex pellice suscepto descripsimus! Utinam cum Henningio, tomo quarto tabularum Genealogicarum pag.* 222, *nullos ei liberos, saltem post conversionem, nisi legitimo thoro progenitos, possimus adscribere! Sed Islandis gravissima patrocinatur auctoritas Adami Bremensis, qui Hist. eccl. lib.* II, *cap.* LVII Magnum *appellat* filium Olaph martyris a concubina: *favet annalista Saxo, Adamo suppar, ut supra monui* § 1, *num.* 3, *cum ad annum dominicæ Incarnationis* 1059 *de Magno asserit:* Istum beatus Olaph rex et martyr ex concubina procreavit: *hunc brevi intervallo secutus est verbis æque disertis cap.* XVI *Theodricus Nidrosiensis, addens, quinquennem tantummodo fuisse Magnum, quando illum Jaroflavi*

D

tutelæ paulo ante martyrium Pater commendabat. Huic equidem quæ par auctoritas possit opponi, non video. Itaque hic admirari mavelim cum hominis, quantumvis sancti, adversus libidinem, nisi cautissime sibi semper attenderit, imbecillitatem; tum Dei, ubi tantum crimen sincera sequitur pœnitentia, misericordiam: quamproinde utramque haud sane minorem expertus, toties in Psalmis repetit rex alius et Propheta sanctissimus. Notat Porro rex Arngrimo Torfæus cap. XXVI, *hoc anno* 1023 *Groenlandiam Sancto nostro tributariam esse factam, sed ab eo pacto subinde defecisse.*

77 *Sequenti vere anni* 1024 *Asbiornus, cum priori sceleri insignem adjecisset perfidiam regiæque contemptum clementiæ, quod aliter plecti non poterat, clam jussus interfici. Quæ res non paucos cum Erlingo satrapas alienavit a Rege. Quoniam vero, ut est in Historia Norvegica ibidem, cap.* XXIX, jam totius regni majores provinciæ Christianum dogma receperant, *ad insulas transmarinas Groenlandiam, Ferrenses, Islandiam* Olavus *curam vertit. Et* in Islandiam *quidem* materiam templo ædificando, campanamque ingentem dono misit: quæ in perpetuum ejus honorem memoriamque in publico totius insulæ comitio constituta est. Campana autem scriptoris nostri ætate ibidem remansit; jam vero ablata est, *inquit Torfæus.* Hæc dona missa sunt, postquam Islandi jus canonicum, quod ipse condiderat, in suas leges, ipso monente, retulerunt; *tum spe, ut istic narratur, eosdem sibi subjiciendi; quod per legatum hac æstate, qua et Ferrenses ad obsequium adegerit, tentasse dicitur; nec vero ego negaverim: id miror tamen a Torfæo part.* III, *lib.* III, *cap.* IX, *Arngrimoque in Crymogæa sua lib.* III, *sub initium, tam sinistre accipi, quasi sola dominandi cupiditate sit actum, ac non potius vel boni communis, vel religionis amore; ut eamdem ibi nuper ab Olavo, ut volunt, Tryggonio propositam, perinde ut jam fecerat in Norvegia, et promoveret simul, et in perpetuum stabiliret. Quod addit Arngrimus, nobiles ex Islandia juvenes, qui in aula Norvegica educabantur, eam ob causam in vincula conjectos a Rege ac male habitos fuisse, hoc vero hæretico blasphemoque scriptori, nec ullum pro se testem afferenti, quis credet?*

Anno 1024 *Islandis se dominum offert; sed recusatur:*

E

78 Olavus *interea ab affecto ejusdem anni vere Nidrosia classem versus Australia solverat; totaque æstate in adjacentibus mari provinciis perlustrandis posita, ad Orientales usque limites autumno devenit. Inde Vikam revisens,* hiemem in Uplandis exegit; ubi conviviis passim exceptus, quæ ad confirmandum novellæ religionis statum desiderabantur, abunde procuravit, correctis, quæ limam requirere videbantur. *Ibi tum quoque non impari sorte et Gunnhildem ex Sigurdo vitrico sororem, et materteram Ifridem, nuptui collocavit. Qua occasione commemoratur hic quoque* altera Regis matertera, nomine Thoruna, [quæ] S. Hallvardi mater fuit. *Vide dicta de S. Hallvardo ad diem* 14 *Maii, qua colitur, pag.* 401.

apud Uplandos hiemat.

F

§ VIII. Sancti bellum cum Canuto Magno; Miraculum geminum; fuga in Russiam ob corruptos a Canuto subditos.

Vix post inspectas Uplandorum provincias aliquot, Rex proximo vere anni 1025 *Tunsbergam concesserat, juxta Historiam Norveg. part* III, *lib.*

Anno 1025, *Canute Norvegiam reposcente,*

A

lib. II, *cap.* XXX, *cum ex Anglia legati a Canuto Magno venere, cum litteris, quibus significabat, Norvegiæ regnum hereditario jure suum esse; nolle se tamen id bello persequi, nisi cogatur: quin imo si Norvegiæ possessionem enim regio titulo detinere cupiat* Olavus, *hanc eum suo beneficio impetraturum; modo se adiret, tributaque, quæ Comites antea, ipse quoque imposterum penderet. Hæc ille tum scilicet movenda demum censuit, postquam et res suas in Anglia satis jam firmatas, et* Olavi *satis luxatum apud Norvegos comperisset imperium: neque enim potuerat Rex sanctus aut tam severum superstitioni bellum indicere, aut conditas a se leges, et religionem præsertim tanto studio urgere Catholicam, aut obeundis absque intermissione provinciis, improborum ubique satraparum licentiæ præsens imminere; quin odia multorum in se simultatesque concitaret. Hæc autem fovere impense noverat Canutus: nam siquis ad eum e Norvegis quacumque ex causa recurreret, is et benigne, si subsistere vellet, habebatur, et, si non vellet, profusis muneribus onustus abibat. Qua industria quot sibi amicos exteros, tot intestinos* Olavo *paravit hostes. Neque vero, cum res ad certam regni recuperandi spem*

B

satis matura videbatur, Canutum segniter impellebat Hacon Comes, privatæ apud eum, ex quo cedere Olavo *coactus fuerat, jam pridem vitæ pertæsus.*

Olavus cum rege Sueciæ se ad bellum parat:

80 *Rex ergo haud ignarus, quo hæc vergeret legatio, cum Norvegiam nullo jure Canuti, sed suum unius legitimum esse patrimonium renuntiasset; illudque adeo se armis, quoad viveret, ab injusta cujusvis tyrannide vindicaturum; convocatis ad se per præfectos copiis, in Vika sese continebat; unde promptissima esse poterat in hostem, quacumque regnum aggrederetur, expeditio. Inde legatis ad Suecos directis, Aunundum (vel Olavum Tributarium, hujus Aunundi sive Amundi patrem, ut alii volunt, juxta dicta superius num.*68) *eorum regem, in belli societatem sic attraxit, ut a Canuto deinde, qui Daniæ prospecturus, Angliam per autumnum atque hiemem reliquit, avelli nequiverit. Atque ita et annus ille, et qui hunc proxime secutus est, in solo fere belli metu apparatuque præteriit: qui quidem apparatus anno* 1026 *apud Suecos Norvegosque multo ferbuit magis, postquam utriusque gentis reges ad Konghellam secreta coram inter se consilia contulissent; ut ne tum quidem fuerit intermissus, cum*

C

revectus in Angliam cum copiis omnibus extremo vere Canutus, relicto ad regni Danici tutelam filio, nihil jam hostile præ se ferebat: neque enim is ille Olavo *videbatur, qui litem semel motum diu posset suspendere. Quare prævertendum potius, quam expectandum censuit.*

anno **1027** *Zelandiam vexat;*

81 *Itaque maritima regni loca Nidrosium usque circumiens, navium, militum, pecuniæ, quantum potuit, collegit; ac tandem, redeunte vere anni* 1027, *cum ingenti classe numerosoque terrestrium ac navalium copiarum exercitu, inde movit in Austrum.* Ubi in Hordiam pervenit, *inquit Historia Norveg. ibidem cap.* XXXVII, cognovit, Erlingum Skialgium (*de quo supra num.* 71, *et seqq.*) magno comitatu, quatuor vel quinque navibus, quarum primariam ipse duxerat, reliquas singuli filiorum, singulas viginti scalmorum, in Angliam ad regem Knutum concessisse. *Aliorum vero nondum tam aperta defectio erat. Inde Rex ad Australes ulterius provincias delatus, cum de Canuti expeditione certi nihil acciperet, nec sine gravi damno tot ibi copiæ detineri diu possent, suos in Daniam transferre statuit, alienis sumptibus alendos. Quod idem Sueci fecere. Et hi quidem Scaniam Sueciæ contiguam; illi vicinam Zelandiam populationibus æstivis impune vastarunt; Danis, qui regum duorum robori arcendo impares prorsus erant, de sola Jutia defendenda sollicitis, ac spe interea deditionis, tamquam brevi ultroque decernendæ, utrumque hostem, ne quid serium tentaret, callide fallentibus.*

sed a Canuto pulsus, Norvegiam repetit:

82 *Sensere dolum, cum advolantis ex Anglia, Septembri mense, Canuti fama, et hanc pone secuta classis, ambos perculit; ut quæ numero ac magnitudine navium ceteroque apparatu Suecicam simul et Norvegicam dimidia parte superaret. Tum vero, inerti populatione missa, de tuenda communi fortuna cogitatum. Nec longum deliberationi spatium fuit: tam alacer enim ac præceps in hostem rapiebatur Canutus; ut parum abfuerit, quin per* Olavi *stratagema vel collisa classe interiret; vel dissipata, in hostium assilientium manus vivus incideret. Quod ultimum Ulphonis Comitis, regi leviro suo opportune succurrentis, avertit industria; qua factum, ut redintegrata Danorum classe, non aliud adversariæ, quam in citata fuga, præsidium fuerit. Animum tamen non despondit* Olavus (*qui, dum rex Sueciæ ex* E
communi consilio exercitum navalem utrumque duceret, proxime ad Helgam fluvium cum ceteris copiis excubuerat;) *nisi postquam Suecos, vel invito eorum rege, dilabi passim animadvertit: tum enim et ipse, licet solus cum suis aliquamdiu stativa servaverit, tandem, relictis ad Calmariam navibus, terrestri per Gothiam Occidentalem itinere Norvegiam repetiit: Canutus vero, cum id resciit, Zelandiam. Hæc porro, quæ ex Historia Norvegica delibamus, quam variæ tractentur ab aliis, ostendit Loccenius Hist. Suec. lib.* I, *ubi de Amundo Annoso. Mirum vero hic præ omnibus est Chronicum Saxonicum, quod prælium hoc ad Helgam, vel, ut ibi vertitur, ad* fluvium sanctum, *narrat accidisse anno Christi* 1025; *additque*: Ibi autem viri quamplurimi interfecti sunt a Canuti regis parte, tam Dani quam Angli, et Suedi loco funeris dominati sunt.

miraculo vi- rea duplici.

83 *Non possum, quin hic interseram, quæ ex Islandis suis narrat Torfæus part.* III, *in appendice ad lib.* II, *cap.* III, *tum quod hoc fere tempore creduntur accidisse, tum quod in medio armorum tumultu constantem* Olavi *sanctimoniam egregie produnt. Hoc enim stativa, ut diximus, apud Helgam tuente, qui excubias agebant,* F
Eigill quidam, et Tofius Gothiæ Comitis cujusdam filius, vinctos omnes, quod eorum lamenta ferre non possent, effracta noctu custodia, dimisere liberos. Indignum facinus ita Regem commovit, ut cæde utriusque protinus vindicaturus videretur. Paulo post Eigill in desperatum morbum incidit, [et] magna pœnitentia ductus, Regem sibi quocumque modo placare statuit; oransque per internuntios veniam, diu exaudiri nequivit. Tandem intercessore Finnio Arnino, Regem eo usque perpulit, ut se ægrum non modo inviseret, sed etiam lateri, quod maxime torquebatur, manus imponeret, precibusque se Deo commendaret. Fugatus continuo morbus sanitatem restituit.

divinitus ornatus.

84 *Tofio quoque addicta venia, si patrem Comitem ad Regis alloquium posset inducere. Erat is Gothus, neque adeo subditus* Olavo, *sed regi Sueciæ: ethnicis prætera superstitionibus tantopere addictus, ut non religionem duntaxat Christianam exsecraretur; sed et illos, qui hanc profiterentur,*

AUCTORE P. B.

profiterentur, cane pejus et angue defugeret. Hunc ad Olavum *allicere, noverat Tofius quam esset arduum: facturum se tamen, quidquid posset, recepit. Domum ergo profectus, vix rem satis edixerat, cum a furente patre asperiora, quam quæ animo prospexerat, audire debuit ac pati, donec id tandem, quo flagitabat, evicit, et cum patre Sarpsburgum rediit ad Regem.* Adducto Comite, Tofius, iram Regis denuo deprecatus, absolvitur. Postera die Rex Comiti Christianorum sacrorum majestatem utilitatemque cum multis nequidquam commendasset, obstinatum in inveterato cultu monet; esse eum in sua potestate; nolle tamen invitum ad eum cultum cogere, qui quanto magis spontaneus, tanto Deo futurus acceptior: liberum itaque eum se dimittere. Nec ultra detinet. Profectus Comes via per saltum ferente; nec procul repentino morbo corripitur. Regem itaque arcessit; venientique mutatam sententiam refert: velle se Christianum fieri. Mox adhibitus sacerdos, senem convertit; qui ablutus salutari lavacro, animum præsagire asseverat, ultimum hunc sibi morbum futurum: nolle eo loco efferri, ubi sibi tanta salus illuxerit: quem quoque secum consecrari

B optet, templo post excessum suum superstructo, dotarique ecclesiam liberaliter, idque pro animæ suæ salute. *Sic obiit ille; et quod optaverat, ab heredibus cumulate præstitum est. Mihi vero plus hic aliquid, quam in depulsis ante per attactum doloribus, apparet miraculi. Sed redeundum, unde digressi sumus.*

[illegible margin note]

85 *Erit, opinor, qui superius narrata legere vix possit, quin Angliæ Daniæque regis incuset segnitiem; quippe qui victorem exercitum innumerabilem otiosa tantillæ hostium classis observatione tam diu detinuerit. At enim nolebat ille feroces simul et venales animos ferro subigere, sed auro. Id quod tum per speculatores suos agebat maxime, cum nihil agere videretur, tot enim hoc ipso tempore Norvegorum duces largitate corrupit; ut* Olavus, *si quam suis consultationem indixisset, ex sententiarum contentione malignisque multorum consiliis, rem sibi cum perfidis esse, non obscure conjiceret. Verum id multo intellexit apertius, ubi Norvegiam attingens, Erlingum audivit cumulatum divitiis jam aliquamdiu ab exercitu Danico in patriam rediisse, et quidem cum Canuti exploratoribus non paucis, qui ingentes, quos ad demerendos regi suo satrapas advexerant secum,*

C *thesauros tam liberaliter effudissent: ut multos e Norvegis palam, clam vero plures defecisse ab* Olavo *constaret. Itaque vix usquam jam tuta erat Regi apud suos fides, maxime Occidentem versus ac Septemtrionem. Unde coactus est in Vika per hiemem Uplandisque subsistere; quamquam et ibi conductos reperit in se sicarios, ut in Historia Norveg. part.* III, *lib.* II, *cap.* XLI *videre est.*

[illegible margin note] ... 1028:

86 *Canutus vero cum a præcipuis quibusque Norvegiæ proceribus non amari jam se tantummodo sciret, verum etiam vehementer expeti; anno* 1028, *ut primum per veris auras tempestivum fuit ad navigandum mare, classem expedit navium* (*si Islandis credimus loco mox citato*) plusquam quadringentarum supra mille, *vel* (*ut cum Theodrico Nidrosiensi cap.* XVI, *censet Ericus Olai lib.* II. *in Amundo Carbonario*) mille ducentarum, *vel certe* (*si Florentium Wigorniensem aliosque Anglos præferre cæteris æquum est*) quinquaginta *dumtaxat. Hoc sane, si de bellicis magnisque navigiis agitur, verisimilius est. Sic igitur transmisso, qui Daniam a Norvegia discernit, oceano; ad*

D *Occidentales regni partes appulsus, indeque versus Boream per maritimas omnes provincias Nidrosiam usque triumphantis in morem deductus, rex ubique solennibus comitiis, miraque omnium gratulatione salutatur, non partis illius tantummodo, cujus antea sibi jus arrogaverit, sed Norvegiæ universæ. Quod idem cum deinde Sarpsburgi factum esset, Hacone sive Haquino Comite* (*quem ut anno præterito belli ducem, sic modo triumphi socium adsciverat*) *prorege apud Norvegos relicto, Daniam sub exitum autumni repetiit: neque enim sollicitabat eum* Olavus, *quem satis exauctoratum pulsumque arbitrabatur, cum omnes ei propemodum regni proceres non subduxisset modo, sed in hostes etiam infensissimos commutasset.*

87 *Canuti discessu cognito, Rex sanctus, qui in lacu Dramensi apud Vikenses interea cum paucis delituerat, Tunsbergam accessit. Erant ibi naves ex portu Calmariensi per æstatem revectæ non amplius tredecim; quibus vel fortunam suam, vel subditorum fidem explorare per se voluit, priusquam regno excederet. Milite autem commeatuque frustra imperato, expeditionis comites adhibere coactus est, qui se sponte offerebant. Navigatio sub anni* 1028 *finem Lindisnesiam versus instituta; inde porro vix ad Septemtrionem inflexa,* E *cum et ventis adversantibus retardatur, et innotescit Erlingo; qui, ingenti mox contracta classe, incursionem parat, sed sibi nimia festinatione fatalem: dum enim austro jam aspirante elabentem sibi videt* Olavum, *impatiens moræ prætoriam, quam ducebat ipse, sic impulit, ut a reliquis ejus navibus longissimo intervallo distracta, ante ad promontorium Bukense cum Rege confligeret, ab eoque vinceretur, quam illæ possent succurrere. Pugnatum tamen acerrime fuerat; nec, nisi post interfectos propugnatores ad unum omnes, capta cum duce, etiam tum dimicante, prætoria. Erlingo parcitum voluit* Olavus; *sed auditus ab Aslako non fuit: hic namque tantam perfidiam in cognato sibi principe non ferens, eum e vestigio impacta capiti bipenne mactavit. Res hæc Regem quidem offendit graviter; sed supervenientes continuo Erlingi copias omnes, Olavianis multo superiores, ita perculit, ut immemores vindictæ, de funere tantum duci suo cæsisque commilitonibus ducendo cogitarent.*

Olavus autem, perspecta suorum perfidia,

88 Olavus *hoc metu liberatus, quo longius in Aquilonem provehitur, hoc majora impendere sibi intelligit undequaque discrimina: et a tergo quidem Erlingi filios ad paternæ cædis ultionem exercitum expedire; ex adverso autem ipsum cum satrapis multis magnaque manu Haconem jam in proximo, ad se, si possit, opprimendum, adesse; aliunde etiam nihil sibi affulgere præsidii, ne in ipso quidem comitatu: ex eo enim præcipuos quosque sensim a latere suo ad Haconem desciscere. Cedendum ergo mari duxit; vitæque tum suæ, tum suorum per asperos regni montes fugiendo consulendum. Iter usque Lesias proximosque Gudbrandzdalos difficillimum fuit, nec sine miraculis, ut apud Torfæum part.* III, *lib.* III, *cap.* I *Islandi referunt, complanatum: quadringentis enim ibi militibus ac centum insuper agricolis, qui viam sternebant, penuria laborantibus tantum ciborum obtinuisse fusis ad Deum precibus* Olavus *dicitur, ut singuli abundarent; tum immania saxa, quæ ne centum quidem operæ moliri poterant, paucorum impulsu, postquam attigisset ipse, revulsa cessisse; fons denique sub antro scaturiens, præsentissimum ægrotanti pecori remedium fuisse, ex quo ibi manus Rex sanctus abluerat,*

fugit in Sueciam, atque inde in Russiam, F

A *abluerat, indeque locus* S. Olavi antrum *hodieque nuncupari. A Gudbrandzdalis porro per Heidmarchiam, Vermiam, Nericiam ad Sueciæ tandem regem verno tempore cum Astride conjuge, communique filia Ulfhilde, Magno filio, antistite Sigurdo, ut colligi potest ibidem ex cap.* IV, *aliisque non multis evasit, substititque aliquamdiu; donec* eadem æstate, relictis in Suecia regina, filiaque, ipse navibus comparatis, assumpto filio Magno, in Russiam ad regem Jarisleifum (*aliis Jarislavum*) reginamque Ingigerdem, veterem sponsam, nunc uxoris sororem, concessit; summaque benevolentia exceptus, territorium ad sustentationem vitæ aulæque sufficiens consequitur.

anno 1029,

89 *Sic regnum exsilio mutavit Sanctus anno, juxta chronotaxim Islandicam,* 1029*; quamquam fugitivus et expulsus vere dici possit ab anno præcedente, quo et Canutus Norvegiam sibi totam subjecit, et ipse in latebras Dramenses abditus, exsuli jam tum in ditione sua, quam regi erat similior. Hoc sensu chronologiam hanc valide confirmant Anglicana Wigorniensis, Dunelmensis, aliorumque probatissima Chronica, cum ad annum Christi* 1028 *sic habent :* Canutus, rex Anglorum et Danorum quinquaginta navibus B magnis Norregiam devectus, Olavum regem de illa expulit, sibique eam subjugavit. *Iidem ea quoque ad annum* 1027, *quæ de corruptis per Canutum Norvegis Islandi memorant, his verbis adstruunt :* Cum regi Anglorum et Danorum Canuto intimatum fuisset, quod Norregani regem suum Olavum propter ejus simplicitatem, et mansuetudinem, æquitatem, et religiositatem, nimis vilipenderent, multum auri et argenti quibusdam illorum misit, multis rogans petitionibus, ut illo spreto et abjecto, deditionem illi facerent, ac illum super se regnare permitterent. Qui cum ea, quæ miserat, aviditate magna suscepissent, ei remandari jusserunt, ad illum suscipiendum se paratos fore, quandocumque vellet venire. *Ceterum de narrata trium regum expeditione, eodem anno* 1027 *suscepta, verbum ibi nullum; uti neque in Actis nostris, neque apud Adamum Bremensem, aut monachum Theodricum* (*qui et ipse Olavianum exsilium anno Christi* 1028 *adscribit*) *vel Olavo synchronos Islandiæ poetas* (*nam Siguatus a Torfæo adductus part.* III, *lib.* II, *cap.* XXXVII *de solo Canuti apparatu, anno* 1028 *in Norvegiam absque pugna destinato potest intelligi;*) *in ea tamen post Saxonem* C *Grammaticum asserenda Dani fere Suecique consentiunt, licet in adjunctis plurimum discrepantes.*

ut plures affirmant,

90 *Porro cum de tempore jam dicti exsilii tot auctores antiqui consentiant, non ausim iis Grammaticum Saxonem anteferre, qui victum a Canuti classe regnoque expulsum exsulasse in Russia* Olavum *statuit; tum inde reversum, atque Amundi Suecorum regis ope, ejecto vicissim, a quo pulsus fuerat, Canuto, restitutum, sanctissime, ut antea, regnasse; et hæc quidem omnia ante annum* 1027, *sive expeditionem, de qua diximus, Danicam. Scio equidem, haud absimilem regni hujus vicissitudinem ab Adamo Hist. eccl. lib.* II, *cap.* XLIII *narrari, sed ex* fama, *ut ait,* volante *tantum; deinde modo tam diverso, ut narrationis varietas fidem hic historicam non parum imminuat. Et sane si vera hæc, vel errasse ceteros omnes necesse est; vel* (*quod nec Adamus, nec Saxo commenti sunt*) *bis exsulem* Olavum *fuisse. Malim igitur credere, minus iis notum fuisse ejusdem exsilii tempus, quam aliis, ac præsertim Anglis, qui singula, quæ brevissime narrant, in singulos accurate annos ita distribuunt, ut rerum potius tempora, quam res ipsas indagasse videantur. Tum nemo eorum, opinor, est, qui Canutum asserat ante annum Christi* 1028 *Norvegiæ regem fuisse, nedum ab* Olavo *dejectum; cum ejus tamen res multo leviores diligenter annotaverint.*

AUCTORE P. B.

§ IX. Reditus ejus in Norvegiam; pugna et martyrium; regni tempus,

Exeunte anno 1029 Haconis interitus nuntiatur Olavo.

Non diu Olavus *apud Jarislavum degerat, cum exeunte circiter ejusdem anni autumno Hacon, sponsam ex Anglia domum transferens, in mari periit,* nullo, *ut addit Historia Norvegica part.* III, *lib.* III, *cap.* II, præter desiderium nusquam comparentium, nuntio. *Unde factum existimo, ut Angli ejus interitum anno tantum sequente notaverint : cum Norvegis aliquanto citius innotuerit; atque imprimis Biorno cuidam Stallario, qui honeste ab* Olavo *fugiente dimissus, Haconi deinde extortam auro minisque fidem obligaverat. Is vero, ubi mortuum proregem audiit, sacramento jam exsolutum se credens, in* E *Russiam confestim ad* Olavum *properat, eique sub anni finem et Haconis nuntiat exitium, et recuperandæ Norvegiæ oblatam divinitus opportunitatem* (*Ericus Upsalensis id plures fecisse tradit; Joannes Magnus legatos ait fuisse a quibusdam Norvegiæ proceribus missos*). *Aliter Regem hic nuntius, aliter proceres, exsilii socios, affecit : hi nempe patriæ, rerumque, quas amiserant, desiderio tenebantur; ille hæc fastidiens, ex solo Dei nutu pendebat; ut qui numquam ante melius, quam in otio Russico, gustasset ac vidisset* quoniam suavis est Dominus ; *et illud absque dubio crebrius usurpasset :* Quid enim mihi est in cœlo, et a te quid volui super terram?... Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum... Mihi adhærere Deo bonum est.

apud Russos jam tum celebri ob vitæ sanctimoniam.

92 *Dum enim in Russia commoratus est, juxta Historiam citatam ibidem cap.* III, *in rerum divinarum contemplatione totus fuit :* et animi a terrenis abstracti indicia passim observata : *ut adeo jam et aulæ totius opinione sanctus haberetur, et opinionem hanc divina prodigia comprobarent.* Nam cum summæ, *ut loco assignato legitur,* dignationis viduæ filius, enato in gutture ulcere, seu struma, ad desperationem usque laboraret, F consulta a matre sibi familiari regina Ingigerdis, eam ad regem Olafum, quem optimum medicum affirmabat, missam, suis eum verbis (si aliter non procederet) orare jussit, ut manus [filio] adhibere non gravaretur. Aditus, imperitiam artis medicæ excusans, ad interpretem illius eam relegabat. Verum auditis reginæ verbis, manus admovit; diutiusque contrectans, non prius dimisit, quam puer os commoveret : mox ingestam panis particulam, quam volæ suæ, crucis forma, decussatim imposuit, cum puer deglutivisset, dolor omnis evanuit, paucorum dierum spatio sanitas rediit.

miraculis comprobatam.

93 *Eamdem existimationem auxit mirifice præclarum facinus, quod istic etiam accidisse Islandi eodem capite sic referunt :* Quanta autem cura leges divinas observaverit, vel exinde patet, quod die forte Dominica in sede regia residens, altioribus cogitationibus immersus, bacilli, quem manu tenebat, cultello schidias demeteret, monereturque ab adstante pocillatore, qui eum celebris

AUCTORE P. B.

celebris diei oblitum observabat, feriam secundam hebdomadis in crastinum diem incidere; conjectis in eum oculis in mentem revocabat, festam diem violatam. Candelam ergo accensam poscit, collectaque singula fragmenta volæ imposita succendit, urique passus, dum arderent, supplicium pœnamque transgressi, quantumvis per ignorantiam, mandati divini ipse de se, cum primum peccasse rescivit, severe exegit. *Multo hæc elegantius adornata legi possunt apud Saxonem, ubi de Canuto Magno Hist. Danicæ lib.* X; *unde ad Krantzium, Vastovium, aliosque transiere. At in Breviario Nidrosiensi, teste Torfæo part.* III, *lib.* III, *cap.* XII, *itemque in Sleswicensi, de quo monui* § 1, *num.* 7; *uti et in Vita Sancti Ms. Ultrajectina, qua de egimus* § 2, *num.* 12, *res eadem inter miracula recensetur; nec immerito, si verum est, quod istic asseritur,* Olavi *dexteram, absumptis igne segmentis, illæsam permansisse.*

...divino instinctu actus,

94 *Ex his (ut ad propositum redeam) colligere pronum est, Principis istiusmodi animum multo jam per se minus ad assiduas regalis fastigii turbas, quam ad tranquillam privatæ conjunctæque cum Deo vitæ solitudinem aspirasse: nec proinde* B *mirum videri oportere, si de reliqua tum ætate vel peregrinationibus sacris, ut ibidem narratur, vel monastico instituto consecranda cogitaverit. Sed neque ignorare, jam expertus, poterat, quanto multis ad salutem utilior, Deoque gratior esse posset apostolica, quam tenuerat hactenus, regnandi ratio. Ad eam autem geminam sibi viam aperiri videbat; alteram a Jarislavo et Ingigerde, qui regni sui, ethnicis passim adhuc erroribus involuti, quantam optare vellet, ei partem offerebant; alteram a Biorno et consortibus exsilii satrapis, vitam ultro et omnia devoventibus, si modo, cum facile posset, vacuam occupare Norvegiam, ultimamque stabiliendæ in ea religioni manum admovere decerneret.* His anxius, Deo res suas sollicite commendabat, *inquit ibidem Historia*, eam sibi sortem deposcens, quam ipse providerit. *Quanto, ecce, vir insignis (Olavum credidit ipse Tryggonium, regem olim Norvegiæ) ei visus est per quietem assistere, et acribus ad reditum verbis hortari: Theodricus tamen cap.* XVIII *tantum dicit*, Olavum admonitum *fuisse* in somnis, *ut rediret; Acta nostra Mss. et Breviarium Sleswicense* divino instinctu inspiratum. *Sed sive instinctus fuerit, sive cujuscumque* C *divinitus apparentis oratio; sic Regem ad parendum impulit, ut nullis Jarislavi aut Ingigerdis ei male timentium blanditiis posset retineri; datum iis tamen, ut Magnum, ejus filium, in tutela servarent.*

...um exercitu ad recuperandam Norvegiam redit:

95 *Holmgardo, ubi Moscorum tum erat regia, cum episcopo Sigurdo, et comitibus ducentis, sæviente bruma, profectus, verno tempore Arosiam tenuit, cum Sueciæ regi, tum conjugi præsertim suæ ac filiæ, hospes longe jucundissimus. Mora tamen ipsi longior ibi, quam gratior fuit: neque enim iter e Russia in Sueciam deproperari sic potuerat, quin jam ejus fama usque in Norvegiam sparsa, regnum tumultu commoveret universum. Quod ubi Suecis renuntiatum est, ab* Olavi *expeditione militiaque omnes absterruit. Nec deerant, qui vel intermittendam dicerent, vel ad meliora tempora differendam. Verum ille, cum altioribus ageretur consiliis, urgere non destitit, quoad, obtenta ab amico rege cum satellitibus quadringentis, militum, quotquot sequi vellent, conscribendorum facultate, iter in Aquilonem Jemptiam versus instituit. In eo tractu* D *mirifice recreatus est, cum Haraldum, fratrem uterinum, conspexit auxilio sibi cum sexcentis e Norvegia militibus venientem. Accessit mox etiam cum mille ducentis Dagus, Hringi Heidmarchiæ regis (de quo supra* § 5, *num.* 53 *et seq.) filius; quibus et alii per viam adjuncti sunt, donec per Sueciæ fines, montesque Thrandensibus ad Orientem oppositos penetratum est. Ibi demum cum Regi, quia bellum instabat, lustrare placuisset exercitum, nongentos in eo comperit ethnicis adhuc sordibus immersos. Hos ille vel facessere jubet, vel Christum agnoscere:* non *enim* indigere se (*teste etiam Theodrico, cujus hæc verba sunt*) paganorum et a Deo alienorum, maxime contra Christianos; vilem sibi fore victoriam, quæ iniquorum manibus pararetur. *Ita pars major dilapsa; quadringenti religionem Christianam amplexi sunt, ac totus exercitus ad tria capitum millia redactus. Quibus quidem subinde alii, sed non alia lege, sunt additi.*

mira lenitatis, aliarumque virtutum exempla præbens.

96 *Rebelles interea, qua venturum cognoverant audit accedere, sed copiis, quantas uno in loco numquam Norvegia vidisset, instructos. Quare suorum paucitati consulturus, arma imperat vicinis agricolis. At illorum aliqui jam apud hostes* E *erant; ceteri, paucis exceptis, obsequi recusabant. Perfidiam non tulere duces; sed villarum direptione atque incendiis, si Regi videretur, plectendam clamitabant: cum ille, reos quidem eos esse, et istiusmodi pœnis usum se aliquando confessus est;* Verum cum causam Dei, *inquit*, prostitutam datam ei fidem, transitumque ad idola et paganismum exequerer: jam vero causa hæc me attinet, probis quidem generosisque animis execrabilis; multo tamen levior; quippe defectio a rege. *Compressa sic turba, progreditur intrepide; id se precibus, vigiliis, inedia facile consecuturum confidens, quod numero forte non posset. Et vero hæc Deo cordi fuisse, si codici Flateyensi credimus, prodigio non uno, sed inferius a nobis proferendo, patuit. Illud prætereundum hoc loco non est, quod hostibus aliquanto jam propinquior, multas argenti selibras agricolæ his verbis tradidisse dicitur:* Hoc argentum reservabis, finitoque bello, pro hostium nostrorum, qui prælio occumbent, animarum salute tripartito ad propitiandum Deum erogabis: pars templis, pars sacerdotibus, pars quoque pauperibus cedet. *Idem paulo aliter narrat et multis extollit Theodricus Nidrosiensis cap.* XIX. F

Ante pugnam cælesti visu recreatus,

97 *Tandem ventum est Stiklastadas. Oppidum id erat seu prædium, ut vult Undalinus apud Torfæum Hist. Norv. part.* I, *lib.* II, *cap.* XIX, duobus in ortum a Nidarosia milliaribus situm; *at juxta mappas Wittianas leucis inde horariis distat circiter octodecim. Ibi cum jam prope in conspectu hostis esset, agmina constitere: quando Thorgillo cuidam, qui istic habitabat, ad Regem accedenti, operamque offerenti in bello, respondit Sanctus*, utiliorem navaturum, si suorum post conflictum sauciorum auxilium sublevamenque, mortuorumque sepulturam in se reciperet. Petivit quoque, ut corpori suo, si forte occumberet, curam adhiberet, ni ab hostibus prohiberetur. Id quod ille quoque pollicitus est. *Instructa deinde acie, suisque ad rem strenue gerendam animatis, hostium exspectatur incursus, somno Rex tantisper indulget. Sed illis signa mox erigentibus, a Finno, copiarum suarum duce, excitatus, interpellari somnium questus est; cumque reponeret Finnus,* quod necessitas excipiendi hostilem

A tilem impetum omni somnio anteferenda videretur : jam enim directam in se aciem facile perspici ; Rex, non tam prope adhuc accessisse, respondit quin præstiterit dormivisse. Quid vero, ait Finnus, somniasti, quod tanti facis, ut ipse evigilasse maluisses? Scalam, inquit Rex, vidi a terra in cœlum usque pertingentem, meque per gradus ascendentem, supremamque tenuisse. *Cœleste hoc fuisse somnium, cum ipsa res indicat, tum auctores, qui illud referunt, plurimi, ut Albertus Stadensis in Chronico ad annum* 1028, *Vita nostra utraque Ms., Breviarium Sleswicense, Vastovius etc. Quorum tamen aliqui id aliquanto citius accidisse volunt, ut ex Actis nostris videbitur.*

veniam rebellibus frustra offert :

98 *Porro progressus ante aciem Rex, ubi Kalfum, Finni fratrem, hostiumque supremum ducem, non tantum abesse jam ex adverso vidit, quin exaudiri invicem possent,* Quid ibi, inquit, Kalfe ? Nonne novissimo discessu (*nam post Regis discessum, ad Canutum, aureos montes pollicentem, defecerat*) amice nos invicem salutabamus? Nec tibi fas tela in nos ingerere, cum quatuor fratres tui nobis militent. Multa, respondit Kalfus, præter fas jam fiunt : novissimo enim discessu tuo nos ita deseruisti, ut necessitate
B compelleremur pacisci cum iis, qui remanebant. Itaque locum, quem quisque tenet, eumdem defendet. Paciscerer tamen tecum, si mei arbitrii essem. Tum Rex : Tu forte, Kalfe, ad pacem propendes ; haud tamen cives pacifice se gerunt. *Sic per se denuo pacem non obscure rebellibus obtulit, quam paulo ante rejecerant, uti ex Theodrico discimus cap.* XIX *ita scribente:* Audiens igitur Rex, congregatam adversum se multitudinem, misit ad eos Fin, fratrem Kalfs,.. qui populo pacem offerret ; Regis animum paratum nuntiaret : oblitum enim præteritarum injuriarum, ignoscere cuique quod eatenus perperam egisset : detestari se effusionem humani sanguinis, et maxime in civilibus bellis : nullo modo se velle manum conserere, si salubribus ejus monitis acquiescant. Effera vero mens barbarorum unanimi consensu paci contradicit ; et multo miseri magis eligunt Sanctum Dei hostiliter impetere, quam salutaria ejus monita suscipere. *Hunc nimirum in eis furorem accenderat episcopi cujusdam Dani* (*quem Islandi Sigurdum, sed a priore diversum ; alii Trugillum appellant*) *Canuto addictissimi seditiosa oratio ; quam legesis Hist. Norveg. part.* III, *lib.* III, *cap.* VII.

occiditur

C 99 *Ab his ergo sine mora signum conflictui datum ; cum in eos Olaviani, pictis in casside et clypeo crucibus omnes conspicui, ac tessera præscripta,* Prorsum, prorsum, Christi, Crucis, Regis milites, *se mutuo incitantes, ferociter invehuntur, pugnamque cient, quam ita breviter exhibet eodem capite Theodricus :* Collatis itaque signis, ferebat vexillum ante Regem vir strenuus, nomine Biorn. Hic in primo statim congressu occisus est a Thori Hund, qui primam aciem ducebat contra Regem. Illico subsecutus est occasus Regis, accepto, ut fertur, vulnere ingenti. Quis ei manus intulerit ; utrum unum an plura vulnera habuerit, quia a diversis diversa dicuntur, nos nil temere affirmare volumus nec officioso mendacio aliorum aures demulcere. Dagr vero, unus ex principibus Regis, nec nòn et cognatus ejus, cernens vexillum una cum Rege cecidisse, viriliter illud erexit, hortatus socios et obtestatus, ut necem Regis non velint inultam ; ne geminatum gaudium adversarii reportarent, et de nece Regis, et de incruenta victoria. Inde ruunt omnes in arma ; penetrant bis vel ter aciem hostium ; plurimos prosternunt ; protrahitur pugna usque ad vesperam ; nox pugnantes diremit : discedunt tandem utrique non tam victi, quam fessi et vulneribus afflicti. *Longior est Islandorum descriptio Hist. Norveg. part.* III, *lib.* III, *cap.* VIII ; *differtque tum in aliis nonnullis, tum in ipsa Regis cæde, quam ita proponit :* Eodem momento Rex in Kalfi agnatos provectus, Olafum lethali vulnere affecit. Thorer vero (*Hund, seu Canis, cujus manum modo Rex hebescente gladio vulneraverat, humerumque contuderat Biornus*) colligens se, Biornum medium transfodit. Interea Thorsteinus naupegus Regem supra sinistrum genu feriebat ; confestimque a Finno occiditur. Isto vulnere accepto, Rex ad saxum se reclinans, abjecto gladio, cœlestem opem invocavit. Thorer autem subtus loricam ventrem ei perfodit. Mox Kalfus sinistrum colli latus percussit. Tria ista vulnera, in corpore ejus conspecta, vivis eum exemerunt : dubitant tamen, an Kalfus vulnus ei intulerit.

in prælio, ut putamus :

100 *Ceterum toties in hujus expeditionis ac pugnæ narratione variorum et synchronorum poetarum carmina in testimonium assignantur ; ut, si clara sint illa ac genuina, mirandum sit, unde* E *ipso illo, quo susceptam fuisse oporteret, seculo tam obscura fuerit, quam prodit Adamus Bremensis Hist. eccl. lib.* II, *cap.* LXIII, *cum ita scribit :* Unde Rex Christianissimus, fortitudine in hostes, et justitia in suos celebris, ad hoc se in regnum a Deo credidit restitutum, ut jam ex tunc nemini parcere debuisset, qui vel magus permanere vellet, aut Christianus fieri detrectaret. Et cum magna ex parte votum suum implesset, pauci, qui ex Magis remanserant, in ultionem eorum, quos Rex damnavit, ipsum etiam obtruncare non dubitarunt. Alii vero dicunt, eum in bello peremptum : quidam autem in medio populi circo ad ludibrium Magis expositum. Sed et alii sciunt, illum ob gratiam Knut regis latenter occisum ; quod et verum esse non diffidimus, eoquod regnum ejus invaserit. *Ob gratiam Canuti occisum esse, fatetur Grammaticus* (*quidquid Canutum defendere conetur Alfordus noster in Annal. eccles. Anglic. ad annum* 1028, *num.* 3:) *non tamen latenter, sed in* domestico bello. *Chronicum Saxonicum ad annum* 1030, Hoc anno, *inquit,* venit Olafus rex postea in Norwegiam : iste vero populus coactus adversus eum, cum illo præliatus est ; isque ibi occidebatur. *In prælio* F *quoque cecidisse Martyrem, Acta nostra Ms., Breviarium Sleswicense, Ericus Upsalensis, Joannes Magnus, aliique cum Islandis sentiunt ; a quorum opinione neque nobis recedendum videtur, utpote tot gentium diversarum fulta monumentis.*

idque anno Christi 1030 die 29 Julii.

101 *De anno quoque ac die martyrii nonnulla dissensio est : nam annum Christi* 1028 *assignant Albertus Stadensis in Chronico, sic haud dubie Adamum Bremensem interpretatus ; Ericus Upsalensis lib.* II, *in Olao Skotkonung ; Vita Ms. Bodecensis, Breviarium Sleswicense ; et recentiores passim cum Baronio. Theodricus vero Nidrosiensis cap.* XIX, Occubuit autem, *inquit,* beatus Olavus quarto Kal. Augusti, quod tunc erat quarta feria, anno ab Incarnatione Domini millesimo vicesimo nono ; ut nos certius indagare potuimus. *Errat sane vel ipse, vel librarius quispiam ; cum littera Dominicalis anno illo fuerit E, adeoque quarto Kal. Augusti feria tertia, non quarta. Et quarto quidem Kalendas Augusti obiisse Sanctum asserunt, quotquot natalem hunc ejus diem superius*

rius annotarunt; diem vero illum in quartam feriam (non in sextam, ut ex Vita Ultrajectina, Lovanii, ut ante monuimus, excusa auctaque fabulis, Grevenus existimavit) incidisse, præter Theodricum affirmant etiam Ms. Bodecense cap. x, *num.* 10; *Snorro Sturlonides scriptor seculi* XIII *in Vita* Olavi, *citata in annotatis ad Vitem Aquiloniam col.* 22; *et auctor Chronicæ Danorum, qui eodem seculo floruisse creditur, in editione Lipsiensi anni* 1695, *pag.* 4. *Hoc vero neque cum anno* 1028 *cohærere potest, quo dies* 29 *Julii in feriam secundam incidit. Malim igitur cum Islandis hunc obitum referre annum Christi* 1030, *quo feria quarta congruit cum* 4 *Kal. Augusti; maxime cum annum hunc diserte exprimant Chronicum Saxonicum, Florentius Wigorniensis, Simon Dunelmensis, Radulphus de Diceto, aliique passim inter Anglos, quos ad eumdem annum secutus Matthæus Westmonasteriensis,* Eodem, *ait*, anno (1030) sanctus Olavus, rex, doctor, prædicator, et apostolus Noricorum in Norwegia, Haraldi regis Noricorum filius, in Norwegia perimitur, a Noricis percussus nimis truculenter quadam securi:.. indignabatur enim gens illa pagana et cruentissima, quod primas leges et superstitiosas

B id. sanctus rex Olavus prædicando, docendo, evangelizando, statuendo evacuaret. *His adde Suaningium, Huitfeldium, Torfæum, Sibernum, aliosque neotericos, in rebus Borealibus operose versatos.*

...um regnasset annis fere sedecim.

102 *Hinc jam statue, quamdiu apud suos* Olavus *regnaverit: annis videlicet fere sedecim, si ab intercepto Hacone usque ad martyrium computentur. Adamus Bremensis, qui Hist. eccles. lib.* II, *cap.* XLIII *annos regni duodecim tantummodo numerat (si tamen eo loco interpolatus non est, cum hæc alibi deesse testetur, qui Adamum Hamburgi edidit anno* 1706,) *uti et Albertus Stadensis; tot forte annos regno detrahunt, quot exsilio tribuendos putarunt. Et de Stadensi quidem id minus est mirum, quandoquidem* Olavi *cædem biennio antevertit. Sic Theodricus Nidrosiensis cap.* XX, Regnavit autem, *inquit*, B. Olavus annis quindecim; quorum tredecim solus obtinuit regnum: nam primo anno cum Suenone, filio Hacon Mali, pugnam habuit; ultimo vero... rebellionem passus est, et inquietum fuit regnum. *Ubi vides, annos regni proprie dicti censeri* tredecim, *amputatis duobus, quibus impeditum illud fuit, et uno, quem Regis vitæ detraxit, mortuum statuens anno* 1029: *numerasset ergo cum Stadensi annos*

C *regni tantummodo* duodecim, *si interfectum cum illo putasset anno* 1028. *Porro chronologiæ nostræ gravissimum argumentum est in Carmine Islandico Siguati poetæ,* S. Olavo, *dum viveret, familiarissimi; quod ita vertit Hist. Norveg. part.* III, *lib.* III, *cap.* IX *Torfæus:* Rexit Olafus regnum superius, generosum caput, integras hiemes (antequam occumberet) quindecim, in illo territorio: *totidem enim integræ putantur hiemes ab exeunte anno* 1014, *usque ad ultimam elabentis anni* 1029, *quam non* in illo territorio, *sed exsul apud Russos traduxit. Si tamen et hanc placet adnumerare, regnasse dices integras hiemes sedecim.*

§ X. Sancti corporis sepultura, elevatio, decoratio, incorruptio vegeta quotannis observata, pluraque inter hæc miracula.

R*es hactenus ab* Olavo *gestas summatim exsecuti, ad eas accedimus, quæ defuncto acciderunt. Finito prœlio* nec Thorer quidem (*qui a Rege, ut jam diximus, vulneratus, ei ventrem perfoderat*) quantumvis in Regem vivum infestus, ultra tamen mortem sæviebat, *inquit historicus noster part.* III, *lib.* III, *cap.* VIII, quin tactus humanitate, tantique fastigii reverentia, demortui corpus decenter compositum, veste texit: detersoque sanguine, faciem, tamquam dormientis, rubentem, quam vivi clariorem conspexit; cum manans e vulnere Regis in vulnus ejus, quod manu exceperat, sanguis adeo præsentem medicinam attulit, ut obligatione opus non esset. Id quidem ipse, cum sanctitas Regis publicaretur, testatus est; omniumque hostium nobiliorum primus eam propugnare occepit. *Corpus tamen ejus tum auferre non est ausus (credo, quod hostium cadavera condere vetitum esset, ut cap.* IX *narratur;) sed id in crastinum distulit; atque ita hanc ei gloriam ille præripuit, cui id supra diximus Sanctum ipsum ante pugnam demandasse; Thorgillus, inquam, de quo ibidem hæc leguntur.* D

Sancti sanguis ipso die prælii sanat ejus interfectorem.

104 Thorgils, Halmæ filius, promissæ Regi curæ haud immemor, cum filio Grimo, sero vespere inter tenebras corpus ejus in exiguam quamdam casam solitariam, villaque diremptam (*horreum appellat Undalinus part.* I, *lib.* II, *cap.* XIX, *quod suo tempore subsistere dicebatur*) illatum, vesteque nudatum, accensa luce, aqua abluebat; linteisque involutum, in pavimento sub lignorum strue occultabat, ne ingredientibus obvium foret: absolutoque pietatis officio, demum redibat. Evenit autem, ut inter mendicantium turbam, quæ utrumque exercitum sequebatur, et, finito bello, receptacula per noctem quærebat, cæcus quidam pauper a directore, qui eum ductare solebat, eo introductus, dum manibus locum quieti commodum explorabat, humectata manu elevando pileo admota, oculos liquore digitis adhærente aspergeret, ortoque statim pruritu, fricaret; exiens deinde, manus proprias, deinde proxima quæque, quantum per tenebras licebat, oculis colligens, prædium deinde accederet (*per* prædium *hic, et supra per* villam *Stiklastadas intellige;*) ingressusque domum, receptum luminum usum omnibus palam faceret. Multi, qui præsentes erant, noverunt quod cæcus vicatim stipem petiverit. Itaque insolentem casum admirati, ubinam illa casa esset, exquisiverunt. Hinc haud mediocris metus Thorgilsem et Grimum incessit, ne, dum tanti miraculi causam explorarent, hostes quoque regii corpore ejus potirentur, injuriisque et ludibrio afficerent. Certi itaque, sanctitati Regis eum honorem a Deo habitum, actutum eo clam omnibus se conferentes, efferunt, campoque abscondunt. *Id factum narratur eadem feria quarta, qua Sanctus occubuerat.*

aliumque cæcum;

E

F

corpus luce cœlesti radiat, et clam apud Nidrosiam conditur:

105 *Postridie,* feria quinta, *cum ad requirendum Sancti corpus redisset Thorer, aliique in eodem campo saucios suos investigarent,* Thorgils et Grimus de cadavere Regis valde solliciti erant, ne inventum denique hostium ludibrio exponeretur: cognoverunt enim, eos constituisse illud vel aquis immergere, vel igne consumere. Auxit metum insolita lux, ipsis quoque observata; quæ locum, ubi concidebat, priusquam inde auferretur, deinde eum, quem jam delegerant, irradiavit, ne inimicis ansam ad eum intentius scrutandum forte præbens, illud quoque proderet. Loculo igitur, quam poterant accuratissime facto, illud imposuerunt. Fecerunt et alium, quem lapidibus stipulisque, pondere cadaver exæquante, repletum magna cura clauserunt. Utrumque lembo impositum,

A impositum, cum primum Stiklastadis advenæ recesserunt... Nidarosiam deportarunt; aperte eum, in quem lapides congesti erant, reliquum occultarunt. Mox nuntiis episcopum (*Danum illum, de quo superius*) certiorem faciunt, inventum se Regis cadaver adferre. Mittit ille, qui ad pontem excipiant: exceptus [est loculus] qui lapidibus onustus [erat,] inque sinum lembo delatus, jussu ejus mergitur. *Fallor, nisi hoc fabulam olere videbitur.* Nocte vero Thorgils inter tenebras adverso flumine remigans, donec urbem superasset, ad locum, qui Sordida porta appellatur, navem admovet, inque domunculam ab aliis separatam funus infert. Interea Thorgils urbem ingressus, adit eos, quos Regi amicissimos fuisse novit; postulatque, ut corpus regium accipiant. Id vero cum singuli metu præpediti abnuerent, ipse ad superiora per fluvium reportat, ibique in arena condit, sedulo providens, ne ulla recentis operis vestigia paterent; absolutoque tanto pietatis ministerio, domum repetit.

sed ea mox fuit miraculorum copia:

106 *Dum ibi latuit sancti Regis corpus, latere merita Deus noluit: tantam enim continuo sive miraculorum superiorum fama, sive occultus Numinis instinctus vulgo fiduciam excitavit, ut siquis* B *humana destitutus ope, divinam optaret, ad* S. Olavi *simul confugeret patrocinium, idque eventu tam felice, tam frequente ac mirabili, juxta Torfæi historiam ibidem, cap.* XI, *ut, dum se alii morbis, periculis alii, alii adversis casibus post nuncupata ejus nomine vota non sine prodigiis ereptos profitentur, invictis testimoniis sanctitatem ejus brevi omnibus persuaserint. Mutata vel infensissimorum nuper hostium de suo Rege judicia. Pœnituit reum quemque præteritæ seditionis ac cædis tam nefariæ. In Trugillum antistitem, auctorem illius præcipuum, nemo non ringebatur; ut is adeo nihil sibi tutum satis apud Norvegos futurum prospiciens, mox in Angliam ad Canutum profugerit. In hujus locum, agentibus Thrandis, evocatus illico ex Uplandis Grimkel episcopus, Sancto, quoad vixit, in paucis carus; rogatusque, ut miraculorum examen institueret. Comperta eorum veritate, Thorgillum, Grimumque Stiklastadis ad se Nidrosiam vocat; a quibus et alia nonnulla, et locum, ubi abditum esset Martyris corpus, edoctus, una cum Einare Thambaskelfere, qui et Sancti cultum nihilominus habebat cordi, et in aula valebat plurimum, regem regisque matrem adiit, tanti thesauri honestiori sepultura* C *decorandi facultatem ab eis postulaturus. Rex tum erat Sueno, Canuti Magni ex Alfifa seu Alvina concubina filius, aut saltem pro tali habitus; qui Haconi defuncto suffectus a patre, maternis consiliis tam duro subditos exercebat imperio, ut ad exigendas unice, quas Regem sanctissimum trucidando meruerant, pœnas missus a Deo vindice videretur. Certe in hac ipsius Sancti causa usque adeo se commodum præbuit, ut antistitis arbitrio totam commiserit.*

ut anno 1031 publicæ venerationi exponi debuerit.

107 Magnus tum populi in urbe concursus, frequensque episcopum Einaremque stipans comitatus, ad locum sepulcri processit: apertaque humo, capulum, quasi semetipsum exserturum, parum infra superficiem inventum. Consensu inde multitudinis ad ædem (*ab ipsomet erectam juxta* § 4, *num.* 44) S. Clementis, jussu episcopi conditur. *Hæc translatio anno* 1031 *in æstate facta dicitur; eamque proinde (forte quod nova rursum prodigia cultum Sancti publicum maturarent) brevi intervallo consecuta est corporis elevatio; de qua sic ibidem Islandi:* Sublatum deinde [idem capulum] post menses duodecim diesque quinque a cæde Regis (*hoc est anno* 1031, *die secunda, si quinque diebus annumeretur dies cædis; vel, si is excludatur, tertia mensis Augusti.*) Tunc quoque propius superficiem se transtulisse deprehensum, politumque, tamquam recens fabricatum. Præsule, dum aperiretur, præsente, odor exhalatioque suavis circumstantes mirifice affecit. Facies ab eo nudata, nihil a viva mutata, dormientem roseis genis repræsentabat. Id vero miraculum omnibus visum (*si tamen satis sincere scriptum, versumve*) quod capilli unguesque, acsi in eum usque diem vixisset, crevissent: ad quod spectatum ipse rex, materque, et procerum singuli accesserunt. Verum Alifa, corpora hominum arenis infossa, tarde putrescere arguens, aliter se habiturum, si terræ pulverulentæ conditum fuisset, prædicabat. Episcopus capillo mystaceque, quem seculi more longum Rex aluerat, forficibus præsectis, ad regem Alfifamque conversus, Jam, ait, ad eamdem mensuram redegi, quam assecuti sunt, cum moreretur; partes autem præsectæ, quas teneo, postmodum accreverunt.

AUCTORE P. B.

108 Alfifa, gnara quam opinio sanctitatis Regis sibi esset periculosa, præsectas capillorum E particulas igne explorari jussit; Sanctum habituram, si vim ejus respuerent: neque enim novum aut ad miraculum quidquam, si terræ, longo quamvis tempore, infossi crines non corrumpantur; quippe observatum sæpius, etiam in iis, qui sepulcro diutius detenti fuissent, quam Vir iste. Thuribulo igitur, igne thureque consecratis impleto, injecta segmenta, exeso thure incorrupta in omnium conspectu regi proceribusque omnibus antistes exhibuit. Alfifæ igni non consecrato idem experiri postulanti Finar silentium injunxit, multisque eam et acerbis verbis objurgavit, Facta tunc miraculo fides, Olafusque ab ipso rege, publico judicio Sanctus pronuntiatus (*ineptum hoc est, si aliud significet, quam quod publico antistitis ac populi judicio rex se quoque assentiri palam testatus sit;*) corpusque ædi S. Clementis illatum (*forte ex cœmeterio,*) supra altare exaltatum; loculus bysso obductus, perizomate holoserico: mox multifaria miracula in testimonium sanctitatis edita.

et quidem prorsus incorruptum.

109 *Hujus quoque elevationis meminit, ut initio diximus, Theodricus Nidrosiensis in Historia de regibus Norvegicis citata jam sæpius, cap.* XX *ubi sic habet:* Quomodo vero mox omnipotens F Deus merita martyris sui Olavi declaraverit, cæcis visum reddendo, et multa commoda ægris mortalibus impendendo; et qualiter episcopus Grimkel, qui fuit filius fratris Sigwardi (*aliis Sigurdi*) episcopi, quem Olavus, filius Tryggya, secum adduxerat de Anglia, post annum et quinque dies beatum corpus e terra levaverit, et in loco decenter ornato reposuerit, in Nidrosiensi metropoli, quo statim, peracta pugna, transvectum fuerat; quia hæc omnia a nonnullis memoriæ tradita sunt, nos notis immorari superfluum duximus. *Et vero ne tantæ rei memoria Norvegis olim posset excidere, anniversario exinde festo, et quidem cum pervigilio solenni, celebrata fuit Nidrosiæ, ut vide apud Torfæum part.* III, *lib.* X, *cap.* XXIV, *et alibi; ubi appellatur* S. Olavi festum posterius; *primum enim agitur hoc dies* 29 *Julii; illud vero die, qua facta est elevatio, secunda vel tertia Augusti. Secunda, inquam, vel tertia: nam diei secundæ Augusti hæc solennitas affigitur loco citato, uti et part.* IV, *lib.* VI, *cap.* IX; *at part.* IV, *lib.*

Hujus elevationis memoria solennis et anniversaria

AUCTORE P. B.

lib. V, *cap.* IV incidere *dicitur* in tertium diem Augusti: *et utrolibet die intelligi potest peracta elevatio.*

Plura miracula in eadem elevatione facta:

110 *Textui, quem numero penultimo dedimus; hæc subdit Torfœus:* Memorant, in loco, ubi primum cadaver sepultum, perennis aquæ fontem exstitisse, morbis expellendis salubrem, sanatorum frequentia, magna deinceps cura observatum. Ibi ædicula (capellam vocant) primo exstructa, altareque, ubi monumentum Regis statutum; quo loco, tempore scriptoris nostri templum Christo sacrum stetit (*ab Olavo Pacifico erectum, ut vide paragrapho seq. num.* 116)... Tradit insuper, fama vulgatum, fanum Olavi suo tempore constitisse, ubi domus illa solitaria, in quam illatum corpus unicam noctem remansit: (*hoc Magnum inchoasse, Haraldum perfecisse* § *seq. num.* 114 *dicemus.*) Portam quoque Olafi appellatam, ubi reliquiæ ejus de nave exportatæ; suo quidem tempore in medio urbis. Capilli, unguiumque præsecandorum curam (utrumque enim, tamquam vivum, crevisse) episcopum gessisse. His testimonium perhibent carmina duorum poetarum, qui hæc ipsa coram inspexerunt, vetustate sua auctoritatem omni exceptione majo-
B rem sibi vindicantia: primum familiaris ejus Siguati, qui capillos crevisse affirmat; secundum Thorarini Lostungæ, eo invictæ fidei, quod odæ, quæ Glelogn dicitur, honori Sueni, Alfifæ filii, dicatæ hæc inseruerit; ubi præter crinium, unguiumque incrementum, ipse, qui præsens apud Suenum [fuerat,] campanas sponte sonare, sponte candelas super altari accendi, gregem (ut interpretatur auctor) immensum claudorum, cæcorumque, aut aliter ægrotantium, jam tum recepta valetudine integram inde discessisse perhibet.

Olavo, maxime cum Sancti filius Norvegiæ rex factus,

111 *Dum hæc per universum regnum fama circumfert, novis identidem prodigiis et crescens et confirmata, mirum est, quantum omnium animos affecerit, eorum præsertim, qui de Rege, jam sua etiam opinione sanctissimo, pessime se nuper meritos agnoscebant. Itaque tam atroci flagitio satis eluendo nullas sibi lacrymas profuturas credunt, nisi illatam injuriam, qua saltem jam possint, parte, compensent. Quare quod ereptum* Olavo *per se dolent imperium, Magno, ejus filio, apud Russos superstiti, quantumvis undecimum duntaxat ageret ætatis annum, restituere per se sine mora decernunt: ut quod non solum æquitas fieri postularet, sed et facile fieri tempora sinerent:*
C *Suenonis enim Alvinæque tyrannidem jam ferebat nemo, nemo non execrabatur. Sic anno circiter* 1035 (*de quo tamen disputantem adisis Torfœum Hist. Norveg. part.* III, *lib.* III, *cap.* XVI) *reductus per eos e Russia per Sueciam cum numeroso exercitu atque Astride noverca Magnus, tanto satraparum vulgique studio exceptus est; ut Sueno, destitutum se videns, in Daniam ultro diffugerit.*

Patris reliquias pretiosa theca decoravit, anno circiter 1035.

112 Et Magno quidem, *ut habet ibidem Torfœus*, filio ejus in regnum reducto, regiaque dignitate sublimato, prima cura, operumque principalium initium erat in exornandis paternis reliquiis. Sarcophagum igitur ad corporis modum, capuli similitudine, auro, argento, gemmisque exornatum fieri constituit, anteridis in formam superne pectinatum, postica parte laminis connexum, antica sera pensili clausum, columellis sustentum. Ei corpus Regis illatum, multa statim miracula edidisse, etiam poetæ Siguati testimonio, tunc temporis Magni regis satellitis, qui multos, qui illuc cæci accessissent, recepto visu

Julii Tomus VII.

inde recessisse, carmine cecinit. Hoc illud est D
celeberrimum S. Olafi scrinium, per quod longo tempore jurabatur, etiam legum jussu, idque in rebus gravissimis: nam et si rex aliquis eligendus esset, nullo ex regali stemmate existente, ad hoc ipsum scrinium proceres, optimum electuros, jurare tenebantur. Mox per universam Norvegiam festum memoriæ sancti Olafi *etc., ut supra* § 1, *num.* 2. *Hujus porro jurisjurandi exempla dat aliqua per decursum Historiæ, ut part.* III, *lib.* IV, *cap.* V, *et alib. Lipsanothecæ vero curam præcipuam ab episcopo ad hunc regem transiisse, docet eadem ibidem historia cap.* XIII, *cum de Nidrosia disserens, subdit:* Ibi Magnus a primo in regnum reditu solus S. Olavi reliquias custodivit, clavemque reservabat; semelque quotannis, aperto sarcophago, ipse capillos tondebat, unguesque secabat, frequenti semper prodigiorum proventu. *Hæc ad annum* 1046 *referuntur.*

quam ipse et successor quotannis aperiebant ad capillos et ungues Sancti resecandos.

113 *Curam hanc deinde Magnus cum Norvegiæ regno in Haraldum transtulit, fratrem* S. Olavi *uterinum; qui post cladem Stikladensem elapsus in Russiam, indeque in Orientem profectus, incredibilia gessisse dicitur, donec divitiis oneratus, in patriam ad regem nepotem rediit, eique anno*
circiter 1047 *morienti successit. Idem ergo ille pietatis officium ab eo tempore quotannis obivit usque ad expeditionem Anglicanam annumque sibi fatalem, Christi* 1066 *quo Historia Norvegica part.* III, *lib.* V, *cap.* XVII *hæc memorat:* Haraldi autem classis universa, copiæque Solundis apparuere, Ipse, paratis omnibus, antequam Nidrosia solveret, scrinium S. Olafi accessit, aperuitque; præsectisque capillis et unguibus, iterum clausit, clavemque in fluvium Nidam projecit; nec postea apertum perhibetur usque ad tempora Magni, regis Haconis filii et archiepiscopi Jonis, teste Hrockinskinna (*sic appellat codicem Islandicum, de quo videsis ejus prolegomena Historiæ præfixa,*) quæ hoc addit (*non sine errore tamen, ut patebit* § *seq. num.* 118.) *Nam quæ postea ex Undalino narrabimus, hujus codicis auctore posteriora sunt.* Quo vero fine Haraldus claves projecerit, *inquit ibidem de suo Torfœus,* nemini constat: Corruptionem sensisse credi posset; ni post tot deinceps annos incorruptum deprehensum esset. Nam an aliud identidem unguentis delibutum substitutum fuerit, haud immerito dubitatur. *Quibus verbis Undalinum, ut infra videbimus, carpit; nimis tamen indulgenter, utpote gregalem suum.* Certe cum hæc Haraldus faceret, lapsi sunt a F
cæde S. Olafi anni triginta sex, Kringlæ (*codex est Islandicus*) triginta quinque.

§ XI. Ejusdem corporis translationes variæ, asserta incorruptio, status modernus, aliaque ad reliquias pertinentia.

Gemina corporis translatio ante annum 1066,

S*acrum hoc depositum ex ecclesia S. Clementis in alias deinde atque alias translatum fuisse, ex Torfœi Historia docemur; ut cum part.* III, *lib.* V, *cap.* XIX *dicitur:* Magnus rex (*Norvegiæ simul ac Daniæ, Sancti filius, de quo egimus hactenus, cognomento* Bonus et Potens) templum S. Olafo (*Nidrosiæ*) exstrui curaverat, ubi corpus ejus una nocte reservatum est: non tamen perfecit. Quod deerat Haraldus (*Sancti frater cognomento* Strenuus, *aliis* Durus, Imperiosus, Pulcricomus) supplevit... Excitabat quoque (*idem Ha-*

16 *raldus*)

A *raldus*) a fundamento templum B. Virginis, prope locum, ubi corpus Fratris primam hiemem in arena sepultum quiescebat, magnæ molis ædem, tanta firmitate calce coagmentatam, ut confringi vix posset, cum archiepiscopus Eystenus (*post annos centum*) eam destrueret. Quoad basilica ista (*B. Virginis*) perfecta esset, reliquiæ S. Olafi in templo ei dicato conversabantur. *Hic duplex ergo translatio corporis asseritur tempore Haraldi facta; prior ex basilica S. Clementis, ubi ante fuerat, ad ecclesiam* S. Olavi, *a Magno cœptam, absolutam ab Haraldo; posterior ex hac* S. Olavi *ecclesia ad basilicam B. Virginis, ab eodem Haraldo* (*uti etiam notat Theodricus Nidrosiensis cap.* XXIX) *aut eo saltem regnante, ædificatam: nam ipsius Haraldi tantam aut religionem, aut munificentiam vix credet, qui ea legerit, quæ de illo vix annis quatuordecim post ejus obitum Adamus Bremensis Hist. eccles. lib.* III, *cap.* XVIII *et seq. scripsit in hæc verba:*

regnante Haraldo, Sancti fratre; qui pessime audiit.

115 Rex Haroldus crudelitate sua omnes tyrannorum furores excessit: multæ enim per illum ecclesiæ virum dirutæ; multi Christiani ab illo per supplicia sunt necati. Erat autem vir potens et clarus victoriis; qui prius in Græcia et
B Scythiæ regionibus multa contra barbaros prælia exercuit. Itaque multis imperans nationibus, propter avaritiam suam et crudelitatem omnibus erat invisus. Serviebat etiam maleficis artibus, non attendens miser, quod Sanctissimus Germanus ejus talia monstra eradicavit a regno, certans usque ad sanguinem pro amplectenda Christianitatis norma; cujus egregia merita testantur hæc miracula, quæ quotidie fiunt ad sepulcrum Regis in civitate Throndempnis. Videbat hæc ille derelictus a Deo; nihilque compunctus oblationes quoque ac thesauros, qui summa fidelium devotione ad tumulum Fratris sunt collati, ipse Haroldus unca manu corradens, militibus dispersit, *etc. Diluere hæc quidem conatus est loco supra citato Torfæus; sed argumentis, ut vocant, fere negativis; tum ita, ut vix usquam alibi magis genuinum se prodat Martini Lutheri discipulum. Nos rem nostram agamus.*

Sub Haraldi successore ac filio alia translatio, et annua supplicatio miraculis ornata;

116 *Alia ejusdem Thesauri translatio exhibetur Hist. Norveg. part.* III, *lib.* VI, *cap.* XII; *ubi ab Olavo Quieto seu Pacifico, Haraldi jam dicti filio et in regnum successore, dicitur præter cetera pietatis opera* Nidarosiæ basilica saxea ædificata, collocataque supra sepulcrum, quo S. Olafus
C conditus erat; ita ut altare ipsi conditorio superstrueretur. Hanc cathedralem ædem Absolon Petræus appellat, primumque lapidem ab ipso rege stratum memorat. Eo statim scrinium ejus translatum, altarique superimpositum: secuta miraculorum multa series. Anno sequente, cum idem festum recurreret, vespera nimirum pervigilii ejus, magna frequentia populi, cæcus visum recuperavit. Crastino autem, quo dies memoriæ ejus festus celebrabatur, cum scrinium sanctæque reliquiæ pro more templo efferrentur, inque cœmeterio collocarentur, qui longo tempore mutus erat, loquendi facultatem usumque recuperavit. Inde Deo et S. Olafo fluente vena laudes celebratæ. Mulier etiam longum iter e Suecia profecta, annos quatuordecim (codici Flateyensi octodecim) cæca in templum introducta, satis oculata, visu inter sacra Missæ recepto, educta, publica supplicatione Deo facta. Hujus quoque regis tempore accidit, cum per plateas scrinium illud sacrum portaretur, ut insolita gravitate portantibus immobile repente fieret: effracta platea, infantis necati reliquias monstravit, quibus scrinium incubuit: quibus ablatis, idem, qui antea, portabilis scrinio genius rediit.

AUCTORE P. B.

quorum tamen aliqua diu posterius facta narrantur.

117 *Eumdem regem, eamdemque basilicam designat Theodricus Nidrosiensis cap.* XXIX, *cum ait:* Iste construxit basilicam in honorem Sanctæ Trinitatis in Nidrosiensi metropoli, ubi nunc (*aliquonto post medium seculi duodecimi*) requiescit corpus beati Olavi martyris; sicut et prius pater ejus Haraldus ecclesiam beatæ Mariæ semper Virginis in eadem civitate construxerat, ut hactenus cernitur. *Ceterum miracula, quæ istic anno sequente facta narrantur, præter ultimum, de quo me alibi non memini legere, multo serius accidisse tradunt Acta nostra Mss. cap.* II, *num.* 12, *et Breviarium Nidrosiense apud ipsum Torfæum part.* III, *lib.* III, *cap.* XII, *pag.* 213; nempe anno, quo beati martyris Olavi basilica novo principatus (*id est archiepiscopatus*) et pallii vestitur honore; *qui est, juxta Undalinum part.* I, *lib.* II, *cap.* XIX, *pag.* 8; *annus Christi* 1152.

Magnus rex Sancti corpus incorruptum comperit an. 1098.

118 *Singulare prorsus est, quod apud Camdenum in Britanniæ descriptione legitur pag.* 841, *ubi vetustum* Chronicum regum Manniæ, *insulæ Hiberniam inter et Britanniam qua Scotos attingit, sitæ profert; in eo enim ad annum Christi* E
1098 *sic habetur:* Eodem anno Magnus, rex Norwegi, filius Olavi, filii Haraldi Harfagre (*id est,* Pulcricomi) volens explorare incorruptionem S. Olavi regis et martyris, præcepit, ut ejus mausolæum aperiretur. Episcopo autem et clero resistente, ipse rex audacter incessit, et vi regia aperiri scrinium fecit. Cumque et oculis vidisset, et manibus attrectasset incorruptum corpus, subito timor magnus irruit in eum, et cum magna festinatione discessit. Sequente nocte Olavus rex et martyr ei per visum apparuit dicens: Elige tu, inquam, unum e duobus; vel vitam cum regno infra triginta dies amittere; vel a Norwegia discedere, et eam amplius numquam videre. Expergefactus rex a somno, vocavit ad se principes et majores natu, et exposuit eis visionem. Illi autem conterriti, hoc consilium dederunt ei, ut cum omni festinatione de Norwegia exiret. Ille sine mora coadunari fecit classem centum sexaginta navium, et ad Orcadas insulas transfretat, quas sibi statim subjugavit, et transitum faciens per universas insulas, easque sibi subjiciens, pervenit usque ad Manniam... Videns autem insulam pulcherrimam, placuit in oculis ejus, eamque sibi habitationem elegit, quæ usque hodie ex F
ejus nomine nuncupatur, *etc. Vides, apertam hic fuisse lipsanothecam sub Magno Nudipede, non Haconis, sed Olavi Pacifici filio; neque adeo primum tempore Joni archiepiscopi, ut supra narrabat Hrokinskinna; nam is anno demum* 1152 *ex episcopo Stafangrensi primus Nidrosiæ archiepiscopus, teste Undalino supra, creatus est.*

Basilica metropolitana Nidrosiæ elegantissima.

119 *Nescio, quo referri debeant initia basilicæ illius metropolitanæ in eadem urbe Nidrosiensi, quæ tum* S. Olavi *titulo, tum operis elegantia singulari ad nostra usque tempora, tametsi reliquiæ ejus tantum aliquæ supersint, supra modum ac fidem celebratur. Undalinus enim ejus primordia altius repetit apud Torfæum part.* I, *lib.* II, *cap.* XIX, *pag.* 80, *cum eamdem illam vult esse,* cujus fundamenta Haraldus Strenuus, Norwegiæ rex et S. Olafi frater, primus in arenoso illo colle, ubi fratris Olafi corpus primum sepultum fuerat, jaci curavit, ejusque postea filius rex Olafus, cognomento Quietus seu Tranquillus, una cum archiepiscopo Eysteno quadamtenus perfecit,

Christoque

AUCTORE P. B.

Christoque dicavit; sanctique Olafi loculum altari imposuit. *At errat homo non semel: nam* I. *Non aliam sive in illo colle, sive prope illum, ecclesiam condidisse scitur Haraldus, præter illam, quam Deiparæ consecratam diximus;* 2 *Hujus autem non solum fundamenta jecit, sed eam prorsus absolvit;* 3. *Alia est hæc ab illa, quam ædificavit ejus filius Olafus; uti testatur Theodricus, qui, supra num.* 117, *utramque simul exsistentem vidit;* 4. *Turpis parachronismus est, Undalino præsertim, hoc est Norvego et inter viros patriæ suæ ac sectæ eruditos numerato, cum Olafi Pacifici regnum conjungit cum Eysteni archiepiscopatu, quæ tamen inter se distant annis propemodum octoginta. Recte igitur assertis hisce subdit ibidem Torfæus:* Hæc falsa sunt.

ab Olavo confecta seculo XII,

120 *At enim an verum videri poterit, quod ipse mox addit:* Longe enim post Olafum vixit Eystenus ille, qui basilicam, cujus hodie aliqua pars exstat, ædificavit, destructo illo, quod Haraldus rex excitavit, templo? *Haud equidem crediderim: neque enim illo loco condita fuit basilica illa metropolitica, quem occupabat ecclesia Deiparæ Haraldina; sed illo eodem, quo constructa fuerat alia ab Olavo, Haraldi filio, id quod ex ipsis Torfæo et Undalino colligimus: nam hic loco citato, ille part.* III, *lib.* III, *cap.* XI *ex antiquis monumentis docent, magnificæ illius ædis metropolitanæ* altiorem aram supra locum, ubi monumentum Regis erat, *constitutum fuisse;* ibi quoque altare in veteri illa æde (*cujus locum occupabat hæc nova*) stetisse. *Atqui hoc non quadrat veteri ecclesiæ Haraldinæ; sed Olavianæ, juxta ipsum iterum Torfæum supra num.* 116: *hujus ergo, non illius locum occupavit metropolitana, quam dicimus: adeoque siqua destructa fuit, ut novo ædificio locum daret, Olaviana fuit. Quamquam neque veri admodum simile sit, destructum fuisse funditus opus regium, quod seculo nondum uno stetisset. Forte ea tantum demolitus est Eystenus, quæ novæ formæ, quam volebat inducere, minus apta videbantur. Sic cœptum opus ab Olavo Pacifico dici poterit, quod Eystenus consummaverit. Ut ut est, cum Eysteno fabrica illa vel unice vel præcipue tribuatur, dicere de illa usque in hunc locum distulimus: sedit enim Eystenus ille, quem Theodricus in Historiæ suæ dedicatione appellat,* dominum et patrem suum Augustinum Nidrosiensem archiepiscopum, *sedit, inquam, juxta Undalinum supra, ab anno Christi* 1161 *usque ad* 1184.

B

C

majori parte deflagravit, postquam a Lutheranis occupata esset,

121 *Subsistebat etiamnum illa anno* 1550, *quo Cosmographiam suam Carolo V Imp. inscribebat Munsterus, quandoquidem lib.* IV, *in Norvegia, de Nidrosia scribens, ita pronuntiat:* Exstat hodie ecclesia cathedralis, argumentum veteris felicitatis; cui magnitudine, et labori (laborati *opinor*) lapidis artificio par opus non est sub orbe Christiano. Crepido circum altare corrupta fuit incendio, sed reparata anno 1530: in quam quidem crepidinem reparandam impensa imputantur ad septem millia aureorum. Atque a tantilla parte æstimatio præstantiæ fiat templi totius. Hoc autem tempore (*inquit supra Undalinus, qui scribebat sub finem seculi* XVI) maxima ejus pars, excepta tantum sacra cella seu choro, prostrata et diruta jacet, *et quidem, ut idem testatur inferius, ictu fulminis, quo bis ante levius contacta, tandem tertio deflagravit, post Munsteri, ut apparet, tempora, diuque adeo postquam a Lutheranis occupata jam esset ac profanata. Partem, quæ superest, ejusdem sectæ antistiti et canonicis viginti quatuor cessisse, tradit Davitius in descriptione Europæ tom.* III, *pag.* 687. *Qui de ejus forma ac materia plusculum desiderat, adeat Undalinum loco assignato; ubi etiam subjicit sequentia:*

D

122 Et prout cathedralis hæc basilica structuræ elegantia, omnique operis magnificentia eminebat, ita etiam reliquis ornamentis, ceteris præstabat: ditissimum enim habuit sacrarium, libris, calicibus, patellis, vestibus sacerdotalibus, hierothecis, atque aliis ejus generis rebus ac ecclesiæ utensilibus refertissimum... Est et hæc basilica, pro hujus regni facultate, ingentibus reditibus magnisque possessionibus ditissima... Illud vero dolendum.,. quod sub initium reformatæ religionis (*ita sectam suam nuncupat, minister ipse Lutheranus*) templis ac monasteriis, quidquid auri, argenti, aliorumque cimeliorum.. ibidem reperiebatur, detrahere minime contenti, ornatas et elegantes structuras... dejecerunt ac destruxerunt,,., sacrasque ædes,... detestabile Christianoque homine indignum latrocinium exercendo, omni ornatu prorsus denudarunt... Hoc modo Otto Stigius pulcherrimam Thrandensis basilicæ bibliothecam.,. ibidem in cœmeterio cremari curavit... Eadem tempestate argenteus, quo S. Olavi corpus condebatur, loculus, duabus.. ligneis arcis (*quibus includebatur loculus argenteus*) omni auro argentoque ac pretiosissimis gemmis (quarum una reliquis præstabat, quam archiepiscopus Eiricus Valkenoorp butyri viginti tonnarum dodecadibus emerat..,.) denudatis, ablatus est; ut et ingens crux argentea, a tribus in pompa viris ante S. Olafi tumbam (*ad quam in supplicatione circumferendam sexaginta bajulos requiri, superius dixerat*) portari solita, ... cum reliquis hujus basilicæ cimeliis aureis pariter et argenteis, exedræ et triclinio exempta;... quorum haud exiguam partem ingens quoddam navigium in Daniam transvecturum, ante Agdanesiam undis absorptum, numquam postea comparuit: cum paulo ante bona ejusdem pecuniæ portio, magna nave in Daniam transportanda, Batavis piratis in prædam cessisset; quod contigit anno Christi 1541.

et per sacrilegium detestandum expilata;

E

123 *Hic hæresi cognatus furor; hæc latrocinia; hoc, ipsis cum pudore fatentibus, sceleratissimæ direptionis emolumentum fuit. Vellem tamen, ut idem auctor, cum talia dissimulare ausus non est, etiam addidisset, quid gregales ejus sacrilegi, loculum sacrum auferentes, de incluso Sancti corpore statuerint. Videntur id certe illæsum utcumque asservasse, ligneis forsan, quas ornamentis spoliaverant, arcis illis binis inclusum, donec, ut idem inferius narrat,* bellorum tempestate inter Danos (*quorum erat Norvegia*) Suecosque sæviente, hi, cum Thrandiam armis obtinuissent (*anno juxta Calvisium Christi* 1564,) hoc idem corpus in sepulcreto quodam humo mandari curarunt; quod Friderico Daniæ rege exercitum huc mittente, pulsisque hostibus, et Thrandia (*paucis postquam capta fuisset mensibus*) recuperata, e nostratibus (*Danis aut Norvegis*) quibusdam locum indicantibus, effossum est, et summo cum honore et magnificentia in cathedrali basilica in cenotaphio reconditum; cujus exequias universi hic ecclesiastici ordinis viri, nobiles, cum militum tribunis, copiis omnibus, et omni reliqua turba, quanta pro hujus oppidi (*jam pridem a veteri amplitudine statuque dejecti*) facultate fieri poterat, reverentia cohonostantes, prosequebantur. *Nimirum hoc regiæ dignitati datum, non sanctitati.*

corpore tamen Sancti honeste utcumque servato;

F

124

A

et quidem incorrupto:

124 *Sed enim incommoda novatoribus accidebat corporis Regis Romano-catholici nota vulgo et jactata passim ab orthodoxis incorruptio; argumentum utique veræ ejus religionis ac sanctimoniæ præter alia luculentum. Multi, quos allocutum se dicit Undalinus, siccum illud jam quidem, sed integrum tamen inspexerant; atque inter alios, qui forte Catholici erant, Jonam quemdam, Agdarum nomophylacem, et anno* 1575, *ætatis autem* 63, *vita functum, qui orthodoxus olim fuerat et ecclesiæ Thrandensis diaconus, at postea ad Lutheranos defecerat, apud quos integerrimæ vitæ laudem adeptus est. Retulit is Undalino,* se vidisse aridum et siccum illud corpus..,, idque grandi et procera fuisse statura, omni ex parte integrum, rubra barba, nasoque parum concidente et ariditate constricto, in quo letalia ejus vulnera visebantur, ligni instar durum et siccum... Nihil *vero* impedire statuit, quominus id verum ejus corpus haberi possit. Nihilominus cum miraretur, quod supra quingentos et quinquaginta annos... omnino corruptum et vermibus consumptum non esset, conclusit, aut a Pontificiis balsamo conditum (cujus tamen nullam notam, nec humoris vestigium exhibuit) aut miraculose conservatum.

B

Vides, ne illum quidem, qui veram religionem ejurare potuerat, hujus tamen prodigii evidentiam, tametsi vellet maxime, ex animo prorsus evadere potuisse? Nam balsamo conditum fuisse qui poterat credere, si nullam balsami notam, nec ullum humoris vestigium curiose inspicienti corpus exhibebat?

quale fuit, cum ab anno tandem 1678 terra est obrutum.

125 *Idem tamen, si Undalino credimus hæretico, tandem* sibi persuasit, monachos falsa venditantes, in primi putridi Regis corporis locum aliud balsamo conditum et siccatum clanculum substituisse; talique deinceps modo putrescenti recens semper substituendo, vulgati miraculi speciem conservatam ostentasse. *At hoc ne ipse quidem Undalinus suadere sibi potuit: subdit enim:* Quod tamen si factum esset, famam numquam vulgasse, res mira videri possit. *Vah miseros! Ut se torquent, cum veritati fidem nec dare volunt, nec possunt, obstrepente conscientia, denegare! Quid vero malignius, quid fingi stultius potest, quam quod sibi Jonas ille persuaserit? Monachi aliud corpus substituerunt. Atqui in monachorum potestate numquam fuit* S. Olavi *sepulcrum; soli primum episcopi, tum reges, deinde rursus episcopi loculi clavim servarunt.*

C

Aliud corpus substituerunt. Quando, obsecro? Ante Magni Boni et Haraldi Strenui tempora; an post illa? Si primum; cur fraudem non deprehendit vel Sancti filius vel frater? Si secundum: ergo fateris, idem corpus absque ulla fraude per annos 35 *incorruptum fuisse ac vegetum. Quidni ergo etiam diutius? Aliud substituerunt. O stolidos igitur Danos illos Norvegosque Lutheranos, qui corpus illud, quod nescirent latronis esset aut mendici an Regis, tanta reverentia* (*supra num.* 123) *prosecuti sunt! Sed quid hisce næniis sigillatim confutandis immoremur, quas ne ipsi quidem heterodoxi aut sibi satis aut gregalibus probari posse censuerunt? Quid ergo? Miraculum fassi tandem sunt? Noluerunt. Negarunt ergo? Non poterant. Quid igitur? Obturarunt. Nam, teste ibidem Undalino,* Anno 1568 Georgius Lycke, eques auratus, regio jussu huc (*Nidrosiam*) profectus, S. Olafi bustum humo impleri jussit. *Non potui, cum hoc legerem, non illius meminisse, quod habet S. Joannes cap.* XII: Cogitaverunt autem principes sacerdotum, ut Lazarum interficerent; quia multi propter eum abibant ex Judæis, et credebant in Jesum. *Hactenus de corpore.*

AUCTORE P. B.

Reliquiæ ejus aliæ.

126 *Sunt alibi tamen et aliæ ejusdem Sancti reliquiæ majori in honore servata: nam, teste Benzelio in annotationibus ad Vastovii Vitem Aquiloniam pag.* 23, Cassidem et calcaria Olavi, Nidrosiensis olim ecclesiæ anathemata, Ericus XIV, rex Suethiæ, urbe occupata anno 1564, Stockholmiam attulit; illicque in sacello ecclesiæ primariæ B. Nicolao dedicatæ hodieque asservantur. *Parisiis quoque ad S. Victoris, sacellum est* S. Olavi, *ubi Martyris hujus indusium in veneratione habetur; ut ad diem* 29 *Julii notatur in Kalendario, quod spirituale vocant, Parisino anni* 1697 *et sequentium. Rotomagum insuper devenisse exuviarum ejus aliquid, ait Franciscus Pommeyus in Historia archiepiscoporum Rotomagensium, ubi de Roberto I, cap.* II, *num.* 8, *pag.* 245; *quamquam nec asserti testem, nec translationis tempus aut modum, nec reliquiæ ipsæ quales sint, vel unde decerptæ, significet. Fuerunt aliæ præterea quædam apud Nidrosienses olim in ecclesia cathedrali; ut Sancti bipennis et vexillum, de quibus agit Theodricus cap.* XXIV; *item hasta, de qua Torfæus part.* IV, *lib.* IV, *cap.* XXVI, *quæ quo nunc evaserint, nescimus.*

E

Cur huic commentario subjiciamus Actorum epitomen Ms.

127 *Atque hæc sunt, quæ ad* S. Olavi *historiam illustrandam conferre maxime judicavimus; quæ si quibusdam longiora videbuntur, aut minoris in rebus quibusdam fidei, quod ex monumentis quidem Catholicis, sed Catholico fere hactenus orbi ignotis, et quidem per interpretem heterodoxum, promanaverint, iis gratum, opinor, accidet, si Actorum qualemcumque epitomen Ms. ex Catholico cœnobii Bodecensis archivo promissam repræsentaverimus; et eo quidem gratius, quod ex hoc præsertim fonte derivata videntur compendia, quæ in antiquis Breviariis, et Aquilonia Vite recitantur. Huic tamen, quia miracula non admodum multa continet, cum Adami Bremensis lib.* III, *cap.* XIX, *aliorumque passim testimonio plurima fuerint ac pene quotidiana, appendicem subjiciemus nonnullorum, quæ alibi consignata occurrere.*

ACTA BREVIA

AUCTORE ANONYMO, EX PASSIONALI PERGAMENO MS. CŒNOBII BODECENSIS.

F

CAPUT I

Sancti conversio; labores ejus apostolici non minus quam regii; martyrium.

Prædicatur Norvegis Evangelium:

Regnante illustrissimo rege Olavo apud Norwegiam, quæ est terra prægrandis, versus Aquilonem locata, a meridie Daciam habens, eamdem ingressi sunt terram pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona. Hactenus sacrilegis idolorum mancipatæ ritibus et superstitiosis erroribus delusæ nationes illæ, veri Dei fidem et cultum audierant quidem *a*, sed multi suscipere contempserant: sicut enim loca Aquiloni

Ex MSS. loni proxima inhabitabant, ita familiarius eas possederat, et tenaciori glacie infidelitatis astrinxerat Aquilo ille, a quo panditur omne malum super universam faciem terræ, et a cujus facie ollam succensam vidit Jeremias, et qui in Isaia jactanter profert : Super astra cœli exaltabo solium meum ; sedebo in monte testamenti ; in lateribus Aquilonis. Ceterum magnus Dominus et laudabilis nimis, qui de lateribus Aquilonis ædificavit civitatem suam, austri placido flamine Aquilonis dissipavit duritiam, et gentium efferarum obstinatos ac feroces animos calore fidei tandem emollivit. Audierunt auditum a Domino, et legatos ad illas gentes misit præcones verbi sui, qui veritatem, quæ est in Christo Jesu, partibus illis prædicarent, culturam everterent idolorum, credentibus vitam indeficientem et gaudia æterna promitterent, incredulos et rebelles futuri judicii et perennis supplicii metu deterrerent.

[…]t baptizatur Rothomagi S. Olavus, b 2 Huic tunc, ut diximus, provinciæ præerat rex Olavus; qui licet gentilis *b*, natura tamen benignus erat, et ad honesta quæque sequenda quadam mentis ingenuitate promptissimus. Hic, evangelicæ veritatis sinceritate in Anglia comperta, fidem toto admisit pectore, et ad Baptismi B gratiam in urbe Rothomagi devota animi alacritate convolavit. Purificatus igitur lavacro salutari, repente mutatus est in alium virum; et juxta quod Apostolus ait, consepultus Christo post Baptismum in mortem, oblitus quæ retro sunt, in anteriora se extendens, in novitate vitæ, susceptæ religionis perfectissimus observator, ambulabat. Sordebat ei omnis vana delectatio, et terreni regni gloria præ dulcedine cœlesti vilescebat : in regali fastigio constitutus, spiritu pauper erat; et terrenis negotiis implicatus, nihilominus meditabatur cœlestia: quidquid divina lex prohibet, vehementer abhorrebat; quidquid præcipit, ardentissimo complectebatur affectu.

[…]idem et apostolus subdit suis, 3 Nec propria salute contentus, populos, quibus, divina dispensante providentia, præstitutus erat, ad fidem vigilanti convertere nitebatur instantia; et novo rerum ordine rex, apostoli vice fungens, ipse dux verbi, Christi gratiam passim omnibus prædicabat; nonnullos etiam prædicationis gratia, quæ diffusa erat in labiis ejus, a nefandis dæmonum cultibus ad agnitionem et reverentiam sui Creatoris reduxit; nonnullos ad seculi contemptum et amorem supernæ C patriæ mirabilis ejus devotio et vita continentissima medullitus inflammavit. Cujus enim obstinationem, cujus duritiam insignissimi Regis sermo dulcis et sapientia plenus spirituali non frangeret? Cujus torporem vel desidiam conversatio singularis illius non excitaret?

[…]dam ejus pietati adversantium, 4 Veruntamen in medio nationis pravæ et perversæ positus, licet multos converteret, quamplurimos tamen habebat adversarios fortes et potentes; in quibus majorem locum sibi vendicabat voluntas, quam pietas vel ratio; animi præceps impetus, quam amor veritatis. Hi nobilissimi Christi Martyris prædicationi et operibus sanctis, totis nisibus obviabant, et vias Domini rectas evertere conabantur. Justus autem, ut leo confidens, absque terrore erat; et juxta exemplum beati Job, non expavescebat ad multitudinem nimiam, nec despectio propinquorum terrebat eum, nec adversantium minis vel insidiis averti poterat a prædicationis constantia.

5 Jesu bone! Quantos labores, quantas persecutiones sustinuit, antequam populum incredulum, et sibi contradicentem a sua posset D perversitate deflectere? Datum siquidem erat *ethnicos plurimos convertens,* illi, non solum ut Christum crederet, sed etiam ut pro illo pateretur; nec solum temporalis regni diadema pro Christo paratus erat deponere; sed etiam martyrii per coronam ad perennium gloriam gaudiorum pertingere enixius desiderabat. O quam devotæ charitatis flagrantia; quantus fidei fervor excellentissimi Christi Martyris pectus accenderat! Qui in medio gentium indomitarum constitutus (quibus, juxta Salomonem, confidentibus in stultitia sua minus erat tutum occurrere quam ursæ sævienti raptis catulis) non cessabat tamen salutare fidei verbum, quod abhorrebant, publice et privatim quantiscumque posset ingerere. Plurimum profecit in brevi, et innumerabilem Domino multitudinem acquisivit: confluebant ad Baptisma certatim populi, et numerus credentium augebatur in dies : effringebantur statuæ ; succidebantur luci; evertebantur delubra; ordinabantur sacerdotes, et fabricabantur ecclesiæ; offerebant donaria populi cum devotione et alacritate; erubescebant idolorum cultores; confundebantur qui confidebant in sculptili, et in multis illius regionis partibus, infidelium depressa multitudine, mutire non audens omnis iniquitas, oppilabat os suum. E

6 Exultabat Rex plus quam credi potest, laborum suorum gratissimos fructus jam in præsenti *et leges condens vere Christianas.* percipiens: non cessabat autem indefessus Evangelii prædicator nunc obstinatos convincere, nunc instruere rudes, nunc in fide teneros confirmare : nihil regii fastus, nihil tyrannidis in suos exercebat subditos; imo omnibus exempla præbebat magnæ humilitatis et mansuetudinis. In futurum etiam provinciis, quibus præerat, providens, ne nobiliores quique et potentiores per potentiam humiliores opprimerent, leges divinas et humanas multa plenas sapientia et mira compositas discretione scripsit et promulgavit; in quibus suum cuique conditioni jus assignavit. In illis etiam, quantum liceret prælatis in subjectos, et quantam subjecti reverentiam exhiberent erga prælatos, certis limitibus discrevit. Ibi modestissimus et æquissimus arbiter sapienter considerans, plerumque reges potestate sibi concessa superbe abuti in subditos, legum rigore regalem coercuit et refrænavit licentiam. In illis legibus claret, quam devotus erga Deum, quam benignus erga proximum Rex gloriosus exstiterit.

7 Explicari verbis non potest, quanta beneficia F populis illis Rex sæpe nominatus contulerit; *Tandem ab adversariis in Russiam fugere cogitur;* quantum profuit, dum præfuit, et in promulgatione legum, et in sustentatione pauperum, et assiduitate prædicationis, et exemplo suæ sanctissimæ conversationis *c*. Sed e converso perpes- *c* sus est ab eis tribulationes multas et malas; donec illorum multitudini resistere non valens, secessit in Russiam, opportunum ratus cedere tempori, donec voluntati suæ ac proposito tempus idoneum Dominus conferre dignaretur. Nemini veniat in mentem, fortissimum et constantissimum Christi Athletam, ut est infirmitatis humanæ, cessisse perterritum metu passionis, qui sæpenumero passioni se sponte objecerat, sicut rei exitus et illustre martyrium ipsius declaravit; utilitati aliorum, opportuniori se reservavit tempori, quando fructus uberiores exhibere Domino, et talentum sibi commissum multiplici resignare posset cum usura.

8 Clarissimus igitur Christi Martyr ingressus Russiam, et a Jarzellano * ejusdem provinciæ rege ** lege Jarislavo*

A *unde reditus ad martyrium viam sternit,*

rege magnifico gloriose susceptus, et in honore amplissimo, quamdiu ibi morari voluit, habitus est. Ibi non parvo tempore demoratus, honestæ vitæ formam, et suæ religionis, caritatis, benignitatis et patientiæ celebre monumentum incolis reliquit. Denique decoctus igne persecutionis et exilii, acceptabilis inventus et idoneus, qui majora certamina posset sustinere, divino inspiratus instinctu, per Sueciæ fines ad propria remeavit. Ibi collata sibi a Domino abundantiore gratia, a multis cum magno susceptus desiderio, gratiosus et optabilis bonis, verendus atque terribilis apparuit sanæ doctrinæ adversariis. Indutus igitur lorica fidei, et accinctus gladio spiritus, quod est verbum Dei, per infamiam et bonam famam, per gloriam et ignobilitatem, per arma justitiæ a dextris, et a sinistris orator egregius fidei verbum constanter ubique in via disseminabat; paratus pro Christo pati quaslibet persecutiones, objiciebat se sponte periculis, martyrium, si Deo placuisset, suscipere non recusans.

cujus palmam a subditis seditiosis B

9 Et quoniam dignus est operarius mercede sua, tandem Domino placuit Agonistam suum de carcere carnis educere, ut plenissimam et superabundantem laborum suorum reciperet mercedem, et Regem rex videret in decore suo. Erat quædam pars illius terræ, in qua modo sanctissimum corpus ejus requiescit, cujus incolæ *d*, indurati et pertinaces in malitia sua, veritatis, et ideo Regis, hostes erant inexorabiles: in hanc venit provinciam Christi Martyr, forte Dei gratiam populis incredulis prædicaturus: quo comperto, veritatis hostes convocaverunt consilium iniquitatis; convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus: erat namque ejus salutifera prædicatio ipsis et eorum operibus valde contraria. Unde quidam ex eis, cuidam * Kanuti, ejus adversarii, muneribus corrupti, quidam vero solius malitiæ instinctu, sed et novam religionem, paternis scilicet legibus contrariam, suscipere recusantes, ordinato exercitu in loco, qui nunc Sticlastadt appellatur, ignorantem et a sua gente aliquantulum distantem, bello excipiunt: sed illustrissimus Martyr, qui totus suspensus in cœlestia, per martyrii coronam illuc pervenire intimis desiderabat præcordiis, a facie multitudinis non timuit: imminet illi bellum quod amator pacis suscepit, pro justitia et æquitate pugnaturus. Exercitu itaque, quantum in brevi potuit, congregato, obviat inimicis.

* *f.* cujusdam.

C *statim obtinuit, invitatus ante a Christo.*

10 Porro Dominus, qui Martyri suo mercedem, pro quo tot agones pertulerat, reddere, et gloriam suam, quam diutius et avidius sitierat, jam revelare decreverat, ut gloriosius eum coronaret, iniquorum jaculis gloriosum Martyrem occumbere permisit. Occubuit autem quarto Kalendas Augusti, feria quarta, millesimo et vicesimo octavo anno *e* ab Incarnatione Domini, pro fidei defensione ab inimicis fidei crudeliter interemptus, feliciter de castris ad æterna Regis palatia, de bello migrans ad pacem, quæ exsuperat omnem sensum, ad laudem et gloriam Christi. Amen. Nocte igitur præcedente diem, qua Martyr inclytus passus est, apparuit illi Dominus Jesus, verbis consolatoriis illum demulcens: Accede, inquit, ad me, Dilecte mi, ut laborum tuorum fructus dulcissimos carpas, in sempiterna lætitia nostro fruens consortio. Qua visione admodum confortatus, passioni se lætus obtulit, jam divinitus sperans scalam, quam in somnis nuper ad cœlos erectam viderat *f*, per quam ad dulcedinem, quam gustaverat, feliciter erat ascensurus. EX MSS.

ANNOTATA.

a *Nempe sub Olavo Tryggonis filio, Norvegiæ rege; cujus maximas laudes ex eo petunt Norvegi, quod religionem ipsis Christianam annuntiari curaverit. Vide ejus elogium et vindicias adversus Adamum Bremensem, Saxonem Grammaticum aliosque, apud Torfæum Hist. Norveg. part.* II, *lib.* X, *cap.* LI.

b Gentilis *non erat amplius, cum regnum obtinuit; sed tamen paulo ante fuerat.*

c *Hinc de illo Saxo Grammaticus lib.* X, Ab eodem quoque, *inquit,* pauperibus protectio, pupillis tutela, sacerdotali ordini veneratio, detrimentorum violentia lacessitis subsidia præbebantur. Præterea ex gremio ejus, veluti quodam munificentiæ fonte, complura alia virtutum spectacula manaverunt. Hæc hactenus; quia publico cultu consecrata pietas privatæ laudis egena non est.

d *Thrandenses designat auctor.*

e *Imo anno* 1030, *ut* § 9, *num.* 101 *dictum.*

f *De visione scalæ dixi ibidem, num.* 97. E

CAPUT II

Miracula mortem ejus consecuta.

Cœco visus, elinguibus loquela reddita:

Evoluto itaque passionis illius tempore, cum corpus ejus regales lavissent ministri, projecta est ante ostium aqua, mixta sanguine, qui de vulneribus Beatissimi fluxerat. Transiens itaque ante ostium quidam cæcus, casu prolapsus est in locum, qui adhuc aqua infecta sanguine madebat; cumque digitos madefactos eadem aqua ad oculos suos reduxisset, illico, detersa caligine, lumen pristinum recepit. Qui certius explorans miraculum, se per beati martyris Olavi meritum visum recepisse, cognoscit. Unde cum ipso omnes audientes miraculum, divinam pietatem et Martyris meritum dignis extulere præconiis *a*.

Pueri cujusdam, falso impetiti crimine (ut sæpe fert justus crimen impii] lingua abscissa est. Hic fama miraculorum, quæ per sancti Olavi merita fieri frequenter audierat, excitatus, ad memoriam Martyris venit; Sanctum multis efflagitat lacrymis, altis exorat gemitibus, ut loquendi officium, quod injuste perdiderat, suo restituat interventu. Factumque est, ut qui ad sepulchrum Sancti mœrens et elinguis venerat, ad sua cum gaudio libere loquens remeaverit *b*. F

Alter quidam a Slavis captus, abscissa lingua, forte elapsus est. Hic ad memoriam Martyris veniens, et ut linguæ suæ pristina redderetur sanitas, cum intima cordis contritione postulans, usum loquendi, quem amiserat, recepit, seque in ecclesia eadem perenni obsequio Martyris mancipavit.

contracta, cœci, mutus, debiles sanati.

12 Mulier quædam adeo deformiter contracta, ut pedes ejus clunibus adhærerent, ad sepulchrum Martyris allata est; ubi cum in lacrymis et obsecratione jugi perseverasset diutius, integræ sospitati reddita, extensis nervis, erectis tibiis, confortatis pedibus, et singulis membris officio suo et formæ redditis, hilaris et gaudens ad propria repedavit.

Anno igitur, quo beati martyris Olavi basilica novo

EX MSS.

novo principatus et pallii vestitur honore *c*. inter crebras populorum confluentias adsunt quidam tres debiles ex longinquo, varia corporum ægritudine laborantes: qui pariter ad ecclesiam beati Martyris venientes, ipsius obtentu sperabant, se ea die gratiam sospitatis potissimum impetrare: qua idem Martyr carnis jura pro Christo solvens, gaudium suscepit æternaliter permansurum: erat namque inter eos quidam cæcus, qui in ipsa Martyris vigilia visionis lætitia meruit consolari. Die vero sequenti, cum processionis officia solemniter agerentur, et in cimiterio feretrum more solito deponeretur, mutus quidam locutionis gratiam recepit, ejusque detenta lingua, officia *d* in laudem Salvatoris gaudens laxavit.

Mulier etiam quædam, a Suevorum *e* finibus longe profecta, ad limina sancti Martyris orationum causa decrevit proficisci; quæ licet in itinere tam cæcitatis, quam laboris pateretur incommoda, fide tamen robusta et spe confortata, iter complevit aggressum: quæ cum natali illius die gloriosam ingrederetur basilicam, et sacrosancta Missarum celebrarentur officia, visionis optatæ lætitiam, quam ab annis tredecim *f* amiserat, meruit recipere.

B

Non mutus.

13 Varingus *g* quidam in Ruscia servum emerat, bonæ indolis juvenem, sed mutum; qui dum nihil de seipso profiteri posset, cujus gentis esset ignorabatur: ars tamen, qua erat instructus, inter Varingos eum conversatum fuisse prodebat: nam arma, quibus illi soli utuntur, fabricare noverat. Hic cum ex venditione dominia diversa probasset, ad mercatorem quemdam postmodum devenit, qui ei pietatis intuitu jugum laxavit servile. Hic optata libertate potitus, in civitatem devenit, quæ Holingard *h* appellatur, et in domum cujusdam religiosæ matronæ hospitalitatis gratia susceptus, per dies aliquos mansit. Mulier autem in beati martyris Olavi honore existens sedula, ad singulas horas in ejus ecclesia orationibus incumbebat. Nocturni igitur temporis hora visus est a se videri beatus martyr Olavus, præcipiens sibi, ut præfatum secum puerum ad ecclesiam deducat: quod statim ad matutinales horas properans exequitur. Cumque in ecclesiam venirent, puer haud diu moratus, sopore resolvitur; et qui mulieri prius apparens, curandum ad ecclesiam adduci præcepit, vultu et habitu probatur postmodum, divina favente gratia, curationem puero apparens contulisse.

C

14 Erat in Hybernia quidam dux, Guthorinus *i* nomine, natione Noricus, scilicet beati Olavi nepos, vir genere præclarus, et armis potens. Hic cum rege Bibliniæ *k* Margado fœderatus, et quadam familiari societate convinctus erat. Contigit autem, ut ambo pariter in expeditione cum numerosa classe profecti, inde multis opibus locupletati reverterentur. Quodam die, dum spolia inter se divisuri convenissent, videns Rex prædam innumerabilem, amore cupiditatis cæcatus est; proponit duci, ut eligat unum e duobus quod velit: Aut, inquit, omnia cum navibus relinques spolia, aut a me bellum tibi illatum sustinebis. Inter has positus dux Guthorinus augustias, quid eligat, nesciebat: relinquere prædam cum navibus turpe sibi et indecorum nimis videbatur; bellum suscipere periculosum admodum erat: erat enim inter exercitus grandis distantia: rex enim quindecim naves habuisse dicitur; dux vero tantum quinque.

Victoria insignis

15 Dux itaque anxius Guthorinus biduanas petiit inducias; si forte tyrannum a nequitia excogitata posset deflectere: nam eodem die erat vigilia beati Olavi regis et martyris. Postquam vero animum barbari nullis potuit precibus emollire, elegit honeste mori, quam cum dedecore tanto et infamia sui generis, spolia sua tyranno cum navibus relinquere: sed, quia humanum deerat, divinum implorat auxilium, et beatum Olavum, ut sibi succurrat, deprecatur, promisitque, se in ecclesia Martyris crucem facturum argenteam, si se de manu regis perfidi liberaret. Quid multa? Ordinato exercitu, inimicis occurrit agminibus, et fortissime dimicans, ope Christi et gloriosi Martyris interventu totam barbarorum multitudinem prostravit. Inopinata autem potitus victoria, cum lætitia ac multis spoliis reversus, crucem fecit argenteam miræ magnitudinis, longe humani corporis molem excedentem *l* et posuit eam in ecclesia beati Martyris ad corpus ejus, in divini triumphi et inopinatæ victoriæ, quam per merita ejus obtinuerat, monumentum.

D *obtenta, invocato Sancto.*

Festum ejus violans duplici miraculo punitur.

16 Erat in Dacia præpositus *m* quidam, vir odibilis et pravus, et, ut de iniquo legitur judice, Deum nec homines reverens; hic ancillam habebat natam in provincia beati martyris Olavi *n*; et hæc erat erga venerationem Sancti devotissima. Præpositus autem ille, ut erat homo perversus et nequam et qui laudes bonorum ingenti depravaret studio, non credebat his, quæ de Martyre dicebantur; sed quidquid de miraculis ejus et gloria communis divulgabat assertio rumore, fictitium et ridiculum æstimabat. Contigit autem, ut passionis ejusdem Regis et Martyris annua reverteretur solemnitas, quam cum magna veneratione regionis illius homines celebrant. Vir ergo pessimus ad ostendendam malitiam suam inveniens tempus idoneum, pravitatem, quam pridem in corde tractaverat, in opere demonstravit: non solum enim noluit exhibere reverentiam Sancti natalitio; sed etiam ad contemptum illius, præfatæ mulieri, quam erga venerationem Martyris ceteris devotiorem compererat, præcipit, ut in ipso festivitatis die panes deferat, ad coquendum *o*. Illa, quia perversitatem hominis noverat, et se tormentis sciebat affligendam gravissimis, nisi obsecundaret illius scelerati imperio, licet invita, sacrilegis mandatis obtemperat; panes defert ad clibanum: læsa vehementer, crebris gemitibus Sanctum interpellans, testatur quoque, et juramento confirmat, se numquam deinceps delaturam honorem Martyri, nisi certis declararet indiciis in tanta necessitate virtutem suam. O recens, et ante tempus illud inauditum miraculum! Uno eodemque momento et homo nequissimus percutitur cæcitate *p*, et panes in clibano positi convertuntur in lapides. Adhuc ex illis lapidibus unus in miraculi testimonium et memoriam in beati basilica reservatur Martyris. Amen.

E

F

ANNOTATA

a *Hoc miraculum fere eodem modo describitur in Breviario Sleswicensi Lect.* 4; *at in Vita Ultrajectina variant quædam adjuncta; sicut et supra* § 10, *num.* 104.

b *Hoc et sequentia duo miracula iisdem verbis, sed paulo corruptius, leguntur in antiquo Breviario Nidrosiensi apud Torfæum part.* III, *lib.* III, *cap.* XII.

c *De tempore horum trium proxime sequentium miraculorum adi Commentarium* § 11, *num.* 116 *et seq.*

A d *Breviarium Nidrosiense habet :* Et diu detentæ linguæ officium in laudem *etc.*

e A Suevorum finibus. *Ita etiam Breviarium Nidrosiense. Superius tamen* § 11, *num.* 116 *dicebatur* e Suecia profecta. *Et sane cum Suecia multo minus distet Nidrosia, quam Suevia ; mulier vero hæc* longe profecta *dicatur ; Suevicam fuisse, non omnino incredibile est.*

f Tredecim *habet etiam Breviarium Nidros.; loco tamen supra citato legitur* quatuordecim *et* octodecim.

g *De* Waringis, *seu* Varingis *agit Cangius in Glossario; sed multo fusius in Observationibus ad Historiam Constantinopolitanam Ville-Harduini num.* 89; *docetque, hoc nomine vocatos fuisse Anglo-Danos, qui ex Anglia a Normannis expulsi, Byzantinorum imperatori se mancipaverint. Horum ducem fuisse Haraldum, Sancti fratrem, sub Michaele Paphlagone, tradit Torfæus part.* III, *lib.* IV, *cap.* X. *Sed quid illi ad Russos ? An ad eos etiam confugisse illorum aliqui dicentur ? Fallor, nisi hoc loco* Varingi *appellentur exteri apud Russos* Waregi *illi, qui principes suos, a Russis ad imperium anno circiter Christi* 862 *electos, secuti, ibi deinceps remansere. Erat vero* Wagria (*unde et* Vagri *et* Waregi *et forte etiam* Varingi *dicti*) famosissima quondam Wandalorum civitas et provincia, Lubecæ et ducatui Holsatiæ finitima, *inquit Baro Herbersteinius in rerum Moscoviticarum Commentariis, quos hic, si lubet, consule sub initia usque ad pag.* 5.

h Holingard, *rectius in Breviario Nidros., ubi hoc prodigium totidem verbis recitatur, legimus* Holmgarder; *quam cum juxta monumenta Islandica, in quibus sæpe recurrit, dicatur fuisse Russorum regia, suspicor, ab aliis* Novogardiam *appellari apud lacum Ilmen ; quandoquidem hæc totius olim Russiæ potentissima fuit. Certe* Holingardiam *apud geographos nusquam reperimus.*

i Guttornius *legitur in Brev. Nidros., quod narrat hoc etiam miraculum; Torfæus vero Hist. Norveg. part.* III, *lib.* V, *cap.* IV, *ubi idem refert ad annum circiter Christi* 1052, Guttormum *appellat ; aitque fuisse Haraldi Strenui ex sorore Gunnhilde nepotem, adeoque nepotem etiam* S. Olavi, *cujus eadem Gunnhildis soror erat uterina.*

k *Imo* Dubliniæ, *seu provinciæ illius, cujus caput erat* Dublinum, *urbs Hiberniæ celeberrima. Adi*
C *Torfæum loco citato: nam inde eos ambos in Britanniam navigasse ad spolia conquirenda tradit.*

l *Crux illa ad septem ulnas assurgebat ; et in ecclesia metropolitana Nidrosiæ deinde servata fuit ; ut vide apud eumdem ibidem Torfæum.*

m *Hoc miraculum est etiam in Breviario Sleswic., ubi etiam legitur* præpositus; *sed in Ms. Ultrajectino dicitur fuisse* miles quidam ; *et quidem* (*ut ineptam videas interpolationem*) in Dacia in villa, in qua corpus S. Olavi est sepultum.

n Provinciam B. Olavi *appellat, opinor, Thrandiam; ubi erant ejus reliquiæ longe lateque celebres miraculis ; nisi mavis intelligi totam Norvegiam.*

o *Apparet ergo, id in Dacia seu Dania licitum non fuisse illo die, adeoque diem illum etiam ibi, ut festum, quod aiunt, in populo institutum fuisse ; ut in Commentario observavimus.*

p *In sola Vita Ms. Ultrajectensi dicitur impius ille conversus, post duplex hoc miraculum, ad Sancti sepulcrum accessisse, ac promisisse* ei perpetuo servire, et vigiliam ejus in pane et aqua jejunare; statimque visum recepisse.

APPENDIX

MIRACULORUM S. OLAVI REGIS AC MARTYRIS.

Ex variis monumentis.

Sacerdos crudeliter mutilatus,

P*ræter miracula tum ex Vita Ms. Bodecensi modo, tum aliunde in Commentario prævio recensita, nonnulla commemorantur alia ; quæ, ne quid neglectum videri possit etiam in hac parte, subjungimus. In Breviario Nidrosiensi, apud Torfæum citatum descripto, inter ea, quæ cum Ms. Bodecensi habet communia, hæc insuper admiscentur :* Erant duo viri fratres ; et hi genere præclari, abundantes in seculo obtinuerunt divitias. Illis erat soror, secundum carnis superficiem pulcra ; sed, ut rei probavit exitus, ad pravorum detrectationes minus circumspecta. Hæc cum quodam sacerdote Anglico, qui in domo fratrum ejusdem mulieris manebat, devotam habens familiaritatem, honesto zelo multa ei contulerat beneficia. Accidit autem, ut de muliere illa sinistra suspicio oriretur. Sed, quia sermo malus E
mentem audientium faciliter solet inficere, propter assidua colloquia insonti sacerdoti culpa indicitur. Fratres autem ejus ad magnam familiaritatem, qua sacerdoti conjuncta fuerat, quasi de re certi, supra modum indignati sunt; et furore nimio succensi, dolorem suum dissimulando suppresserunt. Quadam vero die sacerdotem, nihil mali suspicantem, evocant; et assumpto quodam cliente suo, iniquitatis, quam conceperant, conscio, quasi cujusdam rei gerendæ [causa] secum abducunt : cumque remote et longe a domo sua in loca secretiora devenissent, arripientes presbyterum, nihil tale formidantem, frangunt ei tibias, abscindunt linguam a capite, oculos eruunt; denique, cum ille dolore anxius, linguæ residuum movens, balbutire videtur, invadentes eum, partem linguæ, quam reliquerant, forcipibus extrahentes, iterum abscindunt, et eodem semivivo relicto, in domo cujusdam pauperculæ mulieris ab ipsa susceptus defertur.

subito sanatur a S. Olavo apparente.

2 Porro ille tantam expertus crudelitatem hominum, de divina clementia non diffidit : ore tacens, devoto corde efficacius loquitur, quo infirmior, eo fortior et potens, ad gloriosum martyrem Olavum, de cujus meritis tam magna audierat, totis conversus præcordiis, illum sibi in F
tanta necessitate non deesse. Quo miserior, eo miserabilior, quo magis anxius, eo obnixius eum deposcit. Sic in oratione et gemitu et contritione cordis persistens, opem Martyris implorare non cessat; miser miseratione dignus. Postero tandem die soporis quiete resolvitur ; et, ecce apparuit ei sanctus Martyr, dicens, se esse Olavum, quem tam devote et obnixe invocaverat : deinde oculos ejus et tibias, et quæque loca saucia blanda manu pertractans, tandem ut ad linguam ejus manum suam misit, radices tanto extraxit conamine, ut nimio dolore coactus, clamorem maximum sacerdos emitteret. Illico post salutarem tactum Martyris tam graviter læso tanta divinæ pietatis ubertas affuit, ut nihil omnino passus videretur : lingua reddita, tibiæ sanatæ, oculi restituti, et loca, si quæ fuerant vulnera vel læsa, integerrimam recepere sospitatem. In argumentum tamen, quod oculi fuerint eruti, remansit in palpebris cicatrix candida. *Legitur hoc*

Ex variis [illegible]

hoc idem miraculum in Vita Ms. Ultrajectensi, sed aliis verbis; diciturque accidisse in Dacia; tum S. Olavus *non tantum tetigisse presbyteri vulnera, sed unguento etiam, quod in pyxide afferebat, unxisse, addita singulis unctionibus precatione congrua;* Dominus meus Jesus, qui claudis gressum præbuit, te sanet. In nomine ejus tibi dico, surge, et ambula *etc.*

Incendium [illegible] in Russia: [illegible]

3 In civitate quadam Russiæ, quæ Holmgarder appellatur, contigit, tale incendium subito devenisse, ut totius urbis vastatio videretur imminere : cujus habitatores nimirum * timore resoluti, ad quemdam sacerdotem Latinum, nomine Stephanum, qui in ecclesia beati Olavi ibidem ministrabat, catervatim confluunt, ut in tanta necessitate experiantur beati Martyris [opem,] et certis probent indiciis, quæ de ipso, fama referente, didicerant. Sacerdos autem haud segnis eorum favet voluntati; imaginem ejus arripit brachiis suis: ignibus opposuit. Sed nec ignis ulterius transgreditur, et pars relicta civitatis ab incendio liberatur. *Idem etiam narrat Ms. Ultrajectinum, subdens:* Propter hoc miraculum hæc civitas post hoc incepit sanctum Olavum martyrem in maxima devotione habere, cujus B festum est in die Sanctorum martyrum Felicis et Simplicii, Faustini et Beatricis. *De his hoc eodem die 29 Julii supra nos egimus. Pergit vero Breviarium Nidrosiense :*

Contigit in loco, qui Stiklastad dicitur, eo anno, quo beati martyris Olavi basilica novo principatus et pallii vestiretur honore, quod mulier quædam visum recipit, cujus pupilla ab alio infante in pueritia cultelli punctu violata est; et ex illius dolore uterque oculus ad cæcitatem gravatus est. Sed Martyris interventu, detersa cæcitate, pristinum lumen se recepisse gaudet.

Imperator [illegible], [illegible] S. Olavo, [illegible],

4 Apud regiam urbem Constantinopolim celebris est S. Olavi regis et martyris memoria, et in civitate eadem in honorem ejus ecclesia fabricata est. Accidit quadam tempestate, ut præfatæ urbis imperator, exercitu collecto, adversus quemdam paganorum regem præliaturus procederet : ordinata utrimque acie et studio militari disposita, bellum inivit. Invadunt Christianos acerrime barbari, et in primo congressu victores existunt. Occumbit pars maxima Græcorum, et Christiani exercitus robur elanguet. Restabat acies non grandis, quæ nihil aliud præstolabatur, quam mortem. Desolatus imperator, et fere C corde dissolutus, ad divinum se convertit auxilium, et beati martyris Olavi opere profusis pariter implorabat lacrymis, quem pro justitia pugnantibus frequenter adesse, fama referente, didicerant : vovent, se sub nomine Martyris, et in honorem sanctæ Mariæ Virginis, in urbe regia fabricaturos ecclesiam, si ejus interventu victores remearent. O præclarum et insigne miraculum! Apparet Martyr quibusdam de exercitu, et Christianam aciem signifer insignis præcedit. Horror invadit hostilem exercitum, et metu divino perculsi omnes vertuntur in fugam immanes barbari, quibus paulo ante multus et fortis resistere non valebat exercitus ; auxilio Martyris munita persequitur acies non grandis ; fit paganorum strages innumera, et multis onusti spoliis victores Christiani revertuntur.

[illegible] templum [illegible] nomine [illegible]

5 Imperator igitur Constantinopolim regressus, voti, quo se apud Deum et beatum Martyrem obligaverat, non immemor, in honorem Sanctæ Mariæ Virginis ecclesiam construxit : ad cujus opus fabricæ tam devota fuit et prompta populi victoris oblatio, quatenus perfecta eccle- D sia ingenti, et peractis omnibus, quæ ad ejus ornatum erant necessaria, adhuc de pecunia oblata multum superesset. Et quam in his et aliis multis beneficiorum insigniis omnium animus in beati Martyris obsequio devotus exstiterit, multarum pretiosarum, et inde missarum rerum splendore, hæc, in qua ipse requiescit, testatur ecclesia. *Utinam imperator, expresso nomine designatus vel hic esset, vel in Ms. Ultrajectino, in quo res eadem, sed aliis adumbrata coloribus exhibetur! Ibi enim* S. Olavus *ante aciem de cœlo sistitur,* tamquam rex coronatus, sedens super equum album, bene armatus, habens in manibus suis vexillum cum albo panno, et in uno latere habens crucem rubeam cum corona plicata tamquam de spinis cum omnibus armis Christi, et in alio latere arma sancti martyris Olavi; [qui] et dixit imperatori : Sequimini me in nomine Jesu Christi, et S. Olavi; et victoriam obtinebitis; quia vocatus adsum *etc. Verum huic Ms. passim aperte interpolato, vix est, ubi satis in rerum adjunctis fidas. Quid si miraculum hoc sub imperio Michaelis Paphlagonis militanti Haraldo,* S. Olavi *fratri, credamus accidisse? Certe id videtur dicendum; nisi vel bis eadem propemodum* E *omnia contigisse velis Constantinopoli, vel falsa de Haraldo narrari ab Islandis apud Torfœum part.* III, *lib.* IV, *cap.* X. *Imperasse autem putatur Paphlago ab anno Christi* 1034 *usque ad* 1041.

6 Contigit quodam tempore, civitatem, in qua Sanctus Martyr requiescit, vehementer accendi. Unde ad muniendam ipsam ecclesiam corpus Martyris pro muro ignibus opponunt. Accessit autem quidam satis temerarius; et scrinium Martyris cœpit verberare, minas inferendo, quod totum simul incendio relinquendum esset, nisi solitum monstraret beneficium, et ecclesiam cum domibus adhuc illæsis, suis orationibus custodiret. Ecclesia autem intacta permansit; sed vir ille nocte sequenti gravi oculorum dolore correptus, tandem in ecclesia sancti Martyris precibus salutem recepit. *Hoc in solo Breviario Nidrosiensi legimus; quemadmodum et aliud, quod inde subjicio.*

Repressum incendium; oculi sanati.

7 Rusticus quidam, vir simplex et innocens, a quibusdam potentibus provinciæ illius, in qua manebat, non justitia, sed odii causa, falso latrocinii crimine impetitur, et postposita discussione negans trahitur, et inimicorum præjudicio suspendio addicitur. Cumque anxius et miserabi- F lis in gente perversa nullum, cum oraret, justitiæ locum videret, de humano prorsus desperat auxilio. Unde ad Dei misericordiam toto se vertebat pectore; et beatum martyrem Olavum obnixius deprecatur, ut innocenti sibi apud Deum precibus pro justitia subveniat, qui nocentes multoties misericorditer a debita pœna suis precibus liberat. Quid plura? Ex adipe prodiit iniquitas eorum : absque mora transiit in effectum : suspendunt insontem suspendio ligni. Verum legis scrutator S. Olavus miseretur miserabili; affuit clamanti, pro innocentia justitiam postulanti. Continuo itaque ut a terra levatus est, quasi in visione visus est sibi sanctus martyr Olavus pedibus suis asserem supposuisse; cui innixus, per novem ferme horas illæsus permansit; donec uxor sua et filii a quodam nobili reverterentur, impetrata licentia ut corpus deponerent et sepulturæ commendarent.

Innocens suspensus, ope S. Olavi implorata,

8 Cumque [laborarent,] ut eum sustollerent, filius ejus ascendit in arborem, cui suspensus

servatur incolumis.

A adhærebat, quæ ex quodam promontorio alte fixa manebat, cujus summitatem cum prædictus juvenis serpendo attingeret, vibrato ictu, ligamen, quo sustentabatur, præcidit. Quod dum fieret, corpus miserabile in tale præcipitium tendit, ut magis membratim crederetur comminui, quam etiam viventi salus posse sperari. Sed nec casus asperitas, nec eminentia scopuli poterat inferre gravamen, cui pro justitia Martyris meritum præstitit juvamen. Qui statim quasi resolutus sopore, resedit, visionem velut somnium recolens. Cum autem, discedente algore, vigor membris accresceret, et resumpto spiritu paulatim convalesceret; et ad Sancti Martyris limina propere tendit, et rem penes se gestam, et multorum testimonio approbatam, ad laudem Dei, ex ordine, ejus loci archiepiscopo et fratribus (*canonicis Nidrosiensibus*) exposuit. *Hactenus laudatum Breviarium, in illo fragmento, quod solum videre nobis licuit apud Torfæum; ait vero hic etiam, eadem omnia in codice Flateyensi* tamquam ex professo *enumerari; nec pauca deinde adjici, quæ Sanctus tum vivus, tum de-*B *functus ediderit. En generis utriusque specimina quædam, quæ quidem fidem aliquam mereri videntur.*

Equus subito sanatus: aqua in cerevisiam, hydromeli, vinum mutata,

9 *Cum Sanctus exercitum Stiklastadas duceret, ut supra dictum in Commentario* § 9, *num.* 96, eo ipso die equum, cui Rex insidebat, distracto crure, inutilem factum memorat (*codex ille;*) cumque singuli suos certatim offerrent, neminem admisisse; testatum, aut se pedibus incessurum aut eodem vectore usurum: obligato deinde pede, in amœna pabula, dum cibo se refecissent, immissum, finito prandio, integrum recepisse. Eodemque die sitienti sibi allatam aquam, sed ab episcopo benedictionis formula prius consecratam, repulisse, negantem, cerevisiam se poposcisse; iterumque relatam pariter aversatum, cum multum saperet; tertio tandem obtestatum, cum cerevisiam hydromelique illo die (quippe jejunio destinato) recusaverit, haudquaquam vino se indulturum. Tum vero episcopum, agnito miraculo, dono divinitus dato frui eum imperasse, atque ita salubri se haustu recreasse. *Ita Torfæus parte* III, *lib.* III, *cap.* V, *qui tamen hæc pro fabulis habet, cum sint multo credibiliora, quam quod ex eodem codice refert ibidem lib.* III, *cap.* XII *de Sigurdo a lamia quadam Trollorum* (*gigantes et magos intellige, juxta part.* I, *lib.* III,
C *cap.* II) *generis diris devoto, et a* S. Olavo *per incisam manui crucem restituto. Porro inter viventis miracula numerari etiam possunt prædictiones ejus variæ, quas eventus ostendit, a prophetico spiritu dictatas fuisse. Harum exempla dat Toefæus part.* III, *pag.* 173, 175, 181, 189.

restituta elingui loquela;

10 *Idem quoque loco proxime citato inter defuncti prodigia ex eodem codice hæc refert:* Eysteni Ingiique regum Norvegorum temporibus, qui patri Haraldo Gillio anno 1036 (*imo* 1136, *ut infra accuratius notatur lib.* IX, *cap.* V *et* VI) occiso cum fratre tertio Sigurdo Broncho (non tamen omnes simul) in regnum successerunt, quidam, nomine Haldor in Vandalos incidens, lingua per partem gulæ proximam perfossam extracta atque imis radicibus excisa privatus; voto Olafo nuncupato, elinguis imposterum sermonis usum, ut antea, recepit: ei deinde, quoad vixit, in æde sacra ministerium præstitit. Meminit hujus miraculi Snorrius Sturlæus. *Mihi sane idem videtur, quod paulo ante Torfæus ex Breviario Nidrosiensi dederat; uti et nos ex Ms. Bodecensi cap.* II, *num.* 11; *licet ibi Slavi, hic Vandali* (*nam hi sæpe confusi reperiuntur apud auctores Septemtrionales, ut patet ex Historiæ Norveg. part.* III, *lib.* IV, *cap.* VII) *linguam evellisse dicantur. Quæ vero indidem subdit, nova sunt.* EX VARIIS.

alia quædam beneficia.

11 Mulierem præterea Nidarosiæ habitantem, quæ epilepsia singulis mensibus laborans, novum, eumque juvenem, maritum morbum celabat, postquam eum (*S. Olavum*) una cum B. Virgine invocavit, adque pervigilium candelam obtulisset, jejuniaque a sacerdote injuncta recte peregisset, ab ista peste liberasse traditur.

Rupem quoque in Thelemarchia, cum cives de ædificanda ei lapidea æde consultassent, nec saxa decenti mollitie exstarent, cum primum latomus lapidicinam explorasset, sponte ruptam laudatus codex memorat; inde templum negotio extructum.

Puerum etiam in provincia Nidarosiæ proxima per biduum errore abreptum, post nuncupata sibi vota, in eo loco, ubi diu frustra quæsitus est, apparuisse.

Virum quoque, qui se malo dæmoni mancipaverat, cum ad templum sibi dicatum ceremoniis interfuisset, ad veram pœnitentiam convertisse. Atque hæc sunt, *inquit Torfæus,* quæ codex Flateyensis multis memorat, in compendium relata. E

Sancti balteo sanata subito vulnera.

12 *Alia sunt ejus mirabilia, in Historia Norvegica loco non uno sparsa; unde ea præsertim seligo, quæ minus displicent: ut quæ referuntur imprimis part.* III, *lib.* IV, *cap.* VII *ex Morkinskinna, qui codex est vetustus Islandicus, sed hic illic interpolatus, ut in Præfatione Historiæ memoratæ dicitur. De hoc ita Torfæus:* Tradit enim idem liber, dum Magnus (*Sancti filius et Norvegiæ Daniæque rex*) in occursum Vandalorum (*Daniam infestantium anno Christi circiter* 1046) exercitum duceret, Ordulfum (*Saxoniæ ducem, qui Ulfhildem,* S. Olavi *filiam, Magni sororem, duxerat*) e bello (*quodam*) domum redeuntem, sauciumque... in palatio cum aulicis potasse, uxore Ulfhilde a latere assidente; cum derepente vir quidam, pileum Danicum gerens, ingressus, parumque in pavimento consistens, iterum exiens omnibus fuerit conspectus: interrogatam a duce Ulfhildem, num virum novisset, respondisse, ex mystace Patrem suum [videri:] Magnum forte, fratrem suum, auxilio indigere. Ducem vero pollicitum, se cum copiis omnibus, quas bello reduxerat, succursurum, mox edixisse tribunis militum, ut cohortes quisque suas educerent. Illam F vero interfatam postulasse, ut vulnera sibi obligari pateretur; debilem nimium [futurum,] ni Deus, Paterque suus sanaret. Inde balteo Patris sui (*S. Olavi*) admoto, statim dolorem evanuisse. Ducem deinde raptim in occursum Magni profectum, *etc.*

Apparet filio et victoriam spondet.

13 *Narratur ibi deinde Magni de Vandalis numero longe superioribus victoria, a* S. Olavo, *tum ipsi, tum rustico cuidam apparente, promissa, et indiciis asserta cœlestibus; sed quia res ibi longius deducitur, placet eam brevius ex Theodrici Nidrosiensis Historiæ cap.* XXIV *describere.* Wandali, *inquit...,* tunc... incredibili multitudine advecti sunt in Daciam, operientes faciem terræ more locustarum. Quod cernens Magnus rex, animo consternatus est: nam neque tempus habuit exercitum (*majorem*) congregandi, nec tutum putabat cum paucis contra tantam multitudinem dimicare; et intolerabile videbatur, vastari regionem in præsentia sui. In hac igitur angustia mentis posito regi fertur nocte subsequente

EX VARIIS. quente apparuisse beatum Olavum, patrem ejus, et ei monuisse, eum in Deo spem ponere; facile ei esse dare victoriam non minus in paucis, quam in pluribus: oportere eum crastino die ad bellum procedere; Dei miseratione victoriam non defuturam. Hac ergo visione confortatus rex Magnus, in Crastinum viriliter processit ad prælium, subsequens vexillum, quod Patris ejus fuerat; tenens manu bipennem ejusdem, quæ ibi confracta est, et modo servatur in Nidrosiensi ecclesia. Major * itaque ruit in hostem: plurimos prostravit, ceteros turpiter, Deo auxiliante, in fugam vertit. Hoc prælium gestum est in loco, qui dicitur Luirscogs Heithr, *in Jutia. Vide Torfœum loco citato, et Grammaticum Saxonem sub finem libri decimi, aliosque.*

14 *Cum diu Haraldus, sancti Regis ac Martyris frater, in imperio Constantinopolitano meruisset, gravi tandem crimine accusatus, in carcerem cum duobus famulis conjicitur; tum vero, ut ex suis monumentis narrat Torfœus part.* III, *lib.* IV, *cap.* XI, fertur, cum per plateas eo duceretur, frater ejus S. Olafus ei apparuisse, liberationisque spem fecisse. Verum eadem nocte vidua quædam opulenta, duobus comita famulis, scalis

B ad suprema (*carceris altissimi, sed superne aperti*) progressa, fune ad ima demisso, singulos pœnalibus claustris exemisse; idque monitore S. Olafo, quam [dicitur] agrotantem prius sanasse, tum vero per quietem sostri loco, ut periclitanti fratri subveniret, repoposcisse, locumque carceris indicasse. *Tum aliquanto inferius additur:* In illa platea (*Constantinopoli scilicet*) qua sanctus Olafus Haraldo apparuit, cum in carcerem duceretur, in honorem ejus sacellum exstructum est, quod auctorum horum temporibus floruit, mansitque in eum diem carceri ab Haraldo deinceps nomen. *Hæc mira quidem, sed minus tamen fabulosa videntur, quam quæ de carcere Haraldi Constantinopolitano, ac mirabili evasione vel Saxo Grammaticus, vel alii ibidem citati narrant.*

15 *Magnum quoque filium, qui prosperrimo victoriarum cursu spem jam de se maximam faciebat, a temporariis curis ad cœlestium contemplationem mortisque præparationem revocasse dicitur ibidem, cap.* XV: Vidit enim per quietem, D patrem S. Olafum, sibi adstantem, eligere jussisse secumne statim vadere, an regum potentissimus evadere, ætatemque ad senium prorogare mallet; hac tamen conditione, ut scelus committeret, cujus vel venia desperanda, vel difficulter impetranda videretur. Visus autem sibi Patri suo electionem detulisse; eum vero secum vadere jussisse. *Nec diu superfuisse, ibidem narratur: quamquam de ejus obitu non eadem aliorum sententia est; ut istic et sequenti præsertim capite legere licet; ubi et mirificis commendatam elogiis, imo et miraculis, ejus memoriam invenies. Norvegi defunctum volunt* 25 *Octobris, anno* 1047, *ætatis vigesimo tertio, regni Norvegici circiter duodecimo, Danici simul et Norvegici quinto. Adi Theodricum Nidros. cap.* XXVII.

16 *Miraculo, quod supra de Gutturmo retulimus, aliud in Kringla connectitur, teste Torfœo ibidem lib.* V, *cap.* IV, nec scio, *inquit*, an ad hæc tempora referendum. Tradit enim, contractum quemdam in Gallia, genibus pugnisque repentem, quod digiti in volam essent intorti, sub dio in via quadam dormientem, virum quemdam nobilem se accedentem somniasse, qui, quo tenderet quæsivit. Villam, quo ire destinavit, profitentem, monuit, ut templum, Olafo Londini sacrum, visitaret. Expergefactus, monitisque pariturus, Londinum petit; delatusque in pontem, ubi templum Olafi esset, sciscitatur. Responso accepto, complura ibi templa, nec, quibus singula consecrata essent, sibi constare; paulo post accessit eum vir quidam, quo pergeret, quærens. Ut Olafi templum peti cognovit, se ducem sequi jussit: nosse enim viam, quæ eo ferat. Transitoque ponte, plateaque templo contigua superata, cum ad portam pervenisset, ducem intrantem ægre secutus, cumque super limina se conjecisset, derepente sanus absque gravamine incessit; dux autem disparuit. *Mitto prodigia cetera, quod ex adjunctis fabulosis omnino vel conficta, vel certe incredibilia videantur; ut quod etiam refert Olaus Magnus Hist. Septemtrion. lib.* II, *cap.* XX *de gigantibus ab eo in statuas lapideas commutatis.*

contractum sanat Londini.

E

DE S. GUILIELMO EPISCOPO CONFESSORE

C

BRIOCI IN BRITANNIA ARMORICA

F

I. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sancti ætas, genus, episcopatus, persecutiones, canonizatio, cultus, Acta eorumque scriptor.

Anno 1237

Antistitem proferimus, rebus præclare gestis, certaminibus pro ecclesiastica libertate, ceterisque eminentibus virtutibus seculo XIII *tota Gallia tam celebrem, tot miraculis illustrem, ut paucis post obitum annis, in album Sanctorum solenniter relatus fuerit. Fuit is* S. Guilielmus (*aliis* Guillelmus *aut* Withelmus) *Briocensis in minori Britannia episcopus; de qua civitate cum jampridem actum fuerit ad* 1 *Maii, ejus Sancti occasione, a qua appellationem sortita fuit, non est quod ei pluribus describendæ hic immoremur. Id mirum est, Sancto tam illustri scriptorem non obtigisse qui præter virtutes et miracula, aliquali ordine Acta ejus disposuerit, ex quo nimirum erui potuisset, qua origine, aut quando natus, quando creatus episcopus, quo demum anno felicem animam exhalaverit; ut encomium te legere intelligas potius quam sanctissimæ vitæ historiam, testante ipsomet, se* non omnia, sed *solum* aliqua explanare, sermone quodam, licet rudi ac simplici, brevi tamen admodum et veraci, *ut ex sequentibus fiet manifestum.*

2 *Etenim de Sancti ætate nec verbo agit biographus,*

A *graphus, ut nisi successorem Philippum nominasset, tum vero Innocentium* IV *Pontificem, a quo Sanctorum honoribus donatus est, vix divinari posset, ad quod seculum revocare ipsum oporteret. Porro qui de solo felici ejus exitu subinde scripsere, rem potius involvunt quam elucident. Sammarthani in Gallia Christiana diserte signant annum* 1234, *eisque presse adhæret nuperus Historiæ Britannicæ scriptor Lobinæus tomo* I, *pag.* 217. *Contra vero Joannes Chenu, Claudius Robertus, d'Argentré aliique quos citat et sequitur Albertus le Grand, gloriosum ejus obitum unanimiter reducunt ad annum* 1237, *in eo inter se discordes quod episcopatus tempora aut restringant aut extendant. Audi laudatum Chenu, qui decessoris Silvestri morte anno* 1225 *innexa, sic pergit :* S. Guillelmus II dictus Pinchonius, rexit ecclesiam 14 annis : partem ecclesiæ cathedralis construxit, quam perfecisset, nisi invida mors eum abripuisset 29 Julii anno 1237.

quam earum adjuncta

aut tempus episcopatus etc.

3 *Melius initia episcopatus* S. Guilielmi *refert Robertus ad annum* 1220, *ut non solum* 14 *annos in dignitate, sed* 17 *circiter expleverit, saltem anno sedis* 17 *primum e vita migraverit; id quod*
B *recte adoptavit Albertus Le Grand, sic vitæ seriem instituens, ut natum velit Sanctum anno circiter* 1184; *ætatis* 22, *adeoque* 1206, *minores Ordines suscepisse, ad altiores successive promotum, ac demum, mortuo decessore Silvestro, qui sedecim dumtaxat mensibus sederat, ad cathedram evectum anno, ut diximus,* 1220. *His ita ordinatis, septemdecim pontificatus annos* S. Guilielmo *tribuit, finem ejus recte connectens cum anno* 1237. *Verum sui immemor turpiter labitur, dum ait* anno ætatis 59 *ad Superos evolasse, cujus vitæ initia superius revocaverat ad annum* 1184; *ut si consequenter loqui voluerit, non ultra* 53 *vitæ annos Sancto adscribere potuerit. At enim candide fatemur, nos reperire hactenus non potuisse, quo vere anno lucem aspexerit, unde determinatos vitæ annos liceret colligere : si vere* 59 *ætatis annum attigerit, toto sexennio citius, adeoque anno* 1178 *ortum dicere est.*

Nec de origine quidquam traditur:

4 *De Natalibus dubium ingerit Legendæ scriptor, dum in Prologo opus suum in septem capita dispescens, ait se* acturum primo de ipsius nobili origine, *quam tamen nec verbo unico attingit; nisi eam intelligat de nobilitate morali, ea nempe quam sola statuit atque unica virtus, seu de recta*
C *et pia educatione illustrium eo sensu parentum, quos de cetero constat nulla prorsus seculari nobilitate fuisse conspicuos, ut diserte tradunt omnes qui de ejus progenitoribus vel obiter locuti sunt. Parentum itaque sortem et conditionem supra mediocrem non fuisse, in confesso est : nomen patri Oliverius seu Olivarius Pinchon, vel ut alia Pichon* (*Picionem Latine format Castellanus*) *ex vico S. Albani diœcesis Briocensis : matrem autem dictam accepimus Joannam Fortin, ex vico æque ignobili diœcesis Macloviensis, ut adeo tota* S. Guilielmi *nobilitas, a solis heroicis virtutibus atque insigni sanctitate accersenda sit, qua in parte muneri suo prorsus non defuit Legendæ concinnator.*

pauca de exsilio.

5 *Ex ipso nimirum colligi omnino possunt dotes omnes virtutesque sancto Antistite dignissimæ, nempe* orationis gratia, ad divina reverentia, mira sapientia et scientia, et discreta prudentia, *tum præter* vitæ austeritatem, pietatem et humilitatem, fervida ejus, *imo incomparabilis* caritas, *tum in Deum, tum in proximum, puta in dilectissimum sibi gregem, ac pauperes potissimum, in quos non quotidianas solum statasque eleemosynas, sed* bladum *omne suum, dicamus horrea, et quidquid in domo sua habuit, largissime profudit. Adde pastoralem, imo plane paternam atque indefessam curam; in propugnandis ecclesiæ clerique juribus infractam fortitudinem, qua duci Petro, cognomento* Mauclerc, *intellige infensissimo cleri osori, in faciem restitit, seque non semel præsentissimo mortis periculo exposuit : quam quidem laboriosam ejus vitæ partem non satis diligenter exsequitur auctor, sed cujus defectum Albertus aliique abunde suppleverunt. Eo demum res rediit, ut in exsilium pulsus, ab ægro episcopo Pictaviensi benigne susceptus, ejus vices aliquamdiu indefesso zelo suppleverit.*

AUCTORE J. B. S.

6 *Ad suos postliminio redux, gloriosum vitæ cursum pari fine absolvit, tanta perfectissimæ sanctitatis fama post se relicta, ut ea Lugdunum continuo penetraverit, ubi per id tempus commorans Innocentius PP. IV, cognita miraculorum celebritate, vix toto post obitum decennio, Sanctorum catalogo eum adscribere non dubitaverit; expedito ad id insigni diplomate* 17 *Kalend. Maii, anno ejus* 4 *seu* 1247, *quod hic post Acta et Miracula integrum referemus, ubi id peculiariter notandum est, ipsum canonizationis diem* 15 *Aprilis solennem apud Briocenses perseverasse, bulla ipsa Canonizationis in tres lectiones distributa, præter natalem hoc die celebrari solitum cum solenni octava, cujus decursu variæ diversis diebus lectiones recitantur, ut sint numero duodecim, totam ferme Legendam complectentes, quæ et ad alias Britanniæ Armoricæ ecclesias extensæ sint, de quibus videndus Albertus, singulas ordine recensens. Porro hymnos Sancto proprios huc referre operæ pretium non duxi, neque recentiora Martyrologia, Usuardum Bruxellensem, Molanum aut alios, quorum omnium vices supplebit Saussayi elogium hujusmodi :* E

Obitus et canonizatio,

7 Ipso die in Briocensi diœcesi, depositio S. Guilielmi, ejusdem civitatis episcopi et confessoris. Hic virginalis vitæ studiosus, et in pauperes perpetuo egregia usus eleemosyna, tum maxime aliquanto ingravescente annona, non solum quidquid frumenti ipse habuit, sed aliunde mutuo accepit, egentibus ad vitæ sustentationem impertitus est. Orationi præterea et precibus ita deditus, ut præter divinum horarum Canonicarum officium, et alias pias precationes, totum etiam Psalmorum librum singulis diebus intima F animi pietate recitaret. Humilitate item et abstinentia mirabili fuit : zelo etiam pastorali et fortitudine præcellens. Sæpe siquidem pro ovium suarum corporali salute, irruentium in civitatem hostium gladiis cervices suas objecit. Ut damna et injurias a suis depelleret, sæpe dies noctesque in fletibus et lacrymis pervigil exegit; ut iram divini numinis, horum sceleribus offensi mitigaret. Exsilium etiam pro justitia Vir Dei perpessus est. Sed exstinctis divina ultione tyrannis, iterum ad suam diœcesim, condigno honore revocatus; ibi ultimum vitæ actum, multis aliis pietatis et sanctis operibus clarum, feliciter consummavit. Corpus ejus in cathedrali ecclesia sepultum, biennio post incorruptum repertum est, suavissimo fragrans odore : magnisque virtutum divinarum coruscationibus testatam fecit gloriosi spiritus beatitudinem. Quem ideo Innocentius PP. IV solenni judicio Sanctorum catologo colendum adscripsit.

Saussayi elogium.

8

AUCTORE J. B. S.

Quis scriptor

8 *Superest ut de Vitæ auctore pauca disquiramus. Eum Surius rotunde nominavit* Godefridum Calvum, Bituricensem archiepiscopum : *at frustra hic inter civitatis illius archiantistites quæsitus est hactenus. Neque vero dignitatem hujusmodi scriptor ipse sibi tribuere ausus est, candide professus* imperitiam *suam in verbis,* Licet autem in me non abundet scientia ; nec suppetat facundia *etc., quæ prorsus cadere non videntur in virum qui fuerit archiepiscopus sive Bituricensis sive alterius metropolis; verum, ut Claudius Robertus recte conjectasse videtur, in aliquem potius sancti ipsius Guilielmi obsequio deputatum, qui Bituricensis fortasse origine, in ecclesia Briocensi archidiaconi aut archipresbyteri munere functus fuerit. Nos viri nomen, nempe Godefridi seu Gaufredi, cognomento Calvi, retinendum censuimus, ab omni titulo aut gradu abstinentes. En modo Vitam ipsam, ut a Surio edita est, servatis ad marginem auctoris capitibus.*

VITA

Auctore Godefrido Calvo.

B

Ex Surio.

PROLOGUS

Auctoris exordium.

Scripturus Vitam beati antistitis Guilielmi, inhabitatorem ejus invoco Spiritum sanctum : ut qui ei virtutes largitus est, mihi ad narrandum eas sermonem tribuat, et de sua clementia vires præbeat, quas mea imperitia denegat. Licet autem in me non abundet scientia, nec suppetat facundia ad hujusmodi sancti Viri miranda opera, prout condecet, depromenda; inductus tamen tam devotione, qua ipsi Sancto ex pluribus beneficiis et suffragiis per eum receptis obligor, quam requisitione quorumdam virorum valde solennium, quibus obtemperare ex charitate compellor, ipsius gesta, non quidem omnia, quia non omnia didici, aut scire potui, sed aliqua, quæ partim in ejus domo et societate existens, oculata fide perspexi, partim a quibusdam viris fide dignis auditu percepi, ad Dei et sanctissimi Viri gloriam explanare conabor, sermone quodam licet rudi ac simplici, brevi tamen admodum et veraci. Ut autem quæ sequuntur,
C facilius se offerant inquirenti, septem infra positis capitulis sunt distincta. Agitur enim primo de ipsius nobili origine et sanctæ vitæ inchoatione. Secundo, de orationis gratia, et ejus ad divina reverentia. Tertio, de mira ipsius sapientia, et scientia, et discreta prudentia. Quarto, de ejus fervida charitate, vitæ austeritate et pietate. Quinto, de ipsius profunda et admiranda humilitate. Sexto, de ejus felici obitu et consummatione. Septimo de mirabili ejus canonizatione et translatione.

INCIPIT VITA

[illegible]

Sanctus Guilielmus a primævo juventutis suæ flore senile cor gerens, nulli voluptati animum dedit : sed sciens militiam esse vitam hominis super terram, in sanctitate et justitia coram Deo servire disposuit omnibus diebus vitæ suæ. Qui in carne ambulans, non secundum carnis desideria militavit, sed eam spiritui servire coegit. Quod in suo obitu cuidam confessori suo, cui cordis arcana, tamquam domestico, committebat, reseravit, dicens : Frater, age gratias pro me Deo, qui me usque hodie mundum a peccato carnis per suam gratiam custodivit. Verumtamen humani generis inimicus, qui et eo, quod a justo contemnitur, magis ad scandala provocatur, tamquam leo rugiens, quærens quem devoret, per mulierum astutias ipsum servum Dei corrumpere pluries attentavit. Cum enim idem adhuc juvenis, et in minori officio constitutus, in domo cujusdam divitis fuisset hospitatus, mulier quædam fornicationis spiritu stimulata, radios igneos in ipsum Dei virum procaciter vibrabat. Non enim solum Deo sanctitatis merito, sed etiam cunctis eum videntibus corporis elegantia, verborum facundia, et conversationis gratia placens erat. Postquam autem immundus spiritus cor illius mulierculæ fallaciter occupavit, donec conceptum in animo virus peccati effunderet, non quievit. Die vero cedente tenebris, ceteris dormientibus, captato noctis silentio, perrexit ad beati viri cubiculum dormientis, et ad latus ejus se projecit coluber tortuosus. Porro vir Dei ad tactum mulieris insolitum excitatus, non solum scelus abhorruit, verum etiam de lecto statim, quasi de medio ignis exiliens, a facie colubri se E abscondit : sicut patriarcha Joseph, qui fugit oblatam libidinem, pallio derelicto.

D

Impudicæ mulieres eum infestant.

2 Vere ergo beatus Guilielmus, qui inventus est sine macula; qui potuit transgredi, et non est trangressus; et facere mala, et non fecit. Alio quodam tempore, cum B. Guilielmus pontificali officio fungeretur, quædam nobilis mulier de territorio Briocensi, tam viri, quam amicorum auxilio viduata, super debitis et aliis negotiis in Episcopi curia plurimum vexabatur. Tandem quid ageret, nesciens, ex muliebri nequitia cogitavit, quod si posset amore polluto Pontificis gratiam obtinere, suos facilius adversarios superaret, et causam suam favore judicis fine prospero terminaret. Quadam igitur die deductum in partem Episcopum cœpit blandis sermonibus et plenis illecebris ad commiscendum secum in obscœno libidinis provocare. Sed vir Dei Spiritu sancto præmunitus, causam ejus et intentionem cordis sordidam intelligens, tale fertur mulieri dedisse responsum : O mulier infelix, cur pastorem tuum, pontificem, patrem et dominum, hujusmodi verbis seducere voluisti? Et excutiens manu tunicam lineam ante pectus, qua more pontificis utebatur, quasi de sinu cor- F dis ignem excluderet, cum indignationis indiciis hæc adjecit : Vide, misera, quia Dei Episcopus sum et sacerdos. Tunc increpationis viri Dei stimulis sauciata, pallio confusionis operuit vultum suum, et tacta dolore cordis intrinsecus, de domo protinus est egressa. Sic tamquam aurum in fornace probavit Dominus Sanctum suum, et sicut holocausti hostiam accepit eum merito castitatis.

Benignitas ejus in miseros, et pauperes.

3 Præter hæc castitatis insignia, aliud in ejus obitu virginitatis apparuit argumentum. Nam cum corpus ejus a ministris ecclesiæ lavandum digna cum reverentia tractaretur, illius membra inferiora non pudenda, sed quasi puerilia sunt inventa. Virginitatis ergo aureola decoratus, qui cum mulieribus non est coinquinatus, merito sequitur Agnum Dei. Non solum autem lumbos præcinxit fortitudine castitatis, verum etiam lucernas ardentes tenuit in manibus per opera charitatis. Ipse enim tamquam pater piissimus pauperes nutriebat, miserorum miserias relevabat,

A bat, et cetera pietatis opera misericorditer indigentibus exhibebat. Nec satis erat sibi, quod per bursarium pauperibus ministrabat : quinimmo de bursa, quam ad hoc portare consueverat, ipsemet indigentibus manum misericordiæ porrigebat. Tanto siquidem circa pauperes ardebat compassionis affectu, quod quando ciborum reliquiæ dabantur pauperibus congregatis, ipse per fenestram aliquam super dantes et accipientes intuitum dirigebat, ne quispiam eleemosynam defraudaret, neve pauper aliquis læderetur, vel expers muneris, remaneret. Si vero multitudini pauperum non sufficerent eroganda, defectum protinus suppleri faciebat.

Cap. ii. *Magna liberalitas in caritate annonæ.*

4 Tempore quodam caro, cum B. Guilielmus videret fame pauperes cruciari, totum bladum suum eis exposuit dispergendum. Sed cum inter tantos minime sufficeret, præsertim cum usque ad messem magnum adhuc temporis spatium superesset, precibus suis canonicorum bladum accepit mutuo, pauperibus erogandum. Vere beatus est iste Sanctus, qui post aurum non abiit, nec speravit in pecuniæ thesauris: sed sicut jucundus homo miseris miserans, sua Domino commodavit. Sic enim in villicatione sua fidelis B exstitit, quod omnibus fere necessitati pauperum distributis, unde testamentum faceret, nihil omnino superesset. Maluit enim in cœlo thesaurum sibi creditum collocare, ubi nec ærugo, nec tinea demolitur, nec fures effodiunt, nec furantur : quam in terra cum servo pigro Domini sui pecuniam occultare, aut alienis relinquere devorandam. Sic lucerna beati Guilielmi non solum luxit exterius ad Dei gloriam: verum etiam arsit interius in affectu, cujus ardor fuit in ipso tripliciter ordinatus, ad Deum scilicet, seipsum, et proximum. Nam in amore Dei totus, devotis precibus vacando, exardescebat cum propheta, dicente: Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis.

Quotidie legit Psalterium.

5 Quamvis enim cum Martha circa curam regiminis multis negotiis esset occupatus: illud tamen Mariæ necessarium, divinis sermonibus vacans et devotis orationibus, nullatenus omittebat. Præter enim horas Canonicas et alias orationes consuetas, diebus singulis Psalterium, quod sciebat cordetenus, lectitabat. Iterum quoad seipsum, arsit in eodem igniculus charitatis, de quo dicit Dominus: Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat? Ignis enim incinerat C et consumit. Deus autem noster ignis consumens est. Cujus ardor beati viri animam per humilitatem incineravit: corpus per fragilitatem attenuans, utraque pari fœdere Dei servitio mancipavit, sicut in Levitico scriptum est: Utramque partem consumpsit ignis. Beatus vero Guilielmus quanto major erat, eo magis humilis apparebat, et humilitatis opera faciebat. Nam aliquando ad sufflandum ignem pro calefaciendo cibo pauperum, caput suum dicitur inclinasse.

Cap. iii. *Summa caritas.*

6 Die quadam ad domum ejus, nuntius quidam venit, commodato postulans balnearium vas pro muliere paupere, in puerperio decubante. Nam pro hujusmodi piis operibus vascula talia reservabat. Cumque causam ejus itineris Episcopus didicisset, nec quisquam de suis famulis, præter capellanum, præsens esset, nec negavit ei, nec distulit quod petebat, sed cum adjutorio capellani sui vas, quod blado plenum erat, evacuans, imposuit in humeros nuntii propriis manibus ad portandum.

7 Quadam autem nocte lectus cujusdam monachi in Episcopi cubiculo factus erat: cumque vadens dormitum Episcopus, lectum monachi prope terram cerneret, suum vero propter pontificalem excellentiam ac reverentiam loco superiori : non est passus inferiorem se jacere monachum: imo fecit iterum lectum sterni, et alterum alteri coæquari. His et aliis hujusmodi meritis et exemplis beatus iste Guilielmus pontifex exaltationis æternæ gloriam est adeptus. Non solum autem cor ejus incineravit ignis Dominicæ charitatis, sed et corpus per pœnitentiam cremavit. Quamvis enim suæ, necnon et aliorum dignitatibus vel meritis deferendo, magna sæpe convivia præparari faceret, servata tamen modestia, semper parum gustans de carnibus, reliquum in eleemosysam pauperibus erogandum reservabat.

A. Godecalvo. et humilitas.

Cap. iv. *Vitæ austeritas.*

8 Aqua pura vel cum vino mixta largiter utebatur, quamvis a pluribus vinum et pinguia diligere putaretur. Præterea cum lectus ejus, sicut decebat Pontificem, sterneretur, et servi crederent ipsum super mollia quiescentem, spreto cubili, terræ duritiam ad orandum et dormiendum sæpius eligebat. Quantum vero ad proximum, in eo charitas ignescebat. Nam quotiescumque desolatum aliquem vel afflictum cerneret, aut infirmum, infirmabatur, et ipse secundum illud E Apostoli: Quis infirmatur, et ego non infirmor: Quis scandalizatur, et ego non uror? Die insuper quadam, dum ipse beatus Vir staret in medio domus suæ, quædam hydropica ac paupercula mulier eleemosynam postulans stetit ante eum. Erat autem infirmitate sic inflata, quod vix corpus suum capere poterat tunicæ latitudo. Quam intuens pius Pater, qui super afflictos pia semper gestabat viscera charitatis, præcepit eleemosynam ei dari : necnon de theriaca, quam habebat, poculum ei ministrabat, pie credens ipsam per antidotum hujusmodi posse consequi sanitatem. Accepto poculo, mulier abiit via sua.

ac in feminam miseram humanitas.

9 Hora prandii memor fuit Episcopus illius, et ferculum suum, de quo parum gustaverat, per nuntium illi misit. Quam per vicos et plateas nuntius diu quærens, tandem invenit in lectulo passione nimia laborantem, et fini suo eam appropinquantem. Quod cum Episcopo retulisset, timens ille, ne per theriacam, quam ei ministrari jusserat, mortis periculum incurrisset, oraturus pro ea ad Dominum, in ecclesiam festinavit: ubi flens largiter et rugiens a gemitu cordis sui, reum se mortis ejus humiliter accusando, tamdiu misericordiam Domini invocavit, donec nuntiatum F est ei, quod mulier surrexit, et ab infirmitate sua dimissa penitus esset. Quod Episcopus audiens, fecit eam præ gaudio sibi præsentari. Quam videns sanitati plenarie restitutam, admirans, vix credere potuit quod hæc esset, quam quasi monstrum viderat ipso die. Quis autem dubitet, mulierem hanc de portis mortis sancti Viri fuisse precibus et meritis revocatam?

Cap. v. *Objicit se periculis pro ovibus suis.*

10 Alio quodam tempore, cum ex pressura præliorum, quæ inter Francos et Britones agitabantur, ducatus Britanniæ turbaretur, et Briocensis civitas, irruentibus in eam alternatim hostibus, damnis multis et injuriis gravaretur, beatus Guilielmus, tamquam bonus pastor, cum fletu magno per civitatem circumiens, dispersas oves conabatur paternis affectibus consolari. Sæpe etiam prædonum in medium se magnanimiter ingerens, animam suam pro ovibus suis ponere non formidabat. O quoties in ipsum oviculas protegentem, viri sanguinum manus sacrilegas injecerunt, et in cervicem ejus vibrantes gladios, ipsum

CALVO.

ipsum minis et contumeliis affecerunt. Ipse vero cum hæc omnia pateretur, non comminabatur, sed tamquam agnus mansuetissimus, corde tacito patientiam servabat. Et si quando propter clericorum instantiam, necessitas ipsum compelleret fere excommunicationis sententiam in maleficos et prædones, ne remissus et negligens videretur, cum dolore cordis et multis lacrymis vim clavium exercebat, cum malefactores hujusmodi sententiæ gladio feriebat.

11 Quanto charitatis ardore dilexit proximos, qui sic luxit, ut David et Samuel, inimicos? Sic virga sancta de radice Jesse, quod interpretatur incendium, procedebat. Nam virga correctionis, de incendio debet egredi charitatis. Ezechiel autem loquens de quatuor animalibus, de igne vidit in spiritu fulgur egrediens. Ex igne vero fulgur egreditur cum excommunicationis sententia, non ex ira vel odio, sed ex charitate profertur. Interea gravi persecutione per tyrannorum malitiam in ecclesia Britannica sæviente, B. Guilielmus zelo justitiæ viriliter inflammatus, ferocitati tyrannicæ resistere satagebat. Quam ob causam minis et injuriis ab ipsis tyrannis et eorum complicibus est adstrictus: nihilominus tamen murum se pro
B domo Domini, quantum poterat, opponebat. Renuens igitur in præjudicium libertatis ecclesiasticæ principum acquiescere voluntati, compulsus est exire Britanniam, et in exilium proficisci. Sed vir justus, tamquam leo confidens in Domino, sciensque quod dignitas nominis Christi omnia possidet in omni possessione, et quod omne solum forti patria est, ut piscibus æquor: damna, minas, exilium et contumelias propter spem æternæ beatudinis sustinuit patienter. Nam Dominis dicit: Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

CAP. VI.

12 Tunc temporis vero Pictavensis episcopus, continuis laborans infirmitatibus, impotens et debilis erat factus, ita quod officium sibi competens exercere penitus non valebat: qui beatum Guilielmum, obstinatæ persecutionis impetum fugientem venerabiliter suscipiens et devote, gregis sui curam ipsi committere dignum duxit. Beatus igitur Guilielmus, assumpta cura vicaria Pictavensis diœcesis, ibi per annos aliquot sanctissime conversatus in his, quæ ad suum officium spectabant, ordines celebrando, ecclesias dedicando, altaria consecrando, pueros confirmando, necnon
C et alia pontificis officia sollicite ministrando, apud Deum et homines gratiosum se exhibuit et famosum. Cum autem placuit Deo ferocitatis hostium impetum enervare, relictis ovibus alienis, bonus pastor ad oves proprias, ob ipsius absentiam nimium desolatas, reversus est cum gaudio valde magno.

13 Circa curam istam propriarum ovium, non solum spiritualiter sanctæ conversationis exemplo et doctrinæ pabulo: verum etiam temporaliter humanæ necessitatis subsidio, sicut dictum est, sollicite vigilabat. Hoc enim triplici cibo præcepit Dominus Petro suisque successoribus pascere plebem suam. Et quamvis gregis sui curam præponeret omni negotio temporali, fabricam tamen Briocensis ecclesiæ cathedralis, si posset in pace vivere, proponebat consummare jam inceptam. Circa quod opus cum die quadam vigilantius cogitaret, spiritu prophetico repletus, dixit: Certe vivus vel mortuus ædificium hujus ecclesiæ consummabo. Dominus autem ipsius prophetiam processu temporis adimplevit. Nam cum ipse vivens feliciter, victurus in perpetuum, D præsentis vitæ cursum feliciter consummasset, corpus ejus sanctissimum in ecclesia cathedrali digna fuit cum reverentia tumulatum.

Felix obitus ejus.

14 Quod cum ibidem duobus annis, antequam coruscaret miraculis, tamquam lapis pretiosus latuisset, Philippus episcopus successor ejus studuit nihilominus fideliter ipsius propositi circa fabricam ecclesiæ fieri prosecutor. Oportebat autem pro fundamento quærendo, secundum dispositionem operis, corpus beati Guilielmi de loco in quo positum fuerat, transferri. Factum est autem, cum ad effodiendum thesaurum illum clerici cum populo convenissent, ipsum corpus cum omnium membrorum integritate mirabiliter est repertum, et quasi pretiosissimis fuisset aromatibus conditum, optimo odore eos, qui aderant, adimplevit: ita ut ex conversatione, quam viderant, et mirabilibus, quæ videbant, ipsum proculdubio crederent esse sanctum, cum corruptibile corpus, quod quidem per biennium in sepulcro latuerat, cernerent incorruptum. Quid aliud dicere poterant, nisi quod a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris?

Corpus ejus post biennium invenitur incorruptum.

15 Mirabantur præterea, nec mirum, quomodo cadaver hominis, quod tamdiu jacuerat sub E terra, odoris suavissimi redolentia species aromaticas superaret. Sed ille, cui integer a peccato servierat carnis, ex incorrupti inventione corporis sanctitatis ipsius lucernam desub modio super candelabrum exaltari disposuit, ut luceret omnibus, qui in domo sunt, odor suavitatis ex ipso Domino, suaviter omnia disponente, mirifice procedebat: ut qui vitæ in vitam bonus odor fuerat, bonus odor sanctitatis, odorem miraculorum prodigiis diffunderet usquequaque. Ab illo enim die cœpit crebrioribus coruscare miraculis, per quæ sanctitatis ejus notitiam, non solum per universam Britanniam, verum etiam per circum adjacentes et remotas provincias Dominus dilatavit. Quotquot itaque diversis oppressi languoribus ejus tumulum visitarunt, salutis ab eo beneficia fidenter postulantes recuperata sanitatis optatæ gratia, lætantes ad propria sunt regressi. Quamobrem catervatim currunt undique populi, cernere cupientes, necnon in seipsis experientes miracula, quæ per eum mirabilis in Sanctis suis Dominus misericorditer operatur. Quorum eleemosynis et devotis oblationibus ecclesia, quam Sanctus in vita vel post mortem dixerat se structurum, opere pretioso suscepit complementum, F ad laudem et gloriam omnipotentis Dei.

Miracula ad tumulum ejus.

CAP. VII.

Refertur ab Innocentio IV in numerum Sanctorum.

16 Cum igitur beatus Guilielmus tot et tantis miraculorum radiis, non solum Britanniam, verum etiam diversas mundi provincias illustraret, Philippus bonæ memoriæ Briocensis episcopus, successor ejus, indignum arbitrans, si tantum lumen intus vel subtus modium celaretur, ad dominum Papam Innocentium IV, Lugduni tunc temporis residentem, cum firmissimis miraculorum testimoniis et testibus propter hujusmodi negotium properavit. Quibus auditis rumoribus, exultans in gaudio Præsul summus, miraculorum inquisitionem Cardinali cuidam committere dignum duxit. Sed quod accidit ipsa die, propter hujusmodi negotium assignata, non minus est miraculo deputandum. Nam præter testes idoneos, quos adduxerat dictus episcopus Briocensis, alii quamplurimi de aliis mundi partibus subito confluxerunt, de sanctitate beati Guilielmi probatissima perhibentes, eo quod tam in se, quam in aliis, ipsius invocata suffragia pro diversis infirmitatibus

A firmitatibus sensisse firmiter asserebant. Probatis itaque miraculis, et in summi Pontificis audientia recitatis, necnon ab eo et cunctis Cardinalibus aliisque ecclesiarum prælatis, qui aderant, approbatis, idem summus Pontifex, de communi fratrum consilio, Guilielmum Briocensem episcopum in Sanctorum catalogo, meritis ejus exigentibus, decrevit firmiter conscribendum, et celebri memoria venerandum. Ipsius autem Sancti mirabilia, pauca tamen, quia non posset aliquis singula quæque scripto explicare, breviter enarrabo.

MIRACULA

Hydropicæ curatio.

Mulier quædam Briocensis diœcesis, quæ tribus et eo amplius annis per totum corpus fuerat hydropisi sic inflata, quod sanitatem posse consequi nullatenus credebatur : facto voto, super beati Guilielmi tumulum, quarto Calendas Augusti, die videlicet, quo beatissimus Confessor migravit a seculo, requievit, et post horam diei primam, cum divinum officium in ecclesia cantaretur, quasi de somno evigilans, sublato tumore, beati Guilielmi meritis restituta est subito B pristinæ sanitati.

Item contracti,

2 Homo etiam quidam languidus apud sanctum Briocum ante januam alterius hominis jacebat in sterquilinio, sic contractus, quod pro victu suo quærendo per villam super palmas et genua se gerebat. Cujus passioni mulier quædam compatiens, dixit ei : Alane, in nomine Domini nostri Jesu Christi, voveo te beato Guilielmo, qui suis meritis et precibus tibi conferet sanitatem. Et apprehendens eum ad manus mulier et ejus filius, super pedes suos erexerunt. Qui protinus consolidatis membris, ad ecclesiam cum multis eum sequentibus, et Deum in beato Guilielmo laudantibus, iter arripuit, omnipotenti Deo gratias referens et suo sanctissimo Confessori.

Mulieris horridus morbus pellitur.

3 Alia insuper mulier tantam lateris corrosionem patiens, quod intestinis fere patentibus, cum horrore magno fætorem nimium emittebat, per unam noctem super sepulcrum Sancti requievit. In crastino vero circa horam primam multis præsentibus, ab hac horribili passione sic exstitit liberata, quod nulla remanserunt prædictæ passionis vestigia.

Mortuus puer reviviscit.

4 Cum præterea puer quidam, velut annorum C octo, circa ripam ludens cujusdam fluminis, in ipsum subito cecidisset, populis clamantibus, pater ejus præ dolore cucurrit ad locum, citius quærens eum. Quem cum multis eum juvantibus minime reperisset, ingeminatis clamoribus cœpit insanire. Adstans vero populus ei compatiens, dixit : Vove filium tuum sancto Guilielmo, ad cujus invocationem Deus miracula operatur. At ille consilio eorum vix intendens præ dolore, protinus sic clamavit : Sancte Guilielme, confessor Domini benedicte, tibi meum filium voveo et commendo. Vix votum finierat, et ecce puer sub aqua mortuus est inventus, et de profundo fluminis extractus. Quem mortuum pater inspiciens, iterato clamare ad beatum Guilielmum cœpit lacrymabiliter, et eum invocare, dicens : Sancte Gulielme, redde mihi filium meum vivum, quem mihi ostendere dignatus es sic defunctum. Mater autem pueri tunc temporis ad beatum Guilielmum profecta peregre pro eodem puero, quia eidem infirmitas quædam acciderat, ad ejus tumulum nocte præcedenti aderat. Dum igitur pater voto et orationi devotus existeret, in conspectu adstantium statim est puero vita restituta.

A. Godf. Calvo.

Item alius puer.

5 Alius insuper puer, quasi annorum trium, de Dolensium finibus, in quoddam fossatum cecidit, per quod faciebat mare transitum. Ubi cum parentes ejus cum dolore quærentes filium, annuente Domino, pervenissent, resupinum in aqua puerum repererunt, et de fovea extraxerunt. Cumque in eo nullum vitæ comperissent indicium, ipsum cum clamore valido et dolore voverunt beatissimo Confessori. Ad cujus invocationem puer, aquam evomens cum sanguine, respiravit.

Sanantur vitia corporis deterrima.

6 Rursus homo quidam per sex annos et amplius duo foramina in ventre habuerat et habebat, adeo perniciosa, quod quidquid per os suum secundum viam nutrimenti sumebat in corpus, relictis naturæ purgatoriis locis, per illa duo foramina turpiter emittebat. Qui ante Guilielmi tumulum requiescens, ad invocationem ejusdem Sancti, a tam enormi passione curatus est. Cuidam mulieri est candidior solito mamilla subito restituta, quam sibi præ nimio infirmitatis dolore miserabiliter amputaverat.

7 Viro præterea cuidam est repente consolidata ruptura, per quam ipsius viscera se adspectibus hominum horribiliter offerebant. Quædam E rursus puella, cujus adeo pedes et tibiæ ulcerosæ erant ex quadam passione, quam medici fistulam nuncupant, quod ei sola tibiarum abscissio, ne per eam, sinceram corporis partem corrumpi contingeret, pro consilio præstolabatur, ad plenum est a prædictis vulneribus liberata. Alia quoque puella, ignis incendio intercepta, fuit in medio carbonum reperta. Cui ejusdem Sancti meritis ignis, vim suæ virtutis oblitus, nullum impressit vestigium læsionis.

Alia miracula.

Nautæ e periculo eripiuntur.

8 Quadam etiam die, cum quidam nautæ peregre profecti ad beatum Guilielmum, per mare vellent ad propria remeare, facta est tempestas in mari valida, adeo ut ruptis funibus fractisque remigiis, fluctus naviculam operirent. Qui nimirum de vita desperantes, beatissimi Guilielmi auxilium invocando, dixerunt : O beate Guilielme, confessor Domini gloriose, succurre nobis in supremo mortis periculo constitutis. Statimque ad ejus invocationem sani nautæ, cum navicula fluctibus operta, ad portum prosperum sine humano remige pervenerunt. Quid plura ? Per beati Guilielmi confessoris gloriosissimi merita restituit Dominus cæcis visum, surdis auditum, mutis F loquelam, claudis gressum : sicut probant baculi, lectique lignei, quos ante sepulcrum ejus salutis beneficia consecuti, redeuntes ad propria, reliquerunt. Possessi a dæmone liberantur, paralytici reparantur, quamplurimi vi febrium laborantes, sanitatem celerem consequuntur. Hæc et alia multa et magna mirabilia, quorum non est numerus, præsertim cum illius miracula finem non habeant, per beatissimum confessorem suum Guilielmum Dominus omnipotens operatur, ad laudem et gloriam nominis sui, Amen

CANONIZATIO

Relatis p[...] claris ejus virtutibus

Innocentius Episcopus servus servorum Dei, Charissimo in Christo Filio illustri Regi Franciæ, Salutem et Apostolicam benedictionem. Cum venisset Patriarcha Jacob ad locum in quo post solis occubitum requiescere cupiebat, jacentes lapides capiti suo supposuit, ac in loco dormivit eodem. Cujus imitatus exemplum sanctæ memoriæ

Ex Bulla. riæ beatus Guilielmus Briocensis episcopus, in via præsentis seculi mundo dormire non destitit, lapide quem reprobaverunt ædificantes, prudenter capiti suo supposito suæ mentis. Nam ipse virtutibus intentus, invigilans, et ab hujus mundi strepitu, quantum permittebat pontificalis dignitas, se subducens, concupiscentiæ oculos, quos primis parentibus seductor aperuit, clausos a suæ nativitatis primordio custodivit, ut suæ mentis ad terrena non reflecteretur intuitus, quominus ad contemplandam divinæ celsitudinis majestatem liberior haberetur. Sciebat namque quod servire duobus dominis, gaudere cum mundo et regnare cum Christo nulli mortalium reperitur fuisse concessum. Quare mundum istum in contemptum deducens, ejus concupiscentias prorsus a suis actibus abdicavit, et carnem cum vitiis multarum asperitatum angustiis crucifigens, eam velut unigenitam filiam cum Jephte Domino in sacrificium obtulit, ferventis igne supposito charitatis, sicque carnis et oculorum concupiscentiis proinde legis suppositis rationis. Tunc inimicus humani generis qui se sinceris mentibus ingerit importunus, fortius surgebat in scandala, ut eum saltem ad Deum
B erectum a suo statu per superbiam vitæ dejiceret, qui consuevit ex aliorum plerumque insurgere victoria vitiorum. Sed idem Episcopus, velut alter Jacob, vitiorum videlicet supplantator, assumpto præmisso lapide Domino nostro Jesu Christo, cum quo etiam David ingentem Philistæum miraculose prostraverat, sic inimici diaboli pravos penitus debilitavit conatus, quod licet non desineret invidere ; ne tamen jam superatus ulterius vinceretur formidans, eumdem Episcopum suis perversis insultibus jam impetere non audebat. Nec mirum si nihil inimicus proficiebat in eo, qui per jugem orationum instantiam assidue lyram pulsabat Davidicam, quæ non patiebatur Saulem regem Israeliticum ob sui cantus dulcedinem a maligno spiritu molestari.

Ac deinde etiam miraculis: Eo itaque de mundo, carne ac diabolo gloriosum (auctore Domino) consequente triumphum, non solum scalam, cui fuerat innixus Dominus, et per quam Jacob angelos vidit ascendentes et descendentes, meruit intueri, quinimmo ascendit et descendit per eam, ut suo Conditori per dulcis contemplationis studium inhæreret, et interdum condescenderet, per piæ compassionis affectum, suorum infirmitatibus subditorum. Quia profecto
C ne sibi soli per vitæ meritum in mundo proficeret, dumtaxat Rachelis amplexibus, contemplationi quidem pulchræ sed sterili adhærendo ; una cum Jacob ad Liæ quandoque descendit cubiculum, minaturus ad loca deserti pœnitentiæ gregem sibi commissum, gemellis fœtibus fœcundatum ; quem cum omni diligentia pavit tripliciter, videlicet verbo prædicationis, fructu orationis, et in hoc miræ conversationis exemplo, quod virginitatis pollebat candore, abstinentiæ gloriabatur augustiis, et blandimentis erat præditus lenitatis. Merito igitur tunc gaudere poterat Briocensis ecclesia curæ talis deputata Pastoris, qui tamquam magisterium vitæ, pietatis titulus, et misericordiæ speculum totam Britanniam et adjacentes provincias suæ doctrinæ radiis mirifice illustrarat. Sed nunc, non solum ipsa, imo Ecclesia universalis debet ampliori perfundi lætitia, tum quia de novo perspicuum sidus oriri conspicit in partibus Occidentis, per quod et in mundi pelago naufragantes ad portum reducuntur salutis, tum quia talem in terris meruit producere filium, nunc angelorum concivem effectum, cujus patro- D
cinium invocandum censuit in suis necessitatibus non indignum. Ceterum ut ipse, qui dum adhuc in carne retineretur, erat quasi lilia quæ sunt in transitu aquæ, oliva pullulans, et cypressus incremento proficiens venustatis : nunc carnis solutis nexibus, et Israel de Jacob, id est Deum videns, effectus, tamquam lucerna non sub modio, sed supra candelabrum posita, illis qui sunt in domo Domini miraculis coruscaret, est per ipsum velut alterum Elysæum puer mortuus suscitatus. Cuidam mulieri est candidior solito restituta mamilla, quam sibi præ nimio infirmitatis dolore miserabiliter amputarat. Muliere nihilominus altera, per extenuationem corporis congruam, ab hydropisi nimium tumescente curata. Viro insuper cuidam inguinis repente consolidata ruptura, per quam ipsius viscera se hominum aspectibus horribiliter offerebant. Quædam etiam puella, cujus adeo pedes et tibiæ infecti fuerant ulceribus fistularum, quod ei sola tibiarum abscissio, ne per hoc sinceram corporis partem corrumpi contingeret, pro consilio præstabatur, ad plenum de ulceribus liberata prædictis.

Altera quoque puella ignis intercepta incendio, fuit in medio carbonum reperta, cui ejusdem E
Sancti meritis ignis vim suæ virtutis oblitus, *Sanctis solenniter adscribitur.* nullum impressit vestigium læsionis. Necnon lumen cæcis, auditus surdis, mutis loquela, gressus claudis, et paralycitis debitum membrorum officium, ad invocationem sui gloriosissimi nominis subito conferuntur : per quod ignorantium Deum tenebræ pulsantur, hæreticorum perversum dogma confunditur, et fidelium beata credulitas adaugetur. Cum igitur dignum sit, ut quos triumphans sublimavit ecclesia, militans quæ ipsam ut potest semper imitari desiderat, prompto veneretur affectu : Nos postquam de tam apertis ejusdem Episcopi miraculis, tam per testes idoneos, quam etiam quosdam miraculose curatos in nostra et Fratrum nostrorum præsentia constitutos liquido constitit, ipsum quem cum justis in libro viventium transcriptum esse cognovimus, de communi Fratrum eorumdem et venerabilis fratris nostri Patriarchæ Constantinopolitanensis et prælatorum omnium tunc apud Sedem Apostolicam in festo Resurrectionis Dominicæ existentium consilio, et assensu, glorioso Beatorum catalogo decrevimus adscribendum, universis regni tui Prælatis præcipiendo mandantes, quatenus festum ipsius quarto Kalendas F
Augusti, quo spiritum reddidit Domino, attenta devotione celebrare procurent, ac faciant per suas civitates et Diœceses a Christi fidelibus solemniter celebrari, ut per hoc eum in cœlis mereantur intercessorem propitium invenire. Porro cupientes sepulturam ipsius, quæ tam evidentibus signis rutilare dignoscitur, congruis honoribus frequentari, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui cum reverentia illuc in eodem festo annuatim accesserint, ipsius suffragia petituri, de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejusdem auctoritate confisi, unum annum et quadraginta dies, accedentibus vero ad prædictam sepulturam infra ejusdem festi octavas, quadraginta dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus. Ut ergo de novi Sancti celebritate lætetur, quod velut florem miræ fragrantiæ in Ecclesiæ sanctæ rosario productum conspicit regia celsitudo, ac Conditori omnium qui tanti Confessoris præsentia Ecclesiam ipsam dignatus est modernis

temporibus

A temporibus decorare, sine intermissione gratiarum uberes referat actiones, præmissa serenitati regiæ merito duximus præsentibus intimanda, cupientes quod sic per piæ devotionis studium, ipsius suffragium tibi vendices, apud Deum, ut virtutum incremento proficias et futuræ tandem beatitudinis gloriam consequi merearis. Datum Lugduni, decimo septimo Calendas Maii, Pontificatus nostri anno quarto. Ex Bulla

TRIGESIMA DIES

SANCTI QUI III KAL. AUGUSTI COLUNTUR

S. Abdon, S. Sennen — Martyres Romæ.
S. Julitta martyr, Cæsareæ in Cappadocia.
S. Maxima, S. Donatilla, S. Secunda — Martyres Tuburbi in Africa.
B S. Rufus, S. Priscus, S. Paternica, S. Septimia, S. Optio, S. Ammonius, S. Justus, S. Julia, S. Potamia, S. Abdus, S. Aceneus, S. Maxima, S. Hospis — Martyres etiam verosimiliter Tuburbi in Africa.
S. Donatula et forte S. Silvanus et S. Magnilus — Tuburbi in Africa.
S. Joannes miles, cultus apud Græcos.
S. Mamas, S. Basilicus — Martyres apud Græcos.
S. Rufinus martyr, Assisii in Umbria. E
S. Terentius confessor, Faventiæ in Æmilia.
S. Expletius episc. confessor, Metis in Belgica I.
S. Ursus episc. confessor, Autissiodori in Gallia.
S. Tatwinus episc. confessor, Cantuariæ in Anglia.
S. Hathebrandus abbas confessor, Antverpiæ in Belgio; ex Frisia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI

C S. Brunulphus episcopus Scarensis *in Suecia, signatus est hoc die in Florario Ms. cum S. Helena populari martyre unde eum verosimiliter accepit Grevenus; ex hoc Canisius, Ferrarius et alii: at de sancto Episcopo actum est vero ejus natali die* 6 Februarii.

B. Æmilianam *hoc die, post ex Ordine venerabiles, ultimo loco signavit in suo Menologio Franciscano Fortunatus Hueberus, sub latissima positione* in Italia, *nullo prorsus addito charactere, unde satis dignosci possit. Non aliam ego* Æmilianam *novi, quæ* singularem in S. Francisci Ordine tertio promeruerit laudem *præter Florentinam viduam, quæ alio nomine* Humiliana *dicitur: ast illa importune hujus diei laterculo inseritur, cum spectet ad diem quo Acta ejus pridem illustrata sunt* 19 Maii.

S. Aldrici *Senonensis episcopi hoc die signatur* translatio. *Gesta ejus et reliqua ad eum spectantia illustrata sunt ipso die natali* 6 Junii.

S. Lutgardis V. translationem *hoc die signant additiones Mss. Cartusiæ Bruxellenses ad Grevenum. Acta ejus et reliqua ad ipsam spectantia illustrata sunt* 16 Junii.

F S. Gebhardum *seu* Gebehardum *nescio ex quibus tabulis Salisburgensibus hoc die signat Ferrarius, notans Baronium ejus obitum retulisse* 16 *Junii, quando de eo in supplemento Junii ad istum diem fuse actum est* 16 Junii.

S. Ladislaus *rex Hungariæ dicitur a Ferrario hoc die coli in ecclesia Zagabriensi: poterat et in hoc et in aliis superfluo labori parcere, ubi ex Martyrologio Romano sciebat coli* 27 Junii.

S. Martialis *Lemovicensis ep.* 18 *Februarii huc per errorem remissus est; spectat ad diem quo Acta ejus illustrata sunt* 30 Junii.

S. Erentrudis, *seu* Erendrudis *male in Kalendario aliquo refertur hoc die; jam pridem de ea actum est vero ejus natali* 30 Junii.

S. Godelevæ translatio *a Florario Ms. hoc die satis recte signata est. Sanctæ gesta suo loco illustravimus, nempe tomo* II *Julii, ubi de ejus translatione plura invenies pag.* 375, *nempe* 6 Julii.

Sanctorum apostolorum Silæ et Silvani, ac sociorum *memoria habetur hoc die in variis Græcis Tabulis, nimirum Typico S. Sabæ, Menæis magnis*

magnis excusis cum acrostichide ac versiculis, Menologio apud Canisium, Anthologio, Horologio seu Horis canonicis Cryptæ Ferratæ, ac codice Taurinensi Ms.; sed in Horologio anni 1607 *et in Kalendario apud Genebrardum non adduntur illis socii. De* S. Sila *sive* Silvano apostolo, *actum invenies apud nos die* 13 *hujus, secutos Martyrologium Romanum; ubi etiam probatur, quod unus hic* Silas *sive, si ita vis,* Silvanus, *perperam a Græcis in duos dividatur. Et præter ea, quæ ibi in confirmationem istius unitatis producta fuere, addi potest, quod Kalendarium Ruthenorum apud Possevinum, nec non Syriacum seu Chaldaicum et Horologium anno* 1601 *editum, solius* Silæ *apostoli meminerint. Consule interea quæ tam super hac unitate, quam de sociis* Crescente, Epæneto et Andronico *dicta sunt ad diem* 13 Julii.

S. Lubertus, *forte* Libertus *martyr alicubi a Majoribus hoc die repertus, idem verosimiliter ipse est qui Trudonopoli in Belgio a Normannis trucidatus, colitur quando de eo egimus* 14 Julii.

S. Theodemirum *martyrem Cordubencem ex tabulis istius ecclesiæ se hoc die referre testatur Ferrarius; nos cum Martyrologio Romano de eo egimus* 25 Julii.

SS. Mauri episcopi, Pantaleonis et Sergii MM. translatio *Vigiliis hoc die commemoratur: coluntur Sancti et de ipsis jam actum est* 27 Jul.

S. Samson *nescio cur hoc die colatur in Officiis Abrincensibus, nos de eo egimus*
SS. Nazarius et socii *etiam alicubi in hunc diem transferuntur: eorum natalis est.* } 28 Julii.

Sancti P. N. Constantini junioris (τοῦ νέου) patriarchæ CPolitani memoria *habetur ad hunc diem adscripta Supplemento nostro Ms. Sirmondo-Chiffletiano; quæ etiam refertur in apographis ex codice Taurinensi, et Menæis Mss. bibliothecæ Ambrosianæ; sed hic utrobique absque titulo* sancti. *Quatuor novimus synonymos CPolitanos patriarchas; particula vero* τοῦ νέου *vel hic sincera est et genuina, vel adventitia atque intrusa: si primum, putamus per eam denotari Constantinum II, cui locus inter Cælites convenire neutiquam potest: sin vero secundum, ut scribi debeat* Constantinus *simpliciter, tunc intelligi forte poterit patriarcha hujus nominis primus; quem dedimus* 29 *hujus. Tu consulesis, quæ dicta a nobis sunt eodem die* 29 Julii.

S. Martha *in Kalendario aliquo huc translata, spectat ad* 29 Julii.

SS. Benjamin, Benii, Binæi *nomina signantur alicubi in Græcis nostris apographis; de quibus* 29 Julii.

S. Faustinus *Tuderti non recte notatur hoc die, spectat ad præcedentem* 29 Julii.

S. Silvanum, *nescio quem, qui Evangelium in Galliis prædicaverit, hoc die nobis annuntiat Castellanus, nullis aliis appositis characteribus, unde inter plures synonymos satis dignosci aut distingui possit; nulla adducta auctoritate quæ constet talem* Silvanum, *præter tot alios, in rerum natura unquam extitisse aut saltem inter Sanctos commemorandum et quidem hoc die. Quid quod ipse in indice dubitet, utrum cum* S. Sila *confundendus non sit? Poterat sane tam obscuræ annuntiationi supersedere, qua quid fieri possit, prorsus non intelligimus.*

Ludovicum Gandulium *titulo* beati *hoc die ornat Marchesius in Diario Dominicano, gesta ejus fuse describens, obitumque consignans anno* 1615; *at cum nulla cultus ei umquam ab Ecclesia concessi indicia adferat, nobis integrum non est Apostolicum judicium prævertere.*

Saranum *aliquem in Scotia episcopum,* cujus pretiosæ reliquiæ in Tungland recondebantur, *invenerunt Majores nostri ad* 10 *Martii. Mirum non notasse alium* Saranum doctorem qui suos ad Pascha Romanorum more celebrandum induxit: *quæ etiam Dempsteri verba sunt, tertium synonimum producentis* 18 *Maii et ipsum episcopum* ad Mulum Galviæ. *De primo dubitarunt Majores, utrum admittendus esset, imo an confundendus cum eo quem hoc die signat Camerarius his verbis*: Sanctus Saranus. De eo decretum Honorii primi Pontificis tom. III conciliorum generalium et alii auctores. *Qualiscumque collectio ista Conciliorum sit, aut qualecumque Honorii decretum; ex his non probatur* Sarani *sanctitas aut cultus, neque ad eum vindicandum sufficit Dempsteri aut Camerarii auctoritas, nisi aliunde roboretur.*

Item sancti Tiburtii, *quid apud Grevenum significet prorsus non intelligo: haud dubie nec scivit ipse de quo ageret. Si titulum* martyris *adderet, haberem quo reducerem; at nominis istius confessorem necdum novi.*

Lupini episcopi, *apud eumdem Grevenum æque obscura oratio est, si canonicum Carcassonensem dixisset, erat quo remitti posset.*

Catharina de Vaninis *insigni elogio donatur in Fastis Senensibus, ut quæ a libidinosa vita ad seriam pœnitentiam revocata, præclaris virtutibus, quin et miraculis in vita et post mortem resplenduerit, ut merito inter venerabiles connumeretur, sed absque omni Sanctæ aut Beatæ titulo.*

Thimotæus martyr Valimensis cum suis confratribus Carmelitis anno 1268 in cœnobio Vaalim martyrio coronatur. *Ita secundum omnes apices R. P. Philippus Visitantinus in sua Acie ordinata Ms.*

Germanus *aliquis filius Galli donatur* Sancti *titulo a Colgano, ubi de S. Mele* 6 *Februarii pag.* 262, *col.* 2, *num.* 13; *ast ego eum in notis tabulis Hibernicis nusquam reperio.*

Mariam *aliquam, virginem abbatissam, nempe in monasterio* a S. Helena erecto in monte Calvariæ, *hoc die profert Arturus in Gynæceo, ubi semper desideratur quod primo necessarium est, ut de cultu constet.*

Wiltrudis *virgo et ipsa abbatissa Summontarianensis monasterii in territorio Augustano,* genere, sanctimonia et miraculis illustris *in Gynæceo etiam prædicatur ut* beata, *pro qua adducit Raderum nostrum tomo* III *Bavariæ Sanctæ pag.* 135. *Vera est citatio, atque a Radero multis ibi ornatur illustris virgo sanctimonialis, et* beatæ *titulo donatur; at quo die ipsa migraverit, et quo proinde ecclesiasticam venerationem consecuta sit, id plane ignoravit Raderus, quod Arturo incumbebat ostendere, priusquam eam hoc die referret. Hoc nos doceant illi quorum interest et* Wiltrudi *isti locum inter Sanctos in hoc opere ultro et libentissime concedemus.*

Evangelista *Tiburtina virgo Clarissa hoc etiam die* beata *declaratur ab eodem Arturo.*

Andream *celebrem olim Pragensem episcopum multis magnisque encomiis exornat noster Balbinus in Epitome rerum Bohemicarum pag.* 255, *ut* cujus caput Pragam allatum, in sacrario S. Wenceslai (ubi crux aurea super altare

A altare S. Crucis picta, hodieque visitur) velut martyris locatum est, idque miraculis, Caroli IV Cæsaris tempore, scribitur claruisse. *Additque :* Quod S. Thomas Cantuariensis in Anglia, hoc *fuisse* Andream episcopum in Bohemia *etc. quæ sane cultum aliquem sacris reliquiis seculo* XIV *exhibet fuisse satis manifeste ostendunt; quamvis nec apud Crugerium nec apud alios ejus usquam, ut* Sancti *aut* Beati *celebretur memoria. In ea perplexitate consulendum putavi nostrum P. Jacobum Rebitzer Pragæ commorantem, a quo quod responsum est hic subjicio :* De Andrea episcopo quondam Pragensi, de quo inquiritur, id breviter repono, non tam ex meo sensu, qui huc usque de cultu hujus viri Sancti nihil inaudieram, quam ex mente quorumdam capitularium hujatium, quos desuper requisivi, nempe ; quod in suis scriptis reperiant, Virum hunc temporibus illis, de quibus Balbinus mentionem fecit, cultum esse ut Beatum, nunc vero cultum istum penitus desiisse, ut jam paucis vel de nomine notus sit. *Ex quibus satis patet, locum ei in hoc opere tribui non posse, qui alias hoc ejus die natali* 30 *Julii tribuendus esset.*

B Visæ *seu* Bishoes *alicujus abbatis,* disciPuli Sanudæ *laudatio satis incompta, ex Syriaco Latine versa, ad Majores nostros Parisiis transmissa est, huic operi nimirum inserenda ad hunc diem* 30 *Julii, quo illum Castellanus ex Kalendario Coptico, haud dubie Jobi Ludolsi, apud quem vocatur* abba Witza, discipulus Shinodæ, *in additiones suas ad Martyrologium Romanum transtulit. Jam non semel dictum est, et iterum repetimus, nullam nos prorsus istiusmodi Sanctorum rationem habituros, nisi prius de eorum orthodoxia constet, sintque alicubi in antiquis Fastis seu Græcis seu Latinis signati. Magistrum illum abbatem* Synadam *seu* Sanudam *exclusimus* 1 *Julii, neque hunc* Visam, *seu* Witzam *seu* Bisoen *digniorem censemus qui inter veros Sanctos connumeretur.*

Pii imperatoris Theodosii junioris (τοῦ νέου) *nomen inscribitur apographo nostro ex codice Taurinensi* β, *in exceptis ex Menæis bibliothecæ Ambrosianæ, nec non Supplemento nostro ex Mss. Sirmondo-Chiffletianis : verum quandoquidem imperator iste tam hesterno quam hodierno die tamquam* pius, *non autem tamquam* Beatus, *nedum* Sanctus *apud Græcos memo-*
C *ratur; neque scitur aliunde, quod apud eos solenni, publico legitimove aut sufficiente saltem cultu honoratus umquam fuerit, absit, ut eumdem nos ipsi attribuere ausimus, donec nobis de illo sufficienter constiterit.*

Guido *abbas* 16 *Cistertiensis et episcopus Rhemensis hoc die refertur in Kalendario Cisteriensi cum titulo* Beati, *quem ei etiam tribuit Henriquez in Menologio, sed* 20 *Aprilis : quo die vide Prætermissos pag.* 744. *Iterum recurrit* 20 *Maii in jam dicto Kalendario et Chalemoto.*

Arnaldus *variorum cœnobiorum prius abbas, deinde contra Albigenses prædicator, demum archiepiscopus Narbonensis, eodem titulo donatus ab Henriquez hoc die, insigni elogio ornatur, sed multo prolixiori a Bucelino, quibus omnibus necdum video meritum ipsum Sanctorum honores, ut Saussayus eum solum retulerit inter viros piæ memoriæ, quemadmodum et Guidonem seu Widonem de quo mox locuti sumus.*

Theodoricus de cellario *monachus Hemmerodensis non majori jure Beatis adscribitur a jam* D
dictis Henriquez, Chalemoto ac Bucelino.

Gerardus *martyr, in Germania*
Bertrandus a Turre *confessor, Avenione*
Gregorius Lombardus, *Baiocis in Neustria inferiori Galliæ*
Benevenutus *confessor, Mantuæ in Italia*
Hieremias *confessor, Forolivii in Romandiola*
Petrus a Gamarra *confessor, apud Salicetum in Castella*

} *cum titulo* Beati *memorantur ab Arturo in Marlio Franciscano.*

Joannes Baptista *confessor, Sanseverini in Apulia*
Petrus de Aierola *confessor, Lauri in Campania Italiæ*
Joannes a S. Francisco *confessor, Mexici in India occidentali*
Antonius Benaldus *confessor, Cortraci in Flandria*
Joannes a Sanctis *confessor, Penerandæ in territorio Salmantino*

} *Hueberus in Menologio plerosque referens, ab omni titulo prudentius abstinet.*

Franciscus Galindus, *Curci seu Villæ de sancta in regno Peruano*
Ludovicus de monte Feltro, *confessor in Italia*

} *Adduntur ab Huebero.* E

Godinum Bracarensem in Gallæcia Hispaniæ episcopum *cum elogio nobis hodie profert fœcundus ignotorum Sanctorum refossor Tamayus in Martyrologio suo Hispanico; candide fassus,* nondum ejus memoriam in aliquo ex Martyrologiis antiquis et recentioribus scriptam cognosci : *quo posito, quidquid nobis citet ex Alvaro Lupo aut aliis, probare poterit,* virum doctrina celebrem *fuisse; et, si ita vis, etiam* bonis operibus conspicuum, *at Sanctorum catalogo adscribendum, id vero non evicit Tamayus : nec magis probant Chronologia monastica Lusitana, aut Rodericus da Cunha in historiæ suæ parte* II *cap.* XVII, *aut alii.*

Theodemirus apud Calagurim Hispaniæ urbem in Vasconum populis episcopus, *ex eadem Tamayi figlina porrigitur, auctoribus potissimum Luitprando et Juliano, quos hic satis sit nominasse.*

Ostanus *apud Tamayum ordine tertius* Aucæ in Murgoborum populis Hispaniæ *et ipse* episcopus, *cujus* memoria, *ut fatetur,* sub silentii velo jacebat, auctoritate Luitprandi et Juliani reviviscit, *imo planissime emortua est.* F

S. Pantho *seu* Banto *presbyter annuntiatur hoc die in cod. Usuardino Bruxellensi, ab aliis die sequenti; jam monuinus ad* 26 *Julii, nos et de* Beato *ejus fratre, qui ibi signabatur, et de ipso, utpote quorum gesta connexa sint, acturos die sequenti* 31 Julii.

S. Germani vigiliam, *alicubi signatam, hic indicare satis est, de ipso agetur die sequenti* 31 Julii.

S. Helena martyr *in Suecia hoc die refertur in Florario Ms. Greveno et Molano : Gelius Ferrarius cum Vastovio in Vite Aquilonia eam signavit die sequenti* 31 Julii.

Egressio crucis a palatio (*intellige CPolitano*) et accessus juxta magnam ecclesiam *etc., donec tandem per totam urbem circumferatur, contra morbos, hoc mense quam aliis frequentiores, intelligitur ex Menæis nostris Mss. excerptis e bibliotheca Ambrosiana. At de profesto crucis alibi apud Græcos agitur die crastina* 31 Julii.

S. Fantinum *huc perperam intrusit Bucelinus Philippum Ferrarium pessime citans, qui in* *utroque*

A *utroque suo Catalogo* Fantinum *expressissime refert die sequenti; multa et ipse miscens et confundens, ut jam dictum est, dum de* S. Fantino Taurianensi *ageretur* 24 *Julii, et rursus repetendum erit, dum ad proprium locum in Prætermissis remittetur die sequenti* 31 Julii.

S. Justam martyrem *in Aprutio, non nisi apud Ferrarium repererit Castellanus; cur vero ipsam hoc die signaverit, prorsus non assequor: neque certe aliam indicare potest præter Forconiensem, quæ in utroque Catalogo, disertissime relata est eo die quo de ipsa agemus* 1 Augusti.

S. Justinus puer martyr *ex* 27 *Martii male ad hunc diem remissus est: signatur enim in vetustioribus Martyrologiis et in Romano, die quo de ipso agemus* 1 Augusti.

S. Tertullinus *non recte hoc die signatur in cod. Usuardino Florentino, fortasse ex Flori auctariis acceptus: de ipso cum antiquis et Romano Martyrologio agetur proprio die natali* 4 Augusti.

S. Alexandri martyris translationem *ex Galesinio accepit Ferrarius hoc die in Catalogo generali, recte observans notari a Galesinio annum* 220, *pro* 1220; *atque item in tabulis ecclesiæ Bergomensis, non reperiri hac die istam translationem; forte, inquit, quod solum in ecclesia S. Alexandri ea celebretur. Locus erit id accuratius examinandi eo die quo Sanctus ponitur in Martyrologio Romano* 26 Augusti. D

S. Leofronam *illustrem in Anglia cum multis sociis martyrem hoc die consignavit Wion, eumque in prima sua Martyrologii Anglicani editione anni* 1608 *secutus est Wilsonus, et hunc Ferrarius: verum in posteriori sua editione anni* 1640, *sanctam consignavit eo die quo de ipsa agemus* 23 Septembris.

S. Luciæ V. M. translatio *Greveno adscripta reperitur in additionibus Mss. Cartusiæ Bruxellensis: absque ulla aut loci in quem facta sit, aut temporis memoria. Notissima est celeberrimæ Sanctæ festivitas* 13 Decembris.

DE SS. ABDON ET SENNEN MARTYRIBUS

B

ROMÆ

E

G. C.

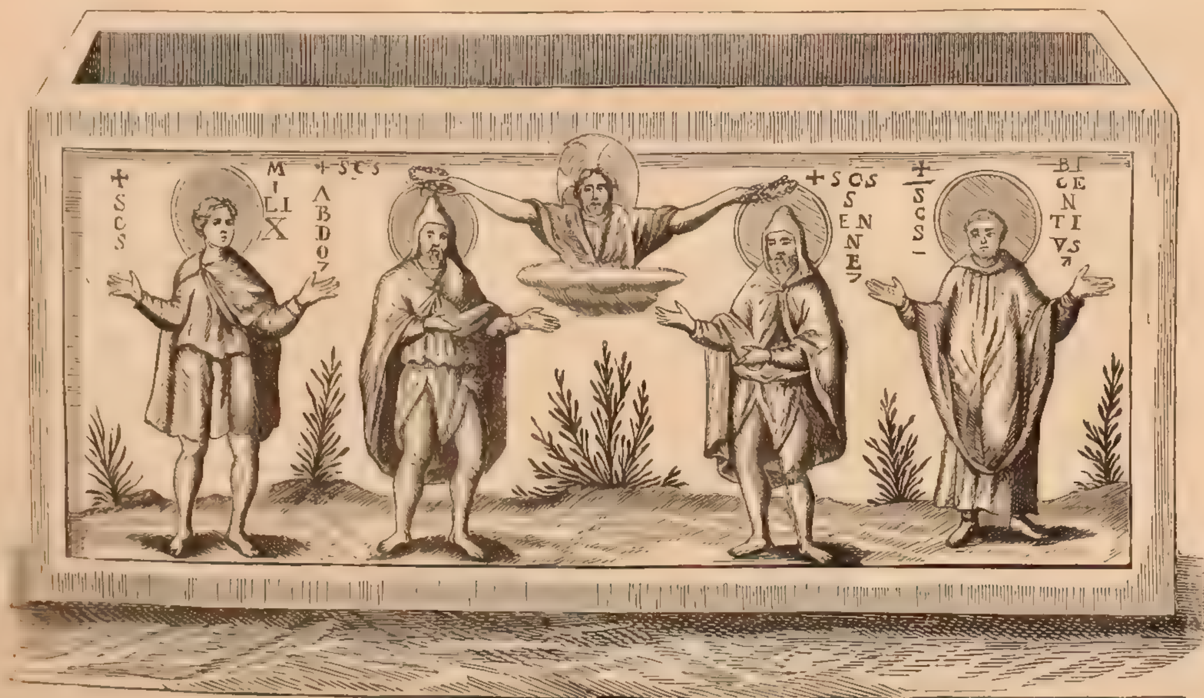
COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Antiquus horum Martyrum cultus ex variis monumentis.

SUB DECIO.

Probatur cultus monumentis ... et imaginibus.

Antiquissimam horum Martyrum venerationem satis indicat Calendarium Romanæ Ecclesiæ, quod circa medium seculi 4 exaratum Ægidius Bucherius noster suo Commentario in Victorii Aquitani canonem Paschalem inseruit, et quod ibidem pag. 268 sic habet:* Tertio Kalendas Augusti Abdon et Sennen in Pontiani (*subintellige cœmeterio*) quod est ad Ursum pileatum *Paulus Aringhus tomo* I *Romæ subterraneæ lib.* II *cap.* XXII *testatur, vetustas nostrorum Martyrum imagines in hoc Pontiani cœmeterio ab Antonio Bosio inter alia vetera monumenta inventas esse, easque ibidem pag.* 383 *repræsentat. Nos hic easdem ex ipso contractas et fideliter juxta prototypon æri incisas exhibemus.*

Icon in cœmeterio Pontiani.

2 *Laudatus Aringhus loco citato pag.* 376 *de hoc monumento ita disserit:* Mira et inenarrabili tandem animi exultatione, quod diu a Bosio perquisitum peroptatumque fuerat, sanctorum martyrum Abdon et Sennen sepulcrum ultro sese contemplandum obtulit. Lateritius ibi sarcophagus exstabat, longitudinis palmorum septem cum dimidio, altitudinis quatuor, profunditatis totidem, in cujus anteriori prospectu pictura quædam Christum redemptorem nube circumfusum præ se ferebat, qui ambabus manibus invictos martyres Abdon et Sennen ibidem pari arte pictos, suisque nominibus prænotatos coronat. Hi autem præclarissimi Martyres stantes

A stantes ibidem repræsentantur, et præter diadema, quod nobile sanctitatis insigne est, pileolum quemdam Persarum more capiti impositum gestant.

inventis

3 Porro in eodem sarcophago juxta sanctum Abdon beati quoque Milis imago apposita cernitur, laicali, ut jam diximus, veste induti, et juxta sanctum Sennen adest imago B. Vincentii levitæ, qui ecclesiasticis de more indumentis decoratur. In ejusdem vero sarcophagi labro inscriptionem appositam fuisse, ejusdem vestigia præ nimia jam vetustate penitus consumpta designabant: in ejusdem autem inscriptionis initio hæc verba dumtaxat perlegi potuere, nempe ONIS DIE, quæ divinando potius quam explanando hic interim nobis describere ac recensere fas erit, ut iste nimirum sit verborum sensus DEPOSITIONIS seu TRANSLATIONIS DIE: istæc nimirum ad tempus referendo, quando sacra beatorum Martyrum corpora ibidem deposita vel certe translata fuere. *Non sunt hujus loci, quæ Aringhus ibidem de adjunctis Martyribus disputat. Ceterum quo tempore corpora* SS. Abdon *et* Sennen *in hoc cœmeterium illata sint, postmodum alia occasione indicabimus.*

veteribusque Martyrologiis

4 *Florentinius in notis ad Martyrologium suum* B *hac die recte observat, celeberrimos sanctos martyres* Abdon *et* Sennen *ab antiquissimo tempore Romæ venerationem accepisse, et in omnibus Occidentalibus Ecclesiæ Martyrologiis indicatos fuisse: nam præter jam relata antiquitatis monumenta eosdem Sanctos vetustissima Hieronymiani Martyrologii apographa, Allatii et Frontonis Kalendaria, ac a Menardo Thomasioque edita Sacramentaria celebrant. His adde Bedam, Florum, auctorem Romani Parvi, Rabanum, Adonem, Usuardum, Notkerum et Wandelbertum, quorum postremus hac die in suo Martyrologio metrico ita canit:*

Abdon et Zennen designat tertia sanctos
Regni quos Romæ tribuit de germine Persis.

Non opus esse arbitror hic singulos istorum Martyrologorum textus conservare, cum de immemorabili illorum Martyrum cultu abunde constet, et longior Adonis annuntiatio seu potius Actorum compendium postea sit exhibendum.

et proponitur difficultas circa urbem

5 *Quare dumtaxat proferam breviorem Usuardi annuntiationem, quæ nobilitatem horum Sanctorum, locum captivitatis, et genus martyrii ita indicat:* Romæ natalis sanctorum Abdon et Sennes subregulorum, qui cum in Cordula civi- C tate Persarum vincula paterentur a Decio, ad ultimum eos duxit Romam catenis obligatos, et diversis pœnis maceratos, ubi primo plumbatis cæsi et deinde gladio interfecti sunt. *Similia narrantur in vulgaribus eorum Actis, e quibus hæc verosimiliter excerpta sunt, ut postmodum videbimus. Interea negotium hic nobis facessit civitas* Cordula, *quæ etiam* Corduba, Cerduba, Corduena, Cerduna *aliisque modis scribitur, ut in Usuardo nostro illustrato ad hanc diem observatum est. Nihil hic moramur Pancirolum, qui in Thesauris absconditis urbis Romanæ pag.* 837 *Cordubam Hispaniæ nobis obtrudit.*

in qua sancti hi Martyres capti fuisse dicuntur.

6 *Eminentissimus Baronius in notis ad Martyrologium Romanum die* 25 *et* 22 *Aprilis putat, indicari Corduenam, de qua Ammianus Marcellinus meminit, et quam Æthicus cosmographus Cordubennam appellat; ubi de fluvio Tigri agit. Ammanius Marcellinus quidem agens de bello Persico lib.* XXIV, *cap.* VIII, Corduenam *nominat; sed editio Lugduno-Batava anni* 1693 *ibidem notat, in manuscripto codice* Corduam *legi. Præterea Maurolycus nobis aliam dubitandi materiam suggerit, dum hac die in suo Martyrologio affirmat,* SS. Abdon *et* Sennen in Chorodna civitate Persarum *vincula passos fuisse. Equidem fateor, quod* Chorodna *aliis* Chorodra *a Ptolomæo lib.* VI *Geographiæ cap.* IV *inter civitates Persidis recenseatur; at nescio, qua auctoritate Maurolycus illud nomen pro aliis supra dictis substituerit, et dubito, utrum Chorodna a Corduena et similibus ejusdem civitatis nominibus differat. Quapropter has tenebras dissipare volentibus libenter locum cedimus, et ad confirmandum Martyrum nostrorum cultum progredimur.* AUCTORE G. C.

Veneratio horum Sanctorum ex urbe Romana

7 *Romæ antiquitus ecclesiam ad illorum Martyrum honorem conditam fuisse, satis patet ex Anastasio Bibliothecario, qui in Vitis Pontificum Romanorum cap.* XCVII *de Hadriano I Papa sic tradit:* Ecclesiam sancti Felicis positam foris portam Portuensem a novo restauravit: simulque et basilicam sanctorum Abdon et Sennen atque beatæ Candidæ una cum ceteris Sanctorum cœmeteriis in idipsum pariter renovavit. *Hinc colligo, illam* SS. Abdon *et* Sennen *basilicam jam diu exstitisse, cum seculo octavo restaurari debuerit. Seculo sequente Nicolaus I Papa collapsum eorumdem Martyrum cœmeterium renovavit, ut* E *idem Anastasius cap.* CVII *narrat his verbis:* Renovavit etiam ipse Pastor benignus cœmeterium beati Felicis martyris ac confessionem via Portuensi: nec non et cœmeterium eadem via ad Ursum pileatum, ubi corpora sanctorum Christi martyrum Abdon et Sennen requieverunt, jam in ruinis posito*, pulcro ac miro restauvit honore.

* lege positum

in Galliam

8 *Neque hæc veneratio intra urbem Romanam substitit; sed jam ab aliquot seculis in Galliam pervenit, ubi etiamnum perseverat, ut noster Simon Mothier in notis ad Martyrologium Romanum testatur: ibi enim post alia asserit, duos istos Martyres variis istius regni locis invocari ad conservandos terræ fructus, ac præcipue Ernodori vel Exeloduni in provincia Bituricensi (vernacule* Issoudun *vocatur) magno populi concursu celebrari. Nicolaus Catherinot in Sanctuario Bituricensi docet, eosdem Sanctos ecclesiæ vulgo dictæ* Givaudins *alias* Javaldapns *et* Javaudains *patronos esse, eorumque patrocinium communiter contra grandinem implorari. Simon de Peyronet in Catalogo alphabetico Sanctorum ac Sanctarum, qui post ejus mortem anno* 1706 *Tolosæ editus est, de* S. Abdon *post alia sic notat:* Parœciam habet sibi sacram in hac nostra diœcesi F Tolosana, ubi vernacule S. DON vocitatur ab indigenis. *Qua ratione cultus eorumdem Martyrum in alias Galliæ et Italiæ urbes propagatus fuerit facile intelligetur, quando de reliquiis et variis sacrorum corporum translationibus agemus.*

et montem Libanum

9 *Quinimo Catholicus istorum Martyrum cultus (nescio qua occasione aut quo tempore) in Orientem transiit, ut Franciscus Quaresmius tomo* II *Terræ sanctæ lib.* VII *peregrinat.* VII *cap.* VII *testatur his verbis:* Longe a Canobin, tria circiter milliaria, et villa fœcunda satis et amœna; oleis, ficubus, nucibus et aliis arboribus abundans et aquis irrigua; ubi multæ domus et aliquæ ecclesiæ sunt: et est ibi una archiepiscopalis sancto Sergio dicata, et sedes archiepiscopi Maronitæ montis Libani, quæ Eden appellatur, et forte propter amœnitatem et delicias: Eden enim deliciæ interpretatur.

prognata est.

10 Supra ipsam est sacellum sanctis martyribus Abdon et Sennen dicatum, quod Maronitæ ABDA appellant: in quorum die festo (quod ipsi

mobile

AUCTORE G. C.

mobile faciunt, ipsumque celebrant Dominica prima Maii) quando Missa celebratur, subtus altare fons aquæ vivæ emanat; et cum venerabile elevatur sacramentum magis fluit, et post aliquot dies siccatur: et ita evoluto anni circulo, eodem tempore similiter fluit, et post Kalendarium Gregorianum et decem dierum mutationem factam simili modo Dominica prima Maii aquas elargitur. Ita ab archiepiscopo Eden et aliis, qui viderunt, intellexi. *Parisiis anno* 1722 *D. De la Roque Gallice edidit suum Hodœporicon Syriæ et montis Libani, in quo tamquam testis oculatus tomo* I *pag.* 197 *affirmat, hos duos Martyres Persas, in Eden a Maronitis magna devotione honorari. Non est autem dubitandum de mira fontis istius scaturigine, quam Quaresmius ex incolis fide dignis intellexit, etsi D. de la Roque ibi de illa non meminerit, quia forte propter brevem in eo loco moram nihil de ea audivit.*

§ II. Difficultates circa Actorum veritatem, et quædam de iis conjecturæ.

B *Varia Mss. Acta.*

Utinam de Actorum veritate sicut de legitima horum Martyrum veneratione constaret! Habemus in Mss. nostris codicibus aliisque apographis varia horum Actorum exemplaria, quæ tamen castigatione indigent, *ut cum eminentissimo Baronio in notis ad Martyrologium Romanum hac die fateri cogimur. Apud Surium ea Actis Laurentianis ad diem* 10 *Augusti inserta leguntur. In codice nostro, signato PMs.* 155, *iisdem præmittuntur Acta S. Polychronii aliorumque martyrum Persarum, de quibus die* 17 *Februarii et* 22 *Aprilis egimus. Mombritius tomo* I, *et Petrus Equilinus lib.* VI, *cap.* CLVIII *ea seorsim ediderunt, cum quibus codex noster Valcellensis P Ms.* 157, *apographum Fuldense, ac Audomarense ita concordant, ut circa rei substantiam non discrepent.*

quæ videntur [illegible] ta esse post ætatem Constantini Magni

12 *Nescimus, quo auctore aut quo seculo ea omnia exarata sint. Sed ubique in fine Actorum leguntur hæc aut similia :* Jacuerunt corpora ad exemplum Christianorum tribus diebus. Post triduum venit quidam Quirinus Christianus subdiaconus, qui manebat ibidem juxta amphitheatrum, et collegit nocte corpora et recondidit in arcam plumbeam in domo sua tertio Kalendas C Augusti. Postea vero latuerunt corpora sanctorum Abdon et Sennes martyrum multos annos usque ad tempora Constantini; jam Christiani. *Et tunc* levata sunt corpora sancta et translata sunt in cœmeterio Pontiani. *Si Quirinus ille tribus diebus post peractum gloriosum certamen corpora horum Martyrum in domo sua recondidit, quomodo in Kalendario Bucheriano ac aliis antiquissimis fastis martyrium eorum* tertio Kalendas Augusti *signatur? At quocumque modo ea se habeant, saltem ex hac clausula non improbabiliter colligimus, Actorum scriptorem post tempora Constantini Magni vixisse.*

et ante seculum nonum

13 *Aliunde autem patet, eadem Acta ante seculum* IX *scripta fuisse, cum Ado in Martyrologio suo illa sic contraxerit :* Romæ natale Abdon et Sennes subregulorum sub Decio imperatore : quos Decius in Cordula civitate Persarum sibi præsentari jussit; quibus et dixit : Sic stulti facti estis, ut non recordemini, quia non colentes deos traditi estis in manus Romanorum et nostras? Cui beatus Abdon : Magis nos victores facti sumus, Deo favente et Domino Jesu Christo, qui D regnat in æternum. Jubente igitur Decio, vincti catenis reclusi sunt in arcta custodia. Tunc dixit Abdon ad Sennen: Ecce gloria, quam semper speravimus. Post menses quatuor veniens Decius Romam, et adducens secum beatos Abdon et Sennen catenis vinctos, jussit omnem senatum convocari et fecit conventum in Tellude cum Valeriano præfecto 5 Kalendas Augusti, et jussit sibi præsentari Abdon et Sennen maceratos diversis pœnis. Et dixit ad senatum : Dii deæque tradiderunt hostes ferocissimos in manus nostras. Ecce inimici Reipublicæ et Romani imperii.

ut pater ex Adonis compendio,

14 Et introducti sunt ornati auro et lapide pretioso, vincti catenis; omnisque senatus mirari cœpit in aspectibus eorum. Et cum constanter Christum in conspectu eorum faterentur, Decius iratus jussit Valeriano præfecto, ut si non adorarent deum solem, ferarum morsibus interirent. Qui denudavit eos et duxit ante simulacrum solis juxta amphitheatrum, ut sacrificarent. Verum illi contemnentes, exspuerunt in simulacrum solis. Tunc Valerianus jussit, ut plumbatis cæderentur. Deinde introducti in amphitheatrum, et dimissi sunt eis leones duo et ursi quatuor, qui rugientes venerunt ad pedes Sanctorum, E et nullatenus recedentes custodiebant eos. Valerianus vero plenus furore, jussit gladiatores introire et Beatos subregulos interficere, et ligare pedes eorum, et ante simulacrum solis jactare, ubi jacuerunt corpora Sanctorum tribus diebus. Post triduum venit quidam Quirinus Christianus subdiaconus, qui manebat juxta amphitheatrum, et collegit noctu corpora, et recondidit in arca plumbea in domo sua tertio Kalendas Augusti, ubi latuerunt usque ad tempora Constantini. Tunc se reserantes beati Martyres, levati sunt et translati in cœmeterio Pontiani. *Quicumque hoc compendium conferre voluerit cum Actis, post hunc commentarium exhibendis, prudenter dubitare non poterit, quin Ado eadem Acta aut plane similia præ oculis habuerit.*

juxta Baronium nonnihil corrupta sunt,

15 *Nunc forte quispiam quæret, quid de his Actis judicemus. Cum semper desideremus Acta illustrium Martyrum defendere, quamdiu fieri potest, illæsa veritate, malumus alienis verbis, quam nostris istud judicium exprimere. Eminentissimus Baronius fatetur, hæc Acta* nonnihil corrupta *esse, quando in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi* 254, *num.* 27 *de his aliisque Martyribus Persis ita scribit :* Abusus est Decius, F de Persis quam est consecutus Christiani hominis ope victoriam: nam eam diis acceptam ferens, in eorum contemptores Christianos acrius vindicavit, occisis, qui in ejus manus devenerant, Persis Christianis, Polychronio episcopo Babylonis, Parmenio, Elima, et Chrysotelo presbyteris, diaconis Luca et Mucio, virisque nobilissimis Maximo et Olympiade, ac demum post longa vincula Abdone et Sennen subregulis. Exstant horum Acta, sed nonnihil corrupta.

quam corruptionem aliqui critici

16 *Severiores quidam critici his Baronii dictis non acquiescunt, sed contendunt, Persicam Decii imperatoris expeditionem, cui hæc omnia innituntur, confictam esse. Audi inter illos eminentissimum Norisium, qui Dissertatione* III *de epochis Syro-Macedonum cap.* X *de hac re ita ratiocinatur:* Ceterum illa Decii in Persas expeditio in Annales ecclesiasticos deportata est ex Actis, quæ præmittuntur narrationi martyrii S. Laurentii, quæ tamen eidem eruditissimo Baronio loco laudato num. 27 nonnihil corrupta dicuntur, et in notis Martyrologii

A Martyrologii ad diem 30 Julii castigatione indigere fatetur. Initio Actorum cap. I dicitur Decius, victis acie Persis, Babylonem, Bactrianam et Assyriam recuperasse, ac apud Babylonem templum Saturno ædificandum jussisse, quo perfecto, Polychronius Babylonis episcopus, diis ibidem libare recusans, neci traditus fuit, clero ejusdem ecclesiæ in civitatem Cordubam tracto, ibique postea interfecto.

majorem faciunt,

17 Additur, Decium ex Perside Romam Abdonem et Sennem Persarum subregulos duxisse, eosque ob Christi cultum interficiendos jussisse, quibus paucos intra dies socios addit sanctos Sixtum Papam ac Laurentium. Denique dicitur Decius a dæmone correptus animam Romæ inter cruciatus exhalasse; quæ omnia plane fabulosa sunt : nam Sextus Rufus in Breviario accurate bella a Romanis cum Persis gesta recensens, bello a Gordiano contra illos feliciter administrato addit alterum postea a Valeriano contra eosdem improspere gestum, quæ itidem scribit Eutropius libro IX, ita ut nulla usquam legatur Decii contra Persas expeditio.

18 *Deinde ex epistolis S. Cypriani aliisque antiquis scriptoribus probare nititur, Decium, qui* B *ad summum duobus annis et aliquot mensibus imperavit, usque ad annum Christi* 251 *Romæ mansisse, quando in Macedoniam aut vicinas regiones contra Priscum imperii æmulum ac faventes illi Gothos profectus est, ubi ab hostibus victus occubuit. Tandem Norisius post hæc argumenta sic concludit :* Itaque fictitia est illa Decii in Persas expeditio in memoratis Actis narrata, uti etiam perperam ibidem dicuntur Sixtus Papa ac Laurentius martyres sub Decio occisi, qui Valeriano augusto imperante interfecti sunt, uti etiam falsum est, Decium Romæ sævam animam exhalasse, cum ille, ut, ceteris consentientibus, ait Constantinus augustus in oratione ad Sanctorum cœtum cap. XXIV in Scythicis campis una cum omni exercitu prostratus interierit.

dum Persicam Decii imperatoris expeditionem negant,

19 *Juxta hanc Norisii aliorumque censuram sequeretur, nos nihil de his Martyribus tuto posse affirmare, nisi quod Florus in codice Atrebatensi ac Tornacensi ante tomum* II *Martii pag.* 27 *sic de illis tradit :* Romæ passio sanctorum Abdon et Sennes, qui de Persida Romam VENERUNT, et sub Decio imperatore diversis pœnis macerati, ad ultimum gladio interfecti sunt. *Nota, Florum non dicere, quod illi Martyres a Decio Romam* C *adducti sint, sed ita loqui, acsi ultro Romam venerint, ibique ab ethnicis detecti martyrium sub Decio imperatore subierint. Neque ea peregrinatio Romana, a Persis Christianis suscepta, exemplo caret : nam quosdam Persas orationis causa Romam venisse legimus apud Florum, Adonem et Usuardum, inter quos postremus ad diem* 20 *Januarii sic habet :* Via Cornelia sanctorum martyrum Marii et Marthæ cum filiis suis Audifax et Abacuc nobilium de Persida, qui ad orationem venerant Romam tempore Claudii principis : e quibus post toleratos fustes, equuleum, ignem, ungues, manuum præcisionem, Martha in Nympha necata, ceteri sunt decollati, et corpora eorum incensa.

ex qua censura sequeretur,

20 *Hinc etiam sequeretur, Persicam illam Decii expeditionem ab Actorum scriptore gratis excogitatam fuisse, ut inveniretur opportuna occasio, qua* SS. Abdon *et* Sennen *ex tam longinqua regione Romam adducerentur. At tunc maxima Actorum pars falsa est, et corruit lectio Breviarii Romani, quæ hoc fundamento nititur, et quam hodiedum ita recitamus :* Abdon et Sennen Persæ, Decio imperatore accusati, quod corpora Christianorum, quæ inhumata projiciebantur, in suo prædio sepelissent, jussu imperatoris comprehenduntur, et diis jubentur sacrificare : quod cum facere negligerent, et Jesum Christum Deum constantissime prædicarent, traditos in arctam custodiam, Romam postea rediens Decius vinctos duxit in triumpho. Qui cum in urbe ad simulacra attracti essent, ea detestati conspuerunt. Quamobrem ursis ac leonibus objecti sunt, quos feræ non audebant attingere. Demum gladiis trucidati, colligatis pedibus tracti sunt ante solis simulacrum, quorum corpora clam inde asportata Quirinus diaconus sepelivit in suis ædibus.

magnam Actorum partem confictam esse.

AUCTORE G. C.

21 *Ingenue fatemur, hic nobis aquam hærere, cum antiqua monumenta, ab Adone visa et contracta, tantæ falsitatis arguere non audeamus, et contrariis Norisii argumentis plane satisfacere non possimus. Attamen nolumus tueri omnes Actorum circumstantias, in quibus hinc inde manifesti errores deteguntur. Sic Acta nostra num.* 2 *innuunt, S. Sixtum Pontificem Romanum sub Decio captum et martyrio affectum esse, cum tamen sub imperatore Valeriano passus fuerit, ut ad diem* 6 *Augusti solidis argumentis poterit ostendi.* E *Occurrunt etiam alia nonnulla obscura et corrupta, quæ in Annotatis observabimus. Quod si scriptor Actorum tam imperite tempora confuderit, potuit etiam facile commiscere ea, quæ Decius ante et post adeptum imperium gessit, qua de re jam conjecturam nostram eruditis proponemus.*

Etsi Actorum scriptor ab omni errore eximi non possit,

22 *Baronius in notis ad Martyrologium Romanum die* 17 *Februarii monet,* tempora Decii scriptorum inopia remansisse obscurissima, eaque tantum de eo facta esse perspicua, quæ de persecutione ab ipso in Christianos excitata produnt Christianorum scriptiones et Acta sanctorum Martyrum. *Hæc monitio etiam obtinet in gestis Decii, antequam ad imperatoriam dignitatem eveheretur, quæ nusquam apud historicos distincte exprimuntur. Nihilominus ex Sexto Aurelio Victore in Epitome de vita et moribus imperatorum Romanorum discimus, quo Decius esset* in armis promptissimus. *Idem auctor in Historia abbreviata de Cæsaribus indicat, quod* Decius Syrmiensium vico ortus, militiæ gradu ad imperium *ascenderit. Imo Decium rei militaris peritissimum ac bello strenuum fuisse satis patet ex eo, quod Philippus imperator illum invitum exercitui suo præfecerit, ut lib.* I *Historiarum narrat* F *Zozimus, qui ibidem addit, Decio a militibus imperium delatum esse, eo quod inter alia* usu militari Philippum anteiret.

tamen facile excusari aut explicari potest

23 *Cum igitur Decius tanta rei militaris peritia præditus fuerit, non est improbabile, illum circa annum Christi* 243 *quamdam exercitus Romani partem in bello Persico duxisse sub imperatore Gordiano, qui adhuc juvenis ope ducum suorum varias de Persis retulit victorias, ut Julius Capitolinus in Historia Augusta pag.* 162 *testatur. Præterea non est a verosimilitudine alienum, tunc aliquos Persas a Decio captos esse, ac primores eorum Romam abductos fuisse, ut consueto more augerent pompam triumphi, quem senatus Romanus jam Gordiano decreverat, sicut idem Capitolinus loco proxime citato refert hoc modo :* His in senatu lectis, quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ sunt, utpote qui Persas vicisset, ut triumpho Persico triumpharet.

si Decius ante susceptum imperium

24 *Interea Gordianus cum victricibus copiis Romam reversus interficitur insidiis Philippi, qui juxta*

cum imperatore Gordiano

AUCTORE G. C.

juxta Zosimum lib. I *statim imperium arripit, et* sacramentis intervenientibus amicitia cum Sapore constituta, belloque sopito, Romam proficiscitur. *Facile autem fieri potuit, ut aliqui Persæ captivi, præsertim Christiani, qui jam Romam abducti fuerant, in ea urbe ultro manere voluerint, tum quod ibi plures Christianos invenirent, tum quod liberius religionis suæ exercitium haberent sub Philippo imperatore, quem varii antiquii scriptores Christianum fuisse existimant, et qui certe Christianis favebat, ut colligitur ex S. Dionysio Alexandrino synchrono, qui apud Eusebium in editione Valesiana lib.* VI *cap.* XLI *mortem Philippi ac Decii successionem ita indicat :* Sed continuo imperii illius, (*scilicet Philippi*) erga nos benignissimi, mutatio nobis nuntiata est; et gravissimus nobis minarum terror intentabatur. Jamque aderat edictum imperatoris, *nempe Decii, qui terribilem contra Christi cultores persecutionem movit, ut idem Sanctus ibi pluribus describit.*

in Perside victoriam obtinuerit, ut conjicimus;

25 *Jam autem supponamus, ex istis nobilibus Persis* SS. Abdon *et* Sennen *ob memoratas rationes Romæ remansisse usque ad imperium Decii, qui anno Christi* 249 *Philippum occidit, et imperator factus* præ odio adversus Philippum, persecutionem intulit Ecclesiæ, *ut Eusebius lib.* VI *cap.* XXXIX *loquitur. Nihil itaque mirum, si hos Persas Christianos, quos ante aliquot annos e Perside Romam adduxerat, statim comprehendi jusserit, et martyrio affecerit. Hoc modo explicari poterunt Acta S. Polychronii, aliorumque Martyrum Persarum, quos Decius in Oriente interfecisse traditur : potuit enim tunc victor et militiæ dux sub Gordiano aliquos sacerdotes et clericos, plerisque popularibus suis invisos, sive illo metu occidere. Hoc pacto etiam utcumque poterunt conciliari Acta nostra, si tantummodo dicamus, quod scriptor Actorum gesta Decii ducis et imperatoris miscuerit, sicut alibi tempora diversa manifeste confudit, et martyrium S. Sixti Papæ sub Valeriano præfecto collocat, quod Valeriano imperatori adscribendum est. Tota hæc conjectura, ni fallimur, nec limites verosimilitudinis excedit, nec veteri historiæ repugnat.* B

et quam conjecturam confirmamus ex nummis,

26 *Quinimo ipse Norisius nobis suggerit materiam, qua conjecturam nostram confirmemus : nam Dissertatione tertia de epochis Syro-Macedonum exhibet nummos, quos anno Christi* 250 *in honorem Decii imperatoris cudit Colonia Rhesænesiorum in Mesopotamia, quam Gordianus obtenta ibidem victoria contra Persas maxime memorabilem reddidit, ut Julianus Apostata in oratione apud Ammianum Marcellinum lib.* XXIII *cap.* V *testatur. Norisius circa istos nummos sibi ipsi hunc movet scrupulum :* Alterum rursus dubium occurrit, nempe cur Rhesænesii tot nummos uno eodemque anno 118 (*si hos annos* 118 *addas annis Urbis conditæ* 885 *vel Christi* 132, *quo Rhesænesii in gratiam Hadriani imperatoris epocham suam inchoarunt, pervenies ad annum Urbis conditæ* 1003 seu Christi 250) imagine Decii, ac quosdam etiam Herenniæ Etruscillæ Augustæ uxoris, itemque utriusque filii Decii cæsaris obsignaverint, cum hactenus rari ejusdem urbis nummi alios cæsares repræsentantes, inventi fuerint? *Deinde refert opinionem Baronii, qui Decium imperatorem contra Persas bellum gessisse existimat, eamque refellit, ut superius num.* 16 *vidimus.* C

a Norisio exhibitis,

27 *Denique Norisius eamdem Dissertationem ita concludit :* Itaque tot nummi apud Rhesænam uno eodemque anno scalpti fuerunt, non quod ibidem bello Persico urgente Decius substituit; sed vel quia cives ab absente imperatore novis beneficiis ornati fuerunt; vel quia legatus quipiam Mesopotamiæ apud Rhesænam, coloniam Romanam, forte degens, tot numismata in honorem Decii ac totius domus Augustæ obsignanda curavit. *At si Norisio licuit has cusorum nummorum ratiunculas divinando allegare, cur nobis non licebit conjicere, quod Rhesænesii voluerint commemorare victorias, non ita pridem a Decio copiarum duce circa urbem suam de Persis relatas, uc hac adulatione gratiam novi imperatoris aucuparentur? Ne autem hæc conjectura omnino gratis excogitata videatur, ipsas nummorum inscriptiones ac imagines accurate exponemus.* D

qui Rhesænæ in Mesopotamia

28 *Norisius in anteriore sui nummi parte exhibet caput laurea redimitum, in cujus circulo leguntur hi characteres Græci :* ΑΥΤ. ΚΑΙ. ΓΑΙ. ΜΕC. ΚΥ. ΤΡΑ. ΔΚΕΙΟC. CΕΒ. *id est* IMPERATOR CÆSAR CAIUS MESSIUS QUINTUS TRAJANUS DECIUS AUGUSTUS. *In posteriore ejusdem nummi parte repræsentatur mulier capite turrito, insidens scopulis : spicas tenet dextra, monticulis vero innititur sinistra. Superius autem cernitur aquila, quæ coronam lauream rostro gestat : inferius autem est fluvius, ex quo quidam emergere videtur. Græca epigraphe hic ita habet :* CΕΠ. ΡΗCΑΙΝΗCΙΩΝ L. ΗΙΡ. *Hoc est* SEPTIMIORUM RHESÆNESIORUM ANNO 118, *ut Norisius explicat, qui Græcas illas litteras* ΗΙΡ. *vult esse numerales. At alii hos postremos characteres paulo aliter exprimunt, sumuntque etiam litteras* ΠΡ. *pro initialibus vocis* ΠΡΩΤΟC *id est* primus, *ita ut significent, nummos illos anno primo imperii Deciani cusos fuisse. Sed nihil hic nostra interest, sive ad primum Decii annum spectent, sive ad annum Christi* 250, *prout supra computavimus. Ceterum Anselmus Bandurus in Numismatibus imperatorum Romanorum tomo* I *pag.* 16 *notat, Rhesænesios a fundatore suo nomen Septimiorum assumpsisse. In aliis ejusdem temporis nummis civitatem suam appellant coloniam Septimiam, ut jam videbimus.* E

ad honorem Decii

29 *Joannes Tristanus tomo* II *Imperii metallici pag.* 588 *et sequente profert tres alios Rhesænesiorum nummos, quorum unum brevitatis causa hic dumtaxat explicabimus. Ex una parte exhibetur caput Decii corona radiata cinctum, et humeris annexum est paludamentum cum hac inscriptione :* ΑΥΤ. Κ. Γ. ΜΕ. Κ. ΤΡΑΙΑ. ΔΕΚΙΟ. CΕΒ. *id est juxta ipsius explicationem :* IMPERATOR CÆSAR GNÆUS MESSIUS QUINTUS TRAJANUS DECIUS AUGUSTUS. *In altera nummi parte repræsentatur mulier cum modio stans, et dextra pateram tenens, ac sinistra cornu copiæ, ut communiter appellatur. Ante pedes a dextris est ara ignita, ex cujus infima parte prodit palmæ ramus. Cernitur a dextris in area aquila alis expansis coronam lauream tenens rostro, et palmæ ramo insistens. Hic vero talis epigraphe circumscribitur :* CΕΠ. ΚΟΛ. ΡΗCΑΙΝΗCΙΩΝ L. ΠΡ. *Id est, ut Tristanus interpretatur :* SEPTIMIA COLONIA RHESÆNESIORUM ANNO PRIMO. F

cum victoriæ signis cusi fuerunt.

30 *Ac quorsum, inquies, hæc omnia tam scrupulose describuntur? Quid hæ effigies ad quæstionem pertinent? Respondeo, nos ex his imaginibus conjicere, quod Rhesænesii his nummis aliquam Decii victoriam voluerint indicare : quid enim aliud significarent tot palmæ et lauri, quæ etiam in aliis eorum nummis exprimuntur? Neque ab hac explicatione nostra abhorret Bandurus, dum in Numismatibus imperatorum Romanorum*

A *norum tomo* I *pag.* 16 *ad hunc posteriorem nummum sic notat :* Mulierem autem in hoc nummo expressam, alii Isidem putant esse, alii urbis genium pro Decio sacra facientem; unde victoria deorum auxilio indicatur per palmam ex aræ imo exsurgentem. *Quod si lauri et palmæ signa sint adeptæ victoriæ, qualem victoriam, obsecro, Decius primo imperii sui anno vel Christi* 250 *de hostibus reportavit? Si igitur hi nummi, anno Decii primo vel Christi* 250 *cusi, indicent victorias ante susceptum imperium a Decio obtentas, nonne eos verosimilius interpretabimur de victoria circa Rhesænam contra Persas relata, quam illa Romanorum colonia ante paucos annos viderat, et jam Decio novo suo imperatori gratulatur? Has conjecturas ad Acta nostra utcumque conservanda proposuimus, liberum de iis judicium eruditis lectoribus relinquentes.*

§ III. Variæ horum Sanctorum reliquiæ, earumque translationes.

Corpora horum Martyrum, quæ Florentiam

B E*x supra allato Actorum fragmento et compendio Adonis scimus, corpora* SS. Abdon *et* Sennen *in domo Quirini subdiaconi latuisse usque ad tempora Constantini Magni, quando ad cœmeterium Pontiani translata sunt. Non est omnino certum, quamdiu sacra ista corpora in cœmeterio illo quieverint: nam si credamus Actis quibusdam S. Zenobii, episcopi Florentini, eaque stricte intelligamus, sacer ille thesaurus post medium seculi* IV *Florentiam translatus est, quandoquidem in Vita S. Zenobii, per Joannem archipresbyterum Aretinum scripta, apud Surium die* 25 *Maii hæc legimus :* Sed redeamus ad Zenobium nostrum, cui Papa Damasus præclarum munus, DUO CORPORA sanctorum videlicet Abdon et Sennen dono dedit, quasi mutuæ inter se amicitiæ futurum posteris monumentum : quæ in majori ecclesia, videlicet sancti Salvatoris, sub altari Zenobius capsa plumbea collocavit.

a sancto Zenobio translata dicuntur,

32 *Verum antiquiora S. Zenobii Acta, quæ ad diem* 25 *Maii edidimus, de translatis illorum Sanctorum corporibus non meminerunt. Propterea tamen non inficior, aliquas* SS. Abdon *et* Sennen *reliquias in ecclesia Florentina conservari, cum eæ anno* 1584 *inspectæ et recognitæ fuerint,*
C *ut apud nos tomo VI Maii pag.* 66 *ex fide dignis instrumentis refertur, et ubi lipsanotheca sic describitur :* Ex latere ipsius capsæ erat capsella plumbea ferruminata et religata, in qua repertæ sunt reliquiæ sanctorum Crescentii et Eugenii sociorum S. Zenobii, et SS. Abdonis atque Zennen martyrum *etc. Franciscus Cionacci in opusculo Italico de reliquiis metropolitanæ ecclesiæ Florentinæ asserit, memoratam capsulam intra altare sanctæ crucis inventam esse cum hac epigraphe:* RELIQUIÆ SANCTORUM EUGENII ET CRESCENTII, ET SS. ABDON ET SENNEN MARTYRUM, ET ALIORUM SANCTORUM. *Ex hac ipsa inscriptione et præfatæ capsulæ parvitate colligo, Joannem Aretinum in Vita S. Zenobii more satis apud hagiologos usitato totum pro parte scripsisse, et arbitror, Florentinos non nisi aliqua horum Martyrum ossa sibi vindicare.*

majori ex parte adhuc Romæ conservantur.

33 *Hanc opinionem meam confirmat pervetustus bibliothecæ Vallicellensis codex, qui apud Aringhum tomo* I *Romæ subterraneæ lib.* II, *cap.* XIX *pag.* 363 *post narratam eorumdem sanctorum Martyrum in cœmeterio Pontiani sepulturam subnectit sequentia :* Postea vero Gregorius Papa transtulit ea inde intra Urbem in basilicam S. Marci Papæ, et ibi honorifice collocavit; in quo loco multa beneficia exuberant usque in hodiernum diem. *Aringhus ibidem hanc translationem non sine fundamento adscribit Gregorio IV Pontifici, qui S. Marci ecclesiam ante medium seculi* IX *instauravit, ac variis donis ornavit, ut Anastasius Bibliothecarius in Vitis Romanorum Pontificum cap.* CIII *testatur. Pancirolus in Thesauris absconditis urbis Romanæ pag.* 837 *et sequente translationes illas multiplicat atque aliter recenset; sed cum nullos assertionis suæ testes citet, et assentiatur reliquis Romanis scriptoribus, qui majorem istorum corporum partem hactenus in ecclesia S. Marci Papæ annua festivitate honorari asserunt, diutius hic nos morari non debet, His adde Wilhelmum Malmesburiensem, qui lib.* IV *de gestis regum Anglorum cap.* II *scribit, sua ætate* SS. Abdon *et* Sennen *cum aliis Sanctis in ecclesia prope portam Portuensem conservari. Hinc patet, S. Zenobium integra horum Martyrum corpora Florentiam non transtulisse, et a Florentinis partem pro toto accipiendam esse, quod etiam sentiendum est de reliquis eorumdem* E
sacrorum corporum competitoribus, quos jam enumerabo.

etsi quædam Italiæ urbes eadem sibi vindicent.

34 *Jacobus Gualla in Sanctuario Papiæ lib.* VI *cap.* V *post narratum* SS. Abdon *et* Sennen *martyrium hæc subdit :* Eorum veneranda siquidem corpora Roma Ticinum delata, in sancta Maria Nova tumulantur. *Ughellus tomo* II *Italiæ sacræ in novissima editione Veneta col.* 142 *agens de cathedrali templo Parmensi inter alia sic scribit :* In eo requiescere pia Parmensium devotio vetustaque memoria narrat, corpora SS. Herculani patroni, qui in portu Romano die 5 Septembris martyrio coronatus est, Joannis Calibitæ, Pudentianæ, Abdon et Sennen *etc. Sed Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem* 30 *Julii post prolatum Actorum compendium prudenter hæc annotavit*: Corpora horum sanctorum Martyrum Parmæ in ecclesia cathedrali asservantur, ut tabulæ ejusdem ecclesiæ docent. Eadem Romæ in basilica S. Marci, et Ticini in æde S. Eusebii quiescere putantur; quod [non] nisi secundum partem esse potest. *Haud dubie sic etiam locutus fuisset, si vidisset diploma seculi* XI, *in quo monachis Amiatinis diœcesis Clusinæ apud Ughellum tomo* III *Italiæ sacræ in proxime memorata editione col.* 624 *corpora eorumdem Martyrum sic* F
rotunde tribuuntur : In altari S. Marci infra columnas corpus ipsius, et corpora SS. Abdon et Sennen, et reliquiæ S. Martini. *Idem sentiendum est de corpore S. Abdon, quod Ludovicus Vedrianus in Monumentis Sanctorum Mutinensium pag.* 121 *et sequente apud monachos Benedictinos Mutinæ in ecclesia S. Petri honorifice conservari affirmat. Nunc transeamus ad Gallos, qui eadem sacra corpora sibi vindicant.*

Vetus Breviarium Parisiense,

35 *Suessionenses S. Medardi cœnobitæ a multis seculis tam firmiter putarunt, corpora* SS. Abdon *et* Sennen *ad monasterium suum delata fuisse, ut ea translatio in Breviario Parisiensi anni* 1636 *post Actorum synopsin die* 30 *Julii sic legeretur :* Quorum corpora clam inde asportata Quirinus diaconus sepelevit in suis ædibus; e quibus deinde, micantibus prodigiis, ad venerationem levata, demum in Galliam translata sunt, atque Suessione in sanctuario celebris ecclesiæ sancti Medardi multa honorificatione reposita : unde

AUCTORE G. C.

AUCTORE G. C.

unde exturbata ab hæreticis, labente superiore seculo, impie exusta sunt; sed non sine divinæ gloriæ et justitiæ adversus sacrilegos ostensione, sicut in Martyrologio Galliæ plenius enarratur.

et Martyrologium Gallicanum,

36 *Suspicor, hic assignari Martyrologium Gallicanum Saussayi, quod ad diem* 24 *Martii sic habet:* Suessione susceptio reliquiarum sanctorum Abdon et Sennen martyrum, quæ Roma in Gallias sub Ludoeico Pio delatæ, illic in basilica sancti Medardi cum nonnullis pretiosis cœlitum exuviis digno cultu repositæ et diu conservatæ sunt donec hagiomachorum modernorum impio furore e sacrario cœnobii prædicti dejectæ, atque in rogo, quem illi in gremio ecclesiæ accenderant impii, cum triginta circiter aliorum Beatorum corporibus fuerunt concrematæ. At non secus ac thus in igne suavissimum odorem emiserunt, cujus fragrantiam orthodoxi eximio solatio persensere; hæretici vero econtra tanto fœtore inde affecti sunt, ut nonnulli excedere propere coacti sint. Unus etiam in divinæ ultionis indicium pestilenti ulcere illico in gutture percussus, paucis post horis ejulans et desperans misere exstinctus est.

in quibus eadem corpora Suessione in Gallia quievisse narrantur,

37 *Facile credo, sacrilegos istos rerum sacra-* B *rum vastatores justo Dei judicio publice punitos fuisse; sed miror, corpora* SS. Abdon *et* Sennen *aliorumque Sanctorum hic utrobique tam rotunde appellari, acsi ea in Suessionensi S. Medardi monasterio integra fuissent, cum tamen aliæ ecclesiæ maximam illorum partem potiori jure sibi vindicent, et forsan Suessione exiguæ eorum reliquiæ fuerint. Tota hæc Medardensium Benedictinorum persuasio nititur quadam narratione, quam nos olim ex Ms. codice Vesontionensi S. Stephani descriptam accepimus, et quam postea Mabillonius Actis Sanctorum ordinis Benedictini seculo* IV *part.* I *a pag.* 411 *inseruit. Istius autem narrationis hic est titulus:* Incipit epistola Odilonis ad Ingrannum de adventu et susceptione corporum sanctorum martyrum Tiburtii, Marcellini et Petri, Marcelliani et Marci, Proti et Hyacinthi, Marii et Marthæ, Audifax et Abacuc, Abdonis et Sennis, quæ est pridie Idus Julii.

non videntur solido fundamento niti.

38 *Papebrochius noster tomo* I *Junii a pag.* 206 *occasione translationis SS. Marcellini et Petri epistolam illam fictionis arguit, eamque pluribus argumentis convellit. Imo ipse epistolæ auctor satis indicat, suo tempore de his reliquiis dubitatum fuisse, dum paulo post initium ita scribit:* C Proinde quia multi multa loquuntur de beatorum Marcellini et Petri, Marcelliani, Marci, Proti et Hyacinthi, Marii et Marthæ, Audifax et Abacuc, Abdonis, Sennis martyrum translatione ab urbe Roma in Gallias, et repausationis eorum locum vel se nescire dissimulant, et negligenter dissimulando invidiose abnegant, operæ pretium fuit, ut de tantorum corporali præsentia Christi militum et veritas rei ambiguæ satisfaceret, et dubitantium fides ad amorem Martyrum credendo in melius proficeret. *Reliqua videri possunt apud Mabillonium loco proxime citato, qui non videtur eam epistolam magni fecisse, ut ex sequentibus apparebit.*

Arulenses [illegible]

39 *Arulense monasterium, in Comitatu Ruscinonensi non procul a limitibus Catalauniæ ad montes Pyrenæos situm, etiam gloriatur, sese jam a multis seculis corpora* SS. Abdon *et* Sennen *ex urbe Romana accepisse. Eruditissimus Baluzius in Appendice ad Marcam Hispanicam a col.* 1449 *nobis* ex veteri membrana Arulensi *exhibet satis longam et miram hujus translationis historiam, cui talem monitionem præmittit:* Cum invenire D non possem tempus, quo vixit Arnulfus abbas Arulensis, ac propterea difficile esset certe definire, quando gentium facta sit ista translatio; nollem autem pro veris ea amplecti, quæ de illa leguntur in Martyrologio Hispano, ubi ad diem 30 Julii ista dicuntur evenisse tempore Karoli M. imperatoris, malui narrationem istam ponere extra ordinem in calce hujus appendicis, quam eam in loco fortasse non suo collocare.

jam a septingentis annis sibi adscripserunt corpora SS. Abdon et Sennen,

40 Ceterum illam esse antiquam facile colligitur ex titulis CXLIII et CCXVI ejusdem appendicis, ex quibus constat creditum fuisse ævo Roberti et Henrici regum Franciæ, corpora sanctorum Abdon et Sennen custodita fuisse in monasterio Arulensi. Contra id actis consecrationis ecclesiæ sancti Salvatoris de monte Amiato in diœcesi Clusina reperio eos, qui consecrationem illam peregerunt anno 1036, adnotasse in altari sancti Martini (*utraque Urghelliana editio habet* S. Marci) posita fuisse corpora sanctorum Abdon et Sennen,... Eadem se habere putant Parmenses in ecclesia sua cathedrali, ut tradit Ughellus. Monumenta monasterii Arulensis mihi videntur esse certiora. *Tunc sequitur ipsa translationis narratio, quam nos post hunc Commentarium* E *prævium ipsis sanctorum Martyrum Actis subnectemus.*

ut ex antiquis instrumentis patet,

41 *Instrumenta, quæ Baluzius hic pro antiqua monasterii Arulensis possessione citat, in eadem Appendice Marcæ Hispanicæ a col.* 948 *et* 1063 *apud ipsum inveniuntur. In priori, quod anno Christi* 994 *factum est, dicuntur testes in ecclesia* supra sanctos martyres Abdon et Sennen *jurasse, ut rei cujusdam veritatem probarent. In altero quod anno Christi* 1036 *datum est, ita legitur:* Ego Willelmus gratia Dei comes simul cum conjuge mea ac filio, audita querela, redigo in potestate Domini Sanctæque Mariæ cœnobii Arulensis præfatam hereditatem jure perpetuo integriter possidendam: nempe et ipsam tertiam partem prædictæ hereditatis, quæ secundum consuetudinem nostræ terræ mihi jure debetur, dono Domino meo corporibusque sanctis, qui* in prælibato quiescunt monasterio, quorum gloriosa nomina sunt Abdon videlicet et Sennen, ut jure perpetuo integriter possideant supra annotatam tertiam partem, ut perpetualiter per unumquemque annum ex frugibus seu servitiis et redibitionibus ante prædicta Sanctorum corpora luminaria accendantur assidue. *Edmundus Martene in* F *Thesauro novo anecdotorum tomo* I *col.* 155 *nuper hoc idem posterius diploma* ex autographo Arulensi *etiam edidit.*

* *lege* quæ

et Mabillonius

42 *Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Christi* 796 *lib.* XXVI *num.* 56 *agens de monasterio Arulensi eamdem Sacrarum reliquiarum translationem ita memorat:* Istuc ab Arnulfo abbate translata dicuntur ex urbe Roma corpora sanctorum Abdon et Sennen, eruta ex cœmeterio basilicæ sancti Laurentii extramuranæ: cujus rei narratio, chronologicis destituta notis, cui tempori assignanda sit, incertum. Neque id erui potest ex epitaphio Arnulfi abbatis, qui has reliquias Roma attulisse et 4 Kalendas Novembris decessisse perhibetur. Huc tamen scite observat eruditus Baluzius, antiquam esse hanc translationem, uti colligitur ex diplomatis Roberti et Henrici regum Franciæ, in quibus pro certo habetur, corpora sanctorum Abdon et Sennen tunc custodita fuisse in monasterio Arulensi, tametsi ecclesia sancti Salvatoris de monte Amiato

A Amiato in diœcesi Clusina, et Parmensis ecclesia cathedralis ea se possidere gloriantur, uti et Suessionense S. Medardi cœnobium. *Si Mabillonius supradictam Odilonis epistolam judicasset genuinam, plura pro Suessionensibus eorumdem Martyrum corporibus dixisset.*

ac duo recentiores Benedictini fatentur,

43 *Duo Benedictini ex congregatione S. Mauri in Itinere suo litterario, quod Parisiis anno* 1717 *Gallice ediderunt, part.* II, *pag.* 61 *fatentur, se non ita pridem in monasterio Arulensi invenisse instrumenta, ex quibus probatur, illic a septingentis et amplius annis creditum fuisse, quod ibi corpora* SS. Abdon et Sennen *exsistant. Præterea tamquam testes oculati affirmant, in introitu ecclesiæ Arulensis cerni sepulcrum lapideum, in quo dicuntur hi sancti Martyres antea requievisse, atque istud sepulcrum, quatuor columnis innixum, ita ut terram non tangat, prodigioso modo semper plenum aqua reperiri. Addunt, quod populus per exiguum foramen linteola in hanc aquam intingat, ut ea postmodum ægrotis admoveantur: ex quo sequitur effectus, inquiunt, quem fides eorum meretur.*

De translatione illorum corporum ad monasterium Arulense

44 *Jam superest, ut aliquid præmoneamus de prodigiosa istius translationis historia, cujus scriptorem et ætatem ignoramus. Antonius Vincentius Domenec ex Ordine Prædicatorum in Historia* B *generali Sanctorum Catalauniæ ad diem* 30 *Julii a fol.* 69 *verso, verosimiliter ex Latino Ms. Arulensi, Hispanice edidit miracula, quæ in ea translatione contigerunt. Hisce adjungit nonnulla recentiora, quæ a cordatis viris faciliorem fidem impetrabunt, cum non sint adeo stupenda, et ob expressas rerum circumstantias credibiliora reddantur: nam inter alia refert, abbatem Arulensem anno* 1492 *a consulibus Perpinianensibus in magna siccitatis calamitate rogatum fuisse, ut reliquias* SS. Abdon et Sennen *Perpinianum ad tempus transferri permitteret, illisque eo devote translatis, statim uberem aquarum copiam impetratam esse. Deinde addit, cives Perpinianenses anno* 1519 *iterum simili beneficio affectos fuisse, et incolas Arulenses in nimia terræ siccitate eamdem Sanctorum intercessionem sæpius experiri. Denique narrat, quosdam ægros pia horum Martyrum invocatione subito pristinæ sanitati restitutos fuisse.*

et de quibusdam miraculis aliqua præmonemus.

45 *Antonius de Yepes in Chronico generali Ordinis S. Benedicti tomo* III *centuria* III *fol.* 266 *ad annum Christi* 778 *judicat, hæc omnia miracula non* C *habere æqualem certitudinem, significatque, Hispanicam illam miraculorum collectionem sibi magis placituram fuisse, si Antonius Vincentius Domenec pauciora et meliora ex iis elegisset. Arbitror, Yepesium ita pronuntiasse propter antiquiora prodigia, quæ in ipsa translatione evenerunt, et quæ tamen in Ms. codice Arulensi leguntur: recentiora enim civitati Perpinianensi ac toti provinciæ Ruscinosensi nota esse potuerunt, et forte illic authenticis testimoniis confirmantur. Quidquid sit, Antonius Vincentius Domenec opus suum ex variis auctoribus et archivis sedulo collegit, ita ut de bona illius fide non dubitemus. Attamen ob rationes supra allegatas ei consentire non possumus, dum fol.* 70 *memorati operis dicit, Arnulfum abbatem Arulensem* corpora integra sanctorum regum Abdon et Sennen *a Pontifice Romano accepisse. Porro judicium Yepesii de stupendis miraculis nec probare nec improbare audemus. Judicet de iis ipse lector, cui nunc primum Acta horum sanctorum Martyrum ac deinde Arulensem translationis historiam exhibebimus.*

EX MSS.

ACTA

AUCTORE ANONYMO.

Ex Ms. Fuldensi, quod cum aliis collatum est.

Decius SS. Abdon et Sennen ex Perside

Eo *a* tempore cœpit Decius curiose quærere Christianos, et misit auctoritatem suam in universam Persidam *b*. Tunc quia non potuerunt abscondi lucernæ lucentes sub modio, positæ sunt super candelabrum, ut lucerent omnibus, qui in domo Domini sunt. Tunc venerunt ad eum pagani et dixerunt ei: Ecce quibus in victoria tua sanginem redonasti, corpora Christianorum colligunt, et in prædio suo recondunt, et nec diis humiliantur, nec præcepta tua sequuntur, ut sacrificiis honorentur. Decius dixit: Qui sunt isti profani? Dictum est: Abdo et Sennes. Eadem hora jussit Decius præsentari sibi Abdon et Sennem, qui dum venissent ante conspectum Decii, dicit eis: Sic et vos stulti facti estis? Vel hoc re- E cordamini, quia non colentes deos traditi estis in manus Romanorum et nostras. Respondit Abdo: Magis non victores facti sumus, Deo favente et Domino Jesu Christo, qui regnat in æternum. Decius iratus dixit: Nescitis quia vita vestra in manu mea humiliatur? Respondit Abdo et dixit: Nos Deo Patri et Domino Jesu Christo humiliamur, qui pro nostra salute dignatus est ad terram venire et humiliari. Tunc jussit eos Decius in arcta custodia recludi vinctos catenis. Tunc dixit Abdo ad Sennem: Ecce gloria, quam semper speravimus a Domino *c*.

Romam adducit,

2 Eodem tempore nuntiatum est Decio, eo quod Galba *d* mortuus fuisset: et pergit Romam. Veniens autem Decius Romam post menses quatuor et secum adducens beatissimos subregulos Abdon et Sennem catenis vinctos pro nomine Domini nostri Jesu Christi [eos servavit] pro gloria, eo quod nobiles essent, ad spectaculum Romanorum. Jussit Valerianus omnes Christianos publica auctoritate teneri et recludi. Eodem tempore tenuit beatissimum senem Xistum Episcopum Romanorum *e* cum omni clero suo, et recludit eos in custodia publica et fuerunt clausi multis diebus. Tunc veniebant ad eos multi Christiani, F ut benedictionem ab eis acciperent sacramenti: quia tempus persecutionis urgebat; et sic in custodiam veniebant et deferebant [filios *f*] suos et propinquos ex paganis, et baptizabantur a beato Sixto Episcopo.

qui in senatum deducti,

3 Tunc Decius jussit omnem senatum convocari; et fecit conventum cum Valeriano præfecto *g* quinto Kalendas Augusti, et constituto facto, jussit sibi Decius præsentari Abdon et Sennem subregulos Christianos, quos de Persida adduxerat, maceratos diversis pœnis, et dixit Decius ad Senatum: Audiat cœtus vester, patres conscripti, dii deæque tradiderunt hostes ferocissimos in manus nostras: ecce inimici reipublicæ et Romani imperii. Et introducti sunt ornati ex auro et lapide pretioso vincti catenis; quos cum vidisset omnis senatus, mirari cœperunt in aspectibus eorum. Tantam enim gratiam contulit Dominus Servis suis, ut magis dolor esset in amore eorum, quam furor.

4 Tunc jussit Decius abduci Claudium pontificem

...x MSS. ...t variis mo... ...o frustra ...ntati,

cem Capitolii, et pontifex Claudius detulit secum tripodam, et dicit Decius Cæsar ad Abdon et Sennem : Sacrificate diis et estote subreguli Romanæ libertatis, et possidete omnia nostra et pacem Romani imperii, augemini divitiis et facultatibus et honoribus, et consulite vobismet ipsis. Responderunt Abdon et Sennen : Nos immeriti et peccatores semel nos obtulimus Domino Jesu Christo oblationem et sacrificium, non diis tuis sacrificia. Decius dixit : Istis acerrima tormenta paranda sunt, et jussit Decius ursos feroces et leones parari. Dixit Abdo et Sennes : Quid tardas? Fac quod putas : nos securi sumus de Domino nostro Jesu Christo, qui potens est omnia cogitamenta tua et teipsum destruere.

...t diis sacri... ...carent, ...al. sessionem

5 Alia die venerunt et nuntiaverunt Decio, quia ursi et leones in caveis mortui fuissent; Decius autem iratus jussit sibi editionem* *i* in amphitheatro parari : et factum est, cum venissent ad amphitheatrum, noluit Decius introire ; sed jussit Valeriano præfecto dicens : Si non adoraverint Deum solem, ferarum morsibus lacerati intereant. Tunc Valerianus dixit ad Abdon et Sennem : Consulite natalibus vestris et thurificate Deo Soli ; quod si non feceritis, peribitis a morsibus ferarum. Responderunt Abdo et Sennes dicentes : Jam diximus tibi : Nos Dominum Jesum Christum adoramus. Nam manufactis simulacris numquam humiliamur. Eadem hora denudavit eos, et furore repletus duxit eos ante simulacrum solis juxta amphitheatrum, et præcepit militibus, ut compellerent eos ad sacrificium. Illi autem contemnentes exspuerunt in simulacrum, et dixerunt ad Valerianum beatissimi Abdo et Sennes, Jam fac, quod facturus es.

...rimum feris ...ponuntur, ...ter eos non ...serunt.

6 Tunc jussit Valerianus sub voce præconia, ut cum plumbatis cæderentur, dicens : Deos blasphemare nolite : et jussit eos introduci in amphitheatrum, ut ferarum morsibus consumerentur. Et cum ingressi fuissent, responderunt in conspectu Valeriani, dicentes Abdo et Sennes : In nomine Domini nostri Jesu Christi introimus ad coronam, qui interdicat tibi, immunde spiritus, et facto signo crucis, introierunt in amphitheatrum ; qui cum introissent in conspectu Valeriani nudo corpore, tamen induti corpore Christi, dicit Valerianus : Dimittantur leones duo, ursi quatuor *k* : qui dum dimissi fuissent, venerunt rugientes ad pedes sanctorum Abdo et Sennes, et nullatenus recedebant a pedibus eorum, sed magis custodiebant eos. Dixit Valerianus : Magica apparuit ars eorum ; et nemo poterat ad eos accedere propter impetum ferarum.

...demum ...adiatoribus interficiuntur.

7 Valerianus furore plenus jussit, ut gladiatores introirent cum tribus dentibus *l* gladiatorum, et ipsi eos interficerent ; qui cum percussi fuissent, ligaverunt pedes eorum ex jussu Valeriani et traxerunt et jactaverunt eos ante simulacrum solis juxta amphitheatrum, et jacuerunt corpora ad exemplum Christianorum tribus diebus. Post triduo venit quidam Quirinus Christianus subdiaconus, qui manebat ibidem juxta amphitheatrum, et collegit noctu corpora et recondidit in arca plumbea in domo sua tertio Kalendas Augusti *m*. Postea vero latuerunt corpora sanctorum Abdo et Sennes martyrum multos annos usque ad tempora Constantini ; de qua re factum est, ut ipsos beatos Martyres, [locum] revelantes [invenerint] temporibus Constantini, jam Christiani. [Tunc] levata sunt corpora sancta, et translata sunt in cœmeterio Pontiani.

ANNOTATA

a *In aliis Actorum apographis legitur* eodem tempore ; *quia illis præfixum erat martyrium SS. Polychronii et sociorum, sicuti etiam fit apud Surium in Actis S. Laurentii ad diem* 10 *Augusti. Etsi autem hæc nostra sic incipiant, videtur tamen in codice Fuldensi præcessisse idem S. Polychronii martyrium, quod majores nostri ad diem* 17 *Februarii ediderunt.*

b *Est hyperbole : nam Romani circa hæc tempora universam Persidem non subjugarunt ; sed recuperarunt aut ceperunt nonnullas urbes, quas Persæ antea suo dominio subjecerant.*

c *Hic sequebantur in apographo nostro brevia SS. Olympiadis et Maximi Acta, quæ omitto, quia ad diem* 15 *Aprilis ea dedimus.*

d *Non existimo, scriptorem Actorum adeo fuisse chronologiæ imperitum, ut voluerit indicare Galbam imperatorem, qui primo Christi seculo obiit. Antonius Vincentius Domenec in Hispanicis horum Martyrum Actis dicit, Galbam istum fuisse senatorem, quem Decius contra Persas proficiscens vicarium Romæ reliquerit. Sed nescio, qua auctoritate id affirmet, cum apud antiquos historicos hoc tempore nusquam hujusmodi Galba inveniatur. Quid si librarius aut ipse auctor per oscitantiam scripserit Galbam pro Gordiano? In hac hypothesi confirmaretur conjectura, quam in Commentario prævio proposuimus,*

e *Hunc anachronismum in Commentario prævio observavimus, et ad diem* 6 *Augusti plura de eo dici poterunt.*

f *Hanc vocem, quæ in ecgrapho nostro deerat; ex Ms. Audomarensi supplevi.*

g *Is verosimiliter est ille Valerianus, qui post Decium imperio præfuit, et de quo Trebellius Pollio in Historia Augusta pag.* 173 *ita scribit :* Valerianus imperator, nobilis genere, patre Valerio, censor antea, et per dignitatum omnes gradus suis temporibus ad maximum in terris culmen ascendens, cujus per annos septuaginta vita laudabilis in eam conscenderat gloriam, ut per omnes honores et magistatus insigniter gestos imperator fieret.

h *Antiquitus apud Romanos varii fuerunt hujus nominis pontifices ethnici ; sed nullum inveni, qui tempore Decii ita vocabatur.*

i *In Ms. Ultrajectino etiam legimus* editionem ; *at in Audomarensi clarius* sessionem. *Nihil tamen in textu mutare volui, quia suspicor, forte* editiorem locum *legendum esse.*

k *Auctor supra indefinite dixerat, Decio nuntiatum fuisse, quod* ursi et leones in caveis mortui fuissent. *Id itaque de aliquibus dumtaxat intelligi potest, cum postea* leones duo et ursi quatuor *contra Sanctos emissi dicantur, quamvis Surius in Actis Laurentianis non satis consequenter hanc propositionem interpretatus fuerit, quasi Decio nuntiatum sit,* ursos et leones omnes in caveis mortuos esse, *ut ipse ibi expressit.*

l *In Ms. Ultrajectino habetur :* cum tridentibus.

m *De difficultate, quæ mihi circa hanc sepulturæ diem occurrit, monui aliqua in commentario prævio num.* 12.

TRANSLATIO

TRANSLATIO

AB URBE ROMANA AD MONASTERIUM ARULENSE.

EX MS. ARULENSI, QUOD STEPHANUS BALUZIUS IN APPENDICE AD MARCAM HISPANICAM A COLUMNA 1449 EDIDIT.

CAPUT I.

Territorii Arulensis descriptio, calamitates, et earum remedium ab abbate Arnulfo Romæ quæsitum in Sanctorum reliquiis.

Accolæ Arulenses

Pro declaratione eorum, quæ dicenda sunt circa translationem corporum beatissimorum martyrum Abdon et Sennen apud locum de Arulis *a*, est sciendum, quod dictus locus de Arulis est situatus in valle quadam, per quam transit fluvius, qui nominatur ab incolis Tech *b*, in comitatu Rossilionis *c* et in territorio Vallesperii *d* et Elnensi *e* diœcesi, in quo est situatum quoddam monasterium monachorum nigrorum Ordinis Cluniacensis.

tempestatibus

2 In ista igitur valle ex reverberatione solis, quoniam ita naturaliter grando generatur, consuevit tempore, quo fructus terræ in manibus debebant devenire laborantium, insurgere tempestates grandinis et fulgurum in tantum, quod non remanebant fructus nec folia in vineis, nec in campis apparebant nisi paleæ tantum sine grano.

aliisque calamitatibus afflicti

3 Insuper erat in dicto loco et valle alia non mediocriter aspera tempestas sive pestilentia, quoniam de die et nocte videbantur bestiæ silvestres et feroces, et signanter cati *f* et etiam simiæ, nec non et multæ aliæ species bestiarum silvestrium, quæ non timentes faciem hominum per loca sita in dicta valle intrabant, et pueros rapiebant de cunabulis, et suffocabant, et etiam devorabant et comedebant *g* non in modicum terrorem et horrorem omnium tam clericorum quam laicorum habitantium in dicta valle, necnon in magnum dicti cœnobii et dictorum monachorum, pro quibus multum tota illa portio terræ et etiam ejus vicini multipliciter et non immerito gravabantur.

Deum placare conantur.

4 Quid plura? Concilium inierunt omnes clerici pariter et laici, quid agendum esset. Erat autem tunc temporis in dicto monasterio quidam abbas nomine Arnulphus *h*, qui erat sanctæ vitæ, et ornatus virtutibus et moribus bonis, humilis, devotus, pius, prudens, et religiosus. Cum igitur ab isto venerabili abbate necnon et aliis bonis viris clericis pariter et laicis fuisset ordinatum, ut jejuniis et orationibus insisterent, ut Dominus per suam sanctam misericordiam dignaretur tales pestilentias et tribulationes a populo suo sublevare et auferre, tandem per dictum dominum abbatem et a dictis monachis et aliis Christi cultoribus celebrabantur jejunia et orationes et processiones, cum quibus visus frequentissime est Deus placari et populo indulgere. Sed nec ex hoc cessavit tempestas, vel ex versutia diaboli inimici naturæ humanæ, vel ex malitia habitantium in dicta valle sive territorio.

EX IMPRESSIS.

Abbas Arulensis videns ea mala non cessare,

5 Videns hoc prædictus abbas Arnulphus, cogitavit intra se, ut si forte propter peccata sua sive gentis in dicto territorio commorantis istud adveniret, damnum non posset transire sive sublevari sine reliquiis alicujus Sancti, quæ portarentur in dicto loco de Arulis. Et ex ista ratione cogitavit pergere Romam duabus de causis. Primo ad visitandum limina beatorum Apostolorum Petri et Pauli et aliorum Sanctorum, qui ibi pro Christi nomine passi fuerunt tempore diversorum imperatorum. Secunda ratio, ut ex dictis reliquiis accipere mereretur a summo Pontifice aliquas reliquias, quas portaret ad prædictum locum de Arulis, ut saltem propter merita illorum Deus propitiaretur et misereretur, et dictas pestilentias a populo removeret.

Romam proficiscitur,

6 Qui Abbas prædictus et devotus, non motus proprio consilio, sed consilio et ordinatione illius, cujus est omnia gubernare, qui post multas lacrymas risum inducit, et post pluviarum inundantiam serenitatem præstat, et post tempestatem tranquillum facit, Romam perrexit, ibique visitavit diversa cum magna devotione cimiteria, ubi diversæ reliquiæ et corpora Sanctorum requiescunt. Et cum quotidie cum magna devotione et ferventi animo et oratione dicta loca visitaret, accidit, ut summus Pontifex quadam die esset ad faciendam processionem in quodam cimeterio, ubi sita est ecclesia in honore beati Laurentii *i*; quæ processio, statio dicebatur.

et Pontifici calamitatem patriæ suæ exponit,

7 Et cum summus Pontifex vidisset dictum abbatem ita assiduum in oratione et visitatione locorum stationum, accersito eo, interrogavit eum unde oriundus esset, et qua de causa ibi advenisset. Qui cum a summo Pontifice interrogatus fuisset, cum esset vir magnæ prudentiæ et in affatu disertissimus, respondit summo Pontifici multum reverenter, humiliter, et sapienter, indicans ei, unde oriundus fuerat, et quomodo erat abbas dicti cœnobii monachorum, et quod in dicta valle insurrexerant tribulationes, tempestates tales et pestilentiæ.

ab eoque petit aliquas Sanctorum reliquias,

8 Cumque omnia, quæ gesta fuerant, eidem summo Pontifici dictus abbas prænarrasset, compassus summus Antistes dicto Arnulpho abbati necnon incolis habitantibus in ea, sic respondit: Oro Deum, ut per suam piissimam misericordiam vos consolare dignetur, et mittat angelum suum de cœlis, qui vos custodiat et tueatur de tantis tribulationibus et periculis. His dictis, reverendus Arnulfus abbas præfatus ad pedes summi Pontificis provolutus, ita ipsum affatus est: Beatissime Pater, noveris me famulum tuum ex hoc ante tuam paternitatem advenisse, Deo disponente, ut tua sanctitas famulis tuis, qui tantam sustinent pestilentiam, dignetur concedere et dare aliquas reliquias alicujus vel aliquorum Sanctorum, ut saltem propter merita beati vel beatorum Sanctorum tantam et tam fortem pestem Deus a famulis suis avertat.

quæ ipsi benigne promittuntur,

9 Quod audiens summus Antistes, pietate motus pariter et benignitate, lacrymando ad abbatem sic locutus est: Video necessitatem, quam habetis, et devotionem, quam tu habes. Concedo tibi pariter et trado quascumque reliquias volueris, exceptis reliquiis beatorum Apostolorum Petri

ET IMPRESSIS.

Petri et Pauli et beatorum martyrum Stephani et Laurentii. Tunc sanctus abbas ita respondit : Beatissime Pater, ex quo tantam gratiam mihi et famulis vestris Deo largiente facere vultis, date mihi unam noctem spatii, ut deprecer Deum, ut dignetur mihi ostendere, quæ erunt reliquiæ, quæ transferendæ sunt in dicto cœnobio sive valle. Placuit postulatio summo Pontifici, et quod sic agere deberet consuluit.

ANNOTATA.

a *Istud oppidum, quod vernacule* Arles, *et Latine* Arelate *vel* Arulæ *vocatur, excrevit circa monasterium Arulense, a quo etiam nomen accepit. Situm est in extremis finibus Ruscinonis non procul a Catalaunia in loco montibus circumdato, quod tamen sua amœnitate non caret, ut duo Benedictini, qui illud non ita pridem adierunt, in Hodœporico suo litterario part.*II *pag.*61 *testantur.*

b *Est parvus Galliæ Narbonensis fluvius, qui oritur in limite Cerretaniæ ex montibus Pyrenæis; deinde in occasum tendens Arulas Cerretumque rigat, et paulo infra Helenam mari mediterraneo miscetur. De eo Pomponius Mela et Plinius meminerunt.*

B c *Hic provincia illa sic vocatur a nomine Hispanico* Rosillon, *quamvis Latine nuncupetur* Comitatus Ruscinonensis, *qui ab antiqua urbe Ruscinone, jam dudum excisa, nomen accepit.*

d *Vocatur a Baudrantio Latine* Vallis Pyrri, *estque tractus Ruscinonis in meridiem extensus versus montes Pyrenæos.*

e *Latine Helena, Gallice* Elne, *est urbs episcopalis, cujus sedes anno* 1604 *Perpinianum translata est. De ejus antiquitate et præsulibus plura videri possunt in Gallia Christiana.*

f Cati *vel* catti *barbare dicuntur pro felibus, qui hic haud dubie silvestres significantur.*

g *Id forte intelligendum est de lupis aut similibus feris : numquam enim audivi aut legi, homines a felibus aut simiis rapi ac devorari.*

h *Frustra post Baluzium et Mabillonium quæsivi, quo tempore vixerit is Arnulfus in monasterio Arulensi, quamvis ibi de illo legatur sequens epitaphium, in quo dies mortis indicatur :*

Pulvere concretus jacet hic in pulvere vetus
.... Arnulfus Christi venerandus alumnus.
Hic pater egregius, vivens semper studiosus
Mystico* Davidico depromere carmine* nablo
Digessit monachis Benedicti dogmata patris. (* forte Mystica carmina)
Ille quidem sanctas Romanis vexit ab oris
C Sancti reliquias Sennen martyris et Abdon.
Cælica, Cunctipotens, illi da scandere regna,
Agmina florigeris retinent ubi fulgida sectis*.
Ergo Kalendarum nono cum pace Novembris (* lege sertis)
Spiritus illius seculo migravit ab isto.
Carpe viator iter, supplex dic : Parce, Redemptor.

i *Cum in urbe Romana multæ sint ecclesiæ in honorem S. Laurentii exstructæ, non facile dictu est, quænam hic indicetur.*

CAPUT II

Revelatio de reliquiis SS. Abdon et Sennen, earum translatio, et miracula in itinere patrata.

Abbas revelatione edoctus.

Sanctus ergo abbas illa nocte orationi se dedit cum lacrymis, ut Deus per suam misericordiam ei ostendere dignaretur voluntatem suam super prædictis. Qui tamen dum in oratione perstitisset, obdormivit aliquantulum. Et tunc in visione ostensum sibi fuit cimiterium prædictum, ubi sita est ecclesia beati Laurentii, et in dicto cimiterio ostensi sibi sunt duo tumuli, et ex utroque emanabat sanguis ad modum fontis, et in medio sanguinis videbantur listæ *a* viridæ. D

a quod reliquias SS. Abdon et Sennen in patriam ferre debeat,

11 Qui admirans quamplurimum intra se quærebat, quorum essent reliquiæ Sanctorum. Cui per visionem eamdem responsum fuit, quod beatissimorum martyrum Abdon et Sennen. Qui conversus ad vocem dixit dictus abbas : O Domine, si tibi esset placitum, ut ista mecum adportarem pro liberatione patriæ! Respondit vox : Istæ sunt reliquiæ, quas vobis Deus concessit ad tollendam tribulationem et pestem, quam patimini. Et ideo surge et vade ad summum Pontificem, ut tibi tradat dicta corpora *b* Sanctorum, et ut tibi manifestentur, perquire cimiterium tibi ostensum, et videbis ex tumulis ipsorum emanare sanguinem, et ea quæ tibi ostensa sunt. Tunc dictus abbas surgens, perrexit ad summum Pontificem, et narravit et omnia, quæ sibi ostensa fuerant.

visione sua Pontifici Romano indicata,

12 Tunc Papa cum magno gaudio vocavit totum clerum, et cum processione venerunt ad dictum cimiterium, et ita invenerunt, sicut per visionem ostensum [fuerat] abbati. Tunc omnes gratias Deo referentes, qui non derelinquit sperantes in se, sed in eis adimplet misericordiam suam, frangentes instrumentis ferreis monumenta, tanta fragrantia exinde emanavit, ut videretur apotheca aromatum et omnium pigmentorum cella affuisse, ex quorum tactu diversorum sunt sanata genera morborum. E

eas ab ipso impetrat, ac transfert,

13 Accipiens autem dictus abbas reliquias prædictas cum magna devotione, et accepta licentia ab Antiste summo, iter suum assumpsit cum intentione ad propria remeandi. Fuit autem anxius dictus abbas, quomodo tam pretiosas margaritas secure ad dictum locum de Arulis portaret. Tunc ordinatione habuit unum barrile *c* satis magnum et ad hoc idoneum, in quo fecit tres domunculas ex postibus et bitumine, et in medio posuit reliquias prædictas, et in aliis in utraque vinum, quasi provisionem volens facere ad navigandum, quo facto, pervenit ad civitatem Januensem *d*.

quibus mulier energumena liberatur,

14 Cumque pervenisset ad portum maris, ut ibi navem ascenderet, fuit ibi quædam mulier dæmoniaca, quæ videns sanctum abbatem cum animali portantem barrile, dæmon clamavit : Excrucior ex quo sancti Dei Abdon et Sennen fuerunt hic. Hoc autem cum audisset dictus abbas, assumpsit de vino, quod erat in barrile, voluit dare potum mulieri. Sed cum vinum appropinquaret jam in os ejus, non valuit sustinere dæmon, sed cum magnis clamoribus et fœtoribus exivit, et mulier sanitatem accepit. F

dæmones affliguntur,

15 His peractis, navem sive lignum ascendit properans venire et ad propria remeare. Sed cum fuissent in mari per decem milliaria, auditæ sunt in aere voces et lamentationes dæmonum dicentium : Sancti Dei, quare nos affligitis et torquetis? Interim surgit tempestas non modica in mari, in tantum ut omnes nautæ timerent de naufragio, maxime cum viderent antennam a vento frangi et multa alia inconvenientia et pericula imminere.

et orta maris tempestas sedatur,

16 Tunc devotus abbas orationem fecit, ut Sancti per sua merita ad Deum orarent, ut Deus per suam misericordiam eos exaudiret, ut liberati a morte et periculo, sani et incolumes Deo gratias

A gratias referrent. Et cum abbas cum omnibus aliis orationem complesset, visi sunt a cunctis in navi existentibus duo juvenes, supra quod dici potest, pulcri, qui tenentes manu antennam, eam levaverunt cum velis plenis vento; et sic feliciter applicuerunt ad portum nominatum ab incolis Capdequers *e*, ubi ad memoriam dicti miraculi sita fuit quædam ecclesia seu capella in honore dictorum Sanctorum non longe ab illo loco.

Diversa miracula f

17 Profectus est sæpedictus abbas et venit ad quemdam locum nominatum la Jonquera *f*; ibique invenit unam mulierem et duos pueros cæcos, qui mendicabant; qui cum peterent eleemosynam ab isto domno abbate, abstracto vino de barrili, dedit eis potum. Qui cum gustassent, statim sanitatem receperunt. Deinde appropinquans ad dictum locum de Arulis, ne videretur discrepare dignitati et officio, quo fungebatur, si dictum barrile in humeris portaret, conduxit unum hominem cum uno animali, qui dictum barrile ad sæpedictum monasterium portaret. Sed cum per loca transirent, campanæ per se ipsas pulsabant, nullo humano auxilio suffragante.

in reliquo itinere patrantur, B g

18 Sed cum dictus treginerius *g* hoc comperisset, cum fuisset prope cœnobium de Arulis prædictum, et campanæ omnes per se ipsas, ut dictum est, pulsarent, dixit dictus treginerius: Per Deum, ego videbo si porto diabolos vel quid porto. Et inpunxit in animal et cecidit per magnam ripam, quæ multum erat alta, sed propter merita Sanctorum Deus animal, et ea quæ portabat, ita præservavit, ut in aliquo non læderetur, imo Deo ducente citius animal fuit in dicto monasterio quam treginerius, nec dictus abbas, qui cum eo veniebant.

et reliquiæ in monasterio Arulensi collocantur,

19 Ex quibus omnibus clare intelligi potest, quanti meriti apud Dominum sint isti gloriosissimi Martyres, qui tantis clarent miraculorum virtutibus. Cum autem dictus abbas ad dictum monasterium pervenisset cum tanto thesauro Sanctorum, fuit, nec immerito, cum magno gaudio receptus a clero et populo, et cum magno honore et solennitate dictæ reliquiæ fuerunt collocatæ in ecclesia beatæ Mariæ. Et ex tunc propter merita dictorum Sanctorum Deus illas pestilentias, quæ ante erant in dicta valle, sublevare et cessare fecit. EX IMPRESSIS.

ubi eas honorantibus varia beneficia conferuntur.

20 Ibi continue clarent miraculis et virtutibus, sanitatem præstantes diversis generibus morborum. Præstat etiam Deus omnibus in illo loco petentibus propter merita beatissimorum martyrum Abdon et Sennen optatum effectum, si juste petierint. Oremus igitur clementissimum Deum, ut per merita beatorum martyrum Abdon et Sennen conferat nobis hic gratiam suam, et in futuro gloriam sempiternam, in qua vivit et regnat per infinita secula seculorum benedictus Deus. Amen.

ANNOTATA.

a *Lista apud scriptores medii ævi usurpatur pro limbo, tænia aut vitta. Suspicor, auctorem hic voluisse significare, quod in sanguine apparuerint vittæ vel lineæ virides.*

b *Hic pro toto intellige partem, ita ut per* corpora Sanctorum *significentur aliquæ illorum reliquiæ, sicuti in Commentario prævio monuimus.*

c Barile *et* Barillus, *Gallice* Baril, *significat amphoram et cadum vel dolium. Unde Joannes de Janua apud Cangium in Glossario hæc habet:* Cadus, vas quod vulgo dicitur barile. E

d *Id est* ad civitatem Genuensem: *Janua enim pro Genua in scriptis medii ævi sæpius occurrit.*

e *Teste Baudrantio, latine hoc oppidum vocatur* Cadacherium, *olim vulgo Cadachers; nunc vero a Gallis* cap de Quers *et ab incolis* Cadaquez *appellatur, situmque est in Catalaunia ad littus maris Mediterranei cum portu in Emporiensi tractu prope Rhodas. Antonius Vincentius Domenec hunc portum Hispanice vocat* cabo de cruzes, *dicitque eum octo leucis ab oppido Arulensi distare.*

f *Est oppidulum Catalauniæ in tractu Emporiensi ad radices montium Pyrenæorum, et distat tribus leucis ab ora maris Mediterranei in occasum.*

g Treginerius *haud dubie hic barbare provenit ab obsoleta voce Hispanica* traginero, *quæ aurigam vel mulionem significat.*

DE S. JULITTA MARTYRE

CÆSAREÆ IN CAPPADOCIA

C F

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

Cultus, elogia, tempus ac locus martyrii, Acta ex S. Basilio magno.

SUB DIOCLETIANO.

Annua Sanctæ memoria in Martyrologio Romano, ac Fastis Græcis cum elogiis;

C*æsaream Cappadociæ, alias apud nos laudatam die* 14 *Junii inter ea, quæ ad illustrandam Vitam S. Basilii magni ex variis ibi collecta sunt, martyrio suo nobilitavit* S. Julitta, *Fastis Græcis ac Martyrologio Romano hodierna die inscripta. Hoc ita eam annuntiat:* Cæsareæ in Cappadocia sanctæ Julittæ martyris, quæ bona sua a quodam potente sibi usurpata in judicio repetens, cum ille exceptionem daret, quod ut Christiana non deberet audiri, mox a judice jussa est thus idolis offerre, ut posset audiri; quod illa constanter recusans, in ignem conjecta, spiritum Deo reddidit: corpus autem a flammis permansit illæsum. Ejus præclaras laudes S. Basilius magnus egregio encomio celebravit. *Apud Græcos hoc etiam die refertur in Menæis magnis excusis, ac Menologio apud Canisium; sed crastino, in Synaxario Basilii imperatoris, ubique cum elogio: quibus adde Menologium Slavo-Russicum, in quo etiam notatur ejus memoria.* Certamen S. martyris Julittæ *etiam memoratur in Martyrologio Arabico-Ægyptio, sed* 31 *hujus.*

e quibus damus illud, quod habetur 31 hujus in Synaxario Basiliano.

2 *Textum vero Græcum Synaxarii Basiliani, ad finem tomi* I *mensis Julii a nobis vulgatum, hic more nostro latinitate donamus, et sic sonat:* Certamen sanctæ martyris Julittæ. Julitta Christi martyr, erat e civitate Cæsareæ Cappadociæ. Habebat

AUCTORE J. P.

Habebat illa actionem adversus virum quemdam avarum ac violentum, qui abscissa plurimam partem ejus terra, agros, animalia, villas, famulos, omnemque vitæ supellectilem ad se transtulit, contempto jure ac Deo; sycophantis et falsis testibus, nec non munerum largitionibus, quibus judices corrumpebat, innixus. Dum autem illa adstaret coram judice, et inciperet edocere viri tyrannidem, accusata ab ipso fuit, quod esset Christiana: atque ad nihil præsentium bonorum oculos conjiciens, sed omnia contemnens, Valeat, inquiebat, vita, et ejus gloria: ego enim omnium conditorem et effectorem non negabo. Statim itaque injustus judex igni eam tradidit. Fornax vero, Sanctæ complexa corpus, sicut lucidus thalamus, animam quidem misit ad cœlestem regionem; pretiosum autem ipsius corpus affinibus et cognatis atque omnibus fidelibus servavit incolume. *Atque hæc quidem e dicto Synaxario transtulimus.*

...um aliis collato; alibi versiculis Martyr honoratur.

3 *Similia habentur in Menæis magnis typo cusis, Menologio apud Canisium, et in excerptis e bibliotheca Ambrosiana; sed ibi die crastino; et ex iis, quæ brevissime manu nostri Henschenii ad finem elogii in istis excerptis adscripta sunt, disci-*
B *mus Sanctæ memoriam legi in utroque codice Taurinensi: quo item die* 31 *hujus nomen ejus consignatur in nostro Supplemento pluries citato, ac proin satis noto, hisce cum versiculis :*

Ὡς ἀχλυῶδες καὶ τὸ πῦρ τῆς καμίνου
Πρὸς τὴν καλὸν λάμπουσαν ἦν Ἰουλίτταν.
Ubi cum micante pulcre Julitta rogus
Confertur; is caligo, non splendor fuit.

Quasi dicas, Julittam *tam inusitato splendore micuisse in medio igne, ut lux ejus, ad lucem Martyris comparata, jam non lux, sed mera caligo censeri debeat. Quæ allusio poetica ita hic parum proprii et appositi ad rem ipsam salis habet, ut omnibus Martyribus, qui illæsi ab igne permanserunt, facile applicari possit. Nunc videamus, an alicunde exsculpere possimus verum martyrii tempus, quod nec elogia superius commemorata, nec ipsa S. Basilii magni oratio panegyrica, quam post hunc Commentarium producturi sumus, determinant.*

Passa videtur Sancta sub Diocletiano; quo anno, non constat.

4 *Habemus tamen ex iis notam aliquam chronologicam, cujus adminiculo instruimur circa tempus martyrii; illam videlicet, quod Sancta a suo jure rejecta in judicio, quia erat Christiana. Discimus enim ex Eusebio lib.* VIII, *cap.* II, *et*
C *clarius ex Lactantio de Mortibus persecutorum cap.* XIII, *quod per primum Diocletiani edictum Christiani declarati fuerint infames, et incapaces, qui in judicio, quacumque etiam de causa, audirentur: id quod adeo perfecte convenit cum historia* S. Julittæ, *ut nos, secuti Tillemontium tom.* V, *in notationibus ad persecutionem Diocletiani, notatione* 76, *non credamus faciendam esse difficultatem, si dicamus cum Baronio, quod martyrii palmam consecuta sit sub persecutione Diocletiani; an autem anno* 304, *cui illud martyrium adaptat Baronius, non tam certo constat, quam quod non ante annum primum istius persecutionis, Christi* 303, *quo ad diem* 24 *Februarii illud decretum promulgatum fuit; ut videre est apud eumdem Tillemontium de dicta persecutione articulo* 8. *Certiora etiam non invenit legendista Gallicus in Sanctæ martyrio, quod suis Vitis Sanctorum intexuit ad hunc diem* 30 *Julii, dicens credi illud contigisse tempore imperatoris Galerii Maximiani, qui Diocletiano in imperio successit anno Christi* 305. *Menologium Slavo-Russicum*

passam *dicit* anno 304, sub Constantio et Galieno; D
pro quo debuit dicere Galerio Maximiano: *nam Gallienum imperatorem perperam conjungi cum Constantio Chloro, hic haud dubie indicato, notissimum est.*

Palæstram martyrii putamus esse Cæsaream Cappadociæ:

5 *Quæ autem ad palæstram martyrii spectant, non undequaque ita elucescunt, ut omni prorsus difficultate careant. Baronius ad annum ex eo citatum, num.* 67 *Cæsareæ Cappadociæ illam attribuit. Elogia Græca Sanctæ natales adscribunt eidem civitati; an vero eadem, quæ patria, etiam palæstra fuerit martyrii, diserte non exprimunt: quamquam illud, quod est apud Canisium plusculum lucis saltem creperæ nobis suggerat, unde appareat, verum martyrii locum ibidem fuisse:* dicit enim. Hæc *Sancta* cum cupisset apud præsidem Cæsareæ quemdam iniquum hominem accusare, quod agros, villas *etc.* ad se transferret; *ubi loci cum prætor seu gubernator, sicut observat Tillemontius in assignata superius notatione* 76, *ordinarie resideret, judicare omnino licet, eumdem quoque locum Sanctæ martyrio obtigisse. Favere videtur Panegyris S. Basilii magni, si integrum ejusdem contextum attente quis consideret; neque enim illum encomiastem alioqui ita locuturum fuisse persuadere nobis possumus, in ecclesia uti-* E
que Cæsariensis urbis, atque ad suos, quibus episcopus præerat, ibidem subditos. Et, quod caput est, de corpore ita pronuntiat: Sane in ornatissimo primarii templi urbis totius vestibulo conditum, loco quidem adfert venerabilem sanctimoniam... Terra porro, istius Beatæ adventu benedicta, aquam emisit, quæ suapte natura nulli non NOSTRUM gratiosissima esse debat. *etc.*

difficultas ex interprete Latino elogii S. Basilii de Sancta, proponetur,

6 *Atque ex his postremis hujus loci verbis,* dicendum, *inquit recte Tillemontius in eadem notatione*, quod loquatur *S. Basilius* de ipsa Cæsarea, aut de civitate non valde ab ea remota; *sed nos eum intelligamus de ipsa sola Cæsarea, quandoquidem de Sanctæ corpore ibidem quiescente adeo diserte meminit, neque aliunde illud eo translatum vel verbo indicat. Difficultatem movet Tillemontio* τῇ ἐπιδημίᾳ *in mox allato textu. Latinus interpres illud reddit* adventu, *Tillemontius* par la visite, *id est* visitatione, *quasi* ille Sanctus *juxta Tillemontium,* videatur loqui de ecclesia, ubi requiescebat corpus *Sanctæ*, tamquam de loco diverso ab eo, in quo ipse erat. *Attamen candide fatetur, non bene videre se, quid sibi velit* τῇ ἐπιδημίᾳ, si non intelligatur simpliciter de præsentia ejus corporis. *Et vero quidni vox illa ita hic intelligi* F
possit, imo ita intelligi debeat, ut aperte non obstet, quo minus Julitta, tam Cæsareæ nata, quam deposita, ita etiam Cæsareæ martyrii agonem consummasse, intelligatur; quidquid Panegyreos Basilianæ interpres per illam adventum *intellexerit?*

expenditur

7 *Neque enim vox* ἐπιδημία *adventum de loco in locum dumtaxat significat, sed denotat etiam* mansionem *seu* habitationem *in loco. Ne rem hanc longius protrahamus, satis nobis esse posset, lectorem remittere ad lexica Græco-Latina. Tacitus tamen præterire non possum paucula exempla in Julii Pollucis Onomastico segmento* IX, *lib.* IX, *cap.* I, *pag.* 979, *num.* 9, *editionis anni* 1706, *cum latina, quæ textui Græco ibidem respondet, interpretatione:* Ἐπιδημεῖν, *in populo versari,* ἐπιδημῆσαι populo cohabitare, ἐπιδημία, cohabitatio. *Quidnam autem* τῇ ἐπιδημίᾳ *nobis hic officit, si ita exponatur, prout exponi ex dictis potest, quo minus* terra *ecclesiæ Cæsariensis* istius Beatæ mansione, cohabitatione sive præsentia benedicta, aquam

A emiserit *etc. Quidnam hic cogit recurrere ad locum vel proxime vel remote distantem a loco depositionis corporis* S. Julittæ, *in Panegyri S. Basilii magni indicato? et quia magna vis est in significato vocis* ἐπιδημία, *quatenus præsentiam in loco designat; placet uno alterove exemplo illam confirmare.*

et diluitur. 8 *Scapula citat illud Synesii epist.* 149 : Ἡμῖν ἀεὶ καὶ ἀπὼν ἐπιδημεῖς τῇ μνήμῃ. Nobis, etiam tum quando abes (*corpore,*) præsens es memoria. *Alterum ibidem est ex Callimacho in Hymno Apollinis; ubi dicitur Apollo in reddendis oraculis* ἐπιδημεῖν, *id est* præsens *esse : si quidem ea oracula certiora habebantur gentilibus, in quibus manifesta erat secundum ipsos numinis præsentia. Hac itaque in notione vocem* ἐπιδημία *accipe, et evanescet difficultas, quo minus nostræ Martyris exuviæ in templo Cæsariensi depositæ, et ipsa Sancta martyrium passa fuisse intelligatur in ista civitate. Utrumque quamquam disertis et claris terminis non dicatur in elogio ejusdem Sanctæ, ex contextu tamen toto, atque ex adjunctis omnibus, deducimus tamquam admodum verosimile ac probabile.*

9 *Porro in eodem elogio varia notantur, quæ*
B *ad gloriam* S. Julittæ *posthumam conducunt : nimirum festus dies, seu annua ejusdem memoria, sepulcrum, confluxusque ad illud populi fructuosissimus, ac fons miraculosus. Baronius ad annum* 304, *a num.* 66 *utitur isto elogio; ac post illum Tillemontius Monumentorum ecclesiasticorum tom.* V *persecutionis Diocletianeæ articulo* 66; *legendista Gallicus ad diem* 30 *Julii; quod et Ruinartius inserit Actis sanctorum Martyrum sinceris ac selectis a pag.* 515 *editionis secundæ. Elogium illud habuit ad suos S. Basilius magnus, Cæsariensis ecclesiæ præsul, et modo quidem solenni; nec non die sanctæ Martyri quotannis sacco, illo utique* qui memoriam renovet, *ut in elogio dicitur,* magni illius certaminis *etc. An vero is inciderit in hunc diem* 30 *Julii, an in diem proxime sequentem, non satis constat : quia tam uno quam altero Sanctæ memoriam signant Græcorum Fasti. Damus porro elogium ex operibus S. Basilii magni, typo editis Lutetiæ Parisiorum anno* 1618, *cum notis nostri Frontonis Ducæi, tom.* I, *a pag.* 367, *interprete Gaudefrido sive Godefrido Tilmanno : nec vero versiones aliæ neglectæ sunt, uti planum fiet ex annotatis.*

Elogii, quod ex S. Basilio magno hic datur,

10 *Locum quemdam prædicti elogii num.* 10,
C in lignorum struem accensam insiluit, *Græce* πρὸς πῦραν ἥλλατο, *ex se quidem satis clarum, expendere pauculis visum est, occasionem præbente Tillemontio, qui loco citato, nota* 77 *censet, eum posse exponi hoc modo, ut significet ardorem et contentionem, quibus Martyr se contulerit ad locum, ubi comburi debebat; vel quod ipsam etiam conscenderit pyram, siquidem jam tum erat præparata; vel gaudium, quo ambiri se undique a flammis vidit, easque admisit. At vero quidnam cogit Tillemontium verba adeo clara a sensu proprio ac naturali detorquere ad metaphoricum?* Quia, *inquit,* moris erat tum temporis, uti nunc, alligare eum, qui supplicio debebat affici, aut ipsis etiam clavis affigere ad palum; et accendere postmodum ignem. *Sed ratio ista plane frivola videtur : nam sicuti sua cuique regulæ datur exceptio, ita cuique consuetudini datur et sua. Et dicat, amabo, Tillemontius, nonne eamdem istam, quam pro Sanctæ nostræ tempore allegat, consuetudinem, allegare etiam debebit pro S. Apollonia, si consequenter loqui voluerit? Et tamen Eusebius lib.* VI *Eccl. hist. cap.* XLI *de illa tradit sequentia, interprete Henrico Valesio :*

locus quidam expenditur

AUCTORE J. P.

11 Accenso autem extra urbem rogo, minabantur vivam se illam combusturos... At illa veniam deprecari paulisper visa, atque interim dimissa, celeriter in ignem insiliit et conflagravit. *Hic quidem, haud dissimulo, expressis terminis dicitur ista sancta Martyr ante tantisper* dimissa *fuisse, quam in ignem insilierit; sed quid vetat, quo minus hæc nostra, jam ad ignem damnata, sed vehementi Spiritus sancti igne accensa* (*id quod conforme est tum iis, quæ hic de ea præmittuntur in textu, tum imprimis patheticæ, quam ad circumstantes mulieres habuit, orationi*) *quid, inquam, vetat, quo minus ita affecta, et longioris impatiens moræ,* in lignorum struem accensam insiluerit *prius, quam solito tum temporis more ad palum annecteretur? Clara quippe sunt verba S. Basilii magni; ad improprium ac metaphoricum sensum non detorquenda, quando in proprio ac naturali exponi possunt; id quod hic fieri posset, perspicuum est. Est enim* ἅλλομαι εἰς τὸ πῦρ, prosilio *vel* insilio in ignem. *Adisis Lexica Græca;* πρὸς *vero præpositio, qua utitur auctor elogii, cum accusandi casu, idem significat, quod* E
εἰς *sive* in *cum motu. Et sane hujus, de quo agimus, loci apud Basilium vim non satis exprimunt versiones quædam, uti videre dabitur in annotatis, ad sæpe dictum elogium, quod nunc exhibemus.*

et explanatur.

ELOGIUM

AUCTORE S. BASILIO MAGNO CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEP., EX HOMILIA INTER DIVERSAS QUINTA, GAUDEFRIDO TILMANNO INTERPRETE.

Sancta inique oppressa rejicitur in judicio, quia Christiana; in igne martyrium consummat, illæso corpore; gloria posthuma. F

Quæ de beata Martyre prædicatio se offert vobis depromendam, hujusce est causa congregationis *a*. Hunc enim diem vobis induximus* celebriter agendum : quippe qui memoriam renovet magni illius certaminis, quod in muliebri quidem corpore, generoso alioqui animo, et plusquam virili, omni admiratione ac stupore percellens cum illos, qui et ipsi præsentes spectarunt decertantem, tum eos, qui auditu percepturi sunt in posterum, referentibus his, qui re ipsa tanti istius agonis periculum fecerunt, beatissima mulier Julitta *b* decertavit (si tamen decori ratio permittit eam vocari mulierem, quæ heroica animi fortitudine supergressa est *c* infirmam naturæ muliebris conditionem :)

S. Julitta supra sexum fortis *a* * indiximus *b* *c*

2 Cujus unius magnanimitate et constantia maximopere crediderim consternatum esse et perculsum communem humani generis adversarium.

ac victrix diaboli

[illegible]

rium, nimirum indignissime ferentem, a mulieribus sibi præripi palmam victoriæ ; qui quidem consuerit magnificas illas voces expromere impotenti superbia insolescens, se scilicet concussurum universum terrarum orbem, et quasi nidum comprehensurum, ac velut ova derelicta e medio sublaturum, urbesque adducturum in solitudinem : cum interim generosæ hujus Mulieris virtute conspiciatur inferior, quam, quod primum tempore sollicitabatur, a Christo ut deficeret, adnisus est elidere argumentis et convincere inconstantiæ, quasi quæ per naturæ infirmitatem minus posset continenter pietatem erga Deum tueri servareve, hanc denique invenit, doctrice experientia *d*, conditione naturæ fortiorem, ut quæ adversarii terriculamenta tanto eluserit magis, risuque prosequuta sit, quanto magis ille eam sperabat se iisdem perterrefacturum.

[illegible] — * oppressione — B

3 Formulam enim hæc, litemve judiciariam intenderat uni cuipiam ex primoribus civitatis viro ; qui fraude et violenta impressione * undevis extortas opes sibi uni vindicarat, per rapinam et prædam confertim corraserat divitias. Hic terræ plurimum circumciderat *e*, neque non agros, villas, pecora ac famulos Julittæ interceperat. Denique cum omnem reliquam supellectilem apprime opulentam, et eam Mulieri ademptam ad se transduxisset, forensia judicia celeri occupatione prævertit, ut corrumperet, subornatis aliquot calumniatoribus, testibusque falsis, simul et causæ cardinem reponens in illiberali et sordida largitione, plane corruptela judicum,

[illegible]

4 Dies status decidendæ isti causæ ut advenit, en tibi præco ex nomine quemque ciebat, jam adornatis et assidentibus advocatis. Cumque hæc cœpisset instruere judicem de impotenti tyrannide hominis, essetque enarratura formulam modumve, quo initio possederit primum ; simul etiam edoctura diuturni temporis prolixitudine suam confirmari ditionem ; ad hæc cum jam miserum in modum deploraret violentam viri et inexplebilem avaritiam in occupandis alienis ; ille tum in aream fori progressus, ait, lege agere illi non licere, nec actionem illam introducere : neque enim fas esse, quidquam cum civibus aliis habere commune eos, qui hactenus minime coluerunt deos imperatorum, ni prius Christi fidem ejurarint.

f — C — *[illegible]* — *g* — * prunæ — *h i* — *k*

5 Prætori in speciem videbatur *f* is in medium proponere, quæ essent juri consentanea, quæve maximopere conduxerant *g*. Jubetur mox afferri thus, prunas * item : et propositio litigantibus hæc prætenditur a judicibus *h*, eos *i* quidem et legibus, et legum suffragiis perfrui posse, abjurent modo Christum ; quod si fixius adhærescerent fidei, nullum jam ipsis relinqui usum neque fori, neque legum, at ne relinqua quidem reipublicæ ; quippe [qui] juxta sanctionem legis, per ejus temporis imperatores latæ *k*, notam infamiæ incurrissent.

[illegible] — *l* — *m* — *n*

6 Illa quid secundum hæc? Illicne studio capiebatur recuperandarum opum *l*? Num quod sibi noverat usui fore *m*, neglectim transmisit, obtinendæ controversiæ causa adversus sibi injurium? Periculo a judicibus impendente consternata animo est et exterrita? Sane nihil minus. Quid ait? Ipsa potius valeat vita, ipsæ pessum eant fortuitæ facultates : at ne ipsum corpus mihi prius supersit, quam in Deum creatorem meum ulla impia vox mihi ex ore egeratur *n*.

D — *nihil tyranno aut tormentis territa* — *o* — *p* — * adjecta

7 Ejusmodi suis sermonibus quo videbat exasperari prætorem infensius, et acrioris iræ æstu adversum se succendi ; hoc Deo uberiores exsolvebat gratias : quod dum ob caducas facultates controvertit raptori ac delitigat *o*, visa sit sibi ipsi sancire *p* bonorum cœlestium possessionem : terram quidem perspiciebat sibi adimi, ut possideret paradisum : addici infamiæ, digna ut haberetur corona gloriæ : corpus per contumeliam concidi flagris, vita quoque hac temporaria spoliari, compos ut esset beatæ illius spei, Sanctorum omnium choris allecta * in cœlestis regni gaudio.

fatetur se ancillam Christi; et ad ignem damnata, læta ad flammas properat :

8 Denique dum interrogaretur crebrius, nec aliam redderet vocem, contestans ancillam se esse Christi, quin et eos execraretur, qui invitarent et hortarentur ad abjurandam fidem : tum judex ille iniquitatis non eam modo amplissimis illis opibus, quæ præter justitiæ legumque sanctiones illæ ademptæ fuerant, privavit ; sed et multam ei dixit, velut ipse putabat, vita ut privaretur, atrociter addicens eam igni. Hæc porro nullam ad rem earum, quæ, interim dum vivitur, oblectare nos assolent, visa est festine adeo excurrere, atque ad destinatam sibi flammam concita perrexit, facie, habitu, ipsis quæ depromebat, verbis, alacritate insuper efflorescente palam indicans, quod in animo delitescebat, profusissimum gaudium.

E — *adhortans mulieres adstantes ad parem pro Christo magnanimitatem.*

9 Mulieres quotquot sibi adstabant proxime, obsecrabat, ne ad tolerandos pro tuenda Christiana religione labores, animos sinerent remollescere : neu causificarentur aut prætexerent infirmam femineæ naturæ conditionem. Eadem quippe massa, qua et viri, et ipsæ constamus, dicebat : ad imaginem Dei perinde ac isti, et nos conditæ sumus. Est sane mulier ab Opifice creata, peræque ac vir, capax virtutis. Quid enim miri est? An non consanguineæ et ipsæ sumus viris per omnia? Non enim ad constituendam mulierem sola est assumpta caro, sed et os ex ossibus ; quo fit, ut et ipsæ Domino nihil minus ac viri redhibere debeamus firmitatem fidei atque constantiam, nec non in adversis patientiam.

Insilit in ignem : anima in cœlum migrat, illæso a flammis corpore : sepultura, fons miraculosus ; — F — *q* — *r* — *s t* — *u* — *x*

10 His dictis, in lignorum struem accensam insiluit *q*, quæ perinde ac thalamus splendore coruscus, corpus sanctæ Julittæ circumplexa, animam quidem in cœlestem illam destinavit regionem *r*, et quæ illius meritis congruebat, requiem : corpus autem honore præcipuo venerabile asservavit affinibus et cognatis incolume, nec ulla sui parte læsum ; quod sane in ornatissimo templi *s* urbis vestibulo *t* conditum, loco quidem adfert venerabilem sanctimoniam, nec minus, qui eo loci conveniunt, efficit sanctiores. Terra porro istius Beatæ adventu *u* benedicta, aquam *x* emisit, quæ suapte natura nulli non nostrum gratiosissima esse debeat, adeo ut Martyr hæc imaginem pientissimæ referat matris, dum nutricis in morem, totius incolas urbis, perinde ac lacte quopiam in communes usus affatim scaturiente nutrit.

y — *cujus aquæ salutiferæ. Hortatio ad Sanctam imitandam.* — *z*

11 Hæc aqua sanis *y* tutela est, et temperate deliciantibus suppeditatio voluptatis, et solatium ægris. Hanc ipsam in nos benigne contulit Martyr gratiam, quam olim suis Jerichuntinis Elisæus *z* impartivit, dum salsuginem naturæ communis aquarum loci istius circumquaque finitimi benedictione permutavit in saporem dulcem plane, deliciosum et perquam suavem. Viri, ne, quæso, siveritis ad tuendam religionem vos conspici mulieribus inferiores. Mulieres, ab hoc proposito

A posito vobis exemplo ne desciveritis, quin citra prætextum omnem cohærescite pressius susceptæ semel huic pietati, et reipsa facite periculum, hunc naturæ vestræ defectum nulli esse vobis impedimento, quo minus possitis conficere quidvis operis boni. De hac Martyre plura dicere parantem revocat, nec sinit diuturniorem trahere moram sermo, qui heri quidem mihi cœptus est, nec usquequaque absolutus.

ANNOTATA.

a *Minus recte editio Latina Basileensis, anni* 1566: Argumentum quidem Ecclesiæ est. *Rectius Coloniensis, anni* 1531, *et Basileensis anni* 1565, Concionis hodiernæ causa.

b *Cave, ne hanc nostram confundas cum synonymis, Antiochena nempe et Tarsensi in Cilicia, datis die* 16 *Junii. Noster Fronto Ducæus in notis pag.* 33 *ad illas voces* beatissima Mulier, *observat,* hæc a precedentibus ita fuisse interpunctione divulsa, ut alteram periodum inchoarent.

c *Græce est* ἀποκρύψασαν; *quod editio Colon. citata non recte vertit* correxit; *at forte mendose pro* contexit. *Basileensis anni* 1566 *melius,* occul-
B tavit, *quam noster hic interpres,* supergressa est. *Porro illa hic proxime sequentia* quasi nidum comprehensurum *etc., sunt phrasis Isaiæ* x, *v.* 14.

d *Græce* διὰ τῆς πείρας, *id est* per experientiam; *non autem* præter opinionem, *uti illud reddit editio Coloniensis citata: Basileensis vero anni* 1565 *recte quidem habet* ipsa experientia; *sed præterea addit* præter opinionem; *quod in textu Græco neutiquam invenio.*

e *Græce* ἀποτεμόμενος, *ac proin melius dixisset interpres* absciderat, *id est, sibi vendicarat.*

f *Græce simpliciter* ἐδόκει, videbatur; *et sic recte habent editio Colon., nec non utraque Basileensis.*

g *Græce* ἀναγκαῖα προτείνεσθαι, *id est,* necessaria prætendere, *uti est in editione Coloniensi; in qua tamen paucula de* thure *ac* prunis; *quæ legimus proxime sequentia in textu Græco, prætermissa sunt.*

h *Brevius et clarius dixisset interpres* et pronuntiatum fuit litigantibus, *vet* pronuntiatum fuit a judicibus: *Græce enim est* καὶ πρότασις τοῖς δικαζομένοις. *Editio Basileen. anni* 1565 *melius quam interpres noster, habet,* dabaturque sententia a judicibus. *Basileensis autem anni* 1566 *minus recte*
C *et dilucide,* propositio litigantibus prætenta. *Coloniensis assignata, sive interpres sensum non satis perceperit, sive per oscitantiam omiserit, illud non reddidit.*

i *In Græco textu lego* ἀρνουμένην μὲν.. ἀντεχομένην δὲ; *ac proin illud* abjurare *interpretis* (*at secundum textum* negare) et adhærescere, *quod mox sequitur, non numero plurali Christianos, sed Sanctam vi textus indigitat; id quod observatur in utraque editione Basileensi; non autem in Coloniensi.*

k *De hac lege dicimus in Commentario prævio, num.* 4.

l Ἆρα ἐδελεάσθη τῷ πλούτῳ; Num inescata est divitiis? (*Quid gratiæ hic supra habet* Illicne?) *vel* An opum illecebris capta *vel* decepta est? *Primam expositionem recte adhibet editio Basileen. anni* 1566; *nullam super his verbis lego in Coloniensi; Basileensis vero altera non satis recte,* An opes captavit?

A. S. BASILIO MAGNO.

m *Editio Basileen. annni* 1566 *vertit* id quod conducibile est; *sed malim* τὸ συμφέρον, *quod lego in textu Græco, exponere potius cum editione Basileensi anni* 1565, salutem suam; *quam cum Coloniensi* jus fasque; *vel cum interprete nostro,* usui fore.

n *Poterat interpres illud textus Græci* μηδὲ τὸ σῶμά μοι περιλειφθείη πρίν τινα φωνὴν *etc., tametsi non verbum de verbo, sic vertere,* corpus mihi prius pereat, antequam in Deum *etc. Simile est illud Virgilii lib.* IV *Æneidos, v.* 24: Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat... Ante pudor quam te violo. *Editiones Colon. et Basileensis prior satis hic claræ dum sic legunt:* corpus.. iri perditum malo, quam *etc.; non autem Basileensis posterior, dicendo,* et neque corpus mihi reliquum fiat, antequam vocem *etc.*

o *Quanto iterum dilucidiius id quod est Græce,* ὅτι χρημάτων φθαρτῶν ἀμφισβητοῦσα, *ac sine ambagibus explanasset,* quod ob divitias caducas contendens, E
visa sit *etc.*

p Βεβαιοῦσα, *id est,* stabilire *cum edit. Basil. anni* 1565; *vel cum alia* confirmare: *non autem* præferre *cum Coloniensi; quæ et in proxime sequentibus habet, cur displiceat.*

q *Editio Colon.* in pyram procurrit, *cum Basileensi anni* 1565; *Basileensi anni* 1566 ad rogum insilivit: *versionem istarum duarum priorum editionum non probo; ultima illa debuisset dicere* in rogum insiluit.

r *In Græco textu est* χώραν, *quod recte vertitur* regionem; *in Menologio apud Canisium legitur* choream; *forte quia interpres legerit in Græcos exemplari* χωρείαν, *pro* χώραν *vel* χορίον, *quæ duo idem significant.*

s *Editio latina, quam vidit Ruinartius, addit* primarii totius, *ut ipse notatum reliquit ad hunc locum.*

t *Edit. Colon.* templo; *Basileensis prior* civitatis suburbio; *posterior* delubro in suburbio: *præplacet noster interpres.*

u *Consonat editio Colon. et Basileensis prior; posterior autem ponit, quod idem est,* accessu: *at nihil horum probo propter dicta in Comm. præv. a num.* 6. F

x *In Græco textu additur* ἐκ τῶν οἰκείων λαγόνων, ex suis *seu* propriis hiatibus *vel* fissuris; *utraque editio Basileensis* ex propriis lateribus: *sed minus recte Coloniensis* ex propriis brachiis.

y Totam hanc periodum, *inquit ad hæc verba noster Fronto Ducæus in notis pag.* 33, ab interprete omissam restituimus, quam et Basiliensis editio et Cornarius, et manuscripti agnoscunt: in uno tamen Olivariano legitur σώφρονος ἡδονῆς χορηγ.., temperatæ voluptatis suppeditatio,,.

z *Historia paucis narratur* IV *Regum, cap.* II, 19: Ecce habitatio civitatis hujus optima est.., sed aquæ pessimæ sunt *etc.*

A D

DE SANCTIS VIRGINIBUS ET MARTYRIBUS TUBURBITANIS IN AFRICA

MAXIMA, DONATILLA ET SECUNDA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. S.

De palæstra martyrii ejusque tempore, cultu et Actis.

Forte sub Diocletiano.

Martyres appello insignes hasce Christianas heroidas easdemque et virgines, tametsi in antiquioribus Fastis et a S. Augustino utraque laurea non decorentur, quæ in aliis omnibus constantissime ipsis tribuitur.* *In Sanctorum numero* *Martyrium certe celeberrimum est, præeunte Carthaginensi Kalendario a Mabillonio edito, in quo* Septimia *adjicitur, in nostris vulgatis* B *Martyrologiis prœterita, quod ad eamdem Tuburbitanam classem spectare non existimarint, tametsi certissime eo pertineat, ut ex sequenti classe patebit. Sic legit laudatum Kalendarium:* 3 Kal. Aug. Sanctarum Tuburbitanarum et Septimiæ, *ubi trium nostrarum palæstra sic exprimitur, ut dubium id solum relinquatur, ad quod Tuburbum (cum in Africa minimum duplex sit) sanctæ illæ Pugiles revocandæ sint.* Tuburbum aliud majus, *inquit Mabillonius in notis ad citatum Kalendarii textum,* aliud minus. Tuburbitanæ civitatis majoris meminit Victor Vitensis in lib. III. Tuburbum minus in Zeugitana.... Tuburbum majus Africæ proconsularis civitas erat, cujus episcopus Benenatus in Notitia Africæ. *In alterutra civitate passas esse, id quidem dubium non videtur; in qua determinate, necdum constat: utri probabilius adscribi possint, mox dispiciemus.*

...t de martyrii ...

2 *Rem nonnihil involvit codex Hieronymianus Lucensis dum scripsit;* In Africa civitate Tuburtulo Cæsariæ, *ubi alii planius Africam solum nominarunt. Ast omnia turbasse videtur Romanum parvum singulari sua positione* Tuburbo Lucernariæ, Maximæ, Donatillæ et Secundæ virginum, *unde eam accipiens Ado, in omnem suam* C *progeniem transfudit;* Eodem die apud Africam, civitate Tuburbo Lucernariæ; *a qua non deflexit Notkerus: at parum fideliter ductorem deseruit Usuardus, dum scripsit* Apud Africam civitate Lucernaria, *quam frustra Ortelius aliique Geographi ibi quæsierunt. Neque in moderno Romano res satis composita est, dum restituto Tuburbo, ibi sic legitur;* Tuburbi Lucernariæ. *Alios Martyrologos frustra hic recensuero, sive ejusdem sint sive alterius classis. Rabanus certo de ipsis non meminit, minus etiam Beda, Florus aut Wandelbertus, ut adeo lucis inde aliquid frustra nonnulli quæsierunt, neque felicius aliunde, ut in Observationibus nostris ad Usuardum pridem insinuavimus, lectores tunc remittentes ad Acta SS. Perpetuæ et Felicitatis* 7 *Martii, ubi de Tuburbo varie inflexo operosius disquiritur; ad Mabillonium et Ruinartium, ex quibus pro determinando martyrii loco nihil certi elici posse, jam satis perspeximus.*

...non nulla disceptatio.

3 *Citatis jam locis id disquiritur potissimum, sintne etiam inter Tuburbitanas computandæ binæ illæ illustres martyres Perpetua et Felicitas cum sociis, de qua re hic nobis minime laborandum est. Rem nostram conficeret qui vel ex levi indicio* Tuburbum *aliquod* Lucernarium *vel* Tuburbim Lucernariam *vel urbem aliquam* Lucernariam *dictam, in Africa ostenderet, in qua passæ essent Sanctæ de quibus agimus, aliique aut socii aut populares, quos in proxima classe infra recensebimus. Si de martyrii tempore satis constaret, referrique adeo posset classis hæc nostra ad eam* E *persecutionem in qua passa est sancta Crispina, cujus Acta gemina habes inter Ruinartii selecta pag.* 494, *ubi Anulinus proconsul nostrarum supplicia Virgini isti ad terrorem ingerit; sic illam affatus.* Vivere diu desideras, aut mori in pœnis, sicut et ceteræ consortes tuæ Maxima, Donatilla et Secunda? *id certe colligeretur, in ea civitate Tuburbitana passas esse, quæ loco martyrii S Crispinæ proxima fuit, quo aliquousque nos ducerent ea verba;* consortes tuæ, *essetque adeo Tuburbum majus in Africa proconsulari, in qua Africæ parte satis verosimile est, nostras hasce martyrium consummasse, atque inde Tuburbitanas dictas; sive ipso loco natæ sint, sive in vicinia.*

4 *Atque id modo inquirendum, sitne similius vero* Maximam, Donatillam *atque* Secundam *sub Gallieno agonem complevisse quam sub Diocletiano. Pro Gallieno stant Acta qualiacumque, nescio unde mutuata, certe auctoritatis non magnæ, tametsi ab Adone recitata sint, ubi Anulinus in Africa præses sub Gallieno adducitur, quem multis post annis eo pervenisse constat. Et vero si tot Anulini præfecti olim exstiterunt, quot in variis Martyrum dubiis Actis sæpissime allegantur, jam non proprium nomen, sed ferme appel-* F *lativum dicendum videbitur, utpote cujus nominis sub singulis ferme imperatoribus, et variis quidem locis, aliquis in Christianos sævierit, vel ab ipso Neronis tempore, ut habes ad* 28 *hujus mensis in Actis SS. Nazarii et Celsi; item die præcedenti de SS. Flora, Lucilla et sociis, atque alibi diversis diebus aliis. De Anulino igitur S. Crispinæ judice cum plane constet ex probatissimis Actis, is vero satis aperte pronuntiet, tres nostras Virgines sævitiam suam non ita pridem expertas, non videtur earum martyrium a S. Crispinæ certamine, nec a certaminis loco multum removeri posse, censendumque adeo, ad eamdem persecutionem spectare ad quam ipsa S. Crispina pertinet, simulque ad eamdem provinciam. Audiamus modo Ruinarti ad ipsius S. Crispinæ Acta præmonitionem num.* 3. *Quæritur etiam*

5 Passa est, *inquit,* S. Crispina sub Anulino proconsule apud Coloniam Thebestinam et quidem anno 304, ut videtur, quo anno maxime in Africa sæviebat persecutio adversus Christianos..... *sub quo tyranno passæ fuerint;*

A nos..... An vero Colonia Thebestina a Thebeste civitate Numidiæ distinguenda? Certe Anulinum in proconsulari, et Florum in Numidia adversus Christianos tum temporis sæviisse, scribit Optatus Milevitanus episcopus lib. III. Quin Thagarensis Crispina dicitur. Duplex autem est civitas Thagara, una in proconsulari, ubi fideles persequebatur Anulinus, *unde rursus videtur colligi, in eadem provincia et Thagurensem Crispinam et nostras Tuburbitanas martyrii coronam consecutas. Quod si tamen vere dicatur in citato Commentario 7 Martii et a novatissimis operum S. Augustini editoribus, apud Ruinartium pag.* 82, *etiam in ipsa* Proconsulari provincia duplex Tuburbum fuisse, *tunc eo res deducetur, ut ingenue fatear, promptum mihi non esse, alterutrum seligere, quo Sanctarum nostrarum patriam aut palæstram accuratius definiam; nisi appositum* Lucernariæ *luminis aliquid subministrare cuiquam videatur, quod mihi certe necdum conspicuum est, ut hæc de loco et tempore martyrii, in ea rerum perplexitate satis dicta sint.*

item an de iis agat S. Augustinus.

6 *De cultu quod memorare superius cœperam, is sane extra omnem controversiam positus est, imo tota Ecclesia receptissimus juxta ac celeber-* B *rimus est, ut ex vetustis tabulis manifestissimum redditur, ad solenniorem festivitatem sola deficiente in Breviario et Missali commemoratione. Controversum olim fuit, utrum in S. Augustini sermone* XXXII, *a nostro Sirmondo edito, qui est novæ editionis* 345, *recte notatum sit, loqui ibi sanctum Doctorem de Martyribus* Tuburbitanis, *an forte legendum* Suburbitanis; *verum recte observat laudatus Ruinartius, citata pagina* 82, *num.* 3; *etiam admissa correctione, in ea causa quæ cum Henrico Valesio vertebatur, nihil prorsus decidi: nam ut ibi in Augustino legendum sit* Tuburbitanæ, *non referri id ad binas illas jam laudatas Martyres, verum certo ad nostras,* Maximam, Donatillam, et Secundam, *quas vere Tuburbitanas fuisse clamat tota antiquitas, ut etiam inde hodiernarum Sanctarum clarissimam famam venerationemque in ipsa Africa intelligas; quas nempe sanctissimus Doctor oratione sua laudaverit, in qua utinam ea vel eminus attigisset, quæ ad illustranda earum gesta maxime desiderantur!*

Vera Acta perierunt.

7 *Jam pridem vehementer optavimus, harum Sanctarum Acta primigenia alicunde eruerentur, quemadmodum refossæ sunt illarum passiones, de quibus jam locuti sumus, nempe SS. Perpetuæ ac* C *Felicitatis atque etiam S. Crispinæ, ex quibus ea solverentur quæ eruditorum ingenia vexarunt hactenus. Nam quæ de ipsis circumfertur Legenda, sive Ms. sive typis edita, non magna præfert sinceritatis indicia; imo tot nævis infecta apparet, ut ab hujusmodi rerum tantillum peritis non facile admittatur. Ea quam habemus ex Ms. S. Salvatoris Ultrajecti desumptum et cum aliis collatam, vel in ipso principio labitur, dum* Maximæ *substituit* Maximillam *et pro* Tuburbitana *civitate,* Tyburcianam, *aliaque refert æque ignoranter luxata et corrupta, certe pejoris longe notæ quam sint ea Acta quæ in Adonis Martyrologio leguntur, et ipsa, ut jam dixi, non satis accurata aut probata, imo verosimillime ex aliis, ut in similibus frequenter accidisse alias ostendimus, pro aliqua parte desumpta et Sanctis nostris aptata. En ipsa ex Adone ad verbum descripta, atque ubi opus fuit, notatiuncula una alterave explicata.*

AUCTORE J. B. S.

MARTYRIUM

Ex S. Adonis Martyrologio.

Cum ad supplicium ducerentur Maxima et Donatilla,

Eodem die apud Africam, civitate Tuburbo Lucernariæ, natale sanctarum virginum, Maximæ, Donatillæ, et Secundæ: quæ persecutione Galieni sub Anolino judice passæ sunt. Qui interrogatione facta, distulit audientiam, et beatas virgines et sorores, Maximam et Donatillam, ad civitatem Tuburbitanam perduci jussit, quibus nec panem nec aquam subministrari præcepit, sed aceto et felle potari. Videns autem Beatissimorum fiduciam, exarsit in iram, et jussit ut urgerentur ambulare. Erat quædam puella in superioribus domus suæ constituta, annorum duodecim, nomine Secunda: cui dum multæ nuptiarum conditiones offeruntur, omnes contempsit, et unum Deum dilexit. Hæc accensa spiritu Dei, cum videret commartyres suas Maximam et Donatillam transeuntes, (fuit enim in E superioribus domus ejus mœnianum*, ubi stabat) et sanctarum Virginum pulchritudinem fidei oculis consideraret, cogitavit et decrevit ad similem gratiam pervenire.

* *l.* Mœnianum

ultro se iis adjungit Secunda

2 Et ne aliquis prohiberet honeste descendere, ut impedimenta vitaret, nec opes, nec nationem suam contemplata est, nec partem carnalem curavit: sed, relictis omnibus, unum auctorem castitatis Deum quæsivit, quem in æternum possedit, et tenuit. Cum ergo egrederentur beatæ Martyres et procederent, Secunda festina clamabat post eas: Nolite me dimittere, veniam vobiscum. Et simul cum illis civitatem Tuburbitanam ingressa est. Alia die hora tertia Anolinus proconsul pro tribunali consedit, et Maximam, et Donatillam sibi præsentari præcepit, et ad tormenta elidi. Et cum cæderentur, jussit calcem super plagas earum spargi, et fricari: deinde in equuleo extendi et torqueri, et stativam* ad bibendum offerri: deinde in craticulam et ad carbones igneos sterni, et prunas ardentes super capita earum adjici: postmodum in theatro ad delubrum deponi, et ab omnibus conculcari. Tunc ex officio dictum est, esse cum eis puellam aliam, nomine Secundam: quam suo judicio Anolinus F proconsul applicari jussit.

* aquam non manantem.

atque una coronam consecuta est

3 Cumque adesset, ait: Christiana es, an pagana? Secunda dixit: Christiana sum. Statim Anolinus ipsam cum Maxima et Donatilla ad bestias damnavit, et eas ferro vinctas ad spectaculum populi adduci præcepit. Quæ cum inducerentur, in media arena osculatæ sunt se invicem ut martyrium pace complerent. Ursus autem ferocissimus ac sævissimus illico eis laxatus, in mansuetudinem versus, earum vestigia linxit potius quam momordit. Iratus Anolinus, quia, se furente, bestias mites vidit, locutus cum concilio, sententiam ex tabella recitavit: Maximam, Donatillam et Secundam, in superstitione sua perdurantes, quæ diversas pœnas pertulerunt, et bestiis objectæ sunt, et diis nostris sacrificare noluerunt, gladio animadverti placet. Maxima, Donatilla et Secunda dixerunt: Deo gratias. Et consummatæ sunt tertio Kalendas Augusti.

DE

A D

DE ALIIS MARTYRIBUS VEROSIMILITER ETIAM TUBURBITANIS

RUFO, PRISCO, PATERNICA, SEPTIMIA, OPTIONE, AMMONIO, JUSTO, JULIA, POTAMIA, ABDI, ACENEO; ITEM MAXIMA, HOSPIDE, DONATULA, ET FORTE SILVANO ET MAGNILO.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

30 Julii.

Hos solos codices hic adduco, quod in aliis etiam antiquis Martyrologiis non referantur præterquam in solo Notkero, codicem aliquem mutilum secuto, in quo solos decem ex memorata classe invenerit; quomodo etiam ferme legit Epternacensis, qui non nisi novem recenset. Numerum quatuordecim uniformiter signant ambo exemplaria Lucense et Corbeiense, in quo posteriori adduntur et duo alii Silvanus *et* Magnilus, *quibus ad distinctionem* B *præposui particulam* forte: *nam utrum reliquis accensendi sint, an porro rescindendi, unde certo explorem non habeo. At pro numero quatuordecim recte etiam allegat Florentinius codicem aliquem Reg. Sueciæ, quem in Animadversis suis secundum nominat Holstenius, asserens eosdem ibi pugiles referri qui in Lucensi recensentur, ut de dicto jam classis istius numero dubitandum non videatur. Sintne porro Tuburbitani quoque omnes qui post particulam* item *annuntiantur, non audet negare Florentinius, neque ego negaverim; cum nulla certa appareat distinctionis nota. De prioribus certe res in propatulo est, cum tribus relatis supra Virginibus immediate subjungantur. An simul cum ipsis eodem die in alio tempore passi, id equidem affirmare non ausim: neque aliud occurrit quod de præfatis Martyribus prædicari possit; neque de nominibus magnopere laborandum putavi, cum modicissima in ipsis occurrat discrepantia; nam* Paternice *et* Paternica, Ammonicus *vel* Ammonius, Potamiena *seu* Potamia *tam parum inter se differunt, ut ea scrupulosius observare, operæ pretium non videatur.* E

DE BEATO JOANNE MILITE

J. P.

Cultus apud Græcos, elogia, veneratio publica CPoli.

Sub Juliano Apostata.

Beatum hunc Joannem, *plurimorum synonymorum Sanctorum fœcundum nomen, hesterno die inter prætermissos rejecimus e Menæis magnis excusis, et Fastis sacris ecclesiæ Æthiopicæ, ad hunc diem; quo inscribitur (et majore quidem alicubi cum solennitate) variis aliis Tabulis Græcis. In apographis nostris excerptis ex bibliotheca Ambrosiana refertur his* C *verbis:* Μνήμη τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ στρατιώτου. Memoria beati Joannis militis. *Sequitur elogium; de quo uti et de aliis paulo post. Ecgraphis Ambrosianis consonat annuntiatio Synaxarii Basiliani. In Supplemento nostro ad Menæa excusa, quod constat ex apographis Sirmondo-Chiffletianis, loco annuntiationis Græcæ, invenio latinis litteris scriptum,* Joannis ducis; *cui mox subnectitur hoc distichon:*

Cultus ex Fastis [...]

Εἰ· βαρβάρους οὐκ οἶδα δαίμονας τέως,
Ἕως τελουτῆς εὐπρεπὲς χριστοπλίτα.

Nusquam Beatos scimus inter barbaros,
Donec decore Miles o Christi occidis.

Quo alludat poeta, observationem nostram promimus num. 5; *quod autem dicat, nescire se Beatos inter barbaros; intellige vel in sensu valde accommodo, ut non promiscue illos Beatos sit reperire; vel Taifalis illud solis applica, de quibus infra; e quorum numero solum* Joannem *noverit poeta fuisse beatum,*

2 *Titulus porro* ducis *Beato nostro etiam datur in aliis nostris ecgraphis Ambrosianis, quæ catalogum Sanctorum continent, inde excerptum ac per menses deductum. Martyrologium Arabico-Ægyptium sic habet:* Memoria S. Joannis militis. *In Ephemeridibus Græco-Moschis apud nos ante tomum* I *Maii, pag.* 37 *vocatur* Joannes miles martyr; *qui etiam titulus ei datur in Menologio Slavo-Russico; tum quod nomini ejus præfiguntur duæ illæ majusculæ* S. M., *quæ sanctum martyrem significant; tum quod dicitur ibidem passus* F *anno* 364. *Sed de hac re dicetur inferius. Nunc elogium, quod Græce impressum legitur ad calcem tomi* I *mensis Julii, Latine sic reddimus:*

3 Erat hic sub Juliano Prævaricatore militans. *Elogium Latine hic redditum.* Dimissus itaque una cum aliis militibus, ut persecutionem adversus Christianos moveret; iis quidem, qui ipsum videbant, persecutor apparebat; sed clam stabat a parte Christianorum: his quidem priusquam comprehenderentur, significans fugam: illis autem, postquam jam comprehensi essent, clam attendens, ut fuga se subducerent. Non commiserationis vero duntaxat erga eos exhibebat affectum, sed indigentibus etiam suppeditabat ea, quæ et orationibus et jejuniis erant accommodata. Ad hæc, visitatione infirmorum, et afflictorum consolatione vitam exornabat suam, atque ad honestatem accommodabat. Exacta autem sic vita, requievit in Domino, depositusque est in loco, in quo ponebantur peregrini. Sed cuidam postmodum mulieri per revelationem innotuit; cui adstans, res suas in vita

A vita gestas, et quo vocaretur nomine, manifestavit. Miracula vero multa alia patrans, fugam servorum cohibet. Ὁ Παραβάτης, prævaricator, *antiquum Juliano Apostatæ nomen inditum fuit, sicut patet ex Theophane. Imperavit ab anno* 361 *usque ad* 363; *unde de tempore, quo* B. Joannes *vixit, statuere potes.*

et cum alio collatum; cujus postremi paucula additamenta

4 *Similia occurrunt in elogio, quod est inter excerpta bibliothecæ Ambrosianæ, quæ asservamus; in quo tamen ponitur Sanctus* στρατευόμενος εν τῷ νουμέρῳ τῶν Ταϋφάλων, militans in numero Tayphalorum; *ac depositus fuisse* ἐν τῷ τόπῳ λεγομένῳ Πανδέκτῃ, in loco, qui dicitur Pandecte. *In fine autem post apparitionem mulieri circa Sanctum factum, subditur :* Λέγεται δὲ οὗτος ὁ Ἅγιος καὶ ἄλλα μὲν θαύματα ποιεῖν, ἐξαιρέτως δὲ τοὺς δρασμούς ἐπέχειν τῶν οἰκετῶν, καὶ τὰ σύλα* καταμηνύειν, καὶ τοὺς φόρας φανεροὺς καθιστᾷν. Dicitur autem hic Sanctus et alia facere miracula, præsertim vero fugam cohibere famulorum, et pignora indicare, et fures manifestare. *Porro quod hic dicitur* ἐν τῷ νουμέρῳ τῶν Ταϋφάλων, *intellige in numero militari, seu cohorte* (*vide utrumque Cangii Glossarium*) Thaiphalorum *seu* Taifalorum, *utroque enim modo scribitur apud Ortelium; estque* Scythica natio Zosimo *lib.* II. B Gentes trans Danubium, in Dacia, cir-Hierasum fluvium erant; quos a Trajano imp. devictos tradit Eutropius. Horum quoque meminere Aurel. Victor in Gratiano imp., Ammianus 31, Liber Notitiar., et Panegyricus Genethliacus, imp. Maximiano dictos. Sed sine afflatu Taifali plerumque scribunt. Joannes Gothus pro Triballis videtur habere.

* *forte* τὰς σύλας compilationes

hic a nobis exponuntur.

5 *Ita Ortelius; quæ transcribimus ex ipsius fide, ulteriore opera supersedentes : et vero quod in rem nostram hic est, et sufficere nobis debet, illud observatum unice volumus, per ordinem militarem seu phalangem, in qua militaverit* B. Joannes, *intelligi juxta dicta posse illam, quæ constiterit e militibus barbaræ Taifalorum gentis; quo alluserit auctor versiculorum superius num.* 1 *allatorum; quid enim aliud voluerit, non videmus. Jam vero quod attinet ad nomen* Pandecte; *si vere, quod superius dicitur, id nominis loco isti adhæserit; potuit ita appellatus fuisse* ἀπὸ τοῦ πανδέχεσθαι, *ex eo quod* caperet *peregrinorum* omnium *cadavera, tamquam commune et inhonoratum vilioris istius hominum generis receptaculum. Sed valeat, quanti potest valere, hæc nostra conjectura. De sepulcris, quæ* Polyandria *antiquitus dicta fuerint, constat ex Historia conversionis S. Josephi Comitis die* 22 *hujus mensis, pag.* 249.

AUCTORE J. P.

Martyr alicubi dicitur B. Joannes fuisse; quod nobis non probatur: templum CPoli.

6 *Quod vero Fasti Græco-Moschi ac Slavo-Russici superius allegati Beatum nostrum dicebant exstitisse* martyrem; *neutiquam nos in hac re iis suffragari possumus; de qua Græci nec in annuntiationibus, nec in elogiis modo productis quidquam produnt. Interim haud obscurum ejus nomen delituisse, sed publica veneratione honoratum fuisse CPoli, conficitur ex citato nostro Supplemento, ubi notantur ista :* Ἡ δὲ τούτου σύναξις τελεῖται ἐν τῷ σεπτῷ ἀποστολείῳ τοῦ ἁγ. ἀποστ. καὶ εὐαγγ. E Ἰωάννου τοῦ Θεολ. πλησίον τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας. Hujus vero dies festus celebratur in venerabili apostolico templo sancti Apostoli et Evangelistæ Joannis Theologi prope sanctissimam magnam ecclesiam, *Sophianam, de qua Cangius CPolis Christianæ lib.* III, *a pag. Pluscula de hoc templo nostro dabit Cangius CPolis Christianæ lib.* IV, *pag.* 113. *Atque hæc quidem sunt, quæ de nostro Beato dicenda se offerunt; utinam occasionem præbitura, ut Acta ejus, sicubi abstrusa lateant, e tenebris prodeant in lucem.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

MAMANTE ET BASILISCO

Cultus ex Fastis Græcis.

J. P.

DIE 30 JULII

C

Cultus apud Græcos;

Ab *hesterno die, quo in Menæis magnis excusis memorantur hi Martyres, ad hodiernum eos remisimus, sicut indicatum ibi fuit inter Prætermissos. In dictis igitur Menæis ita tunc annuntiantur, consonante Maximo Cytherorum episcopo :* Sanctorum martyrum Mamantis et Basilisci in Darii. *Pro eo quod in istis Menæis, nimium quantum mendosis, habetur* τῶν ἁγίων μάρτυρος, *rectius lege cum Cythereo præsule* τῶν ἁγίων μαρτύρων; *ambo enim fuerunt Martyres, non solus* Mamas; *uti planum fiet ex annuntiationibus, hoc die in alios Græcorum Fastos transcriptis. Codex Taurinensis habet ista :* Ἄθλησις τῶν ἁγ. μμ. Μάμαντος καὶ Βασιλίσκου ἐν τοῖς Δαρίου*. Certamen sanctorum martyrum Mamantis et Basilisci in Darii. *Consentiunt excerpta nostra e Menæis Mss. bibliothecæ Ambrosianæ, ac Supplementum nostrum Ms. ad Menæa impressa, pluries citatum; in quo illam annuntiationem insertam, sed alio modo, quam continuetur ipse textus, adscriptam lego, non tamen, ut suppono, aliunde huc intrusam.*

* Δαρείου

genus mortis

2 *Utcumque tamen res illa se habeat, parum refert; quandoquidem textus ipse clarius nos instruit circa illos Pugiles, quam ullus alius ex productis; docens, quo uterque mortis genere martyrium consummarit. Ac de* Basilisco *quidem sic loquitur hoc die :* Τῇ αὐτῇ ἡμ. ὁ ἅγ. Βασιλίσκος ὁ γέρων ξίφει τελ. Eodem die S. Basilicus senex gladio consummatur. *Et mox subduntur duo illi versiculi :* F

Ναὶ, Βασιλίσκε, ψαλμικῶς ἐπ' ἀσπίδα,
Καὶ βασιλίσκον βαῖνε τὴν τομὴν φέρων.

Age, Basilisce, psalmice super aspidem,
Atque basiliscum gradere, truncatus caput.

Patet, allusionem hic esse, nec sine gratia, ad illud Psalmi 90, *v.* 13 *:* Super aspidem et basiliscum ambulabis.

ex apographis nostris Sirmondo-Chiffletianis.

3 *De Sancto autem* Mamante *sequuntur ibidem ista :* Τῇ αὐτῇ ἡμ. ὁ ἅγιος Μάμας ἐν τῇ θαλάσσῃ βληθεὶς τελ. Eodem die sanctus Mamas in mare jactus consummatur. *Suos is quoque, ut prior, adjectos habet versiculos, his verbis expressos :*

Ὡς οἷα μύστης τῶν ἁλιέων Μάμας
Τολμᾷ θαλάσσης ἐξερευνᾷν καὶ βάθη.

Quasi sit peritus mysta piscatus Mamas,
Intrepidus audet maria scrutari infima.

Per substantivum μύστης, *quod communiter accipi solet pro discente sacra, mysteriorum perito, vel initiato*

AUCTORE J. P.

initiato sacris alicujus numinis, hic intellige eum, qui apprime et intime sit gnarus τῶν ἁλιέων piscatorum, *seu artis piscatoriæ.*

Cultum habuerunt Sancti CPoli.

4 *Ceterum ex loco seu tractu* in Darii, *qui superioribus annuntiationibus adjungitur, colligimus, hosce Martyres publica veneratione cultos fuisse CPoli, in sua scilicet, vel alterius Sancti æde sacra : de quo cultu etiam meminit Cangius CPolis Christianæ lib.* IV, *pag.* 128, *quamquam admodum jejune, ex Menæis ; ubi nihil invenio, qua parte tractus ille situs fuerit. Petrus Gyllius in suo Bosporo Thracio lib.* II, *cap.* 12 *agit de* ponte Darii : *unde tractus ille, hic designatus, nomen fortasse duxerit ; qui proin pars aliqua* D *exstiterit, spectans ad CPolim, versus dictum Bosporum, seu ad os aut fretum CPolitanum. Atque hæc quidem nostra est conjectura circa locum aliunde nobis plane obscurum : et futurus forte est aliquis (sit sane optamus) qui melioribus ac certioribus documentis illius, quo de agimus, loci situm illustret. Porro ubiubi tractus iste fuerit, ad urbem certe CPolitanam pertinere, illud argumento est, quod dum Fasti Græci suis annuntiationibus adjungunt ædem sacram, et tractum aliquem seu locum, ubi Sancti, quos annuntiant, colantur, stata lege id sit intelligendum de CPoli, prout quotidiana nos docet experientia, et exempla apud Cangium citatum lib.* IV.

DE S. RUFINO MARTYRE

ASSISII IN UMBRIA

J. B. S.

COMMENTARIUS CRITICUS.

Unusne an plures sancti Rufini Assisii celebrentur?

B E

30 Julii.

Ex S. Damiani sermone

A*cturus de* S. Rufino *seu* Ruffino *martyre, qui hisce plane verbis hoc die annuntiatur in Martyrologio Romano*, Assisii in Umbria, S. Rufini martyris ; *ea investigando quæ ad gesta seu passionem saltem Martyris illustrandam conducerent, non alia offendi, quam quæ rem totam ita involverent et implicarent ; ut quid demum tolerabili aliqua ratione de præfato Sancto dici posset, prorsus non intelligerem : ubi telam expandero, sintne satis explanabiles plicæ, lectorum judicio dispiciendum relinquam. Quod igitur in hac re nobis primum est, dum post Martyrologium Baronii notationes consulo, hæc ad hunc 30 Julii diem, citatumque textum exposita invenio :* Exstat de eodem sermo Petri Damiani, nec non sacer hymnus, quæ omnia habes apud Surium tom. IV hac die. *Sic nimirum Baronio præluxerat Galesinius, in cujus notis id monemur præterea, et apud Lipomanum reperiri tomo* VIII, *quod verum est ; atque ibidem hymnus etiam sancto Petro Damiano tribuitur, quem tamen in ejus operibus ita sermoni subjunctum reperire non licuit ; forte* C *quod editor Caietanus, junioris alterius scriptoris, ex rhythmorum numeris, esse censuerit.*

nequit decidi quæstio,

2 *Pergo igitur ad ipsum citatum sermonem, qui in editione Romana laudati Caietani est ordine* 37, *ubi longa oratione agens sanctus Cardinalis de antiquorum patriarcharum sepulturis, ad hæc verba demum delabitur :* Beati igitur hujus Martyris corpus de suburbio Assisiensis oppidi, ubi antiquitus fuerat positum, intra mœnia postmodum fuit, gentilis impetus terrore, translatum. *Litem deinde prosequitur inter Hugonem tunc episcopum et Assisinatem populum, de labro lapideo, in quo olim Sancti corpus positum fuerat, transferendo ; an ad cathedralem ecclesiam, an ad ipsam S. Rufini basilicam, ubi miranda narrantur, sed quæ ad Sancti vitam aut passionem non spectant : postmodum miracula alia, ex quibus tantumdem de* S. Rufini *gestis docearis. Tum vero subdit :* His itaque transactis, cœpit non parva inquisitio fieri, quo die invictissimi triumphatoris Christi Rufini deberet martyrium celebrari. Nullis siquidem apud eos exstantibus historiæ monumentis, sola erant eatenus annuæ dedicationis solennitate contenti. Tandem auctore Deo, reperta passionis historia, constituit venerabilis pontifex, juxta tenorem videlicet quem litteræ testabantur, ut 3 Kal. Augusti ejusdem gloriosi Martyris festivitas coleretur.

quæ aliunde magis implicatur,

3 *Ex his aperte docemur, S. Petri Damiani ævo, nempe seculo* 11, *quo et vivebat laudatus Hugo Assisiensis episcopus, fixam primum stabilitamque fuisse hoc die 3 Kal. Augusti* S. Rufini *festivitatem, cum Assisienses* eatenus sola fuissent annuæ dedicationis (*opinor basilicæ ipsius Sancti*) solennitate contenti : *ut mirum videri non debeat, nullam Sancti hujus apud antiquos Martyrologos repertam fuisse memoriam. Porro id mirum maxime, ex tota* reperta passionis historia, *nec verbum a S. Petro Damiano memorari, nisi eam jam dicto hymno complecti voluisse dixeris, quod minime crediderim, cum hymnus totus et aliis sanctis Martyribus quibuslibet facile aptari possit. Hæc modo combinari velim cum iis quæ tradit Ughellus in utraque editione Italiæ sacræ tomo* I *de Episcopis Assisiensibus,* Hugonem *nempe illum, S. Damiano* F *synchronum*, anno 1050 transtulisse corpus S. Rufini, *cum disertissime asserat S. Damianus, sacrum illud idem corpus,* gentilis impetus terrore, *adeoque multis ante seculis, ex suburbio* intra mœnia fuisse translatum ; *tempore autem Hugonis, ut ipsa concione infra subjiciendæ intelliges, non nisi de translatione labri lapidei acerrime tumultuatum fuisse.*

dum alia historia obtenditur,

4 *Crescit oratio, imo redditur nodus omnino indissolubilis, si ad Ferrarium recurras, utpote qui hoc ipso die in Catalogo Sanctorum Italiæ agens,* De S. Rufino martyre Assisii, *historiam profert, ab iis quæ in sermone dicuntur, toto cœlo diversam, quam hic totam subjicio :* Rufinus clericus presbytero cuidam apud Assisium inserviebat. Cum autem presbyter ille adulterium commisisset, veritus ne Rufinus, in judicium vocatus, vi juramenti se proderet, illum in puteum, nemine vidente, præcipitavit. Post multum temporis spatium ab haurientibus aquam detectus est, ac ita integer et incorruptus inventus,

A tus, ac si recens suffocatus fuisset. In cujus ore lilium florens repertum ferunt, in quo veritas ter in flore impressa cernebatur. *Hæc ex* antiqua traditione et picturis ecclesiæ *se accepisse testatur Ferrarius, unde materiam sumpsit Jacobillus, ut historiam hic brevi compendio relatam, paulo fusius suo marte extenderet; qua fide, hic non disputo. Notat autem ibidem Ferrarius,* exstare ecclesiam extra urbem in loco Arcis nominato, huic sancto Martyri dicatam, qui etiam S. Rufinus de arce cognominari solet. *Atque hæc in Catalogo majori seu de Sanctis Italiæ.*

quæ cum dicto sermone non convenit;

5 *Ex his vero, nisi ego vehementer fallar, ad evidentiam patet, non recoli hoc tempore apud Assisinates, neque hoc die, memoriam ejus* S. Rufini martyris, *de quo loquentem audivimus S. Petrum Damianum, ut qui de clerico nec eminus meminerit, sed de celebri prisco Martyre, qui non in* Arcis castro, *non in cathedrali ecclesia, sed propria in basilica, et intra oppidi mœnia, dum Damianus viveret, solenniter coleretur. Neque rem implexissimam elucidavit Ferrarius dum in Catalogo generali alia omnia miscuit ad diem* 19 *Augusti, ubi præmissa in laterculo hac annuntiatione,* Apud Assisium, S. Rufini martyris, B *notavit ea se accepisse,* ex tabulis ecclesiæ Assisinatis. Exstat, *inquit,* Arcis castro in M. (*opinor* monte) apud Assisium ecclesia, suo nomini dicata, licet corpus in cathedrali quiescat ecclesia. Colitur in Piceno in diœcesi Firmana, quod in Piceno natus sit. De eo in nostro Catalogo. *Imo vero, sed hac* 30 *Julii, quo die certissime colebatur* Rufinus *aliquis vetustus martyr, quando de Sancto orationem habuit Petrus Damianus, quam totam, æque ac hymnum infra subjiciam, ex quibus id demum erit consequens, coli, aut saltem cultos olim fuisse apud Assisinates, tres diversos sanctos* Rufinos *martyres, quorum hodie saltem duo in unum confusi sint.*

sed neque episcopo quadrat

6 *Non Episcopus cum Martyre S. Petri Damiani, ut male eos combinavit Jacobillus, apud quem dum lucem quærerem, novis tenebris me involutum sensi. Narrat ille fusius, ut jam dixi, historiam clerici ab adultero Curato in puteo suffocati, vultque primo,* rem illam contigisse 30 Julii circa annum Christi millesimum, nempe ante mortem S. Petri Damiani Cardinalis, quoniam ipse, qui obiit 1072, narrat, tempore suo Assisii celebratam fuisse unius S. Rufini martyris festivitatem ipsa die 30 Julii. *Tum autem subdit,* C Ast ipse (*nempe sanctus Ostiensis Cardinalis*) illum concludit, *vult dicere confundit,* cum Vita alterius S. Rufini episcopi et martyris, cujus festum agitur 11 Augusti. *Rectius multo dixisset, et hic et alibi sæpe titubans Jacobillus, sanctum Cardinalem Damianum, tota sua oratione ne cogitasse quidem de sancto illo* Rufino Assisiensi episcopo, *multo minus de qualicumque Clerico, tam perfide submerso et quidem eo circiter quo vivebat tempore, nempe circa annum millesimum, dum Martyrem suum ita depingit, ut manifeste intelligas, et sub tyrannis gentilibus passum fuisse, et eorum timore sacrum corpus e suburbanis in civitatem translatum fuisse.*

cujus corpus sec. XI *primum repertum fuerit.*

7 *Neque vero de episcopo loqui posse S. Damianum, ex eo plane conficitur, quod ejus ætate ferme ignoraretur Assisii sanctus martyr* episcopus Rufinus, *certe ubi corpus ejus jaceret, omnino nesciretur, cujus rei testem iterum habeo Ughellum in Vidone XV* (*alias X*) *Assisiensi episcopo, qui anno* 1204 *eam cathedram conscendit, dum ita de eo scribit:* Meruitque S. Rufinum primum Assisii episcopum et martyrem invictum, qui ad eum diem mortales latuerat, reperire, repertumque in cathedrali honorificentiori loco collocare die 3 Mensis Augusti 1212; *quo die Ferrarius in Catalogo generali ita loquitur:* Assisii, translatio S. Rufini episcopi et martyris; *at falso ei tribuit Jacobillus, quod in eodem Catalogo* 11 *Augusti natalem ejusdem Sancti celebret, de quo nequidem loquitur: in Catalogo autem Sanctorum Italiæ ad eam diem* 11 *Augusti* Rufinum *quidem memorat cum Martyrologio Romano, ast ipsum Marsorum episcopum, cui non satis apte adscribit hymnum Petri Ostiensis seu S. Damiani, qui non magis episcopo quadrat quam clerico suffocato, ut jam taceam, de eodemmet* S. Rufino episcopo, *ipsum in utroque Catalogo egisse* 11 *Februarii: verum adeo novum non est in Ferrario lapsum memoriæ deprehendere.*

Auctore J. B. S.

Quæritur ab Assisinatibus dubiorum solutio.

8 *Habes hic labyrinthum ex quo non facile emerseris, nisi filum præbeant Assisienses ipsi, nobisque ex suæ ecclesiæ distinctioribus monumentis clarius distinguant, quem* sanctum Rufinum *olim coluerint hac die* 30 *Julii, quem porro hodie; Damianensemne an Ferrariensem colant* 19 *Augusti, atque an ob impedimentum quod nobis fingit Jacobillus, quasi Indulgentia Portiunculæ* E *obesse possit quo minus* 30 *Julii, toto nempe ante ipsam triduo, solita recolatur vetustissimi Martyris suique olim patroni festivitas. Doceant nos demum, alium ipsi colant* S. Rufinum episcopum *præter eum qui* 11 *Augusti in Martyrologio Romano ita annuntiatur* : Eodem die, passio sanctorum Rufini Marsorum episcopi et sociorum sub Maximino imperatore? *Ubi ea ipsi paulo distinctius explicuerint, polliceri audeo, monumenta quæ suggesserint, accuratissime a nobis discutienda illustrandaque ad dictam diem* 11 *Augusti. Interim cum aliud modo nihil suppetat quod cum aliqua certitudine de* S. Rufino *prædicari queat, præter laudatum toties S. Petri Damiani sermonem, eum cum hymno, sicuti a Lipomano et Surio editus est, de integro hic recudimus.*

BEATI PETRI DAMIANI SERMO DE S. RUFINO MARTYRE.

Sumpto exordio a resurrectione mortuorum

Nostis, fratres charissimi, sicut ex Catholicæ fidei magistro didicistis, quia in ultimæ discussionis examine, omnes simul et peccatores et justi ante tribunal æterni Judicis, cum suis sunt F corporibus exhibendi, Apostolo testante, qui ait: Omnes nos oportet manifestari ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum. Et reprobi quidem ad hoc, ut quia hic cum carne simul et anima Conditoris sui præcepta calcaverint, cum eadem illic utraque substantia, sententiam justæ damnationis excipiant, atque utrobique deinceps suppliciorum amaritudinem sentiant, qui dum viverent, pravis suis delectationibus ex utroque deserviebant: electi autem, ut quia carnem suam, nunc cum vitiis et concupiscentiis crucifigere non desistunt, cum ipsis suis corporibus, quibus videlicet tamquam tabernaculis, in divina militia usi sunt, ad supernæ claritatis gloriam provehentur; ut soluto militiæ cingulo, unum tunc interior et exterior homo sentiant quietis perpetuæ municipium, qui ad unum pervenere per communia bella triumphum, et quibus eadem fuit pugna, eadem sit nihilominus corona.

2 Istud

... Somo
et a cura sepulturæ

2 Istud plane erit sabbatum nostrum, ille septimus legis annus, ille veraciter Jubileus. Sabbatum quippe feriatum esse præcipitur, et æterna per illud requies figuratur. Sub ejusdem quoque quietis æternæ vel resurrectionis designandæ mysterio, in septimo anno libertas redditur. In Jubileo autem tubis clangitur, ut unusquisque ad possessionem propriam revertatur. Canet enim tuba, sicut dicit Apostolus, et mortui qui in Christo sunt, resurgent. Ad possessiones ergo proprias omnes tunc revertuntur: quia in illo ultimo resurrectionis die unusquisque proprium corpus recipit, in quo, dum præsentem vitam duceret, habitavit. Tunc Adam, tunc Noe, tunc omnes antiqui patres, imo omnium mortalium animæ ad amissam carnis suæ terram redeunt: quia recepta corpora sua in perpetuum possidebunt, et perducti in libertatem filiorum Dei, jam secure gaudebunt omnes, servili vinculo corruptionis humanæ soluti. Cum ergo Sanctorum corpora tantæ futura sint dignitatis, ut et coronam vitæ perpetuæ, et immortalitatis stolam cum suis animabus sint communiter receptura: quid mirum, si nunc omnipotens Deus apta illis loca provideat, et eorum tumulos non passim, vel per casum fieri,
B sed ex suæ voluntatis electione disponat?

in Abraham, Jacob

3 Enimvero et illud sæpe non ociose quæritur; Cur Abraham, qui se ex parte corporis pulverem esse confitetur et cinerem, tam ambitiosam sepulturæ suæ providentiam habuit, ut ex omni peregrinationis suæ latitudine solam Hebron, Chananitidis, videlicet regionis, eligeret, in qua etiam non parva summa speluncam sibi duplicem compararet. Jacob quoque filios, et Joseph fratres suos obtestantes adjurant, ut eorum ossa ad eamdem speluncam post obitum transferant. Quid est ergo, quod sancti viri, qui et præsentem, et omnem mundi gloriam sublimi mentis arce despexerant, tam cupide, tam anxie, tam studiose de loco, ubi eorum conderentur cineres, litigabant, nisi quia per Prophetiæ spiritum noverant, Salvatorem mundi illic de suo semine nasciturum, et sanguinem, qui mundi peccata dilueret, in illa specialiter regione fundendum? sicut per Psalmistam dicitur: Quia Deus noster ante secula, operatus est salutem in medio terræ. Quod nimirum quamquam de ipso Domini corpore specialiter possit intelligi, de regione tamen illa quoque, ubi pati dignatus est, quæ certe mundi meditullium est, non incongrue dici videtur.

... et antiquis patriarchis:

C 4 In Chananæa igitur terra sancti Patres nostri tumulos elegerunt, ut inde illi mererentur quandoque resurgere, ubi ille videlicet surrectionis auctor Christus, primogenitus vivorum et mortuorum, in se dignatus est resurrectionis gloriam declarare. Et quid amplius dicam de honore, quem bonorum remunerator Deus Sanctorum suorum corporibus exhibet, quando ipse Deus omnipotens Moysi corpus dignatus est sepelire, et Elisei cadaver mortuum legitur suscitasse? Imo, ut verum fatear, quod in carne viventibus Sanctis minime contulit, hoc sæpe divina dispensatio mortuis prærogavit. Quod in Abdo scilicet viro Dei liquido perpenditur, quem viventem quidem leo potuit occisurus invadere, sed cadaver ejus nequaquam permissus est aliquatenus violare. Preciosa nimirum in conspectu Domini, mors Sanctorum ejus. Non ergo mirum, si divina dispensatio congrua Sanctorum corporibus loca distribuit, et ea nunc quasi quoddam depositum terræ commendat, quæ postmodum in regnis cœlestibus transferenda restituat. Sed jam propter quod ista præmisimus, de beati Ruffini mira- D
culis breviter aliqua perstringamus.

agit de S. Rufini sepulcro

5 Beati igitur hujus Martyris corpus de suburbio Assisiensis oppidi, ubi antiquitus fuerat positum, intra mœnia postmodum fuit, gentilis impetus terrore, translatum. Labrum autem lapideum, in quo prædictum corpus ante jacuerat, per longum tempus extra muros fuerat derelictum. De quo nimirum inter populum et Hugonem, ejusdem tunc sedis episcopum, gravis est orta seditio. Episcopus siquidem ad ecclesiam beatæ Mariæ semper Virginis, quæ ejus loci prima sedes est, deferendum esse censebat, eo nimirum consilio, ut quod mater ecclesia corpus martyris non haberet, quodam saltem vacui sepulcri solatio compensaret. Econtra populus asserebat, inter sacras reliquias et proprium tumulum divisionem fieri non debere, nec humanis nunc adinventionibus permutandum, quod ab ipso gloriosi Martyris consummato triumpho videretur divinitus institutum. Taliter igitur hinc atque inde certantibus, labrum mœnibus urbis infertur, et ab utriusque simul partibus ad bivii cujusdam compitum pervenitur.

gravium causa contentionum,

6 Illic itaque cum fautores Episcopi ad sanctæ
Mariæ, reliqua autem pars populi ad beati Ruf- E
fini basilicam sacrum vasculum pertrahere molirentur, his atque illis in diversa nitentibus, crescente jurgio, eo usque processum est, ut furentes arma corriperent, et mutuos inter se ictus, amissa placidæ mentis ratione, miscerent. Vibratis atque* gladiis, cominus utrimque concurritur, et acres ardentibus animis ad infligenda mutuo vulnera debacchantur. Sed o prædicanda divina clementia, quæ humanis miseretur erroribus, et sæpe nostris pravis voluntatibus ita obviat, ut ad bonos exitus ipsa etiam male cœpta perducat. Quid multis morer? Nullus illic vulneratur, nulla denique nec tenuis quidem gutta sanguinis funditur, atque ut mirabilibus adhuc mirabiliora succedant, sexaginta fere viri ex parte Episcopi prædictum vasculum ad ecclesiam beatæ Mariæ conabantur attrahere, sed nullis illud nisibus de loci sui fixa potuerunt statione movere. Illi igitur cum jam præ lassitudine fracti omnino deficerent, et vehiculum lapidis funditus desperarent; tunc ex altera parte vix septem homines urnam corripientes, ad S. Ruffini basilicam tanta illam permissi sunt celeritate pervehere, ut non lapidem, sed palearum potius viderentur fasciculum deferre. Illico populi clamor exultantis attollitur, F
gratiarum actio fautori Deo læta persolvitur, et quia pius Deus unum cum populo suo senserit, ab omnibus alacriter divulgatur. Tunc denique probatum est, verum esse quod dicitur: Vox populi, vox Dei.

** An non itaque?*

quas Sanctus dirimi curat

7 Accessit autem ad rei certitudinem, et presbyter quidam, ab ipso videlicet beato Ruffino ad Episcopum missus. Nam cum præfatus Episcopus adversus eos, qui sibi restiterant, non leviter commotus esset, atque illi pararent sibi digne satisfacere, et devota illum humilitate placare, presbytero, quem diximus, per visum beatus Martyr apparuit, eique dixit: Vade et dic Episcopo, si me non vult offendere, satisfactionem quamlibet a populo non recipiat: sed gratis ei puram sui amoris et benedictionis gratiam reddat: Mea siquidem hoc gestum est voluntate, ut vasculum illud ad meam deferretur ecclesiam, quatenus meum in eo corpusculum denuo recondatur. Noverat etiam, quia nisi ego illis tumultuantibus interfuissem, meque eorum telis opposuissem,

A suissem, magna hominum strages fusa jaceret. Sed cum episcopus adhuc hæsitans, ne his quidem verbis presbyteri fidem accommodare disponeret, ecce quidam, qui contractus fuerat, gaudens et exultans eodem die a beato se Ruffino fatebatur erectum, sibique ab eodem beato Martyre hoc mandatum perhibebat injunctum, ut hæc ipsa cuncta per ordinem, quæ presbyter asserebat, ipse quoque nihilominus episcopo nunciaret. Tandem episcopus, omni scrupulo dubietatis amoto, quod sibi imperatum est, incunctanter exequitur, atque in gratiam suo populo donatis offensionibus fœderatur.

ac miraculis excusat.

8 Sed ne apud aliquem fortassis episcopus nævum reprehensionis incurrat, quia ab ecclesia sua ad horam discedens, contra Dei judicium sentiebat, Isaac ad memoriam reducendus est, qui non Esau, a se videlicet electum, sed Jacob potius, ab uxore suppositum benedixit. Et illic ergo carnalis uxor, et hic spiritualis sponsa viris suis in propriæ sententiæ diversitate prævaluit: quia qui mundi infirma elegit, ut confundat fortia, Deus utrique consensit. Propheta quoque David construere templum voluit, sed hoc illi superna dispositio non permisit. Inter Paulum quoque et
B Barnabam pro Joanne quodam legimus intervenisse dissidium : propter quod tamen non solum utriusque apostoli non imminutum est meritum, sed ipse quoque discipulus ab Apostolicæ disciplinæ linea non erravit. Non ergo mirum, si nunc homo aliquando inscius a veritate dissentiat, cum et ipsis Apostolis et Prophetis humanitus aliquid accidisse, Scripturarum auctoritas probet. Sed hæc alias. Nunc ad proposita redeamus. Porro eodem die, duo cæci ad altare beati Martyris illuminati sunt. Sed et alius debilitatus membris et gibberosus erectus est, et saluti per omnia restitutus. De quibus porro miraculis dumtaxat quid factum sit, nobis referre sufficiat, ne si qualiter facta sint singula, per rei gestæ ordinem referre contendimus, auditores fortasse (quod absit) laciniosi styli prolixitate gravemus. Ipsa quoque miracula enumerando persequi cuncta negligimus, sed velut ex magno quodam flumine cyathum haurientes trahimus, quem super mensam Christi convivantibus salubriter propinemus: ne mentis stomachus ingurgitatione gravari, sed sobrio potu tantummodo sitis possit auferri. Ad alia igitur adhuc enarranda miracula, quæ per eumdem beatissimum Martyrem divinitus sunt
C ostensa, pergamus.

Violenter ablata restituuntur

9 Per idem itaque tempus vir quidam non ferendæ vesaniæ, crudelis et rigidus, pauperculæ mulieri de sui juris agro chartulam fecerat, quam tunc cum magni furoris impetu contumaciter requirebat: unde et bovem sibi, et unam securim violenter abstulerat, robur videlicet domesticæ facultatis, et spem regendæ familiæ. Quod ista præ dolore non ferens, cum contribulati amaritudine spiritus ecclesiam beati Ruffini festinanter ingreditur, ante altare prosternitur : atque ut sibi in tantæ calamitatis articulo subveniret, lacrymabiliter deprecatur. Quid plura? Adest tandem divina misericordia, et mox ut ab oratione consurgit, jacere in pavimento securim suam ante pedes attonita conspicit. Illico mœror nimirum in lætitiam vertitur, et digna Deo gratiarum actio a cunctis, qui aderant, unanimiter exhibetur. Sed ecce raptor negocium adhuc suæ perversitatis exequitur, et præfatæ mulieri, nisi monimentum redderet, supplicium comminatur : qui tamen mox ut securim tam mirabiliter redditam didicit, confusus et obstupefactus expavit, bovem reddidit, pœnitentiam egit, atque omnem querelam, quam eatenus adversus eam habuerat, sedata animi feritate, sopivit. *Ex Surio.*

revertunturque boves furto abducti.

10 Præterea duodecim fures invicem conspirantes, in domum cujusdam rustici hostiliter irruerunt. Qui ligantes eum primo, deinde boves et cætera domus animalia diripientes, protinus abierunt. Interea rusticus lacrymabiliter vociferabatur, et gemebundus aiebat: O sancte Ruffine, adspice miserum, releva calamitate depressum, nec placeat tibi, ut prædones et nequissimi homines meæ facultatulæ paupertate ditentur. Ad hanc ergo vocem (mira res!) cum jam raptores animalia prosequentes, duodecim milliariis fere transmissis, procul abissent, ecce omnes, qui direpti fuerant, greges balantes et mugientes accurrunt, et intra caulas se solito more recipiunt. Sicque factum est, ut et illi quæ præ manibus habere videbantur, repente sublata congemerent : et iste quæ deflebat amissa recipiens, versis utrobique vicibus, exultaret. Visis itaque tot virtutibus, et tam evidentibus miraculorum signis, prædictus Hugo, venerabilis ejusdem sedis antistes, de parva basilica, in qua sanctum corpus fuerat ante receptum, magnam construxit E
ecclesiam, et juxta possibilitatem sumptus, non ignobiliter decoravit. Deinde beati Martyris corpus ipso alveo, qui certaminis materia fuerat, condidit, et cum magna totius diœcesanæ plebis frequentia altare desuper consecravit. Porro autem quanti illic deinceps cæci fuerint illuminati, quanti a dæmonibus erepti, quanti ex variis languoribus liberati, perlongum est vel apicibus tradere, vel sermone proferre.

Stabilitur hac die festivitas

11 His itaque transactis, cœpit non parva inquisitio fieri, quo die invictissimi triumphatoris Christi Ruffini deberet martyrium celebrari. Nullis siquidem apud eos exstantibus historiæ monimentis, sola erant eatenus annuæ dedicationis solennitate contenti. Tandem auctore Deo, reperta passionis historia, constituit venerabilis Pontifex juxta tenorem videlicet, quem literæ testabantur, ut tertio Kalendas Augusti ejusdem gloriosi martyris festivitas coleretur. Nonnulli vero adversus episcopum invidiæ facibus accensi, et vesaniæ spiritu implacabiliter incitati, tumultuabantur, onerosum esse dicentes, populum geminatis unius Sancti solennitatibus feriari, superstitiosumque esse domesticis adinventas studiis festivitates noviter introduci : ad summam, F
non fabricatum hoc religionis amore. sed ardore pecuniæ. Præsertim autem quidam protervi homines, qui a vocabulo loci, quem incolunt, Insulani vocantur, ipso præclaræ festivitatis die irreverenter abutentes, cœperunt cum suis mulierculis non modo textrinis operibus audaciter insistere, verum etiam ruralibus exercitiis liberius insudare.

cujus violatores divinitus puniuntur,

12 Sed protinus illos sententia divinæ animadversionis ulciscitur, et flagellis eruditi, ad cor redeunt, qui cor habere in prosperitate noluerunt. Ut eis aptissime congruere videatur, quod per Prophetam dicitur : Redite, prævaricatores, ad cor. Illud etiam : Et nunc ignis adversarios sumit. Nam casas eorum repente flamma corripuit, et non solum domestica quæque, sed et quæ in agris erant, omnia globis inextinguibilibus conflagravit ; adeo ut infelices illi in extremis jam periculis constituti, ad amnem hinc inde confluerent, et in ipsum gurgitis alveum accensa quæque jactarent. Sed ut perspicue probaretur

hoc

hoc non casum, sed divini furoris esse indicium, quidquid mergebatur, extingui non poterat. Miro itaque modo elementum illud vires sui juris et partim tenebat, et ex parte perdiderat: nam et liquida erat aqua, ut immersa quæque fluctu dehiscente reciperet: et quodammodo humida non erat, ut ardentia extinguere posset. Sed quid minimis immoror, cum et ipsa hominum membra flamma prosiliens occupaverit, et extinctionis remedium, quocumque se verterent, invenire non valerent? Tandem ustulati, fumigati, et in modum torris combusti, cum magnis ululatuum stridoribus ad beati Ruffini altare confugiunt, indulgentiam petunt, et commissi piaculi de cætero emendationem per pœnitentiam pollicentur. Precibus igitur beatissimi Martyris ab incendii doloribus liberati, incolumes ad propria sunt reversi. Ab illo itaque tempore absque ullo cunctationis obstaculo, beati Ruffini martyrium colitur, et die, quam prædiximus, cum magnæ devotionis instantia ad ejus ecclesiam a populis undique convenitur.

et Surio.

13 Illud quoque prætereundum esse non arbitror, quod viri quidam trabem de sylva operosis exercitiis levigatam, ad beati Ruffini vectare
B ecclesiam conabantur: quibus nimirum quidam Perusinorum violentiam ingerentes, lignum hostiliter extorserunt. Sed cum raptores arborem instantissimi conatus anxietate protraherent, et jamjamque Perusinis mœnibus uno vix interjacente milliario propinquarent, repente vehiculum hæsit, nullisque virium nisibus impelli ulterius potuit. Interea contigui quoque homines ad auxilium confluunt, non pauci etiam jugati boves adduntur. Ordinant diligentius machinam, invicem exhortantur, in robur se colligunt, armos objiciunt, vociferantur, impingunt; lignum tamen immobile permanet, acsi fixum radicibus teneretur. Demum magistra necessitas docuit, quod cæca hominum pravitas ignorabat. Mens namque eorum perpetrati criminis conscia, licet sero, liquido cognovit, quia qui de beati Martyris substantia rapinam fecerant, merito illis divina virtus
C obstabat. Mutato itaque repente consilio, Assisium versus illico vehiculum dirigunt, et accelerandi facultate percepta, beatissimo Martyri, quod superbe rapuerant, humiliter reddunt.

Peroratio.

14 Agamus igitur Salvatori nostro Christo gratias, et digna laudum præconia referamus: qui dum per cives supernæ Hierusalem talia nobis beneficia prærogat, tamquam per exiguas micas ac tenues, ad plenum nos convivium mensæ cœlestis invitat: et dum illos jam post laborem quiescentes in patria ubertim satiat, nos etiam in hujus peregrinationis itinere, quasi quibusdam ciborum reliquiis utcumque sustentat: D
imo qui illos solido suæ visionis cibo reficit, quando nos signorum suorum lacte tamquam parvulos nutrit, donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

EJUSDEM HYMNUS DE IPSO S. RUFINO, BREVITER EJUS MARTYRIUM COMPREHENDENS.

Magnum Rufini meritum
Turba canat fidelium,
Quo mundi victor exstitit,
Et liber astra petiit.
Bellator invictissimus
Præbet ora lapidibus,
Sed verbis grando verberum
Non indidit silentium.
Plumbatis inde cæditur;
Jam jam obisse creditur:
Sed qui putatur mortuus, E
Surgit in arma promptius.
Detruditur in clibanum
Furentem flammis ignium,
Caminus sed incendii
Fit nemus refrigerii.
Nam flammis crepitantibus
Clarus immersit angelus,
Ad cujus mox imperium
Perdit vires incendium.
Certat martyr egregius,
Ut leo vinci nescius:
Cuncta pœnarum genera
Mente calcat intrepida.
Saxum collo suspenditur;
Sic fluctibus immergitur:
Quem aqua Christo genuit,
Per hanc ad ipsum pervenit.
Nunc carnis liber onere,
Rubro vestitur podere,
Corona plexus capite
De pretioso lapide.
Te Martyr alme petimus
Mentis pronæ visceribus,
Nos tua solvant merita,
Quos nostra gravant debita. F
Sit Patri laus ingenito,
Sit decus Unigenito,
Sit utriusque parili
Majestas summa Flamini.

DE S. TERENTIO CONFESSORE

FAVENTIÆ IN ÆMILIA ITALIÆ

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sancti cultus probatus, Acta magis incerta.

Colitur Faventiæ

Faventiam alibi non semel, et quidem recentissime ad 27 hujus mensis memoravimus, ubi de B. Nevolono agendum fuit. Colit eadem ista civitas inter præcipuos suos patronos, protectoresque Sanctum, alibi vix nomine notum, nempe Terentium, *sub titulo diaconi, de quo inter sacras ecclesiasticas memorias ea antiquissima est, quam nobis suggessit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, ex monumentis, ut ait, ejus ecclesiæ Mss., auctoritatis sane*

A *sane non magnæ, præterquam in eo solo capite, de quo dubitare non licet, quod nimirum immemorabili veneratione ibidem cultus fuerit* S. Terentius, *teste Julio Cæsare Tondutio, civitatis ipsius historico, superius etiam a nobis laudato, dum pag.* 16 *ecclesias Faventinas parochiales enumerans, inter tres particulares, ipsam* S. Terentii, *ut protectoris nominat, citatque synodum diœcesanam, sub Ugolino anno* 1311 *ex Ordine Minorum assumpto, habitam, in qua natales singulariter celebrandi præscribuntur;* Beatorum confessorum Æmiliani pontificis, et Rentii (*vult dicere* Terentii) levitæ, in civitate et burgis, ad quorum corpora veneranda, in suis propriis ecclesiis residentia, Dominus quotidie miranda dignatur ostendere.

inter præcipuos patronos,

2 *Nec minus illustre est apud eumdem Faventinum scriptorem, perpetuæ erga* S. Terentium *venerationis incolarum argumentum, in templo cathedrali omnium oculis expositum, ubi inter præcipuos ejusdem urbis Sanctos et quidem protectores, annua solennitate festive celebrandus præcipitur hac memorabili inscriptione, a laudato Tondutio, post narratam famosam Ravennatem istius temporis cladem, his plane terminis pag.* 601
B *expressa :*

IMMINENTE CIVITATI EX GALLIS
PERICULO CÆDIS, EXITII ET FLAMMÆ,
VOVIT UNIVERSUS POPULUS FAVENTINUS
AGERE NON MINUS SOLEMNITER IN DIEB. FESTIM *
SS. SAVINI, EMILIANI, TERENTII ET
PETRI DAMIANI, QUAM DIEB. DOMINICIS AGI
SOLITUM DEBITUMQ. SIT, SI MODO OMNIPOTENS
DEUS RUINAM VERTERET
MDXII.

* An non FESTIV.?

licet alibi ignotus sit.

3 *Atque hæc eo adducta sunt, ut de Sancti, sacris omnibus Fastis præterquam Ferrarianis ignoti, constanti cultu omnino constet, priusquam de ejus vita aut gestis sermonem instituam. Ea porro adeo simplicia et jejuna, dicamus candide, adeo incerta videntur, ut fateri cogar, vix fidem apud paulo accuratiores historicos usquam inventura. In promptu ratio est, quod solitis characteribus, auctoritatem conciliantibus, prorsus destituta sint. Et genus Sancti seu origo, et vel ipsum quo vixerit seculum omnino incomperta sunt, nec de Actorum compilatore, ætate ejus aut fide magis*
C *quidquam constat. Quod enim ait Ferrarius in sua annotatione;* Vitam a S. Petro Damiano scriptam ferunt: *gratis asseritur et popularem tantummodo traditionem sapit, quemadmodum tota ipsa qualiscumque Vitæ series, quæ tribus potissimum, cæci nempe, paralytici et hydropici miraculis constans, notum et notæ probitatis scriptorem meretur, priusquam tam facile, ut sincera admittatur, præterquam quod reliqua omnia, præter principium æque dubium, non nisi perpetua videantur plurium miraculorum mera concatenatio.*

Legendæ satis misere consutæ

4 *Ea unde ad nos Legenda pervenerit, nusquam observatum a Majoribus aut indicatum invenio : character paulo intricatior Italicam manum arguit, ut facile suspicer, ex monumentis Mss. ecclesiæ Faventinæ, quæ ipsa allegat Ferrarius, ad nos transmissam fuisse. An et quid idem Ferrarius Imola, seu Foro Cornelii de* S. Terentio, *præter cultum ut Sancti popularis, acceperit, quod in altero Catalogo citare potuerit, neque indicat ipse, neque mihi conjicere promptum est; ad Vitam, de qua jam diximus, quamque mox subjiciemus, haud dubie referenda sunt omnia.* AUCTORE J. B. S
At vero prætereundum non est aliud singularis S. Terentii *apud Faventinos cultus testimonium, in peculiari oratione quæ prædictæ Vitæ subjuncta est in hunc modum :* Deus qui populo tuo Faventino celebrem hunc diem in beati Terentii confessoris tui solemnitate fecisti; tribue, quæsumus, ut illum apud te intercessorem habere mereamur in cœlis, quem nobis, te inspirante, protectorem elegimus in terris. Per Dominum etc. *Ceterum in Papebrochii itinerario Romano Ms. notatum reperi, de solo S. Savino fieri* officium duplex I classis, *de reliquis patronis Æmiliano, Terentio, Petro Damiano,* duplex II classis tantum.

compendium paulo nitidius

5 *Apud laudatum Ferrarium in majori Catalogo Faventinæ urbis Protector diserte etiam appellatur, subjungiturque Vitæ compendium, quod locum hic suum meretur, a plerisque, nisi vehementer fallar, toti ipsi historiæ, ex qua contractum est, præferendum. Sic habet :* Terentius Foro Cornelii natus, a puero simplex et humilis, ecclesias, Deo serviendi cupidus, frequentabat. In numerum clericorum adscriptus et sacris litteris imbutus, diaconus creatus, Faventiam veniens ecclesiæ S. Crucis, in qua insigne xenodochium E
erectum est, inservire cœpit, orationibus, vigiliis, aliisque piis exercitationibus addictus. Cujus sanctitas vitæ brevi manifestata est: nam Androgeus quidam mendicus, a nativitate cæcus, Foro Cornelii vitam ducens immaculatam, in somnis admonitus, ut se Faventiam ad Terentium levitam conferret, eo ductus, ac ante Terentii pedes prostratus, quod ab angelo sibi in somnis præceptum fuerat, exponit. Cumque Terentius se peccatorem diceret, tandem mendici precibus exoratus aquam afferri jubet, eaque ablutis manibus, oculos cæci lavit; isque (mirandum!) repente lumen oculorum recepit.

tradit Ferrarius.

6 *Hæc in Vita multo fusius deducta sunt, uti et quæ sequuntur, hic paucissimis delibata. Sic prosequitur :* Quo miraculo per urbem vulgato, multi infirmos suos ad sanctum Levitam deferebant, quos ille signo crucis, et manus imponens sanabat. Terentius ne inanis gloriæ tentaretur a dæmone, clam fugiens, apud ædem S. Petri, inter densissimas arbores tuguriolum extruxit. Sed cum detectus fuisset, variis morbis oppressi ad eum in dies plurimi confluebant, quos, Christi nomine invocato, sanabat. Denique sibi hinc demigrandi tempus adesse, angelo revelante, præ- F
sentiens, sacris probe munitus, feliciter obdormivit in Domino 3 Kal. Aug. Cujus corpus primum in ecclesia S. M. conditum, postea, cum multis in dies miraculis fulgeret, in ecclesiam S. Crucis, cui inservierat, translatum est. Eum Faventini uti suum Patronum venerantur. *Hactenus Ferrarius, cujus epitomen satis nitidam confer modo cum Legenda quam hic ex Ms. nostro subjungimus.*

VITA

EX MS., VEROSIMILITER FAVENTINO

Incerta ætas æque ac origo;

Beatus Terentius Forum Cornelii, quam urbem posteri Imolam dixere, patriam habet. Sed quo tempore natus sit, aut quos parentes habuerit, non liquet. Humili quidem loco editum, non parva ex iis quæ sequuntur, conjectura est: sed, ut ait Apostolus; Non est acceptor personarum Deus, qui cum sit omnium conditor, et pater, non

Ex MS.

non generis et natalium claritatem, sed animi bona cujuslibet et merita respicit, quique ex ignobilibus illustres efficit, qualem divino munere factum esse hunc Levitam postmodum constabit. Solet enim Deus in Sanctis suis plerumque ab ipsis surgentis ætatis initiis præmonstrare, miris quibusdam modis, quales futuri sint, quorum splendore Ecclesiam suam illustrare decreverit. Mira igitur in puero simplicitas et humilitas, ardensque sanctarum litterarum desiderium statim enituit.

adolescentia sancte instituto.

2 Propterea Imolensem frequentabat ecclesiam, ubi postquam orationi, et contemplationi vacaverat, ministris illius subditus, incredibili studio litteras discebat, in quibus brevi quidem temporis spatio adeo profecit, ut jam posset ad sacros ordines promoveri, ad quos per suos gradus promotus est, sic tamen, ut non sit diaconatum transgressus: quo gradu insignitus, frequentare vehementius ecclesiam, et orationem cœpit, cui incessanter die noctuque vacabat. Post certum vero tempus, sancti Spiritus impulsu, patriam relinquens, Faventiam se contulit, in qua tunc erat celebre sanctæ crucis xenodochium, quod est publicum adventantium, præcipue vero pauperum hospitium; B quem postmodum vidua mulier, Deum timens, in suam domum benigne recepit, in qua haud parvo tempore commoratus est. Frequentabat autem sanctæ crucis ecclesiam, ubi orationibus, et meditationi jugiter insistebat. Quare spiritui sic vacans, corporis minimam curam gerebat, nec aliam quidem nisi quam humana necessitas exigeret; propterea tenuissimo cibo potuque utebatur.

Androgeus cæcus

3 His gradibus paulatim sanctus Levita ante oculos divinæ majestatis attollebatur, et in dies eminentior fiebat, nondum tamen noscebatur: studiose latere cupiens, sicut veris Dei famulis mos est, quibus peculiare inest bonum humilitatis, præcipuum sanctæ religionis fundamentum. Sed Deus, qui eum elegerat et volebat illum in Ecclesia sua tamquam super candelabro lucernam splendescere, non est passus illum diutius latere. Erat Imolæ quidam ab ipsa nativitate cæcus, cui nomen Androgeus, victum mendicans, vir alioquin bonus et Deo gratus, qui ejus demum miseratus orbitatem, angelum ad eum misit, qui ei diceret; Androgee, Dei sum nuntius ad te missus, ut te doceam, quo pacto visum recipias. Mirifice lætatus est ille, et ait: Deo meo C gratias ago qui servi sui misertus est. Ergo ait angelus; Ocius te Faventiam ad sanctum levitam Terentium confer. Et quomodo illum inveniam, aut quem percunctabor? inquit cæcus. Ubi Faventiam veneris, ait angelus, quærito sanctæ crucis ecclesiam, ubi civitatis illius nosocomium est: in ea illum invenies orationi, ac divinis laudibus incessanter intentum: inventum autem illum sic alloqueris: Terenti, serve Dei, cœlestis me nuntius ad te misit, ut oculos meos aperias, et videam. Modum autem, quem servare debeat, esse hunc dices: suas lavet aqua manus; ex eo quod residuum fuerit aquæ, tuos in nomine Christi abluat oculos, quo facto, Dei misericordiam experiere.

... modo visum recipit,

4 Hisdictis, angelus evanuit. Postquam illuxit, Androgeus gaudii ac spei plenus, iter arripuit. Ubi Faventiam pervenit, ad ecclesiam sanctæ crucis perductus est. Beatum ibi Levitam invenit, ad cujus genua procumbens, cœlestis nuntii mandata executus est. Quod ubi audivit ille, ut erat humilis et omnis fugitans inanis gloriæ fomitem, respondit, se peccatorem esse, et egere lumine, nedum posset aliis impertiri; esse hoc ab D iis petendum, quibus suam Deus gratiam uberius contulisset. At cæcus, divino fretus monito, ait, se non prius ab ejus discessurum pedibus, quam impetrasset quod se ab eo consequi posse non dubitabat: scire, se non frustra ad eum esse missum. Quid sanctus faceret Levita? Hinc pudor ingenuus illum retrahebat, inde jussum urgebat divinum; neque enim ab re factum credebat, ut ad se adhuc ignotum ignotus homo venisset, et tantam rem a se et tam pertinaciter posceret. Precibus igitur illius, et constantia victus, aquam sibi afferri jussit; lavit manus, et cæci oculos perfudit, dicens; Lucem te videre faciat, qui oculos cæci nati aperuit Dominus Jesus. Mirabilis Deus in Sanctis suis! Mira res continuo, et omni tempore digna secuta est. Videre statim cœpit, qui numquam antea viderat.

multique alii ægri sanantur

5 Extemplo autem fama rei tantæ totam urbem pervagata est, et ingens populi concursus miraculo stupentium ad eum illico factus. Ita sancti Levitæ, quæ hactenus latuerat, virtus cœpit innotescere, ut deinceps ardens super candelabro lucerna esse inciperet, et ope sua multis laborantibus subveniret. Androgeus autem tanti miraculi testis uberrimus, et cupiens, quas posset, E Deo gratias agere, in ipsa ecclesia, in qua lumen videre meruerat, diu fidelis ministerii officio functus est, et illius sacerdotibus inservivit. Vulgata miraculi fama, innumerabilis undique omnis generis ægrotantium cœpit ad eum multitudo confluere, quos impositione manus, in Christi nomine, omnes sanabat. Cumque in dies magis celebre fieret illius nomen, offensus urbis frequentia, et nominis sui celebritate, secessum cogitare cæpit, veritus ne qua antiqui hostis fraude pollueretur. Sciebat enim, nihil illum avidius, studiosius nihil quærere, quam quomodo possit veros Dei famulos ab instituto cursu retrahere.

Frustra latere cupiens

6 Recordabatur, innumerabilem fuisse anachoretarum multitudinem, qui Ægypti deserta incoluissent, non ob aliud quidem, nisi ut hominum frequentiam et applausus effugerent, et simul Deo uberius et attentius famularentur. Cum iis igitur adnumerari voluit. Quare, decreto secessu, cum magno Faventinæ urbis mœrore, quæ se pretioso privari thesauro videbat, locum sibi ad ædem divi Petri in Lacuna delegit, ubi tunc silva erat arboribus densissima, in cujus remotiore parte angustum sibi tugurium construxit in loco, cui Santureto incolæ nomen indiderant, ubi orationibus ac jejuniis, F aliaque multiplici carnis maceratione, majore quodam conatu Deo cœpit famulari. Sed ibi quoque latere diu non potuit: nam ad illum undique variis affecti morbis ægrotantes adducebantur, quos omnes, invocato Christi nomine, sanabat: inter quos adductus est miserrimus quidam, cujus intolerabili vexatum paralysi corpus jam decem annos fuerat, quem ubi propinqui ante Sancti tugurium statuere, dixerunt: Serve Dei, tuæ sanctitatis fama impulsi, de longinquis partibus ad te infelicem hunc adduximus, qua vero spe, res ipsa indicat. Huic tu, quam soles benigne aliis præstare, opem ne deneges. His dictis, reliquere ibi ægrotum et abiere.

invenitur a paralytico,

7 Infelix autem ille, ubi se a suis destitutum vidit; Heu! me miser, inquit, salutis causa huc adductus sum, sed, ut video, cibus feris in hac solitudine sum futurus. Hæc audiens Terentius, ut erat in omnes pius et ad subveniendum laborantibus semper paratus, miseratione motus dixit:

A dixit: Quid tibi vis et quid quæris, fili. Ait ille: Quid quæram, et quid velim, satis quidem videre potes. Totos decem annos hoc modo laboravi: spe salutis recuperandæ huc me propinqui adduxere; sed ut cernis, mox deseruere, ut cum mihi auxilio esse, ac me tueri non possim, ferarum cibus continuo fiam; nisi tu mihi quam, ut ad nos fama pertulit, tot aliis præstitisti, opem feras. Hic vero conversus ad preces, flens ac gemens rogare cœpit, ne se ab hominibus sic destitutum desereret. Sanctus autem Vir in sua perstans humilitate, ac se peccatorem asserens, nec dignum, qui se divinis inserere operibus auderet, tentare quod rogabatur, prorsus negabat.

quem etiam sanat,

8. At paralyticus multo magis instare, ac renuentem urgere precibus. Demum illius miseratione victus, brevem ad Deum orationem habuit. A qua ubi surrexit, conversus ad paralyticum dixit; Quo vocaris nomine? Leo, inquit. Tunc Terentius, volens illius fidem experiri; Credisne, inquit, Patrem etc: trinum esse in personis, in substantia vero unum? Credidi et credo, et crediturus sum semper. Tunc sanctus Vir: Credisne, posse illum te isto, quo laboras, morbo liberare? Credo equidem. Ait ille: In illius ergo nomine, B qui dixit paralytico: Tolle grabatum tuum et ambula; tibi præcipio ut surgas, sic quidem ut nulla deinceps ægritudinis istius vestigia in te remaneant. Vix verba finierat: surrexit continuo sanus, et ita firmis gressibus, ac totius corporis viribus, ac si nullo umquam morbo laborasset; et Deo et sancto Viro, quas æquum fuit, gratias agens, lætus et exultans propriis pedibus in patriam rediit. Non minus mirandum quod sum relaturus.

uti et hydropicum.

9 Erat Bononiæ quidam dira laborans hydropisi, quæ adeo illius membra tumefecerat, adeoque distenderat, ut hominis in eo vix forma dignosci posset. Is audita viri sanctitate ac miraculorum fama, fidei ac spei plenus, rependo magis quam eundo ad eum venit, ejusque opem supplicum more implorando, asserebat, se minime dubitare posse quidem, se illius apud Deum precibus exitiali morbo liberari. Cui sanctus; Pater, inquit, misericordiarum, et totius consolationis est Deus, qui potest et solet ad se sincera fide confugientes exaudire: ad illum tibi confugiendum est, qui dixit: Petite et accipietis; pulsate et aperietur vobis. Scio, inquit ille, nec dubito, posse Deum, et solere petentibus præstare quæ dicis; sed et illud non me latet, talia etiam per C Sanctos suos operari, in quorum numero nisi tu esses, haudquaquam tanta ægrotantium multitudo, quæ ad te confluxit, et confluere non desinit, suis liberata languoribus, a te sanata discessisset. Proinde quod ope tua, sicut fama refert, quam plurimi a Deo impetrarunt, ut mihi quoque concedas, per eum, qui per te tot miranda operari non cessat, supplex rogo. Miratus tantam hominis fidem atque constantiam Terentius, non ultra differendum putavit. Et brevi ad Deum, sicut in similibus illi mos erat, habita oratione, conversus ad hydropicum; In nomine, inquit, Christi præcipio tibi, ut sanus et gaudens ad tuos revertare. Ad cujus vocis imperium ita convaluit, ut nullum in eo diræ ægritudinis signum remaneret. Ita Deum et Sanctum illius laudans, et præconiis extollens, in suam lætus patriam reversus est.

EX MS.

De morte præmonitus ad eam se parat.

10 Cum autem jam tempus advenisset, in quo Deus illi promissam suis servis mercedem persolveret, cœlestem ad eum misit nuntium, qui de die migrationis suæ certiorem illum faceret. Quo audito, mirifice lætatus est, cupiens continuo dissolvi, et esse cum Christo. Igitur, convocatis ad se propinquis loci illius religiosis viris, diem illis obitus sui advenisse nuntiavit; apud quos sanctam et admodum salubrem orationem habuit, impense illos ad Dei proximique dilectionem, ad charitatis, et misericordiæ opera hortatus. Dei autem miserationem sibi illisque implorans, et E siquid umquam deliquisset, veniam precatus, totum sese illi commendavit, oculisque ac manibus in cœlum elevatis, cum magna veneratione adstantium, inter hymnos et psalmos felicem cœlo tradidit animam. Sanctum autem illius Viri cadaver, qui convenerant plurimi, magna cum reverentia susceptum, cum hymnis et canticis ad vicinam Beatissimæ Virginis ecclesiam, quæ templo, quod supra diximus, beati Petri propinqua est, extulere, ad quam, audito sancti Viri obitu, ingens multitudo confluxit, ibique ductis solenniter exequiis, magno cum honore sepultus est. Quot autem, et quantis miraculis illic effulserit, longum esset perscribere, ut confirmata post obitum, quæ concepta erat in pectoribus hominum de Juvenis sanctitate opinio cresceret, et venerabilior illis in dies fieret. Sed non est passa divina providentia diutius in loco minus celebri et quasi in abscondito Servum suum latere: nam post aliquot annos Faventino populo ingens illum in urbem transferendi desiderium injecit. Igitur tali civitas effusa impulsu, ex æde, quam diximus, beatissimæ Virginis in urbem tantum thesaurum summa cum veneratione ac plausu transtulit; et in ecclesia sanctæ crucis, F in qua ille diu versatus, ac demum cognitus fuerat, honorifice collocavit, ubi miraculis innumerabilibus illum Deus illustrem fieri voluit.

DE S. EXPLETIO EPISCOPO CONFESSORE

Metis in Belgica I.

J. B. S.

Anno 390.

Quamquam a classicis Marlliis absit,

M*irum prorsus, hunc* Expletium *inter Sanctos primum signatum fuisse a Ferrario in Catalogo generali, his verbis:* Metis, sancti Expletii episcopi ejusdem urbis. *Vades autem suos adducens, eum se accepisse notat:* Ex tabulis ecclesiæ et Catalogo episcoporum Metensium, nec non ex Kalendario Lotharingiæ. *Quas determinate tabulas appellet, quodve Lotharingiæ Kalendarium, satis compertum non habeo: in Catalogo episcoporum Metensium Meurissio præfixo, titulum Sancti seu S. nomini ejus præponi certum est, tametsi in ipso historiæ decursu ab ea appellatione abstineat; sic tamen de eo loquens, ut licet paucis, abunde certe demonstret, sanctitatis fama fuisse insignem. Verba ejus Gallicis Latina facio:* Quo tempore beatus Ambrosius episcopus Mediolanensis electus est, eodemque anno quo gloriosus S. Martinus

AUCTORE J. B. S.

nus Turonensis ecclesiæ regimen suscepit, cathedram Metensem conscendit Expletius, anno nimirum 375, qui postquam sancte gregem gubernasset annis 16, plenus gloria et benedictionibus mortuus est anno 390, sedente Romæ Papa Siricio, imperantibus autem Valentiniano II et Theodosio I.

...ultus tamen ...n deberi vide-...tur

2 *Quidquid igitur a receptis classicis aliisque Martyrologiis præteritus sit* S. Expletius, *videntur argumenta sufficientia Ferrario præluxisse, quibus ipsum Sanctis annumeraret, neque nobis putamus integrum, eum ex opere nostro excludere, Saussayo etiam in Martyrologio ad hunc diem ita diserte ipsum consignante:* Metis, sanctis Expletii episcopi et confessoris, qui sancto Auctori succedens, eam ecclesiam annis sexdecim in omni sanctitate rexit, consummatusque in officio pietatis, sub Siricio Papa evolavit ad cœlum. *De certo obitus die non habeo quod controvertam, aut vero definiam; satis sit, festivitatem ejus hoc die recoli, quidquid in additionibus et correctionibus suis ipsum signandum notet Castellanus 27 Julii;* Metis, sancti Expletii episcopi, *cujus transitum refert ad annum non expresse* 390, *cum Meurissio, sed circiter ad* 400. *Verum quemadmodum de natali die, sic nec de certo obitus anno quod decernamus suppetit, ut in hac parte Meurissio, satis accurato rerum ecclesiasticarum Metensium illustratori, non posse acquiescere existimemus.*

DE S. URSO EPISCOPO CONFESSORE

AUTISSIODORI IN GALLIA

J. B. S.

Sylloge de cultu, ætate, gestis et sepultura.

Sæc. VI

Hieronymianis adjectus est.

De *Autissiodoro jam toties in Actis nostris sermo fuit, ut uberior loci notitia hic supervacua sit. Sanctum, de quo hic agendum est, ab antiquario Gallico, ut sæpe alias factum, codicibus Hieronymianis adjectum fuisse, recte observat Florentinius. Sic in Epternacensi ultimo loco annuntiatur;* Autissiodoro civitate, depositio Ursi episcopi, *et sic descripsit Rabanus. In Lucensi et Corbeiensi titulus* beati *nomini præfigitur, idque secutus est Notkerus. Ab Adone præteritus est; quod neque in Floro, sub nomine Bedæ a nobis edito, neque in Romano parvo repertus fuerit; unde nec ejus meminit Usuardus, in cujus auctariis notissimus est, uti et in omnibus aliis recentioribus Martyrologiis, tum excusis tum Mss., ut de cultu receptissimo dubitandum non sit. In Directorio novissimo ecclesiæ Autissiodorensis cum S. Palladii translatione hoc die conjungitur sub ritu semiduplici, notaturque obiisse circa annum* 508; *quod stare omnino non potest cum brevi ejus elogio in Historia episcoporum Autissiod. apud Labbeum tom.* I *Bibliothecæ Mss. diserte asserente, ipsum fuisse temporibus Joannis Papæ atque Felicis, quos novimus sedisse ab anno* 523 *ad* 530. *At nos turbatissimam historiæ istius chronologiam ordinandam non suscipimus.*

De gestis pauca supersunt:

2 *Neque de gestis ejus alia supersunt quam quæ in citata Historia commemorantur, hac brevi narratione:* Ursus sedit annos 6, menses 4. De hoc viro sanctissimo fideli relatione vulgatur, quod juxta S. Amatoris basilicam reclusus, anachoreticam duxerit vitam, ubi oratorium utque hodie est ejus nominis memoriæ sacrum. Contigit eo tempore, urbem repentino afflatam incendio conflagrasse, sed ad virum Dei cum sublatus in altum clamor populi pervenisset, succurrendum periculo ratus, familiarem illuc baculum destinavit: ipse precibus obnixius atque instanter incubuit, eo inter minaces flammas, et quæ adhuc supererant constituto; dicto citius incendium omne deflagravit. Hac occasione sancti Viri merito declarato, urbis decedente pontifice, vi extractum præsulatui suffecere. Cella ejus in ecclesiam cessit. Exegit vitæ suæ tempus annis 81: moribus et meritis pretiosus, fragilitatis molem 3 Kal. Augustas excessit, atque in basilica S. Germani, juxta prædecessores suos honestam meruit sepulturam. Fuit enim temporibus Joannis Papæ atque Felicis. Hic est Joannes, quem Theodoricus rex hæreticus Ravennæ in custodia affligendo interfecit, imperante Justino, Lampadio et Oreste Coss. Fuit autem civitas sine episcopo anno uno, mens. 4.

3 *Hic ad rem nostram observanda hæc verba;* Atque in basilica S. Germani juxta prædecessores suos, honestam meruit sepulturam; *de qua modo nihil certius doceri possumus, quam ex Visitatione Sequieriana facta anno* 1634 *et* 1636 *atque alibi a nobis citata, uti in codice nostro transcripta habetur pag.* 280 *his verbis:* Conversi ad alium parietem, duas imagines sanctorum Alodii et Ursi episcoporum, antiquissimas quidem, sed ab hæreticis, ut apparebat, mutilatas inspeximus; quibus imaginibus proxime suppositi erant duo sarcophagi lapidei, in quorum uno alter sarcophagus ligneus; et utrique sepulcro convenientia elogia diversis characteribus parieti erant insculpta. Inventus etiam sarcophagus lapideus, et pro augustia loci exiguus; in quo quidem sarcophago unius corporis ossa, cuculla vel aliquo alio id genus indumento tenebantur inclusa, patuit. Pro S. Urso hæc legimus epitaphia... Beatæ recordationis Ursus episcopus obiit 3 Kal. Augusti, cum esset annorum 82. Rexit autem Autissiodorensem ecclesiam anno 68 a beato Germano. Hic requiescit sanctæ recordationis Ursus episcopus, qui rexit ecclesiam Autissiodorensem annis sex, mensibus quatuor.

notior est sacri corporis inventio.

4 *Alia epitaphia luxata et imperfecta, quæ in jam dicta collectione Ms. parte* I, *pag.* 39, *referuntur, non describo. Sola hæc in epitaphio primo a nostro collectore notata sunt; usque adeo venerabilem fuisse memoriam S. Germani apud Autissiodorenses, ut ab ejus decessu episcoporum successionis computari cœperint: tum et illud, quod anni illi 68 a S. Germani obitu sic numerati sint, in sola SS. Alodii et Censurii tempora colligantur, acsi vacationes non intervenissent. Subdit idem*

Ejus epitaphia.

A *idem collector, Democharem æque ac Baronium æquivoco laborasse, dum hunc* S. Ursum *putarunt subscripsisse epistolæ synodicæ ad Papam Leonem directæ. Cujus porro ætatis atque adeo et auctoritatis sint versus ibidem adducti, promptum non est divinare. Ita sonant:*

Ursus in obscuro vixisse reconditus antro
Dicitur, ut vitam fingeret ore sibi.
At baculo exstinctus tenebras ut dispulit ignis
Vitam etiam populis fingere posse docet.

Ævum certe recentius sapere videtur allusio ad ursam catulum lingentem cum hac epigraphe, INFECTAM PROLEM ORE REFORMAT. *Neque omiserim verba ultima quibus indicat, in cathedrali æque ac S. Germani ecclesiis,* S. Ursi *memoriam hoc die festivam esse usque ad prandium: quod an hoc etiam tempore perseveret, compertum non habeo; neque alia occurrunt unde unde ea accersere voluerim, quæ de hodierno* S. Urso *prædicentur.* AUCTORE J. B. S.

DE S. TATWINO EPISCOPO CONF.

CANTUARIÆ IN ANGLIA

Sylloge de cultu et gestis.

J. B. S.

An. 734.

B *De cultu Cantuariæ satis constat,*

C*antuariensis archiepiscopus, ordine nonus,* S. Tatwinus *vario modo inflectitur, ut quem alii* Tacuine, Tarwine, Tadwinum, Cadwinum, Scadwinum *aliterque enuntiant, eumdem tamen indicantes, qui Sanctos inter pridem connumeratus est, ut habes in auctariis Usuardinis, ubi codex Altempsianus distinctissime signat:* In Cantia, depositio sancti Tadwini episcopi et confessoris. *De eodem meminit Florarium nostrum Ms. iisdem prope terminis, at perperam* 12 *Aprilis, ut eo die in elencho Prætermissorum observatum invenies. Ghinius ipsum inter canonicos retulit* 10 *Junii, qui non obitus dies est, sed consecrationis episcopalis. Secutus est Ferrarius, male allegans Martyrologium Anglicanum, utpote quod tali die de* S. Tatwino *altum silet, ipsum in utraque editione hoc ipso die commemorans. Porro Sancti titulo semper honoratum fuisse in Anglia, manifeste perspicies ex Vita S. Augustini, ejus gentis apostoli ad* 26 *Maii pag.* 438, *dum inter translata ibi Sanctorum præsulum corpora, non postremum locum tenet is, de quo agimus,* S. Tatwinus, *ut in sua saltem primatiali ecclesia, quamdiu Catholica stetit, debita Sanctis veneratione cultum fuisse certissimum videatur.*

C *non item quod fuerit monachus.*

2 *An item quod monachus fuerit, et Benedictini Ordinis, non ausim tam positive asserere, quidquid Parkerus et Godwinus aliique id insinuent, pridem arripuerit Joannes Trithemius, ex quo fortasse Menardus, qui apud Wionem in Martyrologio de ipso nihil legerat, tametsi alibi* Tadvinum Sanctum *appellet. Bucelinus non parvo elogio* S. Tatwinum *ornavit; verum in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti, a Mabillonio editis, præteritus est, dumque de eo agit in Annalibus, satis dubium relinquit, utrum inter suos ipsum recenseat. Litem equidem non dirimo, cujuscumque conditionis fuerit, ex Beda liquet, virum fuisse plane illustrem, dum de eo scribit Historiæ gentis Anglorum lib.* V *cap.* XXIV *et ultimo; ad annum* 731, *memorata Brechtwaldi antecessoris morte, ita subjungens:* Pro quo anno eodem factus est archiepiscopus vocabulo Tatwine, de provincia Merciorum, cum fuisset presbyter in monasterio quod vocatur Brindum. Consecratus est autem in Doroverni civitate a viris venerabilibus Daniele Ventano, et Ingwaldo Londonensi, et Alduino Liccitfeldensi, et Aldulfo Rofensi antistitibus die 10 Junii mensis, Dominica; vir religione et prudentia insignis, sacris quoque litteris nobiliter instructus.

E *Elogia Gervasii et Radulfi;*

3 *Bedam præ oculis habuit Gervasius seculi* 12 *monachus, de Pontificibus Cantuariensibus sic memorans:* Tatwinus presbyter monasterii, quod vocatur Brindun, de provincia Merciorum, electus est et consecratus in Cantuaria a Daniele Wentano, et Ingualdo Londoniensi, et Altwino Lichesfeldensi et Aldulfo Roffensi die 10 mensis Junii [731], vir religione et prudentia insignis; sacris quoque litteris nobiliter instructus. Suscepit pallium a Papa Gregorio missum: tribus annis Cantuariensem rexit ecclesiam et tandem 3 Kalendas Augusti de seculo migravit. *Eumdem quoque Anglicanæ historiæ patrem ad verbum descripsit Radulfus de Diceto, de Sancti monachatu nec verbum etiam memorans. Hæc autem Bedæ verbis de suo superaddidit:* Huic Gregorius Papa dedit Pallium, scribens ei in hæc verba: Præcipimus ut omnis homo totius Angliæ tibi obediat, et sciat te primatem totius insulæ. Obiit autem cum sedisset annis tribus. Hujus tempore Beda obiit: *imo, ut est receptissima sententia, quam adversus Baronii dubitantis opinionem recte probat noster Alfordus, eodem ipso, quo* S. Tatwinus *anno* 734.

F *item Antiquitatum Britanniæ*

4 *Omnia complexus est Antiquitatum Britannicæ ecclesiæ collector; cujus etiam verba, cum de Sancto nostro monumenta alia non exstent, hic recitare juverit:* Anno eodem (731) quo Birthualdus moriebatur, factus est archiepiscopus Cantuariensis Tatwinus Mercius, alias Cadwinus vel Scadwinus, monachus Ordinis S. Benedicti in abbatia Brenton, quamquam alii eum non fuisse monachum scribunt. Beda sacerdotem illum fuisse monasterii Brenton, in provincia Merciorum, constanter affirmat. Consecratus est anno primo Gregorii III Pontificis Romani in civitate sua a Daniele Wentano, Ingwaldo Londinensi, Adwino Lichfeldensi, et Adulfo Roffensi episcopis. Vir fuit religione insignis, et sacris litteris egregie instructus. Anno post consecrationem secundo orta est inter sedem Cantuariensem et Eborac. de primatu controversia, qua de causa ipse Romam profectus est, ubi a Gregorio Pontifice pallio donatus, primatus etiam confirmationem accepit, deinde in Angliam celeri cursu contendit. Non multo post duos episcopos ordinavit.

AUCTORE J. B. S.

navit. De hujus gestis parum aut nihil memoria dignum reperimus. Ad hujus tempora historiam suam Beda perduxit.... Tatwinus ubi tres integros annos fecisset, diem clausit extremum anno 734 et Cantuariæ honorifice tumulo conditus.

ihew

5 *Quod vero in Trophæis suis Maihew, jam dictis adjecerit, Gotzelinum* virtutes *ejus* miras et prædicandas scripsisse, ejusque miracula prædicasse, signa exaltasse; *potuerunt ea fortasse existere dum viveret Malmesburiensis; at nec ipse videt, nec eorum quidquam modo suppetit: ut hic modo habeas quæ de* S. Tatwini *gestis supersunt omnia, in quibus difficultatis id observavit noster Alfordus, quod non facile quis explicuerit, quid contentionis exortum sit, Sanctum hunc nostrum inter et archiepiscopum tunc Eboracensem, uti paulo fusius exponit in suis Annalibus ad annum* 732, *num.* 1 *et* 2, *ubi citatis quæ jam proxime dedimus, verbis,* pendet in re controversa, quis in Eboracensi ecclesia cum S. Tatwino contenderit, *tandemque concludit in hæc verba:* Quamobrem cum antiqui nihil de lite mota inter Dorovernensem et Eboracensem ecclesiam, nihil de contestantibus dicunt, opinor, Tatwinum eo solum modo Romam appellasse, quo paulo ante
B Bonifacius appellaverat; hoc est Gregorium agnoscendo ecclesiarum omnium principem, et postulando ut apostolica auctoritate Dorovernensis sedis privilegia tueretur. *Pergit deinde Alfordus:*

Alfordi.

6 Hoc rectius dicitur, quam ut Wilfridum, modesti animi virum, contentiosum dicas, aut Egbertum (animosioris ingenii hominem fateor cum Malmesburiensi) tam cito in episcopum consecraveris. Ille quidem postea fecit dixitque multum pro Eboracensis sedis dignitate, quod forte ansam dedit Parkero et Godwino tempora confundendi: sed cum Tatwino sedisse non putatur. Quidquid sit, Tatwinus Romam profectus, a Gregorio III pallium, dignitatis insigne, et has litteras impetravit, omnibus Angliæ episcopis inscriptas, in hunc modum, nulla Eboracensis ecclesiæ facta mentione. *Sequuntur litteræ ipsæ Pontificiæ, unicum quod de* S. Tatwino *reliquum sit documentum, a nobis proinde minime omittendum, ubi ad totius Sylloges nostræ complementum ex Hovedeno apud laudatum Alfordum Sancti ipsius transitum cælesti fortasse ostento præsignatum exhibuerimus. Ita scribit ille ad annum* 734: Luna sanguineo rubore est perfusa
C quasi hora integra secundo Kal. Februarii circa gallicinium, dein nigredine subsequente ad lucem propriam est reversa. Eodem anno Thatwinus episcopus nonus Dorovernensis civitatis in Cantia obiit die tertio Kalend. Augusti. *En modo diploma Pontificium.*

Gregorius episcopus, servus servorum Dei, episcopis Angliæ salutem.

Laudato pro meritis Sancto.

7 Dei omnipotentis immensæ pietatis magnitudinem collaudamus, qui suæ majestatis gloriam sic dilatare dignatus est, ut in omnem terram exierit jam sonus prædicatorum suorum, et in fines orbis terræ, verba eorum. Cujus ineffabili pietatis gratia, sicut noscimur procreati, ita quoque sumus adoptati, sanctæ regenerationis portantes mysterium, in spem gloriæ filiorum Dei, per Jesum Christum dominum nostrum. Reverentiæ itaque vestræ dicato collegio collætantes, ut in fide stabiles et in opere efficaces inveniamini, hortamur, honore invicem prævenientes, et alter alterius onera portantes, quod sic adimplebitis legem Christi, charitatem continuam habentes, in dilectione Dei et proximi, sine qua impossibile est placere Deo. Fratris igitur nos nostri Tatwini qui beatæ memoriæ Augustini prædicatoris vestri cathedræ subrogatus est, adventus nos admodum lætificavit, quod virum religionis, et magnæ probitatis, sub ipso tempore, quo apud nos stetit, eum cognovimus. Proinde auditis ejus petitionibus, antecessorum ejus jura dignitatis perquiri in sacro scrinio fecimus: et invenientes eum justa postulasse, sacrum pallium cum venerabili usu dalmaticæ, Apostolica ei auctoritate tradidimus: annuentes quoque jura dignitatis omnia, quæ prædecessores sui, a tempore beatæ memoriæ Augustini, habuisse noscuntur. E

præeminentias sedis confirmat,

8 Sicut ergo prædecessores nostri Gregorii Rom. Pontificis decretum præfato Augustino, syncello suo, prædicatori vestro, omnes episcopos Angliæ subjecit: sic nos, Deo auctore, et B. Petro Apostolorum principe, licet indigni, ejus nomine vicem gerentes, tibi Tatwine, Doroverniæ civitatis archiepiscopo, tuisque successoribus legitimis, omnes ecclesias Britanniæ, earumque rectores, subjicimus, Apostolica auctoritate præcipientes, ut omnis homo totius Angliæ tuis canonicis jussionibus obediat: et te sciat esse primatem, atque speculatorem totius insulæ, cui vices nostras per omnia gerendas, in regione illa commisimus. Tuam autem ecclesiam Doroverinæ constitutam, ut propriam, et primam sobolem religionis vestræ in Christo, specialiter sub tuitione manus nostræ tenemus: quam volumus in pacis tranquillitate vigere: ejusque jura et dignitatis privilegia, in perpetuum immutilata servari.

atque episcopos ad subjectionem hortatur.

9 Quod prima, et mater est aliarum omnium, primitus in vestra religione constituta, in honore sancti Salvatoris Domini nostri Jesu Christi. Scriptum est enim: Non est sanctus, ut est Dominus: et ubi est caput vegetum, reliqua membra fortius vegetantur. Vos itaque fratres, hæc Apostolicæ auctoritatis mandata, cum alacritate, et subjectionis reverentia, audite, et suscipite, et cum præfato fratre nostro, Archiepiscopo vestro, in messe Dei laborate. Si autem quivis hæc perturbare voluerit, et nostræ definitionis statuta divellere contenderit, et violare, sciat se contra ipsum mundi Salvatorem, et B. Petri auctoritatem, niti; et ideo, nisi resipuerit, æternæ damnationis sententiam incurrere. Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi. *Hactenus Gregorius.*

D F

A D

DE S. HATHEBRANDO ABB. ET CONF.

ANTVERPIÆ IN BELGIO

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. S.

§ I. Sancti notitia ex reliquiarum Antverpiam translatione.

1198.

In Brabantia primum innotuit

S*anctum hic producimus, ante elapsum proxime seculum nullis sacris Fastis inscriptum, ne quidem Molano, Sanctos omnes Belgicos accuratissime recensenti, in Natalibus suis posthumis anno* 1595 *Lovanii a Cuyckio, et rursus* 1616 *Duaci a Lintrensi et Colvenerio editis, ut manifestissime pateat, nullam ad ea usque tempora* S. Hathebrandi seu Hatebrandi *notitiam in has Belgii partes pervenisse, tametsi Sanctus in Frisia Belgica floruisset, et totis ante quadringentis annis e seculo migrasset, anno nimirum* 1198, *ut ferunt lectiones ex aliquali Vita, seu potius antiquo loci ipsius, in quo* B *vixit et mortuus est, Officio contextæ, ex octo ad quatuor contractæ, atque hic Antverpiæ pro cœnobio S. Salvatoris ad hanc diem* 30 *Julii, Sancto festivam, typis editæ, ut patet ex proprio directorio,* permissu superiorum *impresso, at numquam in usum reducto, sub hoc titulo :* Festa particularia, quæ in ecclesia S. Salvatoris Ordinis Cisterciensis Antverpiæ, ratione notabilium reliquiarum triginta sex eminentium Sanctorum ac Sanctarum, sacræ fidelium venerationi exponuntur et annuatim celebrantur.

per translationem reliquiarum

2 *Horum inter Sanctorum reliquias, aliunde acquisitas, sextum et trigesimum locum tenent quæ acceptæ sunt ex sacro ipsius corpore, quo de agimus,* S. Hathebrandi, *in parte Frisiæ Groningana olim celebris, quæ Westfaliæ proxima, Fivelingoa dicebatur, Monasteriensi diœcesi subdita. Abbas istic præfuit monasterio a se condito anno* 1183, *nomine* Feldwirth, *cui postmodum ad aliorum, opinor ejusdem Ordinis distinctionem,* Oldeklooster *seu* monasterii *aut* Claustri veteris *nomen est inditum, ubi alterum virorum, alterum virginum cœnobium exstitit, mansitque in eadem diœcesi usque ad tempora erectorum in Belgio novorum episcopatuum anno* 1559, *quando Gro-* C *ningæ datus præsul, totam eam maritimam regionem, multis monasteriis locupletem, sibi subjectam habuit, donec sub seculi* XVII *principium prævalentes insolescentesque hæretici omnia Catholicæ pietatis monumenta miserum in modum everterunt et destruxerunt, atque ea inter monasterium illud* Feldwerth, *seu* Oldeklooster, *cujus nulla hodie, quod sciam, supersunt vestigia. Ita notat abbatum Catalogus, seu potius necrologium, Sancti qualicumque Vitæ, quam Ms. habemus, subjunctum :* Anno 1608, 5 Aprilis obiit D. Hermannus a Dockum abbas in Veteri cœnobio. Fuit abbas 27 hujus cœnobii, forte et ultimus : rexit claustrum annis 49, sed suo tempore claustrum destrui inceptum est; quod præfatus abbas magno dolore animi vidit, et etiam suo officio est privatus, quemadmodum de hac terra, de ceteris abbatibus est actum.

ex hæreticorum manibus feliciter ereptarum.

3 *In ea generali juxta ac deploranda calamitate, quod potuit, curavit Catholica pietas pretiosis Sanctorum depositis salvandis tempestive prospici, factumque adeo ut* S. Hathebrandi *corpus, sedulo prius occultatum, deinde fidei viri probe Catholici commissum, Antverpiam translatum fuerit, ad jam dicti cœnobii S. Salvatoris ecclesiam, atque ab illustrissimo ejus urbis antistite Joanne Maldero anno* 1620 *solenniter recognitum et approbatum, publicæque venerationi expositum, quemadmodum ex ipsomet instrumento, sequenti paragrapho producendo et explicando, clarius intelliges : unde tota in hoc Belgio Catholico celebritas ortum habuit, suffragante potissimum Chrysostomo Henriquez in Floribus Sanctorum Ordinis Cisterciensis, ubi tomo* II *pag.* 399 *ipsum Malderi diploma refert æque ac in suo Menologio ad* 7 *Januarii ita primum an-* E *nuntians ;* Antverpiæ, adventus reliquiarum sancti Hathebrandi, primi abbatis Antiqui monasterii in patria Groningensi, quæ Antverpiam advectæ in S. Salvatoris Cisterciensium cœnobio adservantur. *Hunc ductorem secuti sunt, qui post ipsum scripsere, tum Belgæ tum Galli ex isto Henriqueziano fonte sua depromentes.*

Hinc ab Henriquez aliisque laudatus,

4 *Hos inter ita loquitur Menardus in suo Martyrologio Benedictino hoc die :* Antverpiæ, S. Hathebrandi abbatis, *in observationibus diserte indicans, se ex citato Henriquez Sanctum accepisse, quem nec apud Wionem nec apud alium Ordinis sui scriptorem invenire potuerat. Ipsissimum fontem sapit Saussayus, dum etiam* 7 *Januarii textui suo, minori charactere subnectit :* Antverpiæ in S. Salvatoris cœnobitica ecclesia, facta est ipso die susceptio reliquiarum S. Hathebrandi, primi abbatis Antiqui monasterii in Frisia, cujus depositionis memoria colitur 3 Kal. Augusti; *quo die paulo confusius elogium texuit :* In Belgio, S. Hathebrandi abbatis et confessoris, meritis eximii, qui Apingendamium apud Frisios cœnobium inchoans, vitæ sanctissimæ illic magna decora prodidit : constructoque deinde ad propagationem pietatis in Hollandia Felduuertensi F monasterio, quod Claustrum antiquum dictum est, filios multos divinæ religionis semine procreavit, emeritæque demum beatitudinis præmia percepit a Domino. In sacra æde sui cœnobii sepultus signis admirandis refulsit, quæ eam, qua in cœlis potitur, gloriam declaraverunt. Cum autem destructum fuisset ab hæreticis hoc cœnobium, pia Henrici præpositi S. Salvatoris Antverpiensis providentia. hinc sublatum ipsius cœlitis venerabile corpus, non ita diu ad ipsam præposituram translatum fuit, approbante Joanne Maldero ep. Antv. qui festum sancti ipsius Confessoris quotannis peragi jussit hoc die, quo consignatum est.

quos Miræus præcesserat.

5 *Porro Henriquezium, Menardum et Saussayum præcesserat Aubertus Miræus in Fastis suis Belgicis et Burgundicis, biennio circiter post solennem sacri corporis recognitionem excusis, in quibus Saussayano non multo accuratius elogium concinnavit, his plane verbis :* Hatebrandus seu Hathebrandus Feldwertense monasterium Ordinis

S.

AUCTORE J. B. S.

S. Benedicti, quod, postea Antiquum claustrum est dictum, pro utroque sexu anno 1183 inchoavit, Appingendami apud Frisios, in diœcesi olim Ultrajectensi, nunc Groningensi. Obiit autem anno 1198, ibidem conditus : cujus sacra ossa inde Antverpiam an. 1620 ad cœnobium S. Salvatoris (quod est monachorum Ord. Cisterciensis) sunt allata; una cum codice Ms. in quo lectiones habentur de vita ejusdem, a monachis Feldwertensibus in templo, ut apparet, recitari solitæ. Inter alia narrantur ista : Tria temporibus vitæ suæ construxit in Frisia pius Pater monasteria; Feldwerth primum, Merehusum secundum, Germerawald tertium. *Subjungitur et hic diploma laudati episcopi Antverpiensis, quod ex Ms. nostro, cum Miræo et Henriquez collato, mox illustratum dabimus, ubi Vitæ compendium, aptissime contractum ex Rayssii Auctario, ad obscurioris historiæ ipsiusque Malderiani diplomatis intelligentiam præmiserimus. En titulum :*

Rayssius in opere patriam et parentes memorat :

6 De sancto Hathebrando primo abbate Veteris claustri, Ord. S. Benedicti Nursitæ. Ex ejus Vita manuscripta, quam ad nos officiose transmisit D. Philippus van Boonem, prior S. Salvatoris, vulgo Petri Potz. *Hic textus est :* Apud B Vetus claustrum in Frisia, natalis sancti Hathebrandi, primi ibidem abbatis. Is apud Vifelgones Frisiæ populos natus est, parentibus, qui laboribus manuum suarum victum sibi compararent. Quis vero qualisve futurus esset, ante nativitatem parentibus Deus præsignificavit. Alundo siquidem (erat is Hathebrandi pater) qui ab uxore discesserat propter ejus sterilitatem, dormienti divinitus facta est vox ut surgeret, et ad uxorem reverteretur, quoniam ex ea prolem suscepturus esset. Evigilans vero multum timuit; quare Deum orat, quatenus suam voluntatem sibi indicaret. Statim ergo obdormivit, eamdemque quam prius vocem audiit, quodque nascitura proles monachorum pater foret, serviret Domino cunctis diebus in sanctitate, et multos converteret ab iniquitate.

[illegible] filii institutum monasterium,

7 Illico surgens gavisus, et reversus cum gaudio suscipitur ab uxore. Quæ pacifice cum viro in posterum habitans filium promissum genuit. Ætatis anno decimo quinto ad scholas amandatus est, ut clericali honore insigniretur : qui postmodum scientia competenter instructus, pervenit usque ad honorem presbyteratus. Sa- C cerdos factus, in simplicitate Deo ut serviret, locum solitarium quæsivit : ubi postea parentibus orbatus, penitus renuntiavit seculo, et religiosum habitum suscepit. Ante ipsum in Frisia non erant monasteria, sed neque aliqua regularis disciplina. Primus igitur cœpit cellas et oratoria construere, et fratres ad sanctum habitum provocare. Tum multi vicini videntes eum sanctissime vivere, cœperunt ad eum confluere, et se suaque monasterio tradiderunt, ut essent spiritu pauperes in hoc seculo.

Abbatis munus præclare gestum :

8 Ceterum concordi fratrum sententia in abbatem electus, et ab episcopo Monasteriensi benedictus, omnibus præluxit verbo et exemplo ; omnibus major erat in vitæ sanctitate, major in fratrum caritate, in humilitate, contemplatione et in mentis ad Deum elevatione. Vigiliis et jejuniis corpus macerabat. Noctu vicibus quadragesies flexis genibus Deum exorabat. Spiritum vero suum ab oratione non relaxabat. Sæpe in sextis feriis virgis in tantum se castigabat, ut sanguis ex dorso flueret. Cogebat fratres ad servandum rigorem orationis, quem D monstravit verbis et exemplis. Cumque conspicerent illicita non sibi licere, cœperunt adversus ipsum insurgere : at ille maluit affligi pro justitia, quam dimittere eos vivere sine disciplina. Quidam religiosus videns fratres religionis disciplinam parvi pendere, proposuerat, habitu relicto, ad loca sancta proficisci : quare Deum non sine gemitibus exoravit : statim quidam in specie sui abbatis ei apparuit multis gemmis in birro exornatus : a quo non parum consolationis delibutus oleo, illico propositum mutavit, et constanter in monasterio Deo deinceps servivit.

signa nonnulla et miracula ;

9 Ceterum quam Deo accepta esset ejus sanctitas, hominibus non semel innotuit; semel enim madefactam ab imbre cucullam exuens, ad splendorem solis medio in aere, nullo fulciente adminiculo, suspendit. Alias cum ad claustrum Merehusum, quod ipse construxerat, visitando declinaret, mulierculæ miseria precibusque motus, Deum pro eadem exoravit; tum prehendens ejus brachium, simul sanitate donavit. Ipsa vero dolore brachii, quo per triennium adflicta fuerat, liberata, patriam illam circuivit clamando, cum gratiarum actione, dicens orationibus Abbatis se E salvam in brachio; idcirco dandas Deo laudes, et Hathebrando ejus fideli servo. Porro multitudo maxima, propter miraculum in ea factum, ad Abbatem veniebat, et gratias Deo maximas referebat. Alii vero verbum Dei ab ore ipsius audire cupientes, alii vero sanctum hominem videre volentes, alii autem confitendo peccata sua, pœnitentiam agentes, alii vero consilium salutare de secretis suis ab eo quærentes, alii autem diversos infirmos ad claustrum adducentes, sanitatem a Deo orationibus ejus non desperantes.

tum Sancti obitum :

10 Videns Vir Dei quia universus populus ipsum magnificabat, iter suum ad Feldwerth claustrum arripere volebat, sed turba tenens eum, ire non sinebat. Sed secrete propter vanam gloriam de terra illa recedens, et ad Antiquum claustrum regrediens, postea multo tempore non ausus fuit in Emesgoniam intrare, quoniam homines quærebant ipsum honorare. Obiit anno Domini millesimo centesimo nonagesimo octavo, et rexit quindecim annis. Ejus reliquiæ ad sancti Salvatoris Antverpiæ prioratum non ita nuper, anno scilicet millesimo sexcentesimo decimo nono, cura et studio Domini Henrici Vander Heyden, tum ibidem prioris, nunc autem Villa- F riensis abbatis, religiose illatæ sunt, sub attestatione multarum et venerabilium personarum : ita ut reverendissimus episcopus Antverpiensis Joannes Malderus, omnibus rite examinatis, censuerit, easdem a fideli populo venerandas, ac quadraginta dierum indulgentias templum dicti prioratus, ubi sancti Hathebrandi reliquiæ quiescunt, visitantibus, et ibidem pro felici Ecclesiæ statu, principum Christianorum concordia ac hæresum extirpatione orantibus, concesserit hac die transmigrationis ejusdem Sancti.

post quem manserit suavis odor prognosticus.

11 Testantur prædicti testes, se a religiosis ejusdem monasterii ac fide dignis catholicis viris audivisse : imminente aliquo gravi infortunio eidem monasterio, aliquot diebus præcedentibus solere ibidem dispergi suavissimum quemdam odorem, ita ut monasterium totum repleatur. *Quæ hic postremo dicuntur de miraculo suavissimi odoris, imminente gravi calamitate, olim in cœnobio Feldwertensi dispergi solito, unde hauserit Rayssius, fateri cogor, me prorsus ignorare : ejus*

A *ejus rei nec Vita inferius danda, nec diploma Malderi meminit; neque post adhibitam omnem diligentiam, et in Frisia, et hic Antverpiæ apud cœnobitas S. Salvatoris, vel minimum documentum nancisci hactenus potui, unde confirmetur hujusmodi prodigium. An dum viveret Rayssii instructor D. Philippus van Boonem talis superesset traditio, non habeo unde certo conjiciam.*

Cultus ejus Antverpiæ.

12 *Quod hic reliquum est, quæri potest, quo præcipue cultu et veneratione Antverpiæ in dicto jam templo celebretur Sanctus ipsa hujus diei* 30 *Julii festivitate, cum jam superius insinuaverim, Officium de ipso non recitari. Re accurate investigata, id in ipso loco comperi, solenne Sacrum de eo decantari; verum de cetero reliqua omnia die illo, quemadmodum toto anni decursu, Officia ipsa peragi more et ritu Cisterciensi, nulla habita ratione Sanctorum etiam aliorum quinque et triginta, quidquid in libello, cujus titulum dedimus, recenseantur. Id præterea constat, e* S. Hathebrandi *reliquiis nonnullas cum variis aliis ecclesiis communicatas, atque eas inter cum sacello aliquo Lirano, Clusa seu cella dicto, sub directione RR. PP. Dominicanorum, ubi ex expanso Belgico programmate docemur, solenniter elevatas fuisse anno* 1701, *tamquam patroni singularis* B *adversus ulcera variosque dolores, quibus propitium ipsum pii cultores sæpius experti sunt. Juverit demum hic oculis subjicere lipsanothecam ipsam in qua quæ supersunt Sancti ossa recondantur, sacro vertice mitra insigni, in superiori parte exposito, quemadmodum hic intueri datur.*

C

CORPUS
FERE INTEGRUM
S. HATHEBRANDI
ABBATIS
COLITUR 30 JULII

§ II. Illustriss. Antverp. episcopi diploma et Acta.

AUCTORE J. B. S.

Tota cultus celebritas

C*um ex hujus instrumenti fide tota pendeat cultus* S. Hathebrandi *celebritas, imo et ejus, saltem in hac nostra Brabantia, et hinc alibi principium, nihil magis ad Sancti gloriam conducere potest, quam si ipsum hic proponatur, et, quoad fieri poterit, sic illustretur, ut de totius rei veritate nullum prorsus dubium superesse possit. Quocirca id supponendum præcipue, Illustrissimum approbatorem eo adductum non fuisse, ut tamquam Sancti alicujus veras reliquias publicæ venerationi exponi concesserit, quin ei omnino constiterit, easdem alibi pari cultu donatas fuisse, saltem, ab immemorabili, ut consequenter censendum plane sit,* Hathebrandum *Sancti appellatione multis ante annis et forte seculis gavisum fuisse, tametsi hodie monumenta non exstent, unde ea demonstrari queant, præter solam Vitam, rudi plane et incondito stylo, nescio a quo aut quando compositam, atque in lectiones octo distributam, ut infra clarius perspicies. Audi modo loquentem rursus Henriquez in notis ad* E *citatum Menologium:* Erat tunc temporis prior cœnobii S. Salvatoris R. P. Henricus Vander Heyden, nunc abbas Villariensis, cujus cura et sollicitudine sacrum beati Viri corpus ad illud monasterium advectum fuit. Unde autem, quave occasione illuc delatum fuerit, ex litteris reverendiss. episcopi Antverp. constat, quæ tales sunt. *Habe ipsum diploma:*

ex diplomate episcopi Antverpiensis

14 Joannes Malderus Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Antverpiensis omnibus has visuris, salutem in Domino sempiternam. Cum ex authentico instrumento, plurium fide digno testimonio roborato, nobis constet, reliquias pene integri corporis sancti Hathebrandi, primi abbatis monasterii dicti Oldenclooster, Ordinis S. Benedicti, prope Appingendam, diœcesis Groningensis, modo ab hæreticis occupati, anno Domini 1617, ex tumba sita in medio ecclesiæ dicti monasterii, a vice-priorissa monialium ibidem et duabus conversis, solis superstitibus religiosis ejusdem monasterii fuisse extractas, et post obitum dictæ vice-priorissæ ab altera dictarum conversarum, nomine Joanna Dierickx, in custodiam fuisse traditas probo et honesto viro Nicolao Gasparis, civi dicti loci Appingendam. F

in quo quæ dubia videri poterant

15 *Quandoquidem, ut jam observatum est, de* S. Hathebrandi *cultu in tabulis ecclesiasticis nullum exstabat vestigium, dubitatum certe fuisset, utrum in his Actis locus ei tribueretur, nisi accessisset diploma quod hic describimus, inde robur suum præcipue accipiens, quod testetur Illustriss. approbator,* ex authentico instrumento plurium fide digno testimonio roborato, sibi constare reliquias *esse* pene integri corporis S. Hathebrandi primi abbatis monasterii dicti Oldenclooster; *ut adeo extra controversiam censeri debeat,* Hathebrandum *in eo monasterio ab immemorabili cultum fuisse ut Sanctum, ejusque sacras reliquias summo in pretio habitas, ac tanta cura a superstitibus monialibus ex tumba seu monumento extractas fuisse et absconditas, ne ab impiis hæreticis profanarentur. Quod autem* ex tumba sita in medio ecclesiæ *extractæ dicantur; nolim, sepulcrum sub terra tibi imagineris: in iis enim et Germanicis partibus satis receptum est, quod non semel videre memini, ut tumbæ seu capsæ sacræ*

reliquias

AUCTORE J. B. S.

reliquias continentes, in ipso templo, seu medio seu laterali extruantur, clatris undique seu columellis ferreis, in sacelluli modum circumseptæ, in quibus elevata Sanctorum corpora asservantur, eo modo populi venerationi exposita.

[illegible] explicantur.

16 *Neque magis te terreant monasterii vicepriorissa et conversæ seu laicæ binæ, quæ salvandi sacri thesauri curam susceperint, quasi tum monachorum claustrum ad moniales transiisset, quod Bucelinus rotunde asserere ausus est : nequaquam ; nam duo istic cœnobia exstitisse jam diximus ; atque id in quantacumque instrumentorum penuria, apertius ad Chronicam B. Emonis, inter sacra antiquitatis monumenta collectionis Hugonianæ notatum invenies pag.* 477, *fundatum nempe a sancto* cœnobium pro utroque sexu, *ut supra etiam observabat Miræus ; intellige bina cœnobia, alterum virorum, feminarum alterum, ejusdem Benedictini Ordinis : viris autem sub seculi* XVII *initium, vel præcedentis exitum dispersis, remanserint sanctimoniales aliquæ, certe tres illæ, de quibus in diplomate agitur, quæ sacris ecclesiæ cimeliis salvandis occultandisque tam sollicite intenderint, ut singularis Patroni sui corpus rapacibus iconomachorum manibus præripuerint, commiserintque* probo *isti* et
B
honesto viro Nicolao Gasparis, civi dicti loci de Appingendam.

[illegible] in requisitione adhibitis,

17 *Quæ deinde in diplomate Malderiano sequuntur, explicatione non indigent ; id recte cavit Antistes illustriss. juxta ac eruditissimus, ut testes adhiberet omni exceptione majores in dictarum reliquiarum instrumentorumque, ad earum sufficientem probationem spectantium recognitionem, quales, omni dubio procul fuere ecclesiæ suæ archidiaconus Cornelius de Witte sacræ theologiæ Licentiatus, et rei totius promotor atque executor Henricus Vander Eyden, Villariensis postmodum dignissimus abbas : tum vero viri celeberrimi Laurentius Beyerlinck, ingenti suo opere, sub titulo* Theatrum vitæ humanæ, *toto orbe Christiano notissimus, ac Franciscus Vander Zypen, alias Zypæus, juris utriusque peritissimus, atque in Belgici præsertim expositione coryphæus, quos omnes eo studia sua contulisse dubitandum non est, ne quid ad totius rei veritatem ac certitudinem desideratur. Sequatur itaque modo altera diplomatis pars in qua sic prosequitur Illustrissimus approbator :*

[illegible] Corpus ad S. Salvatorem [illegible]

18 Qui Nicolaus coram nobis, præsentibus
C
D. Cornelio de Witte sacræ theologiæ Licentiato, archidiacono nostro, P. Henrico Vander Heyden, priore monasterii S. Salvatoris hujus civitatis Antverpiensis, D. Laurentio Beyerlinck sacræ theologiæ Licentiato, archipresbytero ecclesiæ nostræ cathedralis, et D. Francisco Vander Zypen, utriusque juris Licentiato, canonico ejusdem ecclesiæ ac Officiali nostro, sub solenni juramento declaravit, se dictas reliquias a præfata sorore Joanna accepisse, atque tulisse ad hanc civitatem Antverpiensem, ut in prædicto monasterio sancti Salvatoris asserventur. Nos, pro munere nostro, libenter iis intenti, per quæ fideles ad debitum Sanctorum cum Christo regnantium cultum, et eorum reliquiarum venerationem incitentur, approbamus dictas reliquias, easque declaramus esse prædicti S. Hathebrandi genuinas ; ideoque concedimus, ut eæ, tamquam sufficienter a nobis recognitæ et probatæ, in templo antedicti monasterii S. Salvatoris, eodem modo, ut olim in ecclesia, unde translatæ sunt, populo Christiano venerandæ exponantur, atque omnibus Christi fidelibus die 30 Julii (qui ejusdem D
S. Hathebrandi natalis est) idem templum singulis annis devote visitantibus, ibidemque pro felici statu sanctæ Romanæ Ecclesiæ, principum Christianorum concordia, et hæresum extirpatione, pias ad Deum preces fundentibus, quadraginta dies de vera indulgentia, in forma Ecclesiæ consueta, in Domino largimur. Datum Antverpiæ die 17 mensis Januarii anno D. 1620.

Nulla hodie apud Frisones Sancti memoria;

19 *Nihil modo superest, nisi ut ad Acta ipsa transeamus, qualia ad verbum desumpta sunt ex Ms. libello loci ipsius Oldeclooster, quem cum ipso sacro corpore ad sæpedictum S. Salvatoris cœnobium attulit laudatus supra Nicolaus Gasparis, eo stylo et ordine digesta quo supra dicere cœpimus, ut facile pateat, non nisi in monachorum usum, dicamus ad fovendam in iis erga sanctum Fundatorem venerationem, satis misere, ut erant ea tempora, exornata : quod vero in hac re miserrimum est, frustra in Frisiam et alio recurri, ut vel minimum lucis in tantis tenebris nanciscerer. Consultus siquidem de variis huc spectantibus Missionarius noster Groninganus P. Petrus Van Reysingen, paucis ac diserte respondit, nullum prorsus istic, neque in Ommelandia seu circumjacentibus pagis, cultum aut memoriam sancti alicujus* Hathebrandi *superesse apud orthodoxos, ne* E
nomen quidem, quod alioquin inter tot alia Frisica, in Baptismo imponi solita, Sanctorum nomina procul dubio recenseretur : ut suspicari merito liceat, confusum esse seu idem cum nomine S. Hiltebrandi *martyris, magni S. Bonifacii socii, de quo ad* 5 *Junii actum est : neque sic tamen in Rituali Frisico efferri ; ubi* Ysebrandi *et* Hillebrandi *in baptismo nomina imponuntur ; quæ certe Sanctorum esse necdum agnosco, nisi ad jam dicta revocentur. Tu inde tuto conjice, quid de Vita aut gestis hodie ibi reperiri possit.*

Acta vero non magni momenti.

20 *Auctorem itaque jam dictæ Vitæ aut ejus ætatem in vanum plane quæsieris. Si ex subnexo Catalogo sive Necrologio liceret arguere, sequetur, præfatas lectiones non nisi sub seculi* XVII *initium compositas : at cum certo vetustioris longe usus in choro fuisse videantur, major antiquitas eis omnino tribuenda est. Id satis patet, ex ipsis contractum esse Rayssii elogium, eo ferme modo conceptum, quo lectiones quatuor in peculiari Directorio S. Salvatoris, ad ejus ecclesiæ usum composito, sed necdum recepto, quas frustra hic describerem, cum in Vita jam subjungenda plenius contineantur. Sequatur itaque* F

VITA

IN OCTO LECTIONES DISTRIBUTA

Ex Ms. cœnobii S. Salvatoris Antverpiæ.

LECTIO I.

Uxorem ob dissidia fugiens Sancti pater,

Fuit in Frisiæ partibus, in terra Viselgonum *a* vir quidam, nomine Alundus, qui duxit uxorem, nomine Tettam. Erant ambo pauperes, nec habebant prædia, nisi tantummodo, juxta metam illius terræ, tredecim gramina *b*. Ambo laboribus manuum suarum vivebant, nec heredem habebant. Tetta concipere a viro suo non potuit ; et vir ejus eam valde exosam habebat. Igitur inceperunt invicem conjuges discordare, nec aliquis

a
b

A quis poterat eos ad concordiam revocare. Proposuit eam in perpetuum deserere, quia noluit diutius ei commanere. Reliquit igitur eam, domum, agros, et quidquid habuit, et sic inops, et pauper ab ea recessit: [et] venit in terram Gutiesgoniæ *c* in villam, quæ Usquerth *d* dicitur. Ibi ad servitium unius divitis provocatur, factus ibi multo tempore illius armiger, quia Domino suo servivit in omnibus fideliter. Intentionem revertendi ad conjugem, postea numquam habuit, idcirco Domino suo ardentiori dilectione servivit. Sed Deus omnipotens aliter disposuit, et tali modo ad propriam uxorem ipsum revocavit. Nocte igitur quadam, dum ille in somno jacuit, talem vocem audivit: Alunde, surge, et vade ad uxorem propriam, quoniam habebis specialem gratiam. Nascetur tibi filius: hic erit bonus et justus. Evigilans, multum timuit, quid hoc somnium esset, cogitavit, invocato nomine Domini nostri Jesu Christi, ut si ex Deo esset, iterum hæc vox ad se veniret, et ut divinam voluntatem ipsi indicaret.

ANNOTATA.

B a *Pars est Frisiæ orientalior proxima sinui Dollarto atque ostio fluvii Emesæ, sive Amasii, dicta* Fivelingoa *in Frisiæ mappa geographica Mensonis Alting: hinc incolæ* Fivelingii.

b *Quæ terræ mensura sit* gramen, *necdum inveni explicatum: perexiguam esse portionem, satis ostendit tam expressa pauperies. Paulo distinctiorem notitiam suggessit laudatus supra P. van Reysingen, notans terræ mensuram esse, quæ vulgo istic* graes *dicatur, propria Frisonibus, complectens virgas geometricas* 240, *quarum singulæ pedes* 14 *itidem geometricos contineant.*

c *Intellige partem occidentaliorem, quæ apud Altingium notatur* Hunsingoa.

d *Forte* Viskawirth *in jam dicta mappa, non procul a mari.*

LECTIO II.

divinitus monitus ut ad eam regrederetur,

Finita oratione, statim obdormivit, et eamdem vocem dicentem sibi, secundum quod prius, audivit: Alunde, surge et revertere ad Tettam uxorem tuam propriam; a Deo talem habebis gratiam: Ex ea nascetur tibi filius; hic erit monachorum pater almificus; serviet Domino cunc-
C tis diebus vitæ suæ in sanctitate, et multos convertet ab iniquitate: et hoc erit tibi signum veritatis. Juxta viam per quam ad eam redibis in Halfwert *a*, duas aves simul dulciter juxta campanas videbis: Sic tu, et uxor tua post hæc debetis concorditer vivere, nec amplius inter vos dissentire. Evigilans Deo laudes reddidit, et quod talem honorem peccatori Deus exhibuit, surgens statim multum gavisus fuit; quia de promissis firmiter credidit. O! in puero nascendo vitæ sanctitas! O! in Salvatore infinita bonitas! Accepit licentiam a suo domino, cui multo tempore fideli serviebat obsequio, dominus illum tristis dimisit, quia sincero corde illum dilexit.

ANNOTATA.

a *In tabula non exprimitur; haud dubie quod non nisi villa aut vicus fuerit.*

EX MS.

LECTIO III.

obsequens promissum, filium suscipit.

Regrediens monstrato loco vidit aviculas sedentes et quasi divinum jussum explentes. Reversus domum suam, cum gaudio suscipitur, conjugale vero sacramentum inter ipsos celebratur. Habitaverunt ambo simul in loco qui Kapmenæe *a* dicitur, et a Deo filius promissus ibidem nascitur, nomen puero a parentibus Hathebrandus est impositum. Ablactatus puer, in quinto decimo anno ad scholas adducitur, ut clericali honore perfrueretur. Igitur Hathebrandus clericus in scientia competenter litteratus, pervenit usque ad honorem presbyteratus. Sacerdos Dei Hathebrandus in simplicitate Deo fideliter servivit, idcirco locum solitarium quæsivit. Habebant parentes ejus parvum mare, juxta quod habebant aream, nec umquam aliquis habitavit super eam. Fregerunt de Kaftminze domum, erexerunt mansionem super area, juxta stagnum. Creverunt arundines in mari juxta eorum domum, et tellus inter mare, et domum, propter quod locus dictus est Feldwirth *b*, usque in diem hodiernum. E

ANNOTATA.

a *Inferius est* Kaftminze*: at neque hic locus in dicta tabula reperitur, ob datam jam rationem.*

b *Videtur scriptor velle indicare, accrevisse terram circa eorum domum, ita ut ager aut campus ex mari seu stagno concresceret; unde Belgice intelligi posset,* Factus campus; Feldwerth: *nisi malis insulam indicari, quod paulo majori auctoritate firmatum vellem, quemadmodum et quæ sequuntur.*

LECTIO IV.

Hic parentibus orbatus monachum induitur,

Orbatus utrisque parentibus, statim cupiens renuntiare seculo, ut eo liberius serviret Christo, fecit abbas sancti Pauli in Trajecto ipsum monachum, et sic humilitatis causa sanctum suscepit habitum *a*. Ante ipsum in Frisiæ partibus non erant monasteria, sed neque aliqua regularis disciplina *b*. Cœpit vir bonus cellas, et oratorium construere, et fratres honestos, ad sanctum habitum provocare. Erat monasterium suum in Frisiæ partibus primum monasterium, propter hoc dictum est claustrum, usque in præsentem F
diem, Claustrum antiquum *c*. Multi vicini sui, videntes eum sanctissime vivere, cœperunt ad habitum sanctum convolare, commiserunt se et sua monasterio, ut essent spiritu pauperes in hoc seculo. Erat vir bonus, et purus in corpore et simplex in mente, ut de B. Job legitur, qui erat vir simplex, et rectus Deum timens, et a malo opere recedens. Contigit autem, ut episcopus Monasteriensis in Frisiam visitando descenderet, et ut officium sibi commissum expleret, venit ad memorati Viri monasterium, ei nomen abbatis imposuit et officium. Ad petitionem conventus hoc fecit, quoniam nullus electioni suæ contradixit.

ANNOTATA.

a *Satis mira et præceps hic depingitur monachi institutio.*

b *Ignorantiam hic prodit Vitæ scriptor: nam a seculi istius principio ad annum* 1183, *quo suum cœnobium fundavit* S. Hathebrandus, *jam multa erant*

erant in Frisia condita monasteria, a Canonicis regularibus, a Cistertiensibus et Præmonstratensibus, quæ hic enumerare, nec vacat, nec opus est.

c *Non recte probat quod intendit scriptor, nam Campus floridus vocatur etiam* Oldenclooster, *ut aliud taceam ad Marnam, in ipsa illa Frisiæ regione.*

LECTIO V.

aggregatos sodales egregiis exemplis instituit

Accepta benedictione, major fuit in vitæ sanctitate, major in fratrum caritate, major in humilitate, major in contemplatione, major ad Deum in mentis elevatione. Vigiliis, et jejuniis corpus macerabat, gemitibus et orationibus, et lacrymis insistebat, nocturno tempore, vicibus quadringentis flexis genibus Deum exorabat, spiritum vero suum invictum ab oratione non relaxabat : sæpe in sextis feriis cum virgis in tantum se castigabat, quod sanguis ex suo dorso fluebat; sicut vir bonus virtutibus claruit, ita in vita sua mirabilis claruit. Cogebat fratres ad servandum rigorem Ordinis, quem monstravit verbis et exemplis. Cumque conspicerent illicita non licere, cœperunt quidam adversus ipsum
B manifeste insurgere. Revera quadam die dum secundum consuetudinem in conventu ambularet, steterunt mali fratres in via sua, ut eum verberibus, et fustibus castigarent. Cumque ad dexteram vel ad sinistram declinare non potuit, accipiens in via vasculum, sub cuculla capiti suo, ut mortem evaderet imposuit. Pertransiens ipsos, super caput ictum magnum cum patientia sustinuit, et sic propter remedium memoratum, sanguinis effusionem evasit. Altera die illos cum severitate sancte corripuit, et illi consentiendum esse, sibi nullus contradixit *a*. Servans vir bonus Ezechielis propheticum : Væ pastoribus Israel, qui seipsos pascebant, gregem autem meum non custodiebant. Malens ipse magis affligi pro justitia, quam dimittere eos vivere sine disciplina.

ANNOTATA.

a *Vult dicere, immorigeros fratres ad religiosam disciplinam reductos esse, saltem plerosque.*

LECTIO VI.

Infidelis frater confortatur, et [illegible] ad vitam reducitur.

Quidam frater Everardus nomine fuit qui
C Deum timebat, sanctam obedientiam, et regulæ disciplinam, quantum potuit, observabat. Hic videns quia abbati invidebant, nec mandata Dei et Ordinis observabant, cœpit in corde suo quid ageret revolvere : quia nolebat in claustro cum livore vivere, proposuit sanctum habitum abjicere et ad partes Hierosolymorum pergere. Quodam nocturno tempore dictis matutinis, Deum cum gemitibus exorabat, et quid ei salubre ad faciendum esset, flagitare non cessabat. Cumque in corde suo abire de claustro proposuisset, et orationes suas, quasi tunc finivisset, statim quidam in specie sui abbatis ei apparuit, qui etiam multas gemmas pretiosas, in birro *a* portavit : quædam gemmæ, ut sol cum est in cancro, splendentes, aliæ vero quasi luna coruscantes, aliæ sicut stellæ lucentes, aliæ vero nullum lumen proferentes. Quare sic mœrens sederet, ille interrogavit. Cui frater Everardus statim respondit : Domine mi Pater, cras volo habitum monachalem abjicere, quoniam diutius tantas molestias a Fratribus non possum sustinere; melius est in exilio cum pace Deo servire, quam in claustro cum livore vivere. Et qui sunt hujusmodi lapides tam pretiosi, quia numquam tales ferre consuevisti : semper, Pater, sanctitas tua in humilitate vixit. Statim fratri Everardo ille respondit; Noli, frater, habitum sanctum abjicere, quoniam per multas tribulationes in regnum Dei nos oportet introire : malorum est a peccatis purgare justum : sicut flagellum purgare solet triticum, et sicut ignis argentum, sic mundari nos oportet, antequam perveniamus ad cœlum. D

ANNOTATA.

a *Vocis hujus variæ notiones sunt, pro tunica hic accipi, ex adjunctis manifestum est.*

LECTIO VII.

Apostoli vero et fideles ab infidelibus persecutiones multas sustinuerunt; tamen Domino fideliter sine crimine servierunt. Judas Scarioth quondam habuit charitatem; infidelibus prædicavit; miracula fecit; sed quoniam in ultimo fur, et traditor exstitit, idcirco vitam suam malo fine E conclusit : et quid prosunt tibi quæ fecisti opera bona, si modo intendas ad deteriora? Incassum bonum agitur, si ante vitæ terminum deseratur. Tunc statim frater Everardus, intentionem suam revocavit, et usque ad mortem suam in claustro fideliter Deo servivit. Quodam tempore, cum Abbas cum fratribus, secundum consuetudinem, in pratis laboravit, subito de cœlo pluvia non modica super ipsos erupit. Cessante pluvia, cuculla sua se Pater exuit, et tunc quasi ex turbatione in splendorem solis suspendit, ita ut nec terram, nec lignum, nec aliquid humanum tetigit, sed quasi ad exsiccandum vestimentum, nec ipse tenuit *a*. Videntes fratres quæ fiebant, Deo maximas laudes reddebant. Tria quippe temporibus vitæ suæ construxit in Frisia, pius Pater monasteria, Feldwirdt primum, Merehusum secundum, Germerawald *b* tertium. Cumque secundum consuetudinem Pater ad claustrum Merehusium visitando declinaret, obviam quamdam mulierculam habebat. Quæ clamabat, flens, ejulans, atque dicens, pater Abba, serve Dei, miserere mei, poteris si vis a Deo impetrare gratiam, ut ego sanitatem recipiam; nequaquam recedam F a te, nisi ores pro me Deum, et fortiter apprehendens tenuit eum, nec ultra equitare permisit illum.

Mira Sancti fiducia in extruendis monasteriis:

ANNOTATA.

a *Frequens in Actis nostris miraculum, etiam in Vita B. Siardi, in eadem Frisia Canonici Præmonstratensis, Horti S. Mariæ (vulgo* Mariengart) *abbatis, qui colitur* 13 *Novembris, et de quo sic apud Hemconium canitur :* Longa super radios extendens pallia solis. *Utrum in fide hujus scriptoris, hoc alterum de* S. Hathebrando *admittendum sit, rerum hujusmodi peritorum esto judicium.*

b *Fides etiam hic sit penes auctorem : miraculo certe proximum est, virum tam pauperem, annorum quindecim decursu, tria cœnobia condere potuisse. Equidem* Merehusum *alibi non inveni : in Antiquitatibus Hugonianis pag.* 557 *notatur* Gemerwolt *seu* Gemerwalda abbatia Benedictinorum.

A

LECTIO VIII.

Miracula ac sanctissimus obitus.

Videns vir bonus mulieris constantiam, clamavit ad Dominum, misericordia motus super eam; Domine Jesu Christe, fili Dei vivi, qui respicis corda hominum, magis quam eorum opera, ne respicias peccata mea, sed respice, quæso, super hanc mulieris fidem, quæ credit hac vice a te recipere sanitatem, ut sciant fideles servi tui, quia omnia possibilia sunt firmiter credenti, propter nomen sanctum tuum, quod est benedictum in secula seculorum. Amen. Cumque orationem fudisset ad Dominum, apprehendens brachium illius, confestim sanitatem accepit. Statim vero mulier clara voce Deo laudes reddidit. Ascendens Pater sine mora Merehusiam in claustrum proprium, ut ibidem expleret visitationis obsequium. Prælibata vero mulier vociferando per terram Emesgoni *a*, Brocmanniæ circuiens, clamabat cum gratiarum actione, atque dicens, quia orationibus Abbatis salva sum in brachio, meo, idcirco detis una mecum laudes Deo et Hathebrando fideli servo suo. Tribus annis et eo amplius dolor brachii sui eam cruciabat, in tantum ut manum ad B os proprium, vel ad pedem flectere nullo modo valeret. Igitur multitudo maxima propter miraculum in ea factum ad Abbatem veniebat, et gratias Deo maximas referebat: alii vero verbum Dei ab ore ipsius audire cupientes, alii vero sanctum hominem videre volentes, alii autem peccata sua confitendo pœnitentiam agentes, alii vero consilium salutare de secretis suis ab eo quærentes, alii autem diversos infirmos ad claustrum adducentes, sanitatem a Deo orationibus suis non desperantes. Videns vir Dei quia universus populus ipsum magnificabat, iter verum suo ad Feldwirdt claustrum accipere volebat, sed turba tenens eum ire non sinebat. Sed secrete propter vanam gloriam de terra recedens, et ad Antiquum claustrum regrediens, postea multo tempore non ausus fuit in Emesgoniam intrare, quoniam homines quærerent ipsum honorare *b*.

ANNOTATA.

a Emesgoniam *intelligo, quam supra* Hunsingoam *diximus. Vicinam fuisse Brocmanniam, satis patet.*

b *Atque hic sistunt lectiones, quibus, nullo in-* C *termedio titulo, subjungitur abbatum Feldwertensium series, seu potius Necrologium, in quo primum locum occupat Sanctus hoc modo :*

Ipso die Abdon et Sennen obiit pius pater Hathebrandus abbas primus in Feldwert et fundator monasterii, qui obiit anno Domini M. C. nonagesimo octavo, et rexit quindecim annis.

1 1183 inceptum fuit monasterium in Feldwert.

2 In profesto Sixti Papæ obiit domnus Reyndo, piæ memoriæ, abbas secundus in Feldwert, anno Domini 1213 qui rexit 15 annis.

3 Undeno Kalend. Julii obiit domnus Tedo tertius abbas in Feldwerdt.

4 In profesto Crispini et Crispiniani, obiit domnus Eyzo abbas piæ memoriæ quartus in Feldwert. Ex MS.

5 Decimo Kalend. Februarii obiit domnus Hoyto piæ memoriæ quintus abbas in Feldwert.

6 In die sancti Martini obiit domnus Penudus, piæ memoriæ, sextus abbas in Feldwert.

7 Decimo octavo Kalend. Januarii obiit domnus Syfrydus piæ memoriæ septimus abbas in Feldwert.

8 Quarto Nonas Martii obiit domnus Ondulphus piæ memoriæ octavus abbas in Feldwert.

9 Ipso die Symonis et Judæ, obiit domnus Itto piæ memoriæ nonus abbas in Feldwert.

10 Pridie nonas Decembris obiit dominus Aldbertus piæ memoriæ decimus abbas.

11 Pridie Kalend. Junii obiit dominus Eggericus piæ memoriæ 11 abbas in Feldwert.

12 Altera die undecim millium virginum obiit dominus Tyo piæ memoriæ 12 abbas in Feldwert.

13 Duodecimo Kalend. Junii obiit dominus Osbrandus piæ memoriæ abbas in Feldwert 13.

14 Kalend. Junii obiit dominus Hemmo 14 abbas in Feldwert.

15 Sexto nonas Martii obiit dominus Sioko 15 abbas. E

16 Pridie Kalend. Majas obiit dominus Osbrandus 16 abbas.

17 Nono Kalend. Junii obiit piæ memoriæ dominus Rudolphus 17 abbas in Feldwert.

18 Octavo idus Septembris obiit dominus Zeyno piæ memoriæ 18 abbas in Feldwert.

19 In profesto sanctæ Catherinæ virginis obiit dominus Johannes Grave 19 abbas in Feldwert.

20 Altera die Tiburtii et Valeriani, obiit Hermannus Nordis piæ memoriæ 20 abbas in Feldwert.

21 Sexto Kalend. Septemb. obiit dominus Johannes Nordis 21 abbas in Feldwert.

22 Quarto Non. Octobris obiit dominus Gerardus de Buren piæ memoriæ abbas 22 in Feldwert.

23 Ipso divi Petri ad Cathedram obiit dominus Jacobus de Daventria 23 abbas in Feldwert.

24 Ipso die Symonis et Judæ Apostolorum obiit dominus Regnerus de Daventria 24 abbas in Feldwert.

25 Ipso profesto sanctæ Barbaræ virginis obiit venerabilis dominus et dilectus Pater noster, dominus Johannes Altinck 25 abbas in Feldwert, F anno Domini 1540.

26 Die tertia Septembris obiit venerabilis dominus et dilectus Pater noster dominus Bossuinus Johannes 26 abbas in Feldwert anno 1559.

27 Anno 1608 quinto Aprilis obiit Reverendus Hermannus a Dockum abbas in Veteri cœnobio, fuit abbas 27 hujus cœnobii, forte et ultimus: rexit claustrum annis 49, sed suo tempore claustrum destrui inceptum est, quod præfatus abbas magno dolore animi vidit, et etiam suo officio est privatus, quemadmodum de hac terra, de ceteris abbatibus est actum.

TRIGESIMA PRIMA DIES

SANCTI QUI PRIDIE KAL. AUGUSTI COLUNTUR

S. Calimerus ep. mart., Mediolani.

S. Onesimus et socii MM., Puteolis.

S. Fantius, S. Deodata, MM., in Calabria vel in Sicilia.

S. Democritus, S. Secundus, S. Dionysius, S. Thyrsus, MM., verosimilius in Africa.

S. Fabius M., Cæsareæ in Mauritania.

SS. 12 Martyres Romani.

S. Firmus ep. conf. Tagaste in Africa.

S. Petrus ep. conf., Ravennæ in Italia.

S. Germanus episc. Autissiodorensis.

S. Gosselinus ep. conf., Metis in Belgica Iª.

SS. 350 Martyres in Syria Secunda.

S. Imiterius conf., in Comitatu Burgundiæ.

S. Bantus, S. Beatus, confess., Treveris et Confluentiæ.

S. Eudocimus Justus, CPoli.

S. Neothus conf. in Anglia.

S. Helena vidua mart. in Suecia.

S. Joannes Columbinus, Jesuat. institutor, Senis in Italia.

S. Ignatius de Loyola, fundator Soc. Jesu, Romæ.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI

S. Joseph Arimathiæ, curator (*sepulcri*) Domini, *notatur in Supplemento nostro ad Menæa Græca excusa, ex apographis Sirmondo-Chiffletianis constante; cujus* Josephi, curatoris Domini *etiam fit mentio in Menæo Mazariniano. Ex his acceptum suspicor a Castellano; at nos jam pridem de illo egimus cum Martyrologio Romano, die* 17 Martii.

Apostolus Tychicus *hoc die notatur in Menæo Mazariniano,* ut in pace consummatus; *additis duobus versiculis: adisis diem, quo de illo actum, præeunte Martyrologio Romano,* 29 Aprilis.

S. Morandum *monachum in Suntgovia confessorem recte signaverat Grevenus, cur ipsum hoc die iterum repetat, nec divinando assequor: satis sit de eo a nobis actum esse die* 3 Junii.

Beatorum confessorum Joannis presbyteri et Bemgni diaconi depositio apud Medianum monasterium, qui carne et spiritu germani, a beato Hidulpho Treverorum archiepiscopo educati, simul migrantes, uno conditi sunt mausoleo. *Sic legitur in Usuardo Luxoviensi; nos utrumque sanctissimo magistro, cujus Actis ipsorum gesta innexa erant, conjungendos putavimus, ut videre est tomo* III *Julii pagg.* 236 *et* 237 *die* 11 Julii.

S. Faustini festum in ejus E. P., *id est* ecclesia propria, *notatur in Ordine recitandi divinum Officium ecclesiæ ac diœcesis Venetæ pro anno* 1683. *Sanctum synonymum dedimus ad diem* 24 *hujus mensis a pag.* 547; *alium præterea daturi cum Græcis ac Martyrologio Romano ad diem* 30 *Augusti; qui apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ, nescio qua de causa, ad diem* 31 *Julii retractus est, cum alio certo confusus; ut videre est apud nos dicto die* 24, *a pag.* 549. *Is itaque, cujus festum supra commemoratur, vel jam datus est isto die, vel dandus altero, videlicet* 24 Julii vel 30 Aug.

S. Guilielmi episcopi *alicubi hoc die signati nomine, non videtur alius intelligi posse a Briocensi, de quo jam egimus* 29 Julii.

S. Floram virginem martyrem, *a* Lucilla *aliisque sociis sejunctam, hoc die nobis refert Grevenus: tu videsis quæ de ea totaque cohorte dicta sunt* 29 Julii.

S. Hathebrandus *hoc die male a Rayssio annuntiatur, atque item a Bucelino, de eo jam actum est die præcedenti* 30 Julii.

S. Cathwini *ut* Cantuariensis archiepiscopi et confessoris *meminit hoc die Usuardus Altempsianus.* Tatwinum *absque dubio indicare voluit, de quo egimus die præcedenti* 30 Julii.

S. Julittæ M. *memoria hoc die legitur in quibusdam Fastis Græcis; ut videre est ex dictis die, quo cum Martyrologio Romano ac Menæis magnis etc. eam dedimus* 30 Julii.

Venerabilis ac vivificæ Crucis profestus dies *legitur hoc die in Typico S. Sabæ, Menæis magnis excusis, Calendario apud Genebrardum, et Horologio anni* 1607; *de quo etiam meminit Menologium Slavo-Russicum Sparwenfeldianum. Vide quæ inter Prætermissos dicta sunt die hesterno* 30 Julii.

S. Sabinum *in Florario Sanctorum Ms. sic hoc die annuntiatum reperi*: Apud Treverim, natale

A tale S. Sabini episcopi et Banti presbyteri et confessoris. *De hoc suo loco hic agitur cum fratre* Beato; *at quid sibi alter apud Treveros velit, prorsus non intelligo, ut ibi iterum indicatum invenies.*

Augustoduno, dedicatio ecclesiæ senioris, et translatio multorum sanctorum MM. *est additamentum ad codices Hieronymianos, ut habes apud Florentinium.*

Capuæ sancti Oliverii episcopi et confessoris: forte idem quem notavi quarto Kalendas. *Pura, puta additio est Cartusiæ Bruxellensis, hic positionem seu locum mutantis; de quo in Prætermissis egimus* 29 *hujus, quo ex tempore nihil occurrit quod ibi dictis superaddamus.*

Encæniorum venerabilis ædis sanctissimæ Dominæ nostræ Deiparæ in Blachernis, ubi jacet sancta tumba, commemoratio *ponitur in Menæis magnis excusis: quo forte etiam respexerit Kalendarium Syriacum seu Chaldaicum, confuse atque indeterminate sic scribens:* Renovatio templi Deiparæ Mariæ.

Sancti novi Accademici certamen *ponitur in Martyrologio Arabico-Ægyptio; sed suspicamur locum hunc fœde corruptum esse; in quo* B *intelligendum putamus S. Eudocimum juniorem (hoc die a nobis datum) juxta dicta in ejus Commentario prævio num.* 2, *quem consule.*

Mariæ jejunium incipere, *hoc die refertur in Martyrologio Arabico-Ægypto; et Menologium Slavo-Russicum Sparwenfeldianum,* hoc die, *inquit,* jejunare incipimus.

S. Julianum *aliquem ut* patronum coli Maceratæ *in agro Picœno Italiæ, scripsit olim ad Bollandum noster P. Henricus Lindanus, tum Laureti, ni fallor, Pœnitentiarius. Quærere a Maceratensibus liceat, utrum ex sexaginta synonymis hactenus datis, is unus sit, an ab iis diversus? Tum quæ ejus ætas aut gesta sint, ut alio die ab ipsis designando, de eo agi possit, cum de eo hac die altissimum ubique sit silentium.*

S. Thyrsus M. *in nonnullis codicibus Hieronymianis aliisque seorsim positus, non alius est ab eo quem hoc die cum sociis retulimus.*

Arnaldus *abbas Cisterciensis refertur hoc die in Kalendario, ut ordine* 18; *verum ab Henriquez et Chalemoto signatus est* 24 *Septembris.*

Maria de Satillon *singulari elogio ornatur et* beata *dicitur in Menologio Henriquez, in Bellopratensi cœnobio, de qua etiam agunt Chalemotus et ante ipsum Rayssius, ita paucis* C *virtutes ejus complexus:* Hæc multis admodum virtutibus effulsit, observationi regularum, orationi ac meditationi, præsertim infantiæ Salvatoris nostri Jesu Christi tota dedita. *Obiisse dicitur anno* 1577.

Adam *primus abbas monasterii beatæ Mariæ de Lanckenhemio* sanctitatis titulo celeberrimus *a Chrysostomo Henriquez prædicatur, adducto epitaphio hujusmodi:*

Abbas cœnobii primus ac optimus hujus
Hic cubat eximiæ vir pietatis Adam.

Vera hæc omnia existimo: verum hic desideratur primo requisitum, ut de cultu ei legitime exhibito doceamur.

Gerardum I *Cameracensem episcopum hoc die ferme ut* Sanctum *signavit alicubi Papebrochius, auctoritate solius Marloti, qui in historia Remensi tom.* II *pag.* 77 *cum rotunde hujusmodi titulo exornat, sed quem apud populares nostros Martyrologos frustra quæsiverim hactenus. Neque vero, tametsi Sanctus esset, ad hunc diem* D *spectaret, cum mortuus sit* 14 *Martii, ut expresse notatur in Catalogo, Balderici Chronico præfixo, in editione Colvenerii et disertius in notis ad lib.* III, *cap.* LXIII, *pag.* 576. *Citat vero Colvenerius Vitam B. Lietberti cap.* II, quo asseritur, *inquit,* sancte vixisse et canonice ecclesiam sibi commissam rexisse. *Ut ut sit, virum, rebus præclare gestis illustrem, demonstrat citatum Chronicon toto ferme lib.* III; *at Sanctorum honoribus legitime aliquando donatum, quæro qui nobis præmonstret; de eo, si liceat, ultro et libentissime in Supplemento Martii acturis.*

Agnetem *aliquam abbatissam Doxanensem, inter alias synonymas, etiam virtutibus insignes, refert in sua Epitome rerum Bohemicarum noster Bohuslaus Balbinus: at non ita, ut sacris aris umquam admotam ostendat; utpote hæc sola ex antiquo Kalendaria describens:* 31 Julii obiit beatæ memoriæ Agnes prælata loci hujus, quæ eidem contulit vineam et 80 marcas argenti.

Bartholomæus Franciscanus *laudatur ab Arturo; post Gonzagam, Barezzum et Marium Mutium, adducitque epitaphium sepulcro appositum in conventu Mantuano, ubi corpus requiescit, his verbis conceptum:* Bartholomæo Bergomensi, E homini Dei: qui obiit 1546 die ultima Julii. *Paucis multa, fateor; verum ut Sanctis in hoc opere annumeretur, exspectanda summæ in Ecclesia auctoritatis declaratio.*

S. Dodonem *nobis annuntiat hoc die auctarium aliquod Usuardi Vaticani his verbis:* In castro S. Agnelli, natalis sancti Dodonis abbatis. *Novimus* sanctum Dodonem de Ascha *Ordinis Præmonstratensis in Frisia, de quo actum est* 30 *Martii: alium synonymum suggerunt Molani Natales ad* 28 *Octobris, S. Ursmari discipulum: an ille cum alterutro confundendus sit, an potius ab utroque diversus, non habeo, unde definiam.* Castrum S. Agnelli *Italicum quid sonare videtur, forte a S. Agnello Neapolitano, qui colitur* 14 *Decembris. At Sanctum sub* Dodonis *nomine nullum agnovit Ferrarius, neque id tradunt tabulæ aliæ, saltem quæ mihi innotuerint.*

Benedictus I Papa *a Wione, Dorganio aliisque monasticis eadem auctoritate inter Sanctos relatus est, qua usi sunt in signando Pelagio II, a Majoribus nostris ad* 8 *Februarii nihilominus prætermisso. Ferrarius qui in Catalogo Sanctorum Italiæ de Benedicto nec verbo meminerat: in Generali monasticos istos secutus* F *est, sic tamen ut synonymum Benedictum II, qui ut Sanctus vere colitur* 7 *Maii, cum hoc primo aperte confuderit, quemadmodum et eum confuderant auctaria Usuardina ad* 24 *Aprilis citata, sed eodem die in Prætermissis refutata; ut nihil satis fundatum appareat, quo* Benedictus I *inter Sanctos referri possit; a quo cum abstinuerit Baronius, non solitus Romanos Pontificis negligere, frustra plane est monasticorum istorum annuntiatio, ut ipsum in hoc opere collocemus, quem in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti, nec ut monachum nec ut Sanctum admittere ausi sunt Acherius et Mabillonius. Quidquid igitur Sancti titulo donetur, orneturque radiis in vulgatissimis tabulis Callerianis, curanda omnino non est pictorum aut scalptorum nimia in hac parte libertas.*

S. Fabianus *martyr hoc die Cæsareæ a Ferrario signatus, is ipse est de quo hoc die hic suo loco agitur sub vero nomine* Fabii.

Sebertum

A Sebertum regem *ex Kalendario Anglico, haud dudie male descripto, se accepisse testatur Ferrarius in Catalogo generali; nos istius nominis nec regem nec Sanctum novimus : si de Sebbo aut Sigeberto loqui voluit; de iis agetur suo loco et tempore.*

Matthæolum Camertem *et* Antonium Perusinum *Ordinis Eremitarum S. Augustini producit nobis hoc die Jacobillus inter Sanctos Umbriæ cum titulo* Beati, *quali etiam donantur ab Herrera et aliis Ordinis scriptoribus, quos omnes supra sapuit jam dictus Jacobillus, dum ipsis hunc, tamquam cultus diem assignavit, quem apud ipsos Augustinianos non reperit. Utriusque elogia ultro et libenter admitto, cupioque locum inter Sanctos utrique adscribere, ubi de legitimo cultu certoque ejus die me ii, quorum interest, edocuerint.*

Godefrius de Cortebeke : *primo Affligemii Benedictinus, deinde Villarii Cisterciensis monachus, vir eximiæ virtutis, ut pluribus describitur in lib. de illustribus viris monasterii Villariensis cap.* XX. *Non tamen Beatis, quorum elevata sunt corpora, accensetur. Refertur hoc die a Chrysostomo Henriquez,* 10 *Februarii*

B *ab Arnoldo Rayssio, ut ibi docuimus.*

Gaspar Barzæus *Belga e Societate nostra ut Hormutii, in insula sinus Persici, verus apostolus meritis hoc die laudibus ornatur in Molani Natalibus Sanctorum Belgii, non vero obitus die, uti ad calcem elogii. quod istic videri potest, observat editor, notans etiam Vitam ejus a P. Nicolao Trigault tribus libris vulgatam Antverpiæ anno* 1610, *ubi scribitur, quemadmodum et in nostro Menologio, Barzæum* 18 *Octobris ad laborum mercedem evocatum esse.*

S. Christinæ octava *memoratur a Caietano in Martyrologio Siculo.*

Bartholomæus de las Casas, *seu* Casaus, *ut magnus Dei servus, Moyses Dominicanus, ac novi orbis apostolus describitur a Marchesio in sacro Diario Dominicano, ubi ex Pio et Davila illustria ejus gesta et virtutes, tum vero fuse memorantur immensi prope labores quos, tum ut privatus, tum ut episcopus miro ardore exantlavit; nonagenario major mortuus hoc die anno* 1566. *Recte vero a Sanctorum honoribus abstinet Marchesius, cujus modestiam aliis in hoc generere imitandam proponimus.*

Michael a S. Dominico, *et* Arsenia Afra, *paulo*

C *liberalius beatitatis laurea donantur in Anno sancto Belgico, et in Viridario Germanico, ubi etiam* Pina *aliqua adjungitur, quos satis erat debito elogio ornasse.*

Triginta duo Martyres *in Anglia*

Anonymus *confessor in Hispania*

Agnellus ab Alvernia *conf. in Italia*

Adamus *conf. Catharæ in Dalmatia*

Illuminatus de Salvis *conf. Histonii in Apulia.*

Thomas Graultius *conf. Atrebati in Belgio*

Marcus Pecorarius *conf. in Etruria*

Petrus Neapolitanus *conf. Massacii in Picæno*

Franciscus Ximenius *conf. Mexici*

Ludovicus a Catalagirone *conf. Platææ in Sicilia*

Joanna a Præsentatione *virg. Belvisii in Hispania*

Agnes Bizerra *Virg. Ulmeti in Hispania*

} Beati *titulo donantur ab Arturo in Martyrologio Franciscano et duæ ultimæ etiam in Gynæceo.*

Catharina de Quadia *virg. etiam Ulmeti adjungitur ab Huebero, sed qui nec ipsam nec ceteros alio quam pietatis titulo commendavit.* D

S. Prosperi *sacrorum pignorum depositionem Madridii in cœnobio SS. Trinitatis Fratrum Excalceatorum a Tamayo hoc die relatam, nempe Martyris Romani, cujus corpus Urbanus VIII iis concesserit, satis sit hic annotasse.*

S. Eusebius Vercellensis episcopus, *certaminibus adversus Arianos susceptis, tota Ecclesia celeberrimus, hoc die a Bollando alicubi signatus repertus est, sed perperam; cum verus ejus natalis sit* 1 *Augusti. At neque ibi illustranda ejus Acta, sed ad* 16 *Decembris opportunius transferenda, ostendetur in Prætermissis diei sequentis* 1 Augusti.

Serapiæ cum tribus filiabus Pistis, Elpis et Agapes *legunt auctaria Usuardina ex codicibus Victorino et Reginæ Sueciæ; perperam uterque codex : nam scribere debuerunt non* Serapiæ, *sed* Sapientiæ *aut* Sophiæ, *neque hoc die classis illa referenda, sed quo vere colitur et in Romano signatur* 1 Augusti.

Critullini martyris *similis fere Altempsiani codicis corruptio est, per quam* S. Tertullinum *appellare debuit, quem in Florario, Greveno et Canisio etiam signatum invenimus; sed jam pridie cum Romano remisimus ad diem* 4 Augusti. E

Et domni Amnani vel Anenani episcopi *legitur in codice Hieronymiano Epternacensi, ubi Lucensis seu Fontanellensis legit;* Aunachara episcopi de ordinatione epati; *Corbeiensis vero,* Aunachori episcopi natalitium ordinatio episcopi: *paulo nitidius Ms. Reginæ Sueciæ,* Aunari episcopi natalium ordinationis episcopatus. *Patet, additamentum esse Autissiodorense, ubi notus est* Aunarius, *qui et* Anacharius *inflectitur, et* Aunacharius, *colitur autem* 25 Sep.

Saturnum *alias* Saturninum, *magni S. Germani discipulum inter Sanctos collocavit, et quidem hoc 31 Julii die, Collectio Bargedœana Ms. Sanctorum Autissiodorensium, ut qui in nescio quo S. Germani Martyrologio reperiri dicatur, eodem die obiisse, quo sanctissimus Magister. At Saussayo, qui in Gallicani sui Supplemento inter Sanctos extra ordinem vagantes, ipsum retulit, de vero obitus die nil quidquam innotuit, uti nec Castellano inter Aemeros suos solo venerabilis titulo ipsum ornare auso. Alibi certe, et quidem inter tam numerosa Usuardi auctaria nusquam notus est. Scimus ipsum laudari* F *in S. Germani Vita ab Erico scripta; quin et in historia episcoporum Autissiodorensium, in S. Germani elogio Sanctum appellari : at quærendus superest certus dies cultus, quærenda ejusdem certa testimonia. Notavit eruditiss. D. Le Bœuf in Catalogo epp. Autissiod., historiæ suæ subnexo,* Saturnum *hunc, cui vices suas S. Germanus absens committere solebat, verosimillime eumdem esse cum* Fraterno, *seu* Faturno, *quem S. Germani successorem statuunt : de quo ferat traditio, quod a barbaris (haud dubie grassante Attila anno* 451*) martyrio affectus fuerit, idque eo die, quo res examinari poterit* 29 Septembris.

Hibernum abbatem Turonensem *hoc die inter Sanctos signatum reperit Bollandus in aliquo Benedicto Kalendario, male coagmentato; utpote in quo nec nomen, nec dignitas, nec obitus dies recte exprimantur.* Herbernum, Erbernum *seu, ut alii,* Heribertum *nominare debuerat,*

rat, non abbatem solum Majoris monasterii, sed et Turonensem archiepiscopum, a Normannis plurima fortiter passum, virumque adeo præclarissimum, sub cujus custodia corpus S. Martini Autissiodorum usque transmissum fuerit, relatumque deinceps sacrum pignus etc. Inter Sanctos eum referre non dubitavit Saussayus in Martyrologio Gallicano, non hoc die, sed proprio natali 30 Octobris, quo insigne ei elogium texit, ac multo prolixius Bucelinus. At enim sanctitatis laurea donatus non est in Actis Benedictinis aut eorum Annalibus, ut verosimillimum sit, nec in ipsa Turonensi ecclesia, nec in Majori monasterio festivitatem ejus umquam celebratam fuisse. Quibus omnibus rite inspectis et perpensis, a Sancti aut etiam Beati appellatione abstinuit Castellanus in additionibus suis pag. 988 solo Venerabilis titulo ipsum honorans. Nobis hic nec disputandum quidquam est nec definiendum : res de integro examinabitur jam dicto natali die 30 Octobris.

SS. Nemesius et Lucillus in aliquo Kalendario hoc die perperam relati sunt, ac male efformatum posterioris nomen, ubi pro Lucillo substituenda certissime est Lucilla virgo, sancti ipsius Nemesii filia, de quibus cum Romano agendum erit 31 Octobris.

S. Nicolai reconciliatio signata in Martyrologio S. Cyriaci, cujus fragmentum dedimus tomo VII Junii, quid sibi velit, haud equidem divinare mihi hactenus licuit : forte lucis aliquid affulgebit dum de Sancto ipso agendum erit die natali 6 Decembris.

S. Apostolus Trophimus gladio consummatus, cum duobus versiculis, nihil peculiare admodum significantibus, insertus legitur supplemento nostro ad Menæa excusa, et Menæo Mazariniano. Per hunc nos Trophimum non possumus alium intelligere; quam illum, qui tamquam unus ex 70 Discipulis, sectator Pauli ac martyr, atque apud Græcos celebratus fuerit, prout intelliges e Prætermissis ad diem 14 Aprilis; de quo item tunc meminit Castellanus in additionibus ad suum Martyrologium universale. Vide etiam notationes Baronii ad diem 29 Decembris, quo refertur in Martyrologio Romano, et a posteris nostris dari poterit eodem die 29 Decembris.

DE S. CALIMERO EPISCOPO ET MARTYRE

MEDIOLANI IN INSUBRIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. S.

De cultu, ætate, et gestis.

Sub finem sec. II.

Quæ ad cultum spectant

Nomen varie efformatum Calemeri, Calimerii, Chalemeri, Kalemerii etc. eumdem ipsum exhibet Mediolanensem episcopum, in Catalogis a Papebrochio ante tom. VII Maii recensitis, post Anatolonem, Gaium et Castritianum ordine quartum, cujus tempora seu ætatem et gesta, quoad fieri poterit, expendemus, ubi primum egerimus de cultu, quem vetustissimum non esse ex eo facile intelligis, quod nullis, quæ classica appellamus, Martyrologiis nomen ejus reperiatur inscriptum, ne ullis quidem eorum auctariis, præterquam additamento Molani ad Usuardum hoc die in posterioribus editionibus in quibus ita legitur : Mediolani, nativitas S. Calimeri pontificis et martyris, non indicato alio fonte unde acceptus fuerit, quam Missali Ambrosiano. Certe Baronius dum S. Calimerum Romano primus inseruit, alias quas citaret, tabulas non habuit, nisi solas Mediolanenses, nempe Præfationem Ambrosianam, et ea quæ a Galesinio hoc die notantur, jam jam referenda. Habetur mentio, inquit ibidem Baronius, de eodem in Actis sanctorum Faustini et Jovitæ. Utique; et quidem tom. II Februarii pag. 812, col. 2; verum quæ ibi obiter de S. Calimero narrantur, cum iis quæ de ipso infra dicentur, nemo facile conciliaverit : neque magis placent, quæ alii subinde de obsequiis a S. Calimero sanctis Fratribus præstitis commemorarunt.

satis stabilita sunt.

2 Galesinium prius audiamus in Martyrologio suo diei hujus annuntiationem sic inchoantem; Mediolani, sancti Calimeri episcopi et martyris; cujus religione, disciplina et martyrio, non solum ecclesia Mediolanensis aucta atque exornata est, sed etiam Liguria pene cuncta ejusdem virtute, singularique Christianæ pietatis propagandæ labore suscepit Jesu Christi fidem. Ad quæ in Notationibus suis ita observat : Ex tabulis ecclesiæ Mediolanensis et Brixiensis. Exstat de eo præterea Præfatio Ambrosiana, et mentio fit in Canone Mis. Ambr. Ex monumentis vero ejusdem Ambrosianæ ecclesiæ pervetustis nos illius actiones acceptas SPLENDIDIUS LATINE REDDIDIMUS. MARTYRIO CORONATUS DICITUR ADRIANO IMP. Ita Galesinius; cujus splendidam orationem nec invenio, nec quærendam sentio. Ab ejus splendore non tantopere deflectit historia a nobis infra producenda; ast in eo multo securior, quod S. Calimerum non sub Adriano martyrio coronatum dicat; sed tum primum ad episcopatum, promotum, quem ad annos 53 tenuisse, Catalogi et cetera monumenta constanter asserunt, quidquid in variis adjunctis inter se plurimum discrepent.

non item quoad ætatem.

3 Neque id magnopere mirandum, cum monumenta illa tantam antiquitatem non præferant, ut certi aliquid præter dignitatem episcopalem et martyrium ex iis tuto eruatur. Et quidem citata a nobis Acta sanctorum Faustini et Jovitæ S. Calimerum Romæ ordinatum volunt sub S. Evaristo Pontifice, dum eo santi Martyres deducti essent. Alia plane memorat in sua Historia Mediolanensi Carolus Novariensis episcopus, quibus prorsus opposita tradit libellus Romæ excusus sub Successores S. Barnabæ ex Biblioth. Vaticana, ubi sub nomine Callocerii hæc habentur : Rexit ecclesiam

…ctore …B. S.

clesiam Mediolanen. a Xisto I Pont. ordinatus. Ejus religione, disciplina et martyrio non solum ecclesia Mediolan. aucta atque exornata est, sed etiam Liguria pene cuncta ejusdem virtute singularique Christianæ pietatis propagandæ labore suscepit Jesu Christi fidem. Hic in vinculis deductos Mediolanum Faustinum et Jovitam nobiles Brixianos.... opibus adjuvit, verbo consolatus est, et ad perferendas pro Christi nomine ærumnas adhortatus est, [et] in eadem persecutione, initio videlicet suscepti ab Adriano imperii, martyrii palma insignis quievit in Domino, cum ecclesiam rexisset annis 53.

…ejus …

4 *Atque ex hujusmodi anachronismis nata est, saltem studiose arrepta occasio* Calimerum *geminandi, ne synonymo Sancto careret Brixia. Quocumque te verteris, non est ubi pedem tuto figas. Sed nos ea prosequamur quæ ad cultum spectant potissimum, cujus nimirum insigne monumentum est Missale Ambrosianum, quod apud nos pervetustum exstat, editum nempe anno* 1522, *ex quo hæc ad Sancti gloriam desumenda censuimus. Prima oratio est* SUPER POPULUM : Omnipotens Deus, solemnitatem hujus diei propitius intuere, et Ecclesiam tuam intercessione beati Kalimeri pontificis et martyris tui continua fac celebritate gaudere, omniumque in te credentium vota perfice. Per. Epistola : Ubi spiritus Domini. Evangelium : Cum venerit filius hominis. SUPER SYNDONEM : Deus auctor mundi et conditor, qui Sanctis tuis in confessione tui nominis virtutem atque victoriam contulisti; præsta populo tuo, ut cujus annua celebritate devotis exultat obsequiis, ejus suffragiis tuæ pietatis consequatur auxilium. Per.

…Missali Ambrosiano;

5 *Sequitur oratio tertia* SUPER OBLATAM. Omnipotens sempiterne Deus, qui beatum Kalimerum martyrem tuum pontificalibus insulis decorasti, præsta, quæsumus, nos ejus exemplo et magnifico interventu, tibi digne munera consecrare, ac mundi gloriam mente despicere, et cœlum semper ambire Per. PRÆFATIO. Æterne Deus : et in hac die, quam beati Kalimeri passio consecravit, et nobis venerabilem exhibuit, prædicare. Qui evangelica prædicatione imbutus, doctrinis cœlestibus educatus, electione dignitatis conspicuus, et martyr insignis, et sacerdos refulsit egregius : per Christum. POST COMMUNIONEM. Deus, qui es tuorum antistitum potentissimus illustrator, tribue, quæsumus, ut per hæc Sacramenta, quæ sumpsimus, et beatissimi pontificis et martyris tui Kalimeri magnificis exemplis pariter et monitis informati, seculi istius caliginem sine periculo transeamus. Per. *Præter hanc Missam, sibi propriam, id peculiare habet* S. Calimerus, *quod etiam in ordinario Canone ejus fiat commemoratio post SS. Naboris et Felicis, ante S. Materni, Eustorgii etc.*

…Breviario …compendium

6 *Adde modo lectionem ex Breviario Ambrosiano, S. Caroli Card. jussu edito et postea recognito anno* 1635 : Calimerius nobili genere in Græcia natus, Romæ educatus, inde Mediolanum venit, ubi a beato Castritiano benigne exceptus, cognitaque illius morum sanctitate et doctrina, in basilicæ Faustinianæ clero adscribitur. In cujus cleri collegio dum fuit, ceteris pietate præluxit. Itaque post Castritiani obitum, præclara virtutum laude florens, dignus habitus est, qui in illius locum episcopus suffectus, ecclesiam Mediolanensem gubernaret. Quod sane munus usque adeo recusare contendit, ut catenis vinctus ad illud accesserit. Post vero, etiamsi episcopalem curam et dignitatem coactus susceperit, non solum ecclesiam sibi commissam religione et doctrina illustravit, sed Liguriam omnem prædicatione sancteque factorum exemplis Christo Domino adjunxit. Quamobrem in Antonini et Commodi persecutione comprehensus, a fidei hostibus primum varie cruciatus, demum vulneribus confossus, cervicibusque gladio transverberatis, præceps in puteum dejectus, ad martyrii palmam abiit in cœlum pridie Calendas Augusti. Ejus corpus sepultum est in basilica nomine suo exstructa, in qua altare aureum ob Martyris memoriam Thomas archiepiscopus faciendum curavit. Septimo postea provinciali concilio, magno episcoporum numero, populorumque concursu sancti Calimerii corpus translatum et in pristina sede honestissime collocatum fuit. *Atque hæc de cultu satis.*

Sunt qui res involverunt

7 *Dubiam Sancti ætatem jam attigimus, aliis sub Evaristo, aliis sub Sixto, aliis sub Telesphoro Romanam ejus institutionem locantibus, imo ejus martyrium sub Adriano : quæ quam absone in citato libello successorum S. Barnabæ combinata sint, ex dictis patere existimo. Minus etiam observanda sunt quæ ex Onuphrio Panvinio citat et refellit Ferrarius; si enim, ut vult ille, sub Antonino Pio episcopus demum creatus est* S. Calimerus *anno primum* 155, *sederit autem annis* 53, *sitque ejus obitus differendus ad annum* 208, *ruere oportet totam episcoporum Mediolanensium chronologiam, et quæ de Sanctis supersunt utcumque tolerabilia. Neque vero lucem his adfert Petrus Paulus Bosca in suo Martyrologio Mediolanensi : nam præter scriptorum variorum nomina; quos inspicere vix operæ pretium est, ac bina aut terna epigrammata, ad res implexas elucidandas haudquaquam opportuna, auget potius dubia, quam explanet; nam duos sanctos* Calimeros *ex jam dictis SS. Faustini et Jovitæ Actis adstruere, quid est aliud, quam rebus de se obscuris tenebras affundere, quas paulo operosius dispellere juvisset?*

ut geminos Calimeros fingant :

8 *Cetera quæ adversus Faynum disputat Bosca, tantumdem rem illustrant, nobis longe tutius visum est, antiquis monumentis insistere, satis ordinate in Legenea deductis, ut alia ista attendenda non sint, quæ ex ruinosis fundamentis per æque incerta consectaria, non absque partium studio deducuntur. Ne hic igitur tricis plane incertis diutius implicemur, sufficiat,* S. Calimeri *ætatem ejusque gesta ea ratione componere, qua pridem usus est Papebrochius in laudata Exegesi, cujus verba hic non pigebit describere. Ita ex probatioribus monumentis de Sancto statuit :* S. Calimerus sedit annos 53, depositus pridie Kalendas Augusti. *Atque hic titulus est : tum ita ex Catalogis pergit :* Hic decennio fere ante venerandæ memoriæ Castritiani præsulis excessum, juvenem se dederat in disciplinam S. Telesphori Papæ, quem anno 127 ordinatum, decennio et amplius sedisse demonstravimus : sed territus periculis, inter quæ hunc versari videbat, propter persecutorum rabiem secessit Mediolanum. *Quam hæc Legendis conformia sint, uti et quæ sequuntur, infra patebit manifestius : textum sequamur :*

satis recte chronologiam ordinavit Papebrochius.

9 A S. Castritiano adscriptus in clerum, atque eo mortuo electus episcopus, et multa sub Antonino Pio perpessus, itemque sub Antonino et Commodo, cum annorum circiter quinquaginta trium curricula peregisset in cura pastorali, tandem puteo mersus occubuit martyr pridie Kalend. Augusti. Cessavit autem episcopatus anno

uno

A uno et medio. Sic historia jam sæpe allegata, quæ per quos diximus 53 deducit nos ad annum Christi 191, ita ut annus 193 successori Monæ fuerit primus. De corpore nihil sciebatur aut cum scriberetur historia, aut cum hic Catalogus compilaretur. Ferrarius ait, in cœmeterio Caii sepultum, in ecclesia postea suo nomine ædificata conditum esse : et ibi, inquit, altare aureum in sancti Martyris honorem a Thoma archiepiscopo sub Carolo magno positum est, qui Thomas cum successerit anno 756, apparet, eum, qui primæ huic parti depositionis locum, quando scire potuit, adnotavit, id prius fecisse, quam invento corpore ecclesia hæc conderetur. Facta est autem S. Calimeri translatio à Frederico Card. Borromæo, in novam arcam, sub eodem altari, quo prius, recondendam, anno 1619 die 31 Maii, ipsaque ecclesia, olim Humiliatorum præpositura, nunc puellis periclitantibus juxta eam collectis deservit.

Verbosa est depositionis historia

10 *Gestorum* S. Calimeri *seriem aliquam Mediolani descripsit Henschenius, ex antiquissimo, ut notavit Papebrochius, cod. Ms. Ambrosiano f. N n.* 246. *Oratio est, ut supra insinuabam, splendidæ Galesinii latinitati haud multum postponenda;* B *ast ipso longe vetustior, cum dictum illum codicem vetustissimum appellent Majores nostri, in istiusmodi monumentis dignoscendis judices haud sane imperiti. Ad quod circiter seculum referendus sit, non habeo unde conjiciam: verbosum plane scriptorem agnosces ex ipso Legendæ principio, in hunc modum contexto:* Translato ad cœlestem curiam viro præclarissimo Castritiano, atque in senatorum illustrissimorum concilio, quasi bellicosissimo ac veterano triumphatore nitenti subsellio decibiliter sublimato. *Dixisset brevius et nitidius; S. Castritians ad supernum laborum præmium evocato. Ceterum cum Acta nulla reperiam quæ verosimilius gestorum* S. Calimeri *seriem prosequantur; ut ut hinc inde barbarismis inspersa sit oratio, eam hic integram subjiciam, ubi de sepultura ex Carolo Novariensi episcopo paucula notavero.*

Corpus inventum sec. XV.

11 *Sic ille in sua historia Mediolanensi memorat pag.* 39 : Hujus beati Martyris corpus, Francisco Sfortia duce *(opinor primo istius nominis, qui adulto sec.* XV *floruit)* inventum tradit Bossius in confessione sive sacello subterraneo ecclesiæ ipsi Martyri dicatæ, quæ est extra portam Romanam, in qua cum parochiali cura duo presbyteri, C canonici dicti, resident; arbitror enim ibi fuisse olim canonicorum collegium. Inventum vero ait in puteo quodam : cum etiam in puteum ab impiis illis, cum eum necassent, projectum dicatur. Argumentum cultus insignis hujus sancti Episcopi illud est, quod in ejus Missa propriam Præfationem habet ecclesia Ambrosiana : imo eum in sacro Missæ Canone nominat una cum Apostolis et aliis martyribus. Adhuc ejus corpus in ejusdem ecclesiæ confessione jacet, quo loco curasse traditur Thomas archiepiscopus altare aureum ei superponi. *Ut verbo dicam quod superest; præfatæ* S. Calimeri *ecclesiæ vetustatem et nobilitatem non aliunde certius hauries, quam ex iis quæ de procurata a S. Laurentio ejus restauratione cecinit Ennodius, ut habes tomo* VI *Julii nostri pag.* 442. *En modo promissam ipsam historiam.*

D

Depositio S. Calimeri *a* martyris episcopi Mediolanensis.

Ex antiquissimo cod. Ms. Ambrosiano f. N n. 246.

a

Sublato Mediolani Castritiano episc.

Translato ad cœlestem curiam viro præclarissimo Castritiano atque in senatorum illustrissimorum concilio, quasi bellicosissimo ac veterano triumphatore nitenti subsellio decibiliter sublimato, plebs viduata fidelium non modica urgebatur tristitia, anxia multum et geminæ hinc inde mœstitiæ angore prolapsa, primum de pastoris obitu et de destitutione sui, demum de præeligendo successore, qui difficile tanti viri compar posset illo in tempore inveniri ; quandoquidem pestifera Ælii Adriani vexatione per totum Romanum orbem, maximeque ea parte Italiæ, quæ Cisalpina Gallia nomen habet, Dei Ecclesia duriter quatiebatur. Qui primo imperii eventu mitem sese erga Christianos viros mentitus ; postmodum ad genuinam, velut canis rabidus, conversus insaniam, invidorum quorumdam insolentia vulgique vecordis stultissimus acclamationibus adeo irritatus est, ut multorum, E jussu ejus, martyria et cruciatus Sanctorum quaquaversum intonarent.

Successor designatur Calimerus,

2 Hac ergo causa collecti pariter, Christum Jesum implorabant gemitibus cordis et lacrymarum fontibus hinc indeque manantibus. Sed Deus omnipotens, qui suorum optata *b* fidelium maxima semper cum pietate et paterna sollicitudine providet, non passus est suam plebem sibi sedule obsequentem necessariis diutius viduari præsidiis : quin potius solitum continuo postulatus, quod ante sæcula præscierat, a prædestinatione præbuit adminiculum. Erat namque id temporis in clero Faustæ ecclesiæ delegato vir sanctissimus, generis prosapia gravis *, sed morum illustrium scientiæque probitate Romanus, cui nomen Calimerus : qui multa abstinentia et jugi vigilantia peroptime saginatus, porro etiam indefessa divinorum dogmatum meditatione abundantissime sarcinatus (qualem Dei sapientia beatum appellat : Beatus, inquiens, qui vigilat ad me et observat quotidie ad postes ostii mei) facile poterat confratribus et condiscipulis bonorum operum, et evidens documentum tribuere, et ingens exemplum præstare. F

b

* *l.* Græcus

qui Romæ profugus.

3 Sed quia solet nonnumquam in talibus infaustus latere jactantiæ fastus, quodam fictæ sanctitatis velamine palliatus, et male casurum flebilis extollentiæ subrepere supercilium, is, quem loquor, vir mirificus et omni laude celebrandus, tantæ humilitatis tantæque fuit sanctitatis, ut non solum cunctis in clero subjectus fratribus, verum etiam minimis quibusque officiis esset semper intentus. De hoc varia a diversis narratur, sed certior est quorumdam super eo, ut suspicor, relatio, quam in præsenti materia, licet succincte, utillimum puto adjicere. Decennio fere ante venerandæ memoriæ Castritiani præsulis excessum, dum Adrianus infelix deteriorari, ut præfatus sum, a meliori proposito statuisset, et Christi cultores persequi, non modo per alios sed seipso fautore, insani capitis pœnas luituro, decretis vulgatis cœpisset : qua tempestate Romanæ quoque Ecclesiæ summum Pontificem Telesphorum magnis virtutum præconiis insignitum, cujus sagacitate atque industria suprataxatus vir

vir Dei Calimerus saluberrimis actibus et sacris monitis a puero fuerat informatus, inter sepulchra martyrum latitantem excitata lues invemens, Martyrum meritis et numero copularet; æstimans quia si ipsum caput deterrere ac percutere valuisset, hoc est Romanum Pontificem: subjectiora facilius membra, id est diffusas quaque per orbem ecclesias et earum præsules deglu beret atque confoderet.

4 Cum ergo adhuc puer in junioribus imbellis degeret annis, veritus ne, si ad pœnam simili modo ut Magister, raperetur, perdurare non posset, secessit ab Urbe latenter. Dumque fugitivus viator aliquot oberrando diebus, nocturnum conficeret iter, Dei tandem revocatus auxilio Album pervenit ad urbem, quæ alio nomine Mediolanum dicta est: ibidem sæpe memoratum præsulem Christianorum, utpote patronum famosissimum, requirens invenit Castritianum: a quo benignissime susceptus, ac non multo post morum patientia et fidei documentis probatus inventus, reliquo discipulorum ipsius cœtui coadunatus est. In quo quanta sollicitudo in divinis obsequiis, quantus mutuæ caritatis affectus in fraternis officiis excreverit, non est hujus nostræ

B exilitatis evolvere: quocirca supersedendum de his magis arbitror et ad cetera festinandum.

5 Interea ut cœpta subsequar, cum gravi omnes mœrore afficerentur, de restituendo pastore ovili destituto, et nullus auderet vel cogitare de seipso, vel proferre de socio, vixdum cœlitus attacti ad reverentissimum Calimerum sese convertunt: in quo velut speculari lapide sui magistri et vitam mirabilem et præclara dogmata uno pariter oculo unoque auditu contemplabantur ac perdiscebant. Deposcunt ergo illum humiliter, ut suis miseratus sodalibus, pastoris non abnuat officium pertinaciter; cui non parvum meritum diuturni temporis felix contulerat exercitium. Quid multis moror? Recusanti omnimodis et velut hosti cuidam acriter obsistenti, vis laudanda ingeritur. Ducitur catenatus domesticis futurus pastor ab ovibus, et non nisi episcopali sacrandus benedictione absolvitur. Postremo sacratus in episcopum tantam providendis a se ovilibus curam strenue impendit, ut juxta quod sui aptissime nominis idioma concinit, boni diei, qui Christus est, assertor existens, ab idololatriæ tenebris multorum depelleret mentes, ac lucis æternæ compotes efficeret.

C 6 Quanti autem per ipsum baptismi lavacro abluti, quanti animo simul et corpore curati, quæ vox, quæ poterit lingua retexere. Nullius umquam accessus ad eum sine salubri documento, nulliusque recessus ab eo sine viatico opportuno: nullius in quacumque anxietate postulatio absque competenti coram illo effusa est remedio. Verum persecutionis turbine, etiam Adriano perempto, necdum quiescente, sed sub Antonino successore ipsius atrocissime sæviente, iste, de quo sermo est, non jam, ut prius, fugæ metu abdita penetrabat, sed audacter palanterque paganos refellens ritus, prompto animo ad perferenda quæque pro Christo dura et aspera sponte se ipsis tribunalibus ingerebat. Quin etiam carcerum ergastula ultro ingrediens, Christi militum animos ad passionum tolerantiam incitabat, non solum gravia quæcumque pro Christo pati, sed mori insuper paratus.

7 Persæpe denique cum vinculatis vinculatus, sæpius cum flagellatis pene exitialiter flagellatus, sæpissime quoque, dum falsorum protereret

D portenta Deorum, et eorum cultores vanos, cæcos ac miseros palam cunctis ediceret; cæsus diutissime carpentoque super impositus, cum exulantibus exiliatus est. Sed quia in eo totius patriæ salus et vita omnium consistere absque dubio credebatur, ut vinculis eximi, ut plagarum inflictarum livore mederi, ut exiliis reduci quantocius posset, summa fidelium cura incunctanter satagebat. Attamen, ut moris est, amore paucorum bonorum, multorum magis magisque adversus illum concitata sunt odia perversorum.

8 Mittunt denique et nefando Cæsari de nomine Calimeri suggerunt: illum totius auctorem sceleris, maleficorumque omnium principem, deorum injurias temerarie per plateas garrientem, ab eorum debito cultu totam pene Liguriam avertentem, præmissis supplicationibus nuntiant: dedecus reipublicæ futurum inclamant, si ab uno detestando ac disperdendo sene, deorum magna potentia derideatur, atque impune ab uno jugiter derisa, turpiter ab omnibus contemnatur. Mox igitur data sententia præcipitur, ut ubicumque inventus fuisset, sine mora puniretur. Sed Vir sanctus plus divinum imperium perpendens, quam vitæ præsentis excidium metuens, non diebus, non noctibus incepto desistebat. Unde contigit E ut cum aliis in Romuleo inventus cœmeterio, quod est in latere ejusdem urbis meridiano, haud longe ab Apollinis fano, ubi cum consuetudinario thure tendentes oratum intuens quosdam, acrius more solito increpabat: ab eisdem, quos pie admonebat, correptus, inhoneste Phœbi traditur excubitoribus horrendo pœnarum genere puniendus.

tandem capitur,

9 Quem illi inveteratum dumtaxat suorum deorum captum attendentes inimicum, gaudio immenso exhilarati, laudes dabant summas auctoribus diis, adeo ut plausu theatrico chorus repleri, tellus concuti putaretur. Tum vero insurgunt pariter, et sanctum Dei Calimerum multis undique plagis perfodiunt, reminiscentesque qualia illis probra objecerit, et frequenti eos nævo objecerit vel fœdaverit, et quod plurimos ex ipsis ad fidem Christi adtractos et aqua salutaris fontis infusa manu propria submersos abluerit; cum adhuc seminecis ante illorum pedes jacens, spirare extremum moriturus habitum cerneretur, in adjacentis putei profundum, inversis immersum pedibus, transcapitaverunt, clamantes pariter ac dicentes: Nos te melius abluemus fontanis aquis, quam tu nostros, quos F incantationibus tuis amentes efficiens, aquis turbidis abluisse probaris.

atque in puteum præcipitatus,

10 Hic B. Calimeri cursus in stadio hujus vitæ, hoc certamen fuit, quod ad laudem et gloriam cœlestis Regis per annorum circiter quinquaginta trium curricula indefessus palæstrites, Christo auspice peregit. Quibus perniciter evolutis, superni palatii aulam scandit cum reliquis commilitonibus atque coævis, potiturus bravio vitæ perennis. Dies passionis illius pridie Kalendarum Augusti. Fuit autem temporibus Adriani, Antonini, item Antonini et Commodi. Cessavit episcopatus anno et medio.

martyrio coronatur.

ANNOTATA

a Calemerus, *inquit Sirmondus ad Ennodium,* ut Enemerus, rectum est a Καλήμερος, ἐνήμερος. Usus inflexit ut Calimerus dicatur, sicut Calocerus, *pro Calocœro, quod Græcis est* Καλόκαιρος.

b *Legebatur secunda manu scriptum* opportuna; *monuit Papebrochius, potius legendum* optata.

A

DE S. ONESIMO ET SOCIIS MARTYRIBUS

PUTEOLIS IN CAMPANIA

J. B. S.

Ex Officio proprio.

31 Jul.

Ignotos antea Sanctos

Officium citamus, quod solum citari potuit, cum aliis monumentis omnino destituti simus : Officium, inquam, quod primum Leontinis in Sicilia a Paulo PP. V. anno 1608 *concessum est, sequenti proxime anno* 1609 *ad Puteolanos etiam extensum, Romæ vero editum apud Jacobum Mascardum anno* 1612, *ut ex ipso instrumento constat, a P. Antonio Beatillo cum Majoribus nostris communicato, cujus hæc prima est facies :* Officium SS. Onesimi, Erasmi et sociorum mart. a sanctissimo D. N. Paulo V, summo Pontifice approbatum, et in civitate Puteolana et ejus diœcesi a clericis tam secularibus quam regularibus celebrandum. *Hæc vero leguntur in facie adversa:* Admodum illustribus DD. Capitulo et clero ecclesiæ Puteolensis : ad ineundam tuendamque inter Puteolorum ac Leontinorum civitates, quæ sub eorumdem Sanctorum patrocinio numerantur, benevolentiam; Agathinus Castilionius protonotarius apostolicus, et canonicus Leontinus dono dedit Romæ 1612. *Sequitur Officium ipsum* 31 Julii duplex. *En modo lectiones* in secundo nocturno.

B

ex Lectionibus Romæ editis 1612 producimus

2 Lect. iv. Onesimus in persecutione Decii comprehensus cum Alphio, Philadelpho, Cyrino, Erasmo, ac tredecim aliis discipulis in Vasconia, ubi Evangelicæ salutis semen disseminabat, ad Nigellionem præfectum conducitur : in cujus conspectu intrepide Jesum Christum divino cultu adorandum asseverans, maxillis lapide contunditur. Tum reliqui ejus exemplo exciti : Et nos etiam Christiani sumus, exclamant; discipulos ne dimittas impunes, dum magistrum crucias : agedum conjunge nos eidem certamini, quorum eadem est sententia. Adjungam vos, inquit Nigellio, nefario præceptori. Quare eos totum diem crinibus suspensos torquet.

C

quarum hic textum

3 Lect. v. Postridie Romam, ligatis ad terga manibus, ad Decium missi, Licinio Valeriano traduntur, qui primum Sanctos, manibus pedibusque gravissimo ligno devinctis, in custodia haberi præcepit : ubi a sanctis Apostolis Petro et Paulo (vinculis ex ipso conspectu resolutis) ad perferendos cruciatus inflammantur. Post aliquot dies in quæstionem vocati, senatum universum de vana idolorum superstitione reprehendunt. Tum Valerianus blanditiis agendum ratus, honores divitiasque pollicetur, si a Christo deficere in animum inducant. Sed ubi locum pollicitationibus non dari percepit, nervis acriter verberatos ad Diomedem Puteolorum præfectum dimittit.

referre visum est,

4 Lect. vi. Tunc Diomedes Onesimo : Num, ait, tu simplices adolescentium animos pravis dogmatibus decepisti? Ego, respondit, illos non decepi, sed ab ignorantia vindicans, in viam veritatis deduxi. His verbis accensus præfectus, ingenti lapide Onesimum comprimi jubet. Quare Sanctus præceptor sanctissimam animam Domino commendans, de tyranno triumphavit. Erasmus vero et tredecim condiscipuli extra urbem capite plectuntur circiter Kalen. Augusti. Quorum corpora a Christianis sepulta sunt : sed Erasmi corpus, divino monitu præmonstratum, a S. Neophyto episcopo Leontinos asportatum est, et in sepulcro sanctorum fratrum honorifice conditum. *Utramque approbationem et concessionem sac. Rituum Congregationis, tum Leontinis* 15 *Martii* 1608, *tum Puteolensibus* 27 *Julii* 1609 *habes ad calcem, subscribente* Dominico episcopo Ostiensi Card. Pinello, et Joanne Paulo Mucantio Secretario.

E

multis difficultatibus obnoxium.

5 *Totam illam historiam ferme ad verbum descripsit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ citans relatum jam Officium ecclesiæ Leontinæ, quod idem denuo appellat in Catalogo suo generali hoc ipso die, quo plane ignotos fateri cogimur tum* Onesimum, *tum* Erasmum *et socios in omnibus omnino Martyrologiis aut Fastis sacris quibuscumque, saltem quæ in toto Museo reperiantur : quod quam rarum sit, non est quod pluribus prosequar. Id fatemur præterea, lectiones jam præmissas, nec locis, nec temporibus nec rebus, gestis convenire. Capti* in Vasconia *(satis nota regione ad montes Pirenæos) Martyres Græcis omnes nominibus insigniti*, postridie Romam *mittuntur ad Decium, et Licinio Valeriano traduntur : inde Puteolos transmissos torquet Diomedes, qui post* Onesimum *magistrum* ingenti lapide compressum, *Erasmum etiam et tredecim condiscipulos extra urbem capite plectit, ut prorsus non intelligas quo Alphius, Philadelphus et Cyrinus evanuerint. Ceterum adjunctis illis qualibuscumque in medio relictis, ut salvetur rei substantia.*

F

Onesimorum non satis obvia distinctio

6 *Quæstio præcipua moveri potest, num sanctus hic* Onesimus *confundendus sit cum eo vel iis, de quo vel de quibus actum est* 16 *Februarii, ubi satis dubium relinquitur, sitne* Onesimus *Philemonis servus, de quo scribit Apostolus, idem cum synonimo episcopo Ephesino, de qua re ad eam diem disputari poterit, dum mensis iste supplebitur augebiturque, ut jam non semel in hoc opere dictum est. Quod huc spectat, id satis observavit Henschenius, et modo certissimum videtur, hodiernum* Onesimum, *quisquis fuerit, ab utrisque distinguendum, cujus nulla Acta reperiri novimus, saltem quæ secure admitti possint; non ea quæ citato loco examinavit Henschenius exstantque apud Surium ex Metaphraste; neque ea quæ Papebrochius ad* 10 *Maii operosissime discussit de SS. Alphio, Philadelpho et Cyrino; ubi quæ in Lectionibus nostris gravissime offendunt, paulo tolerabilius explicata invenies.*

7

A

[illegible] modus Acta restituenda

7 *Tolerabilius, inquam, nam post adhibitum quantumcumque conatum, hoc propria manu de* S. Onesimo *scriptum reliquit Papebrochius :* Vide notata in Maio ad Vitam SS. Alphii etc. Mallem huc applicare ex Lipomano et Surio Acta posita 16 Februarii, detractis detrahendis; hæc vero pro fictis rejicere. *Utra præferenda sint, non ausim equidem definire. Siquid ex Metaphrastica oratione huic nostro* S. Onesimo *aptari possit, id eo demum reducetur, quod Romæ passus sit, et Puteolis martyrium cum sociis consummaverit, aliis tribus, si Actis ipsorum credimus, in Sicilia eamdem coronam apud Leontinos consecutis. Si plura de his legere cupis, adisis jam dicta Acta, et Surium, cujus longam orationem, merito ab Henschenio prætermissam, et huc quodammodo rejectam, nos recudendam non censuimus, cum præter locos, Metaphrasti nimis quam communes, nihil magnopere solidi habeat, quod sancto nostro* Onesimo *aut sociis magis proprium sit, quam ceteris ferme sanctis Martyribus : satis multa valde imperite connexa et consuta dicuntur in Lectionibus, ut hic ab aliis æque obscuris et incertis tutius abstinendum videatur.* D

DE SANCTIS MARTYRIBUS

FANTIO AC DEODATA

TAURIANI IN CALABRIA, VEL SYRACUSIS IN SICILIA

B E

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Memoria in Fastis, Acta aliis immixta hic discussa ; quænam hic dentur.

Forte in persecutione Diocletiani et Maximiani. Memoria die [illegible] colitur Tauriano

Recentiores *Martyrologi istorum Martyrum memoriam non eodem signant die : nam Molanus in additionibus ad suum Usuardum anno* 1573 *editum, hoc die* 31 *Julii post Maurolycum sic habet :* In Calabria, oppido Tabritano * S. Fantini confessoris Syracusani; cujus parentes Fantius ac Deodata, Syracusis plumbatis cæsi, cum diis litare nollent, decollati sunt. *Ferrarius in novo Catalogo Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non sunt, eodem quidem isto die tradit sequentia :* Syracusis sanctorum martyrum Fantii et Deodatæ, sub Diocletiano; *additque in notis, se eos dare ex* Tabulis ecclesiæ Syracusanæ ; *sed iisdem fere verbis iterum de illis meminit ad diem* 31 *Augusti,* C *ac denuo citat dictæ ecclesiæ Tabulas, hoc superaddito, quod* eos ut cives suos colat. *Tertio denique eosdem sanctos Martyres repetit ad diem* 14 *Decembris, præter Tabulas ecclesiæ Syracusanæ, etiam eas quæ sint Leontinæ citans;* quas Romæ ab Agathino, *inquit,* Leontino presbytero accepimus. *Sed nos istarum Tabularum ætatem, fidem atque auctoritatem non satis exploratam habemus. Credamus tamen Ferrario affirmanti, quod ecclesia Syracusana Sanctos hosce* ut cives suos colat ; *an vero tales fuerint, mox discutietur.*

2 *Noster Octavius Caietanus in Vitis Sanctorum Siculorum tom.* I, *pag.* 122, *illos affigit huic diei* 31 *Julii ; de quibus antea etiam meminerat in Idea istius operis pag.* 89 ; *ac noster postmodum Franciscus Carrera in Pantheo Siculo, ubi a pag.* 189 *elogium contexit. Jam autem si quæras primum fontem, a quo profluxerint recentiores isti annuntiationum rivuli, respondemus, alium nobis non esse cognitum præter Vitam S. Fantini,* SS. Fantii *ac* Deodatæ *filii ; quam produximus ad diem* 24 *hujus mensis, a pag.* 553 ; *ubi de illis agitur cap.* I ; *et cap.* II *dicitur, quod* cum recusarent proconsuli obedire, et thura diis adolere, capita iis præcisa sunt. *Optabile porro prorsus foret, ut Vita ista melioris esset notæ, et a quibusdam sordibus magis expurgata : quam rem tantisper indicavimus in Commentario ejus prævio,* § 1, *num.* 7 ; *item* § 2 *sub initium : e quo Commentario accersenda etiam sunt plura alia, quæ tunc occasione S. Fantini in antecessum de nostris hisce duobus Sanctis tractata sparsim, ut fit, ibidem fuere : videlicet de eorum nominibus propriis num.* 11 ; *de nobilitate ex otiosi ingenii nugis excogitata, a num.* 5 ; *de tempore martyrii num.* 11 *in fine ; at num.* 14 *dictum fuit, quod ratio temporis incerta maneat, utpote non sufficienter probata : quidquid Caietanus ad marginem Vitæ Sanctorum nostrorum, quam edidit, apponat* ann. Ch. 304. F

e cujus Commentario varia hic eruuntur circa ætatem ac patriam

3 Censemus, *inquit Caietanus eodem num.* 11 *citatus,* Fantini parentes externa persecutione sublatos, quæ ab imperatoribus Diocletiano et Maximiano excitata est; *sed quod censet, neutiquam eum probare ibidem indicavimus. Gesta ac Martyrium eorum interspersa leguntur Vitæ S. Fantini apud Petrum de Natalibus, episcopum Equilinum, lib.* VI, *cap.* CLX ; *sed quæ sit corrupta, prout reperies in allegato Commentario, num.* 25. *Quæstio altera hic moveri potest, an Sancti nostri Syracusani fuerint. Syracusis adscribi in recentioribus Martyrologiorum annuntiationibus, tamquam cives item Syracusanos a Syracusanis coli, teste Ferrario, nunc vidimus ; sed sicut nos illam gloriam Syracusanis neutiquam invidemus, sic gratularemur solidam, siquidem ea ab ipsis proferretur, rationem. Fundamentum unicum, quantum putamus, hujus rei non aliunde videtur desumi posse,*

A *posse, quam ex Vita S. Fantini, in qua utique num.* 1 *is* Syracusis natus *asseritur; et ejusdem Vitæ num.* 5 agri Syracusani *fit mentio; in quo venatus fuerit. Denique ea, quæ mox referuntur de captivitate ejus, ac martyrio* Fantii *ac* Deodatæ *intelligenda censemus, ex rerum adjunctis in civitate Syracusana contigisse; si vera dicit auctor.*

horum Sanctorum, Syracusis an Tauriani?

4 *Hoc unicum, uti existimamus, fundamentum est, quo niti possunt Syracusani, ut* SS. Fantium *ac* Deodatam ut cives suos colant. *Quod quamquam unicum, sufficiens tamen hic esset, modo satis solide, melioris, inquam, Vitæ scriptoris, quam sit iste anonymus, auctoritate stabiliretur. Deinde cum in allegato pluries Vitæ S. Fantini Commentario prævio, a num.* 5 *propositis ac discussis pluribus difficultatibus circa locum ipsius natalem, an Tauriani in Calabria iste locus fuerit, an Syracusis, nos tandem Sanctum istum Taurianensibus tantisper dandum esse censuerimus, donec Syracusani certiora nos docerent; ideo sanctos Fantini Parentes tantisper etiam damus Taurianensibus, vel tamquam istius loci incolas vel cives; in titulo tamen hujus præsentis nostri Commentarii disjunctive Syracusis vel Tau-* B *riani annuntiatos; tum quia Syracusani sunt in possessione; tum quia sententia nostra, quæ Taurianensibus tantisper favet, non est omnino certa.*

S. Deodata perperam a quopiam Sanctis Leontinis fuit adscripta.

5 *Quæ cum ita sint, sequitur, ut nihil morari, nedum movere nos debeat* vir quidem Leontinus *apud Caietanum in Animadversioniaus tomo* I, *pag.* 103, *qui* caritate in patriam, et pietate in D. martyrem Deodatam permotus, ejus imaginem ære incidendam Romæ curavit cum hac inscriptione, *quæ ibidem profertur:* Sancta Deodata, martyr Leontina, mater S. Fantii Syracusani. *At mox recte observat, quod vir ille* Leontinam Deodatam esse crediderit, Actis vitiatis deceptus, in quæ Petrus Equilinus impegit; *cujus locum ibidem affert, una cum verbis codicis Madrensiani, similes nugas continente. Utriusque textus verba transcribere tædet. Videri interim possunt, quæ diximus in Commentario S. Fantini num.* 5, *ubi hallucinationem cujusdam, imo ejusdem, ni fallor, qui supra, Leontini, qui* Deodatam inter divos Leontinos adscripsit, *ex laudato Caietano obiter, prout tunc res ferebat, indicatam lector inveniet.*

Acta quæ hic dantur.

6 *Idem Caietanus tomo citato, pag.* 122 *Acta* SS. Fantii *ac* Deodatæ *contexuit e Vita S. Fan-* C *tini; quæ proin plus auctoritatis habere non possunt, quam auctor ipse anonymus, e quo desumpta sunt, non magnam certe fidem merito, sicut partim ex superioribus, partim ex sæpe citato nostro Commentario, a num.* 34 *intelligi datur. Quamquam vero Acta ista a Caietano composita nihil habeant, unde hic recudi mereantur; quia tamen brevissima sunt, et Sanctorum nostrorum gesta sub uno quasi aspectu exhibent, in Vita alioqui S. Fantini quærenda, ideo nobis visum est, illa Acta, ne alio pro iis recurrendum sit, lectoris oculis hic non subducere, quæ alicubi etiam a nobis correcta sunt. Sic itaque habent*

EX IMPR.

ACTA

Ex Vita S. Fantini tom. V Julii, a pag. 553, Auctore Octavio Caietano S. j., tom. I Vitarum Sanctorum Siculorum, pag. 122.

Sancti dum essent ethnici, ac liberos desiderarent, Fantio promittitur in visione a

Fantius et Deodata conjuges, splendore generis, et opibus inter Syracusanos a clari, cum ethnici adhuc essent, miroque liberorum desiderio, quibus diu caruerant, tenerentur; largitate in pauperes, precibusque ab diis exposcebant suis. Nocte quadam Fantius visus sibi est in somnis videre, sisti se una cum Deodata uxore ad Dei Patris judicium, damnarique superstitionis impiæ crimine ad æternos inferorum ignes; sed adsidentem filium Jesum Christum, conjugibus adfuisse, plagisque Patri suo objectis, simul iis veniam, stirpemque impetrasse; mox etiam pollicitum, parentes fidem rectam a filio suscep- E turos. Qua Chisti Domini prece, dicta jam sententia a summo judice revocata est.

filius: qui baptizatur.

2 Viso territus, excitusque Fantius, auditoque Deodata, mente conditam numinis reverentiam tenuere, recteque factis aluere: sed somnio ex eventu fides. Omen lætum parentibus fuit, natus puer, cui Fantino nomen. Is, quo die duodecimum annum explebat, cum in agro Syracusano venaretur cervam forte oblatam (an divinitus?) refugientem in antrum insecutus, sanctum eremitam offendit, a quo una cum Leontio famulo instructus in Jesu Christi fide, ac baptizatus est.

ac parentes ad fidem convertit.

3 Domum reversus puer, quæ sibi contigerant enarratis, parentes Christianæ vitæ instituta docet. Ii vero, cum animo, quæ in somnis Fantius vidissent, probe commemorarent, fidem alacres cum familia suscepere. Simul beati Parentes sua omnia, quæ haberent, in egentes erogant. Ex eo Christianæ religionis accusati, prehensique una cum filio ante consularem sistuntur; interrogati quinam essent, Christianos esse responderunt.

Plumbatis cæduntur, et, confirmante eos angelo, martyrio coronantur.

4 Ob id dictum, irati consularis jussu, omnes plumbatis contusi sunt; sed cum nulla vi doloris, et atrocitate ictuum egregiæ vocis constantiam mutarent, in custodias conjiciuntur, ubi noctu delapsus cum luce angelus, cibo refecit, et ad martyrium confirmavit: prædictoque Fantium, et F Deodatam postridie martyrium obituros, Fantinum puerum vinculis exsolutum, foribus ultro patefactis, liberum abire permisit, quo deduceret Deus. Orto die, Fantius, et Deodata ad consularem retracti, cum ejus obtemperare mandatis, ac diis adolere thura respuerent, decollati sunt; oblatisque pro Christi nomine cervicibus, ad immortalitatis lauream convolarunt.

ANNOTATA.

a *An Sancti isti Syracusanis vere sint accensendi, an potius Taurianensibus, diximus in Commentario prævio.*

DE

A D

DE SANCTIS MARTYRIBUS

DEMOCRITO, SECUNDO, DIONYSIO ET THYRSO

VEROSIMILIUS IN AFRICA.

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

31 Julii.

Quod de palæstra dubium fuit,

Q*uæ in Observationibus ad Usuardum hoc die indecisa reliquimus, tum de vera horum sanctorum Martyrum palæstra, tum de quarto socio tribus prioribus adjungendo, tametsi apud Usuardum non exprimatur; jam paulo diligentius expendenda sunt. In textu Usuardino sic disertissime legitur* : Civitate Sinnada, sanctorum Democriti, Secundi et Dionisii : *ubi an studiose a regione abstraxerit Usuardus, etsi omnino perspectum non sit, certe nec* Phrygiæ, *nec* Africæ *Martyres adscribere ausus est; ut merito quærendum supersit, utrum Baronius satis recte Usuardinum textum transformaverit, ita scribens :* In Phrygia Pacatiana, sanctorum Democriti, Secundi et Dionysii, *qualem annuntiationem in nullo Martyrologio, mihi quidem noto, usquam invenit, cum potius in classicis, qui de Sanctis meminerunt, ut in Rabano et Notkero, diserte habeatur;* In Africa, civitate Sinnada, *quemadmodum etiam notant codices Hieronymiani majores omnes, excepto solo Epternacensi, in quo ex* Africa *imperitus amanuensis haud dubie* Phrigia *effinxerit, quales transmutationes in eo codice non raro occurrere, ex alibi sæpissime dictis notissimum est. Quid quod et Beda Plantinianus* in Africa *etiam quaternos Martyres collocet.* B

jam resolvi posse videtur,

2 Quantum *porro* in loco agonis assignando, *quod olim observavit Florentinius* distent inter se *codices, non solum Hieronymiani, sed et ceteri prope omnes, et enumeratione apud illustrissimum Hydruntinum in topographica ad Martyrolog. Rom. disceptatione intelliges : scribunt siquidem aliqui* Synnada, *alii* Cinnada, *tum* Sindana, Sinenda, Sinnenda, Synoda, Cinoda, Summanda, Sumada ; *sic tamen ut regio adjecta non* Phrygiam *sed* Africam *ubique passim redoleat, ut proinde vera palæstra non in Asia, sed in altera illa orbis parte quærenda sit; ubi, si minus sub ea forma, certe sub aliqua proxime accedente locus reperiendus sit, cui Sancti tribuantur, quem satis opposite assignavit laudatus Florentinius,* Synnadæ *substituendo affinem Africæ urbem* Sinitam. In collatione equidem Carthaginensi, *inquit,* et apud Victorem Uticensen Sinitensis locus exprimitur in Africa. Synica et Synicensis episcopatus in Africa fuit, cujus meminit D. Augustinus lib. II, cap. VIII, et Sinistensis tractus meminit idem epist. CXXVIII ad Donatum. C

3 *Tum subjungit :* Eidem Augustino Africa sanctorum Martyrum corporibus plena est, ut hic notat Galesinius, et fere in vetustiori nostro M. supra reliquos aliarum regionum exuberant, ut non difficile esset, hos etiam Africæ, non Phrygiæ asserere ; *quod sane, considerata codicum nostrorum auctoritate, non potest non videri longe verosimilius. Præterquam quod et id argumenti accedat, certe non infundati : cum enim satis illustres videantur hi Martyres, si vere Phryges essent, imo vel solum Asiatici, a Græcis, istiusmodi Sanctorum sedulis collectoribus, non tam facile videntur prætereundi; dum interim nec Menæa, nec Menologia nec alia Græca monumenta eorum memoriam umquam prodidisse sciuntur. Vitio itaque verti nobis non potest, quod relicto textu Martyrologii Romani, ad antiquiorum codicum fidem sic restituendum censuerimus, quemadmodum in titulo et nomina et numerus Sanctorum et palæstra ipsa verosimilius expressa sunt.* *Sanctos non Phrygiæ sed Africæ tribuendo;* E

4 *Jam et de* S. Thyrso *ut pauca dicamus, non magis dubium est, utrum tribus aliis adjungendus sit, quam vero plane simile modo ostenderimus, non* Phrygiæ *sed* Africæ *tribuendos esse omnes, et non* Sinnadæ, *Africæ incognitæ, sed* Sinitæ *probabilius vindicandos.* Thyrsum *igitur, seu* Tyrsum *textui adscribendum censuimus, rejiciendaque proinde verba illa quæ in Ms. Reginæ Sueciæ legit Florentinius, atque item in Animadversis Holstenius,* Tyri in Syria, Tirsi, *quæ in Ms. nostro S. Columbæ, quod Reginæ Sueciæ appellamus, edidimusque tomo* VII *Junii; quæ in eo, inquam, Ms. non reperiuntur, sed potius confirmatur lectio a nobis prælata de* Africa Phrygiæ *substituenda, sic enim ibi expresse habetur.* In Africa, civitate Sinnada, natalis sanctorum Democriti, Secundi, Dionisii et Tiri : *ubi satis patet, legendum* Tirsi, *unde in errorem codices alii contracti induci potuerint, ut* Tirum *palæstram esse putaverint. De quatuor sociis dubium omne tollunt Rabanus et Notkerus, dum ita annuntiant :* In Africa, civitate Sinnada, natale sanctorum Democriti, Secundi, Dionysii, Thyrsi. *et socium quartum adjungendo.* F

DE

A D

DE S. FABIO MARTYRE

CÆSAREÆ IN MAURITANIA

Bollandi commentatio posthuma.

J. B. S.

31 Julii.

Cur anticipata compositio.

Q*uæsitus est olim inter Sanctos nostros Martyres Fabius aliquis nomine, quo cum insignitus esset Alexander PP. VII, tum Fabius Chisius ad pacem Monasteriensem legatus Apostolicus, operosius incubuit Bollandus ut viro illustrissimo, de se bene merito, patronum synonymum assignaret, ut pluribus deductum invenies ad* 17 *Maii, tomo* IV, *pag.* 132. *Is vero Fabius, extra ordinem ibi positus, cum plane dubius esset, substitui omnino poterat Fabius alter sociis S. Anthimi ad* 11 *Maii annumeratus; vel ille potius qui hoc die colitur,* S. Fabius *Cæsariensis: nam qui* 21 *Maii cum aliis relatus est, Roma Viennam præterito demum seculo translatus,* B *e cœmeteriis haud dubie acceptus, inter Sanctos ignotos computandus videtur. Notior hic* Fabius *iis patronus tuto decerni potest qui forte etiam hodie eo nomine compellantur; ut jure merito suspicer, dandam hic a nobis Bollandi commentationem, præter receptum morem, præmature adornatam, eo unice directam fuisse, ut laudato jam summo Pontifici Alexandro gratificaretur. Ipsam, uti inter chartas nostras reperta est, totam ad verbum subjicimus:*

S. Fabii natalis,

2 Apud Cæsaream *pridie Kalendas Augusti celebratur* Passio B. Fabii Martyris, qui cum ferre vexilla Præsidalia recusaret, primum diebus aliquot in carcerem trusus, deinde interrogatus semel et iterum, in Christi confessione perdurat, et mox a Judice capitali sententia condemnatur. *Ita Usuardus, Bellinus, aliique. Sed in quibusdam, uti et in Martyrologio Romano, postrema verba ita efferuntur:* cum in confessione Christi perduraret, mox a Judice capitali sententia condemnatur. *Brevius de eo agunt antiqua Martyrologia, vetus Romanum a Rosweydo editum:* Cæsareæ, Fabii Martyris. *Mss. Richarii et S. Maximini:* Apud Cæsaream, S. Fabii Martyris. *Ms. S. Lamberti Leodii:* Eodem die passio S. Fabiani C Martyris. *Alii quoque* Fabianum *appellant, ut Ferrarius, qui Petrum de Natalibus citat, cum is diserte* Fabium *vocet. Ms. S. Martini Treviris:* In Cæsarea, Fabiani Martyris, qui ob fidem Catholicam decollatus est. *Ejus natalem ita Martyrologio suo inscripsit Wandelbertus monachus:* Martyrii pridie Fabium pia gloria texit. Julius hæc orbi excedens solennia linquit.

Acta ejus ex Adone,

3 *Acta* S. Fabii *nondum reperire potuimus. Habuit ea Ado, qui eorum hanc epitomen Martyrologio suo intexuit, atque ex eo Notkerus, Petrus de Natal. lib.* VI *cap.* CLXII, *(non* CLXV *ut Baronius citat) Surius, Ms. Florarium, Canisius:* Cæsareæ, passio S. Fabii Martyris, qui cum ferre vexilla præsidalia recusaret, primum diebus aliquot in carcerem trusus est: deinde productus sistitur ante tribunal. Interrogatus semel et iterum, in Christi confessione perdurat: et mox a furibundo Judice capitali sententia condemnatur. Post hæc inhumatum corpus custodiri jubetur: quod post triduum reticulo insutum, in maris profunda, seorsum caput, seorsum cadaver immergitur. Sed Domini virtute rescisso reticulo, membra capiti revocantur, et scapulis cervix cum indiciis passionis adjungitur. Atque ita suæ integritati redditum corpus, unda blandiore ad Cartennitanum littus evectum, condigno cultu a fidelibus in basilica tumulatum est. *Rosweydus in sua editione duo illa verba omisit,* in basilica; *quæ habentur in Mss. Lobiensi, Taroanensi, Leodiensi S. Laurentii; itemque in Notkero, Ms. Florario, vulgato Bedæ Martyrologio, quod Adoni omnino congruit, ut vel inde pateat Bedæ non esse, quem multo succinctiorem fuisse constat. Petrus* in basilica ibidem juxta posita conditum *scribit: Canisius, fuisse dein eo loco ædificatam basilicam.*

E *locus martyrii et sepulturæ;*

4 *Cum autem plures urbes nomine Cæsareæ sint appellatæ, dubitari potest in qua earum Christi miles certarit. Si in Cæsarea Palæstinæ quondam metropoli; quid potuit illius Acta ignorare, aut non historiæ suæ inserere Eusebius, ejus urbis episcopus? Quæ adduntur de littore* Cartennitano, *ad quod appulsum est corpus Martyris, manifeste indicant de Cæsarea Mauritaniæ esse sermonem. Erat enim* Cartenna, *sive, ut Ptolomæus scribit lib.* IV, *cap.* III, Cartennæ *urbs insignis Mauritaniæ Cæsariensis, non procul Cæsarea, circa* Καρτένου ποταμοῦ ἐκβολὰς, Carteni fluminis ostia. *Atque a* Carteno *videtur* Cartenianum *littus deduxisse Rosweydus, qui tamen in margine fatetur ab aliis* Cartemianum *dici, vulgo* Caternitanum. *Imo rectius* Cartennitanum, *aut certe* Cartenitanum *ut habent codices Mss. Lobiensis et Laurentinus, ac Notkerus; Florarium* Carcenitanum; *Beda vulgatus:* Carenitanum; *Petrus de Natal.* Caternianum; *Canisius,* Catervianum. *In Notitia provinciarum Africæ quam noster Sirmondus edidit, memoratur inter episcopos Mauritaniæ Cæsariensis* Lucidus Cartennitanus, *urbis videlicet Cartennæ antistes.*

tempus, F

5 *Quo tempore martyrium subierit* Fabius, *nemo eorum, qui citati sunt, prodidit. Galesinius, licet præter eos neminem citet, tradit tamen* sub Diocletiano *contigisse;* Cæsareæ, *inquit,* S. Fabii Martyris, qui in Diocletiani et Maximiani persecutione, aliquot dies primum in carcere inclusus, deinde in judicium perductus, institutis de fide quæstionibus, cum in illius confessione admodum constans esset, demum multis exanthlatis tormentis securi percutitur.

causa.

6 *Sed cur ille ferre vexilla* præsidalia *(quæ Petrus* præsidaria, *Maurolycus* præsidiaria *appellat, alii* præsidialia, *Canisius solum* militaria) *cur ea, inquam, ferre recusavit? An sacrum aliquod in Ecclesia munus gerebat? Felicius militem vocat, nec est improbabile. Nam sæpius quidem alias compulsi militare, qui divinis ministeriis essent consecrati, in opprobrium sacrosancti, in quo consistebant, status; verum ut signa ferret, aliosve honores militares, nescio an hic non militi esse delatum, credibile sit. Nec vero, si vana persuasione, existimans nefas esse Christiano ordines ducere, aliave administrare belli munera, ideo se*

AUCTORE J. B. S.

se morti temere objecisset, in Martyrum numero reponeretur ab Ecclesia: uti neque repositum esse militem illum existimo, si deinde interfectus est, qui donativum sub Severo Principe accepturus, qua redimere caput debuerat, coronam manu gestavit, causamque expostulatus Christianus sum, *respondit; quo facto pax periclitata, imo et turbata Ecclesiæ. Quod tamen factum libro de Corona militis operose, at non satis solide defendit Tertullianus, jam Montani captus deliramentis. Quæ ergo ferre* Fabius *noster signa recusavit, ea verisimile est deorum fuisse effigies, aut cum aliqua idololatrica suscipi actione debuisse, formulave sacramenti profana, ut per deos geniumve Cæsaris juraret, quod merito semper Christiani milites abnuerunt.*

Acta verbosiora prætermissa sunt

7 *Huc usque Bollandus accurate omnia colligens quæ de* S. Fabio *ex Martyrologiis erui potuere, ut dictum est in mea hoc die ad Usuardum observatione, ad quam lectores remitto, hic solum additurus, mirandum videri posse, quod Bollandus num.* 2 *tam expresse asserat, Sancti istius* Acta *se* nondum reperire potuisse, *cum verosimillimum sit, ea quæ citavi ex codice Mossiacensi seu Moissiacensi, descripta esse a Papebrochio, atque Antverpiam allata Parisiis anno* 1662; *nisi forte, uti principio dictum est, suum illum commentarium in Fabii Chisii gratiam multo ante composuerit, aut verius senserit, totam illam juvenilem luxuriantemque orationem, de qua in citata observatione meminimus, dignam prorsus non esse quæ inter Acta connumeretur, aut tali nomine veniat, utpote mera dictio, quæ verboso magis panegyristæ aut concionatori quam serio historico conveniat, hinc inde etiam ab Adoniano sensu aberrans, ut nos proinde eam omnino supprimendam censuerimus, cum hujusmodi argumenta in Actis nostris minime desint, in quibus stylum exercuisse otiosos homines manifestissime pateat.* D

DE SANCTIS MARTYRIBUS XII ROMANIS

J. P.

Notitia ex Fastis Græcis.

B E

Die 31 Julii.

De *sanctis hisce Martyribus meminit hoc die Supplementum nostrum ex apographis Sirmondo-Chiffletianis, quando sic memorat:* Οἱ ἅγιοι δώδεκα Μάρτυρες Ῥωμαῖοι ξίφει τελ. Sancti duodecim Martyres Romani gladio consummantur. *Eodem prorsus modo signantur in Menæo Mazariniano; nisi quod ibi præposito articulo dicatur* οἱ Ῥωμαῖοι, *Utroque loco aptatur illis hoc distichon:*

Ῥώμης παλαιᾶς δώδεκα βλαστοὺς, Λόγε,
Τραχηλοτμήτους Μάρτυρας δέξαι νεους.

Antiqua quæ dat Roma bis sex germina
Demessa, Christe, Martyres novos cape.

Nec plura habemus, quæ circa illorum Martyrum ætatem, palæstram etc. proferamus; omnia quippe nobis abstrusa sunt.

DE S. FIRMO EPISCOPO CONFESSORE

TAGASTE IN AFRICA

J. B. S.

Ex Martyrologio Romano.

31 Julii.

C

Sanctus Justus laudatus est a Baronio.

P*riusquam de eo Sancto, omnibus sacris tabulis seu Fastis, saltem quæ Baronianam Martyrologii Romani recognitionem seu potius auctionem præcesserunt, prorsus incognito, quidquam hic audeam asserere, id referendum censui quod Eminentissimus Annalista ad annum* 372, *num., non* 15, *ut notat Martyrologii ejus editio Moguntina anni* 1631, *sed vere num.* 115, *narrat his verbis:* Nec prætereundum quod S. Hieronymus sub anno octavo absoluto, nono tamen inchoato Valentiniani et Valentis imperatorum (est hic ipse annus) in Chronico ait: Presbyter Sirmii iniquissime occiditur, qui Octavianum ex proconsule apud se latitantem prodere noluisset. *Tum vero persimile factum subjungit ex libro de Mendacio, quem ad Consentium seu Consentium scripsit S. Augustinus tomo* IV, *cap.* XIII, *pag.* 9, *col.* 1, *ubi* Firmum, *de quo hic loquimur, vehementer laudat, quod profugum ad se nescio quem, apparitoribus ab imperatore submissis revelare aut prodere noluerit, extrema quæque potius passus, quam ut fidem datam violaret, aut mendacio rem tegeret.*

2 *Ipsa S. Augustini verba loco citato ex editione Lovaniensium hic describimus:* Quanto ergo fortius, quanto excellentius dices, nec prodam, nec mentiar? Fecit hoc episcopus quondam Tagastensis ecclesiæ, Firmus nomine, firmior voluntate. Nam cum ab eo quæreretur homo jussu imperatoris per apparitores ab eo missos, quem ad se confugientem, diligentia quanta poterat, occultabat; respondit quærentibus, nec mentiri se posse, nec hominem prodere, passusque multa tormenta corporis (nondum enim erant imperatores Christiani) permansit in sententia. Deinde ad imperatorem ductus, usque adeo mirabilis apparuit, ut ipsi homini, quem servabat, indulgentiam sine ulla difficultate impetraret. Quid hoc fieri potest fortius atque constantius? *Hæc S. Augustinus, inquit Baronius,* ex quibus videas, æquiorem erga episcopum fuisse ethnicum imperatorem; quam contra presbyterum, Valentinianum, ab omnibus crudelitatis nimiæ condemnatum. Hujus autem Firmi dies natalis in Sanctorum memoriam descriptus habetur pridie Kalend. Augusti.

moto, opinor, auctoritate S. Augustini;

F

3 *Fatemur utique* Firmi *nomen inter Sanctos describi,*

A *nam alibi Firmus iste notus non est.* *describi, ast in solo Martyrologio Romano, neque enim habuit Annalista Eminentissimus quem præter se ibi citaret; neque in vetustiorem ejus cultum, neque in alias res gestas, virtutes aut ætatem inquisivit, aut fortasse inquirere potuit, cum aliunde sanctus iste* Firmus *notus omnino non sit; ut facile ex eo intelliges quod Tillemontius de eo obiter agens, sola ista nude referat, quæ apud Baronium, aut apud S. Augustinum de eo scripta reppererat. Neque etiam indicia ulla suggerit sanctus Doctor, ex quibus in imperatoris istius ethnici notitiam ac proinde in* S. Firmi *temporum cognitionem deveniamus. Id quidem verum est, gloriosum* Firmi *nomen, ut pluribus sanctis Martyribus proprium, in Actis nostris non semel relatum esse, verum Tagastensis istius episcopi memoriam in antiquioribus Martyrologiis nusquam signatam fuisse, jam satis diximus.* AUCTORE J. B. S.

DE S. PETRO EPISCOPO CONFESSORE

RAVENNÆ IN ITALIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. S.

Petrus qui Ravennæ colitur, non junior sed senior dicendus.

Anno 425. *Repetenda hic non sunt quæ occasione S. Ecclesii diximus ad hujus mensis diem 27; nempe in Actis hisce nostris jam toties de Ravenna ejusque prærogativis actum esse, ut de istis nihil præterea memorandum occurrat. De justo numero sanctorum episcoporum eadem, quæ ibi tangitur quæstio, superest, non facile dirimenda. Nodus vero implexior hic resolvendus, quis* Petrus *iste sit, qui a Ravennatibus ut Sanctus colitur, relatus ad hunc diem in citatis alibi Officiis, tametsi tota festivitas de S. Germano celebretur. Rubeum aliosque scriptores Ravennates et Ferrarium secuti Majores nostri, minime dubitarunt, quin is esset cognomento* junior, *istius nominis tertius, ordine* 24, *quique adeo synodis Romanis interfuerit in causa S. Symmachi PP., ad* 19 *Julii pluribus exposita. Eadem prorsus est Ughelli opinio, tametsi ipsum ordine* 25 *episcopum numeret. Ut verbo dicam, contra solem loqui visus fuisset, siquis ante editum Agnellum de Pontificibus Ravennat., receptissimis illis Ravennatium placitis fuisset ausus contradicere. Ut clarissime res tota perspiciatur, præmittendum hic censui Ferrarii elogium ex Catalogo Sanctorum Italiæ, ubi ea plane contrahit, quæ paulo fusius retulit Ravennatis historiæ conditor Rubeus, variis locis libri sui tertii. Audi Ferrarium :*

B *Qui antea junior creditus est*

2 Petrus, cognomento Junior, ex Syria originem duxit. Hic sancto Joanni II hujus nominis episcopo Ravennatum suffectus est, quo tempore Theodoricus rex urbem obsidebat; multaque propterea incommoda passus est. Conciliis Romæ sub Symmacho habitis interfuit ac subscriptus est, ubi se ecclesiasticæ libertatis acerrimum defensorem et schismaticorum hostem ostendit. Reversus Ravennam Principi Apostolorum admirabile templum in oppido Classensi ædificare cœpit, inter totius Italiæ præcipua censendum. Vir fuit gravitate vitæque innocentia insignis, corpore gracili barbaque promissa. Libros novæ Legis tabulis aureis exaratos gemmisque ornatos ecclesiæ largitus est. Cum itaque templi memorati ædificationi intentus esset, morbo correptus animam Deo reddidit pridie Kalendas Sextiles, in eodem divi Petri templo sepultus. Cujus corpus post multos annos integrum suavissimoque odore completum repertum est. *Allegat hic, et vere, monumenta ecclesiæ Ravennatis atque Hieronymum Rubeum in ejusdem civitatis historia lib.* III.

C *post Rubeum Ferrarium et alios,*

3 *Tum vero in annotatione sic pergit :* Is secundus hujus nominis episcopus Ravennas, principio regni Theodorici 493 creatus est a S. Apollinare 23, præfuitque ex Fastis Panvinii annos 9. Quare fieri non potest ut sub Narsete exarcho, ut quidam scribunt, vixerit. *Recte sane a Narsetis ætate ipsum removet, qui si Agnellum consulere potuisset, toto seculo et amplius Narsete seniorem dicere debuerat. Quotus autem in serie fuerit, ex dictis satis dubium perspicis, sensimque colligis, turbata et implexa esse quæ de hoc* S. Petro *tradita sunt : nam ut ut recitatum ex Ferrario elogium speciosum appareat, tot auctoritatibus confirmatum admissumque hactenus, ruinosum ipsum tamen prorsus, eversumque adeo et convulsum est auctoritate ipsius Agnelli, alios prope omnes Sancti characteres producentis, dum alterum* Petrum *sanctum prædicat, illum nempe qui primus istius nominis S. Ursum secutus est, sanctum vero Neonem successorem habuit, non jam ad seculum sextum, seu ad S. Symmachi Papæ tempora removendus, sed qui Valentiniani* III *ætate vixerit, primo imperii ejus anno ad Superos evocatus, quemadmodum disertissime tradit Vita a nobis inferius recensenda.* *ex Agnelli historia* E

4 *Vidit Rubei sphalmata, vidit difficultates omnes, easque primus expendit, ac quo potuit, conatu explanare conatus est V. C. domnus Benedictus Bacchinius, a nobis non semel laudatus, Agnellum illustrans dissertatione tertia, primæ editionis in* 4, *tomo* I *a pag.* 206, *inter Scriptores Italiæ tomo* II *a pag.* 52, *ubi* historiam Ravennatis ecclesiæ et chronologiam ad integrum seculum spectantem ita turbatam *agnoscit,* ut vix sperare liceat, ex tot ambagibus et parachronismatum tenebris evadere. *Ad nos vero hic spectat potissimum, quod in prima ad* S. Petri *Vitam observatione, coactum se fateatur,* ut priorem hunc Petrum, *contra communem popularium scriptorum opinionem* agnosceret, quod alias argumenta desint (si meram traditionem excipias) quibus Petrum III inter Sanctos cultum probemus; Petri autem prioris sanctitatem, usque a Gallæ Placidiæ ætate ex hoc Agnelli loco *(in Vita num.* 8 *recitando)* cognoscimus. Petrus itaque episcopus, quem ecclesia Ravennas ut Sanctum colit, non tertius sed prior hic est. De tertio illud tantum novimus, Symmachi Romani Pontificis ævo, Romæ in pluribus conciliis sedisse, quod per parachronismum.... Petro alteri... tributum est. *loco suo et tempori restituitur,* F

AUCTORE J. B. S.

5 *Hæc Bacchinius recte, opinor, et re attente seduloque examinata, ut apud ipsum citata jam dissertatione* III *pluribus videri potest, ubi* de ætate episcoporum Ravennatum, qui floruere a Petro ejus nominis primo ad Ecclesium *erudite disputat; ex cujus num.* 1 *de reliquis conjecturam facies.* Ad implicatissima, *inquit,* Agnelli loca pervenimus, in quibus temporum rationem apte disponere, nisi ex conjecturis fiat, vix sperandum. Usque in hanc diem fiderunt eruditi, quotquot de Ravennatis ecclesiæ episcopis scripsere, Hieronymi Rubei historiæ, qui licet ex fide documentorum omnia se digessisse asseveret, apparet tamen sæpius conjecturis tantum ædificasse, quod necessitas ipsa suadebat. Ipse cum non nisi eodem medio salebras superare cogar, ut qui conatus meos legerint, æqui bonique consulant, tricas omnes in unum exponendas primum duxi, quatenus ex rei difficultate, censores eorum quæ ad nodum implicatissimum dissolvendum adjiciam, benigniores efficiam. *Pergit inde septem episcoporum intricatissima tempora operose digerere tot a dissertationis suæ prima parte.*

Rubei anachronismis

6 *Altera vero Rubei anomalias in disponenda eadem illa episcoporum serie refert et refellit;* B *verum ea hic describere opus non censeo, cum jam edita in eruditorum manibus versentur. Id autem prætermittendum non est, quod citata etiam jam prima sua ad Vitam S. Petri observatione, pro asserenda* Petri episcopi ejus nominis primi veritate *sic exponit:* Petrum hunc contra Rubeum et Rubeum secutos admittere, ne pontificum Ravennatum seriem ab Agnello traditam everterem, suaserunt argumenta in præcedenti dissertatione explicata: nunc addere placet, quæ ex ejusdem Vita suggeruntur. Primo itaque inverisimile est, Agnellum deceptum fuisse a senioribus, retrotrahendo ad initia ferme quinti seculi Petrum, qui Symmachi tempore floruit, cum manifeste ea narrantur de Petro antiquiori, quæ Chrysologo, nec juniori illi competere possunt. Ex Syriæ partibus hunc venisse cum ceteris prædecessoribus suis, aperte tradit noster. Id autem falso diceretur vel de Petro Chrysologo, quem Italum fuisse nullus in hanc diem dubitavit, vel de Petro posteriori, qui aliquos prædecessores Italos habuit. Barba etiam prolixior argumentum suggerit, quo alterum ab altero distinguamus, inde enim Petrum per ea tempora floruisse apparet, quibus maxime Ravennas ecclesia græcisare visa est, cum scilicet residentibus ibidem Augustis, ad Græcæ ecclesiæ mores in pluribus se componebant ecclesiastici.

qui solide refutantur,

7 *Neque ibi sistit Bacchinius, assumptum argumentum sic prosequens:* Exciso autem occidentali imperio, Gothisque rerum Ravennæque potitis, barbam rasisse episcopos Ravennates, argumento esse potest antiquissima S. Ecclesii effigies, qua infra, ex veteri Ravennæ musivo, suo loco dabimus. Rei huic illud arbitror certitudinis gradum conferre, quod in fine Vitæ narratur, pro ejusdem videlicet sanctitate Gallam Placidiam jussisse, ejus effigiem in S. Joannis Evangelistæ basilica tessellis fingi, cujus effigiei locus assignatur, et partes describuntur ita distincte, ut minime verisimile sit, Agnellum decipi potuisse, nec distinxisse inter Petri prioris et Petri Chrysologi effigiem; nam illam ad Petrum III pertinere non potuisse, barba ipsa clamat et ratio temporis loquitur, nec enim Gallæ Placidiæ jussu potuit Petri III effigies fieri. *Atque hæc sufficere omnino videntur ut in ordine* D *ad hodiernum* S. Petrum *cum Bacchinio concludamus, Ferrarii elogium ex Rubeanis anachronismis confusum esse ac proinde pro majori parte omnino repudiandum, neque alterum Petrum præter hunc et synonymum Chrysologum inter Sanctos Ravennæ episcopos verosimillime admitti posse, quorum ille verus fundator fuerit Petrianæ ecclesiæ, in qua trecenta altaria fuisse dicuntur.*

Datur hic Sancti elogium.

8 *Jam ad Vitam Agnellianam quod attinet; fateor candide in Sancti gestis ac virtutibus recensendis sicciorem esse ac jejuniorem; ut jam parergum taceam, quo fusius memoratur historia eremitæ nescio cujus, a Rubeo ex Ægypto accersiti, qui Ravennam venerit duobus leonibus comitatus, ut Christi Salvatoris effigiem aliquam intueretur, qua visa mortuus sit, cum suis leonibus ibidem sepultus: quam narrationem ex populari traditione Agnellum accepisse, satis patere existimo. Quod de inventione corporis* Domni Petri archiepiscopi *nomine insigniti ab eodem memoratur, utrum ad hunc Sanctum referendum sit, non audet definire Bacchinius; neque ego modum reperio, quo id facile determinetur. Quæ præterea dubia sunt, explanat idem Bacchinius observatione 2, ubi etiam advertes,* alapas *Agnellianas non incongrue a Rubeo expositas per hæc* E *verba; Quod* divinæ legis ab Christo Deo traditæ libros tabulis exaratos aureis, præstantissimis gemmis ornaverit. *Sedis tempus non exprimitur; verum si recte decessoris S. Ursi obitus relatus sit ad annum* 412, *noster autem brevi successerit, mortuus anno* 1 *Valentiniani seu* 425, *annis* 13 *sedisse, necesse est. En modo Vitam ipsam prout ab Agnello describitur.*

VITA

Ex Agnelli libro Pontificali

editionis Bacchinianæ tomo I a pag. 226.

Cap. I. *Sancti patria et Petrianæ eccl. fundatio.*

Petrus antistes XVII sanctissimus vir, tenui corpore, procera statura, macilentus effigie, prolixam habens barbam. A tempore B. Apollinaris una cum isto viro prædecessores sui Syriæ fuerunt. Fundator ecclesiæ Petrianæ muros per circuitum ædificans, sed nondum omnia complens. Nulla ecclesia in ædificio major fuit similis illi, neque in longitudine, neque in altitudine, F et valde exornata fuit de pretiosis lapidibus, et tessellis variis decorata, et valde locupletata in auro et argento, et vasculis sacris, quibus *a* ipse fieri jussit. Ibi asserunt affuisse imaginem Salvatoris depictam, quam numquam similem in picturis homo videre potuisset super Regiam *b*. Tam speciosissima, et assimilata fuit, qualem ipse Filius Dei in carne non fastidivit, quando gentes prædicavit: sed tamen volo, ut vobis notum sit, quod de suprascripta Domini nostri sancti effigie a singulis audivi senioribus tam popularibus, quam sacerdotibus, sicut ipsi traditum habuerunt ab antecessoribus suis.

Salvatoris imago laudata.

2 Non solum mihi intimatum est, qui volo hunc adscribere pontificalem, verum etiam et ceteris meis condiscipulis, et fratribus, qui nutriti in gremio sanctæ Ursianæ ecclesiæ fuimus; quod fuisset quidam spiritualis pater in eremo, qui postulabat quotidie a Domino, ut ostendisset ei formam incarnationis suæ. Qui dum post multa tempora

A tempora in tali oratione suæ animæ tædio lassaretur, astitit ei nocte vir in candidis vestimentis, angelico habitu indutus, dixitque illi; Ecce exaudita est oratio tua, et laborem tuum aspexi. Surge, vade in civitatem, quæ vocatur Classis, et quære ibi ecclesiam Petrianam, et cum ingressus ibidem fueris, aspice super valvas ejus-
c dem ecclesiæ infra Ardicam *c*, ibi me videbis depictum in parietis calce, qualis ego fui in mundo in carne. Deinde ipse gaudio magno repletus, verbo audito lætus, et ovans eremum reliquit; comitabanturque cum eo duo leones, et surgens per longinqua terrena itinera ad civitatem Classem pervenit, et cum ingressus fuisset in præfatam ecclesiam una cum ipsis leonibus diutissime plorans et orans, per parietes sanctam effigiem quærere cœpit.

Eremitæ cujusdam

3 Qui cum non invenisset, venit ad locum, qui dormienti revelatus fuerat, ipsa esse depicta effigies, et videns eam cecidit pronus in terram, lacrymosus adoravit, et agens gratias, quia sic viderat, veluti ei fuerat in somnis revelatum. Et intuens in illam diutissime, dixit: Gratiam tibi ago, exauditor omnium Deus, qui non spernis quærentes te, nec desideras peccatorum mortem,
B sed invocanti te præsto es; apud quem mediator, nec nuncius, nec intromissor necesse est; apud quem non est mora deprecantium fidelium, juxta quod nobis per prophetas pollicitus es; adhuc loquente te ecce adsum. Ecce non secundum mea merita, sed secundum tuam misericordiam desiderium meum adimpletum est. Jam satiatus sum de sanctis divitiis tuis, jam de thesauro cœlesti locupletatus sum. Suspice animam meam in aula sancta tua, ut invitatus ad cœnam Agni, merear ingredi in regno tuo, et sedere ad mensam tuam. Et his dictis, diutissime orans, et gaudens, inter duosque leones circa eum rugientes reddidit spiritum.

d

ad eam accessus et obitus.

4 Quod *d* de hinc capientes populum concurrerunt apprehendentes terram fossariam cum nimio timore, et veneratione, lambentes leones ejus membra, atque vestigia, et lacrymas fundentes, cum ingenti luctu sepelierunt eum. Tunc leones unus ad caput ejus prostratus est, et alius ad pedes, rugitus magnos inter se dantes, concurrentes hinc et inde juxta sancti Viri corpus, magnis vocibus perstrepentes, atque sua colla sub ejus tumulo cupientes submittere (amarissime populus cum ipsis leonibus flebat) ambo in-
C terierunt. Ipse vero populus in fovea ex utraque parte in terra, juxta sancti Viri corpus sepelivit illos hinc et inde. Cum nimio autem metu territus populus in viam suam reversus est, et narrabat mirabilia, quæ Dominus in hominibus, et bestiis exercuerat.

CAP. II.
Sancti mors

5 Fuit autem in Valentiniani temporibus; cum enim cœpisset Valentinianus imperare, in ipso introitu imperii ejus beatus iste Petrus vita exspoliatus astra petivit. Ut aiunt quidam, sepultus fuit in sua fundata ecclesia Petriana. Certissime enim sciatis, veritatem vobis dicam, non ullum mendacium. Dum in monasterio meo beatæ et semper virginis Mariæ, quæ vocatur ad Blachernas residerem, quod est fundatum non longe a
e Guandelaria *e*, dum vellem perscrutare omnium vitas Pontificum Ravennatum, hæsitator eram animæ meæ de hujus sancti Viri tumulo.

et sepulcrum:

6 Quod dum ita cogitarem, unus ex pueris, qui quotidie aspectibus meis consistebat, nunciavit mihi, Georgium presbyterum Classensis ecclesiæ advenisse. Ille vero illo tempore regebat curam ecclesiæ S. Severi confessoris Christi, vir valde venerabilis, constans in omnibus, firmus absque imbecillitate. Qui cum fuisset ad me ingressus, postquam sedisset, statim sciscitare eum cœpi, forsitan, aut per antiquos homines in auditu, aut visu aliquid de beati hujus Pontificis glosochonio *f* scisset. Ille autem hilari vultu dixit f
mihi: ostendam tibi, quod maxime cupis, ubi pretiosissimus requiescit thesaurus. Qui cum ascendissemus equos, properavimus Classem: et jussi meis hominibus, qui nobiscum comitabantur, longius recedere, quasi stadio medio; et ingressi sumus infra monasterium S. Jacobi, quod est fundatum infra suprascriptæ ecclesie fonte.

EX AGNELLO.

7 Vidimus sepulcrum ex lapide proconiso *g* g
pretioso, et elevavimus duriter, atque modice cooperculum. Invenimus infra ipsam arcam capsam cypressinam: cumque sublevassemus ejus tegumen, vidimus nos ambo sanctum corpus jacens, quasi ipsa hora sepultus fuisset, longam habens staturam, cutemque pallore præditam, et omnia integra membra, pectus et ventrem integrum, nulla pars deerat, nisi pulvillus capitis minuerat. Tantum autem odorem manavit, ac si incensum flagrantes mixturarum myrrha, balsamoque sentivimus. Irruit super nos terror horribilis, ac vehementissimus, et tanta tristitia, ut E
quod antea alacriter aperuimus, vix etiam cum suspiriis, et gemitibus claudere potuimus. Odor denique nos superabat in omnibus, et sic fuit, ut amplius quam unam hebdomadam odor ex nostris naribus numquam recessit. Et desuper ipsam arcam illius imaginem mire depictam continebatur litteris; *Donus Petrus Archiepiscopus.*

corpus ab Agnello repertum.

CAP. III.
Effigies a Galla Placidia curata,

8 Et infra ecclesiam B. Joannis Evangelistæ jussit Galla Placidia pro illius sanctitate ejus effigiem tessellis exornari in pariete tribunali post tergum Pontificis supra sedem, ubi Pontifex sedit. Quæ effigies ita est facta, et prolixam habens barbam, extensis manibus, quasi Missas canit, et hostia veluti super altare posita est, et ecce Angelus Domini in aspectu altaris illius orationes suscipiens, est depictus.

ejusque et Sancti in ecclesiam donaria.

9 Istius temporibus Galla Placidia augusta multa dona in ecclesia Ravennæ obtulit, et lucernam cum cereis; totum ex auro primo fecit, pensantes, ut dicunt quidam, pondere publico libras septem, una cum sua effigie scenofactoriæ artis factam, infra orbitam, et per in gyro legentem; *Parabo lucernam Christo meo.* Et hic beatissimus alapas *h* Evangeliorum ex auro optimo, h
et gemmis lucidissimis fecit, et effigies illius ibi- F
dem facta est, quæ permanent usque in præsentem diem, litteræ hoc ostendentes desuper capitis illius scriptæ sunt; *Dominus Petrus antistes ob diem ordinationis suæ sanctæ ecclesiæ sic obtulit.* Defunctus est pridie Kal. Augusti sedit annos.... menses.... Dies....

ANNOTATA.

a *Seculum suum sapit Agnellus, barbarismis et solœcismis nimium quantum inspersus, sed quorum hic ratio habenda non est, quoties intelligi potest quid velit.*

b Regiam *explicat Bacchinius per* valvas basilicæ, *quas ita corrupta latinitate indicarit Agnellus, infra num.* 2 *tantillo clarius locutus.*

c *Quid per* ardicam *significatum velit, ex adjunctis colligendum est;* regiam *hic utcumque percipis, puta* ardicam *superiorem ejus partem esse: conjice porro, quæ sit illa* calx parietis *super valvas.*

d

in Ms.

d *Non minus divinanda sunt quæ hic sequuntur, hominesne an leones eremitam sepelierint.*

e Blachernæ, Guandelaria *atque id genus loca alia in vetustiori Ravennæ topographia quærenda sunt.*

f *Aut sepulcrum aut loculum indicat voce barbara pro* Γλωσσόκομος, *seu* Γλωττοκομεῖον.

g *A loco, opinor, unde marmor istud eruitur, sumpta est appellatio, nempe a* Proconneso *sive* Præconneso, *insula Propontidis, de qua vide geographos.* D

h Alapas Evangeliorum *ex Rubeo explicuimus in Commentario prævio ; sic nempe Agnellus libri opercula indigitat.*

DE S. GERMANO EPISCOPO CONFESSORE

AUTISSIODORI IN GALLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

P. B.

§ I. Sancti cultus, et reliquiæ, earumque translationes.

Anno 448.

A*utissiodorum, urbem Galliæ ad Icaunam fluvium in moderna Burgundia sitam, quam numerosa antistitum Sanctorum series illustraverit, plurium, et quæ jam* B *dedimus, et quæ loco suo dabuntur, Acta produnt. Horum vero omnium nemo est, qui patriæ suæ ac sedis gloriam extulerit altius latiusque protenderit, quam qui modo fere sextus inter eos ordine numeratur,* S. Germanus : *quo sane si quid in Galliis majus ætate sua novisset S. Apollinaris Sidonius, non satis, opinor, ex arte laudasset lib.* VIII, *epist.* XV sanctum Anianum, maximum consummatissimumque pontificem ; *cum illum diceret* Lupo parem, Germanoque non imparem. *Sed privata, quæ justo longius abducerent, mittamus elogia : quando idem de illo sensus fuit universæ pridem ecclesiæ Gallicanæ; ut quæ Sanctis eum indigenis omnibus prætulisse cultu videatur, ac soli Martino Turonensi exæquasse ; cum hujus haud forte plures, quam illius nomine dicatas toto passim regno excitavit ecclesias; et in una quidem urbe Parisiensi (quæ suum tamen et ipsa sanctum Germanum habuit antistitem, meritis ac prodigiis, ut ad diem 28 Maii nostri videre est, celeberrimum)* Germano *Autissiodorensi, teste Bailleto, tres. Præterea gentes alias, atque imprimis Britannicam ; quæ, ut liquet ex Alfordi nostri Annalibus ad annum Christi* 441, *num.* 2, *vix ipsis Gallis concedere in hac parte voluit,* structis ejus nomini templis, oppidis, mo- C nasteriis, et altaribus.

S. Germani magna apud omnes veneratio:

2 *Sed neque de cultus antiquitate disserendum hic est: satis per se Acta demonstrant, vitæ finem, venerationis exordium fuisse. Itaque apud veteres Martyrologos plura ejus per annum festa consignantur ; quorum illud olim præcipuum fuisse docebit Hericus in Miraculis, num.* 44 *et* 53, *quod ratione depositionis ejus celebrabatur Kalendis Octobribus. Ea, ni fallor, causa Wandelberto fuerit, cur ad illum tantummodo diem in Martyrologio suo metrico* S. Germani *memoriam his versibus exornaverit :*

festum olim præcipuum Kal. Octob.:

Germanusque, simul doctrina insignis et actu,
Tum propriam munit meritis Autisiodorum ;
Qui oceano fidei refugas et dogma nefandum
Reppulit, et signis te, Picta Britannia, texit.

Ado quoque, tametsi alios imitatus, mentionem ejus aliquam faciat die, qua Sanctus obiit, 31 *Julii ; adeo tamen ibi jejunus est, adeo ad Kalendas Octobres copiosus ; ut facile colligas, posterius hoc festum priore tunc fuisse solennius ; eoque proinde non temere referri posse Missam illam, Adone, ut volunt, multo antiquiorem, de* S. Germano *nostro, quam in Missali Gallicano veteri Thomasius, et post eum Mabillonius edidit Liturgiæ Gallicanæ lib.* III, *pag.* 329.

3 *Nunc aliter res habet : nam in Autissiodorensi quidem ejus cœnobio par est utriusque solennitas ac primæ classis ; ut affirmat Georgius Viole in Ms. nostro Autissiodorensi C* XCIV, *pag.* 37 *: utrumque sua istic præsentia cohonestare soliti pridem canonici cathedralis ecclesiæ. Quæ consuetudo jam tum antiquissima, sub abbate Radulpho, qui præfuisse dicitur ab anno Christi* 1188 *usque ad* 1208, *confirmata legitur ibidem pag.* 242; *ubi et de eodem abbate subditur :* Statuit insuper... ut Octavæ utriusque festi S. Germani sint duplices. *Per diœcesim vero, juxta nuperrimum Breviarium, dies depositionis ritu tantum duplicis majoris colitur, præterquam in ecclesia cathedrali, in qua semisolennis habetur; cum per totam diœcesim solennis notetur dies transitus, sive* 31 *Julii : quem solum ejus venerationi assignat Martyrologium Romanum his verbis :* Ravennæ, transitus sancti Germani, Autissiodorensis episcopi, genere, fide, doctrina, et miraculorum gloria clarissimi *(huc usque consonat Usuardo ;)* qui Britanniam a Pelagianorum hæresibus penitus liberavit. *Solum hoc etiam festum exhibet Martyrologium, quod Bedæ nomine pridem vulgavimus; sed nescio, cur ad Kalendas Augustas. Idem illud fuisse, quod singulari religione servatum apud Britannos invenies infra in Miraculis Selebiensibus cap.* VII, *num.* 78 , *disces ibidem ex num.* 76.

E

at nunc pridie Kal. Augusti ;

E

4 *Tertium ab utraque jam dicta celebritate locum obtinuisse videtur dies* 22 *Septembris, qua notatas reperitur,* In Autissiodoro, civitate Galliæ, adventus et exceptio sancti Germani, episcopi et confessoris, ab Italia ; *ut vide apud Florentinium in Martyrologio Hieronymiano, vetusta hic manu interpolato ; apud Acherium in Spicilegio recuso, tom.* II, *pag.* 19 ; *apud Martenium amplissimæ Collectionis tom.* VI, *col.* 651 *et* 721 ; *aliosque, etiam in Mss. Æque propemodum Autissiodori memorabilis est memoria translationis ejus, quæ (ut nihil de Mss. nostris dicam) in veteri Martyrologio Autissiodorensi apud Martenium citatum col.* 686 *talis est :* 8 Idus Januarii... Autissiodoro translatio sancti Germani confessoris : *illa nimirum, quam a Carolo Calvo accuratam esse anno* 859 sancto Epiphaniorum die, *testatur Hericus in Miraculis num.* 101, *addens,* diem illam *ejusdem principis studio* succiduis seculis perpetuo

alia quatuor etiamnum observata.

A tuo celebrem *indictam esse. Recte ergo* S. Germani *translationem hoc die Martyrologio Gallicano adscripsit Saussayus; quamquam ignorasse se prodidit, de qua Sancti translatione ageretur. His accedunt dies* 17 *Martii, quam* S. Germani *inventioni, nescio cui, sacram ex Breviario quodam antiquo nobis adnotavit Chiffletius noster; ac dies prima Junii, qua idem festam alicubi ordinationis seu consecrationis* S. Germani *nostri memoriam reperit. Quatuor vero hæc festa etiamnum in Autissiodorensi Sancti cœnobio celebrari, asserit Viole in Ms. C* XCIV, *pag.* 26; *secundum tamen, ob solennitatem Epiphaniæ, usque in sequentem diem perpetua lege differri: quartum vero* electionis et consecrationis *appellari. Notatur insuper in Calendario Floriacensi apud Martenium, tomo assignato, col.* 651, 5 Cal. [*Septembres*] Autissiodori translatio corporis S. Germani episcopi; *de qua nil alibi legimus.*

Quanto in honore habeantur

5 *At enim nihil ad singularem omnium ordinum erga sanctissimum hunc Antistitem affectum ac religionem comprobandam evidentius, quam si reliquiarum ejus qualiumcumque æstimationem illam consideres, qua se quisque beatum olim credidit, cum vel rerum vilissimarum, quas atti-* B *gisset ille aliquando, nactus aliquid esset. Exempla dabit luculenta Constantius num.* 55, *ubi Nectariolæ studium in colligendo condendoque stramine, cui noctem unam incubuerat Sanctus hospes, commendat; num.* 70, *ubi de patenula lignea cum pane hordeaceo, Placidiæ augustæ a* S. Germano *antidori loco remissa; ac tandem num.* 75, *ub ejusdem principis æque ac S. Petri Chrysologi, aliorumque sex antistitum tantam de* Germani, *vix defuncti vestibus contentionem ait fuisse, ut nisi tunicæ sagulique discissione sedata non sit. Nonninus quoque, de quo ex S. Gregorio episcopo Turonensi agit Hericus in Miraculis num.* 41, *quanti fecerit vel particulam lapidis ejus sepulcralis, ibi videbitur.*

res etiam alioqui viles,

6 *Et vero ne nunc quidem rerum ejuscemodi pretio tot lapsa secula quidquam detrivisse, testantur ecclesiæ, apud quas asservari inter pretiosissima sacrorum thesaurorum cimelia dicuntur; ut ecclesia Deiparæ Virginis metropolitana Parisiis, quæ manicam habere creditur, quam ipse Sanctus morti proximus fertur pro eulogia misisse S. Genovefæ, teste Du Breul Antiquit. Paris. lib.* I, *pag.* 40: *ecclesia S. Stephani cathedralis Autissiodori, cui S. Heribaldus, episcopus trige-* C *simus quintus, seculo nono* capsam auro argentoque mirifice decoravit; ubi vestimenta sacratissimi Germani reposuit; *ut habet Historia episcoporum Autissiodorensium, cap.* XXXVI. *Vestimentorum illorum unum olim e capsa produci quotannis consuevisse die* 30 *Julii, atque e summo sanctuario exponi publice; cetera vero die* 3 *Augusti in solenni supplicatione circumferri, asserit Historia capti per Calvinianos ac liberati Autissiodori, in instrumentis annexis pag.* 303; *ubi et subdit,* recuperatam *(ex Hugonottica calamitate)* vestimentorum illorum partem novæ thecæ inclusam fuisse anno Christi 1636; visitatam vero anno 1719. *Vide etiam ibidem pag.* 53; *et Violam in Vita Gallica cap.* XXVIII, *pag.* 209. *Harum vestium elenchum veterem proferre se putat Mabillonius in Annalibus Benedictinis tomo.* II, *lib.* XXXII, *num.* 37. *At mihi res dubia videtur; cum inter illas memorentur aliqua, quæ in thesauro metropolitanæ ecclesiæ Parisiensis recenset Du Breul paulo ante citatus, refertque ad S. Germanum Parisiensem; tum quia in isto elencho videtur S. Germanus, ter simpliciter appellatus, a nostro discerni, cui additur ibidem epitheton* Autissiodorensis.

AUCTORE P. R.

quod vel usu ejus vel corporis attactu conservatæ sint.

7 *Ecclesia quoque cœnobii ejus in eadem urbe, quanta cura ac veneratione servet ad hunc usque diem pannum sericum, quo corpus olim ejus obtexerat Placidia; sepulcrum item lapideum, in quo conditus aliquando fuit; quin et fragmenta sarcophagi cypressini, in quo translatus fuit ex Italia dicetur inferius. Est et in catalogo reliquiarum abbatiæ S. Petri Autissiodorensis (vulgo* de saint Pere) *juxta Ms. nostrum Autissiodorense, cujus auctor præcipuus creditur Georgius Viole, adscripta* pars sudarii *(sic vestem illam appellant, qua obvolutum fuit a Placidia corpus)* S. Germani episcopi Autissiodorensis. *Templum insuper Gronense (vernacule* a Gron, *qui pagus est prope Senonas) frusta vestimentorum ejus aliqua religiose custodit; ut nos docuit nuperrime Illustrissimus Autissiodorensis.* In parœcia *denique* S. Germani de Gueron, *inquit Viole in Vita S. Gallice edita cap.* XXVIII, *pag.* 208, quæ leuca una distat Bajocis *in Normannia,* est mappa altaris perelegans super qua ibi fert traditio illum istac transeuntem sacrosanctum Missæ sacrificium celebrasse. Hoc vero in ea mirandum est, E quod ab hominum memoria numquam lota, candorem suum niveum servet; quantumvis ad sacra Mysteria conficienda satis frequenter adhibeatur. *Ejusdem generis Ladriaci fuisse suspicamur illa Sancti pignora, de quibus Hericus meminit in Miraculis num.* 53. *De particulis sarcophagi ejus vide eumdem num.* 70.

Corporis translatio, sepultura, tumulus, quam augusta;

8 *Jam si tantum iis, quæ Sancti corpus utcumque attigere, honoris impensum sit, de ipso corpore quid dicemus? Certe nondum exspiraverat Præsul apostolicus, cum jam sibi thesaurum illum Placidia destinasset; ut quem non nisi ipsiusmet moribundi rogatu, et quidem invita dimisit; sed quanto cum apparatu comitatuque, narrabit infra Constantius num.* 76; *ubi etiam asseret, quantamcumque hanc illustre funus deducentium pompam a Galliis, Patronum proprium excipientibus,* majore famulatu *superatam fuisse. De exsequiarum vero ejus ac sepulturæ apud suos magnificentia consulendus in Miraculis S. Hericus num.* 34 *et* 37; *uti et de basilica* ingentis fabricæ atque operosæ amplitudinis, *quam* supra sancti tumulum Pontificis *exstruxit S. Chrothildis regina, Clodovei primi conjux, ibidem num.* 38; *de ornatu regio, quem ipsi tumulo Clotarius, Chro-* F *thildis, ut ait, filius, maternæque devotionis fidissimus exsecutor et heres, adjecit; de profusa Ingundis, conjugis ejus, in eamdem basilicam liberalitate, ibidem, num.* 39.

item altera. ac tertia translatio sub Carolo Calvo.

9 *Idem deinde erga* S. Germanum *affectus ad posteros reges principesque Gallicanos propagatus est, ut in Vita Gallica cap.* XXVII *multis probat Viole: excelluere hoc tamen inter alios maxime et Conradus ille, quem Comitem appellant Parisiorum, et Judithæ imperatricis fratrem, Carolique adeo Calvi avunculum: et ipse hic ejus nepos Carolus Galliarum rex ac deinde imperator: et Conradus quidem, cum basilicam a S. Chrothilde excitatam, qua respicit orientem, ea parte protendit, ubi major deinde ara locata est, sub qua et cryptas condidit tribus distinctas fornicibus, cum ipso opere, tum Sanctorum plurium, atque imprimis* S. Germani, *tumulis hodieque memorabiles: Carolus vero, cum eodem tempore geminam ibidem sacri corporis ejus translationem adornavit; alteram una cum fratre suo Ludovico,* anno

AUCTORE P. B.

anno 841, die 1 Septembris, in alium, ut apparet, ejusdem ecclesiæ locum; alteram, absoluta Conradi fabrica, ad operose præparatum illi in crypta subterranea monumentum, anno Christi 859, die 6 Januarii. Atque hæc, cum ab Herico in Miraculis lib. II, *cap.* I *et* II *satis fuse narrentur, hic obiter attigisse sufficiat. Non meminit autem ille de translatione reliquiarum S. Martini ad ecclesiam* S. Germani *Autissiodorensem, in qua tamquam in asylo permansisse eas ab anno Christi* 852 *usque ad* 887 *contendit Pagius ex tractatu S. Odonis de reversione S. Martini a Burgundia. Sed et nos eam cum eodem tractatu, non paucis difficultatibus obnoxio, ad Novembrem dandam discutiendamque remittimus.*

10 *Augusti patris vestigiis institisse Lotharium Calvi filium illum, cujus præmaturum obitum in præfatione ad Vitam* S. Germani *metricam Hericus infra deflebit, ex eo manifestum est, quod non modo eumdem Hericum ad Præsulis nostri Acta stylo ligato exornanda vehementer impulerit; sed ipse quoque sacram ejus lipsanothecam, sive, ut est in Gestis abbatum ejusdem ecclesiæ cap.* XIII, capsulam *auro gemmisque decoraverit; nec diu posterius in morbum incidens ac morti*
B
jam proximus, impetraverit a parente (forte quod id per se ipse non posset, nupera largitate exhaustus) ut præter alia in basilica S. Germani, ante sacratissimos sepulcri ipsius cineres... una lucerna indeficienter accensa augeretur; nec pro hac quæquam ceterarum minuatur: *de qua re consule Annales Benedictinos ad annum, quo vivere desiit,* 865, *num.* 35.

11 *Hinc porro colligit Viole in Vita Gallica cap.* XXVIII, *quarto circiter anno post translationem anni* 859, *eductas e tumulo reliquias, pretiosæque illi thecæ per hunc Lotharium inclusas, publice primum in ara principe exponi cœpisse; donec non multo post abscondi cum theca debuerunt, teste Fratre Nevelone in Martyrologio Ms. Corbeiensi, ubi ad 8 Idus Januarii facta translati anno* 859 *in cryptas corporis mentione, continuo subdit:* Per idem vero tempus, nec multo dierum intercedente curriculo, terribili paganorum *(Normannorum)* infestatione metum incutiente, sæpe dicti Confessoris sepulcrum altius humi profunditate defossa, tenacissimi cæmenti glutine terræ venis est firmissime insitum: ac super illud alius est locatus sarcophagus, quo fragmina cypressini loculi, in quo corpus illius a
C
Ravenna olim devectum est, continetur. Quod ob ambiguitatem futuris seculis tollendam subjungere placuit. *Ita Nevelo, qui tum floruisse dicitur. Nescio tamen, an hæc satis cohæreant cum S. Odonis jam laudato tractatu; nisi et S. Martini corpus in eamdem basilicam nuper allatum, prostitisse quidem ibi velis aliquamdiu; at, metu illo ingruente, reconditum istic etiam fuisse.*

12 *Quamdiu defossum ita latuerit Sancti nostri corpus, haud constat. Viole in Vita Gallica cap.* XXVIII *erutum fuisse censet et palam in eminenti basilicæ loco expositum ab anno circiter* 865; *sed conjecturis id probat non admodum solidis; cum verosimile non sit, quod metu Normannorum absconditum fuerat, id metu illo durante, ne dicam crescente, fuisse productum: durasse autem illum apud Autissiodorenses usque ad initia seculi decimi, patet cum aliunde, tum ex Actis B. Geranni episcopi Autissiodorensis ad diem* 28 *hujus mensis. Neque refert, quod ante tempus illud relatum ad suos S. Martini corpus affirmet Odo: nam vel fallit ejus chronologia, ut putat Viole; vel ideo relatum est, quia jam majus illi periculum a Normannis Autissiodori timebatur, quam Turonibus, ut contra ipsum fere Odonem vult Pagius; vel alia fuerit hujus rei causa, de qua suo loco videbitur. Quandocumque vero elata inde fuerit* S. Germani *theca, singularis illi tum semper præ aliis Sanctorum reliquiis exhibita est reverentia; ut ex Historia episcoporum Autissiod. cap.* XLIX, *et Roberti Autissiodorensis monachi Chronologia colligitur: nam cum Robertus rex seculo* XI *de pace cum Burgundis acturus, in pago Autissiodorensi concilium, ut ibi appellatur, indixisset, cui et ipse* cum episcopis ac abbatibus adfuit, simul et innumerabilia *(ut mos olim erat)* Sanctorum pignora totius pene provinciæ; *cumque* quidam peterent, ut gloriosi Germani corpus illuc deferretur, respondit Hugo episcopus *(Autissiodorensis):* Absit, ut ossa incomparabilis Viri pro quacumque re aliquando commoveantur: quod ceteri audientes, gratanter consenserunt. *Ceterum publici populi calamitatibus commota quandoque et in supplicatione per urbem circumducta fuisse, testatur Viole in Ms. Autissiodorensi pag.* 261 *et* 267.

13 *Neque hæc veneratio corpori tunc tantum sacro deferebatur; sed et toti propter illud basilicæ, teste Glabro infra in Appendice altera ad historiam Herici num.* 10 *et sequente. Quin et assiduos eodem seculo, saltem interdiu, lipsanis hisce advigilasse custodes, indicat auctor miraculorum, quæ dabimus, Selebiensium num.* 3; *ubi et quod pro seculo* IX *bis testatus in Miraculis fuerat Hericus num.* 96 et 101, *id ipse pro seculo* XI *jam provecto testatur,* in Autissiodorensi nempe cœnobio beatissimi Germani corpusculum incorruptum requiescere et integrum; *et quidem, ut ibidem num,* 6 *innuit, in altari, loco ut externis hominibus inaccesso, sic domesticis, noctu præsertim, non satis obserato: donec ei digitus ex temerario monachi cujusdam affectu,* vel morsu vel abscissione *sublatus, mentem injecit fratribus et inde removendi tutiusque occludendi corporis, et digiti amputati, qui vel sic mansit incorruptus in hujus locum super altare collocandi; unde aliquot post annis in Angliam translatus est. Hæc porro tam sancti pignoris inconsiderata violatio præsenti divinitus supplicio castigata, priorem erga illud religionem non parum adauxit: non item illa, opinor, quæ circa initium seculi* XIII *impune contigisse dicitur in Gestis abbatum* S. Germani *Autissiodorensis cap.* XIII:

14 *Quando scilicet Radulphi abbatis cum episcopo Hugone, et monachorum cum abbate diuturna litigia eo rem domesticam deduxere, ut ad eam sustinendam ne sancti quidem* Germani *thecæ pepercerint:* Capsula etiam, *inquit auctor operis jam citati,* beati Germani, olim a bonæ memoriæ Lothario abbate, filio Karoli regis, auro et gemmis decorata, remanentibus tantum frontibus, auro et gemmis excoriata extitit. *Sed et ipsæ illæ, ut hic vocantur, frontes, cum aliis ejusdem ecclesiæ cimeliis vasisque pretiosissimis Anglo Navarroque regibus anno* 1359 *in maximis oppressæ civitatis angustiis oppigneratæ fuerunt; nec multis post annis, ut fuse tradit Viola in Vita Gallica cap.* XXVIII, *restitutæ. Subinde vero, ut idem asserit in Ms. Autissiodorensi nostro pag.* 256, *hujus arcæ splendori melius a Joanne Bituricensium duce consultum est, cum ad ejus imprimis conservationem, anno* 1375 *auri bessem quotannis pendendum in perpetuum assignavit. Accessit, eodem teste ibidem pag.* 262, *ingenti* S. Germani, *utmodo*

D

E
Ejusdem incorruptio asserta seculo XI;

F
et conservatio usque ad seculum 16.

A *modo superest, basilicæ, tot retro annis instaurari cœptæ, imposita tandem, exeunte circiter seculo* XV, *coronis; magnum sane propensæ erga sancti Præsidis tumulum et constantis, etiam per iniquissima tempora, devotionis argumentum. Ea loco res erant, cum abreptæ Calviniano toxico furiæ, in hoc, ut in alia passim, sacrarium irruere: de qua procella, quia varie traditur, nunc paucis agendum.*

§ II. Sacri corporis ejus amissio in strage Hugonottica anni 1567.

Ossa Sancti an per Calvinianos dispersa,

De *Autissiodoro ab Hugonottis anno* 1567, *die* 27 *Septembris per insidias ac proditiones occupato, et usque ad anni sequentis Aprilem, quo sunt ejecti, latrociniis nullisque non sacrilegiis susque deque verso legi meretur Historia non admodum longa, quam idiomate Gallico ibidem edidit anno* 1723 *D. Le Beuf, ecclesiæ Autissiodorensis canonicus et succentor. Nos id unum quærimus; quid in hoc tumultu* S. Germani *reliquiis acciderit; violatas enim fuisse, in confesso* B *est apud omnes; at quo loco, qua ratione, quo eventu, disputatur. Auctor jam dictus rem hoc sensu describit pag.* 142 : *convenerat inter hæreticos, ut, quamprimum urbe potiti essent, cœnobium* S. Germani, *ne quid efferri subducive posset, armatæ paucorum tantisper obsiderent excubiæ, dum prædonum duces adessent. Factum id est tam solerter, ut a monachis, fugam anxie deproperantibus, vix abdi quidquam potuerit. Ita supervenienti mox latrocinantium agmini universa prædivitis monasterii templique gaza cessit in prædam. Erant post altare majus, præter thecam* S. Germani *tot principum undique fulgentem anathematis, repositæ sex aliæ grandes (in Actis visitationis cryptarum, anno* 1642 *compositis, tantum quinque, et paulo aliter, recensentur) SS. Aunarii, Urbani, Tiburtii, Theobaldi, Romani, et quorumdam e sociis S. Mauritii Martyrum insignes corporibus: has omnes idem impetus præcepsque furor loco revulsas deturbat in pavimentum, ossa simul sacra petulanti impiæque turbæ promiscue hac illac proculcanda dispergens. Ut adeo si quid harum* S. Germani *reliquiarum etiamnum Autissiodori supersit, quod in ea tot aliarum confusione collectum possit internosci, id* C *eximiæ Catholicorum quorumdam pietati ac periculo debeatur. Hæc ille; non asserens interim, hujusmodi aliquid superesse.*

et cum aliis permista fuerint:

16 *Viole in Vita Sancti cap.* XXVIII *tres proponit de hac re opiniones, medio, qua scribebat, seculo decimo septimo vigentes; quarum prima cum descriptione jam data satis congruit; secundam ita prosequitur* : Sunt tamen, qui affirmare voluerint, Hugonottos divina quadam virtute constrictos, adversus venerandum hoc atque ipsis terribile dæmonibus corpus attentare nihil ausos fuisse; sed arcæ ejus, auro gemmisque elaboratæ, contentos materia, ad ecclesiam, quæ inclusa repererant, ossa retulisse. Quæ quidem narratio si falsa non est, servari adhuc illa in ejus ecclesiæ thesauro censeri poterunt inter alia bene multa, quæ tum clam a Catholicis collecta, et in illum dein sine discrimine comportata fuerunt. *Valuisse hæc sententia in eodem cœnobio videtur anno* 1663, *quando demum Sanctorum plurium reliquiæ ex ferali illa strage superstites permixtæque, in capsas repositæ sunt, omnium simul nominibus consignatas: nam inter ea sancti quoque* Germani *nomen adscriptum esse, ex epistola moderni ejusdem urbis episcopi nupera didicimus. Ut ut est; neutram harum opinionem satis sibi probari potuisse, ostendit ipse ibidem Viole; cum tertiam, atque adeo suam, in hæc verba subjiciat :*

an combusta seorsum;

17 Verum conjecturæ non desunt multumque verisimilitudinis, quæ suadeant, hæc *(ossa* S. Germani) in privati cujusdam ædibus in cineres fuisse redacta. *Utinam conjecturas illas verbo saltem uno exposuisset! Jam enim revocantur in dubium: cum anto annum Christi* 1634 *vestigium earum nullum appareat. Itaque tum primum exortas simul esse, simul tacite confutatas, volunt et Illustrissimus Autissiodorensis in epistola memorata, et ejus, in Autissiodoro capto liberatoque pag.* 144, *canonicus Le Beuf: id enim constare ex instrumento juridico, cujus apographum repertum sit inter schedas domini Moussé, in eadem urbe procuratoris; quodque testetur, interrogatos legitime coram urbis Autissiodorensis Locumtenente, ut vocant, generali anno* 1634 *de corpore* S. Germani *cœnobitas ejus, affirmasse, tamquam rem paratorum testium auctoritate mox comprobandam, exustum illud a Calvinianis fuisse: tum* E *prodire ac loqui jussos esse, qui citati fuerant, testes duodecim, omnes octogenarios, et scelerum ab hæreticis Autissiodori patratorum olim spectatores : horum autem neminem de corporis modo dicti combustione vel minimam fecisse mentionem. Mirum sane, id vel nescisse Violam, virum, si quis alius, res in hoc genere etiam minutissimas operose scrutatum, et ab anno* 1632 *usque ad* 1636 *in cœnobio* S. Germani *Autissiodorensi Priorem; vel ita dissimulasse, ut multis post annis, puta* 1656, *exustionem illam corporis publicis etiam typis tueri sit ausus! Eamdem exinde sententiam, et quidem magis affirmate, secuti sunt Mabillonius, tum in Itinere suo Italico litterario pag.* 231, *tum in Annalibus ad annum* 859, *num.* 49; *Tillemontius tom.* XV *in* S. Germano *art.* 10, *aliique, quos inter censetur Dominicus Fournier abbatiæ ejusdem Sancti monachus in Descriptione cryptarum ecclesiæ suæ, Autissiodori prælo vulgata anno* 1714.

an potius alicubi defossa;

18 *Quid si neque dispersa fuerint hæc ossa, neque ad ecclesiam relata, neque vel ibi vel alibi violata flammis; sed in ipsa theca sua asportata fuerint ab Hugonottis in Jacobi cujusdam Loronis Calviniani castrum, Domus-alba nuncupatum,* F *haud procul ab oppido Colangii-super-Icaunam; ibique defossa etiamnum delitescant? Certe eo allatam* S. Germani *thecam, et, cum nullis diu viribus, nulla aurifabri industria, dissolvi potuisset aut comminui, die circiter, postquam advecta fuerat, sexta decima ibidem egesto ad eam rem alte solo regestoque sepultam fuisse, oculata testis (utpote Loronis, cum hæc fierent, ancillula, et in ipsa defossione, quæ noctu contigit, facem præferre jussa) coram judice Donciaceno in ditione Nivernensi jure jurando asseruit Claudina Ravier die* 15 *Decembris, anno Christi* 1610, *ætatis autem suæ quinquagesimo quinto: ad quod usque tempus refossam non fuisse thecam illam, pro certo habebat. Sed nec id scitur posterius esse factum; cum locus deinde ignotus fuerit: quippe quem ne ipsa quidem Claudina anno jam notato potuit assignare; tum quod illum non nisi admodum juvencula vidisset; tum quod destructum interea castrum, aliamque ad formam redactum, nulla situs veteris vestigia referret. Qui narrationis hujus*

AUCTORE P. B.

jus plura cupit adjuncta, longum consulat instrumentum apud citatum D. Le Beuf pag. 12 *et sequentibus: ubi et facile colliget, non agi de aperta, aut vacua, solaque adeo, sed integra ac prodigiose indissolubili* S. Germani capsa et reliquiis. *Enimvero si dissolvi ab iis non potuit, aperiri non potuit; cum a seculo undecimo tot seris diversis conclusa fuerit, ut* sine plurimorum, *apud quos claves erant depositæ*, consensu *patefieri non posset; ut colliges ex Miraculis Selebiensibus cap.* 1, *num.* 7. *Atque hinc exsistit opinio quarta, a tribus prioribus longe diversa*; *quam velim equidem ipsa potius occulti in loco obseratique thesauri inventione aliquando, quam unius muliereulæ, et quidem rusticanæ, quantumvis juratæ, testificatione firmari.*

19 *Sequitur nunc opinio quinta, eaque omnium recentissima; quam ita nuper accepimus a viro primariæ apud Autissiodorenses in hujusmodi negotiis auctoritatis ac fidei :* Est, *inquit,* cur credam, eas (*reliquias* S. Germani) hæreticorum istorum *(Hugonottorum)* furori tum, cum eas incendio destinabant, per generosos fideles subtractas fuisse, saccoque mox lineo impositas, et sic apud eos per annos ferme triginta* servatas. Commissus deinde fuit saccus ille sancto cuidam urbis Autissiodorensis abbati, qui eum arcæ inclusit ferro serisque munitæ *(dans un coffre fort)* et in istius monasterii penetralibus ad hunc usque diem conservatæ. Eidem sacco affixa est schedula, abbatis istius regularis manu per modum commentarii notata; continetque sequentia: « Hæc ossa mihi in manus consignata sunt per » homines pios; qui mihi dixerunt, esse reliquias » ex theca S. Germani; seque illas collegisse in » pavimento ecclesiæ dicti S. Germani ipso tem» pore, quo Hugonotti ejusdem basilicæ lip» sanothecas demoliti sunt anno 1567. Nota» tum 1607. »

* uno quadraginta

20 Porro hæc schedula nullius quidem nomine est obsignata; sed character talis est, ut omnino videatur esse viri cujusdam eximii, qui tum istius monasterii abbas erat regularis, et Ludovico XIII regi a sacris *(vulgo eleemosynarius.)* Obiit anno 1627 in odore sanctitatis. *(Apte cadunt hæc omnia in Edmundum, abbatem cœnobii S. Mariani Præmonstratensem.)* Permultæ etiamnum schedæ supersunt ejus manu exaratæ : et notitia characterum ipsius, testimonio æquivalet, nec minus diserte significare videtur, et illi hæc ossa tradita, et ab illo sacci schedulam conscriptam fuisse; quam si id ipsemet vel ore vel subscripto nomine testaretur. *Hic interferitur catalogus accuratus ossium, tum quæ saccus continet plurima, tum etiam multorum, quæ in eo ad humani sceleti integritatem desiderantur; quem hic omitto. Deinde subditur* : Epocha schedulæ innuit, eos, qui hæc ossa dederunt, illa jam tum conservasse per annos quadraginta.... Cur vero ea non restituerint religiosis monasterii S. Germani potius, quam aliis, ignoratur; uti et cur ea tam diu penes se detinuerint.

21 *Mihi quidem saccus hic nequaquam placet; nec adducar facile, ut* homines pios *fuisse credam, qui alienum tanti pretii thesaurum in tam indigno, sordido, patuloque receptaculo per annos quadraginta conditum tam injuste detinuerint; ac ne tum quidem iis, a quibus abstulerant; sed aliis, ad quos nullo jure spectare noverant, restituerint. Quis vero abbatem sibi fingat regularem tam iniquum, ut rem cum nullis conferendam divitiis contra jus fasque sibi vindicarit? Tam stolidum, ut ignotis hominibus (nam si noti erant, nominatos oportuit) ossa tam neglecta, tamquam* S. Germani *reliquias, sine teste, sine tabulis, sine jurejurando, sine ulla probatione obtrudentibus crediderit? Tam impium vero, si credidit; ut ea ne tantillo quidem honore dignatus sit; sed cum eodem sacco per vinginti, quibus deinde præfuisse dicitur, annos in profanam cistam abstruserit? Tam ineptum denique, ut in re tanta per nudam schedulam, absque sigillo aut nomine temere sacco appositam, fidem posteris facturum se crederet? At characteres, inquit, loquuntur. Respondeo non raro diversorum hominum characteres esse admodum similes. Deinde, loquantur sane characteres, indicentque (per me licet) manifeste, cujus sint : nego, illum loqui legitime aut voluisse aut potuisse, qui scripto suo aut nomen noluit aut sigillum adjicere.*

22 *Sed enim fac, abbatis illius hanc esse schedam; fac etiam legitime subscriptam esse. Quid ea probabitur? Hoc unum scilicet, quod homines, qui optimo abbati videbantur esse pii, hæc ossa attulerint, dixerintque, esse* S. Germani; *seque ea in hujus basilica ab hæreticis effusa collegisse, Dixerint enimvero. Quid tum? An id vere eos dixisse, an probasse testatur scheda? Neutiquam. Atqui contrarium Claudina paulo superius non dixit modo, sed etiam juravit. Demonstrandum hoc igitur, etiam admisso schedulæ testimonio, supererit, vera dixisse homines illos; ac proinde, vera hæc esse* S. Germani *Autissiodorensis ossa. Id autem qua ratione fieri possit, non video. Esset quidem, fateor, aliquod ad hanc rem argumentum, si ossa in sacco servata cum aliis omnibus ejusdem Sancti ossibus, quæ a variis ecclesiis ab immemorabili tempore possidentur, conferri possent; atque ita inter se congruere omnia deprehenderentur, ut nullum abundaret : at siquid redundet, id est, si os aliquod saccus contineat, quod idem specie tamquam* S. Germani *nostri cultum occurrat alibi, et vel authentico testimonio, vel antiquissima loci traditione probatum ut tale; quis, obsecro, testimonium ejusmodi traditionemve per saccum, nuper admodum a tenebris erutum, nec idonea munitum auctoritate, se speret evertere? Atqui id jam deprehensum esse, mox palam fiet num.* 29.

suspecta videtur.

Quid ex tam diversa narratione constet.

23 *Cum igitur ex tot opinionum contentione satis appareat, quam parum certæ sint singulæ, imo et universæ; illis lectorum arbitrio relictis, hoc de* S. Germani *corpore solum asseri posse tuto putamus, quod solum asserit, apud Le Beuf pag.* 11, *Frater Petrus de Pesseliere, testis longe gravissimus, utpote cœnobii* S. Germani *ab anno* 1544 *usque ad* 1597 *Autissiodori Prior :* Quo quidem anno, *inquit ille,* 1567 civitas Autissiodorensis ab Hugonotis intercepta et capta est : ideoque monasterium S. Germani cum pluribus aliis ecclesiis ejusdem civitatis dirutum et eversum, et omni ligno, tegula, ferro, plumbo, vitro, campanis spoliatum; direptis primo sacrosanctis tum sanctissimi patris divi Germani, tum aliorum Sanctorum capsulis ac reliquiis, nec non et ornamentis ecclesiasticis, libris, chartis, titulis, ceteraque totius domus supellectile. *Ceterum hæc de illis tantummodo Sancti hujus reliquiis intelligenda sunt, quæ ad stragem usque Calvinianam in ejus theca remanserant; non de iis, quæ ante tempus illud inde excerptæ atque alio tam intra ipsum cœnobium, quam extra illud translatæ fuerant; de quibus nunc pauca dicturi, a cœnobio ducamus initium.*

§ III

A

§ III. Quid etiamnum variis in locis de Sancti corpore superesse dicatur.

Supersunt in cœnobio Autissiodorensi S. Germani os digiti, pulvis corporis etc.,

Quid igitur, *inquit Viole in Vita Gallica cap.* XXVIII, ecclesiæ S. Germani de tam divite sacrarum ejus reliquiarum thesauro, tot retro seculis ab ea possesso, nunc superest? Restant adhuc pannus ingens sericus, imperatoriis distinctus aquilis, quo Sancti corpus involutum olim fuit, quemque S. Germani sudarium vulgus appellat; os unum e digitorum ejus aliquo; sepulcrum lapideum, in quo diu corpus quievit; et in illo sepulcro cineres ejus, seu pulvis ejusdem corporis, cum primi ex cypresso sarcophagi fragmentis aliquot notabilibus. Verum hoc quantulumcumque residuum sufficit ad dolorem, quem e jactura ab hæreticis allata, quantumvis inæstimabili, contraximus, utcumque leniendum: quandoquidem et gloriosi Præsidis nostri spiritus cineribus suis adhuc totus assistit; et vel capuli cypressini lignum aquis intinctum prodigiosas cum in febricitantes tum in aliis affectos
B
miseriis exerit vires; et tantum abest, ut pristina fidelium erga tumulum ejus pietas intepescat, ut potius augeatur in dies; et neminem (ut semel dicam) eorum deserit Sanctus, qui vel in morbis suis, vel in animi corporisve angustiis, vel in negotiis arduis et intricatis, vel in cruciantibus acerbissime calamitatibus ad ejus præsidium cum sincero Christianæ pietatis sensu confugiunt. *De sepulcro et sudario, quod accuratius multo describit, videri meretur Mabillonius sive in Itinere Italico pag.* 231, *sive in Annalibus Benedictinis ad annum* 859, *num.* 49; *neutro tamen loco reliquias alias commemorat.*

quæ tempore Hugonottorum sub terra latebant:

24 *Ex his solum sudarium (in sacrario, opinor, ubi erat seculo* 13) *expositum fuisse hæreticis prædonibus, ab iisque raptum, et mulieri cuidam in parœcia S. Petri venditum, ab ea porro, cum rem sacram esse comperisset, ad cœnobium S. Petri delatum, atque inde tandem redisse ad basilicam* S. Germani, *ex auctore Descriptionis cryptarum observat Le Beuf pag.* 143: *cetera vero Hugonottos latuere. Et cypressini quidem capuli fragmina a seculo* 9, *ut ex Nevelone vidimus, in sepulcro lapideo condita, cum eodem inventa sunt ab Hugone abbate, quando veterem*
C
S. Germani *aram, sub initium seculi* XII, *ad novam erigendam, dirueret, juxta Gesta abbatum cap.* IX, *et interpretationem Violæ in Vita Gallica cap.* XXVIII. *Eadem in eodem iterum sepulcro reperta sunt anno* 1277, *quando ara jam dicta incendio corrupta, destrui, ac nova denuo ædificari debuit; sed cum tunc in illo tumulo,* inventum sit unum ossiculum de ipso corpore B. Germani, ut creditur, cum parte serici pallii, similis illi pallio sudarii, quod habetur in thesauro, et multis aliis indumentis, tam sericis quam lineis, et tribus vel pluribus scriniolis, et aliis lignis de capsa, ut creditur, in qua delatum fuit corpus ejusdem sancti Pontificis a Ravenna, et cum multo pulvere de corpore et interiori ejus sepulcro, ut creditur; *et uno denario Autissiodorensis monetæ; ut est in Gestis abbatum* S. Germani, *cap.* XVII: *cum tunc, inquam, præter fragmenta cypressina, tot aliæ ibi reliquiæ sint inventæ, additas hasce fuisse existimamus post superiorem inventionem, dum restaurabatur altare seculo* XII; *atque adeo, jam tum corpus, quod sub medium seculi* XI *incorruptum adhuc erat, resolutum fuisse; imo et partes ejus eximi cœpisse e theca, alioque transferri: siquidem hoc ejus ossiculum et hi ejus cineres fuerint.*

AUCTORE P. B.

unde educta sunt et altari imposita anno 1634.

26 Paucis *vero* post *ultimam hanc inventionem* diebus, *teste Viola ibidem,* omnes hæ reliquiæ, excepto sudario *(imo et indumentis aliis et denario, ut apparet)* cum ipso tumulo lapideo translatæ fuerunt ad locum, in quo abscondita bello Normannico fuerat Sancti lipsanotheca, hoc est in latam altamque fossam inter aram S. Germani in cryptis et altare Sanctorum omnium: unde anno 1634, die 2 Novembris una cum sepulcro lapideo eductæ, atque in memoratam S. Germani aram elatæ sunt; altari omnium Sanctorum, tum ut commodius fieret hæc translatio, tum ut sepulcrum augustius appareret, tunc temporis destructo. Solennitatem hanc rogatu Prioris *(ipse is erat, qui scribit)* et religiosorum celebravit illustrissimus ac reverendissimus dominus Dominicus Seguier, episcopus tunc Autissiodorensis; qui simul veras has esse S. Germani reliquias pronuntiavit: quod brevi collata multis ad earumdem reliquiarum contactum non sine miraculo sanitas, abunde confirmavit. *Hactenus de cœnobio. Nunc ad alia loca, ad quæ*
E
sacri hujus corporis pars aliqua devenerit, eodem capite XXVIII *præeuntem sequamur Violam.*

Quid sit in Parisiensi ecclesia:

27 In basilica regia, *inquit,* S. Germani Autissiodorensis... Parisiis os habetur satis notabile, quod spectare mihi quidem ac venerari contigit, cum duobus tribusve manus ossiculis; quæ simul omnia argenteo inauratoque inclusa sunt brachio. *Sed qui hæc secundis nuper curis examinari curavit, Illustrissimus Autissiodorensis ait, aperto brachio illo, quod partim æneum sit, partim argenteum atque auro tinctum, inventa esse os brachii, seu partem potius extremam radii, qua manui jungitur, de quo tamen judicari certe non potuerit, utrius brachii pars fuerit; partem insuper costæ, aliudque ossis (nescitur cujus) fragmentum exiguum: infra has autem reliquias in alio pulvillo esse frustum cranii, uti et maxillæ inferioris cum dentibus aliquot molaribus: ceterum non dici, has omnes reliquias esse* S. Germani; *pro solo brachio traditionem esse, ab ista forsan thecæ forma profectam.*

Quid in cœnobio S. Vatoni et Montefalconensi;

28 Cœnobium S. Vatoni Verdunense, Ordinis S. Benedicti, possidet etiam os alterutrius brachii; unde postremis hisce annis decisæ sunt aliquot particulæ, et ad ecclesiam Buzanciacam
F
haud procul Mosomo, ut matronæ cujusdam in iis partibus nobilis pio satisfieret desiderio, translatæ. *Ita Viole. Sed et hoc examinandum censuit memoratus episcopus; comperitque per litteras ex S. Vatoni monasterio ad se datas, non os brachii, sed inferiorem tibiæ partem, istic in argenteo brachio conservari.* Ad S. Germani in Montefalconis ostenditur os aliud aliquod brachii, *inquit Viole. At episcopo Autissiodorensi ab istius ecclesiæ capitulo rescriptum est, de* S. Germani *reliquiis certis habere se in manu argentea phalangem pollicis dextri: esse quidem apud se separatim brachii partem aliquam cum indiciis illud* S. Germano *tribuentibus; de horum tamen fide sibi non constare.*

Mediani, Conchis, Cessoni, Monte Pessulano.

29 In parœcia S. Germani Medianensi *(de Miége)* prioratu olim cœnobii Cluniacensis, habetur brachii sinistri os illud, quod cubitum vocant. *Atqui totus sinistri brachii cubitus etiam in sacco, de quo superius memini, reperitur.* In abbatia S. Petri Conchensi, Ordinis Benedictini, diœce-

seos

seos Ebroicensis, est pars cranii : Cessiaci *(Chessy)* ad Ligerim... Aurelianium inter et Gargolium, aliquot frusta costarum, quæ et ipse vidi, *inquit. Inspectæ nuper sunt costæ illæ ; et ab iis, quæ in sacco servantur Autissiodori, colore differunt.* Urbanus Papa V, Monte Pessulano fundans SS. Germano et Benedicto cœnobium.... utriusque Sancti reliquias ex monasteriis Autissiodorensi ac Floriacensi postulavit. Movit Autissiodorenses cum summa Pontificis dignitas, tum singularia ejus in monasterium, cui abbas ante præfuerat, merita. Datum ergo illi os integrum brachii, quod prædiviti capsæ mandavit includi. *Hæc idem Viole; addens, pretiosum hoc pignus a Calvinianis, auri gemmarumque captis ornatu, fuisse direptum. Observat vero Autissiodorensis antistes, juxta Garielem in libro de Origine S. Petri apud Montem Pessulanum pag.* 42, *non os brachii istic ab Urbano concessum fuisse; sed caput* S. Germani : *imo juxta eumdem in margine pag.* 154 *videri etiamnum de reliquiis ejus ibidem aliquid superesse.*

30 Ad S. Germani de Lembruno, in Limania Arvernica, duæ sunt costæ, quas pluribus in dies miraculis Deus illustrat, in iis præcipue, quibus male affecti sunt oculi. *Episcopus Autissiodorensis unam hic tantum costam assignat, dimidio circiter pede longam; at subdit, esse insuper ibi fragmentum cranii et alias quasdam* S. Germani *reliquias, teste viro quodam probo, qui puer olim ejusdem Sancti beneficio sanatus fuerit.* Spectantur ejus etiam lipsana in monasteriis S. Juliani Autissiodori, S. Remigii Remis, S. Petri Corbeiæ, S. Petri Catalauni in Campania, S. Cornelii Compendii, Paraclyti in diœcesi Ambianensi : præterea in ecclesiis S. Germani apud Rhedones in Britannia minore, S. Germani vulgo de Viteaux, de Montdeon, et locis aliis pluribus. *Sic iterum Viole, de reliquiarum illarum peculiari qualitate nihil adjiciens. Illustrissimus vero Autissiodorensis constare nunc asserit, reliquias S. Germani Corbeienses non hujus esse* Germani *nostri, sed Parisiensis : Mondeonenses autem a parocho vicino et chirurgico comite visitatas esse, qui retulerint, ibi servari radium sinistri, ut quidem videbatur, brachii; nihil tamen appositum esse authentici documenti; imo radium illum inclusum esse thecæ ad modum brachii vel e stanno vel certe ex argento vilissimo conflatæ;* ut *proinde* dubium videri possit, an os tale in theca tantilli pretii sollicite conservatum fuerit. *Hæc enim vero collectio adversus nuperum saccum multo est validior.*

Quid habuerit ecclesia S. Stephani Autissiod. de corpore ejus;

31 Cathedralis ecclesia S. Stephani Autissiodori præter ingentem elegantium lipsanothecarum, quibus ante oppressam ab hæreticis urbem gaudebat, copiam, aureum quoque brachium possedit, cui Gualdricus episcopus, cum illud anno circiter 920 jussisset confici, et reliquias S. Germani et nomen imposuerat. *Consonat Violæ nostro Historia episcoporum Autissiodorensium cap.* XLIV; *nisi quod hæc* manum *appellet* auream, *non brachium. Miror igitur, nullam hujus mentionem fieri in veteri illo Inventario, quod exhibetur apud D. Le Beuf pag.* 25. *Porro quid fuerint istæ reliquiæ; vestium, an corporis pars aliqua, non scitur; de corpore tamen, utpote tum incorrupto integroque, decidere quidquam ausum esse Gualdricum, non facile existimem. Sane qui tale quid animo, ut putabat, optimo centum et quod excurrit annis posterius aggressus est monachus, quam tulerit pœnam, dicet Historia Selebiensis.*

quid cœnobium S. Amantii Cadurcense.

32 *Multo minus credibile est, corporis ejus aliquid fuisse reliquias illas* S. Germani, *quas in Historia episcoporum Autissiod. cap.* XX *ad monasterium S. Amantii in pago Cadurcino deportasse dicitur S. Desiderius, quem sedisse volunt ab anno circiter Christi* 603 *usque ad* 621 : *cum saltem usque ad Caroli Calvi tempora intactum permansisse corpus illud, diserte testetur Hericus in Miraculis num.* 96. *Itaque de vestibus aut alia re simili intelligendum hunc locum putavit Viole; quemadmodum et alium illum, quem ex antiquo Lectionario monasterii Cuxanensis, diœceseos Elnensis in Catalaunia, Hispanice profert Antonius Vincentius Domenec in Historia sua generali Sanctorum principatus Catalaunici, ad diem* 5 *Januarii; unde ad Yepesium quoque transiit in Chronico Benedictino ad annum Christi* 745, *cap.* IV. *Dicitur ibi Protasius quidam archidiaconus Urgelitanus, post dirutum S. Andreæ cœnobium Exaladense, adiisse Carolum Magnum anno* 794, *ab eoque impetrasse, ut non modo aliud excitaretur,* S. Germani *Autissiodorensis nomine consecratum, in valle Cuxanensi; verum etiam ut ejusdem imperatoris jussu sibi ab episcopo Autissiodorensi traderetur* S. Germani *manus cum dente uno S. Amatoris, ad novum suum illud cœnobium transferenda.*

et S. Germani Cuxanense.

33 *Hic, inquam, si interpretem audimus Violam, manus* S. Germani *vocitari potuerit manus aliqua argentea, cui de vestimento sancti Præsulis insertum quid fuerit. Quod si nunc, ait, ibi quiddam ex ossibus ejus videtur; id eo post obitum Caroli Magni devenisse dicendum erit : nisi quis velit, auctores, dum corporis hujus integritatem tam diuturnam adstruunt, hoc non affirmasse de corpore omnibus membris suis cohærente, sed de omnibus ac singulis membris, etiam abscissis a corpore, et in diversa loca translatis. Harum conjecturarum prima satis est commoda, si satis verisimilis; tertia neque cum Herici neque cum Selebiensi historia facile conciliabitur ; secundam amplectuntur Acherius et Mabillonius in Actis Sanctorum Benedictinorum tom.* V, *pag.* 877; *ubi, Legendæ istius Hispanicæ historia erudite confutata, cœnobii Cuxanensis exordia, et manus jam dictæ translationem Carolo Calvo imperatori tribuunt; non facturi, opinor, si editam paulo post a Baluzio Marcam Hispanicam lib.* IV, *col.* 362 *et seq. videre potuissent; juxta quam et ipse deinceps Mabillonius in Annalibus, tom.* III, *pag.* 219 *fatetur, anno primum* 878, *hoc est post obitum Caroli Calvi, de Cuxanensis monasterii primordiis cogitari cœpisse. Hinc patet, quantam jam dicta Legenda mereatur fidem. Neque negaverim tamen, aliquid reliquiarum* S. Germani *in illo cœnobio fuisse, etiam ante annum Christi circiter* 1040, *quo de ecclesiæ Cuxanensis reliquiis scribebat Garsias, ejusdem loci monachus, in Appendice Marcæ Hispanicæ col.* 1075, *hæc inter alia :* In altaribus interim ecclesiæ nomini suo cuique reliquias miserunt : *quasi dicat, in singulis altaribus repositas fuisse reliquias illorum Sanctorum, quorum nomine insignita erant altaria. Erat vero inter illos absque dubio* S. Germanus *noster ; utpote ecclesiæ ac cœnobii una cum archangelo Michaele, cujus erat ara maxima, patronus. Verum corporis ejus jam tum ibi partem aliquem (puta manum) fuisse, credemus, cum documentis melioribus id comprobatum videbimus.*

34 *Præter ecclesias hactenus a Viole enumeratas recenset et alias in epistola laudata Autissiodorensis*

Quid sit Groni, Metis, Mosomi, Nanceii, Bajocis, in pago Cezensi,

A *dorensis episcopus; ut Gronensem prope Senonas, ubi sit costa ejus una, sed fracta bifariam, cum segmentis vestium tam* S. Germani, *quam S. Amatoris, præfixis epigraphis annorum circiter ducentorum et amplius : abbatiam S. Vincentii Metis, ubi juxta catalogum vetustum serventur ejusdem reliquiæ notabiles : abbatiam item Mosomensem in Campania Galliæ, et ecclesiam S. Leopoldi Nanceiensem; sed quid earum utervis hic locus possideat, non additur : abbatiam quoque S. Luciani Bajocensem, ubi habeatur pars magna cranii, non semel accisa, ut ejus particulis loca varia fruerentur : Cezensis insuper pagi ecclesiam in diœcesi S. Flori, ubi ostendatur brachium integrum, sua etiam nunc pelle tectum, cui desit nihil, præter digitum indicem, quem sibi acceperit Sanflorianus episcopus; et pollicem, qui in vicino pago Bresonensi conservetur; et particulam cubiti, quæ circa annum* 1665 *concessa fuerit monachis* S. Germani *Autissiodorensibus. Hoc tamen brachium non hujus nostri, sed alterius esse sancti Germani, suspicatur idem Illustrissimus, tum ex aliis conjecturis, tum vel maxime quod nondum amiserit digitum medium, qui a manu dextra* S. Germani *Autissiodorensis inde a*
B *seculo* XI *juxta Historiam Selebiensem avulsus et in Angliam translatus fuit. Argumentum profecto ineluctabile, si, ut ponitur, brachium illud Cezense dextrum sit. Quid de aliis dicam ecclesiis, de quibus Hericus in Miraculis num.* 51 *et sequentibus?*

apud Cluniacenses, Rutilenses, Colonienses.

35 *Vidit etiam Roma in Belgium rediens anno* 1662 *Papebrochius noster et veneratus est in abbatia Cluniacensi* sancti Germani Autissiodorensis ossa aliquot, *ut in itinerario suo Ms. notavit. Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag.* 453 *in Rutilensi Cartusia ad ripam Mosæ honorari dicit* juncturam unam pedum S. Germani episcopi Autissiodorensis. *Gelenius de Coloniæ Agrippinensis magnitudine lib.* III, *syntagm.* I, *pag.* 237 *explicans ecclesiæ suæ metropolitanæ lipsanothecas,* Quarta, *inquit,* hierotheca argentea continet præter diversas de sanctis Martyribus, Confessoribus, et Virginibus reliquias, brachium S. Germani episcopi, qui a senatu ad regendam Burgundiam missus, S. Amatori in sede Autissiodorensi succenturiatus,... sedit annos triginta. *Sed vereor, ne de reliquis plus modo videar dixisse, quam satis est. Et vero quis omnes vel enumeret vel defendat;*
C *cum sint et aliæ plurimæ sola* S. Germani, *aut* S. Germani episcopi *inscriptione notæ?*

§ IV. S. Germani Acta, et eorum scriptores.

Vitam S. Germani scripsit Constantius, auctor gravissimus,

N*actus est* S. Germanus *operum suorum præconem Constantium, presbyterum, ut epistolis ejus ad SS. Patientem et Censurium episcopos præfixa in vetustis codicibus docet inscriptio, Lugdunensem. Episcopum quidem hunc facit S. Isidorus De viris illustribus cap.* IV; sed perperam, ni fallor, *inquit Sirmondus noster in annotatis ad S. Sidonii Apollinaris lib.* I, *epist.* I; *cui nunc passim omnes consentiunt. Ceterum vir tantus fuit, ut vix ei parem ætas illa tulisse videatur. Itaque Arvenicæ illud ecclesiæ sidus, quem modo dicebam, Sidonius non satis habuit ei epistolarum suarum libros octo nuncupare, imo* desæcandos limandosque *committere; sed illos insuper tot ejus identidem respersit elogiis, ut ea legere apud auctorem tam litteratum sanctumque nemo possit, quin continuo virum hunc fuisse undequaque summum agnoscat. Adisis lib.* I *ep.* I; *lib.* II *ep.* X, *lib.* VII *ep.* XVIII, *lib.* VIII *ep.* XVI, *lib.* IX *ep.* XVI; *sed præ omnibus libri tertii epistolam secundam, ex qua hoc etiam inter alia disces, Constantii labores anno Christi circiter* 473 *(hoc est quinto tantum aut sexto supra vigesimum ab obitu* S. Germani) *pro Arvernis felicissime susceptos inde extolli maxime, quod eos subiisset* persona ætate gravis, infirmitate fragilis, nobilitate sublimis, religione venerabilis, solius dilectionis obtentu. *Diu ergo cum Sancto, de quo scribit, ejusque æqualibus vixisse debuit; quod ad reliquam scriptoris hujus auctoritatem pondus addit gravissimum; quandocumque demum hoc opus aggressus fuerit.*

AUCTORE P. B.

nondum elapsis ab ejus obitu annis 40:

37 *Nam tempus, quo texere hanc historiam cœperit, tum quo eam Autissiodorum usque vulgaverit, quis pressius, quam ipsemet auctor in epistola gemina, Actis præmittenda, definiat? Id ergo contigisse certum est, sedentibus Lugduni S. Patiente, Autissiodori vero S. Censurio episcopis. At utriusque tempora nec brevia fuere, nec satis huc usque notis circumscripta terminis: ut de S. Patiente Gallia Christiana novissimæ editionis tom.* IV, *col.* 25; *de S. Censurio nos ipsi* E *ostendimus die* 10 *Junii, pag.* 278; *ubi chronologiam illam funditus eversam videbis, quam infra in præfatione ad Miracula* S. Germani *proponet Hericus; et ex qua consequi debebat, ut non ante annum ab obitu Sancti quadragesimum absoluta ejus Vitæ historia, aut certe ad S. Censurium missa credi posset; tametsi vel ipso episcopatus ejus initio missa fingeretur. Disjecto vero collectionis hujus fundamento, ipsam quoque corruere necesse est. Porro ne nihil in hac re statuisse videamur; haud absurdum id quidem apparet, si dixerimus, nec ante annum* 483, *nec multo posterius in publicum hæc Acta prodiisse. Cur ante annum illum id factum non putemus, facit altissimum S. Sidonii in epistolis eo usque excurrentibus de opere Constantii tam præclaro silentium : differre autem multo longius, nec sinit ætas Constantii, jam ante decennium* gravis et infirmitate fragilis; *neque cogunt sive S. Patientis sive S. Censurii tempora : licet enim neutrius initium sciamus aut finem; sedisse tamen ambos, incursantibus Arveniam Visigothis, sive versis annum Christi* 473 *aut sequentem, ex ejusdem Sidonii libro sexto, epist.* X *et* XII, *non obscure colligimus.*

quam non e Surio, sed ex Mss. codd. proferemus:

38 *Typis eadem hæc Acta dudum emisit in lucem Boninus Mombritius, sed locis variis misere* F *truncata, totque fœdata mendis, vix ut legi sine stomacho possint; ne vero legi debeant, fecit Surius, cum ea ex melioribus utique codicibus ad hunc diem* 31 *Julii integra demum et accuratius castigata lectoribus obtulit. Cum tamen etiam huic editioni suos non deesse nævos, leviores tamen ac tolerabiles, deprehenderimus; ne quid in monumento tam pretioso desiderari possit, illud iterum ad veterum membranorum fidem exigere maluimus, quam a Surio mutuari. Debimus igitur hoc opus Constantii ex apographo vetusti codicis Chiffletiani, sed cum aliis pluribus operose collato, puta per nos cum codicibus Valcellensi, Marchianensi, Reginæ Sueciæ codice* 13, *Trevirensi, S. Maximini, Boni-Fontensi, S. Audomari, codice nostro Q Ms.*4, *et cum editione Surii, per ipsum vero Chiffletium, virum sane in rem nostram, dum advixit, laboriosissimum, cum codice Ms. S. Lazari Heduensis, aliisque tribus, quos sigillatim non designat. Observari autem hic velim*

AUCTORE P. B.

lim in quibusdam exemplaribus capita distingui per titulos absque numeris, in aliis per numeros tantum et sine titulis: titulos vero, ubi adscripti sunt, in aliis atque aliis codicibus ita variare; ut auctoris esse non possint; proindeque hic negligentur. Numeros tamen si quis volet, eos Romanis litteris exprimemus in margine. Ad ipsum Vitæ textum quod attinet, quantumvis in illo conferendo minutissima quæque notaverim; non eo tamen id animo feci, ut meris nugis nec in re quiquam vel sententia mutantibus, aut margines nostras, aut lectoris patientiam onerarem; verum ut in minutiis id exhiberem, in quo codices plures melioresque conveniunt. Cetera, quæ observari merebantur discrimina, vel juxta textum vel in Annotatis adscripsi.

...s S. Heri-...s metro illu-...tam, una ...m 2 libris ...e miraculis.

39 *Constantium Hericus, vel, ut in veterrimis Mss. ipse se nominat, Hiericus excipiet, longo licet seculorum quatuor intervallo junior. Hunc Sanctis adscriptum dedimus die* 24 *Junii; ubi videri de illo plura possunt. Mabillonius tom.* I *Analectorum pag.* 415 *Collectaneis ejus adnotationes subjicit, in quibus natalem ei locum statuit vicum leucis duabus Autissiodoro distantem, cui et nomen dederit: sed errorem deinde suum agnovit vir eruditus, emendavitque in Annalibus Benedict. tom.* II, *lib.* XXXII, *num.* 47, *omnino asserens, ex ipsa urbe Autissiodorensi oriundum esse Hericum. Quantum ei nomen olim litteræ pepererint, hæc Trithemii in Scriptoribus eccles. verba produnt:* Ericus monachus Ordinis S. Benedicti, cœnobii Autissiodorensis civitatis, vir in divinis Scripturis doctus, et in disciplinis secularium litterarum eruditissimus, carmine excellens et prosa, in declamandis ad populum homiliis doctor egregius fuit. *Hinc in Historia episcoporum Autissiodorensium, ad quam illustrandam et ipse sub episcopo Wala collaboravit, cap.* XXXIX *illustre epitheton* Theosophi *meruit. Scripsit præter alia poema luculentum, in sex libros divisum, quo Vitam* S. Germani *a Constantio elaboratam, heroicis versibus exornavit: tum de ejusdem Sancti vita et miraculis oratione soluta libros duos; quorum priore non pauca supplere conatus est, quæ studiose a Constantio dolebat omissa; inde ad posteriora progrediens tanto auctoritate sua fit gravior, quanto suis temporibus narratione propinquior.* B

...soluto stylo po-...ctus compo-...sitis.

40 *Utrumque simul opus Carolo Calvo nuncupavit jam augusto, ut ex dedicatione poemati præmissa liquebit, hoc est, anno Christi* 876 *aut sequente. Sed an poema tum primum absolverat? Ita sensisse loco citato videtur Bollandus noster, cum ex his Herici de se verbis, in epilogo libri sexti, num.* 178: C

En vitam miseram jam trina decennia versant,
Additur his annus, ævo gliscente, secundus;

cum ex his, inquam, colligat, natum videri poetam circiter annum 843. *At Mabillonius Annalium tom.* III, *lib.* XXXVI *illa ætatis ejus trina decennia, tametsi in fine operis posita, intelligi vult* de prima molitione, non de absolutione operis. *Ego vero neutri assentior: non Bollando; quia diu absolutum fuisse opus illud existimo, priusquam Carolo nuncuparetur; ut ipsemet Hericus indicat in sua Dedicatione, num.* 8: *non etiam Mabillonio; quis enim aut qua veri specie anno ætatis, exempli gratia, quadragesimo affirmet seu voce seu scripto:* En vitam miseram, *etc.? Deinde lucubrationem illam auctor ipse ibidem num.* 7 *suscepisse se narrat, cum recens e scholis emersisset. An verisimile est, obsecro, qui anno, juxta Epilogum libri* VI, *num.* 176, *ætatis fere septimo scholis illis traditus fuerat, easdem usque ad annum ætatis* 32 *contrivisse? Mitto alia; quia res hic ipsa loqui videtur.* D

Carolo Calvo imp. nuncupavit anno 876 aut sequente:

41 *Quod addit ibidem Mabillonius, carmen perfectum esse post duos libros de miraculis* S. Germani; *id enimvero multo minus assequor. Quid enim? An hos in scholis composuisse censebitur, e quibus recens emerserat cum carmen aggressus est? Nemo credet. An cœptum interrupit carmen, ut opus illud aliud interjiceret? Quæ causa? Quis auctor? Libros, inquis, duos de miraculis una cum Vita metrica Carolo nuncupavit. Esto sane. Ergo hanc illis posterius absolverat. Nego equidem, id sequi: aliud enim est absolvere, aliud edere seu nuncupare; quod ipse Hericus in Epistola dedicatoria num.* 8 *satis indicat, cum* diu *se cunctatum fuisse ait; opere jam confecto, priusquam in publicum illud ederet. Censeo igitur, inchoatum fuisse carmen non diu ante obitum abbatis Lotharii, sive annum Christi* 866 *quando auctor* vix primas operis partes attigerat, *ut fatetur in Dedicatione, num.* 7: *exinde vero hunc* cœpto operi perfectionis pertinaciam, *ut ibidem ipse loquitur,* admovisse; *hoc est, non ante hoc opus dimisisse aut interrupisse, quam perfecerit, idque post annos aliquot, puta anno Christi circiter* 870; *ad quem referri facile patior trina decennia cum annis duobus ætatis ejus: post hæc vero libros illos duos de miraculis aggressum esse, quos anno Christi* 873 *(ut patet ex lib.* II, *cap.* II, *num.* 107) *si inchoaverat, certe nondum absolverat: poema tandem, et duos de miraculis libros (illud pridem, hos nuper expeditos) per eamdem epistolam anno Christi circiter* 876 *obtulisse imperatori.* E

utrumque hoc opus dabimus

42 *Opus utrumque jam dudum promisimus: nunc fidem liberamus; non eo minorem ab hagiophilis, uti confidimus, inituri gratiam, quod excusum utrumque jam fuerit. Nam poema si satis accuratum prodiit (de quo statuere nihil jam possumus, cum illud anno* 1647 *viro de nobis optime alias merito commodatum, numquam postea viderimus;) rarum tamen admodum oportet esse, utpote semel tantummodo, idque Parisiis anno* 1543, *luci datum. Sed neque libros de vita et miraculis* S. Germani *alibi vulgatos novimus, quam apud Labbeum nostrum in Bibliotheca Mss. librorum, nunc etiam non cuivis obvia, tom.* I, *a pag.* 531. *Ibi vero quam parum emendate (sive typographorum, sive membranarum antiquarum, aut eas male exscribentium vitio) legantur, qui editionem hanc nostram cum illa contulerit, passim ac facile deprehendet.* F

ex Mss. probatissimis.

43 *Poema dabimus quam fidelissime* ex Ms. vetustissimo Lobiensi in quarto, *ut in apographo notatur. Contulimus vero illud cum alio Ms. Belfortii, in quo sæpe corriguntur metri vitia; quæ tamen ipsius auctoris putamus esse; deinde cum codice nostro P. Ms.* 4, *quem, quia Lugduni coemit olim Henschenius, Lugdunensem appellabimus. Nihil eo correctius, nihil in hoc genere, meo quidem judicio, vetustius: nam si characterem spectes, omnino referes ad seculum nonum vel decimum; sin vero annotationes eadem plerasque manu, sed minutioribus litteris, aut inter lineas aut ad marginem appositas; ipsum continuo Hericum fuisse dices, qui eas vel scripserit vel dictaverit; adeo singularem ipsius per ea tempora propriamque cum in re theologica, tum præsertim in poetica eruditionem spirant: notas tamen sive poeticas sive grammaticales, cum ad rem nostram* non

A *non faciant, negligendas putavimus. Libros porro singulos, alterius metri, sed auctoris ejusdem, exornant proludia: neque hic omittentur; cum tamen titulis careant rem exponentibus, nostros ad marginem adjecimus. In ipsa Vita ipsius Herici titulis usi sumus; capitum vero veterum numeri Romanis, ut ante, litteris notabuntur. Continet idem ille codex Lugdunensis præter Sermonem in solennitate* S. Germani *recitandum, etiam libros Herici duos de Vita et Miraculis ejus; quos eadem inde fide producemus. et quidem collatos cum codice nostro insigni P. Ms.* 157; *cum ecgrapho, nescio unde, per Chiffletium nobis deprompto, ex quo appendicem primam ad Herici librum secundum exhibebimus; ac tandem cum editione Labbeana. Vetus divisio capitum inscriptionesque servabuntur iu margine; sed has ad numeros nostros Arabicos distractas accommodabimus.*

Addentur post duas appendices ad Hericum, Miracula Selebiensia;

44 *Appendici primæ succedet altera, ex auctoribus variis per nos compilata: atque huic demum Miracula* S. Germani *Selebiensia, quæ cum alibi non habuerimus, a Labbeo nostro mutuati sumus Biblioth. Mss. libb. tom.* I, *pag.* 594 *et sequentibus, ubi Historiam producit Selebiensis monasterii;* B *unde nos miracula sola, et quæ ad hæc utcumque illustranda conferre aliquid visa sunt, excerpsimus. Auctor monachus fuit Selebiensis,* vix, *cum hæc scribere cœpit,* vicesimum secundum annum *ingressus ætatis, ut ipse fatebitur cap.* I, *num.* 2. *De fide autem sua legi omnino velim quæ dabit cap.* IV, *num.* 35 *et sequente. Tempus, quo scripserit, sic habet cap.* VII, *in fine:* Actum autem hoc anno incarnati Verbi Dei millesimo centesimo septuagesimo quarto, fundationis ecclesiæ nostræ centesimo sexto, abbatis Gileberti decimo quarto, quo etiam anno hæc scribere aggressi sumus. *De cœnobio ejus nihil hic addo; quia illud ipse in miraculis designabit. De eodem obiter quoque monent apud Labbeum ibidem Gesta abbatum* S. Germani *cap.* VI, *pag.* 574. *Monasticum Anglicanum præter instrumenta fundationis ecclesiæ Selebiensis satis augustæ latera duo ære expressa repræsentat tom.* I *ante paginam* 371.

sed aliud nihil.

45 *Hæc sunt omnia, quæ ad* S. Germani *gloriam hic edenda judicavimus: nam siqua sunt alia, ea fere vel ex his fontibus hausta sunt, varieque et permixta (ut in Legendario nostro P Ms.* 10, *ubi ex Constantio et Herico vicissim adhibitis Legenda* S. Germani *una conflatur)* C *et contracta (ut in codice nostro † Ms.* 160, *Petro de Natalibus etc.;) vel suspectæ sunt auctoritatis; ut quæ apud Nennium et Higdenum ex vetusta quadam, sed fabulosa Britannorum Legenda proferuntur; cujusmodi etiam aliqua narrantur in codice nostro non admodum antiquo † Ms.* 87, *in qua eadem est Vita* S. Germani, *quam dedit Jacobus de Voragine cap.* CII, *et ex qua juxta antiqua Breviaria Autissiodorensia recitabantur in Officio festi ejus lectiones ad Matutinum. Verum de his plura per decursum. Nunc ad aliqua, quæ in Actis Sancti nostri lectorem morari possunt, sigillatim discutienda pergamus.*

§ V. Annus ejus natalis; conversio, et episcopatus initium.

Natus videtur S. Germanus anno circiter 378:

Annum S. Germani *natalem non assignat Constantius: Historia vero episcoporum Autissiodorensium cap.* VII, *cum illum* militasse *narrat* sub Valentiniano majore, *qui vivis excessit anno Christi* 375, *videtur multo anterius natum innuere. Sed nimirum nemo jam nescit, quam absurda sit passim hujus Historiæ chronologia. Hic certe nihilo verior apparet in designanda Sancti ætate, quam in episcopatus ejus primordiis, quæ ad tempora revocat Theodosii I, anno* 395 *vita functi. Ad conjecturas ergo redigimur, quas ipse offert Constantius num.* 46, *dum cum respectu S. Lupi* seniorem *appellat in expeditione anno Christi* 429 *suscepta; et num.* 62, *ubi* senex *absolute pronuntiatur anno Christi* 448; *ac tandem num.* 66, *ubi senectutem ejus eodem anno adeo jam fractam exhibet, ut miraculi loco reponat, quod senem alium ipse gestasset in humeris,* qui semet ipsum ferre vix poterat. *Hæc, nisi fallor, vix tum septuagenario minorem fuisse indicant; natumque adeo versus annum Christi* 378: *qua ratione et S. Lupo non solum episcopatu, sed etiam ætate dici vere potuit senior; et anno Christi* 417 *satis juvenis, ut in eum quadraret illud Constantii num.* 2: Cui mos erat tirunculorum potius industriis indulgere, quam Christianæ religioni operam dare.

Auctore P. B.

conversus autem eodem anno, quo factus episcopus.

47 *Quæ de conversione et mirabili vocatione* S, Germani *a vita laica ad ecclesiasticam narrat Constantius a num.* 3 *usque ad num.* 6, *manifestissime significant, conversum ordinatumque fuisse Sanctum non diu ante obitum S. Amatoris;* E *quæ vero deinde habet a num.* 6 *usque ad num.* 10. *nihilo minus clare indicant, neque diu post exsequias ejusdem S. Amatoris ep. Autissiodorensis electum ejus loco* Germanum *fuisse. Ita hæc interpretatus est seculo* IX *S. Hericus in Vita metrica a num.* 33; *ita denuo idem ipse in Historia episcoporum Autissiodorensium (hanc enim usque ad sua tempora cap.* XXXIX *composuisse dicuntur ejusdem ecclesiæ canonici* Rainogala et Alagus, collaborante Herico theosopho simul et monacho) *cap.* VII, *ubi descriptæ Sancti conversioni, subditur:* Paucis itaque diebus interpositis, S. Amator... ultimum spiritum exhalavit: cum subito universi populi Germanum uno ore proclamant antistitem. *Ita seculo* XI *Fulbertus ep. Carnotensis, vir ætate sua eruditione clarissimus, epist.* XXXVIII *Guidoni episcopo scribebat:* Magni etenim viri, ut optime nosti, *(erat ergo hæc sententia apud omnes recepta)* Ambrosius Mediolanensis, et Germanus Autissiodorensis, aliique nonnulli, quia tales in laico habitu exstiterunt,, SUBITO nobis sancti præsules exierunt. *Ubi vides, perexiguum spatium admitti inter statum* S. Germani *laicum et episcopalem. Ita quoque Constantium, quotquot huc usque viderim,* F *omnes intelligunt, unum si exceperis Georgium Viole in Vita* S. Germani *Gallica cap.* VII, *et præcipue cap.* XXIV: *ubi contendit, conversionem modo dictam* annis decem et amplius *ejus episcopatu priorem fuisse.*

non ante: ut perperam putavit Viole.

48 *Opinionem vero hanc suam duplici argumento stabilire conatur. Primum huc redigimus: Conversus est* S. Germanus, *superstite S. Simplicio ep. Augustodunensi, ut ex Constantio certum est: Simplicius autem vivere non potuit usque ad annum Christi* 418 *(quo* S. Germanum *successisse constat S. Amori;) nisi supra omnem fidem sedisse fingatur annis plusquam octoginta: siquidem in sede Augustodunensi suffectus fuerat S. Rheticio anno Christi* 337, *interfuit deinde synodis Coloniensi anno* 346 *et Sardicensi anno* 347 *(Addere poterat et Valentinæ anno* 374.*) Ergo annis, ut minimum, decem ante conversus est* Germanus, *quam creatus sit antistes. Hoc primum. Alterum ita contraho: S. Patritius, Hibernorum*

P. B.

bernorum apostolus, sacras Litteras apud S. Ger*manum didicit, si non vivente adhuc S. Martino Turonensi, annis saltem octodecim antequam apostolatum anno Christi* 431 *adiret; hoc est ab anno saltem* 413: *ergo jam tum Litterarum sacrarum scientia longe lateque celebris evaserat* Germanus: *ergo illarum studiis jam pridem se totum addicerat, atque adeo militiam pridem ac profanam dignitatem cum ecclesiastica disciplina et professione commutaverat. Ita fere Viola.*

49 *Respondeo ad primum, etiam a Viola dari debere S. Simplicio annos in episcopatu circiter* 70; *tot autem annis illum sedisse, quis credat?* 2. *Pro exordio episcopatus ejus ad annum* 337 *defigendo nihil afferri posse; synodos vero citatas valere tantum pro anno* 346 *et sequentibus.* 3. *Synodorum illarum auctoritate, quamvis eam sibi omnes objecerint, neminem tamen hactenus permoveri potuisse, ut eam Constantio vim afferret, quam attulit Viola, tametsi unicum cum illo S. Simplicium agnoscerent; sed auctoritatem illam modis variis elusisse; ut videri potest in Actis nostris ad diem* 13 *Maii pag.* 210, *et ad* 24 *Junii pag.* 812; *apud Tillemontium tom.* X *in notis ad S. Simplicium pag.* 835 *et seq.; ac denique in Gallia Christiana novissimæ editionis tom.* IV *col.* 330. B *Ceterum, cum bona Majorum nostrorum aliorumque passim eruditorum venia, ingenue fateor, displicere mihi ac visum esse semper violentum effugium, quo, ut unicum S. Simplicium episcopum Augustodunensem adstruerent, eumque ad annum usque* 418 *superstitem facerent, concilium Coloniense sive Agrippinense, in quo diserte adfuisse legitur cum aliis episcopis* Simplicius Augustodunensium, *eatenus quoque corruptum esse voluerunt: in concilio autem Sardicensi, licet inter episcopos Galliæ recenseatur Simplicius, non addi tamen locum episcopatus, neque proinde de Augustodunensi intelligi oportere: idem etiam dici posse de Valentino; quamquam illud minus incommodet, utpote habitum anno* 374, *a quo usque ad* 418 *anni tantum sint* 44; *quibus sedisse non absurde credi possit Simplicius.*

50 *Censeo igitur, S. Simplicium ep. Augustodunensem jam assignatis conciliis adstitisse; eumdemque illum esse, cujus Acta ex Gregorio Turonensi dedimus* 24 *Junii, utpote in quibus dicatur vidisse publicam Augustoduni supplicationem et sacrificia ad simulacrum Berecynthiæ, quod (saltem Augustoduni, ubi Galliarum præ-* C *fecti residebant) videri ut summum potuit usque ad edictum, quod, Libanio teste, sub finem imperii, hoc est ante annum* 375, *Valentinianus et Valens imperatores edidere. Sed nego, sanctum illum Simplicium confundi posse cum nostro, quem seculo sequente floruisse tradit Constantius: nam duos Simplicios; alterum, quem jam diximus, ordine octavum, alterum ordine duodecimum, cujus notatos annos non invenerit, in Serie chronologica episcoporum Augustodunensium exhibet Severtius, Chronol. archiep. Lugdunens. tom.* III, *pag.* 1: *consonant, ut asseritur in Gallia Christiana loco citato, catalogus, quem refert Saunier, et alius,* qui in sacrario *(ecclesiæ Augustodunensis)* continetur. *Duos quoque sanctos Simplicios Augustodunenses Martyrologia quamplurima, tum vetustissima, tum recentiora discernunt; et alterius quidem (nescimus, utrius) depositionem consignant die* 24 *Junii (Saussayus* 25), *alterius vero die* 19 *Novembris; de quibus, ne longus hic sim, consule ad utrumque illum diem in Hieronymianis Florentinium, in Adonianis Rosweydum cum supplemento. in Usuardinis* D *Usuardum nostrum cum auctariis, in aliis Labbeum in Hagiologo Franco-Galliæ, Ferrarium in Catalogo generali, ubi ad* 19 *Novembris præter alios citat etiam tabulas ecclesiæ Augustodunensis. Quis vere post tot hæc testimonia duos illos episcopos Augustodunenses, utrumque Sanctum, utrumque synonymum, sed alterum altero aliquanto seniorem, neget exstitisse? Priorem ergo illum fuisse dicimus, de quo agit S. Gregorius Turonensis et citata concilia; posteriorem vero hunc nostrum, de cujus Actis nihil sciatur præter id, quod paucis hoc loco Constantius attingit. Atque ita evanescit primum argumentum Violæ.*

51 *Ad secundum respondeo, Vitas S. Patricii hic plurimum inter se discrepare; ut videre est in Triade thaumaturga Colgani: ubi prima S. Patricium* S. Germano *discipulum tradit* in Australi parte Latii *(quod ineptum videtur, si de* S. Germano *nostro intelligendum est; et tamen etiam traditur in Vita secunda, quarta, et septima) nec addit annos, quos apud eum posuerit; uti nec in Vita quinta numerantur: Vita tertia annos tantum quatuor recenset; sed annis multis ante obitum S. Martini Turonensis; quod æque absurdum est, sive hunc defunctum cum Pagio statuas* E *anno* 400, *sive anno* 397 *cum Tillemontio: Vita secunda* annos *putat* triginta, vel quadraginta, *quibus* S. Germanum *audierit S. Patricius; annos quoque triginta referunt Vita quarta et septima: sola sexta, Jocelino auctore, annos habet octodecim; sed eos non videtur alibi reperisse, quam vel in Legenda quadam* S. Germani *Anglicana et fabulosa, vel apud Hericum in Vita ejusdem Sancti: quam solam hic citat. Omnes autem, si primam forte excipias, episcopum jam tum Autissiodorensem* S. Germanum *faciunt, cum ad illum S. Patricius accessit; omnes quoque hunc illius discipulum tot annis fuisse volunt, antequam a S. Cœlestino PP. S. sit missus ad Hibernos; pleræque insuper annos illos inchoant diu ante mortem S. Martini ep. Turonensis. Hæccine, obsecro, monumenta sunt, quæ opponi possint Constantio, ex quo et aliis certissime conficitur, anno primum Christi* 418 S. Germanum *episcopum esse creatum? Piget enimvero hic hærere diutius. Adisis, lector (si tamen res tanti videtur) operose de S. Patricio disserentem Papebrochium ad diem* 17 *Martii; ibi quid, ubi, quamdiu cum* S. Germano *egerit, ita digestum invenies, ut Constantio nihil officiat.*

et Vitæ cuidam S. Patricii nimium tribuit.

F

52 *Sunt etiam, qui Sanctum nostrum, priusquam episcopus fieret, monachum fuisse crediderint, idque ipso conversionis initio; ut Alfordus noster in Annalibus ecclesiæ Britan. ad annum* 429, *num.* 11 *et* 12, *id eruens ex eo, quod apud Constantium num.* 5 *dicatur S. Amator* S. Germanum, cæsariem ejus capiti detrahens, HABITU RELIGIONIS, rejectis secularibus ornamentis, induisse. *Verum satis ex textu patet,* habitum religionis *hic illum appellari, qui opponebatur* secularibus ornamentis, *quique assumebatur ab iis, qui religioni, hoc est Dei cultui, se totos mancipabant; quales erant clerici quicumque. Certe monachos Autissiodorum illos primum vidit, quos creatus aliquamdiu antistes* Germanus, *ut postea dicetur, instituit. Cujus ergo cœnobii monachum illum Autissiodori tum consecrasset Amator, si nullum erat? Dic ergo, per me licet, monachum fuisse, non professione quidem, sed moribus, ac victus præsertim cultusque asperitate: his enim, ex quo suscepit ecclesiæ suæ gubernacula, mona-*

Non fuit monachus ante episcopatum:

chos

A *chos non æquavit modo, sed ad mortem usque etiam superavit.*

episcopus vero consecratus est an. Christi 448.

53 *Dixi, ex Constantio et aliis, anno* 418 *collocanda esse Sancti nostri in Autissiodorensi sede primordia: constat enim* I. *ex dictis, successisse illum S. Amatori, eodem, quo hic decessit, anno.* 2. Germanum *sedisse annis* 30, *diebus* 25; *obiisse vero die* 31 *Julii; ut asserit in fine Vitæ, si non ipse Constantius, auctor certe antiquus alius, quem sequitur Historia epp. Autissiodorensium cap.* VII, *dissentiente jam nemine.* 3. *Illum cum S. Hilario ep. Arelatensi. ut in hujus Actis ad diem* 5 *Maii pag.* 31 *narratur, interfuisse depositioni Chelidonii ep. Vesontionensis, quam anno* 444 *accidisse, ex iisdem Actis et Valentiniani de eadem causa rescripto, ad Aetium anno sequente* 8 *Idus Junii dato colligunt Norisius Hist. Pelagianæ lib.* II, *cap.* XII, *Pagius in Critica in Annales Baronii ad an.* 445, *num.* 8, *et quotquot sunt alii melioris notæ chronologi.* 4. *Non igitur episcopum eum fuisse ante annum* 414. 5. *S. Amatorem ad Superos evolasse* Kalendarum Maiarum quarta feria, *ut scribit num.* 6 *Constantius.* 6. S. Germanum *desiisse vivere, superstite Valentiniano III cum Placidia matre, ut idem affirmat*
B *sub finem Vitæ.* 7. *Concursum feriæ quartæ cum Kalendis Maii post annum Christi* 412 *tantum incidisse in annos* 418 *et* 429. *Denique annos triginta, si ducantur ac anno* 429, *excurrere toto quadriennio ultra Valentiniani imperatoris interitum, et annis novem ultra mortem Placidiæ. Restat igitur solus annus* 418 *tam S. Amatoris obitu, quam* S. Germani *successione notandus; et hac quidem a die circiter* 7 *Julii, a qua anni* 30, *dies* 25 *putati, desinunt in* 31 *Julii, qua exspirasse dicendus est, anno Christi* 448.

die septima Julii.

54 *Mirabitur fortasse quispiam, cur mense demum Julio episcopatus ejus epocha sumpserit initium, hoc est post menses omnino duos ab obitu decessoris; quandoquidem juxta Constantium num.* 9 *vix ei fuerunt justa persoluta, cum* subito Germanum episcopum omnium una vox postulavit. *Sed mirari desinet, si ad ea, quæ statim ibidem sequuntur, attenderit:* Bellum civile indicitur potestati *etc., quæ aperte significant, nihil non tentasse* Germanum, *ut electionem suam impediret. Sic impediri illa quidem omnino non potuit; retardari tamen sine dubio debuit. Electus ergo videtur die* 1 *Junii: nam in Hist. epp. Autissiod. cap.* VII, *dicitur* suscepisse sacerdotium
C tricesima die post obitum S. Amatoris; *Viola vero in Vita Gallica cap.* VI, *etiam nunc in ejus abbatia Autissiodorensi celebrari quotannis ait die prima Junii festum electionis ipsius; et quamquam eodem simul die, ut paragrapho* 1, *num.* 4 *diximus, ordinationis seu consecrationis ejus memoria colitur; non eodem tamen die hanc olim contigisse vult idem auctor; sed eam nobiscum differt ad mensem Julium; nescio tamen, cur ad sextam potius mensis istius diem, quam ad septimam; cum hæc anno* 418 *Dominica fuerit, adeoque consecrationi episcopali opportunior. Ceterum hæc quoque ordinationis per mensem unum ab electione dilatio facile concipitur; ut quæ ab episcoporum trium concursu, non æque semper expedito, dependerit. Ab ordinatione porro, non ab electione, episcopatus hujus tempora computari, ibidem etiam fatetur Viola.*

An mundo tunc primum renuntiaverit.

55 *Erit vero etiam, opinor, quem ea possint offendere, quæ num.* 9 *sic narrat Constantius:* Suscepit sacerdotium *(id est episcopatum)* invitus, coactus, addictus: sed repente mutatur ex omnibus. Deseritur mundi militia; cœlestis assumitur: seculi pompa calcatur: uxor in sororem mutatur ex conjuge, *etc. Quid enim? Tum hæc demum cœpit, cum jam esset episcopus; qui juxta ipsum Constantium num.* 8 *ante obitum S. Amatoris, mensesque adeo, ut minimum, duos presbyter fuerat consecratus? An in hoc ordine constitutus, usque ad episcopatum militare mundo, aut loco conjugis uxorem habere perrexerit? Absit profecto ut tantum de illo nefas vel cogitasse auctorem nostrum, nedum asseruisse suspicemur. Vel aliud ergo nihil intelligi voluit, nisi* S. Germanum, *quod a prima ad sacros ordines promotione, more ordinario et clericis usitato fecerat, id post acceptum episcopatum cœpisse modo longe alio ac prorsus inaudita palam profiteri, eam sibi in cibo, potu, vestitu, lecto, vigiliis, rebusque aliis ad bellum adversus quælibet hujus vitæ commoda vel delitias etiam innocuas implacabile pertinentibus legem indicendo, quam inde usque ad vitæ finem semper et ubique constantissime tenuit: vel hoc, inquam, voluit Constantius; vel, si mavis, priores omnes Sancti ordinationes, utpote et brevi intervallo ab episcopali discretas, et ad hanc unice ex divina revelatione directas, tamquam unam ejus episcopalem ordinationem accepit; atque* E
hoc sensu vere dixit, Germanum *ab accepta episcopi dignitate cœpisse, quidquid a primo ad illam gradu seu ordinatione cœperat factitare.*

AUCTORE P. B.

Cur habitum monasticum episcopus assumpserit.

56 *Quod ad vestitum ejus num.* 11 *depictum attinet, eum cum Thomassino in Vetere et nova Ecclesiæ disciplina tom.* I, *part.* I, *lib.* II, *cap.* XLIII, *non diffitemur monasticum potius quam episcopalem fuisse. Nimirum in hoc sibi, ut in ceteris, sanctissimos quosdam ecclesiæ Gallicanæ præsules, et maximum imprimis Martinum, Vir divino plenus ardore suique contemptor egregius imitandos proposuit; quando morem nondum illum Ecclesia reprobaverat. Crediderim etiam, jam tum eum animo designasse cœnobium illud, quod haud multo posterius excitavit; quippe qui non ignoraret, quanta tum temporis illæ præ ceteris ecclesiæ florerent sanctimonia, ad quas institutum hujusmodi introductum jam esset. Ut ergo ad hoc vitæ genus Autissiodorenses etiam suos alliceret fortius, meliusque formaret, ipse eodem habitu, iisdemque asperitatum exercitiis præire omnibus voluit. Atque ea forsitan causa subinde fuit, cur in* Germano *reprehendendum numquam putaverit S. Cœlestinus PP. I, quod anno* 428 *in quibusdam provinciarum Viennensis et Narbonensis episcopis inter alia suggillavit; puta, quod* F
superstitioso potius cultui inservientes quam mentis vel fidei puritati, *monachorum instar incederent* amicti pallio et lumbos præcincti; *idque, ut ex eadem epistola patet, non ex humilitate spontanea, sed ex superstitione, qua id in Evangelio præceptum esse credebant; non ad suos docendos, sed ad eorum oculis per insignem hypocrisin imponendum. Certe hoc genus vestimenti, nemine non suspiciente, ipsaque adeo, ut ex Constantio liquet num.* 75, *Italia venerante, non nisi cum vita* Germanus *deposuit.*

§ VI. Legatio duplex in Britanniam adversus Pelagianos.

Sanctus anno 429 mittitur in Britanniam cum S. Lupo ep. Trecensi.

L*ongiore discussione non egent quæ sequuntur in Actis usque ad missionem ejus apostolicam ad Britannos, de qua paulo hic uberius agendum. Susceptum illam fuisse ineunte circiter anno Christi* 429, *diximus jam supra in Commentario prævio*

AUCTORE P. B.

prævio ad Acta S. Lupi episcopi Trecensis § 5, *a num.* 61, *pag.* 63. *Consulesis de anno etiam Pagium in Critica hoc loco. Annum illum, simulque expeditionis hujus occasionem, et auctorem præcipuum assignat S. Prosper Aquitanus in Chronico integro his verbis :* Florentio et Dionysio coss... Agricola Pelagianus, Severiani Pelagiani episcopi filius, ecclesias Britanniæ dogmatis sui insinuatione corrupit. Sed ad actionem Palladii diaconi Papa Cælestinus Germanum Autissiodorensem episcopum vice sua mittit; et [a], deturbatis hæreticis, Britannos ad Catholicam fidem dirigit [b]. *Aliter hæc narrat Constantius num.* 41; *nam de S. Cælestino non meminit; et* S. Germano *apostolici hujus muneris socium adjungit S. Lupum episcopum Tricassinum, qui illud in synodo quadam Gallicana, ad hoc ipsum negotium coacta, patrum universorum precibus exorati, in se receperint. Diversa sunt hæc; sed minime contraria. Cum igitur auctor uterque sit fide dignissimus, concilianda recte censuit Baronius ad annum* 429 *amborum testimonia :* Potuit, *inquit,* utrumque facile contigisse; ut, quem mittendum synodus illa delegisset, Pontifex comprobasset; vel quem sibi ad eam provinciam
B legare deberet, ipse Cælestinus arbitrio Gallorum episcoporum reliquisset. *Primum præplacet; quia ex Constantio apparet, prius ad synodum Gallicanam recurrisse Britannos, quam Romam. Quod solum vero* Germanum *notet Prosper; eo id illum fecisse putamus, quod* S. Germano *legationis hujus partes primarias Cælestinus detulisset. Florentius tamen Wigorniensis Prosperum hoc anno exscribens, S. Lupum diserte* Germano *comitem assignat.*

[a] ... ut dirigat

[b] ... et redegit

adversus Pelagianos, quos repulerit.

58 *Quis autem fuerit iste Pelagianus Agricola; qui ejus alii tum apud Britannos asseclæ, non constat : nam qui Agricolam cum Leporio confundunt; Severianum vero episcopum cum Severo Sulpitio; tum qui Pelagianis hic Fastidium adjungunt episcopum, nihil horum evincunt; ut vide apud Usserium de Britan. eccles. Primord. cap.* XI; *et de Fastidio quidem legi quoque meretur Pagius in Crit. ad annum* 420, *num.* 28. *Nos ad Constantium redeamus; qui num.* 47 *synodum seu conventum describit publicum, in quo hæreticorum illorum contractas in unum vires sic adorti sunt Antistites nostri, ut unico conflictu bellum hoc universum confecerint. Id Londini factum asserit Boethius Hist. Scotorum lib.* VIII, *ubi*
C tenuit, *inquit,* disceptatio inter Pelagianos et orthodoxæ fidei Propugnatores, plures dies; sed cum Pelagiani resistere non possent, eorumque plane causam judicarent omnes inclinatam; qui ex eis resipiscere contumaciter sprevissent, flammis regionum magistratuum opera sunt adusti : ceteri pro admisso delicto Pontificum auctoritate pœnis adacti, recepti sunt in gratiam. *Hæc ille, sed sine teste omnia. Camdenus contra Verolamii in Hertfordiæ comitatu (cujus apud eum descriptionem consule) gestum hoc esse contendit, et* juxta prostratæ, *ait,* hujus urbis mœnia Germani sacellum etiamnum nomine, etsi profano usu, superest, quo loci ille pro suggestu verbum divinum effatus erat ut antiquæ Fani-Albani membranulæ testantur. *Camdeno adstipulatur Florilegus Westmonasteriensis ad annum* 446; *non tamen (quod Usserio citato visum est) Constantius : quandoquidem num.* 49 *et* 50 *aperte innuit, a loco hujus disputationis usque ad sepulcrum S. Albani Verolamiense, iter longum fuisse et reditum laboriosum. Exspectamus ergo,* *ut hanc litem decidat is, apud quem, teste Tillemontio, dicuntur hujus Acta synodi delitescere.* D

59 *Supplicationem Præsulum apostolicorum ad S. Albani M. tumulum excepit continuo celeberrimus ille Britonum de Saxonibus ac Pictis triumphus, a cantu, quo partus est, dictus Alleluiaticus. Itaque ad primam* SS. Germani *et Lupi ad Britannos legationem, teste Constantio, certissime pertinet. Quæ res mirum, quamdiu quantumque chronologos plerosque et historicos etiam eximios exercuerit; dum nullos in Britanniam venisse Saxones statuerent ante tempora Vortigerni, qui eos adversus Pictos et Scotos de transmarinis partibus in auxilium vocavit; id quod ante annum Christi* 446 *non contigisse, ultro fatebantur. Hinc alii primam ad Britannos* S. Germani *cum S. Lupo missionem, abjecta S. Prosperi, Actorumque S. Lupi vetustissimorum auctoritate, huc usque differendam putarunt : alii, retento Prospero, primam* S. Germani *expeditionem referunt quidem ad annum Christi* 429; *sed aliam hanc fuisse volunt ab ea, quam diu posterius cum S. Lupo susceperit et ad quam victoria de Saxonibus Pictisque jam dicta pertineat. Ita dum Prospero conantur adhærere, Vitam S. Lupi rejiciunt; imo ipsum Constantium, qui post missionem cum S. Lupo absolutam, aliam adstruit;* E *quam illi, quia tempus non suppetit, coguntur omittere : alii denique duas tantum* S. Germani *in Britanniam excursiones admittunt apostolicas; primam cum S. Lupo; alteram cum S. Severo ep. Trevirensi; sed contra disertam Constantii fidem, triumphum Alleluiaticum huic affigunt; non illi. In hoc luto miratus equidem sum etiamnum volutari Bailletum. Sed utinam hic tantum ille peccasset! Porro hæc omnia systemata non tantum ex eo capite corruunt, quod optimis, ut vidimus, auctoribus adversentur; sed etiam ex illo, quod ante constet,* Germanum *obiisse, quam invitati a Vortigerno Saxones, in Britanniam sint appulsi : obiit enim ille anno* 448; *cum hi anno primum sequente, ut ex Alfordo et Pagio disces, Britanniam attigerint.*

In eadem expeditione retulit victoriam.

60 *Istiusmodi angustiis chronologiam Britannicam pridem expedivit Usserius de Britan. eccles. Primordiis cap.* II, *pag.* 335; *et, antequam hujus opus vidisset, Alfordus noster in Annalibus eccles. Britan. ad annum* 458, *num.* 3, *invictis uterque testimoniis demonstrans, inde a Valentiniani I imperio frequentes Saxonum in Britannos incursiones fuisse. His assentitur Pagius in* F *Critica Baron. ad an.* 429, *num.* 8 *et seqq., in eo solum diversus, quod Saxones illos, de quibus agunt Constantius aliique, et qui ante Vortigerni regnum Britanniam infestare identidem consueverant, ab Anglo-Saxonibus discerni velit : hos Germaniæ; illos Scotiæ, vel Orcadum certe, inquilinos fuisse contendens. Sed Scoti fuerint, externi fuerint, nostra hic parum interest; dummodo id certum sit (quod est profecto certissimum) grassari illos in Britanniam ante annum Christi circiter* 429 *cœpisse : hoc enim ad S. Prosperi, Constantii, Actorum S. Lupi auctoritatem per hæc tempora longe gravissimam conciliandam vindicandamque sat est. De loco hujus victoriæ addit ibidem Usserius pag.* 333 : In agro Flintensi *(qui spectat ad Walliam Borealem)* juxta oppidum, quod Angli Mold, Cambro-Britanni Guid-cruc appellant, hoc gestum aiunt; indeque locum Maes-Garmon, quod Campum Germani sonat, huc usque nomen retinuisse : in præterfluente Aleno fluviolo, sacro hoc exercitu baptizato.

quam vocant Alleluiaticam;

61

postquam in Pelagianos non uno alterove mense.

61 *Constantius, mox ut prodigiosam hanc victoriam narravit, reditum subjicit Antistitum nostrorum in Galliam. Quæritur ergo, quanto tempore hæc eorum legatio, tam breviter a biographo expedita, duraverit. Tillemontius, qui cap.* VII *Norisium, quem citat, in hujus missionis initio versus finem anni* 429 *differendo secutus, eidem adhæret cap. seq., triumphum Alleluiaticum (qui juxta Constantium accidit aliquamdiu post actas ab utroque Episcopo ad S. Albanum de legatione tam feliciter absoluta gratias) referens ad Pascha anni* 430. *Ita si iter ad S. Albani sepulcrum, et moram tum ibi, tum in reditu, ob læsum graviter* S. Germani *pedem, protactam; deinde iter aliud in Walliam Septemtrionalem, ubi memorata victoria contigisse creditur, et ubi tempus aliquod Quadragesimæ quotidianis prædicationibus Apostoli nostri, teste Constantio num.* 51, *in Britonum castris ante victoriam exegerunt; si hæc, inquam, omnia consideres, confectum in systemate Norisii ac Tillemontii missionis hujus negotium fateri cogeris ante Quadragesimam, cujus initium anno* 430 *incidebat in diem* 12 *Februarii; atque ita vix duos illi absolvendo insumptos fuisse menses, et eos quidem brumales, quibus nemo credet, concionatos fuisse Sacerdotes, quantumvis apostolicos*, non solum in ecclesiis, verum etiam per trivia, per rura, per devia; *ut habet Constantius num.* 47. *Minus vero etiam Alfordus huic rei spatium concedat, necesse est; cum ad annum Christi* 429, *num.* 33, *Antistes affirmat eodem anno domum revertisse, quo venerant.*

non annis etiam 14 aut 15;

62 *Viole contra in Vita* S. Germani *Gallica cap.* XII *et sequentibus, ubi miros habet parachronismos, contendit, hanc expeditionem ad annos ut minimum quatuordecim extensam fuisse; idque duobus maxime argumentis; quorum prius nititur fabula inferius refutanda, qua dicitur per insignem Vortigerni calumniam accusatus fuisse* S. Germanus *de infami cum ejusdem regis filia commercio, ex qua filium scilicet procreasset jam tum, cum hoc judicio peteretur Vir integerrimus, grandiusculum.* Hæc impostura, *inquit Viole,* ut aliquam veri speciem præ se ferret, necessarium prorsus erat, ut Sanctus jam annos aliquot in Britannia transegisset. *Fateor; sed nego, ullam in ea veri speciem apparere; quod mox ostendam. Secundum argumentum nihilo solidius est; ponit enim iter illud Arelatense, quod a reditu Britannico statim aggressus est* S. Germanus, *juxta Constantium num.* 53, *esse connectendum cum depositione Chelidonii, cui adfuisse jam diximus Antistitem nostrum anno* 444; *ad quem ab anno discessus in Britanniam* 429 *commemorationis in ea spatium fere protendendum censet idem Viola. Sed errat: nam cum Arelaten Sanctus venit,* Auxiliaris etiam tum regebat per Gallias apicem præfecturæ, *teste Constantio num.* 57: *cum autem Chelidonii causa verteretur, idem Auxiliaris non Galliarum amplius (is enim Marcellus tunc erat, ut patet ex veteri inscriptione Narbonensi, quam exhibet Quesnellus in opere confixo seu notis in epistolam* II *S. Leonis Papæ I) sed Urbis præfectus erat, aut certe præfectus prætorio per Italiam, tunc in Urbe residens; id quod palam faciunt Acta S. Hilarii ad diem* 5 *Maii, pag.* 31, *num.* 23. *Aliud ergo tempus fuit Arelatensis hujus itineris; aliud judicii Chelidoniani: ac proinde nullum hic restat Violæ fundamentum.*

sed anno saltem uno solido ibi dimicasset.

63 *Nobis neque minus huic legationi quam anni solidi spatium adscribendum videtur, neque multo etiam amplius: nam ne multo plus tribuatur, vetat Constantius, num.* 47 *non minus commendans Legatorum apostolicorum in agendo celeritatem, quam populorum in submissione promptitudinem. Ad hanc pertinent hæc ejus verba:* Itaque regionis universitas in eorum sententiam prompta transierat: *ad illam vero hæc:* Britannicam insulam, quæ inter omnes est vel prima vel maxima, Apostolici Sacerdotes RAPTIM opinione, prædicatione, virtutibus impleverunt. *Ne vero hæc ita deproperata quis putet, ut annum totum non exegerint, expendat Britanniæ amplitudinem ac miserrimum statum, quem legati inde in Gallias missi, annuntiantes apud Constantium num.* 41, *asserebant.* Pelagianam perversitatem in locis suis LATE POPULOS occupasse. *Late ergo patere debuit Apostolorum nostrorum labor; maxime si non provincias obierint modo, vel urbes, aut ecclesias; sed ne remotos quidem regni angulos indiscussos relinquerint, divinumque sermonem, ut ait Constantius,* per trivia, per rura, per devia *sic diffuderint,* ut passim *(hoc est ad singulos fere passus, ut dici solet, subsistentibus Episcopis)* et fide Catholici firmarentur, et depravati viam correctionis agnoscerent. *Hæc qui negat anno toto durasse, fateri, ut jam diximus, cogitur, uno alterove mense, et media quidem hieme, debuisse confieri; ac proinde non pedibus, non cursu Apostolos nostros, sed volatu lustrasse omnia. Adde, quod longiorem a sedibus suis suis absentiam manifeste arguunt, quæ de illorum ad suos reditu Constantius narrat num.* 53. *Putamus igitur, discessisse in Britanniam Sanctos ineunte circiter anno* 429, *ob rationes in Commentario ad Acta S. Lupi prolatas; non rediisse autem ante Maium circiter anni sequentis.*

Altera in Britanniam excursio fortasse est anno 447,

64 *Multa Britanniæ scriptores* a S. Germano *apud se gesta commemorant, de quibus nullam Constantius fecerit mentionem. Sed quoniam duplex ejus fuit ad insulam illam expeditio, nec inter omnes convenit, ad utram referenda sint singula, priusquam hæc dispicimus, nonnulla de secunda notemus. Duo nobis in hac, ex Constantii eam a num.* 59 *describentis narratione, certa prorsus apparent: primum, quod priore facilior multo fuerit, ac proinde brevior: nam ut eo advenit,* recognoscit, *inquit auctor ille num.* 61, populum in ea, qua reliquerat, credulitate durantem. Intelligunt, culpam esse paucorum: inquirunt auctores, inventosque condemnant. *Alterum est, quod hanc expeditionem statim Armoricana; Armoricanam vero Italica, in qua diem anno* 448 *clausit extremum, sine mora secuta sit:* Vix domum de transmarina expeditione remeaverat, *inquit Constantius num.* 62, et jam legatio Armoricani tractus fatigationem beati Antistitis ambiebat, *etc. Hinc porro sequitur primo, ut vel ad eumdem annum, quo mortuus est, referenda sit hæc ejus posterior ad Britannos excursio, uti refertur ab Usserio in Indice chronologico; vel certe ad annum præcedentem, quæ Norisii Hist. Pelagian. lib.* II, *cap.* XII, *Pagii in Critica ad annum* 435, *num.* 38, *aliorumque, et nostra sententia est, a Sigeberto pridem et Florilego adoptata; qui quamquam in anno mortis assignando, biennio aberraverint, legationem hanc tamen ad annum ejus vitæ penultimum defixerunt.*

non anno 4…

65 *Sequitur secundo, ut non admodum presse intelligi possit Beda Hist. eccles. cap.* XXI, *ubi primæ expeditioni secundam subjicit in hæc verba:* Nec multo post interposito tempore, nuntiatur ex eadem insula, Pelagianam perversitatem iterato paucis auctoribus dilatari *etc.: tempus enim*

[illegible] P. B.

enim utrique interpositum, ut ex dictis patet, annorum fuit circiter septemdecim. Id quia non animadvertere chronologi quidam, turpiter prolapsi sunt: nam Matthæus Westmonasteriensis ut ambas legationes conjungeret propius, primam distulit usque ad annum 446: *eamdem ob causam Baronius, et hunc secutus Alfordus noster, cum priorem suo loco reliquissent, secundam ad annum* 435 *consignandam putarunt. Et Alfordus quidem ex hoc errore in alium incidit, quo missionem secundam annis aliquot continuis durasse statuit: unde labyrinthum ingreditur inextricabilem, dum ad annum* 441, *num.* 1 *fatetur, ex Constantio colligi, mortuum esse* S. Germanum *anno* 448; *nec tamen affirmare audet, eum ultra annum* 440 *in Britannia permansisse: cum juxta eumdem Constantium tempus istius expeditionis connecti debeat proxime cum anno mortis: nec possit adeo ulla omnino ratione fingi suscepta annum Christi* 444, *quo* S. Germanus *causam Chelidonii in Gallia decidebat.*

§ VII. Gesta Sancti apud Britannos; et reliqua usque ad obitum.

B

[illegible]

Quæ *in utraque ad Britannos missione fecisse* Germanum *narrat Constantius, nemo est qui in dubium revocet; verum alia, quæ ab Anglicanis scriptoribus superadduntur, qua digna sint fide, juvat expendere. Famosum illud est inter cetera, quod de rege per Sanctum exauctorato, ac suffecto in ejus locum subulco in Miraculis num.* 80 *et seqq. tradit Hericus, acceptum, ut ait, a Marco episcopo Britone, qui hoc* ita apud Britanniam catholicis litteris contineri, jurisjurandi interpositione firmabat. *Credo equidem, catholicis litteris contentam fuisse hanc historiam. Sed quænam erant litteræ istæ catholicæ? Legenda, ut arbitror,* S. Germani *Britannica; ideo* catholica *dicta, quod ab omnibus tota passim Britannia lectitaretur. Certe rem eamdem in ea legit seculo* XIV *Ranulphus Higdenus, uti testatur in Polychronico suo lib.* V *ad annum* 449; *sed de Vortigerno Britonum rege narratam; de quo certissime falsa est; cum nec depositus ille fuerit, nisi annis aliquot post obitum* S. Germani; *nec ei successerit subulcus aliquis; sed strenuus belli dux, idemque Vortigerni filius, Vortimerus. Scio, non* C *de Vortigerno hæc referri a Nennio, Scriptore, ut volunt, ineuntis seculi septimi, in Historia sua Britonum cap.* XXX *et sequentibus; sed Povisorum in Wallia tyranno, cui nomen erat Benli: verum et hoc scio, rem hanc longe aliter ab eo narrari: nam, ut cetera prætercam, non depositum ipse a* Germano *regem illum, sed igne cœlesti cum arce sua totaque familia subito absumptum periisse, ac tum demum subulcum illum hospitalem, quem Ketel appellat, ei a sancto Præsule subrogatum asserit. Tum quis dicat, plus Nennio, fabulis nimium quantum et parachronismis indulgenti, tribuendum esse, quam Legendæ cuicumque Britannicæ? Nam et ipse cap.* XLIX librum *citat, seu Legendam,* beati Germani, *in qua idem interitus ad* Germani *preces ac jejunia Vortigerno adscribitur, quem ipse paulo superius de Benlio suo narraverat. Negamus ergo, historiam illam seculo nono sinceram a Marco videri potuisse; quæ duobus jam saltem ante seculis erat corruptissima: tametsi modo per Hericum ad Vincentium Bellovacensem, aliosque latius emanaverit.*

D

Nennii Banchorensis perexilis auctoritas.

67 *Dixi, fabulis indulgere Nennium et parachronismis; illarum, cui opus ad manum est, exemplum legat insigne cap.* XLIII, *quod merito sane ab Higdeno mox assignato exploditur, utpote ne vetularum quidem colo dignum: horum vero aliud habet æque luculentum cap.* LIV *his verbis:* Beatus vero Germanus reversus est post mortem Guorthigerni ad patriam suam: et sanctus Patricius erat in illo tempore captivus apud Scotos; et dominus illius Melchu; et porcarius cum illo erat... Ac post Romam usque perrexit. et per longum spatium ibidem mansit... *ac tum tandem* a Cælestino Papa Romano, et angelo Dei, cui nomen erat Victor, monente, et Germano sancto episcopo, ad Scotos convertendos in Christum mittitur. S. Germanus *non vixit ultra annum* 448; *Vortigernus juxta Alfordi, Usserii, aliorumque exactiorem chronologiam, annum attigit* 466; *S. Cœlestinus Papa anno* 432 *mortalem cum immortali vita commutavit. Conjice ergo, quam belle Nennius suis singula temporibus dividat; et quanta proinde in rebus historicis esse possit ejus auctoritas; imo et quam antiqua fuerit ac præceps Britannorum in iisdem absque delectu et arripiendis credulitas, et asserendis licentia.*

E

Ejusdem fabula de rege Vortigerno

68 *Ex dictis quoque collige, quam sit futilis ejusdem narratio de Vortigerno rege per* Germanum *ejecto, qua supra num.* 62 *nitebatur Viola: sic enim habet cap.* XXXVIII: Et super hæc omnia mala adjiciens Guorthigernus, accepit filiam suam propriam in uxorem sibi, quæ peperit ei filium. Hoc autem cum compertum esset a S. Germano, venit corripere regem cum omni clero Britonum. Et dum conventa esset magna synodus clericorum ac laicorum in uno consilio, ipse rex præmonuit filiam suam, ut exiret ad conventum, et ut daret filium suum in sinu Germani; diceretque, quod ipse erat pater ejus: ac ipsa fecit, sicut edocta erat. S. Germanus eum benigne accepit; et dicere cœpit: Pater tibi ero; nec te permittam, nisi mihi novacula cum forcipe pectineque detur, et ad patrem tuum carnalem tibi dare liceat. Mox ut audivit puer, obedivit verbo senioris Sancti; et ad avum suum patremque carnalem Guorthigernum perrexit; et dixit illi: Pater meus es tu; caput meum tonde, et comam capitis mei pecte. Ille autem siluit, et puero respondere noluit; sed surrexit, iratusque est vehementer; et ut a facie S. Germani fugeret, quærebat: et maledictus est, et damnatus a B. Germano et omni consilio* Britonum. F *Hæc omnia sola recitatione satis confutari censuit Usserius in Britan. eccl. Primord. cap.* XII, *cum cetera huc spectantia ex Nennii cap.* XLV *subjuncturus, ita scriberet.*

* al. concilio

per S. Germanum exauctorato.

69 Et ne complendæ fabulæ quid deesset, Samuel Benlani filius, sive quis alius ille fuerit, qui Ninio *(seu Nennio)* centones suos assuit, dignum putella ista adjecit hoc operculum: Guorthomir, filius Guorthigerni, in synodo habita apud Guartherniaun, postquam nefandus rex ob incestum, quem cum filia commiserat, a facie Germani et clericorum Britanniæ in fugam iret, patris nequitiæ consentire noluit; sed rediens ad S. Germanum, ad pedes ejus cecidit, veniam postulans: atque pro illata a patre suo et sorore S. Germano calumnia, terram ipsam, in qua prædictus Episcopus opprobrium tale sustinuit, in æternum suam fieri sancivit. Unde et in memoriam S. Germani Guartherniaun nomen accepit, quod Latine sonat, Calumnia juste retorta: quoniam cum

A cum Episcopum vituperare putaverat, semetipsum vituperio affecit. *Qui Nennio juniores, non omnem ei ademere fidem, hoc solum ex illo notant, excommunicatum fuisse a* S. Germano *Vortigernum ob incestum cum filia; cetera silentio non obscure redarguentes: ut vide apud Florilegum ad an.* 450, *Willelmum Malmesburiensem lib.* I, *Henricum Huntingdoniensem lib.* II, *Ranulphum Higdenum in Polychron. ad an.* 449. *At ne hoc quidem Nennio concesserim; cum id factum affirmet non solum post Anglo-Saxonum adventum in Britanniam, sive annum Christi* 449; *sed et post nuptias Vortigerni cum pagana Hengisti filia, quæ quidem nuptiæ, teste cum aliis Matthæo Westmonasteriensi, vera demum causa fuerunt, cur anno* 454, *hoc est, sexto post obitum* S. Germani, *Britanniæ proceres, rejecto Vortigerno, Vortimerum elegerint.*

An Sanctus episcopos in Britannia consecraverit;

70 *Constantio minus repugnant, quæ sic apud Capgravium in Vita S. Dubricii episcopi fol.* 87 *leguntur:* Exorta tandem hæresi Pelagiana, ad illam confutandam sanctus Germanus et Lupus episcopi a Galliæ episcopis ad Britannos missi sunt. Qui cum hæresim illam extirpassent, episcopos in pluribus locis Britanniæ consecrarunt.
B *Consonat ejusdem Sancti Vita longior, seculo, ut putatur, duodecimo scripta, auctore Benedicto monacho Claudiocestrensi, editaque Londini anno* 1691 *in Anglia sacra part.* II, *a pag.* 654. *Hæc, inquam, Constantio minus repugnant; cum similia innuisse videri possit num.* 52 *compendiosa hac phrasi:* Composita itaque opulentissima insula securitate multiplici,... reditum moliuntur. *Verum quod in eadem Vita sequitur,* Et dextralis, *id est Australis,* partis Britanniæ beatum Dubricium summum doctorem et archiepiscopum statuerunt; et Landavensem ecclesiam in honore beati Petri fundatam, sedem cathedralem collocarunt, *vix credibile apparet; si, ut in eadem Vita dicitur,* anno Domini quingentesimo duodecimo S. Dubricius migravit ad Dominum, *vel anno* 522; *ut alii volunt apud Alfordum ad an.* 436; *imo apertissime falsum est; si, quod asserit Vita longior,* Dubricium metropolitanum archipræsulem, ab Ambrosio Aurelio rege totius Britonum monarchiæ..... delectum *consecravisse dicantur: cum Ambrosius regnare cœperit anno* 466, *hoc est annis octodecim post excessum ex hac vita* Germani. *Vide tamen Alfordum loco citato, et Usserium in Primord. eccl. Britan.*
C *cap.* V, *pag.* 79, *et cap.* II, *pag.* 337, *et in Indice chronol. ad an.* 430. *Nos, quanti valeant Acta hæc S. Dubricii, ad diem* 14 *Novembris discutiendum remittimus.*

an litteras docuerit Oxonii et Cantabrigiæ.

71 *Placet etiam Alfordo ad an.* 437, *aliisque, quod affirmant recentiores aliqui,* S. Germanum *Oxonii litteras docuisse, ibique per anni dimidium commoratum fuisse. Idem quanta potuit auctoritate, stabilire conatus est auctor Historiæ et antiquitatum universitatis Oxoniensis lib.* I, *pag.* 9 *et sequente. Sed eam in rem nihil attulit, quod notari mereatur, præter locum Asserii Menevensis, dudum ante illi ab Usserio cap.* II, *pag.* 341 *et seq. abjudicatum; quod, ut ait ipse,* antiquissimum antigraphum, si non ipsius (quod omnino videtur) Asserii, certe proximis ab eo temporibus characteribus Saxonicis exaratum, adhuc in Cottoniana bibliotheca conservetur, in quo istorum omnium neque vola exstat neque vestigium. *Hæc igitur ipse non temere in Indice citato ad fabulas relegat, æque ac illa, quæ Cantabrigienses aliqui venditarunt, quasi* SS. Germanus *et Lupus apud se* nedum sacram docuerint Scripturam, verum et alias liberales scientias, experientia rationis et naturæ forma, patriæ et juvenibus manifestaverint: ita quod astronomia et ceteris artibus eruditi, cursus stellarum diligenter observaverunt, *etc. quæ relata refutataque vide apud eumdem Usserium cap.* II, *pag.* 337 *et seq.* AUCTORE P. B.

Quam disciplinam ad Britones introduxisse dicatur,

72 *Nescio, an multo pluris fieri debeat, quod idem Usserius legisse se testatur ibidem in anonymo de ecclesiasticorum Officiorum origine, nongentis abhinc annis scripto, libello;* Germanum *scilicet et Lupum ordinem cursus Gallorum, sive Gallicanam liturgiam, a Joanne Cassiano, et Lirinensis cœnobii patribus acceptum, in Britanniam induxisse. Certe textus, quem ex illo Ms. profert pag.* 343, *non magnam præ se fert auctoritatem: cum et Cassianum et* Germanum *monachos fuisse statuat Lirinenses. Timide etiam ad eosdem Sanctos refert, quæ de Cambrorum suorum religione institutisque narrat, Giraldus Cambrensis in Cambriæ descript. cap.* XVIII; *ubi sic habet;* Unde et a tempore, quo Germanus Altisiodorensis et Lupus Trecensis... in insulam missi sunt, nihil hæreticum, nihil rectæ fidei contrarium sensere. Ab eorumdem quoque doctrina hæc, ut fertur, usque in hodiernum documenta E tenuerunt: de quolibet pane apposito primum fractionis angulum pauperibus donant. Terni quoque in Trinitatis memoriam ad prandium sedent. Viro cuilibet religioso, monacho, vel clerico, vel cuicumque religionis habitum præferenti statim, projectis armis, cernuo capite benedictionem petunt. Episcopalem vero Confirmationem et chrismatis, qua gratia Spiritus datur, inunctionem præ alia gente totus populus magnopere petit. Omnium quoque rerum, quas possident, animalium, pecorum, et pecudum interdum decimas donant; quando videlicet vel uxores sibi maritali copula jungunt, vel peregrinationis iter arripiunt, aut quamlibet vitæ suæ, Ecclesiæ consilio, correctionem assumunt. Hanc autem rerum suarum partitionem, decimam magnam vocant; cujus duas partes ecclesiæ suæ baptismali, tertiam vero episcopo diocesano dare solent.

et præsertim ad Cambrenses.

73 Præ omni autem peregrino labore, Romam peregre libentius eundo, devotis mentibus Apostolorum limina propensius adorant. Ecclesiis autem et ecclesiasticis viris, Sanctorum quoque reliquiis, et campanis bajulis, libris textis, et cruci devotam reverentiam exhibere, longeque magis, quam ullam gentem his omnibus honorem F deferre videmus. Unde et ecclesiæ istorum longe majorem, quam alibi, pacem habent: non etenim in cœmeteriis solum, verum etiam extra procul per metas et fossas ulteriores, ab episcopis causa pacis impositas et constitutas, animalibus ad pascua pax servatur. Ecclesiæ vero majores, quibus majorem antiquitas reverentiam exhibuit, quatenus armenta mane ad pascua exire et vesperi redire possint, pacem præbent. Unde si cum principe capitales quis inimicitias incurrerit, si ecclesiæ refugium quæsierit, eadem sibi et suis pace gaudebit.... Heremitas et anachoretas abstinentiæ majoris, magisque spirituales, alibi non videas. *Hæc ille, qui cum anno circiter* 1200 *floruerit, testari per se non potuit, hæc a* SS. Germano *et Lupo profecta olim esse; ideoque prudenter addidit,* ut fertur, *quasi dicat, popularem tantummodo, minimeque exploratam traditionem hanc esse.*

An Sanctus etiam ad Hibernos,

74 *Viole in Vita* S. Germani *Gallica cap.* XIV *vult, eum tempore primæ expeditionis Britannicæ in*

AUCTORE P. B.

in Scotiam quoque et Hiberniam excurrisse; nam in Scotia conversum ab illo ad fidem Christianam fuisse Audinum Scotiæ principem cum Aquila juge et filio, cui Sanctus nomen suum in Baptismo dederit: ex Hibernia vero adductum ab eo in Gallias Michomerem fuisse; hoc ex Herico in Miraculis num. 7 : *illud ex Vita S. Germani episcopi et martyris erui. Respondeo, de Michomere videri posse, quæ scripsit Papebrochius noster ad diem* 30 *Aprilis pag.* 776 *et sequente; ubi locum illum Herici sic explicat, ut neget in Hibernia fuisse unquam* Germanum. *Ego interim illud vere ab Herico dici potuisse censeo de Michomere:* Qui sanctum Virum *(Germanum)* de Hibernia fuerat prosecutus, *si fama miraculorum illum ex vicina Hibernia in Britanniam ad* S. Germanum *attraxerit, indeque cum illo in Galliam. Certe clariorem antiquioremque, quam hanc S. Herici, auctoritatem requiro, ut Apostolum nostrum ad Hibernos divertisse credam; quod ne ipsi quidem hactenus Hiberni, quos viderim, asseruere, hac tantum parte* Germano *gloriantes, quod eo allaborante, maximum ejus discipulum Patricium a S. Cœlestino Papa aliquando obtinuerint.*

B 75 *De S. Germano ep. et Mart. ejusque parentibus ac familia egimus ad diem* 2 *Maii; ubi pag.* 259 *Scotos eos quidem fuisse ostendimus, sed tum temporis extra solum patrium in Britannia commorantes; ubi a* S. Germano *nostro conversi sint. Scio, id in ipsa Scotia factum dici in Vita ejusdem Sancti a Labbeo nostro vulgata in Bibliothec. Mss. libb. tom.* I, *pag.* 717 ; *sed intrusum dici potest; cum absit a nostris. Quamquam quid hæc nos Vita moretur; quæ neque nostro, neque Labbei judicio potuerit? Atque hæc sunt, quæ de gestis* S. Germani *nostri Britannicis Constantianæ narrationi superaddita reperimus; quorum cum nihil a Venerabili Beda, antiquitatum gentis illius prudenti juxta operosoque collectore, notatum fuerit; vel post ejus tempora scribi ac vetustiorum auctorum operibus inspergi ab interpolatoribus cœpisse censenda sunt; vel sic eum scripta traditave comperisse, ut neque sua, neque posteritatis fide satis digna judicaverit, sola Constantii relatione contentus.*

[illegible] Scotos conversi

76 *Ad reditum* S. Germani *secundum e Britannia (nescio quo fundamento) refert Viole cap.* XVII, *quæ de congressu cum S. Aniano ep. Aurelianensi narrat Hericus in Miraculis num.* 10 *et sequente; sed* ex Ms. *quodam* Autissiodorensi

[illegible] Britannia redux templum consecrat Anianum:

C de Vita S. Germani *addit historiam, quam, si vera est, mirabitur quilibet, Hericum ipsum aut ignorare potuisse, aut consulto præterire. En illam: S. Anianus, ecclesiam quamdam sæpe frustra consecrare conatus, quod cœptas identidem cæremonias maligni spiritus incondito clamore horrendisque fragoribus abrumpere coegissent, id* S. Germanum, *ut perficeret, oravit. Non restitit ille. Verum vix ad locum ambo jam venerant, cum iidem clamores, eadem obstrepuere murmura.* Germanus *itaque ad exorcismos versus, ita vim tartaream constrinxit; ut omni populo prodere sese, assumpta belluæ informis specie, cogeretur; quam Præsul injecto cervicibus laqueo foras abreptam (ut molossum diceres) palo, dum absoluta dedicatio esset, alligavit; tum vero coram omnibus dimisit innoxiam. Ecclesiæ subinde nomen ex re datum,* S. Germani de exorcismo (S. Germain de l'adjurerie ;) *tametsi corrupta postmodum voce appellari cœperit,* S. Germani de Judaismo (S. Germain de la Juifverie;) *quasi Judæorum olim synagoga fuisset.*

D 77 *Pluris non fecerim, quod idem auctor ait cap.* XXI S. Germanum *post eamdem expeditionem adiisse Romam, indeque Ravennam, ubi finem vivendi fecerit. Sane iter illud Italicum ita describit Constantius a num.* 63; *ut nullum reliquerit hujusmodi assertioni locum. Atqui hoc asserit, inquit Viole, Vita S. Magnantiæ in Ms. Augustodunensi; idem innuit in Historia episcoporum Autissiodorensium Paschalis PP. ad Humbaudum ep. Autiss. rescribens pag.* 459; *idem quoque Molanus affirmat in Additionibus ad Usuardum, cum ait, cum ait, a* S. Germano *Romam ex Britannia translatas esse S. Albani M. reliquias. Respondeo, Vitam illam S. Magnantiæ, quam Violæ beneficio olim accepimus, id quidem affirmare; sed non admodum antiquam videri, atque ex sola vulgi traditione scriptam; ut patebit die* 26 *Novembris, quo dabitur: adjicienda est ergo, ubi Constantio repugnat. Paschalis PP. II in epistola citata tantum dicit, a prædecessoribus suis confirmatas esse donationes, quibus ecclesiæ Autissiodorensi possessiones suas transcripserat* S. Germanus, per *ejusdem* beati Germani petitionem. *Peti autem hoc potuit per epistolam vel procuratorem; idque non sub vitæ finem, sed sub episcopatus initium, quando possessionibus exuisse se videtur, juxta Constantium num.* 9. *Molanus ubicumque id habeat (neque enim locus assignatur) hauserit, opinor, ex libello illo, Coloniæ excuso anno* 1502, *quem refutavimus in Actis S. Albani M. ad diem* XXII *Junii pag.* 173 *et seq. Quamquam in libello illo non dicuntur istæ reliquiæ per* S. Germanum *Romam usque delatæ; hunc enim fingit Romam cogitasse quidem; sed non ultra Ravennam pertigisse; ubi eas moriens commendaverit Placidiæ, a qua illas Roma demum acceperit.* E

aut Romam adierit:

78 *Stabiliendus hic esset annus, quo Sanctus obiit, Christi* 448; *sed jam id solidissime factum putamus, ubi de initio episcopatus egimus,* § 5, *num.* 53. *Multa quoque de discipulis ejus habet Viole cap.* XXIX, *quæ pluribus disputari possunt; verum et hæc alio consultius erit remittere: nam cum fere Sancti sint, quicumque ex iis noti sunt; actum de iis est, vel agendum loco suo. Aliud vero nihil occurrit: quod non magis commode illustrari possit in Annotatis. Ipsa hic igitur Acta, per se satis longa, subjiciemus, ubi geminam Constantii, de qua supra monuimus* § 4, *num.* 37, *epistolam præmiserimus; quæ sic habet:*

quo anno obierit, etc.

F

EPISTOLA

CONSTANTII PRESBYTERI, AD SANCTUM PATIENTEM, LUGDUNENSEM EPISCOPUM.

Domino beatissimo apostolico, et mihi in æternum patrono Patienti, Constantius peccator. Merito inter omnes virtutes obedientia vendicat principatum, quæ facit plerosque tentare quod nequeunt. Et ideo digni devotionis laude habendi sunt, qui, inconsiderata sui impossibilitate, jubentibus obsequuntur. Itaque, papa venerabilis, dum et sanctum Virum illustrare virtutibus suis desideras, et profectui omnium, miraculorum exempla largiri, imperasti sæpissime, ut Vitam sanctissimi Germani episcopi, obumbratam silentio, qualicumque stylo, vel præsentibus vel posteris traderem. Quod dum audacter aggredior, præsumptionis reum esse me

A me sentio. Sed date veniam; nam pene est, ut etiam judicium vestrum quædam culpa respergat, qui tantæ materiæ relatorem magis dignum debuissetis eligere. Sed quia uterque caritati operam damus, dum et vos me putatis posse quod nequeo, et ego auctoritati vestræ libens pareo, orate, ut ministerium meum gratiam, quam sui merito non potest obtinere, vestra intercessione mereatur. Vale longum in Christo, meique semper memor esto, beatissime præsul.

EPISTOLA

EJUSDEM AD SANCTUM CENSURIUM AUTISSIODORENSEM EPISCOPUM.

Domino beatissimo, et mihi apostolico honore venerabili Censurio papæ, Constantius peccator. Prima mihi cura est, pudorem conscientiæ humilis custodire, cujus cancellos si in aliquo forte transgredior, jubentum magis culpa quam mea est. Itaque ut Vitam gestaque beatissimi Germani episcopi vel ex parte perstringe-
B rem, fratris vestri sancti antistitis Patientis fecit auctoritas; cujus præceptioni, si non ut debui, ut potui tamen parui. Cumque obedientia mea ad beatitudinis vestræ notitiam pervenisset, ut iterato in temeritatem prorumperem, præcepistis; jubendo, ut paginula, quæ adhuc intra se-
a creti vicinia *a* tenebatur, longius, me auctore, procederet; essemque ipse reatus mei quodammodo et accusator et proditor. Manifeste enim condemnatio in me manebit, si verborum meorum abjectio, doctorum offeratur auditui. Rejecto itaque pudoris velamine, obtemperans jussioni, transmisi vobis impensæ devotionis obsequium; pro fiducia caritatis deposcens, ut duplici me favore tueamini; quatenus et legentum examen evadam, et ministerium meum, per intercessionem vestram, Domini mei sancti Ger-
b mani sensibus intimetur *b*.

ANNOTATA

a Intra secreti vicinia teneri *idem est Constantio, quod* propemodum secretum esse, *puta quia hoc scriptum suum non nisi cum paucis amicis Lugduni hactenus communicaverat.*

C b *In codice nostro insigni membraneo Q Ms.* 4 *deest hæc epistola ad S. Censurium cum toto, qui sequitur, Constantii prologo; quorum loco hæc leguntur:* Vir apostolicæ recordationis Domnus Germanus episcopus, pridie Kalendas Augusti de corpore discessit, et migravit ad Dominum. Quem venerabilem diem omnes ecclesiæ, præcipue in provinciis Gallicanis, prædicabili devotione concelebrant, excolunt, venerantur; ut suffragiis illius misericordiam Domini consequantur. *Eadem leguntur in codd. Marchianensi, et S. Maximini Trevirensi.*

Chiffletius noster post utramque epistolam hæc notat: In Ms. codice S. Lazari Æduensis pervetusto, opus Constantii presbyteri præibant hi versus, auctore incerto, sed antiquo et diserto:

Signat magnificos tomus hic pro parte triumphos
Magni Germani, genesim, miracula, mores;
Qualiter a tenero pueritia floruit ungui,
Auspiciis quanto sophiæ completa fluento;
Fasces patricios, insignia nobilitatis,
Clarum conjugii, rebusque et germine nomen, *A Constantio presb. ex Mss.*
Posthabitum tandem constanti pectore mundum:
Ordinis ut sacri metas, et pontificatus
Sumpserit insignem meritis et nomine dotem:
Indictasque cruces carni, jejunia longa,
Noctes insomnes, et duri stramina lecti:
Largaque quadrificum documenta aspersa per orbem:
Clara et apostolicis miracula digna tropæis:
Egressum ad superos, et sacri jura sepulcri.

VITA

AUCTORE CONSTANTIO PRESBYTERO EX MS. CHIFFLETIANO CUM ALIIS MULTIS COLLATO.

PROLOGUS AUCTORIS.

Plerique ad scribendum, sollicitante materia uberiore, producti sunt; dum per multiplices sensus locupletari creduntur ingenia; sed mihi illustrissimi viri Germani antistitis vitam ge- *Causa scribendi, et scriptoris modestia.* E staque vel aliqua ex parte dicturo, incutitur pro miraculorum numerositate trepidatio. Et sicut solis splendor humanis illatus obtutibus, hebetata oculorum acie, lumen confundit ex lumine; ita animi mei infirmitas oblatum præconiorum cumulum, quem implere non potest, expavescit. Sed rursus intra sedem pectoris mei contentio alterna confligit: hinc resistit impossibilitas conscientiæ; illinc commemorare aliqua vel proferre et religionis contemplatio, et innumerabilium miraculorum exempla compellunt, quæ agnitioni vel profectui omnium impie per obductum silentium subtrahuntur. Idcirco malui verecundiam meam negligere, quam virtutes divinas usquequaque oblivione veterascere. Excusat materia dictatorem, et cui verborum abjectio displicuerit, sensus placebit. Nec vereor persuasorem * me hujusce ministerii judicandum: tanta enim jam temporum fluxere curricula *a*; ut obscurata per silentium vix colligatur agnitio. Et vere maluissem relatores tantorum bonorum alios potius, quam me fuisse; quia quicumque illi, me fuerant digniores: quod quia non contigit, me malo esse, quam neminem *b*. F

* *Cod. Valcell.* pervasorem, *et recte.*

ANNOTATA.

a *De tempore, quo scripserit auctor, supra diximus in Commentario prævio, num.* 37.

b *In cod. Valcell. Prologo subjicitur libri argumentum, ab argumento libri secundi avulsum: nos utrumque iisdem verbis conceptum jungemus ad calcem libri primi juxta codices alios plures. Nam omnes, quos vidimus, codices hoc opus Constantii duos dividunt libros; nec dubito, quin sic etiam divisum legerit S. Hericus; licet illud in miraculis num.* 3 librum *appellet; et ex eo Tillemontius hic art.* 3 *colligere videatur, divisionem illam in libros duos non esse ab ipso Constantio factam. Quasi vero plurium librorum ad eamdem rem spectantium congeriem* librum *etiam unum vocitare non liceat; nec de libris Tristium dixerit Naso:*

Parve (nec invideo) sine me liber ibis in Urbem]

Enim vero tam acuta crisis vereor, ne totum tandem

tandem hoc opus Constantio abjudicet; cum paginis constet bene multis; ipse vero in epistola ad S. Censurium lucubrationem suam appellarit paginulam.

LIBER PRIMUS

CAPUT I.

S. Germani honores in seculo; mira ejus vocatio ad clericatum, successionemque in locum S. Amatoris ep. Autissiodorensis; hujus obitus ornatus miraculis.

I. Igitur Germanus, Autissiodorensis oppidi indigena fuit, parentibus *a* splendidissimis procreatus, et ab ipsis infantiæ rudimentis, studiis liberalibus institutus: in quo doctrinæ collatio cum ingenii ubertate consentiens, eruditissimum duplicata bono, id est naturæ et industriæ, reddiderunt. Atque ut in eum perfectio litterarum plena conflueret, post auditoria Gallicana, intra urbem Romam juris scientiam plenitudini perfectionis adjecit. Deinde tribunalia præfecturæ, professione advocationis, ornavit. In quo actu dum multiplici laudis luce resplenderet, sublimem genere, divitiis et moribus sortitur uxorem *b*. Quem quidem togæ præconiis præeminentem, protinus respublica ad honorum præsumpsit insignia; Ducatus *c* culmen, et regimen per provincias conferendo. Erudiebatur profecto divinitatis occulto judicio, ne quid perfectionis deesset apostolico Pontificis mox futuro. Parabatur eloquentia prædicationibus; juris doctrina justitiæ, uxoris societas ad testimonium castitatis.

II. 2 Eo namque tempore territorium Autissiodorensis urbis visitatione propria gubernabat. Cui mos erat, tirunculorum potius industriis indulgere, quam Christianæ religioni operam dare, Is ergo assidue venatui invigilans, ferarum copiam insidiis, atque artis strenuitate frequentissime capiebat. Erat autem arbor pirus in urbe media, amœnitate gratissima; ad cujus ramusculos ferarum ab eo deprehensarum capita pro admiratione venationis nimiæ dependebant: quem celebris * ejusdem tunc civitatis Amator episcopus his frequens compellabat eloquis: Desine, quæso, Vir honoratorum splendidissime, hæc jocularia, quæ Christianis offensa, paganis vero imitanda sunt, exercere. Hoc opus idololatriæ culturæ est *d*, non Christianæ elegantissimæ disciplinæ. Et licet hoc indesinenter vir Deo dignus perageret; ille tamen nullo modo admonenti se acquiescere voluit, aut obedire. Vir autem Domini iterum atque iterum eum hortabatur, ut non solum a consuetudine male arrepta discederet; verum etiam et ipsam arborem, ne Christianis offendiculum esset, radicitus exstirparet * Sed ille nullatenus aurem placidam applicare voluit admonenti. In hujus ergo persuasionis tempore, quadam die Germanus ex urbe in prædia sui juris secessit.

3 Tunc beatus Amator opportunitatem opperiens, sacrilegam arborem cum caudicibus abscidit: et, ne aliqua ejus incredulis esset memoria, igni concremandam illico deputavit. Oscilla *e* vero, quæ tamquam trophæi * cujusdam certaminis umbram dependentia ostentabant, longius a civitatis terminis projici præcepit. Protinus autem fama gressus suos ad aures Germani retorquens, dictis animum incendit; atque itam suis suasionibus exaggerans, ferocem effecit; ita ut oblitus sanctæ religionis, cujus jam fuerat ritu atque munere insignitus, mortem beatissimo viro minitaret *. Et ne ei aliquo modo quorumdam Christianorum conventus furenti resisteret, turbas suorum secum coadunans, civitati improvisus advenit. Hæc omnia dum a quibusdam cognita, Amatori sanctissimo panderentur, ait: Ego indignum *f* esse judico, Testem fieri, fuso sanguine, Salvatoris *. Hoc est quod Græci appellant Martyrem *g*. Divina ergo revelatione suæ decessionis tempus agnoscens, et Germanum sibi futurum successorem providens, Æduam profectus est, ubi Julius *h* reipublicæ rector, ac gubernator Galliæ præsidebat *i*.

III. 4 Tunc Simplicius *k*, vir summæ simplicitatis atque caritatis, ejusdem civitatis episcopus, rumore adventus ejus præventus, ei cum ordine clericatus, nec non et cum Julio præfecto, officii sui turmis stipato, ire obvius non neglexit. Quem rite salutatum, atque debitæ venerationis assentione purius * honoratum, ad Æduam civitatem perduxerunt. Exhinc postera die sanctus Amator ad prætorium Julii se velle ingredi asserit. Cujus Julius adventum cognoscens, citius in occursum ejus profectus est; et, quemadmodum decebat fidelissimum Dei cultorem, obsequiis intra tectum inducit, et more Christianissimi filii, ingressus ipsius se postulat benedictionem suppliciter promereri. Suppleta ergo oratione, sic sacerdos reverentissimus præfectum alloquitur: Finem meum, Domino mihi innotescente, cognovi; et quia non est alter, qui regimen sanctæ ecclesiæ suscipiat, nisi illustrissimus Germanus, sicut mihi Dominus Deus meus revelare dignatus est; posco celsitudinem tuam, ut licentiam *l* tribuas mihi roganti, eumdem Germanum tonsurare. Cui præfectus, Licet, inquit, necessarius sit, atque utilis reipublicæ nostræ; tamen quia Deus sibi illum elegit, sicut tua beatitudo attestatur, contra Dei præceptum venire non possum. Tunc voti compos, cum lætitia suæ est iterum redditus civitati.

IV. 5 In quam cum venisset, præcepit universum populum in atrium domus ejus adesse. Qui cum venissent, his eis * concionatus est affatibus: Animo attentiores estote, filii dulcissimi: est enim operæ pretium, vestris sensibus allegari, quæ meæ mentis recessus parturiunt. Deo revelante, diem transitus mei de seculo evidentissime scio atque cognovi. Propterea hortor unanimitatem vestram, ut diligentius perscrutantes, ex cœtu vestro virum firmissimum eligatis, qui speculator sit Domui Dei. Illi autem hoc audientes, conticuerunt; et nullus eorum ei verbum respondit. Tunc ille videns, quod omnes silerent, iter direxit ad sanctam ecclesiam; in cujus comitatu omnis congeries profecta est populorum. Subeunte autem illo ecclesiam, cum et populus ingredi voluisset, ita eum allocutus est, dicens: Exonerate, filii carissimi, jaculis manus, et arma ex humeris vestris rejicite, et sic domum Dei ingredimini: quoniam hæc domus est orationis, non Martis statio petulantis *m*. Illi vero hæc audientes, dicto citius quidquid chalybis gestabant, forinsecus posuerunt. Tunc beatus Amator videns, Germanum illustrissimum nihil oneris truculenti

* Cod. Valcel. trophæa.
* Cod. Valcel. et alii, minaretur
* al. Salvatori
* non prius, ut Sur. legit
* plerique Mss. eos
* al. cælebs vir
* al. distirparet

A culenti portantem, præcepit ostiariis, fores ecclesiæ ut claustris artarent. Ipse vero, glomerata secum turba clericorum atque nobilium, injiciens manus, Germanum apprehendit; et, invocato nomine Domini, cæsariem ejus capiti detrahens, habitu religionis, rejectis secularibus ornamentis, cum promotionis honore *n* induit; talibus eum verbis exhortans, atque confirmans : Satagere te oportet, venerabilis Frater, quo incontaminatum atque immaculatum custodias honorem tibi commissum ; quia, me decedente, tibi omnipotens Deus pastorale commisit officium.

V. *et populo assentienti successorem eligendum proponit :*

6 Deinde vero incipit jam beatissimus Amator obitus sui incitamentis urgeri. Et licet fuisset ægritudine saucius, numquam tamen omisit prædicationibus populum confirmare, ac dicere : Filioli, hanc Dominus meus, a quo hucusque fueram peregrinus, animam meam suscipiet : obsecro, ut unanimes atque concordes fratrem Germanum loci mei faciatis adipisci officium. Cui omnis turba consentiens, ad confirmationem persuasionis ejus, respondit : Amen; non tamen sine lacrymis, neque sine dolore : omnis namque ætas, atque ordo, vel sexus, lamentationibus afficiebatur, quia talem amittebat pastorem. B Erat tamen eis inter hæc solatii genus, quod non dissimilem forent recepturi Pontificem. Igitur Calendarum Maiarum quarta feria *o* acrius cœpit corporis dissolutione fatigari. Sed nec sic quievit, etiam inter dolores, a salutari prædicatione; sed omnibus salubrem admonitionem inculcans, ita loquebatur :

tum animam reddit, specie columbæ cœlis invectam :

7 Prohibete lamenta sonare; vetate populos flere. Ibi profecto luctivagæ voces emittendæ sunt, ubi meliori deterior fuerit successurus : hic vero incassum lacrymas funditis, ubi optimis meliora succedunt. Istius namque vobis prædestinati Pontificis non solum vita proderit; verum etiam mors. Hoc dicens, præcipit se ad sanctam ecclesiam provehi; ut ibi spiritum Datori redderet, ubi die ac nocte eidem consueverat profiteri. Progreditur cum eo dextra lævaque frequens populi multitudo : præcedit clericorum chorus : matronarum caterva subsequitur. At ille ubi ecclesiam est ingressus, pontificalem thronum ascendens, fere hora diei tertia emisit spiritum. Et continuo chorus Sanctorum (quod est ad dicendum mirabile) successit; et spiritum ejus cum hymnis et laudibus in specie columbæ vehebat ad cœlum. Hoc multis cernentibus et narranti- C bus est confirmatum.

VI. *dum autem sepelitur corpus, paralyticus sanatur.*

8 Exinde ad locum, qui appellatur Autricus *p*, ad sepulturam deducitur. Unde dum redeunt, ecce, prospiciunt quemdam hominem paralyticum, qui jam triginta annis ipso morbo detinebatur, cervicibus hominum bajulari (erat autem ex territorio Biturico,) quem sanctissimi Amatoris opinio de locis propriis vehi ac peregrinari compulerat. Accedunt hi proprius, qui portabant; viri Dei sospitatem inquirunt, cognoscunt, ipsius fuisse, quam catervatim ex urbe * viderant proficisci, funeris pompam. Tunc languidus exorat, ut vel aquis paululum frui mereretur, quibus perfusum fuerat illius sacratissimum corpus. Hoc comperiens reverentissimus Germanus, tunc presbyter, admirans fidem illorum, jussit ex eadem aqua paralytici membra perfundi. Mox autem ut delibuti corporis lympha ægroti est membris allata, protinus languor omnis discessit, et membrorum compages, morbida resolutione illico carens, suis est consolidata medullis, atque nervis vigentibus reparata.

* *al.* in urbem

A. CONSTANTIO, PRESB. EX MSS.

ANNOTATA.

a Parentibus, *Rustico scilicet et Germanilla, de quibus Hericus infra in Miraculis num.* 19.

b Uxorem, Eustachiam nomine, *inquit Historia epp. Autissiod. cap.* VII.

c *Inter* ducatus *duodecim imperii Romani in Occidente numeratur ducatus Armoricani et Nervicani limitis, per provincias quinque diffusus; per Aquitanicam nempe primam et secundam, per secundam item ac tertiam Lugdunensem, et Senoniam, ad quam spectabat Autissiodorum; ut constat ex Notitia imperii. Hic ergo* Germano *obtigisse dicendus est; quandoquidem, teste Constantio num. seq.*, territorium Autissiodorensis urbis visitatione propria gubernabat.

d *Hinc simile quid colliges apud ethnicos in usu fuisse non tantum in honorem Martis, cui tropæa ad quercum erigebant hostium devictorum spoliis oneratam; ut est apud Maronem initio lib.* II *Æneidos; nec tantum in honorem Bacchi, ut idem docet lib.* II *Georg. a vers.* 385*; sed etiam in honorem Apollinis vel Dianæ, si prospere cessisset venatio. Quamquam ea* Germani, *utpote* E *Christiani, nequaquam hic mens erat; cum solam hoc facto vulgi admirationem plausumque captaverit; ut paulo ante dicebatur.*

e *Patet, hic a Constantio capita ferarum, ex piri ramis dependentia, appellari* oscilla *(sic enim scribunt optimi codices.) At unde hoc nomen? Grammatici eertant; quos consule, si lubet, in Lexicis etymologicis. Hericus illud videtur duxisse ab* os *et* cillo *seu* cilleo, *id est* moveo; *quod scilicet capitum illorum varia species, aspectantis vulgi ora moveret ad risum, jocumve. Adisis illum in Vita metrica num.* 27.

f *In Vita S. Amatoris die* 1 *Maii pag.* 57, *num.* 25 *legitur* dignum; *quod non est credibile de se sensisse virum tam sanctum et humilem.*

g *Deest hæc parenthesis codici Valcellensi; non aliis; quorum tamen aliqui in ea habent* Martyr; *sed* Martyrem *legit etiam Stephanus Africanus in Vita S. Amatoris loco citato.*

h *Hoc iter susceptum fuisse diximus in Comm.* § 5, *num.* 47, *anno* 418 *ante Maium. Necesse est ergo,* Julium *hunc fuisse binominem (ut polyonymi solebant esse Romani) vocatumque etiam fuisse* Agricolam, *si vera est lex illa, quam apud* F *Chesnium in Scriptoribus Hist. Franc. tom.* I, *pag.* 83 *profert Papirius Massonus,* ad Agricolam præfectum Galliarum data 15 Cal. Maias; accepta Arelate 10 Cal. Junias... Honorio XII et Theodosio VIII Coss. *id est, anno* 418 : *neque enim dici potest, ut putavit Tillemontius Not.* 2 *in* S. Germanum, *Julio successisse Agricolam ipso illo tempore, quo lex data est; et paulo ante Amatorem ad Julium venisse, quam præfectura defungeretur : nam ex ipsa lege patet, eam ad ejusdem Agricolæ (qui proinde jam diu præfecturam illam gesserat intimeque perspexerat) suggestionem fuisse conditam.*

i *Cave tamen, Æduam sive Augustodunum Præfectorum Galliarum sedem ordinariam fuisse credas; hanc enim tum Arelati habebant; ut ex lege jam citata aliisque monumentis probat Valesius in Notitia Gall. pag.* 39. *Imo hæc Julii Agricolæ ad Æduos per hoc tempus excursio causa videtur fuisse, cur lex illa,* 15 *Kal. Maii data Ravennæ, ubi tum degebat Honorius imperator, Arelati accepta non fuerit ante* 10 *Kal. Junii; puta*

puta quia non ante redierat illuc Augustoduno præfectus, ad quem fuerat directa.

k Simplicius *hujus nominis secundus, et ipse sanctus, ut in Comm. dictum* § 5, *num.* 50.

l *Nimirum id sine imperatoria vel præfectorum facultate non licebat in reipublicæ civilis administris : erratque adeo Thomassinus in Veteri et nova Eccles. disciplina part.* III, *lib.* I, *cap.* XVIII, *num.* 15, *cum ait*, S. Germanum *clero fuisse addictum,* nulla usquam mentione imperatorii consensus concessi, aut requisiti.

m Petulantis. *Ita codd. omnes ; in Vita S. Amatoris tamen legitur* præliantis.

n Cum promotionis honore ; *hoc est, non tantum illum clero per tonsuram aggregans, sed etiam simul ad sacros ordines promovens, si non eodem die, saltem eodem tempore, ac brevissimo intervallo : nam sine alia ordinationis ejus mentione mox illum Constantius presbyterum producet in scenam. Et vero sic verba hæc etiam interpretatur Hericus in Vita metrica num.* 38 *his versibus :*

Mutatumque animo, mutans discrimine vestis,
Promotum jubet esse gradus in honore secundi.

B *Honor vero secundi gradus sive ordinis non est diaconatus; ut perperam credidit Viole cap.* V ; *sed presbyterium ; ut hoc ipso loco vel ipse Hericus, vel suppar ei scholiastes in codice nostro Lugdunensi annotavit. Adi Thomassinum citatum part.* I, *cap.* LIII, *num.*

o *Kalendarum Maiarum concursus cum feria quarta non potest hic annum alium significare, quam Christi* 418; *ut ostendimus in Commentario* § 5, *num.* 53. *Est hic Chronologiæ veterum episcoporum Autissiod. cardo præcipuus.*

p Autricus *mons (vulgo* Mont-Artre) *urbi ad Austrum vicinus.*

CAPUT II

Electio Sancti in episcopum Autissiodorensem; nova in hoc statu et austera ejus vita; fundatio monasterii; potestas in dæmones.

C Tum subito divina procedit auctoritas, quam consensus universitatis exsequitur. Nam cle-
VII. rici omnes, cunctaque nobilitas, plebs urbana, vel rustica in unam venere sententiam : Germanum episcopum omnium una vox postulat : bellum civile indicitur potestati *a;* cujus subjectio facilis fuit; cum etiam ab his, quos pro se paraverat, vinceretur. Suscepit sacerdotium invitus, coactus, addictus : sed repente mutatur ex omnibus. Deseritur mundi militia, cœlestis assumitur; seculi pompa calcatur, humilitas conversationis eligitur; uxor in sororem mutatur ex conjuge; substantia dispensatur in pauperes, paupertas ambitur *b*.

VIII. 10 Jam vero enarrari non potest, qua hostilitate vim sibi ipse consciverit ; quas cruces, quæve supplicia, corporis sui persecutor induerit. Breviter juxta veri fidem universa perstringam. Ex ea vero die, qua sacerdotii sumpsit exordium, usque ad terminum vitæ, tanta obstinatione tabe corporis animam suam pavit, ut numquam panem frumenti, non vinum, non acetum, non oleum, non legumen, numquam vel salem ad usum condiendi saporis acceperit. Sane die Re- D
surrectionis, vel Nativitatis Dominicæ, potiones singulæ sumebantur; in quibus ita vini sapor aquis nimiis diluebatur; ut aceri austeritas solet largis permixtionibus temperari. In refectionibus primum cinerem prælibavit; deinde panem hordeaceum sumpsit, quem tamen ipse excussit et moluit. Et cum hic cibus, gravior jejuniis, indiceretur, numquam nisi vespere; interdum tamen in hebdomada media; plerumque die septimo, ponebatur *c*.

11 Indumentum, cuculla et tunica indiscretis fuere temporibus. Nam neque hyeme accessit adjectio, neque æstate levamen admissum est. Quod utrumque tamdiu usui fuit (nisi forte donatum est *d)* donec attritione nimia solveretur; cilicio semper interius inhærente. IX. *in vestitu, in somno etc. austeritatem assumpsit:*

X. Spatium vero lectuli sui trabeculæ dolatiles ambiebant, injectos cineres usque ad marginem continentes : qui tamen quotidiana impressione densati, inconfecti *e* soli duritiam præferebant. Stratum omne, subjecto cilicio, et superposito uno tantum sagulo, fuit. Caput ab humeris per cervicis confinium nulla sublevavit adjectio. Ita pronus prostrata per terram membra damnave-
rat. Noctibus numquam vestitum, raro cingulum, E
raro calceamenta detraxit; redimitus loro semper, et capsula Sanctorum reliquias continente. Jugis gemitus, oratio perseverans. Longum enim tempus somnum capere inter tormenta non poterat. Dicat quisque quod senserit; ceterum absolute definio, beatum Germanum inter tot cruces longum traxisse martyrium. O quam præclara Dei nostri virtus, et pietas ! qui Famulum suum in via veritatis fideliter gradientem, duplici remuneratione donavit; ut et præteriti, siqui fuerant, decoquerentur errores, et celeriter defæcata sanctitas præstaretur : quique peccatis præteritis forsitan tenebatur obnoxius, inciperet fœnerator esse virtutum.

12 Hospitalitatem peculiari observatione servavit : omnibus enim, sine ulla exceptione personæ, domum præbuit; et convivium jejunus pastor exhibuit. Pedes omnibus, manibus suis lavit, Dominicæ institutionis minister et custos. XI. *hospitalitatem colit; instituit monasterium.*

XII. Itaque Vir beatissimus (quod est difficillimum) inter frequentias populorum solitudinis vitam, et eremum in seculi conversatione servavit. Qui duplicem viam Christo ad profectum religionis instituens, in conspectu Autissiodorensis oppidi,
interposito Icauna flumine, monasterium *f* col- F
locavit *g;* ut ad fidem Catholicam populi, ad congregationem monachorum, et ecclesiasticam gratiam raperentur : præsertim cum tali Pontifice vel magistro, accedentibus miraculis fides succensa ferveret *g*. Et *h* ut ad tentamenta virtutum crescentibus meritis veniretur, non præsumptionis, sed misericordiæ principium fuit.

13 Erat illo tempore vir bonis moribus, Januarius nomine; qui cum princeps præsidali militaret officio *i*, exactos a provincialibus solidos *k* ad judicem deferebat. Is cum, causa visendi eum, ex itinere divertisset, sacculum perdidit, quem ferebat : nulloque de circumstantibus intuente, casu is reperit, qui vexari inimica infestatione consueverat. Tandemque in se reversus, damnum viator agnovit. Implet questibus civitatem, et a beatissimo Sacerdote non aliter, quam si ipsi tradidisset, pecuniam requirebat. Quam ille in Dei nomine reformandam *, quasi verus debitor, repromisit. Ea tum dies Sabbati fuit, qua per totam urbem sollicita indagatione percucurrit. XIII. *pecuniam per dæmoniacum furto ablatam*

* *id restituendam*

A rit. Et cum nihil indicii fuisset inventum, post triduum is, qui solidos requirebat, lacrymans genua Sacerdotis amplectitur, contestans, appetiturum se supremæ mortis occasum, nisi pecunia fuisset inventa.

fateri dæmonem cogit ac reddere: simulque facessere:

14 Indicit Episcopus patientiam; pollicetur securitatem; nec multum post, priusquam proderetur admissum, exhiberi secrete ad se unum ex his, qui patiebantur, præcepit. Fortuitu is, qui furti auctor fuerat, præsentatur. Quem cum districta examinatione discuteret, dicens, fieri non posse ut admissum facinus lateret; inimico, per quem fieri prava consueverant, imperat, ut veri fidem celeriter fateatur. Sed nequam spiritus crimen ac malitiam, quam commiserat, denegavit. Tum vero pia commotio Sacerdotis produci inficiantem præcepit in populum. Nec mora, Missam celebraturus egreditur: præmissaque in plebem salutatione solemni *l*, in oratione *m*, tota corporis strage prosternitur. Statimque infelix inimici et captivus pariter et minister in sublime suspenditur; ecclesia ejus clamore completur; plebs universa turbatur; et quasi flammis circumdatus, cum voce maxima nomen invocat Sacerdotis; crimen, quod commiserat, confitetur. Tandemque Vir beatissimus ex oratione consurgens, B accedit ad podium *n*, evocat æstuantem, omnia discutit, universa cognoscit. Solidi de latebris proferuntur; clamor popularis attollitur, et uno ore Germani meritum, et divinitatis potentia prædicatur: eodemque miraculo et deceptus pecuniam, et obsessus recepit sospitatem. Plures quidem jam ante curaverat; sed semper notitiam secreti obumbratione suppressit. Hoc vero factum ideo memorabile, quia publicum fuit.

XIV. *dæmonum infestationes pellit oleo consecrato:*

15 Quodam tempore, conspiratione terribili, beato Viro bellum quoddam dæmones intulerunt. Quem cum multiplici infestatione tentatum, indutum fidei lorica inexpugnabilem reperissent, conceptam machinam ad plebis excidium contulerunt. Nam primum parvuli, deinde majores natu repente, tumefactis intrinsecus faucibus, interibant; ut irruente morte, ægritudinis spatium vix triduo traheretur. Ita more furentis gladii populus delebatur. Nihil opis humana provisio conferebat: et pene sero plebs trepida ad divinum præsidium per Antistitem decurrit. Qui protinus oleum benedixit; cujus tactu ita intrinsecus tumefacta tabescebat infirmitas, ut statim meatus pervius et anhelitum et cibum deficien- C tibus ministraret; tantaque celeritate remedium cœleste succurrit, quanta irruerat illa pernicies. Quod admissum malignorum spirituum infestatione contigisse, unus ab obsessis, dum a sancto Viro purgaretur, evomuit; omnesque in fugam versos ejus oratione, confessus est.

XV. *energumenum precibus liberat in suo monasterio,*

16 Erat autem familiare beatissimo Viro, alternis vicibus, nunc ecclesiam, nunc monasterium, quasi dux cœlestium militum, visitare; ut certantibus studiis æmulantes ad perfectionis gloriam provocaret. Quadam vice occupatione detentus, cum ad monasterium rogaretur, excusavit adventum: nec multo post absolutus morarum nexibus, insperatam fratribus sui præsentiam deferebat. Contigit, ut hora eadem in monasterio unus ex his, qui pati consueverat*, vexaretur *o*. Qui subito cum summa voce proclamat: Germanus ad flumen est; sed sine navigio non potest transmeare. Diu abbas *p* fidem dictis negavit; dum et nequam spiritum fallere, et illum non adesse, quia excusaverat, judicavit. Cumque in eadem vociferatione persisteret, missus unus ex fratribus, veridicum fuisse dæmonem nuntiavit. Navigium mittitur; transit Sacerdos; et cum ea, qua solebat, gratulatione suscipitur. Incumbit sine mora orationi: congregatio tota prosternitur. Cum subito per inane aeris invisibilibus nexibus hostis religatus appenditur: et id tantum morarum fuit, dum de oratione consurgeretur: nihilque aliud deprecatus est, quam ut cum aliqua corporis debilitate discederet. Quo interdicto, fœda relinquens vestigia, cum eo, quo erat dignus, fœtore discessit.

* *forte* consueverant

A. CONSTANTIO PRESB. EX MSS.

cujus occasione ad S. Mamertinum abbatem digreditur auctor.

17 Hoc itaque monasterium, iter sequens Magistri, semper virtutibus floruit, et sanitatum miraculis longe lateque refulsit. Qualiter sane Mamertinus *q* ab idolorum cultura conversus, divina revelatione percepta, beatum Virum eodem cœnobio degentem expetiverit, commodum huic operi videtur inserere. Quod tamen ejusdem Mamertini verbis melius censuimus intimandum. Verum ob quemque cupidum plenæ narrationis, libellum de hac ipsa revelatione ex ordine editum hic ponere disposuimus.

ANNOTATA.

E a Potestati, *id est Magistratui; quod per distractionem de* S. Germano *jam presbytero dicitur, quia paulo ante magistratum gesserat.*

b *Vide quæ de toto hoc loco dicta sunt in Comment.* § 5, *num.* 54 *et seq.*

c *Sensus est: cum talem sibi cibum, quem sumere gravius erat quam jejunare, perpetuo præscripsisset; illum tamen ipsum, quantumvis ad sustentandas diu vires levissimum, non nisi vespere sumebat; vespere, inquam; non tamen quotidie vespere; sed interdum media tantum hebdomada, seu die Mercurii, vespere; interdum, imo plerumque, tantum die septimo, seu Sabbato, vespere; itaque interdum quidem bis, plerumque tamen semel dumtaxat per hebdomadam comedebat, idque vespere. Vide infra num.* 66. *Explicare hæc visum est, tametsi non valde obscura; ut quivis videat, quam infideliter ea verterit Bailletus Legenda sua Gallica:* Aux jours de jeûne il ne mangeait que le soir; et quelquefois au bout de trois jours; on l'a vu même passer la semaine sans manger plus d'une fois: *id est,* Diebus jejunii non nisi vesperi comedebat; et interdum post elapsum triduum: quin imo fuit, cum hebdomada tota non nisi semel sumpsisse cibum deprehensus est. *Quasi tantum indictis ab Ecclesia* F *jejuniorum diebus hanc victus rationem observaverit; et rarissime etiam tum ad septimum usque diem abstinuerit: quod utrumque falsissimum est.*

d Nisi forte donatum est; *id est, nisi forte indumentum illud ante pauperi cuidam ac nudo dedisset, quam esset attritum.*

e Inconfectum solum *appellare videtur auctor, quod numquam aratro aut ligone versum exercitumve, et æterno situ et obterentium pedibus omnino tandem induruit. Potest etiam* inconfectum *dici* solum *pro non confecto, non complanato; ut in rusticanis nonnumquam tuguriis visitur, durum et inæquale.*

f *Hoc* monasterium *censetur primum diœceseos Autissiodorensis, ad ortum urbis æstivum aliquando positum; at pridem jam dirutum. Superstite* S. Germano, *appellabatur monasterium SS. Cosmæ et Damiani, in quorum honorem fuerat institutum; at illo defuncto,* S. Germani *nomen habuit; donec seculo sexto* S. Mariani *nuncupari cœpit, ab hujus sepulcro, miraculis ibi frequentissimo;*

frequentissimo; ut vide in Hist. epp. Autissiod. capp. VII, VIII *et* XIX. *Cave tamen, id confundas cum alio cœnobio Autissiodorensi, quod deinde* S. Germani *nomine ac tumulo celeberrimum fuit. Plura de utroque docebit Gallia Christiana.*

g *Quæ littera* g *bis posita conclusimus, in Ms. Sun-Maximiniano, et codice nostro Q Ms.* 4 *sic leguntur :* Ut fides Catholica populi augeretur, et monachilis congregatio famulatura Domino institueretur : *in quibus differunt ab aliis plurimis, meritoque rejiciuntur ; quia, cum nullam hic faciant mentionem de miraculis, tollunt connexionem sequentium cum antecedentibus : nam*

h *Quia de miraculis* S. Germani *hoc loco meminit Constantius, eorum primum mox numero sequente descripturus, præfatur his verbis :* Et ut ad tentamenta virtutum *etc. Quasi dicat: Et quoniam de Sancti virtutibus seu miraculis memini ; eccum unum, et quidem inter ea, quæ publice patravit, primum, quod non ex præsumptione, sed ex commiseratione erga Januarium quemdam tentavit, jam subjicio* : Erat illo tempore vir bonis moribus *etc.*

i *Cujus erat fiscum administrare in provincia præsidi Romano commissa.*

k Solidi *apud Romanos nummi erant aurei ; ideo præ ceteris solidi nuncupati, quod nummi alii solidorumvaloremnon æquabant ; sed ejus vel dimidium tantum erant, vel triens etc.*

l *Hunc ritum primis seculis viguisse, ut episcopus Missam celebraturus egrediens, populo primo salutaret, dicendo,* Dominus vobiscum, *vel,* Pax vobis, *ex SS. Joanne Chrysostomo et Augustino ostendit le Brun in opere liturgico Parisiis excuso anno* 1726 *tom.* II, *dissert.* I, *art.* 5. § 9.

m *De oratione ad Sacrificium præparatoria, nullis certis formulis tunc definita, sed sacrificaturi pio arbitrio relicta, vide eumdem tom.* I, *part.* I, *art.* 1.

n Podium *hic significare videtur infimum chori locum, ex quo proximus erat ad plebem in ecclesia consistentem descensus ac prospectus ; sicut in amphitheatris podium locus erat arenæ proximus. Sumi etiam potest pro ambone, seu loco elatiore, in quo recitari solebant lectiones sacræ et homiliæ ad populum. Vide Cangium, et, si lubet, etiam Cabassutium in Notitia eccles. pag.* 40, *ubi de ambone plura. Putavit Viole in Vita Gallica cap.* VIII, podium *hic dici locum ecclesiæ, in quo detinebantur olim energumeni, juxta canonem* XVII *concilii Ancyrani ; sed patet, hic illum intelligi non posse ; cum statim antea dixerit Constantius :* Tum vero pia commotio Sacerdotis produci inficiantem præcepit in populum. Nec mora, Missam celebraturus *etc. Non erat ergo in septo illo amplius hic energumenus cum aliis, sed inde eductus in medium plebis ; neque proinde ad illud septum accessisse credendus est* S. Germanus, *ut miserum ad se evocaret, qui in media jam ecclesia suspensus æstuabat.*

o Vexaretur, *a dæmone scilicet : agitur enim de energumeno.*

p *Non erat ergo ipse* S. Germanus *abbas cœnobii SS. Cosmæ et Damiani, a se fundati ; ut fingitur in Ms. nostro Autissiod. C* XCIV *pag.* 337.

q *De* S. Mamertino *actum est die* 20 *Aprilis.*

CAPUT III.

Libellus de mirabili revelatione S. Corcodemi M., et conversione S. Mamertini ab idololatria.

XVI.
Libellus, quo ipse Mamertinus narrat.

Quanta *a* sit divinæ misericordiæ pietas, quantamque bonitatis ejus generi humano patientia gratiam largiatur, nemo Christianorum ignorat. Ita igitur suarum manuum figmentum diligit, ut ad declarandam operis sui in eo doctrinam indifferenter omnium bonorum malorumque reseret linguas. Quid namque interest inter horum servorum Dei *b* revelationem, et Apostolorum ignorantibus gentibus manifestationem ? Hi igitur, quorum Vitam innotescendam auribus ratum duximus populorum, dum ipsi soli Deo, qui eam largitus fuerat, in notitia esset, humanam vero pene omnem creaturam latuisset, a pagano, medelam vulneris quærente *c*, nescientibus panditur : et Pauli Barnabæque gentibus ignota spiritualis prudentia, per immundum spiritum publicatur *d*. Igitur cum hi Deo placiti diuturno tempore in suis lucifluis *e*, jacuissent sepulcris, per Mamertinum, qui eorum nunc spirituale narrat *f* negotium, in omnium cognitionem devenerunt.

ethnicum se fuisse, et divinitus punitum

19 Eram itaque ego ipse, inquit *g* Mamertinus, idolis serviens, et Jovis templi vel ceterorum falsorum deorum frequentissimus cultor ; ita ut nullo modo vel tempore possem simulacris eorum evelli. Et cum eorum instantissima devotione nefandas statuas venerarer, cæcitatem unius oculi pertuli, et ariditatem manus promerui. Eram ergo et debilitatus corpore, obsecundans stationibus nefandis ; et, quasi reatus mei incursu, ipsis iratis, plagatus fuissem, crebrius eis lacrymosas preces effundens, rogabam, ut delictis meis veniam tribuissent. Cumque hoc continuatis momentis tristior perpetrarem, eunte me ad præfatum dæmonum habitaculum, obvius mihi fuit quidam, Sabinus *h* nomine, tonsus capite, et vestimentis religiosis amictus. Quem dum percontarer, quis, et unde esset, vel quo pergeret ; et propter hanc causam interrogationum ad invicem sermocinaremur ; ait præfatus vir : Unde tibi talis accidit morbus ; vel* cujus religionis es tu ? Cui ego : Cultor sum maximorum deorum, Jovis, Mercurii, Apollinis, vel omnium numinum. Propterea indifferenter *i* aras eorum lacrymans pulso, ut mihi reconciliati, quæ abstulerunt indignati, reforment* propitii.

* *pro* et ; *ut infra*

* *id est,* restituant

propter idololatriam : ut ei probavit Sabinus clericus.

20 Hæc audiens ille, respondit : Erras, nesciens veritatem : propterea talibus malis involveris, et crudeliter flagellaris. Illi si alicujus scientiæ vel intellectus regerentur doctrina, non perpetuo cæci, muti, surdi, odore privati, gressu impediti, manibus trunci, ferro aut plumbo inhærerent colligati. Nonne ipsi sunt, de quibus sacratissima canit Scriptura : Os habent, et non loquentur ; oculos habent, et non videbunt ; aures habent, et non audient ; nares habent, et non odorabunt ; manus habent, et non palpabunt : pedes habent, et non ambulabunt ; non clamabunt in gutture suo ; neque enim est spiritus in ore ipsorum ? Et subsequitur de vobis loquens Propheta : Similes illis fiant, qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis. Vides pœnam statuarum cultoribus præparatam.

A paratam. Vides comparationem veridico ore prolatam? Festina igitur, si vis amissi oculi visionem, et aridæ manus sanitatis percipere viriditatem, meis eloquiis obedire.

cujus consilio ad S. Germanum proficiscitur Autissiodorum;

21 Est enim in ecclesia Autissiodorensi vir sanctissimus, nomine Germanus (cujus ego sum clericus) timens Deum, et recedens a malo; cui seipsum Christus facie ad faciem demonstrat, et per eum inenarrabiles ostendit corporum curationes. Si vis ergo sanus fieri, relicta servitute idolorum, qua es miserabiliter irretitus, ipsius tibi præsentiæ posce præsidium. Quo audito, agens gratias, rogavi præfatum virum, ut iter mihi, quo ad eum, de quo indicaverat, Episcopum possem pervenire, illico demonstraret. Ille autem lætitia plenus, propter quod me suis vidit obedire præceptis, antetulit gressum; et de alto aggere, quod est monte Matogene, ostendens planitiem viæ, revertitur. Ego vero perseverans, lætus iter carpebam. Erat autem eodem die tempestivus imber ab ortu solis usque ad occasum: et licet fuissem malida veste gravatus, nequaquam tamen restiti fatigatus *k*. Ecce autem, labente jam die, hora pene undecima *l*, adventante nocte, factæ sunt tenebræ pluvialibus imbribus B mixtæ; ita ut nullus posset nec sui itineris comitem aspicere.

sed nocte oppressus, divertit in vicinam urbi cellulam;

22 Vix tandem perveni ad cœmeterium, in quo sancti Amatoris episcopi dicebant esse corpusculum. Et quoniam imbres vibrato fulgure jugiter descendebant in terra, cœpi anxiari, et nimium esse sollicitus; quia non inveniebam, in quo me reciperem habitaculo. Crebris ergo micantibus ignibus ex æthere, parva cellula ostenditur oculis meis, in qua unus erat sarcophagus. Quid plura? Ingredior, obliqui aeris flammis perterritus. Tunc non inveniens, ubi requiescerem, super ipsum me jactavi sarcophagum, ignorans, quis in eo requiesceret sepulcro. Ingresso autem me, repentina lux in eodem habitaculo ita per sudum refulsit, ut existimarem solis radios reducis terram suo tempore illustrasse. Supponens ergo capiti meo sportam, quam bajulabam, et lateri baculum, utpote lassus, atque nimium humectatus, somno indulsi.

ubi sepulti SS. Corcodemus et socii cum aliis ipsi apparent,

23 Intempesta vero nocte evigilans, respexi juvenem vestibus dealbatum in vestibulo præfatæ cellulæ, in quo jacebam, luciflue illustratum *m*. Ego vero insolitam latius * majestatem aspiciens, territus, pronum me supra illam, in qua C dormiebam, prostravi memoriam. Eram autem intra me orans, timore perterritus, et dicens: Deus Christianorum, cui est pure deserviens Germanus episcopus, cujus ego sanctitatis atque operis bonitatem nunc sequor, erue me de tali, in quo tremebundus jaceo, cito terrore. Me talia prosequente, adolescens, quem ante ostium stare prævideram, emittit vocem dulcifluam, dicens: Sancte Corcodeme *n*, sancte Corcodeme, levita Christi. His auditis, beatissimus vir Corcodemus de sepulchro, supra quod procubueram, respondit: Scio qui sis, et vocem tuam audio; tantum dic, quid me velis, Florentine *o* frater. At ille. Surge, inquit velociter: beatus Peregrinus episcopus *p* cum ceteris fratribus pro nocturnis excubiis celebrandis in ecclesia sunt congregati; propterea te quoque sanctus Amator admonet, ut venias, et intersis sancto conventui.

* Cod. Lugdun. insolitæ lucis

eumque defendunt

24 Tunc beatus Corcodemus ait: Regredere citius, dulcissime frater, ad sanctum ac beatissimum episcopum mea reportans mandata. Hac igitur nocte non possum de hoc tabernaculo egredi; quoniam hospitalitatem alicui peregrino præbui. Scio enim, quæ hic sit obsidens turba catulorum, et insidias hospiti præparans; quo, me egresso, miserum devoret; ac dilaniet, et, si egressus fuero, venenosos in eum dentes infigat. Me suis Deus excubiis non fraudat: quoniam sunt mecum fratres subdiaconi duo; id est, Alexander *q*, et Jovianus *r*; necnon et Jovinianus lector. Ergo obsecro te, ut sanctis episcopis hæc, quæ tibi locutus sum, referas, et ab his mihi impetres veniam. Antefatus igitur juvenis, accepto responso, egressus est: me autem tanta cognoscentem mysteria, medullitus formido invasit. Inde soporifero cesserunt languida somno membra.

A. CONSTANTIO PRESB. EX MSS.

a latentibus ibi serpentibus.

25 Et ecce, in extasi raptus, adesse existimabam rursus juvenem, priusquam galli cantarent; ad januam *s*, et clamasse rursum eo nomine, quo ante clamaverat: et illo iterum respondente, et interrogante, quid vellet; tunc ille dixit: Sancti episcopi Peregrinus, et Amator, priusquam a se discedant, Missas sunt votivas celebraturi; et propterea te quoque miserunt invitare, ut ministerium tui officii peragas. Si vero formidas propter præfatum hospitem, aiunt, ut vice tua Alexander ei custodiam præbeat. Sed et illud E jusserunt, ut tecum Jovianum subdiaconum, et Jovinianum lectorem, qui Alleluia decantent, adducas. His peractis, videbam ego ipse, aperto sepulcro, egredientem ex eo virum, aspectu miræ pulchritudinis decoratum, et vestimentum ejus niveum, tamquam byssum. Illo egresso, quemadmodum videbam, reperit tres ante ostium stantes in veste candida, et salutavit eos, nomine unumquemque vocans. Tunc dixit Alexandro: Reverentissimi antefati episcopi Peregrinus, et Amator, jusserunt me usque ad eos venire. Qui iterum jusserunt te huic cellæ præponi, propter hospitem conservandum, et custodiendum a catulis, matre, et filiis septem, qui ad necem ejus delitescunt.

et mysteriis Christianis,

26 Post hæc rursus contemplabar, quemadmodum tenuerit dexteram meam reverentissimus diaconus, et dixerit: Veni nobiscum, hospes, ad Missas. Pergentibus itaque nobis, vidi quinque stantes ante crepidinem altaris, speciosissimis indutos stolis: et videbam me interrogantem beatissimum Corcodemum, qui essent illi, qui coram altari assistebant. Et dixit mei: Ille, qui in medio stat, ipse est sanctus Peregrinus episcopus et martyr, cum quo a Romana urbe ego quoque E missus sum imperio Papæ Sixti. Illi duo qui dextro adhærent lateri, sunt Amator, et Marcellianus *t* episcopi; qui sinistro, Elladius *u* est, et Valerianus *x* sanctissimi, qui beatissimo Peregrino gradatim successerunt *y*, Discedens igitur a me perspicuus diaconus, ipsorum est redditus vultibus. Tunc demum quasi me coram, audiebam sanctum Amatorem episcopum dicentem diacono: Præbe silentium *z*, frater, quo possimus, remoto strepitu, voti compotes fieri: festinat enim Peregrinus frater ad proprium habitaculum Baugiacum *aa* reverti; et oportet nos propter eum paulo temperius sacrificium consummare. Indicto itaque silentio, et catechumenorum denuntiata discessione, ego mirabar intra me, tantæ novitatis contemplans mysterium: non tamen ausus fui post catechumenorum denuntiationem ad locum, ubi Missæ celebrabantur, pedem attollere; sed videbar mihi in eodem loco, in quo reverentissimus me diaconus constituerat, stare.

27 Item videbatur mihi interrogasse diaconum beatus

A CONSTANTIO PRESB. EX MSS. [illegible] ... velut indignum

beatus Peregrinus, ac dixisse: Quis homo hic est, qui tecum hanc basilicam est ingressus? Et respondisse diaconum: Hic est hospes meus, cujus me custodia, ne vestris dudum parerem imperiis, retinebat. Ergo iterum velut in die * videbam me stare juxta ipsos; et non solum persona, sed et vestium qualitate discretum; admiransque dicebam: Cur hi niveis sunt vestibus omnes induti; et ego nigris induor tegumentis? Cum hæc et talia mecum ruminassem, vox delata est in aures meas ad Corcodemum diaconum ex ore episcoporum emissa: Segrega, frater, hospitem tuum a nostris cœtibus; et foras ab ecclesia expelle; quoniam indignus est gratiæ particeps esse, propter quod idolis Jovis deservit. Quorum quasi præceptis inserviens, pellere me foras sæpedictus diaconus nitebatur. Tunc ego cadere quasi ad pedes ejus, et his eum affatibus exorare videbar; et dixi ad reverentissimum diaconum: Amice Dei, deprecor te, ut apud præsentes episcopos intercedas, ut mecum misericordiam faciant, et ritum dæmonum, quo teneor obligatus, disrumpant. Ad quam supplicationem motus, videbatur me eis præsentasse, et, ab illis accepto mandato, mihi manum imponere.

B

ANNOTATA.

a *Hæc præfatio libelli usque ad initium numeri sequentis deest in codice nostro Q Ms.* 4, *et Marchianensi; sed in aliis passim codicibus exstat. Non videtur autem esse Constantii; multo etiam minus ipsius Mamertini; sed alterius, qui Mamertini testimonium et narrationem per libellum evulgans, illi prologum et epilogum de suo adjecerit; ut suo loco videbitur.*

b *Nempe SS. Corcodemi et sociorum MM. de quorum revelatione hic agetur.*

c *Ipso scilicet Mamertino, ut ex sequente narratione liquebit.*

d *Innuere videtur auctor id, quod de puella habente spiritum Pythonem narrat S. Lucas Act.* 16: Hæc subsecuta Paulum et nos, clamabat, dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis *etc. Sed cur Paulo jungitur Barnabas, qui jam ante a Paulo discesserat? Alium hic pro alio scriptum putamus, Barnabam pro Sila: nam hic erat tum Pauli comes cum Luca et Timotheo.*

e *Cur* luciflua *dicantur hæc* sepulcra, *infra* C *colliges num.* 22 *et* 23.

f Narrat. *Ita cum Surio pleraque Mss. Ipse sic etiam primo legerat Chiffletius; delevit tamen postea, ac substituit,* narro; *uti etiam diserte habet pervetustus codex noster Lugdunensis P. Ms.* 4, *in quo libellus hic, eodem, quo cetera, charactere in fine exaratus est, sed seorsum sine Vita Constantiana* S. Germani. *Ego retinendum censeo* narrat; *ut nondum hic Mamertinus, sed idem loquatur, qui Mamertini verbis adjecit epilogum, qui certissime Mamertini esse non potest; ut infra patebit.*

g Inquit. *Et hanc vocem delevit, postquam scripserat, Chiffletius; erasa est eadem ex codice Lugdunensi, ubi locus ita vacat, ut additam aliquando fuisse, certo appareat. Deest autem omnino in Mss. Valcellensi, et Marchianensi, uti et in cod. Q Ms.* 4: *quod quidem in duobus ultimis mirum non est; cum in his etiam omissa sit præfatio jam data, tamquam ad historiam nihil faciens (quod in quibusdam codicibus frequenter accidit) ejusque loco brevitatis causa reposita sint hæc:* Quod tamen ejusdem Mamertini verbis melius D poterit enucleari. Sic ergo incipit: Eram ego Mamertinus *etc. Ego interea omittendam non putavi: cum enim, juxta plurima Mss. præfatio non sit ipsius Mamertini, ut colligitur ex nota præcedente; non potest, quisquis eam composuit, suis verbis verba Mamertini subjicere, nisi vel addita, vel subintellecta saltem voce,* inquit. *Et vero non sola Mamertini verba; sed totum de conversione ejus libellum, adeoque et præfationem et epilogum, inserere huc voluisse Constantium, patet ex fine capitis præcedentis.*

h *De* S. Savino *seu* Sabino *(nam codices variant) vide quæ diximus* 11 *Julii, pag.* 289.

i Indifferenter, *id est sine dilatione, sive assidue. Mss. San-Maximinianum, Marchianense, et Q Ms.* 4 *habent,* indesinenter.

k *Quæ sequuntur hinc usque ad initium numeri* 32, *omissa sunt in Ms. San-Maximiniano, et Q Ms.* 4; *et similem codicem præ oculis habuisse videtur S. Hericus in Vita metrica num.* 72: *sed non recte omissa hæc esse, ostendunt codices, omnes alii; imo illi ipsi, qui hæc prætermittunt; nam quæ habent a numero* 32 *de S. Mamertino, sine præcedentibus intelligi nequeunt.*

l *Adverte, tam hic, quam supra num.* 7, *horas* E *numerari more Romano, ab ortu solis.*

m *Pro,* in quo jacebam, luciflue illustratum, *legit Cod. Lugdunensis*; Cujus præsentia cellula, in qua jacebam, luciflua inundatione illustrabatur: ego vero *etc.*

n *De* S. Corcodemo *actum est* 4 *Maii pag.* 453.

o S. Florentinus M. *a Bargedeo in Menologio Autissiodorensi Ms. notatur die* 4 *Octob., quo agi de illo poterit.*

p *Egimus de* S. Peregrino, *primo Autissiodorensium episcopo et M.* 16 *Maii, pag.* 561.

q *De hoc* S. Alexandro *dici poterit die, quo colitur Autissiodori,* 4 *Februarii, cum ad mensem illum redibitur.*

r *De hoc* S. Joviano, *seu* Juviano, *ut est in cod. Lugdunensi,* subdiacono, *nondum comperi, quo die colatur. Vide dicta de* S. Joviniano, *qui sequitur,* lectore *et M. die* 5 *Maii, pag.* 5.

s *Codex Lugdun. sic habet:* Et ecce, in exstasi elevatus, adesse me existimabam, priusquam galli cantarent; et vidisse reversum juvenem ad januam *etc.*

t *De* S. Marcelliano ep. *Autissiod. S. Peregrini successore, consule diem* 2 *Maii, pag.* 203.

u *De* S. Elladio, Eladio, *seu potius* Helladio *ep. Autissiod. adi ejusdem mensis diem* 8, F *pag.* 300.

x *De* S. Valeriano ep. *Autiss. dictum* 6 *Maii, pag.* 105.

y *Hoc scilicet ordine,* 1 *S. Peregrinus,* 2 *S. Marcellianus,* 3 *S. Valerianus,* 4 *S. Helladius,* 5 *S. Amator. Fictitius ergo videtur* Valerius *in Hist. epp. Autissiod. a* Valeriano *distinctus.*

z Silentium *indicatur, quod olim ante Præfationem Missæ, quando et catechumeni recedere jubebantur, indicebant diaconi; de qua re videri potest laudatus le Brun tom.* II, *dissert.* IV, *art.* 3.

aa *Vulgo* Boüy.

CAPUT

A

CAPUT IV.

Ejusdem libelli continuatio.

Mamertinus a Sanctis per quietem instruitur de fide Catholica,

Post impositionem iterum manus, videbam me sanctis episcopis præsentatum, et instructum ab eis, quæ amplecterer, et a quibus cæremoniis separarer. Et rursum audire me putabam episcopos, quemadmodum delegaverint Sancto diacono, dicentes: Amantissime frater, reduc tecum hospitem; et mone illum, ut, lucifero exorto, fratri se præsentet Germano; quia ipsi est a Christo Deo directus, ut per eum omni plenitudine spiritualis gratiæ impleatur. Deinde videbam me ipsum supplicare illis, et ipsos me alloqui et exhortari ad perficiendam in me doctrinam fidei. Videbam etiam, illis discedentibus, præfatum diaconum tenentem manum meam, et restituentem me ad suam, de qua me eduxerat, cellulam.

imo ipsi Sancti de se ei quædam revelant.

29 Item videbam, priusquam ingressi essemus cellulam, procidere me ad pedes ejusdem diaconi, et ita dixisse: Ne, quæso, irascatur dominus meus, si adnuc in conspectu tuo locutus fuerit famulus tuus. Qui quasi respondebat: Dic, quæ te remordent, cum fiducia. Et ego: Obsecro te, quot temporum lapsa sunt curricula, ex quo in hoc habitaculo requiescis? Qui respondit: Post martyrium beatissimi Peregrini, die tertio passionis ejus (non quidem eo tempore *a*) de seculo ad Dominum migravi. Optaveramus quidem participes fieri passionis ego cum fratribus meis, sicut fueramus unius quoque bajulatores mandati; sed post non multum temporis imperator est ordinatus, doctrina Christiana refulgens *b*, qui, persecutione remota, cunctas clausas ecclesias patefecit, et eis Catholicos præpositos ordinavit. Propterea non potuimus, quæ voluimus, consequi. Fratres autem mei erant hi; Marsus presbyter *c*, Alexander, et Jovianus. Et sepultus sum in hoc loco ab iisdem fratribus meis. Ipsi autem, ut mihi divinitus revelatum est, Confessores obierunt. Jovinianus vero lector, Deo procurante, martyrium consummavit.

B

Evigilans Mamertinus, Deum orat,

30 Cumque omnia hæc in excessu mentis vidissem, sopore fugato, experrectus sum; et continuo gallus cantavit. Ego autem memor mei, ostenso mihi signaculo frontem munivi. Tunc ego planctigerum ejulatum emittens, supra sepulturam, tamquam super aram dominicam, procubui; quam irrigans lacrymis, precem fundebam, et dixi: Domine Deus Israel, qui in altis habitas, et humilia respicis, et alta a longe cognoscis: præter quem non est alius Deus *d*: qui ob reparationem generis humani in terram venisti, et cum hominibus conversatus es: cujus nutu, ac misericordia ego indignus in hac nocte, meæ salvationis secreta nosse promerui; concede mihi, ut celerius famuli tui sancti Germani contempler aspectum, cui me recto itinere perduxisti. Completa oratione, prostratum corpus erexi: et cum aciem oculorum ab basilicam sancti Amatoris dirigerem, aspexi lucem immensam, intus forisque fulgentem; ita ut crederem, repulsa noctis caligine, sui temporis meta solem confinia replevisse*. Dehinc ex eodem item loco vox canora atque hymnigera ad meos est auditus delata.

C

* *cod. Lugd.* repetisse

et alia cantica recreatur, et animatur, ut S. Germanum adeat.

31 Continuo ego in eodem, quo audieram, loco, substiti, quousque quæ cantabantur, audirem. Prima ergo antiphona, quæ ad aures meas venerat: Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, et qui gloriantur in simulacris suis. Secunda hæc erat: Salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te. Tertia: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Et cum hæc audissem, reversus ad me, prostravi me septies in supradicto sarcophago, orans et dicens: Deus sancti Corcodemi, suscipe festinantem ad te, et ne confundas me ab expectatione mea: tua enim pietate, et gratia ad hoc delatus sum habitaculum, per quod meorum contagia cognovi errorum. Rursum consurgens, illuc ad ipsam basilicam elevavi obtutus; et audio iterum antiphonam meæ saluti atque conversioni consonam: Exaudiat te Dominus in die tribulationis; protegat te nomen Dei Jacob. His sanctis affatibus confortatus, tertio me in oratione prostravi. Trina igitur obsecratione perfecta, surgens, videbam eam, quam prius videram lucem, ablatam a facie oculorum, in quibus antè fulserat; et repentinæ me illico tenebræ circumsepserunt. Ego tamen jam mysterio edoctus, fronti meæ dominicum infixi vexillum. Dum hæc geruntur, vulgaris lux terris reddita radiavit. Mox ego iterum atque iterum salutis me charactere confirmans, et sancto hospiti grates exsolvens, ad Doctorem *e* atque ad Ducem cœlestis Imperatoris citius properavi.

E

a quo perbenigne acceptus fuit;

* *antiqui codd* explorans

32 Exploranti* ergo, ubi sanctissimus Germanus episcopus eo die habitaret, incolæ civitatis dixerunt: Non est hic: monasterium habet proximum, et illuc frequentissime gratia visitationis cymba portatur. Tunc deprecatus sum eos, qui mihi indicaverant, ut ad ipsum monasterium ducentem viam demonstrarent. Qua arrepta, quo tendebam, perveni: et me paululum ante ostium immorante, subito vir beatissimus Germanus egreditur; quem procidens in terram adoravi. Ille autem non eventu, sed admonitus egrediebatur in occursum meum: Deus enim omnium conditor revelaverat Famulo suo et meam necessitatem, et quorum fuissem ad eum jussione directus; sicut postea comperi. Curvatus ego solo tenus, obsecrabam Virum Dei, ut me benediceret. Qui extenta manu elevavit me, dicens: Habe fiduciam; ne terrearis. Et apprehendens mentum meum, osculatus est me. Cui ego: Ne facias, Vir sanctissime; quoniam adhuc ab osculis ararum dæmonum os meum non est mundatum. Cui sanctus Germanus: Agnovi ego nocte transacta, ab omnibus illecebris te mundatum fuisse. Quo audito, obstupui, steteruntque comæ, et vox faucibus hæsit. Tunc egregius Vir inhærens manui meæ, pariter ad monasterium ingressi sumus.

F

utpote cui illa divinitus scio:

33 Ego vero intra me ipsum movebar, dicens: Quis huic indicavit, quæ clam gesta sunt noctis præteritæ spatio? Et me talia cogitante, introduxit me in cellulam suam *f*, et sedens dixit: Obsecro, fili, ut mihi quæcumque gesta sunt, et ad tuam nocte præterita notitiam pervenerunt, innotescere non demoreris. Tunc ego incipiens a prima origine usque ad ejusdem affatus *g* ei singillatim exposui; reticens de turba catulorum. Mox ille ait: Nonne obsecravi te, ut omnia narres, et nihil mihi de ostensis tibi mysteriis celes? Cur partem pene cunctam* miraculis excedentem mysterii reticuisti? Prosequere, et expone nobis insidias, quæ te circumadstabant, catulorum. Ego vero hæc audiens, dixi: Quid narrem Domino meo pulvis et cinis? Ubi divinitus fit allocutio, cesset incondita mortalium linguarum narratio.

* *Surius*, cuncta

a Constantio presb. ex Mss.

narratio. Video enim te Deo plenum; et cum sis localis, ubique quæ aguntur, cognoscis. Ille subridens, dixit: Vere quidquid propter te actum est, a viris venerabilibus episcopis, vel a diacono cognovi, et præsens fui. Ne formides; fides tua te salvum fecit. Hæc audiens, declinans me in faciem, ingemui; et apprehendens genua ejus, reliqua, quæ ad perficiendam fidei Christianæ potentiam superfuerunt, rogavi ut per ejus dexteram implerentur.

atque ab eodem baptizatur, et sanatur, miraculo duplici:

34 Tunc demum pari comitatu ad civitatem processimus. Ingressi autem in ecclesiam, vocatis clericis et quibusdam laicis, dixit mihi: Repete, obsecro, quæ dudum in monasterio, me interrogante, narrasti; ut et hi audiant, qui ignorant. Cui ego tremulus et timore prostratus, respondi: quid dicam, quod non Beatitudo tua ante præsciat? Et Episcopus: Propter adstantes tibi dixi, non propter me. Ego autem iterum repetens omnia, illis quoque innotui. Qui infinito gaudio exhilarati, Deo laudes et gratias referebant, dicentes: Gratias tibi Deus, quia hoc tibi vas electionis ante mundi constitutionem prædestinati, per quod virtutis tuæ magnitudinem, et potentiam* omnibus, et sine fine demonstrares. Tunc beatus Episcopus inducit me in locum, ubi remissio fit omnium peccatorum: et de more sacerdotali aquis benedictis, baptismum mihi tradidit, replens circa me et in me universa officia gratiæ spiritualis. Ad quem ego: Domine, sicut animæ recessus salvasti; ita et corporis debilitati membra restitue sanitati: da solitam lucem utrisque parentibus oculis aspicere, et geminis manibus consueta opera attrectare. Hæc audiens Antistes, dixit mihi: Credis, hoc me posse in te operari? Respondi: Credo, Domine; et propterea ad tuam profectus sum pietatem. His auditis, accepto oleo, et signans oculum atque manum, officiis propriis, repulso morbo, restituit. Hi, qui adfuerant, videntes, rursum opera Dei laudaverunt, quæ per virum probatissimum atque sanctissimum Germanum fiebant episcopum.

B

* *al.* virtutes tuas *al.* virtutis tuæ virtutes

hinc simul adeunt cellam S. Corcodemi,

35 Tunc ait turbæ, quæ cum eo erat: Pergamus cum hoc homine ad locum, in quo hospitatus est nocte; et videamus, si adhuc ibi est catula* cum catulis septem. Qui dixerunt: Quidquid præcipis, fiat. Ego autem exiens de medio illorum, præcedebam, illis cum beato Episcopo subsequentibus usque ad locum. Cumque venissemus ad locum, oratione celebrata, dixit Episcopus: Dic mihi, juvenis; ubi vidisti adstantem virum, vestibus niveis circumdatum? Et ego: Domine, hic in vestibulo. Iterum dicit: Super quod sepulcrum inclinatus es nocte? Ego autem digito ostendens, monstravi sepulcrum. Tunc sanctus Episcopus dixit: Removete lapidem de hoc sepulcro, ut interiora ejus inspiciamus. Remoto itaque lapide, visi sunt serpentes octo; primus immanissimus, ceteri vero septem paulo inferiores.

* *al.* serpens

C

unde [illegible] pellit Germanus [illegible] serpentes:

36 Visis ergo hominibus, ille coluber capite erecto circumspiciebat omnes, plus tamen beatissimum Germanum episcopum. Cui præfatus Vir: Serpens nequissime, adhuc non deseris calcaneum humani generis; et audes post prævaricationem tuam et devictionem, gyros super membra reverentissimi Corcodemi diaconi tuos extendere? Vivit Dominus, quoniam morte cum omnibus tuis fueras dignus; sed quoniam obedisti præfati fratris imperio, et abstinuisti veneniferos voratus tuos a præsentis hospitis corpore, egredere sospes; et ulterius, ubi conversatio humana est, recubare non audeas. Sit autem habitaculum tuum silvestre gremium, vel eremi vastitas. Quos autem itineris tui in circuitu habitatores repereris, ne noceas aut lædas. Non ego, sed Christus per me tibi imperat. Tunc serpens, velut suæ iniquitatis mole gravatus, submisso capite, septies spirarum suarum tendens volumina, tamquam valedicens, et gratias agens beatissimo Germano, pectoris tractu graditur: cujus post tergum turba minor sequebatur. Visa enormitate corporis ejus, cuncti trementes beatissimi Germani comites, fugam arripiunt. Stabat tamen ille immobilis, fiduciam habens beatissimæ sanctitatis. Tunc redarguens populum fugientem, dixit: State, et videte mirabilia Dei, quæ operatur in nobis indignis. In ipso autem tractu æstimatus est serpens posse habere longitudinem cubitorum septem. His miraculis ostensis, illa cellula beati Corcodemi diaconi, quæ propter densitatem veprium, nulli, nisi tantum antistiti Germano, fuerat nota, facta est, Deo operante, omni sexui cognita; et non solum omnium notitiam promeruit, sed et culturam. Omnes igitur ex hoc tempore, eidem cellulæ votivam gerentes devotionem, alacriter frequentabant.

D

E

his attonitus Mamertinus, Sancti monasterio sese addixit.

37 Mamertinus *h* igitur, per quem, et in quo Deus virtutum suarum ostenta depalavit, videns hæc, non solum a gentili errore, sed etiam a cæcitate, ac ariditate clementissime liberatus, et a serpentium morsibus Dei nutu ereptus, consecravit se monasterio sancti Germani episcopi ita devotissime *i*, ut nusquam ex eo foras egrederetur, nisi forte ejusdem Episcopi aut imperio, aut comitatu illectus. Cujus sancta conversatio ita doctrina spiritali floruit, ut defuncto archimandrita Alogio *k*, qui eum monachum fecerat, ipse hereditario jure sanctitatis* ejus officium suscepisset *l*. De his ita. Ceterum ordinem narrationis cœptæ prosequamur *m*.

h

i

k

* *al.* hereditariæ sanctitatis

l *m*

ANNOTATA.

a *Id est, eodem quidem mense, et tertio die post illum, quo S. Peregrinus in cœlos evolavit, ego quoque vivis excessi; non tamen eodem tempore; sed annis aliquot posterius. Fecit hic locus, opinor, ut festum S. Corcodemi huc usque celebrari solitum die* 4 *Maii, in Breviario nuperrimo Autissiodorensi anni* 1726 *repositum sit die* 18 *ejusdem mensis, qui tertius est a festo S. Peregrini ep. Notavit Chiffletius, hæc verba,* die tertio passionis ejus, *abesse a Mss. codicibus; sed hæc ego in omnibus nostris reperi.*

F

b *Intellige Constantinum Magnum.*

c *De* S. Marso presb. *agendum erit* 4 *Octobris. In recenti tamen Breviario Autissiod. notatur die* 5 *ejusdem mensis.*

d *Ne quis miretur, toties hic adhiberi textus sacros ab homine recentissime Christiano; meminerit, hæc ab eo scribi potuisse diu posterius, quam acciderant; ac tum in Scriptura versatissimo pronum fuisse res antea factas verbis sacris exprimere.*

e *Codex Lugd. habet:* Et sancto hospiti *(Corcodemo scilicet)* grates exsolvens atque doctori; ut valui tiro, ad ducem *(S. Germanum)* cœlestis Imperatoris citius properavi.

f *De* cellula S. Germani *vide infra Hericum in Miraculis num.* 22.

g *Alii codd. habent*: usque ad eumdem profectum mei; *alii*: usque ad eumdem locum exposui

A sui profectus mei causam; *cod. Lug.*: usque ad eamdem profectus mei causam.

h *Hic est epilogus, ab eo, qui S. Mamertini narrationem publico libello vulgavit, adjectus.*

i *Hoc certe et quod sequitur, de se ipso scripsisse Mamertinum, omnino incredibile est.*

k Alogio. *Sic Mss. nostra omnia, præter codicem Lugdunensem, qui habet* Alodio. *Idemne ergo* Alogius *archimandrita, et Alodius episcopus Autissiodorensis, qui* S. Germano *defuncto successit? Aiunt S. Hericus in Miraculis num.* 118, *Historia epp. Autissiod. cap.* VIII, *Robertus monachus S. Mariani in Chronologia ad annum* 448, *aliique: negant Chiffletius noster in Mss., et Tillemontius not.* 7 *in* S. Germanum. *Nos rem examinandam remittimus ad diem* 28 *Septembris, quo colitur S. Alodius ep. Autissiodorensis.*

l *In cod. Lugd. additur:* Gesta sunt autem hæc omnia in civitate Autissiodorensi, imperante et perficiente Domino nostro Jesu Christo; cui est honor, et gloria, et imperium in secula seculorum. Amen.

m De his ita. Ceterum *etc. Hæc leguntur non solum in Mss. Chiffletianis; sed etiam in San-Maximiniano, Boni Fontis, et Q. Ms.* 4. *Alii codices omittunt.* B

CAPUT V.

S. Germani pietas erga defunctos insepultos; ejus ac S. Lupi ep. Trecensis missio Britannica adversus Pelagianos; consecratio S. Genovefæ; tempestatis mira sedatio.

XVII. *Divertit Sanctus in domum spectris infestatam:*

Quodam enim tempore, cum iter ageret hyeme, ac diem totam in jejunio ac fatigatione nimia duxisset; commonetur, ut, cogente vespere, quocumque secederet. Erat eminus domicilium absque tectis, jam pridem sine habitatore semirutum*; quod etiam per incuriam vulgaris habitatoris arbusta contexerant; ut pene esset melius noctem sub nudi aeris rigore durare, quam in illo periculo et horrore succedere: præsertim cum duo senes, propter infestationem terribilem, hanc ipsam domum inhabitabilem prædixissent. Quod ubi Vir beatissimus comperit, horrentes ruinas, quasi amœnitates, expetiit; ibique inter multiplices, quæ quondam fuerant, mansiones, inventa vix una est, quæ instar haberet habitaculi. Illic leves sarcinulæ*, et paucissimi comites collocantur; quibus brevis cœnula esui fuit, Episcopo penitus abstinente. Deinde alta jam nocte, cum unus ex clericis legendi suscepisset officium, ille jejunio et fatigatione confectus, sopore superatus est. Tum subito ante os legentis adstitit umbra terribilis; et paulatim sub oculis intuentis erigitur: parietes etiam saxorum imbribus colliduntur.

* *al.* semirutis

C

* *al.* claves et sarcinulæ

eamque mox purgat, comperta infestationis causa:

39 Tunc vero deterritus lector, præsidium Sacerdotis implorat. Qui statim prosiliens, effigiem terribilis imaginis intuetur; et præmissa obsecratione nominis Christi, imperat, ut quis esset, quidve illic ageret, fateretur. Qui protinus terrifica vanitate deposita, voce humili, more supplicantis eloquitur, se vel * comparem suum, auctores criminum fuisse multorum; insepultos jacere; et ob hoc inquietare homines, quia ipsi quieti esse non possent. Rogat, ut pro eis Dominum precaretur, quatenus recepti, requiem mererentur. Ad hæc Vir sanctus indoluit; imperatque ut locum ostenderet, quo jacerent. Tum vero, cereo præcedente, dux umbra progreditur; et inter difficultates maximas ruinarum, intempesta nocte, locum in quo projecti fuerant, indicavit. Ut vero mundo est redditus dies, circumjectos invitat; hortatur ipse operis maturator adsistens: rudera tumultuarie superjecta per tempus, rastris avulsa purgantur. Inveniuntur corpora fusa sine ordine, ossa ferreis adhuc nexibus illigata. Ad legem sepulturæ fossa dirigitur; membra exuta vinculis, linteis ambiuntur; humus superjecta componitur; oratio intercessionis impenditur; obtinetur defunctis requies, viventibus quies; ita ut post eamdem diem sine ullo terroris indicio, domicilium frequentato habitatore floruerit *a*.

* pro et

A. CONSTANTIO PRESB. EX MSS.

a

40 Neque illud omittendum videtur, quod in eodem itinere post dies aliquot noctis cæcitate compulsus, mediocrium personarum successit hospitio. Nam id maxime, ambitum fugiens, requirebat. Cumque in divino opere solito pernoctasset officio, lux orta est, nullis gallorum cantibus nuntiata, cum earum avium copia in iisdem domibus non deesset. Causam novitatis explorat; agnoscit, multum jam tempus esse, quo tristis taciturnitas naturale gallicinium damnavisset. Ab omnibus exoratus, mercedem mansionis exsolvit. Acceptum enim triticum benedictione condivit; quo pastæ aviculæ auditus habitantium usque ad molestiam frequentatis cantibus fatigabant. Ita virtus divina, etiam in rebus minimis, maxima præminebat.

XVIII. *gallis gallinaceis cantum restituit.*

E

41 Eodem tempore, ex Britanniis directa legatio, Gallicanis episcopis nuntiavit, Pelagianam perversitatem in locis suis late populos occupasse; et quamprimum fidei Catholicæ debere succurri. Ob quam causam synodus numerosa collecta est *b*; omniumque judicio, duo præclara religionis lumina universorum precibus ambiuntur, Germanus, ac Lupus, apostolici sacerdotes, terram corporibus, cœlum meritis possidentes. Et quanto laboriosior necessitas apparebat, tanto eam promptius Heroes devotissimi susceperunt; celeritatem negotii, fidei stimulis maturantes.

XIX. *Mittitur cum S. Lupo in Britanniam contra Pelagianos;*

b

42 Quibus territorium Parisiacæ urbis, itineris continuatione permeantibus, vicus quidam, cui Metodori *c* vetustas vocabulum indidit, fatigationi eorum humanitatem hospitii ministravit. Cives loci, tantorum Virorum agnito superventu, permixta vulgi multitudine, obviam procedunt, benedictionem expetunt, debitam Sanctis venerationem impendunt. Cumque beatissimus Germanus confluentem multitudinem salutaris verbi exhortatione refoveret, ad medium circumstantis populi longe porrecto intuitu, puellam quamdam, Genovefam *d* nomine, inter adstantes eminus conspicatur. At Vates divinus, nescio quid in ea cœleste et angelicum auspicatus, e proximo hanc jubet suis sisti conspectibus. Obstupuere omnes, intentisque animis propheticam de puella sancti Viri sententiam exspectabant. Cujus caput venerabilis Pontifex sacri oris exosculatione demulcens, inter castos amplexus, quibus esset orta parentibus, vel quo censeretur nomine, ab adstantibus sciscitatur. Mox puellæ nomen edicitur; parentes quoque evocati, in præsentiam adducuntur Episcopi. Interrogati de puella, suam

F

XX. *in itinere de S. Genovefa puella vaticinatur:*

c

d

e

suam esse filiam profitentur. Tum Germanus (ut erat ipsius semper divinitatis conscius) prophetico intonans spiritu, tali electam a Deo puellam præconio extulit, in hunc modum virginis genitores affatus : Beatos, inquit, vos dies illa fecit, qua tantæ prolis vos contigit esse parentes; cujus ortus nativitatis ipsis quoque angelis lætitiam peperit salutarem : erit enim pretiosi apud Deum meriti, ac spiritalis perfectione propositi ipsis etiam viris aliquatenus imitanda.

...Christo virginem consecrat.

43 Plurima quoque alia, quæ prolixitas explicare non patitur, in laudem virginis prosecutus, tandem versus ad puellam, iterata hanc benignitate complectitur, tenerosque annos, qua tantus Vir poterat affabilitate, consolatur : atque inter deosculantis lenia blandimenta, ne sibi animi sui secretum pandere erubescat, hortatur. Percunctatur, si vitæ sanctimonialis cælibatum velit suscipere, ac Christi sponsalitio titulari. Illa tanti sponsi nomine delectata, titulum virginitatis amplectitur, seque hujus professionis jam dudum astringi desiderio profitetur. Exorat, ut, si id dignum ipse duceret, sanctitatis ejus benedictione voti sui compos redderetur. Rursus in amplexus virginis Sacerdos incumbit, et ut B constantis esset animi, exhortatur. Interea gressum divertit ad ecclesiam, maximo populorum agmine prosequente : ibique inter diutissimos Psalmorum concentus, ac prolixam orationis continuationem beatus Germanus manum dexteram super caput virginis indefesse tenuit. Expleta solemniter oratione, cibum una cum gratiarum actione sumpserunt. Tum commendans eam parentibus, in crastinum redire præcepit.

...prodigioso ...nummulo et ...exhortatione ...audet;

44 Subeunte diluculo, mature adest Genovefa. At beatus Germanus, utrum pridianæ professionis esset adhuc memor, virginem percunctatur. Illa Spiritu animata divino, constanter se suæ sponsionis reminisci fatetur, atque in ejus observantia perpetuo se manere decernit. Ut autem id fieri posset, superno auxilio quam maxime, et beati Patris intercessionibus indigere. Atque ut ipsam divinitatem cerneres amborum votis evidentissime favere, Germanus vultum in terram defixit; moxque æreum nummum, divina (ut credo) allatum sententia, impressione Crucis exsculptum inspexit, inspectumque protinus a terra collegit. Quem loco muneris Genovefæ tradidit, atque semper collo suspensum, ob sui C memoriam ferre præcepit. Hoc, inquit, me recedente, pignus mei amoris præ oculis jugiter gestare memento. Ceterum universa alia mundialis pulchritudinis ornamenta, auri gemmarumve compacta fulgoribus, numquam tuis vel collo vel digitis inseri patiaris. Habeant hæc, quæ seculo militant; tu, quæ sponsa Christo adscripta es, ornamenta spiritalia concupisce. Ita fatus, Virgini valefecit; atque ut sui semper esset memor, admonuit. Commendansque eam iterum parentibus, iter, quod cœperant, perrexerunt.

... tempes-...

45 Hi itaque Oceanum mare, Christo duce et auctore, conscendunt, qui Famulos suos inter discrimina et tutos reddidit, et probatos. Ac primum de sinu Gallico flabris lenibus navis in altum provecta deducitur, donec ad æquor medium perveniret; ubi porrectis in longum visibus, nihil aliud quam cœlum videretur et maria. Nec multo post occurrit in pelago legionis inimica vis dæmonum; qui tantos ac tales Viros pertendere ad recipiendam populorum salutem, lividis iniquitatibus inviderent. Opponunt pericula, procellas concitant, cœlum diemque nubium nocte subducunt, tenebrarum caliginem maris atque aeris horrore congeminant. Ventorum furorem vela non sustinent; et Oceani moles fragilis cymba vix tolerat. Cedebant ministeria victa nautarum : ferebatur navigium oratione, non viribus. Et casu Dux ipse vel Pontifex fractus corporis lassitudine, sopore resolutus est. Tum vero, quasi repugnatore cessante, tempestas excitata convaluit; et jam navigium superfusis fluctibus mergebatur. D

oleo consecrato precibusque compescit, ac Britanniam attingit.

46 Tunc beatus Lupus, omnesque turbati, excitant Seniorem, elementis furentibus opponendum. Qui periculi immanitate constantior, Christum invocat; increpat Oceanum, et procellis sævientibus causam religionis opponit. Statimque assumpto oleo, in nomine Trinitatis, levi aspergine fluctus sævientes oppressit. Collegam commonet; hortatur universos; oratio uno ore et clamore profunditur. Adest divinitas; fugantur inimici; tranquillitas serena subsequitur; venti contrarii ad itineris ministeria vertuntur; navigium famulatrix unda prosequitur; decursisque immensis spatiis, brevi optati littoris quiete potiuntur. Ibique conveniens ex diversis E partibus multitudo, excepit Sacerdotes; quos venturos etiam vaticinatio adversa prædixerat : nuntiabant enim sinistri spiritus, quod timebant. Qui imperio Sacerdotum dum ab obsessis corporibus detruduntur, et tempestatis ordinem, et pericula, quæ intulerant, fatebantur, victosque se eorum meritis et imperio non negabant.

ANNOTATA.

a *Exempla simillima etiam inter ethnicos contigisse, ex Plutarcho in Parallelis, Plinio juniore, et Luciano, ostendit Menochius noster in opere Italico, quod Historias inscribit, part.* II, *Centuria* IV, *cap.* XXXI. *Nimirum ipsi dæmones illo honore fraudari nolebant, qui superstitiosis exsequiarum ritibus sibi deferri consueverat : ipsi ergo per ejusmodi terriculamenta sepulturam urgebant, quæ defuncti manibus conferre nihil poterat. Deum vero Christianis, sibi ante obitum pœnitentia reconciliatis, talia permisisse, non adeo mirum est, tum ut ipsis animabus debitum ita solatium afferretur, tum ut fideles neophytos ad opus illud misericordiæ toties in sacris Litteris commendatum, summa deinceps religione accurandum, validius permoveret.* F

b *De hac synodo disserit Garnerius noster in Appendice posteriore ad primam partem operum Marii Mercatoris dissertatione* II, *synodo* 21 : *putatque habitam Arelati anno* 427; *sed locum ac tempus levibus argumentis probat. Nos eam Trecis collectam fuisse suspicamur; idque ex Vita S. Lupi ep. Trecensis num.* 4, *ad quam vide, quæ supra notavimus pag.* 70 *et seq. littera* e. *Ejus non posse removeri ab ipso Sanctorum in Britanniam discessu, satis ex eorum festinatione, hic a Constantio descripta, colligitur; videturque adeo pertinere ad initium anni* 429, *juxta jam dicta in Commentario* § 6.

c Metodorum, *alias* Nemetodorum, Nannetodurum *etc.*, *vulgo* Nanterre, *vicus est Galliæ in agro Parisiensi, leucis duabus distans Lutetia in Occasum, teste Baudrantio.*

d *De* S. Genovefa *fuse actum est die* 3 *Januarii a pag.* 137.

CAPUT

A

CAPUT VI.

SS. Germani et Lupi episcoporum felix expeditio adversus Pelagianos in Britannia.

XXIII. *Sancti in Britannia Pelagianos expugnant disputatione,*

Interea Britanniarum insulam, quæ inter omnes est vel prima vel maxima, apostolici Sacerdotes raptim opinione, prædicatione, virtutibus impleverunt: et cum quotidie irruente frequentia stiparentur, divinus sermo non solum in ecclesiis, verum etiam per trivia, per rura, per devia diffundebatur; ut passim et fide * Catholici firmarentur, et depravati viam correctionis agnoscerent. Erat in illis, Apostolorum instar, gloria et auctoritas per conscientiam, doctrina per litteras, virtutes ex meritis. Accedebat præterea tantis auctoribus assertio veritatis. Itaque regionis universitas in eorum sententiam prompta transierat. B Latebant abditi sinistræ persuasionis auctores, et more maligni spiritus, gemebant, perire sibi populos evadentes. Ad extremum, diuturna meditatione concepta, præsumunt inire conflictum. Procedunt conspicui divitiis, veste fulgentes, circumdati assentatione multorum; contentionisque subire aleam maluerunt, quam in populo, quem subverterant, pudorem taciturnitatis incurrere; ne viderentur se ipsi silentio damnavisse. Illic plane immensæ multitudinis numerositas, etiam cum conjugibus ac liberis excita convenerat: aderat populus spectator futurus et judex: adstabant partes dispari conditione dissimiles: hinc divina auctoritas, inde humana præsumptio; hinc fides, inde perfidia; inde Pelagius auctor, hinc Christus. Primo in loco beatissimi Sacerdotes præbuerunt adversariis copiam disputandi; quæ sola verborum nuditate, diu inaniter et aures occupavit, et tempora. Deinde Antistites venerandi, torrentes eloquii sui cum apostolocis et evangilicis tonitruis profuderunt. Miscebatur sermo proprius cum divino, et assertiones violentissimas lectionum testimonia sequebantur. Convincitur vanitas, perfidia confutatur; ita ut ad singulas verborum objectiones, C reos se, dum respondere nequeunt, faterentur. Populus arbiter vix manus continet; judicium tamen clamore testatur.

* al. fideles

XXIV. *et miraculo:*

48 Cum subito vir tribunitiæ potestatis cum conjuge procedit iu medium, decem annorum filiam cæcam sinibus ingerens Sacerdotum; quam illi offerri adversariis præceperunt. Sed illi conscientia puniente deterriti, jungunt cum parentibus preces, et curationem parvulæ a Sacerdotibus precantur. Qui exspectationem populi, et inclinatos adversarios intuentes, orationem breviter fundunt. Ac deinde Germanus plenus Spiritu S., sanctam invocat Trinitatem, et protinus adhærentem lateri suo capsulam cum Sanctorum reliquiis, collo avulsam, manibus comprehendit; eamque in conspectu omnium puellæ oculis applicavit: quos statim evacuatos tenebris, lumine veritatis implevit. Exultant parentes miraculo; populus contremiscit. Post quam diem ita ex animis hominum persuasio iniqua deleta est, ut Sacerdotum doctrinam sitientibus desideriis sectarentur.

A. CONSTANTIO PRESB. EX MSS.

XXV. *S. Albani M. reliquias aliquas aufert S. Germanus, aliisque substituit:*

49 Compressa itaque perversitate damnabili, ejusque auctoribus confutatis, animisque omnium fidei puritate compositis, Sacerdotes ad beatum Albanum martyrem *a*, auctori Deo per ipsum gratias acturi, petierunt. Ubi Germanus omnium Apostolorum diversorumque Martyrum reliquias secum habens, facta oratione, jussit revelli sepulcrum, pretiosa ibidem munera conditurus: arbitrans opportunum, ut membra Sanctorum ex diversis regionibus collecta, quos pares meriti recuperat cœlum, sepulcri quoque unius teneret hospitium. Quibus depositis honorifice atque sociatis *b*, de loco ipso, ubi beati Martyris effusus fuerat sanguis, massam pulveris secum portaturus abstulit *c*; in qua apparebat, cruore servato, rubuisse * Martyrum cædem, persecutore pallente. Quibus ita gestis, innumera hominum eodem die ad Dominum turba conversa est.

* al. rubere

XXVI. *precibus arcet incendium, aliaque patrat miracula.*

50 Unde dum redeunt, insidiator inimicus, casualibus laqueis præparatis Germani pedem lapsus occasione contrivit; ignorans, merita illius, sicut Job beatissimi, afflictione corporis propaganda. Et dum aliquandiu uno in loco infirmitatis necessitate constringitur, in vicinia, qua manebat, casuale exarsit incendium. E Quod, consumptis domibus, quæ illic palustri arundine tegebantur, ad habitaculum, in quo idem jacebat, flabris stimulantibus ferebatur. Concursus omnium ad Antistitem convolavit, ut elevatis manibus, periculum, quod imminebat, evaderet. Qui, omnibus increpatis, moveri se fidei præsumptione non passus est. Multitudo omnis desperatione perterrita obviam occurrit incendio Sed ut Dei potentia manifestior appareret, quidquid custodire tentaverat turba, igne consumitur; quod vero jacens et infirmus defenderat, reservatur. Hospitium sancti Viri expavescens flamma transilivit, ultra, citraque desæviens; et inter globos flammantis incendii incolume tabernaculum, quod Habitator inclusus servabat, emicuit. Exultat turba miraculo, et victam se divinis virtutibus gratulatur. Excubabat diebus ac noctibus ante tugurium pauperis *, turba sine numero; hi animas curari cupientes, hi corpora.

* al. Præsulis

XXVII.

Referri nequeunt, quæ Christus operabatur in Famulo, qui virtutes faciebat infirmus. Et cum debilitati suæ nihil remedii pateretur adhiberi, quadam nocte candentem niveis vestibus vidit sibi adesse personam, quæ manu extensa jacentem videretur attollere, eumque consistere firmis F vestigiis imperabat. Post quam horam ita, fugatis doloribus, recepit pristinam sanitatem, ut die reddito, itineris laborem subiret intrepidus.

XXVIII. *Sancti Episcopi Saxones et Pictos ...*

51 Interea Saxones Pictique bellum adversus Britones, junctis viribus susceperunt *d*, quos eadem necessitas in castra contexerat. Et cum trepidi partes suas pene impares judicarent, sanctorum Antistitum auxilium petierunt. Qui promissum maturantes adventum, tantum securitatis ac fiduciæ contulerunt, ut accessisse maximus crederetur exercitus. Itaque apostolicis Ducibus Christus militabat in castris. Aderant etiam Quadragesimæ venerabiles dies, quos religiosiores reddebat præsentia Sacerdotum; in tantum, ut quotidianis prædicationibus instituti, certatim ad gratiam baptismatis convolarent. Nam maxima exercitus multitudo undam lavacri salutaris expetiit *e*. Ecclesia ad diem Resurrectionis dominicæ frondibus contexta componitur, et in expeditione campestri instar civitatis aptatur. Madidus baptismate procedit exercitus; fides

A Constantio presb. ex MSS. des fervet in populo; et contempto armorum præsidio, divinitatis expectatur auxilium. Interea hæc institutio vel forma castrorum hostibus nuntiatur. Qui victoriam quasi de inermi exercitu præsumentes, assumpta alacritate festinant; quorum tamen adventus exploratione cognoscitur. Cumque emensa solemnitate Paschali, recens de lavacro pars major exercitus arma capere, et bellum parare tentaret, Germanus ducem se prælii profitetur: eligit expeditos: circumjecta percurrit; et e regione, qua hostium sperabatur adventus, vallem circumdatam editis montibus intuetur. Quo in loco novum componit exercitum, ipse dux agminis.

52 Et jam aderat ferox hostium multitudo, quam appropinquare intuebantur in insidiis constituti; cum subito Germanus signifer universos admonet, et prædicit, ut voci suæ uno clamore respondeant: securisque hostibus, qui se insperatos, adesse confiderent, Alleluia tertio repetitum Sacerdotes exclamant. Sequitur una vox omnium; et elevatum clamorem, repercusso aere, montium inclusa multiplicant. Hostile agmen terrore prosternitur; et ruisse super se non solum rupes circumdatas, verum etiam ipsam cœli B machinam contremiscunt: trepidationique injectæ vix sufficere pedum pernicitas credebatur. Passim fugiunt; arma projiciunt, gaudentes vel nuda corpora eripuisse discrimini. Plures etiam timore præcipites, flumen, quod sensim venientes transierant, devoravit. Ultionem suam innocens intuetur exercitus, et victoriæ præstitæ otiosus spectator efficitur; spolia colliguntur exposita; et prædam cœlestis victoriæ miles religiosus adipiscitur. Triumphant Pontifices, hostibus fusis sine sanguine; triumphant victoria, fide obtenta, non viribus. Composita itaque opulentissima insula securitate multiplici, superatisque hostibus vel spiritalibus vel carne conspicuis (quippe qui vicissent Pelagianistas et Saxones) cum totius numero regionis f reditum moliuntur. Tranquillam navigationem merita propria, et intercessio Albani martyris paraverunt; quietosque Antistites suorum desideriis felix carina restituit.

Alleluia multo clamore fundunt: tum recuperant Gallias.

ANNOTATA.

a S. Albani *et sociorum MM. Acta illustravimus die* 22 *Junii a pag.* 146.

C b *Nulla hic mentio elevati de terra corporis S. Albani per* S. Germanum; *cujus sepulcrum jam tum erat cultu publico ingentique basilica celeberrimum. Qui ergo sibi volunt, quæ habet Mabillonius in Annalibus annum* 1066, *num.* 94, *cum de Eadfrido, abbate S. Albani, ita scribit:* Ejus tempore basilica in honorem S. Germani episcopi Autisiodorensis constructa est eo in loco, ubi sanctus Præsul corpus S. Albani et terra levaverat?

c Abstulit; *Autissiodorum videlicet: ubi basilicam hisce reliquiis condendis exædificans, S. Albani nomine dedicavit; ut in Miraculis num.* 17 *affirmat Hericus.*

d *Adi Commentarium num.* 59 *et seq.*

e *Patet hinc, multos ante tempus hoc Britones Christianos nondum fuisse.*

f *Id est, Britannis maximo numero Sanctos in reditu deducentibus.*

D

CAPUT VII.

Alia S. Germani expeditio ad Galliarum præfectum ex commiseratione suscepta et ornata miraculis.

Itaque reditu venerabilium Sacerdotum exultant Galliæ, gaudent ecclesiæ, dæmones contremiscunt. Certe expectatio propriæ civitatis beatum Germanum votis duplicibus ambiebat; quam et apud majestatem divinam, et inter mundi procellas servare consueverat. Tributaria enim functio præter solitum, et necessitates innumeræ cives suos, quasi pupillos orbatos parente, depresserant. Recipiunt præsidium destituti; agnoscit causas; mœroribus congemiscit; et pro quiete vel requie quæsiturus remedia civitati, post marina discrimina, labores terrenæ expeditionis ingreditur. Itaque Gallias illustraturus, parvissimo comitatu et exigua evectione progreditur, qui pro largissimis thesauris Christum ferebat in pectore. E

XXIX. *Redux ad suos Germanus, pro iis novum iter arripit Arelatum.*

54 Operæ pretium puto mandare memoriæ, etiam ejus iter clarum fuisse virtutibus. Necdum territorium suæ civitatis excesserat, viam leniter carpens (eratque, imminente jam vespera, dies pluvius) cum subito comitatui suo nudus pede, cucullo vacuus, nimis expeditus viator adcrescit *; cujus etiam nuditati condoluit. Qui dolose inhærens contubernio, jungitur mansione; et inter innocentes, occupatosque custodes, qui Deo, non animalibus, vigilabant, jumentum, quo Senior vehebatur, prædo nocturnus arripuit. Die reddito, amissio evectionis agnoscitur; et, ut Sacerdoti animal non deesset, unus ex clericis in peditem mutatur ex equite. Dumque iter agitur, circumjecti comites intuentur beatum Virum, extra morem, conceptam lætitiam vultus obumbratione velantem. Quod cum ab omnibus videretur, unus ex reliquis, auctoritate concepta, causam lætitiæ percunctatur. At ille inquit: Paululum remoremur; quia infelicis illius labor et irridendus est et dolendus, quem mox videbitis æstuantem. Cumque delapsi animalibus substitissent, paulo post eminus intuentur peditem, post se manu captum animal deducentem; qui brevi adjungitur, dum ille accelerat, hi morantur *: F statimque vestigiis provolutus, crimen, quod commiserat, confitetur; et ita totius noctis spatio irretitum se esse retulit, ut longius prodire non posset, nec evadendi viam aliam reperisset, nisi ut abductum animal reformaret. Ad hæc Vir beatus: Si hesterna, inquit, die nudo tibi tegimen dedissem, furandi necessitas non fuisset. Quod deest, accipe; reforma, quod nostrum est. Itaque confessor criminis pro pœna commissi non solum veniam, verum etiam præmium cum benedictione suscepit.

XXX. *in quo Sancti equum furatus aliquis, eum cogitur miraculo restituere:*

* al. accessit

* al. immorantur

55 Quærebat Vir Deo plenus secretum et abjectionem oculi, cum virtutibus proderetur; in quo vere evangelica sententia probatur; civitatem supra montem positam latere non posse. Vitabat suorum solatia, extraneorum declinabat occursus; sed obscurari non poterat majestatis luce circumdatus. Nam vici omnes, municipia, civitates, quoquot sese per itineris ejus tramitem porrigebant,

XXXI. *ubique per viam turmatim excipitur: dæmoniacum absens liberat:*

porrigebant, in occursum cum conjugibus ac liberis convolabant, et continuatum plerumque agmen, dum occurrentes jungebant prosequentibus, cohærebant.

XXXII. Præteriri silentio impium puto, in Alisiensi loco *a* absens quantum virtutis operatus est. Erat illic presbyter, Senator nomine, natalibus nobilis, religione nobilior. Conjux illi Nectariola *b*, similis sanctitate: quos præteriens, pro studio antiquæ caritatis, expetiit. Advenienti præparant mansionem; et quanto major persona aderat, tanto minor impenditur apparatus. Matrona furtim stramen in lectulo subdidit Sacerdotis; quo ille inscius cubitavit: deductaque nocte oratione vel Psalmis, die reddito, iter, quo agebatur, ingreditur. Illustrato hospitio familia tota gaudebat. Strati reliquias fidelis matrona collegit, et condidit. Accidit post dies aliquot, ut Agrestius quidam bene ingenuus, habens uxorem, filios, et parentes, possessio fieret invadentis inimici; suorumque omnium fletibus non minus Germani absentia, quam infelicis captivitas lugebatur. Et cum nihil remedii posset adhiberi, præsumpsit virtutem fidei matrona venerabilis. Stramen conditum profert, quo furiosus circumdatus colligatur. Qui per spatium noctis unius, quasi apposito vallatus incendio, inclamato semper nomine Sacerdotis (qui cum abesset præsentia, virtute non deerat) divino purgatur auxilio; neque umquam postea in omni vitæ suæ spatio periculum tentationis incurrit.

XXXIII. *Lugduni concionatur; Arelati suscipitur a S. Hilario ep.*

56 Itaque sanctus Germanus Arelatum petens, ad Lugdunensium urbem, Arari *c* famulante, devectus est: ubi certantibus populi studiis, indiscreta ætas et sexus uno occurrit officio: omnes benedictionem flagitant; tactum requirunt; et, quod superest multitudini, relevat vel vidisse. Diversæ infirmitates passim benedictione sanantur; prædicationibus civitas recreatur: et licet festinus abscesserit, sitientem tamen populum doctrinæ fontibus irrigavit. Si itinera ejus cuncta percurram, si universa commemorem, parabit prolixitas congesta fastidium: sed dabit Dominus veniam, quod sciens plura prætereo. Itaque advenientem beatissimum Virum urbs Arelatensis religiosa gratulatione suscepit, apostolicum instar sui temporis Sacerdotem suscipiens. Illustrabatur eo tempore civitas Hilario sacerdote *d*, multimoda virtute pretioso: erat enim fidei igneus torrens cœlestis eloquii, et præceptionis divinæ operarius indefessus: qui venerabilem sanctum Pontificem affatu, ut patrem; reverentia, ut Apostolum, sublimabat.

XXXIV. *et Auxiliare Galliarum præfecto, cujus uxorem sanat:*

57 Auxiliaris etiam tum regebat per Gallias apicem præfecturæ: qui præsentiam Sacerdotis duplicata gratulatione suscepit; quod et insignem virtutibus Virum desiderabat agnoscere; et quod uxor ejusdem longo jam tempore quartano tabescebat incommodo. Ingredienti longissimo præter consuetudinem famulatur occursu, simulque admiratione defigitur. Ita enim dignitas vultus, sermonis eruditio, prædicationis auctoritas, stupentis animum compleverunt; ut merito fama eum minorem fuisse cognosceret *e*: inventus est enim rebus major esse, quam nuntiis. Offert munera; ingerit beneficia; ambitque * a beatissimo Viro, ut dignaretur accipere, quod tradebat. Incommodum confitetur uxoris: qua visitata, ita vis passionis extincta est, ut tremor præcedens, et febris subsequens deleretur. Redditaque pristinæ sanitati fidelis matrona, remedium cœleste suscepit, quo et corpus salubritate, et anima credulitate convaluit *f*. Acceptis itaque ex voluntate beneficiis, optatum levamen propriæ detulit civitati; licet in se maximum civibus et remedium referret et gaudium.

* *Ita cod.* Valcell.

A CONSTANTIO PRESB. EX MSS.

XXXV. *S. Juliani M. natalem sibi revelatum Brivatensibus indicat.*

58 Denique cum multa peragraret loca, et salutaris doctrinæ pabulo, audientium corda, mentesque reficeret, pervenit quodam tempore ad Brivatensem vicum *g*, ubi sanctissimi Juliani martyris corpus honorabiliter habebatur humatum. Ibi namque plebs vicina mœsta pendebat; eo quod ignoraret diem, in qua beatissimus Martyr deberet pro virtutis ac passionis gloria honorari. Factum est autem, dum ibidem adventaret, ut sciscitaretur ab incolis, quo tempore hujus sacra solemnia celebrarentur. At illi se nescire fatentur. Tunc ille; Oremus, inquit; et fortassis nobis hæc Domini potentia revelare dignabitur. Adveniente autem noctis tempore, redierunt quique ad sua. Tunc idem sanctissimus Pontifex more solito in oratione pernoctavit. Redeunte vero matutino tempore, ac solo orto, convocatis senioribus loci, si cui forte Dominus aliquid depalaverit, inquirit. At illi; minime, inquiunt, Domine. Et ille: Quinto Calendarum mensis septimi celebrandam esse scitote festivitatem. Nam, ut mihi divinitus est ostensum, hac die hic ab infidelibus exstinctus, sanctorum Martyrum est societati conjunctus *h*. Tunc devotus, qui aderat, populus, vota Præsuli reddens, optatam refert corporis et animæ medicinam.

ANNOTATA.

a Alisiensis, *seu Alexiensis vel potius Alesiensis tractus, vulgo* l'Auxois, *pars est Burgundiæ in Gallia, Divionem ad ortum, Autissiodorum ad occasum, ad meridiem Augustodunum, et Campaniam denique ad septemtrionem respiciens.*

b *Sed ante susceptos ordines sacros ducta; post eos vero in sororem versa; ut illis temporibus frequens ferebat usus.*

c Arar, *seu* Araris, *et Saucona, vulgo* la Saône, *notissimus est Galliæ fluvius per Burgundiæ ducatum Lugdunum recta petens, ubi Rodano exceptus, nomen amittit; Lugduno autem Arelatum usque Rodanus vehit.*

d S. Hilarii *hujus Acta dedimus* 5 *Maii.*

e Ut fama cum minorem fuisse cognosceret; *supple: quam præsentia: hæc enim majorem illum exhibebat coram, quam potuerat absentem fama depingere:*

f *Quasi dicat, eodem miraculo et corpus sanatum fuisse, et fidem in animo mirifice confirmatam et adauctam.*

g Brivatensis vicus, *vulgo* Brioude, *urbs est Galliæ in Arvernia inferiore, S. Juliani M., de quo dicendum erit die* 28 *Augusti, quo colitur, sepulcro memorabilis.*

h *Idem ex Constantio narrat S. Gregorius Turonensis ep. De miraculis S. Juliani cap.* XXIX. *Patet vero ex hoc loco, quam sollicitæ olim fuerint ecclesiæ in Sanctorum festis non alio, quam quo decesserant, die celebrandis.*

ARGUMENTUM

LIBRI PRIMI ET SECUNDI.

Primus, qui præcedit, libellus splendidissimam ejus præmonstrat generositatem *a*, mirabilemque conversionem, nec non et antiquorum Patrum

a Constantio presb. ex Mss. Patrum non imparem continentiam; itinera quoque, et nonnulla in quibus mirabiliter effulsit, non solum documentis, verum etiam miraculorum signis. Secundus denique, qui subsequitur, liber, designat, qualiter apud Galliam verbo et insignis exstitit vir apostolicus, et doctor egregius: et quod non solum Galliam verbo pariter et exemplo illustraverit, verum etiam Britanniam insulam a Pelagiana sorde purgavit: atque inde Ravennam perveniens, ibidem in pace quievit *b*.

ANNOTATA.

a Generositatem, *id est nobilitatem stemmatis.*

b *Hoc Argumentum, ut antea monui, legitur hoc loco in multis et vetustis codicibus; ut in cod. S. Lazari Æduensis, in Bonifontensi, Marchianensi, Reginæ Sueciæ, Q Ms. 4, et Valcellensi; nisi quod in hoc sejungatur; ut etiam dictum est in Annotatis ad Prologum supra litt.* b. *Videtur autem ex ipsis verbis, quibus conceptum est, ad hunc locum pertinere, tamquam transitus a libro priore ad sequentem. Non ausim tamen certo affirmare, ipsius hoc esse Constantii; quia sunt codices, in quibus desideratur: sed nec ausim negare; quia sæpe in quibusdam codicibus amputantur ab Actis, quæ ad historiam necessaria non sunt; tametsi certum sit, auctoris esse.*

LIBER SECUNDUS

CAPUT I

Alia ejus cum S. Severo ep. in Britanniam expeditio contra Pelagianos; alia pro Armoricanis in Italiam.

I. *Iterum revocatus in Britanniam cum S. Severo ep.*

Interea ex Britanniis nuntiatur, Pelagianam perversitatem iterato paucis auctoribus dilatari *a*: rursusque ad beatissimum Virum preces omnium deferuntur, ut causam Dei, quam prius obtinuerat, tutaretur. Quorum petitioni festinus occurrit; dum et laboribus delectatur, et Christo se gratanter impendit. Cessit tandem inimici invidia, victa virtutibus; nec tentare ausus est, quem Dei amicum esse jam senserat.

II. *S. Genovefam visit, et ab invidis eam defendit:*

60 Adjuncto itaque Severo episcopo *b*, totius sanctitatis viro (qui tunc Treviris ordinatus episcopus, gentibus primæ Germaniæ *c* verbum vitæ prædicabat) Parisios iterato dum expetit, totius plebis plausu, ut tantum Virum decebat, excipitur. Benedictionem postulatus, ubertim omnibus impertitur. Interea pignoris inibi dudum a se specialius commendati non immemor, de puella Genovefa, qualiter se habeat, attentius sciscitatur. Credo, sanctum Virum minime latuisse, quæ, et qualia post ejus discessum ab obloquentibus virgo beata pertulerat, infamias, probra, criminationes, cunctas postremo, quæ a lividis manare assolent, simultates. Atque ut eorum irrevocabilem in malo pertinaciam par esset agnoscere, iniquæ mentis virus, et jamdudum concepta molimina, nec in ipsi sancti Viri præsentia, aliquatenus potuere supprimere. Verum ille, cui melius, quam ipsis etiam suis esset nota parentibus, obtrectantium garrulitate posthabita, ad virginis se diversorium contulit, atque hanc non sine ingenti stupore intuentium, adeo humiliter salutavit; ut adverteres, eum in illa ipsius divinitatis, cujus erat templum, præsentiam fuisse veneratum. Et ne adventus beati Pontificis sacræ virgini nihil contulisse videretur, neve ejus inter improbos persona inexpurgata remaneret, habito sermone ad populum, prima conversationis ejus auspicia declarans, cujus, et quanti esset apud Deum meriti, cunctis evidenter exposuit, in argumentum tantæ rei arentem terram, cui orans superjacere consueverat, frequenti lacrymarum imbre madentem ostentans. Itaque universorum animis erga innocentem pastorali assertione compositis, iter præmaturans inceptum, mare, Christo auctore, conscendit. Ad itineris tranquillitatem elementa consentiunt; navigium venti, fluctus, aera *d* prosequuntur.

III. *in Britannia vero statim prodigiis subacta est hæresis.*

61 Interea sinistri spiritus pervolantes per totam insulam, Germanum venire, invitis vaticinationibus nuntiabant: in tantum, ut Eraphius* quidam, regionis illius primus, in occursum Sanctorum sine ulla manifesti nuntii relatione properaverit: exhibens secum filium, quem in ipso flore adolescentiæ debilitas dolenda damnaverat. Erat enim arescentibus nervis, contracto poplite, cui per siccitatem cruris usus vestigii negabatur. Hunc Elaphium provincia tota subsequitur. Veniunt Sacerdotes; occurrit inscia multitudo: confestim benedictio, et sermonis divini doctrina profunditur: recognoscit populum in ea, qua reliquerat, credulitate durantem. Intelligunt, culpam esse paucorum: inquirunt auctores, inventosque condemnant.

* *al.* Elasius, *uti et infra*

IV. Cum subito Elaphius manibus advolvitur Sacerdotum, offerens filium, cujus necessitatem ætas et debilitas, etiam sine precibus, allegabant. Fit communis omnium dolor, præcipue Sacerdotum; qui conceptam misericordiam ad divinam clementiam contulerunt. Statimque adolescentem beatus Germanus sedere compulit. Attrectat poplitem debilitate curvatum, et per tota infirmitatis spatia medicabilis dextra percurrit. Salubrem tactu sanitas festina subsequitur: ariditas succum; nervi officia receperunt; et in conspectu omnium, filio incolumitas, patri filius reformatur. Implentur populi stupore miraculi, et in pectoribus omnium fides Catholica firmabatur. Prædicatio deinde ad plebem de prævaricationis emendatione convertitur: omniumque sententia, pravitatis auctores expulsi ab insula, adducuntur Sacerdotibus, ad mediterranea *e* deferendi; ut et regio absolutione, et illi emendatione fruerentur. Quod in tantum salubriter factum est, ut in illis locis etiam nunc fides intemerata perduret. Itaque compositis omnibus, beatissimi Sacerdotes ea, qua venerant, prosperitate reversi sunt *f*.

V. *Reversus, Armoricanos mitius defendit:*

62 Vix domum de transmarina expeditione remeaverat; et jam legatio Armoricani tractus *g*, fatigationem beati Antistitis ambiebat. Offensus enim superbæ insolentia regionis vir magnificus Aetius, qui tum rempublicam gubernabat, Eochari *h*, ferocissimo Alanorum *i* regi, loca illa inclinanda pro rebellionis præsumptione *k* permiserat; quæ ille aviditate barbaricæ cupiditatis inhiaverat. Itaque genti bellicosissimæ, regique idolorum ministro objicitur Senex unus; sed tamen omnibus Christi præsidio major et fortior. Nec mora, festinus egreditur; quia imminebat bellicus apparatus. Jam progressa gens fuerat, totumque iter eques ferratus impleverat; et tamen Sacerdos noster obvius ferebatur, donec ad ipsum

A ipsum regem, qui subsequebatur, accederet. Occurrit in itinere jam progresso, et armato duci inter suorum catervas opponitur: medioque interprete, primum precem supplicem fundit; deinde increpat differentem; ad extremum, manu injecta, fræni habenas invadit, atque in eo loco universum sistit exercitum. Ad hæc rex ferocissimus admirationem pro iracundia, Deo imperante, concepit: stupet constantiam; veneratur reverentiam; auctoritatis pertinacia permovetur. Apparatus bellicus, armorumque commotio ad concilii civilitatem, deposito tumore, descendit: tractaturque qualiter, non quod rex voluerat, sed quod Sacerdos petierat, compleretur. Ad stationis quietem rex exercitusque se recipit: pacis securitatem fidelissimam pollicetur, ea conditione, ut venia, quam ipse præstiterat, ab imperatore, vel ab Aetio peteretur. Interea per intercessionem, et meritum Sacerdotis rex compressus est, exercitus revocatus, provinciæ a vastationibus absolutæ.

VI. pro iisdem adiens Italiam, mutam sanat, et prædicit obitum suum:

63 Exin Italiam petiturus egreditur; cui id solum suffecerat, ne umquam labore vacuus, quiete frueretur; sed, ut Propheta ait, ambulabat de virtute in virtutem. Nam dum præterit, ex consuetudine pietatis familiarem suum Senatorem *l* presbyterum iterum visitavit; a quo illi B annorum viginti circiter muta offertur puella; cujus os, frontem, vultumque totum cum olei attrectatione benedixit; deinde conditum poculum præcepit offerri, in quo tres particulas panis manibus propriis comminutas infudit: unamque in os puellæ ipse inseruit; imperans, ut priusquam acciperet, petitionem benedictionis ediceret. Quam statim clara voce, antequam panem sumeret, postulavit: ac deinceps usus loquendi, natus ex mirabilibus, in reliqua ejus ætate permansit. Deinde profecturus, solito affectuosius in amicum irruit: os, frontem, oculos osculatur: inhæret amplexibus, et hujusmodi verbis salutatum reliquit: Vale in æternum, frater carissime; vale, animæ meæ portio: tribuat Deus, ut nos in die judicii sine confusione videamus; ceterum in hac luce mutuo numquam fruemur aspectu.

VII. affluxus populi et veneratio; colloquium cum S. Cassiano ep. defuncto:

64 Erat iter illius comitatu proprio solitarium; sed occurrentibus ab hominibus constipatum; in tantum, ut per omnes aggeres, quos in itinere suo illustratos reliquit, usque in hodiernum diem, ubicumque aut oravit, aut docuit, oratoriæ * cellulæ, et signa Crucis elata præfulgeant. Territorium sane Augustodunense dum præterit, C advenienti multitudo indiscretæ ætatis et sexus occurrit. Qui dum loca Sanctorum ex more circumiret, tandem pervenit ad tumulum sancti Cassiani pontificis *m*. In quo ita divina virtus apparuit, ut in Pario lapide contrarius color Crucem exprimeret, et salutare signum varietas distincta monstraret. Quod cum Germanus sanctissimus fuisset intuitus, fusis ex more Christo precibus, ait: Quid hic agis, frater gloriose? At ille statim e tumulo, cunctis, qui aderant audientibus; Dulci, inquit, in pace quiete potior, et adventum Redemptoris exspecto. Cui Germanus mutua sermonis voce dixit: Quiesce per longum in Christo, frater, tempus: ut autem divinæ tubæ cantum et exoptati clangoris sonum ac sacræ resurrectionis gaudia obtinere mereamur, et pro nobis, et pro hac plebe, attentius intercede ad Dominum nostrum Jesum Christum. Miranda est in sancto Viro principalis miraculorum eminentia, cui cuncta, imis etiam sepulcris abdita, famulabantur ad votum. Et singula quidem, quæ ab eo mirabiliter sunt gesta, præcipua sunt admiratione suscipienda; hoc vero eo mirabile, quo infrequens est. Cujus enim animum admiratio non percellat, duos non incelebres viros, quos nulla umquam mutui conspectus alternitas præsentaverat, alterum a viventibus, a sepultis alterum seruisse *n* colloquia? Uterque nimirum beatæ illius et supernæ Hierusalem civis erat, cujus pars jam cœlo fruitur, pars adhuc in terris peregrinatur. Quo factum est, ut is, qui jam patriam obtinebat, exulantem licet adhuc, Commilitonem agnosceret, agnitique votis atque alloquio responderet.

* al. oratoria,

A. Constantio presb. et aliis.

VIII. contractio manus sanata.

65 Illic in conventu omnium prostrati in terram parentes, filiam in annis nubilibus obtulerunt, cui debilitas pœnam sævissimam temporis accessione generaverat. Ab ortu enim nativitatis suæ ita, contractis nervis, in palmam digiti curvabantur, ut, crescentibus introrsum nimie unguibus, cedente carnis teneritudine, tot incipere nt esse vulnera, quot digiti: et nisi insistenti acumini ossa objecta aliquatenus restitissent, palmam totam ulcera interius immersa transfoderent. Hujus dexteram comprehensam dum attrectat Sacerdos, tactus salubritate benedixit: apprehensosque sigillatim digitos, cedentibus E nervis, in usum flexibilem revocavit; redditurque ministerio manus, quæ inferebat sibi ipsa perniciem. Insuper id pietatis adjungit, ut sanctis manibus, directis jam digitis, excessum unguium ad formam communis consuetudinis resecaret.

IX Caritatis, misericordiæ, et humilitatis insigne facinus.

66 Decursis itaque civitatibus Gallicanis, dum Alpes, Italiam ingressurus, exsuperat, casu artificibus, ex opere mercenario domum redeuntibus, itineris collatione sociatur. Qui dum gravatis injustis fascibus, juga nubibus inserta conscendunt, torrente obvio tenebantur, qui in illis præruptis præcipitiis neque animalium neque hominum vestigia fideliter hærere patitur *o*. Erat ex his viator unus et claudus et senior: hujus fascem Vir beatissimus humeris suis inter vastos gurgites deportavit; eumque exoneratum, iterato transitu, subjecta cervice transposuit. Libet hic parumpter subsistere, et in admiratione tanti Viri aliquamdiu spatiari. Vere Dominus in Sanctis suis potens, vere omnipotens; vere fons benignitatis ejus nullis verborum suffragiis explicandus! Cerneres, si adesses; in sancto Viro ingenuam quamdam spiritus carnisque palæstram; invictam dico animi fortitudinem, imbecillitati corporeæ concertantem. Is certe, cujus F faciem squalidus jejuniorum pallor confecerat *p*, cujus inediam septimus plerumque dies pane tantum hordeaceo recreabat, cujus somnum stratus mollior numquam exceperat, quem continui itineris quotidiana fatigatio distrahebat, qui denique semetipsum ferre vix poterat, tantam subito caritatis concepit animo corporeque virtutem; ut nec ponderis quantitate addictus *, nec torrentis obvii impetu territus, senem ætate pariter et debilitate gravissimum, fasce prius transposito, sanctis in humeris vectitaret. Et ut plus mireris negotium, animadverte, hoc a nobili et clarissima persona patratum, quod nec infimus quisque nostri temporis facere dignaretur. Re enim vera ab operibus misericordiæ alienum se reddere non poterat, in cujus sacro pectore humilitas, virtutum mater, caritas quoque ac misericordia gratissimum cubile collocaverat. Et cum studiosissime sui agnitionem abjectione velaret, Mediolani, quis aut quantus esset, celare non potuit.

* suppl. lapsu vel exitu

ANNOTATA

A CONSTANTIO PRISO EX MSS.

ANNOTATA.

a *De hac secunda* S. Germani *in Britanniam expeditione vide Commentarium prævium* § 6, *num.* 64.

b *De* S. Severo ep. *Trevirensi agetur* 15 *Octobris.*

c *Atqui Treviri pertinebant ad Belgicam primam : sed hæc alio spectant.*

d *Videtur hic esse solœcismus : cum accusativum casum singularem* aera *adhibeat Constantius pro nominativo plurali* aeres. *Certe vocem hanc sive in singulari sive in plurali numero generi neutri adscriptum apud grammaticos nondum inveni.*

e Ad mediterranea, *id est extra insulam Britanniæ; puta vel in Gallias; ut censet Tillemontius art.* 8 : *vel in Italiam; ut habet Historia epp. Autissiod. cap.* VII, *ubi dicitur :* Testantur hodieque quam plurimi, didicisse, prædictos hæreticos a Germano sanctissimo, Cælestino Papæ fuisse transmissos. *De Cælestino tamen id certo falsum est, utpote qui tum annis circiter quindecim e vivis excessserat.*

f *Hic sequebantur in cod.* 13 *reginæ Sueciæ quædam Constantio male supposita, et ex Herico*
B *in Miraculis num.* 10 *et* 11 *huc intrusa.*

g Tractus Armoricanus *is est, ad quem pertinet Britannia minor in Gallia; multo tamen hic olim longius latiusque porrigebatur, si (ut quidam volunt) provincias Lugdunensem secundam et tertiam, seu totam simul Britanniam Gallicam, Normanniam, et quæ utrique sunt vicina, complexus est.*

h *Alii legunt* Eocharich. Hic est Eocaricus, vel Eocricus, quem Tiro Prosper in Fastis Vitricum pro Jucrico appellat, aitque Theodosio XVII et Festo Coss. reipublicæ Romanæ fidelem et multis documentis bellicis clarum habitum esse, *inquit, sed non probat, Valesius Rerum Francicarum lib.* IV *ad annum* 439.

i Alanorum. *Ita Mss. Chiffletiana, uti et Marchianense, Audomarense, Valcellense; et idem legit seculo nono Hericus tam in Vita metrica, quam in Miraculis. Totus autem hic numerus deest codici Bonifontensi, et nostro Q Ms.* 4; *ut adeo nullum viderim, qui cum Surio scribat,* Alemannorum. *Porro Alanos in Galliis ab anno circiter* 406 *remansisse, censet ibidem Valesius; et alios quidem ad Rhodanum, alios ad Ligerim, Valentiniano imperante, divisos consedisse sub*
C *suo quosque rege, Sangibano scilicet et Eochare, sive Eocharich.*

k *Vide Hericum in Vita metrica num.* 120 *et in Miraculis num.* 21; *ubi Armoricanos atro calculo depingit.*

l *Eumdem illum, de quo supra, num.* 55.

m *De* S. Cassiano *ep. Augustodunensi quam primum agemus die* 5 *Augusti. Floruit seculo quarto.*

n Seruisse. Sero est duplex. Unum notat Necto, Jungo : et facit ex se serui, sertum : alterum significat Semino : ac facit, sevi, satum, *inquit Vossius in Lexico etymologico.*

o *Plerique codices habent,* patiuntur; *quod referri debet non ad unum illum torrentem, de quo hic agitur, sed ad omnes in jugis Alpinis huic similes.*

p *Ita Chiffletii Mss. cum San-Maximiniano, Marchian., Bonifont., et Q Ms.* 4. *Alii habent,* Cujus faciem squalidus, *omissis ceteris; quod, quia nullam sententiam exprimebat, credo, immutasse Surium, ac reposuisse,* Cujus facies squalida.

D

CAPUT II

Miracula in hoc itinere plurima; felicissimus obitus apud Ravennates; defuncti honores, et translatio ad ecclesiam Autissiodorensem magnificentissima.

X. *Sanctus Mediolani proditur a dæmone, quem mox expulit.*

Erat autem dies Sanctorum *a* solemnitate venerabilis, qui in unum plurimos collegerat sacerdotes. Et dum Missa sacris mysteriis celebraretur altari, incognitus et improvisus ingreditur. Statimque unus e populo, captivus inimici, cum ingenti vociferatione proclamat : Cur nos in Italia, Germane, persequeris? Sufficiat tibi, quod nos de Galliis exclusisti : sufficiat, quod nos, et Oceanum mare oratione superasti. Quid E universa perlustras? Quiesce, ut nos quieti esse possimus. Fit admiratio et terror in populo. Quis esset Germanus, dum alter alterum intuetur, inquiritur. Et licet habitu despicabilis videretur, vultus tamen dignitate cognoscitur. Consultus, gradum aut ordinem non negavit. Episcopi omnes Sanctum Dei digna humilitate venerantur. Exorant, ut furiosum, qui nomen ejus confessus fuerat, visitaret. Quem non præsumptionis cothurno, sed obedientiæ studio præcepit exhiberi; remotumque in secretario *, celebri absolutione purgatum, ad conventum publicum revocavit incolumem. Hoc primum virtutis suæ signum in Italia per Famulum suum Christus operari dignatus est. Concurrebat diversa populi multitudo, benedictionem expertæ sanctitatis opperiens : junctisque cum prædicatione miraculis, et animas curabat, et corpora.

* *al.* sacrario

XI. *Eleemosyna data, statim alia centupla compensatur.*

68 Egressus urbe opulentissima, dum iter sensim horis felicibus carpit, occurrunt pauperes, eleemosynam postulantes. Consulit diaconem, quantum esset in sumptibus. Tres tantum aureos esse respondit. Totosque statim præcepit erogari. Ad hæc diaconus : Unde victuri hodie sumus? Respondens ait : Pascet Deus pauperes F suos : tu, quod habes, indigentibus præsta. Diaconus, quasi providus, duos erogat, reservat unum. Dumque iter agitur cœptum, intuentur post se equites concitatos; qui brevi adjuncti, statim desiliunt : et provoluti genibus, hujusmodi precem fundunt : Dominus noster, vir spectabilis, Leporius non longe abhinc domicilio fruitur; qui cum familia sua ita implicitus diverso tenetur incommodo, ut et propria, et suorum infirmitate succumbat. Cujus ad vos lacrymas deportamus. Infirmum, si dignum ducitis, visitate. Si vero precem nostram occupationis vestræ necessitas vincit, orationem intercessionis impendite. Mereatur benedictionem, si non meretur aspectum. Ad hæc Vir beatissimus repletur misericordia; et, relicto itinere, ea via rectior judicatur, quæ mercedem boni operis præparabat. Divertit, reclamantibus suis; et desideratum petentibus præstat adventum, dicens : nihil mihi prius est, quam Domini præcepta complere. Tum illi cum exultatione et gaudio ducentorum solidorum munus.

A munus, quod transmissum fuerat, obtulerunt. Deinde conversus ad diaconem, ait : Accipe, quæ traduntur; et intellige, te fraudem fecisse pauperibus : nam si totum, quod dedi, indigentibus contulisses, remunerator noster trecentos hodie reddidisset. Contremuit diaconus, secretum reatus sui innotuisse Pontifici.

XII. *Familiam totam ægrotantem uno die sanat.*

69 Interea gradum accelerant : pervenitur, et tamquam manifesta sanitas fuisset ingressa, ita omnium animos Sancti relevavit adventus. Notas profert et exerit medicinas ; Christum prostratus exorat ; suisque lacrymis gaudia mercatur aliorum. Visitantur domini, visitantur et famuli ; ac sine ulla discretione personæ tuguria circumit, cubilia universa perlustrat ; et, interposito unius diei spatio, ita cœlestes medicinas obtinuit, ut egrediens die tertia, domum totam reliquerit incolumitate gaudentem ; prosequente eum domino, quem lectulo invenerat decumbentem *b*. Præcedebat enim venerabilem Virum fama laudabilis, exigens, ut nuntiati desideraretur agnitio.

XIII. *Ut ab imperatore etc. exceptus fuerit Ravennæ; quæ acceperit, ac dederit munera :*

70 Ferebatur jam per ora Ravennatium populorum : et adventus sui moras prævius accusabat effectus *. Tandem diu exspectatus excipitur. Providerat quidem, ut nocturno ingressus silentio, secreta obscuritate tegeretur ; sed desiderantium excubias vitare non potuit. Illic Petrus *c* tum pontifex, Christi ecclesiam apostolica institutione retinebat.

* *forte* affectus

XIV. *d*

Regebat etiam Romanum imperium Placidia regina, cum filio Valentiniano jam juvene *d;* qui ita fidem Catholicam diligebant, ut, cum omnibus imperarent, Dei famulis sublimi humilitate servirent. Qui omnes venerabilem Sacerdotem certantibus studiis provido amore suscipiunt. Ambiunt principes, occurrunt proceres, ecclesia cum exultatione amplectitur. Ad diversorium Sacerdotis regina venerabilis vas argenti amplissimum, refertum cibis delicatioribus sine ulla carnis admixtione, transmisit. Quod susceptum ea ratione distribuit, ut cibos ministris suis traderet ; ipse vero vendicaret argentum ; remittens loco muneris patenulam * ligneam, panem hordeaceum continentem. Quod illa utrumque cum ingenti gratulatione complexa est : quod et argentum suum transmisisset ad pauperes, et illam escam beati Viri cum ministerio abjecti vasculi suscepisset. Nam et lignum postea auro ambiit, et panem multis remediis et virtutis reservavit.

* *al.* patinulam

C

XV. *ibidem captivos prodigio liberat, sanat ægros etc.*

71 Quadam die, dum plateam latissimam turbis angustatus ingreditur, carcerem refertum vinctis, supplicia et mortem expectantibus, præteribat. Qui, agnito transitu Sacerdotis, unum clamorem collatis vocibus sustulerunt. Causam requirit ; agnoscit : custodes evocat ; subtrahuntur. Diversæ enim palatii potestates miserorum turbam in ergastuli illius noctes damnaverant. Quo se verteret, misericordia non habebat. Tandem ad notum recurrit auxilium ; et quod difficile erat ab hominibus impetrare, a majestate Dei poscit : gressum divertit ad carcerem : cernuus in orationem membra prosternit. Tum vero Dominus noster adstantibus populis gratiam, quam Famulo suo tribueret, ostendit. Clausura, vinculis et sera constricta, dissolvitur : repagula ferrata dissiliunt : divina pietas reserat, quod meditatio humanæ crudelitatis artaverat. Procedit ad libertatem turba de vinculis, exhibens vacua onera catenarum ; tenens nexus, quibus antea tenebatur. Relinquitur carcer innocens aliquando, quia vacuus ; et, præcedente pietatis triumpho, turba miserorum gremio ecclesiæ gaudentis infertur. A. CONSTANTIO PRESB. EX MSS.

XVI. Crescebat quotidie admiratio et fama Pontificis : occurrebant populi, sanabantur infirmi, Christusque gratiam, quam contulerat, dilatabat. Assidebant jugiter obsequentes sex venerabiles sacerdotes *e*; qui non minus abstinentiæ ejus cruces sine interpolatione durantes, quam virtutes assiduas mirabantur. Hi testes operum illius multis fuere temporibus *f*.

XVII. *mortuum ad vitam revocat: g*

72 Volusiani cujusdam filius, qui tum patricii Segisvulti cancellis præerat *g*, succensus igne febrium vexabatur ; et ita æstuantis vaporis accensio, adolescentis * medullas corpusque consumpserat, ut desperatio conclamata sequeretur. Medici manus et promissa jam subtrahuntur, luctusque solus parentibus reservatur. Ad beatum Virum spes tarda convertitur : parentes cum amicis omnibus et propinquis Sancti genibus implicantur. Additur etiam intercessio sacerdotum, cum quibus festinus expetit ægrotantem : euntibusque occursor obvius, adolescentem jam mortuum nuntiavit ; nec esse causam, qua se Vir venerabilis fatigaret. Insistunt tamen antistites ; supplicant, ut cœptum misericordiæ impleret officium. Inveniunt corpus exanime, et, vitæ calore repulso, mortis rigore jam frigidum : depositaque pro animæ requie oratione, remeabant ; cum subito multitudinis luctus attollitur : inhærent seniores *h* sui manibus Sacerdotis, ut pro parentum orbitate, et defuncti reditu Domino supplicaret. Diu resistit, sancto pudore confusus : cessit tandem misericordiæ et caritatis imperio. Fidei arma concutiens, turbas ejicit ; mortuoque in oratione prostratus, adjungitur : rigat lacrymis terram ; in cœlum alti gemitus porriguntur ; vocat planctibus Christum. Interea movetur exanimis, et paulatim membris emortuis vitalia redduntur officia. Oculi lucem quærunt ; micant digiti ; lingua jam resonat : uterque consurgit ; iste de oratione, ille de morte. Germanus manu allevat dormientem : residet, respirat, reficitur, respicit ; paulatimque vigore concepto, integram recipit sospitatem. Redditur parentibus filius ; luctus vertuntur in gaudium, et uno clamore populorum, virtus majestatis extollitur. Continuat Christus virtutes in Famulo ; et mox recipiendum in requiem, miraculorum laude sublimat.

* *al.* adolescentia

E

XVIII. *liberat energumenum :*

F

73 Acholii eunuchi, tum præpositi regalis cubiculi, alumnus, jam juvenis liberaliter institutus, hujusmodi dæmonio vexabatur, quod per menstruum tempus, redeuntibus incrementis lunaribus, captivos suos caduca allisione prosternit. Interventu reginæ vel procerum, sancto Viro præsentatur et traditur. Quem diu examinatum purgare die eadem distulit ; cum soleret furiosissimos dæmones prima manus impositione depellere. Ita enim miserandi juvenis medullas et interiora penetraverat, ut quasi vas proprium certis temporibus possideret. Recludi ergo eum secum nocte constituit. Tum vero ex interioribus latebris manifestus erupit ; et quasi inter tormenta compositus, tempus indicat, quo ab ineunte ætate ceperat innocentem. Itaque jussus egreditur : purgatusque adolescens post diem alterum palatio reformatur. Causam sane Armoricanæ regionis, quæ necessitatem peregrinationis indixerat, obtenta venia et securitate perpetua, ad proprium obtinuisset arbitrium ; nisi titubationis perfidia mobilem et indisciplinatum populum ad rebellionem pristinam revocasset. Quo facto,

* Constantio presb. et mss. id est, indignatio

facto, et intercessio Sacerdotis evanuit, et imperialis crudelitas * circumscriptione frustrata est. Qui tamen pro calliditate multiplici, brevi pœnas perfidæ temeritatis exsolvit *i*. i

XIX. [illegible] suam [illegible] [illegible] prædicit :

74 Germanus igitur quadam die, matutinali solemnitate perfecta, dum cum episcopis sermonem de religione conferret, mœstissimam protulit mentionem, inquiens : Commendo vobis, fratres carissimi, transitum meum. Videbat mihi per nocturnum soporem a Domino nostro viaticum peregrinaturus accipere ; et cum causam peregrinationis inquirerem : Ne metuas, inquit ; ad patriam, non ad peregrinationem, te dirigo ; ubi habebis quietem et requiem sempiternam. Derivabant intellectu alio somnium sacerdotes ; sed ille studiosius commendabat extrema, dicens : Bene novi, quam patriam Deus suis famulis repromittit. Factum est, ut post dies aliquot *k* sequeretur incommodum ; quo ingravescente, civitas tota turbatur. Accelerabat transitum, qui vocabat ad gloriam ; et fessum a laboribus Dominus invitabat ad præmia. k

XX. [illegible] post mortem, reliquias [illegible] captantibus [illegible].

75 Regina Placidia, deposito imperii supercilio, occurrit pauperi, requirit infirmum, tribuens quidquid ab ea beneficii postulat. Peculiariter sane petiit, quod illa invita concessit, ut gleba corporis sui patriæ redderetur. Visitantum vero B tanta fuit diebus ac noctibus multitudo, quantam aut admisit aditus, aut domus recepit. Tempus omne choris psallentibus tenebatur. Septimo incommodi die ad cœlos anima felix et beata transfertur.

XXI. * Valef. et al. cum reliquiis [illegible] Chrysologus

Hereditas deinceps relicta dividitur : partem præsumpsit imperium ; partem vendicant sacerdotes. Et quod fieri de opibus solet, nascitur de exiguitate contentio, dum deest quod capiant. Solius benedictionis heres capsulam cum Sanctis * regina suscepit. Cucullam cum interiori cilicio Petrus episcopus * usurpavit. Sex vero antistites, ut aliquid monumenti ex successione sanctitatis acciperent, dirumpere quod superfuerat maluerunt. Unus pallium, cingulum alter accepit ; duo tunicam, duo sagulum *l* diviserunt. l

XXII. [illegible] funeris ; translatio in Gallias ; miraculum Placentiæ factum.

76 Deinde apparatu defuncti fervent studia conferentium ; accusantium, cur parva expensa Mortuo deberetur. Acholius corpus aromatum constrictione solidavit ; regina vestivit. Quibus omnibus rite perfectis, expensis et evectionibus iter instruit imperator, ministrosque ejus copiosa largitione prosequitur. Sacerdotes religionis C obsequium et in præsenti instruunt, et ordinatione præmittunt ; unumque agmen informatur ad Gallias.

XXIII.

Placentiam corpus dum præterit, cæca jam nocte pervenit. Quod in ecclesia collocatum, dum vigiliis sanctæ devotionis excolitur, matrona quædam loci ejus, paralysi dissoluta, ita ut nullum membrum suo fungeretur officio, precario deposcit, ut feretro corporis subderetur. Ibique usque ad lucem extenta decubuit. Mature corpus attollitur ; surgit et mulier ; et vivificata per Mortuum, mirantibus populis, propriis pedibus debitum reddit obsequium *m*. m

XXIV.

Excipiunt Galliæ Patronum proprium majore famulatu ; quippe ubi reverentiæ jungebatur affectus. Omne hominum genus diverso occurrit officio. Alii vias, præruptis depositis, molliunt, et pontium innovatione continuant : alii expensas ingerunt : alii Psalmis intonant : alii colla supponunt. Refulgebat, repercusso solis radio, splendorem sibi etiam per diem vendicans luminum multitudo ; totoque ministerio caritatis, propriæ redditur civitati ; ubi sepultus corpore, quotidianis miraculis vivit et gloria. D

XXV. *Epilogus auctoris, excusantis, quod multa omiserit.*

77 Ego *n* duplicem veniam a te, lector, exposco. Primum, quod solœcismis et abjectione verborum aures tuas vulnero ; deinde, quod prolixior pagina videtur parere fastidium. Sed non pigeat recensere, quod Christum præstare non piguit ; qui dum Sanctos suos glorificat, nos invitat exemplo. Et tamen Deum testor, conscium secretorum, me plura de domini mei Germani factis agnita et probata tacuisse : ex quo reum me esse fateor, supprimendo, quod mirabiliter ad profectum omnium divina virtus operata est. Et ideo in scribendo succinctum magis me arbitror fuisse, quam nimium *o*. n o

Sedit *p* autem isdem domnus et apostolicus vir, sanctissimus Germanus, in episcopali cathedra annos 30, dies 25. Obiit vero plenus Spiritu sancto apud Ravennam Italiæ civitatem, pridie Kalendas Augusti, Valentiniano adhuc juvene imperante cum Placidia matre : a quibus ibidem pro admiratione sanctitatis, ac assiduitate miraculorum honorifice susceptus, Domino Christo sibi apparente, obitum suum prænoscens, obtinuit ut propriæ redderetur civitati. Cujus sacratissimum corpus, honorifico agmine, comitantibus virtutum operibus, suam est delatum ad E urbem : ibique sub die Kalendarum Octobrium a propriis civibus, celeberrimo cultu, condignæ est sepulturæ traditum. Ubi innumerabilibus virtutibus pollens, summa excolitur gloria. p

EXPLICIT VITA S. GERMANI EPISCOPI.

EPITAPHIUM EJUSDEM.

Fulgida fulgentem Germanum sidera captant.
Florida florentem Germanum millia plaudunt.
Cælica cœlestem Germanum carmina cantant.
Splendida splendentem Germanum gaudia [pangunt *q*. q

ANNOTATA

a Sanctorum, *Gervasii, opinor, et Protasii MM., quorum solennitas agitur Mediolani* 19 *Junii. Vide etiam, si lubet, Violam cap.* XIX ; *ubi illum refutat, qui crediderat, hic assignari festum Sanctorum omnium, tunc nondum institutum.*

b *Hoc miraculum Puricellus Dissertationis Nazarianæ cap.* LXII *accidisse putat in pago Niguarda, haud procul Mediolano, ob ecclesiam* S. Germano *ibi ab antiquissima memoria erectam, idque occasione, ut ipse conjicit, hujus prodigii.* F

c Petrus, *ab aureo sermone dictus* Chrysologus, *de quo agendum erit* 2 *Decembris. Obiit anno, ut creditur,* 450.

d *Natus enim erat Valentinianus III anno* 419, *mense Julio : anno igitur* 448, *de quo hic sermo est, agebat annum ætatis* 29, *eumque jam prope compleverat.*

e Sacerdotes ; *episcopos intellige ; qui tum forte negotiorum causa Ravennam, ubi residebat imperator, unde unde venerant.*

f *Id est, diu superfuerunt, testantes quæ in* Germano *Ravennæ mirari satis non potuerant : unde horum aliquot, hæc Acta scribente Constantio, superstites fuisse, putat Hericus in Prologo ad Miracula num.* 3.

g *Nunc* primum secretarium *vulgus appellat.*

h Seniores *hic ambigue ponitur ; ut nescias, an ad episcopos comites referri debeat ; an ad Segisvultum ejusque conjugem, qui erant* sui, *hoc est adolescentis,* seniores *seu domini ; an tandem ad*

A *ad ejus parentes. Videntur mihi antistites notari potissimum; ut quibus* S. Germani *merita magis erant perspecta, majoremque fiduciam tanti prodigii facerent.*

i *Hoc de populo Armoricano dicitur, non de imperatore. Adi S. Hericum in Miraculis num.* 25. *Sequebatur hic in Chiffletii codice Æduensi miraculum suscitati ad vitam aselli; sed quia inter exemplaria Vitæ Constantianæ Mss., aliud nullum vidimus, in quo illud legatur, Constantio abjudicandum putavi, et ad Appendicem secundam post Herici Miracula relegandum, ubi legi potest num.* 4, *cum subnexis observationibus.*

k *Puta die septimo ante obitum, ut mox dicetur, seu* 25 *Julii.*

l *Est* sagulum *vestis militaris, qua loricati superindui solebant. Tillemontius art.* 9 *ne ejusmodi vestem episcopo dare videatur, vertit* sa robe, *quod adeo vagum est et late patens, ut si* sagulum *hic vestimentum seu indumentum qualecumque significet, non facile possit interpres ille erroris argui. Sed ego indumentum hic intelligi nullum existimo; sed lodicem seu stragulam, qua noctu obtectus dormiebat, juxta ejusdem Constantium supra num.* 11 : Stratum omne subjecto cilicio,
B et superposito uno tantum sagulo fuit. *Et vero* sagum *etiam alibi hoc sensu usurpatum invenies, lector, apud Cangium, et alios.*

m *Prosequendo scilicet cum aliis illustre funus.*

n *In codice S. Maximini sicut antea Prologus omissus fuit, sic omittitur hoc loco Epilogus, et quidquid sequitur. Item de Q Ms.* 4 *dictum puta; sed et alia multa in utroque truncantur.*

o *In Ms. quodam Belfortiano hic sequebantur capita sex; sed ex Herici Miraculis huc assuta, et verbis quidem iisdem. In codice vero reginæ Sueciæ huic Epilogo addebatur,* Explicit. *Post quam tamen vocem ea sequebantur, quæ et nos subjicimus.*

p *Hic Chiffletius hanc notam præmittit:* In codice S. Lazari Æduensis et in tribus aliis, quos legimus, sequebantur quæ hic subjicimus de S. Germani chronologia: quæ nisi sunt Constantii ipsius, sunt certe vetusti et accurati scriptoris. *Addo ego Mss. Marchianense, Audomarense, Valcellense, et quod secutus est Surius; imo et quod præ oculis habuit S. Hericus in Miraculis num.* 23, *ubi partim substantiam, partim verba hinc desumens, subdit :* Ut liber Gestorum ejus satius explicat. *Videtur hæc proinde tamquam*
C *libri Constantiani partem agnoscere.*

q *Ita Cod. Valcellensis; sed cum hi versus nihil admodum salis habeant, vix eos esse quis credet Constantii, quem inter excellentes poetas recenset S. Sidonius Apollinaris: accedit, quod non invenerit eos in suis Mss. Chiffletius; sed et prætermittuntur in quibusdam aliis: in quibus autem non omittuntur, alio loco leguntur, quam quo habet Ms. Valcellense, ut apud Surium videre est.*

EADEM VITA

A. S. HERICO MONACHO EX MSS.

AUCTORE S. HERICO MONACHO

A STYLO CONSTANTII SOLUTO AD LIGATUM REVOCATA; EX VETUSTISSIMO MS. LOBIENSI, COLLATO CUM PERANTIQUO CODICE LUGDUNENSI, ET MS. BELFORTIANO

EPISTOLA

auctoris dedicatoria ad Carolum [Calvum] regem simul et imperatorem præcellentissimum *a*.

E

Immortalibus sceptris prædestinato, regumque omnium præcellentissimo Carolo, perpetuo triumphatori ac semper augusto, Heiricus, cœnobitarum extimus, instantem ac perpetuam in Domino felicitatem. Quoties memoria replico, altitudinem vestram * sceptra paterna non modo virtute, consilio, prudentiaque regere; verum etiam non minore studio ex intimis sapientiæ speculis, veræ pulchritudinis colores ducere, hisque tempora, perditis fœdata moribus, informare; subinde in spes optimas erigor, ejusque sæpe numero, quæ ante nos dicta est, sententiæ veritate repungor, felicem fore rempublicam, si vel philosopharentur reges, vel philosophi regnarent. Quamquam non insciens sim, eam, quæ nunc respublica dicitur, usque adeo vitiorum omnium proluvie obsolevisse *, ut de ejus salute merito desperetur a pluribus, quod nec virtute subigi, nec sapientia patitur moderari. Multa sunt vestræ monumenta clementiæ, multa symbola pietatis: illud vel maxime vobis * æternam parat memoriam, quod famatissimi avi vestri Caroli *b* studium erga immortales disciplinas, non modo ex æquo repræsentatis; verum etiam incomparabili fervore transcenditis: dum quod ille sopitis eduxit cineribus, vos fomento multiplici tum beneficiorum, tum auctoritatis usquequaque provehitis; imo (ut sublimibus sublimia conferam) ad sidera perurgetis. Ita vestra tempestate ingenia hominum duplici nituntur adminiculo; dum ad sapientiæ abdita persequenda omnes quidem exemplo allicitis; quosdam vero etiam præmiis invitatis.

Carolus amat, fovetque litteras,

* *Belfort.* tuam *ubique*

* *al.* insorduisse

* *Belfort.* tibi *singulariter ubique*

F

2 Huc accedit illud veritatis inexpugnabile argumentum, quo se vestra singularis prudentia contra emergentes forte querimonias circumspecta satis ratione tuetur: ne enim nostra inertia, quæ suam sponte amplectitur cæcitatem, velum sibi excusationis de ignorantia obduceret, neve de præceptorum inopia merito causaretur, id vobis singulare studium effecistis, ut sicubi terrarum magistri florerent artium, quarum principalem operam philosophia pollicetur, hoc ad publicam eruditionem undecumque vestra celsitudo conduceret, comitas attraheret, dapsilitas provocaret. Luget hoc Græcia, novis invidiæ aculeis

evocatis e Græcia et Hibernia.

...s Herico ...alho ex ...

aculeis lacessita: quam sui quondam incolæ jam dudum cum Asianis opibus aspernantur, vestra potius magnanimitate delectati, studiis allecti, liberalitate confisi: dolet, inquam, se olim singulariter mirabilem, ac mirabiliter singularem, a suis destitui: dolet certe, sua illa privilegia (quod numquam hactenus verita est) ad climata nostra transferri. Quid Hiberniam memorem, contempto pelagi discrimine, pene totam cum grege philosophorum ad littora nostra migrantem? Quorum quisquis peritior est, ultro sibi indicit exilium; ut Salomoni sapientissimo famuletur ad votum.

...mo undequa... ...ris eruditus.

3 Itaque, Cæsar invictissime, pene est, ut universus orbis novas in te struat controversias, novis adversum te declamationibus invehatur: qui dum te tuosque ornamentis sapientiæ illustrare contendis, cunctarum fere gentium scholas et studia sustulisti: sublatis enim præceptoribus, confine et consequens est, facile omnium ingenia otio congelasse. Ita namque spretis ceteris, in eam mundi partem, quam vestra potestas complectitur, universa optimarum artium studia confluxerunt; ut verisimile habeam, jam dudum eas humanæ perosas inertiæ, terris penitus excessisse, nisi vestræ integritatis amplitudine tenerentur: (B) in qua etiam unicum suæ professionis culmen ac fastigium (ut palam eminet) mirabiliter collocarunt. Hinc est, quod, cum sit perantiqua sententia, Silent leges inter arma; hæc tamen, tam belli quam pacis tempore, apud vos plurimum semper obtinent dignitatis. Ita ut merito vocitetur schola palatium; cujus apex, non minus scholaribus quam militaribus consuescit quotidie disciplinis. Quidquid igitur litteræ possunt, quidquid assequuntur ingenia, vobis debent; vobis, inquam, qui natus ad agendum semper aliquid dignum viro, cum virtute præcellitis, tum etiam sapientia refulgetis.

...nter quos ex...ellens Lotharius, ipsius Caroli filius, multa scrutando,

4 Quorsum ista protulerim, illud in causa est: divæ memoriæ Hlotharium, vestræ filium majestatis, annis puerum, mente philosophum, ingenue profiteor animi indole et solertiæ opibus (ut vobis uni concedam) præ ceteris sui ævi mortalibus extitisse pretiosum. Is, quod vestra dispositione et Deo devotus, et beato Germano ad educandum fuerat commendatus, tantum devotionis in Sanctum, tantum ardoris in locum conceperat, ut vitam illius mors livida nobis merito invidisse putetur *c*. Cumque esset divini puer ingenii, atque erga rerum notitiam summe studiosus, contigit, (C) eum in una dierum, libri cujusdam abdita * perscrutantem, geminas epistolas offendisse: in altera earum, sanctissimus Aunarius, sextus post beatum Germanum Autissiodori episcopus, Stephanum Africanum presbyterum, ut vitam ejusdem sanctissimi patris nostri Germani metrica ratione digereret, precibus ambiebat: in altera idem Stephanus, præfato se pariturum pontifici, ex rescripto significabat. Quarum formam epistolarum hic quoque interseri optimum factu judicavi; ut ratio regiis auribus insinuanda, omnem ambiguitatis scrupulum valeat eluctari *d*.

** Cod. Lugd. penula*

d ...omperit, olim ab Aunario ep. Autissiod. rogatum fuisse Stephanum presb.

** al. provinciæ Africæ*

5 Epistola Aunarii episcopi ad Stephanum presbyterum Africanum *. « Dilectissimo atque » amantissimo, et internæ mihi vinculo caritatis » connexo fratri Stephano presbytero, Aunarius » gratia Dei episcopus, in Domino æternam salu» tem. Tuæ nobis doctrinæ multis jam experi» mentis adprobata prudentia compulit nos » quamdam tuis humeris imperiosam superpo» nere sarcinulam: sed eam, quæ tibi non sit » oneri, sed honori: nec quæ deorsum iniquo » pondere premat, sed quæ potius cœlum usque (D) » sustollat. Cognitum tibi est, carissime frater, » quæ sit humanarum mentium diversitas, et » quemadmodum studia in contraria non solum » inane vulgus, verum etiam universa scindatur » nobilitas. Et quidam quidem prosaico oblec» tantur stylo; quidam autem numeris se rhyth» misve ac cantibus versuum delectari fatentur. » Ergo ut omnium votis occurrerem, et nullus » suo desiderio fraudaretur, placuit mihi, ut Vitas » beatissimorum Professorum quasdam pede li» bero describerem, quasdam vero lege metrica » impeditas digererem. Ob quam rem obsecro » unitam mihi tuæ dilectionis amicitiam, ut bea» tissimi Germani episcopi Vitam in versuum » qualitatem commutare non desistas: sancti » vero Amatoris prosaica modulatione describas: » ut sectatores apostolicæ prædicationis effecti, » omnibus omnia efficiamur, et nulli quicquam » debeamus, nisi ut invicem diligamus. Indivi» duam mihi caritatem vestram divina custodiat » pietas, venerabilis frater. »

ut Vitam S. Germani metro describeret; et id Stephanum recepisse.

6 Rescriptum antefati presbyteri: « Domino » beatissimo et Apostolicis insulis decorato, patri » spirituali, Aunario episcopo, Stephanus, om» nium servorum Christi famulus. Decursis litte» ris apostolatus vestri, quo sancti desiderii ar» dor, summa alacritate pertendat, luce clarius (E) » approbavi. Est igitur devotionis vestræ propo» situm, virorum opinatissimorum Germani et » Amatoris floridæ vitæ nobiles actus describere. » Sed ad eos lepidissimi callis vestri dirigatur » intentio, qui possint virtutum lumina æquiperis » affatibus inspicare *e*. Verum ego, cujus iners » ingenium gemino rigore torpescit, et lingua » balbutiens faucium inter raucidulos cursus » squalido situ impedita, non loquitur, sed stri» det potius; quomodo potero divinitus inspirata » Virorum sanctissimorum munera polito expe» dire sermone; qui nec privata possum humano » casu confecta negotia explicare? Ridiculo (ni » fallor) inexplicabili ac ludibrio semet impedit, » quisquis ultra virium suarum possibilitatem » onus assumit. Nonne ferarum sectatores si » minus captiosa industria formaverit, audax » temeritas pessumdabit? Numquam tiro victoriæ » monumenta parma depicta gestabit, si eum » docta veterani exempla non instruxerint. Num» quam etiam aeris patulum iter tutus ales rese» cabit, cui prævia dux penniger mater non » fuerit. Jacebit profecto fluctuum elisione trun- (F) » catus, quisquis suæ procacitatis fisus auctora» mento, indocilem ratis dexteram ingerit clavo. » Sic unusquisque in diversum imperitiæ hamo » inscinditur, si doctorum favoribus minime » adjuvetur. Ergo, beatissime vir, quæso, ut illa » mihi culmen apicis tui imponat, quæ facile me » posse perficere non dubitat. Si tamen et in hoc » opere, quidquid illepide aut infacete rustica » garrulitas digesserit, æquanimiter feras, ag» grediar; et faciam, quæ paterna imperat ac » jubet auctoritas. Vale longum in tempus, do» mine semper meus et apostolice papa. »

Ea vero cum non exstaret: Lotharius ab Herico aliam componi voluit,

7 His sollicita lectione decursis, tandemque relatu assistentium hujusmodi opus penes nos numquam et nusquam paruisse comperiens, multa animositate correptus, quod tantum opus frustra hominum notitiæ deperisset, per dies aliquot internis animi angoribus carpebatur. Tandemque me, qui tum recens scholis emerseram, convocato, dolorem aperit intestinum; utque ei, siqua possem, ratione mederer, importunius contestatur:

A testatur : scilicet ut, quod elaboratum quondam in præfatis epistolis legerat, iterarem ; actusque Germani præcellentissimos a prosa in metrum, desideriis illius satisfacturus, transfunderem. Expavi (fateor) negotium, et supra vires esse reputans, quod imponebatur, quoad potui, colla subduxi. Objectu tandem regularis capituli addictus, quod etiam impossibilia præcepta abbatis minime refugienda præscribit, suscepi quidem (ut par erat) jubentis imperium, quamquam nulla virium conscientia, verum, ut institutio præmonet regularis, de caritate confidens, et de adjutorio Dei obediens. Vix primas operis partes attigeram : et (Heu misera humanæ conditio sortis!) abbas ille meus, propediem futurus in orbe terrarum mirabilis, teneros excedens artus, intempestiva seculum morte deseruit. Hic casus tam lugubris, tam acerbus omnia mihi studia, omnes curas excusserat ; nisi probabilis illa sententia animo subvenisset ; dolorem tempore minui ; quodque diuturnitas allatura esset, quæ maximos luctus vetustate tollit, id nos anteferre consilio prudentiaque debere. Hac cogitatione animum impuli, ut vivo morigeratus fueram, etiam mortuo obsequi, inque defuncti gratiam, B cœpto operi perfectionis pertinaciam admovere. Institi, ut potui ; et non invita Minerva, voluntati bonæ laxas permittens habenas, conceptos interdum luctus musarum colludio, tamquam noti cujusdam medicaminis arte, levabam.

quam hic, quia Lotharius obierat interea, Carolo dedicat.

8 Confectum sane opus in publicum edere disciplicebat ; quod, cui illud destinarem specialiter, non satis animo deliberaveram. Diu cunctanti vos, Cæsar præcellentissime, vos, inquam, intestatæ prolis heres proximus occurristi ; ejus bona ad vos lege redierunt. His animo subductis, ausus sum* hoc litterarum ad vestram majestatem præmittere, quæ sequentis operis continentiam, præstructo rationis ordine, commendarent. Habe igitur post funus dilectissimi filii hæreditarium pignus, quo et defuncti memoriam suaviter refricare, et integre fidelis famuli devotionem advertere valeas ; qui te nullo modo passus sum extremi saltem muneris utilitate fraudari.

* *C. Lugd.* ausum cœpi

una cum 2 libris prosaicis, de miraculis S. Germani.

9 Confeci præterea ex miraculis præcellentissimi Germani opusculum aliud geminis distinctum libris ; in quo quia vestri tum nominis tum temporis mentio frequentius agitur, vestræ nihilominus illud malui celsitudini dedicatum*. C Accipe et hoc ; eumque erga Germani reverentiam animum concipe, qui regiam sane deceat majestatem. Et quamquam astuti sit, omnia ad suam utilitatem referre ; in hoc tamen et pro hoc, quantus quantus est, labore, beati potius Germani laudem, quam personæ propriæ requiro favorem : quem quanti faciam, facile pernosse potestis, si nostri tenorem carminis ordine percurratis. Longi itaque sudoris usuram eam captare percupio, ut glorificetur Deus in miraculis, qui voluit esse admirandus in Sanctis : ut sanctissimo Germano in terris veneratio crescat et gloria, qui hanc in cœlestibus obtinuit per bonorum operum incrementa : ut acquiratur ædificatio legentibus, pax credentibus, salus imitantibus, immortalitas in fide perseverantibus : qua ut perpetuo polleas, et optamus et indefesse oramus, regum maxime, triumphator perpetue ac semper auguste.

* *al.* dedicandum

A S. Herico monacho ex mss.

ANNOTATA.

a *In Cod. Lugdunensi legebatur hic titulus :* Commendatio sequentis operis ad gloriosum regem Karolum per epistolam facta. *Porro de hac epistola consulendus est necessario Commentarius noster prævius* § 4 *a num.* 39. *Exstat vero eadem, sed truncata, apud Chesnium tom.* II, *pag.* 470.

b Carolum Magnum *intellige, Ludovici Pii patrem, Caroli Calvi avum. Cod. Lugdunensis semper scribit* Karolum.

c *Obiit* Lotharius, *Caroli Calvi filius, et cœnobii* S. Germani *Autissiodori abbas commendatarius, circa festa Christi natalitia, hoc est, vel in* E *fine anni* 865, *ut innuunt Annales Bertiniani apud Chesnium ; vel ineunte* 866, *ut indicat S. Ado in Chronico circa finem. Vide et Annales Benedictinos ad an.* 865 *num.* 35.

d *Exstat utraque, quæ sequitur, epistola etiam in Historia episcoporum Autissiod. cap.* XIX. *Dedimus et nos utramque, inde, ut arbitror, desumptam, in Commentario prævio ad Acta S. Amatoris ep. die* 1 *Maii. Præfuisse autem ecclesiæ Autissiodorensi statuitur* S. Aunarius *ab anno Christi circiter* 571, *usque ad* 603 ; *quod amplius examinari poterit die* 25 *Septembris, quo colitur.*

e Æquiperis affatibus inspicare. *Ita optimus Codex noster Lugdunensis. Pro quibus legitur in Ms. Belfortiano :* convenienti oratione celebrare. *Sed Ms. illud passim interpolatum est. In Hist. epp. Autissiod. habetur :* æquiparis afflatibus inspicere, *Non recte. Est enim sensus auctoris : Quære tibi alium scriptorem, O præsul Aunari, qui possit SS. Amatoris et* Germani *virtutes tam excellentes non inferiori eloquio illustrare. Itaque* virtutum lumina, *seu faces,* æquiperis affatibus inspicare, *est virtutes illas sic ornare dicendo ; ut inspicatæ (id est in spicæ modum concisæ) per* F *rhetoricam faces videantur, cujus ope luculentius, quam per se possint, quaquaversum lumen effundant. Usus est eadem voce Virgilius lib.* I, *Georgic. vers.* 291 :

Et quidam seros hiberni ad luminis ignes
Pervigilat, ferroque faces inspicat acuto.

AUCTORIS INVOCATIO

Phaleucio hendecasyllabo descripta.

Poeta sanctus

Æternum specimen, decusque rerum,
Causarum series, origo lucis,
Naturæ columen, paterque veri,
Fons et principium, bonique summa,
Hac te suppliciter canemus oda :
Oramus, capias ab ore munus.
a O fœcunda Τριὰς, Μονάςque *a* simplex,
b Seu te distribuant, Ἕλληνας κατὰ *b*,
Οὐσίαν Μίαν εἰς Τρεῖς ὑποστάσεις *c* ;
Seu, sicut Latius fatetur orbis,
d Μίαν ὑπόστασιν, Τρία πρόσωπα *d* ;
Idem semper es, idem* ipse constas.
Gignens, ingenitus, Pater vocaris.
Te Natum genitum σοφία plaudit :

* *Belfort.* idem et

Vivax

Vivax Spiritus, ex utroque manas : (a S. Herico et Mss.)
Personisque tribus sacramus unam,
Unam colligimus in his θεῶτεν *e ;*
Quæ sic dicta placet, quod omne cernat *f;*
Seu quod sic potius per omne currat *g,*
Ut nusquam tamen extra *h* se feratur,
Cum sit motus, et idem ipse status,
Et motus stabilis ; ut olim aiunt,
Status mobilis atque : sic priores
Dixisse invenio et peritiores.
11 Ὤν *i* substantificum, τόποςque *k* rerum ;
Per seipsum bonitas ; ἰδέα mundi ; (* Trinitatis)
Per seipsum sapiens ; ἄναρχος *l* idem :
Non est ; nam superest, et esse præstat :
Hoc non est, nec id * est ; sed exstat omne ; (* Lugd. hoc)
Non hic, non ibi ; sed per omne totus.
Μικρὸς καὶ μέγαλος μέσος τε Θεός *m :*
Μικρὸς ; dum minimis opem ministrat :
Μέσος ; intima dum gubernat æque :
In magnis μέγαλος probatur idem.
Sic parvis, mediis, adestque magnis,
Ipse individuus, manensque totus.
Ὢν ἀρχὴ, μέσον, ὢν τέλος τε πάντων *n ;*
Ex ipso quoniam, per ipsum atque
Sunt quæcumque vigent ; ad ipsum æque
B Tendunt omnia, tamquam ad quietem.
Ipsum πρωτότυπον *, eumdem ipsum (* i. e. exemplar principale)
Affirmant nihilum, plus ut stupescas ;
Incomprehensibilis quod exstet omni
Naturæ, superans νοερὸς λόγος τε * : (* B. νόος; λογιστ., i. e. intellectus rationesque)
Qui dum non capitur, Nihil vocatur ;
Apparet quotiens θεωφανιῶς *o,*
In quiddam ex nihilo venire fertur.
Scribunt, hoc nihilo creata cuncta.
Hinc est, quod tenebræ vocatur idem :
Ψαλμίστης * etenim sacer sic inquit : (* pro Ψάλτης)
Sicut sunt tenebræ, sic lumen ejus ;
Optanti quoniam, sed haud valenti
Speclari, tenebræ putantur atræ ;
Non accessibilem colitque lucem.
12 Cum se sic habeant fluenta veri, (quem implorat,)
Ultro concipias. subest necesse,
Nullis nos animis, lepore nullo,
De vero proprium bonoque summo
Præfinire Deo ; nec esse promptum,
Qualis, quantus item, quis esse possit.
Oratu melius propinquiusque
Legabis * animo siquid subornas * : (* pro allegabis Vet. Mss. * latenter præparas ibid.)
Orari placidis vult ille verbis,
Largiri facilis, dedisse promptus.
C

D
His ergo modulis adito Patrem,
Patrem cum Genito, piumque Πνεῦμα * : (* Spiritum)
Lux, et nostra salus, redemptioque,
Largitor φύσεως, χαριντε præsta *p.*
Lumen glaucividas * agens in umbras, (* id est caliginosas. Not. Mss.)
Cæcis ἐμπυρίος * reclude cœlos. (* pro ἐμπυρίους)
Quondam θεσμοφόρον * Moysea tecum (* legislatorem)
Εἰς γνόφον * Sinai sic indidisti. (* in caliginem)
Quærentes valida juvato dextra,
Quando non potis est adire tete
Cuiquam, des nisi tu venire per te :
Ostendas faciem decet tamen te
His, qui nil aliud petunt, nisi te :
Nam nec hoc * poterunt, nisi ex te. (* B. Namque hoc nec)
Nubes rumpe, malasque φαντασίας
Quis mentis acies reverberata,
Pure non sinitur Deum tueri,
Ceu se invisibilem videre præstat
His, qui lucifluum sitire fontem
Noverunt, requiem, suumque finem.
13 Quod restat siquidem, quod instat, inquam, (*ut opus susceptum prospere succedat.*)
Præsentes operas tui indigentes
Componas, petimus ; favensque voto,
Et sensus cumules, et ora solvas ;
Ut multis liquidæ fluant loquelæ
Largiri solitus, nec impotenter.
E
GERMANO titulum parare laudis
Urget materies, amor coartat,
In te mirificus, puer Hlothari ;
Cui fas non fuerit negare quicquam,
Non os, non animum, nec illa certe,
Quæ sunt officiis amica pulchris.
Id quo congrue, quo fiat decenter,
Et spes omnimodas, speique summam
In te conferimus, repertor artis,
Qua pectus hominis præominatum *q*
Scandit sidereos honore campos,
Distinctum beluis nitore mentis *r.*
Non hæc ob meriti beatitatem
GERMANI peto, sed per almitatem,
Siquid lucifluum peregit ille,
Quod laudi fuerit Patri superno ;
Si vexilla tui secutus Heros.
Oppressit rigidum severus hostem ;
Si jejunia, si cruces iniquas,
Si noctes tulit idem inquietas ;
Si non extimuit maris minaces,
Securus pelagi, subire fauces ;
Si quicquid gladius, potestque flamma,
Contempsit patiens amore Christi.
F

A N N O T A T A

a *Hellenizat hic passim Hericus ; est autem* Τριὰς Trinitas, μονὰς unitas.

b Ἕλληνας κατα, secundum Græcos.

c *Id est,* substantiam unam in tres personas.

d *In margine addebatur hæc nota, ipsius, ni fallor, Herici :* Differentiam facit S. Dionysius, ceterique doctores Græci inter οὐσίαν, id est, essentiam, et ὑπόστασιν, id est, substantiam : οὐσίαν quidem intelligentes unicam illam ac simplicem divinæ bonitatis naturam ; ὑπόστασιν singularum personarum propriam et individuam substantiam : dicunt enim secundum illum priorem versiculum, unam essentiam in tribus substantiis. Sanctus autem Augustinus, ceterique Patres Latialiter scribentes, fidem sanctæ Trinitatis exprimunt, dicentes unam substantiam in tribus personis. Una eademque fides est in omnibus, quamvis significationum videatur esse diversitas. *Sublata nunc difficultas, postquam* ὑπόστασις *Latine dici cœpit, non substantia, sed subsistentia.*

e Θεῶτεν *pro* θειότητα *seu* θεότητα divinitatem.

f *Quasi* θεότης *dicta sit a* θεάομαι specto, video.

g *A verbo* θέω curro.

h Extra *secundam habet longam. Vitiosum ergo hic metrum. Sed non adeo in hisce scrupulosus fuit auctor noster ; ut exemplis infra sexcentis patebit. Quæ proinde ne notanda quidem putamus, nedum ex interpolato Ms. Belfortiano pueriliter emendanda ; cum codex Lobiensis Lugdunensisque consenserint. Sic autem hunc versum corrigit Ms. Belfortianum.*

Ut se numquam alio feratur extra.

i ὢν

A

i ὢν *masculinum pro* ὂν *neutro, quod Latine nunc* ens *dicimus.*

k Τόπος, locus : omnia quippe intra ipsum sunt. *Notæ Mss. Cod. Lugdun.*

l Ἄναρχος, principio carens.

m *Id est,* Parvus, et magnus, mediusque Deus; *ubi* μέγαλος *pro* μέγας.

n *Id est,* Ens principium, medium, et finis rerum omnium.

o *Pro* θεοφανίοις *vel* θεοφανίαις. Θεοφανία *autem* est, ut ait Maximus, divina manifestatio, quæ fit ex condescensione Verbi divini ad humanam naturam, et exaltatione ejusdem naturæ ad prædictum Verbum per divinum amorem. *Not. Mss. cod, Lugd.*

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

p Id est, qui dedisti naturam, largire et gratiam. *Not. Mss. Cod. Lugd.*

q Id est, quodam quasi omine confortatum. *Not. Mss. Cod. Lugd.*

r Id est, acumine rationis. *Ibid.*

ALLOCUTIO EJUSDEM AD LIBRUM

a δικώλῳ διστρόφῳ *decursa* a.

Libro, nimium festinanti prodire in vulgus.

Si te perliquido tuemur ore,
  Nec ludunt insomnia mentem,
Non illud tulerim,* libelle, frustra,
  Quod tanti popularia ducis;
Natalem latebram ut perosus, ultro
  Insano oblectere tumultu.
Non nihil miserum characterizant *b*
  Tædia secreti; nec amica
Quod semper studiis sigilla castis
  Tantisper refugis* : licet illam,
Quæ fertur, Danaen ahena turris
  Auripluo vix texit ab imbri.
Quid tam turmivomæ juvant plateæ?
  Quid refluæ dicacibus urbes?
Quem necdum tetigit litura; necdum,
  Sordibus explosis, color auxit.
Si non insipidus deerrat augur;
  O nimium passure pudoris!
Vulgant Bucolicen labore trimo
  Cultius explicuisse Maronem.
Septenis itidem polibat annis
  Quadrifidam sudore Georgen.
Exin Æneadas in arma pulchros
  Endecas ad limamque redegit.
Nec libras animo, quid ille; quid nos;
  Quod potuit spes altera Romæ;
Quid possit minimus minorum impar,
  Nec minimos tamen inter habendus.
Et, ni proripias in ora vulgi,
  Impatiens, clavemque recusas?
15 Invitum quatiunt severa vatem
  Omina, terrificique sonores;
Virtus gnostica nec sinit volentem
  Importunis parcere verbis :
Hæc nolens capies, volens itemque :
  His nos ἀντιλέγοντα * subimus.

B — *b* — * *supple* rumpere

C — *male ominatur auctor,* — * *i. e.* contradicentem

In vulgus venies, favente voto.
  Pro, quanto jactabere fluctu!
Hic fœdum spuet : hic, coacta nare,
  Succinet infandumque inimicumque :
Hic plausum manibus dabit profanis :
  Hic ter succutiet pede terram :
Verrucas* alius scatutientes,
  Etsi nulla tamen patet usquam,
Disquiret digito, notabit ore;
  Integra quippe invertere doctus.
Et quo perditior quis ac profanus,
  Acrius hoc tolletur in iras.
Tandem ludibrio subactus omni,
  Μυροκόπου* trudere taberna,
Aut nardi modicum feres, piperve,
  Et siquid chartis amicitur
Ignavis *c*. Monitor, repulsus olim,
  Abstiterit; nec cura mederi *d*.
16 Neu te consilio querare nostro
  Fraudatum, id* tecum ipse referto :
Qua frontem titulus præordinabit,
  Nemo ὄνομα * præfixerit auctor :
GERMANUS subeat prioris arcem
  Auspicii; hic primordia signet.
Hoc forsan poteris inerme vulgus
  Temnere, seu discrimina mille.
Tanti nominis obicem protervæ
  Vix ausint sprevisse phalanges.
Mitescet rabies; sputisque parcent,
  Et cynico* incrudescere dente.
I nunc, Mæoniis* adacte pennis,
  I dextro, liber, alite felix.
Nec te non monitum, nec insuasum
  Olim discessisse graveris.
Quod restat, dubiis remitte fatis.
  Teque utinam meliora sequantur!

E — * *i. e.* vitia carminis. *Not. Mss.* — * *i. e.* unguentarii — *c* — *d* — *nisi in fronte nomen S. Germani præferat* — * *nempe* consilium — * *i. e.* nomen — * *i. e.* canino *seu* invido — * *i. e.* Homericis — F

ANNOTATA.

a *Hæc* Allocutio *hoc loco legitur in optimo codice Lugdunensi; quamvis desit Mss. Lobiensi et Belfortiano.*

b *Sensus est : Hæc malæ fortunæ tibi, o libelle, impendentis indicia sunt, quod secretum oderis, quodque non refugias differasque, saltem tantisper, sigilla rumpere, quæ castis studiis tam necessaria sunt. Nam si Danae, Acrisii filia, ab impudente Jove ne in ahena quidem turre satis tuta fuit; quid te fiet, qui nec occludi vis, nec delitescere?*

c Ignavis, *id est inanibus, quæ quia nihil continent lectu dignum, sordidis usibus adhibentur.*

d *Id est, quod si umquam eo redactus fueris, libelle, tum vero te ergo, qui nunc moneo, fortunæ tuæ permittam ac prorsus abdicabo.*

LIBER

LIBER PRIMUS

VITÆ MAGNI GERMANI, DE PROSA IN METRUM TRANSFUSÆ.

CAPUT I.

Sancti patria, nobilitas, studia, conjugium, honores, amor venationis, et superstitio.

I. *De S. Germani patria.*

Celtica qua medios exporgit Gallia tractus,
Quaque est vel terris, vel mitior illa colonis,
Urbem haud incelebrem Galli posuere priores,
Uberibus glebis et opimi munere Bacchi *a*,
Ac prælabentis jucundis usibus amnis *b*,
Magnarum multis quæ se componere possit;
Autricus a priscis olim vocitata refertur *c*.
Ætas posterior pinnas et culmina avitis
Mœnibus imposuit, duri munimina belli.
Ex augmentatis verso cognomine muris
Sive sequax usus dicas, Autissiodorum,
Seu mutilare velis, et dixeris Altiodorum *d*,
Nomine diverso res est cumulatior una.
Hæc genitalis humus, hæc Patris patria nostri;
Finibus his ortus, natalia rura beavit.

II. *De nobilitate ejus insigni.*

18 Haud multis opus est in Sancto nobilitatis
Cognatæ memorare decus, quæ dote gemella
Splendidaque, et locuples, opibusque et germine fulsit:
Indicium documenque rei numerosa retentant
Prædia, succiduis olim notissima chartis *e*.

III. *De peritia artium a puero.*

19 Ætatis breve ver et primi gratia floris
Artibus immaduit facili conamine septem *f*.
Auxerat Infantis largitrix gratia pectus
Muneribus geminis *g*; quodque assolet esse duobus
Gratum et sufficiens, hoc præcumulaverat uni:
Namque ut septenis sapientia nixa columnis
Aptificare domum dilecto in pectore posset,
Ingenium vivax conamen juvit ad omne:
Inque vices animo genitaliter exspatianti *h*
Sedulitas prætendit opem studiosa magistri.
Utraque res, moderante Deo, felicia cœptu
Tempora gliscentis jam tunc provexit Ephebi.
Plurima per steriles sparguntur semina sulcos
Proventu modico, vel, ut multum, mediocri;
At quæ fœcundas ineunt frumenta novales,
Spe manant duplici, cum glebæ, tum sationis;
Plenaque conspicuo respondet copia cornu.

IV. *Quod Romæ didicerit.*

20 Cumque foret vehemens, animique ad cuncta rapacis,
Nil intentatum, nil denique liquit inhaustum,
Quicquid ab indigenis potuit manare magistris:
Cuncta brevi nam pene puer, citraque juventam
Omnia combiberat. Furit intimus ossibus ardor
Ulteriora sequi, et studiis, ni copia desit,
Otia conterere, studiis impendere sese,
Inque mori studiis. Perparva et vilia scitu,
Siqua patent usquam; cara et prægrandia censet,
Siqua latent. Erat ingenuis tunc artibus usque
Certus honor, studiisque addebat gloria calcar.
Incitus his animis talique cupidine vinctus,
Quo caput est orbis, rerum permaxima Roma,
Tendit iter, Latii nodos addiscere juris.
Et didicit, palmamque brevi tulit ille laboris.

V.

21 Scire erat haud magnum, si non et posse *i* subiret.
Et stulto sapiens minimum referre putatur,
Si non et possit. Melius duo vincta feruntur;
Quæ si dispescas, perit alterum: ita alterius res
Altera poscit opem sociam, et conjurat amice.
Ergo ut quæ tecto fuerat meditata cubili,
Post per marmoreas clamare sophia plateas
Posset *k*, et obliquis demum dare jura superbis,
Mox ad patricios Juvenis raptatur honores;
Causarumque actor per publica vota creatus,
Arcuit urbanas juris frænamine lites.

Quod advocationis ibidem officium gesserit.

VI. *Quod eodem degens officio, copulam uxoris susceperit.*

22 Gratatur Latium tanto censore *l*; fruique
Hoc tantum præsente parum est; de posteritate
Cogitat; utque Viro non desit gloria prolis,
Utque Viri non destituatur germine Roma,
In consorte thori spes est; qua rite carere
Haud patiuntur opes, ætasque obnoxia carni,
Prolis amor, mentis probitas in conjuge pulchra,
Et gazæ, et mores, et casti insigne pudoris.
Qualis ubi visa est, digito patet *m*; est quia nostris
Rara avis in terris corvoque ignotior albo *n*.

VII. *Quod primo usu togæ ductus regimen per provincias acceperit; et descriptio latior prætextæ, et togæ.*

23 Usibus innumeris Romanus calluit orbis
Olim. Partem absumpsit edax ex asse * vetustas;
Pars terit antiquis rerum vestigia libris.
Gens fuit illa sagax, et cum bellare perita,
Tum mores formare scia, et componere cauta.
Neu tenera in pueris nævo intabesceret ætas
(Quandoquidem in vitium meus est hæc cerea flecti,
Cumque iter ambiguum * ramosa ad compita vexit,
Proposuitque viam, Samio præeunte, bicallem *o*;
Dextra sequi cunctatur iners, votoque maligno
Leva tenet) vita est ea tum via rectior illi *p*:
Servabat teneros custodia pervigil annos,
Et casti comites, et opis rubrica *q* magistræ
Apposita, et curvos innormans regula mores,
Et pressus ratione animus, vincique laborans,
Ac præceptoris ducens sub pollice vultum:
Signabat trepidas, et adhuc rationis egentes,
Consiliique inopes prætexta * aptissima mentes,
Dicta, quod hanc Tyrio lymbus prætexeret ostro,
Et super hanc adficta toreumata *r*, græculus usus
(A Graiis traxere Itali *s*) index nobilitatis.

* ex toto
* Belf. et Lug. ambivium
* subintellige, toga

24 Hic tum cultus erat. Transcensa puertia postquam
Vestibat teneras molli lanugine malas
(Id bis octonos erat attrectasse Decembres)
Cedebat prætexta togæ, patriisque coævas
Aptabant laribus, puerilia munera, bullas.
Hic trepida optatum sortita infantia finem,
Hic fixit metas: exin bellique domique
Utilis, et rebus quavis in parte gerendis
Quisque putabatur maturo commodus ævo.
Hauserat hoc ævi, Juvenisque togatus agebat
Ætatis solidam cumulato robore partem,
Cum super addictas præsulque et dux regiones
Effertur, terris qua Gallicus incubat axis,
Cum vindex scelerum, tum dispensator honorum.
Orbem tum totum * victor Romanus habebat,
Qua mare, qua tellus, qua cardo invergit uterque;
Siquod in orbe fretum, siquis sinus additus usquam,
Siquod clima foret phœbeæ lampadis expers,
Siqua fuit regio, fulvum quæ gigneret aurum,
Nil nisi Romani vivebat nominis umbra.

* per hyperbolen

Arbitrio

A

Arbitrio sancti constabant cuncta senatus.
Sceptra, magistratus, tituli, prætoria, sellæ,
Prætexta *, trabeæ, fasces, insigne tribunal,
Ædilis, quæstor, dictator, juridicusque,
Et, rerum cui summa patet paretque, monarchos,
Et conflandarum per gentes cautio legum,
Et pax et bellum, lis et concordia rerum,
Omnia conscriptis servibant patribus olim,
Quos penes immensi stabat custodia mundi :
Cumque forent clausi resides in parte sacelli *,
Divinis quadrum fingebant legibus orbem.
Gestorum series aliquatenus intercepta,
A diverticulo demum repetita placebit.

* Belf. prætexta et

* i. e. curiæ Not. Mss.

VIII. *Quod occulto judicio divinitatis omni perfectionis genere pontificatui parabatur.*

25 Crescebat meritis mactus successibus Heros,
Perfectique sequax, primam tendebat ad arcem *t*
Cursibus impigris ; ne non perfectus ab omni
Parte foret, sacer et præsul jamjamque futurus.
Utque ad letiferas aciem contendere pestes,
Emersasque hereses* unde unde extrudere posset,
Armabat doctam vivax facundia linguam.
Justitiæ doctor, juris quoque norma futurus,
Jure dedit studium discendo extempore juri.
Quique pudicitiæ populis documenta daturus,
Et casti cauturus erat decreta cubilis,
Ordine præcipuo legalis fœdera lecti
Suscipit, et casta vitam cum conjuge ducens,
Jura voluptati permisit nulla nefandæ ;
Gignendæ tantum contentus vivere proli.

t

* Belf. Hæreticasque lues

B

IX. *Quod territorio genitali speciali assiduitate præsidebat.*

26 Cumque Virum late parentis ad omnia terræ
Multa fatigaret privatim et publice * cura,
Pronior in patrias animum defixerat oras
Affectus genitali humi, quam nitibus usque
Temperat officiis et molli flectit habena,
Præsens præsentem præsenti numine firmans.
Hæc domus, hæc requies, hæc oblectatio vitæ :
Vel quia fundorum non contemnenda facultas
Hic illi fuerat, juris monumenta paterni;
Vel quia (terrigenis est quod nonnulla voluptas)
Copia multarum Juveni permagna ferarum
Silvestres præbebat opes. Venatibus ille
Deditus, et levium meditans spectacula rerum,
Lascivis animum studiis pascebat inertem *u :*
Cumque foret sacri dilutus fonte liquoris,
Nudo se tantum gaudebat nomine dici
Christicolam ; luteum sapiebant cetera seclum.

* B. privata et publica

u

X. *De pyro venationis ejus gerula.*

27 Altoque et lato stabat gratissima quondam
Urbe pyrus media, populo spectabilis omni ;
Non quia pendentum flavebat honore pyrorum ;
Nec quia perpetuæ vernabat munere frondis ;
Sed deprensarum passim capita alta ferarum,
Arboris obscœnæ patulis hærentia ramis,
Præbebant vano plausum et spectacula vulgo.
Horrebant illic trepidi ramalia * cervi,
Et dirum frendentis apri fera spicula, dentes,
Acribus exitium meditantes forte molossis :
Tunc quoque sic variis arbos induta tropæis,
Fundebat rudibus lascivi semina risus.
Fixerat hæc Juvenis, laudis captator et auræ,
Qua faciles animi pascique capique suescunt.

C

* cornua Not. Mss.

ANNOTATA.

a *De vineis Autissiodorensibus, olim* vini superlativi bajulis, *vide Le Beuf in Præfat. Capti receptique Autissiodori pag.* 29 *et seq.*

b *Icaunæ scilicet, vulgo Yonne.*

c Autricus a priscis *etc.* Qui Autissiodurum dictum prius Autricum putat, suam geographiæ ignorantiam prodit, *inquit Valesius in Notitia Galliarum, ubi de Autissioduro.*

d *De diversissima hujus nominis apud auctores immutatione, vide ibidem Valesium, ubi et hanc Herici etymologiam rejectam invenies : quia* Dor, Dur, Deur, *aut* Dour *non mœnia vel muros Celtice, sed aquam significaverit. De qua re nos etiam alibi non semel.*

A. S. HERICO MONACHO. EX MSS.

d *De prædiis* S. Germani *patrimonialibus dicetur in Miraculis Hericianis num.* 19.

f *Artes liberales tametsi plures sunt, communiter septem numerantur ; grammatica, rhetorica, dialectica, musica, arithmetica, geometria, astrologia.*

g Muneribus geminis, id est, ingenio et studio. *Not. Ms. Cod. Lugd.*

h Genitaliter exspatianti, id est, naturaliter capacissimo. *Not. Mss. ibid.*

i Posse, *supple, scientia uti jam acquisita.*

k Scriptum est : Sapientia in silentio discitur. Item : In plateis dat vocem suam. Prius ergo in silentio discitur, ut post in plateis vociferetur. *Not. Mss. ibid.*

l Censores dicebantur, qui de moribus judicabant. *Not. Mss. ibid. At censorem fuisse* Germanum, *non dicit Constantius.*

m *Juxta illud;* Quam pulcrum est monstrari digitis, et dicier : Hic est ?

n Salomon : Virum de mille unum reperi ; mulierem ex omnibus non inveni. *Not. Mss. ibid.*

E

o Pythagoras Samius qualitatem vitæ humanæ Y litteræ conformavit. *Not. Mss. ibid. Hinc collige, quid* ramosa compita, *quid* via bicallis.

p *Sensus est : Genti Romanæ tunc, quando pueritia a vitiis ad virtutem flexu facilis erat, visum est hac pueros ad virtutem via deducere; iis nempe adhibendo custodes etc.*

q Rubrica fabrorum linea, dicta a rubro colore. Ponitur autem pro diligentia magistrali. *Not. Mss. ibid.*

r Id est bullæ aureæ. *Not. Mss. ibid. Non erant autem illæ togis prætextis* adfictæ ; *sed e collo puerorum suspensæ.*

s *Imo usum hunc ab Hetruscis ductum fuisse, docet ac probat Wolfangus Lazius in Commentariis reipubl. Rom. lib.* VIII, *cap.* II ; *ubi de prætexta plura disserit. De bulla vero sigillatim etiam agit lib.* IX ; cap. XIII.

t Ad arcem, sapientiæ scilicet et virtutis. *Not. Mss.*

u Lascivis, *id est castis quidem, sed juvenilibus tamen ac inanibus studiis venandi pascebat animum* inertem, *hoc est, ab officii sui curis vacantem, atque interquiescentem.*

F

CAPUT II

S. Amatoris zelus adversus Germani superstitionem; et hujus ira.

Urbis amor nostræ, sacrique refector ovilis,
Præsul Amator erat, merito cognomine mactus,
Doctor magnificus, meritorum luce coruscus,
Signorum titulis longe lateque celebris.
Noverat hic rapidis metam præfigere flammis,
Noverat adversas verbo detrudere pestes,
Auribus obstructis aditum prætendere vocis,
Officium vinctis præcepto reddere linguis,
Post funus functis usum concedere lucis :
Omnia qui poterat, Sancto dedit omnia posse.
Sancte gregis tutor, qui jure vocaris Amator,
Non

XI. *Quod sanctus per id temporis fl... Amator*

... HERICO ... EX ... Non auri aut mundi, verum trans omnia Christi;
Ne mihi succense, de te perpauca loquenti.
Gestorum mihi dulce foret monumenta tuorum,
Et vitæ totum plectro percurrere textum;
Sed revocat sumpti series perlonga laboris;
Nec finit a cœpto quoquam deflectere calle.
Et te grandiloquos vellem nutrisse poetas,
Qui tibi multicana possent garrire camœna.
Vatibus ut careas, rectorum est culpa tuorum *a*.
His aliud dabimus tempusque locumque querelis.
Tu tamen interea præsentibus utere, pastor,
Obsequiis; et siqua meo condigna relatu
... S. Ger-... Ad nostri poterunt præconia currere Patris *,
Laudibus illa tuis accedere posse, putato.
Tu pater; ille tuus per Christum denique natus.
Crede mihi, magnæ reputatur portio laudis,
Cum patris in faciem nati laudatur imago.
Narrandi cœptum repetat jam musa tenorem.
XII. 29 Insanos ritus et noxia ludicra Sancti
... *sanctus* ... Ægre fert animus; nec distulit ille superbos
Incœptus miti jam tum compescere fatu,
Talibus aggressus, captato tempore, verbis:
Cum te frænandis Romana industria terris
Prætulit, et patriæ patremque ducemque tuendæ,
Credidit esse virum; nec res tum credita, vero
B Abstitit: esse virum te denique multa coartant,
Cum titulus generis, tum magni culmen honoris,
Et, quod utrumque regit, divinis accumulatum
Ingeniis pectus, mensque omnis conscia recti.
Sola virile decus levitas fœdatque fugatque;
Sola, inquam, levitas, Insano proxima testis
Abstirpanda suis, en, cum radicibus arbos,
Quamprimum potis est. Sectentur talia divi
... non ista Numinis expertes; aliud * professio nostræ
... *Lob.* Relligionis amat, cum * quid mage postulet usus,
Quærenti sola occurrit meditatio mortis.
Multa suis gravitas meruit præconia seclis:
Eximium fecit levis inconstantia nullum.
Desine proclives lubricosque ad devia vulgi
Præcipitare animos. Res est incognita nulli:
B. acta Crimina, quæ magnis auctoribus usa * geruntur,
Corrumpunt citius; multoque domestica pejus,
Extima quam serpunt; homines cum sponte sequaces
Præmonstrata ducum rapiunt exempla suorum.
Ergo age, et omissis, quæ ludicra cumque putantur,
O præstans animi, complectere seria tantum.
Ista repræsentant, quærit respublica qualem,
Signa virum; satis ista decent in principe signa.
Sæpius ista Viri præsul stillabat in aurem;
C Ille levi ferre *b*, et cœptis instare superbis:
Irrita nam celeres rapiebant omnia venti.
XIII. 30 Certa fuit Juveni visendi prædia quadam
... Causa die; cujus tandem progressus ab urbe
... Obtulit optatam votis quoque præsulis horam:
Utque erat in Domini solum defixus amore,
Perque hoc humani contemptor jure timoris,
Adscito sacri quamprimum milite cleri
Ridiculi gerulam, capitumque immane feracem
Arborem adit; quantoque potest insistere jussu,
Præcipit inflicto cæsam procumbere ferro.
Cædentum tremuere manus, pavidique verenda
Majestate Ducis, si robora cara ferirent,
In sua vertendas metuebant colla secures.
Cæsores trepido Sanctus torpore paventes
Ut vidit, raptam primus tentare bipennem
Ausus, et injecto violanda in robora ferro,
Jam vestrum nemo dubitet succidere, dixit.
In caput hoc unum noxæ reputetur origo:
Dicite, me fecisse nefas. Hoc inquit: et omnis
Paruit imperiis, licet insecura *, jubentis

Turba. Sonat crebris accisa bipennibus arbos, D
Ictaque dat gemitus: et cum durissima ferro, * *B.* quamvis maletuta
Pondere tum proprio victa, occubuitque, ruitque.
Tum primum admisit solari munere tacta
Subdita terra diem; rebus tum præbita vanis
Interit, et meritos arbor conflatur in ignes,
Quæque affixa diu fuerant oscilla ferarum,
Pontificis jussu tota pelluntur ab urbe.
Hæc rure abducto fiebant Principe cuncta.
31 Fama, quid in cœlo rerum pelagoque geratur XIV. *Rem Germano fama delatam [esse]; et prolixior descriptio ejusdem famæ.*
Et tellure, videt, totique est conscia mundo;
Quodque usquam est, toto quamquam sit ab orbe remotum,
Inspicit, inque cavas penetrat malefida latebras.
Omnia cum didicit, mox omnibus omnia pandit.
Et, quia dicentem sequitur nonnulla venustas
Verborum, crescitque novis facundia causis,
Multa fides illi vulgo præbetur ab omni.
Non ea rem clamore gerit, sed murmure vocis,
Nescio quid, raucum et grave cornicatur inepta:
Mille trahit secum rumores, mille susurros;
Mixtaque cum veris pariter quoque falsa geruntur.
Cumque novis vacuas implet sermonibus auras,
Succedunt comites nonnumquam gaudia cassa; E
Nunc timor; interdum rabies invisa furoris.
Advolat hæc Juveni, inflicti prænuntia damni:
Arboris occasu spretumque Ducem*, læsumque tribunal, * *B.* spretum læsumque tribunal
Et sublata sui queritur male jura timoris;
Nec fore se posthac ullius in orbe vigoris,
Si non censori * jam tum temerator honoris * *pro* censoris
Supplicium toti præsul dependeret urbi.
Occupat ira Virum; seseque ferocior ipso,
Infremuitque minax, traxitque per ora ruborem:
Ut fremit acer equus, cum Martius ære canoro
Signa movet tubicen, pugnæque insumit * amorem. * *B.* incendit
Non illum magni reverentia pontificatus,
Non sanctæ cohibet respectus relligionis:
Absistunt oculis rectum, pietasque, pudorque:
Torva furit, Sanctoque necem meditatur iniquam
Dirus: et, O socii, lectissima pectora, dixit,
Præcipitem hunc rapite, et meritis sontissima pœnis
Membra date, stygiæque reum demittite morti.
Sentiat, esse viros. Sic fatus: et acrior ira,
Arma parent, coeantque animis in prælia totis,
Edicit sociis. Neu plebs obstare furenti
Posset, et, obductis aditum defendere portis,
Occupat ignaram congestis viribus urbem. F
32 Sanctus, ut accensi comperta est Principis ira, XV. *Comperta Germani indignatione, S. Amator martyrii titulum lætus amplectitur.*
Martyr ut emeritam certamine sumere palmam,
Utque sui possit perfundi fonte cruoris,
Optat; et intrepido profundit talia vultu:
Quod satis est, supraque satis, huc viximus usque:
Nunc faciem penetrare cupit cum spiritus ardens,
Christe, tuam, tædetque viæ, tædetque laboris:
Qua breviora patent recti compendia callis,
Ire juvat: via sit trepidis nimis ardua quamquam;
Sidereos propere dabitur contingere campos,
Sanguinis effusi si nos vestigia ducant.
Martyrii titulum tensis complectimur ulnis,
Et sponte expetimus pulchram per vulnera mortem.
Tu modo nos dignare tuo pro nomine testes,
Hæc dicens, animumque neci, collumque parabat
Carnifici: stat fixa viro sententia mortis
Intrepido. Sed, Christe, tuis mundissima castris
Lilia

A Lilia cum * rosis pariter candentia vernant;
* B. juncta Nec te martyrii constantia sola meretur,
Nec fuso quisquam tantum fit sanguine Martyr;
Sæpe etiam multis peperit pia vita coronam;
Estque sacerdotum confessio munda tuorum
Grata tibi, quos justitiæ perfectio vestit.
Tuque adeo, quem mens atri plenissima fellis
* al. movet In Sanctum peccare monet *, sævissime Princeps,
Nil tibi, nil, voto non succedente maligno,
Collatum ducas: et tu quandoque futurus,
Certe præsul eris toto notissimus orbe.
Arbiter æternus jam dudum præsciit istud,
Nec sinit insontis fœdari sorde cruoris
Præscitas ad sacra manus, medicina salubris
Per quas innumeros fluxura putatur ad ægros.

ANNOTATA.

a *Videtur sugillare episcopos Autissiodorenses, quod artem poeticam non magis in clero foverint.*

b Levi ferre, *pro facere. Hunc versum sic mutat Ms. Belfortii*:
Talibus haud monitis venari destitit ille.

B

CAPUT III.

Revelatio S. Amatori facta de suo obitu, et successione Germani; hujusque conversio et mirabilis ordinatio.

XVI. *Ut sanctus Amator* Præsul ut emeritam multo certamine palmam,
Sumerat, assumptus divini in parte senatus,
Tempus erat, licuitque viro prædiscere tempus;
Quive foret sacri post se successor honoris,
Inspirante Deo et plebis curante salutem.
Urbs antiqua fuit, toto celeberrima mundo,
Ædua dicta prius. Prima cum jacerentur
Fundamenta solo, geminos fert fabula visos
Prælia lascivis agitantes lusibus hædos.
Auspiciis veteres assueti denique primis
a Nomina condendis ponebant urbibus olim *a*.
Hanc primum veniens Alpino a vertice Cæsar,
* B. subolere t Tunc cum barbarico feritaret * Gallia ritu,
Asscivit sociam, gentisque in fœdera traxit
b Romuleæ, sociosque novos fratresque vocavit *b*;
C Inque caput regni primatum sumere jussit.
c Celtica Roma dein voluit cœpitque vocari *c*.
Heduam perrexerit. 34 Crevit amicitiæ sensim per tempora robur;
Urbs quoque provectum meritisque et nomine sumpsit,
d Augustidunum demum concepta vocari *d*,
Augusti montem transfert quod Celtica lingua.
Non fuit illa ferax frugum per secula tellus,
* B. Non Nec * opulenta satis: cingunt namque omnia silvæ
Montibus horricomis, sterilisque ad semina cespes,
Vomeris impatiens, curvique immunis aratri;
Et vexat duras cœli inclementia terras.
Verum nulla viros tellus magis extulit armis
Præcipuos, animique magis ad prælia lecti.
Ergo ubi vicinæ præsensit tempora mortis
Sanctus et omnino semper memorandus Amator,
Urbis ad edictæ non segnis mœnia tendit.
e Officii summam servabat Julius illic *e*,
Vir præstans, et cum præfecti culmine clarus,
Tum fidei purus votoque et nomine cultor.
Antistes quoque sanctus erat Simplicius illic,
Magni vir meriti, magnique minister honoris. A S. Heirico monacho ex mss.
Junctaque pontifici regalis jure potestas,
Commissam paribus plebem frænabat habenis:
Hic tumidam rigida gentem ditione premebat;
Ille salutiferi formabat munere verbi.
35 Adventare virum præsul, præsesque beatum XVII. *Ut Simplicius episcopus*
Ut sensere, parant, turmis hinc inde coactis
Et cleri et populi, venienti occurrere Sancto;
Excipiuntque virum: dicta acceptaque salute,
In gremium duxere suæ solemniter urbis,
Noctem lætitiæ tribuere et laudibus illam.
Utque vigil nitido rutilans disclusit ab ortu
Purpureas aurora fores, stellisque fugatis,
Lucifer exactæ fecit discrimina noctis,
Præsidis ad celsum se pergere velle tribunal,
Præsul ait, properatque viam: fert obvius illi
Ille gradum, quantisque potest Sanctum veneratur
Obsequiis, humilique petit benedicier ore.
Tunc voti compos; prætoria ducit in ulta.
Coram, quæ vellet, cum facta est copia fandi,
Talibus aggreditur: Nolim, quod venimus, inquit,
Eventu reris *, vir præstantissime, factum: *modus indicativus pro subjunct.
Seria res tantumque viæ, tantumque laboris
Sumere nos monuit. Decessus tempora nostri
Conditor accelerat, gravium molemque laborum E
Fine levat, finisque diem prædiscere donat.
Nec tam supremæ sors et vicinia mortis,
Quam nos cura pii post nos percellit ovilis.
Et quia magnanimum non est permagna virorum
Copia, quis sanctæ committi regmina plebis
Jure queant, ac multa seges fortique bonoque
Indiget agricola; res est quæ maxime * vestram * B. me Hercule
Poscit opem; quando injussu non principis illam
Moliri potis est: tantum fert vestra decoris
Majestas, ipsoque suo fit pondere pluris.
Summa rei est; petimus (non aspernare petentem)
Germano liceat flavi decerpere crinis
Cæsariem: vas ille Deo lectumque sacrumque
Usibus Ecclesiæ * studiis conducet honestis. * B. ac pariter
36 Diriguit novitate rei, multumque retractans, *cum Julio*
Quamquam dixit, erat regno gratissimus omni;
Divinis humana nefas præferre putamus.
Quocirca quod, flante Deo prænoscis agendum,
Accelera: officio non defraudabere nostro.
Voto perfruitus, notamque relatus ad urbem,
Ampla per ecclesiæ solemniter atria plebem
Stare jubet cunctam, cœtuque ex more coacto, F
Inque unum cunctis aciem tendentibus, infit:
Fratres et fili, sudoris præmia nostri,
Sumite rem, modicis liceat quam promere verbis:
Post infinitos immani mole labores
Rebus in angustis, quos huc toleravimus usque;
Post inconstantis permensa volumina vitæ;
Post gravis exilii non mitia pondera fesso
Optato patriam donatur cernere veram.
Et quamquam carnis gratamur compede solvi,
Spiritus ut Christo mereatur jure coesse;
Anxia cura tamen nostri nos angit ovilis.
Ergo agite, et tanti inspectantes millia cœtus,
Ecclesiæ dignum post me signate magistrum.
Omnibus æque viris unum præponite cunctis,
Fruge salutiferi cetero qui tempore verbi
Sufficiat vestris propensa diaria mensis.
Obticuerere omnes: rem tantum pectore versant.
Ille, rei melius cui finis et ordo patebat,
Limina ad ecclesiæ gressum flectitque citatque:
37 Prosequitur plebs tota virum, templique parabant *ei occurrunt.*
Cum

[illegible] HERICO [illegible]

Cum sancto penetrare fores : instantibus ille
Restitit, ac placido cunctos affamine mulcens,
Officii est, dixit, votique in secula nostri,
Divinam curare domum, pacisque ministros
Ordine pacato divis admittere tectis ;
At quot cædis amor bellique insana cupido
Instimulat, totis quamprimum arcere sacellis :
Obtentu quoniam facta est domus ista precandi ;
Non ut vesani præstet spectacula Martis.
Ergo ut magnificis interfore sacramentis
Copia cuique fiat*, telis ferroque maligno
Exonerate manus. Dixit ; nec dicere tempus
Plura tulit : posito nam cuncti pondere ferri,
Ense latus, jaculoque manus solvuntque levant-[que.
Collisu armorum tellus subjecta retinnit.
Sic præcedentem templi in penetralia Sanctum :
Plebs est nisa sequi. Posita jam fronte minaci,
Nescius ingenii, provisæ nescius artis,
Dux aderat, primusque subit : sic postulat ordo.
Præsul sepositis Germanum ut conspicit armis,
Fortibus artari templi jubet ostia claustris.
Fit dicto citius, mandarat quod faciendum.
Quis tibi, magne Leo, cernenti talia vultus ?
Quæ tibi tum capto primum sententia venit
B Plurima volventi ? Casso conabere cuncta.
Si sævire voles, armorum spicula desunt ;
Sive fuga labi, patet hic non exitus usquam.
Mansuescas potius ; magis hæc sententia præstat.
Disce patique manum , humanos nec effuge [tactus :
Mitibus includi pudeat non denique caulis.
Res hæc multorum quondam celebrabitur ore,
Si contingat oves inter recubare Leonem.

XVII. [illegible] mam deposuerit.

38 Antistes, sacri circumfuso agmine cleri,
Viquemanuque Virum primus pervadit inermem,
Magno ausum præbente Deo ; cujusque vocato
Nomine, sublimi crinem de vertice carpens,
Mutatumque animo mutans discrimine vestis,
Promotum jubet esse gradus in honore secundi* ;
Sollicitum satis esse monens, pignusque receptum
Illæsa servare fide ; quod protinus ipsum
Sciret in ecclesiæ post se fore regmine primum,
Heredemque loci, successoremque magistri.

* B. fiet
* [illegible] presbyterii Not. Mss.

D Discite, doctores, decretorumque datores,
Pastoresque gregis (sed multi nomine tantum)
Mystica qui rudibus committi posse negatis
Sacramenta Dei (verum nec id esse negamus)
Discite Spiritui sed vos summittere Sancto ;
Cujus opus lex est, et dispensatio norma ;
Atque ubi vult, spirat ; quoniam Natoque Patri-[que
Majestate pari communicat : inque docendo
Non eget ille mora : quoniam tetigisse, docere [est ;
Et voluisse, agere ; et mutat, cum denique lustrat.

Epilogus.

39 Longa via est, iter arduum ; id ut* accele-[retur,
Infirmis tardamur equis, quique impete primo
Acriter inceptum peragunt vix denique cursum :
Velle bonum quoniam retinent ; sed posse pu-[sillum.
Consule, care comes, quocirca illisque tibique ;
Digressusque domo, metas hic figito primas.
Incepisse aliquid jam pars est quantula facti.

* B. id ut tandem

ANNOTATA.

a *Mera hæc est fabula : neque enim urbi Celticæ, antequam Romanos novisset, nomen ab Hædo Latinum datum fuisse, credibile est.*

E b *Imo hoc diu ante Julii Cæsaris adventum in Gallias contigisse, ostendit Valesius in Notitia Gall. in* Augustoduno Æduorum. *Negat vero idem, Augustoduno ullum umquam jus metropolicum fuisse in alias provincias, ac ne in Lugdunensem quidem. Vide infra litt.* e.

c Quando autem ; aut a quibus scriptoribus caput gentis Æduorum dictum est Celtica Roma? *Ita negando quærit ibidem Valesius.*

d Ab Augusto igitur, a quo forsitan beneficiis auctum aut operibus exornatum erat, et a monte vicino, Augustodunum nomen Latino-Gallicum accepit ; vulgo Austun. *Valesius ibid.*

e *Videtur putasse Hericus, Præfecti Galliarum sedem ordinariam fuisse Augustoduni per hæc tempora (Hinc urbem illam, opinor,* caput regni *paulo ante vocitabat :) sed hoc falsum diximus in annotatis ad Constantium num.* 3 *litt.* i.

PRÆFATIO LIBRI SECUNDI

τρικώλῳ τετραστρόφῳ *edita.*

C

Rogat auctor Spiritum sanctum.

Priscos ingenui cura poematis
Vates cum raperet (quippe facetius,
Purum, molle, canorum,
Olim scribere laus erat)
Phœbeis laribus vota potentia
Indebant, solitis relligionibus,
Musas vela futuro
Credentes dare carmini.
Centum vocibus hic ora crepantia,
Hic linguas totidem, pectus aheneum,
Oris ferrea plectra,
Excibat studiosius.
Me robusta fides, mens bene credula,
Diversum petere, et sane* decentius,
Ne dicam officiosum,
Importunius excitat.
O lux terrigenum mentibus addita!
O mirande nimis Spiritus artifex !
O largitor honorum !
O facundia fertilis !

* quippe

F Olim formifluos qui latices super
Portabare fovens, formificans quoque :
Cuncta informia namque
Exstant te sine, Conditor.
41 Inceptis placido flamine cursibus
Aspira, et faciles suggere dactylos, *ut cœptis aspiret.*
Spondeosque morosos :
Namque hæc copula gratior
At non sufficiunt verba fluentia,
Ni sit materies splendida carminis
Utrumque approbat usus,
Et nos utraque poscimus ;
Quamquam tanta sit hæc, tamque perefflua ;
Ut sensus merito mensque perhorreat
Tantæ scrupea molis,
Atque intacta cacumina ;
Nonnullas operas postulat attamen,
In litus fluvium cogere turgidum,
Campos cum per apertos
Sese latius explicat.

A S. HERICO MONACHO. EX MSS.

A O nostri validæ Pontificis cruces!
Quis non sufficiunt verba, manus quoque:
Nedum cuique ferendas
Ullo fœdere dixerim.
His figam calamum, te tamen auspice,
Pro quo cuncta quidem pertulit aspera,
Nec bis, nec semel ille;
Sed, quam vita, morosior *a*.

A N N O T A T A.

a *Quasi dicat: non ante cruciare se Sanctus desiit, quam vivere.*

LIBER SECUNDUS

CAPUT I.

S. Amatoris obitus; successio S. Germani; et initium vitæ austerissinæ.

I. *Excessus S. Amatoris; et electio Germani in episcopatum.*

Moribus et meritis spectatus Amator opimis,
Vivere cui Christus fuit, et sors ultima lucrum,
Virtutum plenus titulis, plenusque dierum,
Ceperat emeritam, sudorum præmia, palmam,
B Candentis specie transfusus in astra columbæ.
Tum vero populos in consona vota ruentes
Aspiceres, spirante Deo: namque agmina cleri
Nobilibus conserta ruunt; plebs rustica plebi
Concinit urbanæ; par est sententia cunctis,
Vox eadem; studiisque ardent communibus omnes
Germano titulum decernere pontificatus:
Hunc claris meritis, hunc nobilitate legendum,
Dogmate præcipuum, generoso pectore primum,
Principibus notum, et nonnulla parte verendum
Cautum consiliis divo de fonte petitis.
Multa Viri castam cumulant præconia laudem:
Materiem merita alta dabant; perque ora volentum
Libera sponte fluunt sermonis famina veri.
Cuique aliud non est, nec præstat copia fandi,
Germanum ingeminat, Germanum ad sidera jactat,
Quaque feras oculos, quaque aurem ducere tentes,
Omnia Germanum. Tanta est concordia vocum.

II. *Quod bellum civile indicitur potestati.*

43 Multa renitenti, seque abjurare paranti,
Civile instituunt Primati inferre duellum;
Statque animis incepta sequi, nec ducere quoquam
C Proposita de sorte pedem. Quid victa potestas,
Quid contra niti populorum millia possit?
Quin moremque gerat, superaque ab sede profectam
Instantis norit causam prodisse negoti.

III. *Quod ab his etiam, quos pro se pararerat, vinceretur.*

44 Si quos præterea pro se fortasse pararat
Patronos obices; rerum mox cardine verso,
Sensit in adversas animum deponere partes;
Expertus, qua velle Dei est, huc cetera flecti.

IV. *Quod suscepto sacerdotio, mutatur ex omnibus.*

45 Sumptus honos, non sponte licet: factusque sacerdos,
Si quid erat luteum, prudens convertit in aurum;
Augmentoque gradus virtutum copia fluxit.
Labentis linquuntur opes et munia regni,
Lucraque cum pompis, et quidquid labile, lapsum,
Lapsurumve putes, mens est ea pendere flocci.
Quin et paupertas opibus prælata caducis,
Quidquid ad humanos licito contraxerat usus,
Spe meliore aridis * large * transfundit egenis,
Instanti contenta die, nec crastina curans.

* an. avidis?
* B. manu larga

Uxor, ad amplexus tantum fidissima castos
Hac subjecta tenus, sortem est in versa sororis,
Cœlestem cælebs sancto cum Conjuge vitam
In reliquum ductura diem. Mutatio celsi
Hæc fuit illa Dei; confectum est munere cujus,
Si quando lævam sana quis mente perosus,
Pronior in dextram valido conamine fertur.

V. *De inenarrabilibus cruciatibus ejus.*

46 Ardua currenti moles in carmine surgit,
Pondere torva suo; quod non est tempore visa,
Non audita rudi; perque hoc incognita cunctis,
Credita non cunctis, tentata est denique paucis.
Spiritus alme, veni; quàque id virtute dedisti
Quo posset fieri, da nunc quoque posse profari.
E Factus apostolici compos et compar * honoris,
Duxit apostolicam factis et nomine vitam;
Indixitque suæ mox ardua prælia carni,
Æternasque cruces animi commenta ferocis *.

* B. compar et compos
* i. e. generosi

VI. *De abnegatione cibi.*

47 Ex qua namque die dici concepit et esse
Forte sacer, tanta carnem impietate subegit;
Os ut ab omnimodis exin secluserit escis,
Quis avidum affectant humana inventa saporem:
Non usum Cereris, non usum denique Bacchi
Jam tum vel labiis passus contingere summis;
Non oleum, non ille cibis insumpsit acetum,
Quo sine nulla placent, exstant lautissima quamquam:
Præsiccis dapibus salis adjumenta negavit.

VII. *De qualitate poculi.*

48 Festa dies ferias siquando indixerat orbi,
Induto carnem nitida de Virgine Verbo,
Vel cum tartareo victor redivivus ab orco
Extulit humanæ secum vexilla salutis,
Singula solemnis pro relligione diei
Indulsisse ferunt expensis pocula parcis;
Vina sed irriguis undantius obruta lymphis,
Nativum abnuerant, nec jam modo vina, saporem.

VIII. *Qualitas cibi et hora.*

49 Corpus inane cibo sustentaturus inerti,
Davidis memor ille boni, cui carmina curæ,
F Libavit primo cineres; sic hordea sumpsit.
Is modo panis erat: factum sumpsisse reatus
Alterius manibus, si non hunc impiger ipse
Excuteret moleretque suis; referre peritus,
Externo, an proprio victum sudore pararet,
Quodque foret manuum felix probitate suarum.
Temperius sumpsisse cibum fortasse voluptas
Qualemcumque foret; præceps cum linqueret arva
Phœbus, in Hesperias occasu pronior undas,
Persiccis dapibus certam præscripserat horam
Ad medium hebdomadis quoties duravit inanis?
Sæpius in septem traxit jejunia noctes.

IX. *Vilitas vestimenti.*

50 Qua tulit æstivos anni pro parte calores,
Hac tulit et rigidas ipsa cum veste pruinas.
Vestis erat tenui tunicam supplesse cuculla,
Ciliciumque interne latens*: hoc horrida membra,
Dura cutis, nullo molles in tempore somni.
Sumpta semel, jugi numquam concessit ab usu.
Tradita pauperibus nisi cum successit in usum,
Aut attrita nimis nullos decessit ad usus.
Ac velut hostiles in planum fundere turres
Quisque ruens, valida premit obsidione rebelles;
Nec

* B. intus latitans

Nec cessat machinis *, nec fictis arte latebris;
Cumque foris gladio pugnat, terroribus intus,
Non prius absistens, teneat quam mœnia victor :
Hisdem animis corpus vexans acerrimus hostis,
Exosusque sibi, nunc his, nunc impetit illis
Mortificare modis : jejuniis afficit intus,
Asperitate foris; domitoque immane leoni
Aspera proponens, tum deteriora minatur.
O nova perdomitæ nimium constantia carnis,
Naturæ cui jura datum est superare potentis,
Ingenitumque homini pedibus substernere πάθος * !

51 Lectus erat, quadri gracilis complexio ligni,
Flammarum exuviis cinerisque aspergine duri
Margine plena tenus : confectus jamque jacentis
Duruerat de mole cinis, rigidique ferebat
Terga soli : duræ dederant stratoria setæ.
Pertenui subjecta sago : qua plurima cervix
Verticis excelsi superam consurgit ad arcem,
Nulla Viri supposta caput res extulit umquam.
Damnarat sic membra solo. Quid, noctibus ille
Quod non detraxit fesso de corpore vestem?
Rara pedum tegmenta tulit; sic cingula raro :
Sanctorum sancto non dempsit pignora collo.
Non pectus gemitu, non os immune precatu.
Hæc inter, cui non somnum tormenta negarent?
B In carmen procede, liber, mens anxia dixit :
Ulteriora vocant. Alio mox numine tacta,
Stemus, item dixit : revocant primaria cursum :
Nec semel his hæsisse sat est; refricata place-
[bunt
Illa magis : spectanda Viri conversio sancti,
Virque viro veteri novus æqua lance ferendus;
Quid fuerit, quid sit factus, quis prodiit ex quo.

XI. 52 Pransuro quondam regali prædia luxu
Orbibus antiquis dapium diversa ferebant :
Nec modus impensæ; nec edendi copia simplex :
Vilia, nata domi; non magna, domestica quæque;
Arte petita magis, duroque labore sequentum
Empta placent : quodque est ima tellure ferarum,
Quod cœlo volucrum, pelagique per abdita nan-
[tum,
Principis infrænes conducebantur ad usus,
Non mandante fame, at varium latura saporem *a*.
Has epulas, hæc fallacis lactamina mundi
Hausta prius Juveni (Rerum commercia mira!)
Post compensarunt ter binis hordea lustris *b*,
Libati cineres, jejunia longa dierum.
Quæ veniunt patriis et prima et plurima terris,
Vina ministrabant gemmæ pretiosa capaces;
Ut diversorum taceam commenta liquorum.
C Extulit hæc palmis interdum fonte petita
Lympha cavis : culpamque putes, nisi sumere
[parce.

53 Quid memorem Phrygio perscriptas pectine
[vestes,
Nec semel in Tyrios cocta indumenta rubores,
Crassius his aurum superinsutasque smaragdos,
Tum byssos niveas, holoserica plumea, torques;
Multa, Duci quæ larga dabat fortuna superbo,
Singula discretis alium factura diebus?
Artubus his olidi induxit setalia capri,
Interulis quondam solitus sudare τριχάπτοις *c*.
Quid, quod et officiis expletum rite diurnis
(Tum ludos tractabat enim, tum seria passim)
A turba ad placidi cedentem tuta cubilis
Mollior exceptum somnos haurire salubres
Culcita suadebat, rutilo lautissima cocco?
Hæc eadem rigido tellus asperrima tergo
Membra tulit, niveas jam dediscentia plumas.
Nec somnis operam dedit, at plangoribus ille :
Inque suo stratu Domini memor omnipotentis,
Ac veteris jam tum recolens vestigia vitæ,
Deluit * internas fletu medicante latebras.
Hostia viva, placens, rationis acumine fulta,
Sic se virtutum casta mactavit in ara;
Post Christum portare crucem, seseque negato,
Gnarus ad astrigeri contendere culmina cœli,
Confixus cui mundus erat, qui denique mundo.

* i. e. passionem Not. Mss.

x. ... in austeritate ... ejus.

XI. Collatio veteris ...

D

* pro eluit vel diluit

ANNOTATA.

a Id est, non ut famem tollerent, sed ut voluptatem cumularent. *Not. Mss. Cod. Lugd.*

b *Hoc est, annis triginta, quibus episcopus fuit.*

c Interulas dicimus, interiores tunicas; trichaptas, autem, capillaris subtilitatis : τρίχαι *(imo* τρίχες) enim Græce capilli. *Ita Not. Mss. ibid. Alioqui* τρίχαπτον *proprie bombycinum quoddam textum est, quo capitis crines constringuntur, Latinis crinale dictum. Sed patet, hoc loco tunicam subtilem intelligi, oppositam asperitati cilicii.*

CAPUT II.

Collatio Sancti cum Apostolis, Martyribus etc. Ejusdem hospitalitas; solitudo; cœnobium.

E

Prudentes assunto viri, sensuque coacto, XII.
Expendant hujus causas et sensa negoti,
Consultisque animis, tulerit quod maxime di-
[gnum *,
Quisque ferat : mihi certe eadem sententia per-
[stat,
Inque dies animo est magis illapsura tenaci,
Germanum, quantis hac vixit forte diebus,
Nobile martyrium totidem traxisse diebus.
Nemo molestus eat; ferat ista superflua nemo :
Germanus mihi Martyr erit; nec ducar ineptus,
Pro nobis ora, magne, cum dixero, Martyr.

Quod inter tot cruces longum martyrium sustinuerit.

* B. quæ digna relatu

55 Quodque est his potius; quamquam vocer XIII.
[improbus, ausim,
Magna quibus toto seges expatiavit in orbe,
Fidus Apostolicis Germanum inscribere granis;
Et si non numero, numeri quem finiit auctor;
At merito. Meritis ipsi concurrere Petro
Haud vetitum; meritis Petrus non invidet æquis.
Vitam et virtutes a nostro Præsule gestas
Et documenta lege * : si non et Apostolus esse
Et dici valeat, vel dic; vel dicere * fallax.

Quod etiam Apostolis merito coæquetur.

F

* B. Legas

* pro dicitor

56 Pontificum cathedras quantis splendoribus XIV.
[ornet,
Quod satis emineat, non est hinc dicere multa.
Inferior nullo, multis præstantior exstans,
Id sibi privatum Christi fert munere munus,
Dogmate quod rutilus, signisque frequentibus
[ingens,
Et verbo et claris confecerit omnia gestis.

Quid ad Confessores.

57 Cur non et, liciti pepigit quia fœdera lecti, XV.
Virgineo quisquam tentet subducere *a* serto?
Incorrupta fides, voti mens conscia recti,
Non umquam est nivei labem perpessa pudoris.
Estque parum intactæ carnis gessisse nitelas,
Intimus obscæno si non homo purus ab actu,
Integritate sui studeat constare decoris.

Quod et virginibus merito societur.

a

58 Ergo age; et adductis coram rationibus, XVI.
[omnes
Ordine per Sanctos animum rape : congrua no-
[stro
In

A *Quod, sicut omnibus merito particeps est, ita et corona.*

In cunctis sunt multa Patri: cumque agmine magno
Mundus censoris cogetur ad ora futuri,
Cumque et apostolicus consederit ille senatus,
Germanus rutilo subnixus et ipse sedili,
De magno decreta ratus censoria judex
Orbe feret; tum Martyribus cum fortia sacris
Præmia pendentur, roseam feret ille coronam,
Quam peperere cruces addicto in corpore longæ:
Cumque sacerdotes cauti pro merce talenti,
Pro carne edomita, facti pro fœnore lucri,
Ordine promeriti intrarint penetralia regni,
Germano in partem palma victrice locata,
Optime, dicetur, pro parvis maxima, Serve,
Excipe; quod fueris pleno de corde fidelis.

XVII. *Quod cum conjugatis, continentibus, et virginibus remuneretur.*

59 Terra ferax trimoda * beat ubertate colonum:
Sic sator edocuit, verbi dum semina mittit.
Cumque alii referent nitidos super astra maniplos,
Præmia quisque sui repetens, pro parte laboris,
Germanum ternis cernes radiare coronis.
Quique a ter denis in sexagena profectus *b*,
A læva in dextram semper vestigia duxit,
Virgineo plane pollebit stemmate felix:
B Virginibus datus ille comes, Agnumque sequetur,
Qua gressum tulerit; quodque est natale pudicis,
Concinet ætheria resonum dulcedine carmen.
Tantus ut is fieret, tua sunt hæc munia, Christe,
Quo sine nil rectum, cum quo sunt omnia recta.

* B. triplici

XVIII. *De bono hospitalitatis.*

60 Qua duo cœlicolis quondam virtute receptis
Complacuere patres *c*, fuit hæc vernacula Sancto:
Edicti memor hic toties humana monentis,
Cui bene mox facias, quemquam non esse legendum,
Quodque viatori patuerunt ostia justi,
Omnibus hospitii perlargum præbuit usum;
Nemo est exceptus, perpessus nemo repulsam;
Collegit cunctos, struxit convivia cunctis:
Intulit ipse dapes; cunctisque unde unde refectis,
Esuriit solus. Quantum his dependere curæ
Dilectusve * fuit? Caperet tamquam omnia Christus
Officia, et membris tum præsentissimus esset;
Ille pedum sordes manibus depellere castis,
Osculaque extersis instanter figere plantis;
Id fecisse Deum, et fieri jussisse, peritus.
Invalidos mira semper pietate refecit;
Desperata diu, nec jam medicalia multis
Ulcera dum fovit, quoties a morte resumpsit?
C Hic cæcis oculus, pes idem denique claudis,
Pauperibusque pater: sic omnibus omnia factus,
Offecit nullis, certavit profore cunctis.

* i. e. diligentiæ *Not. Mss.*

XIX. *Quod in seculi frequentia eremum servaverit.*

61 Cumque ipso tantum videas hoc tempore multos
Secretos a plebe loco, nulloque pudore,
Affectare animis itidem popularia laxis;
Hic vice conversa, raro quod contigit ulli,
In populis nitidam secreti munere vitam
Obtinuit. Quodque mirum; mundalia tractans,
Fallacis minime traxit contagia mundi.
O mirum? piceas quemquam contingere sordes,
Nec pice fœdari. Mirum! quod conditus imis
Ignis eat sinibus; vestesque ferantur inustæ.

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

XX. *De monasterio a se constructo.*

62 Curarum permagna fuit, conducere semper
Ecclesiæ, cui rector erat, quamque ordine miro
Augmentis sanctæ componens relligionis,
Instituit duplici regna ad cœlestia quosque
Ire via. Sunt perfectæ feliciter ambæ;
Ad cœlum tendunt æquis processibus ambæ:
Laxius una vehens (Hæc esse Canonica fertur:)
Πρακτικὴν *d* assueto * jam dudum more frequentat:
Altera limitibus arta est hinc inde coactis,
Nec per plana vehit; molitur ad ardua semper:
Hæc et apostolica est, eademque θεωρικὰ *, tantum
Secessu gaudens, secreto læta perenni.
Hanc ingressuris tum mœnia pulchra locavit,
Urbis ab aspectu, tumido qua prominet amni
Surgentem ad Phœbum, fluvio tamen interjecto,
Icaunam dixit nomen largita vetustas.
Hoc distincta modo sors ecclesiastica crevit,
Crevit in immensum; studiisque rapacibus omnes
Ad sanctam certo migrabant ordine vitam,
Felices Pastore bono, quem prævia virtus
Fecerat egregium, proponebatque sequendum. E
Quis non civiles tali cum Præsule mores
Conciperet; quamquam modo barbarus ille venisset *?
Quis fidei posset purus non fervere cultor,
Etsi in centenum juratus sacra deorum?
Quis ferus usqueadeo, quem non mitescere Sancti
Gratia compulerit? Numquam sermonibus ille
Rem gessit tantum; poterat sic denique sperni,
Si non et faceret: contemnendusque putatur
Doctor in eloquiis, nisi fert suffragia factis:
Quave, quod est Christo carum, subducere vili
Arte queat luteos exhalans quisque vapores,
Osque Dei dici, non est efferre facultas *e*.

* B. Assueto praxim

* i. e. contemplativa. *Not. Mss.*

* B. fuisset

Epilogus.

63 Tertius ut capiat signis * exordia liber,
Morales operas poscit finire secundus;
Indigna quamquam cogi brevitate queratur.

* i. e. miraculis

* B. codex

ANNOTATA.

a Subducere, *pro ducere sub serto virgineo, seu virginibus annumerare.*

b *Alludit ad parabolam de semine lapso in terram bonam et fructum afferente centesimum, sexagesimum, trigesimum Matth.* XIII. *Additur in Notis Mss:* Centenarius numerus a læva translatus in dexteram, virginitatis symbolum est. F

c Abraham et Loth. *Not. Mss.*

d Πρακτικὴν, *id est,* activam vitam. *Not. Mss.*

e Deus per Isaiam: Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris. Vilis est Deo hic mundus; pretiosum, anima ad imaginem sui creata. *Not. Mss. ibid. Sensus ergo est: dici non potest, quo pacto ille animas Deo lucrari doctrina possit, qui doctrinæ exemplum non adjungit.*

PRÆFATIO LIBRI TERTII

μονοχώλῳ *explicata.*

Elogium S. Germani

Gyranti cuneos Christicolum, quos humus extulit,
Occurrit ratio cum vehemens, tum moderatior,
Lector pace tua, quam liceat prodere purius:
Nulli deterit hæc officii magnificentiam.
Inspectes alium muneribus dogmatis inclyti
Præpollere; alium pro meritis scandere sidera:
Hunc signis celebrem clarificat fama beatior:
Vix unum invenias, cui simul hæc omnia confluant.
Vulgant Hilarium *a* septifidis artibus * inclytum;
Martinus *b* titulis signipotens astra reverberat;
Palmam

* i. e. liberalibus

* B. Hrrico monacho ex ... * B. intulit

Palmam sanctifici propositi Antonius tulit * :
Clarus quisque sua laude nitet tempore perpeti.
Sic donis homines munificus Spiritus imbuit;
Qui, cum simpliciter simplificus substet et unicus,
Ob fœcunda tamen multiplici dote charismata.
Cœlestis potius septifluum pagina concrepat.
65 O terque atque quater magnificum, et denique millies,
Uni qui meruit forte bono participarier!
Ut de illo sileam, qui siquidem plurima rettulit;
Hic Germanus, hic est, cui melico * carmine plaudimus:
Hunc ornat σοφίας καθολικῆς c summa peritia:
Hic claris meritis inferior nemine fulserit: D
Hunc per signa tamen magnificis confer Apostolis,
Si non assimili jure potens hic quoque splendeat.
Testis proluvie Pelagii exempta Britannia;
Testis, qua rigidas ille cruces cellula pertulit;
Testes, qua facilem cumque pedem vel semel intulit,
Stantes ecclesiæ, et vivifici symbola nominis.
Excursis igitur principio moribus optimis,
Ultro signa vocant quadrifido orbe micantia.
Huc nos auspiciis ire bonis, inclyte, luminum
Fons idemque pater qui merito diceris, annue.

* ... eclrana, ... rtute, miranlis

* B. lyrico

ANNOTATA.

a Hilarium, *Pictaviensem scilicet episcopum, de quo nos die* 13 *Januarii.*

b Martinus *ep. Turonensis, longe notissimus, quemadmodum et* S. Antonius *abbas, qui sequitur.*

c Σοφίας καθολικῆς, id est, sapientiæ universalis. *Not. Mss.*

LIBER TERTIUS

B

CAPUT I

Potestas ejus mirabilis in dæmones; conversio S. Mamertini.

I. *Ut ad miracula ventum est.*

Creverunt miri, meritis crescentibus, actus,
Famosumque Viro per signa potentia nomen
Elicuere cruces; quarum quo durior usus,
Hoc in patrandis melior præstantia miris.
Principium tulit his, non experientia juris
Vana sui, nec qua quondam capiuntur inertes,
Exauctoratæ levis inconstantia mentis;
Verum nota bonis fessi compassio fratris,
Cui non ferre manum pars est indigna reatus *a*.

II. *De pecunia comperta*

67 Extulit illa virum studiis frugalibus ætas,
Officiis habilem primis; Januarius olli
Cognomen gentile fuit, sub præside princeps
Delectus pensis gentem multare tributis.
Ponderis exacti congestam tempore summam
Forte ferebat eo, plenis ut lata crumenis
Adderet exoticis æraria publica gazis.
Is, quod erat sancti devotus verna timoris,
Visere Pontificem vestigia torsit in urbem,
Indignum pietate ratus, cum comminus * esset, (* B. proximus)
C Præteriisse Virum: tulit hinc ad mœnia gressum.
Mox vectigalis passus dispendia sacci,
Jam reus est, et adhuc capitis discrimina nescit:
Amissos rapuit pervasus dæmone quidam
Cum sacco nummos; cumque aforet arbiter omnis,
Condidit in latebras. Damnis addictus * amaris, (* nempe Januarius)
A quonam repetat, quod non commiserit ulli?
Anxius incertis opplet conquestibus urbem;
Itque reditque viam; qua nunc vestigia pressit,
Nequidquam relegens; quod res incognita perstat.
Collapsis spebus, sola hæc sententia mansit.
In Sanctum transferre Virum reparamina damni;
Hunc precibus, hunc et lacrymis incessere veris;
Haud aliter quam depositis obnoxius esset.
Præsul lugentis sortem miseratus iniquam,
Posse reformari spondet dispendia fisci:
Femineis animum velit exonerare querelis.
Præsulis edictum tota mox urbe pependit;
Quærendæque rei tridui dilatio fertur.

68 Hoc miser expenso, votoque elusus inani, E (*per energumenum,*)
Impatiens ruit, ac Sancti vestigia stringens,
Publica ni fuerit comperta pecunia, dixit,
Jam laqueo elisam flebis discedere vitam.
Quid pietas ageret? Jubet e patientibus unum
Acciri. Casu sceleris deducitur auctor.
Imperat, edicat pacti contagia furti.
Ille fovet latebram. Produci in plebe negantem
Mox jubet: hinc sacris sese solemniter aptat:
Elatis manibus plebem de more salutans,
Sternitur, et terram porrecto corpore pressans,
Ingemit. Orantis hauserunt sidera vocem.
Nec mora, tum volucres agitur captivus in auras,
Suppliciis saltem veri documenta daturus.
Ecclesiam clamor, populum trepidatio complet.
Extulit illa dies miris spectacula rebus,
Quod reus et Judex acri certamine causam
Expendere suam: jacet hic, attollitur ille;
Iste solum precibus, ventos premit ille querelis;
Contigit hic terram, fugit hic contingere terram,
Stare loco infelix modicum non ausus eodem;
Ac velut ingenti circumvallatus ab igne,
Germanum inclamat, crimenque ex ordine fassus
Digerit. Antistes artus e pulvere tollens,
Concivit miserum, coramque assistere jussit,
Inque aures populi seriem percurrere furti;
Quod superet, notis solidos efferre latebris. F
Elatus populi percellit sidera clamor,
Germani meritum Christique insignia testans.

III. *Hoc primum miraculum publice operatus est.*

69 Dicitur auspiciis hæc experientia primis
Applausisse Viro, res est quod publice gesta;
Sæpe tamen flatus * extruserat ille superbos; (* *i. e.* spiritus)
Secreti cupidus voluit sed prodere nulli.

IV. *De pestilentia per dæmones illata.*

70 Cum Sancto partes infessa lite sinistræ
Certavere viro; quodam sed tempore bellum
Acrius incubuit; multaque hunc arte petitum
Ut videre suis patulum non cedere telis,
Conceptum sub corde nefas in damna tulere
Plebis; in hanc atras tandem exeruere pharetras.
Continuo latis clades incanduit arvis,
Diraque per vastum reptant contagia vulgus.
Spiritus * obsessis angens præcordia claustris, (* *i. e.* anhelitus *Not. Mss.*)
Ægraque per tumidas adigens suspiria fauces,
Compulit infesto populum succumbere leto.
Sic inimica lues, ternis vix tracta diebus,
Mergebat miseros indigno funere cives.
Conclamata

A Conclamata salus; vitæ fiducia cessit;
* B. semina Inque dies sævi crudescunt σπέρματα * morbi.
Ferre manum nemo; fatis occurrere nemo.
Agnovit veteris pius argumenta chelydri
Præsul, et indoluit. Sacri tum schemate signi
Imbuit allatum verbisque potentibus unguen.
Hoc depulsa lues; hoc vitæ reddita plebes;
Halitus atque cibus tactu reparata liquoris,
Perniciem pepulere; salus festina recurrit :
Purgavit Medicus, quodcumque infecerat hydrus.
Dæmonicos flatus talem sevisse ruinam,
Post patuit : namque a misero dum pellitur uno
Spiritus, id retulit, Sanctoque manus ad sidera dante *b*,
b Turbine verborum turpem excepisse repulsam.
V. De adventu ejus ad monasterium. 71 Æmula virtutum proponens præmia cunctis,
Nunc monachos, nunc ille citabat ad ardua clerum :
Seque his præsentem vicibus dum redderet æquis,
Quadam forte die rogitatus visere fratres,
Abnuit, alterius distentus pondere causæ.
Ecce sed exemptus cura nexuque negoti
Post modicum, ignaros fratres egressus adibat.
Obsessorum unus patiens ad limina fratrum,
Plusque furens solito, vocem per inania tollit,
B Affore Germanum vicini ad fluminis oras,
* B. fluvium Nec sine præmissa pelagus* transcendere*cymba.
* supple posse Fallere fallacem fallaci pectore vatem,
Asseruere diu; clamor sed pressius instans,
Certius id sciri, nec rem differre monebat.
Missus ad hæc frater, certos de Præsule reddit :
Cymba volat, gratumque vehit fidissima pondus :
Excipitur solito fratrum fervore Sacerdos :
Incumbit precibus, sequitur quem concio tota.
Extemplo validis artatum nexibus hostis
Captivum sublime rapit; dumque iste moratur
In precibus, furit hic, et questibus aera complet,
Seque ferox miseri trudendum pectore frendens,
Lædere corporeos saltem sineretur ut artus,
Implorat : sed et hoc sibi non succedere certus,
Exiit obscœnam compulsus rumpere partem :
Condignus sequitur furis vestigia fœtor.
Claruit ergo locus meritis et honore Magistri,
Et succedentum moderamine discipulorum
c Ille diu. Calamum brevitas a talibus arcet *c*.
VI. De conversione Mamertini. 72 Mamertinus erat Phœbique Jovisque sacerdos,
Tum quoque cunctorum cultor, pro posse, deorum.
Hic post exactos aliquot his cultibus annos,
Unius officio miser expoliatur ocelli,
C Arentis pariter referens dispendia dextræ :
Pulsatisque diu, dudum quas rexerat, aris;
Expertus, surdos nequidquam in vota vocari,
d Judice Christicola, inciderat quem forte *d*, Sabino,
Formantem exemplis decreta monastica pulchris
Germanum expetiit. Rerum jam Cognitor illi
Signarat causamque viri, votumque, modumque.
* B. prope Jam fere * contigerat sacri pia limina tecti,
Obvius Antistes et se tum forte ferebat.
Ille solo Sanctum supplex affusus adorat :
Erectum Præsul miro dignamine mulcens,
Ingreditur, gratisque hominem sermonibus afflat :
Itur ad ecclesiam : credens perfunditur undis :
Exutus veteris tandem squalore parentis,
Induitur niveam, mutata mente, figuram :
Quin et corporeos sensit concedere morbos;
Cumque manu lumen sese meruisse gavisus,
Ætatis reliquum Sancti sub numine duxit.

ANNOTATA. A S. Herico monacho ex Mss.

a *Hæc breviter Constantius supra num.* 12 : Et ut ad tentamenta virtutum, crescentibus meritis, veniretur, non præsumptionis, sed misericordiæ principium fuit.

b *Ms. Belfortii, cujus correctiones passim plurimas omitto, ob antiquitatem aliorum codicum et hujus recentem auctoritatem, sic restituit hos binos versus :*

Post patuit : namque a misero dum spiritus exit,
Id retulit, Sancto Superos in vota vocante,
Turbine *etc.*

c *Videtur hoc referri ad historiam S. Mamertini, quæ occasione hujus monasterii longius deducitur a Constantio; ab Herico autem brevissime contracta subjungitur.*

d *Pro*, in quem forte inciderat.

CAPUT II

Ejus pietas erga defunctos; remuneratio hospitii; electio ad expeditionem Britannicam; consecratio S. Genovefæ virginis. E

Veridico sermone Deus haud profore dixit, VII.
Intima sub modii tectam torpere lucernam. De domicilio
Noverat id noster præcelso dogmate Pastor,
Nec patiebatur latebris consistere cæcis.
Bruma pruinosis increverat horrida terris;
Ille iter insistens, admota nocte, monetur
Hospitio fessis tenebras defendere membris.
Id solum : nam cœpta Viro jejunia perstant.
Forte procul parent veteris vestigia villæ,
Putribus annosa jamjam solitudine tectis;
Alta veternosas cohibent arbusta ruinas :
Sæva loci facies, tum conversatio sæva.
Præstabat rigido noctem subducere cœlo,
Quam caput horrori dubium committere tanto;
Quod fere * nocturnis infesta pericula larvis * B. prope
Rite loco nullam paterentur adesse quietem.
Comperit ista senum Præsul sermone duorum; F
Metatusque locum; Tectis succedite, dixit,
Ambiguis, socii : patet hic spes ampla triumphi.
Hic inter multas vix una est mansio visa,
Instar habens veteris (fuerat quandoque) tuguri.
Hanc petit, huc comites, iteris huc frivola transfert *a*. a
Cœna brevis alios; Sanctum psalmodia pavit.
Nox erat, et plenum carpebant cuncta soporem;
Lector divinis admovit acumina * libris : * i. e. oculos
Mos erat iste Viro. Cesserunt fessa sopori
Membra tamen, vicitque animum substantia * fortem. * carnis fragilitas A. Mss.
Interea ante oculos infelix umbra legentis
Astitit, ac non magna quidem; mox acta * superne * f. aucta
Crescere in immensum. Premit imber saxeus ædem;
Missilibus labat acta domus; tremit excita tellus.
Frigidus invadit trepidi præcordia terror;
Verba abeunt; vox obductis in faucibus hæret.
Nutanti spes una fuit, subducere somno
Pontificem.

a S. Herico monacho ex [illegible]

Pontificem. Vidit; magnique in nomine Christi,
Quis sit, quidve petat, coram jubet ille fateri.
74 Terrificam pressit summissa voce figuram,
Se sociumque ferens scelerum contagia plura
Admisisse suum; pœnas pendisse feroces;
Munera defunctos non promeruisse sepulchri;
Quodque quies miseris umquam non ulla daretur,
Infestare homines. Orat (sint viscera siqua,
Si qua Viro pietas) efflagitet Omnipotentem
Pro se, proque suo (tanta est ea cura) sodali,
Sedibus exceptos post tot jam tempora certis
Tranquillam miseris sinat inventare quietem.
Indolet; eque imo suspiria pectore volvens,
Quo jaceant, monstrare jubet. Dux luminis umbra
Præviat, et veteres inter convulsa ruinas
Torva subit: locus est obnoxius ille duobus.
Utque color rebus nitido sub sidere fulsit,
Invitat rigidos operis Præceptor agrestes;
Hortaturque viros, castris hinc inde coactis,
Expurgare locum. Longo sint tempore quam-
[quam
Congestæ sordes; citus at labor omnia vicit.
Cernuntur passim duo fusa cadavera tandem,
Mole diu compressa rudi: vix lurida sivit
Agnosci, quod erant humana cadavera, tabes:
B Cernitur exesum scabra rubigine ferrum,
Vincula jam siccis hærentia tunc quoque mem-
[bris.
Ingemit humanam Sancti clementia sortem,
Quamque potest, miseris affert compassio curam;
Commoda funeribus sinuatur fossa duobus;
Mollia detractis succedunt lintea vinclis;
Pulveris aggestu facis obducta sepulchri;
Signaturque locus venturo notior ævo;
Tum pia pro miseris Patris intercessio fertur,
Defunctis requiem, vivis latura quietem.
Impavidi post hæc fundum tenuere coloni.
Securamque mali implevit generatio villam.

VIII. *De gallorum cantibus absolutis*

75 Post soles aliquot, casu compulsus eodem,
Hospitio fessus successit pauperiorum
More suo: nam ventosum vitare tumorem
Arte volens tali, latebram sic sæpe fovebat.
Nox ea divinis accessit tota negotis*;
Et jam flammipedum cursu provectus equorum
Sparserat ingenuum phœbus per cuncta ruborem,
Gallorum nullis lucem præcentibus ortam*
Antistes stupuit, quamquam nonnulla volucrum
Copia tum domibus conspectaretur in illis.
Quæsiti, priscis hæc se cœpisse sub annis
Damna pati, replicant. Votis ambita virorum
C Succurrit pietas benedicti munere farris.
Hoc pastæ volucres vitiosa silentia noctis
Deponunt, segnemque diem concentibus urgent.
Pœnituit tacuisse diu: nam, fauce soluta,
Insomnes fecere homines. Sic, cardine verso,
Non tantum mutæ, quam displicuere canentes.
Rebus in exiguis ingentia gaudia præstans,
Hospitium tali propensum munere* liquit.

IX. *Britannia hæresi polluta; et descriptio ejus*

76 Extima telluris limbo cinxisse perenni
Oceanum, perhibent patrum instrumenta prio-
[rum:
Is certe finem quadrato fecerat orbi,
Gallica qua rapidi perstringunt littora fluctus;
Insula ni vasto terrarum plurima ductu
Alterius pene* nomen conduceret orbis,
Edicto veterum vocitata Britannia, brutis
Barbara quod feritet gens ultro moribus omnis.
Insula cunctarum constat medioxima* quarum
Maxima vel prima: spatiis nam tensa peramplis,
Ter fere* trigenis productim millibus illa
Longa patet; transversa tuens, fit lata trecen-
[tis *b*;

* B. impensa est integra rebus
* supple nuntiam
* B. pensatum fenore
* B. ferme
* Mst. media N. Mss.
* B. prope

D Interque occasum et septem porrecta triones,
Invidiosa* suis exercet semina glebis:
Quamque ferax frugum, tam fertilis illa virorum.
Polluit hanc error præfato tempore dirus;
Quod satis ad propriam posset conferre salutem
Arbitra libertas; etiamsi gratia desit.
Pelagius quidam, vana de gente μονάζος *c*,
Livida tartarei spirans atramina fellis,
Talibus infecit mortalia corda venenis,
Pectore perversus, fœdo perversior ore.

X. *Germanus Britanniam perrecturus eligitur.*

77 Præsulibus Gallis pandit legatio fida
Discrimen fidei partes lapsantis in illas,
Quamque potest primum, populis succurrere
[lapsis.
Relligiosorum pepulit compassio mentem
Expositos diro fratres efferre periclo.
Hinc synodus numerosa coit: communibus illic
Causa subest lacrymis; contundunt pectora quis-
[que;
Quodque negat sermo, peragunt suspiria voto:
Flent pestem cuncti; nequeunt succurrere cuncti.
Quæritur e cunctis, relevet qui vulnere cunctos.
Et sanctum meritis, et acuto dogmate cautum,
Et signis facilem poscit lis tanta patronum.
Te, Pater, hæc spectant; tu rebus natus agendis,
His quoque succedes, repetita sorte, periclis. E
Ne trepida: pariunt æternam talia laurum:
Magnos magna petunt, concedunt vilia parvis.
Has in Germano reputant consistere dotes,
Comminus hunc acri concurrere posse duello;
Cum lingua et manibus, tum nobilitate potentem,
Laturum facile pulchros ex hoste triumphos,
Omnibus id cordi, tenet hæc sententia cunctos:
Ambitur precibus: cessit dilectio tandem,
Conjurata mori fratrum pro laude suorum.

XI. *Ut S. Lupus ei collega delectus sit.*

78 Præcepti memores, socium metantur* ituro:
Namque duo melius sortem legantur ad unam;
Et lapso comiti certatim subvenit alter:
Sic duo nocturnum capiunt in pace soporem:
Invadens unum, premitur virtute duorum.
Id qui suppleret, Lupus est ex nomine lectus,
Nobilis Augustæ quondam qui forte Tricorum
Præsul erat, signis et optimo* nomine summus.
Junxit apostolicos moderatrix gratia vates,
Terram corporibus, cœlum virtute colentes.
Quoque labor pluris, et res edura putatur
(Omnia nam magno, quæ sunt pergrandia, con-
[stant)
Hoc se pernices ad fortia cuncta tulere,
Cursibus impigris stadium percurrere docti.

XII. *Ut Genovefam*

79 In Parisiacas itiner convertitur oras; F
Metodorus fessis tribuit compendia noctis.
Turba loci complexa diem, testata probatos
Adventare Viros, rapto fert agmine gressum,
Obviaque exceptis impertit debita Sanctis.
Funditur in cunctam præsens benedictio plebem:
Inde rudes animos monitis cœlestibus aptans,
Spargere nectareas arvis arentibus undas
Germanus sacer aggreditur; plenoque fluentem
Vultibus immotis attentant fonte sopniam.
Eminus in medio divam constare puellam,
Porrecto Præsul cernit super agmina vultu;
Ac velut æthereum quid commentatur in illa,
Comminus admotam præblando famine mulcet.
Sic cui venales fundit licitatio gemmas,
Dum cunctis inhiat, pretiosam conspicit unam;
Hanc rapit, hanc multis optat sibi stare talentis,
Semotamque aliis gremio dat ferre tenaci.
Immensum stupuere viri. Caput ille paventis
Ore fovens sacro, quibus orta parentibus esset,
Quodve sibi nomen, fatu perquirit amico.
Virginis in medium monstrantur adesse parentes.
Rite

* i. e. præcipua N. Mss.
* i. e. eligunt N. Mss.
* C. Lug. opinio, B. claro

A Rite * quod et patrio nomen Genovefa tulisset.
80 Mox sacer implevit divini pectora Vatis
Spiritus, et rutilo sic intonat ore Sacerdos :
O lepidum certe caput! O præcordia digna!
O semper meritos tali de prole parentes!
Cujus in exortu superos ingentia Cives
Gaudia perflarunt, vero si credere curæ est,
Intima secretis hæc quondam admota supernis,
Constabit percara Deo, persplendida mundo,
Atque ipsis imitanda viris. Sic fatus, et ultro
Complectens pueram*; Fare, o sanctissima, dixit,
Neu percunctanti malis subducere Patri,
An delecteris magni cognomine Sponsi,
Cujus in amplexus, nisi non fiet integra, tran-[sit d.
Illa rapit verbum, plenoque audentior ore :
Hujus amore feror dudum, quam fervida, dixit;
Amplector titulum cognatæ virginitatis,
Innuba sidereo possim quo nubere Sponso.
Id, si dignaris, per te roborarier * opto :
Et manibus submitto caput : fer vota precanti.
Præsul ovat spolio, castisque amplexibus urgens,
Magnanimem perstare jubet. Mox limina lætus
Ecclesiæ penetrat, fixaque in vertice dextra,
Solemnes ex more preces et vota peregit,
B Spiritui sancto vas aptans immaculatum.
81 Confectis rebus, relevant mortalia victu.
Tum fido pignus deponens jure parenti *,
Ad lucem remeare jubet. Sic denique factum.
Num memor hesterni persistis, filia, voti?
Præsul ait. Certe memorem se virgo fatetur;
Ejus at obtentu, nimium foret indiga cujus,
Conservaturam pactis sponsalia tædis.
Successit res mira loco : favisse videres
Amborum votis collato munere Christum :
Prona solo Præsul mox pendula lumina fixit;
Æreus emicuit supremo in pulvere nummus,
Insculptus cruce. Sublatum tellure Sacerdos
Munus adoptivæ collo devovit alumnæ,
Hoc, dicens, dotis nostræ gestamen habeto;
Hoc discedentem ante oculos persæpe vocato :
Cetera, mundano pompam referentia cultu,
A collo digitisque tuis arcere memento :
Extera carnalem subigant insignia sponsam;
Nupta Deo, gemmis animum compone pudicis.
Nunc longum, pretiosa, vale. Genitoribus illam
Servandam post hæc fidis commisit. At ipse
Continuavit iter noto moderamine cœptum.

* pro ritu *N. Mss.* *Christo*
* *B.* ipsam
* *B.* firmarier
consecravit.
* patri et matri *N. Mss.*

ANNOTATA

C a *Utrumque hunc versum sic emendat Ms. Belfortianum :*

Instar habens tuguri (fuerat quandoque) ve-[tusti :
Hanc petit ; huc comites, huc est translata su-[pellex.

b *Imo longitudo Britanniæ majoris ab ora Septentrionali Scotiæ ad Antonam oppidum in ora Australi Angliæ, numeratur* 530 *milliarium ; latitudo vero inter Cantium promontorium ad ortum, et Bolerium ad occasum,* 320.

c *Id est,* monachus *Not. Mss. Cod. Lugd. forte pro* μοναζόντων, *id est, solitariam vitam agentium :* μονάζος *enim Græce non dicitur.*

d Ordo verborum : cujus in amplexus non transit, nisi sit integra. *Not. Mss.*

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

CAPUT III

Tempestas sedata Sancti precibus; Pelagiani argumentis ejus et miraculo victi.

XIII. *De tempestate*

Hinc mare conscendunt, usi sed produce [Christo,
Fidentesque, sibi cessura pericula cuncta;
Qui tuitus proprios inter discrimina Servos,
Gaudia post tenebras cessit potiora probatis.
Lenibus ac primum facta est progressio flabris
Æquoris ad medium, subductis cum procul arvis,
Sola maris facies cœlo complexa pateret.
Gloria spiritibus quamquam detracta malignis,
Fecerit esse reos; manet his substantia prisca,
Natalis levitas vento penetralior * omni;
Livida mens, semper studiis obnixa piorum;
Quodque Dei castis cernunt accedere lucris,
Id lugent periisse sibi. Properare beatos
Ingemuere Viros captæ succurrere plebi.
Occurrunt, totoque agitant discrimina ponto.
Incumbunt venti, rapti de sede ruentes
Quisque sua, pulsosque ferunt ad sidera fluctus.
Nox ruit, et densæ cœlum obduxere tenebræ.
Aridus insonuit tremulis compagibus axis :
Fulmina mixta volant. Jam confudisse putantur
Concordes elementa vices, mundique ruina
In priscum reditura chaos. Vix vela ferebant
Ventorum rabiem. Præceps a faucibus imis
Pontus hiat, jamque infernas ostentat arenas.
Inclemens tremulam diverberat unda carinam
Ictibus alternis : cedit prudentia nautæ;
Cesserunt vires; permittunt omnia ventis.
83 Una salus fessis, magni præsentia Patris.
Hunc labor oppressum duri * cunctamine somni
Obruerat : sensit rabies invisa procellæ,
Intepuisse Virum ; ac nullo velut obice pulsa,
Ingeminatque necem, rapuitque ad sidera molem.
Spes omnis erepta viris vitæque fugæque :
Jamque mori cupiunt careant * formidine mortis.
Incumbens decimus post hæc (miserabile) fluctus,
Involvit trepidam letali turbine puppim;
Jamque superfusis latus inclinaverat undis.
Horrendum collega Lupus nautæque paventes,
Excutiunt torpore Virum. Spes omnibus una,
Objectare Senem placandis fluctibus unum. F
Surgit, et evalidis immota fronte procellis,
Nomine præmisso mundi rectoris Jesu,
Increpat audacem præstanti pectore pontum :
Hinc sacro tumidos irrorans chrismate fluctus,
Fundit more preces. Orantem gratia præsens
Prosequitur : cedunt, detectis artibus, hostes :
Nox mutata die. Compensant gaudia luctus :
Unda favet votis, ventoque impulsa feruntur
Vela suo fluctuque velat famulante carina.
84 Æquoris immensos optato flamine tractus
Explicuere brevi, solvuntque in littore vota,
Partibus e variis properans sine nomine plebes,
Excepere Viros, vates quos forte sinister
Olim venturos trepido prædixerat ore.
Ingressos operum comitatur gloria felix;
Dæmonas inque feros fertur sententia primum :
Namque hi, pervasa dum proturbantur ab æde,
Pontica se Sanctis struxisse pericula pandunt.
Molitos magno cœlique marisque tumultu
Cœlitus emissam populis arcere salutem :
Seque Sacerdotum meritis et numine victos,
Concessisse

* *B.* pernicior.
per dæmones concitata.
* *al.* diri
* *pro* ut careant
XIV. *Ut appulsis exceperint.*

A S. Herico monacho ex [illegible]

Concessisse mari. Mirantur talia cuncti.
85 Fama celer vastæ penetrans regionis in oras,
Dispergit, venisse Viros, vestigia quorum
Prosequitur manifesta salus. Communibus omnes
Exultant animis: implevit pectora summus
Æthereis Ducibus se passim dedere fervor.
Funditur in cunctas sermonis gratia partes.
Urbes, ecclesiæ, conventus, compita, rura,
Omnia cœlestis spirant meditamina legis.
Insula divinis impletur tota tropæis.
Si quibus atrocem pestis defixerat unguem,
Vulnera dum pandunt, vitæ medicamina sumunt.
Firmatur fidei cunctorum mentibus ardor;
Cuncta fidem redolent, fidei stant fœdere cuncta.
Instar apostolicum Patribus pollebat in illis,
Officii gravitas, innati gratia vultus,
Antiquusque nitor, tum præcellentia quædam;
Intemerata Viris semper mens conscia recti,
Artibus egregiis instructa peritia quorum
Verteret hostiles sermonis acumine turmas,
Gallia causidicos (gratare, Britannia) tales
Jus tibi dicturos supero pro munere mittit,
86 Compulit ad sanam verax assertio mentem
Nutantes populos: tenebris cedentibus, ardet
Prodigiis animata fides: latet abdita pestis,
Auctoresque latent trepidi, tetrisque cavernis
Condita pernicies damnis illacrymat, atque
More gemit zabuli, * populos evadere letum.
87 Dira per ancipites sed abit trepidatio mentes;
Congressi metuunt rationis pondere sterni;
Sive loco cedant, se damnavisse silentes.
Hinc metus, inde pudor capiti præjudicat æque.
Corda pudor subigit vulgo * succedere liti,
Quam non congressos se condemnasse timori *.
Jamque dies aderat pulchro discrimine rebus
Indictura fidem. Procedunt eminus hostes.
Pluribus obsequiis assentatuque suorum,
Divitiis rutili, pompa præeunte, feroces:
Distinguit Tyrias auri substantia vestes;
Quæque deest meritis, cedit reverentia gazis.
Signifer hinc fidei Germanus, gloria secli,
Fulmineo flagrans clypeo et cœlestibus armis,
Progreditur, juxtaque subit collega benignus.
Fama ciet populos; regio coit omnis in unum,
Spectatura diem. Tandem processibus æquis
Comminus astatur; verum non viribus æquis.
Hinc sincera fides, hinc pugnat perfidus error;
C Hinc auctor Christus, illinc Pelagius auctor:
Hinc pietas, hinc pestiferæ meditatio fraudis *.
88 Hostibus ac primum dicendi copia cessit,
Constitit hæc nudis solum vanissima verbis,
Nec contenta modo, tempusque auresque fatigans,
Garrula, torva, procax, infertilis, improba, mendax;

XV. [illegible] fidem [illegible].

XVI. Ut in eorum sententiam omnes transierint.

B

** i. e. diaboli*

XVII. Et hæreticis

** B. potius*

** B. timoris*

** C. Lugd. mortis compressi sint.*

Par flammæ, cui materies demit indiga vires; D
Informis vel dum coquitur ceu massa camino,
Follibus egestas capiens fabrilibus auras,
Horrendum stridet. Postquam justissima verbis
In longum ductis posuerunt tædia finem,
Inde Sacerdotes, haustu spirante superno,
Ignea cœlestis vibrantes spicula linguæ,
Ingentes tonitrus, ingentia fulmina fundunt;
Mixtaque apostolicis vernacula verba loquelis,
Concina sermonem testatur lectio *a* castum. *a*
Erubuere truces obstipo lumine partes;
Perfidus intepuit fœdis torporibus error;
Terga fugæ nudant, seseque ad singula victos,
Dum contra nequeunt, incesta * fronte fatentur. ** B. demissa*
Arbiter at populus vix tandem vindice ferro
Continuere manus. Licuit quod denique solum,
Condemnant clamore reos. Ita concio fervet,
Quam venerata pios, tam detestata profanos.
89 Proruit in medium quidam cum conjuge princeps, *XVIII. De puella illuminata.*
Unica cui geminis jam dudum filia lustris
Natales tenebras ignota luce trahebat.
Ingerit hanc Sanctis. Victis hanc hostibus illi
Censent offerri. Semel ac præsumptio pulsa,
Virtutem tentare fugit: junctisque parenti
Exorant precibus, miseram de clade levari. E
Flectitur his pietas, miseros miserata parentes.
Fundunt more precem; pater hinc Germanus amicum
Rite vocans numen, Sanctorum pignora collo
Abducit manibus, frontique admota puellæ,
Damnatas nota refovet * virtute lucernas: ** B. refovent*
Prosiluit medicina potens, pulsisque tenebris,
Implevit vacuas ignoto sole fenestras.
Nec jam ferre valent læti sua vota parentes:
Quin etiam populis crevit formido salubris:
Hinc succensa fides, illo percanduit usque,
Erroris quoad ulla forent vestigia nusquam.
Sic aliena salus aliis fit causa salutis.
90 Vix medium quamquam trepidi confecimus æquor, *Epilogus.*
Nec datur aggressos adhuc * exire Britannos; ** B. et adhuc*
Sistendum postrema monent. Nunc pondere paulum
Materiæ confectus, iners succumbe poeta:
Quod restat forsan, reparato pectore, curres *b*. *b*

ANNOTATA.

a Lectio, *textuum scilicet Scripturæ sacræ, quibus dicta sua probabant.* F

b *Hic sequebantur in solo Ms. Lobiensi Hymnus in Sancti festum, ut fere excusus est in antiquis Breviariis Autissiodorensibus ad utrasque Vesperas; tum duæ strophæ profanæ et ad* Germanum *nequaquam spectantes; quæ proinde omittentur.*

PRÆFATIO LIBRI QUARTI

τετραχώλῳ τετραστρόφῳ *descripta.*

Exemplo S. Petri in mari subsidentis.

Scandere puppim,
Transque meare salum
Cœtum discipulorum
Quondam Christus jusserat *a*:
Cedere vulgus
In sua quemque jubet:
Hinc montis subit alta:
Sic numen Patris invocat.
Nocte sopora
Omnia torpuerant;
Sulcabatque minaces
Puppis cærula gurgites:
Flamine lævo
Æquora ferbuerant:

a

Spes

A Spes absumpta salutis
Tanta mortis imagine.
Æthera jamque
Lucifer impulerat;
Cum quartam stationem
Pernox miles inordinat,
Christus amico
Fluctibus in liquidis
Fert vestigia gressu,
Seque horrentibus intulit;
Mox tremor artus
Occupat egelidos;
Clamor sidera pulsat;
Terror pectora verberat.
En, ego, Christus
Ut sacer intonuit,
Simon, robore sumpto.
Hæc in famina prosilit:
Si tua vere
Nos adiit pietas,
Noto me quoque jussu
Tecum pergere præcipe:
Nam neque summo
Res gravis ulla Deo;
Me siccosque videbis
B Gressus ferre per æquora.
Mox miseratus,
Annuit his Dominus:
Fidens numine Petrus,
Puppim desilit ocyus:
Pendula ponto
Membra senex agitat,
Innixusque marinis
Dat vestigia fluctibus.
Res nova mentem
Perculerat tremulam:
Tum discrimina pontus
Intentat fera fervidus:
Quemque* fidelem
Æquora sustulerant.
Paulatim liquefacta
Mox subsidere cerneres.
Corpore mersus
Jamque Petrus medio.
JESU nunc bone, clamat,
His me deripe fluctibus:
Obvia Christi
Dextera quem rapuit;
Conscensaque liburno*,
Cedunt noxia flamina.
92 Nos quoque dudum
Prætumidum pelagus,
Summi nomine Christi
Confisi, penetravimus:
Jam fere* cursus
Contigimus medios:
Ponti cerula tantum,
Et cœlum undique cernitur:
Auxius haurit
Pectora jamque pavor:
Tollunt æquora molem: E
Incepti quoque pœnitet.
Pande serenam,
Christe, tamen faciem,
Spes et respice lapsas:
Votis omnia cesserint.
Jamque potentem
Porge manum trepido:
Ausim scandere tecum
Quamquam torva pericula.

A S. Herico monacho ex mss.

** C. Lugd. et B. Quæque*

** f. liburna*

poeta JESUM auxilio vocat.

** B. prope*

ANNOTATA.

a *Vide Evangelium Matthæi cap.* XIV *a vers.* 22.

LIBER QUARTUS

CAPUT I

Cætera apud Britannos gesta; ac præsertim victoria Alleluiatica.

C

I. Quod a Britannis reversuri, Albanum M. expetiverunt; et de reliquiis commutatis.

Straverat infandam felix constantia pestem,
Nisa Deo, puroque fides conflata sereno,
Ignibat castis cunctorum pectora flammis.
Justa reversuros pepulit sententia Patres,
Martyris Albani votis ambire sepulchrum.
Protegit ille suos meritis precibusque Britannos
Millia pœnarum Christi pro nomine passus;
Ultima quem capitis rapuit sententia cæsi:
At non lictori cessit res tuta superbo;
Utque caput Sancto, ceciderunt lumina sævo.
Sic tu, Christe, tuos interdum ulciscere servos.

II. Allocutio ad Sanctum.

94 Te quoque perstringi, Martyr non abnue [verbis
Plus justo brevibus: nam ni potiora vocarent,
Forte meis et tu calamis obnoxius esses.
Idque mihi gratum nunc non mediocriter exstat.
Quod, te Germano quondam favisse beato,
Accipio; quique auctori persolvere pulchras
Rite parans grates, reserat pretiosa sepulchri
Claustra tui, cineresque pios casto ordine sacris
Muneribus cumulans, Sanctorum pignora condit,
Diversis collecta locis: sic denique justum
Sic fore conveniens; loculo tegerentur ut uno,
Quos eadem meritis nectebat gloria pulchris.
Muneris inque vicem, sacro de pulvere partem
Sustulit. Infectus fuso de sanguine cespes,
Tum quoque servababat veteris monimenta [triumphi. F
Hoc secum Præsul plenus virtute revixit*.
Hinc tibi surrexit præclari schematis aula
Mœnibus in nostris, manibus constructa beatis *a*.
Hic, Albane preces, hic audis vota piorum;
Sæpius hic justi cives sensere supernos.
95 Quisque* pie vixit, diro mox comminus [hosti
Sese congressum capitis discrimine sensit.
Divinis functum prisco de more negotis,
Jamque revertentem vis excipit invida Sanctum,
Tum pacis gerulum, præcursoremque salutis
Impulit incauti contritum pondere lapsus
Forte pedem. Lubricos hac instruis, impie, sem- [per
Arte dolos; aurum sed quod fornace probetur,
Immemor interdum. Veteris meminisse duelli
Profuerat. Quondam meritis Job clarus opimis,
Clarior exacto rediit certamine victor.
Etquamquam summos impellant fulmina montes,
Non sane id quod sunt, cessant existere montes.
96

** lege revexit*

a

III. Ut insidiis dæmonis pedem contriverit,

** pro quisquis*

A S. Herico monacho ex ss.

IV. Ut infirmus incendium restinxerit.

96 Cumque loco fessus Pater artaretur eodem,
Cernere erat tectam modio torpere lucernam.
Forte emerserunt validis incendia flabris,
Vicinas populata domos; jamque omnia victrix
Flamma tenet: spes omnis abit; consumpta pa- [lustri
Tecta crepant calamo; furit, et jam Præsulis in- [gens
Fertur in hospitium, zephyris urgentibus, ignis:
Turba volat; manibusque Pater sublatus amicis
Discrimen fugiat, votis concordibus orant.
Abnuit Antistes, castigatoque tumultu,
Increpat infidos, nulla ratione moveri
Se passus, Tanta est fidei constantia Sancto.
Plebs trepidare metu flammamque obsistere [contra
Humanos nisus turpem cœpisse repulsam,
Mox patuit: nam consumptis, quæcumque tueri
Turba cupit, siquid Præsul defenderat æger,
Excessit rabidos, merito pugnante, vapores:
Cumque fere spatiis ultra citraque subactis,
Spargeret immitem populatrix flamma furorem,
Expavit modici contingere tecta mapalis,
Quod Pater inclusus torvo servavit ab igni.
Pertentant animos ingentia gaudia plebis,
B Seque magis supero lætantur numine victos.

V. Ut infirmos innumeros curaverit; et de visitatione angelica.

97 Nec stringi numeris, nec possunt cedere [verbis,
Languidus hospitio Præsul quæ gessit in illo.
Noctes atque dies miserorum turba jacentis
Excubat ante fores; animis languentibus isti,
Corporibus poscunt columen tabentibus illi.
Cumque nihil pateretur opis succedere morbo*,
Nocte Viro quadam speciosi numinis instar,
Æthereum spirans vultuque et tegmine quiddam,
Cernitur: admota rectum consistere dextra
Imperat, inque pedes nutantem subrigit. Ille,
Robore concepto, raptum, cedentibus umbris,
Urget iter, rapidis ignarus parcere plantis.

** suo scilicet*

VI. Ut ducem belli professus, victoriam obtinuerit.

98 Saxonas, adscitis in conscia crimina Pictis,
Serius* innocuos contra flagrasse Britannos,
Olim fama canit. Feritas quod litibus omnis
Pascitur, inque trucem compellit cuncta furorem
Natalis rabies; veteris tum semina rixæ
Conflarant rigidis utrimque incendia bellis.
Jamque duæ genti, consertis viribus, uni
Concurrisse parant, castrisque hinc inde locatis,
Eminus indubiæ tentant proludia pugnæ,
Effectu vario. Necdum Germanus amica
Extulerat regione pedem; licet ille, parati
C Æquoris impatiens, reditum jam jamque citaret.
Perculerat trepidos vehemens formido Britannos,
Quod modicæ vires, et belli copia longe
Hostibus impar erat*. Nutu instillata superno
Mentibus ambiguis felix sententia plausit,
Rebus in angustis magni suffragia Patris
Poscere: visa salus hæc est metuentibus una.
Spondet præsidium, nec differt vota suorum;
Accedit castris: sequitur collega fidelis.
Torpuerat rigidus qvibus in præcordia sanguis,
Ingentes ausus, ingentia pectora sumunt:
Læta meret Ducibus acies infracta supernis,
Agmine ceu magno, meritis confisa Duorum.

** i. e. gravius Vat. Mss.*

** B. inferior*

99 Tempus erat cuncto semper venerabile [mundo,
Cum quadragenis plebes operata diebus,
Pinguescit* macie, solisque intenta supernis,
Suspirat sanctum purgato pectore Pascha.
Addebat feriis* Patrum præsentia castis
Munia splendoris; sacroque exercita verbo
Pars vulgi potior. niveum baptisma subibat.
Procinctu positis, Paschalis nomine festi,
Frondibus implexis instar contexitur urbis D
Ecclesia: ingentes spirant campestria laudes.
Procedit madidus pulchro baptismate miles,
Cui lorica fides, cui spes fidissimus ensis,
Cui scutum validum dilectio mutua fratrum:
Armorum reliquus sed enim contemnitur usus,
Pontificum meritis mundi cedentibus armis.
Castrorum novitas suspecto panditur hosti:
Vincendi spes ampla subit: ridentur inermes,
Consertaque manu nil mox, nisi præda, futuri.
Irruat incautis superest acerrimus hostis;
Invadat, laniet, cunctantes opprimat omnes.
Dicta dies cædi nimium præsumpta futuræ;
Nec latuere doli, fraus explorata patescit.
Jamque dies aderat Paschalibus edita pompis,
At non funeribus, ceu jam præsumpserat hostis.
Sacris explicitis, rutilus splendore lavacri
Miles in arma ruit, votisque ad fortia promptis
Stare parat contra, soli concedere tandem
Obnixus morti. Præsul certaminis hujus
Arbiter, ancipites disponens rite cohortes,
Infert se medium; elataque ad sidera dextra,
Me duce, me, dixit, bellum tractabitur omne:
Signifer indictæ subeam primordia pugnæ.

[illegible]

** B. Tabescit*

** B. festis*

100 Hæc ubi dicta dedit, longum progressus [in agmen,
E Delectos comites numero sortitur ab omni;
Lustratisque locis, qua forte irrumperet hostis,
Montibus obductam cernit procumbere vallem:
Sistitur hic pulchris radians exercitus armis.
Illo (quod numquam) læti videre Britanni
Nempe die instructum magno duce Præsule bel- [lum.
Res nova; sed quantum longis incognita seclis,
Æternis tanto mage condignissima Fastis.
Jamque ferox aderat confisus viribus hostis,
Confisus latebris (quamquam detecta paterent
Omnia, præcauto satis explorata labore;)
Cum Pater edictum turmas exponit in omnes;
Quem prior ediderit librata voce canorem,
Vocibus elatis miles respondeat omnis,
Securus prædæ, securus denique cædis.
Hostis adest: pactæ Præsul non immemor horæ,
Exigit ingentem pleno de pectore vocem,
Alleluia pium ternis concentibus urgens.
Cunctorum sequitur sublatus ad æthera clamor:
Pressius exceptum triplicant montana sonorem.

101 Sternitur infelix, animis marcentibus, [hostis,
Seque super, vastas non tantum incumbere rupes,
F Quin etiam metuit superum convexa polorum.
Quod restat, solumque putant superesse saluti,
Committunt pedibus trepidæ commercia vitæ.
Non hæc sufficiunt celeres ad munia plantæ;
Et quamquam volucres plaudant fugientibus alæ,
Omnia pigra putant, nec sunt fugientibus alæ:
Fundunt arma procul, gaudentes corpora tan- [tum
Subduxisse neci: consumptos flumine plures
Accipimus: cuicumque leve est incumbere leto,
Dummodo contingat duras impune sequentum
Evasisse manus. Cœlestibus ultio flabris
Acta furit, nec fert requiem trepidantibus ullam.
Stat victor, cumulatque novo rem carmine, miles,
Ultoremque sui pangit per cantica Christum.
Incubat hinc spoliis felici numine partis,
Nil sibi, cuncta Deo reputansque ferensque po- [tenti.
Plaudunt Pontifices tanti splendore triumphi:
Auspiciis confecta novis, et sanguine nullo,
Hostibus exultat felix victoria fusis.

ANNOTATA

A

ANNOTATA.

a *Adi auctorem nostrum infra in Miraculis num.* 17.

CAPUT II

Reditus e Britannia; iter Arelatense miraculis illustratum.

VII. *Ut rediens, cives tributorum insolentia depressos invenerit.*

Rebus compositis, celerem, pro posse, regressum
Cura gregis proprii semper propensa monebat:
Invitat pelagus, Christo moderante, paratum;
Mensque favet, meritis non casso conscia pulchris;
Martyr et Albanus precibus comitatur euntes,
Sedidus optato donec potiuntur amicis.
Læta revertentes exultat Gallia Patres:
Nascitur ecclesiis optatæ gratia lucis;
Contra dæmonibus duri tortura doloris.
B Germanus notam tandem delatus ad urbem,
Ambitur duplici pastor pietate suorum;
Obvia turba ruit, luctu testata dolorem,
Plausu lætitiam; mixtis in utrumque feruntur
Agmina tanta modis: lacrymis at gaudia cedunt.
a Presserat in miseros clavum fortuna trabalem *a*,
Dum Pater almus abest: causas tamen ordine discit;
Oppressos dudum censoris pondere cives
Acrius insolitis rem contrivisse tributis.
Ingemit ærumnis; pietatis viscera pandit;
Rimatur, quanam miseros a clade levare
Arte queat: magnisque caput sudoribus ille
Voverat, omnigenum patiens sine more laborum.
Urget cura Virum; nec jam suffragia differt.
Fessus adhuc pelagi, rursum terrestria tentat;
Ingrediturque viam, longum qua Gallia vergens
Pandit iter, sanctoque ferens in pectore Christum,
Progreditur, modico contentus ad omnia sumptu.

VIII. *Ut equum abductum receperit.*

103 Carpebat gressu Præsul per aperta modesto
Rura viam, vesperque diem condebat in undis,
Obruerat totum pluvio qui frigore cœlum:
Confectus macie, confectus sordibus, ecce,
Addit se comitem perverso pectore quidam,
Nudus ad usque pedes. Pepulit miseratio cunctos.
C Jungitur hospitio prætextus paupere prædo,
Interque innocuos cubitum dat membra ministros:
Hos sopor, hunc urget sævæ meditatio fraudis.
Proficuum sceleri gnarus conducere tempus,
Surgit, et addictum sancti Senioris in usus
Abducit stabulis incesta fraude jumentum *.
Redditus utque dies, noti jactura vehicli
Noscitur; at furti jam se subduxerat auctor.
Neve Sacerdoti præsens evectio deesset,
Clericus obsequium Sancto dependere suetus,
In peditem mutatur eques; sic exigit ordo.
Dumque iter accelerunt, liquido perfusa sereno
Clara Viri facies sobrio moderamine fulsit;
Sed præter solitum lætæ spiramina mentis
Fronte premit. Videre sui; cunctisque viritim
Attonitis, audax pauloque expromptior unus,
Quænam tanta, rogat, læti sit gratia vultus.
104 Ille sub hæc: Modicum, socii, subsistite, dixit,
Et ridendus et infelici sorte dolendus
Jam vestris oculis miser objectabitur ille,
Quem mox torquebit fœdi mens conscia facti.
Dixit; et in partem porrectis visibus, ecce,
Eminus inspiciunt peditem, loroque manuque
Raptum animal post se pudibunda fronte trahentem.
Dumque ille accelerat, dumque hi non multa morantur,
Consequiturque brevi, seque ad vestigia sternit,
Ordine commissum fassus per singula crimen,
Seque ita totius implexum * tempore noctis,
Ut nullo quoquam posset divertere pacto;
Ni mox quadrupedem vovisset reddere captum.
Tum Sacer indoluit, mollique affamine mulcens:
En, tibi quod modo deerat, si forte dedissem,
Patrandi sceleris impulso nulla fuisset.
Nunc cape cujus eges: quod nostrum est, reddito, dixit.
Sic reus indultam revehit cum munere pacem.

IX. *De occursu populorum.*

105 Secreti cupidus sancto Vir numine plenus,
Non magis externos doctus vitare favores,
Quamque * ministrorum solatia crebra suorum,
Voto detulerat latebramque fovere perennem,
Immunemque auræ, quam longa est, ducere vitam.
Inconvulsa manet magni sed sponsio Jesu,
Montibus impositam non abdi visibus urbem:
Quemque tegit meritis absistens gloria pulchris, E
Indicat egregiis illustrans gratia signis;
Et quaqua tulerat facilem per compita gressum.
Urbibus et vicis raptim promiscua sese
Obvia turba dabat, præclaris excita factis,
Et, quamquam longi, facile secura laboris.

X. *De stramine.*

106 Te quoque, Cæsareis fatalis Alesia castris,
Haud jure abnuerem calamis committere nostris;
Quæ, quod alas proprios præpingui pane colonos *b*,
Nominis adjectu quondam signata putaris.
Te fines Heduos et limina summa tuentem
Aggressus quondam sævo certamine Cæsar,
Pene tulit Latias non æquo Marte phalangas,
Expertus, patriis quid Gallia posset in armis:
Nunc restant veteris tantum vestigia castri.
Presbyter exstiterat claris natalibus illic,
Clarior ingenio, cui tum gentile Senator
Nomen erat. Vita meritoque simillima conjux
Æquabat studiis casti decreta jugalis.
Ambo provecti, macti successibus ambo.

In quo Alesiæ inscius cubitavit.

107 His Præsul sancti, qui commendatur, amoris
Fœdere junctus erat. Hos tum cum forte petisset,
Excipiunt, quanto consensit copia, cultu.
Hic matrona piam struxit sub Præsule fraudem,
Stramine subjecto; quo nescius incubitavit; F
Telluris solitus alias incumbere tergo.
Impulit utque novo terras afflamine Titan,
Urget iter; gaudetque domus, gaudentque ministri,
Sese illustratos noti solamine Patris.
Relliquias matrona toro collegit, et omni
Compositas studio, causis vitalibus * abdit.
Post soles aliquot, natali lampade quidam
Splendidus, et multa rerum ditione superbus,
Dæmone perflatur: suberant suffragia nulla,
Quodque absens Germanus erat, spes cesserat omnis.
Præsumpsit matrona fidem, Christoque vocato,
Servato miseri circumdat stramine corpus.
Absentis merito, cessit res ardua voto.
Nocte miser, magno tamquam vallatus ab igni,
Æstuat, et replico Germanum nomine frendens,
Abripitur sævi tandem de fauce leonis,
In reliquum sospes, collato munere, tempus.

XI. *Ut Lugdunenses doctrina et signis illustraverit.*

108 In Lugdunenses æquis processibus arces
Vexit Arar, Rhodano sese sub mœnibus abdens.
Lugduno

---

* B. caballum

* S. Herico monacho ex Mss.

* B. constrictum

* B. Atque

* i. e. medicinæ N. Mss.

Lugduno celebrant Gallorum famine nomen
Impositum quondam, quod sit mons lucidus [idem *c*.
Exceptum studiis plebes amplectitur æquis;
Ætas cuncta ruit: sexus concurrit uterque.
Tangere nec tantum; juvat aspexisse frequenter.
Procedit cunctis benedictio plena salutis;
Tum relevat grato cunctorum pectora verbo;
Et quamquam festinus eat, sitientia certe,
Quod satis est, relevat vivaci dogmate corda.
XII. 109 Jam dudum gravibus quamquam dilatio [votis
Obstiterat, mito tandem raptatur amore
Obvia Germano, fusis quacumque catervis,
Urbs Arelas. Fundatoris cognomine primi
Hoc duxisse ferunt incerto tempore nomen *d*.
Hic tunc Hilarius, hinc usque ad sidera notus,
Præsulis officium verboque manuque gerebat:
Igneus ille fide, cœlesti famine torrens,
Præceptis operam dabat indefesse beatis *;
Hic, ut apostolicum præclari temporis instar,
Excipiens, prona Sanctum pietate colebat,
Affectu patrem, meriti splendore magistrum.
Frænabat rigidam præfecti nomine gentem
Auxiliaris item; geminis cui grandia votis
B Adventu magni fulserunt gaudia Patris;
Ille viri dudum pleno flagrabat amore,
Visendi cupidus, tum quod quartana jugalem
Torrebat longo jam dudum tempore lampas.
110 Intranti longum princeps rapit obvius ag- [men,
Excipit, oblectat, refovet, veneratur, adorat;
Tum totum facili metitur lumine corpus.
Impulit attonitam trepida formidine mentem,
Digna Viro facies, et plenum numine pectus,
Sermonis gravitas, illustris gloria vultus,
Fama minor meritis, magni præstantia cordis.
Exin præcipuis effundit munera gazis,
Oblatisque manum dignetur pandere, poscit.
Uxoris post hæc supplex incommoda jungit.
Annuit Antistes fidei, nec præmia differt:
Ingreditur; manifesta salus comitatur euntem:
Discutit ingrediens ægro de corpore pestem,
Et tremor et febris puncto delentur eodem.
Sic capit optatum felix matrona levamen.
Adventus post hæc exponens ordine causas
Perfruitur sobriis *, obtento principe, votis.
Civibus oppressis revehit vexilla quietis;
Summa salus toti quamvis existeret urbi
Reddita Pastoris tantum præsentia magni.
C

Margin: ... Hilario ... ex ...; ... Arelati; * i. indefesse honestis; ... amplus sit.; * i. e. justis et moderatis

ANNOTATA.

a Clavus trabalis, *adhibitus olim fuisse creditur ad supplicium et cruciatum inferendum. Hinc de Fortuna Horatius lib.* I *carm. Ode* XXXV:
Te semper anteit sæva necessitas,
Clavos trabales, et cuneos manu
gestans ahena *etc.*

b *De* Alesia *adi Valesii Notitiam Galliarum; ubi ex Diodoro Siculo ejus etymon ducit* ἀπὸ τῆς ἄλης, *sive errore Herculis. Adi et Julium Cæsarem de Bello Gallico lib.* VII, *versus finem.*

c *Hoc refutatum vide apud eundem Valesium ibidem, ubi de* Lugduno Segusianorum.

d *Et hoc explodit Valesius ibidem in* Arelato.

D

CAPUT III

Revelatio Sancto facta de natali S. Juliani M.; nova expeditio in Britanniam; visitata S. Genovefa; felix reditus.

Nescius immunem sudoris inire quietem, XIII.
Arvernas quondam Præsul progressus in [oras, *Ut ei Dominus diem passionis Juliani martyris*
In Brivatensem flexit vestigia vicum.
Hic, martyr Juliane, tibi pro nomine summo
Millia pœnarum truculento tempore passo,
Haud impune bonis semper obnixa vetustas,
Detraxit celsi passim monumenta triumphi:
Et quamquam clarus famoso nomine Martyr
Solis ab occasu jam tum ferreris in ortum;
Hoc certe quiddam fueras obscurior ipso, E
Semper honorandi quod plebs oblita diei,
Haud tibi certa dabat celebri solemnia ritu.
Non tulit errorem longis inolescere seclis
Germanus veniens; ac primum, tempore quonam
Sacra ferant Sancto, fatu perquirit amico.
Indoctum vulgus sese nescire fatentur.
111 Tum Pater: E summis poscendum sedibus, [inquit, *revelaverit.*
Quod potis humanæ non est expendere menti.
Nox ruit, inque suam cœtu cessere soluto
Quisque domum: Præsul sacra pernoctat in æde.
Luteaque in roseis rutilans aurora capillis,
Vix matutino rubefecerat æthera curru;
Præsul adest; causamne Deus patefecerit ulli,
Ultro perquirens. Expertes esse negoti,
Sese testantur. Mox hæc in verba Sacerdos:
Mensis legitimum subeat quam septimus annum,
Hoc scitote prius mundo clarescere festum
Quatuor ante dies *; hæc sunt natalia Sancti, * *i. e.* 5 *Kal. Septemb.*
His Martyr factus felici sorte Kalendis,
Inditus est Superis fuso pro sanguine castris:
Res comperta mihi monitis cœlestibus hæc est.
Dixit; et ingentem perfundunt gaudia plebem.
Martyris ex illo celebratur tempore pompa,
Gallia qua partes late spatiatur in omnes;
112 Rursus bella moves; spiras incendia rur- [sus, F
XIV. *Ut Pelagiana hæresis recruduisse nuntiatur.*
Desecto nequior * consurgens bellua collo? * *B.* Nequior abscisso
Tela quidem forti nuper prostrata duello
Non pudet in miseros iterum constare Britannos?
Parce tibi, jam parce, precor; quo sæpius atrum
Extuleris virosa caput, jaculabere * certe, * *B.* jugulabere
Et repetita dabunt celerem commenta ruinam:
Quod semel insanum est, iteratum insanius hor- [ret,
Majoremque ferunt bis vulnera rupta dolorem.
Vix Præsul positis humeros subduxerat armis,
Immensum fessus, propriamque reviserat urbem;
Ecce, ferebantur precibus mandata coactis
Cunctorum, quiqui fuerant, ex parte piorum,
In miseros iterum pestem recidisse Britannos
Dogmatis insani, nec spem restare salutis,
Ni prius obtentam pulchro certamine causam
Tutetur solito. Suberat spes certa triumphi
Pro miseris movisse manus; nec gloria velis
Iret prima suis, si non suprema subiret
Infectis

A Infectis imposta manus *a*. His vocibus iras
Excitat, impatiensque moræ mox arma reposcit,
Arma celer; notisque artus inducitur armis.
Voverat ille suum fidei pro nomine pectus,
In quamcumque daret casus incumbere mortem:
Ibat paciferis perlustrans gressibus orbem,
Semina sancta ferens; et pulchro dogmate pandens,
Præmia Christicolis quæ et quanta parentur in astris;
Contra, quæ reprobos ineant * post funera pœnæ.

* *B.* maneant

XV. *Ut Parisios veniens,*

113 Tuque iterum celebris priscum, Lutetia, nomen
Carmine conde meo; mihi certe mentio constat
Semper grata tui, quod te nunc ossibus ornat
Sponsa * mei Domini, quondam celeberrima signis.

* *scilicet* S. Genovefa

Huc tunc ingressus præsul Germanus, amore
Excipitur miro. Pronam benedictio plebem
Confovet: ingenti persultant omnia plausu.
Depositi memor ille sui, quinam Genovefam
Casus agat, studio mox percunctatur amico.
Cœlitus attigerant animum discrimina, credo,
Plurima, quæ tempus fuerat perpessa per illud:
Ut solet obloquiis pietas succumbere duris.
B Parque * fuit nigræ virus deprehendere mentis,
Cum concepta semel furialis semina flammæ
Nec, sancto præsente Viro, plebs livida pressit;
Cui tamen illa suo melius quam nota parenti est.

* *i. e.* facile *N. Mss.*

Genovefam visitaverit.

114 Exin virgineæ secedit in abdita cellæ,
Conseptus populo: prodit mox obvia virgo;
Quam Pater ingenti magnus pietate salutat;
Numinis ut templum veneratum jure putares.
Hinc spectans plebem, dextraque silentia mandans,
Virginis auspiciis repetit præconia primis:
Ut sacrum Christo felix infantia corpus
Aptarit, nullo temerandum in secula pacto:
Se quoque virginei semper mansisse pudoris,
Abjuncto quamquam secretum corpore, testem.
Utque, ait, indubias statuat sententia mentes,
Argumenta rei veris perdiscite signis.
Dixit, et infectam lacrymarum flumine terram,
Virgo orans recubos qua se flectebat in artus.
Ostentat digito. Rabies hinc pulsa, furentes
Leniit; incepti cunctos piguisse videres.
Consensu socio cunctis decernitur insons;
Insontem cuncti conserta laude fatentur:
Componit rabidos assertio vera tumultus,
Deque animis atri pellit contagia fellis.
C Exin Parisias celebris Genovefa per oras,
Obtinuit meritæ passim præconia palmæ.

Allocutio.

115 Singula gestorum, clarissima virgo, tuorum
Committi calamis fuerat devotio nostris;
Grandia multivolum revocant sed cœpta poetam.
Ne tamen hos justo fundam sine fœnore versus,
Supplicis esto memor, precibusque tuere fidelem;
Quasque tuo nosti dotes accedere Sponso,
Accessisse tibi, collata sorte, putato:
Jamque vale, conjuncta Deo, seclique memento.

XVI. *De adventu ejus per dæmones nuntiato.*

116 Hinc mare conscendunt; concurrunt omnia votis;
Puppis in obsequium componunt flamina cursum;
Fluctibus infestas videas cessisse procellas;
Vivida vi virtus ventorum verbera vicit.
Tuque ferox aberas, dæmon, non ausus adesse;
Quod necdum, pelago fueris quæ passus in ipso,
Exciderant animo. Sed mens tibi livida quamquam,
Antiqui populos emergere fauce draconis,
Æternum doleat; virtus sanctissima certe
Impulit invitum populis prædicere vatem
Præsulis adventum. Necdum contingere terram
Quiverat; insula Germanum jam tota fremebat.
Forte loci princeps Helaphius, indice nullo,
Occursum properat; tam certum est credere vati.
Filius huic primis curvo damnatus ab annis
Poplite, marcentis tulerat dispendia cruris.
Exhibet hunc secum: sequitur provincia tota,
Turba sacerdotum, concursus inscia plebes.
Ordine summissis prodit benedictio cunctis:
Hinc doctrina fluens sermonibus irrigat omnes.
Agnoscit populos fidei tunc usque tenaces;
Auctores sceleris compertum existere paucos:
Quæruntur; vindexque reos sententia plectit.

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

XVII. *Ut Helaphii filium curaverit.*

117 Irrumpit densas Helaphius ipse catervas,
Objectans claudo deformem corpore natum.
Nec verbis opus est; allegant plurima causam,
Ætas, debilitas, lacrymæ super omnia patris.
Elicit ingentem compassio justa dolorem
E Cunctorum ex animis: flexus quam maxime Præsul,
Sese præsidiis confert ex more supernis;
Tum juvenem residere jubet; mox arte magistra
Explicuit medicam doctus succurrere dextram,
Attrectans siccos leni palpamine nervos.
Mox, tamquam digitis flueret medicina salubris,
Consequitur festina salus; rapit arida succum
Compages refluum; remeant in pristina nervi,
Atque interdictum repetunt vestigia flexum,
Multorumque oculis fulserunt dona salutis*;
Cum pater incolumem recipit post tempora natum,
Natus plaudentem recipit per gaudia patrem.
Sic tua, Christe, modis inolent præconia miris,
Et fidei capiunt invictum pectora robur.
Hinc sacer ad plebem sermo convertitur omnem
De lapsu, seu quæ reparent impendia lapsum.
Obtinet immotis columen fundata columnis
Tuta fides; fidei pugnant pro fœdere cuncti.
Perpauci suberant detectæ fraudis alumni;
Sistuntur coram *; cunctis eadem sententia perstat,
Exilio multare jugi. Sic insula felix
Tartarea tum peste carens, insignibus almæ
F Nunc quoque nunc fidei casto splendore coruscat.
Pace locis parta, spoliis percomptus opimis,
Alite felici notam remeavit in urbem
Germanus, superis merito gratissimus astris.

* *C. Lugd. et B.* Creantis

* *B.* deest coram

Epilogus.

118 Tuque o, cui toto discretos orbe Britannos
Bis penetrare datum, bis intima cernere magni
Monstra maris, positis huc tandem flectere velis;
Votaque servatus solvens in littore nautes,
Qua ratione potes, genium curare memento;
Teque para (rerum fors est incerta) futuro;
Ut, si quis subeat, possis par esse labori.

ANNOTATA.

a Id est, si non ultima manus rei inceptæ imponeretur. *Not. Mss. C. Lugd.*

PRÆFATIO

D

ab Herico monacho ex…

PRÆFATIO LIBRI QUINTI

δικώλῳ διστρόφῳ *peracta.*

Dives Dædalon olim Ἑκατόμπολις *a* extulit
Multa laude peritum,
Quondam qui fugiens Minoeia palatia, *(poeta Icari fabulam considerans.)*
Ceris nexuit alas,
Pennis præpetibus vacuum ratus aera
Tuto posse meari.
Ascivit comitem levitas temeraria
Lævo fœdere gnatum,
In patrisque latus subit aliger Icarus,
Patrissare coactus.
Tum videre poli duo quadrupedantia
Primum monstra volare.
Arctos ad gelidas pater impiger evolat,
Tutus frigore lævo :
Tandem Chalcidicis superastitit arcibus ;
Hæc primum attigit arva :
Hic templum tibi nobile, Phœbe, dicavit, et
Fessas exuit alas.
Natus, Dædaleis minus integer artibus,
B Incautusque pericli,
Plus justo ἐμπυρι * subit ardua climatis * ;
Mox pennis resolutis, *(* B. ἐμπυρίου... ματος)*
Cognomen pelago dedit Icarus obvio,
Sævis obrutus undis.

119 Hæc te monstra petunt, tibi fabula competit *Christum invocat, ne illa possit de se vere narrari.*
Hæc, ignare poeta :
Jam tu Dedaleo nimis ocyor Icaro,
Terrarum infima linquis ;
Dum te materies nimium rapit ardua
Cœlo intendere pennas.
Atque o dulcicanum rapereris in alitem,
Manarentque canoro
Plumæ per digitos humerosque volatili !
Tum te per liquidum æthera
Nectentem modulis bene dissona limmata * *(* B. lemmata i. e. hemitonia N. Mss.)*
Vivax penna bearet.
Ah ! te ne subigant temeraria ludicra,
Dum sublimia tentas,
Ah ! ne præcipitem penetralia fulmina
Sæva in tartara pellant :
Quando exstat vetitum nimis ardua persequi,
Nec transcendere vires.
His tu, Christe, potes medicarier unice,
Hæc eludere tela : E
Et cui posse fuit dare talia fieri * ;
Non te posse negarim
Casto vela quidem dare commoda carmini ;
Nec spes deviat usquam.

A N N O T A T A.

2 Ἑκατόμπολις, id est, centum civitatum insula, Creta videlicet. *N. Mss.*

LIBER QUINTUS

CAPUT I

Armoricorum prodigiosa defensio, et nova pro iisdem suscepta profectio in Italiam ; miracula in itinere usque ad Alpes facta.

C

I. Defesso pelagi glebæ natalis in oras *(Et Armoricanorum legatio… reperit ;)*
Vix remeare datum, cum protinus obvia longo
Procurrit tractu tensis legatio palmis,
Præstolata diu repetentem patria Sanctum.
a Gens inter geminos notissima clauditur amnes *a*,
Armoricana prius veteri cognomine dicta ;
Torva, ferox, ventosa, procax, incauta, rebellis,
Inconstans, disparque sibi novitatis amore,
Prodiga verborum ; sed non et prodiga facti :
Dicere plus, fecisse minus, taxatur honestum.
Regibus hanc fidei numquam servasse tenorem,
Sæpius expertum. Quare, quo principe felix
Tunc quoque florebat titulis respublica priscis,
Magna salus patriæ (nomen fuit Ætius illi)
Pertæsus tumidæ mores et crimina gentis,
Vastandam rigidis tandem permisit Alanis.
Rex erat his Eochar, belua crudelior omni.
Quid cædes memorem, et furialia facta tyranni?
Expertus late totis in partibus orbis.
Ergo exoptatæ permisso licentia cædi
Instigat rabidas gentis in funera fauces ;
Barbara mens inhiat jugulis ; factura periclum,
Quid possit feritas : sævum rapit improbus agmen,
Ardens optatæ quamprimum incumbere prædæ.
121 Percellit miseram dira expectatio gentem, *et descriptio ejusdem gentis.*
Et metus impatiens, et rerum plurimus horror :
Nec vero simplex urget præcordia terror :
Non conferre manum, non fines hoste tueri, F
Non saltem tentare fugam sententia surgit.
Fingit quisque sibi varii discrimina leti,
Solaque suspectæ torquet dilatio mortis.
Una subest miseris ratio servata salutis ;
Si se dignetur gladiis opponere Præsul.
Legatis hæc summa fuit. Quid nunc quoque, Sancte,
Quid facturus eris? Si te subducere tentes,
Nosti, quid capto sit viscera claudere fratri :
Sive juvare velis ; terrent quam multa volentem?
Rex ferus, horrendæ rabies incognita gentis,
Et lingua et mores, torvæque protervia frontis ;
Tum quod perpetui defessum mole laboris
Destituant tenues ineuntem grandia vires.
Fide Deo ; fraterna feret dilectio palmam.
Posse dabit, qui velle dedit : res ardua quamquam,
Concedet justis lævo mox numine votis.
122 Ergo iter invadit. Aderat gens perfida, fines II
Jam transgressa suos ; faciem telluris apertæ *(Ut regem barbarum)*
Implerat

Implerat ferratus eques; rex agminis atri
Barbarus in medio, trucibus horrendus in armis,
Optatæ spe cædis hiat. Mox præduce fidens
Germanus Domino, medios irrumpit in hostes,
Armatoque duci sese (mirabile dictu!)
Ingerit intrepidus; medioque interprete, primum
Exorat, seseque preces effundit in omnes.
Ille, manus indocta pati ceu bestia quondam *,
Orantem refugit. Præsul cunctamina sævi
Pectoris increpitat. Nihilo minus abnuit ille.
Antistes cœptis tandem persistere certus,
Injecitque manum, frænique invasit habenas.
Immensum stupuere omnes. Sistuntur eodem
Agmina fixa loco; nec cedit copia cuiquam
Vel mutare locum, vel quoquam flectere gressum.
Tanto sidereæ perfudit gratia lucis
Pontificem radio: par vultibus ille Moisis,
Cornutam faciem Domini referentis ab ore,
Terruit immanes frontis splendore phalanges,
Non ausas niti, non ausas tendere contra.

* B. quædam

aggressus sit.

123 Rex ferus indomitam jussus deponere mentem,
Miratur potius; stupidum miracula terrent:
Quæ tam magnanimem faciat constantia Sanctum;
Quanta Seni virtus, quanta est reverentia vultus,
Millibus ut potior seu constet fortior unus.
Bellicus ad pacem extemplo deponitur ardor;
Concedunt humana Deo; violenta furoris
Conditio positis tractat civilia bellis;
Qualiter id fiat, fieri quod jure Sacerdos
Decernit, non quod rabidus præfixerat ardor.
Postquam cædis amor et vis compressa furoris,
Componunt animos; tum pacis munia tutæ
Collatis ineunt robusto fœdere dextris;
Castra dehinc repetunt. Merito sic Præsulis almi
Deponit trepidum gens Armoricana timorem,
Emergens tandem trucium de fauce ferarum;
Hac ratione tamen, partæ per fœdera paci
Romanus stipulam si præbeat induperator.

Apostrophe ad Sanctum.

124 Hæc quorsum tendant, satis est edicere promptum.
Te, Pater, hæc rursum, te certe hæc talia spectant:
Jam te sidereus, jam dudum poscit Olympus,
Teque olim miseris mordacius invidet arvis.
At non terrigenis fas est excedere castris,
Ipse quoad Latias gressum deflexus in oras,
Hic quoque cœlestem facias flavescere messem.
Forsan et hæc superis fertur sententia fastis;
Ut, consummato magnorum fine laborum,
Victor in Italia capias insigne superbum,
Quæsitam meritis, partam virtute coronam,
Distinctum pulchris rutilum diadema beryllis.
O Pater! O magnis pelagi defuncte periclis!
Te sed adhuc subeunda manent quam plurima terris:
Quo tecumque feret fortuna, audentior ito.
O graviora tamen crebro discrimina passe,
His quandoque feret felix constantia finem.

III.
Ut proficiscens in Italiam, presbyterum Senatorem denuo visitaverit.

125 Nec mora (Quas etenim flammis cœlestibus ardens
Posset habere moras?) patriis digressus ab oris,
Alpinas celerem gressum detorquet in arces;
Teque iterum gradiens studio pietatis avitæ,
Care petit meritis et relligione Senator,
Hospitii grato pensurus fœnore dotem.
Constitit ante oculos subito producta puella,
Omnimodi sermonis inops, quam longa coævi
Cardine bis deno carpebant damna silenti.
Comminus admotam miro dignamine Præsul
Suscipit; inde manu faciem perlustrat amica,
Os, frontem, et totum permulcens unguine vultum;
Tresque dehinc panis vino permiscuit offas;
Inque os attonitæ componens virginis unam,
Imperat, acceptum præeat benedictio panem.
Illa Sacerdotis parens ad singula verbis,
Edicit pleno, Præsul quod jusserat, ore.
Sic exorta novo manans facundia ritu,
Ætatis reliquos exin duravit in annos.

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

IV.
Ut eidem excessum prædixerit suum.

126 Inde profecturus, præterquam forte solebat,
Artius unanimem complexibus urget amicum;
Interque amplexus quam molli famine mulcens,
Æternum valeas, frater carissime, dixit,
Indiscreta meæ per secula portio mentis.
Annuat Omnipotens, rebus cum fine supremo
Venerit extremam districtus ponere metam,
Vultibus ut læti nos contueamur opacis *b*:
Nam donec hujus * solvatur sarcina carnis,
Alterno vetitum posthac concurrere visu.
Hæc Pater effudit digressu dicta supremo,
Hisque salutatum discedens liquit amicum.
Dicat, quisque velit, decessus tempora Sanctum
Ignorasse sui, propriam cum linqueret urbem *c*.
Continuabat iter, paucis ex more ministris;
Obvia sed populis stipabat turba coactis:
His Pater æterni fundebat semina verbi.
Idque juvat meminisse magis, quod siqua locorum
Aut orans, aut forte docens, lustraverat olim,
Persistunt hodieque sacris notissima cellis,
Aut crucis elatum fulget venerabile signum.

* B. Hujus enim donec

V.
Ut ab Heduis exceptus sit

127 Perlustrans Hedui posthæc confinia pagi,
Mitibus officiis summi pietate favoris
Excipitur solito: fervent examina vulgi;
Omnis adest ætas; sexus concurrit uterque;
Nec vacat et nimium est fragili committere pennæ,
Quantus erat Sancti cunctorum mentibus ardor,
Affectu quanto, quanta pietate colebant,
Quem norant summum summæ Deitatis amicum.

VI.
Ut S. Cassianum in sepulchro fuerit allocutus.

128 Forte, pererratis totius mœnibus urbis,
Relligione calens sacras dum circuit ædes,
Devenit, quo Cassiani venerabile corpus
Quondam pontificis tumulo recubabat honesto:
In quo virtutis radiabant signa supernæ,
Militis eximii clarum testata triumphum.
Marmor erat Parium, miro candore decorum:
Hoc claudebantur sacri tum septa sepulcri.
Cœlitus at rubri species diversa coloris
Pressit vivificum, variato marmore, signum;
Ut nova forma crucis, manibus distincta supernis,
Cassianum meritis etiam post funera claris
Vivere monstraret. Pater id Germanus adactis
Inspectans oculis, multumque diuque retractat,
Quam sit munificus servis in secula Christus.
129 Mox fusis precibus, Quid tu, clarissime, dixit,
Quid nunc, frater, agis? Tumuloque refertur ab imo
Vox audita viri: Felici sede locatus,
Optatæ potior tranquillo munere lucis,
Venturum spectans * patrio cum numine Christum.
Ergo, ait Antistes, longum, gratissime frater,
Sedibus augustis accepta sorte quiesce:
Utque salutaris reduces post funera clangor
Impleat æthereis quondam concentibus aures,
Pro nobis, proque hoc populo, propensius ora.
O meritum sublime Viri, quem gratia summi
Hactenus evexit virtutum culmine Christi,
Omnia

* A. exspectans

[illegible] illico [illegible] ex [illegible]
Omnia cui parent, respondent omnia votis,
Subsidant imis quamquam sopita sepulchris!
Nec mirum, civem potuit si noscere civis
Conregnans Christo tractantem terrea mundo,
In portu residens pontumque æstusque secantem:
Da paulum spatii : modica removebitur hora,
Hactenus innocuos siquid dispescit amicos.
VII. *Ut manum puellæ direxerit*
130 Interea coram, fletu quatiente, parentes
Comminus accedunt, artusque in pulvere ponunt.
Nubilis hos sequitur demissa fronte puella,
Olim cognatæ patiens et conscia pœnæ :
Fuderat hanc uterus, vitiato germine, matris
In palmam digitis, nervo marcente, recurvis :
Temporis addiderant sævum incrementa dolo-
[rem :
Creverunt nimiis duri progressibus ungues,
Atque intus teneram laniabant spicula carnem;
Quotque manum digiti, tot vulnera dira tenebant;
Et jam perfossam penetrarant ulcera palmam,
Ossibus exceptum si non cessisset acumen.
Attrectat Præsul tactus medicamine dextram,
Atque levans digitos leni moderamine cunctos,
Infuso nervis vitalis munere succi,
Ordine flexibilem miro revocavit in usum.
Redditur officio manuum lætissima virgo :
B Nec jam se capiunt votorum festa suorum.
Adjecit Sancti pietas memorabile quiddam :
Correxitque manum, dempsitque superflua quæ-
[que,
Progressos nimiis resecans excessibus ungues;
Id sanctis manibus non effecisse gravatus.

ANNOTATA.

a Sequanam et Ligerim. *Not. Mss.*

b *Forte :* Vultibus ut læti nos non tueamur opacis; *cum sensus Constantii sit num.* 63 : Ut nos in die indicii sine confusione videamus.

c *Sensus est : Dicat nunc, quisquis vult, Sancto, cum Autissiodoro in Italiam discederet, revelatum non fuisse tempus felicis obitus : nam vel ex hac salutatione patet contrarium.*

CAPUT II

Continuatio ejusdem itineris et miraculorum per Italiam.

C

VIII. *Ut Alpes conscenderit; eamque descriptio.*
Gallica permensus signis comitantibus arva,
Hinc subit aerias meritis sublimior Alpes :
Limes hic Ausonias Gallis disterminat oras,
Æternis nivibus, æterno frigore torpens;
Humano generi non ante meabilis umquam,
Hannibal Hispana remeans quam victor ab ora,
a Diduxit scopulos, et montem rupit aceto *a*.
Cum tamen insolito pulsatus frigore Pœnus,
Torpuit, et regem spoliatum milite liquit;
Ille quidem alterius damno confectus ocelli,
Propellat Pœnos ut nix Alpina tepores
Sensit, Maura ducem veheret cum bellua* luscum.
Hic nactus meritum præsul Germanus honorem,
Obtinuit clari monumenque* decusque triumphi.

* i. e. elephas

* B. laudemque

IX. *Ut claudum senem devexerit*
132 Jam sol oceano rubros tingebat amictus;
Artifices, operis sumpta mercede diurni,
Sub noctem proprias pariter referuntur in ædes :
His Pater obnixo rupis per devia gressu
Collatum carpebat iter; miserique malignis
Fascibus oppressi gemitu montana subibant.
Obvius exstabat devexa per ardua torrens,

Julii Tomus VII.

Immanem rabiem violento vertice torquens D
Molibus undisonis; hoc tardabantur euntes;
Quod non fida tumens caperet vestigia gurges.
Confectus senio, confectus denique morbo
Unus erat; moles miserum duplicata premebat;
Vixque ferens tremulos plantis titubantibus ar-
[tus,
Anxius imposito durum sub fasce gemebat.
Antistes solito miserans claudumque senemque,
Attollit proprias miseri gestamen in ulnas,
Transque tulit pelagus : non secius*, amne re-
[menso,
Squalentem et tremulo marcentem corpore de-
[mum
Supposta cervice subit, mediasque per undas
Evehit, et tuto trajectum littore ponit.

* B. segnius

X. *Liberatio facti præcedentis.*
133 Inter dicta feror medius dicendaque vates :
Hæc revocant; ast illa vocant : debetur utrisque.
Hic mecum subsiste tamen, quocumque locorum
Digredior : stupidum percellent plurima sensum.
Omnia mira; novis emergunt cuncta figuris;
At non se speciem ratio defixit in ullam :
Pressius obruitur rerum sub pondere pectus;
Pectus libratis impellunt singula verbis.
Germanus miserum collo trans æquora vexit.
Germanus miserum. Si te persona fatigat; E
Inclytus et nulli generis splendore secundus,
Dignatur humeris miserum sustollere pulchris :
Quod non quis faceret nostri vel infimus ævi.
Quære gradum : toto Præsul notissimus orbe.
Da, qui se tantum malit summittere præsul.
Ætatem poscis? Senior plenusque dierum :
Oblitum proprii non mendax dixeris ævi.
Quanta valetudo, quod robur, quærere pergis?
Squalidus, æterno jejuni fœdere siccus,
Viscera cui macies, pallor confecerat ora,
Aspera post septem recreabant hordea soles,
Defesso pausam telluris terga ferebant,
Vix artus, vix ille ferens, vix ossibus hærens,
Concipit ingentem pietatis pectore flammam,
Pondere non fractus, refugus non plane pericli,
Exhaustumque senem, senio confectus et ipse,
Fasce prius misso, tremulis transvexit in ulnis.
Magnus in æthereo merito reputaris Olympo,
Juncte Deo Præsul, cui tot holocausta piorum
Concessum est operum Regi mactare polorum.

XI. *Ut Mediolanum venerit : et descriptio nominis ejus*
134 Ulteriora petens claram defertur in urbem,
Quam Mediolanum fertur dixisse vetustas.
Fama serit (quamquam famæ non creditur omni)
Quondam intestinis flagrans quod Gallia bellis,
Expulerit proprios violento Marte colonos F
Sedibus e propriis, Latio qui forte coacti,
Hanc extruxerunt collatis stipibus urbem;
Dicentes Medio-, facti de nomine, -Lanum,
Quod, cum prima novis struerent fundamina mu-
[ris,
Lanea sus media perhibetur parte reperta *b*. *b*
Huc Præsul veniens, auras vitabat inanes,
Obnixus solitis sese velare latebris;
Delituit non ille tamen, quin protinus omni,
Quis quantusve foret, liquido claresceret urbi.

XII. *Ut per dæmonem publicatus,*
135 Solemnis tum forte dies contraxerat illuc
Plures pontificum, sacramque geruntur ad aram
Divini, quis Christicolæ vegetantur, honores.
Ingreditur placidam præsul Germanus in aulam
Ignotus, humilis abjectæ tegmine vestis.
Extemplo quidam, nexu quem vinxerat hostis
Dæmonico, vacuas implet clamoribus auras :
Cur nos Italicis urges, Germane, sub oris?
Quid tantum miseri de te meruisse putamur?
Heu feritas! Heu crudelis violentia rerum!
Nec pelago locus est, ipsis excludimur arvis.

 Nuper

A Nuper Gallorum pulsi concessimus oris;
Præbuit oceanus pelagi inter vasta latebram:
Hinc quoque detrusos precibus, Germane, fugasti.
Omnia quid penetras? Orbis quid devia lustras?
Desine, et optatam fessis permitte quietem.
Obstupuere animis; exangues implicat artus
Conceptus hac voce tremor: fit quæstio passim,
Quis Germanus erat, quem vox audita petebat.

eumdem expulerit.

136 Compertus tandem est præclari schemate vultus;
Cetera plebeium referunt insignia cultum.
Consultus, non sane gradum, non ille negavit.
Cernua pontificum veneratur concio Sanctum;
Viseret utque sui latorem * nominis, omnes,
Collatis precibus, votis communibus instant.
Parendum sanctis Præsul pro tempore ducens,
Secretos subiit, misero comitante, recessus.
Conceptis non multa fuit dilatio votis:
Prodiit, et fœda purgatum peste reducens,
Incolumem populis pulchra virtute reformat.
Hoc Pater, hoc primum Latiis innotuit arvis
Auspicio. Mox diversis e partibus omnes
Concurrunt populi, pervulgatæque frequentant
Munus opis. Tum consertis ad dogmata signis *c*,
B Sic probris animas, sic corpora clade levabat.

** i. e. indicem energumenum*

e

XIII. *De fraude pauperibus per diaconem facta*

137 Exin multiflua Præsul digressus ab urbe,
Susceptum provehebat * iter felicibus oris:
Occurrit mendica manus, stipemque petebat,
Docta et sufficiens aliena vivere quadra.
Consulit Antistes sumptus ratione * ministrum.
Conscius ille sibi, ternum superesse nomisma,
Amplius haud quicquam sumptus, respondit, in omnes.
Mox jubet indiguis largiri cuncta misellis.
Victuros hodie nos unde, diaconus inquit,
Sancte, putas? Non fas Christo diffidere, dixit;
Pascet at ille suos (nil nunc vereamur) egenos:
Tu modo, quod potis est, inopes curare memento.
Venturi cautus, quamquam non jure, minister,
Largiturque duos, unumque in postera servat.
Non lucri tantum, damni, vir provide, quantum
Hac vice struxisti, temnens præcepta Magistri:
Lucratusque parum, meruisti perdere multum.
Sic vindicta sequax, sic votum lusit avarum.

** B. peragebat*

** pro de ratione*

XIV. *Ut legatos Leporii*

138 Dumque iter expediunt; rapido fervore citatis,
C Ecce, viri cernuntur equis post terga meantum:
Desiluere brevi; sanctisque in pulvere fusi
Procumbunt pedibus; tum sic in verba feruntur:
Haud procul hinc dominum spectatæ nobilitatis.
Fortunæ celebris, præcelsi juris, habemus;
Quem sævis urget jactura domestica nodis:
Cum famulis, omnique domo (miserabile dictu!)
Decubat, innumeris addictus denique morbis:
Sic certe, sic ille sua, sic ille suorum
Clade gemens, miseram quamprimum abrumpere vitam
Quærit, et invisos letho finire labores;
Comperit at postquam, nostras vos ire per oras,
Ambiguis animis spes est relapsa * salutis.
Ejus nunc ad vos ferimus lacrymasque precesque:
Si poterit dignum Pietas id ducere vestra,
Visite languentem; summisso pectore poscit:
Seu violenta preces absumunt * seria nostras,
Nec potis est itiner quoquam desistere cœptum;
At precibus justis benedictio juncta salubris
Compenset vultus oblectamenta negati:
Uno donetur, si non mereatur utroque.

** B. illapsa*

** B. abrumpunt*

139 Tum Pater ammirans fidei venerabile pignus,
Indoluit, strinxitque animum pietatis imago;
Et quamquam cœpti stimularet cura laboris
Non differre diem, via rectior illa putatur,
Qua merces operi servatur debita justo.
Nec mora; divertit. Comites obsistere contra;
Legati contra connixis viribus instant:
Dumque hi, dumque illi *; fit concertatio longa.
Indiguis magis ille favet; per secula, dicens,
Nil prius esse sibi, quam jussa facessere Christi,
Bisque mori propter Domini præcepta paratum.
O Patrem summo splendoris culmine dignum!
O, sibi qui propriam refugit dependere vitam,
Quique Deo vivens, immo cui vivere Christus,
Fraternis animam mavult opponere lucris!
Ergo memento piis, Pater o, persistere cœptis.
Non deerit sancto bravium, mihi crede, labori.

A S. Herico monacho ex mss. excreperit.

** subintelligi. contendunt*

XV. *Ut diaconem pro fraude increpaverit.*

140 Legatos hilares subit exultatio digna:
Quodque suis votis dignatur cedere Præsul,
Bis centum promunt instructo munere soldos *d*,
Dona Viro. Præsul non tantum munere lætus,
Pignore quam fidei, commendat cuncta ministro;
Hæc cape nunc, dicens, ac te succumbere noxæ
Disce; quod in miseros fraudem meditatus egenos,
E Malueris esse tenax: nam si, quod tradere jussi,
Cessisses, solito Christo tribuente, refusos
Tercentum caperes hodierno fœnore soldos.
Invadit formido hominem, secreta reatus
Germano patuisse sui. Non sane putato
Hoc mirum, bone vir, tanto quod clausa Prophetæ
Cordis hiant: plenus sancti qui numine Flatus,
Jam Deus est, jam divinos sortitur honores.

d

XVI. *Ut Leporium cum suis visitaverit.*

141 Neve opis indiguos dilatio multa gravaret,
Accelerat, raptoque gradu, quo vota requirunt,
Præstaturus adest, missis * comitantibus isdem.
Mox, tamquam manifesta salus ingressa subisset,
Expectata Patris relevat præsentia cunctos.
Hic artes Medicum notas efferre videres:
Hinc pietas, illinc perfecta peritia claret.
Sternitur, et Christum solito prostratus adorat,
Tunc magis alta petens, fieret cum pronior arvis:
Auribus hinc superis oratio fusa salubris;
Cui lacrymæ fecere viam super astra volanti.
Gaudia multorum mercantur flumina quarum.
Invisit dominos, invisit denique servos:
F Certanti studio indiscreta cubilia lustrat:
Omnibus æthereas impertit jure medelas.
Unius spatio res est confecta diei;
Una dies cunctis fudit fomenta salutis.
Post hinc digreditur: dominus comitatur euntem
Ipse domus: gaudent reparatis viribus omnes:
Plausus ubique sonat, pulchræ et modulatio laudis:
Christum cuncta boant; Germanum cuncta resultant,
Gloria sic Domino, sic crescit opinio Servo,
Dispergens lepidum, quaqua pergebat, odorem.
Innatus subigit cunctorum pectora fervor
Nosse Virum, mira meritorum luce coruscum.
Multa quidem suberant clarum gignentia nomen;
Dogma, labor, comitas, mores, constantia, fervor;
Quodque est præcipuum, dilectio plurima fratrum;
Qua grave quicquid erat, terraque marique ferebat.

** i. e. legatis*

142

S. Herico Bonalho ex Mss. Epilogus.

142 Quid tu, quid gressum raptas per devia, [sodes?
Quid cancellato flectis compendia ductu?
Ire brevi poteras, qua te per longa fatigas.
Ravennam certe melius via regia ducit.
Non ab re tulerim, quod diverticula quæris:
Immo ego (sic animus, sic denique ferre videtur)
Ravennam subtriste aliquid portendere, credo,
Quod vel exitio, vel possit cedere damno;
Contiguis quod tam succedere mœnibus horres.
Quicquid id est; subsiste parum; flatuque rece- [pto,
Obnixis animis, superest quodcumque, subibis.

D

ANNOTATA.

a *De Hannibalis expeditione in Italiam bello secundo Punico videsis Livium lib.* XXI, *aut Silium Italicum lib.* III, *vel etiam Cluverium Italiæ antiquæ lib.* I, *cap.* XXXIII.

b *De hac origine nominis* Mediolani *consule Leandrum Albertum, ubi de hac urbe agit in Lombardia Transpadana versus medium.*

c Consertis ad dogmata signis, *id est, adjunctis doctrinæ miraculis.*

d Soldos *pro* solidos, *qui nummi erant aurei.*

PRÆFATIO LIBRI SEXTI

δικώλῳ διστρόφῳ *variata.*

Acta Sancti sex libris poeta describit:

Expensas operis claudit pulcherrimus ἑξὰς *a;*
  Lector amice, vides.
Cujus si causas et mystica symbola quæras;
  Impiger ediderim.
B Exemplar, solidum facturus Conditor orbem,
  Hoc sibi proposuit:
Namque opus omne suum numero discrevit eo- [dem; ut
  Pagina sacra refert:
Quamvis et simul et semel omnia condita, verax
  Theologia canat;
Perfectum sed opus numeri perfectio signat,
  Partibus apta suis.
Cardinis hunc primi si per theoremata ducas *b,*
  Eminet egregius:
Namque sua solus sese regione coercet,
  Gnarus habere modum:
Nec summam minuit, nec vult transcendere [summam,
  Partibus explicitus *c:*
Unum sexta quidem est; duo tertia; dimidium [tres;
  Sex ea restituunt.

ut illorum perfectio ex numeri senarii perfectione dinoscat.

144 Visne aliud referam, mage quod mirabere, [lector?
  Huc ades, idque refer.
Partibus in versum * ductis, iisdemque remixtis,
  Instruit hic δεκαδεn *d.*
Pars est sexta μονὰς *e*, numeri progressio prima:
  Primitus illa subit:
C Tertia namque δυὰς *f*, sedem tenet atque secun- [dam;
  Fons paritatis ea est:
Dimidiumque τριὰς *g*, hanc tertius excipit ordo;
  Hinc fluit imparitas:
Cum sexta medium, μοναδεn τριὰς applicat; atque
  His fluit alma τετρὰς *h:*
Tertia cum medio δυαδεn τριαδεnque coaptat;
  Πεντὰς *i* ab his oritur.

* i. e. in ordinem *Not. Mss.*

Partes omnimodæ digesta sorte refusæ,
  Ἕξα quidem reparant *k.*
Cum sexta totus parit ἑπταδεn officiosam *l;*
  Hanc sterilem perhibent *m:*
Tertia cum toto creat ὀκταδεn *n;* hinc fluit ἐλπὶς E
  Vivere post cineres *o;*
Totus cum medio, numeraliter ἐννέα * gignit;
  Is triplicat τριαδεn:
His superacta μονὰς, πάντων τέλος * numerorum
  Proficit in decaden *.
Sic operis meritum merces mansura sequetur,
  Quam δεκὰς effigiat *p.*
Tam manet hoc verum, quam qui super omnia [sol est;
  Nec ratio titubat.
Anne tibi videor senaria symbola, lector,
  Elicuisse parum?
Si potes, ede alium * simili ratione cluentem;
  Cedat et iste loco.
Quod si non potis est; perfectos disce triumphos
  Præsulis esse mei,
Quos cohibet numerus, quem tu jam rite συνιεργὸν*
  Dixeris esse Dei *q.*
145 Oratu melius, super est quodcumque labo- [ris,
  Expedies modico.
O clemens Trinitas, nostræ quoque fons trini- [tatis.
  Nam tribus omne subest:
Οὐσίαν, δύναμιν dicunt, ἐνέργιαν atque; F
  Quis sine, nulla φύσις *r.*
Est etiam trinitas animæ contermina nostræ,
  Qua fit imago Dei:
Νοῦς hæc, atque λόγος, etiam διάνοια *s* vocatur;
  Hanc quoque tu tribuis.
Ergo age, et optatas largire attingere metas,
  Summe Deus, Trinitas.
Nequa tamen subeant exhaustam tædia mentem;
  Te duce progredimur.

* *i. e.* novem
* *i. e.* omnium finis
* numerum denarium
* *nempe* numerum
* *i. e.* cooperantem
Exinde SS. Trinitatem invocat.

ANNOTATA.

a Ἑξὰς, *id est numerus senarius, in quem libros suos auctor dividit: hunc vero* pulcherrimum *appellat, quia perfectissimus censetur, ut mox probabitur. Sed cur* ἑξὰς *hic masculine accipitur? Respondeo, quia numerum significat; juxta illud:* Respicit interdum nomen generale poeta.

b Cardo primus numerorum est ab uno ad decem. *Not. Mss. Sensus ergo est: si numerum hunc senarium consideres attente, invenies illum eminere inter decem primos.*

c *Uterque hic versus eodem recidit, et significat, hanc perfectionem senario numero propriam esse, quod omnes ejus partes aliquotæ simul sumptæ non imminuant ejus summam nec augeant: tres enim tantum habet partes aliquotas, nempe sextam, quæ est unitas; tertiam, quæ sunt duo; et*

A *et dimidium, quod est tria: has si conjungas,, nempe* 1, 2 *et* 3, *faciunt sex. Non sic alii numeri: nam exempli causa, octonarius has habet partes aliquotas, octavam (id est* 1) *quartam* (2) *dimidium* (4). *Has si jungas, non conficient octo, sed septem tantummodo.*

d Δεκαδen, *pro* δεκάδα, *id est* numerum denarium.

e Μονὰς *est* unitas, *principium numeri; et sexta pars numeri senarii.*

f Δυὰς, *id est* numerus binarius, *qui est pars tertia senarii.*

g Τριὰς, numerus ternarius, *senarii dimidium.*

h *Id est, pars sexta senarii (quæ est unitas) juncta medio (quod est numerus ternarius) gignit quatuor, seu numerum quaternarium, qui Græce dicitur* τετρὰς, *quæ* alma *vocari videtur, quod quatuor elementa contineat, quibus corpora constant et aluntur omnia.*

i Πεντὰς, *id est* numerus quinarius *oritur ex senarii parte tertia (quæ cst* δυὰς*) et senarii medio (quod est* τριὰς : *)* 2 *enim et* 3 *faciunt* 5.

k *Nam* 1, 2, *et* 3 *faciunt* 6.

l *Hoc est,* 1 *et* 6 *faciunt* numerum septenarium *sive* ἑπτάδα officiosam, id est in multis efficacem *Not. Mss.*

B m Quia intra denarium sola ἑπτὰς nec gignit, nec gignitur. *Not. Mss.*

n *Nam* 2 *et* 6 *faciunt* 8, *sive* ὀκτάδα.

o 'Ελπὶς vivere post cineres, *id est* spes resurrectionis. Octonarius *enim* in divinis Litteris Novum Testamentum, corporum resurrectionem, ac majestatem regni Dei significat, *inquit et probat Bongus ad hunc numerum in opere, quod inscribit* Mysticæ numerorum significationis librum. *Ubi de hoc genere plurima erudite congesta lector ejusmodi rerum curiosus inveniet, singulis numeris propria.*

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

p *Ut ostendit idem Bongus in numero denario, ultra medium.*

q *Læpida sane collectio:* Ego triumphos S. Germani enarro libris sex; atqui numerus senarius perfectus est: ergo et perfecti triumphi illi. *Sed hæc ludenti poetæ condonanda.*

r *Id est:* Essentiam, virtutem atque operationem*; sine quibus nulla est* φύσις, *seu* natura. In omni enim natura rationabili intellectualique tria hæc inseparabiliter semperque incorruptibiliter manentia considerantur. Horum exemplum. Nulla natura, sive rationalis sive intellectualis, est, quæ ignoret, se esse; quamvis nesciat, quid sit. Dum ergo dico: Intelligo, me esse; nonne hoc uno verbo, quod est intelligo, tria significo a se inseparabilia? Nam et me esse, et posse, et intelligere me esse demonstro: non enim intelligerem, si non essem; neque intelligerem, si virtute intelligentiæ carerem; nec illa virtus in me silet, sed in operationem intelligendi prorumpit. *Ita Notæ Mss. Cod. Lugd,*

s *Id est,* mens, ratio, *et* cogitatio *seu consilium: de quibus additur in notis Mss. cod. Lugd.:* His tribus essentialis trinitas animæ ad imaginem E Dei constitutæ subsistit. *Porro quantum Patres laboraverint, quamque diversas vias inierint, ad inveniendam exponendamque illam imaginem et similitudinem Dei, quam in homine certum est exsistere, docent sacrarum Litterarum interpretes in illud Geneseos,* Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. *Adi, si placet, Benedictum Pererium nostrum in Comment. in Genesim tom.* I, *lib.* IV *fere ab initio.*

LIBER SEXTUS

CAPUT I

S. Germani adventus ad regiam tunc urbem Ravennatium imperatori ceterisque gratissimus; miraculorum ejus ibidem frequentia.

C

I. *Ut Ravennæ desideratus exceptusque sit.*

Prævia fama ruens Latium conciverat orbem,
Digressum patris Germanum nuper ab oris.
Ravennam certa celerem ratione subire:
Compertum id populi vario sermone ferebant;
Urbibus, et vicis, per compita, perque plateas
Hoc vir, hoc mulier, hoc tunc infansque senexque
Hoc juvenis, medium et siquid juvenemque senemque
Dispescit; validæ quatiebant omnia voces;
Omnia fervebant; instabant omnia votis:
Germanum dives, Germanum denique pauper
Venturum, resono passim clamore fremebant.
Tantus amor Sancto, tanta est instantia vulgo
Visere Pontificem certamque referre salutem:
Et quamquam sumpti respectu plane* laboris
Impatiens urgeret iter; sed plurimus ardor
Obstantes ægre nexusque morasque ferebat,
Increpitans segnem mordaci pectore gressum.
Sic desideriis semper dilatio fertur
Accumulare sitim: quæ si dilata residunt,
Non desideria* certe, non illa fuerunt.
Tandem susciperis, mundo gratissime Præsul,
Expectate diu; quamquam non sorte cupita *a:*
More quidem solito nocturna silentia captans.
Non tamen excubias illic vitare sagaces
Posse fuit; nec fraus cupidos concepta fefellit,
Quin et conspicerent, et conspecto fruerentur. F
Principis ecclesiæ meritoque et nomine pollens
Petrus* apostolicum dicta servabat in urbe
Forte gregem, vir præcelso splendoris aviti
Stemmate conspicuus, multa et probitate coruscus.
147 Tum quoque jam juvenis cum matre Valentinianus
Romula sceptra gerens, rerum flectebat habenas,
Maximus imperio, factis et nomine magnus *b.*
Catholicæ fidei genitrix Placidia cultu
Insignem tenero puerum formarat ab ungui,
Stemmate condignum quondam sceptrisque paternis.
Cumque potestatis præcelleret ordine cunctos,
(Quippe pater patriæ, magni moderator et orbis;)
Religionis amor complerat pectora tantus,
Ut Christi famulis diversa in parte locatis,
Cum genitrice pia plenum deferret honoris
Officiique modum. Patrii sic sceptra decoris
Ornabat sobriæ* jam tum virtutis amator.
Germanum magnæ subeuntem mœnibus urbis,
Qua

* B. jamque

* B. supplet hæc *a*

* Chrysologus nempe

II. *Ut Valentinianus cum matre tunc imperarit; et de exceptione ejus* *b*

* B. sanctæ

[illegible] HERILO [illegible]

Qua tantum pietate Patrem tractare decebat,
Excipiunt. Rerum conversa sorte, videres,
Ut pompæ refugum studio certante premebat
Vulgi pompa sequax : edicto principis omnes
Occurrunt proceres; properat promiscua plebes;
Tum sacer ecclesiæ denso ruit agmine clerus:
Laudibus hi plaudunt, persultant plausibus illi,
Et commune decus parili pietate salutant.

III. [illegible] *regina et* [illegible]

148 Plurimus augustos animi perflaverat ar- [dor,
Obsequiis cumulare Virum. Cautissima rerum
Vas amplum regina struens regalibus escis,
Non tamen ullius mixta pinguedine carnis,
Mittit Pontifici. Suscepto munere tali,
Partitur propriis obsonia cuncta ministris :
Vindicat argentum, miseris fracturus egenis.
Exin conspicuum compensat munere munus;
Et vili et modico suppletur lignea pane,
Quam Præsul parcos patinam promebat in usus:
Mittitur augustæ. Donum complexa verenter
Suscipit, et tamquam caperet cœlestia, condit;
Munere læta dato, sed lætior illa recepto.
Quam fuerit carum manans a Præsule donum,
Mox liquido patuit; quod et auro claudere li- [gnum
B Jusserit, et variis panem servare medelis.
O res æternis certe dignissima fastis!
O, quæ sublimes inclinas gratia mentes,
Et Christo subigis mundani colla tumoris!
O regina, pium venerans in Præsule numen!
O, cui jam defert Romana potentia, Præsul!
Nec* aberit multo, quin ocyus astra sequenti
Deferat æthereus Superis cum millibus axis.

* B. Non

IV. [illegible]

149 Forte die quadam, populo stipante, pla- [team
Ingreditur, placido perlustrans omnia gressu,
Devenitque locum, misera quo sorte nocentum
Publica damnarant tenebris ergastula turbam,
Quique immersa cavo stricti vestigia ligno,
Incertum, optarentne magis, potiusne timerent
Suppliciis finire diem : spes cetera torpet.
Ne trepidate, viri, neu vos addicite morti :
Non omnis absumpta salus: qua nulla putatur,
Advehet optatum, subducta clade, levamen.
Compertus miseris usque est transire Sacerdos.
Elatas pariter tollunt ad sidera voces.
Agnoscis causas, populo referente, doloris :
Indolet, ac facilem stringit compassio mentem :
Carceris immites blanda pietate ministros
Advocat. Abducunt Sancti se visibus illi,
C Solvere quod nulla poterant ratione nocentes,
Quos aulæ proceres horrendæ mergere morti
Decreto tulerant. Quo te nunc vertere demum,
Quo poteris, pietas? Vereor, persistere cœpto
Ne non sufficias; aut, si persistere mens est,
Indecorem subeas, tentata sorte, repulsam.
En, feritas refugitque preces, spernitque pre- [cantem.
Præstat divinum magis explorare favorem;
Quodque negant homines, a majestate precari :
Cetera sic quondam, sic tu superare solebas.

[illegible] solve-

150 Præsul pœnales gressum deflectit in ædes:
Membra solo sternit : Deitatem cernuus orat :
Nec pietas frustrata Virum; patuitque repente
Gratia, qua gratum Christus perflarat Alum- num.
Mox fundamentis carcer concussus ab imis,
Solvitur, et rigidi summittunt vincula postes;
Ferrea, laxatis immani pondere claustris,
Porta patet; duros mirum languescere nexus,
Et triplices videas usum abjurasse catenas.
Exonerata gravi relevantur pondere colla,
Colla, manusque, pedes, et quicquid vis trucu- [lenta D
Artarat rigido miserorum in corpore ferro;
Absolvit pietas, rabies quod vinxerat atra.
O semper robusta fide! cui subjacet omne,
Quod natura negat, certis quam legibus uti
Omnipotens prohibet, fieri siquando perurget,
Esse quod insolitum, natura teste, probatur;
Proruit exemptis miserorum concio vinclis,
Squalida, pigra, horrens, miserabilis, hispida, [marcens;
Præque ferens vacuos facili gestamine nexus,
Quis prius implicitos feritas obduxerat artus.
Linquitur innocuus tandem post tempora carcer,
Immunemque necis pandit subeuntibus aulam.
Ecclesiæ gremio, pacis præeunte triumpho,
Germanus reducem mira pietate cohortem
Inserit. Illa novo persultans carmine plaudit.

V. *De incremento signorum et gloriæ ejus.*

151 Ibat in immensum meritis instructa beatis
Fama Patris magni; signorum gloria nec non
Clara comes populos ad dogmata sancta ciebat
E cunctis properare locis, quibus ardua virtus
Jam dudum comperta foret. Facundia quamquam
Nunc mihi suppeteret, soliti quam carmine vates
Gutture centicano, totidemque exposcere linguis,
Singula nec modicis possem perstringere verbis, E
Quæ Pater Ausoniis miracula gesserit oris,
Amplificante Deo dilectæ munera dotis.
Quis non quæsitam membrisve animisve medelæ
Hausit opem? Cui non faverunt vota petenti?
Quis non munificum cumulandus munere sensit?
Doctorem stolidus, patrem persensit egenus,
Summissum minimi, venerandum denique [summi;
Utque docet Paulus, sic omnibus omnia factus,
Divinis omnes studuit transfundere lucris.

VI. *Ut ei sex pontifices jugiter assidebant.*

152 Hæc tamen angelico non impar vita colori
Ne sine teste foret, sex assedisse feruntur
Sancto pontifices, meritoque et nomine clari
Tempore continuo; seu cum miracula mundo
Ederet, aut crucibus corpusque artusque doma- [ret,
Hi testes operum multis mansere diebus.

VII. *Materiei futuræ trepidatio.*

153 Huc pede difficili quamquam decurrimus [usque;
At nunc ulterius tentans intendere gressum,
Materiæ novitate premor; tum pondere fessus*,
Ire quidem nequeo; pudor est deponere fascem.
Atque utinam, rebus cœlum crescentibus usque,
Crescere verba dares, nasci qui verba dedisti! F
Eligerem* sub fasce mori, quam cedere cœptis.
Sed quid ago? Priscumne sinam periisse laborem?
Cuique datum pelagi pene* contingere litus,
Unius objectu et trepida formidine saxi
Lintea retrodare, et patiar succumbere noxæ?
Huc, Pater, aspires votis ingentibus, oro,
Spesque procul fusas in pectoris antra refundas;
Vitalem functis animam cui reddere membris
Quondam posse fuit cœnosa mole gravato.
Argumenta tui capiam tamen inde favoris,
Si modo, quod memini, rite percurrere dones.

* *C. Lugd.* pressus

* *B.* Maluerim

* *B* ferme

ANNOTATA.

a Quia ignotus ingredi maluerat. *Not. Mss.*

b *Poterat taceri hoc; saltem si de toto imperii ejus tempore intelligi debeat.*

CAPUT

A

CAPUT II.

Ibidem mortuum suscitat; liberat energumenum; prædicit obitum suum.

VIII. Ut Volusiani filium a morte reduxerit.

Volusianus erat præcelso nomine quidam,
Urbis patricio, toti dilectus et urbi,
Atque a cancellis prisco de more minister.
Filius huic primis impense gratus in annis,
Jam promulgandæ spem posteritatis alebat;
Is tamen immodicæ pulsatus verbere febris,
Tabuit infelix; furit ossibus intima pestis,
Quin etiam liquidas jam depopulata medullas;
Torrebat vicibus miserum frigusque calorque
Pestifer, insanus, miserabilis, immoderatus;
Pertæsumque cibi, pertæsum denique potus,
Ferreus in mortem perstabat trudere somnus.
Jam cedunt medici; spes est sublata salutis;
Percellunt trepidos tantum lamenta parentes,
Lurida in æternam clausuros lumina mortem.
B Vota sed ad Sanctum prope fera tulistis, amici.
Prævertit cita mors, nulli quæ parcere novit.
Ille tamen properat, cœtu comitante piorum.
Nuntius interea cœpto deterret euntes,
Nec fore, qua sese Præsul ratione fatiget,
Quod puer extremæ jussus concedere sorti,
Sparserit in tenues usum spiraminis auras.
155 Tum vero precibus subigunt communibus omnes
Officio perstare pio; nec distulit ille.
Inveniunt rigidos, fibris marcentibus, artus,
Et jam concretum letali frigore pectus :
Utque est Christicolis ritusque et cura salubris,
Functam muneribus violenta sorte caducis
Commendant animam, cui vivunt omnia, Regi.
Hinc remeare parant. Tum luctus tollitur ingens,
Permixtusque ferit populorum sidera plangor,
Confundens lugubres diris clamoribus ædes.
Pontifices manibus defigunt oscula sanctis;
Orant, lugentum miseresceret ille parentum,
Defunctumque imo precibus revocaret averno.
Obstitit ille diu sancti ratione pudoris,
Virtutem temere fassus non esse petendam,
Nec, possis quantum, fieri debere periclum.
Imperiis fidei tandem concedere doctus,
C Annuit; hinc pulchris mentem præcingitur armis,
Commoda militiæ quæ noverat esse supernæ :
Hæc Heros vibrat, turbasque facessere mandat :
Sternitur hinc arvis*, tanto vicinior astris;
Fletibus implet humum, gemitu percellit Olympum,
Et Christum lacrymis, et Christum planctibus orat.
155 Audiit Omnipotens, nec differt vota Fidelis :
Elicitamque imis animam remeare cavernis,
Qua virtute potest, detexta retexere jussit.
Extemplo recalent, motis compagibus, artus,
Et sensim prisci* repetunt collegia* sensus;
Sanguine concepto, socius calor ossa revisit :
Quæ sopor urgebat, lucem jam lumina spirant;
Jamque micant digiti; jam quærit lingua moveri :
Omnia vitales exercent membra figuras.
Nec prius. Antistes artus e pulvere tollit,
Comminus adnixus; donec consurgit uterque,
Et puer, et Præsul; hic leto, fletibus ille :

* i. e. humi
* B. vegeti
* B. loca congrua

A S. Herico monacho ex mss.

Germanus juvenem sævo de funere raptum
Erigit; erectum turbis gaudentibus infert.
Procedit de morte novus, flatuque reducto,
Respirat, residet, refovetur, respicit, horret,
Seque stupet superesse sibi : mox viribus actis,
Exiit in solidum connixo pectore robur.
Læta rei facies luctus elusit acerbos,
Et percepta diem pepererunt gaudia festum
Vocibus elatis : contingit sidera virtus
Magnificata Dei. Sic tu, sic, Christe, futuro
Mox tecum Famulo cumulas præconia laudum.
Gloria summa tibi, mortis qui victor acerbæ :
Præcipis electis succumbere tartara servis.

IX. Ut Accolii puerum dæmone purgavit.

157 Regalis princeps hac tempestate cubilis,
Et servator opum perhibetur forte fuisse
Accolius, claro famosus nomine spado.
Nobilis hic damno tum torquebatur alumni,
Jam juvenis, jam qua velles, ex arte periti :
Repserat in meserum rabies horrenda furoris
Dæmonis afflatu, propria qui peste nocivus,
Allidit captas fœdo discrimine mentes,
Menstrua deciduos cum luna recolligit ignes.
Reginæ precibus, miserantis talia, Sancto
Offertur, longa tandem de clade piandus.
Suscipit; atque die purgandum distulit illo;
Cum tamen immanes, præmisso famine tantum, E
Trudere mos esset quoquam de corpore pestes :
Namque adeo miserum cæcus penetraverat hostis,
Intimaque et fluidas persederat usque medullas,
Acsi certa domus, seu vas speciale malignis
Usibus addictum captiva sorte fuisset.
Hunc Pater, hunc secum sub noctem claudere jussit.
Mox quasi tormentis dæmon compulsus amaris,
Prorumpit cæcis verbi virtute latebris;
Seque infelicem teneris rapuisse sub annis
Indicat; esse sui, placeat si cedere, juris,
Quod sibi constaret tantis servisse diebus.
Non tulit ista Pater; procul at discedere jussit,
Nec post divini specimen tentare decoris.
Effugit, et tenues exhalat pulsus in auras.
Purgatus juvenis plaudenti redditur aulæ.

X. Ut causam Armoricanorum ad præsens quidem obtinuerit.

158 Venerat ille quidem, poscentibus Armoricanis,
Pacturus veniam scævæ *a* pro crimine gentis.
Cessit res votis; mox annuit induperator;
Arbitrio Patris constarunt * cuncta beati.
Et foret illa quidem firmissima cautio pacis;
Mobilis at priscæ revomens contagia fraudis
Natio, pestiferum solito meditata duellum,
Ausa est Romanas in sese armare secures. F
Hoc et Pontificis fuit intercessio cassa,
Et si quid feritas præfixerat imperialis,
Conflatum in miseros atroci sorte pependit.

a * pro constiterunt

XI. Præparatio futuræ migrationis suæ transitus ejus.

159 Dum per mirificos Germani volvimur actus,
Dum juvat insignes calamo signare labores,
Quodque est innumerum, numero comprehendere; tamquam
(Dicere quod scelus est) sic rara peregerit ille,
Ut nostris merito possit succumbere verbis,
Pars rerum melior densa caligine torpet,
Perniciem trepido certe latura poetæ.
Et te permagni fraudatum munere fructus,
Questuque et lacrymis quondam causabere, lector,
Si summam cœpto detrectet musa labori
Imposuisse manum; cum sit hæc* summa laboris,
Qualiter ad vitam per mortis limina victor
Germanus subiit, liquida percurrere canna.
Esto : funereos sed mens præsaga doloris
Horret inire modos. O res condigna taceri!
Pugnantem

* B. quando hæc est

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

Pugnantem placido juvit committere plectro;
Victorem refugis rutilo pompare triumpho?
Exul gratus erat; regnans non gratior exstet?
Dicere si metuis mortali corpore functum;
Ast immortalem cumulata laude frequenta.
Vere immortalis, vere per secula vivit,
Vivit, et empyrias auget splendore cohortes,
Conjunctus Domino, conformis denique Christo,
Quodque magis stupeas, unitus et unificatus
Inque Deum transfusus homo, factusque θέωσις *.

* i. e. deitas Mss.

160 Solverat umbrivaga mersas caligine terras
Φωσφόρος *, ingenuum rebus reparare colorem
Gnarus, et ignigenas cœlo subducere stellas:
Germanusque pater, solemni laude peracta,
Quæ matutinos exercet carmine somnos,
Mutua præsulibus de relligione beatis
Verba dabat, nitido Doctor clarissimus ore.
Auribus explicitis, collectis sensibus, omnes
Indebant animo felicia dicta capaci.
Quid, facunde Pater, quid per diversa moraris?
Dic, quod dicendum; quamquam sit dicere triste,
Triste, minax, querulum, lacrymabile, prodigio- [sum.
Tandem, dilecti Germano fœdere fratres,
Accipite hæc, et rem penitus defigite, dixit:

XII. Ut sacrum transitum suum.

* Lucifer

B

Viximus, et jussas ævi decurrimus oras;
Nunc, quia certa manet generi sententia nostro,
Quæque creata vigent, labefacta senescere cons- [tat,
Jam suprema vocant; vocat, inquam, Christus; [eundum est:
Solvi vult animus pœnali carcere trusus;
Jamque memor generis, contagia pigra recusat;
Æthra * libens repetit, qui germen ab æthere [traxit,
Ergo resolvendus Superumque ad lumen* iturus,
Me, finemque meum vobis committere curo.

* pro æthera

* B. limen

161 Nocte quidem placidum caperem cum forte [soporem,
Visa mihi facies, generosi numinis instar,
Fassa Deum; nec vox hominem nec verba sona- [bant:
Christus erat, solet ille suos hac visere forma.
Admotaque mihi blando conamine dextra,
Arrisit, rutiloque hæc insuper addidit ore:
Care, peregrinas itiner subiturus in oras,
Excipe cœlestem, provisa viatica, stipem,
Adjumenta viæ. Tali tum famine motus,
Quærebam causamque viæ, causamque laboris.
Non, inquit, metuas: patriam revocaris in al- [tam;

Christo revelante, prædixerit.

C

Et civem egregium jam jamque reposcit Olym- [pus,
Quo mox perpetuam capies sine fine quietem;
Quo sine nocte dies, sine tempore tempora cur- [runt:
Et pax, et requies, et lux, et gloria perpes.
Dixit, et æthereas sese libravit in auras.
Sic Pater occiduæ sortis suprema canebat.
Pontifices alio somni portenta trahebant,
Credere nec poterant, contingere quod metue- [bant:
Sustulerat timor ipse fidem. Sed Præsul anhelus
In patriæ remeare sinum, studiosius instat
Omnibus extremi causam mandare diei;
Sat sibi compertum, sat se pernoscere dicens,
Quam patriam famulis Regnator spondeat orbis.

ANNOTATA.

a Scævæ *pro* malæ *ac* perversæ.

D

CAPUT III

Sancti morbus; obitus; gloria; hæreditas; funus; translatio in Gallias.

Vix soles aliquot, spatio cedente, mearant;
Effectusque celer sequitur præsagia Vatis:
Carpuntur facili sanctissima membra dolore;
Invadit tenues penetralis flamma medullas;
Jamque pedes torpent, jam nutant mollia crura,
Elanguent oculi moribundo in corpore sicci;
Cuncta labant; mens sola Deum cernitque capit- [que

XIII. *Ut languore correptus sit.*

163 Ast, ubi progressu cœpit crudescere mor- [bus,
Urbs trepidare metu, luctuque incendere cœlum:
Heu sors terrigenis olim conflata colonis!
Cernere vix licuit; jam nos, Pater optime, lin- [quis?

XIV. *Ut, ingravescente incommodo; civitas turbata sit.*

E

Nec patitur Christus carum per secla Clientem
Vel torquere diu, partove absistere regno,
Martyrium cui vita fuit; quin mole laborum
Defessum nimia ter denos circiter annos,
Invitat superas rerum Moderator in arces.

164 Augustas inter, quas umquam protulit or- [bis,
Fastu seposito felix Placidia regni
Visitat infirmum, refovet, complectitur, ambit;
Docta caput rigidum divis summittere jussis,
Suggerit, edicat, siquid mens anxia captat:
Nec mora præstandi, ni desit cura petendi.
Mox Patris animum* patriæ perstrinxit imago,
Digrediens mœstam Pastor quam liquerat olim,
Dum se fraternis mavult impendere causis;
Nescia quæ rerum, sortisque ignara futuræ,
Præsulis ad reditum voto pendebat inermi.

XV. *Ut ab augusta visitatus, referri se in patriam postularit.*

* B. Patris mox

165 Quid tu, quid gravidis oneras cœlestia vo- [tis,
O plebs, o patria? Quid adhuc spes pascis inertes?
Fata parant aliud, nec rerum maximus Auctor
Hac vice prosequitur solita pietate volentes.
Quod præstat, quodque est satius, præponderat [ille.

Apostrophe ad urbem.

F

Tempus adest, meritum capiat sine fine trium- [phum
Germanus, liquidi scandens Capitolia cœli;
Nec circumscribi, brevibusve insidere muris
Candida pompa sinit; Latias mage fusa per oras
Edere quadrifido quærit spectacula mundo.
Spectabunt alii; spectato tu potiere;
Et gremio capies, et molli fronde fovebis.
Non tuus est prisci Præsul oblitus amoris;
Defunctusque docet, quantum te vivus amarit:
Te repetit; repetita, dabis pia thura sepulto.
Hoc speciale quidem reginam poscere munus
Instituit; numquam illa magis invita petenti
Concessit; sensitque, Viro non esse negandum,
Quod secus ac vellet, numquam contingere pos- [sit.
Ter benedicte Pater, ter splendide, ter vene- [rande,
Omnigenas tibi post Christum dependimus odas
Grex populusque tuus, cui viscera tot pietatis,
Gaudia tot mentis, spes tantas, commoda tanta,
Te redeunte, refers; cum quo sunt omnia dextra;
Quo

A Quo sine nulla forent, ni frivola, cæca, sinistra.

XVI. *Concursus populorum ad infirmum.*

166 Quid referam Latio populos ex orbe ruentes
Quo languet medicus? Ardor manet omnibus idem
Visere, et obsequiis Sancto concurrere dignis :
Et faciunt, ut quisque potest, ut postulat ordo :
Omne choris tempus psallentibus immodulatur ;
Pro lacrymis laudes, pro luctu personat hymnus,
Invitans Superas Patris ad suprema cohortes.

XVII. *Ut sancta anima carne soluta sit.*

167 Septimus afflarat rapido terrestria curru
Phœbus, ab occiduis remeans illustrior undis :
Spiritus at coicis *a* ardens emergere vinclis,
Emicat, et liquidas liber tranfertur in auras,
Hymnizante polo lætumque alalagma *b* canente :
Sepserunt comites miro splendore Superni,
Victoremque ferunt trans ignea sidera lætum,
Et sistunt solio summi per secula Regis.

XVIII. *Descriptio gloriæ ejus in cœlos translati.*

168 Miratur placidi sublimia culmina regni,
Ignotum certe lumen miratur Olympi ;
Et jam sub pedibus nubes et sidera cernit ;
Despectat rosei candentia lumina solis ;
Despectat gelidæ rorantia sidera lunæ,
Et quæcumque vagos exercet stella recursus,
Telluris molem, circumfusasque tenebras,
Pneumata* ventorum, tempestatumque tumorem ;
* spiritus
B Cur ver tranquillum, cur torrida prodeat æstas;
Autumnus uvis fœtetur, bruma pruinis :
Et quicquid mundi volvit structura triquadri,
Et quicquid physicis perhibent succumbere causis;
Siqua vigent numeris, mensuris, ponderibusve ;
Si qua latent, et si qua patent in cardine rerum,
Puro cunctorum speculatur lumine causam :
Omnia se subter, Christum super omnia cernit.
Ridet quin etiam pompas et culmina secli,
Reges horrendos, diademata, sceptra, tyrannos,
Et multo gazas scelerum fervore petitas,
Illusas auro tenui discrimine vestes,
Et quicquid mundana potest variare supellex ;
Ridet præterea vanæ κακοπάθεια* mentis,
* malas affectiones
Gaudia, spesque novas, iras, atrosque timores,
Fumificasque faces, solitus quas spargere livor :
Proterit hæc pedibus, hæc Victor denique calcat;
Quin et pestiferi, subigens venena, draconis
Conterit ille caput, cristasque et sibila colla
Deprimit ; ille jacet, non ausus tollere contra.

XIX. *Ut a Christo sit tripliciter coronatus.*

169 Interea Christus triplici caput ipse corona
Cingit : quæ prima est, ter deno iaspide vernat;
Proxima quæ surgit, stat sexies acta* decemplex;
C Tertia centeno rutilat pulcherrima versu *c*.
* B. bis ter facta
O decus ! o magni pernobilis Incola cœli !
Orbis deliciæ, Præsul, per secula salve,
Terque quaterque juvat, vel millies addere; salve :
Et salve, et valeas, et aveto, et summe valeto.

XX. *Ut certatim defuncti exuvias diripuerint.*

170 Quod superest ; valida inter partes lite coorta,
Præsulis induvias certatim quisque reposcunt;
His inhiant, has quisque sibi rapuisse laborant:
Acrior ex opibus nusquam contentio summis
Emersisse solet : modica ditescere præda
Est votum cunctis, nequeat cum cedere cunctis.
Promitur in medium, partem sed vindicat aula,
Partem pontifices, collata sorte, capessunt.
Sanctorum gerulam divo pro munere capsam
Impatiens regina capit ; mox pignoris almi
Petrus ovat spolio, præsul sanctissimus urbis,
Ciliciumque rapit, sacram rapit ipse cucullam ;
Cetera pontifices certant disrumpere seni,
Atque unus cinglum prævindicat, alter amictum;
Cumque duo tunicam, sagulum duo diripuere.

Hæc, Pater, Ausonias linquis monumenta per oras; A S. Herico monacho ex mss.
Cæsaris edicto notam referendus ad urbem,
His Ravenna tibi meritos dependit honores.

XXI. *De apparatu funeris ejus.*

171 Funeris impensa animis communibus urgent,
Quod non parva Viro debetur gloria tanto.
Accolius solido pollinxit aromate corpus ;
Vestibus, et molli regina Placidia fulcro
Extulit, et sanctos texit propensius artus ;
Hinc iter, et comites, expensas, atque vehicla,
Suppetiasque viæ, seu commoda cuncta meandi
Instruit augustus, lectosque hac sorte ministros
Prosequitur largis regali munere* donis,
* C. Lugd. et B. culmine
Pontifices ea cura penes quam maxime fervet
Et præsens struere obsequium, et vigilare futuro.
Tum quicquid poscit præstantia relligionis,
Funeris omnimodos unde unde aptatur in usus.
Agmine præcipuo sic informantur ad oras,
Gallia (plaude) tuas, Antistite læta recepto.

XXII. *Ut Placentiam veniens paralyticam refirmaverit.*

172 Nec te divinis exortem duxero donis,
Italicis non infœcunda Placentia glebis,
Cui mox dignatur sanctum succedere funus ;
Quodque intra ecclesiæ noctu secreta locatum
Dum vigili pietas hymnoque et lumine servat, E
Forte loci matrona subit, cui passio dudum,
Dicta paralysis, miseros labefecerat artus :
Jam nervis fluidum* laxa compage solutis
* imo fluidam
Cernere erat miseram defunctis vivere membris.
Hæc sancto subdi poscit benefida feretro.
Subditur ; et tota, quam longa est, nocte recumbens,
Haurit cœlestes, Christo vegetante, medelas :
Stringitur in solidum ; nervis in prisca reductis,
Exceptat placidum, sopita peste, vigorem.
Lux redit, et cœptum repetunt insistere callem:
Elato capulo, mulier sanissima surgit,
Munere Defuncti vitam sortita salubrem.
Miratur populus, genuinis vadere plantis,
Hactenus officii fuerat quæ totius impos.
Nec numerum referunt, nec stringi carmine possunt
Cetera, lustratas quæ tum patrata per oras.
Quin et bis triplicem nodo compescere funem *d* d
Cogimur, et raptis stadium componere metis.
Lecta dabunt alias devotæ symbola mentis.

XXIII. *Ut Gallia omnis funeri occurrerit.*

173 Æthereo monitu divisque exercita jussis
Gallia, Penninas agmen contendit in Alpes,
Exceptura suum duplici pietate Parentem ;
Quod proprius, quod longinqua regione relatus : F
Urget amor cives, urget reverentia certe ;
Quodque verentur, amant ; quod amant id nempe verentur :
Felices ; utroque tamen si perpete voto
Et metuant et ament metuendum et semper amandum.

XXIV. *Descriptio, et officia occurrentium.*

174 Omne genus hominum diversa ad munia currit :
Ergo vias alii, disjectis molibus, æquant;
Pontibus instructis conducunt littora quidam ;
Hi psalmis reboant ; plaudunt concentibus illi ;
Succollant alii ; jactant impendia multi ;
Qui possunt, onere vicibus succedere gaudent ;
Id qui non possunt, quod solum denique possunt,
Deducunt oculis, oculis et voce sequuntur ;
Lumina multiplici rerum constructa paratu
Obnubunt rutilos phœbeæ lampadis ignes.
Tanta datur cineri si rerum pompa caduco ;
Quanta animam superis insignit gloria castris ?
Quanta polo ; si tanta solo ? Te dante, Redemptor,

Sanctorum

A S. Herico monacho ex Mss.

Sanctorum semper mors est pretiosa tuorum.
Hoc splendore, Pater, Latiis evectus ab oris,
Ordine magnifico dilectæ redderis urbi,
Nobile qua servat sanctissima membra sepul-[chrum.
Spiritus at perpes meritorum lampade vernans,
Vivit, et æternis attollit secula signis.

ANNOTATA.

a Coicis, id est terrenis. *Not. Mss. Sed scribendum* choicis, *a Græco* χοϊκός, terrenus.

b Alalagma, id est hymnum victoriæ. *Not. Mss. ab* ἀλαλάζω, jubilo, exsulto,

c *Alluditur, ut supra, ad parabolam de semine fructificante in terra bona Matth.* XIII.

d Bis triplicem funem *appellat libros hosce sex.*

EPILOGUS

Dei, et S. Germani in auctorem beneficia, hujus operis causæ præcipuæ.

B

XXV. *Conclusio*

Nunc tibi nunc meritos, Jesu, sacramus ho-[nores,
Subnixus solio flectis qui cuncta paterno,
Verbum cuncta creans, ructatum pectore Patris,
Rex, et principium, pax, et de lumine lumen,
Ars, et consilium, lex, et concordia rerum,
Causaque causarum, sed et ignee fons anima-[rum,
Idem principium, medium idem, terminus idem;
Qui numquam non es, numquam non esse tulisti;
Semper habes esse, qui præstas omnibus esse;
Essentum pura ac simplex essentia rerum;
Artubus infusus, percurrens omnia mundi,
Totus per totum, nec pars te distinet una.
Te Patris radium, te Patri, Christe, coævum,
Te colimus casta post hæc de Virgine natum
Pneumatis accessu, supera manantis ab arce
Decreto Τριάδος, qua substant omnia, summæ.
Sic Verbum caro fit, carnem quod fecerat olim;
Ut caro conversim fieret mirabile Verbum.
Sic te Σαρκόλογον * casta ratione fatemur, (* i. e. Carnem Verbum. *Not. Mss.*)
Vera Dei proles, hominis verissima proles;
C Verus homo atque Deus; hinc conditus, inde [Creator;
Sic duplicata φύσις personam temperat unam.
Tu pius humanæ per secula gentis amator,
Sanguine perfusum tersisti crimine mundum;
Demissus stygias vitæ reparator ad umbras,
Ut tandem, spoliis prostrato ex hoste receptis,
Splendidus οὐρανίας * remeares victor in arces; (* i. e. cœlestes)
Quo te suscipiunt Seraphim oculosa, canoro
Carmine multiplicem modulantia δωξαλογίαν *, (* pro δοξολογίαν collaudationem)
Et senas pandunt blandis applausibus alas,
Ardentes summo summæ Deitatis amore.
Hic tu stelligero dispensans omnia sceptro,
Partiris propriis polyformia munera servis.
Iste talentorum sortitus fœnora quinque,
Naviter activis exercet tempora causis;
Hic scitus melior, compensat dogmata factis,
Testatus geminum sese retulisse talentum:
Est, cui doctrinæ succedit copia tantum;
Debitor unius reputabitur iste talenti.
Atque utinam tenebras non ille redactus in atras,

Eluat æterno mercis dispendia luctu! D
176 Nec me gazarum merito, Rex magne, tua-[rum *operis*
Exortem faxim: sunt et mihi pensa talenti
Cauta mei: stant cuique suæ compendia mercis;
In luteis specubus defossa pecunia quamquam
Et furti et fraudis servum condemnet inertem.
Cumque dies reducem te fecerit ultimus arvis,
Atque inter famulos discrimina duxeris æqua,
Hic referet macti grates et præmia fisci,
Admissus superi in sedes et gaudia regni;
Ille luet meritis neglecta porismata * pœnis, (* i. e. negotiationes)
Extrusus placidæ pulchris e mœnibus aulæ.
Id reputans animo, metuensque immane pericli,
Qua possem tantæ memet subducere noxæ,
Sedulus instabam: volventem plurima, tandem
Impulit huc (nec certum habeo, casusne, Deusne)
Germanum melicis illustrem reddere musis,
Hoc venam ingenii primum tentare periclo,
Hoc intentatæ rudimen * pulsare poesis: (* *B.* specimen)
Multa dabant animos; amor et reverentia Sancti,
Plurima materies, tum præter cetera, quod me
Et debere Viro et nimium debere monebat
Conscia mens rerum. Septennem ferme puellum
Sancti servitiis me transcripsere parentes
Et sensus inopem, et cautæ rationis inermem. E
Suscepit tenerum blande miseratus alumnum;
Pane aluit; tegmenta dedit; fomenta paravit;
Corpore provexit; tum sensibus amplificavit,
Vivax difficilem pectus largitus in artem;
Languores pepulit; discrimina cuncta subegit;
Absentem precibus, præsentem numine juvit;
Contulit omne bonum; compescuit omne sinis-[trum.
Carminibus nostris hic illaudatus abiret?
177 Talia volventem terrebant plurima con-[tra; *cum gratiarum*
Materiæ gravitas, siccæ jejunia linguæ,
Tum species operis, vilis persona poetæ,
Quodque Dei laus est labiis incompta scelestis.
Subvenit trepido præsens fiducia vati;
Quod posses lubrici plectrum vegetare palati,
Cui mutis facilem mos est reparare loquelam.
Inque preces validas memet connixus adegi,
Sic reputans, sic te, rerum Moderator adorans:
Si tua sunt, quæ posco, Deus; si, te tribuente,
Germanus hæc posse tulit, tu rite petenti
Munera fer linguæ, cujus sunt munera linguæ:
Gratia velle dedit; concedat gratia posse.
Audisti, et siquid potui, tu posse dedisti.
Hinc tua laus nostro semper concrescat in ore,
Rex regum, Pater alme hominum, spes clara [tuorum,
Quem sua collatis jubilat plasmatio bombis,
Astra, poli, nubes, et machina cuncta polorum,
Solque, sororque *, nives, lymphæque, et spiritus [omnis, (* i. e. lunaque)
Cauma, geluque, dies, et densæ nubila noctis,
Aridaque, et montes, colles, et cærula ponti,
Fluminaque, et fontes, exin viventia cuncta,
Quæque vehit tellus, aer quæ provehit altus,
Quæ vehit æquoreus diversos gurges in usus.
178 Ergo age, et oblatis præsens illabere [votis, *actione.*
Quodque dare placuit, placeat captare libenter;
Ut quondam minimo viduam quadrante beasti;
Ignoscensque, meæ disrumpito vincula culpæ:
Multa namque premor formidine suppliciorum.
En, vitam miseram jam trina decennia versant,
Additur his annus, ævo gliscente, secundus *a*; *a*
Meque boni quicquam numquam gessisse, recor-[dor:

A Hinc curæ stimulant, et mentis ad intima mordent.
Jam lapsum releva; jam purga sorde, Creator;
Exue præteritis, præsentibus atque tuere,
Præcautumque satis a culpis redde futuris.
Da meminisse tui, sicut meminisse necesse est,
Vitta prius rupto quam diffluat aurea ductu,
Effundat liquidas funisve argenteus undas,
Et cisterna rotam, fons influus atterat urnam :
Tum, quandoque * meæ tenuis substantia vitæ
Liquerit hos artus, et conclamata jacebit
Materies cineris, tu clemens parce Redemptor,
Ne me tartarei rapiat vis ulla ministri,
Neu voret hanc animam truculentæ flamma gehennæ.
Cumque et quadrifidum finis absumpserit * orbem,
Affuerisque tui judex in numine Patris,
Judicium libris tecumque sedebit apertis,
Heu! quis me instanti tum defensabit ab ira?
Subnixum trabea, præsul Germane, perenni
Tunc inter proceres te cernere credo supernos :
Ergo tui tum, sancte Pater, miserescito vatis;
Cumque olidis vinctum * despexeris eminus hædis
(Id mihi nam spondent scelerum monumenta meorum)
Tum Regem precibus pulsare memento benignis.
Flectetur certe, dicet flexusque ministro :
Germanus poscit; non fas sprevisse precantem;
Hunc hædum niveos quamprimum transfer in agnos :
Agnus eat dexter, decoretur vellere pulchro.

* *pro* quandocumque

* *B* consumpserit

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

* *B.* junctum

ANNOTATA.

a *Adi Commentarium prævium num.* 40.

MIRACULA SANCTI GERMANI

EPISCOPI AUTISSIODORENSIS

B AUCTORE EODEM S. HERICO MONACHO E

LIBRI DUO

Ex pervetusto codice nostro membraneo Lugdunensi, cum aliis Mss. et editione Labbeana collato.

PROLOGUS AUCTORIS

Acta S. Germani

Vitam et Miracula apostolicæ memoriæ summaque cum reverentia nominandi domni Germani episcopi, absque ullis litterarum præsidiis inoperoso, vel potius profano, diutius, quam fuit æquum, latuisse silentio, consulta diligentius magistra rerum testatur antiquitas. Constat namque ad sancti Censurii episcopi tempora, qui quartus post beatissimum Germanum rexit ecclesiam Autissiodorensem, intentatum omnibus id perstitisse negotium, dum per successus temporum juniores quique simplici seniorum relatione contenti, numquam hæc arbitrabantur a C memoria posse obsolescere; quandoquidem vulgaris inurbanitas tum se optime credit diuturnitati prospicere, cum illustria quæque et maxima, succidua solum narratione ad posteros fecerit emanare. Res ista non insana minus quam improvida, perniciosa Sanctorum præconiis interdum peperit detrimenta, quod qui imperitæ rusticitati fidem astruat, rarum quemque reperias; dum ea, quæ afferunt, partim fabulosa, inepta patrim et ridicula, perque hoc literarum sacrariis æstimantur indigna. Ita factum est, ut quædam ignorata penitus, alia ad succedentium notitiam insincere manantia, multorum et magnorum Sanctorum præcelsas memorias inofficiosissime obscurarint.

annis 40 post ejus obitum,

2 Quod si cuiquam forte curioso rerum, ea quæ in Gestis de tanto feruntur Antistite, minus rata, minus plena, minus denique veritate subnixa videantur, quod prius, quam hæc ederentur, aliquot temporum dicuntur interfluxisse curricula; hunc inspecta ratione diligentius, quod non probe sentiat, adhibitæ vetustatis patrocinio castigamus. Siquidem, ut in nostræ archivis ecclesiæ annotatum reperitur, beatissimo Germano rebus exempto humanis, in episcopatum suffectus Alodius, triginta ferme annis pontificatus sui functionem explevit. Hoc vita defuncto, ob rabiem emergentium intra Gallias barbarorum, ecclesiasticæ libertatis mersa privilegia, dignitas obruta, splendor obtusus, vim Christiani roboris cunctam perdiderunt : itaque civitas episcopo vidua decem permansit annis, quibus transactis, Fraternus, a beato Germano tertius pontificatui subrogatur. Is qua die ordinatus, eadem quoque ab eisdem barbaris inte- F remptus, martyrio coronatus est. Huic prænominatus Censurius quarto substituitur loco. Ab excessu itaque beatissimi Germani ad hunc usque Censurium plus minus quadraginta colliguntur anni suprataxato ordine decurrentes *a*.

a cum superessent oculati rerum testes.

3 Is cum ecclesiastici primatus polleret dignitate, Constantius Lugduni impense doctissimus, impulsu vel precibus sancti Patientis, ejus tunc urbis episcopi, librum de vita et virtutibus beatissimi Germani mira sententiarum elegantia, copiosoque delectu verborum excellentissime edidit; cum per ora cunctorum Sancti recens adhuc spiraret memoria, pluresque, qui eum degentem seculo viderant, superessent; quorum indubitata relatio, sanctitatis ejus magnalia pura adhuc, et necdum varietatis labem perpessa, ferebat. Nec vero abnuerim sex illorum pontificum, qui sancto Viro in Italia commoranti jugiter assederunt, aliquos tunc quoque rebus interfuisse humanis; qui juxta fidem ejusdem historiographi, testes operum illius multis exstitere temporibus.

4 Ea

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

Scripsit Constantius, presbyter Lugdunensis.

4 Ea tempestate Lugdunensium civitas, prima ac præcipua Galliarum, professione quoque scientiæ, artiumque disciplina inter omnes extulerat caput : offensa namque sapientia, quæ propter seipsam tantum appetenda est, quorumdam lucris turpidus, multorum indisciplinata vita, omnium postremo tepide se appetentium inhonesta desidia, præceptorum inopia intercedente, priorumque studiis pene collapsis, hujus nostræ exitialiter perosa regionis, Lugduni sibi aliquamdiu familiare consistorium collocavit. Ibi, quas dicunt, disciplinarum liberalium peritia, quasque ordine currere hoc tempore fabula tantum est, eo usque convaluit; ut quantum ad scholas, publicum appellaretur citramarini orbis gymnasium. Et, ut aliquid rationis afferre videar, eo id argumento colligimus, quod quisque * artium profitendarum afficeretur studio, non ante professis inscribi merebatur, quam huc explorata diligentia examinatus abiret. Cui rei Satyricus quoque astipulatur; qui, ut exempli circumstantia res eluceat, primo sui operis libro acriter diuque in impudicos invectus, refert, eos conscientia frequentati sceleris perinde pallescere, Ut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram *b*. Ita claret, hanc sapientibus et palmas et nomina olim fuisse largitam.

* pro quisquis

B

eleganter et accuratissime; sed multa se fassus omisisse

5 Hæc brevi perstrinximus, ut advertas, ad beati Germani retractanda miracula e tanta urbe non imperitum quemque, verum eloquentissimum, ascitum sui industria pontificis, accessisse. Qui etsi, ut subjecti operis testatur præsentia, facundia conspicuus, modicis et absolutis sententiis efferendus, brevitatis amantissimus, fastidii denique evitandi plus æquo studiosus exstitit; præsumptionis tamen se reum coarguens, non absque pudoris cunctamine tantæ se difficultatis operas insumpsisse fatetur, ex suæ omnino humilitatis abjectu justificandus, et, præterquam quod sciens plura præteriit, multifaria laude dignissimus. Opus sane confectum, operosaque apud se diu repexum diligentia, obtentu prænominati sancti Censurii Autissiodorensi postmodum direxit ecclesiæ, ipso auctore longius promulgandum. Ubi quoniam veritate, cui minime grati existimus, testatur Deum conscium secretorum, se plura de domni Germani factis agnita et probata tacuisse (ex quo reum se quoque denunciat, supprimendo, quod mirabiliter ad profectum omnium divina virtus operata est *c*;) diu est, quod religioni concinnum, saluti conducibile, ædificationi certe proficuum existere, animo induxi meo; si horum aliqua, quæ omissa sunt, quæve notitia consequi potuit, ab aliquo peritiorum litteris allegari contigisset.

C

Horum aliqua proferet Hericus : tum ad posteriora miracula descendet.

6 Quod quia ineffectum hactenus est, constatque certissime, hæc, ut non impune præteriri, ita non infructuose attingi; quamquam nulla, nisi per divinum adjutorium, hujus possibilitatis conscientia, non mihi quidem meique similibus, scilicet imperitis, attentandum, verum devotionis in Deum, affectionisque in Sanctum plenum opus aggredior; eo magis in spem ductus, quod is, qui totius creaturæ universaliter laudatur officio, si homines sua præconia suppresserint, lapides asserit clamaturos. Suscepti negotii eam ducimus dispositionem constare ratissimam, si eorum, quæ ante gloriosum ejus transitum per eum patrata, relatione satis asserta feruntur, aliqua præmittentes, ad illa, quæ post ad sacram ejus memoriam et fieri vidimus, et facta didicimus, ordine provehamur. Verum, ne succincto operi succenseat præfatum prolixius*, animante Domino, ad propositum accedamus.

D

* id est præfatio prolixior

ANNOTATA.

a *Vide quæ de his dicta sunt in Commentario prævio* § 4, *num.* 36 *et seq.*

b *Juvenalis lib.* I *Satyrarum, versu* 44; *cujus expositionem dat Papirius Massonus in Descriptione fluminum Galliæ, ubi de Arare fluvio.*

c *Adi Constantium num.* 77.

LIBER PRIMUS

CAPUT I.

S. Germani colloquium cum discipulo defuncto, mortui resuscitatio; aliaque viventis miracula a Constantio prætermissa.

E

I. *De Michomere, monacho et discipulo ejus*

Itinera sancti Viri cœlestibus semper claruisse miraculis, et Gestorum auctoritas, et eorum, quos peragravit, fatentur notissima monumenta locorum : neque enim mundanis tenebris lucernam fas erat obnubi sideream, quam ad errorum discutiendam caliginem suaviter cuncta disponens Deus candelabro locaverat in sublimi. Ut ergo ecclesiasticis ex animo utilitatibus proprium devoverat caput, certi ratione negotii contigit, eum cum delectis comitibus iter necessarium aggredi. Jamque eo aliquantum progresso, unus discipulorum ejus, qui sanctum Virum de Hibernia fuerat prosecutus *a*, cui Michomeri vocabulum fuit, ad hanc ipsam delectus expeditionem, quod cum ipso exire nequiverat, post Magistri vestigia profectus est; qui cum ad castrum, cui Tharnodori *b* nomen est, distatque ab urbe* fere decem et octo millibus, pervenisset, languore interceptus, ibidem decubuit; paucisque interjectis diebus vita defunctus, atque in clivo ejusdem rupis a fidelibus sepulturæ mandatus est.

a

b

* sc. Autissiodorensi

8 Contigit, beatissimum Germanum post dies aliquot, remenso itinere, ad eumdem devenisse locum (credo excessum discipuli, præmonente eum Spiritu, didicisse :) accedensque ad locum, quo fuerat tumulatus, oratione præmissa, jussit revelli sepulchrum. Michomeres vocatus ex nomine, vitali resumpto usu, resedisse fertur : a quo sanctissimus Pontifex, quid ageret, aut si quiete frueretur, curiosius percontatus, hoc confirmatur accepisse responsi; Gratias, inquit, Pater sanctissime, præcipuis meritis tuis et ago et habeo, quoniam obtentu beatitudinis tuæ, nihil molestum, triste nihil pertuli; cuncta mihi placida, salubria constant universa. Cui Pontifex; Vis, ait, mecum adhuc in prædicationis officio desudare; an, ut cœperas, quiescere? Tum ille; Dummodo, inquit, tuæ non grave sit sanctitati, peregrinari a Christo ulterius necesse non habeo, cui, ut cœpi, adhærere optimum mihi est; oroque, unde modo avocatus sum, tuis quam citissime precibus revocari. Quo prædicto *c* annuente Pontifice, caput iterum deposuit, cunctisque mirantibus, in pace quievit. Fidenter dixerim, eum tunc habitasse in Germano, qui quondam quatriduanum

F

c

quatriduanum Lazarum clauso jam vocavit e tumulo. Hoc miraculum et tunc late patuit, et adhuc celeberrimum volvitur per ora cunctorum: nam et beato Michomeri ipso in loco deinceps oratorium est constructum, ubi Sanctum Dei digne venerantibus divina hodieque beneficia cumulantur.

II. *De altaris dedicatione mirabili.* d

9 Illud sane, quod apud urbem Aquilisimam, sive, ut usus frequentior Egolismam *d* cognominat, perpetratum ferunt, eo robustius creditur, quo ejus indicia oculis subjecta monstrantur. Quo cum itineris esset continuatione delatus, digna, et quæ sane virum decebat apostolicum, exceptione honoratus, ut novum ecclesiæ senioris altare honori Apostolorum Principis consecrans dedicaret, obnixe postulatus est; rogantibus caritatis officio morem gessit. Cumque id solemni ritu perageret, innocentia puritasque sanctarum ejus manuum cœlesti mox miraculo declaratur. Ubicumque enim, et quoties per altaris cornua mediumque, crucis effigiem sanctificati unguinis liquore signavit; ita marmor impressione pollicis liquefactum subterfugit, ut ad impulsum digiti niveam putares cessisse mollitiem. Exstat idem marmor altari hodieque superpositum et spectaculo et venerationi, quod sancti Viri benedictione sacratum, singularem ejus attestatur gratiam meritorum.

B

III. *Quod ei reverteuti ad urbem suam sanctus Anianus per spiritum instructus occurrerit.*

10 In suburbio Aurelianensi ecclesia est ejus nomine dedicata, meritis frequentius illustrata; cui construendæ hanc fuisse memorant primariam rationem: cum, compositis ecclesiasticis negotiis, quibus quam maxime urgebatur, alacriter ad propria remeans, Aurelianensi urbi jam proximus immineret; extemplo signa basilicæ senioris, nemine impellente, concussa, concentu ultroneo (quod est dictu mirabile) adventus ejus cœperunt esse prænuntia. Tunc eidem civitati sanctus erat Anianus episcopus *e*, vir sanctitate et miraculis et ipse gloriosus, qui interna spiritus edoctus revelatione, universis cleri plebisque undecumque coactis agminibus, extra urbem beatissimo Germano obviam prodiit, excepit, veneratus est, tantoque confectum ex itinere, quanta decuit obsequiorum diligentia, refovit. O quantis illa dies exacta lætitiis! Quantum honoris, thesauri quantum urbs illa ferebat, duabus apostolicis fulta columnis, olivis geminis impinguata, candelabris splendidissimis illustrata! Eo itaque loci, quo se mutuis Sacerdotes amplexibus solemniter exceperunt, ecclesia postmodum beati Germani nomine constructa, divinorum impensa beneficiorum memorabile ejus meritis præbet testimonium.

e

C

IV. *De mortuo in itinere suscitato.*

11 Postquam itaque spirituali suavitate in Christo pariter epulati, jocundissimis se virtutum dapibus alterne expleverunt; Germanum sanctissimum, id, quod restabat, itineris peracturum vir æque meritis egregius Anianus in secundum fere ab urbe lapidem germanæ benevolentiæ affectu prosecutus est. Quibus iter carpentibus, ecce, mulier vidua, unici cadaver filii tumulandum ferens, pedibus provoluta Sanctorum, ut sui misererentur, orabat instantius; non casu, verum dispositione cœlesti eorum sibi oblatam præsentiam; incunctanter se credere, amborum meritis maternæ solitudini posse filium reformari. Diu inter duos dubitatum est, longe de re tentanda pertinaciter concertatum; dum et hic beato Aniano, quod sua esset diœcesis, de miraculo judicat præsumendum; et ille a Germano sanctissimo, si quid erat faciendum, celerius obtineri posse confirmat. Cedens itaque partim maternis lacrymis, partim instantiæ præsulis, omnia sufferenti præfisus caritati, orationi solito imcumbit more Germanus beatissimus, defunctique vitam lacrymis mercatus uberrimus, ingenti universorum gaudio, lugenti matri filium a funere revocavit incolumen. Ecclesia sanctitati ejus eodem constructa loco, innumeris deinceps virtutibus claruit; in qua monstratur hodieque tumulus hominis suscitati, qui postmodum, decurso vitæ suæ legitimo spatio, ob miraculi perennem memoriam, honestam ibidem meruit sepulturam. Locus quoque cespitis, cui Sanctus in oratione postratus incubuit, magnæ adhuc omnibus exstat venerationi, cancello ligneo opposito, atque a permeantium pedibus sacratæ terræ loculum defendente.

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

V. *Quod ruens paries,*

12 Idem territorium in publico aggere vicum continet quemdam, qui ex antiquo Basilicas nuncupatus, patrati apud se dudum miraculi famosam adhuc ostentat evidentiam. Quidam namque ejus loci incola, genere conspicuus, copiis opulentus, ingentem in fundo suo conductis artificibus extruebat ecclesiam; cujus mole aliquatenus jam in sublime porrecta, cum ad consummandum id, quod restabat operis, anxia structorum instaret diligentia, die quadam in ejusdem ædificii culmine stantibus, opusque mire properantibus architectis, paries, cui insistebatur, a summo ad ima fundamenti ita perruptus dissectusque est, ut nutantibus partibus sibi ruinam, superstantibus vero proximum e vestigio minaretur interitum. Cæmentariorum imperitia collapsum opus, an dispensatione res humanas ordinabiliter digerente *, patrando fuerit materies oblata miraculo, id vero non facile discreverim.

E

*al. dirigente

objectu signi salutaris restiterit.

13 Casu Germanus sanctissimus ex adverso publica incedens via, periculum ut conspexit, manum in sublime extulit, crucisque expresso signaculo, jamjamque vergenti ac pendulo lapsum parieti interdixit. Objectu manus sanctissimæ paries restitit, ac tamquam validissimo exceptus fulcro, in sui se status rectitudinem recepit. Ita unius effectu virtutis, et ruinæ parietem, et homines morti subduxit. Quo quidem peracto, magnisque excellentium declaratus præconiis meritorum, propositum, ut cœperat, continuavit iter. Post tempus aliquod explicito tandem opere templique fabrica consummata, cum jam de consecratione tractaretur, operis dominus prudenti tactus sententia; Nemo, inquit, hanc suo competentius illustrabit nomine, quam Germanus sanctissimus, cujus sublimibus meritis jam dudum initiata cognoscitur. Perstat hodieque ecclesia hæc, beatissimi Germani titulo clarissima, miraculorum exhibitione frequentissima, ostentans adhuc eumdem parietem rimosa cicatrice notabilem, præferentemque in se apostolicæ testimonia sanctitatis *f*.

F

f

VI. *De corylo humi defixa.*

14 Raro usquam aut mansit, aut docuit, quo non suæ singularis excellentiæ magnifica monumenta perdurent: piis animis pie de Deo sentientibus satisfaciet e multis paucitas annotata. Hæc sane eo referuntur tutius, quo noscuntur certius, conspiciuntur præsentius. Per pagum Tullensem iter carpens, obvia populorum exceptus multitudine, quodam resedit loco, occurrentemque turbam verbi salutaris exhortatione formaturus, colurnam, quam forte manu gestabat, virgam humi defixit. Explicita prædicatione (mirum quod fuit visu, mirum quod est et dictu) ramusculos

[...] HERICO [MO]NACHO EX [...]

musculos jam frondesque produxerat. Hæc in ejus testimonium sanctitatis in corylum roboris immensi convaluit, atque usque hodie ingenti ab omnibus cautela veneratur, ne aut ramum quis ex ea decerpere, aut indecens quidpiam sub illa, aut circa illam, audeat perpetrare. Is locus nunc quoque vulgariter, Ad cambutam *g* S. Germani, dicitur.

VII. [...]fag[...] simpl[...] magnitu[...]

15 In pago quoque Vastinensi *h*, in vicinia Gajaci monasterii, interjecto Odonna flumine, fagus est mirandæ magnitudinis, stipite procera, ramorum ambitu vastissima, densitate opaca; quæ similiter sancti virtute Pontificis coaluisse incunctanter asseritur, dum post sermonem eo loci ad populum habitum, bacillum, quo seniles regebat artus, telluri altius defixisset. Hæc pro insolenti magnitudine ad sui spectaculum multos e contiguis adscivit regionibus. Ecclesia secus arborem est ejus insignis nomine; locusque idem, Ad fagum S. Germani, populariter nuncupatur.

VIII. [De] corporibus Martyrum [...] [...] tempore [...].

16 Quod sane venerabilium Martyrum busta pontificatus ejus tempore comperta claruerunt, quis jure a miraculis excipiendum judicet? Sanctæ igitur illius multitudinis, quam cum beato Prisco *i* apud locum Cotiacum Aurelianæ persecutionis trucidavit immanitas, sacratissima corpora propter sævientem rabiem clam subducta, in cisterna quadam vastissima a Christianis, qui tum existebant rarissimi, passim congesta sunt. Horum memoria longo labentium temporum obscurata defluxu, ad tempus usque Germani sanctissimi cunctis ignota delituit: quo præsule, Deus, in cujus conspectu suorum semper est mors pretiosa Sanctorum, disponens illorum patrocinio populis subvenire, veneranda eorum corpora declaravit: caput quoque beatissimi Prisci martyris eidem miris revelans modis: cui recondendo quatuor ab urbe millibus ecclesiam construens consecravit; quam signorum copia continue affluens populorum concursibus facit esse celebrem. Hoc non aliunde commentatum; verum ex relatione passionis eorum sincera relatione insertum est.

ANNOTATA.

a *Consule Commentarium prævium num.* 74. Hibernia *hic legitur in omnibus Mss. nostris; adeoque sic legendum videtur; licet Papebrochius noster aliquando dubitaverit ad diem* 30 *Aprilis, pag.* 776.

b Tharnodori, *alias* Ternodori, *vulgo* Tonnerre, *in Campania Gallica.*

c *Hoc sane quanto mirabilius est, tanto minus videtur a Constantio vel ignorari vel omitti potuisse, si verum est. Ipse Hericus non videtur id pro certo habuisse, ut innuitur initio numeri sequentis.*

d *Vulgo* Angoulesme, *urbs episcopalis sub archiepiscopatu Burdegalensi.*

e *De* S. Aniano, ep. *Aurelianensi agendum erit* 17 *Novembris. Diutissime sedisse dicitur a Sammarthanis, puta ab anno Christi circiter* 390 *usque ad* 453.

f *Hujus ecclesiæ solos parietes cum altari superfuisse, cum scriberet, testatur Viola in Vita Sancti Gallica cap.* XXVIII, *pag.* 207.

g Cambuta *seu* cambuta *baculus appellatur sive scipio, quo nituntur ambulantes, ut ostendit Cangius in Glossario.*

h Pagus Vastinensis, *vulgo* le Gastinois, *tractus est Galliæ in provincia insulæ Franciæ. In illo tractu est* monasterium Gaiacum, *parthenoni S. Faræ subjectum, tribus circiter leucis ab oppido Montis-Arigisi; de quo cœnobio meminit Mabillonius Annalibus Benedictinis ad annum Christi* 841, *num.* 41.

i *De* S. Prisco *et Sociis ejus MM. actum est ad diem* 26 *Maii, a pag.* 365; *ubi et hæc invenies illustrata.*

CAPUT II

Alia quædam ad ejus vitam spectantia, usque ad obitum et exsequias.

IX. *De revelatione perspicua in basilica Albani martyris*

Id quoque, quod in ecclesiis ab ipso dedicatis potiorem divinæ virtutis evidentiam in exhibendis miraculis nemo fere ambigit declarari, a salutaribus meritorum ejus præconiis abjudicari inhumanissimum inopportunumque putatur. Quod ut fiat perspicuum, uno tantum, eodemque non incelebri, nitemur exemplo. Reversus ex Britanniis, reliquias antiquissimi pretiosique Albani martyris secum detulit, atque infra muros Autissiodori basilicam eis condendis exædificans, præfati Martyris nomine dedicavit; in qua ferunt, quemdam anxie religiosum deservisse presbyterum, qui inter cetera probitatis studia id sibi familiare effecerat, ut, signo basilicæ senioris increpante, corpus e lecto corripiens, ad ecclesiam quam celerrime properaret: dumque ejusmodi erga divinum servitium instaret vigilantia, una noctium, cum a propria egrederetur domo, quæ supradictæ basilicæ adhærebat, angelicum audivit chorum, harmonica concinentem consonantia, Alleluia, cum Psalmo CXLVIII, qui inscribitur, Laudate Dominum de cœlis, ad finem usque Psalterii. Qui attonitis auribus ad ostium oratorii auscultans diligentius, eamdem memoriter didicit modulationem.

18 Erat autem Alleluia, quod nostra ecclesia Septuagesimæ tantum die Dominico, cum supra memorato Psalmo modulari consuevit, quod in primo versu semel, in secundo bis, in tertio tribus reciprocatum vicibus, in quarto demum reiteratur a capite: quantum autem reor, in honorem sanctæ et individuæ Trinitatis competenter canitur. Id cum teneret memoria, convocatis post solemne matutinum Fratribus, traditaque, quam perceperat, revelatione, ut res foret testatior, modulationem quoque compertam eos edocuit: cujus omnis suavitas protinus a mente illius ita elapsa est, ut non nisi vocabuli solummodo deinceps reminisci potuerit. Quod ei jure contigisse putatur; ut is, qui intimata sibi secreta cœlestia inconsulte prodidit, aliis id ad laudem Dei retinentibus, sua solius * ignorantia puniretur. Quod Paulus Apostolus se metuere significans, fatetur, se audisse arcana verba, quæ non licet homini loqui. Et Joanni præcipitur, ne signet *a*, quæ locuta sunt septem tonitrua. Animæ quoque divina speculanti jubetur: Audi, Israel; et tace *b*. Multa apud idem oratorium recensentur collata beneficia, cum in expulsione dæmonum, tum in illuminatione cæcorum; in his vero quam maxime, qui diversa febrium accessione vexati, ad locum se, Sanctorum imploratis patrociniis, contulerunt.

declarata

* *al.* solus

X. *Quod suæ sedis ecclesiam multimoda largitate*

19 Ecclesiam, cui præsul erat, non spiritualibus modo, verum et temporalibus copiosissime extulit incrementis. Cujus in possessionibus facultas ante ipsum quam fuerit perexilis, facile colligi potest; si, qualibus eam copiis auctam reliquit,

A liquit, æquis rationibus inspectetur: nam quia quantum ad natales, nobilissimus fuit nobilium; quantum ad fortunam, in possessionibus et prædiis ditissimorum ditissimus; omnium, quæ ei ex jure paterno cesserant, in vita sua heredem fecit ecclesiam, quam ejus ex parte maxima patrimoniis hodieque constare cognoscimus. Sunt autem prædia hæc numero perplura, quantitate permaxima, finibus spatiosa, sibique contermina, situs qualitate jucundissima, reddituum ubertate
c præclara *c*. Horum in uno, cur Epponiacus ex vetustate nomen est, venerabilis genitor ejus, Rusticus nuncupatus, cum genitrice, Germanilla nomine, in ecclesia Apostolorum Principis no-
d mine dedicata *d*, aris eorum capitibus superpo-
e sitis *e*, decenter conditi requiescunt.

ditaverit. 20 O virum, cui semper summa debentur; qui amore vitæ æternæ voluntariam amplexus pauperiem, totum Christo dedit, sibi nihil retinuit! Quis animi ejus facilem, et sane ingenuo dignum in hac parte possit explicare candorem? Quis bona, quibus nunc Ecclesia Christi per ipsum fruitur, relatu comprehendere? Unde nunc episcopi ditantur, victualia clerici consequuntur, sustentantur monachi, recreantur egeni, hujus fuit,
B ex ejus ad hos fœcundissima largitate profusum est. Quanta ad nos virtutum sanctitatisque ejus exempla manaverunt? Quanto latiora hinc potuissent confici monumenta, compingi volumina, si ei degenti in seculo curiosus adhæsisset aliquis, qui verba ejus, ut singula ab ore fluebant, exciperet, actus ejus omnes curiosus observaret, miracula denique, semper ei in promptu assistentia, tenaci memoriæ commendaret? Quandoquidem luculentus ille gestorum ejus breviator (ut non dixerim explanator, quod numquam absque scrupulo vel legerim, vel legi audiverim) si itinere ejus cuncta percurreret, si universa commemoraret, paraturum se contestatur lecturis
f congesta prolixitate fastidium *f*.

XI. *Succincta mentio Patricii, per beatum Germanum in Hiberniam destinati.*

21 Et quoniam gloria Patris in suorum clarescit moderamine filiorum, e multis, quos in Christo filios, in religione creditur habuisse discipulos, unius tantum, ejusdemque famosissimi, castigata brevitate sufficiet inseri mentionem. Patricius, ut Gestorum ejus series prodit, Hibernicæ peculiaris apostolus regionis, sanctissimo ei
g discipulatui octodecim addictus annis *g*, non mediocrem e tanti vena fontis in Scripturis cœlestibus hausit eruditionem: quemque in reli-
C gione magnanimum, in virtutibus excellentem, in doctrina strenuum, divinissimus consideravit Pontifex; ineptumque ducens, robustissimum agricolam in dominicæ segetis torpere cultura, ad sanctum Cœlestinum urbis Romæ Papam per Segetium, presbyterum suum, eum direxit; qui viro præstantissimo probitatis ecclesiasticæ testimonium apud Sedem ferret Apostolicam. Cujus judicio approbatus, auctoritate fultus, benedictione denique roboratus, Hiberniæ partes expetiit, gentique illi proprie datus apostolus, tum quidem eam doctrina et miraculis, nunc quoque, et in perpetuum mirificis apostolatus sui illustrat privilegiis.

XII. *De cellula, crucibus illius familiariter conscia.*

22 Singularis meritorum ejus potentia hoc se tuetur argumento, quod per omnes aggeres itineris sui, ubicumque aut oravit, aut docuit, usque in hodiernum diem oratoriæ cellæ, et signa Crucis elata præfulgent; monstratur hodieque in monasterio, quod ipse construxit, oratorium, postea ejus consecratum nomine; ubi incunc-
h tanter novimus, esse cellulam *h* afflictionum ejus et cruciatuum consciam; cui, nescio, ostiolum, an fenestram dixerim, tanta erat humilitate perexiguum, ut nemo, quamvis quantilli corporis, nisi pronus per id inrepere potuerit. Quid ibi gemituum, quid fusum est lacrymarum; quantæ Viro ad contemplandum Deum divinissimo revelationes allatæ, angelicæ consolationes adhibitæ; postremo quam crebra confluentibus eo populis animarum corporumque percepta remedia; multum est dicere. Quis saltem efficaciter sufficiat pensitare, quæ, quanta, et quam frequentia fuerint? Quia soli constat Deo. Postquam inceptum negotium paucis promovimus, ad eorum, quæ gloriosum ejus transitum subsecuta sunt, partem quantulam explicandam, invocato Domino, accedam. A S. HERICO MONACHO EX MSS.

III. *Recapitulatio gloriosi transitus ejus.*

23 Splendidissimus, orbique in tenebris agenti lumen inextinguibile datus domnus Germanus episcopus, post inimitabilem in seculo vitam, post Gallias, Britanniasque, ipsam denique Italiam doctrina et miraculis respersas, a Christo Domino vocatus, salutiferosque confortatus Viatico, apud Ravennam Italiæ civitatem Spiritu sancto plebus obiit, Valentiniano juniore, Constantii filio, cum matre Placidia orbis terrarum obtinente monarchiam; a quibus ibidem pro ad- E
miratione sanctitatis, atque assiduitate miraculorum, ut liber Gestorum ejus satius explicat, honorifice susceptus, Domino Christo sibi apparente, obitus sui prænoscens diem, multa licet cum difficultate obtinuit, ut gleba sui corporis propriæ redderetur civitati.

XIV. *Quod non fortuitu Ravennam pervenerit.*

24 Causa præterea profectionis ejus Ravennam quam non incerta vel fortuita fuerit, Vitæ ejus textus declarat: quodque hic recapitulatum, erit fortasse non inofficiosum. Vir magnificus Aetius ea tempestate reipublicæ patricius ac rector datus, Armoricani provocatus insolentia populi (cujus leves et indisciplinati animi raro umquam erga principes fidei servavere constantiam) Eochari Alanorum regi ferocissimo regionem illam pro rebellionis ultione invadendam, subjugandam, vastandamque permiserat. Quam cum barbarus crudelissime invasisset, non tam prædæ congerie, quam cæde allectus et sanguine; beatissimus Germanus, jam ei progresso armatoque inter hostiles impetus occurrens, mirabili auctoritatis constantia (quodque universis ab eo patratis miraculis æstimo præferendum) animum compulit ferocem deponere, exercitum revocare, a provinciæ vastatione desistere; ea F
conditione tamen, ut venia, quam barbarus præstiterat, ab imperatore, vel ab Aetio peteretur. Ut ergo cœptum misericordiæ compleret officium, decursis Gallicanis, vel Italicis civitatibus, multisque ipso in itinere declaratus miraculis, Ravennam quo tunc imperator cum matre augusta agebat, diu licet expectatus, pervenit; ibique ad arbitrium suum, pro quibus petebat, pacem et securitatem obtinuit.

et causa profectionis ejus

25 Verum, quia mobilis animi perfidis indisciplinatum populum ad rebellionem pristinam revocavit, non multo post ejus excessum, tyrannica, quam ipse in vita sua compresserat, gravius in infelices emersit immanitas, Alanis, Gothis et Wandalis ab Hispaniis in Africam, hinc in Gallias progressis, universaque ferro, flammis et vastitate proferentibus; necdum supra memoratus sanctissimus Anianus excesserat; adhuc reverentissimus collega ejus Lupus, Trecassinorum antistes, cœlestem in terris agebat vitam; quique plebem suam a barbarica ferocitate precibus

... S. Herico monacho ex ... ss.

precibus protegens, sicut in hymno festivitatis ejus, Beda teste, canitur, Dum bella cuncta perderent, orando Trecas muniit *i*. Quæ cum ita se habeant, divina profecto gratia beatissimo Germano provisum hoc quoque nemo dubitaverit, ut qui divinæ legis insuperabilis existens causidicus, pro Christo legatione functus in mundo fuerat, in sanctæ pacis confirmatione temporalis vitæ finem caperet, pro qua inter Deum et homines reparanda mortem voluntariam Auctor vitæ pertulisset. Quo enim decentius ordine agonis sui cursum consummare potuit, quam ut in eo animam poneret, cui et pro quo consequendo in tam longo hujus vitæ stadio cucurrisset?

XV. *...quod etiam, ...cum proficisceretur, imminentem ...cessum non ignoraverit.*

26 Siquem sane improba ludit cogitatio, beatum Virum ignorantia imminentis decessus tantæ expeditionis molem subisse; qui si vitæ suæ terminum, ut e vestigio instabat, agnosceret, ne pedem quidem ab urbe sua longius efferre pateretur; hunc ad librum de vita ejus editum dirigimus, quo et repræsentata veritate, errorem exuat, et vicini sui transitus quam non improvidus fuerit, etiam cum proficisceretur, vel instructus agnoscat. Nam cum propter supra B memoratum negotium petiturus Italiam, familiarem suum Senatorem presbyterum præteriens, ex consuetudine visitasset; profecturus ab eo, solito affectuosius in amicum irruit, ac post amplexus multiplices et oscula prædulcia, hujusmodi verbis salutatum reliquit: Vale in æternum, frater carissime; vale, animæ meæ portio: tribuat Deus, ut nos in Die judicii sine confusione videamus: ceterum in hac luce mutuo numquam fruemur aspectu *k*. Quod quia ita contigisse manifestum est, cui de præscientia sui transitus liceat ambigere, qui de se tanta, tamque evidentia prædicere potuit? Ita vero Sanctus et caritate anxius et jamjamque imminentis obitus non ignarus, nihil prius duxit, quam Domini præcepta complere, seque ipsum circa finem pro ovium Christi revelatione impendere. His ita locatis, proposita repetamus.

XVI. *In nobilissimo sacri funeris apparatu.*

27 In apparatu defuncti sua certatim omnes studia contulerunt: Acolius, regalis præpositus cubiculi, cujus dudum puerum ab atrocissimi dæmonis peste curaverat, venerabile corpus multiformi aromatum compositione confecit. Augusta ut vivo obsecuta fuerat, mortuo quoque ex animo deferre desiderans, sacri glebam cadaveC ris operosis ac valde subtilibus cumulavit indumentis, ad id devehendum conservandumque ex cypresso mundissima loculo *l* coaptato. Quibus ita compositis, ne quid Sancti deesset officiis, anxie præcavit imperator, iter instruxit, evectiones necessarias præbuit, ministros, comitesque deducendo funeri destinavit, quos expensarum et totius humanitatis impendiis copiose prosecutus est. Episcopis ea fuit cura permaxima, ne sacris exequiis vel ad horam deessent officia religionis, quæ ipsi et præsenti instruunt, et ne processu itineris deficiant, ordinatione præmittunt. Ita funus satis ambitiose instructum, magno prosequentium agmine promovetur ad Gallias.

ANNOTATA.

a Ne signet *etc. Imo Apocalypseos cap.* x, *versu* 4 *legitur:* Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, et noli ea scribere. *Ubi signare idem est quod sigillo obsignare et occulta servare. Sensum hic ergo Hericus sequitur, non verba; per* Ne signet *intelligendo, Ne prodat, ne scribat, ne palam faciat.* D

b Audi, Israel, et tace : *non legitur sic in vulgata; sed apud Septuaginta, Deut.* XXVII *versu* 9, Tace, et audi, Israel. *S. Hieronymus quoque ad Rusticum monachum hæc verba Moysi tribuit,* Audi Israel, et tace.

c *Horum aliquot enumerat Historia episcoporum Autissiod. cap.* VII *his verbis:* Hic beatisimus Pontifex basilicæ S. Stephani protomartyris agrum nobilissimum, cui Varsiacus nomen est, cum universo apparatu et appendiciis suis contulit. *(Ibi erectam a Sancto ecclesiam fuisse S. Eugeniæ martyri Romanæ, asserit D. Le Beuf in Capto et liberato Autissiodoro pag.* 284*)* similiter Vercisum, mirabile in se continentem palatium, cum appendiciis suis; Poliacum quoque, seu Marciniacum; sed et Jociacum cum suis similiter appendiciis; fundum quoque Patriniacum, et Cutiacum æque cum appendiciis suis: multa denique et alia, quæ nobis modernis incognita, Deo vero sunt omnia nota. *Quid et aliis ecclesiis dederit, ibidem lege; et apud Viole cap.* VII.

d Apostolorum Principis nomine dedicata: *at Hist. epp. Autissiod. loco citato habet,* B. Joannis nomine dedicata. *Forte ambos patronos coluit.* E

e Sic Rusticus et Germanilla videntur quodammodo canonizati, *inquit in annotatis Mss. Chiffletius noster; neque aliter Viola in Vita Gallica cap.* I. *Et sane, nisi pro Sanctis habiti fuerint, non congruebat eorum tumulis ejusmodi veneratio. Nemo est interim, quantum assequi potui, qui eos audeat Sanctis annumerare. Porro ex aris illis duabus ea, quæ a dextris fuit,* S. Germano *subinde consecrata, celebris fuisse dicitur prodigiis, et præsertim resuscitatione parvulorum, quos mortuos enixæ matres ibidem offerre consueverant; teste Viola jam assignato, cap.* I.

f *Constantium accusat suis ipsius verbis, quæ dedimus num.* 56.

g *Adi Commentarium prævium supra num.* 48 *et* 51. *Observa hic etiam, in omnibus exemplaribus nostris exprimi* annos octodecim; *ac proinde corrigendam esse notam Papebrochii nostri in Vitam S. Patricii die* 17 *Martii pag.* 546.

h *De hac* cellula *meminisse videtur Constantius supra num.* 33.

i *Hymnus ille adhuc integer esse dicitur in analectis Cousineti de S. Lupo ep. Trecensi, qua Parisiis servantur Mss. apud S. Genovefæ.*

k *Ita Constantius, num.* 63. F

l Loculi *hujus fragmenta etiamnum in pretio servari diximus in Commentario.*

CAPUT III.

Translatio corporis ejus in Gallias; ejusdem receptio ac sepultura.

Quam robusti meriti, quam excellentis gloriæ, quam denique summi apud Christum loci fuerit, cujus erant, quibus publici aggeres illustrabantur, exequiæ, pertinuit ad divinitatem signorum affluentia declarare. Vulgi ore seruntur quam plurima, quibus eo fides detrahitur, quod varie indigesteque feruntur. Nobile illud pretiosumque est, quod cum memoria dignissimum, tum æque litteris ex antiquo inditum, et fidem astruit, et ædificationi conducit. Expeditione superius memorata, a venerabili Eusebio *a*, Vercellensium

XVII. *De ecclesia*

A cellensium pontifice, decenter exceptus, omnibusque humanitatis officiis, ut par erat, revelatus est: is ipse Eusebius post longa contra antiquum hostem certamina, post hæreticorum, a quibus multa passus est, convulsa molimina, post illud denique clarissimum Phrygiæ exilium, a quo post quadriennium remeavit, longo jam confectus senio, rebusque pace reddita, novam tunc in urbe sua miles jam emeritus condebat ecclesiam. Hanc ut Germanus beatissimus, Ravenna rediens, dedicaret, obnixe deprecatus est: quod se devotius impleturum serio repromisit.

per mortuum

29 Actum est, ut, beatissimi Confessoris comperto decessu, ad suæ consecrationem basilicæ, ut mos fert ecclesiasticus, præfatus pontifex se appararet; quod * cum solemniter ingressurus, pharos ex more compositas jussisset accendi (mirum dictu quod est) admota flamma nullis lychnorum excipi potuit alimentis; quamquam id non semel nec simplici tentatum arte, frustra persistentium manus eluserit ministrorum. Cumque per dies aliquot casso iteratus labor perstantibus perturbaretur obstaculis, insolito negotii percitus interceptu, a re proposita desistendum judicavit episcopus; quod sibi cunctisque constaret B evidentissimum, impediri encænii functionem, aut in diversum differendam tempus, aut pontificis alterius officio reservari. Interea venerandi funeris adesse pompam, famæ præcurrentis nuntiatur indicio; cui prosequendo quis non emergeret; quem propriæ salutis incuria non urgeret? Congestum undique rapit agmen episcopus; impensæque devotionis officiis exceptum corpus intra jam dictæ basilicæ ambitum introduxit. Quod ubi primas ædium partes attigit, ita universa luminum congeries cœlitus inflammata perfulsit, ut palam fieret, ad sacri exequias corporis hic quoque non defuisse divinæ præsentiam majestatis; dum quæ humanis non cesserant ingeniis, divinis facile nutibus deserviebant.

* *al.* quam

Vercellis mirabiliter dedicata.

30 Tum sanctissimus Eusebius voti sui conscius, promissionisque a Sancto perceptæ non immemor, re altius expensa, quodque cœlestibus erat confectum auspiciis, humanis ineptum ducens ministeriis retentari; Sanctissimus, ait, Germanus pactæ memor sponsionis, ne voti nostri imperfectione torqueremur, quod vivens promiserat, mortuus implere non distulit: quapropter susceptis tam evidentibus, tam præcelsis, tam denique singularibus sanctitatis ejus testimoniis, C ad exigendum, quod divinis superest mysteriis, implorato Domino, accingamur. Ita fatus, ad altare se contulit, et Gloria in excelsis Deo, quanto potuit canore, persultans, festum populis indixit diem. Sacris episcopaliter celebratis, ac de splendore miraculi agitato sermone, diutius quod superfuit horarum, religiosis circa sacrum funus mancipavit excubiis. O justorum suavis et semper indefecta memoria! O suorum in conspectu Domini mors perpetuo pretiosa Sanctorum! Quid loci apud Dominum meruerit, nemini de cetero licuit dubitare; ante cujus exuvias honorandas * in externis quoque regionibus tantus signorum splendor emicuit: quod fortasse soli constaret Deo; nisi mirabilium frequentia id generi declarasset humano.

* *al.* adorandas

XVIII.
De fervore instantissimo occurrentium populorum.

31 Quibus ita exactis, viæ redditur, novusque obsequiorum ardor, cunctorum innatus mentibus, erga sancti funeris munia cumulatur. Crescebat ingens undecumque concurrentium numerositas populorum, dum et novus locis singulis comitatus accederet, et prosequentes quosque itineris continuatio non tæderet. Vectandi successus corporis cunctis, quamquam sese violenter ingererent, provenire non potuit: quibus tamen accedendi fuit copia, vicibus cessit: at quos irruens frequentia cominus id tractare prohibuit, officii genus erat oculis deducere, ac vocibus intimo devotionis fonte manantibus personare. Plurima per iter totum, tum ecclesiis ejus nomine dedicatis, tum titulis sparsim affixis, beatitudinis ejus monumenta monstrantur: quocumque locorum aut pernoctavit, aut pausam duxit, sanctitatis ejus adhuc notabiliter florente memoria.

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

XIX.
Qualiter sancti excessus Saturno innotuerit

32 Pretium deputabitur operæ, id intactum non excedere, qualiter sancti excessum Pontificis cunctis semper consulens divina providentia, plebi quoque suæ orbitatem propriam adhuc ignoranti compertam fore voluerit. Saturnus *b* erat beatissimi Germani presbyter et discipulus, vita æque probatissimus, ac sancto Viro familiariter dilectus. Is, eo profecto in Italiam, jussu ejus in urbe remanserat. Qua ergo nocte gloriosus Domini Confessor et Pontifex apud Ravennam felici migravit excessu, is quoque Autissiodori positus, splendidissimum ejus transitum, angelo pandente, cognovit, ac divina instructus E revelatione, populis denuntiavit; quorum ingenti secum coacta multitudine, ad Alpium juga properat; ubi excipiunt Galliæ Patronum proprium, tanto ejus funeri propensius servituræ, quanto potiorem famulatum reverentiæ mixtus amoris extorquebat affectus. Hoc non commentitium est, nec vena ingenii prurientis extusum; verum vetustissimo insculptum marmori, scriptura quoque ipsa antiquitatis repræsentante characterem, apud nos hodieque servatur.

XX.
De quinque sororibus sacrum corpus ardentissime prosecutis.

33 Crediderim sane, nonnullos a Ravenna, sanctitatis ejus expertissimos, cum sacri gleba corporis peregrinationem sibi ultroneam indixisse, ac per hoc infatigatis animis, quamquam esset via longior, funus venerabile prosecutos. In quibus et ex quibus quinque feruntur famosissimæ proposito virgines, natu germanæ *c*, quarum nomina vel merita celebrem in nostra provincia ex longo obtinuere memoriam. Harum tres, his vocabulis Magnentia, Palladia, atque Camilla *d*, ut singulæ ipso in itinere divinitus evocatæ diem clausere novissimum *e*, in publico aggere nobilem accepere sepulturam, ecclesiis superstructis, earumque sanctitati dedicatis; quæ hodieque ob miraculorum evidentiam et famo- F sissimæ constant, et ingenti populorum studio frequentantur. Duarum, quibus sacri tumulationem corporis est videre concessum, altera, cui Maximæ vocabulum fuit, circa eamdem basilicam condi promeruit; quam tamen postmodum ambitus fabricæ majoris inclusit: altera, Porcaria dicta, nono fere ab urbe milliario in ecclesia suis præclara meritis requiescit.

XXI.
De sacri receptione corporis et splendidissimo sepulcri apparatu

34 Ex pridie Kalendarum Augustarum die, qua Confessor eximius sarcina levatus carnis, cœlestibus est insinuatus sacrariis, tertius et quinquagesimus volvebatur dies *f*, cum sacri thesaurus corporis propriæ refusus urbi, solenni obsequio populorum excipitur, atque intra principalis, cui sederat, ecclesiæ *g* ambitum collocatur. Ibi per decem continuos dies *h* ingentibus officiorum impensis excolitur; donec omnibus, quæ ad jus sepulcri pertinent, officiosissime apparatis, non parva humani generis congesta multitudine, ut Virum decebat apostolicum, sepulturæ traderetur. Verum, quia in rebus singulis

A S. HERICO MONACHO EX...

gulis pro captu impune cuique opinari licitum est, non temere dixerim, tantorum intercessu dierum non funeris solummodo provisum apparatui; verum sacerdotibus ac populis e remotis terrarum undecumque occursuris, quique, si Sancti defuissent exequiis, id vero ferrent ægerrime, fuit hac tumulandi Pontificis dilatione consultum.

XXI. Quod muneris ... corporis ... putemur: per apostrophen.

35 Quod ergo sacri tui corporis præsentia fruimur, quod Viri post Apostolos splendidissimi gloriosa memoria illustramur, quod denique certissimum, quo se nostra fragilitas conferat, periculorum omnium præsidium obtinemus, præmisso ineffabili sanctæ et individuæ Trinitatis præconio, tibi, Pater sacratissime, grates omnimodas et habemus et agimus : te amatorem patriæ, tutorem patriæ, tutorem gregis, tuorumque prædicamus patrem clementissimum filiorum; qui cum in augustis imperii sedibus ipsorum componi posses manibus augustorum, tantoque apicem locare sublimius, quanto est Romana excellentia Gallicana mediocritate provectior; utque Roma Apostolis, Ravenna quoque Germano perstaret insignis : vicerunt tamen paterna ac materna viscera; vicit desolatorum amor et affectio filiorum, quos qualiter vivens, quamque impense dilexeras, mortuus declarasti. Ita certe, ita tuam decebat, Pater æquissime, sanctitatem; ut qui pro externorum commodis te frequenter impenderas, terras ac maria peragraveras, aspera postremo cuncta pertuleras, domesticam non negligeres plebem, cui te Rector rerum maximus specialem contulit præesse pastorem. O quam bene de illa meritus, quam sinceris es obsequiis excolendus, cujus orbitati acerbissimæ, tam præsens, tam præcipuum, tam denique familiare suffragium providisti, quo non modo præsentibus consuleres, verum ipsis posteris quoque subvenires! Urbem nostram rerum natura dispositrix siccis locavit in rupibus, nullis opibus fultam, nulla situs artisve qualitate munitam : hæc ne nomine quidem digna existeret, si tui thesauro corporis caruisset : quo quia illustrari mirifice meruit, eo inter ceteras hinc gloriosus emicat, quo post Apostolos nulla alia margaritum pretiosius servat.

XXII. Retractatio exceptionis supradictæ.

36 Jam vero de supradictæ exceptionis qualitate quid sentiam, ad plenum efferre non sufficio; quoniam diu mecum multumque retractans, nec ipsa animi satis hanc perspicacitate discerno. Diem namque illam gaudii dixerim, an mœroris, id vero in ancipiti est : sed et si alterum sine altero prædicem, tantorum tamque religiosorum civium tum pietati tum prudentiæ vereor derogare. Cujus enim fletibus ora vacarent, quem ovilis pastore destituti orbitas admoneret? In qua id putabatur gravissimum, quod peregre obeuntis excessui devotissimos filios ne concessum quidem fuerat interesse. Illud vero gaudium, quam fuit ineffabile; quam puris affectibus conflata lætitia? Recipiebant Patrem filii, Tutorem pupilli, desperati consilium, trepidi firmamentum. O diem festivam, tantis uberem lacrymis, tantis gravidam gaudiis; cui quisque * non interfuit, spectaculorum parte quam maxima caruit; qua nec urbem tristior, nec orbem afflavit hilarior.

* pro quisquis

XXIV. Et verum corpus sepulturæ traditum sit, et de loco sepulcri.

37 Rite omnibus præparatis, cum et confluentium nulla esset requies, et qui convenerant, vix jam regionis amplitudine caperentur, die Kalendarum Octobrium intra sepulchri abdita thesaurus cœlestis deponitur, tanto orbis terrarum officio, tanta humani generis pietate, ut luce clarius constaret omnibus, hunc summi in cœlo esse meriti, cujus in terris tanta providebantur honori. Locus sepulcri hujus tum quidem perexiguum erat oratorium, in suo ipsius prædio, martyris Mauritii meritis dedicatum *i*, quod Vir splendidissimus supra memorato quondam Saturno delegaverat, ut sub professione sacerdotalis tituli Martyrum memoriis inibi deserviret. Necdum immanitas ethnicæ superstitionis obsoleverat; adhuc Christianitas arctis obsessa finibus angebatur, fanisque per orbem usquequaque vigentibus, Christi ecclesiis extruendis modicus ambitus, exiguus impendebatur et cultus : nondum se circa talia fidelium ardor effuderat; quorum in his regionibus ante Germanum sanctissimum ingens quoque raritas existebat. Cum enim ipse in urbe sua septimus ordine ecclesiam rexerit, claret profecto, quod hi, qui ante ipsum exstitere pontifices, obluctante sibi sævientium rabie paganorum, minus plene religionis fundavere primordia; cui tamen hic, cujus nobilitati, virtuti ac sapientiæ passim obniti non poterat *, multimoda suo tempore contulit incrementa.

* *cod. Valcel.* poterant

ANNOTATA.

a *De* S. Eusebio *ep. Vercellensi agit Martyrologium Rom. die* 1 *Augusti; sed cum nuper decreto Romano festum ejus et Officium affixum sit diei* 16 *Decembris, eo nos ejus Acta remittemus. Patet vero ex hoc loco, quam parum in antiqua chronologia versatus fuerit Hericus noster, qui hæc de Eusebio, annis facile septuaginta ante* Germanum *vita functo, scribere non dubitaverit. Itaque pro Eusebio, quem exhibent Mss. nostra omnia, scribendum fuisse S. Albinum, contendit Ughellus in episcopis Vercellensibus, Italiæ sacræ recusæ tom.* IV, *col.* 761. *At ego satis vereor; ut hoc omnibus placeat : nam alia historia, huic admodum similis narrantur a S. Adone archiepiscopo Viennensi, et Herici æquali, in Chronico, ætate sexta, ad annum Christi* 452; *cujus hæc est substantia : Cum* S. Germanus *Ravennam petens, Viennam in Gallia præteriret, ibi a S. Severo presbytero rogatus, ut ecclesiam S. Stephani recens ædificatam consecraret, id se in reditu facturum promisit. Sed dum frustra diu exspectatus, non redit, ac dedicatio per alium paratur, ecce tibi, in ipso articulo* S. Germani *defuncti corpus Ravenna ad suos destinatum, illac refertur, atque in eamdem ecclesiam S. Stephani, repausandi gratia, tantisper deponitur;* sicque Viri Dei promissum impletur. *Addit Ado :* Isicius tunc temporis Viennensem regebat ecclesiam : *in quo et ipse errat insigniter : cum Isichius primus Viennensis non sederit saltem ante annum Christi* 472; *ut ostensum est ad diem* 16 *Martii, ubi de S. Isichio, pag.* 448; *et diem* 5 *Februarii, ubi de S. Avito, Isichii filio et successore, pag.* 661. *Non commendant sane et utriusque historiæ similitudo, et utriusque scriptoris errores in ea palpabiles veritatem utriusvis. Absit tamen, ut falsam omnino dicamus alterutram. Viola cap.* XXIII *deprehendit errorem quidem Herici; sed non Adonis; itaque quod Hericus de S. Eusebio et ecclesia Vercellensi narrat, ipse de S. Isichio et ecclesia Viennensi exponit, utramque confundens narrationem.*

b *De* Saturno hoc *vide prætermissos ad hunc diem.*

c *In Vita Ms. S. Magnentiæ non dicuntur hæ virgines fuisse inter se germanæ; sed S. Magnentiæ* collegæ *et* comites. *Deinde non* quinque *ibi* numerantur,

numerantur, sed quatuor tantum, omissa Maxima. Maximam *quoque vel de hoc numero non esse, vel cum Magnentia confundi oportere, contendit Bargedœus in collectione Ms. Sanctorum Autissiodorensium ad diem* 26 *Novembris; idque quia in theca lapidea longe antiquissima, in qua servatur corpus S. Magnentiæ, hæc repræsentatur in lecto moribunda cum tribus tantum assistentibus ei virginibus : tum quia non plures exhibentur in picturis ecclesiæ S. Palladiæ. Diversam tamen a Magnentia Maximam fuisse, evincit ejus tumulus et corpus, quæ usque ad profanationem Calvinianam anni* 1567 *Autissiodori in cœnobio* S. Germani *servata fuerunt; ut patet ex Actis visitationis Sigueriancæ; ubi etiamnum superesse dicitur hoc ejus epitaphium Gallicum :* Hic jacet corpus dominæ S. Maximæ virginis, quæ comitata est corpus S. Germani Ravenna usque in hoc cœnobium cum S. Palladia, S. Magnentia, S. Camilla, et S. Porcaria. *Ceterum quo die colatur* S. Maxima, *tametsi exstet ejus sacellum in laudato cœnobio, hactenus ignoramus. Castellanus eam accenset ahemeris.*

d *De* S. Magnentia *agetur* 26 *Novembris; de* SS. Palladia *et* Porcaria 8 *Octobris ; de* S. Camilla *actum jam est die* 3 *Martii pag.* 242; *ubi emendandus annus mortis ejus.*

e *Si in ipso itinere mortuæ sunt, vel non celebrantur eo die, quo obierunt (iter enim duravit ab initio Augusti usque ad* 22 *Septembris;) vel ubi per viam in morbum inciderunt, diu decubuisse dicendæ sunt, antequam exspiraverint.*

f *Advenit ergo die* 22 *Septembris, quo adventum illum celebrari diximus in Commentario prævio num.* 4.

g *Puta* ecclesiæ *S. Stephani, quæ cathedralis est : non tamen ibi sepultus fuit ; ut mox patebit.*

h *Nempe (ut sequetur num.* 37) *usque ad Kalendas Octobris, hujus rei memoriæ, solenniter, ut ante ostendimus, consecratas. Porro totum hoc tempus rotundo sexaginta dierum numero, sed minus accurate, complexus est S. Gregorius Turonensis infra citandus num.* 41.

i *In Hist. epp. Autissiod. cap.* VII *de Sancto nostro dicitur :* Fecit et basilicam in honore sanctorum martyrum Agaunensium Maurici scilicet, sociorumque ejus ; ubi et hæc dona obtulit, Warchiacum in pago Senonico, cum universis appendiciis suis ; in pago quoque Autissiodorensi Corvallem cum appendiciis suis ; nec non et Molinis, similiter cum appendiciis suis. In quo etiam oratorio sanctum Saturnimum vitæ probatissimum, suumque discipulum, ordinavit presbyterum ; ut sub possessione sacerdotalis tituli Martyrum inibi memoriis deserviret.

CAPUT IV

Basilicæ S. Germani et sepulcri magnificentia regia, miraculis assiduis decorata.

XXV. *De extructione basilicæ beatissimi Germani.*

Progressu temporum sacræ fidei circumquaque prolatis insignibus, cum et ipsi quoque Francorum proceres edictis colla cœlestibus summisissent, venerabilis et monumentis condigna perennibus Crotechildis *a* regina, magni principis Clodovei uxor, spiritu tacta divino, supra sancti tumulum Pontificis ingentis fabricæ atque operosæ amplitudinis extruxit basilicam, confidens se suosque ejus non parum provehi posse precibus, cujus tanta tamque mirifica exstabant insignia sanctitatis. Ac ipsa tempestate, cum præfata augusta sanctus Lupus episcopus venit de superioris Burgundiæ partibus *b* ; quique non multo post ad 16 Kal. Julii *c*, die functus supremo, ex reginæ placito in eadem ecclesia decenter ac religiose compositus requiescit; quod Pario penes nos impressum marmori cuique legere cupienti scriptura prodit antiquior.

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

XXVI. *De ornatu sacræ memoriæ ejus.*

39 Exinde major Clotharius, prænominatæ Crotechildis filius, regni sublimatus in solio, maternæque devotionis fidissimus executor et heres, post genitricis excessum super adorandam beatissimi Germani memoriam per manus sancti Desiderii, ejusdem tunc urbis episcopi *d*, regalibus expensis fredam *e* composuit ; quæ auro argentoque elegantissime decorata, in nostram quaque duravit ætatem, auctorem ministrumque operis insculptarum sibi designans suffragio litterarum. Quin etiam memorabilis ejusdem Clotharii conjux, Ingundis nomine, cum religione famosissima, tum etiam largitatis et diligentiæ erga ecclesias singularis, sepulcro beati Germani per idem tempus plurima vasorum palliorumque obtulit ornamenta ; inter quæ calicem egregium auro splendidissimo gemmisque compactum vidimus, pretiosis reginæ memoriam insertis litteris præferentem, quæ munus hoc per manus supra nominati Desiderii pontificis beato Germano devota contulerat.

XXVII. *Quod locus idem miraculorum semper dote floruerit.*

40 Locum sane illum, ob sacri privilegium corporis, miraculorum gloria semper exstitisse frequentissimum, nemo impune dubitaverit. Ea quoniam nec numero colligi *f*, nec personarum, in quibus patrata sunt, nomina poterant retineri (ut solent cito data ac suppetentia quæque vilescere) incuriæ pariter et oblivionis squaloribus obducta torpuerunt : quæ tamen exstitisse perplurima, ex eo saltem colligere possumus, quod nonnulli adhuc seniorum superstitem agunt vitam, qui se ante fores sacri hujus templi innumera patratorum signorum appensa vidisse confirmans insignia, quæ ab energumenis, debilibus, surdisque ac mutis revalescentibus loco deposita, divinorum erga infirmos beneficiorum utilem diu repræsentavere memoriam.

XXVIII. *Quid Gregorius Turonicus in miraculorum libris.*

41 Denique et Gregorius, Turonorum antistes, miraculorum curiosus indagator ac studiosissimus editor, nonnulla ad hujus et per hujus beatissimi Patris memoriam patrata commemorat ; quæ suis, quam nostris, verbis intimanda maluimus, ne rei absque pretio operæ permutatæ quiddam fidei detrahamus.

Germanus, inquit, gloriosus confessor in urbe Ravenna *g* obiit ; inde vero levatus, post dies sexaginta ad civitatem Autissiodorum delatus, sepulturæ mandatus est. Tempore autem Teudechildæ reginæ *h* Nonninus quidam tribunus ex Arverno, de Francia, post reddita reginæ tributa, revertens, Autissiodorensem urbem adiit, causa tantum religionis ; provolutusque ad beatissimi Germani sepulcrum, cum diutissime orasset, extracto de vagina tigre *i*, lapidem, qui super venerabile sepulcrum habebatur, nemine vidente, percussit ; de quo excussa particula modica, tamquam æneus diriguit ; ita ut nullum membrum posset ullatenus vindicare *k*, aut vocem emittere. Videntes autem eum pueri sic humi jacere, nesciebant, quid ei evenisset : accedens vero unus eorum, cum eum interpellasset, nullum ab eodem responsum accepit. Tum ille, ut erat rigidus, in corde suo intelligens se damnatum,

[illegible] S. Herico monacho ex [illegible]

natum, votum vovit, dicens: Scio, me præsumptuosum exstitisse, beatissime Confessor; sed devotio exegit, ut præsumerem; et ideo, si me dignaris absolvere, et ad propria cum tua gratia redire permiseris, in basilica has reliquias condens, festivitatem tuam devotissime annis singulis celebrare curabo. Cujus clausum murmur Vir sanctus intelligens, eum absolvit et abire permisit incolumem. Qui veniens, reliquias illas in ecclesia posuit, et Sancti festa per singulos annos fideliter celebravit.

XXIX. [illegible]

42 Quodam autem tempore ad supradictam basilicam, in qua reliquiæ conditæ sunt, cum Avito, avunculo meo, Arvernorum antistite *l*, accessimus. Ubi cum sanctus pontifex jejunus ingressus fuisset hora quasi decima, omnes qui cum eo intravimus, odorem liliorum rosarumque naribus hausimus: quod nobis Beati Germani præstitum merito, non ambigimus: erat enim mensis nonus. Actum vico Musciacas *m*. De his Gregorius ita. Quibus præmissis ad ea, quæ nostræ vel propinquaverunt, vel accesserunt ætati, styli seriem transferamus. Verum, quoniam spiritalibus spiritalia seminantur, dignitasque Domini in servorum probitate perpenditur, rationi proximum judico, brevi ostendere, tanti Patris meritis divinum erga loci incolas favorem in fine maxime claruisse.

XXX. *De Esopo puero* [illegible]

43 Esopo vocabulum cuidam puerulo fuit, qui cum vix quinque annorum infantiam contigisset, sancto Ordini a parentibus mancipatus, prout tenera ætas pati poterat, primis litterarum characteribus ludo quam serio *n* formabatur. Is dyssenteria correptus, ingentis languoris molestias angusto in corpore tolerabat. Matutini cujusdam diluculo a seniorum uno, qualiter se ageret, percontatus, cuncta sibi respondit constare salubria; lectionis suæ tenorem se paulo ante ex memoria reddidisse; quæ causa alacritatis ei securitatisque plurimum contulisset. De qualitate ejus lectionis interrogatus, centesimi decimi septimi Psalmi primum versum ultra ejus ætatis tenaciam proferens, Confitemini, ait, Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus. Cum id nec scripto discere, nec per ætatem vel usum memoriæ insinuare potuerit; a quo rem didicerit, postulatus; Non videtis, ait, parvulos scalæ hujus excellentissimæ connisos gradibus ad cœlestia contendentes? Non plura effatus, ut finem verbis, vitæ quoque terminum fixit. Certissimum est, angelicos spiritus habitudine puerorum ejus innocentiæ Deo placitæ demonstratos; animam quoque fragilitatis exemptam compede suscepisse. Aliis ipsam quoque imminentis decessus horam novimus revelatam; adeo ut et lavacra et vestium mutationes, prout mortuis exhibenda erant, ipsi adhuc viventes ultro prævenerint. Nonnullis ejusdem beatissimi Patris persona vultu venustissimo, reverenda canitie, pontificali dignitate conspecta, et consolationis plurimum et securitatis non parum exhibuit. Hoc e multis non extraordinarie fortasse tetigerimus; ut palam liqueat, hunc devote sibi obsequentium anxie curam gerere famulorum. Hinc ad reliqua transeamus.

XXXI. [illegible]

44 Immoderata gulæ appetentia, ob quam omnes peccato mortique succumbimus, leve putatur et ludicrum; sed quo cavetur minus, eo atrocius perimit. Hanc Vir sanctus cum in semetipso extingueret, tum quod in aliis quoque sibi displiceat, studuit commendare. Ut fidelibus mos est devotionem suam, quibus possunt, modulis declarare, ante sacri sepulcrum corporis strata jacebant poma autumnali viriditate vernantia; quæ ut diversa genere, odore quoque gratissima, geminam accedentibus aspectus olfactusque sui gratiam ministrarent: interea, populis ad beati festum Præsulis ex more fluentibus, quibusque permittebatur accedere, sacri pavimentum lecti religiosa veneratione deosculantibus, e rure, cui Nantilla vocabulum est, distatque ab urbe non plurimum, rusticorum quemdam contigit interesse. Is oculorum gulæque captus illecebra, manu sacris injecta, pomum clanculo rapuit, ac tamquam eo voluptati morem gesturus, abscessit. Hujus temeritatem e vestigio comes ultio castigavit: nam, ut esu pomi illicito satisfecit desiderio, interdicto loquendi usu, mutus effectus, reum se criminis miser agnovit. Huic calamitati finem annus imposuit; cum solemnitatis ejusdem annuo remeante spectaculo, Sancti sepulcrum repetens, fletu reatum diluit, votisque addictus quamplurimis, loquelam pariter et veniam reportavit. Hoc prius compertum non est, donec is, in quo peractum fuerat, rei gestæ seriem indicaret. Id actum est ea, quæ Kalendis Octobribus evenit, festivitate, quamque ob sacri ejus depositionem corporis splendidiorem ceteris prisca veterum commendavit auctoritas.

XXXII. *De adolescente debilitate damnato.*

45 Rus quoddam nobile Vastinensis pagi Corbilias dicitur, e cujus incolis quidam annis pubertatem inducentibus infausta genuum debilitate mulctatus, ad præfatæ concurrens festivitatis gaudia, naturali reformatus rectitudini, cujus quam maxime erat indigus, optatæ secum retulit munia sospitatis.

XXXIII. *De eo, qui bibens noctu,*

46 Institutione Apostolorum Principis informamur, contra veternosas maligni hostis astutias, spiritales et indefectas constanter exercere vigilias, qui tamquam leo dominicis semper infestus ovilibus, incautum quemque et negligentem excipit, laniat, intercludit. Hujus decipulas, quam subdolas, tam subtiles, subducto cavere monemur exemplo. Quemdam Senonici ruris incolam, pecualis curæ diligentia rem familiarem non segniter exercentem, contigit proprium filium providendis pascendisque suibus præfecisse. Hunc antelucano diei cujusdam, ut familiare talibus est, a somno experrectum, sues in pascua ducere cum præcepisset, puer siti correptus vehementissima, raptim se ad situlam contulit, haustumque laticem absque salutaris præmissione signaculi incunctanter absumpsit: ita vis ardoris (instigante, ut liquet dæmone) medullas adolescentis invaserat. Lugendum dictu! uno miser eodemque haustu et pestem glutivit et poculum: confestim namque allisus a dæmone, tortusque diutissime, catenis addicitur, claustrisque validissimis cohibetur.

correptus est a dæmone,

47 Cumque per tempus aliquod inrequieta miseria urgeretur, salubriore parentes afflati consilio, ad famosissimam B. Germani memoriam deducendum decreverunt; credentes quam verissime, immundos spiritus sacri corporis præsentiæ cedere, cujus virtutem et merita constabat eos frequentius expavisse. Id cum fecissent, applicitum solo puerum ante sepulcrum venerabile porrexerunt, votorum summam ubertate orationis et fletuum obnixius prosequentes. Fratres, quorum erat officii religiosis locum excubiis observare, et cruciatu pueri et parentum devotione permoti, accedunt cominus; adhibitisque ecclesiasticis exorcismis, levamen misero per sacri virtutem Præsulis deprecantur. Permodico horæ

A horæ interveniente curriculo, surgit incolumis; lætisque parentibus perceptæ secum retulit gaudia sanitatis. Supersunt hodieque quamplurimi, qui se rei gestæ interfuisse, satis subnixa relatione fatentur.

XXXIV. *Quod in perjuros quoque evidentem exerat ultionem.*

48 Rem et omnino cavendam et plurimis incunctanter expertam præterire injurium duxerim; cum constet, in rebus quoque minimis maximam interdum eminere divinæ virtutis evidentiam. Cum enim sacrosancti memoriam Confessoris continuis intro extroque palam sit radiare miraculis, in perjuros quoque non segnis probatur ultor existere; ut liquido emineat, Sanctorum pignora humanis interdum ausibus non impune lacessiri: nam si quis aut cupiditatis illectu, aut animi pertinacis impulsu, mendacio patrocinari definiens, saltem in armilla januæ *o* jusjurandum explere præsumpserit, hunc quod sit reus perjurii, tum rei familiaris dispendio, tum corporeæ damno valetudinis, absque dilatione, pedissequa corripit ultio, durisque implexum nexibus, aut cita satisfactione liberum, aut proximo interitu efficit condemnatum. Id non integri solum corporis præsentia meruit; verumetiam ubicumque locorum sanctitatis ejus memoria colitur, reverentiæ tantum obtinuit; ut in B basilica, Germani consecrata nomine, nemo fere, tametsi immanissimus, audeat pejerare.

XXXV. *Quanta virtus sanctissimo sepulcro adsit.*

49 Jam vero circa ipsius septa sepulcri quanta se virtute præsentem exhibeat, hi maxime et evidenter experti sunt, quibus ejusdem, ut vere dicam, sancti sanctorum specialis est deputata custodia. Frequenter namque oleum lampadis ante sacrum tumulum dependentis excrevisse deprehensum est; cum quindecim ferme diebus totidemque noctibus inextinctum manens, nihil imminutionis pateretur.

XXXVI. *Quid diligentiæ a sacri custodibus corporis exigatur.*

50 Illud quoque non negligenter excesserim, quantam locus sacer obsequiorum exigat diligentiam; adeo ut, si lucernam, quæ proprie sanctissimo deservit corpori, per noctem extingui contigerit, nulla indulgeatur custodibus requies, nulla potiendi somno facultas, donec defecti impensa luminis accuratius reparetur. Interdum tanquam cujusdam manus impulsu molestius impetuntur; ut nemini impune dubitare liceat, debita loco servitia non inepte nec segniter exercenda. Quid memorem, nonnullos ante hujus reverendi aram sepulcri in oratione secretius procumbentes, loci concussu precum efficaciam, cœlestisque C respectum facilitatis persensisse? Omitto sacri hujus nominis invocationem multis quoque absentibus ac periculo proximis præsentissime subvenisse.

XXXVII. *De virtute panis ejus nomine insigniti.*

51 De pane vero ejusdem cœnobii multa et mira languentibus remedia provenire, pervulgatissimum est; adeo ut, si quis, quamquam decumbens validissime, hujus afficiatur desiderio, efficacissimum esse reducis putetur indicium sospitatis. Hoc non incolarum ascribimus sanctitati; verum et devote postulantium fides obtinere talia, et beatissimi Germani meritum, cujus nomine panis inscribitur, multo valet præstare majora. Tua hæc sunt munera, Christe, qui in tuorum mirabilis es virtute Sanctorum; dumque hos miraculis clarificas, ad eorum nos imitationem inflammas. Hæc de his, quæ circa sacrum ejus corpus aut gesta sunt, aut geruntur, excerpta quam verissime, fastidii fortassis evasere nauseam patrocinio brevitatis. Hinc paucula de illis locis, in quibus ejus venerantur reliquiæ *p*, perstringentes, ad libelli finem ocyus properamus.

A S. Herico monacho ex Mss.

ANNOTATA.

a S. Crotechildis *Acta dedimus die* 3 *Junii a pag.* 292; *in quibus hujus rei nulla sigillatim fit mentio.*

b *Puta, ubi regni olim Burgundiæ fuit, cujus regia sedes erat Arelatum. Porro cujus ecclesiæ episcopus* Lupus *fuerit, ignoratur. Videsis conjecturam Mabillonii in Annalibus Benedictinis ad annum Christi* 593, *num.* 40.

c *Eo die tamen a Majoribus nostris omissus est, quantum hic* Sanctus *vocetur, sicut et in epitaphio ejus in Cryptis Autissiodorensibus cœnobii* S. Germani; *ubi et corpus inventum est ab illustrissimo Siguiero in visitatione sæpius memorata anni* 1636: *omissus est, inquam; quia de cultu, ut opinor, non satis constabat.*

d *Clotharius I, Galliæ tandem monarcha, plures habuit uxores post Ingundem, quæ prima fuit: obiit vero Clotharius ille anno Christi* 561. *Quomodo ergo vel prima ejus conjux, vel huic ipse diu superstes, munificentiam suam in hunc locum expromere potuerunt* per manus sancti Desiderii *episcopi Autissiodorensis, qui juxta Historiam episcoporum illorum cap.* XX *sedere* E *primum cœpit sub finem seculi sexti? An forte Clotharius primus perperam pro secundo accipitur? Atqui huic nescitur conjugem fuisse Ingundem. An* Desiderius *per errorem pro alio quopiam ejus decessore positus? An potius enorme vitium dicemus esse chronologia Desiderii, ut passim alia occurrunt in ista Historia? Non obstat certe epistola S. Gregorii Magni ibidem adducta, tamquam inscripta* Desiderio episcopo Autissiodorensi: *nam juxta Gregorii Registrum lib.* VII *inter epistolas Indictione secunda, sive anno Christi* 599, *scriptas habetur hæc eadem centesima decima sexta, inscripta tantum* Desiderio episcopo, *sine loco sedis. Putat vero ibi Mabillonius, Desiderium non hunc nostrum designari, sed Viennensem. Adisis illum in Annalibus Benedictinis ad annum* 622, *num.* 34.

e Freda, *ut probat Cangius, est ornamentum vel umbraculum, quod per modum ædiculæ feretris et capsis Sanctorum superimponi consuevit.*

f *Vide testimonium consonum S. Nicetii ep. Trevirensis supra productum in Commentario ad Acta S. Lupi ep. Trecensis* § 1, *num.* 3, *pag.* 51.

g *Sic omnia nostra Mss.; apud ipsum tamen Gregorium de Gloria Confessorum, cap.* XLI, *quod* F *hic exscribitur, pro* Ravenna *legitur* Roma; *sed male, saltem in plerisque codicibus Mss. et editis.*

h Teudechildæ reginæ; *non illius, quam, ut alias plures, ex humili loco sublatam legitimæ conjugi Ingobergæ superinduxit Charibertus, Parisiorum rex, Clotharii primi filius, anno* 567 *vita defunctus, et de qua plura S. Gregorius in Historia sua Francorum lib.* IV, *cap.* XXVI *refert; sed alterius, quæ fuerit Theodorici, usque ad annum* 534 *Austrasiæ regis, filia, Theodeberti anno* 547 *vivis erepti soror; de qua plura vide apud Valesium Rerum Francicarum lib.* VII. *Consule et annotata ad Gregorii Hist. Franc. lib.* IV, *cap.* XXVI *in operum ejus editione Parisiensi anni* 1699.

i Tigre, id est, cultro majore, *ut ad marginem codicis Lugdunensis annotatur eadem manu, qua textus exaratus est. Ensem intelligit Cangius in Glossario.*

k Vindicare; *ita codex Lugdunensis, ac Valcellensis et Ms. Chiffletianum* vendicare, *quod*

eodem

eodem redit. Est aut vindicare seu vendicare, aliquid suum facere, ad suos usus convertere, ut eo possis uti pro arbitrio tuo; quod sane melius est. quam quod in edito Gregorio legitur, judicare, *vel in Herici editione Labbeana,* indicare.

[Margin: Herico [illegible] ex]

l *Sic iterum codices nostri; licet apud Labbeum, et in ipsius Gregorii editione tantum habeatur,* cum Avito episcopo. *Patruum habuit appellatque Gregorius S. Gallum, qui Avitum in ecclesiæ Claromontanæ gubernatione præcessit; sed* S. Avitum *hunc, de quo tamen (utpote suo in sacris Litteris aliquando magistro) sæpissime meminit, numquam vel avunculi vel ullo consanguinitatis alio titulo nuncupat. Porro de* S. Avito *ep. Arvernorum agi poterit mense proximo.*

m Musciacas, *vulgo* Mauzac *seu* Mozac *in pago Ricomagensi apud Arvernos.*

n Ludo quam serio, *Chiffletius legit* ludo quamserio. *Sed quidni sensus esse possit, puerum vix quinquennem non serio instructum fuisse, sed ludo; ut qui seriæ instructionis per ætatem capax non esset? Patet vero hinc, quam tenera olim ætate liberos suos pii parentes sancto Ordini seu monachorum disciplinæ, mancipaverint. De se ipso Hericus id asseruit supra in Epilogo ad Vitam* B *metricam num.* 176.

o Armilla januæ *quid sit, non reperi hactenus. Suspicor, annulum significari (nam et pro annulo armilla sumitur) quo janua solet ab egredientibus attrahi, ut aforis occludi possit: ut sensus sit:* Nam si quis, *occluso etiam templo vel sacello* S. Germani, *ad januam foris consistens, et vel annulum januæ contingens, pejerare ac falsi testem invocare ausit sanctum Præsulem,* hinc quod sit reus perjurii *etc.*

p *Videtur ergo in singulis ecclesiis, de quibus nunc aget Hericus, aliquid olim fuisse reliquiarum* S. Germani.

CAPUT V

Miracula in aliis S. Germani per Galliam ecclesiis facta.

XXXVIII. *De surdo ante dormiendum curato.* a

In cœnobio Meleredensi *a* major ecclesia hujus præcellentissimi Patris nomine dedicata cognoscitur. Id cœnobium genti Britonum Romam infatigabiliter expetenti et pervium et familiare est: horum in collegio surdus quidam advenerat; C cui cum aliud non suppeteret hospitium, noctu ante fores ecclesiæ, lapide capiti supposito, cubitavit: die reddito somnum exuit; moxque, se beatissimi Germani obtentu damno caruisse aurium, impendio lætatus est. Lapis, ejus subjectus capiti, receptæ tulit testimonium sanitati, quod, eo surgente, cruore perfusus apparuit. Pro recuperata salute votivas egit gratias, maturantesque iter socios incunctanter prosecutus est. Huic rei multorum adhuc, qui id inspexere, superstitum præsentia suffragatur.

XXXIX. *De ecclesia Ladriaci fundi.* * *vulgo de Langres*

53 In pago Laticensi, qui Lingonicæ* defert Diœcesi, fundus est notissimus, Ladriacus nomine, apud quem ecclesia est hujus pretiosissimi Præsulis sacrata pignoribus, quæ montano sita in culmine, aliquantum a villa longius distat. Quamobrem nonnulli Lingonicæ præsules civitatis hanc diruere, et aliam pro ea intra villæ ambitum instaurare conati basilicam, frustra consumpsere operam, cum id non semel, nec bis fuerit attentatum: nam quotiescumque sacrum altaris lapidem ob reliquias elevandas amovere tentarunt, tanto fixus pondere perseveravit immobilis, ut facile adverteres, antiquum loco cultum avertere divine non esse permissum providentiæ. Quo in loco cum semper mira patrentur D et maxima, in splendidissima tamen festivitate Kalendarum Octobrium divina copiosius beneficia devote confluentibus ingeruntur.

XL. *De muliere cæca inibi curata.*

54 Quodam itaque tempore, cum ad præfatæ celebritatis annuum diem populus ex more conflueret; ex villa, cui Marcenniacus vocabulum est, distatque a loco supradicto non plurimum, mulierem captam oculis contigit interesse. Hæc ingressa basilicam, precibus ac votis uberrimis suæ cæcitati remedium flagitabat; cumque sacræ a fidelibus vigiliæ debitis agerentur officiis, universo id spectante conventu, cœpit ex ejus oculis guttatim cruor effluere. Intra horas brevissimas omnimoda discussa caligine, redeuntis diei jubar cernere, et clare omnia videre promeruit; diem illam gratiis exegit et laudibus; peractisque suæ reparationis salutaribus, votorum plena remeavit ad propria.

XLI. *De invalidi cujusdam reparatione.* b

55 Annus sequens ejusdem gaudia festivitatis revexerat, interque turbas properantium quemdam ex familia sancti Mammetis *b*, ejusdem colonum villæ, invalidum totoque corpore reptilem, contigit advenisse. Is, dum se ex animo ad E Deum contulit, beati obtentu Præsulis nativæ rectitudinis columen multorum in præsentia recuperavit. Quotidiani, tertiani, quartanive typhi* assidue percepta remedia, perenni febricitantium concursu locum frequentatissimum reddidere; quorum nemo levaminis expers rediit, quisquis ad sancta limina fide plenus accessit.

* *i. e.* febris

XLII. *De equo in pratum ecclesiæ violenter admisso.*

56 Loco sane illi, rebusque ad eum pertinentibus* violentiam non inferendam, temerari quique experti sunt. Quodam namque cum suis iter continuante comitibus, unus eorum, cui id genus officii incumbebat, equos, quibus in ipso utebantur itinere, prato ecclesiæ inducere nitebatur: cui cum a quodam rusticorum dictum fuisset, beati Germani esse pratum, tantique nominis respectu ab ejus invasione parcendum; ille verba sibi tantum dari existimans, equos nihilominus introduxit. Primus qui ingressus est, mox ut herbam dentibus carpsit, damnabili deformitate mulctatus est, in effigiem X litteræ faucibus per transversum distortis. Equorum custos, inspecto negotio, reliquos quam celerrime abigens, proventum rei Domino nuntiat. Is offensæ pœnitens, candelam ad modum equinæ longitudinis pro F piaculo detulit; sanctoque satisfaciens Germano, vehiculi* reparationem obtinuit. E multis pauca perstrinximus, ne locum tantis insignem privilegiis præterisse videremur.

* *i. e.* equi

XLIII. *De miraculis.*

57 Hinc Pauliacum, villam ruris Senonici, vel compendiosius memorare, non tam vicinitate loci, quam dignitate compellimur. Fundus ille ad beati Germani pertinens potestatem, ecclesiam quoque habet et nomine ejus celebrem, et virtutibus præcellentem; quas quoniam vel difficile vel impossibile est aut numero, aut ordine explicari, omissis iis, quæ veteravit antiquitas, pauca ex illis quam succincte contingimus, de quibus si incidat dubietas, multitudine testium obruemur.

Autissiodorensis pagi accola, Petrus cognomine, contractione genuum amiserat naturalem commeandi usum. Vota concepit; ad sancta limina reptabundus accessit; mox debilitati subtractus, beati Germani patrocinio se promeruisse gavisus est solidam gressuum functionem. Scabella

A bella dudum familiaria suspensa pro foribus, rei gestæ argumento fuere diutius.

Ex vicino fundo, cui Blariacus vocabulum est, mulier, Nonnula nomine, contractu totius corporis penitus inofficiosa, ad eamdem basilicam gestatorio se contulit; moxque beati Germani merito officiis restituta decentibus, et salutis et gaudii plena recessit.

apud ecclesiam

58 Altera ejusdem villæ mulier, Alda ex parentibus nuncupata, nihilominus contracti corporis damna deplorans, gestatorio se illuc ferri petiit; atque, præsentis suffragio medicinæ membris in priscum cedentibus, valens ac læta discessit.

Ex agro Autissiodorensi, Pratilis dicto, item alia mulier, Berlindis nomine, artubus ipsa quoque contractis, prædictæ basilicæ vehiculo delata successit; orationi se dedit; vota apud Sanctum deposuit : moxque præsentem experta Deum, naturalibus organis restituta convaluit.

Ex villa Lusciniaco mulierem toto contractam corpore, Teduisam nomine, fama huc miraculorum adduxerat. Hæc, beati Patris suffragante merito, membrorum decus cum rectitudine consecuta, consciam se hujus beneficii plurium dierum servitio declaravit. B

Hujus sane loci non esse simplicem majestatem, plurimi quoque, diversa febrium accessione vexati, sæpius probaverunt. Alcharium quemdam, quartano impetu desperabiliter tabescentem, illuc contigit advenisse : ecclesiam subiit; excubias egit; seque potentissima beati Patris ope quam celerrime sospitati redditum, ingentibus præconiis declaravit.

Agius, ejusdem loci presbyter, tertianam diu passus inertiam ; ut se devote ad Deum contulit, obtentu beati Præsulis celeri donatus beneficio, importunam mox pestem excessit.

Beatus, ipsius basilicæ clericus, quotidiana inquietudine acriter fatigatus, divinas per beatum Germanum medicinas expetiit; seque repente inrequieta molestia exemptum sensit.

Pauliaci

59 Si universos apud hunc locum nostra tempestate hujusmodi ereptos incommodo memorare velim, parabit, credo, tædium numerositas occurrentium personarum. Parcendum itaque talibus, atque ad reliqua ædificationi proficua concedendum.

Ejusdem loci mulier, Doda nomine, sacras ferias negligentius tractans, ipsam quoque diei C Dominicæ majestatem, Christianis omnibus propensius observabilem, ausa est lanificio usuali violare. Temeritatem operis excepit continuo severitas ultionis : manus ad illicita consuetæ, necessariis mox destituuntur officiis; actumque est, ut nec naturæ possent satisfacere, quæ Auctorem naturæ in profanatione suæ diei non timuerant provocare. Tandem misera reatum agnoscens, ad beati Germani se suffragia contulit; ne talia deinceps iteraret, voto se interposito obligavit; clementissimi Patris facilitate misericordiam consecuta, sub multorum conspectu et sanitatem manuum et criminis veniam reportavit.

Ejusdem impiatione diei Nonnula * mulier manibus itidem contrahi meruit. Criminis conscia ecclesiam adiit; vota multiplicavit; beati Patris interventu incolumitatem cum emendatione vitii domum revexit.

* *al.* non nulla

Item alia, Fredegardis nomine, simili pro crimine eodem mulctata est supplicio; et facti pœnitens, et de misericordia non desperans, ad præfatum locum se contulit; faciem lacrymis, cœlum gemitu oneravit; sacerdos loci pro recuperatione infelicis publicam orationem adhibuit; beato interveniente Germano, et facinori veniam et manibus promeruit sospitatem.

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

60 Quæ vero ad locum hunc pertinent, sacra esse, nec in usus ceteros perperam transferenda, frequenti præsumptorum castigatione patefactum est. Loci ejus sacerdos (ut solet insipientium animus circa talia fore incautus) ex fune, quo signum ecclesiæ dudum pulsari consueverat, capistrum equo imposuit. Mox liquido claruit, rem semel sacram, domesticis usibus non decuisse conduci; ut enim equino capiti inductum est, cuncta, quæ funis complexus fuerat, ita derepente absumpta sunt, ut universa caro cum pilis et cute ossium tenus ferro putaretur decisa. Sic equus ille innoxius, temeritatis alienæ de cetero servavit indicia; quippe qui nec carnis plenæ, nec cutis solidæ, nec pilorum deinceps recipere meruit recrementa.

gestis.

Ex rure, cui Villaris nomen est, mulier, Maria nomine, ad locum hunc sub prætextu orationis accessit, nactaque opportunitatem sacrilegii, linteum de ambone subduxit, domumque cum furto regressa, profanos renes sacro tegumento E præcinxit. Illico totis artubus dissoluta, cum detrimento corporis sensit præsentiam ultionis. Mox facti pœnitens, reatum agnovit, seque ad locum, quo male prius accesserat, reportari petiit; publice confessa delictum, sacrilegii nefas lacrymis expiavit. Sic sacerdotis et populi interventu clementiam meruit; ac deinceps, beato miserante Germano, cum incolumis, tum etiam castigata recessit. His et similibus locus ille frequens privilegiis, facile sibi famosum reverentiæ titulum vindicavit.

XLIV.
De puella muta,

61 Prætera in pago Rotomagensi regius fiscus est, quem incolæ, ob palatii antiquitatem, Veterem domum nuncupant; capella palatio contigua, beatissimi Germani famosa nomine, illustris merito; signorum dote summam sibi facile venerationem obtinuit. Unum erit propositæ sufficiens brevitati; quod eo memorare compellimur, quo publicum scimus. Rex Carolus [c] huc fortasse devenerat, cum Herispogio duce Britonum placitaturus, et seria quæque de regni negotiis tractaturus : illuc, ut in tanto conventu assolet, immodica turba pauperum undecumque confluxit; inter quos puella quoque muta adfuit, familiaris inopiæ malum quæritandæ stipis artificio docta temperare. F Ea, quod hospitii facultatem non reperit, intra capellæ ambitum concessit. Circa noctem mediam vigilanti Germanus sanctissimus astitit, placidoque hanc alloquio mulcens; Jus, inquit, hospitii negatum tibi ab hominibus * humanitate, qua potero, compensabo. Ita fatus, mentum mutæ blanda subrigens manu, in os ejus expuit; moxque visibilem suæ ostensionis præsentiam subtraxit. Virtute medicaminis intima faucium rupta, sanguinis ejecere quamplurimum; adeo ut tota planities pavimenti eo superfusa videretur.

* *al.* omnibus

generalis conventus testimonio curata.

62 Umbris cedentibus, superis reducta dies necdum noti proventum miraculi perspicuis declaravit indiciis : nam et puella loquendi recepto usu, quod secum actum fuerat, ordine prosecuta est; et is, qui ab ore loquentis rivatim fluxerat, cruor, adhuc in pavimento recentissimus, patratæ rei argumentum præsentissimum afferebat. Interea a nonnullis curiosius percontata, in qua sibi beatus Germanus apparuisset effigie, personam

... S. Herico ...tacho ex ... personam se vidisse testabatur vultus dignitate splendidissimam, statura mediocrem, capilli qualitate decoram, mixta tamen canitie reverendam. Hæc et alia dixit se in eo notasse signa, quæ nonnulli eorum, qui sacrum ejus corpus, cum transferretur, quondam tractare meruerunt, quam simillime se asserunt perspexisse. Huic miraculo tot exstitere testes, quot ad hujus generalis conventus spectaculum e cunctis regni partibus occurrere potuerunt.

ANNOTATA.

a Meleredensi, *alias* Meleretensi, Melerensi *etc., nunc vulgo* Moutier, *in pago Autissiodorensi; de cujus fundatione Robertus monachus in Chronologia post annum* 729; *et fusius Mabillonius in Annalibus ad an.* 721, *num.* 47 *et alibi.*

b S. Mammetis, *sive* Mamantis M., *subintellige basilicæ. Celebris in Galliis hic Martyr evasit, ex quo S. Radegundis regina reliquias ejus seculo sexto ex Oriente obtinuit, uti dicetur* 17 *Augusti. Ejus nomine Lingones seculo duodecimo, post impetratas quoque reliquias ejus insignes, cathedralem ecclesiam dedicarunt.*

B c Carolus, *cognomento* Calvus, *cui opus hoc auctor nuncupavit. Conventum hunc refert Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum* 851 *num.* 27.

CAPUT VI.

Continuatio miraculorum variis locis ibidem ejus nomine dicatis patratorum.

XLV. ... beati Remigii manibus, in ejus honorem ...structo.

Sanctissimus et in optimis quibusque præclarus Remigius, Remorum pontifex pretiosus, honore Germani beatissimi in loco, quo sepeliri decreverat, quique ab urbe Remensi milliario ferme distat, propria manu, ut vetutissima Testamenti ejus pandit auctoritas, extruxit basilicam. Hæc ut antiquitate longæva, ita quoque miraculorum perstat splendore clarissima. Horum autem duorum festa Pontificum Kalendis Octobribus mundo pariter illuxisse, vulgo quoque notissimum est. Ad hæc solito celebranda spectaculo ad locum supradictum, quo scilicet C sanctissimi Remigii corpus quiescit venerabile, populus ex more confluxerat. Factum est, ut Officiis vespertinis exactis, generaliter, ut in cœnobiis mos est, universa vulgi concio a septis ecclesiæ custodum instantia pelleretur. Contractum quemdam amici vehiculo detulerant, quem a beati Remigii expulsum templo, in præfatam sancti Germani basilicam, quod pro foribus consisteret, intulerunt. Ibi per noctem aliquantisper excubans, beatissimi Germani meritis sospitati redditus, naturalibus gressuum officiis de cetero perfrui meruit. Ita Vir apostolici culminis etiam suæ commendavit sublimia dignitatis, ostendens, se in ejus celebritate diei locum obtinere præcipuum, quam clarificare voluit suorum quoque privilegiis meritorum. Loca hæc, quorum huic opusculo mentionem inseruimus, virtutibus pollent pene continuis; verum nos ea tantum attingere decrevimus, quæ pervulgata omnibus, ambiguitatis scrupulum eluctari meruerunt.

XLVI. ...

64 In suburbio Suessionico B. Germani ecclesia eminet, quam opinio conscia vetustatis a duodecim famosissimis negotiatoribus orbis olim D perhibet esse constructam; qui quoniam de regnis ad regna sedule permeantes, prope ripam Axonæ crebrius fixere tentoria, id suæ frequentiæ decreverunt eo loco statuere monumentum; ut collatis expensis beato Germano ædificarent basilicam, cujus merito ac precibus inter terrarum marisque discrimina se præcipue posse protegi, confidebant. De sanctitate ejus loci sunt nobis comperta quamplurima, quæ opusculi brevitas explicare non patitur: pauca perstringere animus suggerit, quæ per sacerdotem ejus basilicæ fideliter comperta tenemus. Hic ipse ad revisendos agros ecclesiæ die quadam se ferebat esse profectum: dolo vicini cujusdam agrorum terminos immutatos, ac non absque suæ partis detrimento reperit esse confusos; adhibitaque denuo legitima cum testibus mentione, lapidem in terminis composuit; atque pro causa sollicitus; Sancte, ait, Germane, siqua tui sacerdotis te detinet cura, hos agri tui terminos a pervadentium tuere calumnia. His dictis, domum repetit.

65 Vicinus interea, cupiditatis acrimonia perurgente, noctu ad campum accedens, convulsum a terminis lapidem longe semovit, sua amplificans, aliena perperam coangustans. Die reddito, presbyter revertitur; violatos terminos aspicit; atque iteratæ temeritatis impatiens, felle commoto; Nonne, ait, sancte Germane, tuæ fidei ista commiseram? Vix iste in campo verba compleverat, et jam sacrilegum intra domesticos parietes ultrix pœna plectebat; subitis doloribus corripitur; et totis contractus membris, virium adminiculo destituitur. Mox temeritatis reminiscens, amicos advocat; consilium salutare implorat; ad presbyterum per amicos causa defertur; ut misero pie consulat, humiliter flagitatur. Ille nullum præsentius remedium se scire asserit, quam ut, votis sumptis, ad ejus se ecclesiam conferat, cujus offensa eum talia pertulisse constabat. Gestatorio delatus, accessit; perque dies aliquot peracta ibi pœnitentia, clementiam meruit; sospitati deinde reformatus adscessit; non magis ipse correctus, quam ceteris, ne tale quidpiam deinceps admittere audeant, exemplo futurus.

Suessionis ejus honore constructa.

E

66 Idem ipse presbyter, dum quadam nocte dominica in ecclesia solemne celebraret Officium, levi sopore subductus, sensit, se superventu cujusdam personæ impulsum, atque, ut festinus domum suam ingrederetur, admonitum. Illico surrexit; F et rapto cereo, domum ingressus, latrones intra cubiculum reperit, stramenta lecti, et si quid vestimentorum repererant, sarcinantes. Quos custodiæ mancipans, in ecclesiam rediit, et residuum Officii diligenter explevit. Liquet, beatum Germanum basilicæ suæ consuluisse ministro; ne, dum divinæ laudi insisteret, rei familiaris damna subiret.

67 Minus est audita depromere, nisi et aliqua oculis percepta subdantur. Pridie Kalendarum Augusti beati Germani transitus apud urbem Suessionicam fervido celebrabatur obsequio; cumque die in vesperam proniore divinæ laudis celebritas, cum in urbanis, tum etiam in suburbanis ecclesiis ac monasteriis esset explicita, sollicita mihi cogitatio incidit, Axona transmeato, ad præfatam properare basilicam, ne forte (quod animo reputabam) abscessu presbyteri vespertina loco deessent Officia. Sumptis itaque aliquot fratribus, anxie properabam. Jamque nobis ecclesiæ atrium subeuntibus, signa solitum dedere clangorem. Concitato acrius cursu, ad ostium accessimus;

A accessimus; quod clausum quidem, sed minime obseratum invenimus. Vix nos pedem posueramus in limine, et jam signa pulsari desierant. Huc illucque oculos circumferentes, neminem in ecclesia vidimus. Ostium, per quod elabi posset aliquis, nullum erat. Domum sacerdotis summa celeritate ingressi, diligenter perscrutantes omnia, personam nullam, vacua cuncta conspeximus. Presbyter cum suis omnibus, ut postea professus est, relicta domo vacua, jamdudum in urbem pransurus abscesserat. Cumque rem mecum tacitus volverem, conjectum est ab omnibus, beato Germana divina vespere non defuisse obsequia, quæ ab hominibus palam videbantur esse neglecta. Consummato Officio, alacres discessimus, luminaribus in noctem compositis, et ostiis ecclesiæ diligentius communitis. Et quamquam mens miraculi conscia in interioris hominis penetralibus plauderet, malui tamen, cœleste portentum aliis prædicantibus publicari; ne cui forte suspectus efficerer, quod, cum sim beati Germani peculiare mancipium, multiplicandi favoris gratia voluerim majora ex minoribus affectare.

XLVII. *De temeritate Viviani principis apud Cadriacum in Falconibus punita.*

B 68 Pagus Cinomannicus *a* beatissimi Germani meritis devotus specialiter, infinita apud se diversis locis ejus miracula prædicat, quæ si litteris mandarentur omnia, maximi per se possent corpus implere voluminis. Est in ipso pago Cadriacus villa, habens ecclesiam ejus virtutibus gloriosam: is locus quoniam ex longo signorum claret affluentia, ardentissimo populorum indefesse confluentium studio frequentatur. Testantur, qui videre sæpissime totius basilicæ parietes intra extraque pallis *b* ac linteis coopertos, quæ fidelium devotio, ob percepta sanitatum dona cœlestium, sacro suspendit loco. Ea, quod arcto constructa ambitu, concurrentium impar erat conventui populorum, a loci incolis hinc inde ligneis est ambita porticibus. Huc vice quadam Vivianus princeps *c* deveniens, qui tum eidem dominabatur fundo, instructum sessurus ad prandium, capos *d*, quos vulgo falcones nuncupant, qui secum delati fuerant, per basilicæ porticus componi præcepit. Hoc facto, convivio sese indulsit: a quo cum surrexisset, falcones universos mortuos reperit, iisdem, quibus implexi fuerant, pedicis dependentes. Temeritas principis punita damno gratissimæ voluptatis, ipsi quidem tristitiam, reliquis intulit admirationem. Germanus sanctissimus suo reverentiam vindicans loco, C quam sibi displicuerit sæva rapacitas, evidenter admonuit, cujus vitium etiam in avibus raptu victitantibus tam districte persecutus est.

XLVIII. *Quod hic quoque perjurii temeritas puniatur.*

69 In perjuros quoque tantus existit ultor: ut in altari ejus basilicæ nemo audeat, ne verum quidem, juramento peragere. At si qui saltem in ecclesiæ janua jurare tentarunt, inevitabili mox ultione perculsi expiraverunt alii; alii imbecilles effecti, perpetuo profanis ausibus pœnas dedere præcipites. Cæci ipso in loco lumen recuperavere quamplurimi, claudi gressum. leprosi pollutæ cutis munditiam, frigoritici * sospitatem. Hæc compendio tetigimus; ne locus quotidianis illuster * beneficiis, excipiatur ab officio nostræ commemorationis. Ceterum in locis Cinomannicis, Andegavinis quoque, ac Baiocasinis *e* certissime asserunt, beatissimi Germani gloriam pene copiosius ab omni populo venerari, quam (si dici liceat) quo sancta ejus membra recubant tumulata; adeo ut infinita miracula, per eum in his patrata regionibus, ne verbis quidem attingi, nedum paginis inferi valeant.

* *i. e.* febricitantes

* *al.* illustris

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

XLIX. *De cujusdam puellæ mirabili restauratione.*

70 Nec temere prætereundum, quod portiunculæ ex loculo sacri corporis pro reliquis datæ, cœlestibus interdum claruere miraculis: namque illustri cuidam viro, beati Germani reliquias postulanti, astulam *f* ex cupresso, qua quondam sacrum tegebatur corpus, ab archiclavo * ecclesiæ meminimus fuisse concessam. Ille summa cum devotione suscepit; et in superioribus partibus Autissiodorensis pagi in patrimonio suo, quod Heldinnus dicitur, oratorium sancti Præsulis honore construxit. Huc se quadam die puella quædam reptilis contulit, quam ita horrendæ vis debilitatis affecerat, ut cruribus contractis, et pedibus retro distortis, universam incessus ei penitus abjuraverit facultatem. Hæc aliquamdiu intra oratorium commorata, cum se orationi expromptius implicasset, ita derepente juncturarum ac nervorum ejus compages dissiluerunt, ut confractum aliquid in frusta cessisse putares; ipsa quoque articulorum ossa trans corii densitatem adeo violenter cum sanguine proruperunt, ac si admotis totidem spiculis miseram cutem cerneres perforari: ac tum quidem exanimis pene facta, paulo post receptis officiis, huc illucque deambulans, ingens longe lateque præconium miraculo dedicavit. Exin locus ille et virtutibus E frequens et conventibus celeber, specialem apud se quoque reverentiam divino cultui vindicavit.

* *vulgo* thesauratio

L. *De locis*

71 Morvennicos saltus *g* hujusmodi oratoriis esse refertos nemini, nisi locorum inscio, incognitum est; quippe quæ constat adeo esse famosa, ut cuncta itinerum ambiguitas, quæ per silvestria potest incidere, horum notione locorum, quasi quodam lapideo milliario, declaretur. Ita Germanus beatissimus felici patrocinio prævioque ducatu itinera dirigit, vias componit, gradientibus subvenit, nec solum errore exuit, verum etiam a periculorum incursione communit. Novimus his in locis nonnullas ejus honore basilicas, in quibus olei crebro manare pinguedinem, et miraculi frequentia, et multorum testimonio confirmatur. De febribus pellendis memorare aliquid superfluum ducimus; quando hoc beneficium quotidianum non jam miraculo ducitur, Alias quoque scimus per ejusdem solitudinis vasta diffusas, quibus quanto minor ab homine cultus impenditur, tanto in eis divinitatis præsentia potior declaratur.

Morvennicis

72 Nam et luminaria si aut tardius accendi contigerit, aut accensa extingui, sæpenumero deprehensa sunt illic cœlitus inflammari; signa F quoque ecclesiæ interdum, nullo pulsante, sonantia periculosam custodum negligentiam erga divinas Horas spontaneo officio increpare. Ut palam emineat, cessante diligentia hominum, non abesse loco custodiam angelorum. Nec vero aspernandum est, si magnis Dei beneficiis etiam minima inserantur: tanta etenim auctoritate beatus Germanus res ad se pertinentes etiam a bestiis protegit; ut, si forte vulpes (ut se habent silvestria) gallinam sacerdotis invaserit, rapto potiri nulla ratione sinatur; quin potius loco defixa, nec fugiendi copiam, nec lædendi habeat facultatem; donec superventu hominum cum prædone pariter præda capiatur. Agit hoc dignanter in minimis, qui maxima quæque potenter operatur in magnis, quique universalis naturæ et conditor et moderator, ne unum quidem passerem casso perire permittit.

ANNOTATA

ANNOTATA.

a Pagus Cinomannicus et Cenomannicus, *vulgo* le Maine, *Normanniam attingit et minorem Britanniam.*

b Pallis, *id est* aulæis, *vide Cangium.*

c Vivianus *ille, dux fuit Caroli Calvi, cæsus in prælio adversus Herispogium Britanniæ ducem anno* 851 *juxta Chronicum Ademari apud Labbeum in Bibliotheca Mss. librorum tom.* II, *pag.* 161 *et seq.*

d Falcones *appellari* capos *a* capiendo, *docent passim cum Cangio etymologi. Labbeus* aves *legit ; ego codices nostros malim sequi.*

e *Nota satis hæc territoria sunt : Bajocasinum, vulgo* de Bayeux, *in Normania ; Cinomanicum Normaniæ, uti dixi, adhærens ; uti et Cenomanico adhæret Andegavinum, vulgo* Anjou.

f *Ita Mss. Est autem* astula *vox apud medii ævi scriptores usitata pro segmento, ut vide apud Cangium.*

g *Morvennicum, seu Morvinnum pagum regiunculam facit valde montosam et silvestrem Valesius in Notitia Galliarum, et* partim, *inquit,*
B Nivernensi pago, partim dominio Castri Canini (Château-Chinon), partim etiam Burgundiæ attribuitur.

CAPUT VII

Miracula facta apud cœnobium S. Germani Monfalconense.

Falconis montem *a* ex antiquo vocatum non jure prætererim ; ne locum nobilem frequentemque virtutibus, tam negligenter, quam obliviose videar suppressisse. Id cœnobium beatissimi Germani præcelsum meritis, ut illustratur nomine, ita virtutibus exornatur ; multa ibi signorum gloria, multa mortalibus e cœlo conferuntur beneficia ; ibi visum cæcitas, debilitas reparationem, auditum surdus frequenter emeruit, frigoriticis quam multa ex improviso percepta remedia ; his quam maxime, qui quartano decumbentes incommodo, acriora febrium concitamento sensere. Illud non reticendum, quanta
C in pervasores loci vindicta desæviat ; quibus in loco temere perpetrasse aliquid, mortem sibi conscivisse fuit : nam si quis inibi aut dominari per tyrannidem, aut cum cœnobii familia sævius agere, aut rerum ecclesiasticarum pervasor esse tentaverit, huic non in longum differtur ultio ; verum quàm citissimo raptatus interitu, sacrilegæ temeritatis e vestigio pœnas luit. Id apud cunctos loci incolas certissimum, expertumque est ; et tamquam naturale versatur in ore proverbium, eum, qui sancto non timuerit violentus esse Germano, aut trucibus luporum dentibus conteri, aut Mosæ fluminus rapido gurgite incunctanter absumi. Hac justi Judicis dispensatione mirabili, et piis in Sanctum Domini amoris affectio, et improbis quibusque in resecandis ausibus timoris ingeritur magnitudo. Audiant talia seculi potestates ; discantque, damnum ecclesiis non inferendum, scientes certissime, Deum in suorum injuriis vindicem esse servorum.

74 Quidem præterea fur ecclesiarum effractionibus assuetus, præfatam beati Patris basilicam, fraudis opportunitate captata, subintrans, coronam argenteam ante altare pendentem demisso fune deposuit ; quam ut profanis manibus comprehendit, ita divinitus loco defixus est, ut nec pedem subducere, nec manus temerarias ad se posset ullo modo revocare ; donec sacri loci remeante custode, sacrilegus cum furto pariter teneretur. Castellum quoddam Adriani dicitur ad supradicti cœnobii pertinens potestatem. Id arduo situ in prærupti montis fastigio collocatum, beati nihilominus Germani ecclesiam præfert, cui frequens virtutum copia et reverentiæ et honoris plurimum acquisivit. Cæcus igitur quidam ea in regione notissimus, profectus a villa, cui ad Leones vocabulum est, quamque ad radices ejusdem montis locavit antiquitas, spe recuperandi luminis per convexa rupis ad præfatam basilicam properabat ; sed cum ascensus difficultate gravatus, montis altitudinem superare non posset, imbecillitate pariter et labore decumbens, fessos artus sopori permisit. Dormienti clementissimus Germanus adfuit, blandaque miserum pietate demulcens, ut labori parceret jussit ; tum veteris spinæ truncum in parte montis ostendens, ut baculo terram foderet, ac de unda mergentis* laticis oculos ablueret, imperavit. Sopori subductus, duce puero, locum expetit ; terram baculo subigit ; eventum miraculi præstolatur. Fons largissimus exilit ; eo oculos fovet aliquamdiu ; mox decussa caligine, novo fruitur die. Votis urgentibus, montis verticem scandit ; miraculum publicat ; Reparatori suo multiformes grates accumulat. Fons ille remediorum fœcundissimus, e remotis quoque locis a pluribus frequentatus, et lavacro relevat, et potu jucundat.

* *al.* emergentis

75 Ejusdem loci vice-dominus quadam die discutiendis negotiis data singulari opera, ecclesiasticam familiam iniquis imperiis opprimebat. Reclamantibus cunctis, et apertam violentiam tumultuosa vociferatione testantibus, unum eorum, qui inter ceteros honoratior videbatur, ligatum stipiti, virgis mulctandum præcepit. Hac omnes crudelitate permoti, pedibus provolvuntur, atque ut facultatis oppositione indignitatem verberum removeret, obnixius supplicant : quæ res sævitiam hominis non solum non leniit, verum acerbius provocavit. Cumque jam miserum ad supplicia violenta raptarent, beati Germani præsidium anxiis cœpit vocibus inclamare. Judex felle commoto ; Etsi sanctus, ait, Germanus hac tibi vice mox subvenerit, quid possint verbera tuo ipsius experiere supplicio. Vix ista compleverat ; et in partem conversus, gravissime corruit, ac temeritatem verborum crurifragio compensavit. Ita beatus Germanus, se fuisse præsentissimum declaravit ; dum et miserum absolutione donavit, et contumacem merita contritione perdomuit. Cumque rem gestam celer ubique fama dispergeret, matrona quædam ex illustribus, hujusmodi negotio relatione comperto, in tumorem erigitur ; ac frivolum animum incendens levitate verborum, in hujusmodi querelam effertur : Non, inquit, decuerat sanctum Germanum in hac parte ita facilem exstitisse, ut hominem sua quærentem tanta crudelitate conficeret. Blasphemos sermones ultio repentina corripuit ; nam ut ista furens protulit, et in verbo vestigia torsit ; ita pedem ejus dextrum vindex pœna contrivit ; ut pene exanimis ancillarum manibus in cubiculum referretur. Igitur quæ paulo ante de alterius causabatur incommodo, jam nunc propriæ calamitatis remedium anxia quæritabat ; quemque injustum in

A in superbi hominis punitione notaverat, justum jam per omnia in suam potius contritionem prædicabat; amicis et parentibus adscitis negotium profitetur; animi in se levitatem increpat; oris facilitatem objurgat; et votis tandem et muneribus onerata, ecclesiam expetit; scelus lacrymis expiat; a beatissimo Germano veniam cum sanitate reposcit; nec multo interjectu temporis misericordem sensit, quem dudum fuerat experta severum. Sospitati reddita, in domum suam castigata recessit, parcendumque sermonibus immodestis modernæ ultionis exemplo perdocuit.

Mons-falconis 76 Consimile quiddam in villa Altissiodorensis pagi, cui Abundiacus nomen est, patratum meminimus; in qua vir quidam illuster et pene toti notissimus regioni, quemdam ex loci incolis sævis verberibus profligari præceperat; illoque pretiosi Patris suffragium inclamante, non modo flexus non est, verum etiam maturari crudele negotium imperans, equum festinato conscendit; ac prius, quam portam excederet, equus in sublime tollitur; sessorem dorso excutit; coxaque transversum fracta, misera allisione prosternit. Nec prius sospitatem meruit, quam beato Germano, cujus nomen spreverat, debita pœnitudine B satisfecit. Hoc propter facti similitudinem ita *b* inserto, ad locum *b*, quem omisimus, seriem re- *c* feramus *c*.

dicitur. 77 Supradicti castelli dominus cupiditati nefariæ morem gerens, res ad ecclesiam pertinentes ausu temerario abdicavit. Quo comperto, Remensis episcopus, ad cujus dœcesim locus ille pertinere cognoscitur, evocato presbytero, ne sacrilego homini Missæ officium impenderet, interdixit. Nec multo post ille superveniens, consueti officii celebritatem a presbytero exigebat; quod postquam a pontifice comperit interdictum, ejusdem loci villico advocato, quod ecclesiæ abstractum fuerat, datis vadibus reddi jussit. Ita Missæ potitus officio, sinistræ voluntatis stimulo perurgente, quod paulo ante reddi jusserat, violata fidei interpositione, denuo præcipit abdicari. Nec longum lætatus est, quin sacrilegum pœna corriperet: vix namque domum remeaverat; et maligno pervasus spiritu, infeliciter torquebatur. Uxor temeritatis conscia, pro salute viri ad ecclesiam cereos et vota direxit; e quibus ne unus quidem accendi potuit, perseverante erga infelicem divinæ indignationis indicio, quam semel in se provocare non timuerat sacrilegæ C cupiditatis exemplo. Cui immanissimæ calamitati tum demum superna miseratio finem dedit, cum conjugis et parentum consilio persuasus, et quod prius abstulerat ecclesiæ reddidit, et ex legitimo patrimonio tantumdem aliud condonavit. Eamdem basilicam fur nocturnus ingrediens universa ad altaris ornatum pertinentia sacrilegis manibus exportavit. Cumque se in pedes solito conjecisset, ita eum vis divina implicuit; ut ab atrio ecclesiæ nullo pacto digredi potuerit: itaque totam noctem ambulans, sequentis auroræ diluculo in porticu basilicæ repertus est et conscientia trepidus, et furto onustus. Ita prædo confunditur; præda recipitur; beatus Germanus suo in loco liberaliter agere argumentis evidentibus declaratur.

De locis planis et habitabilibus nulla sunt, quæ dicimus: si non montana quæque et ardua, ac per hoc humanis pene inaccessa gressibus, Germani virtutibus esse pervia, declaremus *d*.

ANNOTATA. A S. HERICO MONACHO EX MSS.

a Falconis-mons, *vulgo Mont-Faucon, oppidum est Galliæ in Campania. De monasterio vero ibidem celebri* S. Germani *dictum est in Commentario prævio ad Acta S. Wandregisili die* 22 *Julii; ejus primordia describit Frodoardus Historiæ ecclesiæ Remensis lib.* IV, *cap.* XXXIX.

b *Ad Montem-Falconis videlicet.*

c *Hic apud Labbeum sequitur narratio de asello resuscitato, quam infra dabimus in Appendice secunda, num.* 4. *Huc illa sane imperite intrusa fuit contra apertum Herici contextum, ac fidem codicum nostrorum omnium: imo multo opportunius aptiusque supra Vitæ Constantianæ inseri posset inter numeros* 73 *et* 74.

d *Hæc transitio ad sequentem narrationem, legitur in solo codice Lugdunensi.*

CAPUT VIII

Miracula ejus, quæ in Alpibus, et in Britannia contigerunt. E

Juga Penninarum Alpium, non plus candore nivium, quam ejus illustrari meritis, eo certius, quo expertius est: nam in monte, qui Minoris Jovis *a* dicitur, ejus ecclesia est ambitu modica, virtutibus magna; quæ ob sacri repausationem corporis, cum Ravenna refertur, eo loco constructa fuisse cognoscitur. Hæc Romam pergentibus, indeque remeantibus inevitabiliter pervia est; quod publicus agger, in quo consistit, propter itineris angustias omnem divertendi ab ea denegat facultatem. Illuc innumera divinæ largitatis subinde clarent beneficia, quæ loci asperitatem ac solitudem copiosa remediorum fertilitate compensant; ut jure fatearis, cœlestis munificentiæ majestatem siccis etiam rupibus non deesse. Iter agentes quosque, quos noctis horror irruens, aut fatigationis difficultas impediens, aut infirmitatis sarcina prægravans, sub tectum ecclesiæ transire compellit, sanitatum ibi dona percipere, luce clarius inde colligitur, quod presbyter, ad cujus curam locus pertinet, in remota planitie frequentius habitans, si quando sacris morem gesturus, montana conscendit, F multa ibi revalescentium argumenta conspicit infirmorum; nam et mutorum tabellæ, quarum concussu stipem postulant; repentium quoque gestamina contractorum ibi frequenter inventa; interdum et sanguine pavimentum madens; sed et votiva in diversis munusculis relicta bellaria noctu patratis in loco fidem astruxere miraculis.

LII. *De oratorio ejus inter alpium summa constructo.* *a*

79 Familiare quondam sancto Viro fuerat secretum et abjectionem oculi quærere, res a se gestas mirabiliter secretalibus umbris tradere, quantumque in ipso fuit, omnes virtutes suas perennis ignorantiæ latebris obscurare: hinc certe est, quod cum multa illius miracula mundo innotuerint, nec potuerint locorum obscuritate celari, cum virtutibus proderetur; innumera tamen sunt, quæ jactantiæ refugus in hominum non passus est venire notitiam; quippe qui humanæ possibilitatis modulum supergressus, angelis conseiis et cœlo teste fruebatur. Hunc hodieque morem Pater servat egregius, qui cum incomparabilis existat apud Deum meriti, plura interdum

LIII *Quod in patrandis miraculis secreta semper petierit.*

interdum in locellis obscurioribus, suo tantum titulatis nomine, visibilium præbet ostenta signorum, quam quo semper adorandi ejus corporis sacram veneramur præsentiam. Verum, quia infidelibus quibusque, et qui ex visibilibus tantum invisibilia metiuntur, familiare est signa cum Judæis quærere, et præsentibus solum commodis oblectari; mihi certe, cujus jam fides in robur convaluit, cui ad vitam ingredi propositum est, qui denique corporibus animas, quantum immortalia mortalibus, perituris mansura, incomparabiliter præstare non ambigo, carius hæc constabunt semper beneficia, quæ interiorem hominem spiritaliter et perpetuo beant, quam quæ exteriorem corporaliter et transitorie relevant: hæc diebus, hæc noctibus e Germani tumulo ubertim manare, nemo sani capitis jure dubitaverit.

LIV.

80 Dum per mediterranea circumvecti loca, singula curiose disquirimus, pene fuit, ut Oceanum, extima mundi mirabiliter cingentem, ab excellentissimi Patris nostri privilegiis exciperemus; quibus cum totus redundet orbis, uberius tamen his Britannia gloriatur, insula inter omnes vel prima, vel maxima; de qua ut * fert auctoritas: Finis erat orbis ora Gallici littoris;
B nisi Britannia insula singulari amplitudine no-
b men pene orbis alterius mereretur *b*. Hæc beato Germano peculiari devotione submissa, multis se beneficiorum impendiis sanctitati ejus esse testatur obnoxiam; quod scilicet ejus doctrinis illuminata, quod per eum non semel est a sordibus hæresum expurgata, quod denique multiplici miraculorum lampade illustrata. Quæ quoniam doctorum nobilium studio litteris sunt aliquatenus commendata, iteratione non indigent. Fertur unum famosum inter cetera, cujus ad nos notitia per sanctum senem Marcum, ejusdem gentis episcopum decucurrit: qui natione quidem Brito, educatus vero in Hibernia, post longa pontificalis sanctitatis exercitia, ultroneam sibi peregrinationem indixit. Sic traductus in Franciam, piissimique regis Caroli munificentia illectus,
c apud beatorum Medardi et Sebastiani cœnobium *c* anachoreticam exercet vitam, singularis nostro tempore unicæ philosophus sanctitatis. Hic multis coram sæpius referre solitus erat, Germanum sanctissimum (ut ipsius utar verbis) suæ nationis apostolum, vice quadam, dum Britannias permearet, regis palatium cum suis discipulis introisse. Erat tum hiems horrida, nec homi-
C nibus solum, verum etiam ipsis bestiis vehementer infesta. Itaque directo ad regem internuntio, superventuræ nocti hospitium postulavit. Rex abtinuit, atque, ut erat et gente et animo barbarus, negotium floccipendit. Interea Germanus cum discipulis sub divo persistens, cœli inclementiam infractis animis tolerabat.

81 Jamque die in vesperam coacto, subulcus regis regressus a pascuis, pensum quotidiani salarii acceptum ex palatio ad proprium tugurium referebat. Is ubi Germanum beatissimum conspexit brumali horrore cum discipulis tabescentem, appropinquans cominus, orat humiliter, ut, quis esset, quave ex causa inter algores nimios illic moraretur, ediceret. Cumque nihil certitudinis ex responso percepisset, personæ dignitate permotus; Oro, ait, quisquis es Domine, ut parcas corpori, servique tui succedere digneris hospitio, ac demum, siqua paupertati meæ suppetunt officia, receptare: non parum enim interesse video, imminentis noctis augustias quantumlibet vili domicilio temperare. Non aspernatus personæ qualitatem, successit hospitio; et quæ D
sibi a paupere impendebantur, obsequia libens excepit. Erat illi in peculio vacca tantum et vitulus: conversusque ad uxorem; Et non intelligis, ait, quantum susceperis hospitem: accingere itaque et unicum, qui nobis est, vitulum mactans, cœnaturis appone. Dicto illa incunctanter paruit, coctumque vitulum in mensa componit. Episcopus solito abstinens, ceteris esum indicit. Cœna explicita, beatus Germanus mulierem evocat, imperatque, ut ossa vituli collecta diligentius super pelliculam ejus ante matrem in præsepio componat. Quo facto (mirum dictu quod est) vitulus absque mora surrexit, matrique coadstans, pabulum carpere cœpit. Tum ad utrosque conversus Antistes; Salvo, inquit, præmio caritatis, jura hospitii tali interim beneficio compensata recipite. Proventum rei mirabilem collato omnes præconio sustulerunt.

82 In crastinum Pontifex palatium repetit, *et rege abjecto.*
regisque ad publicum præstolatur egressum. Illum ab intimis procedentem Germanus excipit, atque potenti objurgatione verborum, cur sibi pridie hospitium negaverit, severus exquirit. Rex stupore defixus intorpuit, Virique constantia attonitus, a responso defecit. Tum Germanus E
auctoritate mirabili; Egredere, inquit, et sceptra regni meliori permitte. Illo hæsitante, Germanus baculo cunctantem impellens; Egredieris, ait; et sicut definitum constat a Domino, nequaquam deinceps in æternum potestate regia abuteris. Barbarus auctoritatem cœlestem in Præsule reformidans, cum conjuge et liberis indifferenter * egreditur, palatii fores retentare nulla posthac ratione conatus. Tum Germanus, uno ex discipulis directo, subulcum cum conjuge evocat; atque universo stupente palatio, in regni culmen componit. Ex eo tempore in hodiernum reges ex subulci genere prodeuntes, nationi Britonum dominantur, Deo per beatum Germanum res humanas mirabiliter ordinante. Hæc ita apud Britanniam catholicis litteris contineri, prædictus mihi episcopus jurisjurandi interpositione firmabat: cujus probitatem quisque expertus est,
verbis illius fidem credere nullo modo dubitabit *d*. d
O Virum inter mortalium agmina singularem! O Hominem ipsius jam divinitatis symbola præferentem! Necdum luteam molem deposuit; et jam cum Christo de mundo decernit, potestates ordinat, regna disponit. Insanum te palam pronuntio, quisquis Germani merito provehi populos F
ad regna cœlestia posse desperas, quem terrenos adhuc vehentem artus tanta potuisse consideras.

* ut redundat

* i. e. sine dilatione

ANNOTATA

a *Summum Penninum, seu* Montem Jovis *(vulgo* Mont-Jou *Gallice, Italice* Monte-Giove) *eumdem facit Cluverius Italiæ antiq. lib.* I, *cap.* XXXII, cum eo qui in mappis geographicis appellatur Mons divi Bernardi major *(le grand S. Bernard.) Quidni ergo* Mons minoris Jovis *ille censeatur, quem ab alio non adeo dissitum vocitant* Montem D. Dernardi minorem *(le petit S. Bernard?) Per hos iter est e Gallia in ditionem Mediolanensem: uterque vero notatur in Sabaudia ad limites ducatus Augustani.*

b *Verba sunt Solini in Polyhistore cap.* XXII.

c *Cœnobium intelligit, quod apud Suessiones Sanctorum Medardi ac Sebastiani reliquiis celeberrimum fuit; de quo plura Mabillonius in Annalibus passim.*

d *Adi*

A d *Adi tamen quæ de his omnibus in Commentario dicta sunt supra* § 7.

LIBER SECUNDUS

PROLOGUS

EJUSDEM AUCTORIS.

Affectus Herici erga Sanctum: et propositum hujus libri.

Prioris libelli serie pro captu ingenii utcumque decursa, secundus, qui superest, privatas poscit operas, nunc quidem instanter incipiendus, sed non etiam consequenter omnifariam consummandus: expensis namque his, quæ præ manibus versantur, si qua deinceps apostolici Patris nostri merito se fortassis ingesserint, impiger exequar; quæque Divinitati præstare placuerit, ea indifferenter* schedis indere non gravabor *a*. Libens vero huic astringar debito, nec eo me velim eximi umquam; quodque solvendo, et numquam persolvendo, utinam vinculis emicem corporis, perseverante erga Germani memoriam B summæ et perantiquæ privilegio sanctitatis. Habet ille plures tanto negotio aptiores, sui si deessent propria, externa certe ad votum ultro famularentur obsequia: verum, dum quondam tractaret secularia, noverat auro bibere, noverat interdum et fictilibus prandere; cumque pocula suppeterent gemmea principi, non tamen horrebat pro tempore in multiplicis usum ministerii etiam ligneis uti. Non aspernabitur, credo, sua præconia per infimum et elinguem digeri; cujus tanta est meritorum gloria, ut mutis quoque ipsis copiam de se loquendi sufficiat largiri: eritque dignitatis genus, modica de modicis sumere, cui posse subest ingentia quæque de maximis receptare. Jam dudum proponenti dicere multa se certatim ingerunt, quorum nil prius, nil competentius libelli vestibulo præfigendum reor, quam illud, quo pacto munificentissimus Pater noster nostra quidem memoria suo subveniendum decrevit loco. Ei rei talem fuisse consequentiam subjecta relatione declaratur.

* i. e. statim

a

ANNOTATA.

a *Siquid tamen post editum hoc opus de* S. Germani *miraculis notaverit Hericus, id cum schedis* C *periisse necesse est: nisi huic ipsi operi post nuncupationem, atque adeo obitum Caroli Calvi, quædam ab Herico inserta fuisse velis miracula; uti inserta fuisse alia quædam notabimus num.* 90.

CAPUT I

Nova ecclesiæ S. Germani in cœnobio Autissiodorensi fabrica, miraculis et cœpta et confecta.

I. *Commemoratio Chuonradi majoris:* a

Chuonradus princeps famosissimus, collega regnum, et inter primates aulicos apprime inclytus, per id temporis regia munificentia maximis, et sua condignis nobilitate fulgebat honoribus *a*. Conjux illi erat Adheleidh nomine, primorum et ipsa natalium perinde titulis gloriosa; quippe quæ avita antiquorum procerum oriunda proragine, splendorem generis augustissimæ æquiparabat stemmate dignitatis *b*. Junxerat hos cum conjugii caritas tum socialis gratia probitatis, fortunarum amplitudinem religionis in Deum, moderationis in seculum cultibus exæquantes. Mira in personis secularibus officiositas, ingens devotio, inexplicabilis fidei magnitudo; ut difficile judicare sufficeres, uter eorum in religionem pronior, in Sanctos ferventior, in pauperum diligentiam* copiosior appareret; ita se pietatis certabant officiis prævenire, cum fastigio dignitatis, tum etiam virtutis æmulandæ studio omnibus potiores.

A S. Herico monacho ex mss.

b

* Lab. indigentiam

et de munificentia ejus.

85 Cumque plurimos et secularium hoc tempore videas ambitionis fovendæ gratia ecclesiasticas prælationes inhiare; hos nostra tempestate vel primos vel solos exstitisse, pace cunctorum dixerim, qui sacrorum locorum suscepta potestate, non magis præesse *c* voluerint, quam prodesse; nec æstuanti avaritiæ servorum Dei oppressione satisfacere, verum obrepentes illis indigentias propriis opibus aut penitus excludere, aut tolerabiliter temperare. Hoc, me tacente, ubique terrarum diversæ conclamant ecclesiæ, horum devotione incomparabili, vel rerum copiis E auctæ, vel ornamentorum competentium gloria notabiliter insignitæ. Locus id noster vel maxime contestatur, qui eorumdem multiplicibus auctus donariis, ordinabili Divinitatis providentia hujusmodi cœpit exordio insigniri.

c

II. *De lumine principis*

86 Memoratus princeps cum in dies magnificis honorum profectibus singularis attolleret apicem potestatis, contigit, secundas res illius extemporaliter irruentis incommodi molestia interturbari: ita namque unius oculorum clades immane confecerat, ut accedente tempore, crassi superductu glaucomatis pupilla deficiens, cum damno luminis intolerandi quotidie coacervaret augmenta doloris. Turba medicorum e palatio cunctisque regni partibus coacta confluxerat, multiformem artis industriam, collatis peritiæ viribus, in principem expensura. Diu multumque absque operæ pretio laboratum; quidquid humanæ fuit experientiæ, frustra consumptum est: ita adulta pestis visque morbida sensim crudescens, quamvis spectatissimorum, et vota et manus eluserat medicorum. Itaque quod artis est vel maximum, vel supremum, ferro cauterioque agendum quod supererat, decreverunt. Princeps urgere factum; quandoquidem eo sanitas desperabatur infecto. F Tentando negotio dictus dies pie impias medicorum provocabat instantius officinas*.

* i. e. officia

reparato.

87 Jamque aderat; cum ille inter spem metumque satis anxius, ut noctem fere totam insomnem exegerat, antelucandum *d* credidit; cœlestes prius quæsiturus precibus medicinas, ad sepulcrum Germani beatissimi votorum plenus accessit; fratribusque nocturnam stationem ex more peragentibus, diu totius strage corporis in oratione procubuit. Interea dolor sævire acrius; ille tamen nihilo minus cœpto persistere. Locus herbis erat consitus *e*: his ille injecta manu, captandi gratia refrigerii, oculum fovit aliquamdiu. Horæ paululo interjecto, manum fronti detrahit, herbisque summotis, omnimodam cum dolore miratus est cessisse caliginem. Ita beati Germani meritis principi consultum devotissimo, ut unius usura diluculi et minaces medicorum terrores exueret, et integra sopiti reparatione luminis de cetero frueretur. Laudes in Deum, grates in Sanctum funduntur inexplebiles; collatumque beneficium

d

... HERICO ... EX ...

beneficium duplici gratulatione suscipitur, quod et repentinum accessit, et impacatæ valetudinis inevitabilem necessitatem, ultra quam votis aspirari poterat, circumscripsit. Quodque tunc quidem præ manibus inventum est, armillas aureas sacro sepulcro obtulit. Devotionis vero tantum benevolentiæ erga Sanctum concepit locum, quantum postea rerum ingens probavit effectus. His ita explicitis, in sui juris recessit latifundia.

III. ... prima ori... fabricæ ... ceptione.

88 Exin vero quotidianis processibus intimus crescebat ardor, novum perindeque decens aliquid moliri, quod et suæ per devotioni et beati Confessoris commodum existeret dignitati. Piis de Deo cogitatibus felicem non deesse exitum, hujus quoque proventu rei declarandum est: excellentis memoriæ conjugem advocat; communicatoque cum ea negotio, quid sibi sederet animo, quidve faciendum decerneret, evidentius intimavit. Ea, quod esset ingenii singularis, et cum summo loco nata, tum ingenitæ quoque prudentiæ dote præcipua, rem illico pervidit acutissime: ex ore principis verbum rapuit; quodque erat inspiratum divinitus, accelerandum quam posset maxime persuasit; se totius molem negotii subituram libentissime: siqua viderentur difficilia, B justis facile cessura desideriis; futurum, ut res, quamquam ardua, brevi cupitæ perfectionis fastigium obtineret. Talibus animata, maturandum credidit; omnisque moræ impatiens, ad beati Germani cœnobium ex jussu principis profecta pervenit; ac primum loci positione perspecta diligentius, postquam suo vidit cuncta respondere proposito, dici non potest, quanto se fervore addixerit cœptis insistere; dummodo Divinitas religionis flexa dispositionibus, quod velle dederat, posse donaret.

IV. De opportunitate.

89 Erat locus naturali quodam situ commodissimus; atque a parte Orientali, clivo montis paulatim lentescente, competenter adcline pendulus, ultro se cujusdam ingentis fabricæ conceptionibus ingerebat. Ad artifices talium experientissimos res confertur: horum industria ad loci opportunitatem accedente, concepti operis exemplar conficitur, et quasi quodam præludio futuræ moles magnitudinis ceris brevibus informatur ea pulchritudine, ea subtilitate, quæ digna angelorum hominumque rege, quæ Sanctorum collegio, quæ ipsius etiam loci majestate esset. Expensis competentibus præparatis, exactores magistrique operum deliguntur; quorum inrequieto C studio, summaque instantia immensum opus incredibili celeritate peragitur, tanta facilitate rerum, tanta alacritate animorum; ut in promptu esset omnibus, divinum negotio concurrisse favorem. De cujus qualitate fabricæ multa forent, quæ ad laudem operis jure litteris mandarentur; verum quia et oculis subjecta est, et fere omnibus circumquaque notissima, parcendum in talibus paginæ per magis necessaria posterius dilatandæ.

... positione

90 Robusta diligentia confectum opus; multisque, opitulante Deo, seculis duraturum Chunrado principi ejusque jugali benignissimæ immortalem de cetero feret memoriam meritorum; quorum pronam et incomparabilem in nos locumque nostrum ex animo benevolentiam, posteritatis quoque illorum hereditaria devotio comprobavit; filii *f* scilicet æquissimorum parentum et probitati et pietati quam simillime respondentes; quibus ultra omne, quod humanum est, idem locus et animo sedit et indicibili amore carissimus evidenter apparuit; quos, quia jam dudum incipientis felicitatis nostræ successibus D torquebaris, acerbo præventos occasu, sors, seculorum provectui semper invida, sustulisti. Ne tamen nos omnimoda præsidiorum spe interceptos, ut cœperas, usquequaque prosterneres, infrænes conatus tuos et dira molimina rerum prudentissimus Moderator elusit, hunc, qui cœlo propitio, superstes adhuc, vitales carpit auras, nostræ primum saluti, multorum dehinc usui, cunctorum postremo profectui reservando.

91 Is est Hugo, ut absque assentationis fuco *loci.* verum fatear, et nomine et officio Abbas; de quo quidquid dixero, longe infra meritum ipsius est; præstatque de eo silere per omnia, quam parum dicere: neque enim quidquam nunc de eo tractandum suscepi: nisi quod eximia proles, egregiis manans genitoribus, hos quam simillime tum dignitate, tum moribus repræsentat. Eo factum est, ut paternis, annuente Deo, suffectus honoribus, avitæ memor gloriæ, et potestatis et probitatis patriæ robustissimus heres existat, beato protegente Germano, votis nostris cunctorumque fidelium ad sanctæ decus Ecclesiæ et diutissime et feliciter floriturus. Sed memoriam illius viri, omnes anni excipient consequentes. Rebus sane suavi lapsu decurrentibus jucundum E fuerat * immorari, nisi res ordine secuturæ pronos in voluptatem animos avocarent.

* *pro* esset

V. *De fratrum* ... *profectione*

92 Operi magnifice elaborato, siqua ornatui fore poterant, instantissime parabantur; et quoniam in nostra provincia marmorum copia minime suppetebat, in remotis hæc quærenda regionibus decreverunt. Hac de causa quidam fratrum periculosæ expeditionis bis aggressi difficultatem, interque vastos Rhodani gurgites iter plenum discriminis subeuntes, Arelatum, ac deinde Massiliam, quæ est Galliarum ultima, perrexerunt. Quibus ea fuit animi conditio, ut omnes acerbitates, cunctas rerum insolentias, extrema certe omnia ferrent non solum fortiter, verum etiam libenter. Ibi ingentibus congressi periculis, multa astu, multa ausu, callide audaces, audacter callidi superarunt, magna omnia magno constare, audentesque fortuna juvari, non immemores. Eruderatis itaque ædificiorum veterum circumquaque ruinis, ingentem marmorum pretiosorum copiam obtentu partim, partim pretio congregarunt; oneratisque navibus præda præoptabili, victorioso successu cœptorum audacium memorabilem bis duxere triumphum. Per iter horribile divinum eis non defuisse favorem, F incunctanter dixerim; quod et minacis tumorem pelagi, et infidæ gentis ferociam infracti animis, infessi viribus, excesserunt. Sæpenumero B. Germani præsentissimum sensere patrocinium; cum, ejus invocato nomine, fatalibus exempti casibus, emirati sunt, se subito secundis adversa mutasse.

93 Vel illud, quale, quamque evidens fuit, quod e multis unum decretæ sufficiens credimus brevitati? Expletis, pro quibus perrexerant, regressum instantissime maturantes, rapaci Rhodano se committunt: die quadam conscensuros navim falsa spe diurnæ tranquillitatis matutina, ut solent, serena deceperant; at subito coorta tempestas naturalem pelagi rabiem accedentis procellæ concursibus efferavit. Ingens universos terror impulit, pertæsos fluctuum, pavidos periculorum: ac primum nauclero faciem elementorum diligentius exploranti, visum est, quam posset celerrime, subeundum littus, cedendum discrimini, atque inceptæ tunc quidem navigationi parcendum; quod vehementius solito commotus

motus aer, vix intra sequens triduum, placidum patefaceret in fluctibus commeatum. Porrectis itaque in longum obtutibus, ecclesia cernitur quam contra subeuntes, optatæ telluris tuta tenuerunt. Egressos curandorum corporum acrior urgebat instantia : ad id procurandum diversis diversa expetentibus, compertum est a loci incolis, ecclesiam illam, beati Germani nomine et meritis sacram, tantum apud universos reverentiæ vindicasse ; ut nemo de rebus ad locum pertinentibus quidquam præsumere, nemo vel surculum e circumjectis sepibus audeat usurpare; totam insuper ruris circumpositi viciniam majestate loci adeo tutam existere, ut diebus vel noctibus integris vestimenta sua passim tum sepibus, tum arboribus suspensa relinquentes, absque furis metu vel periculo propriis domibus residerent. Ita beatissimi Germani fide in tuto degunt omnia ; genusque miraculi est, res discrimini expositas secus periculum non perire.

in Provinciam,

94 Hoc ita comperto, animos angoribus relevant ; locum alacres expetunt ; peculiaris nomen Patris notis affectibus complectuntur ; orationi devotius incumbentes, pro præteritis gratias referunt, pro futuris vota concipiunt. Sic se suaque B omnia per gloriosi Protectoris meritum Deo familiarius commendantes, littoris repetunt stationem ; cum subito visibus circumquaque directis, longo prospectu cernunt, universam aeris inclementiam, ultra quam sperari poterat, procubuisse; ventos, elementaque omnia, perniciosa feritate deposita, in priscam mansuevisse temperiem. Nec mora, alacres iter repetunt desperatum, expromptisque ad fortia viribus, secundos pelago exigunt cursus, semel hausta fiducia securi casuum, et quidquid emergentium obsistere poterat procellarum, respectu conciliati per Germanum Numinis, contemptores. Straverat ille quondam sinistram Oceano Britannico legionem, cum hunc ad pereuntium instaurationem populorum tendere virulenta antiqui hostis pervicacia invideret. Nunc quoque quis dubitet, ejus virtutis, ejus exstitisse meriti, quod, post fluctuum repentina discrimina, conclamata serenitatis gaudia reluxerunt?

marmorum causa.

95 Miraculo proximum judico, quod perductis ad locum destinatum marmoribus, quidquid columnarum devectum est, tanta universis fabricæ partibus habitudine convenerunt, ac si indiscrepanter, et, ut dicunt, in unguem eisdem ipsis C deformatæ lineis, proposito responderint exemplari. In quarum collocatione quid inter cetera mirum vel evidens claruerit, æstimo non tacendum. Harum unam non contemnendæ magnitudinis basi impositam, aggregata robustorum manu, superne ducto fornici, collatis viribus, inserebant; cunctisque summa ope nitentibus, cum jam pene erecta consisteret, vicit molis immanitas impellentes, jamque elapsa manibus, suo ipsius in ruinam pondere ferebatur. Metu periculi cesserant universi, frustatim mox conterendi marmoris lapsum non absque doloris intimi scrupulo præstolantes. Præsente Deo, res contra opinatum cessit; quodque humana manus exequi nequiverat, divinæ virtutis occursu multo gratius, multoque facilius confectum est; quantoque prius impetu deorsum ruisse, tanto mox visa est, absque visibili præsidio, mole sua superna resposcere. Ita loco fixa, inconvulsam perennis miraculi memoriam ingerit speciosam.

ANNOTATA.

A S. HERICO MONACHO EX MSS.

a *Erat enim frater Judithæ Bavaricæ, secundæ uxoris imperatoris Ludovici Pii, ac matris Caroli Calvi; cui, tamquam avunculus,* Conradus *ille magno erat in pretio: multi Comitem Parisiorum appellant: uti et* Seniorem *seu* Majorem, *respectu filii cognominis, de quo inferius. Vide Sammarthanos Hist. domus Franciæ lib.* VII, *ubi de filiis Ludovici Pii.*

b *Fult* Adheleidh, *seu* Adelais *filia Ludovici Pii ex priori conjuge Ermengarde ; ut ibidem asserunt Sammarthani.*

c *Præerat ergo (more illorum temporum, cum primariis regni proceribus tribuebantur a regibus abbatiæ ; sæpe etiam plures singulis) cœnobio uni vel pluribus Conradus hic noster ; ac de Lebrahensi id monasterio probat Mabillonius Annalium BB. tom.* III *ad an.* 853, *num.* 54 ; *de Autissiodorensi vero ex loco Viola in Ms. Autissiod. ; ubi illum numerat decimum tertium* S. Germani *Autissiodorensis abbatem.*

d Antelucandum *ita Mss. nostra ; quasi ab* antelucari, *id est lucem seu solis ortum prævenire.*

e Consitus, *id est respersus : neque enim intra* E *ecclesiam credibile est herbas crevisse, quidquid Violæ cap.* XXVI *visum sit : herbis autem Sanctorum tumulos a fidelibus conspergi olim consuevisse, constat ex S. Gregorio Turonensi in Vitis Patrum cap.* VIII, *ubi de S. Nicetio Lugdunensi num.* 6.

f Filii *Conradi et Adelaidis tres numerantur ;* Welfo *scilicet sive* Guelfo, *cui paruerunt cœnobia duo, Centulense S. Richarii, ac S. Columbæ Senonense :* Conradus Comes *junior, qui Guelfoni defuncto in præfectura S. Columbæ suffectus, eodem illum anno Christi* 881 *ad æternitatem secutus est, teste Mabillonio in Annalibus ad annum illum num.* 53 : *ac tandem* Hugo, *ab abbatiis, quas plures habuit, vulgo* Abbas *dictus ; qui cum juxta mox dicenda, superesset solus hæc scribente Herico, sequitur, ut quæ de illis hic referuntur, huc inserta fuerint ab auctore nostro post annum* 881, *et ante annum* 886, *quo secundum Annales Benedictinos Hugo decessit; adeoque ut huic operi diu post factam Carolo Calvo dedicationem accesserint.*

CAPUT II F

S. Germani translationes miraculis illustratæ ; sanctorum quoque Amatoris ep., et Urbani ac Tiburtii MM. reliquiæ ad ejus ecclesiam delatæ.

VI. *De transmutatione*

Perfecto opere, cunctisque decorem prætendentibus consummatis, sanctissimum et toto orbe venerandum corpus B. Germani in cryptam tanto condignam thesauro, magna ambitione apparatus, ingenti obsequiorum genere translatum est *a*. Jamdudum quidem ante annos aliquot *b* *a b* jussu cæsarum Caroli ac Ludovici *c* ab Heriboldo *d*, *c d* venerabili pontifice, fuerat transmutatum ; cum a tempore sui transitus, ex quo Ravenna relatum est, per annos circiter 400 in eadem ecclesia, quo loco primariæ sepulturæ traditum fuerat, quievisset.

visset. Adfuerunt tunc quoque meritorum ejus argumenta præcipua, non absque miraculorum privilegiis solemnius commendata. Pretiosi denique sepulcri intimis patefactis, ita demum corpus venerabile cum omni cultu vestium integrum, intemeratum, atque omni incorruptionis genere speciosum apparuit: ut cuilibet ignaro rerum facile persuaderi potuerit, recens defunctum, recens tumulo abditum, recentibus indumentorum apparatibus circumseptum. Accessit huc publici splendor miraculi, pro sui magnitudine non tacendi.

97 Infelicem quemdam, cui Heleno vocabulum fuit, adeo vis horrenda confecerat, ut præter linguæ et aurium infausta dispendia, atri quoque dæmonis violentia per diuturnum tempus misere torqueretur. Jamque ejus calamitatem Creatore prspitio miserante, contigit, eum translationis supradictæ spectaculo interesse. Is referebat postea, quod ecclesiam ter conatus egredi, personæ cujusdam gravis et venerabilis occursu ter fuerit in ecclesiam revocatus. Verisimile est, inter malignum benignumque spiritum de salvando vel non salvando homine, iis egressus regressusque vicibus, aliquamdiu concertatum; dum et B huic vas olim possessum linquere, et illi superni facturam Artificis ab inimico teneri diutius inhumanissimum putabatur. Regressu tandem tertio, tamquam impulsu quodam adactus violentius, in pavimentum ruit; moxque ore, auribus, ac naribus prævalida cruoris effusione perfluxit*. Ita per obtentum ejus, cujus sacra transferabantur pignora, sospitati redditus, et peste dæmonis caruit, et necessariorum sensuum rediviva ministeria in pristinos recepit usus.

[illegible] translatio-[illegible]

98 Ad fidem miraculi, diebus postea superstes quamplurimis, beneficii percepti non immemorem conscientiam obsequiis suæ tenuitati competentibus apud beati Germani memoriam declaravit. Actum est hoc anno Dei hominis facti 841, regnante jam piissimo Carolo, cæsaris Ludovici filio; postquam a civili prælio *e* regressus victor, extra omnes fratres suos regiæ apicem extulit potestatis. At anno ejusdem Verbi incarnati 859, qui est regis Caroli nonus et decimus, amplificata eadem basilica, cryptarumque, ut supra digestum est, pulcritudine decorata, sæpe dicti sæpiusque dicendi Patris nostri sanctissimum mausoleum a loco primariæ translationis denuo summotum est, ad conditorium suprascriptum, C nova operosaque præparatum diligentia, publicis cultibus transferendum. Ea res (ut cunctis pene notissimum est) hoc ordine decucurrit.

VII.

99 Hludovicus Germaniæ rex, a trans-Rhenanis partibus violentus emergens, fraternæ sortis regnum, sanctissimo jurisjurandi interventu, olim Francorum judicio confirmatum *f* absque ullo respectu icti fœderis, temerarius inhiavit *g*. Egerant hoc infidæ perduellium factiones, quibus mens quidem quietis impatiens, ferina vero rabies et inquietudo bestialis audendi quidlibet, quamvis immanissimum, vires et animum suggerebant: quod genus hominum ad cædem et amentiam ultro proficiscens, impiam dexteram ad necem civium transtulerunt. Jamque universi pene regni proceres ab isto ad illum defecerant; æquitate nihil, viribus universa constabant; cæde, rapinis, incendiis cuncta ferebantur; non illos a cœptis immanibus Christianitatis titulus revocabat, non humani contemplatio fœderis, non ubique locorum præsentialiter plenus et pleniter præsens ac per hoc omnia desuper inspectans Deus, non denique consideratio futuri, consum- D mato orbe, judicii inter bene meritos et male conscios æquis lancibus expendendi.

100 Inter hæc mansuetissimus rex Carolus, *inter reges* belli pacisque artibus Davidicæ semper modestiæ comparandus, cum se fraternæ sævitiæ, in dies pertinaciter crudescenti, humanis copiis ex æquo non posse resistere pervidisset; vicibus omnia volvi non inscius, ferendisque fortiter casibus ac, Deo propitio, superandis a puero assuetus, cedendum tempori arbitratus est [potius], quam suo, ac reipublicæ dispendio, cæcis extraordinarie periculis incumbendum. Itaque salubriore, et quod tantum decebat principem, consilio animatus, posthabita spe temporalis adjutorii, ad divinum se præsidium contulit; satis perniciosum sciens, ut divinis diffidere, ita, quoque humanis viribus inconsultius niti. Atque inter spem metumque confinis, expeditione memorata beati Germani cœnobium Deo tactus adiit.

VIII. *Qualiter præfatus rex idem corpus sacrum transtulerit.*

101 Igitur loci ac temporis opportunitate captata, sacri translationem corporis absque dilatione perficiendam decrevit; quod et suæ reversionis incertus existeret, et conceptæ in Sanctum devotionis officiis plurimum sibi roboris acquiri posse, non dubitaret. Sancto igitur Epiphanio- E rum die *h* solemniter omnibus præparatis, ad gloriosi corporis reverenter accessit memoriam: pauci admodum circumsistunt; episcopi scilicet venerabiles, et probatissimi sacerdotes, regem intra sanctorum sanctissima comitati: ceteros quidem ab intimis arcuit. Hymnos vero et psalmodiam infatigabiliter personantes, data opera in officio persevarare mandavit. Hinc maturans negotium plenum reverentiæ, sepulcrum aperuit. Membra pretiosissima, perinde ut pridem, integra supplicibus oculis conspicatus, congruo honore veneratus est. Quid votorum ibi conceperit, quid affectionis impenderit, quam pure se super aram ipsam spirituali contritione mactaverit, Deo constitit et constat soli; quique sibi id fuisse gratissimum, e vestigio declaravit. Post hæc corpus venerabile solis pontificum passus manibus contrectari, operosis denuo palliis decenter ambivit. Gratum præterea suæ odorem fidei multa balsami, multa thymiamatis impensa, per beatum Germanum, respicienti omnia porrigens Conditori, thesaurum incomparabilem adorandi corporis ejus eo loci, quo nunc veneratur et excolitur, larga ambitione, ingenti gloria, principali denique reverentia transpositum collocavit. F Locum regia largitate et donis magnifice cumulavit; diemque illam, festivis exactam apparatibus, succiduis seculis perpetuo celebrem indixit *i*.

IX. *Qualiter hostes, Deo se protegente, pepulerit.*

102 Mox itaque peractis suæ devotionis salutaribus, fortissimo Deo, qui dat salutem regibus, interventu Germani beatissimi, voto supplici se committens, fidens animi, et tamquam de victoria jam obtenta securus, delectu facto, absque cunctamine hosti obviam properat, fide [magis], quam armis rem bellicam peracturus. Sicque duce Christo usus, hostiles copias sine sanguine pepulit, duplici donatus beneficio, quod et de hoste trophæum cepit, et homicidii, vel potius parricidii, reatum, Deo se in omnibus protegente, declinavit, in reliquum, largitore deo, ac protegente beato Germano, rerum potiturus, et feliciter regnaturus *k*.

X. *Abbreviatio*

103 Idoneum pietati, nobisque constabat salutiferum, si ad beati honorem Pontificis subjungantur, siqua post hæc seriem temporis illustravere miracula. Non multo dierum intermeante curriculo,

curriculo, adolescens quidam poplitum damno debilis pariter et deformis, templo beati Patris adito, sedulis per aliquot dies excubiis necessariam incessus recuperationem per sacri corporis merita precabatur. Ea tum nox erat diei Dominicæ, quæ sacræ quadragesimalis observantiæ dies mediare cognoscitur. Cumque circa gallicinium nocturnæ functionis officiositas a fratribus ageretur, per merita Præsulis genuinæ rectitudini potentissime reformatus, magnum astanti populo spectaculum præbuit, et divinæ laudi per ora cunctorum nobilem materiam ac memorabile incrementum.

Huic aliud eadem tempestate successit miraculum, et ipsum quoque publice multorum sub oculis celebratum. Quidam loquelæ privatus usu, dum se robustæ fidei patrocinio ad Sanctum contulit, damnosi latebram silentii suffragio recepti sermonis excessit. Tabellæ tesserariæ, templi suspensæ vestibulo, monumentum ei rei fuere.

miraculorum

104 Sequentis declaratione miraculi 869 annus incarnati Domini volvebatur : Adalricus quidam, patria Senonicus, ipso suæ debilitatis genere usquequaque notissimus, ita toto reptilis corpore trahebatur, ut debilitas deformitati addita, necessariora corporis officia homini detraxisse videretur. Non illum talem natura produxerat; sed extemporaliter irruens calamitas, Deo tantum causæ conscio, anno jam duodecimo trahebatur. Infelicitatis suæ levamen frequentes * ad Sanctorum memorias, anxie quidem, sed inefficaciter quæritabat. Certissime eminet, hunc beatissimi Patris nostri meritis reservatum. Igitur cum ad Kalendarum Octobrium solemnitatem publicis orbis terrarum gaudiis celebrandam numerosa populorum fluxisset ex more congeries, is quoque enisu, quo potuit, conventui interesse curavit; non tam receptandæ sospitatis, ut ipse post fatebatur, obtentu, quam ut collata coeuntium stipe juvaretur : verum artifex humanitatis Deus, cui familiare est non rogantibus quoque gratis multa præstare, unius expensa miraculi et diei gloriam, et misero, quam desperaverat, contulit medicinam. Emensa namque sacrarum vigiliarum parte fere media, cum alternantis chori vicibus Psalmus, qui inscribitur, Te decet Hymnus, Deus, in Sion, decantari cœpisset, tantus miseri revalescentis ecclesiam clamor implevit; ut non vulgi modo frequentiam, verum et ipsos divini choros Officii medullitus tremebundus horror invaserit. Superventu salutis, nervorum labefactæ compages, membraque in priscos vigores remeantia, in clamores incompositos excitaverant infelicem. Ad vocem hinc inde certatim concurritur; collapsusque, corpore et membris pene emortuis, invenitur : paulo post resumptis viribus, usuque gressuum remeante, divinæ fermentum laudis præsentibus attulit, futuris transmisit. Ad hujus assertionem operis is ipse superstitem agit vitam, ac sacro corpori de se satis merito pro viribus debitum expendens obsequium, suæ secum circumfert indicia sospitatis.

* *ul.* frequenter

post secundam

105 Sacri transitus ejus nox officiosis vigiliis solito ducebatur; et quemdam fratrum adeo religiosum intimus dolor vitalium misere fatigabat; et erat viro mœror inconsolabilis, luctus immodicus, non tam infirmitatis urgeri violentia, quam quod defectus viribus, debitis solemnitatis obsequiis non poterat interesse. Inter hæc fessis artubus sopor incumbit. Dormienti sanctus Germanus præsentem se exhibet; imperat, quid ageret, quidve pateretur, incunctanter edicat. Illo molestam ægritudinem profitente, doloris loco placidam visus est admovisse manum. Vigoris plenus surrexit continuo; et ingenti cunctorum miraculo psallentium sese choris lætus inseruit. Dici non potest, universorum animis in laudem Dei fervoris quantum accesserit.

A S. Herico monacho ex mss.

106 Sanctissimi prædecessoris ejus Amatoris festus dies * advenerat, et collectis episcopis, venerabile corpus ejus principali transferebatur reverentia. Ei spectaculo beati quoque Germani collegium absistere, non tam esset indecens quam nefarium. Reliquias sacri corporis accepturi nil competentius postulandum decreverunt, quam dextræ digitos manus, quibus quondam violentus Germanus crinem decerpserat. Id impetratum, ambitiosa pompa, festivo gaudio referebant. Cumque basilicam ingressi, remque divinam peracturi, sacrum pignus ante sepulcrum beati Germani deponerent, in promptu fuit agnoscere, duo præcellentis meriti lumina piis gaudiis, nova gloria, concurrisse : nam quædam mulier gestatorio delata, pro eo quod toto reptabunda corpore, genitalibus artuum careret officiis; decenti mox reformata staturæ, amborum meritis plenæ retulit gaudia sospitatis. Clerus laudibus, populares clamoribus extulere factum, quo et dies illustrata, et antiqua Pontificum sanctorum inter se familiaritas argumentis perspicuis comprobata videbatur.

sacri corporis
* *sc.* 1 Maii

Sacri quadragesimæ volvebantur dies; et surdam e pago Senonico mulierem contigit advenisse. Somnio præmonita fuerat, ut chordam signi * faceret, atque ad beati Germani basilicam deferret. Dicto paruit; funem attulit; signo applicitus est. Id manu propria cum pulsasset, momento eodem æs sonum edidit, mulier auditum recepit.

* *i. e.* campanæ

translationem.

107 Anno 873 Verbi inter homines humanati publica fidelium religiositas populorum diem Kalendarum Octobrium votivis gaudiis exigebat. Adfuit inter ceteros quidam pagi Andegavensis indigena ex vico, Basilicas nuncupato, Adalsadus nomine, triginta ferme et trium annorum curriculo contractorum genuum damna circumferens : initia igitur Missarum celebritate solemni, ingressus ecclesiam, ut ipse fert, immensis cœpit fervoribus æstuare; quibus mitigandis locum quærens, foras item egreditur. Mox calore cedente, tanto frigoris horrore correptus est, ut pene se exanimandum crederet, nisi denuo ecclesiam introiret. Quo demum ingressus, priscis rursum caloribus inflammatur. Inter hæc genua dissiliunt; nervi laxantur; ecclesia clamore completur. Jamque in ambone responsorium cantabatur : ad sanctum sepulcrum cominus admovetur; sub oculis omnium compages olim mortuæ distenduntur; nervorum siccitas animatur; genua in priscam habitudinem diriguntur; ad laudem Dei fidelium cœtus accenditur; duplicataque lætitia, ora vocibus, genæ lacrymis adimplentur; sermo ad populum de festivitatis splendore convertitur; beatus Germanus suo præsens adesse diei, evidenti beneficio comprobatur. Adhuc, de quo loquimur, superest, memoremque se accepti beneficii, qua potest, servitute fatetur. Et magnæ et multiplices, Christe, tibi suppetunt medicinæ, cumque sis universitatis conditor, res perperam stantes modis complacitis et instaurando ordinas et ordinando instauras.

XI

108 Summi et incomparabilis Patris nostri præconiis eximendum vereor, quod, ejus gratia meritorum interveniente, sanctorum quoque pignoribus Martyrum ab urbe Roma locus idem meruit

meruit cumulari. Jam id, credo, provida divinitas prætendebat, cum inter cetera supra memorati operis *l* instrumenta secretarium *m* quoque conditorii ejus, nec uni, nec soli tantummodo parabatur : venturos scilicet propediem alios alicunde patronos, qui locum præsentia supplerent, meritis protegerent, virtutibus illustrarent. Quod quia silentio obducere immanissimum est, nusquam opportunius video vel inserendum, vel inseri potuisse.

109 Anno itaque incarnati Dei 862 fratrum quidam mandatis pariter et epistolis regiis instructi, urbem Romam expetunt, cum orationis gratia, tum etiam quarumdam ecclesiasticarum studio causarum; quas, Deo negotium procurante, et allegarunt strenue, et efficaciter expleverunt. Prudentissimus et maxima venerationis reverentia suspiciendus Nicolaus Papa *n*, Romanæ tum Cathedræ præsidens, vicem Apostolici culminis et dignitate et studio præferebat : qui, cum prænominatis legatariis ad cuncta, quæ vellent, per dies aliquot plenissime sui copiam fecisset, magna sui ministrorumque ejus gratia discessuris sanctorum martyrum Urbani et Tiburtii reliquias *o* tradidit, et virtute pretiosas, B et quantitate præcipuas. Sic Dei favore et obtentu regis Caroli, quod alias vel laboriosissimum, vel impossibile fuerat, facili negotio confecerunt.

ANNOTATA.

a *Anno scilicet Christi* 859, *ut mox dicetur.*

b *Nempe anno Christi* 841, *ut sequetur.*

c Ludovici *Germaniæ regis, qui Caroli Calvi frater erat, sed major natu, utpote ex Ermengarde genitus : ambo autem* cæsares *appellantur, quod imperatoris, Ludovici Pii scilicet, essent filii.*

d *De* S. Heriboldo, *alias* Heribaldo *ep. Autissiod. actum est die* 25 *Aprilis pag.* 378; *antequam Historiam episcoporum istius ecclesiæ, ubi amplum habet elogium, Majores nostri vidissent.*

e *Fontanetico scilicet illo tam memorabili quam cruento : nam illud eodem anno gestum erat mense Junio; cum hæc translatio acciderit Kalendis Septembris, juxta Hist. epp. Autissiod. cap.* XXXVI, *et Robertum monachum Autissiodorensem in Chronologia ad an. Christi* 841.

f *Anno* 843 *mense Augusto, quando de regnorum partitione inter Lotharium, Ludovicum et* C *Carolum, Ludovici Pii filios, Veroduni convenerat.*

g *Hoc factum anno* 858 *per rebellium factionem, quæ Carolum exosa, Ludovicum adversus fratrem in Gallias invitaverat.*

h *Anni videlicet, ut paulo ante dicebatur,* Verbi incarnati 859.

i *Adi Commentarium prævium num.* 4.

k *Hæc fusius narrantur in Annalibus Francorum Fuldensibus ad annum* 858 *et sequentem apud Chesnium tom.* II, *pag.* 555 *et seq.*

l *Puta basilicæ, ingenti ædificio versus orientem à Conrado protensæ.*

m Secretarium *apud auctores ecclesiasticos accipitur quidem fere pro sacrario, seu, ut vulgus appellat, sacristia; sed hic patet cryptas intelligi, quas sub novo ædificio idem Conradus, tamquam chorum subterraneum, condiderat; ut ibi impostærum* S. Germani *corpus asservaretur majori cum reverentia.*

n *Hujus nominis primus.*

o *At cujus* Urbani, *cujus* Tiburtii? *An Urbani Papæ et martyris? Ita cum Herico censent Autissiodorenses; sed vide, quæ de hoc dicta sunt ad diem* 25 *Maii, præsertim pag.* 9 *et sequente. An etiam illius Tiburtii, de quo in Actis S. Cæciliæ V. M.? Ita quoque iisdem visum est; sed consule Acta nostra ad diem* 14 *Aprilis, maxime pag.* 210. D

CAPUT III

Prodigia facta in translatione SS. Urbani et Tiburtii MM.; item SS. Mauritii et Innocencii MM.; catalogus Sanctorum in cryptis S. Germani Autissiodori sepultorum.

Quid pignoris, quid thesauri Romulea ferretur ab urbe, virtutum consequentium crebritate cœptum est e vestigio declarari : remotis superfluis, siqua referenda sunt, compendio fient gratiora. F

XII. *De*

Urbem egressi, mansione prima in sancti Alexandri ecclesiam devenerunt. Ibi cum pernoctarent, candela prolixæ longitudinis, uno succensa capite, post paulolum a parte alia flagrans, utrimque præluxisse visa est. Ingenti devotione complexi factum, duorum præcipuis Sanctorum memoriis, geminis de cetero serviendum luminaribus, adverterunt. Exin illuster vir Hlotharius, ejusdem comes expeditionis, febre correptus pervalida, candelam suo statui respondentem detulit, et ante sacras pernoctans reliquias, in crastinum se omnimoda languoris molestia levatum sensit. Actum Vulterris *a*.

Meginarius, ejusdem Hlotharii presbyter, non multum post febre succensus violentissima, candela Sanctis adhibita, quam excellenter, tam facile curatus est. Familiare deinceps omnibus effectum, irruentes sibi per totum iter imbecillitates, Sanctorum constanter imploratis patrociniis, declinare.

111 Emensis Alpibus, ad sanctos Agaunenses Martyres *b* diverterunt. Ibi ab Hucberto *c*, abbate famosissimo, excepti quam familiariter, tanti fatigationem itineris plena viri benevolentia, ingenti religiosorum affectu, larga denique totius liberalitatis indulgentia relevarunt. Dehinc oblatam sibi negotii opportunitatem intentatam linquere non sibi integrum fore arbitrantes, Sanctorum Agaunensium reliquias a prænominato principe poscendas decreverunt. Is, volente Deo, quod postulabatur, excepit libentissime, quod et viris esset familiarissimus, et, utpote secularia meditans tantum, in Sanctorum largiendis patrociniis non satis avarus. Quamobrem, sacrorum corporum accito custode, pretiosi martyris Mauritii complectendam reliquiarum partem cum venerando capite sancti Innocentii, legionarii quondam ejus, incunctanter largiri præcepit. Id quamquam omnes ferrent ægerrime; obtinuit tamen jussio principis indifferenter * fieri, quod volebat. Votorum compotes, iter repetunt, justis semper faventem dispositionibus impendio glorificantes Deum.

patratis *b c* F

* *i. e. statim*

Obsequiorum erga Sanctos splendor, signorumque frequentia circumjectos passim populos spectaculo

A spectaculo aggregabat; cedentibus aliis, alii succedebant; dum et hos nova perceptorum beneficiorum gratia lætos in sua recedere, et illos percipiendorum spes alacriter impelleret properare.

miraculis 112 Publice famosus et famose publicus locus est, Orbam *d* vulgo cognominant. Eo cum venissent, puella infantula ejus loci, Osanna nomine, quam nativitas et mutam produxerat et contractam, auditis psallentium populorum vocibus, miris perveniendi ad Sanctos angebatur desideriis. Id quia verbis non poterat, gestu corporis et stridore faucium declarabat. Aridis tandem nervis reptilem extorquens gradum, enisu, quo potuit, pervenit. Mox tantæ fidei remunerata fructu, ignotæ rectitudinis, universis mirantibus, recepit usum. Hinc Sacris communicans, sacerdotis jussu respondit, Amen. Eo pleni compos eloquii, ad locum usque, qui Arlia dicitur, Sanctos prosecuta est.

Dehinc in villam, cui Botgalia *e* nomen, cum venissent, quidam ejus loci, caducus a puero, adeo ut per dies singulos caducam non semel allisionem pateretur, raptim ad Sanctos cucurrit; feretrum vexit; triduo prosecutus, nihil demum mali passus est.

B 113 Hinc ad Salinas *f* ventum. Pater parvulum filium, contractione artuum imbecillem, humeris *compendiosa* vectitans, sub feretrum composuit. Paulo post cœpit erigi, et patrem anxie inclamare. Exciti omnes vocibus, hinc inde concurrunt; incolumem inveniunt: pater sub oculis omnium sanum recipiens filium suum, immensum lætus revexit ad propria. Actum in ecclesia sancti Joannis Baptistæ, vico publico.

Saltum Mortkaliæ *g* ingressos novæ hilaritatis afflavit accessus: namque inter ventorum impetus et pluvias vehementes, duo cerei sacrorum prævii pignorum, inextincto per diem totam lumine perdurarunt. Ita Sanctorum gratia, quibus deferebantur, evidentius contutati, indefesso officio et imbres et flamina contempserunt.

In villam pagi Amausensis, quæ campus Vellii *h* dicitur, cum venissent; mulier ab ipso materni uteri muta progressu, fide plena concurrit; precem fundit; effectum precis consecuta est. Illico intima faucium negatæ dudum vocis cepere canorem, promptaque verborum affluentia diuturni damna silentii compensarunt. Sic concessum beneficium exercitio sermonis exaggerans, Ararim *i* usque prosecuta est, misertum sui plasmatis et affectu et vocibus collaudans Deum. C

relatio. 114 Hinc illis pagum Oscarensem *k* permeantibus, puella infans, honesto loco nata, quæ et ipsa cognati patiebatur detrimenta silentii, de sinu nutricis exiliens, cursu rapidissimo ad Sanctos venit; amplexoque feretro, suos adesse Dominos, etiam atque etiam inexplebilis inclamabat. Sic linguæ vinculo resoluto, laudes aggerans laudibus, ad castrum usque Divionem *l* comes individua perduravit. Pater ejus et mater iter agentibus postmodum competentia itineri munera destinarunt.

Alisiensem post hæc pertranseuntes pagum *m*, in villa, quæ Fanum dicitur, noctem exigendam decreverunt. Ecclesia ejus loci beati Germani solemnis constat nomine. In hac pretiosa Sanctorum pignora collocarunt. Puella fere duodennis advenerat; quam deformitate damnabili colli cervicisque contractio humerum complexa turpabat. Hæc pervigilem in ecclesia noctem ducens, et præoptatæ saluti et absolutæ pulchritudini restituta, cœlum ipsum votis et laudibus onerabat.

Auctores beneficii Autissiodorum prosecuta, salutaribus obsequiis integrum exegit annum. A S. HERICO MONACHO EX MSS.

In villam, Pompeiacum dictam, venientes, in ecclesia sancti Christophori nocturnæ stationis excubias peregerunt. Puer bene natus, Herimbertus nomine, immani febrium torquebatur accessu: delatus a parentibus, incommodum exuit; robustæ sospitatis optantibus gaudium cumulavit.

XIII. *De celebri exceptione*

115 Inde profectis solemnis Autissiodori parabatur exceptio; quo tandem pridie Kalendarum Novembrium pervenerunt, multa gloria, ingenti pompa, inexplicabili rerum præstantia. Creverunt ex eo miracula visibiliter corporalia, invisibiliter spiritualia, quo magis subtilia, eo magis utilia, indesinenter assidua, indubitanter prosicua, quantoque perennius duratura, tanto certius profutura.

Folcoldus *, ex cœnobio sancti Juliani *n* clericus, quartano incommodo per anni fere spatium vexatus, ad Sanctos se humiliter contulit. Mox fidei donatus præmio, sospitate reddita, languorem excessit.

* *al.* Faculdus; *al.* Fulcoldus

Non post multos dies, colonus quidam familiæ sancti Germani, ex rure, cui Sorgiacus vocabulum est, comperta virtutum fama, eo gressum tendere animum induxit. Erat sane paralysis E violentia totis artubus resolutus. Ea nocte, cujus postridie profectionem parabat, dormienti ei vir, habitu pontificis, spetiosa canitie spectatus, apparuit; seque Urbanum confessus, Ecce, inquit, sanus factus, incommodum excessisti; verumtamen recta perge, quo decreveras; ac pro salute recepta congrua memento vota persolvere. Jubentis edictum obedientia comes excepit; pergensque, ut imperatum erat, quod secum actum fuerat, palam explicuit.

116 Exin multis locum expetentibus innumera *Sanctorum.* præstitere; cunctis postremo rite supplicantibus indubitata rerum evidentia sese exhibuere præsentissimos: quodque gratum habeant, honesta sibi in loco deferri servitia, plurimis expertum modis, una tantum, eademque perbrevi admodum, relatione constabit. Beati martyris Tiburtii anniversarius passionis dies advenerat, et pia fratrum devotio nocturnis vigiliis officiosus insistebat. Inter hæc cuidam fratrum in oratione secretius procumbenti, atque in divinæ contemplationis fastigium aliquatenus rapto, se videndum exhibuit, ea formæ habitudine, ea pulchritudine juventæ, qua expressius * in suæ Passionis textu describitur. Visus est autem ante loculum F reliquiarum suarum, libratis in aera gressibus, assistere, et expansis ad orientem manibus, quarum una virgam ferebat auream, pro totius salute populi instantius supplicare. Is nobis hoc postmodum cum lacrymis referebat. Id mire gratum omnibus, et præsenti et futuræ devotioni conduxit.

* *Lib.* expressus

Præterea anno Dominicæ Incarnationis 865 merito suæ religionis venerabilis Herchenraus, Catalaunorum episcopus, ad cœnobium sancti Germani veniens, largitione fratrum reliquias pretiosi Papæ et martyris Urbani obtinuit; eisque susceptis, monasterium in pago Pertensi ejus honore construxit. Quo loco tanta tamque frequentia postmodum claruere miracula; ut, si literis universa mandarentur, suo per se possent suppeditare volumini *o*.

Sanctorum Roma delatorum commemorationi paucis, ut puto, morem gessimus; nunc res exigit, iis dilatis vel omissis, in reliqua proficisci.

XIV.

117 Postquam longe superius comprehensum opus

[illegible] Herico [illegible] ex [illegible] quorum [illegible] trans- [illegible]

opus visum est et ecclesiastico decori congruum et Sanctorum componendis pignoribus condignum, exercitata sapientium sententia optimum factu judicatum est, ut supra memoratæ Martyrum reliquiæ, nec non et corpora beatorum pontificum Altissiodorensium, olim in ipsa ecclesia tumulata, transferrentur in cryptas, et circa corpus beatissimi Germani præcipua officii diligentia conderentur: divina mente, probo consilio; ut quos eadem cœli regia continet, ejusdem quoque in terris habitaculi capacitas sociaret. Factum ita est; et dextro quidem latere, id est a plaga Australi, ossa beati Urbani Papæ cum capite sancti Innocentii martyris eodem loculo composita sunt. Hinc corpus venerabilis Alodii, successoris quondam ejus *p*, ac trium deinde sanctorum pontificum, Ursi, Romani, et Theodosii. A parte pedum, id est plaga Orientali, secus aram pretiosi confessoris et præsulis Aunarii membra sacratissima requiescunt. Sinistrum, id est Septentrionale latus, gloriosi martyris Tiburtii pignora occuparunt, subjunctis quinque pontificum corporibus venerandis, hoc est Sancti Fraterni episcopi et martyris, Censurii, Gregorii, Desiderii ac Lupi; et extra hos, sancti Moderati pueri, quondam martyrio coronati. Horum quia nomina præmisimus, si qua ex eis ad nostram manavere notitiam, modesto compendio perstringamus.

B

[illegible] pontificum

118 Ac primum Alodius, cujus vel meriti vel dignitatis exstiterit, hinc colligi valet, quod, beato Germano adhuc superstite, in monasterio illius archimandrites præfuit, ipsoque post sublimato ad cœlestia, in pontificatus sortem ei succedere meruit *q*. Is imitator et heres Magistri, postquam Autissiodorensem per annos 30, mensem 1, dies 12, rexit ecclesiam, optimorum locuples stipendiis meritorum in pace decessit; atque in eadem beati Germani basilica decenter sepultus est. Eo decedente, mansit civitas absque episcopo annis 10, ut in prooemio quoque opusculi prænotavimus, ob sævitiem scilicet vastantium Gallias barbarorum; quibus explicitis, sanctus Fraternus pontificali cathedræ subrogatur. Is, qua die a fidelibus episcopus ordinatus, a barbaris est martyrio coronatus die 3 Kalendarum Octobrium. Hinc Censurius pontificatui suffectus est. Is est, cujus tempore Constantius orator obtentu sancti Patientis, Lugdunensis episcopi, Vitam Beati Germani mirabili stylo edidit, omnique diligentia elaboratam ei postmodum habendam direxit. Hic post administratum rite sacerdotium annis triginta et octo, mens. 3, diebus 6 *r*, obiit 4 Idus Junii sanctitatis plenus, bonisque omnibus copiosus. Sepultus est in ecclesia beatissimi Germani.

C

Beatus vero Aunarius, quam excellentis privilegii fuerit, relatio Gestorum ejus satis superque declarat. Qui inter cetera suæ sanctitatis illustria, basilicam quoque beati Germani magnificis prædiis locupletavit; quod et natu splendidissimus, et possessionum amplitudine fuerat copiosus. Hic tam vivens, quam mortuus signorum gloria coruscavit; functusque sacerdotio annis 43, mensibus 10, diebus 20, 7 Kalendarum Octobrium Sancto spiritu plenus decessit; et in basilica beati Germani prope corpus ejus debita reverentia appositus est ad patres suos.

Autissiodoren[illegible]

119 Quid beatum Desiderium memorem? Cujus etiam secularis dignitas tanta exstitit; ut ei nemo, quamvis potentissimus, ex æquo se conferre potuerit: fuit enim propinquus Brunechildi reginæ, filiisque ejus Francorum regibus; quorum et munificentia principali ingentem prædiorum amplitudinem consequutus est. Hujus genitrix, Nectaria nomine, in monasterio S. Amantii, quod situm est in pago Petragorico *s*, sepulta requiescit; quod idem postea in matris memoriam honestis donariis et maxima fundorum dote perornavit; quemadmodum testamenti ejus pagina declarat. Quantum sane ex collatione temporum licuit perscrutari, beato Papæ Gregorio contemporalis fuit. Exstant ejus ad illum epistolæ, celebritatem viri litteris quoque Apostolicis commendantes *t*. Is adeo fundorum dives exstitit; ut nulla vel medianæ Burgundiæ *u*, vel Aquitanicæ provinciæ principalis ecclesia inveniatur, quam non rebus auxerit peropimis. Ecclesiam sane beati Stephani, cui sedit, miro decore ampliavit, ingenti testudine a parte Orientis applicita, auroque ac musivo splendidissime decorata, instar ejus, quam Siagrius, episcopus *x* Augustoduni fecisse agnoscitur. Altare quoque antiquum eo transponens, sub die Kalendarum Maiarum 13 dedicavit. Eamdem quoque ecclesiam multis et magnis patrimoniis solemniter extulit, cum in locis diversis, tum vel maxime in pago Sanctonico *y*.

D

E

qui ibidem sepulti sunt,

120 Beati præterea Germani basilicam, in qua post mortem requiescere disponebat, multis auxit rebus, viri liberalitem pariter atque præstantiam hodieque contestantibus: vasa aurea atque argentea plurima contulit, quorum et operis speciem et ponderis per singula quantitatem, in talibus quoque diligentissimus, facto a se inseruit testamento. Basilicam sanctorum martyrum Gervasii et Protasii per manus Marini diaconi *z* sui construi jussit, suisque dotavit rebus. Idem Marinus in eadem ecclesia requiescit. Suorum heredem bonorum Christum et Ecclesiam qualiter substituerit, antiquissimi et bis superius memorati testamenti ejus pandit auctoritas, quodque in nostris adhuc conservatum archivis, multam viri dignitatem, largitatem plurimam, dispositiones cauta semper diligentia circumspectas, copiosius contestatur. De quo, quia plura suppedidant, quam suscepti operis brevitas sufficiat explicare, his omissis, cetera prosequamur. Vitæ peracto cursu, sexto Kalendarum Novembrium supremam sortitus diem, in ecclesia B. Germani debita veneratione translatus est.

succincta

F

121 Romanus cathedræ substituitur; de quo fertur, quod, cum esset vir sanctissimus, decisione capitis martyrium consummarit pridie Nonarum Octobrium, expleto functionis suæ tempore annis 3, diebus 15.

De beato Urso, fideli relatione vulgatur, quod juxta sancti Amatoris basilicam reclusus, anachoreticam duxerit vitam; ubi oratorium hodieque est, ejus nominis memoria sacrum. Contigit eo tempore, urbem repentino afflatam incendio conflagrasse. Ad virum Dei cum sublatus in altum clamor populi pervenisset, succurrendum periculo ratus, familiarem illuc baculum destinavit: ipse precibus obnixis, quam instanter incubuit. Eo inter minaces flammas et quæ adhuc integra supererant, constituto, dicto citius incendium omne deflagravit. Hac occasione sancti viri merito declarato, urbis decedente pontifice, vi extractum præsulatui suffecere. Cella ejus in ecclesiam cessit. Exegit sacerdotium annis 6, mensibus 4: moribusque et meritis pretiosus, tertio Kal. August. fragilitatis excessit molem.

Theodosius episcopus, post gubernatam sedem annis

A S. Herico monacho et mss.

A annis octo, diebus viginti quatuor, decimo sexto Kal. Aug. diem excepit ultimum; proque suæ merito sanctitatis nobilem in B. Germani ecclesia sortitus est sepulturam.

commemoratio. 122 Gregorius, et ipse sanctus episcopus, præfuit ecclesiæ annis duodecim, mensibus sex; exactoque suæ vicis officio 14 Kalend. Januarias humana deponens, in ecclesia beati Germani supremum promeruit munus.

Lupus episcopus, ut in antiquissimo marmore epitaphii ejus animadversum est, utque superiore libello meminimus, cum Crotechilde, regina venerabili, illuc devenit, quo tempore A Germani ædificabat basilicam; et suo præventus fine, ibidem sepultus est. Requiescit in eadem basilica sanctus Optatus episcopus cum duobus presbyteris, Sanctino et Memorio; cum quibus primo sepultus fuit in ecclesia sancti Christophori martyris, quam ipse extruxerat; postmodum, annis labentibus, translata sunt eorum corpora in ecclesiam S. Germani tam officiose, tam solemniter; ut in omnibus Martyrologiis, et maxime vetustis, dies translationis eorum insertus habeatur sexto Nonas tertii mensis*: transitus autem vel depositio illorum pridie Kalend. Septemb. annotatur. B Eodem sane sarcophago omnes pariter requiescunt.

* *i. e.* Maii

De puero Moderato hoc tantummodo compertum est, quod puer martyrio coronatus, in propria basilica diu requieverit. Post clarescentibus circa sepulcrum ejus miraculis, in ecclesiam beati Germani transpositus est, cultu Officiorum et impendiis luminum copiosius venerandus.

ANNOTATA.

a Vulterræ, *alias* Volaterræ, *vulgo* Volterra, *urbs est antiquissima in Hetruria et agro Pisano.*

b *Id est ad cœnobium horum Martyrum nomine celeberrimum in loco, ubi passi sunt ac sepulti, Agauno seu Acauno, in diœcesi Sedunensi ad Rhodanum fluvium, Sedunum inter et lacum Lemanum, sed huic propiore, vulgo* S. Morits*; de quo monasterio vide Sammarthanos in Abbatiis Galliarum, ubi de* Agauno. *Martyres autem hi sunt S. Mauritius et socii milites legionis Thebeæ, de quibus agendum erit 22 Septembris.*

c *Erat* Hucbertus *frater Theodebergæ reginæ, uxoris Lotharii Lotharingiæ regis, ejus qui nulla re notior fuit, quam infami cum Waldrada pel-* C *lice commercio, quod ausus Romæ perjurio ac sacrilegio tueri, terribiles cum suis Deo vindici pœnas dedit anno* 869. Hucbertus, *licet clericus aliquando, secularem deinceps vitam professus est;* abbas *interea multarum, quas partim acceperat, partim invaserat, abbatiarum,* famosissimus *fuit non virtutibus, sed vitiis, ac decoctis direptisque præsertim cœnobiorum, quibus præerat, facultatibus. Periit vero et ipse infeliciter anno, juxta Annales Francorum Bertinianos,* 864. *Plura de hoc Annales Benedictini tom.* III, *locis variis.*

d Orba *oppidum est Helvetiæ, qua ad Burgundiæ comitatum vergit, ejusdem nominis fluvio imposita, inter lacum Lamanum seu Gebennensem, et alium, illi a Septemtrione proximum, Novoburgicum.*

e *Vulgo* Bougeaille, *Orbam inter et Salinas, de quibus mox.*

f Salinæ, *vernacule* Salins, *oppidum in Comitatu Burgundico, tredecim circiter leucis Orba dissitum ad occidentem.*

g Mortkaliæ : *ita cum codice nostro Lugdunensi legit etiam Chiffletius, addens, vulgo saltum hunc appellari* Bois de Mouchar. *Codex Valcellensis habet* Mortaliæ; *Labbeus* Montiskattæ. *Patet autem, situm illum esse in Comitatu Burgundico, Salinas inter et Ararim.*

h *Vernacule* Chamblay, *ut ad marginem sui textus adnotavit Chiffletius, De* pago Amausensi *nihil reperi; apparet tamen ex hoc itinere, quo circiter loco fuerit.*

i Arar *seu* Araris, *vulgo* la Saône, *fluvius Galliæ notissimus est; de quo supra.*

k Pagus Oscarensis *ab Oscara fluvio nomen habet:* Oscara *autem, vulgo* Ousche, *in Ducatu Burgundiæ in Ararim influit apud Laudonam S. Joannis, alias* S. Jean de Laune: *inde ergo usque ad pagum Divionensem extendi videtur. Valesius illum concludit Arari, Oscara, ac Tilla fluminibus.*

l Divio, *seu* Divionum, *vulgo* Dijon, *urbs est percelebris ad Oscaram fluvium, Ducatus Burgundiæ caput.*

m *De* pago Alisiensi, *seu* Alesiensi *dictum est supra. Situs est Divionem inter et Autissiodorum; sed Divioni propinquior.*

n *Plura fuerunt hujus tituli cœnobia; et unum quidem Autissiodori; ubi olim monachos et moniales, separatim tamen, habitasse, docet Le Beuf* E *in præfatione ad Captum et liberatum Autissiodorum.*

o *De his adi acta S. Urbani Papæ et M.* 25 *Maii.* Perstat etiam nunc hoc monasterium sub Benedictina congregatione S. Vitoni, *inquit Mabillonius Annalium tom.* III, *lib.* XXXVI, *num.* 43.

p Ejus, *id est* S. Germani. *De* S. Alodio *agetur* 28 *Septembris; de* S. Urso *vide hesternum diem* 30 *Julii; de* S. Theodosio 17 *ejusdem mensis: de* S. Romano *agi poterit* 6 *Octobris; de* S. Aunario 25 *Septembris; de* S. Fraterno 29 *ejusdem mensis; de* S. Censurio *dixi supra:* S. Gregorius *colitur* 19 *Decembris;* Desiderius 27 *Octobris:* de Lupo *ep. vide Annotata superius ad num.* 38: S. Moderatum *dedimus* 1 *Julii. Consule etiam, si placet, Historiam episcoporum Autissiodorensium.*

q *Vide annotata ad Constantianam Vitam, num.* 37, *lit.* k.

r *De hac auctoris nostri chronologia adi Commentarium prævium* § 4, *num.* 37.

s *Imo* in pago Cadurcino, *ut rectius legitur in Hist. epp. Autissiod. cap.* XX. *Vide Annales Benedictinos tom.* I, *lib.* II, *num.* 34. F

t *Vide Annotata superius ad lib.* I, *cap.* IV, *num.* 39 *litt.* d.

u Mediana Burgundia *dicitur hic Burgundiæ Ducatus:* medianus *enim pro* medius *accipitur a declinantis Latinitatis auctoribus apud Cangium. Burgundia vero olim fuit in tres partes divisa, ut docet Brietius in Parallelis geographiæ veteris et novæ tom.* I, *lib.* VII, *cap.* V, *quarum prima Burgundia Jurana, secunda Burgundia ducalis, tertia, quam appellant Liberum Comitatum seu Comitatum Burgundiæ.*

x S. Siagrius *sive* Syagrius *episc. Augustodunensis floruit usque ad annum Christi circiter* 600; *colitur autem* 27 *Augusti, quando agendum de illo erit.*

y Sanctonicus pagus, *vulgo* Saintonge, *est provincia Galliæ ad Oceanum Aquitanicum.*

z Marinus *ille postea presbyter fuit, quo titulo apud Autissiodorenses colitur die* 20 *Julii. Adi Supplementum ad finem hujus tomi.*

CAPUT

... HERICO MONACHO EX ...

CAPUT IV

Elogium ecclesiæ S. Germani Autissiodorensis; et pia S. Herici ad fratres exhortatio.

XV. De dignitate ... tot Sanctorum memoriis cumulati

Talibus, tamque magnificis locus illuster honoribus, mactus titulis, privilegiis gloriosus, cui non videatur majestatis suæ merito venerandus? Sancta quondam sanctorum verebantur Hebræi, quod ibi Arca Testamenti, intraque eam virga Aaron, et cœleste manna, ibi altare, quod dicebatur Thymiamatis, ibi Cherubin * aurea cum Propitiatorio, ceteraque symbola intellectualiter typica et typice intellectualia, ac per hoc futuræ olim veritatis conjecturam præferentia, tegebantur. Nonne tibi multo videtur impensius venerandum summæ sanctitatis habitaculum, tot Sanctorum splendidum memoriis, sublime tropæis? Ea semel per annum et uni et soli pontifici pandebantur, pro suis totiusque populi excessibus
B rogaturo: hæc nostra, et re et nomine sancta, patent singulis, patent omnibus, quotidie facilia, facile quotidiana; quantoque se peccator ingesserit, tanto religiosæ importunitatis pretium uberius reportabit. Ad ea si quis externorum accederet, temeritatem morte luebat: ad hæc externi etiam omnes accedimus, ut mortis meritum immortalitatis stipendio compensemus. Ibi brutorum cruor animalium inferebatur in sancta per pontificem: hic summe boni Pontificis vitale Corpus, Sanguisque sanctissimus, cœlestis usu mysterii, Christianis omnibus conficitur in salutem. Tanta inest loco dignitas, tanta principalis reverentiæ sanctitudo. Quem quotiescumque devotus intraveris, cernere est Christum Apostolis consedentem, Martyribus compugnantem, Confessoribus colloquentem, Virginibus collætantem, Sanctis postremo omnibus conregnantem. Tanta præterea ibi sunt orationum loca, tam crebra Sanctorum altaria; ut cum omnia peragraveris, singulis illacrymaveris, meliorem diei partem in lucrum tibi cessisse læteris.

* *me. Cherubim*

XVI. *Adversus eos, qui Sanctorum spiritus negant*

124 Nec eos patienter accipiendos æstimo, qui Sanctorum animas vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerii, vel super aram Dei consedisse
C delirant; nec posse suis tumulis, et ubi voluerint, adesse præsentes. Absurdum omnino est, ut testatur interpres Historiæ *a*, Sanctis injicere vincula, ut usque ad diem judicii pœnali custodia teneantur, nec sint cum Domino suo, de quibus scriptum est: Sequuntur Agnum, quocumque ierit. Si Agnus ubique; ergo et hi qui cum agno sunt, ubique esse credendi sunt *b*: quique Deo cernente omnia, penetrante omnia, cognoscente omnia perfruuntur, nihil in naturæ multiplicis varietate constat, quod non ipsi quoque cernant, penetrent, et absque morosæ difficultatis oppositione cognoscant *c*. Itaque, quamvis Sanctorum animas nusquam et numquam a Deo abesse, ac per hoc, et semper et ubique jure se invocantibus adesse crediderim; nec facile dejici de sententia patiar *d*: cineres tamen suos amare et circumvolitare, eisque præsentes semper assistere, cum incunctanter animo feram, tum constanter voce efferam, ore proloquar, privatimque et publice, securus præjudicii, profitebor.

225 Cumque ad Germani memoriam indignus accessero, hunc fidei oculis suspiciam; hujus angelicam faciem, ex consortio sermonis Dei frequentius illustratam, ipsisque regibus tremendam, aliquoties contemplabor; ejus animi gravitatem comitate conditam, propositi constantiam, senectutis reverentiam admirabor; procumbensque sepulcro, ac sanctum deosculans lapidem, tamquam meo imminentem vertici venerabor summissius. Interdum vero, si copia conferatur, etiam vestigia stringere; at, si id non dignetur, locum certe, ubi steterunt pedes ejus, non cessabo fideliter adorare. Quemque absenti etiam multa præstitisse non ingratus memini, numquam eo animum impulerim, ut diffidam, hunc quoque rite veneratum, præsenti et sedulo multo magis affuturum. D

suis corporibus esse præsentes.

Ex propositi occasione negotii confectum quiddam est, quo et temerariis scrupulum injectum, et sinceris Sanctorum cultoribus conducibile reor aliquid procuratum: quibus gratandum omnino percenseo, quod, ruant licet venti, procellæ sæviant, flumina intumescant, domus certe Dei, cujus et cultores et ministri sunt, intitubatam, immobilem, inviolatamque sui roboris æternum obtineat firmitatem, quæ non fluidis incumbens arenis, verum columnis cœlestibus subnixa, petræque unita perenni, architectante Deo, in solidum robur evaserit. E

XVII. *Commonitorium*

126 Agite itaque, spiritualis tirocinii professores, excellentis propositi complices, summæ philosophi sanctitatis, quos sacro Ordini consuescere, in Religione consenescere, virtutibus immori, præsaga rerum gratia præelegit, voluntas exercuit, pudica parentum devotio mancipavit: date operam, præstate diligentiam, librate cautelam, ne pectoris vestri domicilium spiritus malignus inficiat, ne sensibus admixtus intimis incestet animæ sanctitatem, splendidissimumque illum divini theorematis oculum illecebra subornatæ persuasionis obnubilet. Liceat in vos semel conceptam materiem non per omnia contemnendi auctoris *e* et sententia et lineis explicare. Serpit antiqui malum hostis per omnes aditus sensuales; dat se figuris; accommodat coloribus; adhæret sonis; odoribus se subjicit; infundit saporibus; ac tenebrosis affectionibus, tamquam quibusdam nebulis, implet omnes meatus intelligentiæ, per quos pandere lumen rationis mentis ratius solet. In hoc Deus, in hoc vuluntas innoxia, in hoc recte facti meritum relucet: Deus ubique præsens est; tunc F autem unicuique nostrum simul est, cum mentis nostræ illibata puritas in ejus præsentia patuerit. Ut enim visus oculorum si fuerit vitiatus, quidquid videre non potuerit, adesse non putat (frustra enim circumstat oculos præsens imago rerum, si oculis desit integritas :) ita etiam Deus, qui nusquam deest, frustra pollutis animis præsens est, quem videre mentis cæcitas non potest. Non meum est, quod dixi, non mihi assero, non ascribo (nec enim fortissimo cuique clavam de manu facile extorqueri posse præsumo) quod quidem de mente mundanda ad videndum Deum paganus scripsit. Verum eo ipso Christiano, et baptizato, et mortuo, quod semel probe dixerat, ineptum fuit obsolescere. Quorsum ista tam alto petita principio? Videlicet ut recolatis scriptum: Adversarius vester diabolus, tamquam leo rugiens, circuit, quærens, quem devoret. Et: beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Quorum alterum cautelæ proficit, alterum divinæ contemplationi conducit.

127 Facite

A 127 Facite vicissim memineritis, propter vos Christum mortuum; ut qui vivitis, non jam vobis vivatis; sed ei, qui pro vobis mortuus est; neve adversus Deum ex ejus munere inflemini. Accipite item scriptum : Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem : non quia eramus sancti et immaculati aut quia futuri eramus sancti et immaculati (alioqui non tam prærogatio gratiæ, quam vicissitudo, vel relatio meriti putaretur;) sed elegit nos, ut essemus sancti et immaculati, id est eligendo præstitit, ut essemus sancti et immaculati; qui nisi vellet, ne ulli quidem esse possemus. Ei caput submittite; nec de vestra, sed de ejus bonitate præsumite : sub potentissima manu ejus humiliamini. Tutum capietis in ejus pietate perfugium, qui semper paratus est parcere subjectis et debellare superbos. Athletæ Dei estis, in stadio spiritali decernitis : legitime certandum est, ut ad bravium pertingatur. Spectaculum huic mundo facti estis; in vos omnium oculi diriguntur; conversatio vestra tamquam in speculo constituta, magistra est publicæ disciplinæ : quidquid egeritis, id sibi omnes faciendum putant. Cavete committere, quod vel reprehensoribus pateat, vel imitatores in ruinam
B compellat. Propositi hujus principes æmula vobis pietate proponite, quorum veracem doctrinam et sancta opera imitantes, ad cœlestis regni pascua properate. Mortem horis omnibus impendentem indefecte meditamini; scientes, nihil esse diuturnum, in quo potest esse aliquid extremum; moriendumque omnibus, et id incertum, an eo ipso die. Cumque ad id ventum fuerit, tum illud quidquid præteriit, effluxit; tantum remanet, quod virtute et recte factis consecutus sis. Voluntatibus renitimini; voluptatibus repugnate, ne et vos eorum subjaceatis excidio, de quibus Propheta conquestus, quod transierint in affectum cordis, imaginem illorum in civitate Dei ad nihilum redigendam imprecatur.

sanctis

128 Si quid Deo vovistis, incunctanter absolvite, memores, ruinam esse homini post vota tractare *f*. Præstatque non vovere, quam vota non reddere. Nec procul, nec extra sunt votorum nostrorum impendia; sed, ut Psalmista fatetur, In me sunt Deus vota, quæ reddam, laudationes tibi. In his indefesse persistite; has interdiu, has noctibus concinnate; in his, quidquid sobrie potestis, adjicite; quoniam, cum laude nostra non egeat; grata tamen ei est suæ devo-
C tio creaturæ : vestra laude nec parum proficit; pio tamen studio facitis, ut ea vos plurimum proficiatis. Aliis belligerantibus, agricolantibus aliis, tertius ordo estis, quos in partem privatæ sortis allegit, quanto rebus extrinsecis vacuos, tanto suæ servitutis functionibus occupandos. Utque alii pro vobis duras conditiones subeunt vel militiæ, vel laboris; itidem vos illis obnoxii persistitis, ut eos orationum et Officii instantia prosequamini. Atque ut aliud esse coarguam, quod naturæ consortibus; aliud, quod ipsi debetur Deo : illud ante omnia semper in oculis volvite, quod ipse vos fecerit; quod perditos reformarit; quod tam crebris, tam copiosis tam denique proficuis provexerit beneficiis; ut hinc laudandi illum concepta materia, dum ei competentes gratias de perceptis et habetis et refertis muneribus, fiatis ad accipienda deinceps et plura et plurima digniores. Jam vero ut in summi præconio capitis membra quoque ejus inclyta non nihil constet habere commune, accipite et illud celeuma Davidicum in hæc proloquentis verba : Laudate Dominum in Sanctis ejus; tamquam eamdem sententiam modo diverso explicans, dicat : Non satis consulte agitis, si ab invicti imperatoris gloria fidissimorum ejus militum triumphos et merita eximenda judicatis : summa igitur ope, summis viribus glorificate Deum, gratis vobis bona omnia tribuentem; veneramini beatum Germanum, ea vobis potentissimæ intercessionis suffragio promerentem; ceterosque, ei et templo consortes et merito, pia devotione prosequimini, anxiis affectibus implorate; ut quem locum eligere, suaque præsentia et sanctitate florentissimum esse voluerunt, hunc, universis hostium copiis terra marique superatis, ac truculenta dæmonum exclusa tyrannide, cladibus eximant, ruinis adducant, meritis fulciant, precibus protegant, atque ab omnifaria præsentium futurorumque discriminum immanitate defendant.

fratribus.

f

A S. Herico monacho ex mss.

ANNOTATA.

a *S. Hieronymum intelligit in tractatu adversus Vigilantium; unde hic Hericus nonnulla exscribit. De hac autem Vigilantii aliorumque sententia super statu Sanctorum post vitam usque* E *ad judicii diem plura Card. Bellarminus de Beatitudine et canonizatione Sanctorum lib.* I, *cap* I.

b *Hæc etiam verba sunt S. Hieronymi, quibus non significat, Agnum, id est Christum Deum hominem, esse in omni loco proprie secundum naturam humanam æque ac secundum divinam, quæ Ubiquistarum est hæresis; sed illum summa præditum esse libertate agilitateque, qua mox esse possit, ubicumque vult : talem vero libertatem etiam illis communicatam ait esse, qui sequuntur Agnum, quocumque ierit; ac proinde falsum esse (quod asserebat Vigilantius,) eos vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerii, vel subter aram Dei considere detentos,* nec posse suis tumulis, et ubi voluerint, adesse præsentes. *Vides, non dici, illos ubique adesse præsentes; sed posse suis tumulis, et ubi voluerint, adesse præsentes.*

c *De hac opinione videri potest S. Thomas prima parte, quæst.* XII, *art.* 8, *et alibi; ubi eam rejicit. Cognoscere tamen Sanctos quæcumque in terris ad se pertinentia geruntur, atque imprimis sese invocantium vota, docet idem* II, II, *quæst.* LXXXIII, *art.* 5, *et part.* III, *quæst.* X *art.* 2. *Qua vero ratione ea cognoscant, quatuor sunt Doctorum sententiæ, inquit Bellarminus libro citato,* F *cap.* XX, *ubi eas breviter propositas legere est.*

d *Nimirum in ea sententia fuit Hericus, quam et Hieronymus videtur innuere, quod animæ Sanctorum, sicut etiam angeli, mira quadam celeritate naturæ quodammodo sint ubique, et per se audiant preces supplicantium. Vide Bellarminum ibidem hanc refutantem.*

e *In margine codicis Lugdunensis nostri antiquissima manu citatus legitur* Fonteius, *nescio quis,* Cartaginiensis, *apud Labbeum vero in ipso textu paulo inferius legitur :* Quod quidam de mente mundanda ad videndum Deum paganus Fonteius Carthaginensibus scripsit.

f Tractare, *ea scilicet, quæ votis repugnant. Vel* tractare *forte accipitur pro differre seu in longum trahere votorum exsecutionem. Labbeus legit,* retractare.

SERMO

A S. Herico ... ex ...

SERMO

Ejusdem Herici, in solemnitate S. Germani recitandus *a*.

a

... S. Germanus in cœlum sublatus est:

Recolitis (dilectissimi) diem publicis Ecclesiæ gaudiis dedicatum; cujus splendorem etsi sermo taceat, religiosorum tamen conventus et devotio clamat: tam honestis enim studiis, tam conspirantibus votis, in hujus diei cultum et lætitiam conjurastis; ut festivitatis magnificentia suis per se titulis satis emineat, tametsi ab ejus laude officiositas præconis absistat. Tantorum igitur causas, et fomitem gaudiorum crebris, immo continuis lectionibus didicistis: vosque ea intentis excepisse animis, non obscuro indicio declarastis; dum miraculorum cœlestium majestatem sacris paginis intonantem, internis suspiriis, et perspicuo ad singula honorastis affectu. Hodie enim pretiosus Germanus, ille quondam hujus ecclesiæ antistes præcipuus, nunc autem totius quoque orbis apud Deum protector eximius, glorioso transitu terras deserens, cœlos
B penetrans, præsentiæ Domini redditus est. Quid dico, quod terras deseruit, cujus (juxta Apostolum) conversatio semper in cœlis fuit; Quid, quo præsentiæ Domini redditus est; qui cum Helia sanctissimo, conspectui Dei viventis perpetuo astitit indefessus? Dicam equidem de illo aliquid; etsi non satis proprie, at non nimis inepte; etsi minus audaciter, satis certe veraciter: dicam, inquam, hunc esse beatissimi Germani diem, non funebrem, sed celebrem; non lugubrem, sed salubrem; id quo longo finem imponens certamini, calcato mundo, prostrato diabolo, gloriosus victor emicuit; et tamquam alter Helias curru prævectus angelico, cœleste Capitolium athleta triumphalis ascendit.

... S. Elias, in comparatus, in paradisum.

130 Jure enim huic, Heliæ triumphus ascribitur, cui omnibus sanctitatis et virtutum insignibus ex æquo respondere probatur: nam, ut omittam cetera, in quibus se sancti Dei homines pia æmulatione, æmula pietate vicissim præveniunt; in illo certe singularis vel abstinentiæ, vel continentiæ privilegio, alterum præferre alteri non satis liberaliter audeo: utrumque sanctissimum, utrumque abstinentissimum non con-
C temnenda testatur auctoritas. Quamquam nec illud mente excidit, quod Prophetæ famem panes mane, carnes vespere, corvis ministrantibus,
b temperabant *b*; Pontificis vero inediam post septimum plerumque diem panis tantum hordeaceus recreabat: in illo jejunii continuationem dies quadragesimus solvit; in isto abstinentiæ professionem annus tricesimus clausit: Helias subcinericii panis edulio confortatus, usque ad montem Dei Oreb jejunium traxit; Germanus omnipotentis Spiritus gratia roboratus, jejunando et orando arcem supernæ civitatis ascendit: in illo transacti laboris molestias, mulieris viduæ liberalitas relevavit; in isto familiares natalium divitiarum opulentias crux quotidiana consumpsit: Helias furores persequentium declinans, aliquamdiu inter bestias solitarius vixit; Germanus, cujus hic hodie memoria pascimur, favores obsequentium fugiens (quod non tam rarum, quam mirabile est) in populis eremita permansit. Atque, ut a laboribus ad laborum præmia veniamus, Heliam curru raptum igneo, terrenus
D paradisus abduxit, suo tempore moriturum; Germanum angelico fultum cuneo, sidereus thronus excepit, ad judicandum quoque orbem cum Apostolis in gloria surrecturum.

Festum igitur hunc diem omnes agant:

131 Non immerito itaque mater Ecclesia hujus exultat triumphis, cujus singularibus ornatur exemplis. Et universaliter quidem in omnium commemoratione Sanctorum exultandum nobis, ratio persuadet; sed in hujus Patris excellentia copiosius merito gloriandum, qui nostra Pastor in urbe, toto Doctor in orbe, in corpore illo (cui caput Christus est) tantum dignitatis obtinuit; ut inter ejus membra præcipua et nomine et merito censeretur. Quamquam itaque ejus eximia sanctitas celebrem toto terrarum orbe promeruit claritatem; apud nos tamen, et a nobis est propensius venerandus, quos sacri corporis præsentia magnificat, beneficiis gratificat, intercessione conservat. Iste enim, iste est vir, per quem tibi lumen Evangelii, Gallia, coruscavit: in quo, et per quem sanctitatis et miraculorum tibi jubar effusit. Hic tuus Pater, hic proprius Pastor est; qui rudem tuæ religionis infantiam verbo aluit, exemplo formavit; protexit in adversis, provexit in prosperis; divina concilians, humana componens. Multa pro te pertulit: graves E
sibi terra marique expeditiones, gratia summi in te amoris indixit: non cessit laboribus, non pepercit sudoribus, oblitus imbecillitatis corporeæ, oblitus longævitatis annosæ. Pro salute tua principibus se opposuit; pro pace tua barbaris caput objecit; amori tuo post Deum nihil prætulit; pro quo, et in quo extrema certe omnia pati concessit.

Galli præsertim, quos Sanctus et olim vivens,

132 Et quamquam illum singulæ orbis partes certatim vicibus raperent (quippe in quo, et ex quo maxime, per id temporis, salus omnium et vota pendebant;) te tamen omnibus prætulit; utilitates tuas publicas et privatas paterno semper affectu curavit. Tu revertentem excipiebas, fessum fovebas; tu revelatio itineris, tu eras quies blanda laboris. Itaque etsi aliis non, tibi certe Apostolus est: signa enim apostolatus ejus non sumus omnes in Domino. Postremo, illud quale est, quam vehemens caritatis indicium; quam memorabile paterni, vel potius materni pectoris argumentum? Longa jam fessum militia vocatio cœlestis urgebat: vicinam mortem præsenserat: ad æternæ remunerationis stipendium animus cum fine tendebat: pro relevandis miseris, molestam sibi peregrinationem imposuit, non veri- F
tus senex juga Alpium, non obvias moles torrentium; non denique (quod maximum est) peregre mori metuens; immo quicquid esse potest in morte gravissimum, parvipendens.

et nunc sepultus, tenerrime fovit ac fovet.

134 Sic equidem, ut reor, sic rerum ordo poscebat; ut Bellatorem, Christe, tuum, quem Gallia pugnantem aspexerat, Italia exciperet triumphantem. Alibi ergo præliatur; alibi coronatur. Diu præstolatum, tarde susceptum Italicus orbis amplectitur; et per oblectamenta imperialia, per sacerdotum obsequia blandas Viro innectit moras. Interea Christus adest; præbet ituro viaticum; ad angelorum epulas invitat Amicum. Mixta luctibus gaudia indiscrete per ampla feruntur palatia; dum et morituro lacrymas tribuunt, et (quamquam frustra) de hereditando sacri funeris pignore plaudunt. Et illi quidem conflabant talia; verum immutabilis Arbiter præordinaverat meliora. Germanus enim cœlo spiritum refundebat, et caris civibus salubria providebat. Itaque pro tempore satisfactum utrisque

A que est: Italiam moriens illustravit; Gallias mortuus visitavit. Sed post mortem non visitaret, nisi et mortuus viveret. Vivit, inquam, mortuus, qui mortuos suscitaverat vivus. Mortuus consecravit nobis diem hodiernum, qui (si rite a nobis veneratur) obtinebit æternum. Vide igitur, quam optime de nobis est meritus, quibus tantopere voluit esse patronus. Cui cum vos debitæ venerationis cultum impenditis, usuram vobis multiplicem fructuoso fœnore præparatis; quoniam per præsentiam sacri ejus corporis plus accipitis, quam præstatis. De cujus gloria quia nihil dignum dicere possumus, jam nunc ad eum et voces, et vota vertamus: sanctitatem ejus, summissis animis, fœcundis precibus ambiamus.

Supplex ad Patronum apostrophe.

134 Memento (Pater splendidisssime) memento tuorum per secula filiorum, nec obliviscatur gregis pervigil cura Pastoris. Credimus, te ad tribunal Altissimi incoinquinatum assistere; te ne ergo abnuas, fragilitatem nostram immanium criminum squaloribus relevare. Potes equidem spatium nobis pœnitentiæ a mansuetissimo Judice impetrare, qui dignus habitus es, in conspectu Agni canticum novum cantare: tantum, qui illi meruisti esse pedissequus, nobis digneris B esse patronus. Orationum, quas ad sepulcrum tuum fundimus, interpres ante Deum esto fidissimus: qui nobis exstitisti strenuissimus prædicator, esto nihilominus pro nostris calamitatibus clementissimus suffragator. Posce correctionem moribus, tranquillitatem temporibus, cunctorum veniam peccaminum, æternorum compendia gaudiorum. Facile, quod poposceris, obtinebis; quandoquidem ita te tuo conjunctum credimus potentissimo Imperatori; ut nec possis velle, quod ille noluerit; nec velis quippiam deprecari, quo illum non cognoveris delectari, qui vivit, et regnat, et dominatur in omni gente, loco, et tempore, et per infinita secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Legitur hic titulus cum subjecto sermone in codice nostro Lugdunensi; non tamen hoc loco, sed ante utrumque librum de vita et miraculis: eumdem quoque Sermonem in suis Mss. invenit ac nobis exscripsit Chiffletius.*

b *Sequitur auctor noster versionem septuaginta Interpretum: nam in Vulgata lib.* III *Regum cap.* XVII *legitur:* Corvi quoque deferebant ei C *(Eliæ)* panem et carnes mane; similiter panem et carnes vesperi.

APPENDIX PRIMA

ad S. Herici librum secundum de miraculis S. Germani.

AUCTORE ANONYMO, MONACHO EJUSDEM CŒNOBII AUTISSIODORENSIS *a*. EX MS. CHIFFLETIANO.

a

1. *b* *De silva*

Novi factum operis et leni falo *b*, quamvis imperite, memoriæ posterorum mandare studemus, quod obtentum meritis Germani, apostolici viri, episcopi Autrici, credibile esse debet omnimodis, sine hæsitatione veri. Unus fratrum cœnobii sancti Joannis Reomaensis miraculum mirabile, quod oculis suis vidit, et manibus propriis tractavit, Hugo nomine (qui fuit nepos domni Heldrici, bonæ famæ abbatis hujus *c*, illiusque monasterii) patratum nuperrime narravit. Est quodam in loco, qui dicitur vulgariter Morvennus *d*, in pago Heduæ, ecclesia quædam constructa antiquitus in honori sancti Germani; sed incendio penitus deperiit. Quam isdem monachus cupide cupiens restaurare, et voluntarie dare operam ei erat studii; sed in faciendo videbatur esse difficultas: quia saltus, unde reædificaretur, deerat proprius. Dum ergo de hac re pro se hæsitando quæreret, et inquirendo anxiaretur, accessit ad eum quidam homo, obsitus plurimis annis, et cano capite floridus, dicens illi: Quid anxiaris, domine frater; vel quid tibi est faciendæ voluntatis?

EX MSS. *c* *d*

2 Ille infit: Incidit mihi velle hanc, quam cernis, ecclesiam ex toto collapsam restaurandi: sed silva deest, qua possit reformari. In quam ille: In hac re dixero consilium breve; sed tamen, ut videtur, utile. Non est (ut tu arbitraris et metuis) hæc potestas sancti Joannis vacua et privata silva; sed incuria et pigritia desipientium provisorum est abolita et sublata a ditione potestatis vestræ. Accipito ergo nunc invectionem excommunicationis, et recita in ecclesia in auribus populi audientis, ne quis celet occulendo, qui novit esse index silvæ, quæ adjacet recte dominio sancti Joannis. Ego nempe novi; sed formido verum dicere, pressus formidine meorum dominorum, qui eam se sciunt diu possedisse injuste. Tunc monachus paret ovans: et sparsa in populum excommunicatione, omnes in commune protestantur, se non nosse. Illum solum senem præfatum objiciunt, proclamantes, hujus rei eum esse sciolum. Illico senex antiquus præcedit lætus; designat terminos illi fratri, et, qui aderant, famulis; demonstrat divisiones silvæ, positas antiquiore tempore. Prædictis duorum Confessorum *e* meritis nemo obstitit; sed, ut Propheta dicit, Non fuit, qui aperiret os, et moveret pennam, et ganniret. Absque disceptatione concertationis vel minima, recuperata est sancto Joanni saltus pars vel maxima.

recepta. E *e*

3 Tunc ergo mittunt cæsores lignorum; succidunt quercus securibus; quadrato opere poliuntur dolabra, quæ fierent ædificationi ecclesiæ congrua. Una ergo dierum plaustrum ad devehendos sectos fustes adducit; carrum onerat; ipsemet pedes, cuculla succinctus, stimulo et leni sibilo boves demulcet, quo accelerent iter. Illi contenta cervice stridens trahunt plaustrum. Et vix paululum processerant; duæ rotæ carri inferiores ita subito confringuntur, ut eas recuperandi nulla spes esset, et non viderentur fore aptæ, nisi pabulo ignis. Condolens frater casu repentino, adducit alias; plaustrum redintegrat. Jam plusculum viæ, quam superius, confecerant, cum repente totæ quatuor rotæ ita conquassantur (ut * modioli, et cantæ *, et radii) sic conteruntur, ut a nullo perito hujus carpentariæ artis viderentur ullo ingenio posse consolidari. At vero bonus vir ille, antea obedientia agilis et celer, tam insperato calamitatis damno, ira nimia (quæ est brevis furor) intimo dolore cordis tactus (non solummode enim sex rotæ; sed et tota stabilitas carri contrita erat) stomacho inardescente, furia invectus, in hæc injuriosa prorupit verba, complosis manibus, et lacrymis genis humidis: Eia, Germane; te huc usque inter primos apostolici

II. *De* F ** forte et* ** leg. canthi*

apostolici ordinis Sanctos, memoriam tui penes me retinens, deputaveram; sed amodo nec ultimum dignum esse ducam. Apparet nunc in propatulo, quanta tua sanctitas exstiterit, dum morareris in mundo. Hanc nempe ecclesiam inhianter restituere tibi gestiens, tui opem auxilii indefesse implorabam, te adjutorem, te auxiliatorem imprecans. Hei mihi! De quanta spe decidi! Nusquam hactenus placeat Deo, ut quisquam hujus tuæ ecclesiæ existat reformator; quia tu desinis fieri ad construendum auxiliator.

4 Hæc verba cachinnando, aduncis naribus nimium indulgens, progrediebatur, vacuos boves ante se stimulando agitans; cum, ecce, subitaneo clamore revocant famulorum voces duorum, qui carri dissipationem obstipo capite admirabantur, subito, et in momento oculi, et citius dicto in pristinum statum restitutum mirabiliter respiciunt (eorum vero unus Tetradus, alter Gaufredus vocitatur.) Dominum suum, ut retro redeat, taliter vocitando cum clamore deprecantur: Siste gradum, et ad nos retrogradum verte gressum pedis; et cernes, mirabilem Germanum fecisse mirabiliter, quem tumido ore delitigando duriter convitiis lacessisti. Tum vero ille attonitis auribus B audiens, restitit; et pernici cursu citissime advolans, accurrit; intuetur oculis; palpat manibus; miratur tam repentinum et mirabile opus; totus humi prosternitur; et, qui prius amaris lacrymis faciem rigaverat, nunc versa vice itidem dulcibus lacrymulis vultum hilarem irrigat, effundens dulciter hæc precabilia verba: Indulge, quæso, piissime Germane, et da veniam monacho, qui tibi mille convitia injecit ore nefario. O Deus! Quam citissime velocem Operarium! Cujus crates placidi et tranquilli pectoris, in quo fuit quies jugiter Spiritus sancti, et sapientia saporis, ejus sapidum pectus numquam pressit taretrum*, quo fieret foramen, quo conjungeretur plaustrum, rotundum: nec manus ejus callosa exstitit dolabra bene incidenti; sed oleo sancto digne fuit lita, præparata ad sacrificanda sacrosancta Sacrificia, et benedictiones populo largiendas: licet flagello virgæ hordeum excusserit, et volubili rota triverit; ut temperaret inopiam voluntariæ famis. Nunc jam lætus instabo operi tuæ ecclesiæ; quod antea mœrens metuebam non posse perfici ob penuriam contriti carri; quia tu, beatissime Confessor, modo factus es mihi velox auxiliator.

* uno terebrum

C 5 Potuit hoc ille, ut puto, Patres conscripti *f*, celere impetrare ab aure proxima sibi Divinitatis, qui vitulum, voratum a suis famulis, vivum reddidit, et calidum sumen matris sugere donavit, et vocem vaccæ matris mugientis recognoscere præstitit: insuper regem inhumanum et iniquum, hospitalitatem negantem sibi, potestative de regno deposuit; et subulcum hospitalem in sede regni imperiose constituit. Denique illud plaustrum divinitus fabricatum operi ecclesiæ fabricandæ, in vehendo lapides, ligna, quadratas trabes, et quidquid structuræ necessarium exstitit, tam diu duravit, donec ad perfectum opus est ductum.

III. De luminibus super altare divinitus apparentibus

6 Erat autem altare ipsius ecclesiæ sub divo positum, hiemali pluvia et glaciali frigore pene totum dissipatum: defluxerant enim lapides a lateribus, et cæmentum deciderat. Una ergo dierum præfatus frater, advesperascente die, dum Vesperas eundo iret persolvere, conspicit eminus cum suis, qui eum post* sequebantur, per quatuor cornua altaris quatuor candelas clarissimo lumine, sed divino, succensas, et in medio quintam, ceteris eminentiorem. Corporeis ergo oculis divinum intuentes lumen, hærendo stupent; et, paulatim claritatis luce subducta, altari propius accedunt. Verum in ipsa nocte nec volendo possunt illud manu tangere. Sequenti vero die commonet operarios, dicens: Consideremus hoc altare, si erit possibile, ut non penitus destruatur; sed iisdem ipsis lapidibus reformetur, qui defluxerunt a lateribus. Igitur dum segregant lapides a cæmento, reperiunt quamdam bustillam *g*, interius ligneam, exterius cornu cervino tectam, sed pene putridam, continentem in se medium digitum manus cujusdam Sancti (ut creditur) nervis, et corio, et ungula adhuc compactum solide, cum tribus juncturis, aureum annulum habentem. Sed cujus Sancti nomen fuerit, nescitur; quia brevis* nequibat reperiri, carie consumptus. Reædificato ergo altari, reliquiæ conduntur infra cum annulo, ut prius fuerant.

* pone

* i. e. schedula

IV. De capris, a sacuco prohibitis.

7 Excreverat autem juxta crepidinem altaris quædam arbuscula, quæ vulgo sacucus *h* dicitur; quam capræ, ut fœtido ore carperent folliculos et frondes teneras, novo vere progenitas, scandere erant solitæ. Mirareris, et vix a risu ora comprimeres, jocose videndo, si cerneres: quia velocius ad terram ruebant supinæ inferius, quam conscenderant salientes superius; intactos relinquentes ramusculos ab esu. Si ergo consideremus hoc perparvum mirabile, valemus intelligere, si provisor noster magnificus, Germanus, hanc inutilem arbusculam conservabat illæsam a putidis dentibus hædorum; quanta provisione et cum quanta diligentia conservat et custodit protegendo omnem suam familiam utriusque ordinis, qui ejus fideliter custodiendo conservant bona sine fraude malignitatis. Tria ergo bona opera est hic operata beati Germani virtus apostolica: silva restituitur perdita; carrum reformatur, ut dictum est, contritum; altare conspicitur cœlesti igne illuminatum. Ferunt enim (ut est volitans fama) quod ipse rediens Roma, propria manu ipsam benedixerit ecclesiam.

V. De Emma

8 Sententia deterrens delinquentem ea est, quæ dicit, quoniam in eo membro corporis, quo plus peccaverit quis, in eo magis durius punietur. Quod accidisse [dicitur], Dei vindicantis ultione, Francorum cuidam reginæ, nobili germine ortæ, nomine Emmæ *i*, quæ fuit uxor regis Radulphi *k*, ejusdem Francorum gentis. Is denique fuit filius Richardi, Burgundiæ ducis, justi et æqui judicatoris *l*, et pugnatoris eximii. Præfatus vero rex, licet insignis gloria regali, et armis bellicis et audacia præferendus Hectori Trojano per omnia; eam sortitus uxorem, a lingua dolosa et cupiditate nimia, quæ in corde illius erat colligata, cohibere vix poterat: nam quamdam villam, quæ adjacet dominio sancti Germani, Patroni nostri hujus; quæ dicitur Quinciacus, et conjacet in pago Niversensi, muliebri audacia invadendo pervaserat, et suis neotericis buteonibus *m* distribuendo ad possidendum distribuerat.

9 Sed repente inaudita calamitas, et visu horrenda miseriæ plaga ab ira divina super eam descendit graviter. Nam lingua ejus (quæ, ut Apostolus dicit, est inquietum malum, plena veneno mortifero) ab ejus nefario ore turpe et miserabiliter progrediens, infra septa dentium, ut naturæ humanæ se usus habet, recipi nec concludi poterat; sed aperto ore hians, miserandum spectaculum et plorabile omnibus se intuentibus exhibebat.

A exhibebat. Verum aliquando tacta dolore cordis intrinsecus, et quod inhoneste patiebatur extrinsecus, sentiens, et in se rediens, ad monasterium præcelsi pontificis Germani se cum multa turba satellitum plangentium, indiciis manuum potius, quam sono vocis fecit deduci; et duo mira monilia, quæ collum et perversum ejus pectus dependentia decorabant (quæ manu S. Eligii, ut ipsum præclarum opus inspicientibus indicat, [concinnata fuerant]) sancto Pontifici dono, pro emendatione et redditione malæ invasæ villæ, tradidit: propria enim manu ad frontem pedis capsæ Germani clavis ea defixit; ut hodieque ab aspicientibus clare potest intueri.

regina. 10 Illico divinæ misericordiæ respectus desuper affuit, et oratio precum apostolici Germani eam humilem reginam, exorantem veniam pro commissis, ineffabiliter respexit. Continuo nempe lingua improbe ejecta a faucium intimis reflexionibus, meatum meruit: et paulatim dulce et naturale cymbalum vocis verborum facundam elocutionem promeruit: et quæ antea inflatis buccis, tumido ore insana verba delitigare consueverat; deinceps verbere superno duriter et lene correpta, suavia et dulcia verba fari addidicit; et posthinc lenis, et suavis, et misericors B exstitit. De hoc vero rege Radulfo si quis nosse velit, quam fuerit illi vivida dextra bello, et quomodo Normannos, Franciam et Burgundiam devastantes depopulando, armis pepulerit, in miraculis beati Benedicti reperire poterit. Ejus nempe auxilio jutus, magnis præliis fusos effugavit *n*. Cujus regis corpus in basilica sanctæ Columbæ Senonas, medio in choro honorabiliter marmore pullo tectum, requiescit. Ejus quoque Richardi patris corpus in crypta S. Symphoriani ad dexteram altaris pausat tumulatum, eodem in monasterio. Is denique Richardus, cum moriens, pede limen mortis calcaret, et ab episcopis, qui cum circumsteterant, hortaretur, ut suam inclamaret culpam; quia sanguinem multorum fuderat; respondit, dicens: Pœnitet, me non plus fecisse; quia dum unum nequam peremi, centum salvavi: et unius latrunculi (pro interitu ejus) complures complices a malis patrandis suas continuerunt manus.

ANNOTATA.

a *Hujus Appendicis auctorem fuisse monachum* C *cœnobii Autissiodorensis* S. Germani, *patebit num.* 1, *uti et quo tempore floruerit, puta non admodum diu post annum Christi* 1010.

b *Quid sibi hic velit* et leni falo, *fateor, me non assequi. Suspicor, vitium esse in Mss., ac sine et legendum esse* brevi filo, *vel* stylo, *aut quid simile.*

c Hujus, *hoc est monasterii* S. Germani *Autissiodorensis: hunc enim sui cœnobii patronum fuisse, prodit scriptor num.* 8; *et in eodem fuisse thecam seu corpus* S. Germani, *indicat num.* 9, *ubi de monilibus agit ad frontem pedis capsæ* S. Germani *affixis ab Emma regina in compensationem villæ ad idem cœnobium pertinentis, quam injuste ipsa invaserat. Præterea Heldricus uni tantum scitur præfuisse monasterio*, S. Germani: *nam Flaviniacense, et Reomaense, quorum etiam abbas fuit, alios patronos colunt. Præfuit autem ille cœnobio Autissiodorensi jam dicto per annos viginti circiter et unum, nempe ab anno Christi* nongentesimo octogesimo nono *usque ad millesimum decimum, quo illi successit Achardus juxta Gesta abbatum istius monasterii cap.* I *et* II, *Ex Ms.* *Hinc facile est colligere auctoris nostri eam, quam dixi ætatem; ut qui ex hujus Heldrici nepote didicerit, quæ hic narrat: incertum tamen, ex fratre Heldrici aut sorore nepos is fuerit, an ex filio: nam matrimonio junctum fuisse Heldricum, antequam seculo valediceret, putat Mabillonius in Annalibus tom.* IV, *lib.* L, *num.* 20.

d *Vide annotata ad Herici Miracula superius num.* 71.

e *S. Joannis scilicet, ad cujus monasterium silva spectabat; et* S. Germani, *qui in ea ecclesiam habuerat, de qua restauranda nunc agitur.*

f *Videtur ergo hanc suam narrationem hic scriptor vel recitasse in cœtu monachorum cœnobii sui, vel certe ad eos direxisse historiam suam: nam eorum hic præcipuos compellare videtur: ut apud Romanos præcipuam dignitatem obtinebant* Patres conscripti.

g Bustilla, bustula, buxtula *etc. pyxidem significat seu capsulam, a Gallico* boîte.

h *Imo* sambucus, *Hispanice* Saüco, *et apud quosdam Gallo-Belgas* Sahuc *et* saihuc.

i *Erat hæc* Emma *filia Roberti, Galliæ regis. et ante maritum decessit anno (juxta Sammarthanos Hist. Domus Francicæ lib.* II) *Christi* 934. E

k *Obiit* Radulfus rex *anno* 936, *teste Frodoardo Hist. eccles. Rem. lib.* IV, *cap.* XXVI.

l *Vulgari cognomento* Justitiarii, *qui vita functus est anno* 921.

m Buteo *nomen est avis rapacis; cui forte comparat auctor Emmæ proceres; nisi mavis* buteones *hic dici a* buta, *hoc est lagena; quo sensu helluonibus et gregi parasitico annumeratos invenies apud Cangium in Glossario.*

n *De* S. Benedicto *actum est die* 21 *Martii. Videtur auctor respicere Miracula S. Benedicti per Aimoinum Floriacensem scripta, et ibidem data, ac præcipue, quod in iis narratur cap.* I *num.* 3, *et cap.* II *num.* 5, *pag.* 318 *et seq.*

APPENDIX ALTERA

ad S. Herici historiam de Miraculis S. Germani, ex variis auctoribus collata.

F

S. Germanus hospitem liberat ab illusionibus dæmonum;

P*ræter miracula, quæ producta sunt hactenus, circumferuntur et alia quædam, non omnino dissimulanda. Primum esto, quod in Actorum ejus compendio habet codex noster membraneus*† *Ms.* 87 *in hæc verba:* Hospitatus *(S. Germanus)* in quodam loco, cum post cœnam iterum mensa pararetur, admiratus, interrogat, cui denuo præpararent. Cui cum dicerent, quod bonis illis mulieribus, quæ de nocte incedunt, præpararetur, illa nocte statuit S. Germanus vigilare. Et, ecce, videt multitudinem dæmonum in mensa in forma hominum et mulierum venientem. Qui eis præcipiens, ne abirent, cunctos de familia excitavit, inquirens, si personas illas cognoscerent. Qui cum omnes vicinos suos et vicinas esse, dicerent, misit ad domos singulorum, dæmonibus præcipiens, ne abirent. Et ecce omnes in suis lectulis sunt inventi. Adjurati igitur, se dæmones esse dixerunt, qui sic hominibus illudebant. *Idem habent in Sancti hujus Legenda Jacobus de Voragine, Petrus de Natalibus, S. Antoninus part.*

et tamen.

part. II, *tit.* XI, *cap.* XVIII, § 5; *et Breviarium Autissiodorense anni* 1571, *aliudque vetustius; quæ id contigisse addunt* in quodam suæ diœcesis vico. *Atque hæc omnis est auctoritas, quam ad hujus narrationis confirmationem potuimus assequi. Est ea igitur, nisi monumenta proferantur antiquiora, nostra quidem sententia non satis gravis; cum ne codex quidem ille noster ante seculum* XIII *videatur exaratus.*

mendicum mortuum ad vitam revocat:

2 *Alterum reperit domnus Georgius Viole (qui et præcedens adoptat cap.* IX) *in Ms. nescio quo, Autissiodorensi de Vita* S. Germani; *quod et ipse in ejusdem Vita Gallica cap.* XVII *ad hunc fere modum exponit: Sanctus Antistes cum ad conficiendum negotium Armoricanum cogitaret in Italiam, noluit ante proficisci, quam amicos, atque imprimis S. Lupum episcopum Tricassinum salutasset. Trecenses vero vix advenire jam illum intelligunt, cum extra muros in ejus occursum magno numero prodeunt, pauperes præsertim, quos ipse ut impensius diligere; ita fovere consueverat liberalius. Ex his duo ceteros anteverterant; quos inter maligno sane consilio, ut largiorem ab eo stipem obtinerent, ita convenerat, ut alter mortuum se tantisper fingeret; dum alter ad persol-* B *venda socio justa a prætereunte Episcopo eleemosynam flagitaret. Dum hæc agunt miseri, adest Sanctus; videtque et corpus extensum, ac re vera mortuum, et sodalis lacrymas, quas non magis amici defuncti desiderium, ut mentiebatur, quam egestas exfunderet propria, quæ ne id sibi quidem reliquisset, unde ei posset exequias qualescumque accurare. Commovit animum Præsulis utrumque spectaculum. Itaque mox positis humi genibus, Deo primum animam defuncti commendat; tum superstiti socio tantum effundi jubet pecuniæ, quantum et ad sumptum funeris, et ad inopiam propriam sublevandam sufficeret; atque ita progresso paulo longius Antistite, vafer ille prædam cum socio partiturus jam erat, cum mortuum omnino comperit, qui se mortuum simulaverat. Ergo et fictus modo dolor in verum commutatus, usqueadeo stimulavit hominem, ut citissimo cursu Episcopum assecutus, ad ejus sese pedes abjiceret, fateretur ultro flagitium, misericordiam opemque imploraret. Cedit Præsul; ad mortuum e vestigio redit, eumque, invocata sanctissima Trinitate, reducit ad vitam.*

3 *Ad perpetuam vero hujus prodigii memoriam,* C *ædificatam in ipso loco fuisse ecclesiam, idem ibi scriptor affirmat, tituloque* S. Germani *consecratam, et beneficiis ejus tam frequentibus illustratam identidem, ut pago ibidem condendo occasionem dederit, qui quidem, obsoleto veteri Villæ Lincuriæ nomine, nunc vulgo* S. Germani *nuncupetur, situsque sit in via regia, quæ ducit Autissiodorum, medio tantum ab urbe Tricassina lapide: in hac porro ecclesia historiam jam dictam loco non uno repræsentari, atque imprimis in altaris supremi tabula, et in alia, quæ ad ecclesiæ navim spectetur, vitrea;* ubi eam ipse, *inquit,* magna voluptate contemplatus sum, cum ad locum illum ea tantummodo causa me contuli, hoc ipso anno 1655. *Addit insuper, in antiquo Breviario Ms. ecclesiæ S. Renoberti Autissiodorensis casum quoque narrari similem, qui eidem sancto* Germano *acciderit, cum Dei verbum ad Venetensis atque Andegavensis episcopatuum confinia prædicaret. Simillimam et nos ad diem* 15 *hujus mensis pag.* 43 *de S. Jacobo episcopo Nisiheno historiam ex Theodoreto dedimus; neque tamen hanc ideo* S. Germano *abjudicandam censemus.*

quod ultimum vetustioribus probatur monumentis:

Verum enimvero prodigium tam inusitatum, et D *quidem loco publico coram testibus bis ab eo patratum, monumentoque tam celebri, atque urbi Autissiodorensi tam vicino posteritati commendatum, et Constantii notitiam, et religiosam S. Herici diligentiam effugere, si verum est, potuisse, quis non mirabitur?*

Asellum mortuum vitæ restituit:

4 *Tertium haud paulo vulgatius, nihilo tamen minus mirandum, sic legitur:* Sed nec illud omittendum videtur; non solum hominum, sed etiam animalium Famulo suo Dominum vivificationis gratiam contulisse, secundum illud propheticum; Homines et jumenta salvabis, Domine. Igitur cum pro studio religionis Placidia mater Imperii * beatum Germanum ad convivium evocasset; non ob hoc tantum * ut regiis dapibus uteretur, sed ut ex ejus benedictione refectionem haurirent, religiose et fideliter poscenti suam præsentiam non negavit. Et cum in loco * hospitii, procul a palatio resideret; seniles artus, jejunio vigiliisque confecti, asinulo deferente, palatio deportantur. At vero inter epulas unus ex ministris, reginæ in aurem susurrat; animal, quo sanctus Pontifex fuerat advectus, repentina morte sopitum. Reticeri hæc beato Antistiti jussit: anxia tamen, ne usitata evectione privatus, E tristis a convivio remearet; in vice amissi animalis, miræ mansuetudinis sedendus equus Persa producitur. Quem intuens Vir Dei; Meus, inquit, mihi onager præsentetur; quia non alia me hinc evectio, quam quæ exhibuit, reportabit. Tum exanime atque distensum cadaver ostenditur. Ad quod accedens, ait: Surge, muscio; revertamur hospitio. Et baculo Sancti admonitus, contremiscit: statimque prosiliens, dorso et auribus concussis, nihil adversi se passum, alacri vigore testatur. Ita usque ad obitum beati antistitis Germani cum omni commoditate evectio suavis impenditur.

* *f.* imperatoris
* *al.* non tam
* *al.* cum locus

quod tamen nescimus quis primo narraverit.

5 *Dixi miraculum hoc prioribus esse vulgatius: traditur enim a Viole in Vita Gallica cap.* XXI; *ab Hieronymo Rubeo in Vita S. Petri Chrysologi; a Wernero Rolewink in Fasciculo temporum sub anno Christi* 434; *a S. Antonino part.* II, *tit.* XI. *cap.* XVIII, § 6, *a Petro de Natalibus in Catalogo, a Vincentio Bellovacensi in Speculo Hist. lib.* XX *cap.* XIV, *ut alios omittam quamplurimos etiam in vetustis codicibus Mss. At enim si de certa antiquitate narrationis, aut ejus auctore quæritur; neque hunc, neque illam nos assecutos hactenus* F *esse profitemur: nam in codice nostro* † *Ms.* 87 *(quem secutus est Jacobus de Voragine et ecclesia ipsa Autissiodorensis in Breviario veterrimæ impressionis) auctor nullus adscribitur. In alio, nescio quo, veteri codice, de quo nos monuit, qui legerat, Alexander Wiltheimius noster, extra ordinem adscripta seorsim erat ad finem Vitæ* S. Germani, *metrice ab Herico compositæ; sic tamen ut ad opus Herici nulla ratione pertinere videretur. In membranis, quibus usus est Labbeus S. Herico tribuitur lib.* 1 *de Vita et miraculis* S. Germani, *cap.* LII; *sed et contra fidem codicum aliorum, et adeo insulse; ut librarium perquam hebetem fuisse oporteat, qui eam loco tam alieno intruserit. Denique Chiffletius itidem noster eam reperit in Sancti Vita per Constantium presbyterum scripta, cujus erat in libro secundo caput* XIX *juxta pervetustum codicem S. Lazari Æduensis, ex quo nobis illam, uti jam exhibuimus, descripsit. Verum eatenus hic iterum codex ab omnibus, quos viderimus, aliis dissidet; quamquam in hac re similem exscripsit Mombritius. Antiquam ergo*

utcumque

A *utcumque fatemur esse; sed ex quo fonte, aut qua fide profluxerit, ignoramus.*

Sancti lipsanotheca, sine bajulo ducta per aerem.

6 *Jam de illo quid censebimus, quod in Vita Gallica cap.* XXVI *refert Violius? Fit ibi mentio de corpore S. Martini episcopi Turonensis, ob grassantes seculo nono jam adulto Normannos Autissiodorum delato, et in ecclesia* S. Germani *deposito, donec post annos triginta et amplius, sublato metu, relatum inde solenni pompa Turonum est. Dicitur vero cum sacrum illud depositum ex æde* S. Germani *efferretur, ipsa quoque hujus lipsanotheca sponte sua mota de loco, ac nemine manus adhibente, usque ad ecclesiæ valvas quasi deduxisse hospitem discedentem, eoque jam egresso, locum suum cœlesti vecta virtute repetiisse.* Grande *enimvero* prodigium, *inquit Viole; sed quanto est grandius, tanto est creditu difficilius, nisi testes idonei proferantur; quales non sunt, quos producit Violius,* Nicolaus *nempe* Gilles in Historia Franciæ *(quæ, teste Longo in sua Bibliotheca num.* 7433, plena est fabulis *exeunte seculo decimo quinto corrasis), et* Ms. Autissiodorense de Vita S. Germani idiomate vernaculo conceptum; *et hoc quidem a Gillio discrepans: narrat enim, thecam* S. Germani, *cum usque ad* B *templi limen reliquias S. Martini esset comitata, substitisse; nec se prius ad locum suum ab Autissiodorensibus passam esse referri, quam corpus Sancti Martini usque ad suæ diœceseos limites iidem transtulissent. Horum vero omnium nihil est apud S. Odonem in Tractatu de reversione B. Martini de Burgundia; ubi tamen hujus ejusdem translationis historiam cum adjunctis omnibus ex instituto describit.*

Sanctus apparet episcopo moribundo, anno 998.

7 *Melioris notæ miraculum est, quod in Historia episcoporum Autissiodorensium apud Labbeum Biblioth. Mss. libb. tom.* I, *pag.* 448, *accidisse scribitur Joanni episcopo Autissiodorensi, quem aliqui beatum nuncupant. Fuerat is* S. Germani *admodum studiosus:* mense quoque Januario *(anno* 998) dolore tactus corporis, cœpit infirmari: qui deductus usque ad ultimum pene exhaltationis spiritum, raptus in extasi, satis decoram visionem vidit. Qui protinus evocans virum clarissimum sibique amicissimum Achardum, tunc monasterii B. Germani præpositum, abbatem vero postmodum, ei hujusmodi visionem retulit, dicens: Modo, inquit, mihi apparuit Dominus meus Jesus Christus, simulque cum eo Germanus beatissimus, aliique quamplures splen- C didissimi viri; quorum præsentia permaximum contulit mihi et mei doloris levamen et animi sospitatem: qui etiam mihi spoponderunt, Domino miserante, mox ut evocatus a corpore fuero, protinus in illorum adunari consortium. His dictis, orando summis labiis nomina Sanctorum depromens, crebrisque suspiriis ac lacrymosis oculis ad cœlum respiciens, excessit a corpore 12 Kal. Febr. *Omitto aliud, quo circa idem tempus apparuisse Sanctus dicitur mulieri cuidam, quam paulo ante multis dæmonibus liberaverat; ut est in Actis S. Joannis abbatis Reomaensis; quæ, si lubet, consule ad diem* 28 *Januarii, pag.* 867, *num.* 10 *et seq.*

Adversus regis Roberti vires

8 *Neque inferioris auctoritatis est, quod narrat Glaber Rodulphus, monachus aliquando Autissiodorensis (ut innuit ipse infra num.* 13) *in Historia sui temporis lib.* II, *cap.* VIII, *contigisse anno Christi* 1004, *quo* ascendit, *inquit,* Rotbertus [Galliæ] rex in Burgundiam cum magno exercitu pugnatorum, ducens etiam secum Richardum, Rotomagorum Comitem cum triginta millibus Normannorum; quoniam Burgundiones ei fuere rebelles.... Deveniens quoque rex primitus cum omni exercitu civitatem Autissioderum, eam obsidione circumdedit. Qui diu ibi crebris assultibus fatigatus residens, non adversus eam prævaluit... Relicta namque civitate, rex cum universo bellico apparatu convertit se ad castrum beati præsulis Germani expugnandum, quod munito aggere præpollens hæret civitati. Vallaverat enim illud Landrici Comitis [Autissiodorensis] exercitus, nec non ejusdem loci familiares viri, hostium siquidem metuentes sacri gregis direptionem. Occurrit interea furenti regi Odilo, venerabilis abbas Cluniacensis monasterii, cupiens intervenire partes utrasque.... Qui minus posse fieri cernens quod decreverat, hortabatur fratres octo tantummodo, qui ad Confessoris custodiam relicti fuerant (nam ceteros cum suo abbate, Hilderico nomine, jussio regis inde exire compulerat,) ut orationi instarent assidue, si forte Domini pietas eos, pariterque locum a tanta obsidione dignaretur eripere.

EX VARIIS.

defendit castrum et ecclesiam suam.

9 Sexto igitur obsidionis die illucescente, nimio rex arreptus [est] furore, indutus lorica simul et galea, omnemque exercitum dictis exacuens.... Regi in procinctu jam constituto occurrit supra- E dictus abbas Odilo, illum increpans, ejusque primates redarguens, cum adversus tantum Dei pontificem, scilicet Germanum, hostili manu insurrexissent: cui specialiter, ut in Gestis illius invenitur, usui fuit Dei auxilio et bella compescere plurima, et regum ferocitati resistere. Cujus verbis minus auditum præbentes, quo tendebant, pervenerunt; cingentesque supradictum castrum in coronæ modum, certatim illud expugnaturi, prælium inierunt. Alternis quoque partibus diu multumque decertantibus, domus suæ parti Dei subito affuit præsens auxilium: nam ejusdem castri universa capacitas ita repleta est in hora prælii teterrima nebula; ut nemini hostium aforis pervius foret jaculandi aditus; cum ab intro repugnantibus cernerent, se gravi cæde prosterni. Sicque cum suorum, maxime Romanorum, concisione dimiserunt castrum incolume. Quos, licet tarde, pœnituit, adversus magni meriti locum arma sumpsisse. Contigit etiam, ut hora, qua regis exercitus adversus locum sacrum certamen inire cœpisset, vir religiosus Gislebertus, ejusdem loci monachus, super altare B. Mariæ semper Virginis, quod decentius ceteris in vertice ejusdem constat ecclesiæ, quemadmodum F hora diei tertia quotidie consueverat, Missarum sacramenta celebrare inciperet. Quod scilicet factum satis cœlitus præstitæ congruit victoriæ. *Idem narratur in Historia episcoporum Autissiod. cap.* XLIX, *apud Labbeum Biblioth. Mss. libb. tom.* I *pag.* 449, *et in Gestis abbatum* S. Germani *Autissiod. cap.* I, *ibidem pag.* 572. *Neque prorsus absimile est, quod multo posterius e Chronico Ms. ecclesiæ cathedralis Autissiod. describit Violius his verbis:* Anno 1058 clandestina irruptione captum est castrum S. Germani a militibus Roberti [Burgundiæ] ducis, et Theobaldi [Campaniæ] comitis. Qui ingressi, nutu divino territi, quantocyus exierunt intra venerabiles Quadragesimæ dies.

Miracula S. Germani

10 *Ad Sanctum quoque nostrum referenda videntur, quæ in eodem ejus cœnobio ad conciliandam ecclesiæ reverentiam evenisse idem Glaber lib.* V, *cap.* I *testatur.* Mirifice tamen, *inquit,* apud Autissiodorum in ecclesia B. Germani contigisse meminimus. Erat ibidem frater, Gerardus nomine, cui mos erat post solemnes Matutinales in

in oratorio remorari. Huic contigit quodam mane, ut inter orationes obdormisceret. Qui protinus gravi somno depressus, vel exanimis delatus est foras monasterii ; sed qualiter, aut a quibus, huc usque nescitur. Qui expergefactus, reperit se in claustro, extra monasterium, ejectum, admirans indicibiliter quod factum de sese cernebat.

Simili quippe modo contigit cuidam presbytero, in eodem monasterio pernoctanti : dum in subterioribus cryptis, ubi multa Sanctorum requiescunt corpora, obdormiret, circa galli cantum reperit semet asportatum post chorum monachorum.

Namque de eadem ecclesia certa relatio constat, quoniam, si contigerit noctu luminare extingui, quousque reaccendatur, custodes ejusdem ecclesiæ nullam quietem posse * consequi.

[f. possunt [illegible] ecclesiæ [illegible].]*

11 Præterea fuit quidem frater, qui solitus erat ad altare S. Mariæ, quod excellentissime constat, frequenter orare, ac gemitus et compunctionis lacrymas fundere. Unum igitur ei erat, quod pene universis accidit, inter oratum frequenter spuere, ac delumbe *(id est debiliter seu ex debilitate)* salivam emittere. Contigit vero
B
aliquando, ut somno oppressus obdormiret. Apparuit ei stans juxta altare quidam candidis indumentis circumdatus, præferens in manibus pannum candidissimum, atque in hujusmodi erumpebat verba : Cur me, inquiens, sputis propriis verberando illinis ? Nam ego, ut cernis, suscipio munus tuarum orationum, deferens illud ad conspectum misericordissimi Judicis. Qua visione correptus frater ille, et sese continuit, et ceteros ut se, in quantum valerent, in sacris locis continerent, ammonere curavit.... Clarere igitur locum prædictum diutine meritis B. Germani, ac ceterorum Sanctorum ibidem quiescentium, signis et prodigiis tam in donis sanitatum, quam in ultionum vindictis ad se pertinentia diripientium, manifestum est. Siqui nempe de primatibus patriæ, hujusce loci rerum invasores seu diremptores increverunt, Deus exinde ultor ipsorum genus cum suis rebus in opprobrium, et pene ad nihilum redigere consuevit. Hujus enim testimonium inter cetera nostræ assertionis evidens exstat ultio generis cujusdam Bavonis, nec non et filii ejus Alwalonis, creberrimaque confusio Silliniaci sacrilegissimi castri.

12 Præterea egomet quondam rogatus a conservis et fratribus nostris ejusdem loci, ut altariorum titulos, qui a scholasticis *(id est, litteratis)* compositi olim fuerant, sed vetustate, ut pene cuncta, fatiscentes, minime comparebant, reformarem. Quod, ut competens erat, libenti animo, quomodo valebam, adimplere studui. Sed priusquam ad cœpti operis calcem opus perducerem, ex nimia corporis statione, ut reor, nocte quadam in strato conquiniscens, ita contractus sum membris omnibus hicterica passione, ut non erigere memet, neque in latus aliud vertere ullo modo valerem. Post triduum vero insecuta nocte nimiis detento angustiis apparuit mihi vir canitie venerandus ; qui me in somnis per brachium erigens aiebat : Exple quantocyus quod cœpisti : dolere ultra ne paveas. Illico vero expergefactus, memet admirans, excutiensque a lectulo, cucurri ad altare victoriosorum Martyrum, Victoris videlicet, Apollinarisque, ac Georgii ; quoniam illorum oratorium contiguum erat domui infirmorum : ibique universorum Deo humillimas grates referens, alacer Matutinales explevi solemnes.

C

Illud, quod post titulum [illegible] ecclesiam [illegible]:

D

Die vero insecuta toto integerrime valens corpore, eorum Martyrum nominibus propriis ibidem composui titulum.

13 Ecclesiæ denique majoris *(puta S. Germani)* erant altaria numero viginti duo ; quibus, ut decens erat, titulis sinopi de versibus hexametris convenienter digestis, Sanctorumque epitaphiis reparatis, religiosorum etiam virorum quorumdam tumulos itidem perornare curavi. Quod sanæ mentis hominibus admodum placabile fuit. Sed, ut pater Odilo sæpius plangere solitus fuerat, ita contigit :... nam quidam a sui monasterii fratribus exosus discedens, venit ad nostros ; a quibus, ut mos illorum semper fuit, devote susceptus est. Is autem veneno invidiæ infecit abbatem cum aliquibus monachis, compellens in tantum adversum me odium ; ut præscriptos altariorum titulos destruerent universos. Sed protinus, Domino ultore, affuit illius vindex, qui incentor exstiterat fraternæ discordiæ : multatus enim [est] illico damnabili oculorum cæcitate, offendens pedibus irrecuperabiliter usque in finem vitæ suæ. Cujus denique rei eventus tam vicinis, quam longe positis non minimam præbuit admirationem. *Hæc ille de loco, ubi sanctissimi Præsulis corpus depositum servabatur ; at nunc alium subjicimus, qui de solo Sancti digito in Angliam translato quam multa, tam mira memorabit.*

et pœna monachi, opus illud ex invidia destruentis.

E

APPENDIX III

DE MIRACULIS S. GERMANI EP. AUTISSIODORENSIS SELEBIENSIBUS.

AUCTORE ANONYMO

Ex Historia Selebiensis in Anglia monasterii, edita apud Philippum Labbeum nostrum, Novæ bibliothecæ Mss. librorum tom. I a pag. 594.

CAPUT I

F

Auctoris præfatio ad librum primum ; Abscissio digiti S. Germani punita ; ejusdemque in Angliam imperata translatio.

Dilectionis tuæ precibus infinitis, virorum mihi carissime, quibus me historiographum creare non desinis, plurima sunt, quæ me huc usque parere vetuerunt. Talibus siquidem ac tantis passim obedire rogatibus ætas immatura me vetuit, parvitas imperita prohibuit, ignorantis tenebrosa retraxit. Hæ sunt meæ obstinationis causæ præcipuæ, hæ excusationes justæ silentii, hæ ad excusationem compulsiones violentæ. Ceterum tua sagacitas quod amica simplicitate non valuit impetrare per se, astuta calliditate pene violenter extorsit per alium ; quippe dum tuis precibus

Auctor hæc scribit rogatus et jussus,

A precibus illius, domni scilicet Prioris, imperia sociasti, cujus jussionibus obviare nec patitur ratio, nec sinit institutio regularis. Sic conjunctis viribus, tu precibus amicis invitas ad studium ille imperiali obedientia compellit ad obsequium: tibi quippe, quia amicus es, resistere obstinate non debeo; illi, quia dominus et pater est, obviare nec volo, nec valeo.

ipse quidem juvenis; sed fide seniorum.

2 Negotium igitur curabo, quod imponitis; aggrediar hoc opus arduum hebes et inscius, vestra sane merita meis viribus anteponens, et plus in vestris orationibus, quam in mea possibilitate confidens; aggredior, inquam, opus egregium puer et parvulus, qualiterque ecclesia Selebiensis fundata sit, quæ causa, quis modus fundationis exstitit, qui et fundatores fuerint, sicut ex ipsius domni Prioris ceterorumque seniorum relatione investigare potuero, Domini Dei nostri gratia adjuvante, litteris insinuare curabo. Precor autem omnes hujus opusculi nostri lectores, eorum vestigiis mente provolutus et animo, quatinus meam pusillitatem in caritate, quæ Deus est, supportantes, meæ infirmitati compatientes, nec inordinate positis obloqui, nec pueriliter studeant derogare tractatis. Satis est, me meo proprio judicio judicari: B præterea rusticitatis est et inclementiæ illum accusare vel obloqui, qui primitus accusator est sui. Præsumptionis autem calumniam obedientia regularis, quæ ad hoc opus me compulit, refrænabit, simplicitatemque calami agrestis, ætas tenella, quæ vix vicesimum secundum annum ingreditur, excusabit.

I.
Qualiter monachus quidam

3 Prima quidem lectione, de venerandi patris et patroni nostri Germani digito, qui totius pene nostræ narrationis causa est et materia, qualiter eum de dextera Præsulis olim violenter quidam decerpserit, manifestare dignum duxi. Quod quidem tibi, lector, ideo prima lectionis fronte insinuare curavi; ut cum historicam narrationem inchoavero, sine digressionis habitu continuetur oratio, nec sit necesse de historia ad alia narranda digredi, cum, quod scire oportet de digito, tibi præcedenti relatione fuerit antea patefactum. Fuit in Autissiodorensi cœnobio, ubi beatissimi Germani corpusculum incorruptum requiescit et integrum, frater quidam, qui etiam inibi subsecretarii *a* fungebatur officio, qui in beatissimi Confessoris amorem specialis igne dilectionis accensus exstitit, in ejus laude continuus, in memoria sedulus in obsequio studiosus. C Hic, ut ei esset memoria Præsulis de frequenti frequentior, spes ex certa certior, cultus ex devoto devotior, nescio cujus spiritus suggestione concepit, ut aliquid monumenti de sanctissimo Sancti corpore furtivus invasor abstraheret.

digitum S. Germani decerpsit.

4 Hoc facile quidem crediderim, hunc animum sinistri spiritus persuasione conceptum; cum eum et amoris incendium ad culpam compulerit, et ad præsumptionis ausum simplex et pia intentio animaverit. Hujusmodi affectu mente concepto, ad effectum opus affectum perducere totis desideriis anhelabat; temporis opportunitatem expectat, horæ congruentiam præstolatur. Nec mora; nocturnum silentium monachorum, et custodum absentia, sociorum et custodum subtractio, ad conceptam animo rem exequendam horam congruam, constantem animum, silentii fidem contulerunt. Credebat homo latere debere rem factam sub tenebris, mortaliumque devitare notitiam, quod sub solius Dei perficeretur aspectu. Hac spe confirmatus in anima ad factum, locum, quo sanctissimi Præsulis corpus requiescit, adivit; præmeditatusque, ut credo, quid eripere voluisset, digitum medium manus dexteræ sacrilegii reus vel morsu, vel abscissione destruxit.

EX IMPRESSO.

II.
Quam admirabilem ultionem.

5 Vix se temerarius ab ausu præsumptuoso retraxerat, cum Confessoris offensi admirabilem et inauditam seculis in se præsensit ultionem, quæ tam admirabilis est, et plena stupore; ut difficile sit agnoscere, utrum in ea plus ira Præsulis, quam clementia; plus misericordia, quam judicium commendetur. Mox namque ut reatum reus admiserat, divinitatis quodam agitatus impulsu, virtuteque coactus, reum pectus infatigabiliter pugno tundere cœpit utroque, semper voce flebili, continua lamentatione declamans: Sancte Germane, miserere mei. Postea quamdiu superfuit, ab hoc mirabili satisfactionis genere cessare non potuit, nisi cum corpusculum aut soporis quiete foveret, aut ciborum perceptione reficeret. Respice, quæso, et mirare, mirabilem Germanum fecisse mirabiliter; respice et mirare, clementem Pontificem erga filium non immisericorditer injuria commoveri; et si commotus injuria, sat tamen clementer et paternæ * commotionis repressit incendium; dum non ad salutis virtutisve dispendium, sed ad obtentum veniæ, ad satisfactionem offensæ, ad beatitudinis meritum ultionis exercuit disciplinam. E

* f. paternæ

idem pertulit pro reatu.

6 Sic igitur dum se reus deprehensum a Divinitatis majestate sentiret, digitum super altare necessitate coactus reposuit, in satisfactione prænotata continua lamentatione perdurans. Nec intercessit dilatio, cum ad eum quosdam de fratribus conduxit fortuna: aspiciunt et mirantur miraculum omnibus seculis admirandum; non diu celari potuit res digna spectaculo; paucis primo præcognita, ad plurimorum notitiam in momento pervenit: accurrunt monachi, dumque passum accelerant singuli, in hora congregantur universi; in conventu publico reus de eventu conventus, causam edisserit; exposuit modum; confitetur admissum; ostenditur digitus in altari, quem rapuit; manifestatur sententia, quam ex rapina promeruit: plangunt monachi Præsulem tam vehementer offensum, plangunt errorem fratris immensum, plangunt filii Patris injuriam, plangunt fraterni reatus incuriam.

III.
De sancti Præsulis corporis repositione et obsequii diligentia.

7 Communi subinde fratrum consilio corpus Præsulis in tali loco reponitur, sic aptatur; ut sine plurimorum consensu nec aspici valeat, nec adiri: circumcluditur siquidem usquequaque forti muro sarcophagus, uno tantum ostio ferreo admittente accessum ad requiescentis honorem: F indeficienti lumine lampas ibi perseverat accensa; quæ ut illius, cujus deservit honori, circa sacri sepulcri ambitum præsentiam commendaret, visa quindecim diebus ferme totidemque noctibus, dum semper arderet, nihil imminutionis prætulisse. Nec illud silendum est, quod si fortuito casu per noctem illam extingui contigit, sicut in libro Miraculorum ejus scribitur *b*, nulla indulgeatur custodibus requies, nulla potiendi somno facultas, donec defecti luminis obsequium reparetur: interdum cujusdam manus impulsu molestius impetuntur; ut nemini impune dubitare liceat, debita loco servitia non inepte, non segniter exercenda. Digitus autem in eburnea pyxide compositus, honorifice vice corporis altario superpositus eminebat; qui ad incorrupti corporis invincibile argumentum, ita carnis et cutis integritate perseverat ornatus; ut pili etiam infra mediam juncturam tam firmiter cuti adhærerant;

[illegible]GRESSIS. ant; quod ad intuentium admirationem per eos in sublime digitus possit et soleat elevari. Iis ita digestis, ad historicæ narrationis accedamus exordium.

IV. Quomodo Benedictus monachus effectus sit. 8 Eodem ferme tempore, quo Angliam dux Normanniæ Willelmus invaserat, potentique dextera suo subjugavit imperio *c*, fuit in prædicto Autissiodorensi cœnobio frater quidam, nomine Benedictus; nec immerito sane tali nomine vocitatus; nam, tamquam de re nomen sortitus, habere meruit benedictionem a Domino et misericordiam a Deo salutari suo. Hic in eodem educatus cœnobio, loci illius abbati *d* suo seculari habitu diu multumque servierat; jamque tempus advenerat, quo et egregii juvenis obsequia, sua sibi præmia postulabant, et benignus Dominus non ejus ingratus obsequiis, illum honorifice remunerare parabat; et ne remuneratio juvenis animum vel votum offenderet, duarum illi rerum proposuit optionem; ut scilicet quod mallet e duobus eligeret, vel militiæ cingulum in seculo, vel militiam monachatus in monasterio.

9 Optionem ergo hujuscemodi proponente *, respondit abbati Benedictus, Melior est, inquit, dies una in atriis tuis, Domine, super millia; elegi providus abjectus esse in domo Domini Dei mei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum; quia misericordiam et virtutem diligit Deus; gratiam et gloriam dabit Dominus. Infinita est in seculo militantium multitudo; verum quod pudor est dicere, vitiis potius, quam virtutibus servientium: infamis est militia solo nomine militare, et dedecus indecens vitiis et inertiæ servire sub armis: ad hæc spiritalia castra me confero, ubi nec virtus præmio, nec honestas reverentiæ carebit honore: illi Domino militabo, qui suos milites virtute corrobat, quiete lætificat, gloria et honore coronat. Nec mora, monachicis disciplinis Benedictus injectus, litterisque appositus, ordinem monachorum et servitium in brevi didicit; quia in lege Domini voluntas ejus, et in mandatis ejus meditabatur die ac nocte. Sic ergo dum ambularet de virtute in virtutem, dum ascensiones in corde suo disponeret, dedit ei Dominus fungi sacerdotio, et habere laudem in nomine ipsius; ac deinde, tamquam moribus et genere fuerit levita, sacrorum secretorum custos et conscius, ejus pro vitæ merito, pro morum honestate, prælatus.

(Margin: * al. postea sub-[illegible]. — * f. proponenti — B — C)

V. Qualiter S. Germanus illi apparuit. 10 Quo officio dum tempore plurimo fungeretur, fidelisque servus et prudens in modico et in majori probaretur, beatus Germanus ei nocturna visione apparuit, talibusque eum, tamquam alterum Abraham, est allocutus affatibus: Egredere, inquit, de terra tua, et de cognatione tua, et de hac domo Patris tui; et veni in terram, quam monstravero tibi. Est locus in Anglia, vocaturque Selebia, meo provisus honori, meæ laudis prædestinatus obsequiis, mei nominis titulis celebris futurus et gloria: qui super ripam Usæ* fluminis situs, non plurimum distat ab Eboraca civitate *e*. Hujus te loci providi et præelegi meo nomini fundatorem; fundabisque tibi* cellam in possessione regali, quæ scilicet prope* pertinet ad jus regis. Et ne tantam talemque peregrinationem solus formides arripere, meo, crede, comitatu consolaberis, meo consilio confirmaberis, mea protectione munieris. Digitum etiam meum, qui super altare est, in mei memoriam tecum asportabis; quem ut secure et sine amissionis periculo ferre valeas, brachium tuum inter cubitum et scapulam cultello aperies, et infra illud digitum collocabis. Nec hoc facere trepides, quia nec effundes sanguinem, nec pœnam tolerabis. D

(Margin: * al. Ouse — * f. ibi — * an proprie?)

11 Iis dictis, visio sacratissimi Confessoris ablata. Mane ergo facto, nolens Benedictus observare somnia, quæ multos multoties errare fecerunt, neglexit visionem, nec attendit. Cui se beatus Germanus iterata visione demonstrans, increpavit, cur neglexisset, quod viderat: imperavit, ut omnia quam citius implere satageret. Neglexit adhuc Benedictus visionem, sicut antea jam fecerat, nec aliquid de visionis executione cogitabat. Nec immemor suscepti negotii, tertio se monacho, sicut primo et secundo jam fecerat, beatus Confessor ostendit: quem solito severius affatus, taliter aspera ratione convenit; Heus, inquit, num tanti a te habitus sum, ut visionem meam digneris * implere? Jam tertio tibi frustra apparui, votum et velle meum aperui; nec tamen hactenus imperiis meis parere parasti. Prædico igitur, et in veritate pronuntio, quod, nisi citius jussionem meam adimpleveris, inobedientiæ tuæ gravem excipies et perferes ultionem.

(Margin: *et in Angliam ad Selebiam cum digito suo transfretari monuit.* — * f. dedigneris)

ANNOTATA. E

a Secretarius *olim, nunc vulgo* sacrista *appellatur; hinc patet, quid sit* subsecretarius, *nempe* sacrista secundarius.

b *Apud Hericum supra num.* 50.

c *Id factum anno* 1066.

d *Abbas ibi tunc erat Galterus, biennio tantum ante electus, hoc est, anno Christi* 1064. *Forte etiam ejus decessori, Bosoni Priori, servierat Benedictus.*

e Eboraca civitas *ad orientem Britanniæ in Eboracensi ducatu sita, vulgo* York *appellatur.*

CAPUT II

Ipsa sacri digiti ad Selebiam prodigiosa translatio.

VI. *Qualiter Benedictus* Hac Benedictus voce perterritus, exinde cœpit secum de profectione tractare. Et quoniam discessionem suam rationis et licentiæ libertate munire volebat, ingressus capitulum, licentiam petiit abeundi; causam tamen discessionis miraculumque visionis omnino dissimulans. Nec impetrare valens vice prima, quod petiit, patienter suspendit negotium; dieque crastina licentiam iterum satis avide postulabat; reclamant singuli, resistunt universi, et in contumelias monachi monachorum omnium voces una prosiliunt, clamores perstrepunt, jurgia proferuntur, F

Voces immites, convitia, jurgia, lites,
Lis creat, Ordo movet, fert furor, ira fovet.

Contumeliosam itaque passus repulsam, necessitate compulsus, clanculo discedere cogitabat; digitum gloriosi Præsulis, sicut ei jusserat ipse, nocturno silentio rapuit; apertoque brachio suo, digitum infra reposuit. In quo solo facto miracula plurima coruscant; quia nec vulnus invenit sanguinem, nec vulneratus cruciatus incommodum; accessit etiam ad hæc non inferioris prodigii splendor et gloria, quia cum pretiosum pignus ad brachium admovisset, ad illius susceptionem continuo

A continuo se vulnus hiatu citissimo sufficienter aperuit, susceptoque digito iterum se recenti reclusione recepit. Ligavit tamen ille vulnus linteolis, ac si brachium cauterarium *a* haberet.

a

ab Autissiodoro recessit,

13 Quo facto, factisque ceteris, quæ facere compulit itineris apparatus, Deo se commendans, et sanctissimo patrono suo Germano, media nocte monasterium egressus, iter ingreditur, quod Gallicana ducebat ad littora. Jamque crastina dies illuxerat, nec illius absentia diutius latere valebat : primo quidem sociis et sacrorum custodibus, ac deinde fratribus omnibus illius discessus innotuit : quæritur in monasterio, nec invenitur : inquiritur per civitatem, nec ulla de eo certitudo cognoscitur : exploratur per ecclesiam sat sollicite, si salva sint omnia ; si, illo discedente, cuncta, quæ sub cura ejus fuerant, intacta remanserint. Dum ergo considerantur omnia, singula pertractantur, ad extremum pretiosum Præsulis digitum abesse compererunt. Tunc clamor per ecclesiam oritur, et turbatio per monasterium funditur ; tunc gemitus et lamenta per civitatis ambitum elevantur ;

Tunc doluit quivis, mulier, mas, advena, civis ;
Hinc gemitus juvenum personat, inde senum :
B Doctus, hebes, stultus ; sensatus, parvus, adultus,
Femina, vir flebant, fletuque fluente madebant.

et in Angliam pervenit.

14 Ad persequendum postremo monachum per itinera plurima plurimi destinantur :

Insequitur monachum monachorum turba furentum,
Atque minans cædes hinc eques, inde pedes.

Unum plurimi prosequuntur : unanimes persequentes inveniunt, invenientes capiunt, capientes clementer * arguunt, indignanter increpant, vehementer objurgant ; sacrilegii demum Benedictus arguitur, de digito sacratissimo secrete palamque convenitur : diffitetur imposita ; constanti ratione se nec sacrilegum nec sacrilegii conscium, viva voce testatur : sed illi, quorum cor induratum, quorum fuit manus extenta, nec ejus excusationem accipiunt, nec ullam approbant rationem. Ceterum vim et violentiam ingerentes, manus injiciunt ; vestibus eum expoliant ; omnia perscrutantur incassum ; tandem consummato labore, quia scrutati sunt inique, dispendioso defecerunt scrutantes scrutinio ; nec super eum, quod quærebant, reperire valentes, maxima
C perturbatione confusi, Autissiodorum redierunt. Benedictus autem ad mare perveniens, prospero et felici cursu cum pretioso thesauro devenit in Angliam.

* *f.* inclementer

VII. *Qualiter pro Selebia Selesbriam adivit, b*

15 Secundis itaque ventorum afflatibus Anglica Benedictus ad littora pro Selebeia Salesbyriam *b* cœpit inquirere ; quam ab insulanis edoctus, ad eam, quasi ad locum sibi divinitus prædestinatum, festinabat.

Dum citus accelerat, ut, quod mens, pes quoque quærat,
Consummans breviter abbreviavit iter.

Fuit tunc temporis in Salesbyria civis quidam, Edwardus nomine, vir omni morum honestate præfulgens, et inter secularia vitam et morem diffitens secularem ; habitu tamen et specie specimen in eo secularitatis apparebat ; qui etiam non minus census, quam sensus locupletatus honore, propter diversarum opum affluentem congeriem dives cognominabatur. Hic ergo Salesbyriam advenientem Benedictum solemni suscepit officio, susceptum devoto relevavit obsequio, relevatum fideli et amico confortavit consilio. Cumque diebus paucis apud eum perendinaret Benedictus, tam familiaris, tam amicus ei effectus est, ut eum semper de reliquo, quamdiu superfuit prædictus Edwardus, ut amicum coleret, ut fratrem diligeret, ut patrem et dominum honoraret : EX IMPRESSIS.

Hæc tria veridicum servant constanter amicum ;
Usus in iis clamat ; semper amicus amat.

et ab Edwardo susceptus

16 Testantur hoc illius non minus pretiosa, quam speciosa munuscula, quæ caritate ductus, ad decorem domus Domini, ad sanctissimi præsulis Germani reverentiam, Benedicto postea delegavit : siquidem ei contulit ad pretiosi digiti repositionem phylacterium quoddam aureum, rotundum ; quantitate præcipuum, qualitate perspicuum, cælatura mirificum, opere pretiosum ; quod usque hodie in monasterio Selebiensi conservatum, omnes se contemplantes non minus in sui ipsius laudem ; quam admirationem pro antiqui operis accendit dignitate. Dedit ei etiam ad altare operimentum linteum quoddam, opere mirifico decoratum, majestatis Domini cum Evangelistis quatuor, sed et crucifici * Domini, nec non etiam duodecim Apostolorum continens imagines opere plumario supertextas. Longum omnia retexere, quæ Benedicto contulit. Hæc tantum ad fidelis viri monimentum memorasse sufficiat, maxime cum usque hodie in monasterio conservetur utrumque. E

* *f.* crucifixi

et honoratus sit.

17 Cum igitur, ut dicere cœperam, ab hoc viro perenni memoria digno Salesbyriam adveniens Benedictus exciperetur hospitio, venerabili hospiti suo cuncta, quæ sibi contigerant, seriatim exposuit ; gloriosi scilicet Præsulis apparitionem, apparentis allocutionem, alloquentis jussionem, jussionis executionem. Suspendit tamen aliqua, nec plura de visionis jussione narravit, quam vera et firma experientia certam * probaverat. Summa totius narrationis hoc exstitit, quod eum beatus Germanus in Angliam ad Salesbyriam delegaverat : sic quippe putabat dixisse Confessorem, quia nomen Salesbyriæ percelebre fuit ; Selebiæ vero tunc temporis satis incognitum ; et quia Salesbyriam prius sæpe nominari Benedictus audierat, illo se putabat a beato Germano transmissum. Igitur ut fidem audientibus faceret, Benedictus brachium suum ostendit, digitum Præsulis continens pretiosum. Grates summas et gratias omnes Deo et beato Germano persolvunt ; illum bene venisse, proclamant ; felicem fore locum tam gloriosi Præsulis patrocinio profitentur. Ac tum putabat Benedictus, se ad locum sibi a Deo prædestinatum pervenisse. Cum [vero] neque civitatem Eboracam, neque Usam fluvium in illis finibus esse deprehendit, tunc admodum contristatus, cœpit intra se valde scandalizari, et a fide deficere ; maxime quia locum, quem per visionem, ut putabat, audierat ; sed loci signa non invenisset ; lætitiam tamen et gaudium vultu præferens, anxietatem et scandalum, quod patiebatur, callide dissimulabat. F

* *f.* experientia certa

Vultus lætitia mœstos simulata serenans,
Scandala dissimulat mentis amara viri.

VIII. *Qualiter ei S. Germanus ibidem app... runt, et ... tisum et S... biam ...*

18 Jam exorto vespere, se tardior hora protraxerat, et Benedictum itineris fatigatio, mentis anxietas, cogitationum molestia ad refectionem, ad soporem, ad requiem invitabant :

Cum labor, anxietas, vaga mens monuere soporem,
Dormit homo, valeat ut sic reparare vigorem.

Quem

... impressis.

Quem altius sopore depressum beatus Germanus apparens subridensque paululum, talibus allocutus affatibus, Quid, inquit, Benedictus*, tam novus hospes et advena, tam abundanti tristitia, subitoque mœrore confunderis?

** f. Benedicte*

Dic, quid agis, quid habes; dic, quæ tibi causa [doloris?

Sunt* mala, quæ pateris intus, aperta foris.

** f. sunt*

Num tuæ habitationi locum congruum invenisti? Si sedule petisses, sollicite quæsisses, instanter pulsasses; de acceptione certissima, de inventione promptissima; de apertione et congauderes. Non dixi tibi Salesbyriam; sed ut requireres Selebeiam. Quod nomen beatus Germanus, septus syllabarum producendo, repetens, Verum, inquit, ne tibi rursus elapso loci nomine, error avertat a pervio: jam tibi locum ipsum ostendam; ut, cum ad illum iterato perveneris, cespitem scias, quem elegi, cognoscere. Sic fatus, raptum hominem (sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit) universum loci situm illi demonstrans, Hæc, inquit, requies mea in seculum seculi; hic habitabo, quoniam elegi eam. His dictis, visio disparuit Confessoris.

B

IX. ...aliter perveniens Lumam navem, ...perit.

19 Mane autem facto, quæ viderat, hospiti suo Benedictus exposuit; interjectisque diebus non plurimis, accepto ab eodem hospite suo clerico quodam, Teobaldo nomine (qui scilicet interpres ejus esset) Lumam c Benedictus usque pervenit. Quo cum pervenisset, navem inibi reperit onerariam, quæ cursum Eboracam destinabat ad urbem. Verum inclementia demorata ventorum, quindecim dierum intercessu vel amplius illic oneraria jacuerat. Crediderim sane, nec immerito, ventorum hanc adversitatem cœlitus commoveri; quatenus, sic rate retenta, Benedicto illuc advenienti non evectionis præsto deesset obsequium: quod ex ipsa aeris immutatione sat patenter datur intelligi; quia in secunda die, qua illo Benedictus advenerat, mox aere mutato, ventorum opportunitas, auræ serenitas, æquoris tranquillitas ad navigationem provocabat ituros.

per 15 diebus ille onerata ...

** f. quod*

20 Asserit se domnus Prior hæc apud Lumam a quadam matrona valde decrepita didicisse, quo* se juvenculam in domo patris sui Benedictum vidisse perhibuit hospitatum, et, cum eumdem Benedictum infirmitas fortasse coegisset ut balneis uteretur, brachium suum dexterum, in quo digitus gloriosus continebatur, jugiter ab aquis in sublime suspendens, præcavit summopere ne aquarum injuria digitus offenderetur;

C

quod cum vidissent, qui aderant, et, cur hoc faceret, inquirerent, prius infirmitatem quamdam dixit se habere in brachio; sed postmodum rei veritatem et ordinem hospiti suo narravit, seque illo dixit advenisse, ut ibi navem conscendens, per aquarum fluxum locum sibi prædestinatum adiret.

X. Qualiter Selebiam in eadem navi perveniens, habitaculum Sancti construxit.

21 Igitur nautæ prædictæ navis, Benedicti voluntatem cognoscentes, et se ad illius ingressum benedici confidentes, illum cum maximo gaudio in eam suscipiunt, omnia, quæ ei erant necessaria, devote conferentes. Benedicto itaque eorum aggregato consortio

Aura datur lenis; volat undis cymba serenis;
Transvolat alta ratis æquora sana satis.
Nil grave, nil triste monstrat mare, te duce, [Christe:
Rector, ut optarat, æquora primus arat.

Sicque prospero ventorum impulsu mare pervolantes, in Usam fluvium elapsi sunt. Nec mora; loco, qui Selebeia dicitur, appropinquant: quem

D

eminus Benedictus intuitus, eumque continuo ex pristina visione recognoscens, Hic, inquit, hic ad terras reducite; quia hic locus, quem elegit Dominus. Sicque ad terram cum sociis demissus a nautis, e vestigio super ripa fluminis ad honorem Domini signum Crucis elevavit, ac deinde sub quadam miræ magnitudinis quercu, quæ a patriotis Strihac vocabatur, in regali possessione frondibus et soliis parvulum construxit habitaculum, anno circiter ab Incarnatione Domini millesimo sexagesimo nono, qui est annus quartus Willermi primi regis.

XI. Quam gaudenter locum illum amplexatus sit:

22 Loci deinde situm universum usquequaque Benedictus explorando perlustrans, territorium, confinia, prædiorumque et possessionum metas et terminos perambulans, quid cuivis adjaceret dominio, diligenter addidicit; vidensque locum amœnissimum tam frequenti nemore consitum, tam abundanti diversoque flumine coronatum, tamquam terrenum quemdam paradisum, illum amplexatus, non minus de illius utili opportunitate, quam ex inventione celeri congaudebat. Ceterum quoniam se præbet occasio, specialius aliquid et apertius de loci situ vel qualitate dicendum est: cujus nomen Selebi* dicitur Anglice, quod interpretatum Latine dicitur Marini vituli villa; quod vocabulum est sortitus, quia pisces hujusmodi frequenter ibi solebant capi antiquitus. Situs super ripam Usæ fluminis, ad australem scilicet plagam Eboracæ civitatis, ab eadem distans non plurimum, sed quasi spatio milliariorum decem, interjacente nemorum et sylvarum multiplici circumstantia ex omni parte coronatur, quæ amœno loco multum decoris conferunt, plus tamen utilitatis impendunt; inter quæ nemora plurima sunt quantitate, qualitate præcipua, quæ proprie ejusdem loci dominio adjacent et appendent.

** f. vulgo Selby*

E

et de ipsius loci situ.

23 Aquarum etiam tanta vicinitate fruitur, tot et tantis cursibus circumcinctus munitur; ut, exceptis lacubus et stagnis, quæ piscibus copiosa proxima sunt, quibus etiam molendina curantur, trium regalium fluviorum, Usæ scilicet, Derpente, et Air proximitate locus gaudeat, utilitate vigeat, copia sustentetur: sunt namque prædicti tres fluvii valde insignes, et omni genere piscium, qui in aquis dulcibus inveniuntur, abundantes. Harum igitur duarum rerum, nemorum videlicet et aquarum, commoditate Selebia præpollens, tertiæ rei non minus utilis, lapidis scilicet insignissimi, copia ad omnem structuram nobilissimi, ad omnem cælaturam aptissimi prædita tur,

F

Quid plura? Habentur in eodem loco, vel in locis eidem loco pertinentibus, quæcumque, ut ita dixerim, ad regni gubernacula postulantur. Monasterium præterea tam pulchre, tam insigniter in illo suo secreto sedet recessu; ut ex omni parte per vias publicas a longe gradientibus ecclesiæ turris, et cetera quædam officinarum tecta, quæ aliquantulum in sublime consurgunt, appareant et ostendantur. Quidquid etiam ad Eboracum de transmarinis partibus, vel ex ullis Angliæ portubus advehitur navigio, vel ab illa deportatur, ante portas monasterii Selebiensis transire consuevit. Sed quoniam hæc de loci qualitate per digressum exponentes, aliquantum ab incepta narratione recessimus, his omissis, ad ea prosequenda, quæ cœpimus, redeamus.

ANNOTATA.

a Cauterarium *barbare a* cauterio *admoto dictum.*

b Salesbyria

A b Salesbyria *urbs est in comitatu Wiltoniensi ad meridiem Britanniæ, Selebia profecto plurimum dissita.*

c Lumam *appellari hic puto urbem vicinam freto Vectico, vulgo* Lymington, *ad meridiem Salesbyriæ.*

CAPUT III

Ejusdem ibi veneratio stabiliri cœpta miraculis.

XII. *Qualiter mutus, digito sacratissimi Præsulis consignatus,*

Cum itaque, sicuti prælibatum est, sibi parvulum tugurium, vel potius umbraculum, Benedictus construxisset, illo, pretioso pignori, digito scilicet sacratissimo, continuas laudes persolvens, juges excubias administrans, attendit summopere, ne umquam reliquiis venerandis divina deessent obsequia; exhibet officium sacris; satis officiose providet, obsequium ne desit eis studiose. Verum, ne diutius illa pretiosa lucerna sub modio posita, in illa deserti solitudine lateret abscondita, sed potius in publico sublimata,
B lucensque quamplurimis, ab omnibus coleretur, ad habitaculum Benedicti mutum quemdam fortuna conduxerat; qui nutu annuens, benedictionem aliquam sibi fieri postulabat. Quod Benedictus intuitus, ibique materiam suæ demonstrationis et profectus intelligens, conversus ad Patronum benignissum, En, inquit, beatissime Germane, in peregrinatione barbara positi non cognoscimur, in silvestri gremio demersi non videmur, in heremi solitudine detrusi ab omnibus ignoramur: ostende ergo super hunc miserum tuam misericordiam, ut videamur; exalta tuam potentiam, ne ulterius ignoremur.

loquelam promeruit.

25 Sic fatus, digitum Præsulis pretiosum apprehendens, super os muti salutare crucis signum expressit. Sicque, prædamnatæ linguæ retinaculis dissolutis, in usum loquendi modo mirabili oris officium relaxatur.

Os, sic dum tangit digitus, sua vincula frangit:
Passio victa jacet, non mage lingua tacet;
Purgantur venæ; nocuo rumpuntur habenæ;
Os patet; affatur lingua; loquela datur.

Hoc deinde per regionis amplitudinem usquequaque divulgato miraculo, non minus in Benedicti,
C quam in beati Germani reverentiam et amorem, omnium comprovincialium affectus accenduntur et animi. Ingens etiam raritas monachorum, quæ tunc temporis exstitit, duplo ad Benedictum honorandum et colendum studia cunctorum excitavit: per totam enim Eboraci Siriam *a*, excepta Dunelmensi congregatione *b*, nec monachus nec monachorum locus aliquis in illis diebus facile valuit reperiri.

XIII. *Qualiter Hugo vicecomes Benedictum visitavit,*

26 Contigit autem eodem tempore, ut vicecomes Eboracensis, Hugo scilicet, filius Baldrici, juxta Selebeiam evectus navigio pertransiret; qui cum super ripam fluminis crucis elevatum conspexisset signaculum, interrogavit, quam ob causam ibi crux emineret elata; cumque rem didicisset, continuo jussit ad terram navem reducere, ut Dei servum allocuturus exiret. Comitabatur autem eum non modica militiæ multitudo, quia bellicæ classis immanitate perdurante, non adhuc perfectæ pacis tranquillitas ab armis et acie militem absolverat. Fregit hoc in illis finibus Anglorum indomita ferocitas et invicta constantia, qui semper ad vindictam suam in Gallos insurgentes ultra vires et posse, ubicumque sibi invicem obviabant, quis eorum plus posset in viribus, experiri nitebantur. Hac de causa tanta militum multitudine prædictus vicecomes constipatus incedebat. EX IMPRESSIS.

et in familiaritatem et amicitiam suscepit.

27 Qui cum ad Benedicti cellulam pervenisset, reperit eum fortuitu ante sacras reliquias in oratione procumbentem; et, orationis fine præstolato, ab oratione surgentem monachum humiliter salutavit, illumque bene venisse, devotissime proclamavit. Quem Benedictus gratanter resalutans, adventus sui causam et modum illi seriatim exposuit; digitum sanctissimi præsulis Germani, quem attulerat, illis omnibus patenter ostendens, dicebat se advenam et peregrinum, nullum in illis regionibus notum habere, nullum præcognitum; se nullius, nisi solius Dei et beati Germani, adjutorio roborari. Quamobrem, inquit, tuæ protectioni me submittens, tuo consilio me committens, tuam suppliciter exoro clementiam, ut ad id, quod cœpi, consummandum pro Dei amore, tuo me informes consilio, tuo me prosequaris auxilio, tua me solertia consoleris. Annuit illico vir fidelis, et ad preces servi Dei aurem inclinans benignissime, Faciam, E inquit, libentissime, quæ precaris; quia, Deo mihi incolumitatem largiente, me habebis cooperatorem in quæstubus, fautorem in votis, cultorem in prosperis, et adjutorem in adversis.

XIV. *Qualiter vicecomes tentorium suum extentum illic dereliquit, et capellam construere fecit.*

28 Hæc dicens, jussit mox tentorium suum extendere; ut hospitii vice digitum gloriosum exciperet, et susceptionis honoraret obsequio: quod cum perfecisset, nec eum plus inibi demorari curæ suæ pateretur officium, tentorium, sicut erat extentum, hospiti, quem in eo susceperat, offerens dereliquit; asserens, inusitatum esse, remanente hospite, hospitium deportare, ac sic cum ceteris proceribus, qui latus ejus ambiebant, Benedicto vale dicens. Mox omnes conjugibus suis mandaverunt, ut carpentarios ad capellam construendam Benedicto delegarent, et omnia, quæ eis erant necessaria, ministrarent. Quod illæ mox devotissime prosequentes, missis carpentariis, oratoriolum, in honore beati Germani in eodem scilicet loco, ubi usque huc capella villæ perseverat erecta, construere fecerunt.

XV. *Qualiter rex locum et licentiam fundandi monasterium et alias terras Benedicto dedit*

29 Vicecomes autem prædictæ promissionis F suæ non immemor, Benedictum in omnibus, quæ poterat, secundum vires et posse suum promovere nitebatur; sed quoniam in regali possessione, rege nesciente, defixerat habitaculum, consilium habuit, ut quam citius valeret, regi se Benedictus ostenderet; ut illius auctoritate munitus, securius inchoata perficeret. Perductusque a vicecomite ante regem Willermum primum, cum adventus sui causam modumque regi narrasset, concessit ei rex benignissime, ut monasterium in sua possessione fundaret, dans ei de propria mensa fundationis locum, unam scilicet carrucatam terræ *c*, in qua monasterium et villa, quæ Selebeia dicitur, constructa sunt; et nemus quoddam, vocatum Flaxlei; et villam quamdam, vocatam Roupeclif; et aliam dimidiam carrucatam terræ in Braitum; et cum iis omnibus piscariam unam, quæ dicitur Witegiff.

XVI.

30 His acceptis a rege Willermo, reversus cum pace Benedictus, officinas regulares circa capellam suam instititit ædificare. Cœperunt illico senum plurimi ad ejus se conferre consortium; depositaque secularitatis imagine, suavi jugo Christi

[illegible] IMPRESSIS. [illegible]

Christi sui cordis et corporis humiliare cervices; quos Benedictus advenientes prudenter excipiens; sed et alios, maximeque illos, quos indole bona pollere callebat, plurimis exhortationibus alliciens, infra breve tempus conventum sibi fratrum congregavit. Fuit namque vir bona sapientiæ dote ditatus, et in sua lingua specialiter eloquens et disertus, licet non satis artibus liberalibus esset edoctus,

Cui mens, lingua, genæ, consulta, diserta, [serenæ,
Præstant ad morem facienda, loquenda, de-[corem;
Tullius ore, Cato sed mente, Parisque decore,
Intus habens decoris munia, signa foris.

XVII. [illegible]

31 Fuit autem eodem tempore quidam princeps latronum, nomine Swam, filius Sigge; qui in vicinis nemoribus, cum adhærentibus sibi complicibus, assiduis discursibus vagabatur; ex cujus consortio quidam maledictus Benedicto invidens et insidians, nequam spiritus instigatione corruptus, ut ea, quæ habebat Benedictus, furtivus prædo diriperet, ad capellam nocturno silentio violentus accessit; deinde vim et violentiam sacris ambiens inferre sacrilegus, ut ostium

B elevaret de cardine, manum temerariam incunctanter injecit. Nec distulit ulterius suam potentiam virtuosam potentemque virtutem ostendere beati Germani provocata benignitas: quippe mox ut contigit, maligna dextera ad capellæ parietem adhæsit tam firmiter; ut et vires amitteret, ne damnum perficeret; et posse perderet, ne se a scelere non offensus averteret. Sic is, qui aliena venerat tollere, nec cum semetipso tantum abire permissus, diei jubar [et] monachorum adventum tremulus et invitus expectabat. Demum inventus a monachis, crimenque confessus, voti etiam interpositione constringens, quod numquam illis male faciendo beatum Germanum offenderet, orantibus pro se monachis, vix promeruit, ut liber abire sineretur.

XVIII. [illegible]

32 Ex multis et magnis miraculis, quæ tunc temporis sæpissime refulsere, pauca sunt admodum, quæ ad nostræ posteritatis potuerunt pervenire notitiam; unde cavendum summopere, ne aliquod irrelatum remaneat, quod ex illis veridica seniorum valuimus relatione cognoscere. Ab Ernissio Deburum, tunc Eboracensi Vicecomite, centum marcas eo tempore Benedictus assumens, digitum ei pretioso* loco pignoris pro tanti pretii quantitate commisit *d*: et cum præ-

C dictum pondus argenti coram testibus erat suscepturus, pignus illud pretiosum de loculo producens, et per pilos, qui infra mediam juncturam cuti adhærebant, coram universis elevans in sublime, Quam, inquit ad vicecomitem, tibi arrham tradam in sacculo, diligenter attende, quod vel quale tuæ pecuniæ pignus suscipias, cujus est profecto sine æstimatione quantitas, sine diffinitione qualitas, sine pretio pretium, sine comparatione virtus et subsidium. Sicque digitum pretiosissimum reponens in loculo, vicecomitis commisit diligentiæ.

i pretiosum

33 Quem ille cum summa suscipiens reverentia, devotione tanta coluit, honore tanto servavit; ut hinc et inde duo semper ardentia luminaria illius provideret et procuraret obsequio. Nec sine pietatis mercede tantæ venerationis reverentiam reliquiis insignis hujusmodi Confessoris exhibuit: recepit illico beneficium, quod fidei pietas, quod devotionis reverentia promeruerat: habebat siquidem filium ætatis satis

D acerbæ, Hugonem nomine, qui lacrymabili infirmitatis genere prægravatus, caduca solebat passione vexari. Qui patris et jussu et monitu cum quadam nocte reliquiis devotas exsolvisset excubias, clementissimi Germani meritis tali salutis et incolumitatis dono ditatus est, ut totius passionis exemptus incommodo, numquam de reliquo illius passionis molestia gravaretur.... *e*. *e*

XXXIV. *De aqua, quæ capellæ gradum transire nequivit.*

34 Post cujus *f* discessionem electus Durannus quidam, monachus sanctæ Mariæ Eboraci, qui novem annis præfuit monasterio, scilicet usque ad annum novissimum regis Henrici *g*. In cujus Duranni tempore res magna contigit et plena stupore; quæ ut paginis inserta præluceat, breviter hanc memorabo. Nivis et glaciei dissolutione mirabili Usa fluvius mirabiliter excrescens, ripas suas vehementer excesserat; cujus inundatio tam repentina fuerat et insolita, ut cum, Matutinorum signo pulsante, nihil appareret, antequam fratres Matutinas percantassent, per totum claustrum et officinas se aqua diffudisset. Tunc villæ capella, quæ fluminis alveo fuit contigua, tanto plus aquarum impulsibus periclitata, quanto majori fluminis rigore concussa. Circa quam satis se præsentem ostendit beati Germani potens benignitas et benigna

E potestas; nam cum aqua per quindecim fere dies excrescens, se super capellæ parietes, qui virgultis contecti fuerant, quinque fere cubitis extulisset, numquam tamen valuit infra capellam unum gradum, qui ante altare fuit, excedere; quamvis, parietibus usquequaque carie consumptis, foramina per circuitum et plurima paterent et maxima. Visum ergo et diligentius exploratum; et inventa aqua duobus cubitis esse altior extra, quam intus. Hoc miraculum tam cognitum et divulgatum, ut adhuc etiam quasi proverbium evolitet per ora cunctorum. Dicunt etiam, in eadem capella luminaria ardentia sæpius visa fuisse; sæpe voces psallentium et cantantium auditas et intellectas; sed in diebus abbatis Duranni hoc, quod retulimus, contigit de aqua miraculum.... *h*.

ANNOTATA.

a Siria *hic dicitur a voce Anglica* Shire, *quæ provinciam, ditionem, territorium significat.*

b Dunehmum, *vulgo* Durham, *urbs est episcopalis sub archiepiscopo Eboracensi ad Vedram fluvium in Anglia boreali; in ea celeberrimum fuit cœnobium ipsi ecclesiæ cathedrali annexum,*

F *cujus luculenta exstat historia per Simeonem Dunelmensem composita, et per alios deinde continuata. Ecclesiæ sciographiam exhibet Monasticum Anglicanum, ubi de Ordinis Benedictini cœnobiis, tom.* I, *pag.* 39.

c Carrucata terræ, *tantum est agri, quantum uno aratro per annum coli potest. Vide Cangium.*

d *Atqui nefas erat rem per se sacram oppignerari. Sed nimirum ea temporum illorum atque hominum ruditas fuit ac simplicitas.*

e *Hinc plurimis omissis, quæ ad cœnobii et abbatum ejus historiam unice pertinent, transilimus ad caput* XXXIV *libri primi; ubi aliquid occurrit miraculi.*

f *Herberti scilicet abbatis Selebiensis, de quo ante erat actum.*

g *Hoc est, usque ad annum Christi* 1135, *quo Henricus I Angliæ rex obiit.*

h *Omisso hic iterum capite* XXXV, *prosequimur ad librum secundum, ex quo sunt excerpta, quæ subjicimus.*

CAPUT

A

CAPUT IV

Præfatio ejusdem auctoris ad librum suum secundum; et aliquot S. Germani miracula ibidem facta sub Helia abbate.

Scriptoris nostri modestia,

Superioris exaratione voluminis jam ex utraque parte scheda decursa, præsentis opusculi proposueram finire laborem; quod me facere dum non permittitis, facitis indiscrete; quia et meam tenuitatem tam immoderato labore vexatis, et invidorum, si qui sint, adversum me livorem excitatis; odiosum me facitis Chananæis et Pheresæis habitatoribus terræ hujus. Illis siquidem materiam augetis invidiæ, dum honoris mihi causas administratis et gloriæ. Unde tremulus satis et dubius istud prosequor vestræ jussionis opusculum; quia timeo, quod futurum B præsentio, ne scriptoris causa contemnatur pagina; ne occasione visis historiographi pretiosa subsannetur et respuatur historia. Sunt enim quamplurimi in hoc tempore, qui non quod, sed quis dicas, attendunt: qui perversam metonymiam facientes, non personam ex dictis, sed ex persona dicta volunt approbare. Timeo, quod jam imminere video, ne ii tales, ob meam parvitatem, a me scriptam subsannent historiam, nec dedignentur * legere, quæ tam vilem personam cognoverint edidisse. Quamobrem ab hoc labore manum retrahere proposueram; sed vos, qui pene violenter hoc coegistis incipere, violentius cogitis et implere: factus sum insipiens; vos me coegistis; siquidem non veni voluntatem meam facere, sed ejus qui misit me: meis votis restiti, ut vestris satisfacerem; meam voluntatem adnihilo, dum vestram implere laboro. Neque iniquitas mea, neque peccatum meum; sine iniquitate cucurri, et direxi: invidorum insaniæ, scandalis pusillorum, quæ ex hoc nostro studio fortasse contrahentur, vos arbitror in capite debere respicere *; quia vos hujus operis adjutores * estis, ego minister.

* *imo* dignentur

* *forte* respondere

* *an* auctores? *et fines.*

36 Ceterum sunt aliqui, quibus respondendum; qui suam invidiam volentes palliare, quasi C justa ratione hoc opusculum nostrum nitantur reprobare, dicentes, a nemine debere rem scribi, nisi a quo potuit et videri; nec aliquem debere credere rem ex auditu, quam probare non potuit ex visu. Quid ergo? Nonne fides ex auditu? Quanta audivimus, et cognovimus ea, quia patres nostri opera Dei et virtutes ejus narraverunt nobis, ne sint occultata a filiis eorum in generatione altera? Et tamen majorem historiæ partem, ab abbate scilicet Hugone *a* usque ad calcem, vidisse potius, quam audivisse me judico; quia illorum ore locutus sum, qui viderunt. Testem invoco conscium secretorum, me aliud non narrasse, quam ab illis audivi; qui etiam tales sunt, ut eorum maturitati discredere infidelitatis signum sit et nota perfidiæ. Hæc me paucis dixisse non sine magno cordis dolore livor et oblocutio compulit invidorum. Ceterum bene facient, si se ab hujusmodi vitio correxerint, qui sibi conscii se cognoverint hic notari: si autem peccator adiciat ad peccandum, ad nos illius non pertinebit excessus: sit sanguis ejus super eum: nos Paulum habentes Apostolum, Christi bonus odor erimus, et in iis, qui salvi fiunt, et in iis, qui pereunt.... *b*.

EX IMPRESSIS

b

37 Contigit ergo in ejus tempore *c*, ut Henricus de Laci, qui ejusdem cognatus exstitit, communicato cum eo consilio, in Selebio castellum elevaret. Nec præterivit hebdomada, cum hoc cognoscens Comes Willermus..., cui fuit cum Henrico congressus, incœptum Castellum obsidere festinavit: villam ergo primum anxiis impetens et furibundis insultibus, cum diu pugnatorum repelleretur instantia, tandem aditum clandestinum per monachorum habuit officinas. Interea propter metum invadentium hostium, propter prædonum effrænem incursum, ad cœmeterii refugium, ad ecclesiæ præsidium, se cum sua supellectili quisque contulerat. Villam igitur hostium et prædonum ingressis agminibus, ad prædæ raptum, ad rapinæ congeriem singuli vires et studia conferebant. Sed cum domos rebus et habitatore vacuas et vacantes repetissent, plures ex eis ad invasionem ecclesiæ crudelitas rapacitatis attraxit, quorum unus, ceteris in malum audacior, [ut] ecclesiæ fores de vectibus ejiceret, palum levatorium ostio submisit in limine. Tunc una vox omnium foris astantium in cœlum defertur; ut seipsum defenderet, suam domum protegeret, suis inimicis resisteret beatus Germanus, postulatur.

V. *De homine*

c

E

38 Nec plus in scelere processerat sceleratus ille sacrilegus; e vestigio divinitatis attritus judicio cecidit resupinus, edoctus procul dubio, non plus sapere quam oportuit, sed sapere ad sobrietatem. Cœpit illico tam vehementi tumore per omnes artus miser grossescere; ut ipsa sua inflammatione pene cutis extenta rumperetur; ac deinde, perseverante tumore, tam deformi nigredine obfuscari, ut Mauro simillimus, pice vel fuligine cacabatus *d* putaretur: denique levatus, et ad hospitium delatus a sociis, in doloris lecto collocatus, tunc, aliquantulum passione suspensa, doloreque laxato, in se reversus, nomine Benedictum monachum, qui operi præfuit, ut absolutus, res suas ei tribueret, fecit accersiri. Qui cum advenisset et illum vidisset, tam repentino horrore ac timore correptus [est], acsi dæmonem facie ad faciem conspexisset: rogatus autem, ut res languentis ad operis usus acciperet, ita respondit: Oblationes, inquit, impiorum abominabiles Domino, quæ offeruntur ex scelere. Traditus hic totus Sathanæ, nec habet in eo partem Dominus desuper, aut hereditatem omnipotens de excelsis. Vix verba compleverat, et mox rediviva calamitas adeo miserum fatigabat, ut ei, præsente monacho, nescio qua divina virtute, protinus unum ex oculis vis doloris ejiceret. Tunc metu et horrore cogente, cum monachus festinasset exire, priusquam pervenisset ad ostium, oculus, qui misero remanserat, de capite, sicut prior, erupit: ad modum namque pruni præmaturi, quod, cum manu premitur, lapidem solet evomere, sic illius oculi passionis anxietate depressi, cum sanguinis constipatione migrarunt de suis sedibus, et eruperunt.

qui ecclesiæ fores inguerm volebat effringere;

d

F

39 Notandum, quod fortasse vitia, quæ in eo percussa sunt, ipsius percussionis qualitatibus sunt notata; dum per tumorem corporis, mentis superbia; per obfuscationem nigredinis, conscientiæ malitia; per oculorum amissum, cordis cæcitas ostensa. Ideo quippe, sicut dicit Gregorius, fiunt exteriora miracula, ut mentes hominum

et qualiter percussus sit

EX IMPRESSIS.

num ad interiora perducantur; quatinus per hoc, quod mirum visibiliter ostenditur, ea, quæ mirabiliora sunt, invisibilia credantur. Volens ergo Confessor eximius per unius interitum plurimos ab offensa salvare, causas verberis denotavit in verbere; ut hoc cognoscentes homines, vitia regnare timerent in se, quæ tam districte puniri cognovissent in alio. Vexatus itaque miser ille tantæ passionis pœna, tanti cruciatus incommodo, vix diem tertium in languore sustinuit, quin ei sicut oculos, sic et animam cum magna cruciationis anxietate valetudo passionis auferret; sicque factum, ut plurimi a talibus ausis illius cohiberentur interitu, nec aliquis beatum Germanum auderet offendere, qui illius damnati vel vidisset vel audisset admirabilem et infelicem eventum.

VI. *De milite, qui equum de cœmeterio rapuit.*

40 Fuerunt tamen aliqui, qui eodem die, priusquam illius manifestaretur interitus, ad opus simile, licet ad non tam omnino temerarium, manus extenderent; quorum fortasse sacrilega potuisset latere præsumptio, si non eam ultio subsequens divina propalaret. Quidam namque militibus paganus, Foliot nomine, eodem die equum de cœmeterio rapuit et eduxit; sed non B impune, reverentia postposita Confessoris, hoc præsumpsit; cujus protinus indignationem pertulit, et expertus iram : ad vindictam quippe malefacti mox, antequam cœmeterium egredi potuisset, vulnus recepit letale, cujus irremediabili damnatus incommodo, et mentis et corporis salutem amisit : sicut enim corpus languorem ex vulnere, sic et animus amentiam contraxit ex languore. Sed hac in re hoc mirabile videbatur, quod, licet tam acerrimo fuisset vulnere saucius, qualiter tamen, vel a quo fuisset vulneratus, penitus ignoravit. Cum itaque perseveranti valetudine gravaretur, omnemque modum et mensuram accrescens languor excederet, intra dies paucos singulari calamitate viam universæ carnis ingrediens, præsentis vitæ miseriam terminavit.

VII. *De milite, qui de ecclesia quemdam rapuit et eduxit.*

41 Equitem alium ad tantam amentiam aviditas rapinæ protraxerat; ut ex ipsa ecclesia vi et violentia quemdam abstraheret, abstractumque captivum deduceret. Cujus temeritatem, temporis postposita dilatione, comes ultio prosecuta. Divinitatis namque sententia contractis et conflexis artubus, membrorum et usu et officio privatus emarcuit. Qui percussus doluit, attritusque suscepit disciplinam; quia tantum melius C profecit ex verbere, quanto deterius affligebatur ex scelere. Donansque subinde libertate captivum, votique se promissione constringens, quod Confessorem, quem offendebat, satisfacturus ex offensa requireret, monachorum pro se intercedente conventu, pristinæ restitutus [est] sospitati.

VIII. *De eo quod nullus sine alicujus experientia flagelli potest evadere.*

42 His ergo tribus prælibatis exemplis, diligenter, obsecro, prudens lector, adverte, quam sui, quam suorum injuriæ districtus ultor beatus Germanus existat. Hoc in libro miraculorum ejus legimus, hoc exemplis inibi suppositis discimus, hoc in hostium nostrorum eventibus frequenter approbamus, hoc quasi vulgare proverbium habentes in ore asserunt nostri seniores, dicentes, aut vix, aut numquam aliquem se vidisse, qui beatum Germanum vel furto, vel fraude, vel alicujus rei ablatione provocasset, qui sine alicujus experientia flagelli potuisset evadere. Alii puniuntur inopia; alii valetudine et infirmitate flagellantur; quidam (quod durius) ante mortem integritate memoriæ; quidam sensus sanitate privantur; quod nos tanto liberius et indubitanter asserimus, quanto, inquam, plurimis, licet minores simus, hoc viderimus approbatum. D

qui S. Germanum quoque modo offenderit.

43 Sed hæc peccatorum percussio utrum clementiæ Confessoris deputanda sit, an furori, non temere quisquam definire præsumat : percussionum quippe diversa sunt scelera *; et sunt aliqui, quos clementia judicis flagellis atterit, ut purget; quidam vero, quos furor affligit, ut damnet : omnis namque divina percussio, secundum Gregorium, aut in nobis purgatio præsentis vitæ est, aut initium pœnæ subsequentis : sed infeliciores sunt, quicumque sine pœna vel flagello punienda committunt; quia, juxta Augustinum, nihil infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, et mala consuetudo, velut hostis interior, roboratur. Verum, sicut beatus Germanus in sui vel suorum injurias ulciscendo districtus esse probatur, sic in subveniendo de se præsumentibus omnino clemens et benignissimus. Quod quidem satis evidenter miraculorum subsequens enarratio declarabit.

* *f.* genera

IX. *De capella, quæ inter incendia*

44 Hostes namque postquam villam invaserant, invasamque rapacitatis violentia deprædati fuerant, tandem se de tam dissoluta diffusione congregantes in aciem collegerunt. Castellum E autem, unius Henrici tantummodo munitum præsidio, cum tota die conjunctis viribus oppugnassent, nihil proficientes, inani labore se diem illam exegisse doluerunt ad vesperam. Repulsam ergo suam alicubi vindicare studentes, accensis ignibus villam incendio damnaverunt. Ignis igitur alimentum ex omni parte reperiens, non acquievit accensus, donec totius pene villæ fabricam in unum redigeret quasi fornacis incendium. Tunc circa pretiosi præsulis Germani capellam, cujus superius in superiori libello meminimus, ostensum satis evidens et insigne miraculum : æstuantibus quippe circumcincta flammarum incendiis, permansit intacta; igniumque sævientium periclitata fulminibus, perseveravit illæsa; quamvis ei tanta proximitate hinc et inde domorum adhærerent ædificia; ut propinquiora cum accendisset incendium, ultra capellam quasi in unum crinem e diverso veniens se flamma colligere videretur. Quæ res ipsos etiam hostes adeo stupore replevit, ut mirantes loquerentur ad invicem : Si super hoc tugurium congereremus incendium, antea liquesceret, quia * arderet.

* *lege* quam

permansit illæsa.

45 Fidenter dixerim, illum clementem scilicet Germanum esse præsentem, illum hanc capel- F lam combustionis eripuisse discrimini, qui attriti pedis olim prægravatus incommodo, hospitium suum ab exustione protegens, a periculo salvavit incendii. Et hoc pro maximo habere debemus honore, pro summo tenere solatio, cum speciali devotione venerari, quod antiqua miracula, quæ gessit in corpore, quadam reiteratione dignatur apud nos clemens innovare patronus. Uno siquidem virtutis genere, eademque miraculi qualitate expavescens, illic flamma Præsulis hospitium, hic ecclesiam, utrobique præsentiam transilivit, ultra citraque desæviens : et inter globos flammantis incendii incolume tabernaculum, quod inclusus habitator servabat, emicuit. Nec hoc præterire debemus, quod cum crux quædam, quæ in eadem adoratur capella, foris contra ignem fuisset allata, continuo se repressit incendium, et se in seipsum retorquens, crucem illam, ubicumque portaretur, quasi fugere conabatur.

ANNOTATA

A

ANNOTATA.

a *Præfuit* Hugo *per annos viginti sex usque ad annum Christi circiter* 1122, *ut ipse auctor noster superius dixerat.*

b *Visum est hanc Præfationem non prætermittere: licet enim nullum in ea prodigium narretur; per eam tamen omnia, quæ sequuntur, miracula non mediocriter confirmantur.*

c *Tempore scilicet abbatis Heliæ Paganelli, qui præfuit ab anno Christi circiter* 1143, *ut paulo ante significat historicus noster, usque ad* 1152, *ut infra testatur.*

d Cacabatus, *id est instar cacabi denigratus.*

CAPUT V

Continuatio miraculorum sub eodem abbate.

B

x. *Quod milites nullum in guerra captivum tenere propter S. Germanum valebant.*

* *lege* in B. Germano

Igitur cum prædictus Comes post dies aliquot castellum obtinuisset, Henrici milites inde dejiciens, suos intra constituit; qui rapinis vacantes et provinciæ deprædationibus insistentes, omnes opprimebant, quibus viribus prævalebant. Sed gravem in beatum Germanum * est crudelitas eorum sortita vicinum; qui eis in omne damnum imminere solebat: nam aut raro, aut numquam aliquem captivum, qui vel minimam in beatum Germanum fidem conceperat, retinere valebant, quin eum perderent ereptum piissimi clementia Confessoris; quod exemplis suppositis satis liquido comprobavimus.

xi. *De pellipario, qualiter S. Germanum invocans, a vinculis liberatus.*

* *i. e.* pellionem

47 Pelliparium *, quemdam ex Pontefracto crudelitas eorum infausta rapuerat; a quo cum pro redemptione pretium exigerent, quod dare nequivit, quasi votis eorum voluntatique contrarium, diu multumque diversis eum cruciatibus afflixerunt. Qui sibi deesse sentiens ad evadendi remedium humanum omne solatium, ad divinum se totis desideriis inclinavit auxilium: sanctum Germanum jugi lamentatione proclamat, assiduis gemitibus invocat, continua devotione requirit. Unde custodibus furore commotis, quadam die, cum ad discursum omnes procederent, vinculis eum omnimodis, quam firmius potuerunt

C

* *l.* inquiunt

arctantes, taliter illum ironica subsannatione deridebant: clama, inquit *; ne cesses; quasi tuba exalta vocem tuam; ne sileas, antequam vincula clamore dissolvas: si quid potest, adjuvet te misertus tuus sanctus Germanus ille, quem invocas. Sicque festinantes ad prædam, illum custodem hospitii reliquerunt, pondere gravatum catenarum. Post quorum egressum vix hora præteriit, cum ei manus, quæ post tergum vinciebantur, cœperunt repente dissolvi; quas ad se retrahens, et ad votum expandens, vincula gavisus [est] sui clamoris virtute dirupta. Cumque secum de facto cogitaret, vidit subito de lignis, quæ pedes ejus compresserant, clavos emergere; ligna ab invicem dissolvi; laxari vincula; seras amoveri. Pedes ergo satagens ad se retrahere, nullius obstaculi sensit retinaculum. Surgens itaque quam citius, quasi de sua salute sollicitus, ad ecclesiæ se præsidium contulit, modo mirabili Confessoris adjutorio liberatus,

xii. *f.* ex

48 Item filium parvulum quidam et * captivis obsidem pro sua redemptione cuidam militi dereliquerat; qui parvulus edoctus sanctum invocare Germanum, eodem modo, quo superior, a vinculis meruit liberari.

EX IMPRESSIS *De parvulo, qui S. Germani invocatione liberatus est.*

XIII. *De muliere, quæ se pro viro suo obsidem dederat; qualiter evasit.*

49 Quædam mulier quoadusque vir suus debitum redderet, obsidem se pro eodem dederat inimicis; sed cum venisset terminus, quo novem marcas vir suus reddere constituerat, novem conjugi suæ denarios delegavit: quos cum illa militi, cui debebantur, obtulisset, in indignationem illum vehementer commovit, et accendit in iram, quæ tam fuit effera, plenaque furore, ut mamillarum vel manuum abscissionem prænotatus eques ei minaretur. Tunc solito asperior hiems inhorruerat, quæ nimium et ventorum aspirata procellis, quemque felicem fecerat, qui sub tectorum præsidio meruit inveniri. Quod cernens miles, vel potius miser, ille (quia nihil miserabilius quam nescire misereri) mulierculam illam pene nudam tota nocte sub dio constituens, hiemalis rigoris totum sustinere coegit horrorem. Namque manibus a tergo ligatis, pedibusque per medium parietem compedum et catenarum artatione constrictis, duplicem miseram perferre fecit cruciatum; cum brumalis scilicet tempestatis incommodo nexuum et catenarum flebilem afflictionem. Unde totis visceribus ad clementem Germanum illa conversa, eo devotius, quo et opportunius adjutorium illius postulabat. Nec mora; manibus et pedibus divina virtute vinculis absolutis, ad ecclesiam nocte media, cum fratres matutinos hymnos cantassent, incolumis et læta pervenit. E

XIII *De clerico, qui pro patre obses tenebatur.*

* *f.* dilationem

50 Item clericus quidam pro genitoris redemptione obses tenebatur in vinculis; nec pater ejus debitum reddiderat. Jam præstitutus terminus præterierat, nec reddendi prælationem * expetierat. Cujus fidei falsitas fraudisque fallacia in detrimentum et supplicium innocentis filii tota redundabat: pro paternæ quippe transgressionis injuria nati punitur innocentia; qui pudore confunditur, opprobriis ejuratur, suppliciis atteritur, minis prædamnatur. Quadam namque die, cum manus miles pransurus ablueret, juvenis, ut manicas teneret abluentis, accessit. Quem ille cum indignationis rancore repellens. Quid, inquit, inter homines te, canis pessime, præsumis immergere? Fuge velocius; et hoc interim habeto solatium, quod non citius ea mensa tolletur e gremio, quin de te dignam et gravem capiam ultionem.

F *qualiter meruit liberari.*

* clementer abundat

51 Repulsus taliter, inter manducandum petita licentia, ex parte curiæ cum custode vinctus exivit, vidensque ecclesiam, O, inquit, sancte Germane, meæ miseriæ dignare misereri; experiatin me, quæso, quam clemens * erga alios tam benignam audivi sæpe clementiam. Vix hæc intra se verba compleverat; et, ecce, compedis annulum de pede subito sensit descendisse; quem manu sublevans, volucrique cursu per mediam domum exiliens, ad ecclesiam, quam citius potuit, properavit. Insequuntur eum ex omni parte quamplurimi; et licet eum attingere multi potuissent, nullus tamen in eum, ut retineretur, manus valebat injicere. Sicque beati Germani se protegente clementia, præsidium ecclesiæ nemine subivit obstante.

XV. *De viris 7, quos S. Germanus [illegible] liter [illegible]*

52 Ex unius pagi consortio viri fuere septem, qui sub una custodia simul in vinculis tenebantur afflicti. Ad quos servandos tanto processerat custodia durior, cura solicitior, vigilantia cautior, quanto de illis sperabatur redemptio ditior, census profusior, pecunia major. Pedes ligna; manus

nus vincula constrinxerant: affligebantur tam immenso catenarum pondere, ut eos potius ferrea moles opprimeret, quam ambitus coarctaret. Nec tamen milites securos reddidit hujusmodi captivis illata captivas; semper eos dubios et suspectos fecerat solita miseratio Germani clementissimi, et illum jugiter invocans mirabilis fides et devotio captivorum, qui semper illum in corde tenentes, et ore numquam ab illius invocatione cessare volebant: unde custodibus ordinatis, assiduam et indefessam eis custodiam militum solicitudo providerat: ut, si eos vincula retinere non possent, saltem vel custodum et vigilum sagacitas a fuga prohiberet.

53 Cum ergo nocte quadam egentes, angustiati, afflicti, miseri, gementes sederent, ex omni parte cum luminaribus custodes habentes; reserato subito ostio, quod seris artabatur, ingressa persona pulcherrima; quæ unum illorum talibus affata sermonibus; Quid, inquit, clamas ad me? Surge velociter; et ecclesiæ quam citius pete refugium. At ille cum lacrymis, O Domine, inquit, quomodo possem fugere, qui tot vinculorum concatenatione postratus, immobilis effectus sum? Et si vinculis absolverer, exire non possem, custodum istorum præsentia prædamnatus. Et per- B
sona; Nunc, inquit, videbis, quid facturus sim. Surgere ne differas; satagensque complere, quod moneo, ad munimen te transfer ecclesiæ. Tunc ille pedes satagens ad se retrahere, nullum impediens sensit obstaculum. Similiter ceteris vinculis absolutis, liberatum se comperit, et sensit expeditum. Vix absolutionis suæ sortem edixerat, cum se omnes similiter invenerunt absolutos: continuoque surgentes, obstante nemine, nullo retinente, præeunte persona, ad ecclesiam pervenerunt. Hæc omnia custodes videntes et intelligentes, taliter sunt divina virtute percussi; ut et motum perderent, et vocem, donec ad villæ medium fugitiva turba venisset.

XVI. … quodam Willermo, … summitate castelli

54 Cum ergo se taliter milites a Confessoris potentia conspexissent illudi, plus de pudoris immanitate, quam de damni magnitudine sunt confusi: unde Præsulis clementiæ quasi rebellare nitentes, consilium contra eum inierunt, ut vel unum ex captivis ab illius ereptione servando viderentur illius potentiæ suis viribus restitisse; et in hoc ceterorum omnium captivorum admissum bene se vindicasse crederent, et tenerent, si vel unum ex ipsis, quasi fortiores, a beati Germani
C liberatione retinere valerent. Igitur ut hæc fierent, certatim singuli sua consilia contulerunt. Unum ergo, Willermum nomine, capientes, infra domum quamdam in castelli summitate recluserunt. De longinqua regione specialiter pro hac causa catenam miræ magnitudinis et horroris attulerant. Hanc a domus tecto, ubi eam cuidam asseri clavis affixerunt, dependentem collo circumdedere captivi. Alligabantur præterea pedes ejus in compedibus, et manus ejus in manicis ferreis. Tali custodia prædamnatus, doloris et anxietatis vulnere miser tabescebat, spem tamen suam in beato Germano collocaverat, cujus auxilium continua devotione postulabat.

55 Nec incassum ejus adjutorium tam instanter petierat, quem sine dilatione temporis habere meruit adjutorem. Jam namque decursa hebdomada, Dominica dies illuxerat, qua milites omnes et famuli ad Missarum audienda solemnia de castello descenderant; janitor etiam ipse, qui captivi custos exstiterat, obserato ostio domus, tamquam citius reversurus exivit. Tunc intuens se captivus sine custode relictum, clementem D
Germanum abnoxius * invocabat. Nec mora; * f. obnixius
manuum et pedum solutionem meruit devotio fideliter postulantis; qui protinus manus extendens ad fortia, tectum cellulæ dissipavit, asseremque catenæ suæ adhærentem in humeris accipiens, per foramen evasit; sicque sepium et herciorum *a* hirsuta transcendens acumina, fossarum profunditates et abyssos (quomodo vel qualiter, nescivit) transiliens, populorum denique ab ecclesia redeuntium occursus præteriens, ad capellæ munimen, nemine perturbante, pervenit.

XVII. *De rustico, qui S. Germanum invocans, nullius cruciatus scivit sentire supplicium.*

56 Rusticum alium cum cepissent, nec se vellent ejus custodiæ milites diutius inquietare molestia, ut citius ab eo redemptionis pretium extorquerent, plurimis eum tormentis affecerunt. Sed cum pissimi nomen invocasset Germani, tale tantumque Præsulis erga se cognovit beneficium; ut, quasi munimine regio septus, nullius passionis incommodum, nullius cruciatus sentire sciret supplicium: unde cum tortoribus tormenta deridens, omnes quas ei hostes irrogare poterant, despexit injurias; mole namque loricarum aggravatum cum illum nunc per manus, nunc per pedes tyranni suspenderent, funem de fumo sub- E
terponentes, nihil ingerere valuere supplicii. Hiemalibus item mensibus cum eum mergerent, et nunc hac, nunc illac traherent chordis sub glacie; nihil passus injuriæ, locum quietis et refrigerii adeptum se fuisse gaudebat afflictus. Sicque Confessoris adjutorio protectus a pœnis, ab hostium mancipatione etiam confestim meruit liberari.

ANNOTATA.

a Herciorum *vox est Græca:* ἕρκος *enim et* ἕρκιον *significat quodcumque repagulum, quo locus aliquis occluditur ac munitur, ut sepem, palos, vallum etc.*

CAPUT VI

Plura in uno homine Sancti prodigia; tum alia sub abbate Germano spectata.

F

XVIII. *De Martino, qui hominem S. Germani volens calumniari, loqui non valuit.*

Marcas quindecim duobus militibus nocturno silentio prædo furtivus abstulerat; cujus criminis reatum cuidam ex armigeris suis, cui Martinus fuit vocabulum, imponentes, illum furti facti vel auctorem, vel complicem esse dixerunt: quod cum ille viva voce negaret, quatinus ab eo rei confessionem extorquerent, multimodis et multis eum cruciatibus affecerunt. Qui in arcto positus, ut imminentes cruciatus vel evaderet, vel differret, quia veram nescivit confessionem, mendacem adversus semet ipse composuit. Dixit namque, se furatum fuisse pecuniam, et cuidam ex hominibus sancti Germani, Roberto nomine, totam commisisse. Ad monachos hac causa fit militum subinde concursus, unanimiter se de facto sibi damno conquerentium: cum eis etiam miser ille famulus eorum advenerat, hominem sancti Germani de furti participatione vel exceptione calumniaturus.

58 Quem iniqua plenum cogitatione quidam ex monachis, Willermus scilicet Grandis, intelligens;

A gens; Ex parte, inquit, Dei et sancti Germani prohibeo te, ne falsum super hunc hominem clamorem emittas. Adhæsit misero lingua mox faucibus; et interdicto sermonis officio, vis vocis in gutture damnata defecit. Instant milites, ut loquatur; ut modum rei, vel reatus edicat, omnes hortantur; sed non prius a damnationis vinculis solvi meruit, quam ab iniqua cogitatione, qua virum innocentem calumniari proposuerat, mentem omnino purgasset. Mutans ergo animum, omnemque mentiendi voluntatem abjiciens, usu recepto loquendi, tales prorupit in voces: Oportet obedire Deo magis quam hominibus: veritatem oportet dicere, cui mentiendi est omnis ablata facultas: unde in veritate profiteor, quod numquam iste, me sciente, de vestro censu vel parvum vel magnum habuit aut cognovit.

XIX. *Quomodo illum a militibus suspensum*

59 Quod ut milites audierunt, verecundo rubore suffusi, pariter ad hospitia redierunt. Pœnis item acerrimis miser addicitur, suppliciis afficitur, cruciatibus examinatur. Qui tantæ passionis instantiam, sicut antea fecerat, aliquo cogitans intervallo dirumpere; Jam, inquit militibus, quia nullum de evasione spei solatium est, bonum et verum vobis dabo de pecuniæ vestræ recupera-
B tione consilium. Ad vivarium pergite, ibique quam citius inventuri saccellum quærite; quia inibi me fateor pecuniam abscondisse, demergendo sub flumine. Nec distulere milites hujusmodi, si verum esset, probare consilium. Rastris et uncis tota die gurgitis imum discerpunt; sed nihil ex optato reperire valentes, dispendioso labore defecere delusi.

S. Germanus a morte salvavit

60 Unde vehementi furore repleti, ad illusionis tantæ vindictam omnes assurgunt. Uno animo concordique consilio famulum illum sumentes, in crastino in secreto nemoris recessu suspensione damnaverunt. Ad hospitium subinde reversi, cum jam, furore sedato, rationis lumen mentis tranquillitas admisisset, sic unus eorum ceteros affatus, Stultam, inquit, rem et inconsultam fecimus, qui hunc hominem sine judicialis definitione sententiæ, sine criminis alicujus approbatione damnare præsumpsimus; siquidem erga Dominum et erga homines justam damnationem promeruimus, qui istum injuste damnavimus. Festinemus igitur, ut illum deponentes de stipite, alicujus artis industria temeritatem nostram palliemus. Ad locum itaque quo illum damnaverant, concite venientes, quem jam mor-
C tuum se reperturos putabant, salvum et incolumem invenerunt. Et cum illos ad se venire vidisset, Recedite, inquit, pro Dei amore, recedite; nec me ulterius inquietare velitis. Sanctus Germanus, quem invocavi sæpissime, ab omni me periculi salvavit discrimine. Ipse me suis manibus in cruce sustinuit, nec ullam laquei molestiam sentire permisit.

XX. *Quomodo idem Martinus usque ad mortem vulneratus,*

61 Solutus tandem, et ad hospitium reductus, novis suppliciis iterato subjicitur. Quem hostium vesana crudelitas tam vehementer afflixit; ut abundantiori absorptus tristitia, eligeret potius vitam finiendo terminare supplicium, quam diutius subsistendo tanti discriminis tardius invenire remedium. Casu vestes juxta eum mulier consuerat; cujus ille forcipes audacter arripiens, et ab invicem in frusta detorquens, semetipsum in corde percussit, et quanta valuit virtute perfodit. Ruit ilico miser Elannus*, et manante jugiter madefactus sanguine, mortuo similis, jacebat immobilis. Clamor mox populi repentinus assurgit; volat fama per villam; se ipsum occidisse Martinum, ferebatur per ora cunctorum. Quod audiens monachus ille, quem prænominavi, Willermus, cum ceteris et ille festinus accurrit, qui milites increpatione contumeliosa redargueret.

* f. in vulnus

EX IMPRESSIS

62 Vos, inquit, hujus reatu criminis adstricti tenemini; quoniam ad hanc rem perpetrandam non tam fuit occasio, quam violenta compulsio, vestra crudelitas. Vel jam nunc illum, cum plus punire nequeat, cesset punire vel nostra* vesania. Mihi nunc illum ad honorem beati Germani donate; ut, si verum, quod illum in ligno sanctus Germanus a morte salvavit, nunc illum saluti pristinæ suæ virtute restituat. Quod cum milites libenter annuissent, vulneratum illum et vix vitalem halitum in corpore habentem, ad monasterii cœmeterium monachus fecit afferri; protinusque faciens illi cum aquæ benedictæ, qua reliquias laverat, admixtione de virentis herbæ gramine potionem, infra diem tertium piissimi Præsulis auxilio pristinæ restituit sospitati. His igitur miraculis, quæ ad notitiam nostram multorum relatione pervenerunt, breviter annotatis, ad prosecutionis historiæ seriem redeamus, si hoc tua prudentia, lector, agnoscat, plurima nos abbreviationis gratia præterisse, ne si circa E singula, quæ audivimus, et vera probavimus, moraremur, generaret legentibus lectionis prolixitas congesta fastidium....

infra diem tertium restitutus sospitati.

* f. vestra

XXVI. *De cistellis, quæ in flumine ceciderant.*

63 Nec inserere lectioni tædeat miracula, quæ circa feretrum suum in peregrinatione prædicationis *a* beatus Germanus dignatus ostendere: nam cum in supradicti abbatis Germani *b* temporibus aliquantulum in prædicationis gratia fratres cum feretro laborarent, se de suis curam habere quam maximam, signis multis plurimisque prodigiis Confessor eximius frequenter ostendit. Ex quibus multa omittentes, hæc paucula dignum duximus mandare memoriæ, ne opera divina, quæ ad Sanctorum laudem et gloriam contigerunt, omnino videremur silentio præterisse. Cum namque tempore quodam iter agerent, flumen quoddam eos oportebat transire per pontem; cumque pertransissent, equum onerarium, qui cistellas ferebat, in fluminis medio, lapso pede, contigit cecidisse.

quomodo illa, quæ reliquias continebat, sicca [illegible]

64 Clamor omnium in cœlum sustollitur; beati Germani præsidium vox universorum una petebat. Monachus, cui nomen Benedictus, humo prostratus, lacrymisque perfusus, de sanctuariorum madefactione [magis], quam de caballi F periculo verebatur. Conjunctis tamen viribus, collatisque consiliis, cum magno labore caballum cum onere tandem ad terram pertraxerunt: ad aquarum eliciendam injuriam citius cistellas aperiunt; quarum altera vestimenta cum reliquiis; altera ceras, mappulas, cetera iter agentibus necessaria continebat; [hanc autem cum] aqua plenam reperissent, illam, quæ reliquiis conservandis serviebat, ita siccam et intactam invenerunt, ac si numquam illam laticis ullus contigisset excursus.

XXVII. *De puero [illegible]*

65 Pagum quemdam alio tempore prætereuntes, carrum sua supellectili oneratum ante se duci fecerunt. Infans bimus stans casu in tugurii cujusdam ostiolo, cum citius metu carri voluisset aufugere, repente cecidit, et usque ad viæ medium volutatus est. Equi ductor id nesciens, cum incunctanter cum carro progrederetur, una rota vehiculi per ventrem jacentis transivit infantis: quod cum vidissent, qui sequebantur, elevatis vocibus, ut caveret, ut staret carri ductor, hortantur.

ET IMPRESSIS.

tantur. Quorum ille vocibus attonitus subito restitit, equumque paululum cum habena recullans *c*, rotam iterum per infantis pectus transire coegit. Mater pueri de tugurio repente prosiliens, cœlum gemitu, aerem clamore replevit; puerum de solo sustulit extentum, exanimem, nihil indicii vitalis habentem.

[illegible]

66 Comitabatur tum feretrum domnus nunc Prior, quo numquam aliquis in sanctum Germanum devotior: qui videns quod factum fuerat, timensque, ne aliqua illis inde tribulatio nasceretur, dolore plenus ad pium Patronum conversus, veluti familiari vel parili, taliter loquebatur: Quid, sancte Germane, fecisti? Nos te prædicamus suscitasse defunctos; et tu e contrario viventes interficis. Nuntios, ut homicidas ad prætorium vis duci facere, judicis subjiciendos sententiæ? Jam facito, quod volueris, quia non feretrum isto de loco movebitur, quam ab hac offensa nos liberos et immunes reddideris. Sic fatus, mox cum ceteris omnibus equo desiliens, orationem pro puero faciebat. Interim sub feretro mater tenebat infantem; qui oratione completa, cum inter matris manus non convaluisset, ad terram sub sanctuariis, monacho jubente,
B depositus [est]; et mox ut terram tetigit, quasi indignans, quod super nudam humum poneretur, modo mirabili redivivus exurgit; et, veluti si nihil passus fuisset incommodi, sancti Germani virtute salvatus, aufugit exiliens.

XXVIII.
De reclusa, cui S. Germanus apparuit, et Selebiam per visum ostendit.

67 Inde progredientes in ecclesia quadam pernoctaverunt; cujus parieti cellulam habebat quædam reclusa *d* contiguam; quæ cum ad fenestram suam eadem nocte sedens, orando forsitan obdormivisset, sanctus ei confessor Germanus apparuit, eam hujusmodi ratione conveniens: Quid, inquit, sopore deprimeris, cum te magis conveniat vigilare? An ignoras, quam sancta, quam pretiosa sunt ista sanctuaria, quæ coram te cernis præsentia? Domum etiam meam, unde hæc sunt, eam tibi demonstrabo. Moxque eam per visum Selebiam adducens, universique loci situm, ecclesiam, monachos etiam in choro psallentes, cœmeterium, quod arboribus nuceis consitum, aperte demonstrans; Hæc, inquit, domus mea; ii monachi: horum fraternitatem, post finem tibi valde necessariam, die crastina ne obliviscaris expetere: clerico etiam, qui pro reliquiis ad populum loquitur, ex mea parte hoc dicito, quod nisi se a dissolutione levitateque
C compescat, infra annum pudendam inobedientiæ suæ perferet ultionem. Mane igitur facto, se fidelis femina monachorum precibus benefactisque committens, universa, quæ per visum viderat, seriatim exposuit. Clerico autem, Radulpho nomine, quæ Confessor jusserat, cuncta narravit. Quæ cum ille non attendisset, eodem anno, sicut Confessor comminatus fuerat, magnum et pudore plenum incurrit infortunium.

XXIX.
De femina, quam S. Germanus per visum increpavit, cum famulos suos non attentius honorasset.

68 Nec huic visioni fuit illud dissimile, quod cum quædam femina quæ eos hospitio susceperat, minus illis devote ministrasset, nocte sequenti sanctus ei Germanus apparuit; et, cur famulos suos et sanctuaria non attentius honorasset, aspera objurgatione quæsivit; præcepitque, ut in crastino, ubicumque essent in provincia, eos accersiret, et devotis eos obsequiis præveniendo digna satisfactione pristinam negligentiam emendaret. Quoddam etiam fidei commissum eadem mulier, cum esset juvencula, stolide fecerat, quod oblivioni tradens, omnimodo negligenter violaverat; quod ei beatus Germanus ad memoriam reducens, cui, quando, D
et ubi hoc fecerat, manifeste declaravit; et, ut tanti reatus excessum humili satageret confessione corrigere, diligenter admonuit. Quæ omnia complens illa cum summa diligentia, precibus et orationibus in crastino se monachorum humiliter et devote commisit.

XXX.
De canonico a quartano febrium incommodo ante feretrum liberato.

69 Febrium adeo canonicus quartano vexabatur incommodo; ut nullus adjutorio medicinæ valens liberari, sub mortis discrimine plus desperatione, quam morbo tabesceret. Hic ante feretrum cum summæ devotionis reverentia veniens, et auxilium piissimi Germani cum magna contritione cordis implorans, hausta, qua reliquiæ lotæ fuerant, aqua benedicta, omni valetudinis calamitate depulsa, pristinæ restitutus est sospitati.

ANNOTATA.

a *Nimirum reliquias Sancti nostri nonnumquam alio circumferebant monachi Selebienses, ut vicinos populos ad ejus cultum accenderent.*

b *Præfuit Germanus hic monasterio Selebiensi per annos septem, adeoque juxta auctoris nostri chronotaxim, usque ad annum Christi circiter* 1162.

c Recullans *pro retrogredi cogens, a Gallico* reculer *dictum videtur.* E

d Reclusa, *id est sanctimonialis solitariam in cellula vitam profitens.*

CAPUT VII

Reliqua miracula usque ad annum Christi 1174.

XXXI.
De muliercula, quæ 15 annis infirmitate laboraverat, quomodo sanata.

Apud Donwicum muliercula quædam fuerat, quæ quindecim annis, ut aiebat, valetudine tanta laboraverat, ut numquam progredi sine duorum baculorum sustentatione valeret. Hæc, cum eo feretrum adveniret, cum ceteris et ipsa, sicut valebat, occurrit, et in ecclesiam sancti Joannis, ubi stationem acceperat, devotissime prosecuta. Cumque piissimi præsulis Germani clementiam diutius implorasset, turba plebium discedente, domicilium et ipsa repetiit. Mane facto tantum sibi virtutis accessisse persensit; ut unius ei baculi sustentatio bene sufficeret. Venit ad ecclesiam; fecit quod potuit; dedit quod habuit; fragmen panis ad feretrum obtulit matrona fidelis. Monachus cum rem gestam cognovisset, Spem, inquit, habeto bonam in sancti F
Germani clementia: cras præsens aderis, tibique salutiferam de aqua benedicta conferam potionem. Annuit mulier; in crastino venit sine baculo, tantam se virtutem et incolumitatem habere protestans, quantam se numquam a nativitate meminit habuisse. Sicque poculum salutare degustans, Germani piissimi meritis profectum * suæ valetudinis meruit retinere remedium.

* *f.* perfectum

XXXII.
De parvulo contracto et sanato.

71 Affuit ante feretrum die crastina non inferioris fidei femina, filiarum quatuor adhærentium sibi circumcincta processu: aderat quintus puer masculus, quinque annis a nativitate lacrymabili contractionis damnatus incommodo: contractis siquidem et conflexis nervis in poplite pedis unius, et gressum et motum perdiderat. Pro illius supplicaturæ salute candelas habentes in manibus mater et sorores advenerant; cumque pro parvuli sanitate diutius exorassent, accessit mater ad monachum; et, ut cum reliquiis

A genu pueri languidum tangeret, cum lacrymis postulavit. Quod frater annuens, arreptis reliquiis, super infantis genu posuit, Psalmum quinquagesimum cum precibus et collecta decantans. Puer protinus in lacrymis et clamore prorumpens, angustiari cœpit, acsi totius cruris incisionem pateretur: extendentes se nervi cœperunt crepere*, veluti si corrigias quasdam aliquis ibi fregisset: sicque Sanctorum meritis, quorum ibi reliquiæ ferebantur, mater tristitiæ, puer infirmitatis miseria liberati, domum cum summo gaudio redierunt.

* *f.* crepare

XXXIII. *De puella morti proxima, quomodo sanitatem ante feretrum recepit.*

72 Ecclesiam quamdam, ut ibi cum feretro pernoctarent, intrare volentes, ostium invenerunt seris arctatum; clavem monachus allaturus, domum sacerdotis expetiit. Quo cum pervenisset, sororem presbyteri tanta reperit infirmitate gravari, ut nocte proxima deberet ad munimen exitus Chrismatis unctione liniri. Occupaverat adeo totam familiam fletus et gemitus; ut vix de negotio vel breve responsum ab eis monachus extorquere valeret. Tunc salutare consilium illis impertiens; Quid, inquit, vos ispos lacrymis, infirmam clamore confunditis? Candelam illi facite, quæ hoc nocte reliquiarum nostrarum honori B deserviat; et credo, quia, si fides vestra non obviat, cito circa eam divinæ videbitis operationis indicium. Et factum est, mater pro filia nocte cum candela sanctuariis vigilias devotas exsolvit. Mane facto, tanto se levamine perfusam sensit ægrota, ut e lecto prosiliens, amicorum manibus sustentata, veniret ad ecclesiam; ubi, cum Missas audiens, et orationibus insistens, ad horam usque nonam feretro ministrasset excubias, divina copiosius meliorata virtute, domum repedavit, nullius indigens sustentationis auxilio. Hinc ad ea, quæ hoc nostro tempore fieri vidimus, enucleanda procedat oratio.

XXXIV. *De homine languido,*

73 Anno, ut arbitror, ab Incarnatione Domini millesimo centesimo sexagesimo septimo, qui annus septimus abbatis Gilerberti; languidus quidam, Ketellus nomine, ab amicis in carro Selebiam deductus, in villula, quæ Gaiteford dicitur, ad sancti præsulis Germani solemnitatem descenderat. Nocte festivitatis in ecclesiam delatus a suis, inter chorum et altare cum luminari deponitur. Tunc, sicut mos languidis, ante curationem vehementius cœpit urgeri, tantoque durius languore vexari, quanto salvationis illius velocius imminebat et tempus et hora. Institit sane C tam miserabilibus vocibus, tam lacrymosis gemitibus, tam planctuosis suspiriis; ut nos omnes, qui in choro fuimus, sui doloris compassione plurimum promoveret*. Circa secundum nocturnum membra sua visceraque tanta sensit commotione turbari, acsi omnia ejus interiora quadam revolutione versarentur. Nausea subinde diu multumque laborans, sanitatis sibi tandem appropinquante remedio, quod pectus suum infecerat, valetudinis virus evomuit.

* *an* permoveret?

quomodo nocte S. Germani

74 Sicque paulisper sumpto sopore, cum evigilasset, infirmitatis exclusa molestia, perfectæ salutis sibi divina virtute sensit accessisse subsidium. Surgens ergo protinus, et oblationem suam faciens, nemini quicquam de suæ recuperatione salutis ostendens, domum pedetentim reversus. Nec tamen celari res potuit, quæ celari non debuit. Mittitur ergo totius consultu capituli fidelis frater, qui rei mirabilis eventum approbet, modum exquirat, veritatem exploret. Qui ad prædictum pagum veniens, loci seniores in ecclesiam convocavit: statuitur in medio, qui sanatus fuerat; de salutis suæ recuperatione convenitur. Tunc ille, Ego, inquit, domine, per hos quinque annos, sicut præsentes omnes noverunt, tanto languore gravatus sum, ut numquam ad opus aliquod manus valerem extendere; numquam, quem non citius evomerem, cibum aliquem sumere; numquam vel ad ecclesiam progredi sine aliorum adjutorio prævalerem.

EX IMPRESSIS.

sanitati restitutus.

75 Cumque cum uxore sua omnes, qui præsentes fuerunt, unius acclamationis sententia hoc se vidisse, sic se rem habere, testarentur, adjecit ille: Hujuscemodi ergo, domine, damnatus incommodo, plurima Sanctorum loca visitavi; sed semper deterioratus, ex labore itineris infirmior redii, quam exivi: infortunio tanto tabescens, non exire, non progredi ultra disposui: cumque propositum illud bene tenerem, apparuit mihi nocte quadam vir pulcherrimus, dicens, se esse sanctum Germanum; et, cum obnoxius* illum pro salute mea deprecarer; Ad ecclesiam, inquit, meam in festivitatis meæ solemnio venies, si ab hac, qua laboras, molestia cupis liberari. Veni, sicut jusserat; et ab infirmitate Dei gratia, sicut cernitis, liberatus sum. Reductus ergo a monacho, et in foro venalium die Dominica populo demonstratus, ecclesiæ sanctæ repræsentatur incolumis. E Solemni eum processione suscepimus, et Te Dominum laudamus, quanta valuimus devotione, cantantes, nomen Domini benediximus, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

* *f.* obnixius

XXXV. *De homine vexato a dæmone,*

76 In crastino festivitatis nostri Pontificis, beati Petri Apostolorum principis solemnitatem, quæ ad Vincula nominatur, per orbem celebrat universalis Ecclesia. Qua die joculatores, qui ad festivitatem nostram conveniunt, cereum festivum ad vesperas solent offerre. Quod cum in anno prænotato cum histrionum et saltantium lasciva jactantia, universo eos vulgo prosequente, fecissent; monachi cujusdam famulum, qui ad festivitatem venerat, intra ecclesiam dæmonium arripuit, et in terram projecit. Tanta protinus miser vexatus insania, tanto furore repletus, ut si sineretur, semetipsum suis dentibus mordicus discerpisset. Verum astantium populorum vi et virtute cohibitus, cum manibus diutius teneri bene non posset, quodam extentus et ligatus in assere, coram altari deponitur; beati Germani clementiæ commendatur, funibus usquequaque ligatus. Cum sic coartaretur, ut nullum in eo membrum moveri potuisset, rotantibus et totis F aspectibus furibundis, et indefessis vocibus, barbaris et inauditis sermonibus suam insaniam propalabat.

quomodo per reliquias mundatus sit.

77 Cum igitur eum fratres vehementer sine cessatione vexari conspicerent, ejus miseriæ condolentes, in aliquo misericordiæ opere subvenire satagebant: orationem siquidem pro eo facientes, sudarium sancti præsulis nostri Germani super caput ejus; super pectus autem phylacterium, carnem sanctæ virginis Agathæ cum ceteris reliquiis continens, posuerunt. Inter tam sancta sanctuaria perfidus invasor, malignus hostis artatus quo fugeret, quo se verteret, non habebat. Hoc unum sibi possibile reperit, ut invasum hominem derelinquens, sanctuariorum præsentiam repentino devitaret elapsu. Fœdas igitur et fœtore plenas post se semitas derelinquens, per os jacentis vomitu ejectus exiliit. Sicque Sanctorum meritis homo liberatus, omnem in momento vultus et animi ferocitatem abjecit, et, velut agnus mansuetissimus, caput declinans, oculorum palpebras

EX IMPRESSIS

pebras in soporem deflexit. Insequenti die post Missæ majoris Evangelium sanum illum et incolumem cum signorum pulsatione, et festivo. Te Dominum laudamus, suscepimus, Dominum in donis suis, et Germanum sanctissimum in omnibus operibus suis benedicentes, qui de ecclesia sua curam se habere maximam tot virtutum et miraculorum signis tam frequenter ostendit.

XXXVI. De rustico cujus manibus vanga adhæsit.

78 Rusticus quidam in provincia, quæ Elmete *a* dicitur, anno subsequenti fuerat, qui reverentiam sancti Confessoris oblitus, ista festivitatis suæ die hortum operaturus intraverat. Verum tantæ tamque reverendæ solemnitatis die * non diutius operando violare permissus, reatum, quem ex tali præsumptione contraxerat, mox indice pœna cognovit. Cum namque tota virtute terram effoderet, adhæsit repente tam firmiter manibus suis vanga *b*, quam tenuit, ut nullo modo illis excuti posset, vel auferri. Nec antea meruit ab hujusmodi damnationis vinculo liberari, quam sacerdoti reatum confessus, voti se etiam promissione constringeret, quod ecclesiam sancti Germani cum oblatione sua requireret, et semper de reliquo, quamdiu viveret, diem illam solemniter celebraret. Tunc demum clementissimi Germani clementia liberatus, Selebiam cum oblatione sua perveniens, et satisfactionem ex offensa faciens, discrimen quod temere incurrerat, et feliciter evaserat, nobis exposuit.

* f. diem

B

XXXVII. De homine inflato.

79 Nec prætereundum, quod non solum apud nos, verum etiam omnibus in locis, ubicumque Præsulem nostrum tribulatus aliquis invocaverit, et ecclesiam suam expetere se fideli mente promiserit, votorum suorum optatum consequi meretur effectum. Hoc nautarum et naufragorum ereptione sæpe didicimus, hoc infirmantium et male habentium salvatione frequenter experti sumus; et hoc quidem multo sæpius solet accidere, quam ut exemplis indigeat approbari. Hoc unum tamen antequam liber calce claudatur, referatur exemplum. Homo quidam ex pago, qui Dwigtum dicitur, in nemore, die quadam ante octavas sancti Germani laboraturus exierat; cumque cibum, quem secum attulerat, sine potu sumpsisset, tantam præ ardore solis nimio et laboris instantia incurrit sitim, ut nisi citius alicujus potus sedaretur ex haustu, animam exhalare putares. Aquam igitur diu multumque quærens, nec usui aptam inveniens, pluvialem et patentem tandem reperit et assumpsit. Quam incredibili aviditate absorbens potius, quam ebibens, cum infelici poculo infeliciorem deglutivit et pestem. Mox siquidem ut potaverat, tanta cœpit inflatione grossescere, ut antequam domum pervenire valeret, per omnes ejus artus se tumor letalis effudisset.

C

D

80 Itaque collocatus in lectulo, cum per momenta singula tumor cum languore succresceret, spe omni salutis exclusa, in moribundi sensibus futuræ tantum mortis regnabat imago. In tanta tribulatione laborantem consolantes vicini frequenter cucurrerunt. Cum ceteris ad infirmum intravit quædam matrona fidelis; quæ videns infirmum valetudine tanta tabescere, inquit: Fili carissime, si aliquam in sanctum Germanum fidem concipiens, illum te requisiturum cum tua oblatione fideli mente permitteres *, credo quod illius merito cito reciperes sanitatem. Ad illius festivitatem descenderam; et tot ibi languidos suæ salutis vidi recuperare medelam, ut difficile crediderim, aliquem in eum spem bonam habentem sui voti non citius effectum promereri. Is * languidus in devotionis arce levatus votum vovens, se sancti Germani mœnia *, si convaleret, expetiturum cum oblatione promisit. Lichino *c* demum se metiens, antequam hora præteriit, divino quodam melioratus antidoto, vomitu totum, quod eum infecerat, virus ejecit: sicque peste valetudinis totius elicita, infra diem tertium pristinæ restitutus sospitati, votum suum deinde persolvens, ad ecclesiam nostram usque pervenit, et quæ circa se facta fuerant, nobis seriatim exposuit.

quomodo S. Germanum invocans, sanatus sit.

* f. promitteres

* f. His

* i. e. Selebiam

E

Actum autem hoc anno incarnati Verbi Dei, millesimo centesimo septuagesimo quarto, fundationis ecclesiæ nostræ centesimo sexto, abbatis Gileberti decimoquarto; quo etiam anno hæc scribere aggressi sumus, præveniente et prosequente studium nostrum gratia Dei, qui vivit et regnat trinus et unus, per omnia secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Elmet *olim dicta fuit regiuncula in Ducatu Eboracensi a Selebiensibus in occasum milliaribus circiter undecim distans, haud procul ab oppido Leda, Arum inter et Warfum flumina; ut ex Camdeno videre est in descriptione Comitatus Eboracensis. Hinc discimus, quam longe jam tum in Anglia se extenderit non solum cultus* S. Germani, *sed etiam festi ejus hodierni solennitas in populo, quam verisimile est eo invexisse monachos Selebienses.*

b *Lata est hujus vocis significatio, ut apud Cangium videre est; hoc loco tamen* ligonem *denotari sensus indicat.*

F

c Lichinum, *id est ellychnium. Sed cur eo se metiebatur? Credo, ut cereum confici juberet ejusdem secum longitudinis, quem oblaturum se voverit.*

DE S. GOSSELINO EPISCOPO CONF.

METIS IN BELGICA PRIMA.

J. B. S.

Sylloge de aliquali cultu, gestis et ætate.

Anno 160

D*iu, ut verum fatear, multumque dubius hæsi et incertus, utrum* Gosselinus, *hic in titulo præfixus, inter Sanctos locum mereretur, an potius inter Prætermissos rejiciendus esset; non quod variæ nominis inflexiones, per* Gunselini, Gosolini, Cosoloni, Consolini, Consoloni, Ansalini *etc. dubiam quodammodo appellationem redderent, sed quod nec in Martyrologiis classicis, nec in aliis Fastis sacris, etiam ipsius Metensis cathedralis ecclesiæ, ulla ejus memoria occurreret, ne quidem apud Meurissium, qui de cetero episcopos Metenses accuratissime recenset, non solitus quidquam prætermittere quod ad ipsorum sanctitatem demonstrandam,*

Quæsita diu argumenta

A *dam, aut ad probandum cultum vel minimum conducat. Sciebam equidem in Ferrarii Catalogo Sanctorum generali hoc die signari his verbis;* Metis, S. Ansolini episcopi Metensis, *allegatis* tabulis ecclesiæ, et Catalogis episcoporum Metensium: *at tabulas istas Metensis ecclesiæ diu frustra quæsieram; in Catalogis vero episcoporum, quos apud Warnefridum, Dominicium, Democharem, Sammarthanos et alibi legeram, nec unum fuit reperire, in quo* Sancti *titulus, vel tenui vestigio,* Gosselino *appositus reperiretur.*

pro ejus cultu,

2 *Succenturiabatur quidem Ferrario Saussayus in Supplemento Martyrologii sui Gallicani pagina* 1153, *ubi eumdem more suo laudat grandi elogio, sed ita communi, ut singulis episcopis sanctis totum aptari posset, nisi episcopum Metensem nominasset; singulari eo parachronismo notandus, quod toto ferme seculo posteriorem faciat, dum ita scribit:* Metis, depositio sancti Ansolini, alias Goselini episcopi et confessoris, qui sancto Agatimbro meritis suppar successit, annosque octodecim omni laude episcopali florens, hanc ecclesiam direxit, Domini lucra, non commoda quærens. *Atqui ex omnibus Catalogis, jam a nobis citatis, id satis certum videtur, totis tribus* B *Agatimbro vetustiorem esse eum, quo de hic agimus,* Gosselinum, *utpote cui successerint Romanus in serie* 19, *Freminius* 20, *Gramacius* 21, *quos demum Agatimbrus secutus est, anno primum* 520: *unde ex eo etiam capite suspecta mihi reddebatur Saussayi, tam turpiter aberrantis, auctoritas, quam hic admittere etiam ausus non fuerit Castellanus, de* Gosselino *nostro altum silens, quantumvis cetera diligens Sanctorum refossor.*

reperta sunt.

3 *Nihilominus tamen, cum muneris mei esse omnino existimem, Sanctis in hac parte quantum licet favere, altius inquirendum censui, num forte, si non in cathedralis ecclesiæ, saltem in alicujus alterius urbis istius Martyrologio aut Kalendario sancti hujus* Gossolini *seu* Gunzolini *commemorationem aliquam reperire liceret. Atque eccum opportunissime recurrit extractum ex Martyrologio Ms. ecclesiæ S. Petri Metensis civitatis, inter chartas nostras præfixum Vitæ sancti Livarii seu Libarii ad* 25 *Novembris (quo die is colitur) primum producendæ atque in lucem edendæ, in quo extracto inter alia hanc annuntiationem inveni disertissimis verbis hoc ipso die expressam;* Metis, natale sancti Gunzolini episcopi et Confessoris; *cujus Martyrologii antiquitatem tametsi omnino exploratum non habeam, satis vetustam putavi, ut* Gunzolino *isti quem nos cum Meurissio* Gosselinum *vocamus, locus in hoc opere inter Sanctos non immerito vindicaretur. Atque hæc de cultu satis: de cetero quod dicatur vix superest.*

AUCTORE J. B. S.

Multa passus supponitur.

4 *Etenim de* S. Gosselini *gestis id solum habuit quod traderet Meurissius, præmissa paulo longiori de Attilæ grassationibus historia, iis vixisse temporibus* bonum episcopum Gosselinum, *ut a barbarorum incursionibus gravissimas angustias et calamitates sit passus. Cetera in elogio suo, solita elegantia, sed adiaphora, supplevit Saussayus, dum jam dictis hæc superaddidit:* Unde fideli villicatione exacta, servus fidelis in gaudium E Domini sui admissus, talenta gratiæ, quæ sedula opera multiplicaverat, ipsi Domino retulit, et hinc adaucto munere, divitiis numquam perituris in cœlesti regno pro meritis locupletatus est. *Porro ad Sancti ætatem quod attinet, nec eam examinandam suspicio, nec vere unde examinem habeo: si recte temporum rationem inierit Meuressius, non septimus decimus ordine fuerit, ut notant Sammarthani, sed 18, episcopalem curam luctuosissima tempestate exorsus circa annum* 443, *qua per octodecim annos inter varias persecutiones strenue et sedulo exercita, ad laborum ærumnarumque præmium evocatus sit hac* 31 *Julii anno* 460.

DE SANCTIS CCCL MARTYRIBUS

MONACHIS ANONYMIS

IN SYRIA SECUNDA

J. B. S.

C

Ex Martyrologio Romano.

F

ANNO 517

Rom. Martyr. inserti sunt.

Ut ut celebres censeri possint hi Martyres, in immani illa Severianorum, dicamus, an Dioscoritarum, certe Acephalorum prædatoria persecutione, connivente, vel forte instigante impio Imperatore Anastasio, in Syria interempti, nulla tamen in ecclesiasticis tabulis, seu Græcis seu Latinis, eorum usquam memoria exstitit, donec eos Martyrologio Romano inseruit Baronius ad hunc diem, his verbis: In Syria, sanctorum trecentorum quinquaginta monachorum Martyrum, qui ob defensionem synodi Chalcedonensis ab hæreticis occisi sunt. *In annotationibus suis nullum fontem assignare potuit, unde classem illam acceperit, præter celebrem epistolam archimandritarum quatuor et viginti plurimorumque aliorum ad Hormidam Papam datam, modo in Conciliis notissimam, unde et illa desumpsit quæ de ingenti monachorum strage fidem faciunt. Porro tragicæ ille furentium nebulonum grassationes ab eodem Eminentissimo Annalista satis fuse describuntur ad annum* 517 *a num.* 60: *at cum modo vulgatissimæ sint, satis erit ad opportunam hic rei notitiam, si quæ de his contraxit Pagius, breviter decerpamus. Ita ille in Critica sua ad dictum annum num.* 3 *et* 4.

eorumque historiam ex celebri epistola

2 Hoc et præcedenti seculo Maronitæ religionem Catholicam egregie tuiti sunt, indeque in Martyrologio Romano ad diem 31 Julii habetur, *quod jam supra retulimus.* Exstat de eorum nece libellus viginti quatuor archimandritarum ad Hormisdam Romanum Pontificem in quo legitur: « Quoniam Christus Deus noster Principem pastorum, et doctorem et medicum animarum constituit Vos, et vestrum sanctum angelum; dignum est, passiones quæ nobis contigerunt exponere, et immisericordes ostendere lupos qui dissipant gregem Christi. Qui autem sint isti, et qui adversus nos armaverint, audistis utique, Beatissime,

AUCTORE J. B. S.

Beatissime, Severus ille et Petrus, qui numquam in Christiano numero reputati sunt, qui per singulos dies sanctam Chalcedonensem synodum, sanctissimum ac beatissimum Patrem nostrum Leonem publico anathemate impetentes, qui judicium Dei nihil æstimantes, et colendos canones SS. Patrum conculcantes, episcopos quidem principali potentia facientes exhiberi, et cogentes illudere prædictam sanctam Synodum, suppliciis inæstimabilibus affligentes, euntibus nobis ad mandram domini Simeonis pro causa Ecclesiæ, insidiati sunt nobis in itinere perditi, coinquinati, et supervenientes occiderunt ex nobis 350, quosdam autem vulneraverunt, alios vero qui potuerant ad colenda altaria fugere, ibidem peremerunt, et monasteria incenderunt. »

pluries prosequuntur Pagius.

3 In supplicatione vero eorumdem monachorum ad Joannem patriarcham Constantinopolitanum, et ad quintam generalem synodum præfati monachi Maronitæ aiunt: « Dirum spectaculum fuerunt jacentes viri, qui religiosis certaminibus usque ad canitiem certaverunt nudi, et insepulti jactati, ultra trecentos existentes ex secunda Syrorum provincia nati, canibus et avibus lacerandi projecti. » Et in alio præfatorum libello ad Menam patriarcham: « Et eorum canitiem non veriti, opus gladii in ipsos fecerunt, circa trecentos quinquaginta numero existentes, eorumque membra instrata disperserunt. » *Atque hæc de sanctis, qui hoc die coluntur, Martyribus satis dicta sint. Quæ deinceps de admirandis monachorum Maronitarum, pro tuenda Catholica religione facinoribus subjiciuntur, huc proprie non spectant; alibi fortasse locum suum inventura. Videant curiosi lectores quæ de his fusius disputavit Faustus Naironus in dissertatione de origine, nomine ac religione Maronitarum, Romæ impressa anno* 1679, *ubi a pag.* 2 *totam hanc persecutionum historiam fusius prosequitur.*

DE S. IMITERIO CONFESSORE

IN COMITATU BURGUNDIÆ

J. B. S.

Sylloge de cultu.

31 Jul.

Notitia a Castellano accepta,

Quod Imiterius, *alias* Ymiterius *seu* Ymitherius (*Gallice* Ityere) *hoc die inter Sanctos referatur, id omnino deberi fatemur, toties a nobis laudato Sanctorum, præcipue Gallorum, impigro refossori Claudio Castellano, quo nempe solo duce, ejus notitiam assecuti sumus, tacentibus ceteris omnibus tabulis ecclesiasticis seu Martyrologiis, tum antiquis, tum recentioribus, etiam Saussayo. At enim vaga ejus annuntiatio hoc die in Martyrologio suo universali, principio haud multum placuit, quod ita nude scripsisset:* In comitatu Burgundiæ *(en Franchecomté)* S. Imiterii confessoris, *absque ulla determinati loci, conditionis aut ætatis assignato vestigio. Neque vero hanc reperit usquam, ast in Supplemento addendum monuit;* monachi ad S. Andreæ Jurensis, dicti postmodum S. Eugendi, ac demum S. Claudii: *ut id postremuum intellexerimus, quærendum Sanctum qualemcumque inter monachos antiquissimi monasterii Jurensis seu Condatescensis, cujus præcipui fundatores censentur SS. Romanus, Lupicinus atque Eugendus, ac demum restaurator celeberrimus S. Claudius, ex episcopo Vesontionensi, ibidem abbas.*

inde ex monumentis Jurensibus.

2 *Prævia hac luce, ad jam dicti S. Claudii Acta processum est; ipsa illa nimirum quæ ad* 6 *Junii illustrata sunt, ubi Chiffletii nostri scripta, Parisiis accepta recensens notavit Papebrochius tomo* I *pag.* 646 obiter *alicubi* agi de sanctis Ymiterio et Mauro, *alibi prorsus incognitis. Eo demum rediit tota isthic suggesta notitia, quod post tædiosam investigationem, Chiffletii ipsius manu, cap.* VII *de Romano monasterio in diœcesi Lausanensi, scriptum repererim, quod hic subjicio* : In his monasteriis Jurensibus, vel quæ ex Jurensibus derivata sunt, inter alios complures sanctitate illustres viros floruerunt, ut opinor, Ymiterius et Maurus, de quibus hæc reperio in Martyrologio S. Eugendi Jurensis; Pridie Kalendas Augusti, commemoratio S. Ymiterii monachi, tum deinde 8 Kalendas Novembris, In territorio Vesontionensi, natale S. Mauri confessoris. *De hoc S. Mauro agetur suo loco et tempore; huc proprie spectant quæ de hodierno Sancto in annexa charta ab eodem Chiffletio observata invenio.*

3 Sancti Ymitherii nomine fuisse olim abbatiam dixit Severtius in Brendnico 18 episcopo Matisconensi, sed fidem dictis non fecit. Monachus tantum nuncupatur in Martyrologio Jurensi: ejus vero antiqua sedes, in qua vitam exegisse creditur, et in qua sepultus est, Cellulæ dumtaxat appellatione designatur a Karolo Calvo in diplomate, quo eam Cellulam Matiscensi S. Vincentii ecclesiæ restituit, cui nempe jam olim nonas et decimas annuatim pendere solita erat, in argumentum subjectionis post omnem memoriam; ut merito dubium supersit, num S. Ymitherius ad primorum patrum Jurensium ætatem pertineat. Ceterum adscriptum est nomen ejus in Martyrologio proprio Jurensium, ut supra monuimus, pridie Kalendas Augusti, ac eadem die, Julii mensis 31 colitur in Matisconensi, sub officio de communi confessoris non pontificis. Sed et memoratur surdus ex annis decem, cum ad ejus ecclesiam tenderet, in itinere persanatus: et alia quamplurima, eo invocato, contingere miracula, constans est fama: unde et mandatum prodiit, ut, servata juris forma, de illis quæstio institueretur. *maxime ex Chiffletio*

4 *Jam dictum diploma describi curavit atque eruditis notis illustravit laudatus Chiffletius, verum ex iis omnibus ad Sanctum nostrum id unice attinet, quod* Cellula S. Imiterii, *ibi commemoretur, Reginardo cuidam, falsos titulos prætexenti, a Carolo Calvo concessa, quæ inde ad Raculfum dilapsa sit, demum ab episcopo Matisconensi, utpote ad ecclesiam S. Vincentii antiquo jure spectans, postliminio revendicata. Id, inquam, huc solum facit, quod* Cellula *ista* S. Imiterii *nomine indigitata, seu mavis, insignita fuerit; cujus rei non video rationem aliam, saltem verisimilem,* *confirmatus est cultus.*

A *verisimilem, adduci posse, quam quod ipsam illam* Cellulam *Sanctus olim incoluerit, sive ut superior, sive ut subditus. Ceterum qua ætate aut quamdiu vixerit, quibus muneribus functus sit; quibus præfulserit virtutibus, nusquam memoriæ traditum reperi: neque de ejus signis aut miraculis quidquam superest, præter paucula illa quæ ex Chiffletio modo retulimus: ut recte supra notaverimus, de solo* S. Imiterii *cultu hic a nobis quæstionem institui.* AUCTORE J. B. S.

DE SS. FRATRIBUS BANTO ET BEATO

PRESBYTERIS CONFESSORIBUS

Treviris et Confluentiæ.

J. B. S.

Sec. VII.

De S. Beati

Jam in tabula Prætermissorum mensis hujus diei 26 *præfixa, alterum ex his sanctis Fratribus, nempe* Beatum *eo die recoli observavimus in Usuardis Coloniensibus, atque item in Molani auctariis; nihilominus tamen huc remittendum fuisse, quod amborum Fratrum solennitas hoc die una celebretur in Proprio Trevirensi, ut ex lectione infra subjicienda patebit.* B *De cultu itaque, licet non antiquissimo, utpote classicis Martyrologiis incognito, dubitandi locus non est; sic* S. Beatus *annuntiatur dicta* 26 *Julii in Florario nostro Sanctorum Ms.* Apud Treverim, natale S. Beati confessoris, viri sanctissimi, ex suo nomine vitam demonstrantis. *Edit. Lubeco-Col. ita loquitur:* In territorio Treverensi, circa Confluentiam in monte, natale S. Beati presbyteri confessoris. *In Greveno simplicius;* Treveris, S. Beati presbyteri et confessoris. *Hunc textum secutus est Molanus in prima sua editione; verum aliis plusculum adjunxit:* In Cartusia prope Confluentiam, sancti Beati presbyteri Trevirensis et confessoris. *Ex his facile colligis, utrumque Sanctum verosimillime Treviris depositum fuisse, unde* S. Beatus *ad dictum montem apud Confluentiam translatus fuerit, quemadmodum infra distinctius explicabitur.*

et S. Banti cultu

2 *Jam vero de* S. Banto *ita hoc die legit Usuardus Abdinghoffensis:* Treveris, S. Bantonis confessoris Christi, *quæ ipsissima verba Molanus auctariis suis inseruit. Sive autem* Bantonis, *sive* Pantonis *aut* Panthonis *dixeris, ad eumdem referenda sunt omnia. Sic habet Edit. Lubeco-Col.,* Treveris, S. Banti confessoris: *Grevenus vero,* C Treveris, Panthonis (alias Banti) presbyteri et confessoris. *His paulo antiquius citatum Florarium Sanctorum Ms. hoc die scripsit:* Apud Treverim civitatem, natale S. Sabini episcopi, et Banti presbyteri et confessoris. *Quid sibi velit ista combinatio* S. Sabini episcopi, *Trevirensibus plane ignoti, cum* S. Banto, *non facile divinaveris; si S. Basinum scripsisset, aliquid diceret ad Trevirenses spectans; ast is colitur* 4 *Martii, quo ipso die in eodem Florario rectissime signatus est. Accedat reliquis Saussayus qui etiam hoc die* Bantonem *annuntiat. Atque hæc ex Martyrologiis, tametsi recentioribus adducta, ambos sanctissimos Fratres satis celebres demonstrant,* Bantum *Treveris præcipue,* Beatum *vero in Cartusia Confluentina, de qua non nulla subjiciam, ubi breve elogium utriusque ex Proprio Trevirensi descripsero.*

certa testimonia.

3 *Ita isthic legitur ad* 31 *diem Julii; Sanctorum Beati et Banti presbyterorum et confessorum Trevirensium.* Lect. III: Beatus et Bantus duo clarissima urbis Trevericæ lumina, tempore Modoaldi episcopi finitimum Treveris Vogesum insederunt. Qui sanguinis vicissitudine atque amore pariter fraterno sic vitæ beatioris ac cœlestis haud dispari sorte, ambo germani, ambo sacerdotes, ac vastæ solitudinis incolæ, arduum uterque iter virtutis emensi, abstinentiæ laboribus et integritate longe conspicui; postremo eximia relicta sanctitatis fama, hinc migrarunt ad Superos. Et Beati corpus in divæ Genitricis E ad Martyres æde, decenti sepultura sub marmore conditum, expertæ quondam sospitatis remedium febricitantibus attulit. Cujus inde translatione mons prope Confluentes nomen sortitus, quem nunc Cartusiani inhabitant, miraculis quoque inclarescit. Bantus vero in oratorio ædis metropolitanæ propinquo repositus est.

De eorum gestis in Vita S. Magnerici

4 *Præter hæc Vitam aliquam* S. Beati *ex jam dicta Cartusia Confluentina ad Majores nostros olim misit laudatissimus nobis semper P. Joannes Gamans; ast ea quantumvis brevis, ex Ebrewinianis Actis corrasa, media sui parte non magis ad Sanctos nostros fratres spectat, quam ad sanctos Paulum, Ingobertum, Disibodum, Wolfilaicum aliosque, de quibus, ut synchronis, multa miscet Vita S. Magnerici expensa ad* 25 *Julii, ex illa satis erit paucula hæc decerpere:* Erant in urbe Treverica duo sacerdotes Domini Bantus et ejus germanus frater, nomine et re Beatus, cum aliis sanctissimis eremitis in parochia Treverorum supra montem Cebenam et Vosago silva manentibus, qui vitam duxere beatificam: quibus in gaudium Domini ingressis, S. Bantus corpore sepultus fuit in capella retro ecclesiam majorem Treverim, ubi quondam fuit fraternitas et congregatio, quæ adhuc dicitur præbenda F S. Banti, id est **die Bantprobent** *Germanico, de qua hodie plura disquirere operæ pretium prorsus non video.*

et apud alios

5 *Satis vaga hæc sunt omnia, neque tamen clariora aliunde acceses. Montem* Cebenam *explicant per* Paulsberg, *ex opposita, inquiunt, Mosellæ ripa urbi Trevirensi, cum quo* Vosagum *seu* Vogesum *unde Mosella profluit, non facile composueris. De* **Bantprobent** *quod statuam non habeo, uti nec de certa ætate, anno aut die obitus, non magis quam ex iis quæ de* S. Beato *ibidem sequuntur, ut ex mera traditione accepta omnia manifestum sit. Audi sequelam:* Sed S. Beatus sepultus fuit ad S. Mariam veterem in littore Mosellæ, olim dictum Capitolium, ubi nunc est cœnobium Benedictinorum, et nunc vocatur Mariæ ad Martyres, retro summum altare sub albo marmore. At postmodum sub Poppone archiepiscopo ad hunc montem, qui antea Mons Martyrum vocabatur, translatus; cujus translationis

...CTORE B. S. translationis festum olim colebatur in die Crispini et Crispiniani, sed nos hoc die reliquiarum colimus. Et ab hoc adventu dicitur hic Mons S. Beati, cujus nominis participes hic et in futuro meritis et precibus dicti Beati patroni nostri, faciat nos omnipotens et misericors Deus. Amen.

...ga ...lium 6 *Eadem ferme de sanctis Fratribus breviter sed nitide prædicat Browerus in Annalibus tom.* I, *pag.* 347, *num.* 32, *cujus verba hic etiam describi merentur :* Ceterum eodem circiter tempore finitimum Treveris Vogesum insedere duo clarissima urbis Trevericæ lumina Banto et Beatus, ut sanguinis necessitudine atque amore pariter fraterno, sic vitæ beatioris ac cœlestis haud dispari sorte, ambo germani, ambo sacerdotes, ac vastæ solitudinis incolæ, arduum uterque virtutis iter emensi, abstinentiæ laboribus et integritate longe conspicui. Enimvero apud D. Beati sepulcrum expertæ quondam sospitatis remedium sensere febricitantes. Unde Eberwinus ante annos plus minus quingentos abbas Theologiensis : Sed nos, inquit, hoc ipsum beneficium in nobis experti et fideliter adepti sumus. Denique eximia relicta sanctitatis fama, hinc migrarunt ad
B Superos; et Bantonis quidem corpus in oratorio summæ ædi metropolitanæ propinquo, Beati vero in Divæ Genitricis ad Martyres sub marmore reconditum, inde quo translati sint suo nobis loco dicendum servatur. Dies utrique natalis mense Julio, sed illius tricesimo primo, hujus autem sexto colitur et vigesimo.

de S. Beati translatione 7 *Quod de translatis SS. Fratrum corporibus hic notat Browerus, verum esse de* S. Beato, *extra controversiam est, at* S. Bantum *ex* oratorio summæ ædi metropolitanæ propinquo, *alio deportatum fuisse, nusquam reperi hactenus : imo vero in citata Proprii Trevirensis lectione, quæ cum Broweri textu apprime convenit, ibidem loci etiam hodie* repositus *disertissime asseritur. Porro* S. Beati *sacros cineres constat, translatos esse ad eum montem Confluentiæ proximum, quem Cartusianis seculo primum* XIV *cessisse ex gestis Balduini archiepiscopi mox ostendemus. Sic igitur de* S. Beati *translatione anno* 1018 *facta a Poppone memorat laudatus Browerus pag.* 506 *num.* 11. Virginis Deiparæ ad Martyres domicilium, quod D. Benedicti disciplina a Theodorico devinctum fuisse diximus, cum hac ætate Canonici, Benedictinis per vim exclusis, occupassent : Poppo his vicissim pro merito eorum exactis, monachis locum inhabitandum restituit, et S. Beati presbyteri cineres inde Confluentiam ad eum montem transtulit, qui sanctissimo Cartusianorum excultus domicilio, ab eodem Divo hodieque fert vocabulum. D

8 *Reliquum est ut Cartusianos, non a Poppone (cujus tempore necdum erant in rerum natura) sed a Balduino in* Montem S. Beati *traductos, quod polliciti sumus, ostendamus, ex Broweri ipsius indice Chronologico pag.* 28, *ubi ad annum* 1313 *sic legitur :* Montem S. Beati Confluentiæ, prius a PP. Benedictinis possessum, canonicis transcripsit. *Tum vero ad annum* 1330 *ita subdit :* Cartusiani a Balduino Trevirim advocantur, et sedes supra urbem amœna, cum oratorio B. Albani, ab abbate S. Matthiæ Eberhardo coempto, vicinisque agris attribuitur. Unde Confluentiam quoque ad Montem S. Beati, canonicis exclusis, traducti sunt. *In Tractatulo de origine et progressu Ordinis Cardusiensis, circa Montem* S. Beati *narrat aliqua Henricus Kalkar, non satis digna quæ hic referantur ; sufficiant reperta hactenus probatiora monumenta; nam de peculiaribus utriusque Sancti gestis, virtutibus aut miraculis nihil præter jam dicta traditum accepimus. Neque de ipsorum ætate certiora colliges, quam si eorum principia ad S. Magnericum seculo* VI *exeunte, obitum vero ad S. Modoaldi tempora verosimillime revoces, circa annum* 637, *quo amborum exitum Browerus collocandum censuit.* *explicantur quæ occurrunt dubia.* E

DE S. EUDOCIMO JUSTO SEU JUNIORE

J. P.

CONSTANTINOPOLI

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

C F

Cultus apud Græcos, elogia, tempus vitæ, mortis modus, cognomentum duplex, Acta.

Sub Theophilo imp. Bina *Sancto huic, uti vides, cognomenta sunt superaddita* Justi *videlicet ac* Junioris : *in Fastis quippe Græcis nunc cum uno, nunc cum altero memoratur ; quamquam sine ullo in eisdem etiam occurrat, uti planum fit ex annuntiationibus ; quas subjicimus. Typicum sub nomine S. Sabæ ita habet :* Sancti et justi Eudocimi ; *cui consentiunt Menæa magna Græcorum typis cusa, Horologium anno* 1607 *editum, Anthologium. Menologium vero ab eminentissimo Sirleto versum, et a Canisio vulgatum scribit ista :* Natalis beati Eudocimi junioris : *quo pariter cognomine signatur in Menæo Chiffletii ac Menæis Ambrosianis : sed in Horologio anni* 1601 Eudocii *(pro* Eudocimi*)* justi. *Synaxarium Basilianum modo a præcedentibus diverso sic annuntiat :* Memoria sancti martyris nostri Eudocimi Junioris. *Kalendarium Ruthenorum apud Possevinum simpliciter ponit* S. Eudocimi ; *et in eo, quod est apud Genebrardum notatur* Eudocimus.

...dus vario... 2 *Nec vero apud alios idem hunc Sanctum annuntiandi modus servatur : nam in Menologio Slavo-Russico Sparwenfeldiano mentio fit* S. et justi Eudocimi ; *in Ephemeridibus autem Græco-Moschis apud nos editis ante tomum* I *Maii pag.* 37 *habetur* Eudocimus tribunus martyr. *Annuntiationem Martyrologii Arabico-Ægyptii* Certamen sancti novi Accademici, *corruptam ac fœde mendosam esse, omnino suspicamur ; pro qua scribi debeat* sancti NOVI (τοῦ νέου, *quod novum ; sed hic juvenem seu juniorem significat)* Eudocimi ; *in variis Fastis notatus;*

tum

A *tum quia convenit dies; convenit cognomen* τοῦ νέου, novi, *id est* Junioris; *nec repugnat* certamen : *nam et alibi, ut vidimus, tamquam martyr refertur; non recte, ut postea dicemus. Favet incorruptio corporis, tamquam characterismus Sancto maxime proprius juxta Acta num.* 14, *ubi tantopere ea commendatur; de qua oratio propria Sancti, in dicto mox Martyrologio, his verbis expressa :* O sancte medice Accademice, qui vocatus es de terra ad cœlestes habitationes: et incorruptum corpus tuum post mortem remansit, quia ambulasti in sanitate * et itinere perfecto, dum servasti corpus tuum a corruptione, precare, ut nos etiam salvemur. *Titulus* medici *hic singularis commode referri potest ad curationes, quæ factæ sunt per unctionem olei lucernæ, ad sepulcrum ejus positæ, de quibus Acta. Præterea, quod mentio etiam habeatur nostri Sancti, apud Molanum in editione anni* 1573; *Ferrarium in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, nec non apud Castellanum in additionibus ad suum Martyrologium universale, cum parvo elogio : at de elogiis agemus paulo post, ubi prius nonnulla ornamenta exhibuerimus, quibus ultra annuntiationem, alicubi in* B *sacris Græcorum Tabulis honorifice admodum condecoratur. Id quod sit in Menæis eorum magnis citatis, prout nunc visuri sumus.*

** an sanctitate?*

cui canon aptatur ac versiculi :

3 *Inter alia itaque* S. Eudocimo *ibidem accommodata, invenitur conditus in ejus honorem canon, cujus hoc loco vel meminisse, sit satis, præfixa eidem acrostichide, his verbis expressa :*

῾Υμνῶ, Μάκαρ, σου τοὺς πανευσεβεῖς τρόπους. Ἰωσήφ.
Tuos, Beate, piissimos mores cano.

Nomen Ἰωσήφ, *quod versiculo isti acrosticho additur,* Josephum *denotat canonis conditorem; de qua re plura diximus die* 17 *hujus, in Commentario prævio ad Vitam S. Alexii,* § 4 *pag.* 247 *Odis prædicti canonis interseritur repetita Sancti nostri annuntiatio; et post hanc tres frequentes ponuntur versiculi :*

Τὸν θεῖον Εὐδόκιμον, ᾧ βίος γέλως,
Τὸ θεῖον εὐδόκησεν ἐκστῆναι βίου.
Δέχνυται Εὐδόκιμον πρώτῃ τάφος ἐν τριακοστῇ.
Eudocime dive, vita cui risus fuit,
Te rapere sibi complacuit e vita Deus.
Condidit Eudocimum trigesima prima sepulcro.

Patet allusio poetæ ad nomen sancti Εὐδόκιμος *et verbum* εὐδοκέω, *cum modico, ut sæpius in istiusmodi allusionibus Menæorum alias usuvenit, sale.*

C

Elogium ex Synaxario Basilii imp. Latine redditur

4 *Inter elogia, illud Latine reddimus, quod habetur in Synaxario Basilii imperatoris hac die, ut intelligi possit textus Græcus, apud nos prælo vulgatus in fine tomi primi mensis Julii. Sic ergo sonat:* Hic Beatus, imperante Theophilo Christi osore, exstitit: cujus parentes simul cum vitæ splendore (erant enim patricii) orthodoxos se probarunt, genere Cappadoces. Eudocimus idcirco ad virtutem recte ab illis institutus, candidatus a Theophilo creatus fuit, et castris præesse jussus, primum quidem per regionem Cappadocum, deinde autem per Charsianum : qui velut statera quædam ac regula justitiæ suum cuique ex æquo tribuebat, plurimas quotidie eleemosynas erogabat, ecclesias venuste et affabre exornabat, viduas et orphanos defendebat, et, ut verbo complectar omnia, omnem virtutis speciem exercebat. Vita itaque ad Dei nutum exacta, morbo corporis correptus, spiritum suum Deo tradidit: cujus propinqui, voluntatem ejus implentes, Sanctum cum instrumentis ac calceis sepelierunt; multis a Deo miraculis glorificatum. *Hactenus elogium, quod paucis prius explanabimus, quam cum elogiis alibi notatis illud conferamus.*

AUCTORE J. P.

et explanatur :

5 *Theophilus, qui in eodem memoratur, Michaelis Balbi filius, imperare cœpit anno Christi* 829; *desiit* 842, *ut videre est apud Baronium ac Pagium.* Candidatus *autem ab eo factus noster Sanctus ibidem fertur : circa cujus officii dignitatem, institutionem, numerum, varia invenies apud Cangium in Glossario ad scriptores mediæ et infimæ latinitatis. Ad* Charsianum *quod spectat; illud in ipsa Cappadocia situm fuisse, colligimus, ex iis, quæ habentur apud Cearenum in historiarum compendio pag.* 457 *editionis regiæ, narrantem de Masalma, quod* cum in Cappadociam venisset, Charsianum (τὸ Χαρσιανὸν) castrum fraude cepit. *Adde quod pro situ ejus in Cappadocia citetur apud Ortelium Porphyrogenneta; sed locus non assignatur. Porro castrum illud non obscuri nominis milites aluisse, intelligere inde possumus, quod apud Porphyrogennetam pag.* 169 *ejusdem regiæ editionis* Charsianitæ (τῶν Χαρσιανοῦ) *nominentur, de virtutis præstantia cum Armeniacis contendentes. Menæa magna typis edita et Anthologium scribunt* χαρασιανῶν ; *sed pro alia scriptione tamquam sincera et genuina faciunt tam ea quæ* E *jam citavimus, quam etiam Acta Græca, quæ habemus, ac Surius adhibent. Quæ sequuntur in elogio de egregia Sancti justitia, ad cognomentum ejus pertinent, de quo mox.*

cum aliis item elogiorum exemplaribus confertur

6 *Sequitur, ut nunc de aliis elogiorum exemplaribus paucula quædam observemus: paucula, inquam; cum sint similia in re et substantia. In Menæis impressis, Anthologio, et Menologio apud Canisium nomina* S. Eudocimi *parentum in superiore elogio prætcrita, recensentur, nimirum* Basilius et Eudocia, *conformiter ad Acta; quibus etiam consentit hæc Menologii Canisiani clausula:* Corporis quidem sancti translatio facta est sexto die mensis Junii; dormitio vero trigesimo primo Julii. *Menæa excusa cum Anthologio recte addunt, quod translatio ista facta sit* πρὸς τὸ Βυζάντιον. Byzantium versus *seu CPolim; translatio vero ista tam in elogiis obiter, quam in Actis pluribus tradita, nulli certo anno affigitur; si tamen Actis credimus, non diu adeo post Sancti obitum illam contigisse oportet, cum in illos dicatur, vivente etiamnum Sancti matre contigisse. Ast hæc et similia plusculum lucis accipient ex ætate ac tempore, quo is vixit et obiit : de qua re nostras nunc proferimus conjecturas.*

F

Tempus vitæ ac mortis.

7 *Stando auctoritate, quæ certe exigua nobis est, Actorum et elogiorum, habemus ex ea, quod vixerit tempore Theophili imperatoris, sub quo utique militarit, et nomen aliquod decusque gesserit, castris præesse jussus : ac proin annos circiter viginti tunc numeraverit, quando eo dignitatis admotus fuit; deinde natales hauserit, anno circiter* 813; *et ulterius vivere desierit anno circiter* 843; *si verum denuo narrant Acta, quæ eum* triginta tres annos natum *vitam cum morte commutasse perhibent. Atque ex his conjecturis (neque enim majus eis pondus inesse volumus) sequitur, ut per annos circiter decem militiam professus sit, eam exorsus versus annum circiter* 833. *Tempus, quo Sanctus vixit, desinit Menologium Slavo-Russicum, dicens :* Vixit anno 836 sub Theophilo inimico Christi : *qui annus cohæret cum tempore, a nobis per hypothesim potius, quam per thesim definito; nam tam illud, quam plura alia non satis certa nobis sunt, propterea quod Actis adeo incertis nituntur.*

9 *Vidimus*

AUCTORE J. P.

An Sanctus fuerit martyr:

9 *Vidimus superius, alicubi in Fastis* S. Eudocimum *cum titulo* martyris *annuntiari; et quod mireris, in Synaxario Basilii imperatoris; qui titulus quo pacto cohæreat cum iis, quæ dicuntur in elogio ejusdem Synaxarii jam a nobis allato, non assequimur: nam ex eo habemus, quod* morbo corporis correptus, spiritum suum Deo tradiderit; *in quo conspirant tria alia, quæ supra memoravimus, elogia. In Actis autem num.* 7 *nullum martyrii vestigium occurrit; sed disertissime indicatur, quod extremum morte naturali diem clauserit: ac proinde censemus, titulum* martyris *illuc intrusum esse, et tamquam nostro Sancto plane indebitum, ex dicto Menologio nec non Ephemeridibus Græco-Moschis expungendum esse.*

datur ratio duplicis ejus cognomenti.

10 *Verbulo etiam nobis agendum restat de duplici, quo inscribi eum vidimus in quibusdam Tabulis sacris cognomento* Justi *videlicet et* Junioris. *Primi notio peti potest ac debet ex elogiis et Actis, ubi a justitia potissimum laudatur: unde nomen virtuti, summa cum perfectione exercitæ, congruum ipsi adhæserit. Secundum cognomentum plane indicat, Sanctum quemdam synonymum exstitisse tempore priorem hoc nostro: sed quis-* B *nam is sit, quo spectet, aut quando floruerit, hactenus invenire nusquam potuimus. His ita expositis, nunc expendenda veniunt Sancti Acta; de quibus instruere lectorem placet, observando sequentia pauca, quæ pro eorum merito sufficient: reliqua quippe conjicientur in annotata.*

Actorum character;

11 *De Actis hoc pronuntiare possumus, quod sint ex eorum numero, quæ non tam redoleant historiam, quam orationem historicam ornatu sententiarum ac verborum pluribus locis phaleratam; adeo ut eorum auctor, sive is Metaphrastes fuerit, sub cujus nomine edita sunt apud Surium, sive alius quispiam, maluerit copiose dicere et delectare, quam sincere lectorem docere; prout Græcorum obtinet mos; de quo identidem cogimur justas atque iteratas sexcentis locis renovare querelas, uti notissimum est iis omnibus, qui Acta Sanctorum a limine salutarunt. Sed ne gratis hanc Vitæ* S. Eudocimi *ac meritis duriorem inuri a nobis censuram aliquis arbitretur, pauca accipiat specimina, e quibus illa censura confirmetur. Ut de prologo auctoris nihil dicamus; apostrophe matris ad Filium prope sepulcrum ejus, quid nisi scenam redolet, ac pathos theatrale verbis et affectibus egregie promptum et comptum, ut videre* C *est num.* 13? *Huc etiam referri meretur dialogismus num.* 16. *Floridula quoque sunt, quæ narrat auctor de corporis post mortem integritate, num.* 14. *Adde, quod sententiis Scripturæ sacræ, quibus rei historiam infarcit, potuisset supersedere. Quod vero ad Vitæ, translationis ac miraculorum substantiam attinet, damus omnia ex auctoris fide: nihil enim nobis est in promptu, quo vel illa omnia tamquam vera probemus, vel tamquam falsa, aliqua saltem ex parte, reprobemus.*

quæ et Græce habemus,

12 *Habemus etiam Acta Græca,* ex Julio, *prout illis adscribitur,* Metaphrastæ in regis Franc. biblioth.; *ex Ms. videlicet* Medicæo *exscripta, atque hoc titulo prænotata:* Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου καὶ δικαίου Εὐδοκίμου. Vita et conversatio sancti et justi Eudocimi. *Exordium est hujusmodi:* Εὐδοκίμου τοῦ κατὰ Θεὸν φερωνύμως εὐδοκιμήσαντος τὸν βίον ἐξηγήσασθαι καλόν· ἡδονὴ γὰρ ἐνθεῦθεν *etc. Finis autem hic;* δι' οὗ δαίμονες φυγαδεύονται, νόσοι λύονται, καὶ Θεὸς ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων δοξάζεται *etc. quæ consentiunt Vitæ, quam nos ex Surio daturi sumus. Quamquam vero versio Latina quæ apud ipsum legitur, habet unde merito displiceat, tamquam contorta non raro,* D *minusque perspicua et clara; quia servili nimium textus Græci idiotismorum interpretationi adstricta: novam tamen eidem substituere, putamus operæ pretium non esse. Antiquam itaque accipe, in novos numeros ac capitum titulos more nostro distributam.*

VITA

Ex editis apud Surium

sub nomine Simeonis Metaphrastis.

PROLOGUS

Præfatur auctor de vita Sancti, omnibus virtutibus conspicua.

Eudocimi, qui convenienter suo nomini *a* ex Deo laudem est assecutus, vitam bonum est exponere. Hinc enim simul voluptas et utilitas non redit solum ad expositores, sed multo magis ad auditores: non solum quod se ostenderit vehementem amatorem virtutis, et quod est honestum, statim elegerit ab ineunte ætate (cum multis enim aliis fuit hic vitæ zelus ei communis;) sed quod in illo præcipuum et pene singulare, vel omni, vel magna ex parte excelluit, ejus in mundo fuit supra mundum vita: et quod cum viveret in medio tumultuum, et harum rerum instabilium, quæ omnibus tempestatibus sordibusque plenæ sunt, puram et tranquillam, et minime inquinatam suam conservaverit animam: et ostenderit esse timidi et pusilli animi, mundi fugam persequi, et adjutrice uti solitudine, perinde ac si quis in maris tranquillitate navigans, et absque ullis fluctibus ventisque vehementibus, velit vocari peritus navigationis, et intelligens eorum, quæ ad mare pertinent. Quoniam ergo illius vita est exemplar sufficiens, cum omnibus, ut semel dicam, qui virtutis studium sibi vendicant, tum iis, qui in mundo vivunt, et mundo (ut cum divino Paulo dicam) uti solum, non abuti eligunt: dicantur res illius, et virorum bonorum animis apponatur mensa divina, et opsonia, quæ numquam consumuntur. E F

ANNOTATA.

a *Græcum quippe* εὐδόκιμος *latine dicitur* probatus, probus, admirandus, laudatus, splendidus.

CAPUT I

Sancti natales, educatio, virtutes, militia, mors, miracula hanc consecuta.

Eudocimus parentes illustres, virtute nobilitans.

Sanctus ergo Eudocimus genus quidem duxit ex Cappadocibus, piorum parentum pia soboles. Quorum alter quidem Basilius, Eudocia autem nomine, quæ genuerat, erant genere insignes, opibus abundantes, illustresque auctoritate. Patriciorum *a* enim dignitate clarus erat a

A Basilius. Cum tam præclaros autem generis fontes haberet filius, non tam visus est nobilis ex parentibus, neque tantam ex eis accepit gloriam, quantam ipse præclaris suis factis ex se nobilitatem suis attulit parentibus. Nam filios quidem, qui ex claris orti sunt parentibus, permultos invenies: parentes autem talium filiorum, qui in medio mundo vitam nulli reprehensioni affinem transegerunt, admodum paucos. Ille ergo doctrinæ et disciplinis jussus attendere, magnum in his posuit studium, non verberibus, non terroribus, non aliquo alio indigens ex iis, quæ possunt puerilem ad res honestas excitare socordiam: sed ipse erat sibi stimulus ex propensione et animi alacritate ad ea, quæ bona sunt. Multo autem magis invigilabat lectioni divinorum eloquiorum, et assidue in eis versabatur, adeo ut ipse quoque caneret cum divino Davide: Exultabo ego super eloquia tua, ut qui invenit spolia multa. Et: Quam dilexi legem tuam Domine: tota die meditatio mea est. Propterea ei reputatum est supra millia auri et argenti, juxta divinum prophetam, dico Davidem: Et Dei eloquia dulcia gutturi ejus fuerunt, et supra mel ori ejus.

supra ætatem mirifice ea excellit.

B 3 Vacabat autem divinis templis et assidue ad ea veniebat. Et cum ejus æquales et familiares dediti essent venationibus, et equorum cursibus, et aliis adolescentum studiis, ille ea ægre ferebat, et ab eis minime movebatur, et nulli cedebat ex iis, quæ juvenilibus blandiuntur cupiditatibus, Jucunde vero et lubenter versabatur Eudocimus. aut in domo orationis, aut in lectione divinorum eloquiorum, per quæ studebat seipsum reddere templum Deo dignum, ut qui nihil ostenderet injucundum, nihil turpe ex deformitate animi perturbationum, et in eas collato studio. Non res adversæ, non secundæ, non aliquid ex iis, quæ animum possunt efferre, aut deprimere, fuit satis validum ad eum a suo instituto dimovendum: sed dexteris et sinistris armis (ut dicit Paulus) dextere utebatur, et ea materiam faciebat philosophiæ. Quin etiam cum viam sæpe ingrederetur, tam quæ ferebat ad regiam, quam quæ in ullum alium locum, mentem simul linguam habebat intentam operi: hanc quidem canentem psalmos Davidis, illam autem attendentem, et quæ dicebantur intelligentem, et jubenti ipsi Davidi parentem. Non enim id ei, quod multis, usu veniebat, qui psallunt quidem, sed non intelligunt: quique cum iis, quæ dicunt,
C ipsi prius pugnant, et re ipsa aperte contradicunt, cum procul ab iis, quæ dicuntur, aberret eorum animus.

Castimoniam

4 Temperantiam autem, quæ vere publica est, et pulchritudine alias excellit virtutes, sic amavit, et ab ea ita aperte est superatus, ut eam in vita sociam, et quæ secum habitaret, delegerit, et audacter cum Job diceret non hoc solum: Oculum meum non est cor consecutum: sed etiam, quod illo est majus, pactum fecisse cum oculis, nullo modo intellexisse super virginem; et usque adeo vitaverit cum muliere colloqui, ut soli matri non esset prohibitum ad eum accedere, quam in magna habebat veneratione: ut qui non solum maternis, sed virtutis etiam crederet legibus. Præter eam autem nulli licebat mulieri cum eo omnino loqui, aut ad eum adire.

cum egregia erga inopes misericordia conjungit:

5 Cum temperantia vero conjunxit etiam eleemosynam, cum pulcherrima eam, quæ est maxime hilaris: adeo ut illius quidem lumine illustraretur facies, hujus autem oleo cor pingue fieret, essetque et mundus et misericors: adeo ut altitudo, quæ procedit ex puritate, ad proximum (ut par est) ex consensu se inclinans, in tuto esset. Tam splendide autem attendebat eleemosynæ, et eam ita amplectebatur, ut non solum superfluis, sed etiam necessariis se pio gereret: et non parce seminaret, sed in benedictionibus: et non solum pecuniis, sed etiam carnibus, si ex iis pauperibus dari posset auxilium, minime parceret, idque admodum hilari, promptoque et alacri animo, motus dilectione in Deum et proximum. Fructus enim charitatis, est in fratrem misericordia, adeo ut ipse promptior esset ad dandum, quam ille ad accipiendum, qui opus habebat misericordia: et cum dedisset, ipse magis lætaretur, et plus se juvari crederet, quam is, qui acceperat: quomodo res vere habebat. Majores enim sunt divinæ gratiæ, quam humanæ, quas ipse larga manu emebat largius illinc scaturientes. Et, ut semel dicam, orphanorum erat pater Eudocimus, curator viduarum, indumentum nudorum, panis esurientium, animarum, quæ ægritudine gravabantur, solatium.

Ex edit. apud Surium.

E

tum etiam, quando erat miles, omnes justitiæ partes explens.

6 Is cum et ab imperatore *b* honores, et quæ est ad tempus, quoniam assequeretur propter virtutem, nihil ex eo lædebatur, ut cujus nec calor animæ tepesceret, neque ad cursum spiritualem fieret impetus hebetior: sed potius eam quoque Deo ascribens gratiam, hinc sumebat occasionem majoris in ipsum desiderii, et eum colendi promptius et alacrius. Certe cum esset electus, ut præesset parti exercitus Cappadocum, et moraretur circa id, quod vocatur Charsianum *c*, gerebat magnam curam populi: ut qui non solum de eis esset paterne sollicitus, sed eas etiam, quæ erant inter se invicem, ut solent, controversias solveret, nullam in partem propendente trutina justitiæ: et judicans orphanum (ut dicam cum Esaia) et viduam justificans, et omnibus idem apparens per æqualem in omnes benevolentiam. Et quid opus est, ut dicam singula? Erat virtute perfectus Eudocimus: erat insignis charitate in Deum, et insignis charitate in proximum. Quamobrem ejus exitium et interitum, proximo, inquam, clanculum detrahere, adeo odio habebat, ut non solum ipse nihil tale faceret, sed etiam si alius vellet facere, minime sustineret non honestis verbis aures præbere: et quod ad se attinet, illas quoque conservaret peccatis superiores.

F

In flore ætatis piissime moritur.

7 Illum sic viventem, piumque vitæ institutum exercentem, et recte se gerentem communis in regione aliena *d* finis occupat, cum esset triginta tres annos natus, et necdum quidem canis capillos albefecisset, multorum autem canos superaret prudentia. Male autem habebat Eudocimum, non quod absolute moreretur, ut qui per totam vitam id esset meditatus, et quam cum egisset vitam, quænam sors esset eum consecuta: et alioqui cum esset sapiens, non ignorabat omnino, qualis esset lex inter composita: nempe quod cum accepisset principium, necesse esset finem quoque consequi: quamobrem non eum conturbabat corporis separatio: sed quod, cum matrem non vidisset clarissimam, longe esset peregrinatus. Quomodo autem est mortuus? Est enim hoc simul philosophiæ et utilitatis particeps. Ægrotabat quidem vir ille, et morbus eum jam eo deduxerat, ut ultimum ageret spiritum. Ipse vero cum suos accersisset familiares, primum quidem diligenter mandavit, et eos jurejurando adegit, ut eum mandarent sepulcro, sic indutum, et nequaquam in ipsum* observarent, quæ solent in mortuis

* *l.* in ipso

Ex edit. apud Surium.

in mortuis. Deinde cum omnes jussisset extra fores egredi, ipse solum inclusus dat se orationi. Oratio autem erat, (audita enim fuit a quodam, qui prope fores auscultabat) ut ejus ad Deum excessus esset obscurus, et nulli cognitus, quomodo etiam tota fere ejus vita nulli evasit manifesta. Cum vero alia quoque adjecisset orationi, et egisset gratias, et postremo dixisset, In manus tuas commendo spiritum meum, vere sanctam emisit animam. Quidam autem ex iis, qui sepulturæ ejus inserviebant, magis rustice, quam pie, in hoc mandato exsequendo affecti, non solum cum vestimentis et calceis, quibus erat indutus, sed etiam cum stragulis, in quibus jacebat, in lignea capsa sic impositum, humi condunt eum, qui nihil habebat dignum tenebris, nube omnino solem, aut lignum* modio, aut potius, si mavis, in cella penaria pretiosissimum thesaurum, et qui non potest consumi. Sed ille sic quidem fuit conditus: Deus autem non passus est eum latere, sed eum reddit manifestum causa multorum utilitatis. Sic autem facit.

* *l.* lychnum, *Gr.* λυχνον, *i. e.* lucernam

Dæmoniacus fit liber ad tumulum ejus;

8 Vir quidam a spiritu vexabatur dæmoniaco, Elias nomine, cum post mortem Sancti non multi dies præterissent. Repente accedit ad sepulcrum, multa quidem dicens, multa autem faciens, quæ solet facere nequitia dæmonum in damnum humanæ naturæ, quæ desuper bello ab eo appetitur. Dæmone quidem moto a Sancto, aut a Christi potius virtute, ut eum manifestum faceret et honoraret: movente autem et torquente, et maxima tempestate hominem conturbante, cum tamquam mortuum Eliam humi jecisset, sceleratum illud dæmonium statim abiit, ut quod fuerat homini veluti quædam disciplina, et medicamentum ad expianda peccata iis, quæ Deus novit, judiciis. Atque Elias quidem sic fuit liberatus a dæmone: Deus autem non eousque fecit consistere sui Servi gloriam: immo vero cum tamquam tuba valde clamans, in multos esset dispersum miraculum, multitudinem eorum, qui laborabant variis morbis, vocavit ad sepulcrum; sepulcrum, inquam, et quo admirabiliter multis scaturiebat vita et curatio.

oleo lucernæ ejus sanantur quidam debiles:

9 Ex his vero una mulier, quæ habebat filium, cujus solutæ erant manus, quique eas ferebat non secus atque lapis ac statua, cum ardenter accessisset ad sepulcrum, non longa opus habuit mora, non negotiis, non diebus: sed cum primum venit, ei opem tulit ad liberandum a morbo filium, oleum sumptum ex lucerna beati sepulcri: quo cum illa filii manus unxisset, vidit statim eum totum illæsum, et utentem manibus simul liberis, et suo fungentibus officio. Alius autem puer eodem quidem modo affectus, in hoc vero solo differens, quod priori quidem manus, ei autem pedes erant immobiles. Is ergo simili fide oblatus, similem quoque consecutus fuit curationem. Nam cum is quoque unctus esset in pedibus oleo lucernæ, protinus exiliit, et fuit causa magnæ gratiarum actionis, quæ offerebatur ipsi Sancto, qui curaverat, et Deo, qui præbuerat gratiam curationum.

dæmoniaca liberatur; ac pulvere sepulcri varii curantur morbi.

10 Rursus autem mulier vexata a dæmone, liberata est a maligno spiritu eam vexante, cum solum accessisset ad sepulcrum, et pulchre didicisset, quemadmodum lux persequitur tenebras, et quam sit terribilis, bonus et gratus servus malo servo et fugitivo, propter eam, quæ ei cum Domino intercedit, conjunctionem et familiaritatem. Porro autem alii quoque mulieri, quæ gravi morbo laborabat, fuit mirabilis curatio solutio sepulcri, pulvis sumptus cum fide, deinde aqua conspersus, aut, ut melius dicam, ejus lacrymis, et impositus parti corporis, quæ male se habebat. Et ideo cum seminasset in lacrymis ferventis in Deum fidei, messuit exultationem curationis. Non paucis quoque aliis male affectis, qui longe aberant, fide autem non erant longe, hic pulvis ad eos allatus, visus est aptum in omni morbo medicamentum, et quod multis quoque aliis modis erat jucundissimum. Nam cum eo, quod curabat certissime, habebat etiam celeritatem, et cum celeritate, molestiæ vacuitatem, et cum molestiæ vacuitate, quod nulla erat omnino solvenda merces, et nihil penitus damni accipiebatur. Deficiet me tempus et oratio, defectæque erunt manus scriptionis operi servientes, si voluerimus omnia comprehendere, quæ et prius ille, ubi fuit sepultus, et nunc huc quoque translatus facit miracula.

ANNOTATA.

a *De patriciorum dignitate, a Constantino M. instituta, auctore Zosimo lib.* II, *consuli potest Glossarium Cangii ad scriptores mediæ et infimæ latinitatis.*

b *Theophilo videlicet, si verum dicant elogia: de quibus in Commentario.*

c *Ita scribendum, ibidem monuimus: ubi et de situ egimus.*

d *In tractu nimirum Charsianorum, prout colligi potest ex iis, quæ proxime præcedunt: idque satis clare eruitur ex num. 2 infra.*

CAPUT II

Corporis integritas ac flexibilitas; translatio CPolim; honorifica ibidem depositio.

Ad fines Charsiani, ubi S. Eudocimi corpus quiescebat,

Quoniam autem translationis meminit oratio, de ea quoque tractandum est, quemadmodum facta sit, et quænam fuerit causa, quod illius corpus sepultum in finibus Charsiani, sit in hanc regiam translatum civitatem. Magna et velox ejus miraculorum fama in omnes partes pervadebat, et implebat aures omnium: et natura quidem sic habebat, nunc autem velocior quoque facta est propter rei novitatem. Ubi enim speraverit quispiam, hominem in mundo viventem, et qui populi susceperat administrationem, et qui singulis horis, tantis agitabatur fluctibus, posse per se quiescere, et interiorem hominem habere nulla vexatum molestia, illæsosque et manifestos in se conservare typos Dei memoriæ, et ejus metu cor custodire mundum ab omnibus sordibus? Nam pietatem quidem exercere, et amplecti honestatem, virtutisque aliquantisper et Dei meminisse mandatorum, in multis fortasse invenies ex iis etiam, qui in mundo vivunt. Non enim eos omnino virtute nudabimus, et tamquam propriam possessionem eis solis tribuemus, qui sunt a mundo separati. Sed ad tantam impatibilitatis et virtutis esse evectum altitudinem, ut consequatur quis gratiam et splendorem miraculorum, id eorum solum dixeris, qui mundo et mundanis omnibus multam salutem dixerunt, et solitudines magis, quam civitates, et deserta, et longe esse remotum ab amicis propter Christum motus

A sunt amplexi, eorumque paucorum : siquidem paucorum novimus eam, quæ est pro viribus, perfectionem.

miraculorum fama mater ejus excita, contendit:

12 Cum sic ergo fama ejus mortis et miraculorum esset dispersa, ejus parentes, (eis enim adhuc viventibus est mortuus) et maxime mater, quæ maximo et germanissimo amore, ut filios solent matres, eum prosequebatur, magnum ignem habebant in visceribus, simul quidem et ut filium desiderantes et cupientes conspici parentes ejus, qui adeo clarus erat miraculis. Mater ergo non ferens cordis impetum, arbitrata, esse quid parvum et nihili faciendum, et non satis firmam piæ matri excusationem viæ longitudinem et senectutis imbecillitatem, horum omnium nullam ducens rationem, profecta Bysantio, ad id, quod jam prius diximus, Charsianum incredibili pervenit celeritate. Deinde cum adspexisset eorum multitudinem, qui assidue accedebant ad sepulcrum, et donum, quod assequebantur, qui multis et variis laborabant morbis et affectionibus, et quam celerem adipiscebantur curationem ipsorum, inquam, malignorum spirituum, morborumque et affectionum, ut qui perinde ac si horribilem terrorem, B et accedere non permittentem, eis incutiat sepulcrum, non possint permanere : vel potius ut hostes quidam et inimici, qui fortis Imperatoris ne possint quidem ferre conspectum, sed eos, quos ceperunt, statim dimittant, et in fugam se conjiciant. Hæc cum illa vidisset, et sepulcro fuisset circumfusa, jucunde et canore deflebat, partim quidem filium lugens ut mortuum, partim autem ut ex Deo viventem, et tantis dignatum miraculis admirans : et ut quæ ipsa quoque gratia et gloria frueretur, et eo nomine gloriaretur.

et ad sepulcrum maternis affectibus indulget.

13 Fili, voce dicebat altiore, fili, lux æterna meorum oculorum, fili arcanum quoddam et ineffabile bonum parentibus : undenam tibi hæc clara et magna lux curationum? Undenam copiosa fluxit gratia spiritus? An sunt hæc omnino piæ vitæ remuneratio, et occultorum laborum? An potius non solum remuneratio, sed arrha et prooemium bonorum, quæ te post hæc manent? Sum ego revera beata inter matres, quæ digna sum habita, quæ essem et vocarer mater talis filii. Non tibi amplius contexo lamentationes maternas tamquam filio, sed tamquam Dei amico hymnos cano spiritales. Non amplius te voco C filium, et fructum ventris mei, sed filium Dei per gratiam, non ex sanguinibus, nec ex voluntate carnis, sed revera natum ex Deo. Quem cum ipsa genuerim carnaliter, ab ipso rursus vicissim generor spiritaliter. Nec erubesco eum vocare patrem, cujus verus pater est ille cœlestis : cognati autem, angeli et Sanctorum omnium chori, bonorum operum communione, et æqualitate remunerationis. Curam gere parentum, quibus est gravius tui desiderium, quam senectus. Atqui, o charissime, pulcre carnali tuæ matri referes gratiam pro datis alimentis, si spiritali tuo patri tuis intercessionibus eam reddas familiarem. Pulchre quoque patri tuo referes gratiam, quod te ad hoc, ut esses, produxerit, si ad ejus senectutis et imbecillitatis requiem sinus Abrahæ petieris. Hæc nunc a te contendunt et patris canities, et matris in partu dolores, et ubera, quæ tu, qui es omni ex parte perfectus, suxisti, cum esses adhuc infans. Curam gere parentum, curam gere cognatorum. Lætabitur, sat scio, Deus, quem tu honorandum censes in parentibus, quos jubet illius præceptum honorare, utpote quod per ipsos honor ad illum feratur. Nam et primus omnium est pater, et opifex, et causa, ut ad hoc, ut sint, producantur.

Ex edit. apud Surium.

Corpus integrum

14 Hæc dixit, et jubet tolli lapidem, et capsam trahi extra monumentum. Quod cum factum esset, ubi, ea jubente, apertus est loculus, cernitur miraculum, et ad videndum divinissimum, et ad dicendum jucundissimum, et ad ea, quæ præcesserunt, confirmanda validissimum. Decem et octo menses præterierant post mortem, et qui tot ante dies erat mortuus, nullum habuit signum, non corporis fluxionem, non compagis solutionem, non carnis consumptionem, non nigrorem, non aliquid, quod esset evanidum, aut quod emarcuisset, et esset liquefactum : sed totus videbatur recens, perinde ac si nuper eum reliquisset anima. Propemodum videbantur esse membra cum motu, genæ cum rubore, labra cum flore, os cum anhelitu. Existimasses, te eum omnino videre non mortuum, sed potius dormientem, aut seipsum colligentem, et diligentius aliquid meditantem. Porro autem ipsæ tunicæ, ipsæ vestes stragulæ adeo erant integræ et illæsæ, et nullo detrimento affectæ, (quod attinet ad sepulturam) atque si fuissent positæ in E arca, et diligenter custoditæ. Est mortuis corporibus ex se quid injucundum ac tetrum. Est vestibus quoque, quæ longo tempore jacuerunt, et aliis ejusmodi malus quidam odor, et qui offendit odoratum. Illic autem nihil ejusmodi, sed bonus odor, et gratia et delectatio, tamquam non aliquod sepulcrum et loculus, sed hortus esset apertus. Probantur ea, quæ dicta sunt, et quod corpus esset adhuc integrum et recens, ex hoc, quod sequitur.

ac flexibile; cujus indumenta aufert quidam;

15 Quidam monachus, Joseph nomine, sacerdos, et qui pietati studebat, cum tunc adesset, subjectis manibus, et amplexus mortuum, conabatur erigere. Ille autem cedebat, et videbatur parere, et seipsum tradere. Erectus itaque fuit vir ille admirabilis, articulis et compagibus recte inter sese habentibus. Quod cum vidisset presbyter, et metu esset repletus, rogavit, ut permitteret ea auferre, quibus erat indutus. Ipse autem rursus paruit, et manus remisit presbytero et pedes, ut iis uteretur ut vellet. Exuit ergo eum sacerdos tunica, et eum altera induit. A pedibus vero amovet non solum calceos, sed ea etiam, quæ intus erant ex serico imposita pedibus. Hæc ergo omnia tam facile fecit, et F citra ullum laborem, perinde ac si ille opem ferret sacerdoti, et se traderet, ut eo commode uti posset. Deinde eum rursus reclinat in ea, qua prius erat, figura : adeo ut id totum divino factum sit consilio, quod sic sepultus fuerit, ut erat antea : ut vel ex hoc esset manifestum omnibus, quod post sepulturam manserit corpus potentius interitu et dissolutione. Quod quidem visum multis dæmonibus et morbis causa fuit, ut fugerent; et merito : si enim etiam cum esset absconsum, erat eis terribile; postquam apparuit, quomodo non esset ejusmodi, ut non posset omnino sustineri?

uti et clam ipsum corpus.

16 Quid post hæc est consecutum? Contendebat mater, sacro sublato corpore, domum reverti. Hæc enim, dicebat, stella ex meo ventre orta est. Qui autem in ea habitabant regione, contendebant non concedere, ut id aggrederetur. Nam etsi, dicebant, ex te processit illa stella, cernitur tamen apud nos occidisse. Quomodo ergo eum a nobis auferes, qui miraculorum tales ostendit

Ex edit. apud Surium.

ostendit radios? Ex te pulcher quidem germinavit palmes, sed apud nos produxit botros miraculorum, et ei placuit, ut nos frueremur musto gratiarum et curationum. Non erat Deo difficile, si unde processit, eum voluisset illuc rursus divertere. Ne videaris ergo repugnare judicio Dei et voluntati, neque nobis divinas gratias invideas. Ne nos fonte privaveris, qui non nobis solis, sed etiam communiter omnibus est ad fruendum propositus. Ad gloriam tibi sufficit, quod ejus mater apparueris, de cujus etiam mortuo corpore tanta est contentio. Nos prius ex hac expelles patria, quam hoc bono nobis a Deo dato nostram prives patriam. Illa postquam hæc audiisset, sciens esse sibi aliquod sapientius capiendum consilium, quievit. Deinde autem cum jussisset omnes valere, domum revertitur. Ille vero pius in primis monachus et sacerdos, de quo prius diximus, cum remansisset, et dierum multitudine omnem expulsisset* suspicionem, et in eo custodiendo effecisset custodes socordiores, noctu ingressus, divinum suffuratus est thesaurum, et cum furto aufugit. Sed odor miraculorum ostendit unguentum, quod celabatur, et morborum curatio fuit furti accusatrix.

* expulisset

B

in via CPolim versus miraculis clarum:

17 Mulier enim quædam, dum is in via ferretur, et qui eum ferebant in quodam, ut est consentaneum, vellent loco requiescere, illa, inquam, cum a maligno vexaretur spiritu, in loculum irruit, et graviter insiliit, et veluti a magno fluctu fuit exagitata. Deinde cum Sanctum turpissimis esset insectata maledictis, non illa quidem omnino, sed qui eam inhabitabat, quem adversarium dixeris, fortis ille ab eo percussus recessit, abiens in loca, ad quæ a Deo fuerat condemnatus. Illa autem sana domum rursus est reversa. Non longum tempus intercesserat, et virgo quædam præfecta monasterii, quod vocabatur Mantineum *a*, cum secreto quodam et gravi morbo laboraret, et non posset graves,

a

quos sentiebat ex eo, ferre dolores, cum rescivisset illud mortuum vitam afferens corpus afferri, et magna fide et animi ardore ei facta obviam, tamquam viventi et audienti Sancto ad loculum ei morbum dixisset, ardentis fidei mercedem, celerem invenit curationem. Ejusmodi miracula faciens, et eam a Deo gloriam adipiscens, Byzantium tandem introducitur corpus parentibus jucundissimum, mortalibusque utilissimum, malis spiritibus potentius, ægritudinibus et morbis validius, medicamentum vere inexpugnabile: neque valens solum adversus unum morbum, sed, ut semel dicam, resistens omnibus. D

quod CPoli honorifice deponitur.

18 Mater ergo læta tali reditu filii, et simul caput in Christo tollens, splendoremque et magnificentiam in tempore ostendens, argenti magno sumptu capsam induit: non solum id faciens, tamquam in gratiam filii, sed eum studens honorare, tamquam Dei amicum: ut illud quidem esset naturæ, hoc vero pii animi, et mentis Deum amantis. Cum sic ergo capsam argento parentes optimi circumdedissent, hoc vere sacrum templum deponunt in pulchro templo, quod ipsi Deiparæ construxerant, communes hominibus effecti benefactores, dato dono, quod extenditur in sempiternum: per quem dæmones fugantur, morbi solvuntur, et Deus in omnibus, et per omnia glorificatur. Quoniam eum decet omnis gloria, honor et adoratio, nunc et semper, et in secula seculorum. Amen. E

ANNOTATA.

a *Parthenonis ejusdem vel saltem synonymi situm individuum frustra quæsivimus die* 27 *hujus in Commentario prævio ad elogium S. Anthusæ virginis, num.* 6: *qui ex neutro loco extundi potest. Ejus itaque notitiam, siqua etiamnum supersit, incolis aut accolis explanandam relinquimus.*

DE S. NEOTO CONFESSORE

G. C.

IN ANGLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

C

§ I. Sancti cultus et Actorum scriptores.

F

CIRCA ANNUM 877.

Antiquus S. Neoti cultus in Cornubia.

H*ic Sanctus ob sacri corporis translationem et diversum venerationis locum in duabus Angliæ provinciis annuntiatur, ut patet ex Eduardo Maihewio, qui in Trophæis sanctorum Anglorum die* 31 *Julii sic habet:* Neotstokii in Cornubia, sive potius ad Neoti oppidum, vulgo S. Needs, in Comitatu Huntingdoniensi, sancti Neoti abbatis, viri sanctissimi et doctissimi *etc. Camdenus in sua Britannia pag.* 138 *et sequente priorem antiqui cultus locum ita indicat:* Leskerdæ adjacet quæ olim ecclesia S. Guerir, id est, si interpreteris e Britannico, S. Medici, ubi, ut scribit Asserius, rex Alfredus in oratione prostratus ex morbo convaluit. Cum autem Neotus vir eximia sanctitate et doctrina in eadem ecclesia postea conderetur, alterius lumini ita præluxit, ut inde Neotestow id est Neothi locus, nunc S. Neoths, vocaretur, virique religiosi, qui ibidem Deo famulabantur, clerici S. Neoti dicerentur, satisque opimos reditus habuerunt, ut in libro Guilielmi Conquestoris videre est.

et Huntingdonia

2 *Alterum venerationis locum in Huntingdonia idem Camdenus pag.* 366 *operis citati ita assignat:* Meridionalem partem Usa fluvius, quem sæpe dixi, alluit et floribus vestit: ad quem inter alia obsecurioris famæ, tria adsident notissima oppida. Ubi relictis Bedfordiensibus, hunc agrum subintrarit, primum invisit sancti Neoti fanum, vulgo S. Needes, a Neoto viro cum docto tum sancto, qui in propaganda Christi religione omne vitæ studium consumpsit, cujus corpus a Neotstok in Cornwallia huc translatum erat, et in ejus honorem Alfricus, Elfridi Comitis palatium in monasterium convertit; quod latifundiis plurimis Roisia, uxor Richardi, domini de Clare statim a Normannorum adventu locupletavit. Antea vero hic locus ab Ainulpho viro etiam sancto Ainulphsbury dicebatur, quod nomen in ejus parte etiam adhuc superest. *De aliis donationibus*

A *tionibus ac privilegiis, posteriori huic cœnobio concessis, videri potest Monasticon Anglicanum tomo* I *pag.* 368 *et sequentibus, quia heterodoxos scriptores non rejicimus, dum avitam majorum suorum erga Sanctos pietatem fateri coguntur.*

probatur ex ipsis scriptoribus heterodoxis.

3 *Joannes Spedus in Theatro Britanniæ lib.* I *cap.* XXIX *pag.* 58 *de eodem Huntingdoniæ monasterio et ultima ejus ruina sic scribit:* In prominenti et projecto illius angulo in memoriam S. Neoti, Glasconiæ monachi, filii, ut vulgo credebatur, Ethelwolsi Visi-Saxonum regis (cujus Neoti corpus a Neotstoke Cornubiæ ad Ainulphsbury, ab Ainulpho viro etiam sancto tum dictum, nunc Einesbury, translatum erat) comes Alfricus et Ethelfleda palatium comitis Elfredi in monasterium nigrorum monachorum convertit, quod a Danis dirutum et subversum fuit: sed ex illius ruderibus Roisia conjux Richardi, filii comitis Gilberti de Clare in honorem Dei, virginis beatæ Mariæ de Becco, et S. Neoti prioratum (tamquam cellam abbatiæ de Becco in Normannia) nigrorum monachorum, nuper qui stetit, ad fanum S. Neoti anno Domini 1113 erexit; quem cum Henricus octavus demolitus esset, bis centum quinquaginta sex libris, quindecim denariis B et quadrante æstimatus est. *Sic nempe sacra pietatis monumenta, quæ prisca Catholicorum munificentia ad honorem Sanctorum erexerat, nova heterodoxorum avaritia destruxit, aut in profanos usus convertit! Quamvis hæc ipsa adversariorum testimonia immemorabilem* S. Neoti *cultum abunde prodant, tamen eumdem ex antiquioribus scriptoribus Catholicis confirmabimus.*

aliisque monumentis Catholicorum,

4 *Asserius episcopus Scireburnensis, qui Sancto nostro synchronus floruit ac seculo* X *ineunte obiit, satis clare innuit,* Neotum *non diu post mortem communiter pro Sancto habitum fuisse, dum in Vita Ælfredi regis et in Annalibus suis illum glorioso* sancti *ac* beatissimi *nomine compellat. Præterea Ingulphus, abbas Croylandensis, Wilhelmus Malmesburiensis, aliique veteres Angliæ scriptores ipsum eodem titulo exornant. His adde vetusta donationum ac privilegiorum diplomata, ecclesiis* S. Neoti *concessa, quæ in Monastico Anglicano supra assignavimus. Denique eumdem cultum testantur Auctaria Usuardina, aliaque Catholicorum Martyrologia, quorum textus coacervare superfluum arbitror, cum communis veterum et recentiorum consensus hunc Virum ab immemorabili tempore in numerum Sanctorum* C *retulerit.*

qui festum ejus die 31 Julii celebrarunt.

5 *Etsi in Actis* S. Neoti, *Capgravio antiquioribus, nusquam legatur, quod pridie Kalendas Augusti obierit, tamen cum Auctariis Usuardinis, Harpsfeldio, Maihewio, aliisque recentioribus illum hac die confidenter in opere nostro collocamus, quia Benedictini Beccenses in Normannia, teste Mabillonio, antiquitus* 31 *Julii festum illius colebant. Præterea Ordericus Vitalis, qui seculo* XII *floruit, lib.* IV *Hist. eccles. ad annum Christi* 1073 *testatur, annuam* S. Neoti *festivitatem* secundo, *id est pridie,* Kal. Augusti *celebrari consuevisse, quando de translatione reliquiarum ejus ad monasterium Croylandense ita scribit:* Osketelus, magnæ nobilitatis monachus, ejusdem ecclesiæ abbas effectus est. Porro Leniova soror ejus Enolfesburiæ domina erat, ubi tunc temporis corpus S. Neoti abbatis et confessoris jacebat: sed dignum tanto viro servitium non fiebat. Unde præfata mulier Withelesiam accessit, et fratrem suum Osketelum abbatem cum quibusdam Crulandensibus monachis illuc accersiit, ibique corpus S. Neoti, quod reverenter secum detulerat, monachis, quos digniores se credebat, tradidit. At illi munus sibi a Deo collatum gratanter susceperunt, et juxta altare sanctæ Dei genitricis Mariæ in aquilonari parte honorabiliter collocaverunt. Ibi usque hodie a fidelibus veneranter excolitur, ejusque festivitas 11 Kal. Augusti celebratur. *Hoc loco* corpus S. Neoti *pro notabilibus ejusdem Sancti reliquiis accipiendum est, ut postmodum ostendemus. Nunc de variis Actorum scriptoribus aliqua præmonebimus.*

AUCTORE G. C.

Auctor synchronus, quo caremus.

6 *Primus, qui Vitam* S. Neoti *conscripsit, est auctor nobis ignotus; sed ipsi Sancto coævus, ut colligo ex laudati Asserii Annalibus, quos Thomas Gale anno* 1691 *Oxoniæ typis vulgavit, ubi Asserius pag.* 166 *narrat, Ælfredum regem ob improvisam hostium irruptionem in domo cujusdam rustici diu latuisse,* ut in Vita sancti patris Neoti legitur. *Hæc eadem verba leguntur ad annum* 878 *in gestis Ælfredi regis, quæ Asserius ei familiarissimus litteris mandavit, et quæ inter scriptores quosdam Anglos apud Camdenum inveniuntur. Cum igitur Asserius, qui cum* S. Nicoto *vixit, Vitam ejus sua ætate scriptam citet, debuit ea non diu post Sancti obitum exarata fuisse. Utinam nancisci licuisset hanc scriptoris synchroni lucu-* E *brationem, quæ forte alicubi cum blattis et tineis luctatur! Sed vix speramus, nos tam felices futuros, cum Mabillonius illam reperire non potuerit, et Maihewius eam periisse arbitretur.*

alter anonymus seculi XII, *quem typis vulgabimus.*

7 *Post hunc primum biographum, quantum scimus, longo temporis intervallo proxime sequitur alter anonymus, quem Mabillonius putat fuisse monachum cellæ* S. Neoti *in Huntingdonia, et ineunte seculo* XII *vixisse. Quidquid sit de hac Mabillonii opinione, quæ probabilis, sed certa non est, accepimus integrum hujus anonymi opusculum* ex Ms. codice beatæ Mariæ de Becco Herluini Ordinis S. Benedicti, congregationis S. Mauri diœcesis Rothomagensis in Normannia, *ut in ipso apographo erat notatum. Mabillonius Vitam* S, Neoti, *quam in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti seculo* IV *part.* II *a pag.* 324 *edidit, ex eodem monasterio adeptus est, ut in observationibus præviis indicavit: sed ibidem præmonet, majorem prologi partem, tamquam inutilem, a se refectam fuisse. Nos hunc prologum dabimus integrum una cum iisdem Actis, ut curiosus lector genium auctoris tanto facilius cognoscat. Ceterum hæc historia interdum correctione ac explicatione indiget, ut per decursum hujus Com-* F *mentarii prævii et in Annotatis apparebit.*

Guilielmus Rameisiensis, quem omittimus.

8 *Huic anonymo suppar est, ni fallimur, Guilielmus Rameisiensis, a patria sua Ramesey sic cognominatus, qui stylo ligato et soluto Vitam* S. Neoti *composuit, quando in cœnobio Croylandensi monachum vel abbatem agebat. Hæc aliaque ejus scripta Pitseus recenset in catalogo scriptorum Angliæ ad annum Christi* 1180, *ubi etiam exprimit prima plurium opusculorum verba, ex quibus colligimus, nos habere ea omnia, quæ iste Guilielmus de* S. Neoti *gestis ac reliquiarum ejus translatione in prosa concinnavit. Mabillonius in laudatis observationibus præviis de hac lucubratione sic monet:* Initium prosæ Guilielmi Ramesiensis, qua in S. Neoti festo usi sunt olim Beccenses nostri, etiam accepimus, sed quæ laudatorio potius quam historico modo procedit, ideoque a nobis omissa. Librum ejusdem Guilielmi de translatione S. Neoti hactenus desideramus. *Vitam illam panegyricam, quæ in sedecim sectiones seu forte lectiones divisa est, etiam prætermittemus;*

AUCTORE G. C.

prætermittemus; sed brevem translationis narrationem, quæ more medii ævi liber *vocatur, et qua Mabillonius caruit, huic commentario inseremus.*

...denique ...graviius ...ta S. Neoti ...conscripserunt.

9 *Quartus denique biographus exstat apud Capgravium in Legenda Sanctorum Angliæ a fol.* 239 *verso, nisi forte sit ipse Capgravius, qui Vitam illam ex aliis auctoribus collegerit, atque pro libito suo exornarit. Certe videtur scriptorem nostrum anonymum, quem edituri sumus, præ oculis habuisse, cum non tantum longiores ejus periodos contrahat, verum etiam subinde iisdem verbis utatur. Attamen in fine Actorum enumerat sacras* S. Neoti *reliquias, ad monasterium Croylandense translatas, quam translationem verosimiliter ex Guilielmo Rameisiensi in compendium redegit, et quam nos ex ipso Guilielmo postmodum alia occasione referemus.*

...es quibus Maihewius tantum tres ...it.

10 *Eduardus Maihewius Acta anonymi nostri exstare nescivit, quando in Trophæis Sanctorum Anglorum ad diem* 31 *Julii de tribus* S. Neoti *biographis ita disserit:* A tribus auctoribus vitæ sanctissimæ hujus Abbatis historiam conscriptam comperimus. Primum ab anonymo quodam statim post ipsius obitum. Hujus meminit Asserus ejus contemporaneus in libro de rebus gestis B Alfredi regis, quem paucis elapsis annis, postquam idem sanctus Neotus e seculo migraverat, elaboravit: anno enim Christi 878 aliqua ex Vita sancti patris Neoti, quæ tunc exstabat, citat. Deinde a Guilielmo Rameisiensi, Croylandensi monacho, qui claruit anno circiter Christi 1180. Ultimo a Joanne Capgravio: is enim in Legenda Sanctorum Angliæ, quam edidit, Vitam etiam sancti Neoti inseruit. Historiam primi periisse arbitramur; secundi nondum vidimus; in tertia existimamus nonnulla haberi veritati minus consona. *Hoc postremum Maihewii judicium de Capgravio etiam quadrat in anonymum nostrum, ut paragrapho sequente videbimus.*

§ II. Aliquæ Actorum circumstantiæ examinantur.

S. Neotus illustri stirpe ...tus

I*n his discussionibus ipsum Actorum ordinem sequentes, a parentibus sancti nostri incipiamus. Mabillonius in editis prædicti anonymi Actis patrem* S. Neoti *Fidulsum vocari existimat, et ad nomen istud ita notat:* Hinc corrigendi Johannes Capgravius, qui patrem Neoti Ethelvulsum regem, Alfredi magni fratrem; et Johannes Pit- C seus, qui Aldulfum appellatum dicunt. *At videtur hoc loco Mabillonius cum umbris pugnare. Capgravius enim in editione Londinensi anni* 1516 *Vitam* S. Neoti *exorditur hoc modo.* Rex quidam fuit Occidentalium Anglorum ac Canciæ, nomine Edulphus, egregiæ magis liberalitati studens, quam mundanæ serviens cupiditati; multa enim de facultatibus, ecclesiis atque pauperibus erogabat, cunctis ecclesiam oppugnantibus scutum defensionis libere opponebat. Dominus autem cum sit excelsus humilia respiciens et alta a longe cognoscens ejus opera respexit, eique filium dedit nomine Neotum. *Non video, patrem* S. Neoti *hic a Capgravio* Ethelvulfum *aut* Alfredi magni fratrem *appellari.*

...et Elfredi regis cognatus

12 *An forte ipse Mabillonius putavit, Ethelwulfum fuisse* Alfredi magni fratrem? *Sed tunc ipsemet corrigendus est, cum Asserius in Vita regis Ælfredi sæpius diserte asserat, Ethelwulfum Alfredi regis patrem fuisse. Si itaque rex Ethelwulfus fuisset pater* S. Neoti, *Alfredus fuisset frater* S. Neoti, *quod verosimile non putamus, quia tantam sanguinis propinquitatem non siluisset Asserius, a quo alii Alfredi fratres recensentur, et* S. Neotus *dumtaxat regis Alfredi* cognatus *vocatur. Præterea pater* S. Neoti, *qui a Mabillonio tam confidenter* Eidulfus *nominatur, in apographo nostro Beccensi clare appellatur* Eldulfus, *quæ expressio propius accedit ad nomen* Edulfi *vel* Aldulfi, *quod Capgravius ac Pitseus haud dubie in aliis codicibus invenerunt. Unde suspicor, amanuensem Mabillonii hic characterum ignorantia errasse, quemadmodum alibi in iisdem Actis vocem* genere *pro* gratiæ *legit, ut in Annotatis observabimus. Interea fatemur, nos de hoc Eldulfo, Edulfo vel Aldulfo nullam in historia Anglica memoriam reperisse, et nusquam matrem Sancti nostri proprio nomine expressam legisse. Nunc de monastica* S. Neoti *vita quædam discutiamus.* D

monasticam vitam amplexus est in cœnobio Glastoniensi

13 *Pitseus in opere de illustribus Angliæ scriptoribus ad annum Christi* 883 *affirmat, quod* S. Neotus *fuerit* Ordinis S. Benedicti monachus in cœnobio Harinstoco, alii volunt in Glasconiensi. *Maihewius hanc diversam de duplici cœnobio opinionem facile conciliari posse existimavit, si* S. Neotus *dicatur* fortassis, quod in uno monasterio inchoaverat, in altero prosecutus *fuisse. Quidquid sit de hac facili utriusque sententiæ compositione hactenus neminem veterum scriptorum invenimus, qui asserat, Sanctum nostrum* in cœnobio Harinstoco *vitam monasticam duxisse. Guilielmus Malmesburiensis apud Alfordum nostrum in Annalibus ecclesiæ Anglicanæ ad annum Christi* 878 *num.* 3 *inter alia de* S. Neoto *sic scribit:* Factus adolescentulus, cunctis parentum relictis rebus, mundum cum omnibus suis pompis abegit, sanctumque religionis habitum in monasterio Glastoniensi; quod in maxima veneratione atque frequentia ab incolis omnibus fuit habitum, devotus suscepit. *Sic quoque anonymus noster Actorum scriptor, Guilielmus Rameisiensis et Joannes Capgravius de Glostoniensi monasterio dumtaxat meminerunt, quando monasticam* S. Neoti *possessionem narrant. Verum occurrit hic alia difficultas, quæ jam proponenda est.* E

sed non sub Dunstano abbate, ut Capgravius falso asserit,

14 *Capgravius in supradicta Sanctorum Anglorum Legenda fol.* 239 *verso post alia de* S. Neoto *hæc habet:* In Glastoniensi cœnobio monachus sub Dunstano abbate effectus est. *At quomodo* S. Neotus *potuit monasticam vitam amplecti* sub Dunstano abbate, *cum Dunstanus plus quam centum annis post* Neotum *obierit: ille enim mortuus est anno Christi* 988, *ut in ejus Actis ad diem* 19 *Maii diximus: hic vero e vivis excessit circa annum Christi* 877, *ut postea ostendemus. Adde, quod juxta Guilielmum Malmesburiensem in catalogo abbatum Glastoniensum, quem Thomas Gale anno* 1691 *Oxoniæ inter quindecim scriptores Anglos pag.* 328 *edidit, Dunstanus primum anno* 940 *abbatiam Glastoniensem regere cœperit, in cujus locum Ælwardus anno* 962 *suffectus est. Hinc itaque sequitur,* S. Neotum *jam ultra sexaginta annos mortuum fuisse, antequam Dunstanus munere abbatis fungeretur.* F

forte secutus anonymum Vitæ scriptorem,

15 *Maihewius in jam sæpe laudatis Anglorum Sanctorum Trophæis ad diem* 31 *Julii satis vidit hanc difficultatem, ideoque sese ea sic obiter expedire nititur:* Verum, *inquit,* si sub Dunstano abbate Glasconiæ vitam monasticam egerit, alium hunc Dunstanum, a sancto Dunstano archiepiscopo Canuariensi fuisse necesse est: sanctus enim Dunstanus archiepiscopus Cantuariensis, cum hæc fierent, nondum erat in lucem editus. *Hoc effugium præclusit anonymus noster biographus,*

A *phus, qui agens de monastico* S. Neoti *tirocinio in cœnobio Glastoniensi sic num.* 40 *Actorum clare Dunstanum illum describit:* Ibi tunc temporis sanctus præerat Dunstanus, pater insignis, et variis decoratus miraculorum signis, qui merito sanctitatis et discretionis ac divinæ gratia dignationis, Cantuariensis honoris apicem adeptus, utrumque postea feliciter obtinuit: numquam enim (ut fertur) pastoralem ejusdem ecclesiæ curam deseruit. *Huc accedit, quod in toto abbatum Glastoniensium catalogo, quem Guilielmus Malmesburiensis loco proxime citato exhibet, nullus abbas ibidem Dunstanus nominetur. Igitur tantummodo superest, ut fateamur, ab anonymo Actorum scriptore et incauto ejus sectatore Capgravio hic turpiter erratum esse.*

qui posterior etiam perperam S. Adelwoldum condiscipulum S. Neoti facit.

16 *Anonymus ex hoc errore lapsus est in alterum, quo perperam putavit, Adelwoldum vel Æthelwoldum fuisse in monasterio Glastoniensi synchronum et familiarem* S. Neoti *socium, ut num.* 12 *Actorum indicat his verbis:* Vir Domini pretiosus unum sibi præ ceteris elegit familiarissimum, nomine Adelwoldum, qui postea rem patris ibidem sortitus et nomen, Wintoniensis ecclesiæ pontifex inde sublimatus est, cujus vita B gloriosa Deo complacuit, et mors in ejus conspectu prædicatur gloriosa. *In Vita istius Adelwoldi vel Æthelwoldi die prima Augusti apud Surium hæc legimus:* Ethelwoldus porro Glasconiam petiit et sub abbate Dunstano habitum monasticum induit. *Ex hoc ipso Ethelwoldi tirocinio, quod sub abbate Dunstano posuit, patet crassus anonymi nostri parachronismus, ut ex numero præcedente satis colligitur. Idem manifeste apparet ex morte Ethelwoldi, quæ in iisdem Actis apud Surium ita exprimitur:* Obiit sanctus episcopus Calendis Augusti, anno salutis nongentesimo octogesimo quarto. *Hæc obiter dicta sint ex Vita S. Ethelwoldi, quæ ad diem primam Augusti accuratius illustrabitur.*

Sanctus, mutata vita cœnobitica in solitariam,

17 *Sanctus noster exemplo plurium Sanctorum a cœnobitica vivendi ratione transiit ad solitariam seu eremiticam, ut anonymus Vitæ ipsius scriptor num.* 20 *et sequente exponit his verbis:* Tandem vir Dei Neotus intra se deliberans hominum declinare frequentiam et exhibitam sibi ab hominibus honorificentiam, sicut omnimodis evitabat jactantiam, divino præmonitus oraculo, intra Cornubiæ confinia, remota perquisivit solitudinis loca.... Ad hoc enim elongavit fugiens et C mansit in solitudine, ut soli Deo solidius adhæreret solitarius; et cum nihil ei deesset in conventu ad justitiæ perfectionem, summopere tamen nitebatur in secessu ad ejusdem perfectionem: ibi enim vires exercebat, quas antea collegerat; ibi vitam exhibebat, quam antea in scriptis didicerat. *Hæc fusius ex Actis nostris referre volui, ut hæreticum quemdam calumniatorem tanto evidentius mendacii convincerem.*

cujus mutationis causam Balæus mendaciter assignat,

18 *Quamvis hæc veteris auctoris verba monasticam cœnobii Glastoniensis disciplinam diserte laudent, et illam vitæ mutationem divinæ voluntati ardentique majoris perfectionis desiderio expresse adscribant, tamen mendax Balæus in opere de illustribus Angliæ scriptoribus centuria* II, *cap.* XXIII *aliam hujus mutationis causam lectoribus suis obtrudere non erubuit hoc modo:* Neotus Adulphius vel apud Anglos Orientales vel apud Cantios nobiliter ortus, ut litterarum vacaret studiis, in Glasconiensi cœnobio monasticæ vitæ statum elegit: quorumdam postea monasterialium aspernatus ignaviam, quod Dei non docuissent verbum, in Cornubiæ solitudinem quamdam non procul a fano Petroci secessit cum præceptore et libris, ut illic res divina proprius experiretur. *Quandoquidem impostor ille famulum* S. Neoti, *qualis in Actis num.* 29 *appellatur, et qui num.* 20 *solus cum Sancto in eremum discessisse traditur, in præceptorem illius transformaverit, ac liberaliter magisterio donaverit, potuisset eadem liberalitate libros illuc delatos in copiosam bibliothecam mutare. Sed ut serio dicam, quod sentio, non arbitror, ipsos cordatos heterodoxos fidem adhibituros iis, quæ hic et alibi impurus iste apostata e cerebro suo fingit, et sine ullo teste pro suo contra Catholicos odio impudenter effutit.*

AUCTORE G. C.

postea Romam proficiscitur ante annum 882,

19 *Cum* S. Neotus *septem annos in solitudine illa transegisset, Romam petiit, et* a memorando Papa Marino cum honoris reverentia susceptus est, *ut Acta nostra num.* 23 *loquuntur. At hic iterum manifesta temporum vel personarum confusio occurrit, et Romana* S. Neoti *peregrinatio nullo modo componi potest cum pontificatu Marini Papæ, quem alii Martinum appellant: nam juxta exactiores chronologos Marinus anno Christi* 882 *Romanam S. Petri cathedram ascendit, et post brevem Ecclesiæ gubernationem anno* 884 E *e vivis excessit. Si igitur evicero,* S. Neotum *ante annum Christi* 882 *obiisse, evidenter constabit, illum Romæ a Marino Papa susceptum non fuisse, quod anonymus Actorum scriptor perperam affirmat. Nunc itaque de tempore, quo* S. Neotus *ex hac vita migravit, disserendum est.*

ut ex mortis suæ prædictione

20 *Acta nostra cap.* III *exponunt, quomodo* S. Neotus, *prænuntiata prius Ælfredo regi paganorum in Angliam incursione, etiam eidem imminentem suam mortem prædixerit his verbis:* Ego vero, meæ tempore resolutionis instante, post modicum viam universitatis ingrediar: quæ tibi prædico, credere non differas. Hæc enim mihi Domino revelante, meque ad optatum littoris portum sua gratia perducente, in proximo noveris adimpleri. *Deinde post narratam Sancti nostri mortem in iisdem Actis cap.* IV *num.* 47 *hæc sequuntur:* Eo tempore, anno videlicet ab Incarnatione Domini octingentesimo septuagesimo septimo, octavo Idus Januarii, contigit quemdam immanissimæ crudelitatis tyrannum, Gitronem nomine, cum magno ac belligero classium apparatu Anglorum insulam invasisse. *Ex his textibus inter se collatis et mature expensis colligo,* S. Neotum *ante hanc paganorum* F *irruptionem mortuum esse, cum Sanctus Ælfredo regi diserte significet, tempus mortis suæ instare, et se brevi viam universæ carnis ingressurum, ac denique omnia eventura, quæ ipsi de calamitosa hostium incursione ac inferenda tandem illis clade antea prædixerat.*

et Sancti jam mortui apparitione,

21 *Præterea juxta veteres Angliæ historicos Ælfredus rex anno* 878 *post Pascha cum exercitu suo paganis occurrit, et Gitronem prœlio superavit. Sed ante hanc pugnam* S. Neotus *sollicito regi Ælfredo de nocte apparuit, ut anonymus noster a num.* 55 *narrat, eumque sic allocutus est:* Pone igitur modum tristitiæ, ac de cetero desiderata perfruere jucunditate: ad hoc enim me misit Dominus de Superna Sanctorum quiete, ut tua jam terminetur miseria. *Deinde post alia verba, quibus* S. Neotus *Ælfredo regi reportandam de barbaris victoriam promisisse traditur, scriptor Actorum num.* 56 *ita concludit:* His dictis, Sanctus disparuit, iterum receptus in gloria. *Ex his aliisque, quæ eodem capite in Actis nostris referuntur,*

referuntur, evidenter sequi putamus, ut S. Neotus *post mortem suam Ælfredo regi apparuerit, et ante illud prælium uno alterove anno mortuus fuerit. Idcirco initio hujus Commentarii in margine obitum Sancti* circa annum 877 *assignavi.*

22 *At fortasse nonnemo dicet, quod illa apparitio, quam anonymus Actorum scriptor* S. Neoto *attribuit, S. Cuthberto adscribatur ab aliis auctoribus, inter quos Guilielmus Malmesburiensis lib.* II *de Gestis regum Anglorum cap.* IV *sic narrat :* Solebat ipse *(nimirum Ælfredus rex, de quo ibi agit)* postea in tempora feliciora reductus, casus suos jucunda hilarique comitate familiaribus exponere, qualiterque per beati Cuthberti meritum eos evaserit ; sicut plerumque mos est mortalibus, ut eos illa juvet meminisse, quæ olim horruerint excepisse : nam cum quadam die in insula inclusus solus domi esset, sociis per oram fluminis ad piscandum dispersis, corpus curis ægrum sopori commisit, et ecce Cuthbertus, Lindisfarnensis quondam episcopus, his verbis dormientem alloquitur : Ego sum Cuthbertus, si audisti ; misit me Dominus, ut tibi prospera annuntiem : quia enim Anglia jam dudum peccatorum pœnas enormiter luit ; modo

B tandem Deus indigenarum Sanctorum meritis super eam misericordiæ oculo respicit. Tu quoque tam miserabiliter regno extorris, gloriose post paucum tempus in solium reponeris, atque adeo tibi signum eximium dabo. Venient hodie piscatores tui magnam vim grandium piscium corbibus evehentes ; quod erit eo mirabilius, quia his diebus gelante aqua fluvius asperatus nihil tale sperare promittit : super hoc hodie gelido rore stillans aer omnem piscantium artem eludit. Verum tu fortunæ secundæ compos regaliter feceris, si adjutorem tuum Deum et me ejus nuntium competenti devotione demerueris. Hæc dicens Sanctus, regem soporatum sollicitudinibus exuit. *Eadem S. Cuthberti apparitio, aliis circumstantiis ornata, in opere nostro ad diem* 20 *Martii tomo* III *ejusdem mensis a pag.* 127 *fusius refertur.*

23 *Ex his inferri posset, debili fundamento niti argumentum, quod ex apparitione* S. Neoti *desumpsimus, cum ea forte S. Cuthberto sit adscribenda. Sed nolo hic operiosius disputare, an ea apparitio alterutri vel utrique tribui possit, cum saltem Asserius in Vita Ælfredi regis ad annum Christi* 878 *agens de adversis, quæ eidem*

C *regi circa hoc tempus contigerunt, ita loquatur :* Beatissimus vir Neotus ADHUC VIVENS IN CARNE, qui erat cognatus suus, intimo corde doluit, maximamque adversitatem ob hoc ei venturam spiritu prophetico plenus PRÆDIXERAT. *Ex hac phrasi colligo,* S. Neotum *jam fuisse mortuum, quando ea adversa Ælfredo acciderunt : frustra enim adderet, quod illas calamitates Sanctus* adhuc vivens in carne *prædixerit, si adhuc vixisset eo tempore, quo evenerunt. Quinimo Martyrologium Anglicum, anno* 1608 *editum, mortem* S. Neoti *circa annum* 871 *collocat. Alterum Martyrologium, quod anno* 1640 *Anglice impressum est, obitum ejusdem Sancti circa annum* 890 *consignat. Sed sicut prima editio Martyrologii Anglicani fortasse obitum istius Sancti nimis prævertit, ita secunda editio eumdem nimis videtur differre. At quiscumque sit verus mortis ejus annus, saltem biographus noster manifeste sibi contradicit et a recta chronologia aberrat, quando in Actis asserit,* S. Neotum *Romæ a Marino Papa susceptum fuisse et nihilominus jam mortuum Ælfredo apparuisse in prælio, quod rex ille anno* 878 *cum Gitrone pagano iniit.* D

§ III. Reliquiæ et variæ earum translationes.

Corpus S. Neoti, cujus hodiedum paucæ reliquiæ noscuntur.

P*ostquam publicus Sanctorum cultus ex Anglia proscriptus est, non facile a nobis dici potest, ubinam hoc tempore omnes venerandæ* S. Neoti *reliquiæ delitescant. Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis Benedicti sec.* IV *part.* II *pag.* 338 *nobis tantummodo indicat, maxillam* S. Neoti *in Beccensi Normanniæ monasterio asservari. Lelandus in Monastico Anglicano pag.* 368 *de exuviis ejusdem Sancti a se visis ita testatur :* Vidi tunicam interiorem sancti Neoti ex panno villoso, more Hibernico ; pecten sancti Neoti ex ossiculo duos digitos lato, insertis piscium denticulis instar maxillæ lupi fluviatilis. *Alias istius Sancti reliquias, quæ forte ad Catholicas regiones translatæ sunt, vel adhuc in Anglia latent, lipsanophilis Anglis investigandas relinquo, et antiquam sacrorum ossium venerationem, variasque eorum translationes ex veteribus auctoribus describo.*

ex Cornubia, ubi sepultum fuerat.

25 *Acta nostra num.* 44 *primam* S. Neoti *sepulturam sic indicant :* In eadem autem ecclesia, quam idem Domini Confessor atque sacerdos a primis construxerat fundamentis, sacrum ejus ac venerabile corpusculum veneranter est humatum, et a dignis digne reconditum. *Ecclesiam illam in Cornubia sitam fuisse, patet ex Asserio, qui in Vita Ælfredi ad annum* 884 *narrat, quomodo rex ille opem Sanctorum implorando promptum diuturni morbi lenimen invenerit :* Cum Cornubiam venandi causa adiret, *inquit,* et ad quamdam ecclesiam orandi causa divertisset, in qua sanctus Neotus Gueryr requiescit, et nunc etiam sanctus Neotus ibidem pausat, sublevatus est. *Vide, quæ de hac ecclesia superius num.* 1 *ex Camdeno diximus.* E

in Huntingdoniam

26 *Nescimus, quanto annorum spatio corpus* S. Neoti *in Cornubia quieverit, et an inde totum postea in Huntingdoniam translatum fuerit : nam anonymus de translatione in Huntingdoniam non meminit, et in Actis nostris num.* 16 *ita loquitur, acsi reliquiæ istius Sancti suo tempore adhuc in priori ecclesia requiescerent. Joannes Bromton abbas Jornalensis, qui circa finem seculi* XII *floruisse videtur, inter decem scriptores Historiæ Anglicanæ col.* 818 *de Ælfredo rege etiam ita* F *scribit :* Cornubiam adiit, ecclesiam sancti Guevori, ubi sanctus Neotus REQUIESCIT, visitavit, et ibi pro morbo sedando aut saltem immutando Deum rogavit. *Observa, quod non dicat* requiescebat ; *sed* requiescit, *quasi corpus* S. Neoti *usque ad suam ætatem ibidem adhuc persisteret, Sed ex dicendis apparebit, majorem reliquiarum partem non tamdiu in Cornubia relictam fuisse.*

incerto tempore translatum est.

27 *Alfordus noster in Annalibus ecclesiæ Anglicanæ ad annum* 890 *num.* 18 *dicit esse* incertum, quamdiu Neoti corpus in Occidente illo manserit, nam constat inde in Icenos translatum, ac in Huntindoniensi agro depositum. Ibi oppidum cernitur, quod hodieque a sancto Neoto vulgus appellat Saint-Needs. *Mabillonius in Appendice ad Vitam* S. Neoti, *postquam supra memoratum Joannis Broomtoni textum allegaverat, et verba anonymi nostri explicuerat, de tempore primæ translationis ita judicat :* Existimem, corpus sacrum Ainolbesbiriam in agro Huntindonensi delatum fuisse pontificatu Adelwoldi episcopi Wintoniensis.

AUCTORE G. C.

A Wintoniensis, quando eo in loco S. Neoti cella instaurata est, ut dixi in observationibus præviis. *In illis observationibus prœviis num.* 3 *ex Monastico Anglicano retulerat, quomodo S. Adelwoldus, rogante Leofrico comite et uxore ejus Leofleda, qui locum suppeditarunt, labente seculo* X *monachos ex cœnobio Eliensi et Torneiensi acciverit, et in Huntingdoniensi* S. Neoti *cella constituerit. Ipsum Monasticon Anglicanum tomo* I *pag.* 369 *consuli potest. Porro historiam et circumstantias hujus primœ translationis, etsi de rei substantia satis constet, nusquam in antiquis monumentis invenire potuimus.*

Postmodum ex Huntingdonia ad Croylandense monasterium delatæ sunt

28 *Certiora proferemus de altera earumdem reliquiarum translatione, quam Ingulphus synchronus et postea abbas Croylandensis in sua Historia descripsit his verbis :* In tempore itaque domini Osketuli abbatis Croilandiæ, cum sic Dani totam terram inquietarent, indigenæ de villis et vicis ad civitates et castella, et plurimi ad paludes et lacum* loca invia refugientes, Danorum transitum et discursum pro anima præcavebant. Accidit ergo, quamdam magnam dominam villæ, quæ Elnophesbiry vocatur, Lefwinam nomine, sororem scilicet ex parentum propagine domini B Osketuli abbatis Croilandiæ, ad Witlesey tunc villam suam venire, et secum sacras reliquias, scilicet sacratissimam glebam sancti Neoti confessoris de Elnophesbiry, quia minus honorifice jacuerunt ac Danorum deprædationi patuerunt, in scrinio ad id aptato deferre. Quæ dirigens celerem nuntium ad fratrem suum, dominum abbatem Osketulum supplici postulabat supplicatione, quatenus cum congruo fratrum suorum comitatu Witlesiam placeret accedere, et dictas reliquias S. Neoti confessoris secum in suum monasterium cum digna reverentia deportare. Ille gaudens et exsultans, assumptis secum quibusdam fratribus, Witlesiam adiit et dictas sanctas reliquias cum debita honorificentia et psalmorum melodia ad Croilandiam transtulit; ac juxta sanctæ Dei genitricis Mariæ altare cum devotione debita collocantur. *De eadem translatione meminit Ordericus Vitalis, cujus verba superius num.* 5 *alia occasione produxi.*

* *forte* lacuum

notabiles ejusdem corporis partes,

29 *Quæri hic posset, an totum corpus ex Huntingdoniensi* S. Neoti *cella Croylandiam translatum fuerit. Huic quæstioni plene satisfaciet laudatus Guilielmus de Ramesey, monachus Croylandensis, qui in quodam opusculo, quod in* C *supellectile nostra litteraria inveni, et quo Mabillonius se caruisse fatetur, de his* S. Neoti *reliquiis ita disserit :* Cum beati confessoris Neoti reliquiæ apud Croylandiam in crepidine parietis post altare majus satis honorifice multis diebus quievissent, placuit domino Henrico abbati, sublatis inde reliquiis et altius honorabiliusque locatis, altare in eodem loco erigere. Habebatur enim apud nos lapidea altaris tabula, quam sancti patris nostri fuisse Cuthlaci majores nostri tradiderunt : et hanc in honorem patroni nostri loco supradicto supradictus abbas levare proposuerat; quod et fecit, reposito interim reliquiarum supradictarum loculo super altare aliud, donec illis collocandis locus præpararetur idoneus. Erat autem loculus lapideus, ferro plumboque signatus, annulos habens altrinsecus, quo facilius posset transportari.

quæ hic enumerantur,

30 Verum quoniam a multis retro temporibus in dubium multis venerat, quid quantumve de beato apud nos haberetur Neoto, præsertim cum fratres in loco, qui sancti Neoti dicitur, commorantes, se eum habere assererent : et contra, non nisi apud nos eum esse satis pertinaciter contenderetur, placuit tam abbati quam fratribus fidem super jam dictis consulere oculatam. Cum ergo summa devotione accensis cereis, cum litaniarum decantatione convenientes ad locum, et loculum cum timore Domini infringentes, thecam ligneam diligenter ferro circumquaque clausam reperiunt, et ea iterato reserata, aliquid aspiciunt, unde et verum probetur, quod a nostris ex majorum traditione prædicatur, et non omnino falsum, quod a fratribus apud sanctum Neotum manentibus affirmatur : inventum est enim et hic esse Neotum et ibi nihilominus esse posse Neotum, quia cum pro parte majori alicubi res esse dicatur, profecto et apud nos esse, rationabiliter dici potest, et apud eos, si tamen id habent reliquiarum ejus, quod nobis deest : reserata etenim, ut supra dictum est, theca illa lignea, reperta sunt intus testa capitis, ossa tibiarum, ossa coxarum, de collo, de scapulis et thorace nonnulla; et has nemo majores digniores que partes corporis ambigit.

etsi forte in Huntingdoniensi S. Neoti cella aliquæ reliquiæ remanserint.

31 Potest nihilominus et apud illos major, quoad numerum, reliquiarum ejus pars esse, si tamen residuum habere eos constet : nam cum eum mulier venerabilis Levina hostilitatis tempore, securitatis causa, et amore Osketelli tunc abbatis Croylandiæ transferre statuisset, votis E suis satisfactum credidit, si, relictis in sarcophago una cum cineribus costis, spondilibus, aliisque ossibus minutis, ea transferret ossa, quæ majora erant, et ideo minus barbarorum rabiem latere possent. Nec est credibile, deceptam fuisse mulieris sanctæ sollicitudinem, cum et domina fuerit fundi illius, et ejusdem Confessoris cultrix devotissima; utpote quæ eidem oratorium eo loci construxerit. Sed barbarorum, ut dictum est, crudelitatem metuens, cum a mediterraneis partibus ad loca tutiora confugeret, eximiæ dilectionis intuitu, etiam beati Viri reliquias fugæ suæ comites et exilii solatia habere voluit. Has ergo, ut supra dictum est, sic visas ac reverenter deosculatas supra nominatus abbas manibus propriis lavit, in sindone munda involvit, et in feretro, satis pro tempore competenti, ad honorem Christi et Confessoris sui honorifice reposuit. Actum est hoc anno ab incarnatione Domini millesimo ducentesimo decimo tertio, a sacro transitu sancti patris Cuthlaci quadringentesimo nonagesimo nono, qui fuit annus F Innocentii tertii decimus sextus, Joannis Anglorum regis decimus quartus, domini abbatis Henrici vicesimus tertius. *Hæc reliquiarum translatio et accurata partium enumeratio etiam in Monastico Anglicano tomo* I *pag.* 369 *paucioribus verbis referuntur. Atque hæc sunt præcipua, quæ monenda esse censuimus ante ipsam Actorum editionem, quam nunc subjungimus.*

VITA

AUCTORE ANONYMO

Ex Ms. codice Beccensis monasterii in Normannia, cum editione Mabillonii collato.

PROLOGUS

Auctor inter res creatas

Cum universarum essentialis rerum perpetuitas, elementorum venustissima confusæ molis distinctio,

ANONYMO.

distinctio, singulorumque conspicua ac decentissima existentium varietas summum laudent Artificem, summum esse summumque principium, quo auctore ex nihilitate primo simul ac conjunctim universa confusaque materies, ac deinde formaliter secundum genus ac species suas universorum singula proprium ad esse prodierunt, et omnia valde bona, singulari tamen ac speciali quadam laudationis prærogativa in illis et ab illis summus rerum laudandus est Artifex, in quibus præclarius atque lucidius gloriosus apparet atque laudabilis, quibus etiam ad privilegii decus et gloriam datum et naturaliter insitum est, ita summum laudare et laudando venerari principium, ut, quod laudant, ductu noverint rationis laudabile : spiritus quippe angelicus et homo adeo sunt præcellenti naturæ fastigio sublimati, quod etiam sui præpollent Artificis imagine persigniti.

præcipue extollit angelos et homines,

2 Unde rationali vivacitate, intellectuali perspicacitate ac ceterarum Deo simillima rerum disparilitate singula quoque præeunt eisque jure præferuntur conditionis : quanto enim quis veritati similior, tanto ab universitatis vanitate fit remotior, et quanta vanitati similior, tanto fit
B incommutabilitati dissimilior. Hinc est quod ait Propheta : Quia homo per peccatum vanitati similis factus est, dies ejus sicut umbra prætereunt. Porro angeli, etsi natura boni, gratia tamen summi boni, bonitatis ipsi bono inhærendo interminabili, ita confirmati sunt, ut nec lapsum incurrere velint nec valeant; quin etiam Dominum Deum sabaoth gratissime proclamantes voce consonant infatigabili.

et ab iis transit ad Sanctos,

3 Verum quoniam ipsorum est frui Deo perenniter, eique desideranter inhærere, nullo umquam lapsu deficiendi a bono interminabili eis intercludente polum, nullo nisu reversionis iterum lapsis aperiente, paulisper ab eis calle reflexo humili stilo retorquentes aliunde, loquendi sistimus gradum, præsertim cum nec eorum cursum, quo nostrum saltem dirigamus, perspexerimus ad bravium aut plene statum agnoverimus, nec ad laudem cœlestium, peccatorum sufficiat eloquium : neque enim incarcerati et a luce privati lucis et aurarum discernere valent amœnitatem. Angelorum igitur edocti magisterio, quorum, ut legitur, ministerio lex ordinata est in manu mediatoris, in illorum laudem et admirationem compendiosissime prorumpamus,
C qui cum sint filii hominum et de massa prodierint peccatrice, gratia matre mediante, Sancti nomine prædicantur et actu : qui arrepta, dum adhuc viverent, ignominiosa corporum vilitate, mundo abjectissimi habebantur, et tamquam omnium peripsema facti sunt, ut omnibus velut astra matutina lucescerent in exemplum, et naufragantibus portum ostenderent salutis.

nominatim ad S. Neotum.

4 Dominus autem noster Jesus Christus Deus de Deo, summi Patris imago, verique solis radius, qui in visceribus misericordiæ, adveniente temporis plenitudine, visitavit nos oriens ex alto, ipse divinitatis potentia et essentiali præsentia totus semper ubique præsens est : ipse absque omni sollicitudinis inquietudine usquequaque operando ad totius decorem universitatis atque venustatem tam singula specialiter, quam omnia generaliter, sapienter regit atque disponit : a quatuor enim ventis suos collecturus electos, variata temporum vicissitudine, quando et ut voluit, totum Sanctorum splendoribus illuminavit orbem : inter quos piissimus ac nominatissimus Dei servus Neotus, velut micantissimum sidus, sub occidui *a* climatis axe suo resplenduit in tempore, qui licet a septemtrionali *b* plaga occidentalibus procrearetur, ac moraretur in partibus ab anatole *c* atque mesembria *d* ex opposito remotissimis *e*, sub glaciali tamen dysis *f* algore, fidei atque caritatis semper ferbuit ardore. A solis ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini. D

cujus aliqua gesta se collegisse præfatur.

5 Vir autem iste claruit quidem nobili parentum prosapia; sed multo clarior exstitit in devota fidei confessione. Hujus Viri stilo qualicumque saltem ex parte prosequendam suscepimus laudationem; nec tamen præcepiti audacia vel impetuosa præsumptione tanti operis aggredimur fastigium, sed potius erga Sanctum habita devotione et intenta multorum supplicatione. Multis ergo prætermissis, quorum ad nos usque nequaquam plene pervolavit notitia, quamplurium incuria negligentiæ ministrante fomitem, multorumque languescente memoria, perpauca de tanti Viri gestis atque miraculis huic operi, Deo favente, interserimus *g* : sicut enim in omnibus fastidium, ita debet ab omnibus evitari prolixitas.

ANNOTATA. E

a *Puto, quod auctor indicare velit,* S. Neotum *in occidua Angliæ parte maxime virtutibus splenduisse, nisi forte totam Angliam respectu aliarum regionum appellet* occidui climatis axem.

b *Nescio, an biographus hic significare velit, quod* S. Neotus *in septemtrionali Angliæ parte parentibus occidentalibus natus sit; an vero quod inter Anglos occidentales magis versus septemtrionem procreatus fuerit : utrumque enim ex ambiguo sensu erui potest.*

c *Hic scriptor vocabula Græca interdum affectat, ut semel atque iterum videbimus : nam* ἀνατολὴ *Græce significat orientem, seu plagam orientalem.*

d *Iterum vox Græca, cum* μεσημβρία *sit Latine* meridies *seu plaga meridionalis.*

e *Si S. Neotus* moraretur in partibus ab anatole atque mesembria ex opposito remotissimis, *sequitur, ipsum habitasse in extrema Angliæ parte, quæ est inter occidentem et septemtrionem, cum hæc ab oriente et meridie ex opposito sit remotissima.*

f *Anonymus rursum hic obtrudit vocem Græcam* δύσις, *quæ occasum vel plagam occidentalem significat.* F

g *Hac phrasi auctor satis sincere indicat, se diu post Sancti tempora scripsisse, et ex qualicumque aliorum relatione quædam de illius gestis collegisse.*

CAPUT I

Sancti clara stirps, parentes, studia, vita monastica, virtutes, sacerdotium, et exigua corporis statura.

S. Neotus nobili stirpe

Cum adhuc Anglia, quæ prisco nomine Britannia dicebatur, pluribus adjaceret regibus obtinenda, priusquam debellata triumphali Nortmannorum subjugaretur ditioni *a*; quod eleganter regio jure nunc obtinet unus, quatuor tunc reges insigniter obtinebant. Tunc etenim temporis

A poris totum Anglorum imperium per tetrarchias divisum, quatuor conferebat regibus sceptrigeræ potestatis ac regii diadematis insignia. Fuit autem ex illis unus vir Christianissimus ac princeps egregius, Edulfus *b* nomine, occidentales Angliæ partes totamque Cantiam strenue gubernans, qui ceteris in Anglia circumquaque regnantibus dicitur præfuisse *c*. Uxor ejus venerabilis nihilo minus de regum prosapia orta, plus florigera virtutum redolebat plenitudine, quam superba parentum se præferret jactantia.

et piis parentibus ortus

7 Ambo itaque plus egregiæ studentes liberalitati, quod eis genus et mores conferebant, quam mundanæ servientes cupiditati, quod abhorret vera nobilitas; plus honorem Creatoris, quam proprii jura regiminis assecuti sunt: multa enim de propriis facultatibus ecclesiis atque pauperibus unanimi conferebant favore, cunctisque ecclesiam oppugnantibus scutum liberæ defensionis opponebant. Dominus autem, cum sit excelsus, humilia respiciens et alta a longe cognoscens, respexit ad eos et ad eorum opera, deditque eis heredem: in quo tamen jura propriæ retinuit hereditatis, æternam ei recompensaturus, ut Regis regum et heres et filius per gratiam factus B adoptionis, ei quandoque confidenter arrideret dicens: Tu es, Domini, qui restitues hereditatem meam mihi.

operam dat litteris.

8 Sanctus igitur Neotus regio quidem, sed carnali de stemmate natus, salutari traditur a parentibus lavacro regenerandus, sicque expurgato in eo veteri fermento massæ corruptibilis, factus est nova conspersio, sigillum supernæ accipiens hereditatis. Renatus autem ex aqua et Spiritu sancto, transactisque feliciter teneris infantiæ annis, litterarum implicatur exercitiis, moralibus ac divinis informandus disciplinis, ut sciat, quid, cui debeat; quid ex se, quid ex Deo habeat; quid carnalis, quid spiritualis ei nativitas contulerit; quid ex generis nobilitate, quid ex gratiæ divinæ largitate contraxerit.

quibus instructus

9 Quibus dum totus intenderet exercitiis, sancti Spiritus eruditionibus atque documentis consummatus in brevi, explevit tempora multa, sicque in vera philosophia quod decuit, didicit, ut quidquid indecens esset, præteriret: non enim ab hujusmodi studiis carnis delectatio, non petulantia vel mentis elatio, non pompæ secularis revocabat ambitio. Inter coætaneos duplicis vernabat viroris fragrantia, dum et morum honestate, C bonæ indolis prætendebat elegantiam, et virtutum suavitate viriliter in puero sectabatur justitiam; hunc siquidem cerneres et corporis adhuc parvitate puerum, et mentis jam gravitate summæ perfectionis virum. Sic enim quotidie coram Deo et hominibus, salutaribus proficiebat incrementis, ut super senes intelligens, ab omni via mala prohiberet pedes suos, nitorem et gloriam pretiosarum vestium, omnemque seculi luxum penitus abhorrebat, tamquam regalis oblitus prosapiæ; quod postea rerum probavit affectus *.

* *forte* effectus

in cœnobio Glastoniensi

10 Ingressus quippe adolescentiæ tramitem, cum jam militares attigisset annos, seculari noluit implicari militia, sed potius eligens temporaliter abjectus esse in domo Dei sui, quam in regio gloriari palatio, in Glastoniensi cœnobio *d* monachus effectus est. Erat autem locus ille et magni famæ nominis circumquaque celeberrimus, et virtutum aromatibus frequentantibus eum saluberrimus. Ibi tunc temporis sanctus præerat Dunstanus *e* pater insignis, et variis decoratus miraculorum signis, qui merito sanctitatis et discretionis, ac divinæ gratia dignationis, Cantuariensis honoris apicem adeptus, utrumque postea feliciter obtinuit: numquam enim (ut fertur) pastoralem ejusdem ecclesiæ curam deseruit.

monasticam vitam amplectitur,

11 Vir autem Domini Neotus campum ibi certaminis ingressus, tam a prædicto Patre, quam a Fratribus diligenter monasticis informatur eruditionibus. Et cum multi sancti viri cum eo currerent in stadio, ut in unitate corporis Christi et pacis ecclesiasticæ compaginati, omnes, ut unus, acciperent bravium; tamen iste noster Patronus *f* cum Apostolo Dei æmulatione singulos æmulabatur. Cum enim in diversis diversa consideraret gratiarum munera, pro singulis Deo gratias agens, de singulis singulorum proficiebat profectibus. Unde factum est, ut subito ad tantæ religionis adscenderet fastigium, quod nihil ei virtutis et gratiæ deesse crederetur.

et ibidem alios verbo

12 Et quoniam unicuique procurandum est, ut de multis unum saltem habeat, cum quo familiares possit conferre sermones; cui cordis aditus pateat et recessus, juxta illud Sapientis unus sit tibi consiliarius e mille; Vir Domini pretiosus unum sibi præ ceteris elegit familiarissimum, nomine Advelvodum *, qui postea rem patris ibidem sortitus et nomen, Wintoniensis ecclesiæ pontifex inde sublimatus est: cujus vita gloriosa Deo complacuit, et mors in ejus conspectu prædicatur gloriosa *g*. E

* *Mabil.* Adelevoldum

et exemplo

13 Hunc familiaritatis gratia Sanctus alloquitur dicens: Frater amantissime, prætermittamus plurima, et conferamus alterutrum cœlestis vitæ colloquia, ut ampliorem exprimamus contemplationis dulcedinem. Temperetur corporei laboris nimietas, et demus operam speculationi. Spiritus enim promptus est, caro autem infirma. Prætermittamus Marthæ erga plurima sollicitudinem, et unum cum Maria eligamus necessarium. Facta autem aliquantula disgressionis hujuscemodi mora, sancto Sanctus iterum aiebat: Venerande frater, vita brevis, labor utilis; otiositas est culpabilis, cum animæ sit inimica. Recurramus ardentius ad laboris consuetudinem, nec caro spiritui dominetur, sed debitæ subjiciatur servituti.

ad perfectionem hortatur.

14 In hunc modum Vir sanctissimus instanter prædictum fratrem et alios instruebat, sic unum ex altero temperans exercitium, ut utrumque avidius alternatim resumerent: sic enim Rachelis pulcritudinem laudabat, ut Liæ non contemneret fœcunditatem: et cum aliis iter vitæ prædicaret, seipsum singulis apponebat sanctæ F conversationis exemplar. Jejuniorum enim et parsimoniæ observatione, sedula vigiliarum pernoctatione ac pervigili orationum frequentatione, jugique legis meditatione spiritum roborans, carnis domabat superbiam. Quidquid etiam præter moderatam naturæ sustentationem reservare poterat, in necessarios indigentium usus expendebatur.

Quamvis latere cuperet,

15 Vixit autem in hac devotionis constantia pluribus annis, neminem per confinia forinsecus agnoscens. Cumque fama circumquaque crebrescente, jam universis ejus innotesceret religio; ipse tamen specie tenus adhuc omnibus ignotus exsistebat, exceptis his, cum quibus habitabat, et peculiari domus familia. Nec prætereundum, quod dum totus eum conventus ex merito cognitæ sanctitatis unanimiter ut patrem veneraretur, ac vinculo sibi caritatis adstringeret: tamen omnimodis ejus semitas investigare non poterant, nec furtivas orationum excubias. Frequenter

quenter enim mutato, ne cognosceretur, habitu, nonnumquam vero peregrinorum alteratus induvus in ecclesia pernoctabat, vacans attentius orationi. Cum vero lux adveniens noctis dissiparet caliginem, habitu latenter exutus peregrino, proprio rursus induebatur.

16 Hujus denique viri fama celebris episcopum non latuit, qui missis ad eum nuntiis advenientem pater filium, ut patrem filius, solemniter suscepit; quem aliquanto secum tempore gratanter retinens, ejusque felicibus utens colloquiis, tandem cognita sanctitatis puritate, diaconii promovit ad gradum: in quo vir Dei Neotus magis magisque proficiens, vasa Domini, vas electum, mundo corde munda ministrabat. Et quemadmodum levitis in veteri Testamento universa ad cultum tabernaculi pertinentia tradebantur custodienda, sic levitæ Neoto idem est assignatum ex officio: quod officiosissime complens, ut dulcem carperet obedientiæ fructum, sic Deo per omnia placuit, ut nemini displiceret.

17 Raptus autem postea pari monachorum ac clericorum desiderio ad honorem sacerdotii, quamquam retinens et indignum adhuc se esse vociferans, qualem se omnibus, voce, forma et
B actu exhibuerit, non est nostræ facultatis evolvere: ut tamen epilogo *h* nonnulla perstringam, ipse velut fons patens irriguus et indeficiens, sitientibus verbi divini pocula propinabat; ab obsessis corporibus, fusis ad Deum precibus, dæmoniacam rabiem excludebat; languidis debilibusque medelam salutis conferebat. Unde factum est, ut catervatim ad eum undecumque turbæ confluerent, alii corporalem, alii spiritualem curationem efflagitantes. Ille vero singulorum in se transformabat affectus, gaudens cum gaudentibus, flensque cum flentibus, omnibus omnia factus, ut lucrifaceret Christo, omnesque eum tamquam omnium patrem et patriæ propugnatorem unanimi venerabantur affectu; et voce ejus audita, vel saltem specie cognita, lætabundi remeabant ad propria.

18 Erat quippe Neotus (ut dictum est) clarus avis, clarus studiis, clarus moribus, clarus virtutibus; lingua facundus, verbo discretus, scientia laudabilis, doctrinaque mirabilis; in consilio utilis, omnibus factus amabilis. Erat nihilo minus adspectu angelicus, vultus hilaritate conspicuus, incessu modificatus, omniumque membrorum officio compositus, sed corporis brevitate alter
C Zachæus *i*. Scabello namque ferreo supposito Missas celebrabat, et altaris cultui assistebat, quod usque hodie ad ejusdem Viri gloriam et piissimam recordationis memoriam, vice reliquiarum, in eadem reservatur ecclesia.

19 Inter innumera miraculorum signa signorumque prodigia, quæ per eum divinitus creberrime fiebant, accidit unum cella memoriali dignissimum, quod nos idcirco ad devotionis excitationem memorare curavimus, ut unius saltem relatio multorum sit certa probatio. Quadam die dum Neotus, ceteris tamquam omissis, solis ex assueto spiritualibus intenderet, affuit persona quædam, cui sedula reverentiæ debebatur exhibitio, pulsans instanter ad ostium, ut ei panderetur ingressus. Neotus autem Dei servus accelerans, qui tunc (ut dictum est) secretarii *k* fungebatur officio, ut pulsanti celeriter aperiret, summopere nitebatur, nec ad seram in sublimi erectam attingere poterat pro staturæ brevitate; cumque qui pulsabat, pulsando magis ac magis instaret, et hinc inde sollicitus se vir Dei circumferret; conspicit eminus eamdem seram de loco, D
ubi clavis confixa tenebatur, divina demissam omnipotentia, ad succinctorium usque depositam, sicque intrare volenti veneranter aperuit, glorificans Dominum, qui aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit, qui suis in operibus semper est ab omnibus et ubique glorificandus.

ANNOTATA.

a *Alfordus noster in suis Annalibus ad annum* 1066 *refert hanc memorabilem Normannorum victoriam, qua sibi Angliam subjugarunt. Unde patet, scriptorem illum post hæc tempora vixisse, ut in Commentario prævio observavimus.*

b *Sic in apographo nostro scribitur hoc nomen, de quo in Comment. prævio n.* 12 *plura diximus.*

c *Nullus hoc nomine insignitus regnum Cantii aut occidentalium Anglorum circa hæc tempora administravit. Quare oportet, hoc nomen ab ipso auctore vel amanuensibus corruptum esse.*

d *De hoc monasterio, quod in agro Somersetensi situm est, videri potest Monasticon Anglicanum tomo* I *a pag.* 1. *De eodem Majores nostri tomo* I *Februarii a pag.* 906 *fuse egerunt.*

e *Crassus enimvero error, quem in Commentario prævio notavimus.* E

f *Verosimiliter ex his verbis Mabillonius collegit, scriptorem hunc fuisse monachum S. Neoti in Huntingdonia.*

g *Hic est alius scriptoris parachronismus, quem in Commentario prævio etiam observavimus.*

h *Id est* compendio perstringam: *nam per epilogum subinde intelligitur epitome, ut videre est apud Cangium in Glossario.*

i *Nempe Zachæus, ut in Evangelio Lucæ cap.* XIX *v.* 3 *legimus* statura pusillus erat.

k Secretarius *hoc loco accipitur pro æditus, ut Mabillonius in margine notavit. Hanc vocem ita interdum intelligi, nonnullis exemplis probat Cangius in Glossario.*

CAPUT II.

Vita solitaria, Romana peregrinatio, cœnobii constructio, sanctitatis fama et stupenda miracula in hujus Sancti gratiam patrata.

F

Tandem vir Dei Neotus intra se deliberans hominum declinare frequentiam, et exhibitam sibi ab hominibus honorificentiam; sicut omnimodis evitabat jactantiam, divino præmonitus oraculo, intra Cornubiæ *a* confinia, remota perquisivit solitudinis loca. Unius itaque clientis contentus comitatu, nomine Barrii *b*, quem sui fecerat secreti conscium, quique eum nec in vita, nec in morte deseruit; nunc ambiens excelsa montium, nunc concava perlustrans convallium; nunc densas silvarum opacitates, nunc saltuum ac fluminum amœnitates, ipso ducente, quo præmonente locum mutaverat, sibi destinatam attigit nemorosæ mansitationis aptitudinem. Erat autem locus ille nemorosa circumseptus arborum densitate, fluminum perspicuus jucunditate, et collaterali maris affinitate. *Cum unico famulo*

21 Hunc ergo locum Christi Miles eligens, tamquam neoptolemus *c*, et nunc primo conversus a seculo, rursus elapsus est. Ibi proculdubio promeruit frequenter angelica dignatione visitari. *asperam vitam ducit*

A tari. Novum quippe vivendi terminum, novis denuo virtutum incrementis, tamquam novis instituens votis, omnipotenti Deo per omnia satagebat anachoriticæ conversationis semitam ingressus artiorem. Ad hoc enim elongavit fugiens, et mansit in solitudine, ut soli Deo solidius adhæreret solitarius: et cum nihil ei deesset in conventu ad justitiæ perfectionem, summopere tamen nitebatur in secessu ad ejusdem perfectionem. Ibi enim vires exercebat, quas antea collegerat; ibi vitam exhibebat, quam in scriptis didicerat *d*. Gustaverat et viderat, quam suavis est Dominus: legerat et intellexerat, quia timentibus Deum nihil deest.

in solitudine, ex qua post septem annos

22 Spinæ divitiarum in eo verbum vitæ non suffocabant, nec sarcinis operatum secularibus juxta semitam retardabant. Ea nimirum, quæ retro sunt, oblitus, ad ea, quæ ante sunt, extendebatur. Audierat enim quod scriptum est: Nemo mittens manum ad aratrum, et adspiciens retro, aptus est regno Dei; et illud: Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus; in corporis autem cruciatu Dominum imitabatur, illam ejusdem prætendens sententiam: Qui non bajulat crucem suam et venit post me, non est me di-
B gnus. Sanctus igitur Neotus, qui columba fuit in grege, nunc est turtur in solitudine: illius vitam duxerat socialem, nunc istius agit solitariam: illius retinens simplicitatem, istius conservat castitatem et utriusque gemitum: et sicut de beato Joanne Baptista legimus, vestibus asperrimis atque cilicinis caro ejus oppressa tegebatur, et pauperrimi victus parcitate sustentabatur. Sic nimirum ei videbatur tamquam anteacta tempora in otium expendisset, et in vacuum consumpsisset. In hac eremi vastitate, sua contentus inedia et voluntaria paupertate, ut septemplici repletus gratia, septem feliciter annos explevit, numquam hujuscemodi rigoris reflectens habenas.

Romam proficiscitur,

23 Sanctus igitur Neotus erectus in virtutum culmine, Sedem petiit Apostolicam, ut inde sanctioribus informaretur institutis, ubi caput noverat totius religionis. Scire etiam volebat, utrum a summo Pontifice ratum haberetur, quod ipse agebat, et agere intendebat quod divina factum est dispositione, ne lucerna diutius sub modio lateret, sed ostensa super candelabrum tenebras effugaret. Romam igitur juxta pium desiderium propositi devotus perveniens Neotus, a memorando Papa Marino *e* cum honoris reverentia
C susceptus est in amplexu caritatis confovendus.

e

et in patriam reversus

24 Cumque aliquandiu cum eo conversatus fuisset, eique purissima cordis arcana funditus patefecisset, utroque alterius recreato solamine, tandem postulata cum benedictione licentia et suscepta prædicationis obedientia, ad prælectum dilectæ paupertatis asylum redire Sanctus disposuit. Quis autem mira et magnifica, quæ Deus per eum in itinere gessit, narrare sufficiat? Multis quippe variis dissolutos languoribus prece pia consolidavit, prava hæreticorum dogmata viva voce confutavit, et ad Catholicæ fidei symbolum istos adduxit, illos revocavit: imbre prædicationis terram circumquaque aridam irrigavit, discordes pacificavit; et nunc doctrinæ rigore, nunc consilii ratione, nunc interfusa oratione, multa multis contulit bona.

cœnobium construit,

25 Gloriosus Dei servus et Confessor a peregrinatione reversus, iterato continuis se subdidit laboribus: et quia itineris difficultate in melius induruerat, duriorem, in quantum valuit, et artiorem religionis semitam ingressus est. Unde factum est, ut frequentissime angelico confortaretur alloquio, et sustentaretur patrocinio: qui spiritu vivebat, spiritu et ambulabat. Disponens exinde divino nutu pluribus prodesse; sicut in illis partibus noverat necesse; noluit ulterius solitarius esse: quia vivere pluribus, et se vita et moribus ceteris anteferre, conversatio est specialis. Cœpit ergo ardenti desiderio monasterium construere, domos ædificare, officinis insistere, sicque summo fultus Artifice, in brevi quod intendebat consummavit, ut ferventissimi rigoris lora nullatenus relaxeret. A. ANONYMO

atque ob sanctitatis famam

26 Omnes illico occidentales Angliæ fines ejus famositas pervolavit, totamque longe lateque attingens provinciam, repente populos reddidit attonitos: quod de illo quis sentiebat, celebri laude statim ceteris referebat, donec omnibus innotescens oleum effusum factum est nomen ejus. In illis quippe locis pauci admodum culmen adhuc perfectionis attigerant *f*. Occurrunt ad eum populi hac odorifera respersi suavitate, utrum vera de ipso audierunt persemet ipsos exploraturi; qui omnes cum regina Saba, quæ venerat a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, dicere possunt, se pauca audivisse, et multa invenisse. E

f

multos cœnobiticæ vitæ socios colligit

27 Exinde multi nobiles et justi, seculi fastum inter ceteros potentiores ejus saluberrimis compuncti eruditionibus fallaces abdicarunt delicias, se suaque Domino sacrificium offerentes qui sacris ejus consiliis in omnibus obtemperantes, regularibus inardescunt disciplinis informari. Multi quoque suos ad eum deferunt filios, subnixis orantes precibus, ut eo duce, pastore atque patrono, miseros seculi fluctus evadere queant, ad vitam enutriti æternam, Porro fratribus quamplurimis cujuscumque ætatis, regulariter ibidem congregatis, venerandus pater Neotus omnes erudiens, omnibus proficiens, reciproca vicissitudine virtutum in se charismata concipiebat ab omnibus, ipse totus in cœlo angelica conversatione, totus erat in illis caritatis fervore.

Pisces ad S. Neoti sustentationem divinitus assignati,

28 Quid de tanti viri sanctitate referam? Quid reticescam? Nempe ut minus hyperbolice loquar, pauca, sed admiranda scribo, quæ præterire nefas est, aut punienda negligentia. Ista siquidem fere omnes, et maxime comprovinciales, devota et celeberrima concinunt relatione. Erat ibi (ut aiunt) et est usque hodie fons quidam irriguus, qui totum locem reddebat aptiorem, gratam ei conferens amœnitatem, in quo Pater insignis, F Deo provisore, totius boni largitore, tres invenerat pisciculos; illos autem nec lædere præsumpsit, nec tangere ausus fuit, donec divina revelatione nosset, quid ex his sibi foret agendum; quod factum est: affatu namque angelico præceptum accepit divinitus atque sententiam, ut singulis diebus, vel quoties expediret, unum tantum accipiens, reliquos duos semper ibi conservaret illæsos. Hanc itaque sententiam, tamquam mortis et vitæ januam, diu custodivit inviolatam, pro hoc et aliis beneficiis Deo infatigabiliter gratias referens. Cumque uno sublato, duo semper illibati remansissent, divina suppletus bonitate, in crastino suprascriptus reperiebatur pisciculorum numerus.

ex quibus famulus duos imprudens in cibum ei posuerat.

29 Accidit autem aliquando, ut vir Dei, molesta corporis detentus infirmitate, vix aliquo vel modice vesceretur edulio. Proinde custos ejus et famulus fidelissimus, de quo superius mentio facta fuit, condolens et compatiens pii Patris incommoditati, quantocius ad fontem properavit, et

... convivio et duos inde afferens pisciculos, præparare sollicitus curavit. Unum itaque assatum, alterum elixum Domino suo, quem medullitus diligebat, obtulit in disco, rogans et excitans eum, ut comederet. Cumque vir Dei, quid esset in disco, requisisset, et unde pisces allati fuissent; Barrius famulus ejus, sicut erat simplex et innocens, quod simpliciter fuerat factum, simpliciter recognovit. Ideo, inquit, Pater, duos a fonte pisciculos sustuli, et diverso modo tibi in edulium præparavi, ut si forte uno vesci non potueris, ex altero, si fieri potest, saltem reficiaris.

... aliquos re- ... ... 30 Tunc Domini Servus et athleta, simplici quidem animo, sed tamquam in ira commotus, in verba prorupit increpationis dicens: Quare hoc fecisti? Quare nobis victum divinitus attributum temere abstulisti? Quare contra Dei nutum atque sententiam agere præsumpsisti? Hæc dicens jussit inde pisces auferri et in fonte reponi. Ipse vero ad expertum conversus orationis remedium, ut et Dominum placaret, et desolatum consolaretur famulum, obtinuit. Pronus etenim solo ac gemebundus incumbens, nequaquam ab oratione dicitur surrexisse, donec ei nuntiatum fuisset, pisciculos more solito in fonte natare B viventes. Tunc cum gratiarum actione surgens, unum denuo jussit afferri, et paratum in esum sibi apponi. Cumque gustasset, illico sanus effectus convaluit. Ecce Vir iste, sicut de Salomone scriptum reperimus, non solum quod postulavit impetravit, verum etiam quod non postulavit. Habemus hic, quid admirari, quidve debeamus venerari. O virum ineffabili laudatione dignum! o pium Spiritus sancti sacrarium!

... cervi jugum subeunt loco boum. 31 Audiamus et aliod quod solemniter atque devote sexus uterque refert. Quadam nocte, ut referunt, venerandi Patris boves furto sublati sunt, quibus tota domus in agricultura sustentabatur. Cum vero Fratres pro tali penuria cum pio Patre ad agros egressi fuissent, ut pro posse labori attentius insisterent; ecce cervi quamplures de frutetis nemorum gregatim advenientes, ad eos mansuetissimi properabant, eisque tamquam alii cervorum hinnuli matribus applaudebant: quod videns pius monachorum pater et dux Neotus, per cujus merita hæc et alia fiebant magnalia, et ad cujus mansuetudinem leones et tygres et feræ quælibet indomitæ mansuescerent, Fratres consolatus est, dicens, Dominum eorum respexisse devotionem; statimque cervi, ejus C jussu colla jugo submittentes aratris apponuntur: sicque (mirabile dictu!) boum vices longo tempore supplesse referuntur.

...pes abstulerunt fures, qui hoc miraculo convertuntur. 32 Fures autem, qui sceleris hujus auctores exstiterant, tam admirabile factum expavescentes, Virum Deo plenum quantocius adierunt, veniam imploraturi. Cumque advenientes ei sua restituissent animalia, pedibus ejus advoluti, plenam indulgentiæ largitatem ab eo misericorditer perceperunt, atque dignum pœnitentiæ fructum se facturos promiserunt, vitam suam de cetero ejus consilio munientes. Unde patens est, Virum Dei sanctitatis mansuetudine, boves a latronibus et latrones a dæmonibus eripuisse. Asserunt etiam insigni concrepantes præconio, supra dictos cervos, et eos, qui de eorum stirpe prodierunt, ad hujus rei notitiam atque probationem, notitiæ suæ signum usque hodie prætendere, apparente circa loca, ubi juga tetigerunt, albedine: hoc tamen nec pro rei insolentia syllogizando probare contendo, nec de Dei potentia diffisus abnegare præsumo *g*.

D

ANNOTATA.

a *Cornubia, Anglice* Cornwal, *provincia Angliæ occidentalis in occasum maxime extensa.*

b *Iste Barrius sepultus est in monasterio* S. Neoti *in Huntingdonia, ut in Monastico Anglicano tom.* I, *pag.* 368 *legitur.*

c *Hic iterum biographus utitur voce Græca* νεοπτόλεμος, *quæ tironem in bello vel novum militem significat.*

d *Ex his verbis in Commentario prævio refutavimus calumniam Balæi.*

e *In Commentario prævio ostendimus, Romanam* S. Neoti *profectionem sub Marino Papa non potuisse contingere.*

f *Asserius in Vita Ælfredi regis rationem hujus rei reddit; nimirum* quia per multa retracta annorum curricula monasticæ vitæ desiderium ab illa tota gente, nec non a multis aliis gentibus funditus desierat, quamvis perplurima adhuc monasteria in illa regione constructa permanebant.

g *Scriptor hoc loco saltem candide mentem suam explicat, ac satis ostendit, sese hæc prodigia juxta vulgarem istius temporis traditionem bona fide referre.* E

CAPUT III

Sancti miraculum, auxilium, monita, prædictiones, morbus, mors et sepultura.

Factum est autem in una dierum, ut idem Domini Servus more solito staret in fonte, in quo solitus erat ad rigoris incrementum totum ex integro Psalterium persolvere. Porro cerva quædam per devexa montium, per devia nemorum, per divortia dumorum fugiens, immoderatis ad eum saltibus accelerabat. Canes quippe, venatore incitante, celerrimis eam insectationibus et acerbis latratibus infestabant. Corruens autem supra fontem secus pedes memorandi Patris, tamquam voce sua vitæ remedium, et mortis ab eo deposcens inducias, tamdiu ibi prostrata jacuit, donec liberam inde jussit abire. *Quidam venator, viso miraculo,*

34 Sed et canes hoc videntes tamquam gravis morsus vel ictus afflicti vulnere, retro passim omnes statim aufugerunt. Ipse vero venator procidens in terram, sanctum adoravit Neotum, et per eum veterem hominem exuens cum actibus suis, novum indutus est, sacrum ab eo habitum suscipiens. Est etiam facti hujus probabilis assertio, cornu venatoris ejusdem usque inpræsentiarum in ecclesia sancti Petroci *a* reservatum, et vice reliquiarum ibidem honorifice sublimatum ob reverentiam atque memoriam Neoti, confessoris sanctissimi, per cujus donum ibi translatum est. *fit monachus,* F

35 Non est silendum factum nihilo minus memorabile. Accidit aliquando, juxta communem multorum assertionem, ut Neotescenses (a Neoto quippe villa vocabulum traxit) solitum servitutis obsequium domino suo solliciti persolvere satagerent. Cumque quadriga cum rebus ad eum pertinentibus servitute * onerata incedens, jam medium iter peregeret; affuit ventus obviam turbinis vehemens ab aquilone veniens, qui mira impetus sui valitudine boves, quadrigam, homines impellens, nullo eorum nisu prævalente, ad locum, unde moti fuerant, retrusit. Præpotens autem, cui præfatum exhibebatur obsequium, concipiens hoc *et ob auditam prodigiorum famam*

* *Mabil.* servitutem

A hoc meritis et voluntate pii Patris fieri, Neotescensibus hanc relaxans servitutem, eos de cetero libertatis ampliavit gratia.

Ælfredus invisit S. Neotum, consanguineum suum, b

36 Pro his et hujusmodi factis crevit fama Viri Dei, et omnium erga Neotum est augmentata devotio. Contigit namque Alvredum *b* Anglorum regem egregium, famosa Neoti concepisse magnalia; et talibus excitatum præconiis, orationum ejus adiisse suffragia : ad quem cum venisset, corpore simul humiliatus ac mente, postulavit ab eo benedici. Ipse vero piissimus Dei Servus regem ut dominum cum honore, et ut fratrem *c* cum amore suscipiens, benedixit, edocuit, et erudivit eum scientia, viam prudentiæ ostendens illi : pravos etiam ejus redarguens actus, jussit in melius converti, et tanto securius, quanto carnis propagine ei jungebatur affinius. Neque enim alienus vel ipso genere inferior sanctus erat Neotus, sed ex eodem sanguine cretus. Rex itaque spiritualibus diligenter instructus, optata iterum benedictione suscepta, hilaris inde recessit.

qui regem officii sui admonet.

37 Ex ea die rex assuevit sanctum frequenter adire Neotum, saluberrimis ejus muniendus consiliis et fulciendus patrociniis. Sed quamquam B de sanctissimis illius monitis atque præceptis idem rex aliquantisper profecisset; nondum tamen ad plenum recte regendi normam assecutus, viam deseruerat pravitatis. Quadam denique die solemni venientem, ex more de tyrannidis improbitate et de superba regiminis austeritate *d*, acriter eum sanctus increpavit Neotus : et qui prius quasi calcando *e* subtiliter vulnus tetigerat, jam tunc quasi sapiens medicus ejusdem vulneris profunditatem et occulta doloris gladio linguæ penetravit; ad sulphureas gehennæ flammas eum trepidare coegit et ad gaudia humilibus repromissa negligentem excitavit.

ac eventuras ei calamitates prænuntiat,

38 Volebat eum erudiri, qui judicabat terram, quia potentes potenter tormenta esse passuros non dubitabat. Apponebat ei sanctum David, quem ad regendum de post fœtantes Dominus acceperat regum mansuetissimum, et omnibus humilitatis exemplar humilitate præelectum et approbatum : asserebat et Saulem superbia reprobatum, qui cum parvulus esset in oculis suis, caput constitutus fuerat in tribubus Israel : necnon inter aspera increpativæ admonitionis convitia, spiritu attractus prophetico futura ei prædixit infortunia. Quid gloriaris, inquit, in malitia? C Quid potens es in iniquitate? Elevatus es ad modicum, et non subsistes, et sicut summitates spicarum contereris. Ubi est gloriatio tua? Etsi nondum exclusa est, aliquando tamen excludetur. Ipso enim regiminis principatu, cujus inani gloriatione te ipsum excedendo superbis, in proximo privaberis. Irrumpentibus quippe intra regionem istam barbaris, atque Dei permissione triumphantibus, vix solus evadens, vagus et profugus eris super terram : sicque pauper et egenus aliquamdiu latitabis, timens, ne omnis, qui invenerit te, occidat te.

earum remedia præscribit,

39 Cum autem hujus infortunii cognoveris effectum, confortare et esto robustus : viriliter age, et confortetur cor tuum. In omnibus Dei misericordiæ memor eris, qui cum iratus fuerit, misericordiæ recordabitur. Noveris enim, me devotis apud Deum intercessionibus obtinuisse, ut suppressa quandoque tantæ adversitatis importunitate, pristina iterum prosperitatis jucunditate et plena gaudeas regiminis restitutione, si tamen agere perverse quieveris, et digna pœnitueris satisfactione. Tunc igitur quantocius Romam legatos dirigens, Martinum *f* summum apostolicæ Sedis principem, magnis et necessariis [stude] ampliare muneribus, supplex eum rogaturus, ut Anglicam scholam, in eadem urbe sitam, non deneget applicare libertati *g*, ut per hoc beneficium, gratius tibi præstetur inter incommoda subsidium.

A. ANONYMO f g

mortemque suam instantem prædicit

40 Ego vero, meæ tempore resolutionis instante, post modicum, viam universitatis ingrediar. Quæ tibi prædico, credere non differas : hæc enim mihi, Domino revelante, meque ad optatum littoris portum sua gratia perducente, in proximo noveris adimpleri. Hac voce prophetica beatum Petrum imitatus est clamantem ac dicentem : justum arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione, certus quod velox est depositio tabernaculi mei.

Ælfredus hac prophetia territus

41 Tunc Regis animus ad audita contremuit; oculisque madefactis, non voces, sed miserabiles mœroris singultus emittere cœpit, sicque duplici jam contritione, tam ob amici destitutionem, quam ob regni desolationem, alta et lacrymosa pro responsis edidit suspiria. Tandem flexis genibus, ut poterat, benedici postulavit; et suffultus optatis orationum ejus præsidiis, acceleravit E implere quod jusserat.

Deum placare nititur.

42 Rex itaque Alvredus, juxta viri Dei præceptum atque consilium, pro sua regnique salute Romam nuntios delegavit muneribus onustos : sicque a summo Pontifice absque mora prospere, quod quærebat, impetratum; sed et ipsa Pontificalis sublimitas vicaria beneficiorum largitione, regiæ dignitati digniora direxit donaria, quia juxta Sapientis sententiam, victurum est beneficium quod obviam venit. Ob memoriam quippe nostræ redemptionis de ligno salutiferæ Crucis *h* quamdam ei transmittendo portionem, cum aliis multis Sanctorum reliquiis; mordaces ab ejus animo curas expulit, et magna ex parte tenebras attenuavit perturbationis. Sed cum his aliquantisper, non tamen omnimodis suscitatus mente fuisset, semper tamen cum formidine præsagiorum certitudinem flebili præstolabatur solatio, donec eum post ruinam divina revocaret clementia per sancti Neoti suffragia.

h

et S. Neotus sacro Viatico munitus moritur.

43 Nominatissimus denique Dei miles et athleta Neotus, juxta veridicæ assertionis vaticinium, acri febrium cœpit fatigari molestia. Sed qui nullo tempore ab angelica fuerat destitutus consolatione, in hac frequentius ægritudinis angustia, divina pariter et angelica meruit dignatione F visitari. Cumque certaminis hujus ultimo se sensisset agone coartari, inter vitæ mortisque confinia, suas attentius oviculas salutaribus instruebat disciplinis et ad cœlestis gregis pascua, ut pastor egregius, invitabat, ut de illo verissime dici possit, Quia cum dilexisset suos, qui erant cum eo, in finem utique dilexit eos, et, ut vere pacificus, heredibus suis pacis commendans patrimonium, pacem suam imitationem dominicam dedit eis, pacem reliquit eis, ac deinceps in angusto extremitatis articulo, sacrum dominici Corporis percipiendo viaticum, qui in semetipso coram Deo semper hostia viva fuit, hostia viva et vivificante in vitam vivificatur æternam. Sicque inter orationum et psalmodiarum dulcedinem, Angelis in sublimi plaudentibus, debitam humano generi resolutus in mortem, cœlo gaudenter susceptus est.

cujus cadaver suavem odorem spirat.

44 Fama dudum celebris et congratulatoria, jam tunc facta flebilis et desolatoria, devotos circumquaque

A ANONYMO.

circumquaque populos tantis excitavit exsequiis interesse. Affuerunt inter eos et multi qui variis oppressi morborum difficultatibus, pristina gavisi sunt sanitate, sacram hujus funeris glebam devoto considerantes intuitu. In eadem autem ecclesia, quam idem Domini Confessor atque sacerdos a primis construxerat fundamentis, sacrum ejus ac venerabile corpusculum veneranter est humatum, et a dignis digne reconditum.

[illegible]

45 Præterea miræ suavitatis odor fragrantissimus inde respirans, non solum eumdem locum, verum etiam quæque loci confinia plenissime respersit. Tantam etenim tamque delectabilem longe lateque totam aeris temperiem illa reddidit fragrantia, ut advenientes etiam remoti se subito faterentur hujus renovari dulcedine, et ægroti quique sanari : qui nimirum adhuc in corpore vivens, bonus odor fuerat omnibus in omni loco, jam defunctus, sicut cinnamorum et balsamum aromatizat : qui vernando semper liliis incanduit castitatis, et omnium virtutum redoluit odoramentis ; ecce, quasi cella pigmentaria, suavissimum emittit odorem, et odor ejus, ut Libani.

B

quæ ob magnum populi concursum fuit amplificata.

46 Porro terra sepulturæ illius cum pia veneratione languescentibus tradita, multis medicinaliter noscitur profuisse. Gustata quippe pro quolibet invalitudinis genere, tam homines, quam jumenta plene convalescere faciebat. Sic enim multiplicata est Dei misericordia, homines salvans atque jumenta, per admiranda sancti Neoti merita. Verum quia populis inibi gregatim confluentibus templum eos capere non posset præ multitudine ; aliquanto tempore transacto, placuit indigenis et Fratribus, ibidem vota sua Deo persolventibus, ut ampliarentur ædificia. Unde factum est, prout res exigebat, ut sanctissimum Confessoris corpusculum de loco, in quo fuerat prius reconditum, in aquilonari altaris parte honorifice atque devote reponeretur. Tunc iterato nihilominus salutiferæ suavitatis odore nonnulli per optata potiti sunt sospitate. Sed et mira et magnifica per abbatem Neotum et confessorem præcipuum ibidem usque hodie divina operatur potentia ad ejusdem gloriam atque venerationem, cui est laus interminabilis per æterna secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Hoc S. Petroci monasterium in Cornubia,* C *teste Mabillonio, decem milliaribus a cella* S. Neoti *distabat.*

b *Inclytus ille rex Angliæ alibi vocatur Ælfredus vel Alfredus, cujus gesta conscripsit Asserius synchronus, quæ separatim antiquis characteribus Saxonicis impressa habemus, et quæ Camdenus inter suos scriptores Angliæ primo loco characteribus Latinis edidit.*

c *Forte ex hac aut simili phrasi quidam collegerunt,* S. Neotum *fuisse fratrem Ælfredi regis, cum tamen auctor tantummodo significare velit, Ælfredum regem benigne,* ut fratrem *(id est acsi esset ejus frater) a sancto Neoto exceptum fuisse : si enim nomen fratris hic in stricta et propria significatione adhibuisset, inepte statim subjungeret, quod* S. Neotus *non esset ab Ælfredo rege* alienus, vel ipso genere inferior,.... sed ex eodem sanguine cretus. *Adde, quod ab Asserio, qui utrumque noverat,* beatissimus vir Neotus *Ælfredi* cognatus *appelletur.*

d *Ad hanc superbam regiminis austeritatem verosimiliter spectant ea, quæ Asserius in Vita Ælfredi regis ad annum* 878 *sic narrat :* Quam D siquidem adversitatem præfato regi illatam, non immerito ei evenisse credimus, quia in primo tempore regni sui, cum adhuc juvenis erat, animoque juvenili detentus fuerat, homines sui regni sibique subjecti, qui ad eum venerant, et pro necessitatibus suis eum requisierant, et qui depressi potestatibus erant, suum auxilium ac patrocinium implorabant : ille vero noluit eos audire, nec aliquod auxilium impendebat, sed omnino eos nihili pendebat. Quod beatissimus vir Neotus adhuc vivens in carne, qui erat cognatus suus, intimo corde doluit, maximamque adversitatem ob hoc ei venturam spiritu prophetico plenus prædixerat.

e *Id est, ni fallor, quasi transeundo obiter tetigerat.*

f *Sic secunda vice in apographo nostro scribitur, quamvis sit idem, qui supra Marinus dicitur. Mabillonius utrobique consequenter Marinum expressit. Quidam tamen scriptores eum Martinum appellant. De tempore pontificatus illius vide Commentarium prævium.*

g *Asserius in Vita Ælfredi regis apud Camdenum pag.* 12 *de hac scholæ Anglicæ libertate sic meminit.* Eodem anno *(videlicet* 884, *quem* E *supra diserte exprimit)* beatæ memoriæ Marinus Papa universitatis viam migravit ; qui scholam Saxonum in Roma morantium pro amore et deprecatione Ælfredi, Angulsaxonum regis ab omni tributo et talento telonio benigne liberavit.

h *De hoc dono, quod Marinus Papa ad regem Ælfredum transmisit, laudatus Asserius loco proxime citato sic meminit :* Etiam multa dona prædicto regi illa vice transmisit ; inter quæ dedit etiam non parvam illius sanctissimæ ac venerabilissimæ Crucis partem, in qua dominus noster Jesus Christus pro universali hominum salute pependit.

CAPUT IV

Prophetia Sancti completa, apparitio illius post mortem Ælfredo regi facta, relata ejus auxilio victoria de paganis, eorumque conversio ad fidem Christianam.

F

Cum barbari in Angliam irrumpentes

His itaque feliciter consummatis et examussim oppositis, quæ vir Deo Neotus de se ipso vaticinando prædixerat, jam ad Regem Alvredum ordo dirigendus est narrationis, ut prophetica sententia pii Patris, sicut in se, sic in rege nihilo minus verissima esse comprobetur. Eo tempore, anno videlicet ab Incarnatione Domini octingentesimo septuagesimo septimo, octavo Idus Januarii, contigit quemdam immanissimæ crudelitatis tyrannum, Gitronem * *a* nomine, cum magno ac belligero classium apparatu Anglorum insulam invasisse ; qui, sicut gentium adhuc erat irretitus erroribus, et idolorum inhiabat spurcitiis, nulli parcens sexi vel ætati, alios ferro trucidabat, alios fame superabat, alios concremabat incendio, ac si cum furia infernali voce proclamaret terribili dicens : Bella manu letumque gero. Quid plura? Sævit amor ferri et scelerata insania belli.

* *Mabil.* Gytronem *a*

A

omnia vastarent,

48 Terras nihilo minus urbes villasque depopulans, aut suppresso quarumlibet aggere munitionum miro conamine solum solo coæquabat; aut armato milite complens, victoriosus ad alia properabat. Templo Deo dicata, ut membrum hostis antiqui, furibundus hostis solo tenus prosternebat : quæ autem concupiscibilia sibi suisque videbantur, aut a prædonibus deferebantur, aut miserabili tradebantur exterminio : sicque circumquaque sæviens, et suam omnimodis exercens tyrannidem, tam loca, quam homines suo exsecrabili subjugabat imperio. Multi quoque remotiores tanta concussi formidine, sibi fugiendo consulentes, transmarinas in partes navali cursu transvehi nitebantur.

et Ælfredus multitudini eorum impar

49 Cumque vis tyrannica maxima ex parte jam prævaluisset in Anglia, et cuncta sibi prosperarent, iter accelerans, occidentales Anglicos attentavit invadere. In illis etenim partibus didicerat a fugitivis ipsum regem hiemare. Ibat igitur velut alter Saulus furia invectus, dirumque toto pectore virus efflabat, et Christianorum sanguinem sine intermissione sitiebat. Rex autem Alvredus audiens barbaricam rabiem atque sævitiam comminus irruisse, suorumque conside-
B rans dispositionem, huc illucque cœpit animo fluctuare; tandem discretiori fretus arbitrio, cessit hostibus, ac solus et inermis fugæ est expositus ludibrio.

fugere cogeretur,

50 Cumque prorsus ignoraret, quo se verteret, quo eum fugæ necessitas impelleret; ut fortuna ducebat, quemdam ex insperato locum ingressus est, magnis undique circumseptum paludibus. Est autem locus ille in extremis Angliæ Britannicæ finibus, qui lingua eorum Ethelingaia dicebatur, quod apud nos exprimitur Regalis insula. Ibi Rex Alvredus, tamquam profugus et suis exsulatus ab oris, intercidens, pauperis subulci domunculam est ingressus, spemque suam de cetero Regum altissimo committens, qui pauperem facit et ditat, humiliat et sublevat; aliquot diebus pauper et ignotus ibidem delituit.

omnesque calamitates juxta S. Neoti consilium

51 Factum est autem in una sabbati, ut subulcus more solito gregem solita duceret ad pascua, solo rege cum ejusdem uxore domi remanente. Porro mulier, ut deposcebat necessitas, igne supposito panes sartagini ad coquendum commi-
b serat, quos nonnulli liridas *b* appellant, quibus maritus ejus rediens et ipsa vescerentur. Cumque more plebeio, simili ex necessitate, aliis
C aliquamdiu esset occupata negotiis; tandem ad ignem sollicita recurrens, et panem ex altera parte combustum reperiens, protinus regem talibus aggressa est contumeliis : Quid hic, homo, sedens meditaris, et panes girare dedignaris? Quod est genus tuum, qui mores, quæ ignavia, quæ tibi de futuris fiducia? Quantæ nobilitatis te esse profiteris? Panes, quos negligis apparare, apparatos non differes manducare.

animo contrito exciperet,

52 Rex vero procaciter his et hujusmodi lacessitus improperiis nullum ex adverso reddidit impatientiæ verbum : sed potius mansuetudinis et patientiæ forti vallatus munimine, velut alter Job, in omnibus his non peccavit labiis suis, neque stultum quid contra judicium Dei locutus est. Sic nimirum humiliatus est sub potenti manu Dei, ut juxta veridicum sancti Neoti præsagium quandoque respirare liceret, et iterum exaltaretur in tempore divinæ visitationis. Exinde mulieris expergefactus litigiis, coquendis panibus atque conservandis de cetero curam adhibuit. Hujus igitur regis exemplo, qui stat, videat ne cadat superbiendo : discat a philosopho, discat quod cecidit, qui stabili non erat ille gradu.

A. ANONYMO. ac deinde hostibus

53 Cum vero rex præfatus aliquamdiu pauperis ad dejecti suppressus fuisset opprobrio, et pro regis palatio vili contentus tugurio, quadam die a quibusdam forte suorum, arrepto fugæ incommodo, huc illucque circumquaque dispersis cognitus est. Unde tam regi quam militibus paulisper crevit animositas, qui prius unum fugæ consuluerant remedium. Per paucos siquidem dies, qualem potuerunt, belligeram construxerunt munitionem. Sicque Rex Alvredus, receptis aliquantisper viribus resistendi, paucorum militibum vallatus præsidio, bellum hostibus commovit ex adverso; et quamquam numero essent paucissimi respectu barbaricæ multitudinis, nec in primo belli occursu aut in prima die prævaluerint; minime tamen hostibus terga verterunt, aut devicti succubuerunt.

utcumque resisteret,

54 Spe siquidem suffulti victoriæ, sicut eorum numerus paulatim augmentabatur, sic magis ac magis in adversarios accendebantur, et de bello rursus parabantur ad bellum; sicque modo victi, modo victores tempus pro casu, et casum pro tempore sustinere didicerunt. Rex vero inter dextrum et lævum fortunæ latus, semper lætum E
prætendebat vultum, ut suos tali confortaret exemplo. Sed inter crebra intimi doloris suspiria rem tacitus considerabat expectans ac desiderans efficacissimum sancti Neoti suffragium, et restitutionem regiminis ab eodem sibi promissam.

S. Neotus apparens afflictum regem consolatur,

55 Noctis igitur profunditate cum idem rex, totius expers quietis, curis vallaretur mordacibus; affuit dilectissimus Dei confessor Neotus, vultus et habitus nitore locum irradians. Ille vero erectis in Sanctum luminibus et immobiliter defixis, ut quis esset certius agnosceret, talibus ab eo suscitatus est alloquiis. Quid Rex, inquit, tot deprimeris angustiis? Cur unum oblitus necessarium, tot et tantis perturbationibus mente exagitaris? Securus esto, quod si bona egisti, bona procul dubio recipies : si vero mala, jam judicium pertulisti : neque enim Dominus judicabit bis in idipsum. Pone igitur modum tristitiæ, ac de cetero desiderata perfruere jucunditate. Ad hoc enim me misit Dominus de superna Sanctorum quiete, ut tua jam terminetur miseria, si tamen juste vivendo meis acquiescas consiliis.

eique victoriam prædicit.

56 Si igitur continentiæ, pacis, pietatis et innocentiæ sectator fueris, ac exemplo præcedentium patrum totius æmulator justitiæ, in solio F
regali post modicum restitueris. Et ne visionem hanc arbitreris illusoriam, ego sum ille Neotus, Dei cultor et amicus, qui tuis exigentibus culpis, hos infortunii casus tibi futuros præcinui : semper tamen tui memor incommodi, numquam Dominum pro te interpellare quievi. Dominus autem ad punctum in modico dereliquit te, ut in miserationibus suis assumeret te. Non solum enim de tyrannica rabie victoriosus triumphabis, sed et ipsum tyrannum Christo Christianum assignabis, universa arma ejus auferens, in quibus confidebat, et spolia ejus distribuens. Septima hebdomada post dominicæ resurrectionis triumphum, congregato divinitus Christianorum exercitu, eois partibus me prævio gaudebis et protectore, donec omnia quæ polliceor feliciter compleantur. His dictis, Sanctus disparuit iterum receptus in gloria.

Ælfredus se suosque ad pugnam parat

57 Cum vero diei nuntiaret principium, rex mente pariter et corpore surgens, et auditis fidem adhibuit, et gratias Deo sanctoque Neoto referre

A ANONYMO.

referre non distulit. Tempus quippe carnalis indixit afflictionis, ut saltem in brevi salutaribus afflicti commerciis, priora tempora per fructum pœnitentiæ redimerent, puriores ad prælia processuri. Continuatis autem aliquamdiu bonorum operum exercitiis, cum illa exercitus portiuncula rex eoas secessit in partes, sicut sancti Neoti sanctis didicerat documentis. Ad locum itaque pervenientes, quem Elbrichtstan celebri novimus designatum vocabulo, quod Latinam vertitur in linguam, lapis Elbrichti; laxas inibi represserunt habenas.

...um instruit

58 Cumque belligeris inniterentur instrumentis, ut regem illuc significaretur advenisse; altisonis lituorum clamoribus, buccinatum. Clangoribus recognitis, innumerabiles ad eos ipsa die confluxerunt. Nec solummodo fugiendo dispersos aut ubique latentes ibi credamus in modico convenisse; sed et ipsos, qui jam de vita desperati, colla tyranno subdiderant. His ita gestis, propter gratam armatorum multitudinem, juxta silvam salicis in gratam sese recipiunt planitiem: ubi per biduum commorantes, atque cultui vacantes armaturæ militaris, quibusdam aliis insperatum regis regressum significantibus,
B multos secum receperunt. Tertia vero die disposita seriatim acie proximum anticipaverunt promontorium. Et quia dies desideratæ cœlitus assignata victoriæ jam instabat, jamjamque divinitus appropinquabat, hinc hostium explorabant occursum, hinc promissum præstolabantur suffragium.

contra hostem procedit.

59 Factum est autem, ut rumor hujus eventus jam latissime diffusus, profanas Gitronis attingeret aures, qui ubique serpentino gutture mortis sibilabat edictum. Tunc magis ac magis effrenatæ malitiæ spiritum exagitans, solam Christianorum anhelabat cædem atque cladem, et cruentas manus ad cruorem excitabat. Malus itaque malos hortabatur ad mala, et digna triumphantibus præmia promittebat: et licet belluino fremitu contra regem et ejus exercitum conaretur furibundus insurgere, illos tamen aspernabatur, et asserebat invalidos mortis exitio destinatos. Ecce alter Goliath * contra David veniens, carnes ejus bestiis et avibus minatur exponere, et jam tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret. Cum itaque funestus idololatra sitibundo pectore vasa mortis fundere mortem præmonuisset, et adversus antea devic-
C tos crebris exhortationibus animasset ad pugnam; protinus juxta morem suum acies disposuerunt, ad locum certaminis castra moventes.

* Mabil. Golia

...S. Neoti apparitione c

60 Nox erat, et ecce Neotus angelica specie, nivea canitie, vestibus splendiferis et odoriferis regi Alvredo visibiliter *c* apparuit, belligera secum deferens arma. Rex quippe sollicitus atque devotus, ut sibi promissum ejus desiderabat adventum atque præsidium, cui Sanctus talibus infit: Surgens tolle moras, ad palmam præparatus victoriæ. Cum enim huc procederes, tibi comes individuus commilitabam, et meo semper fovebatis consilio. Sicut enim in angustiis præmonitor, sic in itinere nihilo minus tuus exstiti ductor.

...in promissione ...

61 Nunc igitur, ut viri fortes et ad bella doctissimi, et ut decet athletas Christi, succincti et armati cras egrediemini, et Dominus erit vobiscum. Dominus enim fortis et potens, Dominus potens in prælio; qui dat salutem regibus, per me famulum suum optato vos ditabit tropæo cum salute. Ego ante vos ibo, et gloriosos atque superbos humiliabo: in conspectu meo cadent inimici vestri gladio, et stragem facere comminantes, magna strage corruent in ore gladii. Quibus D
auditis, Rex protinus adversos tendens in hostes, solerter ordinatas promovit acies. Tunc omnem exhortatur exercitum viriliter agere, nefariam multitudinem non timere, pro se suaque patria fortiter dimicare, et de victoria jam tertio sibi promissa non desperare.

cum barbaris confligit.

62 Mane autem facto, cum jam utrimque mutua visione phalanges sese conspicerent, clamor ingens ex utroque spiratus exercitu auras concussit æthereas. Postmodum autem præmissis hinc inde sagittis cum terrifico lancearum impulsus, ab utrisque concurritur, donec ad enses cominus perveniatur. Gloriosus vero servus Christi Neotus signifer et prævius regis antecedebat exercitum, hostiles ab ipso belli primordio comprimebat acies, et ante gloriosos conterendo reddebat inglorios: quem videns rex Alvredus, et agnoscens, brevi sermone conversus ad suos, in hæc prorumpit solamina: Commilitones, inquit, mei bellatores incliti, nonne videtis eum, qui nostros conterit hostes? Si nosse desideratis, ipse est proculdubio Neotus Christi miles invictissimus, per quem hodie præsto est in manibus nostris palma victoriæ. E

eosque in munimentum quoddam fugere compellit.

63 Dixit, et ecce viri validi validiores effecti, acrius animantur ad pugnam. Tunc sane quasi recenti bello resumptis viribus, in barbaros pariter irruunt: istos prosternendo sauciant, illos perimendo jugulant, et fundunt sanguinis undas, alios fugam arripientes magnis insequuntur clamoribus. Cumque dux alienigena suorum stragem vidisset, nec penitus resistere prævaluisset, alienatus est retrorsum: quod videns incredulæ multitudinis portio residua, declinando mortis interitum, nihilo minus pari consilio fugam consuluit. Rex vero, cui jam ad votum cœlitus arridebat regalis hora triumphi, ad eam quam primo firmaverant arcem, eos ovanter insecutus est, obsidens eos in giro forti munimine.

ita ut dux illorum, pactis induciis, fidem Christianam amplexus fuerit.

64 Denique pagani, viribus exhaustis et suppresso conamine, dextras regi suisque dederunt, supplicantes ut eis parceretur. Tunc spoponderunt sub juramento, ipsum principem suum victrici manui post modicum assignare, Christianæ militaturum militiæ, penitus abdicatis idololatriæ spurcitiis. Decursis igitur in pace trium hebdomadatum curriculis, Gitro tyrannus, belluina jam feritate deposita, regem adivit F
mansuetus, deposcens, ut per eum sacro renovari baptismate, ac divinæ legis cultos effici mereretur. Quem Rex Alvredus honorifice suspiciens, ad votum desideranter exaudivit, et de fonte levavit Catholicum, triginta primatibus suis idem gratiæ * *d* donum cum eo assecutis, præter alios, quorum numerus nequaquam nobis innotuit. Ecce per alterum quomodo Ananiam de lupo factus est agnus, et de Saulo mutatus est Paulus, et hæc mutatio dexteræ Excelsi.

* Mabil. genere
d

quem Ælfredus de sacro fonte suscepit.

65 Cum itaque Gitro, ritibus profanis funditus eliminatis, feliciter egressus fuisset in libertatem gloriæ filiorum Dei, cum nominatissimo rege patrino suo aliquamdiu moram faciens, his quæ ad vitam pertinent, summopere studuit informari. Denique magnis ab eodem rege ditatus muneribus, ei vice caritatis valedicens, suam cum suis recessit in patriam, laudans Deum trinum et unum.

Ælfredi regnum et mors.

66 Rex autem Alvredus in solio regni denuo sublimatus, sectando justitiam jejunavit a culpa, et reliquum vitæ suæ tempus sanctissimis venustavit

A stavit commerciis, pie regens sub Rege piissimo, a quo pie regebatur. Si vero tempus regiminis ejus computando sciri desideratur, quatuor annorum septenis rexit Angliam et anno dimidio *e*; rexerat enim sex annis ante barbarorum invasionem; post restitutionem vero sceptrum regale viginti duobus annis insigniter obtinuit. Si jungas semis, summam quam quæris, habebis. Jamque Rex Alvredus ad patres suos feliciter appositus, de regno morientium ad regnum migravit sine fine mansurum.

atque auctoris epilogus.

67 O quam pia recordatio! quam attollenda laudatio! quam pium est sancti Neoti præconium! Per eum rex in melius corrigitur, per eum in regno restituitur, per eum tyrannica rabies in mansuetudinem convertitur, cultus dæmonum evacuatur, et grex Catholicus augmentatur, ipso opitulante, qui prædestinatos misericorditer vocat, vocatos justificat, justificatos beatificat, et exaltat in gloria, in qua vivit et regnat Deus in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Asserius in Vita Ælfredi regis eumdem paganorum ducem vocat* Cothrum, *et paulo post* Godrum. *In chronico Saxonico ad annum Christi* 875 *et* 878 *Latina inflexione* Godrunus *appellatur, et utrobique insignis Ælfredi victoria ac Godruni conversio memorantur.*

b *Mabillonii editio habet* lyridas; *sed tum unius tum alterius expressionis propriam significationem frustra quæsivi, etsi ex sensu satis appareat, quamdam panis aut frixæ farinæ speciem indicari.*

A. ANONYMO.

c *Tomo* III *Martii nostri, ubi Vitam et miracula S. Cuthberti ad diem* 20 *ejusdem mensis dedimus, pagina* 127 *et sequente dicitur S. Cuthbertus regi Ælfredo apparuisse, ac victoriam prædixisse. An id utrique Sancto tribuendum sit, ignoro. Saltem Asserius, qui eo tempore floruit, diserte affirmat,* S. Neotum *Ælfredo regi imminentem paganorum irruptionem ac tandem subsecuturam eorum cladem prænuntiasse.*

d *Editio Mabillonii hic habet* genere *pro* gratiæ, *Suspicor, in apographo ejus sic scriptum fuisse ignorantia amanuensis, qui forte antiquos codicis characteres non satis commode legere poterat. Quidquid sit, sensus in ecgrapho nostro planior est.*

e *Quater septenus annorum numerus et annus dimidius, tantummodo viginti octo annos et dimidium constituunt, cum interim Asserius in fine Vitæ Ælfredianæ ita clare scribat:* Anno Domini 900 Ælfredus veridicus, vir in bello per omnia strenuissimus, rex occidentalium Saxonum nobilissimus, prudens vero et religiosus atque sapientissimus hoc anno, postquam regnasset 29 annis et dimidium super totam Angliam præter illas partes, quæ subditæ erant Dacis, cum magno suorum dolore viam universatis adiit die 7 Kalend. Novemb. anno regni sui 29 et dimidio, anno vero ætatis suæ 51, indictione 4.

DE S. HELENA VIDUA MARTYRE

P. B.

SCODEVÆ IN SUECIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sanctæ cultus apud Suecos et Zelandos; ejus Vita, et ætas.

SEC. XII.

Cultus probatur ex canonizatione anni 1164.

Gothia regni Suecorum notissima regio est, ac bifariam divisa: nam qua mare Balthicum et orientem respicit, Gothia dicitur orientalis, sive Ostrogothia; qua occidentem vero ac Daniam, occidentalis et Westrogothia. In hac oppidulum est haud procul a Tida fluvio, quod olim Skodwe, Skedci, Skedri, Skedui, *appellatum invenitur; nunc autem* Scodeva, *vulgo* Skofde, *et* Scœude, *ab urbe Scarensi tertio fere lapide in ortum distans. Ex eo* S. Helenæ *nostræ quasi cognomentum adjicitur,* de Schedui, Scodevensis *etc.; sive quod ibi nata sit, sive quod ad ejus dominium locus pertinuerit, sive quod istic habuerit aliquando domicilium ac sepulcrum, sive denique ob causas hasce simul universas. Ibi quoque cultus ejus primum fuit ac celeberrimum theatrum ab anno Christi* 1164, *quo* eam Alexander Papa tertius, Carolo, Suercheri filio, Suecorum et Gothorum rege, instante, ob sanctimoniam vitæ et miraculorum operationem, in Sanctorum numerum retulit, *ut habet Lectio tertia secundi Nocturni in ejus Officio, cum aliis Patronorum regni Sueciæ propriis ex vetustis ejusdem regni Breviariis deprompto, Romæ approbato, et hic in officina Plantiniana non semel cum illis excuso. Quod idem de canonizatione ejus affirmat Joannes Magnus, archiepiscopus Upsalensis, cum in Historia sua Gothorum lib.* XIX, *cap.* VII, *tum in Vitis pontificum Upsalensium lib.* II, *ubi de Stephano primo; a quo eam, Alexandri Papæ præcepto; Sanctis ait adscriptam fuisse. Consonat,* vetus Chronicum Ms. *apud Baronium in Annalibus eodem anno, numero, apud nos,* 52.

et Kalendariis, Martyrologiis, et Officio approbato; ubi Martyr appellatur,

2 *In Martyrologiis et Kalendariis nec eodem die, nec modo eodem annuntiatur: Vitæ nostræ Ms. hic est titulus:* Incipit passio S. Helenæ viduæ et martyris, quæ est Calendis Augusti. Et Calendis Augusti *eam occubuisse, ejusdem Vitæ textus affirmat num.* 7. *Florarium tamen nostrum Ms. die* 30 *Julii memoriam celebrat* Helenæ militissæ; *Grevenus eodem die:* In Suecia Helenæ militissæ; *cui adstipulatur in Martyrologio Germanico Canisius. Sumitur autem* militissa *pro matrona nobili, ac ditionis alicujus domina; ut ex Cangii Glossario discere est. Molanus eodem die* 30 *Julii tantum scribit;* Item in Suecia, beatæ Helenæ. *Testatur interea Vastovius in Vite Aquilonia, ubi ejus Vitam describit ad annum Christi* 1160, *ab Alexandro PP.*

TORE P. B.

PP. III statutam fuisse ei diem anniversariam, quæ est ultima Julii : *forte ne loco suo moveretur festum S. Petri ad Vincula, quo videtur Sancta finem fecisse vivendi. Certe Kalendarium SS. Patronorum regni Sueciæ, Officiis eorum propriis præfixum, die* 31 *Julii notat festum.* S. Helenæ viduæ et martyris Scodevensis : Duplex : *eumdem diem notatum fuisse in antiquo Breviario Strengnesensi, observat Scholiastes Vastovianus. Itaque et nos diem hanc ejus memoriæ consecrandam elegimus, cum Ferrario in Catalogo generali Sanctorum, ubi refertur :* Schedui in Gothia, S. Helenæ viduæ et martyris. Martyris *vero titulum hic latius accipe : neque enim fidei causa illi necem videtur attulisse; sed iniqua criminatio. Potuit huic titulo ansam dedisse ipsa canonizatio, utpote juxta Baronii Chronicum facta* ob vitam sanctissime ductam, mortemque violentam injuste acceptam, additis miraculis multiplicibus.

... et in veteri Missa propria.

3 Martyr *etiam vocitatur in Missali votivali Suecico, circa finem seculi decimi quinti, aut etiam citius impresso, quod habemus ; quodque ejus, ut et aliorum Sueciæ Patronorum, Missam exhibet propriam fol.* 53. *Hujus inscriptio est* : De S. Helena martyre et vidua : *Introitus :* Gaudea-
B
mus omnes in Domino, sub honore *etc. Oratio :* Largire nobis, quæsumus, clementissime Deus, intercessione B. Helenæ martyris tuæ, veniam omnium peccatorum ; ut * quos ejus concedis solennis gloriari, da ejus precibus gloriosis cœlitus sublimari. Per *etc. (Eadem Oratio legitur in Officio ejus proprio, de quo supra) Lectio ex Ecclesiastici cap.* XXVI : Mulier sensata et tacita *etc. Graduale :* Propter veritatem et mansuetudinem et justitiam ; et deducet te *etc. Versus :* Audi, filia, et vide *etc. post Alleluia Versiculus :* Helena, Vesgociæ decus et patrona, posce nobis hodie gratiarum dona. *Evangelium :* Loquente Jesu ad turbas, ecce, mater ejus et fratres foris stabant *etc. Offertorium :* Diffusa est gratia in labiis tuis *etc.; uti et Communio. Secreta :* Quæsumus, omnipotens Deus, ut hæc hostia conspectibus tuis oblata, precibus B. Helenæ martyris, tuæ majestati fiat accepta. Per Dominum. *Postcommunio :* Conserva, Domine, populum tuum, de tua pietate sperantem, et præsta, ut qui B. Helenæ martyris tuæ memoriam agimus, ejus meritis et precibus ab hostium incursibus liberemur. Per Dominum.

* *leg.* et

Colitur etiam Zelandiæ, ...

4 *Est et in Zelandia Danica locus, sanctæ hujus* Helenæ *ecclesia, nomine, veneratione, fonte,*
C
miraculis tam illustris olim, cum ibi Catholica floreret religio; ut ne nunc quidem in media Lutheranismi nocte, quæ pridem insulam illam omnem involvit, splendoris antiqui vestigia prorsus amiserit. Adjacet Oceani littoribus versus aquilonem, prisco adhuc nomine celebratus, quod est S. Helenæ fons, *vulgo* S. Lene Kild. *Meminit hujus Olaus Wormius, in Hasniensi olim academia professor medicinæ acatholicus, Monumentorum Danicorum lib.* I, *cap.* IV, *aitque, fontem hunc diu ante* Helenæ *tempora exstitisse, sed Thisæ (Thoronis uxori ab ethnicis inter deas relatæ) sacrum : tum subdit :* Cui, abrogata idolomania, S. Helenam præfecere Pontificii *(sic nuncupat Romano-catholicos.)* Unde fons ipse jam S. Helenæ vocatur. Quo etiamnum multi variis affectibus obnoxii confugiunt, sanitatem sibi pollicentes. *Hem, quam jejuna oratio. Cur, obsecro, Pontificii post abrogatam idolomaniam illi fonti* S. Helenam *præfecere ? Quo tempore ? Qua occasione ? Poterat hoc sane antiquitatum indagator ille solertissimus facilius, nisi fallor, eruderare,* D
quam antiquissima illa, quæ sciri nihil interest, superstitionis paganæ monumenta. Lucis hic forsan aliquid afferre posset Michael O Wexionius, qui, ut annotavit Bollandus noster, in Epitome descriptionis Sueciæ, excusa anno 1656, *lib.* I, *cap.* II *de Westrogothia, meminit fontis hujus ; an Gothenensis in ipsa Westrogothia, de quo infra in annotatis littera* e ?) S. Helenæ *sacello insignis. Sed librum illum deinde frustra requisivimus, utpote ab eo, cujus fuerat, alteri commodatum, nec postea restitutum. Cum ergo de hac re nihil nobis aliunde suppetat, præter ea, quæ anno* 1658 *ab Henrico Lindano nostro, tum Hasniæ commorante, accepimus, non pigebit hæc ejus verbis adjicere. Sic habet in epistola, die* 6 *Julii ad P. Bollandum data :*

ubi ad ejus fontem multa celebrantur miracula :

5 Aliud est, quod concernit proprie D. V.. Septem milliaribus hinc habetur (ut traditio fert) corpus et sepultura S. Helenæ Suedicæ ; ad cujus sepulcrum multa fiunt miracula : sicut etiam ante triduum factum fuit in homine, qui totus miser et miserabilis eo vectus fuit; et, hausta solummodo aqua, quæ scaturit ex monte, ubi sepulcrum est, ita convaluit; ut pedes Hasniam redierit. Quotannis in festo S. Joannis Baptistæ E
multa millia Lutheranorum (quia alii non sunt) eo confluunt devotionis ergo. *Tum in alia epistola eodem anno indidem data,* 3 *Augusti :* De S. Helena hæc repono, prout intellexi ex hujatibus : bis in anno fit solennis processio ad locum illum ; in pervigilio S. Joannis Baptistæ, et pridie * festi S. Olai, 30 Julii : quibus temporibus dicitur recedere mare ad longissimum spatium, ut videatur ingens saxum, quod habet vestigia (ut dicunt) totius corporis humani ; in quo saxo dicitur S. Helena decubuisse, et hæc vestigia impressisse : reliquo tempore anni aqua marina stat supra illam petram ad altitudinem hominis. Item solis illis temporibus aqua fontana dicitur habere virtutem sanandi... Medio milliario a fonte est pervetustum templum, quo populus item confluit, tamquam ad tumulum S. Helenæ ; et duobus milliaribus a fonte est alterum templum et sepulcrum S. Thyræ reginæ Daniæ ; quæ duo loca reges Daniæ conservant et instaurant, tamquam sancta. Intellexi tamen, fuisse templum S. Helenæ vicinum fonti in colle ; ubi peregrini solent etiamnum cum toto suo Lutheranismo humiles cruculas erigere, quando sanitatem aliquam adipiscuntur. Aliquando collis ille est plenus cru- F
cibus. Hæc modo. Plura, ubi videro locum et fontem. *Viderit illum postea, nec ne, haud equidem scio : nihil certe posterius ab eo scriptum inveni.*

* *forte* postridie

et duo per annum observantur ejus festa.

6 *Ex his collige* 1. *Horum omnium traditionem perantiquam esse oportere, et a Catholicis olim Zelandis nec temere conceptam, neque levibus argumentis transmissum ad posteros ; quandoquidem in his toto amplius seculo post ejuratam avorum religionem, haustamque, cui ex adverso repugnat, Lutheri hæresim, obstrepentibus nequidquam qua voce qua scripto ministris suis, perseveravit.* 2. *In eodem loco fuisse aliquando, cum viveret,* S. Helenam *nostram ; sive illac Hierosolymam adierit ; sive istac inde sit reversa ; sive alia demum quacumque ex causa (sexcentæ enim esse potuerunt) ex vicina patria in Zelandiam Daniamve excurrerit. Frustra id negant novelli prædicantes, quia in ejus Vita non affirmetur : satis enim est, affirmari veteri communique indigenarum traditione, nec in Vita negari ; cum fateatur*

A *teatur auctor Vitæ, pleraque ejus acta oblivione deleta fuisse, quando ipse, ne omnia interirent, aliqua consignavit.* 3. *Fontis illius virtutem et crebra miracula,* S. Helenæ *meritis constanter adscripta fuisse a Zelandis omnibus non modo orthodoxis, verum etiam (si prædicantes excipias) Lutheranis, saltem usque ad annum Christi* 1650. *quo Ericus Joannis, pastor Lutheranus in Græsted et Morum (pagi sunt haud procul a Fonte* S. Helenæ) *libellum vernaculum edidit Hafniæ De usu et abusu peregrinationis ad hunc fontem; idque eo præcipue, ut insitam hanc a majoribus penitusque inhærentem de Sancta opinionem e popularium suorum et gregalium animis radicitus aliquando tandem evelleret.* 4. *In pervetusto illo templo notabiles olim conditas fuisse* S. Helenæ *reliquias, ratione quarum ibi sepulta quiescere Sancta dici credique cœperit phrasi apud Romano-Catholicos familiari, qua ibi Sanctorum corpora servari vulgo dicuntur, ubi pars eorum magna servatur. Has autem reliquias eo Scodeva translatas putamus: nam cum ex dictis constet, non unam, ut alibi, fuisse apud Zelandos hujus Sanctæ celebritatem, sed geminam; alteram nempe in festo vel pervigilio S, Joannis Baptistæ* B *mense Junio, alteram die* 30 *Julii; hanc facile ex Martyrologiis supra intelligimus ad celebrandam ejus depositionem esse institutam; at illam quo verisimilius referas, quam ad aliquam reliquiarum translationem?*

Vitam ejus scripsit S. Brynolphus ep.,

7 *Vitam* S. Helenæ *antiqua exhibent Sueciæ Breviaria, fere ut nunc legitur in approbato ejus Officio proprio; uti ex Vastovio colligimus, qui eam, quam dedit, ex Breviariis vetustis exscripsit, paucissimis forte aliunde adjectis. Idem tamen fatetur, Vitam illam non esse primigeniam, cum ait :* Vitam ejus, et miracula conscripsit beatus Brynolphus, episcopus Scarensis, quam videre hactenus nequivimus. *Obiit S. Brynolphus ille anno Christi* 1317, *uti videre est in Actis die* 6 *Februarii pag.* 925 *et sequente, ubi idem de illo asserit Michael O Wexionius. Qui Vastovium annotationibus illustravit, suspicatur pag.* 58, *Historiam illam (ut Messenio appellatur) seu Vitam* S. Helenæ, *quam S. Brynolphus composuerit,* nihil diversam esse ab Hymno laudibus Helenæ dicato, cujus particula in Breviariis ecclesiarum patriæ superest, item in Officio Patronorum Suethiæ, Antuerpiæ 1646 edito; integer autem superest in Mss. Bibliothecæ Upsalensis C num. 21 et 23; cui initium : « Felix parens Wes« gocia. » *Sed nullum scriptor ille profert suspicionis suæ fundamentum, nisi quod vox* historia *istiusmodi Hymnis apud Suecos non raro tributa inveniatur, sitque adeo hujus ipsius Hymni in Ms. codice laudato hæc inscriptio :* Incipit Historia, sive hymnus *etc. Sed esto : appelletur* Historia, *aut etiam, si placet,* Vita S. Helenæ *Hymnus ille : unde illum suspicari possumus a S. Brynolpho compositum esse? Hoc enim quæritur; nec verbo vel unico probatur.*

quam nostram hanc esse probamus.

8 *Potiori jure Vitam* S. Helenæ, *quam hic dabimus, S. Brynolpho censemus adscribendam; nisi aliam ullam exstitisse quis velit aut noverit Brynolphiana priorem : neminem enim ante se de* S. Helenæ *gestis quidquam scripsisse, auctor noster aperte asserit in Prologo; deinde Suecum, imo Westrogothum se fuisse, non obscure indicat ibidem, et num.* 3, *ac* 6; *præterea ostendit, opus hoc sese aggressum esse diu post tempora hujus Sanctæ, ut cujus opera jam oblivio sub silentio sepelisset, num.* 1; *denique stylus auctorem prodit in usu sacrarum Litterarum apprime versatum : quæ omnia in S. Brynolphum ita quadrant; ut auctorem illum quasi digito demonstrent. Adde, quod hæc eadem sit Vita; ex qua in antiquis patriæ Breviariis Officii ejus Lectiones olim depromptæ fuerint; sicuti conferenti certum fiet: ut proinde, cum illud Officium componeretur, Vita illa vel sola exstiterit, vel optima sit judicata; quod iterum Brynolphum designat auctorem; tum quia non scitur alius ante Breviariorum editionem de illa scripsisse, tum quia summæ fuit apud suos auctoritatis ac fidei. Accepimus autem illam opera et manu Gamansii nostri* ex Bodecensi, *ut ipse adnotavit,* cœnobii, Ordinis Regularium S. Augustini diœceseos Paderbornensis, Passionali pergamento Ms. insigni mensis Augusti, fol. 261, pag. B.

Sanctæ patria, parentes.

9 *In Westrogothia natam fuisse hanc* Helenam *ac mortuam, cum auctor noster, tum Officium Sanctæ proprium, non semel indicant; et quidem* nobilibus parentibus. *Sed quibus? Incertum. Sunt, qui eam cum Helena Sueciæ regina et secunda Ingonis IV, anno circiter* 1128 *defuncti, conjuge, confuderint; sed prorsus imperite, ut ostendit hoc loco Vastovii scholiastes, et utriusque, si vel obiter inspiciatur, Historia. Alii cum* E *Vastovio patrem illi faciunt Guthormium, Sueciæ ducem; at neque hoc Messenio placet in Annotationibus citatis ad Vitem Aquiloniam pag.* 55. *Et sane Guthormius ille floruit sub Carolo Sueciæ rege, cujus jussu profectus in Daniam, ei sponsam adduxit Valdemari I Danorum regis neptem, teste Saxone Grammatico lib.* XIV; *idque, juxta Pontanum Rerum Danicarum lib.* VI, *anno Christi* 1163; *cum* Helenæ *nostræ anno sequente veneratio publica ab Alexandro Pontifice Romano decreta fuerit. Enimvero nec adeo senem tum fuisse ducem illum apparet, ut filiam habuerit, quæ pridem ipsa ante obitum nepotes ex filia vel habuisset, vel habere saltem potuisset: nec eam continuo post obitum in Sanctorum album fuisse relatam. Quod si tamen ita esse quis velit, monumenta proferat, quibus faciat fidem, quæ hactenus producta non sunt.*

ætas.

10 *Sed neque satis definitum tempus, quo Sancta floruerit. Vastovius annum assignat Christi* 1160; *sed hujus chronologiæ nullam affert rationem. Eminentissimus Annalium conditor ad annum* 1164, *num.* 52, *citat* vetus Chronicum scriptum, *in quo idem annus* 1164 *mortis ejus et canonizationis statuitur. At Chronicum illud* F *quam sit vetus, et quousque pertingat, aut ubi collectum fuerit, non additur; cum inde tamen ejus auctoritas maxime pendeat. Joannes Messenius, in antiquitate Suecica exercitatus in paucis, juxta auctorem Annotationum in Vitem Aquiloniam loco citato, sic habet :* Initio duodecimi post Christum seculi conspicua vitæ sanctimonia floruit S. Helena, natione Vestrogotha. *Hoc sane melius congruit et cum tempore canonizationis; et cum Vita nostra num.* 1, *ubi* Helena *dicitur,* velut stella splendida et matutina, in principio fidei novellæ exorta : *nam nata videri debet circa tempora S. Sigfridi, a quo conversa est ad fidem Westrogothia : Obiit autem S. Sigfridus circa annum Christi* 1045; *uti diximus ad diem* 15 *Februarii pag.* 847 *et sequentibus.*

VITA

VITA

Auctore, ut putamus, S. Brynolpho ep. Scarensi, ex codice Ms. cœnobii Bodecensis.

Incipit Passio sanct. Helenæ viduæ et martyris, quæ est Calendis Augusti.

Prologus.

Postquam hyems infidelitatis transiit, imber persecutionum abiit et recessit, flores apparuerunt in terra nostra *a;* inter quos beata Helena, velut nardus odorifera, prodiit, fama bonorum operum redolens, et igne divini amoris flagrans. Hæc, velut stella splendida et matutina, in principio fidei novellæ exorta est, exemplis radians, signis coruscans, quorum plurima per negligentiam suppressa, ingratitudinis proles oblivio sub silentio sepelivit; quia styli non fuerunt officio signata *b*. Verum ne sacrorum actuum ejus exempla sub modio silentii diutius lateant, aliqua de vita ejus inclyta et obitu glorioso, nec non de virtutum prodigiis, quibus, divina largiente clementia, claruit, humili stylo perstringimus; quatenus in laudem Dei audientium corda excitentur.

S. Helena nobilis vidua,

2 Hæc de nobilibus parentibus edita, ut Susanna quondam, in lege et in justificationibus Domini erudita est. Cum autem ad annorum nubilium attigisset habitudinem, secundum morem terræ, viro *c* traditur; quem, ut Sara uxor Tobiæ, cum timore Dei suscipere consensit. Contulerat ei Deus fœcunditatem Liæ, sed Rachel decorem et venustatem; ut ipsa species corporis simulacrum esset mentis. Ipsa, velut Esther, omnium oculis gratiosa, generis sui nobilitatem morum honestate decoravit. Tandem cum, mortuo marito, ad iterandum thalamum ætas et opes vocarent, elegit magis spiritualibus nuptiis Deo copulari, quam carnalibus subjici; quia cum lætitia semper incipiunt, et ad finem cum luctu tendunt.

virtutibus et prophetiæ dono clara.

3 Igitur soluta vinculo maritali, laboriosam viduitatis aream terens, Judith exemplo, jejuniis et orationibus Domino serviebat. Ostium suum, ut sancti Job, viatori patuit; et velleribus ovium suarum calefactus est pauper. Insuper dilexit decorem domus Dei; et zelus domus Dei sic ei inerat, quod magnam partem ecclesiæ Skodwe *d*, ubi nunc corpus ejus sacrum requiescit, de stipendiis propriis fabricabat. Sane et in villa, quæ vocatur Gotene *e*, tale vidit somnium, præsagium futurorum : videbatur illi, quod ecclesia illius loci, simul cum ipsa exsistente in ea, ad Skodwe transvolaret. Cujus somnii divina revelatione hanc dixit esse interpretationem, quod Gotene esset moritura ; sed Skodwe esset sepelienda; sicut rei postmodum probavit eventus. Ceterum cum porticus illa, quæ est inter turrim et ecclesiam Skodwe *f*, fabricaretur, quibusdam sciscitantibus, ad quid interstitium illud fieret, ita respondit : Dabit Deus nobis aliquem Sanctum, cujus corpus et reliquiæ possunt hic decenter collocari. Quæ de se, quasi de alio, dixisse perpenditur ; quia in eodem loco post passionem suam ejus venerabile corpus positum est. Ex quibus manifeste dignoscitur, eam cum Debbora et Holda etiam prophetiæ spiritu claruisse.

ut injustæ iræ locum daret,

4 Sed hostis antiquus considerans, oracula Sanctorum construi; fana et delubra subverti, lucosque succidi, in quibus dudum insana infidelium multitudo sacrificiis sacrilegis insudabat; cultui divino, quem per eam augeri vidit, invidit. Quam ob rem lucernam in domo Dei tam clare lucentem, per iniquorum manus exstinguere moliebatur. Accidit igitur *g*, ut quidam nobilis filiam beatæ Helenæ matrimonio sibi copulatam, nimis exosam habens, frequenter verbis et verberibus lacesseret. Servi autem de familia contumelias, dominæ suæ injuste illatas, moleste ferentes, tetenderunt eidem domino insidias, ut eum occiderent. Propinqui igitur occisi pro nihilo duxerunt manus ultrices mittere in servos illos; et admissum crimen Famulæ Dei impingentes, ipsam consciam et machinatricem fusi sanguinis fuisse dixerunt. Ex tunc facti sunt ei hostes inexorabiles; et tribulationes multas et malas ab eis perpessa est.

Hierosolymam proficiscitur;

5 Sed quia plerumque hi, quos jam perfectos æstimant homines, in oculis summi Opificis aliquid imperfectionis habent (sicut sæpe imperiti homines necdum sculpta sigilla conspicimus; et jam quasi perfecta laudamus, quæ artifex considerat et limat; laudari jam audit; et tamen ea tundere meliorando non desinit;) ideo Dominus Famulam suam tunsionibus persecutionis et pressuris tribulationum perfectiorem fecit. Cœpit namque inde quotidianis incrementis in amore sui Conditoris succrescere, et ad gaudium et pacem cœlestis patriæ anhelare. Verum, quia tutius est ursæ sævienti, raptis catulis, occurrere, quam viro confidenti in stultia sua; et ut locum daret iræ; misit Deus in mentem suam, visumque est ei bonum pergere et visitare loca Sanctorum. Laborem ergo non abhorruit; sed femineæ cogitationi masculinum animum inserens, ad videndum Sepulcrum et locum passionis Domini, ut quondam gloriosa Constantini mater Helena, Hierosolymam petiit, causam suam divino commendans examini.

sed inde vix reversa, a propinquis occiditur;

6 Peragrata igitur regione illa et pluribus aliis locis, ubi Sanctorum reliquiæ in reverentia habebantur, cum in Domino confidens, et nullius occursum expavescens, ad propria reversa fuisset, hostes ejus, in malitia pertinaces et indurati, captabant in animam Justæ *h*, sanguini innocenti insidiantes. Ipsa autem bonitatis et pacis filia, innocentiæ alumna, sciens quod patientia opus perfectum habet, benefecit his, qui oderant eam, et oravit pro persequentibus et calumniantibus se; certissima de hoc, quod persecutores sui sibi coronam fabricarent in cœlis. Porro cum legitime certasset, placuit Domino Agonistam tam strenuam de carcere carnis educere; et, ut gloriosius eam coronaret, iniquorum gladiis martyrio, quod apud nos eatenus rarum fuit *i*, occumbere permisit. Quadam enim die, dum pro indulgentiis iret ad consecrationem ecclesiæ Gotene, quidam de adversariis funesti in eam insilierunt, et diris impressis vulneribus, satiato ense Justæ sanguine, velut ovem innocentem, spiritu superna petente, ipsam dimiserunt occisam *k*.

Deo sanctitatem ejus mox attestante miraculis.

7 Occubuit autem Calendis Augusti, de bello migrans ad pacem, quæ exsuperat omnem sensum. Fracto autem alabastro corporis sui, vis unguenti fragravit : nam post mortem ejus in multiplicandis

A multiplicandis miraculis divina potentia per ejus merita non destituit*. Siquidem die passionis ejus post solis occasum transeunte quodam cæco per viam, dum appropinquaret loco passionis ejus, puer, qui direxit gressus ejus, vidit lumen quasi candelæ ardentis in frutice : cumque ad jussum cæci diligentius investigaret, unde fulgor ille procederet, invenit in dumo digitum beatæ Helenæ abscissum, cum annulo, quem portaverat de Terra sancta : quem præfatus cæcus tangens, cum manum sanguine conspersam ad oculos suos reduxisset, illico, detersa caligine vetusta, lumen recepit *l*.

* f. destitit

ANNOTATA.

a *Hic se prodit auctor Westrogothum, aut saltem Suecum.*

b *Hinc collegimus supra, neminem de* S. Helena *scripsisse ante hunc biographum.*

c *Quis fuerit vir ille, nihilo magis compertum est; quam quis fuerit maritus ejus filiæ, de quo infra.*

d *De* Skodwe *vide Commentarium num.* 1.

e *Hoc loco sic habet auctor Annotiationum ad* B *Vitem Aquiloniam Suecus et heterodoxus :* Goethene parœcia est sesqui altero lapide Scaris distans orientem versus. Fons limpidissimus, hodieque manans, et locus, quo cædem commissam ferunt, magna quondam in veneratione habebantur ; ceu fidem faciunt Indulgentiales, uti audiunt, litteræ diversorum episcoporum. Harum unas vidisse memini Laurentii episcopi Vexionensis, datas anno 1462, quibus « quadraginta dierum indulgentias pollicetur eis, qui fontem S. Helenæ, ut et locum interemptionis, in Gotthene visitaverint. » *Distat vero* Goethene *Scodeva binis circiter milliaribus Westrogothicis cum dimidio : horum autem milliarium novem uni gradui respondent.*

f *Hæc loci tam singularis notitia scriptorem omnino arguit Wectrogothum.*

g *In Officio proprio et apud Vastovium hæc* ὕστερον πρότερον *referuntur, ac si generi cædem antecessisset Hierosolymitana* S. Helenæ *peregrinatio ; cum juxta scriptorem nostrum cædes illa, et inde orta propinquorum adversus innocuam Socrum odia, peregrinationis occasio fuerint.*

h Captabant in animam justæ *phrasis est Davidica Ps.* XCIII, *versu* 21, *significans idem quod subditur, nempe* sanguini *seu vitæ* innocenti insidiari.

i *Hic etiam clarius, quam alibi se Westrogothum ostendit auctor : nam in Suecia universim sumpta,* eatenus *rara non fuisse martyria, ex Vastovio colliges.*

k *Addit Vastovius :* Corpus ejus, qui in comitatu aderant familiares non sine lacrymis domum revexerunt : atque tunc primum animadversum, digitum unum deesse : sed illum diu latere non passus est ille, qui custodit ossa Sanctorum suorum. Miro splendore lumen e cœlo affulgens, eum inter dumeta demonstravit. Cujus E miraculi fama excitus e vicinia cæcus accurrit *etc. Hæc a nostra narratione nonnihil diversa sunt.*

l *Mirum videri potest, quod hæc Historia nullo concludatur epilogo, tamquam si integra non esset. Nihil tamen ultra scripsisse auctorem nostrum, ex eo conjicimus, quod neque in Breviariis neque apud Vastovium quidquam amplius de illa narretur, præter canonizationem, de qua monuimus in Commentario, et cujus notitia aliunde hauriri potuit.*

DE B. JOANNE COLUMBINO

FUNDATORE ORDINIS JESUATORUM

PROPE SENAS IN TUSCIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Antiquus Beati cultus ex variis monumentis.

C F

Anno 1377.

Sanctitas hujus Beati, qui pia lectione ad Deum conversus fuerat,

Quanta sit in pervolvendis Sanctorum gestis utilitas, quanta ad animos mutandos efficacitas, hac die nos docent duo egregii religiosorum Ordinum conditores, videlicet* B. Joannes Columbinus *et S. Ignatius de Loyola, quos fortuita similium historiarum lectio ad imitationem excitavit, et alte cordi impressa Sanctorum exempla ad eximiam vitæ sanctitatem perduxerunt. Horum primus, de quo nobis hic agendum est, pia hujusmodi lectione ad bonam frugem conversus, tot deinde virtutibus tantaque sanctimoniæ fama claruit, ut paulo post ejus obitum communis populi consensus solitis Sanctorum honoribus ipsum afficeret, ac publica veneratione prosequeretur, sicut per hujus commentarii et Actorum decursum apparebit.*

agnita est a Pio II, Papa,

2 *Paulus Morigia in Historia Italica Jesuatorum, Venetiis anno* 1604 *edita, lib.* I *cap.* LXVI, *pag.* 109 *et sequente asserit,* Joannem Columbinum *a Pio II Papa solenniter catalogo Sanctorum inscribendum fuisse, nisi mors brevi secuta bonam hujus Pontificis voluntatem inpedivisset. Hæc assertio confirmari potest ex singulari Pii II affectu erga* B. Joannem Columbinum, *cujus sacras reliquias in parthenone SS. Abundii et Abundantii prope urbem Senensem anno* 1464 *veneratus est, ut patet ex inscriptione ibidem marmoreæ tabulæ incisa, quam Josephus Bonafede post Morigiam in Vita* B. Joannis Columbini *lib.* II *cap.* XXII *correctius exhibet hoc modo :* Pius II. Pont. Max. Sena oriundus, cum expeditionem in Turcas præpararet, Cal. Maii 1464 hujus loci utramque ecclesiam ingressus, beatissimique Joannis Columbini reliquias osculatus, monialium astantium vitam verbis commendavit amplissimis, eisque in vita et mortis articulo plenissimam suorum peccatorum veniam ; omnibus vero et singulis hanc ecclesiam eodem die, et sanctorum Abundii et Abundantii festo

AUCTORE G. C.

FESTO VISITANTIBUS SEPTEM ANNORUM TOTIDEMQUE QUADRAGENARUM PERPETUO ELARGITUS EST INDULGENTIAM.

...sacras ...ejus reliquias ...culatus est,

3 *Hinc Joannes Baptista Rossus noster in Triumpho* B. Joannis Columbini *part.* III *cap.* III § 2 *de publico ejusdem Beati cultu sic scribit*: Interim dum bene mereri de humano genere, ut in terris cœperat, Columbinus pergit in cœlo, vicem honoris ac venerationis rependere pergunt homines, quibus crebra in vita et post mortem miracula persancte colendum esse persuaserant. Neque apud animos popularium ac privatorum dumtaxat opinio istæc invaluerat, sed magnatum etiam pectoribus insederat, et quod optandum maximopere fuerat, ipsum summum Pontificem permovit, ut suo exemplo fidelium pietatem foveret firmaretque: quippe Pius secundus (verba promo ex marmorea tabula muro templi sancti Abundii inserta) Sena oriundus, cum expeditiones in Turcas præpararet, Kalendis Maii 1464 hujus loci utramque ecclesiam ingressus beatissimique Joannis Columbini reliquias osculatus, monialium adstantium vitam verbis commendavit amplissimis etc.

B

...et maxime ...auxit

4 *Quantum porro honor* B. Joannis *incrementum ceperit ex hac Romani Pontificis pietate, idem Societatis nostræ scriptor in opere proxime citato part.* IV *cap.* XV § 7 *exponit in verbis :* Haud equidem reor, tam sublimem Columbini sanctitatem et gloriam æquari stylo aut nostro potuisse, aut elegantiori cultiorique posse : quæ tamen diximus, tamen demonstrant, cui debeantur templa et aræ, honorque Divorum, atque hunc merito collatum illi a Pontificibus ceterisque fidelibus impendi summopere gratulandum est. Initium actioni præstabilissimæ ultro ab eo datum, a quo accipere reliqui non nisi precibus obnixis post accuratam discussionem consuevere: nimirum Pius secundus Pontifex maximus haud absque divino nutu pro tumulo Columbini flexo poplite orationem fundere non est veritus, et sacras exuvias in eo conditas venerari.

...exemplo ...hominum.

5 Imitatæ Pastoris exemplum populorum turmæ illuc accurrere frequentes e finitimis pagis et castellis; tum crebrescente miraculorum fama, e longinquis etiam civitatibus properare, nec nisi beneficiis aucti discedere, qui remedia corporis animique malis procurabant. Hinc appensæ votivæ tabellæ, impetrationum testes, et aggerata anathemata. Divi patrocinio acceptæ opis monumenta. Porro pergente Deo gloriam sui Famuli propagare, erigi aræ sunt cœptæ, imagines radiosæ cudi, reliquiæ ad venerationem exponi, lampades accendi, dies ejus natalis quotannis celebrari, sacris Ecclesiæ fastis nomen ejus inscribi, quæque alia exhiberi solita a nostra mortalitate immortalibus, quos ex calculo Apostolico coli posse constat, ut ævo beato fruentes et cum Christo regnantes in cœlorum regia.

C

...ab immemo- ...rabili tempore ...dari soli- tum.

6 Jam vero quis succedentium Pontificum Urbano quinto, pro sancto habenti Columbinum adhuc perstitem, non subscripsisset? Quis Pii secundi pietatem ossa sacra venerantis non laudasset? Quis suffragiis numerosis ceterorum Ecclesiæ Pastorum non adhæsisset? Omnes profecto quotquot in sede Vaticana imperantes videre secula post Urbanum, vel amavere Joannem, ut flagrantissimum Jesu amatorem ; vel ornavere encomiis, ut Ecclesiæ defensorem ; vel mirati sunt, ut rerum magnarum atque adeo miraculorum patratorem. Quæ causa fuit propensæ eorum in Jesuatos voluntatis ac facilitatis in privilegiorum largitione, quibus munita sodalitas tota suo se robore viribusque tuetur, et splendore, si non multitudine, inter religiosas familias effulget. D

7 *Supra laudatus Morigia in Historia Jesuatorum lib.* I *cap.* LXVII *pag.* 117 *et sequente nobis exhibet commemorationem de* B. Joanne Columbino *fieri solitam hoc modo :* ANTIPHONA. Vale igitur Joannes gloriose, nostri semper faciens apud Deum memoriam, ut tua valeamus piissima intercessione et in præsenti ab omnibus protegi periculis, et in futuro gaudia, quæ tu jam possides, adipisci. V. Ora pro nobis beatissime Joannes Columbine. R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi. ORATIO. Deus humilium celsitudo, qui beatissimum Joannem Columbinum, confessorem tuum dilectissimum, tantæ charitatis in te ardore inflammasti, ut Jesu nomen desideratissimum Filii tui in suo vivido corde et ore semper habere meruerit: concede quæsumus, ut ejus meritis et precibus ita in tuo nomine et amore incendamur, ut mente et corde te unice super omnia diligamus et promissa humilibus præmia consequamur. Per Dominum nostrum etc.

Ex collecta

8 *Huic commemorationi ibidem subjungit sequens epigramma :* E

epigrammate,

Iste Columbinus mollem cum ducere vitam
Posset, et accepta nobilitate frui ;
Posthabuit tamen ille Deo tot commoda, nostri
Fundator princeps Ordinis esse volens.
Quin etiam Christum (hinc fuerit quam discite [sanctus)
Ulceribus putrem, dulce subivit onus,

Nescio, quam antiquitatem hæc habeant, et utrum ea commemoratio in diœcesi Senensi communis et publica fuerit, an vero in Ordine Jesuatorum dumtaxat usitata, et forsan ex privato alicujus erga Beatum affectu composita.

Martyrologio

9 *Itaque progrediamur ad certiora legitimi cultus argumenta, quæ idem Morigia nobis suppeditat, dum in jam citata Historia lib.* 1 *cap.* LXVI *pag.* 110 *affirmat, quod Gregorius XIII Papa nomen* B. Joannis Columbini *Martyrologio Romano inseruerit, et quod Sixtus V Papa Indulgentias plenarias concesserit omnibus et singulis fidelibus, qui festa luce ejusdem Beati Senensem Jesuatorum ecclesiam visitaverint. Ibidem adjungit, festivitatem ipsius a civitate Senensi, clausis officinis, devote quotannis celebrari, atque eo die ad honorem Beati a nobilibus Columbinæ familiæ posteris multas eleemosynas in pauperes erogari.* F

Romano,

10 *Certe in Martyrologio Romano pridie Kalendas Augusti hodiedum ita legimus :* Senis in Tuscia, natalis beati Joannis Columbini, institutoris Ordinis Jesuatorum, sanctitate ac miraculis clari. *His adde, quæ Rossus noster part.* IV *cap.* XV § 7 *sic refert*: Denique nostra ætate postremus honor Divo obtigit, haud postremus futurus secuturis, quando amplo Rituum congregationis hoc est Pauli quinti diplomate facta facultas est civitati ac diœcesi Senensi divinum Officium de beato Columbino, ut de ceteris confessoribus mos est, recitandi, et spes haud inanis est, fore aliquando, ut per orbem terrarum, qua late patet Dei Ecclesia, protendatur. *Verum ea spes, quæ tunc Rosso nostro affulgebat, jam ferme evanuit, cum extinctus sit Ordo Jesuatorum, qui lapsu temporis hanc ampliorem Fundatoris sui gloriam verosimiliter impetrassent.*

aliisque monumentis

11 *Post tam manifesta legitimi cultus testimonia non arbitror, hic accumulandas esse annuntiationes recentiorum Martyrologorum, inter quos*

A *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad hanc diem satis accuratæ Actorum synopsi istam subdit annotationem* : Gregorius XIII illum in Martyrologio Romano describendum censuit ; Paulus vero V Pontifex maximus ecclesiæ Senensi et religioni Jesuatorum (quæ absque Sedis Apostolicæ permissu multo ante natalem sui Patris celebrabat) concessit, ut hac die illum Officio ecclesiastico colant.

legitimus ejus cultus probatur.

12 *Dum Ferrarius hic dicit, festivitatem* B. Joannis Columbini *ab Ordine Jesuatico* absque Sedis Apostolicæ permissu multo ante *celebratam fuisse, eum ita intelligo, ut tantummodo velit, expressam Sedis Apostolicæ permissionem defuisse : non enim dubito, quin more antiquo publica sanctitatis fama, communis populi vox, tacitus Ecclesiæ consensus, et maxime Pii II Papæ exemplum Jesuatos ad hoc faciendum impulerit. Quinimo* Joannem Columbinum *ante tempora Pii II Pontificis titulis et honoribus Divorum condecoratum fuisse, colligo ex Feo Belcaro, qui anno Christi* 1449 *Acta ipsius Italice edidit, in quibus eum passim* beatum *aut* sanctum *appellat. Hæc ad immemorabilem et legitimum Beati nostri cultum asserendum sufficere existimo. Nunc va-* B *rios Actorum scriptores enumerabo, ut cognoscatur illorum auctoritas, et facilius intelligantur ea, quæ deinceps dicturus sum.*

§ II. Diversi Actorum scriptores, eorumque auctoritas.

Vitam Beati obiter scripserunt Christophorus Ganus,

P*rimi Jesuati, qui cum* B. Joanne Columbino *vixerant, magis solliciti fuerunt, ut humilia Magistri sui vestigia sequerentur, quam ut præclara ipsius gesta litteris mandarent. Attamen Christophorus Ganus, quem Bartholomæus Senensis Cartusianus in annotationibus ad Vitam B. Petri Petronii pag.* 185 *synchronum aut saltem supparem* B. Joanni Columbino *fuisse ostendit, de conversione et moribus ejusdem* Columbini *scripsit commentarium, de quo Feus Belcarus in prologo suo ad Italica istius Beati Acta sic testatur* : Vidi Vitam ejusdem sancti Viri scriptam a D. Christophoro Gano, optimo cive Senensi, et extensam ad quadraginta capitula, in quibus potius utilia documenta assignat, quam memoranda ejus facta exponit; cum in autographis beati Joannis epistolis et authenticis publicorum notariorum instrumentis legerim multa magnæ C sanctitatis testimonia, quæ ille prætermisit.

et B. Joannes Taussinianus,

14 *Temporis ordine hunc scriptorem proxime sequi videtur B. Joannes Taussinianus, cujus Acta in opere nostro ad diem* 24 *Julii illustrata sunt : is enim ex Ordine Jesuatorum ad cathedram Ferrariensem assumptus, teste eodem Feo Belcaro, composuit quoddam opusculum, in quo conversionem et mortem* B. Joannis Columbini *breviter narravit, ut congregationis suæ originem demonstraret. Bartholomæus Cartusianus Senensis in laudatis annotationibus ad Vitam B. Petri Petronii, pagina proxime citata, de hoc scripto sic meminit :* Beatus Joannes Tossignanus episcopus Ferrariensis ejusdem instituti ac disciplinæ historiam confecit suasu beati Nicolai Albergati Cartusiani, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis Bononiensis, quam deinde etiam pluribus hinc inde collectis atque ex epistolis vel maxime ejusdem Columbini decerptis auxit locupletavitque Feus Belcarus Florentinus, boni vir nominis, et Hetrusca lingua poeta non vulgaris, eamque Joanni, Cosmi Medicis filio, inscripsit atque dicavit. *De Feo Belcaro, qui Acta* B. Joannis Columbini *circa medium seculi* XV *ex variis antiquis instrumentis collegit, mox plura indicabo.*

AUCTORE G. C.

cujus posterioris lucubratio visa est a Rosso nostro;

15 *Rossus noster vidit hanc B. Joannis Taussiniani vel Tossignani lucubrationem, et de ea in supra memorato opere pag.* 2 *tale fert judicium :* Hujus autographum manu propria exaratum, in cimeliis monasterii SS. Joannis et Pauli Romæ inter sacra lipsana adservatum, lustrandum mihi a R. P. F. Aloysio Renzolio Ordinis *(nempe Jesuatici, qui tunc etiamnum subsistebat)* definitore commodatum fons videtur rivulorum ,quos posteriores scriptores in suorum librorum areolas deduxere ; nisi quod compendio restrinxit, quæ apud Morigiam latius diffusa sunt, quia non tam historiam texere, quam nascentis congregationis exordia tradere se diserte profitetur. At momentum in brevitate est, quod a sancto laudatur Sanctus.

qui de aliis Actorum fragmentis

16 *Nihilominus hæc imperfecta veterum scriptorum monumenta curiosis posteris aliquam lucem attulerunt, eorumque diligentiam acuerunt, ut undique alia eorumdem Actorum fragmenta colligerent, sicut laudatus Rossus ibidem pag.* 5 *et sequente innuit his verbis :* Neque tamen culpæ vetustati dandum, quod ex uberrima segete fac- E torum præcellentium libasse pauca contenta, temporum locorumque circumstantias adnotasse prætermiserit : etenim sanctæ simplicitatis quam laboris amantior in scribendo, imitari beati Fundatoris exempla vitæ morumque maluit, quam solerti observatione in ephemerides eadem referre, incuriosa interim, quid optatura olim esset posteritas singillatim nosse, quæ per ætates consequentes vulgare fama perrexisset.

prudenter disserit.

17 Laudanda quidem paucorum diligentia, qui accepta a majoribus traditione minime dubia, monumentis utcumque adnotata in meliorem redigere ordinem studuere ; sed quæ prætermissa et longa temporum oblivione sepulta sunt, ut in lucem memoriamque revecentur, a nullius expectandum est industria ; quorum vero vestigia remansere aliqua, narrationis beneficio in clariorem explicatioremque notitiam reduci queunt a sagaci indagatore, qui certa secernat a probabilibus, et a necessariis contingentia distinguat, ut suis veritas expressa coloribus in publicum prodeat, paulo quidem comptior, sed minime fucata, et suis, quoad licuit, aucta numeris, non omnibus (quod fieri non potuit) absoluta. *Hac clausula Rossus indicat modum, quem ipsemet in* F *texenda* B. Joannis Columbini *Vita adhibuit, et de quo paulo post fusius agemus.*

Feus Belcarus exaravit

18 *His duobus successit Feus Belcarus, civis Florentinus, qui jure merito inter præcipuos Columbinianæ Vitæ scriptores recenseri potest, eo quod dispersa veterum auctorum monumenta collegerit, eaque ex proxima suæ ætatis traditione illustrarit, et ampliora* B. Joannis Columbini *Acta anno* 1449 *Italice ediderit, qui annus in fine Actorum notatur. Ceterum qualis fuerit iste Feus Belcarus erui potest hæc Michaele Pocciantio, qui in Catalogo scriptorum Florentinorum apud nos pag.* 55 *hæc de illo habet :* Feus Belcharius, Hetrusco et prope divino carmine clarissimus, sanctissimis moribus vitaque integerrima præditus, edidit plures odas, inter quas præcipua exstat illa omnibus admiranda, cujus exordium : DA CHE TU M HAI, DIO, IL COR FERITO. Præterea Vita beati Columbini, Jesuatorii Ordinis institutoris. Humanis cessit die 16 Augusti, anno Christianæ Redemptionis 1484.

19 *Certe*

AUCTORE G. C.

quæ et simplici stylo eamdem Vitam Italice,

19 *Certe ea, quæ Feus Belcarus de* B. Joanne Columbino *et illustribus Jesuatis scripsit, sinceram simplicitatem et magnam pietatem spirant, ita ut eminentissimus Baronius occasione* B. Columbini *hac die in notis ad Martyrologium Romanum de hoc auctoris opusculo recte ita pronuntiaverit:* Hujus ac sociorum res gestæ scriptæ sunt a Phæo Belchario, quæ typis excusæ leguntur magnamque redolent pietatem. *Utrum eminentissimus Cardinalis jam memoratos antiquiores Vitæ Columbinianæ scriptores non noverit, an vero Feum Belcarum, tamquam præcipuum Actorum illorum collectorem, solum nominare voluerit, ignoramus. Habemus duplex hujus opusculi exemplar: unum Senis anno* 1541 *impressum est, et sine ulla capitum aut paginarum distinctione decurrit; alterum Romæ anno* 1558 *recusum ac in capita et paginas distinctum est. Quapropter claritatis gratia posteriorem hanc editionem citabo, ubi quid ex his Actis erit.*

quam prius ex ipso Latinam reddere statueramus:

20 *Equidem primo decreveram gesta et miracula* B. Joannis Columbini *ex antiquo idiomate Italico Fei Belcari fideliter Latina reddere; sed omnibus mature perpensis, mentem mutavi, tum quod retricus ac difficilis mihi esset iste labor,* B *tum quod videri posset inutilis, cum jam Rossus noster Acta ejusdem Beati Latine vulgasset, et narrationem suam ex Feo Belcaro et Morigia ut plurimum hausisset. Itaque tantummodo memorabatur ab instituto nostro aliena Rossi methodus, qua longiores digressiones Actis interserit, et Vitam in varias ac discrepantes partes dividit, ut utrobique* B. Joannem Columbinum *triumphantem inducat, et titulo libri sui plene satisfaciat; at tandem vidi, has difficultates etiam utcumque superari posse, ut posmodum monebo.*

sed cum post hunc et Paulum Morigiam,

21 *Post hunc copiose Acta et miracula* B. Joannis Columbini *illustravit Paulus Morigia Jesuatus, de cujus opere jam laudatus Rossus noster pag.* 1 *sic judicat:* Nemo unus eorum, qui B. Joannis Columbini Vitam conscribere sunt aggressi, felicius adlaboravit, quam R. P. F. Paulus morigia Mediolanensis, sanguine et virtute clarus, ac librorum in lucem editorum fama celebris. Quippe nulli contigit tam multa adjumenta ad operis absolutionem nancisci, quanta huic præter communia singulorum et publici juris ōmnium, domestica privataque tabularia suppeditavere: etenim universo Jesuatorum Ordini, supremo cum imperio præsidi liberum com- C modumque fuit præcipui cujuslibet cœnobii pluteos scrutari et reconditas in ipsis antiquas tabulas evolvere, quæque exarata Beati gesta complectuntur, historiæ inserere, et reliquis ignota ac omissa a tenebris ignorationis vindicare.

ejus documentis instructum.

22 Accessere probi ac religiosi viri singularis in suum Fundatorem ac Parentem pietas, honoris cultusque illius propagandi ardor, totius familiæ, suæ curæ commissæ, juvandæ ac decorandæ cupiditas, quæ stimulos currenti addidere, ut porro pergeret alacriter et cuncta pervestigaret monumenta ne quid nesciret, quod resciri ab humano genere dignum duceret. Quo in studio atque contentione divini favoris opem experiri visus est minime vulgarem: siquidem sinceritatem narrationis, quæ prima laus historici reputatur, familiaris sibi simplicitatis candore ornatam, facilis planæque elocutionis ubertate ita temperavit, ut assensum etiam a moroso lectore extorqueat, et sensu devotæ oblectationis animum perfundat.

aliumque biographum Italicum

23 *Josephus Bonafede, clericus Regularis ex congregatione Lucensi Matris Dei, anno* 1642 *Romæ edidit opus Italicum, quod in quatuor libros distribuit: duobus prioribus gesta et miracula* B. Joannis Columbini *exponit; tertio spiritualia ejusdem Beati documenta et aliquas ipsius epistolas refert; quarto denique virtutes illustrium quorumdam Jesuatorum enarrat. In prooemio autem rationem reddit novæ suæ scriptionis, et ibidem in fine lectorem monet, se pias Beati exhortationes et nonnullas ipsius epistolas Romæ ex veteri bibliothecæ Altempsianæ manuscripto fideliter desumpsisse. Postmodum in appendice, quam Actis et miraculis subnectemus, et in Annotatis ad Acta tertius hic liber nobis usui futurus est.* D

Rossus noster Acta ejusdem Beati Latine ediderit,

24 *Denique Joannes Baptista Rossi, Societatis nostræ sacerdos, Romæ anno* 1648 *typis Manelphi Manelphii subjecit librum, cui hic titulus præfigitur:* Triumphus divinæ gratiæ per B. Joannem Columbinum, seu triumphus B. Joannis Columbini Jesuatorum fundatoris per divinam gratiam. *Quinquepartita istius libri divisio huic titulo plane respondet: nam ipsemet pag.* 9 *talem singularum partium elenchum exhibet:* PRIMA PARS. Triumphus B. Joannis Columbini de tribus concupiscentiis, quæ in mundo deplorantur a S. Joanne Evangelista. SECUNDA PARS. Triumphus beati Joannis Columbini de mundi amatoribus, hominibus, ac dæmonibus. TERTIA PARS. Triumphi beati Joannis Columbini gloria per dona cœlestia et miracula. QUARTA PARS. Triumphi beati Joannis Columbini ornamentum per virtutes infusas et actus heroicos. QUINTA PARS. Triumphi beati Joannis Columbini pompa, comites adscripti, ac ab ipso edocti. E

hunc auctorem, servatis servandis, transcribemus.

25 *Verum hæc partitio, ut supra innui, non multum migi placuit, tum quod historiæ filum crebris digressionibus interrumperet, tum quod ordinem rerum gestarum contra morem nostrum variis istis triumphorum classibus inverteret. At tandem arbitratus sum, me hisce incommodis invenisse remedium, si longiores digressiones omitterem, et alia extra ordinem posita ad seriem historicam reducerem, ut punctis in textu Actorum significabo, et ubi operæ pretium fuerit, in Annotatis observabo. Porro hic auctor res a Beato gestas amplissime ornatissimeque conscripsit; sed elegantem ejus narrationem plurima menda typographica deturparunt, ita ut ea partim ex erratis in fine positis, partim ex conjectura corrigere coactus fuerim. Habes hic sufficientem Actorum edendorum rationem; nunc etiam audi, quibus subsidiis ad opus istud concinnandum scriptor ille instructus fuerit, ut scriptionis auctoritatem cognoscas.* F

tum quod varia antiqua monumenta viderit.

26 *Imprimis Rossus post enumeratos antiquos recentioresque auctores, qui Vitam* B. Joannis Columbini *exararunt, aut saltem de rebus ab ipso pie prodigioseque gestis meminerunt, pag.* 3 *hæc subdit:* Nostræ insuper curæ fuit de dubiis quibusdam per litteras eos consulere, a quibus sperari posse lux aliqua videbatur: et quamvis responsa de paucis habuerimus, quæ non dissimulabimus, plura tamen remanent vetustatis involuta tenebris, et tunc solummodo aperienda, cum dies Domini venerit, quæ luce sua immensa manifestabit abscondita, et cortinam bonorum ac malorum diu latentium reducet. *Vides hic candidam scriptoris simplicitatem; at nunc etiam prudentem illius diligentiam animadverte.*

tum quod tabularia Jesuatorum

27 *In præfatione pag.* 6 *et sequente piam scriptionis suæ causam et varia ejusdem subsidia sic exponit:* Ego sane amicorum suasione et virorum

inter

A inter Jesuatos consularium rogatu haud illibenter ad honestissimi operis aggressionem adduci me passus sum, ut vitam inter mortales actam a Columbino, latinitate hactenus indonatam, Latine scribam : attamen ea conditione fidem obstrinxi meam, ut et ipsi operam præstare ne gravarentur suam, et domestica tabularia atque archiva Ordinis, a Morigia evoluta, rursus revolverent, si forte reconditas in arculis membranas aut involucra scripturarum rimantibus daretur aliqua reperire, quibus historiæ, novum decus accederet et ubertas ad veterem aliorum triamque descriptionem amplificandam.

iterum discuti curaverit,

28 Horum pollicitatione fretus et ope adjutus non parum fortasse emolumenti alieno labori et commentariis adferam, tametsi alioqui non me pœniteret operæ, et pretium fecisse putarem, si scholiis brevioribus et adnotatiunculis auctius volumen prodiret, ubi singulari animadversione digna videntur, et fructum doctrinæ morumve aliquem parere legenti poterunt. Præterquam quod Divi cessurum est gloriæ, si Latinæ orationis veluti alis evecta fama mirificæ sanctitatis per late patentis orbis plagas volitet, et ultra Italiæ fines, Italice scriptæ definitos, egressa B Viri cœlitibus adscripti cultuque dignissimi omni nationi, quæ sub cœlo est, virtutum ac miraculorum magnitudinem denuntiet, ac venerationem invehat. Quod præstare molienti ita priorum scriptorum paulo superius appellatorum testimonio hærere in animo est, ut tamen ad exprimendam propriis coloribus Herois divini imaginem digitum stylumque intendam, et sub triumphantis schemate contemplandum in asceticorum scenam inducam.

et in historiæ substantia vestigiis veterum fideliter inhæserit.

29 *Quamvis igitur scriptor ille, de triumpho Beati adornando sollicitus, historicum narrationis suæ filum sæpius interruperit, et vulgatam Actorum seriem nonnihil immutaverit, tamen ex jam dictis patet, ipsum veneranda antiquitatis monumenta præ oculis habuisse, iisque fideliter inhæsisse, ut etiam ex Italicis Fei Belcari ac Morigiæ Actis deprehendi potest. Quod si alicubi in rerum substantia ab aliis historicis discrepet, lectorem in Annotatis aut alibi de ea discrepantia monere non gravabor. Nolui hic inter biographos recensere Petrum Ribadeneiram nostrum, Sylvanum Razzium, aliosque, qui vitam* B. Joannis Columbini *ex aliis contraxerunt, aut de gestis ejus tantum obiter meminerunt. Accipe tamen satis* C *nitidam Vitæ Columbinianæ synopsin, donec ampliora Joannis Baptistæ Rossi Acta, eo modo, quo superius dixi, disposita post hunc Commentarium prævium recudamus.*

§ III. Elegans Beati elogium, seu Vitæ compendium ex Fastis Senensibus.

Fasti Senenses narrant,

Urbs Senensis in Hetruria multos habuit cives et alumnos eximia morum sanctitate præditos, de quorum virtutibus et miraculis Academia Intronatorum Senis anno Christi 1669 *auctiores Fastos Latine vulgavit. In his a pag.* 361 *inter alios venerabiles ac Sanctos* B. Joannes Columbinus *insigni ornatur elogio, quod huc transcribere visum est, tum quod singularia quædam contineat, tum quod ex prævia illius lectione clariorem lucem acceptura sint ea, quæ deinceps in hoc commentario dicentur. Sic autem sonat :* Clarum dicerem Joannem, quod sanguis illustrium majorum serie deductus in ejus ortum confluxerit; nisi vero alieni splendoris minime indigus, non animi modo luminibus, sed mira vultus luce adeo radiasset, ut Senis domestico in cubiculo, et Aretii in publico peregrinantium hospitio, noctem diei invidendam reddiderit. At vide sis, unde homo terrenarum affectionum caligine diu involutus tantum repente cœlestis fulgoris hauserit.

Auctore G. C.

quomodo B. Joannes Columbinus mirabiliter

31 Indignanti aliquando Joanni, quod solito serius domestici prandium apparassent, Blasia uxor, Cerretanorum genere et propria virtute nobilis femina, librum insignia Sanctorum gesta continentem ad pie fallendum tempus obtulerat. Illum Columbinns, alia quam pietatis lucra animo revolvens, cum in terram primo iræ impetu projecisset, acrius uxori succensens; mox tumultuario illo æstu defervente, humo reverenter sustulit : sacri quippe voluminis despectus graviori quodam angore mentem sollicitare jam cœperat. Cumque sublatum humo codicem cœpisset evolvere, divino consilio factum est, ut in historiam Mariæ Ægyptiacæ incideret, cujus celebre inter laudatas a longa pœnitentia feminas nomen est. E

lecta S. Mariæ Ægyptiacæ Vita,

32 Et ecce in illius noxis sua Columbinus piacula sensim erubescere, seipsum ad illius lacrymabilem cernere; et ubi sex annis supra quadraginta illam eluisse luctibus inter feras, quidquid inter homines peccaverat, serio percepit, ipse quoque melior jam vere columba amarius gemere, seque non tam extra urbes, quam extra mundum, per religiosam vivendi normam ad dies noctesque fletibus jungendas accendere. Stimulis itaque longe alterius famis, terrena omnia nauseantis, actus Joannes sui odium Deique amorem avidissime cœpit appetere.

austeriorem vivendi rationem amplexus fuerit,

33 Hinc ubi irrevocabili voto se ad omnes carnis illecebras evitandas obstrinxit, vestium vilitate totiusque corporis squalore urbanas munditias ornatumque, cujus antea studiosior fuerat, egregie vindicavit. Severissimis insuper jejuniis, statis precationibus sommum sæpius interpellantibus, inflictis acerbius flagris, aliisque corporis afflictationibus animum viresque impendebat : assidua interim Deo in suis egentibus ægrisque peramanter præstans obsequia, adeo ut uxor, quæ tamen ipsa illum olim provocaverat ad pietatem, eamdem quasi nimiam modo pertæsa, non dubitaret ex vulgari dicto subinde repetere, pluviam se cupiisse, non diluviem. Sed F aureum diluviem et pretiosam tempestatem plane imprudens criminabatur.

socios severioris vitæ adsciverit,

34 Certe imprudentiæ sese ipsa non damnare non potuit, ubi sub specie elephantiaci mendiculi, quem e principis templi foribus, pro quibus jacebat, succollante Joanne, domum, ut refoveretur, asportatum exhorruerat, latere Christum aut aliquem e cœlitibus deprehendit suavissimo ex odore, quo ille, e strato statim avolans, perfusum cubiculum reliquit. At Joannes labris diviniori etiam suavitate affectis, quam per mille oscula e carnibus ægri, medico suo egregie salutaris, libaverat, Christum ex eo tempore unice in ore privatis publicisque sermonibus habuit. Jesu præconia per confertas populo vias dulcius decantabat una cum perfectioris vitæ adlectis sociis, qui ab auspicatissimo nomine Jesuati meruerunt audire.

et magno Christi amor

35 Et illum quidem dicere solitum ferunt, se perpetuam vivendo mortem ducere, quod Christum passim non resonarent hominum laudes, cordis Reparatorem suum amantissimum minime redamantis

UCTORE G. C.

redamantis gelidum frigus linguæ torpore per silentium accusante. Quin ut optati nominis oblivionem calamo quoque, quoad posset, expungeret, centum in epistolis, quæ superfuerunt, licet perquam brevibus fere omnibus, millies et quadringenties Christi nomen expressit. Ausus est, opinor, feliciter æmulari inclytum ac percelebrem magni Pauli amorem salutare nomen suis in epistolis sæpissime ingeminantem, ut videlicet prædulcem vocem, quæ licet assidue repetita, non tamen poterat in labris nascendo non emori, æternaret in chartis.

flagraverit,

36 Atque hac ratione Joannes exhalabat utcumque, quem pectoris angustiis continere non poterat, divini æstus ardorem, ipso sensuum experimento adeo præfervidum, ut nonnumquam amicus ab illo expostulans, qui posset summa hieme pene nudus frigoris impetum sustinere, ubi manum ita jubentis Columbini pectori admovit, flammantem vim diutius ibi ferre nequiverit. Tantos intra se ignes cohibens Viri castissimi niveum pectus dixeris spirantem Ætnam, nisi flammis illa infernis, hoc cœlestibus æstuaret.

...m adversitatum tolerantia probavit.

37 Ceterum amantium more Joannes Amori suo per adversa probare se debuit : et probavit strenue, dum ne populum ultra commoveret ad B novi generis vitam, urbe patria agroque exterminari constanti animo sustinuit; ac postmodum modestissime tulit, apud summum sacrorum Antistidem Urbanum, ejus nominis quintum, suæ suorumque innocentiæ detrahi, quasi sub falsæ pietatis specie hæreticam revera pravitatem occultarent. Verum et sagax prudentia graviorum ex Purpuratis, et ipsa Pontificis mens cœlitus illustrata, eorum vitæ integritatem non absolvit modo, sed insolitis etiam laudibus honestavit, patrocinantibus præsertim mirum in modum ipsis infantibus, qui parentes suas, ut Jesuatis benefacerent, monuerunt, sane in justissima causa persuadenda oratores minime infantes. Eorum vero, qui tam egregium civem Senis proscripserant, errorem statim ab illius discessu cœlum per diros turbines ingeminataque fulmina, morbosque varios immissos tam valide corripuit, ut per publicos legatos a Joanne veniam simul ac reditum submisse civitas universa poposcerit.

...Beatus miraculis

38 At longe frequentius benignitatis quam fulminum luce admirabilis Columbini apud Deum potentia coruscavit : gravi namque valetudine C laborantes vel sui contactu pallioli vel herbis, quas terra, miræ charitatis afflatu ad insolitam beneficentiam provocata, repente dedit, pristinæ sanitati sæpe restituit. Potuit quoque, ut integræ noctis decursu ardens lucerna nihil plane alimenti absumeret, efficere; et verissime oleum operamque non perdidit : quippe prodigio, luce ipsa, quam fovebat, clariori consobrinam suam Catharinam ad severioris vitæ rationem, quam diutius suadere institerat, tandem permovit.

et discipulum ... incendiis

39 Illud vero plane mirandum : uni e sociis divino admonitu præscripsit, ut quod in familiari colloquio lingua peccaverat, toto capite ignibus imposito lueret. Obtemperavit ille, ipsa non judicis sed parentis sui severitate animatus, et toto in flammas capite procubuit. At Joannis virtute igneas vires frænante, post certam moram revocatus, ne uno quidem crinium adusto, vividior e rogo surrexit obedientiæ phœnix, sed non post cineres, flammis interim linguarum vibrantium murmure Columbinæ potentiæ plaudentibus. His aliisque miris illustriorem Joannes reddidit, quam per asperrima quæque publici D præsertim contemptus exercitamenta probatam a suis asseclis exigebat, obedientiæ virtutem : et ista quidem utpote virtutum omnium fœcunda parens tam claris dotibus conspicuos illos brevi reddidit, ut ad publicæ pietatis incitamentum multi eos populi certatim exposcerent.

40 Columbinus vero, expleto duodennio vitæ sanctissimis exemplis actæ et Dei amori animarumque saluti continenter impensæ, dum Senas Viterbio repetit, meliorem in patriam est avocatus. Terras reliquit anno a partu virginis 1367, postquam sacerdoti suprema in ipsum pietatis munera obeunti procul ab arbitris multa prædixit, et inter charos filiorum amplexus effusis tenerius lacrymis, inundantis cœlestis lætitiæ fluenta confudit. Supremas voces, publici chirographi fide exceptas et ad posteros transmissas, testes esse voluit eximiæ probitatis sacrarum Senensium virginum, a sanctis Abundio dictarum, illas compellans nullis Ordinum Christiani orbis omnium virginibus honestate secundas, et sanctimonia verissime conspicuas. Magna nimium vestra istæc hereditas fuit, felicissimæ virgines, tam præclare laudari a laudatissimo Viro, et quidem in eo vitæ articulo, in quo, cum E Judicis æterni tribunal instet, sola veritas voces exprimit a moriente! *pie moritur,*

41 At vos ultra triumphastis, obtento locupletiori juris hereditarii thesauro, sacris nimirum ipsis relictæ a columbino spiritu mortalitatis exuviis, per plurima deinde prodigia se suosque simul illustrantibus. Sane si viventi Joanni insigne fuit in cœli transfugas mentes imperium, ubi dignius a morte quiesceret, quam iis in ædibus, a quibus illas longe proscriptas cum gemitu fugere aliquot ante annos ipse idem advertisse se dixerat? Hoc quoque testimonio non leviter firmans rite vulgatam famam, a melioribus geniis gratas cœlo ædes olim fuisse constructas, quæ videlicet nequioribus non modo essent imperviæ, sed formidandæ, ut jam Sena veritati Christianæ hoc exhibeat Superum ædificium, in quo de fabulosa antiquitate triumphet, Troiam suam diis architectantibus conditam jactante. *et honorifice sepelitur*

42 Tumulati tam nobili loco sacri cadaveris venerationem diu auxit omnis prorsus labis expers integritas; donec, imminente aliquando hostili exercitu, cum religiosæ illæ virgines intra urbem se recipere cogerentur, immisso (casu an astu, incertum) in Divi sepulcrum pluvio stillicidio, sacri illi artus tabo cessere, si pedem excipias, qui hodieque intaminatus ostenditur. Credas, hanc esse, qua præcipue se Joannes terris ostentat, inviolabilem gloriam, mundum et gloriam ipsam calcasse. *Quod elogii auctor supra num. 35 habet de sæpius repetito in epistolis ejus Jesu nomine, confirmari potest ex Feo Belcaro, qui in Vita Italica cap.* LVII *ita scribit:* In centum epistolis ejus, quas legi, et quarum major pars paucis verbis absolvitur, inveni scriptum nomen Christi circiter millies quadringenties, exceptis vocabulis, quibus de eodem fit mentio. *in cœnobio SS. Abundii et Abundantii,* F

43 *Ad textum num.* 41, *in quo auctor elogii innuit, istud monialium cœnobium ab angelis ædificatum fuisse, asterisco notantur sequentia :* Anno 758 sub Pipino rege, in parthenonem a SS. Abundio et Abundantio dictum eximie benefico, Cœlites in construendum illius parietem operam impendisse feruntur. *Bartholomæus Cartusianus Senensis in Vita B. Petri Petroni cap.* VIII *prodigiosam ejusdem parthenonis ædificationem* *quod ab angelis extructum fuisse fertur.*

A *ficationem obscure indicat. Nos hanc angelicam monasterii Benedictini constructionem, de qua Mabillonius in Annalibus Ordinis sui non meminit, penes fidem relatorum Senensium relinquimus, et cum majoribus nostris tomo* VII *Maii pag.* 211 optamus nobis suggeri, quidquid de illius monasterii fundatione et Sanctorum ibi reliquiis, quæ nominis occasionem dederint, haberi poterit. *Ceterum ea, quæ in hac Vitæ et miraculorum epitome breviter attinguntur, clarius intelligentur ex longioribus Actis, quorum prætermissiones et controversias jam examinabimus.*

§ IV. Aliqua in longioribus Actis omissa, et controversa.

Ex Actis B. Petri Petroni colligimus,

In Actis huic commentario subjungendis num. 81 *legimus B. Petrum Cartusianum a Columbino nostro consultum fuisse circa perfectiorem vitæ methodum, quam electurus esset; sed in iisdem Actis nostris altum est silentium de mutua inter illos familiaritate aliisque intimæ amicitiæ argumentis, quæ eruimus ex superius memorata B. Petri Petroni Cartusiani Vita, quam ipse* B B. Joannes Columbinus *Italice conscripsit, et Bartholomæus Senensis Cartusianus Latine interpolavit, ut Henschenius noster in commentario prævio ad ea Acta die* 29 *Maii, tomo* VII *ejusdem mensis pag.* 188 *notavit. Itaque hunc Actorum nostrorum defectum ex Latina B. Petri Petroni Vita, quam laudatus Bartholomæus Senis anno* 1619 *una cum annotationibus suis edidit, hic supplere conabimur.*

tantam fuisse illi

45 *In ea Vita lib.* II *cap.* VIII *post longam exhortationem, qua B. Petrus* Joannem Columbinum *ad amplectendam paupertatem excitat, hæc referuntur :* Ergo tanti viri Columbinus captus sanctimonia atque consuetudine, eam rerum divinarum intelligentiam adeptus esse videbatur, eodem Petro duce et moderatore, ut ad cetera pietatis opera atque incommoda voluntaria, quæ ipsemet anteactæ vitæ luxui expiando sponte susceperat, hæc volens lubens adjecerit; nimirum ut in orandi meditandique exercitationem toto pectore incumberet : quæ sane animi studia ne in eo refrigescerent, ad Cartusiam ventitare consueverat frequenter, ubi apud Petrum una cum aliis eximia pietate viris, non modo spiritales agere cœtus, et crebra cum eo de rebus divi- C nis instituere colloquia, sed etiam alios atque subinde alios, quos ad Christianam pietatem propensos nanciscebatur, eodem adducere....

cum B. Columbino

46 Hunc vivendi cursum tenuit Columbinus ad obitum usque Petri; quo rebus humanis exempto, tantum abfuit, ut de inita vitæ ratione quidquam remitteret, ut etiam ad asperrima quæque Christi causa subeunda recentem quamdam alacritatem in se momento diffundi senserit. Quin dein postea, uti supra demonstratum est et alias multo lucidius demonstrabimus, ipsius beati viri visis et recreabatur identidem et ad omnem sanctitatem erudiebatur : quo per ea, ceu per monita quædam cœlestia, perspicue conjiceret, Petrum in cœlo suis etiam adesse cœptis, suique patrocinium et curam gerere beata circumvestitum immortalitate.

familiaritatem et amicitiam,

47 Interea dum hisce divinis adjutus præsidiis ad perfectionis culmen gradum accelerat Columbinus, Petrus ejus filius, plena nondum pubertate, haud porro [diu] ab ipsius Petri nostri decessu excedit e vita, cujus orbitate eam optimus parens animi firmitatem ostendit, ut doloris tristitiæve nullum præ se tulerit indicium; quin etiam maximas Deo gratias egerit, quod per mortem carissimi nati illum sibi obicem sublatum aspiceret, qui sibi ad id tempus obstiterat, quo minus se totum Deo dederit omnibus vitæ præsidiis exutum, prout fuerat ei in desiderio.

AUCTORE G. C.

ut B. Joannes præcipuas ipsius actiones observaverit,

48 *Quinimo tanta fuit* Joannis Columbini *nostri cum B. Petro Petrono consuetudo, ut præcipuas illius actiones observaverit, res ab eo pie prodigioseque gestas scripto posteris reliquerit, et fuerit oculatus plurium miraculorum testis, sicut multis exemplis probari posset. Sed retulisse sufficiet pauca quædam, ad quorum unum Bartholomæus Senensis lib.* II *Vitæ Petronianæ cap.* X *pag.* 90 *sic præfatur :* Haud absurdum visum iri arbitror hisce subnectere id, quod Columbinus noster sibi accidisse litteris mandavit, scilicet eo prorsus anno et mense, quo Petrus noster beatus rebus excessit humanis. Rem gestam brevibus enarro.

et plura ejus miracula viderit.

49 *Deinde pagina sequente rem ipsam ita narrat :* Cum magno, quodam die, tuberum desiderio Petrus teneretur, ad Columbinum conversus; Hem Joannes, ait, affer mihi, obsecro te, paululum tuberum : acri enim illorum cupiditate rapior. E Cui mox Columbinus : Scis pater, inquit, nusquam locorum, Maio præsertim mense, qui nunc agitur, tubera inveniri. Ad quæ mox Petrus, paterna cœlestis Numinis providentia fretus, Abi, inquit, in bonam rem. Insequente vero luce iter cum capesseret Columbinus una cum Joachimo Cartusiam versus, Petri invisendi gratia propter pannariam ejusdem Columbini tabernam ambo præteriere, ibique juvenem quemdam ejusdem tabernæ administrum magnum cartaceum involucrum tuberum plenum manu tenentem offendunt : qui protinus id ipsum dono obtulit Columbino. Tum ille miraculo attonitus, gaudioque simul perfusus, tubera ad Petrum mox perferenda accepit.

Ex eadem Vita patet B. Joannem mercaturam exercuisse,

50 *Ex narratione hujus miraculi simul clare confirmatur,* B. Joannem Columbinum *mercaturam exercuisse, etsi quidam ex posteris illam vitæ professionem studiose dissimulaverit, ut Bartholomæus Cartusianus in annotationibus ad vitam B. Petri Petroni pagg.* 187 *et* 188 *occasione hujus historiæ conqueritur hoc modo:* Hic animis adesse velim, qui decennio fere elapso operam navarunt, ut Vita beati Joannis Columbini, quam ut diximus, Christophorus primum Gani, deinde F Feus Belcarus Florentinus posteritatis litteris consecrarunt, denuo typis excuderetur : quandoquidem, nescio quo ducti spiritu, ab ea prorsus expungi delerique curarunt loca, quæ Columbinum, licet ingenua stirpe satum, exercuisse tamen mercaturam argentariamque fecisse testantur.

quod tamen aliqui silentio involvere.

51 Sed quam longe a veritate aberraverint, discant, si non ab illis inconcussæ fidei auctoribus; certe ab ipsomet Columbino, qui de se scribens fatetur, se una cum Joachimo juxta pannariam suam tabernam transiisse, dum Cartusiam versus iter arripuit, Petri nostri invisendi gratia. Sed quid opus est uti veterum scriptis, cum passim in urbe patria id ipsum infantuli bimuli decantant? Hoc dictum velim, non ut in mortuos insurgam, in Julium Cæsarem Columbinum dico, cujus opera et studio hæc eadem Joannis Columbini gesta proxime typis sunt promulgata, ut Paulus Morigia testatur, sed ut prudens cordatusque lector intelligat, non modicam ex hisce me demessuisse frugem ad veritatem

AUCTORE G. C.

tem historiæ nostræ astruendam pariter et illustrandam.

... ut in dubio ... vo- ... cand.

52 *Opinor, hic notari Morigiam, qui in editione anni* 1604 *vocabula, certam mercaturæ professionem indicantia, mutavit, et lib.* I *Historiæ Jesuatorum cap.* II *sic* Columbinum *uxori suæ respondentem inducit :* Mihi statim redeundum est ad negotia, *Italice* alle facende. *At Feus Belcarus in Italica ejusdem Beati Vita cap.* II *scribit, quod* Joannes Columbinus *uxori suæ responderit, sibi illico redeundum esse* ad officinam : *nam pro æquivoco Morigiæ vocabulo* alle facende, *id est* ad negotia, *ipse posuit Italice* al fundaco, *quæ vox tabernam vel mercium apothecam significat, ut in Dictionario academiæ Cruzcanæ, aliisque lexicis videri potest.*

... is ibi- ...dem ex tem- pore [illegible]tura

53 *Suspicor nobiles Columbinæ familiæ posteros Morigiam induxisse, ut supprimeret antiquam* B. Joannis *mercaturam, tamquam nobilitati suæ repugnantem. At discere poterant, illam professionem nobilitati non officere, ubi ex more patriæ exercetur, ut Andræas Tiraquellus in libro de Nobilitate cap.* XXXIII *num.* 21 *docet his verbis :* Verumtamen ita procedit, quod dicimus, mercaturam obesse nobilitati, nisi mos regionis, qui

B haud dubie servandus est, aliud inducat, uti apud Venetos et Genuenses nobiles quoque mercaturam exercent citra vituperium et nobilitatis detrimentum. *Idem censet Rossus noster, uti infra ex Actis num.* 7 *patebit.*

... nobilitatem non excluderet.

54 *Certe Bartholomæus Cartusianus illustrem* B. Joannis Columbini *nobilitatem non negat, etsi exercitam ab eo mercaturam tueatur, dum post longam B. Petri Petroni exhortationem de conversione illius lib.* II *cap.* VIII *pag.* 78 *refert sequentia :* Quibus certe verbis atque adeo ardentibus sententiis, statim ut finem dicendi fecit beatus Pater, ita affici impellique Columbinus se sensit ad Evangelicam paupertatem amplexandam, ut nova tum divini luminis copia illustratus non adeo cupide atque ardenter pecuniarum lucris antea inhiaret, uti postea ex animo ea ipsa contempserit. Namque detestatus, tamquam teterrimam animæ pestem, pravam illam habendi cupiditatem, qua in quæstu faciendo indies magis ac magis rapiebatur, cœpit paulatim avocare animum ab novis contrahendis commerciis, quæ vel NOBILIS MERCATOR negotiando tractabat, vel mensarius in occupanda permutandaque pecunia gerebat.

C

Et quædam ejusdem Vitæ narratione ...

55 *Nunc ab hac digressione in viam revertamur, et prætermissa in Actis nostris* B. Joannis *gesta recensere pergamus cum Bartholomæo Senensi, qui lib.* II *cap.* X *pag.* 92 *sic prosequitur :* Audivimus modo Columbinum de se scribentem : audiamus et eumdem de filio suo Petro non minus mirum quam de se ipso referentem, quando per idem fere tempus, quo Petrus noster beatus vitam cum morte commutavit, rem contigisse ex eo cognoscimus. Convenerant in Petri cubiculum simul aliquot e Patribus domus, simul et alii pietate nobiles viri ab beatum Virum audiendum de rebus cœlestibus disserentem ; cum repente orationi finem facturus ille subintulit dicens : Exspectate, quæso, paulum fratres : non longe enim aberit, quin ad nos veniat Joachimus una cum puero Petro, Joannis Columbini filio, qui munuscula quædam mihi, ut puta, amygdala, papavera atque unicum cepe deportat; quin etiam ædibus nostris jamjam prope adstantibus, papaverum unum puer ipse hoc articulo temporis mandit. Hæc ubi adstantes audiunt, subridere illico cœperunt.

D

filium B. Joannis Columbini

56 Ceterum vix hæc atque alia in eamdem rem Petrus dixit, cum extemplo affertur, ad cœnobii fores Joachimum et puerum Petrum adstare : quos ut aspiciunt monachi, discuntque puerum sciscitati papaver in itinere comedisse, uti beatus Pater paulo ante prædixerat, ingenti admiratione protinus afficiuntur. Cumque mox Petri cubiculum essent ingressi, ad puerum conversus Petrus, observantiæ ergo poplitem ante eum flectentem ait : Concine, fili, cantiunculam illam, cui est initium O DIVA NOBILIS MAGDALENA : nam prius eam quam absolvas, ad nos huc adventabit sacerdos Marianus ecclesiæ apud Marmorariam plebanus. Nec verba beati Patris in ventum jacta : res enim ita prorsus evenit.

utque ad annum 1361 in vivis fuisse.

57 *Hæc de filio* B. Joannis Columbini *commemorare volui, ut contra erroneam nonnullorum opinionem constaret, puerum illum supervixisse usque ad annum* 1361, *quo B. Petrus Petronus obiit, sicut Bartholomæus in suis annotationibus pag.* 194 *observat his verbis* : De puero Petro, beati Joannis Columbini filio, nihil est, quod adjiciam in præsentia : de eo quippe in Historia fusius egimus pag. 79, 81, ad sedandas quorumdam altercationes temere asserentium, puerum ex humanis discessisse paucis post mensibus, E quam Columbinus parens ad Deum sese convertit, hoc est anno 1356 ; cum alioquin vitam vivere ad annum usque 1361 apud beatum Petrum nostrum videmus.

Beatus Joannes B. Petro Petrono familiarissimus,

58 *Sunt in iisdem Actis multa alia, quæ ad* B. Joannem Columbinum *spectant* : *nam laudatus eorum collector refert, Beatum nostrum tanta necessitudine cum B. Petro Petrono conjunctum fuisse, ut arcana illius sensa intellexerit, varias ejus prædictiones observaverit, multa ipsius miracula viderit, ac semel cœlesti voluptate perfusus fuerit ex fulgidissimis radiis, quos e corpore B. Petri emicantes cernebat. Ad hæc narrat, Columbinum morienti constanter adstitisse, et ex paupere illius supellectile, quam sacrarum reliquiarum loco retinuerat, fragrantissimum odorem percepisse. Denique ostendit, B. Petrum Petronum sæpius post mortem* B. Joanni *nostro apparuisse, variaque consilia spiritualia ei communicasse. At nos his fusius describendis supersedemus, quia in iisdem B. Petri Petroni Actis, quæ ad* 29 *Maii operi nostro inseruimus, tomo* VII *ejusdem mensis a pag.* 189 *legi possunt.*

dicitur tenera corporis habitudine et exigua statura præditus fuisse,

59 *Feus Belcarus in Vita Italica cap.* LVII *tradit,* B. Joanni Columbino *fuisse nobilem ac teneram corporis habitudinem atque exiguam staturam. Hinc etiam in proœmio sui opusculi illum comparat cum Joanne de Medicis, quem ibi sic alloquitur :* Cum beatus Joannes opibus et consanguineis abundaverit, inter præcipuos populares suos honoribus claruerit, magnas eleemosynas erogaverit, et corporis statura ac constitutione tibi similis fuerit, ut clare perspicies, mihi visum est maxime convenire, ut hunc exiguum meum laborem tibi consecrarem.... Quod si ex similitudine oriatur amor, ut vult Philosophus, non dubito, quin beatum Joannem amaturus sis, et ab eo multa beneficia recepturus : ipse enim in conspectu divino magnus est, et erga omnes suos clientes benignus. *Paulus Morigia in Historia Jesuatorum lib.* I *cap.* LXIV *eamdem corporis habitudinem ex Feo Belcaro, ut opinor, descripsit. Cum autem Rossus noster in longioribus Actis, quantum scio, de illa corporis constitutione expresse non meminerit, de ea lectorem hoc loco monendum existimavi. Nunc vero de nativitate*

A *nativitate et ætate Beati nostri dubiam quamdam ejusdem Rossi conjecturam examinabo.*

et anno ætatis suæ sexagesimo tertio obiisse,

60 *Jam sæpe laudatus ille scriptor in Triumpho* B. Joannis Columbini *part.* II, *cap.* XXII § 3 *post adornatum beato Triumphatori suo epitaphium, tempora vitæ ejus sic computat:* Justa porro soluta sunt die 2 Augusti anno salutis 1367, conversionis 12, ætatis, ex probabili calculo, 63: siquidem constans opinio apud agnatos hodieque manet, anno hoc climacterico obiisse, proinde natum sub annum 1304, et initium vitæ meliori dedisse, cum 51 ageret, die secunda Julii. *Non satis capio, quomodo hic conversioni* B, Joannis *secundam diem Julii determinate assignet, cum antea in Actis nostris num.* 13 *conversionem illius ita narrare incipiat:* Annus fluebat quinquagesimus quintus supra millesimum trecentesimum a Christo nato, cum die quadam (quota mensis non expressere, quia ne mensis quidem meminisse cura fuit priscis scriptoribus) rediens mature e mensa argentaria Joannes oppido famelicus voluisset epulari, qrotinus accumbere, ac prandere *etc. Unde igitur idem auctor eruit,* B. Joannem *initium vitæ meliori dedisse, cum quinquagesimum primum ætatis annum ageret* die secunda
B Julii, *quandoquidem prisci scriptores diem et mensem conversionis non expresserunt?*

quod posterius tamen incertum est, cum de anno nativitatis non constet.

61 *Quod autem de climacterico ætatis anno traditur, æque incertum est: Rossus enim in iisdem Actis num.* 4 *jam fassus fuerat sequentia:* Ceterum natalis dies, ac mensis, quin imo et annus ipse incertus est ac obscurus; neque lux ulla e monumentis Columbinæ gentis aut religionis Jesuatorum affulsit studiose scrutantibus, ut via illis inveniendis aperiretur, quæ subticere per historiæ jura non liceret. Collatis nihilominus inter se conversionis ad Deum et obitus annis, inferius memorandis, in proclivi conjectura est, circa trecentesimum et aliquot annos supra millesimum reparatæ salutis, partum fortunatissimum Joannis contigisse. *Quomodo itaque* ex probabili calculo *sexagesimus tertius ætatis annus determinatur? Si circa natalem Beati annum nulla lux e monumentis Columbinæ gentis affulserit, quo fundamento nititur constans apud agnatos opinio, illum anno climacterico obiisse? Tota ergo illa annorum, mensium ac dierum determinatio, quam Rossus noster proponit, ex incerta quadam familiæ Columbinæ traditione dumtaxat oriri videtur.*

C

§ V. Miracula intercessione Beati patrata.

Rossus ex multis miraculis

Joannes *Baptista Rossus in jam aliquoties memorato suo Triumpho part.* III, *cap.* I § 1 *de miraculis, quæ intercessione* B. Joannis Columbini *tum in vita tum post mortem contigere, post alia sic disserit:* Initio quidem, ubi infidelitas expugnanda fuerat, et duræ cervices Judæorum frangendæ, multitudine signorum certatum est; illis porro triumphatis; ubi fides sub sua jura redegit orbem terrarum, cessatum quidem a crebra miraculorum patratione, non ita tamen, ut ulla ætas a felicissima illa Apostolorum sterilis decurrerit, ut singulas lustranti facile cognitu fuerit. At fœcundam imprimis illam videre majores nostri, quæ beatum Columbinum, et numerosam ejus sobolem Christo peperit et Ecclesiæ dedit: etenim non ille solus electus, qui faceret mirabilia in vita sua et post mortem suam; sed etiam plerosque omnes discipulos habere meruit operationum mirificarum participes, quos habuit tolerantiæ passionum socios, hoc est rigidos corporum suorum castigatores, pauperes, humiles, mundo crucifixos et cœlo affixos.

AUCTORE G. C.

pauca seligit

63 Nam quos tales invenit vel potius efficit gratia cœlestis, illos etiam plurimum id generis ornamentis insignit, et per illa suæ vim potentiæ demonstrat eo consilio, ut alatur fides, pietas nutriatur, religionis veritas roboretur. Eo spectavit, cum miraculis Columbino clarere largita est; quorum multa monumentis consignata ad notitiam posteritatis devenere, plura silentio suppressa latuere: et horum omnium numerus plurium accessione, quæ ad Divi aras contingunt indies, major est, quam ut voluminis parte comprehendi queant, aut pretium sit operæ comprehendere. Satius namque fuerit ac satis, insigniora aliquot et antiquiora libasse, quibus nobilitata Divi fama est, et aucta populorum adversus ipsum veneratio. *Tunc subdit aliqua prodigia, a Joanne Columbino adhuc vivente patrata, quæ nos juxta seriem historicam, quantum fieri potuit, Actis illius inseruimus.*

inter quæ refert, quomodo energumena,

64 *In eodem Triumpho part.* III, *cap.* II § 1 *selegit nonnulla miracula, quæ post obitum Beati evenerunt, et ex iis aliqua breviter attingit, aliaque pauca commemorat hoc modo:* Haud procul E
a monasterio sancti Abundii deligere sibi permissus erat dæmon improbus adolescentulæ probæ corpus pro temporaneo hospitio, et exercebat in eo partem odiorum, quibus in genus humanum concitatur. Divexabat misellam insanis modis, illudebat ad parentum ludibrium et plenam doloris contemptionem. Neque vis ulla vel modus nequitiæ ac malignitati comprimendæ suberat si distorquere membra, si motibus violentis invertere, si ad parietes aut pavimenta allidere, si vociferationes et absonos clamores ciere vellet.

tacto B. Joannis Columbini sepulcro,

65 Usuvenit aliquando, ut domo elapsam per aream propinquam currentem parentes insectarentur, ut sisterent et a præcipitio tuerentur: illa vero celerior in vicinum templum dum se tentat injicere, pede prope valvas sepulcrum Columbini calcat, et repente concidit exanimis. Assequi humi jacentem facile fuit insequentibus, qui deliquium a malo inquilino indicatum suspicati, fomentis juvare et omni ope subvenire langenti impigre festinant. Atqui nullo jam vel non tali medicamine indiget. Jacet aliquamdiu extra se posita; paulo post velut e somno emergens erigit sese in pedes, et iniquo obsessore liberam fatetur. F

statim liberata fuerit.

66 Mirantur vehementer parentes ac læti interrogant, undenam salus insperata et pacata quies momento redierit, aut quomodo de diri tortoris tyrannide in libertatem sit asserta. Respondit, modum quidem neque explicare posse neque capere; ceterum advertisse statim atque plantis humum sepulcralem presserat, ablegatum a se impurum spiritum, neque dubitandum, quin occulta virtute ac imperio Divi, cujus ibi exuviæ condebantur. Hujus eventus fama totam vicinitatem pervadens in urbem ipsam secunda admurmuratione penetravit, auxitque civium venerationem erga Joannem et corpus ejus, quod magno in pretio habere cœperunt.

ubi etiam aliæ dæmonis tyrannide exemptæ sunt.

67 Et hæc quidem, nulla implorata ope, nihilque de beneficio cogitans beneficium consecuta est: duæ aliæ insuper insessæ et pessime a stygiis habitæ geniis ad tumulum eumdem deductæ precibus et evocationibus calamitosæ obsidionis immunes inde abscessere. Alteri cum sacerdotis copia

AUCTORE G. C.

copia deesset, qui exorcismis ageret, domina Paula, monialium præses, opem ferre tentavit successu prospero. Primum quidem suarum precibus commendavit, quas plurimum valituras apud Deum sperabat; tum fide armata per Christi virtutem et ejus Servi Columbini merita exire de corpore rebelles audacter imperat, et signum egressionis manifestum certumque edere. Cui perfidus cum absono ululatu? Ecquod signum dari jubes? Ut lampada, inquit, pro venerabilissimo Sacramento collucentem motites. Nequaquam dignus sum, respondet superbus, ut illuc accedam; ast non dubia abscessus vestigia alicubi in monasterio relinquam, et dicto citius evasit, excessit, et inhalavit cellam vinariam spurcissimus tam tetro sulphuris fœtore nidoreque, ut per integras tres hebdomadas pedem illo inferre non liceret innoxie.

Monialis opem B. Joannis implorans

68 *Aliud celebre miraculum ibidem part.* III, *cap.* III § 2 *sic narrat:* Monialium una ex iis, quæ ad externa ministeria admittuntur, in asceterio sancti Abundii vehementi dolore dexteri pollicis cruciabatur. Defluxerat in illum humor acer ac malignus ea copia, ut inflatione ac tumore deformatum misere exulceraret. Medicamenta varia
B adhibita arti potius pudorem quam ægræ subsidium afferebant; et eo tandem deventum, ut digiti præcisione, brachii et artuum reliquorum indemnitati consulendum medicorum judicio statueretur.

pollicem jam præcidendum

69 Noctem destinatæ lanienæ præviam insomnem muliercula in oratione duxit, et Beato Columbino, cujus opem tam multi apud sepulcrum ejus experiebantur, suum pollicem intimo corde a lacrymis commendare perseveravit. Sub auroram interiore quadam impulsu percita continere se non valet, quin ulcere circumpositum malagma evolvat: et ecce tibi nullum jam tumoris aut tabis indicium, dolor omnis abest, sanitas integra adest, solus unguis in summitate desideratur, ut miraculum geminetur. Denuo se dat in preces, speratque eum, qui perfecta facit opera, imperfectum hoc per Beati Columbini merita minime relicturum. Uti speravit, ita evenit; restitutus unguis, et abstersum, quidquid deforme in digito fuerat.

subito sanum conservat

70 Mane jam claro chirurgus præsto est, novaculam, unguenta, tænias, et quidquid ad triste ministerium necessarium erat in promptu habens. Verum occurrens ægra supervacaneum totum illum apparatum asserit, et dicto fidem conciliat ostensione digiti, in quo ne vestigium quidem abacti ulceris remansisse deprehensum est. C
Cujus eventum miraculi totus sororum chorus, atque adeo seculares ipsi curatores, ac medici testes oculati et præcones apud externos evulgarunt: quæ causa fuit, ut ex civitate plures ad cœnobium accurrerent, et pie curiosi oculis usurparent, quod auribus perceperant.

Rossus quædam miracula generatim narrat,

71 Quod si ad templi parietes appendere anathemata, recuperatam sanitatem testantia, curæ fuisset persanatis, in tot forte cernerentur assimilata formas, quot morborum species in humana membra deseviunt. Adjecissent insuper votiva dona, integra corpuscula fasciis involuta parentes steriles, qui nixi pro tumulo genibus tamdiu fœcunditatis beneficium petere institere, quoad spe pleni indidem abeuntes lætitia postmodum expetitæ prolis gestire meruerunt. *Miracula, de quibus Rossus hic in fine generatim meminit, et quæ forte apud Feum Belcarum et Paulum Morigiam, aliosque auctores legerat, nos postmodum ex illis singillatim referemus.*

Julii Tomus VII.

72 *Præterea* B. Joannes Columbinus *clientibus suis plura alia contulit beneficia, quæ Rossus noster a se prætermissa fuisse indicat, dum part.* II *cap.* IX § 5 *de Lucensibus Jesuatici Ordinis monialibus ita scribit:* Non est postrema devotarum Deo virginum laus, quod Beati Columbini, quem fundatorem agnoscunt, memoriam pia veneratione recolunt, virtutes imitari conantur, institutum tuentur, cultum angere student, aras dicant, lampades appendunt, panegyricis festam ejusdem diem ornari curant, reliquias, lipsanothecis pretiosis asservatas, adorandas exponunt: et cuncta grata esse Numini ac Divo, crebra testantur miracula, quibus imago ejus, et oleum in lampadibus ardens, et ossis particula, et invocatio nominis nobilitatur in dies. D

et alia, quæ in Lucensi urbe contigerunt,

73 Horum ego catalogum et polixam narrationem a testibus oculatis accepi, si forte volumini inserenda viderentur. Ast ubi copia abundamus aliorum, quibus jus legitimum fidem fecit, et auctoritatem conciliavit, abstinemus libentius manum et calamum ab illis tantisper, dum pari quoque censura atque judicio animus scriptoribus addatur ad evulgandum. *Cum ea beneficia Lucensia nondum hactenus edita invenerimus, nobis sufficiet post Acta nostra ex Feo Belcaro et* E
Paulo Morigia Latine exhibere illa miracula, quibus veneranda antiquitas, et legitima testimonia certam fidem conciliarunt.

penitus omittit.

§ VI. Corpus Beati, diu incorruptum et integrum, tandem dissolvitur, et pars capitis et ossium olim furto ablata adhuc in diœcesi Ariminensi invenitur.

Cum corpus B. Joannis propter crebra miracula

E*x præcedente paragrapho et fine Actorum patet, propter manifesta miracula, non diu post obitum* B. Joannis Columbini *patrata, auctam esse fidelium venerationem erga sacras illius reliquias, quarum honorificam elevationem, prodigiosam integritatem, ac denique procuratam studiose corruptionem Rossus noster part.* III *cap.* III § 1 *exponit his verbis:* Crescente indies miraculorum numero, et populi ad sepulcrum frequentia, venit in mentem sanctimonialibus sancti Abundii suarum esse partium, in locum honestiorem ossa, uti rebantur, nuda, excarnea transferre, ac nobiliori conditorio reponere. F

honorificentiore loco collocandum esset,

75 Exquisiere piæ virgines consilium a viris prudentibus, quorum inventus nullus est, qui non summopere probaret ac hortaretur ad opus quantocius aggrediendum. Deliberatione facta, ante omnia monendam Blasiam olim conjugem ex æquo putavere, quæ incredebilem cepit animo voluptatem, et provinciam sibi depoposcit sumptuum faciendorum ac singillatim arcæ ad lipsana sacra recipienda fabricandæ. Exstructa hæc est eleganti opere ac perpolito: in extimæ superficiei medio placuit Christi domini salvatoris icona depingi, cui veluti famulantes adderentur ad latus dexterum Beati Columbini altera, ad sinistram sancti Francisci Seraphici altera.

incorruptum et integrum invenitur,

76 Vulgata per Senas fama, indicta translationis dies est: et convenere ex clero seculari sacerdotes ac ministri perplures, qui linteati ministerio sacro assisterent ac peragerent. Ut ventum ad tumulum est, exhumavere sarcophagum, et

A et herbas quidem ac flores, cum tumularetur, injectos telluris humiditas in limum putredinemque verterat; corpus autem iis obtectum prorsus integrum et incorruptum, ceu recentem amaranthum reperere, quomodo si paulo ante humatum fuisset, vel potius suavi somno soporatum : caro mollis ac tenera, color vividus, vultus renidenti affinis, ut luce meridiana clarius pateret, pignus illud innocentiæ et vas honoris ab injuriis mortis divinitus assertum, quæ veterem noxam in mortuis etiam filiis Adam vindicare non cessat, et artuseorum depasta in tabem et pulverem convertit.

et sedula monialium cura

77 Agnovere miraculum quotquot vitali illo jucundoque spectaculo oculos pascebant, et laudavere Deum excelsum, qui fecit illud, ac tandem ad interiorem templi partem, solis perviam monialibus, pretiosum thesaurum in arca nova clausum transtulere, ubi placide quiescere et devote coli a turba concurrente commodius potuit. Quod si aliquando bellorum tempore migrandum in urbem virginibus erat, et fuga militari licentiæ extra bacchanti occurrere; tunc enimvero penitissima illas angebat cura ac sollicitudo, tum sacræ totius supellectilis tuendæ, tum cœleste B illud depositum secum absportandi, quod carius propriis habebant oculis, neque ut alienorum custodiæ crederent, adduci ulla ratione poterant.

inter bellicos tumultus sollicite conservatum est.

78 Quo factum est, ut vulgo passim dictitarent, consultius fore certam sedem intra mœnia in nobiliore aliquo templo designari, quam in agro relinqui, unde ferendum ac referendum haud absque incommodo et periculo ingruentes subinde calamitates cogerent : qui rumor cum ad aures sanctimonialium pervenisset, alioqui jam suspicione timoreque tactas, ne istæc etiam cupido primorum urbis agnatorum animos incesseret, secreta deliberatione constituere concamerátiunculam in abdita ecclesiæ parte parare, ibique clancularia transportatione sepositum a curiosa exploratorum, quæ timebatur, inquisitione tutari.

donec simplex quidam custos

79 Confectum summa cum taciturnitate negotium est, et per lustra circiter quaterna tenuit quies et de occultatione silentium : post quæ denuo reseratus (incertum qua occasione) loculus, ne leviter quidem violatum membrum ullum, sed integrum undecumque, uti receperat in suo complexu, spectantibus exhibuit. Neque cælari diu potuit divinæ in eo tutando corpore indulgentiæ continuatio; sed brevi multorum sermonibus per C universam regionem illam celebrata et venerationem Divo et frequentiam ad ejus sepulcrum auxit usque adeo, ut tædium molestiamque pepererit Joanni Ambrosii, sacellanum ibidem tunc agenti (hoc est interprete me) servitium externum aliquod ad sacellanum spectans exercenti : nam laicus et citra levitici ordinis dignitatem, servitutem suam Domino in sancta simplicitate probabat, et sacratioribus mysteriis abstinebat.

assidui concursus pertæsus illud stillicidio supposuit,

80 Hic igitur sive quotidiani concursus indies augescentis et quietem turbantis pertæsus, seu veritus, ne religiosæ cœnobii disciplinæ pedetentim officeretur, præpostere providus de industria dicitur aptasse loculum ad imbricati tecti rimam, unde pluvius imber crebra stillatione excavatis tabulis corporis tandem compagem solverit, et tabernaculum illud, gratiæ trophæum, morti ereptum, decore ac pulchritudine exuerit, et una sitim illud vivendi accurrentibus turbis exstinxerit : unicus dumtaxat pes illæsus mansit, qui ex reliqua massa collectus argentea theca inter ejus templi reliquias repositus spirare dicitur odorem suavissimum in hodiernum usque diem, uti testantur quamplurimi, quibus religio et solamen est invisere, olfacere, venerari.

AUCTORE G. C.

ut dissolveretur, sicut factum est.

81 Maluissem scopulum hunc prætervehi, neque discipulum, Magistri sui amantissimum, vel culpæ vel inscitiæ insulso invento insimulari; sed non excusavere amici scriptores, qui facti infectique veritatem minime fucatam tradidere, ne, quod in proclivi erat existimare, casui cadentis pluviæ, vel tempori etiam marmora destruenti, voluntarie procurata dissolutio adscriberetur. *Arbitror, a Rosso per amicos scriptores hic indicari Belcarum et Morigiam, vel forte etiam antiquiores biographos, quos mihi videre non licuit. Saltem Feus Belcarus in Italica Beati Vita cap.* LVIII *pag.* 101, *et Paulus Morigia in Historia Jesuatorum lib.* I *cap.* LXVI *pag.* 107 *prodigiosam sacri corporis integritatem et voluntarie procuratam ejusdem corruptionem narrant.*

Notabiles B. Joannis Columbini reliquiæ,

82 *At miror, Morigiam et alios recentiores Actorum scriptores non meminisse de notabilibus* B. Joannis Columbini *reliquiis, quæ anno Christi* 1554 *ad ecclesiam parochialem S. Laurentii de Gatteo translatæ sunt, ut mox ex Mss. instrumentis Italicis referemus. Jacet autem locus ille, vulgo* de Gatteo *dictus, in Romandiola inter fluvium Plusam, et torrentem Butrium non procul* E *ab oppido Sabiniano, ut colligo ex geographicis Italiæ mappis, quas Joannes Antonius Maginus adornavit. Quomodo vero sacer ille thesaurus ad Gatteensem S. Laurentii ecclesiam pervenerit, jam breviter narrabimus ex Ms. Italico, quod majores nostri anno Christi* 1636 *acceperunt.*

post medium seculum XVI *e monasterio S. Abundii asportatæ,*

83 *Cum Cosmus de Medicis, dux Florentiæ, anno* 1554 *bellum gereret contra Senenses, eorumque ditionem invaderet, contigit, ut inter alias ruinas ac deprædationes monasterium S. Abundii prope Senas militari licentia expilaretur. Militabat in illo Cosmi ducis exercitu Joannes Baptista Antonelli Gatteensis, qui simul apud nobilissimum Comitem Joannem Franciscum de Bagno secretarii munere fungebatur. Is curiositatis gratia ingressus ecclesiam memorati monasterii, illic reperit sacra lipsana, aut ab aliis militibus neglecta aut non observata (videlicet caput et os tibiæ* B. Joannis Columbini) *quæ statim secum ad hospitium suum asportavit. Mox populares suos Gatteenses monuit, ut fidum aliquem virum mitterent, cui traderet hunc sacrum thesaurum, quo patriam suam ditare cupiebat. Missus est ad ipsum quidam Matthæus Gatteensis, qui memoratas Beati reli-* F *quias ligneæ capsæ inclusas in patriam detulit, ubi in parochiali S. Laurentii ecclesia collatæ fuerunt.*

ad Gatteensem S. Laurentii ecclesiam translatæ sunt,

84 *Post aliquot annos præfatus Joannes Baptista Antonelli scripsit patrueli suo Antonio Antonelli; conscientiam suam gravari a theologis Hispanis (in Hispania enim tunc versabatur) et se præsertim a confessario suo urgeri, ut reliquias illas furtim ablatas monasterio S. Abundii restitui curaret. Quare patruelem suum orabat, ut eas omni studio conaretur obtinere, et ad prædictum S. Abundii monasterium remitteret. At episcopi Ariminenses, quibus Gatteensis ecclesia subest, semper huic restitutioni obstiterunt, ne diœcesis suæ tam pretiosis exuviis privaretur. Antonio istud obstaculum indicanti Joannes Baptista respondit, judicio eorumdem theologorum Hispanorum sacra illa lipsana clanculum auferri posse, atque ita restitui, quia furto sublata fuerant. Hinc eo furtivam istam restitutionem suadente, Antonius emit duas domos, ecclesiæ S. Laurentii vicinas, ut clam de nocte illas reliquias*

AUCTORE G. C.

quias facilius auferret. Sed voluit Deus hoc propositum successu carere, ut Gatteensis S. Laurentii ecclesia semper honoraretur tam insigni thesauro, qui ibidem usque ad præsentem diem honorifice conservatur.

ut confirmatur ex testimonio vicarii Senensis.

85 *Hæc narratio confirmatur authentico testimonio, quod* Fabius Sergardi, legum doctor nobilis Senensis, protonotarius Apostolicus, et illustrissimi ac reverendissimi domini D. Ascanii Piccolomini de Aragona, Dei et Apostolicæ Sedis gratia archiepiscopi Senensis, in spiritualibus et temporalibus vicarius generalis *anno* 1635 *edidit, quodque ex idiomate Italico a nobis Latine redditum sic sonat :* Omnibus præsentes litteras visuris salutem in Domino. Nobilissimus marchio Nicolaus de Bagno apud præfatum illustrissimum ac reverendissimum dominum archiepiscopum Senensem per litteras die 14 mensis elapsi institit, ut examinaretur in monasterio SS. Abundii et Abundantii, in quo corpus B. Joannis Columbini quiescit, utrum ibi caput ejus et ossa tibiarum inveniantur, quia hæ sacri corporis partes existere dicuntur in loco quodam, ad prædictum marchionem pertinente, atque occasione belli Senensis ex eo monasterio a militibus ablata ad illum B locum pervenisse perhibentur.

qui ejus partes in cœnobio S. Abundii deesse vidit.

86 Cum autem prædictus D. Marchio in id inquiri petierit, ut sacræ illæ reliquiæ certius cognoscantur et debito honore afficiantur, nos plenam et indubitatam fidem facimus, quod jussu præfati illustrissimi ac reverendissimi D. archiepiscopi iverimus una cum cancellario nostro infrascripto, et Ludovico Ugoni chirurgo Senensi ad memoratum S. Abundii monasterium, ibidemque ecclesiam ingressi coram D. Sergio Neri, dictarum monialium confessario, aliisque testibus ad id specialiter electis inspexerimus capsam, in qua corpus B. Joannis Columbini conservatur, et post attentam considerationem deprehenderimus, illic deesse caput, excepta inferiori maxilla. Etiam vidimus illic desiderari duo ossa tibiarum, et in libro quodam præfati monasterii fol. 20 notatur, monialibus belli causa ad urbem Senensem confugientibus, caput gloriosissimi Joannis cum aliis quibusdam reliquiis ablatum fuisse. Idem quoque asserunt reverendæ matres Virginia Placidi abbatissa, et Abundia Landi, quæ testantur, sese semper audivisse, quod illæ reliquiæ in diœcesim Ariminensem translatæ fuerint. In quorum omnium fidem præ- C sentes a cancellario nostro scriptas majori sigillo muniri curavimus, et ad majorem validitatem propria manu subscripsimus. Actum in palatio archiepiscopi Senensis die 22 Decembris 1635.

Fabius Sergardi vicarius generalis.

Loco † sigilli — Franciscus Barcius notarius et cancellarius.

prout chirurgus Gatteensis in ecclesia S. Laurentii esse

87 *Deinde sequitur aliud authenticum instrumentum, quod ex Italico Latine versum sic sonat :* Die 26 Februarii, anno 1636 ego Annibal Godenti chirurgus Gatteensis facio fidem, me ab admodum R. D. Leonardo Fanantio, rectore ecclesiæ S. Laurentii Gatteensis, requisitum fuisse, ut visitarem quasdam reliquias, quæ dicuntur esse B. Joannis Columbini, fundatoris Jesuatorum, et quæ in præfata S. Laurentii ecclesia requiescunt, easque a me coram prædicto D. Rectore, nec non Francisco Rinalducci, œconomo illustrissimi D. Marchionis de Bagno, et Francisco Fabri diligenter inspectas fuisse. Omnibus autem attente consideratis, inveni, illic esse os tibiæ sinistræ et caput, cui dumtaxat deest maxilla inferior simul cum mento. Quare requisitus præsens D instrumentum die et anno supradictis confeci, et ad majorem fidem ego Annibal supradictus manu propria subscripsi.

authentico instrumento et jurejurando testatur ;

88 *Huic instrumento subjungitur testimonium notarii publici, qui ita scribit :* In Dei nomine amen. Die 28 Februarii anno 1636 in Gatteo coram me notario et testibus infrascriptis constitutus supradictus Annibal Godenti testatur et affirmat, præcedens instrumentum a se confectum et propria manu scriptum esse, illudque jure jurando suum esse agnoscit, et omni meliori modo, quo potest, roborari testimonio meo rogavit. Actum in domo admodum R. D. Leonardi Fanantii rectoris parochialis ecclesiæ S. Laurentii de Gatteo intus dicti loci juxta sua petita præsentibus ibidem supradicto D. Rectore, et Joanne Baptista Barono de Gatteo testibus ad prædicta adhibitis. Et ego Philippus Dichius notarius publicus dicti loci de prædictis rogatus fui, scripsi, et meo solito signo signavi, ut in margine requisitus.

Loco † signi.

Ex omnibus his instrumentis, inter se collatis, judico, nullo modo esse dubitandum, quin Gatteensis S. Laurentii ecclesia veras Beati nostri reli- E *quias possideat.*

sed de aliis exuviarum distributione parum scimus.

89 *Carolus Bartholomæus Piazza in Sanctuario seu Menologio Romano ad diem* 31 *Julii notat, partem cilicii et vestiis* B. Joannis Columbini *in monasterio S. Marthæ prope collegium Romanum asservari. Suspicor, similes beati Viri exuvias aliis ecclesiis monasteriisque in Italia communicatas fuisse, quamvis certa earum notitia ad nos non pervenerit. Saltem non dubito, quin nonnullas sacrorum ossium particulas aliasve beati Fundatoris sui reliquias obtinuerint pleraque cœnobia Jesuatorum ac Jesuatarum, quorum institutum, privilegia, aliaque ad illum Ordinem spectantia paragraphis sequentibus exponam.*

§ VII. Jesuatorum origo, nomenclatura, exercitia et vestitus.

B. Joannes Columbinus ad Deum conversus

E*x Actis infra dandis facile intelligetur, quomodo plures exemplo* B. Joannis Columbini *austeram vivendi rationem amplexi fuerint, sese disciplinæ ipsius subdiderint, atque ita paulatim* F *coaluerit pius discipulorum cœtus, qui postea in Ordinem ab Ecclesia probatum evasit. Philippus Bonannius noster in Catalogo Ordinum religiosorum part.* I *num.* 82 *nobis historicam hujus religiosæ congregationis synopsin ita exhibet :* Anno 1351 in urbe Senensi inchoatus est ordo, qui Jesuatorum appellatus fuit, eo quod in eorum ore frequens esset dulce Jesu nomen. Ejus auctor exstitit B. Joannes Columbinus Senensis, cujus mirabilis ad Deum conversio refertur evenisse ob lectionem Vitæ S. Mariæ Ægyptiacæ, in quam casu inciderat.

instituit Ordinem,

91 Hic itaque repente mutatus sese bonis operibus exercuit : unde ejus exemplo quidam permoti se ei adjunxerunt, quos omnes Urbanus V quasi novam Christi sobolem benigne complexus multis privilegiis exornavit. Vestitum et instituti approbationem adepti sunt anno 1367, quod deinde decem et octo Romani Pontifices confirmasse perhibentur. Militavit sub D. Augusti regula ; constitutiones tamen habuit ab uno eorum compositas, postea in episcopum electo. Dictus

A Dictus etiam fuit Ordo clericorum apostolicorum seu S. Hieronymi Jesuatorum, quia dictum Sanctum unanimi consensu sibi patronum delegerunt, ex decreto Alexandri VI, anno 1399. At anno 1668 Clemens IX constitutione ROMANUS PONTIFEX justis de causis illos suppressit et abolevit.

de quo Antonius Corsettus.

92 De his scripsit Antonius Corsettus, qui in quæst. 4 dicit, tunicam albam et caputium quadratum pro habitu recepisse, quod a cervice ad humeros dejiciebatur, ab Urbano V, anno 1367, et ab eorum protectore griseam chlamydem desuper deferendam collatam illis fuisse. Extra domum in primæva institutione loco caputii gestabant genus quoddam alibi tegumenti manicæ similis, quo mundi contemptum demonstrabant. At Urbanus VIII constitutione ONEROSA indulsit facultatem gerendi caputium coloris pallii, abjecto albo, ab ipsis prius super humeros gestari solito, atque eo forma, qua ceteri mendicantes utuntur. *Hæc epitome paulo enucleatius fusiusque explicanda est.*

Philippus Bonannius, Polydorus Vergilius,

93 *Imprimis Bonannius noster a vera chronologia aberrat, dum originem hujus Ordinis anno* 1354 *alligat : nam* B. Joannes Columbinus *anno* 1355 *dumtaxat ad meliorem vitam conver-* B *sus est, ut Feus Belcarus in Vita Italica cap.* II *et Acta nostra num.* 13 *testantur. Neque minus hallucinatur Polydorus Vergilius lib.* VII *de Inventoribus rerum cap.* IV *in Argentoratensi editione anni* 1606, *ubi pag.* 434 *hæc habet :* Quinto ejusdem Urbani anno, qui fuit salutis humanæ 1368 Jesuatorum secta *(melius congregationem aut cœtum vocasset)* Senis orta est. *At Beatus noster anno* 1368 *jam ex hac vita migraverat. Præterea quintus Urbani Pontificis annus cum anno Christi* 1368 *non concordat, ut apud Raynaldum aliosque Chronologos passim videri potest. Nolo hic refellere alios scriptores, qui in eumdem aut similem temporis errorem lapsi sunt.*

Marcus Antonius Coccius Sabellicus,

94 *Propius ad chronologicam Jesuatici Ordinis originem accessit Marcus Antonius Coccius Sabellicus, dum Enneade* 9 *Rapsodiæ historicæ lib.* IX *tomo* II *editionis Basileensis pag.* 822 *de hac congregatione sic scribit :* Quinto hujus *Urbani* pontificatus anno (sextus et sexagesimus fuit supra trecentesimum ac millesimum humanæ salutis) Jesuatorum devotio Senis orta est. Colligebantur ab initio domesticatim, simplici habitu amicti, multa innocentia et pietate viri, C victum sibi labore et opera quæritantes. Hos Urbanus Pontifex ad se Romam *(Feus Belcarus et Acta nostra id Viterbii factum narrant)* vocatos de cæremonia et vitæ instituto appellavit; cognovit rem totam et probavit, deditque ut alba tunica uterentur, tegumento capitis albo cum lacinia quadrata a cervice ad humeros dejecta.

aliique scriptores meminerunt,

95 Cinguntur ad hæc scortea zona, nudos alioqui pedes ligneo socculo inferiore parte muniunt : datum inde est, ut canusinum pallium tunicæ superjectum ferrent, Apostolici ab initio clerici nuncupati. Hi neque sacris initiantur, neque celebrant Missarum solennia; tantum orationi vacant. Jesuati ab eo dicti, quod Jesu regis summi frequens sit nomen in illorum ore. Fuerunt tam piæ rei auctores (ut quidam scribunt) Joannes Columbinus et Franciscus Vincentius Senenses ambo in Beatorum numerum relati, Secutus inde Joannes Tussianensis et Antonius Senensis; hic Fulginei antistes, ille Ferrariæ, uterque sanctitate insigni. Jesuatorum conventus plerique numero in Italia. *An Franciscus Vincentius, qui hic in Beatorum numerum relatus dicitur, alicubi legitimum cultum obtineat, a Senensibus discere cupimus.* AUCTORE G. C.

et ex quo Jacobus Philippus Bergomensis duos illustres præsules vidit.

96 *Ceterum de B. Joanne Taussiniano, episcopo Ferrariensi, cujus Acta ad diem* 24 *Julii illustravimus, et de Antonio Bettino episcopo Fulginate, de cujus cultu etiam dubitamus, Jacobus Philippus Bergomensis, auctor synchronus, lib.* XIV *Supplementi Chronicorum in editione Parisiensi anni* 1535 *post similia de Jesuatorum initiis dicta fol.* 330 *verso hæc addit :* Nunc autem mirum in modum multiplicati, et per omnem Italiam mirabiliter diffusi, cum sint optimæ vitæ viri, magno in pretio ubique habentur, et quamvis solas orationes Dominicas pro canonicis horis sub silentio dicant, nec ullus ad sacros Ordines ullo modo promoveatur, nihilominus plurimi eruditissimi emerserunt, qui singulari eruditionis et sanctimoniæ privilegio claruerunt; ob quam gratiam a Pontificibus Romanis ad episcopatus dignitates nonnulli sunt evecti, e quibus ego superioribus annis episcopum Ferrariensem, et alterum in Fulgino, ducatus Spoleti urbe, vidi.

Rossus noster docet,

97 *Auctores hoc paragrapho laudati tradunt, discipulos* B. Joannis Columbini *appellatos fuisse Jesuatos, eo quod sanctissimum Jesu nomen cre-* E *bro pronuntiarent. Sed Acta nostra num.* 284 *mirabiliorem hujus appellationis originem assignant, eamque prodigiosæ infantium loquelæ tribuunt. Unde Rossus noster in suo Triumpho part.* IV, *cap.* XV § 2 *de hac re ita disserit :* Ad hanc adeo frequentem sancti nominis compellationem fervidamque prædicationem referre nonnullis libuit originem splendidæ nomenclaturæ Jesuatorum, quæ audiri cœpit Viterbii, et indidem per orbem terrarum increbrescere.

unde nomen Jesuatorum ortum sit,

98 Ast altius habuit illa principium, uti superius ex veriore historicorum narratione monstravimus, cui repetendæ rursus insistere supervacaneum est. Inde tantummodo recolendum, non ab hominibus, sed a Deo, linguas infantium per angelos moventes inditam hæsisse imposterum Ordini, cum ceteræ aliunde impositæ desuetudine obsoleverint : etenim Apostolici clerici aliquando et Fratres sancti Hieronymi nominati fuere quod solitudinis et pœnitentiæ amatores essent, quam doctor egregius inter amœna studiorum sacrorum adamatam a se haud semel testatur. *Deinde subnectit alia de eodem argumento, quæ hic brevitatis causa prætermitto. Quod autem ad appel-* F *lationem Fratrum S. Hieronymi spectat, de eo titulo constitutio Alexandri VI tom.* I *Bullarii a pag.* 398 *videri potest.*

et de eorum exercitiis

99 *Præterea idem Rossus part.* II *Triumphi cap.* III *primam nascentis istius congregationis formam in exercitia sic describit :* Et quia, uti superius monuimus, non eo spectabat Columbinus, ut Ordinem religiosum institueret, qui ceterorum ab Ecclesia probatorum more regeretur; ideo per id tempus nullam sumpserat in vestitu formam aut tesseram delegerat, quæ religionis indicaret statum, aut professionem præferret : neque cœnobium aderat suis distinctum cellis, aut officinis dispositum; sed habitaculum præbebat paupertina domus, S. Abundii monasterio propinqua, quo post diurnos labores conveniebant, et pleramque noctem in oratione, pœnitentia, piis colloquiis exigebant, indeque die postera ad consuetas exercitationes eo alacriores redibant, quo uberius gliscenti in pectoribus flammæ pabulum quietus atque tranquillus vigiliarum

AUCTORE G. C.

giliarum illarum sopor ac sapor ministraverat. *Reliqua primorum Jesuatorum exercitia et vilia eorum vestimenta ex Actis post hunc Commentarium dandis facile colligentur.*

vestibus

100 *Laudatus Rossus part.* II *cap.* XIX § 3 *de illorum vestibus, quas Urbanus V Papa ad communem et religiosam formam reduxit, ita disserit :* Habitus igitur (ut in gratiam ejus originem quærentibus obiter advertatur) vel hoc nomine venerabilis est, quod a Christi vicario, pro sancto in Vita et post mortem habito, præscriptus et dono datus B. Columbino et ejus sodalibus est : qualis videlicet eorum conditionem decebat, et cœtus nascentis præstantiam ex flore nobilitatis ac sanctitatis collecti, et in eum numerum assurrecturi, cui nuditas illa paucorum parum congrua et minima decora videretur, ni indumenta statui ac religiosæ professioni consentanea providerentur imposterum.

ac cucullo discerit.

101 Talia fuere talaris vestis nivei coloris, index interni candoris ac sinceritatis, quam a corde gestantium prodire decet exterius et verba gestaque comitari et quodammodo convestire. Additur albus item cucullus, non ille simplex et brevis, qui collari vestis attextus ad tegendum B caput adduci reducique solet, sed qui exomidem, laxitatem suam paulatim sursum arctantem terminat, et involvendo capiti pro arbitrio vel opportunitate deservit; non tamen expansa hæc gestabatur, ut viatoribus et quibusdam cœnobitis solet per brachia pectusque demissa, sed angustior et arctior a cervicibus per collum defluens modice tegebat humeros, nec ad anticam partem se protendebat, qui modus caput operiendi in consuetudinem inductus ad annum usque 1606 servatus est. *Ut autem hæc facilius intelligantur, exhibemus æri incisam* B. Joannis Columbini *imaginem, qualem ex Italia accepimus, et cui claritatis causa tantummodo cucullum ex alia ejusdem Beati effigie addidimus.*

JOANNES COLUMBINUS SENENSIS.

Nescio, utrum hæc sit vera Beati nostri effigies; at saltem ex ea apparet, qualis fuerit Jesuatici habitus forma, quæ usque ad annum 1606 *perseveravit.* D

102 *Rossus noster ibidem sic pergit :* Inde facta a Paulo quinto facultate ad sacros Ordines certum numerum promovendi, et Officium divinum ex communi ecclesiastico ritu in choro celebrandi, visum patribus est in comitiis generalibus 30 Martii constituere, ut imposterum super sinistrum humerum gestaretur album istud epomium, haud absimile harmutiis, quæ canonici in chorum convenientes brachio vel sinistro humero imponunt. *Hyppolytus Helyotus in Historia Gallica Ordinum monasticorum, religiosorum, et militarium tomo* III *pag.* 407 *Jesuatum eo modo vestitum, et cucullum suum sinistro humero gestantem repræsentat.*

in quo capitis tegumento,

103 Tandem Urbano octavo consentiente, *inquit ibidem Rossus,* immutata ejus rei forma est, et in caputium versa ejusdem cum pallio coloris, qualia apud cucullatos religiosos in usu sunt; quod decere magis clericos ac sacerdotes genus hoc indumenti videretur, quam priscum illud singulare, quod antiquitas amabat in laicis, forte in clericis non osura, tum ob rationes alias, quæ E adductæ in consilium ac diligenter excussæ contrariis novitatem damnantibus præpotuere, tum vero ob hanc maxime quod a vitæ et abjectarum exercitationum umbra in suggestorum et cathedrarum lucem prodituris vestitus ille recens commodior et longe decentior videretur.

consensu Urbani VIII Papæ

104 *Urbanus VIII Pontifex tomo* IV *Bullarii pag.* 291 *Jesuatis hanc cuculli mutationem post alia concessit his verbis :* De venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium sacris ritibus præpositorum consilio, eisdem Fratribus *(Jesuatis)* ut abjecto caputio albi coloris, quod super humeros hactenus gesserunt, aliud in capite coloris eorumdem pallio similis atque ea forma, qua ceteri mendicantes utuntur, gestare libere et licite valeant, apostolica auctoritate tenore præsentium concedimus et indulgemus, ac licentiam et facultatem impartimur. *Bonannius noster in Catalogo Ordinum religiosorum ante caput seu numerum 82 exhibet imaginem Jesuati, qui dextra librum, sinistra sportam gestat. Quid ea signa sibi velint, ignoro. Præterea non capio, quomodo capitis tegumentum, quod ibidem depingitur, dici possit cucullus aut caputium præditum* ea forma, qua ceteri F mendicantes utuntur, *cum proxime accedat ad formam bireti seu pilei quadrati, quo clerici hodiedum utuntur.*

aliqua mutatio facta est.

§ VIII. Jesuatici Ordinis progressus, regulæ, statuta, consuetudines et privilegia.

Primorum Jesuatorum virtutes

Sublatus e vivis B. Joannes Columbinus *multos reliquit virtutum suarum heredes, qui* conjunctus animis cœptum sequi vitæ institutum deliberavere, *ait Rossus part.* III *Triumphi cap.* IV § 2, ac pristinos repetere labores, et exercitamenta pietatis instituere. Nulla quidem id temporis lege domestica constabat disciplina ; sed caritas in cordibus omnium diffusa, et ardentia Deo serviendi ac placendi vota, lex unica mores constituens, appetitionum motus refrænans, obedientiam, humilitatem, castimoniam pariens, et aurea inchoationis Ordinis domicilia, hoc est virtutum,

A tutum, omnium angelorum, atque adeo sancti Spiritus habitacula efficiens, quæ deinceps late per Italiam, juxta Joannis inter vivos vaticinantis prædictionem, propagata sunt. *Porro quam illustres beatus Fundator habuerit Ordinis sui propagatores, videri potest apud Feum Belcarum part.* II, *Paulum Morigiam in Historia Jesuatorum lib.* II, *et Joannem Baptistam Rossum part.* V, *qui præcipuos* B. Joannis Columbini *discipulos, aliosque insignes Jesuatici Ordinis viros meritis laudibus extollunt.*

a variis laudantur,

106 *Nobis hic sufficiet transcribere generale illorum elogium, concinnatum a beato Joanne Taussiniano, qui testis omni exceptione major apud Rossum nostrum part.* II *cap.* XXII § 4 *sodales suos Jesuatos ita hortatur:* Eia nunc fratres, brevi narratione illa perstinximus longa nostræ fraternitatis exordia. His saltem paucis, quantus fuerit in majoribus nostris mundi, et quæ mundi sunt, contemptus, odium sui, caritatis fervidæ zelus, amor supernorum, terrenorum despectio, eliminatio illecebrarum, pœnalium amplexatio, fuga honorum, concupiscentia improperiorum et ceterorum hujuscemodi, pervigili mente volventes, his tantis patrum exemplis a nostri corporis inertia sa-
B lubriter excitati ad illa imitanda surgamus, ac suspicientes patrum culmina virtutum, erubescentes saltem ima nostri teporis, exsiliamus. De potestate tenebrarum eruti et in veræ lucis candorem translati per Jesum Christum redemptorem nostrum ipsius cruci et improperiis, pœnis ac doloribus superplene firmiter innitamur, et ad illius exemplar dissipatos laxatosque conscientiæ mores componamus.

eorum institutum a Romanis Pontificibus approbatur,

107 *Deinde idem beatus scriptor de Ordinis sui approbatione ac privilegiis ibidem hæc addit:* Novissime his omnibus et hoc unum superaddimus, quod cum beatissimæ memoriæ Urbanus V fuisset hac mortali vita defunctus, hæc ipsa pauperum fraternitas curiam adiens Romanam coram illius successore Gregorio XI se præsentem exhibuit; quibus ad oscula pedum admissis, vir quidam spectabilis et decurio ibidem assistens, Urbani prælibati quondam curialis, ad Apostolicum verba dirigens ait: Hi sunt, beatissime Pater, quos prædecessor vester Urbanus vestiri jussit. Ad cujus verba Pontifex respondens [ait]: Et ego confirmo. Rursus post illum ceteri Romani Pontifices Sedi Apostolicæ præsidentes huic eidem fraternitati beneficia ac privilegia nonnulla
C gratis indulgentes, propitios semper ac favorabiles se, operante Deo, præstiterunt. Ad laudem et gloriam redemptoris nostri Jesu Christi *etc.*

et Ordo paulatim accrescit,

108 *Quamvis primis* B. Joannis Columbini *discipulis nullæ leges domesticæ constitutæ essent, ut supra vidimus, tamen postea B. Joannes Taussinianus certas quasdam regulas Jesuatis præscripsit, ut discimus ex Joanne Baptista Rosso, quem hic rursus tuto ducem sequimur, cum antiqua Jesuatorum monumenta diligenter lustraverit. Is igitur part.* IV *Triumphi cap.* XV § 3 *et sequentibus pios Jesuatici Ordinis sectatores laudat, ac de eorum instituto sic disserit:* Hæc eorum fortunatissima sors gloriæ quidem auctoris omnium bonorum Dei tandem cedit, qui largitus est gratiam et incrementum dedit; sed partem quoque ejus in suum familiarem Columbinum derivare placuit, qui plantavit vineam atque rigavit salubrium consiliorum et operationum unda superstes, et functus pia apud Numen intercessione fovere perrexit ac promovere cultores illius, quos sui similes post se reliquit.

AUCTORE G. C.

qui piam vivendi normam sequitur,

109 Horum exemplis et morum sanctitate permoti et sermonibus edocti plures, quos sequens ætas adolescenti dedit Ordini, recentibus seniorum vestigiis insistentes in eam coiere vitæ formam, quæ admirationi esset locorum indigenis, per quæ propagabantur domicilia, eosque non ut homines, sed ut angelos, sub humano schemate quid majus humanitate tegentes, suspiciebant ac venerabantur. Nimirum a seculi curis et tota ejus vanitate remotos unica urgebat cura, ut in lege Domini die ac nocte meditarentur, et quæ distinguebant contemplationem mentis a manuum actione tempora numquam ab attentione cœlestium interpellarent: sicut enim nullum ferme ab eis otio tempus excipiebatur, ita nec meditationi finis imponebatur, ut de monachis Ægyptiacis Cassianus testatur: nam pariter exercentes corporis animæque virtutes, exterioris hominis stipendia cum emolumentis interioris exæquabant.

et observat disciplinam domesticam.

110 Lubricis motibus cordis et fluctuationi cogitationum instabili operum pondera, veluti quamdam tenacem atque immobilem anchoram præfigentes, cui volubilitas ac pervagatio cordis innexa, intra monasterii claustra, velut in portu fidissimo contineretur; atque ita spirituali medi- E
tationi tantum et custodiæ cogitationum intenta, non modo ad consensum pravæ cujusque suggestionis pervigilem mentem corruere non sineret, verum etiam ab omni superflua otiosaque cogitatione custodiret; ut non facile discerni posset, utrum propter meditationem spiritualem incessabiliter manuum opus exercerent, an propter operis dignitatem tam præclarum profectum spiritus scientiæque lumen acquirerent etc. Cujus utriusque vitæ actuosæ et contemplativæ decus tuebatur pœnitentia, victus, vestitus, lecti vilitate et reliqua corporis afflictatione constans, diverberatione imprimis, quam dies nulla non geminatam videbat, ad recolendam imprimendamque cordibus memoriam Christi flagellorum et verberum, quæ universim indicasse par fuit, ut radicis sanctitatem et gloriam ex ramis juxta Apostoli ratiocinationem arguamus.

a beato Joanne Taussiniano præscriptam.

111 Ceterum Jesuatorum sua tempestate viventium disciplina domestica gestaque singularia pluribus a Joanne de Tossignano tradita sunt in opusculo ea de re edito, quod mihi ut lustrasse contigit, videbar quemdam Basilium aut Hieronymum regulas monachis perscribentes legere, nisi quod ille non tam regulam præscripsit, quam F
consuetudinem vivendique modum. Equidem beatos prædicavi, qui sub tali vexillo, et vexillifero Triumphatore mererent, ac heredes illius spiritus essent, qui in pectora suorum athletarum transmissus incalescere perseveraret.

ac fratribus laicis convenientem,

112 Quo spiritu per totum corpus diffuso regebatur Ordo Jesuaticus, et ita a suorum præsidum nutu ex communi confœderatione pendebat, ut tamen ab externo pastorum ecclesiasticorum imperio non esset immunis. Etenim grex ille pusillus et gens sancta ac regale sacerdotium inter secularium profana victimas humilitatis offerre Creatori gaudens, a sacris Ordinibus cum abstineret, opitulatione sacerdotum indigebat, a quibus et sacramenta administrarentur, et alia præstarentur officiorum obsequia, non aliunde quam a manibus chrismate inunctis sacrisque exspectanda.

quibus deinde Pontifices Romani

113 Instruebat quidem cœnobium quodlibet sacellum domesticum orationi destinatum; sed neque erigebantur ad immolationem aræ, neque

conditoria

AUCTORE G. C.

conditoria Eucharistica aderant ulla, neque supellex sacrario debita, nec aliud ornamentum simile dicatis Deo templis familiare; proinde foras prodeundum et sacri audiendi et synaxeos sanctæ usurpandæ [causa.] Funera quin etiam ipsa extra domos efferenda, et mystes advocandus, qui postremis mysteriis morituros ad illa præpararet; et quod a beato Joanne a Tossignano dissimulatum non est, si qua in re, puta jejunio, voto, aut similibus opus dispensatione fuerat, ea ab externo superiore petebatur. Quæ cuncta tametsi initio in sociorum paucitate sine perturbatione tolerarentur; temporis nihilominus progressione aucto numero, ea secum ferebant incommoda, quibus occurrendum Apostolicæ Sedi visum est.

concesserunt varia privilegia,

114 Itaque ab Eugenio quarto prompte libenterque indultum, ut in privatis ipsorum sacellis sanctum Missæ sacrificium fieret et venerabilis Hostia adservaretur ad singulare solatium et fructum adorantium familiarum: tum ut libera idonei foret electio confessarii, nulla prævia episcoporum licentia, quæque alia quieti et decori Ordinis conducibilia ac necessaria viderentur: et confirmavere auxereque privilegia Pontifices
B alii, haud pauciores vicenis, quos inter Julius II, ut solennium votorum formam Augustinianam in sua post tirocinium inauguratione usurparent; atque ut controversiis omnis ansa præcideretur, Leo decimus nullum supremo Augustinianorum præsidi jus in Jesuatos esse declaravit.

quæ partim in Bullario Romano edita sunt, partim in archivis conservantur.

115 Quorum cunctorum fidem faciunt diplomata ipsa vetustis recentibusque consignata membranis in archivis reposita et plurimum typis apud scriptores exarata ac publicæ lectioni exposita: quæ singillatim recensere illius forte cura fuerit, qui ad universam historiam Religionis scribendam aggrediatur, non nostra, nisi digredi velimus, qui hæc carptim delibamus eo collimantes, ut in beati Fundatoris gloriam redundare ostendamus, quidquid honoris ac beneficii in filios ejus tam multa tamque illustria Petri successorum nomina contulere. *Varia hujus Ordinis privilegia apud Laertium Cherubinum in Bullario legi possunt.*

Paulus V Papa Jesuatis artem distillandi liquores prohibuit

116 *Jesuati usque ad annum Christi* 1606 *in laicali statu permanserunt, et ante id tempus varia officia ab hoc instituto suo non abhorrentia exercebant, Unde Bernardinus Scardeonius in Antiquitate Patavina lib.* II. *classe* 6 *pag.* 113 *de*
C *Jesuatis sui temporis ita scribit:* Hi quidem in unum congregati sub obedientiæ norma, sicut puri et simplices laici, tum mendicando, tum in exsequiis defunctorum funalia deferendo, tum aquas medicinales stillando victum sibi satis sufficientem parant. *Propter hoc postremum distillationis exercitium in quibusdam Italiæ partibus vulgo a plebe* gli padri dell' aqua vita *appellabantur. Sed quando Paulus V Pontifex constitutione* 16, *alias* 13, *aliquos ex illis ad sacros Ordines promoveri permisit, tunc simul tomo* III *Bullarii pag.* 196 § 10 *statuit, ut* fratres ipsi, aliquo sacro Ordine initiati, suæ dignitatis memores, exercitio distillationis aquarum nullo pacto vacent, neque earum venditionibus se immisceant.

aut potius restrinxit,

117 *Laicis vero idem Pontifex paragrapho sequente præscribit, ut* ceteri ejusdem Ordinis regulares, qui ad Ordines promoti non fuerint, quibusque id exercitium non adimitur, ejusmodi aquas distillatas, quod hactenus fecerunt, mulieribus deinceps nullo prætextu vendere aut alias tradere debeant, neque venales habere seu exponere; sed tantum eas seorsum ab aliis possint D
vendere aromatariis vel aliis particularibus personis. *Cum Paulus V in hac eadem constitutione anni* 1606 *numerum initiandorum sacris Ordinibus ad centum restrinxisset, postea anno* 1611 *concessit, ut* non solummodo centum, verum omnes prædictæ congregationis fratres, ad hoc alias idonei et capaces, ad eosdem sacros Ordines promoveri possent, *sicut proxime citato Bullarii tomo pag.* 198 *refertur.*

quando aliquos ex iis ad sacros Ordines

118 *De hoc præcipuo Jesuaticæ congregationis privilegio laudatus Rossus part.* IV *cap.* XV § 5 *sic meminit:* Verum enimvero inter prima censendum, quod nostra ætate collatum Ordini decus et ornamentum videmus, ut de obscuro laicorum statu ad clericorum honestatem lucemque migraret, et desertis ignorationis tenebris, ad lumen scientiæ se transferret. Quippe Paulus quintus haud ignarus, longe utiliores Dei Ecclesiæ esse viros eruditos ac probos, quam qui umbraticis exteriorum laboribus ex instituto occupantur, viam aperuit sacerdotio ad Jesuatorum claustra inhianti, et ad ejus ingressum reseratæ fores sunt bonis musis ac sapientiæ, ne maneret illitteratum ac rude; ad quam munificentiæ in-
dulgentiam non preces dumtaxat supplicatio- E
nesve prudentissimi Pontificis animum induxere, sed momenta rationum, quæ transitum istiusmodi salutarem Ecclesiæ, et religioni honorificum fore suasere.

et litterarum studia promoveri permisit,

119 *Deinde variis argumentis probat, scientiam sanctitati non officere; quin imo contendit, pudicitiam aliasque virtutes assiduo litterarum studio roborari, ac tandem ita concludit:* Probanda ergo recentiorum sapientum consilia sunt, quæ tantum decoris pristinæ veterum Jesuatorum humilitati adjecere, ut ascensum ad litteraturam, et Ordinum sacrorum susceptionem induxerint, et laicis sacerdotes, imperitis doctos ac eruditos suffecerint, quando juvenes ab officinis artium vernilium amotos, non distillarios aut textores agere, sed sacræ Scripturæ et theologiæ operam dare imposterum deliberavere, et consueta reliquis Ordinibus scientiarum curricula emetiri, quibus deinceps maturior ætas informata ex umbra privatæ exercitationis in solem prodiret honestissimorum munerum: pars enim suggestus in templis, pars cathedras in litterarum palæstris conscendunt; aliqui libris scribendis incumbunt: omnes propriæ proximique saluti pro cujusque
talenti a Deo accepti ratione seipsos impendunt: F
atque ita et præfecturæ nobilitatæ, et religiosa disciplina confirmata, et singulorum officia functionesque ex laboriosis et abjectis tranquilliores speciosioresque redditæ.

cui mutationi quidam seniores Jesuati antea obstiterant.

120 *At Rossus non dissimulat, quosdam Jesuatos huic mutationi primum obstitisse, dum in parte et capite mox citatis* § 8 *circa finem hæc memorat:* Placida fruentem in hoc portu tranquillitate Columbini cymbam cœperunt rursus leviores quidam domesticarum turbellarum fluctus agitare, quas tamen brevi leniter adspirans aura prudentiæ et caritatis sedare valuit. Alii siquidem qua vitæ laicalis humilitatis pertæsi, qua sacerdotii dignitate allecti, haud decere diutius Jesuatos ab eo arceri dictitabant. Alii, præsertim seniores, veteri instituto hærendum omnino asserebant, utrisque validas pro sua parte rationes afferentibus, easque prudentum ac sanctorum hominum arbitrio subjicientibus, quorum consiliis atque responsis sopita contentio est, et quies sodalitio reddita longum tenuit annorum cursum:

A sum: ac ne rumpatur imposterum, volubilis inconstantiæ rota, Apostolicorum decretorum sufflamine sistenda fuit, et sacerdotio purissima ambienti pectora aditus aperiendus: cujus saluberrimæ mutationis causas et commoda supra numerata rursus ingerere supervacaneum esset. *Forte seniores illi timebant, ne sacerdotalis honor, et scientia, quæ juxta Apostolum inflat, pristinæ humilitati ac religiosæ simplicitati aliquod damnum inferrent.*

Rossus exponit pios Jesuatorum mores,

121 *Sed jam sæpe laudatus Rossus ostendit, inanem hunc metum fuisse, quando veterem regularum observantiam post hæc viguisse asserit, et domesticam Jesuatorum disciplinam ibidem* § 6 *sic describit:* Et occursum periculis est arrogantiæ ac vanitatis, quæ interdum ex bona radice scientiarum infelicia germina pullulant; ac remedia adhibita ad caritatem, quæ ædificat, confovendam; quorum efficassissimum, Sacramentorum crebra est usurpatio; Dominica nempe qualibet luce per annum totum numquam intermissa ab iis, qui sacerdotio carent, et pluribus aliis festis vel Ecclesiæ communibus vel Ordinis propriis repetita. Congrua sane ad excelsum sanctumque mysterium præparatio, vitæ institu- B tio est ac tenor actionum colendo Numini dicatarum: quippe omnes diei noctisque horæ ita partitæ, ut orationi præcipuæ, actioni reliquæ designentur.

domesticam disciplinam,

122 Mane et vespere ad meditandum conveniunt. Bis in die conscientiæ examinationi, uti rei interiori cultui opportunæ, sedulo incumbunt. Canonicæ horæ ex Romano ritu statis temporibus absolvuntur; et hyeme quidem longum solis ortum præveniunt; æstate vero numquam subsequuntur. Verum quam pie ac devote iis præluditur! Ut postremum nolæ signum familiam ad oratorium convocavit, cuncti in genua provoluti quinquies Dominicam orationem et Angelicam salutationem, et SALVE REGINA submisse percurrunt, quibus ampla delictorum remissio a summis Pontificibus concessa est. Tum ferreis catenulis corpora cædunt, dum psalmum quinquagesimum MISERERE et centesimum vigesimum nonum DE PROFUNDIS, et precationem pro defunctis pronuntiaverint: quod præludii genus eodem prorsus ordine ac tenore sub vesperam instaurant, nisi quod matutinæ diverberationi Sanctorum litanias subnectunt, vespertinæ vero beatissimæ Virginis.

C

consuetas preces,

123 Hoc concentu verberum atque precum flebilium temperato excitatis animis, Matutinæ inchoantur horæ, iisque absolutis, prodit sacerdos primum facturus sacrum, cui ceteri intersunt et oratione perlitant. Quibus si Virginis preces horarias, si exercitium quotidianum, si Officium defunctorum et privatas pro cujusque genio orandi formulas adjunxeris, pretiosior annorum portio conversationi cœlesti et necessitudini cum Deo tribuitur; reliqua litterarum studiis et honestis occupationibus, ex obedientia aut caritate susceptis, impenditur; modica quieti ac relaxationi reservatur.

amorem erga Deiparam,

124 Nec omittenda insignis erga beatam Virginem pietas et cultus, ad quem tironum imbuuntur animi, et veteranorum studia sponte propendent. Ad eam tuendam, præter singularia exercitamenta arbitrio singulorum relicta, sabbatina lux hebdomadarum omnium delecta, qua litanica ejus invocatio paulo solennior, quam illa, de qua diximus, quotidiana instituitur. Nulla in Ordine universo domus est, quæ consuetudine hac pioque ritu non gaudeat; nemo ex domesticis, cui abesse stato tempore ab hac solemnitate piaculo affine non existimet. AUCTORE G. C.

et bonam gubernationem Ordinis.

125 Ceterum externa cuncta iis consentanea honestatem ac religionem spirant. Vestitum modestia ornat; victum temperantia ministrat, et crebris jejuniis pœnitentia moderatur. Paupertas communia cuncta vitæ usuræ necessaria dispensat; nulli propriorum possessionem liberamve dispositionem permittit. Silentium suas sibi deposcit horas. Paci et concordiæ nullum est circumscriptum tempus. A legum regularumque custodia eximitur nemo, quamvis mitiores istæ sint, et citra culpæ reatum servari amantes: violatoribus pœnam, qui præsunt, irrogant; et præest omnibus unus, comitiorum suffragiis sexennio quolibet electus, in quibus illi quaterni dantur assessores, quos definitores vocant, quod penes illos negotia, ad Ordinem spectantia, definiendi sit jus ac potestas; et horum cuilibet provinciæ unius regendæ cura demandatur, ita tamen, ut supremum sit apud generalem præsidem imperium. Itaque totum regimen ita est aristocraticum, ut monarchico sit affine, ac proinde optimum.

qui usque in Galliam propagatus est.

126 *Hæc sunt præcipua, quæ præsenti paragrapho exponenda susceperam. Hippolytus Helyotus in Historia Ordinum monasticorum religiosorum et militarium tomo* III *cap.* LV *alia quædam Ordinis Jesuatici statuta et peculiares jejunandi consuetudines commemorat, ubi etiam circa finem ejusdem capitis citatos invenies Annales urbis Tolosanæ, in quibus narratur, quomodo quinque Jesuati anno* 1425 *Tolosam venerint, ibidemque in parvis cellulis, certo spatio ab invicem distantibus, more Camaldulensium habitaverint. Atque hæc unica est Jesuatorum familia, quam extra Italiam habitasse novimus.* E

§ IX. Jesuatorum institutum diu frustra impugnatum, ac tandem Pontificia auctoritate exstinctum.

Ordinem Jesuatorum.

Quandoquidem juxta Apostolum omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur, eadem electorum sors Jesuatis obtigit: nam circa annum 1425 *sub Martino V Pontifice gravis tempestas Bononiæ in illos exorta est. Deferebantur Jesuati ad tribunal episcopi Bononiensis, ut qui Regularium jura sibi vindicarent, cum nec regulam haberent nec religionem ab Apostolica Sede approbatam. Viri graves et magna doctrinæ fama inclyti partes accusantium fovebant. Sed B. Joannes Taussinianus argumenta adversariorum solide refutavit, et causam evicit, ut in ejus Vita tomo* V *Julii a pag.* 805 *fusius dictum est.* F

teste Rosso,

128 *De hac vexatione, ni fallor, agit Rossus noster part.* IV *Triumphi cap.* XV § 8, *dum ibidem post alia scribit, quod quidam homines male feriati cœperint* primum canino dente rodere insontem mansuetorum virorum cœtum, tamquam otiosum, et in nullo reipublicæ Christianæ utilem; dein vero scriptis etiam criminari et suadere conati sunt, penitus dissolvendum, nec fovendum in Ecclesia monstrum ex gente neque seculari, aut laicali, neque religiosa aut clericali conflatum, et inusitato reliquis congregationibus ritu novum vitæ genus, sacris dissonum canonibus, consectans. Quas quidem injurias Christi disci-

AUCTORE G. C.

puli patienter in silentio ac spe sustinere gaudebant; sed suscitavit Dominus spiritum proborum ac sapientum virorum, qui patrocinia susciperent innocentiæ, et loquerentur acriter pro silentibus, et scriberent erudite pro laudem merentibus.

a variis oppugnatum

129 Molestior videbatur quorumdam cœnobitarum vexatio, quorum qui risu, qui serio eadem objectabant, et illud imprimis, quod professione haud emissa, inter religiosos non essent accensendi; nec rursus clericis annumerandi, quod Ordinibus ex instituto carerent. Et ad hos sane coarguendos satis superque fuerant et summorum Pontificum approbationes, et modus ipse vivendi Apostolico persimilis, et sanctitas illud profitentium, tam multis patentibusque indiciis declarata. Sed causæ patronum agere Deus voluit, qui Fundatorem dederat Ordinis, ut miraculis editis ora loquentium obstruerentur. *Hisce subjungit lepidum hujus rei exemplum, quod nos paulo inferius ex ipso referemus.*

Martinus V Papa

130 *Videtur interim Pontifex Romanus patrocinium Jesuatorum suscepisse, atque ea occasione anno* 1428 *edidisse constitutionem, quæ tomo* I *Bullarii pag.* 262 *legitur hoc tenore:* Martinus episcopus, servus servorum Dei. Ad futuram rei B memoriam. Piæ postulatio voluntatis, qua dilecti filii nonnulli pauperes Christi, Jesuati communiter nuncupati, voluntariam paupertatem ducentes, dediti studio piæ vitæ, in diversis Italiæ oratoriis, domibus, sive locis, mundanis abjectis illecebris, cum adoptione voluntariæ paupertatis virtutum Domino famulantur, non indigne meretur, ut Apostolica sedes eos, eorum domos, oratoria atque loca benignis favoribus confoveat et specialibus gratiis prosequatur, in iis præsertim, quæ animarum suarum statumque respiciunt et quietem.

videtur tueri,

131 Sane pro parte dictorum pauperum nobis nuper exhibita petitio continebat, quod licet ipsi cupientes suos in cœlestibus thesauros collocare, et ut ex eorum laudabilibus actionibus ad bene recteque vivendum traherent alios per exemplum, in diversis locis sive domibus, quæ pro eorum usu et habitatione perpetuis, piis Christi fidelium eleemosynis et suffragiis construxerunt, devotum sedulumque impendant Domino famulatum, ad quos plurimi ob eorum laudabilem vitam et opera virtuosa gerunt specialis devotionis affectum, tamen nonnumquam contingit, pauperes ipsos per inquisitores hæreticæ pravitatis C in illis partibus pro tempore residentes, et deputatos ab eis sub diversis prætensis occasionibus fictisque coloribus indebite molestari. Quare pro parte pauperum eorumdem nobis fuit humiliter supplicatum, ut ipsorum paci et tranquillitati super iis paterna charitate consulere de benignitate Apostolica dignaremur.

et in suam clientelam suscipere,

132 Nos igitur cupientes, ut dicti pauperes eo quietius et devotius in humilitatis spiritu, Altissimo famulentur, quo se noverint Sedis ejusdem uberiori gratia communitos, hujusmodi supplicationibus inclinati præfatos pauperes præsentes et posteros, eorumque oratoria, domos atque loca constructa et construenda, ubicumque fuerint constituta, cum personis, juribus, pertinentiis, nec non possessionibus, terris, rebus, et bonis suis, quæ in quibusvis locis in præsentarium legitime possident, et in posterum, dante Domino, similibus fidelium suffragiis, aut alias justis titulis poterunt adipisci, sub beati Petri ac ipsius Sedis, nec non Ordinariorum locorum, in quorum civitatibus et diœcesibus, domus, oratoria, atque loca prædicta consistunt, protectione usque ad D ejusdem Sedis beneplacitum auctoritate Apostolica tenore præsentium suscipimus atque nostra. *Tunc consuetæ clausulæ sequuntur.*

et ipse Deus

133 *Quinimo placuit divinæ bonitatis fideles suos servos tueri, et obtrectatores aut irrisores eorum confundere manifesto prodigio, quod Bernardinus Scardeonius canonicus Patavinus lib.* II *Antiq. Patav. classe* 6, *noster Martinus Delrio lib.* II *Disquisit. magic. quæst.* X *in Moguntina anni* 1603 *editione tomo* I *pag.* 118, *ac denique Paulus Morigia in Historia Jesuatorum lib.* II *cap.* LI *litteris mandarunt ac memoriæ posterorum reliquerunt. Sæpissime laudatus laudandusque Rossus noster ex his tribus scriptoribus, quos in margine citat, elegantem ejusdem miraculi narrationem contexuit, quam ex ipso jam describemus.*

explosam ab aliis Jesuatorum obedientiam

134 *Igitur part.* IV *Triumphi cap.* XV § 8 *hanc prodigiosam historiam sic narrat* : Præses cœnobii Jesuatorum Patavii ad sancti Spiritus, Jacobinus nomine, vir apprime pius ac prudens, non neminem ex Augustiniana familia concionatorem, et id temporis monasterii moderatorem, caritatis fovendæ gratia ad prandendum secum invitaverat; ac post epulas religiosa liberalitate exhibitas jucundo sermone recreare studebat; quem tamen E ille intempestiva contentione turbasset, ni prudentia invitatoris invento, non tam suo ingenio excogitato, quam cœlitus immisso, litis præludio occurrisset. Quippe de argumento meriti obedientiæ plura magnifice effatus eo deflexit, ut Jesuatos illius expertes audacter assereret, quod votum ipsorum solemnitate careret, sine qua, arbitro se, obedientiæ vocabulum inanis titulus sit censendum, non autem devotæ voluntatis sacrificium, quale religiosa professione immolatur, reputandum.

prodigioso eventu

135 Cui Jacobinus : Quandoquidem vetat Apostolus Christianos verbis contendere; si lubet, litem factis dirimamus, iisque veritatem pacifice ac sedate investigemus. Jubeat tua paternitas discipulo suo specimen aliquod obedientiæ vestræ exhibere: et ego pariter jubebo meo, ut aliquod exhibeat nostræ; et qui parendo vicerit, [ei] palma detur. Perplacet, reponit ecclesiastes ; sed decet, te modi amicabilis inventorem præire experimento, ac tuorum subditorum cuipiam imperitare, quod libuerit. Haud gravate, inquit Jacobinus, morem gero, et ad sodalem conversus : Marce frater, huc ades, et actutum e coquina quantum prunarum capere potes manuum volis, affer F ad me : oppido enim frigeo, et calefieri exopto.

defendit,

136 Ille nihil cunctatus, obediendi ardore factus metu potentior, ad focum advolat, palmis ignitos carbones impositos præsentat magistro suo, et quomodo si molles rosas tractaret, innoxie sustentare perseverat, donec adstantes aspectu prodigii oculos, quibus negare nequibant fidem, satiavere: et reportare jussus ad culinam vir obediens victoriam absque pugna locutus est : siquidem Augustiniani socius miraculo consternatus et pavore sollicitus, ne quid simile moliri juberetur, mandata excusatione speciosa prævertens, Absit, inquit, reverende pater, ut Deum ausis istiusmodi tentemus. Ignem si adferri præceperis, in foculo deferam, manibus ut apprehendam, jubere desine. Risum ciere poterat anxia præoccupatio, si alta admiratione defixi animi ridere potuissent. Quo successu intellexit doctus concionator, huc quoque cadere sacrum elogium : Melior est obedientia, quam victimæ ; si videlicet simplicitas, promptitudo, hilaritas

A illam comitentur, et non sola voti solennitas decore convestiat.

quo tamen invidia aliquorum non cessavit.

137 *Huc etiam pertinet horridum obedientiæ exemplum, quod infra in Actis num.* 265 *referetur; dum nempe quidam discipulus jussu* B. Joannis Columbini *caput innoxie ignitis carbonibus subjecit. His tamen omnibus non acquievit pertinax quorumdam invidia, qui Ordini Jesuatorum contradicere non cessarunt. Id colligo ex Tractatu de triginta quæstionibus in laudem religionis Jesuatorum, cujus scriptor anno* 1503 *obiit, et de quo Rossus inter Triumpho suo præfixos pag.* 3 *sic meminit* : Antonius Corsettus Siculus, juris utriusque doctor, et in academia Patavina juris Pontificii primarius professor, qui apologiam adversus Ordinis Jesuatorum impugnatores conscripsit, in eaque varias quæstiones ad fundationem eorumque statum pertinentes inseruit. Impressa hæc fuit Venetiis anno Domini 1495, die 22 Septembris, et asservatur in eodem monasterio sanctorum Joannis et Pauli Romæ apud Jesuatos.

Clemens IX Papa anno 1668

138 *Inter has tempestates stetit Ordo Jesuatorum inconcussus usque ad annum Christi* 1668, *quo Clemens IX Papa illum exstinxit constitutione trigesima, quæ tomo* VI *Bullarii Romani* B *pag.* 299 *et* 300 *sic sonat :* Clemens Papa IX ad perpetuam rei memoriam. Romanus Pontifex agri Dominici curæ more seduli patris familias jugiter invigilans, ad evellendas inde religiosorum Ordinum atque congregationum plantas, quæ deficiente primævo religiositatis vigore atque spiritu, nullam seu valde modicam in Ecclesia Dei utilitatem præstant, nonnumquam adducitur, sicut publico ejusdem Ecclesiæ bono conducibile in Domino arbitratur.

suppressit cum aliis congregationibus Ordinem Jesuatorum,

139 Hac consideratione aliisque gravissimis et rationabilibus causis nobis notis adducti, motu proprio ac ex certa scientia et matura deliberatione nostris, deque Apostolicæ potestatis plenitudine congregationes canonicorum sancti Georgii in Alga Venetiarum, ac fratrum Jesuatorum sancti Hieronymi, et fratrum ejusdem sancti Hieronymi de Fæsulis sub regula sancti Augustini una cum omnibus earum respective dignitatibus, officiis, ac ministeriis, omnique conventualitate, collegialitate, titulo, essentia ac denominatione, tenore præsentium perpetuo exstinguimus, supprimimus et abolemus : ac universa earumdem congregationum sic suppressarum respective bona mobilia et immobilia tam sacra quam pro- C fana, conventus, collegia, monasteria, domos, vineas, prædia, canones, responsiones, fructus, introitus, et jura quæcumque, ubicumque locorum existant, nostræ et Sedis Apostolicæ dispositioni in usus et opera pia per eos, quibus id a nobis et Sede præfata commissum fuerit, convertenda reservamus.

et assignata superstitibus sustentatione,

140 Præterea canonicis et fratribus dictarum congregationum suppressarum, qui nunc vivunt, et in iisdem congregationibus respective professionem emiserunt, facultatem transeundi ad aliam quamcumque religionem ab eadem Sede approbatam, in qua benevolos repererint receptores, aut remanendi in seculo in habitu clerici secularis sub jurisdictione et obedientia Ordinariorum locorum, ubi eos morari contigerit, cum provisione ipsorum singulis pro alimentis : clericis quidem in summa quadraginta scutorum monetæ Romanæ; laicis vero seu conversis in summa viginti scutorum parium annis singulis, donec vixerint, seu aliunde sufficienter eis provisum fuerit, super certis bonis aut redditibus congregationum suppressarum hujusmodi respective per eosdem Ordinarios assignanda tribuimus et impartimur. AUCTORE C. G.

domos et ecclesias eorum aliis concessit,

141 Postremo ne ecclesiæ earumdem congregationum suppressarum debito destituantur servitio, sed sartæ tectæ custodiantur, prædictis Ordinariis locorum, in quibus ecclesiæ ipsæ sunt sitæ, per præsentes committimus et mandamus, ut capellanos deputent cum competenti mercede, etiam super re certa de bonis prædictis assignanda, per quos Missis et aliis oneribus satisfiat, ac ipsis ecclesiis debitus cultus et veneratio conservetur : utque prædicti Ordinarii inventarium tam sacræ quam profanæ supellectilis ad congregationes suppressas hujusmodi respective spectantis accurate conficiant ac provideant, ne a quoquam occultari, occupari, aut inde amoveri ullatenus possit, nisi et donec a nobis seu Sede prædicta aliter provideatur. *Deinde sequuntur formulæ confirmativæ, aliæque clausulæ in similibus Pontificum Romanorum constitutionibus adhiberi solitæ.*

illis interim privatim vivere jussis,

142 *Ita extinctus est Ordo Jesuatorum, et facultates eorum impensæ sunt in bellum Creticum, quod Veneti eo tempore contra Turcas gerebant; templa vero illorum et cœnobia sacerdotibus secularibus et aliorum Ordinum religiosis concessa;* E *ipsi autem Jesuati pro arbitrio suo privatim habitarunt; ex quibus duo Ferrariæ usque ad annum* 1726 *superfuerunt, ut R. D. Josephus Antenor Scalabrinus, basilicæ S. Mariæ de Bucca apud Ferrariam rector, occasione Actorum B. Joannis Taussiniani nobis significavit his verbis:* Anno 1726 viam universæ carnis ingressi sunt RR. DD. Georgius Posati et Innocentius Casa-nova J. U. D. Ferrarienses, ætate longævi, olim in Ordine Jesuatorum professi, nullis aliis religionis sublatæ in hac civitate relictis superstitibus.

de quorum statu hæreticus quidam

143 *Rodolphus Hospinianus heterodoxus in opere suo de Monachis lib.* VI *cap.* XL *crassam prodit ignorantiam : cum enim illic originem, vestitum, et quasdam consuetudines Jesuatorum ex aliis auctoribus retulisset, in fine capitis ita imperite scribit :* De hoc Ordine (quod sciam) nostro seculo nihil constat; qui an paulatim defecerit, in dubio est. Affirmant tamen aliqui, Jesuitas, qui Paulo III Pontifice emerserunt, nomen suum ab his mutuatos esse, vel instaurasse potius veterem Jesuitarum Ordinem jam collapsum.

crassam suam ignorantiam prodit.

144 *Sed ut huic stupido Catholicorum, ac præsertim monachorum calumniatori, alios errores liberaliter ignoscam, an scire non poterat, Ordi-* F *nem Jesuatorum usque ad suam ætatem superfuisse? An saltem non noverat, Jesuatos a Jesuitis seu Societate Jesu distingui, et utrumque Ordinem diversis domibus, constitutionibus ac privilegiis simul in Ecclesia Romana floruisse? Sic nempe cœcutiunt hæretici, dum se temere sacris nostris immiscere volunt. At miserum illud opus, quod Hospinianus ex variis scriptoribus vitiose ac maligne contra Catholicos corrasit, commiserationem potius quam refutationem meretur.*

§ X. Monialium Jesuatarum institutum adhuc perseverans, Ordinis origo, leges, et præcipua primæ adjutricis gesta.

Constitutione Clementis IX superius memorata non comprehendebantur moniales Jesuatæ, quæ

AUCTORE G. C.

Bonannius monialium Jesuatarum, quæ hactenus perseverant,

quæ hactenus in quibusdam Italiæ urbibus laudabiliter perseverant, et de quarum origine, ac instituto Bonannius noster in Catalogo Ordinum religiosorum part. II, *cap.* LXVII *summatim tradit sequentia :* Sanctimonialum Jesuatarum Ordinem S. Joannes Columbinus instituit. Hic cum optaret sub paupertatis vexillo femineas etiam cohortes cogere, Catharinæ consobrinæ suæ studuit suadere, ut paupertatem sectaretur : cumque urgere exemplis et argumentis pergeret, Dei splendore penetrante in ejus cor, inopinato prodigio evicta in arbitrium hortatoris sese promptissime dedit, et propositum virginitatis et paupertatis evangelicæ firmavit. *Hæc eadem in Actis nostris postmodum clarius fusiusque narrabuntur.*

tradit breviter originem

146 *Bonannius ibidem sic prosequitur :* Ut principium specioso operi daretur, totum secularem habitum cum vili fuscaque tunica commutavit, caput lineo velo contexit, pedes intectos reliquit, facultates in pauperes distribuit; victum ostiatim mendicabat, et tempus, quod prolixæ precationi supererat, Marthæ operibus impendebat. Ejus exemplo honestæ aliæ feminæ cum Catharina in novum coaluere cœtum, qui deinceps per Italiam propagatus est. Ceteris præivit B Joanna Marescota, postea Petra a patre Petro appellata Petri, Francisca, Joannis de Ambrosio soror, et Andrea, quæ Florentiæ monasterium fundavit.

ac regulas,

147 Eas omnes Catharina domi suæ collegerat, ubi velut in palæstra ad varias virtutes exercebantur. Rarus inde egressus, nisi quando exeundi occasio, aut stipem petendi necessitas exire cogebat; sermo rarus, jejunium fere perpetuum. Bis noctibus singulis, flagris membra cædebant; ciliciorum usus familiaris, lecti delicias in palearum culcitris collocabant. Demum, cœnobio exstructo, anno 1367 in eo arctam clausuram elegerunt. Dicuntur pauperes Jesuatæ Visitationis B. Virginis : vivunt sub regula S. Augustini, et nomen Jesu habent pro tessera gentilitia. Vestis, quam B. Joannes illis præscripsit, alba tunica est et scapulare fusci coloris, cui in sacris actionibus cappa ejusdem coloris superimponitur.

et Rossus fuse narrat, quomodo Catharina Columbina

148 *Verum juverit ea plenius distinctiusque cognoscere ex nostro Rosso, qui præter illa, quæ inferius in Actis a num.* 257 *de prodigiosa Catharinæ Columbinæ conversione dicentur, primum* C *ejusdem ducis exemplum et reliquum religiosæ vitæ cursum part.* II *cap.* XIV § 1 *et* 2 *exornat hoc elogio :* Ast Catharina propositum virginitatis, paupertatis insuper evangelicæ societate, Columbino suadente, firmavit, decoravitque : ut ab ea principium specioso operi daretur, incunctanter totus secularis habitus cum vili fuscaque tunica commutatur; caput lineo velo obnubitur; pedes intecti relinquuntur; facultates in pauperes distribuuntur, victus ostiatim mendicatur; tempus, quod prolixæ precationi superest, Marthæ operibus impenditur.

exemplo suo ad austeram vivendi rationem

149 Et ecce tibi sanctimonialium Jesuatarum Ordinem in prima rosa efformatum : nam ejus odore tractæ honestæ aliæ feminæ currere post sponsum virili fortitudine cum Catharina minime hæsitantes in novum coaluere cœtum Deo virginum devotarum, qui deinceps per Italiam propagatus est. Præivisse secuturis Joannæ Marescotæ contigit, quæ virginitatis lilium inter adolescentiæ ac nobilitatis roseta vernans dicare Christo maluit, quam thori genialis potestati deliciisve permittere : et ne incomitata incederet castimonia, advocata paupertas est, quæ D victum vestitumque ad formam, a Joanne Catharinæ præscriptam, temperaret.

150 Ad nobile splendidumque par famularum Christi incredibili studio imitationis advolavere Petra a patre Petro appellata Petri, Francisca, Joannis de Ambrosio soror, Andrea, cui pro cognomine sit, quod Florentiam ad fundationem monasterii missa, summa cum opinione sanctitatis ac prudentiæ illud administraverit. Numerum adauxit Simona Gallerana, Ristori filia, inclytæ caritatis et humilitatis femina, cui Deus contulit tantam in conversatione gratiam, tantam in verbis efficacitatem donavit, ut perplures ad idem vitæ institutum traxerit, dignaque sit habita, quæ post Catharinæ excessum inchoato sororum sodalitio præficeretur. Idque cum sit certum, vel Florentia, ubi admissam scribunt, Senas migrasse, ex probabili asserendum, vel Senis semper vixisse, diemque obiisse, quod ab aliis haud ambigue scripto traditum est.

excitaverit alias feminas,

151 Eas omnes Catharina domi suæ collegerat, ubi velut in spirituali palæstra ad varias virtutes exercebantur. Rarus indidem egressus, nisi qua necessitas aut stipem corrogandi aut boni alicu- E jus patrandi exire cogebat, eaque tum cautione, ut junioribus comites darentur seniores, et binæ semper incederent, vultu plurimum obvelato : et erat compositio incessusque adeo gravis, ut videretur doctrina morum, specimen pietatis, forma virtutis. Exeuntes comitabatur modestia et precatio; redeuntes eadem excipiebat; et facta erat illa domus orationis, jejunii et mortificationis.

et eas domi suæ congregaverit,

152 Sermo rarus, quem necessitas exposceret, non loquendi cupiditas induceret, nisi qua opera manuum pia aliqua lectione ad cœlestes cogitationes levabantur; his enim orandi tempora dividebant, scientes ab Apostolo scriptum : Qui non laborat, non manducet. Jejunio ferme perpetuo pascebantur, et illi certis anni temporibus navigii sui vela tendebant. Bis noctibus singulis, flagris membra cædere a suo Magistro didicerant, ciliciorum usum familiarem fecerant, lecti delicias in palearum modicis culcitris collocarant. Pax inter illas quasi cordis et animæ unius, ni quatenus unaquæque deteriora inter vitæ officia et labores domesticos eligere contendens humilitate, patientia, caritate cum sororibus certabat.

ubi piis arduisque exercitiis vacabant,

153 Catharinæ porro exemplum, ut ceterarum illustrius, ita et potentius ad fovendum augen- F dumque fervorem, hortatione præsertim accedente, qua et cognitionis cresceret lumen et lassitudinis periculo in tanta contentione occurreretur. Porro humilitatis fuit tantæ tamque subjectæ, quod in Læta pridicat Hieronymus, ut monasteriorum princeps ac virginum mater, ancilla omnium putaretur, et suorum oblita, aliarum commodis deserviret. Inculta vestis, vilis cibus, neglectum caput, damnati seculi argumenta erant: orationis prolixitas, noctes insomnes, saccus corpusculum atterens amati cœli fructus, et pretium æternæ felicitati præmittebatur.

in quibus obeundis ipsa præcedebat.

154 Atque ut firmius novi ædificii fundamenta jacerentur, et solatium habitaturæ posteritati pararetur, placuit Deo totius consolationis, signa dare de cœlo sursum, quibus suæ famulæ sanctitas innotesceret deorsum, et auctoritas quam maxima dictis gestisque conciliaretur. Nocte igitur solemnissima, ad recolenda Christi natalitia instituta, dum orationi cum reliquis sororibus insisteret, extra se rapta attolli cœpit in altum, ac

Extases ejus,

A ac duabus circiter ulnis a pavimento per horas binas hæsit immobilis, luce mirabili undique vallata, quoad rediens ad se, et ad suum locum, cor insolito gaudio, vultum seraphico rubore perfusum tota sequenti die circumtulit : et audita a sodalibus est tam profunde tamque dilucide de mysterio Incarnationis ac Nativitatis Dominicæ profari, ut satis liqueret, de quo potasset fonte et unde hæc fluenta manarent.

devotio erga S. Catharinam martyrem

155 Adversus divam Catharinam virginem ac martyrem, utpote cognominem suam, singulari ferebatur affectu ac pietate, quam per omnes quidem anni dies cultu aliquo venerationeque ostendere et veluti tributo testari assueverat; sed potissimum anniversario ejus recurrente festo, ardentius pia studia instaurabat : in pervigilio præter panis et aquæ exiguum demensum, obsonium nullum degustare; noctem pleramque in contemplatione trahere, postridie mane ad sacram synaxim accedere, tota die ab omni prorsus cibo et potu abstinere; quamvis hoc illi jam familiare, ut quoties Angelico reficiebatur pane, ne micam quidem profani aut aliud sumeret edulii genus.

aliique divini favores,

156 Ergo una tali die a sumpta Eucharistia pelago divinitatis absorpta in modum statuæ B constitit immobilis : tum pedetentim vi occulta Numinis sursum sublevatur, et a tertia diei hora ad vesperas usque suspendio beato, aere detinetur, et radio illabente desuper toto illo spatio mirifice illustratur. Neque fas erat divina istæc patienti, vel se subducere ab aliarum aspectu, vel celare, quæ Spiritus, quando et ubi vult, spirans publicæ lucis esse volebat, quæ humilitas operta tenebris summopere voluisset; ideoque, cum frequenter inspectantibus atque stupentibus domesticis, contingerent, neque loqui neque loquentes de iis audire pudefacta sustinebat.

qui nonnullis dæmonum tentationibus

157 Quid faceret hic superbiæ parens, ubi se vinci videret a femina, qui per feminam genus humanum perdiderat? Attentam ad nocturnas preces tenebrosus aggreditur, et sensus titillans insolitis stimulis voluptatis accendere conatur. Cogebatur ancilla Christi cogitare, quod nesciebat, et voluptatis admittere phantasmata, cujus experimenta non noverat. Irata itaque flagellum ferreis catenulis contextum arripit, septem de pœnitentia Psalmos recitare instat, et sæva verberatione innoxia membra cædere non destitit, donec illos omnes percurrerit, ac ardorem C copiosa cruoris effusione restinxerit. Tum nocturnus prædo prodere sese et vociferari : Vicisti me Catharina, vicisti. Cui ipsa : Non ego, sed Dominus meus Jesus Christus vicit te. Et noctem integram orando traduxit.

ac vexationibus temperantur.

158 Alias mysteria Dominicæ passionis pie admodum ac devote animo recolentem invidus hostis turbare tentans, strepitus ingentes edere, horrendum clamare, lucernam quin etiam orantis exstinguere. Agnoscit, ludibria hæc esse satanæ, ac imperterrita, fiducia in Deum rejecta, signum sanctæ crucis pingit, et O tartarei, inquit, spiritus, in nomine Domini abite, abite hinc; Dominus salus mea et adjutor meus. Quem timebo vestrum? Cessavere stridores, tumultus resedere, abiere importuni turbatores : ipsa quippe perseveravit orare, donec dies illucesceret. Neque dissimulavit aperire sororibus, quæ gesta fuerant, cum de rumore præteritæ noctis, ab ipsis audito, sermo incidisset.

Denique pie mortua est,

159 Tenuit is vitæ cursus ac rigor annos duos ac viginti, post quos desiderium cordis sui, videndi scilicet consobrinum suum, cum Christo regnantem, tribuit ei Dominus, et ejus nutu a diva Catharina tutelari sua instantis horæ obitus in ægritudine præmonita, ut si facta vox esset, Ecce Sponsus venit, lampades oleo plenas ornavit et accendit, obviam venturo processura. Sacro viatico et mysteriorum ultimorum usurpatione migraturam munivit animam, et cum properantis lectulum vallaret corona sociarum, ad perseverantiam in vitæ severioris instituto, ad caritatem, et ad amorem ac spem hortata tantisper quievit. Mox preces susurrare, quarum sonus in oris angustiis emoriens aures adstantium non attingeret; suspirare, ad cœlum anhelare; post hæc apertis oculis et vultu exhilarato clare pronuntiare : Domine dilexi decorem domus tuæ, et: O beata Catharina et pater Joannes protectores mei, ecce ad vos venio. Et inter sancta desideria piasque invocationes abivit, ac ad suum anima revolavit Auctorem, die 20 Octobris anno 1387.

AUCTORE G. C.

(an titulo aut cultu beatæ gaudeat, dubitamus)

160 *Fasti Senenses eam titulo* beatæ *compellant; sed Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, aliique Martyrologi de illa non meminerunt. Unde suspicor, publicam venerationem huic Catharinæ non exhiberi, eamque die* 20 *Octobris inter Prætermissos more nostro collocandam esse.* E *Idcirco hac occasione volui præcipua ipsius gesta hic transcribere, cum forte numquam alias in opere nostro de illis mentio sit facienda. Si tamen Senenses aliqua antiqui cultus indicia inveniant, dignentur nos tempestive monere, ut Acta ejus die* 20 *Octobris possint copiosius illustrari.*

et ferrea catena ac cilicio cincta reperitur prima illa Jesuatarum dux,

161 *Denique Rossus ibidem narrationem suam sic concludit :* Postmodum corpus illud virgineum dum componunt sorores, lacrymis decorant, ac funeri præparant, en, hispido cilicio obvolutum pectus, et exsuccis lateribus ferrea catena adeo tenaciter adhærescens, ut ægre avelleretur. Inter hasce spinas vernabat lilium, et prima Jesuatarum planta, ex qua decerpti surculi ad roseta per Italiæ hortos serenda, et flores honoris ac honestatis colligendos : quippe domus illa, a Catharina in monasterii redacta formam, primam fuit sanctimonialium Jesuatarum, quæ deinceps legibus religiosæ disciplinæ constituta colonias suppeditavit aliis Italiæ civitatibus, in quibus hodieque floret Ordo sanctissimus sub beati Columbini vexillo merentium virginum Deo dicatarum.

cujus exemplo in urbe Lucensi

162 *Nobis hic satis erit unicum primæ istius plantæ surculum assignasse ex eodem Rosso, qui part.* II *Triumphi cap.* IX § 5 *de Lucensi Jesuatici Ordinis parthenone sic meminit :* Cum Bar- F tholomæus Piccolominæus, quem Christo lucrifactum a Columbino, suo diximus loco *(ejus conversio infra in Actis singillatim refertur)* domum Jesuatis recens erectam regeret, et externos vitæ sanctissimæ exemplo ac sermone plurimum juvaret, ubi se dabat occasio, cum viris de virtute ac sanctitate Magistri sui, cum mulieribus de beata Catharina ejus consobrina, deque cœtu virginum ab illa Senis coacto mentionem facere, et commendare solitus, libenter ac sitienter audiebatur. Erant Dei famuli verba veluti flores, quorum odore illectæ primum blande ad mirationem percellebantur; alias ut sagittæ, quæ corda figentes ad generosam deliberationem stimulabant.

aliquæ fœminæ coaluere in novum cœtum ejusdem instituti,

163 Tandem cum obversantes animo cogitationes nonnullæ invicem contulissent, de amplectenda severiore disciplina more Senensium constitutum est, et inito de modo difficultates superandi

AUCTORE G. C.

superandi consilio, superante magnanimitate sexum, ad opus aggressæ feliciter promovere et in collegium haud longe a divi Reguli templo, quod datum paulo antea Jesuatis fuerat, coaluere. Ibi initium cursui evangelicæ perfectionis magno ardore a paucis datum, quem deinceps temporum calamitates, mutare cogentes aliquoties habitacula, retardare quidem, sed abrumpere nequaquam valuere, quoad post varias hac illac migrationes, piorum ope ac largitione stabilita ad S. Josephi sedes est, ad quam primævus disciplinæ tenor postliminio revocatus ab inquilinis sanctimonialibus suum decus hodieque tueri perseverat, ut dici possit illa domus hortus conclusus, in quo lilia castimoniæ candicant, rosæ divini amoris purpurascunt, violæ pallent humilitatis, et cunctarum vernant virtutum flores.

quod earum posteræ hactenus laudabiliter observant.

164 In ea suas partes orationi, contemplationi, psalmodiæ, lectioni Magdalena designat; suas quoque actioni et manuum labori Martha definit; ac Jesu Salvatori utraque operatur, sive ad pedes sedeat, verba illius audiens; sive sit sollicita circa frequens ministerium citra turbationem. Jesus in earum corde, ut angeli norunt; Jesus in ore ipsarum, ut manifestum est hominibus, quos illæ salutatione, a beato Columbino B hereditate transmissa, impertiri solent, LAUDETUR JESUS CHRISTUS, qua et excipiunt ad se ventitantes, et dimittunt a se recedentes. *Nunc tantummodo superest, ut prælo subdamus ipsam* B. Joannis Columbini *Vitam, quam Rossus noster ex variis Jesuatorum monumentis operose collegit, ut supra* § 2 *monuimus. Huic subnectemus aliquot miracula post mortem ejusdem Beati patrata, et a nobis ex Italico idiomate Latine reddita, quæ ad posthumam ejus gloriam spectant. Denique in appendice exhibebimus nonnulla epistolarum aut piarum exhortationum fragmenta, in quibus divinum infusæ doctrinæ lumen et vehemens perfectæ sanctitatis ardor scintillant.*

VITA

Auctore Joanne Baptista Rossi Societatis Jesu.

Excerpsimus ex editione Romana anni 1648, et ad ordinem historicum reduximus, rescissis longioribus digressionibus.

C

CAPUT I

Beati Joannis patria, stirps, cognomen, parentes, prima studia, conjugium, proles, negotia et munera ante conversionem administrata.

Beatus noster Senis ex nobili stirpe,

Civium sanctitas civitatum gloria est, ac magnificentia populorum, eaque cetera extra animum sita bona vel illustrantur vel absorbentur. Detur hoc Columbinæ familiæ, quod nobilissimæ civitatis illustre sit germen, quod avorum nepotumque continuata propagine et claritudine splendeat *a*; majoris tamen felicitatis est acceptum a patria splendorem accessione tanti luminis intendisse, quantum sanctitatis eximiæ radiis et sui celebritate nominis B. Joannes Columbinus per orbem terrarum diffudit, ac patriæ nataliumque decora illustravit : quamvis enim Senensis urbs, illa inclyta Etruriæ gemma, et flos Italiæ, multiplici jam sanctorum hominum terris inclaruerat, novi tamen fideris Columbini exortu hoc supra ornamenta pristina addere meruit, ut fundatorum Ordinum religiosorum fœcunda parens audiat, et civium suorum coloniis supernæ civitatis beatissimas copias amplificet, decoretque. D

quæ avitum Strozzavaccæ cognomen

2 Quo loci silentio prætereundum non est altum divinæ providentiæ consilium, quod in Columbini cognominis impositione enituit, quando recens hoc astrum ad urbis ornamentum subsidiumque effulsit. Namque pro veterum more atque licentia mutavere haud semel majores domus istius sua stemmata atque cognomina, ac tandem centum circiter ante annos, quam Joannes nasceretur, Jacobus, vulgo Minor appellatus, primus fuit, qui insigne columbis quatuor, et aurea cruce in cærulea area rutilante conflatum erexit, et avitum Strozza-vaccæ cognomen in nitidius Columbini commutavit. E

in nitidius Columbini mutaverat,

3 Hoc dein retinere nepotibus libitum, et gloriosum domi forisque facinorum egregiorum præstantia reddere, quoad illi a novo fœtu cultus et honor humano superior advenit, et ad posteros venerabilius pervenit : quod enim olim inter quieta reipublicæ gubernacula prudentiæ sapientiæque laude clarum circumsonabat, et inter turbidos armorum motus strepitusque bellicæ fortitudinis titulos vexillis inscriptos præferebat, ut decus a Joannis sanctimonia est assecutum, cœpit inter aras solemnesque ritus sacrorum personare, et a terrena in cœlestem dignitatem immigravit....

incerto anno, mense ac die nascitur

4 Et quidem hactenus de patria, familia et cognomine dicta, ambigua non sunt; sed gravi scriptorum testimonio firmata. Ceterum natalis dies ac mensis, quinimo et annus ipse incertus est ac obscurus : neque lux ulla e monumentis Columbinæ gentis aut religionis Jesuatorum affulsit studiose scrutantibus, ut via illis inveniendis aperiretur, quæ subticere per historiæ jura non liceret. Collatis nihilominus inter se conversionis ad Deum et obitus annis, inferius memorandis, in proclivi conjectura est, circa trecentesimum et aliquot annos supra millesimum reparatæ salutis, partum fortunatissimum F Joannis contigisse.....

patre Petro Columbino, et matre Angelina,

5 De pueritia pariter ac adolescentia Beati nihil ab antiquitate accepimus, quod hic insertum lectori traderetur. Parentes dumtaxat indicantur, quorum alter Petrus Columbini dictus; altera Angela, sive ut vulgus vocitabat, Angelina, neque hæc expresso cognomine aut agnatione, appellabatur. Verisimile est, teneros annos in ludis litterariis exegisse, quoad grammaticæ rudimentis imbutus tantum hausisset litteraturæ, quantum ad privata familiæ et publica reipublicæ negotia administranda patriæ mos et seculi conditio postulabant.

a quibus additur mercaturæ,

6 Nempe id temporis Senarum urbs nullius principis vel dynastæ parebat imperio; sed subjectis ipsa sibi populis jura dabat, et aristocratiæ formam, monarchiam indignata, servabat. Ad illius præscripta legesque capessendas pedetentim juventutem ut informaret, ac idoneam magistratibus opportune admoveret, exercendæ mercaturæ

A mercaturæ addicere e communi bono ac dignitate ducebat, tum quia modus is erat otio, vitiorum omnium fonti, declinando percommodus; tum quia acuendi ingenia industriamque in agendo maxima inde orta opportunitas, cos erat dexteritatis ac prudentiæ, in provectiori ætate ad senatum afferendæ.

quæ ibi tunc temporis cum nobilitate non pugnabat.

7 Et ceteroqui occupatio illa toti nobilitati communis longe a sordibus et illiberali quæstu aberat, et erat honestior, quam ut natalium splendori officeret, obscuraretve, etiam de extraneorum *b* sapientum sententia, quos hic referre supervacaneum est. Hanc ergo palæstram, a suis tritam coætaneis, Joannes ingreditur; dumque sedulo in ea se exercet, ita mercium rationibus addiscendis incumbit, ut specimen indolis ingenuæ præbeat, et suo candore et sinceritate decus ipse negotiationi pariat.

Deinde duxit nobilem uxorem,

8 Interea temporis (quoto ætatis anno narratur a nemine) genitores, nepotum cupidine, nato nondum plane adulto, utpote unigenæ, sponsam quæritare instant, et facile inventam ut illustri Cerretanorum domo matrimonio jungunt. Erat hæc Blasia nomine, Joannis filia, specie formosa et virtute decora, quibus cum dos accederet opulenta, nulla fuit in contrahendo difficultas, nulla mora in nuptiis celebrandis. Processere cuncta fauste ac prospere, utpote inter sponsos genere, divitiis, ætate, genio minime dispares, et parentum hinc inde transigentium placitis obsequentes.

ex qua suscepit duas proles, quæ in pueritia obierunt,

9 Auxit fœcunditas gaudia: namque suscepta e conjugio proles gemina est; masculus videlicet, cui Petri *c*, ac femina, cui Angelæ ad undas lustrales, ob memoriam et obsequium avorum ita dictorum nomen impositum. Utrumque visa est cœlo eniti genitricis alvus, siquidem maris vix duodennis animula celeriter ad meliores rapta, ne malitia aliquando mutaretur, sororcula, in D. Abundii parthenone cœlesti Sponso dicata, ab ipso tirocinio ad æternas Agni cœlestis nuptias vocata est: qui filiorum immaturus obitus, ut non potuit non esse genitoribus acerbus, ita ipsi Joanni divinæ dispositionis, ad suos fines cuncta dirigentis, ordine contigit salutaris. Nimirum numerosæ prolis per Evangelium paulo post gignendæ pater futurus, vinculis carnis et sanguinis erat expediendus, et terrenorum curis, quas amor et educatio filiorum secum trahit, eximendus, qui mox mortales ad pœnitentiam C et mundi contemptum prædicatione ac exemplo erat invitaturus.

et ad magistratum gerendum promovetur:

10 Attinebatur privatarum occupationum angustiis Joannis juventus, dum publicis ætas maturior admoveretur. Hac appetente, communibus patrum suffragiis in senatum adlectus est, ubi eximium senatoris optimi exemplar dare perseverans, ita prudentiam ac vigilantiam suam collegis probavit, ut primum majora quæque negotia illi credere, tum reipublicæ ducem (confalonerium *d* vulgo appellabant) haud semel creare minime dubitaverint. Prima namque administratio feliciter obita invitamentum ad secundam erat, et hæc tertiæ viam parabat: quippe concurrebant ad has prompta nobilitatis placida et prona plebis approbatio, libentissimis animis ejus imperium regimenque admittentis, cujus providentiam alias sæpe et caritatem adversus cives singularem erat experta.

sed dum simul mercaturam exercet,

11 Verum, quæ est humanitatis nostræ infelicitas, huic etiam sideri suæ maculæ adhærescebant; illæ potissimum, quibus fœdantur, qui volunt divites fieri, ideoque incidunt in tentationes et laqueos diaboli, ut Apostolus querebatur. Joannes ab adolescentia, lucro ex mercimonio faciendo deditus, dum justo avidius inhiat, paulatim subrepente avaritia et præcordia obsidente, manus hinc laxat ad capiendum, quod alienum est; inde stringit ad retinendum, quod largiendum ex justitia aut æquitate fuerat: et quamquam ab aperta violentia injuriaque, insita quædam animo ingenuitas absterrebat, cavebatque diligenter, ne rapinæ ac usuræ notam incurreret, aut suspicionem gigneret; latentium tamen quæstuum indago latere haud poterat domesticos, ac exteros paulo curiosiores, vel tum maxime, cum propterea habendi cupido ad sordidorum etiam capturam impellebat.

AUCT. JOAN BAP. ROSSI.

nimis avide lucro inhiat.

12 Nam frumenta vetera horreis occlusa caute servare, donec anno decrescente annonæ deficientis pretium augesceret, ac tum divendere merces cum lucrum ex inopia majus obveniret. Quod si interea temporis corrumpi frumenta contingeret ac horrea putrescere, cariosum in rusticos atque alios egenos diribere ea lege, ut sub novarum frugum collectione integrum sanumque eadem mensura redderetur. Carius suas merces vendere, vilius alienas emere (quod com- E mune mortalium desiderium vel naturæ vitium etiam agnovit facetus mimus apud sanctum Augustinum *e*) prudentiæ œconomicæ ducebat, et, quod erat iniquius, de summa creditoribus debita aliquid detrahere aut fas reputabat, aut si nefas, haudquaquam horrebat; et alia id genus audere, quæ neque collybistæ neque vulgares trapezitæ licere sibi aut ingenuo civi arbitrantur *f*....

ANNOTATA.

a *Morigia lib.* I *Hist. Jesuat. cap.* I *stirpem illam ab ultima antiquitate repetit. Nos, qui genus, et proavos, et quæ non fecimus ipsi, vix nostra putamus, huic nobilitati examinandæ non inhæremus.*

b *Rossus indicat hic in margine Andream Tiraquellum, natione Gallum, cujus verba in Commentario prævio num.* 53 *citavimus.*

c *De hoc Petro, Columbini filio, in commentario prævio num.* 55 *et sequentibus aliqua diximus.*

d *In quibusdam lexicis Italicis promiscue scribitur* confaloniere *vel* gonfaloniere, *qua voce nonnumquam indicatur ille, qui in exercitu vexillum fert; sed præter istud officium militare, eadem vox significat dignitatem civilem, ut in Vocabulario Cruscano videri potest, et hic ex adjunctis sufficienter patet.* F

e *Augustinus lib.* XIII *de Trinitate cap.* III *lepidam hujus mimi historiam narrat his verbis:* Cujusdam mimi facetissima prædicatur urbanitas; qui cum se promisisset in theatro, quid in animo haberent et quid vellent omnes, aliis ludis esse dicturum, atque ad diem constitutam ingenti exspectatione major multitudo conflueret, suspensis et silentibus omnibus, dixisse perhibetur: Vili vultis emere, et caro vendere. In quo dicto levissimi scenici omnes tamen conscientias invenerunt suas, eique vera ante oculos omnium constituta et tamen improvisa dicenti admirabili favore plauserunt.

f *Sequentibus punctis indicare volui, hic aliqua a me omissa esse, quæ nihil aut parum ad rem faciebant. Id autem semel significasse sufficiat, nisi aliqua peculiaris ratio lectorem simul de aliis rebus monendum suadeat.*

CAPUT

AUCT. JOAN. BAPT. ROSSI

CAPUT II

Mira et subita ejus conversio ad bonam frugem ex lectione Actorum S. Mariæ Ægyptiacæ.

Moram prandii ægre ferens: a

Annus fluebat quinquagesimus quintus supra millesimum trecentesimum a Christo nato *a*, cum die quadam (quota mensis non expressere, quia ne mensis quidem meminisse cura fuit priscis scriptoribus) rediens mature e mensa argentaria Joannes oppido famelicus voluisset epulari, protinus accumbere, ac prandere. Ast cibis nondum bene concoctis, quod horam consuetam prævenisset, subiratus mandat, quantocius apparari, urgetque famulam et uxorem, ac celeritatis imperiosius admonet, quam antea soleret: quæ tametsi jussa impigre exsequerentur, non tamen momento cuncta absolvere festinantibus licebat, suum coctioni tempus, suum quoque B conditturæ dandum, ni semicrudas aut inconditas vellet inferri dapes. Ille qua latrante stomacho, ac viscera rodente bile, qua sollicitudine negotiorum ad intermissa ratiocinia revocante, morulæ impatiens excandescit ira et aulam querimoniis ac maledictis complet.

oblatum librum spiritualem abjicit:

14 Tum conjux proba ac prudens, lenitate vesaniæ viri opposita, sustinere tantisper obsecrat, et paucis, quæ intemperiem illam sedarent, adjectis, codicem Sanctorum Vitas continentem objicit, blandeque rogat, lectitare tantisper ne gravetur; ita modicum tempus falli jucunde posse et tædium levari. Verum irritato palato nequaquam hæc arridebant, ideoque officio feminæ sapientis abusus, arreptum librum abjicit ac pavimento allidit; tum furenti affinis vociferari et effutire indigna viro bene morato et gravi. Ad quæ Blasia, ne frigidæ inspersione flamma succresceret, in silentio tristis abscedit, et ad epulas cito parandas anxia festinat.

sed facti pœnitens, eumque resumens incidit in Vitam S. Mariæ Ægyptiacæ,

15 Interea Joannes, iracundia residente, ad se redire, erratum agnoscere, pudefieri, projectum librum in manus tollere, aperire, legere quod primum sors argumentum obtulit: fuit istud S. Mariæ Ægyptiacæ *b* mirifica conversio, C pœnitentia, sanctitas, quæ fuse paginis illis narrabantur, et sapide in animum jam mitiorem influebant. Vixerat illa tam libere tamque licenter aliquando, ut a scelerum granditate antonomastice peccatrix vocaretur, hoc est carnis propudium, mundi scandalum, erebi pabulum.

quam cum tanto gustu legit,

16 Sed Deiparæ virginis ope misericordiam a Domino consecuta ex inquinatissimo lebete in crystallinam eaque puriorem phialam versa est: ut enim cognovit, quam sordida quamque deformis esset, exactæ turpiter vitæ sordes expiatura in eremum secessit, ibique quadraginta quinque annorum spatio mortalibus omnibus invisa delituit, jejunio, oratione, afflictatione, lacrymis labes antiquas abstersit; et usque adeo angelis ac angelorum Regi amabilem se præstitit, ut ad eorum familiaritatem et alloquia sit admissa, ac ad cœlestes melodias audiendas frequenter rapta.

ut eam totam evolverit,

17 Quæ et id generis mira dum percurrit oculis Joannes, cor delectatione afficitur, iram deponit omnem, indignationis tumultum in pias cogitationes convertit. Hic sistere tantisper et mirari, tum lumina reddere paginæ, tamquam D mensæ, fame alia stimulante, insistens epulo salubriore mentem reficit, ac desiderio imitationis accenditur, demum vitæ mutandæ consilium init. Inter quæ patet conjux sedula, et parata esse edulia mensamque instructam nuntiat, ac ad comedendum invitat. Cui Joannes: Et vos modicum sustinete, ac vicem cunctationis rependite, dum historiam, quam legere sum aggressus, absolvero.

lætante interim et orante uxore,

18 Et libenter, inquit illa, præstolabimur; pergat porro ad libitum dominus meus, dum nos interim cibis, ne quid a mora dispendii obveniat, providemus. Porro lætabatur pia femina, sicut qui lætantur in messe, et tacita secum dicebat: Unde huic tam repentina mutatio? Indeque ad propinquum conclave secedens procumbit in genua, et gratiis Deo creatori redditis, suppliciter orat, ut quod cœpit opus bonum ipse perficiat, oculos cæcutientis aperiat, mentem a divitiarum cupiditate avellat, cor docile et promptum ad divina obsequia creare dignetur.

ac inter legendum mores suos emendare decreverit,

19 Nec irritæ fuere preces; mutatus est in virum alium Joannes: illico enim in frigidum pectus desuper illapsa scintilla lento quidem primum calore serpere, sed vivido tamen atque E vivifico votum vitæ melioris excitare ac sensim deinceps in flammam migrare, quæ totam scoriam veteris hominis absumpsit..... Atque ut ii, qui gravi ac diuturno afflicti morbo jacuere, non statim, ut emerserunt, currere vel ea præstare valent, quæ sanos et robustos artus deposcunt; sed pedetentim convalescunt, ac per virium experimenta, quid sustinere, quid ferre recusent fessa membra, condiscunt; ita Joannes haudquaquam statim extrema tentavit, ad quæ deinceps opportune devenit; sed leniter atque per gradus declinare cœpit a malo, frænos avaritiæ injicere, et ab anxia acquirendi sollicitudine conquiescere; tum bonum facere, et pacem inquirere ac persequi ex Vatis sanctissimi monito: partem temporis, negotiationi detractam, precibus concedere, pauperum misereri, egenos sublevare, et paulo largius eleemosynis juvare, templa invisere, quæque alia id generis restitutæ salutis argumenta [præbere *c* :] quæ ut solidius firmarentur, e diu noctuque Blasia a Domino postulabat, et vero etiam, data occasione vel quæsita, piis alloquiis et omni officiorum genere satagebat, ut in proposito retineret....

quod propositum d

20 Quis autem ambigat, initium [conversionis F *d*] a pœnitentia ducendum, et quidem præmissa exomologesi, etiam vitæ totius, si serio peccata præterita flere et expiare lacrymis ac dolore velit, qui eorum fœditatem ac damna recognoscit. Neque dubitandum reor, quin ad hanc tabulam e mediis mundi fluctibus emergens Joannes manum porrexerit, cum ad portum vitæ sanctioris invectus pristinæ jactationis et crebri ad syrtes incursus dispendia hoc salutis amuleto studuit resarcire. Sed siluere scriptores, forte quod rei compertæ, et, quam nemo non sciret, meminisse supervacaneum existimarent. Ceterum quod solenne est iis, qui a via perditionis pedem retrahunt et ad Dominum revertuntur, ac toto cordis affectu adhærere ipsi concupiscunt, ut animi sordes salutari confessione abstergant, ejusque frequenti usu puritatis adeptæ nitorem custodiant; quis dicat, prætermissum ab eo, cui magnos inter Sanctos et religionum fundatores locum destinata divina fecerant, et eximiis pœnitentibus accensuerant?....

21 Quod

A *frequenti Sacramentorum usu*

21 Quod idem de sacræ Synaxeos frequentia, cultu, veneratione judicium esto: quamvis enim et hic antiquitas hæserit, et aruisse calamum sit passa, ubi liquore aureo erat infundendus; cuique tamen promptum est credere, eum, qui consuetudinem primo in Ecclesia inductam et tum obsoletam crebræ communionis fidelium erat innovaturus, suo præisse exemplo, et Eucharistiæ mysteria obiisse frequentius, quam id ætatis homines populares consuescerent; ut panis vivifici sumptione robur augeret animi et spiritus primitias cœlesti pabulo refoveret. Hoc munitus præsidio impigre fortiterque ad montem Dei Horeb, hoc est ad perfectionis fastigium, scandere perseverabat, ac ne retro respiceret aut regrederetur, omni vigilantia providebat.

ac avaritiæ suæ extirpatione

22 Verum quia maxima damnorum pars olim ab avaritia manaverat, in id potissimum incumbere, ut fibræ omnes præposteræ cupiditatis evellerentur, et injecta Christianæ liberalitatis semina calore caritatis foverentur, ut unda largæ erogationis irrigata fœcunditatem ferrent meritorum. Eapropter diligenter ipse secum discutere, an quemquam minus dando vel plus debito accipiendo læsisset, certus sine cunctatione refun-
B dere, quidquid olim præter fas in arcas esset ingestum; quinimo et quadruplum, si oporteat, reddere. Vendere volenti nil de petito pretio detrahere, plusculum etiam interdum addere, ut carius emeret; vice versa emere a se roganti de legitimo pretio aliquid remittere et minoris vendere, quam communi æstimatione merces censerentur.

exsecutus est mirantibus popularibus,

23 Qua facilitate per ora civium evulgata, tantus ad ipsum concursus factus est, ut nescias, pluresne venditores an emptores ad contrahendum cum Joanne properarent. Illud compertum, utrorumque coemptam benevolentiam; reliquorum excitatam admirationem, dicentibus aliis: Nonne hic est, qui heri et nudius tertius super teruntio rixabatur; qui nihil, etiam rogatus, erogabat, nec ab alienis manus omnino continebat? Quomodo ceciderunt de manibus ejus catenæ, et laxatæ sunt ad largiendum etiam non petentibus, quæ paulo ante egenis ipsis ac stipem poscentibus inexorabiliter erant obstrictæ?

et de ea morum mutatione diverse judicantibns

24 Et varia erant de hac profusione judicia: reductum ad meliorem frugem autumabant alii consilio amici cujuspiam, qui proposito hinc avaritiæ dedecore, inde liberalitatis pulchritudine,
C splendoreque decus familiæ conciliante, illius odium et istius amorem ingenerarit... Aliis præsentem effusionem cum præterita aviditate contendentibus; visa est intempestiva prodigalitas imminuti cerebri deliramentum.... Insederat animis sapientiorum (qui plurimum rari sunt) quædam de Joanne divinatio, fore aliquando catalogo eorum adnumerandum, quorum facta presso vestigio sequeretur, ut altissima jaceret spiritalis ædificii fundamenta, quæ in celsum dignitatis et gloriæ apicem essent evasura. Ceterum ipse toto animo Salvatori junctus ut objurgantium criminationes surda aure præteribat, ita laudantium præsensiones egregius jam tum sui contemptor inter ludicra reponebat.

dum ipse interea ad majorem perfectionem adspirabat.

25 Interim militiæ sacræ initiatus, quæ sumpserat disciplinæ sanctioris exordia, indies promovens mediocribus non contentus ad summa contendebat; nec ab illicitis abstinere magnum jam aliquid apud se reputabat, nisi perpeti abnegatione et appetitionum dominatu a licitis etiam temperaret. Volare dixisses, non currere, quia mortificationis alæ alteram orationis addere sollicitus, divinorum contemplationi plures diei et noctis horas impendere, frequenter concionibus sacris interesse, pios libros lectitare, xenodochia invisere, ægris præsto esse, familiares sibi fecerat vitæ recentis exercitationes; quibus obeundis ne tempus deficeret, vitare cœtus nobilium et civium conversationem, frequentiam populi declinare, negotiorum molem qua minuere qua partiri; et hac industria supererat ipse tempori, et tempus redimebat æternitatis amator, ad quam gratia de avaritia honorifice jam triumphantem præparabat athletam suum, dum alios quoque sævos hostes concupiscentiam carnis et vitæ superbiam debellaret....

AUCT. JOAN. BAPT. ROSSI.

ANNOTATA.

a *Feus Belcarus cap.* II *Vitæ Italicæ, aliique biographi communi consensu exprimunt eumdem conversionis annum, ex quo Bonannium nostrum in Commentario prævio num.* 93 *correximus.*

b *Hujus Sanctæ Acta Majores nostri ad diem secundam Aprilis illustrarunt, tomo* I *istius mensis a pag.* 67.

c *Hoc verbo uncis incluso sensum complere debui, quod etiam subinde alibi faciendum fuit propter innumera typothetæ errata, ut in Commentario prævio num.* 25 *monui.* E

d *Hoc vocabulum hic inserui ex narratione antecedente, quam tamquam minus historicam, et potius rhetorice exornatam omisi.*

CAPUT III.

Consentiente uxore, votum castitatis ab ipso emissum, et alia pietatis exercitia obita.

Beatus, gustata divinæ consolationis dulcedine,

Gustaverat medullitus Columbinus et expertus erat, quam suavis est Dominus, et de hoc fonte limpidissimo potatus, non modo costam illam corpus suum adamantem non optabat, sed angebatur animo, hinc recolente limosas cisternas conjugalis officii, dein sonitum tubæ Apostolicæ obstrepentis: Uxori vir debitum reddat. Quid inter augustias morte amariores agat, aut F quid consilii capiat, ubi consilia Magistri virginei lilia proponunt ac porrigunt, et citra mandati violationem manu libere apprehendere, nisi de alieno consensu non permittunt?

post varias difficultates sibi ipsi propositas

27 Quæratne solutionem thori? At clamat Paulus: Alligatus es uxori, noli quærere solutionem; imo et Dominus edicto vetat: Quod Deus conjunxit, homo non separet. Honorabile esse conjugium et thorum immaculatum; continentiam grandis esse virtutis et doni specialis, quod licet sibi divinitus obtigerit assequi, quid conjuge fiat nondum anu, neque ad cælibatum propensa vel vocata? Turbatum iri pleramque cognationem, et urbem universam adversus ausum insolens detonituram, et veluti de violato naturæ jure, deque maritalis fidei fractione impense conquesturam.

castitatem deinceps servare decreverunt.

28 In hoc fluctuantium cogitationum æstu, ad consuetum precum subsidium ardentem castimoniæ amatorem spes et fiducia in Deum propellit, quem dum pie solliciteque consulit, et propitiare

AUCT. JOAN. BAPT. ROSSI.

propitiare prolixa supplicatione instat, animari se sentit et interius roborari ad opus arduum tentandum, et separationis consensum ab uxore placide ac amice procurandum : hoc quippe accedente, haudquaquam dubitabat, admotum esse ad nodum solvendum cuneum, et cetera, quæ emersura prævidebat, obstacula Dei disponentis ope et forti patientia superanda....

et uxorem suam

29 Itaque tandem apud se constituit rete jacere, et in abstinentiæ conjugalis casses columbam inducere, ac observata hora, quæ collocutioni seriæ videbatur opportunior, ita fere haud illibenter audientem affatus est : Est mihi secretum, Blasia, quod tibi soli et patri meæ conscientiæ arbitro revelari per prudentiam licet. Non te latet ab eo tempore, quo nos domus eadem et thalamus idem junxit, quomodo conversatus sim coram Deo et hominibus ; in multa videlicet temporalium cura, ac prope nulla æternorum.

variis argumentis

30 Errabam per vias tortuosas pereuntis seculi, honoribus ac divitiis inhians, quæ mergunt amatores in profundum ac ruinam ; et perieram sicut ovis a caula digressa ac a lupis male tuta, ni Deus misericors, qui te mihi thori consortem dederat, dedisset magistram ac ducem. Nunc
B eodem propitio, ad meliorem frugem resipiscere licuit, et exutus visco cupiditatis, qua tenaciter hærebam terræ, salutis iter ingredior, ut videam, si quomodo comprehendam et bravium currentibus promissum accipiam : verum graves pedicæ hactenus cursum meum remorantur, non alia nisi tua manu solvendæ, quam benignam experiri non despero, et impense rogo.

ad eamdem virtutem hortatur,

31 Potestatem corporis mei, quam libens donavi, obsecro te uxor dilectissima, mihi redona, et vice versa, quam tu in me transtuleras, non gravate a restituente accipito. Fies ex conjuge soror, et ego ex marito frater, et erimus duo, non ultra in carne una, sed unus spiritus in carne nulla, nisi forte in latere Salvatoris. Hoc in posterum si annuis, erit lectulus noster floridus : hæc statio gratissima et umbraculum ab ardore sanguinum. Neque magnopere timendum nobis ab hoste domestico inquieti fomitis ; quippe aspersi sanguine Agni pro nobis immolati, veluti calidissimo rore hyssopi, omnem pituitam noxiæ voluptatis excoquemus, et exhibebimus membra nostra servire justitiæ in sanctificationem.

cujus consensu impetrato,

32 Pugna, si quæ foret ineunda, brevis erit ; victoria certa promittitur : præmium in cœlis
C paratum est æternum cum iis, qui castimoniam servavere, vel virginitate illibatam, vel a conjugio assertam ; qualem offerre Deo victimam gratissimam, si volumus, pari consensu possumus. Prole quamvis non abundemus, non tamen caremus et si nulla superstes esset, heres noster Christus erit, qui nos suos faciet coheredes in regno Patris. Interim vita nostra incorrupta, vita erit angelica et abstinentia nostra gaudium an-
a gelorum *a*. Quæ dum loqueretur Joannes, commovebantur Blasiæ viscera, et in rorem suavium lacrymarum præcordia solvebantur ; sed aperiente Domino cor ipsius ut intenderet, quæ spiritus per os mariti fundebat eloquia decoris et pulchritudinis, promptissimis votis assensit postulatis ejus, ac divortii facta facultate, cessit uterque juri, quod mutuo in Sacramento dederant corporum suorum, et ab argenteo matrimonii statu in aureum cœlibatus migravere.

votum castitatis emittit.

33 Hic Joannes gaudio liquidissimo delibutus, flexis illico in terram genibus, et mente ac oratione plena reverentiæ et amoris ad Deum conversa, in hanc pene formulam votum concepit : D
Omnipotens et misericors Deus, quandoquidem Blasia (et præsens ipsa audiebat consentiebatque) quam mihi in conjugem fidelissimam matrimonio ac dilectione junxeras, obsequi mihi non est dedignata, et dominium corporis, quo ipsa potiebatur, roganti concessit, agnosco hoc recens a tua clementia et amore munus, et in gratiarum actionem ego peccator indignus ac miser homuncio, coram divina et immensa majestate tua, castitatem, quoad vivam, servare propono, atque ut firmius propositum sit, voto obstringo. Dignare, o benignissime Deus et pater vitæ meæ in odorem suavitatis holocaustum meum admittere, ac explendi gratiam uberem largiri *b*. Quo b
sensu pietatis hæc a Joanne prolata sint, qua teneritudine cordis a Blasia audita, lachrymæ hinc inde fluentes indicare, plane verbis exprimere haudquaquam valuere...,

et quamvis post hoc minores carnis stimulos pateretur,

34 Prima igitur benedictio impensa Joanni post emissum castitatis votum largior solito divinæ gratiæ fuit infusio, non modo animam sanctificantis, quod primum munus ejus est, justis omnibus absque discrimine concessum, sed adeo in sublime evehentis ut in spiritum carnis expertem mutasse videretur? Etenim qui fructus E
est peculiaris benevolentiæ paucis exhibitæ, hanc gratiæ affluentiam comitatum est speciosum, quo donum vitiatæ in Adam naturæ fomes, intemperantiæ radix, ita repressus ac debilitatus est, ut nullas ulterius scintillas libidinis emiserit, aut leniter insurgentes illico nullo negotio compresserit : atque ita suus tranquillitati mentis et conscientiæ quieti locus ab omni contagione liber relictus, jucundum ac mundum in sua puritate Spiritui sancto habitaculum præbuit....

tamen diversis afflictationibus

35 Neque tamen tam firmo vallatus præsidio tutum se putavit ab insidiis et impugnationibus, quibus thesaurum eximium, in vasis fictilibus absconditum, suffurari conjurata orci militia molitur ; sed acerrimam diligentiam adhibuit, ut illæsum illibatumque tueretur. Eapropter initio quidem in jejuniis eam moderationem tenuit, quam vires ferre possent, et [quæ] violentiam constantiæ inimicam non inferret, ne labefactata statim sanitas insuetis succumberet oneribus, et ad pristinas delicias redeundum esset. Verum rota fervoris currente, eo deventum est, ut corpori tantum indulgeretur escæ, quantum vix retinendo intra artus spiritui necessarium videretur. Lectum vel duri asseres vel nuda præbebat F
humus ; somnus brevis ac parcus, sed non minus suavis, quam olim molles culcitræ et strata serica conciliassent. Reliquas noctis plerasque horas orationi et contemplationi dabat....

corpus suum domabat.

36 Diurnis operibus Sacri auditionem de mane præmittere quotidie consueverat, et nullam dein partem a Christiani hominis officiis vacuam abire permittere. Nunc nosocomia invisere et ægris ministrare, alias inter se dissidentes reconciliare, viduis ac pupillis adesse ac juvare ; pios sermones passim serere, ad morum emendationem hos invitare, illos in tribulatione consolari, omnibus qua consilio qua largitione benefacere, quod præstantissimum duceret imitationis divinæ genus beneficentiam in homines conditionis cujuslibet exercere.

et abstinentiæ conjugali paupertatem addere statuebat.

37 Sed fructus istiusmodi a voto castitatis colligenti adhuc excellentiorem viam ostendit luminum Pater, quam Filius ejus unigenitus, magister nostri generis factus, indicavit asserenti, servata a se mandata a juventute et aliquid tamen

A tamen amplius desideranti, quod faciendo vitam æternam possideret; quippe audivit: Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus. Quod recogitans pensiculate Joannes, minus sibi et suæ conscientiæ satisfactum iri asseverabat, donec relictis omnibus quæ possidebat, nudus nudum sequeretur Salvatorem, castitatis voto, quo se jam adstinxerat, alterum adjungeret paupertatis, quo et spoliaretur habitis et habendi in posterum facultatem abdicaret; quod quam belle illi successerit, paulo post enarrabo....

ANNOTATA.

a *Opinor, hanc orationem hortatoriam etiam a Rosso exornatam esse, et ab eo hic potius referri illa, quæ in simili casu verosimiliter dici potuerint, quam quæ re ipsa dicta fuerint, cum Belcarus et Morigia tam prolixam exhortationem non expresserint.*

b *Belcarus in Vita Italica cap.* III, *et Morigia in Historia Jesuatorum lib.* I *cap.* III *hanc votorum formulam etiam paucioribus verbis absolvunt.*

B

CAPUT IV

Electio socii, et ejusdem ad similem Apostolicæ vitæ normam inductio.

Beatus Joannes amicum suum a

Arcta erat Columbino cum Francisco Vincentio *a* Mini vulgo dicto, necessitudo, et arcanorum cordis sincera communicatio, qualis inter amicos, paucos verosque dumtaxat reperitur. Hic igitur occurrit primus, in quem oculos et spem conjiceret, quod maximum ex ejus conversione emolumentum in populos emanaturum speraret. Nempe et primaria nobilitate Senensi oriundus, numerosa cognatione ac divitiis florebat præter cetera insita bona judicii, prudentiæ ac in rebus agendis dexteritatis, quæ magnam ipsi apud cives auctoritatem pepererant. Consulto ergo in primis obnixe humiliterque precibus Deo, statuit recentem deliberationem instituendæ ad Apostolicam formam vitæ suæ candide ipsi aperire, ac ad eamdem ut amicum quoque induceret, omni ope studioque conari.

C *variis rationibus excitat*

39 Quapropter repetebat illi identidem opportune importune, quæ valere existimabat ad expugnandam mentis arcem, desiderio curaque per terrena vagantis, et opes ac honores sollicitudine anxia procurantis. Quid, quæso te, dicere solebat, omnibus laboribus ac sudoribus, quibus laboramus super terram, quid, inquam, adepturos nos tandem arbitramur? Majorne esse poterit spes nostra, quam ut census augeantur, aut dignitatis et vitæ caducæ commoda ac deliciæ comparentur? Atqui hæc fragilia sunt, et incerto fortunæ feruntur flatu, affluunt et dilabuntur, et interim dum possidentur, laquei sunt cursum ad regna cœlorum præpedientes; spinæ, quæ conscientiam lacerant, et ream gehennæ faciunt, dum nimis avide conquiruntur, aut nimis avare custodiuntur; quæ pericula et damna vix aliquando ab illis absunt, et si abessent, vapor sunt ad modicum parens, et tandem cum vita deseruntur ac deserunt.

ad contemnendas divitias

40 Quantæ igitur prudentiæ fuerit Christi sequi consilia ad earum contemptum invitantis et clamantis: Omnis, qui non renuntiaverit cunctis, quæ possidet, non potest meus esse discipulus? Quantæ felicitatis viam regiam divinæ servitutis et perfectionis evangelicæ ingredi ac terere, Apostolos et eorum sectatores imitari, mundo et toti vanitati ejus valedicere, pedem in æternitate figere, et alis paupertatis subnixos ad illam tendere? Hæc sane rite perpensa, ut tute advertere ex morum mutatione potuisti, tantum apud me pondus habuere, ut exsequi, quæ suadeo, omnino constituerim, et spretis omnibus, quæ hactenus possideo, Salvatorem sequi, crucem ejus humeris imponere, Sanctorum, qui cum Christo regnant, vestigiis inhærere. *AUCT. JOAN. BAPT. ROSSI.*

cumque hortatur,

41 Unum est quod summam votorum meorum explere in hac molitione queat, si quemadmodum fidelem me ac tui amatorem non frigidum per annos plures expertus est, ita mihi contingat per ætatem reliquam comitem habere te in iis, quæ salutis æternæ sunt, et una mecum suavi Christi jugo colla subdentem. Sat video, labor, paupertas, mortificatio, hominum judicia, terrere possunt, et manum ab aratro capiendo abducere; sed fides futuram gloriam et coronam pœnis paratam terroribus opponit. Spes animos dat et promissionum certitudine roborat ad ardua quæque superanda. E Caritas quinetiam difficultates omnes imminuit, et dulci sapore amara cuncta respergit. Et aderit nostrum medius Jesus Christus ille Dei filius ac Deus, non modo magister et amicus; sed et frater ac mater futurus eorum, qui voluntatem faciunt æterni Patris: quanto magis illorum, qui vocem ejus audientes nihil aliud in hac peregrinatione quærunt, nil optant ardentius, quam quomodo ipse ambulavit, et ipsi ambulare *b?* *b*

ac tandem inducit,

42 Hujus aurei mallei ictibus sæpiuscule Joannes amici aures verberabat et arcem pectoris petebat, et tamdiu haud gravate audientem sollicitare institit, quoad in suam sententiam inflexit atque pertraxit. Influebant voces illæ Evangelium sonantes in Vincentii intima, et eliquabatur veritas ejus in cor non pravum et paulatim sanandum: nam principio quidem calor tenuis leniter afficiens venas permeabat, tum vero, dum repeterentur suasiones et dicta sacra, sensim migrabat in æstum affectus adhærendi Christo et præ ejus amore divitias et quidquid mundus pollicetur lutum computandi. Tandem cessit hortationibus et statuit adjungere se Joanni, jam F induto humilitate Christianæ possessioni congrua, et forti domitori sui corporis: nec ulla tarditate usus suam ipsi deliberationem aperuit, ad quam ineundam plurimum suasiones crebræ, plus etiam supernum lumen ac interior vocatio valuere....

ut austeram vitam secum ducat,

43 Auctus igitur hoc sodali Joannes, et novo animo, gratiis Deo impense peractis, cœpit liberius Evangelium, quod gestabat in pectore, propalam profiteri, et inclusæ flammæ erumpere gestienti aditum aperire. Namque depositis vestibus, quas hactenus ad ornatum ac elegantiam gestaverat more nobilium, viliores induit plebeis usuarias, pallium iis consentaneum humeris imponit;.... nec sic vestitus in publicum civitatis prodire conspectum, et in evangelico paupere novum Christi militem declarare erubuit. Pecuniam magnis antehac studiis atque compendiis corrasam, et arcis inexorabilibus clausam, large in pauperes qua obvios qua perquisitos distribuere, et si quos in triviis ægrotantes reperire contingeret, hos benigne colligere et in habitaculum

AUCT. JOAN. BAPT. ROSSI.

culum aliquod inferre, ac sumptus providere, quibus consumpta languoribus et inedia membra foverentur.

in qua vivendi ratione

44 Monentibus amicis et veterem cantilenam occinentibus, cautius agendum, ne ad inopiam et mendicitatem reduceretur, respondebat libere, nimiam cautionem genus esse infidelitatis, sibi nil antiquius esse, quam tota substantia pauperibus erogata, ad summam egestatem redigi et mendicato vivere, nec procrastinaturum se, nisi per caritatis et justitiæ leges vetaretur, domesticorum respectum in diribitione haberi præcipientes; in magna ponere felicitate mundi Dominum possessionem habere, et cum Propheta canere: Pars mea Dominus.

ambo constanter perseverantes

45 Et erat aperta responsio tacitum ad imitationem invitamentum non omnino infructuosum: quamquam enim præter Vincentium nemo, id quidem temporis, ipsius secutus est exemplum, hoc tamen assequebatur, ut molestis interpellatoribus os occluderet, et improbare desinerent, quod antea calumniabantur; quinimo genus quoddam approbationis videbatur, quod se precibus ejus ac Socii commendarent: hic quippe constanter hærebat Columbino, eadem cum ipso B vivendi ratione utens, eleemosynas large profundens, in sui abnegatione strenuus, in mundi contemptu generosus, in virtutum acquisitione fervens, in divino servitio constans, ut jam tum in duobus, adhuc inter seculares agentibus, religiosorum perfectorum illustrior quædam forma splenderet, et civitatis universæ oculos et ora ad se converteret.

vana hominum judicia spernunt

46 Et quamvis amborum pleraque affinitas factorum insolentia percellebatur, dedecori ducens, bina ex suis familiis illustriora capita ad abjecta ministeria gentilitiam nobilitatem demittere, ac domos profusis largitionibus exhaurire, ipsi tamen nihil pensi hominum judicia habentes, eorum querimonias ac obtrectationes surda aure transibant, et corde in cœlo fixi, non decedebant de gradu suo; sed vestigia magis solidabant in petra, quæ est Christus, in quo consistere progredi est, et ad metam in agone Christiano certantium secundo cursu properare....

ANNOTATA.

a *Hujus Francisci elogium habes in Fastis Senensibus ad diem* 15 *Augusti. Cum vero ab auc-* C *toribus quibusdam titulo* beati *ornetur, nos in Commentario prævio num.* 95 *de legitimo illius cultu instrui desideravimus.*

b *Quamvis verba hujus exhortationis apud antiquiores Actorum scriptores non inveniantur, tamen in Vita B. Petri Petroni legimus illam Francisci Vincentii conversionem factam esse, hortante Joanne Columbino, ubi lib.* II *cap.* VIII *narrantur sequentia:* Ergo simulatque Columbinus mascula se orbatum prole animadvertit, majorem Dei amorem animo concipiens, tum omnia negotiandi commercia dirimere, ac simul trajiciendæ ac permutandæ pecuniæ deponere studia, prorsusque abjicere; tum fluxa præsentis vitæ commoda penitus deserere, atque humanas, quas possidebat, opes in pauperes dividere statuit. Quam in sententiam ingresso non mediocre attulit adjumentum Franciscus Vincentius, Nicolai Vincentii germanus: qui Franciscus dum tacita quadam admiratione Columbini vitam pariter ac mores in melius commutatos apud se reputat, in eam mentem intimo sancti Spiritus instinctu se sensit impelli, ut socium se ad eum in nova spirituali D militia instituenda adjungeret: quod et peregregie præstitit, eodem Columbino ad Christianam laudem et decus illum adhortante.

CAPUT V.

Morbus Beati, occulta fuga ad nosocomium, et vexatio ex parte uxoris suæ ob pauperem ac vilem vivendi modum.

B. Joannes febri laborans

Inter assiduos recentis vitæ labores jugemque corporis et animi mortificationem litantem pœnitentiæ Columbinum febris invadit, ac lecto affigit. Ast promptus ad patiendum animus ingenti cum demissione et gaudio Dei donum flagellantis omnem filium, quem recipit, in ægritudine recognoscens, parum ducit gratias illi solvere pro munere, ni morbum præterea stimulum sibi faciat augendi dilectionem, eamque magnifica quapiam molitione declarandi. Morbi ergo molestias E ac febriles ardores non æquo solum tolerat animo, sed veluti delicias æstimat, atque ut graviores recurrant indies paroxismi, vehementer optat.

ob nimiam domesticorum de se curam,

48 Argumento minime obscuro rei haud ita creditu facilis est ingeniosum piumque furtum sui ægrotantis factum domesticis, quibus nihil tale cogitantibus clancularia fuga se subducit et locum quærit, ubi delitescat, et incommoda egenis decumbentibus communia experiatur. Ergone, sibi ipsi inclamabat, in mollissimi cubilis complexu stertere pergis, et marcescere in plumis otiosis non erubescis, delicate miles Ducis illius, qui non habuit, ubi caput suum reclinaret, neque ubi, nisi in duro crucis stipite, cubaret? Ergone exquisitis epulis et sorbitiunculis et scitamentis in tabem ac saniem mox abiturum corpus reficies, mentitus discipulum Magistri, qui felle et aceto potatus est? Et sustinebis, Blasiæ et familiaris servitii curas a tuis numquam otiari obsequiis servus nequam Domini, non habentis in sua tribulatione consolantem se vel juvantem? Meliora Deus! Non decet sub capite spinoso membra vivere delicata, neque paupertatem sui amatoris sentire languores et egestatem, cui morienti amatæ comites adsistere nuditas, sitis extrema, F omnis solatii et opis inopia.

clam fugit ad nosocomium

49 Surgam igitur et circuibo civitatem et quam intus non invenio, foris in suis habitaculis paupertatem quæram, si forte me excipiat tanquam unum de mendiculis suis, et admittat ad tenuem ac parcam mensam suam, divitum conviviis invidendam. Quas inter cogitationes et accensa patiendi vota hora minus observabili (forte matutina) quando post vigilias noctis domestici omnes suavius somno soporantur, eripit se lecto ac tegete vice vestium humeros involvens domo egreditur, ac sensim labante gressu ad xenodochium, nullo comitante, proreptat, quod infimum inter alia urbis celebriora, et maligne instructum putabat, ut sanctius paupertati operaretur. Hic aditum obtinuere a rectoribus preces obnixæ, et lectulum in turba jacentium pauperculorum impetravere. Delituit inter hos biduum ceu de trivio quispiam, insciis moderatoribus, cujas et quantus vir esset, et nihilo honestius quam reliquos decumbentes tractantibus.

50 Hoc

A

in quo per aliquot dies delituit,

50 Hoc ipse magnopere gaudebat, cautus adeo, ne aliquo se signo proderet, et delicias hasce suas, notitia alicunde oriente, perderet, et abire cogeretur. Sed brevis hæc lætitia fuit : cum enim paulo postquam pedem domo extulerat, Blasia ac Vincentius cubiculum ingressi, vacuum infirmo cubile conspicati sunt, pavore simul ac stupore perculsi cogitationibus variis agitantur, neque quid Joanne actum sit, divinare queunt; fugam tamen suspicantur hominis, qui lodicem abstulerat, et in cavernam quampiam se abdidisse conjectant, ut miserius ægrotet, et egestate conficiatur.

et frustra per urbem quæsitus,

51 Interrogant famulos, quærunt inter cognatos et amicos, adeunt xenodochia, neque angulum inexploratum omittunt, in quo latere fugitivum ex verosimili conjiciant. Sed ventos venantur; nusquam ægrotus paret. Tandem desperatione potius quam spe acti, nosocomiolum in seposito urbis angulo positum intrant, singulos grabatos attente lustrant, tacente interim Joanne, et se tegente ; sed frustra, quia eodem, quo se celabat, opertorio detectus est : curiosis quippe scrutatoribus objecta est forma colorque lodicis, quo se obvolverat, et agnita protinus a
B
Blasia, cui tota domus supellex erat comperta, transfugam manifestavit.

tandem invenitur,

52 Eo accurrens una cum Vincentio amicabili querela dolorem testata sciscitatur, ecquid causæ sit, cur, relicta propria domo lectoque, ad extraneam casam confugerit, et in angustias alieni domicilii et annonæ conjecerit? Offensione aliqua occasionem dederit fugæ, an culpa domestica aut erratum domi displicuerit, quod transfugio castigandum censuerit? Videat perpendatque pro sua prudentia, deceatne virum senatorium inter plebis quisquilias jacere, et criminationibus vulgique dicteriis nobilitatem familiæ exponere.

ac paupertate incommodisque gaudens

53 Ad quæ Joannes : Quid turbamini, aut cur molesti estis mihi? Una dumtaxat causa huc me venire impulit; nimia videlicet indulgentia vestra curaque superflua in hoc misero tractando corpore, blando videlicet spiritus hoste, pœnitentiæ fræno etiam in infirmitate domando. Optime mihi in hoc lectulo est. Permittite, quæso vos, pauperculam hanc feminam ad me accedere :
a
affert enim scutellam sapidi pulegii *a* ad obsonandam famem meam, cui nil simile in suavitate juscula vestra habent. De reversione vero
C
mea sperare desinite....

vix se domum reduci patitur.

54 Hic instare Blasia et Vincentius precibus ac rationibus multis, ex decoro, ex æquo justoque depromptis, ædem illam hospitalem pro mendicabulis extreme laborantibus stare, contra jus fasque a nobili divite insideri, frustra ac insipienter obtendi paupertatis titulum, quæ Deo Superisque displiceat, risum hominibus moveat... Lacrymis insuper et obtestationibus ad argumenta adjunctis emollitum cor denique cessit, et quam venerat decentius domum reductus est. Tenuit hæc febris aliquamdiu, et fessa jam membra jejunio et varia afflictatione quassavit; ast animus in cœlum assurgens suum tuebatur vigorem...... Hoc unum dolebat, quod delicate nimis haberetur : cetera in Deum semper intentus, divinis cogitationibus mentem pascebat; linguam vero, cum solus erat, in laudes Majestatis illius laxabat. Cum amici invisebant, effusam erga genus humanum caritatem et benevolentissimam providentiam prædicabat, ut æger corpore medicinam afferret aliquam male habentium animis, solatium bene valentibus, et nullus ex cubiculo decumbentis non melior, quam cum ingrederetur, abiret.

AUCT. JOAN. BAPT. ROSSI.

Uxor B. Joanni

55 Febrilem afflictionem excepit altera ab uxore Blasia vexatio, eo gravior, quo minus exspectata. Cui, obsecro, venisset in mentem, Blasiam, ceteroqui placidis moribus ingeniique pacati feminam, quæ in revocando ad bonam frugem Marito summo studio et omni contentione adlaboraverat, uti supra memoravi, inversa dein voluntate, viam perfectionis insistenti offendiculo fuisse, et velut unam de stultis mulieribus pessimo alloquio conatam esse ab incœptis revocare? Et fuit tentatio ista qua importunitate, qua pertinacia prope fatalis : namque octennium *b* exercuit Joannis patientiam, quo toto tempore b
partes agebant suas, nunc astutia lenocinio armata, nunc iracundia desultoria levitate coarguens, carpensque mores et vitæ institutum, cui se Joannes addixerat.

objurgationibus,

56 Etenim aliquando ciborum, quibus vesci consueverat, et vestimentorum, quæ induerat, vilitatem indignata clamitabat : Quousque tandem sordida istæc et immunda perferam? An huc veni, nomen uxoris ferens, re autem ipsa infelix famula domini infelicioris, in squalore et E
luctu dies ductura? Qualis hæc sanctimoniæ species habitu rusticano in cœtu nobilitatis incedere ac inter affinium cuneos eremicolam repræsentare? Rem familiarem sus deque vertere, domesticorum curam omnem prorsus exuere, carnificem sui immoderata maceratione agere?.... Quamvis jurgia rationum momentis sedare pro loci ac temporis opportunitate nequaquam omittebat, plurimum tamen audire se dissimulabat, et silentio solabatur dolorem suum.....

blanditiis,

57 Neque tamen despondit animum Blasia; sed ubi minus succedere conspexit aspera, animum adjecit ad mitia, et spem sibi a blandimentis fecit, quam irritam iracundia et expostulationes reddiderant. Ad lenocinia verborum confugit, quæ mellitum amorem et conjugalem dilectionem testarentur. Consilia dabantur inde profecta plena prudentiæ ac moderationis. Frænis fervorem immoderatum coercendum, ne exorbitet a ratione et lege Dei; partem quidem noctis orationi concedi posse, sed suam etiam necessariæ ad vitam quieti deberi; laudabilia esse jejunia, F
quæ carnem affligant, non quæ opprimant et enecent; singularitatem in vestitu, quæ vulgi percellat oculos et admirationem aut risum moveat, periculo expositam esse superbiæ et reprehensioni hominum, et ansam maledicentiæ dare, ac idcirco neque Deo neque Cœlitibus arridere; gratiora esse plura, quæ privatim ac secreto fiunt, quam quæ palam coram vulgo; laudari orationem, quæ fit in abscondito, clauso ostio, et eleemosynam a dextera porrectam, sinistra inscia.

precibus et lacrymis

58 Neque deerant preces, si qua adhuc in pectore maritali reliqua esset affectionis erga miseram conjugem scintilla, remittat tantillum de intolerabili asperitate, quæ violenta cum sit, durationis foret brevis ac pœnitendæ. Per ego te, dilecte Joannes, quæcumque jura ac sacramenta nos conjunxere, precor obtestorque, ne ante oculos meos homicida tui meique esse velis. Quod si sancta consortia spiritus nec vocabula nec officia jam tenent nuptiarum, cogit me tamen fides, qua dextras junximus, pietas, religio, cultus, quo Deum veneramur, rogare te, paulo mitiores induere cogitationes et remissius sævire in carnem tuam, quam dum dire conficis, meam

quoque

AUCT. JOAN. BAPT. ROSSI.

quoque conficis. Et pergebat obsecrare, ni singultus et imber lacrymarum nutantia verba convolvissent.

frustra persuadere nititur. 59 At fortis Athleta Christi, tametsi natura humanus ac benignus, non plus hac blandiloquentia mollitur, quam si dura silex, vel stet Marpesia cautes.... Ne tamen afflictæ adderet afflictionem taciturnitate, quæ despicientiam oleret, paucis respondit, quæ minuere dolorem possent, et salubrius sapere ignaram divinorum arcanorum docerent. Mirari se in primis vehementer, quod quæ tam sollicita de sua salute fuisset, quando ipse illius oblitus per inanes species cupiditatum et mendaces insanias errabat, nunc voti compos effecta tristetur, queraturque lacrymabiliter, invenisse drachmam, quam perdiderat, et ad caulas Salvatoris rediisse ovem, quæ perierat: Evangelio refragari, quæ suadeat de tecto descendere et rursus induere tunicam veterem, quam exuerat. Piam olim et clementem fuisse, quæ profunda caligine vitiorum demerso manum benevolam porrexerat; versam modo in crudelem, quæ in loco pascuæ et serenitatis collocatum ingemiscat, et ad senticeta redire suadeat.

B

ut austeram et abjectam vitæ normam deserat: 60 Cui illa: Absit hoc a me, ut mala suadeam, quæ bona semper optavi; sed ut qui pluviam tempore siccitatis ad fœcunditatem optant, non eluvionem vellent ad submersionem ac sterilitatem, ita ego arenti quondam vestro pectori imbrem desiderabam, quo irrigaretur devotio, non diluvium, quo suffocaretur sanitas, submergeretur urbanitas, sepeliretur humanitas. Cui longe sapientius Joannes: Crede mihi, Blasia, totus mundus in maligno positus est et in tenebris jacet: somnia sibi fingit in incerto divitiarum et umbras persequitur in lubrico cupiditatum, et tamen tantopere diligitur, acsi summum in ipso bonum sit positum..... Beati, quos de somno torporis et ignorantiæ suscitat Dominus, et viam veritatis edocet: beatiores, quos trahit ad Christum, ut ambulent, sicut et ipse ambulavit. Et ego quidem fateor tibi ingenue, soror mea, ex die, qua divinus sol illuminavit tenebras meas et eduxit me de carcere infirmitatis, in qua jacens currebam ad mortem vinctus catenis avaritiæ, ut probe nosti, ita sum inflammatus amore crucis et Christi crucifixi, ut dulcedo ac mel videantur mihi, quæ amara et horrida mundus reputat....

C

nam ipse in arrepta perfectionis via fortiter pergens 61 Quod si ingratum sit in auribus sororis meæ hoc novum canticum et grave videatur jugum, quod mihi leve ac suave est, facile fuerit hac se molestia liberare: nimirum thori vinculum mutuo consensu solvimus, quid impedit, ut habitationis etiam dissolvamus? Sic enim a cunctis mundanis retinaculis expediti firmius Deo hærebimus; tu quidem, ut mulierem honestam decet, domi orationi et bonis operibus intenta; ego vero foris per vicos et plateas nomen Jesu Christi hominibus prædicando.

crebra uxoris jurgia patienter tolerat. 62 Hic illa excandescens: Utinam, inquit, numquam absona postulanti consensissem! Neque enim ignoro Apostoli præceptum, alligatum uxori solutionem quærere prohibentis, ut mihi jam videantur voces lupi ululantis, solutionem aliam et habitationis separationem ulterius deposcentis; quamquam divortio quolibet horribilius est continuo spectrum istud familiare hominis pannosi ac sordidati, quale vix eremus ferret ac deserta semota paterentur, nedum lares nobilium et affinium frequentia, qui cum rubore audire coguntur, quæ ab aliis conspecta non sine risu aut indignatione accipiuntur, probantur a nullo, stultitiæ damnantur a pluribus. Proinde ad mentem redeat desertor meus, si quietem domesticam amat, et nomen bonum, quod negligere per sacra Oracula nefas est, apud externos salvus velit: quibus aliisque in eumdem sensum similibus responsis vapulabant sæpissime mitissimi Joannis aures, perraro habentis in ore redargutiones; et præcordia aculeis feriebantur cæcitatem et prope in petulantiam vergentem muliebrem audaciam c indolentis. Sed respexit Dominus et consolatus est dolorem Servi sui. D

ANNOTATA.

a Pulegium *vel* puleium *est herba florifera, quam nonnulli existimant, nomen a pulicibus habere, quia* flos pulegii recentis incensus pulices necat odore, *ut loquitur Plinius lib.* XX *Hist. Natur. cap.* XIV, *ubi etiam alias istius herbæ virtutes explicat. Cicero eadem voce metaphorice usus est, ut apud Calepinum videri potest.*

b *Istud octennium numerari potest ab anno Christi* 1355, *quo Joannes Columbinus ad Deum conversus est, donec beatus Vir liberam pro arbitrio suo vivendi potestatem ab uxore sua obtinuit,* E *et bona sua omnino abdicavit, cujus abdicationis tempus in Vita B. Petri Petroni lib.* II *cap.* VIII *pag.* 82 *sic indicatur :* Egregii Christi milites, omnes, quas habebant, facultates in ejusdem Christi Domini gratiam partim in pauperes erogarunt, partim piis locis atque xenodochiis attribuerunt anno a partu Virginis millesimo trecentesimo sexagesimo tertio. *Sic igitur illa vexatio ab anno* 1355 *usque ad* 1363 *per octennium invictum invictam B. Joannis patientiam exercere potuit.*

c *Feus Belcarus cap.* IV *non tam dura et aculeata dicteria isti mulieri attribuit; sed illi adscribit leniora quædam argumenta, qualia hic num.* 57 *et sequente retulimus, quibus sub specie prudentiæ Marito suo moderationem suadebat, et ingentem illius fervorem temperare conabatur. Facile tamen crediderim, muliebrem iracundiam subinde in has exhortationes irrepsisse.*

CAPUT VI

Mirificus orantis Beati splendor, benigna Christi susceptio sub forma leprosi, divina consolatio, et tandem his miraculis emollita uxoris durities. F

Oceanus consolationis Deus dicitur. Quis spei vela per ipsum pandit, et auras suaviter spirantes non expertus est? In ipso sperabat cor Joannis, cum intrarent aquæ usque ad animam suam, et adjutus est; primo quidem per internæ consolationis affluentiam, quæ afflictionis acerbitatem superabat; tum per signorum admirabilitatem, qua omnis tandem caligo et amaritudo ab animo Blasiæ detersa est. Illorum hoc fuit primum. Nocte quadam intempesta, quam de more Joannes inter preces vigilabat, tanto splendore sensit animam suam repleri, ut corpus etiam ipsum exterius radiaret, et cubiculum meridiano veluti sole coruscaret. *Beatum cœlesti lumine in tenebris radiantem*

64 Attinebatur per eos dies ea domo nobilis femina Alexia Bandinella, affinis Blasiæ, utpote marito *conspicit quædam mulier,*

A marito Cerretano nupta, illuc invitata ad levandum agnatæ mœrorem, quem Joannis vita ac mores intulerant, uti memoratum est. Hæc inter nocturnas tenebras vidit parietes propinqui cubiculi, in quo manebat, luce clarissima splendescere, nec aliunde illam, quam a candela vigilantis Joannis manare rata, nihil movit. Verum cum in longum durare fulgorem adverteret, et majorem, quam a candela emitti posset, haud ex vano putaret, quidnam illud esset insolitum lumen, propius explorare non dubitavit.

quæ uxorem B. Joannis ad videndum illum splendorem advocat.

65 Lento igitur gradu illuc ingressa, Dei Servum humi defixum et undecumque radiis circumfusum conspicatur, ac obstupefacta miraculo regreditur, conventaque Blasia, visum narrat, et ad videndum invitat. Morem hæc gerit, non tam videndi cupiditate, quam gratificandi voluntate cognatæ invitanti, ne immorata videretur. Accedit, procumbentem intuetur, radiis perstringitur, hæret admirabunda, neque tamen verbulum effatur, aut signum dat placati animi ac errorem fatentis : tam crassæ videlicet nebulæ inane pectoris feminei obduxerant, ut ne supernæ quidem lucis splendore dispelli potuerint *a*.

B

Alio tempore idem Vir pauperem leprosum

66 Secutum est miraculum alterum adeo luculentum, ut vi ipsius expugnata pervicacia oblatrare ulterius desierit, et in admirationem ac reverentiam diu exosi Conjugis immigrarit. Ita res habuit. Ibant simul Joannes ac Franciscus ad princeps urbis templum, ut Missæ sacrificio interessent. Præ foribus, mendiculorum grege obsessis, unus quispiam jacebat seminudus, nisi qua lepra a planta pedis usque ad verticem capitis fœde operiebatur. Constitit ad aspectum miserandum Columbinus, et ad comitem conversus: En, inquit, Francisce mi, quanta miseria et cruciatu pauperculus iste oppressus decumbit humi, et cum sit tanta ejus necessitas ac dolor, omni tamen humana ope destituitur.... Quam opportune factum, si in humeros sublatum domum nostram transferamus et commodum curemus?

humeris suis domum defert, indignante ob id uxore,

67 Probavit consilium Franciscus, et operam quoque suam obtulit ad illud exsequendum. Tum Columbinus leprosum adit, placide erectum humeris imponit, iisque succollantibus domum suam importat; inter eundum, modo dextram, modo sinistram ori osculandam admovet, et breve illud iter tam jucunde conficit, ut nullam penitus molestiam nauseamve sensisse affirmaret, et affirmanti crederent, qui emicantem ex oculis vul-

C

tuque toto amoris et hilaritatis flammam contemplabantur. Ut pedem intra liminare intulit, intuita Blasia fœtens spectaculum vociferatur : Apage, apage tabem hanc et pestem! Nimirum istud etiam deerat meæ calamitati infortunium, ut fœtore et sanie tecta nostra sorderent, et in tabidorum receptacula verterentur. Ast ego domicilium, et solum quin etiam vertam : abibo expulsa domo, et extrema tolerantiæ passa haud accusabor impatientiæ aut proterviæ, quod saluti consulam et incolumitati meæ, ac liberam vestris miserationibus habitationem relinquam.

quam blandis verbis

68 Cui blande tranquilleque Columbinus : Amabo te, domina, sustine modicum, parce iræ, parce furori ; desine adversus hunc pauperculum et nos indignari. Hic pariter, uti nos, factura Dei est, et sanguine pretioso Filii ejus, uti nos, redemptus. Idcirco patere, te per Jesu Christi amorem rogari, ne dedigneris tui lecti copiam facere, in quo misellus tantisper conquiescat, dum ego necessaria ad eum refocillandum comparo. Alienum videlicet quærebat lectum, qui proprium abdicarat, et nudis asseribus incubare diu assueverat. Hic enimvero ut temulenta bacchari et clamoribus vicinitatem complere, negare, obtestari cœlum et terram, numquam carcinomati illi sui lecti copiam facturam.

AUCT. JOAN. BAPT. ROSSI

ac piis monitis frustra placare conatur:

69 Cui Joannes : Ah mea Blasia, recolamus delicta nostra, quibus iram divinæ majestatis incurrimus ; et minus grave, neque intolerandum videbitur, illorum debitas nobis pœnas hoc quantulocumque misericordiæ pretio redimere. Sub hac larvæ deformitate patientis Christi species delitescit, qui sibi factum iri asseveravit, quidquid uni tali in nomine ipsius fecerimus. Profecto si rursus ipsemet Christus Dominus de cœlo descenderet, et talem nostris se offerret aspectibus, qualis fuit ab Esaia multa ante secula prævisus, non habens speciem neque decorem, lepra et vulneribus fœdatus et virorum novissimus, sorti bonæ ac favori duceremus, hospitio et lecto excipere, fovere, recreare. Atqui fassus ipse est : Qui recipit unum ex iis, qualis hic est, quem intuemur, me recipit. In quo igitur se prodet fides nostra, si aversemur in suo paupere Christum, aut qua ratione salva et incolumis erit caritas nostra, si viscera pietatis non ostendamus in ipsum? Neque tamen feram verbis suis placavit, qui potuisset monstra delinire. Tumet adhuc ira et furore, et protestatur, se imposterum non tacturam neque accessuram ad cubile, quod sanies illa deturpasset infecissetque.

E

quare nil curans ejus jurgia, leprosum abluit

70 Tum Joannes advertens, se surdæ canere : Eia, inquit, Vincenti, paremus quantocyus balneum, et ulcera ac sordes hujusce nostri fratris abluamus. Quo parato, uterque manus ulceroso admovent, purgant, exstergunt, et insolito caritatis affectu exosculantur. Quin etiam (quod audire absque stomachi nauseantis indignatione aures vix sustineant) tantis gaudiis in eo opere delibutus est Joannes, ut novum genus mortificationis excogitarit, quod Domino pro gratiarum actione penderet; craterem videlicet ex pelvis ejusdem illuvie implevit, ac intrepidus exsorbere haud horruit, non secus quam si poculo apprime suavi delectabiliter se prolueret.

ac molli lecto imponit.

71 Exinde abstersum ac recreatum leprosum lecto Blasiæ pro sua libertate componit, utpote linteaminibus ac plumis molliori, quidquid illa ringens obganniret. Certe quidem de injustitia tamquam familiæ mater conqueri juste haud poterat, aut de usurpatione sui lecti, se invita, maritum incusare, penes quem manebat adhuc dominium de tota facultate integrum ; et laudabiliter suo jure fuisse usum mirificus declaravit eventus....

F

dumque paululum abesse cogitur, curam illius commendat uxori.

72 Joannes assiduus decumbentis custos providens, ne vel puncto temporis solus relinqueretur, Sacri audiendi causa cum Francisco domo egressurus Blasiam rogat, dum post breve spatium redeat, curam illius gerat, ne forte quid gravius per eam morulam patiatur. Ast illa, bile adhuc fervens, inconditum quid ac ferum dentibus frangens terga vertit, et alio declinat coquere rabiem ac dolorem suum. Ibi remotis arbitris paulatim quiescere et meliores animo cogitationes admittere, suspicere Viri insignem caritatem ac sui abnegationem, et cum sua obstinatione conferre : ni contumaciam exuat et viscera misericordiæ induat, timere, ne Dei iram in se provocet, dedecere bene moratam uxorem arroganter cum marito rixari, nefas Christianæ feminæ pauperes aversari, immitem esse sua ope indigentibus.

B. JOAN. BAPT. ROSSI.

gentibus, et iis affinia, quæ a benigno Spiritu cordi femineo leniendo immittebantur.

quæ cubiculum leprosi ingressura fragrantissimum odorem percipit.

73 Sic affecta recto gradu se confert ad cubiculum jacentis leprosi, et dum fores aperit adeo suavi inhalatur odore, ut similem a floridis hortis aut pretiosis nartheciis exspectandum nusquam in terris pro certo haberet. Et fuit inolitæ plagæ malagma istud opportunum, et quam sanare ad eam diem non valuerant exemplorum ac sermonum Columbini medicamina, cœlestis fragrantia momento obduxit ac persanavit: quippe stupore hinc fixa, inde rubore repercussa, non est ausa in cubiculum se penetrare; sed retrograditur illico, arbitrata quod erat, sub illius schematis fœditate latere pulcherrimum aliquid ac divinum, quod pro eximiæ benevolentiæ pignore Mariti sui misericordiæ cœlitus esset objectum: quo illa compuncta stimulo et præteritæ proterviæ conscientia, pudore suffusa laxat habenas lacrymis, ac de silice repente mutatur in fontem.

Interea Maritus cum socio domum revertitur

74 Interea temporis revertuntur a templo Joannes ac Franciscus, et dulciaria quædam ad sui infirmi solatium coempta secum ferunt: fit obviam ingredientibus Blasia fletu madens et icta dolore, quem dissimulare ægre poterat.
B Sciscitatur Joannes causam gemituum, et eam esse casum aliquem sui ægroti forte suspicatus; Ecqui noster, inquit, leprosus habet? Respondit illa: Ite et videte. Cumque super odorem, quem hauserat, paucula verba insusurrasset, in aliam divertit partem, ut securius plangat.

non invenit ægrum, qui disparuerat.

75 Illi, cupiditate vivendi et ægrum dilectum consolandi, nuntio inexspectato halantis odoris aucta, confestim ipsum convenire properant, et fragrantiæ quidem in cubiculo relictæ suavitate admirabili perfunduntur; ast e cubili æger avolaverat, nec aspexere in eo aliud, quam linteamina, pulvillos, et totum instrumentum tam rite eleganterque compositum, quam si dominico obsequio sedula famulorum manus composuisset *b*. Porro illi agnovere cœlestem dignationem, et magnitudinem beneficii a Christo in hospitalitate admittenda admirati, dejectis in terram genubus, in gratiarum actiones et laudes divinas se effudere; sed quo animorum sensu ac ardore, quis oratione explicet, aut mente comprehendat, nisi qui expertus est?.... Ac ne foras miraculi prodiret fama, indidemque honor aliquis in caput suum redundaret, severe Joannes Blasiæ præcipit, ne, se superstite, mortalium cuipiam verbulum de eo faceret: si secus faxit, noverit pa-
C veatque divinam vindictam, maritale præceptum violare ausæ præparatam.

et postmodum ex revelatione divina discit,

76 Duo alia beneficia hoc, quod narratum est, consecuta sunt, et utilitate paria et splendore haud inæqualia. Alterum est illustris Christi Domini apparitio *c*, et familiaris, ceu amici ad amicum, allocutio: quippe nocte insequente, dum secum speciosi eventus seriem volveret animo Columbinus, et vehementia amoris in Jesum Christum, sub leprosi similitudine lepide amiceque sibi illudentem, raperetur, ecce, rursus improvisus hospes, non ut heri lepræ horrorem præferens, sed luce clara conspicuus visendum se sistit oranti, et blandissime compellans: Gratias tibi mi Joannes, acturus veni, quod hesterna die tuis humeris domum tuam intuleris, balneo laveris, cibo refeceris, lecto molli reclinaveris,

Christum sub hac leprosi forma latuisse,

77 Quia igitur me recepisti in terris et refovisti, recipiam et ego te in cœlo, et cum electis meis pane angelorum pascam, et immortalitatis cibo refovebo. Interim fortis esto et constanter age, ut servus ac athleta meus, et tecum semper
D me futurum ne dubita. Quæ effatus apparere desiit oculis, et hæsit in corde firmiter ac suaviter: sed reliquisse libuit suæ præsentiæ vestigia, splendorem conclave totum mirifice collustrantem, et in pectore Joannis flammam cœlestem liquidissimi gaudii, quale degustant beatæ mentes, quæ torrente voluptatis potantur in cœlis....

atque ita ab uxore sua, hoc prodigio victa, liberam facultatem obtinuit,

78 Alterum a memorata erga leprosum misericordia beneficium utrique conjugum commune fuit: Blasia siquidem insperati prodigii admiratione perculsa, et penitus evicta aperte novit, se hactenus Spiritui Domini, a quo Maritus impellebatur, restitisse, et pœnitentia ducta, omni indignatione deposita, non modo volens libensque reconciliata Viro est; sed insuper, quod illi pergratum fore non ignorabat, jura cuncta matrimonii, quæ apud se erant, in ejus rejecit arbitrium, liberamque potestatem fecit servandi castitatis votum, dispertiendi pauperibus, curandi infirmos domi forisve pro libito; denique per se licere, quidquid velit agere, qui Dei agatur Spiritu, et quæ sunt ei placita, facere sit edoctus: se vero tamquam unam de suis tractet ancillis;
numquam posthac officii ac reverentiæ, domino ac fratri debitæ, immemorem futuram dummodo amare pergat et ipse ut sororem, et Creatori summo precibus commendare non obliviscatur. E

ut pro suo arbitrio pauperem ac divinam vitam institueret.

79 Agnovit in spontaneæ cessionis optatissimo munere manum Domini Columbinus, et acceptavit illico a cedente, ne facultas resiliendi maneret in posterum, et [ut] pactum mutuo initum irrevocabile amborum voluntates in arrepti propositi Deo serviendi soliditate firmaret. Addidit insuper ex intimo corde grates, et amoris plus quam conjugalis constantiam pollicitus est. Deum porro amandi indies magis novum stimulum interpretatus factam sibi a molestissima obligatione solutionem, vitæ vota ferventioris instaurat, et cum sacro Vate canit: Nunc cœpi; hactenus sibi visus parum profecisse, nisi monstrum avaritiæ pessumdaret, et paupertatis armis expugnaret, ac novam coronam triumpho præpararet.

ANNOTATA.

a *Dum Feus Belcarus cap.* IV *hunc prodigiosum splendorem describit, nullum verbum facit, ex quo colligas, illum ab uxore B. Joannis etiam visum esse. Attamen probabile est, Alexiam istud prodigium postea indicasse Blasiæ, quæ forte narranti fidem non adhibuit, eo quod illam alio quodam lumine deceptam fuisse existimaret. Quidquid sit, difficulter mihi persuadeo, piam B. Joannis uxorem oculis suis non credidisse, et tam manifesto miraculo motam non fuisse. Itaque fides hujus circumstantiæ, de qua antiquior Belcarus plane tacet, et quam Morigia lib.* I *Hist. Jesuat. cap.* V *primo refert, sit penes primum illius relatorem, ex quo Rossus noster eamdem videtur accepisse.* F

b *Simile quid contigit S. Leoni Papæ IX, ut in Actis ejus apud nos tomo* II *Aprilis pag.* 664 *refertur. Sigebertus Gemblacensis in Chronico suo ad annum* 1048 *de eodem Pontifice hæc breviter scribit*: Hic cum in papatu pauperem leprosum ante fores offendisset, eum fotum diligenter in lecto suo collocavit, quem cum reserato ostio non invenisset, in paupere se Christum suscepisse obstupuit.

c *De hac Christi apparitione etiam non meminit Belcarus cap.* V, *ubi leprosi historiam et consecutam*

A *secutam Blasiæ conversionem narrat. Non tamen propterea eam negaverim, cum Paulus Morigia, cui magnam veterum monumentorum copiam videre licuit, hanc forte ex antiquis auctoribus tradat lib.* I *Hist. Jesuat. cap.* VI, *et quo illam Rossus noster Latine narrat.*

CAPUT VII

Omnimoda bonorum suorum abdicatio, vehemens paupertatis amor, et prodigiosus honoris contemptus.

Joannes Columbinus una cum socio

Ruptis igitur conjugii vinculis omnibus, quæ Blasia libens ante laxaverat, amanter devoteque Domino decantare perseverans Davidicum illud usurpabat : Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis, et nomen Domini invocabo. Atque ut cetera quoque retinacula, absolutissimæ immolationi obstantia, removerentur, rerum humanarum cupiditatem exuisse haud satis esse duxit ad incipiendum, nisi præterea B earum dominium ac possessionem abdicaret ad proficiendum : in qua abdicatione, judiciis et vulgi accusationibus ob singularitatem ac insolentiam exposita, ne quid inconsulte peccaretur, ad divinum lumen et opem mature confugit. Collato namque cum Francisco consilio, in quo socium et imitatorem optabat, statutum in commune est, multa prece, jejunio, eleemosyna divino propitiando numini certo tempore impense vacare, et virorum doctrina ac pietate præstantium sententias explorare.....

consulit B. Petrum Petronum. a

81 Inter istos nonnemo erat oraculi instar ab utroque habitus, cui fidem si haberent, in tuto pedem figere arbitrabantur, denegare, ut piaculum horrebant. Erat is D. Petrus Carthusianus *a*, patria Senensis, contemplationis divinorum dono et sanctimoniæ laude celebris : quem cum adiissent, et initæ vitæ rationem ac ineundæ deliberationem aperuissent, ut probaret ipse spiritus, an ex Deo essent, visus est responsionem a sancto Gregorio mutuasse, cujus doctrinam ab eodem, quo et ille, Magistro hauserat : Esse videlicet aliquos, qui inter seculi opulenta ex rebus possessis subsidia egentibus ministrant, oppressos defendunt, et ceteris caritatis muneribus obeun- C dis intenti sunt; et ii sacrificia offerre dicuntur Creatori; alios, qui nihil sibi reservant, sed vitam sensum, linguam, facultates omnipotenti Deo immolant, et holocaustum faciunt, aut potius holocaustum fiunt, quale fuit Christi Domini, qui cum dives esset, egenus pro nobis factus est, quibus via regia paupertatis præeuntem sequi concessum est divinitus, hos secure ambulare et regnum cœlorum assequi : perfectos Christi servos nihil præter Christum habere velle : hunc esse thesaurum et totas divitias Christum amare ac imitari *b*.

b *cujus consiliis acquiescit.*

82 Quæ talia fantem pronis auribus et animis audiebant et assentiebant, et probabant dicta tamquam Domini ore prolata : ac ne in vacuum gratiam ejus recepisse viderentur, gratiis optimo consultori peractis, læti abivere, certi omnia relinquere, quæ possidebant, abnegare se ipsos, tollere crucem suam, et Christum sequi. Verum non ignari, ab Apostolo tamquam infideli deteriorem coargui, qui suorum, maxime domesticorum, curam non habet, ne præpropere exsecutioni mandarent, quæ mora aliqua indigebant; providere imprimis, ne, quæ amborum puellis erant necessaria, educationi dignæ natalibus deessent, neve ancipiti extra paternam curam relinquerentur. AUCT. JOAN. BAP. ROSSI

et, filia in monasterio S. Abundii collocata. c

83 Statim itaque occurrit animo domus sanctimonialum S. Abundii *c* Ordinis sancti Benedicti, regulari observantia et morum sanctitate magnæ apud Senenses existimationis, quam augebant id temporis aliquot eximiæ probitatis virgines, præsertim D. Paula Foresia, parthenopæi antistita, ut dignitate, ita et virtute ac merito nulli secunda id loci habita. Joannes igitur filiolam suam Angelinam, tertium decimum annum agentem, sponte ad religionem propensam sub cura matris istius educandam Domino consecravit. Cumque, uti moris est ad habitum admissis, mutandum esset virgunculæ nomen, Magdalenam vocari placuit, quod eximia pietate et amore Divam, pœnitentiæ speculum ac exemplar, pœnitens ipse Parens prosequeretur. Franciscus vero suam quinquennem in ejusdem matris sinum tutelamque rejecit, opportune etiam, ut per ætatem liceret, monialium numero adscribendam.

facultates suas trifariam distribuit.

84 Tum bonorum secuta abdicatio, in hunc E modum distributione peracta. Primus Joannes totam substantiam in tres patres divisit : una nosocomio Senensi majori addicta; altera in monasterii sancti Abundii jura translata; tertia sodalitio beatæ Virginis, quod pridem in eadem urbe a viris piis erectum fuerat, assignata. Et quia uxoris potissimam habendam rationem tam dotis hypotheca, quam lex sanguinis et naturæ dictabant, ea conditione duobus postremis facta donatio, ut certa pecuniæ summa, et commeatus insuper Blasiæ quotannis penderetur, quantus ad liberalem sui et ancillæ sustentationem abunde sufficeret, idque ipsa libere consentiente libenterque, neque plura petente aut optante. Francisco autem cœnobium Abundianum ex asse heredem scribere visum est ea pactione, ut in annos singulos sex puellis pauperibus, si totidem admitti postularent, locus habitusque religiosus gratis omnino concederetur.....

ne teruncio quidem ad suum usum retento.

85 Quamvis neque mediocria neque vulgaria reputanda sint, quæ hactenus ediderat Joannes paupertatis exempla, quia tamen ad apicem summum contendenti nonnulla adhuc impedimenta remoram faciebant, ea ut amoveret, vivendi modum instituit, novum quidem ac arduum, sed primævo Apostolorum haud absimilem : nimirum de suo sibi ne teruncio quidem F retento, vivere statuit alieno, eoque mendicato et ostiatim una cum sodali Francisco corrogato, ut esset esca suavior, quam condiret egestas, mendicitas præpararet, paupertas inferret.

Post hæc mendicato vivit.

86 Non deerant ex agnatis amicisque plures, qui post voluntariam illam, de qua diximus, abdicationem necessaria cuncta ad victum haud parce suppeditassent; quinimo aliqui eorum insigniter pudefacti dedecus hoc familiæ, ut ipsis videbatur, ac molestiam quantovis pretio redemissent, si qua ratione a vilitate quæstus illius ad honestam mensam traducere valuissent. Sed irritus omnis conatus eorum fuit; siquidem in recenti schola altius docti sapere bini Christi discipuli, ne auribus quidem æquis eorum sensa ac suasiones admittebant, quorum judicia nimium quantum ab evangelicis consiliis discrepabant, ut intelligeret universa cognatio, non posse aliud ab ipsis extorqueri, qui jam seculi divitias et honores in mendicatione damnassent, ad cœlum

AUCT. JOAN. BAPT. ROSSI

lum ac cœlestia tota mentis aviditate et desiderio anhelarent.

et modico cibo

87 Atque ut parum sollicitudinis et nihil anxietatis afferebat cogitatio suggerens, quid manducarent aut biberent; ita non multum laboris ac diligentiæ in victu quærendo pendebatur: quippe parcissime sumebatur ab iis, quibus edendi mensuram non vitæ conservandæ necessitas, sed pœnitentiæ ardor præscribebat. Jejunium pro ludo habebatur, inedia pro refectione; cibus, panis frusta, qualia mendicantibus dabantur; potus frigida de fonte hausta; obsonia vix umquam ulla, nec nisi plebeia et modica indulgebantur, quæ esuriem concitare magis possent, quam restinguere.

ac vili veste contentus,

88 Neque victui dissentaneum vestitum esse passi sunt: nam sub prima conversionis initia Columbinus rudiori panno contentus formam vestium retinuit id temporis communiorem: postmodum vero, remisso facultatibus et negotiis secularibus nuntio, brevi strictaque lacerna indutus et vili palliolo humeris superposito in publicum prodire haud erubuit nudo capite, tibiisque omni viarum ac temporum injuriis expositis *d*, præter alias afflictationes, quibus corpus excruciabatur, ut vitium una cum corpore conficeretur.

B

mirantibus civibus, fit indies corpore robustior,

89 Quale illud fuit spectaculum, quam mirandum, senatorium videre virum, in veste olim splendida reipublicæ clavo assidentem, nobilium caterva stipatum urbis plateas calcantem, frequenti salutatione et honore multitudinis circumventum, corpus suum delicate cibis ac vestimentis foventem; nunc excalceatum, seminudum, lacerum, mendicum triviis insistere, compita obire civitatis, manum ad stipem et panis frusta extendere. Vix suis oculis credebant cives stupore correpti, quid fieri posset, hominem virium minime robustarum, et quondam inter deliciarum rosas morbis obnoxium, nunc inter pœnitentiæ spinas et inopiæ dumeta hilaritate floridum, vegetum viribus, ac laboribus infractum. An quia lætitia impinguat ossa, quæ tristitia et cura exsiccantur? An quia flamma quædam pectoris vitales spiritus refovebat, et scintillæ fidei et caritatis oculis emicantes serenitatem inferebant?

et stomacho validior

90 Vexabatur olim frequenter stomachi angoribus, cujus frigiditati debilitatique remedium a ciborum delectu quærendum erat. Ut fame ac inedia corpus castigari cœptum, abolita omnis infirmitas est, ventriculus roboratus, vires adauctæ: nimirum humorum ipsi infestorum exhausta sentina, morborum materia subtracta est, et calor natura insitus ac per artus diffusus superflua noxiaque consumpsit, indeque suus singulis vigor additus ac restitutus: quamquam in hoc altiorem naturæ viribus ac operatione causam ostendunt indicia plura et minime levia vel obscura.

C

atque in ipsa hieme vix tectus æstuat.

91 Illud imprimis, quod hieme sæviente, quando nivibus ventisque rigescit tellus et aer, ab amico in platea forte obvio interrogatus, ecqui pene nudus intolerabilem vim frigoris sustineret, quam ceteri bene penulati ac tunicati vix ferre possent; respondit: Quæso te, porrige dextram, eamque apprehensam aperto pectori apprimit, ac sciscitatur: Tum tibi algere videor? Nequaquam, inquit ille, statimque retracta manu, ut si in prunas fuisset injecta, Papæ! Quid hoc prodigii est? Carnemne an ferrum candens tetigi? Stupetque æstu non absumi, quem prius mirabatur, gelu glacieque non rigescere.....

D

Egregius sui contemptor

92 Columbinus, tota mortalitate superior, manum mittit ad fortia ac insolita, quæ videlicet spiritus intus operans facienda suggerit aut ferenda. Talia imprimis censenda asperrima corporis castigatio, insignis laborum et injuriarum perpessio, adversorum generosa tolerantia, ardor vehemens caritatis erga Deum, et homines, etiam inimicos ac infectos, quæque alia in Apostolicæ perfectionis viris admiramur. Late patens eorum narrationis locus totum volumen est, quia nullus admirandis vacat eventibus: attamen huic binæ inferendæ mortificationes, publice obitæ, quia palmares sunt, et raro inter mortales, paucis exceptis, auditæ.

coquo servit,

93 Alteri occasionem dedit honorum ac munerum recordatio, quæ principem gerenti in republica magistratum nobilitas plebsque certatim deferre consueverat: simul enim indignatio quædam suborta cupiditasque fastum illum plausumque novo vindictæ genere castigandi: atque ut ibidem sumeretur, ubi peccatum fuerat, selectum palatum senatorium, ubi coronam ipsi novem consules reliquusque senatus facere consueverant. Hoc igitur pristinæ dominationis et gloriæ domicilium, veluti scenam eligit abjectissimæ servitutis ac humilitatis, commentone, an ab odio sui, an a Dei amore, an ab utroque menti objecto? Archimagirum palatinum, famulorum opera in coquinariis indigentem, multa prece sollicitat, ac tandem consensum extorquet, ut se ab illis obeundis nequaquam arceat, admissionem pro beneficio habiturum, quod diligentia, assiduitate, laborare compensaturum pollicetur.

E

et vilia quæque ministeria obit,

94 Voti primo compos factus pavimenta impigre verrere, ligna comportare, lances purgare, patinas abluere, veru versare, denique nihil omittere eorum, quæ mercenaria ejus officinæ servitia exsequi coguntur. Et quia totus ille ædium ambitus inaquosus est, nec aquæ ductu aut puteo ullo gaudet, hanc quoque provinciam sibi deposcit nobilis bajulus, ut ex publico fonte plateæ maximæ lagenas impleat, et palam, populo inspectante, in coquinam ad usus omnes opportunos comportet. Inde etiam quæcumque sunt exportanda ipse exportat, et quæ itidem importanda importat, in lucro ponens, quidquid operæ vel laboris cum famulis reliquis partiendi obiret unus, idque tanta cum alacritate, quantam ne aulicus quidem aucupandæ principis gratiæ [causa *e*], ad ejus exsequenda mandata gnavus licet ac celer, afferret.

F

nullam recipere volens pro labore suo mercedem:

95 Tenuit servitus hæc menses binos, quo toto tempore adduci numquam potuit ullius hortatu vel prece, ut buccellam panis vel vini haustum ex palatii penu sumeret; sed mendicato vixit, adeoque parce, ut ne rigidiori quidem jejunio definitum demensum æquaret. Neque in ædibus illis magnificis dumtaxat ad vernilia istæc officia abjicere sese in more habuit, verum et alibi, ubi se præventum honoribus aliquando meminerat, ceu lustraretur demissione locus, qui, se quidem arbitro, superbiæ typho fuerat inquinatus. Quod sequitur lepiditate haud caret, horrori juncta.

quinimo ad vindicandam præteritam vanæ gloriolæ noxam

96 Moris erat Senensi nobilitati phaleratis equis et bene comptis speciosam ac jucundam pompam statis diebus ostentare populo, et varia urbis loca agminatim obire, idque tum maxime, cum festa lux vacationem a negotiorum tractatione imperabat. Hac relaxatione et sociabili equitatu delectatum se recordatus aliquando

48 Columbinus,

A Columbinus, damnata per cordis compunctionem tota illa equestri vanitate, modum excogitavit, quo levem complacentiæ et gloriolæ noxam gravi pœna vindicaret. Conquirendo igitur se dat asello, ac eo invento, dominum illius sibi notum ac familiarem rogat, commodare ad modicum tempus ne gravetur.

asino insidens exponit se ludibrio suorum civium,

97 Obsequitur hic prompte; et Joannes, beluæ conscenso dorso, recta ad publicam plateam (quam vulgariter de Campo dicunt) progreditur, ac bellus agaso de nobili cive factus, inter confertam multitudinem inscendit, atque ut prolixior sit ac sapidior turbæ inspectantis risus, per totum forum haud semel quadrupedem Arcadinam *f* circumducit: nec dubium, quin majori cum voluptate irrisiones cachinnosque circumfusæ plebeculæ excipiat, quam olim equitando plausus ac salutationes honorificas exceperat; sed magis etiam oblectabant scommata ac lœdoria nonnullorum, præsertim mercatorum, quibus tamquam vile et insanum caput ac helleboro egens incessere volupe erat,

quorum irrisioni rependit salutaria monita,

98 Ipse porro læto ac erecto animo, ac salutis illudentium cupido, conjectis in ipsorum vultus oculis, tamquam potestatem habens, Heus vos, B inquit, irrideor ego quidem a vobis efiuse, nec indignor; ast non minus ego vos irrideo:videlicet stultus reputor, quia Christum sequor. Ego vos insipientibus adnumero, quia sapitis, quæ mundi sunt, non quæ Jesu Christi. A qua parte nostrum stet sapientia, judicio esto ejus, qui dixit: Nos stulti propter Christum. Alias familiaribus suis suetus erat dicere: Insanite, quantum potestis, Jesu Christi amore, et sapientes eritis. Est sobria insania contemptus mundanorum, et ebria sapientia cupiditas terrenorum. Non accedit ad divina, qui ab humanis non recedit. Expertus loquebatur: per fugam enim honorum ad unionem cum Deo conscenderat, et per opprobria et contemptiones hominum, tamquam per gradus, ad intimam cum Christo Jesu familiaritatem pervenerat: et hanc, non oratione dumtaxat et assidua contemplatione fovebat, sed etiam externæ exercitationis ardore, qua se dabat occasio, succendebat; sive levanda aliena necessitas erat, et opus aliquod misericordiæ præstandum, crucis amor præsens erat ad pœnam semper aliquam corpori infligendam.

et humilia obsequia,

99 Si fama vel mœstiori nolarum sono obitus cujuspiam in urbe indicabatur, accurrere illico C ad funestas ædes et prompte cadavera abluere, feretris componere, humeris ad sepulturam efferre, tristia denique cuncta ministeria implere. tamquam unus de pollinctorum et vespillonum grege, quos de plebis quisquiliis lucelli spes et quæstus vitæ traducendæ necessarius ad eam compellit: scopis etiam domos illas et vestibula ac præjacentes viarum partes mundare. Et quia frequenter usu veniebat, ut a notis ac amicis, ægre tantam abjectionem in viro nobili ferentibus, ab hac munerum vilitate precibus abstraheretur, demisse per Jesu Christi amorem obsecrabat, ne sibi emolumenta hæc inviderent, æterni regni pretia, et vere fructus caritatis.

quæ piis suspiriis miscet.

100 Inter quas occupationes manuumque labores micabant divini ardoris scintillæ, crebra videlicet suspiria, fervida cum Deo colloquia, a quibus ut abstineret, ne impetrare quidem a se ipso poterat; et audiebatur subinde ex ejus ore hoc intercalare: VIVAT SOLUS JESUS CHRISTUS IN CORDIBUS OMNIUM VIVENTIUM. In quo exercitationis genere ac luctationis adversus mundum ac seipsos biennio versati sunt Joannes et Franciscus, initio ducto ab ea die, qua mendicare palam occœpere..... AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

ANNOTATA.

a *Is est B. Petrus Petronus, cujus Acta ad diem* 29 *Maii, tomo* VII *istius mensis a pag.* 188 *illustravimus.*

b *Ista exhortatio multo longior est in Vita B. Petri Petroni, ut apud nos tomo* VII *Maii pag.* 208 *et sequente videri potest.*

c *Est cœnobium monialium non procul ab urbe Senensi dissitum, in quo B. Joannes Columbinus filiam suam collocavit, ut etiam in Vita B. Petri Petroni lib.* II *cap.* VIII *traditur his verbis:* Tali ergo commilitone *(is erat Franciscus Vincentius)* aucto Columbino nihil longius erat, quam [ut] virginem filiam, quæ tredecim annos nata reliqua illi fuerat, antiquissimo ac nobili sacratarum virginum gynæceo sanctorum Abundii et Abundantii, quod inclytus Italiæ rex Pipinus, Caroli magni filius, divinitus exstruendum curavit, vulgoque sanctam Bundam appellant, ipse traderet. *De cœlesti istius monasterii ædificatione, quæ hic innuitur, in Commentario prævio num.* 43 *nonnulla diximus.* E

d *Quomodo habitus ille postea mutatus sit, dictum est in Commentario prævio* § 7, *et iterum infra in Actis partim narrabitur.*

e *Hanc vocem hic iterum inserui, ut sensum perficerem.*

f *Satis apud eruditos notum est, unde oriatur hoc epitheton: nam regio Arcadiæ habet asinos procerissimos, qui ob corporis magnitudinem in proverbium abierunt, ut veteres testantur. Hinc* Arcadicum pecus *pro asino,* Arcadicum germen *de grandibus et ignavis dici solet.*

CAPUT VIII

Fervens illius erga Christum amor, aliquot discipulorum delectus, et dura eorumdem probatio.

Vir beatus Christi amore flagrans

Flagrabat Columbini cor illius ardore ignis, quem Dominus Jesus venerat in terram mittere, nec jam intra pectoris exigui angustias contineri poterat; sed foras prodire gestiens, qua data porta, per artus omnes flammas jaciebat... Quocumque incessus aut statio fuerat, personabant viæ, compita, templa vocibus istis: VIVAT JESUS CHRISTUS vel LAUDETUR IN ÆTERNUM JESUS CHRISTUS; et iis consonabant opera, neque minus fervida, ac magis etiam frequentia: semper enim Dei gloriæ amplificandæ, et proximorum utilitati impense deditus, tempus omne qua precibus, qua sermonibus sacris, qua juvandis omni ope corporibus animisque tribuebat; atque in iis multa passim offerebantur gravia et perpessu aspera, quæ tamen ipse incredibili alacritate superabat; quin etiam superaddebat alia, quibus intensior pœna fieret, aut cruciatus diuturnior sponte susceptus. F

concionibus publicis, ac privatis moniti

102 Potissimus autem fructus ex crebris sermonibus, publice privatimque habitis, colligebatur: erant quippe ardentes et de iis semper argumentis, quæ ad permovendos animos plurimum valerent, et condiebantur identidem acri reprehensionum sale, quo et stupor languentium pectorum

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

pectorum excuteretur, et dolor admissorum scelerum excitaretur. Multus erat in divinæ offensæ gravitate exaggeranda, ac in atrocitate pœnarum ipsis debitarum explicanda numquam non desudabat.

multos peccatores convertit.

103 Ceterum omni statui conditionique auditorum congruentia ad emendationem vitæ remedia apte sciteque proponebat: de nobilibus tamen sui similibus, mercimoniorum lucris impense deditis, præcipuum illi studium curaque, ut ad divitiarum contemptum inducerentur; de earum vanitate, periculis et incommodis; de vitæ brevitate ad usum transeuntium bonorum concessa, de felicitate æterna, de cœlestis regni præmiis, opum contemptoribus paratis, tanta cum spiritus vehementia disserebat, ut plerique perfectionis evangelicæ desiderio succensi mundo ac facultatibus nuntium remitterent; multi, solutioris vitæ emendata licentia, se suasque familias ad disciplinæ Christianæ normam componerent; plurimi a scelerum sordibus ad frugem meliorem ac erratorum pœnitudinem revocarentur.

et quosdam ad evangelicam perfectionem inducit,

104 Atque ita si non excidium (quis enim hoc in amplissima civitate sperasset) certe frænum pervaganti nequitiæ injectum, et egesta, quæ B magna ex parte mores corruperat, colluvie, ex inculta sordidaque in speciosam ac nitidam migrasse haud absque ingenti lætitia mirata est. At illud quam gratum Superis, quamque Columbino jucundum accidit? In hac tanta messis ubertate pretiosus repertus est paucorum manipulus, cui totus ille vitæ horror et mundi contemptus adeo arrisit, ut amplecti etiam deliberarit, et omnibus, quæ habebat, relictis, Columbino duce ac instructore, Christum sequi, et sub eodem crucis jugo ad cœlestia regna cum ipso festinare. In hoc, velut in aurora, solares radii nascentis diei clarere cœperunt, quos insecutus est sol religiosi Ordinis, in Ecclesiæ cœlo collucentis.

atque inter alios ex familia Piccolominea

105 Ex antiqua claraque Piccolomineorum familia, tamquam ex arbore fœcunda, ramorum aureorum prodire etiam tunc perseverabant fructus splendidi magnarum animarum, quibus avita decora novis ornamentis augentur. Ex iis superstites plures eo tempore Sena numerabat colebatque, cum quibus nihil negotii instituto nostro est, qui non gentis historiam, sed virorum de sua gente et cognatione ad nova nomina novosque cognatos transitum describimus.

Bartholomæum patrem a b

C 106 Hi fuere primævæ germina vineæ, quam cœlestis Agricola in agro suo plantare destinaverat, Bartholomæus *a* parens, Bindus *b* et Alphonsus *c*, proles ejus gemina, qui facem prætulere et exemplo præivere ceteris haud paucis, quibus potior fuit istorum imitatio, quam divitiarum et honorum invitamenta et commoda, quibus paterna domus affluebat, quæque a patria sperare suadebant superstes in nepotibus virtus avorum ac merita in rempublicam; in ea siquidem Bartholomæus, præclaris jam perfunctus muneribus, maximam apud cives prudentiæ opinionem auctoritatemque collegerat, ac viam duobus filiis patefecerat, quos natura dotibus eximiis, educatio moribus optimis ad eadem instruxerat.

cum duobus filiis

107 Sed ille jaculis ardentium sermonum Columbini salubriter vulneratus, cessit vocanti gratiæ, et relinquere terrena statuit, quæ prius avidissima cogitatione lambebat; quam consilii deliberationem duobus filiis longe carissimis cum aperuisset, haud alia opus habuit prolixiore ad eos alliciendos hortatione: commoti quippe ad D inopinatum nuntium Bindus et Alphonsus, quacumque pater incederet, prompte se secuturos testati sunt, neque ulla ratione passuros, ut solus ad tuta Christi vexilla se conferret, filios in procellosis mundi fluctibus relinqueret, sibi quoque animos esse evadendi, et crucem, quam ipse tolleret, humeris imponendi; unam eamdemque non dubitet esse trium vocationem, quorum est una salutis voluntas a Domino; non tam temporis mora, quam causæ bonitate probanda; consilia non immatura reputanda, quæ cœlitus immittuntur, et ad celerandum invitant; nesciri tarda molimina a Spiritus sancti gratia; rogare proinde, ut qui parens est carne, parens esse dignetur et spiritu, et una secum socios Columbino sistat, Christo cum genitore regenerandos.

instituto suo aggregat,

108 Quo responso, eo jucundiore, quo minus sperato, mire lætus Bartholomæus, gratiis pro geminato beneficio Deo actis, paucisque ad commendandam constantiam additis, utrumque ad Columbinum deducit, atque ut tria cœlo devota capita in sodalium suorum ac fratrum numerum recipere ne gravetur, obnixe precatur. Annuit is libenter ac divini memor consilii, Vade, dixit, vende omnia, quæ habes, et da pauperibus: veni, E et sequere Christum.

qui post abdicatas facultates,

109 Morem Bartholomæus gessit, et cunctas suas facultates in tres distribuit partes; prima in pauperes erogata; altera cessit in dotem egentium puellarum, qua nuptui tradendarum, qua monialibus pro cujusque placito adscribendarum; tertiam ut inter cognatos divideret, justis de causis viri prudentes consuluere. Duobus filiis nihil relictum, quia Dominum pro hereditate elegerunt, cui se suaque omnia sponte et animo volenti victimas in ara crucis obtulere: et perfectum est trium hostiarum holocaustum in odorem suavitatis.

ac mutatum vestitum,

110 Atque ut nulla appareret in habitu difformitas, quorum una erat Christum induendi voluntas, secularia omnes tres vestimenta deposuere, iisque tunicellam ac rude palliolum substituere; capita vero, crura pedesque intecta prorsus reliquere. Cibus exiguus ac vilis, nec nisi mendicando quæsitus: lectus nuda humus: deliciæ pœnitentia, labor, precatio. Quotidie per urbis plateas viasque parentes inclamare: VIVAT JESUS CHRISTUS, LAUDETUR IN ÆTERNUM JESUS CHRISTUS.

mirante civitate, in arduo vitæ genere constanter perseverarunt.

111 Quis fando explicet, qui fuerint civium F sensus, quæ colloquia, quis stupor, sive in patrem, paulo ante inter primarios honoratum, inciderent pannosum, fœdum; sive natos in ipso juventæ flore, abjecta tota vestium pompa, ac ornatu, seminudos obire urbem, stipem rogare, pia vociferatione nomen Domini laudantes audirent? Neque fuit ardens hæc amoris flamma, ut quæ paleas fœnumve corripit, ac cito depascitur, dierum paucorum aut mensium; sed auspicatis initiis respondere progressus exitusque fortunatissimi: quippe omnes tres *d* constantiam in inceptis tenuere, et vitam sanctissime traductam pari fine honestavere, adeo ut Beatorum appellatione ac honore dignos antiquitas existimaverit *e*.... *d* *e*

Horum exemplo excitati

112 Eapropter habet Columbinus, quod sibi gaudeat, ac Piccolomineis suis gratuletur, quos victores de tribus humani generis teterrimis hostibus in stadio evangelicæ perfectionis currere conspexit; et aucta haud mediocriter lætitia est, quando et auctus est numerus aliorum accessione, quos

A quos eorum exemplum et odor sanctimoniæ traxit ad idem institutum vitæ, licet asperrimum et sensui carnique nimium quam repugnans. Præcipui inter hos appellantur Spinellus Boninsegnius *f*, qui vitæ austeritate, dono orationis, humilitate, et virtutum reliquarum splendore natalium claritudinem illustravit: super quo multa dixisse arbitrati sunt, qui brevi elogio heredem sanctitatis Columbini vocavere.

alii nonnulli

113 Non diu post adjunxit se nobile Florentinorum, Senis tum versantium, ternarium. Quibus ad quotidiana recentium athletarum facta dictaque attentis cœleste lumen affulsit, et laudabilis imitationis cupiditatem succendit, adeo ut eorum exemplo, spretis facultatibus, quas possidebant, et re familiari in pauperes distributa, nascenti cœtui aggregati, in eamdem novæ militiæ aleam alacres descenderint. Horum nomina in libro vitæ descripta, et in beatorum Etruscorum catalogo inserta, sunt Antonius *g* ex Ubaldinorum familia, a Mingello cognominatus, quod in ea regione municipiis et castris aliquot gens Ubaldina potiretur, et cum imperio regeret; Petrus Belfredellus *h*, et Romulus de Nobilibus *i*, qui ommes tres sub Columbini disciplina B eos habuere progressus, ut metam sanctitatis attigerint, atque ut sancti, vivi functique passim ab omnibus crederentur.

eidem instituto se adjungebant,

114 Hos subinde sequebantur alii, quorum omnium hic referre nomina longi et minime necessarii laboris est. Illud certum, postremo vitæ biennio ferme ad septuaginta censos, et longe plures censendos, si promiscue ac sine delectu ad se venientes admisisset, vel admissos lenioribus probare experimentis æquum duxisset, quam severum illud institutum pateretur: quippe dicere solebat, satius esse ad maris turbidi ac tumentis aspectum littus tenere, quam ab ipsa navigatione retrocedere, et rursus ad continentem vitæ secularis præ tædio ac lassitudine remeare....

quorum virtutem toleratis populi ludibriis,

115 Simplices ac ferventes ad populum sermones comitabantur mortificationum publicarum inventa, quibus et tironum probabatur constantia, et occasio dabatur multitudini ad ludicra spectacula confluendi, ut inter illa, seria disceret, et laudis divinæ lituo auribus insonante eorum percellerentur animi, quorum oculos ad intuendum curiositas pertraxerat: quippe Columbinus candidatos suos, quo carius emerent C pretiosam consortii jam admissorum margaritam, jubebat nunc quidem asellum inscendere et obverso ad bestiæ caudam vultu, ac revincta frondentis olivæ ramis in modum coronæ fronte, deridiculo per urbem ductabat, et interim ipse ceterique pone sequentes sodales e palmis olearum pariter ramos præferentes contenta voce clamabant: VIVAT VIVAT JESUS CHRISTUS: LAUDETUR IN ÆTERNUM JESUS CHRISTUS.

et publicis mortificationibus

116 Alios nudatos vestibus, nisi qua verecundia exui vetabat, circumire plateas et vicos imperabat, et maledictorum conviciorumque plaustra a sociis comitantibus in ipsos, velut in capita infamia et furcis digna, exonerari. Interdum etiam manibus post terga funibus adstrictis et laqueo faucibus involutis, ut latro ad patibulum elidendus nonnemo ducebantur, et audiebantur interim flebiles sodalium voces apprecantium turbas, ut pro misero peccatore et mortalium scelestissimo rogarent Dominum, et orationem Dominicam cum angelica salutatione recitarent, ut misericordiam consequeretur et salvus fieret.

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI. aliisque experimentis

117 Ast panis hic durus non omnibus sine discrimine dabatur; sed validum stomachum ac virile robur ardentioris propositi ad novum et laboriosum institutum afferentibus. Debiliorum ratio habebatur, quam prudentiæ et caritatis lex præscribebat. Nemo tamen absque amara calicis potione initiabatur, et qui palato indignante sorbere renuerat, degenerem se, et eo convictu indignum profitebatur. Hoc porro ab experimento omnibus inchoandum, quod ferventioribus leve ac suave rudimentum, ceteris tolerabile ac prompte admittendum videbatur.

beatus Magister probabat.

118 In aperto campo sanctissimæ Virginis icon eminebat, sculptane vel picta? in pariete vel columna! Pro illa sistebatur candidatus, tiro mox evasurus, et abjectis honestioribus vestibus, detritis ac rudibus induebatur tunica et palliolo, Circumstabant sodales, oleaginis ramusculis capita coronati, ex quibus bini devotum præibant hymnum; reliqui omnes consonis vocibus chorum complebant, et simplici harmonia hilarique concentu tota vicinia personabat. Ita sapiens architectus Columbinus primos lapides dedolabat, et ædificio paulo post erigendo præparabat.

ANNOTATA.

E

a *Præcipua Bartholomæi Piccolominei gesta tradit Paulus Morigia lib.* II *Hist. Jesuat. cap.* XXVII. *Feus Belcarus in Vitis quorumdam Jesuatorum cap.* XXIX *etiam breviter de illo meminit.*

b *De Bindo Piccolomineo, Bartholomæi filio fuse agit idem Morigia lib.* II *Hist. Jesuat. cap.* XXVIII.

c *Idem Morigia lib.* II *Hist. Jesuat. cap.* XXIX *narrat multa, quæ ab Alfonso Piccolomineo, altero Bartholomæi filio, pie præclareque gesta sunt.*

d *Horum trium elogium simul habes in Fastis Senensibus ad diem* 15 *Augusti. Videri de iisdem potest Rossus noster part.* V *Triumphi cap.* VI.

e *Hoc si verum est, miror, quod Belcarus, Morigia, ac ipse Rossus hos insignes viros non appellent* beatos. *Josephus Bonafede in Italica B. Joannis Columbini Vita lib.* IV *part.* I *cap.* I *sub finem asserit, eos in quibusdam Jesuatorum monumentis titulo* beatorum *decorari; sed certiora requirimus antiquæ venerationis testimonia, quæ Senenses ad honorem suorum popularium nobis communicare dignabuntur, antequam in opere nostro locum obtineant.*

F

f *Hic post beatum Fundatorem fuit secundus Ordinis Jesuatici præses generalis, cujus elogium suggerunt Fasti Senenses ad diem* 4 *Septembris. Morigia lib.* II *cap.* XLV, *et Rossus part.* V *cap.* V *egregias illius virtutes ac res gestas exponunt.*

g *Acta illius apud Morigiam lib.* II *Hist. Jesuat. cap.* XXV, *et Rossum part.* V *cap.* VIII *referuntur.*

h *De hoc etiam consuli potest Morigia lib.* II *cap.* XX, *et Rossus part.* V *cap.* IX.

i *Hunc Morigia subinde titulo* beati *ornat, ac lib.* II *cap.* X *et aliquot sequentibus insignia illius gesta exponit, quæ Rossus noster part.* V *cap.* VII *Latine contraxit. Aliqui recentiores scriptores et duos præcedentes* beatos *appellant; at hic iterum certiora legitimi cultus indicia petimus ab iis, quorum interest. Etsi autem Rossus mox his addat, quod* omnes tres..., ut sancti, vivi functique passim ab omnibus crederentur, *nihilominus distincte scire cupimus, an post mortem, tamquam sancti vel beati, alicubi publico cultu honorati fuerint.*

CAPUT

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

CAPUT IX

Insignis duorum juvenum conversio, et constans eorum fervor.

a

Nobilis adolescens,

Nicolai de Nardusa *a* Senensis patritii filius (cur nomen æterna dignum memoria non expressere veteres?) ætatis annorum viginti, juris prudentiæ laurea decoratus, juventæ florem honoribus secularibus ereptum, spei parentum et amicorum exspectationi subtractum, Christi servituti dedicavit: cum enim Columbini sermonum frequens esset auditor et gestorum assiduus spectator, affici se etiam atque etiam ad illa sentit; tum crescente desiderio ita permoveri, ut non quieverit, donec adscriptus novæ militiæ ab ejus Duce fuerit, et iisdem, quibus ille, armis B adversus mundum pugnaturus in arenam descenderit.

discipulis Columbini adscribi desiderans,

120 Ast eodem, quo et aliis ante ipsum, pretio inauguratio fuit coemenda: etenim rogatus de admissione Columbinus, ac in precibus et adolescentis indole Dei vocantis instinctum agnoscens, respondit supplicanti: Si vere de nostro cœtu esse desideras, patere tibi vestimenta detrahi, ac nudum ad Campi fontem deduci. Ad quod tonitru adolescens interitus respondit: Penes te sit, Pater, mecum tamquam cum mortuo agere, atque ut cadaver tractare. En promptissimum me, et ad tua jussa paratum. Quo responso mirifice Pater delectatus, satis habuit voluntatem explorasse, et ansam meriti præbuisse postulanti.

consueto experimento probatur,

121 Ceterum suis indutum vestibus ad Campi forum perduxit, ibique de genu beata Virgine adorata, ad fontem haud procul manantem processere, ubi discalceatus primum a sociis Joannis mandato est; tum reductus ad sacram imaginem, abjecto splendido ac eleganti, induitur obscuro et obsoleto habitu, et cum ipso Dominum nostrum Jesum Christum, uti monet Apostolus. Inter hæc sodalium pectora quam liquidis gaudiis perfun- C derentur, lacrymæ ubertim ora rigantes testabantur; ast iis insigniter præter omnes delibutus Columbinus, spiritus indulsit alacritati, et uno de sociis, cui nomen Boccia, ad canendum invitato, in solenne suum carmen ora laxavit, cujus est initium; DILECTE JESU CHRISTE, QUI TE DILIGIT etc.

et magno pudore suffunditur.

122 Indidem ad templum princeps cum duceretur, accurrebant ad spectaculum undique turbæ sexus et conditionis omnis, et murmur erat inter illas varium, ridentibus aliis agminis ac pompæ ordinem, quibusdam stupentibus, primariæ nobilitatis juvenem in oculis parentum et agnatorum, abrupto felicitatis humanæ cursu, illa se miseria, ut ipsi rebantur, prædamnasse. Ipse porro in toto illius itineris tractu ac populi concursu, utvis mente in cœlum erecta, tanto pudore ruboreque perfusum se deinceps fassus est, quantus cum mortis acerbitate collatus, tolerabilior illa videri posset.

123 Verum, quæ Domini clementia est, secundum magnitudinem doloris consolatio lætificavit animam ejus; nocte namque insequente tam D copiosa roris cœlestis dulcedo ejus pectori illapsa est, ut vix illi capiendæ mortalis infirmitas par crederetur. Neque somno locus erat reliquus, quia totam animam occupaverat divina dilectio, intimaque blandientis gratiæ fruitio. Et fuit hoc initium boni in posterum permansuri: nam sublime contemplationis donum secum attulit, et provexit juvenem, ut reconditorum arcanorum apertæ revelationis participem effecerit.

cui Deus suavem consolationem rependit,

124 Porro celsitudini huic inferior non erat ardor voluntatis, quo ferebatur in Deum, ac in homines propter Deum, eumque ut silentio celaret, ne impetrari quidem a se posse putabat; sed frequenter in ipsis, per quas erat incessus, urbis viis intus æstuans ad otiosam multitudinem clamare non verebatur: Ah miseri peccatores, utinam saperetis et intelligeretis, quæ ego sapio, ac intelligo! Quam caute quam sollicite tempus hoc pro vobis felix redimeretis! Mihi credite audita a Christo narranti: Si pœnitentiam de peccatis egeritis, et cum fide nomen sanctum Domini invocaveritis, non modo veniam consequemini, sed insuper tantam gratiæ copiam, ut admirationem, eam perpendentibus sit allatura.

tantamque gratiæ copiam infundit,

125 Quinimo impetu fervoris abreptus et ipsum suum magistrum Joannem ac sodales hortari E non erubescebat, ut Jesum Christum inclamare pergerent; adesse tempus, in quo Deus per ipsos magnam misericordiam peccatoribus sit impensurus; mandatum sibi a Christo Jesu, ut gentes ad pœnitentiam et scelerum confessionem invitent, et in memoriam nomen suum revocare non cessent; effectu comprobaturos, si patuerint, quam præclare, quamque abunde ipsorum obedientiam divina bonitas sit compensatura.

ut quoslibet ad Christum inclamandum hortaretur,

126 Usuvenit aliquando, ut una cum Columbino ad D. Abundii cœnobium profectus, illius præsidi, notæ virtutis feminæ, candide aperuerit, quod mortales omnes hactenus celaverat, per revelationem videlicet Domini Jesu didicisse, sanctimonialium precibus suam conversionem adscribendam, easque si summo Numini pro peccatoribus offerre perseverent, haud irritas fore, utpote virginum, quæ divino ejus conspectui essent acceptæ; multaque alia addebat, quæ attente ac jucunde excipiebantur ab antistita, ardorem loquentis admirante, et sibi ipsi in sinu suo de fortunata Magistri ac discipuli sorte plaudente.

et ab abbatissa S. Abundii rogatus,

127 Interrogavit autem ipsum pie curiosa: F Quandoquidem flagrare te Jesu Christi amore ex tuo sermone haud obscure intelligo, dic sodes, quid pro illo auderes faceresve? Cui juvenis: Quidquid arduum aut asperum in mundo est. Experire, et quidquid lubet impera. Tum illa: Descende in proximum hypogeum, et exspolia te, nudusque civitatem obambulans clama: VIVAT JESUS CHRISTUS. Dictum factum; confestim descendit, vestes exuit, et Senas obedientia sola tectus obibat, ni in ipso limine occurrens Joannes, ipsa rogante, quæ mandatum finxerat, ultra progredi vetitum, induere se rursus præcepisset.

ad miram ignominiam subeundam se pararet,

128 Obstupuere uterque heroicam fortitudinem, et animi generositatem cum Isaac promptitudine conferebant. Columbinus sane scribens aliquando Fratri Georgio de Prædicatorum familia, Volaterris id temporis ecclesiasten agenti, suo perfamiliari: Hinc (ait) quæso te, adverte, pater reverende, quam affluenter suæ misericordiæ rivos benignissimus Deus in eos effundat, qui a viis

ipso Columbino fervorem discipuli admirante.

A viis seculi pravis et a peccatis per veram pœnitentiam resipiscunt, ut vel una die ad sublimem perfectionis apicem evehantur, et donis cœlestibus cumulentur.

Alter juvenis B. Joannem irridens

129 Clara pariter ac illustris alterius juvenis conversio est, et narrata forte mirabilior. Thomas Guelfaccius Senensis, tam vitiis obscurus, quam genere et sanguine clarus, ut gulæ ventrique indulserat, in more et stolida voluptate habebat, religiosos quidem omnes scommatis et aculeis pungere, et vulgi risui objicere; sed licentius Dei servos, Columbini asseclas, dicteriis incessere, et illudendi materiam a vilitate habitus quæritare. Cum vero die quadam ad D. Abundii cum aliquot suorum iter caperet Columbinus, non se continuit homo intemperans, quin pone sequeretur, et jocis cachinnisque in ipsos polluta labra dissolveret.

subito ac miro modo

130 Dissimulabat audire ranæ coaxantis convitia, quoad perventum est ad salutiferi ligni signum, quod ad viæ latus humi defixum in sublime tollebatur. Id loci conversus ad Thomam Columbinus : Rogo te, inquit, per Christi amorem, gratificari mihi in modico ne dedigneris. Respondit, si commode queat, gratificaturum. B Flecte, obsecro, genu ante crucem istam, et orationem Dominicam et angelicam salutationem semel recita. Imo et bis recitare sum paratus, respondit Thomas; et illico procumbens, promissum præstat.

ab eodem convertitur,

131 Flectit una Columbinus, et propitiare subsannatori divinum Numen ardenter instat. Mira vis deprecationis justi! Repente impetu magno cœlitus immissa cogitatio pectus invadit Thomæ, et de somno mortis excitatum vitæ restituit. Fit de levi cachinnone serius discipulus Columbini; ad pedes ejus procidit, veniam suæ deprecatur vesaniæ, infimis precibus postulat in socium ac servum omnium recipi; obtestatur, se inde non nisi postulati compotem abscessurum. Quid plura? Probatio vocationis præstantia fuit conversionis; et experimento didicerat Columbinus, istiusmodi repentinas mutationes habere fausta principia et progressiones feliciores : divinissimus quippe Spiritus, earum auctor, sequestrum videtur agere pro admissione, et sponsorem constantiæ admissorum.

et in discipulorum numerum admittitur.

132 Igitur aggregata statim est pusillo gregi ovis perdita, atque ut momento exuit veterem hominem cum actibus suis, ita et exteriorem C festinavit exuere, ac ut ceteri nobile indumentum cum neglecta vesticula commutavit. Et quia, qui minus exspectantur, eventus percellere vehementius animos solent, attonita civitas hæsit pene universa, et vix suis credebat oculis conspicientibus torosum juvenem e gynæceis et cupidinum castris ad cohortes austeritatis ac pudicitiæ demigrasse, et de petulante ganeone factum momento modestum, sobrium, continentem, veluti si diu intra religiosa claustra ad pietatem ac modestiam fuisset educatus.

qui salutaribus beati Magistri sui

133 Et erant quidem non pauci inter graviores Senenses, quibus suspicionem levitatis timoremque perseverantiæ injiceret deliberatio subitaria, nulla prævia consultatione inita; sed secus sentiebat, beneque sperare tironem Columbinus volebat, et optimis consiliis ad ultiora promovebat, Apostoli salutare monitum inculcans : Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ et iniquitati, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI. exhortationibus ita confirmatus est.

134 Memento peccatorum, quæ adversus Deum, proximum, te ipsum admisisti; quam pronus ad sensus voluptates, quam effrænis in loquendo, quam superbus et arrogans, quam gulosus ac vanus exstiteris. Nunc ergo peccata tua lacrymis ac pœnitentia redime : certa bonum certamen, uti strenuus Christi miles, ut honoretur in tua victoria Deus; nec dubita, quin juxta tuæ fidei ac desiderii magnitudinem repleturus sit suis bonis animam tuam, quoniam dives est in misericordia. Confortare et esto robustus in potentia virtutis ejus : spera in eo, et ora eum, et ipse diriget gressus tuos.

ut quaslibet injurias

135 Quo saluberrimæ exhortationis imbre novellum germen Columbinus rigabat; Deus autem incrementum dabat, et faciebat in virtutis agone proventum : nam Thomas apertis capite cruribusque incedebat, et præteritæ vitæ vulneribus excellentium actuum medicinam adhibebat patientiæ, præsertim in tolerandis iis, a quibus sensus ac propriæ existimationis amor abhorrebant : hæc enim non modo, cum aliunde nihil cogitanti objiciebantur, æquanimiter ferre, sed etiam studiose quærere et sponte venari, cautus ne sine pœna aliquando pars ulla temporis elaberetur. Inter quotidiana et seria exempla E patiendi illud lepidum contigit, quod cum a Fratrum nonnemine, eleemosynis corrogandis præfecto, illuderetur, nil amarius respondit; sed summa cum humilitate æquis auribus animoque jocos accipere se significavit, qui convitiis etiam atque contumeliis impeti ardenter optaret.

aculeata hominum dicteria patienter toleraret.

136 Deturpabat aliquantulum caput Thomæ carneum tuberculum, in modum grandioris calli subnigri prominens, quod cum neque capillitio neque galero tegeretur, in oculos statim incurrebat. Laicus ergo insulse facetus dicebat illi : Tantum jecinorum olim in stomachum ingesseras, ac devoraveras, ut in caput conscenderint, et hepaticum *c* reddiderint. Tum ipse irrisionum memor ac petulantiæ, quibus olim Dei famulos irritaverat : Nunc sane, inquit, vestræ sunt partes loqui et garrire; meæ vero tacere, ac patienter audire ac silere. Utinam Christi imitator non fictus aliquando fiam, et frequenter exercear ac illudar, atque ita antiqua mea scurrilitas crebris aliorum irrisionibus castigetur. Qui mortificationis appetitus et mentis rigor nusquam in vitæ cursu elanguit, et morte sanctissime obita solum lentescere potuit. F

ANNOTATA.

a *Belcarus cap.* IX *hunc etiam vocat filium Nicolai de Nerdusa, Italice* figliuolo di Niccolo di Nerdusa; *at Morigia lib.* I *Hist. Jesuat. cap.* XI *huic patri aliud cognomen tribuit, et nobilem ejus stirpem sic ulterius Italice explicat :* Un giorno venne al B. Giouanni un figliuolo di Nicoli di Neri di Via, che fu del sangue de Lottorenghi, signori del Belagaio.

b *Subita ac mira hujus conversio etiam a Feo Belcaro cap.* X *et Paulo Morigia lib.* I *cap.* XII *in hunc fere modum refertur.*

c *Hepaticus a medicis dicitur, qui ex jecore laborat : nam* jecur *Datine idem est quod Græce* ἧπαρ, *qua voce Græca* hepar *Latini etiam promiscue utuntur. Hinc clare intelligitur aculeata istius irrisoris allusio ad jecinora quondam devorata et morbum hepaticum,*

CAPUT

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

CAPUT X

Senense Fratrum Prædicatorum cœnobium opera B. Joannis Columbini ad strictiorem paupertatis et disciplinæ observantiam reductum.

Duo nobiles Pisani

Advenerat Senas par nobilium Pisanorum, a sua republica legatorum. Hos cupido incesserat videndi alloquendique Columbinum, cujus fama virtutis ac sanctitatis per Etruriam pridem increbuerat. Ventum in colloquium est eo fructu, ut opinionem ac reverentiam allocutores auxerint, quod præstantius quid ac divinius præsentes viderint, quam alienis sermonibus absentes audiverant.

B

ad prandium invitant B. Joannem,

138 Et quamquam non erant nescii, ægre se ab illo impetraturos, ut ad convivium accederet et convivas sua præsentia ac sermone recrearet; nihilominus honestissimæ cupiditati spiritalem obtendentes utilitatem, quinimo et Christi Domini exemplum, invitari se ad Canæ nuptias patientis, scite objicientes, tandem evicere, et pollicitationem ad condictam diem extorserunt: quæ ubi illuxit, adducti sunt ad hospitale palatium ipse et sodales bini, Franciscus videlicet Vincentius, et Cecchus, fidicen egregius et musicus, sacras cantiones fidibus sociare in paucis peritus. Excepti sunt perhumaniter, et stata hora mensæ accumbere rogati, præmissa benedictione, accubuere, ac deposita tantisper in hospitum gratiam severitate, appositos cibos verborum sapore suaviores reddebant. Insecutus est prandium Cecchi concentus ac fidium sono temperata harmonia, salubre gratumque conviventium pabulum, ad levandas in Deum mentes opportunum.

qui ea occasione adit Senense Dominicanorum cœnobium

139 Post hæc de communi consensu itum est animi gratia ad fratrum Prædicatorum cœnobium, Camporegium vulgo appellatum, quo loci amœnitas ac religio invitabat. Et aliis quidem voluptas erat hortum et habitaculi cellas ac officinas lustrare; ast Columbino cum sociis laudes

C

Domini cantare, et voce hilari lyræque sonitu modulato choro solari se, et ad amorem divinum inflammare. Hoc exciti domestici accurrere, delectari, mirari; et erant ii numero duodeni Dominici instituti sectatores, magna pars bonis exculti disciplinis, qua concionandi, qua prælegendi in scholis laude haud ignobiles.

ubi fervidis ac simplicibus verbis

140 Neque tamen eorum doctrinæ opinio et auctoritas Hominem Dei absterruit, ne, fine modulis imposito, initium sermoni faceret, atque altius de summa veritate dissereret, a qua, uti dicebat ipse, irrigua solidæ lætitiæ vena depluit, ac inundat mentes de ipsa cogitantes, et linguas irrigat de ipsa sermocinantes. Atque hæc eo referebantur, ut creata cuncta esse umbram dumtaxat veritatis et mendacio potius comparanda constaret, ac proinde vehementer decipi et vento vanitatis circumagi, qui affectionum suarum pedes in firmamento primæ veritatis minime figunt: Quæ dum proferret ardore ac impetu, qui proprius sanctorum concionatorum est, sapientia ac eloquentia, quæ nobilis Idiotæ ingenium superabant, accensa sunt religiosa audientium pectora amore divino, et intimæ compunctionis signa suspiriis et gemitibus edidere. D

doctum istius Ordinis theologum ita movet

141 Eorum unus, Christophorus Blasius *a* nomine, quem inter primos domus adnumerabat, haud ex vano suspirare se, aut perunctorie rem suam agere, facto patefecit; namque protinus Columbinum rogat, ut in superiorem contignationem conscendere ac suum ingredi cubiculum ne gravetur. Inibi tota supellectili explicata, Pater, inquit, per me meosque præsides jus tibi factum pro tuo arbitratu de hac disponere, sive mavis pauperibus erogare, sive ad alios usus transferre: mihi in posterum pro omnibus divitiis sit illa summa veritas, super qua dixisti, cui hærere constitui, nihil pensi reliqua facturus, quæ vanitati subjecta sunt et mera vanitas. *a*

ut arctiorem paupertatem amplexus sit

142 Obsequitur Columbinus honestissimæ postulationi, et cellam ingressus non solum quæ ornatui, sed et quæ necessitati deserviebant, spiritus fervori, tamquam superflua adjicere gestienti, diripienda permittit. Itaque libri, panni linei ac lanei, sedilia, vasa, icones, et omnis alius apparatus inde egestus, et die postera in pauperes distributus; straminis dumtaxat tantum relictum, quantum ad cubitandum satis erat, ne membra ossaque pavimento illiderentur. E

et abjecta munera obire non erubuerit,

143 Biduo insequente, humeris imposita mantica, ut laicorum fratrum unus, ostiatim mendicare non erubuit vir tota urbe notus et in honore habitus; idque non tam animo corrogandi stipem, quam seipsum deprimendi et ludibrio propalam Columbini imitatione exponendi: quæ etiam causa fuit, ut in agrum suburbanum, quem antonomastice Abbatiam *b* vulgus appellabat, *b* exiret cum asello, ibique ad domunculam fratris cujusdam Petri fimo oneraret, ac in urbem reveheret: atque ut luculentius agasonem ageret. corbem pariter cum eodem impletam in humeros sustulit, et per confertam multitudinem, quo voluit, deportavit.

mirante tota urbe insignem notissimi viri humilitatem.

144 Prodigio affine videtur, veteranum theologum, in religionis septis nutritum, doctrina clarum, judicio maturum, Idiotæ secularis novis scitis imbuendum se tradere; necessariis ad honestum victum se spoliare; rigorem pœnitentiæ amplecti; ad abjectissima mortificationis munia descendere, quæ ne in tirocinio quidem sui Ordinis decere status conditionem olim fuisset arbitratus. Ast in hoc quoque similem suis Apostolis Columbinum Deus esse voluit, ut per stultitiam prædicationis sapientes converteret, et eo erudiret, ut maximæ ducerent sapientiæ, stultos Christi amore haberi ac irrideri. F

Alii ejusdem cœnobii fratres

145 Reliquis itidem ejusdem monasterii fratribus frugiferum fuisse habitum sermonem haud ignorabat Columbinus, ideoque ut salubrium cogitationum divinitus accensæ scintillæ foverentur, maturavit eo redire una cum Ambrosio socio, ut alloquio, quod libenter excipi advertebat, ceu crebro flamine, incendium excitaret. Fructus sane familiaritatis hujus fuit morum mutatio, et quædam ad pristinam regulæ disciplinam conformatio, ciliciorum usus, et jejuniorum renovata consuetudo, paupertas suo nitori reddita: quidam enim abdicavere se rebus ad vitam paulo mitiorem concessis, nec retinere illas ulterius in cubiculis sustinuere; laciniosas vestes decurtare, follicantes adstringere, solitu-

dinem

A dinem ac silentium amare, oratione ac mortificatione oblectari : quibus aliisque similibus visa refloruisse antiqua illa Ordinis nascentis sanctitas, et virtutis primævæ splendor revixisse.

exemplum humile theologi secuti sunt,

146 Porro una vox omnium erat, plus luminis haustum in schola amoris, doctore ac magistro Columbino, quam e philosophorum ac theologorum exedris antehac detritis; quinimo si præteritos dies mensesque inibi insumptos cum recentibus contenderent, illos caliginosos ignorantiæ tenebris sibi videri; istos serenos ac splendidos sapientiæ fulgore, quem novum istud astrum affunderet, ab altiore sole superfusum.

atque inter eos vir gravis, qui insolitum fervorem improbaverat,

147 Nonnemo autem ex hoc numero, plus æquo in suis oculis sapiens, adeo non probabat exercitamenta istiusmodi insoliti fervoris ac pietatis, ut levitatis alia, absurditatis aliqua damnaret, exiguæ palearum flammæ adsimilia esse dictitans, cujus brevis duratio est et lux impura. Verum, ut de sancto Thoma apostolo loquitur S. Gregorius, divina dispensatione gestum est, ut dubitaret, et ejus dubitatione incredulitas sanaretur ceterorum; ita divina permissione factum, ut vir gravis pretio æstimanda flocci penderet, quo clarior gratiæ, sub jugo dominantis amoris indomita capita redigentis, [vis c] appa-
B reret, et pugna felicior, et victoria gloriosior.

tandem piis B. Joannis monitis cessit;

148 Etenim Columbinum frequenter illuc ventitantem et verbis suis in proposito vitæ sanctioris firmantem cum audiret aliquando curiosius, perculsus est et ipse sagittis Potentis, ex ore Servi Domini emissis : libens cessit non tam eloquentiæ doctrinæve loquentis, quam virtuti spiritus hinc linguam versantis, inde cor aperientis ad intelligendum, haud esse nugamentis æquanda insignium sanctorum incitamenta, quæ ad apicem evangelicæ perfectionis et ad sublimia regni cœlestis præmia deducunt.

quæ morum mutatio solet esse obtentu difficilis.

149 Meruit igitur Senensis civitas habere in suo gremio integrum cœtum insignium cœnobitarum, veluti cuneum angelorum, opera Columbini ab inveterata consuetudine vitæ suavioris ad severioris rigorem traductum; quod quam sit operosum ac mirandum, constare iis potest, qui norunt, quantæ sit molis religiosos viros apprime doctos, et diu molliori instituto assuetos secularis unius illiterati consiliis sapientiam suam subjicere, voluntates submittere, a strata commodorum rosis via ad asperitatem paliuris circumseptam deflectere, eamque terere, quoad, attrita
C carne, spiritus ad plenum in luce miserationum Domini respiret in libertatem, quæ sola facit jugum suave et onus leve.

ANNOTATA.

a *Frustra hujus viri, qui pietate et doctrina inclytus fuisse videtur, distinctiorem memoriam apud plures scriptores Dominicanos quæsivi.*

b *Belcarus cap.* XXXII, *et Morigia lib.* I *cap.* XXXVIII *hunc locum* abbatiam novam *appellant.*

c *Hic iterum aliquid deerat. Quare ad perficiendum sensum* vis, efficacia *aut similis vox interserenda videbatur, quæ forte a typotheta omissa fuit.*

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

CAPUT XI

Indictum B. Joanni exsilium a magistratu Senensi; divina ob id vindicta; subita injustæ expulsionis revocatio, et amica ad reditum invitatio.

Propter nobilium aliquot juvenum conversionem Columbini.

Totus mundus Christiano homini exilium est, et totus mundus patria est : exulare ergo non poterat Columbinus : persecutionem potuit pati et Senis pelli, ut fas esset gloriari cum Apostolo : Persecutionem patimur, sed non derelinquimur; quia videlicet Deus cum ipso et pro ipso in tribulatione est; quod etiam declarare prodigio voluit, ut vindicem se ostenderet injuriarum, quas ingrata patria in capita innoxia cæco tumultu inferre non est verita. Etenim cum alii super alios recenti sodalitio adscribi indies contenderent, rumusculi primum mussitantis vulgi suborti sunt, mos affinium indignationes et amicorum querelæ ægre ferentium, ex intimo F
nobilitatis sinu adolescentes spei optimæ ac viros publico regimini destinatos avelli, et in societatem coalescere, quæ tota horrore miseriaque constaret, ac ad insanas vociferationes suos alumnos erudiret.

tamquam reipublicæ perturbatori,

151 Odia inde crevere perplurium velut in perniciosa ac turbulenta reipublicæ membra, quæ innovandi libidine percita, pedetentim totum corpus afficerent, et si Deus non inhibeat, pessumdarent. Cumque veterator stygius, in sua damna adolescere novellam plantam pessime ferens, faces accensis jam tum ira præcordiis admoveret, ac linguas in maledicta pronas exacueret, crebro querimoniarum stridore magistratus aures asperatæ sunt, et curæ ad remedium serpenti malo adhibendum conversæ.

exsilium indicitur a senatu Senensi, a

152 Dicta igitur consultationi dies, et senatoribus duodenis *a*, qui tum reipublicæ præerant, indicta : facto inter se conventu, deliberatum in commune est, securim ad radicem arboris admovendam, ac Joannem tamquam machinæ architectum cum Francisco Vincentio, primario socio et adjutore, procul urbe in exilium amandandum : sic enim, binis columnis labantibus, totum F
ædificium ruiturum, et suam civitati pacem ac tranquillitatem redituram; et ne qua intercessio moram exsecutioni faceret, missus præcipiti legatione nuntius ad reos insontes, neque in judicium vocatos, neque auditos, qui excessum ab urbe ac universo reipublicæ statu, senatus nomine imperioque indiceret, neque plus spatii ad abeundum concedi, quam quod ardens ante portam civitatis candela sua duratione designaret : si secus faxint, læsæ majestatis crimen esto, capitali pœna expiandum.

cujus decreto Beatus statim obtemperat:

153 Audisse feralis sententiæ fulmen ac itineri se accinxisse idem fuit peregrinis super terram, in cœlo semper animo versantibus. Ictus antidotum ex evangelica pyxide depromptum, excusso pulvere de pedibus suis, ibant gaudentes a conspectu urbis, quoniam digni habiti sunt pro justitia et Jesu nomine contumeliam pati; viaticum pauperies ministrabat, baculum spes in Domino, comitatum gaudium in Spiritu sancto, refrigerium in lassitudine et viarum incommodis colloquia

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

quia sancta, et recordatio pollicitationis Dominicæ : Beati eritis, cum maledixerint vobis homines et persecuti vos fuerint. Magnam itineris partem sibi vendicabat oratio, sua etiam hymnodiæ dabatur et piis cantiunculis, quibus Numen laudabant, ac seipsos solabantur; et erant hi supra binos expulsos, quinque et viginti alii, quibus antiquius fuerat cum amatis sociis solum vertere, quam in patria, iniqui judicii corruptela Superis infensa, consistere.

sed Deus injuriam Servo suo illatam

154 Neque vero falsi opinione sua fuere, vindictam, quam de cœlo præsentiebant, pertimescentes : quippe indignatus contra malum facinus æquissimus judex, et innocentiæ protector Deus, cum obruere per semetipsum perque ministros angelos posset sceleris sontes, maluit uti elementorum obsequela, ut ægritudines inducerent, et tamquam muti carnifices clamores ac strages ederent in ultionem iniquorum : siquidem a discessu Columbini et comitum sol obduci tenebris, tonitribus cœlum mugire, aer nimbis ac tempestatibus fremere, coruscare fulguribus, in aquarum globos mixtos grandine resolvi, ut seculum rediisse celebris cataclysmi diceres, et terram eluvionibus absorberi rursus formidares.

B

tam manifestis signis vindicavit,

155 Ast hæc terrorum ostenta, dolorum fuere initia : insecutæ quippe morborum cohortes corporibus incubuere plurimum, et frequentes omnis civium conditionis obitus civitatem squalore ac mœrore complebant, ut nulla pars civitatis, nulla domus privata ploratu ac funereo lesso jam vacua remaneret : quæ sero licet et coacta territaque cladibus sapere cœpit, atque iras cœlestes in se intentas advertere, ac de illis avertendis serio deliberare.

ut Senatus illum honorifice invitaverit ad reditum.

156 Ipsi igitur rectores, in quos, utpote malorum auctores, diræ ac exsecrationes populares devolvebantur, noxam fateri et incusare, pœnam temerariæ proscriptionis palam detestari, de revocatione honorifica in commune decernere. Vexatio dedit intellectum, et qui nigris calculis *b* publicam utilitatem obtenderant, suo damno experti sunt, periculosum horrendumque esse Christos Domini tangere, ac in immerentes sævire. Pœnitentia ergo ducti, selectis ex suo numero civibus, legationem adornant et mandant, ut quantocyus exules, Aretii Etruriæ commorantes, conveniant, senatus nomine veniam injuriæ deprecentur, Senas reverti etiam atque etiam exorent, et ni abnuant, honorifice secum reducant.

C

quem ille tantisper differendum asserit,

157 Fecere imperata nuntii, et summa cum benignitate auditi a Columbino sunt; ut autem id temporis redirent, minime licere, dixit, per negotia magni ponderis, quæ sua præsentia et opera Aretii indigeant; deferant ipsimet interim dilectæ patriæ, quam eminus apprecatur a Domino, benedictionem, cominus a se non diu post afferendam; bene de divina misericordia sperent, contritis corde jam propitiata, et ultionis gladium in vagina reconditum ne addubitent.

et interim Senensibus tranquillitatem restituendam spondet.

158 Abivere legati, lætitia atque spe ex Viri Dei alloquio et pollicitatione pleni, et suo adventu bonoque nuntio civitatem, mœstitia ac dolore obrutam, mirifice exhilaravere, quæ postmodum aucta haud mediocriter est, quando veritatem prædictionis ac fructum a transmissa benedictione experta est : brevi namque aeri tranquillitas ac cœlo serenitas rediit, et tota illa procella resedit, unde pernicies et civium interitus timebatur *c*; et fuit indulgentia istæc placati Numinis argumentum minime obscurum, et singularis plane adversus Columbinum benevolentiæ, cujus D precibus pulvis ille, quem de pedibus excusserat urbe egrediens, accusator futurus impietatis expellentium in communi mundi judicio, mutata scena, producendus sit tamquam testis actæ pœnitentiæ ac meritæ reconciliationis et veniæ.

ANNOTATA.

a *Eo tempore urbs Senensis a duodecim senatoribus regebatur, tamquam libera respublica; sed postmodum Duci Etruriæ subjecta est, cujus dominium hactenus agnoscit.*

b *Latina hæc phrasis orta est ex antiquo more Græcorum, qui calculis olim sententias et suffragia colligebant, candidis absolutionem, nigris condemnationem significantibus. Unde calculum pro suffragio, sententia aut judicio usurpamus. Hinc etiam oriuntur illa proverbia:* album calculum addere, calculo mordere *et similia.*

c *Belcarus, qui cap.* XIX *hoc exsilium, divinam propter id vindictam, ac injusti decreti revocationem refert, de subsecuta statim aeris serenitate aliisque mutationibus non meminit. Rossus igitur hæc verosimiliter scripserit juxta fidem Morigiæ, qui lib.* I *cap.* XXIV *fortasse ex veteribus instru-* E *mentis similia narrat : licet enim Belcarus de illis sileat, omnino probabile est, misericordem Deum hac Senensium pœnitentia placatum fuisse, ac urbi pristinam tranquillitatem reddidisse.*

CAPUT XII

Commoratio ejus in urbe Aretina, prodigiosa unius socii sanatio, et alia ibidem gesta.

Profectus Aretium B. Joannes,

Quæ cœpta est Jerosolymæ a sancti Stephani nece fidelium persecutio, ac per orbem dispersio, in occasionem cessit evangelicæ doctrinæ proseminandæ, et Christi nominis longe lateque propagandi. Nempe optimus Deus bonum novit ex malo elicere et adversus calumniatores non modo potentia, sed etiam clementia pugnare, F sive retribuere illis bona pro malis velit, sive nequitiam eorum in aliorum utilitatem vertere constituat. Haud vacat per exempla vetera, quibus historia sacra abundat, longius vagari; in promptu est Aretinæ finitimarumque civitatum fructus sane uberrimus, quem ex ejectione illa Senensi divina providentia colligendum impigris messoribus objecit. Namque Columbinus nactus id locorum campum, excipiendæ cœlesti sementi peridoneum, instituit civium animos qua publicis qua privatis sermonibus excolere, inter quos nec dubitabat argenteam linguæ inflare tubam, ac proclamare liberius, VIVAT JESUS CHRISTUS, atque ad idem munus per varias urbis plateas et compita sodales dispertire.

multos ibi peccatores convertit,

160 Obstupefacti novitate et inauditis antehac clamoribus regionis incolæ, excitari primum a vecordiæ somno, aperire oculos terrenorum caligine offusos, erigi ad æternorum cognitionem, ad vitæ melioris proposita concitari. Accurrebat ad Columbini conciones frequens turba, et contra

A tra, inolitos vitiorum morbos medelam a perito Medico libens admittebat. Indictum bellum animorum hostibus, pravis consuetudinibus obviam itum, Sacramentorum usus diu intermissus in frequentiam revocatus, amicitiæ reconciliatæ, restitutiones factæ, tota civitas renovata.

qui ad exhortationes illius undique confluebant.

161 Cumque per circumjecta oppida ac municipia fama rerum istarum præstantissimarum dilaberetur, fiebant ad illum audiendum consulendumque concursus ingentes, et revertebantur ad domos suas percutientes pectora sua : et erat una vox omnium, visitasse Dominum plebem suam, et non tam Senis depulsum, quam missum illuc divinitus Columbinum, tamquam astrum suo fulgore tenebras errorum discutiens, ac salutem languentium multitudini afferens. Auxit opinionem ac reverentiam miraculi fama, quod neque celari a patratore potuit, nec a populo ignorari, neque hoc loco prætermitti debet.

Quidam discipulus B. Joannis ægrotans, a

162 Vannus a Monticello *a* dictus, unus de Columbini asseclis, quos Senis reliquerat in hospitiolo haud longe a sancti Abundii cœnobio distante, uti supra meminimus, in gravem incidit morbum, et jacere coactus, medicamentum nullum levandæ ægritudini idoneum reputabat, B peæter unicum dilecti sui Patris aspectum atque complexum. Et sodales quidem omni caritate ac subsidio præsto erant; ast animi angori, ex vehementi Columbinum videndi cupiditate orto, mederi solatium nullum obsequiumve poterat: nec dissimulabat æger, quod animo coquebat desiderium, aliorum judicio præposterum, suo voto peropportunum.

et coram Magistro suo mori aut convalescere desiderans,

163 Ideo infimis instare precibus, ut quoquo modo Aretium ducatur aut trahatur: postremum hoc a fratribus amantissimis orare, ut spiritum, si ultima illa ægritudo sit, in Patris sui manibus emittat; aut si supervicturus est, ad ejus benedictionem convalescat. Quid hic faciant socii? Indulgeantne vastæ ac importunæ postulationi? At longum ac arduum iter est, vectatio febrienti periculosa; ad hanc pecunia opus esse, cujus vel solum nomen rigidis paupertatis cultoribus exosum. Enimvero ingeniosa caritas modum invenit sine curribus et jumentis placide commodeque ægram sarcinam transvehendi, et sumptus alienos proprio labore redimendi.

a consodalibus Aretium defertur,

164 Adornant ipsi lectulum, capulo funeribus educendis haud absimilem, in eoque componunt Vannum, ac humeris impositum, qua ducit Are- C tium porta, efferre instituunt, laborioso ministerio alterni succedunt, totum illud iter hilares bajuli emetiuntur, quoad urbem ingressi de Columbini hospitio cives obvios interrogant, a quibus edoctis illud quidem invenire fuit facile : ast Columbinum statim adire difficile : namque in templo adjuncto cum populo agebat, neque accessus ad ipsum a constipata turba permittebatur. Rogant interim in cubiculum ejus admitti, ibique præstolantur, dum dimissa multitudine revertatur.

ubi Beatus imposito palliolo mox eum sanat.

165 Inter hæc rumusculus de adventu sociorum ad aures concionantis cum pervenisset, renuntiari jussit, sustineant patienter ad breve tempus, absoluta concione, mox affuturum. Indidem bonus Pater ad fessos itineris et gestationis advenas accurrit, ac post suaves amplexus et plena dilectionis oscula attritum palliolum humeris detrahit, ac super Vanni, in suo lectulo decumbentis, artus extendit. Mirum dictu! Eo contactu velut efficacissimo amuleto protinus depulsa febris, corpori pristina incolumitas reddita, animus tanta hilaritate repletus, ut cubili se sanus ejiciat, et in genua ad grates Deo, et suo liberatori agendas illico procumbat....

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

Nil de cibo sumendo sollicitus.

166 Pervenerat ipse cum sociis pauculis Aretium pridie cineralis diei, qua solenne jejunium fideles inchoant. Divertens pro suo more ad nosocomium, minore, quam deceret, humanitate exceptus est a ministrorum nonnemine, conditionem hospitis sibi ignotam et habitus vilitate metiente. Cœnaturo et mensæ jam accumbenti, licet oppido fesso, et itineris ac frigoris vexatione quassato, frustulum unicum bubulæ, aceto maceratæ, apponit, et quo tempore epulis ac hilariis populus universus indulget, paucis illis peregrinis, nectare dignis, et refectione vehementer indigis, insulsæ dapis et insalubris demensum exiguum manus avara et inhumana dispensat. Qua inhospitalitatis indignitate conspecta, sociorum unus; Pater, inquit, caro ista male affectis stomacho noxia est.

et tota nocte de rebus divinis disserens, socios famis immemores reddit,

167 Tum Columbinus, nil de esca sollicitus, de divini amoris excellentia et efficacitate dicere aggressus, verum solidumque animorum cibum ac delicias in eo sitas esse commonstrat: et quamquam rugiens venter non audit verba libenter, mens tamen convivarum sermonis dulcedine a E cogitatione eduliorum abstracta, meliori convivio pasta est, et necessitatis edendi oblita, dapes sapidiores a loquente porrectas gustare perseveravit, quoad sol terras illuminans instare monuit surgendi horam, et ad sacram ædem pergendi, ubi ex religioso ritu frontes fidelium cineribus ad mortis memoriam refricandam insperguntur....

ac alias luce pectore suo orta cubiculum illuminat.

168 Alias in Aretina profectione ad nosocomium, fratrum Eremitarum cœnobio propinquum divertens perbenigne receptus est. Cum vero de multa nocte fatigatus itineris labore, quietem capturus lectulum conscenderet, diducta manibus tunica, e pectore repente lux ingens irradiavit, quæ per totum dormitorium conclave fusa, æquare solares radios videbatur. Expergefacta ibidem jacentium turba, oculos in hospitem recentem conjicit, unde illa prodibat, et mirabatur dicens, quod sub humano schemate angelo hospitium præbuissent, cujus dignitati ac merito principium regumque aulæ ac domicilia essent imparia *b*. b

ANNOTATA.

F a *Suspicor hunc B. Joannis discipulum ita cognominatum esse a patria sua Monticellana, de qua postea sermo recurret. Ceterum ulteriorem hujus viri notitiam apud varios historiæ Jesuaticæ scriptores hactenus non inveni.*

b *Præcedentia duo exempla, quæ a num.* 166 *narrari cœperunt, ex Rosso nostro part.* III *cap.* IV § 3, *et part.* IV *cap.* III § 2 *huc transtuli, quia ad profectionem Aretinam spectabant. Id etiam a me alibi factum est, cum Acta hujus Beati ad aliqualem seriem historicam reducere voluerim, ut in Commentario prævio, et in ipso Vitæ titulo præmonui. Porro non arbitror, hanc narrationis transpositionem identidem scrupulose indicandam esse, cum eam facile quilibet inventurus sit, qui hunc Rossi librum pervolvere voluerit.*

CAPUT

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

CAPUT XIII

Profectio Tifernum, mira quorumdam conversio, inimicorum reconciliatio, monialium ad strictiorem paupertatem reductio, et crebra cum episcopo Tifernate conversatio.

Aretio profi- ciscitur Tifer- num. Quam libenter apud se retinerent Aretini eximium illum peregrinorum manipulum et collectorem Joannem, quem velut angelum de cœlo lapsum suspiciebant, amabantque, patefactum dolore est ac lacrymis, quibus abeuntes prosecuti sunt. Ast alio impellente Spiritu, non sustinuit diutius ibi se detineri; ac porro retinere conantibus Christi objiciebat responsum: Quia et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei. Aretio ergo relicto, et sui apud illos desiderio ac amore, recta cum sociis Tifer- B num *a* iter aggreditur, insequente ipsum fama a mirabilium, quæ patraverat, et adventum ejus prævertente. Totum illud viæ spatium inter divinas laudes ac pias meditationes emensum, et redditum memorabile insigni vocatione, quam subnecto.

in quo itinere rusticum, 170 Cum Tiferno proprius abessent, opportune incidere in rusticum aratorem, ducendis sulcis intentum. Hic tantisper consistit Columbinus, et defixis in illum luminibus ita affatur: Veni, sequere me. Et ipse confestim stiva bobusque relictis secutus vocantem est.... Fuit admirandæ vocationi consentaneus vitæ cursus et exitus; numquam hic respexit retro, numquam stivam repetiit, sed per sui Magistri imitationem et assiduam abnegationem ab eo agro ad altissimum contemplationis montem conscendit, in quo et internis illustrationum radiis, et non raro externis angelorum visitationibus fruebatur. Si augurium aliquod præferrent nomina, Sanctus lustrales ad undas dictus illustris bubulcus est: sin secus, augustum ipse nomen reddidit, factus de bubulco sanctus.

et tabellionem episcopi Tifernatis 171 Lætus insperato et non multo labore quæsito lucro urbem Columbinus intrat, atque ad tem- C plum adorandi Numinis pro more suo contendit. Vadenti adjunxere se ex vulgo plures, quibus invisus antehac advenarum habitus et numerus cupiditatem injecerat cognoscendi, quodnam genus illud esset hominum, et quare illuc adventassent. Accurrere insuper alii cives honesti, eadem et ipsi curiositate illecti, et inter hos Bene- b dictus de Pace *b*, ætate grandævus, professione tabellio curiæ episcopalis, qui dum in foro, vulgariter Tartarino nuncupato, oculos animumque novo illo pascit aspectu, respicitur et ipse a Columbino, qui, defixo in vultum ejus obtutu, mixta convitio salutatione impertitum ita alloquitur: Inveterate dierum malorum, veni; valedic mundo, et Christum sequere.

mirabiliter in suum sodalitium cooptat. 172 O prodigium! Vocantem statim sequitur, ignotis se associat, templum maximum una cum illis, tamquam de illis repente factus, ingreditur. Hic ante venerabile Sacramentum in genua provoluti cum tantisper orassent, Columbinus sodales omnes ac præsertim istud par ultimum, vivum Apostolicæ vocationis simulacrum, supremæ sistit Majestati, et velut hostias acceptabiles, D voluntario sacrificio se immolaturas, reverenter offert....

173 Benedictus, episcopi Tifernatis tabellio, quem a Joanne invitatum ad crucem Christi ferendam superius retulimus, impedimenta palmaria obtendebat, quæ citra temeritatem acceptari haud licere consilium persuadebant. Podagra pedibus infesta, cui fatalis esset eorum nuditas; perniciosæ injuriæ frigoris et pluviarum; intolerabiles itinerum labores. Auris abscessus, jugi suppuratione scatens, tegumentis ac fomentis egens; totius corporis habitudo ægritudini adsimilis. Ætas provectior, et deliciis assueta qui vitæ rigorem feret, et durum illud pœnitentiæ institutum patietur, cui vix pares giganteæ sint vires? Piaculum esse tentare Deum, et miraculum ad hæc amolienda desposcere. *omnibus impedimentis, quæ tabellio ille obtendebat,*

174 Cui Columbinus: Nihil istorum te terreat; veni mecum, Christum sequere. Quid plura: Pertractus brevi invitamento, seculum et vestes seculares exuit: nudus vocantem Columbinum sequitur, ut Christum assequatur. Nuditas ad pedum incolumitatem confert; pœnitentiæ asperitas ad vigorem virium; auris, vomica difflata, ad audiendam vocem sermonum Domini aptatur; E totum corpus, de infirmitate convalescens, fit forte, et plures annos in laboribus, in vigiliis, in ærumnis consumptos exitu fortunatissimo absolvit *c*.... *spretis atque sublatis.* c

175 [Joannes] ad sacrorum antistitem D. Buccium *d* se confert, eique, quanta potuit demissione salutato, instituti sui consilia aperit, ut impetrata ab eo facultate, liberius in vinea illi commissa excolenda laborem suum suorumque impendat. Excepti sunt perhumaniter a præsule, doctrina ac pietate conspicuo, et honorifice imprimis Columbinus habitus, de quo mira ac inaudita pridem inaudierat. *Obtenta ab episcopo licentia prædicandi verbum Dei,* d

176 Hac munitus gratia, in arenam descendere nihil cuntatus, omni contentione juvare cives aggreditur, et exordio a solenni suo classico sumpto, VIVAT, VIVAT JESUS CHRISTUS; LAUDETUR JESUS CHRISTUS, tamquam buccinæ personantis clangore mirabiles in civium animis motus excitavit. Accedentibus dein privatis publicisque concionibus, numquam fervoris incredibilis flammas non spirantibus, accendebantur ad pietatem corda, criminum occupata veterno, et a tenebris ignorantiæ ac desidiæ torpore ad lumen justitiæ curamque salutis antehac neglectæ F traducebantur. *miros animorum motus excitat,*

177 Nec defuere, qui, contempta mediocritate, ad summum perfectionis evangelicæ culmen aspirantes, substantias suas pauperibus; nomina vitasque suas sodalitio illi ut traderent, a Columbino precibus impetrarunt. Et appellavere scriptores vetusti ex iis aliquot; puta Stephanum, doctum ac eruditum virum, et fortunæ bonis, quibus Christi paupertatem esse antehabuit, locupletem *e*. Hunc secutus Bartolus seu e Bartoluccius de Sanctis, qui a seculi vanitate ad Christum conversus, ejus amore adeo flagrabat, ut ad solam Nominis sancti invocationem totus colliquesceret, nec cohibere rationis imperio lacrymas, ac scintillas igneas, ex oculis vultuque erumpentes, ullatenus valeret. Quinimo tanto impetu rapi solitum, memoriæ proditum est, ut semel in D. Floridi templo concionis, quæ inibi habebatur, tempore, de medio populo se proripiens in subjectam plateam, ne tactis quidem gradibus anteliminaribus saltasse conspectus sit. Nemo *quosdam egregios viros*

A Nemo sic saltavit sobrius; sed bene, quem præclarus Domini calix inebriavit.

congregationi suæ adjungit,

178 Successere innominati duo, Perusinus alter, quem Dei famuli sermo de scelerum cœno erutum ac sordibus repurgatum, dignum sortis Sanctorum fecit. Alter sacerdos, qui pingui sacerdotio abdicato, pleno fiduciæ consilio instituendum se Columbino dedit, et mira vitæ asperitate ac orationis assiduitate ad eam pervenit sanctitatis celsitatem, ut ambiri a dignitate sacerdotali potuerit, qua indignum olim sua se fœditate reddiderat. Hoc vero, quod sequitur, ad insignem caritatis victoriam referendum est, armatum obstinatione peccatoris pectus perdomantis.

et obstinatum peccatorem ad pœnitentiam emollit.

179 Vir erat Tiferni diu in nequitia versatus, quem neque flagrans ardore concio flectere, neque solius cum solo collocutio mollire et ad saniora consilia trahere hactenus valuerant. Hunc expugnare solito ardentius aggressus Columbinus pleno amoris invitamento dixit : Mi frater, si resipiscere tandem non abnuis, et finem peccandi facis, cuncta, quæ huc usque sum consecutus a Domino merita, do tibi libens, et pro tua salute dico. Et qui præsens aderat Franciscus Vincentius subdidit : Et ego totam tuorum B peccatorum sarcinam humeris meis impono, ac rationem eorum me redditurum justo Judici recipio. Probabit pactum et promissionem misericors Deus, si, deserta iniquitate, ad cor redieris : quo duplici ariete rupes illa saxea concussa cessit, et emollita in tantum est, ut rivos emiserit lacrymarum....

Duas familias,

180 Subnectam ex casu tragico jucundæ narrationis eventum, quæ fusior apud alios, strictim hic attingenda est, ne prætermissa incuriose, vel minoris æstimanda videatur. Duarum familiarum Senensium graves ac diuturnæ simultates, qua erant amplitudine ac nobilitate, pleramque affinitatem inimicitiis odiisque involverant, quibus evolvendis ac sopiendis diu multumque, sed frustra, plurium ex civitate principalium opera desudaverat.

diuturno ac implacabili odio dissidentes,

181 Factionis unius caput Larinus Tolomeus, etsi adversæ parti ob illatam patruo cædem implacabiliter infensus; tamen cum per hosce dies Tiferni attineretur, Columbini familiaritate et colloquio vehementer delectabatur, quem in illa, de qua memoravimus, expulsione, amicitiæ duxit ac fidelitatis abeuntem comitari, et præsto in C omnibus esse, licet non petenti, et in Domino solum confidenti. Quid fieri poterat, ut ab isto sole densæ discordiarum nebulæ non difflarentur?

inter se conciliat,

182 Audiebat de Christianæ caritatis officio debitoque disserentem, et exemplis agentem Christi Domini et Sanctorum, qui pro suis interfectoribus, ut salvi fierent, tamquam pro benefactoribus rogavere : quibus permotus Larinus denique manus hortanti dedit, et offensarum acerbitate deposita, ingenii sui ad vindictam ardentis, et injuriæ, cujus inexorabilis hactenus fuerat condonatio, oblivisci deliberavit, atque ut pœnitudini præcluderetur aditus, exstare voluit legitimum reconciliationis testimonium, quæ facta coram episcopo est, ac in tabulas relata; Senas dein una cum litteris humanissimis ad Piccolomineos cædis reos a Columbino transmissæ, incredibile dictu est, quam uberem lætitiæ segetem attulerint, non altercantibus modo familiis, sed et urbi universæ, cui quietæ esse ac serenæ per hanc intestinam rixarum tempestatem diu non licuerat. Nimirum etiam absens patriæ prodesse noverat, quæ præsenti obesse non dubitaverat.

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

183 Ad intima pariter virginum sacrarum adyta flamma deforis excitata pervasit, et earum unam tam valide corripuit, ut in se converterit. Domus sanctimonialium Tiferni erat, de Sacco appellata; ubi cum reliqua disciplina collapsa, tum vero paupertatis rigor plane languerat, quod provisio in communi prope nulla, et arbitrio ac facultati singularum victus vestitusque permitteretur. Earum educationi ac instituto teneram suam neptem crediderat Benedictus a Pace, suadente Columbino, ut expeditior evangelico cursui iter ageret, quocumque eundum animarum salus et gloria Domini postularet.

et collapsam monialium quarumdam paupertatem

184 Hinc data occasio Columbino paulo crebrius cum monialibus agendi; et vertit felicitati familiaritas : nam totum illud tempus sermoni de rebus divinis pendebatur, eo potissimum collimans, ut paupertas, cui fundamentum religionis innititur, postliminio revocaretur, et proprietas possessioque rerum pro libitu absumendarum, tamquam pestis, e claustris illis eliminaretur : atque ut duriora marium pectora repetitis hortationum ictibus inflecti se passa supra memoravimus; ita molliora feminarum Deo devotarum E eo trahi se permisere, quo sermo frequens boni Hortatoris impellebat. Exemplo præivere saltem sex de primariis, quæ peculii quidquid apud se retinebant, in commune contulere, et regulæ, cui se addixerant, observationem propriis commodis anteposuere. Has imitari ceteris grave non fuit : nec auditum deinceps est frigidum illud verbum, MEUM ac TUUM; sed omnia Jesu Christi, et hic earum divitiæ ac amor.

pristino vigori restituit.

185 Per id tempus haud erat infrequens antistiti Buccio cum Columbino conversatio, et sincerus inde mutuæ fructus consolationis : ille quippe doctrina ac pietate eximius virum miræ sanctitatis apud se æstimans, Joannem tenere ac paterno complectebatur affectu; ac proinde sodales ipsius, tamquam Dei servos non vulgares, filiorum habere loco religioni ducebat. Declarare id argumentis multis haud cessabat; sed hoc imprimis, quod eorum accenseri numero optabat vehementer, ratus, haud dedecere dignitatem suam, si salvis insignibus, et episcopalium functione munerum minime præpedita, non modo proposito ac voluntate, sed etiam imitatione, quoad liceret, unus de cœtu illo haberetur et esset : quæ causa fuit, ut inter præsules, quos hic F Ordo suppeditavit Ecclesiæ, numeretur, et quidem primus, qui sua infula fugitantia coronarum capita congregationis decoravit.

Columbinus episcopo Tifernati, amico suo.

186 Vice versa Columbinus illum, tamquam Apostolorum successorem ac imitatorem, apprime venerabatur; cumque multiplici eruditione clarum, et canonum sacrorum peritia oppido instructum non nesciret, ab ipsius nutu directioneque in rebus agendis ita pendebat, ut negotium nullum momenti alicujus, ipso inconsulto, aggrederetur : quamvis enim potior ipsi esset in Deum fiducia, cujus suffragatione honesta consilia confoventur, ad promptam tamen opem hominis, Dei vices in terris fungentis, confugiendum, ab humilitate ac prudentia persuaderi sibi facile sinebat, quod inde lux oriretur ad rerum tractationem perutilis, et auctoritas haberetur ad eas fulciendas necessaria.

quem propter eruditionem sacrorum canonum peritiam

187 Eapropter cum ipsi venisset in mentem dubitare, utrum illud vitæ institutum, quod profiteri cum suis pergebat, nullo hactenus pontificio

in dubiis consuluit

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

cio munitum diplomate, expediret legati Sedis apostolicæ, Viterbii tum degentis, approbatione firmari, aut in examen adduci, ut videretur, an in aliquo a canonum ecclesiasticorum norma discreparet, utrumque cum episcopo conferendum arbitratus, responsum accepit, quod ad discrepantiam canonum attinet, vereri desinat, omnemque sollicitudinem deponat; siquidem nihil adversum est in tota illa actionum varietate, nihil in vitæ ratione, quod a rectitudine vel Pontificum decretis sit alienum, plura, quæ superiorem humana regula ductum impulsumque demonstrent, divino regimini permittenda.

sæpius consueverat,

188 Insuper in præsentiarum supervacaneum videri sibi Apostolici diplomatis procurationem: pergat porro eidem, quam inivit, simplicitatis viæ insistere, quoad lux aliqua cœlitus illabatur, quæ Domini voluntatom ostendat, nec dubitet, illi esse de rebus suis curam, quam subinde sit opportune ostensurus. Nimirum noverat, magnæ prudentiæ ac experientiæ antistes, regulæ ac instituti approbationem rem esse gravissimam earum, quæ a Christi vicarii indulgentia exspectari solent, et periculo affine, ut vel tunc negaretur, vel in aliud tempus differretur, quo B adulta jam congregatio suis consistens viribus seipsam probaret, quod esset a Deo, et facile impetraretur a Pontifice, quod ægre tunc a legato fuisset impetratum.

valedicit, et ad alia Tusciæ loca discedit.

189 Post hæc Spiritus Domini ad alias civitates et loca Etruriæ Columbinum vocabat, ideoque cum bona pace et episcopi benedictione Tiferno discessit, relicta ibi memoria famaque suorum mirabilium, et amore ac desiderio sui in cordibus civium, uno ore fatentium, auream a prolixiore ejus mora civitatem reddendam, quam brevis illa commoratio culturaque argenteam reddidisset.

ANNOTATA.

a *Plura Italiæ oppida hoc nomine appellantur; ut hic agitur de Tiferno in Umbria sito ad fluvium Tiberim, quod idcirco distinctionis gratia nonnumquam* Tifernum Tiberinum *cognominatur, et per vulgarem appellationem Italicam* Citta di Castello, *qua apud Belcarum et Morigiam ceterosque scriptores Italos indicatur, satis ab aliis oppidis aut castris homonymis distinguitur.*

b *Feus Belcarus in Vitis Jesuatorum cap.* VI, *Paulus Morigia lib.* II *Hist. Jesuat. cap.* VI, *Josephus Bonafede lib.* IV *part.* I *cap.* IX *præcipua* C *hujus Benedicti gesta Italice collegerunt.*

c *Præter auctores mox citatos Rossus parte* V *cap.* XI *post alia felicem ejusdem Benedicti mortem Latine describit.*

d *Ughellus in novissima editione Veneta Italiæ sacræ tom.* I *col.* 1322 *de hoc antistite sic scribit:* Butius seu Buosius *(ibidem in margine etiam* Buccius *notatur)* Janetti de Butiis, hodie de Benoriis, civis Tiphernas, ab Innocentio VI suæ patriæ adlectus episcopus est anno 1353..... Vixit autem Butius usque ad annum 1374, in quo ipso fato cessit. *Sed hæc conciliare non possum cum altero ejusdem præsulis epitaphio aut elogio, quod Morigia lib.* I *Hist. Jesuat. cap.* XXVII *ita Latine exhibet:* Beatus Butius Mediolanensis, ex illustri Albutiorum familia oriundus, Jesuatorumque pia ac humili religione, cæsarei Pontificiique juris egregie peritus, ob miram ejus eruditionem, vitæ integritatem ac morum sanctimoniam Civitatis Castelli *(compositum est hoc oppidi nomen ex vulgari appellatione Italica* Citta di Castello *pro voce antiqua Tiferni)* antistes creatus*: variis pro Sede Apostolica sanctus* D legationibus, religiose sancteque obiit anno 1365. *Quis hic patriam, stirpem, et annum mortis cum præcedente Ughelli sententia facile componet? Præterea hic observo, quod Morigia ipsum satis liberaliter* beatum *appellet. Interim doceri cupio, an vir, ceteroquin pius, titulum* beati *mereatur.*

e *Morigia lib.* II *Hist. Jesuat. cap.* LXXVI *varias rationes allegat, ob quas de nonnullis illustribus sui Ordinis viris omnino tacere, aut nuda eorum nomina commemorare coactus fuerit. Nil igitur mirum, si nos de hoc et aliis quibusdam* B. Joannis *discipulis ulteriorem notitiam assignare non possimus.*

CAPUT XIV

Magnus concionum fructus in variis Tusciæ locis, pietas Pisanorum a beato Joanne laudata, verbum Dei in aliis urbibus disseminatum, et nonnulli discipuli collecti. E

Tiferno tendit

Insequitur oratio nostra peregrinantem Columbinum eo prorsus ordine, quo loca singula adnotavere prisci scriptores itinerum ipsius: horum enim diligentia posteriorum studiis commodavit, quod saltem appellare urbes et castella potuere, per quæ benefaciendo transiit, licet nihil deinde sollicita, notare tempora, quibus benefacta respondere. Tiferno igitur excedens Pisas *a* iter instituit non properanter, sed lente ac populatim conficiendum, subindeque intermittendum, ubi cujuspiam pagi vel castelli per viam occursus ad jaciendam verbi divini sementem invitasset.

Arcidossum, ubi præter alias conversiones b

191 Arcidossum *b*, haud ignobile inter Senarum montana oppidum, primum in oculos incurrit, ad quod divertere libuit, ac tantisper consistere, veluti in campo, frequenti habitatore culto, per quem concionum fervor excurreret, et fructum referret haud pœnitendum; et collectus hic est ad votum: quippe incolæ audientes de fœditate peccati, de inferorum suppliciis, de Christi in homines caritate ac beneficiis, deque similibus disserentem, vulnera conscientiæ agnoscere, remedia quærere, Columbinum consulere, F ad ejus præscriptum mores conformare.

unum ad evangelicam paupertatem amplectendam excitat;

192 Non diu apud ipsos commoratus est, sed quantum satis visum fuit ad excitandam gentem, et facibus divini amoris accendendam. Et pluribus quidem vitæ melioris desiderium injectum ac auxilium ad resipiscendum præstitum; verum unius insigni conversione cumulata Columbini lætitia est, quæ si sola etiam fuisset, compensatum laborem suum existimasset: ille nimirum concionum ardore ita incaluit, ut opibus, quibus affluebat, contemptis, et doctrinæ, qua excellebat, Christi paupertatem et simplicitatem præhabuerit. Neque contentus sua obtulisse, seipsum quoque obtulit viventem victimam in ara crucis et dira vitæ asperitate, jejunio, humi-cubatione, ceteraque jugi afflictione deinceps mactari haud intermisit, meruitque Justus re vera esse, qui sub honesto nomine, a parentibus imposito, peccatorem diu celaverat.

193 Arcidossanis ea ratione ad pietatem commotis,

A *Inde, Cingoli salutata Deiparæ imagine*

motis, Pisas pergit contendere. Verum hic quoque aliquantulum a via deflectere placuit, ac Cingoli *c* celeberrimam beatæ Virginis imaginem devenerari. Eo ut perventum est, prævenit Columbinus communes sociorum preces hortatione breviuscula, qua imprimis monuit, impense pro sancti Abundii monialibus Deum orarent, solverentque pro ingentibus in se meritis exiguum hoc grati pensum animi haud ingratum Virgini futurum.

se Pisas confert, ubi cum sociis xenodochio excluditur :

194 Ut oratum est, recta ad urbem nobilissimam gressus dirigunt, ac prospere perveniunt. Hic venerato de more in templo Numine, hospitium in nosocomiis rogant; ast gens incognita et numerosa rejiciuntur, sive quia peregrinos tam multos domus, ægrotis occupata, non capiebat, sive quia immitia præfectorum viscera misereri pauperum Christi nesciebant, neque humili postulatione flecti se patiebantur, ut lassos reficerent, et misericordiam egentibus impenderent : quævis demum causa repulsæ fuerit, tectis hospitalibus exclusi, gaudio haud mediocri gavisi sunt, quod merendi materiem paucorum inhospitalitas dederit, et divina providentia in humanitatem bene verterit.

B *sed benigne excipitur*

195 Etenim ut rescitum per urbem de eorum adventu est, quos fama per Etruriam pervagata Pisas præiverat, a multis invitati, per aliquot honoratorum civium ædes dispertiti, nulli magno adeo incommodo fuere, omnibus vitæ exemplo et colloquiis familiaribus de Deo deque divinis commodum profuere : neque vero peregrinos frugi, et abstinentiæ deditos tractare humaniter ac large laudis esse ac meriti apud Deum tantum existimabant, sed eleemosynas insuper erogabant ea copia, ut vestimenta, pecuniæ, et id generis donaria multa afferrentur; quæ tamen omnia rejiciebantur ab ipsis, solo victu eoque tenuissimo et detritis vestibus contentis.

a piis civibus,

196 Argumentum hoc fuit non civilitatis modo, ad quam suos civitas educabat, sed et pietatis et religionis, quæ Pisis sedem posuisse videbantur. Et sane delatum ad ipsum est, haud minus ducentis, matronas numerari, quæ sacco et cilicio membra domare consuessent, ac proinde viros etiam ex nobilitate plures, illarum maritos aut affines, simulare seculares, et vitæ asperitate religiosos æmulari : ideoque pronis auribus et animis peregrinorum verba excipiebantur, sive seorsim a multitudine paucis funderentur, sive C palam per vias ac templa, quod frequenter fiebat, ad æternorum amorem excitarent.

et a suo olim confessario,

197 Contigit autem aliquando, ut ad invisendum fratrum Prædicatorum templum a suis hospitatoribus deducerentur, cui cum imperio præerat pater, ætate ac religione venerandus, quo arbitro suæ conscientiæ usus olim fuerat Columbinus : is, multis editis humanitatis adversus antiquum clientem signis, pro ea, qua pollebat, auctoritate, optimis monitis instruere institit eo spectantibus, ut in arrepto semel proposito firmaret, ne umquam in munere laudandi et prædicandi Christum intepesceret; attenderet etiam atque etiam ad internas Dei visitationes ac solamina, ne desidia aut humano respectu elabi ea sineret, quoties immitterentur a Deo, in cujus manu ac arbitrio est illorum tempus ac modus : summæ esse stultitiæ, minoris ipsa æstimare, quam valeant : valore autem mortalia cuncta excedere.

198 Addebat quin etiam ex D. Hieronymi sensu : Si seculi negotiatores, ut plerique vestrum estis experti, tanta sustinent incommoda, ut ad incertas perituras que divitias perveniant, et servent cum animarum discrimine, quæ multis periculis quæsierunt; quid Christi negotiatori faciendum est, qui venditis omnibus quærit pretiosissimum margaritum? qui totis substantiæ suæ opibus emit agrum, in quo thesaurum reperiat, a latronum furtis undequaque tutum? Ita bonus ille præses igni pabulum flammisque oleum infundere gestiebat; et excipiebantur verba salutis ex ore prudentis non minore cum gustu fructuque audientis, quam ardore proferendis.

Auct. Joan. Bap. Rossi qui ipsum ad perfectionem magis magisque extimulat.

Columbinus epistola ad moniales S. Abundii data

199 Digna inseri huic loco est epistola, quam Pisis sua manu exaratam monialibus sancti Abundii Senas transmisit Columbinus : « Matres « in Jesu Christo crucifixo dilectissimæ. Quam « vehementer optem videre vos et vobiscum « agere, vix verbis explicem, quamvis hic ma« gnam copiam nacti fuerimus virorum ac mu« lierum, excellentium virtutibus ac sanctis « desideriis flagrantium, ut merito ad eos visen« dos trahere queant etiam centum milliariis « distantes, quibus ista sint comperta.

eximiam Pisanorum pietatem laudat

200 « Certe quidem absque pudore nostram « cum istorum vita conferre haud valemus. Du« centos hic reperias, qui asperrimis ciliciis car« nem suam discruciant; unde nobis datur occa« E sio gratias agendi Deo et sanctissimo Salvatori « nostro, qui plures, quam putabamus, amicos « in seculo nequam sibi devotos Pisis præsertim « servat, qui non curvant genua ante idola pec« catorum. Plures insuper numerantur nobiles « feminæ, adeo se Christi amore abjicientes et « contemnentes, ut nudis pedibus et vesticulis « rudibus ac attritis indutæ incedere non eru« bescant, uti delicatulæ nostræ spirituales Se« nenses, quæ simul omnes ne unicæ quidem « Pisanæ æquarentur.

singularem divinæ protectionis erga se signa declarat

201 « Verum per litteras satis declarare ne« queo, quanta benignissimis Deus eorum gratia « præstet, qui in ipso confidunt. Equidem læti« tiæ singularis materiam vobis objiciam, si de « ipsius paterna in nos cura dicere aggrediar, « quæ eousque se protendit, ut ne minimum « quidem incommodum pati nos sustinuerit : « namque toto isto itineris tempore neque im« ber, cum de cœlo caderet, pallia nostra vel « leviter madefecit; neque frigus, cum maxime « vigeret, artus nostros momordit, aut moles« tiam intulit. O bone Jesu, beati qui sperant « in te, et tuæ fidunt providentiæ, ad illos libe« F raliter alendos numquam non promptæ!

et in ea sincerum humilitatis suæ argumentum præbet.

202 « Fateor, mihi et Francisco socio aliquantu« lum timoris injectum a dolore, quem pedes utri« usque contraxerant, ut idcirco cum trepidatione « aliqua viæ me dederim; sed vix uterque hu« mum pede calcare cœpimus, et sanitatem ex « bono Jesu consecuti sumus. Qui fiduciam in « Deo collocat, ab omni pœna ipsius dono libe« ratur. Francisci pedibus numquam melius an« tehac fuit. Ego equidem ad præcavendas spi« narum punctiones pice plantas illiveram; sed « meæ temeritatis pœnas dedi : nam compunc« tus et laceratus ab illis sum, quia ego Joannes « in Christo non sum confisus, ideoque consti« tuimus ambo nihil prorsus posthac præter uni« cum Jesum Christum in medio cordis nostri « ferre nobiscum, neque de nostris commodis « sollicitari. Utinam hoc nobis vobisque atque « omni hominum generi ab ipso Christo bene« dicto concedatur *d*. » Amabo te, mi lector, ama in epistolio ludentem serio simplicitatem, caritatis

AUCT. JOAN. BAPT. ROSSI.

tis ardore junctam, scriptoremque nihil aliud, nisi Jesum Christum crucifixum jam sapientem ac loquentem venerare.

...hristum in ...ibus Italiæ ...ibus præ-...icat.

203 Haud absimilis fuit reliqua per celebres Italiæ urbes peregrinatio, quas lustrare idem divinæ gloriæ propagandæ et Christi nomen prædicandi amor impulit: tota videlicet inter hymnos, cantiones sacras, et precationes consumpta, et quod mirere, ab injuriis sævientis hiemis illæsa. Videre peregrinantes in terris et excepere, ut angelos de cœlo ad se dimissos, Luca, Florentia, Pistorium, in quibus omnibus jacta semina sunt verbi divini, et collectæ fruges uberes conversionum ad Deum, et mirificarum a pravitate ad honestatem morum mutationum, quas inter memorandæ in paucis binæ, quas Pistorienses admirati sunt: siquidem id loci Petrus et Paulinus *e*, agnita ad novam siderum ibi parentium lucem seculi vanitate, nuntium illi remittere, et Columbino hærere statuerunt, cujus exemplo excitati institutum sequi precibus obtinuere.

Pistorii duos discipulos admittit.

204 In qua quidem auguratione magnitudo animi enituit, humana cuncta floccifacientis, et in progressione fervor spiritus invaluit, supra B vulgarem probitatem utrumque evehentis; sed Paulini potissimum quidam generosæ indolis vigor commendandus, qui adolescentiæ florem, domestica commoda, ac delicias, et omnes mundi jam tum blandientes spes tam ardenter Creatori sacravit, quam constanter deinceps delicata membra inedia ac omnigena afflictatione vexavit, mentem suavi orationis pabulo diu noctuque pavit, et excrevit in eam sanctitatis altitudinem, ut in Jesuatorum viridario inter cedros, hoc est virtutum illustrium nomina, inferius referenda, numeretur.

...t apostolica hujusmodi itinera libenter ...it.

205 Eapropter Columbinus tanta cum voluptate itinera hæc peragebat, ut fateretur, se declarandæ imparem; nisi forte satis superque declarasse quis existimet, cum diceret beatitudinis partem haud modicam per eos dies sibi communicatam a Domino: gaudio videlicet erant recuperata mirabiliter pedum sanitas, virium robur auctum; sed ante omnia eximiæ animorum conversiones, et prodigiorum in divina protectione declaranda operatio, quorum illud insigne, in litteris ad moniales supra memoratum, stimulos ad amandum laudandumque Deum acerrimos addidit, non secus ac olim Israelitis, quibus un- C darum fluenta cessere, ut sicco vestigio per maris fluviique alveos pertransirent.....

ANNOTATA.

a *Est urbs Etruriæ ad Arnum fluvium sita, de qua plura vide apud geographos passim obvios: nam opus non est, celebres hujusmodi civitates hic fusius describere.*

b Arcidossum *apud Joannem Antonium Maginum in mappa geographica territorii Senensis collocatur non procul a Monte Latrone inter Montem Cellum, et S. Florum.*

c Cingulum *est oppidum Piceni, quod fluvio Musoni adjacet, de cujus oppidi antiquitate aliisque ornamentis Horatius Aviccenna Urbinas varia edidit. Sed cum locus, de quo hic agitur, a Feo Belcaro cap.* XXXIV, *Paulo Morigia lib.* I *cap.* XL *et Josepho Bonafede lib.* II *cap.* VIII *Italice vocetur* castello di Cigoli, *nonnulla ratio est dubitandi, an hic illud Piceni seu Marchiæ Anconitanæ oppidum indicetur.*

d *Josephus Bonafede lib.* III *cap.* XVIII D *pag.* 295 *hanc epistolam integram Italice exhibet.*

e *Morigia lib.* II *Hist. Jesuat. cap.* XLVI, *et Bonafede lib.* IV *part.* I *cap.* IV *præcipua hujus Paulini Pistoriensis gesta commemorant.*

CAPUT XV

Horrida Beati pœnitentia, expetita illius instructio a Corsignanensibus, pervicax Monticellanorum duritia, obtenta tamen paucorum conversio, et ibidem subita ulcerosi viri sanatio.

Columbinus recordatus avaritiæ suæ, qua olim incolas Assi offenderat.

Illud primo occurrit aspectu licet horridum, memoratu nihilominus, quam imitatione, dignius. Ibat forte Columbinus Francisco Vincentio, Vanno, et alio tertio comitibus Monticellum *a*, celebre Senensis agri municipium; et transeundum ipsis Asso *b* erat, ubi latifundia et prædia E avita olim possederat, quæ sancti Abundii monasterio donata supra retulimus. Eo ut pedem intulit, subiit animum recordatio pristinæ avaritiæ et scandali, quo per iniquam frumenti nundinationem incolas offenderat.

se ibidem fune trahi ac virgis publice cædi

207 Ac repentino adversus piaculum odio exardescens, tunicam, qua sola tegebatur, exuit, capistro collum induit, et alteri sociorum mandat, ut apprehenso fune trahat perque omnes viculos raptet; alteri, ut paratis ad id scopis haud perfunctorie, sed serio fustuario artus omnes concidat, raptatore interim proclamante: En vobis usurarium avarum, depeculatorem sceleratum, qui vos inopia et fame opprimere ludum ducebat! En qui cariosum tineis granum vobis mutuo commodabat, conferta dein mensura messis tempore repetebat! Iste est, qui tritici sextarium floreno divendebat! O crudelem, o immisericordem pauperum et egentium inimicum! Cedite, fustigate, immaniter percutite nefarium, impium, furcæ ac mortis reum!

jubet a discipulis,

208 Et parere bonos discipulos oportuit per jura omnia obtestanti, et pro imperio severe ju- F benti. Erat etiam cruciatus acerbior, quod retrorsum, dum vapulabat, incederet, et respirandi facultatem præpediret defatigatio absque dubio præfocatura, si carnificinam ad ejus placitum producere perseverabant. Inhorruit ad tetrum funestumque spectaculum multitudo populi; nec erat, qui præ ingenti stupore labra divideret; multi, qui præ doloris teneritudine lacrymis ora rigarent. Solus Joannes, absoluta tragœdia, in laudatione suorum verberatorum eloquens, gratias complorantibus egit, et mercedem a remuneratore Deo apprecatus est....

quorum obedientia laudatur: et dura Beati mortificatio apparitione Christi compensatur.

209 Nescias, quo propendeat victoriæ laus ac meritum; pro reone, qui ut vindicem severum sui ageret, judicem egit immitem; an pro imperii exsecutoribus stare sit censenda, qui imperare sibi ipsis valuere, ut carnificis obirent partes, ne contumaces ac refractarii viderentur.... Utrisque profecto grande præmium victrix utrimque gratia paraverat; sed Columbino insuper arrha consolationis ineffabilis concessa: nam nocte insequente, dum precibus insistit, a Christo Domino sub

A sub spectabili forma invisitur, et dulci detinetur alloquio, tanta tamque intima animi voluptate, quanta mortalitas perfundi nequit et vivere, nisi eadem, quæ præcordia liquefacit, deficientem spiritum intra artus contineat.

Cum Corsignano præpropere transisset, c

210 Asso relicto, Corsignanum *c* advenere, et illico per plateas nomen Domini Jesu laudibus tollere, et clamore ad eum laudandum frequentem populum advocare. Fuit illac transitus tamquam fulguris coruscantis et cito dilabentis : nam postridie summo mane discedere properarunt, vel non advertentibus, vel nequidquam remorari conantibus municipibus, sublatum ex oculis nimis cito conquerentibus eum, qui præsentiæ ac sermonis hesterni sapore spem ingentem fecerat utilitatis, ex longiori mora in publicum manaturæ.

ab incolis istius loci revocatur,

211 De communi itaque consilio nuntios remisere, qui celeritate usi, aliquot jam millium passibus distantem assecuti obnixe rogarent, ad se reverti ne gravaretur; et vero etiam, ut Viro pio religionem injicerent et redire cogerent, monuere, præterita nocte quiescenti nonnemini objectum fuisse flumen profundum ac præceps, in quo innatarent complures mox absorbendi, ni B manibus Columbini ac sodalium erepti, in littus educerentur.

quorum desiderio satisfacit,

212 Quo audito, satius habuit cedere precibus, et obsequi postulantibus, quam fidem visi expendere ac tergiversari. Atque indulgentiæ usquam pœniteret, effecerunt alacritas oppidanorum in reduce complectendo, aviditas in audiendo, promptitudo in exsequendo, quæ facienda, quæque omittenda suadebantur; atque ita impletum ostenti inventive portentum : plures quippe e cœno vitiorum, dextera Columbini opitulante, emersere, et in gratiam offensi Numinis rediere.

sed apud Monticellanos concionibus suis non proficiens,

213 Verum ut non sereni cuncti ac hilares fluunt dies, sed turbidi plerumque ac nubibus involuti naturæ cursu devehuntur; ita neque prospera semper et ad vota ubique secunda evangelico Viatori itinera successere. Monticelli sane propinqui Corsignano oppido, neque humaniter acceptus, neque libenter patienterve auditus est Præco divinus. Gens nimirum illo ævo agrestior, et a genio regionis Etruscæ degener, illiberalem se adversus Dei famulos ostendit, qui vel aspectu solo habituque, spirante pietatem, conciliare benevolentiam poterant, et quos venerari ac benigne fovere oportebat, vexare ludibriis, con- C viciisque proscindere ausa est.

divinam vindictam illis prædicit,

214 Cui vecordiæ ac improbitati hinc tolerantiæ opponebatur scutum, inde sermo Dei efficax, saxeis etiam cordibus molliendis idoneus, nisi aures satan obturasset. Quod reliquum erat desperato morbo remedium unicum orationis admovebatur, quia interdiu noctuque suppliciter Deum rogabat Columbinus, ne populo duræ cervicis misericordiæ suæ fontes occluderet. Verum sicut non celaverat Dominus servum suum, quæ parata erant flagella, si diutius in sceleribus obstinarent, ita nec ipse dissimulavit aut distulit notam facere divinam indignationem, et minis impendentis excidii terrefacere, si redire ad cor ac ad pœnitentiam procrastinarent.

quæ etiam postmodum secuta est.

215 Sed nequidquam intentata comminatio; frustra inculcatus judicii æterni terror, ut impleretur sermo Domini, quem dixerat per Famulum suum : etenim non diu post inter Florentinos ac Senenses exorto bello, hostili direptioni traditum Monticellum, funestis calamitatibus auctoratum, temeritatis pœnas immanes luit, neque prius martialem furorem experiri desiit, quam direptum penitus ac deletum funditus fuit.

AUCT. JOAN. BAPT.

Nihilominus Monticelli duos convertit.

216 Neque tamen omnino sterilis labor fuit, vel infœcundæ conciones; sed quemadmodum Philippis in Macedonia, prædicante Paulo, aperuit Dominus cor Lydiæ purpurariæ, ut ex mulierum cuneo sola converteretur ad fidem, ita concionante Columbino, aperti sunt duorum Monticellensium oculi, ut intelligerent, quanti momenti sit salutis negotium, quod secum ferat præmiorum vel suppliciorum æternitatem; quam vana et fluxa sint terrena cuncta; quam brevis mortalium vitæ cursus. Nuntio igitur seculo et fallacibus ejus bonis remisso, cœlestibus animum addixere, et Columbino se imbuendos melioribus consiliis tradidere.

quorum primus fuit Dominicus. d e

217 Alter eorum, Dominicus a Monticello *d* appellatus, juris civilis apprime callens, præfecturæ Petrioli *e* a duodecim senatorum Senensium magistratu suffectus, ut eo perfunctus est, de uxoris Antoniæ consensu spiritali militiæ initiatus est, et stipendia sub crucis vexillo fecit, orationis, austeritatis, lacrymarum, quibus sui Magistri vitam moresque exprimeret, qui Christi domini in se expresserat, et specimen domesticum virtutum erat, ac potens disciplulis ad E perfectionem stimulus. Hic ille est, qui mysticæ theologiæ librum (forte a sancto Dionysio conscriptum *f*) ex Latino in Italicum, annuente *f* Columbino, traduxit, ut ad altissimorum mysteriorum, affectionumque sublimium intelligentiam vernacula lingua viam aperiret rudioribus, quibus ignota Latinitas est : nam arcana illa, vernaculo donata idiomate, sensus ingerere valent pietatis, et notitiam, pro eorum captu, divinitatis.

alter Franciscus, qui posterior g h

218 Alterum Franciscum *g* nominavere, cujus conversionis incunabula divini amoris vis efficacissima fecit memoranda, nec non consequens vitæ cursus, metaque præclaris intexta gestis, argumenta fuere scriptoribus, mira de ipso prædicandi : primas adeo scintillas Monticelli sermo Joannis excusserat, quas in rogum excrevisse idem ipse in Monte Alcino *h* paulo post expertus fuit : illuc enim Columbinum videndi desiderio profectus, ad domum flagellantium, uti vocabant, divertit, ut ibi commorantis consuetudine frueretur.

deinde in Monte Alcino

219 Mos illis erat statis noctibus in templo, hospitio attiguo, suos agere conventus, et partem precibus, partem flagellandis artubus tribuere. Placuit Francisco illis interesse, et F flagris se cum aliis cædere. Quot ictus inflicti corpori, totidem faces cor petere visæ, quæ neque quiescendi, neque silendi locum per eam noctem dedere, lætante vehementer ac mirante Joanne. Rigabat lacrymis stratum ingemiscens, quod sero nimis Christum ac seipsum novisset; quod omnia quæcumque hactenus egisset vanitas ac mendacium essent.

insignia fervoris documenta dedit.

220 Sequentem vero noctem non modo insomnem in oratione et canticis spiritualibus exegit; sed tanto lætitiæ æstu exsiliebat, ut a tripudio et saltatione non temperaret, et affinis deliranti videretur : cumque nihil remitteret posteræ lucis adventu Vesuvius iste viscera depastus, festinanter Monticellum repetit, et prævalido clamore Jesu nomen ingeminans per vicos discurrit, et quomodo si vesanus quisquam inverecunde baccharetur, sanam insaniebat insaniam, et per amorem furebat....

Monticelli etiam ...

221 Ex paucis, quæ Monticelli, ubi versamur, contigere, gratia sanitatis ægro concessa, fidem etiam

AUCT. JOAN. BAPT. ROSSI.

etiam genti incredulæ apertam fecit. Hunc innominatum reliquere, quibus rei gestæ narratio curæ fuit, non appellatio nominis. Jacebat ille gravi affectus ulcerum dolore, quem tametsi æquo ferret animo, non eatenus tamen, ut dissimulare cruciatum valeret. Invisit ad ipsum Columbinus, et dulci solabatur alloquio, ac ad patientiam petitis ex sacris Libris sententiis exemplisque hortabatur.

cujus ulcera linxerat, statim dolore liberat,

222 Inter quæ reductis linteo ac indusio, corrosos plagis et sanie madentes artus intuetur, et intima miseratione perculsus, horrori ac nauseæ præpotenti caritate, osculari non dubitat et linguam per vulnera lingendo deducere, quæ ne manus quidem aliena tractare absque stomacho sustinebat. Tum bono jubet esse animo ac discedit; cumque ipso abiere dolores, ac eorum vice quies ægroto reddita. Conspiravere sui odium et proximi amor ad victoriam Columbino dignam referendam: sed gratia instruendo intenta triumpho utrisque vires et arma ministravit.

qui tamen non diu post pie moritur.

223 Sub eos dies cum pullum gallinaceum de mensa sui hospitatoris allatum, sospiti illi dono misisset Joannes, renuntiare jussit, totum illum cruciatus ardorem deferbuisse; quamquam di-
B vinæ voluntatis fuit miraculum in cessatione pœnæ patefacere, ægrum vinculis mortalitatis ereptum ad se non multo post tempore vocare, et ejus patientiæ meritum signis, ut fama erat, ostendere.

ANNOTATA.

a Monticellum *a Belcaro et Morigia vocatur Italice* Montichiello. *Suspicor, idem esse oppidulum, quod apud Joannem Antonium Maginum in mappa geographica territorii Senensis notatur hoc modo:* M. Chieli. *Hic autem locus non multum distat ab amne aut palude Clane et ibidem collocatur inter Clusium et Corsinianum, de quo posteriore oppido mox agemus.*

b Assum *a memoratis biographis Italis distinguitur cognomine* S. Joannis. *Iste autem locus in jam laudata mappa geographica occurrit in itinere, quod Senis Monticellum instituitur, et proxime adjacet Petriolo, cujus situm statim etiam assignabimus.*

c Corsignanum *vel* Corsinianum *est oppidum Tusciæ in eodem territorio Senensi, quod postea propter natales Pii II Pontificis* Pientia, *et vulgo*
C *Italice* Pienza *appellatum est. Leander Albertus in Latina Italiæ descriptione pag.* 89 *sic scribit:* Pientia civitas, a Pio II Pontifice maximo sic dicta, civitasque effecta propter memoriam ortus sui: nam hic patre Sylvio, qui per seditionem cum magna nobilitatis parte Sena pulsus erat, in prædiis suis exsilium tolerante, nasci eum contigerat. Loco antea nomen fuit Corsilianum, cujus auctorem Corsilianum, Corsi filium, Volaterranus prodit.

d *Haud dubie Dominicus iste a patria sua Monticellana sic cognominatur. Ceterum de gestis illius alio loco nihil inveni. Exstat tamen apud Josephum Bonafede lib.* III *cap.* XXIV *Italica B. Joannis epistola, ad ipsum data, ex qua tum Magistri humilitas, tum discipulis virtus facile colligitur.*

e *Quamvis in mappa geographica territorii Senensis semel notetur* Petriuolo *medio fere itinere inter Senas et mare Etruscum versus meridiem, et aliud* M. Petriolo *trans Clanem paludem inter Clusium et Perusium, nihilominus propter* D *majorem viciniam suspicor, hic indicari locum illum, qui in mappis geographicis vernacule vocatur* Petroio, *et non procul abest a Monte Politiano ac Corsiniano, atque inter Assum et Monticellum notatur.*

f *Nescio, cur Rossus hoc opusculum S. Dionysio attribuat, cum Feus Belcarus in Vita B. Joannis Columbini cap.* XII *de isto Dominico Monticellano sic deserte scribat:* Volgarizo a consolatione di Giouanni, et de li compagni el libretto della mistica theologia, el qua fu composto da un santo huomo dell'Ordine di Certosini. *Id est:* Edidit Italice ad consolationem Joannis et sociorum libellum mysticæ Theologiæ, qui fuit compositus a sancto quodam viro ex Ordine Cartusianorum. *Forte Belcarus his verbis significare voluit, librum mysticæ theologiæ, qui S. Dionysio Areopagitæ tribuitur, a quodam Cartusiano ex Græco Latine redditum, et deinde a Dominico Monticellano Italice vulgatum fuisse. Hinc recte Rossus dubitationis notam addidit, dixitque, illum* mysticæ theologiæ librum FORTE a sancto Dionysio conscriptum *esse: nam de genuino hujus libri auctore hactenus critici certant, ut apud Nicolaum le Nourry in Apparatu ad bibliothecam maximam veterum Patrum tom.* I *a col.* 169 *videri potest.* E

g *Belcarus in Vitis illustrium Jesuatorum cap.* III, *Morigia lib.* II *Hist. Jesuat. cap.* III, *Rossus in Triumpho part.* V *cap.* X *de insignibus hujus Francisci Monticellani virtutibus meminerunt.*

h Mons Alcinus, *qui ab aliis etiam* Mons Alcinoi, *et vernacule* Montalcino *vel* Monte Alcino *appellatur, situs est in valle amnis Orciæ non procul a Monte Oliveti, et ab æde S. Quirici, ut Leander Albertus in Latina Italiæ descriptione pag.* 85 *notavit. Varii geographi asserunt, eumdem locum appellari* Montem Ilcinum. *Sed ex hoc duplici ejusdem loci nomine occurrit mihi dubitatio, an forte non sit facta diversorum locorum confusio: nam in mappa geographica Joannis Antonii Magini in territorio Senensi collocatur* M. Alcino *ad locum jam indicatum. Deinde ibidem longe a Monte Alcino versus Volaterras invenio collocatum* M. Ilcino. *An ea inter se differant, incolis indagandum relinquo.*

CAPUT XVI

Uberes concionum fructus in Monte Alcino collecti, morbus omnium sodalium B. Joannis Columbini, et repentina unius per ipsius preces sanatio. F

Columbinus in Monte Alcino exhortationibus suis ita profecit, ut

Si in arido fructum trigesimum dedit boni Seminatoris jacta sementis, sexagesimus ac centesimus in viridi cur non speretur? E petrosa Monticelli venit Columbinus in Montis Alcini *a* terram bonam ac fœcundam, ibique post adoratum in templo Numen, et opem ejus imploratam cœpit illico, neglecta hospitii cura, pro concione palam contra scelera declamare, et peccatores ad pœnitentiam consueto ardore incitare, privatimque monitis salutaribus populum imbuere. Et tenuit contentio hæc piumque studium dies

A quindenos, quibus feliciores numquam antehac nobili civitati abiere.

ut non tantum multos ad peccatorum detestationem,

225 Plures flagitiorum suorum pudore suffusi illa detestari, pœnas a seipsis repetere, impendentem Dei iram frangere, bonis operibus malefacta compensare. Difficile est ire per singulos, qui exiguo illo temporis spatio alii esse cœpere, quam antea fuerant: universim de omnibus constans erat opinio, mores mutasse malos et veterem laxitatem ad legis divinæ præscripta cohibuisse. Duxit agmen Faccius, Beti *b* dictus, cui parum visum fuerat præcepta divina servare, nisi etiam arctiorem consiliorum evangelicorum viam ingrederetur, quam Columbinus terebat, et teri ab aliis posse, experimentum sodalium demonstrabat. Horum igitur adscribi numero ubi precibus impetravit, dignum se eorum consortio, morum mutatione et studio virtutum præstitit, et earum exercitatione angelicam æmulari puritatem conatus est.

et mundi contemptum, induxerit,

226 Augustinus etiam et Binda conjuges, potentiori conjugalis familiaritatis illicio attracti, domesticos penates velut habitaculum religiosum sibi fecere, in quo propensissime Numen colerent, orationi vacarent, pœnitentiæ ac miseB ricordiæ incessanter operarentur. Ita ultra popularem probitatis metam progressi, habitu seculari retento, totum abjecere seculum. Languidis conjugii voluptatibus successere spiritales solidæ liquidæque, tanto cum amore erga Christum conjunctæ, ut vel ad solam ejus appellationem uterque inardesceret, et a suspiriis non temperaret, imo nec exclamationibus, ad quas fervor spiritus impellebat, esset cohibendis, ut dicere cum sacro Vate posset: Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum,

sed etiam plures ad ardentem proximi

227 His decet adnumerare Barnabam (sive cognomento Barnam vulgariter dictum) qui Christi amore ex divite pauper factus, ut alios etiam ad eum amandum traheret, pia usus arte, varia cantionum modulatione aures deliniebat, ac per ea deinceps salubriori monitorum melodia in pectora quia desidis turbæ, qua fastidiosæ nobilitatis influebat.

ac Dei amorem creverit.

228 Adde Jacopam, antiquis sanctis mulieribus æquandam, et tanti a Columbino æstimatam, ut omnibus ea tempestate sibi notis præferret, si a virtutibus, præsertim humilitatis ac sui abnegationis comparatio instituatur. Hujus cor fornacem dixisses, flammis caritatis perpetuo ardenC tem, oculos velut binos fontes lacrymarum rivis scatentes, verba et actiones ut feminæ a sensibus alienatæ et ad altissimam contemplationem evectæ: siquidem errore exitiali aliquando in ignem ardentem impingere, alias in aquarum fluenta prolabi, neque a profundis fovearum et rupium abruptis tutam esse, aut a continuis immunem offensationibus, quod mente in cœlum ferme semper abstracta, nulla corporis cura tangeretur, neque damna præcavere ullatenus valeret, sui prorsus oblita et vivens mortua.

Omnibus B. Joannis sociis ægrotantibus

229 Verum dum animis excolendis externorum dant operam Columbinus ac socii, et laboribus non parcunt, succumbere tandem illis coguntur, non unus dumtaxat aut alter, sed ad viginti id est omnes febri corripiuntur, Joanne excepto, cui servata cœlitus est valetudo ad ceterorum subsidium ac solatium: præsto quippe fuit omnibus tanta cum sedulitate ac amore, quantam sibi polliceri ab optimo parente filii haud degeneres poterant, exigere ne a servitiis quidem impigris ausi fuissent.

230 Prodidit se civium caritas in præsenti necessitate ac inopia sublevanda, et largis eleemosynis erogandis, quibus abunde decumbentibus, et in ipsa etiam ægritudine paupertatem amantibus provisum est. Franciscus insuper, de quo paulo ante memoravi, ut Monticelli de sodalium infortunio fama vulgavit, nihil cunctatus, ipsos invisere et commeatum secum deferre. Comitari ipsum uxori placuit, cui adjunctæ tres aliæ devotæ anus promptum attulere ad subveniendum infirmis animum, eumque muneribus pro facultate quæque sua testatæ sunt.

AUCT. JOAN. BAPT. ROSSI.

munifica quorumdam caritas tam benigne succurrit.

231 Adolescens præterea Monticellensis videndi agendique cum Columbino cupidus, a Francisco impetravit, ut una secum ad Montem Alcinum comitem duceret; et ducebatur a spiritu non curiositatis sed pietatis, qui facile contuendi desiderium in propositum mutavit imitandi: ut enim convenisse licuit, et audire verba vitæ æternæ proferentem, non abiit tristis, sicut ille quondam, qui doctrinæ Christi ad perfectionem invitantis divitias antehabuit; sed lætus quidquid habebat abjecit, ut levis ac expeditus idem cum suo Magistro stadium emetiretur: namque pecuniæ sacculum, Monticello secum allatum, vestesque elegantes tribus illis feminis extradi- E dit ea conditione, ut in pauperes distribuerent, et vili tunica ipse contentus nihil deinceps præter crucem et fructus illius in tota vita quæsivit.

et novi sodalis admissi obsequium

232 Et fuere recentis sodalis suppetiæ sane quam opportunæ Joanni, qui solus ægre solvendis officiis infirmorum multitudini par erat, et accedente juvenis robusti ac ferventis ope, plus valuit duorum opera fratrum, quam decem famulorum servitia, atque ita satisfactum singulis est, ut omnes convaluerint. Et licet commune fuerit gratiæ divinæ beneficium cunctis impensa valetudo, singularis tamen in nonnemine videri voluit, qui miraculo sanatus est.

tam opportunum accidit, ut convaluerint,

233 Joannes, cognomine Ambrosii, nobilis Senensis, proxime morti aberat, et conclamatum jam de ipsius salute fuerat, ni pro ea contentis precibus intercessorem indepta esset Columbinum, cui Dominus domitorque mortis benignus indulsit, et pro incolumitate mox morituri deprecantem exaudivit. Huic in lecto languenti aliquando dixit: Rogo te, mi Joannes, utrum ex iis duobus præstabilius judicas, Deone et mihi, procul hominum consortio ac turbis solitarius, ut vivam; an vero ut pergam Christi nomen mortalium animis inclamare, et eorum salutis procu- F rationem privatæ quieti et jurgi contemplationi anteponere?

inter quos unus repente precibus B. Joannis sanatus est,

234 Cui prompte Joannes: Absit a te, pater, solitudinis cupido et otiosæ orationis desiderium: longe præstantius est, ubique gentium Domini Jesu excelsum nomen altis vocibus extollere, quam in angulo domatis aut eremi spelæo quopiam delitescere, et genus humanum tuo egens auxilio defraudare. Mihi sane morbo ipso longe gravior est jacendi necessitas, et impotentia publice parendi clamandique: VIVAT, VIVAT JESUS CHRISTUS. Quo responso omnis illa dubitationis nubecula dispulsa est, et stetit propositum in vocatione, ad quam vocatus erat, permanendi.

cui pius Magister zelum animarum persuadet.

235 Postremus actor in Montis Alcini scena comparuit juvenis quidam, cui credita custodia domunculæ arci adjunctæ ad observandos ingredi volentium aditus, ne libere cunctis paterent. Hic precibus a Columbino contendere, ut inter suos cooptaret, tamdiu institit, quoad est admissus; sed experimento præmisso ad fervoris constantiam

a quo ibidem alius discipulus post durum tirocinii rudimentum ordini adscribitur.

AUCT. JOAN. BAPT. ROSSI

tiam explorandam, jussus est vestimenta præter indusium deponere, collum lorea corrigia induere, trahi per urbem tamquam scelestus, conviciis appeti, injuriis lacerari; quæ non æquo solum sed hilari animo candidatus cum tulisset, inter suaves amplexus sociorum humeros supposuit cruci, voluntatem Columbini ductui atque regimini formandam commisit.

ANNOTATA.

a *Situm hujus oppidi in Annotatis ad caput præcedens littera* h *satis fuse assignavimus, et de duplici hujus loci nomine scrupulum nostrum proposuimus.*

b *Belcarus cap.* XIII *et Morigia lib.* I *cap.* XV *hunc Italice cognominant* di Betto. *Porro de istius discipuli gestis plura non invenio, quod etiam de aliis hoc capite memorandis fateri cogor.*

CAPUT XVII

Columbini absentis apparitio alteri facta, cognitio rerum longe distantium, discessus ex Monte Alcino, miracula in itinere patrata, adventus Ascianum, et copiosa seminati ibidem verbi divini messis.

B

Se jam prolixa barba, impexis crinibus, et longis unguibus horridum

Prophetici luminis virtus, quæ nullis temporum angustiis arctata, futura ceu præsentia conspicit, locorum etiam transgressa limites, distantia ex propinquo intuetur, Columbino adfuit tum alias sæpe, tum quando Francisco Vincentio Senis commoranti absens ipse renuntiari curavit, quod Spiritu revelante didicerat. Ille nimirum haud contentus solitis asperitatibus, ad corpus vexandum assidue aliquid addebat, quo contemptus augeretur hinc commodi, inde honoris et propriæ existimationis; ideoque intonsos crines et impexos, barbam incultam ac silvescentem, ungues prolixe deformes ostentare, ut si agrestis aut monticola quispiam e spelæis in lucem prodiret, urbium sibilis, et cachinnis multitudinis excipiendus.

C

Columbinus longe distans in somnis de ea deformitate tollenda monet.

237 In qua teterrimi aspectus deformitate nihil præter formosam rectamque mentem probabat Columbinus, qui propterea in Monte Alcino degens visendum se Francisco dedit per noctem Senis quiescenti, et reliqua vitæ asperitate laudata, capillitii unguiumque longitudinis coarguit, ac protinus videri et audiri desiit. Quod ostentum tantam attulit animo voluptatem, ut somnum etiam abruperit, quem revocare haud curavit; sed noctem reliquam inter divinas laudes exegit, et die illucescente, non est cunctatus cæsariem et ungues resecare, et sese humanæ formæ restituere.

Eamque monitionem suæ obsequentem esse absens cognoscit ac indicat.

238 Et quamquam mortalium nulli visum aperuerit, aut causam resectionis indicaverit, Columbinus tamen divinitus edoctus, scripto eadem die Senas epistolio ad amicum, salutem ex se dici Francisco rogavit, simulque nuntiari, probabilem fuisse et Deo acceptam suam obedientiam. Ad quod nuntium facile intellexit, unius et ejusdem Spiritus ope favoreque factum, ut qui hesterna nocte monitorem egerat, postera luce ageret laudatorem, ut in utroque munere majorem homine ostenderet Columbinum. D

Ex Monte Alcino discedens Ascianum, a

239 Ut convaluere in Monte Alcino ab infirmitatibus ægroti sodales, clam civibus se Columbinus cum illis subduxit, ne precum violentia diutius retineretur, et Ascianum *a* versus iter arripuit, non modo, quia homini probrorum avido grave nimis erat honoris ac effusæ benevolentiæ pondus, quo in Monte Alcino a sui admiratoribus premebatur, sed quia exaltationis nominis Jesu desiderio mirifice flagranti dispendium videbatur maximum mora longior, ubi jam satis ad ejus cultum amoremque incolarum animos impulerat: et ideo festinavit egredi, ut arentia finitimæ gentis arva salutari Evangelii imbre rigaret.

et in itinere esuriens

240 Jejuni ergo et nullo instructi viatico viæ se dant, qua inter psallendum ac orandum magna ex parte confecta, oppido propinquantes fatigati ac famelici ad obviam rustici casam deflectunt, rogantque per Christi amorem, extreme cibo egentibus subvenire ne gravetur. Quibus villicus, antiquæ vir probitatis: Angusta quidem mihi penus est ac paupertina domus, sed quantulacumque siet, vestra est.

E

prodigioso modo brassicas

241 Tum Columbinus, O bone, inquit, si brassicam nobis apparas, mensam adipalem apparasse putato. Cui hospes: Si centum aurei pro illa penderentur, non reperiretur tamen: nam Anechini cohors, quive milites alii, qua fame qua furore perciti, non herbas modo escales, sed arbores etiam ipsas radicitus evulsere et circumjectos campos pariter abrasere. Instanti nihilominus rogare, ut ad hortum iret nacturus forte, quod non sperabat, morem gerit, ceteroquin certus, in tota illa vicinitate ne vestigium quidem caulium remansisse. Vix pedem in hortum immittit, et fructificantes in eo brassicas conspicatur, ac agnito prodigio stupens et gaudens prompte decerpit, repurgatas decoquit, conditasque convivis apponit.

ac porros sibi sociisque impetrat.

242 Ast nondum contentus Joannes, optare se insuper pauculos porros significat. Reponit ille, idem porris ac brassicis infortunium accidisse; quæsiturum se tamen, si jubeat, minime ancipitem, in illis inveniendis fortunatum juxta ac in istis fore; nec falsum esse eventus docuit: in hortum quippe rediens, recentes porros reperit; collectum fasciculum perpurgat, abluit, convivis offert, et ad fruendum cœlestibus muneribus lætus hortatur.....

F

Asciani uberem prædicationis fructum colligit.

243 Recreatis ergo mirifico cibo viribus, intravere Ascianum peregrini, jam fama noti, ac spiritu ferventes intonuere per plateas et compita nomen Domini, solemnique classico VIVAT JESUS CHRISTUS personante aere, excitus ad conciones populus audiebat avide de contemptu humanarum rerum, de pœnitentia, de regno cœlorum verba facientes, et salubriter erudiebatnr ad salutem.

(id ipsemet Beatus in epistola quadam indicat,

244 Testis uberrimæ messis, in amplo municipio collectæ, superstes mansit ipsius Columbini epistola, paucis quidem, sed ponderosissimis, verbis ad moniales S. Abundii inde perscripta: « Ille, inquit, qui precum vestrarum ope ad-« versus me benevolum se ostendit, tanto ardore « Ascianum succendit, ut beatum se reputet, « qui exclamare valet VIVAT CHRISTUS CRUCI-« FIXUS, tantaque in eo mutatio, tanta caritas « insecuta est, ut admirationi sit illam contem-« plantibus. »

et alii testes oculati confirmant

245 Et mox: « Hic omnes ad insaniam usque « flagrant amore Christi, ut audire jam non delectentur

A « lectentur aliud præter Christi nomen, et du-« plo magis eorum fides et caritas sunt adau-
b « ctæ » *etc. b.* Quæ ita se habere experimento compertum est a religiosis aliquot viris ex Franciscana familia, qui cum aliis secularibus eo profecti vix oculis suis credebant, videntes gratiam divini Spiritus adeo affluenter in cordibus fidelium illorum diffusam, ut priscis nascentis Ecclesiæ seculis non ex vano æquandam faterentur.

ibidemque insignem discipulum in suam congregationem admittit.

246 Unius imprimis memoria famaque sanctitatis manavit ad posteros : Hieronymus viro nomen, doctrinæ commendatione clarus, quam tamen vitæ Columbini simplicitati submittere amavit : hujus namque se disciplinæ committens vela perfectioni evangelicæ assequendæ pandit, ac per falsas paupertatis et pœnitentiæ undas navigationem tenens, pretiosas virtutum, contemplationis præsertim, merces in portum invexit, dignusque habitus, cui post Columbini obi-
c tum clavus Ordinis totius crederetur *c*, quod innuisse sit satis hoc loco, plura inferius de illo
d dicere paranti *d*.

ANNOTATA.

B a Ascianum *in territorio Senensi jacet inter fluvios Arbiam et Umbronem juxta Montem S. Mariæ, ut in jam sæpe dicta mappa geographica notatur. Leander Albertus in Descriptione Italiæ pag.* 89 *ejus situm et vicina loca sic paucis assignat :* Trans Arbiam ad Septemtrionem Mons apertus; dein itinere in Orientem, Umbrone transito, ejus in dextra Ascianum, altiusque Rapolanum, et ad Septemtrionem Mons Sansovinus, *etc.*

b *Integra epistola, ex qua hæc fragmenta recitantur, apud Josephum Bonafede lib.* III *cap.* XVII *a pag.* 283 *Italice legitur.*

c *Iste post mortem* B. Joannis Columbini *fuit primus Ordinis Jesuatici Generalis, ut Belcarus in Vitis Jesuatorum cap.* II, *et Morigia lib.* II *cap.* II *affirmant, ubi etiam præcipua illius Acta referunt.*

d *Rossus part.* V *Triumphi cap.* III § 1 *et sequentibus de ipso fusius egit, ut hic promisit.*

CAPUT XVIII

C
Reditus B. Columbini ad urbem Senensem, pristinus disciplinæ ac paupertatis rigor apud moniales S. Abundii ab ipso restitutus, consobrina exhortatione ejus et miraculo ad severam vivendi methodum adducta.

Reditus in patriam reversus,

Oritur sol et occidit, et ad locum suum revertitur, ait Salomon. Et fulgidus sol noster Senis ortus semel mundo et iterum cœlo, occidere visus, cum in exilium pulsus, gyros suos absolvit, cum varias Etruriæ oras peragrans, sanctitatis et prædicationis luce collustravit; ac tandem ad patriam suam portans manipulos suos cum exultatione revertitur; quanto cum illius bono, etiam in præsens tempus monumenta posteritati dicata testificantur, inter quæ postremum dignitate non est, quod proxime reditum consecutum fuit : restitutus paupertatis decor sancti Abundii cœnobio, et invecta, quæ illam comitantur, ornamenta virtutum.

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

moniales S. Abundii

248 Non erat quidem prolapsa disciplina ejus, neque honestas a sacris exulabat septis, aut famam probitatis apud externos licentia ulla obscuraverat ; sed, quæ est temporum calamitas et humanitatis nostræ imbecilitas, paulatim ab instituti Benedictini, quod profitetur, rigore deflectens ad privata sanctimonialium in victu vestituque commoda, pecuniæ cuilibet suæ possessionem usumque indulserat. Ægre habebat Columbinum istæc relaxatio, optime gnarum, quam tuta quamque expedita sit ad perfectionem religiosam et ad cœlum paupertatis via; et cogitare serio apud semetipsum instituit, si quo modo posset virginibus Deo sibique caris desiderium illius injicere, et ad abdicandam rerum suarum proprietatem inducere.

collato cum abbatissa consilio,

249 Præerat id temporis monasterio D. Paula *a* insigni supra vulgares feminas prudentia, et ingenio ad interiorem disciplinam capessendam
peridoneo. Quæ causa fuit, ut ipsi sua sensa con- a
fidenter Columbinus aperire non dubitaret, et E
paupertatis, quam Christus in terris sacrarat, excellentia sæpiuscule inculcata, facile in suam sententiam pertraxit, suasitque sequestram cum monialibus agere, ubi rem ipse prima fronte asperam et suis obseptam difficultatibus, tamquam suavem facilemque repræsentasset, si forte, quod sperabat, absque tumultu et mala cujuspiam gratia revocari postliminio sancta paupertas intra sacratas ædes quoquo modo posset.

ad perfectam paupertatem hortatur,

250 Accepta a proba præside conditione, arduum Columbinus opus aggreditur, et qua privatim cum singulis, qua publice coram omnibus, cœpit de religiosæ paupertatis splendore meritoque disputare, et petitis a Scriptura sacra auctoritatibus, ac Sanctorum, præsertim Benedictinorum, exemplis necessitatem ejus extollere fructusque proponere, adeo attemperata piarum genio oratione, ut non modo dictis assentirentur; sed et detrectare concilia piaculum arbitrarentur.

eisque exactiorem istius virtutis observantiam persuadet:

251 Inclinatis ergo in optimam partem virginum voluntatibus, eo tandem adducta res est, ut cuncta, quæ singulæ apud se servabant, in communem cumulum conferrentur, et arbitrio dispositionique antistitæ relinquerentur, quæ provide amanterque in posterum necessitatibus omnium subveniret, et quietem reliquis tranquillitatemque curis vacuam sua solicitudine pareret, quo suæ perfectioni et divino obsequio vacarent impensius.

quo facto, dæmones fugere auditi sunt.

252 Ad speciosæ communitatis optatissimam formam domo tota composita, horruere erebi monstra, et fragore ingenti edito, auditi sunt stygii inquilini, veluti de sede depulsi, præcipites abire, non secus ac debellati excercitus reliquiæ a victoris conspectu gladioque tumultuaria suga se eripiunt. Ita referre solitus erat Ambrosius de sodalibus unus, qui in proxima cœnobio domo pernoctans, strepitum stridoremque fugitantium larvarum vigil inaudierat, et eapropter intimis lætitiis incedebat Columbinus, ex conjectura haud levi interpretatus, improbos habitatores cœlestium custodum vi atque imperio inde abactos, et jucundum deinceps habitaculum virginibus ac ipsorum regi Jesu Christo fore, in quod gratissima paupertas virtutum chorum invexisset.

253 Sparsus illico per urbem suavissimus præclari

...uct. Joan. Bap. Rossi.

...t quinque ...nobiles puellæ se consecrarunt eidem monasterio,

clari facinoris odor animos multorum ad loci venerationem permovit, et suadente Columbino, facile adducebantur nobiles Senenses, ut filias suas, quibus injecta cœlitus mens pudicitiæ intra religiosa claustra Domino consecrandæ, [offerrent et] nulli ceterorum sancti Abundii parthenonem posthaberent. Quo in genere plenum jucunditate piumque spectaculum urbi exhibitum prima sacratioris hebdomadæ die, qua præcipuæ nobilitatis puellæ quinæ, frontes olearum frondibus redimitæ, ramos palmarum gestantes manibus, matribus matronisque aliis comitantibus, præeunte Columbino, eo deductæ fuere, et crinibus præscissis, inter musicos concentus Benedictino indutæ habitu, divino se mancipatui devovere.

quod B. Joannes tenerrimo affectu diligebat,

254 Tanti faciebat loci istius sanctitatem morumque disciplinam Columbinus, ut nullum ex iis, quæ alit Italia virginum cœnobia, ipsi præferendum, et si verbo absit invidia, cunctis anteferendum putaret; ideoque haud infrequenter visitabat, non urbanitatis modo sed et caritatis causa, ut currentibus stimulos adderet, ac solatium afferret: et erat id officii genus cunctis gratissimum, sed D. Paulæ imprimis, quæ in familiæ B administratione plus viri Dei consilio ac monitis, quam propriæ prudentiæ inniti veram prudentiam existimabat; quamquam ex diuturna cum ipsa familiaritate eam imbiberat de feminæ probitate judiciique præstantia opinionum, ut dignam duceret, cui magnam arcanorum partem crederet, ejusque sententiam in multis exploraret, in cujus corde præter Christi amorem (ut loquitur Hieronymus) qui est sapientia, castitas, patientia, justitia, ceteræque virtutes, nullus alius versaretur amor.

et cujus abbatissam magnopere æstimabat,

255 Atque ut olim Benedictum atque Scholasticam sol oriens inter divina colloquia reperit, quos occidens iisdem intentos reliquerat somni immemores et ad divina vigiles; ita Columbinus et Paula de Jesu Christi immensa in genus humanum caritate, de vitæ ac passionis ejus mysteriis colloquentes, integras aliquando noctes insomnes traduxere; et audivere discipuli ejus non semel ingenue fatentem, avidissime se ad ejus loci, tamquam paradisi cujuspiam, amœna inhiare, in quo sciret angelos, et eorum Imperatorem libenter diversari.

ut ipsemet verbis ac factis abunde indicavit.

256 Neque dissimulabat, præ affectus suavitudine totum illud spatium, quo porta civitatis a monasterio sejungitur, inter suspiria et lacrymas C solitum se conficere; exstantque amoris hujus ac æstimationis luculenta testimonia, filiolæ suæ oblatio, tertiæ bonorum partis largitio, sepulcri designatio, iisque similia, super quibus dixisse pauca libuit, plura superaddere deinceps oportebit. Sed instar omnium thesaurus epistolarum b, ad D. Paulam et sanctimoniales datarum, vivus ac perspicuus interpres est prævalidi amicitiæ vinculi, quo mutuo Dei amici in Christo adstringebantur.....

Consobrinam suam,

257 Optanti Columbino sub paupertatis altissimæ vexillo femineas etiam cohortes cogere, venit in mentem cogitare de consobrina, quam vigor ætatis, vitæ innocentia, ac supra sexum judicii maturitas commendabant, et veluti primum lapidem jaciendo ædificio idoneam repræsentabant. Nomen illi Catharina, Thomæ patruelis filia, atque ut ex factorum serie conjectare licet, quod non prodidere scriptores, parente utroque orbata.

ab austeriori vitæ genere abhorrentem

258 A nuptiis illa quidem aversum gerebat animum; non tamen ad religiosum statum ullatenus propensum. Statuerat intra paternos lares D virginem castam servare Christo, et procul a fluctibus exercitationum, quibus virginea cœnobia distinentur, privatim tempus suæ peregrinationis exigere, tam ab imperio alieno liberum, quam orationi ac bonis operibus sponte addicendum; a quo vitæ proposito sæpe conabatur Columbinus ad meliora paupertatis consilia abducere; sed aerem verberabat, durus videbatur sermo, et frigide imo et moleste excipiebatur, quoad Domino placuit aperire cor ejus, et supernis illapsibus aptare.

ad amplectendam evangelicam perfectionem

259 Ædes ab ipso et a Catharina habitatas intergerinus paries conjungebat, in quo de cognatorum consensu fenestra permittebatur ad confabulationes, et mutua consanguineorum obsequia opportuna. Huc sub primam noctis vigiliam accersitur a Joanne consobrina, et interrogatione excusationi affini sciscitatur, an meditatæ orationis sit intempestivus interpellator? Cui illa: Candide fatebor, non de oratione jam, sed de quiete cogitabam, ad quam vespera ac tenebræ familiam invitant; et ecce lucernam, quam adornavi oleoque replevi, ut abunde suppetat cubitum petenti, et vigilare diutius non E cogitanti.

variis argumentis et exemplis

260 Hic promptum fuit Joanni parabolæ virginum prudentum meminisse, quæ sumpserunt oleum secum in lampadibus, et iis adaptare, quæ aptant suas lampades, hoc est virtutibus animas ornant, et contemptis temporalibus æterna quærunt, totam fiduciam in Domini providentia reponentes, qui cœli pascit volatilia et curam de omnibus habet...... Cumque urgere exemplis et argumentis pergeret, addebat Dominus verbis gratiam et vim ardori, ut flecteretur cor audientis ad sapientiam, ac paulatim verbi vigore splendoreque in medullas penetrante, illuminaretur.

sæpe exhortatus fuerat, quæ tandem,

261 Et confectum feliciter negotium est, ubi prodigio inopinato excita ac penitus evicta, manus promptissime dedit, et in arbitrium hortatoris tota concessit: cum enim hic ex vultu oculisque mutationem animi deprehenderet, et utiliter operam posuisse adverteret, voluit illam dimittere, et ad quiescendum amandavit: ac abibat illa quidem illibens, sed modestiæ parcendum rata paruit, ne molestiam mora longior diu locuto crearet.

viso miraculo

262 Ast pede vix retracto, per fenestrarum rimas illucescentem diem conspicit, et admirabunda: Jam dormiendi, ait, tempus non est; illuxit dies, et sol terras illustrat. Cui Joannes: Qui dies est? Lucernam tuam aspice: et oculis in eam conversis videt, oleo nihil imminuto tumentem, et tamen toto hoc colloquii tempore arsisse non dubitat, ac fidem, quæ oculis utrumque cernentibus negari non potuit, miraculo concedi oportuit. Hinc solis radii integram abiisse noctem demonstrant; inde olivum supernatans vim natura superiorem in sui conservatione testatur.

consilium hortatoris secuta est.

263 Enimvero obstupet Catharina, neque satis capit, quod factum experitur: quid fieri possit, ut nocturnum illud plurium horarum spatium, tamquam momentum, absque tædio et lassitudine, imo summa cum voluptate exactum, vegetam et alacrem reliquerit, acsi quievisset perdiu sapideque indormiisset. Tum mente in sublime erecta, haud obscure Numinis ad se vocantis voluntatem agnoscit, factumque mirabile interpretatur ad Columbini

A Columbini dicta confirmanda, quibus idcirco ulterius refragari impium sit ac noxium, assentiri saluberrimum consilium et prudentia Sanctorum. Neque cunctata est hunc animi sui sensum deliberationemque Joanni aperire, ac paratam se ad omnia, quæ mandare libeat, offerre *c*....

ANNOTATA.

a *Belcarus cap.* XXX, *et Morigia lib* I *cap.* XXXVI *dicunt, eam fuisse filiam D. Ghini Foresi. Cetera ad eam spectantia hactenus frustra quæsivi.*

b *Josephus Bonafede has epistolas ex bibliotheca Altempsiana Italice edidit, ut in commentario prævio num.* 23 *monui.*

c *Reliqua hujus Catharinæ gesta, et piam illius mortem, quæ hic Rossus fusius prosequitur, in Commentario prævio* § 10 *abunde retuli.*

CAPUT XIX

Diversa miracula, quæ in vita B. Joannis Columbini contigerunt.

B

Discipulum ob importunam garrulitatem

Ordior a prodigio non minus in speciem horrido, quam eventu inopinato plane mirando. A diurno labore cum externis collegerat se suosque Columbinus in domunculam, quam pro habitatione quæsitam supra retulimus, et quia hiems erat, et frigore male tecta membra rigebant, calefaciebant se ad ignem ; atque ut animis quoque suus calor non deesset, divinis colloquiis modicam illam indulgentiam sapidiorem reddebant. Eorum nonnemo sive contradicendi libidine sive loquendi pruritu intempestive argutulus cavillis, sermonis suavitatem fructumque præpediebat.

caput ignibus imponere jussum a læsione servat.

265 Id ægre ferens bonus Pater, Ad quid, inquit, præpostera istæc acumina, nisi ut amica confabulatio altercationibus involvatur? Næ tu noxæ haud levis reus es, et dignus, qui accensis hisce prunis os apprimere compellaris : et hanc ego tibi impono pœnam levitatis tuæ, quo ceteri tuo exemplo cautiores fiant. Protinus igitur insanum caput carbonibus istis ardentibus subjicito, C neque inde nisi jussus dimoveto. Paruit repente discipulus fatali mandato, ac cervices flammantibus lignis supposuit, et impavidus hæsit, quoad subducere Magister imperavit. Mirum dictu et creditu difficile, ni testes oculatos haberet quotquot foco adstabant *a*, et ad horribile præcepti tonitru inhorruerant, ac ab horrore in ecstasim stuporemque, viso miraculo, abierant *b*....

et alteri ægrotanti

266 Peragrante villas et castella Senensis ditionis Joanne nostro, unus sociorum Terraneri *c* non ita procul ab urbe municipii in morbum incidit, cujus gravitate labefactatæ vires et stomachus ita debilitatus est, ut cibum quemlibet respueret, et vero etiam maxime aversaretur. Angebat misericordis viscera Patris ægritudo languentis filii, atque ut levamen afferret aliquod, rogabat obnixe et pene cogebat ingenue aperire, ex omnibus, quæ menti objicerentur dapibus, aliquane palato arrideret, aut appetentiam irritaret? Cui infirmus, Acetarium, inquit, ex lactuca sapide comederem.

267 Accurrit protinus ad hortum Columbinus : ast lactucarum ne vestigium quidem reperit, neque spes alicunde affulget ulla reperiundi, quod olera hujusmodi in summis æstatis æstubus, quales tunc erant, paganorum nullus id loci colueratseveratve. Petendum ergo a cœlo, quod terra negabat : et in genua dejectus lactucam a Patre misericordiarum postulat, qui produxit omnem herbam virentem, et panem petentibus, non dat lapidem. Vix precationem inchoaverat, et crispantem in solo lactucam conspicit, demetit, oxiphabum parat, ægro apponit, quod jucunde mansum, præsentaneum fuit alexipharmacum, omnemque prorsus morbi malitiam dispulit. Non unicus hic orationis fructus : nam et lactucam ejus efficacitate terra germinavit, ægro sanitatem impetravit......

AUCT. JOAN. BAPT. ROSSI

lactucam ... obtinet

Cuidam ... sanitatem

268 Ludovicum Marescotum *d* nobilem Senensem febris atra adeo prostraverat, ut desperata salus medicorum calculo a domesticis comploraretur. Hunc, utpote familiarem, Columbinus invisit, suetus etiam extraneis ignotisque id genus officii non negare. Ut in ægri cubiculum pedem intulit, advertit defluxisse vires, et proxime vitæ ultimam adesse horam, neque falsos esse medicos, qui actum de salute pronuntiaverant. Nihilominus dum consolatorem pio colloquio ipse E agere instat, et bene sperare in Dei clementia ac Jesu Christi meritis suadet, Ecquid (inquit Ludovicus) sperem? Cum morte luctor, et vix jam loqui possum, et vivere sperem?

et filium gignendum prædicit.

269 Atqui respondet Columbinus, ex consolatore vates : Enimvero sperare jubeo; haud moriere ; convalesces, quinimo opportune gignendo filio reservaris, quem bonus Dominus daturus tibi est. Quid plura? Qui inter ultimos anhelitus versandæ linguæ jam non erat, respiravit, convaluit, uterum gestantem conjugem vidit ac puellum fundere, cui Angeli nomen indere libuit, tamquam de cœlo venienti soboli. Ivit per ora ac sermones hominum tam parentis incolumitas, precibus impetrata Joannis, quam filii genitura vaticinio prædicta : et de utraque Ludovicus palam privatimque jucundam inferre commemorationem identidem consueverat, tam beneficii accepti, quam benefactoris sanctitatis prædicandæ gratia.

270 Speciosior aliquanto fuit in funesto casu unius *e* a mortis foribus in vitam assertio. Ibat hic cum Joanne ad templum fratrum Minorum in oppido Columbaro *f*, Senis subjecto ; et lapide ab edito tecto labente lethaliter in dextro tem- F pore vulneratus est, cui remedium superesse nullum humanitus periti medici pronuntiabant. Confugit ad cœlestis Medici opem Columbinus, et spe sua non est frustratus : sanato enim illico vulnere, licuit ægroto surgere, et reliquum iter cum suo benefactore absolvere.

et alium doloribus affectum

271 Ibidem loci acutis discruciatum doloribus invisens, verbis humanissimis solatur, et spe gaudiorum æternorum ad tolerandam momentaneam tribulationem hortatur : tum sub discessum bene precatus, certum de Dei clementia jubet esse. Neque in ventum abiere verba, abeunte ipso nam statim vis dolorum remisit, et paulo post convaluit æger, quod renuntiari Joanni per servum jussit, misso etiam ad gratitudinem indicandam munere nihil quærenti aut volenti præter Dei honorem et proximorum bonum.

272 Majori deinceps affectum se munere fatebatur agnoscere, quando recurrente morbo insolita illius molestias patientia ac animi æquitate tolerari tam ipse quam domestici mirati sunt, qui

præterit....

...UCT. JOAN. BAPT. ROSSI.

præteritam morositatem cum præsenti mansuetudine contendentes, beneficium precibus Columbini adscripsere, volente Deo per illas sanare ægritudinem simul animi, et corporis a doloribus vexati, et incolumem ad mira facinora, quæ postmodum patrata ab eo sunt, reservare.

...e corum so...is præ divini amoris æstu deliquium ...num passus

273 Ab interioris affluentia luminis ejusdem, quo mens Columbini perpetuo illustrata fulgebat, in exteriores interdum corporis artus radii effundebantur, qui non conspici sociorum oculis haud poterant: cum iis egressus semel in agrum, ut procul ab urbis strepitu cœlestia tranquille meditari ac de eisdem loqui liberius ac prolixius liceret, invitante prati florentis amœnitate et argumentum sermonis suppeditante, de Creatoris bonitate sapientia, vel in ipsis herbis floribusque enitente, loqui instituit, et crescente inter verba amoris flamma a sensibus abstractus humi procubuit, et linguam movere desiit.

...gnati splendore coruscat.

274 Agnovere sodales divinos illapsus et deliquium non absimile languori, quo sponsa castissima diffluere se testata, fulciri floribus ac malis stipari ad sui deliquii solatium postulabat; et decerptis hinc inde flosculis humi dejectum undique operuere, ut ne minima quidem corporis pars pateret obtutui: tum certatim eosdem auferre properantes, quod sacrati eo attactu pro reliquiis haberentur, ut vultum discooperuere, splendidus instar solis coruscabat, et ejus fulgore acies perstringebantur oculorum non sustinentium intuitum figere, quoad paulatim remitteret, ac pristinæ formæ colorique vultus restitueretur: quod tamen non statim, sed lente successit, hærente genis rubore flammeo et decorem afferente, qualis aliquando a peritis pictoribus expressus seraphicam faciem flammas vibrantem referebat *g*.

ANNOTATA.

a *Miror, quod Rossus noster part.* III *Triumphi cap.* I § 2, *ubi hoc miraculum narrat, non addiderit testimonium Vanni Monticellani, quem Feus Belcarus cap.* XXIV *inter alios testes oculatos adducit, asseritque, illum plus quam quadraginta annos Columbino superstitem fuisse, et postea tum hoc miraculum, tum sanitatem sibi intercessione* B. Joannis *Aretii statim redditam sæpius cum magna devotione commemorasse. Quod si Vannus plus quam quadraginta annos* B. Joanni *supervixerit, proxime ad ætatem Fei Belcari accessit, qui ante medium seculi decimi quinti Vitam* B. Joannis Columbini *conscripsit. Unde magna est hujus scriptoris supparis auctoritas ad confirmandum hoc prodigium, quod alioqui vix fidem inveniret.*

b *Rossus ibidem in sequentibus, quæ hic omisimus, accurate examinat hoc factum, et ex eo tam præsidibus quam subditis utile ac prudens consilium suggerit, quod ad historicam Actorum seriem non spectat.*

c *Istud municipium, quod Belcarus et Morigia vernacule* Torranieri *appellant, in mappis geographicis et aliisque cosmographis frustra quæsivi.*

d *Is a memoratis biographis Italicis cognominatur* Ludovico di Noddo de Malescotti.

e *Belcarus cap.* XVIII *hujus nomen prodidit, eumque Joannem de Ambrosio diserte nominat, quod hic miror omissum esse.*

f *Laudati biographi illud oppidum vocant Italice* Columbaio; *sed hujus loci situm etiam frustra indagavi.*

h *Miracula, hoc capite relata, ex diversis Rossianæ lucubrationis partibus aut paragraphis hic simul collegi, eo quod illis certum tempus vel locum assignare non possem. Alibi vero nonnulla ad locum aut seriem historicam reduxi, ut antea monui.*

CAPUT XX

Discessus B. Joannis ex urbe Senensi Viterbium, ingeniosa adolescentis in illo itinere industria, ut Beati discipulus fieret, et alia memoratu digna quæ Viterbii gesta sunt.

Dum B. Joannes cum sociis Romano Pontifici occursurus,

Sub annum 1367 Urbanus quintus Avenatione *a* movit, ac maritimo pergens itinere secunda navigatione in portum tandem Cornetanum *b* appulsus est. Quod ubi cognovit Columbinus, ratus, oblatam sibi summum Pontificem demerendi occasionem, et fulcimentum aliquod novellæ congregationi a suprema auctoritate conquirendi, æquum duxit consilium sociis, quorum intererat, communicare, et ex prudentiæ regulis diligenter discutere. His vero, rationibus hinc inde perpensis, expedire visum est obviam ire non modo, ut summo Præsuli pedum osculatione debitam venerationem ac reverentiam exsolverent; sed etiam sui instituti, modique vivendi rationem redderent, tamquam Christi vicario, ad quem illam rescire maxime pertinet, ut parvulam cymbam novelli cœtus, inter humanorum judiciorum sermonumque undas fluctuantem, roboris pontificti anchora firmaret, et approbatione a periculorum incursionibus tutaretur.

Senis Viterbium proficiscitur,

276 Itaque spe gaudentes et in Domino confidentes iter aggrediuntur, qua Senis Viterbium *c* tenditur, ac de more meditationum ac laudum divinarum canticis illud mollientes, lata camporum, ima vallium, ardua montium subinde sonoro vocum jubilo complebant: VIVAT JESUS CHRISTUS; LAUDETUR JESUS CHRISTUS. Et fuit itineris illius exordium fortunatum ac celebre ingenioso adolescentis unius invento, industriaque, silentio minime prætermittenda.

adolescens, qui in cœtum Columbini cooptari sæpius frustra petierat,

277 Blancus de Sanctis *d* (erat is ex Anciolinæ *e* vallis superioris Arni *f* municipio oriundus) a parentibus puer adhuc Senas transmissus, lanificæ arti addiscendæ operam dabat, et ob diuturnam in urbe habitationem Senensis passim audiebat, cum tamen in Florentinæ ditionis ora natales habuerit. Ingenua indoles animi, et pulchro in corpore virtus formosior, carum æqualibus, acceptum majoribus, amabilem cunctis reddiderant; sed Columbino inter paucos, cœlestis gratiæ fructus in flore illo ætatis contemplanti: admittebatur ad familiaritatem et frequentia alloquia; non tamen ad convictum et habitum ejus, quamvis crebris ac importunis precibus expetitum, sive quia tenera ætas ac delicata vitæ illius asperitati impar videbatur, sive quia dum propositi constantia dilatione probatur, merces etiam pretium et æstimatio augetur, plurimumque ad illam stabiliendam valet.

178 Ast

A

illos in itinere prævertit, et ad prandium humaniter invitat.

278 Ast ubi preces minus successerant, ad artem confugit. Qua discedendum erat die, festinavit ipse viatores nec cogitantes antecedere: cumque ad hospitium tribus ferme milliariis distans (meritoriumne an amici cujuspiam?) pervenisset, prandium apparari curavit, illis recreandis percommodum, hoc est modeste lautum ac liberale, quale et offerri ab hospite haud avaro, et accipi a convivis religiosis ex æquo poterat. Hi ubi pertransiere, a Blanco sunt conspecti vultu inter hilaritatem ac verecundiam roseo; salvere insperato jussi rogantur obnixe, buccellam panis in proximo diversorio sumere Dei amore dignentur: inibi paratum jentaculum, eo non displiciturum, quod ab hospita paupertate sit instructum. Quem durum etiam et agrestem non flexisset festiva urbanitas et juvenilis candor in blando invitamento enitens?

quo finito, petitionem suam instanter iterat,

279 Divertere igitur, et plena officiorum gratulatione excepti post modicam quietem mensæ omnes accubuere, cui tanta cum alacritate cibos inferebat ministrabatque Blancus, quomodo si regi aut imperatori servitia præstitisset. A prandio priusquam iter repeteretur, dante animum spe et impulsum desiderio, paret in illa convivarum corona Blancus, et in genua provolutus

B

rigantibus ora lacrymis supplicationem instaurat, obtestaturque per Christi caritatem Columbinum, ultra ne differat vota sua antiqua et ardentia, uti norat; non ante se surrecturum, quam benigno amplexu in socium filiumque recipiatur.

et fit voti compos.

280 Commota sunt viscera Patris optimi, ut annueret petitioni tam fervidæ, et salutari ipsum nota vice osculi prosecutus, fecit ex candidato novæ tironem militiæ, ex mercatore athletam Christi. Blancus vero visus sibi optata diu inauguratione beatus, lanæ ac lino ac omni quæstui seculari valedicens, comes peregrinationis, quæ Viterbium, quæque in cœlum deduxit, factus est, ut loco suo inferius referre meditor *g*.

g

Inde B. Joannes et socii

281 Ita recreatis cibo viribus corporis, ac animis speciosa Blanci accessione exhilaratis, reliquum viæ spatium eodem, quo solebant, precum, colloquiorum piorum, cantionum spiritualium tenore peregerunt; et quia fama de sanctitate Columbini per totam illam regionem increbuerat, quocumque incedebat, desiderium sui videndi et honorandi concitabat, ut necesse non esset stipem mendicare, siquidem non petentibus certatim eleemosynæ suppeditabantur: quod cum passim in oppidis et castellis quacumque erat

C

transitus, contingeret, Viterbii in primis magnifica videri voluit sive liberalitas sive misericordia in Christi pauperes.

perveniunt Viterbium

282 Eo etenim ingressum religiosum agmen, ubi Deum in summo templo adoratione coluit, ad forum maximum processit, ibique concionem confertæ multitudini cum habuisset Columbinus, non erubuit humo pro mensa uti et propalam cum sodalibus cibum sumere, ac frugalitatis temperantiæque, ministra simplicitate, specimen exhibere. Et quamquam non deerant, qui impense in domos suas ad comedendum invitarent et prope cogerent; veritus tamen, ne numeroso sodalitio hospitibus incommodaretur, publicam plateam privatis aulis et mensas adipales cibario pani ac frigidæ posthabuit.

ubi a civibus benigne excipiuntur,

283 Atqui male honestos cives habebat, advenas illos nobilitatis splendorem sub indumentorum obscuritate occulentes, sanctitatem habitu moribusque testantes, post itineris pedestris defatigationem aridi panis frustulis in publica luce jejunium frangere, et naturæ necessitati maligne satisfacere, ideoque celeravere haud pauci dapes multiplices ea promptitudine congerere, quæ profusæ benevolentiæ declarandæ par esset, numero ac edentium necessitate superior esset. Partem quippe gloriæ in largitione quisque ponebat, et ardebant perplurium studia in obsequiis præstandis ac muneribus offerendis, ut ipsemet Columbinus litteris, ad D. Paulam sæpius memoratam datis, testatum reliquit *h*.

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI

h

et ab infantibus nuncupati Jesuatæ appellantur

284 Et auxit venerationem cœleste prodigium, quod sub ipsum ingressum in omnium oculis ad servorum suorum commendationem et decus ostentare divinæ bonitati libuit: incedentibus enim agminatim per urbem, cum ad eos visendos sese effunderet populi multitudo, audiretque admirabunda VIVAT JESUS CHRISTUS; LAUDETUR JESUS CHRISTUS proclamantes, ecce tibi repente tenellos infantes, amotis a mamillarum papillis tantisper labellis clamitantes: En Jesuatæ: Isti sunt Jesuatæ: benefacite Jesuatis, obstupente turba, quæ circumfusa aderat, et miraculum tum in salutatione a puellulis impertita, tum in nominis conformatione, quam per mutas linguas ab angelis articulatam ex vero existimamus.... Quocumque modo infantes isti eloquentes eva-

E

serint præcones, eorum voces non balbutiendo, sed distincte loquendo Jesuatis indidisse nomen si quis ambigat, inficieturve, is profecto injurius antiquitati est, quæ celebris ab origine sua miraculi traditione, ac monumentis certi, aventuris ætatibus fidem haud hæsitantem speraverat *i*.

i

Columbinus invisit Viterbii abbatem Massiliensem.

285 Visum est Joanni per eos dies, quibus Viterbii versabatur, primates nonnullos invisere, ut cum iis fructum aliquem, sicut et cum popularibus, haberet. Adiit ergo Urbani nepotem, Massiliensem abbatem, id temporis ibi degentem; et exceptus amanter ab illo est, ac de rebus divinis loquens perbenigne auditus. Amavit in eo candorem animi ac Christianam simplicitatem; ardorem autem caritatis ita suspexit, ut Sancti nomen, illi vulgo inditum, deberi merito fareri non dubitaret.

a quo oblatam pecuniam accipere renuit:

286 Inter alia autem amoris et honoris signa, quæ commorantibus in urbe dederat, hoc insuper decedentibus addidit, pecunia videlicet plenum sacculum, necessarium, uti rebatur, itineris viaticum, quem tamen Columbinus, actis pro largitate gratiis, constanter repudiavit, ne subsidio illo summæ in divina providentia confidentiæ

F

nævus obduceretur, aut quidquam de paupertatis exactissimæ nitore detraheretur: quæ abstinentia opinioni Dei viri sanctitatis confirmandæ augendæque plurimum valuit.

deinde adit Comitem Nolanum.

287 Quod sequitur, habet in re levissima momentum haud leve. Agebat Viterbii capitaneum, ut vulgariter vocabant, patrimonii, comes Nolanus, vir natalibus illustris, gratia et auctoritate apud principem ac populum potens. Hunc etiam convenire Columbinus constituerat eo consilio, ut homini negotiis secularibus implicato aliquid evangelici salis ex colloquio affricaretur, et in memoriam, per terrena vagantem, æterna revocarentur.

qui ipsum ad cœnam invitat

288 Successit ex voto visitatio: namque ut verborum saporem ejus gustare cœpit comes, excitus appetitu suavissimæ familiaritatis, invitavit ad cœnandum secum, ac ne abnueret profanum convivium, sua suorumque præsentia atque sermone sacrum reddi posse affirmavit. Neque diu se rogari passus est Joannes spiritu præsagien-

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

sed cum Comes lactucam comedere non auderet,

præsagiens, facilitatem hanc suam invitatori haud mediocriter profuturam.

289 Condicta die venitur ad cœnam, quæ de more regionis æstivo tempore a lactuca inchoabatur: hanc assessoribus ceteris degustantibus, ne aspicere quidem nisi torto obtutu sustinebat capitaneus; quod mirari simulans Joannes interrogat, quid causæ sit, cur sapidissima dape et primæ mensæ deliciis abstineat, atque ad gustandum saltem modice invitat. Cui ille, a quatuordecim, inquit, annis lactucam ne attigi quidem, quod frigiditatem herbæ non toleret stomachus meus, et si ingeratur, non nisi post longam noctis luctationem et cruciatum digeritur, ideoque sopiri omnem cibi appetentiam, neque nisi molesto jejunio suscitari.

Joannes comestionem illius ipsi persuadet, eamque nil nocituram asserit.

290 Tum Joannes: Ne vereatur dominus meus per Christi amorem bucceam unam vel alteram comedere, et nihil obfuturam speret. Sumam, respondit, tametsi certus vexationis, tota nocte quietem turbaturæ; et unicum folium in gratiam rogantis bene mansum deglutivit. Et ecce vaticinium in convivio: rursus læto jubetur esse animo, ex eo momento omnem ventriculi debilitatem in vigorem abituram, et robur frigida quæque valide concocturum.

B

quam prædictionem verum fuisse eventus probavit.

291 Effati veritatem probavit eventus; incalescere interiora a sumptione boli illius comes advertit; et vegetari usque adeo imposterum perseverare, ut frigidiora cuncta, ac concoctione difficiliora impune mandarentur. Et gaudebat, Prælatis omnibus, atque ipsi etiam Urbano factum denarrare, qui mirabantur omnes, dicebantque, quemadmodum Christus Dominus nuptias Canæ Galileæ mirabili aquæ conversione in vinum faustas reddiderat, ita cœnam illam comiti salutarem ac memorandam miraculo honestare voluisse, ut quo loco Columbinum apud se haberet, et quanti fieri eum vellet ab hominibus et curiæ Romanæ sacris principibus innotesceret.

ANNOTATA.

a *In hac urbe varii pontifices Romani per multos annos sedem suam tenuerunt, ut apud obvios historiæ ecclesiasticæ scriptores legi potest.*

b Cornetum *vel* Cornuetum *oppidum Hetruriæ in provincia patrimonii S. Petri adjacet Martæ fluvio, qui versus meridiem tribus aut quatuor milliaribus in mare Tyrrhenum se exonerat.*

C

c *Hæc est satis nota Italiæ civitas et provinciæ patrimonii caput in ditione Ecclesiæ, et quadraginta milliaribus Roma distat in occasum æstivum Senas versus.*

d *Belcarus in Vitis illustrium Jesuatorum cap.* VII, *Morigia lib.* II *Hist. Jesuat. cap.* VII, *piam hujus Blanci vitam narrant.*

e *Hæc vallis sita in dominio Florentino.*

f *Hic fluvius oritur ex Apennino monte, et deinde variis omnibus auctus, Florentiam bifariam secat, et post longum cursum urbem Pisanam interluit, ac tandem in mare Tyrrhenum se exonerat.*

g *Rossus juxta hanc promissionem part.* V *cap.* XV *plura de isto Blanco tradit.*

h *Josephus Bonafede lib.* III *cap.* XVIII *a pag.* 297 *has* B. Joannis *litteras integras Italice edidit.*

i *De hac stupenda nominis origine in Commentario prævio num.* 98 *nonnulla ex Rosso dicimus.*

D

CAPUT XXI

Profectio B. Joannis Cornetum, receptio Urbani Papæ in portu Cornetano, discessus Viterbium, congregatio illius a summo pontifice approbata, et uniformis habitus omnibus sociis præscriptus.

Columbinus et socii Cornetum profecti

Exspectabatur indies in Cornetano portu Urbanus, cujus appulsum prævertere Columbinus festinavit cum aliquot suæ disciplinæ alumnis, præsertim Vincentio ceteris antiquiore, et longo rerum usu ac experientia ad capienda dandaque consilia aptiore. Quamquam autem civitas, apparatui ad summum Pontificem excipiendum intenta, haud satis habebat otii aut animi externos advenas cum honere suscipiendi; ut tamen ad se profectos conspexit viros, virtutum ac prodigiorum fama supra mortales evectos, partem etiam suarum curarum ad eos amanter suscipiendos ac liberaliter habendos derivavit. E

inter alia operam suam impendunt exornandis iis,

293 Ast ipsi paucis contenti omne studium ad salutem animarum convertentes, ut alias ubique nomen Domini extollere, contra vitia declamare, cunctos ad pœnitentiam hortari, et quod supererat ab iis muneribus temporis, instruendis ornandisque Pontificis et Cardinalium conclavibus, ac lectisterniis componendis impigre dabatur; et erat hæc sedulitas haud ingrata ad id destinatis operis, qui proprio labore levabantur, ac alienum sponte exhibitum nullo pretio redimebant; Fratribus etiam Minoribus S. Francisci valde accepta, quorum cœnobium, utpote sacrum et amplum, Christi Vicario congruum hospitium designaverat magistratus.

quæ parabantur ad honorandum adventum Pontificis,

294 Cumque pons ligneus subitario quidem, sed eleganti opere materiam superante, in littore extrueretur, quo commodior et honestior e mari esset exscensus, partem quoque diligentiæ in eam substructionem contulere, haud sine ingenti mixta admirationi approbatione præfectorum non ignorantium, quales et quanti essent, qui se ad humilia istæc et laboriosa opera Dei amore demitterent. Rebus jam compositis, et adornato ponte, 4 Junii *a* anni 1367, Pontificia triremi propinquante portui, secedere turbæ jubentur, et liberum exscendenti Pontifici spatium relinquere; Joanni et sodalibus subsistere permissum est tamquam viris supra vulgares honorandis. F

quem piis acclamationibus excipiunt,

295 Hi frontes sertis oleaginis cingentes, et manibus ramos olivarum præferentes, non alia ratione festivius felicem adventum gratulari et plaudere se posse rati, quam si sonora apprecatione ortum ex pietate gaudium indicarent, in genua procidentes una omnes clamare perseverabant: VIVAT JESUS CHRISTUS et VIVAT PAPA URBANUS VICARIUS CHRISTI.

et ad oscula pedum aliaque benevolentiæ indicia admittuntur.

296 Propius inde accedentes ad pedum oscula sunt admissi, ipso annuente Pontifice et vultus hilaritate adblandiente: et quamvis conserta gradus omnis ac ordinis nobilitas latera ejus stipans angustias undique faceret, nihilominus

 Christi

A Christi pauperculis aditus a compressione liber procuratus est; quinimo binis eorum concessus honor, magnatum primoribus reservatus, ut dexteris pendulæ umbellæ hostilia sustentarent, quæ Urbanum equo vectum, dum in urbem deduceretur, inumbrabat: quod honorificentiæ singularis pignus argumentum sermonum fuit, qui per aulæ et urbis ora die illa volvebantur, et materies epistolarum, quæ de Pontificis adventu et pompæ magnificentia per varias Europæ partes scribebantur....

sed cum in tanto nobilium concursu

197 Porro tantus fuit per hosce dies legatorum ac Prælatorum concursus, tanta summatum nobiliumque reliquorum frequentia Pontificis aures expetentium, ut eas commodare statim Columbino non licuerit. Interim dum tempus opportunum aditui præstolatur, viros primarios, quos causæ suæ patronos ac fautores vehementer optabat, convenire instituit, et de rebus suis, hoc est divinæ gloriæ propriis, reddere certiores. Primum omnium invisit Cardinalem Avenionensem, Urbani ipsius germanum fratrem, cui cum pridem de fama dumtaxat nota esset hominis sanctitas, libentissimis oculis redeuntem aspexit, et collaudato vitæ instituto, laboribusque Christianæ B reipublicæ quam frugiferis, suam opem et operam in juvanda congregatione perhumaniter pollicitus est.

commode Pontificem adloqui non possunt.

298 Eamdem experiri contigit humanitatem a domino Francisco Bruno Florentino, cui insignis sapientia ac probitas apud summum Pontificem locum fecerat a secretis. Neque mediocrem consolationem Joanni peperit tam prompta duorum capitum benignitas, et Cardinalem deinceps agno candido solitus erat comparare, cujus nota est inter animantes lenitas, et innoxia simplicitas. Non licuit per temporis angustias et occupationum ac personarum, aulam obsidentium numerum, Columbino cum summo Pontifice commode colloqui, et de negotiis suis agere. Ast bene vertit difficultas hæc, quæ minor facilitate fuit et copia alloquiorum ac beneficiorum, quæ deinceps consecuta persequi parat oratio.

cum Corneto Viterbium discedentem comitantur,

299 Haud plus biduo Corneti moratus Urbanus, Viterbium iter instituit. Abeuntem cohors numerosa nobilium cum aulica familia insequitur, cui associare se Joannes et sodales minime dedecere rati, famulorum instar a pedibus, equitantem Pontificem citato gressu sequi et a stapede utvis properanti nusquam abesse. Et quamquam C monebat identidem pius Pastor, defatigationi cursuique parcerent, Franciscus tamen Vincentius ceteris propinquior respondit: Pater sancte, mihi sane magno commodo et voluptati cedit, non e longinquo, sed proxime Sanctitatem vestram incedere, ut audire servireque promptius liceat, imo et tangere: inter quæ verba in terram procidenti, et os admovere instanti sacris pedibus, tantisper reductis habenis, osculari indulsit.

quo in itinere Papa unum ex illis accersiri jubet,

300 Nec multo post aquosæ viæ lacunas ingressus arcere a latere nequidquam contendit extremas lacinias defluentium vestimentorum dextera, ne inspersione madefierent, elevantem. Et minime fuisse inania istæc venerationis obsequia ad Urbani animum demerendum mox reddita merces declaravit: ut enim Toscanellam deventum fuit (nobile oppidum est Corneto distans millibus passuum circiter duodenis) ante omnia accersiri Vincentium mandat, qui confestim ad divi Francisci cœnobium, Pontificio hospitio destinatum, se conferens, in intimum conclave deducitur et Pontifici sistitur, cujus pedibus, ut reverentius libaret oscula, depositum humeris palliolum distendit humi et genu premit, dum benedictione impertitur.

Vict. Joan. Bap. Ross.

quem examinavit circa morum et ingenii instituti. [illegible]

301 Qua simplicitate ac demissione delectatus Urbanus, de vitæ genere plura sciscitatur, quale sit institutum recens invectum, qui finis, ad quem collimet? Cur tam neglectus ac vilis habitus? et iis affinia; ad quæ singillatim respondit Franciscus, sed succincte ac nervose, et universim propositum in communi esse Christi Domini consilia et exempla sequi, crucis mortificationem in suis corporibus portare, Ecclesiæ et fidelibus prodesse, ac in omnibus a Christi in terris Vicarii nutu ac arbitrio pendere, cujus auctoritas norma disciplinæ est, et legum forma beneplacitum ipsius.

in quo nihil improbavit,

302 Non habuit, quod improbaret Pontifex, cui nihil visum evangelicæ perfectioni non congruum, nihil a recta morum regula absonum: et licet ardua multa ac difficilia videret aggressos, quæ superare humanam imbecillitatem videri poterant, cuncta tamen servari ab iis posse, qui generosum ad institutum afferant animum, experimento constare multorum, qui per spinosum callem, veluti rosis instratum, innoxie jucundeque decurrunt. E

præter habitum nimis vilem.

303 Unum dumtaxat minime sibi probari fassus est, videlicet habitum nimium abjectum ac tenuem, quo neque caput neque pedes a crebris temporis injuriis et viarum offensionibus defendantur, neque gestantium conditioni satis congruat: quippe plerique omnes eorum nobilitate aut litteris clari, et in cœtum jam religiosum coacti, ex cujus decoro imposterum minus sit futurum, denudatis capitibus cruribusque inter homines versari; satius esse ac honestius, talares induere, et plantas, si delicatiores calcei videantur, calonibus saltem obmunire, quorum gravamen pœnitentiæ genus est, et ab incursionibus sæpe carnem cruentantibus tutamentum.

quem in magis decorum mutari voluit.

304 Ad quæ Franciscus, accipere se effata tamquam oracula Christi per os Vicarii sui loquentis; cuncta privata et publica suæ congregationis scitis ejus sapientissimis subjici; nihil illi optabilius aut honorabilius contingere, quam quod illa habitus utatur forma, quam summus Ecclesiæ Præses designarit, nullius hominis ipso inferioris ingenium confinxerit; gratias proinde sociorum omnium nomine agere pro paterna cura ac providentia immortales; paratos esse procul dubio F omnes lacernas in tunicas decentiores mutare, gallicis *b* pedes munire, et quidquid Sanctitati suæ visum fuerit prompte exsequi. Et placuere verba Francisci in conspectu Principis, ut mala aurea in lectis argenteis.

cui Pontifex [illegible]

305 Hæc cum Columbino ac sodalibus retulisset Franciscus, lætati vehementer sunt, et cum magna reverentia sua placita Pontificiis consiliis, ut si a Christo ipso data fuissent, submisere. Cumque de necessariis ad pannum coemendum sumptibus cœpissent agere et sartam tectam in hac provisione paupertatem vellent, renuntiare minime sperantibus Pontifex jussit, omnem sollicitudinem deponerent ipsi, quam sibi reservatam velit. Neque oblitus promissi est, quod paulo post præstitisse mox constabit.

qui hoc [illegible]

306 Revocari huc posset mortis suæ prædictio, in qua divinæ revelationis lumen enituisse haud obscure visum est. Verum quia præsensio ac præsagitio quædam dumtaxat prophetiæ adsimilis fortasse fuit, religio mihi est incerta pro certis asserere.

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

asserere, et vaticinio dare, quod ut alienum ipsa rejiciat. Discesserat Senis Columbinus obviam iturus Urbano quinto, e Gallia adventanti Cornetum, uti supra memorasse memini, et de via litteras Blasiæ conjugi scripsit, quibus resolutionis suæ tempus instare monuit, et quod faciem suam amplius non esset visura, aperte significavit.

aut saltem præsagiisse videtur.

307 Et dicti veritatem mors in itinere consecuta paulo post comprobavit; quamquam neque horæ neque diei conscium fuisse argumento est ingens cupiditas, sæpius verbis declarata, S. Abundii dilectissimas sorores rursus visendi, ac inter ipsarum preces ad Creatorem avolandi: ut idcirco liberum sit arbitrari, eodem, quo Apostolus, spiritu vicinam sibi mortem prævidisse ac prædixisse, quam labores, ærumnæ, ætas diris afflictationibus attrita minime abesse longius suadebant. Quod si in causa dubia sequi mavis partem sententiamque, Divo magis honorificam, et hoc etiam vaticinatum esse contendas, habebis me potius collatæ laudis commendatorem, quam pertinacem mei placiti defensorem *c*.

ANNOTATA.

a *Feus Belcarus cap.* XXXIX *etiam asserit, Pontificem die* 4 *Junii anno* 1367 *Cornetum appulisse.* B *Raynaldus in Annalibus ecclesiasticis ad annum* 1367 *num.* 4 *Belcarum citans diserte dicit,* Urbanum Cornetum feria sexta, die Julii quarto appulisse. *Sed suspicor, hunc esse errorem typothetæ, qui mensem* Julii *pro* Junii *posuerit.*

b Gallicæ *significant quoddam calceamenti genus, quod aliqui ita nominatum volunt, quia antiqui Galli eo utebantur. Utut est, voce ista hic indicantur lignei calcei, quos idem auctor superius calones vocavit, et quorum forma æri incisa in Commentario prævio num.* 101 *videri potest.*

c *Hanc imminentis mortis prædictionem ex Rossi Triumpho part.* III *cap.* IV § 4 *hic inserui, quia eam uxori suæ in hoc intinere per litteras indicavit, adeoque ad præsentem Actorum seriem pertinere videtur.*

CAPUT XXII

Falsa B. Joannis sociorumque accusatio, innocentia illorum post examen comperta, eadem vestium forma omnibus a Romano Pontifice data, pius vivendi modus probatus, et alia paternæ benevolentiæ signa ipsis exhibita.

Columbinus et sodales insimulantur hæreseos.

Sulcabat secundis ventis matinas undas Columbini cymbula, cum repente coorta tempestate agitari cœpit, et ad scopulos allidi mordentium linguarum; ut enim animadversum a nonnullis cœnobitarum primoribus, novos homines novo habitu in formam religiosi Ordinis assurgere, et gratiosos apud Urbanum ac fratrem ejus Cardinalem ceterosque magnates præ veteribus indies fieri, insuper opinione sanctitatis apud multitudinem venerabiles reddi, sive invidia velamen zeli obtendente, sive officii ratione conscientiam objiciente, magnopere primum suspicari, tum insimulare hæresis Fratricellorum *a*, non diu ante damnatæ, cum capite Hermanno *b*, quasi clam adhuc foveretur in reliquiis a Joanne collectis, velut ignis cineribus hypocrisis obvolutus. D

et apud multos fiunt suspecti,

309 Et quæ calumniæ vis est, præsertim si accusatorum gravitas fidem sinceritatis faciat, denigrata initio est insontium fama, cum benevolentia in suspiciones et odia multorum deflexit: ita quibus antea consuetudo et eorum familiaritas delectationi erat, molestiæ cœpit esse ac tædio; et quo quisque honoratiorem se reputabat in aula, eo impensius aversabatur devitabatque homines hæreseos opinione laborantes: plebs quin etiam ad petulantiam proclivior non abstinebat maledictis, et convitiis immerentes proscindebat.

quam calumniam Cardinalis Avenionensis silentio sopire cupiebat.

310 Cardinalis sane Avenionensis, qua erat prudentia ac judicio, minus vulgo, quam sibi ipsi credens, in amando constantiam tuebatur, et criminationes inter mendacia a malevolentia livoreque profectas numerabat: cujus etiam sententiæ esse Pontificem haud ignorabat, ideoque procul tribunalium tumultu rem silentio dissimulari maluisset, veritus, ne, si viri idiotæ ac illitterati, quales in eo numero nequaquam deerant, interrogati a quæsitoribus de doctrina, absurdum quidpiam effutirent, malitiæ ignoratio E et ardor prædicandi populis Dei verbum temeritati tribueretur.

sed Pontifex jussit eos legitime coram judice examinari,

311 Verum aliter Pontifici visum, ut videlicet per legitimos juris tramites causæ fieret disquisitio, sive ut obtrectandi ansa calumniatoribus præcideretur, promptis dissimulationem ad pravos sensus detorquere, et potentiæ Principis, non reorum innocentiæ, impunitatem adscribere: sive quia non ambigeret, ex hoc judiciorum nubilo claram lucem virorum proborum nomini famæque obventuram. Massiliensi igitur Cardinali, magno olim in Dominicana familia theologiæ professori, causæ discussio committitur, ut formam ipse tribunalis instituat, in quo serio diligenterque veritas investigetur, et liber permittatur accusationi defensionique excursus *c*.

cui tam solidam sinceramque fidei suæ rationem reddiderunt.

312 Ita postridie coram ipso vocati parent inquisitor et scriba publicus, quorum ille variis interrogationibus sensus eorum circa fidei dogmata tentat; iste responsiones in commentarios refert: uterque respondentium promptitudinem ac doctrinæ candorem, a quibus minime sperabatur, satis admirari non potest. Nulla in dictis eorum perplexitas, nulla a sacris canonum aut F religionis Catholicæ dogmatis discrepantia; sed singularis præterea scientiæ splendor enituit, qui micantem solem mentium illustratorem haud obscure proderet.

ut ipse illos omnino innocentes declaraverit

313 Eapropter Cardinalis judicio præfectus non modo apprime Catholicos ac probos palam pronuntiare sui muneris duxit; sed et de sella consurgens lætus ivit in ipsorum amplexus, voluitque eadem die ac postera domi suæ habere convivas, et familiarissime cum ipsis agere, quos summo Numini et cœlestibus familiares esse argumentis minime ambiguis persuasum habebat: et tenuit hic benevolentiæ cursus ac significatio totum id tempus, quo Viterbii attinebantur, neque absentia deinceps interruptus est, cum demigrandum ad propria Viterbio utrisque fuit, vinculum amoris tuente et in locorum distantia animos copulante hinc eximia servorum Dei sanctitate, probe nobilitati illi perspecta, inde beneficiorum memoria, quæ plena manu in pauperum Christi sinum Sedes prima et curia circumvallans ingesserat.

314 Ceterum

A

et Pontifex iis vestes liberaliter emi jusserit,

314 Ceterum ut renuntiatum Pontifici a Cardinali est, quam honorificum tota illa quæstio exitum sit sortita, incredibili ipse et Cardinalis frater cumulati sunt lætitia ; atque ut facto aliquo opinionem de illis optimam declararent, illico pannus albus jussu pontificio coemptus, quantus esset satis vestiendis, non iis modo, qui præsentes aderant, sed etiam absentibus cunctis ab ipso Columbino aggregatis, quorum ad septuaginta ferme numerus jam pervenerat, ut totidem prælongæ tunicæ cum ejusdem coloris cucullis, totidemque ad præcinctum corrigiæ pararentur : quæ liberalitas benedictione primi Ecclesiæ Præsulis afflata faustam fortunatamque habitus Jesuatici formam reddidit, utpote ab eo injunctam probatamque, cui suas vices Deus in terris dedit, ut nefas sit improbare, quæ probata illius sunt calculo, aut solvere, quæ illius nexa sunt vinculo.

ut B. Joannes sociis absentibus in epistola indicat.

315 Verum quia simplicis indumentum tunicæ mancum nimis videbatur et humile, Avenionensi Cardinali venit in mentem pallium vestibus superaddere, et consilio communicato cum Pontifice, confecta sunt paria quinque et triginta fusci coloris in leoninum vergentis epitogia, qualia

B

deinde ad nostram quoque ætatem perduravere : et ex iis sua quoque pars ad fratres absentes transmissa cum epistola a Columbino in hunc sensum descripta : « Dilectissimi fratres, mitto « vobis habitum, a summo Pontifice nostro cœtui « designatum, ejus munificentia cœmptum, ejus « donatum manu et benedictione impertitum ; « quicumque vestrum propositum perseverandi « toto vitæ tempore retinet, vetere deposito, « quem a me recepit, novum induat : cui hic ani- « mus non est, sed fluctuat hæretque dubius, in- « duere ne attentet. Si secus faxit, et dissimu- « lanter agat, væ illi quicumque est, et iterum « dico væ illi, » etc.

Punita inconstantia quorumdam,

316 Et forte comminatio petebat eos, qui persecutionis procella abripi se passi fuerant ad seculi undas, naufragio misere mergendos. Unius sane memoratur exitus deplorandus, qui malo transfugii exemplo ad defectionem aliquot animosiores reddiderat. Sed cœlestis ita impunitam temeritatem non reliquit : consecuta namque sunt facinora adeo mala ac deformia, ut carnificis laqueo fuerint castiganda : et conspexere Aretinorum oculi pendentem de patibulo Billiottum (uti vocabatur) cum aliis quatuordecim facino-

C

rosis, quibus in foro publico fauces elisæ fuerant : ut silentio interim involvantur ceterorum infortunia, qui turpiter ab inceptis defecerant.

qui pium cœtum deserebant tempore vexationum,

317 Angebatur magnopere bonus Pater degenerum istorum lapsibus, qui in tempore tribulationis recedebant ; sed in divinæ tandem providentiæ sinu quiescebat, cujus occulta juxta et æqua semper fuere judicia, et non in hominum modo imbecillitate, sed et in angelorum casibus verenda. Atque ad rem præsentem spectare putabat vaticinium præteritum Neri Tifernatis, viri sanctimoniæ fama apud suos noti, a quo dictum aliquando meminit, ab sui sodalibus profundum flumen transmittendum, et aquis afflictionum singulorum constantiam probandam, et qui fortis ac generosi essent pectoris, incolumes ripæ appulsuros ; qui timidi ac languidi, in mediis undis naufragium facturos.

quarum unam rursus exortam Cardinalis Massiliensis extinxit.

318 Accedebat alia vexatio ab externis quibusdam theologis haud mediocris in urbe auctoritatis, quibus libido erat nodum in scirpo quærere, et paupertatis, quam iniverant, rationem cavillis involvere ac impugnare. Verum hæc quoque nubecula facile discussa est, sapientiæ, qua Cardinalis Massiliensis eminebat, splendore ; quippe magistris illis, qui litem moverant, ad se accitis proferre jussit argumenta, quibus ad eam intentandam movebantur ; cumque levia solidiorum oppositione demonstrasset, silentium pro ea, qua pollebat, potestate indixit : tum ad secretarium Cardinalis Avenionensis aversus, Hos, inquit, Dei servos ad aras usque et mortem sum amaturus, et pro virili, ubi opus fuerit, defensurus. Et officiis dicta confirmavit, inter quæ illud non postremum, quod laudibus efferre intus et extra aulam non cessabat, vocabatque homines apostolicos et sanctos, quos Deus Ecclesiæ bono destinasset......

Ne ulla remaneret injustæ accusationis suspicio, Cardinales,

319 Ne ullum remaneret imposterum inustæ calumniæ vestigium, certarunt encomiis ac honoribus onorare Columbinum, qui deferre ipsos poterant, Urbanus et Cardinales Avenionensis et Massiliensis ante alios ; atque ut quotidianis et privatis publica quoque accederent optimæ existimationis testimonia, Avenionensis die natalis Præcursoris Domini festa suasit, uti juxta religiosorum morem bini et bini ad sacellum Pontificale se conferrent, ac destinato loco inter- E essent solemni sacro, ubi aspectu cæremoniarum commodum fruerentur.

aliique viri primarii Columbinum et socios singulari honore afficiunt ;

320 Secundum has abire volentes apud se retinuit ac in palatium deductos una secum prandere omnino coegit, tantamque ex ea consuetudine voluptatem cepit, ut paulo post minus devote minusque jucunde celebratum iri sanctorum Petri et Pauli festum existimaverit, nisi rursus ad sacrificium a Pontifice litandum advocarentur, et eo absoluto, domi suæ convivio exciperentur. Hujus humanitatem æmulati alii viri primarii cum Joanne aut sociorum aliquo frequenter agere, honore prævenire, ipsorum se commendare precibus, quæque alia præstare officia, quæ frænum maledicentiæ obtrectatorum injicerent, popularibus argumento essent innocentiæ et incitamento amoris.

quin imo ipse summus Pontifex

321 Itaque liber et ab omni macula purus in suis incunabulis Ordo decorem suum posteris transmittebat ; verum ad illum tuendum satis prævidebat Columbinus, opus esse stabili forma aliqua præscriptoque vivendi ab Apostolica Sede probato confirmatoque. Eapropter et ipse per se et per Avenionensem Cardinalem sollicitare Pontificem reverenter institit, dignaretur maximi F momenti negotio consilii et favoris sui benignitate præsto esse, ut quemadmodum vestiendi, ita et vivendi modus crederetur ortum a cœlo habuisse, si auctoramentum a cœli Janitore simul haberet.

novam ejus congregationem probat et laudat.

322 Obsecutus est honestissimæ postulationi Pontifex, responsumque per eumdem Cardinalem Avenionensem ad votum redditum ; et illud singulariter inter monita positum, ne gregatim deinceps per orbem discurrerent, quod multitudo in itineribus pluribus incommodis sit obnoxia, et confusione aliqua carere omnino nequeat ; liberam ipsis facultatem fieri, sive intra mœnia complexumve civitatum ac oppidorum, sive foris in aperto domos erigendi, quibus certus pro ipsorum arbitrio commodaque sodalium alatur numerus, ut propriis legibus ac disciplina usus, ceterorum cœnobitarum more, feliciter adolescat, proximorum saluti Ecclesiæque splendori in millia crescat, et in gloriam Dei ac Salvatoris Jesu Christi prospere perennet.

323 Quæ et similia cum ingenti gratiarum actione

AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

a quo cum juxta consilium episcopi Tifernatis

tione gaudioque acceptata sunt, et quæsitissimo studio posthac observata. Et quamvis in mentem venerit de privilegiis insuper agere, quæ impetrari ex facili a benevolo Pastore poterant, nihilominus abstinendum a postulato, in præsentia prudentiores amicorum censuere, quos inter Butius Tifernatium episcopus *d* (ut meminisse superius oportuit) repetitis epistolis significavit, consultius esse, ac modestiæ, quam profitebantur, congruentius, prærogativis in præsens carere, et virtutum copia abundare, quæ tutum essent sodalitatis tum nascentis præsidium, et adversus externos impetus munimentum.

tunc nil ultra petendum judicaret Columbinus, obtenta illius benedictione,

324 Placuit consilium Columbino, qui tametsi in optatis haberet cum splendido patrono et sincero amatore coram animi sui cogitata magni ponderis conferre, dilato tamen indies, quem præstolabatur, adventu, et dein propter occupationes ejus penitus desperato, statuit Viterbio cum suis discedere : atque ut honestius abirent, induti vestibus, quas nuper acceperant a Pontifice, agmine composito per publicas plateas ad pedes illius osculandos processere, a quo magna comitate admissi et fausta benedictione impertiti, plura audiverunt, quibus pium institutum dilaudatum, et perseverantia in eo tuendo commendata fuit. B

Cardinalibus aliisque suis benefactoribus valedicit, Senas reversurus.

325 Jussit insuper abeuntibus pro viatico, et panno emendo pecuniam suppeditari, quam respuere nefas putavere, utpote a supremo Præside Ecclesiæ donatam, cui titulum paupertatis objicere intempestiva in recusatione excusatio videri poterat. Salutatis posthac Cardinalibus Avenionensi ac Massiliensi, necnon prælatis aliis, quorum experti erant benevolentiam ac patrocinium, agminatim supplicantum more nomen Domini benedicentes, iter per viam urbis præcipuam instituere. Cum ad eos conspiciendos copiosa populi turba se effunderet, et de discessione dolorem plures lacrymis testarentur, salutem omnibus apprecati, viam, quæ Senas ducit, ingrediuntur.

ANNOTATA.

a *Raynaldus in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi* 1317 *num.* 56 *de hac heresi sic scribit:* Exeunte hoc anno, 3 Kalend. Januarias, damnavit Pontifex varias pseudo-religiosorum seu Praticellorum sectas, quæ fucatæ pietatis lenocinio veram sanctitatem labefactabant. *De variis Fraticellorum sectis ac erroribus vide ibidem eumdem auctorem numeris sequentibus.* C

b *Is juxta Pignam lib.* III *de Principibus Atestinis pag.* 232 *erat Armannus cognomento Pungilupus, de cujus hæresi et punitione post mortem ibidem meminit. Raynaldus in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi* 1301 *num.* 25 *de eodem hypocrita diu post mortem exhumato sic ex alio narrat:* Tradit Bernardus, hoc anno Armanni, alias Hermanni, cujusdam heretici corpus, quod Sanctorum honoribus annis triginta supra unum Ferrariæ ab imperita plebecula cultum fuerat, sacræ fidei censorum jussu exhumatum ac publicæ combustum fuisse; ejusque aram, quæ magnifice adornata erat, eversam et disjectam fuisse.

c *Hæc et alia ad hanc accusationem ac discussionem pertinentia ipse B. Joannes exponit in litteris ad abatissam et moniales S. Abundii datis, quæ apud Josephum Bonafede lib.* III *cap.* XVIII *a pag.* 297 *Italice legi possunt.*

d *De hoc Tiferni episcopo superius egi, et hic sphalma, ni fallor, typographicum correxi.*

D

CAPUT XXIII

Reversio B. Joannis Columbini ad urbem Senensem, morbus in itinere, pia testatio ante sumptionem sacri Viatici, et postrema ad discipulos suos monita.

Beatus Viterbio Senas rediturus,

Cunctis, ob quæ Viterbium venerat, ex voto et supra votum feliciter transactis, Senas postliminio redire aggressus, ad meliorem patriam de medio itinere revocatur. Eadem, qua Viterbio pedem extulerat, die 22 Julii anno 1367 ad lacum Vulsinium *a* pervenit, quo invitabat temporis ac loci sanctitas; siquidem festum D. Magdalenæ celebrabant incolæ, cui dicatum templum suis adjunctum ædibus sanctimoniales habebant; eoque libentius divertit, quo propensiori studio cultuque divam Pœnitentem, tamquam patronam præcipuam, prosequi diu longe assueverat, vel hoc nomine, quod propitiam erga illos potissimum rebatur, qui de peccatorum cœno emergentes, ejus se clientelæ commendant: et pars idcirco solennitatis illius, quotannis repeti solitæ, esse cupiebat. E

in itinere corripitur febri,

327 Ibidem inter divinam hymnodiam tentari febricula cœptus est, quæ diei reliquum ac totam sequentem noctem tenuit, ac deinceps per sua incrementa invaluit. Initum interim a sodalibus sedis mutandæ consilium est, et Aquam pendentem *b*, haud longo intervallo dissitam, quam commodissime lentissimeque transvehendi, ubi et aula salubrior, et medicorum medicaminumque copia uberior profutura incolumitati sperabatur.

quæ dum paulatim crescit,

328 Eo igitur a mœstis sodalibus deportatur; ab honesto cive, Ambrosio Joannis dicto, hospitio recipitur, et ea diligentia curatur, quam ab amantissimis filiis erga patrem sanctissimum exspectari par erat. Verum medicamentis omnibus et curæ quantumvis exactissimæ morbus præpotuit, et hactenus degravavit, ut spem salutis penitus nullam reliquerit, lætitiam exultantis de obitu animi minuere non potuerit.

sacro Viatico muniendus

329 Nulla deficienti sollicitudo corporis, mentis ad cœlestia conversæ desiderium ingens erat resolutionis hora et migratio in æterna tabernacula, in quæ ut deduceretur a veniente Domino, paravit se ad occurrendum illi piaculari confessione et sacri sumptione Panis incredibili cum pietatis sensu obitis, quam factum insolens reddidit memorandam : cum enim sacerdos consueta fidelibus pompa mysteria veneranda ad decumbentem detulisset, et circumstaret corona comitantium accensa funalia manibus prætendens, precibusque præmitti solitis intendens; en repente ægrotus lecto se ejicit, ac in genua procidit. F

discipulum, olim tabellionem, conficere jubet instrumentum,

330 Tum appenso ad jugulum cingulo suppliciter exposcit, tantulum sibi spatii indulgeri, dum quædam dictentur, quibus postrema sua voluntas veluti testamento declaretur ; simul Benedictum a Pace Tifernatem, quem tabellionem in curia episcopi supra egisse diximus, obsecrat, ut dictata excipiat, tabulisque consignet, non secus quam olim testamenta codicillosve conficere et sigillo munire consueverat.

331 Morem

A

in quo coram augustissimo Eucharistiæ Sacramento

331 Morem gessit probus discipulus Magistro inusitata petenti, et testamentum exaravit, ut testator dictabat, cujus partem præcipuam hic attexere operæ pretium visum est, haud minus fructuosam, quam jucundam lectori futuram : « In nomine Domini Jesu Christi crucifixi. Amen. « Anno a Christi nativitate 1367, indictione « quinta, Urbano quinto Ecclesiam gubernante, « die 26 Julii. Omnibus has tabulas inspecturis « notum sit, quod justus et venerabilis vir Joan- « nes Petri Columbini Senensis, æger quidem « corpore, sed mente sanus, genibus flexis alli- « gato ad collum cingulo malefactorem testante, « ante augustissimum Sacramentum, quod manu « apprehensum tenet sacerdos, nomine Joannes « de Sclavo nuncupatus, rector ecclesiæ S. An- « geli de foro Aquæpendentis, hæc, quæ a me « hic scribuntur, coram testibus effatus est.

professionem orthodoxæ fidei emittit.

332 « Ego Joannes in conspectu Domini nostri « Jesu Christi fateor, me ingratum fuisse bene- « ficiis a Deo acceptis, peccatoremque esse om- « nium pessimum ac inferno dignum : nihilo- « minus magnam ipsius misericordiam mente « recolens, veniam et vitam æternam consecu- « turum me spero. Verum est, et in fidem veri-
B
« tatis profiteor, credere me in Patrem et Filium « et Spiritum sanctum ; et pro certo habeo, quid- « quid Ecclesia sancta Romana tenet, ac Ur- « banus ejus Pastor, Cardinales ipsius in Domino « fratres, ceterique prælati ejus.

auctoritatem ecclesiæ Romanæ agnoscit.

333 « Testor pariter ex quo paupertatem pro- « fiteri cœpi, vitæ hoc institutum elegisse ad « honorem Domini Jesu Christi, exaltationem « sanctæ matris Ecclesiæ, beatissimi Papæ Ur- « bani quinti, Cardinalium fratrum ejus, cete- « rorum prælatorum ac pastorum, quibus hac- « tenus obsequentem me præstiti et ad mortem « usque præstiturus sum, tamquam Domini vicem « in terris gerentibus : hæc quippe via est, quæ « ducit ad vitam ; et apud me certum est, omnes « ab ea deflectentes, et inficiantes, eorum defi- « nitiones atque decreta a Deo per sancti Spi- « ritus infusionem manasse, ideoque violare ipsa « audentes, non esse inter fideles numerandos, « nec pro Catholicis habendos ; neque dubitan- « dum, quin qui in hæc absurda sponte labuntur, « membra sint a Christo divisa.

sociis constantem ejusdem Ecclesiæ venerationem commendat.

334 « Hanc ob causam si quid forte aliquando « peccatum a me ignoranter est, verbo factove « Pastorum istorum voluntati repugnans, doleo « vehementer, et veniam suppliciter exposco ac
C
« pœnitentiam a te, optime Joannes Dei sacerdos, « tametsi nullius id generis culpæ voluntarie « admissæ mihi sim conscius. Præterea animam « et corpus meum in sanctæ matris Ecclesiæ ac « pastorum ejus sinum conjicio, et hinc mihi « magna fiducia vitam æternam consequendi ; « meis vero fratribus ac sodalibus, tam præsen- « tibus quam absentibus, commendatum per- « velim, ut sicut hactenus fidem Ecclesiæ ac « Pastoribus debitam servavere, ita posthac fir- « miter ipsis adhæreant : si enim se ab iis divelli « paterentur, haud dubium, quin a Christo di- « vellerentur.

ac denique moniales S. Abundii laudat.

335 « Postremo quia virtus invidiæ patet, « conscientiæ duco ad illius defensionem testifi- « cari et indubitanter asserere, sanctimoniales « monasterii sancti Abundii, non longe ab urbe « Senensi positi, in quo filiam meam pluresque « agnatarum virginum collocare gavisus sum, et « ubi ego meique socii frequenter sunt versati « non sine fructu, quem ex earum documentis « exemplisque hausimus : has, inquam, ausim « affirmare inter religiosas virgines optimas cen- « sendas, vere Christianissimas, puras et sanctæ « matris Ecclesiæ amantes, honestissimas, si quæ « aliæ in mundo sunt, pœnitentiæ deditas, cari- « tati studentes, liberales in eleemosynis, spiritu « pauperrimas, nihil proprii apud se habentes, « quamvis communibus bonis affluant. »

Auct. Joan. Bap. Rossi

Æger, deinde suscepto Christi corpore,

336 Quæ omnia clausulis ex legum præscripto in fine apponendis obsignata fuere, appellatis singillatim testibus, et sigillo munitis tabulis, veluti si testamentum confectum esset *c*, in quo hereditas et legata partienda relinquantur. Inde oculis et animo ad sanctissimam conversis Hostiam, ea reverentia, demissione, ardoreque suscepit, quæ lacrymas, e tenero sensu pietatis fluentes, adstantibus elicuit. Et morbi quidem gravitati convenire magis videbatur quies atque curatio in eodem loco ; ast vehemens revisendi Christi famulas, sibi dilectas sancti Abundii moniales, et spiritum apud ipsas emittendi cupiditas impellebat ad iter, et quod impendens erat a motione periculum, sociorum cura ac dexteritate averti posse facile suadebat.

ad alium pagum a suis transfertur.

337 Mane igitur 27 diei Julii Aquapendente digressi socii pium Parentis ægroti pondus ad pagum, quem S. Salvatoris abbatiam *d* vulgo nominant, deferunt ac in domo Naldi de Vannis,
E
antiqui sui familiaris et hospitis illac transeuntium suorum deponunt. Comitabantur nobiles portitores indigenarum plures, qui quacumque transeundum erat, avide confluebant, ut Viri Dei, fama santitatis ubique regionis illius noti, aspectu fruerentur, et ope, si qua possent, infirmum juvarent.

ubi rursus a suo discipulo legitimum confici jubet instrumentum

338 In eo domicilio non potuit non experiri et hospitis benignitatem et ministrantium sodalium caritatem : sed intendens se febris et virium vigor remittens, mortem denuntiant esse vicinam, nec tam de monasterio, quam de paradiso cogitandum. Neque tamen illius oblivisci penitus in morte potuit, quia corpus suum mandari sepulturæ in eodem voluit. Rursus igitur Benedictum a Pace accersit, rogatque, ut jam perscriptis ac obsignatis tabulis hæc insuper adjungat, quibus constet, quonam in loco sepulcrum sibi vivens elegerit, ne liberum mortalium ulli sit pro suo placito aliud designare. Scriptæ illæ sunt, uti priores, quas recitavimus, servata examussim scribarum lege in temporis, loci, testium, notarii circumstantiis enucleate distinguendis, quæ
F
in linguæ vernaculæ exemplaribus minutim exarantur *e*.

in quo locum et modum sepulturæ suæ præscribit

339 Ast summa illarum est, primo quidem mentis suæ esse, ut humi cadaver condatur prope murum claustri monasterii sancti Abundii ad eam partem, qua patet egressus in aream ab horti illius porta, qui locus calcantium pedibus obvius, interpres voluntatis fuit hominis continuare cupientis humilitatem animi, triumphantis in funere corporis more pauperum tumulandi. Deinde mandavit emortui cadaver canabino integumento obvolutum, ligatis post tergum manibus, asello impositum illuc deportari. Et ipse quidem consentanea primæ conversioni litatione operari sui despicientiæ et mundi contemptui etiam in extremis optavit; attamen Deo placuit sepulcrum ejus gloriosum reddere, cujus fuit in suo conspectu mors pretiosa.

Socios adstantes monet

340 Etenim qui secutus erat in vita sua Salvatorem agendo patiendoque pro illo dura et aspera, imitari non est oblitus in morte, cum

salutaria

... I. JOAN. ... P. ROSSI.

salutaria monita suis fratribus relinquendo, tum appetente obitus hora cœlesti plane oratione circumstantes sodales de lectulo ita ferme alloquendo : « Dilectissimi patres et fratres in Christo « Jesu. Non obscure, opinor, Dei ad se vocantis « voluntatem advertitis, cui nos acquiescere « æquum est, tamquam vitæ ac mortis dominium habenti, et cuncta summa cum justitia « ac sanctitate disponenti.

...t post suam ...rtem Francisco Vincentio ...dunt.

341 « Nolite existimare, vaticinium vobis dic« tum : Percutiam pastorem et dispergentur oves « gregis : mihi etenim pastoris nomen aut mu« nus non arrogo, qui nec alios novi regere et « corrigi ipse mereor, tametsi vos pro vestra « humilitate ac modestia patienter me toleras« tis : ac ceteroqui solatio vobis oportet esse, « quod plures inter vos sunt, quos sufficere mihi « vestro cum emolumento potestis : et unum ap« pellare libet Franciscum Vincentium, quem ut « antiquitate primum, ita et prudentia et amore « patrem et sapientia magistrum præstare posse « quam idoneum existimo. Ipsi tamquam præ« ceptori auscultate ducemque sequimini, a quo « per vias rectas virtutis et perfectionis deduce« mini.

B

...ndonum suorum veniam petit

342 « Quod ad me attinet, obsecro vos, quot« quot adestis, et per vos, qui sunt absentes, « rogo, filii suavissimi, ut per amorem Domini « Jesu errata mea mihi condoneris, si quem aspe« rius aliquando correxisse contigit, aut lenius, « quam par erat, exceptum emendare prætermisi, vir scilicet illitteratus ac idiota. Si dicto « factove quempiam offendi, aut aliter peccavi, « accusare me non pudet, et veniam a vobis per « Jesum Christum crucifixum humiliter depre« cor, et deprecarer libentius ad pedes vestros « provolutus, si per spiritus labentis languorem « erigi daretur et procumbere.

...Illis mutuam ...ritatem, humilitatem,

343 « Obsecro etiam vos quam vehementer ex « animo possum, ut diligatis invicem, quia præ« ceptum Domini est. Nemo appetat inter vos « major esse; quicumque major esse appetet, « minor erit, et qui se humiliaverit, exalta« bitur. Assidue ante mentis vestræ oculos « Jesu Christi et Apostolorum ejus vita ver« setur, et ad hoc diligenter incumbite, ut « illam moribus ac imitatione exprimatis : id « enim facientes vere Jesuatæ eritis. Omnis ves« tra operatio ad laudem Jesu Christi dirigatur « et nomen ejus non recedat ab ore et corde

C

« vestro, etiam cum vos exterior detinet occu« patio. Oro præterea vos, ut usque in finem « perseveretis non deficientes : qui enim perse« veraverint, salvi fient. Estote fortes Christi « milites et generosi equites, et ejus muniti gra« tia pugnate adversus tentationes antiqui ser« pentis, mundi et carnis, certi quod fidelis est, « qui non patietur vos tentari supra id quod po« testis, etc. »

...usque virtutum exercitia ...culcat.

344 Plura addidit ad hæc eadem inculcanda, ut firmius menti hærerent; qualia sunt doloris actus ex peccatorum memoria frequenter excitandi, recta intentio in opere quolibet procuranda, novissima hominum sæpius recolenda, Sacramenta rite obeunda, et in festis præsertim solemnioribus numquam intermittenda, et id generis alia, in quibus prolixe explicandis liquido constat, animi vigorem corporis ægritudini imperasse, et Dei ac proximi amorem in virium defectione minime defecisse.

345 Post habitum namque in communi sermonem, conversis in Franciscum oculis, sic ipsum alloquitur : « Mi dilectissime in Christo frater.

D

Deinde Francisco Vincentio

« Non te latet, quamdiu et quam sincere mutua « nos caritate foverimus, non ob sanguinis affi« nitatem, quæ inter nos intercessit, sed ob « solum Jesu Christi amorem, qui nos conjunxit « in dilectione. Eapropter per ejusdem Jesu « Christi crucifixi amorem majori, quo possum, « ardore precor, ut fratres ac filios nostros, quos « Deus in manus nostras tradidit, post obitum « meum commendatos habeas.

congregationis suæ curam commendat.

346 « Bene nosti, quanta cum fiducia curæ « nostræ seipsos crediderint ; nimirum arbitran« tes, nos esse veros Dei servos ac fideles Christi « ministros, omnibus, quæ in mundo habebant « vel habere poterant, etiam parentibus ac pro« pinquis, derelictis, proprias exuere voluntates, « et arbitrio ac imperio nostro ea submittere ; « ideoque devinxere nos ad se amandos, et curam « de ipsis non secus ac de nobis sedulo habendam. « Neque dubium est, ante Dei tribunal teneri « nos rationem de illis reddere, cum tempus « judicii advenerit. Ego quidem viam universæ « carnis ingredior ; sed tibi vices delego meas, « ut sis illis tamquam bonus pater, et pastor « exemplo ac doctrina instruens, humanitate « fovens, hortatione confortans, ut, divina ad-

E

« spirante gratia, per adversa et prospera ad « portum salutis provehantur. »

qui ipsum rogat, ut brevi mortem sibi a Deo impetret.

347 Ad quæ Franciscus illacrymans, « O dulcis, « inquit, et dilecte Pater, tua mellita verba « sagittæ sunt ferientes cor meum ; non quidem « quod gravate suscipiam pauperum fratrum et « sodalium nostrorum curam : eos enim in cari« tate diligo, et servire magnopere exopto ; sed « quia sine te et sine suavissima tua consuetu« dine vita mihi morte acerbior est futura. Præ« terquam quod non sim nescius, quam impares « sint oneri huic vires meæ, et quam modicus « fructus ex meo regimine sit sperandus. Idcirco « per eum, quo me hactenus prosecutus es, « amorem obnixissime a te, Pater, peto, ut qua « polles apud Jesum Christum gratia, impetres « mihi ab eo velocem de hoc seculo in æternum « migrationem. » Cumque supplicationes precibus aggereret, id obtinuit, ut polliceretur moriturus suam apud Deum operam intercessionemque ad id, quod tantopere optabat, assequendum f.

f

Post hæc, quibusdam sacerdoti clam indicatis,

348 Tum Joanne Sclavo sacerdote seorsim ad se vocato, secedere tantisper adstantes rogat, ne audiantur, quæ aurium secreto committenda censet, et uni soli aperienda. Et conjectura fuit

F

non ex vano, apertos sacerdoti esse futuros rerum eventus revelatione acceptos ea conditione, ut mortalium nulli, præterquam D. Paulæ, sancti Abundii abbatissæ, manifestaret. Ut cessatum ab alloquio privato fuit, ad lectum decumbentis redire circumstantes festinavere, et quamquam, defluente corpore, mors imminebat, tamen frigentibus artubus, ardor animæ fervebat in pectore, et repetere cum amatis filiis colloquia sacra cogebat.

coram Francisco iliisque sociis ultimo monita repetit.

349 Et Francisco quidem singillatim superstitem familiolam rursus impense commendare ; reliquos vero ad patientiam ac ad amorem Dei et proximorum, ad perseverantiam hortari ; denuo veniam erratorum suorum omnium efflagitare, cunctis, qui de congregatione sunt, eruntve, solemni sanctissimæ Trinitatis nota recitata bene precari. Inter hæc dolor, qui in filiorum præcordiis sæviebat, ora lacrymis, cubiculum suspiriis ac singultibus replebat ; quæ causa

A causa fuit, ut iterum aridam jam ac languidam linguam in verba solveret, quibus placidissime mœstos solaretur, et ad tolerandas vitæ præsentis molestias æternæ spe et præmiis animaret.

inter quæ moniales S. Abundii iterum laudat.

350 Et quia ubi cor est, eo sæpe lingua recurrit, renovata monasterii sancti Abundii commendatione, laudavit sanctimoniales effuse, non eo, ut familiaritatem cum ipsis nimiam contraherent: sed ut præsto essent egentibus, inservirent suam operam exposcentibus; ceterum raro et graviter cum feminis etiam Deo sacris versandum hoc ultimo sermone monuit. Tandem Francisco suasit, ut eumdem secum sepulturæ eligeret locum *g*, ut quorum animas paupertatis spiritus et amor Christi copulaverat in vita, corpora nequaquam separarentur in morte; et pollicitatione a mœrente Francisco præstita, iteravit benedictionem, et loqui ac vivere desiit inter mortales; victurus in æternum cum immortalibus.

ANNOTATA.

a Lacus Vulsinius *vel* Volsinius, *Italice* il lago di Bolsena, *sic dictus a propinquo oppido Vulsinio, jacetque in ditione Ecclesiæ et in ducatu* B *Castrensi non procul ab agro Urbevetano. Lacus iste ferme est rotundus, et in circuitu viginti milliaria complectitur.*

b *Hæc urbs Hetruriæ, vulgo dicta* Acqua pendente, *sita est ad Paliam fluvium in ditione Ecclesiæ et provincia Patrimonii, distatque sex milliaribus a lacu Vulsinio. Leander Albertus in Descriptione Italiæ pag.* 104 *de ejus nomine et situ hæc habet:* Deinceps in via, quæ Sena Romam ducit, citra Paliam flumen Aquapendens occurrit, quod oppidum Volaterranus Aquulam a Ptolomæo designatam esse judicat, Plinii testimonio nitens, qui Aquaseses cognomine Taurenos (non tamen ut Volaterranus legit Aquuleses) memorat.

c *Post præcedens testamentum, quod Feus Belcarus cap.* XLV *Italice exhibet, ibid. sequuntur clausulæ consuetæ et testes nominatim exprimuntur.*

d *Suspicor, hunc locum in mappa geographica Joannis Antonii Magini designari, per nomen Italicum* Badia, *quod abbatiam significat. Saltem pagus hujus nominis ibi notatur in via, qua a lacu Vulsinio vel Aquapendente Senas itur.*

e *Hoc instrumentum, cujus synopsin Rossus hic tradit, apud Feum Belcarum cap.* XLVII *Italice* C *una cum clausulis et testibus integrum legitur.*

f *Franciscus Vincentius brevi post mortem B. Joannis obiit juxta desiderium suum, ut Morigia lib.* I *Hist. Jesuat. cap.* LXII *et sequente, aliique biographi sæpe laudati tradunt.*

g *Sepultus est in monasterio S. Abundii circa tumulum beati sui Magistri, in Rossus part.* III *cap.* IV § 2 *refert.*

CAPUT XXIV

Pius B. Joannis obitus, indicia sanctitatis post mortem secuta, honorificæ exsequiæ, et sepultura in monasterio S. Abundii.

Anno 1367, die 31 Julii

Dies trigesima prima mensis Julii anno 1367 fuit ultima vitæ Columbini, et prima æternitatis, postrema carituræ. Exercuerat ejus patientiam febris malignitas a festa divæ Magdalenæ luce, uti narratum est, ad finem usque mensis numquam intermittens; quod totum intervallum præparationi ad exitum de Ægypto miseriarum ab ægro datum, numquam a multis annis ad illum imparato. Nulla illi de corpusculo sollicitudo, nisi forte ut etiam tum male haberetur, tota curatio alienæ caritati relicta, quæ parca esse non poterat, ubi filiorum amantissimorum caritas abundabat. AUCT. JOAN. BAP. ROSSI.

extremis sacramentis munitus, pie moritur.

352 Sacramentis reliquis jam munitus, sacro oleo, quo roboratur ad luctam decretoriam animus, inungi voluit, semper ibi præsens et integris sensibus, ceu cum bene valebat. Sacerdotem rogat, ut consuetas Ecclesiæ preces, opportunum decedentibus subsidium, recitet, et Dominicæ passionis historiam percurrat: quæ dum præstantur, procul omni stridore, qui mortalem metam solet antecedere, inter suaves anhelitus et aspirationes, inter mellita nomina, JESU, MARIA, ad illa verba IN MANUS TUAS COMMENDO SPIRITUM MEUM placidissime obdormivit in Domino.

quam mortem varia sanctitatis signa subsequuntur

353 Consecuta sunt signa salutis et divinitatis cujusdam, serena faciei imago, color supra humanum nitidus vultu inhærens, labra blande renidentia, tota oris species tamquam lætitia gestientis animæ et suam gloriam gratulantis; E mirifica insuper fragrantia ab exuviis mortalitatis halans et cubiculum afflans; odor a vestimentis et rebus aliis a vivente contactis emanans, et quod magis mirati domestici fuere, ipse matellæ instillatus humor opobalsamis odoratior inventus post quindecim ab excessu dies *a*: facti series narratur ab aliis; mihi satis est solis divini radium, in recrementi vilitate se prodentem, verecunde strictimque advertisse, ut discat lector effusam Dei benignitatem in suos amicos agnoscere, ac mirari etiam in luto et cœno.

Mœsti ipsius sodales

354 Ad illa tam manifesta tamque conspicua cœlestium favorum signa consternati mœrore socii, haud poterant non lætari; non tamen eatenus, ut omnem vim doloris abstergerent, aut impetum valerent sistere lacrymarum. Laxandæ iis omnino habenæ fuere, ac naturæ suum infortunium in mortuo Parente deploranti pro tempore indulgendum. Franciscum sane planctus ac lamentatio miserabilis pene exanimabat: nulla illi consolatio, aut aliud doloris cor opprimentis levamen, quam in amplexus defuncti ruere, hærere vultui, manus ac pedes osculari; et quasi F cum eo sepeliri vellet, non poterat abstrahi a dilecto suo, neque finem ponere gemitibus et exuberanti fletui suo....

deliberant, an funus parandum sit eo modo, quem Beatus præscripserat:

355 Ubi satis dolori et lacrymis datum est, cogitandum de funere fuit, et illico dubitatum, an ad eam parandum formam, quam paulo ante viventi patiendi cupiditas et humilitatis amor abjectam despicabilemque delineaverant, et immutabilem testamentarii chirographi robore ipse voluerat; an potius par esset cum eo educi decoro, quod homini claro genere, virtutibus clariori, sanctitate ac miraculis clarissimo debebatur.

sed communi consilio statuunt, illud honorifice efferendum esse,

356 Collatis ergo inter se sententiis, et aliorum etiam gravium virorum exploratis, in eo omnes consensere, laudandam quidem maximopere generosi animi demissionem, continuare meditantis in cadavere triumphos, quos de seculi fastu ac vanitate superstes egerat; ceterum damnatum iri exsecutorum testamenti imprudentiam, si stellis et cœlo dignum corpus, mundissimum sancti

Auct. Joan. Bapt. Rossi. atque ita sacrum corpus cum funebri pompa ad monasterium Abundii transferunt.

sancti Spiritus habitaculum, ligatis post terga manibus jumento impositum efferretur.

357 Honestius ergo initum consilium est, statutumque in commune, ut arca in feretri modum compingeretur ex tabulis, in eaque sacrum illud depositum conderetur, quod impositum ipsi humeris per vices partito onere, Psalmos alternis canentes, ad divi Abundii deportarent : cujus deliberationis vulgato rumore, accurrere confestim turmatim viri feminæque ætatis et conditionis omnis, oscula defuncti manibus admovere, ejus commemorare facta, ter sanctum prædicare. Abbas ipse S. Salvatoris et populi primores publico nomine cerea funalia ad honestandum funus donavere, quibus accensis, instituta pompa supplicationis ad sanctum Quiricum *b* milliaribus aliquot a sancto Salvatore dissitum tendit; indeque post modicam quietem Senas perventum, et, urbe intacta, ad monasterium sancti Abundii recta processit agmen, quod effundentibus se ex circumjectis pagis villisque, qua transibatur, turbis immensum creverat.

Dum moniales S. Abundii,

358 Præstolabantur avide sanctimoniales adventum mortui, quem cariorem sua oculorum luce viventem habuerant; atque ut propius distanti licuit obviam procedere, qua putas pietate, B qua affectus teneritudine novum hospitem auro mundique totius præhabitum divitiis excepere? Sane ut pronior ad devotionem, et mollior ad dolorem ac lacrymas sexus est, iis effuse ora proluere et damna quæque sua nec non communia plorando percensere.

earumque abbatissa,

359 Antistita imprimis Paula fracto animo, interruptis crebro singultu verbis, plura super defuncto dicere, quæ prudens ante mortem silentio presserat; et hoc unum præter alia lamentari, quod diu frustra optasset ardenter cum eo vel semel colloqui, quocum non levis arcana momenti fuerat collatura. Subibat animo amor ardens erga Deum et homines, pœnitentiæ rigor, benignitas, humilitas, mundi contemptus, et inaudita pluribus seculis divini nominis exaltandi cupiditas, et quæ a nullis exspectanda putabant, singularis in divi Abundii cœnobium benevolentia, cura, præsidium, quæ mors dira falce præciderat.

et ipsa B. Joannis uxor,

360 Inter quas complorationes pervagata per urbem fama turmas integras ad visendum colendumque corpus illud venerabile traxit; sed omnium celerrime Blasiam conjugem antiquam C suam *c*, quæ duodennium in sua viduitate, hoc est thori separatione, Domino deservierat. Quis hic pari affectionibus stylo præcordiorum commotiones; quis viscerum contorsiones ad amantissimi olim Mariti conspectum; qui largos fletuum rivos fando vel scribendo explicet, etiamsi in fontem illam lacrymarum, vel, ut Niobem alteram, in lapidem vi doloris migrasse finxerit?

sacrum cadaver summo dolore excipiunt.

361 Amaverat initio suaviter, uti sponsum; fortiter deinde ex sponso fratrem in spiritu : religiose demum, ut intimum Dei familiarem et cœlitibus carum : ex qua trina amoris magnitudine in promptu est doloris mensuram sumere, et lacrymarum copiam ex conditione feminæ natura tenerioris, quæ vitæ partem inter conjugalia officia duxerat, partem non exiguam divinæ servituti, eo auctore ac hortatore, concesserat. Itaque tota area confusis undique ploratibus personabat, et erat nihilominus sensus amaritudine dulcor quidam jucunditasque commixta, quam decor oris et venustas vultus exanimis in gementium pectoribus pariebant.

D

sacerdotes et socii post solemnes exsequias illud condunt sepulcro.

362 Advenere interim ex urbe sacerdotes linteati ac cœnobitæ complures, ut ex Ecclesiæ ritu psalmodia, cantu, prece multiplici honorifice parentarent. Posthæc sodales, qui quadrageni tum aderant albis vestibus a Pontifice donatis induti, smaragdum illum cœlestem arca lignea compositum efferentes, in fossa prope templi portam, ubi viventem sibi sepulcrum designasse diximus, recondunt, et humo contegunt multis inspersum floribus et odoratis herbarum ramis, non diu post gloriose educendum *d*, et aureis argenteisque thecis inclusum in aris publico cultui exponendum.

ex quo postea honorificentius eductum est, et miraculis coruscat.

363 Hoc enim suæ voluntatis esse divinum Numen, prodigiis ad tumulum ostensis, declarare non est cunctatum, quorum narratio sequenti parti debita est *e*, ut triumphi gloriam de tribus hostibus penitus profligatis ac deletis non eosdem habuisse cum vita terminos innotescat; sed tum magis inclaruisse constet, quando defuncti vis et apud Deum potestas miris nobilitata incrementis supra mortalitatem ac supra mortem ipsam, mortisque invectores rebelles dæmones, se exseruit, ac per ipsos exsangues artus et ossa arida propagare miracula porro perrexit, quæ patrare per inhabitantem in ipsis spiritum diu antea sueverat. E

ANNOTATA.

a *Primum istud miraculum, quod hic Rossus verbo attingit, Belcarus et Morigia fusius exponunt, ex quibus illud postea referemus.*

b *Locus ille situs est in Valle Orciæ inter Montem Alcinum et Corsinianum seu Pientiam, occurrit in itinere quo ex Abbatia, vernacule* Badia, *Senas tenditur, ut in mappis geographicis observare licet.*

c *Blasia post mortem beati Mariti sui aliquot annis pie vixit, et anno* 1371 *condidit testamentum, quo sepulturam in monasterio S. Abundii elegit, ut apud Belcarum cap.* LVIII, *et Morigiam lib.* I *Hist. Jesuat. cap.* LXVI *videri potest.*

d *Quamdiu corpus* B. Joannis *incorruptum manserit, et quomodo honorifice e tumulo eductum fuerit, in Commentario Prævio* § 6 *diximus.*

e *Miracula, quæ Rossus hic alteri parti assignat, in commentario prævio* § 5 *dedimus, quibus jam alia ex Belcaro et Morigia subjungemus.*

MIRACULA

F

QUÆ AB OBITU BEATI USQUE AD ANNUM 1435 CONTIGERUNT

Auctore Feo Belcaro

Desumpta sunt ex Italicis ejusdem Beati Actis, Romæ anno 1558 editis, et a nobis ex cap. LVIII Latine reddita.

B. Joannes, cujus urina post mortem reperta.

Primum signum, quod Deus post mortem B. Joannis Columbini ostendit, et quo sanctitatem Servi sui voluit manifestare, fuit fragrantissimus odor, qui remansit in eo cubiculo, in quo Beatus spiritum Creatori reddiderat. Domestici autem capere non poterant, unde odor ille proveniret, donec hera post quindecim dies aliquid

A aliquid quærens sub lecto, in quo B. Joannes exspiraverat, reperit matulam, quæ æger Hospes usus fuerat, et in qua relictum erat nonnihil urinæ, quam sodales ejus præ nimio dolore foras ejicere obliti fuerant.

suavem odorem emittebat,

2 Cum vero memorata hera sentiret, suavem illum odorem ex ista urina oriri, magna cum lætitia ac devotione matulam accepit, et digniore loco collocavit, eamque domestici in pretio habere cœperunt, Interim divulgata hujus rei fama, plures domum illam adierunt, ut de miraculo certiores fierent, et urinam claram atque suaviter olentem invenerunt. Elapso sex mensium spatio, inter alios eo advenit vana quædam puella, quæ faciem lenticulis deturpatam habebat. Hæc cogitabat, sese ab hisce maculis liberandam, si vultum suum hac urina tangeret. Itaque temere in eam digitum intinxit; sed quia miraculo ad superbiam ac carnis vanitatem abuti volebat, urina illa statim corrupta est, et omnem fragrantiam amisit *a*.

a

liberat energumenam, quæ sepulcrum ejus tetigerat,

3 Non diu post obitum B. Joannis dæmon, nescio qua occasione, adolescentulam non procul a monasterio S. Abundii degentem invaserat, eamque diris modis cruciabat. Accidit aliquando,
B ut illa adolescentula parentes suos insequentes fugiens ad prædictum monasterium percurreret, ubi volens transire sepulcrum B. Joannis concidit exanimis, et statim ab infesto dæmone liberata est. Ipsa autem postmodum fatebatur, se meritis B. Joannis obtinuisse hanc repentinam liberationem quæ statim per urbem et agrum Senensem late promulgata est *b*.

b

quo miraculo motæ moniales reliquias illius digniore loco collocárunt.

4 Moniales, visa hac prodigiosa adolescentulæ liberatione, reliquias B. Joannis solenniter e priori tumulo educere decreverunt, ut honorificentiore loco collocarentur. Quare accersiti clerici sarcophagum aperiunt, et herbas floresque, quos socii ejus quondam supra cadaver sparserant, omnino corruptos inveniunt; at sacrum corpus erat integrum ac sine ulla corruptione, acsi tunc temporis primo sepultum fuisset. Igitur pretiosus ille thesaurus in ecclesiam translatus est et impositus pulcræ lipsanothecæ, quam uxor B. Joannis fieri jusserat, et in qua effigiem dictorum beatorum pauperum Joannis et Francisci*c* una cum imagine Domini nostri Jesu Christi depingi curaverat. Id factum est septemdecim mensibus post mortem Beati, et ab eo tempore magna populi multitudo ad opem illius implorandam confluebat.

c

C

Soror conversa, cui præcidendus erat pollex,

5 Prodigiosum B. Joannis auxilium etiam experta est quædam soror conversa ejusdem monasterii, quæ pollicem tam male affectum habebat, ut judicio medicorum jam præcidendus esset, ne malum ad alia membra serperet. Verum illa ad intercessionem B. Joannis confugiens, non modo pollicem subito sanatum invenit, sed etiam unguem, qui desiderabatur, mirabiliter recepit *d*. Moniales obstupefactæ simul cum chirurgo, qui ad præcidendum pollicem venerat, Deum mirabilem in Sanctis suis laudaverunt. Deinde fama hujus stupendi beneficii ad urbem Senensem delata est, ita ut plures ad cognoscendum miraculum eo sese contulerint. Hinc indies ad sacras B. Joannis reliquias major populi concursus fiebat *e*.

e

f

mulier a dæmone obsessa,

6 Tempore venerabilis Paulæ *f* abbatissæ mulier energumena, nomine Nutina, ad sepulcrum B. Joannis deducta est, ut a dæmonio liberaretur. Prædicta abbatissa et moniales dæmonem multis orationibus ac verbis urgebant, ut miseram mulierem desereret. Denique Paula in nomine Jesu Christi et per merita B. Joannis diabolo imperavit, ut e corpore istius mulieris exiret, et certum egressionis suæ signum daret. Sed cum dæmon respondisset, se assignatum exitus sui indicium dare non posse, abbatissa aliud ipsi liberum reliquit. Confestim itaque feminam deseruit, et in signum discessus sui tanto sulphuris fœtore cellam vinariam monasterii replevit, ut moniales spatio trium hebdomadarum illam ingredi non potuerint *g*.

AUCT. FEO BALCARO.

g

femina in angustiis constituta,

7 Quando lues anno millesimo quadringentesimo *h* grassabatur, femina magnæ pietatis ac pœnitentiæ, uxor civis cujusdam Senensis, qui vocabatur Martinus Simonis, pauperibus peste affectis dulcissimum quoddam vinum tam largiter distribuebat, ut brevi tempore vas evacuaretur. Cum vero mulier vas vacuum videret, cœpit amare plangere ac vehementer timere indignationem mariti, ut qui esset homo duræ conversationis et austeris moribus præditus. In his angustiis constituta, devote atque humiliter auxilium B. Columbini imploravit, et post fusas preces statim vas tam plenum reperit, ut ipse Martinus tantam plenitudinem admiraretur.

h

E

et alii in variis necessitatibus opem Beati experiuntur.

8 Cum Marcus Ciotti civis Senensis liberis careret, commendavit se B. Joanni, et paulo post uxor ejus concepit, et stato tempore peperit filium, cui nomen Jacobi impositum est. Deinde alterum ex ea filium suscepit, quem Renaldum nominari voluit.

Mense Julio anni 1435 deducta est ad monasterium S. Abundii energumena, nomine Francisca de Meo, et coram monialibus per intercessionem B. Joannis a tyrannide dæmonis liberata est.

Cecchus [filius *i*] Bonaventuræ Columbini, honoratus civis Senensis, proles masculas desiderans, devote B. Jeannem invocavit, et promisit filium proxime nasciturum, quantum ex parte sua posset, Ordini Jesuatico offerre. Voto facto, uxor ejus peperit masculum, cui pater nomen Joannis Petri imponi voluit, et quem veste Jesuatica induit *k*.

i

k

ANNOTATA.

a *Morigia lib.* I *Hist. Jesuat. cap.* LXV *asserit, illam puellæ temeritatem non mansisse impunitam : nam addit, illam multo deformiorem redditam esse, signis tactæ urinæ in digito ac facie hærentibus et fœtorem emittentibus, ita ut nusquam publice comparere ausa, necessitatem in virtutem converterit, ac sese in cœnobio monialium abdiderit. Cum Belcarus ea tacuerit, fidem hujus punitionis penes Morigiam relinquimus.*

F

b *Istud miraculum hic nonnihil contraxi, quia in Commentario prævio* § 5 *a num.* 64 *fusius ex Rosso narratum est.*

c *Rossus putat, hic significari effigiem* sancti Francisci seraphici, *ut in Commentario prævio num.* 75 *interpretatur. Sed propter adjuncta existimo, Franciscum Vincentium indicari, quem tamen propterea Beatis nondum adscribimus, nisi de legitimo illius cultu ulterius edoceamur.*

d *Etiam istud miraculum hic in compendium redegi, quia in Commentario prævio* § 5 *a num.* 68 *graphice ac fuse descriptum est.*

e *Hic sequebatur narratio, qua exponitur, quomodo Joannes Ambrosii voluntariam sacri corporis corruptionem procuraverit. Sed ne bis eadem inutiliter repetantur, lectorem remitto ad Commentarium prævium* § 6, *ubi eadem historia ex Rosso nostro narratur.*

f *Hæc*

AUCT. PAULO MORIGIA.

f *Hæc est illa Paula abbatissa S. Abundii, quam* B. Joannes *tanti faciebat, et de qua in ejus Actis sæpe fit mentio.*

g *Illa energumenæ liberatio in Commentario prævio num.* 67 *etiam distinctius refertur.*

h *Miracula, quæ hic sequuntur, tanto majorem fidem merentur, quanto Feus Belcarus ad eorem ætatem propius accedit. At ex annis hic notatis apparet, illum scriptorem quibusdam supparem et synchronum fuisse, cum Vitam* B. Joannis Columbini *anno* 1449 *ediderit, ut etiam alibi diximus.*

i *Subintelligitur vox* filius, *ni fallor, quam hic uncis inclusi: nam Italice ita legitur:* Ceccho di Bonaventura Columbini, honorato cittadino di Siena *etc.*

k *Moris est in Belgio nostro, ut parentes nonnumquam filios suos in tenera ætate induant vestibus istius Ordinis religiosi, cujus Sanctos invocarunt, et quorum intercessioni eos acceptos referunt. Nescio, an hic auctor simile quid significare velit, dum Italice sic scribit :* Partori uno fanciullo, al qual pose nome Giouampiero, et vestillo dell'habito de Jesuati. *Attamen antecedentia significant, quod pater illi filiolo postea* B *habitum Jesuatorum destinarit, eumque religioni Jesuaticæ devoverit, quantum ex parte sua poterat. An id re ipsa fecerit, an tantummodo facere decreverit, ex his ambiguis verbis colligere non possumus.*

ALIA MIRACULA

QUÆ SÆCULO DECIMO SEXTO PATRATA SUNT

AUCTORE PAULO MORIGIA

Excerpsimus ex Italica Jesuatorum Historia lib. I, cap. LXVII, et Latine vertimus.

Auctor quædam præfatus narrat,

Gloriosus Deus in Sanctis suis non destitit ab obitu B. Joannis Columbini usque ad præsens tempus beneficia conferre plurimis, qui hujus Beati opem implorarunt. Cum tamen sin-
C gula illa distincte et exactè non cognoscantur, tancummodo hic referentur aliqua, qnæ juridice a publicis notariis conscripta et legitimis testibus authentice probata sunt, et idcirco indubitatam fidem faciunt.

Imprimis anno Domini 1537 monialis cœnobii S. Abundii prope Senas, ubi corpus B. Joannis quiescit, habebat in gutture tumorem, qui cum incidendus esset, versabatur in præsenti mortis discrimine, quia magnum erat periculum, ne venæ in incisione læderentur. At quandoquidem semper fuerat pia erga B. Joannem, magna cum fiducia et devotione ad patrocinium illius confugit, et statim post factum votum sanata est. Vocabatur autem Agnolina de Conti.

quomodo plures moniales a

10 Monialis ejusdem cœnobii, nomine Baptista, quotannis erysipelate *a* laborabat. Anno 1549 idem morbus eam acrius invasit, et tibiam ejus ita corrupit, ut medicus et chirurgus post adhibita nequidquam remedia judicarent, crus præcidendum esse, ne gangræna ascendens supra genu reliquis membris communicaretur. Huic ægræ erat in eodem monasterio germana soror, D nomine Ursula, cui abbatissa durum medici et chirurgi judicium indicavit, eique simul suasit, ut sororem suam B. Joanni commendaret. Ursula, audito tam tristi nuntio, ad reliquias Beati properavit, et coram iis totum noctem transegit. Mane autem fatigata in choro levem somnum cepit, quo tempore ipsi B. Joannes apparuit in forma et habitu, quo depingi solet; nempe statura mediocri, capite calvo, et veste sui Ordinis. Apprehendens autem manum ejus, jucundo vultu et blandis verbis sic illam interrogavit: Filia, quid vis? Cur me tantopere inclamas? Cui illa humiliter respondit: Desidero, ut soror mea sanitatem recuperet. Reposuit ille: Ne dubita, quin soror tua sanitati restituenda sit. His verbis animata sese ad sororem contulit, quæ statim plane convaluit. Hæc ad gloriam Dei et B. Joannis scripto confirmavit Juditha Luti, quæ ægrotanti servivit, et omnia propriis oculis aspexit.

in cœnobio S. Abundii prope Senas

11 Anno 1551 erat in eodem monasterio Innocentia de Benassai, quæ a pueritia aliquo oculorum defectu laboraverat. At crescente ætate, etiam crescebat istud malum, ita ut vigesimo septimo ætatis suæ anno prorsus cæca fieret. Cum frustra adhibuisset consilia medicorum, E tandem confugit ad opem B. Joannis, eique in sua vigilia jejunium in pane et aqua, aliaque pietatis exercitia promisit. Unde per gratiam Dei et intercessionem B. Joannis perfectam videndi facultatem consecuta est.

Carmelita dictarum monialium confessarius, nomine Antonius, habebat in pede ulcus tam fœdum, ut putresceret, eumque magno tormento afficeret. Is vovit offerre B. Joanni picturam, in qua pes ille exprimeretur, et subito ulcus sanatum est.

Soror conversa, nomine Maura, quæ etiamnum vivit, affirmat, linguam suam in gravi quodam morbo instar carbonis nigram factam esse, atque ita intumuisse, ut eam movere non posset. Cum huic malo remedium non inveniret, in clientelam B. Joannis se contulit, et confestim amissam valetudinem recepit.

diversis morbis afflictæ

12 Anno 1564 soror Eleonora Baldi, quæ adhuc hodie in monasterio S. Abundii degit, per annum integrum tanto renum dolore vexabatur, ut nec die nec nocte posset quiescere. Tandem instinctu divino vovit sacras B. Joannis reliquias nudis genibus venerari. Cœpit itaque a porta templi repere ad altare majus, ubi lipsanotheca F conservabatur, et sacris reliquiis appropinquans, eas pie reverenterque osculata est. At ecce subito tam perfectam sanitatem obtinuit, ut numquam deinceps ullum cruciatum senserit.

In eodem monasterio est soror Juditha Luti, quæ asserit, ex vehementi quarumdam herbarum humore (nempe frondibus fici et perdicio *b* vasa eluerat) manus et brachia sua ita intumuisse, ut iis membris imposterum uti non posset. Quinimo tumor ille paulatim degeneravit in ulcera, quæ immedicabilia censebantur, ita ut medici prænuntiarent, membra illa intra quinquaginta dies cancro inficienda esse. Quare illa sese tutelæ B. Joannis tradidit, et exemplo in pristinum valetudinis statum restituta est.

Eadem Juditha affirmat, quod alias media nocte evigilans simul cum febri senserit magnum tumorem in maxilla. Unde dubitans, an correpta esset morbo pestilenti, et timens imminentem forte mortem, sese ad templum contulit, et lipsanothecam B. Joannis aperuit, ex qua acceptum

A ptum Beati cilicium applicuit tumori, qui statim una cum febri mirabiliter disparuit.

tum pro se, 13 Testatur alia soror, dicta Cassandra Nardi, se per octo annos gravissimis doloribus afflictam fuisse, ita ut nec die nec nocte posset quietem capere. Postquam vario medicaminum genere incassum usa fuerat, tandem imploravit auxilium B. Joannis, et viva fide ac magna humilitate quotannis septem Missas, aliaque nonnulla pietatis exercitia ei promisit. Facta promissione, per gratiam Dei et merita B. Joannis memorati dolores statim evanuerunt.

Altera monialis, nomine Virginia Placida, in acutis cruciatibus et præsenti mortis periculo vovit quotidianam B. Joannis commemorationem facere, et curare, ut in ejus festivitate quinque Missæ celebrarentur. Post emissum votum mox convaluit.

Soror Romana Carli per duos dies talem oculorum dolorum passa est, ut brevi omnem videndi facultatem amiserit. Simul atque suæ ægritudinis curam B. Joanni commisit, plenum visum recepit. Alio tempore eadem monialis lecto decumbens ob vehementem febrim aliosque morbos, invocato B. Joannis auxilio, ex omnibus istis in-
B commodis erepta est. Præterea præfata Romana testatur, quod consobrinam suam in duplici mortis periculo commendaverit B. Joanni, et bis sanitatem illius impetraverit.

tum pro aliis, 14 In prædicto monasterio soror Victoria de Conti unum pedis digitum pessime affectum habebat, tantosque in illio cruciatus sentiebat, ut eum brevi rescindendum existimaret. Facta B. Joanni promissione, cœpit incedere, et omni dolore liberata est.

Similiter soror Abundantia Landi asseverat, patrem suum in gravi morbo ab omnibus medicis Senensibus depositum, et in civitate jam pro mortuo habitum fuisse. Tunc illa, Deo inspirante, ipsum devovit B. Joanni, qui repente ei pristinam sanitatem restituit. Soror Lucretia Santi, bis in periculo mortis constituta, per intercessionem B. Joannis statim morbo erepta est.

Constantia de Pauolo soror conversa ejusdem monasterii fratrem suum, jam extrema unctione munitum, patrocinio B. Joannis commisit, et sine mora incolumitatem ei obtinuit. Eadem soror commendavit B. Joanni duas personas, in magnis angustiis constitutas, quæ potentem Beati opem expertæ sunt.

C Magdalena Valentio soror conversa per duos menses laborans febri, et nullum apud medicos morbo suo solatium inveniens, recurrit ad intercessionem B. Joanuis, et illico febris abacta est.

ad intercessionem B. Joannis Columbini confugerint, 15 Cum soror Bernardina de Galgano per quinquaginta octo dies pedem incognito medicis malo afflictum habuisset, commendavit se B. Joanni, et protinus sanata est. Eadem asserit, religiosum quemdam, acerrimis doloribus vexatum, invocatione ejusdem Beati mox sanitatem recepisse.

Abbatissa et vicaria ejusdem monasterii testantur, quod soror Agatha Semiglialo ob vehementem febrim lecto decubuerit, et post aliquot dies e naribus ejus proruperit sanguis, qui nulla medicorum industria sisti poterat. Tandem ægra in patrocinio B. Joannis spem collocavit, et a monialibus impetravit, ut ad templum deferretur, ubi aperta lipsanotheca (o magnam hujus Beati coram Deo potentiam!) non sine summo monialium stupore ille sanguinis fluxus cessavit, postquam sacras reliquias reverenter ac devote exosculata fuisset.

Soror Agnes Piccolomini tam insolita angina laborabat, ut guttur suppuratum et omnino perforatum haberet, eique malo frustra remedium adhiberetur. Denique B. Joannes, cujus auxilium magna cum fiducia imploraverat, mirabiliter illi sanitatem restituit. Unde illa imposterum eidem Beato semper singularem grati animi affectum exhibuit. AUCT. P. MORIGIA.

16 Non est tacenda sanatio Eustochiæ Silvestri, quæ tanto dentium dolore affligebatur, ut nec die nec nocte posset quiescere, et interdum præ nimio cruciatu caput parieti allideret. Soror, quæ illi inserviebat, vices ejus miserata aliam monialem advocavit, ut ambæ afflictam deducerent ad templum, in quo sacra B. Joannis ossa conservantur. Cum ibi omnes tres B. Joannem invocassent, postea lipsanothecam ejus aperuerunt, et magna cum reverentia ac fiducia absciderunt particulam lintei, in quo pes Beati involutus erat, quam denti male affecto applicuerunt. Deinde fusis illic nonnullis precibus, ægra obdormivit, et postmodum evigilans sese omni dolore liberam sensit. *et in variis doloribus*

17 Anno 1595 Dorothea Cappacci, abbatissa dicti monasterii, etiam vexabatur intolerabili dentium dolore, qui nullis remediis leniri poterat. Illa demum maxillam, ubi cruciatus erat intensior, quibusdam B. Joannis reliquiis tangi jussit, et sine mora dolor ille ita fugatus est, ut numquam postea redierit. *atque incommodis* E

Soror Abundantia Guglielmi habebat pedem inflatum, et per quinque menses nullum invenerat huic noxio tumori remedium; quinimo malum quotidie crescebat. Igitur in vigilia B. Joannis se portari curavit ante capsam, in qua sacrum illius corpus quiescit, ibidemque emisso voto, se perfecte sanatam sensit, et sola tam alacriter ad cellam rediit, acsi numquam ullo incommodo impedita fuisset.

18 Cum soror Beatrix Almerighi ex alto loco lapsa esset, pedem et tibiam ita læsit, ut medici de ipsus vita dubitarent. Quædam illius consanguinea audiens tantum periculum, eam B. Joanni commendavit, et argenteam tibiam offerre promisit, si discrimen evaderet. Facto voto, monialis prodigiose convaluit, et cum gratiarum actione argenteam tibiam obtulit. *promptam ac prodigiosam illius opem*

Hippolita Conti oppressa maxima dolore, cui nullum remedium proderat, opem B. Joannis flagitavit, et penes se inveniens partem lintei, quod supra Beati corpus jacuerat, ea locum male affectum tetigit, et illico sanitatem recuperavit. F Eadem monialis affirmat, se nullum ab illo Beato petiisse beneficium, quod non impetraverit.

19 Alia monialis commendavit C. Joanni feminam secularem, quæ in magno mortis periculo versabatur, vovitque, se curaturam, ut imago Beati pingeretur, et pictura illa coram reliquiis ejus appenderetur. Post factum votum femina ista mirabiliter sanitatem obtinuit. *expertæ fuerint.*

Quædam rustica suum infantem, adhuc fasciis involutum, et gravissima febri laborantem eidem Beato devovit, eique repentinam sanitatem impetravit. Præterea memoratæ moniales testantur, se intercessione B. Joannis varia alia beneficia consecutas esse.

20 Non est hoc loco omittendum, quod anno 1593 Dominicus Afinaro, dives mercator Mantuanus, legendo Vitam et miracula B. Joannis singulari devotionis affectu erga hunc Beatum motus fuerit: nam in templo nostro, quod exstat in suburbio Portus c Mantuani, fieri jussit altare, in *Altare erectum est ad illius honorem in suburbio Mantuano.*

c

AUCT. P. MORICIA. in quo depicta est istius Beati effigies cum quibusdam miraculis, quæ vivens patravit. Placuit autem Deo hic propter merita Servi sui manifestare misericordiam suam, et usque in præsentem diem omnibus, qui ibi cum viva fide ac sincera pietate auxilium Beati implorant, desiderata beneficia conferre. Quare illic magnus est populi concursus, et devotio illa quotidie accrescit, ut ex pictis tabellis, cereis argenteisque donis, et aliis anathematibus ibi appensis apparet.

ubi etiam plura beneficia conferuntur, 21 Primo ibi opem B. Joannis expertus est magnificus D. Joannes Maria Lazura, qui lethali morbo oppressus intercessione istius Beati subito sanitatem obtinuit.

Præterea illustrissimus D. Gonzaga *d*, episcopus Mantuanus, grave incommodum in pede tolerans, nequidquam adhibita medicorum industria, instinctu divino ad intercessionem B. Joannis confugit, et post emissum quoddam votum, sine ulla dilatione sanatus est. Quare gratias Deo et beato Benefactori relaturus venit ad illius altare, et ibi coram ejus imagine pedem argenteum obtulit, ac Priori conventus eleemosynam erogavit. Deinde ad augendam populi devotionem concessit indulgentias quadraginta dierum B omnibus fidelibus, qui istud altare visitaverint.

et miracula patrantur. 22 Adolescens quidam, nomine Joannes Baptista Torri, habitans in suburbio Portus gravissimo morbo laborabat, et jam extremis Ecclesiæ Sacramentis munitus cum morte luctabatur, ita ut medicorum judicio mors brevi secutura esset. Ea nocte, qua in agone versari videbatur, apparuit ei B. Joannes, et ab illo petiit indusium, quo tegebatur. Æger continuo cœpit clamare ac rogare, ut alterum ei indusium darent, eo quod suum vellet offerre B. Joanni, qui istud flagitaverat. Mater aliique præsentes putabant, eum delirare, et propterea illud indusium ipsi dare negligebant. Tunc paulum quiescens cœpit rursus novum indusium poscere, et eadem verba repetere. Adstantes itaque ut ei satisfacerent, ablato priori indusio, cum altero induerunt. Tunc æger illud B. Joanni offerri jussit, et eo ipso tempore sensit, se melius habere. Denique tertia die tam sanus e lecto surrexit, acsi numquam ægrotasset, et B. Joanni gratias acturus venit. Quotidie ibi ad altare dicti Beati nova beneficia conferuntur, et stupenda patrantur mira- e cula, quæ jam authenticis litteris mandantur *e*.

C

ANNOTATA.

a *Vocatur Græce* ἐρυσίπελας, *a qua voce Italicum ejusdem morbi nomen* resipola *et Gallicum* érésipèle *deducuntur. Est autem tumor præter naturam in cute a sanguine et flava bile calidioribus, vel a sanguine fervente tenuique provenięns. Plura de hoc morbo videri possunt apud Gorræum in Definitionibus medicis a pag.* 157.

b *Hæc herba dicitur a quibusdam vocari* perdicium, *eo quod perdices ea libenter vescantur. Interdum etiam appellatur* herba urceolaris, *quia ad urceos purgandos maxime apta est; Græce autem dicitur* ἑλξίνη. *Sæpe nuncupatur* herba muralis, *quia in muris seu parietibus crescit; Hinc quoque Galli, ni fallor, eamdem herbam nominant* pariétaire. *Morigia autem hic eam exprimit per vocem Italicam* vetriola.

c *Est castrum in suburbio Mantuæ, quod vernacule vocatur* Porto, *et inter Septemtrionem et Occidentem ponte urbi jungitur, ut in geographica ducatus Mantuani descriptione notatur.*

d *Is est, ut opinor, Franciscus Gonzaga, qui ex Ordine Minorum ad episcopatum Mantuanum assumptus est, eumdemque ab anno* 1593 *usque ad* 1620 *diligentissime administravit, ut videre licet apud Ughellum in Veneta editione Italiæ sacræ tom.* I *col.* 874 *et sequente.* D

e *Hæc miracula, quæ Morigia suo tempore authenticis instrumentis consignari asserit, ad notitiam nostram non pervenerunt.*

APPENDIX

De scriptis ac documentis B. Joannis Columbini.

Inter *scripta* Joannis Columbini *primo occurrit Vita B. Petri Petroni, quam tomo* VII *Maii pag.* 188 *ei tribuimus ex fide Bartholomæi Senensis Cartusiani, qui de inventione ejusdem Vitæ in prologo ad lectorem sic præfatur :* Qui quidem libellus, quamvis admodum confuse incertoque ordine elucubratus fuerit, optima tamen fide atque integritate conscriptum, ac insuper patria felicis illius seculi lingua exaratum legimus...... Interea exoptatum codicem tanta cum voluptate legeram, vel potius avidissime devoraram, ut E inter varios animi mei motus id unum sane nonnihil me momorderit interdum; nimirum quod proprii auctoris nomine in prima statim fronte careret. Ceterum totam rerum gestarum seriem paulo acutius intuitus, novis repente perfundor gaudiis, simulatque Joannem Petri Columbini, virum sanctissimum, atque Nicolaum Vincentum, Francisci Vincenti germanum, totius historiæ nostræ auctores fuisse deprehendo. *Majores nostri ad diem* 29 *Maii loco proxime citato doluerunt, hanc B. Petri Petroni Vitam a Bartholomæo Senensi interpolatam fuisse, et Italicum ipsius* B. Joannis Columbini *contextum nancisci frustra conati sunt, ut ibidem indicant.* *Beatus scripsit Italice Vitam B. Petri Petroni,*

2 *Purius ad nos pervenerunt aliquæ ejusdem Beati epistolæ, quas Josephus Bonafede in Vita Italica* B. Joannis Columbini *lib.* III *ex bibliotheca Altempsiana fideliter et vernacule edidit, ut ibidem in prooemio testatur. Feus Belcarus olim centum ex illis legerat, ut alia occasione in Commentario prævio num.* 42 *monui, quæ jam partim perierunt, aut forte alicubi cum blattis et tineis luctantur. Sed ex illis, quæ adhuc supersunt, facile pius fervensque aliarum stylus colligitur : nam plenæ sunt sancto quodam ardore,* F *qui animos lectorum accendit : doctrina autem earum pluris facienda est, eo quod non sit acquisita studio litterarum, quas beatus Idiota noster ignoravit, sed quodammodo divinitus infusa videatur.* *multas epistolas*

3 *Restant etiam aliqua ipsius monita, quibus socios suos ad exercitium variarum virtutum ac perfectionem excitabat. Dubitare quis posset, utrum Beatus ea scripto tradiderit, an dumtaxat viva voce inculcaverit, quæ ab ejus sodalibus memoriæ impressa, et postmodum litteris consignata ad nos usque pervenerint : nam Feus Belcarus hujusmodi exhortationibus hanc aut similem præmittit formulam :* Joannes dilectissimis fratribus suis dicebat. *Attamen Rossus noster part.* IV *Triumphi innuit, B. Joannem illas instructiones ad socios perscripsisse, easque vocat* epistolas, *quas Feus Belcarus* exhortationes *appellaverat. Quidquid sit de hac re, nos aliquot fragmenta istarum monitionum (voca epistolas aut exhortationes, prout lubet) ex* *et forte aliquot exhortationes.*

Rosso

A *Rosso Latine exhibebimus, ut intima piaque Beati nostri sensa clarius appareant, cum juxta ipsum Christum ex abundantia cordis os loquatur. Etsi illa monita apud laudatum Josephum Bonafede alio ordine disponantur, tamen sunt eadem, quæ Rossus noster Latine reddidit. Quare ordinem a Rosso servatum sequemur, et materiam nimis longam in aliquot paragraphos dividemus.*

§ I. Sensa B. Joannis Columbini de fide, spe, et caritate erga Deum et proximum.

B. Joannes, emissa fidei professionne.

Præter *plurima vivæ ac incorruptæ fidei argumenta, quæ* B. Joannes *tempore vitæ præbuit, jam moriturus perpetuum ejusdem virtutis testimonium nomine suo exarari voluit in authenticis tabulis, quas supra cap.* XXIII *Actorum a num.* 331 *integras retulimus. Non pigebit hic repetere aliquod earum fragmentum, quod ad rem nostram sic sonat:* Verum est et in fidem veritatis profiteor, credere me in Patrem et Filium et Spiritum sanctum; et pro certo habeo, quidquid Ecclesia sancta Romana tenet, ac Ur- B banus ejus pastor, Cardinales ipsius in Domino fratres, ceterique prælati ejus,..... quibus hactenus obsequentem me præstiti, et ad mortem usque præstiturus sum, tamquam Domini vicem in terris gerentibus: hæc quippe via est, quæ ducit ad vitam; et apud me certum est, omnes ab ea deflectentes, et inficiantes, eorum definitiones atque decreta a Deo per sancti Spiritus infusionem manasse, ideoque violare ipsa audentes, non esse inter fideles numerandos, nec pro Catholicis habendos: neque dubitandum, quin qui in hæc absurda sponte labuntur, membra sint a Christo divisa.

magnam reverentiam erga Ecclesiam Romanam ostendit

5 *Utinam hæc Beati verba attente expendant ii nostrorum temporum scriptores, qui summi Pontificis auctoritatem diminuere et Romanæ Ecclesiæ potestatem restringere conantur! Unde Rossus noster part.* IV *Triumphi cap.* I *ad hanc fidei professionem notavit sequentia:* Animadversum a sapientibus est, divino impulsu factum, ut fidem Catholicam Romanæ Ecclesiæ, et hanc rursus fidei Catholicæ admisceret, ut expansæ per millena seculorum locorumque spatia, hoc quoque accederet divini testimonium Hominis, cui errorem subesse, uti temerarium esset asse- C rere, ita et stultum suspicari in tam manifesta cœlestium donorum copia et luminis affusione, quo Deus humili suo Servo revelare dignatus est, quæ a sapientibus et prudentibus hujus seculi abscondit. *Hinc etiam* B. Joannes *sodalibus suis reverentiam erga Romanam Ecclesiam et summos Pontifices tam impense commendabat, ut in Actis ejus ibidem num.* 334 *legitur.*

et socios suos ad spem

6 *Ex fructifera fidei radice oriebatur spes, ad quam beatus Magister discipulos suos excitabat his verbis:* Jesus Christus benedictus solus est, qui liberare nos potest a tot tantisque bellorum incursibus, quibus brevis vitæ nostræ cursus expositus est. Hæc sane cum multa sint et gravia, succumberet omnino misera nostra fragilitas, nisi clementis et dulcissimi Dei nostri pietas subveniret: hujus subsidium non in magnis modo periculis, sed etiam in minimis momento quolibet ita ad nostrum regimen ac fulcimentum necessarium est, ut, eo subtracto, in omne infortunium prolapsuri simus.

7 Eapropter si certi sumus absque ejus ope stare nos non posse, quin in scelera gravissima ruamus, cur sedulo non curabimus, ut ei continuo hæreamus, et spem nostram in ea collocemus? Renovemur spiritu mentis nostræ, fratres dilectissimi, et quamvis acri reprehensioni simus obnoxii, quod jacturam temporis fecerimus, caveamus tamen, ne tristi cogitatione absorbeamur, et in desperationis gurgitem demergamur; sed maxima potius cum fiducia ad nostrum bonum Jesum accurramus, et in ipso speremus: nam procul dubio nos suo amplexu dignabitur, confirmabit, solidabitque, nec suo nos auxilio destitui patietur etc. *Josephus Bonafede in Vita Columbiniana lib.* III *cap.* IV *exhibet hanc monitionem integram, cujus majorem partem Rossus parte* IV *cap.* II *Latine vertit, ex quo eam hic dedimus.*

EX IMPRESSIS. et fiduciam in Deo collocandam hortatur.

8 *Quamvis ex toto Actorum decursu satis appareat, quanto divini amori ardore* B. Joannes *æstuaret, cum tamen sermo sit etiam cordis amantis index, audiamus beatum Virum de hoc amore sic disserentem:* Dilectissimi fratres, vosmetipsos Deo, cujus estis, non ex parte, sed totos tradite, et a cunctis creatis cor avellite; quia tempus breve est, et in longum vita protrahi nequaquam potest. Beati, qui omni remoto im- E pedimento, Christum diligunt. Aliquid præter Deum amantis mens tenebris offunditur: ut enim oculis corporeis superposita lumini officiunt, et visum impediunt, ita quæ extra Deum amantur, animæ cum ipso unionem solvunt, et lucem veritatis Jesu Christi auferunt. Obsecro vos, novo rursus amore accendamur in ardenti caritate Jesu Christi, et nihil hactenus boni fecisse nos arbitremur, et corde magnanimo ac generoso, et flagranti desiderio dilectionis Christi, plantarum imitatione, innovemur, et ad fructum multum ferendum præparemur.

Eosdem excitat ad amorem Dei,

9 Cogit nos instituti nostri ratio ad divinum amorem sancti desiderii excitatione et ferventis orationis studio procurandum, et viva voce et virtutum omnium, caritatis præsertim perfectæ erga Deum ac proximum, et veræ humilitatis exercitatione augendum. Sciscitemur a bono nostro Jesu, quænam sint majora et gratiora ipsi præcepta; et respondebit: Diligite me super omnia toto corde et totis viribus et animæ corporisque potentiis, et proximum sicut vos ipsos. Ecquid hoc sermone ab ore vitæ æternæ prolato dulcius ac suavius? Heu me, si fidelissimum socium Christum diligeremus, fideliter etiam cum F ipso mori peroptaremus. Heu, heu, commoriamur ipsi, siquidem ipse pro nobis mori dignatus est. Majorem caritatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amico suo. Si perfecte amemus, plus de offensis Deo illatis, quam de nostra damnatione dolebimus: namque magis ipsum quam nos amare tenemur. Semper Domini dona cum caritate, mensuræ nescia, et cum amore insaniam redolente suscipite, cui sanctæ paupertatis sit adjuncta cupido, et mutua inter vos dilectio, et gaudium et jubilus, et concentus. Super omnia autem affectum terrenorum prorsus exuite, quia Christus animam alieno, quam sui vel propter se occupatam amore, ingredi dedignatur etc. *Hic etiam pauca desunt, quæ apud Josephum Bonafede lib.* III *cap.* V *Italice inveniuntur.*

quo ipse flagrans ebullit

10 *Beatus noster divino amore incensus optabat, ut omnes de Deo colloquerentur, et socios suos ad spiritualia hujusmodi colloquia instituenda exhortabatur, ut Josephus Bonafede lib.* III *cap.*

EX IMPRESSIS.

cap. I *Italice refert, et Rossus noster part.* IV *cap.* III § 3 *Latine interpretatur hoc modo :* Hujus ego sum sententiæ, ut existimem virtutes a suo statu et decore collapsas esse, quia et de Deo sermones defecere. Probe novi, verissime vulgo dictum, Lingua loquitur, quod sentit cor; atque adeo qui de mundo loquitur, quæ mundi sunt, sapit et frigescit; qui de Christo loquitur, huic Christus sapit, et incalescit. Eapropter si Christum a vobis esse, et sui vobis copiam facere concupiscitis, incessanter eum in ore habetote, aut laudes ipsi concinite, aut quidpiam de ipso legite, aut meditatione ac oratione memoriam ejus refricate. Nolo vos ignorare, fratres, non aliunde impendere tentationem periculumve majus, quam quod a vecordia est ignaviaque Dei bona inæstimabilia silentio premendi.

ut omnes de rebus spiritualibus, 11 Suavissima de Jesu Christo collocutio cibus est, ac animi vita; et quem illa delectat, non continget ab ipso separari, sed semper secum Christum habebit. Si totus conjuret in vos mundus, jubeatque prædicatione et laude Christi abstinere, ac tacere, deridete ipsum, memores promissi : Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in cœlis
B est. Idcirco serio vos monitos volo, ne ullo umquam tempore sanctissimam hanc de Jesu Christo loquendi artem memoria vobis excidere patiamini. Si ad religiosorum claustra vel hæc sola de Deo loquendi consuetudo rediret, simul cum illa fervor rediret spiritus, et inde flammæ ad calefaciendum mundum prodirent. Quo frequentiores erunt de Deo sermones, eo sublimiores de eodem sensus experiemini.

et de Christo loquerentur. 12 Heus vos! Hora est jam de somno surgere; diu noctuque per compita per plateas benedictum Christi nomen inclamemus. Descendamus, si opus sit, ad infernum usque, ut ibi a nobis memoretur. Illic turmatim homines dejiciuntur, quia immemores illius et contemptores fuere. Tendamus eo nos clamantes ac repetentes : Vivat iterumque vivat sanctissimum Jesu nomen. Non lassescant linguæ, nec satientur corda clamoribus : Vivat Christus crucifixus; vivat Christus; vivat Christus crucifixus millies centies; vivat sanctissimum nomen Jesu in æternum; vivat Christus per universum mundum in omnium hominum animo; Jesu Christo semper sit honor et benedictio et gloria, nobis autem confusio faciei nostræ. Obsecro vos, fratres, ut saltem millies die qualibet
C nominis Domini Jesu Christi recordemini etc.

inimicos, tamquam nobis utiles, 13 *Ab hoc ardenti erga Deum amore profluit sincera inimicorum dilectio, quam Christus nobis præcepit, et exemplo suo nos docuit. Quam alte illam cœlestis Magistri doctrinam* B. Joannes Columbinus *animo suo insculpserit, patet ex ejus verbis, quæ apud Josephum Bonafede lib.* III *cap.* VI *Italice, et Rossum part.* IV *cap.* V § 2 *Latine ita leguntur :* O quanto prosequendi amore sunt, qui nos affligunt; Quam amanter oscula libanda manui, quæ nos percutit! Quam medullitus benedictione remetienda lingua, quæ blasphemiis et convitiis nos incessit! Quantopere diligendi, qui nos persequuntur! In nos dumtaxat odium exercendum, tamquam in hostes, quibus infestiores nullos patimur. Recolamus memoria ferventissimi servi Dei sancti Francisci effatum asserentis, valde amandos eos, quibus voluptati est in nos malevolentia et persecutio : siquidem adjumento nobis sunt, ut victoriam de domestico adversario referamus, ut teterrimum tyrannum, quales nosmet ipsi et concupiscentia nostra sumus adversum nos, profligemus. D

14 Heu me miserum! Hæc etenim recta et compendiosa ad salutem via est, et ego miser ab ea sponte deflecto ad semitas erraticas et longas. *diligendos esse demonstrat,* Quid nobis prodest sermo bonus, et ingens Dei ac virtutum notitia, si per viam hanc, quam nobis aperuit, ambulare detrectamus? Hæc una veritatum est, cui si verbo factove contradicam, vetat me conscientia mea eloqui vel scribere. Utinam inter probos non computarer improbus peccator et reus : sic enim minus Deo displicerem, cui placent boni. Heu mihi, quid faciam? Profecto moriar, nisi iter hoc dilectionis inimicorum ingrediar. Quapropter rogo vos, servi Dei, ut me orationibus vestris juvetis, idque impetrare mihi ab eo studeatis; primum quidem, ut ipsum candide ac sincere, tum proximum meum diligam; me autem odio habeam, ut ita aliquo modo sanctissimo amori ejus in me respondeam : siquidem tam multis magnisque nominibus ad hoc præstandum teneor.

15 *Et his facile unusquisque colligit, dilectionem erga fratres ejusdem professionis et domesticos fidei commendatam fuisse ab illo, qui inimicos propter Deum tantopere amari volebat.* *et docet, quomodo fratres* *Lubet tamen audire ipsum* B. Joannem, *qui apud* E *Rossum part.* IV *cap.* V § 3 *de caritate fraterna sic disserit :* Amor et caritas, qua invicem diligimus, testimonium reddit spiritui nostro de nobis ipsis. Quis ergo dicere audeat, amari a se absentem proximum, si fratrem non amat lateri assidentem? Quod si vitium et defectum, ut impedimentum amoris, obtendas, vide, an eidem et tu obnoxius sis, et, si visu polles, longe pluribus ac majoribus deformem te perspicies. Ideo, fratres carissimi, diligite invicem igneo sancti Spiritus amore, et quilibet vestrum de patribus ac fratribus vestris ea loquatur, quæ ad Dei gloriam et consolationem spiritualem ipsorum conferant.

16 Nulli detrahamus, aut quemquam judicemus prætextu ullo; sed potius de Dei offensis crebro doleamus. *debeamus amare,* Compatiamur afflictis, cum flentibus defleamus. Confortemus pusillanimes, et pro nostris proximis semper oremus. Si Christi discipuli esse cupimus, vota nostra signis prodamus, quæ tandem hac una nota amoris mutui continentur termino carentis et modo. Complectamur invicem in Domino suaviter, ut Dei filios, amore videlicet numquam deficiente. Peto a vobis etiam atque etiam toto cordis affectu; F amate vos mutuo, et pax atque concordia in vobis semper habitet; neque inveniatur inter vos quisquam primatum super alios appetens : qui enim voluerit major esse, erit minor; et qui plus se humiliaverit, exaltabitur.

17 Amate vos, ut bonos fratres, et si quis infirmetur, præsto illi estote omni caritate ac diligentia, illumque Christi loco habetote, qui dixit : *iisque obsequia præstare.* Quodcumque uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Memoria retinete Christi præceptum de dilectione mutuo habenda : hanc nobis testamento reliquit; hanc nostram voluit esse sapientiam; hanc notam servorum et discipulorum fore dixit, si invicem diligamus. Igitur alter alterius onera portemus, et supportemus invicem in caritate. Non sunt æqualis conditionis naturæ mortalium. Hæc Domini voluntas est, ut sapiens simplicem sustineat, et ut inferiores superioribus reverenter obtemperent. Per Christi amorem cuncta ista fiant. *Hæc eadem apud Josephum Bonafede lib.* III *cap.* VIII *Italice leguntur. Nunc ad*

A *ad similem aliarum virtutum commendationem progredior.*

§ II. Documenta ejusdem Beati de sublimi quodam orationis genere, de mortificatione, voluntaria paupertate, mundi contemptu, et patientia.

Beatus cuidam explicat sublime genus orationis,

Dominicus Monticellensis, de quo superius in Actis num. 217 *mentio facta est, inter alia consuluerat* B. Joannem Columbinum *de sublimi quodam orationis genere, quia illud non satis intelligebat, licet mysticæ theologiæ diu studuisset, et multos libros asceticos attente pervolvisset. Huic beatus Vir post humilem tenuitatis ac imperitiæ suæ excusationem respondit in hunc modum :* Ad laudem et gloriam sanctissimæ Trinitatis non tacebo, quod ab iis magnis donis *(ea omnia fuse memorantur in epistola Italica, quæ apud Josephum Bonafede lib.* III *cap.* XXIV *integra exstat)* et a solerti exercitatione viæ unitivæ affectus quidam caritatis emanat, ac amoris pe-
B nitus transformati in Deum, et Deo ebrii, et ex ipso animæ centro exsurgit sensus, nescio quis, puro liquidoque amore flagrans, omni mentis discursu carens, et quod mirabilius est, absque ulla Dei, aut Christi, aut vitæ æternæ cogitatione hærens : nullam rem cœlestem, terrenamve, aut humanam, vel divinam contuens ex iis, quas antea perspexerat, aut imaginatione perceperat.

seu contemplationis,

19 Sed solus affectus ab affectu magni amoris absorptus, arctissimo vinculo illi adnectitur, ita ut in unum affectum commigrent ; neque jam quæritur, quærive potest aliquid singulare ; at est innatatio boni in bono et amoris volatus : neque in hoc amoris raptu quidquam videtur, aut sentitur, aut petitur ; sed est immensitas boni, et amoris complementum, et terminus, opinor, sentiendi. Intrat istiusmodi affectus et amor, et affectus amoris in abyssum amoris ac divinas tenebras ; divinas, inquam, quia ille divinitas ipsa est ac abyssus ; et tenebras voco, quia obscuræ ad intelligendum sunt, obscuriores ad exprimendum. Hic ascensus et submersio in pelago divinitatis omnem considerationem et imaginationem rei cujuslibet excludit, solus amor in
C amore operatur ; crediderim fruitionem esse fruitionum. Nihilominus fateor, nescire me verbis explicare, quæ mente peraguntur interius : hæc quippe grandium opera sunt atque ferventium, et non pauperculi et frigidi, qualis ego sum etc.

quam ipse experimento videtur novisse,

20 *Ex hoc epistolæ fragmento, quod Rossus part.* IV *cap.* VI *Latine edidit, non temere conjicimus,* B. Joannem *divino altissimæ contemplationis dono præditum fuisse, etsi ex sincera animi submissione hic seipsum, tamquam pauperculum et frigidum despiciat: nam hæc ipsa sublimioris orationis explicatio redolet stylum Sanctorum, qui experientia didicerunt, quid sit illa mentis ab omni creatura suspensio, submersio, innatatio, arctissima unio, affectuum commixtio, abyssus. fruitio fruitionum, sola amoris operatio, et alia hujusmodi, quæ humana philosophia non capit, sacra theologia miratur, et pauci experiuntur. Certe laudatus Dominicus Monticellensis in litteris responsoriis, quæ apud Josephum Bonafede lib.* III *in prologo Italice exstant, ingenue fatetur, se plus ex hac sola* B. Joannis Columbini *epistola, quam ex diuturna asceticorum librorum lectione didicisse.* EX IMPRESSIS.

et suis sodalibus suadet, ut mortificationem

21 *Cum oratio sine mortificatione juxta peritissimos spiritualis viæ duces illusioni obnoxia sit, voluit Beatus noster orationi addere mortificationem ; cujus virtutis dignitatem et meritum sodalibus suis ita proposuit :* Vera perveniendi ad Christum via mortificatio est et opprobria. Christus nos per viam opprobrium, injuriarum, et mundi contemptum ad se vocat. Per hanc qui incedit, male consumptos annos et Dei offensas amare deflet, optatque vehementer vindictam de seipso sumere, omnibus pœnitentiæ modis assumptis, quæ usurpari licite queunt. Præterea humilitatis, patientiæ amator est, et ingenti caritate omnes amore Creatoris amplectitur ; se solum odio prosequitur, sibi soli displicet. Convitia, contumelias, tormenta, persecutiones ardenter optat, nec aliunde quam a cognitione divinæ bonitatis, et vilitatis propriæ cupiditas ista promanat. Domini nostri in Evangelio verba sunt illa : Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet ; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Ideo oportet nos mundo toti et propriæ voluntati penitus emori, si fructum afferre Christi volumus ; secus steriles E et inutiles erimus.

exerceant.

22 Doleamus, plangamus, et aspere in nos sæviamus : quamvis enim reliquis culpis careamus, unica ingratitudo, et Dei contemptus et quædam velut abjectio millenis mortibus, si fieri posset, plectenda esset. Aperiamus tamdem oculos et tempus amissum defleamus ; cui redimendo sola mortificatio et pœnitentia satis esse possunt. Brevi tamen hæc duratura est, quod velox sit omnium nostrum ad mortem cursus. Vel memetipsum intuemini, duodecimum jam annum in hoc stadio currentem, et mihi tamen videtur totum hoc tempus, tamquam dies hesterna, quæ præteriit. Solliciti sitis, dilectissimi, et lucris spiritualibus intendite, dum tempus habetis, bonum operimini, ne vos imparatos et pauperes mors improvisa deprehendat. *Eamdem exhortationem Josephus Bonafede lib.* III *cap.* XII *Italice edidit.*

voluntariam paupertatem

23 *Mortificationi affinis est paupertas, cujus studium ac amorem Beatus noster sociis suis ita suadet :* Sancta paupertas animam sollicitudinibus et terrenis affectionibus exuit, ac rerum creatarum cupiditate liberat ; quo fit, ut earum sarcina expedita et amoris proprii vacua, statim ac F levi pulsu contingitur, ad Dei contemplationem pervolet, atque ad Christi passionis meditationem pertrahatur ; quibus, veluti pabulis, alitur ac delectatur. Fratres mei, hæc Christi Domini voluntas est, ut paupertatis ardentes amatores sitis, eamque toto cordis affectu amplectamini. Idcirco a rei cujuslibet proprietate vos immunes servatote, eamque veluti venenum devitate : namque satan in hoc laborat, ut in minimis etiam dicere suadeat : Hoc MEUM EST.

avide amplectantur,

24 Obsecro vos nulli hominum graves aut molestos esse petendo vel accipiendo: displicet enim Deo ac hominibus libertas hæc, et importuna sollicitatio. Conservate paupertatem sanctam in sua puritate ac nitore, neque ulla ex parte eam lædi vel labefactari patiamini : etenim fundamentum ipsa est, super quo virtutum cunctarum ædificium erigitur ac innititur. Eadem fomes ac alimentum est, quo nutritur humilitas. Paupertas voluntaria Christi Domini meritis suis locupletat nostram, atque hæc illius intuitu longe pluris

ex impressis.

pluris gazis imperialibus æstimanda est. Paupertas, significatum tuum haud plene percipitur! Vivat paupertas in cordibus nostris. *Hoc paupertatis elogium Italice reperitur apud Josephum Bonafede lib.* III, *cap.* II, *ex quo Rossus haud dubie part.* IV *cap.* VIII *illud Latine vertit.*

et mundum

25 *Neque a mortificatione et paupertate multum differt contemptus mundi, ad quem idem beatus Magister, teste Rosso part.* IV *cap.* IX, *discipulos suos ita exstimulabat:* Rogo vos, fratres, ut quantum per vires licet, strenuos mundi hostes et adversarios nos ostendamus. Non ignoratis, Christum pro mundo minime orasse, quia illum odio habuit, et nunc usque habet. Ideo si amari a Christo cupimus, mundum cum suis commodis ac honoribus aversemur. Cogitationes nostræ puræ sint, et sermones sancti ac suaves. Linguam nostram custodiamus ab omni verbo, quod vel ansam scandali, vel mali exempli umbram præ se ferat.

cum divitiis

26 Lacrymis fræna laxentur, et miseria mundi deploretur, cujus adeo ingens cæcitas est ac ignorantia, ut, summo relicto bono, pessimum amplectatur malum. Contemnamus humana et eorum sectatores; ad cœlestia vero ac sublimia aspiremus, et virtutibus sanctis animum excolamus. Longe satius est dulcissimi Jesu amore fervere, in quo et per quem omne honestum ac jucundum absque mensura et tempore reperitur, quam rerum fluxarum affectu detineri, quæ si amentur, pœnam ingerunt; si possideantur, possessorem possident, et timeri amant, timoris ipsæ nesciæ. Eapropter consilium a me capite: Deo vos vestraque omnia integre tradite, et ipsum omnibus antehabete: tempus enim breve est et celerrime præterit.

B

et honoribus contemnant,

27 O quam magnos labores honoris cupiditate ducti seculares subeunt, et Jesu Domino minime propinquant! Et quam nullo negotio veritas hæc attingi potest! Unum porro necessarium est, humana judicia ac honores nihili pendere. O quam perniciosa gemina hæc pestis est, quæ Deum a nobis aufert, et cumulum curarum advehit! Hanc procul a nobis arceamus, fratres mei, et ad priscam simplicitatem ac nitorem redeamus. Mihi compertum experimento est, mundum universum tenebris exsecrabilibus proprii judicii ac existimationis vani honoris obcæcatum graviter errare. Stultitiam ad libitum simulate amore Christi, et sapientes eritis. Christus Dominus salutarem insaniam in honoribus spernendis et inani de vobis ipsis existimatione exuenda doceat, quia quo longius ab iis recedimus, eo propius ad illum accedimus. *Hæc eadem apud Josephum Bonafede lib.* III *cap.* XIV *Italice exprimuntur.*

C

ac denique armis patientiæ

28 *Sed cum publica præcedentium virtutum professio multis difficultatibus et adversis exposita sit,* B. Joannes *socios suos clypeo patientiæ ita muniebat:* Fratres mei dilectissimi, quam humillime patientiam ad omnes homines pro Christi habeamus amore, eamque in omni fortunæ adversitate, et in qualibet infirmitate corporis, cunctisque incommodis ac persecutionibus integram servemus. Deus æqua sua providentia tribulationes et consolationes animæ immittit, ut ex utrisque fructum salutis nostræ habeat. Sagacem agricolam non minus Januarii gelu glaciesque exhilarant, quam Maii tepores et æstus imminens: etenim sub nivibus et pruinis grana macerantur ac segeti præparantur. Ita Dei servos ex æquo prosperitas et adversitas gaudio afficiunt: hac quippe deprimitur spiritus, ea, ne superbia efferatur, carni frænum injicitur, ac domatur; et utrumque cedit utilitati ad fructum spiritalem capiendum.

D

contra occurrentia adversa,

29 Ne terreamini tentationibus, quæ vera corona et vita animæ nostræ sunt: imo cum gaudio illas præstolemur, et patienter ac fortiter feramus: sicut enim igne probatur aurum, ita tribulationibus anima, ut appareat, an vere ex Deo sit. Igitur lætemur, et fruitione quadam alamur in spiritu tribulationis, cujuslibet pœnæ ac tentationis incursu. Qui pugnare recusat, jam se victum fatetur, et dat manus; at qui impavide descendit in certamen, proximus est victoriæ. Idcirco paratos esse oportet ad pugnandum virili animo contra adversarios. Induamus arma crucis Christi, memores invocare nomen ejus, et ita victores evademus, et Jesus Christus coronabit nos corona gloriæ in cœlo.

et varias tribulationes

30 Decet nos tamquam leones generosos gerere, et quælibet adversantia propter Jesu Christi crucifixi amorem sustinere; ita enim affectis cuncta ardua videbuntur facilia. Nulla calamitas separare nos debet a caritate Christi. Maledicta et injurias, verba factaque mordentia et contumeliosa benigne tranquilleque ferantur, atque ita beati eritis. Cum necessaria suppetunt, gratias Deo agite, et pro benefactoribus orate: cum vero premit inopia, patientiæ recordemini ac spei in Domino Jesu Christo, qui præsto semper fuit fidelissimis servis suis, et nobis subveniet indigentibus. In omni adversitate, fide, patientia, spe in Deum vos ipsos tuemini.

E

sese tueantur.

31 Recolite, quam frequenter divina bonitas suis famulis subsidium attulit. Etiam cum inique traducuntur, et quid potestatibus superioribus respondeant, ignorant, nonne promissum a Deo habent? Nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini. Hanc ob causam patientia ac fiducia in Deum corda vestra communite. Pro ipso et ipsius honore, ac pro vestra salute constanter certate, ut post brevis vitæ metam idem Dominus Jesus Christus participes suæ gloriæ vos efficiat. *Multa et magna continet brevis ista exhortatio, quam Josephus Bonafede lib.* III *cap.* XIII *vernaculo Beati idiomate expressit, et Rossus part.* IV *cap.* X *in linguam Latinam transtulit. Jam reliqua virtutum quarumdam elogia audiamus.*

§ III. Doctrina illius de humilitate, timore Domini, prudenti regimine, et studio perfectionis.

F

B. Joannes humilitatem

P*ost conversionem suam* B. Joannes Columbinus *ab humilitate, tamquam fundamento, novum Evangelicæ perfectionis ædificium cœpit construere, et per varios humilitatis gradus ad summum virtutum fastigium impigre conscendit, ut in Actis ejus vidimus. Quanti autem faceret hanc virtutem, patebit ex sequenti oratione, qua sodales suos ad sinceram animi submissionem ita impellebat:* Si quæ virtutum ceterarum laus ac decor in nobis crescit, multo magis crescere humilitatem decet: siquidem pro gratiæ nobis infusæ incremento obligatio erga Deum nostra fit major, et ei solvendæ nos pauperculi sumus impares. Ne pigeat vocari servos inutiles, uti revera sumus: etenim et hoc gratiæ munus est, quod gratiam recipiamus. Ut lacrymis idcirco ac horrore dignum videatur, quod a secularibus hominibus

A hominibus judicandi simus desidiæ nomine, quia longe plura in divino præstarent obsequio, si vel dimidia gratiæ parte, qua donavit nos Deus, impertirentur.

laudibus extollit,

33 In sola virtute et divinæ voluntatis executione nostra salus nostrumque bonum positum est. Non qui sublimiores de Deo sensus habet, carior illi est; sed qui virtutum actibus ipsum imitatur: cui enim plus donat, plus etiam ab eo exigit. Manifestum superbiæ indicium est, humilem gratiarum actionem pro acceptis beneficiis negligere: cavendum proinde ab illo diligenter est, et cum ingenti humilitate Christi in nos dona recolenda et grates agendæ. Eapropter, dilectissimi fratres, quanto majus lumen in nobis infundit Deus, eo dilucidius imbecillitatem miseriamque nostram ac bonitatem ejus agnoscemus, et actiones nostras longe inferiores debito, quo sumus obstricti, æstimabimus. Atque ut brevi proloquar, quo propius ad Deum per gratiam et virtutes sanctas accesserimus, eo magis mens nostra illuminabitur, et in nostra tenuitate ac abjectione intelligemus, ipsum esse omne bonum et robur nostrum, nos autem nihil præter vilitatem et debilitatem magnam.

et exemplo primorum Ecclesiæ præsulum

B 34 Incredibile dictu est, quanta virtutum copia atque præstantia pollere adverterim Cardinales, magnates, pluresque prælatos, quibuscum agendum mihi aliquando fuit; adeo ut præclara ipsorum facta rubori nobis confusionique esse queant, quod majorem in sui status celsitate et opum abundantia modestiam ac demissionem præferunt, quam nos inopes superbi in imo conditionis nostræ, et perfectionis professione servemus. *Nescio, cur Rossus part.* IV *cap.* II *hic in medio discursu unam alteramve lineam omiserit, quæ apud Josephum Bonafede lib.* III *cap.* X *sic Italice sequitur:* Noi gli atti, et essi i fatti. Per certo niuno giudichi, che troppo e dubbio e pericolo. *Hæc autem priora verba juxta Vocabularium Cruscanum, in qua vox Italica* atto *interdum actionem levem ac puerilem significat, sic paraphastice interpretor:* Nos pauperes ostendimus levia humilitatis acta, et ii magnates edunt heroica istius virtutis facta. *Aliter vero eadem verba hunc sensum habere possunt:* Nos humilitatem profitemur, et isti illam exercent. *Unde sequentem monitionem sic explico, quasi Beatus diceret: Cum itaque ex me audiatis, quod prælati illi in summo dignitatis fastigio humilitatem* C *conservent, ex exteriori honoris et gloriæ splendore* certe nemo judicet, quia nimis ambiguum et periculosum est. *Si hic a vera interpretatione aberremus, Itali nobis Belgis ignoscant. Sane hæc explicatio cum dictis antecedentibus satis concordat.*

socios suos ad eamdem excitat;

35 *Tunc beatus Magister discipulos suos eamdem virtutem sic pergit hortari:* Nostrum quilibet minor esse et posthaberi ceteris studeat, atque ita major omnibus evadet. Id facilius assequetur, si temporis jacturam hactenus fecisse sibi persuadeat, statuatque moras rumpere, et bonis operibus insudare. Sed præcipue curandum, ut mortales omnes nobis meliores, nos cunctis deteriores, reputemus. Veræ humilitatis, non fictæ aut fucatæ, signa dare ne erubescamus, atque ut a Domino sumus edocti, hæc universa bonitatis ipsius amore faciamus, ac servos nos inutiles fateamur. Non eget Deus operibus nostris; dives se ipso est, et a nulla creatura dependens: sed nos ipso undecumque indigemus, sine quo nec esse, nec vivere possumus. Ipse solus elegit nos, et ad suam admisit servitutem, non ullo nostro merito, sed insita sibi benignitate et clementia, ut in filios adoptaret, et ad æternam gloriam perduceret.

EX IMPRESSIS.

quibus proponit lapsum Salomonis,

36 *Non immerito quispiam mirabitur, quod* B. Joannes *noster, homo illiteratus ac simplex, arcana contemplationis mysteria litteris perite explanaret, subtilia fidei dogmata sapienter discuteret, variarum virtutum naturam ac proprietates tam erudite explicaret; sed in his tenebris facem ei præferebat timor Domini, qui est initium sapientiæ. Præterea comes humilitatis, de qua jam supra egimus, est idem timor Domini, quem beatus Pater filiis suis spiritualibus ita inculcabat:* Heu mihi misero! Timor et tremor occupant me cogitantem, quod si donorum cœlestium largitio pignus esset æternæ vitæ, in quem mortalium melius, quam in Salomonem illius meritum cecidisset? Quippe Deo adeo placuit, eo vel maxime, quod sapientiam postulasset, ut ea supra mensuram omnium, quos umquam terra aluerat, cumulatus fuerit. Templi sui sanctissimi ædificationem ipsi reservavit. Tanto scientiæ lumine perfusus est, quantum, et eo magis, quam scripta ab ipso volumina manifestant, adeo ut mundana cuncta meram esse vanitatem plane E perspexerit: et nihilominus ex sancti Augustini sententia inferorum pœnis addictus est.

quem ex sententia S. Augustini putat, æternum periisse,

37 *Opinio de salute aut damnatione Salomonis tam inter antiquos quam recentiores scriptores maxime controversa est, ut videri potest apud obvios sacræ Scripturæ interpretes ac nominatim Salianum nostrum in Annalibus ecclesiasticis veteris Testamenti ad annum mundi* 3058, *tomo* III *a pag.* 914. *Aliqui S. Augustinum numerant inter ambiguos et incertos hujus controversiæ auctores, sed Augustinus probabilius videtur docere, Salomonem a Deo reprobatum et damnatum esse, ut lib.* XXII *contra Faustum Manichæum cap.* LXXXI *et* LXXXVIII, *aliisque locis indicat. Scio, duriora S. Augustini verba ab assertoribus contrariæ opinionis utcumque mitigari ac explicari. Verum hæc sufficiunt, ut Beatus noster prudenter existimaverit, Salomonem* ex sancti Augustini sententia *pœnis inferorum addictum esse.*

atque ita ob aliena pericula

38 *Porro* B. Joannes *utilem Domini timorem suis incutere sic pergit:* Quot alii præterea varia spiritualia consecuti sunt munera, qua scientiæ vel prophetiæ, qua virtutum et miraculorum operationis, quos tamen gehenna devoravit ac F torquet? Nam in sola virtute et divinæ voluntatis impletione nostrum bonum et nostra salus sunt reposita. Videte, quam rigidum divinum sit judicium, et quantopere pertimescendum. Cogitate, voluisse Deum farinam a furfure discerni: neque tamen animum despondere par est; siquidem e paradisi culmine plures angelorum prolapsi sunt, et qui steterunt, sanctitate ceteris præcelluere. Nullum religiosum cœtum reperietis, in quo omnes constantiam ad finem usque servaverint, neque nostrum excipiendum a communi arbitror inconstantia. Sed væ illi, qui retro respiciet, et a nostra se societate divellet. Probare voluit Deus, qui veri sint servi sui, ne falsi ac degeneres suo tegantur pallio et delitescant. Ideo vos ipsi gaudete et confortamini in Domino, quod a parte servorum ejus steteritis, et non declinastis ad eos, qui, neglecta Domini nostri Jesu Christi gratia, ad seculi miserias et peccatorum abominationes redire, et quidem tanto cum infortunio ac dedecore, ut nullus pene sit, qui æquis illos oculis aspiciat.

39 Nos vero eorum damna cautos faciant, ut humilitatem

ET IMPRESSIS. illis utilem Domini timorem incutit.

humilitatem ac prudentiam alienis lapsibus discamus. Misereamur illorum, Deum pro ipsis deprecantes, et timere nobis ipsis eorum exemplo discamus. Fortes et constantes simus, ne tentationibus succumbamus: qui enim luctari viriliter detrectat et terga vertit, victoriam et coronam sperare nequaquam potest. Et in hac luctatione nemo superatur, nisi qui sponte adversario cedit: hostis enim noster viribus non est superior nobis, divina gratia roboratis. Semper igitur humiles, patientes ac timidi estote: sic enim fiet, ut in bono perseveretis, et agnoscamini, ut veri discipuli, ac servi Jesu Christi. Perseverate in bono usque ad finem: non enim qui cœperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit in Christo...... Ad alendum tuendumque Domini timorem, memoremini novissima nostra, mortem, judicium divinum, inferni pœnas, et paradisi gloriam. *Ubi hic aliquot puncta notantur, Rossus part.* IV *cap* XII *nonnulla prætermisit, quæ apud Josephum Bonafede lib.* III *cap.* XVI *Italice reperiuntur.*

Prudentissimas gubernandi regulas

B

40 *Quamvis ex Actis utrobique appareat,* B. Joannem Columbinnm *juxta cognominis sui etymologiam simplicitate columbæ præditum fuisse, non tamen carebat prudentia serpentis, sequens monitum Christi, qui apud Matthæum cap.* X v. 16 *apostolis suis dixit:* Ecce ego mitto vos, sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ. *Certe Beatus noster ostendit, se simplicitati prudentiam adjunctam habuisse, quando apud Josephum Bonafede lib.* III *cap.* XV, *et Rossum part* IV *cap.* XIII *prudentissimas congregationis gubernandæ leges sociis suis ita præscripsit:* Majores qui in vobis sunt, reprehendere opportune minores ne negligant, et paterno cum affectu ipsos corrigant; minores vero benigne patienterque monita accipiant, et pœnas, si quando infligantur, sustineant, imo vicem amoris ac reverentiæ infligentibus rependant, ac pro ipsis Deum orare impense studeant. Ita cuncti sancti eritis, et sapientes et mites, et dies cum maxima lætitia ducetis. Dominus pars hereditatis vestræ sit, ut et vos in suam partem computet Deus. Tempus operandi valde breve est; sed meritum, operibus debitum, est immensum. Et si longius illud esset, præstat vitam virtutis hilaritate serenam ducere, quam aculeis et peccati ictibus mœstam traducere.

præscribit superioribus.

C

41 Qui majores sunt, et præsunt aliis, meminerint filiorum spiritualium ac subditorum, sibi a Deo commissorum, curam gerere. Advertant, quanta cum fiducia se suaque omnia ipsis sponte crediderint; et intelligant, sui esse muneris patres agere et veros Dei servos, atque ita illis præesse imperio, ut prosint exemplo. Cogitemus abdicatam ab ipsis voluntatem propriam, atque sponte moderatorum arbitrio submissam: relictos parentes, amicos, et quidquid in mundo habebant, Jesu Christi amore, propter quem superiori, vicem ejus gerenti, obtemperant, cui forte in seculo locum inter famulos non dedissent. Eapropter solliciti de iis esse debent, ut de se ipsis et propriis filiis, imo filiis et servis Jesu Christi, memores, rationem se de iis in magno Dei tribunali stricte reddituros. Idcirco etiam atque etiam rogo ceteris præfectos, uti subditos commendatos habeant, studeantque exhibere se illis tamquam patres, pastores, magistros, fratres doctrina ac exemplo, ut divinæ gratiæ et ipsorum prudentiæ caritatisque ope rite gubernentur, ac ad perfectionem et optatum gloriæ finem dirigantur.

D

et omnes ad perfectionem exstimulat.

42 *Denique beatus Vir apud Rossum part.* IV *cap.* XIII *circa finem iisdem sodalibus suis rectissimas perfectionis assequendæ regulas tradit hoc modo:* Vocavit nos Dominus, fratres mei, ad statum perfectionis, non qualiscumque, sed majoris. Ideo tenemur perfecte pro viribus cuncta operari. Caveamus, ne tamquam mendaces et deceptores reprobemur. Lux nostra luceat, et radios ac splendores emittat virtutum. Ad hoc connitamur, ut Pater noster cœlestis honoretur in nobis, atque ut bono exemplo nostro mortales a peccatis et vitiis resipiscant, ac ad viam veritatis revertantur, et nobiscum Dominum nostrum Jesum Christum honore colant. Si hæc sincere et ex caritate præstiterimus, in gaudio et Spiritus sancti jubilo vivemus, et secura mors excipiet, quæ ad æternam vitam nos transferet.

ipsisque earum media

43 Expurgemus cum Apostolo vetus fermentum, ut simus nova conspersio. Humiliemur Christo Domino, et revertamur ad ipsum magno cum fervore et caritate, conscientias nostras emundantes. Rumpanus catenas quæ nos præpediunt, ne penitus Christo nos ipsos tradamus, et ad perfectionem properemus. Nos a nobis ipsis divellamus et Christo adhæreamus, qui tot tamque graves cruciatus pro nobis sustinuit. Hactenus cœlestibus donis et favoribus accipiendis vacavimus: jam hora est, ut ad fructum et debitas gratias reddendas evigilemus. Deceret, nos parvulos non esse lacte indigentes, et cibo solidiori idoneos, hoc est fortes ac strenuos, et ad resistendum validis venti cujuslibet flatibus potentes. E

ad illam obtinendam

44 Quæso vos, carissimi, negligentiam ac desidiam excutite, et veloces magno Dei muneri obviam ite. Tempus utiliter consumite, et cavete, ne adversarius otiosos vos inveniat, sed semper in aliquo bono opere occupatos. Quodlibet externum negotium cogitatio aliqua sancta comitetur, et cor elevet. Legite, aut legentes pios ac devotos libros audite. Orationi diu noctuque incumbite, dictum Salvatoris memoria recolentes, quod oportet semper orare et numquam deficere. In precibus tamen vestris pluris facite mentis attentionem, quam vocis prolationem. Meditationes vestræ circa justitiam et misericordiam Dei versentur, ut a vobis timeatur ac ametur. Cum intimo dolore peccatorum vestrorum recordemini, ac frequenter confessioni subjicite, et coram Deo pure et candide vosmetipsos accusate, ac veniam humiliter postulate. Perpendite, quam sit ingens nostra miseria ad cadendum, quanta Dei benignitas ad nos sublevandos. Percurrite, quot quantaque a Deo beneficia, tum communia tum singularia perceperitis, et de omnibus ex corde gratias agite. F

suggerit.

45 Super omnia menti hæreat sanctissima Jesu Christi vita et passio, quæ animum de ea devote cogitantem illuminat ac roborat. Et breviter, pro nostra qualibet spirituali ægritudine saluberrima medicina est. Martyrum præterea vitas ac tormenta considerate, quibus accendimur ad peccatorum odium, ad seculi contemptum, et sensus voluptatum fugam; ac vice versa ad virtutem, et patiendi pro Jesu Christi amore cupiditatem inflammamur: siquidem per multas tribulationes in Dei regnum intrare oportet. Non ergo, carissimi mei, per aliam viam existimate vos ad supernam patriam et ad culmen perfectionis perventuros, nisi per quam præivere Sancti, et ipsa sanctitas Christus Jesus. *Josephus Bonafede hæc eadem documenta lib.* III *cap.* IX *Italice edidit. Beatus noster etiam plura pie monita inseruit litteris, quas monialibus S. Abundii*

A *dii aliisque scripsit: sed nobis hic non vacat, ea omnia operose in Latinam linguam convertere, et hoc loco fusius referre: nam ex jam datis fragmentis abunde colligitur, quanto sanctitatis desiderio animus* B. Joannis *flagraverit. Ceterum hæ integræ Beati epistolæ nationibus, idiomatis Italici ignaris, communicari merenter per interpretationem Latinam, quam hominibus minus occupatis, quam nos simus, et utriusque linguæ peritis relinquimus.* D

DE S. IGNATIO LOYOLA CONFESSORE

FUNDATORE ORDINIS CLERICORUM REGULARIUM SOCIETATIS JESU

ROMÆ

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Sancti nomen et cognomen, patria.

ANNO 1556.

S. Ignatii nomen

Reverendus pater Petrus Ribadeneira, inter eos omnes, qui in illustrandis sanctissimi Parentis ac Fundatoris nostri gestis, operam posuere, præcipuam laudem promeritus, Vitam ipsius incipit ab ejus nomine et cognomine. Ac nomen quidem constanti* B *et pervulgata notione et usu nunc est* Ignatius: *at tale non fuit semper: etenim illud Hispanis olim* Inigo *dictum fuisse, liquet partim ex informationibus Complutensibus super vita ac moribus ejus, nec non ex sententia, ibidem paucis post ipsius conversionem annis pronuntiata; ubi nomen* Inigo *constanter recurrit. Res illa contigit annis* 1526 *et* 1527, *in nostro Hispanico apographo signatis. Partim, inquam, inde, partim etiam nominis istius notio habetur apud prædictum Ribadeneiram in sua Vita Hispanica lib.* I, *cap.* I, *quæ Matriti anno* 1594 *typis edita est. Unde fit, ut plane inducar, ut credam, nomen illud* Inigo *vulgare, primigenium, ac domesticum Sancto exstitisse, quo puer apud suos in paterna domo nuncupatus sit, quodque ei postmodum adolescentiæ et juventutis terminos prætergresso etiamnum adhæserit; ita tamen, ut lapsu temporis nomen* Ignatius *prævaluerit, tamquam aliis extra Hispaniam nationibus magis commune, magisque cognitum et usitatum: quodque Sanctus nunc fecit suum.*

a quodam inepto impetitur

2 *Porro sancti Parentis nostri nomen tam diuturnis, totque et tam publicis monumentis consignatum; nec non totius orbis consensu exceptum,* C *ausus est imprudens quidam scribillator arrodere atque in* Enneconem *recudere in opusculo* De religiosa S. Ignatii, sive S. Enneconis, fundatoris Societatis Jesu, per Patres Benedictinos institutione *etc., Venetiis edito anno* 1641. *Opusculum illud ante me habeo, idque jam pridem refutavit noster Joannes Rho in libro, cui nomen est Achates: de quo opusculo alibi pluribus erit dicendum. Nunc edisserat nobis, amabo, egregius scilicet ille vindex Benedictinus, quodnam sancti nostri Fundatoris chirographum, quænam epistola, quodnam instrumentum aut documentum nomine* Enneconis, *et non potius* Ignatii, *vel* Innigi, Inigi, *seu* Ynigi *notetur. Atque hæc quidem istius auctoris ineptia prima est, quam dictus Joannes Rho ei inter alias plures imputat. Quasi vero* Ignatii *aut* Inigi *in* Enneconem *transformandi causa fuerit, quod abbas olim sanctissimus in Guipuzcoa vixerit, qui* Enneco *diceretur, plurimique in illo tractu, venerationis ergo,* Enneconés *appellentur. At de his atque aliis huc spectantibus memoratus Achates.*

tamquam non genuinum;

3 *Verum quidem est, exstitisse olim in Hispania quemdam Enneconem, Ordinis S. Benedicti, fama sanctitatis celebrem, abbatem monasterii Onniensis, quod est in Navarra, non autem in Guipuzcoa, teste Mabillonio in Annalibus Benedictinis ad annum* 1011. *Actum fuit apud nos de isto Sancto die prima Junii pag.* 107; *sed quomodo probabis, quod a nostri Sancti parentibus nomen Enneconis ipsi inditum fuerit in baptismo?* E *Probare hoc conatur prædicti opusculi auctor cap.* I *ita loquens:* Igitur cum tanta vicini populi devotio erga hunc Sanctum *Enneconem* fuerit, et solemne existat, ut quos Sanctos præcipue colunt parentes, patronos eos suis adsciscant filiis, illisque eorum nomina imponant;... propter hæc, inquam, facile est suspicari, pios Ignatii parentes... ex pio erga hunc sanctum Enneconem, et patronum suum affectu, ad recolendam sanctissimam memoriam illius, ejusque tutelam filio procurandam, cognominem illi suum natum fecisse. *Deinde vero* Enneconem illum in infantia, in juventute, et tum demum Ignatium suorum sequacium confessione dictum, cum jam mundo innotuisset, quod notius esset Ignatii nomen, ex scriptoribus eidem sancto Ignatio coætaneis, certo certius probavimus, *inquit, seu potius somniat. Quid enim?*

sed irrito conatu.

4 *Confecta res est: probabile est: igitur factum est. Quis contra mutire ausit? At* Ignatii *parentes Enneconem peculiari pietate coluisse, saltem probandum erat. Rursum cum* Ignatii *parentes numerosa prole stirpem propagaverint, si tanta* F *in Enneconem illorum pietas, ut filium illi cognominem habere voluerint; cur natu minimo* Ignatio *id demum nominis imposuerunt? Atque hæc quidem regerit Rhous adversario suo, et nos cum illo. Ceterum quia non est mihi animus cum operoso isto nugatore nugari, pluribus supersedeo, ac nomen* Enneconis *in Sancto nostro expungo, donec probetur sufficienter;* Ignatii, Inigi *vel* Ynigi *admitto. Sunt, qui velint,* Ignatium *infantulum prænuntiasse nomen suum, antequam sacrum baptisma susciperet.*

Quod Sanctus nomen prænuntiarit suum, antequam susciperet baptismum,

5 *Noster Joannes Eusebius Nierembergius Vitæ Hispanicæ cap.* I *illud refert, citans P. Melchiorem de la Cerda, aliosque (sed eorum nomen non exprimit;) uti et quædam Mss. collegii Complutensis. His fundamentis fultus miraculum illud adoptat noster Aloysius Carnolius in Vita Italica, quam sub nomine D. Vigilii Nolarci edidit, cap.* II, *pag.* 7 *editionis anni* 1687, *qua utimur. Ex hoc auctore prodigium illud refert noster Franciscus Garcia Vitæ Hispanicæ lib.* I, *cap.* I; *sed ita refert,*

AUCTORE J. P.

fert, ut indicet, se non satis convinci de veritate istius prodigii. Nec vero nos satis convincimur de re tanta; sed desideramus ea testimonia, quæ sint accommodata ad factum adeo insolitum et singulare comprobandum. Interea quamdiu illa non proferuntur, prodigium istud nostro calculo approbare non possumus. Nec vero concipimus, quomodo fieri potuerit, ut res gesta adeo mirabilis, rara, splendida atque illustris, non fuerit pervulgata ac crebris usurpata sermonibus tam intra quam extra familiæ Loyolææ domesticos parietes, ut de vicinis locis, magnaque Hispaniæ parte nihil dicamus. Neque porro in nostram intelligentiam cadit, quod nihil de ea tradat Ribadeneira, nihil Maffeius, Orlandinus nihil, qui res minoris momenti a Sancto actas litteris mandare non neglexerunt.

non satis probatur.

6 *An factum hoc ignorarunt? Non est verosimile; nam quoniam, quam late fere patet Hispania, non poterat non in ore esse omni populo, non videtur credibile, nihil istiusmodi ad dictorum auctorum aures vel manus pervenisse. Joannes vero Nierembergius, qui illud refert, non valet pluris, quam auctores, quos citat. Cum autem citet Melchiorem Cerdam; quærere nobis liceat, unde Cerda prodigium tam mirum deprompserit.* B *Alii illi, de quibus supra, quique illud tradiderint, ne nominantur quidem: quo pacto itaque sciemus, cujus ætatis, auctoritatis, notæ ac fidei censeri debeant? Quod etiam valet argumentum in Mss. illis Complutensibus supra memoratis. Itaque si quis vult hanc rem prodigiosam a nobis admitti tamquam veram, rogamus, ut proferat tabulam, testimonium, vel documentum ex auctore aliquo, testibus vel processibus, ad Sancti honores sacros promovendos formatis, quod sit hujusmodi, ut prudentem a nobis assensum elicere valeat. Alioquin nihil fit.*

Discutitur aliud nomen, quod alicubi ipsi inditum legitur.

7 *In informationibus Mss. quas habemus, in causa canonizationis sancti Patris nostri a P. Laurentio de Paulis, procuratore generali Societatis Jesu, et a consortio exhibitis, paulo post initium, præter nomen* Ignatius seu Innicus, *quo ibi Sanctus vocatur, adjicitur ipsi cognomentum* Lopez. *Alibi aliud occurrit: nam noster Gabriel de Henao Antiquitatum Cantabriæ Hispanice editarum lib.* III, *cap.* XXXV, *pag.* 356, *ex sententia Complutensi, de qua superius meminimus, profert istas voces* Inigo Lopez de Recalde; *observans, in toto reliquo causæ contextu Sanctum dumtaxat* Inigum *appellari.* C *Quidnam igitur sibi vult cognomentum* Recalde? *Minor difficultas occurrit in cognomento patronymico* Lopez: *nam quod illud non sit alienum a familia Loyolæ, patet ex* S. Ignatii *Majoribus (de quibus egerat idem auctor cap.* XXXIII;) *ita tamen re se habente, ut ex his ullum aliquem nescire se fateatur, qui matrimonium contraxerit cum conjuge Recaldina; aliud nihil sibi in promptu esse significans, quo se ex hac difficultate expediat, quam dicendo, quod, quia Sanctus utebatur solo nomine proprio, notarius ex suo cerebro cognomentum Recalde ei applicarit, auditum occasione alicujus Guipuzcoani aut Biscaini, qui consanguinitatis gratia egerit cum Sancto Compluti. Sed hoc est nodum scindere, non solvere.*

Sanctus fuit Cantaber Guipuzcoanus, in domo Loyolæa natus;

8 *Guipuzcoa Cantabriæ provincia* S. Ignatio *patria fuit; natalis autem in patria locus, Loyolæ castrum. De patria constat diserte ex auctoribus. In Vita autem breviore, quam ex Hispanico Ribadeneiræ exemplari Latinam fecit P. Gaspar Quartemontius, cap.* XXIII *locus natalis clarissime definitur his verbis:* P. Franciscus Borgia... D anno 1550 Romam profectus est, ob id maxime, ut B. Ignatium videret... Cumque primis sacris operaretur (fecit autem id in domo Loyolæâ) solum ejus cubiculi deosculatus est, in quo B. Pater natus fuerat, pro ea reverentia, qua in hunc Sanctum movebatur. *Non hoc clarum satis? Quando itaque in Relatione consistoriali secreta coram Gregorio PP. XV a Francisco Maria Cardinali a Monte, die* 29 *Januarii anno* 1622 *super vita, sanctitate, actis canonizationis, ac miraculis habita, dicitur* natus in oppido Aspeithiæ; *intellige illud de Aspeitiensi territorio, oppido Aspeitiæ proximo: et vero Aspeitiæ oppidum ac Loyolæ domus adeo in eodem territorio sunt vicina, ut idem moraliter locus censeri possint. Hinc recte dicit Bulla canonizationis:* Natus est B. Ignatius.. ad oppidum Aspeithiæ. *Igitur Stephanus Garibaius in Compendio historiali Hispanico tom.* 3, *lib.* XXX, *cap.* V *merito erroris arguit eos, qui domum istam* Loelam *nuncupantes, in provincia Alavæ eam esse sitam memorant.*

non Alavensis, aut Biscainus;

9 *Alavensis ergo non fuit Sanctus, nec presse loquendo Biscainus, juxta Henaum Antiquitatum Cantabricarum lib.* III, *cap.* XXXIII; *ubi monet, nomen Biscaiæ ad omnes provincias Cantabricas,* E *prout a vulgo et a scriptoribus fieri observat, extendendum non esse. Hinc juxta Henaum non recte scribit Bailletus in Vita* S. Ignatii, *quod natus fuerit* in Castro Loyolæ in Biscaia: *neque P. Dominicus Bouhours in Vita Gallica sancti Patris, ex mente Henai, satis recte Cantabriæ partes discriminavit, quando dixit, eum esse natum* in ista Biscaiæ Hispanicæ parte, quæ sese extendit versus Pirenæos montes, quæ hodiedum gerit nomen Guipuzcoæ. *Verum de Biscaia late sumpta, ac de Biscaia propria consuli potest Geographia Baudrandi. Sanctus itaque secundum dicta, Cantaber est Guipuzcoanus; non Alavensis aut Biscainus proprie loquendo; nec Azcoitiensis, nec stricte Aspeitiensis, sed Loyolæa in domo, parva utrimque locorum distantia inter duo illa oppida relicta, primum spirare cœpit: quæ domus, Garibaio teste, et ipso patria Guipuzcoano, subjacet jurisdictioni Aspeitiensis oppidi; et in spiritualibus, uti videre est apud Henaum, pertinet ad ejusdem ecclesiam S. Sebastiani* de Soreasu, *quam vocat: ubi Sanctus renatus in Christo sit per baptismum. Dum anno* 1721 *Aspeitiæ essem, baptisterium mihi ostensum fuit, quod pro* Ignatiano *habetur.* F

nec Ascoitiensis; nec Pampilonensis,

10 *Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hispanorum scriptorum, qui post annum* 1500 *floruere, tom.* 1, *pag.* 473 *lapsum commisit circa locum Sancti natalem, quando ita pronuntiavit:* S. Ignatius de Loyola Cantaber Guipuscoanus, domo EX OPPIDO AZCOITIA. *Ineptia secunda Pseudo-Constantini, ut vocatur, circa Sancti patriam, ubi ejus natalem locum magis implicat, castigatur in citato Achate a pag.* 7. *Carolus de Tapia in Tract. de religiosis rebus cap.* X, *apud Henaum lib.* III, *cap.* XXXIII *in citationibus ac notis, hallucinatur, dum scribit:* Ignatius Loyola... in nobilissima Loyolæa URBE... ortus. *Loyola enim castrum est; non urbs. Cæsar Egassius Bulæus in Historia Universitatis Parisiensis tom.* VI, *ad annum* 1564, *minus recte et proprie, quia nimis late ac remote,* nobilis Pampilonensis *titulo eum compellat. Ecquis enim recte quempiam Parisinum vocet, quod loco diocesi Parisinæ subjecto natus est? Porro curiosa Domus Loyolanæ antiquæ, uti et collegii Societatis Jesu; miraculorum item*

A *item ac publicæ venerationis descriptio datur post Sancti Vitas, in gloria ejus posthuma.*

§ II Locus nativitatis in Loyolæa domo; annus; parentes; fratres ac sorores; series genealogica.

Quidam volunt, S. Ignatium in stabulo natum fuisse;

In *gloria posthuma* S. Ignatii, *quam habes inferius post Vitas, cap.* I, *num.* 4, *inter alia, quæ ibidem dicuntur de interiore Loyolæa domo, occurrunt ista:* Subeuntibus ædes contra ostium statim occurrit sacellum, quod olim stabulum fuisse, editumque in eo S. P. N. Ignatium, qualiscumque traditio fert. *Nierembergius cap.* I *Vitæ scribit, hoc factum inter alia de Sancto mirabilia referri; sed sine teste, sine vade, qui vel id ipse referat, vel referri ab alio, fidem faciat. Carnolius pro hac re corradit, quidquid potest: nimirum quod sub Clemente VIII in conspectu tantæ hominum multitudinis, quæ ad annum sanctum* 1600 *ex magna orbis terrarum parte* B *Romam confluebat, excusa sit in folio, et cum speciali Superiorum facultate sit sparsa* S. Ignatii *imago, titulo Beati ac radiis insignita: in qua inter præcipuas ipsius vitæ res, hic controversa nativitatis historia exhibeatur primo loco: quem eadem etiam obtineat in Vita, figuris æneis Romæ in lucem data tempore beatificationis. Addit Cardinalem Ludovisium in sua Panegyri, quam dixit, quæque Bononiæ, Romæ, et alibi, uti refert, typis sit vulgata. Fidem huic facto conciliare conatur Carnolius ex Nicolao Lancicio, qui Opusculorum spiritualium tom.* I, *opusculo* 1, *cap.* XIX, *num.* 255 *agit de imagine anno jubilæi* 1600 *jam dicto Romæ vulgata.*

sed illud nobis non probatur.

12 *Exstat in hac domo nostra Professa Antverpiensi, Vita* S. Ignatii, *quæ imaginibus varias ejusdem res gestas exprimit, et anno* 1609 *Romæ vulgata notatur. Inter alias vero imagines repræsentatur aliqua cum hac inscriptione:* Mater Ignatium paritura, pro sua in natalem Domini pietate, deferri se jubet ad stabulum, eumque post septem filios postremum in stabulo parit anno salutis 1491. *Garciæ lib.* I, *cap.* I, *uti et Henai illum secuti in citationibus ac notis lib.* III, *cap.* XXXIX *verba non recito; quia cum sint neo-* C *terici, per se rem stabilire aut evertere non possunt. Nobis vero videtur omnino factum illud in apocryphis ponendum.* 1. *Quia in antiquissimis Vitæ scriptoribus, aut documentis illud non invenimus.* 2. *Quia non satis intelligimus, quod annis demum circiter quinquaginta post Sancti obitum imago illud exprimens, sit desumpta ex tabulis aut instrumentis satis veris, solidis, ac fidelibus, quæ tamdiu latuerint Vitæ scriptores* 3. *Quia pro cubiculo natali, non autem pro stabulo stat textus Ribadeneiræ a Quartemontio latinitate donatus, et a nobis citatus* § 1, *num.* 8, *ubi dicitur:* P. Franciscus Borgia... anno 1550... solum ejus CUBICULI deosculatus est, in quo B. Pater natus fuerat. *Audin'* solum cubiculi?

Annus natalis,

13 *Annum natalem innectit Ribadeneira, variis notis characteristicis tempus vestiens,* anno humanæ salutis 1491, Innocentio octavo Pontifice Maximo, Frederico tertio* Cæsare augusto, Ferdinando atque Isabella Catholicis Hispaniarum regibus: *in quo anno Maffeius, Orlandinus, Relatio consistorialis supra, ac Bulla canonizationis conspirant; ut mirum sit, apud Garibaium signari annum* 1495; *et magis mirum, illustrissimum Henricum Spondanum in Continuatione Annalium Baronii, ad annum* 1521, *num.* 6 *scribere, quod sanctus Pater noster* tunc *fuerit* annorum ætatis viginti, *quando in oppugnatione arcis Pampelonensis extremum Vitæ periculum adiit. Unde consequens esset, ut annus ejus natalis incidisset in annum circiter* 1501: *quod cui venit in mentem hactenus vel somniare? Dies autem Sancto natalis quisnam fuerit, discere cupimus.*

* *al.* IV

AUCTORE J. P.

parentes

14 *Parentes Sancto obtigere nobili imprimis genere insignes, ex Ribadeneira, Maffeio, ac Orlandino. Et de familia quidem eorum,* notissima utraque, *inquit Bartolus,* generis claritate, antiquitate ac numero: Suam longo ab ævo ditionem utraque tenuit, primariis aucta præfecturis, bello ac litteris insignes per totam avorum seriem plurimos censuit. *P. Michael de Arbieu, Societatis Jesu, et Cantaber ipse, et vir gravissimus, teste Joanne Rho in Achate, hæc ibi dicens inducitur pag.* 10: Gens ipsa longe nobilissima DE PARIENTES MAYORES, ut incolæ loquuntur, ejusque caput, cum regibus dicendum est sacramentum, in eorumque verba jurandum, aliisve casibus, in quibus magnates moneri aut evocari solent, a E regibus admonetur per litteras. Quo privilegio Loyolæa gens, et altera in Guipuzcoa tantummodo decoratur.

fratres ac sorores.

15 S. Ignatii *parentibus filias fuisse quinque, filios vero octo, habemus ex Ribadeneira ac Maffeio. Cur ergo Henaus tribuit ei fratres sex, dicitque, sorores tres numerari, quas alii quatuor, imo etiam quinque fuisse memorent? Sed nos non videmus, quid cogat recedere ab auctoribus istis antiquis, adeo clare ac distincte rem illam enuntiantibus, ut apud alios non videatur quærenda. Porro* Ignatius *vel omnium simul, vel fratrum saltem natu minimus fuit. Utimur disjunctione* vel; *quia æquivoce hic loquuntur Ribadeneira ac Maffeius. Hic enim* quinque *ponens* filias, filios octo; quorum, *ait,* minimus natu fuit Ignatius. *Ille autem agens de ipsius matre, dicit quod* filias quinque genuerit, filios octo; ex quibus Ignatium postremum... enixa est. *Viden' æquivocationem in relativo* quorum *et* ex quibus? *Neque hæc tollitur in Vita a Ribadeneira Hispanice conscripta, ac Matriti edita anno* 1594: *quippe ibi sic dicitur:* Tuvieron estos cavalleros cinco hijas, y ocho hijos; de los quales el postrero de todos, como otro David, fue nuestro Inigo. F *Id est,* Habuerunt nobiles isti quinque filias, et octo filios; e quibus omnium postremus, velut alter David, fuit noster Ignatius.

Series genealogica.

16 *Henaus lib.* III, *cap.* XXXIII *seriem genealogicam familiæ Loyolææ recenset, incipiens a domo Onazia, et ab anno circiter* 1180; *quando invenire se dicit ejusdem domus dominum Lope de Onaz; cui successisse asserit filium ipsius Garciam Lopez de Onaz; huic vero Lope Garciam de Onaz, filium ejus, qui duxerit uxorem Agnetem de Loyola, hujus antiquæ domus dominam; et sic descendendo, ita catalogum suum genealogicum ordinat Henaus, ut tandem eum deducat ad Sancti nostri parentes, Bertrandum Ianez de Onaz et Loyola, et Marinam Saenz de Licona et Balda; et hunc quidem Joannis Perez de Loyola filium heredem fuisse, indidem habemus; illam vero filiam fuisse nobilis equitis et sapientis consiliarii Martini Garciæ de Licona, qui causa uxoris, marchionissæ, ut vocant, de Balda, dominus esse cœperat domus Baldæ.*

17 *Apud*

AUCTORE J. P.

a seculo 12 deducta,

17 *Apud Ribadeneiram in Vita Latina, et apud Maffeium vocatur* S. Ignatii *mater* Marina Sone; *in Vita autem breviore Ribadeneiræ, quam Latine vertit Quartemontius, scribitur* Marina Sonez; *in Vita vero Hispanica Matritensi, anno* 1594 *a laudato Ribadeneira edita, vocatur* Maria Saez de Balda. *In Relatione consistoriali superius allegata scribitur* Maria Sanchez; *notante Garcia in Vita cap.* I, *illud coincidere cum* Saez; *ac monente, eam* Marinam *non* Mariam *fuisse appellatam. Nescire porro se fatetur Henaus lib.* III, *in citationibus ac notis ad cap.* XXXIII, *quomodo apud P. Andream Lucam in Vitam Sancti pro* Licona *irrepserit* Lizana; *qui error etiam transiit ad Joannem Nadasium nostrum in Anno dierum memorabilium Societatis Jesu, die* 31 *julii, et ad Carnolium cap.* II. *Sed Henaus loco mox producto citat scriptum anni* 1535, *die* 19 *julii, cujus copiam authenticam penes se inveniri indicat, in quo* S. Ignatii *mater* Marina Saenz de Licona *vocatur a propria sua filia Magdalena Loyolæa; quo scripto standum videtur.*

proponitur.

18 *Inter alia collegii nostri Loyolani monumenta servatur ibidem* genealogia Loyolanæ gentis, in qua videre sit affinitates cum nobilissimis B Hispaniæ familiis contractas; sed præcipue cum Borgia et Xaveria; *Sicut discimus ex notitiis inde transmissis. De fratribus ac sororibus* S. Ignatii, *eorumque posteris, ab eadem Loyolæa arbore per varios successionis ramos propagatis, plurima operose collegit Henaus cap.* XXXV *et* XXXVI. *Observa interim cum eodem auctore in citationibus ac notis ad libri* III *caput* XXXIII, *contra Carolum de Tapia,* Ignatium *non fuisse domus Loyolææ dominum, sed fratrem ejus natu majorem. Varias quoque familiæ Loyolææ notitias congessit Garcia lib.* I, *cap.* I; *quas lector talia sciendi cupidus, consulere poterit, ne nos hujusmodi rebus, quæ proprie ad nostrum institutum non spectant, nimium inhærentes, molem sane maximam rerum de* S. Ignatio *tractandarum sine necessitate augeamus.*

§ III. Educatio, vita militaris, propugnatio arcis Pampelonensis.

Educatio apud suos:

De prima ipsius pueritia, *teste Maffeio*, id unum constat, haud ita severa disciplina C educatum a suis fuisse, atque ab ipsis incunabulis, ut in opulenta domo, profanos admodum hausisse spiritus. *Unde colligi datur, laxiore quidem ac neglectiore, quam par erat, vivendi modo Sanctum a suis educatum fuisse, sicut in domibus nobilium, ubi multæ præsertim sunt proles, usuvenire non raro assolet. Non est tamen, quod liberiorem ejus vivendi licentiam, quo florem ætatis consumpsit, antequam a Deo ad perfectius vitæ institutum vocatus fuit, imputes educationi, quam a parentibus hauserat secundum Relationem consistorialem ac Bullam canonizationis antea citatas; unde habemus quod sit* natus *non tantum* ex.. Catholicis, *sed etiam ex* piis parentibus; qui simili pietate Filium educandum curarunt. *Pugnant hæc cum placito neoterici cujusdam Legendistæ Gallici, qui postquam satis crude in Vita* S. Ignatii *sub initium pronuntiasset, quod* vixerit in omni morum depravatione (dans tous les déreglements) *mox addit,* quam excitare in illo poterat prava educatio, quam a parentibus suis acceperat, et malæ consuetudines, quas in aula D contraxerat *etc.*

an Arevali?

20 Ignatius *adolescentiam exegit Arevali, in diœcesi Abulensi, siquidem vera sunt quæ ex aliorum relatione memorat Franciscus Sacchinus Historiæ Societatis Jesu parte* V, *tomo* I, *lib.* VIII. *ad annum* 1588, *a numero* 116; *ubi sic scribit:* Haud fustra multi credidere, præcipuo B. Ignatii patrocinio factum, ut cum celebriora multo loca repudiasset Societas, Arevali sedem poneret. Narrabant enim, Ignatium ibi adolescentiam peregisse, a parente traditum Joanni Velascio, regum Catholicorum Ferdinandi et Elisabethæ quæstori, qui amicitiæ causa, cum suis careret, unum liberorum, quem apud se educaret, a Beltramo Loiola poposcerat. *Dixi supra*, siquidem vera sunt, quæ ex aliorum relatione memorat Sacchinus. *Nam primam pueritiam traduxit in paterna domo, ex Maffeio supra citato: qua* transacta in curiam Ferdinandi regis a parentibus missus, *ex Ribadeneira; et quidem, auctore Maffeio,* litteris vixdum a limine salutatis; *ubi* cum in ephebis honorariis, *eodem referente,* regi aliquamdiu ministrasset.. ad Antonium Manricum sese contulit, *et apud illum* rei militaris tirocinia posuit; *deinde usque ad annum ætatis* E *trigesimum professus est. Quibus ita constitutis, non satis concipimus, quo pacto dici possit Arevali peregisse adolescentiam suam,*

Vita militaris;

21 *Quæ autem circa vitam militarem prætermisit Ribadeneira, supplentur ex Maffeio lib.* I, *cap.* I, *ubi de seculari ejus vanitate agens, affirmat, inter ipsius vitia, et cæcos errores, præclara quædam emicuisse bonæ ac religiosæ mentis indicia; nimirum reverentiam erga res sacras, horrorem ab omni verborum impietate, intactum ab avaritiæ sordibus et lucri cupiditate animum; id quod probatur ab exemplo expugnationis Najaræ; altitudinem animi in reconciliatione cum inimicis; summam in magnis arduisque negotiis dexteritatem, alacritati conjunctam; senilem denique quamdam in juvenili ista ætate maturitatem in agendo, ac tractandis hominum ingeniis. At vero, quoniam incidimus in eum sermonem, quo de vita ipsius in militia decursa lectorem plenius instruimus, occurrit hic quæstio quædam non magni quidem momenti, at non omnino tamen negligenda. Hæc quænam sit, paucis accipe.*

in qua an ducis aut præfecti militum

22 *Quæres igitur, an et quo munere militari functus sit. Laurentius Surius in Commentario brevi rerum in orbe gestarum ab anno salutis* 1500, *usque ad annum* 1574, *inter illa, quæ* F *scribit ad annum* 1540, *quo Societas Jesu approbata fuit, de* S. Ignatio *refert, quod* ob singularem prudentiam et animi fortitudinem, cum Galli arcem Pompeiopolitanam acerrime oppugnarent, præfecti munus adeptus, strenue se suosque defenderit. *Apud Genebrardum in Chronographia lib.* IV *ad annum mundi* 5622 *dicitur* dux Hispanorum in arce Pompeiopolitana tunc obsessa a Gallis. *In Officio* S. Ignatii, *anno* 1647 *Mediolani edito, sic habetur:* Miles et dux Pompeiopolim fortissime defendens, *etc. Andreas Lucas in Sancti Vita lib.* I, *cap.* II *ex Hispanico Flandrice excusa Antuerpiæ anno* 1654, *vult* Ignatium *a militibus, qui una cum ipso in urbe Pompeiopolitana præsidiarii erant, obsessos se videntibus, communi suffragio electum fuisse ducem; citatque Surii locum, modo a nobis prolatum; quin imo subjungit, strenuum ducem suis metu exanimatis, ac de deditione loquentibus, novos addidisse animos, omnesque ad propugnandam*

A *quandam arcem subsecutos eum fuisse. Noster Jacobus Coret in Vita ejus, quam sub quinto Apocalypseos angelo adumbravit, cap.* II, *sectione* III, *agminis ducem ipsum fuisse tradit. Noster item Gabriel Daniel Historiæ Francicæ tom.* III, *ad annum* 1521 *juvenem* DUCEM *eum appellat. An itaque Sanctus, dum militiam secutus fuit, ducis officium gessit? Militem quidem ipsum, propter insignes, de quibus mox actum, dotes, summam de se concitasse exspectationem ad præclara militiæ munia obeunda, extra controversiam est; sed quod revera cohortis alicujus militaris dux fuerit, velim mihi aliunde certioribus ex documentis probari; idque donec fiat, in animum induco meum, ipsum dumtaxat militem voluntarium seu honorarium fuisse. Surius certe rem non evincit; neque enim unde præfecturam illam hauserit, scimus, quæ neque a Ribadeneira vel verbulo tangitur, neque satis cohæret cum verbis Maffeii. Et vero quis neget, melioris notæ documenta et potuisse et debuisse prælucere hujus præfecturæ assertoribus, quam Surium, inferius non semel in aliis a nobis corrigendum?*

officium gesserit, examinatur.

23 *Proponamus et expendamus aliquantulum verba Maffeii lib.* I, *cap.* II: Najaræ dux, *inquit*, B qui Navarræ summo cum imperio præerat.... in ulteriorem Hispaniam ad auxilia contrahenda profectus est. Ignatio, paucisque præterea Pampelone custodiæ causa relictis. Ac ceteri quidem appropinquante Gallorum exercitu.... exterriti, et simul diffisi oppidanorum animis, tempori cedere, et urbem relinquere omnino decreverant: Ignatius vero multis verbis homines ab eo consilio revocare conatus, ubi se nihil proficere hortando perspexit, ardentibus oculis detestatus ignaviam perfidiamque, spectantibus omnibus in arcem SOLUS introiit, paratus illam cum aliquot in eo præsidio relictis, omni ope tueri. *Jam vero, si tum temporis dux fuerit* Ignatius, *qualem eum vocant isti auctores; estne credibile aut verosimile, quod milites suos, quibus ipse cum imperio tunc præesse debebat, reliquerit, et, spectantibus omnibus, dux militum sine ullo milite, ducem suum comitante, in arcem* solus *introierit? Non arbitror. Nam ubi* Ignatii *imperia, ubi animi, ubi rerum angustiæ, ubi militiæ leges?* In arcem *itaque* solus introiit, *teste Maffeio; non itaque omnibus militibus præsidiariis eum comitantibus, ut placuit scribere Andreæ Lucæ. Bouhoursius lib.* I *unum ei militem adjungit.*

C

Quod officium gesserit, facilius asseritur, quam probatur.

24 *Dicit quidem Coretus, quod solus cum suo agmine se receperit in arcem; sed dicit id, quod est in quæstione. Bartolus, quem citat ad marginem, lib.* I, *num.* 3 *refert, quod* relicta urbe in arcem se receperit, *sed nullum ei adjungit militum illuc comitantium agmen. Carolus de Tapia apud Henaum lib.* III, *in citationibus ac notis ad caput* XXXIII, *inter alia, quæ ibi refert de* S. Ignatio, *memorat ista:* Hic cum a familiaribus esset serenissimi Ferdinandi, regis Catholici, Pompeiopolim, Navarræ regni primariam urbem, ab eo missus, ut quadragentis præesset militibus, eam tamdiu a Francorum dura obsidione defendit, donec in crure vulneratus *etc. Sed miseret me boni viri; quia in scenam producit regem Ferdinandum, qui ab anno* 1516 *jam obierat, et cui Carolus V successerat. Ad hæc, quomodo ista cohærent cum iis, quæ de tirocinio militiæ apud Antonium Mauricum posito, ex Maffeio superius narravimus? Nec vero* Ignatius *præsidii, quod in arce urbis Pompeiopolitanæ erat, præfectus fuit, ut videre est in Actis, quæ P. Ludovicus Consalvus excepit ex ore ipsiusmet Sancti, et quæ postea dabo: nam ibi cap.* I, *num.* 1 *de se dicit:* Tam multas apud præfectum *(arcis nimirum Pampelonicæ)* rationes protulit, ut *etc. Adi præterea eumdem Maffeium lib.* I, *cap.* II. *Accedit eo, quod Garibaius lib.* XXX, *cap.* IV *scribat, eum fuisse* professum artem militarem: *quem et mox* militem animosum et fortem *commemorat: cur vero nec ducem, nec militiæ præfectum, siquidem talis umquam exstiterit? At de his satis.*

AUCTORE J. P.

In obsidione Pampelonensi quo die Ignatius vulneratus;

25 *Quamquam vero, quæ Sanctus in propugnatione Pampelonensi fortiter ac gloriose gessit anno* 1521, *quo a Callis obsessa atque intercepta fuit, satis pervulgata sunt ex Ribadeneira ac Maffeio; ita tamen ea dixerunt, ut nonnulla indicta reliquerint. Diem imprimis, quo vulneratus in ea fuit* Ignatius, *incidisse in feriam alteram Pentecostes, quæ fuit* 13 *Kalendas Junii, certis auctoribus compertum esse scribit Orlandinus. Vita Italica, quam anno* 1622 *approbavit reverendus admodum Pater noster Mutius Vitelleschus, Præpositus Generalis Societatis Jesu, eumdem annum, mensem ac diem signat. Et vero cum anno* 1521 *Pascha inciderit in diem* 31 *Martii, feria secunda Pentecostes inciderit in diem* 20 *Maii, necesse est; atque adeo erravit Andreas* E *Lucas, quantum ex versione ejus Flandrica, quæ ad manum est, perspicimus, quando* Ignatii *casum et arcis deditionem narrans, rem contigisse refert* 8 *Junii, feria secunda Pentecostes anni* 1521. *Apud Bartoli interpretem Janinum sub iisdem anni ac festi characteribus perperam notatur dies* 19 *Maii, uti et apud Coretum cap.* II, *sectione* III. *Apud Labbeum vero Chronologicæ historiæ parte* III, *ad dictum annum Christi* 1521 *legitur:* In oppugnatione arcis urbis Pampelonensis vulneratus est globo tormenti bellici Ignatius de Loyola, tum annorum viginti. *Sed ætas illa convincitur erroris ex anno ejus natali* 1491. *Diximus de tempore, quo res hæc gesta contigit; si quis adjuncta alia, a Ribadeneira prætermissa, quæ Pampelonensem expeditionem tam ex parte Gallorum, quam ex parte Hispanorum præcessere, cognoscere desiderat, adeat Maffeium, qui ea paucis perstringit lib.* I, *cap.* II, *Andream Lucam lib.* I, *cap.* II, *Bartolum lib.* I, *num.* 3, *Garciam lib.* I, *cap.* II, *Bouhoursium lib.* I.

sacellum ibidem, et inscriptio

26 *Reliquum est, ut ipsam quoque arcem Pompeiopolitanam inspiciamus. Et arx quidem vetus, quam Sanctus propugnavit, postea esse desiit eodem loco. Ne autem is, in quo illa stetit olim,* F *maneret inglorius, conditum ibi est sacellum in honorem* S. Ignatii, *perpetuum rei ibi gestæ monumentum: in cujus pariete aureis litteris infra Jesu nomen notatur inscriptio: quam, dum ibi essem, exscripsi die* 5 *Maii* 1722, *ac deinde cum alio collegii nostri Pampelonensis exemplo contuli. Ex isto autem meo apographo sat fuerit, hæc delibasse:* B. Ignatius de Loyola... in hujus castri propugnatione, in utraque tibia vulnere accepto, cecidit moribundus: divinitus tamen confirmatus, dignos egit pœnitentiæ fructus, et, universo fere terrarum orbe reluctante, sed favente numine, erexit religionem Societatis Jesu, magno Ecclesiæ bono....

cum observationibus nostris.

27 Excellentissimus princeps Joannes Cardona, Navarræ prorex, ejusdem atque Guipuscoæ capitaneus generalis *etc.* arcum hunc erigendum curavit. *Res gesta anno* pontificatus Pauli V secundo, et regni Philippi III, Hispaniarum regis 8, pascente Pompeiopolitanam ecclesiam magnificentissimo, nobilissimo, atque illustrissimo

AUCTORE J. P.

simo Antonio Vanegas de Figueroa. *Sedere cœpit Paulus V anno* 1605, *a die* 17 *Maii; Philippo II, anno* 1598, *die* 13 *Septembris e vivis erepto successit Philippus III; ac proin, si subsistant notæ temporis, concurrent cum anno æræ Christianæ* 1606. *Ceterum ex titulo* vetus inscriptio, *quo prænotatur illud monumentum, et quem ex pariete dicti sacelli exscripsimus, plane conficitur, non esse hanc primigeniam inscriptionem, sed ex alia antiquiore transcriptam fuisse. Ad hæc, clausula illa* arcum hunc erigendum curavit, *suspicionem nobis movet, illo arcis antiquæ loco, quo ceciderat* Ignatius, *erectum primo fuisse arcum, vel pyramidem, vel monumentum quodpiam, prædicta inscriptione notatum: cui deinde lapsu temporis fortasse diruto vel dejecto, substitutum sit sacellum illud, quod modo ibi exstat, antiqua ac prima inscriptione translata in sacelli parietem, cui jam inscripta est.*

§ IV. Lectio sacra; Mons serratus; Sancti ibidem confessarius, ac mora; vestitus, imago et inscriptio.

B

Vita Christi, ab Ignatio lecta, fertur fuisse composita a Landulfo Carthusiano.

Quomodo Sanctus gravissime vulneratus, ad paternam domum delatus, et miro modo pristinæ ibidem valetudini sit restitutus, intelliges ex Vitæ scriptoribus: e quibus etiam constat, lectionem sacram Vitæ Christi ac Sanctorum, divino consilio ipsi oblatam, primos melioris vitæ igniculos in animo ejus accendisse, adeo paulatim fortiter ac suaviter ardentes, ut totus in alium mutatus virum, militiæ profanæ nuntium remittere, atque ad sacram transire, fixum habuerit. Librum porro de Vita Christi, quem legerit, vult Bartolus, fuisse Landolphi Cartusiani: de quo in istius Ordinis Bibliotheca, auctore F. Theodoro Petreio, ejusdem apud Ubios familiæ professo, sic dicitur: Ludolphus Saxo... edidit... magnæ utilitatis pietatisque opera: in quibus comprimis est Vita Domini nostri Jesu Christi, quam ex quatuor Evangelistarum textu conflavit, ac lucidissimis non minus quam devotissimis commentariis explanavit. *Floruit circa annum Domini* 1330 *sicut ibidem notatur. Et vero quia tam avide hoc Ludolphi opus fuit exceptum, uti ex frequenti ejusdem impressione liquet, de qua ibidem est* C *mentio, facile potuit continere, ut Hispanice redditum ad manus* S. Ignatii *pervenerit. An vero reipsa id factum sit, viderit Bartolus, qui id asserit.*

Iter Navarreto in Montem serratum:

29 *Inter hæc* Ignatius *simul animo et corpore paulatim convalescens, et cœlestibus stimulis acerrime compunctus, at necdum satis per vires idoneus ad arripiendum iter, quo decreverat de cognatione ac paterna domo exire, domi sese tantisper continuit, sanctis occupationibus cœlestes inter favores pie indulgens; donec tandem ad sacram, quam meditabatur, expeditionem satis utcumque jam comparatus, Martino Garcia germano fratre natu maximo frustra eum ab instituto absterrere satagente, Navarretum contendit; ubi nummos* nonnullos... in instaurationem imaginis cujusdam beatissimæ Virginis, quæ male erat composita, insumpsit; *juxta Vitam ex ore ipsiusmet Sancti exceptam, et post a nobis excudendam. Indeque profectus, ante omnia celeberrimam Virginis Matris, cujus tutelæ se totum commiserat, et quam jam tum singulari apparitione admodum sibi propitiam ac beneficam senserat, religionis causa ædem adire instituit, quæ in* D *Monte serrato, magno cum adventantium concursu, incolebatur ab instituti Benedictini monachis. Situs autem est ille locus in Catalonia; de quo plura cognoscere, operæ pretium videtur: id quod fiet ex epistola autographa nostri R. P. Petri Cant, missionis navalis, prout ab alio eidem epistolæ adscriptum lego, superioris, ad R. P. Laurentium van Schoone, suum utique et nostræ provinciæ Flandrobelgicæ tum temporis moderatorem data ex navi in portu Barcinonensi* 2 *Augusti anno* 1674; *e qua delibo sequentia:*

cujus magnificentia,

30 Tandem pervenimus ad vota votorum, hoc est, ad illam Divam, ad cujus aram exsoluto voto, et appenso gladio sanctus Pater noster concepit illum spiritum, cujus fœcunda proles est, quam mox peperit Societatem. Ad eamdem aram postridie sacrum celebravimus ambo; quanto teneritudinis sensu, Deus novit. Integri voluminis opus foret, describere majestatem Divæ, templi ac conventus, qui monachorum est Ordinis S. Benedicti, amplitudinem et magnificentiam, sacrarii thesauros immensos, et vere regios, utpote a regibus variis collatos; ipsam etiam naturam ac situm montis. Pro brevitate E epistolari solum dicam, templum totum ab imo in altum inauratum esse perquam concinne; ante Virginis aram diu noctuque inextincta flamma perenniter collucere argenteas lampades majores minoresque quinque supra septuaginta: thesauros reconditos in sacrario æquipollere millionibus aliquot, et multo majores esse iis, quos quondam Compostellæ vidi, qui tamen maximi sunt, in sanctuario divi Jacobi Apostoli.

situs, ac natura loci describitur.

31 Mons ipse amœnitate sua, celsitudine et figura mirabilis merito posset naturæ miraculis accenseri; cum totus sit ex viva petra, totus tamen plantis fragrantis odoris, amœnisque arboribus semper virescit, non alia, quam arte naturæ. Cum adeo in sublimi conventus positus sit, ut nubes visæ sint velut scabellum pedum nostrorum, et omnem subjectæ terræ conspectum penitus nobis eriperent; mons tamen a pede conventus assurgit in plurimas cuspides, quarum unaquæque facile superat altissimam quamque Belgii turrim; ut a similitudine serræ, Mons non immerito dicatur serratus. Illas ipsas serras seu cuspides quoque conscendimus, quod non audent omnes; qui subeundum est per angustissimos et præcipites gradus, qui in ipsa rupe excisi sunt: F et quod mirabile nobis visum est, cum cuspides istæ ex inferiori loco videantur acutissimæ, superne exspatiantur in amœnissimas planities, quas justis intervallis incolunt cum sacellis et domibus suis quindecim ejusdem Ordinis S. Benedicti eremicolæ. *Hactenus Cantius de isto loco.*

Quo ætatis anno ibi fuerit; quamnam ibi fecerit.

32 *Ceterum quæ ibidem a nostro Sancto gesta sunt, dabunt Ribadeneira lib.* I, *cap.* IV, *antiquæ capitum divisionis (quæ notatur etiam ad marginem nostræ capitum partitionis novæ;) et Maffeius. Tempus novæ militiæ, quam suspensis ad Virginis aram profanis armis noctu excubans, ibi incepit, ab ipsis innectitur anno* 1522; *a quo si retrocedas ad annum ejus natalem* 1491, *consequens est, ut quando in Monte serrato fuit, numeraverit annum ætatis circiter trigesimum primum: non autem vigesimum sextum, quem Dieghus Payva Andradius Orthodoxarum explicationum lib.* I, *et Surius supra citatus mendose notarunt; qui ultimus alterius item erroris convincitur, dum* annum integrum, et eo amplius, ex morbo

A morbo decumbenti *attribuit Sancto : etenim cum in arce Pampelonensi prostratus fuerit die* 20 *Maii, ex dictis num.* 25, *anno* 1521*; cumque anno proxime sequenti* 1522, *et nocte quidem illa tota, cui dies festus angelicæ salutationis ad* 25 *Martii illuxit, suspensis armis famosas in Monte serrato excubias instituerit; ut videsis apud Ribadeneiram ac Maffeium; consequens est, ut anno integro, nedum eo amplius, in paterna domo, aut extra illam ex morbo non decubuerit. Porro ne adeo nobilis ac novæ pervigilationis genus prorsus memorabile perpetua in ipso loco, ubi quondam contigerat, frustraretur memoria; dictorum monachorum abbas eam posteris commendari voluit, affixa ad latus altaris lamina marmorea cum hac epigraphe, uti refert Bartolus lib.* I, *num.* 10 :

notata sunt in inscriptione.

33 Beatus Ignatius Loiola, hic multa prece fletuque Deo se Virginique devovit. Hic tamquam armis spiritualibus, sacco se muniens, pernoctavit. Hinc ad Societatem Jesu fundandam prodiit anno 1522. Frater Laurentius Nieto abbas dicavit anno 1603. *De sacello ibidem loci in ecclesia nova, in honorem* S. Ignatii *dedicato, nec non picturis, res a Sancto in Monte serrato gestas* B *repræsentantibus, adornato agit Garcia lib.* I, *cap.* V *; ubi et exponit, quo eventu factum sit, ut sacellum, quod alteri postea Sanctæ erat destinatum,* S. Ignatii, *cujus fuerat antea, deinceps esse perrexerit. Ibidem etiam fit mentio antiquæ ac singularis fraternæ communicationis, quæ fuerit Societati Jesu cum ista domo. Sed alia, quæ Sanctus in Monte serrato gessit, nos modo vocant.*

Illius quo ibidem a sacris confessionibus usus est Ignatius,

34 Ibi, *inquit Ribadeneira,* optimo confessario totius vitæ suæ crimina per triduum ex scripto confessus est. *Idem auctor in Compendio Vitæ a Quartemontio latinitate donatæ dicit, eum* natione Gallum *fuisse, nomine* Joannem Clanonem, virum sanctitatis laude præstantem ac celebrem. *Sed non una eademque viri hujus nomen exprimendi forma : nam apud Ribadeneiram in Vita Hispanica Matritensi anni* 1594, *et apud Bartolum scribitur* Chanones ; *apud Argaizium paulo post citandum est* Xanones ; *apud Garciam denique* Chacones. *At forte non erit ingratum, viri obiter a Ribadeneira laudati virtutes ac merita paulo distinctius cognoscere. Accipe igitur elogium ejus, quod ex tabulario Monserratensis cœnobii depromptum, Bartolus lib.* I, *num.* 10 *recenset :* Fuerat is, *inquit*, Mirapicensis olim C ecclesiæ vicarius, qui veneraturus Deiparam, cum se aliquando illuc contulisset, religiosis captus monachorum exemplis et innocentia, valedixerat seculo ; abdicataque a se officii dignitate et facultatibus, monasticam vitam professus fuerat anno ætatis trigesimo altero : inde ad octavum et octogesimum, eodem quo primum ardore, in eo ordine duravit. Valens aut ægrotus, juvenis aut senex decrepitus carnes attigit numquam, et ex diurno quotidie demenso, partim in pauperes tertiam divisit.

elogium.

35 Vestitus illi vilissimus, promissum ad genua sub veste cilicium ; noctes, demptis paucis ad quietem horis, precando pervigiles partim cum ceteris in choro, partim in cellulæ secreto. Morbis diuturnis et gravibus viri patientiam excoxit Deus, annis præsertim decrepitis, qui vel uni pro gravi morbo sunt : in iis dolores æquissimo semper animo excepit, semper Dei laude et gratiis rependit. Demissione vero sui et obedientia tam sublimi fuit, totque aliis eminens dotibus, ut ad instaurandam Ordinis disciplinam, multis per Hispaniam et Lusitaniam domibus exemplar auctorque fuerit. *Prospere itaque ac feliciter, ita rem moderante divina providentia, accidit, ut* S. Ignatius *in hujusmodi conscientiæ suæ arbitrum inciderit ; cujus præstantissimi cœnobitæ laudes recensuisse paucis, haud nos pœnitet, non immemores utique, quam præclare is tunc de sancto Patre nostro meritus fuerit,* primus, *ut cum Quartemontio loquamur,* in cujus veluti patris ac magistri sinum consilia sua intimasque animi cogitationes effunderet.

AUCTORE J. P.

In Monte serrato

36 *Quod exiguam temporis moram Sanctus ibi traxerit, indicio est modus narrandi ea, quæ isto loco gessit, apud Ribadeneiram, Maffeium atque Orlandinum. Vita ex ore Sancti conscripta a Ludovico Consalvo, num.* 18 Pridie, *ait,* Annuntiationis beatissimæ Mariæ anno 1522 noctu.. in genua ut procumberet ante altare beatissimæ Dei Genitricis profectus est, ac.. noctem omnem transegit. Adventante die, sumpta sacra Eucharistia, abiit, ne agnosceretur. Ibat autem non recto itinere quod Barcinonem ducit,... sed deflexo, quo in oppidum quoddam, quod Manresæ dicitur, delatus est, ubi moram facere statuebat etc. *Inter documenta nostri archivi Romani de* S. Ignatio *huc missa occurrit exemplum Ms.,* E *continens res quasdam, a P. Araozio dictas circa sanctum Patrem, quæ in ejus Vita desiderari dicuntur, et ab Araozii socio referri. In dicto itaque Ms. habemus, quod paulo postquam Sanctus pervenisset ad Montem serratum, secesserit in aliquam speluncam per istos montes quæsitam ; ubi et nonnulla ipsi delitescere volenti accidisse scribuntur. Sed illa non ausim probare, quia jamjam dictis non consona. Ceterum non potest commoratio Monserratensis ad minus coarctari spatium temporis, quam tridui ; cum triduum ibidem impenderit eluendis per generalem totius anteactæ vitæ concessionem maculis, prout ex biographis constat. Quot vero diebus ibidem loci substiterit, fatemur, nobis nihil in promptu esse, unde illud determinemus ; quidquid Garibaius scribat, quod novenam ibi fecerit. Ceterum commorationis in Monte serrato tempus extendere ad triennium, quidnam est, si hoc non sit, evertere puncta fixa chronologica earum rerum, quæ post hanc commorationem subsecutæ sunt ?*

brevissimo tempore mansit.

37 *Etenim cum post discessum e Monte serrato* annum unum plus minus Manresæ transegerit, *teste Ribadeneira lib.* I, *cap.* X, *seu, uti habemus* F *ex Mafferio lib.* I, *cap.* II, inter hæc anni fere spatium exegerit ; *cumque, sicut hic notat cap.* XII, sub initium anni 1523.. Minoressa profectus venerit Barcinonem, ut in Italiam ex eo loco trajiceret ; et, *prout ille refert citato cap.* X, Romam.. ad diem Dominicum Palmarum anni 1523 venerit ; *ne dicam, quod* 14 die mensis Julii, anni Domini 1523, *Hierosolymam versus,* Venetiis solverit, *ex Ribadeneira capite* II ; *annoque* 1524 *redux, Barcinone studia litterarum sit aggressus, ex cap.* XIII ; *consequens est, ut hæc omnia, annis suis circumscripta, componi nequeant cum illo triennio ; e quo subsidium accersitur, ad eripiendum* S. Ignatio *librum Exercitiorum, quem apud Minoressanos composuit, eumque alteri attribuendum. At somnia ista nobis exsufflanda erunt inferius, quando ex proprio instituto de ista re agemus, et librum istum vero suo Auctori vindicabimus, contra Argaizium in Historia Dominæ nostræ Monserratensis cap.* XLVI, *num.* 9, *aliosque, qui vel eum alteri adscripserunt, vel de modo,* quo

AUCTORE J. P.

Describitur, quo usus ibidem indumento fuerit Sanctus,

quo compositus ille a sancto Patre nostro fuit, aliter senserunt, quam par est.

38 *De amictu viatorio, quem, priusquam pervenisset ad Montem serratum, sibi comparavit, quo indutus excubias egit ibidem pernox ante aram Virginis Matris; quo inde discessit, quo denique Minoressam ingressus est, graphice tractant Ribadeneira lib.* I, *cap.* III et IV ; *ac Maffeius lib.* I, *cap.* III, IV, et V ; *quibus adde Orlandinum lib.* I, *num.* 18, *cujus verba cur huc potius transcribam, quam duorum istorum, mox intelliges:* Se, *inquit,* habitu induit, quem prope Montem serratum nuper ex itinere comparaverat. Is erat talaris tunica e rudi sacco, funis pro cingulo, calcei e sparto, sed alterum tantum pedem ex veteri plaga imbecilliorem texit : alterum prorsus nudum ; nudum item reliquit verticem : suspendit ab latere cucurbitam in usum aquæ, et viatorium baculum, peregrinorum gestamen, manu prehendit. *Hoc in habitu eum sacro illo pervigilio functum fuisse ; in hoc Minoressam versus discessise e Monte serrato ; in hoc denique eum Minoressam ingressum comparuisse, ex num.* 18 *designato ac duobus proxime sequentibus habetur. Argaizius loco citato vult, Orlandinum repugnare*
B *Ribadeneiræ in eo, quod duplicem tunicam Sancto det, Ribadeneira unicam ei dante. Probare id conatur ex his Orlandini verbis :* Indumentum Ignatii duplex amiculum fuit e crasso panno, coloris cinerei ruffescentis, et ex eodem confectum pileolum.

contra nonnullorum somnia,

39 *Sed multis peccat Argaizius. Nam* 1. *Orlandini textum de indumento hic controverso, et unico jam dedimus.* 2. *Verba, quæ mox obtrudebat Argaizius, misere truncata sunt ex Orlandini libro* I, *num.* 30 ; *quæ si incorrupta et integra ex ipso fonte transcripsit, facile potuit videre, ibi agi de indumento, quod ab hoc, de quo disputamus, toto cœlo diversum fuisse, clamant rerum adjuncta. Etenim Orlandinus de Sancto Manresa discessuro agens,* Utebatur, *inquit,* jam valetudine certiore ; sed quia gravis languor resederat stomachi, et hiems perfrigida sæviebat, duplex amiculum e crasso panno, coloris cinerei ruffescentis, amicorum impulsu corpori admovit, et ex eodem confectum pileolum capiti operimentum imposuit. Tum Barcinonem discessit. *De duplici Sancti indumento Vita Consalviana num.* 34 *consuli etiam potest.* 3. *Duplex illud indumentum ideo placet Argaizio, ut* S. Ignatium *transformet*
C *in Benedictinum ordinis inferioris.* 4. *Duos etiam in scenam produxit confessarios, Fornerum utique et Xanonesium, quibus obedivisse, postquam cum illis communicaverat, Sanctum credit, seu potius somniat, atque habitum assumpsisse, qui religiosi potius fuerit, quam peregrini : nulla certe veritatis umbra. Nam tametsi plus satis hæc fabella ex dictis sit confutata, placet tamen hisce superaddere coronidis loco sequentia. Vita a P. Ludovico Consalvo ex ore* S. Ignatii *excepta num.* 16 *sic narrat :* Itaque telam emit ex ea, qua sacci conficientur, non admodum textam, et multis aculeis asperam : ac statim vestem sibi ex ea usque ad pedes demissam fieri præcepit. *Et mox ibid. subdit Vita, calceos ex sparto, quorum unum dumtaxat gestavit, baculum peregrinorum insigne, et cucurbitulam. Quænam hic species habitus religiosi, nedum Donati Benedictini ?*

40 *Bucelinus in Monologio suo Benedictino ad diem* 31 *Julii, commentitiam hanc sancti Patris nostri metamorphosim, ita ante Argaizium descripserat :* Christo militaturus novum hominem et habitum in monasterio B. Matris Admirabilis D
Monserratensis apud nostros assumpsit, ibique Oblatorum, quos Hispani Donatos vocant, religioso schemate donatus *etc. Apage itaque pura puta hujusmodi somnia ; quibus si duo isti auctores (ne tertium illis addam, Constantinum Cajetanum, ab Argaizio citatum) in animum induxerint suum, conciliare honorem sacro indumento religiosorum Ordinis Benedictini ; sciant, neque sanctum patriarcham Benedictum, neque Ordinem ejus rebus falsis condecorandos esse, veris aliunde laudibus spectatissimos.*

in Donatum Benedictinum ridicule et infundate eum transformantium.

An professus fuerit

41 *Ex simili fabularum figlina prodiit commentum illud, de quo agitur in Responsionibus P. Danielis Papebrochii ad reverendum admodum patrem Sebastianum a S. Paulo, parte* II, *inter ea ; quibus respondetur ad articulum* 15 § 3, *num.* 25 ; *ubi ex quodam auctore refertur,* nonnullos sustinere, S. Ignatium vitæ suæ perfectionem et sanctitatem hausisse ex tertia Regula S. Francisci, illiusque habitum suscepisse, professionem emisisse, et justa illam aliquo tempore vixisse. *Sed hujusmodi nugæ neglectu potius et commiseratione, quam refutatione dignæ sunt. Consuli interim possunt ea, quæ ibidem a num.* 26 *respondentur. Ecce autem commentum illud* E
non ita pridem denuo innovatur in libello Germanico, cui titulus : Regula tertii Ordinis, Pœnitentium dicti, quem Seraphicus Patriarcha S. Franciscus ex speciali instinctu Spiritus sancti composuit *etc.*, cum aliis ad hujus Ordinis notitiam spectantibus compilata per quemdam ex reformata provincia Austriaca pauperum Franciscanorum. *Prodiit in lucem dictus libellus Viennæ apud Joannem Baptistam Schilgen, Universitatis typographum anno* 1726 ; *sicut adscriptum invenio fragmento, quod ex prædicto libro extractum est.*

tertiam regulam S. Francisci,

42 *Sed cum fragmentum illud tametsi parvum, magnis tamen et crassis falsitatibus scateat, nullam in hac re meretur fidem. Falsum quippe est primo, ex* S. Ignatii *scipione, aspera veste, ac fune, quo tunc erat præcinctus, sequi, ut fuerit Tertiarius Ordinis S. Francisci; nam sicut inde, secundum mox dicta de Donato Benedictino, habitum Benedictinum non extundes ; sic etiam non extundes indidem Tertiarium S. Francisci. Falsum est secundo : In ecclesia Deiparæ Montis serrati sacerdoti Franciscano totius anteactæ vitæ noxas generali exomologesi aperuisse : nam quis ibidem ipsi a sacris confessionibus fuerit, supra* F
dixi. Falsum est tertio, specum Manresanam petiisse ; ubi ad normam primorum Tertiariorum vestitus, iisdem cohabitans aliquamdiu delituerit. Ubi fuerit Manresæ, dabit Ribadeneira lib. I, *cap.* V *et* VI. *Falsum est quarto, quod factam subinde professionem in manibus sui confessarii Franciscani deposuerit. Falsum est quinto, quod in eadem specu Manresana, servato Tertiarii pœnitentis habitu, admirabilem Exercitiorum spiritualium librum conscripserit. De professione* S. Ignatii *dicetur alibi. De habitu mox actum. Quot quantæque in exiguo isto fragmento conglomerantur falsitates, inter aniles nænias reponendæ! Quid vero* recens auctor ab ordinariis libr, censoribus approbatus Bruxellis. Item R. P. Engelbertus Pauck Ord. S. Francisci Seraph. pariter a censoribus approbatus in tertia Vinea Seraph. f. 164, *qui ibidem citantur, suadere possunt in hac re, si conferantur cum tota retro antiquitate, cui ne quidem incidit de ea vel somniare?*

43 *Aliquid*

A *Perstringuntur quædam circa imaginem S. Ignatii, cum inscriptione Manresæ expositam.*

43 *Aliquid etiam in simili materia contigisse Manresæ, illud indicio est, quod P. Ignatius Pien, germanus meus frater, inter monumenta Romana ad me miserit inscriptionem Hispanicam, subjectam imagini* S. Ignatii de Loyola *in monasterio PP. Dominicarum Manresæ, a R. P. F. Bernardo Llanes, filio ac Priore istius conventus, die* 3 *Aprilis anno* 1649. *Prædictus Pater Ignatius Pinius subjungit,* habere *se* et Memoriale, quod Nostri tum contra modum quo depingebatur in prædicta imagine S. Ignatius, tum contra inscriptionem, obtulerunt Patri Vicario Dominicanorum : et Responsionem cujusdam P. Dominicani ad dictum Memoriale : denique Nostrorum Memoriale oblatum Inquisitioni. *Ex Inscriptione dicta habemus, quod* S. Ignatius *anno* 1522 *e Monte serrato Manresam digressus, ad conventum PP. Dominicanorum venerit; quod ejusdem conventus Prior ipsum hospitio exceperit in quadam cella istius loci (qui tunc Prioratus dicebatur); in quo habitarit reliquo tempore, quo Manresæ fuit; quod in isto conventu magnas res spirituales sit operatus, et cœlestibus deliciis gavisus fuerit. Et paulo post additur, quod multas habuerit illuminationes e cœlo, et composuerit librum Exercitiorum spiritualium.* B *Si autem* Ignatius, *quamdiu apud Manresanos fuit, in isto conventu fuit, prout vult inscriptio ista, cum alterius, quo Sanctus diverterit, loci non meminerit; Ergo Sanctus ad xenodochium ibidem primo non divertit; ergo nihil in antro Manresano egit earum rerum, quas ibidem egisse, affirmatur; quæ sunt falsa; vide Ribadeneiram lib.* I *cap.* v *et* vi, *et ea quæ de antro Manresano, ac de Exercitiis spiritualibus postea dicam. Hæc de inscriptione. Quid vero in imagine* S. Ignatii *ibidem exposita, nostris displicuerit, non invenio; neque novi, quænam postea consecuta fuerint hanc controversiam.*

§ V. Iter e Monte serrato Manresam; Sancti spelunca; Exercitia spiritualia ibidem composita; tempus commorationis.

Manresæ notitia.

Inter *hæc itaque e profano milite piissimum mutatus in peregrinum* Ignatius, nondum C certa luce, relicto monachis *Monserratensis cœnobii* jumento, pedes ipse, obvoluto etiam tum fasciis altero crure claudicans, per summum larem a Monte serrato discessit, et e via militari paulo post deflexit primum ad deserta in vicino loca, deinde ad oppidum Barcinonensis agri Minoressam (hodie Manresam vulgus appellat), novem fere millibus passuum a Monte serrato, *inquit Maffeius lib.* I, *cap.* v. *Locum illum quondam episcopalem fuisse, ad fluvium Cardoner* situm, qui paulo infra in Rubricatum cadit, observat neotericus geographus Michael Antonius Baudrand, ad vocem* Minorissa. *Porro urbeculam hanc esse in valle sitam, scribebat Cantius, qui supra. Esse autem Manresam domorum quingentarum vel oppidulum vel pagum, habemus ex Bartholo lib.* I, *num.* 2.

* *al.* Cardener

Exponitur quomodo S. Ignatius

45 *Ceterum quæ paucis circa discessum Sancti mox dedimus ex Maffeio, plenius descripta habemus in apographo Hispanico una cum aliis monumentis Romanis huc misso, hoc titulo :* Relatio et Historia temporis, quo moratus est noster beatus Pater Ignatius Minoressæ et Barcinone, quam scriptam reliquit Joannes Sacrista Paschalis. *Ad marginem item Hispanice sequentia annotantur manu P. Pinii :* Istam Historiam temporis, quo N. B. P. Ignatius fuit in civitatibus Minoressana ac Barcinonensi, ex suo originali extractam Catalano, mittit nostro Patri Generali Claudio Aquaviva P. Franciscus Castel per P. Josephum de Alderete 1605. *Inde delibo hæc, quæ subdo :* Ego Joannes Sacrista Paschalis, *inquit,* fidem facio per virtutem hujus præsentis scripti ad perpetuam memoriam eorum, quæ audivi dicere matrem meam Agnetem Paschalem, viduam secundi matrimonii, et P. Ignatium de Loyola, partim de rebus, quæ sequuntur, spectantibus ad itinera, conversionem, et adventum ejus in civitatem Minoressanam ac Barcinonensem; partim de illis, quas vidi et tractavi egomet oculis meis ac manibus meis. Dum essem juvenis annorum quindecim, et ephebus essem archiepiscopi, qui tunc erat Tarraconensis, cum quodam avunculo meo, dictæ meæ matris Agnetis Paschalis viduæ germano fratre, nomine Antonio Pujol, qui dicto archiepiscopo erat a cæremoniis sacris, et a confessionibus; quia erat vir valde doctus, et magnorum meritorum; morabatur tunc temporis mea mater Minoressæ; *ob negotia, quæ ibi memorat hujus narrationis auctor.* E

AUCTORE J. P.

relicto Serrato monte

46 Habebat illa tunc domum suam præcipuam et habitationem in hac civitate Barcinonensi : *cura illius in absentia sua aliis commissa.* Quæ dum sabbato quodam visitasset sanctam domum Dominæ nostræ Monserratensis (quo solebat ire sabbatis plerisque, quia tribus dumtaxat leucis Manresa distabat) et rediret domum suam a meridie *una cum comitatu juvenum duorum, ac trium mulierum ibidem expresso;* ad sacellum Apostolorum, quod paulo inferius aberat a Domina nostra, venit eis obviam juvenis quidam, vili veste lanea* totus vestitus, tamquam peregrinus, statuta quidem non admodum procerus, verum candidus et rubicundus, et boni admodum vultus, et gravis, et super omnia, modestiæ magnæ oculorum, quos vix solo levabat : veniebatque valde defessus, ac claudicans tibia dextera. Venit obviam, ut dixi, matri in sacello Apostolorum : quam rogabat, sicubi circa esset xenodochium, quo recipere se posset. Illa vero honoratum ac bonum vultum ejus conspicata, una cum capite aliquantulum calvo, contemplabatur illum, movente eam præsentia ejus ad devotionem et pietatem : et sic illi dixit, quod magis ibi erat vicinum, tribus inde leucis distaret, ubi ipsæ habitarent, in civitate Minoressana : unde erat, et quo ibat. Quod si placeret comitari sese ac sequi, ibi sese commodaturam ei ac laute prospecturam, modo, quo fieri posset, optimo. F

* *in Hispanico est* gerga

Minoressam pervenerit:

47 Ipse vero honoratis ac Christianis verbis dictam oblationem sibi gratam esse testificatus, decrevit eas sequi, tardo incedentes gressu, ob claudicationem ejus, ut comitari illas posset. Dumque offerrent ei asinum, quem secum ducebant, ut ei insideret, ex commiseratione, qua erga eum ferebantur, numquam exorare eum potuere, ut desineret ire pedes, aut jumentum conscenderet vel ad unicum passum. Dumque omnes simul jam sero adventarent Minotessam, dictus P. Ignatius, et duo dicti juvenes alii, et dictæ tres mulieres, et mea mater; illa, priusquam intraret civitatem, eum præmisit, ut intraret cum Hieronyma Cavera vidua et xenodochii S. Luciæ ejusdem civitatis præfecta, mandans

AUCTORE J. P.

mandans ei, ut de bono lecto ac cubiculo ipsi prospiceret in dicto xenodochio, ejusque curam gereret; in reliquis, quæ ad ejus victum ac lautitias spectarent, sollicite se ei prospecturam e sua domo, quot diebus necesse foret. Et sic contigit, ut, domum redux dicta mea mater, eodem isto vespere miserit ad xenodochium pro dicto P. Ignatio cœnam, quam pro semetipsa invenerat præparatam, gallinam, sicut dicebat, et scutellam cum jure; quia ipsa erat aliquantulum male affecta. Idem fecit duobus sequentibus diebus, quibus is versatus fuit in xenodochio, quinque videlicet; ubi semper jejunabat magno cum rigore. *Ne nimium excrescat narratio, eam contraho.*

et quomodo inde sit digressus.

48 *Subtexit varia de ejus virtutibus, vitæ asperitate, procurata ei domo a sua matre, ut tranquillius ac commodius rebus suis vacaret; de colloquiis spiritualibus, bonis operibus, quæ tam in hospitali erga infirmos, quam erga pauperes reliquos, in civitate existentes exercebat : deinde refert invidorum ac malitiosorum contradictiones ac murmurationes adversus sancta hæc exercitia, et eorum auctorem, nec non ipsius sequaces, ac singulatim Joannam Serram, in cujus domum se* B *receperat; et super omnia murmur fuisse narrat de sua matre Agnete Paschale, quæ tamquam istarum turbarum inventrix ac novitatum fautrix traducebatur, ob officia a se earum auctori præstita : eoque rem processisse, ut coacta fuerit Tarracone accersere germanum suum fratrem Antonium Pujol, de quo supra; quem cum festinatione, se comitante, ad civitatem Minoressanam venisse memorat; matremque suam, re ipsi exposita, ab ipso petiisse, ut illum secum duceret Barcinonem. Dictum factum ; valedixit Minoressæ* Ignatius, *maximo sui apud majorem ac meliorem civitatis partem relicto desiderio : ac cum avunculo dicti Joannis Paschalis Barcinomen venit. Hæc inde contraximus : quæ Barcinonem spectant, postea dabuntur, ubi, qua hoc Joannis testimonium valeat auctoritate, dicetur; nunc Minoressam repetamus.*

Spelunca S. Ignatii

49 *Franciscus Vicens, ejusdem civitatis civis, nec non philosophiæ ac medicinæ doctor, Apologiam edidit, anno* 1664 *excusam; qua veritatem et unitatem sanctæ ac prodigiosæ speluncæ Minoressanæ egregie defendit; quam ibidem Societas Jesus pro vera atque unica habet ac possidet; in quam ejus gloriosus Fundator ac Patriarcha e* C *Monte serrato digressus, et a divino Spiritu motus, secessit; quam denique rara sua asperitate, mirabili vita, cœli favoribus ibidem acceptis, et miraculis patratis, in verum sanctuarium convertit. Atque hæc quidem summatim a laudato istius Apologiæ auctore præmissa, plenius deducuntur apud Vitæ Ignatianæ scriptores. Quia vero proxime sæpius recurret ista Apologia, magno utique ad illustrandam Sancti nostri apud Minoressanos commorationem subsidio nobis futura, ideo brevem de hac notionem suggerendam putavimus.*

unica contra quosdam religiosos

50 *Religiosi quidam patres Minoressani hunc controversiam moverunt, dicendo coram testibus fide dignis, quod in suo conventu esset vera* S. Ignatii *spelunca; quodque non esset talis, quam habet Societas. Sed postea eos dictum mitigasse mense Augusto anni* 1664, *habemus ex citato Apologiæ auctore, misso ab illis ad Societatis collegium religioso, qui renuntiaret, cogitasse eos numquam, aut dixisse, quod spelunca Societatis non esset vera, in qua Sanctus habitarit; sed quod etiam habitarit in illa, quam ipsi haberent, prope eam, quæ est Societatis. Et* D *sane tam alte insederat opinio ista Patrum dictorum animis, ut ex sua nova spelunca terram dederint pro infirmis, ad imitationem vel contrapositionem, ut loquitur auctor, illius, quæ donari solet, miraculis donum subsecutis, ex antiqua, quam civitas veneratur. Quibus autem verbis illa sese opposuerit die* 20 *Septembris dicti anni* 1664, *imaginariæ istius speluncæ patronis, habet auctor num.* 9. *Quod vero sancta spelunca, ad istum usque diem in veneratione habita, sit illa, quam* S. Ignatius *incoluit, a num.* 13 *probat ex juratis et oculatis testimoniis. A num.* 17 *profert juratos testes, illud audivisse se ab iis, qui rem viderunt, deponentes.*

51 *Postea idem argumentum probat a traditione, famaque publica cum authenticis scripturis; ne loquar de universali veneratione, a num.* 39; *et miraculis, a num.* 47. *Denique concludere se manifeste et evidenter censet, hanc et non aliam esse speluncam veram et unicam* S. Ignatii, *quam nostra Societas possidet; adjunctis deinde argumentis negativis, ut vocant, quæ sufficiant ad convincendum quemlibet hominem, modo ratione duci se sinat, ex singularibus adjunctis, quæ huic causæ patrocinentur. Possessio itaque, ut nos dicta concludamus, stetit* E *semper, stabitque pro Societate nostra, unicam, ac veram Sancti speluncam habente, cum exclusione alterius cujuscumque; quam post elapsos tot annos fabricare demum anno* 1664 *non poterat bonorum istorum religiosorum novitas, omni probabilitatis fundamento destituta. Placet nunc, antequam ad alia pergamus, qualis fuerit illa spelunca, describere. Loci itaque situm, naturam, formam, dimensionem, et cetera id genus intellige ex Bartolo lib.* I, *num.* 12 :

asseritur,

52 *Sancto secessum* quærenti, facile *is* occurrit passu fere sexcentesimo Manresa distans, instituto valde idoneus. Spelunca fuit ad infimum collem, viva in rupe excavata, tenebricosa, nec multum sepulcro dissimilis, loco tamen peramœno sita, et angusta in valle, cui apud incolas Paradisi valli [nomen] amœnitas fecit. Calamis inde octoginta Cardanerus rivus limpidissimis aquis fluit : et regione est via regia : hanc inter et specum e saxo crux visitur, e tribus una, ad quas Sancto mos fuit pias obire stationes. Palmos habet in longum spelunca duos et triginta ; lata decem : alta, qua fornix multum attollitur, similiter decem : depressior vero, prout interius F magis in illam receditur. Qua parte Monserratum spectat, fenestella patet, ex scissura rupis commode captata, ex qua prospici templum potest, et Virgo Parens adorari. Ceterum undique nigra, et tenebris horrida, et incomposita, et prominentibus sursum hinc inde ex caute cuspidibus aspera. Pauci hanc norant, adibat nemo ; et hoc Ignatio opportunior visa. Aperto igitur in illam per objecta spineta, et condensa dumorum, angusto aditu, suam fecit. *Vicensus superius memoratus narrat num.* 31, *illustrissimos episcopos Raphaelem de Rovirola Barcinonensem, et Franciscum Robuster Vicensem, judices remissoriales in processibus canonizationis* S. Ignatii, *die* 16 *Septembris anni* 1606 *istam speluncam oculis lustrasse; ac rem gestam haberi in informatione ejusdem anni* 1606, *fol.* 510; *quæ dicat inter alia, hanc speluncam* distare a civitate quasi 200 passus; *præterea* habere longitudinem 26 palmorum ; *esse* latitudinis octo, et undecim altitudinis. *Cantius in litteris, de quibus supra,* ad tertium circiter

quæ describitur.

A ter jactum lapidis *extra Manresam collocat illud monumentum.*

Ibi Exercitia spiritualia composuit.

53. *Variæ rationes nobis persuadent, in secessu istius speluncæ a Viro sancto compositum fuisse librum Exercitiorum spiritualium, vel primam eorumdem designationem et ideam. Primo: Quia locus ille maxime ad hoc erat aptus, solitarius utique, strepitu et interpellatoribus liber.* II. *Quia apud laudatum Vicensum num.* 13 *habemus, quod* in ista spelunca ageret asperam pœnitentiam : *quod* sæpe admodum in illam secederet, *num.* 20 : quod habitaverit in.. spelunca dicta.., quod flagro se cæderet in spelunca,., et quod Sanctus IN *dicta* SPELUNCA FACERET EXERCITIA. *Et citantur Informationes Barcinonenses ac Minoressanæ. Dicebam superius disjunctive* vel primam eorumdem designationem etc.; *nam Exercitia illa non simul et semel composita sunt. In antiquissima enim Vita, auctore Consalvo, ex ore sancti Patris excepta, sub finem, rogatus Vir sanctus,* quonam modo ea conscripsisset; respondit, Exercitia non simul omnia fuisse composita, sed ut quæque observarat sibi profuisse, ita scripto annotasse, quod existimarat, aliis quoque posse esse utilia. Qualis est illa ratio examinan-B dæ conscientiæ, adhibitis lineis illis, et hujusmodi alia. Electionum rationem particulatim asseruit elicuisse se ex illa spirituum varietate, quam sensit tum, cum in Loyola æger ex tibia decumberet. *At de Exercitiis* S. Ignatii *plurima mox dicenda supersunt.*

Quamdiu Manresæ moratus fuerit

54 *Commorationem* S. Ignatii *apud Minoressanos extendendam ad unum circiter annum, conficitur ex Actis ex ore Sancti a Consalvo exceptis num.* 29 ; *ubi hæc dicuntur :* Adhuc Manresæ cum esset (fuit autem ibi anno ferme toto ;) *etc. De hac commoratione etiam ex Ribadeneira et Maffeio constat. Hic lib.* I, *cap.* XI, anni fere spatio, *ait,* exacto, Hierosolymam.. petere omnino constituit. *Et cap.* XII sub initium anni 1523.. Minoressa profectum, venisse Barcinonem *affirmat. Ribadeneira vero lib.* I, *cap.* X *scribit:* Annum unum plus minus Manresæ transegit. *In Vita autem breviore apud Quartemontium cap.* IV, annum pene Minoressæ commoratus *dicitur. Quod tempus aliquando plus abbreviat Orlandinus lib.* I, *num* 31 *dicens, quod* Barcinonem discesserit,.. Manresam decimo fere postquam venerat mense.. relinquens. *In Horis canonicis numero rotundo ibidem* per annum commoratus *narra-*C *tur. Sequitur ex tot allatis testimoniis, ut audiendus non sit Garibaius lib.* XXX, *cap.* V, *dum* S. Ignatii *apud Minoressanos commorationem justo parcius restringit ad menses septem.*

§ VI. Exercitiorum liber a quo, ubi et quando scriptus? Hujus argumenti vindiciæ

Yepezio, qui censet Exercitia a Sancto composita fuisse postquam studuerat,

In *parvo illo quidem, sed nervoso Exercitiorum spiritualium elogio, quod in Horis Sancti canonicis, postquam esset dictum de iis,* quæ *Sancto* Manresæ patefecerat Dominus, *mox ita recitat Ecclesia :* Quo tempore homo litterarum plane rudis, admirabilem illum composuit Exercitiorum librum, Sedis Apostolicæ judicio, et omnium utilitate comprobatum ; *ex illo, inquam, elogio constitue, quid ex communi Ecclesiæ sensu sit tenendum circa tria ista quæsita; nimirum a* S. Ignatio *Manresæ degente, anno* 1522 *librum istum fuisse compositum. R. P. Antonius Yepes in Chronico generali Ordinis S. Benedicti Hispanice edito, tom.* IV, *centuria* 5, *fol.* 236 *censet, Sanctum hujus libri haud dubie conditorem fuisse, sed hunc ab eo ordinatum tunc, quando erat Minoressæ, fatetur, sibi certum non esse, imo potius se tenere contrarium, tamquam magis probabile. Etenim quia opus illiud scatet multis auctoritatibus Scripturæ sacræ ac doctrinæ Sanctorum; Viro istarum rerum atque ipsius quidem Latini sermonis tunc imperito, illius confectionem abjudicat; propius ad verum accedere censens, quod emenso Parisiis studiorum curriculo illud conscripserit, litteris utique et experientia tunc temporis instructus; adeo ut, dum Minoressæ personas ad se accedentes spiritualibus imbuit Exercitiis, id non contigerit juxta conjecturam Yepezii, quia tunc scripsit Exercitiorum librum, sed quia tunc profecit Cisnerosiano. Addit, id affirmare sese non ex sua solius conjectura, sed vult id colligi ex generali Ordinis S. Benedicti traditione, quæ originem traxerit ex usu loci sacri Monserratensis.*

AUCTORE J. P.

opponitur Ribadeneira; qui ad argumenta ejus

56 *Ad hæc fatetur, patrem Ribadeneiram in contraria esse sententia, ejusque epistolam, a R. P. Francisco Giron, collegii Salmanticensis Societatis Jesu Rectore secum communicatam profert a fol.* 237 ; *e qua delibo sequentia Latine ex Hispanico a me reddita. Duo Ribadeneiræ statuenda* E *videntur,* alterum, quod valde sit probabile, beatum Patrem nostrum Ignatium Minoressæ habuisse notitiam libri aut Exercitatorii patris fratris Garciæ de Cisneros, atque in *melioris vitæ* initiis illo profecisse ad suam orationem ac meditationem, nec non a patre fratre Joanne Chanones instructum, ac nonnulla ex eo edoctum fuisse ; Sanctumque etiam libro, quem postea composuit, Exercitiorum spiritualium nomen indidisse, desumpto libri nomine e patris fratris Garciæ libro vel Exercitatorio. Alterum est, quod sancti Patris liber a patris fratris Garciæ libro valde sit diversus : quia tametsi in uno atque altero materia tenus tractentur aliqua, quæ coincidunt; in modo tamen et forma tractanti valde differunt. *Et postquam Ribadeneira enumerasset varia, quæ in libro Exercitiorum præcipuum admodum tenent locum, et de quibus in isto alio verbum occurrit nullum ; statuit,* dubium non esse, quin duo isti libri differant, et secundus e primo non sit desumptus.

respondet.

57 *Ad argumentum, quod promebat Yepesius ex Sancti id temporis imperitia, reponit Ribadeneira,* quod, ut Deus doceat, et illuminet ani- F mam aliquam, studiis aut latinitate opus non sit. Atque id, quod Pater, *inquit,* noster scripsit in libro Exercitiorum, non ideo scripsit, quia eo converterat studium, aut in libris id didicerat ; sed quia ipsum Deus illud docuerat, idque erat in se ipse expertus. Nam tametsi in illis principiis non sciret, quidam de se statuisset Dominus ; sciebat tamen illud Deus, et paulatim eum disponebat, ut fundatorem eum faceret Societatis, magnumque Ecclesiæ suæ Patriarcham ; dabatque illi unum ex adminiculis, quod debebat jungere ac subigere eamdem suam Societatem ; ejusque filii tantum in Ecclesia facere fructum, quantum fecere per Exercitia. *Et mox suam sententiam confirmans ex fructu, quem ubique ac tot modis Dominus noster per illa operari dignatus est, recte judicat, quod etiamsi sanctus Pater noster multum studuisset, suaque ex aliis libris prompsisset Exercitia, fieri tamen, humano modo loquendo, haud potuisse, ut ex ideis in schola haustis, atque ex librorum etiam spiritualium*

AUCTORE J. P.

lium ac piorum lectione erutis, sequerentur mutationes vitæ, morum reformationes, aliaque spiritus emolumenta, qualia ex libro Exercitiorum sancti Patris profluxere, si singulari cum favore Dominus ipsi ea non dedisset ad istarum rerum exsecutionem.

...ur probat, eadem a Sancto ...reenter converso fuisse composita.

58 *Tum allegat verba Pauli PP. III, quin in Brevi, anno* 1548 *edito laudans et confirmans Exercitia, sic loquitur:* Exercitia spiritualia ex sacris Scripturis, et vitæ spiritualis experimentis elicita. *Item patris Polanci* (cujus, *inquit Ribadeneira*, est Præfatio Exercitiorum libri,) *hunc textum citat idem auctor:* Hæc documenta ac spiritualia Exercitia, quæ non tam a libris, quam ab unctione sancti Spiritus, et ab interna experientia, et usu tractandorum animorum edoctus noster in Christo Pater etc. composuit. *Et tandem laudatus Ribadeneira ita rem concludit:* Atque is fuit communis sensus omnium antiquorum Patrum Societatis, qui tractavimus et conversati fuimus cum nostro beato Patre; nec umquam alterius fuit rei cogitatio vel suspicio. *Epistolæ* Matriti 18 Aprilis anno 1607 *datæ subscribitur* Petrus Ribadeneira. *Quibus solide stabiliuntur ea, quæ jam pridem dixerat lib.* I *Vitæ* B *cap.* VIII: Hoc eodem tempore, Exercitiorum spiritualium librum, quem appellant, ex accurata eorum, quæ sibi contigerant, observatione conscripsit; *tum videlicet, quando apud Minoressanos degebat, prout ex antecedente ac consequente memorati scriptoris textu liquet. Liber itaque ille a* S. Ignatio *Manresæ anno* 1522 *conscriptus est.*

Exercitia illa

59 *Atque hæc quidem ad commentationes illas sacras* S. Ignatio *tamquam vero ac genuino earum auctori vindicandas sufficere poterant tunc temporis. Fuit tamen inventus hypercriticus quidam, cui postmodum antiquam illam cramben recoquere, et nova inde ineptiarum fercula obtrudere placuit. Rem ejusque vindicias accipe ex Bartolo lib.* I *Vitæ num.* 21*:* Diximus, *inquit*, S. Ignatium, ex paterna domo Monserratum profectum, vitam omnem apud Joannem Chanones, monachum S. Benedicti, confessione sacra expiasse, fuisse ab illo sanctis consiliis in suscepta virtute institutum; addo, forsitan ad hoc et librum aliquem, ac, si lubet, hoc ipsum, quod commemoratur, Exercitatorium accepisse. Ex his nescio quis, quodcumque huic nomen, libros scripsit duos: indicem hunc facit: « De religiosa « S. Ignatii sive S. Enneconis, fundatoris Socie- C « tatis Jesu, per Patres Benedictinos institutione; « deque libello Exercitiorum ejusdem ab Exerci- « tatorio veri servi Dei, Garziæ Cisneri, abbatis « Benedictini magna ex parte desumpto. »

...contra ineptum quemdam hypercriticum

60 Ex quo patet, probare conatum, de Cisneri libro S. Ignatium magna ex parte Exercitia sua exscripsisse; proinde, ut plane sequitur, non sua; nisi si alieni injustus occupator, vocari possessor legitimus debeat. Qui enim potuit divinorum rudis, inquit ille, de cultu intimæ virtutis tam exquisita peritia et cohærenter adeo scribere? Unde porro illi in tractandis animis experientia, qui delituisset eatenus vel inter mendicos, et ægrotos in nosocomio; vel in solitario cavo eremita? Ex Cisnero igitur librum illum descripsit. Hoc vero nec unum, nec tamen gravissimum eorum, quibus S. Ignatii gloriam, ejusque Ordinem is liber perstringit; sed cum ab sacra Indicis Congregatione notatus sit, *(Romano utique fulmine ictus, sicut constat ex ejusdem Congregationis decreto, anno* 1646, *die* 18 *Decembris Romæ edito)* unaque ex hominum oculis et memoria erasus, nullam sui deinceps meretur mentionem. D

egregie tuetur Bartolus,

61 Ad Exercitia quod spectat, hoc solum dixero; si quid valent, quæ ante retuli, evidentissime ex iis oppositum confici, Ignatium scilicet ex Cisnero Exercitia nec descripsisse neque compilasse. Nihil quidem verius, quam oportuisse illum aliunde id haurire, in quo ipse nec satis versatus, nec per se sat esset eruditus. Unde vero, et quonam in modo? Dicant ejus fidei testes, quam illustrissimi Romanæ Rotæ Auditores nominis sui pondere commendant: « Cum dicta, « inquiunt, Exercitia facta fuerint eo tempore, « quo dictus B. Pater erat idiota, et litterarum « ignarus; utique cogimur fateri, dictam cogni- « tionem, et lumen supernaturaliter infusa « potius, quam acquisita fuisse. » Quæ vox de iis auctoritatibus deprompta, et ab iis auctoribus edita, quibus rei commissæ gravitas, veri necessitatem imponebat, apud quemlibet cordatum plus debet posse, quam ut velit certioribus confirmari.

atque Ignatio

62 Habemus tamen S. Ignatii intime conscios et familiares Jacobum Lainium, et Joannem Polancum, a quibus extra ambiguum nobis traditum est, S. Ignatio in Exercitiis componendis magistrum primarium præter Deum, fuisse neminem; documenta præterquam e cœlo fuisse nulla. E Nec desunt vitæ sanctissimæ homines, idem divinitus edocti, quos et longum referre, et mihi non necessarium, testimoniis nixo juridicis, dum ageretur de illo in Sanctorum album adscribendo. Illud potius necessarium, meminisse, quod diserte nobis consignarunt, qui ex ipsomet audiverant; ut novis subinde radiis illuminatior, de divinis plura cognoscebat, sic libro Exercitiorum novi semper aliquid addidisse, donec qualem habemus perficeret. Ex quibus egregie, ambigentibus fit satis, qui potuerit tam absolutum opusculum prodire ab homine neque litterato, nec regendis animis assueto; qui vero etiam ejusmodi cum esset, uti potuerit conciliorum et Patrum locis, et boni malique spiritus naturam statis discernere regulis, quæ nisi ab apprime docto, et interioris hominis gubernatione jam longa trito præstari nequeunt.

vindicat,

63 Manresæ siquidem dum solus ageret, EX IIS QUÆ DIVINO MAGISTERIO DIDICERAT (quod coram Gregorio XV ex authentico relatu illustrissimorum Romanæ Rotæ Auditorum, confessus Pontificii dixit Advocatus, de illa tractans Manresana Sancti commoratione) ex iis, inquam, præcipuas, eo, quem exposui ordine, descripsit Exercitiorum F partes; quibus deinde veluti subtructis inædificavit semper totis quinque et viginti annis, ad 1548, quo Pauli 3 auctoritate communita in lucem exierunt; diuque jam interioris vitæ œconomiam usu ipso perdoctus, novas iis adjunxit regulas, quas Additiones vocavit; et jam theologus varios ex conciliis et Patribus textus. Hinc eo Pontifex, quod paulo ante exscripsi, *inquit*, diplomate, DOCUMENTA NOMINAVIT, SIVE EXERCITIA SPIRITUALIA EX SCRIPTURIS, ET VITÆ SPIRITUALIS EXPERIMENTIS ELICITA, ET IN ORDINEM AD PIE MOVENDOS FIDELIUM ANIMOS APTISSIMUM REDACTA: qualia videlicet tunc erant, cum a duce Francisco Borgia ea acciperet supremo suffragio confirmanda: non autem qualia suerant, cum Manresæ primum a Sancto fuerant conscripta. Ergo Ignatius neque ab uno se Exercitia protulit; sed neque ab Cisnero. Quod adeo liquet inter se utraque componenti, esto materiæ aliquid commune habeant, ut arcem regiam liquet a palatio differre, licet portas et muros

A muros utraque habeant. *Quod ne gratis a se dictum quispiam existimet, argumentum hoc probat Bartolus a partium libri utriusque enumeratione, sic prosequens :*

tamquam vero ac genuino

64 Ubi enim in Exercitatorio Cisneri meditatio Fundamenti, de fine, in quem conditus homo est; quod est Exercitiorum S. Ignatii principium ad extricandum ab secularibus animum, ut ab initio in nullum eorum propendeat? Ubi de duobus Vexillis, ad afficiendos ad Christi vexillum animos? Ubi alia de tyranno et rege, ad præcipiendum belli utriusque eventum, et præmia? Ubi stabilis vitæ Electio, totius pars maxima, in quam tendunt quæcumque præmissa sunt? Ubi Modus orandi triplex? Ubi conscientiæ Examen singulare.... Ubi tot Additiones et Regulæ ad secernendos inter se spiritus; ad correctionem scrupulorum; ad ordinandam in posterum vitam; ad sentiendum cum Ecclesia Catholica; ad sua in pauperes cum fructu eroganda? Estne horum quidquam in Exercitatorio Cisneri? Estne reliquorum, quæ sunt S. Ignatii Exercitiis propria, et repeti ad prolixitatem absque tædio non possunt? Materiam tamen dumtaxat attigi: nam si modus, et partium inter se spectetur commissio, quæ S. Ignatii Exercitia in artem, quam B antea descripsi, formamque concinnat; quæ vel umbra istorum in Cisnero? quidve horum sat vidit illius propugnator, ut apud Cisnerum id investigaret?

eorumdem auctori.

65 Est tamen hæc summa Exercitiorum; hæc germana illorum et tam propria ratio; ut eadem licet eorum materia, vel temere vel diverso ab iis ordine digesta, non Exercitia Ignatii, sed alterius generis conflatura [sit] librum, natura et efficientia ab iis diversum. Et esse plane oportuit memorem, quem hujus tuendæ falsitatis prurigo incessit, ex varietate effectorum, quam tuto asseratur causarum diversitas, et demonstrare ab Exercitiis Cisneri eas morum ubique commutationes profectas, quæ ab Exercitiis Ignatii tam arduæ tantoque numero factæ sunt, ut propterea incantamentorum, et magiæ suspicionem quibusdam facerent.

§ VII. Argumenta alia, quibus Exercitiorum liber S. Ignatio tamquam vero ejusdem auctori asseritur; expensa recentioris cujusdam scriptoris objecta.

C

Argumenta extrinseca

Aliis deinde argumentis extrinsecus assumptis spiritualem hunc sacrarum commentationum thesaurum vindicare pergit Bartolus vero suo ac genuino auctori Ignatio, *his verbis :* Ceterum secluso quovis argumento, ex causæ hujus visceribus utrimque nato; ægre admodum fit multis, iisque gravissimis, quod mendacio finxisse, vel stolide creduli dicantur putasse, hoc esse Ignatii opus. Franciscus Borgia, dux Gandiæ, tum religiosus, nunc Beatus, hoc Paulo III obtulit approbandum pro vero Ignatii partu; (quod ipsa quoque significat Bulla;) ut quem pro suo Ignatius Francisco tradiderat. Decepit igitur aut Pontificem Borgia, aut ipse a Sancto deceptus est; at quali, et quam industrio in subducendis ad luce hominum, et deflectendis in alios rebus suis præclaris? ita ut jam prope confectas attexere alteri niteretur, ne qua inde ad se gloria rediret. Familiæ ipsius, cujus fuerat parens, ne parens et fundator audiret, nomen esse voluit, quod nihil penitus de Ignatio sonaret. Jam si de Cisnero Exercitia non dicam integre suffuratus; sed, quantum sufficiat, ad ea Cisnero adscribenda; illa scilicet sibi adscripsisset? Si vero non adscripsit, quem tandem illorum censeri auctorem voluit, præter Deum, quo præceptore illa didicerat.

AUCTORE J. P.

quibus dictus liber asseritur Sancto,

67 Sed nimium quantum Ignatii intererat, ne ab se is liber abjudicaretur, qui sibi, quod omnium cupidissime optabat, obtrectationes, probra, accusationes veneficii et hæresis; carcerem, catenas, et alia sexcenta insectationum cruciamenta lucri fecit, quæ illius causa pertulit æquissimo animo; cum nihil magis in promptu esset, quam uno Cisneri titulo ea redimere, cujus pridem opus sine suspicione legebatur. Verum etsi tantus sui contemptor Ignatius non fuisset, ut etiam propria libenter aliis vellet attribui; an et veri et æqui pariter contemptor? An sui et generis immemor? Projecti ruboris hunc esse oportet, qui alienam lucubrationem ita venditat pro sua, ut, eo adhuc etiam puero, auctoris jam nomine celebratam possit quivis e vulgo ei exprobare, rapto magis quam furto usurpatam. E *Quodnam vero judicium formari debeat non tam de iis, quæ Sancto sunt objecta, quam de illorum scriptore et auctore, concludit ex libri utriusque diversitate; ex Sancti virtute ac genio; ex fide testium in decernendis illi Sanctorum honoribus juratorum; ex illustrissimis Rotæ Romanæ auditoribus; quorum is, qui Acta in gravem ac solidam causæ cognitionem Paulo V oblatam redegit, fuit Innocentius X, qui tempore Bartoli sedebat; adde relationes consistoriales coram Gregorio XV publice et privatim habitas; manuscriptos denique codices nostræ Societatis.*

contra adversarium publico congregationis Cassinensis decreto examinatum.

68 *Post has pro auctore genuino sæpe laudati ac pluribus infra laudandi Exercitiorum libelli a Bartolo productus vindicias, observare juvat,* eam ob rem, *prout pergit,* scriptoris, qui contra jus omne officii, nomen religiosi Cassinensis assumere ausus est, inverecundiam sapiens illa et venerabilis congregatio non tulit; præter quod etiam magnam animadvertit injuriam fieri religiosæ familiæ, nihil tale commeritæ, sed semper, ut est in posterum, tum officiis obsequenti, tum spiritu filiæ, *edito super hac re decreto solenni, quod ex apographo nostri tabularii Romani huc misso a P. Ignatio Pinio, sic sonat:* Cum nobis F relatum fuerit, libellum quemdam sub nomine D. Constantini Cajetani, monachi Casinensis, et abbatis fuisse impressum, Societatis Jesu existimationi insigniter præjudicialem; doluimus sane, prout par erat, vehementer hominis levitatem et audaciam (si quidem talis scriptionis est auctor, quod nobis difficillime persuaderi potest) summopere admirati. Ac ut religiosissimis Societatis patribus, qui tanti a nobis fiunt, quanti egregiam ipsorum virtutem ac doctrinam fieri æquum est, per nos satisfiat, et ceteris omnibus constet, inconsultis nobis ac plane insciis prædictum librum prodiisse in lucem, per occasionem nostrorum comitiorum in unum congregati, istud ipsum publico edicto vulgare ac contestari statuimus; addentes insuper, præfatum P. D. Constantinum, quod extra congregationem nostram multis abhinc annis Pontificia auctoritate degat, potestati nostræ non amplius, quam alium quemvis alterius religiosi instituti professorem, subjectum esse. Quare si quid ab eo in hoc genere

AUCTORE J. P.

nere peccatum est adhuc, vel in posterum (quod Deus avertat!) peccari contigerit, tum ipsos Societatis Jesu alumnos, tum alios quoscumque omnes enixe rogatos volumus, ut certo sibi persuadeant, communi totius Congregationis Casinensis sensui, et peculiari in Societatem Jesu observantiæ id omnino adversari ac repugnare. Datum Ravennæ in nostris generalibus comitiis die 23 Aprilis 1644. D. Honoratus * a Ulateris * scriba Capituli. *Et appositum erat sigillum. Decretum illud etiam publici juris fecit Bartolus.*

** Bartol.* Horatius

** non satis potuit legi. Bartolus* Volaterris.

69 *Alium vero quemdam, qui ineptissimum infamis hujus libelli auctorem incaute secutus fuerat, ejusdem instituti congregatio Lusitana publicis etiam tabulis corrigendum censuit. Rem intellige ex hoc decreto apud Bartolum:* Cum nostra Benedictina Congregatio Lusitana summo semper, ut par est, studio et reverentia doctissimam et religiosissimam Patrum Societatis Jesu familiam prosecuta sit; idque omnes Christianæ disciplinæ, nedum arctioris instituti sectatores deceat, ut charitate simul ambulantes, honore sese invicem præveniant; testatur nos infra scripti prædictæ congregationis abbas generalis et definitores, ad hoc specialiter congregati, in libro inscripto, Historia Benedictina, vernaculo idiomate Lusitano nuper edito a nostro reverendo admodum patre magistro Leone a S. Thoma, congregationis nostræ Lusitanæ monacho, et in Conimbricensi academia primario theologiæ professore, nonnulla referri ex Constantino quodam Cajetano, nostræ item Casinensis congregationis monacho, quæ, ut prædictæ religiosissimæ Societatis existimationi adversantia, sic minus probabilia, quam fides historiæ postulat, ab ipsa congregatione nostra Casinensi (quam ut parentem libenter veneramur) decreto publico indicata jam sunt.

uti et sequacem ejus, publicis etiam congregationis Lusitanæ

B

70 Quocirca, ea, ut sine fundamento a primo auctore vulgata aut excogitata, et minus considerate a secundo relata, certe a communi congregationis nostræ sensu aliena declaramus. In quorum fidem, testimonium hoc scribi jussimus, et nomina nostra subscripsimus, religiosus sacræ dictæ Societatis Patres enixe rogantes, ut de antiqua illa nostra in ipsos, quam hactenus experti sunt, observantia nihil detractum vel diminutum fuisse, vel etiam in posterum fore, sibi certo persuadeant. Datum in hoc nostro monasterio Tibanensi, die 29 Octobris, anni 1645. Magister F. Antonius Carneiro, abbas generalis S. Benedicti etc. *Ceterum pro hac tam insigni optimæ erga Societatem nostram voluntatis testificatione, comitia nostra generalia octava, anno* 1646 *Romæ habita, suarum esse partium existimarunt, utrique jam laudatæ congregationi agere gratias, editis super hac re ad posterorum memoriam decretis decimo tertio, et vigesimo sexto, quæ habentur in novissima Instituti nostri editione, Pragæ ex excusa anno* 1705, *tom.* I *pag.* 566, *et* 570.

Ordinis Benedictini tabulis perstrictum.

C

71 *Jam vero quisnam post hæc satis patienter ferat, odiosam hanc et amarulentam de Exercitiis Ignatianis cramben iterum recoqui a recentiore quodam scribillatore; qui vel rerum omnium ignarus, vel non satis erga Societatem, ejusve Conditorem benignus, ut mitissime dicam, mirabilem illum librum Sancto eripere conatur, et Cisnerosianum ei substituere. Verum an auctor ille commiseratione potius quam refutatione dignus non sit, aliorum esto judicium. Gregorius enim Argaizius, Ordinis S. Benedicti chronographus, in Historia Dominæ nostræ Monserratensis anno* 1677 *lingua Hispanica Matriti impressa, cap.* XLVI *num.* 9 *inter alias ineptias, quas de* S. Ignatio *effutit, non infimum illi locum tribuit, quæ versatur circa Exercitia. Etenim ut taciti prætereamus, quæ de gestis ab eodem Sancto in Ordine S. Benedicti, uti vult, in medium profert, pluribus vicibus in subsidium advocat D. Constantinum Caietanum; quasi vero fidem facere possit auctor, cui tot publicæ ac solennes censuræ inustæ fuerant. Sed demus hoc ignorantiæ Argaizii potius, quam malevolentiæ, juxta legem charitatis, quæ non cogitat malum. Dispiciamus interim; quasnam ineptias porrigat Argaizius, malæ istius causæ malus patronus. Carolum de Tapia in* Commentariis in Authentica Ingressi, *quem citat,* cap. de sacrosanctis Eccles. in verbo Monasteria, cap. X, num. 2 *de* S. Ignatio *ita inter alia scribentem producit.:*

Argaizius ex isto sordido fonte, et alio nullius hic fidei

D

72 In Serratum gloriosissimæ Deiparæque Mariæ montem dicatum abiit; ubi vili amictus habitu, TRIENNIO IN HEREMO PERMANSIT. *Auctor ille quæ de eremo ista somniat, adeo male cohærent, ut pugnent cum tempore, cum loco, cum auctoritate scriptorum antiquiorum, majorem certe hic fidem meritorum, quam meritus sit Carolus de Tapia; qui in iis, quæ ex ipso apud Argaizium proferuntur, nullam certe meretur. Specimina jam dedimus. Non est itaque quod vel tantillum hic deferamus Carolo de Tapia; cujus tamen verbis vult Argaizius multum fidei habendum, ut qui, prout addit, valde amicus fuerit P. Alfonso Salmeroni, et Jacobo Lainez,* S. Ignatii *sociis. Sed absit, ut rebus istis adeo frivolis duo isti viri imbuerint dictum Carolum; si verum sit, aliquem inter ipsos amicitiæ usum intercessisse. Ac Sanctus ex secessu Manresano sæpius rediit ad Montem serratum, ut cum viro illo, qui ibidem ei fuerat a sacris confessionibus, communicaret statum conscientiæ suæ. Hoc fac ita esse; an exinde consequitur, ut* S. Ignatius *Minoressæ non composuerit Exercitia, a Cisnerosianis distincta? At si legere dumtaxat gnarus et scribere, absque ullo latini sermonis usu, erat adeo doctus, uti vult Ribadeneira, ut librum Exercitiorum conscripserit; cur subibat Montem serratum? Alium enim non habebat confessarius ejus, quam Cisnerianum. Sed hoc argumentum Argaizii adeo enerve ac miserum est, ut responsum non mereatur.*

impugnat rerum Exercitiorum auctorem;

E

73 *Ceterum quam sublestæ fidei sit bonus iste Argaizius, et cujus genii, abunde intelligi datur ex Nicolao Antonio, Bibliothecæ Hispanæ veteris tom.* I, *pag.* 400, *a num.* 455. *Consule item Acta nostra Sanctorum tom.* III *Aprilis, pag.* 271, *a num.* 7; *ac Responsiones Papebrochii parte* II, *ad articulum* 21 § 2. *Quia vero per hujus paragraphi decursum frequens mentio incidit de Garcia Cisneros; si quis plura de eo cognoscere desiderat, adeat laudatum Nicolaum Antonium in Bibliotheca Hispana auctorum, qui post annum* 1500 *scripsere, tomo* I, *pag.* 392; *ubi breve viri elogium reperiet. Ex dictis abunde confutatur Arnoldus Wion, qui in Ligno Vitæ lib.* V, *cap.* X *de isto Garcia agens, nec non de Exercitatorio vitæ spiritualis, ab eodem composito,* maxime *ex illo tractatu* reverendi Societatis Jesu Patres, *inquit,* omnem suæ religionis perfectionem, meditandique modum sumpsere. *Hunc auctorem secutus Domnus Benedictus Haeftenus, monasterii Affligeniensis, Ordinis S. Benedicti præpositus, Disquisitionum monasticarum lib.* II, *tract.* VI, *disquisitione* V *in eumdem errorem impegit.*

sed sublestæ fidei accusatur:

F

A

§ VIII. Exercitiorum idea; viri in illis tradendis exercitati; fructus in Societatem Jesu singillatim, atque in universam rempublicam Christianam generatim ex illis derivati, S. Ignatio etiamnum vivente.

Præter alios, qui dederunt Exercitiorum ideam,

Noster *Franciscus Suarez tomo* IV *De virtute et statu religionis, lib.* IX, *cap.* VI *pluribus exponit artem seu methodum Exercitiorum* S. Ignatii; *id quod varii quoque scriptores Vitæ præstitere, nimirum Bartolus lib.* I, *num.* 16, *Garcias lib.* I, *cap.* X; *ac Bouhoursius lib.* I; *qui consuli poterunt ab iis, qui ideam Exercitiorum longa orationis serie delineatam videre desiderant. Paucula hæc apud Ribadeneiram lib.* I, *cap.* VIII; nam quod in hac spiritali propriæ cognitionis schola discimus, non solum ad excolendum intellectum pertinet, sed ad inflammandam etiam
B voluntatem. Itaque non tam cognitione, quam actione perficitur; ac finem habet non ipsam scientiam, sed operationem; *hæc, inquam, paucula ibidem, uti et reliqua, quæ laudatus auctor hisce superaddit, non satis docent, in quo istorum Exercitiorum ratio consistat. P. Ignatius Diertins, vir præclarissimis in nostra Societate perfunctus officiis, et scriptis, quibus Exercitia spiritualia* S. Ignatii *explanavit, notissimus, hanc rem paucis complexus est in Historia Exercitiorum spiritualium, cujus partem primam Romæ anno* 1700 *typis vulgavit, dum lib.* I, *num.* 6 *sic enuntiat:* Exposito... fine, propter quem Deus hominem, ceteraque omnia condidit; huic veritati tamquam fundamento semper insistens, mox per viam, quam vocant, Purgativam, ducit ad cognoscendam fœditatem peccatorum, per quæ ab illo fine turpissime deviamus.

illud paucis præstitit P. Ignatius Diertins.

75 Deinde proposito exemplo Christi regis ac imperatoris, a vexillo diaboli retractos ad ejusdem optimi ac sapientissimi ducis vexillum sequendum, ejusque virtutes imitandas per viam illuminativam nos provocat: imo per meditationem de tribus hominum classibus, quodammodo impellit. Quæ omnia in hebdomade tertia, ob
C oculos posito Christo cum cruce præeunte, magis ac magis confirmantur. Ac denique in via unitiva, quæ complectitur hebdomadem quartam, ad desiderium gloriæ resurgentis Christi, ejusdemque purissimum amorem nos accendit. Cum his conjungit annotationes, additiones, præludia, colloquia, examina, modos eligendi, regulas de victu temperando, de discernendis spiritibus, de scrupulis, de sentiendo cum orthodoxa Ecclesia, et cetera; quæ si eo, quo præscribuntur, ordine adhibeantur; incredibilem quamdam vim habent, homines ad virtutem sinceram, et ad salutem sempiternam perducendi: ut dubitare fas non sit, quin opus hoc sit humano majus, et plane æternæ mentis inventum; cujus præstantia numquam satis percipitur, nisi usus ipse atque exercitatio accesserit. *Habet hic lector quamdam sacrarum* S. Ignatii *commentationum summam.*

Multum refert, quo in Exercitiis directore ularis

76 *Porro non esse cujusvis, Exercitia sancti Patris nostri aliis ita tradere, ut non tantum ea fructum producant trigesimum in aliis, in aliis sexagesimum; sed centesimum; id est uberrima omnium cœlestium donorum affluentia cumulatissimum, recte observat Bartolus lib.* I, *num.* 17: Illud tamen, *inquit,* pro comperto habetur, in Exercitiis cum fructu obeundis plurimum posse periti ductoris industriam, nec esse cujusvis promiscue id munus. Nam et sanctus Pater ex tam multis suo spiritu imbutis, et scientissimis rerum divinarum, tam paucos censuit ad Exercitia, suo ex ingenio menteque tradenda, ut, ubi quatuor nominarat, de aliis omnibus sileret. Primo loco fuit Petrus Faber, deinde Alfonsus Salmeron; tertius* Hieronymus Domenecchus; et, quoad primam hebdomadam Franciscus Strada. *Unde vero hujus difficultatis causa petitur? Ex eo utique,* quod, *sicut prosequitur Bartolus,* Exercitia medicina sint ægrotantium animorum; cumque sit horum ut temperatio diversa, sic intemperies; ita una æqualis et immutata curatio non potest singulis prodesse. Unde sapienter ac perite Vir sanctus quasdam Additionum nomine præfixit regulas, partim exercenti animum, partim Exercitia tradenti.

AUCTORE J. P.

** supple ex Italico* Franciscus Villanova, et

et qua accuratione ea obeas, ut centesimum fructum ferant.

77 *Jam vero quod insignes illæ ac mirabiles morum mutationes in multis hodie post obita Exercitia non sequantur, quæ primis temporibus adeo affluenter copioseque se prodebant, primariam causam refert Bartolus ex schedis Joannis Mironi, viri in Societate gravissimi, his verbis* E
expressam: Quod Patris nostri Ignatii præscriptis nequaquam insistitur: bonum enim ex integra causa; et si Additiones aliquot vel Annotationes negligantur, boni jactura fit, quod erat integræ illarum observationi alligatum: imo si quid etiam immutetur in Exercitiis tradendis; jam non erunt Ignatii opus, sed diversi ab eo spiritus et inventi. Ita enim eæ additiones iis et illis meditationibus intime inhærent huic et illi hebdomadæ; ut si aliter usurpentur, careant suo fructu; multo magis si interserantur meditationes alienæ, aut meditationi cuilibet additio quælibet appendatur. Estque peculiaris hic illarum et proprius regularum usus, qui potissimum varia Exercitiorum genera, modosque secernit. *Ex quo intelligitur, tam eum qui Exercitia tradit, quam eum, qui illa accipit, in eam curam sedulo et obnixe incumbere totos debere, ut intra præscriptos a S. Patre nostro fines accurate se contineant, minimas et nullius in speciem momenti regulas, additiones, notationes instructionesve studiose observent; verbo ut complectar omnia, minutissimos etiam apices quoslibet suo non carere pretio existiment,* F
ut securi sint, nihil se ex parte sua posuisse obstaculi, quo minus mensuram fructum bonam, et consertam et coagitatam, et supereffluentem sacer Exercitiorum secessus effundat in sinum suum, talem denique, qualem in tot alios primis præsertim annis, et Ignatio *adhuc vivente, effudit non minore abundantia quam utilitate. Sed nunc quot quantaque commoda invexerit in orbem terrarum, insignium istorum Exercitiorum usus, dispiciamus.*

Ingentes certe ea attulerunt fructus Societati Jesu.

78 *Ribadeneira lib.* I, *cap.* VIII, de illorum usu, *ait,* atque utilitate dicamus; primo illis ipsis Societatis nostræ institutionem acceptam ferre debemus. Omnes enim ferme primos illos Patres, quos instituendæ Societatis adjutores et socios habuit Ignatius, per Exercitia ad perfectionis studium, mundique despicientiam excitavit. Qui postea consecuti sunt, et in Societatem jam stabilitam ingressi, viri vel doctrina, vel ingenio, vel nobilitate, vel aliis naturæ fortunæque ornamentis insignes, maxima ex parte Exercitiis hujusmodi,

AUCTORE J. P. hujusmodi, ad hoc vitæ genus amplectendum, adducti sunt. *Et in Examine Matritensi anni* 1595, *de quo inferius* § 92 *dicam plura, quodque juratus subivit, affirmat,* quod Deus illum docuerit, cum adhuc litteris operam non dedisset, dederitque ei medium Exercitiorum spiritualium, quo medio omnes suos primos socios lucratus est, multosque alios ex iis, qui illum postea secuti sunt; multos etiam, qui alios Ordines sunt ingressi; multos præterea seculares, qui vitam emendarunt. *Rex exemplis illustremus. Ac de primis quidem novem* S. Ignatii *sociis, e quibus Ordinem postea a se institutum formavit, consuli potest Historia Exercitiorum, quam modo citabam, lib.* II, *a num.* 4. *Circa alios vero, qui illos deinde subsecuti sunt, placet obiter ex eadem Historia delibare exempla. Itaque designato libro num.* 16 *ponitur epistola* S. Ignatii *ad Emmanuelem Mionam, sacerdotem gravissimum, sibique quondam dum Compluti ageret, conscientiæ arbitrum, qua impensissime virum ad Exercitia cohortatus, eum tulit fructum, ut illum sibi adjunxerit. Num.* 19 *occurrunt Jacobus et Stephanus de Eguia fratres, per Exercitia ad Societatem adducti. Ibidem num.* 20 *Jacobus Hosius, dum* B *Exercitia inchoat, eadem quidem ut suspecta examinat; sed degustatis sacris hisce epulis ab* Ignatio *sibi propositis, tantum abfuit, ut in iis veneni quidquam deprehenderit; ut cœlestium desiderio flagrans, terrenis nuntium remiserit, et et Sancto sese adjunxerit.*

viros magnos 79 *De Francisco Strada quid dicam? Libro* III, *num.* 4 *de illo habemus, quod vel uno* Ignatii *congressu colloquioque, dum militandi studio Neapolim peteret, ad militiam sacram derepente sit conversus; Sanctumque e Monte Casino redeuntem comitatus in Urbem, Exercitiis spiritualibus instructus sit, et, demortuo Hosio non impar, in locum ipsius* Ignatio, *vitæ et laborum particeps ac socius, accesserit. Huic adde ex dictæ Historiæ lib.* IV, *num.* 4 *Antonium Araozium Cantabrum, magno ingenio et animo juvenem; qui dum jam theologiæ doctor ex Hispania in Urbem accessisset, ut Sancto se, cui sanguine erat conjunctus, vitæ quoque instituto conjungeret; diebus aliquot in Exercitiorum usu positis, rerum caducarum inanitatem perspexit, atque ad propinqui sui familiam transiit. De Joanne Polanco, et Andrea Frusio agitur ibidem num.* 18; *de Marco Lainio, Jacobi fratre, num.* 19; *qui* C *dum ex pia simplicitate diu multumque fuisset sollicitus, ne frater sequendo* Ignatium *in hæresim incideret, ad Urbem accessit revisendi fratris studio, ejusque monitis atque consiliis piarum meditatione rerum ex* Ignatii *præscripto excultus, Societati nomen dedit, quam suspectam antea habuerat; de cujus felici morte et apparitione ibidem agitur. Proximus illi nobis se offert num.* 20 *Æmilianus Loyola, sancti Patris Ignatii ex fratre nepos; qui quamquam eo Romam diverterat consilio, ut aulæ potius quam Societati se daret, oborta tamen Exercitiorum postea luce, defæcatiore oculo rem inspexit, consilium mutavit, et Sancto se totum tradidit, factus ex nepote ejusdem filius.*

ad eam aggregando. 80 *Nec vero prætererierim Jacobum Mironem, felicissimos Parisiis ope istarum Exercitationum etiam successus nactum; nam ad illas admissus, Societati se addixit, tanta cum sui tum rerum humanarum despicientia, ut et ætatem, et doctrinam, et parentum, quorum unicus erat filius, hereditatem postponenda sibi putaverit; maximam postea apud Lusitanos nominis existimationem consecutus; uti videre est libro citato, num.* 23. D *Quod si inde ad numerum* 36 *pergamus, inveniemus ibi Nuntium Coloniensem a Fabro divinis rebus per usitatas commentationes institutum, ac deinde Societati aggregatum fuisse. Principem inter tam varios ac multos sacrorum istorum Exercitiorum partus locum non immerito sibi vendicat Petrus Canisius, patria Noviomagensis in Gueldria, Belgii provincia, magnus ille Germanorum difficillimis temporibus apostolus, hæreticorum malleus, rebusque pro Ecclesia Dei fortiter gestis ubique notissimus; de quo plura deducit assignata jam sæpius Historia eodem libro* IV, *num.* 37. *Roma vidit publicum egregiæ pœnitentiæ exemplum in Joanne Alphonso Victoria, natione Hispano. Is, Societate nondum inita, ab Exercitiorum recessu digressus, nova se vincendi cupiditate exarsit: nam in ipsis Bacchanalibus, cum personati homines vanis spectaculis implent omnia, ipse sacco indutus, et pœnitentis amictu per celeberrimas prodire vias cœpit, flagrisque in terga sævire adeo pertinaciter et inclementer, ut non prius diverberandi sui finem faceret, quam totus undique cruore redundans, ad ædem nostram longo circuitu perveniret. Quo* E *primo edito tirocinio, Societati nomen et vitam dedit: ex lib.* VI, *num.* 16. *Verum hic vela contrahamus, ne longius, quam par est, præsens instituti ratio nos abducat. Alia exempla dabit locis variis eadem Historia. Interim satis superque ex jam dictis manet superior explanatus Petri Ribadeneira locus, quantum videlicet et Societatis institutio, ejusdemque propagatio debeant Exercitiis sancti Patris nostri.*

81 Neque vero tantum, *inquit Ribadeneira lib.* I, *cap.* VIII, hoc beneficium Religionis nostræ solummodo proprium est, sed etiam commune cum ceteris. Meditandi enim hujusmodi ratio cœnobia multa refersit. Multos religiosos viros labantes, in suscepto consilio confirmavit: solutos vagosque vinculis disciplinæ severioris adstrinxit. Non tamen religionum spatiis eorum fructus circumscribitur: omne enim hominum genus, statum, officium, ætatem, vitæque rationem comprehendunt *etc. Quæ ne quis hyperbolice potius, quam vere pronuntiata existimet, en tibi nonnulla exempla, quibus illa confirmentur, ex laudati Diertinsii Historia. Ut primos itaque Exercitiorum fructus, et morum apud Minoressanos mutationem tacitus prætoream, de qua re agit idem auctor lib.* I, *num.* 7, *juvat in memoriam revocare, quæ is refert lib.* IV, *num.* 12 *de uno atque altero sacrarum virginum cœnobio, quibus incredibilis quidam religiosæ perfectionis ardor est injectus; in iisque revocata, quæ pene jam ceciderat, disciplina. Spiræ vicarius episcopi, nostris jam antea Exercitationibus institutus, tanto contra concubinas studio flagrabat, ut bello palam eis indicto, aut universas se spoponderit ejecturum, aut munus suum cito depositurum, prout ibidem traditur num.* 26. *Ex mox num.* 27 *occurrit Moguntiæ homo quidam, professione olim monachus; quem Faber eo profectus, usu exercitationeque rerum divinarum, ad purum et castum religionis cultum, ex hæresum labe ac corruptela traduxit. Ibidem laudatus Faber episcopos duos Exercitiis imbuit, juxta ea, quæ habes num.* 34. *De episcopo Augustano agitur num.* 49. Magna spiritus commoda F

82 *Quid, quod Antonio Araozio et Jacobo Eguiæ in Hispaniam remissis, et Barcinonem delatis, tanta e vestigio se obtulerit messis, ut reliquum* per eadem Exercitia

A *liquum anni tempus in una illa civitate fovenda juvandaque consumptum sit? Et vero proregis ac proreginæ, ducis Cardonæ, ejusque conjugis; episcopi, præfectique Neapolitani maris, et id genus aliorum principum benevolentiam, et egregiam voluntatem erga Societatem experti, vel nobilissimos viros ex strepitu rerum humanarum ad sacri Exercitiorum secessus otium sevocare ausi sunt. Quos inter cum esset etiam is, quem dicebam, præfectus; cumque, ut liberius cœlesti illi contemplationi vacaret, salutationibus utique amicorum, et curarum molestiis solutus, in aliud se transtulisset domicilium ab interventoribus vacuum; illud certe memorabile; quod istius domicilii se janitorem velle agere, ne quis talem virum tali munere occupatum interpellaret, ipse jactasse memoretur prorex Franciscus Borgia. Tanta denique erat competitorum pia Exercitatione imbuendorum frequentia, ut ne decem quidem institutores satis viderentur esse facturi, sicut te docebit eadem Historia loco citato, num.* 28. *De episcopo autem Placentino, ad mores dignitati suæ convenientiores per Exercitia potissimum hebdomadæ primæ traducto, uti et de egregiis fructibus inde consecutis instruet te pluribus*

B *Diertinsius lib.* VII, *a num.* 20.

aliis Ecclesiæ Catholicæ locis

83 *Ad Italiam quod attinet; Franciscus Strada in litteris ad SS. Ignatium et Franciscum Xaverium Hispanice datis Brixiæ in hospitali incurabilium anno* 1540, *tertia Januarii vel Februarii narrat, se dedisse Exercitia quatuor Doctoribus præcipuis illius oppidi, et post illa quæsivisse ex ipsis, an parati essent mendicandum amore Christi in eodem oppido: illos vero magnanimiter respondisse, quod ad illud, et multo majora essent paratissimi. Itaque se, ut magis glorificetur Deus, instituta processione, pauperem cum iisdem Doctoribus mendicasse toto oppido, acceptisque undique eleemosynis ingressum cum ipsis hospitale, et eleemosynas divisisse in pauperes. Tum subdit de Doctoribus:* Post tantam talemque mortificationem, quod creditis gaudium secum domum reportasse? Unus ex illis... mecum loquens inquit: Tanta sum jucunditate repletus, tanta miri fervoris dulcedine sum perfusus, ut continere me non valeam, quin præ gaudii magnitudine exterius in vocem exultationis prorumpam: cutis, inquit, me non capit; in cellam propero, ut vehementiam spiritus liceat evaporare. Quo cum pervenisset (ut postea ipse mihi retulit) maximum

C in fletum est resolutus, totusque pacatus effectus, experimentaliter recognovit, quid utilitatis sit se ipsum vincere, atque abnegare, juxta Salvatoris nostri sententiam. Dum vellem discedere, maritus sororis archipresbyteri... se obtulit ad petendam eleemosynam cum aliis, seque id facturum bis in septimana... Plus quam sexaginta mulieres... mihi importunæ erant, ut sibi darem... Exercitia; allegando, quod tam ipsæ etiam haberent animas, quam viri. *Hæc in fide monumentorum nostrorum Romanorum; ex quibus deprompta sunt.*

personis facta recensentur.

84 *Polancus cum Pistorium venisset, Etruriæ urbem, præsulem loci eumdemque Cardinalem Robertum Puccium sanctis meditationibus instituit; rogantemque, ut de muneris sui cura sibi aliquid ederetur, et scriptis instruxit et verbis. Itaque jam sua sponte pius pastor incensus, acriores concepit ignes, et præter illorum temporum mores, ad prædicandum Dei verbum induxit animum ingenti gregis commodo, secunda populi admurmuratione; uti liquet ex lib.* V, *num.* 13 *ubi res gesta innectitur anno* 1546. *At nunc Siciliam inspiciamus, quæ magnis Exercitiorum emolumentis non caruit. Nam Hieronymus Domeneccus Messenæ per sacerdotem externum piis jam meditationibus institutum, compluribus prospexit; quos inter ipse quemdam baronis filium, cujus ferociam ne triremes quidem domare poterant, ope Exercitiorum ad mansuetudinem traduxit: vide ibidem num.* 22 *et* 23. *De variis in Sicilia feminarum collegiis, quæ hisce orationis Exercitiis ad pietatem incensa sunt; deque fluxis earum moribus coercitis, multis locis, Agrigenti Panormique præsertim, mentio fit ibidem num.* 3. *Suam quoque in sacra hac Exercitiorum semente partem habuit Belgium nostrum: nam Strada* primum Lovaniensis academiæ cancellarium Ruardum Tapperum aggressus, virum sane gravem ac doctum, eumdemque ad pietatem propensum, suis sermonibus impulit, ut in exercendo de more spiritu ternas quotidie horas ex summis ereptas occupationibus collocaret, *auctore Orlandino lib.* IV, *num.* 39. *Et mox num.* 40. Deinde, *inquit,* sacerdotem quemdam Cornelium Vishavæum, artium jam magistrum, et theologicis satis imbutum, sua jam sponte ad Societatem incumbentem, iisdem meditationibus propius ursit. *De Theodorico Hesio, totum se Fabro permittente,* E *agitur ibid. num.* 50. Inter ceteros, qui se Lovanii ad Societatis orandi commentandique disciplinam salutariter exercuerunt, primas tulit Ludovicus Blosius abbas Lætiensis; *sicut dicitur lib.* XIII, *num.* 31; *ubi etiam de ejus in Societatem studio. Porro quæ ad Exercitia a Blosio obita, ac Lætiensibus tradita spectant, invenies in ejus Vita apud nos ad* 7 *Januarii, cap.* XVII, *a num.* 59.

AUCTORE J. P.

§ IX. Exercitiorum liber impugnatus; examinari jussus a Sede Apostolica; deinde ab eadem approbatus ac laudatus; ejusdem libri vindiciæ.

Exercitia multis persecutionibus exagitata,

A *primo pene tempore, quo sacer ille Exercitiorum spiritualium Hercules in lucem prodiit, adeo multa et gravia sustinuit, ut parum abfuerit, quin in ipsis, ut ita dicam, cunis suffocaretur, nisi Deus, qui eorum auctor fuerat primarius, protector etiam eorum dignatus fuisset* F *esse singularis. Et vero quot quantæque adversus librum illum concitatæ sunt persecutiones! Prima fuit Complutensis. Secunda, Salmanticensis prima. Tertia, Parisiensis. Quarta, Veneta. Quinta, Romana teterrima. Sexta, Parmensis et Placentina. Septima, Lusitana. Octava, Toletana prima. Nona, Salmanticensis secunda. Decima, Complutensis secunda. Undecima, Toletana secunda. Duodecima, Toletana tertia: quas hoc ordine recencet Diertinsius in Indice ad suam Historiam Exercitionum, voee* Persecutio. *Qui antiquiores adire auctores desiderat, consulat Ribadeneiram lib.* I, *cap.* XIV *et* XV; *lib.* II, *cap.* II *et* XIV; *lib.* IV, *cap.* IV; *Maffeium lib.* I, *cap.* XVII; *lib.* II, *cap.* VIII; *Orlandinum lib.* I, *a num.* 54; *lib.* IV, *num.* 17; *lib.* V, *num.* 54; *lib.* VII, *a num.* 51; *lib.* VIII, *a num.* 45 *et a num.* 55; *lib.* XI, *a num.* 57; *lib.* XIII, *num.* 33.

86 *Quousque autem intemperiei et amaritudinis conceptum adversus Exercitia odium proruperit, etiam tunc temporis, quando Sedis Apostolicæ oraculo*

AUCTORE J. P.

etiam, postquam eadem approbasset Christi Vicarius,

oraculo fuerant comprobata, audi ex nostris monumentis Romanis; in quibus sic notatur : Hic exstat in archivio scriptum Fratris... ex Ordine... ad archiepiscopum Toletanum Joannem Siliceum, contra Exercitia jam approbata a Sede Apostolica. *Scripti illius principium mox subditur, atque sequens e litteris Apostolicis, quibus Paulus PP. III Exercitia approbat, producitur textus :* Cum filius Ignatius de Loyola, Præpositus Generalis Societatis Jesu, per Nos in alma Urbe nostra erectæ, et per Nos auctoritate Apostolica confirmatæ, quædam Documenta sive Exercitia spiritualia, ex sacris Scripturis, et vitæ spiritualis experimentis elicita, composuerit; *sequitur notatio Hispanica, qua dicitur, quod iste* Ignatius, *secundum id, quod fama fert, notatus fuerit in Inquisitione tamquam hæreticus, ex Illuminatis unus; quod Romam profugerit, ut evaderet Inquisitionem et Inquisitores. Bene scio, ait benignus scilicet ille notationis auctor, quod Deus ex lapidibus possit facere filios Abrahæ, et quod de Saulo persecutore Ecclesiæ fecerit vas electionis :* Et percussit petram, et fluxerunt aquæ, et torrentes inundaverunt.

B

a quodam fratre proscinduntur amarulentis censuris,

87 *Deinde a furioso illo in subsidium suæ adversus Exercitia, eorumque auctorem intemperiei advocatur ille textus :* Hæc Documenta ac spiritualia Exercitia, quæ non tam a libris quam ab unctione sancti Spiritus, et ab interna experientia et usu tractandorum animorum edoctus noster in Christo Pater magister Ignatius de Loyola, Societatis nostræ institutor et Præpositus Generalis composuit, ab idiomate Hispano in Latinum duobus modis sunt versa. *Verba sunt præfatiunculæ, a quodam de Societate Jesu compositæ, quæ typis edita est ante Exercitia, et* Romæ 6 Id. Augusti 1548 *signata; postquam Pontifex ea laudasset, ut* pietate ac sanctitate plena : *ac proin auctor ille tunc recte dixit, quæ de* unctione sancti Spiritus *dixit. Non tulit hoc Frater ille, de quo supra : nam iste* Ignatius, *prout observat, fuit Hispanus, et tam leviter tinctus fuit in litteris, ut nec gnarus fuerit nec sufficiens ad scribenda ista Exercitia ac Documenta Latine; sed vulgari et Hispanica lingua. Magis item notandum et expendendum monet circa ea, quæ dicuntur de experientia interna, et unctione Spiritus sancti etc.; illa sapere non parum fontem eorum, quos Dexados vocat (et quos ego* Relictos *interpretor) et Illuminatorum : qui, relicta ac postposita revelatione, in libris se remittunt ac tradunt isti rei, quam Spiritus illis dicit in pectore, et tenent pro re infallibili, quod semper cum illis loquatur Spiritus Dei :* Quod tamen est contra illud : Nolite omni spiritui credere; sed probate spiritus, an ex Deo sint.

C

uti et ipsa Jesu Societas.

88 *Virulento denique et felle tincto istius male feriati ac falsi Fratris calamo novam furendi ansam præbuit sequens, quem bacchantis in morem impetiit, textus :* Præpositus Generalis Societatis Jesu etc.; quidam de Societate Jesu etc. *Certe, inquit Frater ille, iste titulus et cognomentum est* superbum et schismaticum, et non patrum injuriosum omni populo Christiano. *Et mox Latine subdit :* Nam cum (Evangelio teste) non sint nec possint esse nisi duæ societates, altera Societas Jesu, altera societas diaboli; si isti, et tantum isti, nominantur et sunt de Societate Jesu, superest, reliquos omnes et esse, et nominari de societate diaboli. *Hæc ille. Tum aggreditur ipsa Exercitia; quæ nonnullis locis arguit, et variis notat censuris, etiam* superstitionis, *imo hæreseos.*

D

Hoc totum scriptum, et singula in eo contenta, singulatim, valide, accurateque refutasse Doctorem Torres scripto, anno 1554, *die* 2 *Januarii dato; testatur P. Ignatius Pinius, qui hasce Fratris istius notas transcripsit Romæ, et huc misit, indicans, scriptum hoc annexum ibi exstare priori scripto; monensque, se neque objectiones Fratris.., neque refutationes Doctoris Torres exhibere, partim quia pleræque objectionnes istæ describendi laborem non merentur; partim quia, ubi speciem quamdam difficultatis habent, copiose confutatæ leguntur apud Suarezium. Ejusdem Doctoris Torres Apologiam generalem Exercitiorum, eodem anno ac die subscriptam adversus hunc aliosque illius temporis obtrectatores, paulo post exhibet dictus Pater, a se etiam Romæ transcriptam; de qua nos inferius. Exstat hic etiam multo longior Apologia, inquit, patris Hieronymi Natalis tota autographa, qua singula a Fratre supradicto objecta, graviter, prolixeque refutat. Hæc ille.*

Observationes quædam circa istum furiosum,

89 *At observemus* 1. *Fratrem illum superius e textu Pontificis summi truncasse* τὸ dilectus : *nam* Cum, *inquit Paulus III,* dilectus filius Ignatius *et c. An id truncavit Frater ex scrupulo Pharisaico?* 2. *Quando cognomentum Societatis traducit tamquam* superbum *et* schismaticum; *vel sui oblitus, vel maxime termerarius fuit : nam initio verba textus, in quo habetur illud cognomentum, citavit ut verba Pontificis, appellantis Societatem hoc nomine.* 3. *Quisquis Frater ille fuerit; plane redolet ingenium Fratris Melchioris Cani, qui quot quantaque moverit, ut pusillam Societatem pessime traduceret, debuccinans ejusdem sectatores esse præcursores Antichristi, invenies apud Orlandinum lib.* VIII, *num.* 46; *uti et varias criminationes, Societati ab isto Fratre impactas. Certe quæ Frater ille anonymus superius deblaterabat de duplici societate, multum habent affinitatis cum verbis Melchioris Cani lib.* IV *de Locis Theologicis cap.* II; *quæ dabimus inferius occasione eorum, qui nomen Societatis nostræ vel impugnarunt, vel improbarunt.* E

et libelli Exercitiorum approbationes

90 *Verumenimvero indignissimum est, ita fœde Exercitia a Fratre isto anonymo notata essse, postquam a Sede Apostolica solenni diplomate antea fuerant examinata, laudata, et approbata. Etenim Franciscus Borgia, Dux Gandiæ curavit Pontificiam confirmationem libelli Exercitiorum, et indulgentiam noxarum, illa obituris; vide Orlandinum lib.* VI, *num* 75, *ad annum* 1446; *donec post maturam examinationem, anno* 1548, *a supplicatione Ducis secundo, die* 31 *Julii prodiit diploma Pauli PP. III. Rei porro examen commissum fuerat Joanni Alvaro de Toleto Cardinali Burgensi, Ordinis Prædicatorum; Philippo Archinto, Pontificis in Urbe vicario, atque Ægidio Foscarario sacri Palatii Magistro, ex eodem Ordine Prædicatorum : quibus* dupliciter ex Hispanico idiomate Latine liber conversus, inspiciendus est traditus : qui utrumque exemplar, ne vocula quidem mutata, maxime commendarunt; *inquit Orlandinus lib.* VIII, *num.* 1; *tametsi* ea versio, quam ediderat Andreas Frusius. non tam verba verbis, ut altera; sed fideliter sententiam reddens, usui aptior, ac prælo dignior visa est; *ibid num* 2. F

ex originali exemplo

91 *Consuluit P. Ignatius Pinius* Originale primæ translationis Latinæ Exercitiorum S. Ignatii, *et in fine legit approbationes sequentes, item originales* : Legimus omnia in volumine hoc digesta; nobisque valde placuerunt, et ad animarum salutem imprimis conducibilia sunt visa. I. Cardinalis Burgen. Non poterunt tam sancta Exercitia non maximum

A maximum commodum præstare cuilibet studioso; ideo obviis etiam ulnis amplectenda sunt. F. Ægidius Foscararius Magistor sacri Palatii. Concedimus ut opus hoc omni laude dignum et Christianæ professioni valde proficuum imprimatur. Ph. Vicarius.

Romæ transcriptas.

92 *Prædictus Pater post istum titulum :* Originale secundæ translationis Latinæ, ex quo exemplaria excusa prodierunt; *subdit, ad calcem haberi approbationes originales, quas exscribere se addit :* Legimus spiritualia hæc Exercitia, placentque nobis valde, et digna judicamus, quæ ab omnibus orthodoxæ fidei cultoribus recipiantur et magni fiant. I. Cardinalis Burgen. Cum nequeat subsistere diu Christiana religio sine exercitiis et meditationibus aliquibus spiritualibus, in meditatione enim, inquit Vates, exardescit anima mea; nullas arbitror magis opportunas iis, quæ procul dubio ex Scripturarum studiis, et longo rerum usu, natæ sunt. F. Ægidius Foscararius Magister sacri Palatii. Concedimus ut opus hoc omni laude dignum et Christianæ professioni valde proficuum imprimatur. Ph. Vicarius. *Approbationes has, uti et superiores, haberi in originali eodem ordine quo eas* B *inde descripsit, idem Pinius testatur : qui ordo differt in impressis. Hasce approbationes subsecuta est Apostolica Pauli III, anno, ut dicebam,* 1548, *quæ incipit :* Pastorali officii, *et typis edita habetur in libello Exercitiorum, nec non apud Orlandinum eodem lib.* VIII, *num.* 1.

Eum laudat impense Sedes Apostolica;

93 *Laudat ibi Christi Vicarius* Exercitia... pietate et sanctitate plena, et ad ædificationem, et spiritualem profectum fidelium valde utilia, et salubria... Debitum etiam respectum ad fructus uberes, quos Ignatius, et ab ipso instituta Societas... in Ecclesia Dei ubique gentium producere non cessant, et ad maximum adjumentum, quod ad id prædicta Exercitia attulerunt, non immerito, *inquit Pontifex,* habentes... documenta et Exercitia prædicta, ac omnia et singula in eis contenta, auctoritate prædicta, tenore præsentium, ex certa scientia nostra approbamus, collaudamus, ac præsentis scripti patrocinio communimus : hortantes plurimum in Domino omnes et singulos utriusque sexus Christi Fideles ubilibet constitutos, ut tam piis documentis et Exercitiis uti, et illis instrui devote velint : nec non concedentes, ut hujusmodi documenta et spiritualia Exercitia imprimi... libere et licite valeant *etc.*

alii defendunt;

C 94 *Doctor Vergara in sua epistola ad* S. Ignatium *data, circa Exercitia spiritualia ita loquitur :* Dico, quod, dicere et affirmare, ea continere rem hæreticam, erroneam, scandalosam, aut male sonantem, aut, quemlibet alium errorem, qui non possit aut debeat attribui typographo, error sit Lutheranorum : cum Vicarius Christi contrarium determinarit. *Et Doctor Cuesta in litteris item ad* S. Ignatium *directis circa Exercitia spiritualia,* Censeo, *ait,* doctrinam Catholicam, et sanctam, et theologicam positam esse in isto opere, et Exercitiis; et illos, qui conformiter ad illa, quæ in libro habentur, operati fuerint, et se exercuerint, necessario debere haurire magnum progressum spiritualem. *Epistolæ illæ ambæ in manibus sunt inter alia Romana monumenta, e quarum contextu Hispanico illa huc transtuli.* Litteræ P. Hieronymi Natalis, Societatis Jesu in Hispaniis Commissarii Generalis ad P. Antonium Araoz, ejusdem Societatis in Hispania Provincialem, contra eos externos, qui ibi revocabant in dubium Exercitia spiritualia, et Institutum Societatis, datæ sunt Cordubæ *(mense)* Januarii 1554; *uti habet notatio Pinii monumentis nostris Romanis inserta. Ex his intelligitur, quanto molimine Exercitiorum spiritualium liber sit propugnatus contra infensissimos ejusdem hostes, etiam tunc, quanto a Sede Apostolica fuerat comprobatus. Qua ut melius pateant, aliqua delibo ex Orlandino lib.* XIII, *num.* 33, *ad annum* 1553.

AUCTORE J. P.

Bellum Exercitiis Toleti indictum, egregios pro eis vindices excitavit.

95 Hujus, *inquit,* exitu anni Toletana in urbe, lateque per regnum gravis adversus divinum illum Exercitiorum libellum exoriri cœpit procella. Silicæi vetus offensio, tamquam male curatum ulcus sub cicatrice vivebat. Melchior Canus Canariensi abdicato episcopatu, cum apud Carolum ac Principem offendisset, suspicionem in Araosium velut sibi obstantem intendit. Horum et auctoritate nixus, et voluntatibus obsecundans (ut est creditum) Thomas Pedroccius bellum Exercitiis indixit... multa ex eo libello quasi temere effutita colligit : alia, quæ piæ aures Catholicæque respuerent : quædam etiam... quæ perspicuam continerent hæresim, et digna essent censoria virga. Quæ omnia scripto comprehensa, Silicæo, cujus erat e familia, et sacris Quæsitoribus tradit... Tanto igitur malo Araozius occursurus... Doctores magni nominis rogat, E suam ut et ipsi de eo opusculo sententiam scripto edant, et suo chirographo subsignent. Quod præceteris Alfonsus Vergata Conchensis canonicus, pietate ac doctrina inclytus, Doctorque Joannes Costa, et Bartholomæus Torres, ambo deinde episcopi, ille Legionensis, hic Canariensis; cujus etiam exstant insignia de sanctissima Trinitate monumenta, luculenter fecere. Ac Torres quidem multa super ea re edidit scripta, ex quibus juvat hic ad doctrinam multiplicem unius partem adscribere. *At de hac agetur § proximo.*

§ X. Aliæ Exercitiorum vindiciæ elogia.

Doctor Bartholomæus Torres

In *promptu est laudati Doctoris Torres sententia de Exercitiis, ex Hispano Romani nostri tabularii exemplo transcripta ab Ignatio Pinio. Verum quia partem magnam Latine vertit, et Historiæ Societatis nostræ intexuit Orlandinus lib.* XIII, *a num.* 34; *eam huc transferam, prout ibi exstat :* Testis est Deus..., quam ex volun- F tate mea ceciderit, ut de Societatis Jesu Exercitiis sententia mea postularetur. Cupio enim simpliciter et Christiane, quid hac in re sentiam, palam facere toti orbi terrarum. Ac primum, ne quis existimet ex privato me quopiam affectu loqui; aio me hominem de Societate Jesu non esse : quamquam si serio essem virtutis cupidus, dudum in ea, vel in alia sanctarum religionum versarer. Aio deinde, quamvis doctorum e numero ipse sim indoctissimus, posse me tamen satis interrogationi propositæ respondere : cum et Societatem ab ejus exortu noverim, et pridem Salmanticæ cum Ignatio, deinde cum ejus disciplinæ alumnis per familiariter egerim, diligenter observans, quo res Ordinis hujus evaderent, oculis assidue ipsa in facta conjectis, quæ minime patiuntur diuturnam fieri fallaciam. Aio præterea, ex qua die sanctam hanc Societatem novi, nullum umquam errorem, crimenve compertum in hominibus, qui quidem vere ex ea essent. Nam rerum imperiti, ubi de sacerdote quopiam forte

AUCTORE J. P. forte rumor minus commodus exiit, de Societate eum esse loquuntur.

egregia apologia 97 *His præmissis, de Exercitiis ita disserit :* Super hæc, nego quempiam vere ac perfecte Exercitiorum posse vim æstimare, nisi in iis se ipse exerceat. Etenim cum tota referantur ad inserendas virtutes in animis, et vitia extirpanda; nemo est, qui possit virtutis percipere vim, gustumque sentire, nisi in ea prius elaboret. Vidi ipsemet homines doctos, qui Exercitiorum res, cum tam claræ Catholicæque sint, ex Evangelio depromptæ, sanctisque doctoribus, intelligere non possent; quas tamen, qui eas ad usum referunt, negotio nullo intelligunt. Nimirum aliud longe est, scire litteras, ac res percipere spiritus, quæ præter litteras actionem, orationisque usum, ac virtutum postulant ceterarum. Me quidem profiteor Compluti ad eam formam exercitum, ac Deum testor, triginta annis, quibus versor in studiis sapientiæ, et permultis, quibus theologiam doceo, numquam ad meam utilitatem didicisse tantum, quantum me Exercitia diebus paucis docuerunt. Quod si cuiquam doctorum, cui sua placet scientia, mirum fortasse accidat; experimentum appello : tentet B idem, atque existimabit idem. Neque in obscuro est ratio, quod priora videlicet studia ad docendum, Exercitia vero ad agendum referebam: valdeque interest, scire, ut doceas; ac scire, ut facias.

defendit 98 *Multiplices vero fructus, qui inde proveniunt, mox describens.* Addo, *inquit,* cognitos mihi permultos, qui Exercitationes illas suscepere, multisque me meorum auditorum cum religiosis tum secularibus persuasisse, ut susciperent : nec tamen cognitum quempiam, qui non pietatis magnum inde profectum retulerit, palamque prædicaret, nihil omnino e mortalibus rebus se voluisse iis antelatum. Atque utinam, quanti est ille thesaurus, tanti æstimare nossemus! Nam cum tanti sit momenti oratio ac meditatio propter rationem ac viam, quæ commodissima ibi traditur; multi per ea plus brevi consequuntur, quam longo alii tempore ac labore, eo præsidio destituti. In summa, qui cupiat nosse, quid Exercitia sint, pronuntio aliud nihil esse, quam considerare attento et quieto animo capita fidei, legem ac præcepta Dei, ejus denique beneficia, vitam et mortem Christi : recognoscere anteactam vitam, statuere de futura : hostem vero gentis humanæ, cum C videat ingentia eorum ad pietatem emolumenta, machinas admovere omnes, ut e rerum natura tollat. Verum vel inde apparet, negotium esse divinum, quod insectationibus proficit, quantoque acrius oppugnatur, tanto fortius convalescit.

libellum 99 *Deinde vindicem egregium se præstat laudatus Doctor, armis ex Sedis Apostolicæ auctoritate promptis.* Simulque pronuntio, *inquit,* Exercitia, quæque in iis continentur, universa et singula auctoritate Apostolica comprobata esse, adhortante insuper Pontifice Fideles, ut iis utantur : planeque indignum esse viro sapiente, affirmare Pontificem id comprobare, et ad id exhortari fideles, quod errores contineat. Nec dubito, quin, si homines Societatis, quibus pro Christi amore gratæ sunt ignominiæ, ad sacrum Quæsitorum concilium adversariorum deferrent nomina, in eos severe animadverteretur. Ceterum cum Sedes Apostolica Exercitia comprobarit, aio ac pronuntio, nemini fas esse, asserere in iis errores esse, neque id agere, ut emendentur. Verum si quid forte (quod tamen non est) difficile deprehenderetur, id modo curandum, ut declaretur. Omnia ergo, quæ in iis sunt, vera et Catholica sunt, et contraria iis, errores. Quæ vero objiciuntur, ut alio loco singillatim refutans ostendo, plane inania, multa etiam ridicula esse confirmo. D

100 *Ita locutus ex Doctore Torres Orlandinus, pluribus aliis prætermissis, ista ex eodem Doctore delibat :* Illud, inquit, postquam nomen meum huic disputationi subscripseram, mihi succurrit. Qui se deprehendisse in Exercitiis errores dictitant, sine dubio diligentiam in iis expendendis adhibuere : at non minorem adhibuit Pontifex. At isti condemnant, Pontifex commendat. Respondeant ipsimet, utrius auctoritatem me deceat sequi. Hæc ratio mea, inquit, sententia quemvis, qui modo sapiat, cohibere potest, ne posthac, nisi ad commendationem libelli hujus verbum audeat facere. *Ceterum dissertatio ista in nostro apographo Hispanico notatur* secunda Januarii anno 1554. *Qui eam e nostro tabulario Romano transcripsit, et huc misit,* Exstat hic, *inquit*, præcedentis scripti prolixa vindicatio, seu Responsio ad quamdam nonnullorum objectionem, ad eodem Doctore Torres data 4 Martii, ejusdem anni. Summam accipe : Exercitiorum. E

101 Postquam proposuit hanc nonnullorum objectionem (*quæ ex Hispanico reddita, Latine sic sonat*) » Dicunt aliqui, Papam non omne illud, » quod approbat et confirmat, etiamsi sit circa » mores Christianos, intendere id facere tam- » quam Papam, neque ut habeatur tamquam » articulus fidei. » Respondet, se non dixisse, quod omnia et singula in Exercitiis contenta, sint ARTICULI FIDEI, seu PROPOSITIONES DE FIDE; sed quod sint CATHOLICA, seu quod nihil in iis contineatur erroneum: quodque dicere contrarium (ut dixerunt nonnulli) sit maxima temeritas, et error, qui Lutheri doctrinam sapit. Subdit, quod intentio Pontificis colligi debeat ex ipsius verbis: ex verbis autem Pontificis pateat, quod omnia et singula in Exercitiis contenta approbarit et tam quam Pontifex, et ut Catholica: Cum dicat I. OMNIA ET SINGULA IN EIS CONTENTA, AUCTORITATE PRÆDICTA APPROBAMUS, COLLAUDAMUS, AC PRÆSENTIS SCRIPTI PATROCINIO COMMUNIMUS. 2. Ex CERTA SCIENTIA. 3. Consultus fuerat, ut patet ex eadem Bulla, an Exercitia essent APPROBATIONE ET LAUDE DIGNA, adeoque Catholica. 4. EA EXAMINARI FECIT a viris doctis, auctoritate, litteris, religione conspicuis; quales fuerunt duo Patres Dominicani; et hac diligentia adhibita, Exercitia prædicta, ac omnia et singula in eis contenta approbavit et collaudavit, ut Catholica. 5. Pontifex HORTATUR PLURIMUM OMNES CHRISTI FIDELES, UT TAM PIIS DOCUMENTIS ET EXERCITIIS UTI, ET IIS INSTRUI DEVOTE VELINT. Ex his ostendit quod Pontifex omnia approbarit et tamquam Pontifex, et ut Catholica. Concludit denique I. Etsi Pontifex ea non approbasset ut Pontifex, sed ut Doctor privatus, temerarium fore, si quis contrarium diceret, sine evidentia, et certitudine maxima. 2. Cum Pontifex omnia et singula approbarit, ut Pontifex, et ut Catholica; « Repeto, » inquit, quod dixi, omnia et singula in Exerci- » tiis contenta, esse Catholica; et contrarium » dicere esse errorem Lutheranorum. » Quam in rem plura adjungit. *Hæc ille ex Doctore Torres.* et objectionibus respondet. F

102 *Orlandinus, postquam dedisset textum ex Doctore Torres depromptum, et paulo ante a nobis prolatum, loco citato num.* 38, Vulgatis, *ait,* hisce aliorumque Doctorum scriptis, rumor paulatim Quid de Exercitiis senserit Mancius.

A paulatim vulgi omnis, conatusque adversariorum per se consenuit. Plurimum deinde profuit ad eam rem Mancii quoque sententia, qui sacro Prædicatorum ex Ordine vir magni nominis in Hispania, Complutique nobilis professor divinæ sapientiæ e principe sella: idemque cum perstudiosus familiæ nostræ, tum ipsi Præsuli Toletano percarus erat. Cui cum Præsul ipse legendum Exercitiorum volumen, expendendumque tradidisset; is eo accurate perlecto per dies aliquot, libera voce respondit, nihil se in eo deprehendisse censoria nota vel animadversione dignum. Cumque alium ei codicem Præsul a Cano sugillatum impingeret, respondit Mancius, ne in eo quidem quidquam mali esse præter unam sugillationem Cani. Hunc in modum veritas patefacta, malevolorum technas atque mendacia sua luce discussit, eademque se ipsa, cum vi sua, tum Sedis Apostolicæ auctoritate defendit. *Ita aureus Exercitiorum libellus, tamquam aurum in fornace probatus et excoctus est, nullaque in eo inventa est vel umbra iniquitatis. Illius elogia, usum in Societate, personas insignes eisdem excultas, et loca eorum usui accommodata, uti et fructus dabit Gloria posthuma* B S. Ignatii *cap.* II.

§ XI. Sancti Barcinone in Italiam, et inde in Terram sanctam profectio; Barcinonem reversi litterarum studia, virtutes; prophetiæ.

In transitu Barcinonensi

Initio anni 1523 Barcinonem versus discessit, ut navem conscenderet; *prout notatur in Vita antiquissima auctore Ludovico Consalvo, num.* 35. Barcinone *autem* egerat dies paulo plures quam viginti, priusquam navim ingrederetur; *ex eadem Vita num.* 37. *Bartolus interim eventum singularem hunc memorat lib* I, *num.* 23: Mendicanti occurrit quærere ex nobili femina, cui Zepilliæ nomen (*Garcias* Rocaberti *eam vocat.*) Huic erat filius, qui relicta matre ac paterno lare, vagus propudiosæ obcalluerat mendicationi. Hæc Ignatium contuita, et ex ore statuque honesto non frustra conjiciens nobilius aliquid reipsa tegere, quam quod stipem rogando præ- C ferebat, acerbo dolore abripi, et recurrente filii specie, quem videre in Ignatio videbatur; pessimis modis illum excipere, exprobrare illi scelerosam ignaviam, erronem profugum, nihili, et hujusmodi honoris titulis decorare. Quam indignantis eleemosynam, quavis alia carius gratulatus sibi Ignatius tamdiu sustinuit, quamdiu illi furere libuit.

tentata Sancti patientia.

104. Tum actis placidissime gratiis, subdidit, belle quæ diceret, in se omnia quadrare, nec ignaviorem nec pejorem se quemquam usquam nosse: quæ verba ex animi sensu, eo sui pudore, dicere visus est, ut si ex imo pectore rumperentur. Hoc tam insperato demissoque responso confusa mulier, dictique pœnitens, intellexit, non esse Ignatium, qualem mente præcipiti finxerat; mutatoque in reverentiam contemptu, misit, qui panes ad eum deferret, excusaretque inconsulti doloris, et judicii culpam, quæ sibi verba tam cruda expressisset. Narrabat autem hoc vulgo mulier præcipuo affectu pietatis, colebatque postea reducem ex Palæstina Ignatiam adeo propense, ut sanctis ejus consiliis plurimum uteretur. *Hæc ibi.*

AUCTORE J. P.

die 5 Caietam pervenit inde discessit Romam, Venetias, Hierosolymam:

105 Deinde solutis anchoris, die quinta Caietam non minus periculosa quam celeri navigatione delatus, Romam pedibus ire intendit: ac prima nocte divertit ad villam militibus refertam; quibus nefaria quædam ac turpia molientibus, tanto animi ardore, ac vociferatione se objecit, ut illi partim verborum pondere, partim constantiæ miraculo obstupefacti, a flagitioso conatu destiterint, *auctore Maffeio lib.* I, *cap.* XII. *Quam diu postea Romæ manserit, quo die illuc pervenerit, tradit Ribadeneira lib.* I, *cap.* X; *ubi etiam narrat, quot asperitatibus et acerbitatibus steterit iter, quod Roma Venetias Sanctus habuit. Inde autem solvit versus Terram sanctam die* 14 *Julii, anno Domini* 1523; *pridie quidem Kalendas Septembres Joppem delatus; quarto autem die Septembris sub meridiem in Sanctam civitatem ingressus; de quibus Ribadeneira cap.* XI; *apud quem etiam est narratio rerum, quæ ibi Sancto acciderunt.*

ubi ad inspicienda loca sacra

106 *Quod vero non minus pie curiosus, quam operose accuratus locorum sanctorum inspector fuerit, liquet ex Vita Italica, jussu reverendi* E *admodum Patris nostri Mutii Vitelleschi, Societatis nostræ Præpositi Generalis in lucem edita; in qua cap.* V *dicitur, ad memoriam conservandam, atque in aliis excitandam piam affectionem, scripto explicasse quidquid in istis sanctis locis observarat, misisseque ad Agnetem Paschalem; (de qua et jam dictum est, et dicetur alibi) tamque devotam fuisse scripturam, plenamque scintillis illius sancti ignis, qui in corde ejus ardebat; ut quisquis illam videret, æstimaret, ab homine utique sancto exaratam; ad hæc, tamquam talem a Paschalibus aliquandiu asservatam, et postea veluti thesaurum hereditarium filiorum* Ignatii, *patribus Societatis ab istius bonæ dominæ heredibus donatum fuisse. Hierosolymis etiam secum attulisse pyxidem reliquiarum, et eas Barcinone tradidisse sorori Antoniæ Stradæ, conventus S. Hieronymi moniali ejusdem civitatis, et hodiedum in illo asservari multa cum veneratione; Sancti charactere suprascriptas, testatur Garcia lib.* II, *cap.* III.

arctum ei tempus fuit,

107 *Quid in causa fuerit, cur Sanctus, animo in augustis illis Judææ sedibus pedem figendi in Terram sanctam profectus, hinc discedere coactus sit, expediunt auctores. Cum vero Venetias redierit anno* 1524, *medio Januario, sicut docet* F *Ribadeneira apud Quartemontium cap.* V; *cumque in illo reditu solutis ex insula Cypro anchoris, duos et eo amplius menses impenderit, ex Vita Ribadeneira, quam damus, lib* I, *cap.* XII; *consequens est, ut artissimum* Ignatio *lustrandi sacratissima illa monumenta, fuerit tempus, ad sex utique hebdomadas circiter restrictum. Et vero ita rem illam moderabatur divina providentia, quæ Servi sui opera alibi volebat uti ad majorem sui nominis gloriam propagandam, et Romæ, non Hierosolymis mirifice* Ignatio *decreverat esse propitius, ut ex ipso mundi capite cœlestis ille, qui Sanctum depascebat, ignis in orbem reliquum diffunderetur. Jam vero* Ignatius *commoratione Hierosolymitana prohibitus, quænam animo agitarit, vide apud Ribadeneiram lib.* I, *cap.* XIII *ac* XVI; *nec non apud Maffeium lib.* I, *cap* XVI: *ac Maffeius ita ibidem pergit:*

Litteris humanioribus

108 Et quidem quod ad litterarum studia pertinet, cum nondum intelligeret, quam illa sibi totum hominem fere vindicent, ratus, posse interim

AUCTORE J. P.

terim se animis quoque adjuvandis vacare, Minoressam ad gregem illum suum reverti decreverat, ubi et sparsa in hominum mentibus pietatis virtutisque semina ad bonam frugem perducere, et Cisterciensis cujusdam monachi, spectatæ sanctitatis ac doctrinæ viri, tum consuetudine perfrui, tum industria erudiri, magnopere cupiebat. Sed cum illum, contra quam putarat, demortuum reperisset, Barcinonem sibi studiorum idoneam sedem putavit fore, propter eam maxime causam, quod cum paupertatem perpetuo colere, nihilque ab domo sua et cognatis accipere decrevisset; in ea urbe multos habebat spirituali necessitudine sibi conjunctos. *Atque ex his Maffei verbis suppleri potest Ribadeneira lib.* I, *cap.* XIII. *Mirum est, spectatissimam hanc Sancti palæstram ne nominari quidem a Surio in Commentario brevi: nam ad annum* 1540 *sic loquitur:* Itaque *Hierosolyma* in Hispaniam redit, et primo Complutum, post Salamanticam se confert, ibique litteris dat operam.

studet Barcinone annis duobus.

109 *Anno igitur reparatæ salutis* 1524, *ætatis suæ trigesimo tertio, Homo sanctus litteris humanioribus vacare cœpit, et jam perfectæ ætatis vir inter pueros repuerascere, ad promovendam Dei*
B *gloriam, et proximorum salutem. Duos ibidem impendit annos; inde anno* 1526 *ad Complutensem academiam profectus. Adi Ribadeneiram. Ratio hæc temporis confirmatur ex Vita Consalviana num.* 57, *in qua dicitur:* Annus agebatur 24 supra 1500, cum Barcinonem pervenit Quadragesimæ tempore: fuit autem ibi annos duos. Quare ad 1526 Conplutum venit. *Perperam ergo Joannes Sacrista Paschalis in sua Relatione superius citata dicit,* sex annos continuos *ibi fuisse. Ceterum ex eadem illa Relatione extraho nonnulla pro supplemento eorum, quæ de Barcinonensibus Sancti gestis refert Ribadeneira lib* I, *cap.* XIII.

Suppletur Ribadeneira

110 *Narrat itaque dictus Joannes, suam matrem effecisse, ut habitum peregrini commutaret cum habitu e panno nigro honesto instar clerici; quem gestavit, quoad Barcinone permansit; et quando inde discessit Parisios ad studia. Erat in domo ejus, quando operam dabat Grammaticæ, et habebat semper suo patentem imperio bibliothecam, quæ ibidem erat, Antonii Pujol, avunculi ejus. Dormiebat semper, quoad Barcinone fuit, ac comedebat, inquit, in hac domo mea, ubi ego sum in præsentia: quam distinctissimis notis idem Joannes ibi circumscribit; ubi ipsum favoribus*
C *afficiebat, ac visitabat pars melior civitatis propter magnam sanctitatis ac caritatis famam, quam habebat. Et singulatim quidem, uti tradit, eleemosynis suis illi favebant D. Stephana de Requesens, filia comitis de Palamos, et uxor commendatoris majoris S. Jacobi D. Joannis de Requesens, avia D. Menciæ de Requesens et Zuniga, quæ fuit marchionissa de los Velez, ac quæ comitissa de Benavente hodiedum, ait, est; D. Isabella de Bojados, D. Guiomar Gralla, et D. Isabella de Josa, et aliæ, quæ ex Barcinonensibus erant præcipuæ; atque venerabantur eum tamquam apostolum, visitabant, favoribus prosequebantur. Confitebatur de peccatis cuidam patri Ordinis S. Francisci (qui habitabat in monasterio Jesu dicti Ordinis, quod est extra muros Barcinonenses; ac vocabatur pater frater Jacobus de Alcantara,) magno religioso ac servo Dei, qui matri, ait, meæ erat a confessionibus.*

[illegible] ea, quæ Sanctus ibi [illegible].

111 *Quo tempore fuit domi ejus, noctibus singulis millena ipsi referebat de Domino nostro, contemptu mundi ac bonorum ejus, et æstimatione verorum bonorum cœlestium. Auctor ipsi erat, ut* D
Sacramenta frequentaret, timeretque et amaret legem Dei, ac voluntatem suæ matris. Dormiebat humi noctibus quasi singulis, lecto abstinens, ac majorem ejusdem partem in oratione transigebat, positis ad suum lectum genibus. Et noctibus non paucis ipsum observabat, ac videbat cubiculum splendore plenum; ipsum vero in aera sublatum, flexis genibus plorantem, suspirantem, ac dicentem: Deus meus, quam infinite bonus es: cum talis sis, ut sufferas eum, qui adeo malus est ac perversus; qualis ego sum. Addit insuper Joannes Paschalis, Sanctum sibi prænuntiasse omnem suam vitam, nec non omnia, quæ sibi in illa erant subeunda. Prædixit, voluntatem Domini nostri esse, ut Joannes uxorem duceret; et sic rem futuram: uxorem ipsum habiturum valde Christianam, filios item multos ac filias; simulque cum illis infinitos labores, ac bonorum jacturas, a Domino ipsi immittenda, pro magno ejus in eum affectu, ac pro remissione ac purgatione culparum ipsius.

ac prædixit.

112 *Ad hæc, ad paupertatem eum redigendum; sed id non eventurum, nisi pro gloria Dei, et spirituali animæ progressu; omnia ista vere accidisse illo modo, quo prædicta fuerant. Porro* E
Relationem suam dictus Joannes juramento confirmat; quæ in apographo nostro signatur Barcinone, atque in eadem domo, in qua S. Ignatius *fuit, die* 9 *Martii anno* 1582. *Ceterum Bartolus lib.* I, *num.* 30 *dictum vaticinium magis distincte exponit:* Ducturus es, *inquiebat Vir sanctus,* virtutis egregiæ feminam uxorem.. Multi tibi ex ea nascentur filii; sed multæ cum iis pariter ærumnæ.. Eorum primus mutus una et surdus in lucem venit. Alter annos jam natus viginti duos, amens effectus est. Tertius profligate vivens repentina morte patris oculos fœdavit. Filiarum vero, cum essent quatuor, uni tantum dari dos potuit. *Refert idem auctor lib.* I, *cap.* XXVII, *istum Joannem ea, quæ in* Ignatio *observarat, suis deinde filiis narrare solitum, addidisse ista:* Si scirent, quæ de Ignatio ipsemet viderat, futurum, ut numquam osculis explerentur solo figendis, quod calcasset, ac parietibus, intra quos egisset. Quæ cum diceret, profuse flens ac dolens, tundensque manu pectus, infelicem ac reum se aiebat, quod Viri sancti consuetudine nescisset proficere. *In litteris ad Joannis Paschalis matrem anno* 1528 *datis, de quibus agam infra* § 15 *in*
initio, familiariter de illo Vir sanctus etiam F
meminit: A Joan me encomendad mucho, y dezidle, que a sus padres siempre sea obediente, guardando las fiestas: que assi haziendo vivira mucho sobre la tierra, y tambien sobre el cielo. *Id est:* Joanni me admodum commenda, et dic ei, ut parentibus suis semper obediat, observando festa; quod sic faciendo, diu victurus sit super terram, atque etiam supra in cœlo. *Adscribitur nostro ecgrapho hujus epistolæ, quod ipsius originale P. Joanni Pogio Barcinone dederit ipsemet dictus Joannes.*

Quædam circa res Barcinonenses quæsita et responsa

113 *Inter alia a P. Nicolao Lancicio quæsita (de quibus infra* § 13 *peculiaris datur notitia) sic scribitur:* Optarem brevem descriptionem loci, vel plateæ, vel domus, in cujus cubiculo B. Ignatius visus fuerit a Pasquali ita a terris sublimis. *Responsum P. Petri Ægidii, de quo agitur loco citato, ita habet:* Est vicus Barcinone, cui nomen idiomate Catalano DELS COTONERS; id est, eorum artificum, qui disponunt, parantque gossypium ad vestitum, et humanum usum. Ejus vici caput superius

A *litterarium defectum Deus postea Sancto in aliis compensavit.*

132 *At defectum hunc litterarium, qui tunc in* Ignatio *Compluti fuit, Deus ipsi postea abunde compensavit, ibidem formando varios viros doctrina ac virtute præstantes, qui Societatem Jesu illustrarunt. Nam ut mittam multos et insignes theologos, quos variis temporibus celeberrima illa academia dedit Societati, ex ea prodierunt tres e primis Sancti in suo religioso instituto fundando sociis, nimirum Lainez, Salmeron et Bobadilla. Sex autem post ejusdem fundationem annis, videlicet* 1546 *P. Franciscus de Villanova, a* S. Ignatio *missus, initium dedit collegio Complutensi. Ad hæc, in eo docuere Dezæ, Vasquezii, Suarezii, Azores, Arrubales, Torres, aliique insignes Doctores; et S. Franciscus Borgia explanavit Scripturam sacram, sicut observat Garcia lib.* II, *cap.* IX: *e quo ista deprompsi. Sed nos ad* Ignatium *revertamur.*

Ratio vivendi,

133 Erat hæc itaque Ignatio Compluti statio, victus mendicato; cui cum plura necessariis amici adderent, ea in pauperes tribuebat. Ad eos vero ferebat ipsemet, quod honestorum pudor natalium, aut morbus a mendicando absterreret, *auctore Bartolo, lib.* I, *cap.* XXXII *rem exemplis elucidante:* Notavit, *inquit,* hæc ita factitantem B Martinus Saezius, inter Aspeitiæ primarios opulentus. Complutum enim negotii causa cum venisset, olim sibi notum, nunc fama celebrem videre Ignatium voluit. Præstolatus ergo e schola exiturum, et probe agnovit, et tacite subsecutus, vidit quamdam in casam subeuntem; post paulumque ex ea redeuntem. Tunc et ipse ingressus, jacentem ex morbo feminam invenit, omnium egenam. Hæc de illo rogata, qui ad se adisset, studioso, negavit nosse; sed sanctum videri, sibique ab eo quotidie et stipem necessariam deferri, et piis de Deo sermonibus consolationem adhiberi. Bene, inquit Saezius, tu cras redeunti significes velim, sibi aut aliis si pecunia egebit, scire te hominem, qui sit non gravate collaturus. Illa, quod mandabatur, fecit: verum Ignatius observari se videns; Ego hactenus, soror, tibi, ut potui, succurri; succurret deinceps alia via Deus, cui ego te plurimum commendo. Quibus dictis abscessit, nec illo pedem postea intulit. *Factum hoc confirmatur ex Vitæ Italicæ alibi designatæ capite* VIII.

ac misericordiæ opera exercendi.

134 *In exercendis autem misericordiæ corporalis operibus Sancto egregie suppetias tulit Jacobus Eguia, qui et tum Compluti erat, et postea suum* C *Societati nomen dedit; de quo Orlandinus Historiæ Societatis lib.* I, *num.* 54 *tradit ista:* Cum præsens cujuspiam calamitas urgeret, certum erat beato Patri perfugium. Et aliquando non suppetente pecunia, arcam aperuit, ut inde Ignatius e supellectili, quod videretur assumeret: qui, ut plurimum diligebat Jacobum, intelligebatque, se non minus ipsi, quam pauperibus benigne facturum, si liberaliter sumeret; e stragulis, ornamentisque lectorum, et aliis hujusmodi vestibus luculentum fascem confectum humeris tollit, eumque et candelabra quædam, bajuli instar, per urbis vias asportat. *At de Jacobo isto alias plura.*

Informationes de illo; ac tragica alterius

135 *Quod vero graves difficultates contra* S. Ignatium *Compluti motæ fuerint, scitur e Vitis. Apographum autem Informationum ibidem super Sancto ac sociis ejus institutarum, accepi Matriti degens anno* 1722 *a P. Josepho Cassani S. I. Causa porro illa ibi notatur cœpta Compluti die* 19 *Novembris anno* 1526; *quæ die* 6 *Martii anni proxime sequentis* 1527; *die item* 10 *Maii, ac rursum die* 14 *ejusdem mensis et anni resumpta fuit, juxta illud scriptum; et quo insuper habemus, quod die* 18 *Maii anni supra dicti D. Vicarius visitarit carcerem ecclesiasticum, et comparere coram se jussum* Ignatium *interrogarit; et quod die demum* 1 *Junii ejusdem anni, citari coram se jusso* Ignatio, *causam finierit: quo autem exitu, docet Ribadeneira lib.* I, *cap.* XIV; *qui lib.* V, *cap.* XI *summatim refert tragicam historiam, quæ quia in Vita breviore cap.* VI *plenius narratur, eam huc inde transferendam putavi.* Aliud beato Patri contigit in eadem urbe *Complutensi* mirabile. A vicario dimissus e carcere, eodem, quo ceteri scholastici, genere vestis uti jubebatur. Atque ad eam rem vicarius Joanni Lucenæ, homini charitatis officiis dedito, mandavit, uti stipem per compita cogeret. Cum vero huic rei intenti ambo civitatem obirent, frequens forte populus lusum pilæ spectabat ante domum viri e primaria nobilitate, cujus nomen justa de causa reticetur. Is hujusmodi collectæ causa cognita, conversis in Joannem Lucenam oculis, ira commotus: Et qui, inquit, convenit, te eo loco virum huc te abjicere? Addiditque indignans: Ardeam ego, si hic, pro quo stipem corrogas, rogo dignus non sit.

AUCTORE J. P.

136 Ea vox graviter eorum aures vulneravit, quibus beati Patris sanctitas erat spectata et cognita. Eodem die peroptatus de Philippi II regis ortu nuntius venit: unde factum, ut Compluti totaque passim Hispania triumphales ignes excitarentur. Dum ergo idem hic nobilis in turrim domus suæ tormentario pulvere instructam, ad ignes artificiosos ascenderet; ecceibi temere illapsa scintilla, pulvereque correpto, horribili casu cum turri perustus interiit. Id ubi Patri nuntiatum est, præ commiseratione doloreque illacrymans: Hoc ipsum, inquit, hodierno die mane domum ejus me prætereunte, sibi ipse fuerat imprecatus: ego quidem certe id ei nequaquam optavi. Ejus eventi repente totam urbem fama peragravit, fuitque in miraculis habitum ad illustrandam hujus Ignatii sanctitatem.

E *post illas historia, ipsi illustris.*

137 *Sed sicut convitium illud, quod Sancto illatum erat, non mansit inultum; sic captivitas non fuit ingloria: nam ut illud Bartoli num.* 33 *omittam:* Obvium ferunt, dum inter lictores ignominiose in carcerem ducitur, habuisse Franciscum Borgiam, Ducis Gandiæ filium, annorum septemdecim juvenem, inter populi salutationes, et urbana officia, numeroso famulitio stipatum; cujusque hic casus divinæ providentiæ quidam ludus, futura diu post Ignatio gaudia jam tum meditantis ex eodem Romæ futuro Ignatii et Societatis libente captivo, eo quidem cumulatiora, quo unus potestatis, demissionis alter longinquiora recordaturus esset initia. *Ut, inquam, illud Bartoli omittam; Maffeio teste,* Georgius quidem Naverius, insignis ea tempestate Doctor, et magna apud Carolum cæsarem gratia, cum ad eum visendum accedisset; animi magnitudinem, et dicendi vim admiratus, ut primum ad suos domum revertit; Hodierna die vidi Paulum, inquit, in vinculis. *Ita Maffeius.*

Sancto fit obvius Franciscus Borgia, alterius de eo elogium. F

Accusatio de observatione sabbatorum, ac nimia Eucharistiæ frequentia.

138 *Et occasione variarum quæstionum, quibus primo* Ignatii *animum in omnes partes versatum fuisse refert idem scriptor.* Deinde, *ait,* quoniam regiis prohibiti edictis, tamen Hispania fere tota, ementito corporis habitu, cultuque Judæi multi versantur, maleficum genus hominum, et valde Christianis inimicum; sciscitatur ex eo vicarius, observetne sabbata? Cui ille: utique in honorem beatæ Mariæ Virginis, inquit: nam ceteroquin

AUCTORE J. P.

quin et Judaicos ritus ignoro, et vero Judæum patria mea fert nullum. *Porro inter accusationum capita, Sancto Compluti proposita vel imputata, secundum Bartolum numerandus est usus admodum frequens Sacramentorum, ab* Ignatio *ibidem inductus. Id quod ita num.* 33 *exponit:* Sacrorum denique ille usus frequens, multis octavo quoque die adeuntibus sacram mensam (quod perinde tunc fuit, ut si nunc quotidie adiretur) novitatis insimulabatur, damnabaturque ab nonnullis aperte. Nam Alfonsus Sanchez ad S. Justi canonicus, idemque Doctor, palam aliquando Ignatio, ejusque sociis Eucharistiam negavit, injecto etiam scrupulo familiaritatis cum Deo nimiæ; sed mente mox in melius versa, eam illico præbuit: quam dum impertiret, delibutus est tam dulci pietatis sensu, ut ægre tenuerit lacrymas, volueritque Ignatium habere secum ad prandium, et eum observaverit tamquam sanctum, præsertim ut audiit de rebus animæ disserentem.

Additur quædam circa res Parisienses.

139 *Res Salmanticenses traduntur a Ludovico Consalvo, Ribadeneira, et Maffeio; ut nihil nobis occurrat singulare, quod ipsis aliunde addi debeat. Actis a Sancto Lutetiæ Parisiorum præmittimus ista ex Maffeio lib.* I, *cap.* XVIII*:* Quoniam

B

ad iter adeo longinquum et anceps non idem erat sociis animus, atque etiam, ut maxime incolumes eo pervenissent, incertum erat, apud ignotas nationes quam copiam in studiis litterarum degendi essent habituri; communicato cum iis consilio, statuit Ignatius antecedere solus ipse Lutetiam; et siquidem res facultatem habitura videretur, ut eos ibidem alere posset, ipsos evocare per litteras; sin minus; tota de re facere certiores: ut quamquam diversis locis, eodem tamen conjunctione animorum, emenso interim philosophiæ ac theologiæ curriculo, intermissam ad tempus consuetudinem, Deo volente, deinde repeteret. Rebus igitur ita compositis, quamquam e præcipua Salmanticensi nobilitate multis ægre ferentibus, ac majorem in modum retinentibus, vigesimo circiter die, quam e custodia exierat, in viam se dedit Ignatius, onustum libris asellum præ se agens, ac Barcinonem devenit: *ubi tametsi nullis amicorum deprecationibus rationibusve passus sit dimoveri sese a meditata profectione Parisina;* illud *tamen* recusare non potuit, quo minus tum ad sumptus itineris, tum ad necessaria Parisiis comparanda, nummorum aliquid partim in numerato, partim in nominibus ab

C

Elisabetha Rosella, et aliis quibusdam amicis acciperet.

§ XV. Adventus Lutetiam Parisiorum; calumnia occasione collegii ibidem Montis acuti Sancto impacta; exercitia pietatis, studia humaniora; hospitium.

S. Ignatius quando Parisios advenerit.

Mense Februario ineunte anni 1528 Lutetiam Parisiorum sanus incolumisque pervenit, *ex Ribadeneira lib.* I, *cap.* XVI *in fine. Vita vero Consalviana num.* 73, plus minus, *ait,* ad Februarium eo pervenit anno, ut ipse *(sanctus Pater)* computat, 28 supra 1500. *Postquam P. Ignatius Pinius copiosam huc e Romano nostro tabulario miserat documentorum Ignatianorum messem; nonnullorum postea hisce monumentorum eodem spectantium accessionem fecit, quam idcirco spicilegii Romani nomine indicabo. In eo invenio ecgrapha quædam, quibus laudatus Pater prænotavit sua manu,* ex libro archivii nostri manuscripto in folio, et quinque digitis crasso: cui titulus, S. IGNATII EPISTOLÆ. *In dicto itaque spicilegio exemplar unius epistolæ habetur, quam* S. Ignatius *Hispanice scripsit Parisiis die* 3 *Martii anno* 1528, *suæ* in Christo Domino nostro sorori, *uti eam vocat,* Paschali, *cujus epistolæ originale, prout ecgrapho nostro adscribitur, exstat in collegio nostro Sassaritano in Sardinia: e qua epistola ad rem nostram hæc excerpo ac Latine reddo:* Prospero tempore et integra salute meæ personæ... perveni ad hanc civitatem Parisiensem DIE SECUNDA FEBRUARII, ubi studiis vaco, donec Dominus aliud de me statuat. *Ubi vides, distinctius, quam supra, diem notari adventus sancti Patris in urbem Parisiensem, ab ipsomet Sancto diserte signatam. Atque hæc de tempore.*

D

frequentat ibi collegium Montis acuti,

141 *Nunc de loco, quem latinitatis gratia Lutetiæ frequentavit. Ribadeneira lib.* II, *cap.* I *sic habet:* Lutetiæ primum in Montis acuti gymnasio se bonis latinitatis præceptoribus reformandum tradidit, in eoque studio biennium fere consumpsit. *Collegium hoc frequentavit, sed numquam incoluit: nam Maffeius lib.* I, *cap.* XVIII *ita scribit:* Igitur ad Montis acuti collegium itare quotidie, ibique inter procacium puerorum greges, matura jam ætate Vir, Grammaticæ rudimenta repetere non dedignatus est. *Hæc confirmantur e Vita Consalviana, quæ dicto num.* 73 *hæc narrat:* Parisiis habitavit cum Hispanis quibusdam, et prælectiones humanioris litteraturæ, quæ in collegio Montis acuti fiebant, audiebat. Quoniam enim festinanter fuerat ad altiora studia promotus, ad hæc inferiora rediit, cum perspexisset, plurimum se fundamentis destitui. Itaque una cum pueris studebat Parisiensi more.

E

unde nata quædam absurda fabula,

142 *Locus iste occasionem dedit commento cuidam valde absurdo. Rem explico. Bulæus in Historia Universitatis Parisiensis tom.* VI, *pag.* 948 *commenti auctorem describens,* Joanne Bolesius, *ait,* vulgo Bouleze, qui in fastis Rectoriis Carnotensis dicitur juratus anno 1551, rectore Carpentario, cum tamen ille se presbyterum et civem Laudunensem dicat, cum Joanne Margoto baccalaureo theologo de primariatu collegii

F

Montacutani contendit: nam absens cum Romam profectus fuisset, prior electus est 20 Augusti anni 1571. Margotus vero, absente Boleoio, triduo post electas; sed tandem lite diu agitata, victor evasit. Ait autem ille, se e collegio Longobardorum, ubi Hebraicæ linguæ elementa docebat, adscitum in gremium magistrorum pauperum, licet ne diem quidem unum cum discipulis pauperibus aliquando vixisset. Librum composuit de victoria corporis Christi 1566 obtenta in Beelzebud *, seque professorem litterarum Hebraicarum profitetur, et pauperem perpetuum collegii Montis acuti.

* *l.* Beelzebub *vel* Beelzebul

auctore Joanne Bolesio,

143 Huic libro præfixit epistolam ad Gregorium XIII, in qua Societatis Jesuiticæ originem collegio suo adscribit: *et e qua Bulæus rem narrat, nonnullis ex ipso ejus contextu propriis hunc in finem verbis depromptis. Sed ego ipsum absurdum contextum, e tabulario nostro Romano a P. Ignatio Pinio descriptum, huc transcribo. Ita habet:* Lætor sane, sacerdotes illos, qui nomine Societatis

A id dicebat, quod ego et alii testes sumus contestati.

variis

122 *Quæsita P. Lancicii:* Et certe si fuerit vivus, non erat ratio, cur, recuperato sensuum usu, non diutius vixisset. Cum enim difficilius sit, naturaliter recipere usum sensuum, quam eo recuperato, eum continuare, sicut et productio conservatione est difficilior: mirum est, illum diu non vixisse: si quidem tam bene sensus recuperaverat, ut, quemadmodum P. Maffeius in Vita B. Ignatii testatur l. III, c. XIV, peccata sacerdoti ad id vocato confiteri potuerit.

Responsa P. Ægidii: Incertitudo miraculi, et eventus rei in causa est, ut V. R. hanc acutam proferat rationem. Sed (si augurari licet) tametsi esset vivus aut semivivus, voluit misericors Deus precibus Ignatii, ut recuperaret usum sensuum, ad effectum dolendi de peccatis, et confitendi, si fuit illa copia: et non ultra. Adde etiam, quod suspendio alterantur maxime sanguis, et humores omnes. Potuit ergo (Domino sic volente) contingere, ut fervor ille sanguinis modico intervallo, ad usum sensuum mitior redderetur: deinde vero paulatim excrescens, affectu aliquo interiori, tandem hominem occideret. Certo di-
B cebat Pasqual, quod Lyssanus ille ostenderat signa contritionis: propter quæ (habita informatione) fuit sepultus in loco sacro. An autem fuerit confessus; de hoc ille aliquantulum dubitabat. Et ego sæpissime interrogavi Pasqualem de hoc: et certe (mihi crede) quod Pasqual in hoc fuit varius. Quia cum esset tunc parvulus, non poterat adeo firmiter, jam senex fere octogenarius, de hoc, et aliis circumstantiis in particulari, recordari, et narrare omnia, quæ tunc acciderant.

123 *Quæsita P. Lancicii:* Si probabilius constare posset, Lyssanum mortuum fuisse, vel pro tali potius Barcinone habitum; multum ponderis accederet ad negotium canonizationis promovendum.

ventilata fuit.

Responsa P. Ægidii: Video, quod hoc miraculum resurrectionis mortui, si plene probaretur, multum juvaret. Sed res tam antiqua, et de qua tunc, quando contigit, nulla facta fuit inquisitio; nec vivente P. N. Ignatio fuit investigata: nec statim post ejus mortem perquisita; sed quinquaginta fere annis post Ignatii mortem: et octoginta fere annis, postquam miraculum contigit. Non est mirum, si tantæ rei nunc modica sit notitia; modica recordatio. Si statim post
C Ignatii P. N. mortem facti fuissent Processus ad futuram rei memoriam, qui nunc facti sunt; multi exstitissent testes oculati, quorum testimonio lucidiores facti fuissent Processus. Sed ad præteritum non est potentia. Dominus ita permisit. Sit nomen Domini benedictum. *Hæc ibi. Et Quæsita quidem ista pluribus aliis Quæsitis a Lancicio propositis immixta,* Romæ 28 Maii 1599 *signantur;* Responsa *vero ad illa,* habentur *ex fide prædicti P. Ignatii Pinii,* in ipsis marginibus epistolæ, quam a Lancicio scriptam transcribi in hunc finem jusserat P. Petrus Ægidius, ut ipse præfatur. Responsis subnectit Epistolam, majoris elucidationis gratia,

Quibus

124 *Et mox subsequuntur in dicto apographo nostro* Excerpta ex epistola P. Petri Ægidii ad Nicolaum Lancicium: *in quibus habentur ista:* Circa quartum de Lyssano suspenso; advertat R. V. bene illa, quæ ego in meo testimonio refero, et ea, quæ narrat articulus de eodem miraculo in Processu Barcinonensi, per testes probatus: pariter singula, quæ ego ad verba epistolæ R. V. respondens, scribo. Hæc omnia, inquam, sunt certiora et veriora, quæ de hoc miraculo sciri possunt. Et ut melius cuncta percipiat, supponat R. V. hæc sex, quæ nunc scribam: ex quibus intelliget, non posse ultra quicquam de hoc miraculo sciri.

AUCTORE J. P.

1. Contigit hoc miraculum circa annum fere 23 *(supra millesimum quingentesimum.)* a Nativitate Domini; quando P. Ignatius Barcinone Grammaticæ operam dabat.

2 Ignatius eo tempore erat notus viris probatis, et mulieribus, non multis; sed iis, quorum quarumve major erat cura rerum spiritualium; et paucis quibusdam monialibus monasterii S. Mariæ Angelorum, et S. Hieronymi: denique confessario suo, præceptori Ardevalo, et paucis condiscipulis parvulis.

125 Tertio, eodem momento, quo inventus fuit Lyssanus fune suspensus, et exstitit clamor virorum ac mulierum in eodem vico; revertebatur Ignatius a monasterio Angelorum (quod tunc erat extra mœnia, nunc autem desertum manet illud monasterium, et moniales intra civitatis Barcinonensis mœnia translatæ sunt;) et ingressus per portam civitatis, quæ vocatur porta S. Danielis, transibat per plateam Lullii (dictam lo pla den Lull) juxta vicum dictum de Belloc, E
in quo erat domus, ubi Lyssanus fuerat inventus fune suspensus: Ignatius vidit hominum tumultum: ascendit ubi Lyssanus vel mortuus vel semivivus jacebat: Ignatius pro eo oravit, orabant alii, clamabat Ignatius etc: secutum fuit, quod scribitur, miraculum etc,

epistola

4 Sciat V. R., quod homines non vocarunt Ignatium, ut illud faceret miraculum: non rogarunt, ut faceret: quia forte erat ignotus omnibus illis: sed tantum id, misericordia motus, a Domino impetravit. Illi tamen, ut narrabat Pasqual, viderunt, quod post orationem, et clamores Ignatii revixit homo, et usum sensuum modico intervallo temporis habuit. An esset omnino mortuus, homines rudes experimento non comprobaverant: imo acetum ad tempora seu pulsus capitis et brachiorum, et ad pectus applicabant: quod non fecissent, si omnino mortuum certo scivissent.

126 Quinto. Sciat etiam, quod homines illi non acclamabant, quod Ignatius illum suscitasset, vel miraculum fecisset; tametsi crederent id, vel conjecturam haberent de miraculo. Et consequenter non fuit facta ulla tunc inquisitio F
de miraculo patrato, nec probatio, nec informatio. Quare post paucos dies memoria ejus rei evanuit. Pasqual autem rem istam magnam semper corde retinuit; et verbo (ut ego dixi in meo testimonio) sæpius mihi narravit. An autem fuerit miraculum veræ suscitationis mortui, solus Dominus scit.

etiam superaddita.

6 Ego existimo, quod si beatæ memoriæ P. N. Ignatius fuisset certus, quod ipse fecisset tam magnum miraculum veræ suscitationis veri mortui; existimo, inquam, quod vel ipse alicui in confessione, aut extra confessionem, ad divinam gloriam revelasset: vel Deus optimus maximus in bonum Ecclesiæ ordinasset, ut per alios testes omni exceptione majores tam magnum opus (quale est suscitatio mortui) fuisset certissime ostensum et publicatum. *Tum offert sua obsequia ad relegenda quædam ex scriptis Lancicii,* Cum enim ego, *inquit,* in Processibus factis in monasterio Montis Serrati, Minoressæ, Barcinone, fungens procuratorio munere ac nomine, omnes testes

AUCTORE J. P.

testes subministrarim, cuncta loca illa perlustrarim, omnia in processibus contenta multoties legerim; forte aliquantulum juvabo, vel certe non nocebo etc., Panormi 5 Julii 1599.

Nostra circa præsens factum conjectura.

127 *Atque hæc quidem tum temporis a Viro isto, rerum apprime gnaro, ad propositas sibi a Lancicio difficultates responsa sunt. Verbulo observare nobis hic liceat ista pauca. Quamquam ex dictis non sit aperta certitudo, auctoritas indubitata, ac fides clara ac manifesta, quod suspensus ille et vere antea mortuus, et* Ignatii *precibus ex vere mortuo factus sit vere vivus; tamen cum* de morte ejus nemo dubitaret, *ex Ribadeneira superius num.* 119; *cumque ex publicis testium depositionibus* ad vitam rediisse *dicatur ibidem; atque duo illa* redire ad se, *vel* redire ad mentem, et redire ad vitam, *prorsus sint diversa; præbetur ratio probabilis, propendendi in illam sententiam, quod Lyssanus ille* Ignatii *precibus non ad vitæ dumtaxat usum, sed ad vitam ipsam sit revocatus, et vere ac proprie a morte revixerit. Nunc ad alia pergamus.*

Assumit sibi socios Ignatius; alium

128 Rerum, *quas Barcinone faciebat Sanctus,* admiratione permoti præ ceteris viri quatuor, *ex Maffeio lib.* I, *cap.* XVI, sese ad Ignatii ductum
B atque institutum aggregarunt *(de quibus num.* 162 *recurret mentio)* Callistus quidam, qui, auctore Ignatio, peregrinationem Hierosolymitanam nuper obierat; alterum Artiagam cognomento appellabant; tertius fuit e Gotholaniæ proregis familia, nomine Cazeres: ad quos ultimo loco Joannes adolescens natione Gallus accessit. *Mirum est, quod P. Joannes Rho in Interrogationibus apologeticis, ad Joannem Baptistam Castaldum clericum regularem, interrogatione* 10, *pag.* 166 *ex teste jurato scribit in hæc ejus verba:* Audivi sæpius, patrem Michaelem Rhodis Societatis Jesu, patria Gironensem ex principatu Catalauniæ, virum religionis eximiæ, animarum zelo, et vitæ austeritate nobilem, de patre suo celeberrimo jurisconsulto narrantem, illum adhuc adolescentem, P. N. S. Ignatium, Barcinone Grammaticæ operam dantem familiariter agnovisse, illiusque virtutum exemplo atque adhortationibus ita ad virtutem exarsisse animo, ut eum sequi, ejusque socius fieri, ac virtutes imitari vehementissime cuperet. Id quum Ignatio aperuisset, respondit ille: Tu non me sequeris; sed filius olim tuus religiosæ familiæ, quam ego, divina favente gratia, conditurus sum, nomen
C dabit.

cum insigni prophetia.

129 Hoc vaticinium editum est anno 16 vel 17 ante conditam Societatem; neque fefellit: quia Michael Rhodis Societatem ingressus est, in eaque diutissime vixit, ac senex admodum obiit magnarum virtutum fama. Hinc colligitur, quanto ante conditam Societatem de illa condenda divinitus certior factus fuerit Ignatius. Hoc enim statim ab Hierosolymitana contigit peregrinatione. Ita confirmo, et mea manu scripsi ego Franciscus de Caspes, ejusdem Societatis sacerdos professus, 70 ætatis meæ anno, et religionis 55, in qua variis magistratibus functus sum, rectoris, præpositi, et totius provinciæ Aragoniæ procuratoris ad Urbem. Itaque juro per Deum Dominum nostrum, et sanctæ quatuor Evangelia, 13 Kal. Februarii 1641. Franciscus de Caspes Societatis Jesu. *Bartalus lib.* I, *num.* 30 *de prædicto Michaele hæc scribit:* Patri consilium detegens Societatis ineundæ, prædictum id illi ab Ignatio quondam, ex eo cognovit; jamque in opus procedere: quod summam utrique attulit voluptatem. Sed provinciali in excipiendo juvene agente cunctantius quam vel ætatis impatientia, vel incitatior pietas pateretur, alio desideria convertit, et Cartusiam prehensavit, bisque diversis temporibus tentatam, bis quidem obtinuit, sed semper intercidit aliquid, quo, disturbata re, Societatem repetiit, in eamque admissus, fidem vaticinii duplicis ab Sancto editi integre probavit. D

§ XIV. Res Complutenses ac Salmanticenses.

Quo tempore Complutum venerit,

Ad *annum* 1526 Complutum venit. Ibi egit annum *unum ac dimidiatum: quo tempore studium suum impendit in terminos et Summulas Soti, Alberti Physicam, et Magistrum sententiarum. Exercebatur etiam dandis Exercitiis spiritualibus *etc. Ita vita sancti Patris, a P. Ludovico Consalvo ex ejus ore excepta, num.* 57. *Maffeius lib.* I, *cap.* XVI *Sanctum affirmat* Complutum UNA cum sociis abiisse. *Ast ei refragratur Vita jamjam designata, num.* 56 *dicens:* Abscessit Peregrinus *(ita ibi vocatur* S. Ignatius) Complutum SOLUS; tametsi jam tum socios aliquot (ut opinor) haberet. *Idem Maffeius lib.* I, *cap.* XVII *editionis Duacenæ anni* 1585, septimum, *ait,* non amplius mensem Compluti moratus *etc. Sed in operum ipsius editione, quæ prænotatur Venetiis excusa anno* 1589, *recte correctus est error ille: nam ibi legitur,* sesquiannum circiter Compluti moratus; *quibus consonat novissima editio Patavina anni* 1727. E

* *Hisp.* quali

et quibus studiis ibidem inter opera pia se occuparit

131 Artium, ut appellant, curriculum iniit non admodum felici successu: quippe qui eadem illa præpropera festinatione incitatus, nulla pæne servato vel ordine, vel discrimine disciplinæ, multa et varia uno eodemque tempore aggressus est: et in logicis terminos, quos appellant, in physicis Albertum; in theologia, Magistrum sententiarum (qui maxime libri tum in Hispania terebantur), evolvere, et plures quotidie in scholis audire cœpit interpretes. Quæ res in speciem utilis et compendaria, vel maximo ei in id ipsum, quod properabat, impedimento fuit. Etenim, quod in rebus humanis fere fit, cum avide sequeretur omnia, nihil propemodum assequebatur, et ipsa varietas ac multitudo rerum, tum intelligentiæ tenebras, tum vero memoriæ perturbationem et confusionem afferebat; *Maffeio teste,* F
qui hæc literis prodidit lib. I, *cap.* XVII. Ad hæc, *uti pergit,* illud etiam accedebat incommodi, quod in summa paupertate non solum ex emendicato vivebat ipse cum suis, verum etiam aliorum inopiam ac difficultates, conquisitis undique eleemosynis, magno labore et corporis et animi sublevabat. Præterea, quod ejus cursum vel maxime retardavit in litteris, tanta cupiditate ardebat errantes animas ad bonam mentem atque ad legem evangelicam revocandi, ut se, quamvis alieno tum tempore, continere non posset, quo minus et in scholasticorum circulis de vera virtute ac pietate sermones injiceret, et in triviis pueros plebemque fidei Christianæ præceptionibus erudiret, et omnium ordinum homines passim ad cultum Dei, studiumque religionis, acri ac vehementi oratione incitaret. *De studiorum impedimentis, ac virtutum operumque misericordiæ tum corporalis tum spiritualis in proximo procuratione, consuli etiam potest Vita brevior Ribadeneiræ cap.* VI.

132 *At*

superius terminatur magno et celebri vico, cui nomen, DE LA BORIA, juxta plateam DEL OLI, id est, olei. Caput inferius terminatur alio vico, cui etiam nomen DELS COTONERS. Si tendas a præfato vico a dicto capite superiori ad caput usque inferius, mare versus, ultima domus præfati vici ad lævam (quæ et in hoc vico, et in alio, quo terminatur, portam habet) hæc est domus Joannis Pasqualis. In ea est cubiculum ad caput fere scalæ in media parte domus, quadratum fere viginti duorum palmorum ; quantum ego nunc judicare possum. In isto cubiculo fuere præfati raptus ; fuere item in oratione aliquando elevationes a terra ; et splendor faciei : ut Joannes Pasqual narrabat. *De quo nonnulla insuper dabo in Gloria Sancti posthuma cap.* II.

§ XII. Monasterium meliori frugi reddere satagens, pessime mulctatur; virtutes exercitæ; elogia; suspenso spatium pœnitentiæ miro prorsus modo impetratum.

Monasterium ad meliorem frugem reducere satagens,

V*ita brevior Ribadeneiræ cap.* VI *ita loquitur:* Cum certum et exploratum haberet, petulantes quosdam adolescentes liberius frequentare sacras virgines cœnobii Angelorum e Dominicana familia, quod extra muros urbis (*Barcinonensis*) ea tempestate situm erat ; his persuadere conatus est, ut ad vitandas occasiones, illos aditu prohiberent, animumque ad veram pietatem, et religionem adjungerent. Cum vero procaces illi hujus consilio sibi januas occlusas esse cognoscerent ; primum minas intentare, tum ex insidiis occupatum Ignatium adeo gravi fustuario mulctare, ut æger inde decumbere cogeretur. Nec sic tamen ejus animi fortitudo potuit ab incepto retardari : quin etiam lætabatur, quia dignus fuisset pro nomine Jesu contumeliam pati. *Meminit de isto facto Orlandinus lib.* I, *num.* 50 *: de quo etiam Vitæ auctores. Factum illud, ejusque adjuncta satis ample describuntur in Relatione Joannis Paschalis, de qua superius ; unde puncta quædam summatim excerpo, quæ hic subdo ; videlicet, quod adeo dire fuerit mulctatus, ut mortui instar sit relictus : quod ad ejus suspiria accurrerint quidam molendinarii, illac transeuntes, qui eum jumento impositum perduxerint usque ad portam S. Danielis, indeque eodem modo, lento admodum gressu, ad ædes Paschalis : quod lecto detentus fuerit diebus tribus ac quinquaginta, ac movere sese haud potuerit : quod remedia ipsi fuerint adhibita ; tantumque abfuerit, ut in ista infirmitate, ac magnis corporis doloribus lictorem suum proderet ; ut potius Dominum semper laudaret, et rogaret veniam pro malefactoribus.*

misere excarnificatur.

115 *Quod rescitum deinde certo fuerit, hoc contigisse jussu cujusdam mercatoris, cui nomen Ribera ; quem maxime pœnituerit facti, dicentem, numquam se mandasse, ut eo usque procederetur ; sed aliud non intendisse, quam* Ignatium *perterrefacere : quod casus ille tota civitate percrebuerit ; quia ipse in ea æstimabatur tamquam apostolus : quod pauperes quoque sollicitos reddiderit : quod in ista denique infirmitate P. Jacobus de Alcantara, confessarius ejus, deponere ipsum jusserit saccum grandem et valde asperum cannabinum, quem solebat gestare ; tametsi esset ipse invitus : quem dictus Joannes affirmat, sese accepisse atque asservasse tamquam reliquias ; et tamquam talem asservare sese usque in hunc diem, addit, una cum Crucifixo Christo, quem gestabat in pectore, a die, quo se convertit, magnitudinis unius palmi cum dimidio ; quem hodiedum, inquit, habeo sine cruce : quia eam pro reliquiis dedi Patribus Societatis ; ac millenas habebam res ejus alias ; nimirum manticas, quibus utebatur ad ferendas et colligendas eleemosynas pro pauperibus : litteras item propria ejus manu scriptas, nec non peregrinationem, quam Roma in Terram sanctam instituit, manu quoque ipsius exaratam : verum omnia tradidi lubens Patribus sanctæ ipsius religionis ac Societatis : neque enim mensa est, lectus, later, aut asser in mea domo, quæ non sint reliquiæ ejus ; cum omnia attigerit, spatio annorum sex (dicamus nos duorum) comedens ac dormiens in illa semper. Bartolus lib.* I, *num.* 28. Id porro cilicium, *inquit*, ab Joanne Pasqualio asservatum, suisque chirographo proprio instar optimi patrimonii traditum, multos Barcinone ægrotos sanavit ; sed anno tandem 1606 dux Montis-Leonis (Cataloniæ prorex, *uti additur in textu Italico :* Hector Pignatelli, *ex Garcia et Carnolio*) multis illud precibus emercatus, thesaurum domus suæ fecit...

sceleris tamen auctore ad pœnitentiam post converso

116 Post dies tres et quinquaginta, cruciamentis ægre, et vitæ discrimine defunctus, vixque gressum regere jam valens, mox ad Angelorum parthenonem se trahit, confirmaturus nova cohortatione moniales in tenacitate concepti propositi ; *Agnete Paschale, quæ instar filii* Ignatium *diligebat, nequidquam sese interponente.* Promerita est tam fortis et mascula caritas, non solum ut Deus in sancti operis progressu casus similes prohiberet ; verum ut etiam cruenti facinoris auctorem præcipuum ad frugem converteret. Redeunti enim aliquando ex illo cœnobio, Ribera quidam mercator in genua procidit, fassusque crimen, cujus fuisset primarius artifex, magno animi dolore, ejus ab illo veniam petiit, sancte fideliterque juratus, exinde se vitam moresque mutaturum. Quod, uti promiserat, postea non ficte præstitit. Hac vero se ausus nefarii pœnitentia stimulatum professus est, non tam atrocitate sacrilegii barbari, quam Sancti virtute, cui tot inter Mauri crudelia verbera, nec ullum impatientiæ specimen excidisset, nec verbum aut indicium illius, a quo esset tam crudeliter cæsus, aut cujus mandato cædebatur. Præter hanc tamen Ignatii virtutem, minime dubium, contulisse ad hoc plurimum eas preces, quas, pendentem in cruce Magistrum imitatus, pro infensissimis hostibus fuderat.

Sancti patientia.

117 *Vita Italica num.* 106 *allegata Sancti patientiam commendat, dum loquitur cap.* VII *in hanc sententiam :* Fuere multi, qui ex conformatione vultus et corporis cognoscentes eum natalibus valde diversum ab illo, quem præferebat electa ab ipso vitæ ratio, exprobrabant ipsi acribus verbis ac rusticis modis inconcinnam adeo vivendi formam. *Addebant*, recte conspici, quod tamquam erro debuerit a suis esse profugus ; cui adjungebant et minas asperas, et turpes injurias. Sanctus fixo gressu, et vultu sereno commodum dabat illis fandi tempus, numquam eos interpellans. In fine humillimas illis agebat sincero ex corde gratias, tamquam singulari titulo de se meritis. Et dum vice quadam, turpi ejusdem tenoris reprehensione fuisset exceptus ab aliquot juvenibus, qui in Paschalium ædibus laborabant, earum

AUCTORE J. P.

earum domini, zelo armati, ulti se de illis sunt, fixum habentes, prohibere illos domo. Ignatius adeo vehementer sese apud Paschales interposuit, ut juvenes non fuerint ejecti; dicens, ut, in quantum amabant ejus bonum, permitterent, ut juvenes tali modo secum agerent; quia multo pejus sua mererentur peccata. Deus ex submissa Servi sui constantia prompsit consuetum non fictæ patientiæ fructum, nimirum mutationem cordis eorum, qui ipsi insultabant; quia major illorum hujusmodi pars, primo admiratores, deinde imitatores sanctitatis Ignatii evaserunt.

loca sacra potissimum ab eo frequentata.

118 *Quibus vero potissimum locis Barcinone vacaret exercitiis pietatis, tradit Garcia lib.* II, *cap.* IV: Quamvis enim, *inquit,* omnia civitatis templa frequentaret; potissimum tamen illud, quod nostræ Dominæ a Mari *dicitur;* ubi confitebatur, et communicabat singulis octo diebus, et ordinarie admodum audiebat Missam, Vesperas, et Completorium in ecclesia Cathedrali, et in sacello S. Eulaliæ, pro ea, qua erga hanc sanctam Virginem afficiebatur, devotione. *Jam vero quandoquidem Agnetis Paschalis domus, secundum dicta, una fuit ex præcipuis virtutum a* B S. Ignatio *Barcinone exercitatarum palæstra; non debemus admirari, eumdem hunc locum singularibus Dei erga Servum sibi dilectum favoribus conspicuum fuisse. Quæ super hoc argumento superius modo sunt præmissa, confirmari possunt ex Positionibus a P. Laurentio de Paulis, procuratore generali Societatis Jesu et consortium, in causa canonizationis* S. Ignatii *productis; in quibus sub titulo* Extases et raptus *sic habetur:* Multoties Barchinonæ in domo Agnetis Pasqual visus est in oratione raptus absque usu sensuum, solum respirans, et aliquoties faciem miraculose splendentem habens... Aliquoties etiam a terra in aere elevatus uno cubito cum dimidio, hæc verba proferens: O Domine, si homines te cognoscerent! *Ceterum Vitæ Sancti apud Barcinonenses spectatissimæ elogia profert Garcia lib.* II, *cap.* VI *ex verbis illustrissimi Barcinonensis, ad Clementum VIII directis, nec non ex testimonio publico Barcinonensi ad eumdem Pontificem misso. Jam dicendum de re prorsus mira, quam Barcinone Sanctus patravit.*

Res mira Barcinone in gratiam suspensi a Sancto patrata proponitur.

119 *Ribadeneira Vitæ brevioris cap.* VI *hæc narrat:* Cum ex Angelorum cœnobio rediret Ignatius, hominem ad viam Lullianam impulsu dæmonis ex ædium suarum trabe laqueo suspen- C sum audivit, eo celeriter advolavit, et pendentem ex infelici tigno restem abscidit: ac tametsi de ejus morte nemo dubitaret: humi tamen abjectus pro hominis salute Deum orare supplex instituit, hominemque appellavit: et ecce ita restitutus est sensibus, ut peccata sacerdoti confiteretur, [ac] actutum demum animam inferorum faucibus ereptam Deo redderet. *Hoc miraculum confirmatur ex verbis trium Romanæ Rotæ Auditorum apud Bartolum lib.* I, *num.* 29, Cunctis stupentibus, et rei exitum exspectantibus, Lysanus ad vitam rediit. *Ad hæc, notandum etiam venit, hanc rem plane mirabilem atque inusitatam non clam, aut coram uno alterove teste patratam fuisse, sed in publica urbis Barcinonensis luce: nam in Positionibus paulo ante assignatis, titulo* Miracula, *tam ipsa res, quam rei adjuncta roborantur. Sic igitur ibidem lego:* Barchinonæ cum quidam Lyssanus ob perditam in judicio causam præ desperatione se suspendisset, et ad hoc spectaculum videndum multi homines concurrerent; Ignatius, re audita, ad illam domum accedit, et D Lyssanum, fune præciso, in lecto repositum sine usu sensuum, ac pro mortuo habitum invenit: et statim genua flectens, orare Deum incipit, tantum vitæ ei tribuat, ut ad vitam rediens, de illo et aliis peccatis dolere posset, et confiteri. Quod cum faceret Ignatius, et nomen Jesu super corpus Lyssani invocaret, cunctis stupentibus, et rei exitum exspectantibus, Lyssanus ad vitam rediit, et signis contritionis editis, paulo post pie defunctus est, et de licentia episcopi, de dicta contritione informati, in loco sacro sepultus. *Rem gestam etiam memorat Maffeius lib.* III, *cap.* XIV, *eamque concludens,* Cujus rei, *inquit,* fama totam urbem, finesque illos magna cum omnium admiratione pervasit; et supersunt hodie, qui meminerint; a quibus ego, *inquit,* id ipsum Barcinone diligenter quæsivi.

§ XIII. An suspensus ille a morte sit suscitatus; socii Barcinone Sancto adjuncti; de quodam non assumpto prophetia. E

Controversia illa inter duos e Societate quæsitis

V*aria jam pridem circa factum in illo suspenso, ope* S. Ignatii *mirabiliter ad pœnitentiam revocato, quæsita ac responsa ventilata fuere inter duos insignes e nostra Societate viros, videlicet P. Nicolaum Lancicium, virtute ac scriptis notissimum, nec non inter P. Petrum Ægidium seu Gil, egregio elogio honoratum in Bibliotheca Societatis. In manibus habeo apographum, una cum aliis monumentis Romanis nuper huc missum; in duas tributum columnas, in quarum altera continentur* Quæsita P. Lancicii ex autographo descripta; *in altera vero* Responsa P. Petri Ægidii autographa, *id est, ex autographo pariter transcripta, et, quatenus præsens continent argumentum, manu P. Ignatii Pinii exarata. Quæsita ergo ibi sic habent quarto loco:* Testimonia de suspenso, a B. Patre ad vitam, vel vitæ usum revocato, unum habent incommodum: quod ex iis intelligi non potest, mortuusne ille Lyssanus fuerit, vel tantum ab usu sensuum impeditus... P. Maffeius, qui ante multos annos hoc ipsum Barcinone a multis audivit, dicit, se accepisse, illum suspensum vere pro mortuo tamquam F mortuum fuisse habitum: ut etiam id bene probat Thomas Bozius de Signis Ecclesiæ, tomi I, l. VII, cap. I, pag. 205, editi primo Romæ.

ac responsis

121 *Responsa P. Ægidii:* Fateor, quod hoc habeant incommodum. Sed nil ultra, quod certum sit, ex verbis Pasqualis, vel ex testibus deprehendi potuit, nisi quod in processu, et in meo testimonio habetur. Ego multoties a Pasquali, dum viveret, hoc petii: quia miraculum erat magnum. Numquam tamen ille, re mature considerata, ausus fuit dicere, quod certissime erat mortuus; sed quod vel erat, vel reputabatur mortuus. Pasqual, quando hoc contigit se præsente, parvulus erat, natus tantum 13 vel 14 annos. Nec poterat ita certo recordari. Quando P. Maffeius eundo in Lusitaniam, et inde redeundo in Italiam, venit Barcinonem, ego præsens aderam: ego eum duxi ad Pasqualem, et ejus domum. A Pasquali audivit P. Maffeius, vel ab iis, qui a Pasquali audiverant, qui fuerat præsens. Pasqual autem (mihi crede) rite interrogatus id

A Societatis Jesu appellantur, multum jam per universum fere orbem effecisse. Sed mihi molestum est, quod UNDE duxerint originem, et HOC EFFECERINT, homines lateat. Nam revera duxerunt suæ pietatis et doctrinæ originem in nostra hujusce collegii Montis acuti communitate pauperum, a bono Patre nostro Standonck, sive Standone restaurata. Ex QUA, ejus et STATUTORUM CAUSANTES AUSTERITATEM, ægre ferentesque, ut dicebant, fundatorum intentionem non servari, EGRESSI SUNT UNO DIE QUATUORDECIM, PRIMARIÆ PIETATIS ET DOCTRINÆ VIRI, STATUTA ET BULLAM NOSTRAM SECUM DEFERENTES; QUÆ IN VERAM PRAXIM DEDUCERENT. Certe miserrimum est, substantiæ jacturam facere, et expectare subsistens accidens, aut velle finem consequi, absque tamen disposito medio, et principio. Fundamentum intentio est, ut pietas reponatur: et destruitur medium et principium ad hunc finem; id est, boni viri, et bonum temporale: ejiciuntur contra statuta, et fundatorum institutionem omnibus modis retinendi probi doctique viri, qui et bonum temporale conservent, corpus alant, et animum erudiant in pietatem, doctrinam, et virtutem. O judicium hominum!

B

in lucem protrusa:

144 Egressi sunt itaque uno die quatuordecim. Et hinc nomen Societatis Jesu triplici ratione acceperunt. Prima quidem ab etymologia sacro sancti nominis Jesu, id est Salvatoris, qui finis est statutorum nostrorum ultimus, statim in eorumdem statutorum Prologo his verbis manifeste demonstratus: Quatenus bonæ conscientiæ testimonio, et probata per vitam litteratura accincti fideles Dei ad salvandas passim pereuntes animas Deo cooperatorès fiant. Altera vero ab eodem illo sacrosancto nomine IHS cum armis passionis superposito atrio inferioris nostri sacelli, ut etiam videtur in foribus interioribus domus. Tertia autem quod secundum statuta, collegium sit imitationis Christi. Nam ut clarissimis verbis in Bulla videtur, primæ instiututionis numerus pauperum erudiendorum ad salvandas passim pereuntes animas, sive ad animarum lucrum, est in numero sanctorum Apostolorum, ac discipulorum Domini sub benignissimo Salvatore, et sua Virgine Matre, scilicet octoginta sex, ut minimum: ejusque festum est divisio Apostolorum.

quasi vero Societas

145 Horum autem quatuordecim pauperum a communitate deficientium et egredientium

C occasione, D. Natalis Beda secundus Primarius, et reliqui pauperes communitatis et superiores scribentes experimento comperisse prædicta statuta ob illorum nimiam austeritatem tam in victu et vigilia nocturna, quam in variis corporalibus et spiritualibus occupationibus, in desolationem dicti collegii ita cedere, ut hucusque nullus, qui ipsum vivendi modum inchoaverit, in ipso perseverare potuerit: obtinuerint Breve pro immutandis nostris statutis, quandocumque ex trium discretorum consilio expedierit, pro habendis viris perpetuis, qui perpetuo hujusmodi pauperum congregationem seu collegium ad Dei honorem manuteneant. Licet etiam jam in Bulla haberetur. Sed res infecta remansit: quod prædictus Beda curaverit concremandum hæreticorum sive Lutheranorum primum: unde tandem exul Christi obiit in Monte S. Michaelis.

sumpsisset initium Parisiis in Monteacuto.

146 Quidquid itaque cognitionis Dei, et obedientiæ Tuæ Sanctitati in orbe novo et alibi paratum est a sacerdotibus Societatis nominis IHS revera principium sumpsit inter pauperes tui pauperrimi collegii Montis acuti... Hoc nostrum collegium in monte S. Genoveses situm, dicitur, Montis acuti a fundatore D. Petro de Monte acuto episcopo. Cardinali Laudunensi.. De Cognomine itaque D. episcopi Cardinalis Laudunensis vocatur collegium pauperum Montis acuti. Unde egressi sunt primi illorum, qui efficiunt Societatem nominis Jesu. Profecto quantum Deus optimus maximus mihi dederit gratiæ, conabor et ipse nostra statuta tam sancta in veram praxim deduci etc. *Atque hæc quidem hactenus e Bolesii præfatione. Sed an infecetus ille fabulator dormiens somniat, quæ vigilans scribit? Itane nugatur in re adeo seria, qualis est Societatis institutum, cujus solus et unicus auctor est* Ignatius? *Eone insolentiæ eum fuisse abreptum, ut in publico totius orbis conspectu, et paucis quidem post obitum* S. Ignatii *annis secundum ea, quæ ex Bulæo diximus, audeat fucum facere, et summo Christi in terris Vicario obtrudere male comptum falsitatum fasciculum. Ingentem enimvero vel confidentiam vel ignorantiam! Sed male feriato isti aspergamus modicum salis ex confutationis documento, quod ex laudato superius descriptore huc transcribo:*

AUCTORE J. P.

E

Confutatio istius fabulæ.

147 Hactenus in confirmationem suæ opinionis nihil potuit afferre Bolesius, nisi quoddam scriptum anni 1510, in quo agitur de moderanda vitæ austeritate instituta octo ante annis per D. Standonem: ad quem finem inter alia proponitur, quod eo anno quatuordecim exierint e collegio. Sed nec tales fuisse, quales describit Bolesius, ñec eodem die simul abiisse, nec ad procurandam salutem animarum cum Bulla et statutis exiisse dicuntur. Contra objicimus, primum nostrum Institutorem, quem approbat fuisse P. Ignatium, anno 1528 Lutetiam venisse, id est 18 annis post illud tempus. Illum et socios non ante annum 1536 Lutetia discessisse: idque probamus ex Historia Surii, Payvæ Apologia, Libro de origine religionum Pauli Mauricii Mediolanensis, et ex Vita ipsius Patris nostri, et Bullis, quibus anno 1540 Societas approbatur. Item nec ipsum, nec quemquam Sociorum ipsius in collegio Montis acuti umquam habitasse, sive inter pauperes, sive inter divites; sed in collegio S. Barbaræ cursum philosophiæ ipsum P. N. audivisse, condiscipulis et contubernalibus P. Fabro, et Francisco Xavier, ad quos venerunt ex Hispania 1532 Jacobus Laynez, et Alphonsus Salmeron, ut et Simon Rodericus, et Nicolas Bobadilla. F

scripta non multis post annis confecta

148 Vivere adhuc tres ex primis illis decem nostris Patribus, Salmeronem, Rodrigues, et Bobadillam: quod fieri non posset, si jam anno 1510 fuissent viri primariæ pietatis et litteraturæ, ut ait Bolesius: quod contingere non potuit nisi vigesimum quintum aut trigesimum annum attigissent. *Hinc patet hujus confutationis antiquitas; quæ non multis post somnia Bolesiana annis concinnata fuerit oportet, certe post annum* 1579 *non confecta: cum isto anno Simon Rodericius obierit, ex Historia Societatis nostræ, partis* IV, *lib.* VII, *num.* 280. *Hac etiam ex confutatione convellitur petulans satyra, quam ex recocta Bolesianæ absurditatis crambe adornavit auctor libri, qui inscribitur Novus Ismael, a pag.* 51. *Vide etiam, ad quales quisquilias lectorem mittat Bulæus, quando tomo citato pag.* 945 *exposita Societatis origine, subdit pag.* 946*:* Hic est ortus Jesuitarum. Vide tamen infra quæ de Joanne Bolesio dicimus. *At nunc ad alia.*

149 *Iis, quæ superius ex Maffeio dedimus de frequentatione*

AUCTORE J. P.

Exercitia pietatis.

frequentatione collegii Montis acuti, subditur, quibus sese Sanctus dederet exercitiis pietatis. Simul etiam, *ait,* de stato precationis tempore, et vexatione corpusculi, quo plus otii ac virium studio superesset, multum imminuit; sic tamen, ut illa præcipue tria numquam omiserit: primum, ut quotidie sacrificio Missæ religiose interesset: alterum, ut octavo quoque die post pœnitentiæ Sacrameutum cœlesti pane sese reficeret: extremum, ut bis quotidie sua ejus diei dicta, facta, cogitata quam diligentissime recognosceret, conferensque hodiernum cum hesterno die, hebdomadam cum hebdomada, mensemque cum mense, suos in spiritu vel progressus vel regressus perquam accurate exploraret atque perpenderet. Procurationem quoque alienæ salutis, et institutam consuetudinem agendi cum proximis, tantisper, dum litteris, ac præsertim philosophiæ vacaret, aliqua ex parte remisit, numquam tamen omnino deposuit.

tempus et locus studiorum humaniorum

150 *Ceterum in dicto gymnasio Latinis vacando litteris* biennium fere consumpsit, *ex Ribadeneira tib,* II, *cap.* I. *Maffeius lib.* I, *cap.* XIX *tempus restringit ad* octodecim fere menses. *Ribadeneira in Vita Hispanica anno* 1594 *Matriti* B *edita, lib.* II, *cap.* I, *illud definit a principio Februarii anni* 1528, usque ad renovationem studiorum anni 1529, quæ Parisiis agitur die 1 Octobris, S. Remigio sacra. *Pecunia a Sancto apud alium deposita, sed ab eo in proprios usus insumpta,* factum est, *(verba do Vitæ Consalvianæ a num.* 73) ut transacta Quadragesima nihil amplius Peregrino est reliquum.. Coactus igitur est ex mendicatione victum quærere, imo et domum, in qua erat, relinquere. Admissus deinde in xenodochium D. Jacobi ultra templum Innocentum; *non sine dispendio studiorum,* propterea quod longo intervallo aberat xenodochium a collegio, et erat præterea necesse, vesperi ante salutationem angelicam redire; alioqui non fuisset ingressus, nec mane ante lucem licebat egredi.

Notationes quædam circa hospitium.

151 *P. Domintcus Bouhoursius lib.* II *Vitæ* S. Ignatii *locum istum vocat* saint Jacques de l'Hôpital, *ubi Hispani fuerint admissi; a Carolo Magno, uti vult, primo fundatum pro peregrinis S. Jacobi, liberata ex Saracenorum dominatu Hispania. Eumdem hospitio Sancti locum designat neotericus quidam Gallus Legendista in Vitis Sanctorum tom.* II, *col.* 468*; sed dicit haberi* C *e Maffeio, quod xenodochium illud, quo se recepit* Ignatius, *exstiterit in suburbio Parisino, Universitati vicino, quodque hospitium S. Jacobi sit dictum. Unde vult, valde verosimiliter confici, Sanctum fuisse admissum non in S. Jacobi* de l'Hôpital, *in platea Dionysiana; sed in S. Jacobi* du Haut-pas, *in suburbio meridionali Parisino: constare item, quod domus, ubi antiqua S. Jacobi hujus fuit ecclesia, tempore* S. Ignatii *xenodochium fuerit etc. Verum reclamat ipsi textus Maffei lib.* I, *cap.* XIX, *clare edocentis, Sancti hospitium longe admodum ab Universitate ac scholis academicis remotum fuisse.*

quod Sanctus se Parisiis recepit.

152 Tertia pars *(urbis Pariensis)* jam inde, *inquit,* a Carolo Magno dicata Musis, Universitas nominatur. In hac, præter ceteram incolarum turbam, scholastici maxime habitant, ac numerantur ibi collegia permulta libero aditu, cum suis unumquodque liberalium artium discipulis et Doctoribus, et præfecto collegii, quem primarium vocant. Igitur ex ea vicinitate in S. Jacobi hospitium, quod PROCUL INDE est in suburbio, extrema necessitate compulsus Ignatius, in D TANTO LOCORUM INTERVALLO *etc. Brolius in Theatro antiquitatum Parisiensium lib.* II, *qui est de parte urbis, Universitas dicta, pag.* 576 *agit de xenodochio S. Jacobi* du Haut-pas, *deinde abbatia S. Maclovii; de collegio autem Montis acuti, ibidem pag.* 671*; de fundatione denique ecclesiæ et xenodochii S. Jacobi* Ad Peregrinos, *platea Dionysiana, lib.* III, *qui est de civitate Parisina, pag.* 684*; sed nullam ibi istius loci fundationem invenio ante seculum* XIV. *Ceterum xenodochium S. Jacobi ultra templum Innocentum, ut superiora concludam, curiosis urbis Parisinæ incolis, quibus plus est otii atque opportunitatis ab hujusmodi minutias, quam sit mihi, propius inspiciendas, determinandum relinquo.*

§ XVI. Excursus in Belgium; prophetia Antverpiæ edita; publica infamia Parisiis in magnam Sancti laudem conversa; reductio hæreticorum; socii priores inconstantes. E

Ignatius, cui frustra quidam de mendicitate scrupulum moverat,

Ignatius *igitur rerum omnium inopia laborans, et spe eam sublevandi dejectus, quia consilium, quod ea gratia ceperat, exsecutioni mandare non poterat, ut videre est in Vita,* ubi hæc non successit, *teste Ribadeneira,* aliam viam commodiorem inivit. Re Domino in oratione diligenter commendata, consilium religiosi cujusdum viri secutus, in Belgas annis singulis ire constituit, ut ab Hispanis mercatoribus, hominibus copiosis, qui in illa provincia negotiabantur, aliquid pecuniæ in sumptus corrogaret, et paucorum dierum jactura, studiorum omnium perturbationem redimeret. *Nec secus fecit, quam constituit: nam* primo et altero anno in Belgicam Galliam profectus est; tertio etiam in Angliam excurrit, *optimo cum successu, quemadmodum ibidem testatur Vita.* Sed displicuit, *inquit Bartolus lib.* I, *num.* 36, ea res Joanni Maderæ, qui erat Ignatii popularis, et Loyolæis dedecori credidit, quasi opibus essent adeo accisis, ut non possent; vel tam sordide parci, ut nollent con- F sanguineo adesse. Quare aliquando Ignatio religionem injicere vehementer sategit manifestæ in suos injuriæ, quorum ita famam detereret, cujus ipse dominus non esset; atque in hoc Joannes hærebat tam pertinax, ut ab eo errore nullis potuerit Ignatii rationibus abduci. Quæstionem ergo præcipuis aliquot Sorbonæ Doctoribus examinandam scripto dedit, possetne vir nobilis, abdicato ob Christi amorem seculo, absque suorum dedecore, passim eleemosynas quærere? Quorum unum et consentiens responsum, nullam scilicet in eo suspicionem culpæ esse, Joanni exhibuit, haud quidem tam sui defensor, quam voluntariæ paupertatis, quæ nobilitata Christi amore et exemplo, ne regias quidem obscuret familias.

Antverpiam ac Brugas contendit eleemosynas conquisiturus.

154 Ignatium *itaque in Parisiensi academia necessariis ad prosequenda studia præsidiis destitutum, Antverpiam et Brugas, florentissimas atque opulentissimas ea tempestate urbes, colligendæ stipis gratia, excurrisse, scriptorum testimoniis*

A *moniis traditur; Orlandini imprimis, qui Antverpiæ eum fuisse memorat lib.* I, *num.* 66; *Bartoli lib.* I, *num.* 37; *Carnolii cap.* X; *Garciæ lib.* II, *cap.* XI, *qui urbi Antverpiensi Brugensem addunt. Quid, qaod iste ad utramque Belgii nostri civitatem jam dictam excursus prorsus extra dubium ponitur ex ipso Ribadeneira, qui in editione sua secunda Vitæ sancti Patris nostri. Hispanico idiomate Matriti anno* 1594 *excusæ apud Petrum Madrigal, lib.* II, *cap.* I, *pag.* 51 *diserte utramque istam urbem nominat. Et Antverpiam eum venisse, iterum testatur in Vita breviore cap.* XVII. *Hosce Ribadeneiræ textus si vidisset auctor Prodromi Carmelitani R. P. F. Valentinus a S. Amando, aliter expressisset, imo dicamus rectius, suppressisset, quæ habet articulo* 10, *num.* 143, *pag.* 126.

Brugis benigne excipitur a Ludovico Vive, et alterius hospitio.

155 *Franciscus Sacchinus in præfatione apologetica parti primæ Historiæ Societatis nostræ præfixa agens de excursionibus tempore Lutetianæ commorationis, instruit nos de aliquo facto singulari, quod* S. Ignatio *Brugis contigisse scribit his verbis:* Brugas cum aliquando venisset, vocatus est ad convivium a Ludovico Vive, homine claræ eruditionis ac famæ. Postque con-
B vivium Vives de eo sodalibus, sanctum hominem esse dixit, et religiosum quempiam Ordinem haud dubie conditurum. Quod aliqui mox auditorum ipsi Ignatio retulerunt, et ab Ignatio certa causa proditum, Joannes Polancus scriptum reliquit. *Ad hæc, in Ms. collegii nostri Brugensis, quod inscricitur* Supplementa quædam ad historiam collegii Brugensis, *inveni ista:* S. Ignatius... Brugis a Consalvo Aguilleres, mercatore Hispano (viro auctoritatis et zeli primario, templi utpote PP. Augustinianorum ibidem ab Iconoclastarum Belgicorum furore, defensore et conservatore egregio) hospitio exceptus est. Qui Christi pauperem perbenigne primum fovit; dein ut amicum sanctumque virum suspexit, intimeque coluit.., adeoque sanctus Consalvi in Ignatium amor succrevit, ut ipse Parisios aliquando, mercatu id exigente, profectus, ne amica Viri familiaritate privaretur, eodem mensibus aliquot cubiculo cum S. P. N. sit usus.

Antverpiæ edit insignem prophetiam:

156 *Urbem hanc nostram Antverpiensem splendidissima, dum ibi esset, Vir sanctus decoravit prædictione, sicut testatur Ribadeneira in Vita sua breviore cap.* XVII. *Rei seriem ex ipso accipe:* Cum Parisiis, *ait,* venisset in Belgium, precariam
C pecuniam sustentandæ vitæ gratia, ut diximus, quæsiturus, et a quibusdam mercatoribus invitatus Antverpiæ cum iis epularetur; adolescens quidam inter eos aderat, modicum sejunctus a ceteris, Petrus Quadratus nomine, Medinæ Campi natus; in quem conjectis oculis, jussit eum propius accedere. Cum enim, aiebat, in posterum optime is esset de Societate Jesu meriturus, par esse, ut amicitiam jam tum coirent, seque magnopere Deo sciret obstrictum, quod se ad constituendum olim Societati Jesu collegium delegisset. Quod ut multis annis ante jacta Societatis fundamenta prædixit, ita re ipsa veram prædictionem fuisse, compertum est. Longo siquidem intervallo Petrus ille Quadratus, et domina Francisca Manga*, conjux ejus, Medinæ Campi Societatis collegium ædificarunt. *Fidem Ribadeneiræ in hoc vaticinio vindicat noster P. Julius Nigronius in Historica disputatione posthuma de sancto Patre nostro, et de B. Cajetano Thienæo, pag.* 64. *Porro de Petro Quadrato in Vita P. Jacobi Lainii ex Hispanico Ribadeneiræ a P. Andrea Schotto nostro Latine reddita, lib.* II, *cap.* III *sic dicitur:* Ille Antverpiæ Aduaticorum dum negotiaretur, emporio longe celeberrimo, Ignatium Loyolam Lutetiæ Parisiorum studiis operam dantem eleemosynis benigne juverat. *Consule item inferius paragraphum* 34, *num.* 346.

* al. Manson

AUCTORE J. P.

ubi ostenditur domus hospitii ejus.

157 *Accedit eo, quod apud Antverpienses in platea Longa nova, vulgo* **De Langhe nieuw straet** *e regione portæ lateralis, qua Meridiem spectat, ecclesiæ collegiatæ S. Jacobi, ostendatur domus, in qua Sanctus hospitatus olim fuisse traditur; traditionem hanc passim ibi receptissimam, ac communem civium persuasionem confirmante inscriptione, quæ* S. Ignatii *imagini, in angulo frontispicii prædictæ domus, publicæ venerationi expositæ subnotatur hoc modo:*

S. IGNATIO
S. I. F,
IN HAC DOMO
OLIM HOSPITATO
SAC.

Adde ex Imagine primi seculi Societatis nostræ lib. VI, *cap.* V, *pag.* 854: *Sanctum* Antverpiæ in Joannis Cuellar ædibus hospitatum, magno ambitu, piaque contentione a mercatorum primis ad cœnam vocari solitum, multi hodieque memorant, qui parentes suos sæpe narrantes audivere. E *Hanc vero domum fuisse eamdem cum illa, de qua paulo ante diximus, conficitur ex testimonio nostri Joannis Bollandi, quod alias a nobis producetur* § 34, *num.* 346, *quos modo citabam. His ita de Sancti in Belgium excursione expositis, nunc Lutetia Parisiorum nos revocat.*

Circa publicum virgarum supplicium, quod Sancto impendebat,

158 Reversus primum e Flandria *(sicut dicit Vita a Ludovico Consalvo ex ore Sancti Patris excepta num.* 77*)*, çœpit consuetudinibus et colloquiis spiritualibus impensius intendere, eodemque ferme tempore tribus Exercitia tradebat, Peraltæ, baccalaureo Castro, qui habitabat Sorbonam, et cuidam Cantabro, qui in collegio D. Barbaræ commorabatur, Amatori nomine. Hi magnas in vita commutationes fecerunt, ac statim, quidquid habebant, etiam libros in pauperes erogaverunt: ipsi vero emendicato vivere cœperant *etc. Et num.* 78 *sequitur:* Rumores ingentes Parisiis exorti sunt adversus Peregrinum *(id est,* Ignatium), maxime inter Hispanos et a magistro nostro de Govea; qui aiebat, eum ad insaniam redegisse Amatorem, qui in ejus collegio manebat. Is ita statuit, ac dixit, cum F primum in collegium B. Barbaræ veniret, eum publice vapulaturum, quod Parisienses aulam dare dicunt, tamquam scholasticorum seductorem. *Ribadeneira lib.* II, *cap.* III *narrat, quomodo virgarum periculo sit liberatus; ubi et causam recenset, cur illud incurrerit: nimirum* ex suorum condiscipulorum numero Ignatius multis persuasit, ut familiaritates voluptatum potius illecebra, quam conjunctione studiorum atque virtutis conciliatas dirimerent; diebus festis, pietati sedulo ac religioni vacarent, et confessionis atque Eucharistiæ sacramenta rite susciperent. Quapropter accidebat, ut a constitutis litterarum scholis interdum per illos dies abessent.

contra Bulæum

159 *Magnum enimvero crimen, Bulæe, quod Viro sancto ita imputas pag.* 945 *dicens:* Cum diebus festis condiscipulos a scholis et repetitionibus tunc fieri solitis, in ecclesiam ad cultum Dei raperet, et ita a studendi officio, et observandis academiæ legibus diverteret *etc. Sed Bulæus non probat,* 1. *quod socios a suo officio*

avocarit

AUCTORE J. P.

avocarit. 2. *quod eos a legum academicarum observatione diverterit. Cum vero neutrum probet; neutrum præsumi debeat de Sancto nostro jam tum perfectissimo, poterat Bulæus abstinere illo frigido epiphonemate, quod his verbis.* Hoc igitur supplicium ut defugeret Ignatius, Goveam adiit, et prævenit, *mox subjungit,* probataque innocentia, si non laudem meruit, quod contra regulas PECCASSET, saltem impunitatem consecutus est. *Itane vero* saltem impunitatem, non laudem? *At poterat Bulæus e Maffeio, et ex ipso illo lib.* I, *cap.* XX, *e quo nonnulla refert, discere oppositum : nam* Govea..., *ut ibi legere est,* Ignatium deduxit in aulam... Ibi silentio indicto, repente contra omnium exspectationem de Ignatii LAUDIBUS orationem instituit, Viri fortitudinem, innocentiam, caritatem extollens : seipsum et ceteros, qui innoxio periculum struxerant, vehementer accusans..., ad extremum obortis lacrymis ad Ignatii genua procidit, precatusque delicti veniam, et apud ceteros illum in admirationem gratiamque restituit, et ipse in omni deinceps vita Ignatium et socios præcipuo amore studioque complexus est. *Hæc, inquam, si prædictum caput ad finem usque perlegerit, ex Maffeio discere potuit Bulæus.*

B

et alium quemdam. nonnulla observantur.

160 *Recentior quidam sciolus, Calvinianæ vel forte nullius religionis, in suo Dictionario historico et critico Gallico, æternis tenebris devovendo, tom.* II, *pag.* 1846 *affert verba alicujus Calvinistæ, quibus asseritur,* Ignatium *non modo petiisse a suo præceptore, ut virgis sese exciperet, non secus atque alios discipulos, quando lectiones non disceret; verum etiam virgis re ipsa fuisse exceptum; eaque contigisse Parisiis in collegio Montisacuti, anno ætatis ejus trigesimo. Quot et quanta in paucis verbis mendacia, adeo aperte absurda, ut refutari non mereantur! Ea non adoptat, sed refutat potius vel ipsemet dictus Dictionarii auctor, quamquam tot alioqui sordium rapsodiator.* Ad eum modum, *inquit Ribadeneira in Vita breviore cap.* VII, periculo atque infamia liberatus Ignatius, integritas ejus cognita, magnaque ejus nominis existimationi facta accessio. Quin etiam collegii præses Jacobus Goveanus, natione Lusitanus, doctor et eruditus et sanctus, eum tanta deinceps benevolentia cunctosque filios ejus complexus est, ut eo potissimum auctore Joannes III, Lusitaniæ rex, e Societate Jesu patres in Indiam miserit, qui vastas illas et longinquas regiones

C

peragrando, fideque imbuendis barbarorum animis, et ad Dei cultum adducendis, uberrimos fructus extulerunt. Tantum boni Deus eruit ex hac occasione minima, dedecoris et ignominiæ plenissima. *De publica Viri sancti ex hoc facto existimatione, magistrique ejus, qui hujus tempestatis auctor fuerat, nec non primorum Universitatis præceptorum Moscosi, et Vallii erga eum animo; agit Bartolus lib.* I, *num.* 40. Præ ceteris tamen, *uti addit.* Martialis quidam, theologiæ professor, intima illi necessitudine adhæsit, et de magnis divinorum arcanis ab eo institui solitus, facile animum induxit, hæc illum cœlesti magisterio didicisse, quæ nulla in terris pulpita sonarent : atque eo processit, ut ei prius Doctoris theologi tradenda insignia deferret, quam cursum artium peregisset.

Sanctus de Catholica religione Parisiis bene meritus.

161 *Rebus autem a Sancto Lutetiæ Parisiorum præclare gestis apud Ribadeneiram lib.* II, *cap.* I, *et tribus proxime sequentibus; uti et lib.* V, *cap.* II *ac* X, *superaddimus ista ex Odorici Raynaldi Annalibus ecclesiasticis tomo* XX, *ad annum Christi* 1534, *ubi sic scribit :* Hoc porro anno Parisiis affigi cœpta sunt noctu publica scripta adversus Eucharistiam ; sed a Francisco rege nefarii ejusmodi conatus repressi sunt, ut proximo anno dicetur. Dabat tum operam theologiæ in eadem urbe S. Ignatius Loyola, incensusque fidei tuendæ studio, omnem diligentiam in revocandis in Ecclesiæ sinum hæresi contaminatis collocabat. *Et pauculis interjectis allegat hunc Maffei locum lib.* I, *cap.* XXI : Complures... hæreticos, grassante jam peste Lutheriana, tempestivis disputationibus monitisque convictos, ad sacra Quæsitorum tribunalia volentes adduxit, et cum sancta Romana Ecclesia in gratiam secreta abjuratione restituit. *De egregiis sanctissimi Parentis ad devinciendos sibi hominum animos, atque ad meliorem frugem reducendos dotibus non transcribo, quæ commemorat Maffeius loco citato.*

D

Quidam ex ejus sociis non perseverarunt,

162 *Et vero rara ipsius naturæ ac gratiæ subsidia emicuere admodum in sociis, quos sibi Lutetiæ Parisiorum adlegit, de quibus antequam agam; inspiciendam suggero de primis sodalibus, antea ab ipso assumptis (nimirum Callisto, Artiaga, Cazere ac Joannico) Vitam Consalvianam sancti Patris num.* 58, *ac* 80; *item Ribadeneiram lib.* II, *cap* IV ; *Maffeium lib.* I, *cap.* XVI, *et lib.* II, *cap.* I, *et Orlandinum lib.* I, *num.* 52; *e quo subdo ista :* Joannes.. adolescens.., qui ut ætate junior, ita sapientia ac mente provectior, ne post agnitam justitiam, cum explorato salutis discrimine retrorsum converteretur, in monachorum claustra se abdidit. *Bartolus vero lib.* I *num.* 38 *de Cazere hæc memorat :* Pro exploratore, *inquit,* captus vinctusque in Anglia, deinde in Gallia, et in Caroli V castris, bis quidem ægre laqueum evasit, semel vero tam diris cruciatibus distortus, ut vitam exinde miserrimam traxerit. *Hos itaque non elegerat Dominus,* Ignatio *ad condendam Societatis Jesu fabricam adjutores ; uti nec tres alios, Castrum videlicet, Peraltam, et Amatorem Lutetiæ Parisiorum ipsi adjunctos, de quibus sic Orlandinus lib.* I, *num.* 67 *:* Tempori cedentes, quamdiu studiis finem imponerent, perfectionis evangelicæ propositum distulere. Is fuit velut alter partus sociorum Ignatii præmaturus, nec vitalis : nam tametsi vitam cuncti laudabiliter pieque peregerunt ; nemo tamen in ejus disciplina ac societate permansit.

E

F

§ XVII. Primi, e quibus coaluit Jesu Societas; elogia; licentiæ ac magisterii gradus in Artibus.

Primus e sociis constantibus Ignatio socius

De *sociis agit Ribadeneira lib.* II, *cap.* IV, *sed satis parce ac restricte. Audiamus Maffeium lib.* I, *cap.* XXI*:* Jam vero, *inquit,* quod ei vel in primis propositum initio fuerat, ut aliquos ingenio doctrinaque præstantes ad suum institutum ac vitæ rationem aggregaret; in id ipsum per theologiæ maxime tempus incubuit ; adjunxitque sibi, Deo bene juvante, juvenes novem ex academia universa lectissimos. Quorum primus fuit Petrus Faber. *Elogium ejus habet Ribadeneira lib.* III, *cap* II. *Ingenium vero ipsius cum insigni in philosophicis eruditione conjunctum commendat Maffeius; quo referente,* ad litteras a vita pastorali traductus, tantum ingenio industriaque

A triaque profecerat, ut eum in locis Aristotelis difficilioribus magister ipse Penna consuleret.

Petrus Faber;

164 *Hunc quomodo sanctus Pater sibi paulatim amice demeruerit, in pietate sedulo instruxerit, ac postea denique Exercitationibus spiritualibus fructuose perpoliverit, vide in Ribadeneira lib.* II, *cap.* IV *citatis,* adeo, *uti addit Maffeius,* propensum ad pœnitentiam, tantoque animi ardore succensum, ut hieme summa, concretum glacie flumen Sequanam plaustris impune prementibus, in separata Jacobæi vici domuncula propositas meditationes, et quidem insidens nivi sub dio peregerit, sexque ipsos dies omni prorsus cibo potuque abstinuerit, mediam longius utique protracturus, nisi eum, re animadversa, consultoque suppliciter Deo, vetuisset Ignatius. *Ita ille. Consuli possunt, quæ habet elogium modo designatum, ac Bartolus lib.* II, *cap.* I. *Exstat ejus Vita ex Latino P. Nicolai Orlandini in Italicum idioma conversa per Erminium Tacitum. Laudat Fabrum S. Franciscus Salesius part.* II, *cap.* XVI *Introductionis ad vitam devotam.*

secundus S. Franciscus Xaverius;

165 *Secundus* Ignatio *accessit socius S. Franciscus Xaverius, quem vel nominasse sit satis, toto utique terrarum orbe laboribus apostolicis, ac* B *miraculis notissimum, et in Vita Ribadeneiriana variis locis memoratum. Is* etsi consuetudine familiaris, *sicut ibi dicitur lib.* II, *cap.* IV, animo tamen in principio alienior fuit; sed ipse tandem vim spiritus loquentis in Ignatio sustinere minime potuit. *Hæc ita exprimit Maffeius* : Ex eodem contubernio Franciscus quoque Xaverius nobilis Cantaber *(Navarrum cum dictus auctor debuit dicere, tum Bulæus Historiæ Universitatis Parisiensis tom.* VI, *pag.* 945) idemque non vulgari eruditione; quippe qui laurea magistrali donatus Lutetiæ, postmodum publicus Aristotelis interpres exstiterit, quamquam principio ita non studiosus Ignatii, ut ejus pietatem, ut fit, etiam procaciter irrideret; tamen Viri tum patientia, tum obsequiis adeo delinitus est, ut ad illius ductum arbitriumque sese omnino contulerit.

quos secuti sunt Jacobus Laynez,

166 *Xaverium porro secutus est Jacobus Laynez, ex Almazano, in regno Castellæ diœcesis Seguntinæ oppido. Vitam ejus edidit Ribadeneira. Breve est illud apud Bartolum lib.* II, *num.* 3 *de viro elogium :* Hic ille est Jacobus Lainius, qui sparsis Europa et Africa clarus pro Ecclesia Dei laboribus; qui Pontificis theologus, synodi Tridentinæ præsens sæpius admirationem prome- C ritus ; qui paratam sibi a Paulo IV sacram purpuram constanter aversatus, vitare non potuit, quin ab Societate defuncto Ignatio judicaretur simillimus, eique præficeretur Generalis : quodque inter tot laudes splendet augustius, par orbi regendo habitus, ei se oneri demissione sui verecunda, fugaque subduxit : cum duodecim Cardinales in secreto consessu de Pauli IV successore, hoc ipsi tentarent imponere, raro in historiis exemplo vocandi hominem ad pontificatum, quem nec mitræ, nec purpuræ honor antea decorasset. *Vitam ejus, a Ribadeneira Hispanice scriptam, noster Andreas Schottus Latinitate donavit ac typis edidit.*

Alfonsus Salmeron, Simon Rodericus, Nicolaus Bobadilla.

167 Ignatio *socium quoque sese adjunxit Alfonsus Salmeron, laboribus apostolicis, eruditione ac scriptis clarissimus. Res ab eo gestas, Vitæ Jacobi Lainii, quicum vixit conjunctissime, communiaque multa habuit, adnexuit Ribadeneira; quam ex Hispanico Latine vulgavit idem, qui supra, Schottus.* Additi quoque Ignatio sunt, *inquit Ribadeneira,* Simon Rodericus, et Nicolaus Bobadilla : *quorum hic* Palentinus, *apud Maffeium,* doctus juvenis, et philosophiam publice professus in oppido Hispaniæ Pintia *dicitur; ille vero* præstanti indole Lusitanus. *Plura de illis dabit Bartolus lib.* I, *num.* 3. *Trium aliorum, qui postea illis Lutetiæ Parisiorum accessere, ratio habebitur inferius. Super hoc itaque fundamento, cujus angularis lapis erat Christus Jesus, tenuibus utique ad subsecutam postea grandem adeo fabricam principiis, formari paulatim condique cœpit Societas Jesu.*

AUCTORE J. P.

Catalogus a Petavio repertus, ac Romam missus,

168 *Inter monumenta nostra Romana invenio scriptum hoc titulo notatum :* Ex litteris P. Dionysii Petavii ad Patrem, Stephanum Charletum Parisiis 28 Julii 1635; *quo scripto de gradibus Artium,* Ignatio *ac sociis ejus collatis, edocemur. Ita memorat :* Cum nuper me celebraturus contulissem ad S. Genovefæ, incidi in quamdam chartam, in qua recensebantur nomina magistrorum in Artibus tempore S. P. N. Ignatii, cum quatuor examinatoribus cujusque licentiæ, atque in ea nomina plerorumque ex nostris primis Patribus descripta inveni. Existimavi, me rem non parum gratam R. P. N. Generali, et R. V. facturum, si eorum catalogum ex autographo desumptum mitterem : in quo notandum E est, magistros in Artibus in quatuor classes nationum esse distinctos, scilicet Galliæ, Picardiæ, Northmaniæ, et Germaniæ. Sub natione Galliæ comprehenduntur Hispani, Navarrini, Lusitani etc. Ad marginem notatur collegium, in quo degebant. Apposui præterea ordinem, quem quisque in licentia tenebat. Ad hæc, sciendum est, tunc temporis annum a Paschate inchoari solitum; ita ut annus, qui ibi signatur (prout jam usurpatur) pertineat ad annum proxime sequentem. Exempli gratia : Simon Rodericus creatus est magister in Artibus anno 1535, 14 Martii, die Martis ; debet reputari pro anno 1536, in quo littera Dominicalis erat B. A., ita ut 14 Martii esset dies Martis : et sic de aliis, ubi notatur dies cum feria, quod non ubique reperitur. Præterea invenitur bis PETRUS FABER, et nescio quis amborum sit noster Pater. P. Broet vocatur DOMINUS, quia erat sacerdos.

signat gradum promotionis S. Ignatii,

169 Istud verbum LEXO. significat collegium Lexoviense, Lisieux ; CAL., Calviense, Calvi; CENO., Cenomanense, le Mans... Hac charta valde gavisus est dominus Cardinalis de la Rochefoucault : certe ego singulari quodam sensu lætitiæ perfusus sum, qui afficiet etiam, ut arbi- F tror, R. V., ceterosque Patres ac fratres nostros, qui hunc catalogum legent. Atque etiam forte istud non parvos admovebit stimulos R. V., ad procurandam, rogatu Domini Cardinalis, apud sacram Congregationem Rituum, approbationem Officii S. Genovefæ : cum præsertim beneficio divino contigerit, ut in ecclosia istius magnæ Sanctæ, et in conspectu reliquiarum ejus, atque intromittente uno ex suis religiosis, duo ex Sanctis nostris Patribus, ceterique omnes gradum obtinuerint. *His prænotatis, subditur ibidem sequens catalogus :*

ac primorum nostrorum Patrum, ad licentiam in Artibus,

In natione Galliæ — erat ordine

170 Barb. Petrus Faber, anuo Domini 1527, die 12 Martii ante Pascha, erat festum B. Gregorii — 79.

Barb. Franciscus de Xabier die 15 Martii 1529 — 22.

Barb. Petrus Faber, eodem anno, et die — 24.

Barb. Ignatius de Loyola 13 Martii anni Domini 1532 — 30.

Barb.

AUCTORE J. P.

Barb. Claudius Jayus die Sabbati 6 Martii 1534 73.
Simon Rodericus 14 mensis Martii, quæ erat feria tertia secundæ hebdomadæ Quadragesimæ 1535 35.
Lexo. Joannes Codurius eodem anno et die 59.
Picardi. Cal. Dominus Paschasius Broet, eodem anno, quo duo priores 27.
Ceno. Martinus Olave 13 Martii 1532 11.

...magisterium.

171 *Ex his instruimur circa gradum licentiæ, ut vocant,* Ignatii *ac sociorum ipsius in Artibus. Quod vero attinet ad magisterium Artium; de illo inter dicta monumenta Romana P. Ignatius Pinius ista annotavit :* S. Ignatius et socii creati sunt Artium magistri Parisiis, juxta testimonia originalia Rectoris, et Universitatis Parisiensis, omnibus singillatim data, quæ diligenter, *ait,* consului. *Et mox pergit :*

Juxta originale testimonium datum 1536, 3 Octobris; quod cum hic servatum semper fuerit inter aliorum S. Ignatii sociorum testimonia, constat, nostrum P. Fabrum creatum fuisse magistrum tempore hic designato; *videlicet :* Petrus Faber diœcesis Gebennensis, 1536 post Pascha.

Juxta originale testimonium datum 1534, 14 Martii : Ignatius de Loyola 1534 post Pascha. B

Juxta originale testimonium datum 1536, 3 Octob. Claudius Jaius 1536 post Pascha.

Juxta originale testimonium datum 1536, 4 Septembris : Joannes Coduri 1535 ante Pascha.

Juxta originale testimonium datum 1536, 3 Octobris : Alphonsus Salmeron 1536 post Pascha. Nicolaus Alphonsus de Bobadilla 1536 post Pascha.

Jacobus Laynez Artium magister creatus Compluti 1532, 26 Octobris, ut pater ex testimonio originali Rectoris et Universitatis Complutensis.

Nonnulla aliunde confirmantur.

172 *Quædam supra dicta confirmantur ex Bulæo, qui Historiæ Universitatis Parisiensis tom.* VI, *pag.* 946 *scribit :* 1534. Ignatius MAGISTRATUS est in Artibus..., biennio ante in iisdem LICENTIATUS, nempe 13 Martii 1532. *Pag.* 935 : Franciscus Xabiere, alias Xavier Cantaber *(dicendum erat* Navarrus) die 15 Martii anno 1529 LICENTIATUS est in Artibus. *Ibidem ex Fastis Rectoriis anni* 1536, *citat hœc verba :* D. Nicolaus Alphonsus de Bobadilla.... incepturus *(id est adepturus gradum magisterii)* sub M. Francisco Xabiere. *Hic planum sit, Catalogum a Petavio missum agere de sola* Licentia, *non de* Magisterio *Artium : quod in Horis Sancti canonicis de Sociis ejus novem omnibus affirmatur.* C

Testimonium de S. Ignatii magisterio in Artibus.

173 *De sancti Parentis nostri magisterio missum est ad nos sequens testimonium, ex pergameneo exemplo, quod in nostro tabulario Romano asservatur, descriptum in hæc verba :* Universis præsentes litteras inspecturis Rector et Universitas studii Parisiensis salutem in eo, qui est omnium vera salus. Cum universi fidei Catholicæ cultores tam naturali æquitate, quam divinæ legis præcepto sint astricti, ut fidele testimonium perhibeant veritati : multo magis convenit, ut viri ecclesiastici diversarum scientiarum professores, qui veritatem in omnibus scrutantur, et in ea alios instruunt, et informant, ut sic nec amore nec favore, aut alia quacumque occasione devient a rectitudine veritatis et rationis. Hinc est, quod nos in hac parte veritati testimonium perhibere cupientes, omnibus et singulis quorum interest, tenore præsentium notum facimus, quod dilectus noster discretus D vir magister Ignatius de Loyola, diocesis Pampilonensis, in Artibus magister, gradum magisterii in præclara Artium Facultate Parisiis, examinibus rigorosis anno Domini millesimo quingentesimo tricesimo quarto post Pascha, secundum prædictæ facultatis Artium statuta et consuetudines diligenter præhabitis, solemnitatibus in talibus assuetis laudabiliter et honorifice adeptus est. In cujus rei testimonium sigillum nostrum magnum præsentibus litteris duximus apponendum. Datum Parisiis in nostra congregatione generali apud sanctum Mathurinum solemniter celebrata anno Domini prædicto millesimo quingentesimo tricesimo quarto, die decima quarta mensis Martii, le Roux. *Monet tamen P. Ignatius Pinius, non omnino clare se posse nomen legere ob implicatos litterarum flexus. Appensum est sigillum magnum, impressum ceræ Hispanicæ rubræ et inclusum in ferro albo. In spicilegio Romanorum documentorum ab eodem P. Ignatio Pinio ad nos misso, fit mentio unius epistolæ nostri S. Patris* ex libro archivii nostri manuscripto in folio, et quinque digitis crasso, cui titulus S. IGNATII EPISTOLÆ; *quæ epistola dicitur scripta fuisse, quando studebat Parisiis;* E *ejusque originale totum autographum esse in domo probationis Calaritana in Sardinia. Ex hac itaque epistola, ad confirmationem eorum, quæ de tempore licentiæ* S. Ignatii *dicta sunt, habemus, quod illam sit adeptus in Quadragesima anni* 1533, *quo Parisiis scribit die* 13 *Junii : nam per illud,* me hize maestro, *quod est in textu, intellige licentiam, ex dictis.*

§ XVIII. Studium theologicum Parisiis; Vota in Monte Martyrum; commoratio Parisiensis; discessus in Hispaniam, testimonium.

Tempus studiorum theologicorum Ignatii ac sociorum

S. Ignatius, Jacobus Laynez, Petrus Faber, Joannes Coduri, Alphonsus Salmeron, Claudius Jaius anno et medio studuerunt theologiæ in Universitate Parisiensi. Id patet ex testimonio originali Decani et magistrorum Falcultatis theologicæ Parisiensis, dato singillatim omnibus F prænominatis, eodem anno et die, nempe 1536, 14 Octobris. Testimonium datum S. Ignatio exhibeo infra ; cetera illi omnino similia ; *inquit P. Ignatius Pinius inter monumenta nostra Romana Testimonium autem illud ex pergameno transcriptum ita sonat :* Universis præsentes litteras inspecturis Decanus, singulique magistri Facultatis theologiæ in venerabili, florentique, et fructifero studio Parisiensi, salutem in eo, qui est omnium vera salus. Cum universi fidei Catholicæ cultores tam naturali æquitate, quam divinæ legis præcepto sint astricti, ut fidele testimonium perhibeant veritati ; multo magis convenit, ut magistri sacræ theologiæ professores, qui veritatem de divinis scrutantur, et in ea alios instruunt, et informant ; ut sic nec amore, vel favore, aut alia quacumque occasione devient a rectitudine veritatis et rationis.

175 Cum igitur non solum fama referente, sed ipsius rei evidenti declaratione veraciter nobis constet

A

in Universitate Parisiensi ex testimonio ejus:

constet, dilectum nostrum, venerabilem, et discretum virum, magistrum Ignatium de Loyola, in Artibus magistrum, et in sacra theologia studentem esse : volentes, prout etiam nobis incumbit, in hac parte veritati testimonium perhibere ; tenore præsentium notum facimus tam præsentibus quam futuris, quod præfatus magister Ignatius de Loyola per unum annum cum dimidio in eadem nostra Facultate studuit. In cujus rei testimonium sigillum præfatæ nostræ theologicæ Facultatis litteris præsentibus duximus apponendum. Datum Parisiis in nostra congregatione generali apud sanctum Mathurinum solemniter celebrata anno Domini millesimo quingentesimo tricesimo sexto, die vero decima quarta mensis Octobris. Pourmer *adscribitur,* quantum possum, *inquit Pinius,* legendo assequi. *Appensum est sigillum magnum impressum ceræ Hispanicæ rubræ, et inclusum in ferro albo.*

ita tamen, ut latius aliunde extendi debeat exercitatio ipsorum theologica.

176 *Atque hæc intelligenda sunt de studio theologico in Universitate Parisiensi*; Ignatius *enim, ex Ribadeneira lib.* II, *cap.* I, spatio philosophiæ emenso, reliquum tempus, ad annum trigesimum quintum exeuntem, sacræ theologiæ tribuit. *Præcesserat Ludovicus Consalvus in Vita, sic referens:* Jam tum cursum (*intellige Artium*) absolverat, et annos aliquot in studium theologi-

B

cum insumpserat. *Maffeius lib.* I, *cap.* XIX *hæc affirmat:* Post hæc (*post lauream nempe philosophicam*) in cœnobii Dominicani gymnasio sacram theologiam aggressus est, igenti sane labore et industria ; cum præter ceteras lucubrationes, hieme sæviente, quotidie mane ante lucem ad scholas, quæ illa circiter hora ibi habebantur, accederet. Atque ex eo studio tantum, Deo adjuvante, percepit, quod satis esset ad fidei doctrinæque suæ rationem, sine suspicione ulla novitatis, ex Patrum decretis atqua auctoritate reddendam. *Hæc de studiis.*

Contra communem scriptorum sententiam statuit Manareus

177 *De loco, tempore, personis ac natura votorum prope Parisios emissorum, eorumque confirmatione seu renovatione, lectorem instruit Ribadeneira lib.* II, *cap.* IV ; *cui adde Orlandinum Historiæ Societatis lib.* I, *a num.* 90 ; *ut Maffeium lib.* I, *cap.* XXI *non commemorem. P. Ignatius Pinius ex tabulario Romano deprompsit ac descripsit notitias in rem, de qua hic nobis est sermo, singulares ex iis, quæ sunt ab Oliverio Manareo* de P. Petro Fabro collectæ ex ipsius Diario seu Libro Meditationum ; *cujus* exemplar attuli, *inquit,* ex Urbe, et reliqui novitiatui Tornacensi,

C

compactum in 4. *Ibi ergo notantur hæc verba:* P. Ribadeneira lib. II, cap. IV dicit, B. P. Nostrum cum sex sociis in capella B. Virginis in Monte Martyrum obstrinxisse se votis paupertatis ad condictum diem instituendæ, et peregrinationis Hierosolymitanæ, obedientiæque præstandæ Sedi Apostolicæ circa Missiones. Atqui traditione constanti tenuimus semper Parisiis, quod vota castitatis et paupertatis suscipiendæ, die ab ipsis designando ediderint simul in Monte Martyrum. Et hujus rei causa solebant, qui Societati nomen dederant, per multos annos postea eo concedere, et confiteri ac communicare, votaque sua privatim et secreto, ut moris tunc erat, renovare. Et huic quidem celebritati interfui semel atque iterum anno 1548 et 1549. Postea cum nostri collecti essent in eadem domo et familia, videlicet in ædibus Claromontanis, incepimus domi in sacello domestico vota simul renovare. *Hæc traditio nullam patitur difficultatem, veritati utique historicæ vulgo notissimæ conformis. Difficultas est in alia, quæ in ista collectione sequitur, traditione.*

AUCTORE J. P.

e Diario P. Fabri, quod citat,

178 Ad B. Virginem, quæ appellatur in Campis, in suburbiis S. Germani, vel certe S. Marcelli, solebamus devotionis ergo sæpe concedere : quod traditione accepissemus, beatos Patres nostros ibi fecisse vota duo : nimirum peregrinationis Hierosolymitanæ, et obedientiæ summo Pontifici præstandæ tempore designando. Atque hoc videtur insinuare P. Faber in suo Diario, sic dicens : « Hoc eodem anno, die S. Mariæ in Au- » gusto, omnes, qui tunc in eadem eramus de- » terminatione, et exercitati (præter M. Fran- » ciscum, qui cum esset in eadem determinatione, » nondum acceperat Exercitia) eodem die, in- » quam, ivimus omnes ad S. Mariam prope » Lutetiam, ut ibi quisque votum faceret eundi » Jerusalem tempore statuto, et post reditum » inde, ponendi se sub obedientia Pontificis Ro- » mani, incipiendique die assignata relinquere » parentes et retia, præter viaticum. Eramus » autem qui hac prima vice convenimus, Igna- » tius, M. Franciscus, ego Faber, M. Bovadilla, » M. Laynez, M. Salmeron, M. Simon. Jayus » nondum venerat Lutetiam in eodem proposito, » M. Joannes vero et Paschasius nondum erant E

» capti. Eodemque die, in duobus sequentibus » annis, ibamus omnes ad eundem locum ad » confirmandum eam determinationem, ad quam » inveniebamus toties multum augmenti spiri- » tualis. Erant autem in iis annis nobiscum jam » M. Jayus, M. Joannes Coduri, et M. Pascha- » sius ; omnes hi, inquam, in ultimo anno no- » biscum erant. » Hæc ille. *Ita Manareus e Diario P. Fabri.*

S. Ignatii ac primorum patrum vota, duobus diversis locis edita fuisse:

179 *Et mox prosequens idem Manareus,* Sola porro, *inquit,* ea traditio, et peculiaris, quæ habebatur hac de causa ad templum B. Virginis in Campis devotio, et frequentatio Nostrorum multis post annis, effecit, ut crediderim (quod multi alii) vota castitatis et paupertatis facta fuisse in Monte Martyrum in sacello B. Virginis : reliqua vero vota duo ad S. Mariam in Campis fuisse facta. Et sane ordinarie alter locus Mons Martyrum appellatus.., multo longius distat a civitate, quam alter. Sed mei Patris Nicolai Orlandini erit, nodum hunc dissolvere. Videatur Diarium fol. 3. *P. Ignatius Pinius*, in alio exemplo, *inquit,* huic plane simili ab eodem Manareo subscripto, hæc ponuntur ad calcem seu finem hoc F

modo ; *etc.*; *sed, quæ inde extrahit, non est necesse e fragmento huc misso transcribere. Sufficit enim hæc Pinii clausula ibidem subdita*; *in qua sic fatur:* Vides, utrumque exemplar inter se congruere, etiam in hac re, quoad substantiam : quamquam hæc res eadem in exemplari, quod hic ex adverso, *ait,* totum descripsi, *ac quod nos modo dedimus*, dicatur clarius et explicatius. *Ceterum quæ hic Manareus ex traditione refert, simpliciter, absolute atque affirmate ponuntur in Responsione ejus ad quædam postulata de B. P. Nostri virtutibus et documentis, a Nicolao Lancicio Romæ theologiæ studioso, eidem P. Manareo propositis ; uti videre est inferius* § 86 *parte* III : *ubi ad trigesimum quartum hæc dicuntur:* In altero illo templo (*B. Virginis, quæ a Campis nomen habet*) ediderant vota Hierosolymitanæ peregrinationis, et obedientiæ præstandæ Pontifici circa missiones.

sed ipsum non sequimur

180 *Verum quæ de duobus diversis locis, quorum uno vota duo, altero autem alia duo edita sint, statuit Manareus, neutiquam comprobamus* I. *Quia*

AUCTORE J. P.

Quia cum Ribadeneira et Orlandino probatissimæ notæ historicis pugnant. 2. Quia dissentiunt a Majorum nostrorum traditione, uti patet e communi Societatis sensu. 3. Quia hoc extundi non potest e verbis Fabri, sicut mox dicemus. 4. Quia e verbis Fabri potius suadetur oppositum. Etenim illa Fabri verba Ivimus omnes ad S. Mariam prope Lutetiam, *cur indicant S. Mariam* in Campis *potius, quam* ædem B. Mariæ, quæ Mons Martyrum vulgo dicitur, *ex Ribadeneira loco citato? Imo vero cur non debeant intelligi de hoc loco, non autem de illo alio? Fac enim per illa denotari ædem sacram S. Mariæ, cui a Campis nomen; jam sequetur, ut votum paupertatis, præter alia duo, ibidem loci emissum sit: id quod nullus admiserit: neque enim, secundum ea, quæ ex Fafri Di ario proberebat Manareus, solummodo dicitur, illuc esse itum,* ut ibi quisque votum faceret eundi Hierosolymam tempore statuto, et post reditum inde, ponendi se sub obedientia Pontificis Romani; *verum etiam* incipiendi die assignato relinquere parentes et retia, præter viaticum. *Ubi vides exprimi votum paupertatis: quod ex constanti tamen traditione semper tenuit Manareus, fuisse editum in Monte Martyrum, prout ex supra dictis patet.*

in hac sententia. Inscriptio in Monte Martyrum: ineptiæ cujusdam monachi.

181 *Sive vero traditio hic controversa originem traxerit ex eo, quod, uti in citata Responsione Manareus refert,* cum *sanctus Pater* Parisiis semina jaceret futuræ Societatis, ut a Patribus fide dignis cognovi, *inquit,* diebus festis et dominicis solebat se conferre ad templum B. Virginis (quæ a Campis nomen habet)... ut cum sociis orationi vacaret, et sacrosancto corpore Christi commodius se reficeret; *sive hinc, inquam, nata sit ista traditio, sive aliunde; illam enimvero Manarei tempore, neque multis post rem gestam annis, Parisiis fuisse credo: verumtatem a communiori sententia de primorum* S. Ignatii *sociorum votis uno in loco Monte Martyrum nuncupatis, discedendum non censeo. Exstat porro hæc apud Bartolum inscriptio lib.* II, *cap.* VI*:* D. O. M. Siste spectator, atque in hoc Martyrum sepulchro probati Ordinis cunas lege. Societas Jesu, quæ S. Ignatium Loyolam patrem agnoscit, Lutetiam matrem, anno salutis 1534, Augusti 15 hic nata est: cum Ignatius et socii votis sub sacram Synaxim religiose conceptis, se Deo in perpetuum consecrarunt, ad majorem Dei gloriam. *Argaizius nec istorum votorum naturam, nec res Societatis sese intellexisse, satis superque ostendit, quando in Historia Dominæ nostræ Monserratensis cap.* XLVI, *num.* 9 *vult, in Monte Martyrum editam fuisse prosessionem ab* Ignatio *ac sociis ejus. Imo vero eo ineptiarum abit, ut asserere non vereatur, quod Jesuitæ in monasterio Montis Martyrum Præpositum Generalem elegerint* Ignatium. *Quo quid inconcinnius dici potest?*

Sancti in Monte Martyrum orationes: tempus commorationis Lutetiæ Parisiorum.

182 *Hisce addamus ex Responsione Manarei supra citata:* Extra templum *sanctorum* Martyrum illorum in fodina quadam, ex qua saxa ad gypsum parandum eruuntur, audivi, *ait,* B. Patrem nostrum non semel pernoctasse in oratione. *Commoratio Parisiensis secundum dicta* § 15 *fuit inchoata mense Februario ineunte anni* 1528, *et, secundum dicenda paulo inferius, profectio inde contigit sub initium anni* 1535*: atque adeo commoratus ibi fuit sanctus Pater annis circiter septem completis; incompletis autem forte octo; non vero decem: ac proin nequeo explicare illud,* fixit pedem per decem annos Lutetiæ; *quod notatur in apographo exemplo testimonii authentici scriptorum P. Laynez, Salmeron, et Polanci de* S. Ignatio; *quodque inter alia monumenta Romana e tabulario ibidem ad nos huc transmissum est. Et sic pariter non probo Surium in Commentario brevi rerum in orbe gestarum ad annum* 1540 *scribentem:* Decem annos litterarum illic studiis.. impendit.

Ratio temporis,

183 *De itinere sancti Patris Lutetia Parisiorum in Hispaniam, consuli potest Ribadeneira lib.* II, *cap.* V, *ac Maffeius lib.* II, *cap.* I: *qui* ne quid, *inquit,* e suo dicessu res Parisienses caperent detrimenti, primum commilitones ad perseverantiam ac fidem paucis adhortatus, Petrum Fabrum, et annis et vocatione antiquissimum illis præposuit; cui interim obtemperarent; quem parentis ducerent loco. *De ratione temporis occurrunt ista:* Anno 1535 Ignatius sociique ita res inter se componunt, ut ipse in patriam revertatur, *inquit Ribadeneira loco citato. In signando isto anno præcesserat Vita a Ludovico Consalvo scripta. Maffeius eidem anno rem innectit* per autumni tempus; *suffragante ei Orlandino lib.* I, *num.* 99, *quando* vergente ad exitum *anno, quem diximus,* 1535 *discessum illum defigit. Sed illis duobus Bartolis lib.* II, *num.* 23 *opponit hæc*: Si exeunte 1535 profectio contigit, ut ex Polanci manuscripto edidere Maffeius et Orlandinus, liquet, Venetias non potuisse attingere ante finem anni proxime sequentis: nec enim brevius affecto vir corpore, vulgarique instructu potuit de media hieme milliaria septingenta confecisse, quantum Parisiis Aspeitia dissidet, nec totum trimestre egisse Aspeitiæ, nec inde in variis urbibus sociorum negotia expedisse; ex Hispania demum in Italiam redisse.

quo Sanctus Parisiis discessit in Hispaniam:

184 Profectum quidem Parisiis certum est primis anni ejusdem mensibus: unde necesse sit, [in] Polanci stylum [sphalma irepsisse]; clareque ex eo conficitur, quod interjecto inter Petecosten et Ascensionem, dierum denario, anno 1535 agebat in patria Vir sanctus: quibus recte consentit testimonium juratum Cartusianorum Vallis Christi, de officioso illuc Ignatii eo anno adventu, sociorum jam rebus compositis, ad invisentium ejus cœnobii monachum. Patet ergo. sub finem ejus anni non potuisse Parisiis abire; cujus mense Maio jam in patria versabatur, anno mondum ad medium provecto. Venetias autem præcipitante 1535 pervenisse, ex ejus litteris suo loco manifestum reddam. *Hæc Bartolus. Surius itaque supra citatus reditui Sancti in Hispaniam perperam assignat annum salutis* 1536.

dato postea de ipso ac sociis ejus honorifico testimonio.

185 *Secundum dicta igitur necesse est, ut post Sancti discessum Lutetia Parisiorum impetratum ipsi fuerit sequens testimonium, cujus apographum e pergameno descriptum habemus inter monumenta nostra Romana, in hæc verba*: Nos frater Tomas Laurentius, sacræ theologiæ professor, Ordinis Fratrum Prædicatorum, generalis inquisitor hæreticæ pravitatis, et fidei orthodoxæ in regno Franciæ a sancta Sede Apostolica commissus et deputatus, notum facimus, et certificamus omnibus, quorum interest, aut interit, quod præcessor noster frater Valentinus Li (*nomen addi, monet Pinius, sed sine erroris periculo divinare se illud non posse*) prædictæ facultatis theologiæ doctor, et generalis inquisitor fidei in toto regno Franciæ, quandoque inquisivit de vita, moribus et doctrina Ignatii de Loyola, et qui ei fuimus a secretis, numquam percepimus, quod invenerit in eo, nisi quod Catholicum

A tholicum et Christianum erat. Insuper novimus dictum de Loyola, et magistrum Petrum Fabrum, et nonnullos familiares; quos vidimus Catholice semper et virtuose vivere: nec umquam deprehendimus, nisi quod decet viros Christianos et optimos. Exercitia insuper, quæ dat dictus de Loyola, quantum cognoscere de illis potuimus, Catholica nobis videntur. Datum et actum Parisiis apud monasterium Fratrum Prædicatorum, sub sigillo nostro, quo in talibus utimur, anno Domini millesimo quigentesimo tricesimo sexto, die vicesima tertia mensis Januarii, præsentibus ibidem discretis viris magistris Laurentio Daosta, et Jacobo de Cacers clericis in Artibus magistris, et fratre Alphonso de sancto Emiliano Hispanis, Parisiis commorantibus, testibus ad præmissa vocatis et rogatis. *Subscriptum nomen miris flexibus non potuit a Pinio extricari. Et additur*: De mandato præfati Domini inquisitoris. *Appensum est sigillum in cera rubra Hispanica.*

B

§ XIX. Iter in patriam; virtutum exempla, morum emendatio; miracula, vaticinationes, ardor divini amoris, illustratum cubiculum.

Sanctus in patriam advectus

Quædam occasione hujus itineris sese nobis offerunt adjuncta, de quibus inter omnes, qui illud referunt, haud æqualis ubique est narrandi modus. Etenim ex Ribadeneira et Maffeio habemus, illud non pedibus, sed vectatione institutum fuisse a Sancto, qui erat utique ob corporis ægritudinem viribus imbecillus. Vita Italica, quæ notatur jussu P. Mutii Vitelleschi Præpositi Generalis nostri edita, nudis pedibus, more consueto, in Hispaniam profectum fuisse eum memorat cap. XII, *et equo potius usum, ut suas portaret pauperes manticas, quam ut equitaret. Franciscus Lucas lib.* III, *cap.* IV *eidem Vitæ suffragatur, dum dicit, totum illud iter nudis pedibus ab eo esse peractum. Et quamvis in utraque ista Vita notetur ad marginem mentio processus, e quo, uti colligo, hæc notitia sit desumpta; res tamen deci-*

C *ditur ex Vita Consalviana num.* 87 *his verbis:* Post hæc, equum exiguum, quem ei socii emerant, ipse conscendit, atque in patriam terram proficisci cœpit. *Ribadeneira in Vita Hispanica lib.* II, *cap.* V *hæc habet, quæ ex Hispanico sic interpretor:* Discessit noster Ignatius... in jumento.., quod socii pro eo emerant; quia magna ejus debilitas non dabat ipsi locum, pedibus eundi.

suorum devitat occursus

187 *De ejus in patriam adventu Bartolus lib.* II, *num.* 23 *sic scribit:* Hoc ille in patriam commeatu denique pervenit, avebatque clam in urbem subire, ut suorum partim vitaret occursus; partim obstituros, ne in pauperum domo sibi hospitium legeret, sed frustra: duabus enim ab Aspeitia leucis, in eam domum, in quam diverterat, supervenit quidam Joannes de Equibar, Loyolæ perfamiliaris; percunctatusque, ut fit, ecquis intus externus? accepit de paupere sat male ab omnibus instructo, nisi quod ore aliquid præferret, lingua vero accentum illius regionis; non posse tamen. probe in memoriam reduci, quis esset. Hic rimis cubiculi, in quod secesserat, Joannes oculum admovet, tentaturus, an posset dignoscere: et videt hominem de genibus precantem, sibique ac Deo immersum penitus. Redeunteque mox curiosius intuenti antiqui vultus veteri specie, ambigere desiit, quis esset.

AUCTORE J. P. et Aspeitianorum honorificos:

188 Missa igitur omni salutatione, effuso equo lætissimus Aspertiam advolat, et Loyolæ toparchas eo nuntio beat... Paratur illico venturo ingressus, supplicantium pompam clerici instruunt germani et affines equestrem. Veriti attamen, quod erat nimis pronum, ne illo absterritum honore fugarent prius a patria, quam eam attingeret, consulto metu substitere, destinato interea sacerdote (*cui nomen* Balthasar de Arabaesa, *ex Vita Italica, jussu R. A. P. N. Mutii Vitelleschi edita*) viro gravi, qui salutandi officio fungeretur, et ediceret, Loyolæ, ut semper, ita et nunc suæ impatienter exspectari. Quod autem prudenter adverterent, illum aliquo metu honorifici occursus flexurum e regia in desertam viam per montes, ruinis et latrociniis infestos; illac item armatos submittunt famulos, qui simulato itinere comitarentur venientem. Et acute futuro caverant. [Nam] fratrum obsequiis apud sacerdotem Ignatius modeste declinatis, eodemque E ad illos, ne sibi comior obstaret, confestim remisso, per montosa solus non Loyolam sed Aspeitiam contendit, ut illic sibi optatum hospitium in domo pauperum metaretur.

sed in illos incidit: non tamen illis indulget:

189 At enim honores, quos tantum vitaverat, incurrit. Nam oppido propior videt obviam sibi procedere supplicantium ordinem clericorum, et ingenti numero agnatos. *Verum, ut rei eventum compendio contraham,* Ignatii *animus a præstituto sibi modestiæ proposito dimoveri nequivit: nam, teste Ribadeneira*, ut ad fratrem suum diverteret, adduci nulla ratione potuit, sed in publica hospitalique domo diversatus est, stipemque colligere ostiatim cœpit, multum fratre repugnante. *Loco fratris, qui et in Vita Hispanica Ribadeneiræ, et in ejus Compendio apud Quartemontium etiam ponitur, Maffeius lib.* II, *cap.* I *substituit Bertramum,* Ignatii, *uti vult ex fratre nepotem:* Pyrenæo, *ait,* superato Guipuzcoam provinciam attigit *Ignatius.* Loyolæ rerum potiebatur eo tempore, Garzia defuncto, Bertramus stirpis maximus. Is de Patrui adventu festine præmonitus *etc. Ita legit editio Duacena anni* 1585; *sed in alia, de qua diximus supra num.* 130, *id correctum est: nam sic habet:* Pyrenæo supe- F rato Guipuzcoam provinciam attigit. Ejus de adventu propinqui festine præmoniti ab iis, qui Hominem ad Aquas Augustas, quam hodie Baionam appellant, in transitu agnorant *etc. Frater autem ille fuit Martinus Garzia, matrimonio junctus cum D. Magdelena de Araoz, facto contractu matrimoniali anno* 1498, *die* 11 *Septembris. Condidit autem testamentum suum Novembris die* 19, *quo e vita excessit, anno* 1538, *secundum ea, quæ leges apud Henaum in Antiquitatibus Cantabriæ lib.* III, *cap.* XXXIII *in fine, et in citationibus atque notis ad illud caput, num.* 27. *Ex his etiam emenda Carnolium cap.* XII, *qui Maffeium secutus, in dicto Bertramo etiam hallucinatur.*

nam ad pauperum domum divertit, et pauperem vivit.

190 *Viro itaque sancto, ut ad priora nos referamus, in publicam pauperum domum digresso;* quod *consanguineis ejus* restabat unum, *sicut scribit Bartolus*, elegantem lectum, paremque lecto mensæ commeatnm eo mittunt. Sed nec eo lecto umquam decubuit: quamquam summo mane ad hoc

AUCTORE J. P.

hoc illum quotidie frangeret, ut eo usus videretur, cum nisi humi somnum non caperet. Quo tandem ministri deprehenso, serici loco ex stratis ægrotorum vulgare subjiciunt, quod ipse deinceps adhibuit. De lauta vero, quæ mittebatur quotidie sportula, nihil umquam attigit; quin et sui postridie adventus, qui sabbati fuit, panem ostiam cum palam mendicasset, eum morem trimestri, quo egit Aspeitiæ, perpetuum tenuit, si quid paulo commodius accepisset, pauperibus tribuens, quibuscum eadem utebatur mensa, sibi, quod erat vilissimum, seponens. Domum semel omnino coactus subiit. Post consumptas enim incassum preces, provoluta ipsius pedibus cognata, cum obtestaretur per quidquid Christo debebat patienti, ne id sibi negaret; demum cessit roganti, magis ut facto doceretur, quanti eum facere oporteret, per quem obsecrarat, quam ut ejus consolationi, vel paterna ex domo commoditati proprie aliquid indulgeret. Quare illuc sub vesperam ingressus, postero die, conscio nemine, nosocomium repetiit. *At Maffeius in paterna domo* aliquot moratum dies *Sanctum fuisse scribit.*

Alia a S. Ignatio apud suos populares

191 *De singularibus virtutum exemplis, moribus popularium in meliorem formam redactis, et optimis, quibus eos temperavit, institutis quid referam? Consulantur de hoc argumento Ribadeneiræ Vita, quam damus, et Maffeius; quia tamen hi ita illud tractant, ut aliunde accersi quædam possint, quibus accrescant rerum huc spectantium notitiæ; en tibi hæc pauca, quæ illis superaddo ex Bartolo lib.* II, *num.* 24: Stomacho prius jam cœpto restitui, quam cœlum natale hausisset, rediit una prior asperitas, præcincta nudis carnibus catena, cilicium, flagella, jejunia, et chameunia valde frequens. *Et nonnullis interjectis,* Decem illos dies, *ait,* qui a Pentecoste Ascensionem dividunt, explicandis Decalogi præceptis singulos dicavit, eo quidem successu, quo prius in eos, qui aderant, Spiritum sanctum accerseret, quam solemnis ejus, ad quem illos parabat, dies appeteret. Altero enim illorum dierum falso vaneque jurandi consuetudinem abolevit; quæ longo abusu familiaris jam inoleverat. Sexto vero die aliquot meretrices ad pudorem reduxit, sed eo profligatæ vitæ horrore confixas, ut sibi non satisfacerent, nisi ejusdem dedecoris socias in viam retraherent. Ex iis tres relabendi metu, et desiderio luendarum utcumque ex parte aliqua pœnarum, quas erant commeritæ, pedites in longinqua peregrinatæ sunt. Alia, cum vires ad idem deerant, in nosocomio, ægrotarum ministerio vitam omnem dicavit.

præclare gesta,

192 Opus quoque fuere Ignatii sodales augustissimi Sacramenti: nam illos instituit, et curæ pauperum præfecit, quos a victu quærendo pudor ingenuus absterreret. Quam in rem de suo summam attribuit bene grandem, cujus censum rectores illius oppidi ministrant, ex quo illius dispensator quibusque Dominicis stipem pauperibus dividit... Fratris domui pium hoc onus imposuit, ut Dominicis diebus panes duodecim pauperibus totidem distribuerentur ad recolendam Apostolorum memoriam. Demum Aspeitiæ quæcumque optavit in Dei obsequium fieri, perfecit. Hac enim clausula totum sui examen, ejus oppidi testes collegere. *Tam denique sese apud populares suos comprobavit Vir sanctus,* ut totam brevi regionem, *sicut scribit Ribadeneira in Vita breviore apud Quartemontium cap.* VIII, impleret et fama rerum mirabilium, et pulcherrimarum amore virtutum. In iis enim sedibus Bastidum quemdam nomine, multis annis comitiali morbo laborantem curavit. Duas item feminas, unam quidem nobilem, quam exulcerati pulmones, tussis, macies phthisisque extenuabat; alteram, quam spatio quatuor annorum spiritus malignus afflarat: aliaque mirabilia permulta, prodigiorum loco habita, divina virtute perfecit. Quamobrem eum ut virum sanctum suspiciebant omnes, ejusque vestem religiose attrectare conabantur. *Quod hic cursim tangit auctor de illa dæmoniaca, paulo amplius deducit ibidem cap.* XVIII.

vaticinia,

193 Martinus Halartius, *inquit Bartolus loco citato,* vultu deformi et lingua balbus, de catechismo dum respondet, risum nobilibus feminis aliquando movit. Ad quas Ignatius: Ridetis, inquit, simplicem puerum; nempe id solum, quod oculi nuntiant, de illo nostis. Sed hoc habetote, longe hunc animo formosiorem esse, quam ore deformem; et hanc ejus animi speciem nova semper pulchritudine decorandam: evasurum insignem Dei servum, bonoque ingenti animarum illustraturum præclaris laboribus patriam. Cui vaticinio egregie res ipsa successit. Vitam egit in clero sanctam, et in studiose promovenda suorum civium salute, quamdiu vixit, strenue actuosam. Alterum octennem Franciscum Almarium mater Ignatio sistebat, postulans enixe, ut illi bene precaretur, posceretque a Deo ad matris solatium et levamen, servari eum incolumem. Defixis in illum Ignatius tantisper oculis, tum ad matrem conversus: Bono animo sis: nam hic, inquit, puer et futurus est ævi longioris, et multorum pater liberorum. Quod sic ad amussim utrumque exactum est, ut quindecim parens filiorum, octogesimum ætatis annum attigerit.

divini ignis ardor in oratione,

194 *Tempore morbi ejus res accidit memoratu digna.* Preces Garziæ ipsius Germani, *uti est apud Bartolum loco citato,* et obtestantium agnatorum suasiones permolestæ nihilo plus ponderis habuere, ad eum Loyolam hac occasione ex nosocomio avellendum, quam cum venit Aspeitiam, habuissent. Quare pietatis, et amoris officio ut satisfacerent, illuc eum adibant, ut jacenti adessent. In iis Maria de Oriola, et Simona de Alzaga, ipsius sobrinæ, dum noctes aliquot excubant, spectatrices fuere rei admirandæ. Nam cum aliquando ad quietem aliquam recessuræ, accensam in omnem eventum candelam relinquerent, exstingui jussit, monens importunius obstantes, si quid contingeret, lumen sibi a Deo minime defuturum. Exstincta igitur candela abeunt: ipse, cujus ad agendum cum Deo animus ex bene an secus habito corpore minime pendebat, mentem applicat ad orandum: in quo dum horas aliquot traducit, igne illo beato divini amoris cœpit vehementius ardere, quem olim expertus fuerat.

cubiculum cœlesti luce illustratum,

195 Utque alias non satis ejus flammæ compos, laxare pectus longis suspiriis, magnisque vocibus cogebatur; in hujusmodi aliquos tunc etiam clamores erupit. Ad eos extemplo cognatæ accurrere, cubiculum pandere, et cœlesti, quo totum lucebat, splendore attonitæ stupere. Nec minor Ignatii cum pudore stupor; dum se ea in luce videt inopinato deprehensum. Quare illas infimis precibus æterno de hac re silentio obstrinxit. *Ex Relatione consistoriali Cardinalis a Monte attexamus hactenus hic dictis brevem illam coronidem:* In patriam rediit anno 1535, ibique per tres menses in hospitali Magdalenæ ostiatim victum

A victum emendicans, et pauperibus inserviens, tempus sedulo traduxit.

§ XX. Colloquium Segobricæ de instituenda Societate Jesu; adventus Venetias.

Sanctum Patrem

Quæ Ignatium *inter atque ejus fratrem, in discessu e terra patria, sint acta; quæ deinde loca, et qua de causa, inde digressus adierit, dabit Ribadeneira. Denique Valentiam pervenit: ubi* baccalaureum a Castro est allocutus jam Carthusianum, *ex Vita a Consalvo conscripta num.* 90. *Bartolus lib.* II, *num.* 25 *rem sic exponit:* Segorbem profectus, suum olim Parisiis magistrum, et amicissimum; illic vero tunc in Cartusia Vallis Christi professum, M. Joannem de Castro invisit, et pro veteri necessitudine, sua cum eo consilia de petenda Italia, inde Palæstina contulit, deque aut illic aut ubivis monstrare dignaretur Deus, stabiliendo Ordine, qui ex instituto salutem haud minus alienam quam propriam, virtutemque curaret. Ejus illi proposuit ideam, descriptis præcipuis ex illo partibus, quod eate-B nus rude impressum animo cœlitus gerebat, exemplari. Illos præterea, quos operis socios legerat, nominavit, Xaverium, Fabrum, Lainium, ceteros probe illi ac pridem notos. Postremo de hac re quid ipse sentiret, confidenter quæsivit, ejusque precibus eam commendavit. Responsum distulit Joannes in diem posterum, noctemque cum Deo solidam super eo transegit.

cum Joanne de Castro Cartusiano egisse

197 Postridie mane totus lætitia gestiens, ut qui hoc esse Dei opus, Deo monstrante, percepisset, ad urgendum, quod cœperat, vehementer Ignatium animavit: addiditque, de prosperis in Dei gloriam illius successibus ita sibi constare, ut non dubitaret, omissa Cartusia, ubi tiro jam erat aliquot mensium, se illi socium adjungere. Sed, Absit, inquit Ignatius, et illum e contrario solitudinis sanctæ, ad quam vocatus fuerat, amore acrius incensum, post pactam invicem mutuarum precum communionem perpetuam, reliquit. Hujus porro certam colloquii fidem, ejus Cartusiæ tum veteres tabulæ, tum ejus monachi virtute insignes fecerunt, qui de Castrii ore ista exceperant, ac trium denique ex iis patrum testificatio auctoritate publica juridice firmata; ex cujus autographo, Januarii 8 anni 1641 subnotato, pla-C cet hic aliqua ponere, quæ rei modum pressius indicant. *Ita ille.*

de instituenda a se Societate Jesu;

198 *Ceterum rei hujus gestæ documenta ac firmamenta describo ex Joannis Rho Interrogationibus apologeticis ad Joannem Baptistam Castaldum, clericum regularem, interrogatione* VIII, *a pag.* 129; *qui pag.* 128 *documentum ipsum, quod ex Hispaniis ad se transmissum esse affirmat, integerrimum exhibere se scribit. Sic igitur habet:* In Dei nomine. Amen. Notum sit universis, anno a Christo nato millesimo sexcentesimo quadragesimo primo, die octava mensis Januarii, apud regium Patrum Carthusianorum Vallis Christi conventum, situm intra generales terminos villæ, vulgo de Altura, diœcesis Segobricensis, regni Valentini, instante Patre Christophoro Perez, rectore collegii sancti Petri, Societatis Jesu, civitatis Segobricensis, per me Vincentium Paulum Ballester, auctoritatibus regia et Apostolica notarium publicum, ac dictæ civitatis Segobricæ incolam, testium informationem receptam fuisse hujusmodi tenore:

AUCTORE J. P.

Die octava mensis Januarii, anno a Christo nato millesimo sexcentesimo quadragesimo primo Reverendus P. Dom Antonius Martinus de Altarriba, regii Patrum Carthusianorum Vallis Christi conventus vicarius, annum agens quinquagesimum secundum, parum plus minusve, et professus dictæ domus annorum triginta duorum, testis datus, et productus pro parte et instantia Patris Christophori Perez, rectoris præfati collegii Societatis Jesu; ritu et more Sacerdotali, manu dextera pectori applicata, testatus est Dominum Deum, ejusque sancta quatuor Evangelia, se dicturum veritatem eorum, quæ sciverit, et super quibus interrogatus fuerit ad eum articulum: Utrum videlicet S. Ignatius de Loyola, fundator et auctor clericorum Societatis Jesu, animum habuerit ingrediendi religionem Patrum Theatinorum, priusquam Societatem Jesu conderet?

probatur

199 Pleno ore testatus est R. Pater, se accepisse ab antiquissimis patribus Vallis Christi conventus, et præcipue a venerando Patre Dom Matthia Ferrez (hic sexaginta quinque annis Carthusiam in regio Vallis Christi conventu professus est, ea sanctitatis et religionis gloria conspicuus, ut dignus fuerit, qui cum a S. Ludovico E Beltran, tum a Beato Nicolao Factor, tum etiam ab illustrissimo sanctæ memoriæ Domino Dom Joanne de Ribera patriarcha Antiocheno, et Valentinorum archiepiscopo, tamquam vir prope divinus haberetur; et Vallis Christi conventus non solum ejus cineres honorificentissimo loco ab aliis distincto veneratur; verum ejus imaginem pietate et jussu illustrissimi D. D. Petri Gines de Casanova episcopi Segobricensis depictam, pientissime colit) sanctum Ignatium anno millesimo quingentesimo trigesimo quinto, e civitate Valentiæ in regium Vallis Christi Carthusianorum conventum accessisse, ut suum videret dilectissimum præceptorem patrem Dom Joannem de Castro, cujus bonis artibus et litteris imbuendum Parisiis se totum devovit: et suum insuper aperiret animum de fundanda Societate Jesu antea conceptum. In ejus ad Deum precibus felicem tantæ rei exitum collocabat.

ex testimonio:

200 Annuit Dom Joannes de Castro votis Ignatii: illo vespere, nocteque proxima Deum ardentissime super hac una re precatus est. Sequenti die sic est Ignatium adlocutus: Ita, o Ignati, tua de fundanda Societate Jesu arrident vota, ut, si lubet, Carthusiam deseram: novitius F sum, nondum votis adstrictus, meam opem, operam, vires, consilium in te unum transferam, dummodo tantæ molis negotium felicem exitum consequatur. Ad quæ Ignatius: (Nequaquam reverende Pater, sta inceptis: tuis me precibus Deo commenda:) reversurus Valentiam, ut Romam proficisceretur ad condendam Societatem Jesu. Idem accepit dictus testis a Patre Dom Onuphrio Ripoll, religioso quinquaginta annorum professo, et Priore Vallis Christi conventus, viro spectatæ virtutis. Qui dixerunt, se accepisse sæpissime a pluribus antiquissimis Patribus, et præcipue a Patribus Dom Joanne Bellot, Priore eo tempore, quo S. Ignatius Carthusiam Vallis Christi appulit: et a Patre Dom Ababur, Dom Josepho Ferrer; et a Patre Dom Gual, et ab aliis.

authentico:

201 Hoc testatus est scire dictus testis, tum ob supra memorata, tum ob communem traditionem inter Patres regii Vallis Christi conventus; tum etiam, quia vidit, et legit hanc veritatem in manuscriptis reconditis in archivio dictæ Carthusiæ. Et

AUCTORE J. P.

Et quia res ita se habet, et ob juramentum præstitum. Generaliter autem fuit interrogatus dictus testis de odio, amore, timore, precibus, subornatione, minis, mala et bona voluntate, et aliis circumstantiis ad præmissa necessariis, et ad omnia dixit, Non. Fr. Antonius Martinus de Altarriba, vicarius Carthusiæ Vallis Christi.

... uno item,

202 *Ibidem pag.* 131 *subditur sequens testimonium* : Prædictis die et anno, reverendus Pater Dom Andreas Soler, religiosus antiquior dictæ Carthusiæ professus, ætatis sexaginta octo annorum, professionis quadraginta novem, testis datus et productus pro parte et instantia patris Christophori Perez *etc.*, *ut supra*, pleno ore testatus est reverendus Pater, se accepisse a Patre Dom Michaele Monllor suo magistro, annum agente nonagesimum; qui quasdam litteras sibi ostendit, quas ut res sacras colebat: erant namque Patris Dom Joannis de Castro, Carthusiani Vallis Christi conventus, viri spectatæ virtutis, qui eo tempore hospitabatur in Scalæ Dei Carthusia, eique dixit: Hæc est epistola sanctissimi viri fratris nostri, socii sancti Ignatii.

et altero

203 Et tunc sibi aperuit, sanctum Ignatium accessisse hanc Carthusiam Vallis Christi, ut videret præfatum Patrem D. Joannem de Castro, B anno millesimo quingentesimo trigesimo quinto, et ut conferret cum illo conceptum de condenda Societate Jesu animum. Tunc S. Ignatius exspectans Patrem de Castro novitium vespertinis horis adstantem cum reliqua religiosorum familia, sedit ad crucem cœmeterii conventus. Et quia res ita se habet, et a communi Patrum traditione accepit, et ob sacramentum præstitum. Generaliter autem fuit interrogatus dictus testis de odio, amore, *etc. ut supra*. Frater Andreas Soler, antiquior dictæ domus Vallis Christi.

testimonio,

204 Prædictis die et anno, reverendus Pater Dom Nicolaus Bonet, regii Patrum Carthusianorum Vallis Christi conventus religiosus, annum agens sexagesimum parum plus minusve, professione triginta septem, testis datus et productus *etc. ut supra;* pleno ore testatus est R. Pater, se accepisse ab antiquissimis patribus Vallis Christi conventus, a professione ultra sexagenariis, et præcipue a Patre Dom Michaele monllor, et a Patre dom Joanne Bellot, et ab hoc præcipue audivisse, sanctum Ignatium accessisse ad dictum conventum Vallis Christi anno millesimo quingentesimo trigesimo quinto, ut con-C ferret animum antea conceptum de fundanda Societate Jesu, cum Patre D. Joanne de Castro Toletano, magistro quondam sancti Ignatii in Universitate Parisiensi: et cum eo contulisse animum condendæ Societatis Jesu. Id ipsum testatur dictus testis, sæpius audivisse a Patre de Onufrio Ripoll, Priore, qui obiit in hac domo anno 1614. Insuper audivisse a dictis Patribus, sanctum Ignatium numquam habuisse animum ingrediendi aliam religionem, nec Patrum Carthusianorum. Hoc dicit sic dictus testis tum ob supra memorata, tum ob communem traditionem inter Patres Vallis Christi conventus. Et quia res ita se habet, et ob vim juramenti præstiti. Generaliter autem fuit interrogatus dictus testis de odio, amore *etc.* Et ad omnia dixit, Non. Fr. Nicolaus Bonet. *Ad plenam vero certamque omnium ac singulorum præmissorum fidem, subditur instrumentum publica auctoritate firmatum, quo tum de rebus, in testimoniis, quæ protulimus, contentis, tum de legalitate, ut vocant, notarii, qui eisdem subscripsit, legitime constet, uti videre est apud memoratum* D *Joannem Rho, pag.* 133.

ac proin ipsum Italiam cogitasse, ut Societatem Jesu conderet: quo pervenit anno 1535

205 *Ex dictis itaque sequitur, ut pro re certa atque explorata haberi debeat,* Ignatium, *concepto jam Societatis Jesu a se condendæ consilio, Italiam cogitasse. Id quod valde consentaneum est duobus vaticiniis, alteri quidem, quod prænuntiavit Michaeli Rodesio Barcinone, de quo dictum* § 13, *a num.* 128. *Alteri antem, quod prædixit de Petro Quadrato Antverpiæ; prout habes* § 16, *num.* 156. *Unde conficitur, sanctum Patrem prænovisse, conditum iri a se Societatem Jesu, antequam eam condiderit. Quænam porro ei evenerint, quando, relicta Hispania, primo Genuam, deinde Bononiam, Venetias demum pervenit, dabunt scriptores vitæ. Ac Venetias quidem anno Christi* 1535 *exeunte ipsum pervenisse,* mihi, *ait Bartolus lib.* II, *num.* 26, ex autographa ejus epistola constitit, Februarii 12 anno 1536 Venetiis data, qua Barcinonensem archidiaconum de suo illuc appulsu monens, Sesquimensem jam, ait, Venetiis ago; pergitque scribere de theologiæ studiis, quæ ibidem esset ad usque vernum jejunium proximi anni continuaturus: et libris sibi ad hæc utilibus, quos ad Rosellam postmodum remissurum se ait. Quod item aliis E repetit litteris, indidem Novembri anno eodem datis. *Nos eo sanctum Virum comitemur.*

§ XXI. S. Ignatius Venetiis a S. Caietano Thienæo non petiit admitti in Ordinem PP. Theatinorum.

Ribadeneira occasionem præbet refutandi hanc fabellam.

Acta a Sancto Patre nostro apud Venetos, intelliget lector e Vitæ scriptoribus, atque ex Orlandino sub finem libri VI. *Quæ autem Ribadeneira lib.* II, *cap.* VI *de Joanne Petro Caraffa narrat, uti et de Ordine Theatinorum, occasionem nobis suggerunt refutandi fabellam illam, adversus quam Franciscus Sacchinus edidit Dissertationem apologeticam, tomo* I *Historiæ Societatis Jesu præfixam, et Julius Nigronius historica Disputatione eam impugnavit in opusculo posthumo, anno* 1630 *Coloniæ Agrappinæ edito, quo reverendi admodum Domini Joannis Baptistæ Castaldi, ejusdem Ordinis presbyteri theologi, placita refutat. His deinde accessit Joannes Rho,* F *strenuus insuper Nigronii defensor, directis ad eumdem Joannem Baptistam Castaldum Interrogationibus apologeticis, in quibus* S. Ignatii, *fundatoris nostri, cum B. Caietano Thienæo colloquentis, atque ab eo Theatinorum Ordinem postulantis, rejicit fabulam.*

cujus proponitur quæstio

207 *Statum quæstionis paucis accipe ex Francisco Sacchino, qui dictam Dissertationem sic incipit :* Joannes Baptista Castaldus, *inquit,* clericus regularis e venerabili Ordine, quem Theatinorum vocant, in beati Caietani Thienæi Vita, non multis abhinc annis prodidit, beatum Ignatium, Societatis nostræ Parentem, anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo sexto, Venetiis dum socios Lutetia præstolaretur, a beato Caietano, Theatinorum præcipuo conditore, institisse, ut in illum se Ordinem reciperet. Sed Caietanum, postquam consuluisset precibus Deum; sine dubitatione respondisse, e majori Dei gloria fore, si novam ipse condidisset familiam actuosiorem, quæ totam se in auxilia proximorum

A ximorum impenderet. *Hæc itaque præsentis argumenti controversia.*

Sanctum non petiisse admitti in Ordinem PP. Theatinorum, suadetur ex silentio antiquitatis,

208 *Ego autem sic existimo: factum hoc sanctis Caietano Thienæo atque* Ignatio *imputatum, nulla ratione verosimile, nedum credibile esse; imo vero tot tantisque potius laborare difficultatibus, vel inter se, vel cum ipsa re, quæ obtruditur, neutiquam cohærentibus, ut ineptum et paradoxum omnino censeri debeat.* I. *Quia hæc res nova est, et in Societate nostra ante tempora Castaldi inaudita. Argumentum hoc quamquam sit negativum, ut vocant, et in multis aliis controversiis non semper satis solidum ac firmum; in hac tamen causa magnam firmitatem habet:* Nam initia Societatis, *uti recte Sacchinus,* resque Venetiis a beato Patre gestas socii ejus Lainius, et Simon Rodericius in Commentarios retulerunt: nec pauca notavit Faber. Ad hæc, ipsemet beatus Pater biennio antequam migraret e vita, Patrum flagitu adactus, meditate et accurate exposuit Ludovico Consalvio. Præterea qui familiariter cum beato Patre agebant, nullam prætermittebant occasionem aliquid expiscandi ex his, quæ sacro illo in pectore condebantur; et quidquid ex ore sancti Patris excideret, studiosissime
B colligebant, et litteris consignabant, et in familiari congressu, atque etiam in sermonibus publicis inter domesticas exhortationes per Societatem spargebant. Quod præter ceteros, tres viri religione simul et prudentia sine dubitatione maximi, is, quem dixi, Consalvius, Hieronymus Natalis, et Joannes Polancus diligentissime præstiterunt: ut nihil de Petro Ribadeneira dicam.

nullam hujusmodi facti mentionem faciente,

209 Et tamen nulla usquam mentio invenitur objectæ Ignatio ejus cogitationis, nulla vocis Caietani qui dixerit, præstabilius fore, et gloriosius Deo, si novam familiam condidisset. Quod certe non erat, cur beatus Pater silentio premeret; cum id non tantum ad ejus laudem, quam ad excitandos et confirmandos socios pertineret. Hæc cum ita sint, rebus undique circumspectis, omnino certum mihi videtur, si, quod tradit Castaldus, reipsa accidisset, nequaquam futurum fuisse, sive ut Ignatius tam longo tempore totque occasionibus oblatis numquam expromeret; sive ut, si is aliquando prompsisset, inter tot observantes nemo exciperet: adeo ut ne tenue quidam ejus vestigium cuncta in Societate sive in senum memoria, sive in membranis, minus utique obliviosis, resideret. Quæ ratio cum satis
C per se valida sit, rationibus tamen adjuncta, quas paulo, *ait,* ante ex ipsa re sumpsimus, nullum mea quidem sententia dubitandi locum relinquit. *De rationibus ex ipsa re desumptis dicam paullo post; nunc rei novitatem aliunde planam facio.*

ut novum inventum haberi debeat ante Castaldi tempora inauditum,

210 *Julius Nigronius, præsentis facti controversia sub initium Historicæ suæ disputationis ex Castaldo proposita, ad sua respiciens tempora, rei hujus novitatem valde miratur,* quod ne minimus quidem rumor, aut, ut melius dicam, *inquit,* ne tenuissimus quidem susurrus hujus petitionis sese insinuasset in aures meas, per tot annos, quibus in hoc Ordine vixi, ab anno trigesimo primo ejusdem per Apostolicam Sedem confirmati. Quo tempore curiosissime pervestigavi, qua legendis litterarum monumentis, qua senioribus interrogandis, initia et progressiones meæ Religionis, tum ut satiarem animum meum avidum cognitionis hujusmodi rerum, tum ut in asceticis elucubrandis, ne quid calamo excideret, quod non esset omnino certum, aut cujus ratio a me reddi non posset luculenter. *Cum itaque res hic agitata adeo sit nova, et tum in Societate, tum in religiosissimo Ordine Theatinorum, uti mox patebit, ante Castaldi tempora sit inaudita, qua probabilitatis specie suadere nobis ipsius veritatem poterit Castaldus?*

AUCTORE J. P.

et nulla traditione suffultum.

211 *An ex traditione? Sed eam Joannes Rho Interrogatione quarta, Castaldo de isto argumento proposita a pag.* 41, *exsufflat, nulla antiquarum tabularum fide probatam, a nullo certo auctore ductam, nullo teste firmatam, qui se vel a Caietano, vel ab aliquo viro, omni exceptione majore, qui ab illo audisset, accepisse se dicat; sed recentibus tantum testimoniis fultam, quorum nullum ante annum undecimum aut duodecimum seculi decimi septimi, quo Castaldus Florentiæ Caietani gesta condebat, redditum esse, palam nullaque usus circuitione idem Rhous affirmat. Quam vero solide, et quibus rationibus elumbem hanc, uti eam merito nuncupat, traditionem impugnet, aliorum esto judicium, eorum præcipue cui præjudicatis opinionibus non abripiuntur. Quid plura? Longior sim si singula hujus argumenti membra vel per anatomen huc congeram; quod laudatus auctor a citata pagina* 41, *ad usque* 76 *deduxit. En tamen paucula ex pluribus specimina. A pagina* 49 *profer-* E
tur testimonium ab undecim juratis testibus patribus Societatis nostræ professis Neapoli signatum die 4 *Augusti, anni* 1640; *unde ista excerpo, quæ de uno ex antiquioribus et gravioribus Theatinis, qui Neapoli multis abhinc annis degit, ibidem deponuntur a dictis testibus juratis audita:*

Ineptia hæc convellitur e variis

212 Cum.. eum enixe rogaremus, *inquiunt,* ut amice sincereque nos doceret.., ecquod fundamentum in sua Religione haberet colloquium illud, quod pater Castaldus typis jam tertio mandaverat; videlicet S. Ignatium a beato Caietano illius habitum petiisse..; sincere et amice respondit duo sibi esse certa; alterum, P. Castaldum bono animo id fecisse..; alterum, se per omnes fere domos, quas sua Religio in Italia habet, excurrisse, in multis etiam diu commoratum fuisse, Venetiis præsertim; nec tale quicquam de illo colloquio umquam inaudisse, nisi solum Neapoli tunc temporis, cum. P. Castaldus Vitam beati Caietani scriberet. Quare plane se obstupuisse, unde id in mentem dicto patri incidisset, et unde talis vox, numquam antea inter suos audita, repente insurrexisset, præsertim cum res tanta
F neque ab episcopo Tufo, neque a patre Antonio Caracciolo, diligentissimis sui Ordinis, suarumque rerum scriptoribus, qui res longe minutiores typis mundarunt, memoriæ prodita fuerit. Additque præterea idem pater, sæpe Castaldum a se petiisse, ut testatum scripto relinqueret, se ab ingressu in religionem id audivisse, saltem ut tantæ rei memoria in eorum archivo seu tabulario servaretur; seque constanter respondisse: non posse id tuta conscientia facere, cum revera numquam, et nusquam id antea inaudisset; cui responso P. Castaldum nequaquam acquievisse, sed potius ursisse, affirmasseque, id tutissime fieri potuisse, cum et suo Ordini et nostro valde honorifica esset talis revelatio et prædictio; se tamen in incepto perstitisse, nec umquam tale quid aut verbo aut scripto testari voluisse. *Quid videtur tibi, lector, nonne bella hæc traditio?*

testimoniis:

213 *Contra eamdem maxime insuper facit aliud hoc pag.* 51 *testimonium:* Ego Flaminius Magnatus, sacerdos professus Societatis Jesu affirmo, etiam quatenus, opus est, cum juramento, paucis

AUCTORE J. P.

paucis abhinc annis cum extra urbem una cum NN,, uno ex antiquissimis et gravissimis patribus Theatinis.. ambularemus, interrogatum a me fuisse.., quonam tandem fundamento niteretur, quod pater Castaldus scripserat in Vita B. Caietani Thienæi; sanctum scilicet Ignatium Venetiis ab eodem Caietano poposcisse in ejus Religionem admitti; ipsum *sibi* respondisse, nullum se hujus petitionis fundamentum scire; neque se in sua Religione, in qua 40 annos vixerat, quidquam hujusmodi audivisse, antequam Castaldus Vitam B. Caietani conscriberet. *Pater hic Theatinus ab eo, qui in superiore testimonio producitur, diversus est, uti sub eadem jurisjurandi religione dictus Flaminius testatur pag.* 52. *Quisnam itaque traditionem, hic controversam, non dicat esse umbratilem? A dicta pagina* 52 *adducitur testimonium Marci Antonii Palumbi Ascanii, sacerdotis professi Societatis nostræ, etiam juramento firmatum; quod ista patri Castaldo dixerit:* Vestra paternitas quomodo scripsit, B. Ignatium proposcisse a B. Caietano Thienæo admitti in Ordinem, cum tamen nihil aliud fuerit, nisi quod B. Ignatius postulavit recipi in quoddam xenodochium, cujus curator erat
B pater unus Theatinus? Quomodo ergo vestra paternitas æquivocavit, asserens petisse ingressum in Ordinem? Tunc dictus pater Castaldus familiari sibi gestu humeros movens, affirmavit, quod dixeram, et arridens, hœc ipsissima verba respondit: Non nobis accipimus, quod pro nobis facit. Cui ego: Sed non cum falsitate, præsertim in scriptis tanto nostro cum præjudicio.

inter quæ Præsules

214 *Ex fide epistolæ illustrissimi Constantini, Veglanensis episcopi, quam Rhous profert a pag*, 55, *circa congressum Venetum SS. Caietani et* Ignatii, *in quo hic Ordinem Theatinorum ab illo petierit, sic respondisse deponitur illustrissimus Paulus Aresius, qui professione fuit Theatinus, ac deinde Derthonensis episcopus; videlicet,* Falsam illam historiam esse, et P. Castaldum nimia facilitate lapsum in scribendo; eumque a P. Julio Nigrono fuisse bene convictum. *Et pauculis interjectis, addit idem illustrissimus Constantinus:* Michael Ghiflerius, ejusdem Religionis patrum Theatinorum.., se numquam illam *historiam* credidisse, mihi dixit; addiditque, sine bono ac reali fundamento imprimi non debuisse. Ego vero credo, hunc esse graviorum ejusdem Religionis patrum sensum, quod ex eo conjicio,
C quod cum æneis typis elegantissimis vita omnis B. Caietani edita fuerit, congressus iste cum S. Ignatio reliquas inter figuras non spectatur; qui ut res maxime plausibilis imprimi debuit. *Deinde mox Rhous ex ipsiusmet Aresii epistola, ad se data, et propria quidem ipsius manu, hoc allegat fragmentum pag.* 56: Patrem Castaldum ex suo cerebro historiam hanc credere * voluisse, mihi persuadere non possum: novi enim, semper bonum religiosum fuisse. Unde vero natus sit hic sermo, ego nescio. *Quisnam ergo credat, rem hanc veterum traditione pervulgatam fuisse, quam Aresius, vir tante auctoritatis ac sapientiæ, diutissimæque apud Theatinos commorationis, prout observat Rhous pag.* 57, *ac præcipuum Ordinis Theatini decus, ignorare se profitetur?*

* an cudere?

tamen etiam profitetur suum.

215 *Spectatissimo huic præsuli adde alium Intemeliensem, ut novitiæ hujus traditionis vanitas palam elucescat; qui, ut pag.* 57 *testatur Rhous, antequam infulas induceret, Ordini Theatinorum fuit a secretis. Is igitur, ut ibidem scribitur, de hac Castaldi traditione interrogatus,* an umquam auditione perceperim, *ait,* sanctum patrem Ignatium Loyolam petisse a beato Caietano admitti in religionem patrum Theatinorum, idque antequam suam conderet. Ad hæc ego, *inquit,* in veritate respondeo, me id sæpius audisse; sed cum eadem veritate dico, hujusmodi sermonem, quantum quidem ego sciam, non aliud fundamentum habere, quam auctoritatem patris D. Joannis Baptistæ Castaldi, quid id in Vita B. Caietani tradidit. Qua vero ratione hoc ille asserat, dicere.. ego nescio. *Unde denuo invictissime suadetur, prætensam hanc traditionem ruinoso prorsus fundamento, id est nullo suffultam esse.* D

216 *Quid, quod ibidem pag.* 58 *reverendus admodum Pater Angelus Scivorius, Ordinis Carmelitarum Januensis sacræ theologiæ magister et doctor, juratus fidem faciat, se* scire, Historiam ab... Joanne Baptista Castaldo scriptam de S. Ignatio Societatis Jesu fundatore, a B. Caietano Thienæo, uno ex quatuor fundatoribus PP, Theatinorum, eorum habitum petente Venetiis anno superioris seculi 36, haberi a gravioribus ejusdem Ordinis Theatinorum pro falsa, et nulla veritate subnixa; eosque existimasse, ab eodem Castaldo nimis leviter proditam, quamvis bono animo, et quodam amore peculiari, quo in beatum suum parentem fertur, hoc ab illo factum non dubitarent. *Denique ibidem pag.* 50, Habeo, *inquit idem auctor,* litteras, ad me Florentia scriptas ab N. N., viro genere, litteris, atque eloquentia, et modestissimis usque moribus tota Italia clarissimo, et longo olim *(O Castalde)* rerum vestrarum apud vos usu nobili: in quibus tuam hanc opinationem PHANTASTICAM CHIMÆRAM, ex vestrorum sensu appellat. *Plura affert a pag.* 67.

Aliud testimonium. E

217 *Interea quasi nihil hactenus fuisset scriptum contra adespotam illam traditionem, ita se gerit P. Josephus Silos in Historia Clericorum regularium Ordinis Theatini, anno* 1650 *Romæ typis excusa: neque enim satis concipio, quomodo tom.* I, *ad annum* 1531, *pag.* 136 *tam secure, affirmate, ac confidenter ausus fuerit declarare suam mentem circa imaginariam illam traditionem, præsertim postquam vidisset Historicam disputationem Negronii, quam pag.* 138 *citat, et jam typis editæ essent Interrogationes apologeticæ Rhoi.* Cum aliis e nostratibus, *ait,* spectatis viris egisse familiariter Venetiis Ignatium, PRO COMPERTO habemus, præsertim cum Caietano Thienæo, quocum id accidit, quod nostrorum hominum traditio ad posteritatem transmisit; *quam mox pluribus ibi exponit.* F

Mirum est, historicum Ordinis PP. Theatinorum fabulam illam adoptasse:

218 *At detegamus primam istius fabellæ originem saltem per conjecturam ex iis, quæ in hanc rem tradit Nigronius num.* 59, *ubi hæc statuit:* Prudenter Sacchinus noster, scripto Joannis Polanci munitus et adjutus, probabilissima conjectura pervenit ad fontem erroris, ratus eam opinionem exortam ex colloquiis cum Caraffa collatis familiariter, atque ex aliqua dissensione, quæ sine odio intercessit, ut inter amicos evenire docet S. Augustinus. Hujusmodi potuit esse disputatio de utriusque Ordinis profectione *, ac de utroque conjungendo, quæ diu mansit, ut refert idem Sacchinus. Cujus dictum confirmare placet testimonio sæpe memorati Ribadeneiræ, testis auriti; qui anno 1620 * ad me, *ait,* scripsit epistolam die 20 Novembris datam: quam paucis ante mensibus Romam misisse *se addit,* ut in archivo asservaretur, ob emergentes necessitates: *e qua Nigronius affert hæc verba, ex Italico Latine*

cujus primæ detegitur origo.

* an perfectione?

* forte 1602

A *Latine reddita:* Mense Aprili anni 1545 P. Jacobus Laynez Venetiis Romam reversus, me præsente, proposuit B. P. nostro Ignatio, nomine graviorum patrum Theatinorum, qui Venetiis morabantur, ut reciperet ipsorum Ordinem in Societatem, et ex duobus corporis unum efficeret ad gloriam Dei etc. B. Pater, ubi rationes quasdam attulisset, respondit, judicare se, majus Domini servitium esse, ut utraque religio perseveraret in eo instituto, quod ille cuique dedit. *Et mox Nigronius hæc subdit:* Itaque cum Castaldus illud Beatorum colloquium non accepisse a fide dignis, qui interfuerint, vel proximi fuerint illis primis; sed ex fama, quæ manavit ad posteros incerto auctore, causa fuit illi falsæ opinionis. *Ita quidem Nigronius de fabellæ origine, quam præ manibus habemus. Nisi forte petitio aliqua intercessit, de qua paulo ante in testimonio Marci Antonii Palumbi Ascanii, qua sanctus Pater rogarit admitti in xenodochium quoddam, cujus fuerit curator pater aliquis Theatinus. At sive hoc fuerit, sive colloquium mox allegatum; sive utrumque simul, sive neutrum; illud manet, plurima aliunde incommodare, quo minus hoc commentum nugarum futilium albo* B *excludatur; quidquid illud* pro comperto *habeat Silosius.*

§ XXII. Alia argumenta, quæ isti fabellæ incommodant; Sedis Apostolicæ de ea judicium.

Pugnat hæc fabella cum Sancti vaticiniis, ac scopo;

Q*uamquam spuria hæc traditio tam multis ex natura sua laborat incommodis; alia tamen tot tantaque contra eam militant argumenta, ut ne vel minimam quidem credibilitatis umbram præ se ferat, aut veritatis speciem. Pugnat quippe hæc fabella primo cum prædictionibus sanctissimi Parentis nostri, quibus religiosam a se familiam condendam esse prius edixit, quam illam condidit; ex dictis* § 13, 16, *ac* 20 : *quibus adde dicenda* § 34. *Quid vero paradoxum magis, quam revelationem a Deo accepisse Sanctum de novo abs se condendo Ordine, eamque patefecisse aliis; et alterius interea nihilominus Religionis petiisse institutum? Pugnat* 2. *hæc fabella cum scopo,* C *quem* S. Ignatius *jam pridem sibi præfixerat, nec cohæret cum rebus, ab illo ea occasione gestis. Suadetur utrumque. Etenim quod formaverit Vir sanctus jam inde ab initio suæ conversionis ex iis, quæ sibi Manresæ patefecerat Dominus, quamdam novæ Religionis ideam, ad novas militanti Ecclesiæ suppetias ferendas, intelligitur ex sociis, quos triplici delectu sibi adscivit partim in Hispania, partim in Gallia, uti ex dictis fit perspicuum. Cur item jam grandis ipse natu inter pueros repuerascere, et studere cœpit? Cur commilitiones sibi aggregavit, studiis expolitos, nec non exercitationibus spiritualibus, peregrinationibus, victuque precario probatos? Quid verbis opus est? Lege, perlege ac relege sanctissimi Conditoris nostri vestigia huc usque omnia; memoria item repete ipsius jam in procinctu stantis ad iter Venetum cum Castrio Cartusiano colloquium, ac prædictionem de condendo a se Ordine, tot ac tam solidis testimoniis firmatam, ex* § 20; *hæc, inquam, animo revolve, lector, et judica, an ulla veritatis specie fiat verosimile,* Ignatium *adeo Venetiis fuisse versatilem ac mutatum, ut omnia hæc abjecerit in gratiam Ordinis PP. Theatinorum; quos inter, si commento credimus, unus ipse esse voluerit.* AUCTORE J. P.

cum fide sociis data, et ab eisdem accepta Parisiis.

220 *Pugnat* 3. *hæc fabella cum fide, Lutetiæ Parisiorum ab* Ignatio *sociis data, et ibidem ab eisdem accepta. Ecquis enim prudens rerum æstimator adeo sit credulus, sibi ut persuaderi sinat, hominem cordatum, atque in susceptis consiliis constantissimum, tanta levitate fluctuasse, ut suæ voluntatis sanctissima placita, voti religione firmata, versatili abreptus volubilitate, derepente abjecerit, ac socios præstantissimos, amantissimos, et sibi carissimos, insalutatos, ac pene proditos, violata fide mutua, deseruerit? Socios, inquam, illos, quos Lutetiæ Parisiorum electos, in Christo Jesu genuerat, tam solicite educarat, tam perite excoluerat, tam arctis beneficiorum spiritualium vinculis sibi obstrinxerat, tam sacrosanctis votis Deo secum obligaverat; quos denique ad condictum diem Venetiis adesse jusserat; eos ibidem, compositis antea nonnullorum inter eos in Hispania negotiis, exspectaturus, post tot eorum labores in studiis, post abdicatas facultates, et abruptas omnium dignitatum ac fortunarum spes? Enimvero hæc non cadunt in virum vel mediocriter constantem, nedum in sanctum Parentem* E *nostrum propositi tenacissimum.*

cum rebus Venetiis gestis.

221 *Pugnat* 4. *hæc fabella cum rebus, quas Sanctus Venetiis transegit. Constat enim* Ignatium *eo ipso tempore, quo Parisienses socios ibi exspectabat, novis ibidem loci venandis sedulo institisse, Stephanumque et Jacobum Eguias, itemque Hosium sibi adjunxisse. I nunc, et persuade mihi, quod veteres, sibique apprime cognitos a præstantissimis animi dotibus ac perspectos dimisirit, dum conquirit novos; quodque in alienam se abdere familiam moliretur, dum sic amplificandæ studebat suæ; sicut recte expendit Sacchinus.* Refugit hoc, *inquit,* cogitare sana mens, et R. D. Castaldus in epistola, qua narrationem suam defendit, non obscure fatetur, absurdum esse; et ait, fortasse Ignatium una cum sociis ad Caietanum se conferre voluisse. *Sed illud assertum ab omni probabilitate longe alienissimum est; cumque fundetur in adverbio conjecturali et eventus incerti* fortasse; *pluribus illud hoc loco non refutabo; de quo consuli potest Sacchinus in Dissertatione superius allegata, qui variis rationibus illud convellit.*

cum Exercitiis spiritualibus.

222 *Pugnat* 5. *hæc fabella cum Exercitationibus spiritualibus, a* S. Ignatio *compositis: de quo argumento ita disserit Sacchinus:* Ex illis, quantus quantus fuit, totus processit Ignatius. Per eas convocavit socios, et Societatem institutis et moribus temperavit. Easdem Societati, ut telum divinæ laudis acerrimum commendatas reliquit. Eas inter summa votorum cupiit Apostolica auctoritate comprobatas videre, et vidit. Per eas magnopere apud omnes, et apud præstantissima quæque ingenia maxime profecit. Et hoc ipso tempore, quo dicitur voluisse Theatinis adnumerari, per easdem et socios tres, quos supra diximus, aggregavit sibi, et aliis excolendis studiosissime insistebat. *Tum Sacchinus mittit lectorem ad epistolam, hoc ipso, quo de agitur, temporis tractu ad suum quondam confessarium ab* Ignatio *Venetiis circa illas scriptam; prout videre est Historiæ Societatis Jesu lib.* I *in fine; unde liquet, quanto sanctissimus earum Conditor illas in pretio habuerit.* Quæro igitur, *ait Sacchinus,* eas præceptiones earumque usum secum invehere cogitabat novum in Ordinem, an deserere et abdicare

AUCTORE J. P.

a sancto compositis :

dicare paratus erat? Enimvero ut deserere vellet, cadere nequit in cogitationem hominis sapientis.

223 Quid enim certius exploratiusque beato Patri, divinæ gloriæ studiosissimo venatori, quam illas esse efficacissimas tanti operis administras, et cœlesti sibi lumine demonstratas? Neque alterum dici potest. Nam religiosi petitor Ordinis imprimis necesse est nequaquam sit addictus opinionibus et moribus suis. Quippe docendus, non docturus accedit. Aliter, suam perdet, alienam turbabit tranquillitatem. Nihil odiosius novatore, eoque adventitio. Atqui quocumque beatus Pater cum Exercitiis suis accederet, non discipulus, sed magister adiret. Uno verbo : ubicumque Ignatius cum illo esset libello, ibi Societas Jesu esset. Quod si certum atque perspicuum videtur, neque cum illis, neque sine illis Exercitationibus potuisse alienam suscipere disciplinam; consequens aperte est, de ea suscipienda numquam egisse. *De hoc argumento, quod Sacchinus, uti et Nigronius desumunt ab Exercitiis spiritualibus, agit Interrogatio* 18 *Rhoi pag*. 313.

cum loco :

224 *Pugnat* 6. *hæc fabella cum loco : dum per id tempus, quo illa fertur contigisse, ostenditur, nequaquam Venetiis Caietanum, sed Neapoli fuisse :* nam quod *Castaldus* in defensione respon- B det, fieri potuisse, *sicut est apud Sacchinum*, ut per idem tempus Venetias Caietanus excurrerit, tametsi aliquid est, tamen parum est, ubi pro certa narratur historia. Minime enim tollit, quin tota narratio, nisi ruat, saltem nutet, ut instabili nixa fundamento. Nam sicut fieri potuit, ut iret; ita, ut non iret. Quin etiam de commoratione Neapolitana constat; de Veneta excursione non constat : solum conjectura ducitur ex hoc facto, quod est in quæstione; quod est alioqui tale, ut ex eo ipsa profectio negari probabilius, quam affirmari queat. Nihil igitur illud factum profectionem adstruit, sed potius destruit. Nam ubi infirma imponuntur infirmis, utraque citius collabuntur. Mihi vero propius ad fidem in omnes partes videtur, iter nullum fuisse. Nam sancti viri, et in publicas utilitates magnopere occupati, longa itinera non sine magnis causis suscipiunt.

cum ostenditur, S. Caietanum Venetiis tunc non fuisse :

225 Magnæ porro causæ sunt magna negotia. Hæc autem Caietanus vel pro re Christiana publica, vel pro privata sui Ordinis suscepisset. Si primum; qui lateret? Nam magna negotia et publica, uti cum geruntur, ad multorum emanant notitiam; ita cum gesta sunt, ad postero- C rum perseverant memoriam. Alterum qui opus erat, cum propediem generalis conventus esset habendus Romæ? Qui etiam lateret, cum insigniorum virorum res, et multo magis religiosi Ordinis conditorum, non studiose tantum, sed et religiose observentur, et asserventur. Itane fieri credibile est potuisse, ut vir sanctus, idemque sacræ parens familiæ ultro citroque nobilissimis ex urbibus longinqua peregrinatione commearit, et nulla usquam itus, nulla reditus vestigia exstent, nulla in privatis, nulla in publicis commentariis, sive epistolis (quas tamen multas intercedere talibus in usibus necesse est) argumenta supersint? *Ita Sacchinus non minore cum modestia, quam probabilitate.*

cum animi fortitudine, quo fuit S. Ignatius :

226 *Pugnat* 7. *hæc fabella cum animi fortitudine, qua prœditus fuit* S. Ignatius, *agere utique et pati fortia jam pridem edoctus; pugnat, inquam, si, quemadmodum habetur e Castaldo, sanctissimus Patriarcha noster metu difficultatum deterritus, a proposito sui Ordinis condendi destiterit. At næ hoc parum honorifice de* S. Ignatio D *cogitatum ac pronuntiatum est, cujus magnitudo animi in primis laudibus ponitur! Siccine Vir ad dura quæque imperterritus, accusationibus, carceribus, vinculis, judiciis exagitatus; tot rebus adversis exercitus, tot incommodorum et obstaculorum victor, ac ne ad latum quidem unguem a destinatis recedens, perterrefactus dicatur illis difficultatibus, quæ apud prædictum Nigronium* § 19 *ex Castaldo proponuntur? Minime gentium: nam* a paupere ac laboriosa vita, quam a principio suæ conversionis, in Dei gloriam et proximorum auxilium instituerat, numquam destitit, sed perseveravit : superatis omnibus, qui obstabant, obicibus, atque ex Formula Instituti, huic sanctæ Sedi oblata, solennibus votis rite nuncupatis confirmavit; *sicut dicit Cardinalis a Monte in Relatione facta Gregorio XV pro Sancti canonizatione, inter ea, quæ habet de ejus Fide.*

pugnat denique cum oculatissima

227 *Pugnat* 8. *cum exquisitissima et oculatissima* S. Ignatii *circumspectione, quam in fundanda sua Societate adhibuit : nam quoniam altissimam perfectionem cum in ipso fine, tum in mediis sive instrumentis, ad ejusdem consecutionem accommodatissimis, sectatus fuit beatus noster Parens, sicut pluribus probatum reperitur apud Rhoum* E *Interrogatione* 17, *quæ est de perfectione instituti Societatis, a pag.* 297; *non erat, cur quacumque aliorum objecta sanctimonia, ab ea condenda Societate, quam animo conceperat, cujusvis alterius ineundæ familiæ causa desisteret, Theatinorum præsertim, quæ ab ea, quam meditabatur* Ignatius, *tantopere discrepabat; prout lucescit ex Nigronio num.* 64; *ubi invitamenta, a Castaldo enumerata, quibus putavit sanctum Patrem allici potuisse ad Ordinem suum, probat viribus caruisse, ut constantissimum Virum de vitæ susceptæ atque initæ proposito graduque dimoverent.* Summa autem illa erat, *uti recte Sacchinus*, quam conceptis votis ad Parisios explicarunt in Monte Martyrum, in proximorum adjumenta cunctis opibus incumbere : militare Christo : regnum ejus amplificare etiam inter barbaros, ac nominatim in Palæstina : summo Pontifici in hoc opus operam dicare suam, et ab ejus nutu pendere. Unde missiones, quas vocamus, unde quartum Professorum votum, et ipsa demum, prout ab aliis Ordinibus differt, Societas efflorescit.

ipsius circumspectione.

228 Hæc igitur forma tot annos Ignatii menti cum inhæsisset, ex eaque vitam suam instituisset, ad eamdem socios conformasset, et votorum F nexibus constrinxisset; denique ipsis quoque jam felicibus experimentis eamdem approbari videret; atque ex altera parte in iis S. Nicolai, *Theatinorum apud Venetos cœnobii*, patribus contraria videret omnia; siquidem in iis, ut Castaldus ait, solitudinis vigebat amor; quis credat, eam formam ita repente abolitam et commutatam, ut in aliam faciem tota transfiguraretur? ut, qui modo universum orbem terrarum excursionibus obeundis caritate complexus erat, angustis jam se septis includeret : et, qui expeditus præsto esse voluerat ad omnes Pontificum nutus, jam odeo, quod patribus iisdem semper antiquissimum fuit, mallet affigi. Non ita profecto est; sed adeo sensibus, imisque fixam, ut ita dicam, medullis Societatem gerebat, ut et ipsum nomen jam promptum haberet. Itaque anno proximo (1537) cum Venetiis digrederentur, inter omnes socios, Ignatio, auctore, convenit, ut quærentibus, quod genus hominum essent, responderent, de Societate Jesu se esse. Quod nomen ita postea idem dilexit

A dilexit semper ac propugnavit, ut nemini Patrum veterum dubium fuerit, quin præstantiore illud, quam humano sensu legisset. Cum autem jam ante oblatum appropinquanti ad Urbem visum, ut modo diximus, illud placuisset, haud temere conjicitur, quemadmodum totam Societatis fabricam, ita nomen ipsum e Manresanis luminibus deportatum. *Hæc ille. Sed hic finis sit : quando ipsa Sedes Apostolica suam præsenti controversiæ interposuit auctoritatem.*

Quibus omnibus superadditur

229 *Facere itaque non possum, quin his coronidis loco attexam exemplum litterarum, inter alia nostra monumenta Romana huc missum.* Exstat hic impressum, *ait P. Ignatius Pinius,* quod describo : *at nos ex Italico ejus apographo illud Latine interpretamur. Titulus, qui præcedit, sic sonat Latine :* Ecgraphum epistolæ, ab illustrissimo et reverendissimo domino Carolo Vizzano, sancti Officii Romani Assessore scripta ad Vicarium generalem Consentinum. *Illam vero sic reddo :* Admodum illustris, ac admodum reverende Domine mi observandissime. Multis abhinc mensibus comparuit libellus illic impressus, cui titulus : Summarium vitæ ac miraculorum beati Caietani ; quem sanctissimus Dominus noster, B una cum approbatione istorum meorum Eminentissimorum Dominorum Cardinalium Generalium Inquisitorum, volebat prohiberi, ut qui contineret, contra sacræ Congregationis decreta, fabulam, quod S. Ignatius petierit admitti in congregationem Theatinorum. Sed quia Patres Theatini asseruerunt, publicatum id esse inadvertenter, et sese insciis, promptos se exhibuerunt ad folium illud tollendum : et revera consignarunt mihi exemplar libri, in quo illud errat mutatum, ut ostenderem id suæ Sanctitati : sicut feci. Placuit suæ Beatitudini injungere mihi, ut supprimeretur prohibitio, et ut liber hoc modo correctus currere permitteretur.

judicium Sedis Apostolicæ de hac fabella ;

230 Nunc intelligitur, illic vendi exempla supra dicti libri impressi, in ea, qua prius erant, forma. Sed sua Sanctitas scribere me jussit ad Vestram Dominationem, ut isti rei invigilet ; neque librum currere permittat nisi correctum, supprimendo exemplaria, quæ invenerit, non esse hujusmodi : distincteque instruat de omnibus, quæ in ista materia sibi occurrerint : nam quando malum processerit, liber hic prohibebitur, ac punietur temeritas illius, qui ausus fuerit contraire decretis sacræ Congregationis. Labo- C ret Vestra Dominatio debito cum zelo, ac prudentia. Et osculor manus ejus. 21 Octobris 1659. Dominationis Vestræ admodum illustris, et admodum reverendæ addictissimus servus Carolus Vizzani. *Et epistola inscribitur :* Admodum illustri, et admodum reverendo Domino meo observandissimo, Domino Vicario Generali Consentino. *Sequitur Denique hoc Latinum testimonium :* Extracta est præsens Copia a suo proprio Originali existenti in Actis curiæ archiepiscopalis Cosentinæ (*lege* Consentinæ :) cum quo facta collatione concordat etc. salva tamen meliori etc. Et in fidem etc. *Ac subscribitur* Didacus Abruzinus actuarius.

et ratio nostra, cur ea operosius hic sit confutata.

231 *Quorsum, inquiet aliquis, hæc tam multis? Dicam. Primo, quia inconstantiæ ac levitatis, adde etiam erga socios suos infidelitatis, macula turpis inuritur* S. Ignatio. 2. *Quia stare non potest hæc fabella, quin corruant Sancti de condendo a se Ordine vaticinia.* 3. *Quia alioquin labefactatur fides ac sinceritas monumentorum ac Scriptorum Societatis nostræ. Quæ tria summo jure exigebant operosam confutationem.*

§ XXIII. Tres socii prioribus adlecti ; denarius primorum Patrum numerus ; Fabri fructus Parisiis ; ejus ac sociorum discessus Venetias, inde Romam ; Sanctus cur Venetiis relictus.

Sub Petro Fabro tres alii socii Parisiis aggregati.

Quem vitæ modum, absente *Ignatio, Lutetiæ Parisiorum tenuerit primus ejus ibidem socius Petrus Faber, narrant Orlandinus lib.* I, *num.* 100, *et Bartolus lib.* II, *num.* 27. *Genuinum enimvero se ibidem probavit sanctissimi Parentis filium, apostolico, quem ab illo hauserat, spiritu incumbens in lucrum animarum. Sed fructus inter alios plures palmaris hic fuit, quod in primorum sociorum aggregatione partem quoque habuerit. Etenim* ejus monitis et exemplis duo jam theologiæ magisterio nobiles, Joannes Codurius Allobrox, E et Paschasius Broëtus Picardus, jam sacerdotio præditus, anno deccurentis seculi sexto ac trigesimo ad alios septem aggregavere sese. Nam Claudius Jaius Gebennensis theologus item ac sacerdos, quamquam certum tempus non plane constat, ante hos accesserat. *Ita Orlandinus lib.* I, *num.* 101. *Bartolus eos* omnes theologiæ magisterio ornatos *fuisse, ac Claudium quidem Anecii prope Gebennam ; Paschasium Bertamcurtii haud procul Ambiano ; Joannem vero Ebreduni Delphinatus metropoli natos affirmat. Quos tres si aliis septem superius enumeratis accenseas, habebis decem primos Societatis Patres.*

Numerus denarius primorum Patrum a quodam Calvinista arrosus.

233 *Misenus quidam Calvinista inepte numerum hunc denarium arrodit apud Jacobum Gretserum in Apologeticis anno* 1599 *Ingolstadii excusis pro Vita sancti Patris nostri, a Ribadeneira edita ; ubi lib.* II, *cap,* I, *pag.* 209 *Gretserus eum sic loquentem inducit :* Hic numerus olim vocatus Atlas, in quo etiam mysterium latet. *Et quodnam illud?* Sic enim, *sicut ibidem male feriatus ille obgannit,* fulciunt Papatum Jesuitæ, ut vertice supposito sidera fulsit Atlas. *Ita illepide et infulse heterodoxus ille calumniator. Melius ad hunc numerum alludit Florimundus* F *Ræmundus Historiæ de ortu, progressu ac ruina hæreseon parte altera, lib.* V, *cap.* II, *pag.* 17 *editionis Coloniensis annis* 1614, *apud interpretem suum Latinum sic loquens :* Decem hi quasi ad Christianæ reipublicæ salutem conjuratione facta, artissimis sese vinculis mutuo obtrinxerunt, ut Lutheri, aliorumque hæreticorum sese opponerent furori. Ut vero Deus in numero, pondere, et mensura omnia disponit ; sic denarius hic non sine causa mirabiles res ab hac Societate effectum iri, præsignificasse existimatur. Hic ille est numerus, quem arithmetici sine O rotundo jungere cum aliis aut concludere nequeunt ; quo monemur, ut numerus hic nullum alium finem habet, quam rotundum illum orbiculum : sic res ab hac Societate gerendas iisdem, quibus terrarum orbis spatiis terminatum iri ; huncque decumanum illum fore fluctum, qui Lutheri myoparonem obruturus, atque in profundum demersurus sit.

234 *Qua ratione novem primi socii* S. Ignatii

Lutetia

AUCTORE J. P.

Discessus Ignatii sociorum Venetias.

Lutetia Parisiorum Venetias discesserint, eum ibidem ex condicto conventuri, a Ribadeneira et Maffeio memoriæ proditum est. Orlandinus lib. I, *num* 104, *et sequentibus,* Dum plerique ea, *inquit,* quæ Lutetiæ supererant ex bonis suis, in pauperes erogant, aliqui de sociis, diebus aliquot ante, Meldis exspectaturi, præcurrunt. Abest Parisiis id oppidum milliaria circiter quatuor et viginti. Ceteri autem discessere Lutetia decimo Kal Decembris tanta animorum conspiratione atque alacritate, ut nec Xaverius theologicis ab studiis, quorum jam calcem spectabat, avelli se moleste ferret, nec Lainius gravissimi morbi reliquias, quo proxime laboraverat, pertimesceret. Quippe et ille theologiæ iter jam prope confectum, Christi causa deserere, non minori sibi ducebat gloriæ, quam ad extremum usque persequi. Et hic nescius sui corpusculi misereri, quod afflictum et extenuatum consentaneis fovendum erat obsequiis, ut quotidiana asperitate cilicii magis atterere toto illo itinere non dubitavit. Cumque ad Xaverium Pompeiopoli nuntius ex insperato venisset, eum Pompeiopolitanæ ecclesiæ creatum esse canonicum, risit ista vir sapiens, melioribus jam promissis delinitus a Deo nec B quidquam de cogitatæ peregrinationis ardore ac voluntate remisit.

magnis animarum fructibus a Fabro Lutetiæ relatis.

235 *Nunc ex sequenti eventu et Fabri constantiam, et ingentes prorsus ab eo Lutetiæ Parisiorum relatos animarum fructus, intellige.* Faber etiam sui discessus consiliique gravem habuit dissuasorem, *teste laudato mox historico num.* 106, Doctorem pium et litterarum opinione nobilem, qui capitalem affirmabat ab eo suscipi fraudem, si Parisiis, ubi tam multis minime dubiam salutis opem afferret, eo solum verteret, ubi in incerta aliorum salute suam operam collocaret. Ac ne temere videretur id ab se dici, producturum se pollicebatur ex gymnasio Parisiensi theologos omnes, suæ sententiæ gravissimos auctores. Verum alia hominum, alia Dei cuncta regentis mens ac propositum fuit.

et quibusdam successibus per viam circa alios habitis, qui hic notantur.

236 *De Simone Roderico a gravi morbo repente liberato quid memorem? Factum breviter audi ex Orlandino num.* 108: Meldis, *ait,* ex antegressis sodalibus ingens quidam, et sanguine atratus humor Simonis in humeris exstitit, adeo teter aspectu, ut horrorem incuteret sociis. Ille autem tota nocte ingemiscens, et fessos artus nuda in humo, quæ ei pro cubili erat, modo in C hanc, modo in illam conversans partem, non magis angebatur ipso doloris morsu, quam metu curaque mœroris, ne cœptum iter cogeretur abrumpere. Sed Deus, qui eos Parisiis eduxerat, et suum per angelum deducebat, medicinam recenti morbo subito fecit. Illucescente die, in ipso discessus articulo, tumor ille, qui fœdum in ulcus videbatur erupturus, sua sponte resedit, ut ne vestigium vel curiose intuentibus appareret. *Sed aliunde præterea prædicti Simonis constantia tentata scribitur ibidem num.* 12: *de dimicationibus vero Patrum cum hæreticis num.* 13; *de periculo, quod ductu, ut creditur, angeli, evasere, num.* 114; *de Xaverio denique mirabiliter sanato num.* 115; *quæ digito hic commonstrasse sufficiat, ut brevitati consulatur in re, quæ proprie non est* S. Ignatii, *quamquam ad eum, omnium videlicet, de quibus sermo fuit, parentem reducatur.*

Quando Venetias pervenerint

237 *Venetias itaque pervenere ad octavum diem Januarii, anni* 1537, *ex Ribadeneira lib.* II, *cap.* VII; *quos temporis characteres etiam notat idem auctor in Vita sua Hispanica anni* 1594, *lib.* II, *cap.* VII; *uti et in Vita breviore ex versione Quartemontii, ubi id dicitur contigisse,* ante diem 6 Id Januar. *Adde Orlandinum lib.* II *in initio, Bartolum lib.* II, *num.* 31, *Andream Lucam lib.* III, *cap.* IX, *ac Bouhoursium lib.* II; D *ut his ita positis a Ribadeneira præsertim et ab Orlandino diei notis, suffragari non ausim Maffeio, qui lib.* II, *cap.* III ad tertium idus Januarias *eos Venetias pervenisse scribit; nec Vitæ Italicæ, jussu reverendi admodum patris nostri Generalis Mutii Vitelleschi in lucem editæ, quæ diei nonæ Januarii illud affigit. Vita Consalviana diem adventus non signat, Inter monumenta nostra Romana exstat apographum hoc titulo prænotatum;* Exemplum testimonii authentici scriptorum P. Laynez, Salmeron, et Polanci, ut intelligatur, quid isti Patres senserint de P. N. Ignatio, et de aliquibus ejus miraculis: *in quo apographo lego ista*: Pervenimus Venetias 6 die Januarii anni 1537. *Verum tantilla temporis differentia morari nos haud debet. Alia interim prosequamur.*

Res ibidem ab illis gestas compellitur vel ipse satan laudare: quidam ex illis mirabiliter sanatus.

238 *Quæ Venetiis gesta sunt, intelliges ex auctoribus. Ribadeneiræ adde sequentia ex Orlandino lib.* II, *num.* 2, *ubi hæc narrat:* Non poterat diutius in tanta humilitate delitescere virum virtus, ut etiam satanas eam prodere Deo sit cogente compulsus. Inter feminas, quæ tum cibos parabant ægrotis, energumena erat. Hæc torvo oculorum obtutu, et conviciis verberans Patres, E ministerii gratia culinam ingressos, versa ad eos, qui præsentes ad erant, Vos, inquit, quod genus hominum istud sit, penitus ignoratis. Hi magni sunt viri, et multa doctrina præditi. Qui ne huc aspirarent, valde equidem, sed frustra contendi. Paulo post, cum iterum unus e Patribus culinam intrans immensis feminæ vociferationibus exciperetur, blande eam lenire ac permulcere cœpit. Illa vero corripuit gradum, et ut in ignem se injiceret comparabat; sed ne cogitata perficeret, alia femina præsens inhibuit Illa vero corpus a tergo totum conglomeravit in vertebram, ut suo semper hærens vestigio subjectas prope flammas capite retorto contingeret. Eadem subito in suum erecta statum, vociferationibus terruit omnia. Patres autem tanto acrius munera illa misericordiæ et humilitatis urgere, quanto ea molestiora satanæ, jucundiora Deo, et gratiora sensere. *Hactenus Orlandinus; cui junge Maffeium loco citato hæc memorantem*: Quidam, *inquit,* e sociorum numero pauperem F lepra toto corpore coopertum, cum præfectus nosocomii non admitteret, in suum lectum accepit ipse: cumque mane surrexisset, cunctis ingemiscentibus eadem ipse quoque morbi fœditate correptus; postridie non sine miraculo prorsus illæsus atque intactus apparuit.

Sociis Romam discedentibus, et edito per viam ab uno ex illis præclaræ victoriæ exemplo.

239 *Postquam vero magnam sui cum admirationem tum æstimationem trimestri circiter spatio apostolicis suis laboribus apud Venetos concitassent,* ad mediam Quadragesimam, *ut Ribadeneir; vel ut Maffeius,* appetente jam vere, *Romam discessere,* Ignatio *excepto, qui Venetiis remansit. Porro rationem itineris, et toleratas in ejusdem decursu gravissimas ærumnas disces paucis ex Ribadeneira et Maffeio. Hic inter alia recenset rem quamdam singularem, cujus nos commemorationem, quia ad commendationem præclaræ virtutis valet illa plurimum, etiamsi habeat aliquid injucunditatis oratio, prætermittendam tamen hoc loco non arbitramur. Factum accipe:* Sane Ravennæ, *inquit Maffeius,* quidam ex iis,

A cum hospitalis lectuli sordes, ac manantia tabe stragula nauseabundus vitasset; quæ prima deinde occasio data est suimet puniendi, non prætermisit. In pago nescio quo phthiriasi consumptus e vita migraverat. Cum in eum pagum nostri venissent, distributis cubilibus nullum jam superesset, nisi quod phthiriacum foverat; pater ille amissam nuper palmam recuperare vehementer exoptans, nudus illico per summum animi ardorem easdem subiit lodices, ibique sese identidem versans, cum ingentes animalium greges ea tota pavisset nocte, ad sudorem usque defatigatus, non leves abs se prioris fastidii ac deliciarum pœnas exegit.

Venetiis remanet sanctus Pater: cujus rei

240 *Dicebam superius,* S. Ignatium *Venetiis remansisse; qua vero de causa, non eodem ab omnibus modo traditur. Ribadeneira dum dicit:* Ignatius Venetiis de industria remansit, *causam non explicat. Plus habet Maffeius :* Ipse tum ad parta in Domino retinenda, tum ad expedienda, quæ ad navigationem pertinerent, ibidem interea substitit. *Orlandinus lib.* II, *num.* 3, *aliam insuper causam adjungit, his verbis :* Præsertim quod in Pontificia aula versabatur Joannes Petrus Caraffa, in exitu superioris anni *(nimirum*
B 1536) in Cardinalium numerum cooptatus, qui, ut dixi, Venetiis ei non faverat. *Quartam denique superaddit causam ex parte Petri Ortizii, Cæsarei apud Paulum III, Pontificem maximum, procuratoris; quem tamen* Ignatii *socii ibidem nacti sunt fautorem.*

causa inquiritur:

241 *P. Josephus Silos in Historia Theatinorum tom.* I, *a pag.* 137 *de hoc argumento agens, fatetur quidem, Caraffæ erga* Ignatium *benevolentiam Venetiis refrixisse, quod Sanctus a doctrina male ibi audiret, falsis quorumdam criminationibus in invidiam vocatus, quodque Præsul ille Theatinus, hæretici nominis implacabilis vindex, sparsam hanc famam gravi supercilio exceperit; ita tamen ut, cognita postmodum Viri sanctimonia, laudati præsulis amor revixerit, cum erga Societatem, tum erga Conditorem ejus egregie comprobatus; ex Maffeio lib.* II, *cap.* XXIII, *et Orlandino lib.* XV, *quos citat. Sed pluscululum aliquid resedisse in animo Caraffæ, quam memoratus historicus significat, ex duobus mox citatis auctoribus nostris habemus. Audiatur Maffeius :* Successit, *inquit,* Marcello Paulus eo nomine quartus; qui cum propter nonnullus interpositas offensiones accerrimus nostri Ordinis
C inimicus putaretur, hominem opinionem longe fefellit. *Orlandinus loco assignato, num. quarto duas nos offensionis causas docet, sic loquens :* Erat... opinio Caraffam et olim offensum, quod, cum is peroptaret, unum eumdemque ex hoc nostro, ac Theatinorum conflari Ordinem, noluisset Ignatius; ac nuper, quod, Ignatio eodem monente, in causa Neapolitani adolescentis, de quo supra, *ait,* narravimus, acta ejus Pontifex Julius rescidisset.

et ostenditur partim ea fuisse,

242 *At mox citatus Theatini Ordinis historicus vult, Cardinalis Caraffæ erga Societatem affectum ex facto illo Neapolitani adolescentis imminutum non fuisse. Aliud factum de utroque Ordine in unum conflando, idem historicus negat. Ego in rationibus ejus discutiendis multum operæ non insumam : nam sive ob illam, sive ob aliam rationem id contigerit; non satis equidem assequor, qui sine ulla ita scribere potuerit Maffeius noster. Sacchinus item in sua Dissertatione apologetica, tomo* I *Historiæ Societatis nostræ præfixa, sic loquitur :* Ceterum non familiarem modo usum beato Patri cum Caraffa, sed et aliquod dissidium intercessisse, item est plane testatum. De qua re Polancus hæc ad verbum in litteras misit, *quæ ibidem sic memorantur :* Hic etiam inter alios cum D. Joanne Petro Caraffa familiariter egit aliquando, et de rebus quibusdam, ad novum Ordinem illum pertinentibus, eum ex caritate prudenter admonuerat. *Et mox subditur :* Sed non admodum libenter quæ suggessit, audita fuerunt. Et quamvis nulli umquam Ignatius retulit, quæ illi cum prædicto Joanne Petro Caraffa accidissent; facile tamen ex ejus verbis intelligi poterat, non levis fuisse momenti, quidquid illud sit, quod inter illos actum fuit.

AUCTORE J. P.

quod timor esset, ne Joannes Petrus Caraffa Romæ fuisset Ignatio adversus.

243 Et inde ortum habuit, quod nonnulli suspicabantur, et dicebant, ipsum Joannem Petrum Caraffam postea Cardinalem Theatinum, ac eumdem Pontificem Paulum IV, non admodum erga Ignatium affectum fuisse; quamvis illum semper, etiam dum Pontifex esset, magno honore prosequeretur. Hæc, *inquit,* Joannes Polancus, quo Ignatii res nemo interius novit, in Vita ejusdem, quam scriptam reliquit, prodidit. *Ad hæc, causæ, ob quam Sanctum, sociis jam Romam a se dimissis, solum Venetiis remansisse, ex Orlandino diximus, firmamentum accedit ex* E
testimonio Lainii apud Carnolium cap. XIII, *qui affirmat, eum suapte manu memoriæ prodita reliquisse hæc verba, ex Italico a me hic Latine reddita; nimirum* non errasse Ignatium; et reipsa *Caraffam* se eis opposuisse. *Denique controversia hæc disertissimis verbis deciditur in Vita, a Ludovico Consalvo ex ore sancti Patris excepta ;ubi occurrunt hæc :* Omnes Romam sunt profecti, ut a summo Pontifice benedictionem acciperent Hierosolymam profecturi. Peregrinus tamen *(ita ibi vocatur Ignatius)* Romam non est profectus, PROPTER D. ORTIZ ET CARDINALEM THEATINUM. *Hoc confirmatur ex Ms. nostri archivi Romani, cui præfigitur hic titulus :* Exemplum testimonii authentici scriptorum P. Laynez, Salmeron, *etc.; in quo hæc lego :* Pervenimus Romam. Cum essemus Venetiis, de duabus personis, quæ nobis adversari poterant, monuerunt: quarum una partim nobis adversa fuit; altera, quæ fuit Doctor Ortizius, divino actus impulsu, summa benevolentia nos complexus est *etc.*

§ XXIV. Primi Patres gratiose a Romano Pontifice admissi; suscipiendi Ordines sacros, et ecclesiastica munia obeundi facultates. F

Primos patres gratiose summus Pontifex admittit, et Apostolica benedictione ac favoribus donat

A*d libri* II *Ribadeneiræ caput* VII, *puncta duo, quæ ibi narrat, aliquantulum sunt a nobis explananda. Alterum est erga socios ab* Ignatio *Romam missos gratiosa apud Pontificem benevolentia; alterum beneficiorum spiritualium præsertim concessio, quibus eos ditatos a se dimisit. Orlandinus lib.* II, *num.* 10 *postquam egisset de doctrinæ specimine, a nostris super mensam Pontificis dato, hæc subdit :* Sublata mensa ad pedis osculum devolvuntur : quos Pontifex passis brachiis, quasi cunctos pariter amplexurus, Magnam, inquit, capio animo voluptatem, cum istam litterarum eruditionem cum tanta animi demissione contemplor. Si quid vobis opus fuerit, quod quidem ad me spectet, libens dabo. At illi, Benedictionem,

AUCTORE J. P.

dictionem, inquiunt, beatissime Pater, potestatemque navigandi Hierosolymam, supplices postulamus. Et hæc, inquit Pontifex, libens largior. Hierosolymam tamen vos non arbitror profecturos. Quæ sane sunt a Pontifice dicta, vel quia Venetos non ignorabat arma contra Turcas parare (nam et is postea una cum Cæsare, Venetisque contra eos fœdus iniit) vel cœlesti aliquo instinctu, navigationis impedimenta præsensit.

cum facultate suscipiendi Ordines sacros.

245 Ubi licet Ignatii modestiam recognoscere. Namque ante Societatem conditam, nequid ipse videretur eminere, cum quid a Pontifice postularet, malebat sociorum alicujus, qui sibi et sociis aliquot peteret, quam suo nomine libellos supplices inscribi. Ita anno hujus seculi quadragesimo multa ecclesiastici juris beneficia Joanni Codurio et sociis decem data comperimus. Postulatio autem, de qua nunc agimus, ita concepta erat, ut unius Fabri nomen expressum esset. Is Domini sepulcrum, et alia hujusmodi ultra mare visendi religiosa loca, et ibidem ad tempus aliquod permanendi, et sacras reliquias, quicumque juste dare posset ac vellet, excipiendi asportandique potestatem singulari beneficio rogabat fieri sibi ac duodecim sociis suis, quos eadem pietas tenebat. B Quem libellum pro Pontifice cuncta largito Antonius Puccius Cardinalis Sanctorum quatuor *(Coronatorum)* major Pœnitentiarius rite signavit 5 Kal. Maii, et etiamnum in tabulario nostro habemus. Neque id tantum benigne Pontifex dedit; verum etiam sociis nondum sacris initiatis, suscipiendi sacros Ordines potestatem quocumque ab episcopo, vel antistite fecit, tribus proximis diebus festis continenter.

ac dispensatione in ætate Salmeronis: uti constat ex instrumento,

246 *Addit recte Bartolus, litteris hisce Salmeroni item datam esse facultatem, ut cum vigesimum tertium ætatis annum attigisset, sacerdotio initiaretur. Pro anno autem isto male ponit Bouhoursius lib.* II *ingressum anni vigesimi Salmeronis: quia secundum Vitam ejus ex Hispanico Ribadeneiræ Latine factam ab Andrea Schotto,* natus est ante diem sextum Idus Septembris annis 1515, *ac proin jam annum ætatis vigesimum secundum magna ex parte compleverat anno Christi* 1537, *quo facultates illæ sunt concessæ. Eas nunc ecce tibi, lector, transcribo e nostris apographis, Roma huc missis; in quibus notantur hæc, e membranaceo exemplo desumpta :*

quod hic

247 Antonius miseratione divina tituli sanctorum Quatuor Coronatorum presbyter Cardinalis, C dilectis in Christo Nicolao de Bovadilla, Didaco Laynes, Francisco Xabier, Alphonso Salmeron, Johanni Coduri, Simoni Roderici, et Michaeli Landinar, ac Ignatio de Loyola, clericis et scholaribus Palentin., Seguntin., Pampilonen., Toletan., Ebredunen., et Pampilonen. civitatum et diœceseon respective Artium et philsophiæ magistris salutem in Domino. Ut erga Sedem Apostolicam eo amplius crescant vestræ devotionis affectus, quo eam benigniorem inveneritis faciendo vobis gratiam specialem : Porrectis igitur nobis pro parte vestra supplicationibus, quantum cum Deo possumus, benigne annuentes, auctoritate Domini Papæ, cujus Pœnitentiariæ curam gerimus, et de ejus speciali et expresso mandato, super hoc vivæ vocis oraculo nobis facto, ut a quocumque Catholico antistite, gratiam et communionem dictæ Sedis habente, extra Romanam Curiam in locis ab Urbe per quadringinta milliaria ad minus distantibus etiam in aliena diœcesi residente, clericali charactere, si nondum insigniti estis, insigniri, et ad omnes etiam sacros et presbyteratus Ordines, et tu, D Alfonse, cum primum vigesimum tertium tuæ ætatis annum àttigeris; vel ex nunc, si in eo constitutus existas, etiam ad dictum presbyteratus Ordinem etiam extra tempora a jure statuta, tribus Dominicis, vel aliis festivis diebus promoveri, et in eis postmodum etiam in altaris ministerio ministrare, vestrorum respective Ordinariorum licentia super his minime requisita, libere et licite valeatis, vobis, et vestrum cuilibet, et antistiti ordinanti tenore præsentium licentiam impartimur, ac tecum, Alfonse, super defectu ætatis, quem, ut asseritur, pateris... * dispensamus.

** vox ibi legi non potuit : an nunc, ut hic paulo infra? profertur.*

248 Non obstantibus defectu ætatis hujusmodi, et Lugdunensis, Lateranensis, ac Viennensis conciliorum, et aliis Apostolicis constitutionibus et ordinationibus, nec non statutis tam provincialibus quam synodalibus, ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub sigillo officii Pœnitentiariæ 5 Kal. Maii, pontificatus Domini Pauli Papæ III anno 3. P. de Pamphi gratis. F. Sergardus. Phi. Ferrinus gratis. A. Lomellinus de consensu mandante Reverendissimo. *Appensum est sigillum impressum in cera Hispanica rubra, et inclusum in ferro albo. A tergo, quod est replicatum, habetur additum manu ipsius Cardinalis :* Gratis attenta eorum doctrina et peregrinatione. A. Cardinalis. A. Lomellinus. Cordellas. E

Eo Venetiis exhibito S. Ignatius promovetur ad Ordines sacros,

249 *Hanc facultatem cum* S. Ignatius *exhibuisset Venetiis Vincentio Nigusano, episcopo Arbensi, ibidem ab eo promotus fuit ad quatuor minores Ordines die* 10 *Junii anno* 1537 : *ad subdiaconatum, die* 15 *ejusdem mensis : ad diaconatum, die* 17 : *ad presbyteratum* 24, *titulo sufficientis scientiæ ac voluntariæ paupertatis, dispensante Hieronymo Verallo legato Apostolico, in cujus manibus* S. Ignatius *paupertatem voverat. De qua re exstat inter monumenta nostra Romana testimonium sequens, ex pergameneo originali transcriptum in hæc verba :* Vincentius Nigusanus Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Arbensis : Universis et singulis præsentes litteras inspecturis notum facimus, quod dilectum nobis in Christo Ignatium de Loyola, in Artibus liberalibus magistrum, ac jam clericum diœcesis Pampilonen. id humiliter petentem, vigore ac dispensatione nonnullarum litterarum sacræ Pœnitentiariæ Apostolicæ : quarum quidem litterarum tenor et continentia sequitur et est talis; videlicet : Antonius miseratione divina F tituli sanctorum Quatuor Coronatorum *etc. Hic inseritur instrumentum facultatis, quod modo protulimus : et in quo vox illa post* pateris, *quæ ibi non poterat legi, hic ita exprimitur,* quem, ut asseritur, pateris, NUNC dispensamus. *Et post illud instrumentum, ita pergit Nigusani testimonium:*

tam minores, quam majores; cujus rei profertur instrumentum :

250 Die Dominica, decima mensis Junii ad quatuor minores Ordines, et in die festo Sanctorum Viti ac Modesti, quod erat solemne generale in hac alma Venetiarum civitate, hoc est quinta decima esse ejusdem mensis, ad subdiaconatus; decima septima, quæ fuit dies Dominica, ad diaconatus; vigesima quarta, hoc est in festo S. Joannis Baptistæ, ad presbyteratus Ordines juxta morem sanctæ Romanæ Ecclesiæ rite ac canonice infra Missarum solemnia Nobis in pontificalibus celebrantibus in capella nostra in domo solitæ habitationis nostræ in civitate Venetiarum duximus promovendum ac promovimus idoneum ac sufficientem repertum ad titulum sufficientis scientiæ ac voluntariæ paupertatis.

A pertatis, sic dispensante reverendissimo Domino D. Hieronymo Verallo, sacri Palatii causarum Auditore, et in toto Venetiarum dominio cum potestate Cardinalis Legati de Latere, Legato Apostolico : in cujus manibus dictus Ignatius de Loyola paupertatem vovit perpetuam solemnitatibus, in similibus observari solitis, debite observatis. In quorum omnium fidem ac testimonium præsentes litteras fieri, ac per notarium infrascriptum, sigillique nostri appensione muniri fecimus. Datum Venetiis in Capella habitationis nostræ, anno a Nativitate Domini 1537, die vero 27 supradicti mensis Junii. *Et additur:* Presbyter Jacobus de Zambellis Venetiis notarius, reverendissimi Domini Legati Apostolici, et dicti reverendi Domini Episcopi Arbensis mandato subscripsi. *Appensum est sigillum; inclusum in ferro albo, et impressum in cera Hispanica rubra.*

quale etiam fuit datum Sancti sociis.

251 Exstant hic etiam, *inquit P. Ignatius Pinius in monumentis Romanis, quæ huc misit,* episcopi ejusdem testimonia originalia data Bobadillæ, Laynez, Salmeroni, Codurio. S. Franciscus Xaverius et Simon Rodericus haud dubie secum sua testimonia detulerunt in Lusitaniam, dum illuc missi fuerunt. Testimonia data Bobadillæ, B Laynez, Salmeroni, Codurio, sunt quoad omnia omnino similia illi, quod datum fuit S. Ignatio : præterquam quod in testimonio dato Lainez addatur, hunc 10 Junii etiam insignitum fuisse charactere clericali. Idemque additur in testimonio dato Salmeroni : sed in hoc ultimo non fit mentio collati presbyteratus, fortassis errore secretarii tot simul testimonia scribentis. (Sane 14 Novembris anni ejusdem jam fuisse presbyterum, mox patebit) : vel forsan quia 24 Junii necum attigerat annum ætatis 23. Petrus Faber, Claudius Jaius, Paschasius Broet diu jam antea erant sacerdotes. *Sic ibi. Et vero Salmeron anno* 1537, *die* 24 *Junii, nondum attigerat annum ætatis vigesimum tertium, ex dictis paulo ante.*

Facultas ubivis celebrandi, Sacramenta ministrandi etc. ipsis conceditur :

252 *Subdo hisce facultatem ubivis celebrandi, Sacramenta ministrandi, prædicandi, sacras Litteras interpretandi, confessiones audiendi, in toto dominio Veneto, cum insigni laudum præconio.* Hanc, *scribit idem Pinius,* S. Ignatio, Fabro, Jaio, Laynez, Broeto, Bobadilla, Codurio concessit Hieronymus Verallus Legatus a Latere in domino Veneto, anno 1537, 5 Julii. Exstant hic originalia instrumenta singulis data, quoad omnia ejusdem omnino tenoris cum Ignatiano ; C *quod ex papyraceo, sed originali tamen exemplo transcriptum habetur inter monumenta nostra Romana, et sic sonat :* Hieronymus Verallus, sacri Palatii Apostolici causarum Auditor, sanctissimi Domini nostri Papæ notarius, capellanus, et Prælatus domesticus, ac in toto Venetorum dominio cum potestate Cardinalis Legati de Latere, Legatus Apostolicus, dilecto nobis in Christo Ignatio de Loyola, presbytero Pampilonensis diœcesis, in Artibus magistro, salutem in Domino sampiternam. Dignum et conveniens arbitramur, ut Christi fidelium quorumlibet, illorum præsertim, quos sacrarum Litterarum peritia decorat, vitæque ac morum honestas laudabiliter recommendant, quantum nobis ex legationis nostræ, qua meritis licet insufficientibus fungimur, officio permittitur, devotis petitionibus annuamus, illosque gratioso favore prosequamur.

cujus testimonium

253 Hinc est, quod nos volentes te ob præclara virtutum dona, ac sacrarum Litterarum peritiam, quibus te novimus insignitum, benevolo favore prosequi, ac sperantes, quod per tuæ diligentiæ studium te adeo fideliter et sollicite geres, ut Christi fideles tuis prædicationibus assistentes, tuis monitis et exemplis in mandatorum Dei observantia firmius corroborabis, Apostolica auctoritate, qua fungimur, tibi, ut in quibuscumque ecclesiis et locis, monialium dumtaxat exceptis, ad id idoneis, legationi nostræ subditis, ubi benevolos inveneris receptores, Missas, et alia divina officia celebrare, ecclesiastica Sacramenta ministrare, ac evangelicam legem verbumque Dei, Christi populo prædicare, sacrasque Litteras publice et private legere et interpretari, nec non omnium et singulorum utriusque sexus Christi fidelium, intra limites legationis nostræ hujusmodi degentium, ad te recurrentium confessiones audire, et, illis per te diligenter auditis, ipsos, et eorum quemlibet ab omnibus et singulis eorum peccatis, criminibus, excessibus, et delictis quantumcumque gravibus et enormibus, in quibus patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, et alii locorum Ordinarii de jure vel consuetudine aut alias absolvere possunt, quoties opportunum fuerit (per te ipsum absolvere, et eis pro præmissis pœnitentiam salutarem injungere, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, et aliorum Ordinariorum locorum E licentia per te prius requisita, licet non obtenta, libere et licite valeas, tenore præsentium indulgemus ;

AUCTORE J. P.

hic exhibetur.

254 Non obstantibus quibusvis Apostolicis ac in provincialibus et synodalibus conciliis editis generalibus vel specialibus constitutionibus, et ordinationibus, ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Venetiis anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo trigesimo septimo, die quinta Julii, pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri, Domini Pauli, divina providentia Papæ III, anno tertio. Hieronymus Verallus Legatus. *Et apponitur sigillum in cera Hispanica rubra.* Visæ per me Hieronymum Ziliolum, juris utriusque doctorem, canonicum Vincentinum, et in episcopatu Vincentino vicarium substitutum, die sexta Septembris 1537. Gratis pro Deo. Christophorus Fournau. *Hæc ibi.* Idem eodem modo concessit Salmeroni 1537, 4 Novembris. Erat ergo tunc presbyter, cum ut presbytero Legatus tunc dederit facultatem ubivis CELEBRANDI, CONFESSIONES AUDIENDI etc. Eadem haud dubie concessit S. Francisco Xaverio, et Roderico : sed instrumenta hic non exstant, *inquit Pinius ; quæ* F *illi secum detulerint in Lusitaniam*: *ut paulo ante de alio eorum testimonio dictum est.*

§ XXV. Declarata Sancti adversus criminationes innocentia; primitiæ sacræ ubi et quando celebratæ.

Declarata apud Venetos

De calumniis adversus sanctum Virum apud Venetos sparsis, ac declarata ipsius innocentia, tractant Vita a Ludovico Consalvo conscripta num. 93, nec non Ribadeneira lib.* II, *cap.* VI *sub finem.* Sententiæ autem, qua Ignatii integritas a Legato per judicem suum ordinarium patefacta est, apud nos, *ait Ribadeneira,* exstat exemplum. *Exhibeo illud e nostris tabularii Romani monumentis :* In Christi nomine. Amen. Anno Nativitatis ejusdem millesimo quingentesimo trigesimo septimo, indictione x, die vero Sabbati, tertia decima

AUCTORE J. P.

decima mensis Octobris, pontificatus autem sanctissimi in Christo Patris, et Domini nostri Domini Pauli, divina providentia Papæ III, anno tertio. Nos Gaspar de Dottis, decretorum doctor, canonicus Torcellanus, protonotarius Apostolicus, nec non reverendissimi in Christo Patris, et Domini Domini Hieronymi Veralli, sacri Palatii Apostolici causarum Auditoris, sanctissimi Domini nostri notarii capellani, prælati domestici, et per totum Venetorum dominium cum potestate Legati Cardinalis de Latere, Legati, ejusque Palatii causarum vicarius in spiritualibus generalis:

S. Ignatii innocentia,

256 Volentes et intendentes, dante Domino, decidere et fine debito terminare causam inquisitionis ex officio factæ contra et adversus quemdam presbyterum Ignatium de Loyola, occasione quorumdam dictorum, datorum, et ex officio inquisitorum: visa igitur in primis inquisitione nostra ex officio, ut dicitur, contra ipsum P, Ignatium facta; visa comparitione ipsius coram nobis ex officio nostro voluntaria; viso decreto nostro de recipiendis testibus super præmissis pro informatione curiæ; viso termino dato universis et singulis contra dictum P. Ignatium B opponere, dicere, et deducere volentibus; visis testium depositionibus, ac dictis pro parte curiæ receptorum; visa oblatione in judicio facta ipsius P. Ignatii, ac obligatione de se præsentando toties quoties etc.; visis defensionibus ipsius P. Ignatii; visa citatione ac termino dato universis et singulis contra dictum P. Ignatium aliquid deducere volentibus, et citatione facta pro hac die et hora ad audiendum sententiam, et pronuntiationem nostram, ac visis omnibus et singulis videndis, et consideratis, quæ merito consideranda fuerunt, Christi nomine repetito, a quo omne judicium optimum, et spiritus judicantium ad veritatem propalandam impelluntur:

edito super hac re publico testimonio;

257 Nos Gaspar, doctor canonicus, protonotarius et vicarius supradictus, per ea quæ vidimus et diligenter inspeximus, quæ nostram movere, et cujuscumque recti judicis mentem movere possunt, dicimus, declaramus, pronuntiamus, et diffinitive sententiamus in hunc, qui sequitur, modum: videlicet, quia dicimus et pronuntiamus prænominatum Dominum P. Ignatium de Loyola a quibuscumque omnibus et singulis dictis datis, ac nobis et officio nostro susurratis, tamquam frivolis, vanis et falsis fuisse et esse absolvendum C et liberandum, prout per præsentes absolvimus, et liberamus, omnibus et singulis, de quibus in processu, silentium imponendum, prout imponimus, declarando prædictum P. Ignatium fuisse et esse sacerdotem bonæ et religiosæ vitæ, ac sanæ doctrinæ, nec non optimæ conditionis et famæ, qui in civitate Venetiarum usque in hodiernum diem, doctrinam et bona exempla docuit: et ita dicimus, pronuntiamus, sententiamus, absolvimus, et declaramus omni meliori modo, quo possumus, atque debemus. Laus Deo.

quod hic datur,

258 Lata, data, lecta et promulgata fuit supradicta diffinitiva sententia per R. Dominum vicarium supradictum pro tribunali sedentem, anno, indictione, mense, die et pontificatu, quibus supra, præsentibus Domini Bartholomæo de Cesis, et Julio Odoardi camerariis prædicti reverendissimi Domini Legati testibus vocatis et rogatis.

Ego Hieronymus Thadeus q. d. Petrutii, clericus Tranensis diœcesis, publicus Apostolica et imperiali [auctoritate], ac prædicti reverendissimi D. Legati, et reverendi Domini vicarii notarius: Quia supradictæ diffinitivæ sententiæ, ac omnibus et singulis in ea contentis una cum prænominatis testibus præsens fui ac scripsi, ideo in fidem præmissorum me manu propria subscripsi, et signum meum apposui consuetum. *In margine habetur prædicti notarii signum, et in medio signi, ejusdem subscriptio H. T. Observat Pinius, sententiam esse scriptam manu eadem, qua hoc testimonium notarii. De hoc D. Vicario Gaspare de Doctis, Docto seu Doctio, Maffeius lib.* II, *cap.* II *in fine, et ibidem cap.* VIII; *Ribadeneira lib.* II, *cap.* XIV; *Orlandinus lib.* I, *num.* 121, *et lib.* XIV, *num.* 23. *De tempore, quod præparationi ad primitias sacras insumpsit* S. Ignatius, *hæc occurrunt.* D

Locus ac tempus primitiarum;

259 Statuerat, *inquit Vita Consalviana num.* 96, post acceptum sacerdotii gradum, ad unum annum differre primi Sacrificii oblationem, ut interim ad id se compararet, rogaretque beatissimam Virginem, ut eum cum Filio suo poneret. *Consonat in tempore Ribadeneira lib.* II, *cap.* II, *dicens:* Sacerdotio jam decoratus integrum anni spatium ad se præparandum animumque magis colligendum sumpsit. *Ex istius auctoris Vita Hispanica Matritensi anni* 1594, *lib.* II, *cap.* II *habemus, Sanctum sacris Ordinibus initiatum exspectasse anno uno cum dimidio, antequam primitias celebraret: ubi paulo ante præmiserat idem Vitæ scriptor, eum serius, quam cogitarat, id fecisse. Carnolius cap.* XIII *ex ipsiusmet Sancti chirographo contigisse indicat primitias anno* 1538: *quibus etiam assignat locum, sacellum nempe præsepii Christi, ad S. Mariam Majorem Romæ; ac mensem et diem definit, quando ponit Natalis Domini noctem cum die Mercurii concurrentem. Unde si retrocedas ad diem* 24 *Junii anni* 1537, *quibus sacerdos fuit consecratus; jam lucet temporis intercapedo, de qua disserimus. Præcesserat circa locum Maffeius lib.* II, *cap.* IV, Romæ, *inquiens,* sacrificandi fecit initium, ad ipsum præsepe et incunabula Christi Domini, quæ in æde sacratissima B. Mariæ ad Nives religiose coluntur. *Verum hæc solide aliunde corroborari possunt ex Ribadeneira.* E

quæ ex responsis Ribadeneiræ

260 *Exstat in tabulario nostro Romano epistola Italica P. Nicolai Orlandini ad P. Petrum Ribadeneiram, continens quædam dubia circa Vitam* S. Ignatii *ab ipso scriptam. Epistola mitti significatur Roma die* 18 *Decembris* 1598; *et Matrito die* 12 *Martii* 1599 *a P. Ribadeneira ipsimet Orlandino remitti, Italis item responsionibus marginalibus propria manu adscriptis. Ex dictæ epistolæ apographo Roma huc misso extraho sequentia. Dicit, ait Orlandinus, V. R. lib.* II, *cap.* II *(vide Vitam Hispanicam Matritensem jamjam citatam) quod noster Pater anno uno cum dimidio exspectarit post suam ordinationem, antequam diceret Missam; dicendo illam anno* 1538 *in nocte Natalis ad sanctum Præscepe: et cap.* VII *ejusdem libri ostendit, dictam ordinationem factam fuisse die S. Joannis Baptistæ anni* 1537: *ita ut secundum dicta Reverentiæ Vestræ, cum debuerit noster Pater impendere annum unum cum dimidio, ut se præpararet, exspectarit usque ad finem anni* 1538. *Respondet Ribadeneira:* Certissimum est, quod noster Pater dixerit Romæ suam primam Missam nocte Natalis 1538. *Intra annum* 1538, *inquit Orlandinus, acciderunt nonnulla, quæ clare videntur demonstrare, quod Pater noster non exspectarit tam diu; sed quod dixerit primam Missam in Natali anni* 1537; *id est,* F

A *est, mensibus sex post ordinationem suam. Respondet Ribadeneira :* Natali 1537 noster Pater nondum venerat Romam.

ad Orlandini dubia sibi proposita

261 *Primum, ut pergit Orlandinus, est, quod media Quadragesima anni* 1538 (*sicut V. R. affirmat cap* XIII) *uniti sint Patres Romæ, ut agerent de fundanda Societate, eamque in Religionem erigenda. Non vero esse credibile dicit Orlandinus, Patrem nostrum aggressum esse rem hujusmodi, nisi prius per sancta Sacrificia sæpius consuluisset Dominum, et inquisivisset intelligere sanctam ejus voluntatem. Respondet Ribadeneira*: Non erat necessarium, consulere illum mediantibus Sacrifiis. *Instans Orlandinus, Tanto magis, inquit, quod dicto cap.* XIII *V. R. hoc assignat, dicens*: Patres, ut in re adeo gravi certiores se redderent, communi omnes consensu se determinarunt, majore cum fervore orationi insistere, et sanctissimum Missæ Sacrificium offerre. *Nec verosimile est, omnes alios id fecisse, excepto nostro Patre. Respondet Ribadeneira :* Omnes, id est, illi, qui jam celebraverant. *Secunda res, uti argumentatur Orlandinus, fuit, quod dicti Patres Romæ fuerint conjuncti, ut supra, illo tempore, quo* Ignatius *fuerat in Monte Cassino cum doctore Ortiz; et sicut V. R. dicit cap.* XII, *quod ille* B celebrando Missam, *vidisset animam Hozii ad cœlum volare. Sequitur ergo, inquit, ut non exspectarit toto anno* 1538*; sed ut celebrarit, antequam congregati fuerint ad fundandam Societatem. Idque eo magis verum censet, quod in dicta congregatione non sit ulla Hozii mentio. Respondet Ribadeneira:* Ego non dico CELEBRANDO MISSAM; sed interpres Italus, non bene intelligens mea verba Latina et Hispanica. Latina sunt, CUM REI SACRÆ DARET OPERAM; Hispanica: Y despues estando en Missa: quæ ego dedita opera scripsi, et verificantur in AUDIENDO MISSAM.

confirmantur.

262 *Opponit præterea Orlandinus, quod dicti patres Romam ingressi in Quadragesima anni* 1538, *distributis inter se ecclesiis, prædicaverint, ecclesia Dominæ nostræ Monserratensis ad Patrem* Ignatium *pertinente; et secundum id, quod affirmat, inquit, V. R. dicto cap.* XIII, *magnum fecerint motum, atque antiquum renovarint usum sacræ communionis et confessionis. Unde non apparet credibile, hanc aliasque istius momenti actiones fuisse peractas, et solum Patrem nostrum a celebrando abstinuisse toto isto anno, Respondet Ribadeneira*: Non erat necessarium, C dixisse Misam, ad prædicandum: sufficiebat, esse jam sacerdotem. Et P. Benedictus Palmius, et ego prædicavimus multis ante annis, quam essemus ordinati.

Aliæ ejusdem confirmationes.

263 *His Ribadeneira litteris receptis, institit Orlandinus, uti liquet ex difficultatibus propositis Patri Ribadeneiræ in litteris datis Romæ* 3 *Novembris anno* 1599. *Suffecerit dare Ribadeneiræ Responsa, Orlandini literis ab ipso inscripta ad marginem. Apographum a Pinio pro me transcriptum, et Roma acceptum ex Italico sic interpretor :* Ego intravi in Societatem Septembri mense, anni 1540; et ab illo tempore semper intellexi, N. B. Patrem dixisse suam primam Missam in Natali Domini anni 1538. 2. Id quod ego scribo, fuit visum et examinatum ab antiquioribus Patribus, et ab ipso Patre Polanco; et illud approbarunt. 3. Opinio communis est fundata in errore, qui natus est ex interprete Italico, qui male traduxit id, quod ego scripseram Latine et Hispanice. 4. Postquam primi Patres fecissent votum Parisiis eundi Hierosolymam, et exspectandi uno anno ad inveniendum transitum, sicut ego dico L. II, c. IV; et volentes exspectare isto anno, lib. II, cap. VIII; ac Venetias ingressi anno 1537, die 8 Januarii, lib. II, cap. VII; necessario sequitur, ut isto anno exspectarint in dominio Veneto. 5. Credo, plus habebit fidei id, quod ego scribo, quam id, quod scribit P. Polancus. Quia ego plus adhibui diligentiæ quam ille, in veritate rerum comprobanda: et annis sex ante ipsum fui apud N. S. Patrem: dumque P. Polancus audisset, quod S. P. Noster vidisset in Missa animam Hozii, credidit, id acaccidisse, quando Missam diceret. 6. Res illa non est negotium opinionis aut devotionis nostræ, sed facti. 7. Loquenti mihi cum P. Laynez de ista dilatione N. B. Patris in dicenda prima Missa, dixit, quod Pater debuerit habere causam aliquam secretam, ad faciendum id, quod fecit. *Sed hæc plus quam satis: quibus solide stant locus, mensis et annus primitiarum sancti Parentis nostri.*

AUCTORE J. P.

Quibus denique superadditur ipsiusmet Ignatii testimonium.

264 *Scripseram hæc; quando postea incidens in Spicilegium nostrum Romanum, de quo dixi superius* § 15, *inveni diem et annum sacrarum primitiarum S. P. N., ab ipsomet ita diserte determinatos, ut nulla amplius de his controversia superesse possit. Etenim in ecgrapho fragmenti,* E *cujus in dicto Spicilegio exemplar continetur, epistolæ Hispanicæ, quam sanctus Pater ad Dominos Loyolæ, suos fratres, Martinum Garciam, et Beltranum dedit Roma die secunda Februarii anno* 1539, *hæc leguntur:* Die Nativitatis præterita in ecclesia Dominæ nostræ Majoris, in sacello, ubi est præsepe, in quo infans Jesus positus fuit.., dixi meam primam Missam. *Et subscriptio sic sonat*: bonitatis indigus Ynigo. *Hinc collige, Patrem* Ignatium, *quando in Monte Cassino vidit animam patris Hozii, non dixisse, sed audivisse Missam: quia in Monte Cassino fuit ante annum* 1539; *secundum ea, quæ dicto nostro exemplari adscripta a P. Lancicio manu propria, teste P. Ignatio Pinio, huc transtuli.*

§ XXVI. Famosa apparitio S. Ignatio facta in agro Romano; ingressus in Urbem; tradita Exercitia.

F

Apparitio hæc probatur e Vita a Consalvo scripta.

Apparitio hæc ita ex scriptoribus nota est, ut describi hic non debeat. Res gesta in Vita, a P. Ludovico Consalvo ex Sancti ore accepta et scripta, ita num. 96 *refertur :* Cum vero quadam die aliquot ante passuum millibus, quam Romam intraret, templum quoddam ingressus oraret, ita animum suum moveri mutarique sensit, tamque manifeste vidit, quod eum Deus Pater cum Christo Filio suo poneret, ut de eo dubitare non auderet, quin eum Deus Pater cum Filio suo poneret. *In margine nostri apographi, quod huc misit Pinius, et e quo nos ista descripsimus, adscripsit dictus Pinius ista e processu Matritensi:* Viditque clarissime Deum Patrem, illum Christo Filio suo tradentem, ita ut non dubitaret, quin Deus illum cum suo Filio collocasset. *Auctor autem Vitæ, cujus modo verba proferebamus, mox subdit:* Ego, qui hæc scripsi, dixi Peregrino (*id est Ignatio*) cum mihi narraret hoc, alia quædam particulatim hac de re a Laynezio referri. Tum ille: Quidquid, inquit, hac de re Laynezius dixerit, hoc verum fuerit: nam ego ita particulatim non

AUCTORE J. P.

non memini (nempe ob visionum multitudinem locorumque diversitatem, *uti ad marginem recte observat Pinius.*) Sed, addidit, cum illa narrarem, certo scio, me nihil nisi verum narrasse. Hæc ille de hac sua visione.

Ribadeneira, a Lainio,

266 *Audiatur Ribadeneira in Vita nostra lib. II, cap.* XI: Pater Jacobus Laines, *inquit*, cum esset Societatis nostræ Præpositus Generalis, et Romæ in conventu quodam omnium nostrum (cui ego quoque interfui) verba faceret; in hunc ipsum modum narravit, quo a me perscripta sunt. Et ipse Ignatius dum viveret, de hac ipsa cœlesti illustratione quædam interrogatus, Quærite, inquit, ex Jacobo Laine: cui, cum gesta res est, vere rem totam fideliterque narravi. *Addit insuper ista Ribadeneira:* Porro in Commentariolo quodam et Diario (in quod, dum Constitutiones scriberet, affectus in oratione suos, et spiritales quasi gustus Ignatius manu sua quotidie referebat) scriptum reperi: Talem (inquit) hodie affectum sensi, qualem cum æternus Pater me Filio suo commendavit. *P. Joannes Rho in suo Achate pag.* 153, Ejus, *inquit*, quam ad socios Romanos anno 1560 habuit Laynius, concionis domesticæ particulam addamus ex codice illius B concionum, quem in tabulario asservamus. *Ex cujus pag.* 2 *sic loquentem Laynium inducit:* Primum fundamentnm hujus appellationis (*Societatis Jesu videlicet, de qua dicere ordiebatur*) illud, ut mihi videtur, Patri nostro fuit, quod nunc afferam:

cujus e concione, verba dantur.

267 Cum Romam Senensi via veniremus, et Pater multis spiritualibus motibus, præsertim in Eucharistia abundaret, magister Faber, et ego quotidie Sacrum faciebamus; ipse non faciebat, sed communicabat. Dixit ergo mihi impressa sibi a Deo hæc verba; EGO VOBIS ROMÆ PROPITIUS ERO: quorum cum intelligentiam nesciret Pater noster, dicebat: Ego nescio, quid nobis futurum sit. Forsan cruci Romæ affigemur. Iterum dixit, quod visus sibi esset videre Christum sublata in humeros cruce, et prope ipsum, æternum Patrem, qui illi diceret; Volo, ut hunc in servum tuum accipias. Itaque Jesus eum recipiebat, dicebatque: Volo, ut mihi servias. *Viden', quomodo Lainius, qui rem ex sancto Patre audierat, et ad quem ille de ea interrogatus, interrogantem remittebat, secundum dicta ex Ribadeneira; viden', inquam. quomodo Lainius et rem ipsam, et rei adjuncta singillatim recenseat? Mentio de* Commentariolo C et Diario *paulo ante facta ab eodem Ribadeneira, occasionem offert, nonnulla circa hunc locum notandi.*

E Diario item

268 *E tabulario nostro Romano huc misit P. Ignatius Pinius apographum, cui hunc titulum cum sequentibus notitiis prænotavit:* Ephemeris S. Ignatii, de qua Ribadeneira lib. IV, cap. II *(uti et loco supra a nobis assignato)* et Ludovicus Gonzales in Actis S. Ignatii, ultimis lineis. Hanc cum invenissem Italice, describendam putavi. Postea præter spem inveni autographum Hispanicum, imo etiam interpretationem Latinam in ecgrapho Processus Compulsorialis Madritensis an. 1606: ubi dicitur: « Quando noster P. magister Ignatius scribebat Constitutiones, habuit multas et magnas visitationes Dei, et in oratione, Missa, et electionibus ponderebat et tractabat cum Domino singula puncta: inter quæ fuit unum, an ecclesiæ domorum Professarum possent habere aliquem redditum pro sacristia vel fabrica; et super hoc solo puncto dixit 40 Missas, et annotavit in quodam quaternione sua propria manu, id quod Dominus D communicaverat. Cujus copia hæc est extracta ex suo originali, manu P. Didaci Ximenez. Petrus de Ribadeneira cap. primo, num 5. » *His inde citatis, sic Pinius pergit:* Ephemeris illa non tantum 40 dierum, sed multo longioris temporis annotata complectitur. *Hoc patet ex Italico exemplo, quod ante me habeo. P. Joannes Rho supra citatus, pag.* 151 *profert textum Hispanicum ex* S. Ignatii *adversariis: e quo ista delibo:* Veniendo en memoria quando el Padre me puso con [el] Hijo.

Sancti manu conscripto, ac Polanco,

269 *Hunc textum Latine reddit Orlandinus, lib.* X, *a num.* 59 *de Commentariis istis agens, ac eorum specimen præbens; et verba ista Hispanica ita vertit:* Quia recordabar ejus temporis, quo Pater me apud Filium collocavit. *Consonat dictum apographum nostrum Italicum, in quo ita lego:* Venendo in memoria, quando il Padre mi pose con il Figliolo. *Quæro jam, quid verba illa*, Recordabar ejus temporis, quo Pater me apud Filium collocavit, *significent, si non manifeste visum illud attingunt? Quonam enim alio tempore fuit* Ignatius *apud Filium a Patre collocatus, si tunc non fuerit? Jam vero Joannes Polancus, quantus in Societate vir! uti videre est* E *ex ejusdem Societatis Historia*, in ea (*verba sunt Joannis Rho pag.* 150) quam de Ignatii vita, et Societatis ortu atque incrementis Latine summa fide ac diligentia Historiam composuit; quamque ego, *dicit Rhous,* anno superiore antequam Pisas venirem, Romano nostro in tabulario inspexi, cap. IV visum ipsum, et Christi Domini promissa diligentissime prosequitur. *Polancum vero deceptum esse, vel, quod pejus est, decepisse, quis dicere præsumat sine certis testibus ac documentis, quibus dictum suum clare ac solide probet?*

quibus accedunt

270 *Quid plura? Stant pro veritate præsentis sancti oratio Aloysii Albritii ad Cardinales omnes anno nostro seculari a Pontifice laudata, ex Rho pag.* 153; *tabula item Romani altaris, quam Pontifex de genu veneratus est, uti subdit idem auctor: gentium Christianarum diuturnus consensus, ac promissorum fides, pag.* 154. *Quibus adde Societatis traditionem, quæ, quia ante eam nata, deinde cum ea est adulta, confirmata ac propagata, tamdiu apud nos manet in possessione, donec gravissimis ac certis de causis ex ea deturbetur. Non deturbatur autem frivolis quibusvis sciolorum et hypercriticorum ratiunculis, aut dubitatiunculis non sufficienter fundatis. Qualis illa* F *est, quod hujus apparationis veritas nitatur solo et unico testimonio* S. Ignatii, *qui eam solus vidit, solus primum retulit. Quid tum? An ideo falsa, aut suspecta? Hoc si dixeris; vide quantam ex hoc pseudo-principio fenestram aperias ad malignitas et cavillationes contra res Sanctorum, remotis arbitris gestas, et ex sola eorum narratione cognitas.*

rationes aliæ

271 *Neque dicas, visum, quo de agimus, in fabulis habendum, quia Romani judices illud non comprobarint: etenim hoc non est certum ad infirmanda hujusmodifacta firmamentum.* Cum enim *sicut dicit Joannes Rho a pag.* 149, non nisi ex videntis dicto haberi possint (qui enim aliter arcana hæc visa probantur?) illa omnia Romanæ Rotæ severitas a legitimis probationibus rejicere consuevit, ut sanctitatis jam testæ ornamenta potius sint, quam probationes. Satis igitur erit fidei, si testes viri sint omni exceptione majores, juratique: cujusmodi sunt primus Toletanus, et secundus Romanus. *In Officio autem* S. Ignatii, *quod*

A *quod jussu Eminentissimi Domini Cæsaris Cardinalis Montii, Mediolanensis ecclesiæ archiepiscopi Kalendario Ambrosiano additum, et Mediolani anno* 1647 *excusum notatur, lectione tertia sic habet:* Jesum sibi patrocinium illis verbis spondentem prope Urbem audivit: Ego vobis Romæ propitius ero. *Hæc de isto facto dicenda habui; de loco autem, quo id contigit, nunc pauca accipe.*

Loci, in quo res contigit,

272 In templum desertum et solum ingressus *etc., quæ habet Ribadeneira lib.* II, *cap.* XI *; unde intelligitur, quo loco res acciderit. Est mihi in manibus mappa topographica in æs incisa Romæ, cum hoc superne titulo:* Notitiæ sacelli S. Ignatii in vico Stortæ, ubi habetur commodum celebrandi Missam. *Inferius repræsentatur in imagine factum famosæ apparitionis: ad cujus latus apponitur inscriptio marmori incisa supra portam dicti sacelli:*

D. O. M.
IN HOC SACELLO
DEUS PATER
S. IGNATIO ROMAM PETENTI
AD SOCIETATEM JESU INSTITUENDAM
ANNO MDXXXVII
APPARUIT,
B IPSUM EJUSQUE SOCIOS
CHRISTO FILIO CRUCEM BAJULANTI
BENIGNE COMMENDANS:
QUI SERENO VULTU IGNATIUM INTUENS
HIS VERBIS AFFATUS EST:
EGO VOBIS ROMÆ PROPITIUS ERO.
THYRSUS GONZALEZ
PRÆPOSITUS GENERALIS SOCIETATIS,
SACELLO REFECTO, ET ORNATO,
SANCTO PARENTI
P.
ANNO MDCC.

descriptio.

273 *Subditur prospectus ejusdem sacelli venientibus ab Urbe, secundum exemplar Romanum, hic curatum in æs incidi, prout in hoc schemate vides.*

Infra prospectum sacelli exhibetur designatio viarum ab Urbe ad Stortam, triplici ad illam ex Urbe egressu; quorum unus sit per portam Angelicam, alter per portam Castri, alter denique per portam Populi. Distat Storta sex circiter milliaribus Italicis ab Urbe, id est duabus circiter leucis Belgicis, eamque respicit orientem inter ac meridiem sibi obversam: ab alia parte habet viam Florentinam, seu secundum id, quod supra ex Lainio audivimus, Senensem. Roma ad Stortam rectius atque adeo brevius itur per portam Angelicam, secundum dictam designationem.

274 *Ingressus in Urbem accidit quidem Octobri mense anni* 1537, *ex Orlandino lib.* II, *num.* 32; *sed superius* § 25 *num.* 248 *ex verbis Ribadeneiræ, die* Natali, *anno* 1537 noster Pater nondum venerat Romam. *Quo autem presse individuo tempore eo venerit, malo discere, quam docere. Hoc constat, quod ibi fuerit tempore Quadragesimæ, secundum ea quæ dicit Ribadeneira lib.* II, *cap.* XIII: *ubi sic scribit:* Ad mediam Quadragesimam anno 1538 Romam Patres omnes ad Ignatium conveniunt. *Adde:* Interim Ignatius, *narrante Maffeio lib.* II, *cap.* VI, proximorum saluti de more operam navabat cum aliis artibus, tum vero spiritualibus præsertim Exercitationibus. Quibus ille per eos dies, præter ceteram turbam, insignes aliquot viros diligenter excoluit. In iis Gasparem Contarenum Cardinalem, gravissimum senatorem; eumdemque temporibus illis (quod ejus varia monumenta præclare testantur) ingenii et doctrinæ facile principem. Is Ignatii prudentia et consuetudine usque adeo captus est, tantumque ejus præceptis consiliisque profecit, ut qualem dudum optaverat animi regendi moderandique magistrum, denique se Dei beneficio nactum esse affirmaret. Idemque tradita sibi Exercitia (quod exemplum apud heredes hodieque asservari perhibent) sua ipse manu perquam accurate descripsit. E *Agit etiam de hac re Orlandinus lib.* II, *num.* 34. *Excoluit præterea sanctus Pater commentationibus suis sacris Petrum Ortizium, verum gravissimum: de qua re Ribadeneira ac Maffeius; quibus adde Orlandinum, qui hanc narrat ad annum* 1538. *Verum secessus Ortizii in Montem Cassinum, quo se abdiderat, ut, remotis interpellatoribus, majore cum fructu sub directione* Ignatii, *spiritualibus ejus Exercitiis vacaret; secessus, inquam, ille ansam dedit fabellæ in nonnullorum cerebello formatæ de Albanetana* S. Ignatii *institutione; quam confutare jam aggredimur.*

AUCTORE J. P.

Sancti in Urbem ingressus, tradita Exercitia.

§ XXVII. Albanetana apud monachos Benedictinos Sancti in condendis Societatis Jesu Constitutionibus institutio commentitia; primorum Patrum de constituenda Societate deliberationes.

F

Exercitia Ortizio in Monte Cassino ab Ignatio tradita dedere occasionem huic fabellæ;

Sanctissimi *Parentis nostri cum Petro Ortizio commentationibus sacris excolendo secessus occasionem dedit inani commento, quo nonnullis placuit asserere, quod Vir sanctus a monachis Benedictinis instructus leges ibi Societatis nostræ seu Constitutiones ex eorum regulis seu legibus condiderit. Domnus Benedictus Haestenus Disquisitionum monasticarum lib.* II, *tractatu* VI, *disquisitione* 5, *sic scribit:* In Cassinate monte Societatis suæ regulas conscripsit, ibique, ut Antonius Scipio in Elogiis abbatum Cassinensium prodidit, tum libris, qui opus essent, tum unius alteriusve monachi subsidio, a præside instructus, ad Albanetam se contulit, locum in eodem Cassinati saltu quingentos circiter passus a primario cœnobio disjunctum. *Præcesserat Arnoldus Wion in Ligno vitæ lib.* I, *cap.* I *hæc referens:* Ignatius Loiola, suos, quos concedere volebat, ita ex hujus *(intellige Benedictinæ)* regulæ institutis formavit (Casini

AUCTORE J. P.

(Casini enim positus, montem illum contemplationis aliquot mensibus habitavit; ibique velut alter Moyses et legislator secundas religiosarum legum tabulas primis non absimiles composuit) ut brevissimo intervallo *etc. Cujusdam etiam Benedictini scriptum, a se Romæ inventum ac transcriptum misit huc una cum aliis documentis Romanis P. Ignatius Pinius, hoc titulo ei præfixo:* De S. Ignatio Loyola, Societatis Jesu Regulas apud Albanetam condente; *sed* assertum suum, *sicut idem Pater recte observat,* ne probare quidem conatur auctor Benedictinus ille. *Quibus nugis suffragatur reverendus Pater Fr. Franciscus de Berganza, in Antiquitatibus Hispaniæ propugnatis part.* II, *lib.* VIII, *cap.* III. *num.* 31 *scribens, quod Sanctus se receperit ad Prioratum S. Mariæ de Albaneta, passibus quingentis distantem a sua æde matrice monastica; quodque ibidem sanctorum Patrum ac præcipue S. Benedicti regulis instructus, suam composuerit regulam et Constitutiones.*

quæ rejicitur ex variis argumentis

276 *Miseret me sane bonorum istorum virorum credulitatis, quia video eos versari in errore tam crasso, ac in pura puta fabella operam ponere. Id quod assero, sic probo.* 1. *Quisnam ex scriptoribus,* B *qui et* Ignatii *et Societatis res gestas accurate ac penitus inspexerunt ac perscrutati sunt, factum illud vel primoribus digitis attigit? Dicit Vita Consalviana num.* 98 : Roma abscessit aliquando Peregrinus *(id est Ignatius)* in Cassinum montem, ut doctori Ortiz traderet Exercitia : et quadraginta dies *(non aliquot menses, ut volebat Wion)* ibi egit. *Vide etiam Ribadeneiram lib.* II, *cap.* XII. *Secundo. Factum illud convellitur manifeste ex Originali commentario, pro Historia Societatis Jesu misso ex provincia Lugdunensi anno* 1599, *qui ex fide P. Ignatii Pinii, atque ex ipsius transcriptione, inter alia documenta e Romano nostro tabulario desumpta, tradit hæc :* Initium faciet P. N. felicis recordationis Ignatius; de quo patris Annibalis a Codreto hæc verba sunt : Quo tempore scribebat Constitutiones R. Pater Ignatius, nullum vidi librum in ejus cubiculo totis septem mensibus, quibus ei inservivi, præter Missale diebus illis, quibus Sacrificium offerre volebat; sed per noctem se Deo commendans, mane, quæ Deus inspiraverat, ipse scribebat. Cum autem essent sereni dies, ut hoc quietius faceret, secedebat in hortum cujusdam Romani, quem ad hoc ipsum mutuo ab eo C petierat; ibique posita mensa in medio horti, ac scriptorio et charta tantum, scribebat quæ occurrebant. *An in his vel per umbram relucet Albanetica fabula?*

quæ hic

277 *Tertio. Quando sanctus Pater condebat Societatis Jesu Constitutiones, jam celebraverat suas primitias; sicut conficitur ex Ephemeride ejus citata paragrapho proxime antecedente, ubi de quadraginta ejus Missis etc. Idem sine ulla tergiversatione admitti debet e Vita* S. Ignatii, *quam Ludovico Consalvo dictavit ipsemet; in cujus fine præter Missas quadraginta occurrunt ista:* Ratio, quam observabat in condendis Constitutionibus, ea erat, ut QUOTIDIE MISSAM DICERET, et Deo proponeret seu offerret punctum, quod tractaret. *Atqui quamdiu* Ignatius *tradendis Ortizio spiritualibus Exercitiis vacabat in Monte Cassino, nondum tunc dixerat primam Missam : nam Orlandinus lib.* II, *num.* 36 *secessum* Ignatii *in Montem Cassinum cum obitu Hozii connectens (id quod etiam faciunt Ribadeneira lib.* II, *cap.* XII, *et Maffeius lib.* II, *cap.* VI*) sic ait :* Per D id tempus, cum in hoc secessu Ortizio adesset Ignatius, Patavii baccalaureus Hozius... brevi morbo solutus corpore, ad Deum abiit. *Hæc autem duo eventa innectit anno* 1538 : *et aliunde in Menologio Ms. Societatis nostræ, in quo habetur elogium prædicti Hozii, ex Italico Flandrice redditum, ad diem* 13 *Martii lego :* Hoc circiter tempore (dies enim proprie incognita est) felix transitus P. Jacobi Hosii. *Obiit ergo Hozius anno* 1538, *die circiter ac mense prædictis, secundum dicta.* Ignatius *vero celebravit suam primam Missam anno* 1538 *in Natali Domini, ex dictis* § 25. *Consequens itaque est, ut, quia necdum primitias celebraverat, quando in Monte Cassino erat cum Ortizio, ac Hozii animam tunc ibi videbat, Societatis leges seu Constitutiones ibidem tunc non condiderit. Imo vero Orlandinus eodem num.* 37 *testatur, quando obiit Hozius, nondum maturum tempus fuisse ad conficiendas Constitutiones; nam* elatus est, *inquit,* paulo ante, quam de Religione deliberari cœptum est. *Scripseritne* Ignatius *Religionis suæ Constitutiones, antequam de ea constituenda mature deliberatum fuerat?*

278 *Quarto. Instituti Societatis prima formula Pontifici proponitur et vivæ vocis oraculo comprobatur anno* 1539, *ex Orlandino lib.* II, *num.* 57, 82 *et* 83*; vide insuper Ribadeneiram lib.* II, *cap.* XVII ; *ac demum publicis sanctæ Sedis tabulis in religiosum Ordinem erigitur eadem Societas anno* 1540 : *itaque, si Albanetanæ fabulæ assertoribus habemus fidem, jam tum anno* 1538 *debuisset juxta dicta. Societatem temperare legibus Fundator ejus, priusquam nata esset. Quis hoc credat?* 5. *Quæ Orlandinus ad annum* 1550 *fideliter, accurate ac distincte enucleat, graphice notatis scriptionis, temporis, locorum, personarumque adjunctis circa modum, ordinem, totamque œconomiam, quam* Ignatius *in concipiendis, condendis, ac recensendis Constitutionibus tenuit; hæc sola sufficere deberent, ad dissipandos inanes illos institutionis Albanetanæ fumos.* 6. *His vero verbis. in præemio, quo suas Constitutiones orditur sanctus Pater, contentis :* Quia Christi Domini nostri Vicarius ita statuit,... necessarium esse arbitramur, Constitutiones conscribi; *nonne aperte indicat, scribere se Constitutiones jussu Vicarii Christi, atque adeo post approbatam anno* 1540 *a Vicario Christi solenni ritu Societatem, non autem anno* 1538?

contra eam E

afferuntur.

279 *Septimo. In Ephemeride* S. Ignatii *superius citata lego hæc :* Questo di anco andando per la CITTA : *id est,* Hoc die etiam dum irem per Urbem. *Non erat ergo in Monte Cassino, sed Romæ, quando ista scribebat; scribebat autem ista, quando condebat Constitutiones, ex supra dictis.* 8. *Institutum Ordinis Benedictini ac Societatis nimium differunt inter se, quam ut hoc ex illo derivatum dici queat. Hoc argumentum sic deducit P. Joannes Rho pag.* 50*:* Benedictinis certa sedes, monasteriorum adoptio : nobis nusquam firmas sedes esse debere, statim initio Summarii Constitutionum cavetur. De illorum habitu accurate in regula aut certe legibus : nullum nobis ex regula certum vestis genus. Illis non exiguæ in publica psalmodia opes : nobis odeum nullum. De prædicatione divini verbi tacent illorum leges : præcipuus nobis labor. Illis præscripta abstinentiæ formula : nobis uniuscujusque arbitrio permissa. De academiarum ratione nihil Benedictus : de his pluribus agit Ignatius. Nobis absolutissima placet monarchia : longe diversa monachis est forma reipublicæ. Superiores illi in comitiis creant: F

A ant : nobis Præpositus Generalis imponit. *Plurima alia puncta, soli Societati propria, characteristica, ac substantialia, per quæ utpote ab aliis omnibus Ordinibus ipsa secernitur; quidnam aliud clamant, quam quod nec ex Benedictino, nec ex alterius Ordinis instituto Societatis Jesu Fundator prompserit suas Constitutiones? Puncta autem illa dabuntur inferius* § 30 *et* 31. *Hæc mihi videntur plus quam sufficere pro confutatione hujus Albanetanæ ineptiæ, quæ quarto loco posita inter illas, quas Joannes Rho in Achate ad D. Constantinum Cajetanum monachum Cassinatem, et S. Baronti abbatem direxit, ibidem ab eodem auctore refellitur a pag.* 23. *Scripsit igitur* S. Ignatius *suas Constitutiones Romæ in domo Professa; non Albanetæ; nam quando anno* 1538 *degebat in Monte Cossino, res illa erat tunc nimis præmatura; uti liquet ex gestis anno* 1539*; de quibus nunc dicam.*

Variæ ac seriæ primos inter patres habentur deliberationes,

280 *Vita Sancti apud Ribadeneiram lib.* II, *cap.* XIII *narrat, quomodo patres omnes simul Romæ de Societate constituenda deliberarint. Quæ ibi habet dictus auctor, declaramus, confirmamus et illustramus e monumentis tabularii nostri Romani, a sæpius jam nominato rerum*
B Ignatianarum *ibidem eruderatore descriptis atque huc missis: inter quæ ponitur exemplum Latinum, cujus materiem intelliges ex hoc, qui eidem prænotatur, titulo:* Deliberatio et determinatio primorum patrum de constituendo inter se uno corpore seu societate; ita ut, etiam postquam a summo Pontifice missi essent in varias mundi partes, nulla quantumcumque magna separatio locorum ipsos divideret: et de emittendo voto obediendi alicui e Societate etc. *Et subduntur hæc, ex narratione paulo longiore excerpta:* Proxime elapsa Quadragesima, cum instaret tempus, in quo oporteret nos ab invicem dividi ac separari, quod etiam summis desideriis exspectabamus, ut citius ad præfixum et præcogitatum a nobis finem vehementerque desideratum perveniremus; decrevimus per multos ante separationem dies inter nos convenire et tractare invicem de hac nostra vocatione ac vivendi formula. Quod cum pluries fecissemus.., sollicitique essemus ac vigilantes, ut aliquam viam plene aptam inveniremus, per quam incedentes nos ipsos in holocaustum offerremus Deo nostro; in cujus laudem, honorem ac gloriam cederent omnia nostra; tandem decrevimus, et concordi sen-
C tentia statuimus, orationibus et Sacrificiis et meditationibus ferventius solito instare...

separandine essent, an congregati manerent in unum corpus,

281 Cœpimus igitur humanos nostros conatus impendere, et proponere, inter nos aliquot dubia.., de quibus per diem cogitare, et meditari, et per orationes etiam investigare solebamus: et noctu * quisque id, quod rectius et expedientius judicaverat, in medio proponebat... Prima nocte qua convenimus, propositum fuit hoc dubium, an expediret magis, postquam nos vitamque nostram Christo Domino nostro, et ejus vero ac legitimo Vicario in terris obtuleramus et dedicaveramus, ut ille de nobis disponat mittatque eo, ubi plus judicaverit nos posse fructificare, sive sint... *. Indi sive hæretici, sive alii quicumque, fideles vel infideles: an, inquam, magis expediret, nos ita esse inter nos devinctos et colligatos in uno corpore, ut nulla quantacumque magna corporum divisio nos separaret; an forte non ita expediret...

* *id est* post occasum solis, *phrasi Italica.*

* *deest in instrumento vox aliqua.*

quod ultimum placuit

282 Tandem diffinivimus partem affirmativam: Scilicet quod, postquam clementissimus ac pientissimus Dominus dignatus fuerat nos ita infirmos, et tam ex diversis regionibus et moribus natos, invicem unire et congregare, quod non deberemus Dei unionem et congregationem scindere, sed potius indies confirmare et stabilire, reducendo nos ad unum corpus,... ad majorem fructum animarum; cum etiam virtus ipsa unita plus roboris et fortitudinis habeat ad quæcumque bona ardua prosequenda, quam si esset in plures partes dispersa. In his tamen omnibus, quæ dicta sunt et quæ dicentur, ita intelligi volumus, ut nihil penitus ex proprio nostro spiritu et capite asseramus, sed solum, quidquid id sit, quod Dominus inspiraverit, et Sedes Apostolica confirmaverit ac probaverit.

An emittendum esset votum obedientiæ,

283 Deciso et resoluto primo hoc dubio, perventum est ad aliud,... an scilicet, postquam nos omnes emiseramus votum castitatis perpetuæ et votum paupertatis, in manibus reverendissimi Legati suæ Sanctitatis, cum ageremus Venetiis; an, inquam, expediret, emittere tertium, scilicet obediendi alicui ex nobis, ut sincerius et majori cum... merito possemus per omnia implere voluntatem Domini Dei nostri...Ad hujus dubii solutionem cum multis diebus orationi instaremus ac rogitaremus, nihilque occurreret, quod impleret animos nos- E
tros, cœpimus inter nos agitare aliqua media ad melius solvendum dubium. Et primo. An non expediret, omnes nos ad eremum aliquam secedere, ibique manere per triginta vel quadraginta dies meditationibus, jejuniis et pœnitentiis vacantes ad hoc quod Dominus exaudiret desideria nostra... An vero tres vel quatuor omnium nomine eo pergere deberent ad eumdem effectum... Statuimus, quod omnes maneremus intra Urbem duabus præsertim de causis: prima, ne fieret rumor et scandalum in civitate et in populo, qui judicaret... nos vel fugam cepisse vel aliquid novi moliri, vel parum firmos esse et constantes.. Secunda, ne interim per absentiam jactura fieret fructus, quem tunc magnum videbamus fieri in confessionibus, prædicationibus, et in aliis spiritualibus exercitiis, et adeo magnum, quam si fuissemus in numero quadruplo plures quam eramus, non poteramus omnibus, sicut nec modo, satisfacere.

eo adhibitis animi præparationibus,

284 Secundum, de quo cœpimus agitare ad inveniendam viam solutionis, fuit proponere omnibus et omnium cuilibet tres sequentes animi præparationes. Prima est. quod unusquisque ita se præpararet, ita orationibus, Sacrificiis et me- F
ditationibus vacaret, ut niteretur in inveniendo gaudium et pacem in Spiritu sancto, circa obedientiam, quantum ex se est, laborans, habere voluntatem magis affectam ad obediendum, quam ad præcipiendum, ubi par Dei gloria et suæ majestatis laus sequeretur. Secunda animi præparatio est, quod nullus ex sociis apud alterum socium hac de re verba faceret, vel quæreret ab eo rationes, ut nulla alterius persuasione alius traheretur et flecteretur magis ad obediendum, quam ad non obediendum, vel contra; sed unusquisque id solum quæreret, quod ex oratione et meditatione tamquam expedientius hausisset. Tertia quod quilibet reputaret seipsum alienum ab hac nostra congregatione, et in quam numquam expectaret recipi, ut ex hac consideratione nullis prorsus affectibus feratur ad magis ita opinandum et judicandum, sed quasi alienus libere proferat suam sententiam.., per quam credit majus Dei futurum servitium, et tutiorem societatis conservationem permansuram.

285 His

AUCTORE J. P.

et variis rationibus

285 His prævіis animi dispositionibus ordinavimus, quod die sequenti omnes præparati accederemus, dicturi quilibet ea omnia incommoda, quæ fieri possent contra obedientiam, omnes rationes,.. quas quisque nostrum separatim cogitando, meditando, orando invenerat. Et quilibet ordine suo proferebat. Exempli gratia dicebat unus.. Si volumus vivere sub obedientia, cogemur forte a summo Pontifice sub alia regula jam facta et constituta vivere, quo fieret, ut, cum non ita daretur opportunitas et locus operandi circa salutem animarum, cui unicæ rei post nostri ipsorum curam intendimus, frustrarentur omnia desideria nostra, judicio nostro. Domino Deo nostro accepta... Alia vero die proxime sequenti disputabamus in contrarium, adducentes in medium omnia commoda et fructus ipsius obedientiæ, quos quisque in oratione et meditatione hauserat, et quilibet suo ordine proferebat meditata... Exempli gratia aliquis ita deducebat rem ad absurdum... Si congregatio hæc nostra absque suavi obedientiæ jugo haberet curam rerum agibilium, nullus haberet curam exactam... Item si hæc congregatio esset sine obedientia, non diu posset permanere et perse-
B verare : quod tamen pugnat contra primam nostram intentionem conservandi perpetuo nostram societatem.

propositis et expensis

286 Cum ergo nulla re magis conservetur congregatio aliqua quam obedientia, videtur nobis necessaria; maxime nobis, qui vovimus perpetuam paupertatem, et versamur in assiduis et jugibus laboribus tam spiritualibus quam temporalibus, in quibus minus conservatur societas. Dicebat alius sic : Obedientia parit virtutes heroicas, etiam continuas, Nam qui vivit vere sub obedientia, est promptissimus ad exequendum quæcumque sibi injungentur, sive illa essent difficillima, sive confusiones et risum et spectaculum mundo generantia... Item nihil ita prosternit superbiam omnem et arrogantiam, quam obedientia. Nam superbia magni facit et sequitur proprium judicium ac propriam voluntatem, nulli cedens, ambulans in magnis et mirabilibus super se : contra vero per diametrum pugnat obedientia; semper enim sequitur judicium alienum et voluntatem alterius, omnibus cedit, et humilitati, quæ est inimica superbiæ, quam maxime sociatur. Et quamvis nos summo Pontifici ac Pastori donaverimus omnem obedientiam, tam universalem
C quam particularem : tamen circa particularia nostra et contingentia, quæ sunt innumera, non poterit, nec, si posset, deceret illum vacare.

conclusum est omnium suffragiis, præstandam esse obedientiam alicui e Societate.

287 Postquam ergo multis diebus plurima hinc et inde agitavimus circa solutionem dubii, pensando et examinando rationes gravioris momenti et efficaciores, vacando exercitiis solitis meditationis, orationis, cogitationis, tandem, Domino præstante auxilium, non per plurium vocum sententias, sed nullo prorsus dissidente conclusimus, nobis expedientius esse et magis necessarium, præstare obedientiam alicui ex nostris, ut melius et exactius prima nostra desideria implendi per omnia divinam voluntatem exequi possimus, et ut tutius conservetur societas, et tandem ut negotiis occurrentibus particularibus, tam spiritualibus quam temporalibus, decenter provideri possit. Servato similiter eodem ordine discutiendi et procedendi in reliquis omnibus, semper in utramque partem agendo, immorati sumus in his et aliis per tres fere menses, a medio Quadragesimæ usque ad festum Joannis Baptistæ inclusive; quo die omnia suaviter et D
concordi animorum consensu terminata et finita sunt, non sine magnis vigiliis, orationibus et laboribus mentis et corporis præmissis, antequam hæc definiremus et deliberaremus. *In tergo adscriptum esse notat Pinius manu* S. Ignatii : 1539 cn tres meses el modo de ordenarse la Compania. *Id est :* 1539 in tribus mensibus modus, quo ordinetur Societas.

§ XXVIII. Variæ Patrum determinationes circa Societatem instituendam; facultas prædicandi ac confessiones excipiendi in Urbe, et ejus districtu.

Determinationes primorum patrum ex authenticis instrumentis, circa votum obedientiæ in Societate,

Deliberationes paragrapho proximo datas hæ subsecutæ sunt determinationes ; quas manu E
ejusdem P. Pinii, qui superiora calamo exaravit, ex tabulario Romano transcriptas exhibeo : Ego N. subscriptus fateor coram omnipotenti Deo, et beatissima virgine Maria, et universa curia cœlesti, quod, oratione ad Deum præmissa, et re mature pensata, sponte deliberavi tamquam meo judicio magis expediens ad Dei laudem et perpetuitatem Societatis, quod esset in ea obedientiæ votum : et deliberate me obtuli, citra votum tamen et obligationem aliquam, ad eamdem Societatem intrandam, si a Papa Domino concedente confirmaretur : ad cujus deliberationis (quam ex Dei dono me habere recognosco) memoriam nunc ad sacratissimam communionem quamvis indignissimus cum eadem deliberatione accedo. Die Martis quindecima Aprilis 1539. R. Cacres. Johannes Coduri. Laynez. Salmeron. Bobadilla. Paschasius Brouet. Franciscus. Petrus Faber. Ignatius. Simon Rodorici. Claudius Jaius. *Horum transcriptor P. Ignatius Pinius sic notat :* Hæc formula est scripta manu Petri Fabri : subscriptiones vero omnes sunt autographæ. *Addit :* In novitiatu ad S. Andream, proxime domesticum sacellum S. Stanislai, ubi mortuus est, legitur eadem deliberatio cum iisdem subscriptionibus, prout eam ibidem, *ait*, descripsi. *Quæ et in promptu mihi est. Ne quem autem feriat* F
nomen Cacres, *testatur P. Ignatius Pinius inter ea, quæ Spicilegio Romano inseruit, in archivo invenisse se epistolam autographam* Cacres, *datam Parisiis* 11 *Februarii* 1541 *ad* P. Ignatium *Romam.*

ac summo Pontifici circa missiones,

289 *Ab eodem archivi nostri Romani scrutatore communicatæ inde mecum sunt* Determinationes Societatis 1539, 4 Maii, scriptæ manu Patri Fabri, *et ab ipso transcriptæ in hæc verba :* IHS Die quarta mensis Maii, quæ fuit sanctæ Crucis festivitas, conclusa fuerunt ab omnibus, nemine discrepante, ea quæ sequuntur, et sequenti proxima die, quæ fuit Dominica, eadem confirmata. Quod quicumque congregationem dictam vel Societatem est ingressurus, teneatur facere votum obedientiæ expressum summo Pontifici, quo quidem se offerat iturum ad quascumque provincias vel regiones tam fidelium, quam infidelium etc. Hoc vero votum fiet summo Pontifici per manus Prælati Societatis, vel per manus totius Societatis, et non apud ipsummetPontificem etc.

290 Quod

A *puerorum institutionem,* 290 Quod docendi erunt pueri vel alii quicumque ipsa mandata. Quod assumendum sit determinatum tempus, quo possint tradi certo ordine et debito modo ipso mandata ac rudimenta. Quod quadraginta dies assumi habeant in anno, in quibus diebus doceantur talia rudimenta. *Observat ad marginem apographi, quod misit, Pinius, addi hic aliquas declarationes, ne sit locus scrupulis ; item neminem hujus congregationis posse procurare apud Pontificem, ut aliquo mittatur etc. ; prout habetur in formula oblata Paulo III. Observat tamen Bartolus lib.* II, *num.* 45 *sub finem,* ab Ignatio posita, communibus semper omnium votis probata esse, uno tantum atque una in re excepto Bobadilla, qui munus tradendi pueris Christianæ doctrinæ, voto numquam adstringi voluit, ceteris licet id expetentibus. Quare illi magis, quam rationibus illius deferri placuit, nec Societatem ei officio strictius, quam ad alia obligari. Non vitavit tamen Bobadilla hac etiam in re, pertinaciæ notam quamdam ; quod cum in grande incommodum videretur cessurum, si, quod alii censuissent, obstinato magis unius judicio, quam rationibus irritum fieret, decretum ab iis est, uno, contra omnium assensum, animum obfirmante, cassum fore ac nullum ejus
B suffragium. *Sed nos ad aprographum nostrum redeamus.*

perpetuitatem Generalis, 291 Sabbato ante Dominicam quartam post Pascha conclusa sunt, et sequenti Dominica confirmata, nemine discrepante, Quod doceantur pueri per spatium unius horæ, non accipiendo tamen horam scrupulose, sed secundum judicium probabile docentis. Quod, qui admittendi sunt, debeant facere Exercitia spiritualia, aliaque experimenta Societatis etc. *Subdit Pinius, hæc scripta esse manu Fabri ; addens in tergo præcedentium omnium determinationum a die* 4 *Maii anni* 1539, *haberi manu* S. Ignatii, DETERMINATIONES SOCIETATIS : *e quibus, aliisque sit ab omnibus formula Instituti oblata Paulo III. Monet item, inter has eadem Fabri manu notari,* pridie Octavæ Corporis Christi fuisse determinatum, Quod erit unus Prælatus in tota Societate, qui eligetur in perpetuum, id est ad vitam, « segun las exceptiones. que despues se determinaran ; » *id est,* secundum exceptiones, quæ postea determinabuntur. *Sequitur determinatio alia* circa Constitutiones faciendas etc., standum esse judicio plurium e Societate in Italia commorantium,
C *hujus tenoris :* IHUS MA. Cum, ut pie credimus, Deo optimo maximo disponente contingat, nos in diversas mundi regiones atque eas longinquas segregari, idque jussu summi Pontificis, totius Ecclesiæ principis ; considerantibus nobis, qui in unum corpus conjuncti sumus, multa posse succedere, quæ pertinere poterunt ad totius Societatis commodum, videlicet circa Constitutiones faciendas, et alia quælibet :

prærogativam pluralitatis suffragiorum, 292 Visum fuit nobis omnibus, qui tunc Romæ fuimus, quin hoc determinavimus, et ad hujus veritatis signum nomina nostra manu nostra subscripsimus, hujusmodi omnia debere relinqui judicio et sententiæ plurium suffragiorum eorum (qui de nostro corpore sunt) in Italia commorantium, qui ab his, qui Romæ tunc erunt, convocari poterunt, aut ab eis per litteras eorum suffragia requiri : et sic visis plurium suffragiis eorum, ut diximus, qui tunc in Italia erunt, de supradictis ad totam Societatem nostram pertinentibus poterunt determinare, ac si tota Societas esset præsens. Sic enim placuit, et visum fuit omnibus in Domino quarta Martii 1540. Inigo, Joannes Coduri, Simon Rodorici, Alphonsus Salmeron, Franciscus, Claudius Jaius. *Crescit hujus instrumenti pretium ex iis, quæ illi adscribit Pinius, dicens :* Hoc scriptum est exaratum manu Joannis Coduri : subscriptiones omnes autographæ. In tergo adscriptum est manu S. Ignatii : DETERMINATIO SOCIETATIS. *Crescit item ex iis, quæ idem Pater mox subnectit :* Hæc eadem determinatio, Italico sermone conscripta, confirmata fuit Romæ 14 Maii 1541 ; hanc non describo, sed solas subscriptiones autographas ; *nimirum* Paschasius Broet, Laynez, Salmeron, Ignatius, Joannes Coduri, Claudius Jaius. AUCTORE J. P.

293 *Hæc instrumenta excipit in nostro apographo* schedula autographa Claudii Jaii, *pauculis his verbis expressa :* Quidquid reverendus Pater meus in Christo Dominus Ignatius de Loyola, et fratres mei, qui sunt in Italia, determinaverint in pertinentibus ad Societatem, rata et firma habeo. In cujus rei testimonium nomen subscribo 18 Aprilis 1542. Claudius Jaius. *Ultimum denique in determinationibus locum obtinent in apographo nostro Romano* determinationes variæ, *hoc documento comprehensæ :* IHS Quarta Martii 1541 convenimus omnes in unum, hoc est, Dominus Ignatius, Dominus Claudius Jaius, Dominus Jacobus Laynez, Dominus Paschasius Broet, Dominus Alphonsus Salmeron, et ego Jo. Coduri, qui tunc de Societate eramus Romæ, nomine etiam absentium, qui sua vota nobis dederant ; et determinavimus, ut duo ex nobis cogitarent circa negotia Societatis,.. et postea referrent Societati, quid eis visum fuerit, ut, si placerent, approbarent, aut si aliud sentirent melius, dicerent : idque ut brevius nostra fierent, et alii ab illis duobus magis interea possent vacare tum prædicationibus faciendis, tum in confessionibus, et aliis exercitiis spiritualibus. Et duo nominati sunt, Dominus Ignatius, et ego Jo. Coduri : qui juxta voluntatem Societatis incepimus hodie decima Martii. *ad quam et se refert Jaius. Variæ aliæ determinationes* E

294 *Ex additione ac fide P. Ignatii Pinii,* Hic sequitur relatio ipsorum de multis rebus, de Societatis paupertate, impedimentis a Societate excludentibus, Prælati officio ad vitam, experimentis nostrorum, vestitu, puerorum institutione, habendis collegiis in universitatibus. Subjicitur approbatio horum omnium, subscriptionesque patrum omnium autographæ. Inigo, Paschasius Broet, Salmeron, Laynez, Claudius Jaius, Jo. Coduri. *Habemus ex dictis, unde suspiciamus maturam in rebus gerendis prudentiam, pari cum* Ignatii, *nemini se exæquantis, nedum præferentis modestia, et mira sociorum e diversis nationibus oriundorum concordia conjunctam,* nemine discrepante, *secundum superius allegata. Quæ autem mox dicebantur de* prædicationibus, confessionibus *etc., declarantur ex litteris patentibus, antea gratiose impetratis : uti planum fit ex hoc earum ecgrapho, monumentis nostris Romanis inserto :* *proferuntur.* F

295 V. Carafa, tituli S. M. in Transtiberina presbyter Cardinalis Neapolitanus, almæ Urbis Legatus. Dilectis in Christo filiis Petro Fabro, Laurentio Garsias, Didaco Lainez, Francisco de Robier *(lege* Xavier) Nicolao de Bobadilla, Simoni Roderici, Ignatio de Loyola, Alphonso de Salmeron, Claudio Jaio, Paschasio Broet, Joanni Coduri, presbyteris Gebennensis, Giennensis, Elnensis, Seguntinæ, Pampilonensis, Palentinæ, Vicensis, et Toletanæ diœcesis respective, salutem *Datur instrumentum,*

AUCTORE J. P.

tem in Domino sempiternam. Scientiæ donum, devotionis sinceritas, et religionis honestas, quibus vos accepimus insignitos, promerentur, ut vos prærogativæ specialis gratia prosequamur, et condignis annuamus favoribus. Cum itaque, sicut nuper nobis exponi fecistis, vos, qui in theologia per multum tempus operam dedistis, cupiatis in officio prædicationis verbi Dei pluribus satisfacere :

... Sancto ac sociis ejus

296 Nos volentes vos et vestrum quemlibet, ut officium prædicationis prædictum ad animarum salutem et profectum liberius exercere possitis, vestris in hac parte supplicationibus inclinati, Apostolica auctoritate, qua in hac parte fungimur, vobis et cuilibet vestrum, ut, quoad vixeritis, ubique locorum, et in hac alma Urbe, et ejus districtu, ubi ad hoc requisiti fueritis, seu alter vestrum fuerit requisitus, aut ubi pro salute animarum Christi fidelium vos proficere posse speraveritis, verbum Dei, cujusvis licentia super hoc minime requisita, prædicare, ac privilegiis, gratiis, facultatibus, indultis, et concessionibus, quibus prædicatores verbi Dei de jure vel consuetudine, seu alias utuntur, potiuntur, et gaudent, ac uti, potiri, et gaudere poterunt quomo-
B dolibet in futurum, uti, potiri, et gaudere, nec non utriusque sexus Christi fidelium quarumcumque, vobis seu alteri vestrum confiteri volentium, diœcesanorum locorum, ac particularium ecclesiarum quarumcumque rectorum aut quorumcumque aliorum licentia minime requisita, confessiones audire, et illis diligenter auditis, illos a quibuscumque peccatis, criminibus et delictis, quibus Ordinarii locorum de jure vel consuetudine aut alias quomodolibet absolvere possunt, absolvere, et eis pro commissis pœnitentiam salutarem injungere :

operandi in Urbe ejusque districtu

297 Ac eisdem Christi fidelibus, sine tamen parochialium ecclesiarum rectorum præjudicio, aut de illorum consensu, Eucharistiæ et alia ecclesiastica Sacramenta ministrare libere et licite valeatis, et quilibet vestrum valeat, tenore præsentium de speciali gratia facultatem concedimus et pariter indulgemus, districtius inhibentes eisdem ordinariis ac rectoribus, necnon quibusvis aliis personis cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis existentibus, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, eo ipso, si contra fecerint, absque aliqua declaratione incurrenda, ne vos aut quemlibet vestrum super
C hujusmodi verbi prædicationibus et aliis præmissis, contra præsentium tenorem per se vel alium seu alios, quovis quæsito colore, impedire, inquietare, seu perturbare præsumant.

facultas conceditur.

298 Non obstantibus præmissis, et quibusvis Apostolicis ac in provincialibus et synodalibus conciliis editis generalibus vel specialibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. In quorum fidem, robur et testimonium præsentes fieri litteras, et manu propria signatas sigillo nostro muniri fecimus. Datum Romæ in ædibus nostris die 3 Maii 1538. V. Cardinalis Neapolitanus Legatus. *Et apponitur sigillum in cera rubra Hispanica, ac subscribitur :* Jo. Paulus de Thisis Auditor. Visa.

D

§ XXIX. Romanæ inopiæ per Ignatium succurrit Margarita Austriaca; hujus ad ipsum litteræ; acta Eminentissimi Contareni apud Pontificem pro Societate; labores patrum in Italia; Societas fertur per apparitionem promota.

Tempore famis subvenit Romæ Margarita Austriaca, Ignatii olim pœnitens :

Quæ memorat Ribadeneira lib. II, *cap.* XV *de publicis caritatis officiis, quæ primi patres Romæ magna annonæ penuria laboranti præstitere, paulo pluribus ita declaro ex Maffeio lib.* II, *cap.* XI *:* Multi præterea proceres in gloriosi operis perfectionem, Ignatio pecuniæ summam ultro detulere non levem. Qua in re Margaritæ Austriacæ, Caroli V filiæ, Octavio Farnesio nuptæ, Placentinorum et Parmensium hodie duci, pietas ac beneficentia vel in primis enituit. Atque ejus E pecuniæ, cum Ignatius intelligeret, se vel maxime eorum, qui contulerant, voluntate, partem aliquam in suas et suorum necessitates erogare posse ; tamen tanta fuit religione Vir, ut ne obolum quidem nisi in externorum pauperum commoda insumpserit, relatis in codicem accurate nominibus, ut omnium prorsus ratio constaret. Atque in hunc maxime modum labor ad exactam usque hiemem secunda civitatis admurmuratione perductus *etc. Famianus Strada de Bello Belgico decade* I, *ad annum* 1559 *de Margarita hæc scribit :* Ad pietatem magno sane magistro usa est Ignatio Loyola, Societatis Jesu fundatore : apud quem expiare a noxis animum, idque crebrius aliquanto, quam ea ferrent tempora, consuevit. Ab illo auctore hausit erga sacrosanctam Eucharistiam religionem utique singularem, ac plane Austriacam ; *uti videre datur ex duobus speciminibus, quæ ibi narrantur.*

cujus ad ipsum epistola hic datur.

300 *Invenio epistolam laudatæ Principis, monumentis nostris Romanis adjunctam, quæ ex Italico sic sonat :* Reverende M. Ignati : Magno nobis solatio fuit epistola tua, quia certiores factæ sumus de tua valetudine, et ex illa intelleximus, affectum, quo nos prosecutus fuisti, F adeo longa absentia diminutum non esse, neque tibi excidisse, in multis nostris laboribus precari Deum benedictum pro nobis. Pro qua re infinitis tibi nominibus obstringimur, ac precamur te, ut in orationibus tuis idem porro continuare velis. Et sic hinc pro te vel Societate tua quidquam possumus, semper nos invenies promptissimas, ut in omnibus tibi gratificemur. Et sic nos tibi offerimus. Deus Dominus noster contentum te faciat. Parma die 16 Januarii 1554. Margarita Austriaca. *Inscriptio est :* Reverendo M. Ignatio nostro carissimo Romæ. *Sed redeamus ad anteriora tempora, et institutionem Societatis.*

Acta apud Pontificem in favorem Societatis ab Eminentissimo Contareno, ex ejus litteris.

301 *Misit huc monumentorum de sancto Patre Romanorum collector sæpius nominatus apographum litterarum originalium Cardinalis Contareni, ad* S. Ignatium, *quibus narrat, expositum summo Pontifici, et lectum a se Institutum Societatis ; approbatum a Pontifice et confirmatum ; componendam propediem Bullam etc. ; ex quibus confirmantur et illustrantur ea, quæ dicit Ribadeneira*

A *deneira lib.* II, *cap.* XVII. *Eas ex Italico sic reddo Latine :* Reverendo domino Ignatio. Heri per M. Antoninum tuum Hispanum accepi extensionem capitulorum simul cum una schedula reverendi magistri sacri Palatii. Hodie fui cum Domino nostro, et ultra petitionem ore prolatam, legi suæ Sanctitati omnia quinque capitula ; quæ admodum suæ Beatitudini faciunt satis, et ea benignissime approbavit ac confirmavit. Die Veneris veniemus Romam cum sua Beatitudine, et dabitur in mandatis reverendissimo Ghinucio, ut fiat Breve aut Bulla. Commendo me orationibus tuis. Saluta M. Lactantium nostrum. Bene vale in Domino. Tibure 3 Septembris 1539. Vestri amantissimus G. Cardinalis Contarenus. *Inscriptio est :* Reverendo domino Ignatio nostro amantissimo. Romæ. *De mora, solenni et canonicæ hujus negotii confirmationi injecta, consuli potest Ribadeneira loco citato : donec tandem anno* 1540, *die* 5 *Kalendas Octobres Societas Jesu in religiosum Ordinem erecta est a Paulo PP. III, edita super hac re Bulla solenni, quæ incipit :* Regimini militantis Ecclesiæ.

B *Testimonia, quomodo laborarint in vinea Domini Xaverius ac Bobadilla Bononiæ,*

302 *Opportunitate eorum, quæ de primis Societatis patribus ibidem dicit Pontifex ;* jam quam pluribus annis laudabiliter in vinea Domini se exercuerunt, verbum Dei prævia sufficienti licentia publice prædicando ; *produco hæc testimonia ex tabulario nostro Romano descripta. De S. Francisco Xaverio ac Bobadilla exstat hoc :* Augustinus Zannettus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Sebastenus, atque curiæ episcopalis Bononiæ in spiritualibus et temporalibus generalis vicarius et suffraganeus. Universis et singulis, ad quos præsentes nostræ pervenerint, salutem in Domino sempiternam. Vobis præsentium tenore indubitatam et sinceram facimus fidem, in Dominoque attestamur, quod Franciscus Xabier, et Nicolaus Bovadilla presbyteri, in hac nostra civitate Bononiæ de licentia nostra prædicarunt sincere et Christiane, nec in aliquo cum Lutheri doctrina convenientes ; imo eam summis viribus exstirpantes : in quibus concionibus multum utilitatis attulerunt huic nostræ civitati, et eorum vita et moribus, quos omnes probarunt, eam corroborarunt. Unde ab ista civitate fugitivos recessisse, falsum est, sed suis negotiis, et ut alibi seminarent bonum semen, quod nobis reliquerunt. In quorum fidem [jussimus] præsentes nostras fieri, et per notarium
C nostrum infrascriptum subscribi, sigillique curiæ episcopalis Bononiæ impressione manu nostra propria subscriptas communiri. Datum Bononiæ in episcopali palatio die 26 Junii 1538. Ita est, Augustinus, qui supra, vicarius et suffraganeus Bononiensis, manu propria. *Et apponitur sigillum, ac subscribitur :* Bartholomæus Foscararius, curiæ et cameræ episcopalis Bononiensis notarius, manu propria.

Codurius in civitate Velitrensi,

303 *De Codurio ex eodem tabulario sequens testimonium ex Italico interpretor :* Nos Hieronymus Aretinus, vicarius generalis reverendissimi Traniensis, indubitam fidem facimus, quomodo reverendus pater magister Joannes Codurius Ebredunensis diœcesis venerit in civitatem Velitrensem die natali S. Joannis Baptistæ, et ab illo die ad hodiernum usque, quæ est 15 Julii 1539 prædicaverit verbum divinum cum gratissima audientia, non una tantum aut duabus vicibus, sed quotidie : ubi iste populus testatur sibi factum satis. Et proin discedit a nobis bona ac grata cum venia die supradicto. Atque hæc est mera veritas, et consueto nostro sigillo munita. *Et appressum est sigillum, et additur :* Nos Hieronymus manu propria scripsi et subscripsi.

AUCTORE J. P.

ac Tiburtina,

304 *De eodem Codurio indidem promptum est testimonium hoc, Tibure datum :* IHS. Pateat universis, quod Dominus Joannes Coduri presbyter diœcesis Ebredunensis, in Tibure manens nobiscum, et ex nostra licentia ibi prædicans doctrinam sacram et Catholicam cum bono spiritu, et exemplo, et verbo, opereque quam plurimos ad pœnitentiam revocavit, et a dominica prima Adventus usque ad tertiam, multorum confessiones audivit, nil pro his temporale petens, sed quod gratis accepit, gratis dans, atque humiliter conversans inter nos, cum gratiarum actione, quod per nostram paupertatem sibi administrari potuit, frugaliter comedens, per vicos, ecclesias et plateas annuntians verbum Dei, late, gratiose, et compendiose pœnitentiam et emendationem peccatorum publicavit. Et cum de prædicatoribus nulla debeat oriri suspicio, et eorum habeat esse Catholica secundum veram fidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ prædicatio, has dedimus in testimonium, ut qui in Domino laboravit, et in Domino confidens, a Domino adjutus, a nobis testimonium accipiat. Datum in palatio Domini nostri episcopi 12 Decembris anni 1539. Ludovicus de Collibus vicarius generalis Tiburtinus. *Et additur sigillum ; et in tergo scriptum haberi manu* S. Ignatii, *fidem facit nostrum apographum,* testimonio del vicario de Tiburi cerca M. Joan ; *id est,* testimonium vicarii Tiburtini circa M. Joannem. E

Salmeron et Broet Senis,

305 *De Alphonso Salmerone, et Paschasio Broet sequitur ibidem hoc testimonium Originale Francisci Coscii, vicarii archiepiscopi Senensis Francisci Bandinei de Piccolominibus :* Fidem, *inquit,* facimus indubitatam, quod dominus Alphonsus Salmeron cum socio suo domino Paschasio venerunt in hanc urbem Senensem gratia prædicationis Evangelii Jesu Christi, et cum venia et gratia nostra obtinuerunt a nobis, posse oves nostras sua ipsorum doctrina pascere : quod et fecerunt, comprobantes evangelicam veritatem non solum sanis Catholicis sermonibus, verum etiam vita et religione honestissima, et prorsus non solum absque ulla quorumcumque hominum accusatione, verum etiam sine minima suspicione. Sed quia ad aures nostras pervenit nescio quid in eorum famam attentari ; nostras esse duximus partes, præbere testimonium, et veritati F primum, et iis qui bene et Christiane nobiscum sunt conversati. In quorum testimonium has litteras fieri fecimus subscriptas manu notarii publici et secretarii nostræ curiæ archiepiscopalis, et nostri parvi sigilli impressione munitas. Datum Senis in palatio archiepiscopali die 29 Junii 1538. *Infra habetur subscriptio notarii, et secretarii, adjunctumque est sigillum.*

Bobadilla et Jaius

306 *De Bobadilla et Jaio notatur in nostro apographo e tabulario Romano, post dicta testimonia, hoc quod sequitur ; estque* vicarii generalis et administratoris episcopatus Ferrariensis testimonium authenticum de vita et doctrina bona Claudii Jaii. et Nicolai Bobadilla. *Sic vero illud habet :* Octavianus de Castello de Bononia, juris utriusque doctor, episcopus S. Leonis, suffraganeus et vicarius in spiritualibus generalis reverendissimi Domini D. Cardinalis de Salviatis, episcopi et legitimi administratoris episcopatus Ferrariæ etc. Requisiti pro parte venerabilium presbyterorum domini Nicolai Bobadillæ et

Claudii

AUCTORE J. P.

Claudii Jaii, clericorum peregrinorum, tenore præsentium universis et singulis præsentes nostras inspecturis fidem facimus et attestamur, ac ad notitiam eorumdem deducimus, qualiter dicti ambo prænominati clerici per plures et plures menses moram traxerunt in civitate Ferrariæ divina celebrantes, et verbum Dei populo publice prædicantes, et bonum exemplum dantes in ipsa civitate Ferrariæ.

Ferrariæ.

307 Ex qua cum bona gratia et licentia nostra, non suspensi, non excommunicati discesserunt, [sed] moti devotione ad alias partes recesserunt, prout per præsentes fidem indubitatam facimus, exhortantes omnes et singulos Christi fideles, ad quos declinare contigerit, ut eos verbo pariter et exemplo caritative tractent. In quorum fidem præsentes fieri jussimus, solitaque sigilli nostri parvi fecimus impressione muniri. Datum Ferrariæ in palatio episcopali nostro, a nativitate Domini nostri Jesu Christi 1538, Indictione XI, die 28 Junii, pontificatus sanctissimi Domini nostri Papæ Pauli III anno 4. *Et apponitur sigillum in cera rubra Hispanica : et subnotatur* Benedictus de Silvestris, curiæ et cameræ episcopalis Ferrariæ secretarius de mandato. *At nunc resumatur oratio de Societate.*

B

Fertur Societatis institutio per apparationem promota.

308 *Ejusdem approbationi canonicæ fuerunt interjectæ non mediocres difficultates ac moræ, renitente potissimum Bartholomæo Guidiccionio; de qua re scriptores : ita tamen, ut totus deinde mutatus, a nobis steterit;* et cum de multitudine religionum cohibenda, *ex relatione Maffei lib.* II, *cap.* XII, idem quod antea omnino sentiret, huic tamen refragari se ultra negaret posse, divino videlicet monitu, et occulta spiritus operatione vehementer instinctus. *Ita ille. Apparitionem quamdam intervenisse huic negotio memorat Ughellus tom.* I *Italiæ sacræ, col.* 830 *novissimæ editionis, de Bartholomæo Cardinali Guidiccionio, Lucensi episcopo, ista pronuntians : cujus rei fides sit penes auctorem :* Nuperos, *ait*, religionis Ordines supra veteres a sanctissimis viris institutos, aliquamdiu ex studio pietatis aversatus est; sed a S. Ignatio in somnis admonitus, ita studium vertit *etc.*

§ XXX. Societas opportuno tempore instituta; ejusdem finis, ac media.

C

Franciscus Suarez breviter ostendit,

Religionem hanc convenientissimo tempore fuisse institutam, adeo perspicuum est, ut multis probari non debeat. Paucis id deducit Suarezius cap.* IV, *num.* 3 *in hæc verba :* Est autem merito a multis sapientibus, ac prudentibus viris observatum, hoc eodem tempore natum fuisse in Germania Martinum Lutherum, anno scilicet 1483, octo nimirum annis ante Ignatium; et anno 1521 publicum bellum contra Romanam Ecclesiam excitasse, innumeras hæreses disseminando; et præsertim eas, quæ libertatem carnis concedere, et subjectionem, ac obedientiam summi Pontificis destruere posse viderentur : quibus mediis innumeros habuit suæ blasphemiæ, et iniquitatis sectatores, et ministros. Hoc autem ipso tempore, quo videbatur fides in tot provinciis Catholicis, et Ecclesiæ subjectis labefactari, ac deficere; non sine magna Dei providentia cœpit aperiri ostium, ac via, qua posset eadem vera fides, et Christi nomen ad innumeras gentium nationes deferri, in quibus antea auditum non fuerat. In India scilicet Orientali et Occidentali, et in multis regnis et insulis, quæ paulo ante prædicta tempora, pietate, diligentia et industria Catholicorum regum Hispaniæ, ac Lusitaniæ explorata sunt. D

Societatem opportuno tempore institutam fuisse.

310 Hoc ergo eodem tempore excitavit Deus Ignatium, qui Societatem ad profectum animarum in vita, et doctrina Christiana, et ad fidei propagationem, ac defensionem (ut dicitur in Bullis Pontificiis, præsertim Gregorii XIII, QUANTO FRUCTUOSIUS) erigeret. Defensio enim fidei contra hæreticos fit propagatio inter gentiles, et paganos; profectus autem vitæ, inter ipsos fideles et Catholicos. Convenientissime ergo instituta est ad hunc finem hæc Religio eo tempore, quo et defensio fidei erat Ecclesiæ maxime necessaria, et propagatio valde opportuna, et instauratio ac perfectio morum utilissima. *Ita Suarezius; quæ quasi summarium aliquod censeri possint ad libri* II *caput* XVIII *apud Ribadeneiram; in quo diffusissime agit de Dei optimi maximi consilio in instituenda Societate; atque ad caput* XIX, *quod est de fidei Christianæ propagatione apud Indos. Inspici etiam potest Bartolus lib.* I, *num.* II.

E

Finis ipsius est salus propria et aliena ex Bullis Pontificum,

311 *Finem hujus Religionis esse, non solum propriam, sed alienam perfectionem quærere, cum ex testimoniis Pontificum, tum ex nostris Constitutionibus luculentissime constat. Etenim in prima Bulla Pauli III, ubi formula Instituti ei proposita, dicitur Societas ad hoc potissimum instituta*, ut ad profectum animarum in vita, et doctrina Christiana, ad fidei propagationem *etc.* præcipue intendat. *Et ex iis, quæ ibi dicuntur inferius, cuilibet e Societate incumbit, ut* curet primo Deum, deinde hujus sui Instituti rationem, quæ via quædam est ad illum, semper ante oculos habere, et finem hunc sibi a Deo propositum totis viribus assequi. *Eadem fere verba occurrunt in simili formula Julio* III *oblata, et primæ ejusdem Pontificis Bullæ inserta. Gregorius* XIII *in Constitutione :* Quanto fructuosius, *sic ait :* Sicut finis dictæ Societatis, fidei propagatio et defensio, animarumque in vita et doctrina Christiana progressus; ita etiam gratiæ ejus vocationis proprium est, diversa loca de Romani Pontificis, ac Præpositi Generalis ejusdem Societatis directione peragrare *etc. Et in altera Constitutione,* Ascendente Domino *habentur sequentia :* Cujus (*de Societate est sermo)* præcipuus finis Catholicæ est religionis defensio ac propagatio, animarumque in Christiana vita et doctrina profectus. F

et Constitutionibus

312 *Res eadem declaratur in Constitutionibus nostris. In Examine enim, quod iis omnibus, qui ad Societatem Jesu ingredi volunt, mox in principio proponitur, cap.* I, *num.* 2 *sic statuitur :* Finis hujus Societatis est, non solum saluti, et perfectioni propriarum animarum cum divina gratia vacare, sed cum eadem impense in salutem, et perfectionem proximorum incumbere. *Et Constitutionum parte* I, *cap.* II, *num.* 8 nostrum Institutum... ad *animas* juvandas, et disponendas ad ultimi sui finis de manu Dei creatoris nostri ac Domini, consecutionem, recta tendere *dicitur. Ac rursum ibidem parte* III, *cap.* I, *num.* 9 *de Societate sic refertur :* Quæ tota ad majorem Dei gloriam, ac universale bonum, et utilitatem animarum instituta est. *Denique in proœmio partis* IV *ita habetur :* Cum scopus, ad quem Societas recta tendit, sit suas ac proximorum animas ad finem ultimum consequendum, ad quem creatæ fuerunt, juvare. *E quibus satis constat, finem Societatis*

A *cietatis Jesu tum ex testimonio instituentis* Ignatii, *tum ex Pontificum, Institutum ejus approbantium, assensu, in eo situm esse, ut in propriam et proximi salutem incumbatur. Plura, quæ ad finem Societatis pertinent, congerit Suarezius cap.* II, *a num.* 3.

Media curandi alienam salutem Societati peculiaria sunt puerorum institutio.

313 *Laudatus auctor cap.* III *tractat de mediis, quibus ad finem præstitutum utitur Societas; sive ea propriam immediate sociorum perfectionem spectent; ut videre est num.* 3; *sive circa salutem proximi directe versentur, vel ad illum proxime referantur, sicut habes num* 10. *Atque ut hunc quidem alienæ, ut diximus, salutis finem consequatur, media quædam singularia, ac sibi propria eo dirigit, proprioque ac singulari modo; quæ vel nondum ab ullo hactenus Ordine suscepta sunt, vel certe non tam perpetuo assiduitatis tenore pertractata, quanto et pertractavit ipse sanctissimus Parens noster, et pertractari eadem a nobis voluit. Primum itaque sit,* puerorum ac rudium in Christianismo institutio; *ex formula Instituti, Paulo PP. III, ac Julio item III oblata et probata; ubi prædicta verba habentur. Ad parochos quidem ista cura spectat; sed illi salutare hoc simul et laboriosum munus tunc ne-* B *gligebant adeo, ut necesse fuerit eos graviter moneri atque excitari a concilio Tridentino; quod vide sessione* V, *cap.* II; *et sessione* XXIV *de Reformatione cap.* IV *Nullam tunc exstitisse congregationem, quæ pueros ac rudes Christianæ fidei rudimentis imbueret, vi propriæ institutionis, observat Nigronius num.* 13; *eamque, quæ Romæ dicitur esse in Religionem erecta clericorum congregatio, muneris hujus apprime studiosa, vicesimo post Ordinem nostrum conditum anno esse constitutam, tradit ex Rutilio Benzono, quem citat lib.* I *de Jubil. cap.* VIII.

cum peculiari de hac ere voto.

314 *Quid, quod in Societate hoc salutare munus adeo peculiare an perpetuum sit, ut ejusdem professi ac coadjutores spirituales promittant* peculiarem curam circa puerorum eruditionem; *uti liquet e Constitutionibus parte* V, *cap.* III *et* IV. *Idque* ea de causa sit, ut sancta hæc exercitatio, peculiari modo sit commendata, et devotius curetur, propter singulare obsequium, quod Deo per eam in animarum auxilio exhibetur, et quia facilius oblivioni tradi poterat, et in desuetudinem abire, quam alia magis speciosa, cujusmodi est prædicatio *etc.; sicut est in Declaratione ad dictum caput* III. *Atque hoc munus* C *imponitur non tantum nostris tironibus et scholasticis, ac patribus tertiæ probationis; sed ista eruditio per dies quadraginta injungitur rectori, per se vel per alium obeunda, cum primum rector renuntiatur, et professis, atque coadjutoribus spiritualibus, post professionis ac votorum emissionem, antequam annus elabatur. Vide Congregationis* 2 *decretum* 58; *et canonem* 15. *In professione primorum Societatis patrum speciale votum circa eruditionem puerorum, habes apud Ribadeneiram lib.* III, *cap.* I.

Secundum medium est defensio ac propagatio fidei Catholicæ

315 *Secundum medium, quo in salutem proximi incumbit ex præscripto sibi fine Societas, quodque adeo ei est characteristicum ac proprium, ut a nulla hactenus congregatione hoc modo susceptum sit,* fidei Catholicæ defensio ac propagatio *est, secundum ea, quæ proxime jam præmissa sunt. Argumentum hoc sic probat ac deducit Nigronius:* Noverat, *inquit,* beatus Pater, aliquos omnium fere Ordinum, ac potissimum Prædicatorum, Minorum, Eremitarum, aliorum Mendicantium religiosos viros, Dei zelo plenos, vel sua sponte vel Majorum imperio, vel Sedis Apostolicæ jussu profectos seculis præteritis in provincias infidelium, ad Evangelium prædicandum, et nonnullos martyrium subiisse. Sciebat, in India atque in orbe novo, quo tempore Societatem hanc suam instruebat, salutem gentium illarum barbararum ab iisdem procurari. Verum non invenerat, ab Ordine ullo susceptam hanc curam, ut finem præcipuum, ac proprium ministerium per votum peculiare, quo quisque se obstringeret ad pergendum sine excusatione ac tergiversatione quocumque summus Pontifex mitteret, sive ad Turcas, sive ad hæreticos, sive in Indiam ad gentiles, quod nos facimus in nostra solemni professione. *Consule formulam Instituti Paulo PP. III oblatam, et ab eodem approbatam, et Constitutiones parte* V, *cap.* III, *num.* 3.

AUCTORE J. P.

inter mortem ac tormenta;

316 *Quam vero impense id a Societatis patribus reipsa præteritis temporibus præstitum fuerit, et præsentibus etiamnum præstetur, nihil attinet me hic dicere. Inter profusissimas laudes, quibus hanc, qua de agimus, apostolicam Societatis spartam extollit Paiva Orthodoxarum explicationum lib.* I; *breve est illud fol.* 22 *verso:* Infinitum quidem esset numerando percensere, quod hujus sodalitatis viri in hoc docendi Evangelii, atque Indicos homines ab impietate avocandi munere, verberibus cæsi fuerint, quot vinculis obstricti, quot in carceres misere contrusi, quot inedia fere consumpti, quot denique ob Christi nomen variis cruciatuum generibus interierint. Ut vero ceteros taceam, silentio sane præterire non possum Gonçali de Silveira Lusitani, viri cumprimis nobilis, mihique quondam charissimi, nunc vero martyris sanctissimi mortem *etc:* E

3 est eruditio juventutis,

317 *Tertius character Societati in procuranda aliena salute proprius ac peculiaris, modo utique singulari et peculiari ab ea susceptus, est juventutis a primis propemodum elementis eruditio gratuita, cum probitate conjungenda. Proprius, inquam, et peculiaris hic Societatis character est: nam tametsi eo tempore, quo* S. Ignatius *de Societate stabilienda cogitabat, multi religiosi, uti observat Nigronius num.* 15, *in publicis Gymnasiis philosophiam, theologiam, et sacram Scripturam explanabant; ecquis tamen Ordo ex peculiari suo instituto illam assumpserat provinciam, ut in omnis generis puerorum a Grammatica, et vero etiam alicubi a primis rudimentis, eruditionem incumberet usque ad sacram theologiam,* F *scholis unicuique apertis, et collegiis in hunc finem institutis, in quibus abstrusa et recondita scientiarum adita perlustrarentur? Adisis Nigronium numero mox citato: ubi præterea monet, quod, si quæ congregationes regulares in Italia pueros publice doceant, quo tempore ipse hæc scribebat, septuagesimo post institutam Societatem anno, non sint tamen minus vera, quæ dixit; addens, quod id laboris publice suscipere memoria mea, inquit, non multis ante annis illi inceperint.*

4 Exercitiorum spiritualium traditio:

318 *Quartus Societatis idiotismus ad finem in salute proxime a se intentum est Exercitiorum spiritualium traditio. Formula Paulo III ac Julio III oblata, nec non confirmatio Gregorii XIII eorum mentionem faciunt. Fuisse quidem semper in Ecclesia Dei spiritualia quædam Exercitia, conficitur ex tractatu proprio hujus argumenti, qui a Nigronio editus in Tractatibus asceticis, ibidem sextus numeratur, agitque de secessu ad meditandum atque Exercitiis spiritualibus, quæ sunt in usu, ac ministeriis Societatis Jesu. At qui tanquam*

AUCTORE J. P.

tamquam duces, directores ac magistri instituerent alios, ex professo, ut ita dicam, et modo ac methodo illa, quæ Societati est peculiaris, in secessu isto ab omnibus aliis negotiis vacuo, ac meditationum cursu ad artem redacto, vel nullos, uti opinor, reperias, vel certe, si qui umquam tales reperti fuerint, hoc eorum studium, quando Societas constituebatur, pene, si non plane, desierat. Spiritualium itaque horum Exercitiorum ministerium est unum ex mediis Societati propriis, et quibus ad finem ab ea intentum pervenitur. Quanti autem illud faciat Societas, disertissime inculcatur Constitutionum parte IV, *cap.* VIII, *num.* 5, *per hæc verba:* Ad Exercitia spiritualia aliis tradenda, postquam quisque in se ea fuerit expertus, assuescant: et dent operam omnes, ut et eorum reddere rationem, et in hoc armorum spiritualium genere tractando (quod Dei gratia ad ipsius obsequium tantopere conferre cernitur) dexteritatem habere possint. *Et in septima parte, cap.* IV, *num.* 8 *jubemur proximum ad meliora promovere* etiam tradendis spiritualibus Exercitiis.

quæ magni fit in Societate, ut inde patet,

B

319 *Regula vero* 41 *Præpositi curare eum jubet,* ut nostri in spiritualibus Exercitiis tradendis accurate exerceantur, postquam ea in se fuerint experti. *Regula item septima sacerdotum* Intelligant, *inquit,* sibi ratione peculiari incumbere, ut Exercitiorum spiritualium, quæ tantopere ad Dei obsequium conferre cernuntur, usum valde familiarem habeant, quo et alios ad ea suscipienda adducere.. possint. *Regula denique eorum, qui in missionibus versantur, undecima, inter media spiritualia, quibus juxta Institutum Societatis, et beneplacitum Superioris uti poterunt, recensetur* Exercitiorum spiritualium traditio. *Quanta autem nostrorum cura, quanta externorum frequentia, morum immutatione, ac fructu ea obeantur, plurimaque alia, ad ministerium adeo Societati genuinum ac proprium illustrandum accommodata, peti possunt ex dictis supra.*

§ XXXI. Alia quædam media Societati propria; ejus vivendi modus; duæ proprietates ei cum aliis religiosis communes.

C

Medium 5 est visitatio carcerum et hospitalium:

Q*uinta Societatis, ad sui finis consecutionem, proprietas est,* eorum, qui in carceribus, vel in hospitalibus inveniuntur, pia subventio et ministerium, *ex formula Instituti a Julio III probata. Curam hanc nullius fuisse Ordinis propriam ex vi regulæ, quo tempore sanctus Pater noster Societatem formabat; postea vero duas nobis in hoc ministerio congregationes auxilio venisse; observat Nigronius num.* 16; *alteram quidem in Hispania,* de Hospitalitate *nuncupatam, et a S. Joanne* de Deo *erectam; de quo Ordine, ejusque fundatore actum est apud nos ad diem* 8 *Martii, anniversariæ ejusdem Sancti memoriæ sacrum, tomo* I, *a pag.* 809; *alteram vero in Italia Romæ exortam esse clericorum, qui Ministri infirmorum appellantur, sub Xysto V inchoatam; prout ibidem legere datur apud Nigronium. In Constitutionibus nostris parte* VII, *cap* IV, *num.* 9 *præscribitur, ut nostri* incumbant infirmis juvandis, præcipue in xenodochiis, eos invisendo, et aliquos, qui eis inserviant, mittendo..; sic etiam pauperes, ac in custodiis publicis detentos, quoad ejus fieri poterit, per se sublevando, et, ut alii sublevent, curando. D

sextum denique est missio ad prædicandum etc.

321 *Sextum denique medium Societati proprium, ab ejusque sanctissimo Fundatore in promovenda animarum salute eidem præscriptum, est missio ad prædicandum, confessiones audiendas, doctrinam Christianam tradendam, et alia opera pia instituenda, sine ulla temporalis mercedis compensatione, atque spe, per fidelium oppida et castella; in quibus esse solet major rerum spiritualium, quam in frequentibus urbibus penuria; prout est apud Nigronium num.* 17; *ubi animadvertit etiam, priscis seculis id usitatum fuisse, ex verbis Origenis, qui oculatus ævi sui affertur testis. Posterioribus quoque seculis illustres in salutari illo atque apostolico munere ibidem nominantur S. Vincentius, ac S. Bernardinus; ille quidem Prædicatorum, hic vero Minorum splendor; quos æmulatus cum in aliis actionibus, tum vero etiam in hac* S. Ignatius, *missiones per vicos et villas tamquam ad sui Instituti substantiam spectantes, amplexus fuit, sicut ibidem prosequitur citatus auctor; adeo quidem ut, quemadmodum ejus fert opinio, sint comprehensæ sub voto solenni obedientiæ summo Pontifici circa missiones juxta litteras Apostolicas. Et vero in Constitutione Julii III, facta de hoc voto mentione, post commemoratos Turcas, infideles, Indos, hæreticos, schismaticos, mox additur;* seu etiam ad quosvis fideles, mittendos censuerint, exequi teneamur. E

Media ista sunt signa characteristica Societatis Jesu.

322 *Clemens PP. XI Societatis missiones favore spirituali prosequi dignatus est; uti liquet ex Bulla die* 23 *Januarii anno* 1703 *edita; ad quam lectorem mitto. Porro hoc salutare munus excolendæ in apostolicis hisce missionibus vineæ Domini, diu post* S. Ignatii *vitam, proprium ac peculiare sibi fecit congregatio Missionis, a B. Vincentio a Paulo instituta, qui anno* 1660 *die* 27 *Septembris cum odore sanctitatis mortuus est, et anno* 1729, *die* 13 *Augusti a Benedicto PP. XIII sacris Fastis adscriptus, edito beatificationis decreto. Agit de ista congregatione, ejusdemque fundatore R. P. Hippolytus Helyot in Historia Ordinum monasticorum, religiosorum ac militarium, nec non congregationum secularium tomo* VIII, *cap.* II; *ubi circa secundum congregationis finem scribit, quod octo per annum mensibus vacet campestribus missionibus. De aliis sacerdotibus missionariis, ut vocant, agitur in eodem tomo. Verum ut ad nostram Societatem revertamur; sex ista media, quæ ab illa ad consecutionem sui finis adhibentur, sunt tamquam signa characteristica, quibus et ipsa dignoscatur, distinguaturque ab aliis Ordinibus religiosis, diversum a suo institutum professis. Hinc roborantur ea, quæ contra fabellam Albanetanam superius disputata sunt. Ecquis enim dubitet, an Constitutiones nostræ ex proprio ac peculiari* S. Ignatii *promptuario sint desumptæ, quas in multis, ut vidimus, substantialibus punctis prorsus Societati soli ita condidit peculiares, ut nulli alteri Ordini religioso sint propriæ.* F

Laxus non strictus in Societate vivendi modus:

323 *Quia vero* Finis hujus Societatis est, non solum saluti et perfectioni propriarum animarum cum divina gratia vacare, *sicut supra dictum est,* sed cum eadem impense in salutem et perfectionem proximorum incumbere, *idque mediis adeo accommodatis ad hunc finem, et adeo Societati propriis; consequens est, ut Ordo noster ex vi suæ institutionis mixtus sit ex vita activa et contemplativa,*

A *templativa, prout videri potest apud Suarezium cap.* VI; *in quo autem gradu perfectionis nostra religio sit constituta, docet cap.* VII; *probatque eam ex vi sui Instituti perfectissimam esse; cap.* VIII *invenies, convenienter in Societate cantus et chori ordinarium usum non esse; denique cap.* IX *quærit, utrum Societas arctam simpliciter, an laxam regulam profiteatur; ac postquam varia præmisisset tam de pœnitentiis atque afflictationibus corporis, secundum modum in Societatis constitutionibus præscriptum, quam de ejusdem vivendi ratione, quæ in exterioribus certas ob causas communis est, concludit, Societatis regulam valde strictam esse: quorum omnium brevissime memoriam hic innovasse, sufficiat, ne alioquin sine necessitate nimis longe nos abducant. Consuli etiam potest Joannes Rho Interrogatione* 17 *inter apologeticas, in qua suam Instituto Societatis perfectionem vendicat.*

Societas est Ordo clericorum regularium,

324 *Societas Jesu duas habet proprietates, sibi cum aliis pluribus religiosis communes. Prima est, quod sit Religio clericorum regularium seu presbyterorum. Sanctissimus Fundator noster sui Instituti formulam auctoritati ac judicio Sedis Apostolicæ deferens comprobandam, hac jam tum* B *sub notione, si quos forte sui Deus imitatores excitare dignaretur, Paulo PP. III eos indigitabat;* quorum quidem Religio, *ut loquitur Ribadeneira lib.* II, *cap.* XVII, clericorum regularium esset. *Tridentina quoque synodus Ordinem nostrum vocat* Religionem clericorum Societatis Jesu. *Gregorius XIII anno* 1573, *in Approbatione et nova concessione facultatum, Horas canonicas extra chorum recitandi etc., loquitur de* Instituto clericorum regularium Societatis Jesu, quod per.. prædecessores nostros, *ait,* approbatum, et confirmatum fuit. *Plura dabit Franciscus Suarez tom.* IV *de Religione, tractatu* X *lib.* I, *cap.* V*: ubi probat, Societatem esse, et vocari Religionem clericorum, non solum ratione habitus, sed etiam ratione proprii Instituti, et functionum ejus. Adde Julium Nigronium in Commentariis asceticis ad regulas nostras communes, in tituli Particula tertia, quæ est* Societatis Jesu, *num.* 4*; Joannem Rhoum in Interrogationibus apologeticis ad Joannem Baptistam Castaldum, clericum regularem, inter quas est decima quarta de Societatis clericatu. Itaque sicut nostra Societas* Religionis clericorum regularium *nomen, ac rem nomine significatam, ab initio a suo Fundatore sibi indita retinuit; ita nuntium remisit* C *titulo honoris secularis, ex decreto congregationis secundæ nostræ generalis, anno* 1565 *celebratæ, canone* 85 ; *tom.* 1 *Instituti, pag.* 454 *editionis novæ; ubi* Decretum est, ut nomen illud honorificum, id est Don, ubi est insigne nobilitatis secularis, de Societate nostra omnino tollatur.

et Ordo mendicans vi sui Instituti;

325 *Secunda Societatis proprietas est, sibi cum aliis religiosis communis, quod sit Ordo mendicans. In litteris Apostolicis S. Pii V, Pontificis maximi, die* 7 *Julii, anno* 1571 *datis, declaratur Societas ex Instituti ratione mendicans, aliisque mendicantium Ordinibus connumeratur, et privilegiis æquatur. Sanctissimus itaque ille, ac de tota Ecclesia Dei, uti et de nostra Societate optime meritus Christi Vicarius, cumulatissimis primum laudibus eam prosecutus, sic scribit:* Quia ipsa Societas mendicans existit (quippe quæ ex ejus Instituto, et Constitutionibus, Apostolica auctoritate confirmatis, bona stabilia possidere nequit, sed incertis eleemosynis fideliumque largitionibus, et subventionibus vivit) *etc. Institutum a Julio III confirmatum, tom.* 1, *pag.* 19 *sic habet:* Voveant singuli et universi perpetuam paupertatem, ut non solum privatim, sed neque etiam communiter, possint professi, vel ulla eorum domus aut ecclesia, ad aliquos proventus, reditus, possessiones, sed nec ad ulla bona stabilia, præter ea, quæ opportuna erunt ad usum proprium et habitationem, retinenda, jus aliquod civile acquirere, rebus sibi ex caritate donatis ad necessarium vitæ usum contenti.

AUCTORE J. P.

etiamsi collegia ex reditibus annuis alantur.

326 *Constitutiones autem parte* VI, *cap.* II, *num.* 2 *sic statuunt:* In domibus vel ecclesiis, quæ a Societate ad auxilium animarum admittentur, reditus nulli, ne sacristiæ quidem aut fabricæ applicati, haberi possint: sed neque ulla alia ratione; ita ut penes Societatem, eorum sit ulla dispentatio. *Et quoniam objici poterant S. Pio V, domicilia Societatis, in quibus scholares ac novitii aluntur ex perpetuis proventibus; objectionem antevertens, et ambiguitatem tollens, motu proprio, certaque scientia sanctissimus ille Christi Vicarius loco citato sic rem definit, dicens,* Illam *(Societatem)*, et illius Præpositum, ac singulas personas Societatis hujusmodi vere, et non ficte mendicantes fuisse, esse, et fore; et inter aliorum fratrum et religiosorum mendicantium E Ordines, aliosque fratres, et religiosos mendicantes; prout illos nos connumeramus, et connumerari debere *etc. Plura suggerit Julius Nigronius supra allegatus, num.* 7. *Vide etiam, quæ* § 33 *diximus occasione epistolæ responsoriæ sacræ Congregationis concilii Tridentini ad episcopum Insulensem, qui vocabat patres Societatis* opulentissimos, non mendicantes.

§ XXXII. Origo nominis Societatis Jesu; ejusdem impugnatio.

Origo istius nominis

P*rima hujus nominis impositio contigit in conventu Vicentino primorum nostrorum patrum, teste Orlandino lib.* II, *num.* 25: Venit, *inquit,* in mentem illud etiam in conventu referre, quid iis respondendum videretur, qui rogarent, quos se homines, et cujus disciplinæ esse dicerent. Adhibitisque ad eam deliberationem precibus accuratis, cum secum ipsi reputarent, neminem inter ipsos dignitatem capitis obtinere, nisi eum, cujus se addixissent obsequiis, Christum Jesum, F nostræ salutis auctorem, omnes in eam haud dubie, ut infra demonstrabitur, auctore Ignatio, ivere sententiam, ut quem sibi ducem in hominum quærenda salute, suarumque actionum omnium statuissent exemplar, ejus sibi potissimum nomen assumerent, et ab eo, qui vera esset hominum salus, hæc instituta sodalitas, Jesu Societas vocaretur. *Atque hæc quidem nomenclatio fuit, ut ita dicam, prodroma, illius ejusdem denominationis, de qua postmodum inter patres quæsitum fuit Romæ*, et placuit omnibus, ut a militari vocabulo Societas Jesu (suis enim cohortibus milites, quas vulgo societates, seu compagnias appellant, ab ipsis fere ducibus nomen indunt) appellaretur; *sicut idem historicus observat ibidem num.* 62. *Ribadeneira lib.* II, *cap* II *ibi exposuisset celeberrimam illam Christi Jesu in agro Romano exhibitam* S. Ignatio *apparitionem, de qua supra actum est,* tum præclaro illo viso, *ait,* tum aliis divinis illustrationibus multis magnisque, ita Dominus Jesus ejus in mente sacratissimum

AUCTORE J. P.

tissimum suum nomen impressit, penitusque infixit, ut ejus ex nomine Societati nomen imponeret. *Et certe in Instituti formula Paulo III oblata, et litteris ejus Apostolicis, quibus Societatem approbat, inserta, mox in initio dicitur :* Quicumque in Societate nostra, quam Jesu nomine insigniri cupimus *etc.*

...nostro Ordini impositi ostenditur.

328 *Maffeius lib.* II, *cap.* V *visione illa narrata, subdit :* Atque id ipsum vel in primis fuit causæ, cur Ignatius confirmatæ postmodum Societati salutare potissimum Jesu nomen indiderit. *Addit loco mox citato Ribadeneira, sanctum Patrem* tam clara ac firma luce collustratum *fuisse, ac tam certo de divina circa illud voluntate ei constitisse,* ut ab hac mente se dimoveri numquam posse diceret. Quodque volentibus sociis, ac consentientibus fecit, id repugnantibus ac dissentientibus omnino fecisset, propter divini luminis claritatem. *Quibus adjungi potest testimonium Polanci apud Orlandinum num.* 62 *jam citato. Porro insignem illam, de qua mox dicebamus, apparitionem non exstitisse solam et unicam hujus impositi familiæ nostræ nominis causam, conficitur ex dictis. Maneat itaque, unam ex causis, et postremum impulsum fuisse. Et sic* B *illud Maffei* vel IN PRIMIS fuit causæ, *intellige ; cum Ribadeneira non solo* præclaro illo viso, *sed* aliis *etiam* divinis illustrationibus multis magnisque, *id contigisse affirmet. Unde ex apparitione illa desumi non potest argumentum contra vaticinium Antverpiæ a sancto Patre prænuntiatum multis ante annis Joanni Quadrato, de fundando a se collegio Societatis Jesu. Consule Disputationem historicam Nigronii de* S. Ignatio, *et S. Caietano Thienæo, ad* § 37 *Castaldi.*

...et variæ afferuntur hujus rei rationes.

329 *Aliam præterea istius denominationis causam suggerit Ribadeneira in Vita breviore, cap.* XII *:* Cur Ordinem nomine Jesu insigniri voluerit, ea potissimum ratio fuit, ne de suo nomine diceretur, neve ejus constituendi socius, et administrator fuisse videretur. *Plura congerit Nigronius in Commentariis asceticis ad regulas nostras communes, inter alia plurima operosissime a se collecta de Societatis Jesu nomine a pag.* 76, *editionis tertiæ, anno* 1617 *Coloniæ Agrippinæ publicis typis vulgatæ. Quos autem motus ac sensus nomen illud excitare debeat in unoquoque sociorum, exponitur apud Orlandinum lib.* II, *num.* 63. *Adde illa Ribadeneiræ apud Bartolum in sine libri* II, *quæ ibidem dicitur* C *Gandavo Romam ad amicum scribere* : Ego, accepta morte P. M. Ignatii, quanto nobis acerba, tanto illi beata, fractus defecissem, nisi sublatis ad eum oculis, et ad providam [Dei] manum, ex qua numquam non pendere voluit, magnum cepissem animo levamen, probe hoc edoctus, Societatem haudquaquam Ignatio, sed Jesu Christo præcipue niti ; qui suum hunc Servum delegerat ad hanc sui operis fabricam attollendam, et perficiendam. Quare huic alios atque alios, quos mittat, minime defuturos ; qui etsi fortassis Ignatii non erunt, sed sunt futuri ejusmodi, qui possint vices illius obire. Et consolatur me, quod F. Joannem Hurtadum, instante obitu, dixisse memini, Christum Ecclesiæ prope adhuc in cunis, firmamenta duo die eodem subduxisse, Petrum dico, et Paulum, ut intelligeret, se Christi potentia sustineri.

...um solatio ...orum, qui in eo degunt.

330 *Et sane,* qui huc vocati fuerint, *ut laudati Ribadeneiræ in Vita lib.* II, *cap.* II *verbis utar,* non se in Ignatii Ordinem aliquem adscriptos, sed in Societatem Filii Dei Jesu Christi Domini D nostri vocatos agnoscant ; sub illo summo imperatore mereant : ejus signa sequantur : crucem suam cupide tollant : et in auctorem fidei, et consummatorem Jesum aspiciant, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta. Et ne defatigentur animis deficientes, certum illis atque persuasum sit, Ducem suum sibi præsto esse ; illum non Ignatio solum, et sociis, ut videmus hactenus fuisse, sed sibi quoque futurum semper propitium sperent. *Ex quibus Ribadeneiræ verbis Nigronius num.* 26 *colligit quinque rationes, quæ* Ignatium, *suorum utilitatis causa, permoverunt, ut hoc nomem Ordini suo tribueret.*

Nomen Societatis, quomodo intelligendum.

331 *Quidnam autem nomine* Societatis, *quæ est altera nomenclationis nostræ pars, intelligatur, legi potest apud Nigronium ubi supra a num.* 29 ; *qui variis hujus vocis significationibus in medium productis, recte scribit, sibi persuasissimum esse, e re militari ducta metaphora , Ordini nostro nomen Societatis a sancto Fundatore inditum ; quasi dicas cohortem, aut centuriam, legionemve, quæ ad pugnam cum hostibus spiritualibus conserendam conscripta sit, victoriæ de dæmone, carne, et mundo consequendæ cupida, et reportandæ animarum prædæ avidissimæ. Ordo itaque* E *noster non est cœtus hominum, qui sint sodales Jesu, nisi hujusmodi sodales intelligas, qui sint tamquam milites, sub vexillo supremi Ducis ac Domini nostri Jesu Christi militantes, quem ipsi habeant pro tribuno atque ductore ; secundum dicta numero primo hujus paragraphi, ex Historia Societatis lib.* II, *num* 62.

Fuit illud quidem sæpe impugnatum,

332 *Nunc de iis, qui vel illud nomen impugnarunt, vel improbarunt, dicendum restat. Melchior Canus lib.* IV *de Locis theologicis cap.* II *de vocis* Ecclesiæ *notione agens, quam ab Apostolo* 1 *Corinth.* I, *versu* 9, *docet vocari Societatem Jesu Christi, hæc addit :* Quæ sine dubio societas cum Christi Ecclesia sit, qui titulum sibi illum arrogant, hi videant, an hæreticorum more penes se Ecclesiam existere mentiantur. *Brevis quidem sed acerba digressio ; non magni tamen momenti, quia a Cano prolata, qui vir alioqui scientissimus, zelo contra Societatem arsit, non secundum scientiam, sicut satis notum est. Deinde esto nomenclatio illa Ordinis nostri displicuerit Cano ; at placuit sanctissimo ejusdem Fundatori, quam Vir ille modestissimus non sibi arrogaverat, sed Apostolicæ Sedi obtulerat examinandam, et ejus suffragio probandam ; placuit tot summis Pontificibus ;* F *placuit concilio œcumenico Tridentino : id quod cumulatissime est satis ad reprimendam audaciam eorum omnium, qui adversus Societatis nomen cristas erexere. Inter quos etiam fuere magistri Sorbonici Parisienses, uti planum fit ex eorum decreto, quod apud Orlandinum ad annum* 1555 *num.* 45 *producitur, hoc initio* : Hæc nova Societas insolitam nominis Jesu appellationem peculiariter sibi vendicans *etc. Quæ quomodo noster Olavius refutarit, ibidem videre datur num.* 47. *Nomen ergo illud fuit quidem sæpe graviter impugnatum ; sed expugnatum numquam, et adhæsit Societati semper ; prout eidem adhæsurum semper, credebat sanctus Pater.*

sed secundum ideam, quam de illo habebat S. Ignatius.

333 *De qua re juvat audire nostrum Andream de Cazorla, provinciæ Bæticæ tum temporis antiquissimum, ætate prope octogenarium, officiis et prælaturis per quadraginta annos perfunctum etc. ; qui in suo testimonio, die* 29 *Januarii, anni* 1641, *Hispali in domo probationis nostræ dato, ita testatur in rem nostram :* Memoria item, imo et in

A in scriptis habeo apud me, quod P. Didacus de Guzman, notæ sanctitatis et nobilitatis vir (qui duobus annis cum SS. P. N. Ignatio familiariter egit, ut, ipso mihi attestante, nullus præterierit dies, quo ejus suavi non perfrueretur alloquio) meo rogatu dictavit circa annum Domini 1592; nimirum, cum jussu SS. P. nostri Ignatii duo Patres Cardinalem nuncupatum de la Cueba, Parentis nostri, nostrarumque rerum amantissimum, ejus nomine inviserent, Cardinalem eis inter loquendum dixisse, sibi minime probari, nomen Jesu Societati nostræ impositum, ne magnam apud alias Religiones invidiam excitaret.

ex testimonio hic apposito,

334 Quam Cardinalis sententiam cum relati patres, domum regressi, sanctissimo Patri nostro renuntiassent; in hæc tunc sanctissimum Patrem prorupisse verba: SI NO SE DIJESSE COMPANIA DE JESUS (utar, *inquit testis*, eisdem Hispanis vocibus, quas relatus pater Didacus de Guzman mihi roganti instillavit, et dictavit) SE PODRIA DEZIR CONGREGACION DE JESUS, O RELIGION DE JESUS, O ORDEN DE JESUS: MAS EL NOMBRE DE JESUS NO CREO QUE SE QUITARA: dando a entender claramente, que el nombre de Jesus avia B sido dado del mismo Jesus.

expugnandum numquam.

335 Veritatem probavit eventus: nam cum sæpe tentatum fuerit, maximo Sixto V, Pontifice maximo, ut nomen Jesu e nostra Societate excluderetur, numquam id actum, perfectumque fuit: quin imo idem sanctissimum Jesu nomen ab ejus successoribus stabilitum sæpius confirmatumque fuit. *Ita ille apud Rhoum sub finem Interrogationis* 10 *inter Apologeticas, in cujus fide cum supradictos testis characteres, tum ipsum ejusdem testimonium, cui illi inseruntur, huc transcribenda censuimus. Ne vero verba Hispanica moram injiciant lectori, istius linguæ imperito, ea sic sonant Latine:* Si non diceretur Societas Jesu, posset dici Congregatio Jesu, vel Religio Jesu, vel Ordo Jesu: sed nomen Jesu non credo auferendum: clare significans, nomen Jesu ab ipsomet Jesu inditum fuisse.

§ XXXIII. Extrema ad abolendum e Societate hoc nomen tentata; audacia cujusdam episcopi Romana auctoritate repressa; nominis ejusdem commendatio ex re quadam mira; objectiones contra illud.

C

Sixtus PP. V extrema tentavit ad mutandum hoc nomen; sed Gregor. XIV illud confirmavit.

Quam vere extrema omnia tentata sint a Sixto PP. V ad abolendum a Societate hoc sacrosanctum nomen, exponit Sacchinus Historiæ Societatis parte V, *lib.* X, *num.* 34, *et sequentibus. Sed frustra: nam post decretum, Sixti V jussu de abrogando antiquo nomine confectum a R. A. P. N. Claudio Aquaviva, atque illud ad summum Pontificem jam delatum; at (sive id acciderit ex ipsius oblivione, sive vi quadam majore) apud eum retentum ac numquam editum, subsecuta deinde haud multis post diebus ejusdem Pontificis mors totum illud negotium intervertit, atque infectum reddidit; imo vero majus deinde eidem nomini robur accessit ad temporis perpetuitatem. Nam a Gregorio XIV iterum Societati assertum fuit per solennem Constitutionem, die* 4 *Kal. Julii* 1591 *datam, qua Societatis Institutum, et ratio gubernandi confirmantur, quæque incipit:* Ecclesiæ Catholicæ; *ubi in rem nostram statuitur:* Nomen Societatis Jesu, quo laudabilis hic Ordo nascens a Sede Apostolica nominatus est, et hactenus insignitus, perpetuis futuris temporibus in ea retinendum esse. *Addi his potest Jacobi Ximenii, qui Societati a secretis fuit, affirmatio ex fiducia prophetiæ* S. Ignatii, *nomen Societatis numquam mutatum iri. De qua re pluribus agit idem Sacchinus loco citato, a num.* 48.

AUCTORE J. P.

Episcopus Insulensis in Calabria

337 *Fuit tamen, etiam post adeo solennem Gregorii XIV Constitutionem, inventus quidam episcopus Insulensis in Calabria (nam Italice* Isola, *Latine* Esula, Insula, Asyla, urbs *est* regni Neapolitani in Calabria, *teste Baudrand) qui episcopus in quadam epistola Societatis patres vocabat* patres Ignatianos, non Societatis Jesu, et opulentissimos, non mendicantes etc.; *cujus audaciam coercuit responsio S. Congregationis concilii Tridentini; quæ omnia disco ex monumentis nostris Romanis: quorum collector epistolæ responsoriæ ecgraphum pro me transcripsit, et sic sonat:* Reverende Domine uti frater. Cum nomen Societatis Jesu, quo laudabilis hic Ordo nascens a E S. Sede Apostolica nominatus est, et hactenus insignitus, perpetuis futuris temporibus in ea retinendum esse decrevit* felicis recordationis Gregorius XIV in Constitutione, quæ incipit, ECCLESIÆ CATHOLICÆ: et SS. Tridentina synodus ejusdem Religionem, ejusque pium Institutum ab eadem Sede approbatum hoc nomine appellare dedignata non fuerit; non sine animi indignatione illustrissimi Patres ejusmodi concilii interpretes perlegerunt A. T. litteras, quibus nulla Apostolicarum sanctionum, aut sacri hujus Tribunalis ratione habita, eamdem Religionem, quam Ignatianam dicit, non Societatis Jesu, temere deludere ac multis nominibus carpere, et insectari non veretur.

* *l.* decreverit

de isto nomine non satis recte sentiens, coercetur a S. Congregatione.

338 Quod quidem factum amplissimi Patres magnopere improbantes, tibi serio injungunt, ut de cætero episcopalis dignitatis, et mansuetudinis memor, omnimode abstineas ab hujusmodi oblocutionibus, atque obtrectationibus, ne si te iterum in id labi compererint, in necessitatem adducantur gravioribus pœnis istiusmodi audaciam coercendi. Deus A. T. servet incolumem. Romæ die 25 Januarii 1625. *Et mox ad-* F *duntur in apographo nostro sequentia:* Hæc epistola data fuit ab illustrissimo D. Fagnano 15 Maii, anni 1625, et die 17 ejusdem mensis et anni missa Neapolim ad R. P. Provincialem, ut eam episcopo transmitteret. Est autem descripta ab ea, quæ est in libro Memoriali ab anno 1602, usque ad etc. fol. 79. *Observandum tamen, quod liber hic in numero foliorum, abusque centesimo resumat unum, duo, tria etc. ab initio. Et folium* 79 *citatum est numeri sequentis post dictum centenarium; uti disco ex iis, quæ Italice subjunguntur libro mox designato.*

Mirus eventus

339 *Porro ipsi Salvatori Christo placuisse hanc nomenclationem, conjici potest ex re quadam mirabili, quam noster Ludovicus de Ponte Ducis spiritualis tract.* I, *cap.* XXII *testatur* evenisse cuidam homini Romæ, quem summus Pontifex Gregorius XIII hortabatur ingredi nostram Societatem: qui cum repugnantiam sentiret in se ad id faciendum, descendit ad templum S. Petri, [ac] genibus flexis ante SS. Sacramentum, magno

AUCTORE J. P.

gno fervore petiit manifestari sibi ipsius Christi Domini voluntatem. Et repente exiit vox de tabernaculo, quæ illi : Esto de Societate nominis mei. Apparuit vero certo, fuisse Dei vocem, ex tribus admirandis effectibus, quos operata fuit. Primus fuit maximæ reverentiæ : quia projecit eum in terram magno timore et tremore, sicut in hujusmodi occasionibus evenire solet, ad eum modum, quo vox æterni Patris in monte Thabor projecit in terram tres Apostolos, qui eam audierunt.

Videtur divinitus probari.

340 Secundus effectus fuit, quod ejus cor ita immutaverit, ut vehementer afficeretur ad id, quod antea horrebat; vincens videlicet cum suavitate repugnantiam omnem, ac difficultatem, quæ ipsum ab ingressu Religionis retardabant. Tertius fuit, quod infuderit illi repente magnam nominis Jesu existimationem, idque tanta luce et claritate inæstimabilium divitiarum, quæ in eo nomine latent; ut quoties de ea loqueretur, in magnam admirationem raperet omnes, qui eum audiebant. *Facto isti, quod nullo citato teste refert prædictus auctor, robur accedit ex Nigronio num.* 47 *in fine, ubi habet, quod Joannes Oliva contubernalis suus, qui per Gallias aliquando transeuntem illum de facie novit, et allo-* B *cutus est, sibi asseruerit, Hispanum fuisse, ac nomine Jacobum seu Didacum Sanchez. Nec vero quisquam inde inferat, Ordinem nostrum vocari debere* Societatem nominis Jesu : *de quo Nigronius eodem num.* 47.

Objectiones contra Societatem nostram ex ejus nomine formatæ.

341 *Nec est quod a nostri Ordinis osoribus, ejusdem nuncupatio accusetur superbiæ aut arrogantiæ; vide Nigronium num.* 43, *et Sacchinum loco citato num.* 38. *Nec ullam Ordo noster aliis in illa re facit injuriam; adeatur Nigronius num.* 45; *nec Christo; consulatur Sacchinus num.* 40. *De infrunitis nominis hujus obtrectatoribus hæreticis quid memorem? Hi sane facto agmine, buccis concrepantibus, ut cum Nigronio num.* 39 *loquar, in circulis et concionibus; tum libellis famosis editis, sanguine Lycambeo scriptis, nomen hoc Societatis Jesu lacerare, atque obruere criminationibus sunt conati; quorum effrænata audacia a quibus fuerit repressa, mox subjungitur.*

Solvi debent in alia priore Societate, nostræ cognomine.

342 *Discant interim illi, si qui etiamnum supersint, quibus hoc nomen displicet, quod nos primi non simus, quibus illud inditum fuit; ac proin quod hæc appellatio non adeo sit* insolita, *qualis ex num. superiore* 332 *videbatur* esse magistris Sorbonicis. C *Nam in Spicilegio Acheriano tom.* III, *pag.* 806 *editionis novæ Epistolarum etc. profertur epistola Pii PP. II, data anno Christi* 1459, *ad Carolum Francorum Regem, in qua sic scribit :* Intelleximus, dilectum filium Guillermum de Torreta votum emisisse, SOCIETATEM sub vocabulo JESU NUNCUPATAM, ad Dei honorem, et infidelium oppugnationem noviter institutam ingrediendi, et in ea una cum aliis pro defensione fidei Christianæ contra Turchos persistere velle, *etc. Cum vero res ista sit scripta annis octoginta et uno, antequam nomen Jesu Societati nostræ fuerit solenniter impositum; edisserant, amabo, nobis adversarii nostri, an illa, quæ objiciuntur contra Societatem nostram in hac materia, non habuerint locum in illa priore Societate. Hæc vero, propter quæ, teste Sacchino num.* 34 *supra citato, Sixtus V nomen nostrum mutatum vellet, sunt; quia* superbum *diceret* esse vocabulum, et injuriosum ceteris Religiosorum Ordinibus, ac fidelibus universis. Ad injuriam quoque ipsius Christi redire, cum sanctissimum ejus nomen, non vulgi modo passim, sed etiam in D judiciis ac foris scribarum ac tabellionum ore profanum fieret. Onerosum denique esse piis, quos, ubi Societas ista nominaretur, interrumpere curas graves, et signa edere venerationis, caputque aperire oporteret. Quod enim id hominum genus esse, quos appellare, nisi detecto capite nefas esset? Hæc ferme permovebant Pontificem, cur novum vellet nomen assumi. *An hæc, inquam, non obtinuerint in priore illa* Societate Jesu? *An obtineant in nostra?*

Alia quædam nomina adventitia,

343 *De nomine adventitio, vulgari et compendiario, quo* Jesuitæ *dicimur, inspici potest Nigronius a num.* 57, *et Suarezius num.* 5. *apud quem item num.* 4 *occurrit* Inniguistarum *vocabulum, a nomine* Ignatii *Hispanico* Innigo *derivatum. Theatinorum quoque nomen in nos transfusum, ex Ribadeneira lib.* II, *cap.* VI, *atque Orlandino lib.* I, *num.* 122. *Denique vocati etiam sumus* presbyteri reformati, *teste eodem Orlandino lib.* XV, *num.* 50 : *et* Apostoli *dicti in Lusitania, ut videre est apud eumdem historicum lib.* III, *num.*40. *Atque ut ad proprium ac primigenium Societatis Jesu nomen redeamus, noverit, alteque animo insculptum teneat necesse est quilibet ipsius alumnus, suum hoc esse munus, ut* E *cujus gloriosum nomen gerit, Jesu actiones imitetur. Ceterum de Societate nostra pro argumenti, quod tractamus, convenientia satis superque hæc dicta sint hactenus; ut pro ea adversus ejusdem obtrectatores atque impugnatores apologeticam defensionem lector exspectare hoc loco non debeat, quæ et longioris esset operæ, et a nostro proposito aliena. Consuli interim de ista re possunt Bibliotheca scriptorum Societatis in Indice materiarum cap.* XVIII, *a pag.* 946; *ac nostri P. Alphonsi Huylenbroucq Vindicationes, adversus famosos libellos etc., Gandavi anno* 1711, *nec non Vindicationes alteræ, ibidem anno* 1713 *editæ : uti et ejusdem auctoris Vindicationes adversus Tubam alteram, quæ Bruxellis in lucem prodierunt anno* 1715. *Quædam vero, quæ conducunt ad dictæ Societatis commendationem, dabuntur in Gloria* S. Ignatii *posthuma.*

§ XXXIV. Societas Jesu a S. Ignatio, et ab aliis, ut fertur, præcognita antequam condita; principalis ejusdem auctor, ac secundarius; primus item ejusdem Præpositus Generalis quorum suffragiis electus? F

Societas Jesu suo Fundatori ante cognita quam nata, ex testimonio Mutii Vitelleschi;

Sanctum de religiosa familia sua condenda, diu antequam illam conderet, prænotionem habuisse, conficitur ex testimonio, quod in antecessum alia occasione protulimus § 13. *Adde vaticinium Antverpiæ ab ipso prænuntiatum* § 16, *nec non colloquium Segobricense* § 20. *Quia vero hic de Societate nostra tractamus, locus proprius se nobis offert prænotionem illam confirmandi. Eam vindicavit sancto Parenti nostro P. Joannes Rho Interrogatione* X *inter Apologeticas, a pag.* 145 *operose in illa controversia versatus contra Joannem Baptistam Castaldum clericum regularem. Ego vero rem non extraham in longos*

gos sermones, sed nonnulla dumtaxat ex ipso libabo testimonia pro ejusdem confirmatione. Itaque pag. 161 *apud ipsum exstat testimonium Mutii Vitelleschi Præpositi Generalis nostri, in hæc verba :* Ego Mutius Vitelleschus Præpositus Generalis Societatis Jesu, testor, etiam cum juramento, quatenus opus est, me 57 abhinc annis ab ingressu scilicet meo in Societatem, audiisse a Majoribus et senioribus, S. Ignatium, Parentem nostrum, antequam conderet Societatem, de ea instituenda divinas habuisse revelationes, ejusque ideam ac formam instituti animo comprehendisse, meque, id verissimum esse, credere. In quorum fidem his manu propria subscripsi, et sigillo Societatis muniri jussi. Romæ in nostra domo Professorum 12 Kal. Decembris anno 1640. Mutius Vitelleschus.

Alvari Ariæ,

345 *Hoc testimonium sequitur illud:* Ego Alvarus Arias Societatis Jesu Assistens Hispaniarum testor, etiam cum juramento, quatenus opus est, ab anno 1593, quo in Societatem admissus sum, audisse me ab antiquissimis patribus, qui æquales fuerant primorum patrum, et cum illis diu egerant, S. Ignatio olim revelatum fuisse, Societatem a se fundandam, ejusque prima quædam lineamenta in Exercitiis spiritualibus duxisse, quod ego etiam credo esse verissimum. Hujus meæ auditionis, ac persuasionis testimonium hic dare volui, ne hæc veritas umquam oblivione exolescat. Ideoque hæc mea manu scripsi, et obsignavi sigillo officii mei. Romæ 12 Kal. Decembris 1640. Alvarus Arias. *Isti testimonio subditur hoc:* Ego Joannes Chamerota Societatis Jesu professus, et sacræ theologiæ magister, annum nunc agens octogesimum secundum, testor, etiam cum juramento, quatenus opus est, me in primis annis mei in Societatem ingressus, hoc est, annis abhinc octo circiter et sexaginta, a Majoribus nostri Ordinis accepisse, sancto Ignatio religionis nostræ fundatori in ipsis conversionis suæ primordiis formam, ac typum nostræ Societatis, quam fundaturus esset, divinitus fuisse monstratum. De qua re mihi etiam nullum dubium est. In cujus rei fidem mea manu testimonium hoc scripsi, et subscripsi Romæ die 8 Novembris 1640. Joannes Chamerota.

Joannis Bollandi.

346 *Ex litteris P. Joannis Bollandi, ad P. Philippum Alegambium datis Antverpiæ, mense Decembri anno* 1640, *P. Joannes Rho pag.* 168 *profert sequentia:* De Petro Quadrato, cui S. P. N. prædixit, fundaturum eum Societati collegium, ita omnes a senioribus semper audivimus, ut stolidum eum esse oporteat, qui de re tam constanti fama a Majoribus tradita dubitet. Est hic inter nos P. Guilielmus Warighemius, qui circiter 56 aut 57 annis fuit in Societate, habitavitque Antverpiæ statim post receptam de hæreticis urbem. Is ita se tunc recentiori fama audisse memorat. Monstrantur in hac urbe ædes, in quibus hospitio exceptus est S. P. N. a D. Cuellar mercatore Hispano; cui tum cohabitabat Quadratus ille adhuc adolescens. *Præterea testatur Rhous pag.* 179, *vidisse se Romæ apud Alvarum Ariam Assistentem Hispaniarum, librum Hispanice scriptum ante hos, inquit, annos quinquaginta quinque, in quo Ægidii Gonzalii, ad socios de Instituto Societatis ac legibus domesticæ leguntur allocutiones: in quarum prima ad verbum legi hæc, Latine a se summa fide reddita; et a publico scriba excerpi curata, testatur:* Finis noster est, socios nos addere Jesu in reductione animarum, et acquisitione mundi: ut Pater Everardus in quodam sermone dicit se audivisse, Patrem nostrum Ignatium, et socios ejus dicentes, cum primum illi objecta fuit meditatio regni terrestris *(habetur in libello Exercitiorum hoc titulo,* de Regno Christi) impressas illi fuisse notiones de idea Societatis. *Nec plura huc congeram, quæ cumulate suggerit dictus auctor in eadem interrogatione* X*; cum hæc sufficiant ad faciendam fidem de antiquissima apud nos traditione præcognitæ a sancto Patre Societatis, antequam eam conderet: quæ traditio obtinet tam diu, donec solide convellatur.*

AUCTORE J. P.

Fuit, ut volunt nonnulli, ab aliis prænuntiata.

347 *Volunt nonnulli, aliorum vaticiniis Societatem prænuntiatam fuisse. Orlandinus lib.* II, *num.* 56 *ad annum* 1538, Hoc, *inquit,* tempore multi ex externis cum Patrum vitas et instituta perpenderent, vehementer addubitarunt, an ii forsitan essent evangelici illi viri, de quibus tanto ante B. Vincentius Ferrerius divino instinctu prædixerat. Multa quippe videbantur ex eo prædicationis oraculo cum eorum vitis moribusque congruere; *sicut pluribus ibi prosequitur. Ribadeneira libro de Scriptoribus Societatis, in Petro Canisio ita scribit:* Cum nata nondum esset Societas, femina quædam, opinione sanctitatis vulgo nobilis, matrem ejus admonuit, ut magna Petrum filium cura educaret: quod brevi religio quædam clericorum instituenda foret, quæ eximias Dei Ecclesiæ utilitates esset allatura: in quam religionem filius ejus adscriptus, vir apprime insignis haberetur. *Consuli etiam possunt Orlandinus lib.* IV, *num* 34, *et Raderus in Vita Petri Canisii lib.* I, *cap.* I. *Porro non consectabor hic plura, quibus apud alios scriptores Societas nostra prænuntiata fuisse fertur: de quo argumento tractant P. Julius Nigronius in Commentariis asceticis in Regulas nostras communes, inter ea, quæ tituli particula tertia Societatis Jesu dicit num.* 2; *P. Andreas Lucas in Vita* S. Ignatii *lib.* IV, *cap.* VII; *P. Eusebius Nierembergius in Vita cap.* I; *Bartolus lib.* II, *num.* 47. *Etenim cum tot suppetant aliunde ornamenta, quibus Sanctus in sua Societate illustretur, et solidiora et certiora, quam illa sint, quæ a prophetiis hujusmodi desumuntur, facile illis supersedeo.*

Principalis et secundarius ejusdem auctor:

348 *Principalis Societatis auctor fuit Spiritus sanctus; secundarius autem* S. Ignatius, *a Spiritu sancto afflatus. P. Franciscus Suarez de Religione tom.* IV, *tractatu* X, *lib.* I, *cap.* IV, *num.* 4 *suadet partem primam hujus assertionis ex testimonio* S. Ignatii, *qui in principio suarum Constitutionum id profitetur; deinde eam probat ex auctoritate Pontificum, et pluribus aliis rationibus seu conjecturis, et effectibus. Pars secunda assertionis adeo omnibus nota et certa est, ut mirum plane sit, alium pro* S. Ignatio *fundatorem Societatis summa cum ignorantia substitutum fuisse a Kemnitio, quem Didacus Payva Andradius Orthodoxarum explicationum lib.* I. *fol.* 13 *sic confutat:* Hæc sunt, Kemnici, Societatis Jesu initia, hæc illius prima origo: quam tu falso a Joanne Petro Carapha, qui postea Cardinalis, et tandem anno 1555 Pontifex factus, Paulus IV dictus est, priusquam ad fastigium illud eveheretur, Venetiis primum institutam fuisse asseris. *Et quibusdam interpositis de origine Ordinis Theatinorum, deinde fol.* 14 *sic pergit:* Quorum sane vivendi genus, ut est, Societate Jesu antiquius, ita in vivendi ratione ab illa valde differt. Illi enim sacrarum æternarumque rerum meditationi atque psalmodiæ potissimum vacant; isti vero

AUCTORE J. P.

vero cum divinorum mysteriorum assidua contemplatione, docendæ plebis, Evangelii amplificandi, Sacramenta administrandi, atque reliqua omnia Apostolica munera conjungunt.

in secundario designando errore Kemnitii confutatur.

349 Illi nondum Italiæ finibus excesserunt, in qua magna cum laude versantur, et vitam degunt omnium judicio spectatissimam: isti vero ultimas jam orbis oras lustrarunt, atque Christum Jesum crucifixum universo fere generi humano annuntiarunt: usque adeo, ut nulla sit tam barbara et inculta gens, cui Societatis Jesu nomen non sit notissimum. Neque mihi, *inquit*, persuadere possum, alia te ratione fuisse inductum, ut Paulum IV Pontificem maximum Societatis Jesu auctorem fuisse diceres, quam ut tuis omnibus pro odio, quod in sanctissimos Romanos Pontifices conceperunt, atque exercent, fieret illa suspecta et invisa. Quæ quidem satis ostendunt, quæ sit vobis, Kemnici, fides habenda in his, quæ passim in magnum Romanæ Ecclesiæ dedecus, sanctissimorumque Pontificum ignominiam judicatis. *At nos res nostras prosequamur.*

Ribadeneira omnium suffragiis electum dicit Generalem S. Ignatium.

B

350 *Ribadeneira libri sui tertii caput primum ita orditur:* Societate a Paulo III Pont. Max. confirmata, nihil patres prius habuerunt, quam ut Præpositum crearent eum, qui universæ Societati præesset, cujusque spiritu ac prudentia omnia tum Romæ tum foris administrarentur. *Quo tunc in statu esset recentissime nata Societas, quinam patres, quot et quando Romæ partim adfuerint, partim eo acciti sint, partim etiam inde abfuerint, et quas ob causas, docet Ribadeneira loco citato. Quando de præsentibus dicit,* suffragia sua cum absentium patrum suffragiis, quæ illi aut scripta reliquerant, aut postea miserant, conjungunt, *quæri potest de suffragio absentis Bobadillæ. Ribadeneira dum diserte affirmat ista,* Omnibus omnium tum præsentium tum absentium sententiis Ignatius Præpositus Generalis renuntiatur; *nonne videtur innuere, omnia omnium suffragia Romæ exstitisse, et influxisse in electionem* S. Ignatii *ad regimen Societatis; sive suffragia absentium ibi fuerint relicta, antequam discederent, sive eo post discessum submissa? Et Ribadeneira meretur magnam fidem: nam ibidem ista præmiserat:* Quod ego, *inquiens*, ex exiguo illorum eram numero, qui Romæ tunc commorabantur in Societate, et ab Ignatii latere.. non discedebam, consequentes res non quasi auditor, sed ut spectator et præsens ac certissimus testis deinceps narrabo.

C

etiam Bobadillæ, ut vult Maffeius;

351 *Ribadeneiræ asserenti de electione omnium suffragiis facta non modo suffragatur, sed clarius aliquid superaddit Maffeius lib.* II, *cap.* XIII *his verbis:* Patres, qui quidem in Italia erant, sub initium Quadragesimæ anni 1541 convenere *(in Urbem)* omnes, uno dempto Bobadilla, quem in oppido Bisiniano tum maxime res gerentem, abduci rursus ab opere Pontifex noluit. Is ET CETERI, qui longius aberant, suum quisque in schedula suffragium rite obsignatum, partim in discessu reliquerant Romæ, partim deinde misere inclusum epistolis. *Et mox subdit:* Septimo denique die legitime extractis recitatisque suffragiis, Præpositus declaratur Ignatius nemine præter ipsum Ignatium discrepante. *Ergo nullus non socius sive præsens sive absens* Ignatium *suffragio elegerat, ex relatione Maffei. Dicit enim* Is et ceteri; *item* omnes *etc.*

cui refragatur Orlandinus.

352 *Orlandinus lib.* III, *num* 4 *de Bobadilla sic narrat;* Cum ab Urbem nec ipse posset accedere, nec suum absens suffragium mitteret, patres de propinqua missione solliciti, quam Pontificia majestas urgebat, coacti sunt, nulla absentis ratione habita, Generalem Præpositum ex suo corpore constituere. *Quibus clare indicat Orlandinus, Bobadillam in electione Præpositi Generalis suffragium nullum dedisse. Neque secundum eumdem historicum dici potest, quod illud Romæ reliquerit Bobadilla ante discessum suum; præmiserat quippe paulo ante:* Ejus eligendi gratia Xaverius et Rodericus in Indiam profecturi sua reliquerant obsignata suffragia. Faber suum ex Germania per epistolam misit, idque sæpius, et semper idem, ne quod tantis locorum intervallis, aut quoquo modo interciperetur exemplar, aut serius ad Urbem perferretur. *Ubi vides quam hic Orlandinus accurate de trium istorum absentium suffragiis loquitur, tam superius perspicue exclusisse suffragium Bobadillæ. Cum autem Ribadeneira referat res,* non quasi auditor, sed ut spectator et præsens, ac certissimus testis; *quisnam audeat ipsi imputare errorem in puncto hic controverso?* D

sed non videtur Bobadilla ullum suffragium misisse.

353 *Habeo ante me exemplar Hispanicum cum aliis documentis Romanis e domus nostræ Professæ archivo erutis, hoc titulo prænotatum, qui ex Hispanico sic sonat Latine:* Forma quam Societas habuit in sua oblatione et promissione, suo Creatori ac Domino facienda, est illa, quæ sequitur. *Quænam tunc illa occasione a patribus gesta sint, habentur ex Ribadeneiru lib.* III, *cap.* I. *Videatur insuper Orlandinus lib.* III, *num.* 5 *et sequentibus*; *ut aliunde illa huc transcribi non debeant. Illud vero huc spectat, quod ex dicto Hispanico sic interpretor:* Apertis omnium schedulis una post aliam, NEMINE DISCREPANTE, omnia suffragia convenere super Ignatio, dempto magistro Bobadilla, qui, quia erat Bisiniani, et qua hora profecturus erat Romam, fuit ipsi mandatum a Pontifice, ut diutius maneret in ista civitate, propter fructum, quem illic faciebat, NEMINI MISIT SUFFRAGIUM SUUM: et quia sua Sanctitas eos, qui erant Romæ, dispertiri volebat per diversas partes, coacti fuere res suas concludere sine Bobadilla, conformiter ad omnia suffragia omnium absentium, et omnium præsentium *Hæc quoniam consentiunt cum Orlandino, primo circa suffragium a Bobadilla Romam non missum; secundo circa electionem sine Bobadilla a patribus conclusam; videtur mihi utrumque hoc tenendum, ac standum narratione Orlandini.* E

Ribadeneira in speciem contrarius explicatur.

354 *Ribadereiram in speciem contrarium explico. Quando de patribus, qui Romæ erant præsentes, dicit*: Suffragia sua cum absentium patrum suffragiis, quæ illi aut scripta reliquerant, aut postea miserant, conjungunt; *intellige nimirum cum suffragiis Petri Fabri, S. Francisci Xaverii, ac Simonis Roderici; quorum primus suum misit, secundus ac tertius suum Romæ reliquit, ex supradictis, ac dicendis paragrapho subsequente. Propositionem alteram* omnibus omnium tum præsentium tum absentium sententiis Ignatius Præpositus Generalis renuntiatur, *expono sic, ut extendatur ad illos omnes ac solos, qui suffragia pro* Ignatio *dedere: cum vero inter dantes, secundum dicta, non fuerit Bobadilla, propositio ad illum non extenditur: adeo ut Sanctus vere omnia omnium electorum suffragia pro se habuerit* quamquam non habuerit *illud Bobadillæ, qui ob rationes dictas aberat Roma, nec suffragium pro ullo misit, ac proin elector non fuit. Hæc de Ribadeneira. Ad Maffeium quod attinet; cum ex ejus verbis habeamus, et* F

electorem

A *electorem exstitisse Bobadillam, et omnium electorum calculis declaratum esse Generalem* S. Ignatium, *nemine utique præter ipsum discrepante, sequitur, ut sententia ejus cum superioribus conciliari non possit.*

§ XXXV. Suffragia patrum pro electione S. Ignatii in Præpositum Generalem; item declaratio duplex S. Francisci Xaverii circa Societatis Jesu Constitutiones, ex autographis eorum; quando illud munus Ignatius inierit.

B Omnia suffragia sunt tota autographa; omnia fuere clausa, ut patet ex sigilli vestigiis adhuc adhærentibus; *sicut P. Ignatius Pinius, qui eorum apographa huc misit, propria manu notavit. Porro exhibeo illa suffragia eodem ordine, quo accepi. Latina autem sunt; nisi aliud indicavero. Suffragium* S. Ignatii *ex Hispanico sic verto:* IHS. Me ipsum excludendo, do suffragium meum in Domino nostro, ut sit Prælatus, illi, qui habebit plura suffragia, ut sit. Dedi indeterminate, boni consulendo: si tamen Societati aliud videbitur, aut melius esse judicaverit, et ad majorem gloriam Dei Domini nostri; paratus sum illum designare. Actum Romæ 5 Aprilis 1541. Inigo. *Clausum fuit hoc suffragium sigillo nominis Jesu, quod adhuc ei adhæret.*

Suffragium S. Ignatii.

Suffragium Lainii his verbis constat: IHUS Maria. Ego Jacobus Laynez solo zelo gloriæ Domini Jesu et salutis animæ ductus eligo Dominum Ignatium de Loyola in meum et Societatis Jesu superiorem. In cujus rei fidem nomen meum hic subscripsi quarta die Aprilis 1541. Laynez. *In tergo habetur Lainii manu* Laynez.

Lainii,

356 *Suffragium Salmeronis his verbis, se et* Ignatio *dignissimis, expressum est*: IHUS Maria. C In nomine Jesu Christi. Amen. Ego Alfonsus Salmeron, hujus societatis indignissimus, præmissa ad Deum oratione, et re pro qualicumque meo judicio mature pensata, eligo ac pronuntio pro meo ac totius congregationis Prælato ac superiore, Dominum Ignatium de Loyola, qui juxta sibi datam a Deo sapientiam, sicut nos omnes in Christo genuit, lacteque pavit parvulos, ita nunc in Christo grandiores solido obedientiæ cibo deducet ac diriget in pascua pinguia et uberrima paradisi, et ad fontem vitæ; ut cum gregem hunc pusillum Jesu Christo pastori magno reddiderit, veraciter nos dicamus. Et nos populus pascuæ ejus, et oves manus ejus. Ipse vero gaudenter dicat: Domine, ex his, quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quemquam. Quod ipse Jesus pastor bonus nobis dignetur concedere. Amen. Hæc est sententia nostra. Scriptum Romæ quarto die Aprilis millesimo quingentesimo quadragesimo primo. *Epigraphe autographa est* Salmeron.

Salmeronis

357 *Suffragium Claudii Jaii hujus est tenoris*: Dominum Ignatium, quem Deus omnibus nobis jam multis annis dedit in patrem, judico et opto eligendum in Præpositum nostræ Societatis nominis Jesu. Et ita ego ejusdem Societatis minimus, quantum ad me attinet, eum eligo, et illius regimini post Deum et Sanctos animam meam, et me totum committam libentissime, et ex nunc committo. Claudius Jajus. *Epigraphe autographa est*: Claudio Jajo.

Jaii, Broeti,

Suffragium Paschasii Broet omnium brevissimum sic habet: In nomine Domini nostri Jesu Christi Amen. Ego Paschasius Broet eligo in Prælatum, Dominum Ignatium de Loyola. *Epigraphe autographa est:* Paschasius.

358 *Suffragium Joannis Coduri latius se extendit, his terminis conclusum:* IHUS Maria. Cum contingat me ex mandato et obedientia summi Pontificis Christi in terris vicarii; quam quidem obedientiam libentissime obeo, ac si ipse Jesus Christus Dominus noster mihi idem mandaret atque injungeret: cum, inquam, mihi contingat ire in Hiberniam ob pia quædam negotia ad Dei gloriam et proximi, ut pie speratur, salutem cessura, patriaque illa non parum hinc distet; adeo ut difficile nonnumquam sit post multos menses litteris se visitare, consultius me facturum existimavi, post rem Deo commendatam, a me tamen E et non ab aliis motus, sicut qui regnat in cœlis, testis est, si, antequam discederem, mea manu scriptum Societati significarem eum, qui post diploma nostræ Societatis confectum, meo judicio eidem Societati nostræ deberet præfici, et locum ministerii tenere, cernens tantum majorem Dei gloriam, et totius Societatis majus bonum; is est, cui testimonium reddo, quod eum Dei honoris zelatorem, ac salutis animarum ardentissimum semper cognovi, ac ideo etiam aliis debere præfici, quia omnium semper se fecit minimum, ac omnibus ministravit, honorandus pater dominus Ignatius de Loyola; post quem non minori virtute præditum censeo præferendum honorandum patrem dominum Petrum Fabri. Hæc est veritas coram Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo, nec aliud putarem dicendum, si hanc horam ultimam meæ vitæ esse certo scirem. In cujus veritatis signum hanc paginam mea manu subscriptam et clausam, aperiendam solum post diploma Societatis confectum, Societati nostræ, quæ hic Romæ remanet, reliqui scriptam quinta Martii 1540. Joannes Coduri. *Epigraphe autographa est:* Joannes Coduri Societati post diploma confectum. F

Codurii:

359 *Bartolus lib.* II, *num.* 48 *observat, datum ac consignatum ab ipso suffragium fuisse tanto ante tempore, quod esset proxime a Pontifice nuntius in Hiberniam mittendus: id quod tamen postea non accidisse, addit. P. Ignatius Pinius apographo huic ad nos misso hæc in rem præsentem ita annotavit de Codurii profectione:* Non videtur tamen reipsa fuisse in Hibernia. Nihil certe hac de re inveni. Hoc constat, quod 22 Aprilis anni sequentis 1541 Romæ professionem ediderit; imo quod 4 Martii 1541, a Societate S. Ignatio datus fuerit adjutor: quodque sit Romæ mortuus 29 Augusti 1541. Pontifex autem eodem anno 1541 in Hiberniam misit Salmeronem et Broetum. *Ita ille. Consule pro his Ribadeneiram lib.* III, *cap.* I *et* IV; *nec non dicta superius* § 28, *ubi varias Societatis determinationes protulimus.*

circa quod postremum nonnulla observantur

260 *Suffragio S. Francisci Xaverii in eodem folio adjunctam esse declarationem aliam duplicem, totam item autographam, disco ex apographis*

S. Franc. Xaverii declaratio,

AUCTORE J. P.

phis nostris, e. quibus declarationem primam ex Hispanico sic effero: Ego Franciscus sic dico, me, sua Sanctitate modum nostrum vivendi concedente, asquiescere illis omnibus, quæ Societas ordinarit circa omnes nostras Constitutiones, regulas, ac modum vivendi, illis Romæ congregatis, quos commode potuerit convocare, et appellare. Et quandoquidem sua Sanctitas multos e nobis ad diversas mittit partes extra Italiam, et quia non poterunt omnes convenire: dico per hanc chartam, ac promitto, æqui bonique consulere, quidquid illi ordinarint, qui conventui interesse potuerint, sive sint duo, sive sint tres, aut illi qui fuerint. Et sic per hanc mea manu signatam dico ac promitto, me rata habiturum omnia illa, quæ ipsi fecerint. Scripta Romæ anno 1540 die 15 Martii Franciscus.

ac suffragium;

361 *Suffragium S. Francisci Xaverii ex Hispanico ita interpretor*: IHS. Ego Franciscus etiam dico et affirmo, quod nullo modo suasus ab homine judicem, illum, qui eligendus est in Prælatum nostræ Societatis, cui omnes obedire debeamus, videri mihi æquum, secundum id, quod dictat mea conscientia, loquendo, ut sit Prælatus, noster antiquus ac verus pater Dominus Ignatius:
B qui quoniam nos junxit omnes non parvis cum laboribus; non sine illis, nos sciet melius conservare, gubernare, ac promovere de bono in melius; quia penitius ille novit unumquemque nostrum. Et post mortem illius, loquendo secundum id quod sentit anima mea, veluti si super hoc esset moriendum, dico eligendum patrem magistrum Petrum Fabrum. Et in ista parte Deus est mihi testis, me non aliud dicere, quam sentio. Et in hujus rei fidem, propria mea manu subscribo. Actum Romæ anno 1540, 15 Martii. Franciscus.

alia item ejusdem declaratio.

362 *Declaratio altera, ex Hispanico Latinitate donata, indicat sequentia:* Similiter postquam Societas fuerit congregata, ac Prælatum elegerit; ego Franciscus promitto nunc pro tunc perpetuam obedientiam, paupertatem et castitatem. Et sic, pater mi in Christo charissime Laynez, te rogo pro servitio Dei Domini nostri, ut in mea absentia tu pro me hanc meam voluntatem cum tribus votis religionis offeras Prælato, quem elegeritis. Quia ex nunc pro die qua creatus fuerit, promitto ea observare. In cujus rei fidem munio præsentem chartam manu mea propria signatam, Romæ scriptam anno 1540, die 15 Martii. Franciscus, *Additur inscriptio item autographa:*
C Esta es la carta de Francisco para los de la Compania. *Id est:* Hæc est charta Francisci pro his qui sunt Societatis. *Interim si aliquot sciolos aut invidos audiamus, S. Franciscus Xaverius non fuit Societatis Jesu. At pergamus.*

Suffragium Simonis Rodericii.

363 *Suffragium Simonis Rodriguez hujus est formæ:* Ad laudem Dei, et virginis Matris. Visum est mihi secundum lumen, quod indignus indigne habeo, quod Ignatius sit nobis ille, quem ex nobis debemus eligere in præsidentem et rectorem; et si ipse aliquo casu vel morte præveniente defuerit, loco ejus succedat Petrus Faber: et quoniam hoc in mea conscientia sentio, volui vobis, fratres cordialissimi, fidem exhibere, nomen meum manu propria subscribendo; asserendo etiam, me nec directe, nec indirecte per hominem ad hoc persuasum, sed sponte et libere, quod itidem credo vos facturos. Et cum hactenus inter nos nulla fuerit ambitio, ita spero futurum; et cum Dominus vestra desideria felicitaverit, recordamini, o fratres charissimi, vestrorum fratrum; sursum corda pro eis levate. Saluto vos omnes, fratres mei. Romæ quinta Martii, qua D
die a Roma discedo, anno a navitate Domini del mil e quinientos y quarenta, *id est* 1540. *Et subscribitur:* Simaon * Rodriguez. *In tergo adscriptum est manu Simonis:* Non solvatur ante diem.

* *dialecto Lusitanica*

ac triplex Fabri exemplar.

364 *Suffragium Petri Fabri ex Hispanico ita huc transfero:* IHS. Circa primum Præpositum, cui præstare teneamur votum obedientiæ, ego suffragium meum do Ignatio; et in ejus absentia per mortem, id quod absit, M. Francisco Xaverio: similiter me offerens jam nunc, ut obstringam me, ad obediendum cuilibet qui præfuerit Societati, ac non solum Præposito, sed etiam quibuslibet ordinationibus aut constitutionibus, quas facient illi, qui Romæ sese jungent; omnes rogando pro servitio Dei nostri, ut me habere velint in omnibus, quæ fient, tamquam membrum suum, et omnium laborum suorum participem. In cujus rei signum hic pono nomen meum, manu mea firmatum anno Domini 1540, in die S. Joannis Evangelistæ. Petrus Faber.

Aliud ejusdem suffragii exemplar datum Spiræ ex Hispanico: IHS. Meum votum circa Præpositum est pro Ignatio, et in ejus absentia per mortem, pro M. Francisco de Xabier. Similiter cuilibet, quod fuerit ordinatum per Societatem E
in mea absentia, me submitto: et ad omnia mitto hic nomen meum, tali consensu manu mea firmato. Datum Spiræ die 23 Januarii 1541. Petrus Faber.

Tertium ejusdem ex Hispanico suffragium: IHUS. Meum votum ac judicium circa primum Societatis Præpositum, est in Ignatio; et in ejus absentia per mortem, super M. Francisco Xaverio. Similiter dico, quod quidquid fecerit illic Societas circa res nostras aut alias qualescumque, ad quas votum meum fuerit necessarium, totum id ego æqui bonique consulturus sim. Et hunc in finem mitto hic meum nomen, manu mea firmatum die 5 Februarii 1541. Petrus Faber.

Quando S. Ignatius generalatum admiserit.

365 *His ita sitis, nihil erat reliquum, quam ut Pater sanctissimus delatum sibi gubernandæ Societatis munus admitteret; sed quanto conatu illud voluerit excutere tamquam humeris suis impar, tradunt scriptores; donec illud tandem admisit tertia Paschæ feria* 13 *Kal. Maii, teste Orlandino lib.* III, *num.* 2. Præfuit beatus Pater Societati, *ex breviore Vita Ribadeneiræ cap.* X, a decimo Kal. Maii 1541; *sed ibi istius præfecturæ initium, quantum ego quidem assequor, desumi-* F
tur a sancti Patris ac sociorum ejus professione religiosa, quæ dicto die peracta fuit, et quo veluti completus fuit supremus Sancti in Societate magistratus, sociis utique vi voti religiosi solennis ad ipsi obediendum adstrictis. Vide dicenda § *proxime sequente, num.* 368. *Priusquam Vir sanctus magistratum suum inivit, illo nempe tempore, quo ad suos reversus a confessario, ultimam ejusdem determinationem exspectabat, interponitur apud Orlandinum loco citato, num.* 9 *miraculum; de quo vide Ribadeneiram lib.* V, *cap.* VI.

A

§ XXXVI. S. Ignatii et sociorum tunc Romæ exsistentium professio consignata scripto; autographa absentium; professio patrum Romæ in manibus commissarii Benedictini non edita; quomodo Ignatius generalatum sit auspicatus; conversio hæretici; primi Societatis provinciales; instauratio Decretalis Innocentii III.

B

Exemplar professionis Sancti ac sociorum ejus.

P*rofessio Prælati est hæc :* Ego subscriptus promitto omnipotenti Deo, et summo Pontifici. Sequuntur reliqua de verbo ad verbum, prout ea scribit Ribadeneira lib. III, cap. I. Post τὸ Constitutiones, subditur : Actum Romæ die Veneris, 22 die Aprilis 1541, in ædibus S. Pauli extra muros. Ignatius de Loyola. *Ita apographa nostra Romana : in quibus hæc notula adscribitur ad nomen sancti Patris :* Hæc subscriptio est autographa.

Professio subditorum ita ibidem exprimitur : Ego infrascriptus promitto omnipotenti Deo, et summo Pontifici. Sequuntur reliqua de verbo ad verbum, prout ea scribit Ribadeneira lib. III, cap. I. Post τὸ uxta eadem Bullam, subditur : Et Constitutiones. Actum Romæ die Veneris, vigesima secunda die Aprilis 1541. In ædibus S. Pauli extra muros. Paschasius Broet, Claudius Jajus, Joannes Coduri, Jacobus Laynez, Alfonsus Salmeron. *Ad marginem dicti nostri apographi notatur :* Hæ subscriptiones sunt omnes autographæ.

C

Instrumentum fidei circa electionem S. Ignatii in Præpositum Generalem.

367 *Sequitur ibidem documentum, P. Ignatii Pinii manu transcriptum, hoc titulo :* Fides electionis reverendi D. Ignatii de Loyola in Præpositum Societatis Jesu. *Deinde narrantur hæc :* Congregatis capitulariter in ecclesia S. Pauli extra muros Urbis, loco ad infrascripta specialiter deputato, venerabilibus viris dominis Ignatio de Loyola, Claudio Jayo, Paschasio Broet, Jacobo Laynez, Joanne Coduri et Alphonso Salmeron, presbyteris Pampilonensis, Gebennensis, Ebredunensis, Palentinæ, et Toletanæ civitatum et diœceseon respective, in Artibus magistris, facientibus et repræsentantibus totam Societatem Domini Jesu, nuper per sanctissimum in Christo Patrem D. Paulum, divina providentia Papam tertium, sub invocatione Societatis Jesu erectam et institutam, suo, ac vice et nomine procuratorio respective aliorum sociorum, videlicet domini Petri Fabri, Nicolai Bovadillæ, et Francisci Xavier, ac Simonis Roderici, ab hac urbe absentium, Gebennensis, Pampilonensis, Seguntinæ, Visensis diœceseon respective, sociorum ejusdem Societatis Jesu, super electione eorum Prælati seu Præpositi, auctoritate Apostolica sibi vigore litterarum Apostolicarum eisdem sociis et Societati unum ex eisdem sociis in doctrina et spiritu, prout eis placuerit, eligendi, concessarum facienda, concorditer et nemine eorum discrepante, invocato Spiritu sancto, post celebrationem Missæ in eorum Præpositum et Prælatum supradictum reverendum dominum Ignatium de Loyola elegerunt, et in ejus manibus castitatis, paupertatis pertatis et obedientiæ perpetua vota solenniter et juxta formam vivendi in eisdem litteris apostolicis, eidem Societati et sociis concessis, ac Constitutionibus dictæ Societatis declaratis seu declarandis, contentam, videlicet specialem obedientiam summo Pontifici circa missiones in litteris Apostolicis contentas, et circa eruditionem puerorum in rudimentis fidei, emiserunt. Actum in ecclesia Sancti Pauli extra Urbem anno Domini 1541, die 22 Aprilis. *Testis synchronus, de quo infra in annotatis ad lib.* III, *cap.* VI *Vitæ, sic loquitur :*

AUCTORE J. P.

legitime subscriptum, et alicubi explicatum.

368 Ego Jo. Hieronymus Domenech, clericus Valentinus, ex scriptis ejusdem Societatis secretarius extraxi, et in fidem me subscripsi manu propria, et sigillo præfatæ Societatis signavi. *Et apponitur impressum ceræ Hispaniæ sigillum Societatis, nempe nomen Jesu.* Post celebrationem Missæ *dicuntur elegisse* Ignatium, *et in ejus manibus vovisse in ecclesia S. Pauli anno* 1541, *die* 22 *Aprilis ; non quod antea ipsum non elegerant ; id enim factum fuisse constat ex suffragiis paragrapho præcedente allatis ; sed quod post consummationem Sacrificii seu communionem* Ignatii *celebrantis, electionem antea factam, ratam habentes, confirmantes, imo publicam ac solennem reddentes, ipsi Ignatio* locum Dei tenenti, *et jam professo voverunt. Atque hoc pacto duos auctores in speciem sibi contrarios conciliabis, nempe Orlandinum, paragrapho superiore relatum, e quo diximus, quod* Ignatius *delatum sibi gubernandæ Societatis munus admiserit tertia Paschæ feria* 13 *Kal. Maii ; ac Ribadeneiram ibidem citatum, quando tradit, beatum Parentem nostrum præfuisse Societati a decimo Kal. Maii* 1541, *secundum ea, quæ ibi dicebam.*

E

De votis patrum absentium.

369 *At redire nobis tantisper liceat ad patrum vota, propter autographa absentium, quorum extracta in manibus sunt. S. Francisci Xaverii jam dedimus* § 35, *num.* 362. *Simonis Roderici Latinum pia ad Christum precatione dirigitur ; at notis temporis ac loci caret. Autographum Petri Fabri partim Hispanice, partim Latine exaratum est. Formula ipsa votorum Latino idiomate exprimitur, et continet vota illa, quæ habentur in formula professionis apud Ribadeneiram lib.* III, *cap.* I. *Rei vero gestæ adjuncta efferuntur Hispanice. Eam contigisse, indidem discimus, sub Sacrum ejus,* Ratisponæ in ecclesia Dominæ nostræ sacelli veteris, in altari majore, die 9 Julii, quæ erat Octava Visitationis Dominæ nostræ Deiparæ, anno 1541 ; *de novo autem ab ipso confirmatam, nec non chirographo ac nomine ejus munitam, die* 10 *ejusdem mensis et anni ; ac Romam esse missam.*

F

Exsufflatur commissarius, qui vota nostrorum, ut quidam vult, acceperit.

370 *Ædes porro dicta S. Pauli, in qua* Ignatius *cum suis solennem professionem nuncupavit, erat monachorum Benedictinorum : qua occasione, ad novas nos denuo ineptias abducit pseudo-Constantinus lib.* I, *cap.* III *sic scribens :* Res agenda erat Pontificis arbitrio, illius auctoritate corroboranda : et sicuti non multos ante annos pontificio Brevi electus fuit commissarius episcopus Casertanus,

AUCTORE J. P.

Casertanus, qui vota Theatinorum clericorum regularium in basilica Principis Apostolorum auctoritate Apostolica susciperet : ita pariter in Ignatii et sociorum professione opinandum : electum videlicet aliquem, qui vicaria Pontificis auctoritate, ea vota susciperet, rataque esse juberet. Quis autem fuerit, si conjecturis locus sit, cum nomen ejus, imo quia nomen ejus nequaquam litteris prodiderunt Societatis scriptores, facile crediderim, fuisse dominum Laurentium a Mantua, virum prudentissimum ; qui eo tempore cœnobiarcha præerat illi basilicæ. Neque enim facile opinandum est, discretissimum Pontificem in ecclesia Benedictina, insigni, nobili, exempta, ab alio, quam ab ejus abbate, eoque magni nominis Prælato, actum jurisdictionalem, ac solennem exerceri jussisse. *Ita ille. Sed apage commentum, et dic, sodes, expressiones illæ tuæ, egregie scilicet gloriæ Ordinis Benedictini vindex,* opinandum, si conjecturis locus, facile crediderim, neque enim facile opinandum : *expressiones, inquam, illæ tuæ, quæ in meris opinationibus et conjecturis imaginariis consistunt, an quidquam procudent amplius, quam commissarium ex ineptiis imaginariis conflatum? Porro cum evanida* B *tua hæc levitas jam pridem confutata sit a P. Joanne Rho in ineptia tertia, inter alias octo tibi ab eo imputata, ego multis ejusdem confutationi non inhærebo. Et sane ad hoc sufficere deberet instrumentum, paulo ante productum, quod ex scriptis Societatis secretarius Domenechus extraxisse se affirmat, ubi postquam* Ignatium *patres elegissent Præpositum Generalem, diserte addit,* in ejus manibus *vota illos sua emisisse. Verum alio orationem transferamus, missis hisce quisquiliis.*

Generalatum quomodo auspicatus Ignatius :

371 *Dicatur nunc de modo, quo supremum Societatis magistratum sanctus Pater mox cœperit ornare.* Factus generalis Ordinis magister Ignatius, *ut legere est apud Ribadeneiram in Vita breviore cap.* x, tale sui muneris duxit exordium. Postridie surrexit bene mane de lecto, et a sommo reliquos excitavit : nam assiduam suorum curam gerere, suarum partium existimabat. *De ministerio in culina, et expositione doctrinæ Christianæ meminit Ribadeneira Vitæ majoris lib.* III, *cap.* II. Neque tamen interea, *ait Maffeius lib.* II, *cap.* XIII, gravioribus negotiis deerat, temporibus ita distributis, ut, quantum liceret, utrique muneri satisfaceret. *Plura ibi dictus auctor, quæ apud ipsum legi possunt ; uti et de adolescente quodam,* C *egregiis naturæ adjumentis, e septemtrionali plaga Romam profecto, ac Lutherana tabe cum infecto ipso, tum alios inficiendi mire cupido. Quid fit?* Jussu magistratuum comprehenditur : qui cum et ipsi per se, et sacræ theologiæ magistris adhibitis, illum ab opinionum insania revocare frustra conati essent ; ne quid intentatum relinquerent, ætatem et ingenium miserati, priusquam in eum lege ageretur, accersito Ignatio rem totam exponunt : quoniam ipsorum neque adhortationes, neque minæ proficiant ; habeat illum aliquamdiu apud se : videat etiam atque etiam, ut errantem oviculam ad Ecclesiæ caulas aliqua ratione traducat...

Conversio hæretici.

372 Adolescens ab Ignatio sociisque amicissime habitus, eorum dictis, factis, institutis accurate observandis paulatim affici atque immutari Dei beneficio est cœptus ;... ac demum perseverantibus patrum officiis, et diligentissima curatione eo processit res, ut, evulsis letalium dogmatum fibris, priorem pertinaciam gemebundus agnosceret. Nec ante a salutari cœpto destitit, quam voluntaria abjuratione detestatus errores, ingenti D bonorum tum admiratione tum gaudio, cum Ecclesia sancta in gratiam rediit. Is deinde, quærentibus viris gravibus, cur, qui antea tot machinis oppugnatus pervicacissime restitisset, Ignatii denique et patrum hospitio, et consuetudine vinci se passus esset ; sine cunctatione respondit, se illorum non tam disputationibus argumentisque... quam spectatæ sanctitati virtutique cessisse ; quod ita apud se prope necessario statuisset, a tam incorruptis moribus, a tanta pace atque concordia, a tam bonis operibus rectam in Deum fidem abesse nullo modo posse. *Hæc ibi Maffeius.*

creatio primorum Societatis Provincialium :

373 *Quæ breviter de Societate per varias provincias propagata perstringit Ribadeneira lib.* III, *cap.* IV *in fine, ita declarat idem Maffeius lib.* II, *cap.* XV *:* Itaque tam late jam fusa Societate, non modo collegiis domibusve rectores præficere, ut antea, sed etiam Provinciales præpositos, quos appellant, cum ampla potestate in singulas nationes describere coactus Ignatius est. Ac primum Lusitaniæ præposuit Simonem Rodeticum, deinde Hispaniæ Antonium Araozium Cantabrum, Italiæ Jacobum Lainem, Indiæ Franciscum Xaverium, Germaniæ Petrum Canisium, Galliæ Paschasium Broetium, aliisque deinceps E alios. Nam Urbanam provinciam, nisi si quando graviori valetudine premeretur, ad extremum usque ipse administravit. Interea de Societatis universæ progressu mire sollicitus, a singulis Provincialibus per litteras pensum exigere ; unicuique mandare diligentissime, quæ e re communi essent ; Romæ vero præter domesticæ disciplinæ curam, de qua dictum est, ceterasque functiones, multa et gravia, quæ ad incrementum ac defensionem Catholicæ fidei pertinerent, partim cum summo Pontifice, Cardinalibus, legatisque principum coram, partim etiam cum ipsis regibus atque principibus per epistolas et interpretes agere.

restauratio Decretalis Innocentii III.

374 *Inter bona opera, quæ Vir sanctus in Urbe curavit, et de quibus Ribadeneira lib.* III, *cap.* IX, *fuit* illud in primis, ut Decretalis Innocentii III, hominum vitæ maxime necessaria et salutaris, instauraretur. *Ita ibi Ribadeneira : cujus verba declaro ac confirmo ex documento sequente, quod ex tabulario Romano accepit, atque ex Italico Latinum pro me fecit sæpius supra nominatus ejusdem tabularii pro rebus* Ignatianis *inspector. Instrumentum itaque illud continet informationem ab* Ignatio *datam, ad urgendam decretalem* F *Innocentii III, latam in concilio Lateranensi quarto, canone 22, anno* 1215, *in Capitulo* Cum infirmitas. *Quod instrumentum huc transcribo :* Reverendissime Domine Legate. Cum multi innumerique infirmi absque medicina spirituali ex hac vita migrent, vel male admodum vel omnino non confessi, propterea quod tunc passim moneri solent infirmi, ut confiteantur, quando infirmitas magna cepit incrementa, nec jam nisi exiguam, vel nullam etiam spem vitæ relinquit ; quo tempore fallit memoria, et debilitatur intellectus, ita ut confessio non breviter modo, sed etiam male fiat : ac sæpe quidem, phrenesi aliove malo lethifero ingruente, penitus non fiat : ad quæ illud accedit insuper, quod confessionis denuntiatio, tanti periculi tempore facta, timorem infirmis incutiendo, mortem accelerare nata sit : quæ omnia evitari possent, si confiterentur initio infirmitatis : præterquam quod ea confessio non tantum animas in tuto collocat ; sed etiam infirmis levamen affert, ad eorumque sanitatem corpoream

AUCTORE J. P.

A corpoream multum conducit; cum infirmitas corporalis aliquando ex peccato proveniat, dicente Domino languido, quem sanaverat: Vade, et noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat:

data ad Legatum

375 Hinc reverendissima Dominatio vestra, ut prius in sua diœcesi fecit, urgere desiderat observationem Decretalis et capituli Cum infirmitas corporalis, de Pœnitentiis et Remissionibus, conditi sub Innocentio III in concilio Lateranensi: quamquam capituli observationem reverendissima vestra Dominatio cupiat moderari: id est, ubi jubet prius curari infirmi animum (ut postquam fuerit infirmo de spirituali salute provisum, ad corporalis medicinæ remedium salubrius procedatur, ut cessante causa, cesset effectus:) promulgare cupit, ut medicis quidem liceat prima atque altera visitatione curare, quamvis non confessos; tertia vero non admoveant manum, nisi prius confiteantur; sive ut infra triduum confiteantur. Et non obstante hac moderatione, medici nonnulli conati sunt, quantum potuerunt, opus tam sanctum disturbare; neque id hic dumtaxat, sed etiam litteris illuc missis (quamvis aliqui eamdem artem profitentes contra sentiant;) dicendo esse contra charitatem, permit- B tere, ut infirmus obstinatus, confiteri nolens, moriatur, illum non curando. Quia, si curaretur et superviveret, postea pœnitentiam agere ac salvari posset.

ad rei exsecutionem

376 Ad hoc respondent qui sano sensu sunt, legem omnem ferri ob bonum commune et universale, etsi privati alicujus detrimentum sequatur: ut patet in præcepto observandi sabbatum, quo is, qui colligebat ligna, lapidari jussus fuit ad bonum commune, atque universalem legis observationem. Atque in hunc modum de Dathan, Abiron, Anania, Saphira, aliisque multis dici posset, quod, si supervixissent, pœnitentiam agere potuissent. Denique multi primæ notæ theologi et canonistæ, consultatione simul habita, et re studiose expensa, subscripsere, quemadmodum illustrissima D. V. videre poterit ex adjuncto hic exemplo: cujus autographum in domo nostra servatur una cum sigillo capituli generalis, habiti ad S. Augustini, ac subscriptionibus omnium doctorum theologorum, et canonistarum, qui sensu conveniunt, licet mutando aliqua verba, ut ex approbationum ab ipsis datarum ecgraphis patebit. Sanctitas sua, re cognita, multum lau- C dabit opus urgendi observationem Decretalis.

instructione;

377 Verumtamen quoniam medici tantos hic rumores cient, estque admodum probabile, illos ob nostra peccata, tantamque cæcitatem, omnia, quæ poterunt, moturos, ut operi tam sancto impedimentum afferant: et quamvis promulgatum sit atque exsecutioni mandatum, verisimile est, non destituros clamitare, ut id disturbare queant. Eapropter, ut illustrissimam D. V. recte informem, quantum possum, adnecto hic insuper scriptum quoddam compositum: atque a canonistis approbatum, quo refutantur objecta, ac tota materia declaratur. *Ad vocem* consultatione, *de qua paulo ante, hujus instrumenti descriptor* hanc consultationem, ac multorum theologorum et canonistarum subscriptiones autographas hic, *inquit*, reperi.

et composito per Sanctum scripto, quo objectionibus occurrit.

378 *Extraxit etiam ex tabulario Romano* scriptum autographum S. Ignatii totum, primis curis compositum, *quo occurritur difficultatibus, quæ in hac materia objici possunt. Sic habet:* IHUS. Non est contra charitatem infirmo nolenti confiteri, negare medicamina, licet mortem incurrat, Primo. Leges et canonum sanctiones potius et principalius contemplatur bonum commune et universale, quam privatum et particulare. Sed negare medicamina alicui infirmo nolenti confiteri, est quid particulare: ergo propter bonum commune, non est contra etc.: quia pro uno qui noluerit confiteri, confitebuntur quasi in infinitum. 2. Si hoc esset contra charitatem, sequeretur, quod omnis justitia aboleretur. Sed hoc est maximum inconveniens: ergo. Probatur: nulla delicta liceret puniri, ut discurrendo probare* licet: ergo. Probatur. Primo judex non posset supplicio tradere hæreticum confiteri nolentem, et in sua perfidia manenten (cum non confessus, post intimationem, jure possit et debeat interimi): quia forsan eadem ratione, si vixisset, pœnituisset. Sed hoc est maximum inconveniens: ergo propter bonum commune non est contra etc. 3. Lex divina irreprehensibilis est. Sed aliquos interimi tradit, qui forsan, si vixissent, pœnituissent, ut patet de Dathan et Abiron, de Anania et Saphira: ergo non est contra etc. Et de illo, qui colligebat ligna. 4. Canonis positio cum sit a concilio generali sancte et legitime ordinata, Spiritu sancto auctore, et in medio E concilii estante *(Hispanicismus est, pro* existente) non potest aliquid contra charitatem determinare seu providere. Ergo solum concilii auctoritas et paterna charitas est sufficiens probatio, et per consequens, non est contra etc: cum dicatur in decreto: Postquam fuerit infirmo de salute spirituali provisum, ad corporalis medicinæ remedium procedatur. *Infra habetur:* Summa Angelica, Antonina, Tabiena, Silvestrina; *ad latus vero*, ad quamcumque ægritudinem. *Apposita etiam sunt nomina quorumdam canonistarum. In tergo* S. Ignatius *scripsit:* Medicus.

* τὸ probare *non habetur in autographo: forte vult dicere,* ut discurrendo liquet.

Decretalem novissime ursit concilium Romanum.

379 *Dictum est paulo ante* τὸ paterna charitas: *circa quod observa, canonem istum non modo non esse contra caritatem, sed ex caritate paterna conditum: nempe ut sic impellantur infirmi ad consulendum suæ saluti sempiternæ. Extremum est, ut hic addam, quod Decretalis Innocentii III novissime fuerit instaurata ac imperata in concilio Romano, sub Benedicto XIII anno* 1725 *habito, titulo* XXXII *cap.* I *de Pœnitentiis et Remissionibus, hoc exordio:* Saluberrima quamvis alia Innocentii III Constitutione in concilio generali declaratum fuisse legatur *etc. Hac vero clausula:* F Nos igitur episcopis omnibus jubemus, ut Decretalem ipsam Innocentianam, et Constitutionem S. Pii V, quæ incipit Super gregem dominicum, super hoc etiam emanatam, invigilent omnimode observari, imposita contra medicos excommunicationis pœna, sibi reservata, si tertiam post infirmi visitationem, ab infirmi cura non abstineant, infirmus dum usque ipse Pœnitentiæ non susceperit Sacramentum, quod confessarius, relicta apud ægrotantem schedula, ejus manu subscripta, testari teneatur. *Hæc ibi: e quibus laude dignissimæ* S. Ignatii *in hoc argumento curæ pondus accedit commendationis.*

§ XXXVII

AUCTORE J. P.

§ XXXVII. Ordinis Cartusiani cum Societate Jesu Coloniæ inita familiaritas ab anno 1543, aucta deinceps et propagata; ejusdem Ordinis Lutetiæ Parisiorum erga nostros benevolentia.

Prior Cartusiæ Coloniensis a Canisio accensus desiderio videndi Fabrum,

Hunc, *quem præsenti paragrapho præfigo, titulum ita fere invenio in apographis e tabulario nostro Romano nobiscum communicatis. Quæ vero hic dantur ad majorem declarationem Ribadeneiræ lib.* III, *cap.* XII, *quod inscribitur* Universi Ordinis Carthusiensis erga Societatem charitas et benevolentia, *notat P. Ignatius Pinius, esse* excerpta ex Annalibus Carthusiæ Coloniensis per R. P. Hermannum Crombach. *His prænotatis apographum nostrum sic memorat:* Anno 1543 P. Petrus Canisius Colonia B Moguntiam excurrit ad P. Petrum Fabrum. Ab eo sacris commentationibus excultus, octavo Maii admissus ad Societatem, [ac] Coloniam remissus ad tirocinium inchoandum, reverendum P. Gerardum Hammontanum, Priorem Carthusiæ Coloniensis, sibi familiarissimum accendit desiderio vivendi P. Fabri, et Exercitiorum obeundorum, qui suum gaudium cum Priore Trevirensis Carthusiæ his litteris communicavit, et ad amorem Societatis et Exercitiorum sic impulit:

illud communicat cum Priore Trevirensis Cartusiæ,

381 Dulcissima Jesu vulnera salutis loco. Venerande in Christo perdilecte pater et amice. Inter luctuosissimas nostræ tempestatis procellas, quibus nunc undique concutitur Christianitas, non usque adeo Deus reliquit Ecclesiam suam, quin suscitarit nobis viros aliquot apostolicos, quos spiritu suo implevit, et induit virtute ex alto, ut ex multorum doctorum testimonio didici; qui vero fervore errantes revocent, peccantes recreent, trahantque ad iter salutis; et sequitur magnus fructus, operante invisibili artifice in cordibus hominum, quorum verba sunt scintillæ æris candentis, cordaque tangunt et incendunt. Sunt a sanctissimo Domino nostro Paulo III C approbati, et ad diversas nationes missi. Primus eorum vocatur Ignatius, et moratur Romæ, et in Italia aliqui; in Hispaniis, Galliis, et Portugallia sunt alii colentes vineam Domini. Unus eorum doctor est in Ingolstat, et unus moratur Moguntiæ ad Cardinalem, vir magnæ sanctitatis: vocatur M. Petrus Faber, theologus Parisiensis.

cum summa commendatione Exercitiorum spiritualium:

382 Dat hominibus, se illi offerentibus, bonæ voluntatis, Exercitia quædam spiritualia, quibus intra paucos dies consequuntur veram cognitionem sui, et peccatorum suorum, et gratiam lachrymarum, veram et animosam conversionem a multis creatis ad Deum, profectum in virtutibus, et secretam familiaritatem, amorem et amicitiam Dei. Utinam per aliquam occasionem liceret adire Moguntiam! Certe talem thesaurum deberet homo merito quærere etiam apud Indos. Spero quod Dominus dabit mihi videre hominem Dei, singularem amicum suum, antequam moriar, ut ab eo dirigar ad interiorem hominis reformationem, et unionem cum Deo, ad quod ordinatio capituli nos monet. Hoc periculosissimo tempore multi adhærent hæresiarchis, vasis D perditionis, organis diaboli iniquissimi: ideo libentius adhærere debemus amicis Dei, organis Spiritus sancti; ut eo tutius defendamur a telis igneis, quæ dæmon jaculatur in corda hominum. Sed de hoc latius alias. Si forte tetigerit Dominus cor P. V., ut suo amico Moguntiæ loquatur, videat P. V. in Christo. Raptim ultimo Maii anno 1543. *Post has litteras, ita pergit apographum nostrum:*

quæ P. Faber tradit Cartusiæ Coloniensi, insigni nostros amicitia prosequenti:

383 Litteras alias idem Gerardus Prior ad P. Fabrum Moguntiam dedit, quibus eum Coloniam invitans, præparari se ait, ut veram ab ipso et solidam recipiat institutionem. Mense Augusto et Septembri P. Faber Coloniæ fuit, patres Carthusianos S. Ignatii commentationibus exercuit; et librum Exercitiorum manu sua descriptum ipsis reliquit. Usus ad tempus hospitio in Carthusia, ubi modo librorum mss. bibliotheca visitur. Unde Lovanium profectus anno postero 1544, Coloniam 22 Januarii rediit: ubi tunc socios in conductitia domo viventes Carthusiani patres eleemosynis sustentarunt. Ibi sic coaluit mutua familiaritas, P. Petro de Sardis *(imo vero Petro de Leydis, secundum dicenda in Annotatis nostris ad libri tertii caput* XII *Ribadeneiræ, ex fide Theophili Raynaudi)* Generali Carthusiæ majoris E significata, ut is in comitiis generalibus ejus anni, Societatem Jesu meritorum Ordinis participem, eis tabulis S. Ignatio perscriptis, reddiderit: F. Petrus humilis Prior majoris Carthusiæ etc., ut apud Ribadeneyram lib. III cap. XII.

cum Ordinis communicatione bonorum operum:

384 P. Faber lætus hoc nuntio communicationis bonorum operum, gratias patribus Carthusianis egit, iisdemque novem e Societate Coloniæ relictos socios commendavit; qui anno 1545 cum jussi a senatu Coloniensi nostri essent seorsim habitare, duos ex iis hospitio receperunt et aluerunt donec ea tempestas detonuisset. Apud eosdem Lambertus Castrius, primus e Societate Jesu Coloniæ decedens, funeratus est. Anno 1546 cum Gerardus Hammontanus Prior Carthusiæ a P. Fabro preces flagitasset, is postremas ad eum paulo ante mortem Madrito dedit litteras, quibus eas suo, et ipsius etiam Francisci Xaverii, cui ea de re scripserat, nomine promittit. Sic enim initio earum ait:

pro qua Faber gratum animum ostendit.

385 Nihil est, quod te oporteat timere, charissime pater, ne vestri obliviscar: pergite promereri in dies magis ac magis eum spiritum, qui interpellat pro vobis in amicis vestris: ipse enim est sollicitus pro vobis, et me excitat assidue ad F vestri memoriam: excitant quoque et illa beneficia, a vobis in me et meos collata, quæ et orant pro vobis. Inter quæ illud non minimum, quo perfecit, ut nostra Societas particeps esset omnium benefactorum Ordinis vestri. Hoc certe facit, ut omnes fratres nostri tuæ salutis et istius conventus vestri singularem memoriam agant. Magister Franciscus, qui est apud Indos, anno superiore de hac re litteras a me habuit et admonitionem, ut tui et istius conventus memoriam faciat semper. Ad ipsum nunc mittuntur decem ex nostris Lusitanis, qui et ipsi norunt hoc beneficium tuum, et meum amorem erga fratres tuos et totam Germaniam. Per eos recipiet M. Franciscus alteras meas litteras, in quibus leget vestri mentionem, et eorum, qui nobis bene volunt Coloniæ; ut sciat, se esse debitorem, et me adjuvet, ne sim ingratus ego, cui tam gratis omnes bene volunt et bene faciunt etc. 12 Martii anno 1546.

386 Continuata fuit annis insequentibus beneficentia

A

Patri Hammontano beneficentiam erga nostros continuanti gratias agit S. Ignatius,

ficentia P. Gerardi Hammontani, præsertim anno 1553, quo vim magnam pecuniæ ad coemendam domum Societati propriam, et anno 1554, quo florenis quingentis inopiam Coloniensium patrum sublevavit, missis etiam Romam S. Ignatio centum coronatis opportuno tempore, cum ibidem nostri egestate premerentur. Superant S. Ignatii litteræ gratiarum actrices, ejus benignitatis indices, hoc exemplo :

datis super hac re

387 Summa gratia et æternus amor Dei et Domini nostri Jesu Christi paternitatem vestram cum sancta sua congregatione continuis donorum spiritualium exornet et promoveat incrementis. Quamvis rara nobis cum paternitate vestra fuerit his annis litterarum communicatio, crebra fuit orationum ; sicut et mutuæ charitatis affectum ipso temporis decursu augeri potius quam minui utrimque sensimus. Quod ex parte nostra viva memoria vestrum, et indies magis propensus in vos animus, et ex parte vestra non solum litteræ nostrorum, qui continuis se beneficiis affici a paternitate vestra scribunt, sed et experientia ipsa vestræ beneficentiæ, Romam usque ad nos se extendentis, nos docet; de qua agimus gratias Deo bonorum omnium auctori, et paternitati vestræ quam maximas.

B

ad ipsum litteris :

388 Admodum enim opportune necessitatibus hujus collegii liberalitas vestra subvenit, et nobis mutuæ dilectionis vinculum tantæ charitatis vestræ significatio valde strinxit. Dignetur Dominus Jesus, secundum divitias summæ bonitatis suæ, hoc beneficium cum ceteris omnibus pro suis pauperibus rependere. Romæ valent fratres, qui in collegio et domo nostra sunt. Me dominus adversa valetudine sex mensibus exercuit; sed jam mediocriter valere incepi. Reliqua ex fratribus nostris, ad quos fusius scribuntur, paternitas vestra intelliget. Omnes nos orationibus et Sacrificiis parternitatis vestræ, et venerabilium fratrum suorum et nostrorum, humiliter commendari cupimus. Vale in Domino Jesu Christo, qui salus omnibus et vita est sempiterna. Amen. Romæ 12 Kal. Septembris anno 1554. Paternitatis vestræ servus in Domino nostro Jesu Christo Ignatius L. *Hactenus epistola : cujus inscriptio in dicto Spicilegio ita exprimitur :* Venerabili in Christo patri, ac nobis in eodem plurimum observando, domino Priori Carthusiæ Coloniensis, etc. Coloniæ.

quibus dictus pater

C

389 *Responsio autem P. Prioris ad litteras* P. Ignatii *ex nostro ecgrapho Spicilegii Romani sic sonat :* Bonum certamen certare per arma justitiæ a dextris et a sinistris, reverende et in brachiis caritatis mihi jugiter amplectende pater. Recepi literas R. P. V. Recuperatam utcumque sanitatem intelligo : et quod eadem me indignum peccatorem in sanctæ Societatis suæ precum et sacrificiorum communione admittere dignata est; in quam me et fratres meos iterum atque iterum commendatos humiliter percupio. Ego vestri numquam obliviscar pro affectu, quem mihi Dominus jam diu per M. Petrum Fabri, sanctæ memoriæ, erga vos dedit. Munusculum, quod misi, non est dignum gratia; utinam turbulenta tempora sinerent me succurrere juxta affectum! cum jam sciam modum disponendi satis securum, et videam crescentiam et perseverentiam Societatis in bono inchoato.

ita respondit.

390 Ne tamen jam habita occasione nihil faciam, mitto 500 florenos aureos, nec litteras, nec gratitudinem requirens, sed preces et silentium ; quia non ignoro, clericos vivere ex eleemosynis fidelium, et superflua teneri ad dandum piis usibus, sicut ad mortem usque intendo facere, Deo juvante, ad quietandum conscientiam meam, quamdiu dispensatio mihi invito commendata est. Utinam possem Coloniæ videre collegium fratrum vestrorum fundatum, antequam moriar! Multa dixi prælatis et rectoribus civitatis, sed rectores ipsi reddunt se difficiles..... Deus misereatur omnium nostrorum, qui et custodiat V. P. cum sua sancta Societate diutissime in divino opere suo, quod cœpistis, ad desolatæ Ecclesiæ salutem. Ex cella nostra 27 septembris anno 1554. *Subscriptio sic habet :* V. R. P. humile mancipium F. Gerardus servus Carthusiæ in Colonia. *Inscriptio autem sic :* Reverendo in Christo patri D. Ignatio, Præposito Societatis nominis Jesu, suo patri percharissimo. *Nunc resumanus excerpta Crombachiana ; de quibus supra diximus :*

AUCTORE J. P.

Alia Cartusiæ Coloniensis erga Societatem

391 Anno 1556 Carthusia Coloniensis theologiam mysticam Henrici Harphii typis vulgavit, et S. Ignatio fundatori totique Societati eam inscripsit, quam ostendit oppositam a Deo tumidis sectariorum ingeniis esse, vitæque sanctitate pariter et doctrina toto terrarum orbe fructus innumeros Ecclesiæ parturire. Eadem hoc anno E cum Joanne Groppero et Everardo Billichio multum contulit, ut a senatu Coloniensi Societati Jesu gymnasium Triconoratum, ejectis sectariis, traderetur : et anno 1557 cognito gymnasii Societatis fructu, ducentis taleris succurrit magistrorum egestati.

propensissimæ voluntatis argumenta.

392 Anno 1559 eadem Carthusia Joanni Gebehardo a Mansfeld, Electori Coloniensi libros quosdam Dionysii Carthusiani dedicans, sic ei collegium Societatis Coloniense commendavit : Ecce commodum celsitudini tuæ copias auxiliares misit Deus hominum certe pietate atque eruditione præstantium, qui vocantur de Societate nominis Jesu : novit eos tua celsitudo; siquidem fructus quos illi Coloniæ, sociique eorum in Indiarum terris remotissimis, et regnis amplissimis, hactenus nostro orbi incognitis, multis quoque Europæ locis incredibiles faciunt, adeo sunt testati et illustres, ut qui in eis caliginem suo mendacio offundere velit, ipsum se potius dehonestet. Parum a clericis discrepant; sed multum discrepant professione. Institurum eorum huc maxime spectat, ut juventutem in scholis, et populum in concionibus publicis, privatisque confessionibus, omnesque illos, qui se eorum disciplinæ tradunt, in omni pietate quam optime F instituant.

Familiaritatem aluit cum ejusdem Priore Canisius :

393 Aluit hanc familiaritatem cum P. Gerardo Priore pater Canisius absens, crebris ad eum datis litteris, et quoties Coloniam excurrit, exhortationibus suis Carthusiam Coloniensem excoluit, Laurentio Surio, condiscipulo olim suo in Montano gymnasio, amicissimus, qui suis in Commentariis historiarum temporis sui etiam S. Xaverii et sociorum res apud Indos gestas fuse prosecutus est. *Subdit Crombachius* : Hæc ex Annalibus meis Coloniensibus.. excerpsi; plura libenter, si prodesse possint, istiusmodi submissurus. Coloniæ 22 Junii anno 1664. Reverentiæ vestræ servus in Christo Hermannus Crombach. *Annales porro isti inter libros ab eo typis editos, quos memorat Bibliotheca Scriptorum Societatis nostræ, non censentur ; nec scio, ad quem hanc suam direxerit epistolam.*

e cujus Prioris autographo

394 *Sequitur in apographo nostro hic titulus :* Autographum F. Gerardi Prioris Carthusiæ Coloniensis

AUCTORE J. P.

loniensis. PRO MEMORIA. *Quod videtur esse litterarum a laudato Priore ad aliquem e nostris datarum fragmentum. Sic porro dicit :* Saluto humiliter reverendum Patrem D. Ignatium Præpositum Societatis nominis Jesu, et omnes devotos fratres ejus, de quibus audiens sanctam conversationem, et exempla virtutum, et fructum magnum animarum, quem in diversis mundi partibus faciunt, vehementer gaudeo et congratulor, aptans etiam meipsum totum tradere in simplici obedientia, in illorum ministerium. Sed quia corporalis infirmitas, et vocatio mea hoc simpliciter vetant, ideo in spiritu conjungo me illis, præsertim in sacratissimo Missarum officio quotidiano, obsecrans Deum indignis precibus meis, ut illos pro totius Ecclesiæ salute ubique a malis defendere, et immensos animarum fructus usque in finem per illos operari dignetur.

nonnulla huc transcribuntur.

395 Saluto singulariter nostrum M. Petrum Canisium, cui litteræ adjunctæ destinentur, si reverendo D. Præposito, primum illis lectis, visum fuerit, cui etiam humiliter supplico, ut Germaniæ misereri, et succurrere dignetur, mittendo Casinium aut aliquos ex suis saltem ad
B Coloniam et Lovanium, quia Spiritus sanctus adhuc operatur in multorum cordibus, maxime in inferiori Germania. Insuper et omnes status imperii submiserunt se definitioni concilii, et incipiunt resipiscere, hæresiarchis in peccato exstinctis, et principibus eorum humiliatis. Omnia tamen committo Spiritui sancto, quem oro, ut domino Ignatio voluntatem piam de hac re inspirare dignetur. F. Gerardus inutilis Prior Carthusiensium in Colonia. *In tergo inscriptum est manu* S. Ignatii : Del Prior de la Cartuxa. *Id est:* Prioris Cartusiæ.

Cartusiæ Parisinæ erga nostros benevolentia,

396 *Porro patribus Cartusianis Coloniensibus adde Parisinos, de nobis etiam cumulate meritos, teste Orlandino lib.* X, *num.* 109. Nondum, *ait,* Societas ecclesiastem, et qui ad populum verba faceret, Parisiis habebat; sed tum administrandis divinis rite mysteriis, tum piis sermonibus conferendis, præcipue vero demonstrandis orandi meditandique viis, suam civitati operam studiumque navabat. Et quamquam templo etiam ipso carebat; Sacramentorum tamen frequentem usum modo in sacello domestico, modo in ecclesia curiaque SS. Cosmæ et Damiani, interdum etiam apud patres Cartusianos urgebat.
C Qui præcipua quadam animi propensione templi sui copiam potestatemque Societati faciebant : cujus laboribus etiam ipsi crescebant, duobus circiter ac viginti, paucis mensibus, tironibus aucti.

§ XXXVIII. Sententiæ, quibus sanctus Pater ac socii ejus a publica infamia liberantur, ad Ribadeneiræ libri III caput XIII.

Relatis actis hujus sententiæ

P*rodit hæc sententia ex archivo nostro Romano, a P. Ignatio Pinio exscripta, ac notis marginalibus ab ipso illustrata. Voces vero, in quas notæ cadent, litteris majusculis in textu exprimentur. Ille autem sic memorat :* Reverendi patres domini domini FRANZINUS electus Marsichanus, almæ Urbis gubernator, et Philippus Archintus, episcopus Burgi sancti sepulcri, ejusdem almæ Urbis, ejus dictrictus vicarius, visa schedula seu memoriali, quod ipse reverendus Dominus vicarius asserit propositum fuisse in Signatura sanctissimi D. nostri Papæ per reverendum D. episcopum CESENATENSEM, indeque vivæ vocis oraculo per Sanctitatem suam emanatam delegationem eidem vicario una cum præfato reverendo D. gubernatore, ut diligenter inquirant super veritate diffamationum, par Mathiam de sancto Cassiano, magistro postarum, passim evulgatarum contra et adversus domum et congregationem presbyterorum Societatis Jesu, commorantium in ecclesia S. Mariæ della Strada de Urbe. Item qui viderunt relationem INTIMATIONIS factæ dicto Mathiæ, ut dicta de causa ederet sive notificaret, si quid haberet pro verificatione dictarum diffamationum. Item qui viderunt COMPARITIONEM in actis factam PER.... assertum procuratorum dicti Mathiæ, per quam requirebat sibi specificari capita diffamationum, ad effectum, ut posset deliberare de responsione. D

ac criminationibus, falso contra Ignatium ac socios confictis,

398 Item qui viderunt relationem ALTERIUS INTIMATIONIS, propterea facta dicto Mathiæ de nonnullis capitibus ipsarum diffamationum ; et præsertim quod locus Religionis monialium S. Marthæ esset prostibulum, seu, ut vulgo asserebat, seralium dictorum presbyterorum, nec non quod nonnulli ex dictis presbyteris a civitate Parisiensi aufugerant inquisiti de hæretica pravitate ; similiter quod ex dictis presbyteris aliqui apud acta præfati domini gubernatoris non modo accusati, sed et convicti existerent de pessimo crimine, et de aliis atrocissimis criminibus, de quibus et processum penes se habere jactavit, adversus quam intimationem nihil amplius dictum, deductum et allegatum fuit, ut ex ACTIS apparet ; et nihilominus præfatus dominus vicarius, ut asserit, ab inde citra, bis personaliter visitavit dictum locum monialium S. Marthæ, mulieres ibi existentes singulariter examinando, nec non, ut asserit, diligenter inquisitionem fecit a se ipso de vita, moribus et doctrina dictorum presbyterorum ; item præfati reverendi domini gubernator ; et vicarius, qui novissime viderunt relationem CITATIONIS novissimæ intimatæ dicto Mathiæ, ad videndum super præmissis omnibus et singulis ordinationem et declarationem fieri pro exequendis mandatis præfati sanctissimi Domini nostri. E F

fertur testimonium pro innocentia eorum honorificum ;

399 Omnibus diligenter visis, et perspectis, et consideratis considerandis, Christi nomine invocato, dixerunt, sanciverunt, declaraverunt, et pronuntiaverunt, dictas et quascumque alias diffamationes false, inique, dolose, et maledice evulgatas fuisse, ipsosque presbyteros, eorumque congregationem ea esse vita, morumque integritate, ac religione, tam sinceræ, et catholicæ doctrinæ, tam uberes fructus jam inde a multis annis in agro dominico parere, ea famæ celebritate, atque splendore apud omnes et fuisse, et esse, ut majores omnibus convitiis et maledictis semper exstiterint et existant ; nominatim illorum Præpositum, venerabilem virum, D. Ignatium de Loyola plurimum in Domino commendantes. Itaque eorum bona opero, quæ eis in dies dat Christus, ut in illis ambulent in servitium Dei altissimi, atque obedientiam Sedis Apostolicæ ac SS. Domini nostri, facere ut illorum

A rum existimatio, et fama cum summa potius laude augenda sit, quam cujusvis malignitate et detractione minuenda. Idcirco præfato Mathiæ silentium imposuerunt, et imponunt de prædictis, et quibusvis aliis diffamationibus, sub pœna amissionis sui officii postarum, nec non confiscationis omnium bonorum suorum, ipso facto et jure incurrenda absque alia ulteriori declaratione, reservantes sibi prædicti domini, domini gubernator, et vicarius declarationem condemnationis pœnarum, per prædictum Mathiam incursarum ob hujusmodi diffamationes, ac expensarum in præsenti causa factarum. *Infra habetur :* Ita pronuntiamus Ph. vic. ; *id est*, Philippus vicarius.

in cujus textum nonnulla notantur.

400 *Ad* τὸ Franzinus, *sententiæ hujus descriptor*, In actis, quæ hic habeo, *inquit*, vocatur FRANCISCUS MICHAELIS. Sed hæc acta non sunt authentica. *Addo ego*, Francisco Michaelio *commissam rem dici apud Ribadeneiram lib.* III, *cap.* XIII. *Ad* τὸ Cesenatensem *dictus sententiæ hujus subministrator observat hæc :* Prius supplicarat S. Ignatius sanctissimo Domino. Hic distulit, donec convalesceret suus vicarius. Ubi is convaluit, mox S. Ignatius iterum supplicavit

B per episcopum Cesenatensem, qui memoriale obtulit, in qua Societatem vocavit SANCTAM. Patent hæc omnia ex ipso memoriali, quod ante oculos, *inquit*, habeo. *Ad* τὸ intimationis, *quod mox subsequitur*, hanc, *ait*, intimationem habeo in manibus. In ea dicitur, quod sanctissimus Dominus 19 Junii in plena Signatura, vivæ vocis oraculo delegarit D. vicarium, ut cum D. gubernatore inquirat veritatem diffamationum. Intimatio facta est 30 Junii 1546. Intimationis relationem quoque habeo. *Sic ille. Ad* τὸ comparitionem *vero monet ista :* Comparitio facta est 3 Julii 1546. Requisitionem in ea factam habeo, *inquit*. Per... *sic explanat :* Philippum Bencivene fuisse, habetur in actis : sed in sententia ponuntur punctula omisso nomine. *Ad* τὸ alterius intimationis, *sic est in notis :* Altera intimatio ista facta est 14 Julii. *Sequitur in textu sententiæ*, ut ex actis apparet. *Harum notarum auctor*, Acta illa, *ait*, etiam hic video. Item citationem novissimam. Post hanc, lego in actis : « Eodem « Mathia etiam non comparente neque per se, « neque per assertum procuratorem suum, fuit « lata sententia contra ipsum tenoris subsequen- « tis, et subscripta per revendissimum dominum

C « vicarium tantum, cujus tenor est qui sequi- « tur. » *Addit notarum concinnator :* Hic sequitur sententia, prout eam descripsi. *Nunc superest.*

Exemplar alterius sententiæ pro Ignatio contra maledicum.

401 *Sententia altera, de qua Ribadeneira loco citato, et quam idem Pater, qui illam superiorem, pro me etiam ex tabulario Romano transcripsit :* Christi nomine invocato, pro tribunali sedentes etc. sententiamus etc., prædictum donnum Joannem de Torano, S. Joannis de Mercato regionis Campitelli rectorem monialium monasterii Catechumenorum, de præmissis *(quæ ibi enumerarat)* confessum, et respective legitime convictum, culpabilem et de jure punibilem repertum, a divinis perpetuo suspendendum, omnibusque ejus beneficiis et officiis privandum fore et esse, prout suspendimus et privamus, ejusque bona omnia confiscanda... fore et esse, prout confiscamus... Et mitius cum ipso agentes, more judicis ecclesiastici, ad perpetuos carceres condemnandum et detrudendum fore et esse, prout condemnamus, et detrudi mandamus etc.

Ita pronuntiamus. In. Cardinalis de Monte et protector. Simon Gugnettus notarius. *Hisce manu item P. Pinii apponuntur ista :* Acceptatio sententiæ, et permutatio carceris in perpetuum exilium, habentur in actis apud eumdem notarium. *Et mox*, Prædicti Joannis de Torano insolentem epistolam ad S. Ignatium datam, antequam sua crimina patefacta forent, hic habeo, *inquit idem Pater*, Item memoriale, *uti addit*, ab eodem inscriptum ipsi Pontifici, quo Ignatium et socios hæreseon revelatæque confessionis accusabat, magnam simulans pietatem.

AUCTORE J. P.

Altera item sententia,

402 *Nunc alium actum publicum pro sancto Patre institutum, et ex archivo Romano desumptum, exhibeo, estque* sententia Vicesgerentis pro S. Ignatio contra Franciscum Ferrerium, *sic sonans :* Reverendus D. Petrus Rapondus, juris doctor, reverendi patris domini Philippi Archinti, episcopi Salutiarum, SS. Domini nostri Pauli divina providentia Papæ tertii, in alma Urbe ejusque districtu vicarii generalis locumtenens et vicesgerens. Visa petitione pro parte Domini Ignatii de Loyola, Præpositi Generalis Societatis Jesu, contra D. Franciscum Ferrerium Barchinonensem, reum conventum, de et super quibusdam verbis dictis et prolatis injuriose ac inique E per ipsum D. Franciscum contra prædictum dominum Ignatium, visaque citatione, ad respondendum dictæ petitioni facta, et visa confessione ejusdem D. Francisci super dicta petitione, una cum acceptatione dictæ confessionis pro parte dicti D. Ignatii, et viso termino, dicto Francisco assignato ad docendum de satisfactione allegata, visaque declaratione ejusdem Francisci, per quam dixit, se satisfecisse in hunc modum, qui sequitur, videlicet :

qua S. Ignatio injurius condemnatur ad petendam veniam.

403 Quia in eodem loco et coram eisdem personis, ubi dixit verba injuriosa, de quibus in petitione, contra dictum dominum Ignatium, ibidem etiam dixit idem Franciscus Ferrerius, quod de omnibus et singulis verbis injuriosis, quæ dixerat contra dictum D. Ignatium, mentitus est, et quod male fecit, se dixisse prædicta verba; visaque citatione ad audiendum sententiam pro die hodierna, et visis videndis, ac consideratis considerandis, partibus ibidem respective præsentibus, pronuntiavit, declaravit, et sententiavit, quod dictus D. Franciscus Ferrerius, pro eo, quod, dum confessus fuit, se dixisse nonnulla verba injuriosa contra dictum dominum Ignatium, et quod de illis verbis injuriosis mentitus fuit, propterea dumtaxat teneatur eidem F D. Ignatio pro pœnitentia salutari flexis genibus veniam petere. Et ita pronuntiavit, declaravit, et sententiavit omni meliori modo, via juris et forma, quibus potuit etc.

Hujus instrumenti fides publica auctoritate munita.

404 In quorum fidem præsentes fieri et per notarium infrascriptum subscribi mandavit. Datum Romæ in ædibus nostris sub anno a nativitate Domini 1547, Indictione V, die vero secunda mensis Junii, pontificatus prælibati sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri D. Pauli divina providentia Papæ III anno 13. Ita pronuntiavi ego Petrus Rapondus locumtenens.

Copia auscultata cum originali subscripto, sub die secunda mensis Junii, concordat cum eodem originali; quod attestor. In cujus fidem hic me subscripsi, una cum reverendi P. D. vicarii Urbis, et ejus curiæ sigilli impressione, ad majorem corroborationem etc. Ita est. Joannes Bargamus, curiæ reverendi D. vicarii notarius act. In fidem.

§ XXXIX.

AUCTORE J. P.

§ XXXIX. Dignitates ecclesiasticæ hominibus Societatis ab Ignatio præclusæ; regi Romanorum circa Canisium utcumque factum satis; nonnulla circa Claudium Jaium, S. Franciscum Borgiam, ac Lainium in hac materia.

Declinat dignitatem episcopalem Bobadilla,

Quam fortiter, et quam gravibus de causis in hac re sese gesserit sanctus Pater noster, dabit Ribadeneira lib. III, *cap.* XV, *ex factis, quæ ibi affert. Locum citatum confirmo ac declaro. Bobadilla in litteris* S. Ignatio *inscriptis, atque e tabulario nostro Romano erutis, ex fide P. Ignatii Pinii, sic habet:* Gratia et pax Christi Domini sit semper nobiscum. Amen. *Quod sequitur, ex Hispanico Latinum facio :* Secretarius aliquis B regis Romanorum venit ad hanc aulam, et mecum locutus est. ut acceptarem episcopatum quemdam Tergestinum : cui respondi, quod nostra vocatio esset paupertatis, et non magnificentiæ... *Subditur in apographo nostro Latine:* Ex castris prope Ingolstadium 5 Septembris 1546.

et Canisius:

406 *Ex libello* de Recuerdos *(quem Latine possis dicere* Memorialem) *P. Polanci, et P. Petri Ribadeneiræ, pag.* 41 *proferuntur ex collectione nostra Romana hæc, quæ ex Hispanico interpretor Latine :* 1552, heri mihi dixit Cardinalis sanctæ Crucis, redux a Pontifice, hora noctis media; quod Dominus Jacobus Lasso secum fuerit locutus, ut in primo consistorio episcopatum Viennensem pro M. Canisio proponeret, dicendo, ut sua Sanctitas sine Societatis consensu, ex reverentia erga regem Romanorum, illum ei conferret; et quod Cardinalis narraverit suæ Sanctitati id, quod sibi dixerat dominus Jacobus, quodque vellet mentem ejus intelligere, ne erraret; ac sibi dixisse Papam : Id quod volebat dominus Jacobus, illud ipsum est; sed ego id facere nolo, quia non convenit isti Societati; et videtur mihi M. Ignatius habere rationem, non C consentiendi isti negotio, atque eminus prospicere id, quod posset accidere, aperiendo portam ambitioni : et bene admodum facit, quando eam non aperit... Ex alia parte res est dura, non facere satis tantæ devotioni regis Romanorum, et tantæ necessitati, quæ est, personarum tali oneri aptarum etc. *In manibus insuper habeo exemplar ex epistola autographa Italica P. Joannis Polanci, quæ notatur Romæ data* 6 *Octobris* 1554, *transcriptum; cujus argumentum versatur circa præsens negotium acceptandi a P. Canisio episcopatus Viennensis, et ea, quæ hunc in finem Romæ acta sunt : at de his satis dixi supra. Sed inter acceptionem ac repulsam istius episcopatus, medium quoddam interpositum est temperamentum.*

qui a Julio III creatus administrator episcopatus Viennensis.

407 *Quomodo enim Pontifex utcumque satisfecerit regi Romanorum, consentiente* S. Ignatio, *patet ex Brevi, quo idem Pontifex (Julius nimirum III) P. Petrum Canisium creat administratorem episcopatus Viennensis : quod monumentorum Ignatianorum Romæ pro nobis collector Julii Tomus VII. sæpissime laudatus huc misit* ex minuta originali D (subscripta a Cardinali Puteo, tunc Signaturæ gratiæ præfecto et a S. Ignatio :) quæ hic, *ait,* exstat : *ut patet ex notis marginalibus, quas inferius adscripsit. Breve sic sonat :* Dilecto filio Petro Canisio, presbytero ex Societate Jesu, magistro in theologia. Dilecte fili, salutem. Cupientes ecclesiæ Viennensis, provinciæ Saltzeburgensis, ad præsens certo modo pastoris solatio destitutæ, personam secundum cor nostrum utilem et idoneam præficere, et ne interim ecclesia ipsa in spiritualibus, et temporalibus patiatur, opportune providere : et attendentes, quod tu, ob tuam in Deum pietatem, et litterarum scientiam, ac in spiritualibus providentiam, et temporalibus circumspectionem, diversaque alia virtutum dona, quibus personam tuam illarum largitor Altissimus multipliciter insignivit, ecclesiam prædictam, illius durante vacatione, scies, voles, et poteris salubriter regere, et feliciter gubernare, ac eidem ecclesiæ in illius regimine, et administratione plurimum utilis et fructuosus esse :

408 Motu proprio, et ex certa nostra scientia, *per Breve* ac de Aposolicæ potestatis plenitudine, contem- E platione etiam charissimi in Christo filii nostri Ferdinandi, Romanorum et Ungariæ regis illustris, in imperatorem electi, quem hoc summopere cupere intelleximus; te, de quo ex præmissis plurimum in Domino confidimus, ipsius ecclesiæ in spiritualibus et temporalibus administratorem ad annum, intra quem eidem ecclesiæ de idoneo et utili pastore providebimus, Apostolica auctoritate constituimus, et deputamus, plenam, et liberam ejusdem ecclesiæ curam et administrationem tibi in eisdem spiritualibus, et temporalibus, anno hujusmodi durante, plenarie committendo.

409 Volumus autem, quod, administratione *Apostolicum,* hujusmodi durante, in dicta ecclesia, ac civitate, et diœcesi Viennensi, ea, quæ jurisdictionis existunt, per te ipsum, vel alium, aut alios, quos nomine tuo possis substituere, libere exercere; quæ vero Ordinis fuerint, per Catholicum antistitem, gratiam et communionem dictæ Sedis habentem, exerceri facere, ac quæcumque beneficia ecclesiastica cum cura, et sine cura, secularia, et quorumvis Ordinum regularia, ad collationem, et provisionem, præsentationem, electionem, et quamvis aliam dispositionem pro tempore existentis episcopi Viennensis pertinen- F tia, conferre, et de illis providere, ac ad illa præsentare, et eligere, aliasque de illis, nec non debitis et consuetis mensæ episcopalis Viennensis supportatis oneribus, de residuis illius fructibus, redditibus, et proventibus disponere libere et licite valeas in omnibus, sicuti episcopi Viennenses, qui pro tempore fuerunt, illa conferre, et de illis providere, ac ad illa præsentare, et eligere, aliasque de illis, nec non mensæ prædictæ fructibus, redditibus, et proventibus disponere potuerunt, seu etiam debuerunt : alienatione tamen quorumcumque bonorum immobilium, et pretiosorum mobilium dictæ mensæ penitus interdicta.

410 Quocirca discretioni tuæ, ut curam, et *cujus exemplar* administrationem prædictas, ut præfertur, sic sollicite geras, et fideliter prosequaris, quod ecclesia ipsa gubernatori provido, et fructuoso administratori gaudeat se commissam ; utque præter æterna retributionis præmia, et dictæ Sedis benedictionem, et gratiam exinde uberius consequi

consequi merearis : nec non dilectis filiis, capitulo et vassallis ecclesiæ, ac clero, et populo civitatis, et diœcesis prædictarum per præsentes mandamus, ut capitulum tibi tamquam patri et pastori animarum suarum humiliter intendentes exhibeant tibi obedientiam, et reverentiam debitas, et devotas ; et clerus te benigne recipientes, et honorifice pertractantes, tua salubria monita, et mandata suscipiant humiliter, et efficaciter adimplere procurent : populus vero te devote suscipientes, tuis monitis, et mandatis salubribus humiliter intendant, ita quod tu in eis devotionis filios, et ipsi in te patrem benevolum invenisse gaudeatis : vassalli autem prædicti te debito honore prosequentes, tibi fidelitatem solitam ac consueta servitia, et jura tibi ab eis debita integre exhibere procurent ; alioquin sententiam, sive pœnam, quam rite tuleris seu statueris in rebelles, ratam habebimus, et faciemus, auctore Domino, usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari.

hic profertur.

411 Rogamus quoque et hortamur attente præfatum Ferdinandum, et venerabilem fratrem archiepiscopum Saltzeburgensem, eidem archiepiscopo per Apostolica scripta mandantes, quatenus te, et præfatam ecclesiam ipsius archiepiscopi suffraganeam habentes pro nostra et dictæ Sedis reverentia propensius commendatos, in ampliandis et conservandis juribus vestris sic vos benigni favoris auxilia prosequantur, quod tu, eorum fultus præsidio, in commisso tibi ejusdem ecclesiæ regimine possis Deo propitio prosperari, ac Ferdinando regi adeo perennis vitæ præmium, et a nobis condigna proveniat actio gratiarum, ipseque archiepiscopus proinde divinam misericordiam, ac nostram ac dictæ Sedis benedictionem et gratiam uberius valeant promereri. Datum Romæ apud S. Petrum die tertia Novembris 1554, anno quinto. « Attento con- » sensu Præpositi Generalis, et quia rex suppli- » cat, et minuta est in forma, potest expediri. » Ja. Cardinalis Puteus *. » Expeditioni hujus brevis nomine meo et totius Societatis consentio *. Ignatius *. *Atque hæc quidem de Canisio hactenus.*

** Hæc scripta sunt manu propria Cardinalis Putei,*
** Hæc scripsit P. Polancus secretar.*
** Propria manu S. Ignatii.*

Nonnulla de Jaio, S. Francisco Borgia ac Lainio.

412 *Quanto autem opere laborarit sanctus Pater in causa Claudii Jaii, exponit Ribadeneira loco citato : cui hæc addo :* Jaius ad primam suspicionem de offerendo sibi episcopatu Tergestino a rege Romanorum, mox Venetiis 13 Septembris 1546 scripsit ad S. Ignatium, *ex relatione P. Ignatii Pinii in nostris apographis Romanis, qui et epistolæ mox producit fragmentum, quod ex Italico sic verto :* Hactenus... recusavi acceptare beneficium ecclesiasticum curatum ; ac minus vellem illud in præsentia. Et quanto esset majus, tanto minus acceptare vellem. Ego per Dei gratiam acquiesco mea vocatione in paupertate, tametsi non acquiescam memetipso, cognoscens, me peccare quotidie, et offendere Dominum meum : neque novi gubernare memetipsum : atque adeo non vellem acceptare gubernationem alienam ex obligatione. *Ita vir modestissimus.* Tum, *sicut adjungit Pinius,* a S. Ignatio petit preces, ac modum, quod id recusaturus est regi Romanorum. Et 25 Septembris 1546 regi Romanorum id recusavit pulcherrima epistola, cujus subscriptio est : Tuæ serenissimæ majestati humillimus servus ac minimus capellanus Claudius Jaius. Cum autem rescivisset, regem instare apud Pontificem, ut id oneris ipse Jaio imponeret, pulcherrima epistola suasit et deprecatus est, ut urgere desisteret, 10 Decembis 1546 Tridenti. *Inscriptio ex Italico est :* Vestræ sacræ majestatis minimus servus, et indignus capellanus Claudius Jaius, etiam nomine suorum sociorum. Postquam nempe Cardinalis Carpi, protector Societatis, id ipsum suasisset eidem regi literis datis Romæ 4 Decembris 1546, haud dubie utrumque impellente S. Ignatio ; *uti observat monumentorum Ignatianorum Romæ pro nobis collector. His adde, quæ inter excerpta e libro Memoriali P. Ludovici Consalvi paginarum* 200 *in folio, pag.* 195, 196 *etc., P. Ignatius Pinius contraxit, ac documentis nostris Romanis inscripsit, sic memorans* : Narrat, quantum S. Ignatius se opposuerit, ne Pontifex Claudio Jaio daret præceptum obedientiæ, ut admitteret episcopatum Tergestinum, urgente rege Romanorum : quodque, desistente tandem rege, S. Ignatius indixerit Missas, et TE DEUM LAUDAMUS, in gratiarum actionem.

AUCTORE J. P.

Quænam inter S. Franciscum Borgiam, Julium PP. III, et Carolum V acta fuerint, expedit Ribadeneira loco supra citato : circa quem juvat observasse, quod in manibus habeam exemplar epistolæ Hispanicæ, ex archivo nostro Romano depromptæ ; qua S. Pater noster scribit S. Francisco Borgiæ de galero Cardinalitio, quem Julius PP. III volebat ipsi conferre rogatu Caroli V imperatoris ; exponens animi sui sensa circa istam dignitatem. Idem archivum nobis subministravit scriptum, quo P. Laynez declinavit acriter dignitatem Cardinalitiam, allegato inter alia judicio S. Ignatii, *signatum* 19 *Decembris* 1555 : *quo confirmantur illa quæ habet Ribadeneira loco citato.*

§ XL. Gesta ab Ignatio in liberanda Societate a feminarum cura.

Libellus supplex Societatis Pontifici oblatus,

Q*uæ Ribadeneira lib.* III, *cap.* XIV *memorat, ab* Ignatio *circa præsentem materiam acta fuisse apud Pontificem maximum, declarantur ac confirmantur ex nostris apographis, e tabulario Romano promptis ; inter quæ est* S. Ignatii memoriale ad Pontificem, *a Pinio descriptum, notis hic illic adjectis. Habe textum :* Beatissime Pater. Devoti Sanctitatis vestræ oratores Præpositus et presbyteri Societatis Jesu in ecclesia S. Mariæ de Strata, in alma Urbe a Sanctitate vestra erectæ, institutæ, et approbatæ, non desinunt pro viribus et tenui ipsorum facultate, exercere se in quotidianis obsequiis Ecclesiæ Dei, et Domini nostri Jesu Christi, et consequenter Sanctitatis vestræ, ejusdem in terris vicarii.

ut ea eximatur a cura monialium.
** habetur tantum p...*

414 Cum autem presbyteri supradicti * a nonnullis magnis viris præcipue in partibus Hispaniarum, sollicitentur ad suscipiendam curam monacharum et mulierum devote Deo servite cupientium : ex nunc ipsi oratores animadvertentes, hoc unum esse magnum impedimentum cæteris officiis, in obsequium Dei sibi incumbentibus, ex ipso principali Sanctitatis vestræ instituto, et cum adhuc hæc cura exordiri incipiat, atque impediri posse videatur, et parvum impedimentum in principio possit deinceps majus fieri ; ad beatissimos Sanctitatis vestræ pedes humiliter recurrunt, supplicantes de gratia speciali, ut in eorum institutione ac Societatis confirmatione, quæ pro expressa habeatur de verbo ad

AUCTORE J. P.

ad verbum ac exprimi possit, dignetur declarare et decernere, magnum esse impedimentum cæteris officiis et obsequiis Dei sibi incumbentibus ex ipso Sanctitatis vestræ principali instituto, curam aliquarum monialium vel sororum, seu quarumcumque mulierum suscipere, aut ipsarum votum aliquod vel obedientiam recipere : ipsosque ad hujusmodi curam mulierum suscipiendam nullo modo teneri debere, nec eorum instituto et Societati expedire. Non obstantibus etc.

De duabus regimini Societatis exemptis

415 *Sequitur in nostro apographo clausula quædam his terminis expressa, qui videntur additi esse ad significandam majorem decreti vim, atque ad singularem ei firmitatem conciliandam. Quæ ibi per abbreviationem scribuntur, forte eo exarari debent modo, quo illa uncinis inclusi. Clausula itaque ista sic habet :* Et cum [abrogatione] etc., et decreto et prohibitione etc., et quod præsentes per Breve seu per litteras [contradictoriarum *vel* contradictorias] S. V. possint expediri. *In tergo hujus instrumenti haberi scriptas manu* S. Ignatii *illas voces Hispanicas ;* Sobre mucheres profesas, *id est*, super mulieribus professis ; *disco ex P. Ignatio Pinio. Quidnam vero sanctus Pater noster statuerit circa Isa-* B *bellam Rosel seu Roser, ex epistola ad eam data, et apud Ribadeneiram relata, perspicuum est : cui ex Romanis nostris apographis superaddo exemplum Brevis, quo Pontifex Societatem liberavit cura dictæ Isabellæ Roser, et Franciscæ Cruilles. Sic sonat :*

exstat Breve,

416 Nos Philippus Archintus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Salutiarum, sanctissimi Domini in Christo Patris et Domini nostri D. Pauli divina providentia Papæ III, in alma Urbe vicarius in spiritualibus, attestamur, et fidem facimus, qualiter præfatus sanctissimus D. noster, exposito sibi pro parte dilecti filii sui Ignatii de Loyola, Præpositi Societatis Jesu, in alma Urbe per Sanctitatem suam canonice institutæ, dilectam sibi in Christo filiam Isabellam Roser, mulierem Barchinonensem, de commissione suæ Sanctitatis, in manibus dicti Ignatii, Præpositi Societatis præfatæ, obedientiam ipsi Ignatio tantum, et votum castitatis simpliciter, votum vero paupertatis, satisfacto voluntati mariti sui defuncti, de aliis bonis paupertatem, quam Prælatus suus sibi injungeret sive mandaret, tenere et servare, seu alias forsan dicta tria vota simpliciter absque conditione aliqua in ma- C nibus Ignatii Præpositi hujusmodi solemniter promisisse et vovisse :

quo Paulus III

417 Ac dilectam etiam sibi in Christo filiam Franciscam Cruilles, ejusdem Isabellæ servitricem, obedientiam dicto Ignatio, et forsan pro tempore existenti Præposito Societatis ejusdem, atque castitatem, et paupertatem simpliciter in ejusdem manibus solemniter vovisse, dictumque Ignatium diversis et quam pluribus servitiis pro honore et gloria Domini nostri Jesu Christi, et Sanctitatis suæ servitio esse valde impeditum, et non expedire sibi nec Societati, hujusmodi mulieres sub ejus cura habere.

Societatem ab earum cura, ipsas vero a votis solvit,

418 Et propterea ad ejusdem Ignatii petitionem ac instantiam, Ignatium, et pro tempore existentem Præpositum, et Societatem hujusmodi, ab hujusmodi onere et cura ipsarum Isabellæ et Franciscæ primum ; et deinde de Apostolicæ potestatis plenitudine Isabellam, et Franciscam Cruilles præfatas ab ipsius Societatis, et illius, ac pro tempore existentis Præpositi hujusmodi obedientia, religione, cura, gubernio, D et votis præfatis exemit penitus, et liberavit, ac vota per eos emissa in et ad hoc commutavit ; videlicet, quod earum cujuslibet vita durante, Ordinario loci, in quo pro tempore eis esse placuerit, sicuti quilibet alius Christianus obedire, et castitatem perpetuo observare, et quæcumque bona, quæ ante professionem præfatam habebant, et quæ nunc habent, et pro tempore habebunt, eisdem Isabellæ, et Franciscæ Cruilles respective restituit, ac earum cuilibet, ut illa et alia pro tempore sibi acquirere et retinere, illisque uti, ac de illis tam in vita quam mortis articulo ad cujuslibet ipsarum libitum et omnimodas voluntates libere disponere et testari, vendere, donare, et alienare valeant in omnibus et per omnia, ac si nullum paupertatis votum emissent, concessit.

ac omnino liberas reddit,

419 Quodque de cetero dictæ mulieres omnibus et singulis indulgentiis, gratiis, facultatibus, et concessionibus, quibus si a dicta Societate exemptæ non essent, gauderent, gaudeant indulsit. Non obstantibus præmissis, et Apostolicis, provincialibus, et synodalibus Constitutionibus et ordinationibus, nec non dictæ Societatis, et Ordinis, cujus forsan existit, etiam juramento, confirmatione Apostolica vel quavis firmitate E alia roboratis statutis et consuetudinibus, dictorumque votorum natura, privilegiis quoque, indultis, et litteris Apostolicis, illis ac eorum superioribus etiam generaliter sub quibusvis verborum formis et clausulis, etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque fortioribus, efficacioribus, et insolitis, irritantibusque, et aliis decretis, concessis, confirmatis, et etiam iteratis vicibus innovatis.

sublata omni derogatione etc.

420 Quibus omnibus, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, et individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales id importantes, mentio aut quævis alia expressio habenda, vel alia aliqua exquisita forma servanda foret, tenores hujusmodi, acsi de verbo ad verbum insererentur præsentibus, pro plene et sufficienter expressis habentur. Illis, alias in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat specialiter et expresse derogavit, ceterisque contrariis quibuscumque. In quorum fidem litteras nostras hujusmodi, manu nostra subscriptas, et sigillo nostro munitas, de mandato ejusdem Sanctissimi D. nostri, suæ vivæ vocis oraculo nobis facto, fieri jussimus. Datum Romæ etc. F die tertia Novembris 1546, anno 13 dicti sanctissimi D. N. Pauli PP. III. *Porro, teste P. Ignatio Pinio,* exemplum Brevis de Isabella Roser, et Francisca Cruilles, est quædam minuta, exarata a P. Polanco, et locis quibusdam limata alterius manu.

Alia quædam huc spectantia.

421 *Inter epistolas sancti Patris nostri, quarum ecgrapha plurima in promptu habemus, collecta a P. Claudio Joachimo Thoubeau S. J., habemus exemplar unum, quod datur ad monachas Ulviam et Bajadellam Hispanice scriptum Romæ die* 5 *Aprilis anno* 1549 : *ubi hæc habentur, in Latinum hic conversa :* Auctoritas Vicarii Christi clausit portam, ne admittatur ullum regimen, aut superintendentia Religiosarum, supplicante id Societate in principio, quia judicabat, quod esset ad majus Dei Domini nostri obsequium *etc. Bulla Pauli III, data anno* 1549, *in qua conceditur, ne curam monialium, seu Religiosarum quarumlibet personarum recipere teneamur etc.* (*quam citat Ribadeneira lib.* III, *cap.*

A cap. XIV) *exstat in Instituto Societatis Jesu impresso. De Litteris Apostolicis anni* 1547, 13 *Kal. Junii, meminit ibid. Ribadeneira. Quidnam vero sanctus Pater in hac materia a suis exegerit, liquet ex Constitutionibus parte* VI, *cap.* III, *num.* 5; *ubi hæc præscribit :* Cum homines... hujus Societatis semper parati esse debeant ad discurrendum per quasvis mundi partes, quo fuerint a summo Pontifice, vel a suis Superioribus missi ; non debent curam animarum, neque item mulierum Religiosarum, vel aliarum quarumcumque suscipere, ut ordinarie illarum confessiones audiant, vel ipsas regant : quamvis nihil repugnet, semel unius monasterii confessiones, ob speciales causas, audire. *Congregationi quoque nostræ septimæ, relictis sibi a sancto suo Fundatore placitis inhærenti, placuit condere decretum* 56, *quo statuit, curam mulierum, quæ certis inter se legibus una vivunt, alienam esse ab instituto nostro ; ideoque ab illa Nostris abstinendum, et informandum, si res exigat, Pontificem. His, quæ caute ac prudenter cum Societatis Fundator, tum ipsa Societas suis præscripsit, præclusa etiam fuit porta, ne ulla mulierum congregatio Societatis institutum sectaretur ; quod, quam a mente sancti Patris ac Societatis fuerit alienum, ex dictis collige. Et vero* B *tamquam si e specula diu ante is prospexisset, emersuram aliquando hujusmodi sectam, venit tempus, quo hæc cautela usum singularem habuit: nam seculo decimo septimo aliquantulum adulto exstitit congregatio quædam sub nomine Jesuitissarum, auctoritate privata, citra ullum Sedis Apostolicæ approbationem, in nonnullis Italiæ et Ultramontanis partibus conflata : quam Urbanus PP. VIII supressit, et extinxit, editis super hac re litteris Apostolicis, anno* 1631 *signatis, ac Bullario Romano insertis tom.* V. *Anteriora revisamus.*

§ XLI. Sacri Cardinalium Collegii, ac deinde Julii Papæ III in Ignatium ac Societatem benevolentia; conventus patrum in Urbem; approbatio, et dignitas Constitutionum.

Cardinalium erga nostros in annonæ difficultate benevolentia ;

C Post hæc, *uti scribit Maffeius lib.* II, *cap.* XIX, Paulus III Pontifex maximus, senio curisque confectus, e vita migravit, comitiaque novo creando Pontifici, in magna studiorum ac voluntatum varietate in aliquot menses extracta sunt. Quo ipso tempore, cum Urbs, ut in diuturno interregno, annonæ difficultate vehementissime laboraret, nostrisque numero in dies auctis, extrema fames adesse videretur; Ignatius cum aliorum, tum præcipue sacri Collegii Cardinalium eximiam in se suosque benignitatem expertus est. Quippe in summis occupationibus Patres augustos pia nostrorum hominum recordatio subiit : communique consilio ad eorum inopiam sublevandam non levis pecuniæ summa ex ipso conclavi transmissa est, enixe in primis favente atque adjuvante Rodulpho Pio Carpensi, quem Ignatius jam ante sibi sociisque patronum ac protectorem, ut appellant, e summi Pontificis auctoritate delegerat.

Julii PP. III *munificentia*

423 Ac rebus diu multumque agitatis, Pontifex denique declaratur Julius, eo nomine tertius, qui, quod in synodo Tridentina Legatus, Fabrum, Lainem, et Salmeronem theologos Apostolicos familiariter noverat, multaque tum ex iis, tum ex aliis de Societatis instituto didicerat, Ignatio supplicanti multa in Societatis incrementum ac rem, admodum liberaliter tribuit. *Exstat diploma ejus apud Ribadeneiram lib.* III, *cap.* XXI. *Circa textum Maffeii obiter observa; Fabrum destinatum quidem fuisse ad concilium Tridentinum, sed, quo minus eidem interfueril, obstitisse mortis interventum, ex Ribadeneira lib.* III, *cap.* XI, *et Orlandino lib.* VI, *num.* 19. *At forte Faber excidit calamo Maffei pro Jaio, qui una cum Lainio ac Salmerone sanctæ isti synodo interfuit,* magnoque erat (*verba sunt Orlandini loco citato*) apud omnes Tridenti loco. Consulebatur in circulis de concilii rebus, et a præsulibus multum adhibebatur. *At redeamus ad priora. Aliis erga* Ignatium *ac filios ejus propensissimæ voluntatis testificationibus suam sanctissimus Christi Vicarius benevolentiam comprobatam esse voluit. Nam, sicut narrat Orlandinus ad annum* 1550, *lib.* X, *a num.* 1, Indicto, ac proposito toti Christiano orbi jubilæo, quo grex cunctus suum ad Pastorem, ut est in more positum, vocabatur, Ignatius Pontifici supplex fuit, ut Societatis hominibus, qui pro Ecclesia et animarum salute in locis disjunctissimis versabantur E in India, Brasiliæ, Congo denique, et propiore Africa, nec sine magno rei Christianæ damno ad Urbem conferre se poterant, promerendi jubilæi copiam potestatemque cum Christianis earum regionum, atque neophytis faceret; simul et quid ejus merendi gratia faciendum præscriberet, indicaret.

AUCTORE J. P.

in communicandis cum Societate gratiis spiritualibus,

424 Pontifex blando oculo Ignatium intuitus, ut animi sui significaret affectum : Quod attinet, inquit, ad elargiendum sociis vestris absentibus jubilæum, id libenter elargior, hac tamen cum parsimonia, et, ut ejus verbis utar, cum restrictione, ut omnem meam in hac re potestatem cum Societate vestra communicatam velim ; liceatque fratribus vestris, tanto a nobis intervallo disjunctis, ex thesauris, et largissimis hujus anni condonationibus gaudere ; ad easque promerendas, quidquid visum fuerit, vestro arbitratu præscribere. Ignatius, plurimis actis gratiis, per eam occasionem Pontifici maximo nonnulla ex iis, quæ de Indiis, et remotis illis partibus nuntiabantur, auditu læta, nec celsissimis illis auribus indigna commemoravit. Quæ cum Pontifex audisset, studio divini flagrans F honoris, lacrymas tenere præ gaudii voluptate non potuit, testatus, ea sibi accidisse perjucunda. *Verum non Indis dumtaxat, aliisque nationibus ab Urbe remotissimis, sed compluribus etiam, qui ab eadem Urbe propius aberant, laudatus Christi Vicarius jubilæi lucrum,* Ignatio *postulante, concessit; uti legere est ibidem num.* 3. *Quid, quod illud singulare beneficium alio non minore munere liberalis Pontifex cumularit, quando privilegia Societatis suspendi noluit tempore jubilæi? de qua re ibidem num.* 4 *pluribus edoceri poteris.*

inter quas est pro militantibus in Africa jubilæum.

425 *Interim occasione eorum, quæ de jubilæo dixi, et eorum item, quæ Ribadeneira lib.* IV, *cap.* V, *refert de Lainio ex Africa reverso, post egregiam Christianis militibus navatam operam in eo bello, quod duce Joanne Vega, Siciliæ prorege, adversus Christiani nominis hostes gestum est; profero sequens instrumentum, ab Ignatio Pinio Romæ transcriptum, quo S. Ignatius impetravit jubilæum tunc militantibus in Africa*

contra

AUCTORE J. P.

contra infideles, et impetratum denuntiavit his litteris : Ignatius de Loyola, Præpositus Generalis Societatis Jesu. Illustribus dominis, ac nobilibus, et strenuis viris, ducibus ac militibus, et omnibus demum Christianis, qui in Africa contra infideles bellum gerunt, Jesu Christi Domini protectionem, et auxilium, ac salutem in eodem sempiternam. Cum ex litteris excellentissimi domini Joannis de Vega, proregis Siciliæ ac ducis generalis hujus sanctæ expeditionis admonitus, ipsius ac totius exercitus nomine supplicassem sanctissimo domino nostro Julio, divina providentia Papæ tertio, ut thesaurum Jubilei, qui Romam venientibus, et aliquot ecclesias invisentibus aperitur, vobis, qui in bello pro Christi gloria ac fidei sanctæ exaltatione gerendo, cum infidelibus distinemini, aperiret; ejus sanctitas hilari animo de benignitate Apostolica omnibus vobis (qui tamen contriti ac confessi essetis) eam gratiam concessit : ut tanto alacrius, animosius et fortius cum inimicis sanctæ crucis dimicetis, quanto effusiorem Dei altissimi et sponsæ ejus Ecclesiæ liberalitem, et feliciorem belli eventum (sive viventibus victoria, sive alicui morienti beatitudo obtingat, impetrata omnium B peccatorum remissione) cernetis. Ut ergo gratiam hanc impetratam significarem, hasce litteras scribere, et Societatis nostræ sigillo obsignare visum in Domino fuit. Datum Romæ septimo Idus Julii 1550.

Fortunis etiam temporalibus Sanctus ac Societas augetur.

426 *Neque hic stetit beneficentissimi erga sanctum Patriarcham nostrum ac cœtum ejus omnem Pontificis voluntas, sed* Ad hæc interiora, *ut cum Orlandino ibidem a num.* 34 *loquar,* et quæ animorum propria sunt, benigne Julius externa insuper, et quæ ad rem familiarem fortunasque pertinerent, adjunxit. Is ex Ecclesiæ bonis Salmanticensi collegio, Cardinali rogante Mendoza, aureos septingentos quotannis attribuit; quamvis ægre alias adduci posset, ut de privatis ecclesiis detraheret aliquid, quod in alios usus et collegia converteret. Is Romano collegio, quod anno insequenti cœptum est, duce postulante Gandiæ, aureos item mille quingentos, in annos singulos assignavit. Is Cæsaraugustæ domicilium sacrarum virginum, a Joanne olim Consalvio, Aragonensis regni conservatore, excitatum, ab eodemque postea auctoritate Pontificis maximi dissolutum, nostris addixit. Is denique, cum ad eum supplex rediret Ignatius, ut ex interioribus C Ecclesiæ thesauris aliquid more suo in animorum commodum postularet; Pontifex, cum annuisset petenti, Quid? inquit, nihilne in vitæ vestræ tutelam, et indigentiam corporum postulatis? Jussitque eum in posterum, acri interposito obedientiæ mandato, quoties professorum domus in egestate esset, toties ad se confidenter, et sine verecundia reverti : unumque de familiaribus suis præsentem monuit, ut id ipsum sibi ad memoriam subinde redigeret. Hæc præstantissimi optimique Pastoris erga Societatem mens, hic animus fuit. *Hactenus Societatis nostræ historiographus : et continuo sic pergit.*

Patribus in Urbem accitis

427 Quo excitatus et animatus Ignatius, admonente præsertim tantæ sanctitatis et religionis anno, statuit professos patres, qui ab Urbe aberant, quod diu jam concupierat, convocare, ut cum eis de Societatis summa conferret, Constitutionesque abs se perscriptas et perpolitas, priusquam in lucem ederet, inspiciendas traderet, et Generalis Præpositi sese, ut deinde patuit, abdicaret munere. *De convocatione patrum, et tentata apud eos nequidquam generalatus abdicatione, scribit Ribadeneira lib.* IV, *cap.* I; D *scribemus et nos paulo post. Ad patrum in Urbem conventum quod attinet;* ex variis provinciis *eum esse factum, habemus ex Ribadeneira; sed Orlandinus num.* 47 *illos determinat, quorum certa refert esse nomina, nimirum Araozium, Stradam, Oviedum, Mironem ex Hispania advectos cum Borgia : tum Lainium ex Sicilia revocatum : Romæ autem adfuisse Mionam, Frusium, Polancum, omnes vota quatuor professos, excepto Strada, qni Kal. Februarii anni* 1551 *jam appetentis illud præstitit, secundum illa, quæ memorat ibidem historiographus noster. Ceterum Constitutionem, earumque Conditoris dignitas et præstantia jure meritissimo a nobis exigunt, ut, quæ Ribadeneira breviter perstringit lib.* IV, *cap.* II, *ea hoc loco a nobis suppleantur, atque explanentur.*

examinandas offert Sanctus suas Constitutiones;

428 *Rem audiamus ex Orlandino num.* 48 *et sequentibus :* Igitur iis, quos dixi, *inquit,* ad Urbem congregatis, Constitutiones suas Ignatius, primorum auctoritate rogatuque patrum, et tota urgente Societate perscriptas, in conventum retulit; copiamque cum universis, tum singulis eas inspiciendi perpendendique fecit, ut si quid mutandum, vel addendum, vel inducendum esset; E id libere ac fideliter indicarent. Nam cum tantum Societati Paulus Pontifex tribuisset, ut in his litteris, quibus Societatis instituta confirmat, eadem auctoritate Constitutiones et leges, quas ipsa conditas approbasset, eo ipso, nullo alio adhibito judice, comprobaret; Ignatius, qua erat prudentia et sanctitate præditus, ne quid in lucem daret, quod non omnium posset subire judicium; suo ipse judicio stare, et sua niti prudentia in iis edendis vulgandisque nullo modo voluit, sed eas ultro ac sponte aliorum animadversioni judicioque subjecit. Optabat enim tales ab se Constitutiones prodire, quæ congruerent universis, et a quibus nulla regionum, nationumque varietas, nulla morum naturarumque dissimilitudo posset excipi, haud ignarus, ubi tanta morum nationumque varietas foret, non omnia in omnes apte cadere, nec omnia omnibus convenire ; crebris autem exceptionibus legum leges ipsas infringi, et suum robur amittere, etc.

quas etiam aliis absentibus tradit expendendas,

429 *Neque inter hos dumtaxat prudentiæ circumspectionisque limites se continuit sanctus Parens;* nec modo iis, *uti ibidem asseritur num.* 50, qui tum convenerant, verum etiam aliis postea, F qui abfuerant, eas tradidit expendendas, ne præcipuis quispiam desideraretur e patribus, cujus ille non exquireret in re tam gravi judicium. Lectæ sunt ab omnibus perlibenter, summoque studio, nec minore approbatione susceptæ. Sed beatus Pater iis adhuc expoliendis et corrigendis intentus, mutandisque nonnullis, quæ vel a patribus essent animadversa, vel dies progrediens admonuisset, non eas ante annum hujus seculi tertium et quinquagesimum promulgandas existimavit. *Quid tum postea?* Tum demum eas in Hispaniam, Lusitaniam, et alias aliquot provincias misit, non ut a suis illæ quidem, veluti jam perfectæ, et omnibus expletæ numeris acciperentur, sed, ut quales tandem essent ad actionem revocatæ, quamque aptæ moribus cujusque generis ac nationis, usus ipse quotidianus ostenderet, et quod tanto studio diuturnaque commentatione, tot deliberationibus ac Sacrificiis in eis decretum et constitutum esset, corroboraret

A corroboraret. Ac ne tum quidem vim eas ullam, aut robur ullum habere, nisi ab universa Societate denuo recognitas probatasque voluit : in quod ejus post obitum..., duodesexagesimo hujus seculi anno, cum ad Præpositi Generalis comitia convocata est Societas, fecit. Tum demum Præposito Lainio renuntiato, ex ejusdem Societatis decreto unum in locum congregatæ, rursus excussæ, in manibusque jactatæ, summa omnium consensione probatæ, et quasi quadam veneratione receptæ sunt. *Quin etiam, ut tanti momenti negotium esset suis undequaque censuræ partibus absolutissimum,* easdem per idem tempus Pontifex Paulus, hujus nominis quartus, ab quatuor Cardinalibus examinari jussas, et diu multumque discussas, tandem salvas atque integras, quemadmodum acceperat, ne verbo quidem immutato, restituit.

summa in iis condendis accuratione usus.

430 *Quid memorem, quanta cum præparatione ac moderatione animi, quam exquisita accurataque cum deliberatione, matura cum consultatione apud Deum, ac frequentissimo ad eum recursu, luminis accipiendi ergo, se gesserit sanctus Pater in Constitutionibus condendis? Quid multis moramur? Leonis magni, ad episcopum Flavianum* B *adversus impiam et detestabilem Eutychetis hæresim scribentis exemplo, uti pluribus illud narratur apud Orlandinum num.* 54, Ignatius, cum scribendis Constitutionibus operam daret, priusquam de quaque re deliberaret, omninoque decerneret, id quod super eam orando deliberandoque commentatus esset, calamo exceptum atque exaratum imponebat altari, ubi quotidiana Sacrificia rite factitabat (quemadmodum et nos, *sicut dicit Orlandinus, cujus verba refero,* a senioribus audivimus, et is, qui sacrificanti minister aderat, Joannes Paulus Borellus exposuit) ut scribenti deliberantique illucesceret Christus uberius, et, multiplicato lumine, de re quaque secundum maximam Dei gloriam honoremque statueret. *Hæc ille. Vin' specimen aliquod, unde colligas, quam in rebus istis Vir sanctissimus esset sedulus et accuratus?* Quadraginta continuos dies Deo optimo maximo sacrificavit, et divinis precationibus solito se dedit ardentius, ob id unum, ut statueret, expediretne nostris Professarum domorum ecclesiis reditus aliquos esse, ad ipsarum ecclesiarum vel fabricationem, vel cultum et ornatum; *quæ sunt ipsa Ribadeneira verba lib.* IV, *cap* II; *et de qua re Orlandinus num.* 55. C *Vide etiam, quæ superius* § 26 *de Ephemeride* S. Ignatii *diximus, plura mox de illa dicturi.*

§ XLII. Mirabiles Ignatii sensus in condendis Constitutionibus; harum confectio pluribus titulis veneranda; abdicatio generalatus a Sancto pertentata; res Indicæ; collegium Germanicum.

Specimen affectionis S. Ignatii.

Orlandinus sensus mirabiles sancti Parentis, illis diebus quadraginta habitos, scriptione prosecutus, num. 59 *et sequentibus suggerit exemplar sensus diei unici. Rem ex ipso intellige:* Ut piis, *inquit,* lectorum studiis satisfaciam; quos non dubito, quin aviditas ceperit eorum commentariorum specimen degustandi (quamquam perdifficile est conservare spiritum eorum Latina lingua) interseram quam fidelissime, quid altero et vigesimo die notarit. Sabbato, inquit, quintum sacrum de Trinitate. In precatione consueta, cum initio non multum adesset, post dimidium sat multum præsto fuit pietatis jucunditatisque animæ, cum aliquo objectu et specie lucidæ claritatis. Dum altare componitur, occurrente menti Jesu, motus ad eum sequendum, cum penitus existimarem, quod ipse sit dux caputque Societatis; id esse omnium argumentum maximum, cur paupertas et nuditas summa esset assumenda: quamquam aliæ quoque rationes, quas in electionibus adhibueram, eodem spectabant. Atque hæc cogitatio commovebat me ad pietatem et lacrymas, atque etiam ad constantiam, ut, quamvis in Sacro hujus diei, vel in aliis non affluerent lacrymæ, videretur hic sensus fore satis tentationum et molestiarum tempore ad constantiam obtinendam.

AUCTORE J. P.

quando condebat Constitutiones:

432 Inter has cogitationes cum progrederer, et sacras vestes induerem, crescebat pius sensus, et videbatur hæc plane esse confirmatio decreti: quamvis aliæ consolationes abessent: et videbatur confirmatio esse quodammodo a sanctissima E Trinitate (Hoc enim beatus Pater cupiebat, adesse sibi potissimum ab augustissima Trinitate sensum aliquem, unde intelligeret, accepta illi esse, quæ ipse de paupertate decreverat) cum ita se communicaret Filius: quia recordabat ejus temporis, quo Pater me apud Filium collocavit. Post indutas sacras vestes, cum se mihi magis magisque nomen Jesu imprimeret, et ita ego essem corroboratus et confirmatus in omnen eventum; erumpebat nova vis lacrymarum atque singultuum. Sacrum jam ingresso multum comitabatur gratiæ, ac pii sensus, cum quieta longaque lacrymatione. In processu varii adfuere motus in decreti confirmationem: cumque divinum Sacramentum sustinerem manibus, subiit internum colloquium, et commotio vehemens numquam Dominum deserendi, quidquid se objiceret, superfundente se nova dulcedine spiritus, ac novis motibus. Permansitque sensus ille ingens cum impulsu ad lacrymas, etiam post Sacrum; totoque die, quoties subiret Jesu memoria, recurrebat menti devotio, et confirmatio.

aliud item datur.

433 *Hæc referuntur ab Orlandino, qui mox subdit, cur hujus potissimum diei sensus descripserit, quamvis in aliis legi affirmet admirabiliora* F *dona luminum cœlestium atque suavitatum; ideo nimirum, quod hic clarius explicatur, quid maxime ad perfectam paupertatem beatissimum Virum impulerit. Laudatus historiographus pium lectorem fraudare nolens alia sancti Patris eaque pulcherrima cogitatione, quam die quinto et trigesimo annotatam ab ipso fuisse scribit, eam sic narrat:* Venerat illi in mentem certo die finem Sacrificiis imponere, quæ super hac de paupertate deliberatione faciebat: deinde considerans, non ita definite agendum cum Deo; Cum me abjicerem, inquit, nec æquum existimarem præscribi a me certum tempus, sed ut me penitus omninoque subjicerem, et ibi desinerem, ibi placeret summæ bonitati se mihi indicare; subiit cogitatio; Quid si Deus me ipsa in gehenna collocaret? Hic vero, inquit, duo mihi offerebantur: ex una parte cruciatus, quos eo loco perferrem: ex altera, maledicta in Deum, quæ audirem. In priore non poteram mihi dolorem repræsentare, neque iis cruciatibus commoveri: atque ita videbatur

batur

AUCTORE J. P.

Constitutiones summo in pretio habendæ,

batur mihi multo acerbius fore, in sanctissimum Dei nomen audire blasphemias.

434 *Hunc itaque in modum sanctissimus Constitutionum nostrarum Conditor erat affectus, quando earum confectioni vacabat.* Nullus, *inquit Orlandinus,* apud eum tum librorum apparatus, nullus codex præter Missarum volumen. Studium ejus precatio erat: bibliotheca, perennis cum divina mente congressus. Et quidem in suis Constitutionibus ea sæpe tradit, ut non ab ipso inventa, sed a Deo videantur pene dictata. *Audiatur P. Petrus Ribadeneira in Examine juridico Matritensi anni* 1295, *ita loquens ad interrogationem quintam:* Constitutiones.. conscripsit spiritu cœlesti divinaque sapientia valde imbutas tanta verborum et sententiarum gravitate, ut legentem in admirationem inducant, et P. magister Laynez diceret ipsi testi, quod solus ille liber Constitutionum Patris Ignatii erat sufficiens ad gubernandum et reformandum omnes Ordines regulares Ecclesiæ; cujus rei bonum testimonium erat reverentia, qua quinque congregationes generales a tempore obitus Patris Ignatii in Societate habitæ receperunt, et veneratæ sunt Constitutiones easdem. *Sequitur apud Or-* B *landinum quæstio* S. Ignatii, *qua ex Lainio sciscitatur, an Deus Religionum fundatoribus revelet gravissima quæque sui instituti puncta etc. Interrogationem illam pluribus ibi deductam, uti et responsionem Lainii, consentiente ei in ista re sancto Patre, huc transcribere parcimus, mittentes lectorem ad Ribadeneiræ caput* I, *libri* V.

ob varias rationes,

435 *Huc spectat Sancti cum Ludovico Consalvo nostro colloquium, in quo,* cum multa et varia inter sese de hujus vitæ rationibus institutisque conferrent (*utimur verbis Orlandini num.* 66) præsertim illa, cur Societas communem cum ceteris clericis, aut non admodum dissimilem cultum corporis adhiberet; cur publice in templis, choris alternantibus, ut ceteri Ordines, ipsa quoque non psalleret; cur ad exploranda ac periclitanda ingenia moresque tironum pedestria imperaret itinera, nullo adjuncto viatico, sed prece humili corrogato; cur præter Professorum tironumque domicilia, collegia insuper, et studiorum sedes haberet; cum hæc, inquam, et alia hujusmodi inter sese communicarent, eorumque singillatim rationes Ignatius redderet; ad extremum, rationum omnium summam ad unum illum retulit Manresæ secessum: in quo perspicuas C horum omnium et aliorum a Deo impressas et quasi consignatas in animo suo notiones et intelligentias acceperat.

quæ afferuntur.

436 *Hinc fit, ut omnia illa summam in nobis Constitutionum hujusmodi æstimationem venerationemque conciliare merito debeant, et animo alte insculpere illud Orlandini, loco citato sic concludentis:* His igitur testatas indiciis Constitutiones nostras habemus; ut plane appareat, quid sentiendum sit de eo, si quis existat, qui tot divinis significationibus et admonitionibus editas leges, tot Sacrificiorum procurationibus, precationibus, lacrymis constitutas, tam diuturni temporis apparatu confectas, tot vigiliis elucubratas, tot gravissimorum patrum judiciis, consiliis, deliberationibus agitatas, tanto denique Societatis universæ consensu, approbatione, periclitatione, usuque receptas, aut parvi pendat aut negligat. Pravis mentibus nihil umquam rectum, obliqua sunt omnia, dum ad rectam normam regulamque se ipsæ non dirigunt. Constitutionum induat spiritum et sanctitatem oportet, qui de earum dijudicare præstantia et sanctitate velit. *Hactenus* D *Orlandinus. Dicta quædam seu responsa sancti Patris ad varias personas circa Constitutiones, in manibus habeo ex archivo Romano, ac libello,* Recuerdos *dicto, id est Memoriali, pag.* 97 *versa, quam adscribit P. Ignatius Pinius apographo a se huc misso.*

Scribit ad Laynem de abdicando generalatu:

437 *Ad majorem autem declarationem eorum, quæ acta sunt tunc, quando sanctissimus Fundator noster nullum non, ut ita dicam, lapidem movit, ut delata sibi Societatis gubernacula dimitteret; juvat rem intelligere ex sequenti documento. Ursit quippe hanc rem epistola ad P. Laynez tota autographa et valde longa, sed sui demissione plena; de qua P. Ignatius Pinius inter monumenta Romana. Visum autem mihi est, sequens ex illa Hispanicum fragmentum ita hic convertere:* Acquiescente Societate, aut media ejus parte, ego tibi do meum suffragium, si alicujus valoris fuerit, et offero tibi cum bona admodum voluntate, et multo cum gaudio animæ meæ, officium, quod ego habeo; et non solum te eligo tamquam dignum; sed, si aliud tibi visum fuerit, offero me ad idem illud, ut eligam quemcumque, quem tu nominaveris, aut quem quilibet ex iis nominaverit; credens, quod, quando sic fuerit E ordinatum, futurum sit omnino ad majus servitium, laudem, et gloriam Dei Domini nostri, et ad majus solatium spirituale animæ meæ in divina ejus majestate: sicut verum prorsus est, quod, loquendo absolute, ego desiderem, me demisse gerendo, onus hoc abdicare. Ei sic in omnibus et per omnia deponens omne meum parvum judicium, semper habeo, atque habiturum me spero tamquam multo melius illud, quod tu ipse, et Societas, aut illius pars, prout declaratum est, determinaverit. Quod sic determinatum, per hanc mea manu scriptam, approbo ac confirmo. *Ita Vir humillimus.* Videtur, *inquit supra memoratus Pinius,* tunc Laynez fuisse Bononiæ: quia in tergo adscriptum est eadem manu S. Ignatii, pa, bo*, imo in involucro habetur alia manu: « Videtur hæc epistola scripta ad » P. Laynez, cum esset Bononiæ in concilio » anno 1547. » *Et observat dictus Pater,* concilium Tridentinum aliquanto tempore translatum fuisse Bononiam, ubi celebrata fuit sessio IX et X, anno 1547. *Proin prælusit quasi jam tum sanctus Pater iis, quæ postea in hac materia gessit.*

* *non videtur esse aliud, quam* para Bononia

quam rem deinde strenuissime urget: sed frustra.

438 *Orlandinus lib.* X, *ad an.* 1550 *num.* 67 F *sic in rem nostram scribit:* Collatis igitur cum patribus beatus Pater Constitutionibus suis, plena ac libera mutandi, moderandi, addendi, quæ visa essent, potestate facta; opportunissimum tempus sensit esse, ut, quod dudum apud se constituerat, per occasionem universi conventus, partes suas alteri traderet, et antiqua illa sua aviditate parendi, seseque in ordinem redigendi, tum etiam tot suis et animi et corporis (ut affirmabat) imbecillitatibus incitatus, senecta insuper accedente, quæ suo quasi jure vacationem muneris postularet, a Societatis gubernaculis, quæ perinvitus acceperat, omnino recederet. Ac ne sibi, ut olim, coram agenti reclamaretur a patribus, per hanc epistolam consilium suum disertis verbis exposuit; *quam dat Ribadeneira lib.* IV, *cap.* I; *et Orlandinus num.* 68. *Exemplum autographi Hispanici prædictæ epistolæ, inter alia monumenta Romana huc missæ a P. Ignatio Pinio, penes me habeo; quæ, ut is eidem annotat,* fuit clausa sigillo, ut patet ex sigilli vestigiis, et epistolæ transfixione. *Signatur autem* 30 *Januarii, anni*

A *anni* 1551 *in apographo nostro. Sed Patres hoc Viri modestissimi propositum maxime improbarunt.* Placuit tamen, *sicut scribit Orlandinus num.* 70, in ejus gratiam ad suffragia rem vocare. Unus Andreas Oviedus, qua erat simplicitate candidissimæ mentis, concedi posse Patri, quod flagitaret, sibi dixit videri; causamque aliis quærentibus, Quia, inquit, ipse, qui sanctus est, ita existimat expedire. Sed ceterorum omnium, et ipso statim accedente Oviedo, quæ fuerat olim in renuntiando, eadem nunc fuit in eo retinendo consensio.

Vacat Sanctus rebus Indicis,

439 *Itaque* S. Ignatius *admissum semel Societatis regimen porro prosequi coactus, suo impense muneri invigilavit, et publico animarum bono. Hinc auctor fuit extruendi cathechumenorum domos in India, factum memorante Orlandino ad annum* 1550, *lib.* X, *a num.* 119: Cocini, *ait,* Franciscus Henricius, et Balthasar Gagus sedem habebant, magno et Lusitanorum commodo et ethnicorum: quorum cum multi vel ab ipsis militibus nulla instructi catechesi consignarentur, interdumque non satis consentaneis decorisque rationibus adducti, idque multorum fons esset malorum; auctor fuit per litteras B. P. B Ignatius, ut catechumenis domicilia extruerentur, ubi diuturna deliberatione, tractandisque Christianis ritibus et discendis, ad ea mysteria paratiores venirent.

et collegio Germanico:

440 *Anno autem proxime sequenti* 1551 *innectitur a Ribadeneira lib.* IV, *cap.* III *Romani collegii exordium, uti et variorum aliorum per Italiam; sicut videre ibidem licet cap.* V. *Anno, qui hunc excepit,* 1552, *secundum Ribadeneiram et Orlandinum, reservatum fuit collegium Germanicum, a Julio PP. III Romæ tunc institutum: cujus initia et institutionis causas, et alia huc pertinentia describit ibidem Ribadeneira cap.* VI. *Dignissimum enimvero Joanne Cardinale Morono actore, Julio conditore, Gregorio XIII restauratore, ac* S. Ignatio *moderatore monumentum, in quo, tamquam in imagine, Germania cognoscere debet ac venerari expressa vivis coloribus eorum erga se merita, studia, vigilias, curas, et subsidia. Monumentis nostris Romanis inseritur apographum originalium litteraram Cardinalis Carpensis, de facienda Bulla pro erectione collegii Germanici in Urbe, et aliis eo spectantibus. Datæ signantur Viterbio die* 3 *Augusti* 1552. *Earum argumentum seu contextus Italica sunt; subscriptio Latina hæc:* Uti frater R. Cardinalis de Carpo. C *Inscriptio item Latina:* Reverendo in Christo Patri Domino Ignatio, Præposito Societatis Jesu Romæ. *In dictis monumentis proxime subditur ecgraphum epistolæ originalis Cardinalis Moroni, qua* cum *sua* magna consolatione intellexisse *se scribit ex* S. Ignatii *litteris,* bonum ordinem, ac progressum collegii Germanici, cum in studiis, tum in religione *etc. Italica est, ac data Novariæ die* 10 *Martii* 1553. Dies sanctorum Simonis et Judæ Apostolorum natalis, Petro Ribadeneira nuper e Sicilia regresso, in S. Eustachii ad præstantissimam Cardinalium præsulumque coronam, instituti rationes et laudes explicante, natalis collegio fuit, *teste Orlandino lib.* XII, *num.* 8. *Paiva Orthodoxarum explicationum lib.* I, *folio* 16 *verso, nescio cur hujus collegii exordia ad annum sequentem differat, dicens; quod Sanctus* egregium *hoc* opus aggressus sit anno 1553.

cujus datur elogium.

441 *Deinde sic pergit et sequens contexit elogium; quod eo profero lubentius, quia et ab externo et a synchrono auctore concinnatum est. Sic itaque sonat:* Quoniam vero Germanos hosce adolescentes erudiendi munus officiocissima Jesu Societas, et ad communem Christianæ reipublicæ utilitatem nata suscepit, atque maxima cum laude et omnium gratulatione obit, fuit Ignatii opera et providentia illorum collegium haud procul a Societatis Jesu collegio Romæ constructum atque ædificatum; cui reverendissimus Moronius usque adeo favet, ut non minorem ad illud sustentandum et amplificandum, quam ad instituendum, opis adjumentique afferat. Quantum vero hæc res utilitatis Germanis afferat, satis conjici ex Kemnicio potest, qui tantopere ab ea sibi ac suæ factioni timet, ut hac una de causa affirmet, Societatem Jesu in Germaniæ Evangeliique perniciem fuisse potissimum comparatam. Neque dubito, qui divino beneficio horumque adolescentium opera et diligentia, Germania præreptam sibi fidei lucem aliquando recuperet, atque patrum corda in filios Deus tandem, imperfectosque ad scientiam justorum convertat. AUCTORE J. P.

et confutatur error Kemnitii.

442 *Deinde Kemnitii errorem arguens,* in eo *ipsum* maxime falli, ut solet, *affirmat,* quod Germanos hosce adolescentes non alia de causa in illud collegium convenire affirmat, quam ut E in Societatis Jesu Ordinem tandem cooptentur. Nam etsi illos alendi, sustinendi, moderandi, instituendique curam, Societatis Jesu viri gerant; non tamen ad eorum vitæ institutum suscipiendum aut impelluntur, aut ratione aliqua inducuntur. Nam cum ad hunc laborem suscipiendum solum salutis Cermaniæ desiderio fuerint incitati, nihil habent antiquius, quam illi quacumque ratione consulere atque prospicere. Quare, viri Germani, si aliquem adhuc grati animi sensum retinetis, si humanitatem, si antiquam vestrorum morum suavitatem, si in reddendis officiis integritatem, si illam omnium sermone prædicatam comitatem lenitatemque conservatis; hi certe vobis debent esse in primis grati, hi quam maxime chari, qui cum nullam a vobis gratiam inire, aut sibi a vobis referri cupiant, cum nulla beneficia ambiant, honoribusve ullis augeri velint, solis calamitatibus vestris commoti, charitate inducti, amore incitati, omnem operam, industriam, cogitationem in vestram salutem conferunt: et qui sibi ostiatim victum frequenter quærunt, filiis vestris omnium, quibus natura indiget, abundantiam, et copiam suppeditant, pietate imbuunt. religione informant, eruditione excolunt, ut et illis vos frui F majori cum voluptate possitis, et ipsi vobis Evangelii clarissimam lucem, flagitiosorum quorumdam hominum atrocissimo scelere præreptam, aliquando restituant. *Hactenus Paiva.*

§ XLIII. Litteræ illustrium personarum in Hispania, Italia, ac Gallia, ad S. Ignatium scriptæ circa collegia Societatis Jesu.

Litteræ S. Thomæ a Villanova.

Collegium Valentinum, tempore S. Ignatii *in Hispaniis institutum, illustratur a Ribadeneira lib.* III, *cap.* X; *hic vero ex documentis sequentibus, e tabulario nostro Romano, P. Ignatio Pinio accurante, desumptis. In illis est epistolæ originalis, a S. Thoma de Villa-nova, ex Augustiniana*

AUCTORE J. P.

Augustiniana familia, archiepiscopo Valentino ad S. Ignatium *datæ apographum; cujus contextum ex Hispanico sic interpretor:* In hac civitate Valentina fundatum est collegium istius sancti Ordinis ac Societatis Jesu, in quo resederunt rectores, primus magister Miron, ac postea reverendus Domenech, multo cum fructu, qui in hac civitate ac regno, eorum exemplo ac doctrina relatus fuit. Et quoniam ambos mutavit loco obedientia, gratissimum mihi accideret, videre, quo illud collegium proficeret, ferretque speratum ab eo fructum, ut unus ex supradictis patribus ad illud rediret. Quod si fieri non possit, suppeditetur ei alia insignis et religiosa persona, quæ eidem præsit. Vestra Paternitas reverendissima dispiciet id, quod est conveniens; ac prospiciat prout, viderit, ad bonum religionis et servitium Domini nostri magis expedire. Vitam Paternitatis vestræ in suo servitio custodiat ille ac conservet. Valentia 9 Septembris 1552. Vestræ reverentissimæ Paternitati deditissimus F. Thomas archiepiscopus Valentinus. *Inscriptio est:* Reverendissimo Patri Generali Societatis Jesu Romæ. *Ita sanctus ad Sanctum.*

B

magni æstimatoris Societatis Jesu:

444 *Hisce consonant ea, quæ de isto sanctissimo præsule scribit Orlandinus lib.* XV, *num.* 78: Cum vivus, *ait*, ut ante significatum est, paterna socios indulgentia complexus esset, adeo ut, si quem amoveri Valentia cerneret, amanter expostularet, sibi auxilia detrahi: moriturus, cum quamdam haberet in nominibus pecuniam (nam fere arcam aliam non habebat, quam pauperum manus) ejus partem ampliorem collegio legavit. *Hæc ibi. Ceterum quæ loco superius allegato memorat Ribadeneira de collegio Gandiæ a S. Francisco Borgia Societati erecto, placet aliquantulum declarare ex notitiis, quas accepi, promptas e tabulario nostro Romano.*

Litteræ item Philippi II, tunc principis Hispaniarum,

445 *Ante me est apographum epistolæ (quamquam non originalis) serenissimi Philippi principis Hispaniarum, postea regis eo nomine secundi, ad summum Pontificem commendatitia pro collegio Gandiæ et Societate. Hispanica est; data Vallisoleti die* 22 *mensis Aprilis* 1554; *subscripta:* Vestræ Sanctitatis humilis admodum et devotus filius D. Philippus, Dei gratia princeps Hispaniarum et Siciliæ utriusque etc., qui vestros pedes ac manus osculatur. *Signatur* Princeps: *ac paulo inferius,* G. Perezius. *In citatis apographis nostris proxima huic est epistola alia ejusdem principis ad Cardinalem S. Jacobi, et ad Cardinales sanctæ Crucis, de la Cueva, ac Moronum, de eodem argumento, eisdem loco, die, et anno notata, quibus præcedens. Imo vero, quod mireris, idem princeps collegium prædictum commendavit ipsimet* S. Ignatio, *uti patet ex ipsius litteris, quarum fragmentum inter eadem Romana apographa visitur, et ex Hispanico sic sonat:* Te rogo, et obnixe tibi committo, ut peculiarem dicti collegii curam geras, ejusdemque Religiosorum, ac rerum negotiorumque ad ipsos spectantium. Tantum utique inde reipublicæ in spiritualibus redundabit beneficium, et Deus Dominus noster hoc adeo gratum habebit, ut tibi sit retributurus curæ ac diligentiæ mercedem, quas in hoc negotio susceperis. Et mihi hoc gratissimum erit. *Date est loco, die, et anno, quibus duæ præcedentes. Signatur* P. Princeps. *Et paulo inferius habetur:* De mandato suæ celsitudinis; *ac subscribitur:* Gonsalvus Perez. *Inscriptio ex Hispanico Latine reddita sic sonat:* Vener. ac devoto religioso Patri magistro Ygna-

C

tio, Generali Societatis Jesu. *Porro qui de rebus a Societate Jesu in Hispania gestis, ejusdemque collegiis plenius instrui desiderat, consulat Orlandinum lib.* XV, *num.* 65 *et sequentibus.* D

reip. Genuensis; ducis Ferrariensis;

446 *Ribadeneira lib.* IV, *cap.* X *de variis agens collegiis, de Genuensi in Italia, P. Jacobi Lainii opera collocato, perpaucis meminit. Exstat apud me inter monumenta nostra Romana exemplar descriptum ex originali epistola reipublicæ Genuensis, qua petit homines Societatis ad ponendum collegium. Italica est ac brevis, Genuæ data die* 13 *Aprilis* 1554. *Subscribitur a quatuor deputatis, et infra a deputatorum cancellario. Inscribitur verbis Italicis, quæ sic sonant Latine.* Admodum reverendo Domino Ignatio de Loyola, Præposito Generali Societatis Jesu. Romæ. *Ad propositum vero de collegio Ferrariensi, de quo etiam scribit idem Ribadeneira lib.* IV. *cap.* v, *facit originalis epistola Ducis Ferrariensis ex archivo nostro Romano transcripta; qua significat, accidisse sibi gratum, quod octo e Societate missi fuerint Ferrariam, ad inchoandum collegium. Incipit Latine sic:* Reverende in Christo amice charissime. *Reliqua omnia sunt Italica, uti et subscriptio, ac inscriptio. Signatur Ferrariæ* 25 *Junii* 1551. *Subscriptio est:* Bonus amicus Dux Ferrariensis. *Inscriptio:* Nostro in Christo amico carissimo Ignatio de Loyola, Præposito Societatis Jesu. Romæ. E

episcopi Tridentini:

447 *Huc etiam spectat episcopi Tridentini epistola; ex originali a P. Ignatio Pinio Romæ transcripta; qua is petit ibidem a se fundandum collegium. Exordium est:* Reverende in Christo Pater nobis dilecte. *Prosecutio Italica. Clausula hæc Latina:* Data in civitate nostra Tridentina die 9 Aprilis 1552. *Subscriptio item:* Christophorus miseratione divina S. R. E. Cardinalis episcopus ac princeps Tridentinus et Brixinensis, etc. *Inscriptio hæc etiam Latina:* Reverendo in Christo Patri nobis sincere dilecto Domino Magistro Ignatio de Loyola, Præposito congregationis sanctissimi nominis Jesu. Romæ. *Nunc videamus, quænam in Gallia circa hoc argumentum, etiamnum in vivis degente sancto Patre, peracta fuerint.*

binæ insuper

448 *Quæ Ribadeneira lib.* IV, *cap.* XI *habet de episcopo Claromontano, domino Guilielmo a Prato, ac collegio, quod Billomi in sua diœcesi instituit, uti et de Parisino, supplemus ex duabus originalibus litteris, ab illustrissimo isto viro ad* S. Ignatium *scriptis, et ex Romano tabulario a laudato Ignatio Pinio Romæ transcriptis in hæc verba:* Jam multum effluxit temporis (reverende Pater) ex quo ad R. T. P. scripsi, quantum mihi esset in votis, quamdiuque laborassem, ut in oppido meæ diœcesis (quod Billomum incolæ vocant) Universitatem jam pene prorsus collapsam et intermortuam erigere ac instituere possem; huc usque meos conatus infeliciter cecidisse, graviter ferens, in eam vero spem adductus, ut Deus opt. max. immensa sua benignitate vanos illos et inutiles non sinat, si ad sui nominis gloriam et populi mei salutem esse noverit, et tuam alioqui mentem aspiraverit, ut nos fratrum aliquot tuorum eruditione et pietate juvare non dedigneris; quod quantum hactenus per bellorum injurias et tumultus difficile tibi fuerit, non ignoro. Rebus autem Christianis, divina permittente clementia, ad tranquilliorem aliquando statum redactis; cuperem, ut tres aut quatuor e tuo sodalitio, litteris et moribus bene institutos, huc ad me mittere dignetur R. P. T.; quos ut F

A fratres ut amicos humaniter et pie suscipiam, daboque operam, ne quid illis rerum earum desit, quæ ad humanæ vitæ necessitatem, et spiritualis fructus proventum facere videbuntur. Pridem in eo oppido quasdam ædes emptas curavi, quas vestræ Societati lubens promptusque devovebo, ceteraque faciam, quæ ex tuorum fratrum consilio ad Dei opt. max. laudem, et vestræ Societatis utilitatem esse intellexero.

illustrissimi

449 Scias autem velim, per me non stetisse, quo minus mea domus, quæ apud Lutetiam Parisiorum est, vestra jamjam vestræque Societati nuncupata fuerit : sed procrastinatum est negotium, dum expecto, ut apud senatum Parisiensem diplomata vestra pontificia recipiantur. At cum videam longa nos expectatione remoratos, et nondum constare, quid super hac re statuat senatus, decrevi meam illam domum vobis assignare, ubi primum Lutetiam repetiero. Interim precor Deum opt. max. ut te tuosque ad suæ Ecclesiæ ædificationem incolumes servet, meque vestris omnium orationibus vehementer et obnixe commendo. Ex castro nostro de Beauregard prope civitatem nostram Claromontensem, 3 Kal. Octobris 1553. R. T. P. frater humilis G. episcopus Claromontensis. *Inscriptio est :* Reverendo B patri D. Ignatio de Loyola, Præposito Societatis Jesu.

episcopi Claromontani

450 *Et sic quidem habet alterum illustrissimi Claromontani litterarum exemplar ; alterum vero his terminis exprimitur :* Ex tuorum litteris (charissime Frater) ac præsertim domini Paschasii intellexisse existimo, ut in hanc nostram Arverniam dominum Robertum Clayssonium abduxerim, virum ex tuo sodalitio ut litterarum peritia, ita sane morum integritate, et Christianæ religionis pietate commendabilem ; quem in urbe Billomensi ad divinæ Scripturæ apud scholasticos interpretationem, et sacrarum concionum in templis provinciam destinavi. Dici autem vix potest, quanto non modo scholasticorum, sed omnium civium plausu atque favore illic fuerit exceptus : adeo ut plerasque alias meæ diœcesis urbes æmulatione sancta pellexerit, ut eum ad se rapere et illinc evocare cupiant, multisque et pene quotidianis apud me votis contendant, ut eis id per me liceat.

litteræ,

451 At vero ut inceptum et multis annis a me desideratum opus prætermittere aut negligere, videretur indecorum ; ita omnino, et perfracte C tam sanctis eorum desideriis nihil velle condonare, a pietate alienum videri posset. Unde quo pius amor ille magis ferveret, ad illas aliquot urbes eum misi, ut in eis concione publica suæ tum eruditionis tum virtutis specimen præberet. Quod tam feliciter successit, ut eum omnes avidissime audiderint, velut ex concionantis ore pendentes, idemque pene, quod divo Paulo Athenienses, acclamaverint, Audiamus te de hoc iterum ; quibusdam ejus operam et conciones toto Adventu et feriis Nativitati Christi consecratis, aliis succedente quadragesima, aliis alio, quod intercedit, tempore desiderantibus. Sed non sum passus, ut ab incepto opere desisteret : tantisper enim permisi, dum per aliquot dies schola Billomensis ob caniculæ calores feriari solet.

ad S. Ignatium

452 Nostra hæc regio, frater charissime,... est populosissima et evangelici verbi sitientissima, ut dicere ausim, messem quidem esse multam, sed operarios paucos, et ob id rogandum esse Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam, vixque ullam aliam putarim esse in hoc nostro regno provinciam, ubi majore cum fructu et ampliore spiritualium manipulorum cumulo tui Ordinis fratres versari possint. Accesserunt ad nos ex tuis duo, magister Hieronymus Bassus, et magister Petrus Canalis, viri sane ob religionis zelum et singularem modestiam non parum suspiciendi,... Magistrum Hieronymum in civitatem meam Claromontensem mittendum statui, qui xenodochio et pauperum curæ ita incumbit, ut apud meos cives incredibilem sibi gratiam conciliaverit, quotidiana concione pauperes languidos illic recreans, ubi non solum valetudinarios illos, et xenodochii domesticos hospites, sed magnam civium tam virorum quam mulierum turbam sibi comparavit auditores.

AUCTORE J. P.

datæ

453 Faceres autem operæ pretium, et nostris ex Dei gratia conatibus magnum afferres subsidium, si ad nos ex tuis quatuor aut quinque mitteres, qui domino Roberto suas dextras et operas conjungerent, totiusque gymnasii negotium ad se reciperent, nostratibus suo munere per temporis successum defunctis. Id nempe molior, efficiamque, si Deus opt. maximus votis meis aspiraverit, ut penes tuos integra sit Billomensis scholæ potestas et auctoritas. Demum sartam tectam, reique familiaris reliquam supellectilem E sic apparatam curabo, ut pro hujusmodi sollicitudine a digniori suarum lectionum munere et piæ contemplationis exercitio non avocentur.

proferuntur.

454 Quia vero gravis est apud vos annonæ caritas, ut audio, non judicavi hanc ad vos mittendam sine xeniolo epistolam, etsi non dubito, isthic plures esse, qui vestram Societatem pro merito et dignitate magnifacientes, vestris occurrant, aut certe succurrant necessitatibus, vosque juxta Pauli doctrinam ubique et in omnibus ita institutos, ut sciatis et satiari et esurire, abundare et penuriam pati. Accipiet igitur veneranda Paternitas tua cum hac epistola centum aureos, ut aliqua ex parte nostra abundantia vestram inopiam (si qua est) suppleat, qui mercedem, et longe uberiorem a vobis usuram, et eam quidem spiritualem reposcimus, apud Deum vestrarum orationum præsidium implorantes, quibus et reverendæ Paternitati tuæ me ex animo et obnixe commendo. Vale. Ex domo episcopali... die 5 Februarii 1555. Servus et frater Guillielmus ep. Claromontensis. *Inscriptio epistolæ est eadem, quæ præcedentis.*

F

§ XLV. Ferdinandi I ad S. Ignatium litteræ de collegio Viennensi, componendo Catechismo, conscientiæ suæ negotiis, conficiendo a viris Societatis compendio theologico pro Germania contra hæreses.

Ferdinandus I S. Ignatii, et Societatis amantissimus.

F*erdinandus, hujus nominis primus, Caroli V imperatoris germanus frater, primo Romanorum rex, ac deinde eidem in imperio successor,* S. Ignatium, *ejusque sobolem non secus ac benignissimus pater semper complexus, plurimas dedit ad ipsum litteras, propensissimi erga eum animi, ac piissimi erga orthodoxam religionem studii testantes affectum. Quæ quia illustrant Ribadeneiræ*

AUCTORE J. P.

neiræ dicta lib. IV, *cap.* v, *et Sancto nostro admodum sunt honorificæ, in lucem illas proferendas censeo ex archivi Romani originalibus exemplaribus; unde eas, cum hoc, tum sequenti paragrapho dandas, nobis procuravit P. Ignatius Pinius. Ac primo quidem loco in ecgraphis nostris ponitur illa, in qua agitur de erigendo collegio Viennæ, ac de laude Jaii. Sic habet:*

uti et fidei orthodoxæ conservandæ,

456 Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ etc. rex semper augustus etc. Venerabilis, devote, nobis dilecte. Cum videamus hoc nostro seculo, in quo diversa prava dogmata, et magnæ undique hæreses consurrexerunt, summam, si umquam antea, necessitatem expostulare, ut opportunæ de intertenendis, alendis, et educandis doctis, piis et Catholicis viris rationes ineantur, qui non solum sana præsertim sacrarum Litterarum doctrina, sed etiam bono vitæ et morum probitatis exemplo, juventutis instituendæ curam gerant: (Existimamus enim hac vita et ratione tum veteris orthodoxæ et Catholicæ fidei et religionis nostræ Christianæ pro salute hominum tuendæ et conservandæ, tum rebus publicis pro illarum felici incremento bene recteque regendis et gubernandis magnopere consultum iri:)

B

collegium Viennæ erigere statuerit,

457 Perspiciamus autem collegia illa, quæ Societati Jesu noviter erigi cœpta sunt, magnum ea in re fructum afferre posse in locis et provinciis illis, in quibus erecta fuerint: Nosque ob id statuerimus, huic Societati in civitate Vienna, archiducatus nostri Austriæ metropoli, collegium primo quoque tempore erigere, instituereque, in quo una cum Societatis fratribus etiam juvenes et adolescentes, qui ad litterarum studia aptiores videbuntur, alantur, et in sacris literis erudiantur, ut illinc deinde, tamquam ex quodam virtutum seminario, aliqui in numerum fratrum ipsius societatis, aliqui vero ad concionandi munus, item ad parochias aliaque ecclesiastica beneficia pie laudabiliterque ad ædificationem scilicet regenda, nec non ad alia munia in rebus publicis obeunda, pro uniuscujusque ingenii captu, habilitate, et animi inclinatione suscipi et eligi possint;

duos a Societate prius, ut eo mittantur, rogat.

458 Censeamus autem cum primis utile fore, quo hujusmodi collegii institutio eo rectius majorique cum fructu fiat atque procedat, si duos in hoc principio ejusdem Societatis fratres adhibuerimus, qui interea temporis, dum ea, quæ ad hujusmodi collegii erectionem et constructionem pertinent, curabuntur, in Universitate illa nostra Viennensi sacrarum Litterarum lectione et doctrina, studiosorum animos præparent, incitent, et alliciant ad hujusmodi studia amplectenda; et præterea iis quoque, quibus construendi hujus collegii curam demandabimus, consilio suo præsto sint, atque erectionem ipsam diligenter juvent et promoveant:

C

Jaius nominatim laudatur ac petitur.

459 Idcirco devotionem tuam perquam impense hortamur et requirimus, velit pro sua, quam in hac Societate Jesu obtinet, auctoritate curare atque efficere, ut honorabilis Claudius Jaius, ejusdem Societatis professor, qui ob ipsius præstantem in sacris Litteris doctrinam, vitæque probitatem et modestiam, nobis jam pridem notus ac gratus et charus est, ac cum eo alius quispiam etiam ejusdem Ordinis, qui sanctissimo D. N., cui etiam hac de re scripsimus, atque devotioni tuæ probabitur, sese eam ob causam Viennam conferant, a nobis honestam et necessariam intertentionem, donec collegium erigatur, habituri; ibique legendo et docendo, firmioris hujus collegii structuræ et institutionis veluti fundamenta quædam jaciant atque constituant, sicuti devotionem tuam pii hujus instituti nostri juvandi et provehendi causa perlibenter omnique studio facturam esse, plane speramus; id quod erga eamdem devotionem tuam data occasione benigniter recognoscemus. Datum in nostra et imperiali civitate Augusta Vindelicorum die 11 mensis Decembris anno Domini 1550, regnorum nostrorum Romani 20, aliorum vero 24. Ferdinandus. Ad mandatum sacræ regiæ majestatis proprium. Jordanus. I. Jonas D. Vicecancellarius. *Inscriptio est:* Venerabili, devoto, nobis dilecto Ignatio de Loyola, Societatis Jesu Præposito. D

Epistola alia petit, Jaio ac socio in vinea Domini ac conficiendo Catechismo distentis,

460 *Ejusdem ad eumdem epistola de componendo Catechismo:* Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ etc. rex Honorabilis, religiose, devote, nobis dilecte. Postquam ante menses aliquot, ut nosti, nos apud hanc nostram academiam Viennensem ad gloriam Dei omnipotentis, nec non pro augmento sanctæ Catholicæ religionis nostræ collegium fratrum Societatis Jesu erexerimus, eidemque certos et sufficientes redditus seu proventus annuos assignaverimus, quibus sese fratres illi sacris Litteris incumbentes commode alere et sustentare possint; nunc autem nobis ostensum sit, duos istos theologos, doctorem Claudium collegamque suum, quos tu nobis misisti, satis magnos istos labores, qui ipsis incumbunt tam publice privatimque legendo, quam summam quamdam Christianæ doctrinæ, quæ in lucem edita, nostræ ætatis hominibus cum magna utilitate proponi queat, componendo vix ferre posse: Idcirco magnopere cuperemus adhuc unum aut alterum ejusmodi doctum et pium tuæ Societatis theologum in dictum collegium a nobis hic institutum adsciscere seu cooptare, qui jam dictis duobus viris, in colenda vinea Domini laborantibus, suam quoque piam operam et auxilium præstarent. Et jam duos tales insignes theologos ejusdem Societatis tuæ et Germanicæ nationis in academia Ingolstadiensi esse audivimus, quos tamen tu isthic alio transferre decreveris. E

submitti unum aut alterum operarium e Societate.

461 Licet autem nos hac in re illustrissimo Alberto, comiti Palatino Rheni, ducis superioris et inferioris Bavariæ filio, consanguineo et principi nostro charissimo, præjudicium aliquod inferre nollemus, prædictos duos viros ex suo gymnasio in nostrum hoc Viennense traducendo; F tamen si tu ipsos isthinc avocare, et in alium locum transferre omnino statuisses, te benigne requirimus, quod nobis eos concedere, nec alio quam in nostrum hoc collegium Viennense transmittere velis. In quo sane facturus es rem non modo ad conservationem studii sacrarum Litterarum, sanctæque Catholicæ et orthodoxæ religionis nostræ propagationem, in primis appositam et convenientem, verum etiam nobis valde gratam, et omni gratia regiaque nostra benignitate erga te recognoscendam. Datum in civitate nostra Vienna die 4 mensis Decembris, anno Domini 1551, regnorum nostrorum Romani 21; aliorum vero 25. Ferdinandus. Ad mandatum sacræ regiæ majestatis proprium. M. Singkmoser. I. Jonas D. Vicecancellarius. *Inscriptio est:* Honorabili, religioso, devoto, nobis dilecto Magistro Ignatio de Loyola, Societatis nominis Jesu Præposito generali. Romam.

462 *Ejusdem ad eumdem de quibusdam conscientiæ suæ negotiis apud Pontificem tractandis.*

Ferdinandus

A *Mittit Sancto litteras credentiales apud sanctam Sedem:* Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ etc. rex. Honorabilis, religiose, devote, nobis dilecte. Commiseramus honorabili, religioso, devoto, nobis dilecto, Petro Canisio de Societate nominis Josu, sacræ theologiæ doctori, prescribenda ad te negotia quædam nostra privita, quæ conscientiam nostram attingere videntur, ut de illis coram ad patrem cum Sanctissimo D. N. ageres. Itaque non dubitamus te illa jam accepisse. Quoniam vero dictus Canisius nobis nunc iterum significavit, suo judicio non abs re futurum, quod litteras etiam fidei (quas credentiales vocant) in personam tuam ad Sanctitatem ejus demus, illico easdem expediri jussimus, in hanc sententiam, quam ex adjuncto illarum exemplo cognosces. Proinde cum Sanctitatem ejus in illis ipsis negotiis volueris alloqui, poteris hujusmodi litteras nostras Sanctitati ejus reverenter reddere, ac postea tanto liberius et commodius illa cum sanctitate ejus secundum voluntatem et desiderium nostrum, quod a dicto doctore Canisio procul dubio abunde percepisti, agere atque tractare : prout de te confidimus. Ita namque facies rem nobis gratissimam, benignitate nostra regia erga te recognoscendam. B Datum in oppido Pardowicza die 21 mensis Septembris anno Domini 1554, regnorum nostrorum, Romani 24; aliorum vero 28. Ferdinandus. Ad mandatum sacræ regiæ Majestatis proprium. M. Singkhmoser. I. Jonas D. Vicecancellarius. *Inscriptio est :* Honorabili, religioso, devoto, nobis dilecto magistro Ignatio de Loyola, fratrum Societatis nominis Jesu Præposito Generali.

quæ hic producuntur. 463 *Litteræ, ut vocant, credentiales, ejusdem Regis :* Beatissime etc. Commisimus honorabili, religioso, devoto, nobis dilecto magistro Ignatio deLoyola, Societatis nominis Jesu Præposito Generali, ut nonnulla, quæ potissimum ad serenandam conscientiam nostram spectant, Sanctitati vestræ significet, et impetrare studeat juxta modum, quem Sanctitati vestræ est declaraturus. Proinde Sanctitatem vestram humiliter et impensissime rogamus, ut præfato magistro Ignatio, in his, quæ Sanctitati vestræ nomine nostro sic exposuerit, benignas aures præbere et plenam fidem adhibere dignetur, velitque se in iis erga nos paterne et benigne gerere, ita nimirum prout nobis de paterna et propensissima Sanctitatis vestræ erga nos voluntate pollicemur. Id quod erga eamdem Sanctitatem vestram filiali C nostra observantia sedulo promereri contendemus, cui studia nostra reverenter deferentes, nos obsequiose commendamus. Datum in oppido Pardovicz 21 Septembris 1554.

Alia ad Sanctum epistola 464 *Epistola ejusdem regis ad* S. Ignatium, *Petit fieri a viris Societatis Compendium theologicum pro Germania contra hæreses.* Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ etc. rex. Honorabilis, religiose, devote, nobis dilecte. Posteaquam reipsa hactenus comperimus, hæreses et reprobata multorum dogmata et opiniones, quæ hoc seculo per universam pene Christianam rempublicam serpentes grassuntur, inde potissimum in Germania increvisse, animisque hominum altius impressas esse, quod falsi doctores et hæretici in id maxime intenderint, ut errores et dogmata sua in brevia quædam capita et articulos redacta et comprehensa, in vulgus spargerent, et hinc quoque evenisse, quod, dormitantibus nonnumquam pastoribus nostris in Germania, non solum multæ ejuscemodi postillæ partim prolixæ, partim vero compendiosæ et succinctæ, verum etiam Catechismi, loci communes, et alia id genus breves libelli tam Germanica quam Latina lingua ad hæretecis conscripti, cum magno Christiani et orthodoxi gregis exitio in lucem prodierint, qui sane, quia propter brevitatem levi pretio comparari, et facile memoriæ tradi potuerint, ideo etiam populo gratiores et plausibiliores esse consueverunt. AUCTORE J. P.

occurrit Ferdinandus venenis libellorum hæreticorum, 465 Cogitantibus itaque nobis, quibus potissimum rationibus atque remediis tam periculosæ contagioni occuri posset, alia equidem via commodior aut efficacior fore visa non est, atque si pastores et theologi nostri orthodoxi eamdem quodammodo in evellandis eradicandisque reprobatis opinionibus et hæresibus artem adhibentes, qua schismatici in spargendis illis uti videntur, compendium aliquod theologiæ compilarent, quod tam ecclesiasticis quam secularibus instar regulæ et normæ esset, levique pretio ab omnibus coemi posset. Inde namque nostro judicio tum Catholici, tam clerici quam laici, verum sacrarum Litterarum ac orthodoxæ religionis nostræ sensum et intellectum haurire animoque alte infigere poterunt, tum illi etiam qui jam seducti sunt, in viam rectam, et ad sinum sanctæ matris E Romanæ Ecclesiæ reducentur.

petens, ut componatur a doctoribus Societatis compendium theologicum, 466 Proinde deliberatum nobis erat, hanc compilationem nonnullis doctoribus, tui Ordinis fratribus in hac academia nostra Viennensi existentibus, demandare et perficiendam imponere. Sed cognovimus, eos in vinea Domini tanta sedulitate alias prælegendo et docendo, tam in scholis quam in suggestu laborare, quod tanto operi absque dispendio et discipulorum suorum et Christiani gregis, vacare nequaquam possint. Quoniam autem nobis non est dubium, te istic Romæ abundare doctissimis Ordinis tui viris, quibus tam pium et necessarium opus recte demandari possit, et quibus etiam plus temporis ad suscipiendum perficiendumque illud suppetat, adeoque nobis persuasum est, te nobis hoc petentibus minime denegaturum; idcirco abs te clementer etiam atque etiam petimus, ut non tam nostra causa, quam etiam pro commodo et salute Christianitatis, doctis aliquibus viris Ordinis tui, tecum Romæ existentibus, tale compendium theologiæ edendum committas, idque absolutum ad nos transmittas.

typis excudendum ac publicandum. 467 Curabimus enim illud statim hic typis excudi, et non modo in hac Viennensi academia nostra publice legi ac doceri; verum etiam per F regna et ceteras provincias nostras publicari, doceri, et, quatenus, divina gratia largiente, efficere poterimus, diligenter observari; præsertim vero operam dabimus, ut illo parochi, aliarumque ecclesiarum rectores in provinciis nostris utantur. Ceterum tu, et illi, qui hoc operis susceperint, non modo nobis ipsis rem gratam facietis, verum etiam de provinciis nostris immo universa republica Christiana optime meriti eritis; Deusque optimus maximus, de cujus gloria hic potissimum agitur, per immensam bonitatem suam pro hoc, quicquid futurum est, laboris, condignam mercedem immarcescibilem scilicet coronam in futuro seculo tibi et illis retribuet; ac nos ipsi tanti beneficii memores erimus, illudque erga et sacram illam tuam Societatem gratia et liberalitate nostra regia clementer recognoscemus. Datum etc. in civitate nostra Vienna die 15 mensis Januarii, anni Domini 1554, regnorum nostrorum, Romani 24, aliorum vero 28,

Ferdinandus.

AUCTORE J. P.

Ferdinandus. Ad mandatum sacræ regiæ majestatis proprium. M. Singkhmoser. I. Jonas D. Vicecancellarius. *De dispensatione circa locum collegii Societatis Jesu Viennæ erecti, agitur paragrapho proxime sequente, occasione eadem, qua de dispensatione pro Pragensi ibidem instrumentum exhibetur.*

§ XLV. Ferdinandi I epistolæ ad S. Ignatium, et gesta ad fundandum collegium Pragense.

Textus Ribadeneiræ de collegio Pragensi declaratur et confirmatur

Petrus *Ribadeneira lib.* IV, *cap.* xv *sic fatur:* Pragæ (quæ urbs totius Bohemiæ regia est) Ferdinandus Romanorum rex, Viennensis collegii fructu permotus, collegium nostris constituit, ut Hussitas, Wicleffistas, et alios hæreticos, qui rognum Bohemiæ depopulantur, suis laboribus propulsarent. Ejus collegii fundamenta posuit Petrus Canisius. *Ita Ribadeneira; cujus verba declaro ac confirmo ex epistolis, laudati Ferdinandi ad sanctum Parentem super hoc argumento directis, aliisque documentis huic paragrapho insertis; quæ omnia, ex sæpe assignato Romano archivo nostro P. Ignatius Pinius sua mana transcripsit; excepta prima epistola, quæ alterius calamo exarata est. Illa itaque epistola, agens de fundatione collegii Pragensis, pro quo rex Ferdinandus duodecim nostros, et inter hos petit professores duos theologiæ ut minimum, tenoris est sequentis:* B

ex litteris Ferdinandi;

469 Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ etc. rex. Honorabilis, religiose, devote, nobis dilecte. Cum satis superque perspectum atque compertum habeamus, fratres Societatis tuæ in hac civitate nostra Viennensi, et aliis finitimis locis, verbo, et vitæ suæ exemplo subditis nostris honeste, recte ac salubriter præfuisse, tam e suggestu populum verbum Dei docendo, quam in scholis juventuten sedulo erudiendo plurimum profecisse; nec dubitandum sit, quin, Deo coadjuvante, etiam in futurum opera illorum in dies magis ac magis sit profutura; utpote qui numquam otiari, sed dies noctesque in excolenda vinea Domini occupati esse videntur; nosque sane tantam ipsorum diligentiam, tantumque profectum cernentes, atque reipsa experientes, sacrum istum Ordinem in aliis quoque regnis et provinciis nostris fovere et propagare animo proposuerimus, in magnam scilicet spem erecti, pios istos et Cartholicos viros alibi etiam centuplum fructum in Domino producturos: C

quibus petit duodecim homines Societatis eo mittendos,

470 Itaque in primis nobis deliberatum est, in regni nostri Bohemiæ metropoli Praga quoddam etiam pro eis collegium instituere. Ne autem in ordinando ad hujusmodi collegium loco commodo ac necessariis proventibus annuis designandis frustra laboraremus, visum fuit, nos operæ prætium facturos, si tibi ante omnia hoc propositum nostrum benigne aperiremus, et intelligeremus, num in hunc usum nobis duodecim fratres, inter quos ad minimum duo sacræ theologiæ professores existant, mittere valeas. Nam si hoc abs te fieri posse cognoverimus, de habitatione quoque, seu loco collegii, et sustentatione fratrum, quamprimum fieri posset, provisuri sumus; paratisque omnibus, duodecim illos fratres, deputato ipsis necessario viatico, vocabimus, et ipsos in prædicto loco, uti regem Christianum et pium decet, omni benignitate nostra regia complexuri sumus. D

ad debellandas hæreses.

471 Eaque propter a te clomenter petimus, ut tua etiam ex parte hoc propositum nostrum, quod ad gloriam omnipotentis Dei, et multarum animarum salutem spectat, juves et promoveas, consentiendo nimirum et deputando petitos duodecim Societatis tuæ fratres, inter quos ad minimum duo sint, qui sacram theologiam profiteantur, ut hoc modo opera et diligentia hujus sacri Ordinis, ex illo etiam regno nostro hæreses, cum quibus jam multos annos dictum regnum gravissime conflictatur, evelli ac exterminari possint, et earum loco sana doctrina, orthodoxa nimirum et Catholica nostra religio, foveatur et propagetur, prout nobis de tua pietate plane pollicemur. Quam primum enim te hisce postulatis nostris satisfacere velle cognoverimus, nulla in nobis erit mora, quin locus ad habitationem illorum commodus, et impensæ annuæ pro eorum sustentatione præparentur. In eo autem facies rem Deo optimo maximo cumprimis acceptam, dicto vero regno nostro valde salutarem, tuaque pietate vehementer dignam, et nobis denique majorem in modum gratam, omni gratia nostra regia erga te, et dictam sacram Societatem tuam, recognoscendam. Datum etc. in civitate nostra Vienna, die 20 mensis Octobris, anno Domini 1554, regnorum nostrorum, Romani 24, aliorum vero 28. Ferdinandus. Ad mandatum sacræ regiæ majestatis proprium. I, Jonas D. Vicecancellarius. M. Singkhmoser. *Inscripsio est:* Honorabili, religioso, devoto, nobis dilecto magistro Ignatio de Loyola, Societatis nominis Jesu Præposito Generali. Romam. E

Quam rem maxime habuit cordi.

472 *Quantopere autem Princeps religiosissimus hanc rem habuerit cordi, liquet ex epistola ejusdem ad eumdem: in qua laudat Societatem: gaudet de nostris mittendis ad inchoandum collegium Pragense: addicit redditus sufficientes: benevolentiam et beneficentiam pollicetur. Quæ omnia intellige ex epistolæ ipsius contextu.* IHS. Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariæ Bohemiæ etc. rex. Honorabilis; religiose, devote, nobis dilecte. Gratissimæ fuerunt nobis litteræ tuæ ex alma Urbe ad diem 22 præteriti mensis Novembris datæ, per quas ad nostras de 16 Octobris respondisti. Magna enim voluptate nos affecit, quod pios et Catholicos istos veros, fratres Societatis tuæ sacri nominis Jesu indies multiplicari, spirituque et gratia divina magis ac magis crescentes, uberrimos ubique locorum in Christiano populo fructus edere audiamus: siquidem non exiguam spem concipimus, Deum opt. maximum, hunc Ordinem tuum laudatissimum et inculpatissimum delegisse, per quem in hisce postremis nostris seculis multum boni operari, suamque benignitatem orbi Christiano conferre velit. Ad hæc, haud vulgarem lætitiam nobis attulit, quod postulata nostra de mittendis aliquot fratribus tuis in regnum nostrum Bohemiæ, eum, quem debuerunt, locum apud te habuerint; adeo quod, licet magnus numerus ad alia mundi loca nuper emandatus sit, teque modo non parum exhaustum manere oporteat, intra annuum tamen temporis intervallum, petitos duodecim fratres, inter quos futuri sint duo sacræ theologiæ doctores, in dicti regni nostri metropolim Pragam, ubi nimirum pro salute fidelium subditorum nostrorum, collegium instituere proposuerimus, juxta voluntatem nostram missurus sis. F

473 Eos

A *assignatis eidem mediis pro commoda personarum sustentatione :*

473 Eos itaque suo tempore expectabimus, ad cujus sane collegii erectionem, et necessariam sustentationem, quantos et quales redditus, quæve bona assignare et deputare decreverimus, fratribus tuis honorabilibus religiosis, devotis, nobis dilectis, Nicolao de Lanoi, collegii Viennensis rectori, ac Petro Canisio, sacræ theologiæ doctoribus significavimus. Sunt autem talia, quod collegium commode inde interteneri posse putemus. Si quid autem præterea in te et sacram Societatem tuam deinceps quoque benignitatis et favoris conferre poterimus, nullo tempore voluntatem et propensionem nostram ad id, tibi et illi decesse patiemur. Id quod tibi ad præmemoratas litteras tuas benigne respondere voluimus. Datum in nostra et Imperii civitate Augusta Vindelicorum, die 28 mensis Febr. anno Domini 1555, regnorum nostrorum, Romani 25, aliorum vero 29. Ferdinandus. Ad mandatum sacræ regiæ majestatis proprium M. Singkhmoser. I. Jonas vicecancellarius. *Inscriptio similis præcedenti.*

de qua agit in alia epistola;

474 *Alia ejusdem ad eumdem urget nostrorum discessum Pragam, ac diligentiæ præmia pollicetur.* Ferdinandus divina favente clementia
B Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ etc. rex. Honorabilis, religiose, devote, nobis dilecte. Ad ultimam diem superioris mensis Februarii, cum intellexissemus benigna postulata nostra de mittendis in regnum nostrum Bohemiæ aliquot Societatis tuæ fratribus, eum, quem debuerunt, apud te locum habuisse, scripseramus tibi, nos jam significasse fratribus tuis honorabilibus, religiosis, devotis, nobis dilectis Nicolao de Lanoi, collegii Viennensis rectori, et Petro Canisio, sacræ theologiæ doctoribus, quod ex bonis et redditibus monasterii vacantis Ordinis Cœlestinorum, erigendo Pragæ collegio vestræ Societatis, necessariam sustentationem assignare et deputare decreverimus.

urgens, ut duodecim illi ex nostris iter Pragense maturent.

475 Cum itaque nuper Canisius in regno illo nostro Bohemiæ fuerit, et præsens rationem ac modum erigendi et sustentandi hujusmodi collegii viderit (sicuti haud dubie ipse etiam per literas suas tibi declaraturus est), nosque propterea cupiamus, fratres illos duodecim, quos eo deputasti vel deputaturus es, primo quoque tempore Pragam advenire : ideo iterum abs te benigne petimus, ut de mittendis illis eam curam habeas, quo etiam ante hyemis initium itineri sese com-
C mittere queant. Nam quod ad viaticum venturis necessarium spectat, Agenti nostro in Urbe committimus, ne iisdem ex parte victus deesse quicquam patiatur, ut eo commodius ac citius Viennam, et inde Pragam iter ingrediantur, sicuti D. Canisius ad te ea de re latius perscribet. Et quo citius illos missurus es, eo plus etiam lucri in grege Domini facturos speramus, Deusque opt. maximus hanc diligentiam tibi et illis cumulatissime rependet, nos vero hoc ipsum erga te et dictum Ordinem seu Societatem tuam quoquo tempore benigne recognoscere admodum propensi erimus. Datum in nostra et Imperii civitate Augusta Vindelicorum, die 30 mensis Julii, anno Domini 1555, regnorum nostrorum, Romani 25, aliorum vero 29. Ferdinandus. *Reliqua ut in epistola præcedente, Inscriptio ut supra.*

Jubet in eorum favorem peti a Pontifice dispensationem;

476 *In alia epistola ad* S. Ignatium *data significat, se scripsisse Cardinalibus Morono et Augustano de impetranda duplici dispensatione Pontificia ad fundandum collegium Pragense, et stabiliendum Viennense : petit insuper, ut* S. Ignatius *expediat destinatos Pragam, et operam cum Cardinalibus det ad dispensationem impetrandam.* AUCTORE J. P. *Epistolam ipsam accipe :* Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ etc. rex. Honorabilis, religiose, devote, nobis dilecte. Hoc proxime præterito triduo dedimus ad te litteras, clementer petentes, ut de mittendis Pragam duodecim illis fratribus Societatis tuæ nominis Jesu, quos te missurum pollicitus es, eam curam haberes, quo etiam ante initium hyemis itineri sese committerent, ideoque te pro tua erga Nos observantia, et pietate, ac saluti fidelium populorum nostrorum consulendi studio, hoc diligenter curaturum esse, minime ambigimus. Nunc autem scribimus reverendissimis in Christo patribus dominis Cardinalibus Morono, regnorum et provinciarum nostrarum protectori, atque Augustensi, ut nobis primo quoque tempore, et, si fieri queat, priusquam fratres illi venturi, itineri se committant, vel ad minimum, ad tempus, quo illi discedent, a S. D. N. duplicem dispensationem obtinere studeant ; unam, iidem Societatis tuæ fratres Pragam venturi commodum locum habeant, non sibi modo, sed etiam aliis, quos ex populo et juventute Pragensi pie instituere et juvare poterunt ; qui locus est in monasterio E
sancti Clementis, Ordinis Prædicatorum, diœcesis et civitatis Pragensis ; et propter rationes dictis reverendissimis Cardinalibus, in separato quodam et speciali scripto explicatas, petendum erit, quod commutari valeat in aliud monasterium sanctæ Agnetis, Ordinis sanctæ Claræ, jam desolatum, ut ibidem vivant posthac fratres Ordinis Prædicatorum, e monasterio sancti Clementis emigrantes, et cedentes voluntarie venturis fratribus prædictæ tuæ Societatis.

uti et alteram pro Viennensibus.

477 Alteram vero dispensationem pro monasterio divæ Virginis, Ordinis Carmelitarum, diœcesis et civitatis Viennensis, ut hoc ipsum integre ac libere quoque transeat in usum et jus perpetuum eorum, qui de Societate Jesu illic magno cum fructu inhabitant. Porro Agenti nostro in Urbe commisimus, ut tecum etiam hac de re conferat, et dictis reverendissimis Cardinalibus negotium una tecum commendet. Quapropter te denuo benigne requirimus, tum ut expeditionem fratrum, quos missurus es, maturare velis, tum etiam ut tuam quoque operam in obtinendis præmemoratis dispensationibus una cum dictis reverendissimis dominis Cardinalibus nobis præstes, et rem tam apud dominationes eorum reveren- F
dissimas, quam alias, ubicumque opportunum fuerit, omni studio et diligentia promoveas, facturus in eo opus pium ac salutare, et pro commodiore sustentatione sæpe dictæ Societatis tuæ fratrum valde utile, nobisque maximopere gratum, benigne erga te et Ordinem tuum recognoscendum. Datum in nostra et Imperii civitate Augusta Vindelicorum die 2 Mensis Augusti, anno Domini 1555, regnorum nostrorum, Romani 25, aliorum vero 29. Ferdinandus. Ad mandatum *etc., et epistolæ inscriptio ut supra.*

Profertur instrumentum.

478 *Sequitur in documentis nostris Romanis scriptum separatum, de quo fit mentio in præcedente epistola, eadem, quo illa, manu exaratum. Sic habet :* In causa Dispensandi circa collegium Pragense Societati Jesu erigendum. Quoniam (ut satis constat), inclytum Bohemiæ regnum tot abhinc annis gravi et pernicioso Hussitarum schismate laborat, et omnem sedem episcopalem habere desiit, jam diu ac multum desideravit sacra regia Majestas, si qua ratione tam insignis provincia

AUCTORE J. P.

vincia Imperii converti, et ad unionem Ecclesiæ sanctæ Romanæ reduci suis temporibus posset. Inter alia vero media ad hoc opportuna non postremum fore videbatur, si patres de Societate Jesu in Bohemiam introducti, tamquam in copiosa, inculta et deserta messe, ut fidi operarii exercerent sese, quemadmodum alibi passim ingenti cum fructu factitant, juventutem pie instituendo, errantes in viam revocando, Latinas et Græcas litteras prælegendo, sacra profitendo, concionando, administrando Sacramenta, et id genus pietatis exercitiis aliis ad proximi ædificationem et Dei gloriam incumbendo. Idque tanto magis in Bohemia opus fuerit, quo gravior occurrit in toto illo regno penuria sacerdotum, et eorum, qui tum verbo tum exemplo velint ac possint prodesse communi populo.

quo petitur dicta dispensatio pro nostra habitatione Pragensi.

479 Verum ut commodius in hoc regnum dicta Societas introducatur, placuit regiæ majestati ab ipso regni capite, Pragensi scilicet civitate, pium hoc opus auspicari, convocatis jam ex Urbe personis Societatis hujus duodecim, quæ statim accedentes, pro Instituti ac professionis suæ ratione, Pragæ sustententur atque foveantur. Sed cum locus his esset deligendus, qui non ipsis B modo, sed etiam juventuti et populo commodus esset aditu ; sane post multam multorum deliberationem, locus convenientior non potuit reperiri ad erigendum hoc collegium, quam in monasterio sancti Clementis, quod est fratrum Prædicatorum, Ordinis beati Dominici, Quod quidem monasterium ut rectius cognoscatur ; fratres huc usque perpaucos habet, et ex illis concionatorem aut lectorum neminem : deinde ruinam præ vetustate minatur in ædificiis, et, uti fratres ipsi præsentes fatentur, præ nimia egestate conservari ac reparari non posse videtur. Et rarissime quidem a civibus invisitur, ut sane fructus in eo monasterio spiritualis perparum colligatur.

ac pro PP. Dominicanis alio migraturis.

480 Visum est igitur piis ac zelosis viris ad majorem Dei gloriam et publicam Bohemiæ utilitatem promovendum expedire, ut hoc ipsum monasterium illorum usui, qui de Jesu Societate sunt, cederet et applicaretur. Et in eadem sententia sunt ipsi quoque fratres Prædicatores, qui cupiunt in hac parte suo loco et juri cedere, quod certam spem concipiant, hujusmodi cessionem tum Pragæ, tum Bohemiæ in fide et religione valde profuturam. Ne tamen fratribus S. Dominici præjudicaretur, quæsitus et inventus est C locus alterius monasterii, ipsisque dictis fratribus propositus : qui cum videant locum in hoc secundo monasterio ampliorem et amœniorem et spatiosiorem esse, lubentius etiam eo se migraturos pollicentur ; præsertim cum sint meliora illic ædificia, cumque monasterium hoc jam annis abhinc aliquot desertum fuerit, postquam moniales sanctæ Claræ, Ordinis sancti Francisci, desierint inhabitare : cum præterea periculum sit, nisi a Catholicis occupetur locus, fore ut in suum usum vertant et templum et locum Hussitæ. Igitur ad majorem Dei gloriam ac reip. utilitatem cupit et rogat. S. R. Majestas, ut Sanctissimus Dominus noster circa mutationem horum duorum monasteriorum ex plenitudine Apostolicæ Sedis dispenset : ita scilicet, quod fratres prædicti sancti Dominici emigrantes ex monasterio suo (sicut etiam ad hoc se paratos jam offerunt) cedere ac resignare * juri suo censeantur in gratiam patrum de Societate Jesu : salvo interim primo, quod clenodia bona et proventus ejusdem monasterii penes fratres ipsos Dominicanos omnino, ut antea, maneant, ac deinde, quod aliud monasterium jam vacans, utpote S. Claræ, libere et integre eisdem fratribus, post quam emigraverint, cedat semel et simul nunc et in perpetuum. D

** Melius dicitur renuntiare*

Dispensationis causa pro collegio Viennensi.

481 *Huic instrumento subtexitur sequens in apographis nostris Romanis, cui prænotatur hic titulus :* In causa dispensandi circa collegium fratrum Societatis nominis Jesu Viennæ erectum. *Sextus est :* Ut insuper ex Sedis Apostolicæ dispensatione possint fratres ejusdem Societatis, qui jam Viennæ in Austria multo multorum cum fructu versantur, licite et libere retinere, et integre posthac possidere monasterium beatæ Virginis Ordinis Carmelitani, Viennensis diœcesis et civitatis. Quod certe monasterium iisdem fratribus serenissimus rex assignavit, postquam seculares ibidem cum uxoribus habitare, ac sacrum locum profanare cœpissent, et cum pater Provincialis ejusdem Ordinis Carmelitarum sæpius ad hoc rogatus et requisitus a serenissimo rege nullos fratres eo mittere (tanta est penuria ejusmodi Religiosorum in tota Germania) et ad cultum divinum ibidem peragendum adesse curaret.

Aliæ Ferdinandi ad Ignatium litteræ circa discessum nostrorum Pragam etc.

482 *Aliæ ejusdem Romanorum regis ad* S. Ignatium *litteræ agunt de nostrorum ad urbem Pragensem discessu, per summum Pontificem dilato, ac retinendo interim in eorum absentia, Canisio etc. Exhibeo earum exemplum :* Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ etc. Rex. Honorabilis, religiose, devote, E nobis dilecte. Accepimus litteras tuas pridie Calendas præteriti mensis Octobris datas, et inde cognovimus, quas ob causas visum sit Sanctissimo Domino nostro, expeditionem duodecim illorum fratrum Societatis Jesu, quos ad instituendum collegium in regia nostra civitate Pragæ mittere promisisti sub finem futuri mensis Januarii, differri debere : de qua re cum etiam Sanctitas ejus nobis copiose cum magna paternæ suæ erga nos benevolentiæ significatione scripserit, decet equidem nos Sanctitatis ejus voluntati morem gerere et acquiescere, prout Sanctitati ejus in adjunctis ipsimet rescribimus, abs te benigne petentes, quod ejusmodi litteras nostras Sanctitati ejus reddere velis, quin etiam consilii Sanctitatis ejus de retinendo interim Pragæ, donec ceteri duodecim adveniant, doctore Canisio, non obliviscemur. Quantum vero ad scholasticorum Bohemorum, quos præterito anno Romam, ut sub tua disciplina degerent, transmisimus, interten- tionem attinet ; jam dudum jussimus pecunias a F consiliario et Agente nostro, reverendo ac nobili, fideli, nobis dilecto don Didaco Lasso, in sustentationem eorum mutuo acceptas persolvi, quorum in futurum quoque benignam curam et rationem non negligemus. Ceterum quoad negotium hospitalium, et consensus seu indulti Apostolici, quem per te a Sanctissimo D. N. requisivimus, per alias litteras te propediem informabimus de omnibus, quæ te scire necesse est. Id quod tibi ad prædictas litteras tuas benigne respondere voluimus, teque a nobis omnem benignitatem expectare jubemus. Datum in nostra civitate Vienna, die 29 Novembris, anno 1555, regnorum nostrorum, Romani 25, aliorum vero 29. Ferdinandus. Ad mandatum *etc. nec non inscriptio, ut in præcedentibus litteris. Patentes , quibus Sanctus primos collegii Pragensis habitatores, Roma illuc a se submissos, munivit, dantur apud nostrum Georgium Crugerium in sacris Pulveribus Bohemiæ etc., part.* I *ad diem* 25 *Janurii ; quo dictæ litteræ ibidem signantur, anno* 1556.

§ XLVI

AUCTORE J. P.

§ XLV. Ex I epistolis Alberti Bavariæ ducis ad S. Ignatium, elucidantur ac confirmantur res a nostris gestæ Ingolstadii, ac fundatum ab eodem duce collegium.

Scribit Albertus dux Bavariæ de creando Canisio

Res *Ingolstadienses Societatis Jesu sub serenissimis Bavariæ ducibus Guilielmo et Alberto, egregiis orthodoxæ religionis cultoribus, exponit Ribadeneira lib.* III, *cap.* xix. *Verum quæ is ibi habet de Petro Canisio, Nicolao Gaudano, ac fundatione collegii, majorem accipient lucem e litteris, a laudato duce Alberto ad* Sanc. Ignatium *datis, et a P. Ignatio Pinio transcriptis ex archivo nostro Romano. In iis autem, quæ inter alias primum in nostris apographis hic locum tenent, scribit de vicecancellariatu Ingolstadiensi in Canisium transferendo: erigendo collegio, ac novis suppetiis e Societate submittendis. En tibi ipsarum litterarum exemplar :* Reverende pater, amice in Christo syncere nobis dilecte. Vacantibus vicecancellariatu studii nostri universalis Ingolstadiensis, ac canonicatu, et præbenda ecclesiastica Eystettensi; quod tam hoc officium, quam dicti canonicatus et præbenda a primæva institutione ac fundatione ad doctores tantum theologicæ spectent et pertineant, quemadmodum confirmationes desuper Sedis Apostolicæ, a Paulo quondam II Pontifice felicis record. emanatæ, volunt statuuntque : vestri Ordinis etiam dilecto nobis magistro Petro Canisio confratri, qui summa cum laude nec minori fructu sacras ibidem profitetur docetque Litteras, utrumque offerri commisimus. Nam et plures et clarissimi nominis theologi, quique superioribus temporibus eo functi sunt, fructusque, redditus, et proventus eidem officio annexorum canonicatus et præbendæ perceperunt. Nec existimavimus, quod prædictus Petrus hoc officium, quod dignitatis tantum nomen, nec laborum onera habet, aut emolumentorum specialium commoda percipit, non suscepturus foret : verum excusationis suæ rationes attulit obedientiam ac paupertatem; quibus cum vobis et Ordini vestro ex voto addictus sit, non sibi licere significavit, absque vestro tamquam sui Superioris consensu, sæpe dictum officium suscipere.

Vicecancellario Ingolstadiensis academiæ.

484 Volumus igitur Dilectionem vestram scire, quod jam innotuisse vobis arbitramur, reverendum in Christo patrem et D. amicum nostrum, honorandum episcopum Eystettensem, ipsius Universatis nostræ verum cancellarium existere : quandoquidem autem ob alia graviora negotia, apud Universitatem adesse non potest; habet qui vices suas apud eamdem gerat : hic vicecancellarius nuncupatur : nec aliud, quod agat, habet, quam in collatione graduum licentiæ, doctoratus et magisterii, promovendi potestatem canditatis impertiatur, ac oratione convenienti scholares ad studia et morum decentiam adhortetur : ab aliis vero omnibus profanis negotiis Universitati in secularium administratione incumbentibus omnino liber et immunis est. Ceterum, uti dignum est, eo habetur in honore, quo cancellarius ipse, cujus personam repræsentat. Cum igitur nullus rectius episcopi vices gerat quam ille, qui in eodem vitæ statu existit, ac religione, eruditione, prudentia, vita denique quam maxime par est; uti theologis istud officium hactenus semper commissum fuit, facile a vobis nos impetrare posse persuasum habemus, ut Dilectio vestra tamquam Superior et Præpositus, penes quem omnis est auctoritas hujusmodi concedendi, intuitu nostro consensum et assensum præbeat, quo præfatus magister Petrus Canisius sæpe dictum vicecancellariatum acceptet, eoque fungatur, et canonicatus præbendæque supradictorum emolumenta percipere valeat : in quo nobis rem gratissimam, toti vero studio Ingoldstadiensi nostro exoptatam et desideratam facietis : Nosque, ut pro ea dignitate tam ipse Canisius quam ipsius collegæ in omnibus necessariis honorificentius splendidiusque tractentur, efficiemus.

erigendo Societati collegio, ac novis submittendis suppetiis.

485 Porro cum adhuc in ea simus deliberatione, quemadmodum vestri Ordinis collegium apud nos erigatur, uti aliquando ex nostris cum litteris tum nuntiis Dilectio V intellexit : ac ut ipsum institutum opus perficiatur quam primum cupiamus : pernecesse est, ut ultra duos a vobis ad nos missos magistros, Petrum et Nicolaum, adhuc vestra opera alios duos vel tres viros doctos, quibus præcipue Ordo vester præcellit, conducamus. Nam certe, crescente discipulorum numero, immensis et continuis laboribus isti præsentes soli minime sufficient : defatigati enim succumbent tandem. Quapropter iterum a Dilectione vestra petimus, ut nobis quam primum significet, quot et quales adhuc nobis cumprimis ad dictam Universitatem mittere valeat : eo enim intellecto, necessaria illis in viaticum ordinabimus, ne quid incommodi patiantur; sed honorifice, ut digni sunt, tractentur. Hoc vos pro pietate vestra erga afflictam rempubl. Christianam, ex cujus usu et utilitate hæc facimus, et nostro singulari erga Ordinem vestrum devotoque studio, nec non propensissimo animo, haud difficulter facturos, non ambigimus; ad omnia et universa commoda vestra quamcumque operam et benevolentiam nostram Dilectioni vestræ Ordinique sibi commisso offerentes pollicentesque. Datum ex civitate nostra Monacensi 8 Kal. Augusti anno 1551. Albertus Dei gratia comes Palatinus Rheni, superioris et inferioris Bavariæ Dux etc. *Inscriptio :* Reverendo in Christo Patri, syncere nobis dilecto, Ignatio Præposito Societatis Jesu Christi in Urbe, amico nostro, Romæ. *Hactenus dux Albertus.* Hæc epistola, *inquit P. Ignatius Pinius,* videtur originalis, ob adhærens sigillum; sed non autographa, ob differentiam characteris a certo charactere Ducis.

De constructione collegii Ingolstadiensis scribit.

486 *Alia ejusdem ad eumdem; qua benevolentiam testatur, certiora scribit de collegio Ingolstadiensi, petit Canisium etc., sic habet :* Reverende Pater, sincere nobis dilecte. Vestri Ordinis Societatis Jesu theologos omnes ab Ingoldstadiensi academia nostra avocatos, permoleste tulimus. Nam et doctrina et vitæ sinceritate non solum lectorum munere inter scholares, sed et concionatorum ad populum, magno cum fructu feliciter functi sunt. Eapropter ipsos lubenter nostris gratia et favore complexi sumus, nec de nobis justa de causa conqueri in aliquo posse, persuasum habemus. Verum quod collegii illius erigendi cura hactenus est intermissa, non nobis, qui paratissimi semper fuimus ad id præstandum, quod fidei et religionis Catholicæ, orthodoxæque Ecclesiæ, ac Jesu Christi opt. max.

causam

AUCTORE J. P.

causam provehere valeat, est imputandum; sed præsenti turbatissimo afflictissimoque omnium rerum in Germania statui, de quo vos certiores factos, ac miserrimam calamitosissimamque istam sortem una condolere, nihil dubitamus. Ne tamen ista perpetua temporum injuria collegii theologici causa apud nos diutius suspendatur, jussimus apud dictam scholam nostram Ingoldstadianam fundum comparari, et novum extrui collegium, quod etiam annuis redditibus dotari curabimus, quemadmodum ea de re ad vos magister Petrus Canisius perscribet.

ac Canisium cum duobus aliis theologis petit.

487 Petimus igitur a vobis, uti et Sanctissimo D. N. ea de causa perscribimus, ut curetis tam dictum Canisium, quam alios duos theologos etiam aliarum facultatum professores, ad nos mittere, qui obsequium suum et ministerium legendi et concionandi impendant. Quibus vero ad hoc conficiendum opus habueritis, vel quæ per nos fieri ulterius volueritis, cum secretario nostro Henrico, quem etiam ea de causa ad Urbem ablegavimus, conferetis: is mentem nostram fusius exponet. Reliquum est, quod vobis universa lubentissime offerimus, quibus tam Ordini vestro uberrimus accedat fructus, quam orthodoxa religio et libertas ecclesiastica, fere ex
B
Germania profligatæ, aliquando restituantur. Monachii die 20 mensis Maii, anno Domini 1554. Albertus dux Bavariæ etc. per manum propriam. *Inscriptio:* Reverendo in Christo Patri sincere nobis dilecto, Ignatio Loyola Societatis Jesu in Urbe Præposito.

Rogat item nonnulla approbari circa dictum collegium,

488 *Idem ab eodem petit approbari quosdam articulos circa collegium Ingolstadiense, ac mitti theologos tempore in eis præscripto. En epistolam:* Reverende Pater, amice charissime. Quid per consiliarios nostros de collegio Societati vestræ in oppido nostro Ingoldstado erigendo et inchoando, cum venerabili nobis dilecto magistro Petro Canisio, ejusdem Societatis theologo, hisce diebus tractaverimus, de his omnibus ac tota voluntate nostra ipse Canisius Paternitati tuæ latissime significabit; ac ex articulis nonnullis, inter dictos nostros consiliarios et Canisium conscriptis et subsignatis super erectione hujusmodi, quos una transmittet, copiosius cognosces. Cum vero hoc opus non solum ad Domini nostri, imo communem Germaniæ utilitatem spectet: nihil ambigimus, obsequium et ministerium, quod toties tuo et fratrum tuorum
C
nomine obtulisti, jam, cum res postulet, libentissime impensurum; ut, quod modo inchoatur, suum debitum sortiatur effectum. Cæterum summo Pontifici Domino N. clementissimo hoc institutum nostrum pro gloria Dei ac salute animarum probatum iri speramus: quod et Paternitas tua nostro nomine, pro perpetuo charitatis et observantiæ erga nos affectu, suæ Sanctitati referet humillimeque commendabit. Cupimus igitur a Paternitate tua quanto citius de supradictorum articulorum approbatione confirmatione que certiores fieri: nam quæ in his ad nos spectant, grata rataque habemus ea omnia, quæ in ipsis continentur: patribusque Societatis præsentibus universa a nobis promissa paratissimi præstabimus, et libenter et sine mora.

ac submitti theologos,

489 Petimus etiam, ut mittantur theologi (si fieri potest) ad præscriptum in dictis articulis tempus: qui non solum lectorum munere inter eruditos, sed et vel unus eorum concionatoris ad populum officio feliciter cum Dei gratia fungi possint: ita enim præsens sacrosanctæ religionis
D
nostræ afflictissimus status, et populorum istorum, proh! dolor, miserrime errantium salus postulant, exigunt, et efflagitant. Accelerate igitur pro vestris officio votoque oves perditas quærere, et ad gregem dominicum reducere; operarios bonos (qui in præsenti seculo paucissimi sunt, et ubique locorum desiderantur) educare, atque in messem tam copiosam mittere. Ad hoc sanctum Deoque gratissimum opus vos pro nostris viribus, re et opera benignissime fovebimus et tuebimur: ac brevi futurum speramus, ut hoc vestrum apud nos collegium (si jam bona principia jaciantur) in immensum crescat, augeatur, splendideque a multis adhuc bonis viris dotetur. etc. Monachii 12 Decembris 1555. Albertus dux Bavariæ etc. p. m. * propriam. *Inscriptio fere ut superior.*

* i. e. per manum

Respondet S. Ignatio, se acquiescere circa dotandum collegium Ingolst. sine obligationibus.

490 *Alia ejusdem ad eumdem. Acquiescit Dux, ut collegium Ingolstadiense, ex voluntate* Sanc. Ignatii, *sine pactis et obligationibus dotetur. Non est originalis. Excerpuntur præcipua:* Reverende Pater tam charissime quam honorande. Redditæ sunt nobis litteræ Paternitatis tuæ reverendæ, quibus ad petitiones nostras de collegio venerabili Societati vestræ in oppido nostro Ingolstadio instituendo respondes. Fuerunt illæ
E
nobis sane gratissimæ... Nihil autem plane in proposito nostro mutavimus de seminario bonorum ac fidelium ministrorum Catholicæ religionis in statu nostro parando. Quam ob rem cum Paternitati tuæ ita placeat, ac consuetudo et Constitutiones vestræ ferant, ut dotationem alicujus collegii cum pactis aut obligationibus non admittatis; sed quæ gratis accepistis, gratis omnino dare satagatis: in ea sumus sententia, ut sine utriusque nostrum partis obligatione aut pactis, articuli tamen illi, de quibus convenimus, obligationis instar observentur. *Tum petit, ut* S. Ignatius *nostros mittat: se pro viatico ordinasse* 300 *coronatos aureos, mox Romæ numerandos.* Paternitatem tuam et venerabilem illam Societatem ex animo amplectimur et amamus. Datæ in civitate... Monacensi, die 5 Maii 1556. Albertus dux Bavariæ etc. per manum propriam. *Quomodo optimo erga religionem Catholicam Principis studio Vir sanctus fecerit satis; quot et quosnam e suis Roma Ingolstadium dimiserit; quam strenue ibidem illi rem academicam promoverint; dabit Orlandinus lib.* XVI, *num.* 23.

F

§ XLVII. Testimonia originalia, a S. Ignatio in Italia et Sicilia, in favorem Societatis obtenta, occasione decreti Sorbonici adversus eamdem Societatem lati.

Collecta a S. Ignatio adversus censuram Sorbonicam testimonia:

Q*uænam, occasione hujus decreti a nostris Lutetiæ Parisiorum tolerata, Romæ dicta, et ab* Ignatio *ibidem statuta fuerint, intelliges ex Ribadeneira lib.* IV, *cap.* XI *: quibus adde sequentia. Decretum illud fuit factum Kalendis Decembris anno* 1554; *nostris autem significatum anno sequente, teste Orlandino lib.* XIV, *n.* 51. *Diligens ac sæpius jam nominatus tabularii nostri Romani inspector et eruderator observat, exstare ibi ad decretum illud per singula capita responsionem et defensionem Societatis, scriptam a Martino Olavio, anno* 1555, *et ab Orlandino excusam*

A *excusam lib.* XV, *num.* 46. *Fuit vero Martinus Olavius* in artibus et in sacra theologia magister, vita, moribus et scientia multipliciter commendabilis, gradum magisterii (*theologici*) anno Domini 1543, 6 Martii adeptus *in Facultate Parisiensi; ex originali ejusdem Facultatis testimonio, dato* 1544, *die* 2 *Maii post Pascha, affirmat idem monumentorum Ignatianorum Romæ indagator ac collector; quod præ oculis se habere dicit, et ex quo verba hic paulo ante Romanis litteris excusa, in exemplo autem, quod ad nos misit, subnotata, excerpsisse se addit: testimonia vero, quæ* S. Ignatii *jussu petita, et ad ipsum perlata dicit Ribadeneira, ibi se reperire. En ipsa.*

inquisitoris Ferrariensis,

492 *Ex Italia. Testimonium originale Inquisitoris Ferrariensis* 21 *Martii* 1555: Universis, has nostras patentes litteras inspecturis, fidem facio ego magister Hieronymus Papinus Laudensis, Ordinis Prædicatorum, inquisitor Ferrariæ, ac in toto dominio illustrissimi ducis Herculis secundi commissarius Apostolicus in causis fidei, reverendum D. Joannem Pelletarium Gallum, rectorem collegii nominis Jesu, et confratres suos, ita Christiane, et modeste ac pie conversatos fuisse Ferrariæ, ut nec verbum male sonans B contra eos a me fuerit auditum; in docendo etiam publice humanas litteras, et in multis aliis publicis negotiis, in quibus illustrissimus Dux noster eos exercuit, ita exemplariter et Christiane ac prudenter se gesserunt, ut adolescentibus hujus civitatis, et toti civitati, tam in litteris quam in moribus, non parum utilitatis attulerint. In quorum fidem has nostras manu propria subscriptas fieri jussi, et sigillo majore nostri officii muniri mandavi. Datum Ferrariæ die 21 Martii 1555. *Subscribitur,* magister Hieronymus Papinus Laudensis inquisitor et commissarius, qui supra, manu propria. *Et apponitur sigillum majus ejusdem inquisitoris.*

nec non Universitatis ibidem,

493 *Testimonium originale Universitatis Ferrariensis* 20 *Aprilis* 1555: Antonius Musa Brassavolus, protomedicus Ferrariensis, almique gymnasii ejusdem urbis reformator, eques auratus, et sacri palatii Lateranensis comes, Universitati Parisiensi, et præsertim iis, qui sacræ theologiæ præsunt, omnibusque præsentes has litteras lecturis, salutem. Cum superioribus diebus, celeberrimi Viri, interrogatus fuerim, quid sentirem de doctrina illorum Religiosorum, moribus, pietate ac religione, qui nominis Jesu co- C gnomen sortiuntur (Nam ego, qui cum illis frequentem habui consuetudinem, qui sint, qui fuerint, quique mox futuri sint, possum attestari); hac de re admiratus, in hæc verba prorupi: Quid quæso? Per omnes Christianorum diversas congregationes diversosque Ordines discurrens, numquam vidi, ab Apostolis incipiendo, magis commodam institutionem, magis utilem, magisque necessariam ista, qua pueri a primis unguiculis bonis artibus instituuntur, et optimis moribus conformantur, quod in ordinata civitate omnium optimum censendum est: nam optime instituta juventus, denique in senium perducetur doctrina, moribus ac sanctitate institutissima.

ad hoc convocatæ nominatim,

494 Cum ergo exoratus fuerim, ne dicam efflagitatus, ut apud Præstantias vestras de iis testimonium afferrem; id efficere nolui, nisi prius nostra universitate convocata, quid de his unusquisque sentiret, singulatim interrogarem. Itaque in D. Romani templo ex mandato illustrissimi et excellentissimi Ducis nostri concione facta, omnes quotquot fuerunt, (fuerunt autem qui sequuntur) dominus magister Sigismundus Nigrisolus; dominus magister Vincentius Caprilis; dominus magister Hippolytus Cavanus, dominus Magister Fabritius Sanseverinus; dominus magister Hieronymus Auricalcus; dominus magister Antonius Maria Cananus; dominus magister Luca Ricardus; dominus magister Hippolytus Constabilis; dominus magister Fabius Anthimacus; dominus magister Franciscus Brusantinus; dominus magister Joannes Baptista Gyraldus; dominus magister Robertus Sacratus; dominus magister Cæsar Caprilis; dominus magister Marcus Antonius Florius; dominus magister Joannes Boscus; dominus magister Dominicus Bondius; dominus magister Alexander Fantia; dominus magister Renatus Brassavolus; dominus magister Philippus Constabilis; dominus magister Joannes Baptista Pinea; dominus magister Hieronymus Eldigenus; dominus magister Julius Ferrarius; dominus magister Hieronymus Brassavolus: dominus magister Baldasar Ricardus; dominus magister Æneas Caprilis: dominus magister Joannes Baptista Auricalcus; dominus magister Vincentius Madius; dominus magister Franciscus de Ar- E genta; dominus magister Petrus Canebatius; dominus magister Philippus Sazellus; dominus magister Joannes Bregantinus; dominus magister Joannes Melariensis.

AUCTORE J. P.

cum insigni omnium convocatorum

495 Qui domini magistri omnes uno ore unoque animo, tamquam eodem divino afflati spiritu, in hæc verba prorupere: Schola Jesu et Societas, sicut et cæteræ aliæ debent (juxta Christi documentum), ex operibus judicari; et omnes censuerunt nihil ab his fieri, quin sit ob sanctitatem admiratione dignum; nam imprimis liberales artes, et utramque linguam (Latinam dico et Græcam) gratis edocent, et talibus moribus cereos puerorum animos instituunt, ut nullus eorum sit qui in puerili ætate senium contraxisse non videatur; deinde publice concionantur, Evangeliumque omni creaturæ exponunt, Missarum solemnia celebrant, et nihil intactum prætermittunt, quod ad religionem attineat; nam et xenodochia frequentant, ægrotos solantes, ut in Dei nomine, quæ patiuntur, perferant, et ita in universa urbe ægrotos nomine Jesu consolantes, eos relinquunt probe ædificatos.

de Societate elogio.

496 Quæ omnia ostendunt ipsorum opera, an sint receptione, an expulsione digna. Itaque F concludebant, si non essent in hac alma patria, undique esse conquirendos, et nullis parcendo impensis, ad urbem recte ordinatam esse convocandos. Ex eorum enim conversatione tot prodeunt bona, ut nihil melius inveniri possit. Hoc fuit de his viris nostræ Universitatis judicium, quod ad illos mittimus, ut ad viros probos, qui judicent, an sint ab urbibus expellendi, an potius quærendi ac recipiendi, et, si non adsint, ubique terrarum vestigandi; nullos enim ad hæc usque tempora invenimus, qui essent in urbibus magis utiles istis, et magis ad Christianam pietatem ædificandam necessarii. Hæc sunt quæ ad Excellentias vestras nostra Ferrariensis Universitas scribere voluit. Valete omnes in Christo, et ut vestri moris est, boni consulite. Datum Ferrariæ in ædibus solitæ nostræ residentiæ sub nostro magno et rotundo sigillo, anno Domini 1555, die vero 20 mensis Aprilis etc. Jo Baronius, de mandato. *Appendet sigillum magnum et rotundum.*

497 *Testimonium*

AUCTORE J. P.

Testimonium episcopi Mutinensis.

497 *Testimonium originale episcopi Mutinensis 23 Aprilis* 1555 : Altissimo Deo gratissimum esse censentes, si libenter testimonium perhibeamus veritati, inter cæteraque Christianorum officia hoc præcipuum arbitrantes, si de re Christiana benemerentibus benemeritisque gratam jugiter mentem exhibeamus et opem. Ab hujusmodi igitur ne discedamus officiis, universis ac singulis tam publicis quam privatis personis, quocumque tempore præsentes has patentes inspecturis, lecturis, et audituris, fidem in Domino sinceram facimus pariter et attestamur, qualiter congregatio sive Societas clericorum sub titulo nominis Jesu militantium (quam Societatem seu congregationem fel. recordationis Paulus summus Pontifex ejus nominis tertius instituit, approbavit et commendavit, ejusque successor Julius tertius pariter approbavit confirmavitque) et non solum in civitate Mutinensi, verum et alibi in civitatibus Italiæ degentium, et habitus et vitæ morumque honestate Christianam præ se fert religionem, et pietatem, adeo ut quam plurimi exemplis eorum pariter et documentis honestisque ac Christianis disciplinis illecti, et attracti, nec non hujusmodi vestigiis inhærentes, quotidie magis
B ac magis ad virtutum proficiant incrementa. Neque talia scribimus, ut eos laudibus ullis prosequamur, cum id non sit instituti nostri; verum ut potius quæ vidimus, et audivimus expertique sumus, ac experimur, ad Dei laudem pariter et honorem pro rei veritate testificemur. Scriptum est enim, quod homo de bono cordis thesauro profert ea quæ bona sunt, quoniam ex fructibus arbor ipsa cognoscitur, et unusquisque tandem non hominum, sed rerum judicandus est pondere. Et hæc paucula super præmissa talium clericorum Societate (quam nos quoque merito commendatam pariter et approbatam judicamus) prælibasse sufficiat. In quorum fidem, robur, ac testimonium has præsentes fieri mandavimus, nostrique sigilli impressione muniri. Datum Mutinæ in episcopio nostro, sub die 23 mensis Aprilis 1555. Ægidius episcopus Mutinensis. Hippolytus Salvius de mandato. *Impressum est sigillum episcopi prædicti.*

Bononiensis,

498 *Testimonium originale episcopi Bononiensis, 5 Maii* 1555 : Nos Joannes Campegius, Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Bononiensis, et princeps, universis et singulis hoc nostrum testimonium visuris, et lecturis, testamur, et
C fidem facimus pro eo tempore, quo experti sumus sacerdotes, qui vocantur Societatis Jesu, et eorum collegium, quod ante annos duodecim in nostra hac civitate constitutum et erectum fuit, eos invenisse bonis moribus, et sana doctrina præditos, veræ et Catholicæ religionis professores, et studiosos. Verbum Dei publice, utiliter, et pie annuntiant, et Sacramenta Confessionis, et Eucharistiæ exhibent, juvenes tum bonis moribus, tum litteris Græcis, et Latinis imbuunt, et instituunt, xenodochia visitant, pauperes ægrotantes ad patientiam, et pœnitentiam hortantur, et cæteris operibus misericordiæ inserviunt, ac nobis ita grati et chari sunt, ut eorum opera quotidie utamur, nedum in civitate, sed etiam in tota hac nostra diœcesi. Et in fidem hujus rei, testimonium hoc manu nostra subsignavimus, et per secretarium nostrum subscribi fecimus, sigilloque nostro illud communiri jussimus. Datum Bononiæ in ædibus nostræ solitæ residentiæ tertio nonas Maii 1555. Jo. Camp. eps. Bononien. Ludovicus Bartholus secret. *Communitum est appenso sigillo ejusdem episcopi.* D

archiepiscopi Genuensis,

499 *Testimonium originale archiepiscopi Genuensis vice-Legati Bononiensis etc.* 31 *Maii* 1555 : Nos Hieronymus Saulius miseratione Divina archiepiscopus Genuensis, reverendissimi in Christo patris et illustrissimi Domini D. Innocentii, eadem miseratione sancti Honofrii sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi Cardinalis de Monte, sanctissimi Domini nostri Papæ et Sedis Apostolicæ in civitate Bononiæ ejusque comitatu, districtu ac diœcesi, in spiritualibus et temporalibus, in exarchatu vero Ravennæ, totaque provincia Romandiolæ, nec non civitatibus, Mutinensi, Regiensi, Parmensi, et Placentina, earumque diœcesibus in spiritualibus de Latere Legati, ac vicarii generalis vicelegatus. Universis et singulis hoc nostrum testimonium visuris, et lecturis fidem facimus et testamur, Nos vidisse, audivisse, et expertos fuisse, sacerdotes qui vocantur Societatis Jesu, ante annos duodecim in hac civitate versatos fuisse, et sana doctrina præditos, et veræ religionis sectatores et studiosos, verbum Dei publice utiliter, et pie annuntiare, et pro viribus Sacramentorum, id est Confessionis, et Eucharistiæ, administrationi vacare. Præterea quidem hujus civitatis juventutem, tum E bonis moribus, tum litteris Græcis, et Latinis imbuere institueréque, ut hac ratione pueritia puro pectore cum Christo scientiam imbibat. Ad hæc, scimus, eosdem sacerdotes xenodochia invisere, pauperes ægrotantes ad patientiam, et pœnitentiam exhortari, illisque aliis officiis consulere ad salutem, et cæteris operibus misericordiæ inservire, ita ut et nobis, et civitati grati, et chari sint; et denique in omnibus rebus suis institutionem Apostolicam exprimere, et in Apostolica auctoritate, et fide semper inhærere conari. Et in fidem hujus rei testimonium hoc manu nostra subsignavimus, et per scribam nostrum subscribi fecimus, sigilloque prædicti reverendissimi et illustrissimi domini Legati, quo in similibus utimur, illud communiri jussimus. Datum Bononiæ in palatio nostræ solitæ residentiæ pridie Kal. Junias anno Domini 1555. Hie : archiepiscopus Genuæ. Vicelegat. Visa. Bars. regens. *Appendetque sigillum.*

Vicarii et Inquisitorum Florentiæ.

500 *Testimonium originale Vicarii Florentini et Inquisitorum, 4 Maii* 1555 : In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Cum rerum ignoratio, malorum fere omnium causa sit, tum vero maxime docu- F mento est, cum est earum rerum, quæ ad salutem animarum pertinent. Cum ergo Societas Jesu, quæ jam per aliquot annos in hac civitate Florentina plurimo cum spirituali fructu conversata est, magnam utilitatem saluti animarum afferat, boni exempli ædificationem præbeat, multumque Christianæ reip. conferat : cum præterea sciamus, hanc Societatem nequaquam adhuc per omnes civitates esse diffusam, neque cognitam; operæ pretium fore judicavimus, testimonio nostro cunctos fideles, litteras præsentes inspecturos, facere de ipsa Societate certiores. Nos itaque Antonius de Pretis de Consilice, J. U. doctor, reverendissimi in Christo P. D. D. Antonii Altovitæ de Florentiæ archiep. Florentini vicarius et officialis in spiritualibus generalis, et in hac parte commissarius super inquisitione hæreticæ pravitatis in partibus istis a Sede Apostolica una cum certis* nostris collegis specialiter deputatus, fidem facimus, Religiosos dictæ Societatis, homines esse sine querela, piæ conversationis,

* *an.* ceteris?

A conversationis, multæ ædificationis, atque Christianis moribus ornatos, ac in veritate ambulantes, et qui suo exemplo ad imitationem Christi multos invitent. Ipsorum autem doctrinam et prædicationes fideles, catholicas, et valde salubres esse, et quibus plurimorum animæ in peccatis consepultæ resipiscant. Plurimum etiam prosunt fidelibus in Sacramentorum administratione, ac in aliis multis piis, et spiritualibus exercitiis, quibus diligenter vacare videntur. Episcopis etiam et ordinariis, in quorum civitatibus conversantur, adjumento sunt, dum tam diligenter inserviunt saluti fidelium.

summa cum Societatis laude.

501 Favet hæc Societas Religionibus omnibus ab Ecclesia sancta probatis : denique pacis et concordiæ veræ inter omnes est studiosa. Affirmamus insuper, collegia et gymnasia dictæ Societatis Jesu, in quibus ipsi juvenes erudiunt pauperes divitesque, idque gratis, ac solum ex Christi amore, animarumque salutis, conducibilia esse, maximeque utilia ad recte christianeque juventutem litteris et virtutibus informandam : viderique plurimos juvenes in hujusmodi collegiis in meliores mores esse commutatos. Unde Deo gratias agimus plurimas, quod hos servos B suos suscitaverit, qui in tot Ecclesiæ perturbationibus tam diligenter tamque sincere Dei honorem procurent, fidem tueantur, Ecclesiam augeant, et cunctorum saluti inserviant. In quorum omnium fidem, præsentes fieri, et per notarium nostrum publicum infrascriptum subscribi, sigillique archiepiscopalis curiæ Florentinæ (quo in talibus utimur) jussimus, et fecimus impressione muniri. Datum Florentiæ in archiepiscopali palatio Florentino, anno dominicæ Incarnationis 1555, Indictione XIII, die vero 4 mensis Maii. Ita est : Antonius Prætus vicarius ut supra manu propria.

Nos Alexander Strezia, præpositus Ecclesiæ Florentinæ, unus ex commissariis Inquisitionis hæreticæ pravitatis in dominio Florentino deputatus, etiam de prædictis fidem facio, et in fidem propria manu hæc subscripsi, die et anno supradicto.

Isidorus de Monte-Acuto Sanctæ Mariæ Novæ hospitalarius, unus ex commissariis Inquisitionis hæreticæ pravitatis in dominio Florentino deputatus, de prædictis fidem facio, et manu propria me subscripsi die 6 Maii 1555. *Et apponitur sigillum ; nec non subscriptio* Joannis Vannuccii notarii. C

Varia alia testimonia designantur.

502 *In manibus præterea versantur apographa originalis testimonii Ducis Florentiæ Cosmi II, ejusque consiliariorum, quod signatur* 24 *Maii* 1555*; item originalis testimonii Ducis et gubernatorum Reip. Genuensis,* 24 *Octobris* 1555, *ac Vicarii generalis Neapolitani, die* 7 *Septembris anno eodem* 1555; *proregis Siciliæ Joannis de Vega, una cum toto regii magistratus concilio, die* 5 *Octobris eodem anno* 1555; *Cardinalis archiepiscopi Messanensis, Joannis Andreæ Mercurii, tituli S. Cyriaci in Thermis, die* 11 *Octobris, anno sæpe dicto* 1555; *legalizatio autem juratorum nobilium Messanensium signatur die* 12 *ejusdem mensis et anni. Sed superiora illa huc transcripsisse sufficiat ; unde intelligatur, quam parvi valoris fuerit decretum Sorbonicum adversus Societatem, tot utique ac tam præclaris pro eadem alibi datis testimoniis enervatum.*

AUCTORE J. P.

§ XLVIII. Testimonia in laudem Societatis data in Hispania, Lusitania, Germania, ac Belgio, occasione ejusdem decreti Sorbonici; illius in Hispania prohibitio.

Favent Societati contra decretum Sorbonicum sententia data Placentiæ.

In monumentis nostris Romanis Mss. notatur Cognitio secundum formam juris habita Placentiæ 16 Maii, anno 1555, et sequentibus diebus, per vicarium generalem episcopi Placentini, ejusque sententia de Societate. *Notatur, inquam, seu designatur dumtaxat : nam non est simul huc missus istius facti contextus ; qui longus admodum est, continens utpote undecim solia integra, et multorum jurata testimonia contraria decreto Parisiensi, et valde honorifica Societati ; sicut in dictis Mss. dicitur. Et mox ibidem designantur* jurata testimonia multorum data Hispali 1555, 31 Maii, coram vicario generali archiepiscopi Hispalensis ; *quæ duo contineant folia, ac simillima sint testimoniis Placentiæ factis ; secundum relationem, quæ huic facto adjungitur in ecgrapho nostro. Testimonium autem Universitatis Vallisoletanæ, cujus exemplar ibidem habemus, dirigitur inter alios ad ipsum Sanctum, ac placitis decreti Sorbonici valde contrarium est, hæc nimirum enuntians ; quæ ex eo excerpo :* E

testimonium

504 Joannes de Ysunça in decretis licentiatus, Universitatis Vallisoletanæ, Palentinæ diœcesis, rector, Cæsareæque majestatis cappellanus, ac ejusdem cappellæ judex ordinarius locumtenens, reverendissimo et religiosissimo in Christo Patri Ignatio de Loyola, eorum, qui Societatis Jesu crucifixi veri professores existunt, Generali Prælato, universisque et singulis ejusdem Societatis Prælatis nec non quibusvis aliis Christi fidelibus, præsentium tenorem inspecturis, salutem in eo, qui est vera salus... Notum facimus, et testimonio publico confirmamus, quod, ad hoc legitima ac sufficienti per nos officio nostro multorum testium præhabita informatione, comperimus, præfatos omnes, et eorum quoslibet Societatis Christi Jesu, qui in hoc oppido commorantur, et quos ex illis advenire etiam per transitum contigit, sive Prælati et majores eorum sint, sive etiam subditi et minores fratres, F et Societatis ministri ; apud nos omnes magna reverentia et amore esse : quorum vitam et exemplum, tamquam speculum totius bonitatis contemplamur....

Universitatis Vallisoletanæ

505 Multis etiam, ut in viam salutis dirigerent gressus suos, etsi mundo irretitis, fuerunt, et sunt adjumento. *Et enumeratis piis Societatis erga proximum functionibus, ita pergit :* Neque item (quod sciverimus, aut umquam sit auditum) in præfata Societate admissus est, qui non bonis moribus, virtute præditus, et in cæteris requirendis probatus fuerit : facinorosus aut inutilis, vel malæ famæ, nullus inter eos locum invenit. Scandalum in hoc oppido ullum nullus eorum dedit ; neque inventus est in opere sinistro vel etiam in specie mali... Dignetur Deus vestram reverendissimam Paternitatem, et omnes hujus divini nominis socios in suo sancto servitio conservare, et, per totum orbem, vestrum Institutum augere : et voti vestri compotes, nos omnes et

AUCTORE J. P.

et universos Christi fideles ad meliora dirigatis, per eum, qui nos redemit, Jesum Christum Dominum nostrum. In quorum testimonium, approbationem, commendationem, et certificationem præsentes litteras manu nostra subscriptas, et sigillo nostræ Universitatis communitas, manu notarii publici hujus studii jussimus communiri. Datum in nostro collegio sanctæ Crucis hujus oppidi Vallisoleti, Palentinæ diœcesis, anno Incarnationis dominicæ 1555, pridie Idus Julii... præsentibus ibidem Dominis Joanne de Frechilla, et Joanne Diaz de Carabantes, sacræ theologiæ magistris, testibus ad præmissa vocatis, atque rogatis. Licentiatus Joannes de Ysunça rector. *Infra habetur subscriptio notarii publici* Joannis Manuelis de la Nulla.

ac patrum conscriptorum Gandiensium.

506 *Insuper censuræ, a collegio Sorbonico Societati inustæ, opponitur originale testimonium Patrum conscriptorum Gandiensium, die* 12 *Augusti, anno* 1555 *ad* S. Ignatium *directum: quod ex Romanis nostris monumentis transcriptum est. Hæc inde delibo :* Reverendo admodum Patri magistro Ignatio de Loyola, Præposito Generali Societatis Jesu, Onofrius Ros justitia (*id est* judex), Vincentius Peresius, Jacobus Fusterius, et Franciscus Sancius, reipublicæ Gandiensis patres conscripti, salutem in Domino sempiternam... In hac nostra, *inquiunt,* republica tuæ reverendæ Paternitatis beneficio et favore collegium fratrum tui Instituti et Ordinis a nostro illustrissimo duce Francisco a Borgia sub vocabulo divi Sebastiani erectum est; ubi fratres sub claustro Præpositique obedientia ita sancte, sobrie, caste, pie, religioseque vivunt... ut omnibus sint exemplo, plurimosque in admirationem trahant. *Et post alia circa delectum eorum, qui in Societatem admittuntur, et in laudem operum, quæ Societas exercet etc., ita concludunt :* Quamobrem quantum Deo primum, tuæ deinde reverendæ Paternitati debeat hæc nostra respublica pro his illi præstitis beneficiis, non opis est nostræ judicare, sed nec recensere. Quis æquam poterit referre gratiam? Referat, qui potens est omnia in omnibus præstare. Ceterum, quod in nobis est, ne ingrati judicemur, hæc exequimur, innumeras licet impares tuæ reverendæ Paternitati agimus gratias, parati in posterum, quantum valebimus, tibi obsequi. Vale. Gandiæ pridie Idus Augusti, anno a Virginis partu 55 supra 1500. Honofrius Ros just. (*id est* judex, *ut supra);* Vincentius Peresius, Jacobus Fusterius, Franciscus Sancius. De mandato dictorum dominorum justitiæ et juratorum Gandiæ, Michael Andreas notarius et scriba ipsorum dominorum. *A tergo impressum est sigillum. Inscriptio est :* Admodum reverendo Patri magistro Ignatio de Loyola, Præposito Generali Societatis Jesu.

B

C

ubi et varia instrumenta, e Lusitania,

507 *E Lusitania extant illa in apographis nostris Romanis ; nimirum epistola regis Lusitaniæ ad summum Pontificem data Ulyssippone mense Augusto anni* 1555 : *e qua excerpo ista ex Hispanico. Laudat utique nostros a fructu magno ; quem fecisse ac facere eos scribit Rex in suis regnis ac dominiis ; item a sana doctrina, vitæ exemplo, delectu eorum, qui admittuntur. Ad hæc, istam a sua Sanctitate gratiam petit, ut ita de Societate sentiat, neque sibi dumtaxat soli credat esse valde acceptam, sed omni personarum statui etc. Eisdem apographis designatur altera ejusdem Regis in commendationem Societatis epistola, affirmans contraria decreto Parisiensis Facultatis, et data Ulyssippone, mense eodem Augusto* 1555, *sermone Lusitanico. Originale item testimonium civitatis Ulyssipponensis, in commendationem Societatis datum ad* S. Ignatium 20 *Augusti* 1555 : *adde Originale Universitatis Conimbricensis amplissimum, oppositum decreto Facultatis Parisiensis, Kalendis Novembris* 1555. *Denique Inquisitoris Eborensis fratris Hieronymi ab Oleastro, Ordinis Prædicatorum,* 28 *Augusti* 1555 *autographum.*

D

Germania

508 *Ex Germania tot sunt pro Societate contra decretum Sorbonicum testimonia, quot sunt Ferdinandi regis Romanorum, ac Alberti Bavariæ ducis ad* S. Ignatium *litteræ plane insignes ; de quibus vide superiora* § 44 *et sequentibus. Hisce tamen adde, quam invenire se affirmat P. Ignatius Pinius,* epistolam Philippi Jacobi Witmanstadii, academici Viennensis, *editam typis Ingolstadii anno* 1556, de Societatis Jesu initiis, progressu, rebusque gestis nonnullis ; *quam duorum esse foliorum, eaque quædam decreti Parisiensis capita refelli, notat dictus Pater in monumentis Romanis, quæ collegit.*

ac Belgio.

509 *E Belgio occurrit in citatis apographis testimonium, quod* Adrianus Cornelii de Brouwershaven, *rector Universitatis Lovaniensis, concessit die* 2 *Januarii anno* 1556. *Unde excerpo hæc :* Notum, *inquit,* facimus et præsentibus attestamur, quod pridem a serenissima Domina Maria regina vidua Hungariæ ac Bohemiæ, sacræ Cæsareæ Majestatis in Germania inferiore locum tenente, facultas sacræ theologiæ antedictæ Universitatis requisita, ut Bullas et privilegia Societatis Jesu examinaret, et quid sibi de illius Instituto videretur, referret; eisdem Bullis, [et] privilegiis mature visis, examinatis et discussis ; consideratis quoque moribus et conversatione eorum, qui de dicta Societate hic pluribus annis magno cum fructu et ædificatione Christi fidelium egerunt; respondit eidem serenissimæ reginæ, eorum institutum pium et sanctum fore, et nihil in eorum privilegiis, Bullis, moribus ac conversatione inveniri, quod toti Ecclesiæ, et in inferiori Germania non sit expediens et utile. *Si quis hoc testimonium integrum legere desiderat, inveniet illud apud Orlandinum lib.* X, *num.* 105. *Decanus Lovaniensis in epistola, quam ad Cardinalem Polum Legatum scribit, et cujus exemplar in dictis apographis est, postquam laudasset nostrorum mores ac labores.* Facultas, *inquit,* nostra theologica apud Majestatem reginalem, visitatis prius eorum Instituto, privilegiis et Bullis Apostolicis, ex ejusdem Majestatis mandato, ob eorum conversationem exemplarem ante multos annos testata est, et respondit interrogata super hoc vitæ genere ab eadem, quod omnium mereretur favorem et patrocinium. Quare rogamus reverendissimam dominationem vestram, ut eosdem commendatos [habeat], piumque favorem impendere pergat. Dominus Jesus eamdem incolumem servet Ecclesiæ sponsæ suæ. *Infra habetur :* Reverendissimo et illustrissimo Domino Cardinali Polo Legato Apostolico :

E

F

Inquisitores Cæsaraugustani severissima censura

510 *Ad hæc, quæ Ribadeneira loco supra citato, occasione pulchri scilicet illius decreti Sorbonici scribit :* Porro in Hispania, quod Sorbonense decretum contra sacrosanctam Sedis Apostolicæ esset auctoritatem, a qua religio nostra probata et confirmata est ; fidei quæsitores illud tanquam falsum, et quod pias aures offenderet, suo decreto legi prohibuerunt ; *ad hæc, inquam, illustranda maxime conducunt, quæ*

P.

A *P. Ignatius Pinius Romæ exscripsit ex decreto Inquisitorum Cæsaraugustanorum, et sunt ista :* Nos Apostolici Inquisitores, contra hæreticam et apostaticam pravitatem, toto Aragoniæ regno, civitate et Ilerdensi episcopatu constituti... Cum nominis Jesu Societas fuerit a summis Pontificibus approbata... plerique tamen in hac civitate et in ditionis nostræ terminis, malo animo, alii ignorantia moti, malevole disseminaverunt, quamdam extra Hispanias Universitatem adversum Societatem prædictam, hæc sanxisse : quod nimirum esset in negotio fidei periculosa, pacis et ecclesiasticæ tranquillitatis perturbativa, et Religionum approbatarum eversiva, et pleraque alia, quibus prædictæ nominis Jesu Societati, Sedi Apostolicæ, et auctoritati detractum videtur....

proscribunt decretum Sorbonicum.

511 Quæ omnia a nobis diligenter expensa,... re cum doctissimis piisque hominibus communicata, censuimus omnibus et singulis nostræ ditionis hominibus sanctæ abedientiæ nomine esse præcipiendum, et majoris excommunicationis pœna, et quod suspecti, Apostolicæque Sedis detractores sint habendi, quicumque scripta habuerint ulla, quæ de hac re loquantur, si ad nos et sancti Officii ædes non comportarint Tum qui B intellexerint, in præsenti causa liberius et tamquam male sentientes de hujus Societatis approbatione locutos, volumus, ut sancto Officio significare, et infra triduum a proclamatione edicta, detegere velint, nec posthac quis in hujusmodi negotiis obloquatur... Prædicto etiam hoc edicto volumus severissime fore puniendos, qui huic mandato nostro non paruerint... Datum Cæsaraugustæ in æde regia de la Aljaferia 14 die mensis Novembris 1556. Subscriptum a R. P. Inquisitore. Licentiatus Cerbantes de Gaeta. Ex mandato R. P. Joannes Thomas Prado sancti officii secretarius.

§ XLIX. Societas Belgica; S. Ignatii in gubernanda Societate administer; gratia apud Marcellum PP. II, ac Paulum IV.

Mittitur Ribadeneira in Belgium ad Philippum II, ut admittatur ibi Societas :

C Statum *nostræ Societatis apud Belgas, vivente etiamnum* S. Ignatio, *narrat Ribadeneira lib.* IV, *cap.* XV *his verbis* : Semper aliqui ex Societate Galliam Belgicam coluerunt, qui et Lovanii Adriano ab Adriano, et Coloniæ Agrippinæ, Leonardo Kesselio rectore, litterarum studia, ac pietatis exercebant officia, multique animos ad nostrum institutum applicabant, *etc.* Quod *vero* nulla Religio per illius provinciæ leges, absque regis concessu, novas in eo sedes obtinere potest, cum Philippo rege de Societate in ea regione constituenda, ut transigeret, *Petrus Ribadeneira eo missus ab Ignatio est. De qua re exstat epistola, quam sanctus Pater, audita Caroli V abdicatione, ad Philippum ejus filium, atque Hispanicarum ditionum successorem, dedit Romæ die* 23 *Octobris* 1555, *Ribadeneiram cum hac mittens, ut Societas in Belgio admitteretur. Epistola illa ex Hispanico Latine reddita profertur in Imagine primi seculi Societatis Jesu lib.* VI, *cap.* I. *Quænam autem Antverpiæ circa Idus Martii anno* 1556 *Ribadeneira ad Philippum regem admissus, post redditas* Ignatii *litteras, exposuerit, et quanto laboratum fuerit opere, ut Societas in Belgium reciperetur, scribit Orlandinus lib.* XVI, *a num.* 28 ; *ubi et de Viglio Zuichemo, concilii præside, adversariorum causam strenue agente.* AUCTORE J. P.

cui rei allaboravit Blosius,

513 *Apud me est ecgraphum epistolæ originalis, a Ludovico Blosio ad P. Adrianum datæ Bruxellis ; quæ in nostris Romanis monumentis continetur, et sic ad rem nostram pronuntiat :* Pater mi Adriane, nos crastina die mane sumus hinc discessuri. Suscepit aula meas excusationes : benedictus Deus. Manebo itaque apud Lætienses Mitto ad te exemplum epistolæ Gallicæ, quam hinc, discedens, scripturus sum D. præsidi Viglio. Aliquis isthic poterit eam interpretari, ut intelligas, quæ scripsi. Bene vale in Domino, et ora pro nobis. Bruxellis hac Dominica Lætare. Commendamus nos etiam precibus patris Arnoldi. *Inscriptio est :* Venerando domino M. Adriano ad Antverpia, præposito scholasticorum Societatis Jesu. Lovanii. *Huic epistolæ adhærere exemplum alterius in eodem folio, nempe a Blosio scribendæ ad præsidem Viglium, observat P. Ignatius Pinius; addens, hoc exemplum non esse scriptum manu Blosii : esse tamen ab ipso missum patri Adriano.* E *Nonnulla ex eodem excerpo, cum illius etiam apographum præ manibus habeam.*

datis ad Viglium litteris in favorem Societatis :

514 *Postquam præmisisset Blosius, magnam sibi jam pridem cum magistro Adriano, et cum aliis ex Societate, familiaritatem fuisse ; ad laudes Societatis delapsus, affimat, plus esse quam manifestum, quod dicta Societas erecta sit ex Dei voluntate ; quodque quasi ultimus Ordo sit, quem Deus misit ad suam Ecclesiam pro salute multorum. Addit insuper, Deum per homines Societatis magna operari in Indiis, in Hispania, in Lusitania, Italia, et alibi. Nec prætermittit mentionem injicere de fructu ad oculum patente Lovanii, ac de privilegiis a Sede Apostolica Societate concessis, tamquam vocationi nostræ necessariis, tametsi magis amplis, quam illa, quæ in antiquis canonibus continentur, et religiosis aliis indulta sunt, non tamen Ecclesiæ contrariis, neque in ejusdem perturbationem vergentibus ; sed potius conducentibus ad spiritualem utilitatem, et salutem animarum. Ad hæc, duos Pontifices proxime sibi succedentes matura cum deliberatione comprobasse dictam Societatem commemorat, nec non principes Christianos quasi ubique locorum optime erga eam esse affectos : rem esse a ratione* F *alienam, cogitare, quod hujusmodi domini atque homines frugi, bono consilio utentes, in hac parte decepti fuerint. Quod si, ex mea, ait, voluntate, in hoc Belgio, prout alibi, haberet aliqua erecta collegia, spero, hoc admodum conducturum ad honorem Dei, et bonum animarum ; sed vereor, inquit, ut etiamnum simus digni accipere tale beneficium a Deo. Oblata vero occasione loquendi de hominibus Societatis coram imperatore, regina, vel in concilio, suadet, ne facile ipsis sit contrarius etc. Hinc perspicuum est, quantopere venerabilis Ludovicus Blosius res Societatis in Belgio cordi habuerit apud Viglium præsidem.*

cujus in Belgio admissio tribuitur Sancto ; antea tamen circa collegium Bruxellense quædam facta.

515 *Quidquid vero, agente contra illum Ribadeneira, impetratum est in favorem Societatis, quibus inter mortales debeatur, invenies apud Orlandinum lib.* XVI, *num.* 33. At vero inter Beatos, *inquit,* Ribadeneira Ignatio tribuebat. Cum enim septem mensium dimicatione nihil pene esset promotum, difficultatesque in dies novæ aliæ super alias coorirentur, tertio post Ignatii

AUCTORE J. P.

Ignatii obitum die transacta res est, tametsi litteræ paulo post Societati sunt datæ. *Ceterum de Societate in Belgio aditu perangusto admissa ob adjectas conditiones, sed quæ postea a Philippo rege plane sublatæ sint, meminit Orlandinus ibidem. Oportet tamen, ut ante regnum Philippi II tentata quædam atque impetrata fuerint pro erectione collegii nostri Bruxellensis, apud Carolum V, secundum ea, quæ inter apographa nostra Romana exstant in quodam fragmento epistolæ Hispanicæ, a regia majestate datæ Bruxellis die* 6 *Aprilis anno* 1554; *qua nostris indulget gratiam tantæ terræ ex vacuo spatio murorum, quanti valet summa quatuor mille scutorum semel; ut ea inchoare possint collegium suum. Hæc de Societate Belgica. Nunc alia quædam extremis sancti Parentis nostri annis gesta prosequamur.*

P. Natalis S. Ignatio adjutor adlectus

516 *De P. Natale, qui in administranda Societate* S. Ignatio *adjutor allectus est, Orlandinus ad annum* 1554, *num.* 17 *ita fatur :* Rediit ex Hispania Romam per autumnum Natalis plurimum exoptatus, paucisque post diebus in cuncta Societate administranda beato Patri subjunctus est. Cum enim pariter cum Societatis incrementis, curæ ejus regendæ crescerent, atque Ignatius in assidua morbi conflictatione ægre jam
B vitam, ac plerumque decumbens traheret; pro eo quanti intererat, quam diutissime eum institutæ ab se familiæ quasi liberis parentem adesse superstitem; auctores illi fuere ii, quos ad consilia adhibebat. ut aliquem absciseret, in quem partem oneris declinaret. Is, re facile comprobata, convocatis, quotquot Romæ degebant, de Societate sacerdotibus, uno alterove excepto tirone, rei gravitatem exposuit. Sacrificia in triduum ac preces edixit, insuper admonens, ut de idonea ei muneri persona invicem interrogando cognoscerent.

in administranda Societate.

517 Quibus rebus peractis, die Sanctorum omnium solenni rursus unum in locum coacti, communi consensu, vix uno desiderato suffragio, Natalem designant. Et ratam habuit lectionem Ignatius. Quam potestatem cum hi vicarii, alii commissarii generalis nomine afficerent, ipse Natalis ejus fuit sententiæ, ut nomine nullo insigniretur. Quod nihil esset magis necessarium Societati, quam Præpositi Generalis auctoritatem summam et illibatam vigere. Nec sane postea multum, ut ex narrationis cursu constabit, ejus opera beatus Pater in Urbe usus est. *Ita Orlan-*
C *dinus.*

Marcellus PP. II maximo erga S. Ignatium ac sobolem ejus affectus,

518 *Anno Christi* 1555 *Julio PP. III e vita sublato, successit Marcellus Cervinus, ob brevissimum dierum aliquot regimen, Cathedræ S. Petri non tam datus, quam commodatus.* Ad hunc, *Maffeio narrante lib.* II, *cap.* XXII, Ignatius pro veteri familiaritate, cum adorandi et gratulandi causa venisset; arcte amplexus hominem Pontifex, et suavissime exosculatus, multa cum eo inambulans de fidei Christianæ propagatione, deque restituenda ecclesiastica disciplina serio contulit; atque ob id ipsum nonnullos ab eo petiit viros, quos haberet apud se, consilii causa. Ceterum in primis dilexit Jacobum Lainem, et Martinum Olavium; quorum videlicet utriusque virtutem ac sapientiam optime noverat. Nam de Francisco Xaverio, cujus fama, rebusque gestis valde permovebatur, jam ante exoraverat, ut illum omnino Romam ex India revocaret : quod tanti viri videndi, ruendique in ejus amplexum, miro quodam desiderio teneretur.

519 Quin etiam nostros, quotquot ea tempestate Romæ versabantur, ad se in palatium adduci jusserat : quod hasce copiolas recensere, et D
singulos coram quasi bonus imperator milites vellet inspicere. Denique multis de nostra Societate verbis ultro citroque habitis. Tu bellatores, inquit Pontifex, confice : nos utemur. Cum ab eo congressu, aliisque deinde colloquiis lætus admodum discessisset Ignatius, et optima spe Societatem implesset, brevi ea lætitia cunctis evanuit : siquidem Marcellus altero et vicesimo die, quam Pontifex declaratus fuerat, febri extinctus, ingenti omnium luctu, Christianam rempublicam orbam ac debilitatam reliquit.

uti et Paulus IV erga Sanctum.

520 *Paulus IV, qui Marcello II successit, quomodo erga* Ignatium *ac Societatem fuerit affectus, breviter perstringit Maffeius cap.* XXXIII; *quæ magis deducit Orlandinus lib.* XV, *a num.* 4. *Transcribo, quæ huc potissimum pertinent.* Cum ad pedis osculum renuntiati Pontificis cum suis aliquot accessisset Ignatius, mirum, quam amanter ab eo, quamque honorifice sit exceptus. Eademque benignitate, honorisque significatione paucis post diebus Ignatium Pontifex accersitum, multa de suis, multa de regis Ferdinandi rebus colloquentem, non in genua provolutum, uti mos
est (neque enim passus est umquam ab Ignatio E
se de genibus, ac ne aperto quidem capite compellari) sed secum per cubiculum inambulantem, multis inspectantibus et admirantibus audivit : supplici concessit omnia, et quidquid pro Ferdinando postulaverat, large dedit. Quin etiam Cardinalis Joannes Michael Saracenus, qui gratia plurimum apud Paulum, et auctoritate valebat, quique ejus pontificatus initio unus omnia gerere dicebatur, cum quædam et ipse a Pontifice postulasset, ejus postulata Paulus ad Ignatium remisit. Narrabatque Cardinalis Augustanus Otho Truchses, se ex ore Pontificis Ignatium admiratum, cum ea in sermone de eo diceret Societateque, ut, si sibi quippiam esset cum Pontifice transigendum, negaret se alium ad id conficiendum præter Ignatium, cujus tanta esset apud illum auctoritas, adhibiturum. *Atque hæc quidem hactenus de rebus a* S. Ignatio *in vita præclare gestis; nunc, quam pretiosa fuerit in conspectu Domini mors ipsius, expediam.*

§ L. Sancti morbus, mors, ejusque adjuncta.

F

Sanctus tres præficit Societati; in vineam secedens, at deterius habens, ad suos redit.

Paulo ante obitum, *inquit P. Franciscus Sacchinus Historiæ Societatis nostræ part.* II, *lib.* I, *num.* 22, Ignatius Joannem Polancum, et Christophorum Madridium, qui propemodum tiro, necdum professorum ex ordine, sed magnæ vir auctoritatis erat; itemque Hieronymum Natalem, collatis inter se consiliis, in administranda Societate, cui rei vacare ipsum graves assiduæque morborum molestiæ non sinebant, suprema voluerat uti potestate. *Ad hæc, Sanctus noster supremis vitæ suæ diebus in vineam secessit; ex Ribadeneira lib.* IV, *cap.* XIV. *Sita erat in Urbe. Villam vocat Maffeius lib.* II, *cap.* XXIII, quam, *inquit,* non longe ab æde S. Balbinæ, ad Thermas Antoninianas... nuper exstruxerat; *et rebus quidem collegii in arcto positis (ut videre est apud Orlandinum lib.* XV, *num.* 6,) *ingenti in Deum fiducia nixus, ut esset recessus ægris et valetudinariis apricus ac liber, nec non studiosæ collegii juventuti locus relaxationis, sicut ibidem indicatur. Locus autem, ne quid optimi Parentis valetudini officeret,*

A *officeret, inspici jussus a medico, ex narratione Orlandini lib.* XVI, *num.* 94. *Ribadeneira,* Ibi *ipsum* cœli gravitate, caloribus maximis solita cœpisse habere deterius, *affirmat. Maffeius* Ibi, *ait,* vel tectorio novi operis male acceptus, vel urgente jam senio, letalem in febrem incidit; sic, ut cum ejus intima uterentur præcordia, nullus in facie pallor, nulla in toto corpore signa mortis existerent; tantum insolita quædam lassitudo in membris ac motu apparebat. *Ex vinea domum reverso sancto Patre, quænam acciderint, referamus. Brevis est hic adeo Ribadeneira, ut convenienter aliunde suppleri debeat.*

Ex Epistola P. Joannis Polanci

522 *Asservo apographum epistolæ patris Joannis Polanci* (quo in omni genere vel scribendarum litterarum, vel negotiorum, novem annos fuerat usus *sanctus Pater, teste Ribadeneira ibid.) de morte ejusque adjunctis, inter alia monumenta Romana a P. Ignatio Pinio mecum communicatæ : quam ex Italico ita Latinam exhibeo :* Pax Christi etc. Hisce significo Reverentiæ vestræ, nostrisque omnibus, qui ei subsunt, fratribus, Deo placitum fuisse, benedictum Patrem nostrum magistrum Ignatium ad se evocare die Veneris mane, Julii ultimo, in pervigilio S. Petri B in Vinculis; iis, quæ illum tenebant in mortali carne ligatum, disruptis, in libertatem electorum ejus assertum. Audivit tandem beati istius Servi sui desiderium; qui tametsi magna cum patientia et fortitudine perferret suam peregrinationem, ac labores ejus; multis tamen abhinc annis desiderabat in cœlesti patria videre ac glorificare suum Creatorem ac Dominum : cujus divina providentia illum nobis reliquit hactenus, ut exemplo ejus, prudentia, auctoritate, atque orationibus, hoc minimæ nostræ Societatis opus proveheretur in melius, sicut per illum fuerat inchoatum. Et nunc, quando firmæ utcumque, uti apparet, erant ejus radices, ut planta ista ejusque fructus in tot orbis partibus incrementum caperent atque augmentum, sustulit ipsum in cœlum, ut tanto uberiorem gratiæ ipsius copiam nobis impetret, quanto cum ejusdem et omnis boni abysso est conjunctior.

narrantur

523 Quamquam autem fieri non possit, quin in hac domo et collegiis sentiatur jactura amabilis præsentiæ tanti Patris, quo privamur; sensus tamen nihilominus doloris est expers; et pia quædam affectio inest lacrymis, atque orbitati, augmentum spei et spiritualis alacritatis. C Nobis videtur, quantum quidem ad ipsum spectat, jam esse tempus, ut labores ejus adeo continui ad veram requiem, infirmitates ejus ad veram salutem, lacrymæ ejus atque continua tolerantia ad beatitudinem ac perpetuam felicitatem pervenirent. Quantum vero ad nos attinet, in animum inducimus, eum a nobis non esse amissum; sed etiam numquam magis, quam nunc, speramus, ipsum nobis auxilio futurum ardentissima sua caritate, divinamque misericordiam, interpellatione ejus, amplificaturam spiritum, numerum, ac fundatores nostræ Societatis, pro communi bono Ecclesiæ suæ.

S. Ignatii

524 Et quia cupiet R. V. aliquanto distinctius intelligere dicti Patris nostri, qui est in gloria, transitum; sciat, admodum ei facilem illum accidisse, et non durasse una hora, postquam animadvertimus, eum e vita discedere. Habebamus domi multos ægrotos, et inter illos patrem magistrum Lainium, et dominum Joannem de Mendozza *, aliosque nonnullos graviter affectos. Patrem etiam nostrum tentabat aliqua invaletudo : quia quatuor aut quinque diebus laboraverat febricula; sed dubitabatur, an ea laboraret, nec ne : etiamsi se tunc, uti aliis vicibus, sentiret esse valde debilem. Sic itaque die Mercurii me vocavit, monuitque, ut dicerem doctori Torres, ut sui quoque, sicut aliorum infirmorum, curam gereret; nam cum ægritudo ejus nihili fieret, magis attendebatur aliis, quam ipsi. Et sic is quidem fecit : atque alius magni nominis medicus, amicus noster, dictus magister Alexander, etiam quotidie illum visitabat. Die Jovis sequente jussit me advocari post horam vigesimam, valetudinis curatore e cubiculo exire jusso, ac mihi dixit, opportunum fore, si irem ad S. Petri, et curarem significari suæ Sanctitati, quod ad extrema admodum esset perductus, nec spes sibi quasi superesset ulla vitæ temporalis; quod demum suæ Sanctitati supplicaret, ut sibi ac magistro Lainio, qui etiam periclitabatur, bene precaretur; quodque, si Deus Dominus noster sibi gratiam faceret, vocandi se ad cœlum, ibi pro sua Sanctitate oraturi essent, uti quotidie oraverant in terris.

* al. Mendoca

AUCTORE J. P.

525 Respondi; Pater, medici non deprehendunt periculum in ista Reverentiæ vestræ infirmitate : et ego, quod ad me attinet, spero fore, E ut Deus nobis conservet Reverentiam vestram per annos aliquot ad obsequium suum. An tam se habet male R. V. quam ille? Respondit mihi : Adeo, ut nihil supersit, nisit ut animam exhalem : aut aliquid simile. Ego tamen, quam vere habebam, ostendebam me habere spem longioris vitæ ejus; sed officio isto me functurum : et rogavi, num satis esset, ire die Veneris sequente : quia isto vespere via Genuensi in Hispaniam litteras dabam, cursorque discedebat die Jovis. Respondit, Gratius mihi accideret, si hodie fieret potius, quam cras : aut quanto citius, tanto gratius. Sed age, prout tibi visum fuerit : me tibi libere permitto. Ego, ut possem dicere, quod medicorum judicio periclitaretur, siquidem illi ita sentirent, ista eadem vespera rogavi præcipuum (erat is magister Alexander) ut mihi candide diceret, si in periculo versaretur Pater noster; quia talia ad Papam deferre me jusserat. Respondit : Hodie nihil possum dicere de ejus periculo; dicam cras.

morbus,

526 Hæc cum ita essent, cumque se mihi commisisset Pater, visum mihi fuit, humano modo in hac re procedenti, exspectare usque ad diem F Veneris sequentem, ut medicorum judicium intelligerem : eademque ista vespera diei Jovis, ad horam vesperæ primam, doctor Madridius et ego adsumus in cœna Patris nostri, qui, more suo, cœnavit bene, et sermonem nobiscum contulit; adeo ut ego cubitum concesserim sine suspicione ulla periculi istius infirmitatis. Mane ad ortum solis invenimus Patrem nostrum in extremis degentem : et mox propere me contuli ad S. Petri : et Pontifex magnam ostendit doloris significationem, beneque ei precatus est, ac quam poterat amantissime. Et sic ante secundam ab ortu solis horam, P. doctore Madridio, et magistro Andrea Frusio ibidem præsentibus, animam suo Creatori reddidit placidissime. Expendimus hujus sancti Senis humilitatem; qui de suo certus transitu (secundum id, quod pridie ostenderat; neque enim recordor, quod viderim, eum affirmare rem futuram, cum hujusmodi certitudinis demonstratione, qualis fuit ista, et illa de Providentiæ subsidiis Romæ affuturis, quæ nobis uno ante anno promisit, sicut postea

ejusdemque, ut et Sancti obitus

AUCTORE J. P. postea eodem tempore res accidit) ita certus, inquam, de suo transitu, nec nos vocare voluit, ut nobis benediceret, neque aliud dare indicium; quæ in tali casu aliqui Dei servi præstare solent.

adjuncta. 527 Verum sicut ille adeo de se sentiebat demisse, neque volebat, ut alio, quam Deo, fiducia Societatis fulciretur, communi more ex hoc mundo transivit. Et hanc forte a Deo gratiam impetraverit, cujus solam gloriam habebat præ oculis, ut alia non apparerent in ejus morte signa; sicut in vita fuit ei solenne, secreta Dei dona cooperire; nonnullis exceptis, quæ ædificationis gratia debebant manifestari. Simili modo divina sapientia in servis suis nonnumquam demonstrat miracula sub sensum cadentia, ut illi, qui parum habent fidei aut capacitatis, eisdem moveantur. Et nonnumquam miraculorum loco demonstrat magnarum ac solidarum virtutum effectus, ac certa gratiæ suæ testimonia in bonum illorum, qui apertos habent oculos lumine fidei, et aliorum donorum spiritualium. Atque hoc secundo modo videtur usa providentia ejus erga Societatis caput, sicut eo utitur erga ejusdem membra, per totum, qua patet, terrarum orbem ostendens ex motu animorum, conver- B sione, fructuque eorum spirituali, per adeo debilia in tot mundi partibus instrumenta, sive illos qui intra, sive illos qui extra Societatem sunt, spectes; quod digitus Dei est hic.

Inspectio et unctio corporis. 528 Sed redeundo ad propositum; postquam ex hoc mundo transiisset Pater noster, ad conservandum corpus, visum est conveniens, ut inde eximerentur intestina, et utcumque illud balsamo condiretur. Et hæc etiam res magnæ ædificationi atque admirationi fuit: ejus namque stomachus ac venter vacuus ac restrictus: unde periti artis istius seculares inferebant magnas præteriti temporis abstinentias, magnamque constantiam ac fortitudinem ejus; quod in tanta debilitate se fatigabat tantopere, ac cum tam læto atque æquabili vultu. Inspectum etiam fuit hepar, in quo tres inerant lapilli, ejusdem testes abstinentiæ, ex qua induratum fuit: confirmaturque id, quod bonus senex Jacobus Eguia (qui est in gloria) dicebat; Patrem utique nostrum jam pridem per miraculum vivere: propterea quod non scio, quomodo tali cum jecore modo naturali vitam agere potuerit, nisi Deus Dominus noster illum tunc Societati necessarium, corporeorum organorum defectum supplens, in vita conservarit.

sepultura ejusdem ac veneratio publica: C 529 Distulimus benedicti ejus corporis sepulturam usque ad Sabbatum post vesperam; multusque piorum concursus, ac pia eorum affectio fuere; tametsi in eodem, quo exspirasset, manserit loco: his manus ipsius osculantibus, illis pedes, aliis corpus tangentibus cum patribus nostris. Laboravimus in arcendis illis, quorum hi quidem volebant partem birreti alicujus, isti e vestibus; aut rapiebant ex ligulis adstrictoriis, vel tegumentis capitis nocturnis, rebusve ejus: quamquam nihil ex hisce datum ipsis sit, qui eas rogabant; neque, dum id sciebamus, permissum. Quidam e pictoribus nonnullas pariter vultus ejus effigies formarunt, Quoad vixit, numquam hoc permisit; etiamsi multi id petierint. In majore ecclesiæ nostræ sacello ad cornu Evangelii, parvum effodimus sepulcrum: ubi depositum corpus in arca, postquam de more dictum esset Officium, ac magno coopertum lapide, qui auferri poterit, quando necesse fuerit. Ibique erit quasi in deposito; donec videatur, an aliud non conveniat.

530 Doctor Olavius ivit, ut summo Pontifici mortem renuntiaret: et Sanctitas sua affectum, quo Societatem prosecuta fuerat in omnibus, per quos transierat, gradibus testificans, se obtulit instar boni patris etc. Nonnulli e Cardinalibus præcipuis idem fecere, uti et alii amici varii, prolixe sese offerentes Societati. Deo Domino nostro sit laus; quia ipse est fortitudo nostra et spes. Tribus diebus omnes ad aram fecimus pro Patre nostro: tametsi nonnulli non minore religionis affectione moveri poterant, ut sese commendarent ei, quam ut eum commendarent Deo Domino nostro. Fiat tamen ubique id quod est rationi congruum, cum circa triduanas Missas (quæ ut omnes sint de Requiem, necesse non est) tum circa orationes fratrum nostrorum, qui sacerdotes non sunt. Non invenimus capsam, nec armariolum ullum scriptorium clausum, præter aliquas capsulas; quarum illæ, quibus utebatur, reculas nonnullas continebant sibi accommodatas, et quasdam coronas beatæ Virginis benedictas, ac cerea numismata, quæ vocantur Agnus Dei, ex iis, quæ solebant distribui. Duodecim reliquit provincias. Romæ... Servus in Jesu Joannes de Polanco. D *Sacrificia ac preces nostris indicta etc.*

Observationes in dictam epistolam. E 531 *Observa* 1. *Id quod ex Polanco diximus,* ac magistro Laynez bene precaretur; *Orlandinus lib.* XVI, *num.* 96 *sic habet,* Verum et alteri e patribus benedictionem atque indulgentiam refer. Quæ audiens Polancus, alterum quidem illum, quem Pater moriturum significabat, Lainium suspicabatur esse, qui prope depositus decumbebat; quamquam non Lainii, sed Olavii mortem præsignificatam eventus ostendit. *Et vero, sicut notat Bartolus lib.* IV, *num.* 31, *quia Lainius eo erat redactus, ut biduo post extremo viatico et oleo sacro fuerit munitus; Polancus, qui epistolam scripsit die* 6 *Augusti, antequam infirmaretur Olavius, neutiquam dubitavit, quin Lainius fuerit ille alter, cujus nomen Sanctus non expressit. Addit Bartolus, quod ipsemet hoc adverterit Polancus, seseque correxerit in tertio Historiarum, quas reliquit, tomo. Proin nihil Polanci epistola officit* S. Ignatii *prædictioni de futuro sibi Lainio in gubernatione Societatis successore. Vide Ribadeneiram lib.* IV, *cap.* XVII. *Observa* 2. *Quamquam epistola Polanci excusa sit apud Bartolum loco superius designato; illa tamen ibi non datur integra, sed resecta sub finem aliqua sui parte; nec primigenia datur phrasi, sed mutato stylo. Nos vero eam hic totam producimus, et nova interpretatione donamus secundum phrasim exemplaris illius, quod P. Ignatius Pinius e Romano archivo describi curavit.* F

Societas ob magna merita Duci Bavaro obstricta, 532 *Huic epistolæ ecgraphum alterius, quæ missa fuit die* 14 *Augusti anno* 1556 *ad Ducem Bavariæ, exemplum subjicio ex nostro spicilegio Romano, his verbis expressum:* IHS. Illustrissime Princeps, ac Domine in Christo observandissime. Gratia et amor Domini nostri Jesu Christi Vestræ Excellentiæ animum, cum perpetuo donorum spiritualium incremento inhabitet, atque ornet, Amen Memores singularis illius in V^am^. Excell^am^. observantiæ, ac studii Patris nostri charissimi Magistri Ignatii, sanctæ memoriæ, quodque tota hæc Societas nostra, a multis annis singulari quodam affectu Te cum illustrissima tua domo, ut patronum certissimum, non Ingoldstadii solum, sed ubique gentium agnoscat, non videremur satis fecisse officio nostro, si Vestram Excell. certiorem non faceremus de ejusdem Patris, ac primi nostri Præpositi Generalis Societatis hujus

A hujus Fundatoris, migratione, quem divina, ac summa Bonitas a præsenti vita ereptum, in aliam felicem æternamque, ab ipso multum diuque desideratam transtulit. Ferebat ille quidem corporis suit continuam ægritudinem, magna animi fortitudine, atque constantia (quæ in eo singularis semper eluxit;) sed a compluribus hinc annis æstuabat sancto desiderio assistendi, et adhærendi Creatori suo, eumque in cœlesti illo regno perfectius laudandi. Sit nomen Domini Jesu benedictum, qui talem nobis Patrem et dedit et abstulit.

nuntiat ei obitum Sancti, atque electionem Vicarii,

533 Quamvis tamen privati simus tanti Viri corporali præsentia, in eam spem divina eadem Bonitas nos adducit, ut nobis Patris nostri operam e cœlo magis profuturam, quam umquam in terris profuerit, speremus: ac proinde ab ipsius obitu, non solum non despondemus animum, aut in spe progressus nostræ Societatis debiliores efficimur; verum lætiores, alacrioresque solito, ad ea omnia, quæ nostrum Institutum exposcit, nos reddi experimur. In hac enim Patris nostri commutatione cœlestis vitæ pro terrena, eo copiosius majusque auxilium ab eo expectamus, quo is est gratiæ spiritualis, ac bo-
B norum omnium fonti propinquior. Nec dubitamus quod, qui in humanis agens, solitus erat tam crebro pro V. E. et universa Bavaria preces ad Deum effundere, id sit in patria cœlesti et ardentius petiturus, et efficacius impetraturus. Dum ex universa Societate, (quæ per totum pene orbem, ubi Christi religio viget, sparsa est, et in tredecim provincias distributa) illi conveniunt, penes quos auctoritas erit Præpositum Generalem eligendi, Vicarium elegimus eum, qui Italiæ Præpositus Provincialis erat.

ejusque benevolentiæ se commendat.

534 Tam ipse, licet ægrotet, quam nos omnes V. E. obnixe oramus, ut eodem loco, quo prius, nos habeat, ac sibi persuadeat, nos a Patre nostro non degeneraturos, semperque, ut ille fuit, ad V. E. et suorum successorum obsequium, et omnium suorum subditorum, paratissimos fore, quantum nobis per vitæ nostræ rationem, viriumque nostrarum imbecillitatem licebit, ad gloriam et honorem Domini nostri Jesu Christi, cujus summa et infinita bonitas det omnibus gratiam, qua ipsius voluntatem omnes intelligamus, et intellectæ semper obtemperemus. Romæ 14 Augusti 1556. *Ejusdem exempli epistolam scriptam fuisse ad Cardinalem Farnesium, et*
C *Cardinales alios, subditur in nostro apographo.*

Nonnulla ex prædictis punctis

535 *Tametsi vero superior illa Polanci epistola circa sancti Parentis obitum, et adjuncta ejus, suggerit fere quidquid in hoc genere desideres; aliunde tamen res tunc gestas confirmo ac declaro ex monumentis nostris Romanis, inter quæ est apographum epistolæ Italicæ, quam P. Nicolaus Lancicius die* 18 *Junii anno* 1599 *Romæ inscripsit* Carissimo in Christo fratri Thomæ Cannicari, Societatis Jesu; in Reggio, *id est, Rhegii Julii, urbe maritima in Calabria ulteriore, quantum suspicor: quia epistolæ Lancicii inscripta sunt responsa Cannicari, hoc titulo, qui ex Italico Latine sic sonat*: De quibusdam rebus B. Ignatii responsio missa e Sicilia ab eo, qui fuit infirmarius beati Patris, dum obiit. *Quæsita illa Lancicii. nec non Cannicari responsa sic ex Italico interpretor atque explano. Quærit Lancicius* 1° Quando benedictus pater Ignatius fuit apertus post mortem, an intestina relicta fuerunt intus, an extracta foris, et alibi sepulta! An sic illi tres lapides, qui in hepatis vena reperti fuere. *Respondet Cannicarus:* Extracta et sepulta sunt in sacello Dominæ nostræ: de lapidibus nihil scio: *id est, prout ex proposita quæstione interpretor, de eorum sepultura: alioqui de eorum veritate constat ex Polanci epistola; cui adde Maffeium lib.* II *cap. ultimo:* Realdus Columbus, *inquit,* egregius ea tempestate sector, qui aperiendo interfuit, in hepatis vena, quæ Porta dicitur, lapides tres sese invenisse testatur in suo de Anatomia libro. *Quærit Lancicius* 2° An corpus ejus fuit conditum balsamo; et an multum, an parum! *Respondet Cannicarus:* Fuit satis conditum balsamo.

AUCTORE J. P.

per responsa ad epistolam Lancicii declarantur ac confirmantur.

536 *Quærit Lancicius* 3°: An fuit sepultus cum planeta, et cujus erat coloris? *Respondet Cannicarus*: Cum planeta; sed coloris non recordor. *Fuisse vero aurei coloris, seu mali aurei, conficitur ex dicendis infra* § 107. *Quærit Lancicius* 4°: An per illud biduum, quo mansit insepultus, habeat malum odorem? *Respondet Cannicarus:* Non habebat; sed bonum. *Quærit Lancicius* 5°; An recordatur, a quo communionem acceperit, et qua hora: et an eam acceperit intra lectum, vel extra, flexis genibus: et an recordatur actionis alicujus, ab eo factæ; quæ non exstet in Ribadeneira? *Respondet Cannicarus:* Non recordor. *Communicasse Sanctum corpori* E *Domini die* 28 *Julii, cum constat ex Ribadeneira lib.* IV, *cap.* XVI; *tum scribit Orlandinus lib.* XVI, *num.* 96 *his verbis:* Tertio Kalend. Sextiles, cum biduo ante divinissimum Eucharistiæ Sacramentum suscepisset,.. accersit secreto Polancum, *jubens sibi benedictionem a Pontifice postulari etc.; de quibus supra ex epistola ejus. Quærit Lancicius* 6° Quid factum est de vestibus, et aliis rebus, quibus tunc utebatur? *Respondet Cannicarus:* Divisa sunt hic et illic pro devotione; *inter nostros intelligo: nam externis id negatum, dicebat Polancus supra num.* 529. *Hæc Cannicarus; reliqua dabit paragraphus sequens.*

§ LI. Alia nonnulla circa Sancti obitum, et ejusdem adjuncta ex antiquis documentis eruta.

Varia alia Lancicii quæsita de hora mortis.

P*rosequimur quæsita et responsa; de quibus actum est paragrapho proximo. Lancicius quærit* 7° Qua hora mortuus est: quia dicunt nonnulli, cum non esse mortuum illa hora, quæ F habetur in Vita? *Respondet Cannicarus:* Secunda hora post ortum solis. *Oblata ex hoc quæsito ac responso opportunitate utar disserendi de tempore, quo Sanctus ex hac vita discessit. Audiatur Ribadeneira lib.* IV, *cap.* XVI: Migravit ad Dominum, *ait,* pridie Kalendas Augusti 1556, hora post solis ortum prima..., ætatis suæ anno 65, post conversionem vero suam 35. *Orlandinus lib.* XVI, *num.* 99, *cum Maffeio lib.* II, *cap. ultimo convenienter ad Ribadeneiram signat, mortem sancti Viri accidisse hora prima ab ortu solis; sed insuper ex utroque habemus, feria sexta id factum; uti et ex Polanco in epistola superius producta. Non scio, quomodo in Vitam brevem Ribadeneiræ a Quartemontio Latine redditam pro feria sexta irrepserit feria secunda. Quæstio autem hic præcipua est de hora mortis. Lucem ei ibidem affert Polancus, e quo discimus,* ANTE SECUNDAM ab ortu solis horam *id accidisse: atque adeo completa hora prima, et inchoata vel incompleta secunda, quæ ex*

AUCTORE J. P

ex Polanci phrasi etiamnum currebat tunc, quando sanctus Pater exspirabat. Et sic signari poterit cum Ribadeneira, Maffeio ac Orlandino hora prima post ortum: cum Cannicaro autem secunda hora post ortum solis. Dici quippe potest prima, donec audita sit secunda: nisi frater Cannicarus forsan computarit secundam ab aurora seu Luce; vel post tot annos non recte meminerit, jam sine dubio valde senex. Ad Lancicium revertamur.

sacello, in quo Sanctus solebat celebrare, morbo, confessario etc..:

538 *Quærit is* 8°. An sacellum, in quo solebat dicere Missam tempore, quo obiit, est illud, in quo nunc prandet Pater Generalis, ante suum cubiculum: et an ibi mortuus est P. Ignatius? *Respondet Cannicarus:* Non scirem dicere ad amussim: qua res omnis mutata est. *Sed nos inferius* § 107 *de cubiculis S. P. N. distinte disseremus. Lancicius quærit* 9°. An multo tempore fuit ægrotus in Balbina, antequam domum venerit? *Respondet Cannicarus:* Non fuit, nisi duobus tribusve diebus. *Quærit Lancicius decimo:* Quisnam ei fuit a sacris confessionibus sub extremum vitæ? *Respondet Cannicarus:* P. Petrus Riera. *Lancicius quærit* 11. Quanto ante tempore mortuus fuit P. Jacobus Eguia, qui erat ei a B sacris confessionibus? *Respondet Cannicarus:* Non memini ad amussim. *Quærit Lancicius* 12. An concurrit populus ad cubiculum Patris Ignatii, quando erat mortuus, vel ad ecclesiam. Et quibus signis ostendebant opinionem, quam de ejus habebant sanctitate? *Respondet Cannicarus:* Fuit concursus magnus: quia habebatur pro sancto. In cubiculo unum mancipium * Cardinalis S. Jacobi, effractis foribus, tetigit eum corona. *Quærit Lancicius* 13. An meminit miraculi strumarum, a quibus liberata fuit puella ista per vestem Patris Ignatii? *Respondet Cannicarus:* Nihil scio. *Verum de hac re atque aliis ad præsentem materiem spectantibus dicetur infra.*

* in Ital. est schiavo; *alibi* servo *i. e.* servus

item de prædictione mortis, benedictione Pontificis,

539 *Asservo aliam Italicam epistolam ejusdem Joannis Thomæ Cannicari, ex Romano exemplari toto autographo transcripta: quam is dedit in* Reggio, *id est Rhegii Julii, ut suspicor, secundum dicta paragrapho antecedente num.* 535*; signatur autem die* 15 *Aprilis anno* 1603, *ac dirigitur ad P. Ludovicum Maselli, Assistentem Societatis, instruens eum de morte* S. Ignatii, *et adjunctis ejus, ac respondens ad ipsius interrogata. Unde delibo sequentia ex Italico. Ad primam interrogationem:* An prævideritt, aut prædixerit suam C mortem eodem isto tempore matutino, quo mortuus est? Audivi, *inquit*, quod miserit P. Polan cum ad suam Sanctitatem, ut peteret ejus benedictionem, quia debebat ipse migrare ex hac vita; et audivi præterea, quod benedictionem, quam petebat, acceperit, antequam exspiraret. *Quod de impertita a Christi Vicario benedictione audisse se testatur Cannicarus, probatur ex Ribadeneira lib.* IV, *cap.* XVI; *quamquam tempus non permiserit, ut ille favor Sancto coram intimaretur. Dicit enim hoc claris verbis Orlandinus lib.* XVI, *num.* 98*:* Ingressi.. socii exploratum, quemadmodum *Sanctus* haberet,.. inveniunt sanctum Patrem jam animam quam quietissime exhalantem.. Polancus.. ad Pontificem evolat. Pontifex. ingemuit, et large, quod petebatur indulsit. At Ignatius interim, sanctissimum Jesu nomen ingeminans, placidissime exspiravit. *Orlandino ande Maffeium lib.* II, *cap.* XXIII: *Qui inquit,* ad Pontificem pridie, *nimirum* 30 *Julii,* sub vesperam fuerat destinatus, quod nihil tale metueret, re in proximam lucem dilata, cum, quod volebat, statim impetrasset, libente Pontifice, et verbis D amicissimis Ignatium prosequente; graviter deinde semet accusans, tempori non occurrit. *Ad interrogationem secundam:* Dicebant, *inquit Cannicarus,* medici, quod fuerit mortuus cum maligna febri: et ego ipsi serviens ista nocte, ad usque mediam ejusdem partem, audivi ipsum agere ac sermocinari, prout solebat magna ex parte suæ infirmitatis. Post mediam noctem videbatur mihi quievisse, non vocans me adeo frequenter, sicut solebat; tametsi frequenter invocaret Dominum in suum adjutorium: Ay Dios; *id est, ah! Deus.*

540 *Ad interrogationem tertiam dicit:* Non recordor, an acceperit sanctissimum Sacramentum communionis in forma Viatici. Extremam unctionem non accepit. *Ad quartam:* Sacramentum Eucharistiæ si non acceperit, eo, mihi persuadeo, factum fuerit, quia proxime antea communicaverat, et quia ejus infirmitas non judicabatur adeo periculosa, ut necessitas postularet, tale ei dari Sacramentum. Quod spectat ad oleum sacrum; exiguo temporis spatio antequam exspirasset, dum adessent duo medici seculares, et tres e nostra Societate etiam medici, qui opportune advenerant, ut eum viserent, non noverant, ipsum morti proximum esse. Invenerunt E eum quidem, explorato arteriæ pulsu, valde debilem; atque ad restaurandas vires, habui ego in mandatis, ut igne coquerem edulium duobus ovis recentibus intritum. Dumque illud ad ignem apparando occuparer, doctor Madridius intrabat cubiculum beati Patris, eumque tangens, videbat, quod jamjam e vita esset transiturus; ac me accedens jussit, ut, relictis ad ignem rebus, accerserem P. Petrum Rieram, præfectum templi, ut statim ad se veniret. Ego autem ita imperata faciens omni cum festinatione, non invento P. Riera, redii, ut responsum darem; ac comperi, beatum Patrem nostrum exspirasse, et intellexi, postquam exspiraverat, P. Rieram ista cum festinatione petitum fuisse, ut eum inungeret oleo sancto. *Addit, ex hac quarta responsione apparere, quid respondeatur ad interrogationem quintam.*

viatico sacro, et extrema unctione

541 *Ad sextam:* Dum ego, *ait*, comperissem, eum vita functum, inveni præsentem doctorem Madridium, qui tæniola mentum ejus obligabat, ad retinendum os clausum. Aderat etiam P. Turrianus cum aliis patribus, quorum nomina non recordor. *Ad septimam, sic respondet*: Postquam F deprehendissent patres isti, quod jamjam transiturus erat ex hac vita, non superfuit spatium medii horæ quadrantis. Quo tempore, quia iveram advocatum patrem Rieram, præfectum templi, non interfui ejus morti: et ideo nihil possum dicere de isto ultimo articulo. *Ad nonam hæc respondet:* Non scio, quidnam aliud fuerit locutus ultimo vitæ suæ articulo, nisi prout dixi in secunda interrogatione. *Ad decimam nihil occurrit transcribendum. Ad undecimam:* De sanctitatis ejus sensu, qui superfuit; Audivi, *inquit*, dici tam a nostris, quam ab externis communiter: Mortuus est Sanctus, mortuus est Sanctus. Ad hæc, quidam servus Cardinalis S. Jacobi *etc. Consule, quæ paulo ante dicta paragrapho, et quæ dicentur proxime sequenti. Ad duodecimam:* Concursus populi ad nostram ecclesiam, dum corpus esset domi, et post in ecclesia, fuit maximus, ita ut illa esset plena ad portas usque, atque etiam extra, populo magna communi consensu signa ostendente opinionis, quam habebat

et ultimo vitæ momento.

AUCTORE J. P.

A habebat de ejus sanctitate *etc. Hæc minutiora quidem pluribus locis, sed utcumque tamen curiosa, et æstimatione non omnino indigna, quia a Sancti infirmaria relata, ex dictis litteris producere visum est.*

Denique quæritur, quomodo mortis præscius unctionem non petierit,

542 *Inter monumenta Romana habeo Ribadeneiræ epistolam Hispanicam cum hac ejusdem patris autographa inscriptione:* Patri Bartholomæo Perez Assistenti Societatis Jesu. *Data fuit Matriti die* 3 *Augusti, anno* 1605. *Quæsierat ex Ribadeneira Perezius, quomodo beatus Pater noster* Ignatius, *sciens se mori, non rogaverit extremam Unctionem; et ab eo petierat, dari sibi istius rei rationem. Ribadeneira itaque exposita infirmitatis ac mortis sancti Patris historia, quæ et ex ipso Ribadeneira lib.* IV, *cap.* XVI, *et ex Polanci epistola, quam jam dedimus, nota est, duo deducit; primum, apparere valde probabile, quod sanctus Pater noster sciverit, aut habuerit revelationem mortis suæ: et ideo miserit, qui peteret benedictionem a sua Sanctitate, adeo determinate et affirmate; nam idem Sanctus summa præditus erat prudentia, circumspectus item, nec præceps insuper in agendo cum summo Pontifice: quod eadem de causa confessus fuerit, et communicarit,* [B] *armans sese sanctis Sacramentis pœnitentiæ et altaris, et faciens ex sua parte quidquid facere poterat sine ostentatione revelationis, quam habebat.*

ac respondetur.

543 *Secundum, quod inde deducit, est, quod eadem illa de causa, videns medicos dicere, quod infirmitas non esset periculosa, quodque aliquis ex iis eam flocci penderet, permiserit res currere, sicut medicis videbantur; quia alioqui vel dicere debebat, quod medici non scirent, quid dicerent; vel quod ipse haberet revelationem rei, quæ debebat accidere. Id quod valde alienum erat ab ejus prudentia, et ab ejus humilitate, quam salvam conservare non potuisset petendo viaticum aut extremam Unctionem in hisce rerum adjunctis, et significando, plus sese scire de sua infirmitate ac fine ejus, quam medicos: sicut postmodum patuit ex eventu. Atque hæc quidem vere ac conformiter admodum sanctitati, circumspectioni ac prudentiæ sancti Patris nostri in casu proposito dici posse censet Ribadeneira: cum egerit, quidquid potuit, ut suæ obligationi ac devotioni faceret satis, sine detrimento suæ humilitatis; et permiserit, ut medici (quorum hoc erat officium) judicium ferrent de sua infirmitate, et ut fieret id,* [C] *quod illis videbatur. Consulesis Orlandinum lib.* XVI, *num.* 100.

§ LII. Apparitio, miraculum, concursus, sepultura, novus in Societate vigor.

Sanctus eodem momento, quo obiit, matronæ cuidam apparet Bononiæ:

Nec vero Deus, qui glorificantes se glorificat, diu distulit Famulum suum singularibus apud mortales, post sanctissimam vitam, sanctissimo item ex ea exitu conclusam, honoris significationibus condecorare: testis enim est Bononia, ubi sanctus Pater noster matronæ cuidam in ipso temporis articulo, quo e vita migrarat, spectabilem in gloria sese exhibuit. Factum accipe ex Ribadeneira apud Quartemontium cap. XXI*:* Eo temporis puncto, quo Romæ decessit e vita, Bononiæ splendescens, inclytusque apparuit nobili matronæ viduæ, Margaretæ Delis nomine, et Societatis amantissimæ. Atque illa sine cunctatione visum narravit P. Francisco Palmæ, rectori collegii, cujus ad aurem solebat animi noxas eluere: mortuumque indicavit Ignatium, ac se vidisse confirmavit, adeoque nativis eum coloribus depinxit, acsi eum antea cognovisset, quem revera viderat numquam. Porro cum eum patrem adiit, quamvis illico rei fidem non fecit; tamen ubi diei et horæ nuntius allatus est, quo die et hora vitam hanc meliore commutavit, vera dixisse, compertum est.

puellam postridie a strumis sanat

545 *Proximo post Sancti mortem die Romæ sequens miraculum contigit, quod loco mox citato narratur:* Anno 1556 Kal. Augusti ei parentatum est frequentissimo populo, qui ad eum videndum et venerandum confluxerat. Affuit inter ceteros Bernardina quædam religiosa mulier, et magnopere pietati dedita. Hæc filiam habuit, annos decem et quatuor natam, gravi periculosaque struma laborantem. Quamvis autem magnam partem facultatum suarum in adhibendas curationes absumpsisset, non modo tamen inanes impensas fecerat, sed etiam morbus in dies ingravescebat. Eam illo ipso die mater ad templum Societatis adduxit, ut corpus beati Patris contingeret. Sperabat enim ejus precibus a Deo filiæ restitutum iri valetudinem, quam a medicorum ope exspectare non poterat. Sed tanta populi frequentia convenerat, ut, quidquid agerent mater et filia, viæ tamen per confertam turbam faciendæ [E] modum invenire non possent, et ad corpus jam loculo inclusum accedere.

per reliquias suas.

546 Cum viderent igitur se operam lusisse, ac vehementer dolerent; conatæ sunt saltem aliquid reliquiarum beati Patris impetrare: quod acceptum magna fide, magnaque pietate filiæ collo, strumisque atque ulceribus, quæ jam pene in cancrum eruperant, mater admovit. Ecce tibi res sane mirabilis: nam Dei misericordia, meritisque Ignatii, filia pristinam valetudinem momento temporis consecuta est, omnibus rei novitate attonitis, magnoque velut testimonio sanctitatis ejus, quod etiam mortuus morbos ab iis depelleret, qui ejus fidem religiose et suppliciter implorabant.

Idem miraculum refertur

547 *Apud me est interpretatio Latina narrationis Italicæ, cujus titulus manu patris Polanci scriptus, sic habet:* Hoc fecit P. Cornelius Vischaven bonæ memoriæ; *quæ narratio exarata est manu patris Petrarcæ, ejusdem patris Polanci socii: sicut P. Ignatius Pinius testatur in dictæ interpretationis instrumento, quod Roma huc misit. Agitur in eo de dicto jamjam miraculo* [F] *strumarum: et quia quædam docet ipsamet puellæ sanatæ mater, quæ supra non dicuntur, illud produco: Sic sonat:* Dilectis ac reverendis patribus meis in Christo Jesu. Ut gratiam quamdam, a Deo per Patris Ignatii merita acceptam, non diutius occultam teneam, hac illam narratione referam. Filiarum mearum aliqua annos nata 14, trienno ante laborarat malo quodam in gutture. Commisimus illam magistro Jacobo Perusino, cum audiremus, primum esse illum Romæ medicum: curavitque ipsam multis remediis; sed nullo modo eam juvabat, mihi dicens, malum esse incurabile, et censens strumas esse. Hinc id male me habuit, quia audiebam, malum istud sanari non posse, nisi a rege Galliæ. Illam a medico jam dicto ad alios traduximus: sed nihil eam adjuverunt. Venit deinde domum nostram Hebræus quidam, se illam sanaturum inquiens. Adhibuit illi quosdam pulveres, quibus mali istius radicem volebat tollere: ingensque ipsi tormentum afferens, pluribus eam diebus sua sub curatione detinuit;

AUCTORE J. P.

tinuit; nec quidquam illi auxilii tulit. Postea, relicto Judæo, curandam dedi magistro Joanni Struncano, medico Pauli IV Pontificis, magno affectam ulcere. Is eam curavit anno cum dimidio: nec tamen remedium attulit, dicens mihi, illam liberare, quid magnum fore.

ex narratione matris istius puellæ,

548 Cum die quodam interessem concioni reverendi patris Benedicti, intellexi, ex hac vita migrasse Patrem Ignatium. Magnam animi pietatem sensi, quod, si una sacratarum ipsius manuum tetigisset hujus filiæ meæ guttur, Deo juvante, illam sanasset. Itaque ante prandium locuta sum cum patre Cornelio, hanc ab eo gratiam flagitans, ut una manuum Patris Ignatii illi guttur tangeret. Reverendus Pater mihi dixit, ut reverterer a prandio cum filia; illam vel a me, vel ab aliis adjuvandam. Cum ergo corpus in templum venisset, fratres omnes Societatis circum illud sederunt, Officii recitandi causa: mihique transire volenti aiebant expectarem, dum absolutum foret Officium. Eo autem absoluto, ipsum ad sepulchrum detulerunt. Ac pater Cornelius unus erat ex iis, qui corpus ad sepulchrum usque portabant. Ego autem cum filia transire volens, non potui præ multitudine hominum, qui aderant. Tum vero ingentem inde dolorem hausi, videns me juvari non posse, nec a patre Cornelio, nec ab aliis, quos sollicitabam; ac proinde conquerebar de patre Cornelio, quod me fefellisset, meque ad ipsum contuli. Id mihi crimini da, inquiebat reverendus pater, ego aliud tibi consilium dabo: mihique dicebat, ut ad sepulchrum irem: cum enim non potuissemus corpus tangere, neque id negligentia nostra, satis proinde fore fidem. Ad sepulchrum ito, et Deus per merita Patris nostri te exaudiet, toties quoties: atque hæc fiducia tibi sufficiet: bonitas enim ac sanctitas reverendi Patris nostri (dixi id sæpius patri Guidoni aliisque multis, et nunc tibi dico) non satis est nota multis sæcularibus, nec etiam multis nostrorum, licet ipsi familiaribus, qui cum illo egerunt et conversati sunt. Quamobrem te exhortor, ito, facito quod tibi confidenter dico: id tibi dico ex animo per sancti illius Patris merita.

B

cui illud contigit,

549 Itaque credens verbis patris Cornelii, ivi fusura preces, quam optime possem, Deum per benedicti Patris illius merita obsecrans, ut filia mea sanaretur. Cumque filia mea ibi adstaret prope altare, animi deliquium passa est: non valentem diutius stare deduxi illam in domum cujusdam cognatæ meæ, quæ erat in proximo: et templum repetens, allocuta sum patrem Guidonem, ob rem supradictam de patre Cornelio conquerens. Reverendus pater ex me quæsivit, quid mihi dixisset pater Cornelius: quod idem ipse confirmavit. At ego his dictis non omnino acquiescens, petii a P. Guidone frusta aliqua vestium Patris Ignatii quia tribus adhuc quatuorve diebus pus distillabat: atque ita obtinui frustum panni rubri, qui vestem interius insitus munierat. Hoc ego magna pietate alligavi gutturi filiæ triduo; ac primo, quo gutturi annexueram, die per gratiam Domini, perque benedicti Patris illius merita, pus stillare desiit: atque ita penitus eam deseruit malum. Et hoc ipso tempore, qui eam sanatam videt, non censet possibile, ut sanata sit. Post menses novem interroganti mihi patrem Cornelium, an medicum hunc ultimum, a quo sanata erat, indicare possem iis, qui a me sciscitati erant, quomodo esset sanata; respondit pater Cornelius; id potes, et merito

C

debes, nec abscondere gratiam tibi præstitum, et opus Domini Dei nostri. Itaque illis respondeo id, quod mihi contigit, ad laudem et gloriam Dei. Ego Bernardina Romana, conjux Andrea di Neruci Pisani. *Sic illa. Porro genuinus hujus narrationis character confirmatur ex styli simplicitate muliebri, quæ magis emicat in exemplari Italico; uti observat prædictus Ignatius Pinius. Nunc rebus Sancti obitum consecutis adjungimus istas ex Orlandino lib.* XVI, *num.* 133:

D

550 Romæ, ut primum vulgata beati Patris migratio est, vulgo ferentibus sanctum Virum mortuum, concursus repente ingens est factus in templum domumque professorum. Inter ceteros Cardinalis S. Jacobi mancipium impetu fores perrupit cubiculi, ubi jacebat Beati corpus, ut illud rosario contingeret. *Vide dicta num.* 538. *Et quoniam istius loci, qui Sancti inhabitatione venerabilis est, mentio hic incidit, illum ex Orlandino describere visum est.* Est id cubiculum humile atque angustum, et simpliciter laboratum, longum undetriginta, latum quatuordecim, altum decem palmis. In eo successores Præpositi usque ad annum alterum post millesimum sexcentesimum habitarunt. Eo tempore cum in ædium partem ab Odoardo Cardinali Farnesio, quasi hereditariam gentis Farnesiæ in Ordinem nostrum benignitatem perpetuante, exstructam Præpositus Generalis Claudius Aquaviva migrasset, religiosum haberi est cœptum: idque ipsum ad memoriam ac solatium posterorum, quod ibi egisset, finissetque vitam beatus Pater, et post eum omnes ad id temporis Generales vixissent, et primus habitus esset generalis conventus. Cum domus nova exædificaretur, quamquam non sine incommodo fiebat, placuit Patribus cum tribus adjunctis cubiculis integrum conservare. *Sed de cubiculo isto ejusque veneratione, inferius alio loco redibit sermo.*

Magnus Romæ ad corpus ejus concursus:

E

551 *Ribadeneira apud Quartemontium cap.* II *de loco sepulturæ ita nos edocet:* Ejus corpus in templo nostro S. Mariæ de Strata ad dexteram aræ summæ Kal. Aug. (tertia ante noctem hora, *sicut notat Orlandinus loco citato*) humili sepulcro mandatum est. Anno vero 1569 ara loco mota, primum in adversam ejusdem ædis partem translatum. Inde rursus anno 1587, 13 Kal. Decemb., qui dies S. Pontiani consecratus est, in ædem sumptuosam professæ domus, ab Alexandro Farnesio Cardinali nuper exstructam. Tumulo conditum fuit ad altaris dexteram in arca plumbea, planumque saxum impositum, muro vero nigrum politumque marmor insertum, et hæc incisa inscriptio; *quæ exhibebitur inferius ex documentis Romanis; ubi de prima Sancta sepultura et translationibus agetur. Ceterum funebres honores non Romæ dumtaxat, sed in aliis quoque provinciis, ne vel ipsis quidem inde exclusis Indiis,* Ignatio *sunt impensi; quemadmodum discimus ex Maffeio Historiarum Indicarum lib.* XVI *sub finem*; *ubi hæc memorat:* Huic, *inquit*, cum aliis in provinciis..., tum in India præsertim, solemni ritu, et exquisitis cæremoniis parentatum est. Tametsi minime deerant, qui tam illustri sanctitate Viri patrocinium implorandum potius, quam fundendas pro eo preces, haud absurde affirmarent.

sepultura corporis, inscriptio, honores funebres:

F

552 *Porro ex sanctissima* Ignatii *morte ingens novæ vitæ, cum in ejus filios singulatim, tum in ipsam universe Societatem influxit vigor, quasi ex vegeto capite in totum corpus, et singula corporis membra diffusus; secundum ea, quæ mox dicam.*

novus Societatem diffusus vigor.

A *dicam. Ipsius quippe Sancti* mortui, vel vere potius viventis patrocinium filii ejus omnes senserunt : nam ejus obitu suavissimus quidam in universa Societate, *ut loquitur Ribadeneira,* doloris sensus est consecutus, lacrymæ cum lætitia desiderium spei plenum, vigor spiritus passim excitatus : sic ut omnes ubique laborandi pro Christo, patiendique gravia et difficilia, novo quodam desiderio ardere viderentur. *Maffeius paulo ante citatus,* Certe, *ait,* ab illius excessu (uti optimum Patrem in cœlo suorum cœptis adesse conjiceres) per omnes fundatæ ab eo Societatis ordines, recens quædam ad pios labores alacritas, novus mentium ardor vigorque diffusas : et Indicus ager, culturæ et sationibus uberiore quam antea proventu respondit. Annis quippe proximis quatuor, Goæ dumtaxat, præter incertam summam eorum, qui a Franciscanis et Dominicanis abluti sunt, baptizati ab Societate Jesu mille primum et octoginta; mox mille nongenti sexdecim; dein tria millia ducenti sexaginta : demum incremento notabili duodecim millia septingenti quadraginta duo. *Hæc ibi Maffeius.*

deprecatore, uti creditur. Ignatio.

553 *Cui si adjungas Orlandinum lib.* XVI, *num.* 135, *habebis unde Dei beneficentiam prædices, erga Societatem, exempto e vivis ejusdem Fundatore, adeo profuse liberalem.* B Multis *(verba sunt Orlandini)* in collegiis animadvertere statim largius in summa inopia suppeditata a populis vitæ subsidia, et adversantium insectationes vel exstinctas, vel valde mitigatas. Quæ omnia, quamquam fidem faciebant, Ignatium ad sanctum Dei montem ascendisse, coramque sanctissima Trinitate quasi sublatis manibus, suorum adjuvare conatus uberius, quam cum ipse quoque hic staret in acie, incitabantque, ut publicis observantiæ documentis pietatem erga eum animi sui explicarent; tamen præsides ac modestiæ causa nihil permittebant. *De Societatis in Belgium admissione diu multumque, sed frustra, tentata, at tertio tandem post sanctissimi Parentis obitum die transacta, quid sentiret Ribadeneira, istius causæ actor, intelliges ex dictis paragrapho* 49, *num.* 515.

C

§ LIII. S. Francisci Xaverii et aliorum e Societate Jesu concepta de S. Ignatio æstimatio.

S. Francisci Xaverii in S. Ignatium veneratio

J*am vero sanctum Fundatorem nostrum summa apud filios suos in æstimatione fuisse, argumento sunt illa, quæ narrat Ribadeneira lib.* IV, *cap.* XVII *; ubi inter alia egregiæ erga illum venerationis argumenta, insignem habet partem magnus Indiarum Apostolus et Thaumaturgus S. Franciscus Xaverius; de cujus erga suum sanctum Patrem observantia plane singulari, quam ibi tradit Ribadeneira, confirmari poteris ex iis, quæ addo. Inter epistolas ejus novas, a Possino Lutetiæ Parisiorum, anno* 1661 *editas, non vulgaria exstant hujus rei specimina : nam in epistola prima, pridie Kalendas Aprilis anno* 1540 *Bononia sic ad eum scribit :* Plane decrevi dare operam, ut et ego, et quæcumque umquam ubivis terrarum mecum erit nostræ Societatis pars, tibi ac Societati Romanæ nuntiorum atque officiorum commercio jungamur : sicque ad vos cuncta nostra minute ac distincte referamus, ut filiolæ solent, dum matribus rationem reddunt.

AUCTORE J. P.

ostenditur

555 *Et epistola* XVII, *quam suo* in Christo sancto Patri Ignatio Romam *scribit Cocino* 4 *Kal. Februarii anno* 1552, *sic intimos animi pie ac reverenter* Ignatium *affecti, sinus pandit :* Verissime Pater mi, accepi modo Malacæ, hunc appellens e Japonia, litteras tuæ sanctæ Caritatis, quæ quoniam de vita ac valetudine tam cari ac venerabilis mihi capitis, quod optabam, docuerunt, scit Deus dominus noster quanta meum animum voluptate compleverint. Multas equidem in iis jucunde legi, suavitatem spirantes tuam pietatemque sententias; quas et identidem fructu animi mei percipio, retracto mente versans, et quodammodo regusto : præsertim aurea illa extrema verba, quibus velut caritatis quodammodo sigillo epistolam obsignasti : Totus tuus, adeo ut nullo umquam tempore oblivisci tui possim. Ignatius. Quæ ego ut illic cum dulcissimis lacrymis legi, ita et flens hic describo, revocans suavissimam memoriam temporis elapsi, et illius sinceri ac sancti amoris, quo me semper amplexus, nunc quoque prosequeris : prætereaque reputans, me ex tot illis atque ingentibus laboribus, periculisque Japoniæ, a Deo, tuis potissimum precibus inflexo, votisque in me paternis obsecundante, fuisse liberatum. E

556 *Et nonnullis interpositis, ita denuo pergit Franciscus:* Adjungit deinde tua sancta Caritas, ingenti desiderio teneri te, videndi me adhuc semel ante finem ejus vitæ. Novit, qui mei pectoris intima pervidet, Dominus noster, quam vehementem quamque dulcem impressionem teneri affectus animo penitus meo insinuaverit hæc ita blanda significatio præstantis amoris erga me tui. Equidem quoties tua illa verba mente reputo (reputo autem sæpissime) injussæ mihi lacrymæ oculos complent : nec possunt teneri, quin suaviter erumpant ad solam illam mihi jucundissimam speciem, quæ obversatur cogitanti, fieri posse, ut te iterum amplectar. Quod etsi video difficillimum, tamen nihil est, quod sancta obedientia efficere nequeat. Per studium, quo ardentis flagras obsequendi ac gratificandi Deo domino nostro, unum a te peto gratiam, quam, si præsens adessem, positis humi ante tuos sanctos pedes genibus supplex rogarem *etc. Ita suo sancto Parenti vere genuinus ac sanctus filius; sanctum eum vocans in unica illa epistola plane duodecies. In epistola denique nona libri* II *inter eas, quæ ex Latina Horatii Tursellini versione editæ sunt, ita scripserat Cocini* 19 *Kal. Februarii* 1549 : Te ego, Pater animæ meæ, summeque mihi venerande, positis humi genibus (sic enim hanc tibi epistolam scribo) tamquam si præsentem intuerer, suppliciter oro, ne Deum pro me in sanctis Sacrificiis tuis ac precibus obsecrare desistas. F

ex litteris ad ipsum datis.

557 *Domesticis interim nostrorum in laudem sancti Patris testimoniis, quæ legere datur apud Ribadeneiram, accensere visum est sequentia, ex Orlandino lib.* XVI, *num.* 123 : Andreas, *inquit,* Frusius, quam Ignatius, aliique noti ob innocentiam vitæ, singularemque sapientiam angelo simillimum judicabant, solebat dicere, cœlestem Christi gratiam in Ignatio quasi ingenitam ac naturalem videri. Adeo constanter, ubique ac semper, adeoque facile modum virtutemque servabat. *Frusio additur ibidem* Fulvius Androsius, doctrinæ, prudentiæ ac pietatis egregiæ, cognita Meldulæ beati Patris migratione, cum

Alia a nostris in laudem sancti Patris

AUCTORE J. P.

cum semel, quamquam reluctante conscientia, pro ejus anima, ut solet, Sacrum funebre fecisset; iterum idem facturus, cum accessisset ad altare : Imperare, inquit (sic enim scribit) mihi non potui, quin Sacrum facerem de nomine Jesu : nec in meis privatis precibus videor mihi aliud posse exprimere, quam hæc verba : Pater Ignati, ora pro nobis : et plane multis in rebus videor mihi ejus patrocinium expertus.

testimonia

558 *Postremo huic loco reservavimus aliud factum, quamquam dignitate ac merito inter præcipua hujusmodi computari posse videatur, quod Ribadeneira apud Quartemontium cap.* XII *ad posteros transmisit :* Sacerdos, *ait,* quidam Societatis maturus, et ætate gravis, ei a confessionibus aliquando fuerat, natione Navarrus, nomine Jacobus Eguia, vir tantæ virtutis et innocentiæ laude cumulatus, ut beatus Pater diceret : Cum ad cœtum Beatorum in cœlis aggregati fuerimus, P. Jacobus in tantam excelsitatem adscendet, ut eum nos locorum intervallo disjuncti videre vix possimus. Atque hic senex virtutes et integritatem beati Patris graviter extollere solebat, ut qui ejus animi candorem, intimosque sensus exploratos haberet et cognitos. Erat hæc Patri adeo gravis et odiosa laudatio, ut eum interposito obedientiæ nomine jusserit ejusmodi sermonibus abstinere. Sed hic immemor edicti, cum in pristinam subinde consuetudinem relaberetur, destitit etiam ipse ejus in aure peccata deponere.

B

proferuntur :

559 Hic idem senex illud crebro usurpabat. Utinam me Deus P. Ignatio vel paucis diebus superstitem esse vellet, ad ea patefacienda, quæ de ipso cognovi! Sed Deo, cujus in potestate sunt omnia, longe aliter visum est. Nam hic ante B. Ignatium truiduo decessit : quod ipsum, ut creditum fuit, precibus impetravit Ignatius. *Porro de hoc Jacobo Eguia, ejusque laudibus, nec non de præsenti historia consuli etiam potest Orlandinus lib.* XVI, *num.* 91, *dicens, eum obisse* 17 *Kalendas Julias ; qui tamen dies incidere non potuit in triduum illud, morti* S. Ignatiii *prævium. Et vero predixisse fertur sanctus Pater, illum ante se moriturum, secundum ea, quæ ibidem legere est. Ad extremum, maxima et inusitata eum de* Ignatio *retulisse oportet virtutum specimina* : *nam* prorsus in stuporem homines adducebat, significans, quid esset evulgaturus, si vel unam horam Ignatio superfuisset; *sicut memorat ibidem Orlandinus.*

C

quibus adde litteras autographas Manarei.

560 *Litteræ originales et totæ autographæ P. Oliverii Manarei, datæ Bruxellis die* 25 *Februari anno* 1600, *ad Lancicium, quantum colligitur ex indice, qui illis adjunctus reperitur Romæ, et in cujus fronte inscriptum est;* Al F. Lancicio, *id est,* Fratri Lancicio, *sicut testatur P. Ignatius Pinius, earum transcriptor : litteræ, inquam, illæ sic referunt :* Quod pro Viro sancto passim habitus sit a nostris, argumento mihi est, quod nonnullos intelligerem viros sapientes et spirituales fuisse Deum rogare solitos per merita ejusdem R. P. N. 2. Quod plerique satagerent habere aliquid de ipsius vestibus vel aliis rebus, quibus utebatur, pro reliquiis, licet adhuc viveret. 3. Omnes ob sanctitatis opinionem ipsum valde etiam absentem venerabamur, timebamus, amabamus, colebamus, ut præ reverentia non auderemus ad eum accedere; non quia erat Generalis, sed maxime quia sanctus omnium nostrum opinione erat.

D

§ LIV. De S. Ignatii sanctitate quid senserit P. Petrus Ribadeneira.

Suspexit Ribadeneira Ignatium tamquam valde sanctum ;

P. *Petrus Ribadeneira, vitæ ac morum* S. Ignatii *intimus inspector ac fidelissimus testis, in examine juridico Matritensi, quod anno* 1595 *ibidem habitum est, interposito jurejurando fidem facere jussus, quid sentiret de* S. Ignatii *sanctimonia, ad capita omnino decem testificationis super ea suæ argumentum extraxit. Rem intellige ex apographo dicti examinis, quod e tabulario Romano promptum ad nos misit sæpissime nominatus monumentorum Ignatianorum ibidem erudérator. Ribadeneira itaque ibi sic deponit :* Ad quintam interrogationem dixit, se habere, semperque habuisse P. Ignatium virum sanctum, et valde sanctum, ac Dei amicum. Rationes vero et fundamenta, propter quæ illum habet pro tali, sunt quæ sequuntur.

E

primo, quia nullam umquam in eo notavit culpam :

Primum, eo quod toto eo tempore, quo cum Patre ipso adeo intime et familiariter egerit, ut supra dictum est, non recordatur ipse testis vidisse se umquam in illo, nec audivisse quidpiam ex ejus ore, quod judicio ipsus testis non solum [non] esset peccatum mortale, sed [nec] etiam veniale ; non quod ipse testis credat, non peccasse venialiter P. Ignatium : bene etenim novit, non esse justum, qui non peccet : et quod septies in die cadit justus : sed eo, quod verba Patris ejusque actiones erant adeo moderatæ et circumspectæ, ut, cum ipse testis illas audiebat et videbat, non posset judicare, esse in illis peccatum ; quia numquam ab eo audivit verba otiosa, aut murmurationes, vel injurias, etiam dum filios suos reprehenderet; nec vidit illum iratum, aut aliqua animi perturbatione motum præter eam, qua ipse, adhibita consideratione, et perpensione, uti volebat, dum reprehenderet, ita ut motus ille rationem sequeretur, non autem præiret.

secundo : quia vidit in eo actiones heroicas, ac singulares virtutes :

562 Secundo, eo quod viderit in ipso Ignatio operationes multas virtutum heroicarum ac singularis sanctitatis, præcipue vero circa orationis assiduitatem, teneritudinem, devotionem, et lacrymarum copiam, ac dominium, quod circa lacrymas habebat : zelum item ardentissimum gloriæ Dei ac salutis animarum, profundam humilitatem, suique et mundi contemptum, patientiem, alacritatem ; in laboribus vero ac persecutionibus admirabilem fortitudinem et constantiam, et singularem prudentiam, et supra humanam, qua in rebus omnibus spiritualibus et temporalibus utebatur, perpetua quadam animi et vultus tranquillitate in rebus omnibus sive prosperis sive adversis; quod si aliqua vultus mutatio intercederet, ea erat, cum majorem solito lætitiam ostenderet, si quando magna aliqua et repentina tribulatio oriretur : circa reliquas denique virtutes, quæ de eo referuntur lib. V hujus Historiæ.

F

tertio, quia fundavit Societatem Jesu ; et Exercitiis spiritualibus profuit variis :

563 Tertio, eo quod illum Dominus elegerit Patrem et fundatorem unius Religionis, qualis est Societas, eique dederit gratiam eam plantandi, irrigandi, propagandi, eamque per totum orbem dilatandi, atque ex ea, tempore suo, tam uberes, suavesque fructus colligendi. Credendum enim est, nec aliter esse posse videtur, quod

A quod Deus Dominus noster, qui illum ad opus tam magnum elegit, eas etiam gratias et talenta ei dederit, quibus ad id pro dignitate præstandum, opus erat, ut solitus est facere cum aliis, quorum opera uti vult : dat enim eis gratiam necessariam ad id munus obeundum, ad quod eos elegit. Quod quidem est adhuc admirabilius, si considerentur circumstantiæ, quæ in hoc adeo mirabili opere concurrunt. Cujusmodi sunt ipsius P. Ignatii vitæ mutatio a tanta vanitate et luxu, ad tantum sui comtemptum tamque rigorosam pœnitentiam. Quod Deus illum docuerit, cum adhuc litteris operam non dedisset, dederitque ei medium Exercitiorum spiritualium *etc.: quæ dedi superius* § 8, *num.* 78.

socios sibi adjunxerit, ideam Societatis a Deo acceperit.

564 Quod persuaserit suis primis sociis, qui omnes fuerunt Hispani, et Galli, ut omni humana spe amputata eum sequerentur ; quo tempore tot tamque atrocia bella inter Franciam et Hispaniam gerebantur, simulque cohabitarent, intima pace et amore plus quam fratrum inter eos servato. Quod Deus ei dederit ideam quamdam et formam Societatis, adeo in substantialibus conformem aliis Religionibus ; in rebus vero aliis adeo diversam, et ab illis differentem, ut apparet,
B juxta horum temporum exigentiam : cujusmodi est quartum votum, quod professi emittunt, obedientiæ summo Pontifici in missionibus præstandæ, et ad resistendum hæreticis, qui auctoritatem Sedis Apostolicæ impugnant. Similiter et dilatio professionis emittendæ etc. Cujusmodi etiam sunt Constitutiones, quas idem Pater Ignatius conscripsit spiritu cœlesti, divinaque sapientia valde imbutas *etc.; quæ habes superius* § 42, *num.* 434.

Quarto propter revelationes, ac cœlestes favores.

565 Quarto, propter multas et magnas revelationes, visitationes et supernaturales favores, quos P. Ignatius a Deo accepit, quorum nonnulli referuntur primo libro cap. VII ; et libro V, cap. I, et XI ejus Historiæ : et alii quam plurimi possunt conspici in quaternionibus, quos propria manu scripsit, quo tempore Constitutiones conscribebat, fuerintque inventi post ipsius obitum.

Quinto, propter miracula spiritualia.

Quinto, propter fructum admirandum, qui ex hac idea et Instituto subsecutus est per totum orbem, tam in morum reformatione inter Catholicos, quam in gentilium et hæreticorum conversione, ut notum est, qua in re tot sunt patrata miracula spiritualia, quot sunt personæ, quæ ab hæresi et infidelitate ad fidem Catholicam ; a
C prava vivendi ratione ad bonam frugem sunt conversæ. Quæ quidem mirabilia eo magis æstimari debent, quam corporalia, quantum interest inter bonum, quod per illa Deus mentibus communicat, et bonum, quod corpora recipiunt per miracula alia temporalia juxta doctrinam Sanctorum.

Sexto, propter miracula temporalia.

566 Sexto. Propter miracula temporalia, quæ Dominus operatus est per intercessionem Patris Ignatii, dum viveret, et post ejus obitum, quorum nonnulla referuntur in Vita sua, et de quibus in iis, quæ dicta sunt ad quartam interrogationem, mentio facta est. Propter multa denique alia, quæ in diversis regionibus contigerunt, nempe Romæ, Patavii, Barchinone, Compluti, Toleti, Burgis, et in patria ipsius Patris Ignatii, prout videri poterit per informationes de illis, ad quas ipse testis se refert.

Septimo, propter odium diaboli adversus Ignatium.

567 Septimo. Propter ingens odium, quo dæmon semper P. Ignatium persequebatur, et persecutiones, quas continenter contra ipsum movebat, quod advertit pater magister Laynez, idque aliquoties huic testi dixit : et quod interdum, dum socii simul essent, absente Patre Ignatio, in summa pace et quiete, cum ad illos rediret, continuo exoriebatur eis procella aliqua et tempestas a dæmone propter odium, quo dictum P. Ignatium persequebatur. Dixit præterea idem P. Laynez huic testi, quod, cum esset Patavii, vidisset pauperem quemdam militem energumenum, *etc. Vide Ribadeneiram lib.* V, *cap.* VI *sub finem. Sequitur in apographo nostro de juvene Matthæo, a dæmone obsesso ; de quo consule Ribadeneiram loco citato.* Idem fere in substantia dixit alius dæmon in civitate Drepana in Sicilia, cum primum P. Ignatius obiit, coram prorege Joanne Vega, et nonnullis aliis, inter quos erat pater Hieronymus Domenechus, Societatis provincialis in eo regno, vir sanctus ; qui hoc ipsum in Urbem scripsit. *Factum refert Ribadeneira loco mox assignato ; et dæmoni hic haberi fidem posse, apud ipsum ibidem invenies.* AUCTORE J. P.

Octavo, propter multas gravesque persecutiones.

568 Octavo. Propter multas, easque gravissimas persecutiones, quas propter hoc dæmonis odium, et Domini voluntatem passus est P. Ignatius per totam vitam, adhuc etiam antequam Societatem fundaret, Compluti, Salmanticæ, Parisiis, Venetiis, Romæ : et postquam illam fundavit, in se ipso, et suis filiis per totum orbem ; ac E
propter patientiam, fortitudinem, tranquillitatem et alacritatem, quibus hujusmodi omnes persecutiones vicit adeo illustri victoria, ut notum est, ut sit valde certum signum gratiæ singularis, qua illum Dominus probavit, confortavit, victoriamque de inimicis suis dedit.

Nono, propter aliorum de sanctitate Ignatii judicium.

569 Nono. Propterea quod ipse testis viderit multos, magnosque Dei servos, virosque gravissimos reputasse ipsum P. Ignatium sanctum, de quibus refertur in ejus vitæ Historia cap. XVII lib. IV ; ad quos se refert ; et esse certum, si nonnulli ex patribus Societatis, quorum singuli per se videbantur magni sancti (quales fuere patres Petrus Faber, Jacobus Laynez, Franciscus Xaverius, Franciscus Borgia, et alii), conferantur cum P. Ignatio, pumiliones videri in comparatione alicujus gigantis ; id quod ipsimet agnoscebant, et ut talem magna veneratione reverebantur.

Decimo propter ea, quæ operatus est

570 Decimo. Propter quædam, quæ Deus, mediante P. Ignatio, operatus est in ipsius testis persona, quæ hac occasione testis ipse refert, testaturque, se plane ac fideliter relaturum, quemadmodum acta sunt, ad Dei gloriam ; qui ea operatus est, et P. Ignatii sanctitatis testificationem ; cujus intercessione patrata sunt, et ad F
propriam ipsius testis confusionem. Dixit igitur, quod, cum ipse esset puer, in occasione quadam repentine eum apprehendit terror et horror adeo magnus, ut interdiu non auderet transire ab uno cubiculo domus Societatis in aliud, nisi aliquis illum comitaretur ; noctu vero, etiamsi comitem haberet, non audebat transire. Qua quidem turbatione per multos dies laboravit, donec quadam die P. Ignatium comitaretur, domum redeuntem ex ecclesia divi Pauli Romæ, eique rationem ejus afflictionis redderet ; qui quidem duobus verbis, quæ ipsi testi dixit, turbationem illam omnino depulit, acsi manu ipsa eamdem extraxisset.

in persona

571 Asserit præterea, quod, cum anno 1543 ipse testis esset valde vexatus gravissima quadam tentatione, animo obstinato non permanendi in Societate, ac rebelli contra ipsum P. Ignatium, volentem, ut ipse testis se aliquot dies colligeret, ut se Deo commendaret ; quod ipse testis facere renuebat : quadam nocte mensis Augusti locutus

AUCTORE J. P. tus est illi Pater, et duobus verbis, quæ illi dixit, cum esset valde obstinatus et rebellis, ita eum mutavit, ut inceperit clamare alta voce, et dicere; Ego id præstabo, Pater, ego faciam: *vehementiutique impulsu actus, et vi, humana majore: secundum ea, quæ ibidem dicuntur.*

ipsiusmet Ribadeneiræ, 572. Eodem anno 1543 dicit, se initio mensis Septembris confessum generaliter fuisse P. Ignatio, absque intentione perseverandi in Societate: nondum enim vota illius ediderat. Cum primum autem confessionem absolvisset, dixit ei Pater Ignatius hæc sola verba, scilicet: Rogo te, Petre, ne sis ingratus ei, qui tot te donis et gratiis cumulavit, quot Deus tibi præstitit. Eodem temporis momento, quo Pater illa verba protulit, ceciderunt ex animo tenebræ illæ, quæ eum obfuscaverant; statuitque apud se, ut in Societate maneret et perseveraret, tanta promptitudine, et animi firmitate, ut in his quinquaginta duobus annis ab eo tempore elapsis nullam habuerit tentationem, aut cogitationem contra vocationem, quæ ei molestiam intulerit. Hæc autem quæ refert, quæque ipse expertus est in animo suo, consideratis illius affectibus, motibus et mutationibus, judicat fuisse effectus singularis gratiæ Dei, quam B P. Ignatius habebat: siquidem tam paucis verbis tam magnos effectus perficiebat, cordaque mutabat, ac serena reddebat, et perpetua liberabat molestia, quam patiebantur, ut habetur in ejus Vita lib. V, cap. VI.

qui hæc testatur. 573 Asserit præterea, P. Ignatium anno 1555 misisse ipsum testem ex Urbe in Flandriam, ut Philippo regi Catholico supplicaret, ut potestatem faceret Societatis collegia in statibus illis fundandi: cumque septem menses in ea re frustra insumpsisset, et modica affulgeret spes id impetrandi propter multos et magnos adversarios, quos res illa patiebatur, accidit, ut P. Ignatius ultimo die mensis Julii anno 1556 ex hac vita migraret, ac rex quam primum concederet, quod petebatur, privilegiumque die 3 mensis Augusti proxime subsequentis ejusdem anni: habuitque pro certo ipse testis aliique multi, qui id resciverunt, Patrem Ignatium, cum primum ex hac vita migrasset, id a Domino in cœlis obtinuisse, quod humanis mediis impetrari non poterat: *quo confirmantur dicta* § 49, *num.* 515. Ad sextam *vero* interrogationem *(qua quæritur*, An noverit, quænam fuerit opinio de ipso Patre Ignatio apud viros graves, et Dei servos) *inter* C *alia quæ respondet Ribadeneira,* In specie meminit, se audivisse a Doctore Peralta, canonico Toletano, viro multarum litterarum et notæ virtutis, qui Parisiis fuerat discipulus in spiritualibus ipsius P. Ignatii, quod P. Ignatius propter ea solum, quæ ille in ipso viderat, poterat canonizari. *Et inferius, in iis, quæ deponit Ribadeneira,* Ad ultimam interrogationem de publica voce et fama, dixit.., quod cum conscripturus esset P. Ignatii Vitam, ea fuit major difficultas, quam sensit, quod intelligeret, se non habiturum aut inventurum verba, quibus bene explicare posset, quæ animo conceperat de dicti Patris sanctitate. Conceptus autem ipsi longe adhuc distabant ab eo, quod ipse Pater erat in se. *Ita sentiebat Ribadeneira: nunc externos audiamus.*

D

§ LV. Viri illustres externi, meritorum S. Ignatii præcones.

Externos sancti Patris præcones dabit Ribadeneira lib. IV *Vitæ, cap.* XVII *: qui hoc argumentum postea amplificavit in Vita breviore, a Quartemontio Latinitate donata: e cujus capite* XXIII *hæc desumo:* Paulus III Pontifex maximus, qui primus Societatem confirmavit, de hujus consilio multa magni momenti decrevit. Inter cetera sacrum Inquisitorum collegium Romæ constituit, in illudque quatuor ex ordine Patrum purpuratorum cooptavit, auctoritate prudentiaque præcellentes, qui in illo tribunali judiciis quæstionum fidei præsiderent. Julius III P. Petrum Canisium Viennensem episcopum facere, vel Ferdinando rege Romanorum multum flagitante, numquam voluit, quia id minime probaretur Ignatio. *Vide dicta paragrapho* 39, *num.* 406. *Quanti eum faceret, liquet item ex paragrapho* 41. *De Paulo PP. IV dixi paragrapho* 49, *num.* 520*; de Marcello autem PP. II, ibid. num.* 518*; qui, quam familiariter simul ac reverenter* S. Ignatio *uteretur, quando erat Cardinalis; quantumque ei deferret vel in gravissimi synodi Tridentinæ, ac Christianæ reipublicæ rebus, constat ex laudati Cardinalis epistola, quam ex nostris Romanis documentis ex Italico sic reddo:* Reverende magister Ignati. Mirabere fortassis, quod magistrum Jacobum Laynez hic detinuerim diutius, quam tu et ille voluissetis. Feci omnia in bonum finem, et ob causam, quæ spectet ad publicam utilitatem: quia cum tradiderim illi provinciam, colligendi hæreticorum errores, tam circa Sacramenta, quam reliqua omnia, quæ damnanda sunt in concilio ex parte dogmatum; cumque id sit opus longum, ac diuturni temporis: visum mihi non fuit, illum dimittere, antequam illud vel perduxisset ad finem, vel ad illum terminum, ut alius finem ei imponere posset. Quæ res cum aliquanto plus temporis requirat, peto abs te, ut æqui bonique consulas illam securitatem, quam ego accipio a magistro Jacobo et abs te. Nihilominus tamen, quando volueris, ut opus relinquatur imperfectum, primo tuo monitu fiet, quidquid scripseris. Deus te conservet in sua gratia. Tridenti 5 Februarii 1547. Vester M. Cardinalis sanctæ Crucis. *Hæc ille.* *Honorifica de S. Ignatio testimonia Pontificum,* E F

575 *Nunc redeamus ad Ribadeneiram.* Gregorius, *ait*, XIII in diplomatis, anno 1582, et 1583 scriptis ad stabiliendum et defendendum Institutum Societatis, diserte dicit, Spiritum sanctum injecisse mentem Ignatio ad constituendam Societatem, eique Instituti formam tradidisse. Hoc etiam adjungit, universam rempublicam Christianam refici et recreari per filios ipsius Societatis. Denique tam Gregorius, quam qui Gregorium antecesserunt Pius IV, et Pius V, labores Societatis tantis efferunt laudibus, et fructus, quos Deus inde collegit, colligitque in dies, ut modestia eos hoc loco suadeat prætermitti. Sed hi tamen fructus divina virtute ab Ignatio tamquam a radice prodiere. *Addamus his tot illustrium personarum ad Sanctum litteras; de quibus paragrapho* 43, 44, 45 et 46, *veluti totidem meritorum ipsius præcones. Nunc denuo subsequamur Ribadeneiram.* *ac illustrium personarum*

576 P. Ludovicus Granatensis... de hoc verba faciens,

A faciens, admiratione se obstupefactum dicit, intuentem vitam, heroicas et admirabiles virtutes hujusce novi speculi virtutum, et prudentiæ, quod Deus hoc nostro tempore pro salute infinitorum hominum misit. Hæc enim sunt ejus verba. Idem pariter alii multi sapientes ac prudentes sentiunt : idem plurimi variarum nationum auctores, qui suum hac de re testimonium scripserunt, ac de eo, ut de Sancto, mentionem inferunt. In hoc numero est P. Laurentius Surius, natione Germanus, qui hujus vitæ summam attigit. In eodem Joannes Molanus Belga, qui beatissimum nominat. In eodem Genebrardus Gallus, qui a Deo contra Lutherum missum affirmat. Denique doctor Sanderus Anglus, qui hominem divinum vocat, et auctore atque impulsore Deo fecisse, quod fecit. Thomas Bozius propter vitæ sanctitatem, illustrissimum appellat. Paulus Morgi, (*lege* Morigia) Ordinis Gestanorum (*lege* Jesuatorum,) Angelus item de Paz Minorum, Mambrinus Rosa, omnes Itali scriptores, honorifice de hujus beati Patris vita prædicant. Idem litteris mandarunt Gonsales Iglesus, magister Alfonsus Villega, et Stephanus Garibai, nostri temporis Hispani scriptores, eumque benedictum vocant,

Ludovici Granatensis, Surii, Molani etc.

B beatum et sanctum. Doctor Jacobus Paiva Lusitanus, qui pro doctore theologo regis sui, concilio Tridentino interfuit, illustrem nominat, exemplar sanctitatis, admirabilem virum mortalibus singulari beneficio datum. *Hæc Ribadeneira. De S. Philippo Nerio aliquid dicam paragrapho proximo.*

Laudatur Sanctus in epistola Barnabitarum;

577 *In omnium præterea manibus versantur, quæ in lucem edidit Orlandinus. Et libro quidem* XVI, *num.* 124 *profertur epistola Clericorum regularium, vulgo Barnabitarum, in obitu sancti Patris, Mediolano ab eis Romam data Kal. Septembris anno* 1556. *Epistolæ istius ecgraphum pro me Romæ descripsit P. Ignatius Pinius : e quo delibo sequentia in laudem* S. Ignatii *his verbis expressa :* Sed neque etiam omnino a nobis recessit : vivit apud omnes, quocumque se per totum orbem nomen Christi protendit, dulcis et grata sancti Viri memoria : qui tantum de Christiana republica meritus est; quo magistro et duce Christi fides, religio, doctrinaque adeo propagata sunt, ut ipsos quoque antipodes penetraverit; apud quos multa millia hominum ad fidem conversa *etc. Et paulo post dicitur :* Pes claudo, oculus fuit cæco, pauperibus solamen, et miseris

C omnibus præsidium... Nos in tanto funere sacram Deo Hostiam in altari non cessamus offerre : spargant alii tumulo purpureos flores; hæc sacerdotum sunt lilia, magisque vernantia et Deo amabilia mysteria, pro sancta illa anima, licet jam beatæ vitæ gaudio, ut credimus, perfruente. *Hæc ibi.* Has litteras, *inquit memoratus Pater,* cum accepisset R. P. Laynez 14 Septembris, postridie responsorias dedit, humanitate religiosa plenas.

ac Ludovici Stradæ;

578 *Apud Orlandinum ibid a num.* 125 *est summa epistolæ, a Ludovico Strada, viro, uti addit, egregie docto ac pio, e familia S. Bernardi, ad socios nostros Septimanenses Hispanice scripta, ac longo post tempore Italice conversa, nec non Romæ in lucem edita, prout habetur ex iis, quæ ibidem dicit Orlandinus. In manibus habeo Italicum aliud ejudem epistolæ exemplar anno* 1605 *Neapoli excusum : et quoniam ea notatur scripta* 12 *Februrii* 1557, *ex antiquitate pretium illi accedit.* Joannes III Lusitaniæ rex, *prout Orlandinus ibid. testatur num.* 129, tum sæpe quantum Ignatio tribueret, declaravit, tum aliquando, cum demortuo Julio III summo Pontifice, egregie facturos Cardinales dixisse fertur, si Pontificem crearent Ignatium.

AUCTORE J. P.

Cardinalibus Augustano, a Cueva, ac Ludovisio

579 *Otho Truchses, Cardinalis Augustanus, libro citato, num.* 131 *præter alia, quæ Herbipoli scripsisse notatur ; quomodo fuerit erga Sanctum affectus, non obscure indicavit, quando* sanctissimi nostri Patris *nomine eum nuncupat. At num.* 132 *Bartholomæi a Cueva Cardinalis litteræ proferuntur ; in quibus non secus atque in jactura erepti sibi amantissimi patris filius* recordationis optimæ sancti Patris nostri Ignatii *meminit. Et mox* singulari amico et parente orbatum *se affimat. Adde his breve illud :* Profecto, *inquit,* Christiana respublica unum præstantissimorum capitum, quæ habebat, amisit. *Ludovicus Cardinalis Ludovisius in Panegyrico sacro, in metropolitana Bononiæ ecclesia habito in dedicatione sacelli* S. Ignatii, *latinitate donato, ac typis Plantinianis anno* 1631 *edito, pag.* 40, *postquam a numero thaumaturgorum eum non esse segregandum dixerat, mox,* At ego, *inquit,* miraculorum omnium maximum fuisse miraculum Ignatium ipsum crediderim. *At finis non sit, si operosius colligere voluerimus alia in laudem sancti Patris* E *elogia. Interim qui plura desiderat, adeat nostrum Christophorum Gomez in Elogiis Societatis, sive ejusdem Propugnaculo, Pontificum, conciliorum, Cardinalium, antistitum ; nec non imperatorum, regum, principum etc. testimoniis constructum. Theophilus quoque Raynaudus noster in opusculo, quod inscribitur* S. Ignatius Loyola anima mundi, *puncto* 2 *honores Sancti collegit.*

quidquid obstrepant hæretici.

580 *Atque hæc quamquam ita sunt, tamen* Unum genus, *inquit Ribadeneira apud Quartemontium loco supra allegato,* infestum adversumque est eorum, qui ad hostes Ecclesiæ defecerunt; qui in id unum incumbunt, ut de ejus fama detrahant, scribant etiam libros, in quibus et ejus vitam, et universum ejus Ordinem criminentur. In hoc numero est Calvinianæ sectæ colluvione notatissimus Simon Lithus Misenus, qui quinque libros edidit contra alios quinque, quos de B. Ignatii vita in vulgus emisimus. Qui mea sententia non minus valent ad arguendam hujus sanctitatem, quam præclara de ejus virtute tot ac tantorum virorum testimonia, quos diximus. Sicut enim magnæ laudis est a bonis laudari; sic non minoris, ab improbis vituperari. *Miseni istius male feriati audaciam egregie repressit noster* F *Jacobus Gretserus libris item quinque apologeticis pro Vita* S. Ignatii, *quam Ribadeneira edidit, conscriptis. Valeat interim hic contra hunc, atque alios impudentes ejusdem furfuris et infrunitos, illud S. Hieronymi in epistola* LXXX *signata in editione nova operum ejus tom.* IV, *col.* 644, *ad S. Augustinum :* Macte virtute, in orbe celebraris, Catholici te conditorem antiquæ rursum fidei venerantur atque suspiciunt; et, quod signum majoris gloriæ est, omnes hæretici detestantur, et me pari persequuntur odio, ut quos gladiis nequeunt, voto interficiant. *Verum non est, quod hujusmodi calumniatores nos moreantur.*

Elogium S. Ignatii in Bulla canonizationis ejus.

581 *Quanto verius et æstimabilius est elogium, quo Christi in terris Vicarius Urbanus VIII sanctum Patrem nostrum prosequitur in Bulla canonizationis ejus, in qua hæc leguntur :* Vir vere, quem præelegerat Dominus, ut eorum dux foret, qui portarent ejus sanctissimum nomen coram gentibus, et populis, et infideles ad veræ fidei cognitionem inducerent, ac rebelles hæreticos ad

AUCTORE J. P.

ad illius unitatem revocarent, suique in terris Vicarii auctoritatem defenderent.

§ LVI. Quanto in pretio fuerit S. Ignatius apud Cardinales Gasparem de Quiroga, Franciscum Mariam Taurusium etc.

Cardinalis de Quiroga inter homines cum fama sanctitatis mortuos

Nominatus identidem in hujus Commentarii decursu, archivii nostri Romani ad notitias Ignatianas inde eruderandas inspector, mecum inde communicavit sequens testimonium, quod ex originali Hispanico, a se ibidem postea reperto, correxisse se affirmat. Sic vero habet : Gaspar de Quiroga, dïvina miseratione presbyter Cardinalis S. R. E. tituli S. Balbinæ, archiepiscopus Toletanus, primas Hispaniarum, major cancellarius Castellæ, inquisitor generalis Apostolicus adversus hæreticam pravitatem et apostasiam in regnis et ditionibus suæ majestatis, ejusque consiliarius status et præses concilii Italici etc. Omnibus et singulis has litteras nostras lecturis salutem in Christo Jesu Domino nostro. Cum ad divinam gloriam et honorem servorum ipsius, ac sanctæ Ecclesiæ Catholicæ ædificationem, et cunctorum Christi fidelium exemplum magnopere pertineat, ut agnoscantur, æstimenturque personæ præcipua virtute, raraque et excellenti sanctitate florentes, quas idem Dominus in hunc mundum mittit, ut exemplari vita sua alios excitent et accendant :

B

ponit S. Ignatium.

583 Cumque inter præcipuos ejus famulos, quos bonitati ipsius placuit nostro hoc calamitoso tempore dare Ecclesiæ suæ, quæ nunc tam crudeliter vexatur et oppugnatur ab hostibus suis infidelibus ac hæreticis, fuerit B. Pater Ignatius de Loyola, fundator ac parens venerabilis Societatis Jesu, qui sanctæ suæ exemplo, salutari doctrina, atque institutione, propagatione et gubernatione ejusdem suæ Religionis, quæ adeo brevi tempore per totum orbem diffusa est, maximos fructus edidit, tum in hæreticis reprimendis, tum in adducendis ad Evangelii lumen gentilibus, tum etiam Catholicorum moribus reformandis ; sicut omnibus est perspicuum :

C

apprime sibi cognitum,

584 Idcirco, cum nos prædictum B. Patrem Ignatium noverimus, et illius familiaritate usi fuerimus, negotiaque non pauca cum eodem Romæ tractaverimus (quod inter alia beneficia nobis a Deo collata, ut singulare referimus :) ac propterea sancta illius vita, moresque fuerint nobis cogniti ; ut in hoc suo Servo divina bonitas magis glorificetur, his nostris litteris declaramus, verum esse, nos eum cognovisse, persæpe cum eo tractasse, et cum eodem devoto Patre Ignatio de Loyola fuisse arcto amicitiæ vinculo conjunctos nec umquam nos vidisse in eo, aut ab ore illius aliquid audivisse, quod sanctitatem et gravitatem viri perfecti, sanctique dedeceret :

et variis virtutibus insignem.

585 Imo potius eumdem semper ut virum vere humilem habuimus, mitem, patientem, charitate, zeloque divinæ gloriæ, et salutis animarum præditum, mundi contemptorem, prudentem, magnanimum, atque inter omnes blandorum et asperorum, prosperorum atque adversorum temporum mutationes, semper illum vidimus et observavimus (non sine magna admiratione) eodem vultu, gravique lætitia, et religiosa gravitate; ita ut in compositione vultus facile spectandam se præberet æquabilitas et pax animi. Denique talis a nobis cognitus, atque habitus est, qualem esse conveniebat illum, quem Deus ad tantum opus elegerat, quantum fuit institutio, propagatio, et fructus sanctæ suæ Religionis. Itaque pie credimus, benedictam illius animam cœlo esse receptam, ac frui Deo, et temporalium ac salubrium suorum laborum præmio sempiterno. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, et sigillo nostro munitas, et a nostro secretario registratas dedimus Matriti die sexta Julii 1593. G. Cardinalis archiepiscopus Toletanus. *Et subditur :* Mandato illustrissimi ac reverendissimi Domini Magister Hieronymus Paulus. *A tergo impressum est ejusdem Cardinalis archiepiscopi sigillum magnum in cera Hispanica rubra.* Registratum L. VII, fo. 353. Hieron. Paulus. *Ex producta epistola confirmantur et illustrantur dicta Ribadeneiræ de isto præsule lib.* IV, *cap.* XVII *; et declarantur, quæ de eodem refert in Vita parva cap.* XXIII.

D

Testimonium Cardinalis Taurusii, qui morienti adfuit :

586 *Eminentissimi Francisci Mariæ Taurusii epistola de* S. Ignatii *virtutibus habetur apud Bartolum lib.* IV, *num.* 35 *: quæ etiam et tabulario Romano ad me una cum aliis documentis Ignatianis missa est hoc titulo :* Copia primæ attestationis illustrissimi Cardinalis Taurusii exhibita die 14 Feb. 1606. Jacobus Gianeus notarius publicus. *Ex nostro autem exemplo desumo ista:* Franciscus Maria Taurusius, S. R. E. tit. S. Bartholomæi in Insula presbyter Cardinalis, ex Apostolica dispensatione archiepiscopus Senensis, omnibus et singulis *etc.* Beatus vir Ignatius Loyola, Societatis Jesu fundator, firmiora quidem suæ gloriæ testimonia habere non potest, quam quæ per ejus Instituti sectatores, vera hujus seculi lumina, omni virtutum ac disciplinarum genere præditos, Deus ipse evidenter exhibet. *Id quod probat ex fidei Catholicæ propagatione, hæreticorum conversione, ac reformatione Christianorum morum, Deo duce, ac* Ignatio *æterni regni vexilla præferente, animosque ac vires, nec non armorum præsidia suppeditante. Et deinde sic prosequitur :* Nos profecto, quibus præcipuo Dei munere illum in hoc ergastulo carnis adhuc degentem novisse, ejusque animam ab ipso solutam hinc migrantem in æterna tabernacula, ut certo credimus illico recipiendam, cum in illiusmet cubiculo tunc adessemus, precibus votisque comitari datum fuit, adeo semper ejus nomen, eminentemque sanctitatem venerati sumus *etc.* Datum Romæ pridie Kal. Septembris 1600. Ego Franciscus Maria Cardinalis, et archiepiscopus Senensis affimo. Joannes Tanius secretarius.

E

F

item Cardinalis Otho Truchses, et alii Ignatium maximi faciebant.

587 *Duobus hisce purpuratis Patribus accedat Otho Truchses, paragrapho* 55 *memoratus; de quo litteræ Manarei, superius* § 53 *sub finem citatæ ita docent :* Quod ad externos attinet; vidi, *ait,* Cardinalem Othonem Truchses venientem, dum viveret, ad ipsius sacellum domesticum, ut oraret vel celebraret, arbitratus Viri sanctimoniam aliquid virtutis in locum conferre : post ejus mortem vidi Cardinalem Hosium similiter venientem, ut ibidem celebraret ob Viri sancti memoriam, qui ibi orare, et celebrare soleret. Audivi alios plerosque de eo loquentes, ut de Viro sancto, inter alios dominum Virgilium Crescentium, D. Philippum Nerium, præfectum Oratorii S. Hieronymi, et alios, quorum mihi nomina exciderunt. *Ad* τὸ præfectum, *notat dictus P. Ignatius*

A *natius Pinius, S. Philippum Nerium mortuum esse in Oratorio S. Mariæ in Vallicella;* aliud *insuper Romæ esse* Oratorium *(in quo prius habitarat S. Philippus) quod vocatur* S. Hieronymi : *quia templum habet dedicatum S. Hieronymo. Hujus, inquit,* præfectum *distinguit Manareus a S. Philippo.*

inter quos S. Philippus Nerius,

588 *Occasione autem modo oblata ex eo, quod dicebatur de S. Philippo Nerio, produco singulare aliquod dictum ex documento, quod inter alia laudatus P. Ignatius Spicilegio suo Romano inseruit. Ex Italico ita illud reddo :* P. Gabriel Venustus, Societatis Jesu professus, bonus admodum Religiosus, plurium collegiorum rector, ac demum in collegio Romano rerum spiritualium præfectus, facile bis mihi narravit, quod, dum in seminario Romano esset alicujus cubiculi præfectus, ivissetque cum patre nostro Rubino ad ecclesiam novam, ad videndam quamdam picturam recenter admodum expositam, occurrerit sibi S. Philippus, ac quæsierit, quales essent. Responderunt ei; Societatis Jesu. Subjunxit Beatus : Estis filii magni Patris : ego ipsi obstringor; magister Ignatius mo docuit facere orationem mentalem. Hoc totum est, quod mihi narB ravit P. Venustus : id quod me ex ipso audivisse, fidem facio his manu mea scriptis. Famianus Strada. *Supradictus notitiarum Ignatianarum collector circa ecclesiam novam hæc observat :* Sic vocatur templum ædificatum a S. Philippo Nerio, uti antea erat templum S. Mariæ in Vallicella. Vide Acta Sanctorum tomo VI Maii, pag. 547; et pag. 593 additiunculam. S. Philippum Nerium loco templi S. Mariæ in Vallicella exstruxisse ecclesiam novam, testatur Petrus Jacobus Baccius in Vita ejusdem Sancti, Italice edita Veronæ 1624, lib. I, cap. XIII.

§ LVII. Vultus ac corporis conformatio, vestitus, afflicta valetudo; effigies, scripta.

Externa corporis habitudo;

Qui *ad conscribenda* S. Ignatii *gesta animum adjunxere, illud curarunt impense, ut oris, vultusque habitudinem, atque externam corporis conformationem ac staturam genuinis, quoad* C *possent, lineamentis repræsentarent. Ribadeneira imprimis hanc rem agit lib.* IV, *cap.* XVIII, *in Vita breviore pro suo ibidem instituto paucioribus eam verbis expediens. Brevis etiam est in hoc argumento Maffeius lib.* III, *cap.* XV; *quo Vitæ sancti Patris coronidem imponit. Quantum vero ad staturam corporis attinet; dictus Ribadeneira libro ac capite citatis sic scribit :* Statura fuit modica vel potius brevi. *Apud Quartemontium in Vita breviore hæc traduntur :* Fuit mediocri statura. *Ne autem quæ hic de* mediocri, *illic de* modica *vel potius* brevi *dicuntur statura, dubiam vel obscuram pro certa ac perspicua repræsentent; ad manum est mensura staturæ Sancti nostri, una cum Spicilegii Romani notitiis a P. Ignatio Pinio mecum communicata, in hæc verba :* Hoc filum sericum totum, expansum exacte in directum, sed non tensum, æquat altitudinem arundinis, quæ hic servatur in sacrario sacellorum domesticorum, olim conclavium S. Ignatii, tamquam mensura altitudinis ejusdem Sancti. *Porro linea illa, quam hujus impressæ paginæ intercolumnio præter morem, insertam vides, sextam dicti fili serici partem adæquat; qua sexies multiplicata, facile erit cuilibet, in cognitionem venire altitudinis corporis totius.*

AUCTORE J. P.

vultus majestas.

590 Grato et pleno dignitatis aspectu, *ut cum Maffeio lib.* III, *cap.* XV *loquar, Virum sanctum fuisse accepimus; addente Bartolo lib.* IV, *num.* 32, *scribere Eleutherium Pontanum, Sancto diu notum, quod sola sua præsentia circumstantes ad gravitatem et modestiam componeret; quodque nonnulli, delicti alicujus sibi conscii, non sustinerent illius præsentiam, nec auderent vultum contueri; ut nihil dicam de vivacissimis et acute penetrantibus oculis, temperie indolis ardentissima, sed virtutis imperio ita edomita, et ab omni ardoris demonstratione aliena, ut pituitosam potius censerent medici. Dicamus id quod res est : ita ille omnes naturæ motiones noverat obedientes reddere rationi, ut ex omni indolis contemperatione, et ex nulla constare videretur : cui utpote affectio imperabat nulla, obtemperabant omnes.*

Alia quædam his superaddita de egressu e domo,

591 *Nonnulla, quæsitis Lancicianis ac responsionibus Velatianis, de quibus mox num.* 596, *immixta circa habitudinem externam ac vestes sancti Parentis, huc pertinent; ubi ad secundum :* E An erat valde canus : et cujusmodi pilos habebat plures, nigrosne an canos? *Respondet Velatus :* Erat cana barba hic et illic, et non universe. *Ad tertium :* Quando exibat foras, an gestabat pallium, an vestem, qua nunc ntuntur scholares Romæ, factam more Gallico? *Respondet Velatus :* Quando prodibat foras, gestabat pallium. *Ad decimum quartum :* Cum in quadam epistola Reverentiæ vestræ legerim, quod, dum aliqua vice P. Ignatius e palatio reveheretur mula, rediret per plateam Transtiberinam; vellem scire, an hoc faceret sæpe, et an ex humilitate, ne videretur ab hominibus, an, ut fugeret populum? *Respondet Velatus :* Hoc faciebat, quando debebat agere cum Pontifice : utque minus videretur, vehebatur mula. *Quando, inquam, debebat agere cum Pontifice : Subintellige, uti recte hic observat P. Ignatius Pinius,* et quando Papa commorabatur in palatio Vaticano ad S. Petrum : nam palatium ad S. Marcum, erat vicinum domui nostræ. Ceterum palatium Vaticanum distat media hora a domo nostra; et plurimi juvenes Religiosi, non media hora inde distantes, illuc vehuntur rheda. Quid ni ergo mula Ignatius senex? F

vestitu, et afflicta habituliter valetudine:

592 *Quæsita ejusdem patris Lancicii, quæ is proposuit P. Ribadeneiræ in litteris originalibus, Romæ die* 26 *Junii anno* 1597 *Matritum datis; atque laudati P. Ribadeneiræ Responsa, in earumdem litterarum margine adscripta : quæ utraque Latine exarata sunt ex tabulario Romano, descriptore P. Ignatio Pinio; documenta, inquam, illa circa vestitum* S. Ignatii, *ad quæsitum undecimum :* Quomodo vestitus *fuerit,* id est, quid aliud præter sotanam, portaverit : qualem subuculam vel pectorale habuerit, et cujus coloris; *hæc habent :* Subuculam lineam gestavit, et thoracem nunc simplum, nunc duplum pro ratione temporis. Sed quia stomacho frequenter ac vehementer laborabat, pellibus et aliis pannis fovebat stomachum, quem ex nimio frigore imbecillum esse medici falso suspicabantur : sed post triginta tres annos *(morbi seu doloris, videtur subintelligendum)* tandem cognitum est, calorem esse morbi causam, non frigus. Itaque pelles et cætera operimenta, ad calefaciendum stomachum adhibita,

AUCTORE J. P.

adhibita, rejecit; ac melius habuit. *Orlandinus lib.* XVI, *num.* 93. Non eam ætas, *inquit,* modo gravis, diuturnæ ærumnæ, severissima disciplina, sed etiam perversa assidui languoris curatio attriverat; quam triginta fere annis necessitati contrariam fuisse adhibitam, nuper erat compertum, fovendo stomacho intentis medicis, cum refrigerare jecur deberent.

Ita quidem, ut in Horis canonicis

593 *Nec vero morbus unus valetudinem Sancti extenuavit; uti lucet e medici ad tuendam illam præscripto, quod inter schedas Roma acceptas habeo ante me, et unde pauca extraho ex Hispanico versa :* Vestra Paternitas est aliquantum subjecta catarrho, ac timeri potest, ne sit subjecta magis in posterum, per ætatem et occupationes interiores. Neque res est parvi momenti, ab ista infirmitate se præservare : *sicut ibidem probat. Tum explicat catarrhi causas, ut ab his sibi caveat, ac remedia. Ex dictis patet, magnam in infirmo corpore animam fuisse sancto Patri. Quousque autem attenuatæ valetudinis ejus status pervenerit, facile videbit, qui considerarit, debilitatis corporeæ causa dispensatum cum Sancto fuisse a Sede Apostolica in recitatione Officii canonici : cujus rei en tibi instrumentum ex nostro tabulario Romano, et ex ipso autographo* B *exemplo descriptum;* Fidem facio ego Franciscus Vannutius Romanus, sanctissimi D. N. Pauli Papæ tertii eleemosynarius, ac basilicæ beatæ Mariæ in Fonte olei, Transtyberinæ regionis, canonicus, quod accepto per præfatum SS. Dominum nostrum Papam, quod venerabiles Ignatius de Loyola, et Didacus de Eguia, presbyteri Hispani ambo diœcesis Pampilonensis, propter varios pro Christo exantlatos labores, Ignatius videlicet corporis et præcipue stomachi; Didacus vero etiam oculorum, adeo graves et assiduos dolores et ægritudines incurrerunt, ut difficulter et cum magno temporis dispendio Horas canonicas e libro legere possint;

a Sede Apostolica dispensatum cum eo fuerit.

594 Eisdem Ignatio et Didaco, quod ipsi easdem Horas canonicas, ac divinum Officium diurnum pariter ac nocturnum, secundum morem et consuetudinem Romanæ Ecclesiæ etiam noviter introductum, etiam anteponendo et postponendo dicere et recitare, seu illas et illud omnino prætermittere, ac minime dicere et recitare, et loco earumdem Horarum ac divini Officii hujusmodi, nisi eorum corporalis aut spiritualis fragilitas ac debilitas id impediat, vel sicut in Do- C mino salubrius conspexerint expedire (super quo eorum conscientiam oneravit) alias orationes, quæ e libro repeti non habeant, dicere ac recitare, seu confessiones audire, vel Christi fideles exhortari, vel alia aliqua opera sibi et eisdem fidelibus fructuosiora et salubriora facere, absque conscientiæ scrupulo libere ac licite possint et valeant, vivæ vocis oraculo mihi facto indulsit, sibique ad id licentiam et facultatem Apostolica auctoritate concessit. In quorum fidem præsentibus de ipsius Sanctissimi Domini nostri mandato subscripsi, et illas solito sigillo memoratæ basilicæ muniri feci. Datum Romæ in domibus solitæ residentiæ anno a nativitate Domini nostri Jesu Christi 1539, die vero secunda mensis Januarii, pontificatus prædicti Sanctissimi anno quinto. Idem Franciscus Vannutius manu propria subscripsi, et sigillavi. *In tergo adscriptum esse* S. Ignatii *manu,* licentia de Inigo para el Officio canonico *(id est,* licentia Ignatii ad Officium canonicum), *annotat hujus instrumenti transcriptor; de quo alibi sæpius.*

595 *Frustra laboraverit aliquis, ut nanciscatur alicubi imaginem Sancti pictam aut fictam adeo artificiose ac feliciter, ut eum perfecte, et ad vivum, quod aiunt, referat; teste Ribadeneira loco supra citato : ubi et causam addit, suumque judicium, quænam ex omnibus, quæ circumferuntur, proxime ad veram accedat. Bartolus eam assignat,* quam Alexander Crivellus Mediolanensis, qui post sacra purpura est ornatus, furtiva pictoris opera ex eo duci jussit, secum interim familiariter colloquente, planeque piæ fraudis ignaro. *Addit,* Romæ *nos habere* opus Jacobini Conti, pictoris excellentis, ex vultu quidem mortui exceptam, sed ex viventis perfectam imagine, quam tenebat is pictor animo impressam, quod esset solitus apud eum peccata deponere, eumque sæpius videre. Habetur hæc omnium maxime germana, quod et sit ultima, et doctæ manus penicillo expressa. *Hæc ibi.* D

Nulla est effigies, quæ Sanctum perfecte referat:

596 *Maffeius libro* III, *capite* XV, Effigies, *inquit,* circumfertur illius, non admodum ad vivum, ut familiares affirmant; siquidem ex mortui demum facie, gypso imaginem expressere plastæ; quoniam ipse, dum viveret, quamquam multorum precibus fatigatus, neque pingi, neque fingi se passus est. *In nostro ecgrapho Romano, quod continet.* Quæsita P. Lancicii ex litteris autographis, datis Romæ 8 Aprilis 1598 ad P. Joannem Baptistam Velati, Mediolanum : *nec non* Responsa Patris Joannis Bapt. Velati, ipsius manu scripta in margine litterarum P. Lancicii; *in quo ecgrapho ad hoc quæsitum primum Lancicii :* Quænam imago sit similior B. P. Ignatio : et an illa ex gypso, post ejus mortem facta, et, sicut dicitur, depicta a vestra Reverentia, sit verior omnibus, quæ circumferuntur coloribus depictæ : *Respondet P. Joannes Baptista :* Hæc quæ ex gypso, præ omnibus : et ex coloratis illa, quam habet in cubiculo noster Pater Generalis. E

quænam præ aliis magis ad similitudinem accedat.

597 *Ceterum de hac imagine inter positiones et articulos, actore P. Laurentio de Paulis, procuratore generali Societatis Jesu, et consortio, in causa canonizationis sancti Patris nostri propositos, titulo* De opinione sanctitatis, *dicitur,* Quod post mortem S. Ignatii, antequam ejus corpus sepeliretur, pictores, qui tunc erant in Urbe, effigiem seu imaginem, vulgo nuncupatam ritratto, quæ est in domo professa Romana ejusdem Societatis, et apud prædictum reverendum Patrem Generalem ejusdem Societatis *(mentio facta fuerat ante de Claudio Aquaviva)* asservatur, fecerunt, et sumpserunt. Ex illa imagine seu ritratto permultæ aliæ imagines ad instantiam principum virorum, et nobilium, ac aliorum depictæ fuerunt. *Ad imaginis supradictæ prototypon efformatam suspicamur illam, quam R. A. P. N. Claudius Aquaviva transmisit ad R. P. Oliverium Manareum, de qua nunc agemus.* F

tamquam magis genuina.

598 *In catalogo reliquiarum et documentorum, quæ servantur in cubiculo R. P. Rectoris collegii Societatis Jesu Lovanii, manu R. P. Bernardi vanden Haute, qui tum temporis isti collegio præerat, humanissime ad nostrum usum scripto, notantur sequentia :* Effigies S. P. Ignatii, in cujus dorso scriptum est *sermone nostro vernaculo, quem ita in Latinum convertimus :* Hæc imaguncula anno 1612 a reverendo Patre Claudio Aquaviva missa est reverendo Patri Oliverio Manareo, rogando ejus judicium, an hæc recte referret nostrum beatum Patrem Ignatium. Ad quod respondit, numquam se vidisse, quæ melius referret,

Quænam hic detur.

A referret, quam illa. Quod tunc ejusdem patris Oliverii socius attestor Jacobus vanden Steen. *Et mox sequitur in dicto catalogo :* Effigiem hanc dictus P. Oliverius dono dedit isti fratri Jacobo, qui mortuus est Lovanii, et ipsius elogium habetur in Historia collegii Lovaniensis ad annum 1651 in fine. *Consule dicenda inferius ex ejusdem P. Oliverii testimonio : ubi curiosa quædam de hoc argumento tradit. Ceterum imaginem hanc penicillo pictam, scalpro in æs incidi curavimus, ad prototypi sui imitationem; adjecto ea occasione ornatu, qui Sancti efficiem ambit; prout in ectypo, quod hic repræsentatur, videre est. Eccum illud.*

Imago Ignatii relucet in libello Exercitiorum.

599 *At facilior est jactura, quod veros oris totiusque vultus sancti Patris ductus, ac spirantes eorumdem characteres ad vivam perfectamque imitationem ars pictoria perducere haud potuit; postquam simillimam prototypo suam ipsemet nobis quodammodo depinxit imaginem in scriptis suis, in quibus non secus atque in pictura qua-*
C *dam singulares ejus naturæ ac gratiæ dotes, et, ut verbo dicam, totus* Ignatius *relucet. Orlandinus lib.* XVI, *num.* 101, Exercitia, *ait*, spiritualia et Constitutiones ab eo relictas, qui Ignatium æstimare vult, norit. Illa sunt Ignatii forma: hæc imago. Ex illis, in his expressa ejus est virtus; in utrisque descriptæ sunt viæ ac signata vestigia, per quæ ad celsissimum perfectionis culmen ascendit. *De Exercitiorum spiritualium libro plurima dixi superius paragrapho* 5 *et sequentibus. Illum sanctus Pater Hispanice quidem composuit, sed P. Andreas Frusius latinitate donavit; prout habemus ex Bibliotheca scriptorum Societatis Jesu pag.* 1 : *qui anno* 1556, *eodem quo* S. Ignatius *e vivis abiit, diem clausit extremum vitæ ac rectoratus collegii Germanici ; vide Orlandinum lib.* XVI, *a num.* 89, *apud quem num.* 90 *viri elogium reperies.*

AUCTORE J. P.

§ LVIII. Alia quædam S. Ignatii scripta.

Relucet item in Constitutionibus

Scripsit etiam, *inquit Ribadeneira* in catalogo scriptorum Soc. Jesu *modo assignatus*, librum Constitutionum, decem in partes distributum, in quo leges dat Societati, et absolutissimam gubernationis formam præscribit, tanto spiritu, tanta sententiarum gravitate, verborum pondere, ordine, comprehensione, ut non humana doctrina, sed divinitus infusa videatur. *Librum hunc ex Hispanico sancti Patris Latinum fecit Joannes Polancus; ut videsis incitata Bibliotheca: ubi ipsæ etiam Constitutionum Declarationes* S. Ignatio, *tamquam vero earum auctori, asseruntur, contra nonnullos, qui illas a Jacobo Lainio conditas fuisse existimarunt, secundum ea, quæ ibidem dicuntur. Quamquam vero nos jam in antecessum plurima dixerimus in laudem Constitutionum, earumque confectionem sancto Patri vindicaverimus, liceat tamen nobis ex eadem Bibliotheca pag.* 2 *hæc illis superaddere ad pleniorem istius libri laudem.*

rigide examinatis, et Apostolico judicio comprobatis.

601 Eum certe cum Paulus IV Pontifex maximus, cui jam diu non omnino probari videbatur, recognoscendum, judicandumque dedisset duobus Cardinalibus Tranensi, et Reumano, adjunctis deinde etiam Alexandrino et Moniliano : qui omnes viri fuerunt sapientissimi, diversorum Ordinum, e Dominicanis, Franciscanis, et Clericis regularibus ; et, quod caput est. præoccupati calumniis eorum, qui intime nota habere omnia existimandi erant, prorsus tamen illibatus est redditus. Enimvero admiratione dignum est, ea sanctum Patriarcham concepisse, atque in his Constitutionibus Ordini suo præscripsisse, quæ, quod ab aliorum Ordinum norma recederent, parum firma, et sinceræ theologiæ consentanea nonnullis viris gravissimis sunt visa, atque eo nomine diu multumque oppugnata; sed Apostolica tandem sententia rata firmataque sunt, et adversantia placita censuræ subjecta. Ut non temere scripserit e recentioribus quispiam, S. Ignatium inter doctores eximios merito propter hos libros numerandum, utpote qui theodidactus illos conscripserit, tam profunda probataque doctrina refertos, ut omnia et singula in eo contento, sint Apostolico judicio ceu pia sanctaque declarata. Certe tres Pontifices summi, nempe Gregorius XIII, Gregor. XIV, et Paulus V, F
post iteratum toties Constitutionum examen, eas omnes, ac si ad verbum singulæ Bullis suis insertæ fuisssent, confirmarunt et approbarunt.

Item in epistola de religiosa obedientia.

602 *Nunc catalogum Ribadeneiræ revisamus:* Scripsit præterea, *ait*, epistolam de religiosa obedientia, ad Lusitaniæ socios, ac filios, tam perfectam, et omnibus expletam numeris, ut omnium præceptionum instar sit, quæ de obediedtia traduntur. *Eam dedit* Roma *sanctus vir* 7 Kal. Aprilis 1553. *Idem auctor in Vita* S. Ignatii *lib.* V, *cap.* IV admirabilem *ac* divinam *illam vocat. Quam vero egregie carum ac pretiosum habuerit aureum hoc monumentum S. Franciscus Borgia, palam profiteri voluit in sua epistola, quæ est De mediis conservandi spiritum Societatis, unde illa excerpimus num.* 9*:* Quod ad virtutem obedientiæ pertinet (ad quam Societas omnia refert, tamquam ad scopum, et vexillum, quæque ejus est turris præcipua) etsi nonnulla fortasse dicenda erant; tamen quia B. P. noster epistolam de ea scripsit,

AUCTORE J. P.

scripsit, non utilem modo, sed omni dignam admiratione; quippe cui nec quicquam addi possit, nec detrahi; ad eam vos remitto, cum hac una voce Evangelii: Hoc fac et vives. Hoc enim in Domino nobis polliceri possumus fore, ut, si quæ in illa continentur, præstiterimus, perfectæ obedientiæ filii nominemur, et simus.

a spurio quodam Societatis filio oppugnata.

603 *Quæ tametsi ita se habeant, inventus tamen fuit aliquando spurius quidam sancti Patris et Societatis filius, nomine Julianus Vincentius, eo intemperiei abreptus, ut plane stulto ac temerario conatu hanc sanctissimam epistolam publice impugnare ausus fuerit, et propositiones ex ea excerptas ad Pontificem deferre, addita maligna interpretatione, tamquam iis non modo falsa, verum etiam hæretica dogmata sancirentur. De malesuado hoc criminatore, turbisque exinde ortis scribitur in Historia Societatis Jesu, partis* V *tom.* 1, *lib.* VIII, *ad annum* 1588; *ubi num.* 8 *hæc habes*: Summa hæc erat. Ex obedientia cæca, qua jubentur inferiores Superiorum mandatis simpliciter, ac sine inquisitione tamquam voci Domini, ipsummet in imperante Christum considerantes, obtemperare, stultam per calumniam volebat effici, obtemperandum esse, etiamsi errores et B crimina imponerentur; aut certe Societatis præsidibus auctoritatem tribui, quæ in summo tantum Pontifice est, ut quidquid ii decernant, præcipiantve, errare non possint. *De rebus porro hanc scenam consecutis, ejusdemque catastrophe, nec non de Juliani Vincentii prolapsione, conjectione in carcerem, ac morte ibi obita, agit citata Historia.*

Alia Sancti epistola; regulæ modestiæ:

604 *Aliam epistolam sancti Patris, ad nostros Conimbricæ degentes; quæ notatur data* ad Patres et Fratres Societatis Jesu, qui sunt in Hispania, De perfectione religiosa, *habemus inter Epistolas Præpositorum Generalium. De regulis modestiæ quid memorem? Enimvero earum confectio quanti constiterit sancto nostro Fundatori, liquet ex Ribadeneira lib.* V, *cap.* I, *ubi, quam ex ore ipsiusmet Sancti audierat, rem narrat. Notatu ad hæc dignissimus est mirabilis ille eventus, qui contigit in earum promulgatione, et ad nostros habita circa earum observationem exhortatione; uti habemus ibidem ex eodem auctore. Consuli insuper potest Orlandinus ad annum* 1554 *Historiæ Societatis lib.* XIV, *a num.* 8.

liber de SS. Trinitate, aliæque epistolæ

605 *Apud Ribadeneiram ac Maffeium lib.* I, *cap.* VII, *liber occurrit de sanctissima Trinitate: de quo Orlandinus lib.* I, *num.* 27 *etiam meminit.* C *Breve est illud in Bibliotheca scriptorum nostræ Societatis pag.* 2*:* Scripsit: insignem de sanctissima Trinitate tractatum in ipso primo melioris vitæ tirocinio, rudis litterarum: quem quis nobis inviderit, aut cujus vitio interciderit, non habeo dicere. *Nec exiguæ fuit operæ: nam Ribadeneira in parva Vita apud Quartemontium cap.* XVI *dicit, quod* libellum de hac materia octoginta fere paginarum scribere sit aggressus. *Epistola ad Emmanuelem Mionam, qua commendantur Exercitia spiritualia, exstat apud Orlandinum lib.* II, *num.* 132. *Ad Ferdinandum regem Romanorum, ne honores in Societatem invehat; ibid. lib.* VI, *num.* 34. *Ad Isabellam Rosel seu Roser, circa abdicationem dirigendæ ipsius conscientiæ etc., apud Ribadeneiram lib.* III, *cap.* XIV. *Ad religiosum quemdam Societati inimicissimum, qua ei optat, ut charitate flagraret, apud eumdem lib.* V, *cap.* II. *Ad Patres Romæ congregatos, de summo Societatis magistratu abdicando; ibidem sub initium libri* IV. *His adde aliam ad Franciscum* D *Borgiam de ingressu in Societatem Jesu, apud Franciscum Garciam lib.* IV, *cap.* XV. *Maffeius lib.* III, *cap.* X *producit partem epistolæ, datæ ad Præpositum provinciæ Lusitaniæ, e qua liquet, quod Sanctus præfectis inferioribus minime maligne suum cuique jus ac potestatem impertire consuesceret etc.*

inter quas est una ad Æthiopiæ regem.

606 *Alia insuper exstat Viri sancti epistola, Claudio Æthiopiæ regi inscripta; in qua, occasione patriarchæ, quem una cum aliis sociis ad eum mittit, de unitate Ecclesiæ Catholicæ, primatu Petri, ejusque successorum, super omnes et singulas omnium terrarum ecclesias eminente. Hanc* 7 *Kalendas Martias anno* 1555 *signatam exhibent Maffeius Historiarum Indicarum lib.* XVI, *et Orlandinus lib.* XV, *num.* 105: *cujus, utinam documenta alte animo insculpant filii iniquitatis horum temporum, qui sanctionibus Apostolicis obstinate ac pervicaciter bellum movere non desinunt!*

§ LIX. Chronicon breve, ab anno 1521, usque ad 1543; ulterius deinde continuatum usque ad Sancti obitum. E

Chronicon illud

Inter nostra Romana documenta, quorum adeo frequens in præsentis Commentarii decursu repetitur memoria, hoc Chronicon inveni; in quo uti nobis procurando delectum, ita etiam in eodem transcribendo manum, notulisque alicubi illustrando industriam commodavit indagator tabularii nostri Romani, ex antecedentibus notissimus. Subserviet illud ad compendiosam cum rerum ab Ignatio, *ejusque sobole in ista temporum intercapedine gestarum ideam, tum ad annorum, quibus illigari illæ debeant, ordinem; nonnullo utrobique subsidio pro Sancti Vita, nostroque, qui hactenus eam illustravit, Commentario; uti planum fiet ex istius Chronici exemplo, quod subjungo. Annos, qui in eo vacant supple ex Orlanlandino, vel ex Rho interrogatione* XII *inter Apologeticas.*

Anno 1521. P. Ignatius ætatis suæ anno 26 *(imo trigesimo)* in propugnatione arcis Pampelonicæ, uno crure confracto, in altero graviter læsus est. Ex quibus vulneribus cum decumberet, piorum librorum lectione ita permotus est, ut, F seculi pompis et profana militia relicta, Deo militare constitueret.

1522. Festo Annuntiationis beatæ Virginis in Monte serrato, post generalem totius vitæ confessionem, et Domini corporis perceptionem, peregrini habitum sumpsit. Inde Manresam profectus, gravissimis pœnitentiæ operibus et spiritualibus exercitiis anno ferme toto vacavit.

1523. Hierosolymam proficiscitur: ubi sepulcrum Dominicum, passionis locum, montem Oliveti, et alia loca sancta religiosissime invisit.

1524. Revertitur medio Januarii, atque ubi Venetias appulisset. inde Barcinonem contendit. Ibi biennio litteris operam dedit.

1526. Complutum venit, ut philosophiæ studiis incumbat. Ibi aliquoties a vicario archiepiscopi Toletani molestatus, tandem carceri traditur, Ad 42 dies detentus, nullo comperto crimine, dimittitur, probata scilicet ejus vita et doctrina. Compluti vixit ad sesquianni spatium.

1527. Salmanticam abit sub finem hujus anni: sed

A sed post 10 aut 12 dies quam venisset, in vincula conjectus est; et, 22 diebus in carcere transactis, dimissus est cum eodem testimonio.

1528, 1529, 1530, 1531, 1532, 1533, 1534, 1535. Lutetiam venit studiorum causa anno 1528 circa mensem Februarium. Ibi vero non sine magnis molestiis et persecutionibus primo grammaticæ de integro, tum philosophiæ, ac demum theologiæ studio sedulam operam navavit: conquisitis per Exercitia spiritualia suis primis sociis.

1535. Lutetia discedit; valetudininis recuperandæ causa in patriam, ex medicorum et sociorum consilio et hortatione, profecturus.

1536. (*imo* 1535) Post conciones et alia pia opera, quæ in patria exercuerat, Venetias iter instituit.

ad annum usque

608 1537. Novem socii Venetias veniunt sub hujus anni initium: inde Romam profecti. Roma rursus Venetias redeunt, ut Hierosolymam navigent. Verum cum navigandi opportunitatem non haberent, ad vicinas civitates se receperunt, ubi magno cum animarum fructu versati sunt, expectantes interim anno integro, si qua se navigandi offerret occasio.

1538. Romam abeunt, ut se suamque operam
B Pontifici offerrant. Illic inter non pauca raræ pietatis opera, obtrectationes malevolorum hominum non evadunt, et molestias, quibus exercerentur.

1539. In variis pietatis officiis, concionibus, prælectionibus, partim Romæ, partim in aliis provinciis, ad quas a Pontifice ablegabantur, sese exercuerunt.

1540. Quinto Cal. Octobris prima facta est Instituti Societatis approbatio a Paulo III, Pontifice maximo: ad quam faciendam non prius adduci potuit, quam illud Guidiccionus Cardinalis (qui præcipuus fuit adversarius multitudinis Religionum) probasset. Hic initio omnino recusavit: paulatim tamen ita Deo opt. max, animum et voluntatem ejus inflectente propter multitudinem precum et Sacrificiorum, quæ in eum finem fiebant, libentissime non approbavit tantum, sed summis etiam laudibus evexit. Noluit tamen Pontifex, ut professorum numerus sexagesimum excederet.

1541. Eligitur P. Ignatius in Generalem Præpositum, bis terve in eum concurrentibus suffragiis. Eodem anno omnes *(id est tam Præpositus, quam subditi)* professionem ediderunt.

1543 per textum,

C 609 1543. Exædificata est prima domus Societatis Romæ. Eodem anno secunda facta est ab eodem Paulo III Societatis approbatio pridie Idus Martii, permisitque, ut, quotquot vellent, in Societatis corpus et professorum numerum adsciscerentur (*dicamus clarius:* ut, quoquot vellet, Generalis adscisceret.) Ex eo tempore magnum incrementum cepit Societas, et longe lateque est propagata.

Hic desinere Chronicon, seu scriptum prædictum, affirmat supra laudatus Romani archivii indagator; additam tamen illi esse continuationem ab anno 1546, *hoc titulo;* Pars Chronici Societatis; *quem scriptum esse manu patris Natalis, ejusque etiam manu hanc partem esse limatam asserit; seseque excerpere præcipua; quæ subdo;*

1546. Bullæ Coadjutorum expeditio. Missi Tridentum Laynez, Salmeron, et Claudius. Advocatus Romam Faber, ut Tridentum iret, moritur prima Augusti. Exercitia P. Francisci (Borgiæ) et vota. Inchoata tribulatio Mathiæ. Missus Bononiam Domenechus, in Siciliam Jacobus l'Hostius: animadversa obedientiæ districtio, præsertim intellectus. *De qua inferus* § 69; *quæ hic, secundum illic dicenda, videtur poni per anticipationem.* AUCTORE J. P.

1547. P. Polancus secretarius Societatis Constitutiones incipit serio componere P. Ignatius, Magna occupatio in tribulatione Mathiæ. *(vide supra* § 38.) Conjuncta est tribulatio Barberani, Laboratum est, ne acciperetur episcopatus Tergestinus. Juvit P. Ignatius, ut Inquisitio constitueretur in Portugallia, et Romæ expediretur.

Prospere cesserunt tribulationes Mathiæ, Barberani, atque episcopatus.

Liberata Societas a cura monialium. Vivæ vocis oraculum per Durantum pro Exercitiis.

Romæ prohibuit P. Ignatius publicas mortificationes, quarum auctor erat P. Jacobus Eguia cum Ferronio, qui fuerat secretarius, antequam veniret Polancus. Ad Societatem recipit Pater doctorem Torrium, ac mittit in Hispaniam.

Hic prima divisio provinciarum.

In Portugalia M. Simon provincialis: in reliqua Hispania P. Araosius.

1548. Professio P. Francisci (Borgiæ) prima Februarii. Excitata tribulatio Salmanticæ nostris E per Canum: hæc per conciones Stradii sopita. Dant suffragium qni erant in Italia professi Patri Ignatio pro Constitutionibus. Magna cognitio Societatis et existimatio in concilio Tridentino per nostros. Confirmata auctoritate Apostolica Exercitia latinitati data, ac typis excuduntur.

1549. Missi nostri in insulam Ormusiam in sinu Persico sitam. P. Antonius Criminalis pro fide interficitur ab infidelibus in India. Omnibus his et seqq. annis in India magnus fit fructus, signa etiam per sanitates, destructio idolorum, accipiuntur ad Societatem multi etc. P. Laynez missus est in Siciliam a Cardinali Farnesio ad monasterii cujusdam reformationem. Missus est Romam e Sicilia pater Canisius, inde Bononiam ad concilium, postea in Germaniam.

610 1550. Convocantur a P. Ignatio professi, *continuatur* qui commode poterant venire. Venerunt Romam P. Franciscus (Borgia) in habitu adhuc ducis, cum sua familia, etiamsi esset ex dispensatione Pontificis professus, cum eoque P. Araoz, P. Oviedus etc. (Ad initium sequentis anni venit Romam magister. Simom.) Romæ erant cum P. Ignatio, P. Laynez, P. Salmeron, P. Miona, P. Frusius, P. Polancus. Alii præterea patres F convenerunt. Cessit P. Ignatius officio suo, datis literis sua manu scriptis ad patres præsentes. Intercesserunt constantissime omnes, præter P. Andream Ovetensem, qui magna simplicitate animi dixit, sibi videri aptum non esse, ad munus Generalis gerendum, Patrem Ignatium. Nam Sanctus, inquit, homo dixit se non esse aptum: id est credendum.

P. Ignatius iisdem patribus ostendit Constitutiones a se scriptas, ut notarent, si quid videretur. It Magister Laynez ad bellum Aphrodisianum cum Joanne Vega, et egregie obit Societatis ministeria: redit Romam expugnato Aphrodisio. Archiepiscopus Toletanus Siliceus persequitur Societatem in sua diœcesi, ac publicis edictis interdicit, ne suscipiantur nostri. M. Franciscus (Xaverius) navigavit in Japoniam *(anno* 1549;) ubi primi per ipsum facti sunt homines Christiani. Sex ecclesiis fundatis etc. rediit post triennium in Indiam.

1551. Discessit P. Franciscus (Borgia) cum suis

AUCTORE J. P.

suis Roma, relictis pecuniis ad fundationem collegii Romani, quod hoc anno est inchoatum, apertæ scholæ Latinæ linguæ, Græcæ, et Hebraicæ. P. Franciscus cultum secularem exuit, fit sacerdos, et secedit in Cantabriam, concionatur, emendicat, magna omnium ædificatione et fructu: facit principium collegii Ognatensis. Genuam missus M. Laynez. Inchoatum collegium Neapolitanum per M. Salmeronem et M. Oviedum. Ingolstadii docent magna celebritate P. Salmeron, P. Canisius, et P. Goudanus. Accusatio magistri Joannis de Mercato, et actio adversus illum. M. Laynez fit Provincialis Italiæ.

usque ad annum

611 1552. Collegium Germanicum Romæ habet initium, agente Cardinali Morono, jubente Julio tertio. Navigat M. Franciscus in Chinam: quo antequam ingrederetur, in proxima insula moritur, ac perseveravit ejus corpus incorruptum. P. Ignatius ad officium Generalis Præpositi illum dicebatur evocasse. Viennæ Austriæ moritur Jaius, vir etc. Ne P. Franciscus (Borgia) crearetur Cardinalis, curavit ipse, et P. Ignatius. Fuit enim in eo discrimine, quia designatus a Carolo V fuerat. Condemnatur Joannes de Mercato miro judicio, in magnum favorem Societatis.

B

1554. Divisit P. Natalis Hispaniam speciali commissione P. Ignatii, in quatuor provincias, Portugalliam, Castellam, Bæticam, et Aragoniam. Excitantur in Hispania adversarii contra Exercitia. Deferunt ad Inquisitores; res tamen evanescit. P. Paschasius Provincialis Galliæ primus. P. Joannes Nunnius, qui fuerat magno cum fructu versatus Tituani in Africa, designatur patriarcha Æthiopiæ, P. Oviedus et P. Carnerius episcopi, cum decem *(novem Ribadeneiræ lib.* IV *cap.* XIII) aliis comitibus. Contendit Rex Romanorum apud Julium III, ut Canisius creetur Viennensis episcopus; contranitente P. Ignatio, ac P. Canisio: tandem persuasus Rex desistit. Decretum Facultatis theologiæ Parisiensis contra Societatem prima die Decembris.

1555. Mittitur P. Ribadeneira in aulam Philippi regis Catholici, ubi fuit annum fere; transegit de licentia fundati collegia in Flandria *. Concionatus Lovanii Latine cum omnium admiratione et fructu, quali celebritate aliquot annis antea fuerat ibi concionatus Strada. Renuntiatur a Julio III episcopi P. Nunnius, P. Oviedus, P. Carnerius absentes, pleno Cardinalium consensu, ac magna ædificatione, quod Societas recipiat tantum episcopatus, ubi solum est opus bonum, non etiam honor vel proventus. Mittitur a summo Pontifice magister Salmeron in Poloniam: cum Nuntio Apostolico episcopo Veronensi redit. Fit Provincialis Germaniæ pater Canisius.

C

* *id est* Belgio, *significatione Romana.*

1556, quo Sanctus obiit.

612 1556. Navigat in Indiam patriarcha Æthiopiæ, et episcopus Oviedus (præcesserat anno superiore Carnerius.) Migrat ad Dominum Pater noster Ignatius ultimo die Julii; post cujus obitum observatum est, alacritatem spiritus esse in omnibus nostris passim excitatam, post paululum stuporis cujusdam ac doloris ad primum nuntium. *Hactenus Chronicon illud: circa quod, ad annum* 1550 *P. Ignatius Pinius observat ista:* Etsi convocatio et adventus multorum contigerit hoc anno; litteræ tamen ad præsentes datæ sunt 30 Januarii 1551 (ut patet ex autographo, hic, *ait,* adscripto;) idque habetur in hac ipsa parte Chronici ad annum 1551: sed deletum est: credo, quia per anticipationem dictum fuerat ad hunc annum 1550. *De hujus epistolæ apographo, Roma ad nos misso, dixi supra paragrapho* 42, *num.* 438.

D

§ LX. De S. Ignatii virtutibus ac primo de oratione.

Virtutes Sancti sub uno aspectu positæ melius elucescunt.

Ribadeneira lib. V *colligit Sancti virtutes, sub uno, utita dicam, conspectu exhibitas.* Quamquam enim, *inquit in sua ad dictum librum Præfatione,* in iis, quæ de Ignatio explicata a nobis sunt, omnium virtutum illius eminent insignia, et probatissimi integerrimique animi lumen elucet: interdum tamen ipsa recte facta aliarum rerum narratione obscurantur; et ut maxime appareant, implicata tamen cum aliis et conjuncta, minus delectant et permovent, et agendi verissimam rationem docent, quam cum seorsum spectantur, neque pondere solum, sed numero etiam lectorem excitant. *Placet auctoris consilium. Sed quando subdit:* Neque tamen omnia persequar, quæ mihi comperta sunt, sed pauca quædam ex multis excerpam, quæ vel illustriora, vel ad exemplum commodiora videbuntur; *locum nobis reliquit ulterioris ad præsens argumentum supplementi. Ac primo quidem dicatur de oratione.*

E

Solidam in suis requirebat devotionem non extraordinariam:

614 *Lib.* V *cap.* I *Vitæ Hispanica Maritensis, anno* 1594 *excusæ, addit hæc Ribadeneira; quæ ex Hispanico ita reddimus Latine:* Desiderabat admodum et satagebat, ut nostri omnem curam et studium ponerent in continuo exercitio devotionis, et familiaritatis cum Deo, præcisa omni curiositate, desiderio, et æstimatione visionum, raptuum, excessuum mentis, ac revelationum, quæ sæpe decipiunt et inquietant corda levia et debilia. Quando Dominus illas largitur, cum timore, humilitate, gratiarum actione, et prudentia acceptandæ sunt, desiderandæ numquam, aut appetendæ: imo potius de consilio Sanctorum, atque magistrorum spiritualium, semper, quantum in nobis situm est, fugiendæ, et tamquam suspectæ habendæ: curandumque est, ut in anima nostra radicentur solidæ virtutes, quæ illam condecorant, illustrant et adornant, acceptamque eam reddunt in oculis Dei. Et sic numquam non Pater loquebatur de isto continuo virtutum studio, nec non de oratione ac mortificatione: et raro faciebat mentionem de visione, revelatione, aut re hujusmodi.

F

tametsi ipse singularibus prærogativis esset ornatu.

615 Id quod majorem illis movet admirationem, qui considerant, quam illustratus ac visitatus a Domino fuerit sanctus iste Pater, ex quo illi cœpit servire, usque ad vitæ suæ terminum: et quas habuerit visiones ac revelationes etc. Et nihilominus raro audivimus, quod in sermone, imo vel in ore ejus esset revelatio, visio aut res generis ejusdem; sed erat humilitas, charitas, patientia, sui contemptus, zelus gloriæ Dei, labor pro bono animarum, oratio, mortificatio, aliæque istiusmodi virtutes. *Volebat ergo Vir sanctus orationem solidam, et magnarum rerum effectricem.*

Ad celebrandam Missam diligenter se comparat;

616 *Spiritus orationis admodum elucebat in* Ignatio, *quando Missam celebrabat.* Eum libellum *(de ephemeride seu diario Sancti sermo est, de quo nos alibi)* qui attentius legat, *inquit Maffeius lib.* III, *cap.* I, clare perspiciat, qua præparatione, quo spiritu ad Sacramentum altaris accedere

A brans vidi cœlestem patriam, aut ejus Dominum Personarum trium intelligentia, et in Patre secundam, et tertiam.

in quodam diario

627 Suscepta luce quadam, et corroboratus, dum intrarem sacellum precaturus, sensi, aut vidi potius virtute supernaturali SS. Trinitatem, et Jesum objunctum mihi tamquam intercessorem apud ipsam, ut mentem meam hoc viso dignaretur. Cujus rei auditu ac visu obortus mihi est ingens fletus, magnaque amoris plenitudo. Sacram rem faciens multis cum lacrymis, piisque sensibus, uno præsertim loco, eadem quæ prius SS. Triadis species mihi objecta est, semper cum accessione amoris erga divinam majestatem. In Sacro, ad illud Te igitur, sensi vidique non obscure, sed clara in luce, imo valde clara, esse ipsum, sive essentiam divinam, in speciem solis, aut paulo supra quam nobis sol comparet; ex qua essentia videbatur exire, et deduci Pater. Itaque dicenti : Te igitur clementissime Pater; objiciebatur prius essentia divina quam Pater, et in hac mihi objecta specie, aspectuque essentiæ SS. Trinitatis, absque distinctione Personarum, vehementi sensu erga rem, quæ mihi repræsentabatur, affectus sum, cum ingenti

B motu, et profusissimis lacrymis, amoreque versus esse divinum SS. Trinitatis vehementissimo. Sacro inde peracto, dum oro ad altare, idem se mihi divinum esse, seu visum idem, quod prius, se mihi objecit, in modum sphæræ, et modo quodam ita Personas tres sicut primam cernebam, istoque aspectu ac sensu novis potiebar affectibus, et lacrymis.

a se conscripto;

628 Etiam in sacello, implente animum affectu magno erga SS. Trinitatem, cum magno amoris cumulo, et vehementibus lacrymis, non vidi, ut aliis retro diebus, distinctas Personas; sed velut in lucida claritate unam essentiam, quæ tota me in sui amorem rapiebat. Sacrum inchoans, non poteram præ immenso affectu pietatis proferre : In nomine Patris etc. Totum exinde Sacrum (fuit) cum summo affectu, profusissimis lacrymis, et amore, qui totus in SS. Trinitatem ferebatur. Idem pariter aliquando erga Jesum sensi, velut ejus in umbra et ductu essem; haud ulla tamen propterea imminutione unitatis cum Dei majestare, sed magno potius ejus incremento. Magnos hausi sensus pietatis, dum ad sacrificandum me pararem, animo reputans, ad hoc opus fore, ut essem angelo similis : nec defuerunt suaves

C lacrymæ. Inde aliquoties vidi, nunc quidem Patris essentiam; primum essentiam, tum Patrem; pietatis affectu, prius essentiam, tum Patrem spectante : nunc vero alia ratione, ac sine distinctione hujusmodi.

in quod referebat

629 In Sacro sæpe sæpius subsistens, cum varia multaque notitia SS. Trinitatis, quæ tanto lumine mentem pervadebat, ut posse non crederem diuturno studio tantum scientiæ mihi accedere. Alias in oratione, cum magno sensu pietatis, et ardenti caritate gustuque divinorum, ad hoc ex parte, ut me quodammodo attolleret, tendente; postea in Sacro lacrymæ quam ante fusiores, interdum voce interclusa, tot ac talibus interim de SS. Trinitate perceptis, ut quod præterea de illa caperem, nihil videretur superesse. In hoc Sacro cognovi, sensi, et vidi, Dominus scit, me de Patre loquentem, et agnoscentem, Personam esse SS. Trinitatis, illius amore hoc enixius affici, quod inessent illi speciatim aliæ Personæ; idque experiebar etiam in oratione ad Filium, et Spiritum sanctum; eorum singulis perfruens, eisque me devovens, et trium illorum esse me gestiens. Tanta mihi res videbatur, ut finem non facerem confundendi mei. Quis tu? Et quid promeritus? Et unde hoc tibi? AUCTORE J. P.

spiritualia sua sensa.

630 Sacris operans cum singulori pietate, lacrymis, et ardore, oppresso nonnumquam etiam sermone, dum Patri supplicarem, videbatur Jesus preces illi meas offerre, illasque adjuvare, eo sensu ac visu, qui non potest exponi. Stanti mihi ad focum redibat iterum in oculos Jesus; post etiam in Urbe ac per vicos eunti redeuntique a Cardinali Carpensi, locisque aliis, spectabilis aderat, [et] multis lacrymis, multisque animi motibus affluebam. Quo tempore Jesum audiens ac videns, tanto amore incendebar, ut fore umquam tam potens aliquid non putarem, quod me posset ab eo sejungere. *His* Ignatii *animus depascebatur sacris divini amoris illecebris. Adeo ubere dulcium lacrymarum supereffluebat fonte.*

Incommodum ex frequentibus lacrymis ab Ignatio contractum.

631 *Et sane adeo frequens et copiosum pii fletus profluvium confirmatur ex incommodo, quod Vir sanctus inde contraxit; de qua re Ribadeneira ad quæsitum octavum Nicolai Lancicii, quod hic ipsi inter alia quæsita proposuerat in litteris Romæ die* 26 *Junii anno* 1597 *Matritum datis; de qua, inquam, re Ribadeneira sic ibi loquitur :* E Breviarium nullum habuit, quia præ lacrymis recitare preces non poterat : et propterea ab hac obligatione a summo Pontifice liberatus fuit, ut in ejus Vita dicitur. *Videtur etiam fama alicubi vel saltem sermo fuisse, quod tanta deplueret ex oculis ejus lacrymarum copia, ut eas receptaculo aliquo exceperit. Quippe P. Joannes Ausonius in sua epistola, de qua superius paragrapho* 60 *num.* 618, *hæc scribit :* Primo, *inquit*, de scutellis; certum est dari solitas; an vero ad accipiendas lacrymas, nihil habet certi : id potius petendum fuisset a Joanne Paulo socio P. N. Ignatii, qui superiore anno obiit in domo professa. *Si autem de re illa constaret, mira certe esset; atque affinitatem haberet cum iis, quæ apud nos tomo* VI *Julii, die* 28 *ejusdem mensis, pag.* 621 *narrantur de S. Irene hegumena.*

Ex dictis liquet, Sanctum tenerrime affectum fuisse erga SS. Trinitatem.

632 *Ceterum e fragmento diarii superioris conficitur, tenerrimo pietatis sensu erga sanctissimam Trinitatem affectum fuisse* S. Ignatium : *idque confirmatur ex titulis, qui adeo sæpe variis aliis locis in dicto diario repetuntur, sacratissimi istius nominis memoria notati : circa quod argumentum vide quæ de prorsus singulari erga hoc mysterium sancti Viri affectione, quando degebat Minoressæ, memoriæ prodidit Ribadeneira l.* I, *c.* vii. F

§ LXII. Externa inter orandum reverentia; animi collectio; nonnulla piæ affectionis puncta.

Externam in orando reverentiam præfert S. Ignatius

Q*uod externum cultum ac reverentiam, Deo debita pluris faceret* Ignatius, *quam singulares illas in fletu ac lacrymis a cœlesti Hospite immissis visitationes, testatum reliquit in quadam charta apud Ribadeneiram in Vita Matritensi superius designata, lib.* V, *cap.* i *in fine, ubi Virum sanctum hæc loquentem inducit, quæ ex Hispanico sic sonant :* Temporibus istis omnibus ante Missam, in illa, et post illam, erat in me cogitatio, quæ interiora animæ meæ penetrabat, quanta cum reverentia et cultu externo, ad Missam

AUCTORE J. P.

sam me conferens, deberem nominare Deum Dominum nostrum, non autem quærere lacrymas; sed externum illum cultum, ac reverentiam. *Et affirmat continuo Ribadeneira, eum* addere, quod, quia attendebat isti externo cultui, lacrymas repelleret sibi suborientes; plurisque æstimaret illam gratiam et notitiam, quam alias omnes præteritas.

lacrymis ac visitationibus cælestibus.

634 Et alio, *inquit Ribadeneira,* loco dicit, petiisse se a Deo, ut externum sibi cultum, reverentiam, et humilitatem daret; et visitationes ac lacrymas non daret, si par divinæ suæ majestatis fuisset gloria : ut gratiis ejus et visitationibus gauderet, secluso prorsus omni proprio commodo; et postea visitationes omnes spirituales, quæ sibi accidebant, illum externum cultum sibi repræsentasse, non solum quando nominabat tres Personas divinas, aut earum recordabatur; ut veneraretur altare, et omnia alia, quæ ad sanctum Missæ Sacrificium pertinebant : *ad hæc,* illum judicasse, quod malum esset, prius animadvertere illas visitationes, quam externum cultum illum et reverentiam. Alio *denique* loco, *uti refert Ribadeneira,* addit, quod illa humilitas, reverentia, et externus cultus non deberet esse B timoris, sed amoris : quod ita sæpe Deo diceret : Da mihi humilitatem et reverentiam, quæ amet : quodque, dum ista proferret verba, novas et mirabiles visitationes præberet sibi Dominus.

Eam et exercebat ipse, et requirebat in suis.

635 *Exterior autem illa corporis compositio confirmatur ex opere Joannis Rho, quod Variarum virtutum historiæ inscribitur : ubi lib.* III, *cap.* VII, *inter res nostras, num.* 1, *de* S. Ignatio *hæc narrat :* Constituta Societate consuevisse illum abstruso in angulo, incredibili quadam compositione membrorum omnium, vultuque pietatem spirante, vespertinis laudibus interesse, memini me audire de Jacobo Crucio, qui puer Ignatium viderat, et morum sanctimonia captus, Societatem ab eo impetraverat; in qua ad annum usque 38 hujus seculi decimi septimi, et nonagesimum secundum vixit ætatis. *Hæc ille. Quid, quod religiosum illud decorum tempore orationis sanctus Pater adeo impense habuerit cordi, in florente suorum subditorum ætate,* ut inter antiquas Ministri regulas a se conscriptas, unam posuerit de visitandis quotidie fratribus, Sacrum audientibus; vel in templo orantibus, ut videret, an fulcro alicui genua flectentes, incumberent, indignam ratus hanc in oratione C corporis indulgentiam; *ex Nicolao Lancicio Opusculorum spiritualium tom.* I, *opusculo* II, *cap.* III, *num.* 70.

Collectio animi per diem etc.

636 *Porro externum illud decorum, ab interna animi moderatione profectum, ejusque custos, argumento est, quanta in eo vigeret collectio, quam continua cum Deo conjunctio, quam severa cum animi facultatibus lex, ne ultra præscriptos sibi ab* Ignatio *fines vel tantillum evagarentur. Audi Maffeium lib.* III, *cap.* I : Nostris hominibus cupiebat esse familiarissimum, ut in singulis creatis rebus, quoad ejus fieri posset, Creatoris potentiam, sapientiam, bonitatem agnoscerent. Eosdem monebat, ut contra quotidianas dæmonum insidias, ne circumventi repente in fraudem inducerentur, vel instructo, quod aiunt, agmine semper incederent, vel certe dissipatis in varias curas et negotia viribus animi tamquam receptui canerent statis horis diei, et in semet ipsi descenderent, suaque omnia dicta, facta, cogitata, coram Deo quam diligentissime reputarent, adhibito etiam monitore, si opus esset, vel memoriæ, vel etiam notitiæ causa *etc.* Sane ipse, quamquam se habebat semper in potestate, et ex divi D Bernardi præcepto, non se rebus tradere, sed commodare consueverat; tamen, qua erat diligentia, in singulas horas ultro inquirebat in se; idque, propter diuturnam exercitationem, nullo negotio : magisque ac magis in spiritu proficere nitebatur, diem cum die... hebdomadam cum hebdomada conferens... Neque id solum, sed etiam statis quotidie temporibus, erepto ex summis occupationibus otio, contemplationi vacabat.

ac vespertina :

637 *Declinans in vesperum dies solennis quodammodo et sacer videbatur ipsi esse peculiari titulo. Nam in Originali Commentario pro Historia Societatis Jesu misso ex provincia Lugdunensi anno* 1599, *et collectioni nostræ Romanæ inserto, sic narratur :* Circa horam vesperarum solebat se in cubiculum quotidie recipere, ibique per horam aut amplius Deo et sibi vacare. Quod si aliquis tunc externus vellet eum de re alicujus momenti convenire; non patiebatur pulsari fores cubiculi sui, sed mandatum erat custodi, ut januam, quæ in duas partes a summo ad imum divisa erat, uno impulsu aperiret, et diceret, quid vellet.

custodia sui :

638 *Adde quod assiduus ac pervigil esset facultatum animæ et corporis custos. Audiatur denuo* E *de hac re Maffeius :* Neque vero ad beatos hosce congressus, tantummodo sub orationis horam componebat ille sese, verum in perpetua quadam erat vigilia contra omnes rerum mortalium illecebras, et otiosam mentis evagationem... Accurate animum ab omni labe tuebatur. Intenta erat custodia sensuum; quotidiana cujuslibet omissionis confessio; jugis recordatio beneficiorum Dei; in aliorum factis dictisque interpretandis nulla temeritas. Denique summa observabat cura quidquid ad Christi gratiam vel tuendam vel augendam, quoquo modo pertinere intelligeret. *His potissimum fundamentis suffultum assurgebat, stabatque magnum hoc et excellens* S. Ignatii *orationis ædificium. Agebat multa et cum multis, ita tamen, ut, quæ a devotionis statu atque divino servitio nimium avocarent, diligenter sibi declinanda præscriberet. Exemplo sit illud Maffeii :* Peregrinis hominibus, conditionem ipso interprete (quod multum apud principes auctoritate valeret), in aula quærentibus, negabat sibi, nisi cum summi Regis aula rem esse : ad eam si aditum optarent, daturum se operam, quantum labore ac precibus assequi posset, ut F essent in intimis Regis amicis ac familiaribus. Quo responso vulgato, minus multi jam in eo genere molestiam illi exhibebant.

singularia piæ affectionis puncta;

639 *En tibi nunc singularia quædam piæ affectionis puncta :* Septem etiam Urbis templa, *ait Maffeius,* et religione, et Pontificum indulgentiis celeberrima, certis anni temporibus diligenter et caste visebat pedes, et quidem per hiemem lacernatus, haud sine mantelo : nec ulla corporis lassitudine aut ceteros exemplo suo destitui, aut se tantorum bonorum communione privari patiebatur. Piacularia vero grana, quæ dicuntur, et cereas Agni cœlestis effigies, pictasque Sanctorum icunculas, et alia id genus, quæ ab impiis irridentur, ita studiose tuebatur, et cara habebat, ut in ejus scrinio, post mortem nihil fere aliud apparuerit. *Quoniam vero adeo impense curas locabat omnes in promovenda Dei gloria, publico Ecclesiæ bono, ac salute animarum; neque eum latebat, quanto ad hoc esset adjumento potestas ecclesiastica atque civilis,* Pro Ecclesia Catholica, ac

A ac nominatim pro Christianis regibus atque principibus quotidie ardenter orabat : pro summo vero Pontifice numquam sine uberrimis lacrymis, *sicut refert Maffeius. Certe in Constitutionibus nostris parte* VII, *cap.* IV, *num.* 3 *hæc leguntur :* Juvatur etiam proximus sanctis desideriis, et orationibus in Dei conspectu pro universa Ecclesia, ac pro iis præsertim, qui majoris sunt momenti, ad ejus universale bonum, effusis. *In declaratione autem ad dictum caput dicitur :* Cujusmodi sunt principes ecclesiastici, et seculares, et alii, qui multum prodesse, vel obesse bono animarum, et divino obsequio possent.

inter quæ libellus

640 *Aureus etiam De imitatione Christi libellus Sancto nostro in deliciis erat. Et vero hunc cum ad nutriendam pietatem, tum ad sedandas animi perturbationes, adeo orationi inimicas, maxime esse accommodatum, quis ignoret ?* Venit hic libellus, *inquit Bartolus lib.* IV, *num.* 12, in manus Ignatii, pœnitentis adhuc Manresæ novitii ; qui sic ejus prima dulcedine captus est, ut numquam postea carere illo potuerit ; librorum piorum perdicem vocare [eum] solitus, (*Vide infra paragraphi* 86 *partem secundam, responso decimo sexto*) totum virtutis absolutæ, vitali ex succo, B spirituque concretum. Inde caput quotidie ordinatim legebat; sed tractu lento, interjecta passim meditatione, ductoque sensim cœlesti pabulo, terræ in morem, guttas omnes tenuis pluviæ avide combibentis : per diem vero, qua sors ferret, aperiebat illum identidem, relegebatque, quod primum occurrisset.

De imitatione Christi.

641 Et vero semper occurrebat, quod in rem præsentem faceret, sive doloris levamentum, seu robur animi fatiscentis, sive tentati consilium : eratque hic ipsi perpetuus consolator, consiliarius, et comes. Quos vero in Christo multum diligeret, eos hoc libello velut singulari pignore donabat ; iturusque Cassinum cum procuratore Caroli V Ortizio, Exercitia spiritus illic obituro, totidem secum ex iis libris tulit, quot erant in cœnobio monachi ; deditque singulos singulis, digna plane haud minus accipientibus, quam dante grati animi honoraria demonstratione. *Hinc amplificantur ea, quæ de isto libello refert Ribadeneira lib.* I, *cap.* XIII. *Georgius Mayr in epistola ad R. A. P. N. Claudium Aquaviva, quam dicto libello Græce a se reddito præfixit,* Probe, *ait,* novimus, B. Ignatium Loiolam.. non solum magnifice de eo sensisse, sed quotidiano C usu lectioneque familiarissimum eum sibi ; filiis vero suis.. commendatissimum reddidisse *etc. Verum inter alia plura eaque singularia sancti Fundatoris puncta, ad quæ pia ejus animi affectio sese extendebat, peculiarem aliquem locum merito sibi poscunt tria alia, quæ prioribus subnecto.*

§ LXIII. Pia erga SS. Eucharistiam, Jesum mediatorem, ejusque Virginem Matrem, ac S. Ignatium martyrem affectio.

Nec vulgaris erat S. Ignatii *religio, qua latentem sub speciebus Eucharisticis Deum hominem prosequebatur. Et sane, qui poterat esse memor eximii istius favoris, quo* clare vidit augusto illo atque tremendo Sacramento Dominum Jesum Christum, verum Deum atque hominem verissime contineri, *ex Ribadeneira lib.* I, *cap.* VII, *et non inflammari tenerrimo, quoad vixit, erga sacrosanctum hoc mysterium mentis ardore, ac perpetua reverentia ? Vin' specimen ?* Conclave, *ut est apud Bartolum lib.* IV, *num.* 28, fenestella jussit aperiri, qua in aram majorem, et augustissimum Sacramentum pateret prospectus; unde velut alius Daniel ex cubiculi secreto, et procul arbitris, illuc intentos haberet oculos, ubi totus animo habitabat. *Quod si memoria repetamus mirabilia illa, quibus Servum suum inter sacratissima altaris arcana prævenit Dominus, ex dictis paragrapho* 61 ; *si oculos præterea convertamus ad pium apparatum, seu ad sacrum potius horrorem, quo se* Ignatius *ad illa accingebat, uti habes paragrapho* 60 *et* 62 ; *nonne concludemus, sanctum Patrem de divino isto epulo magnificentissime sensisse ? Accedit eo usus illius sumendi frequentior in Ecclesiam ipsius opera introductus: nam* Sacramentorum frequentiam ab ipso incrementum accepisse, *Ecclesia legit de ipso in Horis canonicis.*

AUCTORE J. P.

Sanctus erga Eucharistiam valde affectus: cujus etiam frequentiam auxit.

643 *In manibus est apographum litterarum* S. Ignatii, *quas ad Magdalenam sororem suam scripsit de communione menstrua. De usu Eucharistiæ, quem tenebat S. Franciscus Borgia etiamnum secularis, agitur apud Ribadeneiram in Vita S. Francisci Borgiæ Hispanice edita lib.* I, *cap.* X; *auctor nempe ipsi erat* S. Ignatius, *ut diebus octonis singulis, ad hoc sacrum epulum accederet. Tenerrimos erga illud affectus spirat notissima illa oratio :* Anima Christi sanctifica me *etc., sancto nostro Parenti admodum familiaris. An ab eo composita ? Negatur hoc apud Latinum Bartoli interpretem lib.* IV, *num.* 26 : S. Ignatio attributa, opinor, *ait,* quod eam non raro includit meditationum suarum colloquiis : ex quo etiam natum putem, ut in requirendo illius auctore minus diligentes, suis libris eam vulgaverint velut proprium sancti Viri partum. At ea, cujuscumque tandem, non est plane S. Ignatii : legi enim illam in libro Lugduni anno 1499 typis impresso, cum esset tum octennis Ignatius: addebaturque recitaturis præscripto tempore, indulgentia pœnarum : at Bonifacius etsi sit ejus nominis postremus, seculo integro Ignatium præcessit. *Hæc ibi.*

E

Quid suaserit S. Francisco Borgiæ : an orationem Anima Christi composuerit

644 *Jam de Jesu mediatore.* Scribebat *a primo conversionis tempore,* pulcherrima quæque ac maxime insignia Christi, beatæ Virginis, aliorumque Sanctorum tum verba tum facta, et in librum perpolitum atque elegantem memoriæ causa quam optimis litterarum notis referebat. Et quidem aureis litteris Christi, puniceis beatæ Virginis, variis coloribus reliquorum Sanctorum exempla, *ex Ribadeneira lib.* I, *cap.* II. *Et vero quæ de Christo manu pinxit, moribus et exemplis expressit in se, in aliis autem exprimi voluit. Hæc ita esse, argumento sunt Exercitia ejus spiritualia, atque alia, quæ subjicio. Quid enim meditationes de Regno Christi, de duobus Vexillis, de tribus Gradibus humilitatis, ut alias omittam? Quid loca sancta Hierosolymis perlustrata, et sacras inter amoris erga Jesum illecebras ibidem gesta, quæ narrat Ribadeneira lib.* I, *cap.* II*? Quid exordia litterarum? Quid Societati inditum nomen Jesu? Quid singulare quoddam sacrarum imaginum studium, quæ Christi Domini vultum aut facta referrent, apud Linekum lib.* I, *cap.* III*? Quid Crucifixi imago, quam supra pectus gestabat, teste Carnolio cap.* XXII ? *Nonne satis hæc comprobant*

F

Initio conversionis Christi gesta litteris expressit, ac sequi studuit.

AUCTORE J. P.

comprobant, sanctum Patrem eximio quodam erga Jesum Salvatorem affectu exarsisse? Huc accedunt tam frequentissimæ in Constitutionibus nostris expressiones ejusdem nominis, quam sigillum ex ære, quo usus est S. Ignatius, *venerando Jesu nomine insignitum, et ex documentis Romanis incidi hic curatum in æs; quod, ecce tibi repræsento.*

Testatur P. Ignatius Pinius, hoc sigillo esse, sigillatas electiones nostrorum Generalium, incipiendo a R. P. Jacobo Laynez; hoc eodem S. Franciscum Borgiam obsignavisse patentes commendatitias patris Araoz, quæ sic inchoantur ex
B *Hispanico translatæ :* IHS. Franciscus de Borgia Præpositus Generalis Societatis Jesu, Provincialibus, Præpositis et Rectoribus, ac reliquis religiosis Societatis Jesu in Hispania, salutem et vitam in Domino sempiternam. Jam scitis, cum sit notorium, quam fiduciam atque existimationem de patre doctore Araoz Societatis nostræ habuerit noster Pater Ignatius sanctæ memoriæ *etc. In fine habetur :* Acta Matriti 16 Novembris 1571. Franciscus. *Venerabile itaque hoc signaculum adhibebat foris* Ignatius; *intus vero frequentes admodum Jesu mediatoris apparitiones ipsi exhibitæ, quam multa quamque profunda intimo ejus cordi divini nominis hujus signacula impressere! De illis apparitionibus adi Ribadeneiram lib.* I, *cap.* X, *et cap.* XI ; *lib.* II, *cap.* XI ; *adde ea, quæ mox hic sequentur ex occasione Virginis Deiparæ, quam post ejus Filium* Ignatius *unice dilexit.*

Multa quoque

645 *Fuit enimvero tenerrima utriumque, hinc inter augustissimam cœli Reginam, inde inter* Ignatium *amoris vicissitudo; et hujus quidem erga illam pietas plane singularis; illius vero erga eum materna prorsus sollicitudo emicuit. De Virginis apparitione scribit Ribadeneira lib.* I, *cap.* II ;
C *de cogitata a Sancto defensione virginitatis ejus, cap.* III : *ubi et de voto castitatis : de pervigilatione nocturna coram Deiparæ imagine ante festam Annuntiationis ejus lucem, cap.* IV ; *de visione ipsius, cap.* VII ; *de jactis Societatis fundamentis ad ædem Mariæ in Monte Martyrum, die Assumptioni ejus sacro lib.* II, *cap.* IV ; *de diurna nocturnaque apud Dei Matrem obsecratione ante Sancti primitias, ibid. cap.* XI ; *de earum celebratione in æde sacra B. Mariæ ad Nives in natali Domini, paragrapho* 25 *hujus mei Commentarii ; de emissa in sacello Deiparæ solenni professione, insertis ejusdem formulæ istis vocibus :* Promitto... coram Virgine Matre, *apud Ribadeneiram lib.* III, *cap.* I. *De consuetudine precatoriam Virginis Coronam nocturno tempore in lecto retinendi, piæ occupationis gratia, Bartolus lib.* IV, *num.* 27. *E quibus conficitur hinc quidem* Ignatii *erga beatissimam Virginem Matrem amor; inde vero ejusdem erga illum favor.*

et magna

646 *P. Ludovicus de Palma in Praxi et brevi declaratione viæ spiritualis etc. ex Hispanico Latine reddita, a pag.* 281 *sic scribit :* Sanctus Pater noster a sanctissima Virgine, ab ipso suæ conversionis initio, multis fuit beneficiis affectus; eo quod se illi videndam præbuerit, animarit, ac eum confirmarit in castitatis suæ proposito. Hinc ille vicissim, in grati animi signum, ante ejus altare et imaginem in Monte Serrato vestes suas seculares cum sacco commutavit : totam coram eadem ejus imagine noctem insomnem ducendo; gladium et pugionem, quibus primis suæ vanitatis annis usus fuerat, anathema perpetuum devotionis suæ erga Virginem, suspendendo. Ab his initiis devotio hæc erga sacratissimam hanc Virginem ita in eo aucta est, ut nihil umquam aut grave aut leve aggredi solitus esset, cujus a Virgine, ejusque patrocinio promotionem non exspectaret, nihilque a Deo postularet, nisi per hujus intercessionem : et ipsa vicissim Virgo eum perpetuis beneficiis auxit, et suis apparitionibus dignata est; ut ex quaternione quodam videre licet, quem ipse manu sua scriptum reliquit : in quo illustrationes, quibus quotidie fruebatur inter scribendum Constitutiones, annotavit. D

specimina

647 *Et quod de Corona Deiparæ paulo ante obiter retuli, ita amplifico ex eodem auctore pag.* 294 : Certum est, quod, licet sanctus Pater noster in Societatis initiis liberum cuique reliquerit horam orationis matutinam vel mentali vel vocali orationi impendere; Horas tamen tum beatæ Virginis ea hora studiosis nostris, et fratribus nostris coadjutoribus, qui legere nesciunt, Rosarium ejusdem præscripsit, serio commendans, ut, qui Rosarium legunt, bene in eorum mysteriorum meditatione instruantur, quo illud majori cum devotione et fructu percurrant. *S. P. N. Constitutionum parte* IV, *cap.* IV, *num.* 3 *sic dicit :* Præter Sacramenta confessionis ac communionis (ad quæ octavo quoque die accedendum erit) et præter Missam, quam quotidie audient, horam unam impendent recitando beatissimæ Virginis Officio. *Et ibidem num.* 4 : Aliqui (cujusmodi esse possent coadjutores illi, qui legere non didicerunt) præter Missam, horam etiam unam recitando Rosario vel Coronæ beatæ Mariæ virginis... impendent. *Et in declaratione ad idem caput hæc præscribit :* Quod ad Coronam vel Rosarium attinet, doceantur, quomodo cogitare vel meditari mysteria, quæ in eo continentur, possint; quo majori cum attentione et devotione se in eo exercere valeant. E F

præbuit Vi... sanctus.

648 *Arctissimam in Manresano secessu et compositione libri Exercitiorum spiritualium, Mariam inter et sanctum Patrem officiorum voluntatumque communicationem, quid attinet commemorare? Noverat utique* Ignatius *magnam illam optimæ Matris erga calamitosos benignitatem summa cum potestate conjunctam. Hinc in tertio Exercitio hebdomadæ primæ, quod est de peccatis,* Colloquium, *ait,* primum fit ad Dominam nostram, Christi Matrem, flagitando intercessionem ejus apud Filium, et gratiæ impetrationem nobis tripliciter necessariæ. Primo, ut internam criminum nostrorum cognitionem, ac detestationem sentiamus. Secundo, ut operum nostrorum agnoscentes, abhorrentesque ordinem perversum, correcto eo, nosmetipsos, secundum Deum, recte ordinemus. Tertio, ut perspecta et damnata mundi pravitate, a rebus mundanis ac vanis nos recipiamus. His expletis semel recitetur, Ave Maria. *Et quarta die hebdomadæ secundæ, in meditatione de duobus Vexillis*

A *Vexillis iterum recurrendum præscribit ad misericordiæ Matrem, dicens :* Colloquium postea formandum erit ad Virginem beatam, implorandaque est per eam a Filio gratia, ut recipi possim et manere sub vexillo ejus *etc. Ita pie affectus erat sanctus Pater* Ignatius *erga Virginem Mariam.*

Deiparam virginem quanti faceret :

649 *P. Ignatius Diertins, insignis Exercitiorum sancti Patris nostri explanator, in rem hanc ista observat in explanatione ad dictum exercitium tertium, editionis Antverpiensis anni* 1696 *pag.* 75 : Quod vero S. P. N. tam studiose in hoc, et in pluribus deinde colloquiis, doceat nos implorare patrocinium beatæ Virginis ; quod toties in meditationibus memoriam ejusdem suscitet ; quod in tertia hebdomada ejus dolores, in quarta ejus gaudia proponat contemplanda ; quod in tribus orandi modis, ad virtutes ejus imitandas invitet, eamdemque salutandi et invocandi formulas menti revolvendas objiciat ; quod denique tot modis cultum venerationemque Matris Dei promoveat ; non mirabitur ille, qui legerit B. Ignatium, postquam in Monte Serrato, ante aram beatæ Virginis suspensis armis noctem excubans, sacræ militiæ tirocinium posuisset ; inde plenum B zelo pro honore ejusdem Virginis Matris, secessisse Manresam ; in quo secessu per annum commoratus, hunc admirabilem Exercitiorum librum composuit.

qua occasione hic agitur

650 *Insigne etiam* Ignatii *erga Virginem Matrem, et hujus in illum amoris reciproci argumentum præbet* imago Deiparæ penicillo expressa *(verbis utor Bartoliani interpretis lib.* II, *num.* 21*)* quam post fundatam quoque Societatem retinebat ; sed ea tandem carere sustinuit, ut P. Araosium affinem, ab se ægerrime discedentem, utcumque solaretur : nam ut erat ejus eximia comitas, abeuntis mœrorem non ferens, protractam de sinu imaginem perinde illi dedit, ut si cordis dimidium donaret, vetuitque ulli omnino eam dare ; addens, ex quo vestem mutasset, secum ab se perpetuo circumlatam, et sexcentis animi, et corporis casibus cultus ejus mercedem cumulatissimam multiplici auxilio expertum. Nec alio egebat stimulo Araosii pietas : sed ei tam grato munere diu potiri non licuit : illo enim in Hispaniam reditu, dum negotii causa Loyola transit, Maria *(lege* Marina) sancti Viri ex fratre filia, illam sibi mutuo saltem expetiit, regredienti post illac Araosio redditura. Sed neque is umquam C postea rediit, nec illa se teneri promisso credidit.

de imagine Cæsaraugustana, quæ olim fuerat Ignatii :

651 Verum annos jam agens octoginta, cavensque, ne pretiosum pignus post se forte aliquibus cederet, a quibus minus honorifice haberetur, Syracusano *(debuit dici* Cæsaraugustano) Societatis collegio illud dedit. Spectatur in pictura illa Virgo dolore pectus et ense confixa : augent pretium colores, vetustate et gestatione tamdiu benefica pallentes atque evanidi. *Ceterum imaginis istius ectypum inter res nostras hic inveni, quod* juxta exemplar Romæ incisum *notatur, hac ei subjecta inscriptione :* S. Maria a corde, illi simillima, quæ in Cæsaraugustano Societatis Jesu collegio asservatur, quam S. P. Ignatius, ejusdem Societatis Fundator, a primo suæ conversionis die, usque ad senium, in pectore semper gestabat ad cor, per illam se a Deo ubique miris modis adjutum testatus.

Plura huc addit Henao Antiquitatum Cantabriæ lib. III *in citationibus ac notis ad cap.* xxxv, *ubi refert, Marinam illam anno* 1595 *scripsisse litteras ad doctorem Paschalem Mondura, ecclesiæ metropolitanæ Cæsaraugustanæ canonicum, simulque ad eum misisse imaginem, de qua hic agimus, ut illa se recrearet, ac deinde eam traderet patribus collegii Cæsaraugustani. Paruit Paschalis, traditionem exsecutioni mandando : qua intellecta Petrus Ribadeneira scripsisse affirmatur ad P. Jacobum de Morales, qui tunc præerat dicto collegio, ut illam imaginem Matritum ad se dirigeret venerationis gratia. Annuit collegii rector : Ribadeneira vero postquam devotioni suæ fecisset satis, imaginem remisit ad nostros Cæsaraugustanos : ubi splendide adornata, et in hierotheca sacrarii collegii asservata, sed in magnis festivitatibus collocata in medio altaris S. P. N.* Ignatii, *publicæ venerationi exponitur, summa cum fidelium religione, ex citato auctore. Exhibeo tibi nunc, lector, dictæ imaginis ectypon, æri hic incidi curatum, ad imitationem exemplaris, quod est apud nos.*

qui singulari affectu coluit sanctum sibi synonymum

652 *Vir sanctus Martyrem sanctum sibi synonymum affectu singulari prosecutus est. In epistola quippe ipsius tota autographa, quam dedit ad ducem Gandiæ S. Franciscum Borgiam anno, prout eidem adscribitur,* 1546, *ex testimonio P.* F *Ignatii Pinii, hæc leguntur Hispanice, quæ Latine ita effero :* Quantum attinet ad præteritam Dominationis vestræ invaletudinem, alia epistola scripsi, me simul intellexisse infirmitatem cum recuperata salute : ex quo nullam dolendi, sed gaudendi potius, ut mihi videbatur, materiem inveni, credens, id non fore sine aliquo fructus spitualis incremento. Nunc dum video, quod visitatio hujusmodi ac lucrum cœperit gloriosi S. Ignatii die, lætitiam multo majorem in Domino nostro mihi affert ; atque etiam, dum persuasum habeo in Dominationis vestræ devotione auctum iri nomen adeo beati Sancti, cui ego afficior, aut, ut minus, affici desidero singulari admodum reverentia et devotione in Domino nostro. *Ceterum pie suspicari licet, ex singulari Patris erga hunc Sanctum veneratione, aliquid etiam communicatum fuisse affectionis piæ S. Francisco Borgiæ, ad quem scribit : nam ipsius professio religiosa, cujus exemplar ante me habeo inter apographa nostra Romana, signatur* Gandiæ hoc die S. Ignatii primo

AUCTORE J. P.

primo Februarii 1548; *consentiente Chronico, quod dedi paragrapho* 59; *quem actum heroicum alligasse huic diei suspicor istum piissimum Ducem ex quadam religiosa erga hunc sanctum voluntate, qui tunc colebatur. Pro isto autem anno alibi notatur annus* 1547; *uti videre est inferius in annotatis ad Vitæ sancti Patris nostri caput* II, *lib.* III.

§ LXIV. Charitas erga proximum, gratus erga bene meritos animus.

Ribadeneiræ locus de charitate erga proximum

L*ib.* V, *cap.* II *expedit Ribadeneira hoc argumentum. Adjungo sequentia pro ipsius supplemento. Enimvero sacrum hunc erga proximos ignem nonne tantus, quantus erat, spirabat* Ignatius? *Præter designatum modo Ribadeneiram volve reliquum Vitæ contextum: et quot, quantasque hujus charitatis notas ibidem deprehendes? Facta colligit Nicolaus Lancicius Opusculorum spiritualium tomo* II, *opusculo* XVIII, *cap.* II; *progressiones* B *ad juvandos proximos Orlandinus lib.* XVI, *num.* 115. *De charitate, cujus hic rationem habemus, exstat apud Maffeium libri tertii caput* IV; *ibidem vero cap.* II *in rem nostram hæc scribit:*

suppletur ex Maffeio, e quo discimus mirum Ignatii artificium,

Miræ, *inquit*, fuit solertiæ in sollicitandis mortalibus, et a diaboli servitute ad Christi Domini obsequium traducendis: ac quibus artibus dæmon ad animarum perniciem utitur, easdem ipse (quoad liceret as fas esset) ad hominum salutem ac beneficium transferebat. Voluntates ac naturas eorum, quibuscum ageret, festine odorari; ambitiosis splendida, avaris utilia, voluptuosis jucunda proponere, et suo, quod aiunt, hamo vel esca quemque piscari. Jam in congressu, maxime principum, id observabat in primis, ut sermonis initia illis daret, extrema reservaret sibi; cavebatque, ne de rebus etiam divinis inepte vel ad satietatem ac fastidium ageret. Tristem vero et horridam sapientiam (utique postquam in lucem hominum prodiit) semper vitavit: cumque philosophiæ nomen ipsum intelligeret, etiamsi modeste tractetur, tamen satis odiosum esse per se; nihil in habitu suo, vel in genere vitæ, rarum aut notabile conspici voluit, ac semper sese, quibus C rebus honeste ac religiose potuit, ad communem consuetudinem accommodavit, neque commisit, ut, quod ipse non faceret, id in aliis reprehendere putaretur: prorsus ut ejus mores prima fronte vel eminus intuenti unus aliquis e populo videretur esse: verum quo propius illum inspiceres, quo diutius ac familiarius uterere, eo magis præstantiam virtutesque Viri, tamquam odorem ex affrictu sentires.

qua omni hominum generi sese accommodabat.

655 Atque id ipsum est causæ, cur nostris nullam in vestitu ornatuve Religionis injunxerit notam; sed quo facilius in hominum cœtus et consuetudinem irreperent, ac tempestivis colloquiis unumquemque adjuvarent; ubicumque gentium versarentur, quam modestissimo ejus gentis habitu jussit incedere, neque ullum dare signum animi, a sensu communi vel ab humanitate abhorrentis. Idem valde vituperabat moderatores animarum eos, qui vel una eademque via, ac ferme quam ipsi tenuissent, ceteros etiam ad studium virtutis conarentur adducere; vel dumtaxat, si quis ad pietatem esset sua sponte propensus, formandum regendumque susciperent: sed ipse D nimirum vel feros et barbaros homines non dubitabat aggredi, sic, ut a singulis, quod dabatur, acciperet: et quos ad consilia Christi provehere non posset, certe ad præcepta sensim allicere nitebatur. *Ex quibus raram in paucis sancti Viri industriam agendi cum proximo discimus, seu potius solam ac veram artem venandarum animarum. Ad hæc,* Dispiciebat in primis, *sicut scribit idem auctor,* quod ingenium, qua ratione tractandum esset, iisdemque sæpe morbis, pro varietate naturæ, non diversas modo, sed etiam contrarias inter se medicinas adhibere consueverat. Quod si quem, omnia expertus, tamen e cœno peccatorum extrahere nequivisset; non ideo contrahebat animum, vel se angori dabat, quasi oleum et operam perdidisset; sed conscientiæ et officii fructu contentus, acquiescebat in alto providentiæ divinæ consilio.

Amor proximi probatur ex ejus zelo animarum.

656 *Ex ardentissimo hoc salutis animarum studio proficiscebantur* voces ignitæ, quas suorum subdebat pectoribus, cum missos ad prædam animarum, in discessus salutans, Ite, inquiebat, omnia incendite, et inflammate; *uti habet Bartoli interpres lib.* IV, *num.* 14; *et num.* 15 *recenset præsidia juvandarum animarum, ab eo Socie-* E *tati præscripta. Urbanus PP. VIII in Bulla canonizationis,* Assiduum, *ait,* obsequium, quod pauperibus et ægrotis exhibuit in hospitalibus; et eleemosynarum distributio, quas a piis personis suo ipsius studio corrogabat; maxima etiam cura, et studium, quod jam inde a principio suæ conversionis in eo posuit, ut rudes et pueri doctrinam Christianam perdiscerent; et detentorum in carcere visitatio ac sublevatio, quam instituit, et exercuit accurate; nec non per universum terrarum orbem missiones, quas fecit; et domus, ecclesiæ et collegia, quæ erexit, et in dicta Urbe, præter scholas grammaticæ, et humaniorum litterarum, quas gratis aperuit; collegium Germanicum, ac orphanorum, et catechumenorum domus, et S. Marthæ, ac S. Catharinæ monasteria, aliaque loca pia, quæ excitari curavit; et dissidentium reconciliatio; salubria consilia data; et spiritualia Exercitia ab eo composita; Sacramentorum frequentationes procuratæ; injuriarum denique remissio, et pro inimicis oratio, quam ardenter amaret proximum propter Deum, plane demonstrant.

Gratus Ignatii animus

657 *Aliud, quod Ribadeneira libro* V, *cap.* II *virtutibus* Ignatii *accenset, positum est in acceptorum beneficiorum recordatione, ac eorum remu-* F *neratione. Quæ laudatus auctor ibi summatim attingit, pluribus ulterius deduci possunt. Et quandoquidem gratus animus duobus maxime in rebus cernitur, quarum una sit posita in habendis gratiis; altera in referendis; hæ duæ grati animi dotes quemadmodum in* S. Ignatio *eluxerint, videamus. Maffeius lib.* III, *cap.* IV *id ita expressit:* Homines vel de se ipso privatim, vel de Societate communiter bene meritos, diligentissime coluit; nullumque in eos neque vivos, neque mortuos grati ac memoris animi officium prætermisit. Quippe non modo pro ipsorum salute Dominum per se suosque precabatur assidue; sed etiam, dum viverent, sæpe domum veniebat salutandi causa, eosdemque adeuntes ad se, quamquam alieno tempore, accipiebat in primis hilariter, deque Societatis progressu, ac rebus præsertim Indicis, quarum ipsa longinquitas habet delectationem, pergebat amicissime facere certiores: atque etiam, cum opus esset, quibus rebus poterat, benigne adjuvabat.

A adjuvabat. *Hæc ille generatim ; quibus singillatim hæc subjungit :*

erga bene de se meritos

658 Hieronymo quidem Arzio, Hispano doctori (quicum erat ei magna necessitudo) non modo graviter ægrotanti frequens adfuit ipsemet, sed etiam fidelibus famulis destituto, probos et industrios e Societate viros ministrandi gratia submisit. *Nec vero segnem fuisse* Ignatium *in omnibus grati officii partibus generose ac munifice adimplendis, conficitur ex alio exemplo, quod ibidem ita narratur :* Andreas Lipomanus patritius Venetus, quem Trinitatis Priorem appellabant, vir non pietate minus, quam genere nobilis, collegio nostrorum hominum constituendo Patavii, opimum sacerdotium ejusdem urbis addixerat, dimidia tantum parte vectigalium sibi, quoad viveret, reservata. At vero Ignatius, ne se vinci pateretur officio, patentibus litteris eum ultro perpetuum sacerdotii administratorem declaravit; neque e vectigalibus attigit quidpiam, nisi quod ab ipso Priore quotannis ad paucos e nostris alendos per eleemosynam præberetur. Quin etiam ejus fratris filio pensionem decrevit annuam aureorum ad quadringentos : quam tamen bonus ille Prior nequaquam admisit. Ac ceteros B item, quorum beneficiis provocatus esset, eximio quodam studio et observantia prosecutus est.

variis

659 *Bartolus lib.* IV, *num.* 8, Joanni, *ait,* Pasqualio, apud quem fuerat aliquamdiu hospes, quid gratiarum rependerit olim, initio diximus ; quam benigne sua jam cœlo donati aspectabili præsentia illum dignatus sit, confirmaritque fidem, ab se, adhuc in terris posito, illi datam ; fore scilicet illum sine dubio salvum. De Crucifixi etiam effigie, suarum eatenus comite ac solatio ærumnarum, quam ei reliquit, grati animi carum pignus. Cavellio item pio clerico, qui sibi Manresæ ægrotanti victum deferebat, quod unum habuit reliquum, Preces horarias Deiparæ tradidit : exilia fateor, sed ab nihil præterea habente valde grati affectus monumenta. Isabellam Rosellam, quæ illum de radiis circum ex ore micantibus Barcinone sanctum agnoverat, et multa juverat liberaliter, consueverat matrem compellare, eidemque Romæ post Societatem constitutam, a confessionibus diu fuit. De Cardinali Gasparo Contareno, tamquam inter primarios summe in se benefico, quoties [sermo] incideret, loquebatur, quod ejus potenti advocatione, Societatis confirmationem a Pontifice impetrasset.

C 660 *Clericos regulares S. Pauli et Barnabæ Mediolanenses quid memorem? Enimvero* præcipuo amore ac studio *illos* complectebatur, postquam ii Emmanuelem Mionam, dum Parisiis Romam venit, ægrotum in collegio sua caritate summa curaverant. Hujus officii memoriam semper beatus Pater recentissimam conservavit ; consuetudine inde et officiorum vicissitudine aucta, non aliter veneranda illa domus observare Ignatium, ad eumdem confugere, quam ad communem parentem : neque aliter ipse eos atque filios ac fratres carissimos ducere, et, ubi facultas daretur, ornare atque tueri : quod egregie nuper in quodam eorum difficultate præstiterat; *prout habemus ex Orlandino lib.* XII, *num.* 13, *ad annum* 1552.

documentis

661 Scribens vero, *ait Bartolus loco superius citato,* ad Regem, et Cardinalem Lusitaniæ, Societatem rem ipsorum vocabat, permittebatque illam eorum providentiæ, quod eam suis in ditionibus regia plane munificentia diffudissent. Duci Ferrariæ, Cardinali a sancta Cruce, proregi Siciliæ Joanni de Vega, et Cartusianis patribus, a quibus Societas fovebatur magna significatione caritatis, obligatas æternum gratias semper professus est, ac ubi alia deessent, suis ac suorum ad Deum precibus contendit partem nominum utcumque exsolvere, quibus se notat iis obnoxium. *Ita ille. Porro immortalia laudatissimi istius Regis in Societatem merita quam alte animo insculpta tenuerit, egregio monumento constare voluit. Historiæ Societatis continuator Franciscus Sacchinus parte* II, *lib.* I, *num.* 121 *ad annum* 1557, *pium, ut ita dicam, certamen Regem eum inter et* Ignatium, *hinc quidem referendæ, inde autem conferendæ gratiæ, describit occasione mortis, quam tunc obiit memoratus Lusitaniæ rex Joannes III.* Eo sublato, *inquit,* magnum res Christiana columen amisit, magnum Societas nostra : quam necdum, ut ita dixerim, natam, hoc est, ante Pontificiam approbationem complexus, ita perpetuo suis in regnis, in Europa, Africa, et ultimis Asiæ et Indiarum oris regia munificentia, paternaque benignitate, ita in ceteris Christianorum terris commendatione auctoritateque fovit, defendit, provexit, ut non magis benefici principis, quam indulgentissimi patris loco esse in omne tempus E posteritati nostræ debeat.

comprobatur.

AUCTORE J. P.

inter quæ datur epistola,

662 Id adeo ex judicio mandatoque vetusto beati Ignatii, quod propterea subjungam, intelligi potest : Præpositis provincialibus, rectoribus collegiorum. et præpositis domorum Societatis Jesu, ubicumque terrarum ac gentium sint, salutem in Domino nostro sempiternam. Quamquam Deo procreatori, ac Domino nostro, ut fonti perenni, et capiti omnium bonorum, si quid tale est in minima nostra Societate, gloria et laus debetur ; tamen erga cooperatores, et præcipuos administros divinæ ejus providentiæ, æquum est, nos pro virium nostrarum imbecillitate iis uti officiis, quæ grati animi sancta jura postulant, ad gloriam divinæ ejus majestatis. Quamobrem considerantibus nobis, quantum inter omnes Christianos principes serenissimo Regi Lusitaniæ cuncta nostra Societas debeat, cujus favore, et admodum liberali auxilio fundari cœpta est, totque in partes propagata, magno cum proventu divini obsequii, et spirituali adjutorio animarum ; visum est in Domino excitare vos per obedientiam ad id, ad quod certum habeo complures vestrum suamet sponte per caritatem moveri.

qua regem Lusitaniæ suorum precibus commendat.

663 Igitur omnes, quicumque præestis, quique sub obedientia vestra degunt, tum sacerdotes in Sacrificiis, tum ceteri in precationibus suis F quotidie, et nominatim de Rege eodem, simulque de regina, et liberis eorum coram Deo memineritis. Siquidem quidquid gratiæ summa bonitas iis largietur, in regna ipsorum redibit : in quibus præcipuo quodam modo optandum est nobis, ut laudetur et glorificetur sanctissimum ejus nomen. Atque hoc pacto nos parte aliqua defungemur officii, quod plurimum debemus : reliquum vero explebit is, qui nostras omnes infirmitates supplet. Cui placet opem vobis impertiri, ut sentiamus semper ejus sanctissimam voluntatem, et integre exequamur. Romæ 14 Junii, anno salutis 1553.

§ LXV.

AUCTORE J. P.

§ LXV. Alia quædam erga bene meritos officia; mansuetudo, et amor pacis.

Gratus animus erga ducem Ferrariæ,

Erga Ferrariæ Ducem, quomodo fuerit affectus Ignatius, *intelliges ex Orlandino lib.* VII, *num.* 35: *ubi consultus a Jaio, quemadmodum se cum illo Duce gereret,* Respondit, *inquit historicus,* beatus Pater, cupere se cum Societate universa tali Duci, qui laicos inter principes Societati nascenti studiose favisset, toto animo deservire; amplectendamque perlibenter oblatam occasionem ad contestandam debitam gratamque memoriam. Quod autem ad agendi spectaret modum atque formam; seu de Deo habenda esset oratio, seu lex explicanda divina, seu alia quævis munera pie gerenda, unum et idem putaret esse responsum, totus videlicet ut ex Duce penderet. Æquum enim esse, ut cum is esset a Christi Vicario Ducis usibus commodisque concessus, sineret sane ab ipso Duce se regi, et quamdiu Ferrariæ apud illum esset, eum sibi Superioris et Præpositi loco duceret, quoties vel Dei causa, B vel ipsius Ducis bonorum civumque requireret. Quod si permitteretur a Duce potestas, tum quibuscumque posset officiis pro Societatis disciplina moribusque vacaret. *Ita ibi.*

S. Franciscum Xaverium, Natalem, Turrianum, Lainium, ac Codacium:

665. Nec dissimiliter, *uti a Bartolo lib.* IV, *num.* 8 *refertur,* erga eos se gessit de Societate, qui eam aliquo singulari beneficio decorassent. Ad Xaverium quidem scripsit, nos posse illius ullo umquam tempore non esse memorem, quod viro sancto, et incredibili amore erga illum affecto, maximi præmii loco fuit. Hieronymo Natali mandavit, ut Michaelem Turrianum velut oculi sui papillam custodiret, cui se fatebatur ingenti obligatione gratiæ teneri: Lainio vero, quam cuivis alteri Societatem plus debere aiebat, nominabatque illum Societatis summam rem, totamque faustitatem. Sed fuit ejus in Petrum Codacium grati animi significatio insignis, et inusitata. Is primus ex Italis Societatem amplexus est, cujus desiderio magna Pontificis, cui erat percarus, et aulæ faventis magna obsequia valere jusserat. Societate inita, sic eam amavit, tamque sollicitas et industrias operas in ea Romæ sustendanda tam strenue admovit, ut fundationem etiam stabiliret, quæ tunc quidem sat esset C domui professæ, vocareturque Societas religio patris Petri.

cui postremo, tamquam fundatori plurimum detulit Sanctus.

666 Die ergo sacris ritibus solemni, expleto prandio, assurgit Petro Ignatius, et aperto capite prolixe gratiam testatur, quam illi tum ipse, tum tota deberet Societas tamquam fundatori: oblataque illi candela cerea, se ipsum una, et Sacrorum, precumque ingentem numerum obtulit; sub quæ multo cum fletu Petrus, acceptum (quando id Ignatius jubebat) cereum statim post reddidit, addens vel hoc uno, quod esset admissus in Societatem, mancipatusque divino obsequio, se tanto ac tam multiplici nomine obstringi, ut nullis officiis partem ejus illam assequi valeret. *Sed id officiorum erga virum adeo bene meritum testificationibus non acquievit* Ignatius; *verum qui vivum adeo coluerat impense, mortuum etiam sua apud Deum atque homines memoria frustrari noluit. Nam ut Orlandinus testatur lib.* IX, *num.* 9: Mortuo ipsi concessit præter consueta suffragia, ut etiam sepulcro honorifica cum inscriptione lapis imponeretur. Tanta erat sancti Patris in referenda gratia non externis D modo, verum etiam domesticis, sibique subjectis nobilitas animi.

Grati animi officium erga fundatores ac bene meritos

697 *Ut vero hæc virtus transiret ad filios ejus, atque in universa, quoad staret, Societate perseveraret, Constitutionum part.* IV, *cap.* I *hæc præscribuntur:* Primum in quovis nostræ Societatis collegio, perpetuo, singulis hebdomadibus Missa semel pro ejus fundatore, et benefactoribus vivis et mortuis celebretur. 2°. Initio item cujusque mensis omnes sacerdotes, qui in collegio fuerint, pro eisdem semel offerre idem Sacrificium perpetuo debeant. Singulis insuper annis eo die, quo collegii cujusque possessio Societati tradita est, cum solemnitate Missa pro fundatore et benefactoribus celebretur: et id temporis in eodem collegio quicumque sacerdotes adfuerint, eodem sua referent Sacrificia. 3°. Eodem die candela cerea fundatori offeratur, aut uni ex suis, qui ipsi sit cognatione proxime conjunctus, aut illi demum, quem ipse fundator designaverit: in qua candela armorum fundatoris, aut devotionis insignia exstent. Illa vero testabitur Societas, quam fundatori in Domino debet, gratitudinem.

de Societate,

668 Quarto. Cum primum Societas in collegii E alicujus possessionem venerit, Præpositus Generalis curet indici per universam Societatem, ut quilibet sacerdos ter Sacrum faciat pro superstite fundatore ipsius collegii, ac benefactoribus... Rursus, cum ex hac vita illi excesserint, curabit idem Præpositus Generalis, ubi primum rescíverit, ut per totam Societatem singuli sacerdotes ter Sacrum pro animabus illorum faciant. Quoties autem dictum est, Missas esse a sacerdotibus celebrandas, ceteri omnes, qui in collegiis degunt, ac sacerdotes non sunt, ad eamdem illam intentionem orare debent; quandoquidem, ejusdem gratitudinis nomine, utrique obligantur in Domino. *Pro singulis vero Sacris, quæ annuntiantur sacerdotibus, indicuntur illis, qui sacerdotes non sunt, singulæ coronæ, seu tertia Rosarii Mariani pars.* 5°. Fundatores præterea ac benefactores collegiorum participes peculiariter efficiuntur omnium bonorum operum, quæ tum in ipsis collegiis, tum in reliqua Societate Dei gratia fiunt. 6°. In universum autem, tum fundatoribus, tum etiam ipsorum necessariis, et quoad vivunt, et postquam obierunt, peculiariter sese devinctam esse Societas ex charitate cognoscat, ut omni officio illos prosequatur; quod a nobis præstari, juxta minimam hanc nostram professionem, ad divinam gloriam possit. F

colligitur ex elencho Missarum, quæ pro ipsis fiunt.

669 *Quibus quid requiras amplius, ut de munifica et generosa Sancti ad filiorum ejus pro acceptis beneficiis gratiarum actione constare liquidissime possit? Quæ quia ex tam profusa Sacrificiorum ac precum collectione et extensione componitur, non obscure declarat, quid et quantum Societas illis debeat, ac velit reddere, a quibus benefacta accepit. Et adeo quidem hæc Sacrificiorum ac precum collectio nonnumquam augetur pro ratione meritorum, ut pro uno Henrico IV, Galliarum rege, sexcenta millia Hostiarum a Societate fuerint immolata, teste P. Joanne Rho in Variis virtutum historiis lib.* IV, *cap.* VIII; *ubi addit,* Illud minime dissimulandum, quamquam in illa tanta gentium omnium luce fiat, quod in Urbe quotannis Gregorii XIII revocandæ memoriæ institutum est, ut res ejus præclare gestæ in magna tum Cardinalium, tum minorum antistitum, ac frequentissima eruditorum hominum panegyri ab oratore laudentur, id vel ab invidis illustrem,

A illustrem, et nostræ commendationis plenissimam confessionem veritatis non semel extorsit, audiente me, *inquit;* apud nos optime collocari benefacta, quorum memoria æternis grati animi tabulis consignata injuriam non timeat vetustatis. *Hisce supplentur dicta Ribadeneiræ circa fundatores lib.* III *sub finem.*

S. Ignatius post mortem etiam gratus.

670 *Quid, quod sanctus Pater, præter illa, quæ cum ipse, tum ex ejus spiritu Societas universa præbuit tam insignia memoris animi monumenta, quando ipse jam mortalibus ereptus erat, gratæ tamen voluntatis officium non prætermisit? Nam in Vita venerabilis servi Dei P. Julii Mancinelli nostri, ex Italico in Latinum conversa, lib.* III, *cap.* X *ista narrantur :* Alias semel illi aspectabilis fuit Sanctus Calendis Augusti anno 1610, et ipsi significavit nonnulla in bonum principis de Stigliano, qui identidem bene merebatur de Societate, et tunc solennissimum festinabat apparatum in nostro Neapolitano templo, die festivam sancti Fundatoris lucem præcedente. Pater Julius dedit ad intelligendum, quantum opus esset illi principi, per patrem Negronem familiarem ipsius, et per patrem congregationis nobilium præsidem : cui congregationi subinde ille
B princeps solebat interesse. Nec multum temporis intercessit, cum illa revelatio vera fuit, et opere completa. *Factum aliud disce ex Compendio Vitæ* S. Ignatii, *anno* 1681 *Viennæ Austriæ edito ; ubi cap.* II *sequentia narrantur :* In Hibernia cum alicubi Religiosi nonnulli, Magistratui * supplices fuissent, ut Societatem ex affluxu populi invisam, urbe sua ejiceret, isque memoriali dilacerato socios de gratia Dei, et civium amore tutos esse jussisset, amabili vultu apparens Ignatius, gratias egit de suscepto sociorum patrocinio, et in discessu, converso vultu unum allocutus, inquiebat : Amodo jam sequere me.

* *id est* gubernatori

Mansuetudo ejus ostenditur ex facto episcopi Cameracensis,

671 *Quæ de pace ac fuga litium narrat Ribadeneira lib.* V, *cap.* II, *declaro ex Orlandino lib.* XIV, *a num.* 49, *ubi sic scribit :* Cameracensis præsul prius illud, *quo nostris, ne advocarent concionem, interdixerat,* nulla prorsus oblata a Patribus causa, renovavit edictum ; et Societatis homines tota sua diœcesi, quæ cum Tornaco conjuncta erat, prædicatione divini verbi, et sacrorum administratione prohibuit... At Ignatius nihil difficultatibus his commotus..., satis habuit commendatitias a Cardinale Carpensi litteras mitti ad Apostolicum nuntium agentem cum im-
C peratore Bruxellis. Interimque suos (uti semper in ejusmodi causis solebat) admonet, quam modestissime sese gerant, neu quid asperius in episcopum, unde magis irritetur, efficiant, neque sua jura contra ejus edicta per Apostolicas litteras, quod eis proclive erat, prolata defendant. *Paruere nostri ; nam* ex Ignatii præscripto, *sicut refert idem historicus,* submissione et mansuetudine utendum rati, se tenuere Tornaci, nec in Cameracensem diœcesim egressi sunt *etc. Maluit itaque Parens noster videri et esse mansuetus ecclesiasticæ potestatis cultor, quam acer ac rigidus sui juris exactor.*

decreto Sorbonico, ac puero inepte petulanti,

672 *Decretum vero Sorbonicum adversus Societatem, de quo egi paragrapho* 47 *et paragrapho* 48, *breve illud quidem, sed acerbum, et valde nobis infestum, quam animo mansueto ac sedato acceperit, et a suis accipi voluerit ; intelliges ex Ribadeneira lib.* IV, *cap.* II. *Quid, quod* ab omni fastu et moribus imperiosis *(teste Maffeio lib.* III, *cap.* V*)* vehementer abhorruit. Vestigium in eo contumaciæ cerneres nullum : et, quod difficillimum est, lenitatem ita cum gravitate miscebat, ut neque facilitas de auctoritate, neque severitas quidquam de suavitate detraheret. *Ita ille. Ac paulo post subdit præclarum hoc Ignatianæ mansuetudinis exemplum :* Venetiis Patavium pedibus cum iter haberet, domestica, eaque admodum attrita lacerna ob inopiam indutus, Jacobo Laine comite, pecuarius quidam puer, qui a via non longe armenta pascebat, conspectis eminus peregrinis, ad eos repente propius advolat, habitusque fortasse novitate permotus, defixis procaciter in Ignatium oculis, cachinnos tollere, eidemque licentius cœpit illudere. Cumque Ignatius vultu placido substitisset : conversus ad eum comes : Quin, ait, acceleras gradum, Pater, teque istius pueri petulantiæ subtrahis? Immo vero, inquit ille, cur puerum oblata sibi præter spem hac tanta oblectatione fraudemus? Itaque consulto etiam diutius hæsit in iisdem vestigiis, ac se curiosius intuendum, ridendumque affatim protervo adolescentulo præbuit ; plus nimirum ex hoc qualicumque sui contemptu ac ludibrio hauriens voluptatis, quam alii ex vulgi plausu faustaque acclamatione percipiunt. Atque hunc mansuetudinis tenorem diligenter in omni vita servavit. E

AUCTORE J. P.

atque aliis quibusdam factis.

673 *Mellitæ huic sancti Patris munsuetudini conformia sunt alia quædam facta. Illud imprimis, quod refert Maffeius lib.* III, *cap.* IX *:* Cum Martinus Olavius, qui collegio Romano annos aliquot magna cum laude præfuit, excellenti vir ingenio doctrinaque, theses aliquot de more proposuisset, in quibus erat caput de immaculato, ut appellant, conceptu beatæ Virginis ; licet ea de re Ignatius pro sua egregia in Deum et Virginem pietate minime dubitaret ; tamen ne Fratres Dominicani, qui ad disputationem invitabantur, id ægre ferrent, seque nominatim provocari putarent ; eam thesem, quamquam ingemiscente Olavio, induci tollique omnino imperavit. *Et sane quid nisi pacem ac mansuetudinem spiravit,* Ignatius, *quando jam memoratum* Martinum Olavium, *referente Bartolo lib.* III, *num.* 48, redire ad theses noluit, ab religiosis quibusdam in conventu totius Ordinis positas : quod ex iis aliquas sic exagitasset, ut responsionem propugnanti omnem eriperet. Quippe illi splendor non placuit, quo obscurarentur alii ; nec emendam unius gloriam malevolentia multorum : qui, ut nimis proclive, offusum pudorem interpretaturi erant injuriam. *Utrumque hoc nostri Patris factum in* F *Olavio, confirmatur ex iis, quæ in apographis nostri archivii Romani narrantur inter* Dichos y echos *etc. ; id est, inter* Dicta et facta *etc., a patribus quibusdam observata in* S. Ignatio. *De pace inter discordes a Sancto procurata agitur inferius* § 85.

§ LXVI. Alia mansuetudinis Ignatianæ specimina ; amor Dei.

Exemplum miræ mansuetudinis

Nec vero vulgarem egregiæ sancti Viri mansuetudini splendorem conciliat factum illud, *quod breviter perstringit Ribadeneira lib.* V, *cap.* II *; sed quod Maffeius pluribus exponit lib.* III, *cap.* IX. *Ex hujus itaque plena rei narratione suppleo illius parcitatem.* Admirabilem, *ait,* facilitatem vel potius animi altitudinem Romæ ostendit Pater in acerbissimis vicini cujusdam injuriis perferendis. Namque is, ut nostros in proximam sibi

AUCTORE J. P.

sibi domum, quæ Petri Codatii fuerat, immigrasse cognovit; cum Ignatium sociosque, ut alii multi, sine causa pessime odisset; una re valde lætatus est, quod vendendi suas ædes, quippe nostris valde opportunas, et conficiendæ pecuniæ præclarum sibi occasionem oblatam putaret. Ergo ut peregrinum ad conditiones quamlibet iniquas cogeret, variis artibus patientiam hominis exercere constituit. Ac primum in atrii cujusdam interjacentis, quod finibus nostris contineri constabat, possessionem impudenter invasit. Neque tamen Ignatius eam rem judicio persecutus est. In id atrium deinde pavones et alia demisit altilia, quæ obversis in eam partem cubiculis nostris molestissimo clangore diu noctuque perstreperent. Nequaquam expostulavit Ignatius.

in molestissimo quodam vicino sufferendo;

675 Eidem triclinii parietes in eam partem luminis causa perforare volenti, per summam contumeliam restitit ille. Nihilominus quievit Pater, atque ob id ipsum cæco aliquot annos triclinio est usus. Cum hæc maxime ageret vicinus, ultro Ignatium ac socios tota Urbe institit criminari, bipedumque nequissimos et cupidissimos dicere, qui in alieno solo, non contenti male parta ingenti pecunia, domibusque per falsam religionem occupatis, possessiones in dies continuare, seque ipsum patriis ædibus pene per vim exturbare contenderent. Quæ res cum delatæ ad Ignatium essent, non modo sedato animo tulit, ut cetera, sed etiam ex eo die Dominum deprecari pro adversario cœpit ardentius. Denique cum ille diuturna importunitate nostros ad quamlibet iniquum pretium perduxisset, et piorum subsidiis domus tandem esset coempta; ita ex ea migravit, ut, quasi mox æquanda solo esset, sic omnia inde ferramenta, fores, fenestrarum obices, atque adeo elaborati lapidis, quidquid potuit, secum asportaverit. Neque tamen gravius ea de re questus Ignatius est: neque tali homini, aut ulli omnino mortalium ullo umquam nomine litem intendit.

B

quæ alibi etiam se prodidit, et in Bulla canonizationis laudatur;

676 *Nec vero sanctus Pater pro sua mansuetudine ac pace probavit impensum nostri Adriani ab Adriano studium, aggregandi Societati tirones cum turbis; de qua re Orlandinus lib.* II, *num.* 46. *Ceterum affectus omnes cum mansuetudine et pace interna externaque pugnantes ita exacte ad lenitatis regulas attemperarat,* ut ab omni commotione animi, motuque turbulento vacuus videretur. Eratque id consecutus, ut cum calidus natura, corporisque constitutione biliosus esset; propter summam tamen lenitatem, quam in omni sermone, vitæque consuetudine adhibebat, frigidus ipsis medicis lentusque videretur; *ex testimonio Ribadeneira lib.* V, *cap.* V. *Illud autem mansuetudini Ignatianæ admodum est consentaneum, quod in catalogo Missarum et orationum, quæ nostris præscribuntur, eorum numero, pro quibus juxta Constitutiones haberi debeat frequens oratio, accenseantur* male affecti erga nostram Societatem. *Quæ de mansuetudine sancti Patris diximus hactenus, concludamus ea verbis e Bulla canonizationis ipsius erutis: in qua cum aliæ ejus virtutes, tum* patientia *illius* admirabilis, et mansuetudo ex multis, et ingentibus laboribus, ex opprobriis, confusionibus, et persecutionibus, libenter et alacriter pro Dei amore perpessis, ex gratiarum actione in maledicentes relata, et beneficiis in injuriantes collatis apparent. *De mansuetudine et charitate erga proximum hæc satis: nunc de charitate erga Deum.*

C

D

uti et amor ejus erga Deum.

677 Deum autem ipsum, *sicut ibidem paulo ante dicitur,* quantopere diligeret, patet ex illa summa cura et diligentia, qua studuit propter Deum proximo in spiritualibus, et temporalibus semper benefacere; et ex maxima vigilantia, qua curavit cor suum mundum custodire. A sua enim conversione nullum in eo deprehensum est dictum, factumve, quod censeri posset, esse peccatum mortale. Omnes suas cogitationes, verba, et opera in Deum tamquam in finem referebat, et ad Deum, et Dei gloriam et honorem destinabat: atque hæc verba, videlicet AD MAJOREM DEI GLORIAM, uti symbolum in ore semper habebat. *Symbolum vero seu lemma illud quam esset sancto Patri familiare et frequens, facile perspicitur ex ejus scriptis, in quibus illud identidem recurrit; adeo quidem, ut in compendio Vitæ Viennensi notetur, quot vicibus axioma illud Ignatianum, seu aliud eidem æquivalens in iisdem repetatur. Nam secundum ea, quæ ibi dicuntur,* Ad majorem Dei gloriam, Ad majus Dei obsequium, *centies et octogies et octies in Constitutionibus; vicies ac septies in Examine; centies ac decies et septies in Regulis; quadragies ac quater in Declarationibus repetitur. Adeo ex abundantia cordis majore Dei gloria et obsequio plenissimi, loquebantur* Ignatii *scripta. Hisce consonat illud Ecclesiæ in Horis canonicis:* Ad Domini sui amplexum, cujus majorem gloriam in ore semper habuerat, semper in omnibus quæsierat, emigravit. *Ceterum Sancti charitas erga Deum erat perfectissima; sicut constat ex sequenti casu, quem ex Vita Hispanica Matritensi anni* 1594, *lib.* V, *cap.* II, *his verbis huc transfero:*

E

Casus plane singularis,

678 Die quodam mensis Julii, anni 1541, dum pater magister Lainius esset cum nostro Patre Ignatio; et Andreas Oviedus (qui tunc erat frater, et postmodum patriarcha in Æthiopia obiit) et ego, *inquit Ribadeneira,* præsentes adessemus, occasione certi cujusdam sermonis, Pater noster dixit patri Lainio: Dic mihi, magister Laini, quidnam videris tibi facturus, si Deus Dominus noster istum tibi casum proponeret, ac tibi diceret: Tu si vis statim mori, ego te ex hujus corporis carcere extraham, et gloria te donabo æterna. Verum si etiamnum vivere volueris; non reddo te securum, quid de te futurum sit, sed, an in virtute sis perseveraturus, relinqueris incertus. Si vixeris, ac perseveraveris in virtute, dabo tibi præmium; sin a bono defeceris, qualem te invenero, talem te judicabo. Hoc si Dominus noster tibi diceret, et intelligeres, posse te, ad tempus aliquod in hac vita manentem, magnum aliquod et singulare obsequium præstare divinæ ejus majestati; quidnam eligeres, quidnam responderes? *Et mox pater Lainius ita respondens inducitur ibidem:* Ego, Pater, confiteor, Reverentiæ vestræ, quod eligerem statim discedere, ut Deo fruerer, salutem meam in tuto collocarem, meque periculis liberarem in re tanti momenti.

F

quo amor benevolus Sancti erga Deum maxime commendatur.

679 *Cui sanctus Pater noster:* Ego certe non ita facerem: sed, si judicarem, posse me, manendo etiamnum in hac vita, singulare aliquod obsequium præstare Domino nostro, supplicarem illi, ut me in illa relinqueret, donec illud ipsi obsequium præstitissem; oculosque in ipsum converterem, non in me, nulla periculi mei, aut meæ securitatis habita ratione. *Et rationem sancti Patris mox subdit Ribadeneira: Nam quis rex aut princeps in mundo est, qui si favorem aliquem suo offerat famulo cuidam, et famulus nolit*

A *nolit statim frui isto favore, ut majus aliquod obsequium ei possit facere; quis rex, aut princeps non obstrictum se putet, ut conservet, imo etiam augeat tali servo istum favorem, cum pro Domini sui amore, et pro majore ipsius obsequio, sese illo privarit? Quod si hoc faciunt homines, beneficiorum immemores et ingrati, quid nobis sperandum est a Deo, qui adeo sua nos gratia prævenit, eamque conservat et amplificat; ac per quem sumus, quidquid sumus: quomodo timere possimus, ne nos deserat, ac labi permittat; quia nos beatitudinem nostram distulimus, et prætermisimus Deo frui propter Deum? Cogitent id alii; ego, inquiebat* Ignatius, *nolo id cogitare de tam bono Deo, et de tam grato ac supremo rege. Magnum hoc et mirabile Ignatianæ erga Deum charitatis argumentum; de quo Ribadeneira etiam agit in Vita breviore cap.* XIII*; et Horæ cononicæ compendiosissime illud perstringunt.*

Alia ejus erga Deum amoris indicia cum aliunde,

680 *Insignem præterea* Ignatii, *puro amore Deum propter se amantis, actum invenies inter ea, quæ superius paragrapho* 42, *num.* 433 *protuli ex Orlandino, occasione gehennæ, de qua ibi est sermo.* Neque solum eatenus Dominum amabat, *uti scribit Maffeius lib.* III, *cap.* III, ut præ illo B reliqua omnia nihili duceret, quæ virtutis hujusce præcipua est pars; verum inerat in amore voluptas mira: prorsus ut quantislibet pressus curis ac molestiis fatigatus, in unius Dei recordatione, et quasi amplexu, per summun delectationem acquiesceret. *Amorem insuper Dei erga nos inculcat, atque ad redamandum nos provocat* contemplatio, *quæ inscribitur,* ad amorem spiritualem in nobis excitandum, *habeturque in quarta septimana Exercitiorum sancti Patris nostri: ubi revocatis in memoriam beneficiis creationis ac redemptionis, donisque item particularibus seu privatis, ac benignissimi Domini erga hominem meritis intimo cum affectu perpensis etc., subditur piissimus hic, ut ita dicam, enthusiasmus:* Suscipe Domine universam meam libertatem. Accipe memoriam, intellectum, atque voluntatem omnem. Quidquid habeo vel possideo, mihi largitus es: id tibi totum restituo, ac tuæ prorsus voluntati trado gubernandum. Amorem tui solum cum gratia tua mihi dones, et dives sum satis: nec aliud quidquam ultra posco.

tum ex consideratione Mediatoris nostri, ac peccati gravitate.

681 *Excitando atque alendo sancti Patris igni maximum suppeditabat pabulum consideratio Mediatoris Dei et hominum. Audiatur Maffeius loco citato:* Christum vero Dominum ac liberatorem videndi sicuti est, tanta flagrabat cupiditate, C ut eam ipsam ob rem solvi corporis vinculis vehementius in dies optaret. Itaque si quando graviorem incidisset in morbum, concepta migrandi spe, abstrahebatur illico a sensibus non sine magno valetudinis detrimento. Quocirca mentem a cælestibus rebus interim avocare etiam atque-etiam jubebatur a medicis: et quoniam acerbissima Christi mors pro salute humani generis obita Ignatio semper observabatur; vicissim ille pro Christo per summos cruciatus quotidie cupiebat emori millies. *Ea denique, quæ inter tantam negotiorum molem Vir jam grandævus ac Præpositus Generalis egit, ut perditas mulierculas ad frugem reduceret, omnis operæ ac vigilantiæ pretium ducens, si cujuslibet istarum, unius dumtaxat noctis impediret flagitia et injurias in Deum; de qua re Ribadeneira agit lib.* III, *cap.* IX; *ea, inquam nonne plane demonstrant singulares* Ignatii *erga Deum amoris flammas, cum offensæ ejus tantopere ipsum urerent?*

AUCTORE J. P.

§ LXVII. Humilitas S. Ignatii; ac data circa eam documenta.

Quam demisse de se senserit

Mirum sane est, *inquit Ribadeneira lib.* V, *cap.* III, quam ardenter ac cupide Ignatius humilitatem, ab ipso suæ conversionis initio, tamquam virtutum omnium matrem ac fundamentum complexus sit; *id quod ibidem pluribus deducitur: quibus non ista addimus. In spiritualibus Exercitiis, quantillus esset in oculis suis, perspicue ostendit. Nam in secundo exercitio, quod est meditatio de peccatis, ita habet:* Tertium est, considerare me ipsum, quisnam, aut qualis sim, edditis exemplis, quœ me in majorem mei contemptum trabant: ut si me reputem, quantulus sim, ad hominum omnium cœtum comparatus. Quid deinde sit multitudo universa mortalium, si cum angelis Beatisque omnibus conferatur. Post hæc attendendum est, quid rei sit tandem, quidquid est creatum, præ ipso Deo creatore. Jam quid homuncio ego unus esse possum? Demum inspiciam corruptionem mei totius, pravitatem animæ, atque corporis fœditatem: ac me, tamquam ulcus sive apostema esse ducam, ex quo E tanta sanies peccatorum, tantaque vitiorum lues defluxerit.

Vir sanctus

683 Quartum est, cogitare quid sit Deus, quem ita offendi, collectis comparatisque perfectionibus, attributis Deo ut propriis, cum oppositis meis vitiis atque defectibus: summam scilicet ejus potentiam, sapientiam, bonitatem et justitiam, cum extrema mea infirmitate, ignorantia, malitia, et iniquitate conferendo. Quintum, in exclamationem prorumpere, ex commotione affectus vehementi, admirando valde, quomodo creaturæ omnes (discursu facto per singulas) me sustinuerint tam diu, et huc usque vivum servaverint. Quomodo angeli, divinæ justitiæ gladium ferentes, æquo me animo tulerint, custodierint, suisque etiam juverint suffragiis. Quomodo pro me intercesserint Sancti. Quomodo cœlum, sol, luna et alia sidera, elementa, cunctaque animantium genera, et terræ germina, debitæ vindictæ loco, mihi servierint. Quo denique modo non absorbuerit me dehiscens tellus, et mille infernos reserans, in quibus perpetuas pœnas daturus essem.

F

liquet ex libello Exercitiorum spiritualium,

684 *In secunda autem prædictorum Exercitiorum spiritualium heddomade proponit* S. Ignatius *tres modos humilitatis, in quibus gradatim ascendendo, ad summum istius virtutis apicem nos ducit:* Primus, *ait,* humilitatis modus hic est, ad salutem necessarius, ut me penitus subdam divinæ legi observandæ, utque ne mundi quidem totius oblato mihi dominio, vel extremo vitæ discrimine objecto, transgrediar ex deliberato mandatum ullum divinum aut humanum, quod quidem peccati mortalis vinculo nos obliget. Secundus majoris est perfectionis, ut fixo animo ad divitias, paupertatem, honorem, ignominiam, brevitatem vitæ ac longitudinem, æque sim propensus, ubi æqualis est divinæ laudis et salutis meæ occasio. Utque nulla vel humanæ quantæcumque felicitatis, vel propriæ mortis conditione proposita, adducar umquam, ut culpam, licet venialem tantum, decernam admittere. Tertius est modus humilitatis absolutissimæ, ut priores duos jam adeptus; etiamsi, nullo superaddito, laus Dei par foret; ad majorem tamen imitationem Christi,

AUCTORE J. P.

Christi, eligam potius cum eo paupere, spreto, et illuso, pauperiem, contemptum, et insipientiæ titulum amplecti, quam opes, honores, et sapientiæ æstimationem.

ex Bulla canonizationis,

685 *Quod tertium hunc absolutissimæ humilitatis gradum sanctus Pater noster fecerit suum, suadetur ex variis speciminibus, quæ præbuit. Id quod probatur ex Bulla canonizationis ab enumeratione partium; ubi* profundæ etiam humilitatis non obscura dedisse *narratur* indicia, dum se ad novæ vitæ genus accingens, noluit suum audire germanum, sibi familiæ nobilitatem, opes, et in militia strenuitatem, ac futuram inde gloriam repræsentantem : sed statim atque ex morbo, et vulnere convaluit, seculo nuntium remisit. Idem etiam denotatur, quia in patriam valetudinis causa rediens, cum se a quodam jam cognitum esse animadvertisset, timens honorem, quem et germanum, et incolas Aspeithiæ sibi exhibituros esse intelligebat, noluit cum eo, a quo cogitus fuerat, via recta Aspeithiam proficisci; sed per montes, et semitas obliquas solus illuc accessit, et nobile palatium cum vilitate humilis hospitalis libentissime commutavit : nullisque precibus adduci potuit, ut domum paternam ingrederetur.
B Denique non solum vanam mundi gloriam, sed se etiam ipsum egregia magnanimitate contempsit. Renuntiatus enim Præpositus Generalis Societatis, tamdiu id muneris subire recusavit, quoad ejus confessarius ei, ut demandatum reciperet officium, imperavit. Et post receptum munus, ut eos, quos in Constitutionibus ad humilatatem hortatur verbo, firmaret exemplo; primum quidem in coquinæ ministeriis aliquot versatus est dies : tum docere aggressus est pueros, et rudes doctrinam Christianam. *Hæc ibi.*

nec non ex Joanne Rho.

686 *Joannes Rho in Variis virtutum historiis lib.* VII, *cap.* X. Dignitatibus, *inquit*, aditum in Societatem obstruxisse summa quadam contentione, ac, ne semel constituta labefactari possent, voti religione firmasse; summum in ea republica, cujus ipse conditor esset, magistratum alieno jussu invitum suscepisse, ac vix summa sociorum contentione, ne se abdicaret, absterritum ; pauperum greges amasse, atque inter illos versatum libentius ; ab adolescentibus moneri substinuisse ; vilia domi obiisse ministeria ; foris pueros Christianis elementis summo jam magistratu fungentem imbuisse ; se deterrimum omnium mortalium, quod Dei dona plura corrumperet, quibus alii ad summum eniterentur
C decus, sapius esse professum ; optasse, ut post mortem abjiceretur in fimetum, nullo sepulturæ honore; impetrasse a Deo, ut Jacobus Eguia, arcanorum animi conscius, ne admiranda vulgaret, quod se facturum superstitem pollicitus fuerat, præmoreretur; cognitam divinitus supremæ necessitatis horam, ne qua inde gloriola existeret, constantissime dissimulasse ; hæc, *inquit*, omnia, nullum fuisse humilitatis genus, in quo non excellens ejus sese virtus exercuerit, manifeste comprobarunt, ut si homini alius a majore Dei gloria quærendus esset scopus, humilitas, vicinissimus scilicet, sit reponendus. *Ex his constat, quam sedulo omnia moverit Sanctus, ut sub obscura humilitatis umbra lateret; quantum autem laborarit, ut hanc virtutem in suis filiis promoveret, docebunt sequentia.*

687 *Id conficitur ex Societatis nostræ Instituto. Nam in Examine generali cap.* IV, *num.* 8 *sic dicitur :* Ad majorem in spiritu profectum, et præcipue ad majorem submissionem et humilitatem propriam, interrogetur, an contentus sit futurus, D ut omnes errores et defectus ipsius, et res quæcumque, quæ notatæ in eo et observatæ fuerint, Superioribus per quemvis, qui extra confessionem eas acceperit, manifestentur. *Sed insignis plane est locus ibidem num.* 44 *:* Præterea diligenter animadvertant oportet, qui examinantur..., quantopere juvet ac conferat ad vitæ spiritualis profectum, omnino, et non ex parte abhorrere ab omnibus, quæ mundus amat et amplectitur, et admittere, et concupiscere totis viribus, quidquid Christus Dominus noster amavit, et amplexus est. Quemadmodum enim mundani homines, qui ea, quæ mundi sunt, sequuntur, diligunt et quærunt magna cum diligentia, honores, famam, magni nominis existimationem in terra; sicut mundus eos edocet : sic qui procedunt in spiritu, et serio Christum Dominum nostrum sequuntur, amant, et ardenter exoptant, quæ iis omnino contraria sunt; indui nimirum eadem veste, ac insignibus Domini sui, pro ipsius amore ac reverentia : adeo ut si sine offensione ulla divinæ majestatis, et absque proximi peccato foret, vellent contumelias, falsa testimonia, et injurias pati, ac stulti haberi et existimari (nulla tamen ad id per eos data occasione) : eo E quod exoptant assimilari, ac imitari aliquo modo Creatorem, ac Dominum nostrum Jesum Christum; ejusque vestibus et insignibus indui *etc.* Igitur interrogentur an hujusmodi desideria tam salutaria, et ad perfectionem animarum suarum tam fructuosa, in se sentiant.

Ostenditur ex Societatis Instituto, quod Sanctus hanc virtutem suis commendatissimam esse voluerit.

688 *Et ibidem num.* 45 : Quod si quis propter humanam nostram debilitatem ac miseriam, in se hujusmodi tam inflammata in Domino desideria non sentiret; interrogetur, an certe desiderium in se sentiat, hujusmodi desideria sentiendi. Si affirmando responderit, optare se nimirum hujusmodi tam sancta desideria animo concipere; quo melius ad eorum effectum perveniatur, interrogetur, an decreverit, paratusque sit hujusmodi injurias, illusiones, et opprobria in Christi insignibus inclusa, et alia quævis, quæ ei inferrentur, sive per quemvis ex domo, vel Societate (in qua obedire, et humiliari... exoptat) sive extra eam per quemvis viventium, nulli malum pro malo, sed bonum pro malo reddendo, admittere, et patienter cum Dei gratia ferre. *Ex quibus manifestissime patet, quantopere cordi fuerit* S. Ignatio, *ut Societatis homines in profundissima animi demissione excellerent.* F

Hanc ille ad mortem usque comitem habuit.

689 *Summis itaque hæc virtus sanctissimo nostro Parenti in amoribus fuit; de qua consule Ribadeneiram lib.* I, *cap.* V, *cap.* IX, *cap.* XII *ac* XIII; *lib.* II, *cap.* III; *lib.* III, *cap.* I, *cap.* II *ac* XV ; *lib.* IV, *cap.* I; *ubi exempla reperies. Et vero subscriptio epistolæ* S. Ignatii *autographæ, cujus inter monumenta nostra e Romano archivo eruta apographum habemus, quamque ad archidiaconum Caçador dedit Venetiis anno* 1536, 12 *Februarii Barcinonem; subscriptio, inquam, illa (etiam alibi notata)* De bondad povre Inigo, *id est,* egens bonitate Ignatius, *nonne indicat, Sanctum, coram Deo et hominibus vere magnum, sibi uni viluisse? Consonat illud, quod inter* Dicta et acta *etc.* S. Ignatii, *quæ citabam superius, testatum de ipso fecerit Polancus, quod soleret dicere, se non posse sibi perfundere, quod in alio magis quam in se, duo hæc conjuncta essent; ex sua parte, committere tot peccata; ex parte autem Dei tot facere sibi beneficia. Hanc virtutem in extrema etiam vitæ clausula individuam sibi comitem*

A *mitem habuit.* Vir, *ait Ribadeneira lib.* IV, *cap.* XVI, vere humilis, qui cum obitum suum præsciret; neque vicarium generalem creare, neque filios suos accersere, neque monere, neque hortari voluit, neque benedicere: ut illi spes omnes suas in Deo constitutas haberent; ab illo penderent: ipsum nihil fuisse, nihil esse arbitrarentur. *Et ibidem cap.* XVIII *scribitur;* Nullam nos habere imaginem, quæ ipsum ad vivum referat: quod non oblivione tamen aut incuria factum est. Sed cum Ignatius neque pictam imaginem suam pati posset, neque quippiam, quod vanitatem haberet, aut vanitatis umbram, ut hoc fieri permitteret, qui ab ipso petere auderet, ex omnibus nostris inventus est nemo.

Inter apographa nostra Romana est manuscriptum, ex eo sumptum, cui P. Natalis manu propria inscripsit hunc titulum : Patris Petri Ribadeneira de Actis P. N. Ignatii. *Ibi itaque in rem nostram sic narratur :* Cum in electione Julii III quinque suffragia ad pontificatum Pater noster habuisset, et a me interrogaretur, verumne esset an non? Obmutuit Pater, et pro responsione silentium dedit. *Accedit eo, quod, sicut habet Bartoli interpres lib.* IV, *num.* 2, B Sæpe auditus est dicere, gradum ad excelsa et ardua molienti, nihil esse antiquius debere, quam ut ad infima descendat: nam summæ virtutis apicem ab imo assurgere, nec posse altioribus spatiis attolli, quam quibus se ad ima depresserit. *His adde Sancti dictum Francisco Costero etiamnum tironi; quod videsis infra paragrapho* 69. *Quia vero Vir sanctus tam parvus erat in oculis suis, dum viveret; non est, cur miremur, quod Deus, qui deponit potentes de sede, et exaltat humiles, eum jam vita functum, S. Mariæ Magdalenæ de Pazzis humilitatis magistrum dederit. Factum narratur apud nos tomo* VI *Maii, a pag.* 136.

§ LXVIII. S. Ignatii obedientiæ exempla ac documenta.

Suppletur Ribadeneira circa obedientiam Sancti.

Quamquam Petrus Ribadeneira lib. V. *Vitæ cap.* IV *non segni opera corrasit plurimas notitias, quibus conficitur, quanto in pretio virtus hæc habita fuerit a sancto nostro Fundatore; campum tamen apertum nobis reliquit idem Vitæ scriptor, ulterius excurrendi, et sanctissimi* C *Parentis vestigia relegendi. Nam ut illa huc non congeram, quæ notavit Ribadeneira variis Vitæ locis, et quibus* S. Ignatius *conscientiæ suæ arbitris, ac Superioribus morigerum se in paucis probavit: nimirum Minoressæ, lib.* I, *cap.* VI; *Barcinone cap.* X; *Hierosolymis cap.* XI; *Compluti cap.* XIV; *Salmanticæ cap.* XV; *prope Parisios in Monte Martyrum, lib.* II, *cap.* IV, *ac Romæ, lib.* III, *cap.* I; *ut illa, inquam, huc non congeram; aliunde quædam hisce superaddam partim exempla, partim documenta.*

Medico paret imperito,

691 *Maffeius lib.* III, *cap.* VII *exemplum sequens narrat:* Medico, *inquit,* quoties ægrotaret, ita se dicto audientem præbebat, ut ejus monita pro oraculis duceret, ac quodammodo prudentiam penitus exuisse, et omnem suæ salutis curam et sollicitudinem in eumdem projecisse videretur. Cum stomacho gravissime laboraret aliquando, ex nimio videlicet hepatis calore, ut supra diximus; adhibitus medicus, quo domus eo tempore utebatur, adolescente, nec peritissimo; frigidæ corporis constitutioni causam illico tribuit. Nec mora: quidquid excogitare potuit ad corpus et præcordia calefacienda, præscripsit. Ac primum fenestras, foresque cubiculi, ne quid afflaret auræ, obserari diligentissime jussit: deinde languentem multa sub veste continere sese: postremo quam calidissimo cibatu, et exiguo mero, sed quam austerissimo refici. Quæ omnia Ignatius licet sibi, non levibus argumentis, minime accommodata sentiret, ac medicum ipsum nec litteratissimum, neque exercitatissimum sciret esse; tamen, ne cum extremo quidem vitæ periculo, contra ejus edicta nihil umquam effatus est. AUCTORE J. P.

ea præscribenti,

692 Æstas erat summa; calores, ut in Urbe, maximi: ingenti stromatum pondere premebatur Ignatius, manabat e membris omnibus tanta sudoris copia, ut culcitræ ac vestes maderent; ac nihilominus ex præcepto se intra calida fomenta cohibebat ægrotus. Ardebat siti; nihil omnino poscebat: discruciabatur doloribus acerbissimis; nullam edebat vocem: linquebatur animo interdum; neque tamen significabat. Denique perversa curatione eo adductus est, ut cum ultimum sibi discrimen adesse intelligeret, Societatis administratione patribus delegata, aditu cubiculi domesticos prohiberet omnes, uno E excepto valetudinarii curatore. Atque id demum exstitit signum, desperata jam valetudine, se ad vitæ exitum comparantis. Itaque patres in re tam subita consilio habito, cum non deessent, qui medici præsertim junioris placita reprehenderent; Alexandrum Petronium, ætate provecta virum, et medicæ artis laude præstantem, extemplo acciri jubent.

quæ acerbissimos dolores ac vitæ periculum sibi crearent.

693 Is ut inspexit Ignatium, genusque et ordinem adhibitæ medicinæ cognovit, per summam indignationem vociferatur, hominem calore necatum esse; pandi confestim fenestras et ostia; levari stragulis lectum; frigidæ haustus affatim dari æstuanti imperat. Quæ res prioris medici inscitiam plane coarguit; siquidem refrigerato hepate, ventriculi tormina quievere: et obedientiæ meritis Pater auctus, pristinam insuper valetudinem brevi recepit. *Vides, ut Vir obedientissimus salutem corporis ac vitam ipsam postponat promptæ isti voluntati, qua totus et integer, quando sic ferebat usus, ex medici etiam imperiti arbitrio pendebat. Quid, quod virtutes illas, quas, dum valebat, in deliciis habebat, sola obedientiæ regula, quando erat affecta valetudine, metiebatur?* F

Carnes comedit in hebdomada sancta, ut medico morem gerat.

694 *Exemplo sit narratio Maffei loco citato:* Rursus, *ait,* cum jejunia cineralia, seu Quadragesimam, quamvis affecto corpusculo, perseveranter nihilominus observasset; ipsa denique feria quarta sanctioris hebdomadæ, febri correptus est: nec dubitavit idem Alexander, quin totum id ex imbecillitate nimia proveniret. Quocirca pulli gallinacei esum ad vesperam illi præscripsit, abiitque admodum incertus animi, utrum Ignatius tali tempore jussa facturus esset. Redit deinde postridie, quæritque sollicitus, num se refecerit pullo. Cum annuisset Ignatius: Fatebor, inquit Alexander, ingenue id quod res est. Complures non custodita solemni abstinentia, nihilominus hoc triduo in morbum incidere: quibus ego cum accersitus carnium cibatum indixerim, vix ægreque ab iis impetravi, ut obtemperarent; propterea quod per hos dies carnibus vesci, nimis grave piaculum ducerent. Tu contra, peracto jam pene curriculo, ad ipsas metas meo monitu non recusasti desistere. Hoc ego, Pater,

AUCTORE J. P.

Pater, satis mirari non possum. Ad ea Ignatius serena fronte, quæ animi tranquillitatem indicaret: Atqui obediendum est, inquit. Nec plura in eam sententiam effatus est. Quo responso mirifice delectatus Alexander, et sanctitatem Viri magis magisque suspiciens, totam rei gestæ seriem ipsemet mihi deinde narravit.

Subitis et improvisis casibus

695 *Verum qui se totum componebat ad omnes obedientiæ nutus; alios quoque eo effingebat, quæsitis ad hunc finem subitis, improvisis et intempestivis probationibus, quibus eos accurate et artificiose explorabat. Facta audi ex Maffeio ibidem:* Sacerdos quidam, edito jam signo, paratus ad Sacrificium, et calicem tenens, cum e vestiario pedem efferret, per nuntium ab Ignatio, qui totam rem e propinquo observabat, repente jubetur, sacro deposito ornatu, pallium sumere prodeundi causa. Paruit ille sine tergiversatione, ac palliatus Patri confestim apparuit. Tum Ignatius quærit ex homine; sitne ægre passus, in procinctu jam ad immolandum, subito se juberi sacra deponere vestimenta, remque divinam omittere? Cum ille, se ne tantulum quidem esse commotum affirmaret. Atqui me scito, inquit Ignatius, non quo te in præsentia opus habeam;
B sed periclitandi tui obsequii gratia, id fecisse de industria. Et sic habeto; plus te Sacrificio deserendo esse meritum, quam si id ipsum, ut destinaveras, illico peregisses. Nam etsi altaris mysterium tanti apud Deum est, quanti profecto est; tamen ut scriptum legimus, Melior est obedientia, quam victimæ. *Hoc obedientiæ experimentum confirmatur ex scripto P. Joannis Baptistæ Viola, quod P. Ignatio Pinio videtur autographum; ad me transmisso inter Spicilegium Romanum. De P. Viola agit Orlandinus.*

probabat obedientiam suorum.

696 *Neque sileri patiemur aliud exemplum, quo quemdam e suis mirum in modum exercuit Vir sanctus, quodque proxime sequitur apud eumdem biographum:* Quemdam etiam, cum maxime confessionem nobilis cujusdam exciperet, consulto vocari ad se jussit. Cum ille se, peracto mysterio, mox affuturum dixisset; accersit eum denuo. At ipse nihilominus confitentis rogatu hæsit paululum; ac venienti demum Ignatius: Itane vero? Iterum, inquit, evocandus es? Et gravioribus verbis accepit hominem; non quo illius tum quidem opera egeret; sed observantiam et agilitatem experiri voluerat... Hisce ergo artibus et hujusmodi, subinde alumnos
C exercere consuevit, ut ad quamlibet præfecti vocem aut significationem parati, vel inchoatum apicem in scribendo relinquerent; seque expeditos, ubi ubi opus esset, illico sisterent. *Plura alia exempla in promptu sunt. Huc subserviunt, quæ recenset Bartolus lib.* III, *num.* 26.

Cervicosos non ferebat; pugnantia et intempestiva injungebat probationis causa;

697 Lex illi fuit fixa atque immobilis, cervicosos non ferre, quibuscumque ii dotibus, aut nominibus pollerent; et ejusmodi non raro turmatim dimisit, paratus, vel collegia integra penitus exhaurire atque omittere, quam in iis talium quempiam tolerare. Quare Gandiam ad nostros scholares, nonnihil in hanc partem visos deflectere, ardentes dedit, longasque litteras de obsequentia, qua vellet iis ipsos subjici, per quos a Deo regerentur, omniaque hac clausula sanxit: Cui desit animus ad eam, quam scribo, parendi regulam expeditus, sive illorum, qui istic sunt, seu qui sunt ad eos accessuri, ne dempto quidem eorum rectore; de alia sane ineunda via vitaque cogitet: neminem enim capit Societas, quin possit ac velit ad eam formari obediendi normam,

quam his litteris descripsi. Fingendis vero usu D
ipso ad illam nostris injungebat interdum otiosa, intempestiva, pugnantia; ut concionari, et procuratorem domus eodem tempore agere; philosophiam simul cum grammatica profiteri; coquum ipsum ad theologiam docendam morigerum habere animum; ad mutandam culina scholam theologum. *Jam vero sicut accuratus erat obedientiæ conservandæ custos; sic etiam, severus erat læsæ vindex. Audiamus ibidem Bartolum:* Sacerdoti ardentius urgenti peregrinationem, quam sic efflictim deperibat, negavit, et flagellationes aliquot indixit, haud quidem petitionem culpæ damnans, sed ejus affectum, quam obedientiæ, majorem.

levissimas contra hanc virtutem castigabat transgressiones;

698 Huic illa respondet sat quoque insolita, quam Emerio de Bonis vixdum pene tironi imposuit mulcta. Degebat e regione nostri templi mulier famæ haud satis honestæ; cui quotidianum erat, domus purgamenta ad templi fores projicere. Indignitatem rei aliquamdiu passus Ignatius, demum Emerio injunxit; qui, ut principio nonnulli, adhuc indifferens ad domestica, et litteraria, æditui munere fungebatur; injunxit, inquam, vicinam rogaret, aptiore loco
sordes deponere. Verum Emerius, singulari mo- E
lestia juvenis, verecundatus cum ea loqui; quod jussus fuerat, per alium id significavit. Quod ubi rescivit Ignatius, pudoris gratiam probavit; obedientiam, etsi levissime præstrictam ultus est. Emerium voluit sex menses cum tintinnabulo ad collum triclinio adesse, et quotidie has voces alte repetere: Volo et nolo non habitant in hac domo. *Ejusdem præterea generis sunt, quæ referre pergit ibidem memoratus auctor:* Jam si quis sibi ad genua veniam petens aut pœnitentiam, mox ut innuisset, non statim assurgeret; illum situ eodem absens hærentem sinebat, ut moneretur demissioni illi deesse meritum, quæ ad obedientiam restitaret. Sic adjutori laico, ut sederet, cum nutu indicasset, dum ipse interim colloqueretur cum viro nobili, et ex observantia utriusque stare nihilominus adjutor pergeret; jussit scapello capiti sibi imposito tamdiu perstare, dum sat longum cum nobili, quod inchoaverat, negotium peregisset.

idque satis severe.

699 *Quid memorem illud, quod habet Originalis commentarius pro Historia Societatis Jesu ex provincia Lugdunensi missus anno* 1599, *inter verba P. Hannibalis Codretti:* Quadam nocte re-
prehendit acriter sacerdotem quemdam, quem F
illo ipso die viderat incedentem per domum cum pileo nocturno: cumque pater illo paulo superbius respondisset, se melius talia nosse, quam ipsum Patrem; videns ipse Ignatius, illis verbis non parum lædi obedientiam, jussit, ut statim emitteretur domo, tametsi nox profunda esset *(id est vespera).* Ille vero in domum fratris, quem Romæ habebat, abiit, et Ordinem Franciscanorum ingressus est. *Refert Linekus, quem supra citabam, part.* III, *cap.* XLI *ex Consalvi Diario Ms., quod sanctus Pater* Provinciæ Siciliæ præfectum, quod ea, quæ præceperat, non esset executus, jusserit in virtute sanctæ obedientiæ, quavis hebdomada semel jejunare, solo pane et vino) seu menestra, *id est jusculo)* contentum esse, totiesque flagellis se cædere, psalmi quinquagesimi curriculo definito: nec ab eo sui affligendi studio absistere, quoad ipse Pater sanctus de rei antehac imperatæ expletis numeris omnibus certior redderetur. *Hujus etiam loci videtur esse exemplum aliud apud Orlandinum lib.* VII, *num.* 31:

Silvester

A Silvester quippe Landinus, sacerdos ille quidem satis probus ac navus; sed in adversa valetudine fractior, ac stomachosior, jussus ab Ignatio perdiligenter ante curari, simul ac valetudinem recuperavit, quod suo minus profuisset exemplo, remittitur in patriam, non omnino ille quidem ac vere de Societate dimissus, tametsi vehemens ejus rei suspicio conscium suæ mollitudinis ac morositatis animum perculit: sed consulto ac prudenter est ab Ignatio, ut sui corrigendi locum daret, relictus ambiguus atque suspensus... *Sed* omnino merebatur *vita Apostolica, de qua ibidem scribit memoratus historicus,* veniam admissæ culpæ inter tædia cruciantis morbi; neve eum dimitteret e suo grege Societas, qui Societatis spiritum non dimiserat; *sed* optatissimas accipit litteras ab Ignatio, se in sociorum numero retineri.

§ LXIX. Alia obedientiæ specimina ac documenta.

Volebat Ignatius negotia maximi momenti ab Araozio,

B Cæterum tam deliberata perfectæ obedientiæ ab suis exactio *(uti est apud Bartolum loco citato)* sic illos privatim rei cujuscumque affectu nudaverat, ut inceptis etiam ad Dei gloriam tentos ingentibus, si ad se revocaret, mox iis absisterent; et jussi munus aut sedem mutare, falcem continuo a messe animarum, quamvis uberrima, ejus ad vocem perinde amoverent, ut si Dei vocem, non hominis, audissent. In his Antonius Araozius Barcinone fructu incomparabili laborans, vix ab Ignatio per litteras monitus, inde quantocyus interiora Hispaniæ peteret, illico paruit, nihilquo aut sibi meriti, aut illi populo utilitatum maximarum, aut summæ gloriæ ipsi Deo, suo illo discessu periturum causatus, in hæc verba respondit: Quod mandas, alio commeen Septembri ineunte, paratus sum et non sum turbatus. Cum bono Deo, æterno meo et optimo Domino, non modo integre, sed valde alacriter obsequar, securus plane, ac certus, tuam et Christi ipsius redemptoris mei unam esse vocem, quam oves illius audiunt. Tametsi quoscumque is nuntius pervasit, plurimum conquerantur, tantum hinc bonorum, quæ fieri cœperant, auferri. Et fiebant sane: tantum enim quod agam, suggerunt, ut, si me velim omnibus commodare, compellar mihi ipsi deesse. Quare partes mihi
C noctium decerpo, quibus, quod interdiu non potui, meo animo impendam. Confessionibus audiendis, et quidem haud raro de omni vita; tradendis Exercitiis spiritus, conciliandis inter primarios discordiis gravibus, ita absorbeor interdum, vix ut etiam liceat rem sacram facere. Quod ideo refero, ut te animæ meæ commiseratio capiat.

et a S. Francisco Xaverio obedientiæ postponi.

701 *Sed in hoc obediendi genere quem sibi parem inveniat S. Franciscus Xaverius? Ubi quid miremur potius, an* Ignatium *imperantem*, *an promptam Xaverii imperatis ejus obsequendi voluntatam? Et tamen quis ignorat, qui Xaverium non ignorat, quanti referret, magnum Indiarum Apostolum bene cœpta prosequi et animarum lucra urgere ad Dei gloriam, ac illuminandos eos, qui in tenebris et in umbra mortis sedebant? Quomodo autem affectus fuerit ad minimos* Ignatii *nutus in re illa gravissima, et negotio tanti momenti, non obscure indicavit in sua epistola ad* S. Ignatium; *de qua consule superius hunc Commentarium prævium,* § 53*: nam* etsi video, *inquit* difficillimum *(ut nimirum alter alterum iterum in hac vita amplecteretur;)* tamen, *uti mox addit,* nihil est, quod sancta obedientia efficere nequeat. *Et apud Horatium Tursellinum lib.* II, *ep.* IV *sic ad* S. Ignatium *scribit:* Deus mihi conscius est, quantopere in hac quoque Vita te videre expetam, Pater clarissime, ut tecum multis de rebus communicem, quæ tuam operam ac remedium desiderant: nulla enim locorum spatia obstant obedientiæ. AUCTORE J. P.

Et apud eumdem auctorem lib. IV, *ep.* VI *ita eidem sancto Patri suo scribit:* Deus nos in cœlestium felicitate, et (si ex ejus gloria futurum est) in hac vita conjungat. Id enim si mihi imperetur, obedientiæ vi effici nullo negotio potest. *Tales obedientiæ spiritus hausit, tales conservavit ac fovit S. Franciscus Xaverius; tales denique expressit anno* 1552, *quo ista postrema scribebat, vitæ utique suæ ultimo.* Ac nisi hæc vota *(sicut observat pater Daniel Bartolus loco sæpius hic jam designato)* mors occupasset, haberent hoc posteri mirabilis obedientiæ exemplum, suumque Xaverium Ignatius, milliarium octodecim millibus reducem, paterno sinu excepisset, tanto parendi documento, et Japonensis ac Sinensis imperii E
Christo adjungendi spe omissa, quam parta clariorem. Evocarat enim ad se Xaverium etiam obedientiæ præcepto Ignatius; ut erat cum carissimis nonnumquam solitus, vel ad incrementum meriti, vel ad prævertendas intercessiones: et meditabatur, Societatis gubernatione in illum deposita, formare illum sibi successorem; sed mandati gravissimi adventum obitus antevertit. *Hæc de exemplis obedientiæ: nunc de documentis.*

Proferuntur

702 *Præcipua quædam documenta, quibus ad virtutem obedientiæ erudiebat suos, et ad omnem ejusdem excellentiam splendoremque conformabat sanctus noster Fundator, habemus ex Ribadeneira lib.* V, *cap.* IV. *Præcipua, inquam; quibus hæc superraddo. Interpres Bartoli lib.* IV, *pag.* 380 *illud narrat:* Franciscus Costerus adhuc tiro, et admodum juvenis, erat in risum effusior, quod novitiis fere usuvenit. Offendit hunc aliquando Vir sanctus, et quidem secum seorsum ridentem. Vocato, Francisce, inquit, audio, te perpetuo ridere. Ad hæc ille demittere oculos, et modeste acerbum aliquid exspectare. At ego, infert Sanctus, ridere, fili mi, te volo, esseque in Domino hilarem: nullam habet religiosus mœrendi causam; multas vero gaudendi. Proin iterum hortor, animo sis semper alacri et læto; ac F
futurus es profecto, si humilis et obediens fueris. Hoc autem eo dico, quod in te videor non vulgare ingenium cernere, dotesque magnis olim gerendis non impares: quæ tibi si forte non credentur, nisi pie humilis fueris, amare dolenterque accipies. Victum quoque ac cœlum Romanum minus tibi propitium adverto: et voles fortassis in Belgium mitti; ego vero te in Siciliam destino. Jam si tibi certa vel munera vel loca designaris, fiet non raro, ut alia omnia de te obedientia statuat: ex quo tibi mœrorem, et molestiam creari necessario oportebit. Quare ut semper sis lætus, et hilaris; esto humilis semper, ac semper obediens.

varia documenta,

703 *Porro aurea illa sancti Patris epistola de virtute obedientiæ, quanta unctione cœlesti ac divino spiritu instructa est?* Et sane, *sicut lib.* III, *cap.* VII *a Maffeio usurpatum est,* cum in Societate nostra virtutem hanc ceteris omnibus anteferret; tum nihil huic laudi tam contrarium dicebat esse, quam in Superiorum jussis, et consilio

AUCTORE J. P.

silio examinando moram, vel potius arrogantiam: negabatque, obedientis nomine dignum haberi oportere, qui legitimo Superiori non cum voluntate judicium quoque submitteret: id enim demum esse Deo gratissimum holocaustum, cum omnes animi vires, ac præsertim intelligentia et mens, quæ summum in homine obtinent locum, in obsequium Christi coguntur. Qui vero inviti ac dissentientes, actu exteriore dumtaxat, jussa Præpositorum exsequerentur, hos inter vilissima mancipia, vel pecudes potius numerandos aiebat. *P. Nicolaus Lancicius tom* I, *opusculo spirituali* II, *num.* 172 *docens, a nostris domo egressuris non induendum esse pallium, nisi post acceptam a Superiore exeundi facultatem;* Cum hoc, *inquit,* quidam fecisset coram S. P. Ignatio, jussit eum abire, et pallium deponere, et demum redire ad petendam sine pallio licentiam.

quibus Vir sanctus

704 *Verum nobilissima sua circa hanc virtutem sensa Vir sanctissimus vivis ac perennaturis characteribus alibi etiam expressit. Nam Constitutionum parte* III, *cap.* I, *num.* 23 *dicitur,* Expedire in primis ad profectum, et valde necessarium esse, ut omnes perfectæ obedientiæ se dedant, Superiorem (quicumque ille sit) loco Christi Domini
B nostri agnoscentes, et interna reverentia et amore eum prosequentes. Nec solum in exsecutione externa eorum, quæ injungit, integre, prompte, fortiter, et cum humilitate debita, sine excusationibus, et obmurmurationibus obediant, licet difficilia, et secundum sensualitatem repugnantia jubeat, verum etiam conentur interius resignationem, et veram abnegationem propii judicii et voluntatis habere: voluntatem ac judicium suum cum eo, quod Superior vult et sentit, in omnibus rebus (ubi peccatum non cerneretur) omnino conformantes, proposita sibi voluntate, ac judicio Superioris pro regula suæ voluntatis ac judicii; quo exactius conformentur primæ ac summæ regulæ omnis bonæ voluntatis et judicii, quæ est æterna bonitas et sapientia. *Et parte* VI, *cap.* I, *num.* 1 *præscribitur illa virtus non* solum in rebus obligatoriis, sed etiam in aliis; licet nihil aliud, quam signum voluntatis Superioris, sine ullo expresso præcepto videretur. *Et paulo post vult sanctus Pater,* ut sancta obedientia tum in exsecutione, tum in voluntate, tum in intellectu sit in nobis semper omni ex parte perfecta, cum magna celeritate, spirituali gaudio et perseverantia, quidquid nobis injunctum fuerit, obeundo
C omnia justa esse nobis persuadendo; omnem sententiam ac judicium nostrum contrarium cæca quadam obedientia abnegando, et id quidem in omnibus, quæ a Superiore disponuntur, ubi definiri non possit (quemadmodum dictum est) aliquod peccati genus intercedere.

subditos suos

705 *A proposito nostro non erit alienum, si ex Bartoli interprete lib.* IV, *pag.* 384 *nunc desumamus* Ignatii *effatum illud:* Oportere *videlicet,* esse hominem interiorem, plurisque ducere compressionem privati arbitrii, quam vitam mortuo restitutam. Tanti vero apud illum fuit virtus interior, et, quæ lucent exterius ac splendent, adeo timuit, ut morem spontaneæ afflictationis, palam extra ordinem susceptæ, subinde suis abrumperet; tum ut meminissent præstare victimis obedientiam; tum ne adhuc infirmi inde inaniter se efferrent. *Tum ibi subtexitur de Hispano quodam e nostris adjutore narratio; quam ex originali Commentario, pro Historia Societatis Jesu misso ex provincia Lugdunensi, verbis patris Hannibalis Codretti, hic subjicio:* Erat illo tempore Romæ coadjutor quidam nomine Jacobus, natione Hispanus, mortificationi valde addictus, qui litteras, D
quæ Romam mittebantur, colligebat, et ad Patrem ipsum afferebat. Is aliquando familiariter cum quodam loquens dixit, se ea, quæ carnis sunt, non magis sentire, quam sentiat murus; sed in eo sibi esse difficultatem maximam, propriam voluntatem vincere, et voluntati Superioris subjicere. Ideo Pater, hoc non ignorans, illius voluntatem, quibus poterat modis, occasione oblata, refringebat: et cum jejunasset quodam anno Quadragesimam integram in pane et aqua, Pater ipse, die Veneris sancta, cum jam Jacobus lecto decubuisset, essetque adhuc jejunus, jussit illi parari pisces, ipsumque comedere; quod et fecit.

ad perfectam obedientiam erudiebat:

706 *Quibus attexamus documentum sequens, quod apud Bartoli interpretem exstat pag.* 385*:* Qui religiosi Ordinis homines ad procurationem divini obsequii adhibent cum detrimento communis illorum regulæ, arborem perdunt, ut fructum decerpant. Quæ fuit ratio cur Duci Ferrariæ, quamquam Societatis peramanti, valdeque in eam beneficio, non potuerit assentiri; cum unum ex patribus optaret principi filio præceptorem, sed extra collegium in aula victurum. Illos item, E
qui collegia regebant, vetuit sese præsulibus commodare, si ab collegiis eorum longinquitas videretur disciplinæ domesticæ aliquid obfutura. Et hac potissimum de causa Quæsitorum sacrorum officium defugit, quod Societati deferebatur in Lusitania, damni scilicet timore, quod Societati nimis pronum erat ingruere; si ea susciperet munera, quorum administri ab jure obedientiæ, jure eximio immunes fierent, et ab rectorum imperio soluti.

cujus hic producuntur

707 *Quandoquidem vero tota obedientiæ vis potissimum cernitur in indifferentia voluntatis, ac abnegatione proprii judicii, in obsequium istius virtutis; monumenta nostra Romana suggerunt instrumentum aliquod, e quo perspicuum fit, quales in hac re suos sanctus Pater esse voluerit; hoc argumento, quod ex Italico sic verto:* Hæc sunt capita rerum, quas noster Pater in Jesu Christo M. Ignatius proposuit domesticis omnibus die 27 Februarii 1548, concedendo unicuique terminum trium quatuorve aut quinque dierum, ut se colligeret, et Deo se commendaret, iisque consideratis, se determinaret ac scriberet, quomodo se in eisdem dispositum inveniat: cum judicet dictus Pater noster in Jesu Christo, quod F
non sit aptus ad hujus Societatis institutum, siquis se non accommodaverit in omnibus rebus sequentibus, prout vera obedientia requirit. *Res hasce ex Italico ita refero:* Prima. An se inveniat indifferentem, ut eat in Siciliam, dum id mandatum est, aut ut non eat: illam partem magis approbans, quæ a Superiore sibi fuerit imposita, cujus gubernationi sese subjecit loco Jesu Christi. Secunda. Casu quo eundum sit, an se inveniat indifferentem, ad acceptandum quodlibet munus, quod sibi fuerit impositum; quale esset, si litteratus eat, ut serviat in rebus ac ministeriis corporalibus: illitteratus autem, ut doceat theologiam, aut Græca, aut facultatem aliam, quam non intelligat; et an hac in re sibi videatur expedire, quod per obedientiam sibi foret impositum. Item missus ad docendum, an sit dispositus, ad acceptandam quamlibet e lectionibus quatuor, id est, theologiæ scholasticæ aut positivæ, philosophiæ, aut litterarum humaniorum.

708 Tertia. Missus, ut sit scholasticus, an sit dispositus,

A dispositus, ut acquiescat studio quolibet facultatis sibi indicatæ ; cujusmodi sunt grammatica, aut philosophia, aut theologia ; et quolibet lectore, sibi designato. Itidem iturus ut ministret, an se promptum inventurus sit ad culinam, et quodlibet aliud ministerium. Quarta. An sit dispositus curare præterea, ut quidquid sibi ostensum fuerit, illud reputet magis conducere, submittendo sanctæ obedientiæ jugo non executionem dumtaxat, sed etiam judicium proprium ac voluntatem ; illud sibi convenientius reputando, illo acquiescendo, seque consolando, quod Superior ejus judicabit magis expedire ad particulare et universale bonum ; demonstrandoque, sibi esse fiduciam, fore, ut divina providentia ipsum regat ac gubernet per suum Superiorem.

quædam puncta de indifferentia

ex parte subditi.

709 *In tergo habetur :* De obedientia, puncta Patris Ignatii super profectione in Siciliam 1548. Romæ. *Interius autem infra ipsa puncta, Latine habetur :* Sum paratus, omnia supradicta cum Dei gratia libenter exequi. affirmando, negando indifferenter omnes partes, prout tua Paternitas judicaverit et voluerit. Iterumque mea vota paupertatis, castitatis, et obedientiæ tibi Superiori meo offero. Servus et filius tuus in Christo Jacobus Speg publicanus. *Id est,* peccator. *De Sicilia Societatem complexa, in quam Jacobus l' Hostius nostrum nomen primus invexit, tractat Ribadeneira lib.* III, *cap.* XIX. *In Chronico brevi, quod superius exhibitum est* § 59, *hujus* districtionis *obedientiæ præsertim intellectus, fit mentio ad annum* 1546 ; *videtur, per anticipationem ; quia hoc anno l' Hostius missus est in Siciliam, teste Orlandino lib.* VI, *num.* 10. *Ceterum ne puncta illa cuiquam mira aut exotica videantur, observandum est, quod, tametsi Vir sanctus exigeret tantam in illis obedientiam, ipse tamen prudentia præditus singulari, in imperando haberet maximam rationem talentorum uniuscujusque. Nam in* Dichos y echos, *id est, in* Dictis et actis *ejus, hæc testatur Ludovicus Consalvus inter ea, quæ habet* circa gubernationem, *num.* 35, *et quæ Latinitate dono :* Pater noster quadam vice dixit hæc verba : Ego valde desidero in omnibus generalem quamdam indifferentiam etc, Et sic, præsupposita obedientia et abnegatione ex parte subditi, expertus sum bonum admodum successum, sequendo propensiones. *Et ibidem num.* 36 *sanctus Pater.* Admodum laudat eos, qui numquam aliquo propendent, nisi ad obediendum. *Sic ibi.*

B

C

Odit excusationes in erratis, candorem amat.

710 Multum graviter ferebat, cum ei excusationes afferrentur pro erratis defendendis : simplicem autem confessionem multum amabat. *Verba sunt Originalis commentarii Lugdunensis : de quo supra dixi num.* 276 : *et mox res illa exemplo ibidem illustratur :* P. Jacobo l' Hostio, qui primus e Societate Siciliam intravit.., mandaverat, ut singulis hebdomadis ad se scriberet, quid ageret. Quod ille diligenter observarit, reservans litteras in diem, quo mitti possent. Quadam autem die cum multas simul ab eo accepisset Pater, incidit tandem in unam, quæ hoc habebat : Reverende admodum Pater ; ego hac hebdomada nihil feci. Tum ridens Pater, iis, qui aderant, testatus est, se ex ea una plus voluptatis in Domino accepisse, quam ex aliis, quibus res gestæ continebantur.

AUCTORE J. P.

§ LXX. Sancti erga Christi Vicarium, præsules ecclesiasticos, ac principes seculares observantia.

Observantiam illam scripto

Sanctissimus noster Patriarcha animi sui sensa ad propositum præsens, disertis terminis in Constitutionum parte* X, *num.* 11 *exposuit, quando sic scripsit :* Ad eumdem finem faciet, generatim curare, ut amor et charitas omnium etiam externorum erga Societatem conservetur ; sed eorum præsertim, quorum voluntas bene aut male in nos affecta, multum habet momenti, ut aditus ad divinum obsequium, et animarum auxilium aperiatur vel præcludatur. *Nec vero acquiescit sola externa erga eos observantia ; sed internum quoque a suis requirit erga illos cultum, ista mox subjiciens :* In ipsa vero Societate nec sit, nec sentiatur animorum propensio ad partem alterutram factionis, quæ esset fortassis inter principes vel dominos Christianos : sed sit potius quidam universalis amor, qui partes omnes (licet sibi invicem contrariæ sint) in Domino nostro amplectatur. E
Et in suis ad dictum locum Declarationibus explicatius mentem suam aperiens, In primis, *ait,* conservetur benevolentia Sedis Apostolicæ, cui peculiariter inservire debet Societas : deinde principum secularium, et magnatum, ac primariæ auctoritatis hominum : quorum favor aut alienatio animi multum facit, ut ostium divino servitio, et bono animarum aperiatur, vel præcludatur. Sic itidem cum aliqui male affecti esse intelligerentur, præcipue si homines sint non vulgaris auctoritatis, orandum est pro eis, utendumque rationibus, ut in amicitiam redeant, vel certe adversarii non sint ; idque non timore contradictionum, vel quod asperius quidquam inde nobis posset accidere ; sed ut per hujusmodi hominum benevolentiam, magis in rebus omnibus Dei obsequium et gloria crescat. *Ita ibi.*

atque exemplo

712 *Quod vero scripsit* S. Ignatius, *id exemplo docuit : nam Sedi Apostolicæ imprimis quantum observantiæ detulerit, illud vel unicum satis evincit, quod præcipuo quodam ac solenni admodum sacramento et juravit ipse, et suos sequaces Societatis Jesu professos omnes in Romani Pontificis imperata jurare voluit circa missiones. De imperatis autem a Christi in terris Vicario, quam modo mirabili, et humanæ prudentiæ omnino contrario sentiret, habes apud Ribadeneiram lib.* V, *cap.* IV *sub finem. Ad hæc, magnam in loquendo cautelam adhibebat ;* præsertim vero in factis virorum principum, *sicut videre est apud P. Bartolum lib.* IV, *num.* 11 ; de quibus quisque judicandi, garriendique jus sibi arrogat : nihil umquam damnabat, qualemcumque tenerent gubernandi modum, publici etiam sermonis insimulatione : ac ne illa quidem attingebat, quæ possent ab iis commode fieri, futuraque essent ingenti bono, si fierent : ne videretur eorum aut prudentiam capere, qui ea non cernerent ; aut æquitatem, qui probe perspecta non agerent. F

docuit :

713 Ex Pontificibus quatuor, sub quorum imperio fuit, unum palam fama lacerabat tum severitatis nimiæ, tum aliis de causis. E contrario ipse investigare curiose, quidquid ejus in laudem faceret : conquerentibus apud se extraneis illa opponere :

AUCTORE J. P. opponere : domi autem vetare, ne quisquam de illis querelas sereret, quamvis non ambigue teneretur male in Societatem animatus. Quare patris cuidam Roma in Belgium eunti magnopere indixit, de rebus illius, et animo in Societatem ne quid nisi bonam in partem efferret: objicientique, haud satis sibi expeditas pro illo excusationes : Ergo, inquit, de illo nec verbum facito; de Marcello sis loquere, qui et Cardinalis, et dein Pontifex Societatem affectu dignatus est æterna digno memoria. *Adde, quod omnia ad conservandam aut fovendam Societatem adminicula metiri videretur sola observantia erga Sedem Petri : nam ex libro Memoriali P. Ludovici Consalvi paginarum* 200 *in folio, pag.* 114, *monumentis nostris Romanis transcripsit P. Ignatius Pinius sequentia, quæ ex Lusitanico sic transfero :* Protector, quem tunc habebamus, erat Cardinalis de Carpi, magnæ virtutis, et egregie devotus atque amicus Societati. Dicebat tamen sæpius Pater noster, quod hoc Societati non esset necessarium, nec deberet habere alium protectorem, nisi ipsum Papam. *Neque nos latet, quam severe animadverteret, si cui in hoc genere aliquid incaute excidisset. Exemplum dat Bartolus, lib.* III, *num.* 45 *hæc referens :*

B

puniens defectus in hac materia: 714 Dicebat Romæ ad populum Hieronymus Ottellius, quærendarum animarum aviditate flagrans, et in iis ad Christum reducendis non minus industrius : quem, ut [in] Siciliam mitteretur, ereptum sibi sic Roma doluit, ut Ignatio ad aram facienti, ad illud, Mea maxima culpa, succlamaret a tergo vetula : Tunde, tundesis, Pater Ignati, et culpam agnosce, qui Romam viro sancto, et summe utili orbasti. Hunc pro concione, ardore solito adversus effrenem peccandi licentiam abreptum, eo impetus tulit, ut diceret, quando illam neque Dei amor, nec metus æterni supplicii sisteret, intentandas esse a Pontifice pœnas ; ab eo, ex loco sancto abigendos flagello sceleratos. Sub concionem a S. Ignatio advocatus interrogatusque, quot essent in orbe Pontifices ; cum respondisset, unum, qui Romæ esset : Audes ergo, subinfert Vir sanctus, nominatim non designare solum privatos e pulpito, sed ipsum Pontificem ; neque id tantum ; sed iis etiam gubernandi dictare regulas, quasi ipsis plus sapias : aut si plus sapias, et plura videas, de iis e pulpito illos commonefacere liceat?

C

ut patet in Ottellio, 715 Abi nunc, et te collige, ut coram Deo recogites, quid commeritus sis: et hoc ante noctem huc ad me referas. Tristis admodum, et supra quam [dici] possit conturbatus, recessit Ottellius, ac suum errorem subtili diu examinatione perscrutatus, ad pedes Ignatio procidens, chartam ei tradit, qua partem eorum descripserat, quæ sibi ob culpam deberi statuisset ; nempe aliquot dies publica per Urbem verberatione se ipse cæderet ; nudis pedibus peregrinaretur Hierusalem ; annos aliquot jejunans pane solo et aqua transigeret : et quod his adjiciendum pœnis Superiori videretur. Verum Ignatius hac dependendi tam ampla voluntate vel supra debitum ei imputata, in aliorum eruditionem, certum ei tantum præscripsit numerum flagellorum, quæ privatim esset obiturus.

ac Laynio, 716 *Enimvero Vir sanctus ne vel minimum in hac materia bolum decoquere poterat, qui solam dumtaxat linguæ liberioris speciem redoleret ; nam Linekus parte* IV, *cap.* III, *citans Ribadeneiram in Ms. Hispanico,* Patrem Laynium, *inquit,* carum sibi præ aliis, cum in templo S. Pauli Romæ, ad Hispanos dicens, quædam de simonia intulisset, quamvis ea non possent reprehendi, quod essent certa, atque pervagata ; nihilominus, quod a quibusdam perperam accipi possent, tamquam consultationes Pontificiæ non satis ex æquo instituerentur, revertentem domum objurgavit, non absque pœnarum gravium comminatione, quod linguæ non satis custoditæ fuisset, Curiamque Romanam maledicorum dicacitati, certe iniquioribus judiciis objecisset. *Hactenus ille :* quamvis, *uti addit,* res hæc ad id periculi adducta non esset. *Nunc autem quis satis fando explicet, quam Vir circumspectissimus nihil putaret negligendum, si quæ magnatum suborta esset offensio, ut ea optimo, quam fieri posset, modo, ac primo quoque tempore tolleretur?* D

717 *Factum narramus ex Orlandino lib.* VIII, *a num.* 35 : Cum libellus vulgaretur de Catholicæ fidei doctrina, ac ritibus, quos Germania tantisper, dum Concilium res statueret, sequeretur : unde nomen libello factum est INTERIM : in eoque permitterentur aliqua, pacis gratia, quæ nec satis congruere Catholicis moribus viderentur, nec Cæsaris possent auctoritate constitui ; Bobadilla talis concordiæ generi et dictis pariter et scriptis sese constanter opposuit : eoque est adversando et contradicendo progressus, ut, quamvis esset in curia principum plerisque percarus, a ministris tamen imperatoriis, qui concordiam illam confici, priusquam in Belgium Cæsar recederet, cupiebant, jussus sit ipsius Cæsaris nomine e Germania facessere. Quod ille sane numeravit in lucris, cum pro se causa staret, et gloriosum sibi duceret, magis Deo placere, quam hominibus. Ergo instructus equo, itinerisque subsidiis, et bona ipsius existimatione apud Sedem Apostolicam, cui concordia illa probari non poterat, non parum aucta, remittitur in Italiam. Verum B. P. Ignatius amandatione illa cognita, necdum satis liquido causa comperta, itemque veritus, ne justum in repugnando modum Bobadilla transiluisset ; revertentem ad Urbem non continuo recipiendum suas putavit in ædes : sed ita in ejus sese reditu sustentavit, ut nec Pontificiis, nec Cæsarianis ulla præberetur ad reprehendendum ansa ; nec ceteris de Societate operariis usquam locorum ad res gerendas aditus redderetur angustior. *Sunt et alia, quæ ad rem nostram faciunt.* *Subortas erga magnates offensiones tollit :* E

718 *Sanctus Pater parte* X *Constitutionum num.* 12, Juverit, *inquit,* moderatus et prudens usus gratiarum per Sedem Apostolicam concessarum : solius auxilii animarum fine sincerissime nobis proposito. *Quamvis enim ea essent amplissima, plurimumque in Societatis nostræ tutelam adversus hostes nostros valerent, maxima utique Christi apud mortales vicariorum Romanorum Pontificum auctoritate suffulta ; loco tamen e Constitutionibus jam producto non obscure indicavit, voluisse se, ea in usum defensionemque nostram tunc proferri, quando majus Dei obsequium, proximique salus ac rerum exigentia id postularent. De nostris a Joanne Siliceo, archiepiscopo Toletano vexatis, agit Ribadeneira lib.* IV, *cap.* IV, *nec non Orlandinus lib.* II, *a num.* 57. *Negotio autem isto inter dictum præsulem ac Societatem, in favorem nostrum Sedis Apostolicæ auctoritate composito, qua ratione sese gessit Sanctus Pater?* Litteras (*verbis utimur Orlandini ibidem a num.* 61) officii plenas ad archiepiscopum dedit, partim studium religionis excusans in eo, quod jam fecisset ; partim factum ejus novissimum in beneficii parte numerans : et ut illum arctiore vinculo colligaret, E *præscribit moderatum usum privilegiorum ; archiepiscopo Toletano*

A colligaret, duo illi detulit sane grata, atque in primis optanda.

nostris infenso, quantum detulerit.

719 Alterum, ne quem in posterum Societas eo reciperet invito: alterum, ne eodem non approbante, maximeque consentiente, suis privilegiis atque immunitatibus uteretur.. Aiebat enim, privilegiorum præsidia tum demum in animorum causa perutiliter adhiberi, cum ad eos ita juvandos voluntas proximi pastoris accederet: cumque ea de causa ab Apostolica Sede privilegia tribuantur, ut eo facilius animis consulatur; nisi ex eorum usu hæc ad animos derivetur utilitas; imo potius retardetur, quo pastores non consentiant, satius esse ea omnino non adhibere, quam contra eorum mutum adhibendis, sua spe ac labore frustrari. *Hujus loci est modestia, quam* S. Ignatius *adhibendam præscripsit nostris in causa præsulis Cameracensis; de qua superius* § 65, *num.* 671. *Imo vero ipsis quoque episcoporum vicarius integram apud suos* Ignatius *volebat conservari auctoritatem.*

Episcoporum vicariis suam quoque auctoritatem constare voluit.

720 *Apud Orlandinum enim lib.* X, *num.* 74, *inter alia, quæ ibi referuntur, vicarius antistitis Tiburtini ex P. Michaele Navarro* quæsierat, quo tandem jure, quave auctoritate ad populum verba
B faceret, et Ecclesiæ Sacramenta homo peregrinus administraret. Perlatæ sunt confestim ab Urbe litteræ, quæ fidem facerent, Societati ubique licere per Sedis Apostolicæ jura beneficiumque, suas rite partes et functiones obire. Ita et vicario, et episcopo silentium impositum. *Cur autem Tiburtinus ille Præsul acrem se nostris adversarium per suum vicarium Tibure præbuerit, narrat idem historicus; sed tamen mox num.* 75 *ibidem subdit ista; unde* Ignatii *in hoc casu erga dictum vicarium observantiam intelligas:* Quamquam Ignatii reprehensionem Navarrus, quod vicarium sibi molestum acrius aliquanto cohibuerat, non effugit. Volebat enim suos omnes beatus Pater, etiam tum, cum pro Societate causa staret, non modo adversus episcopos, verum etiam erga vicarios, summisse modesteque se gerere.

§ LXXI. Amor voluntariæ paupertatis.

C Virtutem hanc obiter admodum tangit Ribadeneira *lib.* V, *cap.* III, *dicens:* Paupertatem, matrem nostram vocabat; ignominiosumque affirmabat esse atque indignum, si religiosi homines aut pecuniosi essent, aut haberentur. *Haud nos tamen fugit, alia a dicto scriptore in antecessum præmissa fuisse circa illam virtutem. Et vero* quo paupertatem prosecutus est affectu Ignatius, *inquit P. Daniel Bartholus lib.* IV, *num.* 7*;* eodem jucunde fructus illius legere gestiit: ex quo enim cruci Christo confixus est, præter Christum sibi nihil reliquum fecit. Exinde illi nosocomia, vel apertum cœlum, pro diversorio; pro veste, vilis et aspera cannabis; deterrimum quodque corrogatæ stipis, pro diurno victu; oblatas repudiare pecunias; ingestas per vim amicorum piorum benevolam, vel erogare in egenos, vel in fortuitum abjicere occupantem. *Ita ille.*

Arctam servat paupertatem ante conditam

722 *Verum hæc singulatim eruamus ex Ribadeneira. Lib.* I, *cap.* III Vestitum, *ait,* emit, quem Hierosolymam proficiscens gestare decreverat, talarem videlicet ex cannabina tela aspera, et aculeata in modum sacci tunicam; pro militari balteo funem *etc. Cap.* V: Manresam ubi pervenit, in xenodochio mendicorum hominum pedem primo fixit *etc. Cap* X: De projicienda, *quam Hierosolymam navigaturus, acceperat,* pecunia secum ipse cogitans, decrevit tandem in obvios pauperes et mendicos illam conferre: quod quidem cumulate perfecit. *Ibidem:* Venetiis dum moraretur, vetere suo instituto stipem cogebat: in platea D. Marci noctes agebat *etc. Cap.* XIV: In *Complutensi* oppido ad hospitalem pauperum domum divertit, ostiatim ex more panem in victum mendicat.

AUCTORE J. P.

Societatem.

723 *Libro autem* II, *cap.* I *agitur de eleemosynis in Belgio corrogatis. Cap.* IV: Voto se obstrinxerunt *Ignatius ac socii ejus,* rebus omnibus, excepto viatico, ad condictam diem renuntiandi, procurandæ proximorum salutis, Hierosolymam navigandi *etc. Cap.* V: In patriam.. venit. Ut vero ad fratrem suum diverteret, adduci nulla ratione potuit; sed in publica hospitalique domo diversatus est, stipemque colligere ostiatim cæpit, multum fratre repugnante. *Inde vero discessurus,* cum pedibus, et absque ulla prorsus pecunia ire vellet, alia Ignatio cum fratre contentio renovatur *etc. Et capite citatio: negotiis* cum
E *sociorum* parentibus ita transactis, ut ne obolum quidem ab illis, ultro etiam pecuniam liberaliter offerentibus, acciperet *etc. Cap.* VIII: Ignatius sociique *duo* extra oppidum Vicetiam, ædiculam humilem ac ruinosam reperiunt *etc.* In hac domicilium suum collocant, palearum aliquantula copia comportata humum ad cubandum sternunt. Bis quotidie oppidum ad victum quæritandum ingrediuntur, quem tenuissimum referebant: vix enim panis, quantum ad vitam tolerandam satis esset, habebant *etc. Atque hæc quidem omnia nonne luculentissime comprobant arctissimam* Ignatii *paupertatem, antequam Societatem instituisset? Quid vero postea?*

Factus ejusdem Præpositus, exemplum fuit summæ paupertatis.

724 Post hæc autem factus Societatis Parens, *sicut scribit Bartolus lib.* IV, *num.* 7, eique Præpositus, sic paupertatem adamavit, nemo ut esset domi pauperior. Sacræ paginæ, et sacrorum ad rem divinam codex, cum libello De Christi imitatione, tota ejus fuere supellex libraria. Totus cubiculi apparatus idem illi, quem quondam Elizæo Sunamitis instruxit, lectus, et mensa, et sella, et candelabrum. Mensa, quamvis fere illi accumberent, qui aut Romam peregre advenissent, aut aliquis ex primis patribus, ita erat præ- F
parca, ut ei nihil posset detrahi, quin detraheretur necessario victui. Itaque lepide aliquando Bobadilla, partem sibi paratam decerpens cibi crassioris appositi, quotque tunc deterius valeret, facile nocituri; subridens addidit, modicum veneni non nocere. Tantulam scilicet eam notans, ut si foret vel toxicum, impune edi posset. Dispensatorem et ministrum quandoque severius habuit, quod recentem uvam sibi intulissent, quando in triclinio ceteris non apposuerant. Sed huic ejus paupertati generosum quiddam et nobile inerat; quod posset etiam in locupletibus laudari singulare: quantumvis enim accisa re esset, ac prope nulla, litem cuiquam ob temporarias rationes numquam movit, suoque jure maluit cedere, quam ob sibi detracta iniquiorem animum testari. Ex quo præter decus Christianæ magnificentiæ, duplex lucrum aiebat proficisci: alterum caritatis, cui par auri pondus nullum esset: alterum divinæ liberalitatis, de suo abunde supplentis, quod vidit ultro sua causa contemni.

Confirmatur

AUCTORE J. P.

Confirmatur nonnulla ex dictis, per responsa Joannis Baptistæ Velati ad quæstiones a Lancicio sibi propositas: nam inde habemus, adeo pauperem Viro sancto supellectilem fuisse, ut nec mensa ejus cooperta esset, ac sedes ejus, quibus in cubilo utebatur, constarent ex simplici ligno. Et ad quæsitum 7 *ejusdem Lancii, inter alia Ribadeneiræ ab ipso proposita, sic respondetur:* Lectus pauper fuit et communis, et ad ejus imbecillitatem accommodatus. *Ex iis vero, quæ ex epistola autographa P. Horatii Arnaldi ad P. Danielem Bartolum, Savonæ die* 23 *Septembris anno* 1650 *Romam data, huc misit sæpe laudatus tabularii nostri Romani eruderator, discimus, quod* S. Ignatius *non soleret gestare vestes novas, sed veteres valde nitidas. Pergamus iterum cum Bartolo ad res temporales:*

Parvi facit pecuniam; uti ex factis quibusdam conficitur.

725 Multo cavebat diligentius, ne inter se nostri de similibus jurgarentur: cumque duo rectores de sui quisque collegii rationibus dissiderent, nec finem facerent altercandi; repentino invento collegiorum curam jussit invicem mutare. Ita pulchre utrumque sedavit. *Hæc Bartolus. Quibus quid prohibet addere, quanto cum spiritu paupertatis, Vir sanctus se gesserit Romæ in publica annonæ penuria, pecuniam omnem expendendo in sublevationem externorum pauperum; nulla ejusdem parte in proprium aut sociorum commodum erogata; quamquam non ignoraret, se vel maxima eorum, qui contulerant, voluntate id fecere posse; secundum ea, quæ jam sunt dicta* § 29. Nec erat solum alieni munificus, *sicut refert ibidem Bartolus,* quod jure suum facere potuisset: verum et de tenuitate domestica alienæ penuriæ perlibenter necessaria suggerebat. Indicarat illum Cardinalis valde opulentus nobili cuidam admodum egenti, ut aliquid ab eo subsidii posceret. Huic, quod non suppeteret aliud, quidquid domi pecuniæ repertum, prolixe largitus est; dolens apud eum humaniter, quod non esset is dives, quem sibi finxerat Cardinalis, dum eum maluerat ad se destinare, quam ejus inopiam suo facile sumptu consolari. Cavebat ad hæc multa industria, ne pauperes sublevans, eorum verecundiam oneraret. Quare ad inopiam redactis, præsertim si forent nobili genere; et prole gravatis, cui essent impares quotidiani arficii quæstus, reculas aliquas elaborandas dabat, et largam laberi reponebat mercedem; ut quod erat opus piæ caritatis, pretium operæ crederetur. *Consuli possunt, quæ inferius referuntur in responsis P. Oliverii Manarei ad postulata Nicolai Lancicii, parte* III, *ad vigesimum nonum.*

Paupertas spiritus Exercitiis spiritualibus S. Ignatii consona:

726 *Vide jam, amabo, quam apte et concinne hæc cohæreant voluntariæ paupertatis exempla cum documento sancti Patris, meditationi de Regno Christi, quæ est prima hebdomadæ secundæ Exercitiorum spiritualium, inserto: cujus summa est:* En, o Rex supreme, ac Domine universorum, tua ego, licet indignissimus, fretus tamen gratia, et ope, me tibi penitus offero.., attestans, hunc esse animum meum.., ut (dummodo in majorem laudis tuæ, et obsequii mei proventum cedat, quam possim proxime te sequar et imiter in ferendis injuriis *etc.*, cum vera tum spiritus, tum etiam rerum paupertate *etc. Ita erat comparatus* S. Ignatius. *Sane* voluntariam paupertatem (quam ille Religionis murum appellabat,) ad extremum usque constantissime coluit, *sicut scribit Maffeius lib.* III, *cap.* VIII. Nec modo ipse, *eodem memorante,* proprium habuit nihil sed nec alios quidem, quamvis genere nobiles, ac deliciis olim assuetos, quidquam habere permisit. Quin etiam quemquam e professa domo apud Germanicum, Romanumve collegium, nisi admodum raro, et justa de causa, prohibuit vesci: quo nimirum, si opus esset, jurare verius posset, nihil omnino ad ipsam domum ex collegiorum fructibus pervenisse. Pauperem autem spiritu eum sibi denique aiebat videri, qui erga ea, quibus uteretur, sic esset affectus animo, ut instar statuæ cujusdam videretur esse. quæ nullo pacto resistit, recusatve, quo minus omni quamvis pretioso amictu et ornatu confectim exuatur.

cujus alia quædam specimina

727 *Insigne paupertatis specimen dedit* S. P. Ignatius *apud Orlandinum lib.* VI, *num.* 6. *Rem ex ipso accipe.* Rogatus a Lusitanis, ut de fructibus Ecclesiæ quibusdam collegio decernendis in Urbe transigeret; hanc ipse curam ad Lusitani regis procuratorem rejiciendam putavit, quod diceret, magis consentaneum suis hominibus esse, divina et æterna, quam humana et caduca tractare. *En tibi aliud specimen, quod ibidem mox sequitur:* Quædam vero, quoniam Societatis moribus minus congruere visa sunt, ea ne per externos quidem confici tractarive passus est. Nam cum ejus perstudiosus Ortizius opimum sacerdotium ad alenda nostrorum Compluti studia, liberaliter obtulisset, modo unus aliquis e professis per Apostolicæ Sedis auctoritatem animarum procurationi præesset; Ignatius in summa rei nummariæ caritate id a Pontifice peti vetuit; actisque tantæ pietati gratiis, rescripsit ad Ortizium, non opes quærendas esse professis, sed fide omni præstandam votæ Deo paupertatis inopiam. *Duobus hisce speciminibus hoc adjungimus tertium ex eodem historico lib.* III, *num.* 49:

producuntur.

728 *Alfonso Salmeroni, ac Paschasio Brocto, cum perampla potestate nuntiis Apostolicis a summo Pontifice in Hiberniam missis, varia, antequam discederent, monita ab* Ignatio *fuere data. Inter alia vero, dum ipsi ad iter se comparabant,* Quod ad rem nummariam pertinet, nolebat eam ab ipsorum manu contingi; ne eam quidem, quam mulctæ nomine pro dispensationibus imperassent: sed pecuniam omnem quacumque ratione collectam per alios potius pauperibus dividendam atque tractandam: ut jurejurando affirmare possent, si usus esset, se ex ea muneris procuratione, ne assem quidem aut obolum attigisse.

§ LXXII. Qualis paupertas Societati Jesu a suo Conditore præscripta; animi ejus magnitudo.

Ex Constitutionibus

Domus Professorum reditus nullos habere possunt (ne ad ædificationem quidem templi, aut cultum ejus, ac ornatum) nec possessiones ullas privatim vel in communi: nec jus petendi ullas perpetuas eleemosynas, sed quotidianis vivunt; *ex Ribadeneira lib.* III, *cap.* XXII, *pauculis his perfectissimæ paupertatis nostræ summam complexo. Collegiorum vero ac domorum probationis alia est ratio; sicut idem auctor mox ibidem indicat. De his porro consuli potest Institutum nostrum: e quo nonnulla huc derivabo adversus rerum nostrarum obtrectatores; qui quia paupertatem Societatis vel non intelligunt vel intelligere nolunt, male eam traducunt.*

At

A *At brevitatis causa, summa quædam hujus argumenti capita legemus. Constitutionum parte* III, *cap.* I, *num.* 25 *præscributur*, Diligant omnes paupertatem, ut matrem, et juxta mensuram sanctæ discretionis, suis temporibus ejus effectus aliquos experiantur.

Societatis Jesu

730 *Ibidem parte* X, *num.* 5 Paupertas velut propugnaculum est religionibus *etc. Parte* VI, *cap.* II *num.* 1 : Paupertas, ut murus religionis firmus diligenda, et in sua puritate conservanda est. *Et mox :* Quicumque in *Societate* professionem emiserint, se ad innovationem Constitutionum in iis, quæ ad paupertatem pertinent, nihil facturos promittant : nisi aliquo modo pro rerum occurrentium ratione, eam in Domino magis restringendam judicarent. *Voti istius formulam dabo infra. Et ibidem num.* 2 : In domibus vel ecclesiis, quæ a Societate ad auxilium animarum admittentur, reditus nulli, ne sacristiæ quidem aut fabricæ applicati, haberi possunt. *Num.* 3 : Professi vivant ex eleemosynis in domibus *etc. Porro eorum domus nullum habent jus ad ullam rem stabilem, præter habitationem; sed tantum ad res mobiles : si vero quid stabile iis relinquatur; debet quam primum vendi, juxta ea, quæ*
B *ibi habentur num.* 5, *et in Declaratione ejus. Adde ex cap.* X *partis* IV, *quod* Professa Societas... quidquam privatæ utilitatis ex reditibus quærere, vel in suum usum convertere non possit.

probatur paupertas ejus.

731 *Parte* VI, *cap.* II, *num.* 7 : Omnes qui sub obedientia sunt Societatis, meminerint, se gratis dare debere, quæ gratis acceperunt, nec postulando, nec admittendo stipendium vel eleemosynas ullas, quibus Missæ, vel confessiones, vel lectiones, vel visitationes, vel quodvis aliud officium ex iis, quæ Societas juxta nostrum Institutum exercere potest, compensari videatur. *Num.* 10 : Parati sint ad mendicandum ostiatim, quando vel obedientia vel necessitas id exiget. Et sit unus vel plures ad eleemosynas petendas, quibus personæ Societatis sustententur, destinati : quas eleemosynas simpliciter amore Domini nostri petent. *Num.* 11 : Quisque iis, quæ de communi data fuerint ad usum suum necessarium aut convenientem, resecatis superfluis, sit contentus. *Num.* 12. Quo melius paupertatis puritas, et quies illa, quam secum affert, conservetur; non solum particulares professi, vel coadjutores formati hæreditariæ successionis non erunt capaces; verum nec domus, nec
C ecclesiæ, nec collegia eorum ratione. *Parte* III, *cap.* I, *num.* 7 : Doceantur omnes, quod nulla re tamquam propria uti debeant. *Et num.* 8 : Mutuo dare, vel accipere, vel dispensare quidquam de iis, quæ domi sunt, minime possunt; nisi Superior conscius consensum præstiterit. *In Examine autem generali cap.* IV, *num.* 26 *cuilibet Societatem ingressuro proponi voluit ejus Fundator* : Sui victus, potus, vestitus, et lecti rationem, si Societatem sequi velit, sibi persuadeat fore, ut pauperibus accommodatam; quodque, quæ vilissima erunt ex iis, quæ domi sunt, ei tribuentur.

Severitas ejus circa domos professas :

732 *Ceterum adeo severe ac religiose fuit cautum, ne domus, professorum illa subsidia admitterent a collegiis, quæ stipis nomine vulgo ab aliis admittunt, quantumlibet gravi arctarentur inopia; ut ea de re quotannis sub Christi natalem ex singulari Lainii Societatis Præpositi decreto, collegiorum rectores, teste Bartolo lib.* IV, *num.*7, *hoc olim jusjurandum darent :* Testem invoco cum omni reverentia Deum, qui æterna veritas est, quod ex bonis temporalibus collegii, nihil ad utilitatem professorum, vel domorum eorum, conversum est, contra Societatis Constitutiones, quæ id prohibent : quod quidem mihi innotuerit. *Hæc ibi.* Præluxerat huic Ignatius, cum ingens ceræ pondus, Romam domui professæ a Panormitani collegii patribus dono missum, adjudicavit Romano collegio : ex quo si vel foret in solatium ægroti petenda vini laguncula : ne id quidem fieri passus est, nisi alterum tantum refundendo; aiens, inter collegia et domos intercedere magnum chaos ; *prout indidem habemus.*

Auctore J. P.

votum, eam non relaxandi :

733 *Ceterum paupertatis perpetuitati perfectionique sapienter prospexit sanctissimus noster Patriarcha, quando peculiari voto professorum, tamquam validissimo, ne lapsu temporis labefactaretur, muro eam communire voluit. Voti istius summa est :* Promitto Deo omnipotenti..., numquam me acturum quacumque ratione, vel consensurum, ut, quæ ordinata sunt circa paupertatem in Constitutionibus Societatis, immutentur : nisi quando ex causa justa rerum exigentium videretur paupertas restringenda magis.

responsa Munarei ad quæsita Lessii

734 *Quam autem restricta, severa, ac perfecta, dum viveret* S. P. N. Ignatius, *et proximus post eum temporibus, paupertatis fuerit observatio, docebunt illa, quæ sunt apud Linekum supra citatum, part.* III, *cap.* XXXVII : *qui ad P. Leonardi*
E *Lessii quæsita, quæ per litteras P. Oliverio Manarco proposuerat, hujus responsa, reddita ad illum anno* 1603, *prout addit, die* 27 *Novembris epistola, typis edidit : e quibus ista excerpo :* Erat olim regula a S. P. N. tradita, ut nemo affigeret vel revelleret imaginem, imo nec clavum quidem in cubiculo suo, inscio Superiore. In cujus locum etsi modo generales substitutæ sunt regulæ 26 Summarii, et nona Communium, atque aliæ, quæ cavent, ne de re, quæ domi est, dispenset subditus, aut etiam sibi usurpet sine facultate Superiorum ; tamen eorum interpretatio quoad praxim, ab illa antiqua petenda videtur. Et tempore sancti Patris nostri erat casus reservatus secus facere. Quamvis partim occasione regularum, quæ a variis Patribus Generalibus recognitæ, partim etiam occasione scrupulorum, reservatio illa sublata sit.

in materia paupertatis

735 *Inter cetera item, quæ ibidem referuntur, Lessius* subjecit percontationem aliam, qua sciscitabatur : Quis sensus esset, vel fuisset de iis, qui poma, pyra, cerasa, uvas in horto vel cella penuaria sublegissent, inque suos usus libere vertis-
F sent? Respondit, hoc vitium tam fuisse Patri sancto exosum, ut illius potissimum causa statuerit, ut labes confessione detersuri, ante peccata omnia palam facerent, si quid abstulissent sine venia, si quid dedissent. Quæ res traducta ad posteros in morem deinceps venerit, atque etiamnum vigeat. Porro legenti pomum, pyrum, ficum, vel fructum quemlibet, caducum etiam, de terra auferenti, statam fuisse flagellationem publicam tempore sancti Patris, nulla spe remissionis. Nec multo diversius judicium, si quis florem carpsisset : subditque Oliverius, perperam agere eos moderatores, qui in recturæ officio remissius hæc talia animadvertunt : quod ex his tametsi pusillis ac modicis, non levia possint pericula existere, abususque irrepere grandes, qui Societatem si non perditum eant, certe in angustias, calamitatesque haud vulgares conjiciant, atque compellant. *Hæc ibi, et plura alia.*

736 *Animi magnitudo, secundum ea, quæ Ribadeneira habet libro* V, *cap.* IX, *quatuor maxime*

rebus

AUCTORE J. P.

Magnitudo animi S. Ignatii elucet in tolerantia ærumnarum,

rebus continetur: nimirum primo constanti dolorum ærumnarumque tolerantia, deinde firmissima in Deum spe, cum pecuniarum despicientia; tertio, firmitate quadam singulari in rebus arduis suscipiendis: constantia denique propositi tenace in iis, quæ semel sunt suscepta, gnaviter retinendis, urgendis fortiter, et constanter ad exitum perducendis. Singula, quantum in S. Ignatio *eluxerint, dispiciamus. Ac primo quidem quanta fuerit dolorum ærumnarumque tolerantia, præter ea, quæ loco citato colligit Ribadeneira, Ecclesia in Horis canonicis summatim ea legenda præscribens,* Mirum est, *ait,* quas ubique locorum ærumnas ac ludibria devoraverit, asperrima quæque, et vincula, et verbera pene ad mortem usque perpessus: quibus tamen longe plura pro Domini sui gloria semper expetebat.

ac plurimorum laborum:

737 *Cardinalis Ludovicus Ludovisius in sacro suo Panegyrico rem hanc, uti et rei causam exponit:* Percussus ille fuit ab hominibus, infernisque hostibus, adeoque in mortis vitæque confinio derelictus, ejectus ab urbibus, catenis oneratus, compedibus obstrictus, horridisque carceribus inclusus, eam solum ob culpam, quod omni conatu multos revocaret a culpa, vocaret B ad Deum. *Quæ ne ornate potius quam vere ab illo dici quis existimet; vitam ejus omnem a primis sacratioris militiæ rudimentis ad usque obitum si percurramus, quot, quanta, quam illustria inveniemus Ignatianæ patientiæ laborumque vestigia, quæ is posteritati observanda et legenda reliquit? Testis est Minoressa, ubi scrupulis patientia ejus mirum in modum fuit probata; ex Ribadeneira lib.* I, *cap.* VI. *Testis Italia; nam eo versus navigans, magna fœdaque tempestate jactatur, ibid. cap.* X; *ubi et de gravibus ac permolestis incommodis, quæ in itinere Romano passus est; ac quando Roma Venetias fuit profectus.*

Hierosolymis vero imperatur ipsi importunus et intempestivus discessus ex locis sanctis, non avide minus ab eo desideratis, quam pie salutatis; cap. XI. *Inde redux in Italiam, ac Ferraria deinde Genuam profectus, a militibus Hispanis indignissima sustinuit, cap.* XII. *Jam vero quam fuit opus magna patientia perfectæ ætatis Viro, prima grammatices rudimenta inter pueros devorare, atque adeo inter illos quodammodo repuerascere, cap.* XIII; *Compluti in carcerem conjici, cap.* XIV; *Salmanticæ comprehendi, cap.* XV; *Barcinone dirissime excarnificari ob monasterium ad frugem* C *reductum, ex dictis in hoc nostro commentario paragrapho* 12? *Testis et spectatrix patientiæ Ignatianæ exstitit Gallia: etenim Lutetiæ Parisiorum ob caritatis officia in invidiam vocatur, ex Vita lib.* II, *cap.* II; *quin imo ad ipsam quoque mortem ibidem quæritur, lib.* V, *cap.* II: *ubi et infami virgarum supplicio proximus fuit, lib.* II, *cap.* III. *Testis denique iterum Italia: Venetiis quippe accusatur, cap.* VI: *magna Romæ tempestas suborta cap.* XIV; *ibidem denique benefaciens malefactis mulctatur, lib.* III, *cap.* XIII. *Ex his Ribadeneiram ex Ribadeneira supple circa res adversas a nostro Sancto patientissime toleratas.*

§ LXXIII. Alia magnitudinis animi ejus specimina.

Ceterum res adversas quanto haberet in pretio, cum dictis tum factis egregie comprobavit, ut qui lætaretur de procellis contra Societatem sine ejus culpa concitatis. Etenim dum litteræ de turbis Toletanis ipsi essent redditæ, absit ut a pristino sedatissimæ mentis statu vel tantillum deflexerit; verum Re cognita, *teste Orlandino lib.* XI, *num.* 60, hilari statim fronte explicataque dixit, quod iis litteris nuntiaretur, id in lætis numerandum videri; tempestatemque illam contra Societatem sine Societatis culpa Toleti coortam, significationem quamdam esse futuri in ea urbe proventus: eo enim uberiores lætioresque terræ solum fruges effundere, quo major esset hibernæ tempestatis antegressa tristitia: Societatemque in iis semper locis fuisse fœcundiorem, ubi magis vulgo depressa, majoribusque jactata injuriis, et agitata fuisset. *Contra vero sanctus Pater res lætas atque secundas eo loco habuit, ut ab iis sibi timendum indicaret. Nam, sicut idem Orlandinus lib.* XIV, *num.* 9 *narrat,* Cum Ludovico Consalvio B. Ignatius familiarius aliquando colloquens, quoniam læti undique nuntii de secundis Societatis rebus ac progressionibus afferebantur, magno se in metu esse dixit, ne non strenue satis Deo Societas famularetur alicubi. Usu quippe didicerat, quod a sanctis Patribus scriptum est, perpetuæ felicitati non satis fidendum; et tum metuendum esse maxime, E cum ad voluntatem fluunt omnia.

D *Gaudet Sanctus in rebus adversis,*

dolet in prosperis.

739 *Quid, quod* nullam S. Ignatius *(uti est apud Bartolum lib.* II, *num.* 18) tranquillitate ipsa tempestatem Societati timebat sæviorem, nullum genus adversariorum periculosius, quam adversariis carere. *Nec vero ita clam sensit; sed externis signis prodidit, secundum ista, quæ statim apud eumdem auctorem sequuntur:* Notatus vero aliquando præter illam suam ut animi, sic oris serenitatem perpetuam, vultu tristior esse, et suspiriosus; causam indicavit, quod in provincia quadam, Societatis rebus ab aula et populo adspiraret flatus secundior, et cujus alii propioribus attenti, grátulabundi Deo gratias agebant; ipse alta ex animi specula cernens longinquius, eventus timebat ambiguos, aiebatque, se multum suspicari, ne esset illic parum felix divini obsequii cursus. *Quo etiam pertinet illud, quod apud Janinum inter sancti Viri effata ponitur lib.* IV *pag.* 378: Si tibi Deus uberem præbebit tolerantiæ segetem; argumentum id erit magnæ sanctitatis, in quam te cupit attollere: ac si voles ab eo fieri valde sanctus, multam ab eo roga perpessionum materiam. Nam divini amoris luculenta flamma haud alio surgit, quam ex ligno F crucis ardentior, quo Christus usus est ad sacrificium infinitæ suæ caritatis. Aiebat enim ex floribus, et deliciis hominum quidquid potest mellis exsugi, nihil esse ad suavitatem, quam Christi fel, et acetum affundit, hoc est amara, et aspera, quæ Christi amore cum Christo perferuntur. *Denique coronidis loco hisce addamus illud Ribadeneiræ ex dictis paragrapho* 54, *num.* 562, *ubi de perpetua Sancti æquabilitate agens,* Quod si aliqua, *inquit,* vultus mutatio, intercederet, ea erat, cum majorem solito lætitiam ostenderet, si quando magna aliqua et repentina tribulatio oriretur. *His de Sancti tolerantia notatis, sequitur, ut suum quoque auctarium tribuamus ejus illustrandæ fiduciæ.*

Summa in Deum fiducia:

740 Dominus, *prout loquitur Bulla canonizationis,* maxima spe *eum* communivit; ut satis superque ejus testantur actiones. *Præter illas autem, quas Ribadeneira consignat lib.* V, *cap.* IX; *consuli insuper potest Vita lib.* I, *cap.* X; *lib.* IV, *cap.* VI. *Eninvero in hac firmissima in Deum spe pecuniæque*

A moniam et integritatem Viri, eam ipsam summam paulo post ad eumdem sine ulla conditione transmisit. Tum Ignatius sponte complures Hostias ad expianda amici peccata decrevit : neque in officii et caritatis certamine vinci ab laico passus est.

negotiis ad Dei gloriam ad exitum perducendis.

750 *Præter hæc, aliud Sanctus egregiæ in susceptis Dei causa negotiis ad exitum perducendis constantiæ specimen exhibuit.* Die quodam, *uti memoratur apud Bartolum lib.* IV, *num.* 19, Alvitum, Neapolitanæ ditionis pagum profecturus [erat ; sed] eum diem tanta vis imbrium intercepit, ut rogaretur a Polanco, valetudinis ejus sollicito, commodiorem exspectare. At is : Anni sunt triginta, ex quo casus nullius interventu quidquam omisi vel distuli, quod in Dei obsequium suscepissem : [neglectisque] ventis, et imbribus, Polanco comite, itineri se dedit. *Nec piget huic exemplo aliud adjungere ex apographis nostris Romanis : in quibus inter excerpta e libro Memoriali P. Ludovici Consalvi paginarum* 200 *in folio, dicitur pag.* 12 *Cardinalis de Carpi, ut sancti Viri constantiam exprimeret, ea frequenter quasi parœmia usus :* Fixit clavum. *Nunc dic, amabo, quid intentatum reliquit, ut ecclesiasticas dignitates a Societate proscriberet,* B *frustra contrarium optantibus Ferdinando rege, et Carolo V imperatore? Enimvero Vir sanctus intendit nervos omnes, ut hoc negotium disturbaret; nec acquievit porro, donec id, quod cœperat, ad finem perduxisset. Rem describit Ribadeneira lib.* III, *cap.* XV.

Magnitudo illa animi laudatur in Bulla canonizationis.

751 *Quæ cum ita sint; sane hæc mascula in* Ignatio *magnitudo animi e rerum, quas superius indicabam, aggregatione conflata, meruit breve hoc elogium in Bulla canonizationis :* Animi præclara magnitudo ex pœnitentiis, obsequio erga ægrotos, ex operibus charitatis, a quibus propter labores et difficultates, irrisiones, injurias et contumelias non recessit ; sed in illis constanter usque ad optatum finem perseveravit. *Ceterum hanc virtutem, quæ Deo freta nihili ducebat omnia præ Deo, ac propter Deum, quam singulari apud mortales tutela compensarit Dominus; liquet ex Bartolo, qui lib.* IV, *cap.* XXIV *conglomeratam ex Sancti gestis anacephalæosin texit.*

Mira in Sancto mentis æquabilitas,

752 *Redeamus nunc ad Ribadeneiram : qui lib.* V, *capite quinto, cui titulum præponit* De mortificatis affectibus, *occasione istorum verborum eidem capiti insertorum,* Eumdem tenorem semper tenuit in rebus gerendis, et perpetuita- C tem in omni vita, *apertum nobis ulterioris in hunc locum commentationis campum reliquit. Ac illud quidem imprimis a Lainio et Frusio usurpatum fuisse, dicimus ex Bartolo lib.* IV, *num.* 9, *quos dixisse refert,* In eo motus ingenitos, mutata natura, gratiæ famulari, idque non tam jubente voluntate, quam sponte ac genio naturæ. *Erat itaque* S. Ignatius *semper idem, semper suus æque ac suorum;* in nulla *utique* rerum dissimilitudine ac varietate, varius ipse, suique dissimilis, *ut verbis Ribadeneiræ utar. Accedit eo, quod nihil cogeret molles ad Virum aditus, aut commoda fandi tempora captare. Nam* Quidam ex patribus *referente ibidem Bartolo,* videns lassum ex palatio, post exspectatum diu frustra ad Pontificem aditum, rediisse ; negotium distulit, quod erat cum eo tractaturus. Moræ hujus causam postridie apud illum excusantis urbanitatem rejecit tam acriter, ut scribat is pater, se per octiduum non ausum in eum aspicere, nedum illum affari.

quæ externe etiam se prodebat,

753 *Æquabilis quoque serenitas mentis exterius sese in illo prodebat. Nam* animo haud secus et vultu, *sicut ibidem mox sequitur,* in quo se tota mens et pingit, et movet, imperturbatus, et numquam non idem : ita ut ab suis diceretur, os Beati præferre, nimirum ubique ac perpetuo serenum. Quare illum expleri tuendo non poterat Gaspar de Quiroga, Toletanus archiepicopus, qui Romæ cum illo identidem egerat. *Hic vero placidissimus animi status, cujus index erat vultus, quam nullo casu subito atque improviso eventu facile perturbaretur, fidem faciunt, quæ indidem subdimus :* Quiddam inspecturus, quod nostro in rure ad S. Balbinæ ædificabatur, fallente vestigio, summis e scalis præceps ruit ; tantoque id impetu, ut P. Jacobus Guzmanus, qui ei socius aderat, actum de illo putaverit, utpote adverso pariete labentis cerebrum contrituro. Ac evidenti quidem miraculo inhibitus est impetus ruentis, cum esset proxime caput allisurus ; sed is magnitudine repentini periculi nec colorem, nec situm animi mutavit; ac ne respexit quidem, quod fere assolet, unde proruisset ; sed ita frigide abivit, ut si scalis quam commodissime descendisset. *Res gesta confirmatur ex autographo P. Jacobi Gusmani* (*de quo supra num.* 617 *dixi*) *testimonio, cujus apographum Spicilegio* E *Romano insertum P. Ignatius Pinius Roma ad me direxit.*

ad repentinos casus imperterrita.

754 *Huc spectant tum moderatissimum* Ignatii *dictum ad quemdam ex nostris, auriculam ejus incaute trajecta acu perforantem; ex Ribadeneira lib.* V, *cap.* IX : *tum placidissimum item responsum ad repentinum et intempestivum nuntium circa summas rei domesticæ angustias*; *ibidem. Adde aliud mentis pacatissimæ specimen ex Bartolo lib.* IV, *num.* 9 : Cum anno 1555 turbante Roma ob motus Neapoli surgentes, gubernatorem Urbis cum omni apparitura Paulus IV domum nostram misit, scrutaturum armorum copiam, cujus illic absconsæ malevoli suspectos nos Pontifici fecerant : inspectores *Vir sanctus* fronte aperta, et hilari accepit ; jussitque a patre, qui sibi ab secretis erat, per omnes angulos circumduci ; viderent, quærerent, explorarent ad imas ab summis ædibus, quantum libuisset. Ubi cum nec umbram armorum reperissent ; idem, qui ante, serenus et alacer, honoris gratia illos ad januam deduxit, quasi apud se urbani aditus officioso munere perfunctos. *Denique potuissetne res acerbior* Ignatio *obnuntiari, quam interitus Societatis, tot tantisque nominibus adeo* F *intime sibi dilectæ? Et tamen si vel adeo durus ipsi casus accidisset sine sua culpa; quam pene supra fidem æquabili et mirabili animi præparatione exstiterit ad hunc placide et tranquille ferendum, quarta horæ parte in oratione, et sui collectione posita ; discimus ex Ribadeneira lib.* V, *cap.* I.

Victor sui erat,

755 *Itaque Cardinalis a Monte in Relatione facta in consistorio secreto coram S. D. N. Gregorio PP. XV merito dixit :* Quoniam commotionum suarum et perturbationum... dominatum obtinuit perfectissimum, dici jure potest fortior expugnatore urbium, teste Salomone in Proverb. cap. XVI. *Quantus autem dominatus ille fuerit, constat ex mortificatione beatissimi Patris absoluta in omni genere; de qua re Orlandinus lib.* XVI, *num.* 107. *Enimvero* in familiari etiam sermone nihil inculcabat sæpius, et urgebat, ut illud : Vince te ipsum; *teste Bartholo lib.* IV, *num.* 12. Quod, *sicut addit,* ex ejus disciplina sumptum Xaverius tam alte imbiberat, ut nostris

AUCTORE J. P.

tris inter Indos nihil æque repeteret, ut hoc idem : Vince te ipsum... Cumque toties Vir tantus unum fere id verbum recoqueret..., rogatus quandoque est, cur idem semper iteraret : Quia, inquit, hoc ego didici ab optimo Patre nostro Ignatio. Et vere didicerat, non tam audienda, meditandaque illius victoriæ necessitate, et pretio, quam agendo, secumque pugnando, ductore Ignatio, usuque egregio quotidianæ victoriæ ad palmam sanctitatis, quam tandem adeptus est, currendo. *Redeamus ad* S. Ignatium.

et tales cupiebat esse

756 *Enimvero virtuti huic præ oratione palmam dabat : neque enim* existimabat sanctiorem, *uti ibidem scribitur,* qui patientius oraret, sed qui debellasset se ipsum potentius, sensuumque et animi seditiosos motus generosius calcasset : id quoque non raro asserens, longo sibi usu exploratum; inter centum, qui sanctimoniæ medullam in perpetuandis orationibus quærerent, repertum iri vix novem aut decem, quos non privati nævus judicii, obstinatique in suam sententiam et intractabilis ingenii non inficeret scabies, nulli regulæ cessura ; ut qui se putent jura et regulam aliis dicere. Ex opposito vero pluris æstimabat actum heroicum subactæ fortiter naturæ, et opinionem sui magnam contemptu B masculo proterentis ; quam piorum suspiriorum lenes auras, et multarum horarum fletus dulcissimos. *Aliud etiam ibidem fertur dedisse documentum.* Sæpenumero *enim* timere se dixit, ne alia via putaremus eundum ad sanctimoniam, quam quæ Societatis est propria, poneremusque in precum assiduitate, quod est in domandis affectibus collocandum.

homines Societatis,

757 Natali autem ad producenda precandi spatia toties nitenti, prolixa quidem meditatione opus esse respondit, ad obtinendam sui ipsius dominationem, ac de illa cum Deo secumque sedulo tractandum : ceterum eam qui semel adeptus sit; intra horæ quadrantem proclivius Deo inhæsurum et arctius, quam multis horis quemlibet alium affectus parum edomiti. Assurgendi enim ad Deum, eique inhærendi impedimentum gravius nullum est, quam esse suimet tenacem, sibique inhærere ; quo sursum conantem animam nihil infestius et miserabilius deprimit. *Ludovicum Consalvum quid memorem,* in quodam insigni Dei servo precandi studium mirifice laudantem, *sicut narratur loco citato? Quippe sanctus Vir* vincendi domandique sui studium in C eo laudavit. *Quid vero judicii tulit de duobus adjutoribus laicis?* Alterum placida, miti, et imperturbata naturæ potius indole quam virtutis, postposuit alteri violento, præcipiti ; efferarique in verba et motus impatientiæ proclivi, verum hos ausus et impetus animoso conatu sæpius elidenti, resorbentique verba jam linguam urentia. Huic enim, Macte animi, frater, inquiebat, expugna te ipsum fortiter, et duplo meritis auctior evades, quam illi, et illi, quibus lentum ac lene ingenium nihil facessit negotii.

D

§ LXXV. Alia de victoria sui documenta; examen particulare; afflictatio corporis, castitas, modestia, sermo.

Ex aliis exemplis ac documentis liquet,

Alium item adjutorem nactus, *inquit modo citatus Bartolus,* subducentem sese ab cœtu reliquorum, quod bili arderet ignea facileque irritabili; Erras, ait, mi frater; nec fuga hic hostis, sed pugna vincitur; nec sanat iracundiam solitudo, sed dissimulat et tegit : plus Deo daturus es, plusque accepturus, asperitatem ingenitam vel interdum vel crebrius frangendo, domesticæ consuetudinis occasione bene usus, quam si annum totum spelunca conditus, et mutus lateres. Tandem quos norat virtutis purgandæ egregie avidos, eos ad sui victoriam præcipuo studio promovebat. In quibus fuit, qui se ad templa septem indulgentiæ gratia invitanti, lepide excusarit; se domi non semel in die plenam indulgentiam consequi. *Hæc ibi. Quæ recte consentiunt cum iis, quæ Bartoli interpres lib.* IV, *a pag.* 380 *notat inter alia* Ignatii *effata :* Quibus E est refractaria et vehemens indoles, ac modi nescia, ne idcirco virtutem desperent, tamquam supra vires et ambitus positam ; sed ingentes ad domandam naturam spiritus assumant, sciantque vel unam ejusmodi sui victoriam præstare plurimis aliorum facinoribus præclaris, obsequentis et imperturbati ingenii beneficio editis, nitente in oppositum nemine.

quanti esset apud Sanctum, se ipsum vincere :

759 *Quod vero* Ignatius ejusmodi homines, frangendi sui serio cupidos, quamquam turbulenter interdum erumperent; ferebat tamen patientius, quam alios quosdam mitiores, minusve culpandos, *ibidem, nonnullis interjectis, asseritur ac probatur hoc exemplo :* Sacerdotes duos communi ex causa ejectionem commeritos cum reprehenderet, alter impatientiam verbis liberioribus effudit; vultum alter in sinum turbidus demisit, et petitione veniæ omissa, contemptum, quem silentio premebat, indiciis prætulit. Sanctus exploratum amborum genium probe callens, retento, qui magis reus videbatur, secundum hunc seculo reddidit. *Adde aliud Sancti dictum ibidem pag.* 384; Oportere *videlicet,* esse homi- F nem interiorem ; plurisque ducere compressionem privati arbitrii, quam vitam mortuo restitutam. *Et vero quod ad hujusmodi victoriam reportandam, præcipuum libri Exercitiorum suorum spiritualium scopum direxerit, apprime elucet ex eorum titulo isto :* Exercitia quædam spiritualia, per quæ homo dirigitur, ut vincere se ipsum possit, et vitæ suæ rationem, determinatione a noxiis affectibus libera, instituere.

quo maxime conducit examen particulare,

760 *Efficacissimum autem, ut homo seipsum vincat, remedium est examen particulare ; ita vocatum, quod in impugnando vitio aliquo singulari tamdiu occupatur, donec illud penitus expugnarit. Quia vero vis omnis tanto in hostes singulos erumpit lentior, quanto in plures divisa effunditur, pugna tametsi sit continua, raro tamen integra hanc sequitur victoria : unde fit, ut præter communem contra omnes pugnam, singulare seorsim cum uno aliquo certamen ineatur cautius. Ceterum ulteriorem utilissimæ istius industriæ ideam ac leges tradit ac docet sanctus Parens*

A *rens noster in suis Exercitiis spiritualibus ; et Bartolus lib.* IV, *num.* 25 ; *apud quem invenies ad præsens propositum memorari ista :* Ignatius importunam suam ridendi consuetudinem peculiari examine impugnans, quoties risisset, totidem sibi catena ferrea inflictis plagis noctu exsolvebat. Quin et interdiu mox, ut errasse se viderat, sublatis statim ad Deum oculis, vel admota pectori, quasi aliud agens, manu, veniam tacite precabatur : ac Manresæ dum egit, ut numerum lapsuum teneret, quos per examen serotinum animadvertisset, nodis illos signabat, fune, quo præcingebatur, implicitis. *De risu verberibus depulso agit etiam Ribadeneira lib.* V, *cap.* X. *Disco e monumentis nostris Romanis, in libello chartaceo conscripto a P. Leonello Gagliardi Romæ anno* 1560, *haberi ista sub titulo,* Quædam de B. P. Ignatio, *quæ ex Italico sic interpretor :* Solebat noster Pater, ut aliquod cujuspiam vitium emendaret, dicere illi, ut sæpius in die super tali vitio faceret examen, et indicaret alicui ad hoc deputato, quo modo fecisset ante cœnam vel somnum.

afflictationes corporis, et abstinentia :

761 *Multus fuit Vir sanctissimus in voluntariis corporis afflictationibus Minoressæ præsertim ;* B *ex Ribadeneira lib.* I, *cap.* V, *et Orlandino lib.* I, *num.* 20 ; *item lib.* XVI, *num.* 104 ; *ac Bartolo lib.* I, *num.* 12. *Summam Sancti Patris abstinentiam et sobrietatem liquido comprobant illa, quæ superius dicta sunt* § 50, *num.* 528 ; *rem confirmante Maffeius lib.* III, *cap.* XII : Cibi potusque, *ait,* fuit adeo parcus, ut gustatum funditus perdidisse videretur, nisi si quando pauculis vesceretur castaneis, quibus patrio more puer olim assueverat : nulli umquam ferculo quamvis famelicus ac jejunus arrisit ; nullum edulii vel condimenti genus cuiquam indixit ; nihil umquam inter edendum est questus, licet per adjutorum inscitiam incuriamve cibaria male cocta conditaque, vinum etiam fugiens ac acidum præberetur. Nihil denique sibi proprie apponi umquam est passus : et graviter administrum aliquando puniit, quod uvæ racemum uni sibi præter ceteros attulisset. Quæ sane peritus rerum astimator haud ita levia duxerit, si Hominis vel ætatem ipsam, cui multa dantur ; vel infirmitatem valetudinis plura imperantem ; vel denique summam inter suos potestatem et licentiam, ut ita dicam, suo arbitratu vivendi, consideret.

castitas, quam cum Societatis Parens in filiis suis,

C 762 *Afflictationes corporis, ac victus frugalitas maxime conducunt ad conservandam castitatem : quam* Dei beneficio, *sicut scribit idem auctor lib.* III, *cap.* VIII, tantam adeptus est, ut ex quo die sese in beatæ Virginis fidem ac patrocinium contulit voto, nullam.. deinde, quamvis præfervidus natura, carnis tyrannidem senserit. *De hac ejus virtute agit Ribadeneira lib.* I, *cap.* III, Porro in Societate, *subdit ibidem Maffeius,* nobilissimam hanc virtutem tanto studio custodiri volebat, ut nihil omnino neque in dictis, neque in factis lascivum aut petulans appareret : ac, quoad fieri posset, nostri cœlestem vitam in terris agerent, ab omni corporis contagione sejuncti. *Id quod Constitutionum part.* VI, *cap.* I, *num.* 1 *sic expresserat sanctus Pater :* Quæ ad votum castitatis pertinent, interpretatione non indigent, cum constet, quam sit perfecte observanda : nempe enitendo angelicam puritatem imitari et corporis et mentis nostræ munditia. *Maffeius loco citato,* Quin etiam, *inquit,* in scholis Terentium explicari (ni perpurgatus esset) quamquam optimum latinitatis auctorem, et Romanæ comœdiæ principem, vetuit nominatim ; quod eum videlicet parum verecundum ac parum pudicum arbitraretur. Noluit igitur ea lectione puerorum animos imbui, ne plus moribus noceret, quam prodesset ingeniis. *Imo fuit, cum ne expurgatum quidem in scholis nostris prælegi voluit. Rem probo, et ita huc ex Hispanico transfero ex* Dichos y echos, *id est,* Dictis et actis *etc., alibi memoratis ; in quibus sub titulo* circa gubernationem *num.* 94 *Ribadeneira sequentia narrat :* Pater Andreas Frusius emendavit Terentium, purgando illum ab eo, quod poterat offendere, et mutando in amorem conjugalem id, quod de inhonesto dicitur ; ut sic in scholis nostris secure legi posset. Sed nostro Patri visum est, ut nullo modo legeretur : cum materia sit talis, ut quocumque tractetur modo, non possit non nocere juventuti.

763 *Compendium Viennense Vitæ* S. Ignatii *pag.* 58, P. Antonium Ruiz, *inquit,* cum Deipara præsens recreavit in Hispania : in India periculose decumbentem cum Christo invisens, reprehendit, quod pedis partem ad modestiæ regulas decenter non operiret. *In Vita a Carnolio edita cap.* XXVII *pro hac re citatur* Doct. Jo Franc. Xarque in Vita impressa. *In dicto Compendio* E *ibidem ex Polanco,* modo altissimo : *ex Lainio autem,* perfectissimam, quæ dari potest, *gratiam castitatis obtinuisse narratur sanctus Pater ; et* vivaces a natura oculos numquam fixisse in sexum alterum, toties in rebus animæ ad Ignatium affluentem. *Linekus pag.* 128 *ex P. Consalvi diario refert ista :* Fratrem quemdam, in rei domesticæ administratione noventio decenniove cum laude ceteroquin virtutis diligentiæque versatum, Societate propulit, quod ægroti cujusdam e nostris cum pedes ablueret, manum paulo quam genua exibant, protulisset ulterius ; quamquam mali suspicione, illa vacaret tractatio.

tum ipsa Societas maxime requirit ;

764 *Quam vero caute ac religiose Societas nostra, castimoniæ Ignatianæ heres, muniverit filios suos, quando occasio sese offert agendi cum alio sexu ; conficitur ex regulis sacerdotum ; num decima quinta vult, ut* mulierum confessiones non audiantur, nisi ad crates, etiamsi sint puellulæ. *Dicima sexta præscribit, ut* in audiendis confessionibus feminarum præsertim severos potius se, quam familiares exhibeant. Decima septima cavet, ut eos, qui crebrius confitentur, maxime feminas, breviter expediant.. Extra confessionem vero, si oportebit F eas alloqui, id fiat in loco patenti ; nec longum sermonem misceant, et oculos modeste demissos habeant. *Ex decimæ octavæ præscripto,* socius.., quamdiu cum feminis sacerdos loquetur, eo in loco erit, unde videre eos, sed non, quæ secreta esse oportet, audire possit *etc. Huc spectat edictum illud sancti Patris ; ne quis ex suis feminas quasvis viseret sine comite, qui et spectator semper adesset, teste Orlandino lib.* XIV, *num.* 7 ; Utque doceret, *ait,* quantum apud se ea lex haberet ponderis, et custodiam exemplo sanciret ; cum unum e sacerdotibus domesticis hominem senem, et antiquæ bonitatis, contra fecisse cognosset, sed per bonam simplicitatem, ut prorsus culpa vacaret : tamen ad cæterorum commonitionem octo sacerdotes unum convenire jussit in locum, in eorumque medio reum flagello se cædere, quoad singuli ex iis singulos e Psalmis Davidicis pronuntiarent : quorum primus Psalmus esset quinquagesimus. *Orlandinus lib.* V, *inter alia, quæ scribit de rebus gestis Araozii et* Fabri

nihil ferentes,

AUCTORE J. P.

Fabri in Castella, piisque eorum laboribus Vallisoleti, ubi tunc erat regni sedes, suggerit ista a num. 62 : Quibusdam *patres* instar erant miraculi, quod cum omni genere sexuque promiscuo tam versarentur innoxii. Nec dubitavit in media curia Melchior Canus belle jocari, patres Societatis Jesu herbam quamdam secum solitos circumferre, quæ vim haberet interimendæ libidinis ; eoque velut antidoto tuto posse inter feminarum versari greges, et confitentibus puellis aurem salva integritate præbere. *Herba nempe illa erat timor Domini; uti ex Araozii responso habes num.* 63, *ubi præsentis facti narratio pertexitur.*

quod angelicæ huic virtuti

765 *Tanta vero est in Societate angelicæ virtutis observatio, ut regula* 34 *inter Communes prohibeat, ne quis* alium etiam joco tangat, præterquam in signum caritatis amplexando, cum quis aut abit, aut redit peregre. *Juvat discere ex Joanne Rho in Variis virtutum historiis lib.* VII, *cap.* III, *inter nostra num.* 1, *regulæ istius originem sanctique Patris nostri rigidissimam in hac materia accurationem :* Ipsum, *inquit,* adeo in hoc toto genere severum fuisse, narrabat nobis virtutis non minus quam ætatis antiquissimæ nonagenarius senex Jacobus Crucius,
B pro Italiæ provinciis Generali Assistens, ut se, quem puerum a pædagogo festis diebus adductum, post Sacrum ad manus oscula consuevisset admittere, atque humaniter appellare, scitule aliquando comptum, assuta lineo colari purpurea fimbria, quasi non vidisset, secura fronte præterierit, pædagogum interrogans, ubinam Jacobulus esset ? Quibus ex verbis cum offensionem conjectassent, seque paulo post nullo jam ornatu exquisitius cultum Patri stitisset; graviter sibi arrisisse, ac manum consueto de more dedisse postulanti.

adversetur.

766 Quin saluberrimam illam ad amico etiam contactu abstinendi legem, ea maxime occasione latam acepimus, quod sensorum aliquis eidem Crucio undenni puero formæ perelegantis atque ingenii promptissimi verticem manu contigisset, capillumque, ut moris est, demulsisse audiverat Ignatius : veritusque, ne in exemplum minime profuturum ea olim traheretur licentia, ne id fas esset, lata lege sanctivit. *Accedit eo, quod,* ne otium, *lasciviæ nutrimentum, et* malorum omnium origo, quoad ejus fieri possit, domi nostræ locum habeat, *vetet Constitutionum parte* III, *cap.* I, *num.* 6. *Et ibid. num.* 4 *vult, ut* omnes di-
C ligentissime curent portas sensuum suorum (oculorum præcipue, aurium et linguæ) ab omni inordatione custodire : *quæ custodia magnum est ad angelicam castitatis virtutem acquirendam conservandamque adjumentum*; *uti et externum illud decorum in statu, in incessu, in verbis, in tota corporis compositione ; quæ in sancto Patre apprime enituit.*

Rara in paucis modestia S. Ignatii,

767 *Carnolius cap.* XXVII *gravissimas personas cum juramento in processibus deposuisse refert, sese ab impuris tentationibus, solo* Ignatii *conspecto vultu, sæpius liberatas fuisse. Solo loquendi et comedendi modo* S. P. N. Ignatius *multos ad Societatem traxit ; sicut habemus apud Nicolaum Lancicium tom.* I, *opusculo* III, *num.* 205*; ex diario ejus, quod scripsit P. Ludovicus Consalvus, testis oculatus. Habuit* modestiam divinam, *ex verbis ac juramento familiaris ejus Joannis Antonii Viperani episcopi Juvenacensis*; *apud eumdem Lancicium, citato processu Mutinensi. Huc spectat* illa serenitas, quam semper in vultu præ se ferebat, *ex Relatione consistoriali secreta coram Gregorio PP. XV.* Ignatium adeo fuisse D
compositum, ut nec manum, nec oculum, membrumve aliud sine causa et ratione moveret, *exstat apud Carnolium dicto cap.* XVII *ex Summario processuum fol.* 206. *Rhous in Variis virtutum historiis lib.* VII, *cap.* IV, *inter nostra num.* 1, Nemo, *inquit,* sacrorum legislatorum, modestiæ leges composuit, præter unum Ignatium, easque non humana provisas prudentia, quamquam et hujus plenissimæ sunt ; sed divino nutu editas; cui observando longa plurium dierum fuit, et ardens oratio. *Adde* lacrymas *ex Ribadeneira lib.* V, *cap.* I, *nec non mirum eventum promulgatione, et explanatione facta per Lainium jussu sancti Patris.* Dicebat autem *tunc* Lainius, *teste Bartolo lib.* IV, *num.* 10, in illud Jacobi Apostoli : Ecce nunc qui dicitis hodie aut cras ibimus in illam civitatem, et faciemus ibi quidem annum, et mercabimur, et lucrum faciemus *etc.;* tractabatque de parvis non parvi faciendis ; ubi parva illa, magnorum sunt lucrorum præsidia.

cujus et varias leges

768 *Oculos suorum volebat Sanctus esse quam castigatissimos ; secundum regulam tertiam modestiæ, quæ præscribit :* Oculos demissos ut plurimum teneant *etc. Oliverio autem Manareo quam longum usum examinis particularis præscripserit, obdefixum in se obtutum, quod præsagiret Manareus, a se vix amplius in terris eum* E
revisum iri ; disces inferius paragraphi 86 *parte* I, *ex ipsiusmet Manarei responsione ad postulatum secundum Lancicii : qui tom.* II *opusculo spirituali* XII, *pag.* 182 : Solebat, *inquit, de sancto Patre loquens,* ex quodam loco nostros aspicere transeuntes, et si quem deprehendisset non debita modestia procedentem, puniri jubebat. *Enimvero præter hæc,* munditias in victu cultuque dilexit; sed faciles, et nequaquam exquisitas, cujusmodi et viatorem et Christi famulum decent, *ex Maffeio lib.* III, *cap.* XII. *Lancicius tom.* 1, *opusculo* II, *num.* 250 *affert* S. Ignatii *monitum, quod dedit cuidam e nostris,* quem cum vidisset domo exiturum, ad portam Romani collegii accessisse, pallium complicatum in uno humero gestantem; redire jussit ad cubiculum, ibique illud expansum induere, et sic inde prodire ; juxta præscriptum regulæ vetantis quemquam prodire in publicum non decenter vestitum. Hoc, *addit,* P. Eleutherius Pontanus S. Ignatii discipulus, testis oculatus, narravit P. Joanni Deckerio (is P. Martino Santino, et hic mihi, *inquit.*

suis præscribit.

769 *Præmiserat ibid. num.* 250 : Domo progre- F
diens palliatus, ita prodibat, ut ne quidem digiti manuum ejus ab occurrentibus possent videri, antequam oporteret dextram manum exerere, ad honorandum aliquem capitis apertione *etc. Vestium porro munditiem ac composotionem religiose modestam præscribit regula* 8 *modestiæ. De externa munditie plura dabuntur paragraphi* 86, *parte* II, *in Manarei responsione* 17 *ad postulata Nicolai Lancicii. Quantum vero illæ, de quibus diximus, regulæ modestiæ robur haberent ad externam proximi ædificationem, illud argumento est :* Quod ubicumque, *ait Bartolus lib.* IV, *num.* 10, nostrorum aliquis prodiret, ex uno incessu, habituque totius oris et corporis agnoscebatur [esse] ex Societate, et, quod ait scriptor illius temporis, ex illa unius collecta modestia, intuentium animis omnes alii recursabant. Quibus autem in legem transierat, ut nostra omnia in deterius caperent, simulatam dicebant probitatem, et hypocrisim nominabant. Ad quæ, Faxit Deus, inquit Ignatius, huic nostræ hypocrisi, quotidie

A quotidie aliquid accedat : notansque Salmeronem, qui cum Bobadilla tunc præsens aderat : Ego, *ait,* in Societate præter hos duos, hypocritam et simulatorem agnosco neminem : joco nempe serio innuens, plus illos virtutis habere, quam proferre ; posseque hoc nomine haberi hypocritas, quod meliores essent, quam videri vellent. *Hæc damus in fide illius, e quo accepimus. Quibus accedit robur ex dicto illo brevi, quod P. Ignatius Pinius e libro Memoriali P. Ludovici Consalvi pag.* 13 *excerpsit :* Cum nonnemo nostrorum diceret, hominum Societatis modestiam hypocrisin a quibusdam Romæ censeri : gratum sibi fore respondit Ignatius, si ex iis hypocritis plures Societas haberet.

Quem in objurgatione modum tenuerit :

770 *Eximias linguæ dotes, et sermonis efficaciam narrat Ribadeneira lib.* V, *cap.* VI, *Ex Bartolo lib.* III, *num.* 36 *supple ea, quæ circa objurgationes a Sancto adhibitas refert Ribadeneira.* Quos tamen, *inquit Bartolus,* robusto pectore, et virtute mascula solidos probarat, habebatque propterea percaros, etiam exilibus de nævis castigare verbis durioribus consuerat. Inter quos præcipue Hieronymum Natalem, et Joannem Polancum fuisse video, raræ utrumque bonita-
B tis, ipsique unice dilectos : in quo hæc ab tali homine, qualem ipsum sciebant, labecularum vituperatio, virtutis pabulum iis suppeditabat, quos norat profectus heroici avidos, et capaces. *Rem probo ex schedis nostris Romanis, fidem facientibus, in archivo exstare librum inscriptum* Vitæ defunctorum ; *atque in Vita patris Natalis, scripta ab eo, qui prædicto Patri, collegia Societate Jesu visitanti, socius fuit, haberi, quæ huc Latine transfero :* Pater noster Ignatius probavit P. Natalem, qui erat minister domus professæ : nam pro minimo defectu omni, qui domi occurrebat, eum vocabat, et insignes illi dabat reprehensiones, et tales, ut mihi diceret quod pater Natalis quadam vice tantum non tremisceret, quando comparebat coram Patre Ignatio : qui tamen omnem energiam et efficaciam, quam adhibebat in eo reprehendendo, modo tam mirabili cum pace cordis sui adeo integra componebat, ut ipsemet P. Natalis mihi dixerit, quod, dum nonnumquam bonam ei dabat reprehensionem perambulando cubiculum, videbatur mundus in ipsum corruere, quando P. Ignatius spatiando patrem Natalem versus, repetebat defectum illum, de quo tractabatur. Nihilominus
C advertebat, quod, ubi obverteret ipsi tergum, iret ridens. Atque ille erat modus agendi Patris nostri Ignatii cum subditis, quos sciebat esse solidæ virtutis. Et e contrario suaviter admodum ac placide tractabat debiles et imperfectos, permulcens eos, et laudans illud, quod habebant bonum... Sicut etiam P. Ludovicus Consalvus in suo diario aliquarum actionum Patris Ignatii dicit, quod Natalem ac Polancum tractaret absque ullo respectu, imo duriter et cum severis reprehensionibus.

efficacia sermonis etc.

771 *Ad illa, quæ eodem cap.* VI *scribit Ribadeneira de efficacia sermonis, accerse ex ipsius libri* IV *capite* VII *breve illud, quod a Francisco Borgia testatur sibi esse dictum :* Loquebatur tamquam potestatem habens : *item quæ dicta sunt superius ex Ribadeneira* § 54, *a num.* 570. *Assueverat quoque sanctus Fundator noster piis colloquiis :* quem cum vulgus, ut fit, inter fabulandum peculiaribus notis vellet describere ; illum, aiebat, qui semper in cœlum suspicit, semper in ore Deum habet ; *teste R. A. P. N. Vincentio Caraffa, in epistola de mediis conservandi primævum Societatis spiritum : quem qui urserit Sanctus, jam dabo.*

AUCTORE J. P.

§ LXXVI. Severitas in vindicanda religiosa disciplina.

Duos coadjutores desides plectit severe.

R*ibadeneira lib.* V, *cap.* VII *ostendit, quomodo Vir sanctus severitatem cum benignitate temperarit ; quæ videlicet sunt dotes duæ Superioribus potissimum propriæ. Supplebimus hic primo Ribadeneiram in iis, quæ circa sanctam ac justam Sancti severitatem alibi invenimus ; deinde de ipsius benignitate dicemus. Severus imprimis erat vindex violatæ religiosæ disciplinæ. Etenim Bartolus lib.* III, *num.* 46, Laicos, *ait,* adjutores duos notavit aliquando novis rebus narrandis otium fallere. Accersitos jussit acervum fortuitorum lapidum in domus area jacentem, in supremam ædium transferre partem, quasi ad præsens opus tunc necessarium : et quoties illos eumdem ludum ludere deprehendit, toties eosdem lapides sursum deorsum transferre imperavit ; dum tandem perciperent, non esse illam necessitatem operis, sed desidiæ castigationem, sibique, quibus occuparentur utiliter, ipsimet requirerent. E
Caro autem stabat sua illis petulantia, si qui præter decorum se gessissent. Alii duo, *sicut ibidem mox sequitur,* inter ministeria culinæ immodeste jocando, aquam mutuo in ora jactaverant. Indignitatem joci longa suimet verberatione imprimis eluerunt : damnati sunt ad sumendum aliquot diebus in stabulo cibum, ad jactandam invicem, inspectantibus ceteris, uti fecerant, aquam, sed sordidam ; ad audiendam, qua excepti sunt publice, acerbissimam objurgationem. Iis denique, si vellent, abire permissum. Nam si post decem, inquit, aut duodecim annos in Societate jam positos, tam indecora nondum posuerunt ; quis neget, illos de Religioso, præter exteriorem cultum, nihil tenere.

mitius alium, quia servarerat pomum.

773 *Erat Sancto id promptu pœna non una pro ratione defectuum.* Mitius *enim* habuit, *ut subditur loco citato,* Laurentium Tristanum, structorem lapidarium, egregium sui domitorem, precationi addictissimum, adeoque silentii tenacem, ut de illo Ignatius diceret, plures ab eo poni lapides, quam verba. Huic interiorem domus porticum sternenti, sinu excidit pomum, quod ad sitim mulcendam datum servaverat. Id animad- F
versum ab Ignatio præsente suspicatus, erubuit scilicet, seque alio abvertens, pomum a tergo, quasi id minus cerneret, omisit. At Sanctus baculo, quo semper, dum vixit, crus ægrum sustinuit, tacens et velut aliud cogitans, in pomo ludebat, revolvebatque illi ob oculos ; quos frater quoties præ pudore avertit, toties Vir sanctus, pomum illi baculo in conspectum revolvit : dum hac ejus sat longa verecundia contentus abscessit, ne verbo quidem testatus, rem displicuisse. Junioris magistri, qui Venetiis docebat, inconsulta verba longe diversa appendens trutina, docuit pariter, lanci prius fuisse quam linguæ committenda : quod enim iis apud aliquem imprudentius offendisset, peregrinatum missus est pedes, et mendicans solido trimestri.

gravissime quemdam valetudinarii curatorem ob jocos liberiores : alios item mulctat :

774 *Vel tenuissimos angelicæ verecundiæ apices a suis accurate exigebat. Idque liquet ex hoc facto, ibidem his verbis relato.* Sed fratrem valetudinarii curatorem, ceteroqui bonum, et erga ægrotos caritate ac patientia insignem, mandavit

AUCTORE J. P.

vit quantocyus dimitti, quod præterquam ferret exquisitissimæ honestatis et verecundiæ ratio, jocatus esset liberius; abeumdumque illi erat, nisi patres, quotquot domi tunc erant, intercessores accessissent, ejusque integritatem morum, puritatemque præcipuam imo consensu ac testimonio confirmassent. Amandatus est tamen extra Italiam, habitu seculari, ultra leucas trecentas, pedes, nullo nisi corrogandæ stipis viatico.

Dimissionem similiter comminatus est Joanni Baptistæ Borellio, quo tamen usus diu fuerat vitæ privatæ administro; quod ex scriniolo Viri sancti piacularem globulum furtim sublegisset paulo venustiorem, substituto in ejus locum minus eleganti, quem ipse a Sancto habuerat. Fratris causam adjuvit, quod is tale tunc primum peccasset, et ultro rem fassus; acerrima correptus reprehensione, lacrymas dedisset.

Sed non potuit ille olim mihi narratus *(Vide libri* III *numerum* 20) Soldevilleus precibus ullis aut lacrymis ejectionem ab se defendere, qua propter spiritus peregrinitatem damnatus fuerat. Quamquam autem deinde post diuturnum admissi dolorem, et minime dubia emendati ingenii argumenta, Societatem iterum impetrarit; verum
B haud prius domi exceptus est, quam totos quinque menses in abjectissimis muneribus nosocomio operam dedisset.

Sanctus non erat in inferendis pœnis præceps.

775 *Nec vero in hujusmodi pœnis Sanctum plus æquo levem aut præcipitem fuisse, intelligitur ex his, quæ apud eumdem auctorem referuntur:* Hoc item moris Ignatio fuit, ut domo quandoque ad tempus expelleret, vel eos domi pro hospitibus teneret, quorum adhuc esset emendatio obscura, et dignus fuerat ea pœna lapsus, Ita Cornelium Vishavæum, quo die Romam e Belgio venerat, recepto viatorio scipione, misit per Urbem mendicatum, quoad tantum pecuniæ collegisset, quanto opus erat ad exemptionem quamdam, quam se Romana in curia obtenturum inconsiderate spoponderat. Sacerdotem quoque alium Belgam, *sicut ibidem prosequitur Bartolus,* ad se ex Gallia idcirco transmissum, ut sua de regni cujusdam exitio visa explicaret, quæ sibi persuaserat divinitus objecta; haud alio domum, quam extranei nomine rituque admisit, donec somnia illa sex doctissimis patribus inspicienda commisisset, explorandumque, num esset paratus illorum judicio tam ea damnare, quam pro bonis habere. Ac feliciter quidem vir bonus sibi
C consuluit: erat enim de cetero pius et satis cordatus, sensitque cum illis sibi esse illusum falsa specie vaticiniorum, et illa pro nugis habuit, Haud tamen impune suam illam tulit pertinaciam priorem, qua suis Superioribus in Gallia se durum præbuerat. In nocosomio Romæ ægrotis ministravit, nec inde totis sex mensibus pedem umquam tulit: tum domi cum adjutoribus laicis quotidiana officia obivit aliquamdiu: ubique vero ita se omnibus probavit, ut collegii rector demum in Galliam redierit.

His additur exemplum alicujus e Societate profugi.

776 *Quid præterea?* Felicitate, *ait,* haud multum absimili fugam infelicem clausit Antonius Monizius, nobilis Lusitanus. Hunc post magnam, quam principio movebat, præclaræ virtutis exspectationem, cepit tædium quoddam ejus vitæ, quam sibi eatenus experiebatur perjucundam. Accessit mox tædio animi ab ea æqualis alienatio, et, quod consequens est, negligentia disciplinæ, et conditionis alterius cupido, in qua illi aut Deus, aut mundus saperet: ac tandem deliberata mens, e statione discedendi. Pungebatur quidem holocausti rapina, quod de se Deo obtulerat, et D
sacrilegii exterrebatur facinore: tamdiu tamen secum perrexit perplexari, ut conscientiam mordentem ad suum arbitrium finxerit; decernens videlicet vitæ genus sectari, esto probum et sanctum, sed juris sui, nullique subjectum. Illud enim, de suo ne se ipsum quidem retinere, nec esse vel gressus promovendi dominum vel movendi, tabes ei quædam videbatur, et lenta mors. Optavit igitur peregrini vitam perpetuo ducere; a qua nolens vi ulla verbisque dimoveri, ex Conimbricensi collegio aufugit, quo ad Petrum Fabrum missus Valentia fuerat, si qua posset, curandus. Prima ejus peregrinatio ad S, Jacobi in Gallæciam fuit, quam pedes, et solus exegit: si tamen solus; cui jam comes, at sera objurgatrix admissi pœnitudo. Secutus est nihilominus suum iter Monserratum versus; ubi jam impar conscientiæ flagellanti, tristitiæ ac perpessionibus itineris frigidissimi, egentissimique, sed miseratione potissimum beatissimæ Virginis adjutus, Romæ suos errores sistere decrevit, projectusque ad pedes Ignatii, bonum reposcere, quod, nisi perditum, nescisset suo pretio æstimare.

sed post severas pœnitentias ab Ignatio in gratiam admissi.

777 Sic desertione Parentis, pannosa inopia et E
ærumnis Prodigo similis, ejus quoque in voces erumpens, Surgam, inquit, et ibo ad Patrem meum: Romamque iter arripuit. Quod pie animo conceptum morbus altius defixit, quo Avenione in nosocomio bimestri conflictatus, tantum non prius vivendi, quam peregrinandi finem fecit. Verum utcumque restitutus, corpus ægre trahens invalidum, Romam tandem pervenit. Illic non ausus in conspectum Ignatii se dare, nisi petitione veniæ mitigatum, ex Lusitanorum pauperum hospitali domo, quo se receperat, dedit ad eum litteras doloris et lacrymarum plenas, quibus ad misericordiam inflexus educendum curavit Ignatius in alias ædes, ut illic pergeret infamis fugæ sacrilegium expiare, priusquam coram compareret. At is interea moræ illius piaculo minime contentus, nudus zona tenus in publicum erupit, crude in seipsum flagellis sæviens, et luce palam Deo ac Societati ultroneum culpæ supplicium dependens: de quo ad juvenis affinem, principem feminam, scripsit Ignatius, stationum sacrarum quas obivit vias, multo sanguine notasse. Eratque illam iteraturus sibi pœnam, nisi ab eodem fuisset inhibitus: a qua brevi postea vocatus, ea teneritate benevolentiæ exceptus est, ut, qui se pudore et lacrymis confusus, ad ejus F
pedes jactaverat, præ interiori gaudio temperare a fletu non posset, visus sibi quodammodo renasci, et novam denuo vitam inchoare. Certe quidem hinc cœpit tanta religiosi laboris, et sanctimoniæ strenuitate agere, ut præsagire animo videretur, breve sibi spatium ad metam superesse: nam aliquanto post lenta febri affectus, cruciatu longo contabuit.

Punit præsides in subditis; Lainium severe commonet:

778 *Advertit citatus scriptor, subditorum lapsus in iis, qui præerant, subinde ab* Ignatio *punitos esse, si vel eos ipsimet caute non anteverterent, vel compertos non punirent.* Duos, *ait,* adjutores cum forte obvios habuisset minus composito et modesto incessu, vivaci admodum reprehensione jussit Ministri incogitantiam perstringi, in duobus jungendis, quorum neuter posset incitamento modestiæ vel exemplo comiti suo esse. *Addit* Sebastianum Romæum, collegii rectorem, cum templa septem indulgentiæ causa adituros passus esset aliquid panis et vini secum in prandium deferre: nec probavit excusationem moris

A moris ab eo minime inducti; culpam enim fuisse respondit, quod non sustulisset jam inductum: cum pejus erretur, quoties in usum longiorem error fortuitus transire sinitur.

Quid, quod summa cum libertate viros etiam primarios ac sibi carissimos officii sui moneret sanctus Pater; sicut patet in Lainio apud Orlandinum lib. XII, *num.* 21, *et apud Bartolum lib.* III, *num.* 45: Provincialis munere, *ait iste biographus*, in Italia fungebatur, et optimum quemque evocari Romam ab Ignatio cernens, ut cui pluris semper communes Societatis rationes, quam privatæ essent, paulo iniquius accepit, unam domum professam tot collegiorum spoliatione ditescere, deditque ad illum hac de re litteras, quibus id quidem apud illum, sed tamen reverenter dolebat. His cum nihil egisset, alteras addidit: quibus Ignatius nihil æque expetens quam domandi ad majorum nutus judicii monumenta Societati relinquere, seriam reddidit, et valde cordatam epistolam; caveret, dum partes Superioris boni implere nititur, ne subjecti probi partibus deesset; motus ejus radicem scrutaretur, quo nisi intra judicium proprium non sinebatur quiescere; videret ex mero divini obsequii
B studio, an ex cujuspiam philautiæ tacito alveo duceretur, et, ubi reum se deprehendisset, qua pœna se putaret plectendum, ad se perscriberet. *Quanta vero cum submissione, suique ad abjectiones atque asperitates oblatione, Sancto is responderit, ibidem legi potest.*

cum aliis sibi etiam egregie caris non dissimulat,

779 *Et nonnullis postea interjectis,* Accedebat. *teste eodem auctore,* æqualis erga omnes vigor: nec erat, qui ejus peculiaris benevolentiæ securus, quidquam sibi vel minimum licere crederet adversus communem disciplinam, aut fore impune errorem tametsi perlevem. Caros quidem in paucis habuit Martinum Olavium, Petrum Ribadeneiram, Ludovicum Gonzales: quod tamen episcopos e Societate duos in Æthiopiam destinatos dum extra Urbem deducerent, incaute issent ulterius, quam horæ brevitas ferebat, ut ante noctem domi se sisterent; præter jejunium, quod illis imperavit, Ludovicum excepit tam acri objurgatione, ut etiam diceret: Quid obstet nescio, quo minus tam procul te amittam, ut me numquam præterea videas: quo prorsus nihil ei poterat minari acerbius; a quo, patre carius amabatur. Et hoc tamen ex parte ipsi inflixit: ipsa enim hora, quæ tunc erat jam noctis altera, re-
C cipere sese in collegium jussit: ex quo domum ab eo non est revocatus, nisi diebus aliquot exactis.

inter quos Sancti confessarius, rigide castigatus, quod virtutem ejus proderet.

780 *De P. Jacobo Eguia memini superius paragrapho* 53, *num.* 558; *qui* erumpebat identidem *(teste Bartolo loco citato)* exclamans, sanctum esse Ignatium, et Sancto majorem, aliaque ultra modum communem tam grandia, ut agi extra se simplicitate magis, quam admiratione videretur. Nec defuit, qui offenderetur, hæc audiens. *Rei conscius sanctus Pater, non modo peccata, sicut ibi indicatum est, in ejus aure deponere desiit: sed voluit,* se ipse flagellis, *uti narrat Bartolus,* per triduum tamdiu sub vesperam cæderet, dum tres quot diebus recitarentur psalmi, intermonente singulis aliquo, meminisset deinceps esse in verbis consideratior, nec offensionis præbere ansam infirmioribus, qui eam facile etiam non datam arriperent. *En tibi nunc pauca alterius generis exempla, quibus ostenditur, Sanctum interdum, quas imponebat pœnas, accommodasse non eluendæ solum culpæ, sed erudiendo illius reo. Prædictus auctor hæc ibidem recenset:*

AUCTORE J. P.

Alia quædam exempla ad instructionem eorum, qui deliquerant, accommodata.

781 Sic enim cuidam, magisterium animorum ante pene aggresso, quam probe discipulum egisset, ex quo damni multum in eos redierat, quos susceperat dirigendos; huic, inquam, publicas indixit verberationes, sed alis duabus sursum versus ad humeros ligatis, pone quopiam inclamante, ne vellet implumis ad volatum eniti. Alium vero, cujus versa sus deque, mixtimque perspersa in cubiculo supellex, consarcinare totam in saccum jussit, libros, lanea, linea, scripta, denique omnia confuse, nulloque ordine congeri; et circumferre tota domo saccum, culpam incompositæ negligentiæ subinde repetendo. Sed lepidum illud, quo puerulum castigavit, domi a patre recens ex Judæis Christiano nobis commendatum. Irascens aliquando puer, carcinoma seu cancrum, nescio cui, fuerat imprecatus. Ejus vocis horrorem ut ei injiceret, cancrum emi curavit Ignatius ex grandioribus, vocatoque puero, Scin' tu, ait, quid hoc animantis sit? Is cancer, quem imprecatus es? Nunc videsis illum atque experire. Jussisque reduci in tergum manibus, collo cancrum appendi fecit. Quem ut vidit puer pectori adrepentem, et distentis chelarum volsellis minantem; velut illico lacerandus ejulare, flere, spondere, si umquam postea. Sic aliquam- E diu detentus, solutus tandem est, colloque detracta bestia. Is vero multo post ex S. Dominici Ordine, ac demum episcopus Foroliviensis, narrabat sæpius jucunde id factum, Ignatium laudans, qui mulcta ætati, culpæque tam congrua sic illum penitus imprecandi morem a se abstulisset, ut numquam postea in buccam veniret. *Hæc ille.*

§ LXXVII. Alia vindicatæ religiosæ disciplinæ exempla; fuga novitatum; modus puniendi defectus, ac delatoribus credendi.

Vi ac pondere verborum repressa audacia cujusdam insignis viri:

M*affeius lib.* III, *cap.* VI *nonnulla notavit circa sancti Patris in custodienda disciplina severitatem: narrat enim de illo, quod,* dum aliquem increparet asperius, tanta erat vis, pondusque verborum, ut contra ne hiscere quidem auderet quisquam. Idque, *ait*, præsertim in causa viri cujusdam insignis apparuit. Qui cum turbulen- F tior esset, quam ut eum diutius ferri oporteret; cumque ejus animum Ignatius blandis monitis præceptisque nequidquam sanare tentasset; ad extremum oratione conversa, divinam testatus justitiam, ac cœlestis iræ minas intentans, tantum ardorem spiritus præ se tulit, ipsi ut parietes tectaque non dubio motu nutare et concuti viderentur. Quo terrore perculsi, qui aderant, illico procumbentes, Dei pacem precibus ac votis exposcere. Ipse vero qui accusabatur, exanimis ad pedes Ignatii sese confestim abjecit, ac supplex confusa voce, culpæ veniam petiit, seque posthac in officio fore pollicitus est. *Atque hoc, ut vidimus, factum in viro quodam insigni locum habuit: ad tales quippe* Ignatii *severitas se potissimum extendebat, ex fide Maffei, qui sic pergit:* Continebat autem in disciplina cum ceteros omnes, tum eos maxime, qui vel insigni eruditione, vel generis nobilitate præstarent: quippe quorum dicta factave ad exemplum in omnes partes valeant plurimum.

783 Spectaculis

AUCTORE J. P. *nostros arcet a publicis spectaculis: dissolutionem plectit:*

783 Spectaculis publicis, quamvis alioqui licitis, vel etiam sacris, adesse nostros non ita facile permittebat. Quod si qui, facta potestate, se ad ea conferrent, omnes etiam atque etiam jubebat, sine ullo arrogantiæ vel levitatis indicio modestiam ac submissionem tenere, cedere omnibus, et infimum semper locum (nisi aliter a circumstantibus cogerentur) eligere. *Et vero austerum se probavit vindicem adversus legum decori transgressores, ex asserto Maffei ibidum :* Cum e Romano, *ait*, ab se nuper instituto collegio adolescentes quosdam solutius in publico ambulantes vidisset, castigandos curavit palam, hortandosque gravi oratione, ut, quem haberent insitum animis pudorem ac verecundiam, eum externo item corporis habitu præ se ferrent : et, quoniam, Apostolo teste, spectaculo facti essent omnibus, caverent etiam atque etiam, ne supervacanea locutione, curioso oculorum obtutu, aliove incondito gestu, motuve corporis quemquam offenderent ; præsertim cum eo de genere toto, multa cum precatione, lacrymisque conscripta pulcherrima ipse præcepta paulo ante edidisset.

Addit res novas

B 784 *Ad hæc*, Nihil novi moris in Societatem induci, se inscio, est passus ; principiisque vigilanter et acriter obstitit, quippe qui exempli vim nosset, et rerum incrementa fallentia ; *apud Maffeium loco allegato. Exempla accipe ex Bartolo lib.* III, *num.* 47 *:* Martinum Olavium, collegii tunc Romani primarium, Ribadeneiram et alios severe arguit, quod rure dum nostri feriarentur ab litteris, ludum excogitassent quemdam novum, mali nempe aurati in orbem jactandi, ea lege, ut, cui excideret, salutationem Deiparæ statim de genibus recitaret. *Constans sancti Fundatoris ab introducendis novis abalienatio etiam obtinuit in rebus alioqui piis et sanctis.* Abstinentiam illam, *subdit idem scriptor,* a consueta cœna, quam diebus Veneris tenemus, volebant nonnulli legitimo mutari jejunio : id quamvis exile, attamen rejecit. Andream Galvanellum Venetiis rectorem audivit allocutionem ad suos profestis diebus per horam ; festis vero per duas habere. Iis licet multi proficerent, censuit quibusque hebdomadis unam sufficere. Eumdem multavit Olavium, quod supra mensam librum intulisset, probum quidem, et quem legi exinde non abnuit ; sed tunc nondum usu nostro probatum...

C

etiamsi bonas; et qua de causa.

785 Bonæ mentis ardor, sed nimius, Hieronymo Natali pluris stetit : nam post inspectam illius mandato Hispaniam ; semel et iterum vehementius quam decebat, evincere ex illo conatus est, ut produceretur tempus, quod nostris, dum student, ad orandum præscribit regula. Hunc tam inquieto calentem fervore animum et increpavit acerrime, et magnam regendæ Societatis partem, aliquanto prius in eum depositam, ei abrogavit. *Inter* Dichos y echos *etc., id est,* Dicta et acta P. N. Ignatii, *sub titulo* Circa gubernationem, *ex relatione Ribadeneiræ num.* 18 *notantur ista :* In collegio Romano quadam vice voluere Superiores abrogare horam recreationis vespertinæ in Quadragesima, ac diebus jejunii, sentientes, quod, cum non haberetur cœna, non esset opus recreatione. Hoc ego dixi Patri nostro ; qui haberi jussit recreationem ordinariam ; dixitque, non haberi dumtaxat recreationem, ut non noceret studium, statim post cœnam ; verum etiam ut fratres agerent inter se, sermones conferrent, noscerent et amarent : id esse quod accenderet et foveret caritatem. *Enimvero recte in rem nostram observat Bartolus loco citato, sic scribens :* Intellexit Vir sanctus, non alios esse Ordinis dissipandi aditus proniores, quam si alicunde incipias. Quantum enim tibi arridet illa mutatio ; duplo tantum aliæ aliis placebunt, videbunturque necessariæ. Sic illam veluti annulatim Instituti catenam dissolvi, necesse fuerit, quæ nisi nexu constare non potest, cum nisi ex mutua partium ratione et habitudine non coaluerit. In quo nihil mirum, privatos sæpius cæcutire, ut quibus deest is oculus, quem in fundatoribus Ordinum sol sapientiæ accendit. Adde, quod perperam omnino humanis regulis loco cedere jubentur divinæ, per fundatores divinitus traditæ. *Vide P. Oliverii Manarei responsam* XXI *ad postulata Lancicii, paragrapho* 86, *parte secunda hujus commentarii.* D

Quem in quotidianis noxis puniendis modum teneret.

786 In puniendo autem, *teste Maffeio supra,* id sequebatur in primis, ut noxæ responderet animadversio, et in suo quisque vitio plecteretur : supervacanea verba silentio ; ignaviam labore ; honoris cupiditatem ignominia lueret. Ac ferme animadversionum Ignatii genus erat illud ; circulum humi describere, ex quo noxii ne injussu excederent : colloquiis certorum hominum nominatim interdicere : verberationes ad præfinitum temporis spatium injungere, et alia ejusmodi. Noxas autem leviores et quotidianas intelligo, cujusmodi in homines etiam studiosos perfectionis cadunt : nam graviores Ignatius minime tolerasset. Solebat etiam sontibus ad humilem mensam in triclinio accumbentibus objurgatorem inducere, infimæ plerumque conditionis hominem, sed ingeniosum et acrem : qui cunctis audientibus, vitia reorum increparet, exprobraretque religionis annos, et negligentiam : idemque ceteros carptim nec opinantes repente perstringeret ; nimirum edomandæ superbiæ causa, mentisque e pigritiæ veterno excitandæ. Sed qui deliquerant, priusquam ex consuetudine punirentur, quam lenissime operam dabat, ut suam ipsi culpam agnoscerent, atque ultro sibimet mulctam irrogarent : quæ tamen si gravior videretur, confessione contentus, ita moderabatur, ut multum sæpe de acerbitate minueret. *Ita ille. Pœnæ, quas quotidianis defectibus adhibebat, quales essent, docet etiam Originalis commentarius Lugdunensis, de quo alibi : ibi enim inter verba P. Hannibalis Codretti, hæc memorantur :* Pœnitentiæ, quas ob errores imponebat, ut plurimum erant preces ante Sacramentum, aliquando duarum vel trium horarum, nonnumquam etiam indefinite, donec ipse revocaret hominem : et ideo solebat adjungere : Ora Deum, ut ego recorder. Circulus quoque, quo includebatur is qui erraverat, ad certum tempus, vel indefinitum, donec revocaretur. Licebat autem in circulo vel stare, vel sedere, si satis amplus esset. Circumscribebat autem circulum alter ex iis, qui Patri inserviebant, aut primus, qui occurrisset.

E

F

Delatoribus defectuum alienorum

787 *Quamvis autem optimus Pater ita esset in castigando severus, non erat tamen plus æquo credulus delatoribus defectuum alienorum ; ut proin non parva acerbitatis pars in irrogandis pœnis inde mitigaretur. Nam P. Daniel Bartolus lib.* III, *num.* 40 *ex Ludovico Consalvo refert,* ne Polanco quidem facile credidisse, sinistri aliquid de aliis referenti : licet pari vir virtute ac judicio foret... Verum quia tam potest gubernationi obesse, si nulla penitus excipiatur delatio, quam si quælibet indiscriminatim undevis admittatur, jubebat

A jubebat frequenter Ignatius, qui ad se aliquid de aliorum erroribus deferrent, quæ scitu et remedio egere crederent, scripto dare : tunc vero, maxime, si vehementius narrando commotiorem animum præferrent. et recti studio ultra modum flagrantem... De absentibus vero proculque agentibus, quos locorum longinquitas, et ignoratio eorum, quæ de se scriberentur, a depulsione arcebat accusationum, multo judicabat morosius, præsertim si essent pœna aliqua corrigendi. Et fuit cum Roma in Corsicam sacerdotem e nostris, cautum in paucis et sagacem transmisit, ut, dissimulata persona, quasi aliud agens, certo indagaret, quæ patri cuipiam, mira illic ad Dei gloriam patranti, a mentientibus Catholicum nomen hæreticis objiciebantur.

non erat credulus.

788 *Confirmantur ac declarantur illa ex Maffeio lib.* III, *cap.* X, *ubi ex loco S. Bernardi ad Eugenium, injecta de facilitate credulitatis memoria, sic scribit :* Ab hoc igitur scopulo, sicut a ceteris, magnopere Ignatius declinabat : quippe satis ad omnem animadversionem ipsa varietate suorum temporum eruditus. Ac delatoribus ita unam aurem præbere consueverat, ut semper alteram reo reservaret absenti. Quin etiam accusatoris ipsius, inter dicendum, gestus, oculos, B vultusque omnes attente observabat, crebrisque ac minutis interrogationibus, veritatis eliciendæ gratia fatigabat hominem. Totam deinde rem, si opus esset, per se, et per idoneos viros omnibus vestigiis indagabat leniter, ac sine tumultu ; cavebatque non modo, ne quemquam damnaret indicta causa ; verum etiam, ut ne quid omnino præjudicati ad causæ cognitionem afferret. Illud etiam, in rebus præsertim gravioribus, observabat interdum, ut accusatorem juberet sua manu scribere, quæ deferret : primum, quod hominum naturam pronam esse ad maledicendum intelligeret, et stylum quam linguam longe facilius contineri : tum etiam, ut si quod mendacium, ut fit, tempore procedente, exstitisset, id, ipso delatoris chirographo teneri et coargui posset. Atque hoc temperamento fiebat ; ut neque, si quid gravius accidisset, ignoraret Ignatius ; neque innocentes per calumniam aut per factionem circumveniri vel opprimi sineret.

C

§ LXXVIII. Severitas in immorigeris, ineptis et in malo obstinatis e Societate dimittendis.

Mens immota

Liberalis erat Parens noster sanctissimus, et inexorabilis in hujusmodi furfuris hominibus e Societate ad seculum remittendis. Ribadeneira lib. III, *cap.* XXII *inter alia plurima, quibus Societatis nostræ institutum et formam describit, de potestate ac causis dimittendi nostros agit. Item videri possunt Constitutiones nostræ part.* II, *cap.* I *et* II. *Nostræ itaque dumtaxat hic sunt partes, exemplis historicis aliunde erutis supplere ea, quæ Ribadeneira circa magnam optimi Parentis severitatem in dimittendis e Societate perniciosis, breviter scribit lib.* V, *cap.* VII. *Bartolus lib.* III, *num.* 19. Nonnullis, *ait,* quandoque intercedentibus expulsioni alicujus, quam ipse decrevisset, Et hunc, aiebat Sanctus, pro quo satagitis, adscripturi eratis in Societatem, si vobis, qualis est, constitisset! Sinite igitur dimissus abeat : ob hoc enim admissi probantur, ut perspiciantur : ob hoc perspici debent, ut si malæ frugis comperti fuerint, amandentur. Et vobis, addebat, per me cura sit admittendi ; dimittendi curam mihi permittite. Externis vero interdum visentibus, domo tota comiter circumductis, in egressu ad januam ; Et hæc nobis, dicebat, carcer est, atque hujus beneficio nec domi carcerem habemus, nec quos carcere claudamus. AUCTORE J. P.

in dimittendis

790 *Mens porro erat Sancto immota, et contra omnem nobilitatis aut doctrinæ externum splendorem obfirmata, ubi de dimissione agebatur.* Sic Theotonii, *uti ibidem habes*, una se ac Societatem inquietissima indole absolvit. Et erat hic Ducis Bragantiæ filius, et magno patruo Emmanuele, Lusitaniæ rege venerandus. Sic [in] Ducis Bivonæ consobrino, eodemque affine Joanni de Vega Siciliæ proregi, Viri sancti amico in paucis, summeque in illum benefico ; nec Ribadeneira (cui se cum lacrymis quamlibet ad pœnam paratus juvenis commendarat) suadens et supplicans evincere potuit, quo minus illum dimitteret. Sic inter alios (de quibus paulo post) eruditos viros Christophorum Lainium abjecit, Jacobi Lainii sibi carissimi germanum : cui cum saltem pecuniæ aliquid rogaret idem Ribadeneira, quod et victu E Romæ, et in Hispaniam careret viatico : Mihi vero, Petre, si totum Peruvium auro fluat, ne obolo quidem, inquit, iis succurrero, quos religiosis Ordinibus sua ipsorum culpa extruserit. *Hoc postremum factum confirmatur ex* Dichos y echos *etc. sub titulo* De prudentia et gubernatione spirituali *num.* 4; *ubi a Ribadeneira dictum sancti Patris innectitur anno* 1553.

e Societate ineptis.

791 *Et mox dimittendi causæ ibidem num.* 20 *apud Bartolum ostenduntur ex constanti usu Societatis potius, quam ex secunda parte Constitutionum eas transcribendo.* Ignatius *certe cum angelicam in Societate castitatem requireret, ne vel per umbram quidem suspicionis, ejusdem candorem obfuscari sustinuit, sicut indicat idem Vitæ scriptor, rem exemplo confirmans :* Quare nescio quem, *inquit,* licet Duci Bivonæ, quem jam memoravi, gratissimum, cum aliis octo amovit ab Societate ; de quibus, qui Sancto ab secretis tunc fuit, hæc ad memoriam notarat : Cum hoc anno, inquit, quidam in collegio parum honeste se gessisset simul cum aliis octo, qui vel minimum culpæ habere videbantur, a P. Ignatio de Societate expulsus est, ac in Siciliam remissus : quamvis inter hos F essent aliqui valde nobiles, et in Latinis egregie versati. *Huic generi ibidem subduntur duræ cervicis ingenia, et judicii pertinacis; qui, quo loco apud Sanctum fuerint, docebit sequens narratio ejusdem auctoris* : Cujusmodi fuit quidam ex Bætica Franciscus Marinus, multarum homo litterarum, magnisque agendis ante in seculo versatus.

Id patuit in quodam Francisco Marino,

792 Hic in officio ministri, quo in domo professa Romæ fungebatur, tam se obfirmatum in suis sensibus præbuit, ut quacumque animum obstinasset, inde vix ulla imperii, nedum rationis et precum auctoritate moveretur. Ineptum jubendo Ignatius censuit, qui flecti non norat ad parendum. Ministerio amotum tentavit Exercitiis spiritualibus in molliorem temperationem recoquere : et magnis promissis optati spem Ignatio dabat. Verum hæc pietas marmoris fuit ad Austrum sudor, visusque foris totus liquescere, nihilo intus, quam antea, facilior evasit. Quod belle Hieronymus Natalis initio viderat, aiens, vereri se, ne is Exercitia infamaret, hoc est, fructu solemni

AUCTORE J. P.

solemni fraudaret conversionis exspectatæ. Ministerio redditus, ad duritiem pristinam mox redit: cujus rei multa jam de nocte certior factus Ignatius, mittit qui lecto excitent decumbentem: jubet, absque illa quoque mora, quam ad matutinum crepusculum rogabat, discedere, simul ut exemplo terreret similes, reque ipsa doceret, quod sæpius dixerat, se cum cervicoso ne noctem quidem unam eodem sub tecto moraturum.

et in Antonio Marino, ac in alio emotæ mentis.

793 Affinis huic genio fuit Marinus alter, Antonius nomine, Parisiensis doctor, genere Hispanus, qui primus in collegio Romano philosophiam est professus. Hic nonnulla in Societate improbabat, quod ea nimirum salivam suam non saperent: nec dissimulanter, quod perperam senserat, effutiebat palam. Hominem Ignatius advocat: monet, non decere, ab Aristotele Evangelio præscribi, nec philosophiam haberi pro sanctimoniæ arbitra: nihilque omittit, quo illum ab errore abducat; sed ita suarum tenacem imaginum, suisque defixum in sensibus nactus est, ut cuncta incassum reciderint. Quare illum confestim a nobis amandavit. Ejus autem discessu, cum ex penuria magistrorum magnis angustiis cursus arctaretur (decem enim vix tandem professorum B successione confectus est) non tenuit se P. Gonzales, quin ejus viri apud Ignatium deprecaretur jacturam ac doleret. Cui subridens, Age itaque, ait, eumque ad mentem reducito. Quod fuit perinde, ut sanationem illius desperare; et certe hujusmodi frangi magis possunt, quam flecti, et corrigi. Quod in alio quodam theologiæ studioso, natione Germano patuit, quem dæmon novo delirii genere sic dementaverat, ut se nulli jactaret subjacere, nullius imperiis esse obnoxium; sed suo unius ex arbitrio pendere, quod esset S. Pauli spiritu præditus. Cui stultitiæ ex ejus cerebro revellendæ, qui domi erant theologi, foris alii, ipseque Ignatius cum frustra laborassent, nec valeret induci ad obtemperandum, fuit denique expellendus.

Non ferebat sanctus Pater pietatem peregrinam,

794 *Præter hos, nullo etiam modo tolerabat* Ignatius *peregrinæ atque exoticæ pietatis sectatores. Res patet ex hoc facto:* Erat in Romano collegio Soldevilla sacerdos theologus Catalanus, *sicut perhibet idem, quem sæpius designabamus, auctor.* Abjecta is orandi forma, Societatis usu trita, novas excogitaverat quasdam imaginosi capitis contentione fabrefactas; quibus nullæ magis illusioni viam pandunt. Earum item magister C effectus, secretis coitionibus noctu in sacellum cum iis, quos sibi adjunxerat, multas horas, torquendo violentis meditationibus cerebro, conterebat. Inde aliquorum ex ejus sequacibus tentari defluereque valetudo: inde unus etiam in iis eximius intabescere: inde anxius causæ Rector, insolentis genii, quem in ore quorumdam legebat, venas sollicite rimari. Quo factum, ut tandem condicti nocturni deprehenderet nidum, eosque in illo arte proba incautos occuparet. Re ad Ignatium delata, errorem omnium in eorum auctorem refudit, et diuturna sui flagellatione in utroque collegii domusque triclinio multatum expulit; docturum hinc palam, si luberet, quod, nisi clam, docere metuerat, utpote conscius arrogati sibi præter imperitiam suam magisterii. *Hæc ibi.*

et solitudinem a more Societatis abhorrentem,

795 *Verum alia indidem huc transcribamus.* Nec multum abfuit, quin jure eodem cum duobus aliis ageretur ceteroqui præstantissimis, Andrea Oviedo (qui post esse promeritus est Æthiopiæ patriarcha) et Francisco Onophrio, quos contemplandi dulcedo ita illexerat, ut vellent quidem permanere in Societate, sed vitam desertis in D locis agere: de quo ejusmodi ad Ignatium litteras dedere, quibus facti magis approbari petebant rationes, quam faciendi facultatem. Sed viri cum essent virtutis solidæ, nollentque periculo Societatis amittendæ, obedientiæ obstare, totos se illi permisere. At is graviter objurgatos, minatusque condignam auctoribus schismatum scissionem, Francisco Borgiæ fortibus litteris mandavit in viam reducere; sed ubi detersis oculis viderunt Deo minime placere, quæ Dei vices agentibus displicerent, ultro ipsi in viam nullo ejus labore rediere.

nec censuram, qua unus carpebat alterius concionandi modum.

796 *Multo minus tolerabat defectus, mala principia alteri ingeneraturos.* Concionatus fuerat, *referente eodem scriptore,* Argentario in foro Hieronymus Natalis, partim abjiciendi sui, partim auditoris juvandi studio. Francisco Zapatæ nobili Toletano vile id sapuit, viroque honesto indecorum. Itaque domi, ut casus tulisset, dicta dicere in Natalem, vellicare, seplasiarium * prædicatorem vocitare. Vix ad Ignatium res venit, idque de nocte jam media, consiliario nemine, imo nec conscio, jubet reum e somno vestes arripere: quod erroris quidem tunc sui conscium, sed sero effecit: licet enim flens omnia sponderet, omniaque E deferret, numquam Ignatium cœpto deflectere valuit. Ergo S. Francisci Ordinem complexus, in eo magna doctrinæ laude pietatisque vixit; nec propterea umquam ab amore et observantia in Societatem, et Ignatium destitit. *His de accurata in expurgando ab ineptis Ordine suo sancti Patris severitate expositis, juvat ex Bartolo subnectere famosum Guilielmum Postellum.*

* *In Italico* ciarlatano, *id est,* histrio

Famosum Guilielmum Postellum,

797 Hic, *inquit,* in mathesi, et philosophicis, re medica, et theologicis erat eximie versatus; Latine præterea, Græce, Hebraice, Syriace quoque, Chaldaice, linguisque aliis adeo instructus (nam et quasdam earum edidit regulas) ut jactaret, se absque interprete percursaturum facile ex Gallia in Sinas, seque ab interjectis tot populis, sua cujusque lingua capiendum. Et vero fama est, totum orbem lustrasse ad cognoscendos omnium gentium mores, formamque imperii, et sacrorum ritus. Apud Franciscum I Galliarum regem in pretio fuit, et apud Margaritam Navarræ reginam, multosque Cardinales. Parisiis vero cum doceret, portentosi ingenii ac memoriæ ostento fuit. Hic ergo ingens, quo mire ardebat, Societatis desiderium voto sanxit, et Romæ die quodam, septem, ut solet, visens ecclesias, in ara F cujusque principe, suo id votum firmavit chirographo, adstrinxitque diserta, qua teneri se volebat, hac lege, obtemperandi scilicet ad nutum Ignatio, seu cuivis alteri, qui sibi Dei vice præesset. Inter nostros adscriptus, aliquando specimen dederat futuræ virtutis egregium: cum repente atque improviso propheta novus cœpit futurorum vaticinia edere, ex Rabbinorum deliriis, et indiciis siderum, iisque tamquam oraculis summa fide adhæsit. Damnabant illa pro puerilibus et vanis Lainius, Salmeron, [atque] alii ad illum ab Ignatio submissi, mathematicis et linguis cultissimi, viri graves. Revincebantur eventis plane contrariis, et falsi coarguebantur. Errori tamen mordicus affixus induci non poterat, ut se ab stolidis artibus abstineret.

adhibita nequidquam omni curatione,

798 Longum sit dicere, curatione quam multiplici Vir sanctus sanare id caput nisus sit. Quæ cum omnes incassum reciderent, Pontificis vicario committit hominem, insolenti malo remedium insolens experturus: ut, qua pollebat prudentia

A dentia vir solers, tum auctoritate, tum doctissimorum, quos Romæ habebat, judicio illum sua somnia dedoceret: vel, si corrigi non valebat, vagus sane, ut ante, cursare pergeret; domum quidem nostram pedem denuo non inferret. Expressit qua per se vicarius, qua rationibus, et justis eruditorum explosionibus, quibus manifesto sui ludibrio deceptus monstrabatur, ut fateretur, se errare, scriptoque erroris et vanitatis condemnaret, quidquid eatenus ariolatus esset; sancte præterea sponderet, numquam se ingenium aut stylum commodaturum arti tam noxiæ, aut vaticiniis edendis mentem adjecturum. Munitus hoc manus propriæ solemni syngrapho, et vicarii commendatione, qua totus alter asserebatur fore, ad Ignatium remittitur, excipiturque haud minus humaniter quam caute. Subductis enim præter theologiam S. Thomæ codicibus aliis, ad ministeria domestica adhibetur, vetaturque tantisper rem sacram facere. Quæ omnia visus est æquo animo ferre, dæmone induciis brevibus curiositatem ejus differente, ut in eam ad primos insultus, retardatione factus ardentior, homo, si quis alius usquam, levissimus, relaberetur periculosius, ac si occasio favisset, alios interim sua B illa non tantum divinandi pice, sed, quam dehinc prodidit, sceleratiori, male de fide sentiendi, pessime inquinaret.

e Societate ejicit S. Ignatius,

799 Suum tamen hosti maligno consilium non processit. Suspectus enim semper Ignatio Postellus, mox ut compertus est, ejurata nugarum pericula repetere, statim a nobis ejectus est, cunctisque domi severe indictum, ejus colloquio non modo abstinerent, sed et occurrentis salutatione, ut qui doctrinæ parum sanæ, in præceps tendere videretur. Nec purpuratæ intercessioni fas sibi putavit Ignatius cedere, iteratam illi restitutionem postulanti. Quare apud Cardinalem quemdam aliquandiu moratus, multisque et grandibus futurorum promissis illi adulatus, mutata repente velificatione, concionabundus Marchiam obivit, et, deserente se jam bono spiritu, in errores lapsus gravissimos, et offensionis in populum magnæ, palam tandem magister hæreseon evasit. Inde cum aufugisset Venetias, arctissimam iniit cum femina quadam necessitudinem, elaboratoque ex suis deliriis ejus horoscopo, qui se Deo afflatam somniabat ventura proloqui, in eam a dæmone amentiam actus est, ut illam feminam ariolaretur feminarum perinde futuram redemp- C tricem, ut Christus virorum exstitisset; idque novo quodam, quem commentabatur, Messiæ adventu. Sed in hac mira illius exspectatione, Venetiis Romam in compedes datus est, duroque illic et longo carcere maceratus.

tragice in vita exercitum.

800 Tunc sui jam memor, eoque demum respiciens, unde se illuc privati adoratrix judicii superbia egerat, fuga supplicium imminens eludere voluit. Fenestra itaque dum se dimittere conatur, præceps toto corpore alliditur, et brachium frangit: cujus dolore extortis clamoribus deprehensus, forti catena in carcere vincitur: ubi multis annis, artium suarum nimis certo fallaciam didicit, quæ sibi tam tristes et miserabiles successus non aperuisset. Tandem ejus absoluta jam causa, vel, ut alii scribunt, per fugam elusa, Basileam secessit, subinde in Galliam, illic imminuti capitis, divinando, docendo, hæretici famam sustinuit; ac domum centenario grandior, damnatis, ut fertur, erroribus, Catholicus obiit. *Dimissionem Postelli brevissime perstringit Orlandinus lib.* V, *num.* 3; *cujus tragœdiam multis deduxit Bouhoursius in Vita* S. Ignatii *lib.* IV, *sub initium.*

AUCTORE J. P.

Salmeronis, et aliorum duorum e Societate de eo judicium.

801 *Judicium de Postelli spiritu etc. scriptum manu Salmeronis, ab eoque et duobus aliis subscriptum, atque a Romanorum documentorum collectore Ignatio Pinio transcriptum, et ad nos missum, sic sonat ex Italico:* Jesus. Nos tres hic subscripti simul congregati, quantum potuimus judicare tam e scriptis quam e verbis domini Postelli, censemus, quod, tametsi forte voluntas ejus sit bona, mihilominus spiritus ejus ac prophetiæ nobis videantur illusiones manifestæ dæmonis, et phantasiæ mere humanæ sine ullo fundamento, aptæque ad decipiendos multos curiosos, ac magnum damnum et scandalum inferendum in Ecclesiam Domini Dei. Atque hoc confitemur omni cum puritate et sinceritate cordis, desiderantes, ut remotus ipse foret ac separatus ab hujusmodi rebus, quæ nec sibi, nec alteri prodesse possunt. Et quia ita rem se habere judicamus, ponimus hic nomina nostra. Hodie Dominica v post Pacha, decima Maii 1545. Alphonsus Salmeron, Jacobus l'Hostius, Elpidius Ugolettus.

E

§ LXXIX. Alia quædam in expurganda ab ineptis Societate exempla; benignitas erga eos qui inde dimitti vellent.

Die unico Pentecostes decem dimittit Romæ e Societate :

B*artolum, ad alia severitatis Ignatianæ exempla in expurganda a malo fermento Societate procedentem, subsequamur.* Ex his vero paucis, *inquit,* quos ab Ignatio dimissos recensui, ne quis dimittendi colligat parcitatem, die ipso sacro Pentecostes, ex collegio Romano duodecim domum suam remisit. Utque omnibus planum esset, non minore nostro compendio improbos a nobis ejici, quam probos servari, alacritatem prætulit eo die, solito majorem. Quo virilis et rectæ caritatis sensu imbutus B. Borgia, tria sibi ex nostris læta dicebat accidere: cum ingrederentur in Societatem, in eaque obirent: et vero etiam cum ex ea expulsi abscederent. Quod ut rebus ipsis Ignatius edidit, sic prorsus voluit ab iis, qui præ- F erant, in exemplum duci. Cum enim rescisset, in Lusitania turbulentos esse ac refractarios obedientiæ nonnullos, Provincialis imprudentem in iis diu ferendis caritatem acriter reprehendit: ac tum illi tum reliquis per Societatem Superioribus præcepti religione imperavit, quoscumque inquietos, rebelles, et immorigeros invenissent, quantæcumque ii notæ forent, constanter dimitterent.

Kesselius quomodo se gesserit in dimittendis :

803 Quare Leonardus Cleselius [*imo* Kesselius,] Coloniæ rector, imperatis insistens, partem collegii, quod sociorum quindecim tunc erat, mediam ejecit. *Linckus, parte* III, *cap.* L, *pag.* 516 *ex Ribadeneira in Ms. Hispanico,* ex quindecim *istis* sociis, *refert* octo jussos abscedere; *causam addens,* quod se obedientiæ nutui, persuasione cujusdam Gerardi Olandi, accommodare noluissent. *Nunc cum Bartolo pergamus:* Verum austerioris facti conscientia quadam ictus, ut gestum fuerat, ad Ignatium scripsit, veniam rogans, si, perlectis ejus pœnæ causis, transiliisse

AUCTORE J. P.

transiliisse lineas videretur. At is, veniæ loco (ubi culpæ nihil erat) non laudavit modo Kesselium; sed illos etiam, qui superstites erant, si essent prioribus similes, mandavit expellere, solumque in collegio manere. Alias etiam ab se die uno decem simul amisit, atque in iis unum, qui, præter quam modestia sineret, per jocum alterius caput talitro * perstrinxisset. *Atque ita procedendum censuit cum suis Vir oculatissimus, et ocnservandæ Societatis studiosissimus, probe gnarus, idem obtinere in corpore morali, quod in corpore physico; cui ad conservandam sanitatem, sectio venæ sæpe non tantum conveniens, sed etiam maxime necessaria est, Multa tamen sunt, quæ hoc remedium mitigant, illudque non esse nimis odiosum suadent. Audiatur Bartolus:*

* In Italico capezzone

quem modum in iis teneat Societas juxta mentem Fundatoris.

804 *Nam* eo, *inquit,* haudquaquam Societas utitur, nisi post lentas et serias non Rectorum modo, si res ferat, consultationes; sed Præpositi, et Assistentium, Si qua vero ex parte non dicam instaurari, sed tueri se debet, et corroborare Societas, in hac profecto id debet potissimum sui totius integritate, quæ tanti est, conservanda, matura partium corruptarum amputatione, priusquam ex iis vitium trahat, quod

B sanum est. *Et inducit sanctum Patrem nostrum Provinciali cuidam ita scribentem:* Quanta præstabilius foret, abscissione membri gangræna correpti, corpus reliquum in tuto ponere! Scripsisse memini, a P. Kesselio novem simul aut decem Coloniæ expulsos, ac paulo post totidem; meque jure id factum, quod essent commeriti, laudasse. Si foret malo ferrum citius admotum, unius forsitan aut duorum jactura ceteros conservasset. *Et num.* 21 *apud citatum auctorem invenies, eumdem Xaverii cum* Ignatio; *et num.* 22, *eumdem quoque Simonis Roderici cum utroque hoc Sancto, in Societate ab indignis expurganda, sensum fuisse.*

Mitissimum se præbet Sanctus

805 *De modo dimittendi, agunt Constitutiones nostræ part.* II, *cap.* III. *Hic nobis erit satis, referre, quem modum in dimittendis iis, qui dimissionem peterent, tenerit sanctus Patriarcha noster. Linekus mox allegatus, cap.* LI, *pag.* 517 *agens de modo Sancti, quem in manumittendis desertoribus usurpabat, dicit,* Satis exploratum esse, nihil eo fuisse mitius, nihil moderatius, opportunius nihil; præsertim, cum qui missionem poscerent, in lethalem hanc fraudem, veteratoris nequissimi dolo, arteque essent delati. *Rem ex*

C *Ribadeneira in Ms. Hispanico, sic probat:* Nam, *inquit,* præter eas preces, quas pro illis Pater optimus fundebat, volebat et socios, domi qui essent, Deum comprecari, votaque facere, ut eorum auxilio, mente divinitus resiperent monita, atque ad meliorem sese frugem conferrent. *Et mox ita prosequitur Linekus:* Destinabat insuper collocutores certos, qui divina cum iis miscerent colloquia, monitisque salutaribus ad meliora sumenda consilia adducerent...

erga eos, qui rogabant dimitti e Societate;

806 Nec omittebat ipse accedere, affari, blande, rogare humaniter, atque amice, cur desertionem cogitarent: differrent tantisper, et cum tantopere voluntate ipsi sua, in Societate perstitissent, indultumque id eis esset orantibus; nunc saltem in vicem gratiæ. per dies quaternos aut quindenos *, usum nobis darent præsentiæ suæ: nulla obtemperandi lege alia, nisi quam ipsi sibi libera sua sponte dedissent. Sic ille in tentatorum animos influebat, quo eos in divino contineret obsequio. *Subdit:* Quod si nec sic quidem negotium procederet; aiunt, convocare solitum

* au quinos?

domesticos plerosque, aut omnes, coram ut sciscitaretur perplexos, quanam ex causa vellent Societati nuntium remittere? Quam cum dixissent, jussisse sodalium quemque de hoc animi proposito ferre sententiam; ostendere rationum inanitatem, mentisque obcæcationem, qua se in interitum darent. Quod cum graphice, nervoseque pro se quisque facerent, id sæpiuscule consecutos esse, ut pleni verecundia, obsiti lacrymis, ad omnium sese pedes abjicerent, culpam detestarentur suam, summisque in gratiis permansionem efflagitarent: *ex Ribadeneira in Ms. Hispanico.* D

807 *Enimvero* nulla æque re, *sicut refert Bartolus lib.* III, *num.* 44, se effudit paternus Ignatii animus, ut occupandis præsenti remedio suorum periculis, quos religiosæ perseverantiæ desperatione aut tædio dæmon in Ægyptum prolectabat. In iis fuit, *inquit,* quem ut impetraret, triduo apud Deum lacrymis, precibus, afflictationibus institit, omni plane cibo se abstinens. Alium noctis silentio, multarum horarum iterata impugatione, denique expugnavit consolando, terrendo, rationibus, [ea,] qua valebat, efficacia, configendo, [ut] ille in voces et fletus præ metu, et pravi consilii detestatione prorumperet. Ita E quoque prolixa concertatione obfirmatam mollivit unius duritiem, ut, quam impotenter paulo ante dimitti voluerat, tam supplex ad pedes se illi abjiceret, rogans et flagitans retineri, pœnam quamlibet paratus subire suæ illius titubationis. At Sanctus arcte illum complexus, Sit, inquit, hæc ejus pœnæ pars, ne te umquam deinceps Deo servire pœniteat; alteram ejus partem, quam commeritus es, exsolvam ipsemet, cum ad me stomachi dolores redierint

nihil intentatum relinquens

808 Inter hæc, pro ea, qua pollebat, perspicacitate, ad detegendas motuum radices, si desertionis impulsum conjiceret scelere aliquo incitari, tacita conscientia male presso; morbi focum aggressus, exstimulabat illos ad confessionem culparum fidelem et candidam, gnarus, periculi malignitate perpurgata, desituros lethales illius paroxysmos. Ad eam vero confessionem obeundam, si videbantur difficile inflecti; arte utebatur, quam sibi olim expertus fuerat felicem. Explicabat iis vitam, perdite, ut aiebat, in seculo actam: quidquid umquam illic gravius peccasset, veraci quidem velut Christo præsenti, narratione referebat; sed cum eo dolore, iisque lacrymis, ut emollirentur infelices, et edomare- F tur eorum cæcus pudor. Quos ad sinceram confessionem jam dociles, nulla interposita mora jubebat expiari: adeo ut etiam aliquando de media nocte confessarium domesticum excitaret, ad hujusmodi aliquem audiendum. Nec sua iilum fallebat conjectura: mox enim ad se a confessario redibant supplices, veniamque poscebant volubilitatis, Deo exinde ac Societati fidi et stabiles futuri. Harum porro curationum occultam vim quamdam ex ipso aliæ ducebant, ad infringendas voluntates mirabilem; alias patrabat major humana sagacitas excogitandis remediis ad sanationes morborum repentinas, cum sanationis expertes crederentur.

in variis præscribendis remediis,

809. *Quibus remediis accedebat ex parte medentis, pharmacum alterius generis, longanimis nempe mansuetudo ac patientia in tolerandis defectibus; uti patuit in Ribadeneira; de quo apud Bartolum citatum scribitur,* Suasisse multos, ut dimitteretur ab Societate, quod nimis absurdum putarent, in cœtu virorum gravium ac pietate præstantium,

quibus ex parte ipsius accedebat mansuetudo ac patientia.

A præstantium, puerilitates devorari, in quas identidem erumpebat. Magno nisu urgebant dæmones, ut desertione præcipiti dimissionem præverteret, quam ei Ignatius negabat. Nec validiore ad eam machina impellere juvenem potuere, quam indignati animi aversione quadam, ab Ignatio adeo abhorrente, ut non dicam cum eo, more, quo prius, domestico agere refugeret; sed ne oculis quidem eum sustineret. Frustra huic bona verba, frontis alacritas, et affabilitas blandientis, qua prope adhuc pueri placantur. Dissimulavit tamen patientissime bonus Pater, quasi nihil horum adverteret; nec alteram ei propterea aut agendi speciem, aut oris umquam exhibuit. *Sed victus fuit Ribadeneiræ animus: id autem quomodo acciderit, indidem ego non transcribo: cum ipsiusmet Ribadeneiræ testimonium dederim paragrapho* 54, *num.* 571, *et sequente.*

Tironem quemdam remedio sui exempli

810 *Mirum etiam est, et huic affine apud citatum Bartolum* Ignatii *in vacillantis tironis jactatione stabilienda exemplum :* Erat is, *ait*, Balduinus de Angelo, qui Societatem anno 1551 vix ingressus, retro mox cœpit respectare. Retrahebat hominem pellax nescios quæ erga filium fratris teneritas. Ubique is animo, ubique oculis B recursabat, velut barbariem exprobrans, quod, cum patris loco sibi esse deberet, esset tamen ab eo crudeliter destitutus. Ita suum illum in Societatem ingressum cogitans impietatis apud Deum et homines reum, in procinctu erat, ut regrederetur; actumque jam erat, nisi plus pro illo Ignatius, quam contra illum dæmon potuisset. Lucratus illum est primum supplicibus apud Deum votis, simplici deinde narratiuncula, quæ totum negotium peregit. Vocat enim nihil minus opinantem : jubet comiter, sibi assideat; et quasi cum eo fabulari aggressus, Ego, inquit, Deo me olim cum traderem, essemque, ut nunc es, in Dei obsequio novus, appetitus sum insultu dæmonis permolesto; at quam ridicule, te quæso, adverte, quamque mirabili commeatu doctus sim a Deo vincere.

in societate retinet.

811 Recitabam quotidie ex libello psalmos B. Virginis. Inter icones libello adpictas, erat, in qua cognatam ad vivum expressam videbar cernere. Quoties igitur in eam picturam incidissem, toties animus examen fundebat innumerabile profanarum cogitationum, et stolidæ erga propinquos et affines teneritudinis. Hac ut absolverer importunitate, jam constitueram C ab eo genere pietatis erga Virginem abstinere, malebamque mali vitare periculum, quam boni aliquid lucrari. Verum deinde callidius consulens animadverti, plus nimio gaudii me hosti daturum, si, eo nitente, tam sancti operis merito abstitissem. Impugnabat me puerili jaculo, et Marte puerili; et ipse clypeo ictus ejus ludendos putavi. Charta iconem obduxi glutinata, unaque hac arte, et eam oculis, et, quam ingerebat, cognatæ speciem animo subduxi. Quibus dictis surrexit, et mœstum tironem magna, ut in talibus semper, benevolentiæ significatione complexus, et humanissime consolatus, ex cubiculo remisit. Quo vero animo, quam supra necessarium mutato, testantur verba jurejurando ipsius affirmata. Protinus, inquit, totus cœpi in lacrymas fluere, iisque piorum sensuum, et cœlestis affectus voluptatibus perfundi, ut quidquid amoris in consanguineos ante contuleram, in Deum converterem : nec fratris filium postea nisi velut ignotum et extraneum cogitavi. *Ex his conficitur, severitatem cum benignitate ab optimo nostro Parente contemperatam fuisse, id quod est nostrum in libri* V *caput* VII *Ribadeneiræ, supplementum.*

AUCTORE J. P.

§ LXXX. Sollicitudo paterna in curandis subditorum corporis et animi morbis; reverens eorum erga Sanctum affectus; alia ipsius erga illos intimi amoris argumenta.

Curabat Vir sanctus, ut darentur infirmis ea,

Pathetica omnino sunt, quæ de egregia Parentis nostri optimi erga suos commiseratione describit Ribadeneira lib. V, *cap.* VIII, *quod ita inchoat :* Ad eamdem benignitatem pertinet sympathia illa et misericordia, quam ex morbis suorum capiebat. *Factis deinde rem illam confirmat; sed satis breviter. Ideo aliunde, quoad in nobis erit, huic argumento suppetias accersemus.* Voluit, *inquit Bartolus lib.* III, *cap.* XLII, in die moneri sæpius, qui haberent *ægroti :* quidquid a medicis E quantumlibet minimum iis præscriberetur, ab curatoribus valetudinis exegit, an esset ad unguem pleneque servatum : nec impune iis esse passus est, si quid neglectius curassent. Inter alia Minister domus, et valetudinarii custos obliti cum essent, medicum ægroto per tempus accersere; utrumque de media nocte jussit medicum quærere, nec domum nisi cum medico redire : quem cum horæ importunitate prohiberentur invenire, coacti sunt, quod noctis supererat, in nosocomio subsistere. *His autem, quæ de domestica supellectile vendi jussa, dum pecunia ad sumptus non suppeteret, scribit Ribadeneira, adjunge illud ex Maffeio lib.* III, *cap.* IV : Sane, *inquit*, cum ex laicis adjutoribus quidam sæva conflictaretur febri, ad eumque refocillandum delicatiori cibo opus esset; quidquid nummulorum domi erat, denarios tres, eam unam in rem insumi jussit. Ac resistenti paulisper obsanatori, nihilque præterea pecuniæ ad ceteros alendos superesse dicenti, Atqui nos quidem, inquit ille, valemus : arido pane contenti esse poterimus. Atque ita languenti coemptum obsonium est.

quæ a medicis ipsis erant præscripta.

813 *Originalis commentarius provinciæ Lugdunensis etc., de quo alibi, hæc scribit inter alia,* F *quæ ex verbis P. Hannibalis Codretti refert :* Post cœnam et recreationem, quam habebat cum iis, qui cum eo cœnaverant, dimissis illis, vocabat eos ex domesticis, cum quibus negotiaturus* erat, ut Ministrum, et infirmarium. *Et nonnullis interjectis, sic dicitur :* Cum infirmarius negligentior fuisset in procurandis quibusdam pro infirmo; idque nocte eum interrogans, utrum omnia facta essent, quæ medicus jusserat, intellexisset : jussit illum statim, acceptis duobus sociis et face, quærere id quod medicus præscripserat, nec reverti domum, nisi afferret. Erant autem coria quædam delicatiora, quæ ad refricandos renes ægroti adhibebantur : quæ facile inventa et adhibita fuerunt.

* id est, negotia peracturus

In plurium ægrotorum copia non patitur duos tirones alio duci

814 *Ex Romano nostro ecgrapho, quod inscribitur* Dichos y echos *etc., id est* Dicta et acta nostri Patris Ignatii, *sub titulo* De gubernatione et cura novitiorum, *inter alia, quæ Ludovicus Consalvus dixisse, ibidem fertur, extraho ista :* Duo novitii primæ probationis Guilielmus Gallus,

AUCTORE J. P.

lus, et Alfonsus Hispanus in morbum inciderunt. Dum domus esset onerata plus septuaginta personis, videbatur aliquibus, forte expedire, ut, quoniam necdum intrarant communem nostram habitationem, discederent ad hospitale, valetudinis curandæ gratia. At Pater noster ordinavit, ut medici ac remedia domi ipsis darentur. Neque enim par esse, ut illos, qui, relicto seculo, pro Dei amore ad nos veniunt, ita deseramus in sua necessitate. Hispanus paulo ante in hospitali curatus erat; Gallus servire ei tentaverat, nec voluerant ipsum admittere propter annonæ caritatem. Pater istius facti conscius erat; neuter ex illis litteras norat; et nihilominus ordinabat, ut domi curarentur. *Hæc ibi, quæ ex Hispanicn a me conversa sunt. Adiri etiam potest Bartolus lib.* III, *cap.* XLII : *ubi hæc narrantur :* Cuidam etiam atra bile ex morbi insolentia consternato jussit interdum adesse novitios, qui musice norant, eumque piis cantibus recreare. *Tradit etiam Maffeius loco mox assignato :* Ipsos decumbentes invisebat subinde ipsemet, confirmans unumquemque verbis plane divinis atque cœlestibus, dabatque operam, ut omni deposita sollicitudine, Superioribus esse curæ se suamque salutem sine ulla dubitatione sentirent.

B

Antevertit morborum pericula.

815 *Diceres, adeo tenerum benignissimi Parentis erga filios infirmos affectum fuisse, ut una cum iis infirmari videretur. Hinc sollicitus ille erga eos amor, non in curandis tantum morbis, sed in eorum etiam antevertendo periculo. P. Nicolaus Lancicius tom.* II, *opusculo* XII, *cap.* VIII, *num.* 72 *hæc narrat :* Cum quemdam novitium vidisset solito pallidiorem, statim advocato præscripsit remedium somni longioris, et sic eum curavit. *Et ibidem num.* 73, De S. P. N. Ignatio, *ait,* scribit ejus Minister P. Ludovicus Consalvus, ante initium Quadragesimæ solitum ipsum S. P. nostrum, advocato domum medico, singulos nostros advocare, et examinare, an posset jejunare, vel deberet, expendendo uniuscujusque vires, et indispositiones; et urgendo, ut medicus vetaret jejunia iis, quos viscera ejus materna videbant, non posse jejunare, vel ægre admodum. Nec committebat ejus rei curam Ministro, non fidens ei, quia habebatur pro minus misericorde, quam esset sanctus Pater; uti ipsemet hoc ipsum de se scribit in diario sancti Patris gestorum. Quæ consuetudo etiam nunc, *inquit,* Romæ durat.

C

ac præcavet valetudini contraria :

816 *Sollicitus erat in præcavendis valetudini suorum contrariis.* Afflictationes corporis, præsertim si languerent, intermittendas, certe ea moderatione adhibendas esse censebat, ut ne valetudinem oblæderent, eamque in discrimen adducerent; *referente Lineko pag.* 222, *ex P. Consalvo. Quin imo* Cum rescisset, in Sicilia permissum novitiis aliisque junioribus quibusdam per omni magni jejunii ferias, ea victus parcimonia, qua ceteros, vivere; acrem præsidibus reprehensionem scribendam, transmittendamque curavit; *prout ibidem legitur ex patris Consalvi diario. Quibus ibidem ex Ribadeneiræ Ms. Hispanico subduntur hæc :* Patrem vero Petrum Ribadeneiram anno 1545 medici cum jejunare vetuissent; isque sancto Patri opposuisset, metuere se, ne ex laxitate jejunii, sociorum quidam offenderentur : reposuit Vir sanctus : Ecquis ea re offendatur, et non potius Deo gratias reddat, quod non in eadem tecum necessitate versetur? Alias vero (anno nimirum 1546) quod consimile quiddam ad ejus aures perlatum esset, affirmatissime asseruit, se eum e Societate ejecturum, cui indulgentia tam æqua offensionem attulisset : quod olim Toleti in cœnaculo lectum, avidisque domesticorum auribus exceptum esse, Ribadeneira testatur. D

817 *Paternam sancti curam commendat exemplum patris Ottellii, quando eum morbus invaserat; de quo Linekus pag.* 227 *sic scribit :* Orator is sacer erat in professorum domo Romana. Ergo cum vexationibus corporis longius processisset, eo corpusculum redegit, ut periculum esset, ne inutile ad munia Societatis redderetur. Pater sanctus eum sibi magno opere percurandum sumpsit. [Voluit] in primis ab omni librorum lectione abstineret se trium hebdomadarum spatio : orandi item studium tantisper poneret; somno indulgeret largius, eamdem secum mensam, eodem victu victurus, frequentaret, prodiretque in campos frequentius. Hæc cum omnia integre explesset, ita hominem restituit, ut in antiquum valetudinis locum, floremque revocatus, plurimis deinceps annis in præcipuis Italiæ et Siciliæ urbibus ad populum præclare dixerit, magnumque sibi nomen facundi atque etiam utilis ac fructuosi oratoris confecerit. *Ita ille, citans Ribadeneiram in Ms.*

afflictam fovet :

E

abjectissimis ministeriis juvat;

818 Illud vero quantum, quod cubilia repurgare, ægrorum lectos ac stragula excutere, vindicareque a sordibus : nec modo adjuvare, sed et servum, et tamquam vernam agere, atque in omne venire subsidium, non raro conspectus sit? Ita luculentissimis verbis, oculatus ipse testis Ribadeneira in monumentis suis librariis; *ex fide ejusdem scriptoris, cujus iterum Linekus Ms. Hispanicum assignat :* ego ipsus (inquit) ego vidi eum mundantem lectos infirmorum a cimicibus, eosque necantem, ne infesti esse pergerent ægrientibus, miserisque corporibus vexationem afferrent. *Non exigua quoque in sancto Patre erat convalescentium cura.* Peculiari lege Ministro præscripserat, ne cuiquam ex revalescentibus quidquam oneris injungeret, præ quam hujus rei gnarus ipse efficeretur. Volebat itidem, tametsi valetudinario jam egressi essent, cibi illis per manus non quasvis, sed ejus, qui præerat, ministrarentur, manerentque sub medici potestate, non minus quam antea, dum, malis omnibus penitus exclusis, plena eos valetudo, viriumque integritas complecteretur; *uti habet Linekus pag.* 235 *ex P. Consalvi Diario.*

F

absentium etiam valetudini paterne consulit.

819 *Paterna erga infirmos etiam absentes S. Ignatii cura se prodit in epistola Italica ab ipso subscripta, et Romæ in sacello nostro domestico appensa, in quo olim habitavit ac mortuus est sanctus Pater: qui locus, dum ædificata deinde fuit domus ista a Cardinale Farnesio, servatus est, ut fuerat. Epistolam monumentis nostris Romanis insertam ex Italico ita interpretor :* Summa gratia et amor æternus Christi Domini nostri sit semper in auxilium et favorem nostrum. E vestris, Reate die 27, et Spoleto die 29 Aprilis datis intelleximus, progressum vestræ peregrinationis, et invaletudinem magistri Polanci, et doctoris Loarte : et considerantes, si non adhiberetur discretio aliqua, habere posse pejus; visum nobis est, ut, si vos omnes quatuor aut nonnulli ex vobis, dum hasce accipietis, Laureti sitis, vestra valetudine id ferente, statim redeatis Romam; et onero vestram conscientiam, ut veniendum vobis sit, adhibita omni commoditate necessaria, sive equites sitis omnes, sive equites partim, partim pedites; ego id relinquo discretioni vestræ. Atque ut de omnibus necessariis

A necessariis prospectum vobis sit, scribo ad Dominum gubernatorem, vobis ut prospiciat, et reditus vester recta dirigatur Romam, alio non eundo, aut hærendo in aliis locis : quia jam incipiunt ingruere calores. Et me orationibus vestris commendans, non dicam aliud, nisi quod precer Deum Dominum nostrum, ut vobis omnibus det gratiam cognoscendi et exsequendi suam sanctissimam voluntatem. Romæ die 4 Maii 1555. Si aliqui e quatuor antea fortasse discesserint, illi, qui ibidem remanserint, aliis significabunt illud, quod hic scribitur etc. Vester in Domino nostro Ignatius. *Ex Spicilegio nostro Romano observemus* 1°, *hanc quidem epistolam ecgrapham esse, sed manu* S. Ignatii *subscriptam.* 2°, *Eam Lauretum dirigi* ad Joannem Polancum, Ludovicum Gonzalez, Gasparem Loarte, et Jacobum de Guzman, Societatis Jesu.

Summus in filiis erga optimum Parentem amor, ac reverentia.

820 *Cum autem tot et tam singularibus tenerrimi erga suos animi officiis amantissimum sese patrem comprobarit* Ignatius, *dubitare quisnam possit, an eum sibi apud suos amorem, ac reverentiam conciliarit, ut tamquam omnium delicium, cordibus eorum ac sensibus infixus adhæreret? Audiatur Ribadeneira, cujus verba ex Ms. Hispa-* B *nico in Latinum conversa profert Linekus part.* III, *cap.* X, *et sic habent:* Tam amorosus igitur omnibus cum esset Pater noster filiis suis; illi vicissim se ostendebant filios obedientes, et dabant illi corda sua, ut disponeret de illis, et de omnibus rebus sine contradictione et repugnantia. Nam vi hujus amoris erat non solum pater, sed etiam servus subditorum. Ille curam habebat ipsorum, et ipsi non cogitabant de se, et laborabant ad defatigationem sine respectu propriæ sanitatis; quia sciebant, Patrem habere magnam curam sanitatis eorum. Et quando indigebant aliquo levamine in aliqua necessitate, sciebant, se illud valde abundanter recepturos. Et ita erat quædam sancta contentio inter Patrem et ejus filios, ut illi vellent assumere majores labores, quam vires ferrent. Et hac ratione cum religiosa æmulatione verebantur Patrem, et ei obediebant. Et Pater tractabat filios amore sollicito, et dulcissimo, qui verbis explicari non potest. *De reverentia, quo eum sui prosequebantur, breve est illud apud Maffeium lib.* III, *cap.* VI*:* Jacobus Laynes, qui proximus ab illo Societatis gubernacula tenuit, ceterique patres, quamvis humanissime cum illis Ignatius ageret, tamen eximiam Viri C virtutem ita reverebantur, ut bene moratos vel parenti liberos, vel magistro discipulos, adstare diceres.

Morbos animi sanat:

821 *Neque amantissimi Parentis nostri caritas in solis curandis ægrotis suorum corporibus sistebat, sed in curandis eorum animis partes agebat suas. Specimina hæc dantur apud Bartolum lib.* III, *num.* 43*:* Scimus Bobadilla unus ex novem ipsius sociis, repulsam cujusmodi ab eo tulerit. Petebat angustum cubiculum ampliori mutare, et commodiori; id quia ceteris viam quamdam sternebat ad eludenda paupertatis incommoda, significari illi jussit Ignatius, quin imo ejus cubiculi, quod sibi dicebat angustius, in partem unam secederet, locumque duobus relinqueret, quos illi quam primum contubernales dare decrevisset. Libenter facturum Bobadilla respondit, et religiose dicto stetit. Quibus tamen virtutis nondum esset supellex valde ampla, repulsa ita condiebat, ut negatis potius, quam si forent concessa, gauderent: tantum aberat, ex ea ut amaritiæ aliquid referrent. Nempe sicca non erat, magisque ad potestatis specimen, quam ad necessitatem injuncti muneris comparata qualem incauti perperam usurpant.. Sicui vidisset litterarum studia obesse, quod se inde efferret jactantius, vel novarum chimeris opinionum adhæreret; quamlibet sublimi ac subtili foret ingenio, eum amovebat, addens, non esse ad scientias natum, ad quem appositæ non essent scientiæ.. Quibusdam incompositi oris et habitus tradebat ad interpretandum modestiæ regulas, ab se scriptas; jubebatque de illis cohortationes domesticas habere, quibus alios docendo, se ipsos docerent, iisdemque argumentis ad earum observationem, eadem opera se et illos moverent.

AUCTORE J. P.

822 Cui vero ex vita seculari inveterasset aliquid extraneum ab religione, monitorem ponebat caritate prudentem, qui eum observaret, et quidquid in eo notasset, quotidie scripto ei fideliter traderet, cujus tamquam speculi consulto illud emendaret. Quamquam hic usus valde fructuosus mutuæ admonitionis, communis tunc inter nostros fuit*:* certa enim lege id invaluerat, ut Veneris diebus omnes convenirent, recogniturі errores suos, qui ab designatis monitoribus quatuor palam narrabantur: et quidem in collegio Romano censuræ hujus initium a Martino Olavio E ducebatur, viro apud omnes eximio. Nonnulli vero Ignatio sub serum quotidie indicabant, quoties in eo lapsi essent, quod, eo auctore, sibi debellandum susceperant; isque dies coram diebus componens, quantum processissent, vel contra, iis objiciebat, quo utrimque animos sumerent, vel ad promovendum, vel ad denuo inchoandum. Quandoque etiam graviore aliquo munere perfunctum ad censuram publicam vocabat, priusquam aliud ei committeret. Tradit enim Hieronymus Natalis, se post depositum rectoris officium, patrum quadraginta permissum examini, et, qua usus in suos fuerat, minus consideratam duritiem, et acerbitatem, acriter ab Ignatio reprehensam.

et aliis bene multis paternum erga suos amorem probat.

823 *Præter hæc, quæ Vir sanctus subditis suis corpore et animo curandis præstabat; erant alia bene multa, quibus intimum erga eos amorem probabat. Etenim* nonnulli ex primis patribus, *quod tradit Bartolus lib.* III, *num.* 41, diu experti scripsere, totum.. fuisse ex caritate et amore concretum; occursantibus nostris eam explicuisse frontem, ea verba dixisse, ut excipere illos intra pectoris sinum videretur; patrem filiis, quam Ignatium suis, cariorem umquam fuisse nemi- F nem; neminem in Societate jam tum late diffusa exstitisse, præter unum (mihi prorsus ignotum) qui non totis visceribus afficeretur erga illum; neminem, quin sibi quidlibet tolerabilius duceret, quam longe ab eo disjungi. Nec ista in nostros paterni amoris testificatio ad præsentes solum, et domi agentes pertinebat, sed æque ad longe dissitos, et uno complexu filiorum cuique parem affectum dividebat. De iis ejus sermo patrem spirabat amantissimum; illorum ærumnis, inopia, laborum molestiis, vexationibus vexabatur; commendabat illos Deo assiduis precibus, et multa profusione lacrymarum: solabatur etiam quandoque benevolis, et paræneticis litteris; quibus nullum iis jucundius poterat perpessionum præmium venire.

824 *Et mox id confirmat exemplis:* Sic anno, *inquit,* 1555 nostrorum in Gallia nonnullos, insectatione clericorum acerrima laborantes solatus est, tantumque iis addidit animorum, ut moti præoptarint, quam statione abscedere, in qua proximorum

AUCTORE J. P.

morum saluti militabant. Dedit quoque ad Salmeronem consolatorias, ex nimia fatigatione Patavii ægrotum: quibus majorem in modum recreatus, ut primum potuit, responsum hoc reddidit: Ex R. V. litteris perspexi, quo animi sensu ex hac mea ægrotatione affecta sit. Agnosco reipsa paterni pectoris amorem et viscera, quibus alte inscriptos nos gerit; certoque mihi hoc persuadeo, ejus potissimum impetratu factum, quod neque medici, neque horum pharmaca confecissent. Addat gratiæ huic Deus, in pauperes suos semper beneficus, ut tanto amori non parce respondeam, quo R^a. V^a. nostrum omnium verus Pater, consolatur nos omnes, et sublevat.

§ LXXXI. Alia, quæ Ignatii in regendo suavitatem commendant.

Sicut Sanctus uni e satagebat desuis bene mereri,

B

Verum alia plura inerant sancto Patri excitandi suorum erga se tenerrimi amoris irritamenta. Paucis ut cum Ludovico a Camara exequar; nihil omittebat eorum, quibus posset domesticos (sibique societate conjunctos) hilares reddere, ac conservare; ad maxima quæque pro Dei obsequio exantlanda, Maternum ejus cor omnem amovebat non tantum actum, sed vel umbram novercalis affectus, vel animi alienioris. Quæ causa fuit, ut, cum post alios atque alios Romano collegio præfectos, in quodam ex iis patre, viscerum maternorum jucunditatem reperisset; eum jusserit ea ratione regere collegium, ne, quamdiu ille viveret, ab ejus regimine dimitteretur; ratus, se demortuo, non facile futurum alium, qui ejus charitatem æquaret, *ex Ludovici Consalvi a Camara diario apud Linekum pag*. 213.

sic cavebat, ne erga aliquem præ alio determinate afficeretur.

826 *Inde ibidem sequentes referuntur ejusdem argumenti dotes pag.* 207*:* Omnes cavebat occasiones, ne cuiquam parti videretur addictior, neve in amore singulari quemquam habere putaretur.. Et hæc causa erat, quod speciosas quasdam functiones, cumque honore publico conjunctas, nemini ipse imponeret, sed consultoribus suis permitteret, delectum ipsi ut facerent, eosque nominarent, quos huic, vel illi muneri aptiores fore arbitrarentur. Non tamen idcirco, quod suarum erat partium, omittebat, dirigendo exponendoque graphice, quænam ad hujusmodi provinciam recte administrandam dotes animi deposcerentur. Atque ita fiebat, ut, divino sese lumine infundente, numquam non eligerent eum, quem ille animo tamquam dignissimum designasset. *In electione Præpositi Generalis nulli ex suis determinate dedit suffragium; sed illi, in cujus electionem major suffragiorum numerus concurrisset, ex dictis superius* § 35. *Vide etiam Maffeium lib.* III, *cap.* x.

C

Agendi modus sine fastu

827 *Quoniam vero omnis ab ejus regimine aberat fastus; quid miri est, si vel inde, etiamsi defuissent plura alia, amabilem sese reddidisset Superiorem? Et vero,* non tamquam Prælatum fratribus, sed tamquam ministrum et famulum se præbebat, *prout affirmat Orlandinus lib.* III, *num.* 3, *agens de modo, quo* S. Ignatius *Societatem regeret eo tempore, qua necdum ejusdem Præpositus electus esset. Quid vero deinde in hoc genere præstiterit, dum jam summa rerum in Societate potiebatur, intellige ex laudato auctore lib.* XVI, *num.* 118*:* Quin etiam, *ait,* suavitati perpetuitatique obedientiæ, ac perfectæ rerum agendarum administrationi prospiciens, abstinebat omnino præceptis; si alia posset ratione id, quod volebat, consequi. Non itaque observabat solum, quid cujusque æquum et conveniens viribus et ingenio foret: verum etiam, sive quidpiam decreturus, sive pœnam impositurus, ita rem simplici quidem sermone, sed scite, positisque sub oculos rationibus exequebatur, ut, qui audiebant, in ejus sententiam non ducerentur, sed venirent, imo præire viderentur, non sequi. *Hæc Orlandinus; ubi etiam agit de prudentia sancti Patris in demandandis negotiis.* D

et non suspicax,

828 *Ad hæc accedit, quod optimus Pater abhorreret ab illo vitio, quo dicta subditorum factave in malam partem accipere, ac secus, quam par est, interpretari solent nonnulli Superiores: unde fit, ut eorum, quibus præsunt, animi ab iis abalienentur.* Ignatius *itaque optime de suis existimabat.* De iis enim agebat, *ex narratione Bartoli lib.* III, *num.* 40, tamquam hominibus aut metam virtutis eximiæ assecutis, aut incitato ad eam tendentibus.. Quam opinionem de suis plæclaram fovebat caritas, a suspicacitate aliena, nec aurem credulam delationibus adversis commodans. *Et vero omnia, quantum poterat, sanctum Virum recte interpretatum fuisse, ex eo conficitur, quod ex Ludovici Consalvi diario Linekus pag.* 203 *scribat,* natum *inde* fuisse proverbium, ut interpretationes Ignatii, tamquam optimæ, Interpretationes Patris vocarentur. *Dulce insuper obedientiæ jugum reddebat Sanctus, quod suos, rebus bene gestis ad se reduces, paterno animo exciperet. Rem declaro.* E

lætitiæ sensus, gratificandi studium in suorum recte factis,

829 Cum peracto munere domum reverterentur, abstineri haud potuit Ignatius, quin se obvium ederet, lætisque adventantem oculis exciperet, prævenire sermonem solitus, hilariterque quærere: Bene veneris, quomodo res, feliciterne, et ex animi sententia tibi accidit? Quibus et gratulabatur, si res bene evenisset; sin minus, solabatur, novosque ad peragenda strenue jam cœpta, urgendaque, sociis stimulos sufficiebat. *Itæ exstat apud Linekum pag.* 210, *ex Consalvi diario;* compertumque, *uti subdit Linekus,* exemplis non paucis est, ingentem lætitiæ sensum præferre solitum, quoties vel loqueretur de rebus domesticorum, vel loquentes audiret; adeo ut litteras gestorum indices nostrorum, iterum iterumque legendas curaret; quo tamquam semen bonum altius in animos descenderent, frugemque ei uberiorem redderent. *Nec præteriri debet* gratificandi studium, si quid a quopiam recte laudabiliterque gestum esset: tum enimvero gestire gaudio, accedere, probare factum, memorare, ceterisque in exemplum proponere, gratum suum animum ostendere, minimasque quasque occasiones captare exhilarandi, beneque de iis merendi: nihil demum non agere, quo gratum suum animum beneficiis, obsequiis, et quoquo posset officiorum genere, testatum relinqueret: *prout e dicto diario narrat Linekus pag.* 211. F

cura paterna circa res necessarias,

830 *Nec levem Societatis Moderatori conciliabat benignitatem, quod suis prospiceret adeo accurate de omnibus necessariis. Rem confirmo ex Bartolo lib.* III. *num.* 42: Ubicumque spes affulgeret, posse illis humana diligentia succurri, nihil omittebat, quo illis adesset: eamque ob causam, sanus ægrotusve quis foret, nolebat quemquam sibi ullo modo esse sollicitum, et sive tuendæ, sive refocillandæ valetudini, aliunde quam a se subsidia quærere, quæ profusissima accuratione omnibus suggerebat;

A suggerebat; haudquaquam exspectans, dum ea peterentur, sed petendi pudorem provisione, ac liberalitate antevertens. Ne qua vero mente exciderent, adnotabat ea diligenter : observatusque est, cum ad discutiendam negotiorum turbam, quibus Præpositi officium premitur, aliis alia crederet : quod suorum necessitatibus deesset, hoc solum peculiariter animo tenuisse, priorque ultro ministris, ut providerent, in memoriam revocasse. Nemo itineri se dabat, quin pridie, quam domo exiret, illi se sisteret : ubi coram minutim perlustrabat, ecquid ei deesset recularum, quæ viatori pauperi conducunt. Nemo discrimen incurrebat, quin præsens vel absens sollicita opera opitularetur laboranti. *Quidnam autem sanctus Pater fecerit pro P. Joanne Guttano, a prædonibus Turcis capto, et in Africam abducto, quantaque cum sedulitate in ipsius redemptionem intenderit, ibidem refertur : de qua re videri etiam potest Orlandinus lib.* XIV, *num.* 18.

ac victum,

831 *Quamvis vero esset Vir sanctus* tenuissimi victus *ex Ribadeneira lib.* IV, *cap.* XVIII ; *optabat tamen, ut sui juniores sapido prandio restaurarent vires corporis ad obsequia Dei. Apud Linekum quippe habemus pag.* 220, Quoties videret B quempiam juvenum jucundo gustatu edulia sumentem, visum gestire gaudio Ignatium. Quam etiam ob causam cum Benedictum Palmium, adolescentem pinguiculum, cupide edentem aspectavisset; vocatum ad se magna hilaritudinis significatione excepisse, atque ne in ruborem daretur, commendavisse porro ut pergeret, secuturisque divinis obsequiis atque laboribus vires pararet. *Hæc ille, citans P. Consalvum in diario.*

fiducia de suorum capacitate

832 *Mirifice etiam* S. Ignatius *sibi devinciebat subditorum animos ingenti illa fiducia, quam de ipsis habere sese ostendebat in rebus agendis; quo fiebat, ut neque in eorum officia importune se ingereret, neque datæ ad rerum exsecutionem potestatis limites nimis restricte coarctaret. Audiatur Maffeius lib.* III, *cap.* X : Ad officia vel negotia, quæ per se obire non posset, cum viris principibus transigenda, viros eligebat rerum usu ac dicendi copia præditos, atque iis ita vel scripto vel verbis mandata dabat, ut liberum iis omnino relinqueret, cum in rem præsentem venissent, sine ullo ipsius respectu, omnia ex re, et ex tempore moderari. Idemque sub vesperam ad se redeunti cuipiam ex iis, cum rei gestæ rationem ab eo reposceret, primum omnium, Satin' (aiebat) ex animi tui sententia? Quæ libe- C ralitas hominis et ipsi causæ multum proderat, et suorum illi mire devinciebat animos, et eosdem ad exsequenda negotia perquam alacres promptosque reddebat.

atque ampla in rebus pertractandis potestas.

833 *Res elucet in exemplo, quod subdit :* Anno post Christum natum 1553 cum ad res in Lusitania componendas Michaelem Turrianum legaret, haud ita pridem in Societatem admissum ; licet ei varias præceptiones ac monita ediderit consignata litteris ; tamen cum probe nosset fidem ac prudentiam viri, non modo permisit, ut, cum in provinciam pervenisset, suo arbitratu consilia rebus aptaret ; sed etiam permulta ei dedit folia pura, suo munita chirographo, quibus ille, prout opus esset, quidquid videretur, inscriberet, ac deinde obsignatas epistolas, cuicumque expediret, ipsius nomine redderet. Atque hanc consuetudinem laxe cum procuratoribus ac nuntiis agendi, semper magno cum emolumento retinuit. *Hæc ibi. Legi etiam merentur, quæ inferius paragraphi* 86 *parte* III, *responsione* 22, *sibi contigisse refert P. Oliverius Manareus.*

AUCTORE J. P.

Quam vero minime invo- laret in officia præfectorum inferiorum,

834 *Neque mos ille Sancti obtinebat dumtaxat in rebus gravioribus, verum etiam in quotidianis.* Quin etiam (*ita pergit Maffeius*) præfectis inferioribus minime maligne suum cuique jus ac potestatem impertire consueverat, cavebatque diligenter, ne, quæ per eos agenda forent, usurparet ipse, vel ea re quidquam omnino apud subjectos de illorum auctoritate vel existimatione minueret. Verumtamen iis ita laxabat habenas, ut easdem adduceret, quoties vellet, nec non in eorum instituta, moresque et administrandi genus dissimulanter inquireret. Exstat epistola ipsius ad Præpositum provinciæ Lusitaniæ, in hanc sententiam scripta *: cujus ibidem partem hanc inserit :*

constat ex epistola ejus,

835 Neque vero Provincialis aut Generalis Præpositi officium est, inquit, minuta quæque ac temporaria præsertim in administrando sectari : sed cum ad personæ dignitatem honestius, tum ad tranquillitatem animi tutius est, ea præfectis inferioribus delegare, et rei confectæ rationem ab eis deinde repetere. Equidem in meo fungendo munere id ipsum sequor, atque hujusce consilii majorem in dies fructum capio : E quippe cum et labore et sollicitudine levari me magnopere sentiam. Ac tibi quoque valde sum auctor, ut curas et cogitationes tuas defigas in commodis et salute potissimum universæ provinciæ : et in rebus quidem singulis ordinandis ac disponendis, cum opus est, et ipse versere, et hominum tuo judicio peritorum sententiam exquiras. Ceterum ab iisdem rebus per te curandis transigendisque ut plurimum abstineas, sed instar excelsi cujusdam motoris, orbes tibi subjunctos æquabiliter, et cum gravitate ciere pergas : a quibus deinde, ut a proximis causis, propria cujusque effecta proveniant.

cujus fragmentum producitur.

836 Quod si feceris, et plura, et magis tuo muneri convenientia sine tumultu ac trepidatione confeceris. Præterea illud est in hac ratione commodi, quod, si quid in agendo peccetur, ejus peccati præstat in tuis administris, quam in te residere culpam : ac multo magis decet, quidquid ipsi deliquerint, corrigi abs te, quam si tu erraveris (quod perfacile est singula curiosius persequenti), te ab inferioribus emendari. Quod reliquum est, nobis Dominus Jesus Christus, ad ipsius voluntatem et clare intelligendam, et rite exsequendam, pro sua benignitate lumen ac vires impertiat. Romæ 11 Kal. F Januarias 1552. *Hactenus Sanctus apud Maffeium, varias ibidem congerentem rationes ad præsens argumentum.*

Ampla potestas S. Francisco Borgiæ ab Ignatio data,

837 *Amplam vero illam potestatem, quam* S. Ignatius *faciebat suis in rerum procuratione administris, placet ostendere ex litteris patentibus, quibus P. Franciscum Borgiam facit Commissarium generalem in Hispaniis et Indiis. Earum exemplar ex archivo nostro Romano a P. Ignatio Pinio exaratum, huc transcribo :* Ignatius de Loyola, Societatis Jesu Præpositus Generalis, charissimo in Christo fratri nostro D°. Francisco Borja, commissario in regnis Hispaniarum et Indiarum ejusdem Societatis, salutem in Domino sempiternam. Cum diu multumque probatæ nobis et perspectæ vitæ tuæ integritati, doctrinæ, et in rebus gerendis prudentiæ, quæ est in Christo Jesu, ac ceteris ipsius in te donis, plurimum confidamus ; cumque in quatuor nostris provinciis Hispaniarum, et aliis Indiarum, serenissimo

AUCTORE J. P.

nissimo Portugalliæ Regi et etiam Cæsareæ majestati subditarum, multa sint circa personas, loca, resque alias Societatis nostræ sive admissas, sive admittendas, quæ præsentia alicujus, qui nostra auctoritate plena fungatur, indigeant; visum est nobis expedire ad Dei gloriam, et bonam nostri officii administrationem, et spiritualem prædictarum provinciarum profectum, ut tibi hoc oneris committeremus.

sicut patet ex litteris patentibus.

838 Nos igitur omnia a te gesta et ordinata postquam a doctore Hieronymo Natali, tunc commissario nostro in dictis regnis, auctoritatem accepisti, approbando, confirmando, rata et grata nobis esse declarando, te in commissarium generalem, tum in quatuor provinciis dictis, Aragoniæ, Castellæ, Portugalliæ, et Bæticæ, sive Vandaliæ; tum etiam in Indiarum regionibus ad jurisdictionem prædictorum regnorum pertinentibus, cum omni nostra auctoritate, ad personas, domos, et collegia admissa gubernanda et nova etiam admittenda, et ad alia omnia, quam per Sedis Apostolicæ concessionnem communicare possumus, constituentes, ut tibi omnes, qui sub nostra obedientia sunt in prædictis provinciis, perinde ut nobis, obediant, et tu, ut B in Domino convenire senties, in rebus omnibus, quæ ad nostrum officium pertinent, libere auctoritate nostra procedas, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti committimus, injungimus et ordinamus: et ut ipsa æterna Sapientia te in omnibus illustrare et regere dignetur, precamur. Datum Romæ in ædibus Societatis Jesu Idibus Novembris 1555. Ignatius. *Ex hactenus dictis consequens est, quam fortiter ac suaviter rexerit sanctus Pater.*

§ LXXXII. Qualem se præbuerit sanctus Pater erga novitios.

Rem maximi momenti censebat, quinam in Societatem admitterentur:

Præcipua quadam, *inquit Maffeius lib.* III, *cap.* X, fuit observatione in hominibus ad Societatem adscribendis. Quam ille rem tanti momenti ducebat esse, ut, cum alioquin e custodia corporis evolare quam primum optaret, hanc unam ob causam in aliquot annos propagari sibi vitæ spatia cuperet, quoad nimirum tirocinii formula ac disciplina ad Societatis usum et institutum probe constituta foret. *In nostro instrumento Hispanico* Dichos y echos *etc., inter alia,* C *quæ sub titulo eorum, quæ spectant personam* S. Ignatii *narrantur, P. Polancus num.* 23 *hæc refert:* Dicebat, si aliquid deberet sese inducere ad desiderandam vitam (tametsi in hac re sese non determinabat) illud esse, ut foret difficilis in hominibus ad Societatem admittendis. *Dotes porro sequentes in illis requirebat, ex narratione Maffei ibidem:* Tirones autem ille non a naturali quadam bonitate vel potius tarditate; sed a vigore magis ingenii, et rerum gerendarum adjumentis, legebat; negabatque, qui ad populi negotia factus non esset, eumdem esse ad ministeria Societatis idoneum. Quod si quis bardum quempiam eo nomine obtruderet, quod ipsum utique e seculi naufragio diceret evasurum; nihilominus recusabat Ignatius, neminem affirmans e Societate Jesu dicendum esse, qui ad suam unius, non etiam ad aliorum salutem, et acriter et scienter posset incumbere. *Et sane ipsemet Sanctus suum circa admittendos ad probationem diserte sensum exprimit prima parte Constitutionum, cap.* I, *num.* 3, Refert, *inquiens,* plurimum ad divinum servitium, convenientem D haberi delectum eorum, qui admittuntur, et diligentiam adhiberi, ut intelligatur, quæ eorum sint dotes et vocatio.

volebat mundo mortuos, ac soli Christo viventes,

840 *Quænam vero dotes in illis requirantur, habes loco citato, cap.* II, *De horrore ab iis omnibus, quæ mundus amat, et amplectitur; atque affectu erga ea, quæ mundi Salvator in pretio habuit, exoptando ei* assimilari, ac imitari aliquo modo creatorem ac Dominum nostrum Jesum Christum, ejusque vestibus et insignibus indui *etc,, agitur in Examine generali cap.* IV. *num.* 44. *Et ibidem præscribitur, ut* interrogentur, an hujusmodi desideria tam salutaria, et ad perfectionem animarum suarum tam fructuosa, in se sentiant. *Moxque num.* 45 *sic dicitur:* Quod si quis propter humanam nostram debilitatem ac miseriam, in se hujusmodi tam inflammata in Domino desideria non sentiret; interrogetur, an certe desiderium in se sentiat, hujusmodi desideria sentiendi etc. *Enimvero si Societatis homines exigamus ad illam amussim, quam, sicuti legere est apud Bartolum lib.* III, *num.* 17, *signarat P. Hieronymus Natalis, fronti Constitutionum, eodem Bartolo referente, diu præfixam; vide, quantam sui abnegationem, ac rerum caducarum contemptum, vel serium saltem et efficax istarum virtutum* E *desiderium, afferre ad Societatem par sit ejusdem tirones, quorum animis utique alte insculpenda est amussis illa, de qua dicebam, his verbis expressa:*

eoque indutos.

841 Homines mundo crucifixos, et quibus mundus ipse crucifixus sit, vitæ nostræ ratio nos esse postulat. Homines, inquam, novos, qui suis se affectibus exuerint, ut Christum induerent; sibi mortuos, ut justitiæ viverent. Qui ut divus Paulus ait, In laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, se Dei ministros exhibeant, per arma justitiæ a dextris, et a sinistris; per gloriam, et ignobilitatem; per infamiam, et bonam famam; per prospera denique et adversa magnis itineribus ad cœlestem patriam et ipsi contendant, et alios etiam, quacumque possunt ope, studioque compellant, maximam Dei gloriam semper intuentes. *Hæc ibi.*

Plurimis experimentis probat,

842 Quos autem ad probationem admiserat, *inquit Maffeius de sancto Patre, loco citato,* eorum spiritum dabat operam, ut quam plurimis experimentis cognosceret penitus; neque illos tantum F ad suavem quemdam sensum pietatis (quo imperiti omnia metiuntur;) sed ad veras ac solidas virtutes erudiebat.., ac præsertim ut ad nullius rei quamvis ceteroqui amabilis amorem tamquam ad scopulum adhærescerent; sed ab omni alia cupiditate, vel etiam propensione, soluti ac liberi, ex uno tantum Superiorum nutu ac voluntate penderent, neque assuescerent abditos eorum sensus exquirere, vel imperia sciscitari; vel quem, quibusve de causis iidem aut supra ceteros tollerent, aut etiam infra, suo arbitratu deprimerent: sed illis omne judicium et consilium a Superis datum: sibi simplicitatis et obsequii gloriam esse relictam putarent; essentque proinde ad omnia quamvis ardua. et absurda, et subita paratissimi. *Præter hæc, Bartolus lib.* III, *num.* 18 *e quadam sancti Patris epistola profert varias alias exercitationes, quibus novellas illas plantas excolebat. Quibus ex citato auctore adjungo ista:* Jubebat et tirocinium aggressos, eodem, quo venerant, vestium cultu tamdiu incedere,

A dere, dum usu laceræ frustatim deciderent. Sic arcis olim Neapolitanæ ducem novitium; sic affinem suum Araozium, et iis similes heteromallo, ut erant, auroque splendidos, in coqui famulatu, in circumferenda ostiatim per Urbem ad stipem mantica; in abluendis ante nostras ædes lancibus, prætereuntium omnium conspicuos oculis, totum biennium tenuit.. Quod magno profectus sui compendio tirones ipsi optime advertebant. Inter quos Gonzalus Sylveria (Monomotapæ [in regno] postea profuso sanguine Christum, quem prædicaverat, gloriose professus) suas illas de seculo vestes quoties exueret, Me miserum, aiebat exprobrans, quem sibi homines alium esse fingunt, cum ne vestem quidem hactenus mutarim. *Ex his intelligitur, quanti fuerit Fundatori sanctissimo cura tironum exercendorum: de qua scribit etiam Orlandinus lib.* VII, *num.* 2 *et sequentibus; qui lib.* V, *num.* 1 *ad annum* 1545 *ista præmiserat:*

et cum delectu candidatos in Societatem admittit,

843 Caute omnia circumspectans Ignatius, statuit apud animum suum, duo sibi antiquissima semper fore; alterum, ne quempiam sine magno delectu Societate reciperet: alterum, ne quis in eam jam receptus, ad animarum ante B causas adhiberetur, quam multa et magna suæ documenta virtutis atque prudentiæ domi forisque dedisset. Usu quippe quotidiano reddebatur beatus Pater in tractanda Societate solertior, et œcumenico jam instante concilio facile poterat admoneri, laborandum suæ esse familiæ de tuenda opinione jam parta, si et concilii Patribus sua vellet instituta probari, et cunctæ simul Ecclesiæ, qualis hæc Societas esset, quibusque imbuta moribus, declarari. Hisce animi decretis ac legibus ita parebat, ut cum multis ex partibus dynastarum, ac præsulum postulationibus urgeretur, suorum potius paucitatem excusaret, quam ut in aliquod discrimen Societatis nomen, si temere annuisset, offerret.

cordi habens, non quot, sed quales in eumdem aggregaret,

844 Cumque ex omni ætate complures Societatis ineundæ gratia concurrerunt; is ita cujusque naturam atque indolem, vires ac propensiones explorabat; ita vitam omnem ac mores excutiebat, adhibito non domesticorum modo, verum etiam externorum notorumque testimonio, ut neminem non ad id natum, ac prope factum, in suum cœtum numerumque conscriberet. Malebat quippe quod crebris solebat usurpare sermonibus, Societatem virtute præstare, quam numero: C et re magis ipsa, quam nomine cultuque distingui. Et quamquam studio ad eos maxime ferebatur, quorum jam cernebat haud exiguos in doctrina processus; tamen ad instantia Ecclesiæ tempora, non tam eos, qui doctrina, quam qui rerum usu valerent, et in communi hominum cœtu, gradu aliquo dignitatis excellerent, exigebat: quod horum brevi in Societatem suus fructus exstaret, et auctoritas ipsa jam parta plurimi momenti esset, sive ad graviora gerenda negotia, sive ad agendum pro dignitate cum proximis virisque principibus. Quamquam id genus hominum beatus Pater eo periclitabatur attentius, quo notabilior eorum in utramque partem expectabatur eventus: qui si voto expectationique minime responderent, non dubitabat eos, humanis judiciis sermonibusque neglectis, de suo cœtu dimittere.

ita tamen ut benignitatem erga illos cum accuratione jungeret:

845 *Verum sicut fortiter et suaviter præerat* Ignatius *Societati, sic mira dexteritate paternam benignitatem cum exacta disciplinæ ratione contemperans, novella hæc germina excolebat exercebatque.* Mitem se fere, *ut est apud Bartolum lib.* III, *num.* 38, atque affabilem iis exhibebat Ignatius, illosque miserans, non aliud ab iis exigebat, quam quod repræsentare tunc poterant, dum id quamvis exile, fructus non vulgares virtutis egregie spondere videretur. *Res ibidem exponitur in exemplo:* Admissus fuerat in tirocinium ad domestica opera juvenis, cui erat satis copiosa et commoda res. Christi effigiem de cruce pendentis, et exstantis in basi Deiparæ, secum is tulerat, magni utramque pretii, et qua mirifice afficiebatur tum propter excellentiam operis, tum ob sensum privatæ pietatis. Hanc penes se haberet, indulsit Vir sanctus, nec ullo indicio innuit, vel id parum decere religiosam paupertatem, vel aliquando ab eo auferendam. Crevit adolescentis virtus etiam supra veteranos, valido præsertim suimet domitu et comptemtione. Quod ubi advertit Ignatius, Bene est, ait; jam, quando integre non modo ab seculo est liber, verum etiam a se ipso, potest Christi effigies, quam mente nunc gerit, illius e manibus detrahi. Factumque ita est, juvene ultro etiam cedente absque ullo prorsus difficultatis sensu.

AUCTORE J. P.

uti et patientiam:

846 *Ast aliud paternæ patientiæ exemplum ibidem datur in hæc verba:* Mirabilior patientia E Viri sancti fuit levitatibus perferendis Petri Ribadeneiræ admodum juvenis, cujus tunc vivacior indoles, ægre virtutum interioribus studiis animum applicabat, nec pati poterat tenacem tot regularum disciplinam. Quare Ignatio suadebant patres, eum dimitteret. At is, sagaci præsagio de soli natura, proventus divinans magnos et nobiles: magisque adolescentulum ætatis, quam animi vitio errare; semper illi patrocinatus est, interea tolerans et pueriles ejus emendans papulas; adeo ut illum aut inflictis offensum pœnis, aut vitæ genus tam triste pertæsum, urgentem identidem dimitti, solerti semper amabilitate restituerit in gradu, et sustinuerit tamdiu, quod transformasset in virum denique, a quo Societas.. decus ingens accepit.

homines insignes honorifice compellat:

847 Homines pariter nobilitate aut litteris insignes, sed ab seculo novos haudquaquam promiscue habebat; sed honorifice compellans, ne excellentiæ quidem, dominationis, doctoris, et istiusmodi, quibus insueverant, parcebat titulis, donec possent jam illos spernere, vel puderet, honore tam dispari inter pares ab eo affici, rogarentque, iis deinceps omissis, communi jure ac modo haberi. Verumenimvero ubi jam altis niti F radicibus vidisset, ac tutam sibi virtutis arduæ ab iis extundendæ præbere materiam, nullos æque acriter experiebatur. *Quibus autem de causis id faceret, invenies apud dictum auctorem:* Horum unus fuit, *cujus ibidem exemplum proponitur,* Gaspar Loartius, Hispania tota theologus celebris, a M. Joanne Avila viro sancto, cum aliquot aliis ad Ignatium transmissus; qui, ubi jam parem ferendo malleo perspexit, Ludovico Gonzales Ministro domus poliendum commisit: dato negotio, tundendo, scalpendo, pungendo ne parceret, sed experimenti progressum simul observaret. Ipse interea velut horum ignorans, miris modis tironem omni benevolentia recreabat: quod erat illi cum iis usitatum, quorum tentabat constantiam, ne undequaque pressi molestius, perseverantiam desperarent.. Porro ars ista duplex exercendi alternis atque consolandi, feliciter adeo in Loartio cessit, ut interrogatus aliquando a Ministro, de Ignatio quid sentiret; Fontem sibi, ait, videri oleo profluum, hoc est,

AUCTORE J. P.

est, melleum totum ac suavem. De me vero, intulit Minister, quid tibi visum est? Tu, inquit, tranquille admodum asperitatem significans, fons mihi videre aceto profluus. Quæ viri responsio valde exhilaravit Ignatium: qui tamen exinde Ministrum jussit mitius cum illo agere.

multa etiam tironibus indulget,

848 *Ceterum, ut reliqua persequamur, satagebat optimus Pater,* ne cuiquam etiam novitiorum justa tristitiæ, gemituumque causa præberetur, *ex Consalvi diario apud Linekum pag.* 248. *Curabat etiam,* ne quid instinctu cujusquam tirores præsertim junioresque perciperent, quod animi tranquillitati obturbaret, institutisque nostris ac moribus adversaretur; *sicut pag.* 249 *ex Ribadeneiræ Ms. refert idem auctor. Indulgebat autem eis interpolationes quasdam ac remissiones animi.* Non igitur sinebat eos gravari, ac ne septis domesticis ita attineri conclusos, quin sæpiuscule horti viridaria adirent, atque inambulando commoverent sese, instaurarentque: dummodo silentii legem sartam tectamque (cum domi id fieret) servarent, modestiamque, quæ deceret tirones, colerent; *ex Consalvi diario apud citatum scriptorem pag.* 258; *ubi insuper addit hæc:*

B

eorum desiderio obsequitur:

849 Non raro etiam juvenilibus eorum desideriis velificatus, ut ea ratione asperitates si quæ religiosæ disciplinæ inessent, eas tamquam condimento quodam leniret, gustatuque gratiores efficeret. Editum id, *inquit,* in novitio discipulo, qui in horto domestico ficus sublegerat, gulæque suæ furtim dicaverat. Nam cum ab Ignatio accitus, eoque de opere rogatus, candide atque aperte confessus fuisset, se illius escæ dulcedine illectum delicias eas sibi perperam paravisse; Bene, inquit, habet, Ignatius: quia ex rei veritate elocutus es omnia, ficus bene multas tibi dabo: vocatoque obsonatore, jubet eum ad forum concedere, corbiculumque plenum ficuum emere, [ac] deferre novitio, quibus ad satietatem, si vellet, vesceretur. *Ita ille ibidem ex Consalvi diario.*

vult eos obedientes; non tamen induci ad vota devotionis etc.

850 *Volebat* Ignatius. *tirones ut essent in obedientia præstantes, et ad omnia prompti.* Monebat siquidem domum ingressuros, *ex fide Bartoli lib.* III, *num.* 39. ipso in limine, velut confinio religionit et seculi, non fore illic perpetuam et quietam iis sedem, nisi pede conjunctim utroque, voluntate nimirum et judicio, limen transilirent, expediti ad omnes illorum nutus, quoscumque illis Deus præficeret. *Ex epistola P. Horatii Arnaldi ad P. Danielem Bartholum, de qua mox dicam, huc delibo circa juniores nostros ista, ex Italico:* P. Lælius Bisciolus mihi narravit; quod, dum una cum aliis ipse esset juvenis Romæ sub S. Ignatio, quoties illi Pater mane veniebat obviam, ex se quæreret, an sumpsisset jentaculum: si negaret, mox illum mittebat ad patrem Ministrum, ut illud sumeret. Sed maxime requirebat in junioribus promptam in omnibus sine replica obedientiam. *Factum sancti Patris, sacerdotem quemdam ex nostris acriter corripientis, quod cum novitio de rebus ab instituto nostro alienis loqueretur etc., narrat Ribadeneira lib.* V, *cap.* X. *Quamquam vero laudabilis apud nos sit fervor, quo tirones in ipso tirocinio, petita et accepta a Superiore facultate, vota Deo nuncupant, quæ devotionis vocantur; non probabat tamen sanctus Pater; ante expletos duos tirocinii annos, quempiam eo induci. Id conficitur ex apographo nostro Romano, quod inscribitur* Dichos y echos *etc., sub titulo* De gubernatione et cura novitiorum; *unde, referente Ludovico Consalvo, num.* 12, *transfero huc ex Hispanico ista:* Elapso Januario, quando pater Natalis loquebatur cum Patre nostro super emissione votorum; dixit Pater, numquam sibi placuisse, duos ante annos inducere novitios, ut ea emitterent. *His adde aliud, quod ex ejusdem Consalvi relatione, num.* IV *habemus:* Solet noster Pater esse valde rigidus, ut tirones non loquantur cum externis. maxime cum consanguineis et amicis.

C

D

851 *Quo referendi sint communes novitiorum Toni, quos vocant, discimus ex epistola P. Horatii Arnaldi, ad P. Danielem Bartolum data Savonæ* 23 *Septembris* 1650, *et documentis nostris Romanis inserta; unde ista ex Italico huc transfero:* Auctor Tonorum, qui declamantur a novitiis, ut discant dicere ad concionem, est P. Joannes Baptista Velati (*de quo memini supra num.* 596.) Ipse mihi id dixit. Hic cum pictor esset, ingressus erat Societatem, et munus obibat coadjutoris. Hoc insuper erat ei singulare, ut delectaretur audiendis concionibus. Januis clausis ascendebat cathedram in templo, et concionabatur. Quadam vice S. Ignatius e fenestella ipsum audivit, et adeo ei placuit, ut studiis ipsum admoverit, et evaserit concionator in primis Italiæ pulpitis, atque ediderit multa pulchra documenta, omni statui accommodata. Quando erat auditus a sancto, tunc declamabat eosdem ipsos Tonos, quibus nunc utuntur novitii. *Eorum Toni.*

E

§ LXXXIII. Industria in formandis Societatis Jesu præsidibus; frequens communicatio litterarum.

S*anctus Franciscus Xaverius Cocino* IV *Kal. Februarii anno* 1552 *inter alia, quæ ad* S. Ignatium *scribit, ista memorat apud Petrum Possinum epistola* XVII*:* Unam a te peto gratiam, quam, si præsens adessem, positis humi ante tuos sanctos pedes genibus supplex rogarem; ea autem est, ut huc mittas virum aliquem tuæ sanctæ Caritati penitus perspectum, et plane probatum. rectorem præficiendum collegio Goano. Nam homine, quem tu elegeris, quemque manu, ut sic dicam, ista tua idoneum formaveris. vehementer eget id collegium. *Et eodem anno* 5 *Idus Aprilis Goa sic scribit:* Oro te atque obsecro per Jesum, ut aliquem abs te ipso delectum, hujus collegii *Goani* rectorem constituas. Ut enim is non abundet doctrinarum scientia; tamen quisquis erit tuo judicio delectus, profecto talis erit, qualem hæc domus requirit. Patres quippe ac fratres, qui hisce in locis versantur, mirandum in modum expetunt ab Urbe moderatorem ejusmodi, qui tecum diu ac multum fuerit. *Ita Indiarum Apostolus de excellenti industria* Sancti Ignatii *in efformandis ad omnes bonæ gubernationis leges Superioribus scribit apud Tursellinum lib.* IV, *epistola* VI.

Industriam Sancti in formandis Superioribus prædicat S. Franciscus Xaverius.

F

853 *Quibus vero dotibus commendari debeat, qui collegiis præest, expressit ipsemet sanctus Pater Constitutionum parte* IV, *cap.* X, *num.* 4, *nimirum* magni sit exempli, magnæ ædificationis, magnæ etiam mortificationis in omnibus pravis inclinationibus, et in obedientia præcipue ac humilitate probatus: qui donum etiam discretionis habeat, ad gubernandum idoneus, in rebus agendis versatus, in spiritualibus exercitatus sit. Qui severitatem suo tempore et loco cum benignitate miscere

Quasnam in iis dotes requireret Ignatius.

A miscere noverit *etc. Magno utique virtutum comitatu opus est ad hoc munus;* nempe domitos habere animi sui motus, *ex Bartolo lib.* III, *num.* 49. qui fructus est reportatæ assiduo de se victoriæ; experimentum sui diuturnum præbuisse in observatione regularum etiam minimarum; in causa et obsequio Dei fortem esse; paternum animum fovere, et esse ad obtemperandum semper expeditum. His auctos dotibus elaborabat Ignatius in Superiores, ac principio quidem periclitabatur illos in rebus impeditis; neve usum regendi suorum damno serius discerent, docebat illum nihil minus advertentes.

et quomodo eos exerceret: ineptos ab officio amovens.

854 Accersebat non raro ad quotidianam consultationem, quæ ultra horam nec proferebatur. nec deliberabat, nisi de uno tantum ex iis, quæ tunc occurrissent, negotio: commendabat illis si quos haberet difficiles, et in religioso proposito nutantes: tractanda illis committebat peculiaria nonnulla, viamque monstrabat, ea feliciter extricandi, integram illis interea permittens executionis libertatem, non quasi rei ab se demandatæ, sed propriæ, et cujus ipsi auctores essent; sic enim ingenium subtilius acui, industriamque pertinacius operi instare. Confectis autem quæ B præstari ab iis optaverat, revocare illos ad calculum; quærere, ecquid ipsi sibi fecissent satis; laudare prudentiam, ubi commode exisset: ubi vero minus, indicare, quanam potuisset fortunatius exire. Sic paulatim iis et oculos, et animos dabat, ad res suis auspiciis gerendas, aquilæ in morem, pullos extra nidum experiundis alis, propiore gyro provocantis. Postquam autem satis perspexerat, posse tuto se illis confidere; tunc tandem gubernaculis admotos per sese illos volebat rem agere: ac si quando ambigui quid juberet, quid auctor esset, requirerent, responsum ex eo aliud non ferebant, nisi ut suo officio fungerentur... Tandem quos præesse aliis jusserat, si communi obessent disciplinæ, seu naturæ vitio, seu virtutis imbecillitate, loco illos constanter movebat, ut duos ex illis novem primis instituti sociis amovit, Neapoli alterum, alterum in Lusitania; quod etsi vitæ mentisque optimæ viri essent, parum tamen secundos eventus haberent in interiori suorum gubernatione. *Consule Orlandinum lib.* XII, *num.* 23, *et* 55.

Capacitatem præsidum metiebatur eorum meritis;

855 *Jam vero in deligendis ad gubernandum præsidibus non metiebatur sola ætate, in religioso instituto transacta, capacitatem eorum; sed in eo* C *juniores etiam promovebat, quando gerendæ rei capacitas supplebat ætatem.* Sic, *referente Lineko pag.* 556, patrem Michaelem Torres vix uno post novitiatum anno exacto, ad visitationem cujusdam provinciæ cum visitatoris auctoritate ablegavit. *Ita ille ex Consalvi diario, quod citat. Exemplo etiam sit P. Quintinus Charlat; de quo vide patrem Mathiam Taunerum in Societate Europæa; pag.* 53, *col.* 2. *A sancto Patre* copia.. Societatis *ei* facta anno 1552;.. cum Quintini virtus usu confirmata satis se efferret, anno vertente illum collegio Romano rectorem præfecit. *Occurrit ibidem pag.* 56, *col.* 1 *P. Bernardus Oliverius; cujus* indolem... rebus quibusvis gerendis Ignatius illico agnovit idoneam; ideoque sacris initiatum ordinibus, paucos post tirocinii menses Romanæ domus Ministrum esse jussit, ut eum per se ipse in vita religiosa probaret, inque modico illo magistratu monitis opportunis imbueret ad ampliores gubernandi gradus.

non sola ætate,

856 *Et nonnullis interjectis, indidem habemus, quod* eum.,. votis jam Societati adstrictum, Romani rectorem collegii haud longo intervallo, anno scilicet 1553 renuntiarit. *His adde ex pag.* 65 *col.* 1, *P. Franciscum de Villa nova: qui fuit* jussus ab Ignatio necdum sacerdos, imo neque humaniores scholas adhuc emensus, sociis in collegio rectoris titulo præesse. *P. Leonem Henriquez quid memorem? qui, sicut narratur ibidem pag.* 221, *col.* 1, facta ab summo Pontifice potestate, initiatus est *sacerdotio,* anno ætatis 23; statimque.., numerosissimi collegii *Conimbricensis* confessarium egit, et spiritus præfectum... Contigit inter hæc anno 1553 Constitutiones Societatis per universam Societatem observandas publicari, quibus in morem adducendis cum singulari cura S. Ignatius maxime idoneos Superiores ubique constitueret, Conimbricensi collegio rectorem dedit Leonem.

nec etiam patria.

857 *Nec* S. Ignatius, *dum ad munus gubernandi legeret ac formaret suos, patriam considerabat, sed merita. Numquid enim* S. Ignatio jubente, cunctis probantibus, rector primus Romano collegio Gallus imponebatur, Hispanus Parisiensi, Perusino Belga, Patavino Gallus; *uti habemus ex epistola* II, *reverendi admodum patris nostri Goswini Nickel Præpositi Generalis? At de his satis. De Mira Sancti in regendo prudentia scribit Bartolus lib.* III, *num.* 35; *de dexteritate, qua accommodabat se singulis; ibidem num.* 37; *de caritatis vinculo, et concordia inter* Ignatii *subditos, ibid. num.* 27 *et* 28. E

Creberrimas in Superioribus urget litteras,

858 *Tametsi vero Vir Sanctus adeo multum deferret auctoritati Superiorum, ut videre est supra paragrapho* 81, *a num.* 832, *volebat tamen impense, de statu rerum ac successu ex eorum litteris accurate ac frequenter certior fieri. Testes sunt, ex fide monumentorum nostrorum Romanorum,* S. Ignatii *litteræ encyclicæ, ipsius manu subscriptæ, quibus Societatis nostræ Superioribus omnibus præcipit in virtute sanctæ obedientiæ, ut per se, vel per alios ad ipsum scribant: qui sunt in Italia vel Sicilia, singulis hebdomadis: qui in Germania, Flandria, Gallia, Hispania, ac Portugallia; singulis mensibus: qui in India, singulis annis. Excipit Superiores domuum, quæ duorum numerum non excedunt. Datæ notantur hæ litteræ Idibus Januarii* 1550. *Inter dicta monumenta, e nostro tabulario Romano eruta, datur notitia quædam* S. Ignatii *litterarum ad P. Petrum Fabrum et alios datarum* 10 *Decembris* 1542; *quibus rogat, ut, dum ad ipsum scribunt, non misceant res alias cum rebus facientibus ad ædificationem,* F *circa conciones, administrationem Sacramenti pœnitentiæ, Exercitia, et alia spiritualia: sed hæc scribant separatim, ut ostendi possint ad consolationem et exemplum fratrum et aliorum: scribant singulis* 15 *diebus: responsurum se singulis mensibus.*

proposito suo exemplo.

859 *In iisdem porro litteris scribit sanctus Pater incitamenta quædam, ad acuendam diligentiam; uti conficitur ex iis, quæ notavit documentorum Ignatianorum Romæ pro me collector, Latine in hanc sententiam a me reddita: Ego, inquit Vir sanctus,* enitor, ut bis scribam præcipuas litteras, quod rem contineant alicujus momenti, et multas etiamnum schedulas. Et hasce ipsas bis scripsi mea manu. Quanto magis similiter debet facere quilibet e Societate? Eorum namque est dumtaxat, ad unum scribere; ac meum est, scribere ad vos omnes. Et possum dicere ex vero, ista altera nocte nos inivisse rationem, quod litteræ, quas nunc mittimus quaquaversum, numero accederent ad ducentas et quinquaginta. Et

AUCTORE J. P.

Et siqui sint occupati in Societate; ego persuasum habeo, quod, si non sim multum, non sim tamen minus occupatus quam ullus, et cum minore valetudine corporis. *Hinc non est mirum, tot superesse in archivo nostro Romano* S. Ignatii *litteras, partim totas ipsius manu exaratas; partim pluribus locis manu ipsius limatas.. Videri etiam de dicto argumento potest Bartolus lib.* IV, *num.* 11 *in fine. Et vero quanta fuerit patrum nostrorum Roma absentium cum suo Præposito Generali Romæ litterarum communicatio; evincitur ex indiculo earum chronologico, quem Roma ad me direxit dictus P. Ignatius Pinius, præmonens, quod ibidem sit tomus in folio, crassus tres digitos, continens epistolas plerasque autographas nostrorum patrum ad* S. Ignatium, *ab anno* 1540, *usque ad mortem sancti Patris; quarum est dictus chronologicus indiculus ille, quem huc misit.*

Mutuum etiam in Societate litterarum commercium desiderat.

860 *Quid, quod teste Orlandino lib.* VII, *num.* 12, beatus Pater ad gloriam Dei latius celebrandam. ad confirmandam inter se compagem corporis universi, conglutinandosque in dies magis universorum animos, simulque excitandos sancta æmulatione, et exacuendos in publicæ B procuratione salutis, excogitavit, ut quarto quoque mense de rebus, quas ubique gereret, mutuis sese litteris cuncta Societas admoneret. Qui mos diu saluberrime viguit; donec Societate ipsa crescente, semestres, deinde etiam annuæ litteræ datæ sunt. *Vide secundæ Congregationis generalis post electionem Præpositi Generalis, decretum* 37.

§ LXXXIV. Apophthegmata quædam ascetica S. Ignatii.

Specimina quædam circa spiritualium rerum peritiam

N*unc inspicienda se offerunt, quæ exhibet, Ribadeneira lib.* V, *cap.* x, *de rerum spiritualium prudentia sanctissimi Parentis; quæ tametsi satis ample ab ipso deducta sunt; adjungi tamen his possunt nonnulla.* Inter S. Ignatii *effata Bartoli interpres lib.* IV, *pag.* 377 *sic habet:* Qui avet ex Deo cognoscere, quid ab se velit Deus, sive in optando vitæ instituto, sive in ceteris, quæ animum spectant; omni se primum affectu privato, ac propensione necesse est exuat. Dehinc totum Deo se credat penitus, æqualiter animo paratus ad omnia, quæcumque Deus in- C nuerit. Post hæc, ne sibi venturas de cœlo epistolas somniet, quibus sua Deus mandata exponat, sed ex oraculis æternæ et evangelicæ veritatis utrimque æstimet, quid agendum vel omittendum sit: quæ consecutura ex utroque prospiciet, ad finem referens, in quem a Deo est conditus. Sub quæ si adhuc hæsitarit perplexus, et dubius: ex morte demum, et supremo post illam judicio, decretorie statuat amplecti, quod vellet maxime in eo æternitatis, pavendo aditu fecisse.

nobis duntur ex variis Sancti effatis,

862 *Pag.* 378: Non ideo supersedendum accessu *Eucharistiæ*, quod sensus molliores divinorum non experiantur: foret enim perinde, ut qui velit inedia perire, quod pane mellito careat, et grati soporis insana cupidine vitam destruere. *Et paulo post ibidem:* Divini amoris luculenta flamma haud alio surgit, quam ex ligno crucis ardentior, quo Christus usus est ad sacrificium infinitæ suæ caritatis. Aiebat item, ex floribus et deliciis hominum quidquid potest mellis exsugi, nihil esse ad suavitatem, quam Christi fel et acetum affundit; hoc est, amara, et aspera, quæ Christi amore cum Christo perferuntur. D *Pag.* 382: Impugnaturus hominem dæmon, primum circumspicit, qua parte debilior, et qua neglectior: eo machinas admovet; illac impressionem facit. Quo vero natura suopte pondere inclinat, illo ruinam impellit, et cum ea in nos ipsos conjurat animi nostri perturbatione; cui permissum a nobis nostri arbitrium notarit. Utitur etiam præsenti animi comparatione, ut in extrema nos rapiat: nam cujus viderit conscientiam laxiorem, id aget, ut fiat licentior: e contrario si pie timidam, et angustiorem; adstringet hunc meticulosius; ut ille ex levibus in capitalia devolvatur; hic officiorum minutiis scrupulosius pendendis, discruciet sese, et perplexa mentis inquietudine ad insaniam agitatus, denique desperet.

quæ hoc loco

863 *Aliæ ejus nocendi artes ita ibidem deteguntur:* Nullum ei tempus ad invadendum commodius nocturno, maxime subito cum evigilamus, ratione adhuc semisomni, et hostis secura solitudo ad hæc, et nullus præter nos consiliarius. Nihil enim dæmon nisi occultis molitionibus magnopere promovet, iisque palam factis confusus vix pugnam sustinet. Advertendum quoque, labendi metum ab eo nobis interdum eximi, ut se- E curiores in lapsum protrudat; monstrosa interdum terriculamenta pavidis objici, quo diffidentia virium animis fracti, abjiciamus spem omnem repugnandi, et pene victori manus demus. Tunc vero, ut solent feminæ cum maritis rixantes ignavis et timidis, efferatur insolentius et insanit.

in istius rei

864 *Pag.* 387 *ponuntur ista*: In cœtu sanctorum hominum nequit sceleratus diu consistere, tum quod sibi vim infert perpetuam arte coacta simulandi, se esse, quod non est; tum quod hunc Deus non diu sustinet. Fuit Romæ frater, ex quo frugis non bonæ indicia prodibant. Exposuit illa Manareus Ignatio, quærens, essetne sacra Eucharistia arcendus, ne abuteretur illa sacrilege. Minime vero, inquit Ignatius; ne ad hoc usque procedatur, rem Deo permittito; hac ipsa via reum is deteget. Et detexit plane, fuitque illi divina Hostia, quod Judæ panis a Christo acceptus. Paulo enim post personam deposuit, ejectusque est e Societate.

confirmationem

865 *Pag.* 389 *hæc notantur:* De... Antonio Majoricensi eremita quod prædixerat Ignatius, evenit: Romam enim peregrinatus est anno 1546, suisque cum Ignatio prolixe pertractatis, illum miratus est; haud tamen pariter ab eo probatus, F quod pondus in se suscepisset asperitatis tantæ, cui perferendæ numquam esset futurus. Igitur Natali interroganti, ecquid [sibi] de illo denique visum esset? Respondit, non abiturum triennium, quin solitudini, et voluntariis pœnis valediceret eremita. Cujus responsi prudentiam ratam fecit illa mutatio, ratione illi et experientia præmonstrata, quibus uti tunc in rebus divinis pro certa regula poterat. *Fragmentum ex epistola* S. Ignatii *ad magnificum dominum Petrum Contarenum Patricium Venetum, quod Romæ pro me transcripsit sæpe nominatus rerum Ignatianarum ibidem indagator, a præsenti nostro instituto non videtur alienum. Sic habet:* Hactenus Dei benignitate semper bene valemus. Experimur in dies magis ac magis, verum illud; Nihil habentes et omnia possidentes: omnia dico, quæ Dominus se adjecturum repromisit quærentibus primum regnum Dei, et ejus justitiam: anne aliquid deesse poterit iis, qui solum quærant justitiam regni, et ipsum regnum? Eos dico, qui non

A *Procurata inter Pontificem,* 873 *Exhibui superius* § 65 *sanctum Patrem pacis amantem; nunc vero eum hic repræsento medium inter discordes pacificatorem: quæ dos insignis suum quoque locum inter Sancti virtutes meretur. Orlandinus lib.* V, *num.* 27 *inter ea quæ ibidem ad annum* 1545 *narrat, hæc habet :* Quamquam sese naviter domi cum sociis in omni pii muneris varietate versabat, foris tamen non deerant persæpe onera curæque pergrandes, sive quas principum virorum fides, sive quas communis ultro caritas commendabat. Qualis illa, qua pacem studuit concordiamque inter Joannem Lusitaniæ regem, Romanumque Pontificem conciliare. Ardua sane res, et implicata satis : in qua diu multumque sudandum beato Viro fuit, graviter exacerbatis utrimque animis Michaelis Silvii. Viseensis episcopi, ejusdemque Cardinalis causa : ut mira Deus providentia tamquam in ejus difficultates temporis pacificatorem præparans, tantam et apud Pontificem, et apud regem Ignatio auctoritatem fecisse videretur.

ac regem Lusitaniæ ab Ignatio pax, uti et inter alios dissidentes. 874 Is pro eo, quantum et causæ gravitas postulabat, ac se suamque familiam utrique debere Principi intelligebat, forti animo provinciam hanc partesque suscepit : et, piis precationibus Societati imperatis, post diuturnam contentionem, B singulari Dei beneficio exitum pacis, qui satis utrique parti faceret, invenit, suæque industriæ ac laboris fructum, et multo magis in Deum fiduciæ constantiæque tulit, impetratis etiam a Pontifice, quæ Rex sacro Quæsitorum tribunali postulabat. Nec minus sane feliciter ab Hispaniarum principe Philippo commissa sibi pietatis negotia apud Pontificem explicavit. *Sanctus etiam Pater die* 2 *Septembris anno* 1545 *testatur, se auctore ac præsente, dominum Portocarrerum reconciliatum esse domino Bustamantio. Testimonii programma est maximam partem autographum* S. Ignatii; *cujus apographum habeo ex archivo nostro Romano depromptum; uti et alterius epistolæ, quæ ibidem tota autographa est* S. Ignatii, *et quæ continet procurationem pacis inter dominum Franciscum Laso, et nobilem quemdam Hungarum. Huc pertinet composita a Sancto discordia inter Ascanium Columnam, et Joannam Aragoniam conjuges : de qua re Orlandinus lib.* XII, *num.* 2, *ad an.* 1552 *sic narrat :* Vergebat jam ad occasum annus, cum exeundum sibi tantisper ex Urbe putavit Ignatius, C dum Ascanium Columnam, et Joannam Aragoniam conjuges, animis pariter et habitatione distractos, pro ea, qua apud utrumque auctoritate valebat, pristinam in gratiam conciliaret. Exiit æger et valetudinarius beatus Pater, fœdoque imbribus cœlo, cum Joanne Polanco, fratribusque duobus. Adeo eum animorum salus et pericula stimulabant. Atque ut initium conciliandæ pacis ab uxore facilius duceret, ad eam se contulit in oppidum, quod Alvitium appellant, in Neapolitani regni finibus. Ubi vix triduo commoratus, cum facilem quoque vir sese præberet, rem pene omnem ex sententia transegit.

Erecta per Germaniam seminaria ex consilio ejusdem Sancti. 875 *Multum quoque consilio suo, quod Jaio suggessit de erigendis seminariis, profuit Germaniæ populis, et statui apud eos clericali. Nam, Orlandino libro* V, *a num.* 31 *referente,* Prudentes Germaniæ pastores, animadversa ubique luporum fraude atque rabie, qui in vestimentis ovium, Domini caulis totis faucibus imminebant, intenderunt vigilias suas ad custodiam sibi crediti gregis, optimo Jaii usi consilio. Qui eis magnopere auctor fuit, ut, quoniam theologicæ litteræ vulgo sordebant, cum sacerdotium ipsum, propter quod illæ addiscuntur, jaceret, eoque doctores, et curiones, et concionatores Catholici deficerent; in sua quisque episcopus diœcesi collegia e lectissimis adolescentibus institueret, tenuiorum videlicet Catholicorum liberis, qui divinas litteras, ad evertenda nova opinionum commenta, scholarum more perdiscerent, et in pastores custodesque Christianæ plebis succrescerent. Hoc consilium decedenti ex Urbe Jaio peropportune suggessit Ignatius; quod episcopis illis usque adeo probatum est, ut ad id suscipiendum et adhibendum paratissimo animo Salisburgensis, Aistetensis, et Augustanus præsertim antistites inventi sint. *Itaque Sanctus inter tot propria et domestica familiæ suæ negotia, sic suarum satagebat rerum, ut alienarum, quibus Ecclesiæ bono aliquid accederet commodi, curam etiam cordi haberet.* AUCTORE J. P.

Datum Ignatio jus ad collegium CPoli, in Cypro, et Hierosolymis erigendum: 876 *Familiæ suæ per rempublicam Christianam propagandæ perstudiosum exstitisse* S. Ignatium, *abunde constat :* Conabatur *enim* Dei gratiam non negligere, sed eos ipsos, quos habebat, in ea loca dispergere ac distribuere, in quibus... uberiores fructus sperabantur; *ex Ribadeneira lib.* III, *cap.* X. E *Et sane bono ac sedulo Viri sancti conatui mirifice adspirasse Dominum, conficitur ex tot collegiis, vivente etiamnum sancto Patre, erectis; de quibus agit dictus auctor : cui adjunge documenta nostra Romana, quæ inscribuntur* Dichos y echos *etc. Nam inter illa, quæ ex relatione Ribadeneiræ,* Circa *Sancti* gubernationem *ibidem memorantur num.* 98, *habemus, quod anno* 1554 *Petrus de Zarate acceperit Bullam quamdam Julii PP. III in favorem rerum Hierosolymitanarum; ubi inter alia fuerit aliqua clausula, erigendi tria Societatis collegia; unum Hierosolymis; alterum in Cypro; alterum denique Constantinopoli. Habeo in promptu ecgraphum epistolæ Hispanicæ, manu* S. Ignatii *subscriptæ, et e tabulario Romano a P. Ignatio Pinio transcriptæ, quæ signatur* 9 *Junii* 1556, *et cujus epigraphe inscribitur* Domino Petro de Zarate, sanctissimi Sepulcri Christi Domini nostri equiti, Bruxellis in aula suæ Majestatis. *Cum autem hæc epistola sit transfixa, et supersint vestigia sigilli; patet, hanc ipsam missam fuisse; uti observat mox nominatus Pater. Ceterum inde planum fit, quod sanctus Pater noluerit renuntiare juri illi, quod a Julio PP. III acquisierat, erigendi Hierosolymis collegium;* F *quam tamen renuntiationem desiderabant fieri coram notario nonnulli Religiosi.*

cujus ultimi juri renuntiare renuit. 877 *At respondet sanctus Pater, esse quamdam personam, quæ post suam mortem relinquit reditus ducatorum quingentorum pro collegio Societatis Jesu ibidem loci; non credere se, quod ullus cum ratione desideraturus sit, ut illud jus deseratur, aut illi nuntius remittatur. Jus vero aliud, quod dant Bullæ Julii III via confraternitatis sancti Sepulcri, numquam sese procurasse, aut de eo tractasse; neque etiam post expeditas ac publicatas Bullas umquam se dicto domino promisisse affirmat, quod ad istos tractus missurus esset collegium etc.* Ad hæc, nesciens, *ait,* quidnam aliquando Deus Dominus noster sit effecturus per inutilia hujus minimæ Societatis instrumenta; rationi ac Spiritui Dei Domini nostri consentaneum non videtur, admittendo in ista Terra sancta collegio portam occludere; et, etiamsi ego reipsa renuntiarem, non videtur, id validum fore, neque ligaturum deinceps Societatem;

AUCTORE J. P.

tem; atque adeo mihi non videor posse, salva conscientia, instituere renuntiationem hujusmodi: tametsi videam, modice admodum res esse dispositas, ut, tempore vitæ meæ, collegium ad illas partes sit mittendum. Et facilius est, numquam mittere tale collegium; quam promissione se obstringere, illud non admittendi. *Viden' stabilem* S. Ignatii, *quantum in se erat, propagandæ Hierosolymis Societatis voluntatem?*

§ LXXXVI. Virtutes S. Ignatii, ac documenta ascetica, testimonio P. Oliverii Manarei confirmata.

Præmittuntur nonnullæ notitiæ

Anno 1727, *die* 21 *Novembris venerunt ad meas manus varia, eaque non parvi pretii, de S. P. N.* Ignatio *documenta, ex instrumentis collegii nostri Lovaniensis prius transcribi curata, ac deinde mecum communicata a P. Ignatio Pinio, tunc ibidem loci sacræ theologiæ professore. Inter alia, prout adscriptum invenio in eorum apographo,* Servatur in cubiculo R. P. Rectoris Societatis Jesu Lovanii scriptum autographum R. P. Oliverii Manarei, tenoris sequentis: Responsio ad quædam postulata de B. P. Nostri Ignatii virtutibus et documentis, a Nicolao Lancicio theologiæ studioso. *Magnum omnino ac celebre nomen in nostra Societate sibi fecit venerabilis servus Dei P. Nicolaus Lancicius, cujus Vitam auctiorem typis vulgavit noster Bohuslaus Balbinus, Pragæ editam anno* 1690. *De libris ab eo vulgatis agitur in Bibliotheca Scriptorum nostrorum.*

circa auctorem

879 *Cum autem dictus venerabilis Pater anno* 1601 *Romæ consecratus sit sacerdos, ex dicta Vita lib.* I, *cap.* VII; *consequens est, ut Manareus ad ipsius postulata responderit seculo* XVI *ad finem vergente. Ceterum Oliverii Manarei clarissimum quoque in Societate nomen est; cujus elogium contexuit P. Josephus Juvencius lib.* XXV *partis quintæ, Historiæ Societatis nostræ, pag.* 882. *Breve est illud, quod inde delibo:* Orbata est anno 1614 provincia Belgica insigni viro P. Oliverio Manareo, primo et nonagesimo anno, quam natus; sexagesimo quarto, quam Societati addictus fuerat. *Admissum in Societatem fuisse a S. P. N.; nec ita multo post collegio Romano, ac deinde Lauretano, quod constituit, præpositum fuisse; ad hæc, commissarii, Assistentis, Vicarii Societatis generalis, ac Austriæ, Germaniæ et Belgii visitatoris munere perfunctum; ibidem invenies; et, quod ad virtutes spectat, pia animi tranquillitate atque opis divinæ fiducia præditum fuisse. Juvat hisce attexere sequens testimonium, ab illustrissimo Antverpiensi Guilielmo a Bergis de eo datum, ex apographo instrumenti, quod, uti eidem prænotatur apographo, exstat in cubiculo R. P. Rectoris Societatis Jesu Lovanii, estque* Testificatio R. P. Oliverii Manarei de B. P. N. Ignatii sanctimonia *etc.; juvat, inquam, hisce attexere sequens testimonium, quod dicto instrumento subnectitur, his verbis expressum:*

ipsum,

880 Ego infrascriptus Guilielmus episcopus Antverpiensis attestor, novisse me Romæ ab anno 1575 reverendum patrem Oliverium Manart, Assistentem reverendi patris Everardi Mercuriani, quarti Generalis Societatis Jesu, et postmodum visitatorem et Provincialem in Belgio, habitumque semper pro viro pio, bono, prudenti, quin in Ecclesia Dei hisce in partibus verbo et exemplo maximum præstitit, et adhuc præstat, fructum; ideoque merito ipsi fidem adhibendam. In cujus rei evidens testimonium præsentibus nomen meum manu propria subscripsi, et sigillo meo easdem communivi. Antverpiæ sub anno a nativitate Domini 1598, 4 Id. Aprilis. Guilielmus episcopus Antverpiensis.

ejusque instrumentum, quod hic datur.

881 *Quamquam vero quæ Manareus ad Lancicii postulata respondit,* majori ex parte pater Ribadeneira attigit; non tamen tam explicate omnia; *prout indicat in clausula responsionis suæ; ut cum inde, tum quod narret non pauca in propria persona; tum denique quod ejus tota narratio sit sincera ac genuina, et necdum alicubi, quantum scimus, prælo subdita, non sine merito in lucem hic proditura videatur. Porro hæc P. Manarei responsa in Urbem missa sunt: nam ex fide P. Ignatii Pinii, sicut eorum apographo subtexuit,* In cubiculo R. P. Rectoris collegii Lovaniensis Societatis Jesu servatur scriptum ejusdem P. Oliverii Manarei, hoc titulo: Notæ in puncta præcedentia in Urbem missa. *Quæ uncinis* [ ] *inclusa cernes, addita quidem erant ad marginem exemplaris, illa puncta continentis; sed eodem charactere, juxta ea, quæ in ecgrapho nostro notavit paulo ante memoratus Pinius. Quia vero instrumentum nobis est justo longius, quam ut unico paragrapho decurratur; ideo illud dispescuimus in tres partes: quarum en tibi, lector,*

Pars Prima.

Manarei responsa ad Lancicii quæsita de famosa apparitione, examine particulari;

Petis, frater charissime, quædam de B. P. nostro: ad quæ paucis respondebo, ut memoria præteritorum subministrabit.

Primum. Ubi, et in quo sacello Christus apparens B. P. nostro, se propitium illi fore, promisit? Respondeo, me latere. Illud solum commemorari olim audivi, fuisse oratorium seu sacellum non procul a via publica positum, inter Bononiam et Florentiam: nam ex via ad illud defleverat, ob vicinitatem ac loci opportunitatem ad orandum. *At vide, quæ dixi supra* § 26.

Secundum. Quod attinet ad examen particulare, ab ipso mihi impositum; res ita se habuit. Cum ex Urbe Lauretum profecturus, et primum colonias ducturus, ad B. P. nostrum adiissem cum sociis, præsente patre Joanne Polanco secretario, ut benedictionem ipsius peteremus; ipsum fixius in vultu et oculis sum intuitus, præsagiens, me vix illum amplius revisurum in terris. Hanc immoderationem meam sapientissimus medicus sanare volens, hanc medicinam applicuit, non ipso loco: quia (ut benignus erat, nolens, opinor, me coram aliis acriori, sicuti merebar, admonitione confundere) retinuit tantisper apud se patrem Polancum, dum ab eo recessissemus. Cum vero ad portam domus extremam fere pervenissemus, en, pater Polancus jubet me subsistere tantisper, dum mandatum Patris exponeret. Medicina ergo hæc fuit: Quia (inquit pater Polancus,) Pater noster animadvertit in hoc ultimo congressu, quod nimis fixe oculos in ipsius vultum conjectos tenuisti, quod argumentum est arrogantiæ; pro pœnitentia mandat, ut quotidie saltem semel in examine conscientiæ consideres, an in alicujus, cui reverentiam debeas, vultu oculos tuos diutius fixeris inter loquendum, et ut post examen recites orationem dominicam cum angelica; et quoties denique ad eum scribes (scribere autem debebant ex

A ex præscripto regulæ singulis hebdomadibus) referas, an persolveris pœnitentiam, vel non. Hæc autem pœnitentia extracta est in decimum quintum mensem: quo evoluto, significavit B. Pater, ut deinceps abstinerem.

de humilitate, 883 Tertium. De humilitate ejus hæc habeo, præter ea, quæ patris Ribadeneiræ historia continet. Annotatione digna mihi semper visa sunt 1°. Quod me novitium, et mei similes admittebat imo invitabat perbenigne ad colloquium et ad assidendum ad latus, modo in horto, modo alibi, ut usus veniebat. 2°. Quod, dum ægrotarem, non gravatus sit me invisere, et amanter paterneque solari, offerens pyxidem manna refertam, dicens: En, Oliveri, manna, quod jamjam accepi a proregina Siciliæ. Illud ipsum tibi dono, ut recreeris, et eo utaris ex medici præscripto. 3°. Quod, dum interdum ad suam mensam privatam me vocaret, nec dedignaretur cibum, quod et aliis facere solebat, subministrare fuscinula, ac pomum vel pyrum a se concinne decorticatum porrigere. 4°. Quod audiremus sæpe ipsum de se inter loquendum, valde humiliter ac demisse interserere epitheton humilitatis, V. G. misera anima mea, me peccatorem, me B pauperem, seu pauperem animam meam, 5°. Quod de Societate loquens vel scribens, simili moderatione uteretur: Hæc minima Societas, de hac minima Societate nostra etc. 6°. Quod illam vel non laudabat, vel valde parce et sobrie id faciebat. 7°. Quod, ut cubiculum habebat humile, ita supellectilem habuerit semper modicam, et ipsam semper tenuem. 8°. Quod virtutes suas studiose occultabat, et sua arcana, devotiones, et exercitationes spirituales non manifestabat, nec sciri volebat.

Exemplum esto, quod P. Didacus de Guia, venerandus et sanctus senex, non semel nobis dixerit: O si possem dicere de magistro Ignatio, quæ scio! O si os non esset mihi clausum, quanta et quam magna vobis dicerem? Pater enim illi mandaverat in virtute sanctæ obedientiæ, ne de rebus suis secretioribus quidquam diceret, quamdiu viveret; erat enim, vel paulo ante fuerat, ejus confessarius: mortuus autem ipse est ante ipsum B. Patrem. 9°. Licet veletudinarius esset et debilis; cum posset paulo commodius in collegio habere, voluit tamen ex eleemosynis in domo professa semper victitare.

prophetiis, 884 Quartum. Prophetias ab ipso pronuntiari C numquam audivi, nec pronuntiatas alias scio quam, quod P. noster Laynez piæ memoriæ et alii referebant, videlicet patrem Simonem Rodriguez non moriturum, licet gravissimo morbo decumberet, ea infirmitate: quod prædixit P. Fabro itineris comiti, dum Bassanum, ægrotantem visurus, iter faceret; quod et P. Ribadeneira habet. Item de collegio Parisiensi audivi illum, dum in Urbe essem, dixisse (non enim audeo affirmare, quod ex ipsomet audiverim) collegium Parisiense post Romanum (quod erat tunc pauperrimum) et Conimbricense, tunc bene fundatum, futurum in Societate præcipuum. Collegium porro Romanum postea domum habuit propriam, cum tunc non haberet nisi conductitiam, proventum autem solum habebat 500 coronatorum. quos pater noster Franciscus a Borgia sub ingressum dederat: sed ob grave æs alienum, census ille vendi debuerat ad minuendum debita: jam autem ita est illi prospectum, ut firma spe esse debeamus, eventurum de Parisiensi, quod prædixit. Dixit denique P. Balduino ab Angelo, cum mitteretur ad initia collegii Neapolitani, quod persecutiones quidem graves in collegio illo sustineret; sed secuturam paulo post tranquillitatem, et futurum illud collegium in Italia valde commodum, et ob fructum spiritualem celebre. (Audivi præterea, nisi me fallat memoria, a B. Ludovico Gonsale, quod, cum graviter ægrotum tempore Julii tertii inviserent aliquot seniores, lamentarenturque, quod si Deus illum auferret, sicut ipse exoptabat, Societatem tanto Patre orbatam in suis adhuc quasi initiis, versaturam in magno periculo, ne concideret: audivi, inquam, B. Patrem, ut benignum parentem, ut eos consolaretur, et erigeret eorum animos, dixisse: Primi, ut spero, boni fuerunt; secundi erunt in Societate meliores; tertii his religiosæ disciplinæ retentiores (*lege* retinentiores:) quod confido eventurum: quoniam luce clarius est, Societatem multo melius esse modo constitutam, quam umquam fuerit (non B. Patris et subsequentium Generalium vitio; nam quidquid boni habemus, a Deo per ipsum habemus;) sed quia tunc nec personæ sufficiebant, nec novitiatus erat bene constitutus, nec media suppetebant, nec regulæ denique erant recognitæ, et in ea observatione, ut nunc sunt.) E

AUCTORE J. P.

885 Quintum. An apparuerit post mortem vel in vita, non memini me audivisse; nisi quod ex quodam sacerdote domestico sacellano Dominæ Johannæ Caietanæ audivi, quod tempore congregationis quartæ, sub tempus electionis Generalis, viderat ille B. P. nostrum, apparentem sibi cum altero quodam, assignasse, P. Claudium Aquaviva velle se habere successorem: et hoc ipsum, si recte recolo, indicavit etiam fratri nostro Ludovico Jappi. Alias circumstantias non teneo. Melius ille poterit referre, sicuti et de quadam matrona Florentina, quæ tum dicebatur similem habuisse apperitionem. *apparitionibus,*

Sextum. De P. Ludovico Gonsalez, quod dixerit, B. P. nostrum ab ipso fuisse visum in oratione, seu ipsi apparuisse, non memini me audisse; sicuti non audivi apparuisse patri Cornelio Vischaven.

886 Septimum. Quod ad Sacrum ejus attinet; videor observasse, quod paulo amplius, quam horam, ordinarie duraret; quoniam crebræ mentis elevationes et lacrymæ eum impediebant: quæ causa erat, ut rarius celebraret, præsertim in publico. Accedebat impedimentum debilitatis non minimum: hinc per multos menses fui solitus fere quotidie coram ipso celebrare in sacello privato. Ipse tamen valde diligenter cavebat, ne Societatis sacerdotes excederent mediam horam; et, quandiu sui in Urbe, semper vidi æditum, vel eum, qui Missæ ministrabat, clepsydram habere juxta altare positam, ut notaret et deferret eos, qui vel nimium excederent, vel nimis breves essent. F *Missæ Sacrificio, ac præfatiuncula libelli Exercitiorum.*

Quod attinet ad præfatiunculam, quæ præponitur libello Exercitiorum, cujus est initium (Hæc documenta etc. *Vide dicta superius num.* 866) compositam fuisse audivi a P. Andrea Frusio: alii etiam dicunt a P. Fulvio Cardulo; sed recognitam a P. Joanne Polanco. Exercitia porro ipsa vidi impressa vivente B. P. nostro; et hodie exstat in hac provincia exemplum in Urbe impressum anno 1548: et P. Joannes Polancus in compendio rerum Societatis usque ad annum 1550 refert, Exercitia, precatore duce de Gandia Don Francisco a Borgia, fuisse a Paulo III approbata, et cum licentia ordinaria impressa. In

examine

AUCTORE J. P.

examine porro a Prælatis quibusdam facto de ipsis Exercitiis, mandato ejusdem Pontificis, ne syllaba quidem fuit mutata vel sublata. Examinatores autem fuere Magister sacri Palatii Dominus Vicecancellarius, Cardinalis item de Burgos.

effigie S. Ignatii,

887 Octavum. De effigie B. Patris nostri: nullam adhuc vidi, quæ vere illum referat; nullam tamen vidi melius repræsentantem, quam eam quæ nuper hic recognita est a nobis quinque, qui B. Patrem olim vidimus: patribus, inquam, Francisco Costero, Balduino ab Angelo, Eleutherio Pontano, Henrico Sommalio, et a me.

Quod attinet ad illam, quæ in eo cœnaculo est appensa, in quo Pater noster prandere solet; illa nullo fere pacto illum repræsentat. Statua vero illa facta ex gypso, quæ solebat interdum exponi in collegio Romano, tempore renovationis votorum, de qua R. V. mentionem facit, multum accedit ad B. Patris nostri vultum. Cum die quodam post prandium versarer hora quietis pomeridianæ cum P. nostro Everardo Mercuriano et Assistentibus, aliisque aliquot senioribus; Fr. noster Ludovicus Jappi exploraturus, si forte memoriam retinerem vultus Patris nostri; cum illam ipsam adaptasset statuam in cubiculo ja-
B nitoris, ut adinstar patris alicujus quiescentis super lectulo videretur amicta veste talari, et cum pileo quadrato; de industria me evocavit, dicens, nobilem quemdam me expectare prope portam. Descendi, ut hominen convenirem. Ludovicus autem ait, jacere eum in cubiculo janitoris ob debilitatem. Ingredior, et ex ipso limine statuam conspicatus; Ah (aio) Pater Ignatius! Pater Ignatius! Qua inclamatione et admiratione argumentum fecerunt et conjecturam, quod maxime omnium effigies illa congrueret.

Sed, ut dixit mihi, tempore congregationis ultimæ, venerandus dominus Philippus Nerius piæ memoriæ, præfectus Oratorii, quia vultus B. Patris illius supernaturali quodam splendore erat aspersus, nulla prorsus effigies effingi potest arte pictoria, quæ vere illum repræsentet. Et hæc quidem ad postulata. [Pater Mutius Vitelleschi erat mihi socius, quando visitavi dominum Philippum Nerium: et scripsit ad me, se optime meminisse eorum, quæ tum dixit beatus ille vir Philippus].

Pars Secunda.

C Venio modo ad sextum epistolæ vestræ caput, hoc est, ad ejus documenta et exempla, quæ nobis reliquit.

Responsa Manarei de S. Ignatii efficacia sermonis,

888 Nonum. Admirandus erat in sermone: nam ille gravis erat, non incitatus, non præceps, non inanis; sed solidus et efficax, ac viri denique vere sancti. Non audiebatur quidquam illi excidere casu et ex improviso; sed os illud beatum semper seria et præmeditata proferebat. Proinde ab ipso nemo recedebat, nisi bene consolatus, instructus salutari concilio, et contentus, sive obtineret, quod intendebat, sive non; quia beato Viro mira inerat dicendi gratia.

nitore in scriptis,

889 Decimum. Neque minus decori et nitoris in sermonibus scriptis servabat, præsertim quando ad viros graves scribebat. Atque idem decorum a filiis servari desiderabat, et exigebat. Memini me vidisse epistolam ad quemdam, qua ob litteras ad ipsum scriptas gravi admonitione illum feriebat, quod lituris et vitiis maculatas misisset. Ego (inquit) hac nocte expedio circiter triginta epistolas, quarum nulla est, quam semel et iterum non recognoverim; quas autem manu mea D
scripsi, et scribere soleo ad viros graves, et quibus deferre debeo, bis aliquando ac etiam ter rescribo, ne lituris aut vitiis eas aspergam, vel inconcinne incongruenterque aliquid inseram. Harum litterarum exemplum vidi in quodam libello P. Francisci Palmii, bonæ memoriæ in collegio Bononiensi, in quo libello aliquo litteræ B. Patris nostri exstabant.

indifferentia erga placita Superiorum,

890 Undecimum. Resignationem animi et indifferentiam ut ipse habebat adversus Deum, ita in hominibus Societatis similem exoptabat erga Superiores; quod intellexi ex variis, et ex uno facto meo cognovi postea P. Sebastiani Romæi relatione; placuisse nimirum beato Patri. Cum me vocasset ad se anno 1553, et mihi proponeret tria loca, ad quorum aliquem designabat me mittere; optaret autem (ut aiebat) se prius cognoscere propensionem meam, moneretque proinde, ut libere efferrem, quid, et quo me impelli sentirem: ego vero cum nullam prorsus haberem inclinationem nisi ad parendum, cum aliquoties animasset, ut exprimerem, vel aliquod saltem darem indicium propensionis, quam sentirem; ego autem semper responderem, quod non possem revera aliud dicere, quam vere me E
non posse aliud in me animadvertere, aut sentire, quam me paratum esse ad omnem locum et ad omnem obedientiam, etiamsi mihi moriendum foret; ipse me benigne dimisit, et alicui postea indicavit, placuisse illi in me hanc indifferentiam et resignationem, sicut idem P. Romæus retulit mihi aliquot post annis ex aliqua occasione. Libenter tamen sequebatur sanctus Pater, salva resignatione et obedientia, subditorum propensionem, et gaudebat, quando ea se conformabat cum sua: dicebat etenim, quod ea ratione gubernatio personarum melius caderet, essetque omnium suavissima.

refrænanda ira,

891 Duodecimum. Cum initio administrationis collegii Romani sentirem in me reviviscere passionem iræ veterem, quam subditus et non Superior vix umquam senseram, et extinctam, quæ tantum erat consopita, ducebam, afferret autem illa mihi novam ex non expectata inordinatione molestiam; recurri ad B. Patrem pro consilio et auxilio. Ipse animavit me ad pugnam, dicens, iram moderatam esse ad bene gubernandum valde utilem, si ratione ac Dei timore temperetur: proinde tantum curarem illam frænare ac reprimere, ut non erumperet foras: de cætero F
non essem multum sollicitus.

cavendo omni mentis perturbatione, item de recursu ad Deum.

892 Decimum tertium. Audivi non semel Beatam illam animam dixisse, exoptare se, ut homines Societatis ita comparati essent, ut adinstar angelorum se totos, et qua possent charitate ac studio, impenderent curandæ saluti et profectui proximorum, et ut nihilominus servarent se omnino immobiles ac constantes, nullam ob rem incidentem turbando se ipsos: sicuti angeli, in quos nulla cadit passio aut perturbatio, licet nihil omittant, quod possint et debeant ad auxilium et profectum nostrum spiritualem; serenitatem tamen summam in se servant semper, videntes faciem Patris cœlestis, semperque eo perfruentes absque ulla sui inordinatione seu perturbatione.

893 Decimum quartum. Dicebat, nihil nobis esse agendum alicujus momenti; quin prius per peculiarem recursum ad Deum, et saltem brevem mentis elevationem, a Deo consilium imploraremus, sicuti a Patre optimo et sapientissimo, collocando in eo totam nostram fiduciam. Quo

A

Quo facto, et audito, quid in nobis locutus sit Dominus, faciendum, quod docemur.

conversatione cum externis,

894 Decimum quintum. Cum quidam de nostris, cujus nomen mihi excidit, quereretur apud ipsum, quod ab externis, qui eum crebro vocabant ad portam, impediretur a conjunctione interiore cum Deo, ac multum distraheretur animo; respondit: Qui ad te pro auxilio seu consolatione spirituali accedunt, magna eos charitate excipe; sed præmitte semper, postquam vocatus es, vel inter eumdum, orationem aliquam jaculatoriam, rogans Deum, ut animam illam per se dignetur juvare; atque deinceps omnes cogitationes et sermones tuos eo confer, ut accedentem juves in spiritu; et non distraheris inutiliter, sed proficies magis. Quod si te non ita conjunctum cum Deo senseris, ut ante, et ut in quiete, ne sis propterea anxius; quia distractio illa non erit tibi detrimento, quæ propter Dei gloriam suscipitur. Sin accedant, ut referant nova, vel ut colloquantur de rebus non utilibus; prudenter ingere illis sermonem de morte, de peccati enormitate, de Dei offensione, de judicio, de examine conscientiæ, et confessione etc.; et quotiescumque ad te revertentur, de talibus age: qui juvari volent, redibunt ad te ut proficiant: si nolent juvari, sinent te in pace, nec redibunt amplius aut molesti erunt.

B

lectione librorum spiritualium;

895 Decimum sextum. Volebat, ut nos omnes frequenter lectitaremus libros spirituales; sed cum affectu et devotione, tum ad accendendum affectum, et devotionem promovendam, tum ut prompti evaderemus ad promendos sermones spirituales potius, quam ad doctrinam vel fundendam vel ostentandam: et exemplo nos quidem suo docebat. Nam in cubiculo suo secretiori ordinarie super mensam alios libros non habebat, quam novum Testamentum et Thomam de Kempis; quam solebat appellare perdicem librorum spiritualium.

munditie externa, silentio, clausura.

896 Decimum septimum. Commendata habebat valde, et commendata esse filiis, præsertim Superioribus, volebat tria, quæ ad disciplinam externam et ad decorum religiosum, valde pertinent; nimirum munditiem domus universæ ac vestium, silentium, et denique clausuram: quæ indicia esse dicebat in domo Religiosa, quod in ea vigeret bona disciplina. Munditiei porro tam studiosus erat, ut non raro visitaret ipsemet cubicula, considerans, an lectuli essent concinne strati; libri super mensam bene compositi, cubiculum

C

bene versum: neque patiebatur quidquam apparere, quod non esset debito loco repositum, ut vittam nocturnam pone cervical, ut non appareret; scopas non alibi quam sub lectica seu lecti fulcro, vel in angulo aliquo obscuro; candelabrum, calceos, ut non apparerent, nisi curiosius inspicientibus. Silentium ita colebat, ut, extra horam quietis seu recreationis post cibum sumptum, non pateretur colloquia haberi. Strepitum vocis sive sermonem altiorem si exaudiebat, aut strepitum majorem æquo, vehementius ambulantis vel de gradibus descendentis; statim aperto ostio vocabat delinquentem, et officii monebat. Hinc frequens erat pœnitentia a Ministro injuncta, quod non usi essemus voce bassa seu depressa, aut quod immoderatius per ambulacra ambulassemus aut januas cubiculorum clausissemus. Quod attinet ad clausuram: non ferebat, ut porta maneret vel ad minimum tempus aperta, quando non erat necessarium; neque patiebatur claves ex ostio serave pendere.

897 Decimum octavum. Ad bene conversandum cum proximis, dicebat, utendum esse arte discreta ac religiosa; ut scilicet initio accommodaremus sermones et actiones ad ipsorum ingenium, vel ad ea, quæ tractant, quando ad eos accedimus: ac tandem perduceremus eos ad rem nobis propositam, id est, ad bonum animæ et salutis ipsorum.

AUCTORE J. P.

Quibus accedunt ars discreta agendi cum proximo,

cura disciplinæ,

898 Decimum nonum. Magnam curam habebat bonæ disciplinæ; et ordinis constantis officiorum. Eam ob causam, quamvis occupatissimus alioqui esset, et valetudine male affecta, volebat tamen Ministrum domus quotidie ad se referre quidquid eo die alicujus momenti accidisset, et in diem sequentem mandata accipere. Proinde œconomia et disciplina pulchro semper ordine procedebat; et ejus exemplo usus et regula ubique obtinuit, ut Ministrum Rector quotidie accersat ad se.

subordinatio,

899 Vigesimum. Magni faciebat valde subordinationem. Exemplo sit: cum semel ex officio Rectoris præsens fratres nostros studiosos ad portam disponerem ac combinarem, ut debito ordine et serie irent de more ad concionem, quæ habebatur in domo professa; quidam pater fretus sua prudentia et auctoritate, et B. Patris erga se benevolentia (cum forte adesset) mandavit uni ex studiosis nostris, ut, antequam egrederetur, iret purgatum calceos suos. Ego dissimulans, mandavi absque mora, ut omnes procederent. Ille, quia viderat me audisse monitionem suam fratri factam, retulit Patri rem, ut acciderat. Sanctus autem Vir paterne illum docuit, habendam fuisse rationem subordinationis, et debuisse sinere eum, qui præerat collegio, libere præstare officium suum. E

rerum novarum fuga,

900 Vigesimum primum. Non ferebat etiam quidquam de novo induci in usum, quamvis bonum esset, absque suo, vel ejus, qui præerat, consensu. Hunc respectum videlicet habendum censebat erga Superiorem. P. Martinus Olavius, vir gravis, pius, et prudens, et doctissimus, virque illi charissimus, licet superintendens esset collegii, quia præter morem mandaverat, ut lectio Breviarii Romani (quod a Cardinale sanctæ Crucis, auctoritate Apostolica, fuerat confectum, et quo Societas ordinarie utebatur) legeretur ad mensam, quia ut plurimum continebat historiam de Sancto occurrente, reprehensus est ab eo, et reprehendi curavit publice inter cœnandum, misso, ad hoc officium illi præstandum, quodam fratre ex domo professa, cui nomen erat Antonius Rion, qui acer et lepidus erat in dandis publicis reprehensionibus. F

etiamsi [illegible] essent, si [illegible] non probet Superior.

901 Hæc porro reprehensio non tantum profuit ad disciplinam melius servandam, sed nos omnes, qui aderamus, valde ædificavit in Domino insignis humilitas ac tranquillitas P. Olavii, viri talis. Non improbabat autem B. P. noster rem ipsam, quia eam voluit retineri et continuari; continuataque fuit lectio tertia ejus lectionis, donec reformatum Martyrologium illi successit: sed reprehendebat sanctus Pater, quod res bona non fuisset bene et debito ordine facta. Similiter P. Antonius Soldevilla secreta quædam conventicula invexerat in collegium, in quibus illi, qui in eis versabantur, variis mortificationum generibus exercebantur noctu, postquam omnes incubuerant. Ego cum id subodoratus essem, finxi me affici ad hujusmodi exercitationem, ac desiderare, interesse conventui: gavisi sunt collegæ illi, quod a sua parte Rectorem haberent, sperantes, quod hac occasione et ejus exemplo uberior

AUCTORE J. P.

uberior staret exercitationis fructus. Interfui, exploravi singula; atque ut penitius omnia cernerem, me cum ipsis exercui. Die insequenti rem detuli ad Patrem nostrum. Ipse jussit illum patrem facere disciplinam publicam, et confestim misit eum Neapolim: nam quidam de eo sodalitio Petrus Silvius theologiæ studiosus, magnæ spei adolescens, inciderat in phrenesim, ob nimis assiduam rerum cœlestium meditationem, ut credebatur; et parum abfuit, quin multi similiter læderentur; sed dissipatione sodalitii omnes moniti sunt, ut, Superiore vel patre spirituali non conscio, nihil aggrederentur aut inducerent novi.

Pars Tertia.

Valebat Sanctus mira erga subditos prudentia.

Vigesimum secundum. Noverat uti cum subditis magna moderatione, ac mira prudentia addebat illis animum, ubi oportebat. Quando me misit Lauretum, ut collegium ducerem, et præessem; daret autem ipsa mihi tantum instructiones, quibus cognoscerem, quomodo me gerere B deberem cum domino gubernatore loci, et canonicis, aliisque externis; petii quas regulas servarem; nam (aio) collegii Romani regulæ collegio illi non convenient, nisi perpaucæ, ob loci sancti et concursus peregrinorum circumstantias. Similiter quæ sunt domus professæ, vix etiam servari poterunt. Ad hæc respondit: Oliveri, facias, sicut tu vidisti, et ut unctio docebit te. Accommoda regulas loco, ut poteris. Petii de personis, quas adjungebat, quas in quæ officia distribuerem. Iterum paucis verbis respondit: Para, Oliveri, vestes secundum pannum, quem habes; sed quomodo egeris et distribueris, doce.

volens eos agere discrete ac sine scrupulis.

903 Vigesimum tertium. Accidit autem semel, ut aliquid contra mandatum ipsius litteris acceptum facerem. Significavi porro, me ita fecisse, quod illum proposuissem mihi præsentem ob oculos, et visus mihi fuissem audire ipsum dicentem: Fac, sicut tu mente concepisti: nam et ego, si coram essem, ut sic faceres, mandarem. Ipse vero rem ita est interpretatus, ut rescriberet, me ex ipsius voluntate fecisse: Homo dat, inquit, officium; sed Dei est dare discretionem. Volo, ut de cœtero absque scrupulo agas, ut judicabis ex rerum circumstantiis esse faciendum, non obstantibus regulis et ordinationibus. C

Habebat cordi ædificationem,

904 Vigesimum quartum. Habuit semper magnam rationem ædificationis. Hinc cum eundum mihi esset Lauretum, in officium rectoratus mihi succedens P. Sebastianus Romæus, illi valde charus ob virtutem et prudentiam, misit mecum ad septem ecclesias aliquot patres cum lagena vini et pane ad refocillandum vires, si opus esset. Id resciscens B. Pater, postquam Lauretum abivissem, dedit pœnitentiam omnibus, qui peregrinati fuerant, quod res, aiebat, esset mali exempli ac minime conveniens Societatis Religiosis. Addebat, quod argumentum id esset devotionis tenuioris, cum omnes peregrini belle valeremus; mandavitque, ut de cetero nihil hujusmodi admitteretur.

905 Vigesimum quintum. Hunc spiritum dicebat, se desiderare in hominibus Societatis (sicuti revera illi maxime proprium erat) ut non haberent minus devotionis in quibusvis operibus charitatis, et officiis, quam in oratione et meditatione; quandoquidem nihil facere omnino nos deceret, nisi pro amore et servitio Dei, et ad ejus gloriam et honorem. D

veram devotionem in officiis charitatis, rectam intentionem, perfectam obedientiam,

Vigesimum sextum. Quamvis (inquiebat) oblectare nos soleant omnia, quæ sentimus nos facere ad Dei gloriam et honorem; juvat tamen, ut impensius etiam delectemur, quando ea nobis ab obedientia imperantur; quia tunc certi sumus, quod ea rectissime tendant ad Dei honorem et servitium.

Vigesimum septimum. De obedientia crebro inculcabat, quod ea, quæ ex sola voluntate profluit, non sit perfecta, nisi adjunctam habeat judicii submissionem ac conformitatem; adeo ut, qui in Societate non conformat judicium suum cum judicio Superioris, altero tantum pede sit in Societate, et hinc valde pronus ad casum.

paupertatem,

906 Vigesimum octavum. Paupertatem adeo colebat in domo professa, ut, cum ægroti nonnulli de eadem domo opus haberent quodam genere vini, quod in collegio habebamus, non passus fuerit eam domum a nobis amphoram unam accipere, nisi tantumdem de suo redderet, quod aliquoties sum expertus. Metiebatur porro perfecfectionem paupertatis in vestitu, non ex panni vilitate, sed ex duratione et mediocri bonitate. Propterea passus est, me Rectore, ut pannus Romanensis, quo uno tunc utebamur magno dispendio valetudinis et rei (quia attritus nulli usui serviebat; integer vero tam gravis erat, ut nos conficeret) cum alio mutaretur: consensit, inquam, ut ex Flandria pannus nomine ultrafinus, qui mediocris est et durabilis, et attritus utilis ad refarciendum, peteretur; quod factum est, et deinceps mercator, quo utebamur, ipso et simili suam officinam instruxit. E

charitatem erga indigos.

907 Vigesimum nonum. Charitas fuit illi insignis, et cum insigni prudentia conjuncta: licet etenim ex eleemosynis victitaret cum tota familia, resciscens tamen aliquando, personas honesto loco natas in Urbe magna premi rei familiaris inopia, nec audere præ pudore eleemosynam petere, ut necessitati et pudori Vir sapientissimus consuleret, ipsis committebat aliquid officii, ut ejus occasione, tamquam laboris et industriæ mercedem, eleemosynam bonam acciperent: sic enim eleemosynam, mercedis pallio convestitam, minore verecundia ab ipso accipiebant. Novi duos vel tres, quibus similiter opitulatus est, et quemdam eorum accepisse non semel quinquagenos aureos.

magnam in Deum fiduciam rebus in arctis,

908 Trigesimum. Fiduciam in Deum habuit permagnam; propterea ubi usuveniebat, nihil prætermittebat, quod necessarium judicabat, licet impensæ forent magnæ et facultates pertenues. Rem declaro exemplo. Jusserat Pater sanctus, cum in collegio duodetriginta essemus, ut pararentur cubicula et suppellex omnis generis ad augendum numerum collegialium usque ad centesimum, cum nulla esset vel domi vel in collegio pecunia, præter quinque coronatos, et illos non legitimi ponderis, quos P. Joannes Polancus, cui commissa erat cura pecuniaria, pro collegio et fabrica asservabat. Hos mihi dare voluit, asserens, se nihil præterea penitus habere domi repositum. Ego cernens multa extrui domi in collegio, [et] ad S. Balbinam, quæ vinea est collegii, puduit me eos accipere. Dedimus uterque operam, ut obsequeremur; ille colligendo pecuniam; ego ex mutuo parandæ supellectili, ac sustentando collegio. Venit interea B. Pater visurus, quomodo collegium venturis fratribus esset accommodatum. Vidit in eo paratum magnum cubiculum, F

A cubiculum, fulcris lectorum, ac sedilibus mensisque instructum; omnia ut perpendit, conversus ad patrem Polancum, dixit: Hem! magister Polance; ergo hic fratres nostri collocabuntur? Ergo exponentur injuriis hiemis instantis? Ubi est tabulatum! Degent fratres immediate sub tegulis et tecto?

cum felici successu

909 Atqui, respondit P. Polancus, non est, reverende Pater, pecunia; neque amplius mutuo invenimus. Fiat, respondit, Polance, tabulatum, nec sine fratres hic dormiant: Deus providebit famulis suis. Erat autem domus conductitia; voluit tamen fieri. Patuit P. Polancus, quia urgebat Patris verbum, et experientia sæpe docuerat, nihil ipsum temere mandare. Et, ecce, altero die, cum pater Polancus concederet ad amicos et trapezitas, ut pecunias mutuo vel ad interesse acciperet; quidam archidiaconus Hispanus ex Navarra, Montdragon nomine, mihi probe notus, occurrit, rogans patrem Polancum, ut quingentos aureos acciperet, restituendos paulatim quando egeret. Item quidam procurator Ordinis D. Hieronymi Lusitanus multo majorem summum attulit, similiter deposito, restituendam paulatim; sed ut liceret ea uti. Hæ autem summæ pecuniæ non ita diu postea piorum eleemo- B synis restitutæ sunt; et persolutum, precibus et meritis, ut putavimus, B. Patris, omne æs alienum, et succursum omni necessitati præsenti.

ar subsidio.

910 Trigesimum primum. Sub idem tempus P. Guido Roiletius, collegii Germanici (cujus P. noster promotor vel potius auctor fuerat) rector, cum premeretur ære alieno gravi, ad Patrem accessit opem imploraturus: huic enim collegio, corrasis hinc inde eleemosynis, B. Pater prospiciebat; licet domus professa, quæ eleemosynis vivit, valde numerosa esset, et collegium magno etiam ære pressum. Instabat autem tum dies natalis Domini. Beatus igitur Pater noster audiens Roiletium ex angustia cordis causam suam dicentem, subridens interrogavit: Habebuntne, magister Guido, alumni Germanici aliquid recreationis diebus natalitiis? Oh Pater, inquit, vix panem habebunt; nam pistor nihil amplius vult subsministrare. Bono (ait) esto animo: Deus aderit. Eme interim alumnis aliquot hædos, et aliquid præterea in recreationem adolescentum, et sine Deum agere. Erectum et consolatum dimisit a se virum. Et, ecce, postridie Julius tertius misit Patri nostro quingentos aureos, quos dis- C tribuit in collegium Romanum et Germanicum.

Vir erat magni consilii, ac sedulus in utroque examine conscientiæ:

911 Trigesimum secundum. Prudentia et consilio valebat plurimum, mirabanturque passim omnes ejus promptitudinem et solertiam in dandis consiliis ad omnia, quæ illi proponebantur, aut quæ in deliberationem veniebant, de rebus licet difficillimis quæstio esset.

Trigesimum tertium. Audivi sæpe, et nominatim ex P. nostro Laynez intellexi, ipsum valde fuisse sedulum circa examen conscientiæ, etiam particulare, ac contulisse diligenter examen cum examine, tempus cum tempore, heddomadam cum heddomada; tam videlicet studiosus erat sui profectus spiritualis. Semper fere erat in Deum intentus, licet aliud agere interdum videretur. Vidi illum persæpe ambulantem in horto, et inter ambulandum gressum figere aliquamdiu, et in cœlum oculos attollere meditabundum. Addebat P. Laynez, sæpe etiam in die ipsum lacrymari fuisse solitum, et habuisse tam liberum dominium in partem animæ inferiorem, ut vix motus naturales sentiret.

AUCTORE J. P. frequens in adundo templo D. Virginis a Campis Parisiis,

912 Trigesimum quartum. Cum Parisiis semina jaceret futuræ Societatis, ut a Patribus fide dignis cognovi, diebus festis et dominicis solebat se conferre ad templum B. Virginis (quæ a Campis nomen habet) in suburbiis sancti Germani, locum abstractum et solitarium, sed devotum et olim celebrem, ut cum sociis orationi vacaret, et sacrosancto corpore Christi commodius se reficeret. Hæc traditio tam constans mansit inter nostros, qui Lutetiæ agebant, ut sæpe locum visitaremus in memoriam Patris nostri et sociorum, et ut spiritum hauriremus in loco, in quo beati illi Patres spiritus primitias acceperant. Conferebant si nihilominus etiam nostri interdum ad Montem Martyrum, ubi divus Dionysius cum sociis capite truncatus fuerat pro Christi testimonio. (*At de loco palæstræ istius sancti Martyris, dispici alias poterit ad diem 9 Octobris.*) In eo templo vota castitatis et paupertatis Pater noster cum sociis Deo nuncupaverat, et hæc subinde renovabant. In altero illo templo ediderant vota Hierosolymitanæ peregrinationis, et obedientiæ præstandæ Pontifici circa missiones. Extra templum SS. Martyrum illorum, in fodina quadam, ex qua saxa ad gypsum parandum eruuntur, audivi, B. P. nostrum non semel E pernoctasse in oratione. *Quæ de loco votorum Hierosolymitanæ peregrinationis, et obedientiæ Pontifici præstandæ circa missiones hic affirmat Manareus, expendi superius* § 18.

Superiores vult esse impense sollicitos,

913 Trigesimum quintum. Libenter habebat, ut Superiores locales essent importuni in eis, quæ judicabant, locis, quibus præerant, bene constituendis, esse necessaria vel valde utilia; V. G. in petendis pluribus personis, vel magis sufficientibus: quia eam importunitatem tribuebat necessariæ providentiæ et sollicitudini eorum, qui præerant. Excusantibus se per verecundiam ac reverentiam, quod importunius agerent, animum subministrabat, dicens, non esse timendum: quod ea instantia indicaret Superiorem attendere officio suo; solebatque vocare tales, angelos locorum, ut angelum Tiburtinum, angelum Senensem etc., quod adinstar angelorum instarent pro auxilio.

res divinas obiri accurate; nostrosque alio mittendos, ad iter instructos.

914 Trigesimum sextum. Volebat ea, quæ in rebus praacipue divinis gerebantur, concinne et accurate geri: E. C. cum Officia hebdomadæ sanctæ in templo nostro celebrarentur, volebat, retento more nostro, optime celebrari: proinde, antequam inchoarentnr, advocabat ad se eos. F qui operam eis dare debebant, et semel atque iterum audiebat, omnia diligenter considerando, ut corrigeret, siquid non satis apte geri videret.

Trigesimum septimum. Quando nostros aliquo missurus erat, volebat, ut ad iter instructi cum galeris, scipionibus, palliolis sibi se sisterent pridie, ut cerneret, an aliquid iis deesset: quod sæpe fieri vidi.

Hæc, charissime frater, a te invitatus, ex scrinio memoriæ deprompsi, quæ olim vel audivi vel notavi de B. Patris nostri virtutibus et documentis; quæ etsi majori ex parte pater Ribadeneira attigit, non tamen tam explicate omnia. Velim boni ea consulas, et condones negligentiæ meæ innumera alia, quæ potuissem ac debuissem notare, quæ jam memoria penitus exciderunt: et sancti Viri meritis tribuo, ac tuis precibus, quod hæc pauca memoria subministrarit, Deus te servet incolumen, ac mei in precibus memorem. Oliverius Manareus.

Atque hæc quidem hactenus de Parentis nostri virtutibus

AUCTORE J. P.

virtutibus ac documentis : e quibus conficitur eximia ejus sanctitas : quamquam, teste P. Joanne Ausonio in nostro apographo epistolæ, num. 618 *citatæ,* his verbis clausit sermonem P. Hannibal *(de quo ibidem :)* In P. Ignatio maxima sanctitas fuit dissimulatio sanctitatis. *At nunc a gratiis, quæ Virum faciebant Deo gratissimum, ad gratias gratis datas, quas appellant, progrediamur.*

§ LXXXVII. Spiritus propheticus ; notitia arcanorum.

Spiritu prophetico

Spiritu prophetico Patriarcham nostrum a Deo donatum fuisse, multis argumentis probatur. 1° *Societas ab ipso præcognita, antequam condita; ex* § 34. 2°. *Antuerpiæ prædixit, collegium Societatis Jesu a Petro Quadrato fundandum Medinæ Campi, ex iis, quæ* § 16 *dixi.* 3° *Prædictionum seriem Ribadeneira lib,* V, *cap.* XI *contexit.* 4°. *Varia prænuntiavit Joanni Paschali; ex breviore Ribadeneiræ Vita apud Quartemontium cap.* XVII; *item ex Orlandino lib.* I, *num.* 32, *atque ex hoc Commentario nostro prævio* § 2, *ut Maf-* B *feium lib.* III. *cap.* XIV *non commemorem.* 5°. Agnetis, *quæ dicti Paschalis mater fuit,* mortem Barcinone sanctissime obitam, Romæ Dei monitu præsensit Ignatius ; ut litteræ Antonii Araozii, qui morienti viduæ affuerat, nihil ei super illa re novi postmodum attulerint, *ex fide Maffei loco citato. Videri etiam potest Ribadeneira cap.* XVII *apnd Quartemontium.* 6°. *Simonem Rodericum e morbo gravi evasurum esse prædixit; ex P. Ribadeneira lib.* II, *cap.* IX, *Vitaque ejus breviore cap.* XVII, *et Maffeio mox designato.* 7°. *Michaeli Rodesio prædixit filium etc., uti et condendam insuper a se familiam religiosam. Hunc nostrum Commentarium* § 13 *consule.* 8°. *Duo quoque vaticinia edidit in patria sua : de quibus dixi* § 19. *De morte et anima Hosii agit Ribadeneira lib.* II, *cap.* XII; *de Codurii autem ex hac vita discessu præscito, lib.* III, *cap.* I, *et Maffeius lib.* III, *cap.* XIV.

ac perspicientia cordium præditus fuit S. Ignatius.

916 *Nono. Cognoscit, Deo revelante, unius e sociis suis in suscepto vitæ proposito fluctuationem ; vide Ribadeneiram lib.* II, *cap.* IX, *et Vitam breviorem ejus cap.* XVII *; nec non Maffeium, loco superius indicato.* 10°. *Futurum prænuntiavit sibi Romæ propitium Jesum, ex famosa apparitione,* C *de qua superius* § 26. 11°. *Perspicientia cordium valuit : etenim* Quidam, *ut loquitur Maffeius loco citato,* haud ita pridem in Societate versatus, cum ex imposito sibi munere tanta molestia afficeretur, ut somnum capere vix posset ; ac de repetendo seculo cogitaret ; Ignatius rem divinitus odoratus, adolescentem nocte intempesta e lectulo vocari ad se jussit, alioqui fratrum necessitatibus mirum in modum parcere solitus. Is cum animo valde perturbato venisset ; ficta persona quæsivit ex eodem Ignatius, si quis hac vel illa tentatione sollicitaretur, quidnam ei consilii daturus esset ? Ac per eam sermocinationem omnes illi obstupescenti sensim ejus animi recessus ac latebras patefecit simul, et perturbationes admirabili dexteritate sedavit : eodemque caritatis officio erga alios quoque multos pari perspicacitate perfunctus est : qui cum suos morbos propter inscitiam aperire non possent, ultro iis ipsemet ante medicinam, et genus ægritudinis, et causas detegebat.

917 *Duodecimo. Mortuo Fabro prædixit alterum ipsius loco Fabrum a Deo dandum Socie-* D *tati, qui ejus res multo magis augeret et illustraret. Prædictioni respondit eventus in Francisco Borgia. Adi Ribadeneiram, lib.* III, *cap.* II*; ubi res exstat.* 13°. Vir quidam pecuniosus, *ait Maffeius supra,* templi nostri miseratus angustias, ædem nobis ædificare voluit laxiorem. Sed cum is descriptionem quamdam suam sequeretur ; cum dignitate quidem illam et elegantia; verumtamen ad Religionis nostræ usus parum idoneam ; Ignatius piam viri voluntatem utique accepit, egitque, ut debuit, gratias : rem vero ipsam animo fidenti rejecit : quod sibi compertum esse diceret, non defuturum olim, qui templum nostris muneribus accommodatum exstrueret. Quarum duarum præsensionum alteram Gregorii XIII Pontificis summi, summa, ut dictum est, pietas atque benignitas ; alteram Alexandri Farnesii Cardinalis amplissimi eximia religio, et regia plane magnificentia comprobavit. *Ita ille.* 14°. *Responsio admodum affirmata ad litteras Lainii circa difficultates in collegii Patavini fundatione occurrentes, suadet Sanctum boni eventus præscium fuisse. Vide Ribadeneiram lib.* III, *cap.* VI *; ac Maffeium sæpius nunc allegatum.* 15°. Petrus erat Ferrus Patavinus *(utimur verbis* E *Orlandini lib.* VI, *num.* 9) admodum pius, et, si cultum spectes externum, unus aliquis de populo : si vitam, Religiosus.

Rerum arcanarum

918 Hunc pestilens febris, quæ tertium jam et sexagesimum tenebat diem, ad extrema perduxerat. Nec in humanis artibus spes erat ulla. Accessit de more, ut eum viseret, et confirmaret, Ignatius, omnique asseveratione prædixit, brevi eum a Dei Matre sanandum. Nocte insequente, cum totis sensibus vigilaret ægrotus, gravis se matrona, et ad aspectum decora, spectandam præbuit, candido amictu, nobilique virginum stipata choro : quæ cum ex eo quæsisset, cuperetne convalescere, sanitatique restitui ; et ille protinus annuisset ; expressam in papyro sui oris effigiem similem ejus, quæ ad Cryptæ Ferratæ, nono ab Urbe lapide, pie colitur, ægro dedit, eamque jussit admoveri præcordiis. Qua ille ad pectus admota, somno est consopitus. Dein ex intervallo excitatus, liberum se ab omni morbo et vacuum sensit, haud dubius acceptæ salutis, et relegatæ febris ; sed inventæ penes ipsum icunculæ nulla mentio. Nimirum sic in ejus animo sui speciem aspectus ille Dei matris impresserat, ut effigie non egeret externa. Postridie reversus Ignatius, F hilari præter solitum ore quasi novi non ignarus eventi, Petrum, qui valeat, rogat. Cui cum ille, Recte, respondisset ; subjecit Ignatius : Nonne ego dixi fore, ut Dei Genitrix te sanaret ? Hoc ex ipso Petro, jurejurando interposito, postea compertum : qui prædictionem illam ortam ex sancti Patris precibus, quas ille Virginis ante genua pro sua salute fuderat, intellexit. 16°. *In Historia Societatis nostræ parte* V, *lib.* IX, *num.* 46, *ad annum* 1589 *hæc habentur :*

ab ipso

919 Joannes Milanus decessit, rerum domesticarum jam dudum ab anno 1549 adjutor : cui de perseverantia aliquando sua sollicito in Dei famulatu, beatus Ignatius dixisse fertur : Esto securus ; nam si ego in Societate perseverabo, tu quoque perseverabis. 17°. *P. Petrus Ribadeneira in Vita breviore apud Quartemontium cap.* XVII *tradit ista :* Doctor Arrouira Barcinonensis, vir honoratus, et nobilis, qui postea apud Philippum II Hispaniarum regem pro sua republica, legatione functus, B. Patre familiariter, ut mihi, *ait,*

A *ait,* dixit, usus est. Hic cum ab Ara cœli veniret, obviam Patri factus est cum litteris, a Domino Francisco Borgia, duce Gandiæ, ad se missis, qui tum regnum Catalauniæ pro rege gubernabat, uxore etiam tum incolumi. Cum de hisce litteris inter se agerent; Noris, inquit Pater, harum litterarum auctorem Romam olim venturum, ut Societati præponatur. Quæ quidem res tum demum est perfecta, cum, uxore defuncta, nostræ Societatis institutum professus, posteaquam multos annos generalis per Hispaniam commissarius fuisset, tertius ei regendæ magister præpositus est anno 1565, postridie Kal. Jul., quo die Visitationis Mariæ virginis beatæ commemoratio celebratur. 18°. Affirmat idem Michael Arrouira, *inquit Ribadeneira capite designato,* se tum, cum esset admodum adolescens, et incertus de genere vitæ, matrimonio tandem statuisse conjungi.

prœcognitarum, 920 Sed antequam Patri consilium aperuisset, quod sermonibus differri nolebat, eum præoccupavit Pater: et, Cogitas, inquit, uxorem. O quantos suscipies gemitus! Quantis exercebere laboribus! Quæ prædictio profecto verissima fuit: et, sicut ille mihi privatim narravit, ita, B præsente episcopo Barcinonensi, testimonio juratus asseruit. 19°. Uti P. Laynem sibi in administratione successurum prædixerat, ita ipse, eo mortuo, ad gubernacula regendæ Societatis accessit; *prout Ribadeneira ibidem testatur.* 20°. Patres, *sicuti addit,* Hieronymum Natalem, et Ludovicum Gonsalem de Camara, navigaturos in Hispaniam, jussit in navem Genuæ sine mora conscendere, asseruitque, secundis ventis usuros: quod et contigit, licet hiems esset, maritimos cursus assueta præcludere. *De hac navigatione Orlandinus lib.* XVI, *num.* 38 *etiam meminit.* 21°. *Refert Franciscus Garcia lib.* VI, *cap.* II, *quod quidam Religiosi in Hispania invitarint* S. Ignatium *ad sumendum in suo conventu cibum; ubi enuntiarit, duos ibi existere, quibus erat fixum, habitum religiosum deponere, et fugere e monasterio;*

longa ex plurimis factis 921 *Sed pœnitentia ductos, positis humi genibus, veniam eos petiisse coram omnibus, et Superiori tradidisse instrumenta, ad fugam præparata.* 22°. *Ibidem etiam refert, Ribadeneiræ, duos in una infirmitate relapsus passo, tertium a Sancto prædictum fuisse.* 23°. *Prænuntiavit etiam, Deum angustiis collegii Romani providentissime consul-* C *turum, teste Ribadeneira libro* V, *cap.* IX*: Orlandinum lib.* XV, *num.* 6 *etiam consule.* 24°. *Tempore magnæ inopiæ prædixit, collegium Germanicum feliciorem postea ad statum emersurum; sicut habemus ex Ribadeneira lib.* IV, *cap.* VI; *Orlandino lib.* XII, *num.* 10 *ei suffragante.* 25°. *Quid circa collegium Romanum, Parisiense, Neapolitanum, atque homines Societatis, P. Oliverius Manareus retulerit de Sancto Patre, dictum est paragraphi* 86 *parte* I, *responso quarto.* 26°. *Apographum nostrum Originalis commentarii Lugdunensis (Vide superius num.* 637) *iis, quæ narrat ex P. Hannibale Codretto, nonnulla subjungens, quæ ex ore P. Edmundi Augerii Leonardus Paternæus novitius excepit circa sanctum Patrem anno* 1588, *hæc narrat:* Memorabat idem P. Edmundus, prædixisse eum, sub Paulo IV probandam esse Societatem, et ab ipsomet summo Pontifice exercendam: ad quem cum P. Laynez Vicarius Generalis ivisset, humanissime fuit exceptus; cum quo etiam familiarissime egit in intimo Pontificio cubiculo. Quare reversus P. Laynez jussit, ut gratia Deo nostri agerent, quod a summo Pontifice, præter spem, AUCTORE J. P. tam benevole esset auditus. Cœperunt et nostri dubitare de prophetia Patris Ignatii: sed eam tamen exitus comprobavit. Cum enim post aliquot dies esset sæpius ad Pontificem reversus P. Laynez, nec admissus; tandem ubi opera unius Cardinalis adire datum esset, statim irato vultu Pontifex verbis animum abalienatum significantibus ipsum excepit. Cumque genibus advolutus audiri peteret P. Laynez, respondit Pontifex: Dic. Cumque dixisset; hoc tantum retulit: Declarabimus. Postea vero viva voce declaravit, ut Præpositus Generalis esset tantum ad triennium; utque in domo professa haberetur chorus.

922 *Verus igitur* Ignatius *fuit vates. Sed regimen illud triennale abrogavit Pius PP. IV, uti* *congeries contexitur.* *constat ex decreto ejus de perpetuitate Præpositi Generalis Societatis nostræ, quod signatur die* 22 *Junii anno* 1561, *et cujus ecgraphum asservo, ex Romano nostro tabulario ad me missum a sæpissime jam laudato Ignatianorum documentorum Romæ collectore, qui ex Ms. P. Natalis, apposito ei anno* 1558, *Spicilegio Romano circa chorum inserit ista:* Urgebat Pauli IV edictum, ut haberemus chorum. Itaque primum assuevimus can- E tui privatim. Dein instituimus canere in choro Horas omnes canonicas Theatinice, ut jusserat Paulus, id est, absque modulatione ecclesiastica, continenti et uno tono vocis, tantum ut ultima syllaba quasi contraheretur. Et hic est chorus habitus in domo (professa;) non in collegio. *At ne longius abeam; circa utramque superiorem Pontificis declarationem consulesis Sacchinum Historiæ Societatis nostræ part.* II, *lib.* II, *num.* 55 *et seqq. De choro, post dicti Pontificis mortem intermisso, agitur ibidem lib.* III, *num.* 30: *quid tamen postea sit factum sub S. Pio V, tradit idem historicus part.* III, *lib.* IV, *num.* 144 *ad annum* 1568. *At redeamus ad spiritum Sancti propheticum.* 27°. *Quod denique extremum obitus sui diem non ignorarit, habemus ex Vita Ribadeneiræ lib.* IV, *cap.* XVI; *et ex breviore ejus apud Quartemontium cap.* II. *Vide præterea, quæ circa hanc materiam exstant apud Ribadeneiram lib.* IV, *cap.* II; *et apud Bartolum lib.* V, *sub initium. Spiritui prophetico, et tot jam capitibus stabilito, adjunxit singularis quidam Dei favor ornamentum externum, quo cœlestis apud homines in terris Sancti conversatio etiam cœlitus illustraretur.*

F

§ LXXXVIII. Vultus cœlesti luce illustratus; apparitio; mirum in dæmones imperium.

Neque vero *(verba sunt Vitæ brevioris cap.* XVII) *Vultum ejus* hujus B. Patris anima tantum cœlesti luce, de qua diximus, illustrabatur; verum etiam aliquid ex ejus lucis plenitudine sic redundabat in corpus, ut etiam nonnulli os ejus luce refulgere, et ex eo radios emitti sæpe conspexerint. Hoc se vidisse Barcinone, confirmavit Elisabetha Rosella, cum Pater, ut supra meminimus, in gradibus altaris sederet inter puerorum greges. Hoc item Joannes Paschalis, filius Agnetis Paschalis; qui diu Patrem in eadem urbe Barcinosensi domi suæ benigne fovit. Idem Loyolæ multi notarunt,

AUCTORE J. P.

tarunt, cum eo Lutetia rediisset, et ad hospitalem domum divertisset. Denique et Romæ, Beatus enim Philippus Nerius, spectatæ vir sanctitatis, auctor Oratorii venerabilium sacerdotum B. Mariæ Vallicellæ, qui urbi Romæ incredibiliter profuit, et quem probe novi, B. P. Ignatio conjunctissimus erat; ad ejus consilium in dubiis rebus confugere solitus: cujus et, cum angeretur animo, vel solo recreabatur aspectu. Is ergo dictitabat, B. Ignatii caput quasi cœlestibus quibusdam radiis coruscare solitum, ac totum esse luminosum.

...cœlesti luce

924 *Bulla canonizationis S. Patris ita rem exprimit:* Excellentem... Famuli sui sanctitatem comprobari voluit etiam Altissimus supernaturali splendore vultus, quem, dum viveret, aliquando viderunt B. Philippus Nerius, et quondam Oliverius Manareus Flander, ejusdem Societatis Religiosus. *Habeo ante me apographum exemplar, quod hunc præfert titulum:* Testificatio R. P. Oliverii Manarei de B. P. N. Ignatii sanctimonia, a procuratore generali postulata 1598 in urbem missa, antequam pro canonizatione processus fieret. *Exemplar porro illud accepi a P. Ignatio Pinio; cui idem Pater adscripsit, illud exstare in cubiculo R. P. Rectoris* B *nostræ Societatis Lovanii. Sic itaque in illo dictus R. P. Oliverius deponit:* Testor, *inquit,* ego infrascriptus in conspectu Domini, me sanctum illum Virum probe novisse, sæpeque cum ipso tractasse de rebus tam privatis, quam collegii Romanii, cui me præfecerat, atque ab ipsius congressu revertisse semper singulari spiritus dulcedine perfusum, et ad ipsius observantiam, amoremque, tum ob sermonis suavitatem, gravitatemque, tum ob devotos pietatis, quos jaciebat igniculos, vehementer incensum. In vultu admirabar hilaritatem et gratiam quamdam pene divinam, splendore quodam cœlesti illustratam, quæ ita me rapiebat, *etc.*

illustratum fuisse.

925 *Et paucis interjectis, postquam subdidisset, splendorem hunc, qui ex facie sancti Viri emicabat, non a se dumtaxat consideratum fuisse, sed etiam a multis aliis cum domi, tum foris, atque imprimis a Philippo Nerio, Oratorii parente; sic pergens,* Quem, *inquit,* cum anno 1593 post multorum annorum intervallum reviserem, et de B. P. nostri imagine sermo incidisset; Putasne, inquit, Olivieri, effigiem, quæ apud vos est, beatum illum Virum vere referre? Non, inquam, C domine Philippe; sed quia Vir sanctus, ut humilis erat, numquam, quoad vixit, se pingi est passus; fecit post mortem Societas, quod potuit, ut ipsum aliqua imagine in solatium posteritatis repræsentaret. Sic censeo, ait ille: nam ejus vultus supernaturali quodam splendore sic erat aspersus, ut, etsi aliqua ejus species effingi queat, nulla tamen ars possit penicillo vultum eum splendore affectum, qualis erat, ad vivum exprimere.

variis testimoniis stabilitur.

926 *Et mox alio eventu eamdem vultus illustrationem Manareus confirmans,* Adhuc, *inquit,* cum anno 1580 in Urbe visitarem quemdam Prælatum ex morbo decumbentem, inveni aliquot Prælatos, qui officii causa illi aderant. Intererat etiam dominus Alexander Petronius, celebris medicus. Hic, cum de patre Ignatio sermo incidisset, ad me conversus, dixit: Scio, Oliveri, de Patre Ignatio, quod forte numquam audivisti: vix etiam alius de vestro Ordine; quia numquam ad hoc ante cogitationes meas nisi ex occasione converti. *Sic fatus Manareus, rem gestam narrat ex ore dicti Petronii; quam concludit his verbis:* Pater... Maffeius meo suasu in historiam Vitæ ipsius retulit, licet strictius quam rei gravitas postularet. *De illa etiam agit Ribadeneira in Vita breviore cap.* XVII. *Sed videtur operæ pretium esse, ipsum Petronii de re ista in lucem proferre testimonium ex ejusdem exemplo, prout ex archivo nostro Romano illud transcribi curavit. atque huc misit P. Ignatius Pinius. Ecce tibi illud:* D

De vultu Sancti lucido

927 In Dei nomine. Amen. Anno a nativitate Domini nostri Jesu Christi millesimo quingentesimo octogesimo sexto, indictione decima quarta, pontificatusque sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri Sixti, divina providentia Papæ V anno secundo; die vero 20 Novembris coram me notario publico, testibusque infrascriptis ad hæc specialiter vocatis et rogatis, personaliter constitutus magnificus dominus Alexander Petronius, civis Romanus regionis Pineæ, artium et medicinæ doctor, ad petitionem et instantiam, ut asseruit RR. PP. clericorum venerabilis Societatis Jesu, intuitu veritatis, et ut illa semper elucescat ad perpetuam rei memoriam, jurejurando, quod tactis sacrosanctis Dei Scripturis, in manibus meis præstitit, testatus est et declaravit, quod tempore pontificatus felicis recordationis Pauli Papæ IV, E cum ipse habitaret in quadam domo, sita Romæ ad plateam templi S. Salvatoris de Lauro, ad eum ægrotum R. P. Ignatius de Loyola, sacerdos et fundator Societatis Jesu, cum quo amicitiam contraxerat, aliquando vicissim visendi causa adiit, quamquam non opportuno tunc tempore, tamen pro familiaritate a domesticis introductus, clausis fenestris ipsum in lecto quiescentem invenit, et ex tenebris arbitratus, ipsum dominum Alexandrum dormire, suspenso gradu tacitus accedens, pulvino sensim assedit, cumque ipsum somno consopitum vidisset, recessit.

juratum datur testimonium.

928 Ac nihilominus ipse dominus Alexander ex somno excitatus, et repente dominam Felicitatem uxorem vocitans, Quis novus hic splendor, quæ tanta, inquit, lux cubiculum replet? At illa simpliciter, id quod erat, fenestras clausas esse, et tantummodo P. Ignatium introivisse, respondet. Qua visitatione ipse dominus Alexander mirum in modum gavisus fuit, et paulo post omnino convaluit, et non dubio judicio Viri sanctitatem interpretatus, ab illo die P. Ignatium tamquam mortali homine celsiorem magis magisque suspexit; et ita, medio juramento, ut supra, testatus est omni meliori modo. Super quibus omnibus et F singulis rogavit me notarium, ut publicum et publica conficerem instrumentum et instrumenta, substantia veritatis non mutata. Actum Romæ in domo solitæ habitationis dicti domini Alexandri regionis Pineæ, præsentibus ibidem, audientibus et intelligentibus, Francisco Nicolao Grossi de Mondovi, et Benedicto Paramento Mediolanensi, testibus ad prædicta omnia et singula vocatis, adhibitis, atque rogatis, Apostolicus idem Sebastianus Crotius notarius rogatus subscripsit. Et ego Sebastianus Crotius Romanus, publicus Dei gratia, Apostolica auctoritate notarius, quia de omnibus et singulis, aliena manu, ut supra, fideliter scriptis, rogatus fui, ideo præsens instrumentum subscripsi et publicavi, signoque meo solito signavi, in præmissorum fidem et testimonium rogatus etc. *Hactenus Petronius in suo jurato testimonio, publica fide firmato.*

929 *Inter Sancti apparitiones, insignis imprimis est illa, quæ, ipso etiamnum inter mortales vivente, contigit, in Ribadeneiræ Vita breviore his a Quartemontio*

A *Sanctus vivens apparet Coloniæ P. Leonardo Kesselio.* *Quartemontio cap.* XVI *terminis descripta:* P. Leonardus Kesselius, natione Belga, vir in Societate nostra senex, et sanctus fuit, et omnium judicio talis. Eum ipse Coloniæ novi, ubi prima collegii nostri fundamenta jecit; quod deinde summa laude, et sanctitatis gloria multis annis administravit. Hunc ergo magnum quoddam et inusitatum desiderium cum teneret videndi, potiundique colloquio B. P. Ignatii, litteras ad eum dedit, quibus petebat, ut sibi Colonia Romam pedibus ire liceret, plus trecentis milliariis Gallicis inde distantem; tantummodo ut in ejus aspectum, sanctissimosque sermones veniret. Respondit B. Pater, ejus præsentiam Coloniæ, propter aliorum utilitatem, necessariam esse; propterea ne de statione decederet; Deum fortasse via magis facili et expedita sui videndi copiam daturum. Igitur die quadam P. Leonardo Coloniæ vigilanti apparuit vivus adhuc et spirans beatus Ignatius, cum eoque satis longo sermone disseruit. Post autem, visione subtracta, hominem mirum in modum exultantem gaudio reliquit, quod ei rem tam expetitam consequi tam admirabiliter contigisset. *De apparitionibus post Sancti obitum, dicetur postea inter miracula.*

B *Imperium in dæmones, cum aliunde,* 930 Maxima pollebat potestate et auctoritate in dæmones; in quem etiam ingens odium conceperant, ut hostem infestissimum eum insectantes; quod et palam profitebantur, *inquit Ribadeneira apud Quartemontium cap.* XVIII *: ubi odium illud ex factis probatur. Itaque recte Ecclesia in Horis canonicis:* In dæmones mirum exercuit imperium. *Ribadeneira lib.* V, *cap.* VI *agit de hac materia. Quamquam autem de dæmoniaca dictum est obiter in hoc commentario* § 19*; rem tamen hic deducimus ex Vita breviore apud Quartemontium cap.* XVIII *:* Cum Aspeitiæ moraretur in hospitali domo, mulier quartum jam annum spiritu nequam agitata, ad eum propter famam sanctitatis ejus adducta est, ut sacris exorcismis eam adigeret, proque ejus salute Deum obsecraret. Ille se sacerdotii non esse decoratum insignibus, magna animi demissione respondit, nec existere tanta in Deum sua merita; suppliciter tamen pro ea rogaturum. Ut fidem suam liberavit, mulier ab infesta dæmonis jactatione dimissa, omnique molestia liberata est. *Relatio consistorialis habita coram Gregorio XV, ex processibus inter miracula Sancti etiamnum viventis recenset,* Quod Eleutherium Pontanum, *per* duos C annos, et eo amplius, gravissimis quibusdam a diabolo tentationibus oppugnatum, suo aspectu, et sermone penitus ab illis liberaverit.

tum ex quadam 931 *Testatissimum præterea est factum fugatorum ope sancti Patris, etiamnum viventis, e nostra domo Lauretana dæmonum, qui illam infestabant; quæ res tametsi narretur in Vita breviore Ribadeneiræ apud Quartemontium loco citato, Maffeium lib.* III, *cap.* XIV, *ac Bartolum lib.* V, *num.* 16*; eam tamen malo hic ponere ex authentica testificatione ipsiusmet patris Oliverii Manarei, qui isti domui tunc rector præerat. Res itaque gesta in Spicilegio nostro Romano ita distincte ac graphice ipsius verbis narratur:* Primus testis Flandriæ R. P. Oliverius Manareus, presbyter Societatis Jesu, annorum 86 incirca, examinatus in processu remissoriali Flandriæ fol. 11: qui super 53 articulo, fol. 18, dicit fol. 29: Interrogatus, an ipse viderit Laureti visibiliter aliqua de illis spectris, quæ dicuntur articulo 12 hujus capitis apparuisse, et collegium Societatis ibidem afflixisse, ac ludibrio vexasse; deposuit: Ut malignus ille spiritus multos cernebat Laureti a peccatis, laboribus et studio Societatis ad meliorem vitæ rationem revocari, ita contra collegium exarsit vehementius, et ferocius, et multis modis vexavit. AUCTORE J. P.

infestatione eorum, 932 In primis novitio cuidam Belgæ, conditione sartori, cujus nomen excidit, qui exercebatur, in loco sejuncto ab aliis, spiritualibus Exercitiis, in forma viri Æthiopis, vestitu viridi repente apparuit (sicut idem novitius retulit Deponenti, tunc Rectori dicti collegii, circa annum 1555) ac multis sermonibus ipsum conatus ad inconstantiam et desertionem permovere, proponendo carnis voluptates, quas habere poterat in hac mortali vita; contra vero incommoda, quæ in Societate passurus esset tota vita, si degeret inter viros melancholicos et scrupulosos; Præstat, aiebat, juventutis florem hunc honestis recreationibus voluptatibusque oblectes potius, quam ut te jejuniis, tristitiaque perpetua conficias. Sed nihil hostis nocuit, Deo opem militi suo ferente. Tunc nefarius ille spiritus non sustinens signum crucis, quod faciebat, et pii adolescentis piam increpationem: Non vis, inquit, sequi consilium? Hoc ergo tuum sit in solatium. Quod dicens, insufflavit in vultum ejus fumum E fœtidum, qui cubiculum et aulam anteriorem ad secundum usque diem tetro odore infecerit, quem fœtorem notabiliter sensit Deponens cum multis aliis.

prorsus mira, 933 Alteri item novitio cuidam, ex Sardinia oriundo, in forma et specie divi Pauli Apostoli [apparuit] exhortans illum ad legendum pro Cicerone et Gentilium libris, Epistolas suas, spiritu Dei, et doctrina divina plenas: erat enim ille novitius grammaticæ studiosus. Et cum nimium esset abundans in sensu suo, non manifestavit hanc tentationem patri suo spirituali; sed sibi fidens, aurem præbuit maligno spiritui obsequentem, ac, posito Cicerone, lectioni divi Pauli se tradidit, indicibilem ex ea capiens voluptatem, ac tanto majorem, quanto longius abibat a sanctæ obedientiæ directione. Tandem instillavit ei hanc in corde suggestionem, quod, qui prius in domo paterna (erat ille Sardus) pane atro ac cibis vilibus alebatur, nunc carnibus vervecinis ac delicatioribus interdum cibis vesceretur; qui humo in nuda cubabat, nunc culcitra et bonis tegminibus uteretur; qui vix vilem lacernam habebat, bonam nunc togam interiorem et exteriorem haberet: atque hinc conclusit, Deo se F gratius obsequium præstaturum, si vitam eremiticam amplecteretur.

in collegio 934 Tunc, cogitabat, licebit vesci radicibus, humi cubare, jejunare, orare, quando, et quamdiu voles, quod, Religiosus dum existis, per Ordinis regulas tibi non licet, sed Superiorum directionem in omnibus sequi, et retinere debes. Et hanc quidem tentationem posteriorem, pariter et priorem Superiori demum aperuit; verum tardius et non antequam prostratus esset; proinde manifestatio illi parum profuit: nam die sequenti summo mane, cum casu porta pateret, omnibus domesticis orationi matutinæ vacantibus, discessit, positis vestibus nigris melioribus, ac vili veste domestica solum assumpta. Ita nimirum diabolus illum fascinaverat, ut Missam audiens, dum sacra Hostia a sacerdote adoranda attollebatur, existimaret se videre puerulum Jesum (in aera scilicet interjecto diabolus eam speciem pueri ad illudendum efformabat:) ita nempe proficiebat in pejus homo nimium sibi confidens.

Ille

AUCTORE J. P.

Ille tandem agnito postea, defuncto beato Patre, malo suo, Romam venit, et supplex factus P. Jacobo Laynez tunc Generali, clementer admissus et receptus est, ac sacristiæ adhibitus, ut Sacris inserviret : sed et isthinc vafer spiritus suis illusionibus eum expulit.

Societatis Jesu

935 Nec uni tamen vel alteri antiquus serpens illudere sategit; sed, cum cubiculum unum remotius præcipue infestaret, susque deque, ut apparebat, omnem supellectilem confundendo et evertendo; cum nihil tamen suo loco motum inveniretur. Sed nonnullis etiam fratribus orantibus, scabellum, cui innitebantur, pulsare; nonnumquam supra caput ex tabulato adinstar felis dormiturientis susurrare audiebatur. Semel dum pranderetur, cuidam adolescenti, 23 circiter annorum, Anglo latus dextrum tam vehementer percussit, ut exclamaverit et retrorsum fere totus pallidus inflexusque ceciderit. Denique plerisque dum in lectulis incubuissent, repens super tegminibus lectuli per totum fere corpus, instar catelli molestus fuit; unde multum fratres perterrebantur; sed dabant operam testis et seniores tres vel quatuor, ut boni fratres non clamarent, sed rem secreto tenerent, ne malum ad B aures canonicorum et civium veniret, ac collegium a dæmonibus vexari spargeretur. Propterea solebat testis in ambulacro ante cubicula inambulare aliquot horas noctis intempestæ, ut, siquis vexaretur, intelligeret, vel testem vel alterum patrem seniorem adesse ad opem ferendam.

Lauretano,

936 Dabantur ei Agnus Dei, cerei consecrati, reliquiæ sanctæ, exorcismi adhibebantur, per totam domum fiebant Sacra, orationes ad Deum et ad beatam semper Virginem Mariam, ut opitulari dignaretur; monebant fratres, ut in beata Virgine Maria confiderent, præciperentque maligno spiritui in virtute Dei et sanctæ obedientiæ, ut, si quid vellet, adiret Rectorem, se subditos quiescere sineret. Accidit autem non semel, ut nequam ille spiritus, in virtute Dei et sanctæ obedientiæ ad Rectorem missus, ad cubiculum Rectoris veniret, et fores pulsaret; sed fuit molestior, cum ex febri gravi testis decumberet, et somnus recessisset penitus per multos dies et noctes ab oculis testis; tandem semel cum nonnihil dormituriret, importune pulsat fores cubiculi media nocte; monet testis, ut aperiat, existimans aliquem ex fratribus esse; sed pulsat iterum atque iterum; tum Deponens conjecturans, quod C erat, hoc est, esse dæmonem, Aperi, ait, in nomine Domini, et exerce, quam habes a Deo in me, potestatem. Tum ille magno fragore et strepitu januam cubiculi et fenestras, quæ e regione erant, aperuit tam vehementer, ut fractas putaverit. Deponens graviter tunc ægrotus pulsavit parietem, et sacerdotem vicinum vocavit ad se, ut ostium et fenestras clauderet.

authentico Manarei, qui eidem præerat

937 Alio die cum, ut testis quiesceret, et periculum faceret, an conciliare somnum posset [ac] cum in cubiculum aliud inferius se contulisset, spiritus irruit, infirmario et ipso teste audientibus, et per totum caminum perrepentem percipientibus; cum jam Deponens meliuscule haberet, et in ambulacro media nocte esset, et consideret, percipit auribus in extrema parte collegii sive palatii canonicorum, quasi terræ motum, et tectum ea parte concuti; tunc surgit, et ambulat paulisper; et ecce strepitus ille versus illum fertur; ipse initio exhorrescit; sed, resumpto continuo animo, ac muniens se signo crucis, tendit versus refectorium, ubi fragor ille et motus esse apparebat, ut cerneret, quid esset. Ac- D cedit ad ipsum sensim magis ac magis strepitus, et tandem prodiit canis immanis niger, oculis horribilibus et inflammatis, et adversus ipsum testem recta tendit; iterum se munit signo crucis, et consistit. Tum ille ad latus ipsius dextrum percurrens, non tamen eum tangens, ter, si recte recolit, adlatrabat latratu forti, sed depresso, quemadmodum si eam vocem ex vase aliquo edidisset, sinit eum abire, neque amplius vidit quidquam.

aliorumque testimoniis roborata, probatur.

938 Cernens malum non cessare, neque sufficere aspersiones aquæ benedictæ, exorcisimos, et sacras preces, scripsit testis R°. P^ri^. Ignatio, ut ante fecerat; sed ille testem remiserat ad Sacra et pietatis memorata officia. Significavit autem, se ea omnia præstitisse ex ritu sanctæ Ecclesiæ, ut mandaverat, et nihilominus malum augescere; ipsum testem valde vereri, ne res foras erumperet, et ab adversariis multa contra Societatem spargerentur. Tum beatus Vir alias litteras dedit, quibus hortabatur fratres ad patientiam et ut spem in Deo collocarent: se pro eis oraturum. seque confidere, ipsos fratres Dei bonitate brevi liberandos. Acceptis lectisque litteris S. Patris, convocatis patribus et fratribus, E eas continuo legit, jussitque, ut bene sperarent omnes de tanti Patris precibus et meritis. Neque porro vana fides spesque exstitit, nam lectis litteris, e vestigio malum illud totum a Domino sublatum est, neque spectra maleficiaque contra collegiales deinceps potuerunt: nec visa nec audita sunt amplius. Accidit autem illud anno 1555. *His in nostro apographo subjunguntur alii, qui hunc lectis Sancti litteris effectum attribuunt: nimirum:* Primus testis Toleti P. Petrus Ribadeneira Societatis Jesu annorum 80 examinatus in processu remissoriali Toletano, qui juxta 15 interrogatum *, et in 8 ratione fol. 187 dicit: *etc.* Et tertius testis Curiæ R. P. Benedictus Pereyra Valentinus, Societatis Jesu professus, annorum 70, examinatus in processu Curiæ fol. 20, qui super 53 articulo, et 12 illius miraculo fol. 33 dicit: *etc.* Et 40 testis Curiæ R. P. Bartholomæus Riccius, presbyter Societatis Jesu, annorum 68, examinatus in processu Curiæ fol. 79 *etc.*

* *vel* instrumentum:

§ LXXXIX. Miracula a Viro sancto patrata fuisse, Ribadeneira non negavit. F

Datur

Quamquam Societatis Jesu Fundator illo fuerit loco apud Eminentissimum Cardinalem Ludovicum Ludovisium, ut eum a numero thaumaturgorum non esse segregandum dixerit; imo vero miraculorum omnium maximum fuisse miraculum Ignatium ipsum crediderit; *ex dictis supra* § 55, *num.* 579; *atque aliunde constet, Sanctum, per eum, qui facit mirabilia magna solus, fecisse miracula; quæritur tamen hic, quid de iis senserit Ribadeneira. Dico ergo, Ribadeneiram negasse numquam, patrata a Sancto miracula fuisse. Dictum sic probo. Christianum Simonem Lithum Misenum, hæreticum Calvinianum, probe depexuit P. Jacobus Gretserus variis libris apologeticis adversus iteratas istius blateronis calumnias, quibus Vitam sancti Patris a P. Petro Ribadeneira vulgatam impetiit, in lucem editis. Et in Apologia quidem secunda, anno* 1601 *Ingolstadii excusa,*

excusa, lib. V, *cap.* IV, *occasione miraculorum* S. Ignatii, *de quibus refutationem omisisse Gretserum ille calumniator objecerat, uti habemus e loco citato; occasione, inquam, illa regerit ei catalogum miraculorum,* Quæ, *ait,* ad effigiem ejusdem sancti Patris nuper addita, et tam scriptura, quam pictura expressa sunt. *Nec vero illa longe quæsita; sed, uti P. Julius Nigronius in historica Disputatione de* SS. Ignatio *et Caietano, in responsione ad Castaldum* § 16, *num.* 58 *notat,* ex ipsa Ribadeneiræ Vita, *nec non* ex tabula æneis typis depicta, opera ejusdem Petri Ribadeneiræ. *Refero ea verbis laudati Gretseri, ab illis utique hic legenda, qui vel dictam Apologiam, vel historicam illam Disputationem non habent in promptu. Audiatur itaque P. Gretserus.* 1. Graviter ægrotanti sanctus Petrus apparens sanitatem reddit. 2. Septem diebus in perpetua ecstasi persistit. Sæpe inter orandum a sensibus abstrahitur.

miraculorum novem supra viginti,

940 3. Maximarum rerum scientia momento pene temporis divinitus ei infunditur. 4. Aliquoties a terra sublimis miro splendore radiat. Matre cum puero Jesu adveniente, castitatis dono ornatur. 5. Senator Venetus cœlesti jussu admonitus, in publico cubantem noctu conquirit, et in domum suam adducit. 6. Quemdam, qui se præ desperatione suspenderat, ad dolendum de peccatis suscitat. 7. Mulierem arido a multis annis brachio, ipsius abluentem pannos sanat; ab altera dæmonum spectra fugat. 8. Morbo caduco a multis annis laborantem suo contactu sanat. 9. Diuturnam a femina tabem precibus abigit. 10. Moribundos a morte revocat. 11. Multos energumenos a dæmonibus; ægros ab incurabilibus morbis liberat. 12. Dum febri quotidiana laborans sæpe in campo concionatur, ejus verba ultra trecentos passus distincte audiuntur. 13. Multa futura prædicit; multa occulta et absentia divinitus cognoscit. 14. Obscurum ejus ægrotantis cubiculum divinus splendor illustrat. 15. A Deo Patre cum sociis commendatum Jesus in tutelam recipit. 16. Animam B. Hosii luce clarissima circumfusam, cœlum intrantem videt. 17. Judæum obstinato animo Christiana sacra respuentem tribus tantum verbis repente convertit.

a Sancto factorum, synopsis ex Ribadeneira..

941 18. In SS. Eucharistia Jesum aliquoties videt : cœlestes Sanctorum choros intuetur. 19. Ejus facies divino lumine splendens sæpe a diversis cernitur. 20. Cœlestes sæpenumero voces sacrificans audit. Multa de SS. Trinitatis mysterio, Deo revelante, cognoscit. 21. Orans, sacrificans, iter faciens, gravibus de rebus disserens, Christum ac B. Virginem sæpissime videt. 22. Dæmonem ad se tentandum venientem frequenter baculo per contemptum abigit. 23. Suæ splendore faciei graviter ægrotantem sanat, et cubiculum obscurum illustrat. 24. Dæmones sæpe Laureti apparentes, post multa remedia frustra ab aliis suscepta, per epistolam fugat. 25. Quidam incendium illi per injuriam imprecatus, subito ipse incendio extinguitur. Duorum mortem ei intentantium unus repente obrigescit; alter divina voce terretur. 26. Multis se post mortem sæpe ostendit, eodemque, quo obiit, temporis momento, magna collucens gloria apparet. 27. Corpus illius effossum multis luminibus fulget. Cœlestis harmoniæ concentus sæpe audiuntur. 28. Multas in partu a vitæ discrimine; multos a pestilentia, et gravibus morbis, tentationibusque eripit. 29. Dæmoniacos liberat. Cæcis visum, surdis auditum, moribundis salutem reddit. *Hæc ibi Gretserus.*

AUCTORE J. P.

Unde conficitur, falsum esse,

942 *Consequens ergo est, ut is inania sibi fingat somnia, qui adstruere audet, Petrum Ribadeneiram negasse, quod miracula fecerit sanctus Pater. Itane vero, an hæc et in publicam orbis lucem protulerit, et tamen eum miracula fecisse, Ribadeneira negarit, uti vult Joannes Baptista Castaldus? At ipsius in hac re falsam opinionem, dixeram pene inane commentum, recte refutat Julius Nigronius in Disputatione historica modo citata, num.* 57 *ita disserens :* Ut igitur cognoscatur..., non negatam Ignatio ab Ribadeneira miraculorum effectionem; neve hæc opinio Castaldi (criminationem nullo modo dicam) quem in legendo Ribadeneira oculus fefellisse videtur, hæreat in lectoribus ipsius epistolæ; illos hortor, ut attente legant caput ultimum primæ Vitæ *(anno 1572 editæ):* ac primum illa verba pag. 208: « Sed dicat aliquis: Si hæc vera sunt, ut profecto sunt, « quid causæ est, quamobrem illius sanctitas « minus est testata miraculis, et, ut multorum « Sanctorum, vita signis declarata, virtutumque « operationibus est insignita? » His auctor loquitur per prosopopœiam, et sub aliena persona, non ex propria sententia id sciscitatur. Deinde considerandæ sunt illæ duæ voces, MINUS TESTATA; quæ non negant omnia miracula, sed multitudinem miraculorum.

quod juxta istum auctorem S. Ignatius miracula non fecerit:

943 Tum interrogatio est de signis, quæ grandia illa miracula designant, quæ faciebant Apostoli, dicta quoque prodigia; cujusmodi erant excitationes mortuorum, sanationes repentinæ cæcorum et claudorum, toto spectante populo, quibus vulgus existimat contineri mensuram sanctitatis. Paulo post, pag. 209 hæc habet: « Mihi vero tantum abest, ut ad vitam Ignatii « illustrandam, miracula deesse videantur, ut « multa, eaque præstantissima judicem in media « luce versari. » His dictis, recenset, quæ sibi miracula videantur, non imperitæ plebis, sed prudentum judicio. Non longe a fine capitis cursim recenset miracula, etiam ad vulgi opinionem, narrata in historiæ decursu. « Itaque, « inquit, quæ narrata a nobis supra sunt, quamquam sine miraculo fieri multa non potuerunt, « ut tot dierum jejunatio, viribus nihil omnino « destitutis : octo dierum raptus, et a sensibus « destitutio : tot tantæque rerum divinarum illustrationes; P. Simonis periculose laborantis « sanatio, et sanitatis futuræ prædictio : dæmonis expulsio naturæ viam modumque exsuperans etc. » Subjicit quoque sanitates multis patribus restitutas, multasque prædictiones rerum futurarum, quas fuisse veras probavit eventus. Eadem omnino verba scripta leguntur in secunda editione anni 1586 pag. mihi 335, 337, 344: in qua sanitates et prædicationes, quod eas suis locis narrasset, in compendium redegit, [ne] de integro cum lectoris molestia repeteret. Nec dubito, si totum caput legisset Castaldus, quin aliter de miraculorum effectione sensisset atque scripsisset. *Hæc Nigronius de Ribadeneiræ sententia circa* S. P. Ignatii *miracula. Absit itaque ut Ribadeneiræ quis imputet illam falsitatem, quasi dixerit, nulla a* S. Ignatio *miracula esse patrata; quandoquidem duplex miraculorum genus clare ac diserte ei attribuit.*

quæ opinio convellitur ipsomet Ribadeneira

944 *Quid pluribus opus est? Audiatur iterum Ribadeneira in Vita breviore apud Quartemontium cap.* XVIII, *ubi modi, quem in narrandis Sancti nostri miraculis observavit, rationem reddens,*

AUCTORE J. P.

dens, ita fatur : Quia, *ait,* postremo quinti libri capite de miraculis breviter egimus, quasi nulla fecisset, aut ad demonstrandam ejus sanctitatem necessaria non essent; statui nunc ea paulo fusius exponere, non omnia quidem (res enim nimis in longum excurreret) sed partem dumtaxat eorum, quæ Deus efficere per Servum suum dignatus est. Quamvis enim cum anno 1572 primum Vitam ejus Latine scriberem, alia nonnulla miracula ab eo facta novissem; tamen adeo mihi certa et explorata non erant, ut in vulgus edenda, mihi persuaderem. Postea vero quæstionibus de ejus in Divos relatione publice habitis, gravibus et idoneis testibus fuerunt comprobata. Enimvero Deus, ut Servum suum extollat in terris, tam frequentibus eum in dies miraculis dignatur, ut mearum partium esse ducam, litteris hic mandare nonnulla *etc. Quæ vel umbra in hoc Ribadeneiræ textu, quæ miraculorum effectionem Sancto abjudicet? Imo vero quam perspicua potius notitiæ lux ostendit, miracula nonnulla præluxisse Ribadeneiræ, et jam tum ei cognita fuisse, cum primum Vitam ejus Latine scriberet?*

adversus obtrectatorem:

945 *Interea tamen neotericus quidam sciolus ac sordium convasator, in suo Dictionario historico et critico, tamquam ex tripode pronuntiat,* B *Ribadeneiram agnovisse bona fide, quod sanctus suus* Ignatius *non habuerit donum miraculorum etc... Quidquid sit, inquit ejusdem Dictionarii male feriatus rapsodiator, retractavit se in novo libro etc. Ita os illud impudens : cui erat parum, miracula sancti Patris convellere; nisi etiam in suis ad hunc locum notis pestiferum impietatis et blasphemiæ toxicum propinasset lectoribus, suam evomendo bilem adversus hunc Sanctum, tamquam in errorem, emotæ mentis hominem, insensatum, et phanatismo perditum. Ita loqui solent crucis Christi ac Sanctorum hostes ; quorum idolum propria opinio est, et quibus nulla est religio præter fanaticum enthusiasmum, quo in sacratissima quæque monumenta impie debacchantur. At nos Ribadeneiræ fidem adversus obtrectatores hujusmodi vindicemus.*

ac stabilitur fides Ribadeneiræ

946 *In Examine Matritensi ejusdem patris Ribadeneiræ de vita et miraculis* S. Ignatii, *anno* 1595 *habito, atque una cum aliis documentis Romanis ad me misso; inter alia in eodem a se quæsita, et interposita juramenti religione a se responsa, ad Interrogatorium quartum,* An res miraculosæ, quæ de prædicto Patre Ignatio in... C libro Vitæ ejus narrantur, sint adeo certæ et comprobatæ, quemadmodum sonant : vel an sint relatæ cum aliqua exaggeratione, et amplificatione, ita ut sint minoris certitudinis et veritatis. *Ad Interrogatorium, inquam, quartum P. Ribadeneira sic respondit,* Quod quamvis omnia contenta in dicto libro Vitæ, quam ipse testis scripsit, Patris Ignatii, continent judicio ipsius testis eam veritatem et approbationem, quam in proxime præcedenti interrogatione declaravit; judicat nihilominus, res miraculosas et supernaturales, quæ in dicto libro narrantur, habere minorem dubitationem, et magnam certitudinem veritatis; eo quod eas acceperit ipse testis a personis omni fide dignis, easque scripserit adhibita omni simplicitate et sinceritate : in quem finem ipse testis vult declarare, quemadmodum ex iis nonnullas acceperit.

et variis.

947 In primo libro Vitæ Patris Ignatii cap. VI dicitur, quod, cum ipse Pater esset Manresæ scrupulis vexatus, permansit absque cibo et potu ab uno die Dominico usque ad subsequentem diem Dominicum, petens a Domino nostro, ut ipsum D liberaret a terribili illa tempestate, quam patiebatur, et quod eodem ipso tempore se flagellis ter quotidie verberaret, septemque horas in oratione perageret, aliasque asperitates susciperet; nec tamen ei vires corporales debilitarentur. Quæ omnia cum suis circumstantiis bene perspecta, videntur ipsi testi miraculosa. Narravit autem ea ipsemet P. Ignatius patri Ludovico Gonzalez de Camara, cum per annum, antequam ipse P. Ignatius obiret, precibus Societatis inductus, eidem patri Ludovico narraret, quæ ipsi P. Ignatio contigerant; idque ad nostrum exemplum. Et ipse testis asserit, se habere scripta, quæ tunc fuerunt conscripta, quibus veritas hæc comprobatur.

quæ deposuit

948 Quod ipsemet Pater Ignatius fuerit in extasi per octo dies in eodem oppido Manresæ, ut habetur in primo libro ejus Vitæ cap. VII, dixerat ipsi testi Romæ anno 1544 Isabella Rosel. domina quædam Barchinonensis valde Christiana et devota, quæ quidem adjuvit et sustentavit Patrem Ignatium, quo tempore studiis Barchinone vocabat : ac deinde venit in Urbem, ut illum videret, essetque sub illius obedientia. Quod cum assequi non potuisset, Barchinonem rediit, facta- E que est sanctimonialis, et in monasterio sancte obiit. Hæc domina narravit ipsi testi id, quod scripsit de hujusmodi raptu et extasi octo dierum. Narravit autem eo modo, quo ibi scribitur, subjungens, quod ii ipsi, qui Manresæ ipsi Patri etiam noctu adfuerant, quamdiu in illo raptu manserat, eidem dominæ eodem modo eadem retulerunt.

in Examine Matritensi ann 1595.

949 Similiter cum ipse testis anno 1574 ex Urbe rediret in Hispaniam, et Barchinonem transiret, invenit in ea civitate hominem quemdam, nomine Joannem Pasqualem, senem et valde bonum Christianum. et ut talem habitum in illa civitate universa ; quem, eo quod esset ex oppido Manresæ, et filius cujusdam Agnetis Pasqualis, quæ fuit mulier valde pia, et Patri Ignatio devota, quem domi suæ Manresæ exceperat, et curam ejus gesserat; interrogavit, an recordaretur, quod dictus Pater Ignatius fuisset Manresæ per octo dies raptus, et tamquam mortuus : qui respondit : Imo optime recordor : eram ego tunc natus sexdecim vel decem et septem annos : et inveni illum eo modo, cucurrique ad matrem meam, dixique illi : Magister obiit, sanctus ille.

§ XC. Reliquæ pro miraculis S. Ignatii a Ribadeneira assertis vindiciæ.

F

Miracula a Ribadeneira relata.

In *eodem juridico Examine Matritensi sic prosequitur Ribadeneira :* Quod Pater æternus, ejusque dilectus Filius crucem bajulans apparuit Patri Ignatio in ipso urbis Romæ ingressu, narravit nobis Pater magister Laynez patribus et fratribus, qui tunc Romæ eramus, et in exhortatione quadam, cum nobis explicaret examen generale Patris Ignatii, nostrumque institutum : cui exhortationi ego interfui : idque audivi eodem modo, quo scripsi. Ipse etiammet Pater Ignatius interrogatus, dum viveret, de nonnullis circumstantiis, quæ in hac admirabili visione intervenerant, remisit responsum ad præfatum patrem Laynez ; cui dicebat, se id narrasse, dum gestum fuit, eodem modo, quo gestum erat. Et idem Pater Ignatius mentionem facit hujus visionis in scripto quodam, quod post ipsius obitum inventum

A tum est propria ejus manu conscriptum: cujus exemplum ex ipso autographo descriptum habet ipse testis.

qua nitantur auctoritate,

951 Quod sanum reddiderit suis precibus patrem Simonem Rodriguez, ejus socium, cum ad mortem usque infirmaretur Bassani, fueritque illi certo significatum, quod Pater Simon non moreretur ex ea infirmitate, dixit hic testis, patrem Laynez sibi id narrasse. Id quod ipse pater Laynez refert scripto quodam de anno 1547 Bononia ad magistrum Polancum, manu patris magistri Salmeronis conscripto, et ipsius patris Laynez manu subscripto: ipsumque autographum habet ipsemet testis, qui asserit, ipsum patrem Simonem agnovisse, prædicasse, et narrasse multis hoc beneficium, quod a Domino acceperat, mediante Patre Ignatio, prout refert in nono capitulo secundi libri.

ipsemet Ribadeneira

952 Quod sanum eodem modo reddiderit Stephanum Baroelum, qui Societatem ingressus fuerat mense Julio anni 1541, et post dies paucas in morbum inciderat, et ad ultimum usque spiritum decumbebat; aperit ipse testis, se scire, eo quod, cum Pater Ignatius sacrosanctum Missæ Sacrificium celebraturus ad S. Petri in Monte B aureo pergeret, Deumque deprecatutus pro dicti Stephani Baroeli infirmi incolumitate, ipsum Patrem Ignatium comitatus fuerit, ejusque Missæ celebrationi ministraverit. Qui quidem Pater Ignatius Missæ Sacro peracto, redditisque de more gratiis, dixit ipsi testi: Non morietur hac vice Stephanus. Quod ita evenit: fuitque publica vox domi, quod Patris Ignatii precibus continuo melius habuerit infirmus; prout refertur in quinto libro cap. XI ejus vitæ. Pater etiam Laynez in scripto illo dato Bononiæ mentionem hujus rei facit tanquam miraculosæ: atque ipsemet Stephanus id agnovit: vixitque multos annos sacerdos in Societate, obiitque ante annos paucos.

in Examine Matritensi

953 Quod viderit cœlum ingredi animam baccalaurei Hozes, qui Patavii obiit, cum Pater Ignatius longissime distaret in regno Neapolitano, ipsemet Pater Ignatius id narravit Patri Ludovico Gonzales de Camara, et Pater Laynez hujus rei meminit in eo scripto, quod Bononia misit ad P. Polancum.

Quod similiter viderit animam patris Joannis Codurii, qui primus e suis sociis Romæ obiit anno 1541, 29 Augusti, S. Joanni Decollato sacro, et quemadmodem substiterit ad Pontem C Sixti, cum pro eo Missam celebraturus ad S. Petri in Monte aureo pergeret, pater Joannes Baptista Viola, qui Patrem ipsum Ignatium tunc comitabatur, id narravit ipsi testi eodem modo, quo illud scripsit lib. III, cap. I ejus historiæ. Narravit autem Genuæ anno 1570.

juridice

954 Cun pater magister Laynez Venetiis ageret de negotio capiendæ possessionis prioratus della Madalena, quem bonæ memoriæ Paulus PP. III collegio Societatis Patavino annexuerat; inveniretque maximam contradictionem, diffidens, quod posset vincere magnas difficultates, quæ se offerebant; scripsit ad Patrem Ignatium, negotium illud nullum habere remedium aliud, quam a Deo: ad quod impetrandum, ut sua Reverentia celebraret unum Sacrum: quod Pater Ignatius præstitit; scripsitque ad patrem Laynez: Celebravi Sacrum Missæ, quemadmodum petiisti: ne sis sollicitus de negotio isto, et habeas illud pro expedito. Octavo post die, ex quo litteræ illæ fuerunt conscriptæ, fuit negotium conclusum tanta uniformitate senatus Veneti, ut in admirationem venerint viri experti in illa republica, prout refertur cap VI, lib. III ejus historiæ. Id quod ipse testis novit ex relatione sibi facta per ipsummet patrem Laynez, quem ipse testis comitatus est per dies aliquot, dum Venetiis negotium hoc ageret.

AUCTORE P. J.

edisserit.

955 Quod sanum reddiderit Pater Ignatius illum dæmoniacum, qui erat in domo Societatis, et vocabatur Matthæus, qui postea Ordinem Camaldulensem fuit ingressus, asserit ipse testis, se scire, eo quod cognoverit dictum Matthæum ante et posquam a dæmone vexaretur. Et dum vexabatur, vidit illum et audivit loquentem, habebatque ejus curam, ac novit, quod Pater Ignatius illum in suum cubiculum advocaverit, ostiumque clauserit: unde idem Matthæus incolumis fuit egressus, ut refertur lib. V historiæ cap. VI. *Quæ cum ita sint; quanam veri specie affirmari potest, Ribadeneiram, Societatis nostræ Auctori vim miraculorum effectricem a Deo communicatam abjudicasse?*

Vis effectrix miraculorum aliunde confirmatur.

956 *Enimvero illa confirmatur* 1°. *Ex relatione in causa canonizationis* S. Ignatii *eoram Gregorio PP. XV; ut videre est inferius paragraphi* 101 *parte tertia.* 2° *Ex Bartolo lib.* IV, *num.* 40, E *e cujus editione anni* 1650 *disco, illustrissimum dominum Nicolaum Zambeccarium, Advocatum uti appellant, consistorialem, coram dicto Pontifice, in publico consistorio finem imposuisse libello supplici pro canonizatione, dicendo, miracula in actis referri supra ducenta. Præter morem hic citavi illam, quæ est in promptu, Bartoli editionem; quia apud Latinum ejus interpretem inter verba alia prædicti D. Zambeccarii, quæ profert in fine libri* IV, *ea non invenio.* 3°. *Ex centum miraculis, a* S. Ignatio *qua vivo qua mortuo patratis, et libro* V *apud Bartolum editis.* 4°. *Ex nostra omnis generis miraculorum (adde etiam beneficiorum) collectione, quæ in Gloria Sancti posthuma producetur ex Ridadeneira in Vita breviore, aliisque monumentis, tam typo editis, quam manu scriptis, et ad hæc usque tempora deductis. Atque hæc sunt plus quam satis ad vindicandam miraculorum, qua Deus suum Famulum cum vivum tum mortuum honorare dignatus est, efficientiam.*

§ XCI. Vita prima ex ore Sanc. Ignatii excepta et scripta a P. Ludovico Consalvo a Camara S. I.; Perpinianus Vitam ejusdem Sancti conscribere meditatus; Didacus Paiva Andradius quid et quando scripserit.

F

Quis P. Ludovicus Consalvus fuerit.

P*rimos inter Actorum* S. Ignatii *scriptores nomen egregie commendavit suum P. Ludovicus Consalvus; sive, prout in Historia Societatis ad annum* 1545, *num.* 45 *vocatur,* Ludovicus Consalvius a Camara; *quo anno nostræ Societati adlectus fuisse, ibidem scribitur,* prætoris *utique* Materiæ insulæ filius, vir claro loco natus, nec ingenio minus, doctrinæque varietate nobilis, Græcis Hebraicisque litteris eruditus; ut qui Parisiis præstantissimis doctoribus operam dederat. *Hic porro Ludovicus gesta sanctissimi Parentis*

AUCTORE J. P.

rentis nostri ex animo ejus elicuit, atque ex ore itidem ejus scribendo excepit, et ultimo quidem vitæ ejus biennio. Quod, quo modo contigerit, disces ex præfatione in ista Acta, quæ est patris Natalis, viri in Societate notissimi, e tabulario Romano ejusdem Societatis transcribi curata, hucque missa a P. Ignatio Pinio; qui apographo nostro adscribit, præfationem illam limatam esse secundis curis ab ipso Natali, manu propria; sibi, inquit, nota ex aliis ipsius scriptis. Quæ præfatio cum alium habeat auctorem, quam habeant ipsa Acta, quibus ea præfigitur; videtur non importunus hic offerri locus, eam producendi. Sic ergo sonat: Audieram ego, et alii patres, a Patre nostro Ignatio, tria ipsum expetiisse a Deo consequi beneficia, antequam ex hac vita discederet. Primum, ut Societatis Institutum a Sede Apostolica confirmaretur. Secundum, ut similiter Exercitia spiritualia. Tertium, ut conscriberet Constitutiones.

P. Natalis

958 Id cum ego meminissem, et viderem, eum esse consecutum omnia; verebar, ne e nobis ad meliorem vitam vocaretur. Cum autem scirem, solitos esse sanctos patres, instituti alicujus monastici auctores, posteris, vice testamenti, ea monita dare, quibus ad virtutis perfectionem juvari posse confiderent: tempus observabam, quo possem commode idem a P. Ignatio postulare. Contigit anno 1551, cum simul essemus, ut diceret P. Ignatius: Nunc ego altior cœlo eram; passus (opinor) mentis aliquam extasim, vel raptum, ut frequenter solebat. Venerabundus sciscitor: Quid istuc rei est, Pater? Ille ad alia divertere sermonem. Illud igitur ego opportunum tempus existimans, peto a Patre atque obsecro, ut nobis vellet exponere, quemadmodum ab initio suæ conversionis illum Dominus gubernasset, ut nobis illa expositio esse posset loco testamenti, et paternæ institutionis, Nam cum sis (inquam) tria illa consecutus, Pater, quæ ante obitum tuum videre desiderasti, veremur, ne ad cœlum sis evocandus.

a sancto Patre tandem impetravit

959 Excusabat Pater suas occupationes; non posse eo animum se, vel tempus applicare. Et tamen, Celebrate (inquit) tres Missas de hac re, Polancus, Pontius, et tu: et ex oratione ad me referte, quid censeatis, Idem (inquam) Pater, censebimus quod nunc. Addidit suavissime: Agite, quod dico. Celebravimus: retulimus idem; pollicitus est, se facturum. Anno sequenti cum rursum ex Sicilia rediissem mittendus in Hispaniam, interrogavi Patrem, si quid egisset. Nihil, inquit. Rediens ex Hispania anno 1554, rursum rogo. Non attigerat. Ibi vero, nescio quo ductus animo, constanter certe dixi Patri: Sunt ferme quatuor anni, quibus obsecro non meo solum, sed aliorum patrum nomine, ut nobis explices, Pater, quemadmodum Dominus te instituerit ab initio tuæ conversionis: id confidere nos, fore nobis et Societati utile in primis. Verum cum videam, te illud non præstare, hoc audeo confirmare; si id facias, quod tantopere desideramus, eo beneficio nos usuros studiose: si non facias, propterea non futuros animo debiliori, sed tam confidenti in Domino, quam si omnia scripsisses.

ut res suas gestas dictaret;

960 Nihil respondit Pater, sed (eodem, ut opinor, die) advocato ad se patre Ludovico Gonzalez, incipit ipsi narrare, quæ ille pater, ut est excellenti memoria, postea scribebat. Ea sunt Acta P. Ignatii, quæ circumferuntur. Fuit autem P. Ludovicus in prima congregatione generali electo, et in eadem electus Assistens Præpositi Generalis Patris Laynez. Fuit potea institutor in litteris, et Christianis moribus regis Portugalliæ Sebastiani, insigni religione et virtute pater. Scripsit P. Conzalez partim Hispanice, partim Italice, ut aderant præsto amanuenses. Vertit latine P. Annibal de Codretto, doctus admodum et pius pater. Uterque adhuc vivit, et auctor et interpres. *Ita P. Natalis: cujus dictis nos ista addimus.*

quas Consalvus excepit; Codrettus Latine reddidit;

961 *Et memoratus quidem auctor Ludovicus Consalvus obiit anno* 1575, *ex Historia Societatis nostræ part.* IV, *lib.* III, *a num.* 183 : *ubi datur ejus elogium. Quæ autem in illo huc spectant, sunt ista :* Percarus olim vixit sancto Parenti Societatis Ignatio: et sub eo aliquandiu Romanæ professorum domui minister præfuit, diligens ejus virtutum observator idem et imitator: ex cujus etiam ore multa de ejus vita excepta in commentarios retulit. *Res ista confirmatur ex apographis nostris Romanis, quæ notantur excerpta e libro Memoriali dicti patris Ludovici Consalvi, paginarum* 200 *in folio; in cujus præfatione dicit, se a Septembri* 1554, *quo a* S. Ignatio *factus est Minister domus professæ Romanæ, usque ad* 23 *Octobris* 1555, *ejus dicta, facta, exempla annotasse. Quod vero id non fecerit perfunctorie, illud argumento est, quod Joannes III, Lusitaniæ rex,* Ludovico Gonsali (qui Joanni principi, filio suo, a confessionibus fuerat) in Urbem proficiscenti mandat, ut omnia Ignatii dicta, factaque curiose observet, et ad se diligenter perscribat *etc., ex Ribadeneira lib.* IX, *cap.* XVII. P. Annibal Codrettus.. vir fuit in omni politioris litteraturæ genere, tribusque linguis, Latina, Græca, et Hebraica, atque in morum cumprimis facilitate pariter, et gravite admirandus; *sicut inter plures alias ejus laudes dicitur in Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu, anno* 1599, *uti ibidem notatur, mortui. Celeberrimum vero fuit in Societate P. Hieronymi Natalis nomen, ex Ordinis nostri Historia; in cuju parte* IV, *lib.* VIII, *num.* 24 *scribitur e vita excessisse anno* 1580, *et egregie laudatur num.* 25 *et sequentibus. Fontii, qui in dicta præfatione occurrit, cognomento Gogordani, gesta describunt Orlandinus et Sacchinus in Historia Societatis.*

Ribadeneira autem ante oculos habuit.

962 *Jam vero quod Ludovici Consalvi scripta, super quibus dictus P. Natalis suam præfationem condidit, præ oculis habuerit Ribadeneira, neque habuerit segniter, illa utpote secutus; liquet ex ejus præfatione Vitæ Ignatianæ prævia ad fratres Societatis Jesu, ubi magno cum candore,* Deinde ea dicemus, *inquit,* quæ assidua multorum annorum flagitatione victus, et omnium fere patrum contentione, ipsemet Pater de vita a se ante acta, P. Ludovico Gonzali aperuit: idque eo anno, qui ejus mortem antecessit, meditato, magnoque consilio fecit.. Quæ ille accurate diligenterque ex Ignatii ore excepit, et totidem ferme verbis perscripsit. Eaque omnia, quemadmodum tunc quidem scripta sunt, apud me habeo. *Ceterum ipsum Consalvi exemplum* partim Hispanice, partim Italice, ut aderant præsto, *juxta dicta,* amanuenses *exaratum, patuit P. Ignatio Pinio, qui de eo sic testatur :* Scriptum hoc originale præ manibus habeo. Illi præfixus est manu P. Natalis hic titulus: Acta P. Ignatii, ut primum scripsit P. Ludovicus Gonzales, excipiens ex ore ipsius Patris. *Ad hæc, in primigenio isto exemplari diligenter versatus idem Pinius, bene multas inde notas prompsit pro Latina ejus interpretatione: sicut videbitur suo loco.*

963 *Verum*

Recensentur variæ rationes,

963 *Verum laudatus mox Pater misit huc etiam præfationem ipsius auctoris P. Ludovici Consalvi, quam Actis præfixam reperisse se scribit in quodam exemplari Hispanico: unde ipsam, Hispanice conscriptam, indeque transcriptam accepi, latinitate donavi; Actisque Consalvianis ex versione Codretti Latine redditis præfixi, ac prælo subjeci una cum ipsis Actis. Ceterum de hac re paucis, lector benigne, te monitum volo. Præfationis auctor idem, qui Actorum, Consalvus, eximias scriptæ a se, Sancto dictante, Vitæ dotes commendat ex variis ejusdem notitiis, quas et in sua eadem præfatione commemorat ipsemet, et nobis observandas relinquit.* 1°. *Magnus in dicta Vita est scribendi candor, nec minor narrandi sinceritas.* 2o. *Accurate expressa notatio temporis, quo scribere cœpit auctor, et quo desiit. Cœpit utique a mense Septembri anno* 1553; *anno autem* 1554 *scriptio intermissa; resumpta, die* 9 *Martii anno* 1555, *et postea alio mense, anno eodem; quo demum ad finem vergente, ipsa quoque finem habuit; medio utique anno cum uno circiter mense, antequam Pater sanctus vivere desiit, absoluta.* 3o. *Res narratæ, ac narrandi modus summa cum fide sunt expressa, ex verbis auctoris Consalvi num.* 3 *in præfatione citatis.* 4o. *Vita illa potest ac debet accipi tamquam ultima optimi Parentis nostri voluntas, amoris pignus ac testamentum.* 5°. *Non vulgare ipsa sibi pretium facit, quia prima; quia authentica; quia ab ipso Sancto dictata.*

ob quas Vita Consalviana typis detur.

964 *Quæ cum ita sint, erunt, ni fallor, non pauci, qui mecum sentiant, Vitam illam, tot titulis venerabilem, e tenebris, in quibus delituerat hactenus, in lucem proferri merito debere: non ideo, quod res multas contineat, quas non habeat Ribadeneira, cum ejus ipsa sit aliquousque compendium: sed quia altera alteram juvat, Consalviana nimirum Ribadenerianam confirmando; hæc vero illustrando illam, et pluribus notitiis amplificando, ac locupletando documentis. Ad hæc, Consalviana subservit, ad roboranda quædam dicta superius in nostro Commentario prævio: ubi ejusdem rationem habuimus. Ceterum hoc titulo prænotatur:* Acta quædam R. Patris nostri Ignatii de Loyola, primarii secundum Deum institutoris Societatis Jesu. *Apographo nostro hæc adscribit P. Ignatius Pinius:* Hoc exemplar Latinum Actorum recognovit P. Natalis, et quædam scriptionis vitia in eo correxit manu propria. *At vero si quis vel malevolus vel imperitus Viro sancto, cetera modestissimo ac suarum rerum custodi maxime taciturno, labeculam affricet vanitatis, quasi vero exorari tandem sese sit passus, ut sui animi arcana ex intimis cordis penetralibus producta cum bene multis magnisque laudibus, ad se inde profecturis, panderet; expendat is, quæ de isto argumento Ribadeneira inserit prologo suo ad fratres Societatis Jesu: ubi habebit affatim, cur illud factum æqui bonique consulat ac laudet. Accedit eo, quod dictata sub finem vitæ simplici illa ac brevi narratione, pro reliquis consulendum monuerit non P. Jacobum Eguiam, qui intime eum norat e sacris confessionibus: sed P. Hieronymum Natalem, cui per temporum intervalla aliquantulum aperuerat animum; persuadere utique, sicuti credere par est, hoc facto conatus, nihil occultare se; omniaque reduci ad id, quod et ibi dixerat ipse, ac dicere poterat Natalis. Atque illud est, quod dicitur, humilitatem tegere sub humilitate, vel ipsa nimirum circa fugam humilitatis, apud alios existimatione vitata; prout observat Bouhoursius lib.* VI *Vitæ.*

Petrus Perpinianus in animo habuit scribere Vitam S. Ignatii.

965 *In Historiæ Societatis nostræ parte* II, *lib.* II, *num.* 163, *ad annum* 1558 *ponitur alius, qui Vitam sancti Conditoris nostri litteris mandare cogitaverit. Citemus verba:* Petrus Perpinianus in admirationem cunctos rapiebat cum ceteris eloquentiæ partibus, tum actionis præcipue dignitate *etc.* Qui utinam, quod et ipse hoc tempore meditabatur, et Michael Turrianus auctor erat, B. Ignatii vitam et Societatis historiam conscripsisset!

Antiquissimis auctoribus annumerandus Didacus Paiva.

966 *De* S. Ignatio *ac Societate nostra optime fuit meritus Didacus Paiva Andradius Lusitanus, quem superius in Commentario hoc citavi; et qui inter Orthodoxarum explicationum libros decem, quos publici juris fecit, primum inscripsit De origine Societatis Jesu, ac Martini Kemnitii, qui ejusdem Societatis institutum impudentibus calumniis exagitarat, audaciam retudit; cui etiam libro Ignatianæ vitæ seriem intexuit. De ejusdem scriptoris antiquitate statue ex eo fol.* 2 *editionis Venetæ anni* 1592, *qua utor, referat:* Ex *Sancti primis filiis ac commilitonibus hodie* quatuor adhuc vivunt superstites, Jacobus scilicet Laines, hujus sanctissimæ Societatis Præpositus Generalis dignissimus, atque de Dei Ecclesia, bonorum omnium judicio, optime meritus; Alphonsus Salmeronius, Simon Rodericus, et Nicolaus Bobadilla. *Cum autem e vita excesserit Lainius anno* 1565; *sequitur, ut post hunc annum illa non scripserit Paiva; proinde antiquissimis, qui* Ignatii *gesta litteris prodidere, auctoribus accensendus. Plura dabit de eo Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hispana Scriptorum, qui post annum* 1500 *claruere, tom.* I, *pag.* 235. *Guilielmum Eysengrenium, falsum videlicet in eo, quod laudatum auctorem crediderit fuisse Societatis Jesu, corrigit Bibliotheca Scriptorum nostræ Societatis pag.* 177; *cujus ille quidem amicus fuit et propugnator, non vero alumnus; uti ibidem invenies.*

§ XCII. Vita a P. Petro Ribaneira scripta.

Ribadeneiræ characteres cum ex ipsius-met testimonio,

H*ujus Vitæ auctor in Catalogo Scriptorum Societatis, quem vulgavit, pag.* 225 *editionis secundæ anni* 1613, *ita de se fatur:* Petrus Ribadeneira, natione Hispanus, patria Toletanus, omnium totius Societatis Jesu minimus atque indignissimus filius, anno salutis 1540, die 18 mensis Septembris, ad Societatem nostram tunc nascentem, et nondum a Sede Apostolica confirmatam, Romæ singulari Dei beneficio puer adductus sum, et a B. P. N. Ignatio admissus, et multis ac magnis perfunctus laboribus, scripsi hactenus de Vita B. P. N. Ignatii, Societatis auctoris, tum Latine tum Hispanice libros 5. Alteram item ejusdem B. P. Vitam breviorem, sed multis ac novis miraculis illustratam *etc.* *Ita vir modestus de se parce, plura P. Josephus Juvencius Historiæ Societatis Jesu lib.* XXV, *part.* V, § 11; *ubi de eo ad annum Christi* 1611, *quo obiit, hæc memorat:* Cum puer operam litteris daret, floreretque inter suos æquales nobilitate generis et ingenii gloria, contigit, ut Cardinalis Alexander Farnesius ad Carolum V a Paulo III missus, Toletum accederet. Adolescentis eximia delectatus indole, Romam rediens, eum sibi comitem adscivit. Ibi cum Ribadeneira præter Societatis domum iret,

introgressus

AUCTORE J. P.

introgressus videndi studio, incidit in S. Ignatium : cujus sermone ac primo congressu mirifice captus, statuit ei se totum ac Societati, quæ nono post die confirmanda per summum Pontificem erat, dedere. Nec dubitavit Ignatius, divina collustratus luce, complecti juvenem et suis addere. Spem beati Patris non fefellit : ac perceptis summa celeritate philosophorum ac theologorum placitis, præcipuam ad dicendum indolem, cum pari ad agendum prudentia conjunctam ostendit.

tum ex scriptoribus, elogia ejus.

968 Quamobrem ad gravissima negotia gerenda primum a S. Ignatio, deinde a Lainio et Borgia, successoribus Ignatii, adhibitus, collocandæ in Belgio Societati perutilem navavit operam : Tusciæ ac Siciliæ provincias gubernavit : eamdem Siciliam ac postea Insubriam, hanc visitatoris, illam commissarii appellatione ornatus, inspexit. Bis officio Assistentis functus, primum Italiæ, deinde Hispaniæ : bis generali congregationi interfuit... Historiam Hispanæ Societatis scribere parantem mors intercepit anno ætatis octogesimo quinto, 10 Cal. Octob. Madriti. *Omnium autem sancti Parentis nostri filiorum, qui supererant, antiquissimus fuit, ex Vitæ brevioris Ignatianæ,*
B *interprete Quartemontio, anno* 1612 *Ipris Flandrorum impressæ, præfatione ad lectorem. Viri elogium ex ejus humilitate, pietate, ratione gubernandi, et scribendi, apud citatum Juvencium contexitur. Summam erga* S. Ignatium, *diu ac penitus a se introspectum, venerationem in terris non nisi cum morte deposuit. Etenim* oratus a patribus, qui morientis lectum circumstabant, ut consolari mœrentes, ac pia precatione prosequi ne gravaretur; digitum in effigiem S. Ignatii, quia vox defecerat, intendens, innuit postulandum ab eo, quod quærebant ; *prout legere est loco citato. Porro his adde Bibliothecam Scriptorum Societatis Jesu, ubi inter alia sic scribitur :* Funus ejus multi proceres, multi Religiosi celebrarunt, et manibus ejus oscula, reverentiæ causa fixerunt. Tanta certe fuit virtutis ejus existimatio, ut Fr. Franciscus Tamaius, vir gravissimus ex familia S. Francisci de Paula, sacræ Inquisitionis qualificator, de illo, quod olim de S. Bonaventura S. Thomas, usurparet, Sinamus Sanctum laborare pro Sancto; cum scilicet approbaret, quam postremo Ribadeneira conscripsit, Narrationem gestorum in negotio canonizationis S. Ignatii, usque ad ejus beatificationem : *e quo libello*
C *dabo plurima* § 97, *num.* 1014, *ac deinceps.* Anno *autem* 1633 caput ejus inventum est, *sicut memorat Bibliotheca citata,* tam integrum, atque sincerum, ac si tum primum obiisset; ut, qui eum, dum in vivis erat, cognoverant, jam etiam ex vultu agnoscerent : ea propter decentiorem in locum sublatum est. Ambrosius Machon, archiepiscopus Calaritanus, in Appendice defensionis sanctitatis B. Luciferi, vocat Petrum Ribadeneiram sanctitate conspicuum.

Assignantur fontes

969 *Ceterum omnibus egregii biographi dotibus Ribadeneira admodum excelluit. Fuit enim rerum, quas scripsit, scientissimus ; documentorum, unde scriberet, instructissimus; veritatis tenacissimus in materia et forma scribendi; in rerum autem delectu, si quis alius, accuratus ; quibus omnibus magnum superaddit auctoritatis pondus, integritas vitæ plane singularis.* Quoniam, *ait in egregia illa sua ad Vitam Ignatianam, quam edimus, præfatione,* historiæ prima lex veritas est, hoc in primis profiteor, me nihil inexploratum scripturum; sed res mihi notas, certas, testatasque litteris proditurum. Ea enim in medio afferemus, quæ D
nos ipsi aut in Ignatio vidimus, aut ex ipso aliquando audivimus. Si quidem tanta erga me Pater misericordiarum benignitate usus est, ut me puerum, ac vix quatuordecim annos natum, nullo meo merito (nondum Societate nostra a Paulo III Pont. Max confirmata) ad cognitionem Ignatii, atque ad eam familiaritatem adduceret, ut ab ejus latere non discederem ; sed domi, foris, omnibus in rebus illi præsto essem, ejusque dicta, facta, vultum, motus observarem.. Propter hanc igitur diuturnam consuetudinem et familiaritatem, non solum exteriora et aperta cum multis, verum etiam interiora, et recondita quædam Ignatii cum paucis, ex ipso sæpe cognovimus.

e quibus suam Vitam hausit Ribadeneira.

970 *Præter propriam, eamque adeo singularem vitæ ac morum* S. Ignatii *perspicientiam, alium mox Ribadeneira assignat fontem, quo usus est, nimirum Ludovicum Consalvum. Alium denique ibidem indicans fontem,* Postremo, *ait,* ea etiam narrabimus, quæ a R. P. Jacobo Layne, Societatis nostræ Præposito Generali, vel sermone, vel scripto accepimus : qui propter arctissimam conjunctionem, et summam cum Ignatio societatem in perferendis pro Christo et ejus Ecclesia immensis prope laboribus, ipsis illis primis initiis, E
cum esset tempore ex sociis fere primus ex decem, amore omnium carissimus filius, multa vidit, multa notavit, eaque in quotidiano sermone, optanti mihi sæpe narravit. Ex iis igitur fontibus hæc nostra manarunt. *De rerum delectu ibidem sic testatur :* Quæ vero incertis, *inquit,* auctoribus, aut non satis locupletibus dici poterant, ea ne scribenda quidem putavimus. Est enim persuasum nobis, cum in omni re mentiri turpe esse, tum vero in Sanctorum Vita referenda turpissimum. Nam neque Deus, ad gloriam suam illustrandam, mendaciis nostris indiget : neque primam et summam veritatem falsis narrationibus et commentitiis honorare velle, fas est. *Ex dictis perspicuum est, historicum nostrum, insignibus instructum documentorum atque animi præsidiis, ad scribendum accessisse.*

Auctoritas ejusdem scriptoris

971 *Verum hæc illustrare ac confirmare placet ex dicti Patris Examine, anno* 1595 *Matriti juridice instituto, præsertim quia ibi rem testatur interposita juramenti religione. Ibi ergo ponitur* Interrogatorium patris Gasparis de Pedrosa, procuratoris generalis Societatis Jesu in hac curia, ad examinandum patrem Petrum de Ribadeneyra, ejusdem Societatis circa vitam, virtutes, et sanctitatem Patris Ignatii de Loyola, F
ejusdem Societatis fundatoris, *in varia distributum puncta; e quibus promo illa, quæ hunc spectant.* 1°. In primis, An cognoverit præfatum Patrem Ignatium : quandiu et quibus de rebus cum eo egerit? 2°. Item an sit ipsemet testis, qui librum Vitæ Patris Ignatii Latine et Hispanice sub nomine patris Petri de Ribadeneyra editum conscripserit? 3°. An quæ in eo libro continentur de vita et moribus dicti Patris Ignatii, sint vera, et quibus rationibus adducitur, ut vera esse credat..?

confirmatur ex actis in Examine Matritensi,

972 In oppido Madridii (*verba damus Examinis*) die 31 Julii 1595, coram illustrissimo et reverendissimo Domino D. Camillo Caëtano patriarcha Alexandrino, Nuntio suæ Sanctitatis in his regnis, et in præsentia notarii infrascripti, pater Gaspar de Pedrosa, procurator generalis Societatis Jesu, produxit in testem ad comprobationem eorum, quæ in suprapositis interrogationibus continentur, patrem Petrum de Ribadeneyra

Ribadeneyra prædictæ Societatis, a quo sua Dominatio illustrissima jusjurandum excepit in forma juris ; quod, cum ille recte ac plene protulisset, manu ad pectus, ut sacerdotem decet, apposita promisit, se verum dicturum circa ea, quæ nosset, et de quibus interrogaretur. Et sua Dominatio illustrissima mandavit, ut D. Doctor Paulus Beni, ejus Auditor, in præsentia mei, ejus infrascripti notarii, excipiat examen ac depositionem prædicti patris Petri de Ribadeneyra : sicque providit et mandavit præsentibus testibus Ferdinando de Monte mayor, et Alvaro Prieto, suæ Dominationis illustrissimæ familiaribus, in præsentia mei Francisci de Luna notarii : et post præmissa, in eodem oppido Madridii, die 5 Augusti 1595, coram prædicto D. Doctore Paulo Beni, Auditore supradicti illustrissimi ac reverendissimi domini Patriarchæ ac Nuntii, comparuit præsens dictus P. Petrus de Ribadeneyra, habitator collegii Societatis, hujus prædicti oppidi : et cum esset interrogatus sub debito juramenti per eum præstiti, ut supra dictum est, dixit et declaravit coram prædicto D. Auditore, quæ sequuntur :

in quo interrogatus de S. Ignatio,

973 Ad primam interrogationem dixit, se cognovisse Patrem Ignatium, fundatorem Societatis Jesu, et cum eo egisse valde familiariter per aliquot annos. Cum enim ipse testis decimum quartum ætatis suæ annum ageret inexpletum, essetque in urbe Roma, Dominus noster dignatus fuit, ut ipse ingrederetur domum et societatem ipsiusmet Patris Ignatii, anno Domini 1540, die 18 Septembris, ac denique supervixit ipse Pater Ignatius 16 fere annos : e quibus ipse testis egit cum eo diversis temporibus per octo fere annos valde intime : quippe qui in illius cubiculo dormiebat, in eoque illi inserviebat, in Missæ Sacrificio celebrando adjuvabat, et in scribendo : ipsum comitabatur, cum domo egrederetur : iter etiam quoddam cum illo peregit : tractavit multa, et gravia negotia cum ipso, dum testis ipse jam esset vir : et cum esset adhuc juvenis, vidit illum similia tractantem. Anno denique 1555 fuit ab eodem Patre Ignatio missus in Flandriam ad Regem Catholicum D. Philippum ob negotia gravia, et ad exponendas iis, qui de Societate erant, in dominiis illis, Constitutiones, quas ipse Pater Ignatius conscripserat ad rectam Societatis gubernationem.

ac Vita a se scripta,

974 Ad secundam interrogationem dixit, se conscripsisse librum Vitæ Patris Ignatii, editum sub nomine P. Petri de Ribadeneyra, Latine et Hispanice : quem conscripsit mandato Patris Francisci Borgia Generalis Societatis, qui ipsi testi id injunxit, judicans ipsum habere notitiam necessariam ad illam conscribendam. (*De hac scribendi provincia, a S. Francisco Borgia ei imposita, agit etiam in sua, de qua superius, præfatione*). Ad tertiam interrogationem dixit, nihil esse in prædicto libo Vitæ P. Ignatii, quam ipse testis conscripsit, quod noverit esse falsum : saltem non recordatur, se scripsisse falsum quidpiam, sciens, quod esset falsum : imo credit, ac pro certo habet, omnia a se in præfato libro relata, moraliter loquendo, esse vera : propter eaque adhibuit magnam diligentiam ac curam in custodienda integra veritate, et in conscribendis iis, quæ vidit, et audivit ab ipsomet Patre Ignatio : vel quæ ipse de se narravit, vel alii viri graves de illo. 2° Credit etiam veritatem hujus suæ historiæ : quia antequam imprimeretur, fuit recognita et examinata mandato. P. Francisci Borgia, Generalis Præpositi, per viros Societatis gravissimos, quorum nonnulli valde familiares fuerant ipsi Patri Ignatio.

AUCTORE J. P.

fide dignorum patrum calculo

975 Tertio. Eo quod, cum liber ille editus fuerit viventibus adhuc multis patribus, et antiquioribus, et magis intimis Patris nostri Ignatii, ac inter eos tribus ex primis ejus decem sociis, nescit quempiam illorum quidpiam falsi notasse eorum, quæ in dicto libro continentur. 4o Quia, cum liber hic Neapoli Latine editus fuerit, lectus ad mensam omnium patrum congregationis generalis, quæ Romæ anno 1573 habita fuit, Pater Everardus Mercurianus, qui in ea electus fuit Præpositus Generalis, mandavit patri Jacobo Ximenez (qui adhuc vivit, fuitque procurator generalis, et secretarius Societatis Romæ) ut nomine ipsius patris Everardi quæreret a singulis patribus congregationis prædictæ, quidnam ipsis videretur de libro illo, et an aliquid esset emendandum : quoniam ipse testis desiderans, ut liber ederetur correctus, emendatis defectibus, si qui erant, per viros graves, quales erant in congregatione illa, petivit a prædicto Patre Generali, ut ita fieret.

approbata,

976 Cum autem ipse pater Ximenez fecisset, quod Pater Generalis illi mandaverat, nullus omnino pater ex congregatis fuit, qui de hac historiæ veritate dubitaret, nec difficultatem ullam in re alicujus momenti moveret; ut videri potest ex scripto, et censura, quam tunc manu propria adhibuit præfatus pater Ximenez : quod scriptum ipse pater Ribadeneyra testis apud se habet. Est autem advertendum, quod inter patres illos congregatos erant multi, qui diu, et valde familiariter egerant cum Patre Ignatio, V. G. pater Salmeron, et P. Nicolaus Bobadilla, qui fuerunt ex decem primis Patris Ignatii sociis, nec non pater Hieronymus Domenech, Joannes de Polanco, qui fuit secretarius, et tamquam pedes et manus Patris Ignatii per novem annos; Hieronymus Natalis, qui fuit ejus commissarius, et vicarius generalis; doctor Christophorus de Madrid, qui fuit Assistens Societatis, cum esset pater Generalis pater Jacobus Laynez, ac ipsemet pater Everardus Generalis; qui omnes jam vita functi sunt. Pater etiam Benedictus Palmius, et pater Oliverius Manareus, qui adhuc supersunt; suntque viri satis graves, et noti. *Quæ cum ita se habeant; quænam, amabo, Vita fide digna est, atque in pretio habenda, si hæc non est? Ad majus tamen jam dictis addendum pondus, subdo sequentia.*

nec non et communi quasi totius Societatis judicio vulgata,

977 *Misit ad me Roma P. Ignatius Pinius apographum hoc titulo :* P. Petri Ribadeneiræ capita quædam de miraculis bonæ memoriæ Patris N. Ignatii; *ubi hæc in rem nostram Ribadeneira affirmat :* Quæ a me de P. N. virtutibus et sanctissima vita descripta sunt, quoniam evulgata sunt viventibus adhuc multis gravissimis atque probatissimis patribus Societatis, qui cum Ignatio familiarissime vixerunt, Salmerone, Bobadilla, Simone, Polanco, Natali, Strada, Araoz, Ludovico Gonzalez, doctore Torres, P. Madridio, aliisque multis; et ii omnes librum meum de Ignatii vita legerunt, et probarunt, quæ in ea referuntur : non tamquam unius auctoris testimonium accipienda sunt, sed quasi commune totius Societatis nostræ judicium, et multorum omni exceptione majorum testium corroboratio. Quod item dicendum est de aliis multis ex Societate, qui Patris nostri consuetudine usi sunt, et vera esse, quæ in libello de ejus vita continentur,

AUCTORE J. P.

continentur, suo testimonio confirmaverunt etc.

plenam fidem facere debet.

978 *P. Joannes Rho in suo Achate, ineptia quarta, suo adversario recte imputata, testatur, se habere Nicolai Lancicii chirographum rite obsignatum, ab eo, dum Societatem Lithuaniæ moderaretur, cum juramento editum anno, uti indidem habemus*, 1638, 7 *Idus Octobris : e quo instrumento dictus Rho producit sequentia :* Porro sciendum est, R. P. Petrum Ribadeneiram expresso juramento confirmasse omnia prorsus, quæ scripsit in tribus Vitis S. Ignatii : quarum prima edita est Neapoli in octavo, 1572, ex typographia Josephi Cacichii, subscripta a Dusimo vicario generali, et Joanne Francisco Lombardo. Secunda copiosior multo, edita est ab eodem, anno 1586, impressa Madriti apud viduam Alphonsi Egomezii *, et postea pluribus in locis recusa, et variis linguis reddita.

* an Gomesii?

Tertia Hispanice in folio edita est ab eodem, anno 1604, impressa Madriti per Ludovicum Sanchel *(imo* Sanchez); et iterum anno 1606 recusa, et postea reddita Latine ex Hispanico, et distributa in capita a Gaspare Quartemontio, cum Græca interpretatione e regione appicta, et impressa Augustæ Vindelicorum anno 1616; quæ

B

deinde posita est 31 Julii in posteriore editione Vitarum Sanctorum Laurentii Surii, impressarum Coloniæ anno 1618, sumptibus Joannis Kieps, et Hermanni Millii. Præstitit autem Ribadeneira suum juramentum confirmativum rerum in Vita S. Ignatii scriptarum, juridice examinatus primum anno 1595 auctoritate Camilli Caietani patriarchæ Alexandrini, Nuntii Apostololi apud regem Hispaniarum : deinde anno 1606 in Octobri jam octogenarius, auctoritate Apostolica examinatus in processu canonizationis S. Ignatii, coram Bernardo de Sandoval et Rojas, S. R. E. Cardinali, et archiepiscopo Toletano, et coram Melchiore de Soria, episcopo Troiano, commissario Apostolico designato auctoritate Sedis Apostolicæ, designatis auctoritate Sedis Apostolicæ per Paulum quintum, a sacræ Romanæ Rotæ Auditoribus. *Occasione Vitarum, de quibus actum, adde* 1° *Quod Vitam Latine a se editam, Ribadeneira Hispanice dein verterit et auxerit; uti infra num.* 985 *dicam.* 2° *Anno* 1585 *occupabatur scribenda Vita Latina altera; ex Vita, quam edimus, lib.* IV, *cap.* XVIII *in fine.*

C

Observatio brevis de auctoris istius stylo,

979 *Ut de auctoris stylo breviter quædam hisce superaddamus; Josephus Juvencius, peritissimus tersæ atque emunctæ latinitatis auctor et judex, loco citato sic statuit :* Sane in ejus scriptis lucet nativus quidam candor, et eloquens absque pigmentis et fuco simplicitas, aureo nota ævo, ignota fere nostro : cujus hoc inter cetera vitium est, ut ii scriptores vigeant, qui vel ostendunt aliena vitia, vel virtutes tegunt ; sermone juxta et silentio flagitiosi. *Ita Juvencius. At reliquum nunc est, ut observationes quasdam in Vitam a Ribadeneira vulgatam proponamus atque expendamus.*

§ XCIII. Notæ in Vitam a Ribadeneira vulgatam; ejusdem vindiciæ; res gestæ Sancti a Maffeio et Orlandino editæ.

In apographis nostris documentorum collegii Societatis Jesu Lovaniensis, de rebus sanctissimi Parentis nostri, a P. Ignatio Pinio mecum communicatis, invenio, ibidem in cubiculo R. P. Rectoris servari sequens R. P. Oliverii Manarei autographum : Notæ in libros de Vita B. P. N. Ignatii, a P. Petro Ribadeneira conscriptos ; *hoc exordio :* A plerisque tempore congregationis tertiæ, nominatim a P. Petro Canisio notabatur, quod nimis multa historiæ interserta essent, a Vita B. P. N. Ignatii suscepta, aliena. Item non probabatur, quod tam multorum collegiorum initia, et progressus describerentur *etc. Et mox*, in Latina porro editione, *inquit*, postrema anni 1587, et in Hispanica anni 1595 multo plura sunt adjecta, quæ videntur commodius inseri posse, aliqua quidem historiæ communi Societatis; alia vero alicui apologiæ vel operi, quo Societatis institutum explicetur. *Idem vero Manareus, in libri* II *caput* XVIII *scribens,* Quæ toto hoc, *ait*, capite afferuntur de divina intentione et consilio, nimis magnam et prolixam habent digressionem, et ea videntur magis pertinere ad historiam communem Societatis, quam ad peculiarem B. P. N. Forte hoc loco convenientius poneretur summarium eorumdem, quod in fine libri IV attexitur. Similiter quæ cap. XIX ejusdem libri ponuntur, magis spectare videntur ad eamdem Societatis historiam : neque dubito, auctorem fuisse ea ad eum usum asservaturum, si conscribendam cogitasset.

D

P. Oliverius Manareus

E

nonnulla in Ribadeneiriana Vita carpit,

981 *Et eidem observationi inhæret, quando paulo post circa caput* XXI *ejusdem libri hæc monet :* Continet bullam Julii III cum sua explicatione. Hanc putarem potius reponendam in historia generali Societatis, vel in aliquo opere, quo res Societatis explicentur. Habuit tamen hic labor boni patris Ribadeneiræ magnam his præteritis annis utilitatem : sed magis oblectaret, et afficeret simplex et brevis de Vita et actionibus B. P. N. narratio. Idem judicium faciendum puto de Constitutione Gregoriana, et de toto cap. XXIV lib. ejudem. *Idem censet circa ea, quæ libri* IV *cap.* VII *de Xaverio dicuntur :* Rejici possent, *inquit*, ad ipsius historiam, retento hic brevi summario. Cap. XIV tota historia Cæsaraugustana magis congrueret historiæ Societatis, paucis hic retentis. *Has notas, uti et plures alias ibidem adjectas sic concludit Manareus :* Hæc habui, charissime frater, quæ, ut tibi obsequerer, collegi ex Vita conscripta a P. Ribadeneira, digna meo judicio consideratione... Ora, quæso, pro me. Bruxellis 24 Februarii 1600. Oliverius Manareus.

F

observationibus super ea re ad Lancicium directis;

982 *Charissimus ille frater fuit Nicolaus Lancicius : nam, uti in nostro apographo adscripsit P. Ignatius Pinius ,* immediate adjunctum est Responsioni ad Lancicium missæ ; *quam dedi superius* § 86. *Res hæc certius confirmatur ex litteris originalibus, et totis autographis P. Oliverii Manarei, Bruxellis* 25 *Februarii anno eodem* 1600 *datis, quas ut tales ex tabulario Romano Societatis nostræ sua manu transcripsit, et ad me misit idem P. Ignatius Pinius. In illis igitur litteris,* Notavi, *inquit Manareus,* quædam (*de Vita sancti Patris nostri a Ribadeneira conscripta sermo est*) quæ index adjunctus complectitur : *de quo idem P. Pinius, ad dictæ epistolæ calcem ita me docet :* INDICEM, de quo initio meminit Manareus, huic epistolæ hic adjunctum reperio : *additque, eumdem esse, quem Lovanii pro me describendum curaverat : exemplum autem Romanum non esse scriptum ipsa manu Manarei, sed tantum ab illo subscriptum* ; *in cujus indicis fronte*

A *fronte inscriptum sit :* Al F. Lancicio ; *atque adeo index iste, seu notarum elenchus a Nonareo ad Lancicium fuit missus. Nunc ad notas illas, modo ex Manarei placitis propositas, respondeo ipsis Petri Ribadeneiræ verbis in prologo ad fratres Societatis Jesu ; ubi ita scribit :*

ad quas respondetur ex ipso Ribadeneira :

983 De instituto autem nostro, et omni scribendi ratione, paucis accipite. Ego cum initio proposuissem, Ignatii tantummodo Vitam conscribere, et præclara illius exempla hominum memoriæ commendare : postea tamen animo plus etiam aliquanto suscepi. Nam quod viderem ab optimis viris, nostrique amantissimis desiderari, et Societatis nostræ ortus atque progressus cognitionem requiri ; illud etiam attingere decrevi, breviterque explicare, Societatem quam longe Ignatius lateque propagaverit, nonnullaque complecti eorum, quæ in universa Societate, dum ille viveret, scriptione digna mihi visa sunt. Quæ quidem quoniam illo vel duce gesta, vel defensore propulsata, vel moderatore constituta sunt, implicata mihi cum ejus vita, connexaque ita videbantur, ut sejungi commode secernique non possent. Neque mihi tamen hoc propositum est, omnia ut persequar : sed ut pauca quædam deligam, quæ B vel illustriora sunt, vel Societatis quasi cursum declarant, et quæ, nisi nunc recenti memoria litteris consignata sint, oblivione forsitan abruantur. De eorum patrum vita, qui prim iIgnatii filii, ac socii fuerunt, et vivo Ignatio mortui sunt ; de nonnullis præterea, qui pro Christi fide amplificanda, sanguinem profuderunt, singulatim mentionem faciemus : de illis, quia nos genuerunt in Christo ; de his, quia mortem naturæ debitam, pro Christo potissimum reddiderunt. De iis, qui adhuc vivunt, parce loquemur ; de mortuis paulo plenius,

daturque congeries rationum, cur ita scripserit Vitam S. Ignatii.

984 *Æqui ergo bonique consulamus, quod Ribadeneira sic scripserit.* 1°. *Quia suggessit Ordini recenter nato armamentarium ad justam ac necessariam sui defensionem adversus impugnatores.* 2°. *Quia sic Ordinis notitiam longe lateque propagavit, dando singularem de illo ideam.* 3°. *Quia rebus istis Vitæ admixtis, quæ eidem adesse vel abesse poterant, manebat Vita eadem in substantia.* 4°. *Quia tametsi* magis oblectaret, et afficeret simplex et brevis de vita et actionibus B. P. N. narratio, *uti supra dicebat Manareus ; laborem tamen P. Ribadeneiræ etiam laudat, ut qui habuerit* magnam his præteritis, *uti dicebat,* annis C utilitatem. 5°. *Quia Ribadeneiræ laborem laudibus summis prosequitur P. Ludovicus Granatensis, vir toto orbe celeberrimus, occasione Vitæ Hispanicæ* S. Ignatii, *quam post primam Latinam Ribadeneira edidit. Ex epistola itaque Hispanica anno* 1584 *ad illum a Ludovico Granatensi data, et dictæ Vitæ præfixa, hæc sic reddo :* In nostra lingua non vidi huc usque librum scriptum majore cum prudentia, majore eloquentia, majore spiritus testificatione ac doctrinæ in historia, nec non majore cum temperamento in laudando suo instituto, sine præjudicio omnium Ordinum (imo potius magna omnium, et institutorum ipsorum cum laude) ; nec magis discretas ac concludentes rationes ad defendendos et approbandos suos, ex omnibus, qui in similibus vel dissimilibus materiis scripti sunt.

quam laudat Ludovicus Granatensis.

985 *Et ex alterius epistolæ fragmento, quod ibidem sequitur, ab eodem Ludovico ad Ribadeneiram Hispano idiomate scriptæ, hæc verto Latine :* Nihil in scriptura est, quod mihi displiceat ; sed omnia me ædificant, atque animum explent : vellemque ex una parte, ne memoria exciderent ; et ex alia, ut ea prorsus deleret oblivio, ut sæpe eumdem librum legerem illo cum gustu, quem habui prima, qua eum legi, vice. *Tanti fecit vir ille Vitam sancti Patris a Ribadeneira scriptam. Quod autem Vitam prius a se Latine editam in Hispanicum converterit, et auxerit, discimus ex ejus dedicatione, seu epistola prosphonetica ad Cardinalem et archiepiscopum Toletanum Gasparem de Quiroga, quæ ponitur ante sæpe dictam Vitam, et signatur Matriti data anno* 1583.

AUCTORE J. P.

Illa a maledicis impetita, sed a Gretsero defensa.

986 *Vita sanctissimi nostri Parentis, quam Ribadeneira concinnavit, maledicorum calumniis impetita fuit. Præter illa, quæ superius in initio paragraphi* 89 *dicebam de Christiano Litho ; P. Jacobus Gretserus libris quinque apologeticis, anno Domini* 1559 *editis, eam defendit contra ejusdem rabulæ calumnias ; qui anno* 1604 *fuit tertio libris quinque ab eodem auctore* dedolatus, *pro defensione sancti Fundatoris nostri. Alios ejusdem furfuris infrunitos gerrones non moramur, quorum sordes colligere, et ineptias castigare non est nostri fori, sed illorum, qui apologias scribunt.*

E

Vitam Sancti etiam conscripsit Maffeius : cui adde Orlandinum.

987 *Ribadeneiræ in hac sparta successit P. Joannes Petrus Maffeius, quam a R. A. P. N. Everardo Mercuriano, quarto nostræ Societatis Præposito Generali, sibi delatam, non minore orationis nitore, quam rerum fide exsequitur : sed illo, antequam auctor in vulgus edidisset suas lucubrationes, e vivis erepto, eas P. Claudio Aquaviva, Præposito Generali, dedicavit Romæ Kal. Januariis anno* 1585 *; sicut habemus e præfatione, ab eodem scriptore isti Vitæ præmissa : quæ quidem Vita tametsi brevis, subsidium tamen meo Commentario attulit non pœnitendum. Addixit se Societati Jesu Maffeius anno* 1565 *; et in ea obiit anno* 1603 *; uti scribitur in Bibliotheca Societatis nostræ. P. Nicolaus Orlandinus Historiæ Societatis parti primæ intexens illa quæ sub generalatu* S. Ignatii *gesta sunt, plurima sparsim ipsius facta per dictæ Historiæ discursum intermiscet : quanta vero cum auctoritate ac fide, sive scriptoris religionem, prudentiam, et accurationem consideres, sive monumentorum auxilia, quibus usus est : docebit præfatio P. Francisci Sacchini, patribus fratribusque Societatis Jesu inscripta.*

F

§ XCIV. Vitæ ab aliis vulgatæ; monumenta nostra Romana Mss.

[illegible] Vitæ a Bidermanno et Bombino editæ.

P. *Jacobus Bidermannus res a sancto Parente gestas e compendio Hispanico Ribadeneiræ Monachii edidit anno* 1612 *; deinde vero, secundum ea, quæ tradit Bibliotheca Scriptorum Societatis, Dilingæ editione quinta auctius in tres libros distinctos, anno* 1621 *; ac, nova recensione facta, Romæ* 1634 *: eamque ultimam typis Plantinianis anno* 1635 *recusam fuisse, colligo cum ex approbationibus anno* 1633 *Romæ datis, eidemque appositis, tum ex præfatione ad lectorem, eodem anno* 1633 *Romæ signata : in qua auctor* pretium ejus operæ, *inquit,* fuisse, visus est lector judicare, cui in paucis annis libellus hic debuit plus sexies recudi. Interea loci, cum Ignatio decernendi honores publici essent, institit Romana Curia vitam ejus omnem recognoscere : quam et gravi ejus judicio comprobatam tabulis demum publicis

AUCTORE J. P.

publicis consignavit. Quæ tabulæ, quo majus habere pondus ad omnes debent, eo plus fidei mea se narratio speravit inventuram, si cum iisdem et ipsa congruere monstraretur. Ea propter negotium dedere præsides, ut conferrem. Ubi contuli, tanta continuo hujus cum illis concordia apparuit, ut pleraque mea narratio, ex ipsis tabulis deprompta fuisse, neque, præter styli methodique discrimen, ulla re alia differre videretur. *Curæ etiam fuit auctori,* ut, *præter Sancti virtutes,* nova quædam ejus miracula memoraret, quæ, quod non dudum evenere, Actis illis tabulisque inferri nequierant. Ceterum nec ipsa mihi, *inquit,* ex vulgi rumoribus hausta, sed omnino talia, quæ legitima auctoritate recensa firmataque suspicioni locum non relinquant. *Paulus Bombinus Sancti Vitam Italice, suppresso nomine, publici juris fecit anno* 1615 *; ex Bibliotheca Scriptorum Societatis nostræ.*

atque alterius a Bidermanno citatæ.

989 *Ceterum iis, quæ de Sancti Vita recognita, et tabulis publicis consignata dicebat mox Bidermannus, designari censeo Vitam illam ac miracula sancti* Ignatii, *ex authenticis, uti præfert libri titulus, desumpta processibus, Relationibus Rotæ, ac Rituum congregatione, pro ejus canoni-* B *zatione habitis, quæ Italice in lucem data ibidem ponitur jussu R. A. P. N. Mutii Vitellesci, Societatis nostræ Præpositi Generalis. Contigisse vero id sub ipsum tempus, quo solennes Cœlitum honores Sancto decreti sunt, patet ex approbationibus, Romæ* 10 *Martii anno* 1622 *signatis, nec non editioni ejus tertiæ, quam ante me habeo, et quæ Neopoli anno* 1627 *prodiit, adjunctis.*

uti et Gloriæ S. Ignatii.

990 Gloriam S. Ignatii Societatis Jesu fundatoris *anno* 1622 *in lucem datam fuisse a P. Nicolao Lancicio, refertur in Bibliotheca scriptorum nostrorum; additurque ibidem, opus hoc Joanni Eusebio Nierembergio materiam suggessisse et modum, simili titulo cum multa accessione scribendi Vitam* S. Ignatii *Hispanice. Ceterum inter Opuscula spiritualia, a Lancicio duobus tomis edita, illud, quod est decimum octavum tomi secundi, inscribitur* Gloria S. Ignatii : *ubi præter Vitæ compendium et miracula, Sancti gloriam deduxit ex S. Francisco Xaverio, S. Teresia, S. Philippo Nerio, ac S. Carolo Borromæo.*

Vitæ PP. Andreæ Lucæ,

991 *P. Andreas Lucas de Arcones anno* 1633 *edidit Hispanice Vitam S. P. N.* Ignatii *locupletatam; sicut in Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu videre datur: quam noster P. Franciscus de* C *Smit in linguam Flandrobelgicam transtulit, anno* 1654 *Antverpiæ vulgatam; et quæ apud me est. In præfatione ad lectorem* § 2, *Vitæ scriptor recenset auctores, qui de Sancto scripserunt, et e quibus historia istius Vitæ deprompta fuit; sed præcipuum auctorem, e quo maxime singularia historiæ suæ facta extraxisse se significat, juridicos affirmat esse processus et informationes, quæ ad Sancti canonizationem habita fuerunt, et quæ ibidem commemorantur.*

Eusebii Nierembergii, Danielis Bartoli,

992 *Vitam sancti Patriarchæ nostri litteris etiam prodidit P. Joannes Eusebius Nieremberg; quem Joannes Rho in suo Achate defendit contra Pseudo-Constantinum, uti eum vocat, a pag.* 196. *Exemplum Vitæ, quod habemus, anno* 1631 *Cæsaraugustæ editum est. P. Daniel Bartholus de Vita et instituto* S. Ignatii *libros quinque egregie elaboravit, Romæ anno* 1650 *typis cusos; auctos vero, ac recusos ibidem anno* 1659, *P. Ludovicus Janinus latinitate donavit, anno* 1665 *Lugduni impressos.* Hoc tamen haud mihi assumam, *inquit auctor in præfatione,* ut veteribus de illo testimoniis interseram aliquid minoris auctoritatis D ac ponderis; nempe omnia ex primis hausturus fontibus, ex quibus habuimus, quæcumque a primis Societatis initiis in lucem data sunt; ab recentioribus vero nihil. Ex primis dixi et antiquissimis, Petri Fabri, Jacobi Lainii, Simonis Rodericii, Petri Ribadeneiræ, Joannis Polanci. Ludovici Gonzales, Hieronymi Natalis, Oliverii Manarei, Jacobi Mironis, Edmundi Augerii, Hannibalis Codretti, Jacobi Gusmani, et ejusmodi virorum, tantorum ac talium manuscriptis, qui vitam cum illo aliquandiu egerunt; ex litteris item in multa spissaque volumina compactis; ex iisdemque auctoritatibus, quæ ab quinque et septuaginta supra sexcentos juratæ sunt testibus, cum de illo est actum in sacra diptycha referendo. *Enimvero Bartolus, diligentissimus rerum Ignatianarum scrutator et eruderator, singulari titulo inter recentiores scriptores de nostro Parente meritus est. Sed erunt, uti suspicor, qui majorem in ipsius Latino interprete scribendi perspicuitatem desiderent. Illius versioni, qua usus sum, hic illic nonnulla intra uncinos* [ ] *contenta interserui. Sed demus veniam* senili venæ, *de qua meminit in voto, ad* S. Ignatium *directo, ac Vitæ a se versæ prævio.* E

Bouhoursii, Carnolii etc. in hoc argumento lucubrationes.

993 *P. Dominicus Bouhours anno* 1679 *Vitam sancti Parentis lingua Gallica concinnavit, ac Galliarum reginæ dedicavit; usus, uti affirmat in sua præfatione, Ribadeneira, Maffeio, Bartolo, Actis canonizationis* S. Ignatii, *ac Bullis omnibus ad ejus institutum spectantibus. Addit, variis in locis se recurrisse ad Historiam Societatis, ab Orlandino scriptam, nec non ad historiam provinciæ Lusitaniæ, a Balthassare Tellez compositam Lusitanice: e libro item Virorum illustrium, quem Eusebius Nierembergius in lucem edidit, novas aliquas notitias hausisse sese affirmat: neque inutilia sibi fuisse ipsa quoque varia Vitæ Sancti compendia fatetur. Eodem etiam anno* S. Ignatii *gesta Gallice vulgavit P. Jacobus Coret, sub titulo Quinti angeli Apocalypseos.*

Quid dicam de P. Aloysio Carnolio, qui gesta S. Ignatii *Italice legenda publicavit sub nomine Vigilii Nolarci? In promptu habeo editionem ejus, anno* 1680 *Venetiis editam: uti et posteriorem, quæ est quarta, et anno* 1687 *ibidem prodiit. Ex editione Veneta anni* 1680 *collectum est Compendium Vitæ* S. Ignatii, *anno* 1681 *Viennæ Austriæ excusum.*

P. Franciscus Garcia anno 1685 *Vitam Hispanicam typis commisit ex Ribadeneira, sicut in suo* F *prologo refert, Maffeio, Orlandino, Andrea Luca, Eusebio (Nierembergium intelligo) ac Bartolo; nec non e chartis Mss. Lainii, Salmeronis, Polanci, Ribadeneiræ ac Ludovici Consalvi: e punctis item, quæ Sanctus notavit circa favores a Domino sibi concessos; denique e processibus ad ipsius canonizationem formatis, quas chartas originales, et authenticas, uti eas vocat, invenisse se testatur in archivo collegii Imperialis Societatis Jesu Matriti, ac penes se fuisse. Prætereo notum legendistam, qui Actorum Ignatianorum syllogen operi suo Gallico de Vitis Sanctorum, ad diem hujus mensis* 31 *inseruit, e Ribadeneira, Maffeio, ac Bouhoursio collectam. Novissime vero P. Carolus Linek anno* 1717 *Imaginem virtutis ac sanctimoniæ sancti Patris exhibuit; de qua re etiam dixi* § 60, *num.* 616. *Liber inscribitur R. A. P. N. Michaeli Angelo Tamburino, piæ memoriæ, ac dividitur in quatuor partes. Prima docet, qualem se in Dei ac Sanctorum ejus cultu exhibuerit* S. Ignatius : *secunda, qualem*

A *lem erga se: tertia, qualem erga suos: quarta, qualem erga externos.*

Datur notitia de documentis nostris Romanis.

994 *Locus sese hic offert suggerendi brevem notitiam de monumentis Romanis, toties citatis, ac dein porro citandis. Eorum sedulus ac laboriosus eruderator in decursu hujus Commentarii prævii identidem nominatur. Indefessam Viri operam, ac mirificam diligentiam, ex singulari sanctum Parentem nostrum apud mortales illustrandi desiderio susceptam, meritis laudibus prosequi supersedeo. Unde vero illa documenta deprompta sint, scribit in litteris, Roma ad me datis die* 4 *Martii, anni proxime elapsi* 1730, *in hæc verba:* Quæ ad R^am^. V^am^. de S. P. N. Ignatio monumenta misi, omnia transcripsi ipse, vel transcribi jussi meo in cubiculo, ex archivo seu tabulario domus hujus professæ Romanæ, seu potius Societatis apud PP. Secretarium et archivistam. Quæ spectant ad sepulturam et translationes corporis, accepi ex archivo patris procuratoris generalis. Transcripta cum instrumentis contuli non tantum diligenter, sed scrupulose Postquam dubia mea de quibusdam verbis, ac ipsis litteris seu apicibus in margine adscripta legeris; intelliges, quantum tuæ securitati studuerim. Sicubi erra- B rim, homo fui, minus accuratus non fui. Novi hypercriticam morositatem nostrorum temporum. *Hactenus ille. De Spicilegio Romano, ejusdem collectoris opera ad me postea submisso, memini superius in hoc Commentario, paragrapho* 15 *in principio.*

§ XCV. Prima sepultura, et translationes corporis S. Ignatii.

Documenta huic instituto accommodata debemus P. Ignatio Pinio, qui ea collegit Romæ ex archivo Patris procuratoris generalis Societatis Jesu, secundum ea, quæ jamjam dicta sunt. Cum autem necesse non habeamus, plura præfari, notitias super argumento, quod præ manibus habemus, e manuscriptæ collectionis, atque ipsius collectoris verbis, hic illic eidem ab ipso intermixtis, nunc subnectimus; monito tamen prius lectore, citari a dicto collectore editionem primam Bartoli Italicam.

C

Prima sepultura anno 1556, 1 Augusti.

Tempus, exsequiæ, depositio, concursus, veneratio

Rotulus Remissoriæ in causa canonizationis B. Ignatii, sic habet. « Postera die, quæ fuit prima Augusti, exequiæ ab ejus filiis, tunc Romæ degentibus, magna doloris et pietatis significatione, sub vesperas, in ecclesia B.-Mariæ de Strada ejusdem domus professæ, cum maximo populi concursu, sunt celebratæ. Quibus completis, ejus corpus, inclusum in quadam arca lignea, per eosdem filios fuit depositum in quodam separato sepulcro, noviter in capella majori ejusdem ecclesiæ a cornu Evangeli in terra ad hoc constructo, donec deliberarent, an in celebriori loco postea reponendum esset. Huic sepulcro magnum lapidem, quandocumque amovendum, imposuerunt. »

in prima corporis sepultura.

996 In Processu Romano legitur: « D. Alexander de Cancellariis, annorum 71, dicit (dicta Italice ita sonant Latine: P. Ignatius obiit Romæ in domo, quæ erat ad S. Mariam de Strada; eumque scio obiisse anno 1556, ac recordor, quod eo die, quo itur ad S. Petrum in Vinculis, jam erat mortuus, eumque vidi mortuum, et efferri ad sepulcrum. » Hic autem dies est 1 Augusti. AUCTORE J. P

Idem testis in eodem Processu: « Et quando sepulcro fuit impositus, ingenti est honore affectus: interfuere quippe omnes urbis Romæ familiæ religiosæ, ac tantus illuc hominum concursus fuit, ut esset stupori. Multi quoque in templo concursabant, ad osculandas ei manus; tantaque nobilium feminarum, aliorumque confluebat multitudo, ut templum non nisi ad horam primam noctis claudi potuerit. Sepultus autem fuit in eodem templo, quod dicebatur sanctæ Mariæ de Strada, ad latus Evangelii, altaris majoris. » Consonant Ribadeneira l. IV, c. XVI, et Bartoli lib. IV, § 38 pag. 620.

Prima translatio anno 1568, 31 Julii

Rotulus Remissoriæ in causa canonizationis B. Ignatii hæc testatur: « Corpus dicti P. Ignatii mansit in dicto sepulcro usque ad annum 1568, quo anno, die 31 Julii, propter templi novi fundamenta facienda, reverenter translatum fuit ab A. R. P. Francisco Borgia, tunc Præposito Generali, et aliis filiis ejusdem P. Ignatii, ad aliam templi partem, ex qua postea facta est sacristia, qua nunc ipsi filii utuntur in dicta domo professa. » E

Translatio hæc, a quo, et quomodo facta sit.

In Processu Romano habetur: « P. Franciscus Gomez, Religiosus Societatis Jesu, dixit se non cognovisse P. Ignatium de Loyola; tamen, ipsum transferendo ex una sepultura ad aliam, in anno sexagesimo septimo, vel sexagesimo octavo, parum plus vel minus, in civitate Roma, vidit illius corpus ipse testis: quæ translatio fuit facta valde de nocte: vidit ipse testis, quod illi omnes, qui præsentes erant, illud venerabantur, deosculando ejus vestimenta, et procurando accipere ex illis vestimentis, et corpore, aliquas reliquias, donec advenit præceptum, quod illa restituerent. »

Alius testis in eodem Processu: « Corpus P. Ignatii mansit in dicto sepulcro usque ad annum 1568, quo anno, die 31 Julii, propter templi novi fundamenta facienda, reverenter translatum fuit ab A. R. P. Francisco Borgia, tunc Præposito Generali, ad aliam templi partem, ex qua postea facta est Sacristia. » Idem testatur P. Christophorus Clavius qui huic translationi interfuit (verba illius dabo ad translationem secundam:) et P. Bartoli de vita S. Ignatii lib. IV, § 39. pag. 620. F

Secunda translatio anno 1587, die 19 Novembris.

Translatio sub Claudio Aquaviva,

Rotulus Remissoriæ in causa canonizationis B. Ignatii, hæc habet: « Et postmodum, perfecta fabrica templi nominis Jesu, prope supradictam ecclesiam sanctæ Mariæ, et dictam domum professam, per illustrissimum et reverendissimum D. Alexandrum Cardinalem Farnesium eidem Societati magnifice constructi. A. R. P. Claudius Aquaviva, Præpositus Generalis, et alii filii ejusdem Patris Ignatii, ac procuratores omnium fere provinciarum Societatis qui

AUCTORE J. P.

qui tunc ad congregationem dictorum procuratorum ad Urbem, venerant, die 19 mensis Novembris anni 1587; supradictum corpus a dicta sacristia in dictum templum pie et reverenter transtulerunt, illudque in arca plumbea, prope altare majus a cornu Evangelii, in terra posuerunt, ubi hodie magno populi concursu pie colitur.

superposito corpori epitaphio.

Supra quod marmoreum lapidem nigrum collocarunt, in quo tale epitaphium legitur:

D. O. M.
IGNATIO SOCIETATIS JESU FUNDATORI.
OBDORMIVIT IN DOMINO
ANNO ÆTATIS SUÆ SEXAGESIMO
QUINTO:
CONFIRMATI A SEDE APOSTOLICA
ORDINIS DECIMO SEXTO:
SALUTIS HUMANÆ MDLVI.
PRIDIE KAL. AUGUSTI.
EJUS IN CHRISTO FILII, PARENTI
OPTIMO POSUERUNT.

P. Clavii de hac translatione testimonium; uti et alterius de planeta super corpus reperta,

999 In Processu P. Christophorus Clavius sic fatur (verba Italica reddo Latine:) « Dum templum ædificabatur novum, corpus translatum fuit in sacrarium; e quo fuit postremo translatum prope altare majus, ad cornu Evangelii, ubi est hoc tempore: et istis translationibus ego interfui. »

B

Epistola P. Josephi da Fano S. I., scripta Florentia Romam ad P. Hieronymum Bencium S. I., 21 Martii 1598, ex Italico autographo a me Latine reddita: » Reverende in Christo pater. Pax Christi etc. Ut ad R^æ V^æ litteras respondeam: de planeta illa vetusta et fere consumpta, quam pater Baltasar Sebastini mensibus elapsis invenit in domo professa, quadam in arcula, in qua ego scripta quædam nostra reposueram; R^a. V^a. significabit R. P. N. Generali, quod, ut nunc recordor, dum Roma discederem, dictam planetam servarim in theca intra eamdem arculam; illamque putabam a me etiamnum relictam in sacrario. Atque hisce litteris fidem R^æ V^æ facio, quod eo tempore, quo benedicti Patris nostri Ignatii corpus detegebatur coram nostro P. Generali, et Assistentibus, aliisque; ego, ut præfectus templi, acceperim prædictam planetam, quæ supra corpus ipsius erat. Hæc autem planeta, licet longo tempore fuisset sub terra in capsa lignea, et quantum audivi, corpus illud a Tiberi, qui semel supra illud exundaverat, passum fuisset; illa tamen fuerat conservata eo modo, quo illam vidi.

C

nec non calceis Sancti: uti et ossibus ac cineribus arcæ impositis,

1000 Memini etiam, quod insuper conservarim calceos, qui valde boni erant: quos videor dedisse, cum Patris vice-Prœpositi facultate, patri Francisco Rodriguez, vel patri Alphonso Sanchez, qui cupiebat illos in Hispaniam mittere. Addo item, si non ab re est, quod magno meo cum solatio gustuque spirituali adjutor ego fuerim in accipiendis ossibus istis et cineribus benedicti P. N. Ignatii, ut imponerentur arcæ plumbeæ: nec tunc fœtorem sensi ullum, nec quidquam sum aversatus, etsi natura, in videndis corporibus hominum mortuis, horrore quodam afficiat.

ac translatis cum supplicatione privata.

1001 Dumque corpus benedicti P. N. Ignatii translatum fuit prope altare majus, tempore congregationis PP. procuratorum, accersiti etiam fuerunt omnes alii nostri Romæ existentes, factaque fuit supplicatio intra templum, januis clausis; et ad me spectabat facere Officium: cumque hærerem dubius, an in fine psalmorum dicendum mihi esset REQUIEM ÆTERNAM, an GLORIA PATRI; etsi monitus fuerim a nemine, dixi tono altiori GLORIA PATRI etc., omnesque mihi similiter responderunt toto altiori, et alacriore: ac postmodum mihi dixere patres, quod, si recitassem REQUIEM ÆTERNAM, nemo mihi fuisset responsurus. Atque hoc est, quod pro responsione mihi occurrit etc. »

D

Translatio hæc aliis testimoniis confirmata.

1002 Liber manuscriptus nostri Antonii Presutti, qui servatur in archivio domus professæ Societatis Jesu Romœ, hæc habet Italice: « Anno 1587, die 19 Novembris, S. Pontiano Papæ et martyri sacra, corpus S. Ignatii translatum fuit solemnissime in templum novum ac sumptuosum domus professœ, quod ædificari jusserat Alexander Cardinalis Farnesius. Fuit collocatum intra arcam plumbeam in sepulcro ad dexteram altaris majoris; sepulcro impositus lapis planus, et in pariete marmor nigrum splendens, cui insculpta est hæc inscriptio: D. O. M. IGNATIO SOCIETATIS JESU FUNDATORI, etc., ut dictum est supra. Porro Antonius Presuttus ingressus fuerat Societatem Romæ anno 1583: ibique habitavit in collegio Romano annis plurimis (imo, ut puto, toto reliquo Vitæ tempore:) ibi mortuus est, ut constat ex catalogis collegii Romani: ut non dubitem, quin hanc translationem viderit. Hanc translationem testatur etiam Mutius Vitellescus, Generalis Societatis Jesu, ut patebit ad translationem quartam.

E

P. Bartoli de vita L. Ignatii lib. IV, § 39, pag. 621: « Absoluta fabrica novi templi nominis Jesu, opere magnificentiæ regiæ Cardinalis Alexandri Farnesii, P. Claudius Aquaviva Generalis, præsentibus omnium provinciarum procuratoribus, aliisque patribus Romæ degentibus, 19 Novembris 1587, in illam sacrum corpus transtulit, collocavitque in sacello majore, ad dexterum latus altaris: ac ei superimpositus fuit lapis cum brevi hac inscriptione: IGNATIO SOCIETATIS JESU FUNDATORI. In secunda hac translatione res etiam contigit admirabilis: nimirum, quod dum beata illa ossa essent in sacrario, prope quod accepta fuerant, concurrentibus illuc multis patribus ad ea videnda ac veneranda, eorum nonnullis apparuerint omnino conspersa stellis magnitudinis aurei Veneti * valde splendentibus ac vividis. »

* zecchino. *Est paulo major ducato Hungarico.*

Translatio tertia anno 1622, die 28 Februarii.

F

Translatio III sub Mutio Vitellesco,

Liber, in quo notata sunt nomina sepultorum in templo domus professæ Societatis Jesu Romæ, ab anno 1578, habet Italice, quæ reddo Latine: « 28 Februarii 1622 corpus N. S. P. Ignatii ad altari majore, ubi ad cornu Evangelii erat in capsa plumbea, fuit translatum, et impositum capsæ marmoreæ sculptæ: (cineres autem reliqui, quos dicta capsa continere non poterat, capsulæ cypressinæ:) atque collocatum fuit sub altari, in cruce templi ad dexteran altaris majoris sito, in sacello Sabellorum, præsente R. P. N. Mutio Vitellesco Generali, PP. Assistentibus, P. Secretario, et cæteris PP. ac fratribus domus. »

qui cum PP. Assistentibus S. I., sacrum corpus portavit.

1003 Liber qui Italice inscribitur, Inventarium omnium rerum sacrarii domus professæ Societatis Jesu Romæ, factum a P. Josepho da Fano, præfecto templi anno 1604, hæc habet, quæ Latine verto: « Die 28 Februarii 1622, facta est translatio corporis S. P. N. Ignatii e suo sepulcro,

A sepulcro, sito apud altare majus ad cornu Evangelii, ubi erat in capsa plumbea, comitantibus omnibus nostris patribus et fratribus in supplicatione nocturna cum intorticiis et candelis P. N. Generalis Mutius Vitellescus, et PP. Assistentes gestarunt sacrum ipsius corpus impositum capsæ e marmore candido, varii coloris marmoribus inter se artificiose mixtis distincto : illudque collocarunt sub altari, quod est in cruce templi prope sacellum beatissimæ Virginis, capsa plumbo liquefacto clausa, ut aperiri non possit. Et quia sacri cineres dicta capsa marmorea contineri non poterant, residuum eorumdem cinerum fuit impositum capsulæ cypressinæ, atque hæc juxta supradictam capsam marmoream collocata fuit. »

Alia de illa translatione testimonia.

1004 Liber manuscriptus nostri Antonii Presutti, qui servatur in archivio domus professæ Societatis Jesu Romæ, habet Italice, quæ ita sonant Latine « Die 28 Februarii, anni 1622 translatum fuit corpus S. Ignatii ex loco depositionis, qui erat ad dexteram altaris majoris. Fuit portatum ad conclavia P. Generalis : deinde noctu delatum cum supplicatione ad sacellum suum, quod situm est ad dexteram crucis templi. » Antonius Presutti tunc habitabat in collegio Romano, in quo et mortuus est 1629, 25 Martii : patent hæc ex illius temporis catalogis collegii Romani. Nec dubium esse potest, quin supplicationis in hac translatione factæ, si non pars, saltem spectator fuerit. Totius Societatis Jesu testimonium vide ad quintam translationem. Sed et ipse Pater Mutius Vitellescus Generalis tum translationem hanc tertiam, deinde quartam anno 1637, a se factam fuisse, testatur verbis jamjam citandis

B

Translatio quarta anno 1637, 23 Julii.

Ex testimonio hujus translationis confirmantur 1 sepultura et translatio 2 et 3.

Testimonium P. Mutii Vitellesci, quo etiam confirmantur hactenus dicta de prima sepultura, et translatione secunda ac tertia : « Mutius Vitellescus Societatis Jesu Præpositus Generalis. Corpus S. P. N. Ignatii Societatis Jesu Fundatoris, quod ab excessu beatissimæ ejus animæ pridie Kal. Augusti 1556 in vetere templo sanctæ

C

Mariæ de Strata annis 31 jacuerat : indeque 1587 ad novam nominis Jesu ædem a Præposito tum Generali Claudio Aquaviva, præcessore nostro, translatum, in dextero latere aræ maximæ annis 35 quieverat : annis deinde 15 sub ara ad dexterum templi brachium S. Ignatio dedicata latuerat, in eamdem a nobis, tanto honore atque lætitia indignis, transportatum anno Societati universæ faustissimo 1622, pridie Kal. Martias, 12 ante dies quam is a Gregorio XV Pontifice maximo rite inter Cœlites adscriberetur : Nos denique 1637 ænea præclari operis arcula inclusum ; et sub ara eadem, sed æneo item metallo magnificentius fabrefacta, atque undique aspectui pervia, ut ipsis quoque oculis sacrosanctum ejus depositum adorari posset, humillimo obsequio, et in complexu Societatis universæ 10 Kal. Augusti collocavimus : suppliciter flagitantes ab ipso beatissimo Parente nostro, ut qui pietatis suæ curam omni populo Dei ubique prætendit (quod de Principe Apostolorum Petro dixit olim Romæ S. Gregorius) tanto magis nobis alumnis suis opem suam dignanter impendat, apud quos in sacro dormitionis thoro eadem, qua præsedit, carne requiescit. In quorum fidem hoc totius rei monumentum nostra manu subscriptum, et sigillo nostro obsignatum posteris in partem felicitatis tantæ venturis posuimus anno salutis 1637, 10 Kal. Augusti Romæ. Mutius Vitellescus. Vincentius Guinisius secretarius. Testimonium huic geminum inclusum est ipsi arculæ æneæ una cum corpore S. Ignatii. »

Aliud superadditur testimonium de transpositione corporis etc.

1005 Liber qui inscribitur : Inventarium omnium rerum sacrarii domus professæ Societatis Jesu Romæ, hæc addit Italice, quæ Latine transfero : « Die 23 Julii 1637 corpus S. P. N. Ignatii e capsa marmorea transpositum fuit in capsam æneam inauratam, factam sumptibus dominæ Franciscæ Giattini, extructumque est æneum altare delineatum a D. Petro di Cortona : eaque occasione altare dicti Sancti, et S. Francisci Xaverii consecratum fuit ab illustrissimo D. Joanne Baptista Altieri Vicesgerente ; ac functioni prædictæ interfuere P. N. Generalis Mutius Vitellescus, omnesque patres domus professæ et collegii... Vide etiam testimonium totius Societatis, mox exhibendum.

E

Quinta translatio anno 1695 die 29 Augusti.

Totius Societatis de hac translatione testimonium :

Totius Societatis Jesu testimonium exstat in Sacello S. Ignatii ad latus Evangelii marmori insculptum :

S. IGNATIO DE LOYOLA,
ANNO MDLVI E VIVIS SUBLATO,
A GREGORIO XV PONT. MAX.
ANNO MDCXXII SANCTORUM FASTIS
ADSCRIPTO,
FUNDATORI SUO,
PRIMO PRÆPOSITO GENERALI, PATRI
OPTIMO,
POST TRANSLATUM EODEM ANNO
AD HANC ARAM
CONDITUMQUE DEINDE ÆNEA IN ARCA
SACRUM CORPUS,
SACELLUM MUNIFICENTIA
SPLENDIDE EXCITATUM, F
AD PERENNIS OBSEQUII MONUMENTUM
SOCIETAS JESU D. D. D. AN. MDCXCV.

cujus translationis adjuncta manu P. procuratoris generalis S. I.

1006 P. Petrus Franciscus Orta (tunc procurator generalis Societatis Jesu, in domo professa Romana ejusdem Societatis, primo libro Miscellaneorum fol. 123, sua manu scripsit Italice, quæ sic sonant Latine : « Die 29 Augusti 1695. Hodie, die lunæ, hora 19 cum dimidia, translata fuit urna, in qua est corpus S. P. N., ad altare majus, sub dicti altaris mensam, ut novi sacelli ædificationi initium dari posset. Ad faciendam hanc translationem, facultas habita fuit ab illustrissimo Domino Vicesgerente, per decretum datum 8 Augusti. In translatione fuit facta supplicatio. Præcedebant fratres cum pallio et cereis accensis : deinde scholastici cum superpelliceo et cereis accensis postea sacerdotes, pariter cum superpelliceo et cereis accensis. Cantabatur ; LAUDATE DOMINUM OMNES GENTES, et, ISTE CONFESSOR,

1007 In supplicatione ferebatur urna. Ut ferretur,

AUCTORE J. P. *distincte et accurate describuntur,* retur, bene fuerat illigata funibus, coopertis holoserico Damasceno coloris rubri: quatuor erant vectes ingentes transversum, et tres in longitudinem. Ferebatur a decem fratribus, et a patribus decem superpelliceo indutis. Pondus majus fratres sustentabant humeris : sacerdotes juvabant ad sustentandam arcam manibus. Sacerdotes qui juvabant, erant P. Generalis, PP. Assistentes Franciæ et Lusitaniæ, P. procurator generalis, P. vice-Præpositus, P. Rector novitiatus, P. Rector collegii Germanici, aliique tres patres. Post urnam veniebat P. Philippus Grimaldi præfectus templi cum superpelliceo et stola, qui, reposita urna, recitavit orationem. Adfuerunt pauci quidam nobiles, et alii. »

Translatio sexta anno 1699 die 7 Octobris.

B *Quæ in hac sexta et ultima translatione sint gesta, ex relatione dicti procuratoris generalis*

Idem P. Petrus Franciscus Orta, procurator tunc generalis Societatis Jesu, et in domo professa Romana habitans, in primo libro Miscellaneorum fol. 188 sua manu scripsit Italice, quæ do Latine: « 7 Octobris 1699 die Mercurii. Cum proximo sabbato sacellum novum S. P. N. Ignatii sit aperiendum die S. Francisco Borgiæ sacra; hodie hora 20 cum dimidia fuit translata urna ænea inaurata, cum reliquiis S. Patris in ea contentis, ab altari majore ad novum sacellum in honorem Sancti extructum. Supplicatio inchoata fuit a sacrario, eundo ad altare majus. Primi incedebant fratres cum pallio, deinde scholastici cum toga sibi propria*, tum sacerdotes chlamydati. Succedebant sacerdotes 12 cum superpelliceis et intorticiis accensis : postea decem patres, qui juvare debebant in ferenda urna, id est, quinque patres Assistentes, P. Secretarius, P. procurator generalis, P. Provincialis, P. vice-Præpositus, et P. Rector collegii Romani : subsequebatur P. Generalis cum pluviali albo, tum Eminentissimus Cardinalis Colloredo, qui functioni interesse voluit. Postquam pervenerunt ad aram majorem, ubi jam disposita erat urna cum duobus vectibus in longitudinem, quatuor vero in latitudinem, serico rubro vestitis, P. Noster intonuit, Iste Confessor, processitque supplicatio.

* *Italice* vestone.

C *graphice memorantur.*

1009 Pondus urnæ gravius sustentavere fratres, patres supra dicti cum superpelliceo, et sine intorticio ad sustentandum juvabant. Eminentissimus Cardinalis Colloredo voluit et ipse dextrum humerum uni e vectibus longioribus supponere. Factus est circuitus per templum, atque urna deinde ad altare novum est delata. Collocata fuit urna in plano supremo dicti altaris infra ejusdem mensam, et finitus cantus hymni Te Deum : post quem Pater noster dixit orationem de Sancto, atque ita functio absoluta fuit. Facta est autem functio portis templi clausis : quo effici non potuit, quin ingens adfuerit numerus nobilium. Urnam multi cinxere convictores et alumni seminarii Romani cum facibus accensis. Eminentissimus Cardinalis Colloredo, fusis ad altare precibus, discessit, comitantibus obsequii causa P. nostro Generali aliisque patribus.

D

§ XCVI. Breves in translationem secundam ac tertiam observationes pro identitate, stabili possessione, ac perpetua præsentia corporis S. Ignatii Romæ. Corpus venerabilis servi Dei Roberti Cardinalis Bellarmini in sepulcrum Sancti delatum.

Corpus Sancti, si quid a Tiberi fuit passum, parum id fuerit:

Idem, qui superiorum translationum collector, harum quoque observationum auctor est P. Ignatius Pinius : e cujus autographo hæc transcribo, quæ notavit ad dicta circa translationem secundam ac tertiam : P. Josephus da Fano ibi dicit : « Licet, quantum audivi, corpus illud a Tiberi, qui semel supra illud exundaverat, passum fuisset, tamen, etc. Si, quod audivit, verum est: hæc exundatio vel fuit ea, quæ contigit anno 1557, E die 14 Septembris, vel quæ anno 1572, die 31 Decembris. Philippus Maria Bonini in suo Tevere incatenato, libro I, cap. viii, Tiberis exundationes enumerans, eam, quæ contigit anno 1557, 14 Septembris, ad sanctam Mariam supra Minervam die 15 exstitisse palmorum 14, probat ex lapide ad illam altitudinem ibidem elevato in fronte templi, cum hac inscriptione : M. D. LVII DIE 15 Septembris.

Huc Tyber advenit, Paulus dum quartus in anno
Terno ejus Rector maximus orbis erat.

De ea, quæ anno 1572, die ultimo Decembris contigit, notat, S. Pium V tunc Pontificem dedisse archiepiscopo cuidam agnum Dei cereum, et injunxisse, ut injiceret in Tiberim, quo loco maxime intumescebat : eo facto, fluvium statim detumuisse, et suo se alveo continuisse. Si ab alterutra harum exundationum passum fuerit corpus S. Ignatii, non multum videtur fuisse passum, cum esset sepultum in terra, sub pavimento templi lapideo, loculo inclusum.

F *ab aliis vero Tiberis inundationibus nihil omnino passum fuit.*

1011 Nihil vero passum fuisse ab exundationibus, quæ duas jam dictas aut præcesserunt, aut subsecutæ sunt, demonstratur facile. Nam exundationem anni 1557, apud Boninum citatum, proxime præcessit illa, quæ accidit anno 1530, die 8 Octobris, Clemente VII Pontifice. At S. Ignatius vixit usque ad annum 1556. Exundationem anni 1572 proxime secuta est, apud Boninum ibidem, illa quæ contigit anno 1589, die 10 Novembris sub Sixto V ; Sed biennio ante, nempe 1587, corpus impositum fuerat arcæ plumbeæ. Anno autem 1622 ex arca plumbea transpositum fuit in marmoream, plumbo liquefacto clausam, et collocatum sub altari. Anno 1637 ex eadem arca plumbea positum fuit in æneam, et rursus sub altari collocatum. In hac arca ænea semper deinde mansit ; in hac translatum fuit anno 1695, et relatum anno 1699 ad sacellum eidem Sancto magnifice extructum. Arca autem illa ænea optime undique clausa conspicitur : ita ut, licet supra corpus ea inclusum exundaret Tiberis, nihil pati corpus ab eo posset. Sed de his fortasse plus satis.

Nec vero est, quod aliquem moveat Historiæ Societatis

A *cietatis nostræ parte* III, *lib.* IV, *num.* 143 *Sacchini locus de aquis Tiberis:* Nam attente consideratis Sacchini verbis, comperi, *ait P. Ignatius Pinius in Spicilegio Romano,* non fuisse proprie exundationem, sed tantum fluxum subterraneum, qui pervenire non potuit, usque ad corpus S. Ignatii, etsi tunc exstitisset in ea parte templi, in qua jacta erant fundamenta: id quod est improbabile; cum constet, fuisse alio translatum AD FACIENDA fundamenta templi novi, adeoque antequam illa fieri inciperent ex ea parte, in qua sepultum fuerat. Nec refert, quod primus lapis fundamentorum positus fuerit 26 JUNII, et corpus S. Ignatii tantum sit ablatum 31 JULII. Nam tanti templi fundamenta longum tempus exigunt; nec uno tempore UNDIQUE fuisse inchoata; sed ex ea parte, qua erat sepultum corpus S. Ignatii, non inchoata fuisse, antequam illud inde esset ablatum, ex dictis patet. Vide instrumenta, quæ primo transmisi: *sub quorum finem hæc addit:*

Corpus Cardinalis Bellarmini in sepulcrum S. Ignatii translatum,

1012. Notanda ad translationem tertiam anno 1622. Cum corpus S. P. Ignatii anno 1622, die 28 Februarii, e sepulcro in dextero latere, seu ad cornu Evangelii aræ maximæ, translatum fuisset sub aram sancto Ignatio dedicatam: in
B dictum S. Ignatii sepulcrum eodem anno 1622, die 27 Septembris illatum fuit corpus Cardinalis Bellarmini, qui anno præcedente eo die defunctus fuerat, et in sepulcro communi sepultus. Testatur id liber, in quo notata sunt nomina sepultorum in templo domus professæ Romanæ, ab anno 1578: item Fuligattus in Vita Bellarmini lib. VII cap. IV; Alegambe et Sotuellus in Bibliotheca Scriptorum, verbo Robertus Bellarminus. Porro sepulcrum istud, prius S. Ignatii deinde Bellarmini, est proxime parietem templi in ipsa terra sub pavimento: tegitur lapide grandiori: in pariete erectum marmor lævigatum ac splendens, cui insculpta legitur hæc Inscriptio:

ROBERTO
CARD. BELLARMINO
POLITIANO E SOC. JESU,
MARCELLI. II. P. M.
SORORIS FILIO,
ODOARDUS
CARD. FARNESIUS
SUI ERGA VIRUM, QUEM
PATRIS LOCO SEMPER COLUIT,
AMORIS NUMQUAM MORITURI
MONUMENTUM POS.
C OBDORMIVIT IN DOMINO
ANNO SAL. MDCXXI,
ÆT. SUÆ LXXIX.

Hujus monumenti ornatus, qui supra et circum dictam inscriptionem spectatur, additus fuit ab eodem Cardinale Odoardo. « Anno Domini 1623, inquit noster Antonius Presutti, qui tunc habitabat in collegio Romano, in suo libro Italico, qui servatur in archivio domus professæ, Cardinalis Odoardus Farnesius erigi jussit pulcherrimum monumentum ad dexteram altaris majoris, tribus statuis spectabile: una Cardinalis Bellarmini, altera repræsentante Ecclesiam, tertia repræsentante Sapientiam. » Statuæ repræsentanti Ecclesiam superimposita legitur hæc inscriptio: Dilexi decorem domus tuæ. Psal. XXV. Statuæ repræsentanti Sapientiam; hæc: Superborum colla virtute calcavi. Eccl. XXIV.

AUCTORE J. P.

§ XCVII. Acta pro canonizatione S. Ignatii sub Clemente PP. VIII; cultus publicus Romæ inchoatus.

Post varios collectos processus, Societas decernit petere canonizationem.

V*ix Patriarcha noster e vivis excesserat, quin mox cogitatum fuerit de instituendo quodam apparatu, ut sterneretur ipsi paulatim via ad publicum in Ecclesia cultum: nam inter collectanea nostra Romana invenio notari hunc titulum;* Processus varii collecti ab anno 1556, usque ad 1569. *Item hunc, quo ejusdem rei continuatio indicatur:* Processus varii collecti ab anno 87, usque ad 98 inclusive. *Hunc denique, quo longius in hoc negotio ducimur:* Processus varii collecti ab anno 1599, usque ad 1600 inclusive. *In indice autem rerum contentarum in variis processibus, Roma etiam huc misso, discimus, quam multi in causa Ignatiana ac varii processus fuerint formati, quando ibidem notantur processus Montis serrati, Minoressanus, Barcinonensis duplex, Complu-* E *tensis et Tolosanus, Aspeithiensis, Italicus, Belgicus, Burgensis, duplex Majoricensis. Aliorum habetur mentio in Relatione facta Paulo PP. V; de qua inferius* § 99. *Interea temporis quamquam Societas nostra universa maxime haberet in votis, ut Fundatori suo honores sacri a Sede Apostolica decernerentur, primum tamen collatis impense omnium studiis serio illud negotium et obnixe tractari cœpit in quinta congregatione generali, quæ est protracta a die* 3 *Novembris* 1593, *ad* 18 *Januarii* 1594, *quando ibidem* propositum fuit plurium et provinciarum et particularium nomine, ut sanctæ memoriæ Ignatii, Societatis nostræ Fundatoris, canonizatio a sancta Sede Apostolica petatur. Congregatio vero decrevit etc. *Sicut habetur ex decreto ejus* 71: *cujus decreti dies et annus distincte notantur in mox citata Relatione, in qua lego ista fol.* 2: Societas Jesu Romæ ad sua negotia peragenda generaliter congregata die 13 Januarii 1594 inter alia decrevit, ut a Sede Apostolica illius (*de* S. Ignatio *agitur*) canonizatio peteretur.

Suffragantibus principibus, aliisque personis, dignitate et auctoritate fulgentibus

1014 *Rem hanc debito modo ac forma per pro-* F *cessus instructam cordi habuere Ecclesiæ principes seculares, personæ item ecclesiasticæ ac civiles, dignitate atque auctoritate insignes, in illud maxime studium incumbentes, ut suis commendationibus, votis ac precibus faciles ad Sedis Apostolicæ tribunal aditus huic causæ patefacerent. Rem audiamus ex Petri Ribadeneiræ Narratione gestorum in negotio canonizationis* S. Ignatii, *usque ad ejus beatificationem: cujus Gallica versio ex idiomate Hispanico; auctore nostro P. Antonio de Balinghem, Tornaci anno* 1610 *edita, in manibus meis est: e qua posthac bene multa delibabo, in compendium contracta. Philippus itaque rex Catholicus, hujus nominis secundus, audito prius suo super hac re Concilio, eam impensissime promovit et ursit. Litteras ejus ad Romanum Pontificem datas die* 6 *Augusti anno* 1594, *habes ibidem a pag.* 9. *Quod scripserit etiam ad Cardinales Aldobrandinum, Deçam, Avilam, et Guevaram, dicitur pag.* 11. *Aliæ ejusdem regis ad sanctissimum Patrem die* 19 *Julii* 1597, *exstant a pag.* 12; *ad Oratorem autem ejus Romæ ducem Suessensem a pag.* 13, *eodem die et anno datæ. Subditur pag.* 15 *exemplar*

AUCTORE J. P.

exemplar litterarum, quas imperatrix Maria ad Christi Vicarium direxit die 8 *Augusti eodem anno* 1597. *Litteris hisce regis Catholici atque imperatricis, sororis ejus, Clementi PP. VIII ab ipsius Oratore redditis, una etiam ab illo in manus sanctissimi Domini traditus fuit libellus supplex Philippi II, imperatricis, ac Societatis Jesu, qui ibidem producitur a pag.* 17.

negotium illud promovetur.

1015 *Nec vero irritæ fuerunt preces: nam Sanctitas sua remisit hoc negotium ad congregationem Rituum; cui ex parte Societatis exhibitum fuit compendium, ac dein alia proxilior narratio virtutum ac miraculorum sancti Patris nostri, nec non inquisitionum in Hispania formatarum jussu illustrissimi ac reverendissimi Domini Patriarchæ Camilli Caetani. Omnibus itaque visis, examinatis, ac re ista diligenter agitata, decrevit Congregatio, quod sua Sanctitas posset expedire remissoriales, et mandare, ut fierent inquisitiones necessariæ ad canonizationem; secundum ea, quæ in citata Narratione referentur a pag.* 23. *Nec vero dumtaxat rex Catholicus, et imperatrix, ejus soror, sæpe scripsisse dicuntur pag.* 24 *ad suam sanctitatem, ut hoc negotium expediret; sed litteris quoque eam interpellarunt imperator Rudolphus, rex Christianissimus Henricus IV, Sigismundus rex Poloniæ, aliique pii principes* B *Christiani; præsertim domus Austriacæ, ac Bavaræ: regna Castellæ, Aragoniæ, Valentiæ, Cataloniæ, et eorum proreges ac gubernatores; item provincia Biscaina (seu potius Cantabrica,) in qua Sanctus natales auras hauserat; ecclesia insuper Toletana, Hispalensis, Granatensis, et earum archiepiscopi; quibus accedunt episcopi Cordubensis, Segoviensis, Vallisoletanus ac Guadiciensis. Quid, quod concilium Tarraconense anno* 1602 *urgentissime institerit apud eumdem Christi Vicarium Clementem VIII, pro felici istius negotii successu; uti patet ex ejusdem concilii litteris, veneratione erga Sanctum plenis, ac dicto mox anno ad Clementem datis, quas habes ibid. a pag.* 26. *Hactenus itaque indecisa causa beatificationis pendebat in Romano tribunali; sed divina providentia præter exspectationem facto quodam plane singulari eam promovit.*

Ex litteris oculati testis

1016 *Anno quippe* 1599, *die* 31 *Julii Romæ apud nostros miro modo inchoatus est Sancti cultus: de qua re Orlandinus lib.* XVI, *num.* 136; *Bartolus lib.* IV *Vitæ* S. Ignatii, *num.* 40, *ac Josephus Juvencius Historiæ Societatis Jesu lib.* XV, C *part.* V *num.* 43. *Cum autem apud me habeam fragmentum epistolæ patris Alphonsi Agazzari, tunc vice-Præpositi domus professæ Romanæ, ac testis oculati, quod pro me ibidem excerpsit ac transcripsit P. Ignatius Pinius; cumque singularia circa illud factum nos doceat adjuncta, quæ apud citatos auctores non invenio, facere non possum, quin illud ex Italico hic reddam. Sic ergo sonat:* Cardinalis Baronius recta perrexit ad sepulcrum nostri beati Patris, et Cardinalis Bellarminus eum est secutus, atque ambo, flexis ibi genibus, satis diu orationi vacarunt; dumque assurgerent, Cardinalis Baronius sese prostravit humi, ac pavimentum sepulturæ osculatus est, atque exhibita postea sanctissimo Sacramento reverentia repetierunt (Professorum) domum; eratque frequens populus in templo.. Nonnulli exemplum hoc secuti immediate post ivere, ut hoc idem facerent: et ab externis flores sepulcro inspersi fuere... Quando aderat tempus exhortationis... et jam ex aula eramus egressuri, Cardinalis Baronius, sublatis ad imaginem Patris Ignatii oculis, obtutum in ea fixit, dicens, futurum bene, si sepulcro ejus superimponeretur; variisque probabat exemplis, id non esse inconcinnum. Atque ad me conversus, dixit: Pater vice-Præposite debes aliquam a me inire gratiam: idque fiet, si jubeas confici meis sumptibus pulcrum limbum inauratum, qui obeat picturam istam, ac deinde eam exponi in templo supra sepulturam S. Ignatii. Mone me: nam ego volo sumptus ferre. D

narratur.

1017 Tunc subjunxit Cardinalis Bellarminus, suarum hoc esse partium: se pro expensis soluturum. Dixit Baronius: Ego id volo facere. Et sic procedimus ad templum, atque initium impositum est exhortationi, quæ per horam bene magnam duravit, pulcraque admodum fuit, et nostri beati Patris Ignatii laudibus plena, assumpto hoc themate: Amavit eum Dominus, et ornavit eum, stolam gloriæ induit eum, et ad portas paradisii coronavit eum.. Finita exhortatione, preces breviter peractæ sunt; deinde Cardinales se contulerunt ad sepulturam, et ibi denuo flexerunt genua: ac Cardinalis Baronius iterum inclinavit se ad osculandos istos lateres. Postea ubi assurrexissent, dixit Cardinalis Baronius, mirari se valde, quod illud sepulcrum esset adeo spoliatum, omnique sanctitatis ornamento privatum. E Responsum ei fuit, varia præterito tempore anathemata oblata fuisse pro favoribus, ad intercessionem Patris Ignatii obtentis; sed nostrum Patrem Generalem numquam voluisse permittere, ut appenderentur sepulcro. Quæsivit ex me Cardinalis, ubinam illa anathemata essent deposita. Respondi, nonnulla asservari in sacello Sanctorum sub ara majore. Injunxit mihi, ut statim ea juberem afferri: quin imo et ipsemet perrexit ad Sanctos, ut ea auferret. Cum autem illa manu teneret, dixit: Ego ipse volo ea appendere sepulcro. Et dic Patri Generali, quod id fecerim ego: certum enim mihi est, acquiescet.

quomodo Cardinalis Baronius

1018 Jussitque afferri scalas, ut ea sublime appenderet. Et sic factum. Postea dixit, valde sibi consentaneum videri, ut ibi adesset imago Patris Ignatii; atque eadem auctoritate mandavit, ut illa, quæ erat in aula, deorsum deferretur, fixum habens, inde non abscedere, donec propriis manibus eam ibi posuisset; limbos postea confectum iri... Id, quod non minorem admirationem, quam consolationem attulit patribus nostris omnibus ac fratribus, fuit, videre illum bonum senem, indumentis pontificalibus vestitum F (induti quippe erant superpelliceo *, pallio *, et epomide *) conscendere scalas usque ad fastigium, imaginem Patris Ignatii secum ferentem. Et quantumvis ego viribus omnibus hoc impedire conatus sim, dubitans, an non esset lapsurus, aut infortunium sibi illaturus; ipse tamen fervore illo concitatus, omnino voluit ascendere, donec propriis ipse manibus picturam istam limbo sepulcri superimposuerit, interrogans nos, qui deorsum tenendis scalis eramus occupati, an pictura esset recta, an non; et an esset in medio. Mox ubi descenderat, ego dixisse mihi videor, dubitare me, an illud placiturum esset Patri Generali. Ipse vero iterum reposuit: Dic Patri, quod id fecerim ego meis manibus: et insuper dicam Papæ id, quod ego hodie hic feci. Et institutis denuo precibus, oculos in cœlum sustulit magno cum suspirio; ac deinde inclinavit se, ut osculum daret sepulcro. Erectus in pedes atque ad omnes patres ac fratres conversus, dixit illis: Anno sequente volo moneri octo ante diebus: et ego

* *Ital.* rocchetto
* *Ital.* mantello
* *Ital.* mozzetta.

A et ego hic ante sepulcrum sternam tapetem, ac volo, ut agamus festum solenne ac publicum, apertis valvis. Dumque transiret, affectu paterno, voce, ac capite salutabat, sibique congratulabatur cum omnibus...

inceperit cultum publicum Romæ.

1019 In aula voluit Cardinalis Baronius, ut P. Vasquez minutatim referret, quo modo contigisset suum miraculum. Cumque dixisset Cardinalis Bellarminus, illud fieri potuisse per causam naturalem; Baronius, re audita, iterum iterumque ac sæpius dixit, manifestum esse miraculum. Hac occasione ei multa referebantur, quæ contigerant Romæ et alibi. Deinde discesserunt. Promisit autem Cardinalis Baronius, venturum se postridie mane *(erat vero tunc dies Dominica)*, ut sacram Synaxim porrigeret fratribus nostris. Simul atque templum fuit apertum post exhortationem, fama jam tum didita, concurrit frequens populus: ac plurimi recta iverunt ad sepulcrum, ut orarent, et lapidibus istis oscula figerent. Isto tempore matutino ad ortum solis domina ducissa Suessensis misit tria candelabra argentea, altitudine proceritatem hominis æquantia; nulloque aut sacristis aut ulli alteri facto verbo, ad sepulcrum Patris Ignatii apponi ea jussit, una cum tri- B plici magna face eisdem superimposita et accensa.. Totoque die hodierno concursus exstitit stationis instar, ad illud sanctum corpus.

quem auxit ducissa Suessensis.

1020 Ad horam undecimam Cardinalis comparuit; et mox orandi causa ad templum se contulit; ubi una quasi hora permansit. Postea incepit Missam; qua finita, Cardinalis manu sua sacras epulas distribuit quadringentis circiter personis: et ego, multo cum solatio meo, tenebam patenam, dum Cardinalis Eucharistiam porrigeret, qui concioni etiam interesse volebat: sed dum viderem illum defessum et sudore perfusum, auctor ei fui, ut ibidem non permaneret. Uxor Oratoris Hispani ubi mature ad sepulcrum accessisset, precandi causa, adductis etiam omnibus suis liberis ac femineo comitatu, ut communicarent corpori Domini e manu Cardinalis, patri Bastidæ dixit (conquerens quod tanta cum festinatione de improviso celebrata fuisset isto anno felix memoria transitus beati Patris Ignatii), velle se solam anno sequente sepulcrum illud tali modo ornare, ut ne vel ipse quidem Pater Generalis illud recognosceret; ac velle se nunc incipere flores conficere, aliaque texere hunc in finem ornamenta ad compensandam negligentiam hujus anni...

atque ingens confluxus populi.

C 1021 Videtur benedictus Deus hoc anno singularem excitasse devotionem erga hunc sanctum Servum suum, quæ mihi indicium suggerit, quod rem aliquam singularem etiam desideret atque extraordinariam; sicut singularis [et] inexspectata contra voluntatem multorum, et præter voluntatem omnium, contigit tota ista rei series, quam supra narravi Ræ. Væ. At manifeste perspicitur, Deum ita voluisse. Et si noster Pater Generalis ipsemet cum patribus Assistentibus, et simul Va. Ra., quæ optimas ob rationes contrarium concluserunt, adfuissent hic præsentes, non potuissent nec voluissent resistere supradictis.. Hoc tempore matutino, ubi dictum esset Cardinali Baronio, illa candelabra ac faces missa fuisse a ducissa Suessensi, respondit: Non ita est; sed Deus ea misit ad honorandum Servum suum. Dum Cardinalis distribuebat Christi corpus, id quod accidit immediate ante concionem, totum templum erat plenum populo: e quo multi ibant, etiam tempore concionis, ad sepulcrum, ut ibidem orationem instituerent, atque oscula darent. Hic mihi defuit scriptor, sed non materia etc. *Hæc sunt, quæ ex patris Agazzari litteris huc transtuli. P. Franciscus Garcia in Vita* S. Ignatii *lib.* IV, *cap.* XVIII, *ex litteris P. Bartholomæi Perez Assistentis provinciarum Hispaniæ, ad P. Petrum Ribadeneiram die* 2 *Augusti* 1599 *datis, etiam describit factum Bellarmini et Baronii. Orlandinus lib.* XIV *in fine,* Illud adnimadversum est, *inquit,* clarum divinæ voluntatis indicium, quod, cum Claudius Aquaviva Præpositus Generalis e Tusculano scripsisset, vetuissetque certas ob causas quidquam in hoc genere attentari; cum tanta diligentia Generalis Præpositi litteræ reddi soleant, illæ partim oblivione unius e Romani collegii fratribus, partim socordia mulionis, qui jussus ad domum professorum relinquere, in Tusculanum retulit, numquam ad Alfonsum Agazarium domus professæ præsidem, ad quem mittebantur, perlatæ sunt. Quas si recepisset in tempore, totam rem haud dubie disturbasset. *Hæc ille.*

AUCTORE J. P.

1022 *Nec præterierim, producere excerptum quoddam ex litteris Italicis P. Bernardini Rosignoli, datis Romæ* 2 *Augusti* 1599, *secundum nostra apographa Romana, inter quæ invenio sequentia, e quibus discimus, divinam providentiam singulari quodam modo invigilasse negotio beatificationis* S. Ignatii. *Audi verba*: Videmus *in eo* agere Deum via extraordinaria: cujus rei argumentum est, præter casum P. Vaschel *(lege* Vasquez, *ex num.* 1019) casus alius Auditoris cujusdam Eminentissimi Cardinalis, qui offensus hac vocula JURE DEBET, contra scribere aggressus est: ac repente sentire cœpit dolorem capitis, qui iisdem semper, quibus scriptum, gradibus crevit: adeo ut, dum scriptum Cardinali suo offerret, præ doloris intolerabilis magnitudine linqui animo videretur. Domum reversus, ad lectum se recepit, cum alvi profluvio. Tum vero Auditor bonus errorem suum agnovit, compunctusque, ac sancto se Patri commendans, melius habere incepit: reliquias quæri jussit, et modo recte valet. Jam nunc Cardinali suo semel atque iterum dici jussit contrarium illius, quod scripserat.

rem ita disponente Deo, ut cultus non fuerit disturbatus. E

Juvencius loco supra citato postquam egisset de facto superiore Baronii, subjungit: Nec iis contentus, eodem die sub vesperam populum e superiore loco alloquens in æde sacra Oratorii, sermonem intulit de Ignatio, et ad ejus venerationem omnes cohortatus est: demum in sacra Rituum congregatione, quæ triduo post, nempe 3 Nonas sextil. anno 1599 habebatur, palam quid egisset prædicavit, suumque factum veteribus exemplis et recentibus confirmavit. *Tantum autem abfuit, ut hoc Baronii factum a Cardinalibus fuerit improbatum; ut potius auctoritas tanti Viri moverit purpuratos Patres, conditumque fuerit protinus decretum, eodem auctore hæc referente, in ista verba:* Sacrorum Rituum congregationem, cum justas postulationes non semel a Societate propositas, perlectis consideratisque ejus rationibus, inter quas multa numerabantur miracula, et præclara fama sanctitatis Ignatii proponebatur, considerasset: itemque adeo sanctæ et ab tot Pontificibus approbatæ Religionis, quæ per totum terrarum orbem tanto cum fructu, doctrinæ evangelicæ semen, atque etiam proprium sanguinem spargens, universæ Ecclesiæ doctrina et exemplis magnas afferl utilitates, fuisse cum fundatorem animadverteret: nec non magnatum ac principum et populorum, maximeque ipsius cunctæ Societatis respiceret preces: censuisse, F

si

AUCTORE J. P.

si Pontifici videtur, pontificio in Hispania Nuntio, unique archiepiscopo, et tribus quatuorve episcopis earum terrarum, ubi natus esset ætatemque egisset Ignatius, dandum negotium, idemque illustrissimo Romæ Vicario permittendum, ut generatim de vita, sanctitate, famaque miraculorum ejus cognoscerent : quo deinde referretur ad Pontificem, et causa canonizationis inchoaretur. *Hæc ibi. Sed pergamus ad annos sequentes.*

Gesta a Cardinale Baronio anno 1600

1023 *P. Ignatius Pinius inter alia, quæ in Spicilegio Romano huc transmisit, infrascripta se testatur invenisse in archivo nostro, illa videlicet, quæ Cardinalis Baronius dixit in exhortatione, quam habuit in templo nostro, tempore orationis horarum quadraginta antecineralium,* hoc *uti indidem habetur,* anno 1600. *Italica, quæ ante me habeo, continent quamdam cultus, anno* 1599 *a Baronio inchoati innovationem; sic ea interpretor :* Quando hunc video apparatum, et tantum hisce diebus concursum, sentio in me excitari magnum affectum laudandi Deum; quoniam mihi apparet, quod, sicut templa idolis dedicata antiquitus cum sacris Christianorum cæremoniis selebant consecrari vero Deo, ita tempus bacchanalium, quod dedicatum esse solebat dæmoni, nunc harum quadraginta horarum devotione consecretur Domino Deo nostro. Magna ratio laudandi ac benedicendi Deum. Ad hoc conducit admodum zelus horum patrum Societatis, qui inventionum spiritualium divites ita procurant salutem animarum : concurrit pietas et adjumentum horum dominorum congregationis : juvat elegantia hujus ornatus, hæc lumina, hæc pompa; sed horum omnium radix est sub terra; eam non videmus. Videmus frondes horum ornamentorum; videmus fructum, qui est animarum salus; videmus ramos, qui sunt congregatio; videmus truncum, qui est hæc sancta Societas : verumenimvero radix abscondita est sub terra. Et quænam est hæc radix, si non beatus Pater Ignatius, qui opportune admodum hic sub terra sepultus est? etc, *Obiter hic indicare liceat, quod solennes quadraginta horarum preces, quæ ultimo bacchanalium triduo quotannis instituuntur in ecclesiis Societatis Jesu, auctorem habeant* S. Ignatium. *teste Bouhoursio lib. V Vitæ; qua autem occasione, ibidem invenies. Quænam vero alibi ad beatificationis progressum actitata sint, dabit Ribadeneiræ Narratio supra allegata. Nam a pag.* 46 *profertur epistola regis Catholici Philippi III ad Clementem VIII; alia ejusdem regis ad Ducem Suessensem, suum Romæ Oratorem data die* 3 *Maii* 1602 *occurrit a pag.* 48; *alia rursum ejusdem regis ad eumdem* 27 *Augusti anno* 1603, *a pag.* 50; *quam ibidem a pag.* 52 *subsequitur alia ejusdem monarchæ ad Ducem Scalonensem, suum tunc Romæ loco Ducis Suessensis Oratorem, die* 24 *Maii anno* 1604.

§ XCVII. Beatificatio promota atque obtenta sub Paulo PP. V; Decretum sacræ congregationis Rituum.

Clementem VIII Martio mense anni 1605 *mortuum excepit Leo XI : cui non obstitit brevissima pontificatus duratio, quin promiserit* *(ex fide prædictæ Narrationis pag.* 58*), dare epistolam remissorialem pro canonizatione* S. Ignatii; *sed morte præventus nihil eo contulit, secundum ea quæ ibidem referuntur, præter bonam voluntatem. Huic successit Paulus V mense Maio ejusdem anni* 1605; *cui divina providentia felices hasce partes reservabat. Nam a Societate instructus fuit idem sanctissimus Christi Vicarius de statu istius negotii, nec non de conatibus ad ejus successum adhibitis, supplicatumque ipsi fuit, ut juberet expediri litteras compulsoriales, ac remissoriales ad faciendas inquisitiones ac diligentiam necessariam in hac causa. Annuit sua Sanctitas : et ideo denominavit ac deputavit ejusdem causæ judices, dominos Alexandrum Ludovisium, Alfonsum Mançanedum de Quinnones, et Joannem Baptistam Pamphilium, Rotæ Auditores; qui suas remissoriales miserunt ad DD. archiepiscopos, episcopos, ac prælatos locorum, in quibus instituendæ erant inquisitiones pro dicta canonizatione; secundum dictam Narrationem pag.* 59.

Paulus V judices hujus causæ designat :

expediuntur in Hispaniam litteræ remissoriales,

1025 *Remissoriales porro fuere numero sex pro provinciis Hispaniæ, nimirum pro provincia Toletana denominatus fuit Eminentissimus dominus Bernardus de Rojas et Sandoval, Cardinalis et archiepiscopus Toletanus; cui adjunctus fuit episcopus Segoviensis; quamquam postea, ut id fieret commodius, substitutus ei fuerit D. Melchior Soria, episcopus Troianus. In regno Valentiæ D. Joannes de Ribera patriarcha Antiochenus, et archiepiscopus Valentinus : cui adjunctus episcopus Chinerbiensis, Ordinis S. Francisci. In provincia Castellæ D. Alphonsus Manrique, archiepiscopus Burgensis; cui adjunctus D. Alfonsus Henriquez episcopus Sidoniensis, et Religiosus Ordinis beatæ Mariæ Virginis de Mercede. In eadem provincia D. Antonius Vanegas episcopus Pampilonensis; cui adjunctus idem episcopus Sidoniensis. In principatu Cataloniæ episcopus Barcinonensis, et episcopus Vicensis. In insula Majoricensi, quæ spectat ad provinciam Aragoniæ, D. Alfonsus Laso, antea archiepiscopus Calaritanus in Sardinia, tum vero episcopus Majoricensis; cui adjunctus fuit ille, qui primaria dignitate istius ecclesiæ præfulgebat; de quibus citatum opusculum a pag.* 60; *e quo hæc prompsi. Epistola remissorialis ad archiepiscopum Toletanum sequitur ibid. a pag.* 61; *et signatur anno* 1606, 27 *Maii.*

et aperiuntur ibidem suis quæque præsulibus

1026 *Remissorialis aperta fuit primo illa, quæ dirigebatur ad episcopos Barcinonensem et Vicensem, quia prior aliis advenit, oblata die* 10 *Aprilis anni* 1606, *dominis illis pro tribunali sedentibus in ecclesia collegiata S. Annæ, quæ est canonicorum regularium Barcinonensium, bene admodum ornata, ac plena personarum, quæ præ ceteris magis fulgebant, tam ecclesiasticarum, quam secularium totius urbis; in qua eodem die inchoata fuerat congregatio provincialis provinciæ Aragoniæ Societatis nostræ; et patres ejusdem omnes huic actui admodum solenni interfuere; secundum ea, quæ ibi narrantur a pag.* 80. *Rebus Barcinone peractis, prædicti præsules se contulerunt Manresam, ut et ibidem, et in Monte serrato gesta inquirerent; pag.* 81. *Quænam gesta fuerint Matriti, ubi tunc habitabat Petrus Ribadeneira, hujus Narrationis auctor, die* 4 *Septembris anno* 1606, *habes ibid. pag.* 82; *de actis die* 2 *Octobris ejusdem anni, circa remissorialem apud patriarcham atque archiepiscopum Valentinum, agitur a pag.* 83; *qui deinde Gandiam profectus causæ* S. Ignatii *sese impendit; reque peracta, Dominica quarta post Pascha anni* 1607 *ibidem ad concionem dixit*

A *dixit in laudem Sancti ac Societatis; in sacello item, in quo beati Patris imago erat, per dies novem fecit ad aram; quorum postremo magnæ populi multitudini sacram communionem impertiit manu sua; beatoque Viro crucem pretiosam obtulit, quo usus fuerat tempore Sacri.*

cum solennitate.

1027 *Longior sim, si singillatim memorem res gestas ab archiepiscopo Burgensi, die* 27 *Octobris anni* 1606. *Quænam cum ab urbe Pampilonensi* 20 *Decembris eodem anno* 1606, *tum a præsidiario milite arcis, quæ* Ignatio *melioris vitæ occasionem dederat, sub Navarræ prorege domino Joanne de Cardona in negotio remissorialis, D. Antonio Vanegas episcopo Pampilonensi, atque Sidoniensi præsuli oblatæ, peracta fuerint, ibidem invenies a pag.* 88; *quænam vero Majoricæ, pag.* 90. *Idem auctor ibidem incipit referre ea, quæ subsecuta sunt post octo illas inquisitiones seu processus, nimirum Barcinonensem, Manresanum, Matritensem, Valentinum, Gandiensem, Burgensem, Pampilonensem, ac Majoricensem clausos, ac Præsulum, qui ea confecerant, sigillo munitos, approbatos ac Romam missos, sacroque tribunali trium Auditorum Rotæ, judicum delegatorum in hac causa per Paulum V, præsentatos una cum* B *processu Romæ formato, aliisque aliunde ex Italia et Belgio missis, quo remissoriales directæ fuerant; ac deinde subjungit, exactum admodum omnium illarum inquisitionum ac processuum summa cum accuratione confectum fuisse Romæ compendium, quod dictis Rotæ Auditoribus in manus consignatum fuerit ad faciliorem ac certiorem veritatis hujus causæ indagationem. Ceterum quod sub Clemente VIII præstiterant suis litteris reges Hispaniæ, uti supra dixi; idem sub Paulo V præstare visum est Philippo III: cujus ad istum summum Pontificem litteræ dantur in Narratione a pag.* 92, *expeditæ die* 7 *Martii* 1609. *Præcesserat Margarita Hispaniæ regina die* 16 *Februarii* 1609, *a pag.* 94; *dicti autem regis ad suum Romæ legatum marchionem de Aitona, die* 7 *Maii eodem anno* 1609, *a pag.* 96.

Societas interim obtinet beatificationem:

1028 *Videns autem, secundum ea, quæ sequuntur a pag.* 98, *Societas Jesu, sancti Fundatoris sui canonizationem tam cito non obtentum iri, quam ei erat in votis, propter extraordinariam diligentiam, quam sancta Sedes Apostolica in negotio tanti momenti adhibet; et quia in eo procedit, servatis certis temporibus, secundum morem suum et stylum, tanto cum pondere ac maturitate, ut* C *nihil supra; videns, inquam, hæc ita se habere Societas, decrevit supplicare suæ Sanctitati, placeret ei mandare, ut, quod spectat ad canonizationem, acceleraretur; utque interim appellatione Beatorum beatum nostrum Parentem* Ignatium *honorare non gravaretur, ac permittere toti, quaquaversum se per orbem terrarum extendit, Societati, recitare Officium et Missam in honorem ejus. Votis respondit felix successus eo modo et ordine, qui in sequenti instrumento ex originali de hac re decreto sacræ congregationis Rituum, manu P. Ignatii Pinii transcripto, continentur his terminis:*

cujus decretum

1029 Dominicus episcopus Ostiensis, sacri Collegii Decanus, S. R. E. Cardinalis Pinellus, congregationis sacrorum Rituum præpositus. Universis et singulis præsentes inspecturis, lecturis, et auditturis, salutem in Domino sempiternam. Cum ob excellentiam, et sanctitatem vitæ bonæ memoriæ Ignatii de Loyola, fundatoris Societatis Jesu, quæ non sine maxima totius reip. Christianæ utilitate, et incremento per universum orbem diffusa, et dilatata est, atque ob miraculorum coruscationem, quæ omnipotens et misericors Deus præter consuetum naturæ usum, ejusdem Ignatii meritis et intercessione, tam dum viveret, quam post ejus felicem in Domino obdormitionem operari dignatus est, et quotidie in dies adhuc operari non dedignatur, omnes pene reges et principes Catholici, ac nonnulla metropolitanarum et cathedralium ecclesiarum capitula, et multæ civitates; atque ejusdem Societatis Jesu universus Ordo, iteratis precibus, et per litteras, et in voce, ac in scriptis Sanctissimo D. N. Papæ Paulo V humiliter supplicaverint, et apud illustrissimos et reverendissimos dominos Cardinales præpositos in sacra Rituum congregatione sæpe sæpius inst
iterint, ut ad conservandam, et augendam populorum devotionem, quæ maxime, et ubique in toto orbe terrarum diffusa est, erga ipsum bonæ memoriæ Ignatium de Loyola ob innumeras ejus meritis receptas a Deo gratias, cum jam processus de puritate fidei, morum excellentia, sanctitate vitæ, et miraculorum coruscatione, ejusdem bonæ memoriæ Ignatii, auctoritate Apostolica confecti essent, et in eadem sacra congregatione præsentati, ad Dei gloriam, et Catholicæ Ecclesiæ augmentum, Sanctitas sua dignaretur committere, et ordinare procedi ad ulteriora in canonizatione dictæ bonæ memoriæ Ignatii de Loyola, et interim donec effectualiter ad prædictam canonizationem deveniatur, et dictus Ignatius in numerum Sanctorum referatur, Beatus nuncupari possit, et debeat; atque de eo, veluti de Beato, Missa, atque Officium recitari valeat sicut de uno confessore non pontifice, tam in Urbe, ubi ejus corpus sepultum est, quam ubique a patribus, clericis, et Religiosis ipsius congregationis Societatis Jesu, quam ipse Ignatius vivens instituit, et fundavit: E

AUCTORE J. P.

ex ipso originalis ecgrapho

1030 Et cum idem Sanctissimus D. N. litteras, processus, et scripturas omnes prædictas ad eamdem sacram Rituum congregationem remiserit, ut mature omnibus examinatis, quid de instantiis, et petitionibus prædictis sacra Rituum congregatio sentiret, Sanctitati suæ referret: Tandem eadem sacra Rituum congregatio, viso compendio, sive summario gestorum vitæ, et miraculorum ipsius Ignatii, per manus singulorum DD. Cardinalium ejusdem congregationis transmisso, et audita relatione illustrissimi et reverendissimi D. Cardinalis Pamphilii, F cui particulariter hoc negotium diligenter videndum, et examinandum ab eadem sacra congregatione commissum fuerat, in plena congregatione facta in ædibus nostræ solitæ residentiæ, in qua una nobiscum interfuerunt illustrissimi et reverendissimi DD. Antonius Maria episcopus Prænestinus Gallus, Franciscus Maria tituli sanctæ Mariæ in Ara cœli de Monte, Robertus tituli sanctæ Mariæ in Via Bellarminus, Hieronymus tituli S. Blasii de Annulo Pamphilius, Joannes Garzias tituli sanctorum Quatuor Coronatorum Millinus, Joannes Baptista tituli S. Sixti Lenus presbyteri; Andreas tituli S. Angeli in foro piscium Perettus, Joannes Baptista S. Mariæ in Cosmedin Detus, et Aloysius S. Agathæ Capponus diaconi S. R. E. Cardinales, congregationis sacrorum Rituum præpositi, mature que discussis et examinatis omnibus discutiendis et examinandis, omnes supradicti illustrissimi et reverendissimi DD. Cardinales censuerunt, et declaraverunt (si Sanctissimo D. N.

AUCTORE J. P.

N. ita placuerit), ut ipse bonæ memoriæ Ignatius de Loyola, fundator Societatis Jesu, in posterum Beatus nuncupari possit, et valeat, deque ipso, tamquam de Beato Officium, et Missa, sicut de uno confessore non Pontifice ab omnibus presbyteris, clericis, et Religiosis dictæ Societatis Jesu, in eorum ecclesiis et locis tantum, libere et licite in die ejus felicis obdormitionis in Domino pridie Kalendas Augusti recitari possit et valeat, et in Urbe dicta die in ecclesia Societatis Jesu tantum; ubi ejus venerabile corpus requiescit, omnes sacerdotes tam regulares cujuscumque Ordinis, quam seculares pro eorum devotione de eodem Missam celebrare possint et valeant.

hic producitur.

1031 Et idem Sanctissimus D. N. Paulus Papa quintus, audita de præmissis omnibus relatione, Sanctitati suæ a nobis facta, sententiam congregationis approbavit, et laudavit, ac indulsit et concessit, ut dictus Ignatius de Loyola in posterum Beatus nuncupari possit et valeat, et de eo in omnibus ecclesiis, et locis Societatis Jesu ab ipsis presbyteris, et clericis ejusdem Societatis tantum, Officium et Missa de communi unius confessoris non pontificis, libere et licite in die ejus felicis obdormitionis in Domino pridie Kalendas Augusti recitari, et celebrari possit et valeat, et in Urbe dicta die in ecclesia Societatis Jesu tantum, ubi dicti beati Ignatii corpus requiescit, omnes presbyteri tam seculares, quam regulares Missam in honorem ipsius beati Ignatii, pro eorum devotione celebrare libere et licite possint et valeant, concessit et indulsit.

B

In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium, præsentes per infrascriptum ejusdem congregationis secretarium fieri jussimus, et manu nostra propria suscripsimus, nostrique soliti sigilli impressione muniri fecimus. Romæ die 17 Julii, anno a Nativitate Domini millesimo sexcentesimo nono, pontificatus vero prælibati Sanctissimi in Christo Patris et D. N. D. Pauli divina providentia Papæ quinti anno quinto. Ego Dominicus episcopus Ostiensis Cardinalis Pinellus. *Et apponitur sigillum ejusdem Cardinalis, uti et hæc suscriptio:* J. P. Mucantius secretarius congregationis.

C

§ XCIX. Publica Urbis et orbis lætitia in dicta beatificatione; eadem cœlitus prodigiis comprobata; Breve Pauli PP. V; quo beati Officium ac Missa extenditur ad totam Societatem; gesta sub laudato Pontifice pro canonizatione.

Signa lætitiæ ob beatificationem Ignatii

Publicam orbis Catholici lætitiam ob collatos Viro tam cumulate de se merito honores sacros, exprimit P. Josephus Juvencius Historiæ Societatis Jesu lib. XV, *part.* V § 7; *ubi sic fatur:* Ea felix appellatio, tot regum ac principum, tot populorum expetita votis, cum primum Pauli V summi Pontificis oraculo edita est; tunc, veluti ruptis aggeribus. effudit se mortalium publica pietas erga Hominem saluti publicæ natum, et omnibus lætitiæ argumentis, omnibus monumentis gloriæ, beatum nomen prosequi urbes, regna, provinciæ certaverunt. Roma, princeps urbium, ceteris præluxit. Exemplum secuta Neapolis, quidquid pompæ ac celebritatis excogitari potuit exprompsit. Prorex, urbanæ cohortes, nobilium turmæ, religiosi Ordines, civium innumerabilis multitudo templa Societatis impleverunt. Sub vesperam arsit tota civitas innocuis ignibus, qui additi fenestris domorum, sparsi per compita, in pegmatis theatrisque collocati, varia spectacula dedere gratulanti populo, et somnos ac noctem procul expulerunt. Suas partes postridie pelagus obiit, concurrentesque frontibus inimicis amicas rates, et ficta ludentis in æquore placido Martis pericula exhibuit. Siluerunt tetricæ lites ac triste forum diebus multis : auditæ tantum sunt plaudentes in lyceo Musæ, et litterariis muneribus publica gaudia certatim ornare gestientes. Auxit lætitiam confluens e vicinis oppidis pagisque turba, cum donariis et anathematis, quæ passim aris ac tholis appensa, præclaram de B. Ignatio populi existimationem, et memores acceptorum ab eo beneficiorum animos testabantur.

D

E

per Europam egregie diffusa:

1033 Par in aliis Europæ urbibus lætitiæ significatio, par pompa. Ignatii vita, virtutes, res præclare gestæ hic aulæis intextæ, illic productæ in scenam; alibi symbolis ingeniosis adumbratæ; in æs ac marmor incisæ, in vexillis auro et ostro micantibus depictæ patuerunt. Longum sit referre arcus triumphales erectos, obeliscos, machinas exoticis figuris ornatas, trophæa, pyramides; festos abeuntium in omnes formas varietate mira ignium ludos; illustres pietatis, ingenii, doctrinæque partus editos in Lusitania, Hispania, Gallia, Belgio, Germania, Polonia; nullum ut elementum, nullus hominum ordo, nulla pars orbis vel remotissima, in communi gaudio cessaverit. India, Sina, Japonia, Peruvia, Mexicum, Philippinæ, obsequii sui tarditatem (nam diploma Pontificium nisi anno sequente, illuc delatum non est) magnificentia spectaculorum et splendore compensare studuerunt, ac navitas opes, aurum, uniones, gemmas, in eo colendo bene collocatas putaverunt, a cujus filiis et alumnis cœlestis regni gazas et spem beatæ immortalitatis acceperant. *Verum ea inter solos homines non stetit lætitia:*

miraculis comprobante cœlo

F

1034 Mortalium *enim* studia, *teste Juvencio mox designato,* cœlum comprobavit prodigiis inusitatis, et quæ sparsa fuerant præteritis annis miracula. in hunc veluti collecta fluxerunt. Fabri compluribus in locis dum extemporales machinas incautius properant, e tabulatis sublimibus aut scalis prolapsi, Ignatio, cujus gloriæ serviebant, quasi manum supponente, non incolumes modo, sed valentiores ad opus redierunt. Adolescens Neapolitanus alimenta factitiis ignibus parabat: manum improvisa flamma fœde violavit: admoto B. Patris chirographo sanam recepit. Matrona Neapolitana mortuam, ut putabat obstetrix, prolem eniti non poterat. Vir prolis et conjugis periculo mœstus opem divinam, Ignatio sequestro et interprete, suppliciter exposcit, mœror ac defatigatio somnum attulit: in eo videre visus est Ignatium Deo supplicantem pro puero, ne æternum periret. Simul auribus insonat vagitus puerilis. Surgit, infantem, salva conjuge, prorupisse cernit. Sacro confestim lavacro tinctus, mortalem uno die clausit vitam, idcirco exoratam, ut immortalem ac sempiternam viveret.

1035 Donaverdæ cum jam restituta religio pristinum

A *mortalium in hac re conatus.*

stinum decus recuperasset, matrona prægnans, comitiali morbo repente correpta est. Obstetrices vocatæ et matrem et fœtum desperaverant. Curritur ad nostros : mulier interim moritur. Maritus datas a patribus S. Ignatii reliquias uxoris e collo suspendit : infans manum ex utero profert ac baptizatur. Oeniponte, femina intempestivos ejicere solebat fœtus : votum concipit, si virilem edat maturo partu sobolem, fore, ut Ignatii nomen illi ponat : edidit ; imposuit. Tarracone, Nanceii, Avenione, Valentiæ, Ilerdæ, Majoricæ, Madriti, Limæ, ad Ignatii nomen et sacros cineres, morbi, febres, vulnera diffugerunt. Multis restituta oculorum, aurium, vocis, pedum usura. Potosinus civis toto jam quadriennio pedibus niti non poterat, neque gressum vel unum moliri, nisi gemino bacillo sustentatus. Is audita tripudiantis populi, et Ignatium salutantis beatum alacritate : Egone, inquit, suspirans, unus hic jacebo constrictus, exultante civitate ! Sentit media in voce firmari pedes, unum scipionem projicit, mox alterum ; denique in collegium, ut nostros miraculi faceret certiores, advolavit. *Hæc ibi. De reliquis, quæ subduntur, videtur in Gloria Sancti posthuma.*

B *Producitur Pauli V Breve beatificationis,*

1036 *At nunc Roma nos revocat, amplificando deinceps novi Beati cultui intenta : nam in promptu habeo Pauli V Breve beatificationis* S. Ignatii, *ex originali Romano transumptum, quo Officium ejus ac Missa extenditur ad totam Societatem. Signatur die* 3 *Decembris anno* 1609, *et sic habet :* Paulus PP. V. Ad perpetuam rei memoriam. In sede Principis Apostolorum, nullis licet nostris suffragantibus meritis, a Domino constituti, piis fidelium votis, quibus virtutum Dominus in servis suis honorificatur, libenter annuimus, et Apostolica auctoritate indulgemus, prout in Domino conspicimus expedire. Sane dilectorum filiorum Claudii Aquavivæ, Præpositi Generalis, ac omnium Religiosorum Societatis Jesu nomine nobis nuper expositum fuit, quod bonæ memoriæ Ignatius de Loyola, prædictæ Societatis Jesu Fundator, multis et eximiis virtutum, et gratiarum, ac miraculorum donis a Domino illustratus fuit, et ideo magna est erga ejus nomem et memoriam Christi fidelium devotio.

C *quo ad supplicationem Societatis, Catholicorum principum etc.*

1037 Quapropter non solum universa Societas prædicta, sed etiam omnes fere carissimi in Christo filii nostri reges, et dilecti filii nobiles viri principes Catholici, nec non nonnulla metropolitanarum, et cathedralium ecclesiarum capitula, multarumque civitatum communitates, et homines nobis iteratis precibus humiliter supplicari fecerunt, ut, donec canonizationis honorem, quem dicto Ignatio, ob ejus excellentia merita aliquando divina adspirante gratia habitum iri sperant, ab Apostolica sede impetrent, eumdem Ignatium Beatum vocari, ac de eodem Officium, et Missam, tam in Urbe, ubi ejus corpus sepultum esse asseritur, quam ubique a presbyteris, clericis, et aliis Religiosis ipsius Societatis, tanquam de uno confessore non pontifice recitari posset.

cultum Beati publicum in Officio et Missa extendit ad totam Societatem :

1038 Quare nos, re prius per venerabiles fratres nostros S. R. E. Cardinales sacris Ritibus præfectos, quibus eam examinandam mandavimus, mature discussa, de eorumdem Cardinalium consilio ; hujusmodi supplicationibus inclinati, ut ipse bonæ memoriæ Ignatius de Loyola, prædictæ Societatis Fundator, imposterum Beatus nuncupari, deque ipso tanquam de Beato in omnibus ecclesiis, et locis ejusdem Societatis Jesu ab ipsis presbyteris, et clericis dictæ Societatis tantum, Officium et Missa de communi unius confessoris non pontificis, in die ejus obdormitionis in Domino, die ultima Julii recitari et celebrari possit, et valeat ; et præterea in eadem Urbe, dicta die, in Ecclesia Societatis Jesu tantum, ubi dicti beati Ignatii corpus, ut præfertur, requiescere asseritur, omnes presbyteri tam seculares, quam regulares Missam in honorem ipsius beati Ignatii pro eorum devotione celebrare libere et licite possint et valeant, Apostolica auctoritate tenore præsentium perpetuo concedimus et indulgemus.

AUCTORE J. P.

non obstantibus etc.

1039 Non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, ac dictæ Societatis, et juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, et consuetudinibus, ceterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, ut præsentium transumptis manu alicujus notarii publici vel secretarii ipsius Societatis subscriptis, ac personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ. seu etiam ejusdem Societatis sigillo munitis, eadem ubique fides adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die 3 Decembris 1609, pontificatus nostri anno quinto. S. Cobellutius. *A tergo est sigillum in cera Hispanica rubra.*

E

Datur notitia variarum rerum,

1040 *Ac sic quidem se habebat ad hunc usque annum veneratio publica Parentis nostri ; quænam vero post dictum annum* 1609, *ad promovendam ejus canonizationem, gesta sint, nunc exponam. Apographa nostra Romana. a sæpe laudato collectore ad me directa, suppeditant exemplum Ms. hoc titulo prænotatum :* Propositiones firmatæ super canonizatione B. P. Ignatii per Rotæ Auditores. *Apponitur vero dies hebdomadæ ac mensis, nec non annus, quibus singulæ propositionum classes ab istis Dominis probatæ sunt. Extenditur tempus a die* 29 *Octobris* 1611, *usque ad* 2 *Jannarii, anni* 1615, *quem ibi novissimum notatum lego. Unde consequens est, ut post solennem Beati appellationem, Officiumque ac Missam de eodem Societati indulta, perrexerit ipsa non segniter allaborare promovendæ solenni ipsius canonizationi. Jam vero, quid præterea in favorem hujus causæ a Curia Romana præstitum fuerit, disco e nostro codice manu exarato ; qui inscribitur :* Relatio Francisci Sacrati, archiepiscopi Damasceni, Alphonsi Manzanedi de Quinnones, Jo. Baptistæ Pamphilii, Rotæ Auditorum, facta Sanctissimo D. N. Paulo Papæ V, super vita et miraculis B. P. Ignatii, Societatis Jesu Fundatoris, super illius canonizatione formalis, extracta. *Circa quam Relationem, ex iis, quæ ibi sunt fol.* 3 *verso, ac fol.* 4, *observa* 1°. *Alexandro Ludovisio, (qui superius primo inter Rotæ Auditores loco nominabatur) ad ecclesiam Bononiensem assumpto, postea subrogatum fuisse Franciscum Sacratum, archiepiscopum Damascenum.* 2°. *Authenticam istam Relationem esse Romæ, et in fine subscribi a tribus prædictis illius auctoribus; ex schedis Romanis, a P. Pinio missis.*

F

quæ ad maturandam Beati canonizationem

1041 *Nunc puncta quædam ex dicta Relatione extraho, ad qualemqualem rerum in ea gestarum cognitionem. Præmissis itaque iis, quæ ad maturam hujus causæ instructionem præcesserant, suæ Sanctitati relationem facturi Auditores Rotæ prædicti, eam perspicuitatis causa dividunt in tres partes. Ac in prima quidem agitur de validitate*

AUCTORE J. P.

tate et legalitate, uti appellant, processuum, auctoritate Apostolica factorum; ac singulatim, de processibus remissorialibus Mutinensi, Majoricensi, Burgensi, Valentino, Barcinonensi, Pampilonensi, Toletano, Juvenacensi, compulsoriali Matritensi; ac de processu Romano per eos facto. In secunda parte dicitur de sanctitate et excellentia vitæ, eximiis fidei, spei, charitatis, prudentiæ, justitiæ, fortitudinis et temperantiæ operibus, nec non aliis argumentis ac communi fama probatæ; inter quæ loco postremo adducitur honor ille publicus, qui per litteras Apostolicas beatificationis die 3 *Decembris anno* 1609 *indultus fuit. Pars tertia est de miraculis selectis, ac judicio probatis, numero decem. Post ea prædicti Auditores Rotæ, suæ Relationi finem imponentes,* Ex quibus omnibus, *inquiunt,* conclusimus, causam istam esse in statu, ut possit Sanctitas Vestra quotiescumque sibi placuerit, solemniter Beatum istum canonizare, et inter Sanctos referre in forma Ecclesiœ consueta.

Romæ sunt actæ.

1042 *Hic fuit causæ canonizationis, qua de agimus, status ad diem* 7 *Martii, anni* 1617, *quibus dicta Relatio innectitur*; *prout habemus e dicendis numero proxime, nec non e paragraphi* 101 *parte* II, *num.* 1080. *In Documentorum autem, quæ exhibere oportuit, enumeratione Italica, apographis nostris Romanis ab eorum collectore inserta, notantur, suis secundum stylum Curiæ, terminis expressa*, Originalia informativa cum multis aliis scripturis. Originalia informativa Gandiæ; originalia remissorialia Bruxellensia, Florentina, et Mutinensia; Majoricense, Barcinonense, Valentinum, Gandiense, Toletanum, Burgense, Pampilonense, Juvenacense; Molshemicum, originale compulsoriale Matritense. *Subduntur illa Latine*: Broliardus, *uti vocatur*, omnium auctorum, cum sua copia; Rotulus remissorialis in pergameno, Relatio DD. Auditorum pro summo Pontifice. Habuit summus Pontifex 7 Marti 1617. Regestum Causæ. Pars. I. Regestum Causæ. Pars II. *Hæc ibi. Quibus adde duos fasces litterarum a principibus ad summum Pontificem, et ad congregationem, post beatificationem datarum. Item duos fasciculos litterarum ex Hispania super validitate processuum; secundum dictum nostrum apographum.* Broliardus (*Italice brogliardo*) *hic est regestum seu tabulæ publicæ gestorum in causa canonizationis.*

§ C. Litteræ Ludovici XIII, Francorum regis, pro Beati canonizatione; Gregorii XV ad illas responsoriæ.

Post varias in causa canonizationis aliorum supplicationes,

I*n documentis nostris Romanis notantur ista, ex scripto Italico excerpta:* Rex Christianissimus cum promotionem canonizationis B. Ignatii suscepisset, ex eo tempore beatum Patrem accepit in patronum et tutelarem, maxime ad regnum suum ab hæresi perpurgandum. Cumque pro canonizatione B. Ignatii jam exarasset litteras ad Paulum V; audita ejus morte, alias misit propria manu scriptas, ad ejus successorem Gregorium XV; *quæ ex Gallico Latine redditæ sic sonant:*

1043 Beatissime Pater. Quandoquidem rerum agendarum primordia a nulla re felicius capiuntur, quam ab ea actione, quæ in divinam gloriam tendit: suæ, opinor, Sanctitati erit gratissimum, ut in hoc suæ administrationis Ecclesiæ ingressu, prima, quæ fit a me, petitio, sit illius operis, quod non minus paternam suam pietatem illustret, quam intimum devotionis sensum augeat, quem Deus animo meo inspirare dignatur. Prima mea institutio tum rerum fidei, tum etiam bonorum morum, a patribus Societatis Jesu manavit: ipsi hactenus summo meo bono, et consolatione arcana meæ conscientiæ gubernarunt; cupioque etiam perficere, ut omnis illorum Ordo benevolentiæ meæ fructus, effectusque sentiat. Quare cum didicissem, processum canonizationis B. Ignatii, qui dux et auctor est illorum Societatis, jam esse perfectum, nec restare aliud ad tanti operis absolutionem, quam voluntatem suæ Sanctitatis, supplicandum ipsi putavi, quod equidem omni animi affectu, et desiderio facio, ut velit publico ipsum testimonio declarare, et referre in Sanctorum numerum, quos sancta mater Ecclesia solenni honore prosequitur.

Ludovicus XIII rex Galliæ optime erga Societatem affectus,

1044 Qui favor, quæve gratiæ evenire mihi possint, quantumvis multæ, atque magnæ; minime tamen æquare simul poterunt illam animi consolationem, quam hæc una res mihi allatura est; quæ præter eas benedictiones, quas me confido percepturum, omnem suam gubernationem magna et eximia felicitate complebit. Divina providentia, quæ afflat hominum voluntates, animique motus regit, permittente factum est, ut hactenus hunc sensum devotionis ab aliquot annis alte in animo meo impressum, non declararem, cum etiam suæ Sanctitati reservaret tam celebrem actionem, mihi vero eam felicitatem, ut possem ejusmodi petitionem ipsi offerre, quam primogenito Ecclesiæ filio dignam judicabit. Hic titulus laudis et gloriæ non minus pie in animo meo insculptus, quam juste olim possessus a majoribus meis, cum acres mihi stimulos addit ad Catholicæ religionis amplificationem, atque extinctionem hæreseos, tum eo me incendit vehementius ad prædictam canonizationem petendam, quod certa spe mihi polliceor hujus Beati intercessionem, atque apud Deum gratiam, præsidium mihi fore potentissimum, atque adjumentum ad ea præstanda, quorum causa ipse a Deo missus in hunc orbem fuit, et in quibus hic religiosus Ordo cum tanta omnium utilitate elaborat.

summi beneficii loco habet ac petit,

1045 Meum regnum hoc divinitus consecutum est bonum, et illustrem benedictionem, quod tantus hic Servus Dei ad Parisiensem urbem meam venerit, ad eruditionem capessendam; quod eodem in loco pios sibi commilitones adjunxerit; quod in templo Montis Martyrum [Galliæ Apostolo religiose consecrato] fundamenta Societatis suæ initiaque posuerit. Magna spes me tenet fore, ut novæ benedictiones, et a Deo singularia dona mihi obveniant, si sua Sanctitas hoc det et concedat, ut ad meum postulatum in numerum Sanctorum quamprimum referatur. Quod ut primum est, quod ipsi deferendum putavi, sic oro ipsam, et obtestor, ut eumdem locum obtineat in iis sanctis et laudatis actionibus, quæ a sua Pontificia gubernatione expectantur: quam gubernationem summo omnium Creatori Deo caram et acceptam esse precor, ad ipsius honorem et gloriam, ad ædificationem Ecclesiæ, et ad totius Christiani nominis bonum, et propagationem. Parisiis 24 Februarii 1621. Ludovicus. *Notat P. Ignatius Pinius, ea, quæ supra uncinis inclusa sunt, non exstare*

ut Ignatius inter Sanctos referatur.

A *exstare in suo exemplo Gallico : deinde pro die 24, in Gallico haberi* 14.

Quid responderit summus Pontifex.

1046 *Hactenus patheticæ regis Christianissimi litteræ; quas Gallice edidit P. Dominicus Bouhoursius ad calcem suæ Vitæ Ignatianæ. Subdit P. Ignatius Pinius, regis litteris adjunctas fuisse ad eumden Sanctissimum epistolas Cardinalium de la Rochefoucault, et de Retz ; respondisse Pontificem litteris datis Romæ* 22 *Martii* 1621 *(quarum hic, ait, exemplar exstat ;) et laudasse insignem regis pietatem, ac desiderium cultus divini amplificandi: sed cum canonizatio Sanctorum inter actiones Pontificum Romanorum semper præcipuum quemdem locum habuerit, in qua processerint prout Spiritus sanctus ipsos deduxit, non posse se de ea statuere sine summa consideratione. Ceterum gratissimum sibi fore, si possit regi satisfacere: et sperare se, fore, ut Deus id suggerat, quod et ad divinam gloriam, et regiæ pietatis solatium conducat. Deinde cum regis Orator singulis audientiis suæ Sanctitati memoriam revocaret regiæ petitionis et gratiæ, quam rex summam duceret ; Pontifex, re mature interim expensa ac Domino commendata,* 30 *Aprilis Oratori edixit, velle se, ut ad canonizationem procederetur, idque* B *suo nomine regi significaret. Postea institit Orator, ut quantocius negotium de more remitteretur ad congregationem Rituum, et in eam adscriberetur illustrissimus Cardinalis Sacrati, qui rem eam tractarat, cum esset Rotæ Auditor: utrumque annuit Pontifex ; ut patet ex geminis litteris Cardinalis Ludovisii,* 12 *Maii* 1521 *datis, alteris ad Oratorem Galliæ, alteris ad P. Generalem Societatis Jesu. Ita per Dei gratiam cœptum est* 29 *Maii tractari de re tota in prædicta congregatione. Sic ille.*

Viro nobili, regis Galliæ nomine canonizationem petenti.

1047 *Epistolam præterea dederat die* 26 *Februarii anno* 1621 *ad Gregorium XV dominus de Modene, qua regis Galliæ nomine petit canonizationem* B. Ignatii. *Italica est, et varias proponit rationes, quæ ad hoc moveant regem prædictum. Responsoria Gregorii XV ad præcedentem ex ecgrapho transcripta in meis manibus versatur, apographis Romanis inserta, hujus tenoris:* Dilecto filio, nobili viro. domino de Modene Gregorius PP. XV, Dilecte fili, nobilis vir, salutem etc. Legimus jam dudum perlibenter litteras nobilitatis tuæ, quibus causas diserte enumerabas, quæ Christianissimi regis animum impellunt ad petendos B. Ignatio Loyolæ cœlestes honores. Sane C non mediocrem nobis lætitiæ occasionem obtulisti: in iis enim graphice expressum regium animum aspeximus, qui se temere S. Ludovici regna possidere existimaret, nisi ejus quoque pietatem imitaretur. Revera maximo non solum Galliæ, sed totius Europæ bono regnaturum spes est adolescentem, quem tam anxia Catholicæ religionis amplificandæ cura sollicitat. Nos quidem qui tantæ virtuti divinitus abjungi felicitatem exoptamus, ejus quoque voluntati semper gratificaturi libentissime sumus ; tum ipsa Societas Jesu, quæ Christianæ reipublicæ fines in novos usque orbes propagavit, digna est, ut tanti regis suffragatio et potens et gratiosa apud Nos ea in causa habeatur.

idem Sanctissimus respondet.

1048 Sed enimvero non ignorat nobilitas tua, homines sanctitate præcipuos, quos virtus cœlo intulisse creditur, aris templisque non prius colendos esse, quam re diutius pensitata, et Spiritu sancto dictante ad id decernendum Pontifices maximi impellamur: tanta enim in re divino imperio, non humanæ auctoritati obsequi debemus, qui vicariam Deo operam in Apostolicæ dignitatis fastigio præstamus. Quod igitur in nobis est, suppliciter demisseque ipsum orabimus, ut suam nobis sententiam patefaciat, atque id nos decernere suadeat, quod sit et Catholicæ religioni salutare, et Christianissimæ etiam majestati gratissimum. Nobilitatem vero tuam, quæ tanto studio Sanctorum virorum gloriæ suffragatur, suis quoque laudibus prosequimur, sperantes, auctoritatem, qua apud tantum regem flores, virtutibus tutissimum perfugium, et certissimum veræ pietatis præsidium in Gallia fore. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem etc. die 25 Septemb. 1621, pontificatus nostri anno 1 etc.

AUCTORE J. P.

§ CI. Relatio facta Gregorio PP. XV super vita, sanctitate, actis canonizationis, ac miraculis S. Ignatii.

Pars prima, quæ est de virtutibus

Adhuc hæc ita erant; cum tandem eo devenit B. Ignatii, *solemnibus Sanctorum fastis per* E *Sedis Apostolicæ oraculum annumerandi, negotium, ut nunc dicendum supersit de Relatione istius causæ ; quæ typis edita, hoc titulo prænotatur:* Relatio facta in consistorio secreto coram S. D. N. Gregorio Papa XV, a Francisco Maria episcopo Portuensi S. R. E. Card. a Monte, die 19 Januarii 1622, super vita, sanctitate, actis canonizationis, et miraculis beati Ignatii, Fundatoris Societatis Jesu. *Textus autem dictæ Relationis his verbis exprimitur:*

1050 Beatissime Pater. Cum inimicus homo superiori sæculo in agro Ecclesiæ bene subacto, et præparato superseminasset zizania, et in Germania blasphema Lutheri lingua, et in Anglia inaudita Henrici sævitia omnem religionis, et perfectionis vitæ possessionem, omnemque observantiam erga Christi Vicarium subducere, atque extinguere conaretur: ineffabilis Dei bonitas, et misericordia, quæ præteritis seculis contra subnascentes hæresiarchas destinavit Athanasium, Basilium, Nazianzenum, Cyrillum, Hieronymum, Augustinum, Bernardum, Franciscum, Dominicum, cæterosque sanctitate viros illustres ; supremis hisce temporibus excitavit spiritum Ignatii Loyolæ, qui ex medio honorum F cursu, atque a seculari, terrenaque militia admirabili quadam ratione vocatus, ita se divino imperio regendum, formandumque permisit, ut tandem nova Religione hujus sanctæ Sedis auctoritate fundata, quæ gentilibus convertendis, hæreticis ad fidei veritatem revocandis, Romani Pontificis potestati tuendæ, et instituto se totam impendit; vitam admirabili sanctitate traductam pio in Domino concluserit exitu, multisque post obitum ipsum sit miraculis illustratus.

Præmisso prologo

ac causæ præsentis divisione,

1051 De hoc Viro, Sanctitatis Vestræ jussu coram amplissimo Senatu verba facturus, totiusque causæ statum, ejusdem institutæ canonizationis merita, et sacræ congregationis Rituum sententiam relaturus; tria mihi breviter explicanda proposui. Primo, hujus Servi Dei vitam actionesque sanctitate præstabiles, et excellentes. Secundo, res in hac causa gestas. Tertio, miracula a Deo per ejus intercessionem exhibita: uc si priora duo Sanctitas vestra approbatione digna judicaverit, et postremam partem recensendam

AUCTORE J. P.

sendam decreverit, rogatis de more singulorum reverendissimorum Dominorum meorum sententiis, id quod ad Dei gloriam et Catholicæ fidei propagationem magis expedire judicabit, statuere ex animi sententia possit.

narrantur Sancti natales, vita secularis, conversio,

1052 Natus est, Beatissime Pater, Ignatius Loyola in ea Hispaniæ regione, quæ ad Pyrenæum pertinet, in oppido Aspeythiæ Pampilonensis diœcesis anno 1491, ex Bertramo Loyola, et Maria Sanchez nobilibus, Catholicis et piis parentibus, qui simili pietate filium educandum curarunt. Adolescens factus, cum esset eximia et animi et corporis indole, missus fuit in Ferdinandi regis Catholici curiam: ubi cum inter honorarios pueros aliquamdiu mansisset, ad Antonium Manricum Najarentinum ducem, proregem Navarræ, Pampilonæ in urbe illius regni nobili ac principe agentem, sese contulit, ac rei militari operam dare cœpit. Cumque ab exercitu Gallorum urbs illa obsideretur, ipsi Ignatio, qui inter ceteros milites se receperat in arcem, eamque defendendam susceperat, ante alios dimicanti, lapis ex muro vi bombardæ excussus lævam læsit tibiam, dexteram vero adeo confregit, ut semivivus corruerit. Quorum vulnerum acerbam, B gravem, et diuturnam curationem adeo patienter tulit, ut in omnium domesticorum admiratione esset. Cum autem Dei beneficio aliquantulum doloribus levari cœpisset, ac periculum evasisset mortis, lecto affixus, fallendi temporis causa, jussit sibi dari aliquem librum ex profanis, quos legere consueverat: qui cum domi reperti non essent, duo ei libri Hispanice scripti traditi sunt, quorum alter Christi Domini, alter Sanctorum vitam continebat. Eorum lectione tam ardenter incensus fuit, ut decreverit in posterum vitam commutare, Christi Sanctorumque vestigia sequi, et Hierosolymam proficisci, ut sacra illa loca veneraretur, fideles in spiritu promoveret, infideles vero ad Evangelium adduceret.

excessus e paterna domo; gesta in Monte serrato, ac Manresæ;

1053 Curatis ergo vulneribus, patriam, parentes; res omnes fluxas, et caducas, repugnante Martino Garzia ejus germano, reliquit; et Christo deinceps militaturus ad monasterium Montis serrati perrexit; ibique generali confessione peracta, gladio et pugione in templo ejusdem monasterii suspensis, tunica talari aspera indutus, fune præcinctus, capite nudo, baculum manu tenens, totam eam noctem, cui dies festus Angelicæ salutationis illuxit, pervigil ante aram san- C ctissimæ Virginis, modo stans, modo genuflexus: et peccatorum præteritorum veniam petens, divino cultui sese consecravit. Inde Minorissam, oppidum vicinum petiit, atque ad hospitale sanctæ Luciæ divertit; ibique, et in quodam specu ad littus fluvii per campum Minorissanum decurrentis faciens dignos fructus pœnitentiæ, pauperem atque asperam vitam transegit inter egentes et sordidos homines, quibus etiam humillimis inserviebat obsequiis.

Romæ, Hierosolymis, in Hispania, Parisiis, et in patria.

1054 Cum igitur eo loco aliquamdiu se in hac pœnitentiæ, virtutumque palæstra exercuisset, inde Romam nobilis peregrinus venit anno 1523, ubi ipso Paschatis die ab Adriano Pontifice sexto, Sanctitatis Vestræ jam decessore, Apostolica benedictione suscepta, Venetias primum, deinde Hierosolymam contendit. Cumque post perlustrata loca sacra, ibi permanere, et animarum saluti operam navare vetitus fuisset, rediit in Hispaniam: ubi, quo melius in spiritu proximis posset utilitatem afferre, triginta jam natus annos, primo Barcinone grammaticæ, deinde Compluti philosophiæ, ac theologiæ per annum et dimidium studuit: tum demum Parisiis D omnia illa studia repetiit, ex eleemosynis victitans, et officia charitatis, humilitatis, ac pœnitentiæ non intermittens. Parisiis socios ejusdem propositi collegit; atque una cum ipsis hujusmodi votum nuncupavit, ut, absolutis studiis, et rebus contemptis omnibus, Hierosolymam peterent, ibique se animarum saluti traderent totos: quod si per annum navigandi se non offerret occasio, vel Hierosolymis permanere prohiberentur, illo voto jam absoluti, Romam irent, et suam ipsorum operam summo Pontifici ad auxilium spirituale proximi deferrent. Verum, cum ex studiorum laboribus et vigiliis gravem stomachi morbum Parisiis contraxisset, jussu medicorum, et ex sociorum consilio in patriam rediit anno 1535, ibique per tres menses in hospitali Magdalenæ ostiatim victum emendicans; et pauperibus in serviens, tempus sedulo traduxit.

Sacerdotio initiatur; vota, opera summo Pontifici oblata, Societas instituta etc.

1055 Quo transacto, cum convaluisset, Venetias, quo socii ex composito venire debebant, etiam ipse profectus, in ea urbe ad sacerdotium promoveri voluit; et paupertatis castitatisque in manibus Veralli archiepiscopi Rossanensis, nuntii Apostolici, qui deinde Cardinalis fuit, votum E emisit. Sed elapso jam anno inter eos condicto, et navigatione in Palæstinam, propter pacem inter Turcas ac Venetos per id tempus sublatam, interclusa, Romam cum sociis venit initio anni 1537: ubi a Quirino Garzonio, Romano cive, in quadam ejusdem Garzonii villa sub monte Pincio receptus hospitio, suam operam summo Pontifici ad proximi salutem obtulit paratissimam. Hic mendicando, et pie ac laudabiliter vivendo, Societatem Jesu ad fidei defensionem, propagationemque, atque ad fructum animarum instituit, hujusque sanctæ Sedis auctoritate confirmandam curavit. Quamquam vero in ea Societate tria vota solemnia fecit; ad illa tamen, quæ cum aliis Religionibus communia sunt, quartum adjunxit, quo peculiarem polliceretur obedientiam summo Pontifici in missionibus absque viatico, etiam ad Turcas, obeundis, atque in doctrina Christiana pueris tradenda. Exinde Constitutiones ejusdem Societatis condidit: ac postea Præpositus Generalis electus, eam summa cum prudentiæ, probitatisque laude moderatus est: ac demum post multos labores a summo Pontifice Apostolica benedictione cum plenaria suorum peccatorum indulgentia suscepta, Jesum appellans, Romæ F pie obdormivit in Domino pridie Kalendas Augusti 1556.

Laudatur Sanctus a fide,

1056 Hunc virum, quem prælegerat Dominus, ut eorum dux foret, qui portarent ejus sanctissimum nomen coram gentibus et populis, et rebelles hæreticos ad unitatem fidei revocarent, suique in terris Vicarii auctoritatem defenderent, Spiritus sanctus omnium virtutum genere decoravit, ut bene animadverterunt RR. PP. sacri Palatii vestri Apostolici causarum Auditores delegati, in eorum Relatione; quam ipsa Rituum sacra congregatio jam amplexa comprobavit. Decoravit illum, ut a capite primum exordiar, magnitudine et excellentia Fidei. Nam cum in iis libris, quos supra commemoravimus, legisset magnalia, quæ fecit Deus cum Sanctis illis, credidit eadem secum esse facturum, si eorum Sanctorum ipse vestigiis insisteret. Ideo relictis omnibus secutus est Jesum. Cernitur item hujus Viri fides excellens ex magna, quam in Deo collocaverat, confidentia: hac enim instructus, humiliter

A liter ac patienter pertulit labores multos, superavitque maximas difficultates, et res adversas, quæ illi acciderunt in eorum executione. quæ pro Dei gloria, et salute animarum aggressus est.

plurimis argumentis probata.

1057 Sunt præterea ejusdem fidei argumenta permulta, quæ summatim recensebo. A paupere ac laboriosa vita, quam a principio suæ conversionis, in Dei gloriam et proximorum auxilium instituerat, numquam destitit; sed perseveravit, superatis omnibus, qui obstabant, obicibus, atque ex formula instituti huic sanctæ Sedi oblata, solemnibus votis rite nuncupatis confirmavit. Fidei sacrosanctæ mysteria tanta cum firmitudine credebat, ut dicere soleret: tametsi non exstarent Scripturæ monumenta, quibus edocemur; se tamen statuisse, ac velle pro illa mori ex iis solum, quæ sibi Dominus noster impertitus erat, et patefecerat Minorissæ. Magno studio ac diligentia hæreticorum, schismaticorum, Maurorum ac Judæorum conversioni navavit operam: Indis, barbaris, aliisque nationibus, quæ penitus Deum non noverant, per Franciscum Xaverium, et alios suos socios, jussu Romani Pontificis eo missos, fidem et Evangelium annuntiavit: sanam et Catholicam doctrinam semper docuit et retinuit. Novas opiniones haud umquam admisit, et in theologia scholastica doctrinam Doctoris Angelici secutus est. B

Spes,

1058 Perfecta rerum temporalium, a quibus se penitus abdicavit, contemptio, aspera pœnitentiæ opera, quæ fecit, magna de se ipso diffidentia in omnibus rebus suis, animi egregia magnitudo, qua res miras, arduasque pro Dei gloria et animarum salute ausus, aggressus, et prosectus est: lætitia et jucunditas, quam percipiebat ex laboribus, incommodis, ignominiis et persecutionibus, quas pro Christo et justitia patiebatur: suavissima mortis meditatio, in qua versabatur assidue, satis superque testantur, qua spe hominem illum ornasset et communisset Spiritus sanctus.

charitas ejus

1059 Quam ardenter diligeret proximum propter Deum, hæc plane demonstrant. Assiduum obsequium, quod pauperibus et ægrotis exhibuit in hospitalibus, iis inserviens magna cum humilitate et charitate, omnibus in rebus quantumvis abjectis; eorudemque non modo corpora curans, verum etiam ulcera lingens et plagas. Eleemosynarum distributio, quas a piis hominibus suo ipse studio corrogabat. Quotidie C quippe et sui et pauperum causa ostiatim mendicabat; eleemosynasque collectas pauperibus hospitalis, in quo degebat, et aliis egenis hominibus ejus civitatis, in qua morabatur, sic erogabat, ut majorem partem ac meliorem tribueret pauperibus, etiam cum lacrymis ex pietate manantibus; minorem autem, pejoremque sibi retineret: etenim eleemosynam dare, cum ipse indigeas maxime, summum est signum amoris, et erga proximum misericordiæ. Charitas eximia, quam erga ægrotos, aliosque civitatis calamitosos homines exhibebat, eos nimirum invisens, adjuvans, consolans, cum adversa valetudine, aliove miseriæ genere laborent. Maxima cura, et studium, quod jam inde a principio suæ conversionis in eo posuit, ut rudes et pueri doctrinam Christianam perdiscerent. Magnus animarum, quo tenebatur, zelus: nullum enim earum causa laborem, nullas incommoditates, nullas vigilias, aut corporis dolores afflictationesque recusabat. Nominatim vero hic zelus, et salutis alienæ procurandæ studium fecit, ut ad eos juvandos, qui dura servitute Hierosolymis premebantur, in Palæstinam peregre perrexerit, et post absoluta Parisiis studia, profectionem illam voverit, seque cum sociis suis illuc iturum esse pollicitus sit.

AUCTORE J. P.

erga proximum;

1060 Eorum, qui detinentur in carcere, visitatio, sublevatioque, quam instituit, et exercuit accurate: dissidentium reconciliatio, quam impense procuravit: salubria, quæ proximis consilia dedit, ac spiritualia Exercitia ab eo composita, atque in librum relata: aliæ demum industriæ, quibus omnes, quos potuit, verbo et exemplo suæ vitæ ad pœnitentiam, et viam salutis pertrahere contendit. Quin ut melius in spiritu proximum juvare posset, natus jam annos triginta litteras didicit, et in eumdem finem socios ejusdem propositi collegit, unaque cum illis votum Parisiis emisit, et suam operam summo Pontifici obtulit, ut supra dictum est. Huc pertinet, quod in patria institutionem confraternitatis sanctissimi Sacramenti mirabiliter adjuvit, curavitque, ut in meridie daretur signum ære campano; quo exaudito omnes Deum orarent pro iis, qui vel mortifero tenerentur peccato, vel igne purgatorio cruciarentur, utque ludus aboleretur alearum; et vita, moresque incolarum ad Christianæ disciplinæ normam reformarentur. E Huc etiam pertinet, quod, ob eamdem causam, ipsam Jesu Societatem instituit, et per universum terrarum orbem missionibus, domorum, collegiorum, et ecclesiarum erectionibus, constructionibusque latissime propagavit: quod hic Romæ præter scholas grammaticæ et humanarum litterarum, quas gratis aperuit, collegium Germanorum, orphanorum, et catechumenorum domos, sanctæ Marthæ, ac divæ Catharinæ monasteria, aliaque pia loca (de quibus in dicta Relatione Auditorum Rotæ relatum est) excitari curavit.

quæ ex multis capitibus noscitur.

1061 Quod Sacramentum pœnitentiæ et Eucharistiæ sedulo administravit, atque ad illa omnes hortatus est, ac tum eorumdem Sacramentorum, cum etiam Missarum, concionum, et sacrarum in templis lectionum frequentiam introduxit. Declarat denique hunc amorem in proximum, injuriarum remissio, et oratio pro inimicis. Graviter enim flagellatus Barcinone, ac pene ad mortem usque deductus, dum defendit acerrime gloriam Dei, procuratque proximorum salutem, non modo nihil est conquestus, sed Deo gratias egit, percussoribus pepercit, et F dominicum præceptum adimplens pro illis oravit. Tantumque exinde crevit in eo charitas, ut, recuperata sanitate, non dubitaverit ad idem opus charitatis redire, et vitam suam pro fratribus ponere, nihil proficientibus dissuasionibus domesticorum, quibus ita respondebat: Quid mihi optabilius, quam mori pro Christo, et salute proximi mei? qui profecto est altissimus gradus charitatis secundum sanctum Bonaventuram.

Amore maximo in Deum fuit,

1062 Deum autem ipsum quantopere diligeret, patet ex summa illa cura et diligentia, qua studuit propter Deum proximo in spiritualibus ac temporalibus semper benefacere; et ex maxima vigilantia, qua curavit cor suum mundum custodire: a sua enim conversione nullum in eo deprehensum est dictum factumve, quod censeri posset esse peccatum mortale. Sæpius quolibet die maxima disquisitione conscientiam suam examinabat, non solum de gravibus culpis, sed etiam de erratis in quotidiana meditatione; quod est efficax signum roboratæ jam Charitatis. Neque

AUCTORE J. P.

que vero tantummodo custodivit cor suum ab iis, quæ sunt contra dilectionem, sed etiam a se ipso amorem omnium rerum, quæ Deus non sunt, prorsus abjecit; atque in eumdem transtulit Deum, omnemque affectionem ad Dei dilectionem referre conatus est. Patet etiam ex rerum divinarum meditatione, qua utebatur assidua: et pia quadam precatione, quam in Exercitiorum libello posuit, et sæpe adhibebat, cum se ad divinum amorem excitabat. Precationis hujus initium est, SUSCIPE DOMINE UNIVERSAM LIBERTATEM MEAM, etc. Hanc in Deum charitatem adeo puram in suo corde aluit, retinuitque; ut etiam sui ipsius amorem a se prorsus amandarit. Dixit enim aliquando, se, si optio daretur, velle potius vivere cum incertitudine beatitudinis, et interim servire Deo, quam cum certitudine tunc obire; et judicare sibi magis durum, et pœnale futurum, audire blasphemias in Domini nomen, quam pœnas inferni pati, si umquam ad inferos detruderetur a Deo.

divinæ gloriæ desiderio totus ardens.

1063 In quo amoris argumento Martyrum ac multorum renovavit exempla Sanctorum, qui sui penitus obliti, de divina gloria tantummodo laborabant. Tanto denique erga Deum amore B flagrabat, ut tota die illum exquireret, et nihil aliud cogitaret, nihil aliud loqueretur, nihil aliud cuperet, quam placere Deo, et illius obtemperare voluntati: itaque illi se totum committebat, illum omnino sequi decreverat, etiamsi toto cœlo, terraque privaretur. Omnes suas cogitationes, verba, opera, in Deum tanquam in finem referebat; ad Deum, ac Dei gloriam, honoremque destinabat: atque hoc veluti symbolum, AD MAJOREM DEI GLORIAM, in ore semper habebat. Ex his nimirum oriebatur illud magnum gaudium spirituale, quo hic Dei Servus plane repletus ac refectus erat, illa serenitas, quam semper in vultu præ se ferebat; illa pax interior animi, et illa potestas ac ditio, quam in suos motus et perturbationes obtinebat. Vere quippe ait Propheta: Pax multa diligentibus legem tuam.

Aliæ ejus virtutes, nempe prudentia,

1064 Prudentia in eo fuit rara admodum et excellens. In negotiis enim ad Dei honorem peragendis, prius quidem omnia Deo commendabat, deinde solerti habita consultatione, rationibusque ad examen vocatis, congruentia ad optatum finem consequendum adhibebat præsidia: adeoque contingentia mala facile declinabat.

C

justitia et pœnitentia,

1065 Ejus erga Deum et homines justitiam satis commendant charitas in proximum supra jam exposita, et pœnitentia, qua se confecit in Monte serrato, Minorissæ et Barcinone. Quibus in locis cilicio vestitus, et catena seu cingulo ferreo ad nudam carnem præcinctus, humi et super asseribus dormiens, cum calceis absque soleis, vel cum calceis perforatis, sæpe etiam nudis pedibus incedens, flagellis præterea ferreis, et aliis se pœnitentiæ suppliciis afflictans, hominumque consuetudinem fugiens, asperam quidem, sed meditationibus rerum cœlestium vitam egit suavissimam: his enim voluntariis pœnis offenso jam Deo satisfacere se putabat.

religione in Deum, observatione votorum grato erga bene meritos animo.

1066 Commendat etiam ejus justitiam spiritus devotio et religio, qua Deo reddidit debitum cultum et honorem. Nam præter ea, quæ dicta jam sunt de ejus in Deum charitate; abundantia lacrymarum præditus, et orationi maxime dedictus fuit; cui a tempore suæ conversionis vacavit assidue; sacrificium Missæ, et divina Officia audivit quotidie, et postquam sacerdos est factus (dum per valetudinem ei licuit) quotidie D Missam celebravit, divinumque recitavit Officium; sacramentum Pœnitentiæ, et Eucharistiæ, dum laicus esset, frequentavit, ecclesias et pia loca, Pælestinæ præsertim et Hierosolymæ, peregrini habitu, nudisque pedibus lustravit, corrogata stipe victitans, et cibis emendicatis. Ecclesiarum munditiem et restitutionem, sacrarumque reliquiarum venerationem sedulo procuravit; erga B. Virginem Mariam, angelos, et Sanctos omnes insigni devotione ac pietate affectus fuit; vota paupertatis, castitatis et obedientiæ perpetuæ per eum in Societate emissa perfecte Deo reddidit. Commendant denique ejus justitiam gratitudo, quam erga suos et Societatis benefactores semper ostendit; et pura veritas, quæ ex ejus ore sine ulla fallacia, fuco, fictione, aut obscuritate procedebat: commendat puritas et simplicitas cordis, qua omnia bonam in partem semper accipiebat.

Animi magnitudine excelluit,

1067 Animi magnitudo in eo fuit præclara, quia in novæ vitæ aggressione gravibus mali dæmonis tentationibus oppugnatus restitit imperterritus, et eas forti animo superavit. A pœnitentia, ab obsequio erga ægrotos, a studiis litterarum, ab operibus charitatis, quæ cœperat, non E recessit propter morbos inde contractos; aut propter labores, quos subire; aut propter difficultates, quas vincere oportuit; nec propter irrisiones, injurias et contumelias sibi illatas; sed in illis constanter usque ad optatum finem perseveravit. Et quoniam commotionum suarum et perturbationum, ut diximus, dominatum obtinuit perfectissimum, dici jure potest fortior expugnatore urbium, teste Salomone in Proverb. cap. XVI.

uti et patientia,

1068 Admirabilem ejus patientiam, et mansuetudinem demonstrant multi et ingentes labores, quos libenter, alacriterque pro Dei gloria et honore pertulit: demonstrant irrisiones, opprobria, confusiones, injuriæ et persecutiones, quas magna cum tolerantia, et mansuetudine ad Dei retinendum obsequium perpessus est: demonstrat lætitia, qua fruebatur, cum aliquid adversus suam ipsius personam et honorem inferri cernebat: demonstrat ipsa gratiarum actio, quam referebat in maledicentes et contumeliosos: declarant opera pia et beneficia, quæ in illos conferebat; a quibus fuisset injuriis appetitus: quæ omnia copioso sermone in supradicta Relatione Auditorum Rotæ continentur. F

jejunio,

1069 Jejunium adeo coluit, ut eo tempore, quo fuit Minorissæ, et Barcinone, per totam jejunans hebdomadam, diebus exceptis Dominicis, solo pane vesceretur, et aquam biberet. Propter continuatas orationes, et abstinentias, semel in capella de Villadordis, et iterum in supradicto specu debilis, macilentus, ac fere sine viribus inventus est. Tanta demum erat ejus abstinentia, et pœnitentia, ut ex debilitate inciderit in gravem morbum: ex quo sane etiam obiisset, nisi quædam mulier Barcinonensis illius suscepisset curam: quam tamen ipse multa cum difficultate demum admittebat, his verbis: Sinite me pati hæc levia, ut salvetur anima mea.

castitate,

1070 Castitatis fuit adeo diligens custos in se et in aliis; ut in Constitutionibus Societatis dixerit, illam esse suis tam perfecte servandam, ut eniti debeant corporis mentisque munditia angelicam puritatem imitari.

profunda humilitate,

1071 Ejus profundæ humilitatis hæc non obscura indicia recensentur. Dum se ad novæ vitæ genus

A genus accingebat, noluit suum audire germanum sibi familiæ nobilitatem, opes, ipsius Servi Dei in militia strenuitatem, et futuram inde gloriam repræsentantem; sed statim atque ex morbo, et vulnere convaluit, seculo nuntium remisit. In patriam valetudinis causa rediens, cum se a quodam cognitum jam esse animadvertisset, timens honorem, quem et germanum, et incolas Aspeythiæ sibi exhibituros esse intelligebat, noluit cum eo, a quo cognitus fuerat, via recta Aspeythiam proficisci; sed per montes et semitas obliquas solus illuc accessit; et nobile palatium cum vilitate humilis hospitalis libentissime commutavit: nullisque precibus adduci potuit, ut domum paternam ingrederetur. Nobilitatem familiæ, quantum poterat, occultabat; colloquium et consuetudinem illorum, a quibus agnosci posset, evitabat. Quod si aliquando alicubi agnosceretur ab aliquo, ad illum locum amplius non redibat.

suique contemptu,

1072 Neque vero vanam solum mundi gloriam, sed etiam seipsum egregia magnanimitate contempsit. A primo enim die suæ spiritualis militiæ, vili atque abjecta veste indutus, in hospitalibus cum pauperibus ac mendicis habitavit; mendicans ac vivens cum ipsis, eademque mensa, B potu, et lecto utens, illis demum inserviens, ut supra de ejus charitate in proximum est declaratum. Eamdem inanem gloriam, et mundanas laudes non solum fugiebat, sed, si aliquid aliquando contra suum honorem fieri animadverteret, id ipsi arridebat maxime, ut dictum fuit supra, dum de ejus patientia ageretur. Societatem Jesu, quam instituit, inter omnes alias Religiones minimam haberi, et dici voluit: et cum illius Præpositus Generalis fuisset ipse renuntiatus, id muneris subire tamdiu recusavit, quoad ejus ei confessarius, ut demandatum reciperet officium, imperavit. Sed elapso decennio persistens in eadem humilitate, illo se magistratu abdicare summopere studuit, affirmans, se non habere dotes ad illum administrandum idoneas. Post illud munus receptum, ut eos, quos in Constitutionibus ad humilitatem hortabatur verbo, firmaret etiam exemplo; primum quidem in coquinæ ministeriis aliquot versatus est dies; tum docere aggressus est pueros, et rudes doctrinam Christianam, juxta eas, quas condiderat, leges et Constitutiones.

atque occultatione virtutum.

1073 Virtutes suas, et visiones, quas habebat, cœlestes, diligenter occultabat; semperque inter C loquendum admiscebat aliqua verba, quæ indicia essent humilitatis: qualia fuerunt illa Miserum me: miseram animam meam. Quin solitus erat dicere, se, si aliquid esset petiturus a Deo in hora mortis suæ, id nominatim esse petiturum, ut sepeliri se permitteret in fimo, quoniam fimus esset; addebatque sæpissime se omnium domesticorum, præterquam sui ipsius, vel exemplo, vel consuetudine ædificari; et in quadam epistola scripsit, se nullo cum homine vel scelestissimo de rebus agere spiritualibus, quin commodum ab eo reciperet aliquod.

Sanctitas Ignatii testibus 675,

1074 Hæc sunt, Pater Beatissime, quæ de vita, et virtutibus servi Dei Ignatii deposuerunt sexcenti et septuaginta quinque testes, in processibus hujus canonizationis rite et recte examinati; et quorum causa iidem Auditores Rotæ judicarunt, etiam congregatione Rituum subscribente, satis esse probatam hujus Hominis sanctitatem. Quibus tamen rebus tum illi, tum etiam nos ad majorem comprobationem censuimus esse adjungendam magnam rerum spiritualium cognitionem, quam hic Dei Servus habuit in peragendis, componendisque suis Exercitiis spiritualibus, quæ sunt apprime salubria, pietate, ac sanctitate plena, atque ad spiritualem profectum maxime utilia, ut ex sententia Inquisitoris Urbis, et sacri Palatii Magistri testatur Julius Papa Tertius, S. V. prædecessor, in litteris confirmationis eorum Exercitiorum.

AUCTORE J. P.

nec non variis aliis argumentis stabilita.

1075 Accedit fulgor ille supernaturalis, qui in ejus facie relucebat, dum viveret; quem viderunt B. Philippus Nerius, et P. Oliverius Manareus: accedit ejus electio, qua eum Dominus segregavit a ceteris, ut esset auctor et parens hujus Societatis: accedit felix ejusdem obitus supra jam expositus, et immediatus populi concursus ad ejus corpus; accedunt celebres exequiæ, honorabilis sepultura, veneratio, et continuata frequentia, non solum ad ejus sepulcrum, sed etiam ad cubiculum, in quo ægrotus ad melioris vitæ rationem vocatus divinitus est, et ad specum, atque ad alia loca, in quibus pœnitentiam egit: accedit præclarum et uniforme testimonium, quod de sanctitate ejus vitæ dederunt in suis historiis et libris magni viri, et scriptores nobiles, qui in supradicta relatione ordine recensentur, et numero: accedit celebris fama sanctitatis, E et virtutum hujus Servi Dei ab iisdem testibus, quos supra diximus, comprobata: quæ cum duraverit usque ad mortem, imo etiam in morte, et post mortem magis aucta fuerit, et ubique locorum magnopere augeatur, ad canonizationem peragendam conducit plurimum: accedit denique beatificatio ejusdem Servi Dei superioribus annis ab hac sancta Sede concessa cum Officio et Missa de communi unius confessoris non pontificis.

Atque hæc de vita, actionibus, et excellentia Servi Dei Ignatii dicenda fuerunt. Nunc de actis canonizationis breviter explicandum erit.

Pars II. De actis canonizationis.

Acta canonizationis

Cum fama sanctitatis, et miraculorum servi Dei Ignatii in diversis mundi partibus in dies increbresceret; P. Gaspar Petrosa, hujus Societatis in regnis Hispaniarum procurator, conscius decreti facti ab universa Societate de canonizatione petenda, die 19 Julii 1595, ne memoria hujusmodi gestorum temporis injuria deleretur, petiit, et obtinuit a Camillo Caetano, patriarcha Alexandrino, Clementis VIII, Sanctitatis Vestræ prædecessoris, et hujus Sedis apud Regem Hispaniarum nuntio, ut testes ad perpetuam rei memoriam examinarentur, utque ad eos examinandos varii in diversis illorum regnorum partibus darentur judices. Qui nominatim in oppidis Aspeythiæ et Ascoythiæ, Pampilonensis diœcesis, in quibus hic Dei Servus natus, et educatus fuerat, decreti, datique sunt hi: Dominicus Martinez de Assurdui, collegiatæ ecclesiæ S. Michaelis de Ognate, et Didacus Morus de Alva, canonicus similis ecclesiæ de Victoria, et eorum quilibet. In urbe autem et diœcesi Barcinonensi, episcopus Barcinonensis, sive ejus Officialis: et in civitate ac diæcesi Vicensi, illius episcopus, seu ejus Officialis. Hi Judices tres processus super vitæ sanctitate, ac miraculis hujus Servi Dei instituerunt, illosque subscriptos, clausos, et obsignatos dicto Nuntio miserunt: qui eos recepit, aperuit, vidit, illorumque exempla authentica eidem patri Gaspari petenti concessit. F

1077 Hæc exempla P. Præpositus Generalis dictæ Societatis eidem Clementi detulit una cum litteris

AUCTORE J. P. *sub Clemente VIII,* litteris Philippi II claræ memoriæ, et Philippi tertii Catholicorum regum, imperatricis, reginæ Hispaniarum, multorumque episcoporum, ac populorum; adjecto præterea supplici libello ipsius Societatis oratricis, quo petebat, ut ad habendos, faciendosque majores in dicta canonizatione progressus, litteræ remissoriales, et compulsoriales concederentur. Ac placuit quidem eidem Clementi per peculiare rescriptum causam hanc dictæ congregationi Rituum examinandam committere: quæ, visis dictis processibus, censuit satisfaciendum esse dictæ petitioni, si ita eidem Clementi placuisset: sed ille morte interceptus nihil in ea re constituere potuit.

ac Paulo V, 1078 Promoto autem ad regimen universalis Ecclesiæ Paulo fel. rec. Papa quinto, Stis. Væ. item prædecessore, cum preces ejusdem Societatis et supradictorum principum, quibus etiam Henrici IV Galliæ regis Christianissimi postulatum accessit; apud ipsum non modo perseverarent, verum etiam augerentur: cumque fama eadem sanctitatis, et miraculorum continuatio majora quotidie caperet incrementa; placuit eidem Paulo tribus Rotæ Auditoribus, videlicet Sti. Væ., dum Rotæ Auditoris officio fungeretur, B Ildefonso Manzanedo, et Joanni Baptistæ Pamphilio in mandatis dare, ut causam hujusmodi in statu, et terminis, in quibus reperiebatur, reassumentes, conjunctimque procedentes, acta omnia, et probationes expenderent, aliasque, si opus esset, per se, vel per alios de novo reciperent, et super his suum ipsorum judicium interponerent: ut, si ex eo constaret, inquisitiones, probationes, ac processus hujusmodi legitime esse factos, causamque sufficienter esse instructam; ea Sanctissimus exequi posset, quæ sanctorum Patrum dogmata, et sacrorum canonum postulant instituta. Auditores supra commemorati, visis et diligenter discussis processibus coram eis exhibitis, censuerunt, cum illis debere conjungi processus auctoritate Apostolica conficiendos; et propterea concedendas esse, quemadmodum concessæ sunt, eidem Societati litteras remissoriales, suis articulis, et interrogatoriis a se formatis instructas, ad nonnullos archiepiscopos, et episcopos ab ipsis sublegatos, in diversis mundi partibus constitutos, ac etiam litteras compulsoriales generales ad extrahenda jura. Interim autem ipsi super eisdem articulis in hac Curia multos sane testes examinarunt.

C *summatim* 1079 Archiepiscopi, et episcopi subdelegati cum testes diligenter, sicut acceperant in mandatis, examinassent, jura extraxissent, et juridicos processus confecissent; Romam eos ad dictos Rotæ Auditores transmiserunt: qui cum eos aperuissent, jussu ejusdem Pauli prædecessoris miserunt ad hanc congregationem, ut cum ipsa vidisset, et perpendisset ea, quæ in re videnda, et perpendenda judicaret, super petitam beatificationem, suam sententiam diceret: quam quidem postea dixit.

recensentur; 1080 Denique cum preces dictæ Societatis, et supplicationes supradictorum, aliorumque præterea principium, et prælatorum, et populorum super dicta canonizatione apud eumdem prædecessorem fierent quotidie auctiores; ei placuit de novo mandare eisdem Rotæ Auditoribus, ut probationes, et processus jam confectos viderent, et expenderent: testes examinatos, si ita judicarent, repeterent, et alios de novo super fama sanctitatis, et super miraculis; ac in specie super omnium, quæ diximus, veritate inducendos, quoad opus esset; et ad cautelam, in Curia et extra, per se ipsos, et alios examinarent; et id quod ipsis videretur, de more referrent. Prædicti vero Manzanedus, et Pamphilius, ac Franciscus Sacratus, archiepiscopus Damascenus, in locum Sanctitatis Vestræ, ad ecclesiam Bononiensem assumptæ, subrogatus (quem Sanctitas Vestra ob nota merita Cardinalem creavit) examinatis prius per se ipsos in hac Curia, et per alios judices ab eis subdelegatos extra Curiam, aliis testibus super præmissis; et extractis ex archivio dictæ Societatis nonnullis juribus, ad dictam causam conducentibus, in pluribus congregationibus inter eos habitis; dictos processus viderunt, et examinarunt, et cum illos juridice, et legitime confectos, probationesque rite ac recte peractas, et sanctitatem, ac miracula satis superque probata cognovissent, et causam juxta canonicas sanctiones ita instructam esse judicassent, ut tuto posset ad ulteriora procedi: die 7 Martii 1617 eidem Paulo prædecessori, eorum Relationem tribus capitibus distinctam fecerunt, et in scriptis etiam obtulerunt. D

1081 Interveniente vero obitu ejusdem Pauli, prædecessoris Vestræ Sanctitatis, et assumpta Sanctitas Vestra ad summum Apostolatus apicem, venere litteræ Ludovici XIII Galliæ regis Christianissimi, instantissime supplicantis, et a Sanctitate Vestra devotissime postulantis, ut dignaretur ulterius procedere ad ejusdem Servi Dei canonizationem, et eam quamprimum ad affectum perduceret: cujus postulato sæpius iterato benigne annuens Sanctitatis Vestræ supradictam Relationem superioribus mensibus ad dictam congregationem discutiendam remisit. Mox etiam utriusque Bavariæ dux Maximilianus, ac paulo post Ferdinandus, Romanorum rex, in Imperatorem electus, summis votis, maximisque precibus idem flagitarunt: eorumque postulationes Sanctitas item Vestra paterne suscepit. *deinde alia, sub Gregorio XV facta.* E

Nos vero, Beatissime Pater, accepta dicta Relatione, et Sanctitatis Vestræ voluntate percepta, habitis super dicta Relatione pluribus sessionibus, in quibus dictorum Auditorum conclusiones accurate, ac diligenter examinavimus, unanimi consensu censuimus, omnes supradictos processus fuisse et esse validos, legitimos et legales.

Rursus censuimus, probationes in illis processibus comprehensas super sanctitate, excellentia fidei, præclaris miraculis servi Dei Ignatii, fuisse legitimas et sufficientes. Quæ si Sanctitas Vestra ea esse statuat, ut ad canonizationem sufficere videantur; quæ supersunt tertio loco dicenda de miraculis, summatim et brevissime persequar. F

Pars III. De miraculis.

In processibus in hac causa factis aliqua miracula meritis Servi Dei Ignatii adhuc viventis recensentur. *Miracula a Sancto vivente patrato.*

Quod Lyssano, qui ob perditam litem laquæo se suspenderat, et mortuus ab omnibus judicabatur, tantum vitæ spatium suis precibus a Deo impetraverit, ut ad vitam rediens, tum de illo peccato, tum de aliis dolere potuerit, et eadem confiteri.

Quod quemdam nomine Bastidam, a multis jam annis morbo caduco laborantem, suis precibus, et benedictione repente sanaverit.

Quod Joanni Baptistæ coco manum ustulatam, et prorsus ad manualia opera inutilem, suis precibus integram et sanam sequenti die restituerit.

Quod

A Quod Eleutherium Pontanum per duos annos, et eo amplius gravissimis quibusdam a diabolo tentationibus oppugnatum, suo aspectu, et sermone penitus ab illis liberaverit.

Quod collegium Lauretanum ab apparitionibus nocturnis, et frequentibus dæmonis infestationibus, suis precibus et epistola reddiderit liberum.

Quod cubiculum Alexandri Petronii medici infirmi in lecto decumbentis obscurum, et ob clausas penitus fenestras tenebrosum, supernaturali splendore suæ faciei illustrarit; et quædam alia similiter admirabilia præstiterit.

Miracula post obitum in fracto coxendice,

1083 Quibus consulto omissis, illustriora tantum edita post felicem ejus transitum (quæ potissimum in canonizatione exiguntur) ab Auditoribus Rotæ primo, et deinde a sacra Rituum congregatione selecta, et comprobata, brevitate, quanta maxima potero, recensebo.

I. Isabella Rebelles Barcinonensis sanctimonialis in monasterio sanctæ Elisabeth, ejus regulæ, quæ ab Observantia nomen accepit, annos nata fere 67, dum aliquid operis in alto loco molitur anno 1601, repente tam gravi casu ad terram collapsa est, ut totum os coxendicis, seu femoris, quod maximum est in humano corpore, confractum fuerit. B Vocati medicus et chirurgus omnia medicamenta, quæ illorum ars postulabat, summa diligentia per quadraginta dies, et eo amplius adhibuerunt; sed eventu plane irrito: quia dolor et febris, quæ ex dicta confractione supervenerant, non cessabant; et coxendix, totaque tibia adhuc tumens et immobilis erat, immo alia graviora symptomata accesserant, nempe vehementes, et penes lethales anxietates: denique valetudo eo devenerat, ut ægrota apud omnes esset citra ullam spem salutis, quæ saltem naturalibus remediis parari posset, et eadem die moritura crederetur. Humanis adeo destituta præsidiis ad divina confugit remedia: nec frustra: nam pia cum religione efflagitata, impetrataque reliquia servi Dei Ignatii, ad ejus conspectum recreata, illam super coxendicem, ubi erat os confractum, sublatis fasciis, medicamentisque, et recitata Dominica, atque Angelica precatione, et dicto Servo Dei invocato, devote applicuit; statimque sanata est; coxendicem ac tibiam prius tumentem, atque immobilem, expedite, ac sine dolore movere cœpit; et vestes petiit, ut iis induta surgeret, et ambularet. Quod ei moniales haud permiserunt, ratæ (licet falso) ipsam esse nimis C imbecillem propter eam infirmitatem. Sed die proxime consecuta vestes accepit, surrexit, et libere, perfecteque ambulavit sine ullo dolore et tumore; coxendicem ac tibiam sursum, et quaquaversus jactavit, contorsitque; et in posterum, etiam in lunationibus et temporum mutationibus sic ambulare perrexit.

periculosa febri,

1084 II. Quod in Joanne Leyda Majoricensi, pannorum paratore, annum ætatis agente trigesimum primum, editum est miraculum, eximium sane videtur, et memorandum. Is anno 1605, in valde acutam, et periculosam febrem incidit: augebat periculum maxima stomachi nausea, sic prorsus, ut jusculi sorbitiunculas, omnemque omnino respueret cibum. Post diem a morbo duodecimum, vel tertium decimum, tam male habuit, ut medicus dixerit, illum esse valde periculosum, nisi illa hora ejus vena aperiretur: Joannes tamen, cum sero esset, venam sibi incidi illo die non est passus: interim se Deo per merita famuli Dei Ignatii impense commendabat; id quod etiam faciebat Anna ejus uxor. Nec eorum spes vana fuit. Nocte sequenti somno exsuscitatus, magno splendore circumfusum totum cubiculum vidit, et uxorem inclamans, Nonne, inquit, vides, me a B. Ignatio esse sanatum? Negavit quidquam se videre uxor: et virum hallucinari arbitrata, illum e lecto surgere volentem prohibuit: sed illucescente die Joannes sanus, et valens e lecto sine alicujus auxilio surrexit, vestibus se induit, domumque egressus, templum Societatis expedite adiit: et in gratiarum actionem, rite animo per confessionem expiato, Missæ sacrificio interfuit, religiose, ac pie sacra se Communione refecit; postea domum rediit, semperque bene se habuit.

AUCTORE J. P.

letali vulnere sanitati restitutis.

1085 III. Aliud miraculum haud minus insigne intercessione Servi Dei factum resplenduit in persona Hieronymi Honuphrii Etruschi, pueri decennis, incolæ oppidi Gandiæ, Valentinæ diœcesis. Is cum anno 1551, lethale in supercilio prope tempora vulnus accepisset, propter quod totius oculi tumor, et vehemens febris accesserant; parentes ejus Petrum Manarem chirurgum ad curam ejus pueri vocarunt, qui per mensem integrum medicamenta ex artis præscripto adhibuit; sed omnia eventu irrito. Etenim vulnus non solum non solidabatur, sed adeo latum et profundum erat, ut inferendum esset linamentum digitale; tantaque sanie et putredine fluebat, ut chirurgus ipse satis miraretur, certoque crederet, os aliquod intus esse confractum. Quoniam autem inspectio et apertio vulneris, quæ omnino necessaria judicabantur, ipsi Petro plena periculi videbantur, ut suæ conscientiæ et existimationi consuleret, die Lunæ vesperi, post adhibita solita medicamenta, jussit vocari, et mane proximo consecuto adesse Joannem Baptistam Cuevas, alterum chirurgum, ut ambo communicatis consiliis, illi vulneri in pejus quotidie ruenti medicinam pararent. Convenerunt hora statuta coram infirmo: et facta per dictum Petrum relatione curationis adhibitæ, remotis fasciis, quibus vulnus erat opertum, et obligatum, præter omnem expectationem, meritis Servi Dei, cui mater pueri, voto jam facto, illum commendaverat, vulnus illud penitus obductum, clausum et solidatum invenerunt: quod intercessioni Servi Dei uterque parens, et ipsi chirurgi tribuerunt, pariterque Deum mirabilem in Sanctis suis prædicarunt. E

Hydropisis,

1086 IV. Miraculum præterea, quod eodem anno contigit in Magdalena Talavera, idem oppidum incolente, justam etiam habet admirationem. F Hæc cum per tres annos gravibus laborasset obstructionibus, quæ illam jam effecerant hydropisim, quam confirmatam appellant, ejusque ventrem adeo tumentem et inflatum reddiderant, ut se de loco ad locum movere non posset, nisi permoleste; nec ulli prorsus operi faciendo esset idonea: videns remedia a duobus medicis adhibita sibi nihil profuisse, seque ab ipsis medicis pro insanabili jam esse relictam, ad divina subsidia perfugium habuit: ac sub initium mensis Aprilis votum Deo fecit, promisitque, se, si per intercessionem Servi Dei Ignatii pristinam valetudinem recuperaret, quotidie semel orationem Dominicam, atque Angelicam salutationem recitaturam. Voto nuncupato, eximio pietatis sensu, imaginem Servi Dei ventri maxime tumenti, atque inflato admovet; statimque melius se habuit, depulsusque est morbus obstructionis, et hydropisis; ita prorsus, ut et intra tres vel quatuor dies detumuerit venter, et semper bene se habuerit

AUCTORE J. P.

habuerit usque ad annum 1606: quo tempore ex morbo pleuritidis mortua est.

febris pestilens.

1087 V. Valetudo etiam Ferdinandi Pretel de Mendoza, meritis Servi Dei comparata, valde ejus sanctitatem illustrat. Is cum die 29 Septembris 1603 in febrim incidisset tertianam, quæ mox in duplicem, deinde in pestilentem una cum quodam mentis stupore, et extraordinariis horroribus, ex humorum abundantia, et virium naturalium defectu accidentibus, degeneraverat, multis purgationibus incassum adhibitis, vis morbi adeo aucta erat, ut a medicis destitutus in supremo jam mortis discrimine versaretur. Interim tamen ipse rite confessus, et Communione instructus, sacrum Oleum, quo est perunctus, efflagitavit. Quibus ita perfectis, die tertia Decembris manibus tenens imaginem Servi Dei, quam e collo pensilem gestabat, ad eum clamavit, et ex toto corde ad salutem obtinendam se illi commendavit: extemplo convalescere cœpit, morboque liberatus est; et die 13 ejusdem mensis sanus in summa hyemis vi montes per frigidos equitans, Valentiam quæ itinere novem dierum Vallisoleto distat, profectus est.

paralysis,

1088 VI. In Anna Barzellona in eodem oppido B habitante, valde perspicuum effulsit aliquando miraculum. Erat hæc fere sexagenaria; totoque jam biennii spatio, et eo amplius, morbo paralysis tam graviter vexata fuerat, ut immobilis esset ad omne opus laboris, et gradus ascendere, aut ex iisdem descendere non posset, nisi scipionibus innixa: quorum tamen beneficio potius reptabat, et sui corporis membra secum trahebat, quam incederet. Cum ita se haberet, et admota medicamenta nihil profecissent, ecce tibi novus apoplexiæ in altero latere morbus accedit: propter quem omnino impotens atque immobilis effecta, in lecto decubuit, in quo se commovere non poterat. Et quoniam ex acerrimis doloribus nullam neque nocturnæ, neque diurnæ quietis partem per octo dies capere potuerat; valde debilis atque imbecillis effecta jam fuerat. Humanis itaque remediis se omnino destitutam intelligens, atque ad divinam opem receptum esse quærendum cernens, ad capellam Servi Dei, in ecclesia collegii supradictæ Societatis positam, auxilio Margaritæ sororis suæ, et adminiculis scipionum adjuta, intra spatium duarum horarum accessit, ibique ardenter effundens preces, voto se adstrinxit, et pollicita est, si C per Servi Dei merita optatam recuperaret sanitatem, unam se novemdialem in illius honorem facturam esse; curaturamque præterea, ut semel Missæ sacrificium offerretur; seque, præeunte Confessione, sanctissimam Eucharistiam sumpturam, cereamque imaginem in accepti beneficii monumentum, in eodem sacello suspensuram. Voto sic nuncupato, illico melius habere se cœpit: genu, quod prorsus erat immobile, statim flectit, institutam orationem absolvit: singulari quodam voluptatis sensu perfusa surgit, et domum lætabunda regreditur gradu expedito; totoque illo die ac nocte insequenti, inchoata valetudo ita est aucta, ut jam illucescente mane, sana omnino ad collegium accurrerit expeditissime, gratias Deo et illius servo Ignatio redditura.

cæcitas,

1089. VII. Joannæ quoque Claræ, et Nogueræ viduæ Majoricensi, annos natæ 55 circiter, cætitate laboranti, videndi facultatem reddidit Servus Dei. Hæc toto biennio gravi morbo oculorum laboraverat, et in fine primi anni visum alterius oculi omnino ac prorsus amiserat: altero D vero perparum videbat. Cum adhibita medicamenta nullum ei fructum attulissent, imo potius in deteriorem eam conjecissent statum; sic, inquam, ut alterius oculi visu privata jam esset, humanis diffisa præsidiis, ad divina se convertit. Cum ergo primum ipsa per se ter Dominicam, Angelicamque recitasset orationem, et easdem deinde a fratre, domesticisque suis flexo genu recitari jussisset, frustulum ossis, et quamdam subscriptionem Servi Dei super oculos imponi sibi voluit. Quod ubi factum est, cessavit statim dolor oculorum, cœpitque videre. Tum recitatis iterum ter iisdem precationibus, et oculis rursus impositis reliquiis, melius vidit; omnique oculorum vitio, ac cæcitate prorsus est liberata.

acerbi ac diuturni capitis dolores,

1090 VIII. Bartholomæus Contesti, civis Majoricensis chirurgus, annum agens 62, haud minus in hujus imploratione Servi Dei beneficium est expertus. Is adeo acerbis, et diuturnis capitis doloribus opprimebatur, ut præ nimio dolore sæpe ad terram allideretur. Accessit in oculorum altero tam gravis ophthalmiæ morbus, id est inflammatio oculorum, ut alterum etiam per quemdam quasi consensum divexaret, et efficeret, ut ne tenuissimum quidem lucis radium perferre, E aut quidquam edere, aut aliquantulum quiescere posset; ob idque in tenebroso cubiculo conditus, inde non egrediebatur. Quod si aliquid cibi demum sumere cogebatur, alienæ id ministerio manus sumendum erat. Humana remedia fuerunt adhibita plurima et multiplicia; sed omnia incassum, morbo semper in deterius ruente. Eo denique deventum est, ut Bartholomæus ex intolerando dolore non dubitaret affirmare, futurum, ut si viveret quidam pastor chirurgus, sibi oculum erui, et radicitus extirpari jussurus esset. In hoc statu positus, auditis miraculis multis, quæ Servi Dei intercessione fiebant, magna spe concepta, et erga illum eximia religione incensus, anno 1597 jussit ad se afferri illius subscriptionem, eodemque temporis puncto, quo fuit ea reliquia ad illum delata, bene se habuit; capitis et oculorum cessavit dolor, visum recuperavit et lucis splendorem, quem antea adeo aversabatur, sine ulla offensione sustinuit. Surrexit demum e lecto, et cibum petens comedit, quievitque magno cum voluptatis sensu. Atque ut intelligeretur tam subitam curationem divinæ virtuti, atque intercessioni Servi Dei tribuendam esse, bis terve sacra reliquia e cubiculo ejusdem ægroti exportata, F illico dolor ante sublatus rediit; eademque in cubiculum reducta, illico morbus discessit. Quo facto admonitus Bartholomœus, sacram reliquiam apud se retinuit. Atque ita intra tres vel quatuor dies ita perfecte sanatus est, quasi numquam ægrotasset.

dolor capitis cum cæcitate

1091 IX. Non multo post in eadem urbe, in persona Columnæ Cortei, et Vich, aliud intercessione Servi Dei persimile miraculum accidit: quæ capitis dolore adeo vexabatur, ut neque die, neque noctu quiesceret. Supervenit per duos, vel tres menses in uno oculorum tantus cruciatus, ut nec palpebram attollere, nec lumen videre posset. Denique cæca prorsus evasit. Quin erat adeo vehemens dolor, ut nonnullis noctibus ipsemet oculus e capite sibi exiisse videretur, et propterea vocaret maritum, ut oculum suo loco reponeret. Cum in humanis remediis, quorum plurima fuerunt adhibita, nullam amplius poneret spem, morbo semper incrementa capiente; anno 1599, certior facta est de miraculo jam facto

A facto per intercessionem, et reliquiam Servi Dei in persona ejusdem Bartholomæi Contesti, qui simili morbo laboraverat. Quo audito, misit qui eam reliquiam ad se deferrent: qua allata, et super oculos (prævia Servi Dei invocatione ac precatione) imposita, palpebra, quæ prius per chirurgos aperiri non poterat, confestim ultro ac per se cœpit aperiri: cessavit dolor: lucis splendorem pertulit: atque intra tres dies paulatim visum omnino recuperavit, et perfecte convaluit.

tumor ac durities mamillæ sospitantur.

1092 X. Postremo loco Relationem concludit spectabile miraculum, intercessione Servi Dei editum in persona D. Joannæ de Aragona, et Pignatellæ, ducissæ Terranovæ, viduæ relictæ D. Caroli de Aragona, ducis Castri Vetrani in regno Siciliæ, annos agentis 35. Hæc dum esset Neapoli apud Hectorem ducem Montis leonis ejus germanum anno 1599, quatuor jam menses vehementissimo dolore cruciabatur, ex tumore et duritie alterius mammillæ, in parte superiori. Remedia adhibita fuerunt a medicis, et chirurgis præstantissimis dictæ civitatis quamplurima, sed nullo cum fructu. Dolore igitur magis magisque crescente, ægrota eo demum redacta est, ut neque pedes, neque brachia movere posset, quin
B sibi viscera transfigi quodammodo viderentur. Cum ergo ad opem servi Dei Ignatii confugere decrevisset, petiit, impetravitque illius imaginem ab Hieronyma Columna ejus matre: quam religiose venerata, impensius se illi commendat. Mane facta sunt hæc: vesperi ejusdem diei ipsa Joanna sana sine tumore, sine duritie, et sine ullo doloris sensu reperta est.

Conclusio hujus Relationis.

1093 Hæc sunt, Beatissime Pater, quæ ex legitimis actis hujus causæ dicenda fuerunt de vita, et moribus servi Dei Ignatii, deque miraculis illius intercessione jam factis. Quibus copiosius in multis congregationibus perpensis, atque discussis, Cardinales congregationis sacrorum Rituum in eam sententiam unanimes venerunt, et ita decreverunt: posse Sanctitatem Vestram (si ei placuerit) ad ulteriora procedere, et canonizationem servi Dei Ignatii, Fundatoris Societatis Jesu, juxta sacros Romæ Ecclesiæ ritus perficere, et solemniter celebrare, et ipsum Ignatium inter Sanctos referre.

§ CII. S. Isidoro proximus in canonizatione S. Ignatius; elogium ejus; dies istius solennitatis; sententiæ Cardinalium circa eam prolatæ.

C

Secundo loco B. Ignatius canonizandus ob varias rationes.

Sæpe nominatus documentorum nostrorum Romanorum compilator, scriptum ibi se reperisse affirmat Italicum, sic sonans Latine: Rationes aliquot, cur beato Ignatio non sit præferenda canonizatio nisi beati Isidori. Traditæ fuere Cardinali Farnesio, et Cardinali Sourdis, ut eas exhiberent suæ Sanctitati. 1°. Rex Christianissimus a Sanctitate sua obtinuit, ut beatus Ignatius canonizaretur primus post beatum Isidorum; atque id expectavit hactenus sua majestas. Itaque, si jam secus fieret, nescitur, quomodo id acciperet. 2°. Hæc Sanctitatis suæ voluntas et promissio facta regi Christianissimo, totum per orbem vulgata est, eamque executioni mandandam omnes expectant: ita ut, si fiat mutatio, admirationis causam sit præbitura. Et præterquam quod afflictura sit omnes beato Ignatio devotos, non vacabit periculo existimationis illius Beati aliqua ex parte imminuendæ. 3°. Beatus Ignatius est beata Teresia antiquior tempore: antiquior ipsius Religio: expeditio remissoriarum in ordine ad canonizationem antiquior: antiquior insuper beatificatio: denique expeditio processuum in Rota ac Ritibus antiquior est. Non videtur ergo postponendus in canonizatione. 4°. Res jam tamdiu ante stabilitæ mutari modo nequeunt, nisi ad tempus notabile differatur canonizatio beati Isidori; hinc autem fiet, ut multo diutius differatur canonizatio beati Ignatii non sine iis incommodis, quæ quisque facile perspicit: propterea quod jam facti sint apparatus etc. *Ex dictis quarto loco, videtur actum fuisse, ut S. Theresia præferretur omnibus.*

AUCTORE J. P.

Tria habita consistoria:

1095 *Idem, qui supra, notitiarum Romanarum de* S. Ignatio *collector ista ex alio scripto Italico deprompta transcribit:* Sanctitas sua variorum principum precibus et propria devotione mota, accedente judicio congregationis sacrorum Rituum, decrevit inter Sanctos referre quinque Beatos simul, hoc ordine: B. Isidorum ad preces regis Catholici, quia jam tum a felicis recordationis Paulo V id publicatum erat, et quia vixerat abhinc annis quingentis: B. Ignatium Societatis E
Jesu Fundatorem. B. Xaverium, Indiarum et Japoniæ apostolum, ob devotionem suam peculiarem: B. Teresiam, et B. Philippum fundatorem Oratorii. Ac propterea de more tria indixit consistoria. Primum secretum EE. DD. Cardinalium, qui consensu maximo dixere pergendum. Alterum publicum, quale dari solet principibus; in quo canonizatio B. Isidori petebatur a rege Hispaniæ, B. Ignatii ab Imperatore, rege Galliæ, rege Hispaniæ, ecclesiis Hispaniæ, aliisque principibus: B. Xaverii ab Indiis et patribus Societatis: responsumque nomine suæ Sanctitatis in commendationem Beatorum, utque fierent preces ad Deum pro re tam ardua. Tertium semipublicum omnium EE. DD. Cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, episcorum, protonotariorum, qui Romæ erant, quod fere totum resolvebatur in laudes Societatis, a B. Ignatio fundatæ. Alia tria habita fuere pro B. Teresia, et B. Philippo, de quibus hic non agitur. In tertio consistorio stabilitum fuit, canonizationem celebrandam 12 Martii, festo S. Gregorii, sabbato Ad sitientes. *Profero sequentia super hac re documenta, e Romano Societatis Jesu tabulario etiam eruta, et a sæpe citato P. Ignatio Pinio huc transmissa.* F

decernitur ejus canonizatio

1096 Romæ apud sanctum Petrum die Mercurii 16 Februarii 1622 fuit consistorium semipublicum, in quo sanctissimus dominus noster Gregorius XV interfuit cum RR. DD. SS. R. E. Cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, et episcopis, qui post subsellia prædictorum RR. DD. Cardinalium sedebant. Fuerunt insuper protonotarii de numero, et Rotæ Auditores. Adfuit quoque fisci procurator, et R. D. Ciampolus, suæ Sanctitatis secretarius, una cum cubiculi magistro et pincerna, ceteris dimissis. Et idem Sanctissimus mitra aurea, et pluviali rubro ornatus, sedit in simplici consueta sede consistoriali, a Cardinalibus diaconis, et protonotariis, cruce præeunte, deductus; et gravi ac pia oratione egit de canonizationibus Sanctorum, et insimul Ecclesiæ auctoritatem demonstravit; et beatorum Isidori agricolæ, Ignatii Loyolæ, Fundatoris Societatis Jesu, ac Francisci Xaverii ejusdem Societatis, de quibus nunc erat agendum, vitas, mores

AUCTORE J. P.

mores ac miracula enarravit, jussitque, ut sententiæ dicerentur. Unde RR. DD. Cardinales ordine; primum de canonizandis prædictis Beatis protulerunt vota; quibus dicentibus, patriarchæ, archiepiscopi, et episcopi, omnesque reliqui detecto capite stabant. Deinde iidem patriarchæ, archiepiscopi et episcopi dixerunt, approbaruntque. Postremo idem affirmarunt sacri Palatii Auditores. Quibus peractis, procurator fisci petiit, ut sua Sanctitas mandaret protonotariis acta hæc omnia ut adnotarent, servarentque de more. Interim autem eadem sua Sanctitas, postquam censuit hujusmodi Beatos in Sanctorum numerum esse referendos die 22 Martii proxime futuri, hortata est omnes, ut jejuniis, eleemosynis, et orationibus pro divina sancti Spiritus gratia supplicarent. *Hœc ubi prœmissa, subjungitur ibidem,* BB. Ignatii ac Xaverii laudatio die 27 Januarii 1622. *Verum his prœtermissis, pergo ad Gregorii PP. XV propositionem ac rogationem sententiarum de canonizatione* B. Ignatii, *nec non Cardinalium, aliorumque antistitum circa illam suffragia; secundum nostra ecgrapha e tabulario Romano desumpta: in quibus dictus Pontifex de* B. Ignatio *sic fatur:*

B

laudatur is a Pontifice, ac rogatur ab illo sententia Cardinalium.

1097 Merito ab hac sancta Apostolica Sede honores ei debentur, qui pro ea defendenda, ac propugnanda, se, familiamque suam sanctissime devovit. Intelligitis, opinor, fratres dilectissimi, de quo loquamur. Nobis profecto videtur accommodari posse B. Ignatio illud præconium, quod de Josue Scriptura commemorat: Fuit magnus secundum nomen suum, maximus in salutem electorum, expugnare insurgentes hostes (Ecclesiastici XLVI,) ut consequeretur hereditatem Israel. Nam et igne charitatis in Deum exarsit Ignatius, et ignem illum in eos, qui prædestinati sunt a Deo, indesinenter immisit; et hostes eodem ipso tempore adversus electos Dei insurgentes, sacra militia conscripta, et contrariis armis instructa, expugnare cœpit, et quotidie Deo duce, magno Ecclesiæ bono, expugnat: ut propterea sicut ille beatæ patriæ hereditatem consecutus est meritis suis, ita definitione nostra id declarari, æquum esse judicemus. Persuadet hoc nobis ejus vita per virtutes admirabiles, et generi humano salutares perpetuo traducta, et miraculis, ante ac post mortem editis, divinitus illustrata. Gratum tamen nobis erit, si quod vos, fratres, super hac re sentitis, in præsentia referatis.

C

Suffragia Cardinalis a Monte,

1098 *Suffragia S. R. E. Cardinalium, in supradictis nostris contenta Romanis ecgraphis, sunt hæc:* Francisci Mariæ Cardinalis a Monte: Ignatius Loyola ab humana ad cœlestem militiam a Deo vocatus, præter innumeras ejus virtutum laudes, laboresque immensos, pro divini nominis gloria susceptos, ad optatumque finem perductos, Catholicam fidem, ac religionem, quam humani generis hostis hæreses suscitando labefactare tentabat, Societatem amplissimam omnique virtutum genere florentem, ac ornatam instituendo, Deo juvante, erexit, et mirandum in modum amplificavit. Unde ex tot tamque strenuis Catholicæ Ecclesiæ militibus ad totum Christianum orbem innumera Catholicæ fidei adjumenta, et ornamenta accedere, et in dies accrescere conspiciuntur. Jure igitur merito tamquam lucernam in cunctorum hominum conspectu ardentem, per Sanctitatem Vestram in Sanctorum numerum cooptari posse censeo.

Cardinalis Bandini.

Cardinalis Bandini: Magna ac mira sunt, quæ gessit Ignatius, dum viveret; sed multa etiam alia, et fortasse majora quotidie gerere dicendus est. Nam quotquot cœlestis doctrinæ femina ubique terrarum Societas ab ipso instituta spargit; quot ethnicos aut hæreticos ab erroribus avocat, quot gymnasia ad sapientiam promovendam alit, Ignatio sunt accepta ferenda, non tantum quia hæc docuit, sed quia vivens etiam opere complevit. Qui igitur non solum præteritis, sed futuris etiam in dies illustrioribus clarescit meritis, dignus sane est, ut ad majorem Dei gloriam, ut verbis Ignatii utar, quæ semper in ore habebat, in album Sanctorum, si Sanctitati Vestræ videbitur, referatur. D

Cardinalis Peretti: Cum admirabile Ignatii Loyolæ in Sedem Apostolicam studium exstiterit, jure optimo Sancti appellationem ab ea vindicare sibi videtur. Etenim compluribus editis egregiæ probitatis exemplis, eam demum Societatem instituit, quæ hujus sanctæ Sedis obsequiis, perpetuis sese votis obstringeret. *Cardinalis Peretti,*

1099 Cardinalis Gimnasii: Beato Ignatio lux maxima fuit a Deo: nam omissis, quæ de ejus vita laudabili, et miraculis probata dicuntur, in fundatione Societatis ei magis lucere visa est, cum ex ipsa tot doctores eximii, martyres, confessores oriantur, per quos fides Christi in universum mundum prædicatur, verum lumen, quod ex luce lucet. Hæc mihi sola ratio sufficiens videtur, ut Deo carus Servus judicetur. *Cardinalis Gimnasii.* E

Cardinalis Millini: Beatissime Pater. Beatus Ignatius Loyola non eis tantum virtutibus, quæ ad vitam recte instituendam ac fugienda vitia pertinent, prædicandus est; verum etiam uti magnæ illius Societatis auctor, quæ in universo mundo fidei Catholicæ propagatrix, Martyrum fœcunda mater, et virtutum omnium speculum, et exemplar jure potest appellari; suavissima sanctitatis fragrantia, et miraculorum splendore replevit orbem terrarum. Justum itaque judico, et expedire Ecclesiæ Dei existimo, ut a Sanctitate Vestra inter Sanctos referatur. *Cardinalis Millini,*

Cardinalis Madrutii; Admiror sanctitatem vitæ beati Ignatii Urbi et orbi probatissimam, ejusque eximiam fidem, ob quam puto meruisse eligi Fundatorem tantæ Religionis, ad propagationem ejusdem fidei ex animo incumbentis, ad cujus etiam fidei decus, in Sanctorum numerum videtur adscribendus. *Cardinalis Madrutii,*

Cardinalis Lantes: Beatissime Pater. Cum ea, quæ de beati Ignatii vita, admirabili exemplo traducta, tam in secreto, quam in publico consistorio in medium allata sunt, veris probationibus innitantur, zelus, et salutis alienæ studium, qua laude in primis beatus Ignatius floruit, postulare mihi videntur, ut eum Sanctitas Vestra ex illorum numero esse decernat, quos Christiana pietas quotidianis honoribus veneratur. Quem enim tamquam ducem Marcellus II ad Catholicam fidem tuendam conficere bellatores jussit, ut iis postea ipse, aliique summi Pontifices uterentur, eumdem aliquando decet, sublato sanctitatis vexillo, in Ecclesiæ militantis castris, et in confertissimo nationum omnium theatro triumphare. *Cardinalis Bantes,* F

Cardinalis Borgiæ: Cum Ignatius a Loyola eximiis suis virtutibus, ac Religione Societatis ad fidei propagationem, ac Catholicæ Ecclesiæ defensionem instituta, maximum eidem Ecclesiæ attulerit præsidium, et ornamentum; æquissimum est, ut Sanctitas Vestra, vicarius Christi, eos Ignatio decernat honores, quibus viri insignes de eadem Christi sponsa optime meriti decorantur. *Cardinalis Borgiæ,*

1100 Cardinalis

A *Cardinalis Ubaldini,* 1100 Cardinalis Ubaldini : Quotquot sunt ubique terrarum Societatis Jesu in hanc sanctam Sedem, et Catholicam religionem egregia merita; tot profecto habemus beati Ignatii Loyolæ miracula, tot argumenta sanctitatis : quam rite, legitimeque probatam, dum Christianus orbis agnoscit universus, Gallia præsertim ipsa jam dudum in preces effusa, tantam Hispani viri virtutem admirata, atque opem experta, merito Sanctitas Vestra Ecclesiæ triumphanti illum debet adscribere, qui militanti tot bellatorum millia tam feliciter adscripsit.

Cardinalis Sabelli. Cardinalis Sabelli : Beatum Ignatium, magnum fructuosissimæ in Christiana republica Societatis Fundatorem, religiosissimum cultorem hujus sanctæ Sedis, cui se suosque solemni voto perpetuis obedientiæ vinculis mancipavit, clarum ob res gestas celsiores manu mortali, qui ecclesiastici agri vineam asperis, sibi tamen suavissimis laboribus coluit, gloriosis sudoribus irrigavit, atque a pullulantibus hæreticorum spinis pro viribus expurgatam, heroicis virtutum exemplis, et sanctissimis institutionibus fœcundavit, quique, cum induisset Jesum Christum, ejusque nomen cordi altius insculptum gestaret, ac totum
B undique Jesum factis, dictisque spiraret, ejusdem etiam sacratissimi nominis charactere egregiam, quam instituit familiam, voluit esse condecoratam, jussitque ipsius filios non minus Jesu dare, quam ab eo nomen accipere, ut essent hoc etiam nomine Domino nostro Jesu mutuis nexibus obligati ; hunc, inquam, terrena sorte longe majorem, dignissimum censeo, cui a Sanctitate Vestra cœlestes tandem honores decernantur, ut ita in dies magis magisque militanti Ecclesiæ cœlestium bellatorum auxiliaris numerus augeatur.

Cardinalis Bentivoli, Cardinalis Bentivoli : Beatissime Pater. Cum ex Ignatiana familia tot excellentes viri in omni virtutum genere apud universas Christiani orbis nationes prodierint, dubitandum non erat, quin earumdem omnium virtutum singulare quoddam exemplum suis alumnis perpetuo imitandum, ipse Parens tantæ familiæ beatus Ignatius Loyola in se ipso præbuisset. Id quod cum abunde pateat ex iis, quæ relata sunt de illius vita, et miraculis, idcirco præclare actum iri cum universa Christiana republica, et præcipue cum hac sancta Sede Apostolica existimaverim, si Beatitudo Vestra nunc eum in ordinem Sanctorum cooptare decre-
C verit. Nec dubito, quin præsertim rex Christianissimus, qui summis precibus hoc a Vestra Beatitudine efflagitavit, summas etiam gratias illi de hoc, tamquam accepto beneficio, quamprimum redditurus sit.

Cardinalis Sfortiæ, Cardinalis Sfortiæ : Ignatius Societatis Jesu Fundator, de Christi Ecclesia universa, et ista sancta Sede tum suis, tum suorum in Christo filiorum laboribus ita bene meritus est, ut nihil aptius fieri posse censeam, quam publicum illi cultum exhiberi.

§ CIII. Reliqua purpuratorum Patrum super S. Ignatii canonizatione suffragia.

Cardinalis Barberini, Cardinalis Barberini : Eat inficias nemo, Dei munere nobis esse datum beatum Ignatium tempore, quo contra debacchantes hæreses, et in hujus sanctæ Sedis perduelles propugnaculum excitaret, ex quo non ipse solum, sed ejus instituti viri religiosi jugiter, et fortiter dimicarent. AUCTORE J. P.
Ejus nomen apud omnes populos celebre ob ea quæ mirabiliter supra vires humanas patravit, et vitam sanctissime peractam : dignus habitus est in Auditorio sacri Palatii, et per patres a sacris Ritibus, ut ei radiato capite Sanctorum cultus deferatur ; quorum deliberationi merito Vestræ Sanctitatis accedet auctoritas. Fuerunt orbi Christiano suscepti ab eo pro fide Catholica labores maxime salutares ; erunt additi honores non minus gloriosi.

Cardinalis Aldobrandini : Ex quo beatus Ignatius Loyola vocatus ab aula et seculari militia, Deo imperatori nomen dedit, insignis in Ecclesia religiosi Ordinis dux ipse fuit, et in eodem tam pie sancteque ad exitum usque militavit, ut vivens virtutum operibus, et multis post obitum miraculis, Deo auctore, Sanctitatis famam comprobaverit. Itaque censeo, posse Sanctitatem Vestram in Sanctorum numero illum collocare. *Cardinalis Aldobrandini,*

Cardinalis Estensis : Vitæ innocentia, miræ prolis partus, et miracula beati Ignatii merentur, ut Sanctitas Vestra illum addat numero Sanctorum. *Cardinalis Estensis,*

1102 Cardinalis Philonardi : Undique resplendent certæ et indubitatæ probationes, beati Ignatii de Loyola, celeberrimæ Societatis Jesu primi institutoris, insignem sanctitatem, pietatem, et illustre cunctis ordinibus virtutum splendescentium exemplum, ejusque miracula tam in vita, quam post mortem, rite recteque probantes. Ultra illas, in actis hujus canonizationis legitime et ordine redactas, aliæ etiam exstant probationes, et testes luce meridiana clariores. Testis est insignis ab ipso Beato instituta Religio, sanctissimis legibus exornata, et per universum orbem longe lateque cum divini cultus augmento diffusa; quæ sicut sol, splendore suo, etiam qui lucem oderunt, velint nolint, semper collustrat. Testes sunt non tantum fideles, sed etiam infideles, qui hujus Beati opera, ut errantes oves ad Catholicæ Ecclesiæ regionem sunt revocati. Non obscura sunt testimonia, tot insignia ab hoc Beato fundata cœnobia, erecta collegia, ædificata seminaria, et ampla ad cultum divinum munificentissime constructa templa ; testis denique locupletissimus non solum Urbis hæc, in qua Deus per hunc Servum tot miracula operari dignatus est, et ubi gloriosissimi Petrus et Paulus Apostoli, ei propitium fore Deum ipsum, eidem Beato promiserunt, et ubi ejus corpus requiescit ; sed orbis F
universus ; et præclarissime testatur etiam orbis novus, in quo nomen Domini, opera hujus Beati, et per ejus filios illius gentibus allatum est. Unde ex his omnibus justissime censeo, Sanctitatem Vestram debere devenire ad canonizationem hujus Beati, et omnium venerationi illum exponere, et ab omnibus debere honorari, quem honorat Deus in cœlo, ad consolationem fidelium illam exposcentium, ad confusionem hæreticorum, ad gloriam et honorem ipsius Dei. *Cardinalis Philonardi,* E

1102 Cardinalis Veralli : Cum multa sint quæ per processus juridice fabricatos, et per sacram Rituum congregationem approbata fuerunt, miracula de beato Ignatio Loyola, Societatis Jesu Fundatore, ut in confessum Cœlitum adscribatur : humilitas tamen et charitas meo judicio multis a Deo miraculis illustrata, eum Virum cœlo dignissimum reddiderunt. Sane qui ædificium tantæ celsitudinis extollere debebat, merito de fundamento cogitavit humilitatis, per quam, quo magis se suasque virtutes occultabat, eo manifestiorem illum *Cardinalis Veralli.*

AUCTORE J. P.

illum reddebat Deus. Nam Alexander Petronius vir fide dignus, dum in lecto decumbebat infirmus in obscuro ac tenebroso cubiculo, vidit Ignatium divinis splendoribus tota facie coruscantem. Huic humilitati tantam charitatem adjunxit, ut inter perpetuos labores ac molestias dicere cum Apostolo posset: Quis separabit nos a charitate Christi, tribulatio, an angustia, an fames, an pericula, an persecutio, an gladius? Vestrum est nunc, Beatissime Pater, efficere, ut, qui se humiliavit, exaltetur, et qui tot labores ex charitate suscepit, ut mundo Deum propitiorem redderet, supremis hisce canonizationis honoribus compensetur.

Cardinalis Camporei.

Cardinalis Camporei: Beatissime Pater. Quod Ignatius Loyola a terrena ad sacram militiam fuerit evocatus, quod vitam admirabili sanctitate traduxerit, quod inumeros pene hæreticos ad fidei veritatem revocaverit, maximum quidem Dei in eum dilectionis argumentum est: verum quod fundatam exiguis principiis amplissimam Societatem tam brevi in remotissimas quasque provincias propagaverit, easque Christianæ fidei lumine illustraverit, non absque speciali cœlestis gratiæ favore, et insignis cujusdam cum divinitate communionis merito evenisse censendum est. B Triumphantium igitur Sanctorum honoribus illum ornandum esse existimo.

Cardinalis Valerii.

1104 Cardinalis Valerii: Beatissime Pater. Cum processus et acta super sanctitate et miraculis servi Dei Ignatii Loyolæ jam fuerint Sanctitatis Vestræ prudentia diligenter indagata, primum in sacra Rota, ac deinde in Congregatione sacrorum Rituum, cui ego quoque interfui. ibique patrum unanimi consensu decretu memanaverit, dignissimum esse, qui (si Sanctitati Vestræ placuerit) solemni ritu Sanctorum numero adscribatur: reliquum est, ut, quod ego alias censui, nunc etiam sine ulla hæsitatione censeam, beatum scilicet Ignatium, Societatis Jesu Fundatorem, de republica Christiana, et de hac sancta Sede optime meritum, pro Ecclesiæ Dei splendore, regum, nationum, populorumque insigni admodum devotione, posse hodierna die in sanctorum Confessorum ordinem solemniter referri.

Cardinalis Lenii.

Cardinalis Lenii: Quanta virtutum excellentia. et morum sanctitate beatus Ignatius vitam duxerit, testatum plane fuit: superest jam, ut a Sanctitate Vestra in Sanctorum numerum nomine et C cultu cooptetur.

Cardinalis Rivarolæ.

Cardinalis Rivarolæ: Inter eximiam charitatem in proximum, Beatissime Pater, et assiduum orandi studium fulget in beato Ignatio zelus propagandæ religionis, quæ nostris temporibus tot clarissimorum in Christo filiorum sanctimonia coruscat. Hunc divinis honoribus dignum esse censeo.

Cardinalis de Trejo.

Cardinalis de Trejo: Ignatium a Loyola, Societatis parentem, uberrimos in agro Domini virtutum omnium tulisse fructus, et sacra rituum congregatio, et experientia quotidiana testatur. Cum autem arboris cujusque præstantia juxta Salvatoris nostri sententiam, cognoscatur ex fructibus, non possunt hujusmodi eximiæ sanctitatis fructus nisi sancta ex arbore manasse: ac propterea dignum esse judico prædictum Ignatium, ut a Sanctitate Vestra Sanctorum numero adscribatur.

Cardinalis Sacrati.

1105 Cardinalis Sacrati: Beatissime Pater. Si homines qui privatis virtutibus ornati sibi ac Deo vacarunt, cœlestibus honoribus digni ab hac sancta Sede habiti sunt; quanto magis hoc tribuendum videtur iis, qui præter privatas virtutes, in D communem aliorum utilitatem intenti, mortales sane quamplurimos ad Dei cultum famulatumque traduxerunt? Hujusmodi fuisse beatum Ignatium, de quo verba fecit Sanctitas Vestra, ostendunt ex una quidem parte heroicæ illius virtutes atque miracula, quibus eum divina bonitas vivum mortuumque decoravit; ex altera vero ejusdem vitæ consilium, quam ab ipso conversionis initio totam in Dei gloriam mortaliumque salutem Homo hominum bono natus perpetuo direxit, instituta propterea piorum doctorumque virorum Societate, eaque per universum terrarum orbem celeritate incredibili propagata, qua insurgentibus adversus Dei Ecclesiam hæreticis obsisti, eosque profligari, idolorum fana, ac dæmonum cultum everti, corruptos Christianorum mores corrigi, opportuno sane subsidio, quotidie videmus. Quare beatum Ignatium in Sanctorum numerum merito referendum esse censeo.

Cardinalis Gozzadini.

Cardinalis Gozzadini: Cum Beatus Ignatius pro defendenda, et propaganda Sedis Apostolicæ auctoritate se, suamque familiam summo Pontifici devoverit, et ante Deum magnas virtutes operatus fuerit, et de omni corde suo laudaverit Dominum, et in vita, et post mortem E multis claruerit miraculis, ut ex processibus super ejus canonizatione factis constat; merito debentur ei publici honores, et inter Sanctos connumerandus videtur.

Cardinalis Pignatelli.

Cardinalis Pignatelli: Igne charitatis non fictæ mirifice exarsit, Pater Beatissime, Pater Ignatius, quod et Ignatii nomen indicat, et ejus vitæ actiones omnes testantur. Consilium Sanctitatis Vestræ, illum computandi inter filios et Sanctos Dei, probandum et laudandum censeo.

Cardinalis Gherardi.

Cardinalis Gherardi: Deus noster, Beatissime Pater, qui, ut ignis consumens est, ignem missurus in mundum venerat, Ignatium Ecclesiæ suæ dedit. Nam si cuncta, quæ ignis invaserit, vertuntur in ignem; profecto Societas Ignatii non alia ratione dicta fuit Societas Jesu, nisi quod Jesus Ignatium in se verterat. Hujus pia et docta soboles pietate Catholicos fovet, doctrina urit hæreticos. Hæc est ignea columna, quæ, ubi Luthero Catholicæ veritatis sol occidit, tunc primum apparuit, mox in Indico deserto præluxit. Hujus parens Ignatius, si miracula spectemus, fulget; si virtutes, cum extingui visus est, recta in orbem suum, id est, in cœlum evolavit. Hoc F ipsum ego veluti divinum oraculum asserendæ Ignatii Sanctitati accipiens, eum inter Sanctos a Sanctitate Vestra merito referendum esse censeo.

Cardinalis Sourdis.

1106 Cardinalis Sourdis: Vir sapiens profert de thesauro suo nova et vetera: thesauri enim Ecclesiæ sunt Sancti, quorum merita velut in gazophylacio multis profutura reservantur. Ignatius non sibi soli natus, sed, ut aliis prodesset, Societatem suam minimam vocavit; sed maximam numero, et virtute eventus demonstravit. Qui licet natus in Hispania; Societas tamen ejus ortum habuit Lutetiæ, ubi litteris operam dedit, sociosque sibi ascivit, ipseque in monte martyrii sancti Dionysii unctus est oleo lætitiæ, spiritumque adoptionis filiorum Dei accepit, præcinctusque est virtute ad bellum. Justo igitur titulo primogenitus vester Ludovicus rex Christianissimus specialem se protectorem Societatis ubique terrarum ostendit, Ignatiumque sibi ac regnis in cœlis patronum jungere cupit, ac instantissime postulat a Sanctitate Vestra, ut anno a sua conversione centesimo Sancti nuncu-

A pationem oraculo sacro Sanctitatis tuæ sortiatur, quem Hispania mundo dedit, Gallia Ecclesiæ, Roma cælo.

Cardinalis Ludovisii,

Cardinalis Ludovisii : Quos sanctitatis titulos beato Ignatio Loyolæ supplices Regum litteræ; assiduæ populorum preces, ac totius fere Christianæ reipublicæ vota jam diu postulant, ei tribuendos esse quamprimum existimo; Beatissime Pater ob Apostilici imperii fines propagatos, ob Societatem Jesu institutam, divini cultus incremento et hæreticæ impietatis oppressione celeberrimam, ob vitæ sanctimoniam utrique terrarum orbi salutarem.

§ CIV. Suffragia archiepiscoporum, et episcoporum, Gregorii XV responsio, decretum et sententia.

Quæ in hoc titulo designamus, sequenti ordine ac forma in sæpe dictis nostris Romanis documentis exstant. Ac primo occurrunt suffragia B *archiepiscoporum et episcoporum.*

Archiep. Rhodiensis,

Archiepiscopi Rhodiensis : Equidem Ignatium Loyolam, Beatissime Pater, jam pridem inter Sanctos referendum esse censeo, et exopto : hoc pro pietate in ipsum mea, et in Societatem Jesu, cujus ipse Fundator est, observantia; illud prometitis, et miraculis. Nam ipsum hæresum expugnatorem, idololatriæ destructorem, istius augustissimæ Petri Sedis propugnatorem, heroem Christi laudatissimum Urbs et orbis agnoscit.

episcopi Bellicastrensis,

Episcopi Bellicastrensis : Ferax grataque Deo Ignatii proles, Beatissime Pater, ardentem tanti Patris in Christum amorem, mundi contemptum, vitæque sanctitatem miraculis comprobatam, clare demonstrat. Quare Sanctitatis Vestræ partes esse existimo, illum ad aras fidelibus venerandum proponere, ut tamquam lucidissima virtutum fax ex edito loco mortalibus viam perfectionis ostendat.

episcopi Vercellensis,

Jacobi episcopi Vercellensis : Hic debet et gloriam habere cum Christo, qui mala toleravit propter Christum, quique optavit pro aliena salute anathema esse a Deo, apud quem nullum tale est sacrificium, quale est zelus animarum.

Brugnatensis,

D. Francisci Muttini episcopi Brugnatensis : Beati Ignatii conversio, Beatissime Pater, a C Principis Apostolorum apparitione singulariter exordium cepit; argumentum videlicet Apostolici instituti, a tanto Patriarcha postea profecturi : proinde cum illum sibi Apostolus delegerit suæ auctoritatis amplificatorem, æquum est ab eadem Apostolica Sede, cum ipso et illum habere sedem in cœlo, declarari.

Adurensis.

D. Sebastiani Buthillerii episcopi Adurensis : Jure etiam optimom Ludovicu XIII, regem Christianissimum Ecclesiæ primogenitum, intercessorem nactus est beatus Ignatius, qui universum terrarum orbem virtutum splendore, perennibusque suis ac suorum, pro reipublicæ Christianæ salute excubantium laboribus, et vigiliis debitorem sibi fecit.

Volaterrani,

1108 D. Lucæ Alemanni olim episcopi Volaterrani : Ignatium, quem potius Ignitum dicerem ob eximiam, qua exarsit, charitatem in Deum et proximum, Societas Jesu patrem, et fundatorem agnoscit. Huic Societati quantum debeat respublica Christiana, nemo est qui nesciat : æque nota est omnibus hujus viri sanctitas, nec non rerum omnium terrenarum contemptus, sed præcipue sui ipsius abnegatio; quare dignissimum censeo, qui inter Sanctos referatur, dummodo placitum accedat Sanctitatis Vestræ.

AUCTORE J. P.

Balneoregiensis,

D. Bovii episcopi Balneoregiensis : Beatum Ignatium Loyolam vitæ innocentia, et miraculis præstantem, dum nobilissimam Societatem ab illo fundatam inspicio, magno Patrichæ Jacob non absimilem dicere audeo, quando in beato Ignatio munus illi simile videtur impletum, quod fuerat Jacob a Domino promissum, ut scilicet illius semen super stellas cœli, et maris arenam excresceret : tot enim doctores, tot Martyres magna illius Societas peperit, paritque in dies, ut perpetuum videatur esse beati Fundatoris miralum. Illum itaque Sanctis a Sanctitate Vestra censeo connumerandum.

Cabellionensis,

1109 D. Octavii episcopi Cabellionensis : Et beato Ignatio canonizationis honorem deberi existimo : siquidem ejus vitæ innocentia, pietas, puritas ac insignes aliæ virtutes, quibus elucet, nec non mira ejus gesta sanctitatem indicantia non immerito id exposcunt, maxime vero, quia fuit lux mundi, lux, inquam, fulgens nunc in cœlis, fulgens et in terris. Fulsit dum vixit, cum splendore vultus sui obscurum, et tenebrosum cubiculum refulsit. E Effulsit immo exarsit charitatis igne Ignatius, amplius effulget, et fulgebit perpetuo in ejus prole; cum parens is fuerit clarissimæ Societatis, qua euangelicam lucem, atque Dei cultum in dies magis adauget. Quare et illum augendum honoribus, et tanquam emicans sidus, seu lampadem ardentem, et lucentem in sublimi Ecclesiæ candelabro, ut luceat omnibus, constituendum, ac proinde in Sanctorum catalogo (si Sanctitati Vestræ placitum erit) adscribendum arbitror.

Tagastensis.

Fratris Joannis Vincentii Spinulæ, episcopi Tagastensis, et sacristæ Sanctissimi Domini Nostri : Non est quod pluribus laudabilem beati Ignatii vitæ normam recensere contendam. Si etenim opimus ille uvæ racemus Hebræis argumentum exstitit, ut ejusdem vitem asseruerint in terra promissionis propaginatam; ita et ego tantam sentiens ex hoc illustrissimæ Societatis Jesu racemo gratiarum divinarumque virtutum dulcedinem ubique diffusam, ejusdem racemi vitem jure ac merito cælestem et mysticam, promissam terræ beatitudinem arbitror attigisse, et Sanctorum cœtui adscribi debere.

Responsio, decretum, et sententia Gregorii PP. XV.

F *Sanctissimi Domini Nostri Gregorii XV responsio, decretum et sententia ibidem etiam dantur. Et responsio quidem sic habet :* Audivimus, quid vos, fratres dilectissimi, vestris suffragiis sentiatis; nec dubitamus, quin vobis hujusmodi mentem injecerit Deus, cui gratias agimus immortales, quod tam liberaliter illos remuneretur, qui eiomnibus viribus deserviunt. Itaque ut vos sensistis, et nos quoque sentimus; ac propterea implorata divina ope, diem duodecimum mensis Martii, qui dies divo Gregorio sacer est, huic negotio, quod omnium maximum est, decernimus. Vos interim, fratres, iteratis precibus, jejuniis, eleemosynis, aliisque supplicibus votis Deum orate, ut nobis, propitius ac misericors adsit, ne aliquid contra ejus honorem Ecclesiæ suæ sanctæ proponamus.

Decretum autem Sanctissimi his verbis constat : Bene habet, fratres dilectissimi. Unanimis iste consensus vester magno cumulavit nos gaudio, confirmavitque in suscepta sententia de hoc Beatorum pari definita divi Gregorii die in Sanctorum

AUCTORE J. P. rum numerum referendo. Quare agite nobiscum gratias pro eo, quod hactenus gestum est, immortali Deo, qui tribuit Sanctis suis per nos in terris aliquid ejus honoris, quem illis longe majorem ac perenniorem largitur in cælo; ac simul vestris precibus, eleemosynis, jejuniis, aliisque supplicationibus, cœli fores assidue pulsate, ut Deus ac Dominus noster in eo, quod superest, voluntatem suam nobis aperiat: atque Ecclesiæ suæ sanctæ, quod optimum est, clementer ostendat.

Sententia vero ejusdem Sanctissimi Domini hoc tenore verborum pronuntiata est : Ad honorem sanctæ et individuæ Trinitatis, et exaltationem fidei Catholicæ, ac Christianæ religionis augmentum, auctoritate ejusdem Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, beatorum Apostolorum Petri et Pauli, et nostra, de fratrum nostrorum consilio, decernimus et definimus, bonæ memoriæ Isidorum agricolam de Matrito, Ignatium Loyolam, Societatis Jesu Fundatorem, Franciscum Xaverium, Teresiam a Jesu de Avila, Carmelitarum discalceatorum fundatricem, et Philippum Nerium, congregationis Oratorii de Urbe Fundatorem, Sanctos esse, et Sanctorum catalogo adscribendos, ipsosque et quemlibet eo-
B rum, catalogo hujusmodi adscribimus, statuentes, ut ab universali Ecclesia anno quolibet, in die felicis transitus eorum, festum ipsorum, et Officium, scilicet Isidori, Ignatii, Francisci, et Philippi, sicut pro uno confessore non pontifice, et Teresiæ, sicut pro una virgine non martyre, devote et solemniter celebretur.

Insuper eadem auctoritate omnibus vere pœnitentibus, et confessis, qui annis singulis eodem die festo ad sepulturas eorumdem devote accesserint, unum annum et quadraginta dies accedentibus vero annis singulis intra octavas dicti festi ad sepulturas, quadraginta dies de injunctis pœnitentiis misericorditer relaxamus.

Juridica istorum actorum fides,

1111 *His subditur juridica istorum actorem fides*: Fidem facimus et attestamur, qualiter Sanctissimus Dominus Noster Gregorius divina providentia Papa XV, die Mercurii 16 mensis Februarii 1622 in consistorio semipublico, habito in palatio Apostolico sancti Petri in aula Apostolorum ante sacellum suæ Sanctitatis, habito prius brevi sermone ad illustrissimos, et reverendissimos dominos Cardinales, patriarchas, archiepiscopos, et episcopos super instituta canonizatione beatorum Isidori, agricolæ de Matrito, et Ignatii
C Loyolæ, Fundatoris Societati Jesu, et Francisci Xaverii e dicta Societate, et requisitis super ea suffragiis illustrissimorum, et reverendissimorum dominorum Cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, et episcoporum, illisque ad favorem canonizationis receptis, communi omnium consensu decrevit dictos beatos Isidorum, Ignatium, et Franciscum, Deo adjuvante, in numerum Sanctorum referre die 12 mensis Martii, qui divo Gregorio sacer est. In quorum fidem præsentem subscripsisimus, et sigillo nostro munivimus. Datum Romæ hoc die 18 Februarii 1622. Stephanus Saulius protonorius Apostolicus, deputatus et rogatus etc. *Et infra apponitur* Locus † sigilli.

Solemnitatis ornatus,

1112 *Ex narrationibus Italicis apparatus et solemnitatis notanda hæc P. Ignatius Pinius suggerit.* 1°. Cardinalem Farnesium aliosque dixisse, numquam in actione hujusmodi, templum S. Petri æque pulchre exornatum fuisse. 2° Die canonizationis domus professa Societatis Jesu Romæ eleemosynam panis candidi elargita est ingenti multitudini pauperum, qui ex tota Urbe confluxerant. Die Martis, id est 15 Martii, celebrata fuit so- D
lemnitas in templo domus professæ Romæ : quæ illa hebdomada bis eleemosynam dedit pauperibus omnibus. 3°. Sabbato, id est die octava canonizationis, mane ad templum domus professæ venit collegium Germanicum, comitanto collegio Anglicano, ut ex manibus R. A. P. N. Generalis acciperet vexillium suum, agnoscendo S. Ignatium ut suum Fundatorem : a prandio novitiatus ad S. Andreæ, ut suum quoque vexillum acciperet; comitabantur pauperes plus tria millia, quibus omnibus data fuit eleemosyna.

ac Gregorii de Societate existimatio.

1113 *Coronidis loco hisce, quæ de canonizatione Sancti in medium produxi, attexo ex nostris monumentis Romanis hæc verba, quæ Gregorius XV in Brevi, quo Carolo a Lotharingia episcopo Virdunensi concessit facultatem renuntiandi episcopali dignitati, dicit, suntque sequentia:* Quod felix igitur faustumque sit tibi et universæ Ecclesiæ. Ito cum bona nostra venia, quo cupis, et da nomen in istam militiam Societatis Jesu, cujus tam insignia trophæa exstant hæresum profligatarum, nec minus augusta monumenta defensæ et exaltatæ fidei Christianæ. Sane nos erga istum Ordinem quo affectu essemus, magnifice nuper declaravimus orbi universo per celebrem cano- E
nizationem duorum ex ea sanctissimorum hominum Ignatii et Francisci Xaverii, quorum heroica facinora in utroque mundo imperio Christi subjugando mirabiles successus habuerunt. In istis castris clypeo fidei munitus et gladio armatus charitatis, majorem, tu fili, fortitudinem ostendes ea, quam principes illustrissimæ tuæ familiæ famosissimis expeditionibus probarunt etc. Romæ 22 Aprilis 1622.

§ CV. Indulgentiæ, Collecta pro Missa Pontificia, Bulla canonizationis; propagatio cultus in Hispania; eadem alibi petita.

Indulgentiæ Collecta Pontificia;

Gregorius XV, die 11 *Martii anno* 1622 *concessit indulgentias plenarias die, quo a nobis celebraretur festum canonizationis beatorum* Ignatii *et Francisci Xaverii; ex fide documentorum Roma acceptorum ; ubi Bullam authenticam haberi, testatur P. Ignatius Pinius ; qui etiam Collectam pro Missa Pontificia* SS. Ignatii *et Francisci* F
hanc fuisse affirmat orationem ; quam quotidie recitari per totam Societatem post Litanias omnium Sanctorum, addit sibi constare. ORATIO. Deus, qui glorificantes te glorificas, et in Sanctorum tuorum honoribus honoraris : concede propitius, ut qui beatorum tuorum Ignatii, et Francisci gloriosa merita colimus, eorum pia patrocinia sentiamus. Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, etc. SECRETA. Adsint, Domine Deus, oblationibus nostris sanctorum tuorum Ignatii et Francisci benigna suffragia : ut sacrosancta mysteria, in quibus omnis sanctitatis fontem constituisti, nos quoque in veritate sanctificent. Per Dominum nostrum, etc. POSTCOMMUNIO. Laudis Hostia Domine, quam pro sanctis tuis Ignatio, et Francisco gratias agentes obtulimus, ad perpetuam nos majestatis tuæ laudationem eorum intercessione perducat. Per Dominum nostrum etc. *Idem Gregorius PP. XV indulgentiam plenariam perpetuam concessit pro ecclesiis Societatis Jesu in eorum festo. Bulla* (*cujus*

A *jus ex originali apographum habeo inter documenta Romana) signatur die* 8 *Junii* 1622, *et inter litteras Apostolicas, nostro Instituto adjectas, inserta est pag.* 24 *editionis Antverpiensis anni* 1665.

a cujus successore expedita fuit Bulla canonizationis.

1115 *In prædictis documentis Romanis assignatur Urbani VIII Bulla originalis canonizationis* S. Ignatii *etc., data anno* 1623, 8 *Idus Augusti, cum subscriptionibus ejusdem Pontificis et Cardinalium. Exemplum habeo, Romæ impressum typis reverendæ Cameræ Apostolicæ, anno* 1626. *Exstat etiam hæc Bulla inter Litteras Apostolicas, in favorem Societatis latas, et Antverpiæ editas anno* 1635, *a pag.* 319. *Item apud Cherubinum in Bullario tom.* IV *editionis Romanæ anni* 1632, *a pag.* 191. *Porro fuit illa ab Urbano PP. VIII, Gregorii XV successore expedita, quia ab ipso Gregorio, obitu ei superveniente, non fuerat confecta. Vide dictam Bullam* § 48. *Quæ de gestis pro canonizatione; de Sancti item vita, virtutibus ac miraculis in illa memorantur; cognosces ex Relatione consistoriali, quam dedi* § 101.

Propagatio cultus

1116 *Nunc expedienda sunt ea, quæ postmodum per varia temporum intervalla circa extensionem venerationis publicæ* S. Ignatii *contigere,* B *in illis Romani archivi Societatis nostræ asservata documentis, e quibus res Ignatianas ibi egregie illustravit eorum collector. Accipe ergo instrumenta, ipsius manu indidem partim citata, partim transcripta. Inter illa igitur nominatur* originale decretum illustrissimi ac reverendissimi patriarchæ et archiepiscopi Hispalensis, Didaci de Guzman, 28 Junii 1628, ut festum S. Ignatii celebretur ritu duplici, cum oratione propria : Deus qui glorificantes. In primo nocturno lectiones : Laudemus viros gloriosos. In Missa etiam secreta, et postcommunio propria : Adsint Domine Deus. Laudis hostia, domine.

Originale decretum Eminentissimi domini Augustini Spinulæ, S. R. E. Cardinalis, titulo SS. Cosmæ et Damiani, archiepiscopi Granatensis, 27 Juli 1628, ut idem festum celebretur ritu duplici, cum tribus orationibus propriis, ut supra. *Et mox designatur.*

Decretum illustrissimi ac reverendissimi domini episcopi Conchensis Henrici Pimentel, 26 Julii 1628, ut idem festum celebretur ritu duplici, cum Oratione : Deus qui glorificantes. Lection. primi nocturni : Laudemus viros gloriosos. In Missa tres orationes propriæ, ut supra. C Die 30 ponitur in Martyrologio ad Primam : Romæ natalis beati Ignatii, Hispani Cantabri, presbyteri et confessoris, Societatis Jesu Fundatoris, qui, terrena militia relicta, ad cœlestem quamdam militiam instituendam mirabiliter vocatus, zelo animarum flagrans, maximis laboribus curisque perfunctus, ac sui instituti sociis, Apostolica benedictione accepta, in universum orbem ad majorem Dei gloriam missis, tandem multis editis miraculis, Jesum appellans, in eo obdormivit.

in Hispania,

1117 Illustrissimi ac reverendissimi D. Martini Terrer, archiepiscopi Cæsaraugustani, decretum de eodem festo celebrando ritu duplice, cum tribus orationibus propriis, ut supra. Decretum datum est 14 Julii 1631. Nota. Archiepiscopi Hispalensis, Granatensis, Cæsaraugustanus dicunt in illis decretis, omnia festa Sanctorum Hispaniæ celebrari ritu duplici. *Sed quamquam id, quantum ad* Ignatium *attinet, pio erga eum studio sit factum; non permissum tamen esse, in sacris hujusmodi ritibus prævenire decreta Sedis Apostolicæ, Roma asseruit: nam* anno 1641, 11 Maii declaravit S. congregatio Rituum, id non licere. Verba declarationis sunt : Octavianus Ragius protonotarius etc. Noveritis, infrascripta die, pro parte et ad instantiam reverendi cleri regni Aragoniæ principalis... exhibitum fuisse decretum sacræ congregationis Rituum, tenoris sequentis, videlicet : Eminentissimi et reverendissimi DD. in ecclesia Cæsaraugustana ex decreto reverendissimi Domini tunc archiepiscopi, ab anno 1631 recitatur Officium S. Ignatii, Fundatoris Societatis Jesu, sub ritu duplici, ad cujus exemplum idem fit in omnibus ecclesiis regni Aragoniæ. Sed quia videtur contra declarationes hujus sacræ congregationis per Sanctissimum Dominum N, approbatas, et in principio Breviarii appositas, supplicatur declarari, an liceat, et liceret prædictum Officium S. Ignatii sub ritu duplici recitari. Pro clero regni Aragonum. Sacra Rituum congregatio respondit, non licuisse, nec licere ullo ritu in casu proposito recitari Officium S. Ignatii. Die 11 Maii 1641. Episcopus Ostiensis, Cardinalis Pius, Julius Cincius secretarius. Tum prædictus protonotarius urget prædicti responsi executionem. Datum Romæ E anno 1641, die 25 Maii etc.

AUCTORE J. P.

Eadem petitur Oeniponti et Avenione.

1118 *Ad Germaniam pertinent epistolæ duæ. Altera* Leopoldi archiducis data Oeniponti 11 Septembris 1628, qua a Pontifice petit S. Ignatium Calendario inseri cum Officio proprio. *Altera* epistola originalis serenissimæ Claudiæ, data Oeniponti 1644, ad Eminentissimum Cardinalem Rossetti, qua flagitat Officium S. Ignatii.

E Gallia designatur originalis libellus supplex Præpositi et canonicorum insignis ecclesiæ collegiatæ et parochialis S. Desiderii Avenione, quo Pontifici exponunt, quod ex fundatione ab episcopo approbata, teneantur singulis annis celebrare solemniter Officia SS. Ignatii et Francisci Xaverii : ea vero Officia celebrari in dicta ecclesia iisdem ritibus ac cæremoniis, quoad exteriorem pompam, quibus celebratur Pascha, Pentecoste etc : tamen sub ritu semiduplici juxta rubricas. Id autem videri inconveniens. Supplicant ergo pro ritu duplici utriusque Officii. Adsunt subscriptiones Præpositi et canonicorum, sed annus deest.

§ CVI. Officia Sancti propria. F

Decretum de Officio Sancti in Kalendarium ac Breviarium referendo.

M*aximum veneratio publica* S. Ignatii *cepit incrementum ex iis, quæ annis* 1644, 1646, *et* 1647 *circa cultum ipsius ecclesiasticum Romæ paracta sunt. Quænam vero ea sint, docent instrumenta, quæ citat identidem a nobis memoratus archivi nostri Romani scrutator: e cujus chirographo ea huc transcribimus, nimirum* originale decretum, ut Officium S. Ignatii in Kalendario et Breviario Romano apponatur 31 Julii, sub ritu semiduplici de præcepto; *his verbis transcriptum:* Supplicationibus presbyterorum Societatis Jesu, Sedi Apostolicæ a pluribus annis, etiam per supremos reipublicæ Christianæ principes, humiliter porrectis, de Officio S. Ignatii confessoris, Fundatoris ejusdem Societatis, in Kalendario, et Breviario Romano, prædicta auctoritate apponendo, a Sanctissimo D. N. Innocentio Papa X ad examen sacræ Rituum congregationis remissis, die 29 Octobris 1644, referente Eminentissimo et reverendissimo domino Aloysio, tituli S. Laurentii

AUCTORE J. P.

tii in Lucina Priore presbyterorum. S. R. E. Cardinale Capponio nuncupato, censuit (si sanctissimo D. N. placuerit) Officium prædictum de communi confessoris non pontificis, præter lectiones secundi Nocturni, et orationem proprias a se approbandas, in Kalendario, et Breviario Romano sub ritu semiduplici esse apponendum, ab omnibus Christi fidelibus deinceps, qui ad Horas canonicas tenentur, die 31 Julii, juxta ejusdem Breviarii rubricas, ex præcepto recitandum. Quam sacræ congregationis sententiam sibi relatam, Sanctitas sua laudavit, et approbavit, et sic, ut præponitur, fieri mandavit. P. Episcopus Portuensis Card. Crescentius. C. Paulutius S. congregationis Rituum secretarius.

Lectiones 2 Nocturni, oratio propria,

1120 *Ad annum* 1646 *pertinet* originale Officium cum lectionibus secundi Nocturni et oratione propriis *Decreti ecgraphum sic sonat:* Societati Jesu. Cum sacra Rituum congregatio die 29 Octobris 1644 per decretum a Sanctissimo approbatum mandaverit, Officium sancti Ignatii, Fundatoris Societatis Jesu, in Kalendario, et Breviario Romano de communi confessoris non pontificis præter orationem, et lectiones proprias secundi Nocturni, a se approbandas antequam
B Breviario inferantur, sub ritu semiduplici esse apponendum, et ab omnibus Christi fidelibus, qui ad Horas canonicas tenentur, die 30 (*imo* 31) Julii juxta ejusdem Breviarii rubricas ex præcepto recitandum; ideo revisas, et mature examinatas infrascriptas lectiones secundi Nocturni, et orationem in die festi sancti Ignatii juxta rubricas Breviarii, et Missalis Romani respective, ut supra recitandas, Eminentissimi patres, sacræ Rituum congregationi præpositi approbarunt, et imprimi posse, nec non inseri in Breviario Romano concesserunt. Die 21 Aprilis 1646.

prout Romæ anno 1646 excusæ fuerunt.

1121 *Ex fide illius, qui hæc transcripsit, subdo ista observanda.* Lectiones primi Nocturni, ex Scriptura occurrente. Hic sequuntur lectiones secundi Nocturni, et oratio, prout et fuerunt excusæ Romæ 1646, et etiamnum habentur in Breviario. In lectione tamen V manuscripta habetur: Eumque Paulus tertius primo recepit. Paulo post: ad prædicandum Indis Evangelium S. Xaverio (omisso, Francisco). Lectione VI: Sanctus Philippus (omisso Nerius), aliique conspexere. In exemplari excusso 1646 Romæ, typis reverendæ Cameræ Apostolicæ, omnia hæc habentur, ut nunc in Breviario. De tertii Nocturni
C lectionibus nihil habetur in Ms. originali: adeoque erant tunc de communi confessoris non pont. In exemplari impresso 1646, habetur: In tertio Noct. Evangelium: Sint lumbi vestri præcincti: Homilia S. Gregorii Papæ de communi conf. non pontif. Missa, Os justi: prima oratio, ut supra. Secreta, et postcomm. de communi. Post lectiones et orationem proprias, sequuntur in originali hæ subscriptiones: A. Cardinalis Capponius. M. Gallius sac. Rit. congregationis secretarius.

Officium ecclesiæ Mediolanensis circa orationes, antiphonas,

1122 *Venianus ad annum* 1647. *Officium Mediolanense de* S. Ignatio, *tunc typis Mediolani editum, horum documentorum collector cum facultate extraxit ex archivo Romano, ubi erat duplicatum, atque huc misit. Sequentis est tenoris:* Officium sancti Ignatii, Fundatoris Societatis Jesu, confessoris sacerdotis, in diem 2 Augusti translatum, non solemne; Jussu Eminentissimi et reverendissimi D. D. Cæsaris Cardidalis Montii, S. Mediolanensis ecclesiæ archiepiscopi, Kalendario Ambrosiano recens additum. Omnia de communi unius conf. sac. præter sequentia. D
Oratio prima. Deus, qui B. Ignatium confessorem, gloriæ tuæ propagatorem eximium Societatis Jesu Fundatorem effecisti; concede propitius, ut, eo intercedente, cœlestis gloriæ tuæ participes esse mereamur. Per Dominum nostrum, etc. Oratio secunda. Deus, qui glorificantes te glorificas, et in Sanctorum tuorum honoribus honoraris, concede, ut qui B. Ignatii confessoris tui gloriosa merita colimus, ejus pia apud te patrocinia sentiamus. Per Dominum nostrum etc. Antiphona ad Cantic. Magnif. et Benedict. Quicumque glorificabit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Psallenda. Regi autem seculorum immortali, invisibili, soli Deo honor, et gloria in secula seculorum. Gloria. Regi autem.

ad lectionem III

1123 Lectio iii. Ignatius Loyola Cantaber, nobilissimis parentibus natus, pueritiam in domo paterna, adolescentiam in aula Ferdinandi Catholici regis transegit: mox miles, et dux Pompeiopolim fortissime defendens, murali pila, excussoque ab ea lapide graviter læditur. Dum curatur, lectis Sanctorum Vitis, apparente sibi primo S. Petro, deinde beata Virgine, tremente
cubiculo ad meliora convertitur. Minoressæ, post E
expiatam in Monte serrato conscientiam, sacco indutus, catena cinctus, humi cubans, lacrymis, jejuniis, flagellis, vigiliis prope enectus asperrimum sanctimoniæ deposuit tirocinium. Tanta inter hæc cœlestium voluptatum abundantia, ut eam commorationem, suam primitivam exinde vocaret Ecclesiam. Ibi homo litterarum rudis, divina illustratione, librum scripsit Exercitiorum. Ibi delineationem Societatis Jesu cœlitus accepit, eamque post difficillimam Hierosolymitanam peregrinationem, et laboriosa litterarum studia Parisiis inceptam, Romæ condidit, probante Paulo III, qui visa Instituti formula, Digitum Dei ibi esse pronuntiavit.

propriam,

1124 Socios quaquaversum ad prædicandum dimisit, interque reliquos Franciscum Xaverium, novum Indiarum apostolum, in Orientem. Scholas ubique gentium ad Christianæ juventutis eruditionem gratis aperuit; frequentem Sacramentorum usum revocavit in mores. Romæ plura publica domicilia fundavit. Superos sæpius vidit. Jesum sibi patrocinium illis verbis spondentem prope Urbem audivit: Ego vobis Romæ propitius ero. Miraculis multis vivens; pluribus, ac ma-
joribus claruit post mortem; cujus diem præno- F
vit, et Apostolica benedictione munitus, Jesum invocans in cœlum migravit; centum amplius Societatis domibus, et omnigenarum virtutum exemplis magnis, atque admirabilibus relictis, pridie Kalen. Augusti anni millesimi quingentesimi quinquagesimi sexti, quintum ipse supra sexagesimum agens. Paulus V Beatorum albo adscripsit, Gregorius XV Sanctorum honoribus coli jussit, Innocentius X Romano addidit Kalendario.

Indulgentiæ et Officium in collegio Rom. translata.

1125 *Habetur etiam in nostris monumentis Romanis* originalis translatio indulgentiæ, et recitatio Officii S. Ignatii pro collegio Romano: *de quibus hæc notantur:* Reperitur in Registro R. P. D. Bernardini Roccii, olim sacræ Rituum congregationis secretarii, die 13 Julii 1652 decretum tenoris infrapositi, videlicet: Romana. Cum PP. Societatis Jesu ecclesiæ S. Ignatii collegii Romani de Urbe obtinuerint a Sanctissimo D. N. translationem indulgentiæ concessæ per felicis recordationis Gregorium XV, in die festo ipsius Sancti

A Sancti ad Dominicam immediate sequentem; supplicarunt sacræ Rituum congregationi, quatenus dignaretur sibi etiam impartiri licentiam recitandi ipsa die Dominica Officium ejusdem sancti Fundatoris Societatis, et titularis ecclesiæ, sub ritu duplici. Et eadem sacra congregatio benigne concedi posse censuit, si Sanctissimo Domino Nostro placuerit. Quod decretum tunc licet sub fel rec. Innocentio X, non expeditum, deinde Sanctissimus D. N. Alexander divina providentia Papa septimus approbavit, et expediri mandavit. Die 17 Mensis 1655. Carolus episcopus Ostien. Card. Medices. Pan[cus]. Maria Phœbeus sac. Rit. congregationis secretarius. *Pergamus ulterius.*

Festum S. Ignatii sub ritu duplici.

1126 Originale mandatum Clementis IX, de festo S. Ignatii celebrando sub ritu duplici *his terminis transcripsit harum rerum collector :* Urbis et orbis. Sanctissimus Dominus Noster Clemens nonus, ut cultum S. Ignatii, Societatis Jesu Fundatoris, de universali Ecclesia adeo bene merentis, ubique terrarum augeret, mandavit, ut ejus festum, quod sub ritu semiduplici ad hanc usque diem celebratum est, sub duplici celebretur. Ideoque præcipit, ut omnes tam seculares, quam regulares cujuscumque sexus, qui ad Horas B canonicas tenentur, eas in posterum sub prædicto ritu recitent, et sub eodem, Romano Calendario apponatur. Hac die 27 Septembris 1667. M. episcopus Portuensis Cardinalis Ginettus. Bernardus Casalius sac. Rit. congregationis secret. *Juxta hoc mandatum, fuit factum decretum* 11 *Octobris ejusdem anni ; nam in apographis nostris Romæ collectis affirmatur, ibidem exstare* Clementis IX decretum de Officio S. Ignatii sub ritu duplici ubique in perpetuum recitando, datum 11 Octobris 1667. *Huc spectat sequens P. Ignatii Pinii observatio :* R. A. P. N. Generalis Joannes Paulus Oliva in litteris encyclicis ad nostros datis 15 Octob. 1667, postquam collatum hoc a Clemente IX in nos beneficium narrasset, subjecit: Auxit beneficium, conferendi modus, quo non ad preces nostras (quamvis supplicem libellum de eo obtulissem); sed ob eximia merita sancti Patris de Ecclesia Dei, et ob singularem venerationem, qua sua Sanctitas ipsum colit, voluit hanc gratiam expediri.

C

§CVII. Indultum peculiare circa recitationem Officii S. Ignatii; ejus olim conclavia, nunc sacella domestica Romæ; et sacra ibidem ipsius lipsana.

Privilegium circa recitationem Officii S. Ignatii, Assistentiæ Hispaniæ,

Clemens PP. X, R. A P. Præposito Societatis Jesu id petente, circa Officii sancti Patris nostri recitationem, singulari Assistentiam Hispaniæ indulto dignatus est; de qua re hoc exstat decretum typis editum : Societatis Jesu. Sanctissimus D. N. Clemens X, humiliter supplicante R. P. Joanne Paulo Oliva, Præposito Generali Societatis Jesu, benigne concessit, ut provinciæ ejusdem Societatis, ad Hispaniæ Assistentiam pertinentes, singulæque earumdem provinciarum, et Assistentiæ personæ, semel in hebdomada, die non impedita festo duplici aut semiduplici, Missam, et Officium de sancto Ignatio, Societatis Fundatore, et parente celebrare, et recitare licite, et libere valeant sub ritu semiduplici, exceptis tamen Adventu, et Quadragesima. Die 5 Januarii 1673. F. M. episc. Portuensis Card. Brancatius, Bernardinus Casalius sac. Rit. congr. sacr.

AUCTORE J. P.

et Germaniæ concessum.

1128 *Idem Sanctissimus Dominus prædictum favorem postea extendit ad Assistentiam Germaniæ, prout ex hoc impresso decreto constat :* Germaniæ Societatis Jesu. Cum alias die 5 Januarii 1673 Sanctissimus Dominus Noster Clemens decimus indulserit, ut provinciæ Societatis Jesu ad Hispaniæ Assistentiam pertinentes, singulæque earum provinciarum, et Assistentiæ personæ semel in hebdomada, die non impedita festo duplici, aut semiduplici, Missam, et Officium de sancto Ignatio, Societatis Jesu Fundatore, et parente celebrare, et recitare licite, et libere valeant sub ritu semiduplici, exceptis tamen Adventu, et Quadragesima: Nunc vero eadem Sanctitas sua, supplicante procuratore generali præfatæ Societatis, prædictam gratiam benigne extendendo concessit, ut etiam provinciæ Societatis Jesu, ad Germaniæ Assistentiam pertinentes, singulæque earum provinciarum, et Assistentiæ personæ, Officium et Missam de dicto Sancto, ut supra, recitare, et celebrare possint, et valeant. Hac die 29 Januarii 1676. V. Cardinalis Carpineus. Bernardinus Casalius sac. Rit. congr. secr. E

Conclavia Sancti, nunc sacella indulgentiis dotata

1129 *Ad sacella domestica, olim conclavia* S. Ignatii, *quod attinet, uti et ad sacra ipsius lipsana ; do, quæ de iis accepi Roma a P. Ignatio Pinio :* S. Ignatius tria ibi habuit parva conclavia. Hæc, dum deinde diu post ipsius mortem ædificata fuit domus professa nova, fuere servata, novæ fabricæ inclusa. Fuerunt etiam, nescio quando, mutata in sacella. In duobus illorum sacellorum est altare: tertium, est sacrarium. Ipsæ januæ sunt eædem, quas S. Ignatius aperiebat et claudebat, ut januis illis inscriptum legitur. Innocentius XI die 9 Aprilis 1686, concessit « Indulgentiam plenariam omnibus et singulis presbyteris, qui sacrosanctum Missæ sacrificium in Circumcisionis Domini N. J. C., SS. Ignatii Societatis Jesu Fundatoris, et Francisci Xaverii, ac S. Francisci Borgiæ, nec non Assumptionis B. Mariæ Virginis immaculatæ festis diebus, in aliqua ex capellis in domo professa dictæ Societatis de Urbe existentibus, quæ olim cubicula ejusdem S. Ignatii fuerunt, et in quibus Missa de Sedis Apostolicæ licentia celebrari potest, devote celebraverint, et ibi pro F Christianorum principum etc. » Item « Omnibus Christi fidelibus, viris dumtaxat, vere pœnitentibus et confessis, qui sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum in una ex dictis capellis, et in prædictis festis diebus sumpserint, et ibi, ut supra, oraverint. » Verba sunt Pontificis, quæ descripsi ex Brevi. Benedictus XIII anno 1727 festo S. Josephi, quo ibi Sacrum fecit, elargitus est Indulgentiam perpetuam septem annorum, et totidem quarantenarum cuilibet facienti Sacrum vel communicanti in his sacellis : ut patet ex tabella Italica ad sacellorum ingressum appensa.

sacra ibidem lipsana.

1130 In quarto conclavi his sacellis proximo, inter multas Sanctorum reliquias, in primis omnium Societatis Jesu Sanctorum ac Beatorum, etiam trium Martyrum Japonensum, servatur dens S. Ignatii, Fundatoris Societatis Jesu: pars non parva de veste sacerdotali, qua indutus S. Ignatius sacrificabat, et tumulatus est. Vide epistolam P. Josephi da Fano, supra ad translationem

AUCTORE P. J.

tionem secundam. Coloris est aurei (seu mali aurei,) nec hactenus corrupta, imo splendet quasi nova. Item pars major thoracis, sanguine verberationum conspersi, quo se sanctus Ignatius induebat, ne cruentæ guttæ in subucula cernerentur. Coloris est subnigri.

concursus, et inscriptiones.

1131 Conclavia seu sacella ista S. Ignatii celebrantur frequenti concursu ibi celebrantium. Die autem festo S. Ignatii concursus est populi Romani frequentissimus et perpetuus. In tabella Latina, ad sacellorum ingressum appensa, habetur inter alia :

S. Franciscus Borgia hic decessit.

S. Franciscus Salesius hic orabat frequens.

In uno ex sacellis, olim conclavibus S. Ignatii, prope fenestram exstat pictura, quæ exhibet S. Ignatinm sacrificantem, flammulis capiti imminentibus, et ei apparentes tres Personas SS. Trinitatis. Picturæ hæc addita est inscriptio, ad latus proximum fenestræ :

Hic S. Ignatius rem Divinam faciebat.
SS. Trinitatis Personis ei
sæpenumero apparentibus,

Inter prædictam picturam et altare, seu ad latus picturæ, quod a fenestra recidit, legitur
B hæc inscriptio :

Hoc in loco secundum Sacrum
celebravit S. Carolus
Card. Borromeus.

In fundo altaris, seu contra parietem, qui altari perpendicularis est, habetur pictura exhibens Deiparam, cum puero Jesu, et S. Joanne Baptista. Picturæ subjicitur hæc epigraphe :

Hic ante hanc ipsam
Deiparæ Virg. effigiem S. Ignatius
et sacrificabat et orabat.

In altero ex prædictis sacellis, olim conclavibus, S. Ignatii, exstant sequentes inscriptiones:

Hic S. Ignatius Soc. Constitutiones
conscribens, videt Deiparam, eas
cœlitus approbantem.

Hic S. Ignatio Constitutiones Societatis
scribenti sæpius divinæ personæ
apparent, eumque miris
luminibus illustrant.

Hic S. Ignatio oranti Spiritus sanctus
specie ignis ut olim Apostolis
apparuit.

Hic quieti se dabat S. Ignatius : ubi etiam
P. Jacobus Lainez II Gen. Societatis
C Feliciter expiravit.

§ CVIII. Cranium S. Ignatii in sacrario domus professæ Societatis Jesu Romæ; an et quid apud PP. Camaldulenses prope Tusculum in Latio ?

Cranium S. Ignatii

P. *Ignatius Pinius in Spicilegio Romano,* Habemus, *inquit,* hic in sacrario cranium S. P. Ignatii in theca cylindrica argentea, circumligata vittis sericis rubris, sigillatis sex locis sigillo Præpositi Generalis Societatis Jesu. Thecæ huic argenteæ insculpta est hæc inscriptio litteris majusculis ; *quæ ex Italico originali a me Latine reddita sic sonat:* In hoc vase est TOTUM CRANIUM capitis *(In Italico est* TUTTA LA COCCIA della testa) B. P. Ignatii, ibi positum ab admodum reverendo Patre Claudio Aquaviva, Præposito Generali Societatis Jesu, 30 Julii 1610. *Et mox pergens idem spicilegus,* Hanc thecam ego, *inquit,* tractavi manibus, ex eaque exscripsi prædictam inscriptionem. Exponitur publicæ venerationi festo Circumcisionis, omnibus festis Sanctorum et Beatorum Societatis etc., in busto argenteo. D

asservatum Romæ apud nostros in domo professa.

1133 *Veritatem porro hujus sacri depositi confirmat ex libro manuscripto Italico, cui titulus :* Inventarium omnium rerum sacrarii domus professæ Societatis Jesu Romæ, factum a P. Josepho da Fano, præfecto *(subintellige* templi), 1604. *Annis autem sequentibus eidem instrumento addita fuisse ea, quæ sacræ isti supellectili accesserunt, habeo ex dicto collectore, ibidem notari ea affirmante, quæ ex sermone Italico in Latinum converto ;* 1610 die 30 Julii CAPUT N. P. Patris Ignatii prositum in argento : Fecit *(id est, argenteum bustum fieri jussit)* domina Hortensia Borghese, quod valet scutis 700. *Ex his sua huic sacro deposito stat veritas ;* et totius *quidem* cranii *sancti Patris apud nostros patres domus Professæ Romanæ existentia probatur. Quod si ita est, quidnam jam erit reliquum PP. eremitis Camaldulensibus Tusculanis in Latio ? Rem expendamus.* E

Proferuntur

1134 *Dicto spicilegii collectori operam navavit R. P. Joannes Baptista Tosi, Rector collegii Tusculani S. I., per quem petiise se scribit nomine nostro idem P. spicilegus* 1°. *ecgraphum testimonii authentici de reliquiis* S. P. Ignatii, *quas habent RR. PP. Camaldulenses Tusculani.* 2° *An istæ reliquiæ sint in primo statu ; vel e contrario, an passæ sint ab incendio, ut fert fama. Prædictus R. P. Rector, una cum litteris, datis Tusculi* 17 *Decembris* 1729, *Romam misit sequens scriptum, exaratum alia manu, nempe alicujus R. Patris Camaldulensis, nisi multum fallor, inquit idem, qui supra, spicilegii collector quod ex Italico sic sonat :* Notitiæ cranii S. Ignatii Loyolæ, quod conservatur in templo S. Romualdi patrum Camaldulensium. Anno 1607 eremo PP. Camaldulensium in silva Tusculana a Pontifice Paulo V fabricari cœpta, ipsius cognata, Francisci Burghesii, Papæ fratris, uxor, domina Hortensia a sancta Cruce, ædificavit intra ecclesiam patrum pulcherrimum quoddam sacellum, plurimis Sanctorum reliquiis illud adornans ; quas inter etiam ibi fuit cranium S. Ignatii, patribus Jesuitis in hujusce permutationem accipientibus caput S. Ignatii matyris, episcopi Antiochiæ. F
Quod sacellum fuit ædificatum anno 1613, ibique positæ reliquiæ supradictæ. Anno sequente 1612 *(imo* 1614 *ex Bulla Pontificis inferius danda)* fuit expedita Bulla de non extrahendis dictis sanctis reliquiis, cum consuetis pœnis etc.

notitiæ variæ

1135 At summo nostro cum infortunio anno 1647, mense Aprili, hora Matutini, inventa fuere supradictum sacellum et gazophylacium reliquiarum ardere tota et conflagrare, ita ut ne resciri quidem potuerit modus, quo id contigerit, et origo tam magni incendii. Fragmenta, et ossa, quæ supermanserunt, posita fuere subter altare ejusdem sacelli. Verum digitus S. Antonii abbatis, et exigua quædam particula ossis cranii S. Ignatii Loyolæ fuerunt reservata, et imposita duobus parvis hierothecis argenteis, paulo majoris altitudinis quam unius palmi, conservanturque in supradictorum PP. Camaldulensium sacrario. Porro anno 1703 in visitatione generali Tusculana, ab illustrissimo domino de Aste, episcopo Hydruntino, atque Apostolico visitatore

AUCTORE J. P.

A visitatore instituta, fuerunt visitatæ supradictæ reliquiæ, cum omnibus aliis in sacrario existentibus; et, repertis testimoniis earum authenticis, denuo confirmatæ, ac publicæ venerationi expositæ fuerunt: sicut etiam fert usus in festis primæ classis, quando celebrat Superior. Sed aliarum reliquiarum, quarum intercidit ac periit authentica, approbatio facta non fuit, quæ suspensæ fuere. Hoc contigit die 13 Maii 1703. *Ad hæc, a prædicto visitatore Apostolico relictas fuisse super tabella reliquiarum a se subscriptarum, hasce, voces, quas Latine sic reddo,* Reliquiæ S. Ignatii Loyolæ, consistentes in una particula cranii ejusdem Sancti, *testatur laudatus collegii Tusculani Rector in litteris, die* 17 *Decembris* 1729 *ad R. P. Horatium Olivieri, S. I. Italiæ Assistentem datis; addens, observasse se lipsanum illud valde spectabile referre colorem cineris; idque signum esse evidens, quod ex igne illud sit reliquum.*

circa partem ejusdem cranii:

1136 *His non acquievit P. Ignatius Pinius; sed postea iterum petiit per dictum R. P. Rectorem collegii Tusculani.* 1°. *Quis scripsisset notitias, ab ipso missas.* 2° *ecgraphum testimonii authentici, quod dicebatur fuisse* inventum anno 1703*: ad*
B *hæc quæsita, accepisse se litteras binas; alteras R. P. Rectoris; alteras domni Pauli eremitæ Camaldulensis; quem etiam scripsisse notitias superius datas, ex characteris identitate affirmat. Ceterum ex litteris dicti domni eremitæ, die* 27 *Januarii* 1730 *e Camaldulo Tusculano datis extraho hæc. Significat itaque, se in Ms. quodam inventario supellectilis sacræ, quæ in eorum sacristia asservatur, invenisse notam et catalogum omnium sanctarum reliquiarum ecclesiæ istius; atque inter illas, etiam hasce* S. Ignatii, *cum ipsissima hac inscriptione, quæ ex Italico Latine dicit:* Una reliquia valde magna B. Ignatii Loyolæ. *Sed quia, inquit, in visitatione Apostolica, hic facta* 23 *Maii* 1703 *ab illustrissimo de Aste, non fuit manifestata hujusmodi notitia anno* 1616 *scripta, forte quia non lecta ab ullo ex patribus ibidem commorantibus tempore supradictæ visitationis Apostolicæ; ideo necessarium fuit, instructionem petere a quodam sene octogenario eremita Camaldulensi Tusculano, P. Simone Maceratensi, professo Montis coronæ anno* 1644, *simul atque conflagraverat sacrarium reliquiarum: qui testatus est, in combusto isto sacrario exstitisse digitum S. Antonii abbatis, hanc* S. Igna-
C tii, *et multas alias, ab incendio superstites et exemptas. An porro testimonium istius patris juridice factum fuerit ac via notariali, fatetur se nescire; sed credit, fuisse simplicem quamdam fidem oretenus factam, seclusa alia forma. Atque hæc quidem ex satis recenti testificatione prædicti domni Pauli.*

quod fertur asservari

1137 *Aliam die* 3 *Junii* 1700 *signatam olim Roma huc misit noster R. P. Ignatius Diertius S. I. Assistens Germaniæ; in qua Fr. Cerbonius Bononiensis, eremita Camaldulensis Montis coronæ, fidem facit, se, dum sacræ eremi Tusculanæ esset Prior anno* 1672, *visitasse sacrarium dictæ sacræ eremi, et in specie, sacrarum reliquiarum, imo etiam sacrorum cinerum reliquiarum combustarum in sacello aut sacrario dominæ Hortensiæ a sancta Cruce; qui cineres conservabantur in quibusdam vasis vitreis, in dicto sacrario existentibus; hos inter cineres fuisse aliquas partes fragmentorum reliquiarum, quæ combustæ non erant in dicto incendio memorati sacelli et hierogazophylacii; eas reliquiarum partes fuisse involutas chartis, adscripto nomine Sancti istius, cujus erant reliquiæ: atque inter alias ibi a se repertas fuisse* ex cranio gloriosi patriarchæ S. Ignatii, *et unum digitum S. Antonii abbatis: eas, quia erant reliquiæ adeo insignes, curavisse se, ligari in crystallo, et penes se habuisse; seque, superveniente postea scrupulo propter excommunicationem papalem Pauli PP. V, consignasse illas reverendo admodum patri Benedicto Marceratensi visitatori; deinde eas in argento ligatas fuisse; et asservari una cum aliis reliquiis authenticis in sacristia dictæ eremi Tusculanæ.*

inter alia sacra lipsana

1138 *Ex papalis autem excommunicationis apographo illa extraho:* Paulus V ad futuram rei memoriam. Cum, sicut nuper exponi nobis fecit dilecta in Christo filia, nobilis mulier, Hortensia a S. Cruce, dilecti filii nobilis viri Francisci Burghesii, nostri secundum carnem germani fratris, conjux, ipsa pio devotionis affectu adducta, in ecclesia eremi S. Romualdi Camaldulensis Ordinis, Tusculanæ diœces., unam capellam in honorem S. Crucis suis sumptibus extrui, et ornari, ac in ea complures Sanctorum et Sanctarum reliquias collocari, ac decenter servari curaverit: Nos, ne sacræ reliquiæ hujusmodi progressu temporis inde amoveri, et extrahi E
contingat, providere volentes, supplicationibus, ejusdem Hortensiæ nomine, nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, ne de cetero quisquam quavis auctoritate fungens, reliquias prædictas aut aliquam earum partem quovis prætextu aut quæsito colore, causa, ratione aut occasione e dicta capella extrahere aut asportare, vel, ut extrahantur aut asportentur, permittere, sub excommunicationis latæ sententiæ incurrenda pœna audeat seu præsumat, Apostolica auctoritate tenore præsentium interdicimus et prohibemus. Non obstantibus *etc.* Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die 20 Februarii 1614, pontificatus nostri anno nono. S. Cobellutius.

apud PP. Camaldulenses prope Tusculum.

1139 *Exstat a tergo hujus prædicti apographi sequens testimonium, de ejusdem apographi veritate:* Nos infrascripti testamur, quod descripserimus prædictum Breve, in tabula marmorea inscriptum, et collocatum in ingressu dictæ capellæ S. Crucis. Item testamur, nos vidisse inventarium seu catalogum reliquiarum, quæ in prædicta capella conservantur, scriptum in pergameno, atque inter cetera nomina contineri hæc verba: De capite pars notabilis scilicet cranium S. Ignatii fundatoris Societatis Jesu; F
die 3 Junii 1700. Ignatius Diertins, Assistens Germaniæ Societatis Jesu. Jacobus de la Fontaine, Societatis Jesu presbyter. Philippus Amyot d'Inville, Societatis Jesu presbyter.

Falsa prima origo, quo dicitur cranium eo delatum.

1140 *Falsa imprimis sunt, quæ de prima origine cranii hujus ad PP. Camaldulenses prope Tusculum delati dicebantur superius num.* 1134. *Nam laudatus spicilegus sic scribit:* Habemus hic in sacrario domus professæ, ex parte caput S. Ignatii Martyris epicopi Antiocheni, illudque publicæ venerationi exponimus 1 Februarii, cum Officio et Missa ritu duplici: seb id non accepimus circa annum 1607, nec pro cranio S. Ignatii de Loyola, nec a domina Hortensia sanctæ Crucis, aut alio Romæ: verum jam ab anno 1598, aut paulo post, sine ulla commutatione cum aliis reliquiis, a domina Maria Manriquez de Pernstain, vidua domini Wratislai de Pernstain, cancellarii Bohemiæ; quæ illud anno 1572, 14 Junii per maritum suum obtinuerat ab archiepiscopo Pragensi, et abbate Olsecensi; ac

8 Aprilis

AUCTORE J. P.

8 Aprilis 1598 tradit patri Melchiori Trivinio, rectori collegii Pragensis, ut illud R. A. Patri nostro consignari curaret pro ecclesia domus professæ nostræ Romanæ. Probantur hæc ex testimoniis archiepiscopi Pragensis, et episcopi Cremonensis, Pragæ datis. Excerpo paucula:

Nos Antonius.. archiepiscopus Pragensis.. Notum facimus.. universis, nos cum R. patre D. Balthazaro abbate Ossecense diligenter revidisse Sanctorum reliquias a prima fundatione ejus monasterii ibidem continue in maxima veneratione habitas,.. et ex illis ad devotam instantiam illustris et magnifici domini D. Wratislai a Pernstain, S. C. majestatis camerarii, et regni Bœmiæ supremi cancellarii etc., qua nos nomine illustris dominæ D. Mariæ Manricæ etc. dilectissimæ contoralis suæ requisivit, dono dedisse et obtulisse imaginem capitis laminæ deauratæ, in qua S. Ignatii, Antiochenæ ecclesiæ post divum Petrum Apostolum, tertii episcopi et martyris.. capitis frustum.. inclusum est,.. In cujus festivitate hæ sanctæ Reliquiæ semper ad altare majus in monasterio Ossecense expositæ fuerunt. Datum Pragæ, die 14 mensis Junii an. a Christo nato 1572.

Cæsar Specianus.. episcopus Cremonensis.. ac B S. D. N. Clementis PP. VIII ad S. Cæsaream majestatem.. Nuntius.. Noveritis, quod hodie illustrissima domina D. Maria Manriquez de Pernestain, relicta vidua quondam illustrissimi domini Wratislai de Pernestain.., medio juramento, tactis sacris Scripturis præstito, retulerit, se dono dedisse reverendo in Christo patri Melchiori Trivinio, Societatis Jesu presbytero, et collegii Pragensis ejusdem Societatis rectori, caput sancti Ignatii in argento conditum, ad hoc, ut illud reverendissimo Patri dictæ Societatis Generali, pro ecclesia domus professæ ejusdem Societatis de Urbe.. consignari curaret, idemque caput illud ipsum esse, quod nos non ita pridem.. in ejusdem illustrissimæ dominæ capella.. visitavimus, et post diligentem desuper factam inquisitionem approbavimus. Quod ut ita esse ubique constet, et ab omnibus Christi fidelibus dictum sanctum caput in debita veneratione et honore habeatur, etc. Datum Pragæ.. die 8 mensis Aprilis 1598 etc. *Hæc spicilegium*: *e quibus plane sequitur, ut cranium* S. Ignatii *fundatoris nostri, aut ejusdem cranii pars via permutationis ad. PP. Camaldulenses prope Tusculum non pervenerit.*

C 1141 *Aliud fundamentum pro istius apud ipsos lipsani possessione, est inscriptio illustrissimi visitatoris Apostolici, de qua dicebam; sed* miror, *inquit dicti Spicilegii auctor,* quod testimonium authenticum de reliquiis S. P. Ignatii, quod asseritur inventum 1703, non fuerit communicatum; cum illud diserte flagitarim. *Præsenti autem controversiæ patrocinari non potest decretum Pauli PP. V, supra allatum; quia nullus in eo determinate Sanctus exprimitur. Ad hæc, lipsanum illud sacrum nunc vocatur* cranium; *nunc* una reliquia valde magna B. Ignatii Loyolæ; *nunc* ex cranio; *sicut ex dictis patet; nunc* de capite pars notabilis scilicet cranium S. Ignatii, Fundatoris Societatis Jesu; *prout ibidem videre est; at quo pacto intelligi potest, quod* cranium *nostri Sancti totum, vel maxima ejusdem* cranii *pars, vel saltem pars notabilis ante incendium sacrarii Camaldulensis prope Tusculum aut post illud, apud istos PP. Camaldulenses umquam fuerit; cum illud* cranium totum *exstiterit apud nos Romæ, probe sigillatum, et jam tum ab anno* 1610, *a R. A. P. N. Claudio Aquaviva, Præposito Generali Societatis Jesu, vasi impositum; hodieque ibidem* D *exstet, uti dixi supra, ex testimonio illius, qui thecam tractavit manibus etc; atque adeo quomodo subsistunt; quæ occasione hujus pignoris sacri apud Camaldulenses, ut volunt, Tusculanos, de eorum sacrarii incendio, quod contigerit anno* 1647, *superius dicebantur?*

Alia quædam circa illud sacrum pignus expenduntur.

1142 *Quæ tametsi sint hujusmodi, ut suspicionem mihi moveant, an depositum illud sacrum, quod apud prædictos patres sub nomine* S. Ignatii Loyolæ *publicæ venerationi exponitur, ac pro tali habetur, forte non sit cujusdam alterius Sancti; quia tamen alia via, quam ea, quæ superius rejecta est, pars aliqua, vel istius* cranii, *vel alterius ossis* S. P. N. Ignatii *illuc fortassis alicunde pervenire potuit; per me non stabit, quo minus pium illud pignus, quod bona fide possidere se censent isti religiosi patres, possidere pergant, ac piæ aliorum venerationi colendum porrigere, eo utique semper religionis fructu, ut Deus in* S. Ignatio *nostro ibidem loci singulari quadam ac stabili mentis affectione honoretur.*

quod tamen relinquitur in sua possessione,

§ CIX. Alia sacra lipsana Romæ; in Hispania, Gallia; Coloniæ Agrippinæ. E

Aliæ Sancti in Urbe reliquiæ,

P*riusquam, relicta Roma, sacras alibi lustremus reliquias* S. Ignatii, *paucula circa Romanas residua præmitto. P. Daniel Papebrochius in sua Mora, uti eam vocat, Romana Ms., inter ea, quæ sub finem anni* 1660 *notavit circa nostrum tirocinium ibidem ad S. Andreæ, meminit de duobus quadratis reliquiariis,* in quorum uno S. P. N. Ignatii disciplina erat, nostris Belgicis simillima, sed manubrio grandiori: in altera, scripta ejus manu epistola, et indusii frustum. *Ceterum vix quidquam amplius Romæ jam superesse e Viri sancti vestibus, alio utique jam dudum venerationis ergo transmissis, constat e testimonio nostri Joannis Baptistæ Vanner apud Rho in ineptia septima num.* 26, *ubi Idibus Januarii anno* 1643 *Romæ fidem facit, se* vestes omnes, quæ ex illis, quibus olim usus fuit S. P. N. Ignatius, ad nos, *ait,* pervenerunt, in hac domo professa Romana ab usque anno 96 superioris seculi, sæpius vidisse, ac tractasse: ab istis vero F proximis 20, habuisse sub *sua* custodia... Jam vero vix ex illis quidquam domi superesse *addit;* cum alio venerationis gratia, ut Sancti reliquiæ, asportatæ fuerint. Dimidia tantum casula, unusque mihi superfuit lineus thorax; *de cujus notione et usu supra dixi num.* 1130 *in fine.*

item in Hispania,

1144 *Litteras patentes* S. Ignatii, *quibus P. Franciscum Borgiam facit commissarium generalem in Hispaniis et Indiis, produxi superius* § 81, *num.* 837 *ex earum apographo; in quo insuper notatur, quod earum originale a nostro R. A. Patre Generali datum fuerit P. Petro Hieronymo Cordova Romæ mense Martio* 1666, *ut illud offerretur domino marchioni de Alcanizes, et Oropesa, heredi domus Loyolanæ. Epistolæ vero* S. Ignatii *ad P. Natalem commissarium in Hispania et Lusitania, Romæ* 7 *Januarii* 1554 *signatæ, originale exemplar a Patre nostro Joanne Paulo Oliva datum fuit prædicto P. Petro Hieronymo Cordova, provinciæ Castellanæ præsidi, die* 29 *Decemb.* 1665; *ex fide monumentorum nostrorum Romanorum.*

A

Loyolæ præsertim; uti et alibi:

1145 *Sed singularem prorsus honorem apud Hispanos merito sibi vendicat* S. Ignatii *digitus, qui Loyolæ asservatur: de quo plura referam post Vitam Sancti a Ribadeneira editam, in Gloria ipsius posthuma ex loco natali. De spelunca Manresana, aliisque locis in istius nominis oppido aut prope illud,* S. Ignatii *causa in veneratione habitis, consule Gloriam ipsius posthumam ex commoratione Manresana. Superius* § 63 *a num.* 650 *dictum fuit de imagine Deiparæ Virginis, quæ a* S. Ignatio *donata P. Arnozio, postea transit ad patres nostros Cæsaraugustanos. Apud Bartolum lib.* I, *num.* 28 *occasione rerum a Sancto Barcinone gestarum agitur de ejus cilicio, quod multos, prout additur, ægrotos ibidem sanavit.*

in Gallia

1146 *Noster P. Balduinus Willot in epistola ad P. Heribertum Rosweydum, quam dabat Montibus die* 23 *Aprilis anno* 1623, Audivistisne, *inquit,* R. P. Generalem nostrum misisse Regi Franciæ digitum S. Ignatii; qui Tolosæ templum Societati ædificat, et S. Ignatio dedicatum voluit? *Accepi Roma ex archivo Societatis, apographo originalis approbationis reliquiarum quarumdam* S. Ignatii, *factam Augi (vulgo Eu) in Normannia, una cum narratione celebritatis, qua ibidem fuerunt delatæ ad templum Societatis Jesu, die* 30 *Junii* 1626. *Ex instrumento hac super re confecto, hæc contraho: Nicolaus Loci S. Stephani (Gallice* de la Place de Saint-Etienne) *abbatiæ Dominæ nostræ Augensis abbas, Ordinis S. Augustini, diœcesis Rotomagensis, a consiliis et eleemosynis reginæ matri regis, vicarius generalis illustrissimi ac reverendissimi Francisci, archiepiscopi Rotomagensis, Normanniæ primatis, exponit, quomodo a Rectore aliisque patribus collegii Augensis sibi fuerit exhibitum, quod antea deputassent P. Christophorum le Jeau procuratorem, ut a prædicto episcopo peteret approbationem reliquiarum* S. Ignatii, *Fundatoris Societatis Jesu, quas reverendissimus P. Mutius Vitellescus, Generalis ejusdem Societatis, miserat celsissimæ principi dominæ Catharinæ de Cleves, duci Guisiæ viduæ, Comiti Augensi, et quas ipsa consignarat reverendo patri Pelletier, abbati abbatiæ Fulcardimontensis (Gallice* de Foucarmont), *ut exiguo post tempore illas deferret ad templum, quod novum ædificari jusserat collegio Augensi: ne quis deinde in dubium revocare posset translationem dictarum reliquiarum; eæque ut publica veneratione affici possent.*

B

C

solenni cum approbatione.

1147 *Quod archiepiscopus Rotomagensis rei totius cognitionem sibi commiserit, uti et reliquiarum approbationem, ut excipiantur eo honore ac reverentia, quæ tanti Sancti memoriæ debentur. Itaque se hodie* 30 *Julii* 1626 *convocasse clerum quatuor parœciarum, et PP. Capucinos ad templum prædictæ abbatiæ divæ Virginis Augensis: in quam cum etiam patres Societatis Jesu in corpore, quod vocant, venissent induti superpelliceis et deducti a P. Rectore, qui gestabat vexillum S. Ignatii et S. Francisci Xaverii, una cum toto gymnasio suo, hora circiter nona vel decima matutina, se cum canonicis Regularibus ejusdem abbatiæ vniversoque clero, ex eodem templo processionaliter obviam ivisse dictis reliquiis, usque ad medium suburbii de Mathomesnil istius urbis Augensis; ubi dictas reliquias decoro, quem ibi exponit, cum apparatu ac comitatu, uti et hierothecæ crystallinæ, cui erant inclusæ, ornatu depositas, ac decore tectas, deinde vero a Natale Cointerel, Loci-Dei (Gallice* Lieudieu,) *abbatiæ abbate, Ordinis Cisterciensis, detectas fuisse significat, frustum, nempe ossis, quod videtur esse ex parte extrema lateris; ad confirmandam hujus sacri pignoris veritatem, datum sibi fuisse rescriptum dicti patris Generalis, die* 18 *Decembris* 1625 *Romæ signatum, simul cum litteris ab ipso Italice exaratis ad dictam dominam Ducissam, et die* 29 *Novembris anni* 1625 *prædicti notatis: quibus publice, alia voce, ac verbatim per decanum Augensem legi jussis ac lectis, testatur, se dictas reliquias accepisse e manu dicti domini abbatis Loci-Dei, et excitasse populum, ut honorem ac reverentiam illis deferret, secundum consuetudinem et usum matris nostræ sanctæ Ecclesiæ; seque, postquam eas cum omni clero ac populo veneratus esset, ac suis manibus illas teneret, incepisse cantare hymnum* Te Deum, *et eodem ordine, quo venerant, ad dictam urbem rediisse dictasque reliquias detulisse ad templum nostri collegii, de quo supra, atque deposuisse in manibus dicti P. Rectoris, ac permisisse, ut exponerentur publicæ venerationi, ut verissimæ* S. Ignatii Loyolæ *reliquiæ.*

Variæ etiam sunt

1148 *De thesauro sacro patrum Societatis Jesu Coloniæ agens Ægidius Gelenius in libro suo de Coloniæ Agrippinensis magnitudine, lib.* III, *syntagmate* 46, § 3, *num.* 11, *Fundatoris nostri reliquias hoc ordine recenset:* Prima, eaque nobilissima est TOGA sancti Viri integra, si unam demas manicam, quæ cum primum allata est, pietatis et venerationis gratia inter socios divisa est; si item demas limbum interiorem, qui collum proxime ambivit, quem serenissimus Wilhelmus Bavariæ dux.. impetravit, cum in antiquo collegio anno... diversaretur Coloniæ; tantus exinde collegii benefactor, ut in numerum fundatorum venire possit. Porro de toga prædicta Coloniam allata superest testimonium manu b. m. P. Leonardi Kesselii, primi rectoris collegii Coloniensis, exaratum hisce verbis: Anno 1553 in Novembri R. in Christo P. Bernardus Oliverius attulit nobis Romæ tunicam P. Ignatii de Loyola sanctæ memoriæ, primi Præpositi Generalis Societatis Jesu, et ejusdem Societatis Fundatoris. Una abscissa est manica ex quorumdam patrum devotione, et divisa in multas partes die SS. Martyrum Fabiani et Sebastiani anni 1566. Leonardus Kesselius.

E

Coloniæ Agrippinæ:

1149 Eadem toga nuper argenteæ exquisitæ artis cistæ sericoque rubenti inclusa est, quæ religiose in ara S. Ignatii servatur. Reliqua de Sancto eodem lipsana sunt pars interulæ cum cineribus, capsulæ gemmis exornatæ inclusa. Obex cubiculi, et particula ex plumbea cista, in qua S. corpus quievit. Hæc R. P. Joannes Zieglerus Roma rediens Coloniam attulit. Sed rursum nobilissimæ reliquiæ S. sunt quaterna chirographa S. Ignatii, quorum bina inclusa thecis inauratis continuo per urbem circumferuntur ad parturientes feminas quarum in ea necessitate, tam frequens est patronus, ut dies 31 Julii pene in festum Ignatio sacrum abierit tacito usu eorum, qui beneficii in se collati memoriam non deposuerunt. Harum reliquiarum, videlicet S. Ignatii, quædam statuæ argenteæ includuntur.

F

circa quas nonnulla observantur.

1150 *Observa.* 1°. *In Mss., quæ ad nos de* S. Ignatio *Colonia fuere missa, argui falsitatis id quod referebat supra Gelenius de abscissa una manica: sed durum est, Gelenio imputare falsitatem in re, quam adeo perspicuo, diserto ac gravi testimonio roborat.* 2°. *Ad quatuor autographa, de quibus supra Gelenius, quod attinet; invenio*

in

AUCTORE J. P.

in citatis Mss., idem docere historiam et annuas litteras collegii; at non nisi duo anno 1729 *reperta esse.* 3°. *Ibidem affirmatur, PP. Cartusianos Colonienses integrum exemplar litterarum sancti Patris nostri habere.*

§ CX. Sacra lipsana in Germania, ac Belgio.

Pileolus Monachii, uti et Augustæ Vindelicorum.

Monachii apud FF. Minores asservatur pileolus S. Ignatii; *prout constat e testimonio inde huc misso, quod sic sonat:* In conventu Fratrum Minorum, Ordinis S. Francisci Reform. Monachii Bavariæ conservatur capitegium sancti Ignatii de Loyola, Fundatoris inclytæ Societatis Jesu, quod, uti traditio archivalis dictæ provinciæ FF. Minorum exhibet, a SS. D. N. Paulo V, summo Pontifice, illustrissimo domino Julio Cæsari Grivellio, baroni de Gudo, serenissimi Ducis Guilielmi, uti et postea serenissimi Electoris Maximiliani camerario, ac præfecto in Tolz, donatum fuit, dum dictus dominus baro legationem apud Sedem Apostolicam, a serenissima domo Bavarica sibi commissa, fungebatur: qui postea circa annum 1624, quo conventus FF. Minorum Molzii erigebatur, prædictum capitegium iisdem Fratribus dono dedit; unde Monachium translatum, ibique in magna veneratione adhuc, usque ad hodiernum diem, innumeris ægrotis, præsertim infantibus, catalepsi seu phrenesi loborantibus, imo etiam adultis, dolore capitis affectis, devote applicatur cum ingenti fructu, ita quidem, ut fere semper, præsertim circa infantes phreneticos, experientia habeatur, quod post applicationem hujus sanctuarii, vel statim, vel paulo post ab infirmitate curentur, aut suavi et leni morte ad meliorem vitam transcribantur. *P. Papebrochius noster in suo Itinere Romano Ms., supellectili templi nostri Augustani quadratum accenset pileolum, quo usus fuit,* S. Ignatius *Nunc in Belgium perveniamus.*

in collegio S. I. Lovaniensi est chirographum; indusium item, cum testimonio

1152 *Lovanii apud nostros, in cubiculo R. P. Rectoris servatur indusium seu interula linea* S. Ignatii, *secundum ea, quæ lego in apographis documentorum collegii Lovaniensis, a P. Ignatio Pinio anno* 1727 *mecum communicatis: quæ etiam testantur, ibidem servari litteras patentes, manu propria a* S. Ignatio *subscriptas Romæ Idibus Januarii anno* 1550. *En tibi istius chirographi ectypon æri incisum.*

De interula illa linea et litteris patentibus (de quibus diserte meminit Historia Ms. collegii Lovaniensis Societatis Jesu jam ab anno 1556, *ibi folio verso:) exstat ibidem in membrana testimonium R. P. Oliverii Manarei, per Belgicam visitatoris, datum Lovanii* 18 *Novembris* 1602. *Sic habet:* Oliverius Manareus, Societatis Jesu per Belgicam visitator, omnibus has visuris, lecturis pariter, et auditaris salutem in Domino. Cum certitudo rerum sacrarum multum habeat momenti ad augendam erga eas fidelium venerationem, ac devotionem; cumque lapsu temporum obscurari pleraque omnia et dubia reddi videamus, quæ prius erant clarissima atque certissima; visum est, certe aliqua testificatione efficere, ut opportuno remedio uno eodemque et oblivioni occurratur, et devotionis affectui consulatur.

patris Oliverii Manarei;

1153 Quare cum compertum nobis sit, in Lovaniensi Societatis nostræ collegio asservari lineam interulam B. P. N. Ignatii de Loyola, Societatis nostræ post Deum primi parentis, quam bonæ memoriæ R. P. Bernardus Oliverius, primus hujus Belgicæ provinciæ designatus Provincialis præpositus, in Belgium Roma veniens secum observantiæ et venerationis ergo olim attulerat, et in qua Deo devotæ personæ filo byssino rubro ipsius B. P. nostri nomen acu pinxerant: operæ pretium putavi ad futuram apud posteros rei memoriam, et ad devotionis augmentum, hisce litteris publicam ejus rei fidem facere, et attestari, hanc esse interulam illam, quam, quod B. P. N. Ignatium ea usum sciret, supradictus R. P. Bernardus Oliverius, venerationis studio secum Roma discedens id Belgicam transtulit.

quo fidem facit de utriusque rei veritate.

1154 Harum item tenore attestamur, litteras illas patentes, quæ in eodem collegio asservantur, datas Romæ Idibus Januarii 1550, signatas Ignatius, esse ab eodem R. P. nostro manu propria subscriptas... In harum rerum fidem hisce manu nostra subscripsimus... Datum Lovanii 18 Novembris anno 1602. Infra habetur: Oliverius Manareus, qui supra, testor, me novisse memoratum patrem Bernardum Oliverium, rectorem collegii Romani, tempore B. Patris nostri Ignatii, illique fuisse ob virtutem valde carum, ut illi merito sit credendum de supradicta interula. Cætera testor nomine proprio.

Reliquiæ, quæ ibidem in templo coluntur, primo fuere Gandavi,

1155 *Lovanii in templo Societatis Jesu colitur pars ossis* S. Ignatii, *ejusque cineres: de quibus hæc testimonia authentica servari in cubiculo R. P. Rectoris ibidem, lego in apographis supra citatis. Ex illis autem excerpo sequentia:* Ego infrascriptus Societatis Jesu sacerdos in fide sacerdotis affirmo et testor, a P. Jacobo Rassenghiem, Societatis ejusdem sacerdote, fuisse religiose asservatum aliquod reliquiarum; cujus forma et magnitudo hic in margine expressa est.. Insuper audivisse me, dictum patrem Jacobum de Rassenghiem affirmantem, quod supra descriptum reliquiarum accepisset a suo nepote, excellentissimo principe de Mammines, affirmante, sibi illud Romæ pro singulari munere datum fuisse a P. Generali Societatis Jesu Mutio Vitellesco. In quorum fidem hisce subscripsi manu mea Gandavi 28 Decembris 1662. Melchior van Delft.

ab illustrissimo Antv.

1156 *Sequitur ibidem testimonium Rectoris collegii Societatis Jesu Gandensis, in quo fidem facit, se* accepisse supra memoratum reliquiarum, relictum a P. Jacobo de Rassenghiem supradicto, cum 27 Dec. 1662 moreretur in dicto nostro collegio Gandensi, et P. Melchiorem van Delft in manibus, *ait,* meis verbaliter deposuisse eadem, quæ supra scripto testatus est. Actum in collegio Gandensi, et signatum manu nostra, et officii nostri sigillo munitum die 27 Decembris 1662. *Et subscribitur:* G. Hesius, *quantum assequi licet ex nomine, non satis clare expresso; et colligitur ex sequentibus. Facie versa habetur testimonium illustrissimi Antverpiensis, quo approbat reliquias,* datum

A datum Antverpiæ... die 27 Sept. 1663 Ambrosius episc. Antverp.

deinde ab illustrissimo Mechliniensi approbatæ, et ab uno e nostris templo Lovaniensi datæ,

1157 *Hæc ita confirmat et extendit illustrissimus Mechliniensis:* Cum a P. Guilielmo Hesio, Soc. Jesu presbytero, exhibitæ essent quædam reliquiæ S. P. Ignatii, Fundatoris dictæ Societatis... et insuper essent nobis ostensa testimonia sufficientia et signata, atque etiam litteræ... episcopi Antverpiensis dictarum reliquiarum approbativæ... Nos quoque,... easdem S. Ignatii reliquias, ut in diœcesi etiam nostra ad venerationem publicam exponi possint, tenore præsentium approbamus et confirmamus. Et insuper ad majorem Dei per S. Ignatium gloriam, et fidelium devotionem promovendam, omnibus, qui festo S. Ignatii die, et omnibus per octavam, dictas ejus reliquias ibi, ubi expositæ erunt, pie venerati fuerint, quoties id fecerint, 40 dierum indulgentiam gratiose in Domino elargimur. Datum Mechliniæ.. die 6 Octobris 1663. Andreas archiep. Mechliniensis. *Hasce denique reliquias* cum prona facultate R. P. Francisci de Cleyn, provinciæ Flandrobelgicæ Societatis Jesu Præpositi Provincialis *applicat* templo novo collegii Societatis Jesu Lovanii, ibidem exponendas ad cultum publicum et perpetuum, nec alio sine mandato

B Præpositi Provincialis pro tempore existentis, ad rerum exigentiam transferendum; et *subscribitur* Julii die 23 1664 Guilielmus Hesius S. I.

Reliquiæ Bruxellas ex Hispania,

1158 *Bruxellas delatam fuisse ex Hispania partem sacci, quo indutus sanctus Pater pœnitentiam agebat, liquet ex authentico testimonio nostri collegii Bruxellensis; in quo inter alia, a me inde desumpta, infrascriptus Societatis Jesu sacerdos sic loquitur:* Assero atque affirmo R. P. Petrum de Ribadeneyra, Societatis Jesu sacerdotem, mihi Matriti in Hispania (dum peractis isthic negotiis, in Belgium iter pararem mense Septembri 1695) dedisse partem sacci, quo B. P. N. Ignatius de Loyola... indutus, pœnitentiam agebat: qui, recedente prædicto R. P. N. ex Hispania, Barcinone relictus, atque sterquilinio mulorum injectus, ibique multo tempore neglectus jacens, tantum abfuit, ut computresceret, ut etiam integer permanserit. Unde tandem erutus, atque a sordibus elutus, et ex arbore siccandus suspensus, et in partes deinde conscissus, variisque fuit distributus. Ex ea autem parte, quæ prædicto P. de Ribadeneyra data fuit, idem pater recedenti mihi... charissimi pignoris par-

C tem... dono dedit: quam ego mecum in Belgium deferens, collegio Societatis Jesu Bruxellæ dedi. Et quoniam prædicta omnia ita ex ore prædicti patris Ribadeneyra accepi, atque in rei veritate ita se habent, in prædictorum omnium et singulorum fidem ita se habentium, præsens hoc testimonium manu propria scripsi et subsignavi... Datum Bruxellæ 10 Februarii 1604. Jacobus de Zeelandre.

et ex Urbe delatæ: quas inter reliquum candelæ,

1159 *Aliud præterea sacrum depositum Bruxellas Roma detulit spectatæ celebritatis pater e Societate nostra, Rem intellige ex authentico nostri collegii Bruxellensis testimonio, quod, quia breve est, totum huc transcribo:* Franciscus Costerus, Societatis Jesu presbyter et doctor theologus, omnibus has visuris seu lecturis salutem in Domino. Cum nulla re alia posteritati melius consulatur, quam ut rerum gestarum, et ut actæ in veritate sunt, testimonia relinquantur; Hinc est, quod pro vero, certo atque indubitato assero, me anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo quinto, Roma Coloniam, inde Bruxellam detulisse, ibique domui seu residentiæ Societatis dedisse reliquum candelulæ omnium gratiarum, qua B. P. N. Ignatius de Loyola moriens animam Deo reddidit. Quod ut posteritati constet, hasce manu aliena fideliter scriptas, in fidem et testimonium præmissorum, propria manu subcripsi et subsignavi, atque sigillo Societatis nostræ consueto muniri curavi. Datum Bruxellæ 27 Maii, anni 1601. Franciscus Costerus Societatis Jesu sacerdos. *Reliquum porro illud dictæ candelulæ in veneratione ibidem permansit apud nostros, ad solatium utique eorum, quibus e vita migrare ibidem loci contingeret, inclusum candelabro, media sui parte vitreo ac pellucido, ut extrinsecus venerabile hoc mnemosynon videri queat. Quid plura? Rem ipsam exhibeo scalpro expressam, secundum delineationem inde huc missam, quæ tamen ad minorem formam contracta est hoc, quo cernis modo.*

AUCTORE J. P.

E

Reliquum candelæ omnium gratiarum,
qua B. P. N. IGNATIUS DE LOYOLA,
moriens animam DEO reddidit:
quam P. Franciscus Costerus, Roma Coloniam attulit
anno 1565.

cujus usus etc. describuntur.

1160 *Porro de candelabri ornatu atque usu hæc accepi:* Candelabrum ipsum quoad supremam et infimam partem est ex argento deaurato: media pars est ex crystallo, cui reliquum candelæ impositum est. Candela vero filo aureo obducta, affixa est panno serico albi et rubri coloris auro intertexto, ac variis ornato margaritis. Ex adversa parte candelæ, eidem panno serico apposita est hæc inscriptio in pergameno: RELIQUUM CANDELÆ etc. Infima pars candelæ colore viridi obducta est. Hoc candelabrum asservatur in infirmaria collegii Bruxellensis: illi imponitur cereus benedictus, si quis periculose ægrotet, atque ita candelabrum a sacerdote administrante Sacramentum extremæ Unctionis traditur in manum

AUCTORE J. P.

manum infirmi, qui illud manu tenet, si quidem per vires possit. Idem fit, quando in extremo agone agit animam.

In domo Professa Antverpiensi, collegio Ruræmundensi,

1161 *Damus nostra professa Antverpiensis, sacrarum reliquiarum dives, tres habet de sancto Patre nostro particulas, legitime approbatas ac publicæ venerationi expositas; uti patet ex instrumento, die* 26 *Augusti* 1684 *subsignato a R. P. Ludovico de Camargo, ejusdem domus professæ præposito. De sacris lipsanis* S. Ignatii *apud PP. nostros Ruræmundæ habeo testimonium, die* 30 *Decembris, anno* 1653 *notatum, quo Ordinarius eas approbat.*

ac provincia Gallobelgica.

1162 *In provincia nostra Gallobelgica exstant hæc sacra lipsana, teste Rayssio in Gazophylacio Belgico; nimirum Duaci in majore templo* Manuale, *uti scribit pag.* 480, S. Ignatii sigillum, una cum parte vestis ipsius in argentea tabula vitro reclusum, parturientibus mulieribus remedium præstantissimum, variisque hoc in periculo miraculis illustre. *Insulis vero esse refert pag.* 492 *perelegantem, magnam atque ex argento affabre elaboratam effigiem*; *qui* tam præclarus ornatus capillos, aliasque ex ossibus ejusdem Sancti reliquias continet. *At sistamus hic, et nostro simul* B *Commentario Vitæ Ignatianæ prævio metam ponamus. En tibi nunc igitur, lector benigne, Sancti*

ACTA

ANTIQUISSIMA

A P. Ludovico Consalvo S. I. ex ore Sancti excepta: et a P. Hannibale Codretto, ejusdem S. I., in Latinum conversa A.

a

b

PRÆFATIO *b* SCRIPTORIS.

Hujus Vitæ scriptor præfatur,

Jesus Maria. Anno 1553, die quodam Veneris mane, 4 Augusti, pridie Dominæ nostræ Ad nives, dum Pater esset in horto juxta domum
C vel cubiculum, quod dicitur Ducis, cœpi ego reddere illi rationem aliquorum negotiorum singularium animæ meæ, interque alia dixi ei de vana gloria. Pater hoc mihi dabat pro medela, ut sæpius in Deum referrem omnia mea, enitendo sedulo, ut quidquid in me invenirem boni, id illi offerrem, agnoscens hoc esse ipsius, dansque ipsi de eo gratias. Atque ista in re ita mecum loquebatur, ut multum mihi præberet solatii, adeo ut a lacrymis temperare non possem. Et sic mihi narravit Pater, quomodo per biennium cum isto vitio fuisset conflictatus; ita quidem, ut, quando navem conscendebat Barcinone Hierosolymam versus, dicere non auderet ulli, se Hierosolymam cogitare. Atque ita in quibusdam aliis rebus singularibus istiusmodi. Et addebat insuper, quantum pacis circa hanc rem postea sensisset in anima sua. Una alterave dehinc hora ivimus ad mensam; dumque magister Polancus et ego essemus occupati comedendo cum illo, dixit Pater noster, quod magister Natalis, aliique Societatis sæpius petierint a se rei quidpiam, et quod numquam aliquid circa illud determinarit; sed quod, D postquam fuisset locutus mecum, et in cubiculo sese collegisset suo, adeo pie fuerit affectus ac propensus, ad illud exsequendum (eo loquebatur modo, qui ostenderet, Deum magnam sibi dedisse in hoc efficiendo claritatem) ut prorsus se eo determinarit (Res erat in eo sita, ut declararet quidquid in anima sua fuisset transactum hactenus :) fixumque habuerit, eum futurum me, cui res illas esset revelaturus.

quomodo sanctus Pater statuerit suas actiones patefacere,

2 Erat tum temporis Pater admodum infirmus, nec consuetus umquam unum sibi vitæ diem polliceri: sed potius, quando dicebat aliquis: Ego faciam illud intra dies quindecim, aut intra dies octo; Pater quasi attonitus semper dicebat: Quomodo; et cogitas vivere tamdiu? Nihilominus ista vice dixit, sperare se, fore ut viveret tres aut quatuor menses, ad rem absolvendam. Altero die sciscitanti mihi ab eo, quandonam vellet, ut inciperemus; respondit, ut memoriam sibi refricarem diebus singulis (quot vero diebus, non recordor :) donec ad hoc nactus esset opportunitatem: quam cum non haberet partim propter occupationes; in eo fuit, ut illam in memoriam sibi revocarem diebus Dominicis singulis. Et sic mense Septembri proximo (quo die, non recordor) Pater me vocavit, ac cœpit mihi dicere totam suam vitam, liberiorem etiam vivendi licentiam in juventute, clare et distincte, cum adjunctis omnibus, quæ rem circumstant: ac postea me vocavit eodem mense tribus aut quatuor vicibus, et historiam perduxit usque ad commorationem Manresanam per dies aliquot; uti spectatur scriptum diverso charactere. E

et re vera diversis vicibus accurate

3 In modo narrandi, quem servat Pater, idem obtinet, quod omnibus solet in rebus: qui est adeo clarus, ut quidquid est præteritum, sistere homini præsens videatur: atque adeo non erat necesse, aliquid ipsum interrogare: nam quidquid interesset resciri, meminerat Pater dicere. Veni ego statim immediate, ut scriberem, non præmonito Patre, primo per puncta manu mea, et postea diffusius, prout scriptum exstat. Laboravi, nullam ut ponerem vocem, præter illas, quas audivi a Patre. Et quantum quidem ad res attinet; in quo vereor, ne sim lapsus, illud est, quod, ne a Patris deviarem vocibus, haud potuerim bene explicare vim nonnullarum ex illis. Et sic hæc scripsi, sicut supra dictum est, usque in Septembri 1553. Et dehinc, donec venit P. Natalis die 18 Octobris anni 1554, Pater semper se excusavit propter aliquas infirmitates, ac diversa F negotia, quæ occurrebant, mihi dicens: Ubi absolutum fuerit tale negotium, redde me memorem: quo absoluto, memorem eum reddidi. Et dicebat ille: Nunc sumus in alio isto: ubi absolutum fuerit, memorem me redde.

sibi eas dictaverit,

4 Verum ubi venisset P. Natalis, valde lætus ob rem inchoatam, ut Patri essem importunus, mihi mandavit, dicens mihi sæpius, quod nulla in re plus boni possem præstare Societati, quam illud faciendo; quodque hoc esset vere fundate Societatem. Et sic ipsemet locutus est cum Patre. Dixit mihi Pater, ut memorem se redderem, ubi absolutum esset negotium fundationis collegii *c*. Quod postquam esset absolutum, et expeditum negotium Preste-Joannis *d*, ac discessisset cursor; incipimus prosequi historiam die nona Martii anno 1555. Mox cœpit periclitari de vita Julius PP., et vigesima tertia obiit. Pater autem rem perrexit differre, donec novus successisset Papa: qui sicut statim etiam in morbum incidit,

A incidit, et e vita discessit, rem extraxit Pater usque ad creationem Pauli Papæ; quæ, ingruentibus magnis caloribus, et occupationibus multis, progressum non habuit, usque ad diem 21 Septembris, quando cœptum est agi de me in Hispaniam mittendo. Idcirco valde ursi Patrem, ut compleret id, quod mihi promiserat. Atque ita illud nunc indixit ad 22 Septembris mane, in turri Rubra. Ego autem, dicto Sacro, adivi eum, petiturus, num esset tempus.

ex ore ejus illas scribenti, ac finem imponenti anno 1555.

5 Respondit mihi, ut irem, se exspectaturus in turri Rubra, ut, quando ibidem adesset, adessem et ego. Intellexi, diu mihi illic exspectandum esset; dumque in porticu quadam me detinerem cum aliquo fratre, negotii quidpiam a me percunctante, venit Pater, et reprehendit me, quia obedientiam prætergressus, illic non exspectaveram: et nihil voluit facere isto die. Deinde valde apud ipsum instamus.. Et ita rediit ad turrim Rubram, dictabatque ambulando, uti semper dictarat. Ego, ut vultum ejus intuerer, paululum semper appropinquabam, dicente mihi Patre, Observa regulam: et dum ego aliqua vice id negligens accederem, atque in idem bis aut tertio essem relapsus, dixit hoc mihi, et abiit. Et B tandem postea venit, ut in eadem turri faceret finem dictandi id, quod scriptum est. Sed quandoquidem ego jam diu stabam in procinctu itineris (dies quippe discessui prævius, fuit postremus, quod Pater mecum locutus est de ista materia) non potui omnia ad longum scribere Romæ. Et quia non habebam Genuæ amanuensem Hispanum, dictavi Italice id, quod mecum Roma afferebam per puncta scriptum, ejusque scriptioni finem imposui mense Decembri anni 1555 Genuæ.

ANNOTATA.

a *De hisce Actis, eorumque auctore, et interprete, dixi supra in Commentario prævio* § 91,

b *Quæ spectant ad hanc præfationem, a me versam ex Hispanico: dabit ibidem Commentarius num.* 963.

c *Intelligo hæc de collegio Romano. Ad mensem et annum, qui superius notantur, conformiter Orlandinus lib.* XV, *num.* 2. *ad an.* 1555 *hæc refert:* Decimo Kal. Aprilis moritur Julius anno pontificatus sui quinto: quanto cum Societatis incommodo, quam alieno tempore, sensit sociorum in Urbe collegium; cui annum vectigal assignarat: sed C testimonium publici diplomatis nondum dederat:

d *Hispanice* de el Preste, *al.* Preste-Juan; *id est, Presbyter Joannes, seu Preste Jannes. Vide Ribadeneiram lib.* IV, *cap.* XIII. *Apud Orlandinum lib.* XV, *num.* 105 *ad marginem* Pretejannem *invenies, quo nomine ibid. num.* 104 *in fine designatur Claudius rex Æthiopiæ, ad quem scribit* S. Ignatius 7 *Kal. Martias annos* 1555*; ac proin consentit ratio temporis cum nostro hoc textu. Lexicon autem universale anno* 1677 *Basileæ excusum, ad vocem* Pretiosi Johannis seu presbyteri Johannis *affirmat, imperium ejus ubi fuerit, non satis constare; doctioribus tamen in Asia fuisse, versus Tartariam; ab aliis male Abassinorum imperatorem Presbyterum Joannem vocatum; eo autem tempore, quo Lusitani Indiam detegebant, per Europam increbuisse Presbyteri Joannis nomen, quo tamen ipse esset loco, ignoratum, inde accipisse, ut, cum Petrus Coillanus audivisset, in Æthiopia esse imperatorem Christianum potentissimum, crediderit, ipsum esse, qui presbyter Joannes diceretur; ab eoque primo Abassinorum imperatorem sic appellari cœpisse; errore dein in omnes sparso.*

A. LUDOVICO CONSALVO.

CAPUT I.

Vita militaris, vulnus in propugnatione Pampelonensi, sanatio; lectio sacra, apparitio; donum castitatis, desiderium itineris Hierosolymitani ac vitæ perfectioris.

Ignatius militarem vitam professus,

Ad *a* annum usque vigesimum sextum *b* * fuit hujus mundi vanitatibus deditus; præcipue vero armorum exercitio delectabatur, magno et inani desiderio ductus honoris comparandi. Itaque cum in arce esset Pampelonica, quam Galli oppugnabant, unusque esset omnium consensus, ut se dederent ea conditione, ut incolumes abire sinerentur (vere enim se tueri non poterant) E *c* tam multas apud præfectum rationes protulit, ut nihilominus illi persuaserit, contra quam omnes alii nobiles sentirent, arcem ab hostibus* esse defendendam. Tantum vero illi erat animi, ut ipse suo sensu atque animositate cæteris nobilibus animos adferret. Ubi dies advenit, qua pugna expectabatur futura, uni nobilium, cum quo sæpe armis contenderat *d*, confessionem criminum fecit, ac ille vicissim ipsi *e*. Perstitit autem constantissime depugnans, etiam post dirutos muros, quoadusque ictu bombardæ una illi tibia omnis confracta est.

a b * *in originali additur*. de su edad: *i. e.* suæ ætatis.

* ab hostibus *non est in Hispanico.*

gravissime vulneratur in propugnatione Pampelonensi.

2 Et quoniam inter utramque tibiam globus perlatus est, altera quoque tibiarum vulnus gravissimum accepit. Quo factum, ut, illo cadente, cæteri quoque, qui in arce erant, se Gallis dederent. Qui ubi arce potiti sunt, bene atque humaniter eum habuerunt tractaruntque. Et post 12 vel 15 dies Pampelonæ exactos [eodem in habitaculo, quod ante habuerat, cum tamen ab optimis Francici exercitus medicis curaretur eo toto F tempore *], in Loyolæ domum intra lecticam delatus est *. Ibi cum esset ac pessime haberet, vocati multis ex locis medici chirurgique censuerunt, tibiam rursus esse disjungendam, ut, quæ male coaluerant ossa, suis locis reponerentur, asserentes ob id, quod male posita fuissent primum, aut quod in itinere disjuncta essent, extra loca esse, et ita curari non posse. Itaque hanc excarnificationem rursus in corpore suo fieri passus est, in qua, sicut in aliis omnibus, quas ante sustinuerat vel postea est perpessus, nullum umquam verbum protulit, vel signum aliud doloris edidit, quam quod pugnos vehementer constringebat.

* *Hæc non habentur in Hispanico.*
* *Hispanice:* lo llevaron *i. e.* Eum detulerunt.

valetudine in deterius vergente, sed dein melius habente,

3 Interim valetudo illi semper in deteriora abibat, nec cibum sumere poterat, reliquaque aderant symptomata, quæ secuturam mortem indicare solent. Et cum ad divi Joannis festum diem ventum esset, quia de ejus salute pauca spes medicis erat, consilium illi datum est, ut delicta confiteretur. Acceptis igitur Sacramentis pridie diei, qui beatis Apostolis Petro et Paulo sacer est, ad vesperam dixere medici, si usque ad medium noctis nihil illi melius eveniret, posse illum pro mortuo haberi. Solebat autem erga B. Petrum devoto esse animo; atque ita Dei clementia

A. Ludovico Consalvo.

mentia factum est, ut illa ipsa media nocte melius habere inciperet, tantaque fierent convalescentiæ incrementa, ut aliquot post diebus judicatum sit, eum extra omne mortis esse periculum.

ad tollendam tibiæ deformitatem,

4 Cum vero jam solidari ossa atque compingi alia aliis inciperent, os unum, sub genu relictum, alterum superabat; quo fiebat, ut brevior esset tibia, et os velut in tumulum exurgens, locum aspectu fœdum redderet. Quod ipse non ferens, cum in seculo manere animo destinaret, quæsivit ex chirurgis, possetne os illud excidi. Illi quidem posse dixerunt, sed dolores fore graviores, quam omnes alii * præcessissent, propterea quod jam sana illic essent omnia, et spatio opus foret, ut excideretur. Statuit nihilominus martyrium illud, quo suæ voluntati satisfaceret, subire: tametsi admirante et obstupescente majore natu fratre, atque asserente, numquam sibi tantum fore animi, ut eum dolorem experiri vellet; quem tamen æger sustinuit consueta sibi patientia.

* *ex Hispanico supple*, qui.

sustinet acerbissimam carnificinam, lectione se occupans

5 Carne abscissa atque osse, quod supereminebat, adhibita sunt remedia, ne tibia ita brevis relinqueretur. Adhibitæ ad id unctiones et machinæ, quibus continue multorum dierum assiduo gravique dolore protendebatur tibia. Sed ei

B

tandem Dominus salutem contulit, itaque incolumis evasit; ut ad cætera validus, id tantum male haberet, quod non facile in tibiam insisteret: qua ex re decumbere in lecto cogebatur. Et cum esset inanium librorum mendaciumque lectioni deditissimus *, qui sunt de egregiis illustrium virorum gestis inscripti; ubi se incolumem sensit, nonnullos ex iis fallendi temporis gratia sibi dari poposcit. At in ea domo nullus ejus generis liber inventus est: quare illi is datus fuit, cui Vita Christi est titulus, et alter, qui Flos Sanctorum inscribitur, atque hi patria lingua *.

* *ex Hispanico:* Secularium falsorumque librorum lectioni admodum deditus.

* *Hispanice:* de la vita de los Sanctos en Romance.

dum convalesceret,

6 Horum igitur lectione frequenti affectum sibi nonnullum comparavit *f* erga res eas, quæ illic scriptæ habebantur. Nonnumquam etiam ab horum lectione animum ad eas res cogitandas transferebat, quas superiori tempore legerat; nonnumquam ad inania illa animi sensa, quæ ante cogitare erat solitus, multaque hujusmodi, prout illi sese obtulissent *g*. Ex his una erat cogitatio, quæ præ cæteris ita ejus cor occuparat, ut statim in eam velut immersus et absorptus, duas, tres, quatuorque horas, quod nec ipse

C

perciperet, illa detineretur. Ea vero erat, quidnam potissimum in obsequium illustris feminæ acturus esset, qua ratione ad eam urbem, in qua ipsa erat, proficisci posset, quibus verbis alloqueretur eam, quos jocos et sales * adhiberet, quod specimen bellicæ exercitationis in ejus gratiam ederet. Ita autem vi hujus cogitationis rapiebatur, ut ne id quidem videret, quantum res illa, quam consequi optabat, supra ipsius vires esset, cum quidem illustris admodum et præcipuæ nobilitatis esset mulier *h*.

* *Hispanice:* los motes

et fructum ex ea referens,

7 Aderat interim divina misericordia, quæ ex lectione recenti his cogitationibus alias subjiciebat. Cum enim Vitam Christi Domini nostri ac Sanctorum legeret, tum apud se cogitabat, secumque ita colligebat: Quid si ego hoc agerem, quod fecit B. Franciscus? Quid si hoc, quod B. Dominicus? Atque ita multa animo tractabat, semperque sibi ipsi res difficiles ac graves proponebat: quod dum faceret, facilitatem ad eas consequendas sentire ipse in se sibi videbatur, nulla alia ratione sibi proposita, quam quod ipse apud

D

se ita colligeret S. Dominicus hoc fecit, faciam igitur et ego: fecit hoc B. Franciscus, faciam igitur et ego. Perstabant autem hæc cogitationes satis diu, ac deinde, rebus aliis interpositis, inania illa et secularia succedebant, quæ et ipsa longo temporis spatio protrahebantur. Diu ista cogitationum successio illum detinuit; et hæc de Deo, illa de seculo animum ejus eo usque occupabat, donec ipse præ lassitudine abjiceret, animumque ad alia converteret.

nec non instructionem

8 Sed in his cogitationibus hoc discrimen erat, quod, cum secularibus intenderet, magna voluptate capiebatur; at ubi fessus destitisset, mœstum se atque aridum sentiebat: cum vero de profectione Hierosolymitica, deque herbis tantum comedendis, aliisque hujusmodi rigoribus sectandis, quibus usos viros sanctos animadvertebat, cogitaret; non tunc solum cum ea animo versabat, voluptatem animo capiebat, sed ubi etiam deposuisset, lætum se inveniebat. Ipse tamen discrimen hoc nec animadvertebat, nec æstimabat: donec apertis quodam die mentis ejus oculis, minari cœpit discrimen hoc, ipsa rei experientia intelligens, ex uno cogitationum genere sibi mœstitiam, ex altero lætitiam relinqui. Atque hæc prima fuit ratiocinatio, quam de rebus divinis colligebat.

E

ad discernendos diversos spiritus.

9 Post autem cum in spiritualia Exercitia fuisset ingressus, hinc primum illustrari cœpit ad intelligendum, quod de spirituum diversitate suos docuit. Hunc in modum cum spiritus diversos, quibus agitabatur, Dei unum, alterum dæmonis, paulatim agnovisset, nec modicum lumen spirituale ex illa piorum librorum lectione sibi comparasset; cœpit magis serio de vita ante a se acta cogitare, atque illud etiam perpendere, quantum pœnitentiæ indigeret, ut contracta per eam crimina expiaret. Qua quidem in cogitatione pia illa desideria de imitandis sanctis viris sese illi offerebant, nulla majore ratiocinatione, quam quod sibi, divina adjuvante gratia, promitteret, id, quod illi fecissent, se quoque facturum. Sed nihil amplius, statim ubi convaluisset, agere optabat, quam Hierosolymam proficisci, flagellationibus ac jejuniis tam multis adhibitis, quam multa in tam magno animo et Spiritu Dei accenso pœnitentiæ desiderium imperaret *i*.

Sanctioris vitæ desideria confirmat visio cum dono castitatis.

10 His desideriis cogitationes illæ inanes paulatim imminuebantur, et oblivioni tradebantur. Quæ quidem desideria non mediocriter confirmata fuerunt hujusmodi visione. Nocte quadam vigilans, manifeste vidit imaginem beatissimæ Matris Dei cum sancto puero Jesu, cujus aspectu

F

notabili spatio consolationem recepit abundantissimam, tantumque vitæ anteactæ fastidium eum cepit, præcipue vero earum rerum quæ ad carnis libidinem pertinent *, ut excessisse ex animo ejus species omnes, quas conceperat, ipse sibi sentire videretur. Ab ea vero hora usque ad illud tempus Augusti anni 1555, quo hæc scripta sunt, ne minimum umquam quidem consensum libidini adhibuit. Ex quo existimari potest, rem illam divinitus contigisse, tametsi id ipse affirmare non audebat, nec quidquam aliud dicere, quam confirmare, quod dictum est. Sed ejus frater, cæterique omnes, qui in domo erant, facile agnoverunt ex iis, quæ extrinsecus apparebant, quanta in animo mutatio contigisset.

* *Hispanice tantum habetur:* de cosas de carne, *i. e*, Reo carnales.

Fructuose lecta describit,

11 Interim ipse de nulla re sollicitus, lectionem continuabat, et quæ animo sancte proposuerat, assidue conservabat. Quod vero tempus domesticorum consuetudini dabat, id totum in res divinas

A vinas impendebat. Qua in re illorum animos non parum adjuvabat. Horum librorum lectione cum plurimum delectaretur, venit illi in mentem, ut nonnulla ex iis excerperet, et veluti in compendium exscriberet, quæ in vita Christi et Sanctorum magis essent præcipua. Itaque magna cum diligentia (jam enim paulatim e lecto surgere incipiebat) librum scribere aggressus est, in quo trecenta erant folia in quartum complicata. Verba Christi in eo scripta erant colore rubro, beatæ autem Virginis cæruleo; charta ipsa diligenter perpolita, ductis etiam ad regulam lineis; characteres optimi: norat enim litteras perbelle depingere. Dum hunc librum conficeret, partim scribendo, partim orando tempus consumebat. Nulla vero illi major tunc erat consolatio, quam in cœlum et stellas intueri, id quod sæpe ac diu faciebat, propterea quod ex eo magnum quemdam in se conatum, ut Deo serviret, sentiebat. Sæpe animi propositum recolebat, optans jam esse sanus omnino, ut iter ingrederetur.

Hierosolymam ire constituit, ac perfectiorem vitam meditatur.

12 Cumque agitaret animo, quidnam facturus esset reversus ab Hierosolymis, ut in pœnitentia vitam semper ageret; occurrebat illi ea cogitatio, ut Carthusiam Hispalensem ingrederetur, B nihil indicans, quis esset, ut minoris eum facerent, ibique nihil umquam nisi herbas comederet. Sed, recurrente pœnitentiarum memoria, quas per mundum proficiscens subire desiderabat, desiderium refrænabat intrandæ Carthusiæ, metuens, ne conceptum adversum se odium exercere non posset. Servo tamen cuidam domestico Burgos proficiscenti mandavit, ut de Carthusianorum instituto et regula inquireret. Quod de eo relatum est, placuit: sed animum non multum adhibuit, tum ob eam rationem, quæ ante dicta est, tum quod totus erat in profectione, quæ brevi erat futura, cum de illo altero non nisi post reditum agendum esset. Itaque cum non nihil jam virium recuperasset, visum illi est, tempus esse abeundi; et ad fratrem, Domine (inquit) Dux Najaræ, ut nosti, non ignorat, me convaluisse: bonum erit, ut eum adeam. Erat tum Dux in oppido Navaretæ.) At frater, qui suspicabatur, et alii nonnulli ex domesticis, magnam aliquam mutationem illum moliri, primum eum in unum quoddam, deinde in alterum cubiculum ducit, et gravissime contestans atque adjurans rogat, ne se eat perditum; sed videat, quantum de eo spei homines conceperint, quamque se C illustrem rebus gerendis possit reddere, multaque hujusmodi alia; quæ omnia eo spectabant, ut a pio illum instituto avocaret. Quibus ita respondit, ut nihil a vero discedens (de hoc enim magna illi jam tum erat religio), sese a fratre extricarit.

ANNOTATA.

a *Hujus Vitæ auctor scripsit partim Italice, partim Hispanice, prout amanuenses aderant; cum ex Commentario prævio* § 91, *num.* 960; *tum ex ipsiusmet auctoris verbis in fine præfationis ad hanc Vitam; cujus incipit originale Hispanice; uti monet P. Ignatius Pinius, cujus sunt, quas vides, notationes ex collatione textus Latini cum originali Hispanico et Italico factæ; quibus ego addidi interpretationem Latinam.*

b. *Annum hunc ætatis* S. Ignatii *ne connectas cum oppugnatione Pampelonensi, cum ea acciderit anno* 1521; *ille vero natus sit anno* 1491: *sed locum hunc ita interpretemur, quasi dicat sanctus Pater, se usque ad annum ætatis* 26 *vanitatibus mundi in otio vacasse; quibus deinde accesserit negotium exercitationum vitæ militaris usque ad obsidionem Pampelonensem.*

A. LUDOVICO CONSALVO.

c *In Hispanico est:* Salvas las vidas, por ver claramente que no se podian defender. *Latine:* Salvis vitis, quia videbant clare, quod se non possent defendere.

d *Hispanice:* Con uno de aquellos sus companneros en las armas. *Id est,* cum uno istorum suorum commilitonum.

e *Has quatuor voces non esse in Hispanico, observat P. Ignatius Pinius. Utilis autem est talis confessio, etsi non sacramentalis, ob insignem actum humilitatis, qui in eadem exercetur.*

f *Hispanice:* Algun tiempo todo se afficionava. *Id est:* Aliquo tempore totus fuit affectus.

g *Hispanice:* Y de muchas cosas vanas que se le ofrecian, una tenia. *Id est:* Et ex multis rebus vanis, quæ ei se offerebant, habebat unam.

h *Hispanice:* Non era condesa, ni duquesa, mas era su estado mas alto que ninguno destas. *Id est:* Non erat comitissa, nec ducissa; sed erat ejus status sublimior, quam ullus earum.

i *Hispanice:* Quantas un animo generoso encendido de Dios suele desear hazer. *Id est:* Quantas animus generosus a Deo incensus desiderare solet facere. E

CAPUT II.

Discessus e patria; gesta in Monte serrato, ac Manresæ.

Discedens e patria

Abiit igitur mulæ insidens, atque ab eo die, quo a patrio solo digressus est, corpus semper singulis noctibus flagellavit. Alter ejus frater comitari eum voluit Onatam usque; cui in itinere persuasit, ut vigiliam unam haberet * ad beatissimæ Virginis ædem, quæ ab Arancuz nomen habet. In eadem ipse nocte illa cum orasset, ut novas ad iter vires sibi compararet, Onatæ fratre relicto in sororis, quam tum invisebat, domo, Navarretam profectus est. Et cum in memoriam illi venisset, paucos ei nummos * in domo Ducis deberi; visum est illi, eos exigere; quod et fecit, scripta ad thesaurarium schedula: jussit autem in quosdam illos distribui, erga quos obligatione F quadam se obstrictum sentiebat: nonnullos tamen in instaurationem *a* imaginis cujusdam beatissimæ Virginis, quæ male erat composita, insumpsit. Post hæc, dimissis duobus famulis, quos secum habebat, solus mula vectus Navarreta abscessit ad Montem serratum, [qui est mons in citeriori Hispania, in ea regione, quæ hoc tempore dicitur Catalonia]. *

* *Hispanice:* que quisiessen tener: i. e. ut vellent habere.

* *Hispanice:* ducados.

* *Hæc non habentur in Hispanico.*

Optima concipit desideria, De serviendi ac placendi:

14 In hoc itinere quæ res illi contigit, commodum erit recensere, ut intelligatur, quemadmodum Deus animam hanc dirigeret, cæcam adhuc, licet magnis desideriis inflammatam Deo serviendi in iis quæ nosset. Quamobrem magnas pœnitentias apud se statuebat, non tam jam satisfaciendi causa pro suis criminibus inductus, quam ut Deo gratificaretur. Imo vero, ait, etsi a peccatis anteactis vehementer abhorreret, tamen tam vivax fuisse desiderium, res magnas pro Christo agendi, ut, licet non judicaret peccata sua sibi esse dimissa, tamen in iis pœnitentiis, quas subire proponebat apud se, non multum illorum

A. LUDOVICO CONSALVO.

illorum recordaretur. In eo tantum erat ejus cogitatio, cum meminisset pœnitentiæ alicujus, qua se viri sancti affecissent, ut eadem ipse atque etiam majorem sibi sumeret. Atque in hoc erat tota ejus consolatio, nulla ratione habita interioris alicujus rei; cum necdum sciret, quid humilitas esset, aut charitas, aut patientia, aut discretio, quæ his virtutibus modum statuit; sed illud unum videret, ut grandia hujusmodi gesta exterius ederet, quia ea viri sancti edidissent in Dei gloriam, nulla alia adductus particulari circumstantia.

qui casum quemdam ejus perplexum

* *Hispanice additur:* Cavallero.

15 Igitur dum iter suum prosequitur, Saracenus quidam * eum sequitur, qui mulo insidebat. Cumque una loquendo pergerent, inciderunt in sermonem de beatissima Virgine: et Saracenus quidem bene sibi videri dixit, Virginem sine hominis opere concepisse; quod vero a partu virgo perstitisset, id se non posse credere: a qua quidem opinione nullis rationibus, quas illi plurimas Peregrinus protulit, abduci potuit. Interim Morus *b* tanta velocitate præcessit, ut eum jam non videret Peregrinus. Qui animadvertens, quod actum erat, moveri mœstitia quadam animum sensit, quod suo munere non sibi videretur functus, simul et indignatione adversus illum, cum judicaret, id male a se esse factum, ut Saracenum de beatissima Virgine talia dicere permisisset, ac proinde debere se honoris sui * causa reverti. Itaque desideriis sese agi sentiebat, ut Morum quæreret, et pugionum ictibus confoderet *c*, propter ea, quæ in beatissimam Virginem dixerat.

b

B

* *clarius diceretur:* Deiparæ

c

bono successu benigne terminavit.

16 Cumque hujusmodi cogitationum pugna diutius eum habuisset, tandem dubius remansit, nec definire potuit, quid ei ex obligatione faciendum esset. Saracenus, qui eum præcesserat, iturum se dixerat in quemdam locum, non multum a regia sejunctum. Fessus igitur illa examinatione, cum, quid certi statueret, non inveniret, decrevit mulæ habenas permittere; cumque ad bivium ventum esset, si ad locum, ubi Saracenus erat, mula diverteret, illum quæreret et pugione confoderet *: si via regia illa incenderet, illum missum faceret. Cumque ita fecisset, ut decreverat, accidit Dei clementia, ut, etiamsi locus paulo amplius quam 30 aut 40 passibus a regio itinere abesset, et, quæ ad illum via ducebat, lata admodum et facilis; mula tamen, ea dimissa, regium iter sequeretur. Ubi in pagum quemdam magnum delatus est, antequam ad Montem serratum perveniret, placuit ibi vestem emere, quam Hierosolymam proficiscens esset gestaturus. Itaque telam emit ex ea, qua sacci conficiuntur, non admodum textam, et multis aculeis asperam, ac statim vestem sibi ex ea usque ad pedes demissam fieri præcipit. Emit etiam calceos sparto contextos; sed ex iis nonnisi alterum tulit, atque hunc non cæremoniæ gratia, sed propterea quod alteram ex tibiis colligatam gestabat fascia et male affectam, ita ut singulis noctibus, tametsi mula ferretur, ea intumesceret. Quamobrem pedem hunc calceo indui, visum ei est oportere. Baculum etiam peregrinorum insigne, quem bordonem vocant, sibi comparavit, et cucurbitulam *d;* quæ omnia mulæ imposuit sellæ alligata.

* *Hispanice:* y le daria de puñaladas

C

d

Acta in Monte serrato;

* *Hispanice:* Amadis e

17 Hoc modo iter prosequitur in Montem serratum, animo, quod semper solebat, res magnas versans, quas amore Dei esset acturus. Et cum mentem rebus iis refertam haberet, quæ ab Amadeo * de Gaula *e* conscriptæ, et ab ejus

D

generis scriptoribus, nonnullæ illis similes ei occurrebant. Itaque statuit, ad arma sua (ut inter milites dicitur) vigilias agere * tota nocte una neque sedens neque jacens, sed vicissim stans, et flexus genua, ante altare Dominæ nostræ Montis serrati, ubi vestimenta sua deponere statuerat, et Christi arma induere. Ex hoc loco abscedens ea cogitat, quæ semper, nimirum quæ apud animum suum proposita habebat. Cum ad Montem serratum pervenit, fusa oratione acceptoque confessarii *f* consensu, confessionem criminum edidit generalem, idque scripto: quæ ad tres dies producta est. Convenit illi cum confessario, ut mulam abduci juberet *g*, ensis vero et pugio in templo ad altare beatissimæ Matris Dei collocarentur. Fuit vero hic, cui primo omnium hominum animi sui propositum aperuit; nulli enim confessario ante id tempus patefecerat.

* velar sus armas

f

g

unde, traditis mendico vestibus, Manresam se confert.

18 Pridie Annuntiationis beatissimæ Mariæ anno 1522 noctu, quam secretissime potuit, mendicum quemdam adiit, seque suis exuens vestibus, eas illi donavit; ipse vero optato illo suo vestimento se induit, et in genua ut procumberet ante altare beatissimæ Dei Genitricis, profectus est, ac modo sic, modo rectus, baculum suum manu gestans, noctem omnem transegit. Adventante die, sumpta sacra Eucharistia, abiit, ne agnosceretur. Ibat autem non recto itinere, quod Barcinonem ducit, in quo multi ei occurrissent, qui eum cognovissent et honore affecissent; sed deflexo, quo in oppidum quoddam, quod Manresa dicitur, delatus est, ubi moram facere statuebat dies aliquot in hospitali, et nonnulla etiam annotare in libro illo suo, quem magna cum custodia et consolatione secum ferebat. Cum jam a Monte serrato una leuca abesset, vir quidam eum assecutus est, qui magna celeritate eum sequebatur, et eum percontatus est, dedissetne vestimenta quædam pauperi cuidam, sicut pauper ipse affirmabat, Cui respondit, dedisse se; tum vero illi ex mendici commiseratione lacrymæ oculis obortæ sunt, quod eum vexari cognovit, propterea quod furto habuisse vestimenta illa putaretur. Licet autem hominum æstimationem maxime fugeret, facere tamen non potuit, ut diu Manresæ esset, quin magna de illo prædicarentur, nascente fama ex eo, quod in Monte serrato actum erat, atque ita augescente, ut plura jam dicerent, quam res haberet, reliquisse eum tam magnos redditus, et hujusmodi alia.

E

F

ubi pauperem et austeram vitam agit: et diabolicam tentationem

19 Manresæ quotidie eleemosynis conquisitis victitabat, carne abstinebat, nec vinum bibebat, tametsi dedissent. Dominicis diebus non jejunabat: si pauxillum vini dabatur, bibebat. Et quoniam circa cæsariem fuerat admodum curiosus, quæ eo tempore gestabatur, et illi erat non deformis; statuit ita naturæ suæ permittere, ut neque pecteret, neque incideret, neque re ulla, vel die vel nocte operiret. Eamdem ob causam nec pedum ungues, nec manuum præscindebat: nam et in his nimis curiose egerat. Cum in hoc hospitali ageret, contigit sæpe, ut clara luce rem quamdam in aere juxta se cerneret, ex qua, quoniam erat pulcherrima, magnam animo capiebat voluptatem et consolationem. Non facile speciem discernebat, ut sciret, quidnam esset, aut ex quo constaret; sed nonnihil serpentis speciem præ se ferre illi videbatur, quasi oculis (licet oculi non essent) resplendens. Plurimum hujus rei aspectu oblectabatur, et quo sæpius, eo majori consolatione aspiciebat; quæ cum ex ejus oculis evanesceret, ægre ferebat.

 20 Ad

A *detegit ac contemnit.* 20 Ad hoc usque tempus semper in eodem ferme statu interno perstiterat, magna quadam æqualitate lætitiæ, sine ulla cognitione rerum spiritualium internarum. Quo tempore visio illa durabat (durabat autem dies non paucos) vel paulo ante quam inciperet, vehemens illum cogitatio invasit et vexavit, obversante ob oculos mentis, difficultate ejus vitæ, quam instituerat, quasi id sibi audiret dici intrinsecus: Quid fieri poterit, ut hoc genus vitæ per 70 annos, quibus victurus es, perferas? Quod ille ab hoste profectum intelligens, interna quoque hac responsione repulit: Potesne, o miser, unius horæ vitam polliceri? Hoc modo victa tentatio est, et ipse se quietum sensit. Atque hæc prima fuit tentatio post id, quod ante dictum est. Contigit autem hoc, cum in ecclesiam ingrederetur, in qua totidie Missæ majoris sacrificio intererat, et Vesperis et Completorio: quibus in rebus magnam capiebat consolationem. Ex more habebat, ut in audienda Missa, passionis historiam legeret, perdurante semper in ejus animo illa sua æqualitate.

Ariditatibus exercetur, 21 Sed post eam tentationem, quam modo retulimus, magnas in animo varietates experiri B cœpit, et modo ita gustu omni destitui, ut neque in recitandis precibus, neque in audiendo Sacro, neque in alia oratione quidquam suavitatis perciperet; modo vero prorsus contra, atque ita repente multum affici, ut ablata illi omnis mœstitia desolatioque videretur, tamquam si quis chlamydem ab humeris alicui auferret. Quæ cum animadvertit, mirari cœpit has varietates, quas ante expertus non fuerat, et dicere apud se: Quænam hæc vita est nova, quam nunc ingredimur? Hoc tempore consuetudine utebatur aliquarum spiritualium personarum, quæ fidem illi habebant, et libenter cum illo versabantur, propterea quod, etsi rerum spiritualium minus esset peritus, ejus tamen sermo fervorem maximum præ se ferebat, et desiderium progrediendi in via Dei. Erat Manresæ mulier quædam ætate grandis, et jam multo tempore obsequio Dei addicta, multisque in locis Hispaniæ hoc nomine cognita, ut etiam rex Catholicus eam semel evocasset, ut quædam sua consilia ei communia faceret. Mulier hæc agens quadam die cum novo Christi Milite, dixit ei: O utinam Dominus meus Jesus Christus tibi velit apparere die aliqua! Cui ille, attonitus ejus dicto, rem eam ita crasso C modo accipiens. Et quomodo (inquit) appareret Christus mihi? Numquam autem ab incepto more desistebat confitendi communicandique singulis Dominicis diebus.

ac scrupulis. 22 Qua in re laboris plurimum sustinuit, scrupulorum anxietate vexatus. Nam etsi ex scripto satisque diligenter in Monte serrato generalem Confessionem fecisset, tamen quædam sibi videbatur nonnumquam non confessus, quod quidem non mediocriter illum affligebat. Licet enim illud confiteretur, numquam tamen ex eo animus ejus quiescebat. Hinc cœpit viros spirituales quærere, a quibus remedium acciperet; sed nihil tamen proficiebat. Tandem doctor quidam spiritui deditus, qui ibi in maximo templo concionabatur, eum in Confessione admonuit, ut scriberet, quidquid meminisse posset. Quod ita fecit. Ac ubi confessus esset, recurrebant scrupuli, et quædam in dies minutiora. Hoc modo vehementer angebatur, non ignorans, scrupulos illos plurimum sibi nocere, et utile fore, si eos abjicere posset: verum hoc consequi non poterat. Nonnumquam veniebat in mentem, utile fore, si mandatum a confessario * acciperet in nomine Domini Jesu, ne quid confiteretur rerum præteritarum; atque hoc optabat a confessario sibi juberi; sed ipse dicere confessario non audebat. *A. Ludovico Consalvo.* ** Hic in originali incipit character alius, Hispanico tamen sermone.*

ANNOTATA.

a *Hispanice*: Para que se concertasse y ornasse muy bien. *i. e.* ut bene admodum instauraretur et ornaretur.

b *P. Natalis, uti observat Pinius, sæpe pro* Morus *posuit* Saracenus: *hic et iterum infra, inquit, vel non advertit, vel neglexit. Addo ego,* τὸ Morus *hic esse Hispanicismum pro* Maurus.

c *Hispanice tantum habetur*: Y darle de punnaladas. *i. e.* Et pugionum ictus ei dare.

d *Hispanicum tantum habet*: Comprando un bordon y una calabacita. *Latine:* Emendo baculum peregrinatorium, et cucurbitulam.

e *Liber ille unus est ex historicis fabulosis, ad oblectandum, et cum lepore ac salibus detinendum lectorem inventis; Hispanice* libros de cavalleria, *Gallice* Romans. *Dictionarium Gallicum Trevultianum ad vocem* Roman *observat, historiam Amadisii de Gaule voluminibus viginti quatuor compositam fuisse.* E

f *Confessarii istius notitiam dat Commentarius prævius* § 4, *num.* 34.

g *Hispanice:* Que mandasse recoger la mulla: *quod significat, illum mulam donasse confessario, seu monasterio.*

CAPUT III.

Scrupuli; cœlestes favores; iter Barcinonense.

At confessarius, illo etiam nihil dicente, ei præcepit, ut nihil confiteretur ex præteritis rebus, nisi quod occurreret admodum clarum et manifestum. *Continuis scrupulorum angustiis* Verum quoniam illa omnia habebat pro manifestis, nihil illum hoc mandato juvit. Atque ita semper in angustia erat. Eo tempore habitabat in cellula, quam illi in suo monasterio patres Dominicani commodaverant, et institutum sibi morem orandi septem horas per diem flexis genibus prosequebatur, surgens assidue ad mediam noctem; nec flagellationes intermittebat, F quas ter in dies singulos sibi infligebat magno cum rigore, nec alia exercitia: sed nihil horum scrupulos depellebat, licet multis anteactis jam mensibus eum affligebant. Quadam vero die cum esset valde ab his afflictus, orationi se dedidit; in cujus fervore accensus clamare ad Deum cœpit magnis vocibus: Succurre, Domine, mihi, quia nullum in hominibus remedium, neque in ulla creatura invenio: quod si me putarem invenire posse, nullus labor mihi magnus esset. Ostende tu, Domine, ubi inventurus sim: ego vero, etiamsi catulum sequi oporteret, ut ab eo remedium accipiam, non recuso id facere.

24 Cum his cogitationibus agitaretur, tentabatur sæpe graviter magno cum impetu, ut magno ex foramine, quod in cellula erat, sese dejiceret. *ad extrema adductus,* Nec aberat foramen ab eo loco, ubi preces fundebat. Sed cum videret esse peccatum, se ipsum occidere, rursus clamabat: Domine, non faciam, quod te offendat. His et illis verbis sæpius

A. LUDOVICO CONSALVO.

sæpius repetendis, venit illi in mentem historia viri cujusdam sancti; qui, ut nescio quid a Deo impetraret, quod vehementer optabat, dies multos sine cibo egit, quoadusque id est consequutus. Cumque in hac cogitatione diutius fuisset, statuit tandem idem facere, neque comesturum se, neque bibiturum, apud se asserens, donec ei Deus prospexisset, aut se prorsus morti vicinum conspiceret: nam si se ad id vitæ extremum redactum vidisset, ut, nisi comederet, esset moriturus, tum statuebat panem petere et comedere.

a Deo tandem his liberatur;

25 Hoc die Dominico factum est post Communionem, neque tota hebdomada quidquam in os immisit; non intermissis interim pœnitentiæ officiis consuetis, ut divina Officia adiret, ut suis horis genibus flexis oraret, ut media nocte surgeret etc. At ubi dies Dominicus insequens advenit, quo erat illi pro suo more Confessio facienda; cum omnia, quæ ageret, etiam minutissima solitus esset suo confessario aperire, illud etiam indicavit, quod ea septimana nihil comedisset. Quare confessarius eum infringere illud jejunium præcepit. Ipse vero etsi vires sibi sufficere adhuc sentiret, tamen paruit confessario, eoque B die et sequenti liberum se a scrupulis sensit; die vero tertio, qui Martis erat, cum ad orationem staret*, venit illi in mentem peccatorum, atque ita, unum tamquam ex altero nasceretur, a peccato in peccatum elapsi temporis ejus cogitatio trahebatur, judicans, ea rursus sibi esse confitenda. Post has autem cogitationes tædium quoddam illum cepit vitæ, quam agebat, non sine impulsu, ut eam dimitteret. Hæc cum ita essent, placuit Deo, ut tamquam e somno excitatus, ex illis malis emergeret. Cum enim nonnihil jam experientiæ sibi comparasset ad diversitatem spirituum dignoscendam; ex iis lectionibus, quas a Deo acceperat, animadvertere incepit, quibus mediis ille spiritus eum invasisset: atque ita cum magna alacritate* decrevit, nihil se umquam ex anteactis in Confessione dicturum. Sic deinceps liber a scrupulis post eum diem fuit, pro certo habens, Dominum nostrum pro sua misericordia eum liberare voluisse.

* *Hispanice:* estando en oracion, *i. e.* cum in oratione esset

* *Hispanice:* claridad

quocum assidue erat conjunctus.

26 Præter horas septem, quas in preces impendebat, adjuvandis etiam animabus occupabatur nonnullorum, qui eum adibant. Quidquid erat reliquum diei, cogitationibus de Deo tribuebat ex iis, quæ die illo vel legisset vel meditatus fuisset. Sed cum se lecto committebat, sæpe C illi illustrationes permagnæ, et spirituales consolationes ingentes immittebantur, ut multum ejus temporis, quod sommo destinaverat, quod longum non erat, eriperent. Hac de re cum ipse aliquando cogitaret, perpendit, sibi tantum temporis esse constitutum, ut cum Deo ageret, et præter id, totum etiam diem reliquum; ac proinde dubitare cœpit, essentne illustrationes illæ a bono Spiritu; tandemque statuit apud se, satius esse, illis rejectis constitutum tempus somno tribuere: quod et fecit.

Modus agendi circa abstinentiam a carnibus, et familiaritas cum Deo:

27 Rursus cum eo firmiter persisteret, ut carne abstineret, neque ullo modo mutandum id sibi cogitaret; contigit die quadam mane postquam surrexisset, carnem ei præsentem fieri ad esum aptam*, quasi eam corporis oculis cerneret (cum quidem nullum prorsus carnis desiderium in eo præcessisset:) simul etiam voluntatis magnum quemdam assensum in se experiri ac sentire, ut postea carne vesceretur. Licet autem propositi sui prioris memor esset, tamen in eo dubitare non poterat, quin sibi comedendam esse D carnem definiret. Cum hoc confessario retulisset, admonuit, ut videret, essetne hæc tentatio: at ille expendens*, quod contigerat, dubitare de eo nihil poterat. Eo tempore ita Deus cum illo agebat, atque cum puero didascalus, cum eum erudit. Sive autem ob ejus ruditatem (ut ipse loquitur*) crassumque ingenium ita sentiret*, sive quod alium non haberet, a quo doceretur, sive ob stabilem voluntatem serviendi Deo, quam Deus ipse ei immiserat; [quæ quidem sine ampliore luce esse non poterat, ut in divino obsequio progrederetur*:] clare tamen judicabat, semperque judicavit, ita Deum secum egisse [ob meliorem finem*;] immo vero si hac in re dubitaret, existimaret, divinam se majestatem offendere. Ejus autem, quod dicitur, nonnulla confirmatio ex iis quinque capitibus, quæ subjiciemus, sumi potest.

* *Hispanice:* se le represento delante carne para comer.

* *Hispanice:* el confessor le dezia que mirase por ventura si era aquello tentacion: mas el examinando lo bien

* *Parenthesi inclusa, non sunt in Hispanico.*

* *Hispanice:* esto fuese

Inclusa uncinis non habentur in Hispanico.

* *Neque hæc sunt in Hispanico.*

quæ elucet ex devotione erga SS. Trinitatem.

28 Primum enim magna devotione afficiebatur erga sanctissimam Trinitatem, et diebus singulis ad tres Personas distincte preces fundebat: cumque etiam ad sanctissimam Trinitatem funderet; objiciebatur ejus animo, quomodo quadruplices preces ad Trinitatem dirigeret. Verum hæc cogitatio parum aut omnino nihil illi nego- E tii facessebat. Quadam vero die cum in gradibus ejusdem monasterii preces Horarias beatissimæ Virginis recitaret, cœpit ejus intellectus elevari, quasi sanctissimam Trinitatem triplicis plectri seu pulsatilis clavicordii tabellæ specie* cerneret, atque hoc cum tam multis lacrymis ac suspiriis, ut sibi ipse ab his temperare non posset. Cumque eo die supplicationem comitaretur, quæ ab eo templo prodibat, numquam cohibere se a lacrymis potuit usque ad prandium, neque a prandio aliud loqui poterat quam de sanctissima Trinitate, idque multis adhibitis collationibus seu similitudinibus, multumque diversis, magno etiam cum gaudio et consolatione. Ex quo illi in totam vitam ea relicta est impressio, ut cum ad sanctissimam Trinitatem orationem faceret, magnam sentiret devotionem.

* *Hispanice:* en figura de tres teclas.

Visiones circa mundi creationem, Eucharistiam, et Christi humanitatem.

29 Alio tempore objectus est ejus menti magna cum spiritus alacritate modus, quo mundum Deus condidit. Sibi autem videre videbatur rem quamdam albam, ex qua nonnulli radii egrediebantur, et ex qua Deus lumen emittebat. Ipse tamen neque hæc satis explicare poterat, neque meminisse earum illustrationum, quas tum in ejus animum Deus imprimebat. F

Adhuc Manresæ cum esset (fuit autem ibi anno ferme toto;) ibique etiam postquam consolationes a Deo cœpit percipere, et fructum perspexit, quem adjuvandis aliorum animis proferebat, ab externis* illis rigoribus destitit, quibus ante utebatur; jamque ungues præcidebat et crines. Sed ibi adhuc cum esset in templo ejusdem monasterii, et Sacro interesset, vidit quadam die internis oculis, dum corpus Domini elevaretur, quosdam tamquam radios albos ex alto demissos. Quamquam autem non posset tam longo intervallo temporis hoc meminisse * et explicare; tamen id quod clare vidit, illud est, quemadmodum in eo sanctissimo Sacramento erat Dominus noster Jesus Christus.

* *Hispanice:* extremos

* *Hispanice tantum est:* bien explicar, *i. e.* bene explicare

Sæpe et diu videbat oculis internis Christi humanitatem, cum orationi vacaret: figura autem, quam sibi cernere videbatur, erat tamquam corpus album, neque magnum neque parvum; sed non cernebat membrorum distinctionem. Hoc vidit Manresæ pluries; ac, si vicies aut quadragies diceret,

A

* *Hispanice:* otra vez lo a visto. *i. e.* alia vice id vidit.

* *Hispanice additur:* y le dieron tanta confirmacion siempre de la fe

Insigni illustratione

diceret, non auderet affirmare, se mentiri. Semel * vidit, cum esset Hierosolymis, rursus etiam cum circa Patavium ambularet. Beatissimam etiam Virginem Mariam vidit eadem forma sine ulla membrorum distinctione. His visis haud mediocriter tum confirmatus est *, ut sæpe etiam id cogitaret, quod etsi nulla Scriptura mysteria illa fidei doceret, tamen ipse, ob ea ipsa, quæ viderat, statueret, sibi pro his esse moriendum.

30 Ibat die quadam pro sua devotione in ecclesiam (credo divi Pauli titulo nuncupatam) quæ paulo amplius quam mille passibus a Manresa distat. Est autem via, quæ eo ducit, fluvio vicina. Cumque ita incederet suis devotionibus intentus, consedit vultu ad flumen converso, quod profunde ferebatur. Interea dum illic sederet, mentis ejus oculi aperti sunt, non ita, ut visionem aliquam videret, sed ut multa intelligeret cognosceretque spiritualia, sicut quæ ad fidei mysteria litterarumque peritiam pertinent; atque hoc tanta cum illustratione, ut ab eo * res omnes novæ viderentur. Neque clare tradi singula, quæ tum intellexit, possunt, tametsi plurima fuerint, sed illud tantum, quod magna quadam claritate mens ejus fuit illustrata, atque eo modo, ut, si omnia auxilia, quæ toto vitæ suæ curriculo ad sexagesimum secundum annum et amplius a Deo accepit, in unum colligantur, et quæcumque scivit, non videatur ex illis omnibus tantum esse consequutus, quantum uno illo tempore.

* *ex Hispanico* illi

B

et rerum spiritualium notitia prævenitur.

31 Hinc fuit ejus intellectus adeo illustratus, atque si alius factus fuisset homo, aliumque esset intellectum sortitus. Hæc res cum satis diu durasset, ante crucem, quæ ibi erat, genua flexit ad gratias agendas. Ibi se ei obtulit visum illud, quod sæpe apparuerat, sed numquam cognoverat, quid esset: illud dico, quod supra dictum est, pulcherrimum et multis tamquam oculis resplendens, quod se ejus oculis objicere solebat. Sed ante crucem facile perspexit, rem eam non ita specioso colore esse ac solebat: clareque admodum cognovit, magno cum assensu voluntatis, illum esse dæmonem. Itaque postea, quantumcumque magno tempore sæpius ei appareret, semper tamen baculo, quem gestare manu erat solitus, a se abigebat.

Æger contra vanam gloriam se armat,

32 Manresæ cum decumberet ex febri gravissima, ut mors instare videretur, ipseque manifeste judicaret, animam statim emigraturam; subiit animum ejus cogitatio, quod justus esset. In qua tantum laborabat, ut nihil aliud, quam illi repugnaret, positis sibi ob oculos peccatis propriis: sed ne sic quidem superare cogitationem poterat; quæ quidem multo illum affligebat magis, quam ipsa febris, propter conatum, quem ad superandum adhibebat. Et cum jam levius nonnihil de febre habuisset, et ab extremo illo vitæ termino aliquantum abscessisset, vociferari cœpit ad nobiles quasdam matronas, quæ invisendi ejus gratia eo venerant, ut pro eo amore, quo Deum diligerent, cum alias in mortis articulo eum positum cernerent, magnis vocibus clamarent: O peccator, et, Memento eorum, quibus Deum offendisti.

C

quam et in naufragio repellit

33 Alio tempore cum in Italiam Valentia navigaret, vi tempestatis clavus confractus est, eoque res devenit, ut ejus aliorumque judicio mortem evadere naturaliter non possent. Tunc igitur seipsum * discutiens ac præparans morte venturæ, non poterat timore ullo suorum criminum affici vel condemnationis: sed interim magna confusione ac dolore tenebatur, quod existimaret, se non bene usum esse donis iis et gratiis, quas ei Dominus communicaverat. Rursus alio tempore anno 1550 gravissima ægritudine laboravit, quam et ipse, et multi alii ultimam illi fore judicabant. Tunc autem, cum de morte cogitabat, tanta consolatione spirituali afficiebatur in eo, quod esset moriturus, ut totus in lacrymis liquefieret. Atque hoc illi ita continuum factum est, ut sæpe a mortis cogitatione animum avocaret, ne tantum ejus consolationis sentiret.

* *Hispanice additur,* bien

A. LUDOVICO CONSALVO.

Post morbum crassiora indumenta vestitur:

* *Hic est character tertius in originali, lingua Hispanica.*

* *melius,* domo

34 Adveniente * hyeme incidit in vehementem ægritudinem; a qua ut curatetur, eum civitas in domum * ejus posuit, qui pater erat cujusdam Ferreræ, qui postea in Balthasaris Fariæ famulatum venit: ubi summa cura atque diligentia curatus est. Et quoniam multæ jam nobiles et primatiæ matronæ devotione erga eum erant affectæ, vigilatum circa eum nocte veniebant. Ubi convaluit, vires tamen ejus imbecilles admodum, et gravis illi dolor stomachi relictus est. Itaque tum ob hanc causam, tum ob frigus hibernum, quod erat maximum, egerunt apud illum, ut vestes indueret et calceos, atque caput operiret. Accepit ergo exiguas duas vestes coactus, coloris cæsii, ex panno admodum crasso, et ejusdem coloris quasi semipileum. Optaverat autem jam pridem eo tempore de rebus tractare spiritualibus, et aliquos nancisci, qui earum essent capaces. Tempus interim adventabat, quo ipse Hierosolymitanam profectionem aggredi instituerat.

E

discedit Barcinonem, in Italiam navigaturus nullo admisso socio, aut viatico:

35 Igitur initio anni 1523 Barcinonem versus discessit, ut navem conscenderet. Etsi autem aliqui se illi offerrent comites; non admisit tamen, sed solus proficisci voluit, propterea quod plurimum in eo ponebat, ut solum Deum pro refugio haberet. Quo factum est, ut nonnullis, qui vehementius instarent (neque enim linguam Italicam aut Latinam noverat,) ut socium quemdam sibi assumeret, prolatis commodis, quæ inde percipere posset, eoque multum collaudato; ipse responderit, tametsi filius aut frater esset ducis Cardonæ, se tamen eum comitem non habiturum, propterea quod tres virtutes habere cuperet, fidem, charitatem, ac spem: quod si socium duceret, cum fame laboraret, auxilium ab eo expectaret, et si cadere eum contingeret, operam suam ei conferret ad surgendum; atque his rationibus de eo confideret, et erga illum afficeretur: se vero fiduciam hanc et spem et affectionem in uno Deo reponere velle. Hoc vero, quod ita dicebat, animo quoque sentiebat. Eam ob causam non modo solus navim conscendere optabat, sed etiam sine ullo viatico. Cumque de vectura agere cœpisset, obtinuit a navarcho, ut gratis veheretur, quandoquidem nummi ei non erant; sed ea lege, ut nautici panis, quem bis-coctum vocant, tantum in navim inferret, quantum ipse in navigando posset insumere in sui alimoniam; secus autem se nullo modo eum admissurum.

F

ex judicio tamen confessarii panes admittit, nummos reliquos a se abdicans

36 Cum igitur de eo pane quærendo agere vellet, magnis scrupulis agitari cœpit: Hæccine illa spes est ac fides in Deum, qua tibi non defuturum eum certo tenebas? atque hoc tanta vi ac efficacia, ut vehementer illum vexarent. Tandem incertus, quid ageret (utrimque enim rationes videbat probabiles) rem in confessarii judicio statuit relinquere. Cui quidem primum aperuit quanto profectionis desiderio teneretur, et ejus sequendi, quod in majorem Dei gloriam foret: deinde causas ostendit, quibus ipse in dubitationem venisset, an viaticum esset secum delaturus. Confessarii judicium fuit, ut peteret, quod erat necessarium,

A. Ludovico Consalvo.

necessarium, idque secum navi imponeret. Igitur cum id a nobili quadam femina peteret, rogavit illa, quo esset profecturus. Substitit ille nonnihil hæsitans, an ei aperiret, neque amplius tandem ei dicere ausus est, quam in Italiam et Romam velle venire. Cui illa admirans ac velut attonita, Romam? (inquit:) atqui ii, qui eo se conferunt, nescio quales redeunt. Significabat autem his verbis mulier, Roma paulo meliores redire, quod fere eo proficiscerentur, non propter pietatem ac devotionem. Mulieri ne detegeret profectionem suam in Urbem sanctam Hierusalem, in causa fuit inanis gloriæ metus, quo vehementer affligebatur, ut ne locum quidem, quo ortus esset, neque familiam auderet indicare. Pane accepto, navem conscendit. Sed cum adhuc illi superessent nummi quinque vel sex (quos blancas *a* Hispani appellant) ex iis, quos ostiatim mendicando acceperat, quo modo ipse victitare solebat; eos juxta navis stationem reliquit scamno superpositos.

Magno fertur erga personas spirituales affectu.

37 Barcinone egerat dies paulo plures quam viginti, priusquam navim ingrederetur. Quo tempore, sicut ei moris erat, spiritales personas omnes investigabat, tametsi in eremitoriis longe ab urbe morarentur, ut cum illis ageret. Sed neque illic, neque Manresæ, quamdiu ibi fuit, quemquam offendere potuit, qui tantum eum promoveret, quantum optabat. Una mulier visa est illi penitus in rerum spiritualium arcana ingressa, quæ ipsi dixerat, rogare se, ut Christus Jesus illi appareret. Itaque postquam Barcinone abscessit, anxietatem illam deposuit quærendi spirituales personas.

ANNOTATA.

a *Monetæ minutioris argenteæ, vel ære et argento mixtæ est species, teste Cangio in Glossario.*

CAPUT IV.

Adventus Romam, Venetias, Hierosolymam; atque ad loca sacra.

Vehementi vento celeriter Caietam devectus succurrit periclitanti aliquarum pudicitiæ:

Inter navigandum vento usi sunt vehementi a puppi, quo factum est, ut intra dies quinque et noctes, Barcinone Caietam *a* applicarent, quamvis non sine magno omnium metu ob gravem tempestatem. Regionem illam omnem pestis timor obtinebat: nihilominus tamen ipse, ubi e navi descendit, Romam versus pergere cœpit. Addiderunt se illi comites ex iis, qui in navi eadem fuerant, mater una cum filia, quam ducebat mater monachi habitu *b*, et quidam adolescens; nam et hi mendicando victum quæritabant, qua ex causa ipsum sunt secuti. Ubi in pagum quemdam venere, multos maximum ignem circumstantes offenderunt; qui cibum eis dederunt, et plurimum vini, invitantes ipsos studiose, ut facile appareret, illis id sese facere, ut eos calefacerent. Post hæc ita eos sejunxerunt: matrem cum filia in superiore cellula constituerunt; peregrinum et adolescentem in stabulo. Media nocte sensit ipse, in superiore domus parte clamores edi maximos. Cumque surrexisset, ut inspiceret, quidnam id rei esset, invenit in atrio matrem cum filia, utramque lugentem et querentem, quod vim illis inferre quidam voluissent. Ex hac re tantus illum invasit impetus, ut vociferari inciperet: Hoccine ferendum est? aliasque hujusmodi querimonias, quas tanta efficacia proferebat, ut omnes obstupescerent; neque ullus tamen fuit, qui ei nocere ausus sit. Puer * jam aufugerat, tres ii una iter ea hora, etsi nox esset, ingressi sunt.

* *Clarius,* adolescens

impetrat introitum civitatis: deinde Romam ingreditur:

39 Juxta erat civitas: ad quam cum pervenissent, clausam offenderunt. Itaque noctem illam in templo quodam egerunt aquis permadente; ac ne mane quidem ingressus in civitatem illis permissus est. Extra autem nihil eleemosynæ reperiebant, tametsi ad pagum quemdam profecti fuissent, qui haud longe inde abesse videbatur. Ibi Peregrinus substitit, ulta progredi præ debilitate non valens. Mater et filia Romam petiere. Eo die magna hominum multitudo ex civitate simul egressa est: et certior factus Peregrinus, Dominam urbis * in his * adventare, obviam ei factus aperit, ex sola debilitate male se habere; itaque rogare se, ut in urbem ingredi permitteretur, quo remedium quærere liceat. Hoc vero illa facile concessit. Ipse vero mendicare aggressus, sat multos quadrantes seu quatrinos conquisivit: ex quibus recreatis viribus, iter suum post dies duos prosequutus est, et Romam pervenit ad diem Dominicam Palmarum.

* *Hispanice:* de la tierra. *i. e. territorii.*
* In his *non est in Hispanico.*

unde pergit Venetias, aliis frustra dissuadentibus, ut tendat Hierosolymam.

40 Ibi qui eum alloquebantur, scientes ei nummos non esse ad Hierosolymitanam profectionem suscipiendam, cœperunt hanc ei dissuadere, multis rationibus confirmantes, fieri non posse, ut sine pecuniis eo navigaret. At ipse magna quadam certitudine apud animum suum tenebatur, ut dubitare non posset, quin modum esset rationemque inventurus, qua illuc proficisceretur. Itaque octavo * a festo Resurrectionis die *e*, accepta ab Adriano VI benedictione, Roma discessit Venetias versus. Habebat interim sex septemve aureos nummos, quos ei dederant, ut haberet, unde nautæ persolveret Venetiis Hierusalem usque; ipse vero acceperat victus nonnihil metu, quem ei incusserant, non posse eum secus eo pervenire. At die tertio, quo Roma exisset, cœpit agnoscere, id ex diffidentia profectum fuisse, doluitque, quod accepisset, et cogitabat num eos esset dimissurus. Tandem tamen decrevit, largiter impendere in eos, qui se obtulissent, qui ut plurimum mendici erant. Atque id ita fecit, ut cum Venetias venisset, nihil amplius quam paucos quatrinos *d* haberet, qui in eam noctem ei fuerunt necessarii.

* *ex Hispanico adde,* vel nono

In itinere Veneto recreatur visione, et urbem intrat;

41 In hoc itinere Venetias usque propter custodias, quæ pestilentiæ metu positæ erant, semper in porticibus excubabat: et semel contigit, ut surgenti mane occurrens homo in fugam se daret magno cum terrore, ob id nimirum, quod perquam pallidum eum et valde exanguem vidisset. Hunc in modum iter prosequens Chiozam *e* pervenit cum nonnullis, qui se in socios adjunxerant. Ibi didicit, ingressum in Venetias non fore concedendum. Itaque socii Patavium pergunt, ut inde chirographum acciperent, quo se valere testarentur, nec peste esse infectos. Abiit et ipse cum aliis: sed quoniam celeriter admodum incedebant, sequi eos non poterat, desertus ab iis sub noctem in campo quodam amplissimo: in quo Christus ei apparuit ea forma, qua, ut, diximus antea, solitus erat, plurimumque eum corroboravit et confirmavit. Hac consolatione animatus, postridie mane, nullo conficto chirographo (quod

A (quod socii fecisse creduntur) ad portas Patavinas pervenit, et ingressus est, nihil interim custodiis interrogantibus; quod idem et in exeundo ei contigit. Quam rem plurimum admirati sunt socii, qui chirographum acceperant, ut Venetias ingredi possent, quod nec accipere ipse curavit.

ubi pauperem

42 Cum Venetias ventum esset, accessere custodes in naviculam, et sciscitati singulos, quotquot in ipsa erant, soli ipsi nihil prorsus dixerunt. Venetiis victum emendicabat, et dormiebat in platea* divi Marci; neque umquam domum legati imperatoris adire voluit; neque peculiarem aliquam diligentiam adhibebat quærendis nummis, quibus Hierosolymam navigaret; et tamen certissimum apud se habebat, Deum illi modum exhibiturum, quo illuc perveniret. Quare ita confirmabatur, ut nullis rationibus, quascumque objicerent, induci in dubitationem posset. Quadam die incidit in hominem Hispanum divitem, qui ex eo interrogabat, quo proficisci vellet; et agnita ejus intentione, duxit illum in domum suam ad prandendum, ubi et dies aliquot eum habuit, dum discessus pararetur. Is mos erat Peregrino jam inde a Manresa, ut mensæ cum aliis assidens numquam loqueretur, nisi respondendi gratia breviter; sed audiebat, quæ dicerentur, et nonnulla subnotabat, quorum occasione, sumpto jam cibo, de Deo loqueretur. B

* *Hispanice*: en la plaza

et optimi exempli vitam ducens, morbo non avocatur ab itinere Hierosolymitano.

43 Qua ex re vir ille probus et universa ejus domus ita erga eum erant affecti, ut retinere voluerint et cogere, ut apud se maneret: idemque ille vir, qui ei hospitium præbebat, ingressum ei ad Venetiarum Ducem dederit. Quem ut Dux vidit, jussit in eam navem admitti, qua prætores præfectique in Cyprum erant vehendi. Multi eo anno Venetias se contulerant peregrini, ut Hierosolymam proficiscerentur: sed major pars retrocesserat ob recentem Rhodi *f* casum, quæ a Turcis fuerat occupata. Supererant tamen in peregrinorum* navi numero 13 (hæc autem prior solvebat): octo vero aut novem prætoriam navim expectabant. Et cum tempus advenisset, ut ea solveret, ecce febris gravissima Peregrinum invasit, a qua, cum eum dies aliquot male habuisset, liberatus est. Navis eo die erat solutura, quo medicamentum sumpserat, et rogantibus domesticis, utrum posset navem ingredi, medicus respondit, posse quidem, sed ita, si ibi sepeliri vellet. Ipse nihilominus ingressus est, et ea die discessit, tantumque evomuit, ut levius illum habuerit; omninoque convalescere C cœpit. In ea navi quædam turpia committebantur, quæ ipse magna severitate reprehendebat.

f

* *Hispanice*: pelegrina

Periclitatus quia reprehendebat vitia, necnon apparitionibus per viam recreatus,

44 Hispani, qui in eadem navi erant, eum admonebant, ne id faceret, propterea quod agerent reliqui de eo relinquendo in insula quadam: sed ventus ita flavit, ut brevi Cyprum pervenirent; ubi ea navi relicta, ad alium portum, quem Salinas vocant, leucas decem inde distantem profecti sunt. Ingressus in navem peregrinorum, nihilo magis viatici quidquam intulit, quam quod in alteram, spem nimirum, quam in Deum conceperat. Toto illo tempore sæpe ei apparuit Dominus, magnamque consolationem conatumque adferebat. Videbatur autem sibi videre rem quamdam rotundam, tamquam ex auro, et magnam, quæ se illi præsentem faceret. Inde venerunt Sapham *g*, et cum asinis insidentes (ut moris est) Hierosolymam versus pergerent, duobus ab urbe passuum millibus, Hispanus quidam, vir, ut videbatur, nobilis, nomine Didacus Nugnes*, magna cum devotione dixit ad peregrinos omnes; quandoquidem paulo post eo venturi erant, unde sancta Civitas prospici posset, pium fore ac bonum, ut singuli suas præpararent conscientias, et silentio incederent.

g

* *Hispanice*: Manes

A. Ludovico Consalvo.

sanctam Civitatem intrat:

45 Ea res cum omnibus probata fuisset, singuli se collegerunt, et paulo antequam in eum locum venissent, unde Civitas conspicitur, ex asinis descenderunt, propterea quod monachos cum cruce se expectantes aspexerunt. Conspecta Civitate, magna consolatione Peregrinus affectus est, et, prout alii dixerunt, communis fuit omnibus hilaritas quædam, quæ non videbatur carnalis*. Eamdem quoque devotionem sensit semper in locis sanctis invisendis. Firmiter autem constituerat, ut Hierosolymis remaneret, ut loca illa sancta semper inviseret, et animabus prodesset; atque hanc ob causam litteras ad Guardianum habebat, quibus ei commendabatur. Quas cum redderet, sui quoque animi institutum illi aperuit, quod ibi pro animi sui devotione remansurus esset. Causam autem alteram non indicavit, ob adjuvandas animas: hanc enim nemini aperiebat; illam autem alteram sæpe patefecerat. Guardianus respondit, non videre se, quid fieri posset, ut remaneret: domum enim tanta inopia laborare, ut ne suos quidem alere posset; ideoque E animatum se esse*, nonnullos in Occidentem cum peregrinis mittere. Peregrinus se nolle aliud dixit, quam ut confessionem ejus audiret, cum eam facturus accederet. Hoc modo fieri posse Guardianus asseruit: sed expectaret Provincialis adventum (Credo autem, hunc supremum hujus Ordinis illis in regionibus fuisse) et tamen apud Bethlehem erat.

* *ex Hispanico*: naturalis.

* *Hispanice*: que estava determinado

sed prohibitus in ea

46 Hac pollicicitatione id* quasi securus Peregrinus cœpit litteras Barcinonem conscribere ad spirituales personas. Jam unas scripserat, et alteras scribebat; cum pridie, quam discedendum esset, accersitum eum veniunt, Provincialis (jam enim redierat) et Guardiani nomine. Tunc Provincialis benigne eum alloquutus explicat, audisse se de ejus instituto pio, quo manere in locis illis sanctis decreverat, deque ea re diligenter cogitasse: multos enim eodem desiderio raptos, alios mortem obiisse, alios captos fuisse; suæ Religioni deinde obligationem relinqui, captivos redimendi: quamobrem ad iter se pararet, postridie cum peregrinis suscipiendum. Ad hæc Peregrinus respondit, hoc propositum sibi esse firmissimum, nec putare se ulla ex causa dimissurum, quin exequeretur; illudque modeste in- F sinuavit, tametsi Provinciali minime videretur, si tamen ejus præceptum peccato eum non obstringeret, se non prætermissurum metu aliquo, quin animi propositum sequeretur. Provincialis auctoritatem sibi esse dixit a Sede Apostolica, ut amandaret retineretve, quos amandandos et retinendos existimaret, utque etiam excommunicaret, qui parere nollent, quando ab ipso amandarentur; se vero ea de re ita censere, quod remanere eum non expediret.

* *Id non habetur in Hispanico,*

longam moram trahere. loca quædam sacra visitat sine duce.

47 Cumque Pontificia diplomata ei ostendere vellet, quibus excommunicandi auctoritas continebatur; dixit, nihil esse opus; se enim eis credere, et quando ipsis ita videbatur, eamque auctoritatem habebant, eis pariturum. Post hæc eo reversus, ubi ante erat, magno captus est desiderio, ut Oliveti montem iterum inviseret priusquam discederet, quandoquidem non ferebat Dei voluntas, ut in sanctis illis locis commoraretur. In eo monte petra quædam est, e qua Dominus noster in cœlos ascendit, in qua ejus vestigia nunc

A. LUDOVICO CONSALVO.

nunc etiam cernuntur impressa: atque hoc erat, quod iterum videre cupiebat. Itaque nemine admonito, neque ullo accepto duce (est autem res periculi plena, si quem Turca aliquis tamquam dux non comitetur) seipsum clam aliis subtrahens, solus montem Oliveti petit, et cum ei nollent ingressum custodes permittere, cultellum eis ex calamario protulit ac dedit. Facta autem oratione, magna cum consolatione, animum subit desiderium eundi in Bethphage; ubi cum esset, rursus ei occurrit, non satis se dispexisse in Oliveti monte, qua in parte esset pes dexter, et qua sinister. Reversus igitur eo, forfices, ut credo, quas gerebat, custodibus dedit, ut se ingredi permitterent.

et ideo monachorum opera reducitur.

48 Posteaquam in monasterio rescitum est, illum ita abiisse sine duce, diligentiam adhibuerunt monachi in eo quærendo. Descendens igitur ex Oliveti monte, incidit in Christianum, unum ex iis, qui a cingulo nuncupantur, qui in monasterio ministrabat. Hic vehementer irati hominis vultum præ se ferens, ingenti baculo, quasi percussurus, ei minabatur, et ad eum accedens brachio firmiter apprehendit. Se vero ipse duci facile permittebat: sed nihilominus bonus ille vir semel
B correptum numquam dimisit, a quo interea dum duceretur ita comprehensus, magnam in eo itinere consolationem a Domino accepit, cum quidem sibi aspicere videretur Christum semper supra se incedentem. Atque hoc continuate perduravit magna cum abundantia, donec ad monasterium rediit.

ANNOTATA.

a *Urbs est regni Neapolitani in provincia Terræ laboris.*

b *In Hispanico est:* en habitos de muchacho: *i. e.* in vestimentis juvenis.

c *Ribadeneira lib.* I, *cap.* X *ponit,* octavo post Dominicæ Resurrectionis die abeuntem *etc. Præmiserat, Romam venisse ad diem Dominicum Palmarum; quo si illud* octavo post *referas, videatur Sanctus ibidem tantum mansisse usque ad diem Dominicæ Resurrectionis: sed* τὸ post *refer ad diem Paschæ; adeo ut Sanctus non discesserit in ipso festo, sed octavo post illud die*, vel *(ut ex Hispanico supra in margine notatur)* nono: *dicit enim Ribadeneira apud Quartemontium cap.* IV: Romæ cum ad dies quindecim subsisteret *etc.*,
C *post Dominicam Palmarum, qua ibidem dixerat, ipsum Romam pervenisse.*

d *Italice* quattrini; *estque parva moneta valoris sexagesimæ partis Lyræ; vide Vocabularium academiæ Cruscanæ.*

e *Vocatur Fossa Clodia apud Ribadeneiram lib.* I, *cap.* X.

f *Capta quippe est ista insula anno* 1522, *die Natali Domini.*

g *Hispanice est* Jafa, *teste P. Ignatio Pinio, quam putat esse* Joppen. *Istius patris opinio confirmatur ex Baudrando tomo* II *parte altera, in qua nova nomina locorum veteribus præponuntur: nam ibi occurrit* Jaffo vel Jaffa, Joppe, urbs excisa Terræ sanctæ. *De qua videri possunt plura apud Franciscum Quaresmium in Terræ sanctæ elucidatione tom.* II, *lib.* IV, *peregrinatione* 1, *cap.* I: *modus autem, quo peregrini excipiuntur in Sancta civitate, et iterum ex ea dimittuntur ad propria, traditur peregrinatione secunda, cap.* I.

D

CAPUT V.

Adventus in Apuliam, Venetias, Ferrariam. ac Genuam; captus pro speculatore, contemnitur tamquam demens; studia Barcinone ac Compluti.

Miro modo servatur navis, quæ Sanctum vehebat, a tempestate:

Postridie ejus diei inde abierunt, et Cyprum perlati peregrini, in diversas naves dispersi sunt. Erant in eo portu naves tres aut quatuor, quibus Venetias iter erat; una Turcarum, altera admodum exigua, tertia dives admodum et firma opulenti hominis Veneti. Hujus navarchum rogaverunt nonnulli ex peregrinis, ut Peregrinum veheret: at ille ubi rescivit nummos ei non esse, noluit; tametsi illum multis rogantibus, ac Peregrinum collaudantibus: quibus et respondit, ut, si sanctus esset Peregrinus, ita transfretaret, sicut B. Jacobus, aut quid simile. A E navarcho minoris facile iidem impetrarunt, quod volebant. Die quadam mane solverunt favente vento: sed ad vesperum superveniens tempestas naves in diversa distraxit: et magna illa eidem insulæ Cypro allisa periit; quæ Turcarum erat, et ipsa cum vectoribus omnibus periit. Exigua vero illa, etsi diu cum tempestate luctata est, tamen Apuliæ quoddam littus appulit. Erat id tempus hyemis, ingentia frigora, et nives decidebant; neque aliud vestium habebat Peregrinus, quam femoralia ad genua usque ex crassa quadam tela, et calceos, tibiis interim prorsus nudis; præterea thoracem ex nigra tela apertum, et ad humeros multis sectionibus proscissum, et vestem perexiguam pili modici.

qui anno 1524 Venetias appulit; indeque profectus, Ferrariæ nummos suos distribuit pauperibus.

50 Dimidiato Januario anno 1524 Venetias pervenit: partem alteram ejus mensis, et totum Novembrem et Decembrem in navi egerat a Cypro. Venetiis unum ex his offendit, qui eum in domos suas receperant, priusquam Hierosolymam proficisceretur. Is ei 15 vel 16 Julios *a* nummos in elemosynam largitus est, et nonnihil panni, quod ipse complicatum stomacho imposuit, ob frigoris, quod tum vigebat, vehementiam. Peregrinus posteaquam didicit, Dei esse voluntatem, F ut Hierosolymis non remaneret, rediens semper apud se cogitabat, quid agendum. Tandem ea illi sententia probabatur magis, magisque eo ferebatur, ut aliquamdiu litteris operam daret, quo animabus posset opem ferre; eamque ob causam Barcinonem ire statuebat. Itaque Venetiis Genuam rursus profectus est: et cum esset Ferrariæ, oraretque in maximo templo, eleemosynam ab eo mendicus petit; cui marchetum, quod quinque aut sex quadrantes valet, porrexit; rursum alter post illum, cui nummulum dedit nonnihil amplius valentem: post hos succedit tertius, et cum nihil jam amplius minutioris monetæ, sed Julios tantum nummos haberet, dat unum ex his. Mendici ut eum viderunt eleemosynas ita largientem, nihil aliud quam confluebant; atque hoc modo, quidquid habuit nummorum, impendit. Tandem multis una adventantibus eamdem ob causam, respondit ipse, ut sibi ignoscerent, jam enim sibi nihil esse reliquum.

51 Ita Ferraria discedit, Genuam petiturus. Occurrerunt

A *In via Genuensi pro speculatore capitur,*

Occurrerunt in eo itinere milites nonnulli Hispani, qui ea nocte humane eum tractarunt, nec parum sunt admirati, quod ea via iter ageret, quoniam necesse erat, ut per media utrorumque castra, Gallorum et Imperialium, transiret : rogaruntque, ut omissa regia via, aliam sequeretur tutiorem, quam ipsi indicabant. Non secutus illorum consilium recta proficiscitur, et in oppidum incidit mœnibus cinctum. Ibi eum custodes correptum, tamquam speculatorem in domunculam haud longe a porta injiciunt, et, ut moris est in hujusmodi suspicionibus, sciscitari ex eo pleraque cœperunt. Ille ad singula, quæ rogaretur, nihil se eorum nosse respondit. Quare illi vestibus exutum et calceis, omni ex parte scrutati sunt, si quas forte litteras ferret. At ubi nihil ex eo resciverunt, ad præfectum militum ducunt; neque impetrare potuit, ut veste sua tegeretur, sed thorace tantum et femoralibus.

et affectato stupide agendi modo,

** Hispanice* representacion, *i. e.* repræsentatio

52 Cum in hunc modum pergeret, ei sese obtulit capti et ducti Christi recordatio *, tametsi ea non fuit visio sicut cæteræ. Ductus autem est per vias tres ejus oppidi, easque magnas, absque ulla mœstitia, immo cum gaudio et consolatione. Mos erat Peregrino, quemcumque alloqueretur, per VOS id facere, nullo addito nomine vel dominationis vel reverentiæ, devote concipiens hac simplicitate usos Apostolos ac Christum ipsum. Interea igitur dum ita per vias illas duceretur, venit illi in mentem bonum fore, ut omissa ea consuetudine, dominationis vocabulo præfectum tunc honoraret; neque id sine aliquo metu suppliciorum, quibus afficere eum possent. Verum ubi agnovit, esse tentationem; Quandoquidem (inquit) ita est, ego neque dominationis eum appellabo nomine, neque ante eum honoris gratia flectam genu, neque pileolum e capite auferam.

B

ad præfectum ducitur, et pro demente habetur.

53 Ventum cum est in præfecti palatium, paulisper in aula demissiori demittitur; tum paulo post eum præfectus alloquitur : ipse nullo civilitatis genere exhibito, pauca quædam verba respondit, fatis longo etiam intervallo distincta. Ex his præfectus pro demente eum habuit, et ad eos, qui adduxerant, Hic vir (inquit) est expers sensus; date ei, quod suum est, et foras eum ejicite. Egredienti e palatio occurrit Hispanus quidam; qui, ita ut erat, duxit eum domum suam, et jentaculum ei dedit, et quidquid in eam noctem illi erat necessarium. Mane iter prosequens usque ad vesperum, conspectus est a duobus militibus a a turri quadam, et captus ductusque est ad ducem militum Gallum. Hic inter cætera rogat, unde sit : Peregrino vero respondente, se esse e provincia Guipuscoa; et Ego, inquit Dux, non longe inde sum; statimque jussit illum deduci, et cœnam ei apponi, ac bene tractari. Alia quædam minoris momenti in eo itinere illi evenerunt. Tandem ubi Genuam pervenit, agnitus est a Cantabro quodam nomine Portundo, qui alias eum erat alloquutus, cum esset in familia regis Catholici. Hujus opera in navem admissus est, quæ Barcinonem petebat; in qua parum adfuit, quin ab Andrea Doria *b*, tum Francorum partes sequente, caperetur; navim enim persequutus est.

C

b

Studia Barcinone, *c*

** Hisp* comunico su inclinatio de studar

54 Barcinone contulit institutum animi * cum Isabella Rosella *c* matrona primaria et in primis pia, et cum Ardebalo quodam grammatico ludi magistro : uterque probavit vehementer; et hic gratis se eum docturum, illa ministraturam omnia vitæ subsidia promisit. Erat Manresæ monachus (opinor e S. Bernardi familia) spiritualis admodum : cum hoc optabat Peregrinus commorari, quo spiritu magis proficeret, et animabus prodesset. Itaque accepit oblatam conditionem, si modo Manresæ non inveniret, quod sperabat. Eo deinde profectus, monachum offendit mortem obiisse. Quare Barcinonem reversus cœpit in litteras diligenter incumbere; sed ejus proposito multum illud obstabat, quod, cum lectiones memoriæ mandare conaretur (id quod in grammaticis principiis necessarium est) novæ illi intellectiones rerum spiritualium novique gustus infundebantur, atque hoc ita abunde, ut capere memoria nihil posset, neque illud a se rejicere, tametsi plurimum reluctaretur.

A. LUDOVICO CONSALVO.

eorum profectum dæmone impediente per alias species.

55 Cum igitur sæpe apud se cogitaret : Ego cum ad orandum me compono, et Missæ intersum, tam efficaces non experior intellectiones; agnovit paulatim, genus id esse tentationis. Itaque, oratione facta, rogat doctorem suum, ut pauca verba ex se audiat in templo beatissimæ Mariæ a Mari nuncupato, quod ab ipsius doctoris domo non longe aberat; et postquam consedisset, fideliter aperit, quidquid ipse animo experiretur, et quam parum eo usque eam ob causam profecisset. Verum, inquit, polliceor, me non defuturum scholæ tuæ, quin hosce duos annos te audiam, si modo Barcinone panem et aquam invenire possim, quibus alar. Hac professione magna cum efficacia emissa, numquam deinceps eam tentationem expertus est. Dolor e stomacho, qui eum Manresæ corripuerat, et cujus causa calceos induerat, jam desierat, et jam inde ex eo tempore, quo Hierosolymam digressus fuerat, bene ex stomacho habuerat. Itaque cum Barcinone operam litteris daret, desiderium illum cepit redeundi ad anteactas pœnitentias. Facto igitur in soleis calceorum foramine, in dies magis magisque eos frangebat, donec jam nihil superesset aliud, quam operimentum superius.

E

Explorat per alium, quantum profecisset, et Complutum cogitat.

56 Post exactos in litterarum studio annos duos, quibus aiebant plurimum profecisse, magister ejus idoneum eum dicebat, ut philosophiæ studia (Artes vulgo vocant) aggrederetur, eaque de causa, ut Complutum peteret, hortabatur. At ipse profectus sui experimentum prius a doctore quodam theologo sumi voluit. Qui cum idem consilium dedisset, abscessit Peregrinus Complutum solus, tametsi jam tum socios aliquot (ut opinor) haberet. Compluti cœpit mendicare, et eleemosynis victitare : ac post 10 vel 12 dies, quam hoc vitæ genus fuerat sequutus, presbyter quidam, et cum eo nonnulli, conspecto eo, quod eleemosynam peteret, ludibrio eum habere et contumeliis afficere cœperunt, quæ in eos conjici solent, qui cum sani sunt, mendicant tamen. Hæc cum audiret qui novo hospitali * præerat, ejus, ut videbatur misertus, ad se vocatum ducit in nosodochium *, ibique ei et cellam, et quidquid præterea opus habebat, præbuit.

F

** Hisp. additur :* de la taracana

** Hisp.* hospital

quo pervenit anno 1526. cum fructu

** Hisp.* estudio

** Hisp.* quasi

57 Annus agebatur vigesimus quartus supra 1500, cum Barcinonem pervenit, Quadragesimæ tempore. Fuit * autem ibi annos duos. Quare ad 1526 Complutum venit : ibi egit * annum unum ac dimidiatum, quo tempore studium suum impendit in terminos et Summulas Soti, Alberti Physicam, et Magistrum sententiarum. Exercebatur etiam dandis Exercitiis spiritualibus, et docenda doctrina Christiana. Ex quibus rebus profectus colligebatur ad Dei gloriam; siquidem plerique in magnam rerum spiritualium cognitionem et gustum perducti sunt : alii tamen tentationibus variis tenebantur, qualis illa, qui sibi flagella infligere non poterat, quasi ab aliquo manus

A. LUDOVICO CONSALVO.

manus ejus retinerentur. Ex his aliisque hujusmodi rebus rumores in populo creabantur; sed præcipue ex concursu hominum frequentissimo eo convenientium, ubi Christianam institutionem tradebat. Ubi primum Complutum adiit, consuetudo illi intercessit cum Didaco Guya * *d*, qui in fratris typographi domo commorabatur, neque ei quidquam eorum deerat, quæ sunt ad vitam necessaria. Itaque eleemosynam in alendos pauperes etiam conferebat, et habebat domi tres peregrinos socios *. Quadam die venit ad eum Peregrinus petens eleemosynam, ut necessitatibus nonnullorum prospiceret. Didacus sibi nummos non esse affirmat; scrinium tamen aperit, ex quo lecti ornamenta varii coloris, candelabra, et alia nonnulla ejus generis acciperet: quæ omnia linteo complicata Peregrinus humeris suis imposuit, et pauperibus opem laturus abscessit.

* *Hisp.* don Diego de Guia *d*

* *Hisp.* los tres companeros del Pelegrino.

Rumores ibidem contra Sanctum concitantur ob vestitum:

58 Complutí, sicut dixeram, magni rumores excitati fuerant ex iis, quæ ibi fiebant, toto oppido aliis alia dicentibus, ut Toletum quoque ad Inquisitores res perveniret. Qui cum venissent Complutum, hospes eorum peregrinorum * admonuit, quod ipse sociique ejus ab eis sagati *e*, et (ut opinor) Illuminati *f* vocarentur, quodque carnificinam de ipsis facturi essent. Et inquisitione statim habita in eorum vitam, cum illam unam ob causam Complutum venissent, ne accersitis quidem illis Toletum redierunt, re tota relicta Vicario Figueroa, qui nunc cum Imperatore agit. Is post aliquot dies vocatis ad se dixit, inquisitum esse in vitam ipsorum, et causam omnem esse perscriptam ab Inquisitoribus, sed nullum errorem neque in doctrina, neque in vitæ ratione esse inventum: quare posse illos agere, quæ prius, citra impedimentum: sed cum Religiosi non essent, sibi non bene videri, quod uno omnes habitu uterentur, satiusque fore, atque se illis præcipere, ut Peregrinus et Artiaga nigris vestibus, Calistus et Caceres leonatis uterentur, Joannicus Gallus adolescens, ita, ut erat, remaneret.

* *Ex Hisp.* Peregrinum *e* *f*

B

qui jubetur etiam esse tectis pedibus.

* *Ex Hisp.* quæ jubebantur

59 Peregrinus se, quæ videbantur *, facturos respondet: Verum interim, inquit, nescio quid fructus adferant hæ inquisitiones, cum cuidam ante aliquot dies sacerdos quidam Sacramentum porrigere noluerit, quia octavo quoque die communicabat, et mihi quoque dabat gravate et difficulter. Nos id scire vellemus, ullamne hæresim in nobis deprehenderit. Non, inquit Figueroa; nam si deprehendissent, vos combussissent. Et te (inquit Peregrinus) comburerent, si hæreseos convincereris. Tinguntur vestes, ut eis præceptum fuerat. Hinc ad 15 vel 20 dies jubet Figueroa Peregrinum non nudis ingredi pedibus: ipse vero calceamenta induit, ut erat in hujusmodi rebus facile obsequens, cum ei præciperentur. Quarto post mense rursum in eos inquisitionem idem Figueroa exercet, ac præter consuetas causas, credo inde occasione sumpta, quod mulier quædam conditionis non contemnendæ et viro nupta, singulari devotione erga Peregrinum tenebatur, et diluculo operta (ut fit Compluti) in Hospitale veniebat, eoque ingressa, operimento sublato, ad Peregrinum ibat. Sed ne tum quidem quidquam repertum est, nec accersitus Peregrinus, re expensa, neque illi quidquam dictum.

C

D

ANNOTATA.

a *Nummus est argenteus in Italia notissimus, æquivalens decimæ parti unius scuti Romani.*

b *Fuit is celeberrimus seculo* XVI *archithalassus; de quo plura auctores.*

c *Maffeius lib.* I *Vitæ* S. Ignatii, *cap.* XVI, *et Orlandinus lib.* I, *num.* 33, *et lib.* V, *num.* 14 *ita etiam illud exprimunt; uti et brevior Vita apud Quartemontium cap.* IV. *Sed inter monumenta nostra Romana exstat apographum epistolæ* S. Ignatii *autographæ, ad archidiaconum Caçador, Venetiis* 1536, *die* 12 *Februarii Barcinonem datæ; ad cujus marginem notat P. Ignatius Pinius, bis a* S. Ignatio *scribit* Roser, *non* Rosel. *Garcia lib.* II, *cap* I *Vitæ scribit* Roses.

d *Is Compluti fuit perfugium* S. Ignatio *ad levandas miserorum calamitates, ex nostro Commentario prævio* § 14, *num.* 134. *Ex Orlandino autem lib.* II, *num.* 97 *primus quasi rector collegiorum, præficitur sociis Parisiensibus; lib.* XVI, *num.* 91 *sunt ejus elogium ac mors. Sancto Patri a confessionibus fuisse, ibi invenies: vide etiam dicta in Commentario prævio* § 53, *num.* 558.

e *Voluit dicere, uti opinor, interpres* incantati fascinati, *aut quid simile.* E

f *Detectam fuisse in Hispania anno* 1623, *ac præcipue in diœcesibus Hispalensi et Guaditana, sectam Illuminatorum (Hispanice* los Alumbrados) *habemus ex Annalium Baronianorum Continuatione per Henricum Spondanum, ad dictum annum, num.* 7: *quorum sordes ibidem describit.*

CAPUT VI.

Carceres Compluti ac Salmanticæ.

Quatuor rursus mensibus elapsis, cum jam in domuncula extra nosodochium * habitabat, die quadam ad januam ejus apparitor adstat, et eum vocans, Veni (inquit) mecum; et conjecto eo in carcerem, jussit inde non egredi, donec aliud juberetur. Erat tum tempus æstatis; et quoniam laxiore utebatur carcere, plerique ad eum, conveniebant, quibus æque, ac si liber esset, Christianas institutiones explicabat, et tradebat Exercitia. Patroni opera aut procuratoris numquam uti voluit, etsi se offerrent non pauci. Meminit vero singillatim dominæ Teresæ a Cardenis, quæ quemdam misit ad eum invisendum, sæpeque illi obtulit, educturam se eum inde: at ipse nihil horum admisit, illud etiam * dicens: Cujus amore huc ingressus sum; is inde me educet, si ei visum fuerit. Decem et septem jam dies egerat in carcere, cum necdum sciret, qua de causa eo fuisset conjectus; neque quidquam ex eo sciscitati erant. Tum autem venit Figueroa in carcerem, multaque ex eo quæsivit, et in his illud etiam, juberetne sabbatum custodiri, ludens*.

In carcerem amandatur

* *Hisp.* hospital

F

* *Hisp* tiempre, *i. e.* semper

* *Hoc non est in Hisp.* *nullius culpæ reus:*

61 Præterea, an non nosset mulieres duas, matrem et filiam. Has dixit nosse. Tum ille instans; nec de discessu illarum quidquam noras, priusquam abirent? Non, inquit Peregrinus, per jusjurandum illud sanctum, cui me obstrinxi. Tum vicarius manu in humeros ejus conjecta, tamquam gauderet; Atqui ista, inquit, est causa, cur huc conjectus es. Inter eos qui plerumque

A que Peregrinum sectabantur, erant mater et filia, vidua utraque : filia vero juvenis admodum et formosa. Hæ in rebus spiritualibus magnos progressus fecerant, præcipue filia; ita ut, etiamsi loco nobili essent ortæ, tamen pedestres ivissent ad invisendum Veronicam, quæ est in urbe Jaen *a*, ac nescio, an etiam victum emendicando, et solæ : ex qua re magnus rumor Compluti ortus est. Doctor Giruellus *b*, qui earum quamdam curam gerebat, putavit, a Peregrino ad id fuisse inductas, ob idque claudi eum carcere curaverat. Vinctus ut audivit, quæ a Vicario dicta fuerant, inquit ad eum : Visne de hac re loquar paulo latius? Loquere, inquit ille. Tum vinctus; Sæpe (inquit) hæ mulieres institerunt apud me, quod proficisci vellent per orbem universum, ministrare pauperibus modo in his, modo in illis nosodochiis *. Ego vero semper hoc illis dissuasi, propterea quod cernerem filiam ea ætate, et formosam; asserens, si invisendorum pauperum desiderio tenerentur, posse id Compluti præstare, et comitari sanctum Sacramentum. Figueroa his ita ultro citroque jactatis, una cum notario abiit, scriptum deferens, quidquid actum fuerat.

* *Hisp.* hospitales

B 62 Segobiæ *c* tum agebat Calistus socius Peregrini : qui accepto, quod vinctus esset, tametsi recens ex gravi infirmitate convaluerat, statim venit ad eum, unaque cum eo, carcere se inclusit. At ipse monuit, satius esse, ut Vicarium adiret; qui benigne eum excepit, ac præmonuit, missurum se eum in carcerem, propterea quod necesse esset vinctum * esse, donec mulieres illæ redirent, quo dijudicaretur, an conformia dicerent cum iis, quæ diceret Peregrinus. Dies aliquot Calistus in carcere fuit : sed cernens Peregrinus, detrimento id fieri ejus valetudinis (necdum enim omnino convaluerat) opera doctoris cujusdam sibi amicissimi eum educi curavit. Ab eo die, quo in carcerem conjectus Peregrinus, ad eum usque, quo eductus est, numerati sunt dies 42. Quibus transactis, cum jam mulieres illæ rediissent, notarius carcerem adiit, ut sententiam *d* ei legeret, qua liber abire permittebatur, et jubebantur iisdem vestibus indui, quibus et reliqui scholastici uterentur, et prohibebantur loqui de rebus fidei ante quatuor abhinc annos, cum ampliorum operam studiis navassent, quandoquidem litterarum parum essent periti. Re

quo tandem post dies 42 liberatur.

* *Hisp. tantum est* ut in illo maneret *Peregrinus*

C autem vera, Peregrinus sociis quidem erat peritior; verum id non admodum fundate * : quod et ipse ante omnia dicere solitus erat, antequam examinaretur.

* *Hisp.* porque a la verdad el Peregrino era el que sabia mas, y ellos eran con poco fundamento.

63 Audita hac sententia, substitit nonnihil Peregrinus, hæsitans, quid acturus esset, quoniam videbantur illi viam præcludere ad adjuvandas animas, idque non alia prolata causa, quam quod non amplius studuisset litteris. Tandem statuit ad Fonsecam Toletanum archiepiscopum proficisci, remque omnem ejus judicio aut arbitrio committere. Discessit Compluto, et archiepiscopum Vallisoleti reperit. Re autem fideliter illi narata, dixit, tametsi in ejus ditione jam non esset, neque jam sententiæ illi subjaceret, tamen ea de re acturum se, quod ipse statueret. Archiepiscopus benigne eum excepit, et cum intellexisset, Salmanticam eum velle proficisci, dixit, sibi illic esse amicos et collegium, oblatisque ei omnibus officiis, inter exeundum quatuor ei coronatos aureos dari jussit.

Audita sententia, quæ vetabat studium juvandi animas, discedit Vallisoletum,

64 Cum Salmanticam venisset, et in templo oraret, agnovit eum mulier quædam devota (jam enim quatuor socii multo ante illic manere cœperant) et de nomine eum rogavit, ac eo duxit, ubi socii habitabant. Compluti cum lata est illi sententia, ut scholasticorum vestibus induerentur, respondit Peregrinus : Tamen * jussistis, ut vestes tingeremus, ita fecimus : verum quod non * jubetis, præstare non possumus; quia nobis non est unde emamus. Ob id Vicarius vestes illis comparavit et pileos, cæteraque scholasticorum more. His induti vestibus Compluto discesserunt. Salmanticæ confessionem faciebat monacho Dominicano in collegio S. Stephani *, et post 10 vel * 12 dies, quam venissent, dixit ad eum confessarius : Vellent hujus monasterii monachi te alloqui. At ille, In nomine Domini, inquit. Rursum confessarius : Bonum fuerit, in die Dominico huc pransum venias; sed illud te moneo, ex te eos multa quæsituros. Dominico igitur die venit una cum Calisto : et postquam pransi sunt, is, qui cæteris præerat, absente Priore, confessario et altero, ut puto, monacho assumpto, Peregrinum in sacellum quoddam ducit, et commemorans affabiliter, quam bona essent, quæ de ejus vita et moribus audisset, ut qui Apostolorum more circuiret, dixit sibi gratum fore, de hisce rebus singulatim magis ac

inde Salmanticam, ibique interrogatus

A. LUDOVICO CONSALVO.

* *Hisp.* quando

* *Hisp.* agora *i. e.* jam nunc

* *Hisp.* Juan

E particulatim audire. Ac primum rogat, in quo studii genere operam dedisset. Peregrinus eum se esse dixit, qui inter socios esset doctissimus *, simul etiam manifeste aperuit, quam parum studuisset, et quam infirmo fundamento.

* *Hisp* que mas ha studiado *i. e.* qui plus studuit

65 Quid igitur est, quod concionamini, inquit monachus. Nos, inquit Peregrinus, non concionamur : sed familiariter tantum loquimur cum aliquibus de rebus divinis, quemadmodum, sumpto prandio, cum iis, qui nos vocant. Et de quibus (inquit ille) divinis rebus? hoc enim est, quod scire vellemus. Modo, inquit Peregrinus, unam, modo alteram virtutem commendamus, aut vitium hoc aut illud vituperamus. Tunc monachus : Vos docti non estis, et loquimini tamen de virtutibus et vitiis. Atqui de his nemo loqui potest, nisi aut doctrina instructus, aut Spiritu sancto. Vos a doctrina non habetis : sequitur igitur, ut a Spiritu sancto. Atque hoc est de Spiritu sancto, quod scire vellemus. Hic Peregrinus nonnihil substitit, cum rationem illam colligendi non admodum probaret : et post aliquantulum silentium dixit, nihil esse opus de

de doctrina

F his plura loquerentur. Tum urgens monachus : Et nunc, inquit, cum tam multi errores Erasmi et aliorum prodierunt, qui mundo imposuere, non vis ea, quæ dicitis, patefacere?

66 Cui Peregrinus : Ego, pater, nihil amplius, quam quod dixi, sum dicturus, nisi coram Majoribus meis, qui me obligare possunt, ut id faciam. Ante hæc rogarat monachus, cur Calistus eo habitu incederet : gestabat enim sagum breve, grandem galerum in capite, in manu baculum, ocreatus ad medias tibias; et quoniam procerus erat statura, eo videbatur deformior. Peregrinus exponit, quemadmodum Compluti vincti fuerant, et jussum illis fuerat, ut scholasticorum more induerentur, socius autem ille per æstivum tempus vestem suam pauperi cuidam presbytero dederat. Hic monachus, velut submurmurans et indicans, id sibi non placere, Charitas (inquit) a se ipso incipit. Sed ut redeamus ad rei susceptæ narrationem, cernens monachus, nihil se aliud a Peregrino audire posse, quam quod dixerat; Igitur, inquit, hic maneas : nam facile efficiemus, ut dicas omnia. Ita monachi

atque habitu sui socii.

A. LUDOVICO CONSALVO.

nachi omnes cum quadam festinatione discedunt: ipso interim quærente, an vellent eum in sacello manere, an alibi. In sacello, inquit Proprior; et clausis omnibus janius monasterii, egerunt de his rebus (ut videtur) cum judicibus. Interim tres dies ambo, Peregrinus et ejus socius, in monasterio egerunt, priusquam quidquam illis judicum nomine diceretur, cibum cum monachis in refectorio sumentes, ac fere semper eorum cella monachis erat referta, qui eos invisebant: quibus Peregrinus de iis, quæ solitus erat, semper loquebatur. Ex quo inter monachos orta quædam quasi divisio, multis ostendentibus, bene se erga illos esse affectos.

carceri cum eo mancipatur ac catenæ; et uterque examinatur.

67 Post tres dies advenit notarius, eosque in carcerem duxit. Non fuerunt autem in inferiorem carcerem cum criminosis conjecti: sed in superius quoddam habitaculum; ubi plurimæ erant sordes tum ob vetustatem, tum quod illud non incoleretur. Vincti sunt autem eadem catena ambo, altero uterque pede: longa erat catena 10 vel 12 palmos, religata ad asserem media in cella constitutum. Quod si alteri ad agendum aliquid secedendum erat, necesse erat comitari et alterum. Noctem eam egerunt pervigiles. Die

B

vero sequenti, ubi inter cives rescitum est, eos esse vinctos, missum est, ubi dormirent, cæteraque necessaria abunde ministrata. Venientibus autem plerisque, ut eos inviserent, Peregrinus more suo de divinis rebus sermones habebat. Baccalaureus Frias utrumque seorsum examinavit; cui Peregrinus chartas suas omnes tradidit (erant autem in his conscripta Exercitia), ut expenderet, num illic omnia recte haberent: et cum rogasset, num socios alios haberent, et ubi essent, ipsique indicassent; misit qui Cacerem et Artiagam socios in carcerem adducerent, Joannicum autem relinquerent, qui postea monachus factus est. Hos duos non supra cum duobus sociis, sed infra cum vulgo nexorum collocarunt. Peregrinus ne hic quidem patronum adhibere voluit, neque procuratorem.

Sanctus deinde judicibus quatuor circa varia quæsita respondet,

68 Et aliquot post diebus vocatus est in conspectum quatuor judicum, trium doctorum, et baccalaurei Frias; ii enim omnes Exercitia inspexerant. Rogarunt autem multa ex eo, non solum de Exercitiis, sed etiam de theologia, ut de Trinitate, de sanctissimo Sacramento, quonam

C

modo eos articulos intelligeret. Ipse ante omnia protestatus est *, deinde jussus a judicibus, ita de his dixit, ut non haberent, quod responderent. Baccalaureus Frias, qui se cæteris acriorem ostenderat, in his rebus nonnihil etiam rogavit, quod ad jus Pontificium seu Canonicum pertinebat. Cogebatur ad omnia respondere: ipse tamen præfabatur semper nescire se, quid ea de re Doctores dicerent. Jussus deinde est, ut primum mandatum Decalogi explanaret, sicut solitus erat: quod ubi agressus est, tam multa dixit, tamque diu eos detinuit, de primo præcepto agens, ut voluntatem ademerit, quidquam præterea rogandi. Antea dum loquerentur de Exercitiis, plurimum in eo instíterunt, quod est in eorum initio, quando nimirum cogitatio est peccatum mortale aut quando veniale; propterea quod, cum non esset doctrina imbutus, de ea quæstione definiebat. At ipse: Verumne sit an secus, vos ipsi videritis; quod si verum non est, condemnate. Tandem ipsi, re nulla damnata, abierunt.

* Ex Hisp. more suo præfatus est,

69 Inter eos qui eum alloquuturi ad carcerem veniebant, venit aliquando Franciscus a Mendoza *e*, qui nunc Cardinalis est Burgensis *f*. Venit

e f

D

autem cum baccalaureo Frias: et roganti familiariter, ut haberet, et num moleste carcerem ferret; Respondebo, inquit, quod hodie nobili feminæ respondi, quæ verba quædam commiserationem testantia proferebat, eo quod vinctum me cerneret; Hoc ipso (inquam) doces, te non desiderare vincula pro amore Jesu Christi; cum tibi tantum malum carcer videatur. Atqui hoc ego confirmo, non tam multas esse in tota Salmantica compedes, manicasve, et catenas, quin ego plures pro Dei amore desiderem. Contigit eo tempore, ut nexi omnes e carcere effugerent: et duo illi, et socii, qui cum iis erant, mane soli janius apertis in carcere inventi sunt. Quæ res frequenti civium rumore magna cum ædificatione in civitate audita est, datumque ob id illis est universum palatium, quod juxta erat, ut pro carcere haberent.

et ostendit, magno se teneri desiderio vinculorum plurium.

Fertur in eum sententia, et innocens declaratur: quia tamen videbat,

70 Post 22 dies, quam capti fuerant, vocati sunt, ut sententiam audirent, quæ de ipsis ferenda erat. Fuit autem hujusmodi: nullum in eorum vita neque doctrina errorem esse deprehensum: itaque posse eos ea facere, quæ prius solebant, in tradenda Christiana doctrina, et colloquiis de divinis rebus habendis: hac tamen lege, ut, quoad annos quatuor amplius in litterarum studium impendissent, numquam definirent, quidquam esse mortale vel veniale peccatum. Lecta hac sententia, judices magnam præ se tulerunt benevolentiam, ut qui vellent eam admitti. Peregrinus facturum quidem se, quæ ea continebantur, respondit; eam tamen non acceptare, quandoquidem, nulla re damnata, os ei præcluderetur, ne in eo, quod posset, proximos juvaret. Quamquam autem D. Frias plurimum instaret, qui benevolum erga eos affectum præ se ferebat; nihil tamen amplius dixit Peregrinus, quam se facturum, quod jubebatur, quamdiu in Salmantica jurisdictione esset. Educti statim sunt de carcere, ubi hæc transacta fuerunt. Ipse vero, re Deo commendata, cogitare cœpit, quid esset acturus: difficile enim ei videbatur, ut Salmanticæ maneret, cum ad proximos adjuvandos iter sibi ea ratione præclusum æstimaret, sublata facultate definiendi, quidnam veniale, quid mortale esset peccatum.

E

ea sibi præcludi aditum ad juvandas animas, Parisios cogitat,

71 Quare statuit Lutetiam Parisiorum adire studiorum gratia. Cum Peregrinus Barcinone deliberaret, an esset litteris operam daturus, et quamdiu; omnis ejus cogitatio erat, utrum, postquam studuisset litteris, Religionem aliquam ingrederetur, an hoc modo per orbem vagaretur *. Et cum in mentem veniebat de subeunda Religione, statim subibat desiderium, ut in aliquam intraret, quæ dissolutior esset, et minus institutum suum servans: sic enim existimabat, ut amplius pateretur, et sperabat fieri posse, ut ejus instituti reliquos adjuvaret, dante Deo non modicam fiduciam, quod, quidquid in eum injuriarum et contumeliæ auderent, ipse facile ferret. Quo tempore Salmanticæ agebat, non deerant eadem desideria juvandarum animarum, et studendi in eum finem, et nonnullos ejusdem propositi congregandi, et eos retinendi conservandique, quos jam habebat.

F

* Hisp. andaria.

re cum sociis communicata.

72 Cum itaque Lutetiam proficisci statuisset, convenit ei cum iis, quos jam collegerat, ut eum ipsi illic, ubi erant, expectarent; se vero abiturum, ut videret, si quem modum inveniret, ut vacare ipsi litteris possent. Non pauci, atque hi præcipuæ auctoritatis, instíterunt, ne discederet; sed hoc consequi nullo modo potuerunt: immo

A immo vero decimo quinto aut vigesimo die, quam de carcere exiisset, solus discessit; libris aliquot asello impositis. Postquam Barcinonem venit, plerique omnes profectionem illi in Galliam dissuadebant, propter ingentia bella, quæ tum gerebantur. Tum quidam multa crudelitatis exempla ei referebant, ac inter cætera, Hispanos a Gallis verubus transfigi. Sed nulla umquam ex his timoris ratio ejus animum occupavit.

ANNOTATA.

a *Latine dicitur* Giennium, *estque Bœticæ in Hispania urbs.*

b Cirolius *vocatur a Maffeio lib.* I, *cap.* XVII.

c Segoviam *invenio duplicem; alteram quidem, quæ oppidum est in Hispania Bœtica; alteram in Castella veteri urbem. Hanc, non illam hic censeo intelligendam ex narrationis adjunctis.*

d *De ista sententia memini superius in Commentario prævio* § 14, *num.* 135.

e *Is postea in eadem urbe Salmanticensi bene mereri de* S. Ignatio *ac nostra Societate voluit, collegium ibidem ædificando; sed cur rem non perfecerit, vide Ribadeneiram lib.* III, *cap.* XVI:

B *e quo etiam habes lib.* IV, *cap.* IV, *quantum ille fideret hominibus Societatis. Plura de eo invenies apud Alphonsum Ciaconium in Historiis Pontificum Romanorum et Cardinalium tom.* 3, *a columna* 690.

f *Ex archidiacono enim Toletano primum episcopus Cauriensis, deinde Cardinalis fuit. Rexit etiam episcopus Burgensem, et archiepiscopus Valentinam ecclesias. Hæc et plura apud Ciaconium loco mox citato.*

CAPUT VII

Studia Lutetiæ Parisiorum, et alia ibidem gesta.

Parisiis repetit studia humaniora in collegio Montis acuti:

Itaque Lutetiam abiit pedes ac solus, et plus minus ad Februarium eo pervenit, anno, ut ipse computat, vigesimo octavo supra millesimum quingentesimum. Cum esset ipso in carcere Compluti, natus est princeps Hispaniarum: ex quo indicio possunt omnes anni etiam præteriti supputari. Parisiis habitavit cum Hispanis quibusdam, et prælectiones humanioris litteraturæ,

C quæ in collegio Montis acuti fiebant, audiebat. Quoniam enim festinanter fuerat ad altiora studia promotus, ad hæc inferiora rediit, cum perspexisset, plurimum se fundamentis destitui. Itaque una cum pueris studebat Parisiensi more. Cum primum Lutetiam venit, mercator ei 25 nummos coronatos aureos numeravit ob chirographum Barcinone missum. Hos cuidam Hispano, ex iis, cum quibus habitabat, custodiendos dedit: ille vero paulo post in suum usum illos insumpsit, neque, unde redderet, habebat. Quo factum est, ut, transacta Quadragesima, nihil amplius Peregrino esset reliquum, tum ob id, quod diximus, tum quod ipse, si quid erat reliquum, expenderat. Coactus igitur est ex mendicatione victum quærere, imo et domum, in qua erat, relinquere.

a sed inde ob furtum sibi factum, ad incommodam habitationem

74 Admissus deinde in xenodochium D. Jacobi *a* ultra templum Innocentum. Quæ res ejus studia non parum impediebat, propterea quod longo intervallo aberat xenodochium a collegio; et erat præterea necesse, vesperi ante salutationem angelicam redire, alioqui non fuisset ingressus; nec mane ante lucem licebat egredi. Quare lectionibus suis vacare et adesse commode non poterat. Erat et alterum impedimentum, petendas esse eleemosynas, quibus aleretur. Jam quintus ferme annus agebatur, cum dolorem stomachi nullum sensisset, atque ita cœpit pœnitentiis gravioribus ac abstinentiis sese affligere. Post aliquantum temporis hac vitæ ratione exactum, ut in hospitali habitaret et victum emendicaret, animadvertens, quod parum in litterarum studio proficeret, cogitare cœpit, quid ageret: et cernens, nonnullos esse, qui in collegiis servirent prælectoribus, et tamen iis tempus ad studendum suppetere, statuit quærere aliquem, cui eadem ratione famularetur.

A. Ludovico Consalvo.

et inopiam redactus,

75 Considerabat autem apud se ac proponebat in hunc modum, idque non sine consolatione: Fingam animo (aiebat ipse sibi) magistrum esse Christum, et scholasticorum uni Petri, alteri Joannis, cæteraque Apostolorum nomina aliis imponam. Tum si quidquam mihi magister præceperit, putabo Christum præcipere; cum alius jusserit, existimabo B. Petrum jubere. Magnam adhibuit diligentiam, ut herum inveniret, deque ea re etiam Castro baccalaureo, et monacho cui- E dam Carthusiano, qui multos noverat magistros, atque aliis loquutus est: neque umquam fieri potuit, ut inveniret.

in Flandriam et Angliam excurrit subsidii causa.

76 Tandem omni remedio destitutus, ab Hispano quodam monacho admonitus est, satius fore, ut quotannis in Flandriam proficisceretur, et duorum mensium dispendio alimentum anni totius compararet. Hoc consilium, cum Deo rem commendasset, probavit; et eo usus adferebat quotannis e Flandria, unde utcumque viveret. Semel quoque in Britanniam * quæ Anglia est, transiit, plusque inde eleemosynæ detulit, quam annis superioribus attulisset.

** Hisp. tantum habetur. a Inglaterra*

Tribus Lutetiæ Parisiorum studiosis per Exercitia valde mutatis.

77 Reversus primum e Flandria cœpit consuetudinibus et colloquiis spiritualibus impensius intendere, eodemque ferme tempore tribus Exercitia tradebat, Peraltæ, baccalaureo Castro, qui habitabat Sorbonam, et cuidam Cantabro, qui in collegio D. Barbaræ commorabatur, Amatori nomine. Hi magnas in vita mutationes fecerunt, ac statim, quidquid habebant, etiam libros, in pauperes erogaverunt: ipsi vero e mendicato vivere cœperant et habitare in hospitali B. Jacobi, ubi Peregrinus ante habitaverat, et unde fuerat egressus ob eas, quas diximus, causas. Magnos F in Universitate Parisiensi hæc res strepitus excitavit, propterea quod priores illi duo viri erant maxime celebres: quos statim Hispani alii oppugnare aggressi sunt; et cum persuadere nullis rationibus potuissent, ut ad Universitatem redirent, multi manu armata xenodochium adierunt, indeque eos eduxerunt, vel extraxerunt potius.

in invidiam et infamiæ periculum vocatur.

78 Adductis illis in Universitatem, convenit inter utrosque, ut hi studiorum suorum cursum absolverent, tum demum, quod animo statuissent, prosequerentur. Baccalaureus a Castro postea in Hispaniam profectus est, et apud Burgenses concionatus aliquamdiu, post Valentiæ Carthusianorum instituto se addixit. Peralta iter ingressus Hierosolymam pedes et peregrini modo, hoc habitu captus est in Italia a duce quodam militum ejus cognato, qui rationem invenit, qua ad Pontificem summum, eum perduxit, obtinuitque, ut ei præciperet in Hispaniam redire. Hæc vero non ita statim facta sunt; sed aliquot post annis. Rumores ingentes Parisiis exorti sunt adversus

A. LUDOVICO CONSALVO.

adversus Peregrinum, maxime inter Hispanos, et a magistro nostro de Govea, qui aiebat, eum ad insaniam redegisse Amatorem, qui in ejus collegio manebat. Is ita statuit ac dixit, cum primum in collegium B. Barbaræ veniret, eum publice vapulaturum, quod parisienses Aulam dare dicunt, tamquam scholasticorum seductorem.

Damnum sibi ab alio injuste illatum benefacto compensat:

79 Is qui ejus nummos consumpserat Hispanus, neque persolverat, iter in Hispaniam aggressus est; et cum Rotomagi navim exspectat, interea incidit in ægritudinem: quod cum Peregrinus rescisset, ejus invisendi et adjuvandi desiderio captus est, sperans etiam hac animorum conjunctione eo illum deducere, ut, relicto mundo, totum se Dei obsequio dicaret. Quod quidem* ut consequeretur optabat, et illas leucas, quibus Rotomagum Lutetia distat, pedestri itenere conficere absque ullo cibo et potu, et nudis pedibus. Cumque ob id oraret, magno se timore corripi sentiebat, donec in D. Dominici templum ingrediens, statuit eo modo proficisci. Jam abscesserat metus ille, quo verebatur, ne id esset Deum tentare: cum, ecce, postridie mane inter surgendum tantus eum metus apprehendit, ut ne indui qui-
B dem vestibus sibi videretur posse. In eo conflictu domo atque adeo ex Urbe egreditur ante lucis ortum, metu perdurante ad tres usque leucas a Lutetia, In quo loco pagus est, quem Argentail *b* incolæ vocant, ubi et vestis Domini nostri haberi dicitur. Postquam inde digressus est magno cum labore spirituali, et in editiorem locum pervenit, cœpit metus ille dilabi, et magna quædam consolatio ejus animum occupavit, conatusque spiritualis, tanta cum lætitia, ut clamare cœperit per agros illos et cum Deo loqui. Quievit ea nocte cum mendico quodam in hospitali, confectis eo die 14 leucis; perendie tugurio stramineo ad noctem exceptus est; tertio die Rotomagum pervenit pedes, ut dictum est, nullo cibo nulloque potu sumpto quemadmodum statuerat. Consolationem ægroto et auxilium attulit, ut navi imponeretur, quæ in Hispaniam navigatura erat, eique litteras ad socios, qui Salmanticæ erant, dedit, Calistum, Caceres, et Artiagam.

** Hic incipit character quartus, lingua Italica.*

Et narrat, quem exitum habuerint primi sui socii.

80 Atque ut de his sociis, qui eorum exitus fuerit, semel dicamus: cum esset Peregrinus Lutetiæ, sæpe ad eos litteras dabat, sicut convenerat inter ipsos, quibus significabat, quam parum spei foret reliquum, ut posset eos Lutetiam evo-
C care studiorum gratia. Egit tamen per litteras apud D. Leonoram de Mascarennas *c*, ut Calisto litteris ad Lusitanorum regem opem ferret, ut bursam unam acciperet (bursam vocant certum subsidium in annos singulos*:) ex iis quas rex ipse Lusitanus nonnullis Parisiis constituerat. D. Leonora Calisto mulam dedit et nummos, ut in aulam Lusitani regis se conferret; et eo quidem profectus est, sed Lutetiam non venit, imo vero in Hispaniam reversus abiit in Indiam Imperatoris cum spirituali quadam femina: deinde in Hispaniam rediens, iterum Indiam petiit, unde et dives rediit postea in Hispaniam; quæ res admirationi fuit Salmanticæ omnibus qui ante eum noverant. Caceres, Segobia repetita, quod erat illi patrium solum, eo modo vitam agere cœpit, ut prioris propositi [et vitæ*] oblitus esse videretur. Artiaga primum factus est Commendator: dein cum jam esset Romæ Societas, datus est ei episcopatus in India. Scripsit hic bis quidem ad Peregrinum, ut eum episcopatum alicui e Societate daret. Verum ubi ei responsum est, id non esse faciendum, abiit in Indiam Imperatoris, factus episcopus, ibique raro admodum eventu mortuus est. Accidit enim, eo ægrotante, ut, conjectis ad refrigerandum in aquam duobus aquæ vasculis*, altero ejus, quam ei medicus imperaverat: altero aquæ, veneno, quod Solimannum vocant, infectæ; is, qui ei potum porrigebat, errore lapsus, venenatam potionem afferret, qua hausta, vivendi finem fecit *d*. D

** Parenthesi contenta non habentur in originali.*

** Non habetur in originali.*

** Ex originali, duabus aquæ lagenis*

Consulit famæ suæ.

81 Reversus Peregrinus Lutetiam, multos illic rumores de se offendit ob baccalaureum a Castro, et Peraltam, seque ab Inquisitore *e* fuisse accersitum didicit. Neque vero dubius expectare voluit; sed Inquisitorem adiens, cui nomen magister noster Ori, e familia Dominicana; Audivi, inquit, me a te quæsitum fuisse: adsum igitur, ad quodcumque volueris paratus. Interim eum rogavit, ut, quidquid esset facturus, brevi absolveret; nam statuisset se ad D. Remigii festum, quod instabat, cursum Artium ingredi: quare optare se, ut ante illud tempus omnia transigerentur, quæ secum essent agenda, quo tum suis studiis commodius posset intendere. Inquisitor verum quidem esse dixit, quod de eo quædam ei relata fuissent: cæterum abire eum liberum permisit, neque deinceps accersivit. E

ac studia philosophica aggreditur, contrahens consuetudinem cum Fabro et Xaverio.

82 Ad D. Remigii festum, quæ prima dies est Octobris, cursum auspicatus est, præceptore M. Joanne Pegna, eo animo, ut, quos habebat ejus propositi, Deo ut servire vellent, eos foveret ac conservaret; alios tamen non quæreret adjungendos, quo facilius in studia posset operam suam impendere. Posteaquam cœpit philosophicis lectionibus interesse, iisdem cæpit laborare tentationibus, quibus cum Barcinone daret operam grammaticis: quotiesque audiebat magistrum prælegentem, tam multis interturbabatur spiritualibus rebus, ut audire attente non posset. Animadvertens igitur, parum se studendo promovere, præceptorem adiens pollicetur, se ei auditorem fore toto cursu, dum panis et aqua quærenti non deesset, quibus ali possit. Hac pollicitatione facta, devotiones illæ intempestivæ omnes abscesserunt, ipseque studia sua quiete prosequutus est. Eo tempore consuetudo illi erat cum M. Petro Fabro et M. Francisco Xavier, quos deinde ad Dei obsequium adduxit, traditis utrique Exercitiis. Quo tempore in cursu erat, eum ut ante, non persequebantur. Quare doctor Fragus quadam ei die mirari se dixit, quod ita quietum illum sinerent, nec quisquam esset molestus. Cui ipse: Hoc, inquit, ideo fit, quia de rebus divinis cum nemine loquor. Verum, absoluto cursu, redibimus ad consuetum morem. F

Apprehensionem ex tactu pestiferi subortam vincit:

83 Interea dum hi loquerentur, monachus D. Fragum adiit, rogans, ut suam illi operam accommodaret in domo invenienda: in qua enim erat, multos mortuos esse, ac se putare ex peste id ita evenisse; tum enim grassari pestis Parisiis incipiebat. Doctor Fragus ac Peregrinus domum illam invisere voluerunt, adducta muliere, quæ dignoscendi ejus morbi admodum erat perita. Hæc vero domum ingressa asserit vere pestem esse. Peregrinus quoque in domum intrare voluit, et inventum illic jacentem ægrum ubi consolatus est atque animavit nonnihil, admota etiam manu ad ægri plagam, solus abscessit. Tum illi manus dolere cœpit, ipseque peste correptus sibi videbatur; eratque ea apprehensio tam vehemens, ut vincere et abjicere non posset: donec magno impetu digitis in os immissis ac diu revolutis, Si tu (inquit) pestem habes in manu, habebis

A habebis et in ore. Hoc facto, simul eum imaginatio illa reliquit, et dolor, quem ante in manu senserat, cessavit.

sed ab aliis ideo vitatur: baccalaureatum suscipit: morbum contrahit;

84 Sed in Barbaranum collegium, ubi tum habitabat, fugientibus eum cunctis, non est permissus ingredi, cum scissent in illam domum peste infectam eum fuisse ingressum: quare dies aliquot extra collegium coactus est commorari. Moris est Parisiis iis, qui philosophicis studiis incumbunt, ut baccalaureatum accepturi, petram, ut vocant, tertio jam anno accipiant; quod qui valde pauperes sunt, facere non possunt, propterea quod coronatum * unum aureum in id impendi necesse est. Dubitante igitur Peregrino vehementer, an et ipse esset accepturus, rem arbitrio permisit præceptoris. Qui cum ei consilium dedisset, ut acciperet; accepit quidem, sed non sine obmurmuratione quorumdam, præcipue* Hispani cujusdam, qui illud factum subnotavit. Quo tempore Parisiis erat, jam pessime habebat ex stomacho, et vigesimo quinto * quoque die dolor stomachi gravissimus ad horam unam eum occupabat, qui et febrem adferebat. Quadam vero die dolor is stomachi ad 16 vel 17 horas illum tenuit. Jam tum cursum * absolverat, et annos aliquot in studium theologicum insumpserat, sociosque congregarat.

* *Italice*: un scudo

* *Ex Italico*, saltem

In originali est, 15

* *ex orig. adde*, Artium

B

solum patrium repetit, dispositis antea rebus circa profectionem Hierosolymitanam.

85 Crescente autem in dies morbo, et nullis remediis (tametsi multa adhiberentur) juvantibus, solum id medici dixerunt remedii superesse, ut solum sibi patrium repeteret; nativo illo aere juvari posse, non re alia. Idem et socii suadebant, vehementer etiam instantes, ut id faceret. Institutum per id tempus jam illis erat omnibus, quid acturi essent, nempe ut Venetias primum, deinde Hierosolymam peterent, ubi vitæ omne tempus in juvandas animas impenderent: quod si Hierosolymis manere non sinerentur, tum Romam redirent, seque summo Pontifici, Christi vicario, offerrent, ut ipsorum opera ita uteretur, sicut ad Dei gloriam animarumque commodum fore arbitraretur. Illud etiam inter ipsos convenerat, ut annum unum naves Venetiis expectarent, quibus Hierosolymam peterent; quod si eo anno nullæ forent, soluti essent eo voto adeundæ Hierosolymæ, et ad summum Pontificem se conferrent. Paruit tandem Peregrinus sociorum consilio, ut etiam sociorum Hispanorum negotia, quæ in Hispania habebant transigenda, ipse posset conficere. Convenit igitur inter eos, ut recuperata valetudine, ipse ad peragenda eorum negotia se conferret, deinde Venetias rediret, ibique eos expectaret.

C

Antequam Parisiis discedit, Exercitia ejus spiritualia approbantur.

86 Discessit ipse Lutetia anno 35; socii vero inde discessuri erant 37, die Conversionis B. Pauli (ita enim ex pacto inter eos constitutum fuerat); sed bellorum causa prævenire illud tempus coacti sunt, et mense Novembri anno 36 Lutetia migrare. In ipso profectionis procinctu Peregrinus, audito, quod ad Inquisitorem esset nomen ejus delatum, et videns, se ab Inquisitore non advocari; eum ipse adiit, et, quod audierat, enarravit: addens etiam, sibi socios esse, se in procinctu esse, ut in Hispaniam proficisceretur, rogare eum, ut sententiam ferret. Inquisitor accusatum eum quidem fatetur fuisse, sed in ea accusatione nihil se cernere, quod alicujus esset momenti; tantum velle se scripta ejus inspicere (hæc erant Exercitia:) quæ cum vidisset, probavit plurimum, ac Peregrinum oravit, ut exemplar ei daret, quod et fecit. Interim instar Peregrinus, ut causa ad finem perducatur, et sententia feratur. Quod cum inquisitor detrectaret, notarium ipse cum testibus in ejus domum adducit, deque his omnibus testimonium scripto accepit *f*.

A. Ludovico Consalvo.

ANNOTATA.

a *Disserui de situ istius xenodochii in Comm. præv.* § 15; *quem vide a num.* 150.

b *Imo* Argenteuil, *Latine Argentolium, quod* Jesu Christi D. N. veste inconsutili celebre *dicitur apud Baudrandum.*

c *De hac femina clarissima, et de* Ignatio *optime merita videri potest Ribadeneira lib.* I, *cap.* XIV; *lib.* IV, *cap.* XVI; *lib.* V, *cap.* I.

d *Consuli possunt, quæ de primis sancti Patris sociis dixi in Commentario num.* 162.

e Quamquam enim, *inquit Bouhoursius in Vita Gallica* S. Ignatii *lib.* II, inquisitionis tribunal numquam in Gallia fuerit stabilitum eo modo, quo est in Hispania, et in Italia; apud nos *tamen, ait,* plurimorum annorum spatio fuere Inquisitores a Papa delegati, ad puritatem fidei ibidem conservandam, populosque continendos in obedientia Ecclesiæ *etc.*

f *Commentarius noster prævius num.* 185 *exhibet testimonium fratris Thomæ Laurentii etc., generalis Inquisitoris, anno* 1536 *signatum Parisiis, de probitate et doctrina* S. Ignatii; *cui testimonio interseritur aliud alterius item generalis Inquisitoris in regno Franciæ.* E

CAPUT VIII

Adventus in patriam, virtutes ibi exercitæ; iter in ulteriorem Hispaniam; deinde in Italiam; famosa ibidem apparitio, ac gesta.

In patriam pervenit, divertit ad hospitale.

Post hæc equum exiguum, quem ei socii emerant, ipse conscendit, atque in patriam terram proficisci cœpit, jamque in via multo habere melius. Ubi in provinciam Guipuscoæ, patriam scilicet suam *a* venit, omisso communi itinere, viam fecit per montes, quod iter minus frequens est. Progressus in ea nonnihil, vidit armatos homines duos contra se tendentes (et male alioquin locus ille audit sicariorum nomine) qui ipsum prætergressi aliquantulum, ac deinde conversi, illum festinanter sequebantur. Et timuit quidem nonnihil; sed tamen illos compellans, didicit, eos esse fratris sui famulos, illi obviam ab eo missos. Bajona *b* enim (urbs est in Gallia) admonitus frater ejus fuerat, eum venire, ut credibile est: nam et illic Peregrinus a nonnullis fuerat agnitus. Et illi duo præcesserunt. Ipse autem iter prosequens inceptum, paulo antequam in oppidum ingrederetur, in presbyteros incidit obviam illi venientes: qui vehementer institerunt, ut in fratris domum eum deducerent, quod tamen efficere non potuerunt. Abiit igitur, in hospitalem domum publicam, et hora deinde opportuna per oppidum *c* eleemosynam quæsivit. F

et apud suos populares magnos fructus facit, tollendo abusus.

88 In hospitale multi ejus invisendi gratia veniebant, cum quibus de divinis rebus colloquens, non exiguum Dei gratia fructum collegit. Cum primum venit, statuit doctrinam Christianam quotidie

A. LUDOVICO CONSALVO.

quotidie pueros docere: cui obstabat frater, asserens, neminem venturum; at ille, Mihi, inquit, satis est unus. Sed ubi docendi initium fecit, multi assidue confluebant, ipse ejus frater conveniebat. Præter hoc Dominicis etiam diebus et festis conciones habebat ad populum magno cum fructu, accedentibus etiam a multis passuum millibus ad eum audiendum. Dedit quoque operam, ut abusus quidam tollerentur, ac Dei gratia effectum est, ut aliquibus prospiceretur. Nam ludum (ut exempli gratia hoc dicamus) obtinuit suis adhortationibus ut prætor vetaret, idque cum executione. Correxit et vitium quoddam ingens ex patria ortum consuetudine. Moris erat in regione, ut puellæ semper aperto capite sint, nec valentur, donec nubant: sed sacerdotum *, aliorumque concubinæ, æque* acsi uxores essent, fidem servant. Quare hæ quoque caput obvelabant: adeoque res publice et citra pudorem fiebat, ut non vererentur concubinæ ipsæ palam dicere ac confiteri, hujus vel illius causa caput operuisse, vulgoque pro talibus haberentur et agnoscerentur.

** Ex orig.* sed multæ sunt

** orig*: quæ illis.

B

et usus bonos inducendo.

** In orig.* multa. *In toto hoc instrumento interpres posuit* pleraque *pro* multa.

89 Ex qua perversa consuetudine mala pleraque * oriebantur. Peregrinus igitur persuasit gubernatori, ut legem ferret, qua feminæ publice plecterentur, quæcumque alicujus nomine caput velarent, nisi ejus uxores essent. Hoc modo aboleri cœpit abusus hujusmodi. Curavit etiam et effecit, ut pauperibus publice et ordinarie prospiceretur, utque ter interdiu, sicut Romæ fit, ad salutationem angelicam signum campanæ pulsu daretur, populusque oraret, mane nimirum, meridie, ac vesperi. Etsi autem initio bene haberet, incidit tamen postea in ægritudinem valde gravem. Ex qua postquam convaluit, statuit sibi esse abeundum, ut suscepta sociorum negotia conficeret. Statuerat autem pedes ac sine nummis proficisci: quam rem, ut sibi pudori futuram, frater ægerrime ferebat. Itaque hoc illi condonandum putavit tandem sub vesperum, ut ad fines usque provinciæ veheretur, fratre et cognatis aliis comitatus.

Iter per Hispaniam, navigatio Genuam versus,

90 At ubi provinciam egressus est, ex equo descendit, nulloque accepto viatico Pampelonem *e* petiit, inde Almazanum *f*, patris Laynez patriam, inde Siguensam, et Toletum, ac deinde Toletum, Valentiam. His vero omnibus locis unde socii orti sunt, nihil accipere umquam ab eorum cognatis parentibusve voluit, etsi offerrent plurima, et, ut acciperet, vehementer rogarent. Valentiæ baccalaureum a Castro est alloquutus *g* jam Carthusianum. Cum vero navim conscensurus esset Valentiæ, ut Genuam navigaret, dissuadebant ii, qui ei bene volebant, asserentes, Barbarossam *h* in mari esse cum multis triremibus. Sed tametsi pleraque illi dicerent, quæ metum possent merito incutere, numquam tamen eo adduxerunt, ut dubitaret.

e

f

C

g

h

tempestas, aberratio in Italia summo cum vitæ discrimine.

91 Ingressus igitur navim quamdam magnam, in eam tempestatem incidit, de qua ante facta est mentio, cum eum dictum est ter in mortis periculorum venisse. Et in eo itinere multa passus est; maxime vero in eo, quod nunc referam. Cum a via die quadam aberrasset, iter sequebatur, quod erat fluvio proximum. Et via quidem sublimis erat, fluvius autem multo inferior, dejectus demissusque ferebatur: et quanto magis progrediebatur, tanto iter in angustum magis, tendebat; eoque ventum est, ut neque progredi, neque retrocedere posset. Itaque cœpit manibus pedibusque incedere, magnoque cum metu sic diu incessit, propterea quod, quoties movebatur, in flumen casurus sibi videbatur. Atque hic maximus fuit omnium laborum corporalium, quos umquam expertus est. Evasit tamen tandem; et ecce Bononiam intraturus e ponticulo labitur, sicque aqua et luto madidus infectusque, risum spectantibus, qui erant non pauci, exhibuit. D

Bononiæ ægrotat: Venetiis Exercitia tradit:

92 Bononiæ ab ingressu ad egressum eleemosynam quærens, etsi urbem totam percurrisset, ne quadrantem quidem accepit. Aliquandiu æger Bononiæ decubuit. Inde Venetias profectus est eodem semper modo. Ibi tum tradendis Exercitiis, aliisque spiritualibus consuetudinibus vacabat. Præcipui quibus tradidit, fuere Petrus Contarenus, Gaspar a Doctis, Rozes * Hispanus, et Hispanus alter Hozes, cui magna erat cum Peregrino consuetudo, et cum Episcopo Cettino *: et tametsi affici se sentiebat ad Exercitia, tamen id non exequebatur. Tandem suscipere statuit, et post tertium aut quartum diem, quam cœperat, mentem suam Peregrino aperuit, veritum se, ne in Exercitiis tradendis prava aliqua doctrina eum imbueret; ita enim erat a quodam persuasus, ut sibi caveret: eaque de causa libros quosdam secum attulisse, quorum remedio uteretur, si forte ei vellet imponere. Hic in Exercitiis plurimum profecit, ac tandem vitæ rationem sequutus est, quam Peregrinus instituerat, primusque etiam hic fuit, qui mortuus est. E

** In orig.* Rocas

** in Processu Madritensi habetur*: Septensi

persecutionem patitur, socios Romam mittit: sacerdotium Venetiis.

93 Venetiis quoque alia in Peregrinum mota est persecutio, plerisque asserentibus, statuam ejus seu imaginem igne fuisse crematam in Hispania, et apud Parisios. Eo vero res processit, ut in judicium venerit: sed causam obtinuit Peregrinus, lataque est in ejus favorem sententia, Venetias novem socii venerunt initio anni 1537, et in urbe distributi sunt in varia xenodochia, ut ægrotis inservirent. Post duos aut tres menses, omnes Romam sunt profecti, ut a summo Pontifice benedictionem acciperent Hierosolymam profecturi. Peregrinus tamen Romam non est profectus, propter D. Ortiz et Cardinalem Theatinum *i* recens creatum. Socii Roma redeuntes chirographa attulerunt ducentorum vel trecentorum nummorum aureorum * coronatorum, qui in eleemosynam eis dati fuerant ob institutam * Hierosolymitanam profectionem. Ipsi vero non nisi per chirographa accipere voluerunt: et cum navigare Hierosolymam non potuissent, illis, qui dederant, reddiderunt. Eodem autem modo Venetias redierunt, quo Romam fuerant profecti, pedites nimirum et mendicando, in tres distributi partes, ut semper essent diversarum nationum. Qui non erant presbyteri, Venetiis promoti fuerunt ad sacerdotium, accepta facultate a Nuntio, qui tum erat Venetiis; qui etiam postea vocatus est Cardinalis Verallus. Promoti sunt sub titulo paupertatis, et editis votis paupertatis et castitatis.

i

** Ital. tantum dicitur*: scudi

** Ex orig.* ad instituendam

F

Intercluso itinere in Orientem, dividuntur Sanctus ac socii in varia ditionis Venetæ loca.

94 Eo anno non transibant naves in Orientem ob ruptum fœdus inter Venetos et Turcas. Itaque cum viderent, spem transitus differri, dispersi sunt in varia loca ditionis Venetæ eo animo, ut annum unum, sicut ante proposuerant, expectarent; quo transacto, nisi navigandi potestas fieret, Romam redirent. Peregrino forte Vicentia obtigit, comites ejus fuerunt Faber et Laynez. Ibi domum quamdam offenderunt extra civitatem, in qua neque porta erat, neque fenestræ ullæ. In ea habitabant; dormiebant autem super modico stramine, quod ipsimet attulerant. Duo e tribus quotidie bis urbem intrabant ad quærendas

A tendas eleemosynas, mane ac vesperi: tamque parum adferebant, ut vix alendis illis sufficeret. Cibus erat ordinarius parum panis cocti, si modo habuissent; quem is coquebat, quem domi remanere contingeret. Hoc modo quadraginta dies transegerunt, nulli alii rei intendentes quam orationi.

Conciones, visitationes cœlestes, prænotio de socio sanitati restituendo.

95 Post dies quadraginta venit magister Joannes Coduri; et quatuor hi statuerunt initium facere concionandi, eodemque die et hora eadem in plateis diversis omnes concionari cœperunt, edito prius clamore ingenti, et pileo manu agitato, ut populum advocarent. Hæ conciones, frequentes rumores in civitate excitaverunt, ac multos cives ad devotionem induxerunt: jamque ipsi victui necessaria copiosius ministrabantur. Dum esset Vicentiæ, multæ illi spirituales visiones ostensæ sunt, multæque et quasi ordinariæ consolationes immissæ: præcipue vero Venetiis, cum ad suscipiendum presbyterii munus, Missamque celebrandam sese præpararet. Et et illis omnibus perfectionibus magnas accepit visitationes supra naturam ex iis, quas accipere erat solitus, cum esset Manresæ. Cum adhuc esset Venetiis, didicit, unum e sociis Bassani ad mortem ex
B ægritudine laborare, ipse etiam tum febre occupatus: et tamen iter ingressus est, adeoque celeriter incedebat, ut Faber, ejus socius, eum sequi non posset. In illa autem profectione certitudinem a Deo accepit, et Fabro indicavit, quod socius ex ægritudine non esset moriturus. Ut Bassanum venerunt, plurimum consolationis æger accepit, et non multo post æger convaluit. Post hæc Vicentiam omnes reversi sunt, ibique decem simul aliquamdiu sunt immorati, circumeuntibus nonnulli vicina oppida ad eleemosynam conquirendam.

Famosa apparitione recreatur in agro Romano:

96 Revoluto anno, cnm nulla ratio iniri posset navigandi Hierosolymam, Romam iter instituunt, etiam Peregrinus. Nam ii duo de quibus nonnihil dubitabat, benevolos se erga socios ostenderant primum, cum eo fuerant profecti. Romam petierunt in tres quatuorve partes distributi. Peregrino comes Faber et Laynez: et in hoc itinere singulares Dei visitationes expertus est. Statuerat autem, post acceptum sacerdotii gradum, ad unum annum differre primi Sacrificii *k* oblationem, ut interim ad id se compararet, rogaretque beatissimam Virginem, ut eum cum filio suo poneret*. Cum vero quadam die, aliquot ante passuum millibus quam Romam intraret, templum quoddam ingressus oraret, ita animum
C suum moveri mutarique sensit, tamque manifeste vidit, quod eum Deus Pater cum Christo Filio suo poneret, ut de eo dubitare non auderet, quin eum Deus Pater cum Filio suo poneret.

* *In processu Matritensi:* collocare dignaretur.

Ego*, qui hæc scripsi, dixi Peregrino, cum mihi narraret hoc, alia quædam particulatim hac de re a Laynezio referri. Tum ille: Quidquid, inquit*, hac de re Laynezius dixerit, hoc verum fuerit; nam ego ita particulatim non memini; sed (addidit:) Cum illa narrarem, certo scio, me nihil nisi verum narrasse. Hæc ille de hac sua visione; quæ mihi aliis quoque de rebus nonnullis dixit, fidem a se narratorum ad Laynezium referens *l*.

* *Hic incipit character alius, sermone Italico.*

* *ex orig.* quidquid dicit Laynezius, verum est:

prædicit adversa Romæ eventura:

97 Sed licet singularis illa visitatio fuerit, tamen ubi Romam adventarent, dixit socio videre se fenestras clausas; significans, multa eos illic adversa habituros. Dixit etiam; Necesse est, ut caute admodum agamus, neque consuetudines ineamus cum mulieribus, nisi essent admodum illustres. Huc pertinet, quod Romæ magister Franciscus confessionem feminæ excipiebat, eamque nonnumquam invisebat, ut eam de rebus spiritualibus institueret; quæ deinde inventa est gravida: placuit tamen Deo, ut sceleris auctor deprehenderetur. Idem accidit Joanni Coduri, cujus spiritualis filia cum viro quodam fuerit deprehensa.

A. LUDOVICO CONSALVO.

in Monte Cassino tradit Exercitia, uti et Romæ; persecutiones, opera pia.

98 Roma abscessit aliquando Peregrinus in Cassinum montem, ut doctori Ortiz traderet Exercitia. et quadraginta dies ibi egit *m*. Quo tempore vidit quadam die baccalaureum Hozes intrantem in cœlum; qua in visione multas effudit lacrymas, et magna spiritus consolatione fuit affectus. Hoc vero adeo clare intuitus est, ut, si contrarium diceret, mendacium sibi dicere videretur. A Cassino monte adduxit secum Franciscum a Strada. Reversus Romam, adjuvandis animabus operas dabat, cum adhuc in vinea *n* habitarent: et diversis eodem tempore Exercitia tradebat, quorum unus ad Sixti pontem, alter ad D. Mariæ Majoris habitabat. Cœperunt deinde illos persequi. Primus omnium Michael molestus fuit, et male de Peregrino prædicabat; qui eum ante gubernatorem in jus vocat, ejusdem Michaelis una epistola prius ostensa gubernatori,
E qua plurimum Peregrinum commendabat. Michaelem gubernator examinat; idque effectum est tandem, ut Michaelem Roma exulem denuntiaret. Post hunc Mindarra et Barrera secuti sunt, asserentes Peregrinum et socios ex Hispania, Lutetia, Venetis fugatos fuisse; tandem tamen, gubernatore Legatoque præsentibus (erat enim tum Romæ Legatus) uterque confessus est, nihil se habere, quod de illis male possent loqui, neque quod ad doctrinam spectaret, neque quod vitam. Legatus præcipit, litem hanc silentio supprimi. Peregrinis obstat, asserens velle se, ut lata sententia de re tota definiatur. Non placuit hoc Legato atque gubernatori, ac ne iis quidem, qui ante Peregrino faverant. Aliquot post mensibus Pontifex Romam rediit; quem, cum esset Tusculi, adiit, prolatisque ei rationibus aliquot, effecit, ut compos fieret ejus, quod petebat. Itaque præcipit Papa sententiam ferri, quæ in favorem Peregrini et sociorum lata est. Romæ Peregrini et sociorum opera, facta sunt opera quædam pia, ut Catechumenorum, S. Marthæ, et Orphanorum. Cætera magister Natalis *o* narrare poterit.

F

Narrat quædam Sanctus circa sua Exercitia, unionem cum Deo

99 Ego post hæc narrata, rogavi Peregrinum de Exercitiis, et Constitutionibus, ut intelligerem, quonam modo conscripsisset. Respondit, Exercitia non simul omnia fuisse composita, sed ut quæque observarat, sibi profuisse, ita scripto annotasse, quod existimarat, aliis quoque posse esse utilia: qualis est illa ratio examinandæ conscientiæ, adhibitis lineis illis, et hujusmodi alia. Electionum rationem particulatim asseruit, elicuisse se ex illa spirituum varietate, quam sensit tum, cum in Loyola æger ex tibia decumberet. De Constitutionibus dixit, se vesperi responsurum. Eodem die antequam cœnaret, me accersit. Eo tunc erat aspectu, qui satis præ se ferret, hominem magis collectum intra se, quam ordinario more. Adhibuit autem protestationem quamdam, cujus summa in eo ferme erat, ut ostenderet, qua intentione et simplicitate ista narrasset, asserens, certo se scire, nihil amplius commemorare, quam res haberet: et quod sæpe Dominum offenderat, postquam ei servire cœperat; numquam tamen in peccatum mortale consenserat.

A. LUDOVICO CONSALVO.

senserat, imo semper ei devotio accreverat, hoc est, facilitas Deum inveniendi, quam tunc etiam haberet plus quam in omni vita sua; et quotiescumque, et quacumque hora vellet, posset Deum invenire, multasque tunc etiam acciperet visiones, illas præsertim de quibus ante dictum est, de videndo Christo tamquam sole, quodque hoc ei sæpe contingerat, cum de rebus magni momenti loqueretur; et ea res in confirmationem illum induceret.

visiones, dum conderet Constitutiones.

100 Cumque etiam sacrificium Missæ celebraret, sæpe visiones ei contingerent; valde quoque frequenter, cum Constitutiones conderet *p*. Atque hoc se posse tunc affirmare dicebat facilius, propterea quod scribebat quotidie, quæ in animo ejus fierent, et tunc scripta inveniebat. Itaque fasciculum mihi ostendit satis grandem ex scripturis colligatum, quarum mihi bonam partem legit. Major pars visiones erant, quas in confirmationem nonnullarum ex Constitutionibus viderat. His aliquando Deum Patrem, nonnumquam tres Personas Trinitatis, aliquando beatissimam Mariam, modo intercedentem, modo confirmantem cernebat. Particulatim de duabus dixit, in quarum determinatione quadraginta dies *q* consumpsit, et quidem quotidie celebrans Missæ oblationem, idque quotidie cum largis lacrymis. Agebatur autem in iis de eo, an templum redditus esset habiturum, et an Societas uti * illis posset.

* *Ex orig.* se iis juvare

ac rationem in iis condendis a se servatam.

101 Ratio, quam observabat in condendis Constitutionibus, ea erat, ut quotidie Missam diceret, et eo proponeret seu offerret punctum quod tractaret, atque in id oraret : semper *r* autem et Missa et oratio cum lacrymis fiebant. Optabam ego chartas illas omnes Constitutionum legere ; eumque rogavi, ut eas tantisper mihi permitteret habendas : ipse vero noluit.

ANNOTATA.

a *De Sancti patria Commentarium prævium vide* § 1, *a num.* 8*; ubi et de ratione temporis hujus itineris ibidem* § 18, *a num.* 183*; de adventu autem* § 19, *num.* 187.

b *Notissima Galliæ in Aquitania urbs est, in Cantabriæ confiniis sita.*

c *Videlicet Aspeitiæ: de qua Commentarius.*

e *Urbs Hispaniæ notissima, regni Navarræ caput, ac sedes regia; de cujus arcis propugnatione dixi in Commentario* § 3.

f *Oppidum est Hispaniæ in Castella veteri juxta fluvium Durium, Soriam inter et Seguntiam. Ceterum nomina locorum, quæ in textu superiore sequuntur, obvia sunt ex mappis geographicis.*

g *Et de instituenda quidem Societate Jesu; secundum dicta in Commentario* § 20.

h *Indicatur Barbarossa II Cheredin; fratris in Algeriæ regno successor, apud scriptores notissimus.*

i *Vocatur Joannes Petrus Caraffa; Theatinus dictus a Theatino episcopatu; qui deinde creatus Pontifex, dictus est Paulus IV. Vide Ribadeneiram lib.* II *cap.* VI.

k *Noster Commentarius* § 25, *a num.* 259 *docet, ubi et quando sanctus Vir suas primitias sacras celebraverit; quamdiu item ad has sese præparaverit.*

l *In Commentario nostro prævio paragrapho* 26 *veritas hujus apparitionis confirmatur, ejusque locus elucidatur.*

m *Secessus ille occasionem dedit fabulosæ sancti Patris apud monachos Benedictinos Albanetanæ institutioni, in Commentario prævio confutatæ* § 27.

n *Per vineam, quæ hic tangitur, intelligo vineam Quirini Garzonii; de qua Ribadeneira lib. II, cap.* XIII*; quæ fuit prima Patrum nostrorum Romæ sedes; vide Orlandinum lib.* II, *num.* 41.

o *De isto patre, ejusque præfatione in hæc Acta Consalviana, lectorem instruet Comm. prævius* § 91.

p *Constitutiones itaque non composuit S. P. N. in secessu Albanetano sub directione monachorum Ordinis S. Benedicti, secundum dicta in Comm. præv.* § 27*; tunc quippe nondum erat sacerdos, ex* § 25.

q *Mirabilium* S. Ignatii *affectionum, dum condebat Constitutiones tempore istorum quadraginta dierum, specimen dedi in Comm. prævio* § 42.

r SEMPER, *ex observatione P Ignatii Pinii,* moraliter loquendo : nam in Ephemeride ipsius S. Ignatii manu scripta, quandoque habetur SINE LACRYMIS. *Ceterum de dono lacrymarum ac deliciis cœlestibus ex Sancti Diario seu Ephemeride, dicitur in nostro Commentario* § 61.

A

A. Petro Ribadeneira.

VITA ALTERA

AUCTORE R. P. RIBADENEIRA
S. IGNATII SYNCHRONO AC FAMILIARI CONSCRIPTA

EX EDITIONIBUS PLANTINIANA ANNI 1587, ET COLONIENSI ANNI 1602 HIC RECUSA

PROLOGUS AUCTORIS AD LECTOREM

B

Exponit auctor quænam, in hujus libri confectione observarit;

Candido Lectori Petrus Ribadeneira salutem in Christo. Libellum hunc de vita Ignatii Loiolæ, Societatis nostræ parentis, ante annos quindecim, jussu patris nostri Francisci Borgiæ, præpositi tunc Generalis, Latine conscripsi. In eo scribendo tria mihi potissimum servanda proposui. Primum, ne quid dubii affirmarem pro certo, ne quid incerti pro explorato. Alterum, ne copia rerum, quæ in tam feraci argumento, multæ, magnæ, et variæ se offerebant, lectorem onerarem : sed potius habito delectu, ex tot, tantisque virtutum exemplis, quædam illustriora tantum excerperem, et vel ad permovendos animos ad pietatem, vel ad Societatis nostræ quasi cursum explicandum, aptiora. Tertium fuit, ne inani styli affectatione res propositas amplificarem, et hederam (quod aiunt) quasi vino minus vendibili suspenderem. Hæc in libelli hujus confectione tunc secutus sum : assecutusne sim, nescio. Ex hoc certe meo consilio factum est est, ut nonnulla prætermitterem, quæ incerta mihi, certa aliis videbantur : quædam etiam silentio præterirem, quod similitudinem et cognationem quamdam habere videbantur cum aliis, quæ a me narrabantur in historia. Denique dum brevis esse laboro, et orationis copiam fugio, in obscuritatem fortasse incidi : et res quasdam dum verbis ornare nolo, breviter perstrinxi, et attigi potius, quam explicavi.

C

quænam item in ejusdem recognitione,

2 Quocirca, cum P. N. Claudii Aquavivæ jussu, ac voluntate libellum hunc recognoscere, et typis rursum mandare vellem, multa mihi necessario addenda judicavi. Primum nova quædam, quæ post libellum excusum, gravissimi viri, et Ignatio valde familiares, et ante Societatem conditam intimi necessarii, quasi testes oculati de ipso Ignatio nobis retulerunt. Tum alia, quæ dubia antea mihi erant, et diligenti postea inquisitione investigata, certa esse comperi. Deinde etiam nonnulla dicta, factaque Ignatii adjeci, quæ ad sanctissimæ vitæ pertinent disciplinam, et ad præstantem alios gubernandi prudentiam. Ut Societatis videlicet filii (quos potissimum meus hic labor spectat) in hoc veluti speculum intueantur : et optimi atque sapientissimi magistri, et parentis sui expressum habeant, quod imitentur, ante oculos positum omnium virtutum exemplum. Multa tamen reliqui et pressi, ne prolixus forte et molestus essem. Atque hunc Latinum librum recudendi, augendique laborem eo libentius suscepi, quod hæc eadem Hispanice etiam pridem scripsi, atque in vulgus emisi, et in nostrorum hominum manibus sunt, et (quæ Dei benignitas est) cum fructu, ut audio, voluptateque leguntur : ex quo Latine etiam scribenda videbantur, et cum reliquis aliarum nationum patribus communicanda, quæ ad omnes pertinent : quo eorum latius pateat utilitas.

E

dans rationem sui in eo vulgando instituti.

3 Sunt enim multa (ni fallor) in hoc libello, quæ non solum ad virtutem, suique profectum nostros, sed etiam ad alios prudenter instituendos, magnopere juvare possint. Nam profecto Ignatius noster cum ceterarum omnium virtutum, tum vero spiritalis ac divinæ prudentiæ laude maxime excelluit, eaque non magis in Constitutionibus, regulis, decretis, responsis, quam in factis illius eminet. Præterea, cur hunc laborem subirem, illa etiam causa fuit, quod viderem, præclaros nonnullos nostra tempestate scriptores multa de Ignatio nostro, et Hispanice, et Latine memoriæ prodidisse, erudite quidem atque eleganter; sed quæ ingenium auctorum ac pietatem magis indicent, quam incredibile nostrorum desiderium expleant, et incensam res omnes Ignatii audiendi sitim restinguant. Cujus ego Viri historiam, quoniam a puero sanctissimæ ipsius vitæ spectator atque admirator fui, pleniorem ac majori rerum fide scribere potero, illumque suis coloribus exprimere. Hæc te, candide lector, id hac nostra recognitione admonitum valui : tu pro tuo candore, boni consule, et vale in Christo.

PROLOGUS AUCTORIS AD FRATRES S. J.

F

Præfatur auctor nonnulla.

Carissimis in Christo fratribus Societatis Jesu, Petrus Ribadeneira salutem. Vitam Ignatii Loiolæ, nostræ Societatis autoris, omniumque nostrum parentis optimi, scribere instituo. Magna certe provincia, tantum excellentium virtutum splendorem verbis non obscurare, et parem rebus scriptionem afferre ! Sed in hoc tamen onere ferendo, multa me sane consolantur. Primum, quod illud ego non mea sponte suscepi : sed illius voluntate adductus, cujus apud me autoritas est, sicut debet esse, gravissima. Nam R. P. Franciscus Borgia, Societatis nostræ Præpositus Generalis, hoc mihi onus imposuit : cujus ego vocem, Christi vocem putare, ejusque nutus intueri, summa religione, atque observantia debeo. Deinde, quod ad Deum, qui mirabilis in Sanctis suis est, et fons atque origo sanctitatis omnis, ex hoc meo labore laudis aliquid perventurum confido.

5 Ille est enim, qui religiosa omnia instituta stabilivit :

A. Petro Ribadeneira. quæ in assumpto scribendæ

stabilivit : et viam arctam, et portam angustam esse ad beatitudinem docuit : et ne labore, aut perveniendi difficultate deterriti, animos desponderemus, ipsemet, qui et ostium, et via est, dux etiam noster esse dignatus est : et suo exemplo, tum compendiariam, et rectam, tum vero facilem viam, atque expeditam nobis efficere. Ille admirabili providentia omnibus propemodum seculis, atque ætatibus, divinos quosdam viros, quasi cœlestes faces, in terras mittit : ut singulari evangelicæ disciplinæ, et Christianæ perfectionis ardore flagrantes, ignem illum, quem mittere ipse in terram venit, exsuscitent, et inflammatis vocibus atque exemplis, extingui non sinant. Ille Ignatium donavit nobis. Quare de Ignatio quæ a nobis dicentur, a Deo profecta, in Deum omnia referantur : cujus tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Quod Sancti ipsi agnoscunt, et testantur, cum ante illius thronum coronas suas capitibus detractas reverenter deponunt.

Vitæ Ignatianæ onere

6 Huc accedit cum aliorum, quos permultos esse intelligo, tum vero omnium vestrum, fratres, incensum quoddam hæc audiendi legen-
B dique studium : cui ego quidem tam honesto præsertim ac pio satisfacere pro mea parte vehementer cupio. Quis enim cum extremis iis, calamitosissimisque temporibus, hanc Societatem Dei Opt. Max. beneficio constitutam, et tam longe lateque disseminatam, atque brevissimo tempore, toto propemodum terrarum orbo propagatam intelligat, non jure ejus ortum, initia, progressiones requirat? Atque hæc quidem ratio, fratres, cum ceteris nobis communis est : illa præcipua, ut quem ducem sequimur, ejus quoque virtutem imitemur. Ut enim illustrium familiarum alumni, suos quique duces sibi ante oculos ponunt, ut ad eorum normam, vitam omnem suam, et actiones dirigant : sic nos Ignatium, ducem nobis divinitus datum, et sacræ militiæ nostræ antesignanum, et principem proponere nobis debemus : et eminentem illius omnium virtutum formam, moribus si minus exprimere, certe, quoad possumus, adumbrare. Erit etiam fortasse noster hic vobis non solum utilis, sed etiam non injucundus labor. Nam qui alicujus vestigia persequi cupiunt, vitæ quoque illius explicatione delectantur : et cum voluptate audimus, quæ cum fructu imitamur.

C

solatio sibi sint.

7 Quid illa, quæ extremo loco a me posita, non extrema apud me debet esse, grati videlicet animi pietas, et jucunda quædam ejus Viri recordatio, qui me in Christo genuit, aluit, educavit : cujus ego piis lacrymis ac precibus meam vitam et salutem acceptam ferre plane debeo? Quamobrem illius vitæ memoriam, jam prope senescentem, eo etiam ab oblivione hominum vindicare conabor : ut, quoniam parem beneficii gratiam referre nequeo, referam certe, quantam maximam possum. Erit igitur meus hic scribendi labor, Deo, ut spero, non ingratus : Ignatio ipsi debitus : vobis, fratres, forsitan fructuosus : alienis minime, ut opinor, molestus : mihi quidem, etsi propter corporis imbecillitatem gravis, propter officium tamen pietatis jucundus : quem spero equidem hac tantarum rerum compensatione leviorem futurum.

Deinde præter ea, quæ ipsemet vidit, vel ex eo audivit,

8 Et quoniam historiæ prima lex veritas est, hoc in primis profiteor, me nihil inexplorati scripturum : sed res mihi notas, certas, testatasque litteris proditurum. Ea enim in medium afferemus, quæ nos ipsi aut in Ignatio vidimus, aut ex ipso aliquando audivimus. Siquidem tanta erga me Pater misericordiarum benignitate usus est, ut me puerum, ac vix quatuordecim annos natum, nullo meo merito (nondum Societate nostra a Paulo III Pont. Max. confirmata) ad cognitionem Ignatii, atque ad eam familiaritatem adduceret, ut ab ejus latere non discederem ; sed domi, foris, omnibus in rebus illi præsto essem, ejusque dicta, facta, vultum, motus observarem, magno certe cum animi fructu, magna cum admiratione. Quæ quidem tanto in me quotidie magis augebatur, quanto et Ignatii virtus in singulos dies magis enitebat, et mihi ejus splendorem, ætate progrediente, perspicere magis licebat. Propter hanc igitur diuturnam consuetudinem et familiaritatem, non solum exteriora et aperta cum multis, verum etiam interiora et recondita quædam Ignatii cum paucis ex ipso sæpe cognovimus. D

varios assignat fontes, a

9 Deinde ea dicemus, quæ assidua multorum annorum flagitatione victus, et omnium fere patrum contentione, ipsemet Pater, de vita a se ante acta, P. Ludovico Gonzali *a* aperuit : idque eo anno, qui ejus mortem antecessit, meditato, magnoque consilio, fecit. Nam ex quo nostra primum Societas est instituta, et clarissimi omnium E virtutum radii, quibus Deus animam servi sui Ignatii collustraverat, erumpere, atque splendere cœperunt : magno desiderio omnes ejus filii affecti sumus, ea cognoscendi, quæ ad vitam Patris nostri moresque pertinebant. Quibus videlicet eum rationibus Deus evocasset, quibus initiis, mediis, profectibus purgasset, illuminasset, perfecisset. Æquum enim, et rationi consentaneum videbatur, eos, qui spiritualis hujus ædificii lapides essent, scire atque omnino intelligere, quibus fundamentis hoc ipsum ædificium niteretur : et ejus potissimum Patris vestigiis insistere, quem cœlestis doctrinæ magistrum atque hujus viæ ducem a Deo accepissent.

e quibus

10 Neque vero fieri poterat, ut probe imitaremur, quæ plene nobis cognita non essent. Quamobrem, summa diligentia res omnes Ignatii investigavimus, et ex eo ipso præteritæ vitæ rationes tantopere audire cupivimus, postulavimus, efflagitavimus : ipse vero continuis precibus, et ardenti nostrorum studio cessit tandem, et se vinci passus est. Neque enim quæ servis suis Deus confert beneficia, ipsis solis confert, sed ad multorum etiam utilitatem ; et quamvis illi ipsi, qui accipiunt, occultent sæpe quæ accipiunt, et F silentii et humilitatis velo tegant : Deus tamen illos interdum movet, et ad proferendum impellit. Ex quo cum beatus Franciscus sacra stigmata, quibus mirabiliter fuerat insignitus, occultare primum quidem vellet, postea tamen dubitare cœpit, eane prodere. Deo gratius futurum esset. Quod cum in consultationem sanctus Pater adduxisset, et ex sociis suis quæsivisset. num illustrationem quamdam, quam a Deo acceperat, patefacere deberet, an dissimulare, ac silentio premere ; quidam ex sociis respondit, quod a D. Bonaventura iis verbis memoriæ proditum est : Frater, non solum propter te, sed etiam propter alios, scias tibi ostendi aliquando sacramenta divina : timendum propterea jure videtur, ne si, quod pluribus profuturum accepisti, celaveris, pro talento abscondito reprehensibilis judiceris.

suam,

11 Hæc igitur causa fuit, cur permulti sanctissimi viri ea promerent, et in hominum utilitatem proferrent, quæ occulte, in secreto cordis, atque

A atque intimis animi sensibus a Deo acceperant. Immo vero plurimi hæc ipsa conscripserunt, et liquidas purissimasque animi voluptates, spiritus suavitates, divina plane, et quæ omnem sensum exsuperant, solatia, quibus benignissimus Dominus eos excitabat, sustentabat, inebriabat, et in se (ut ita dicam) transformabat, litteris etiam consignarunt. Quæ omnia in tenebris certe jacerent, nisi illi ipsi in lucem protulissent : et nisi Deus, qui tam liberalis erga illos fuit, summa etiam in nos benignitate, Sanctos suos permovisset, ut, quæ in tenebris acceperant, in lumine dicerent, et quæ in aure audiissent, prædicarent super tecta. Quamobrem hanc Ignatio etiam nostro mentem injecit, auctorque fuit, ut de se ipse ea narraret Ludovico Gonzalvo, quæ ille accurate diligenterque ex Ignatii ore excepit, et totidem ferme verbis perscripsit. Eaque omnia, quemadmodum tunc quidem scripta sunt, apud me habeo.

quum de Ignatio contexit,

12 Postremo ea etiam narrabimus, quæ a R. P. Jacobo Layne, Societatis nostræ Præposito Generali, vel sermone, vel scripto accepimus: qui propter arctissimam conjunctionem, et summam cum Ignatio societatem, in perferendis B pro Christo et ejus Ecclesia immensis prope laboribus, ipsis illis primis initiis, cum esset tempore ex sociis fere primus ex decem, amore omnium carissimus filius, multa vidit, multa notavit, eaque in quotidiano sermone optanti mihi sæpe narravit. Ex iis igitur fontibus hæc nostra manarunt.

historiam hausit seclusis rebus incertis aut fabulosis.

13 Quæ vero incertis auctoribus, aut non satis locupletibus dici poterant, ea ne scribenda quidem putavimus. Est enim persuasum nobis, cum in omni re mentiri turpe esse, tum vero, in Sanctorum vita referenda turpissimum. Nam neque Deus, ad gloriam suam illustrandam, mendaciis nostris indiget: neque primam et summam veritatem, falsis narrationibus et commentitiis honorare velle fas est. Atque hoc etiam spe aggredior majore ad scribendum, quia non de antiquissimi alicujus viri sanctitate mihi agendum est, in quo veritati quidquam affingere liceat, nemine propter vetustatem jam refellente: sed hæc iis cognoscenda proferimus, quorum permulti conjunctissime cum eo ipso, de quo loquimur, familiarissimeque vixerunt: ut summum virum iis, qui illum non viderunt, eorum quibus ille notissimus fuit, vivorum et præsentium testi- C monio commendemus.

atque omni scribendi ratione

14 De instituto autem nostro et omni scribendi ratione, paucis accipite. Ego cum initio proposuissem, Ignatii tantummodo vitam conscribere, et præclara illius exempla hominum memoriæ commendare, postea tamen animo plus etiam aliquanto suscepi. Nam quod viderem, ab optimis viris nostrique amantissimis desiderari, et Societatis nostræ ortus atque progressus cognitionem requiri, illud etiam attingere decrevi, breviterque explicare, Societatem quam longe Ignatius, lateque propagaverit, nonnullaque complecti eorum, quæ in universa Societate, dum ille viveret, scriptione digna mihi visa sunt. Quæ quidem, quoniam illo vel duce gesta, vel defensore propulsata, vel moderatore constituta sunt, implicata mihi cum ejus vita, connexaque ita videbantur, ut sejungi commode, secernique non possent. Neque mihi tamen hoc propositum est, omnia ut persequar: sed ut pauca quædam deligam, quæ vel illustriora sunt, vel Societatis quasi cursum declarant: et quæ, nisi nunc recenti memoria, litteris consignata sint, oblivione forsitan obruantur.

A. Petro Ribadeneira. lectores instruit.

15 De eorum patrum vita, qui primi Ignatii filii, ac socii fuerunt, et vivo Ignatio mortui sunt; de nonnullis præterea, qui pro Christi fide amplificanda, sanguinem profuderunt, singulatim mentionem faciemus : de illis, quia nos genuerunt in Christo : de his, quia mortem naturæ debitam, pro Christo potissimum reddiderunt. De iis, qui adhuc vivunt parce loquemur, de mortuis paulo plenius. Ante mortem, ait Sapiens, ne laudaveris hominem quemquam : quasi dicat, lauda post vitam, magnifica post consummationem. Reliquum est, fratres, ut Deum precemur, nostris ut cœptis adspiret, et hos libros quinque, quasi minuta quinque, pie a nobis ad Ecclesiæ sanctæ ædificationem, in ejus gazophylacium oblata, benigne ad gloriam suam, atque ad hominum salutem utilitatemque suscipiat.

ac fratrum precibus se commendat.

16 Vos vero, fratres, pro fraterna et mutua caritate nostra, vehementer obsecro, ut a Deo impetretis, ut mihi tribuat summum hoc beneficium, ut Ignatii morum sanctitatem aliqua saltem ex parte possim imitari. Cujus quidem si in se deprimendo constantia; in castigando severitas; in periculis fortitudo; in turbulentis rebus E tranquillitas; in lætis moderatio; in omnibus pax et gaudium in Spiritu sancto : si denique lectissimus virtutum eidem omnium comitatus assidue nobis ante oculos versabitur, rectissimam habebimus regulam atque certissimam, ad quam non solum mores nostros, vitamque conformare, sed etiam verum germanumque nostræ vocationis spiritum examinare possimus : cujus solida effigies, et expressa in illius vita plane conspicitur.

ANNOTATA.

a *Istam Vitam huic præmisi superius; de cujus pretio agit Commentarius noster prævius* § 91.

ANTIQUA VITÆ APUD RIBADENEIRAM PARTITIO

Ex

A. PETRO RIBADENEIRA.

Atque hæc quidem est antiqua Vitæ a Ribadeneira editæ partitio : nova vero nostra sic se habet :

CAPUT I.

Natales S. Ignatii; vita in seculo acta; ad meliorem conversio.

LIBER I. CAPUT I. *Sancti parentes, fratres, ac sorores, educatio* a b c d

Ignatius *a* Loyola, Societatis Jesu auctor atque institutor, nobili loco *b* natus est, in ea Hispaniæ atque Cantabriæ parte, quæ Guipuzcoa, vel *c* Provincia vulgo dicitur, anno humanæ salutis 1491 *d*, Innocentio VIII Pont. Max., Frederico III Cæsare augusto, Ferdinando atque Isabella, Catholicis Hispaniarum Regibus. Patrem *e* habuit Beltranum Loyolæ dominum, Loyoleæ familiæ perantiquæ atque illustris caput. Matrem vero Marinam Sonem æque nobilem feminam, e

A. Petro Ribadeneira.

A minam, quæ filias quinque genuit, filios octo : ex quibus *f* Ignatium postremum felici partu enixa est. Qui puerili ætate transacta ; in curiam Ferdinandi regis a parentibus missus est. Adolescentiam *g* autem ingressus, et bellica gloria, et fratrum æmulatione commotus, in eo multum operæ ponebat, ut rei militaris *h* laude esset illustris.

In propugnatione Pampelonensi se strenue gerens, ac graviter læsus,

18 Anno igitur Domini 1521, cum Pompeiopolitanam arcem Galli oppugnarent *i* vehementius (est autem Pompeiopolis civitas regni Navarræ caput) ipsique duces, re desperata, deditionem cogitarent; ejus potissimum opera factum est, ut res differretur, et acrius resisteretur ab Hispanis. Sed cum omnes ad oppugnationem machinas Galli admovissent, et tormentis continenter mœnia verberarent, ænea pila bombardæ in eam muri partem, qua Ignatius propugnabat, impacta crus ejus dextrum penitus confregit, atque comminuit : sinistrum vero lapis de muro vi globi labefactato excussus, graviter vulneravit. Ignatio prostrato, reliqui omnes, qui illius virtute nitebantur, spe defensionis abjecta, deditionem Gallis fecerunt, a quibus captus Ignatius et in castra deductus, humaniter acceptus est, atque a medicis diligenter curatus.

B

ad suos dimittitur, et post gravem curationis carnificinam,

19 Post aliquot dies liberaliter etiam ad suos dimissus, lecticariorum humeris in patriam revectus est. Ibi cum vulnus, dextri præsertim cruris, in dies ingravesceret, accersiti sunt denuo medici et chirurgi, qui tibiam rursus esse disjungendam censuerunt : ut quæ ossa, sive aliorum medicorum incuria, minus apte coagmentata, sive itineris agitatione luxata fuerant, suis locis restituta coalescerent. Quam excarnificationem ita pertulit, ut neque ingemisceret, neque vultum mutaret, neque ullum infirmioris animi signum ederet : quod et antea et postea semper in reliquis corporis cruciamentis, quæ passus est, fortiter præstitit. Invalescebat interim morbus quotidie magis, eoque jam processerat, ut ab extremo vitæ periculo non multum abesse videretur.

in extremum vitæ discrimen adductus, convalescit :

20 Itaque admonitus, peccatorum suorum confessionem fecit, Sacramentorumque armis se præmunivit pridie illius diei, qui beatissimis Apostolis Petro et Paulo sacer est. Cum igitur res jam ad summum vitæ discrimen adducta esset, mortemque imminere judicarent medici, si ad mediam usque noctem nihil melius eveniret :

C

ea ipsa hora vis morbi remitti aperte cœpit : quod non absque divinæ providentiæ consilio, divo Petro deprecatore, factum credimus, quem præcipua quadam Ignatius religione semper coluerat, quemque adesse, sanitatemque adferre, sibi videre visus est *k*. Depulso mortis periculo, ossa solidari jam cœperant, et arctius constringi : duo tamen supererant incommoda; alterum efficiebat os sub genu relictum, quod extra prominebat fœdius, alterum tibiæ contractæ brevitas, quæ et recte illum incedere et pedibus firmiter consistere prohibebat.

nova tormenta sustinens, ut elegantiæ corporis consulat.

21 Quibus incommodis ut mederetur, cum elegantiæ esset habitusque corporis studiosissimus, atque institutum militaris vitæ cursum prosequi statuisset; ex medicis primum quæsivit, possetne os illud, quod deformiter eminebat, excidi. Posse quidem affirmarunt, sed gravissimo tamen dolore, et omnium, quos in curatione tolerasset, maximo. Verum ille nihilominus, ut suæ voluntati satisfaceret, et (quod me audiente narravit) ut habiles atque elegantes urbanas ocreas gestare posset, secari os jussit ; neque a proposito abduci potuit, ligarique se omnino vetuit, eademque constantis animi firmitate cruciatum illum pertulit, qua superiores vicerat. Atque hoc remedio deformitas ossis sublata est. Tibiæ contractio aliquantulum curata est, cum aliis medicamentis, tum machinis quibusdam, quibus magno multorum dierum dolore, continenter ejus brevitas protendebatur, neque tamen usque adeo produci potuit, quin altera brevior aliquanto relinqueretur.

Caput II. Electione sacra ad vitæ mutationem movetur.

22 Interea cum in lecto jacere cogeretur, essetque in profanis libris legendis multum temporis collocare solitus, aliquem ejusmodi librum sibi ad manum dari jussit, ut ejus lectione tempus falleret. Negantibus familiaribus, domi ejusmodi esse libros, duos Hispanica lingua scriptos accepit, ne prorsus otiosus esset ; quorum alter Christi Salvatoris nostri *l*, alter Sanctorum vitas continebat. Atque horum quidem librorum lectione, sensim ejus animus immutari, et imitandi, quæ legebat, studio quadam affici videbatur. Sed quoniam anteactæ vitæ consuetudo corroborata erat, inanium rursus cogitationum concursu obruebantur, ne coalescerent illa tum primum excepta pietatis semina. Aderat tamen militi suo

E

divina misericordia, et consopitam virtutem exsuscitabat interdum, ludicrisque et fallacibus cogitationibus veras solidasque cogitationes ex recenti lectione rursus objiciebat. Quibus commotus ejus animus ad Christi et Sanctorum imitationem tam vehementer accendebatur, ut nullis difficultatibus (quæ multæ occurrebant) ab eo proposito deterretur.

et contrariarum cogitationum vicissitudine distrahitur.

23 In hac contrariarum cogitationum vicissitudine, distrahebatur in varias sententias, et ancipiti deliberandi cura huc atque illuc impellebatur : cum mundus apud se retinere Ignatium conaretur, Christus vero ad se illum vocaret, et traheret. Erat tamen illud in hac cogitationum varietate discrimen, quod fluxæ illæ et vanæ principia habebant læta, exitus amaros. Nam præsentes cum aderant, suaviter quidem sensibus blandiebantur, sed recedentes, quasi aculeo quodam infixo, mentem aridam et sibimet displicentem relinquebant. At vero illæ cogitationes de Deo, de Hierosolymitana profectione, de vitæ asperitate sectanda, de virtutis dignitate complectenda, non solum dum aderant, jucunditatis plenissimæ erant; verum etiam abeuntes præclara relinquebant suæ lucis et suavitatis impressa

F

vestigia. In quod discrimen a se multis quidem diebus præteritum et incognitum, quodam die divinitus illustratus, animum intendere cœpit, et tum demum intelligere, quam inter utrasque cogitationes interesset. Quam comparationem cogitationum cum cogitationibus, et spiritus cum spiritu contentionem, primam omnium ratiocinationem fuisse perhibebat earum, quas plurimas postea de divinis rebus Ignatius habuit.

unde spirituum dignoscendorum [illegible] [illegible] profluxit.

24 Ex qua, usu deinceps uberiore spiritualium rerum aucta, omnium, quas in Exercitiis tradidit, de spirituum diversitate, præceptionum rivuli profluxerunt. Etenim animadvertit primum duos esse spiritus, Dei et mundi, non solum diversos, sed penitus etiam inter sese pugnantes ; tum diligenter observavit utriusque spiritus proprietates. Qua ex observatione, divino munere et lux consecuta in ratione est ad ejusmodi spiritus discernendos *m*, et vis quædam in voluntate excellens ad ea, quæ mundus suggerit, constanter repudianda ; ea vero appetenda

tenda et suscipienda, quæ Dei spiritus proponit, ac suadet. Quæ principia in omnem postea vitam diligentissime servavit. In hunc igitur modum ab oculis depulsa caligine, cum processus aliquos jam effecisset, et assidua piorum librorum lectione diuturnaque consideratione divinarum rerum, quas animo conceperat, se adversus omnes diaboli impetus obfirmasset; cœpit serio et graviter mutandæ vitæ cogitationem suscipere, in mentem revocare peccatorum suorum maculas, ac secum expendere, quibus illas suppliciis deleret. Quod cum pia cogitatione versaret, et sancta illa æmulandi Christum, et sanctos viros desideria animo recurrerent, ad omnes difficultates perrumpendas satis ea se cogitatione munitum esse existimabat: in Deo omnia potero: dat velle, dabit et perficere.

Vitam commutare certus,

25 Cum igitur vitam commutare deliberatum ipsi jam esset atque constitutum, de nocte (ut solebat) surrexit e cubili ad orationem aliquando, anxia illa atque ancipiti deliberandi cura liberatus, ut sese perpetuum Deo atque suavissimum sacrificium offerret. Dum autem ante imaginem immaculatæ virginis Mariæ in genua procumbit, et ferventes atque humili fiducia mixtas preces
B benignissimo atque dulcissimo Filio per purissimam Matrem offert, seque spondet, vanitatis castris contemptis. in ejus potestate fore, ejus signa fortiter atque perseveranter sequuturum, sub illo imperatore omnino meriturum: ecce tibi, terræ motu derepente facto, domus tota contremiscit, fragor ingens exauditur, cubiculum, ubi Ignatius erat, a fundamentis concutitur. Itaque, quemadmodum locus, in quo Apostoli orabant, divinitus contremuit; et carcer, ubi Paulus et Silas vincti de nocte in oratione vigilabant, terræ motu concussus est, eoque signo declaravit Dominus et servorum suorum virtutem, et orationis efficacitatem: sic nunc, Ignatio orante, et cubiculo contremiscente, voluit fortasse idem Dominus ostendere Ignatii preces sibi gratas, et ad impetrandum efficaces; vel certe, quod in aliis historiis Sanctorum legimus, dæmon jam victus ab Ignatio atque superatus aufugit, et frendens ac fremens non obscura diritatis atque indignationis suæ dedit signa.

ac piis desideriis inflammatus, visu cœlesti roboratur,

26 Hæc gesta sunt. Certi tamen ab Ignatio nihil aliud constitutum est, nisi ut Hierosolymam, ubi convaluisset, proficisceretur, seque pius flagellis, jejuniis et id genus asperitatibus generosa
C quadam indignatione conficeret. Atque his desideriis tam incensis cogitationes illæ sordidæ et inanes paulatim refrigescebant. Sed hæc illius desideria excitata jam et confirmata, multo quam antea inflammavit ardentius præclara quædam atque admirabilis visio. Nam vigilanti nocte quadam Ignatio, clarissima beatissimæ virginis Mariæ, una cum sancto puero Jesu species objecta est: qua aliquamdiu permanente mirifice recreatus est, et divina quadam voluptate perfusus. Unde tantum eum præteritæ vitæ tædium cepit, maximeque earum rerum, quæ cum obscœna delectatione conjunctæ sunt, ut omnium impudicarum rerum imagines ex animo ejus effluere omnino viderentur. Et sane veram fuisse visionem ac fructuosam, res ipsa comprobavit, cum ab ea hora ad extremum usque spiritum, castitatis integritatem divino beneficio conservaverit.

rebus cœlestibus ac Sanctorum gestis vacat.

27 Hæc meditantem, et res maximas animo molientem, frater ejus, reliquique domestici, sui factum esse dissimilem, non magno negotio deprehenderunt. Quamvis enim animi sui sensum nulli detegeret, vultus tamen satis, illo tacente, D loquebatur; cum præsertim accederet jugis precatio, frequensque lectio, non jam sermones ludicri cum familiaribus, sed de divinis rebus, pietatis gravitatisque plena colloquia, multa et diligens scriptio. Scribebat enim pulcherrima quæque ac maxime insignia Christi, beatæ Virginis, aliorumque Sanctorum, tum verba, tum facta, et in librum perpolitum, atque elegantem, memoriæ causa, quam optimis litterarum notis referebat; et quidem aureis litteris Christi, puniceis beatæ Virginis, variis coloribus reliquorum Sanctorum exempla. Sed quamquam ex hisce occupationibus magnam ipse voluptatem caperet, illa tamen erat maxima, quam ex fixo cœli stellarumque omnium percipiebat aspectu, quod quidem et sæpe, et diu faciebat, quod se vehementer accendi ad Deo serviendum, cœlestium orbium contemplatione sentiret: quod non eo solum tempore, sed in omni postea vita servavit. Audivimus enim sæpe illum, extrema etiam senectute, cum in cœlum, qua libet circumspectus erat, oculos sustulisset, eosque aliquantisper fixos habuisset, obortis præ lætitia lacrymis, dicentem: Heu quam sordet terra, cum cœlum aspicio! Hoc eodem tempore in piis E exercitationibus, quas diximus, versanti, et animum ad majora paranti, illa etiam cogitatio subiit, quidnam Hierosolymis rediens, potissimum facturus esset. Exquirebat enim optimum vitæ statum, in quo totum se, omnibus rebus posthabitis, collocaret, et summa parsimonia, atque austeritate victus maceraret.

ANNOTATA.

a *Circa Sancti nomen nonnulla dabit Commentarius noster prævius ad hanc Vitam* § 1; *ubi actum de inepto quodam hujus nominis in* Enneconem *transformatore, qui vult, illud Sancto nostro accidisse ex abbate synonymo Benedictino; sed non probat: nam præter ea, quæ ibi diximus, observa, nomen* Enneconis *diu ante istum abbatem synonymum, fuisse notum in regno Navarræ; cum Stephanus de Garibay in Compendio historiali Hispaniæ tom.* III, *lib.* XXII, *cap.* I *afferat Latinam donationem, quam facit rex* Enneco Xemenones, *quæ notatur æra octingentesima octuagesima, id est, anno æræ vulgaris* 842; *abbas vero iste Enneco floruerit dumtaxat seculo* XI, *secundum dicta apud nos die* 1 *Junii, in Commentario ejus prævio, qui ibidem datur a pag.* 107. F

b *Quæ natales spectant, suggerit Commentarius huic Vitæ prævius* § 2.

c *Persuasum habeo, legendum esse,* quæ Guipuzcoa provincia vulgo dicitur, *conformiter ad Vitam Ribadeneiræ Hispanicam Matritensem anni* 1594; *quæ lib.* I, *cap.* I *sic habet:* Que se llama la provincia de Guipuzcoa.

d *De anno natali, et erroribus contra eum commissis, consuli potest Commentarius* § 2, *num.* 13.

e *Parentes, fratres, sorores, ac seriem genealogicam familiæ Loyolanæ præmisimus ibidem num.* 14, *et seqq.*

f *An ex filiis tantum, an vero ex prolibus omnibus* Ignatius *fuit postremus? At vide ibidem num.* 15.

g *An adolescentiam Arevali transegit? Consule ibid. num.* 20.

h *Vitam Sancti militarem expedit Commentarius noster* § 3; *ubi etiam disseritur, an aliquod publicum in ea munus gesserit.*

i *Obsidio*

A i *Obsidio Pampelonensis accipit majorem lucem ex dictis ibidem num.* 25.

k *Maffeius lib.* I, *cap.* II, Per quietem, *inquit,* videre sibi visus est eumdem Apostolum, optatam sibi valetudinem divinitus afferentem. *Orlandinus lib.* I, *num.* 10, Apostolus ipse ex accepto vulnere graviter ægrotanti, per quietem mederi visus est *etc. Ribadeneira in Vita parva apud Quartemontium cap.* I, Apostolorum Princeps cœlitus ad eum missus, EIQUE VISUS EST (*in Hispanico Ribadeneiræ textu est,* le aparecio ; *id est,* ei apparuit ;) quasi opilaturus eumque curaturus. *Inter alias vero apparitiones, quibus sanctus Pater noster spectabilem se præbuit venerabili servo Dei P. Julio Mancinelli S. J., uti videre est in ejus Vita lib.* III, *cap.* x, *una refertur, die* 28 *Junii anni* 1602 *innexa, in qua Sanctus noster* illi præcepit, haberet semper in veneratione diem illum, memoria suæ conversionis candidum; cum et ipse sibi infirmo Apostolorum Princeps sanctus apparuit Petrus.

l *Vita Christi, quam legit* Ignatius, *a quo scripta feratur, habes in Commentario* § 4.

m *Regulas de discernendis spiritibus tradit S. Pater in Exercitiis spiritualibus.*

B

CAPUT II.

Profectio in Montem serratum; ibidem gesta ; vita Manresæ instituta; scrupuli.

Caput III. Fratre natu maximo frustra eum a proposito revocare satagente,

Sanitate utcumque recuperata, specie quidem ducis Najaræ invisendi (quocum magna erat Loioleæ familiæ, vetusque conjunctio;) sed revera, ut egrederetur de domo et cognatione sua, profectionem parat Ignatius, Quem Martinus Garsia, frater natu maximus et familiæ caput, rem odoratus, sevocatum in interius cubiculum rogat et obtestatur, ne se suosque omnes perditum eat ; etiam atque etiam cogitet, quam directum ad gloriam iter sit ingressus, quas res gesserit, qua spe et animi et ingenii sit. Omnia, inquit, in te magna sunt : ingenium, judicium, animus, nobilitas, gratia principum, civium benevolentia, rei militaris usus, prudentia : ad hæc florens ac firma ætas, magna exspectatio omnium : siccine tot spes, tam solidas, tam florentes C evertes? omnium spectationem falles? familiam nostram tot ornamentis, quæ tibi cœptam viam insistenti sunt proposita, spoliabis? Etsi ego ætate, tu tamen auctoritate major es. Vide, quæso, ne quid in te admittas, quod non solum speratum nobis, nostræque familiæ decus adimat, sed etiam ignominiæ notas inurat.

paternam domum deserens, ac magnas corporis afflictationes mente agitans,

29 Ad hæc Ignatius breviter : se sui majorumque suorum esse memorem; daturum operam, ne ab illis degenerasse, aut familiæ suæ splendorem obscurasse videatur. Quibus verbis non tam placavit animum fratris, quam illum ab se excussit, atque itineri se dedit. In hoc igitur itinere, quo ad beatæ Virginis ædem in Monte serrato *a* fecit, duobus ab se famulis dimissis, singulis se noctibus verberibus graviter afficiebat : quod quidem ab eo die, qui initium profectionis fuit, semper in itinere servavit. Et ut intelligamus, quibus Deus quasi gradibus in milite suo rerum divinarum cognitionem, animique virtutem auxerit, hoc ille tempore, minime sane investigabat, quid caritas, quid humilitas, quid patientia, quid sui contemptio, quæ cujusque virtutis vis et natura esset, quibus finibus temperantiæ modum circumscriberet, quid ratio, quid spiritalis prudentia postularet : sed id complexus, quod optimum tunc videbatur, et præsenti statui maxime congruebat, totus in eo erat, ut res maximas, et maxime arduas, quæ positæ sunt in corporis afflictatione, perficeret : idque hac ratione ductus decernebat, quod ad hanc normam sancti viri (quos sibi ad imitandum proposuerat) se conformassent. Nam jam tum ita Deus regebat Ignatium, ut id semper spectaret, id quæreret, quod ad maximam Dei gloriam fore judicaret, idque antiquissimum semper habuit. Illa tamen accessio jam facta erat, ut in iis corporis acerbitatibus consectandis. non tam peccatorum suorum, quam Deo placendi rationem duceret. Itaque detestabatur ille quidem præteritæ vitæ crimina, in iis tamen pœnis, quas ad illa diluenda sponte subibat, tam erat ascensus, et Deo gratificandi studio quodam inflammatus, ut illas cum suspiceret, non tam peccata quam Dei honorem atque gloriam sibi poneret ante oculos.

A. Petro Ribadeneira.

petit Montem serratum; in cujus itinere

30 Pergentem cœpto itinere Ignatium, et recta Montem serratum versus progredientem, Saracenus quidam, sive Maurus assecutus est. (Erant per id tempus in Hispania Tarraconensi adhuc aliqui ex antiquis ejus gentis reliquiis). Cum una irent, incidit (ut fit) illis sermo de virginitate beatæ virginis Mariæ, quam cum in conceptu Filii concederet Maurus, a partu negaret, ad eamque rem naturales rationes aliquot adferret, neque ad veritatem flecti posset ab Ignatio, celeriter præcessit, solumque Ignatium reliquit, hærentem diu, multumque dubitantem, utrum ab se pietas Christiana exigeret, ut Maurum consequeretur et pugione confoderet, quod de beatissima et immaculata Virgine coram se ignominiose locutus fuisset. Homo quippe militaris, et fallaci veri honoris imitatione olim delusus, dedecori sibi esse ducebat, si quid a religionis Christianæ inimico, se audiente, de inviolata sacrosantæ Virginis integritate impune detraheretur. E

subortum Sancto casum perplexum divina providentia moderatur.

31 Quæ quidem cogitatio in speciem pia, diu multumque rudem tunc Christi militem torsit, in eamque deliberationem tandem induxit, ut ubi ad bivium (unde e via publica ad oppidum vicinum Maurus declinarat), constitisset, habenas mulæ, qua vehebatur, permitteret, et, si ad F locum, ubi Maurus erat, diverteret, quæsitum illum atque inventum interficeret; sin recta pergeret, omitteret. Atque ita divina providentia factum est, ut jumentum, lata facilique via prætermissa, suum iter sequeretur. Ut omnes intelligant, quibus initiis quibusque progressibus Deus militem suum ad extrema perduceret. Nam, ut ait D. Augustinus, animæ virtutis capaces ac fertiles præmittunt sæpe vitia, quibus hoc ipsum indicent, cui virtuti sint potissimum accommodatæ, si fuerint præceptis excultæ. Unde et Moyses interficiens Ægyptium , adhuc incultus, vitiosa quidem, sed magnæ fertilitatis signa fundebat.

Vestitum peregrinantium sibi comparat, ac votum castitatis edit

32 Cum igitur non longe a Monte serrato abesset, in pagum quemdam pervenit, ubi eum vestitum emit, quem Hierosolymam proficiscens gestare decreverat, talarem videlicet, ex cannabina tela aspera et aculeata, in modum sacci tunicam, pro militari balteo funem, calceos ex sparto contextos, baculum peregrinantis insigne, et

A. PETRO RIBADENEIRA.

et ad aquæ usum cucurbitulam. Quoniam vero carnis suæ imbecillitatem extimescens, sibi ipse diffidebat (quamvis et divino viso erectior, et Deo placendi studio, multo jam esset confirmatior) spes suas in beatissimæ Virginis patrocinio defigens, castitatis voto in hoc itinere sese obstrinxit, eamque perpetuam Christo, et castissimæ atque purissimæ ejus Matri, fervens spiritu consecravit: cujus beneficio eam prorsus integram (ut paulo ante dictum est) semper obtinuit. Tantum et devotionis ardor, et pium ipsius Virginis patrocinium apud Deum valet.

CAPUT IV. Instituit confessionem generalem, vestes dat pauperi *b*

33 Ut venit in serratum Montem (is locus Dei Genitrici dicatus itinere unius diei Barcinone distat, estque peregregio Benedictinæ familiæ cœnobio et religionis causa eo confluentium concursu maxime celebris): ibi optimo confessario *b* totius vitæ suæ crimina per triduum ex scripto confessus est, illique homini omnium primo animi sui propositum aperuit; jumentum reliquit, gladium pugionemque, quibus mundo meruerat, ante aram beatissimæ Matris Dei appendi jussit. Pridie vero ejus diei, qui hominibus, Verbo Dei incarnato, salutis initium attulit, anni 1522, noctis tenebris tectus, quam occultissime potuit, ad mendicum quemdam B pannosumque hominem adit: suas vestes sibi detractas illi dono dat: ipse vero optato illo suo vestimento induitur, et ad sacram divinæ Matris aram consistit.

excubias agit coram Diva Monserratensi;

34 Cum autem in profanis libris legisset ritum, quo novi milites olim inaugurabantur, ut ejus ritus imaginem quamdam spiritualiter in se repræsentaret, novis contra diabolum armis accinctus, partim stans, partim in genua procumbens, totam noctem illam coram sacratissimæ Dei Genitricis imagine, insomnem duxit, se illi commendans, sua flagitia deflens, meliora animo concipiens, ac, ne a quopiam agnosci posset, mane ante lucem (non quidem recto itinere, quod Barcinonem ducit, sed deflexo), in oppidum Minoressam, quæ hodie Manresa dicitur, et a Monte serrato novem passuum millibus distat, festinus divertit *c*, vili tegumento *d* ex tela (ut diximus) tectus, baculo armatus, fune præcinctus, nudo capite et pede altero. Nam alterum quod ex recenti vulnere infirmum haberet adhuc, et crus fasciis convolutum singulis noctibus intumesceret, calceo adversus cœli solique injuriam muniendum sibi existimavit.

indeque discedit, traditis mendico suis secularibus vestibus.

C 35 Vix a Monte serrato tria passuum millia processerat, cum illum inusitato gaudio expletum, et novi habitus lætitia gestientem homo quidam curriculo consecutus, percontari cœpit, dedissetne dono vestes suas egeno cuidam, quem hoc ipsum affirmantem prætor in vincula conjecisset, furto ab eo sublatas arbitratus. His auditis, Ignatius vultum vocemque mutavit, et lacrymas etiam profudit, illud apud se etiam atque etiam cogitans, ne potuisse quidem se sine damno alterius et injuria benefacere. Ex quo periculo ut immerentem hominem eriperet, vestes se dedisse confessus est: neque tamen quisnam, unde, cujas esset, interrogatus, aliud respondit: cum hæc ad miseri hominis liberationem nihil pertinerent.

CAPUT V. Manresæ divertit ad xenodochium; *e*

36 Manresam *e* ubi pervenit, in xenodochio mendicorum hominum pedem primo fixit, ibi sese ad strenue secum, et cum diabolo decertandum comparavit; nihilque prius habuit, quam ut genus suum, præteritæque vitæ rationem occultaret, et omnibus ignotus delitesceret. Vestitus is erat, quem supra diximus: sed quod in D capillo curando comendoque, et reliquo corpore exornando curiosior in seculo fuerat, ut nimium cultum diligenti neglectu compensaret, cæsariem, quam pro illius seculi more elegantem habebat, solutam et impexam reliquit: caput diu noctuque semper nudum habuit: ungues et barbam excrescere per incuriam sivit: ter se præterea diebus singulis acriter verberabat, septem horas in oratione, fixis humi genibus ponebat: idque magno studio et ardenti. Missæ sacrificio, Vesperarumque et Completorii precationibus intererat, ex eaque re magnam capiebat animo voluptatem.

ubi abjecte et austere vivit,

37 Cogebat quotidie stipem, aqua et pane vitam tolerabat, carnibus vinoque semper abstinens, omnibus diebus, præterquam Dominico, jejunans, humi cubitans, noctis maximam partem vigilans, singulis diebus Dominicis peccata sua confessione eluens, et sacræ Synaxis præsidio sese confirmans: tam impense corpus suum in servitutem redigens, ut quidquid oblectationem ullam corpori posset adferre, studiose refugeret. Quorcirca cum esset maximis viribus, et corporis firmitate præstans, brevi vigor omnis ejus emarcuit, et hac vitæ acerbitate non mediocriter debilitatus est. E His rebus fiebat, ut hominum animos in se converteret et alliceret, qui plurimi cum ad eum venirent, in illiusque se familiaritatem insinuare cuperent, multo etiam magis ejus sermonibus inflammabantur. Nam etsi rerum adhuc erat spiritualium rudis, et parum in virtutum exercitatione versatus: iis tamen erat facibus divini amoris incensus, ut facile, quod intus continebat, se foras efferret.

cum aliorum ædificatione ac fructus

38 Itaque ejus ardens de divinis rebus sermo, ac vehemens ad virtutem cohortatio, cum sanctæ vitæ exemplo conjuncta, animos hominum et Deo conciliare, et sibi ipsi benevolentia devincire, atque etiam admiratione suspendere, Spiritu sancto juvante, facile poterat. Cum eo præsertim accederet pervulgata jam ejus nobilitatis opinio, quæ rumoribus aucta, supra veritatem etiam (ut mos est) multorum sermone celebrabatur. Permanarat enim rumore nuntio, quod in serrato Monte, remotis arbitris, Ignatius fecerat, et quamvis ipse lucernam sub modio absconderet, Dominus tamen eam super candelabrum ponebat, ut luceret omnibus.

CAPUT VI. Diabolo eum tentanti fortiter resistit;

F 39 In hanc palæstram noster miles ingressus, quatuor jam menses pugnando traxerat, calliditatem dæmonis, quicum pugnam inierat, cogitationesque prorsus ignorans. Tenebat enim eumdem tenorem vitæ, et in æquabili conscientiæ tranquillitate perstabat. Nondum tentationum aculeos exeruerat satanas, nondum terrores, minasque suas tironi Christi intentaverat: nondum depulsis tenebris, rursus consolationis lumen redierat, nondum denique commutationes rerum, et spiritalis hominis afflicti et læti, jacentis et exultantis vicissitudines conversionesque perspexerat; cum illum die quodam, situ squaloreque confectum, et in xenodochio versantem aggressus est: Et quid tu in his sordibus, inquit, in hoc pædore jaces? quid vilibus vestibus, et obsoletis sordidatus incedis? et quid cum abjectis hominibus sedens, generis tui nobilitatem obscuras?

40 Sed Ignatius confestim se mendicis socium propiorem adjunxit, et familiarius etiam versari inter eos cœpit, atque hoc ejus facto diabolus repulsus est. Alio item die, cum fessus valde esset, illam etiam cogitationem permolestam passus

sus est. Qui (inquit) fieri potest, ut duram hanc et feram agrestium hominum vitam septuaginta annos, ad quos victurus es, perferas? Cui ille: Numquid tu mihi unius horæ spatium certum præstabis? vitæ enim momenta non in tua, sed in Domini sunt potestate: et 70 anni laborum ac pœnitentiæ quid sunt cum æternitate collati? Atque his duobus tantum telis aperte intentatis, per universam vitam appetitus ejus animus est, ut a cœpto vivendi cursu pedem referret. Quod, cum ejus omnis vita laborum, periculorum, molestiarum, vexationum plenissima fuerit, (ut ex iis, quæ fecit passusque est, facile apparet;) perspicuum est divinæ erga Ignatium benignitatis argumentum, qua illum Dominus prævenit in benedictionibus dulcedinis.

variis quoque spiritibus agitatur,

41 Illud tamen novi, ab hac tentatione, ejus animo accidit, quod magnas interdum permutationes contrariosque quasi spirituum impulsus sentire cœpit. Nam oranti aliquando illi, et in piis exercitationibus religiose versanti, exarescebat repente nonnumquam animus, et in eas angustias incidebat, ut se explicare vix posset: sibique displiceret, et divini spiritus suavitatem minime sentiret. Rursus tanta, tam copiosa divinæ consolationis vis affluebat, ut in ejus luce, præcedentis mœstitiæ caligo ne appareret quidem. Quod ille discrimen varietatemque attendens, admirabundus et rei novitate perculsus, Quid hoc, inquit, rei? quam nos viam ingredimur? quod militiæ genus arripimus?

ac scrupulis conscientiæ tortus,

42 Sed interim ita scrupulorum stimulis pungi, et peccatorum suorum conscientia torqueri cœpit, ut lacrymans dies cum noctibus jungeret, semper anxius semperque sollicitus. Etsi enim quam accuratissime omnia præteritæ vitæ crimina fuerat confessus: illa tamen semper cura exstimulabatur, Num hoc confessus sum? num illud bene explicavi? num satis aperte quæ ad rem pertinebant adjeci? num aliquid vel affinxi vel omisi? quibus quidem aculeis adeo vexabatur, ut nusquam acquiesceret, nullis orationibus, vigiliis, jejuniis, flagellis denique levaretur: sed mœrore prostratus, et quadam acerbissimi doloris carnificina exanimatus et confectus jaceret. Ad sacratissimam Eucharistiam de more, quasi ad sacram anchoram confugiebat: sed cum ori jam admoveretur panis vivificus, scrupulorum vi et subito quasi ventorum concursu abreptus, surgebat, et lacrymis se gemitibusque penitus dabat, et ad Dominum clamabat: Domine vim patior, responde pro me: et, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Occurrebat quidem unum illi remedium, idque præsentissimum, si spiritalis pater, cui conscientiam suam et internos animi motus omnino aperiebat, tranquillo se pacatoque animo esse juberet, et Domini nostri Jesu Christi nomine mandaret, ne exactæ vitæ peccata amplius confiteretur. Sed tamen, ne a se profecta medicina sanitatem non faceret, sed dolorem augeret, spiritali hoc patri dicere non audebat.

in extremas conficitur angustias,

43 Cum igitur aliquamdiu hanc mentis vexationem pertulisset, quodam die tam graviter dolenterque ab iis scrupulorum tormentis est habitus, ut, omni solatio destitutus, se totum orationi traderet, et fidei fervore succensus, clara magnaque etiam voce clamaret: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Domine, vim patior, responde pro me: succurre Domine, subveni Domine, emitte manum tuam de alto Domine, misericordia mea, refugium meum, liberator meus: protector meus, in te spero, quia nullam ab hominibus, nullam a creata ulla natura pacem aut requiem invenio. Attende, et fac: illumina faciem tuam super servum tuum: ostende mihi viam, in qua ambulem, quia Deus meus es tu. Quod si vel catulum præceptorem mihi, et perturbatæ mentis pacificatorem dederis, ego vero non recuso: libenter illum ducem, illum vitæ magistrum, te auctore, sequar.

A. PETRO RIBADENEIRA.

cum suggestione desperationis, ac summa austeritate:

44 Inter hæc rursus vehementissima hominem cogitatio invadebat, ut ex cellula, ubi erat (nam ex hospitali pauperum domo in Dominicanorum f cœnobium emigrarat) sese præcipitem daret. Sed ille: Non faciam, non te offendam Domine: quia tu es Deus meus, fortitudo mea: quare me repulisti, et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus, dum dicitur mihi quotidie, ubi est Deus tuus? In has voces erumpenti, et præ dolore gementi venit in mentem cujusdam sancti viri, qui, ut nescio quid a Deo impetraret, tam diu cibo abstinuit, donec illud consequeretur. Ad cujus imitationem, statuit non prius cibum ullum aut potum capere (nisi forte mors illi immineret) quam optatam mentis tranquillitatem inveniret. Quocirca septem integros dies ita jejunus fuit, nihil ut omnino gustaret, cum tamen interea, vel de quotidiana precatione (cui septenas flexis genibus horas vacabat) vel de verberationibus, quas ternas in dies singulos usurpabat, vel de aliis usitatis instituti ipsius officiis nihil idcirco remitteret. Et cum se viribus adhuc integris, minimeque debilitatum videret, et progredi longius vellet, prohibitus a confessario est ac vehementer deterritus, jussusque cibum capere, cum die Dominico suo more illi peccata sua, et quid etiam fecisset, indicasset.

sed ab eo tandem morbo liberatur.

45 Paruit confessario, neganti absolutionem se daturum, ni cibum sumeret, et hortanti, ut peccata sua, de Dei benignitate confisus, ab illo sibi remissa pie crederet, ne repugnare Deo velle videretur, eoque se die et proximo liberum sensit: tertio vero post die oppugnatus iterum est, sed oppugnationis finis fuit, ut disjectis tenebris, quas rebus clarissimis diabolus obducere conabatur, et reddita divina luce, quasi apertis oculis, e somno excitatus, magna animi claritate constantiaque ante actæ vitæ memoriam oblivione obruere, et obducta peccatorum vulnera amplius in confessione non refricare decerneret: tantamque mentis tranquillitatem et spirituum discretionem, atque scrupulosarum mentium curandarum gratiam a Deo est consecutus, ut nemo fere hac ægritudine affectus, sanitatem g ab Ignatio non inveniret. Neque enim sibi solum probabatur, sed nobis etiam erudiebatur Ignatius. Probat enim Deus cum omnes milites suos, tum eos maxime, qui reliquorum duces futuri sunt: humiles et probatos consolatur, ut possint et ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt.

ANNOTATA.

a *Iter sancti Patris in Montem serratum, locique descriptionem etc. habes in Commentario* § 4, *num.* 29, *et seqq.*

b *Notitia major istius confessarii occurrit in Commentario a num.* 34.

c *Brevi tempore* Ignatius *ibi est moratus, ex Commentario num.* 36.

d *Indumenti, contra nonnullorum somnia, ratio habetur in Commentario num.* 38 *et seqq.*

e *Manresæ*

A. Petro Ribadeneira.

e *Manresæ notio est in Commentario* § 5, *num.* 44; *et modus accessus ac discessus Viri sancti. Vide ibid. num.* 45 *et seqq.*

f *Non itaque varia, quæ Sanctus fecit Minoressæ, omnia apud PP. Dominicanos fecit; uti innuere videtur inscriptio; de qua Commentarius* § 4, *num.* 43.

g *De scrupulis dignoscendis nonnulla notavit Sanctus in libello Exercitiorum.*

CAPUT III

Divinæ illustrationes; Exercitiorum spiritualium liber; gravis morbus.

Caput VII. *Mire afficitur erga SS. Trinitatem,*

Cum igitur Dei misericordia ex tentationum angustiis emersisset, et tamen idcirco de summa animi contentione ad virtutum omnium veram in se imaginem exprimendam nihil omnino remitteret: placuit remuneratori bonorum omnium Deo, servum suum divinis consolationibus mulcere, et mentem illius cœlestium mysteriorum cognitionibus illustrare, ut secundum multitudinem dolorum, quos in corde suo pertulerat, consolationes Domini lætificarent animam ejus. Ergo quamvis jam inde a principio tractaret Deum Ignatium (ut ipse dicere solitus est) præceptoris more, tenerum pueri animum informantis: post prima tamen tentationum rudimenta plenius illum erudivit. Ex quo cum magna erga tres sanctissimæ Trinitatis Personas devotione *a* teneretur, singulisque suas preces, statasque quotidie persolveret, die quadam in scalarum gradibus templi Dominicanorum consistens et horarias B. Virgini preces recitans, cœpit ita in Deum intellectu ferri, quasi sanctissimam Trinitatem specie quadam visibili id significante exterius, quod interius percipiebat, cerneret, ea divinæ consolationis magnitudine et copia, ut sibi a suspiriis, fletuque etiam inter ipsas publicas supplicationes, quas deinde prosequutus est, ad prandium usque temperare nequiverit, aut vero a prandio aliud omnino vel cogitare vel loqui, quam de sanctissima Trinitate, tanta tamque varia rationum, similitudinum atque exemplorum copia, ut admirationi omnibus audientibus esset.

de qua vel tum librum conscripsit.

47 Quæ res ita in ejus mente hoc ineffabile mysterium inscripsit, ac veluti impressit, ut illo ipso tempore, homo legendi scribendique tantum sciens, de eo librum scribere sit aggressus, et ad totam vitam insculptæ illius veritatis vestigia exstarent. Semper enim cum ad sanctissimam Trinitatem orationem funderet, (quod frequenter et diu faciebat) eximiam divinæ consolationis suavitatem percipiebat, et aliquando quidem singularem quamdam in Deum Patrem, totius divinitatis fontem, et reliquarum Personarum originem, atque principium, devotionem sensit: deinceps etiam in Filium: postremo in Spiritum sanctum, singillatim se singulis Personis commendans et tradens et simul ex omnibus, quasi ex uno atque eodem gratiarum omnium plenissimo fonte, virtutes omnes abundanter hauriens.

48 Alio item tempore, magna cum spiritus alacritate modus ejus menti objectus est, quo mundum Deus condidit: quem longo post intervallo, cum hæc eadem ipsemet Pater narraret, se non satis affirmabat explicare posse. In templo etiam ejusdem monasterii, cum rei divinæ venerabundus interesset, et corpus Domini adorandum populo proponeretur, mentis oculis quodam die clare vidit augusto illo atque tremendo Sacramento Dominum Jesum Christum, verum Deum atque hominem verissime contineri. Sæpissime orationi intentus et diu quidem Christi Redemptoris nostri humanitatem interiore animi vidit obtutu, et aliquando beatissimam etiam Virginem Mariam: neque id Manresæ tantum, sed post etiam Hierosolymis, et non longe ab urbe Patavio, et alias sæpe. Quibus quidem visis, ita in fide ac spiritu confirmatus et cœlesti lumine completus est, ut sæpe hæc secum reputans, illud etiam statueret, si aut sacrarum litterarum monumentis consignata mysteria fidei non essent, aut certe si sacra Scriptura (quod fieri non potest) intercidisset, sibi tamen ita esse certa penitusque infixa, ut ex illis tantum, quæ viderat, non dubitaret, et recte ea intelligere et aliis tradere, et pro illorum defensione etiam mortem oppetere.

Objicitur ei modus creationis mundi, visio humanitatis Christi, ac Deiparæ,

nec non alia quædam mentis illustratio insignis.

49 Egressus die quodam Manresa ad templum, quod ab oppido mille passibus abest, divinarum rerum contemplatione suspensus, paululum consedit in via, quam fluvius præterlabitur, faciemque convertit ad flumen: ibi mentis ei oculi aperti atque illuminati sunt, non ita quidem, ut speciem aliquam aut in sensus cadentem imaginem videret, sed ut permulta, tum quæ ad fidei mysteria pertinent, tum quæ ad scientiarum cognitionem, optime intelligeret; tanta tamque clara luce, ut ab eo res ipsæ novo quodam lumine cernerentur. [Porro hæc mentis illustratio usque adeo copiosa fuit atque excellens, ut ipsemet Ignatius negaret, reliquas omnes illuminationes atque divina adjumenta, quæ per totam vitam ad annum 72 ætatis suæ a Deo accepisset, in unum coacervata, cum hac una posse conferri: seque quidquid alias vel studio, vel labore, vel supernaturali lumine didicisset, minus esse, quam quantum tunc quidem accepit *b*.] Quæ res cum fixum hominem hærentemque diu tenuisset, ad crucem, quæ juxta erat, genu flexo procubuit, ut Deo Opt. Max. pro hoc tanto beneficio gratias ageret.

Illusionem quamdam diabolicam internoscit.

50 Ante vero quam hujusmodi visis illuminaretur, cum in hospitali domo adhuc ageret, et alias frequenter, sese illi clara luce pulchra quædam species objecerat, quam non satis discernere poterat, aut quid esset, ex quo esset, ex quove constaret, internoscere: nisi quod serpentis nonnullam formam præ se ferre videbatur, multis quasi oculis resplendens, cujus præsentis quantum aspectu recreari videbatur, tantumdem ex discessu doloris ac mœstitiæ sentiebat. Hoc igitur visum sæpissime ipsi ante oculos versatum, numquam tamen cognitum, illi se ad crucem istam jacenti rursus objecit: sed divino jam lumine plenus et ante crucem procumbens, facile perspexit, rem illam non ea esse pulchritudine atque splendore, quo se illi antea offerebat, aperteque cognovit, illum esse dæmonem. Ex quo, longo etiam post tempore sapius illi apparuit, non in via tantummodo, sed Lutetiæ etiam Parisiorum et Romæ, non jam luce coruscus, sed aspectu deformis, et abjectus, ita ut baculo, quem gestare manu solitus erat, facile illum ab se abigeret.

51 Porro Manresæ cum adhuc versaretur, iis, quas diximus, occupationibus tam ardenter deditus,

A *Ecstasim habet per octiduum,* ditus, accidit, ut die quodam Sabbati, sub horam Completorii, a sensibus sic destitueretur, ut a piis quibusdam viris et mulieribus repertus, pro mortuo haberetur; et nisi cordis tenuem palpitationem quidam deprehendissent, sepulturæ procul dubio mandavissent. Mansit autem in hac extasi *c* sive abstractione a sensibus, ad alterum usque diem sabbati sequentis hebdomadæ: quo die, hora Completorii quasi e somno excitatus, multis, qui eum observabant, præsentibus, oculos aperuit, sacratissimum Jesu nomen ingeminans. Atque hujus quidem rei qui testes fuerunt, iidem illi auctores sunt: nam ipse Ignatius hoc tam insigne Domini beneficium mirifice occultavit, et (quod ego quidem sciam) aperuit nemini.

Ribadeneira docet imperitos, cur ita Deus egerit cum sancto Patre. 52 Incredibilia cuipiam fortasse hæc videbuntur, et supra ordinem rationis atque cursum, in eo potissimum viro, qui tiro et rudis omnino miles Christi adhuc erat, qui vix nomen dederat, vix militari sacramento se obstrinxerat, vix ab hostium castris ad Christi domini nostri signa transfugerat. Sed ut hæc magna profecto, præclara, admirabilia Dei dona esse in confesso apud omnes sapientes est: ita incredibilia videri non B debent, nisi iis forte, qui dona Spiritus sancti, et inæstimabiles benignitatis divinæ thesauros, ne per somnium quidem audiverunt: qui neque lumen cœli viderunt umquam, neque divinarum illustrationum participes facti sunt: qui nullam umquam voluptatem liquidam et solidam animorum esse putant: sed omnes voluptates corporis sensu definiunt, easque undequaque conquirunt et captant, et novas semper veteribus addunt, turpissimas illas quidem, et honestati contrarias, et homine ipso indignas. Qui hac quidem in re audiendi non sunt. Animalis homo (inquit Apostolus) non percipit ea, quæ Dei sunt, neque enim potest: cæcus enim de coloribus non judicat.

In illustrationibus tamen fallaciæ sunt cavendæ. 53 Alii sunt tamen viri eruditi, et in monumentis Sanctorum versati, qui sciunt hujusmodi illustrationes Dei, extraordinarias quidem esse; sed concedi tamen solitas nonnumquam iis, qui eximio et præcipuo quodam jure a Deo eliguntur et tractantur. In quibus magna in primis cautio adhibenda est, ne fallamur. Aliqui enim sunt, qui falsa persuasione decepti, existimant, Dei esse dona, quæ satanæ transfigurantis se in angelum lucis præstigiæ sunt. Alii, quorum animus est mobilis, et facilis levitate, vel occulta superbia cordis, vel atra bili, vel capitis imbecillitate C obscuratus, putant se ea videre atque audire, quæ revera neque audiunt, neque vident. Quæ quamvis ita sint, tamen negare non possumus, in Dei Ecclesia veras esse atque divinas revelationes, quibus amicos suos et familiares aliquando Deus benigne suaviterque permulcet.

Ostendit auctor, Ignatium 54 Quod si in illorum servorum numero, cum quibus Deus se ita communicat, et pleniori manu tanta bona largitur, Ignatius fuit, nemini sane mirum videri debet. Nam quamquam tiro, multum tamen jam tunc virtute processerat, et erat ab ipsomet Deo electus, ut innumerabilium filiorum pater, et sacræ hujus militiæ antesignanus et princeps esset, ut exercitum ductaret, acies instrueret, et signa cum humani generis hoste strenue fortiterque conferret. Quos absque dubio præstabilius est, majusque Dei donum, quam rerum abditarum intelligentias accipere. Certe quidem si attente consideremus, quis fuerit Ignatius, et quid effecerit, facile intelligemus, illum neque viribus naturæ, neque propriæ industriæ artibus rem tantam aggredi ac perficere potuisse, sed cœlesti quodam ac peculiari Dei dono indiguisse, ut, quod videmus, opus efficeret. Nam qui fieri potest, ut homo militaris, illitteratus, vanitatis vile mancipium, delectum haberet, milites conscriberet, Societatem cogeret, Religionem hanc institueret, et brevissimo tempore per universum terrarum orbem propagaret, ac summa prudentia regeret, et adversariorum impetus propulsaret, tantosque fructus ad Dei gloriam, suis ex laboribus colligeret, nisi Deus ipse suo illum ornasset spiritu, prudentia instruxisset, virtute armasset? A. PETRO RIBADENEIRA.

55 Quam ideam, quodve exemplar habuit propositum, ex quo hujus Societatis exemplum duceret? Quo in libro legit illius regulas, constitutiones *d*, documenta? Unde speciem formamque Societatis accepit: quæ quidem ut in iis, quæ Religionem continent, una eademque cum reliquis Religionibus est, ita ab illis disjuncta atque distincta in multis, quæ nostris temporibus congruentia, et præsenti Ecclesiæ statui sunt necessaria? Accepit nimirum ab eo, qui hæc solus dare potuit, qui ex lapidibus suscitat filios Abrahæ, vocatque ea, quæ non sunt, tamquam ea, quæ sunt; qui ad subjiciendam et prosternendam seculi hujus vanitatem, duodecim piscatores elegit, ut patefacta Evangelii luce, tenebræ errorum, vitiorumque omnium, ab animis hominum depulsæ, penitus evanescerent. *veris ac miris modis* *d* E

56 Hac enim ratione, se rerum omnium Dominum verissime ostendit, et ut rebus omnibus vim suam largitur atque naturam, ita nomen cuique atque pretium imponit, ut tanti quæque res sit, quanti eam Deus æstimat. Neque enim Deus, principibus hujus seculi est similis, qui ministros quidem eligunt, sed bonos ministros efficere non possunt: ipse vero eligit ministros novi Testamenti, et sua electione idoneos facit, et ad omnia, quæ vult, habiles atque instructos. Quapropter cum effectus divinæ virtutis, et tam multas [res, et] admirabiles videamus in Ignatio, eæque apertæ, expositæ, oculisque omnium ita subjectæ sint, ut negari non possint (nisi ab eo, qui neget solem meridie lucere) et majora Ignatio dare cogamur: demus etiam illi hæc, quæ minoris sunt, intelligamusque, omnes illos perfectæ vitæ radios, ex hac divinarum illustrationum luce, et quasi ex copiossimo cœlestis gratiæ fonte, tot rivulos profluxisse. Quas quidem illustrationes partim narravimus, partim deinceps narraturi sumus. *a Deo præventum atque illustratum fuisse,* F

57 Hoc eodem tempore, Exercitiorum spiritalium librum (quem appellant) ex accurata eorum, quæ sibi contigerant, observatione conscripsit *e*. Quorum Exercitiorum usus, quantum adjumenti *f* Christianæ reip. in omnem partem attulerit, satis constat. Nam ut pauca ex multis de illorum usu, atque utilitate dicamus, primo illis ipsis Societatis nostræ institutionem acceptam ferre debemus. Omnes enim ferme primos illos patres *g*, quos instituendæ Societatis adjutores, et socios habuit Ignatius, per Exercitia ad perfectionis studium, mundique despicientiam excitavit. Qui postea consecuti sunt, et in Societatem jam stabilitam ingressi, viri vel doctrina, vel ingenio, vel nobilitate, vel aliis naturæ fortunæque ornamentis insignes, maxima ex parte Exercitiis hujusmodi, ad hoc vitæ genus complectendum adducti sunt. Neque vero tantum hoc beneficium Religionis nostræ solummodo proprium est: sed etiam commune cum ceteris. Meditandi *CAPUT VIII. Exercitia ejus spiritualia in Societatem Jesu aliosque Religiosos mirifice influxere;* *e f* *g*

A. PETRO RIBADENEIRA.

ditandi enim hujusmodi ratio cœnobia multa refersit: multos Religiosos viros labantes, in suscepto vitæ consilio confirmavit: solutos, vagosque vinculis disciplinæ severioris adstrinxit.

imo vero in omne hominum genus,

58 Non tamen Religionum spatiis eorum fructus circumscribitur: omne enim hominum genus, statum, officium, ætatem, vitæque rationem comprehendunt. Nam et viri tum Ecclesiæ, tum seculi principes, et infimi homines; docti, indocti; mariti, cœlibes; juvenes ætate, ac senes; Deo jam dicati, et omnino liberi; in hanc Exercitiorum meditationem ingressi, multum vel in perditæ vitæ emendatione vel in bonæ incremento progressionis fecerunt. Et quod dignum magis admiratione est, multi viri eruditione florentes, et sapientia omnium consensione principes; post tot doctrinæ suæ laudes, docendo ac disceptando partas, discipuli Ignatii facti sunt: et ab ea, quæ inflat, scientia, ad salutarem sapientiam cœlestemque traducti. Nam quod in hac spiritali propriæ cognitionis schola discimus, non solum ad excolendum intellectum pertinet, sed ad inflammandam etiam voluntatem: itaque non tam cognitione, quam actione perficitur: ac finem habet, non ipsam scientiam, sed operationem. Ex B quo, hæc cognitio non subtiles, et argutos, atque acres disputatores efficit; sed fortes, efficaces, atque ardentes effectores: eosque vehementer permovet, atque ad bene beateque vivendum impellit. Hæc enim cœlestis est sapientia, quæ ædificat, ungit, inflammat: illa alia sæpenumero inflat, exsiccat, hominem ventosum reddit, atque inanem.

illis potissimum utilia,

59 Sed cum eorum utilitas quam latissime pateat, tum in iis solet elucere potissimum, qui de vitæ genere deligendo consultant, idque constituere ex divina voluntate cupiunt; ne (quod plerisque contingit) certo aliquo cursu vivendi implicentur, priusquam quid rectissimum sibique maxime conducibile sit, judicare potuerint. Neque enim omnia omnibus conveniant: neque idem vitæ genus in omnes quadrat, sed alia aliis congruunt, atque apta sunt magis. Quid autem cuique magis expediat, ille solus novit, qui nos immeritos in gloriam suam creavit, et sanguine suo, immortali et sempiterna beatitudine dignos effecit. Quamobrem vitæ genus cuique sincere, considerate, attenteque eligendum est, magnisque et assiduis precibus Dominus est invocandus, ut auctore illo ac duce, illud genus vivendi quisque C eligat, quod optimum sit cuique atque aptissimum. Nunc autem secus fit. Plerique enim mortales, vel libidine quadam obcæcati, vel utilitatis specie decepti, vel parentum, amicorumve exemplo inducti, vel aliis denique rationibus minus idoneis impulsi, ætate imbecilla, cum neque vis animi, neque consilium adhuc viget, præcipitanter ac temere sese projiciunt, genereque vitæ eo implicantur, cujus statim eos sera capit pœnitentia: erroris enim sui pœnas, per totam vitam, incredibilibus quidem, sed inutilibus lacrymis pendunt. Et merito quidem. Nam cum reliqua negotia diligentissime inquirant, discutiant, et in utramque partem dispiciant, et conferant: summum sui ipsorum negotium *h*, quod in vitæ genere eligendo positum, et negotiorum omnium est maximum, supine atque oscitanter tractant, imprudenterque; et, ut sors aut libido tulit, cursum quemdam vivendi arripiunt, quem neque tenere jucunde, neque deserere honeste possunt. Quod certe non eveniret, si in genere vitæ eligendo Dei voluntatem ante oculos propositam haberent, finem suum ultimum spectarent, eoque consilia dirigerent, unde omnis certa, rectaque pendet deliberatio. Denique si rerum naturam non perverterent, sed sequerentur potius, fine ut fine utentes, mediis tamquam iis, quæ ad finem referuntur. D

qui deliberant de eligendo vitæ statu.

60 Ad quod quidem Dei in primis gratia nobis opus est, quam oratione, meditatione, solitudine etiam, et a reliquis negotiis vacatione facilius consequemur. Animus enim liber, et ab alienis curis vacuus, vacabit sibi liberius, dabitque operam, ut, si quid insidet affectus, quod sincerum de rebus judicium possit corrumpere, id totum rescindat, et amputet, præstetque se dignum Deo, quo præeunte et prælucente menti nostræ, nihil erit non rectum, utile nobis atque salutare: sine Deo autem omnia nostra consilia cæca, præpostera, et perversa sint necesse est. Quæ cum ita sint, non tamen idcirco defuerunt adversarii *i*, qui hanc rem tum ratione, tum perpetua experientia comprobatam elevare conati sint. Sed in nihilum eorum conatus reciderunt, simul atque Apostolica Sedes, post diligentem investigationem, Exercitiis serio examinatis, adversariis sese opposuit, et sua auctoritate eorum usum non modo permisit, verum etiam collaudavit, E ac suasit. Quod ex litteris Apostolicis *k* Pauli tertii Pontificis Maximi constat, quas anno 1548 scribi jussit, quibus communitus Exercitiorum liber, postea typis excusus, in lucem editus est.

CAPUT IX. *Gravi morbo Sanctus corripitur,*

61 Cum in ea vitæ ratione, quam supra diximus, versaretur, accedebat illi sæpissime, ubi se noctu quieti dederat, ut illustrationes permagnæ, et spiritales consolationes mirificæ quædam ejus animo immitterentur. Quæ cum de exiguo, et sommo destinato tempore multum eriperent, et noctes hominem cogerent fere insomnes traducere, diligentius id animadvertens, dubitare apud se cœpit, quo ex fonte caderent. Rebus omnibus prudenter discussis, statuit tandem rejectis illis, satius omnino esse, constitutum tempus somno tribuere. Ex magnis tamen laboribus, et perpetua animi contentione in morbum gravem incidit. Ægrotanti suppeditabat omnia perliberaliter Manresæ magistratus, et matronæ honestissimæ officiose ministrabant. Usque adeo vero vis morbi invaluit, ut mors instare ipsi videretur. Paranti se ad mortem ea cogitatio subiit, se justum esse; cui cum summa vi repugnare conaretur, peccata præteritæ vitæ in memoriam usque revocans, et F nihil tamen proficeret, cruciabatur miris modis, sic ut vim morbi intimis visceribus grassantem, levem præ ea molestia duceret, quam ex conatu ad resistendum adhibito sentiebat.

sed aliquantulum sibi restitutus, relabitur ob asperitates.

62 Cum meliuscule paulo habuisset, et ab extremo illo vitæ periculo nonnihil recessisse videretur, vociferari palam cœpit, et nonnullos, qui officii gratia eo venerant, compellare, contestarique, ut cum se rursus in extremis laborantem cernerent, magnis vocibus clamarent: O miser peccator, o infelix, etiam atque etiam cogita, quibus te sceleribus obstrinxeris, quibus vitiis Dei in te iram provocaveris. Ubi aliquantulum convaluit, statim ad consuetas pœnitentias et eamdem vitæ asperitatem rediit, in morbumque de integro incidit: quod et tertio fecit, cum indefesso studio, et obfirmato animo seipsum pervincere, et labores viribus majores repetere, perferreque adniteretur. Sed tamen experientia doctus, et stomachi gravissimo eoque frequenti dolore exagitatus, et rigidi cœli hiemali asperitate

A tate commotus, piorum hominum consiliis obtemperare coactus est, et ex panno admodum crasso, coloris cæsii exiguas duas vestes, et quasi semipileum ejusdem panni, ad se contegendum, accipere.

ANNOTATA.

a *Sanctum quam tenerrime sub extremos vitæ annos affectum fuisse erga SS. Trinitatem, habes in Commentario* § 61.

b *Hæc, quia uncinis* [ ] *inclusa, suspicor ab auctore addita hic fuisse post primam Vitæ editionem.*

c Ecstasis *illa confirmatur ex Commentario nostro* § 89, *num.* 948 *et sequente : adde Processum Minoressanum, ubi* De raptu multorum dierum pag. 6, artic. 6 : pag. 12 ad 6 um, *teste nostro Indice Ms. rerum contentarum in variis Processibus, una cum aliis monumentis Roma huc misso.*

d *Et tamen Constitutiones suas a monachis Benedictinis accepisse* S. Ignatium, *quidam volunt ; sed in Commentario nostro refutantur* § 27.

e *Scriptori suo librum Exercitiorum vindicat*
B *Commentarius* § 6 *ac* 7.

f *Fructus Exercitiorum tempore vitæ* S. Ignatii, *elucidat Commentarius* § 8. *Quæ huc spectant, ac post Sancti mortem contigere, dabit Gloria ejus posthuma.*

g *Locus hic amplificatur in Commentario num.* 78. *At circa novem primorum Sancti sociorum Exercitia, ex documentis Romanis hæc addo, quæ notantur excerpta e libro Memoriali P. Ludovici Consalvi, paginarum* 200 *in folio, pag.* 157, *ex Hispanico a me reddita, et a dicto P. Consalvo ex ore sancti Patris audita :* Omnes primi patres fecerunt Exercitia accurate et restricte ; et is, qui minus abstinentiæ fecit, triduum traduxit sine ullo cibi aut potus usu, excepto Simone, qui, quia non intermittebat sua studia, et non erat bona admodum valetudine, non reliquit domum suam, nec quidquam ex his extremis exsequebatur; præter illud, quod Pater traderet ipsi meditationes etc. Faber Exercitia peregit in suburbio S. Jacobi, in quadam domo ad manum sinistram, quo tempore plaustra premebant impune fluvium Sequanam, quia erat congelatus. *Reliqua dabit Orlandinus lib.* I, *num.* 81.

h *Hoc quanti merito fecerit P. Leonardus Les-*
C *sius, non obscure indicavit, quando edidit Disputationem de statu vitæ deligendo ; et Religionis ingressu, quæstionibus* 12 *comprehensam.*

i *Irritos contra librum Exercitiorum conatus, ejusdemque vindicias et elogia dat Commentarius* § 9 *et* 10.

k *Adisis Commentarium continuo citatum.*

CAPUT IV.

Iter Hierosolymitanum; perlustratio locorum sanctorum; reditus in Hispaniam; studia litterarum Barcinone.

Caput x,

Annum unum plus minus Manresæ transegit, in ea quam diximus vitæ asperitate, quo elapso, tempus interim appetebat, quo profectionem Hierosolymitanam aggredi statuerat. Ergo Barcinonem *a* versus Manresa discessit, et quidem solus ; sic enim peregrinari decreverat. Quamvis enim essent, qui se illi ultro comites offerrent, quique illum hortarentur, ac urgerent vehementius, ut aliquem vel Latine, vel Italice scientem, quasi viæ ducem, ac sermonis interpretem, sibi adscisceret : nullum tamen admisit, ea maxime ratione adductus, quod spes omnes suas in Deo positas habere cuperet. Quod si viæ socium secum haberet, verebatur ne præstans illa in Deum fiducia, in socium derivata, minueretur. Neque vero sociorum auxilium excludebat tantum, sed etiam sollicitam viatici omnis curam : ne quid esse videretur, quod spem suam infringeret, et animum ad cœlestia properantem in suo cursu redderet tardiorem. Erat Barcinone myoparo, erat et navis oneraria in Italiam parata ; voluit igitur in myoparonem conscendere, quia breviorem fore trajectum sperabat : sed quo minus id faceret, hæc causa fuit :

A. Petro Ribadeneira.

S Ignatius sola Dei providentia nixus meditatur iter Hierosol.

a

E

64 Primaria quædam atque honestissima matrona Isabella Rosella *b*, in templo quodam *c* eruditum virum de superiore loco ad populum verba facientem, attente aliquando audiebat. Quæ oculos in reliquam concionem forte intendens, Ignatium in ipsis altaris gradibus cum pueris considentem aspexit; eumque, rei novitate, et hominis aspectu commota, attentius cœpit intueri. Vidit enim (sicut ipsamet Romæ mihi narravit) caput Ignatii circumquaque fulgere, et clarissimos quasi radios emittere, seque interius admoneri, ac veluti stimulis quibusdam urgeri vehementius, hominem ut accerseret, atque alloqueretur. Dissimulavit tunc quidem Isabella, pro loco et tempore; sed concione expedita, simul atque domum rediit, viro suo æque atque ipsa nobili, sed cæco, rem, quæ sibi in templo evenisset, totam narravit ; rogavitque maritum, ut hominem e vestigio conquiri juberet, et ad se adduci.

matrona vero quædam Barcinone vultum ejus radiatum conspicata,

b c

65 Adductus Ignatius apud illos pransus est : remota mensa, de Deo, de virtutibus, de beata vita sermonem instituit ; omnesque, qui astabant, mirabiliter ad pietatem inflammavit. Ex Ignatio tunc rescitum est, ipsum commodam in Italiam navigandi tempestatem præstolari. Quo etiam episcopus, sanguine cum nobilissimo illo viro conjunctus, navigabat. Itaque sanctitatis Ignatii admiratione capti, ipsum rogant, cum episcopo uti navem conscendat, myoparonem relinquat, F in quem libellos etiam conjecerat. Quod ita factum est. Porro in ipso Barcinonis conspectu, myoparo naufragio periit, fluctibusque haustus est. A navis autem navarcho, ea lege admissus est, si panis nautici, quantum sibi ad victum ea in navigatione opus esset, in navim inferret : aliter admitti posse negabat. Cœpit igitur de pane illo quærendo Ignatius agere ; sed cum hoc ejus proposito repugnare videretur, simul graviter angi cœpit, et secum : Hæccine est illa tam stabilis, tam secura fiducia, nihil a Deo tibi defuturum ? Numquid ille panem non poterit dare, et parare mensam peregrino suo ?

benigne eum excipit, et de navi ipsi prospicit,

66 Ex quibus spinosis cogitationibus cum exire ipse per se non posset, ad confessarium, ut in ejusmodi solebat rebus, causas defert in utramque partem dubitandi : quanto, quam incenso perfectionis ardeat desiderio, exponit, idque pro viribus, quod Deo gratissimum sit, amplectendi : illi deinde rem totam permittit, ejusque judicium secutus, panes in navim imposuit. Sed cum pauculi

ea lege in illam admissus, ut victum conferat

culi oboli ex iis, quos ostiatim emendicarat, ipsi navim ascensuro superessent, illos in publico juxta navium stationem reliquit, ne quid amplius viatici, quam quod necessarium omnino videbatur, secum ferret. Tantum in eo inerat perfectionis studium, et tam incensus paupertatis amor. Hoc tempore inanis gloriæ aculeis plurimum exstimulabatur, sic ut neque patriam neque genus suum retegere auderet, multo vero minus, quo iter suum dirigeret, ne forte bona hominum de se opinione intumesceret.

Multa passus Romam pervenit, ac Pontifex bene ei precatur: d

67 Sed redeo ad navigationem in Italiam, qua navigatione, magna fœdaque tempestate jactatus, quinque dierum spatio Barcinone Caietam *d* applicuit. Gravis ille, et pestilens annus Italiæ fuit. Sæviebat enim multis locis pestilentia : quapropter summa cautio adhibebatur a custodibus oppidorum, ne quis advena admitteretur. Ex quo Romam proficiscens, multa in itinere passus est gravia et permolesta. Nam oppidorum ingressu sæpe arcebatur; et ita erat fame, macieque debilitatus, ut subsisteret aliquando, et longius progredi præ corporis imbecillitate non posset. Romam tamen ad diem Dominicum Palmarum anni 1523 venit, sacra urbis loca pie obivit : benedictionemque summi Pontificis Adriani sexti reverenter accepit.

B

pecuniam pro viatico datam abjicit:

68 Cum autem plurimi illum a profectionis Hierosolymitanæ consilio deterrerent; fierique posse negarent, ut absque pecunia eo perveniret, neque tamen infractum ejus animum, et in Deo defixum, longa periculorum enumeratione a sententia dimovere potuissent, sex septemve aureis coronatis octavo post Dominicæ resurrectionis die *e* abeuntem donaverunt, quos Ignatius, eorum, quæ audierat, metu victus, accepit, ut nautis solvendo esset. Sed paulo post, cum a diffidentia, et humano timore id profectum cognosceret, et conscientia morderetur, non quasi culpa esset pecuniam accipere, sed quasi desiderio id suo repugnaret, et de proposito, perfectissimam paupertatem omnibus in rebus sequendi, remittere aliquid videretur, se incusans et damnans, et de projicienda pecunia secum ipse cogitans, decrevit tandem in obvios pauperes et mendicos illam conferre; quod quidem cumulate perfecit.

in itinere Roma Venetias versus multa aspera patitur;

69 In hoc itinere, quod Roma Venetias habuit, multa aspera et acerba pertulit. Propter grassantis enim pestis metum, vel in porticibus excubare, vel pernoctare sub dio cogebatur. Et
C viatores exsanguem illum, ac luridum intuiti, summaque macie confectum, se in fugam aliquando dabant. Alii vero, qui se in via illi socios adjunxerant, lentius præ virium tenuitate ambulantem sub noctem deseruerunt. Sed qui dixit: Non te deseram, neque derelinquam, ille desertum invisit Ignatium, abjectum suscepit, et complexus est. Namque obtulit se illi nocte, postquam relictus est, proxima, Christus in latissimo quodam campo, a Fossa Clodia *f* pergenti Patavium : plurimumque aspectu suo recreavit ejus animum: et ad graviora perferenda roboravit, et ita ejus iter direxit, ut Patavinæ urbis custodiæ ingredientem egredientemve illum nihil omnino remorarentur, aut interpellarent, et aditum Venetias perfacilem haberet. Publicis quippe exploratoribus omnia excutientibus, intactus ipse solus prætermissus est: cum tamen desertores illi socii laboris multum subierint, ut liberum in eam urbem ingressum invenirent.

70 Legatum Caroli V Imperatoris, ac Hispaniarum regis convenire numquam voluit. De pecunia, qua Hierosolymam navigaret, minime laboraret, certissima spe nixus, Deum expeditam sibi navigationem daturum, ut sanctorum locorum conspectu aliquando frueretur. Atque cum multi multa contra adferrent, et peregrinorum bona pars, recenti miserabilique Rhodi expugnatione exterrita, retrocessisset, ejus tamen sensibus insitum erat, etiamsi una tantum navicula eo cursum dirigeret, se illo anno Hierosolymam perventurum.

D

pergit tamen Deo confisus:

cujus monitu a senatore benigne habetur, et ab Hispano navem impetrat; g

71 Venetiis dum moraretur, vetere suo instituto stipem cogebat : in platea divi Marci noctes agebat. Sed ex senatorio ordine quidam *g* noctu domi suæ cum esset, excitari se repente hujusmodi vocibus sensit : Tune, inquit, ut mollibus vestitus domi tuæ sis; servus meus seminudus in porticu jaceat? tu in lecto pretioso molliter dormias; ille dura cubet humo? Quibus stimulis concitatus senator, surgit confestim, foras proruit, per incerta vagatur, humi cubantem offendit Ignatium, domum ea nocte perducit, et liberaliter tractat. Deinde ne in honore haberetur, ab eo Ignatius discessit, et ad hominem Hispanum, ejus rogatu, divertit, Ducem Venetiarum Andream Gritum Hispanice allocutus, facile impetravit, ut in prætoria navi, qua ejus insulæ E
præfectus transmittebat, in Cyprum usque gratuito transportaretur. Prætoria porro navis idoneam navigandi tempestatem expectabat, cum altera, qua peregrini vehebantur, e portu prius solvisset.

quam conscendit gravi cum valetudinis periculo.

72 Operientem navim, et conscendere parantem, gravissima subito febris illum corripuit : et cum dies aliquot afflixisset, tandem discessit : sed illud incommode cecidit, ut solvendi tempus in eum diem incurreret, quo pharmacum a medico præscriptum sumpserat, qui eo quidem die citra magnum vitæ discrimen Ignatium navim posse ascendere negabat. Sed ille sapientioris, divinique medici consilio ductus, eo ipso die, hausto conscendit. Atque ita accidit, ut cum multum maris jactatione evomuisset, magnam is dies principio morbi levationem, deinde etiam sanitatem integram adferret. Cum autem quorumdam flagitia graviter ferret, et magna spiritus et orationis libertate acrius insectaretur : neque ab aliis vectoribus aliquod ei exitium timentibus, reprimi ullo modo posset : consilium ceperunt nautæ, ut illum in insula quadam deserta et vasta exponerent. Sed cum navis ad destinatum locum pene esset appulsa, subito vehe- F
mentique vento repulsi, perpetrare meditatum facimus nequivere. Itaque brevi Cyprum attigit: nactusque peregrinorum navim, in eam transcendit : nihilo plus viatici secum inferens, quam in priorem intulerat, verissimam nimirum spem in Deum : qui sæpe Ignatio toto navigationis tempore sese ostendit, illumque incredibili consolatione permulsit, ac sustentavit; et in portum a se toties tam vehementer optatum tandem invexit.

CAPUT XI.

Sanctam attingit civitatem, cum desiderio ibi manendi; h

73 Decima quarta die mensis Julii, anni Domini 1523 (sicut in commentariolo quodam, ejus ipsius manu scripto, invenio) Venetiis solvit. Quod hujus mensis reliquum erat, et totum mensem Augusti in navigatione consumpsit. Itaque pridie Kal. Septembris Joppem *h* navis appulsa est. Quarto vero die Septembris sub meridiem in Sanctam civitatem ingressus est. Nam vel ex hac tam diligenti dierum observatione, et curiosa annotatione temporis facile conjici potest, quanta

Ignatii

A Ignatii jam tum esset in Deum pietas, quanta in consiliis factisque omnibus meditatio. Hierosolymam igitur cum primum venit, admirabilem in ipso Sanctæ civitatis aspectu consolationem percepit, quam constantem, quamdiu in ea urbe fuit, perpetuamque semper habuit. Deliberatum erat Ignatio Hierosolymis remanere, et sacris locis, qui ex impressis Christi Domini nostri vestigiis miram redolent pietatem, religiose colendis visendisque reliquum vitæ traducere, proximorumque saluti pro sua virili deservire. Cujus propositi alteram de mansione partem (nam alteram de salute animarum curanda, nulli hominum aperiebat) divi Francisci Hierosolymitani cœnobii præfecto indicavit, et in eam rem commendatitias litteras, quas adferebat, reddidit: ac ne ipsis inopia forte laborantibus oneri esset, nihil se aliud velle dixit, quam ut suorum peccatorum confessionem audirent.

sed inde migrare jubetur:

74 A quo bene sperare jussus est, re tamen in adventum ministri Provincialis rejecta. Qui cum paulo post rediisset, hortatus est Ignatium, in Italiam ut reverteretur, ne pio quidem, sed præcipiti consilio deceptus, in ea mortis vel servitutis pericula incideret, in quæ permulti alii, si- B mili pietatis specie adducti, incurrissent. Sed cum Ignatii animus periculorum magnitudine ab incœpto deterreri haud posset, seque (nisi conscientia forte, aut religione aliqua impediretur,) in sententia permansurum, omnino præ se ferret; Provincialis minister ab Apostolica sede potestatem se habere dixit, amandandi aut retinendi, quos amandandos aut retinendos existimaret: sacris præterea interdicendi eis, qui sibi non obtemperarent. Discederet proinde bono ac libenti animo, quandoquidem facile poterat in animum inducere, Dei hanc esse voluntatem, quam ipse loci, rerumque naturæ gnarus, amice, fraterneque declarabat; ne tradita sibi potestate contra voluntatem suam uti cogeretur. Quibus verbis fidem habuit, consiliumque Dei, alio ipsum vocantis, se dicto audientem fore dixit.

ante reditum loca quædam sancta curiose perlustrat.

75 Cum de reditu cogitaret, magno revisendi montem Oliveti desiderio incensus (in cujus lapide quodam Christi salvatoris nostri ascendentis in cœlum, pedum vestigia cernuntur impressa) clanculum se a sociis subduxit, solusque, nullo duce, nullo comite, nullo Turco custode (quæ res periculosissima est) in montem advolavit. Et cum ei aliud nihil suppeteret, gladiolum scriptorium, C ut admitteretur, custodi pro mercede dedit: atque eximia lætitia perfusus, in Bethphage properavit: sed statim in Oliveti montem recurrit, ut qua in parte pedis dextri vestigium, qua sinistri esset, diligentius animadverteret, forficesque ex theca detractas, ut rursus admitteretur, custodi dedit. Sed redeuntem gaudioque maxime exultantem Christianus quidam, a Franciscanis ad eum perquirendum missus, Ignatium invasit, multa minitans, ac truci vultu frendens, quod se in tantum discrimen objecisset, brachioque apprehenso ad cœnobium usque pertraxit. Ipse vero facile duci se passus est, magnamque in eo itinere, atque singularem a Domino consolationem accepit, cum ita correptus brachio, et impulsus, Christum, semper supra se astantem, atque incedentem, et in cœnobium usque sibi veluti præeuntem aspiceret.

Caput XII.

76 Posteaquam intellexit, divinam non esse voluntatem, ut Hierosolymis remaneret, ad reditum se accinxit, quo in reditu nonnulla illi memoratu digna acciderunt. Erat hiems maxima, rigidum, ac nivosum cœlum, neque ille vestimenti plus habebat, quam femoralia ex crassa quadam tela ad genua usque demissa, et thoracem ex nigra tela, multis a tergo locis incisum, perexiguam vestem, eamque attritam et vilem. In insula Cypro tres naves reperit, quarum prima Turcarum erat, altera locupletis potentisque hominis Veneti ingens ac valida, et adversus maris, ventorumque impetus satis, ut videbatur, armata atque instructa: in quam, ut Ignatium admitteret, cum peregrini rogarent navarchum, hominemque collaudarent: Si Sanctus est, inquit ille, navi non indiget, super undas feratur. Itaque in tertiam conscendit, parvam, et juncturis male coagmentatam. Eodem die, secundo vento tres simul e portu solverunt: sed exorta gravissima tempestate, navis ea, quæ Turcas vehebat, una cum vectoribus periit. Veneta scopulo illisa, naufragium, salvis hominibus, fecit. Exigua illa et minime stabilis, in qua Ignatius erat, ægre quidem, sed tamen portum quemdam Apuliæ tenuit.

A. Petro Ribadeneira.

Mira quædam in ejus reditu.

Venetiis Ferrariam profectus; inde Genuam petit

77 Inde Venetias salva pervenit, duobus, et eo amplius mensibus in ea navigatione consumptis. In ea urbe nonnihil recreatur. Quindecim sexdecimve nummos argenteos hospitis cujusdam sui liberalitate, et ad fovendum sto- E machum frigoris vi debilitatum, panni aliquantulum accipit: inde Hispaniam versus discedit. Ferrariæ dum orat in templo, ab illo (ut fit) etiam mendicus quidem eleemosynam petiit: Ignatius benigne dat: ejus, qui acceperat, admonitu, reliqui egeni, qui pro templi foribus astabant, certatim ad Ignatium confluunt: quibus ille quotquot habuit nummos, ad unum elargitur: atque e templo exiens (mendicis omnibus magnis illum vocibus sanctum inclamantibus), mendicare ipse e vestigio incipit panem, quo eo ipso die vesceretur. Ferraria Genuam profectus est: sed cum bello atroci inter Hispaniarum Galliarumque reges Gallia Cisalpina omnis arderet, admonitus est, ut de via deflecteret, ne a militibus exceptus pœnas acerbissimas daret, quas multi antea dederant. Ipse vero qui Dominum habebat ducem, firma in eum fiducia septus, ire perrexit.

quo in itinere indigne tractatur a militibus.

78 Aliquantulum progressus, in militum Hispanorum potestatem venit. Qui exploratorem ex habitu et specie rati, primo quidem verbis hominem mulcent: deinde diligenter excutiunt, omnesque partes corporis petulantius etiam perscrutantur. Cum eorum nihil, quæ suspicaban- F tur, invenissent, veste spoliatum ad præfectum adducunt. Atque ante id tempus quidem, ut rusticanus et agrestis haberetur, omnes, quos alloquebatur viros etiam principes, inurbane erat solitus, et contra communem aliorum morem compellare. Sed dum ducitur ad præfectum, nova quadam formidine correptus, dubitare cœpit, num expediret, suam illam consuetudinem intermittere, et alium loquendi urbaniorem modum, et communi usui propiorem usurpare, ac ducem illum alloqui, quam alios solebat, honorificentius; ne ille forte contemptum se putans, acerba in ipsum supplicia constitueret.

ex modo agendi ab eorum duce pro stulto habitus.

79 Hanc tamen cogitationem ab humano metu profectam intelligens, ita repulit, ut eam ipsam ob causam, nullum plane honorem duci habere decerneret: quod et fecit. Namque ex illo dux, cujas sit, quærit? Ille vero tacet: unde veniat? silet: nomen sciscitatur: nihil respondit: denique ad interrogationes varias multiplicesque fixis in terram oculis, animo in cœlum, tacitus perseverat,

A. PETRO RIBADENEIRA.

perseverat, ad unam illam; Esne explorator? tantum inquit, Non sum: ne justam injuriæ causam dedisse videretur. Tunc dux ira percitus, milites gravissimis verbis corripere, stultitiam accusare, quod insanum hominem ad se adduxissent, et simul præcipere, ut eum amoveant, et abire permittant. Hic milites ducis increpatione irritati, pugnis hominem et calcibus tundunt, variisque contumeliis indignum in modum afficiunt. Narrabat ipsemet postea mirabilem quamdam se id temporis consolationem accepisse, cum ejus ignominiæ veniret in mentem, qua Christus redemptor noster ab Herode, et ab ejus militibus affectus est. Post hanc derisionem, et per ora hominum traductionem, non defuit militi suo Deus. Nan Hispanus quidam communi humanitate ductus, jejunum adhuc fatigatumque Ignatium, ac pessime acceptum refecit. Qui postridie iter suum prosequens, a Gallis speculatoribus ex turri excubias agentibus, captus iterum est, ad ducemque perductus: a quo perhumaniter acceptus ac dimissus est: Genuamque pervenit: et inde opera Roderici Portundi, hominis Cantabri, Hispanicarum triremium præfecti, sibi quondam in Catholici regis Ferdinandi curia noti, in navim ascendit; et Barcinonem non absque periculo renavigavit.

B

Caput XIII. *Barcinone incipit litterarum studia anno ætatis 33;* *i*

80 In Hispaniam eo consilio rediit, ut operam studiis litterarum daret, ad eamque rem Barcinonem *i* commodam sedem sibi et maxime opportunam delegerat. Nam sacris Hierosolymæ locis exclusus, sese in omnes partes versare cœpit, et quid ageret, potissimum quærere, quod Deo esset quam gratissimum. Cum omnia secum diligentius reputasset, denique statuit, quo proximus ejus opera utilior esset, ad spiritus divini unctionem, litterarum quoque cognitionem adjungere. Quamobrem cum femina quadam *k* primaria, et de ipso optime merita, et cum ludimagistro quodam, nomine Ardebalo, viro probo, et ad omnem pietatem propenso, suum hoc consilium communicavit: quo utrique probato, altera sumptus, operam suam alter, et industriam est pollicitus. Cœpit igitur anno nostræ salutis 1524 grandis jam natu (annum enim agebat 33) studia non ætati, sed spiritui suo convenientia exercere, primaque grammatices rudimenta devorare.

C

quorum fructum miro modo dæmon conatur impedire, sed frustra.

81 Sed cum neque exilium, spinosarumque rerum subtilitas, neque inusitati studii labor ulla ejus animum molestia afficeret: perturbabat tamen illustrationum, quas inter ea ipsa studia percipiebat, tum magnitudo, tum crebritas. Nam cum nominum, et verborum memoriæ mandare inflexiones vellet, tanto splendore animus illustrabatur ad res divinas intelligendas, ut novi ediscere nihil posset: et si quid antea esset memoriæ traditum, id totum facile efflueret. Neque omni studio, animique contentione poterat aut arcere appropinquantes, aut ingressas hujusmodi cogitationes abigere. Cujus rei novitate perculsus, Quid hoc, inquit, rei? Cum oramus, cum confitemur, et supersubstantialem panem accipimus, cum vigilamus, cum nos verberibus cædimus, cum spiritualia omnia ac divina munera obimus, neque tam frequentes, neque tam magnæ, neque tam vehementes se nobis illustrationes offerunt: cum puerilia agimus, et de Deo propter Deum non cogitamus, tum speciosæ nostræ menti imagines, et cœlestes illustrationes occurrunt. Agnosco, agnosco importunissimi hostis calliditatem: agnosco veteratoris dolos, et astutiam. Cujus conatibus ut occurreret, D
et consilium diaboli se a studiis malitiose avocantis eluderet, præceptorem suum, in templum, cui sanctæ Mariæ a Mari cognomen est, ut veniat, rogat. Illi dæmonis tentamenta narrat: suam in duos proximos annos assiduitatem pollicetur, se a lectionibus non abfuturum (panis modo sibi et aqua ad victum suppetat) fidem suam obstringit. Et simul sese ad pedes abjicit, ab eo etiam atque etiam petit, ut se pro puero habeat, verberibus graviter accipiat, sicubi minus attentum, aut diligentem esse deprehenderit. Atque hac tam vehementi ejus animi contentione, diaboli fraus repulsa est, et pax tum illi divinitus reddita.

Lectione Erasmi Roterodami abstinet, utitur Thoma a Kempis.

82 In hac studiorum palæstra versanti, pii quidam, ac docti viri consilium dederunt, ut Erasmi Roterodami, qui eo tempore bonus latinitatis auctor habebatur, libellum De milite Christiano legeret, ut sermonis scilicet elegantiam cum pietate conjungeret. Cujus consilii confessarius etiam ad reliquos auctor accessit. Quod cum Ignatius simpliciter fecisset, observavit, illius libelli lectione refrigescere in se spiritum Dei, et devotionis sensim ardorem restingui. Quare animadversa, librum de manibus omnino abjecit, et E
ita est aversatus, ut nec ipse amplius legerit illius auctoris libros, et passim in Societate nostra legi vetuerit. Thomæ de Kempis De imitatione Christi libello *k* plurimum tum utebatur, illiusque lectionem valde semper probavit, atque ita illius libri spiritum et doctrinam hausit, tam avide arripuit, tam perfecte in se expressit, ut (multorum judicio) Ignatii vita solida quædam, eminens ac viva esset imago eorum præceptorum omnium, quæ aureo illo libello continentur. *k*

Aliorum judicio ad philosophiam pergit.

83 Barcinonem postquam revertit, valentiori stomacho fuit, quam Manresæ fuerat: quocirca acriores pœnitentias, propter stomachi imbecillitatem, ac itineris difficultates intermissas, repetere statuit: cœpitque calceorum soleas perforare, et paulatim magis magisque discindere; sic, ut ineunte hieme dissolutis jam ac fractis soleis, plantis omnino nudis, pedibus superne tantum tectis, ad vitandam ostentationem, incederet. Barcinone duos annos operam Ardebalo diligenter dedit; tantumque in Latinæ linguæ cognitione profecerat, ut præceptori aptus jam ad graviora studia videretur. Cujus judicio cum alii nonnulli eruditi viri assentirentur, illumque omnes ad philosophiæ studium capessendum hortarentur: ipse tamen, qui ad reliquas disciplinas F
optima jacere latinitatis fundamenta cupiebat, non prius illorum consilio paruit, quam doctor quidam, præstansque theologus, cognito quantum in litteris profecisset, ceterorum sententiam probavit, et ut commodius philosophiæ studiis vocaret, ad Complutensem academiam ut proficisceretur, suasit, quod et fecit anno Domini 1526.

ANNOTATA.

a *Barcinonensi in transitu tentata fuit Sancti patientia, ex Commentario* § 11.

b *De expressione hujus nominis consule annotata nostra ad cap.* v *Vitæ Consalvianæ lit.* c.

c *Garsias loco mox citato illud* S. Justi *vocat.*

d *De hoc loco agitur in annotatis ad Vitæ a Consalvo conscriptæ caput* IV *lit.* a.

e *Ibidem lit.* c *exposui hunc locum.*

f *Vocatur ibidem lit.* v *in dicta Vita, num.* 41. Chioza.

A g *Nomen ei fuit* Marcus Antonius Trevisanus, *ex Bartolo lib.* I, *num.* 23.

h *Nonnulla in dictis annotatis præmisi lit.* g.

i *Studia, habitationem, res gestas, ac prædictas Barcinone, illustrat Commentarius* § 2. *Suspenso autem tempus pœnitentiæ impetratum miro modo, an miraculoso,* § 13.

k *Nimirum* Elisabetha Rosella, *ex Vita breviore Ribadeneiræ cap.* IX*; seu* Roser. *Vide supra lit.* b.

l *Libellum hunc quanti fecerit sanctus Pater, intelligitur ex Commentario* § 62.

CAPUT V

Acta Compluti et Salmanticæ; profectio Parisios.

a CAPUT XIV. b *Compluti eleemosynis ac piis operibus vacat:* B

Complutum *a* ingredienti Martinus Olavius *b* puer occurrit, eleemosynamque primus omnium est impartitus, is qui longo post tempore, ætate jam confirmata, excellenti doctrina, magnaque auctoritate præstans, Societatem nostram est ingressus. In eo oppido ad hospitalem pauperum domum divertit, ostiatim ex more panem in victum mendicat. Id dum aliquando facit, a sacerdote quodam irridetur : ab aliis etiam otiosis hominibus præteriens contumeliis afficitur. Sed novi Altozanæ nosodochii moderator id graviter ferens, Ignatium ad se vocatum, in nosodochium suum perduxit. Ibi commodiore loco habitus, animum cum ad Logices, ac philosophiæ studium contulit, tum vero ad pietatem religiose colendam, et proximorum salutem studiose procurandam. Nam et egenos, fameque pressos, conquisitis undique eleemosynis alere, et Exercitationibus spiritualibus *c* ad pietatem informare multos, et Christianæ doctrinæ rudimenta populo rudi explicare aggressus est tanto tamque insigni fructu, ut universa illa civitas commota post ejus ingressum videretur. Quam rem humani generis hostis non ferens, conceptum in ipsum odium decrevit effundere.

inquiritur in ejus ac sociorum vitam: 85 Erant id temporis Ignatio socii tres, qui hominis vita permoti, sese illi ejus vitæ sectatores adjunxerant, eodem panno vestiti; quibus quidam Gallus adolescens comes accesserat. C Quos propterea a panni similitudine ensayalados *d* vulgo Hispanico vocabulo appellabant. Itaque tum horum societate, tum hominum ad audiendum Ignatium concursu, tum vero consecuta eximia utilitate excitati multi, multa, ut fit, pro sua quisque opinione loquebantur, variaque, et supra veritatem etiam aucta in utramque partem spargebantur in vulgus. Rem ad Inquisitores fidei Toletum rumor pertulit : rei novitate commoti, ut nascenti malo (si quod esset) occurrant, Complutum veniunt : quid doceat, quid agat Ignatius, quemadmodum vivat, diligentissime inquirunt. Cum autem omnia ex ordine, tum illius verba, tum facta rectæ fidei, pietatique consentanea reperissent, ne appellato quidem illo, rem integram archiepiscopi vicario, qui tum Joannes Figueroa *e* erat, relinquunt, ipsi Toletum revertuntur. Interjectis aliquot diebus, vicarius Ignatio, sociisque ad se vocatis dixit, inquisitum esse diligenter in eorum vitam atque mores, totamque inquisitionem, et causam accurate esse perscriptam : nullum tamen errorem in doctrina, nullum in vitæ ratione vitium inveniri. Quocirca posse illos pro suo arbitrio agere, citraque impedimentum ullum in proximorum salutem incumbere. Illud tamen sibi haud placere, quod uno omnes vestitu, cum Religiosi non essent, uterentur : satius fore, idque se velle, atque etiam præcipere, ut socii duo nigris vestibus, duo alii rufis induerentur, Gallus adolescens suum habitum retineret. Ignatius, facturos se, quæ jubebantur, respondit : quod et fecerunt. Post paucos item dies vicarius Ignatium nudis pedibus vetat incedere : ipse vero calceamenta induit, ut erat in hujusmodi rebus, cum præciperentur, facile obsequens. A. PETRO RIBADENEIRA.

insons in carcerem amandatur: 86 Aliquot menses effluxerant, cum denuo in ejus vitam inquiritur : sed post magnam inquisitionem, tum etiam intactus relinquitur. Neque tamen idcirco quieto esse illi in posterum licuit. Etenim in eorum numero, qui multum in pietate Ignatii consiliis profecerant, duæ feminæ *f* erant viduæ, mater et filia, nobiles et honestæ, filia etiam ætate florens, et forma. Quæ pio quidem, sed non secundum scientiam desiderio permotæ, primum quidem Ignatio improbante, postea vero etiam nesciente, solæ suis pedibus, et in speciem mendicæ, longam peregrinationem religionis causa susceperant. Quæ res Ignatio magnam immerito conflavit invidiam. Nam ad eum jam extra xenodochium habitantem, ac nihil tale suspicantem apparitor vicarii venit; facile sequentem, in carcerem ducit. Æstivum tempus tunc erat, carcereque liberiori utebatur : quocirca frequentes ad eum auditores confluebant, quibus Christianas ipse institutiones enucleabat, spiritalesque Exercitationes nihilo quam antea remissius tradebat. Illustribus nonnullis viris atque feminis (in iis Teresæ de Cardenas, genere et pietate præstanti, et Leonoræ Mascareniæ, Philippi Hispaniarum principis postea moderatrici) sua ad illum liberandum studia profitentibus remisit, neque illorum auctoritatem interponi, neque ullum omnino patronum aut advocatum adesse sibi apud judicem passus est. Nam cum nullius sibi conscius esset culpæ, defensionem necessariam non putabat, et simul optabat multa pro Christo subire incommoda, et ab ecclesiasticis magistratibus dirigi, quibus obedientem semper se, ac facilem præbuit. Unus ex sociis Segoviæ id temporis erat, nondum plane ex gravi morbo confirmatus. Qui cum in vincula conjectum Ignatium accepisset, propere Complutum venit : in eumdem se carcerem ultro includit : Ignatii monitu, vicario se sistit : illius jussu in carcerem reducitur. Sed paulo post Ignatii cura eximitur, de imbecilla illius valetudine magis, quam de sua incolumitate solliciti. E F

interrogatus respondet: ac sententiam audit: 87 Septimum decimum jam diem in carcere Ignatius agebat, cum nihil ipse vel sciret, vel conjectura assequi posset, quam ob rem esset in custodiam a judicibus traditus. Tunc Figueroa in carcerem ad eum venit, multa de homine sciscitatur, inter alia, easne, quas dixi, matrem, ac filiam nosset? Annuit Ignatius. Tum vicarius : Ecquid illis profectionis auctor, aut conscius, antequam abirent, fuisti? Nihil certe minus : immo hoc tibi affirmo, percursationes ejusmodi in universum illis dissuasisse me, ne filia ea ætate ac forma in cujusquam petulantiam incurreret. Posse illas intra domesticos parietes, non minus pietati vacare, quam foris, et quidem tutius, ac liberius. Cui judex arridens, Atqui istæc ipsa, inquit, est causa, cur comprehensus sis. Duo

A. PETRO RIBADENEIRA.

Duo et quadraginta dies abierant ab eo die, quo in carcerem primum missus est : tum reversis jam mulieribus, et interrogatis, publicus vicarii scriba Ignatium convenit : judicis sententiam legit. Ea sententia tria continebantur. Primum, Ignatium, sociosque prorsus integros, atque innocentes videri. Alterum, ut idem habitus illis, qui reliquis scholasticis, idemque vestitus esset. Postremum, ut, quoniam essent in sacris litteris rudes (quod consulto ipsemet non obscure præ se ferebat Ignatius) ne ad populum de sacrosanctis Christianæ religionis arcanis, ad quatuor proximos annos, loquantur, quibus quidem cognitionem rerum majorem sibi paravissent.

quæ quia Sanctum impediebat in salute animarum, alio cogitat.

88 Ea sententia audita, respondit judici de ea parte, quæ ad vestitum pertinebat, Ignatius : Cum nos jussistis vestes nostras inficere, non gravate obtemperavimus : quia facile erat eidem panno alium colorem inducere : nunc vero, cum pretiosum habitum, et minime egenis convenientem imperatis, obedire non possumus : neque enim id præstare in nostra est potestate. Itaque judex vestes illis, pileos, ceteraque scholasticorum more emi a se jussit. Sed Ignatius post sententiam nonnihil hæsitavit, quod cursum suum impediri, aditumque sibi ad salutem proximorum intercludi cerneret. Itaque statuit ad Toletanum archiepiscopum Alfonsum Fonsecam, Pintiæ *h* commorantem, se conferre; ejusque judicio stare : ad quem eum in modum, quem diximus, indutus cum sociis discessit. Illum benigne exceptum archiepiscopus fovit, et sua sponte ad Salmanticensem academiam propensum viatico juvit, suamque et suorum operam atque omne genus officii humanissime detulit.

CAPUT XV. *Salmanticæ in cœnobio FF. Prædicatorum multis interrogatur :*

89 Salmanticæ cœpit (ut consueverat) populi animos ad Christi imitationem acuere. Ex more sæpius confitebatur pio cuidam, et religioso ex Dominicana familia viro, qui in doctissimo illo divi Stephani conventu commorabatur. Haud ita multo post quam Salmanticam venit, confessarius Ignatio significat, sui cœnobii fratres, magno ipsum alloquendi audiendique desiderio teneri. Cum se præsto esse respondisset, ad prandium in diem Dominicum invitat, simulque ut sese præmuniret, præmonet; velle illos multa de ipso sciscitari, multa cognoscere. Ad condictum diem Ignatius cum socio venit; pransi, in sacellum ipsi, confessarius, fratres præterea duo conveniunt, quorum alter cœnobium pro Priore gubernabat. Is blande Ignatium intuitus, ac benevole, Gaudeo, inquit, cum tam multa de tua virtute ac moribus passim prædicari audio, teque eum esse, qui non tibi solum, sed aliorum etiam saluti servias, et Apostolicum in morem circumiens, populos doceas. Neque hoc præcipuum mihi, sed commune etiam cum reliquis nostris gaudium est. Quod quo solidius gaudeamus, cupimus his de rebus sigillatim aliqua ex te sane audire, imprimisque in quo studii genere evigilaveris, quibus in litteris versatus sis.

ad quæ respondet,

90 Cum simpliciter candideque id, quod erat, Ignatius respondisset; Quid est ergo, inquit, quod tam tenui doctrina præditi, ac primis vix litteris imbuti, concionamini? Nos vero, Ignatius inquit, non concionamur, sed interdum, cum res fert, de divinis rebus familiariter loquimur. Et ille, De quibusnam, inquit, divinis rebus? hoc enim est, quod maxime scire avemus. Tunc Ignatius : Nos aliquando, pater, de virtutis dignitate, ac turpitudine vitiorum loquimur : eos, qui nos audiunt, ad virtutes hortamur, a vitiis abducimus. Vos, Prioris vicarius inquit, indocti estis, ut vos ipsi profitemini; de virtutibus tamen, et vitiis sermonem habetis : atqui de his quidem verba recte facere nemo sane potest, nisi aut doctrina labore parta, aut divinitus infusa : id vobis doctrina non præstat : Spiritus ergo sanctus. Atque hoc est de Spiritu sancto, quod scire cupimus. Hic aliquantisper Ignatius hæsit, novo illo genere argumentandi commotus.

rationem reddens sui modi agendi :

91 Post aliquantulum vero silentium, cum se collegisset, Sit, inquit, satis : nihil enim est opus, ut ultra progrediamur. Cum verba de Spiritu sancto vicarius premeret, et vehementer ad respondendum, Ignatium urgeret, elicere ab ipso illud tantum potuit : Ego, pater, nihil quidem amplius dicam, nisi id forte jubeant, qui superiores sint, et mecum agere suo jure possint. Cum tot mundum, vicarius inquit, errores infestent, tot novæ pestes quotidie existant; quæ doceas, explicare non vis? Atqui facile efficiemus, omnia ut dicas. Hic, inquit, manetote. Remanent Ignatius et socius in sacello. Illi festinanter abeunt. Omnes cœnobii fores occludi jubent, in cubiculum homines abducunt : tres ipsos dies eos retinent in cœnobio : qui quidem dies Ignatio fuere lætissimi. Cum monachis cibum una capiebant : ubi Ignatius erat, eo multi ex ipsis ad illum audiendum ventitabant : cubiculum fere semper erat auditoribus refertum, quibus ipse audacter, palamque de divinis rebus ex more loquebatur, multisque suum institutum, ac docendi rationem probabat. Quocirca dissensio quodammodo inter illos facta est, cum alii probarent, alii vero improbarent ejus doctrinam.

deinde a vicario episcopi in carcerem detruditur, et interrogatur :

92 Interea Religiosi patres temporum calamitatibus admoniti, et Ignatii de divinis rebus loquendi vi ac libertate, hominum ad eum concursu, rumore denique ipso (qui aliquid veritati semper affingit) commoti, ne quid forte mali subesset, rem deferunt ad episcopi vicarium. Vicarii apparitor post triduum in cœnobium venit : Ignatium, sociumque comprehendit : in carcerem contrudit, non quidem in inferiorem cum facinorosis hominibus, sed in superiorem quemdam a communi habitatione sejunctum, male materiatum, pervetustum, repletum sordibus, fœtore tetrum, atque eadem catena duodecim, tredecimve palmorum longitudine, altero utrumque pede colligat, atque ita constringit, ut alter alteri semper adesse cogeretur. In hunc modum noctem illam pervigiles, orantesque traducunt. Postridie, ubi rescitum est, eos in custodia esse, lectorum stragula, cibos, reliqua vitæ necessaria abunde suppeditarunt pii viri, quorum magnus numerus, audiendi causa, ad Ignatium concurrebat. Ille vero morem suum illum retinebat virtutes ornandi, accusandi vitia, excitandi omnes ad humanarum rerum despicientiam. Baccalaureus quidam Frias, episcopi vicarius, ad eos in carcerem venit : utrumque separatim interrogat : illi Ignatius scripta sua, hoc est, Exercitationum spiritalium librum *i* ad examinandum tradit : duos (præter eum, qui secum erat) socios sibi esse monet : locum, ubi sint, indicat.

postea adducitur ad quatuor judices; qui examinant libellum Exercitiorum etc.

93 Socii illi, vicarii jussu, in inferiorem carcerem detruduntur, ubi reliquæ custodiæ asservabantur, quo ab Ignatio, parietibus disjuncti essent. In hac item jactatione, et oblata sibi tempestate, nullum innocentiæ suæ defensorem adhibuit. Præterierant aliquot jam dies, cum ad judices quatuor, viros eruditos, et graves, Ignatius adducitur. In iis tres doctores fuerunt, Isidorus,

A Isidorus, Paravigna, Frias; quartus is, qui est a me nominatus baccalaureus Frias, quem pro episcopo fuisse jam diximus. Hi omnes traditum Exercitationum librum legerant, et curiosius etiam expenderant. Productum ad se Ignatium multa rogant, multa non modo de libro illo, sed de abstrusis, reconditisque theologiæ quæstionibus, de inexplicabilibus sanctissimæ Trinitatis, Incarnationis, atque Eucharistiæ mysteriis, et id genus alia percontantur. Ad quæ Ignatius (se ineruditum modeste præfatus) tam docte graviterque respondit, ut magis admirationi esset, quam reprehensioni locus.

Prohibent ad tempus, ab eo doceri discrimen inter peccatum mortale ac veniale.

94 Deinde episcopi vicarius quæstionem ex jure canonico enodandam Ignatio proposuit: quam ille (cum se prius ignorare Doctorum de ea re sententias dixisset) ita dissolvit, ut scopum ipsum attingeret. Denique jussus est, primum Decalogi præceptum, ut populis solebat, exponere. Ille vero tam multa, tam exquisita in eam rem disseruit, ut omnem illi ultra interrogandi cupiditatem abjicerent. Unum erat, quod judices non satis probare videbantur: quod initio fere Exercitationum spiritualium positum, eam doctrinam continet, qua docemur, cogitationem, quæ B peccatum veniale sit, ab ea cogitatione, quæ sit mortifera, vere secernere. Id vitio propterea vertebant Ignatio, non quod falsum esset, sed quod, cum minus esset doctrina excultus, ea constitueret, quæ discerni absque magna doctrina non possunt. Ad quod Ignatius tantum: Verane sint an falsa, quæ scripsi, vestri judicii est (ego enim meum non interpono:) si vera sunt, probate: si falsa, rejicite. Illi tamen nullo modo improbare ausi sunt.

Ignatius carcerem et fert lubenter, et graviora pati desiderat: k

95 Multi, ut supra diximus, ad Ignatium, visendi audiendique gratia, conveniebant; ex quorum numero Franciscus Mendosius *k* (is qui Burgensis Episcopus, et S. R. E. Cardinalis postea excessit e vita) vicem illius dolens, ab eo familiariter aliquando quæsivit, dolenterne ferret carcerem illum, ac vincula. Cui Ignatius: An tantum malum tibi videtur carcer esse? At vero non tam multæ Salmanticæ compedes sunt, non tot catenæ, quin ego plures pro Christo cupiam. Atque etiam sacratæ quædam feminæ, sanctitatis Ignatii opinione commotæ, et privatis ejus colloquiis ad pietatem aliquando incensæ, ad ipsum in carcere inclusum epistolam scriperunt; in qua et ejus injurias dolebant, et eos, qui Igna- C tium in periculum illud discrimenque conjecerant, graviter accusabant: ad quas Ignatius rescripsit, oppido se mirari, illas, quibus crucis Christi mysterium notum ac pertractatum esse oportebat, immensos gloriæ thesauros in cruce inclusos penitus ignorare: se quidem gaudio exultare, et majora et graviora propter Dominum suum patiendi, perferendique cupiditate vehementer ardere. Idque gravissimis verbis atque ardentibus scripsit, prorsus ut illas et puderet sui, et Ignatium imitandi patiendique propter Christum inflammatum quoddam desiderium incesseret. Dum in custodia Ignatii socii tenerentur, accidit, ut reliqui vincti, præterquam illi, aperto carcere fuga omnes evaderent. Itaque socii postero die mane soli patentibus foribus reperti sunt. Idque tum apud judices, tum apud populum, multum admirationis haburt: quocirca e carcere emissi sunt, et in amplam domum traducti.

96 Secundo et vicesimo die, ex quo capti fuerant; accersiti sunt a judicibus, ut sententiam, quæ in eos ferebatur, audiret. Hujus sententiæ summa erat, vitam atque doctrinam Ignatii, sociorumque integram, nullaque omnino labe aspersam videri: liberum illis esse, pro sua consuetudine, populum docere, deque omnibus rebus divinis colloqui: illud unum caverent, ne, quid mortale peccatum, quid veniale esset, definirent, nisi quatuor adhuc annos in litterarum studio posuissent. Quam sententiam tamdiu servaturum se dixit Ignatius, quamdiu in illorum jurisdictione, ac potestate esset. Neque enim esse æquum, ut, nullo vitio in vita deprehenso, nullo errore in doctrina, januam sibi ad animarum utilitatem obstruerent, ac loquendi libere facultatem eriperent: se sui juris esse, suæque vitæ rationibus consulturum.

A. PETRO RIBADENEIRA.

sententia de Sancti integritate; tunc tamen definire prohibiti peccatum mortale ac veniale.

CAPUT XVI.

Discedit Salmantica Barcinonem,

97 Ex quo primum Ignatius animum ad studia contulit, magna deliberatione sollicitari cœpit, utrumne, decurso studiorum curriculo, Religionem aliquam ingredi, an liber atque expeditus ad salutem animarum vagari, aliosque sibi ejusdem propositi socios deberet adjungere. Quæ sane consultatio valde ejus animum sollicitum habuit. Quod si religio complectenda esset, ea demum sequenda videbatur, quæ labefactata esset, ac plane dissoluta, in qua videlicet multa pati, multa ab hominibus, severiorem disciplinam E recusantibus, perferre cogeretur. Sed in hac deliberatione multo in eam partem ejus animus erat propensior, ut socios cogeret, quo liberius pleniusque omnes suas curas commodis proximorum consecraret. Quæ sententia, quia melior, vicit. Itaque hunc animum etiam tunc habuit, cum ferrea illa catena devinctus erat; ex qua simul atque expeditus fuit, Salmanticæque tantum impedimentum objici suis consiliis vidit, alio sibi emigrandum existimavit. Quod et fecit, multis optimis atque clarissimis viris repugnantibus, molesteque ejus discessum ferentibus.

indeque Lutetiam Parisiorum.

98 Re igitur cum sociis communicata, et composita, solus asellum libris onustum agens, in viam se Barcinonem versus dedit, ut Lutetiam Parisiorum studiorum gratia sese conferret. Barcinonem ubi pervenit, omnes ejus necessarii ac familiares, cognito ejus animo, vehementer profectionem illi Parisiensem dissuaserunt. Erat summa hiems, bellum inter Hispanos Gallosque ingens et sævum, iter infestum ac periculosum, multa crudelitatis exempla, eaque recens, ac hostiliter a militibus in viatores exprompta proferebantur. Hæc omnia tamen constantem Igna- F tii animum, ac divino concitatum impulsit, retardare non potuerunt. Quapropter via se commisit, Deoque duce, ita pedibus iter illud confecit, ut mense Februario ineunte *l*, anni millesimi quingentesimi vigesimi octavi, Lutetiam Parisiornm sanus incolumisque pervenerit. *l*

ANNOTATA.

a *Res Complutenses illustrat Commentarius prævius* § 14.

b *De eo agit Orlandinus locis variis in Indice ad Historiam Societatis assignatis.*

c *Prima adversus Exercitiorum spiritualium librum persecutio fuit Complutensis, ex Commentario* § 9, *num.* 85.

d *In Vita breviore* los del sayal: *Latine apud Quartemontium cap.* VI, tunicatorum societas.

e *Recurrit infra cum quibusdam adjunctis, num.* 160.

f *Bartolus lib.* I, *num.* 33 *eas nominat.*

g *Causæ Complutensis exordium, progressus ac finis indicatur in Commentario* § 14, *num.* 135.

h *Id*

A. PETRO RIBADENEIRA.

h *Id est* Vallisoleti.

i *Libri hujus persecutio secunda, fuit Salmanticensis prima, ex Commentario* § 9, *num.* 85.

k *De* Francisco Mendoza *videri potest auctor hujus Vitæ lib.* III, *cap.* XVI, *ac lib.* IV, *cap.* IV; *plura de eo dantur apud Alphonsum Ciaconium in Vitis Pontificum et Cardinalium tom.* III, *a col.* 690.

l *Die utique secunda istius mensis*, *ex epistola* S. Ignatii *in Commentario* § 15, *num.* 140.

CAPUT VI

Studia Lutetiæ Parisiorum, officia caritatis in invidiam vocata.

LIBER II. CAP. I. *Rerum temporalium angustiis retardato studiorum progressu,*

Ingressus Lutetiam Ignatius, cogitationes suas eo potissimum contulit, ut rationem aliquam inveniret, quo eorum, quæ ad vitam necessaria sunt, cura liberatus, in studiis ingenuarum artium sedulo versaretur. Quæ res secus longe accidit: magnam enim in illa studiorum tractatione molestiam et difficultatem sustinuit. Principio, B quamdam pecuniæ summam dono sibi ex Hispania missam, accepit, eamque contubernali cuidam suo servandam tradidit: in usus ille suos commodumque convertit: solvendo postea non fuit; itaque Ignatio periit, qui in eas angustias adductus est, ut in hospitalem divi Jacobi *a* domum divertere, et ostiatim quæritare victum quotidie cogeretur. Quod tametsi usitatum ipsi erat, et per se jucundum: multum tamen impedimenti studiorum progressibus adferebat. Jam illud permolestum, quod a gymnasio, ubi discebat, tam procul aberat. Nam cum explicationes a præceptoribus hieme ante lucem haberentur, in noctem producerentur vespertinæ, ipse cum sole domo exire (ut xenodochii leges servaret), cum sole redire cogebatur. Cum igitur inchoata studia minime sibi ex sententia procederent, magnoque labore exiguum fructum caperet, eam tandem rationem excogitavit, ut herum sibi aliquem quæreret, eruditum in primis virum, cui ipse deserviret, ut quod a domesticis ministeriis daretur temporis, id totum in litterarum meditatione consumeret. Quem si invenisset, statuerat illum Christi loco habere, in condiscipulis vero Apostolos ipsos cernere, et Christum ipsum sibi, sanc- C tissimumque discipulorum illius cœtum pia cogitatione repræsentare. Quæ ejus cœlestis veluti pictura quædam et conformatio in communi vitæ consuetudine, et religiosa fratrum inter se communicatione, magnopere a Patre nostro commendabatur, utpote quæ ad retinendam in Superiores observantiam, fraternam erga pares caritatem, valeret plurimum. Herum magna diligentia multorum conquisitum, invenire non potuit.

conquirit eleemosynas in Belgio.

100 Quare ubi hæc non successit, aliam viam commodiorem inivit. Re Domino in oratione diligenter commendata, consilium religiosi cujusdam viri sequutus, in Belgas *b* annis singulis ire constituit, ut ab Hispanis mercatoribus, hominibus copiosis, qui in illa provincia negotiabantur, aliquid pecuniæ in sumptus corrogaret, et paucorum dierum jactura, studiorum omnium perturbationem redimeret. Hac via, tantum quotannis mercatorum liberalitate pecuniæ referebat, quantum ad vitam sufficeret frugaliter sustentandam. Primo et altero anno in Belgicam Galliam D profectus est, tertio etiam in Angliam excurrit. Post triennium vero, eundi ac redeundi cura liberatus est. Nam mercatores ipsi suapte sponte pecuniam mittebant Ignatio in annos singulos, quæ ad eam addita, quæ ex Hispania subministrabatur, neque tenuis omnino erat, neque usque adeo angusta, ut ad illum parce modiceque viventem, atque ad alterum etiam socium alendum non sufficeret. Atque hunc in modum Ignatius vitam tolerabat.

Diaboli fraudidus, ac morbis impeditur studiorum successus.

101 Sed non inopiæ solum incommodis illius affecta studia sunt, alia etiam exstiterunt impedimenta. Nam diabolus, qui sibi ab Ignatio timebat vehementer, incitatum illius in litterarum studia cursum avertere moliebatur. Quamobrem philosophiæ curriculum ingredienti, eadem illi impedimenta ex cogitationum spiritualium importuna copia intulit, quæ Barcinone objecerat in rudimentis grammatices versanti. Sed fallaces illas imagines facile depulit, et callidi hostis impetum, eadem ratione, qua superiorem illum, refutavit ac fregit. Morbis etiam sub studiorum finem, gravissime est conflictatus. Nam etsi initio aliquanto melius illi a stomacho fuit; postea tamen voluntaria corporis vexatio, et pœnæ (quas E aliqua ex parte vel remissas auxit, vel interdum etiam intermissas Lutetiæ revocavit) studiorum labor, animi gravis ac perpetua contentio, cœlum ipsum Parisiense ipsi insalubre et adversum, ita Ignatium afflixerunt, ut quo perditæ valetudini parceret, studiorum cursum interrumpere cogeretur. Atque his tamen tot incommodis oppressus, tantum in litteris profecit, ut fructus minime pœnitendus videretur.

Repetit studia latinitatis, et lauream magistralem in philosophia obtinet;

102 In Hispania, quorumdam consilio inductus, et animas citius juvandi desiderio quodam incitatus, minus explicatas studiorum suorum rationes habuit. Nam et Logicæ, philosophiæ, theologiæque studia uno tempore complexus est: quæ præpropera festinatio magnam illi moram intulit. Quapropter ut tarditate cursum corrigeret, Lutetiæ primum in montis Acuti *c* gymnasio, se bonis latinitatis præceptoribus reformandum tradidit, in eoque studio biennium fere consumpsit: deinde satis jam Latina lingua promptus, philosophiæ cursum anno 1529 est ingressus; quem feliciter sane confecit. Quare lauream magistralem *d* est adeptus, cum severe de ejus scientia periculum esset factum, lapideo (ut vulgo vocant) examine, quod omnium in illa academia solet F esse gravissimum. Id, magistro suo auctore, non ad futilem ostentationem Ignatius, sed ad eruditionis testimonium fieri permisit: cum animo versaret, multa ob inopiam doctrinæ Compluti et Salmanticæ ad proximorum salutem sibi objecta fuisse impedimenta.

studet theologiæ; doctus ex suis incommodis

103 Spatio philosophiæ emenso, reliquum tempus, ad annum trigesimum quintum exeuntem, sacræ theologiæ *e* tribuit; parque suscepto labori fructus, Dei benignitate, respondit. Illud sane quoniam res admonet, silentio non prætereo; ex his tot tantisque difficultatibus, quibus Ignatii studia implicata fuere, eam curam natam esse, quam de nobis providus pater suscipiebat. Pressus est magna ipse inopia: at vero cupiebat, diligenterque curabat, ut dum in studiis litterarum versarentur, ita nostris ad usus vitæ necessarios esset provisum, ut absque ulla victus quærendi sollicitudine viverent. Aiebat enim, in summa mendicitate, sapientiæ studium haud facile posse consistere, atque animi cultum anxia illa

A illa cura alendi corporis impediri. Ex quo his nostram Societatem institutis temperavit, ut collegiis nostris communiter habere ea bona liceret, quæ paupertati nullo detrimento, scientiæ comparandæ magno essent adjumento. Vexatus est ille cœlestium rerum haud opportunis imaginibus, Ne vero istiusmodi rebus ab exercitiis avocarentur litterariis, voluit, studiorum tempore et meditationes, et ipsas proximum juvandi occupationes nostris esse moderatas.

succurrere incommodis

104 Debilitarunt eum morbi, et idcirco filiorum suorum valetudini diligentissime, dum vixit, per se consuluit, et, ut idem semper fieret, essentque scholasticorum nostrorum conatus ex intermissione diuturni, in constitutionibus providit. Perturbate initio disciplinas multas uno tempore complexus est. Quod ne nobis eveniret, sapienter cavit, ut nostrorum studia nihil haberent aut præposterum, aut mutilum et concisum; sed recte omnia, atque ordine fierent : in eo enim, in quo passus est ipse, et tentatus, didicit eis, qui tentantur, auxiliari. Itaque hac ipsa de re loquens Ignatius, percupere se dicebat aliquem ex studiosorum numero nancisci, qui tot tantisque difficultatibus, incommodisque constrictus, B atque ipse, fuisset, tanta contentione, parem annorum numerum in studiis litterarum posuisset. Et merito quidem id dicebat, ipse enim studuit magna in primis paupertate pressus, eaque voluntaria, atque spontanea omnino, et nullo modo ab obedientia profecta; tum multis morbis, diuturnisque confectus; deinde neque honores neque dignitates spectans, neque ullum omnino præmium humanum, quod attrahere homines solet, atque ad labores perferendos animare; nulla præterea voluptatis, quam ex studiis caperet, invitatus illecebra, quæ magnum invitamentum mortalibus est laborum.

suorum filiorum.

105 Imo vero et suapte natura, et propter ætatem jam maturam, et ad disciplinas addiscendas minus idoneam, et propter degustatam spiritus suavitatem, a studiis litterarum abhorrebat. Habuit denique toto studiorum tempore occupationes multas, persecutiones permolestas, magnas atque innumerabiles curas, quæ studiorum illius cursum vel impedirent, vel retardarent. Et tamen tot rebus adversis, tantis implicatus molestiis, duodecim annos litteris navavit operam assidue atque strenue, seipsum frangens, divinæ voluntati per omnia obsequens, suamque subjiC ciens. Atque ut id faceret contentius, omnia, quæ impedimento ipsi esse poterant, studiose summovebat. Quocirca Lutetiæ inter Ignatium philosophiæ cursum ingressum, Fabrumque convenerat, ut ipso studendi tempore de rebus spiritualibus ne loquerentur, propterea quod in ejusmodi rerum colloquium si forte incidissent, ita Ignatius divini amoris quasi æstu quodam atque impetu abripiebatur, ut cetera oblitus, longius sermocinando proveheretur, tempusque consumeret, atque id totum de studendi ratione atque utilitate detraheretur. Eadem de causa, ab Exercitationibus spiritalibus tradendis, aliisque piis occupationibus hoc ipso philosophici studii tempore abstinuit, ne alienis distractus negotiis, remissior in studendi proposito, atque segnior esset.

factus eorum exemplum.

106 Quo tempore cum magna tranquillitate uteretur, nemine ipsum tunc persequente, quidam ipsius familiaris ad Ignatium : Nonne (inquit) vides, quanta rerum vicissitudo, quanta voluntatum commutatio facta sit? Qui te paulo antea deprimebant, exstinctumque cupiebant, ii nunc extollunt, et laudibus in cœlum ferunt; quid hoc rei est? Ad quem Ignatius: Ex istis (ait) vinculis sine me expediam, exspecta dum cursum philosophiæ conficiam, et tunc causam hujus tranquillitatis intelliges. Me enim tacente, tacent; quiescente, quiescunt: ubi me commoveo, invidiæ continuo tempestas exoritur, ejusque quasi fluctibus exagitor. Evenit, quod eventurum prædixit, et decurso philosophiæ spatio, ubi sese ad homines juvandos transtulit, et contentius agere cœpit, odii et invidiæ aculei, qui excussi videbantur, denuo in ipsum emissi sunt, sicut paulo post explicabo. Quæ dicta sint, ut robur Ignatii, et animi in studiis contentio magis eluceat.

A. Petro Ribadeneira.

Cap. II.

Quia proximos ad perfectiorem vitam promovet,

107 Studiorum tempore, non studiis solum dabat operam, sed etiam commovendis vitæ exemplo scholasticorum animis, et consilio monitisque ad Christum adducendis. Nam et antequam ad philosophiæ studium aggrederetur, nonnullos honestos juvenes, ingenio et doctrina præstantes, ita inflammavit, ut continuo rebus omnibus se abdicarent. In ipso autem philosophiæ cursu, ab hac (ut diximus) juvandi alios occupatione, quasi minus propria et studiis apta, fere abstinebat. Cursu vero peracto, optimos quosque, E et ad cultum cœlestis doctrinæ appositissimos adolescentes ita ad hanc perfectionis disciplinam incitavit, ut in ejus ex Lutetia discessu, plurimi ejus familiares, rebus omnibus nuntium remitterent, et in sacræ Religionis portum sese conferrent. Nempe usque eo divini amoris ardore incensus erat Ignatii animus, ut quocumque accederet, quo ipse ardebat igne, hominum mentes facile accenderet. Semper tamen virtutis illius comes erat invidia.

turbæ in illum concitantur

108 Ex quo magnæ Lutetiæ tempestates in illum sunt concitatæ. Nam cum Ignatii opera Hispani quidam eam morum vitæque mutationem fecissent, ut omnia bona sua pauperibus largirentur, stipem ipsi ostiatim rogarent, et, suis domibus relictis, in divi Jacobi hospitali domo diversarentur ; ejus rei fama sensim spargi primum cœpta est: deinde hominum sermonibus ita percrebuit, ut omnem academiam Parisiensem pervaderet, et variis in utramque partem opinionibus oppleret. Hispani quidem certe nonnulli, homines nobiles, et cum hisce Ignatii jam tum discipulis amicitia necessitudineque conjuncti, hoc factum illorum molestissime tulerunt. Quamobrem ad eos celeriter veniunt ; homines, do- F mum suam ut redeant, hortantur; contendunt precibus, urgent minis, omnia miscent; persuadere tamen non possunt. Tum vero ita perciti, armati multi, homines vi abstrahunt; in eam oppidi partem, in qua academia est, pertrahunt: id tandem extorquent, suis ut studiis finem imponant, animo suo deinceps obsequantur.

Sistit se ultro Inquisitori generali:

109 Cum autem ejusmodi consiliorum auctor Ignatius haberetur, in summa offensione apud multos erat. In iis Petrus Ortizius, eruditionis laude florens, rei novitate fortasse permotus est, ut ejus doctrinam, de qua tam multa in utramque partem jactari audiebat, examinandam, interiusque etiam perspiciendam curaret. Itaque accusatus est apud fidei Inquisitorem Ignatius. Quod simul atque ille intellexit, nulla mora interposita, ultro ipsi judici se sistit. Is tum erat eruditus quidam gravisque doctor, Matthæus Ori , ex Dominicana familia theologus. Huic Ignatius, quid audierit, narrat; se, sive verum id sit, sive quid ipse aliud velit, præsto esse, ut sui

A. PETRO RIBADENEIRA.

sui rationem reddat. Judex tranquillo animo hominem esse jubet; ejus quidem nomen ad se delatum; nihil tamen sibi videri cur timeat. Alias item cum, studiis jam confectis, iter illi instaret in Hispaniam necessarium, renuntiatum est Ignatio, inquisitum criminose in ejus vitam esse, rem ad fidei Inquisitorem delatam. Quod ille audiens, nihil sibi cunctandum ratus, judicem ipsum convenit: illud etiam atque orat, causam uti cognoscat, proque veritate sententiam ferat. Se quidem non esse jam solum, sed habere socios, de quorum fama, atque existimatione laboret: non esse integrum sibi, rem tantam negligere, et proficiscentem in Hispaniam, falsos inanesque rumores de sese dissipatos relinquere.

qui Exercitia ejus spiritualia approbat.

110 Negat judex, crimen ullum in accusatione esse, quod Ignatio sit extimescendum; vana quædam, atque inania, hominum vel errore vel improbitate jactata, contineri ait, quæ, quod falsa ipsemet intelligeret, se ne Ignatium quidem appellasse: cupere tamen se Exercitationum spiritalium ejus librum legere. Quem cum legisset, ita probavit, ut ejus describendi peteret sibi fieri potestatem. De causa tamen judicanda, cum aut procrastinare Ignatio, aut dissimulare videretur,
B ne veritas mendacii tenebris demersa jaceret, publicum scribam ad judicem adducit: testes vocari jubet: postulat suæ innocentiæ testimonium. Quod judex veritati dedit: in tabulas scriba retulit: Ignatius scriptum accepit, ut contra falsi criminis infamiam, si quando opus esset, hac videlicet testificatione uteretur. Auctores habeo ex nostra Societate idoneos atque graves, qui Ignatii factum quoddam referunt, ad rem, qua de agimus, maxime pertinens; quod quidem ego, tametsi in alia libelli hujus editione præterii, propterea quod Ignatius ipse in narratione de vita sua illud prætermisit, tamen scribendum nunc putavi. Est enim Ignatii moribus consonum, ejusque animi fortitudini, atque prudentiæ valde consentaneum.

Sanctus Parisiis absens ac temere suspectus, suam famam tuetur. f

111 Narrant igitur ii patres, eo ipso tempore, quo Ignatius nudis pedibus, jejunus, tanto charitatis ardore incensus, Rotomagum *f* profectus est, ut eum hominem, qui pecunia ipsum fraudaverat, jacentem in lecto erigeret, atque afflictum recrearet (quemadmodum libro V dicam) apud fidei Quæsitorem tunc accusatum, falsosque rumores per totam academiam Parisiensem dissipatos, multumque de illius bona existimatione
C apud imperitos fuisse detractum. Alii enim ipsum ex conscientia fugisse affirmabant; alii vanam illam hominis sanctitatis speciem atque ostentationem erupisse tandem, et in nihilum recidisse, nimiaque omnia atque extrema tum suspiciosa esse, tum periculosa: alii alia pro suo quisque sensu atque affectu loquebantur. Ea amicus quidam ad Ignatium scripsit, et ipsum de omnibus quæ vulgo jactabantur, peramanter certiorem fecit. Accepit amici litteras Ignatius Rotomagi, in platea forte consistens, atque e vestigio, publico scriba coram testibus accito, litteras, quas a tabellario acceperat, ostendit, docetque hominem, simul atque eas legisset, neque in hospitium reversum, neque cum ullo mortalium locutum, sese in viam dare, et Lutetiam Parisiorum regredi statuisse. Atque hujusce rei testimonium a scriba petit, quo ipso, et testibus prosequentibus, Rotomago egressus est. Lutetiam ingressus, nihil prius habuit, quam recta ad fidei Inquisitorem pergere: illi fideliter simpliciterque exponit, quid Rotomagi amicorum litteris cognovisset, quid ad falsam illam depellandam suspicionem D
fecisset; seque (ait) totum in ejus potestate fore.

ANNOTATA.

a *De domo hac Commentarius* § 15, *a num.* 150.

b *In Commentario* § 16 *dictum est de adventu Sancti Antverpiam, ac vaticinio ibidem ab ipso edito etc. Ad illa quæ de hospitio ipsius Brugis, retuli, addi potest, quod ibidem etiamnum ostendatur domus, ad quam Sanctus, ut fama fert, digressus sit.*

c *Hujus loci occasione natam quamdam calumniam, Sancto ejusque sociis indignissimam; ejusque confutationem habes in Commentario* § 15, *num.* 142 *et seqq.*

d *Testimonium magisterii in Artibus dat Commentarius* § 17, *num.* 173; *de Licentia vero ejus ibidem. Vide etiam num.* 168 *et seqq.*

e *Commentarium consule* § 18, *num.* 174, *et seqq.*

f *Urbs est Galliæ notissima (vulgo* Rouen,) *ac Normanniæ primaria.*

CAPUT VII E

Liberatio a publica virgarum infamia; socii Sancto adjuncti; reditus in Hispaniam.

CAP. III. *Ignatius condiscipulos ad pietatem inducens*

Ex suorum condiscipulorum numero Ignatius multis persuasit, ut familiaritates, voluptatum potius illecebra, quam conjunctione studiorum atque virtutis conciliatas, dirimerent; diebus festis pietati sedulo ac religioni vacarent, et confessionis atque Eucharistiæ sacramenta rite susciperent. Quapropter accidebat, ut a constitutis litterarum scholis interdum per illos dies abessent *a*. Quod Ignatii præceptor moleste ferens, a
et discipulos dilabi, se deseri, aliter quam par erat, interpretatus, Ignatium monuit, sua ut curaret, aliena relinqueret, discipulos suos in nullam fraudem deduceret, nisi sibi fraudi esse, ac vim suam experiri vellet. Ignatius vero, ne tertio quidem admonitus, a proposito desistit. Magister igitur, cum Jacobo Goveano (qui gymnasio præsidebat) re communicata, minas illius nomine jactare cœpit, ac verberum terrorem intentare: F
sed nihil minis Ignatius commotus est. Quare Goveano moderatori magister, unum Ignatium esse dicit, qui inani nescio qua simulatione sanctitatis, optimum illius gymnasii statum ac disciplinam pervertat: se non semel atque iterum commonuisse hominem, minas precibus miscuisse; usque adeo tamen adversus omnia obduruisse; ut neque illius, neque suam auctoritatem veritus, tantillum de pertinaci sententia decederet.

infami virgarum supplicio addicitur; b

113 His dictis, irritatum jam tum Goveanum propter Hispanum quemdam, Amatorem *b* nomine, qui, suo gymnasio relicto, nudus nudum Christum fuerat, auctore Ignatio, secutus, et sua sponte satis incensum, ardentius etiam Ignatii magister inflammavit, ut de illo, quasi de communis otii perturbatore, pœnas sumere decerneret. Jubet igitur, ubi primum Ignatius venerit, obserari gymnasii fores, signum dari, hominem corripi, virgas expediri. Quæ res cum emanasset, et ad amicorum Ignatii aures esset perlata, admonitus

A nitus ab illis est, sibi ut caveret. Ipse vero expletus gaudio, præclaram occasionem de se triumphandi prætermittendam non putavit. In illud ipsum gymnasium, ubi cruciatus sibi, atque ignominia parabatur, pedes convertit. Hic caro Ignatii metu exalbescere, trepidare, detrectare imperium. Sed ille, Itane adversus stimulum calces? Ego te, inquit, asine, litteras docebo : et simul propere gymnasium ingreditur.

cujus quamquam ex sui contemptu esset avidus,

114 Occluduntur januæ, ad verberandum signum datur, virgis præceptores armantur, in cœnationem discipuli omnes conveniunt. Tum vero duæ res inter se quidem contrariæ, eodem tamen spectantes, agitare Ignatii animum cœperunt, et varias in partes distrahere. Nam Dei caritas, summum pro Christo patiendi ferendique ignominiam desiderium, in eam partem illum impellebat, ut sese verberibus, et paratæ infamiæ ultro objiceret. Ex altera porro parte, proximorum amor urgebat, et inclinatum jam animum suo pondere illa revocabant : Quid illis fiet, qui nunc primum Dei viam sunt ingressi? Quam multi ab instituta vita desciscent? Illorumne ego jacturam in meo lucro ponam? Quam turpe præterea est atque nomine Christiano indignum, Christianum hominem in Christianorum B conventu virgis cædi, quod Christum sequatur, quod alios ad Christum adducat? Haud ita; sed Dei amor Dei amorem vincat, quo victus ille, vincat, atque exardescat magis : mea utilitas fratrum utilitati cedat : desiderio nunc quidem adversa patiendi, et voluntate; re, ubi sine detrimento alicujus fiat, Deo serviamus.

pro gloria tamen Dei illud a se amolitur.

115 Hæc secum; et simul ad Goveanum moderatorem in cubiculo adhuc commorantem adit : facti sui consilium exponit : sibi quidem, nihil accidere in vita posse jucundius, quam verbera pro Christo experiri, qui carcerem etiam et vincula expertus esset : se tamen pusillorum imbecillitati timere; illorum, non sui rationem ducere. Quid multa? Prehensa manu Goveanus *c*, ad cœnationem Ignatium adducit, hic repente se, omnibus inspectantibus, illi ad pedes abjicit : lacrymis veniam petit : se nimis credulum; illum virum sanctum clamat, qui non intentati cruciatus terrore, sed Dei tantum honore tangatur. Hoc facto, et improbi perculsi atque afflicti, et probi erecti, et ad virtutem ardentius inflammati sunt : et Ignatii verborum vis, et animi robur magis enituit, et omnes didicerunt, quam opportune liberet Dominus sperantes in se *d*. C Quanta autem ex intentato hoc supplicio emolumenta in Dei Ecclesiam redundarint, alio loco hujus historiæ dicam.

Cap. IV. *Primis Ignatii sociis alio delapsis,*

116 Cum primum ad studia litterarum animum adjecit, eo semper inclinavit Ignatius, ut aliquos commilitones, consiliorumque suorum socios sibi aggregaret. Ex quo jam inde ab eo tempore, quo in Hispania tam varie est graviterque exagitatus, comites illos habuit, qui se in illius societatem dederant. Quæ tamen recens conglutinata, Ignatii disjunctione et ab Hispania discessu facile divulsa est. Nam cum Ignatius Lutetiæ tot angustiis premeretur, eos de rerum suarum statu certiores fecit, ex quo facile intelligerent, quam exigua spes Lutetiæ ipsos alendi ostenderetur. Quamobrem alius alio dilapsi sunt. Cum igitur ad philosophiæ studia Lutetiæ animum Ignatius appulit, Petrus Faber, Franciscusque Xaxier, in collegio divæ Barbaræ, non modo studiorum, verum etiam ejusdem cubiculi socii erant, cursumque philosophiæ jam fere peregerant. In idem contubernium, vitæque societatem admissus Ignatius est, qui juvenes illos, indole ac doctrina excellentes, devincire paulatim sibi officiis cœpit.

A. Petro Ribadeneira.

adjungit sibi Petrum Fabrum spiritualibus Exercitiis excultum;

117 Fabrum in primis sibi maxime obstrinxit, cujus opera in auditis lectionibus repetendis multum utebatur, Ex quo factus est ejus in Aristotelica atque naturali doctrina discipulus : in spiritali ac divina magister : brevique hominem ita vitæ admiratione permovit, ut sua studia cum Ignatii studiis, voluntatem cum voluntate conjungeret. Neque tamen subito in illo demerendo, vim omnem suam Ignatius profudit : sed paulatim, pedetentimque progressus est. Namque illum docuit, primum conscientiam suam quotidie examinare : tum totius vitæ crimina generali confessione eluere : deinde, octavo quoque die, sacratissimam Eucharistiam percipere. Denique cum quatuor jam annos in hac vivendi ratione consumpsisset, ejusque rei maturitas esse videretur, magno Deo serviendi desiderio flagrantem Fabrum Exercitationibus spiritalibus *e* perpolivit. Qui tantum ex illis fructus cepit, ut tum demum se respirasse, atque ex magna anteactæ vitæ jactatione, conquievisse diceret. Ante exercitationes enim illas, ipsemet Faber scribit, nullam sibi securitatem fuisse. Quibus adductus, ad Ignatium sese totum contulit. E

Franciscum Xaverium, Lainium, Salmeronem, Rodericum, Bobadillam, voto se obstringentes;

118 Franciscus Xavier, etsi consuetudine familiaris, animo tamen in principio alienior fuit; sed ipse tandem vim spiritus loquentis in Ignatio sustinere minime potuit. Jacobus Laines adolescens, confecto philosophiæ cursu, Lutetia ex Complutensi academia, cum Alfonso Salmerone, item adolescentulo, venerat; tum studendi, tum etiam Ignatii inquirendi videndique causa. Quem vitæ integritate ac parsimonia plurimum jam tum Compluti, hominum sermone celebrari audierat : in eumque ipsum primum omnium Lutetiæ incidit, estque illi haud multo post familiaritate adjunctus; et eodem tempore, quo Petrus Faber; una etiam cum Salmerone, Exercitationibus spiritalibus eruditus. Atque in hunc modum additi etiam Ignatio sunt Simon Rodericus, et Nicolaus Bobadilla. Qui omnes numero septem, confecto Philosophiæ cursu laureaque magistrali *f* insigniti, anno 1534, die Assumptioni beatæ Mariæ Virginis sacro, ad ædem beatæ Mariæ, quæ Mons Martyrum vulgo dicitur, et ab urbe Lutetia non procul abest, una omnes convenerunt. Ibi rite, confessione facta, atque sacra Synaxi percepta, voto se obstrinxerunt rebus F omnibus (excepto viatico) ad condictam diem renuntiandi, procurandæ proximorum salutis, Hierosolymam navigandi; idque præstituto tempore, atque ea conditione, ut si intra præscriptum anni tempus eo navigare, aut in sacris locis postea vivere non liceret, Romam reverterentur : Romano, summoque Pontifici sese ad pedes abjicerent, ut ad suum arbitrium, ipsis in salutem animarum uteretur *g*. Atque hoc votum duobus sequentibus annis, eadem ipsa die, cæremonia, et loco confirmarunt.

quibus addit alios tres, ejusdem propositi socios.

119 Sed tum quidem tres alii, Claudius Jaius, Joannes Codurius, Paschasius Broetus *h*, ejusdem propositi socii, ad septem *i* jam primos accesserant. Ex quibus quidem rebus a nostris patribus tunc gestis, quartum votum solemne, quod professi nostri edunt, de obedientia Pontifici Max, in missionibus præstanda, et renovatio item votorum simplicium, quæ a nostris ante professionem usurpatur, ortum habuerunt. Interea, ne collectus spiritus paulatim dilaberetur, illos

A. PETRO RIBADENEIRA.

illos sic Ignatius instruxerat et communierat, ut eorum studia neque conciderent, neque languescerent, oratione in primis meditationeque rerum divinarum, crebra peccatorum confessione, atque sacratissimi Domini nostri Jesu Christi corporis sumptione, tractatione ipsa litterarum, quæ quoniam sacræ erant, et in Deum jam tum referebantur, magnum pietati etiam adjumentum adferebant; ardenti se Deo consecrandi desiderio, paupertatis voto jam edito, et in annos singulos renovato, frequenti ac pene quotidiano congressu, concordissimæ vitæ consuetudine, rerumque omnium, atque animorum communicatione. Solebant etiam, veteri Sanctorum more, alii apud alios cœnitare, et spiritalibus colloquiis sese ad seculi contemptum, rerumque divinarum studium incitare. Quibus rebus factum est, ut toto illo tempore, quo Lutetiæ, ut instituta studia absolverent, remanserunt, non modo nulla de illorum ardenti voluntate decessio, verum etiam magna in dies accessio fieret.

CAP. V. Rebus cum sociis compositis,

120 Interim Ignatius gravissimis stomachi doloribus conficiebatur: quare cum rebus omnibus tentatis, nullum morbo remedium inveniret, medicorum consilio, sociorumque cohortatione, in Hispaniam est redire *k* coactus, atque experiri, num loci mutatio, nativique soli salubritas, B vel sanitatem posset, vel morbi certe levationem aliquam adferre. Quod Ignatius eo libentius fecit, quod ex sociis nonnulli ea negotia habebant in Hispania, quæ si ipse expedivisset, magna illos cura ac molestia liberasset. Itaque anno 1535 Ignatius sociique res ita inter se componunt, ut ipse in patriam revertatur, ex morbo confirmatus, sociorum negotia diligenter agat; Venetias tum proficiscatur: socii vero, usque ad diem octavum ante Kalendas Februarias 1537 Lutetiæ in studio litterarum sint, eoque ipso die Venetias versus decedant, ut sese cum Ignatio conjungant.

redit in Hispaniam; pueris apud suos tradit doctrinam Christianam,

121 Ignatius igitur, jumento propter summam illius imbecillitatem a sociis coempto, iter in Hispaniam ingreditur: in patriamque firmior paulo, quam Lutetia discesserat, venit; ubi obviam illi sacerdotes omnes processerunt. Ut vero ad fratrem *l* suum diverteret, adduci nulla ratione potuit; sed in publica hospitalique domo diversatus est, stipemque colligere ostiatim cœpit (multum fratre repugnante) et Christianæ fidei rudimenta pueros docere. A cujus quidem expli- C catione frater natu major ut Ignatium averteret, futuram auditorum paucitatem obtendit. Sed Ignatius, vel unum modo puerum sibi instar omnium fore, dixit: nihilque vel voluntatem fratris, vel prudentiam veritus, eam ipsam institutionem fidei tradere aggressus est, ad quam deinde frater etiam ipse ventitabat, magnaque hominum copia confluebat.

ad concionem dicit cum egregio sui contemptu,

122 Ad conciones vero, quas singulis diebus Dominicis, feriisque nonnullis, magno audientium fructu ad populum habebat, tantus ex longinquis illius provinciæ locis fiebat concursus, ut præ multitudine, ipse in agris concionari, et auditores arbores complere cogerentur. In prima autem concione, quam Azpeitiæ habuit, magna totius nobilitatis ac populi multitudine audiente, dixisse fertur Ignatius quiddam, quod hic subjiciam, tum, ut quanto studio, et suæ mortificationi atque contemptui, et alienæ famæ, atque existimationi consuleret; tum vero ut intelligamus, quantum inter Dei vias et seculi intersit, et quam diversum atque omnino contrarium iter sequantur illi, qui Deo duce atque auctore D vivunt, ab aliis, qui carni et sanguini serviunt, et per omne genus flagitii volutantur. Quod videre etiam est in beatissimi patris Augustini Confessionum libro, in quo amarissime deflet adolescentiæ suæ errata; et pro magno atque gravissimo scelere enumerat, quod puer fecit; huic exemplo simile, quod Ignatius de se narravit, suntque Sanctorum historiæ similibus exemplis passim refertæ.

cujusdam culpæ palam se accusans,

123 Dixit itaque Ignatius in concione, se quidem in patriam rediisse, cum alias ob causas, tum vero potissimum, ut, quos populos depravatis moribus olim graviter adolescens offenderat, aliqua melioris vitæ commutatione, si posset, ædificaret, et præteritæ vitæ maculas lacrymis tergeret, culpasque contractas, benefactis palam expiaret, quo pœnitentiæ suæ iidem testes essent, qui solutæ atque profligatæ vitæ antea fuissent. Præcipue vero se diu multumque in magno dolore atque mœrore fuisse aiebat, et acerbissimis conscientiæ stimulis exagitatum, quod adolescens una cum aliis adolescentibus in hortum cujusdam civis simul intrasset, et fructuum aliquantulam copiam furtim abstulisset, magno domini damno. Qui quod furti auctorem nesciret, E falsa suspicione deceptus, hominem quemdam in custodiam tradi curasset, ac pecuniæ certa summa mulctari: itaque nulla sua culpa, nullo merito, et fama et bonis illum miserum spoliatum fuisse. Ego, inquit, sum reus: ille innocens est; ego deliqui, ego erravi; ille pœnas haud debitas luit: hominemque ipsum, qui in concione forte aderat, proprio nomine appellans, etiam atque etiam rogat, sibi uti ignoscat. Se quidem publice voluisse bonæ illius existimationi (ut par erat) satisfacere: et ut jacturam bonorum, quam sua causa fecerat, etiam resarciret et, quantum posset, compensaret, habere se dixit possessiones duas, quas illi dono, omnibus audientibus, dedit.

et aliorum ibidem abusus tollens.

124 Quibus quidem operibus, et vitæ exemplo, prudentiaque tantum apud illos homines profecit, ut errores multos corrigeret; vitia, quæ in sacerdotum etiam mores irrepserant, et longa jam consuetudine honestatis nomen obsederant, emendare non destitit: multaque constituit, quæ ad hominum mores conformandos, pietatemque augendam pertinerent. In his severæ leges fuerunt ejus opera latæ a magistratibus, de alea, de concubinatu sacerdotum. Nam cum patrio more virgines, quoad viro traderentur, capite F aperto essent, pessimo exemplo multæ, cum apud clericos turpiter viverent, perinde caput obnubebant, ac si legitimo eis matrimonio junctæ fuissent: quibus fidem, quasi maritis, præstabant. Quod nefarium institutum ac sacrilegum, funditus tollendum curavit: et ut egenis, mendicisque hominibus sumptus ad vitam tolerandam suppeditaretur, providit: atque etiam ut ter in die, mane, meridie, vesperi, populus ad orandum, campanæ pulsu admoneretur, Deoque maxime pro illis supplicaretur, qui mortifero aliquo peccato obstricti tenerentur. Quibus rebus, aliisque id genus constitutis, revelatus morbo, quo in patria etiam impeditus est, ad negotia sociorum gerenda decessit.

Ad varia tendit Hispaniæ loca; inde in Italiam navigat,

125 Sed cum pedibus, et absque ulla prorsus pecunia ire vellet, alia Ignatio cum fratre contentio renovatur. Ille enim, qui sibi esse ignominiæ duxerat, fratrem suum ad pauperes potius, quam ad se divertisse, abjectum despectumque summa sui contemptione, mendicato etiam in oculis

A oculis suis vixisse, ut huic dedecori mederetur, et obscurati honoris (ut minus prudentibus rerum æstimatoribus videri poterat) damnum resarciret; illud vehementissime pugnabat, ut eques, ac bene nummatus, comitatusque discederet. Quem ut leniret Ignatius, quo minus se proficiscentem frater reliquique necessarii prosequerentur, haud multum laboravit. Cum digressi comites essent, finesque illius provinciæ ipse excessisset, equum reliquit, pedibus, pecuniaque vacuus, Pompeiopolim primum venit: tum Almazanum *m*, Seguntum, Toletum peragravit, ut negotia sibi data ab sociis ageret. Quibus cum illorum parentibus ita transactis, ut ne obolum quidem ab illis, ultro etiam pecuniam liberaliter offerentibus, acciperet; denique Valentiam *n* venit. Ibi amicis contradicentibus atque dissuadentibus navigationem (quod Ænobarbus, nobilis Turcarum archipyrata, valida classe Tyrrhenum mare tum forte obsidere diceretur) nihil periculi magnitudine commotus, navim conscendit. Ea navigatio gravis fuit ac periculosa: malo enim navis disjecto, multisque armamentis vi tempestatis vel amissis vel labefactatis, spei nihil esse ad salutem videbatur: ex quo ad mortem se omnes parant. B

ac summo cum periculo Bononiam venit.

126 Ex quibus Ignatius se diligenter excutiens, animumque suum pertentans atque explorans, timere nullo modo poterat. Pungebatur tamen acri doloris morsu, quod non satis divinis donis hactenus respondisset: quod tot beneficiis tam plena manu a Deo in se collatis, minus strenue graviterque usus esset, vel in suam, vel in proximorum utilitatem. Perfunctus eo periculo, placatisque fluctibus, Genuam venit; inde Bononiam maximo gravissimoque vitæ discrimine. Cum enim solus per Alpium radices iter faceret, a via aberravit, in easque angustias aliquando incidit, ut edito præruptoque loco, amne depresso, rapidissimoque subterlabente, neque progredi, neque regredi posset, cum, quacumque se verteret, mirandæ altitudinis præcipitium, atque horribilis imminentis casus formido ubique occurreret. Sed bene longum vitæ spatium manibus, pedibusque reptans confecit, et Dei misericordia tandem evasit. In ipso Bononiæ urbis ingressu, ex ponticulo ligneo in fossam cecidit, ex qua cum cœno oblitus, sordibusque fœdatus emersisset, risum spectantibus movit: atque ita urbem ingressus, totamque obambulans, eleemosynam C petens, qui teruncium aut panis frustulum sibi daret, invenit neminem. Quod in tam opulenta, tamque celebri ac benigna civitate permirum est: sed probat suos interdum Dominus. Illic tamen morbum contraxit, quem paulo post depulit, seque eo, quo venerat modo, Venetias contulit. Ibi venturos socios, ut inter ipsos convenerat, opperitur.

ANNOTATA.

a *Hæc expendit Commentarius contra Bulæum, qui Sanctum contra leges scholasticas peccasse vult, uti videre est ibidem* § 16, *num.* 159.

b *De* Amatore, *atque aliis duobus, quibus tunc Vir sanctus Exercitia tradidit, agit Commentarius ibid. num.* 158*; uti et de supplicio, quod hic narratur.*

c Goveanus *magna deinde* S. Ignatium *ac filios ejus benevolentia prosecutus fuit; ex Commentario num.* 160.

d *Virgis re vera exceptum fuisse Sanctum, heterodoxus quidam tradit; sed de hac, et aliis in præsenti argumento falsitatibus convenitur in Commentario num.* 160.

A. Petro Ribadeneira.

e *Fabri et sociorum in Exercitiis obeundi rigorem pete ex annotatis ad cap.* III *lit.* g.

f *Licentiam ac magisterium eorum in Artibus confirmat ac determinat Commentarius; quem vide* § 17, *a num.* 168.

g *Quæ spectant ad hæc vota, explanavi in Commentario; ubi etiam de uno, an duobus eorum locis disserui* § 28, *a num.* 177.

h *De tribus hisce sociis meminit Commentarius* § 23, *num.* 232.

i *Denarium primorum patrum numerum inepte arrodit quidam heterodoxus; ibidem num.* 233*; sed melior ad dictum numerum allusio ibidem datur.*

k *Reditum illum, Sancti in patriam adventum, ibidem præclare ab eo gesta, ac vaticinia suggerit Commentarius* § 19.

l Frater natu maximus familiæ princeps *vocatur apud Quartemontium cap.*VIII*; fuit itaque germanus frater* S. Ignatii*; non autem fratris ex sorore nepos; nec Bertramus, sed Martinus Garzia, ex Commentario* § 19, *num.* 189; *ubi alia nonnulla notantur.* E

m *Videri possunt de his locis notata ad caput* VIII *Vitæ Consalvianæ lit,* e, f.

n *De colloquio circa instituendam Societatem habito in dictione Valentina, agit Commentarius* § 20.

CAPUT VIII

Accusationes Venetiis; adventus sociorum; labores in Veneta ditione.

Cap. VI. Venetiis in salutem proximi incumbit,

Neque tamen hoc tempore otiosus Ignatius fuit: nam solita vigilantia et caritate in salutem proximorum incumbebat. Quapropter nonnullos ad Christi Domini nostri sequenda consilia permovit. In hoc numero ponuntur fratres germani duo, Jacobus *a*, Stephanusque Guia, homines honesti, ætateque provecti, qui Hierosolymis redeuntes, in Ignatium, cujus familiares Compluti fuerant, Venetiis inciderunt, et sanctissime in Societate postea mortui sunt. In his etiam numeratur quidem Hozius Hispanus, vir eruditis F ac probus, qui multum quidem Ignatii virtute atque doctrina capiebatur; haud tamen audebat totum se illi penitusque committere, quod multa de eo audivisset, vel malitiose ab improbis conficta, vel imprudenter ab imperitis credita. Sed hæsitantem hominem Ignatius denique perpulit, ut ad Exercitationes spirituales faciendas se inclinaret, dubitanter quidem primo ac timide, postea vero ultro etiam ac fidenter. Nam cum initio, ne quid sibi ab Ignatio veneni instillaretur, multos secum libros in cubiculo comportavisset, ad quorum normam, dictorum illius veritatem exigeret; et si quid erroris esset infusum, hac veluti præsenti medicina sanaret: postea tamen Societatem cum illo, animumque conjunxit, et ad reliquos socios adnumeratus est.

cum Cardinale Theatino consuetudinem contrahit, b c

128 Venetiis etiam cum Joanne Petro Caraffa, qui postea Paulus IV Pontifex maximus appellatus est, consuetudinem *b* habuit. Qui, episcopatu Theatino relicto, ad Caietanum *c* Vicentinum, Bonifacium Pedemontanum, et Paulum Romanum,

A. PETRO RIBADENEIRA.

Romanum, homiles nobiles ac pios, se socium adjunxerat. A quidem originem eorum hominum Ordo traxit, qui Theatini vulgo dicti sunt: quod Theatinus (ut diximus) episcopus, illius vitæ institutum complexus esset. A quibus, vulgi errore, falsa Theatinorum in nos est appellatio, cognomenque tranfusum. Nam cum Ordo uterque, noster et illorum, clericorum Regularium sint, eodemque ferme tempore nati, neque habitu valde dissimiles; populus rudis externa specie deceptus, alienum nomen nostris imposuit, Romæ primum; unde in alias deinde urbes influxit, et in remotas etiam provincias penetravit.

nobiles Venetos ad virtutem juvat, ac falso accusatur.

129 Aliquos etiam nobiles Venetos, patritiosque viros Exercitationibus spiritualibus excoluit, et multum consilio ad virtutem persequendam juvit. Sed quidam vel malevolentia suffusi, vel falsa persuasione decepti, sparserunt, fugitivum illum esse, in Hispania non semel vinctum in custodia fuisse: igni tradita combustaque ipsius statua, profugisse: ne Parisiis quidem licuisse homini vivere: ex qua etiam urbe fugiens, suæ saluti consuluisset. Demum eo processum est, ut res in judicium sit adducta: diligenterque in ejus vitam atque mores inquisitum. Et quoniam
B mendacio res tota nitebatur, facile concidit. Nam Ignatius non jam suæ, verum sociorum famæ prospiciens, ne indefensa veritas opprimeretur, ab Hieronymo Verallo, qui apud Venetos Legati summi Pontificis numere fungebatur, ut rem totam diligenter pervestigatam et cognitam sua sententia declararet, omni studio contendit, atque impetravit. Sententiæ autem, qua Ignatii integritas a Legato per judicem suum ordinarium
d patefacta est, apud nos exstat exemplar *d*.

CAP. VII.

Sociorum, Parisiis Venetias proficiscentium,

130 Dum Ignatius Venetiis socios præstolatur, grave bellum in Gallia subito exarsit. Namque Carolus V Romanorum imperator, magno exercitu, per Insubrum fines Galliam invasit. Quamobrem nostri, qui profectioni suæ eum diem, qui dies Conversioni divi Pauli est consecratus, anni 1537 constituerant, bellico tumultu eum prævenire sunt coacti, et decima quinta die mensis Novembris 1536 Lutetia excedere. Iter
e *e* autem in hunc fere modum instituerunt. Omnes scriptorum suorum quisque sarcinula onusti, vestitu vili abjectoque, pedibus iter faciebant. Qui sacerdotes erant (erant autem tres, Petrus Faber, Claudius Jaius, Paschasius Broetus) rem divinam quotidie faciebant: sex reliqui
C adversus graves longæ molestæque viæ difficultates, panes cœlestis virtute sese communiebant. Ingredientibus diversorium, egredientibusque orationis prima erat cura. In ipsa via orationi meditatio, meditationi sermo de divinis rebus succedebat: cibus frugalis, sobriusque. In rebus decernendis, plurium sententiis stabatur, idque summa concordia.

itineris ratio, atque adventus.

131 Quotidianas pluvias per Galliam pertulerunt, hiemalem asperitatem per Germaniam. Læti tamen, atque alacres insuetum durumque laborem obibant: et Deo duce, multis (quod in tam longis itineribus advenis præsertim, ignotis, atque egenis hominibus usu fere venire solet) maximisque periculis liberati sunt. Porro eo ipso die, quo Lutetia exierunt, nonnulli habitum, incessum, numerum nostrorum patrum admirantes de rustico quodam, qui prætereuntes illos curiosius forte intuebatur, familiariter quæsierunt, quinam illi homines essent? et ille, nescio quo afflatu, Gallice; Aliquam, inquit, provinciam reformaturi discedunt. Venetias ad octavum *f* diem Januarii, anni 1537 pervenerunt, ubi cum D
Ignatio ipsos (ut inter se convenerat) exspectante, et cum alio sacerdote, quem ad Ignatium f
sese adjunxisse jam diximus, peralacriter se conjunxerunt.

Laborant in xenodochiis; Xaverius insigniter de se triumphat:

132 Et quoniam Romam eundi, benedictionemque ad profectionem Hierosolymitanam a Pontifice maximo petendi, nondum tempus maturum videbatur, interea rebus omnibus intermissis, quinque ex illis, xenodochium divorum Joannis et Pauli, in xenodochium quod vocant Incurabilium, totidem, ad pauperum ægrotantium curam, concedunt. Ubi dum singulari caritate ac diligentia, vilissima quæque munera obeunt, dum afflictos recreant, quibuscumque possunt rebus, magnum probitatis ac religionis existimationem adepti sunt. Sed cum reliquorum omnium, tum vero magistri Francisci Xavier incensa caritas, et plena sui, perfectaque victoria maxime tum quidem enituit; qui non contentus ea sedulo præstare, quæ sordidissima erant, ut horrorem, quem sentiebat, perfectius vinceret, saniosa etiam ulcera interdum lingebat. Tale illius principium: nec progressus dissimilis, aut finis fuit. Ab illis tum patribus, probationum Societatis fundamenta jaciebantur. E

proficiscuntur Romam misere;

133 Ad mediam Quadragesimam Romam proficiscuntur *g*: Ignatius tamen Venetiis de industria remansit *h*. Profectionis autem is modus g
erat. Terni simul ibant; sacerdos unus, Laici h
duo; Galli, Hispanique semper mixti. Sacerdotes Missam faciebant quotidie, alii communicabant. Jejunabant (quod Quadragesimæ tempus esset) diebus singulis; idque tantum in cibum sumebant, quod ex eleemosyna suppeditabatur; quæ usque adeo tenuis erat, ut non raro panis tantum cibus, aqua illis potus esset. Quapropter multis magnisque laboribus ac molestiis perfuncti in hoc itinere patres nostri sunt: acciditque, ut die quodam Dominico, cum frustulum tantum panis mane sumpsissent, nudis pedibus, maximis et perpetuis imbribus, octo et viginti passuum millia conficerent, tanta aquarum inundantium copia, ut interdum etiam tantum pectore exstarent. Pergebant tamen alacres, summaque lætitia animi gestientes, Davidis Psalmos cantillabant. Atque etiam magister Joannes Codurius, qui pedes habebat scabie aspersos, eo ipso die sanatus est.

sed favente ibidem ipsis Deo, ab Ortizio,

134 Multa patres eo itinere divinæ erga se providentiæ argumenta senserunt; et tam solidis atque eximiis voluptatibus a Deo affecti sunt, ut laborum magnitudinem exæquarent, vel etiam
vincerent. Romæ tum erat doctor Petrus Ortizius a Carolo Cæsare in Urbem missus, ut Catharinæ Angliæ reginæ, imperatoris amitæ, adversus Henricum VIII, qui, illa legitima vivente uxore, F
aliam duxerat *i*; apud summum Pontificem ma- i
trimonii violati causam ageret. Hic contra opinio-
nem *k* illorum, divino actus impulsu, patres ur- k
bem ingressos, summa benevolentia complexus est, ad summumque Pontificem adduxit.

et a Pontifice benigne habentur. Venetias reversi fiunt sacerdotes.

135 Nostrorum aspectu plurimum Pontifex exhilaratus est *l*, voluitque, ut ea ipsa die, qua ad se primum adierant, coram se de proposita quæstione theologica disputarent. Præterea ad sexaginta nummos aureos in viaticum illorum l
contulit: suamque benedictionem, ac Hierosolymam abeundi facultatem benignissime est impertitus. Illis etiam, qui sacris initiati non erant, nomine et titulo paupertatis voluntariæ, et sufficientis litteraturæ, liberaliter facta est, sacros Or-
dines suscipiendi potestas *m*: alii etiam, Hispani m
præsertim,

A præsertim, pro sua quisque facultate, pecuniam in sumptus itineris suppeditarunt. Itaque summa coacta decem supra ducentos ducatorum: quæ pecunia sine vecturæ periculo, Venetiis a mercatoribus est curata. Neque enim nostri, quousque in navim ascenderent, quidquam illius attingere voluerunt: sed mendici omnino et vacui, quoque modo venerant, Venetias ad sua illa xenodochia reversi sunt. Paulo post ad pedes Hieronymi Veralli, Rossanensis tum archiepiscopi, Sedis Apostolicæ apud Venetos Legati, postea vero etiam S. R. E. Cardinalis, paupertatis, castitatisque votis pie susceptis, sacris sunt initiati, sacerdotiique dignitatem ipso die divi Joannis Baptistæ, Ignatius *n*, et reliqui sex *o*, ab episcopo Arbensi sunt consecuti. Quo quidem die in ipsa consecratione, permagnam, atque adeo singularem tum episcopus, tum ipsi, animi senserunt jucunditatem.

n o

CAP. VIII. *A navigatione Hierosolymitana exclusi,*

136 Dum se patres ad navigationem parant, navigandi spes omnis sublata est. Nam cum eo ipso tempore, Veneti contra Turcarum tyrannum, cum summo Pontifice et Carolo Cæsare conspirassent, strato classibus mari, Hierosolymitana peregrinorum navigatio conquieverat. B Quod quidem multis ante annis numquam acciderat: neque ex illo tempore usque ad annum Domini 1570 postea accidit. Deus enim, qui omnia sapientissime moderatur ac regit, aliquid majus, atque amplius quam quod nostri patres moliebantur, ipsis neque cogitantibus, neque scientibus, cogitabat. Quocirca admirabili plane ac divina providentia institutum Hierosolymam nostrorum cursum interrupit, alioque deflexit. Ergo nostri, postquam navigandi eo anno nihil spei ostendi vident, ad præstandam voti religionem, et fidem suam liberandam, integrum annum nihilominus exspectare constituunt: sed ut liberiore animo, et ab aliis occupationibus vacuo, ad sacra Missæ peragenda se compararent, alio sibi secedendum existimarunt.

in variis ditionis Venetæ locis operantur:

137 Quamobrem Ignatius, Faber, Laines, Vicetiam; Franciscus Xavier, et Salmeron in Montem Celesium: Joannes Codurius, et Hozius (quem nostris jam adnumeratum diximus) Tarvisium: Claudius Jaius, et Simon Bassanum: Paschasius, et Bobadilla Veronam concedunt. In ditione Venetorum omnes versantur, neque ex illorum finibus usquam excedunt. Ignatius igitur sociique extra oppidum Vicetiam, ædiculam *p* humilem ac ruinosam reperiunt, foribus C revulsis, fenestris sublatis, ventis circumstantibus perviam. In hac domicilium suum collocant; palearum aliquantula copia comportata humum ad cubandum sternunt. Bis quotidie oppidum, ad victum quæritandum, ingrediuntur, quem tenuissimum referebant: vix enim panis, quantum ad vitam tolerandam satis esset, habebant; cui si olei, aut butyri paululum accessisset (quod tamen rarissimum erat) id vero in deliciis numerabant. Ex tribus unus domi remanebat, ad panem durum mucidumque aqua macerandum ac percoquendum. Is fere Ignatius erat, qui ex oculis, propter maximam profluentium lacrymarum vim, gravissime tum laborabat. Quod ab eleemosyna procuranda dabatur temporis, id totum orationi meditationique divinarum rerum tribuebatur.

p

Vicetiæ concionantur.

138 In hac vitæ ratione quadraginta dies posuerunt: quibus exactis, Joannes Codurius ad illos Vicetiam venit: communi tum consilio ad concionandum aggredi statuunt. Eodem igitur die, eademque hora in quatuor diversis urbis plateis clara primum magnaque voce clamare incipiunt; homines pileis manu ostensis ac circumactis convocant, et ad concionem audiendam invitant. Congregata tum populi multitudine, verba faciunt de vitiorum fœditate, de virtutis pulchritudine, de mundi contemptu, de divini in nos amoris magnitudine, de reliquis rebus, quæ ad peccati servitutem declinandam, ad bonam beatamque vitam persequendam conducunt. Sermo illorum indisertus quidem erat atque impolitus, et, quod Italici sermonis rudes tum essent, ex plurimarum linguarum commixtione conflatus; àt pius et eruditus, et quasi malleus conterens petras. Quare ex inconditis quidem verbis magna tamen morum emendatio est consequuta.

A. PETRO RIBADENEIRA.

ANNOTATA.

a *De eo annotata ad Vitæ Consalvianæ caput* v *lit.* d.

b *Inde videtur nata fabella, quod sanctus Pater petierit admitti in Ordinem Theatinorum; ex dictis in Commentario* § 21, *num.* 218.

c *Quod a S. Caietano Thienæo Theatinis accenseri petierit sanctus Pater, multis refutatur eodem* § 21, *et* 22. E

d *Illud exhibet Commentarius* § 25, *num.* 255.

e *Discessus sociorum* S. Ignatii, *ac viæ habita fuit ratio in Commentario* § 23, *num* 234, *et* 236.

f *Circa diem, quo Venetias pervenerint, quædam suppeditat Commentarius ibid. num.* 237.

g *Profectionis istius tempore victoria sui ab uno e sociis edita, occurrit in Commentario num.* 239.

h *Cur ibi remanserit, discutit Commentarius num.* 240 *et seqq.*

i *Annam videlicet Boleniam; cujus et infames nuptiæ, et tragicus exitus apud historicos obvia sunt.*

k *Opinio illa fundamento non caruit; ex Commentario num.* 243.

l *De gratiosa patrum apud Pontificem admissione te instruet Commentarius* § 24.

m *Potestatis hujus, uti et dispensationis in ætate Salmeronis instrumentum exhibetur in Commentario a num.* 247.

n *Facti hujus testimonium circa* S. Ignatium *dat Commentarius; quem vide a num.* 249.

o *De sex istorum testimoniis adiri potest Commentarius num.* 251. F

p In agri suburbani deserto, semiruto, ventisque pervio tuguriolo quadraginta diebus morati: quo in loco patres e Capucinorum familia sibi postea domum ædificarunt; *ex Ribadeneira apud Quartemontium cap.* VIII. *Ex Carnolio autem cap.* XII *habemus, locum hunc fuisse partem antiqui monasterii patrum congregationis S. Hieronymi Fesulensium etc,, ac patres Capucinos in veneratione habere cubiculum quoddam,* S. Ignatii *dictum, per traditionem, e veteri Ms. confirmatam, quod Sanctus ibi habitaverit: ubi et isti legantur versus:*

Hunc venerare locum; fuit hic Ignatius hospes:
Sanctus, qui toto grandior orbe fuit

CAPUT

CAPUT IX

Socius a S. Ignatio curatus; lustratæ academiæ; apparitio Domini Jesu; ingressus in Urbem; mora Sancti in Monte Casino.

Cap. IX. S. Ignatius miro modo Simonem Rodericum sanat Bassani;

Dum in his operibus versatur Ignatius, atque omnibus animi corporisque viribus in Dei gloriam suique ludibrium incumbit, Vicetiæ, fractus laboribus in febrim incidit. Pater item Laines morbo tentatus est: eodemque ipso tempore Simon etiam Rodericus Bassani (quod oppidum a Vicetia itinere fere unius diei abest) graviter affectus erat. Cum autem Simonis morbus ingravesceret, letalisque videretur; ea de re nuntium Ignatius accepit, atque e vestigio, et quidem eo ipso tempore febre laborans (Laine ægrotante in pauperum xenodochio relicto) pedibus se itineri B una cum Petro Fabro Bassanum versus dedit eo ardore animi, ea pedum celeritate, ut Faber antecedentem Ignatium et longo intervallo præeuntem assequi vix posset. Cum aliquantulum processissent, e via paululum Ignatius deflectit, preces Deo pro Simonis salute fundit, certior a Deo fit de futura hominis sanitate. Ex oratione porro surgens Fabro dicit: Non est, Petre, quod nunc quidem de Simonis incolumitate tam anxie laboremus: neque enim hic morbus, qui illum graviter vexat, etiam exstinguet. Ad Simonem cum venisset, in lecto jacentem ægritudinisque vi pene consumptum, hominem amplexus: Nihil est, inquit, Simon, quod timeas, sanabere: atque ita convaluit. Et hoc quidem Ignatii factum Petrus Faber illius itineris comes, ubi Vicetiam rediit, Patri Laini, Laines mihi ita narravit, quemadmodum a me expositum est. Pater autem Simon quandiu vixit, et agnovit, et prædicavit hoc beneficium.

ubi Antonius eremita degebat:

140 Bassani erat Antonius quidam, natione Italus, qui in edito colle extra oppidum, ubi templum quoddam sancti Viti est, et jucundissimus amœnam vallem fluminis Meduaci *a* irrigantis prospectus, solitariam vitam colebat. Erat autem C Antonius vir senex et grandævus, priscæ severitatis, illitteratus quidem, sed candidus et insigni sanctitatis opinione, qui moribus et etiam ipso aspectu magnum illum Antonium nobis aut Hilarionem aliquem referebat. Novi ego ipse postea hominem. Hic Antonius cum Ignatium nihil eximium præ se ferentem haud magnifaceret, imo vero in corde suo imperfectum duceret, orationi aliquando impense deditus, ipsum per speciem, Domino demonstrante, virum excelsum atque admirabilem esse cognovit, et ad multorum salutem de cœlo demissum: cœpitque illum pudere sui, seque ac suum judicium graviter reprehendere, sicut ipsemet postea fassus est.

quem, ut quidam e sociis Ignatii non sectetur, mirifico casu continuit.

141 Antonii igitur vitæ admiratione captus quidam ex patribus decem, Bassani cum esset et una Ignatius, fluctuare cœpit et addubitare, foretne Deo gratius ac sibi utilius, inceptum vitæ cursum persequi, an ad Antonium sese transferre, et contemplationi vacantem, cœlestem vitam et ab strepitu hominum curisque vacuam traducere. Quarum cogitationum aculeis cum diutius pungeretur, domo egressus aliquando, ad Antonium ire constituit, ut cum illo videlicet consilia D communicaret. Progredienti, vir quidam terrifico aspectu, vultu minaci armatus occurrit, districto gladio in via consistens. Hominis aspectu perculsus pater resistit primum; deinde ut se collegit, ire perrexit; sed ille minitabundus et ferox impetum facit, et, ut erat gladio vagina educto, ipsum insequitur. In pedes se noster quantum potuit, conjecit, et pavens fuga suæ saluti cœpit consulere. Fugientem illum armatus homo aliquamdiu persequutus est, videntibus incolis et mirantibus nostrum fugientem ac trepidantem; insequentem alterum non videntibus. Tandem rei novitate anxius, metu exanimatus, diuturno cursu et fatigatione anhelans, domum, ubi Ignatius erat, festinus irrumpit. Ad quem statim Ignatius, Itane N. *b*, inquit, vacillas? *b* Modicæ fidei, quare dubitasti? Quæ divinæ voluntatis significatio omnem dubitationem patri sustulit et obfusam animo caliginem dispulit. Hoc ipse qui vidit, qui passus est, sibi evenisse narravit.

Cap. X. Varias in academias se dividunt,

142 Post leves illos nostrorum patrum excursus, Vicetiam omnes ad Ignatium convenerunt: quæ civitas magnopere illius, sociorumque vita et doctrina fuerat permota. Quocirca in qua civitate tres pane tantum et aqua vitam initio vix E tolerabant, et a vicinis pagis victum mendicare cogebantur, ea demum undecim in unum congregatis omnia necessaria abunde suppeditavit. Fecerant novi sacerdotes primum Sacrum, præter unum Ignatium. In hoc conventu, ubi Hierosolymam navigandi spem extrahi longius vident, illustres aliquot ac celebres Italiæ academias et studiosorum hominum maxime refertas, obire constituunt; si quem forte Deus ex tot ingeniosis adolescentibus, quibus illæ abundant, excitare et ad idem vitæ institutum dignaretur adducere. Hieme igitur ineunte, provincias ita sortiti sunt, ut Ignatius, Faber ac Laines primarii socii, Romam ipsam adeant: Salmeron et Paschasius Senas: Franciscus Xavier et Bobadilla Bononiam proficiscantur: Claudio Jaio ac Simoni Ferraria; Patavium Joanni Codurio et Hozio obtigit.

salutique propriæ ac proximi vacant,

143 Qua in provincia præter eam curam, quæ cuique maxima et propria erat, animum suum perpurgandi atque ex illo non solum amputandi cupiditatum ramos, sed etiam radicum fibras evellendi; connitebantur, quantum poterant, ut proximorum etiam salutem cum sua salute con- F jungerent, et omnibus illos modis ad divinarum rerum studium accenderent. Administrandi porro provinciam hæc ratio erat. Alternis hebdomadis utrique socio in alterum potestas erat: ostiatim victum emendicabant: in publicis plateis concionabantur. Ante concionem, qui parebat, scamnum ex officina aliqua commodatum pro suggestu concionaturi socii pedibus subjiciebat: voce pileoque ad verbum Dei audiendum, populum evocabat. In concione nihil petebatur: nihil post a circumfusa multitudine accipiebatur, ne ultro quidem oblatum. Si quem nacti essent cœlestis doctrinæ cupidiorem, eum vero libentissime privatim informabant, et, ut res dabatur, etiam perpoliebant.

exercendo apostolicos labores.

144 Multorum confessiones audiebant: pueris rudibusque hominibus tradebant Christianæ fidei institutiones: ægrotis afflictisque pauperibus in xenodochiis decumbentibus (ubi per majores occupationes licebat) sedulo ministrabant. Denique nihil prætermittebant, quod ad augendam Christi

A Christi gloriam faceret, et bene de hominibus merendum. Quibus rebus Christi bonus odor ubique fuerunt, multique singularem ex illorum consuetudine fructum perceperunt. Atque ex tenui illo, exiguoque principio, Societatis nostræ et nomen innotuit et fama percrebuit, et fructus propagatus per Italiam atque amplificatus est. Illud non omittam : Patavii nostri in carcerem ab episcopi Vicario conjecti sunt catenisque constricti. In quo quidem carcere, noctem unam tam læte hilareque traduxerunt, ut Hozius erumpentem præ gestientis animi lætitia risum tenere vix posset. Postridie vero re perspecta melius et cognita, ab eodem judice liberati sunt, et deinceps semper filiorum loco habiti. Et hæc quidem socii reliqui. Jam ad ea, quæ in sua profectione et provinciæ administratione Ignatius fecit, transeamus.

Cap. vi. *Quando sanctus Vir se præparabat ad primitias, cœlitus illustrabatur ; c*

145 Sacerdotio igitur jam decoratus, integrum *c* anni spatium ad se præparandum, animumque magis colligendum sumpsit, ut augustissimum Jesu Christi Domini nostri corpus, vivam veramque pro peccatis nostris hostiam, purius Deo Patri, primum offerret in odorem suavitatis. Quo tempore, toto pectore in divinarum rerum commentationem incumbebat, et beatissimam Virginem Deique Matrem diu noctuque obsecrabat, B ut ipsum apud Filium suum in gratia poneret : et quæ cœli esset jenua et singularis Dei hominumque conciliatrix, ipsa sibi aditum ad Filium aperiret, ut a Filio agnitus, Filium ipse agnosceret, et inveniret. Itaque toto hoc tempore mirabiles illustrationes habuit, Venetiis, Vicetiæ, aliis in urbibus, in via : ut restitutus sibi in eum statum videretur, quem Manresæ habuisset, ubi supra modum (ut diximus) illustratus est. Etenim Lutetiæ, studiorum tempore neque tam insignes, neque tam multas de divinis rebus notiones accepit. Porro in toto itinere, quod ad provinciam suam obeundam, una cum Fabro, Laineque Romam versus instituerat, singulariter a Deo et illuminabatur, et confirmabatur, quotidieque, sociis Sacra facientibus, corpore Dominico reficiebatur, mirificasque, et plane cœlestes animi voluptates percipiebat.

recreatus etiam famosa visione in agro Romano :

146 Accidit autem, cum ad Urbem appropinquarent, ut in templum desertum et solum ingressus oraret ardentius. Ibi mutatum prorsus cor ejus est ; oculique mentis clarissima luce collustrati ita sunt, ut perspicue videret, quomodo Deus pater Deo Filio crucem gestanti Ignatium C sociosque peramanter commendabat, in ejusque dexteram invictam, et patrocinium tradebat. Quos cum benignissimus Jesus in se recepisset, blando, placidoque vultu, ut erat cum cruce, ad Ignatium conversus, Ego (inquit) vobis Romæ propitius ero. Qua quidem admirabili divinaque visione *d* mirum in modum recreatus Ignatius et confirmatus est ; Fabroque post orationem, et Laini, Quid nobis, inquit, Romæ futurum sit, plane ignoro : in crucemne Deus nos, an in rotam agi velit : hoc tamen mihi compertum est atque exploratum, quicumque nos exitus maneat, Jesum Christum nobis fore propitium. Remque totam, quam viderat, sociis patefecit, ut et animum illis et stimulos adderet. Quo etiam factum est, ut, cum postea de Societate instituenda, inter Ignatium sociosque constaret, nomen tamen quæreretur, quo insignita et notata a Christi Vicario confirmaretur ; Ignatius a reliquis sociis impetraverit, ut sibi integrum esset, ad arbitrium suum, Societati quod vellet, nomen imponere. Quod omnibus probantibus et libentissimis fecit.

A. Petro Ribadeneira.

unde nomen Societati Jesu indidit :

147 Et tum præclaro illo viso, tum aliis divinis illustrationibus multis magnisque ita Dominus Jesus ejus in mente sacratissimum suum nomen impressit penitusque infixit, ut ejus ex nomine Societati nomen imponeret, tam clara ac firma luce collustratus, et usque eo pro certo habens, id Deum velle, ut ab hac mente se dimoveri numquam posse diceret. Quodque volentibus sociis, ac consentientibus fecit, id repugnantibus ac dissentientibus omnino fecisset, propter divini luminis claritatem. Itaque Societatem Jesa appellari *e* voluit ; ut, qui huc vocati fuerint, non se in Ignatii Ordinem aliquem adscriptos, sed in Societatem Filii Dei Jesu Christi Domini nostri vocatos agnoscant ; sub illo summo imperatore mereant, ejus signa sequantur, crucem suam cupide tollant, et in auctorem fidei et consummatorem Jesum aspiciant, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta. Et ne defatigentur animis deficientes, certum illis atque persuasum sit, ducem suum sibi præsto esse : illum non Ignatio solum et sociis, ut videmus hactenus fuisse, sed sibi quoque futurum semper propitium sperent, siquidem se veros Societatis filios exhibeant, et patrum suorum imitatores. E

cujus visionis veritas corroboratur,

148 Quæ de admirabili hoc viso, et suavissima atque amabili promissione hactenus dixi, qua Christus redemptor noster pollicitus est Ignatio, se illi Romæ fore propitium, pater Jacobus Laines, cum esset Societatis nostræ Præpositus Generalis, et Romæ in conventu quodam omnium nostrum (cui ego quoque interfui) verba faceret, in hunc ipsum modum narravit, quo a me perscripta sunt. Et ipse Ignatius dum viveret, de hac ipsa cœlesti illustratione quædam interrogatus, Quærite (inquit) ex Jacobo Laine ; cui cum gesta res est, vere rem totam fideliterque narravi. Porro in Commentariolo *f*, quodam et Diario (in quod, dum constitutiones scriberet, affectus in oratione suos et spiritales quasi gustus Ignatius manu sua quotidie referebat) scriptum reperi, Talem (inquit) hodie affectum sensi, qualem cum æternus Pater me Filio suo commendavit. Atque hæc quidem de clarissima atque divina illustratione sigillatim explicare volui, et veluti digito fontes, unde hausta sunt, ostendere, propterea quod eximia sit, et ad spem erigendos filios Ignatii atque roborandos maxime accommodata. Possem equidem in similibus beneficiis, quæ Deus in Ignatium contulit, ut eum erudiret F et cœlestium rerum splendore illustraret, quæ mea hæc historia complectitur, hoc idem præstare, et quos auctores habeam, nominatim referre ; sed, ne longior sim, facere prætermitto.

Caput xiii. *Fabri, Laini, atque Ignatii in Urbe occupationes.*

149 Romam ingressus, omnia collustrare animo attente cœpit, omnia circumspicere : in primisque ad omnes diaboli impetus sustinendos sese comparare. Prospexit enim, magnam sibi suisque impendere tempestatem. Quapropter sociis aliquando, Clausos omnes, inquit, aditus video : magna quædam periculosi temporis procella nobis parata est ; sed Jesu nitimur ; ille nobis propitius erit. Paulo post, explorata sociorum Ignatii doctrina, jussi a summo Pontifice sunt publice sacras Litteras profiteri. In Sapientiæ igitur gymnasio Faber reconditos multiplicesque Scripturæ sacræ sensus enucleabat ; Laines ejus theologiæ quæstiones explicabat, quæ via ac ratione plus utitur : uterque erudite et graviter suo munere fungebatur. Ignatii commovendi homines, et ad cœlestia rapiendi cura erat.

150 Quocirca

A. PETRO RIBADENEIRA.

Uno tempore in monte Casino Ortizium Ignatius imbuit Exercitiis.

150 Quocirca D. Ortizium (cujus supra mentionem fecimus,) virum gravissimum eruditissimumque magno concilio aggressus est. Quem a se olim alienum, postea minus abhorrentem, ita sibi devinxit et consuetudine obligavit, ut homo id ætatis, maximaque existimatione negotium pnblicum gerens, erudiri se ab Ignatio cuperet, Exercitationumque spiritualium doctrinam, iis rebus omnibus antiquiorem duceret : quibus se omnino expoliendum dedere, ad Ignatii arbitrium constituit. Sed ut liberior esset, magisque, ab interpellatoribus vacuus, Roma in montem Casinatem, locum in primis divi Benedicti vita et sepultura nobilitatum, et ipsa loci religione ac solitudine ad divinam contemplationem maxime appositum, aliquantisper secedendum *g* sibi existimavit; ibi per quadraginta dies ab Ignatio eruditus est, eosque progressus fecit in cœlesti doctrina, veraque cognitione sui, ut novam quamdam theologiam, et sibi hactenus inauditam, se profiteretur didicisse, eamque longe anteferre ei eruditioni, quam summo tot annorum studio sibi peperisset. Permultum quippe dicebat interesse, commentari, ut alios doceas; et meditari, ut ipse facias: quod illud mentem illuminet; hoc B etiam voluntatem inflammet. Quapropter magnum ab Ignatio beneficium se accepisse semper judicavit, et præ se etiam tulit : et ut gratiam referret, summus postea Societatis et amicus et defensor fuit.

Videt socii animam cœlum intrantem.

151 Dum in monte Casinate Ignatius est, Hozius (cui Patavium una cum Joanne Codurio provinciam obtigisse diximus) excessit e vita, consummatusque in brevi, explevit tempora multa *h*. Qui cum vivus, nigellus esset ac deformis, tantum decoris ejus mortui ori, splendorisque additum est, ut animum Codurius satiare illius non posset aspectu, nullum intuendi illum finem faceret, magna animi lætitia lacrymarumque abundantia. Hujus mortem multo ante Ignatii animus divinabat, qui etiam in monte Casinate, ubi divus Benedictus vidit Germani Capuani episcopi animam in sphæra ignea ab angelis in cœlum ferri, ipse et animam illius clarissima luce circumfusam, in cœlumque penetrantem vidit, et animam Hozii esse cognovit. Deinde etiam cum rei sacræ daret operam *i*, et in generali confessione (quæ ante Missam præmittitur) ad illa verba pervenisset, ET OMNIBUS SANCTIS, magnum sanctorum numerum fulgentem gloria, C ante oculos positum vidit; inter quos et Hozius aderat, splendidiore, quam reliqui, habitu gloriaque multo illustriore, non quod sanctior ille cæteris, aut beatior esset: sed quod Deus gloriam hominis, per insigniorem hanc formam, compertam Ignatio (ut ipsemet referebat,) testatamque esse voluisset. Qua ex re, tanta animi lætitia completus ejus animus est, ut per multos dies suavissimum ex recordatione fletum reprimere non posset.

ANNOTATA,

a Meduacus *vel* Medoacus *duplex est, major utique ac minor. De utroque disserit Leander Albertus inter ea, quæ habet in Marchia Tarvisina, pag.* 730, *editionis Coloniensis Latinæ anni* 1566.

b *Simonem Rodericum fuisse, vel ejus socium Bassani (qui fuit Jaius ex cap.* VIII) *suspicio est apud Bartolum lib.* II, *num.* 34; *Bouhoursius autem lib.* II *sub finem determinat solum Rodericum.*

c *Imo integrum annum cum dimidio, secundum Commentarium* § 25, *num.* 259 *et seqq.* D

d *Eam confirmat atque illustrat Commentarius* § 26.

e *De hac re dixi ibid.* § 32.

f *De eo Commentarius* § 26, *a num.* 267.

g *Secessus ille occasionem dedit commento, de quo in notis ad caput* VIII *Vitæ Consalvianæ lit.* m.

h *Laudatur ab Orlandino lib.* II, *num.* 36. *De obitu mentio fit in Commentario* § 27, *num.* 277.

i *Videlicet* audiendo Missam, *non* celebrando, *cum tunc nondum esset sacerdos sanctus Pater; secundum Commentarium* § 25, *num.* 261.

CAPUT X.

Deliberatio de constituenda Societate; magna Romæ tempestas; Ignatii ac sociorum tum intra tum extra eam labores; S. Franciscus Xaverius ac Simon Rodericus in Indias destinati. E

CAP. XIII.

Ex Patrum concionibus Romæ inducta Sacramentorum frequentia.

Commotis populis, apud quos vixerant, et civitatibus ad pietatem incitatis, ad mediam Quadragesimam anno 1538, Romam patres omnes ad Ignatium conveniunt: in domum vineamque Quirini Garzonii, pii viri, quæ non procul a sanctissimæ Trinitatis Minimorum cœnobio sita *a* est, divertunt: ibi magna egestate, pane in diem quæsito, vivunt : concionari deinde incipiunt: Ignatius Hispanice in templo beatæ Mariæ Montis serrati dicato ; Faber in divi Laurentii in Damaso; Laines in Salvatoris ad Laurum; Salmeron in divæ Luciæ ; Claudius in divi Lodovici ; Simon in divi Angeli ad forum Piscarium ; Bobadilla in divi Celsi. His concionibus effectum est, ut populus longo intervallo ad confessionis atque Eucharistiæ Sacramenta pie frequentanda *b* moveretur. Ex quo prisca illa, et sanctissima sæpius peccata confitendi et communicandi consuetudo, tot jam seculis intermissa, tum primum in Urbe revocari cœpta est.

Deliberant de constituenda Societate,

153 Præterea Hierosolymitanæ profectionis F spe dejecti, pecuniæ eam summam, quam in viaticum acceperant, ei, a quo acceperant, integram restituunt. Et cum discessus, summi Pontificis jussu, varias in partes nonnullis instaret, de Societate etiam coeunda inter se, vitaque in posterum constituenda deliberant: decernuntque imprimis omnium consensu, in orationes, meditationes, ac Sacrificia solito ferventius incumbere, et gratiam ab illo recta et sancta statuendi efflagitare, qui nulli denegat spiritum bonum petenti, sed dat omnibus affluenter, nulli improperans. Interdiu proximorum saluti impigre navabant operam ; noctu orationi et consultationi vacabant.

habita prius

154 Prima igitur consultationis *c* nocte, quæsitum est, num, cum digressi a se invicem essent, et in varias disjunctasque regiones a summo Pontifice missi, ita inter se devincti, et mutua caritate colligati, in uno corpore esse deberent, ut alii aliorum curam gererent, et nulla quantalibet corporum sejunctio, neque mutuæ curæ, neque

A que sollicitudinis, nedum amoris sejunctionem efficeret. Communi omnium consensu decretum est, agnoscendum esse Dei beneficium, qui homines ex tam diversis provinciis, moribus, ingeniis, conditionibus in unum corpus, summamque animorum consensionem conspirare voluisset: neque ejus conjunctionem mirabiliter consentientem, disjungendam esse, aut unitatem discindendam, cujus virtus robustior semper est ad capessenda ardua et persequenda, et adversa omnia sustinenda et propulsanda. Secundo loco propositum est, an paupertatis et castitatis perpetuæ votis, coram Sedis Apostolicæ Legato, a se Venetiis jam tum nuncupatis, expediret, tertium obedientiæ perpetuæ addere; et aliquem eligere, qui totius Societatis caput esset et parens. In hoc nodo expediendo diu multumque laboratum est. Denique nonnulla sunt illis excogita et suscepta ad faciliorem propositæ difficultatis explicationem.

de rebus agendis

155 Primum fuit, ut nihil de summa orandi Dominum precandique contentione remitterent: sed in hoc unum toto pectore incumberent, ut gaudium et pacem in Spiritu sancto invenirent in obedientia, et, quantum in se esset, voluntatem B haberent ad parendum, quam ad imperandum propensiorem. Alterum, ne inter se hac de re colloquerentur, ne quis consilio fortasse cujusquam aut persuasione, in alterutram partem penderet. Tertium, ut cogitatione se quisque ab hac congregatione sevocaret, et quasi alienum omnino hominem duceret, ut affectibus, qui incorrupte de rebus judicare non sinunt, sepositis, sincera omnis deliberatio esset. Ad extremum, multis rationibus, quas enumerare longum esset, maximeque ut pro suo modulo similes essent capiti Christo, qui, ne obedientiam perderet, perdidit vitam, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, et eam virtutem retinerent, quæ præcipua in statu Religionis, ac maxima est: sequerenturque omnino Spiritus sancti afflatum, ad perfectionem ipsos, et omnibus numeris absolutam sui victoriam excitantem: omnes una mente, uno ore decreverunt, retinendam in primis in Societate obedientiam *d* esse: et aliquem eligendum, qui universæ Societati præpositus esset, cui omnes judicia, voluntatesque suas submitterent.

consultatione matura.

156 Hac eadem ratione alia multa sunt per tres menses summo studio a patribus constituta, C et maxima animorum consensione definita: cujusmodi sunt, quæ sequuntur. Quicumque profitebuntur, votum expressum obedientiæ nuncupent, quo sese, ad quascumque provincias fidelium infideliumve mittantur *e*, paratos summo Pontifici offerant. De missione autem nihil vel per se, vel per alium, cum eodem Pontifice agant. Pueros rudimenta fidei Christianæ doceant *f*. Qui in Societatem adscribi voluerint, Exercitationibus spiritalibus, peregrinatione, xenodochiis probentur. Præpositus Generalis perpetuus *g* esto. In consiliis, ac deliberationibus, major sententiarum *h* pars esto superior: et alia id genus nonnulla. Ex quibus exstitit formula Instituti Societatis ea, quam postea sibi propositam summux Pontifex comprobavit.

CAP. XIV. *Calumnias infames contra se sparsas*

157 Dum a patribus hæc geruntur, gravis illa et multo ante ab Ignatio provisa, tempestas exorta est. Nam cum frater quidam, Augustinus Pedemontanus, ex Augustiniana familia in Urbe concionaretur. et Lutheranæ doctrinæ venenum occulte populo infunderet, agnitus a nostris patribus, publicis concionibus refutatus est. Cujus amici quidam Hispani (quos nominare *i* non est necesse) opibus atque auctoritate confisi, pro Augustiniano vicissim, accusationem adversus Ignatium sociosque suscipiunt, ministro ad eam rem adhibito, Michaele *k* quodam Hispano, in quem Lutetiæ multa Ignatii, magnaque merita exstiterant. Ergo iniquissimos rumores, cum de reliquis sociis, tum vero de Ignatio maxime dissipant: in Hispania illum, Lutetiæ Parisiorum, denique Venetiis damnatum hæreseos fuisse: facinorosum et perditum omnino hominem esse, qui divina, et humana omnia jura pervertat: in Exercitationes *l* præterea spiritales, in socios ipsos crimina multa conjiciunt.

Vir sanctus juridice dilui vult:

158 Atque iis fluctibus animose fortiterque Ignatius restitit, et judicio rem persequutus est, ac veritatem illustrandam patefaciendamque curavit. Cum enim ipsum Societatis jugulum peti animadverteret, et id agi a communi omnium salutis hoste, ut appropinquantem jam, et prope maturum Religionis nostræ partum aut præfocaret, aut infamia aliqua pollueret; omni contentione contra ejus conatum sibi enitendum putavit. Itaque retectis dolis, Michael ille a judice damnatus, in exiliumque missus est: alii E vero accusatores, auctoritate principes, primum multum de accusatione remittere, tum etiam trepidare, postremo accusationem in laudem vertere; idque coram Cardinale Neapolitano, summi Pontificis tum Legato, et coram Urbis gubernatore. Qui satis illorum confessione factum esse veritati judicantes, controversiam silentio dirimi voluerunt. Quod quidem sociis, amicisque probantibus, solus Ignatius minus probavit; ne quid ex oppressa veritate dedecoris aliquando in Societatem erumperet. Nempe refrigerato judicio, reique gestæ memoria senescente, cum de accusatione constaret, de absolutione taceretur, facile suspicaturos homines, datum hoc gratiæ, atque hominum studiis, pro Ignatio sociisque certantium, ut veritas lateret in tenebris, et silentio tegeretur.

nec abstinet ab incepto; sed rem apud Pontificem urget:

159 Quæ causa fuit, ut nullius auctoritate neque potentia permotus, ne sociorum quidem voluntate, aut amicorum consilio, ne minimum quidem de sua sententia dimoveri se Ignatius pateretur; sed in eo hæreret, et maxime insisteret, ut in judicium res adducta, judicum sententia omnino declararetur: vir sibi ipsi inglorius, Christo autem fratribusque honoratissimus. Qui F quamdiu de se tantum agebatur, nullius patrocinio uti ad sui defensionem voluit: ubi Dei gloriam, aliorumque salutem in fraudem adduci vidit, omnes et mentis et corporis nervos intendit, ut, depulsa caligine, lumen se veritatis ostenderet. Quocirca, cum judices a sententia ferenda alienos animadverteret, ad ipsum Pontificem Maximum Ignatius Tusculum adit: rem ordine Latino sermone exponit: quoties in vinculis, quoties in custodia fuerit, et quibus de causis, candide integreque aperit: quantum divinis rebus impedimentum injiceretur, ostendit, si ea res silentio sopita contemptaque jaceret: rationes, quibus adductus rei exitum cupiat, breviter enumerat. Quas cum Pontifex probasset, judici mandat, uti rem maturet, et pro veritate sententiam pronuntiet: quod et fecit.

in judicibus ad hanc causam deputatis miraculum Dei providentia,

160 In hoc autem judicio illud divinitus cecidit, quod, qui in Hispania, Lutetiæ, Venetiis vitæ Ignatii judices fuerant, ii uno eodemque tempore ex iis ipsis locis, alius alia de causa in Urbem

A. Petro Ribadeneira.

Urbem convenerant, et producti testes, omnes præclarum illius virtutis atque innocentiæ testimonium dederunt. Venerat enim ex Hispania Joannes Figueroa, is qui Compluti vicarius generalis archiepiscopi Toletani, Ignatium in carcerem conjecerat, et, ejus integritate cognita, liberarat : qui ad amplissimum dignitatis gradum postea evectus, regii consilii præses in Hispania anno 1565 mortuus est. Venerat ex Gallia
m D. Matthæus Ori *m*, ex Dominicana, ut diximus, familia theologus, apud quem fidei Inquisitorem Ignatius Lutetiæ accusatus est. Venerat D. Gaspar de Doctis, cujus judicio fuerat Venetiis absolutus Ignatius, et adversus calumniatores defensus, cum is ea in urbe Hieronymi Veralli, Legati summi Pontificis, judex ordinarius esset : ii fuerunt virtutis Ignatii testes. Exemplum autem sententiæ, qua Ignatius sociique sunt absoluti, quoniam alias ante id tempus latas complectitur, ad verbum addendum existimavimus.

Judicia sententia Sanctus cum sociis

161 B. Conversivus, electus Britovoriensis, Vicecamerarius almæ Urbis, ejusque districtus generalis gubernator *n*. Universis, et singulis, ad quos præsentes nostræ litteræ pervenerint, salutem in Domino. Cum reipub. Christianæ
B multum intersit, ut eos, qui in agro dominico, vitæ exemplo et doctrina plurimos ædificant in salutem; et item illos, qui e converso potius superseminare videntur * zizania, publice notos esse : et nonnulli rumores sparsi essent, et delationes ad nos factæ de dogmatibus et conversatione vitæ, et spiritalibus Exercitiis, quæ aliis conferunt, venerabilium virorum dominorum Ignatii de Loiola, et sociorum, videlicet Petri Fabri, Claudii Jaii, Paschasii Broet, Didaci Laines, Francisci Xavier, Alfonsi Salmeronis, Simonis Roderici, Joannis Codurii, et Nicolai de Bobadilla, magistrorum Parisiensum, presbyterorum secularium, Pampilonensis, Gebennensis, Seguntinensis, Toletanensis, Vicensis, Ebredunensis, et Palentinensis, respective diœcesis. Quæ quidem eorum dogmata, et Exercitia a quibusdam dicebantur erronea, superstitiosa, et a Christiana doctrina nonnihil abhorrentia.

* conantur

innocens

162 Nos pro officii nostri debito ac speciali etiam mandato sanctisssimi Domini nostri Papæ, circa hæc diligenter animadvertentes, quæ visa sunt ad pleniorem causæ cognitionem opportuna, inquisivimus, si forte, de quibus prædicti culpabantur, vera esse deprehenderemus. Quocirca
C examinatis primum quibusdam oblocutoribus contra ipsos; et consideratis partim publicis testimoniis, partim sententiis de Hispania, Parisiis, Venetiis, Vicetia, Bononia, Ferraria et Senis, quæ in prædictorum venerabilium virorum D. Ignatii, et sociorum favorem, adversus eorum criminatores prolatæ fuerunt, et ad hæc examinatis judicialiter nonnullis testibus, et moribus, et doctrina, et dignitate omni exceptione majoribus : tandem omnem murmurationem et oblocutionem, et rumores contra eos sparsos, nulla veritate subnixos fuisse, comperimus.

declaratur :

163 Quamobrem nostrarum esse partium judicavimus, pronuntiare, et declarare, sicut pronuntiamus, et declaramus, prædictum Dominum Ignatium, et socios, ex prædictis delationibus et susurris, non solum nullam infamiæ notam, sive de jure, sive de facto incurrisse; verum potius, majorem vitæ atque doctrinæ sanæ claritatem retulisse : cum certe videremus *, adversarios vana et penitus a veritate aliena objecisse : et contra, optimos Viros optimum pro illis exhibuisse

* videmus

testimonium. Hanc igitur sententiam et pronuntiationem nostram, ut publicum eis testimonium sit contra omnes adversarios veritatis, et in serenationem omnium, quicumque sinistram illam de eis suspicionem, prætextu talium delatorum et criminatorum, conceperint, faciendam duximus : monentes insuper et exhortantes in Domino, ac rogantes universos et singulos fideles, ut dictos venerabiles viros, dominum Ignatium et socios habeant et teneant pro talibus, quos nos esse comperimus, et Catholicis, omni prorsus suscipione cessante. Ita tamen, quatenus in eodem vitæ et docrinæ tenore, Deo adjuvante (quod speramus) permanserint. Datum Romæ, in ædibus nostris, die decimo octavo [Novembris] *o* millesimi quingentesimi trigesimi octavi. B. Gubernator, qui supra. Rutilius Furius secretarius *p*.

D

accusatores vero misere vitam claudunt.

164 Porro Augustinus ille Pedemontanus, qui hujus omnis accusationis fons et origo fuit, posita larva, aperte publiceque Lutheranus postea factus est *q*. Accusatorum autem is fuit exitus, ut nostris tacentibus, et pro ipsis orantibus, illorum se et vita proderet, et doctrina : quæ usque adeo tetra fuit ac detestabilis, ut alterius statua Romæ exusta sit, cum se ipse fuga ab incendio eripuisset; alter perpetuo carceri propter hæresim addictus, qui tamen sub vitæ finem resipuit, et suam vitam, erroresque damnans, Romæ ita mortuus est, ut extremum hominis spiritum quidam *r* ex nostris patribus exciperet. E

CAP. XV. *Tempestas illa conciliavit sociis auctoritatem etiam extra Romam;*

165 Falsæ accusationis procellam magna tranquillitas est consecuta : et quæ a diabolo ad obscurandam veritatem fuerant comparata, ea (ut omnibus in rebus, quæ quidem divino patrocinio nituntur, fieri solet) ad illam magis illustrandam valuerunt. Quamobrem summi viri multi a Pontifice Maximo nonnullos ex nostris petunt, alios alio : eos Pontifex libenter concedit. Missi igitur sunt, magister Paschasius Senas, ut virginum sacratarum quoddam cœnobium reformaret : quod et præstitit et vitæ integritate, mansuetudine, et insigni Christianæ simplicitatis candore, multorum in Deum excitavit studia. Brixiam magister Claudius Jaius, qui morum suavitate, omnique genere virtutis, illius civitatis animos sibi obligavit, Christoque conjunxit. Cum Ennio Philonardo Verulano, Cardinale sancti Angeli, Parmam, Placentiamque magister Petrus Faber, et magister Jacobus Laines; qui in iis urbibus permagnos ex suis laboribus fructus collegerunt, et non paucos tum viros, tum egregiæ indolis F adolescentes ad Societatem adjunxerunt. In Calabriam vero profectus est magister Nicolaus Bobadilla, ubi populos quosdam rudes atque agrestes plurimum ad pietatem excoluit.

Romæ vero magnum nomen tempore caritatis.

166 Neque vero ii, qui Romæ remanserant, otiosi fuerunt : nam cum frumenti caritas in urbe tanta esset, ut multi aut fame interirent, aut viribus consumpti in plateis passim jacerent : patres, ut huic malo, quoad ejus fieri posset, mederentur, pecuniam undique corrogare, panem conquirere, herbas in pulmentum concidere, mendicorum hominum quantam maximam poterant turbam cogere, domum perducere, pedes abluere, inedia confectos cibo reficere, ulcerosos curare, rudes docere, nullum denique officium prætermittere, quod tum ad corporis, tum ad animi curationem pertineret : acciditque aliquando, ut tota domus ita compleretur, ut conquisitos, et mediis ex plateis abreptos egenos homines vix caperet, cum trecenti quadringentive, in strato humi fœno jacerent.

Quæ

A Quæ res, magna populum admiratione affecit, et ad simile studium, aliorum pietatem excitavit s. Multi enim viri clarissimi, et in his nonnulli Cardinales, hoc exemplo permoti, strenue operam navarunt, ne annonæ inopia pauperes opprimerentur. Itaque tria millia egenorum hominum variis in locis alebant. Ad nostros præterea nonnulli, iique præclari tum adolescentes, tum viri adjuncti sunt.

CAP. XVI. *Operariis pro vinea Indica*

167 Lutetiæ Parisiorum doctorem quemdam theologum, Jacobum Goveanum nomine, fuisse diximus eum, qui collegii divæ Barbaræ moderator, injusta indignatione commotus, virgarum supplicium in Ignatium primo constituit; veritate deinde, hominisque innocentia placatus, paratum supplicium in honorem ac reverentiam vertit. Is erat vir pius et gravis, et cum Ignatio, benevolentia ex errore illo parta, conjunctissimus. Qui magno Dei gloriæ desiderio affectus et et Ignatii sociorumque æque insensam voluntatem, et sensus in hominum salutem consentientes exploratos habens, scripsit ad Ignatium, magnum ostium in Orientis India apertum esse; latissimum ipsi sociisque patere campum, si qui forte regiones illas petere vellent: cupere se scire, B quid sentiat; quo animo ipse, quo socii sint. Ad hæc Ignatius, se suosque in Pontificis Maximi potestate esse: illius se imperium, illius nutum intueri: quovis terrarum a Christi Vicatio mittantur, non detrectaturos imperium.

a Joanne III Lusitaniæ rege petitis,

168 Hac responsione ab Ignatio Goveanus accepta, Joannem III, Lusitaniæ regem suum, tota de re certiorem facit. Rex non tam imperii propagandi, quam Christiani nominis amplificandi, et Indorum salutis percupidus, Petro Mascareniæ, suo apud summum Pontificem Oratori mandat, de hac re uti cum Ignatio agat: illius ad Goveanum, Goveani ad se epistolas mittat: a summo Pontifice, si non plures, sex minimum impetret: denique det operam, ut, quo rem conficiat, neque labori neque sumptui parcat. Functus est Orator officio suo diligenter: Ignatium alloquitur: regis litteras ostendit. Porro ab Ignatio illud accipit, se suosque haud sui juris esse: summi esse Pontificis imperare: suum, sociorumque parere: duos quidem impetrare, non fore, ut sibi vibebatur, laboriosum; plures autem perdifficile. Cum autem regis legatus instaret, et vehementius Ignatium urgeret, ut ex decem sociis, sex ut minimum, ex regis voluntate eam C provinciam acciperent, Ignatius sereno placidoque vultu, iis fere verbis respondit: Si ex decem, ad unam provinciam sex auferas, quid, Jesu bone, reliquo terrarum orbi relinques?

ac duobus a Pontifice illuc ire jussis,

169 In summa, rogatus Pontifex, jubet, ut ex patribus duo, ad arbitrium Ignatii, proficiscantur in Indiam: electique sunt ad hanc provinciam magister Simon Rodericus, et magister Nicolaus Bobadilla. Simon quartana tum febri laborabat, navique in Lusitaniam vectus est. Ex Calabria Nicolaus in Urbem accersitus est, qui egestate assiduisque laboribus confectus, ex crure præterea graviter laborans, eo ipso tempore venit, quo Petrus Orator discessum in Lusitaniam parabat. Qui cum neque profectionis tempus differre, neque sine altero ex nostris comite omnino abire vellet, et magister Bobadilla morbo impeditus consequi Legatum non posset: felici forte magister Franciscus Xavier in ejus locum hac ratione suffectus est. Jacebat Ignatius ægrotus, et Francisco ad se vocato, Non te, inquit, Francisce, clam est, duobus ex nobis proficiscendum, summi Pontificis jussu, in Indiam esse: Bobadillæ autem huic muneri destinato, in præsenti per morbum ire non licere, neque Oratori, propter festinationem exspectare. Tuum hoc, Francisce, munus; tua hæc provincia est.

A. PETRO RIBADENEIRA.

mira Dei providentia uni eorum ab Ignatio substituitur Xaverius

170 Tum ille peralacriter, Ecce ego præsto sum. Itaque postridie cum Oratore discessit: cum ad salutandos amicos, complectendos fratres, vilem tunicam resarciendam, paucularum horarum tempus habuisset. Atque eo animo, eoque vultu discessit, ut jam tum Dei providentiam sapientissime suavissimeque omnia disponentis, et Franciscum ad tam gloriosos labores vocantis, conjicere facile posses. Atque eo tempore Ignatius, Societate nondum constituta, tametsi parentis tenebat locum, ut qui filios illos in Christo genuerat; non tamen Præpositus erat, ut Dei nomine jubere posset. Ex quo virtus obedientiæ et caritatis ardor in Francisco magis enituit. Illud addam, quod de patre magistro Jacobo Laine aliquoties audivi. Multo antea, dum iter per Italiam peregrinantes facerent Jacobus et Franciscus, fiebat non raro, ut Franciscus ex somno expergefactus Jacobum excitaret, et diceret: Quam sum, Deus bone, defatigatus! Scis, quid mihi, frater, in quiete acciderit? Somniabam, E me Indum, Æthiopemve humeris sustulisse, et aliquamdiu gestasse, sed usque adeo gravem, ut suo me pondere pene opprimeret: itaque fessus valde sum. Huic affine est, quod a magistro Hieronymo Domeneco accepi, qui magnam cum Francisco Bononiæ consuetudinem habuit. Is affirmabat, Franciscum jam ab eo tempore, de rebus Indicis, deque illarum gentium ad fidem conversione, libentissime loqui solitum esse: quasi hanc sibi provinciam aliquando obventuram, animus præsagiret, ejusque rei incensam præ se tulisse cupiditatem.

ANNOTATA.

a Haud ita procul ab æde sanctissimæ Trinitatis in Clivo, qui mons Pincius nominatur; *ait Orlandinus lib.* II, *num.* 41. *Cardinalis Dominicus de Cupis, hujus Quirini Garzonii annisu, mire Societati fuit reconciliatus; uti habes ibid. num.* 49; *et apud Ribadeneiram lib.* V, *cap.* VI.

b Sacramentorum frequentia ab ipso incrementum accepit; *ex Officio ejus ecclesiastico.*

c *Quæ huc spectant, dat Commentarius* § 27, *num.* 280 *et seqq.* F

d *De voto obedientiæ Commentarius* § 28, *num.* 288.

e *Determinationes circa missiones illas sunt loco mox citato, num.* 289.

f *De eruditione illa puerorum ac rudium tractatur ibidem num.* 290; *uti et de Exercitiis spiritualibus admittendorum in Societatem etc.*

g *Ibidem num.* 291 *profertur documentum de perpetuitate Præpositi Generalis.*

h *De prærogativa pluralitatis suffragiorum ibid.* 292.

i *Nomina eorum* Petrus de Castilla, Mudarra, et Barreria nescio quis, *ait Orlandinus lib.* II, *num.* 47; *ubi hanc historiam narrat.*

k *Hunc sycophantam pluribus depingit Orlandinus lib.* I, *num.* 86; *et lib.* II, *num.* 47.

l *Quinta hæc est, eaque teterrima persecutio adversus Exercitia; ex Commentario* § 9.

m *Laudatur in Bibliotheca Scriptorum Ordinis FF. Prædicatorum tom.* II, *pag.* 162.

n *Sententiam*

A. PETRO RIBADENEIRA.

n *Sententiam hanc P. Ignatius Pinius contulit Romæ cum originali, monens,* B *significare* Benedictus, *quod nomen expressum habeatur in involucro originalis. Pro* Conversivus *legit* Conversinus ; *pro* Britovoriensis *scribit* Britonoriensis ; *addens,* Britonorium *seu* Britinorium *esse episcopalem civitatem in Romandiola. Addo ego de dicti loci præsulibus agi apud Ughellum Italiæ sacræ tom.* II, *a col.* 630. *Porro lectiones, quas ad marginem sententiæ appositas vides, accepi a laudato collatore.*

o *Mensis ille suppeditatur ex mox dicto collatore; qui exstat etiam apud Orlandinum lib.* II, *num.* 52, *ac Bartolum lib.* II, *num.* 43.

p. *De exemplis hujus sententiæ alio missis meminit mox citatus Orlandinus.* Sunt hic (*Romæ*) *ait P. Ignatius Pinius,* quinque exempla, omnia originalia, data eodem die, subscripta ab eodem gubernatore, ejusque secretario, et munita sigillo. *Videri etiam possunt ea, quæ ad* S. Ignatium *scribit Indiarum Apostolus in epistola* II *apud Possimum, Ulyssipone data* 5 *Non. Julii* 1540.

q *De his, uti et de exitu accusatorum agit Orlandinus lib.* II, *num.* 53.

r P. Avegnialeda, *ex Carnolio cap.* XIV.

B s *Quos inter fuit Margarita Austriaca; cujus ad Sanctum epistola datur in Commentario* § 29, *num.* 299.

CAPUT XI.

Confirmata a Paulo PP. III Societas; mirum Dei in eadem constituenda consilium.

CAP. XVII. Sanctus impetrat a Pontifice Societatis instituti laudem.

Sed quoniam suos, et sociorum labores atque consilia pro salute proximorum suscepta, ita demum et Deo grata et proximis utilia fore sperabat Ignatius, si ea summus Pontifex sua auctoritate atque judicio comprobasset; Paulo III Pont. Max. per Gasparum Contarenum *a* Cardinalem, propositum suum et sociorum significavit : se suosque, ipsius Pontificis successorumque obedientiæ se penitus totosque devovisse : labores omnes suos proximorum saluti, curasque consecrasse : optare se, ac summis votis expetere, ut, quibus ipsi a Deo agrum Domini colendi desideriis accensi essent, ea una cum ipsorum vita ne exstinguerentur; sed in aliorum exemplum adolescerent, si quos forte Deus sui imitatores excitare dignaretur. Quorum quidem Religio, Clericorum Regularium esset; institutum vero, ut summo Pontifici ad nutum præsto forent, et omnino ad eam normam vitam suam dirigerent. quæ multo ante meditata, et a se esset constituta. Quod quidem Pontifex tertio Septembris Tibure *b* libenter audivit, atque laudavit anno millesimo quingentesimo trigesimo nono.

deinde, frustra in initio se opponentibus tribus Cardinalibus,

172 Postea vero Ignatio ejusmodi instituti confirmationem scriptam postulante, negotium a Pontifice Maximo tribus Cardinalibus datum est. Qui, ne res conficeretur, magnopere pugnabant : præcipue vero Bartholomæus Guidiccionius *c* Cardinalis, vir pius quidem atque eruditus; sed qui tantam Religionum multitudinem, quanta nunc quidem in Dei Ecclesia cernitur, minus probaret : conciliorum Lateranensis ac Lugdunensis decretis fortasse permotus, quibus nimirum novarum Religionum multiplicatio prohibetur : aut certe propter quarumdam lapsam fluxamque disciplinam, quam in pristinum statum revocandam censebat potius, quam novas Religiones instituendas : atque de ea re librum dicitur scripsisse. Quapropter cum id sentiret, acriter nostris restitit, et Societatis confirmationi unus omnium acerrime repugnavit, aliique nonnulli conatus cum illo suos conjunxerunt; ut, quo res exagitata esset vehementius, et magis lente probata, eo testatior, atque illustrior Dei voluntas existeret, per Vicarium suum, hoc institutum confirmantis. Namque victa omnis invidia est, et intercessio omnis sublata Ignatii continuis ad Deum lacrymis precibusque : qui etiam aliquot Missarum millia per se et suos Deo offerre constituit, ad felicem tantæ rei exitum impetrandum.

sed in Ignatii favorem mutatis,

173 Ex quo cum reliquorum Cardinalium, tum vero Guidiccionii cor ita immutatum est, ut adjutor ex adversario repente existeret; et ille novarum Religionum tam acer paulo ante insectator, Societatis fine percepto, summopere ejus institutum laudaret. Sic enim animo commotus est, ut aliquando etiam diceret : Novas religiones non probo : hanc tamen non probare non audeo. Sic enim interius afficior, eos motus animi divinitus sentio *d*, ut quo me humana ratio non ducit, eo voluntas inclinet; et affectu quodammodo invitus complectar, quæ argumentis antea repudiabam. Ergo ille ipse Societatis institutum Pontifici commendavit. Pontifex cum formula *e* quadam comprehensum perlegisset, vehementer probavit, et Pontificio afflatu Spiritum Dei hic esse dixit, seque non tenues fructus sperare, neque exiguas ex tam exiguo tenuique principio utilitates in Dei Ecclesiam perventuras.

obtinet ejusdem confirmationem, cum aliqua ad tempus restrictione.

174 Confirmata est igitur Societas anno 1540, 5 Kalend. Octobris : definite tamen et caute : iis enim tunc finibus professorum nostrorum numerus circumscriptus est, ut sexaginta non excederet. Quod divinitus etiam factum esse credimus, ut media primis, extrema mediis congruerent. Nam hæc Societas nondum nata, in auctore suo Ignatio, primum probata est in Hispania ; deinde jam edita in lucem, in Italia Galliaque graviter oppugnata, ante hanc summi Pontificis confirmationem : qui, ut pedetentim progrederetur, et ipsa sua confirmatione Societatem etiam magis probaret, certum numerum adjecit. Ex quo hæc ejus confirmatio, ad annum 1543 probatio quædam fuit : quo quidem anno, ubi Domino cooperante, et sermonem nostrorum virtute sua confirmante, successus is fuit : qui sperabatur ; ab eodem Pontifice numeri illa definitio sublata est. Deinde vero ab anno 1543 ad annum 1550 vegetior facta est ac robustior, et a Julio III, aliisque Pontificibus confirmata, et multis magnisque privilegiis aucta, et vehementius stabilita, ut suo loco dicam.

CAP. XVIII. Providentia Dei in condenda Societate Jesu elucet

175 Et quoniam huc perventum est, et de institutione Societatis atque confirmatione egimus, non erit (ut arbitror) abs re, si, quod Dei fuerit, in hac ipsa Societatis confirmatione consilium, pro modulo nostro investigemus. Ille enim Ignatium Ecclesiæ suæ labanti, singulari quadam providentia, auxilio misit, ut et se, et filios suos murum pro domo Dei insultantium hostium furori objiceret. Atque ut hoc Dei Opt. Max. propositum magis eluceat, necessarium est, quo in statu Ecclesia sancta fuerit, quo tempore Ignatius vixit, diligenter consideremus. Ex hoc enim

A enim melius intelligemus, quanta fuerit hujus auxilii necessitas : ex necessitate etiam Dei consilium magis apparebit. Qui quidem quasi pater quidam familias vigilantissimus, numquam non operarios conducit in vineam suam ; sed tunc maxime, cum illa magis inculta videtur, atque deserta. Et tamquam rex regum, et dominus dominantium omnium potentissimus atque sapientissimus, regnum Ecclesiæ suæ amplissimum munire non cessat : et sacras Religiones in eo, veluti munitissima quædam propugnacula collocare, atque fortissimorum militum præsidiis cingere, et armis, commeatu, rebusque ad defensionem necessariis instruere : ne vitiorum, hæresum atque errorum monstra hostiliter irrumpant, bellumque virtuti atque veritati impune indicant, et de sanctissima religione nostra triumphare videantur.

ex ejusdem fine,

176 Nihil temere facit Deus, nihil fortuito. Nam si folium arboris absque illius nutu non cadit; si omnes capillos capitis nostri habet numeratos; et sua ipsius providentia attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter ; quanto magis in Religionum et sacrorum Ordinum institutionibus (quæ longe nobiliora nimirum atque excellentiora ipsius opera sunt) hanc B suam admirabilem providentiam Deus prodere, atque illustrius debet proferre? Et ut certius aliquid colligere, et minus dubiis conjecturis Dei consilium assequi possimus; ponamus ante oculos finem, cujus gratia Societas est instituta ; qui quidem is est, quem præsens Catholicæ Ecclesiæ tempus requirebat.

qui versatur in defendenda et amplificanda orthodoxa fide:

177 Est igitur Societas Jesu, ut in confirmationis Apostolicæ litteris continetur, ad defensionem ac propagationem fidei potissimum instituta. Fides ab hæreticis defenditur, apud ethnicos propagatur. Videamus ergo, quid opus nostris temporibus fuit, vel fidem Catholicam ab hæreticorum oppugnatione defendere, vel eam inter gentes amplificare : ex iis enim duobus capitibus, divinæ providentiæ consilium fortasse licebit conjicere. Nam hoc ipso tempore, quo Ignatius lucem hanc hausit, innumerabiles, easque atrocissimas calamitates Dei Ecclesia ab infidelibus, atque ab hæreticis perpessa est, vehementerque debilitata, atque diminuta. Et tamen (quæ Dei in sponsam suam benignitas est) ad reparandas has tantas ruinas, et damna resarcienda, quæ patitur in Europa, novum Dominus mundum, C atque hactenus incognitum mirabiliter patefecit, in quo se latius funderet lumen fidei, et innumeras atque latissimas provincias peragraret. Mitto nunc quas strages ediderit, quas Christianorum provincias Ottomannicum imperium ab anno ferme 1300, quo cœpit, usque ad annum Domini 1491, quo Ignatius in lucem editus est, occupaverit, quas nationes subegerit, quæ regna subjugaverit ; in quibus scilicet, vel exstincta, vel certe majorem in modum afflicta et labefactata est Christi religio, et spurca tetraque Mahometis secta inducta.

cujus ruinæ, illi præsertim, quæ per Lutherum est invecta, opposuit Deus Ignatium;

f g h i k l m n o p q r

178 Ex quo primum certe Ignatius lucis hujus usuram accepit, religionis nostræ lumen magna ex parte obscuratum est in inferiori Pannonia, occiso ejus rege Ludovico *f* : in Dalmatia item, et Illyrico. Amisimus Rhodum *g*, fidei propugnaculum, atque hostium terrorem, Chion insulam *h*, Cypri *i* regnum, Coronem *k*, Methonem *l*, Neapolim *m*, Malvasiam *n*, Naupactum *o*, Guletam *p*, Tripolim *q*, Bugiam *r*, aliaque plurima loca munitissima, a Christianis olim expugnata, ut in illis Christi fides efflioresceret. Quid dicam de hæreseωn, atque errorum portentis, quæ nostro infelici seculo exstiterunt? Quot provincias everterunt ; quot regna afflixerunt ; quot Catholicorum respublicas devastarunt ; quas calamitates non importarunt ; quibus malis universam Ecclesiam non affecerunt, vexarunt, perdiderunt? Anno humanæ salutis 1483 natus est in Saxonia, superioris Germaniæ provincia, humani generis pernicies, ac certissima pestis Martinus Lutherus. Anno vero 1517 in condonationes peccatorum, ac remissiones a Romano Pontifice concessas, impie debacchari cœpit. Furiis autem illum agitantibus, anno 1521 palam Catholicæ Ecclesiæ per summum scelus bellum indixit. Quo ipso anno Deus in Pompeiopolitana arce Ignatium vulneravit, ut sanaret, et ex vanitatis vili mancipio ducem fortem efficeret, et Luthero tamquam acrem Ecclesiæ suæ propugnatorem opponeret. Hoc divinæ bonitatis proprium est. Hæc est certissima ratio divini consilii. Numquam Ecclesiam suam deserit Deus; sed ubi maxime oppugnatur, fortissimos excitat defensores.

A. Petro Ribadeneira.

uti alios aliis temporibus viros excitavit.

179 Sic Simoni Mago Simonem Petrum Apostolorum principem, Ario Athanasium, Nestorio Cyrillum ; Joviniano, Vigilantio, Elvidio Hieronymum ; Mani et Pelagio Augustinum ; aliis E hæresiarchis, atque fidei hostibus, alios clarissimos defensores opponit. Ex quo prudenter est ab ecclesiasticæ Historiæ scriptoribus animadversum, quo die Pelagius in Anglia natus est, ut tenebras errorum mundo offunderet, eodem ipso die, Ecclesiæ lumen Augustinum in Africa emicuisse, ut impii ac nefarii hominis caliginem depelleret, et universam Ecclesiam luce sua collustraret. Quo tempore Albigenses, aliique perversæ doctrinæ magistri, importunius Ecclesiæ pacem turbabant, et succrescentes spinæ vitiorum semen a cœlesti satore sparsum maligne suffocabant, duo illa mundi lumina atque ornamenta, Dominicus et Franciscus quasi de cœlo lapsi sunt, ut per se, et per filios suos hæreticorum frænarent impetum, errorum radices evellerent, vitia tollerent, mores componerent, denique universum terrarum orbem admirabili vita atque doctrina illuminarent, atque ad Dei amorem accenderent : quemadmodum a sanctissimis illis patribus factum fuisse legimus, et ab optimis eorum filiis quotidie fieri videmus. Religiones eæ, quæ Militares s vocantur, iis temporibus constitutæ sunt, quibus sancta Ecclesia armis infide- F lium mirum in modum divexata, atque oppressa, virtute etiam Christianorum militum erat defendenda et vindicanda in libertatem.

Id quod obtinet potissimum in Societate circa Lutherum.

180 Quod item de reliquis est sacris Religionibus intelligendum, et de ea potissimum, qua de agimus, Jesu Societate. Nam cum Martinus Lutherus monachus, una cum suæ Religionis habitu pudorem etiam ac Dei timorem exuisset, et sacrilegas atque incestas nuptias cum Virgine Deo sacrata impudentissime celebrasset, signum in Ecclesiam Catholicam sustulit, bellum Christi Vicario indixit, milites conscripsit, denique omnes gentes diris clamoribus et horrendis blasphemiis ad arma concitavit. Sequuti Lutherum e vestigio sunt homines profani, perditi, seipsos amantes, superbi, elati, et rerum novarum cupidi. In iis, magno numero poetæ leves, oratores garruli, grammatici fuerunt arrogantes, qui versibus cantilenis, rhythmis, comœdiis, declamationibus, et magistrum suum Lutherum miris laudibus extulerunt; et in traditiones, cæremonias, dignitates

A. PETRO RIBADENEIRA.

ejusque asseclas corruptissimos,

gnitates ecclesiasticas atrocissime invecti sunt.

181 Magnus deinde grex sese Luthero adjunxit sacerdotum monachorumque: qui, quod infirmis oculis clarissimam Religionum, in quibus vivebant, lucem ferre non possent, ut licentius libidini fræna laxarent, et in turpissimarum voluptatum cœno volutarentur, ipsarum Religionum claustra reliquerunt. Et ne dubitari posset, quid eos ad tantum insaniam impelleret, quasi clibanus igne succensus æstuarunt; et tamquam equi admissarii ad voluptatem incitati, ad Lutheri orationem adhinnierunt, uxores duxerunt; mulierculas deceptas, et virgines etiam Deo dicatas per summum scelus constuprarunt: et quidem tam impudenter, tam sceleste, ut in nuptiis cujusdam illorum, Missam etiam composuerint (si sacratissimæ rei nomen, in tam immanem quadrare potest insaniam) execrationibus et blasphemiis refertissimam, in qua incestos et fœdifragos, atque impuros sacerdotes collaudant, sanctos vocant, a Deo illuminatos prædicant, quod, excusso continentiæ jugo, uxorum adhærerent amplexibus; et ceteros, ut idem faciant, adhortantur. Nempe hæretici, cum vita factisque sunt detestabiles, tum vero ipsa peccandi licentia in- B credibili, atque impudicitia longe etiam detestabiliores,

apostatas,

182 Isti itaque nefarii atque perditissimi apostatæ cœperunt libertatem prædicare, ut homines peccati servos efficerent: annuntiare voce Christum crucifixum, re autem vera Antichristum; denique persuadere fidelibus, ut pœnitentiam, crucem, veram Christi imitationem abjicerent, et per omne flagitii ac turpitudinis genus agerentur præcipites. Erat hoc ipso tempore iis vitiis contaminatus, iis morbis confectus mundus, ac tam incurabilibus saucius vulneribus, ut multi hanc doctrinam facile admitterent, et venenum haurirent suaviter, et tamquam medicamentum salutare aliis etiam propinarent, Fuerunt in iis e fæce reipub. sutores, cerdones, tinctores, lanii, homines facinorosi, et vulgo infames, et publice damnati, et ignominiæ notis inusti, qui novis hujus evangelii, novi magistri atque concionatores exstiterunt. Quos enim alios hujusmodi doctrina haberet doctores!

ac mulierum impudentium greges:

183 Imo vero eo progressa est quarumdam mulierculärum garrularum atque impudentium audacia, ut abstersa illa, quæ illis innata et propria est feminarum, verecundia, et neglecto Apostoli C Pauli præcepto, mulierem domi suæ in silentio discere jubentis, et in Ecclesia loqui prohibentis, in suggestum ascenderent, verbum Dei explicarent, in concione de sacra Scriptura disserérent, doctissimos theologos ad certamen provocarent, assertiones aniles, et theses, seu potius deliramenta quædam publice defendenda proponerent: ut verum sit illud D. Hieronymi; Quod medicorum est, promittunt medici, tractant fabrilia fabri: sola scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vendicant: scribimus indocti doctique poemata passim. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent, antequam discant. Alii adducti supercilio, grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris Litteris philosophantur: alii discunt (proh pudor!) a feminis, quod viros doceant; et ne parum hoc sit, quadam facilitate verborum, imo audacia edisserunt aliis, quod ipsi non intelligunt. Hæc ille.

184 Cœpit contagione serpere hoc venenum, et diffundere se quotidie latius Babylonicum hoc incendium, ac vires acquirere magnorum quo- D rumdam principum studiis: qui quidem, vel propter ambitionem atque improbam cupiditatem, et ex bonis ecclesiasticis magnum, quem sperabant, quæstum; vel ad alendas atque sustentandas, quas cum aliis gerebant, inimicitias: vel aliis turbidioribus animi motibus obcæcati, perditorum concionatorum insanias sua potentia atque benevolentia auxerunt: iisque colore ac prætextu quodam religionis, ad suas ipsorum libidines facilius consequendas, per summum scelus abusi sunt. Et quoniam Deus mala nostra graviter punire decreverat, aliis malis majoribus et magis perniciosis nos involvi permisit, et omnium pene maximo, quod [est] hæresis. Itaque et cruenta exstiterunt hoc ipso tempore inter Christianos principes bella, quæ hæresum atque errorum sunt faces; et altum dormientibus pastoribus, et multis canibus, rapaces lupi tantam stragem (quantam proh dolor videmus!) in Christi ovile ediderunt, consequutæque sunt innumerabiles atque gravissimæ calamitates ex novo hoc evangelio, quæ universam Christianam rempub. acerbissime afflixerunt, atque deformarunt; ex quibus nonnullos referam: omnes enim percensere, esset infinitum. E

malo perversis principum cupiditatibus aucto.

185 Principio, omnes pene errores, atque pestilentes hæreses, quæ ab ipso nascentis Ecclesiæ exordio hactenus exstiterunt, jam diu sepultas ab inferis revocarunt: vix enim ex omnium præteritorum seculorum memoria, ulla fuit vel opinio tam absurda, vel blasphemia tam impia, vel doctrina tam perniciosa, vel dogma tam insanum, quod infelicissimo nostro tempore non revixerit, et a Luthero ejusque discipulis ab orco excitatum non sit. In sanctissimam Trinitatem, in Christi Domini nostri divinitatem, in Spiritus sancti personam, in beatissimam Matrem, atque immaculatam virginem Mariam, in purissimas angelorum mentes, in Sanctos, in animas, quæ purgatorii igne expiantur, impuro ore perbacchati sunt, in ipso denique inferno, quod mentirentur ac blasphemarent, invenerunt. Nullum est in Dei Ecclesia Sacramentum, quod non pervertant: nulla sacra cæremonia, quam non irrideant: nulla Apostolica traditio, quam non convellant: nulla divinæ Scripturæ pars, quam vel non excludant, vel ineptis ac perniciosis translationibus, annotationibus, interpretationibus non depravent et corrumpant.

et resuscitatis veterum hæresum atque impietatum monstris:

186 Quid dicam sacrosanctis conciliis, Spiritusancto auctore atque inspiratore celebratis? Quid de sanctissimorum Pontificum decretis, publice a Luthero igne consumptis? Quid de doctissimorum atque beatissimorum patrum monumentis, qui cœlestis vitæ exemplo, atque admirabili doctrina universam Dei Ecclesiam illuminarunt, et ad Christi servatoris nostri imitationem inflammarunt: quæ tamquam antidota et medicamenta salutaria, et eorum venenatis erroribus omnino contraria, impostores isti mutilant, lacerant, depravant? Mitto quæ dicunt et faciunt, contra summam Romani Pontificis, Christi in terris vicarii, ac Petri successoris potestatem. Nam veluti latrones teterrimi parricidæ, leges ac magistratus odio prosequuntur: sic omnes semper hæretici Romanum Pontificem judicem pavent, ac perhorrescunt. In summa, nihil est tam sanctum, quod non profanent: nihil tam firmum, quod non labefactare conentur: nihil tam certum, tam fixum, tam omnium seculorum, nationum, patrum consensione in Ecclesia Catholica receptum F

spretis conciliis, patribus ac Romano Pontifice,

A receptum atque stabilitum, quod in dubium non vocent, quod non infirment, quod non convellant.

atque hæresi per varia sectarum capita propagata:

187 Et quoniam veritas una semper est, falsitates multæ sunt, et sibi adversantes atque contrariæ : tot ex Luthero quasi ex Lernæa Hydra capita exstiterunt, tot sectæ atque hæreses prodierunt, ut eas enumerare omnes, sit perdifficile. Nam vel ex una Anabaptistarum secta, 12 aliæ sectæ emerserunt, tam inter se pugnantes, ut quibus in urbibus illæ aliæque similes pestes grassantur, vix domum invenias, ubi quod maritus credit, credat uxor; et quod pater familias amplectitur, filius ac famulus sequantur; et quidem tanta inconstantia, ut in ea solum sint constantissimi, euripo omnique vento mutabiliores. Gerunt præterea inter se gravissimas inimicitias, et plus quam Vatiniano odio se invicem prosequuntur: in eo tantum conveniunt, ut Catholicis omnibus bellum inferant, ut Christi Ecclesiam junctis viribus pertinaciter oppugnent, et tamquam Samsonis vulpes, segetes Catholicorum incendant.

cujus luctuosissimæ tragœdiæ scena

188 Neque vero satis iis fuit, perniciosos errores excitavisse, et plusquam Cimmerias offudisse tenebras mortalibus, eorumque animas pes-B tilenti doctrina perdidisse; sed in corpora etiam grassati immaniter sunt, et infinitis pene Catholicis vitam hanc mortalem violenter eripuerunt, quod æternam auferre non potuissent. Sanctissimi episcopi, monachi religiosissimi, sacerdotes sacrosancti, virgines honestissimæ, atque etiam Deo dicatæ, pueri innocentes, senes ætate et canitie venerandi ab iis mactati sunt : et quidem tam atrociter, tam truculenter ac dire, ut nova atque exquisita tormenta excogitarent, et omnium tyrannorum, de quibus fortissimi atque beatissimi martyres olim triumpharunt, sævitiam etiam atque immanitatem vincerent. Legat, qui volet, nostrorum temporum historias, quas innumerabilibus reperiet refertas inauditæ crudelitatis exemplis. Quot virgines castissimæ, quibus ab hæreticis vis est illata, quod fidem Catholicam nollent ejurare, mammillis deinde intra arcarum vel torculorum seras compressis, miserrima lentaque morte perierunt! Quot sacrarum familiarum viri et sacerdotes hæreticorum truculentam barbariem experti sunt! Alii vivi in terram defossi, alii de turribus præcipites dejecti, alii excoriati; alii elixi, aut vivi assi; alii cranio clavis transfixi; alii in os injecto pulvere tormentario, C atque incenso combusti, atque in minutissima frusta discerpti. Quoties ex Catholicorum adhuc spirantium ventribus discissis, atque inter ipsa gementium piorum viscera injecto hordeo, equis ipsis insolens pabulum horrescentibus, cibus est propositus?

vivis coloribus

189 Quoties mulierum prægnantium et viventium uteri secti, eorumque ob oculos palpitantes fœtus extracti, saxis illisi, aut in ignem injecti, aut verubus alligati, lento igne rosti sunt? Quis credat usque adeo hæreticos furiis agitari, omnisque sensus, atque humanitatis expertes, ut sacerdotibus, Deique inviolatis ministris, nares atque aures præciderint, eisque suorum equorum fræna ornarint; et quasi in publica gestarint lætitia, magna pompa, feritate, triumpho? Quis religiosissimis atque sanctissimis senibus pudenda membra amputasse, coxisse, in os ingessisse manducare eos incredibili impuritate atque violentia coegisse? Hæc tamen et alia iis pejora, a Calvinistis in Gallia, nostra ætate perpetrata sunt. Quod si hæc perditorum hominum feritas atque insania in homines tantum sæviret, nostro tantum sanguine suam insatiabilem rabiem exsaturaret; graviter quidem, sed minus tamen esset dolendum. Sed, proh nefas! Deo, Divis, sacris omnibus bellum infert, cœlum terræ miscet, et gigantum more pugnat cum Deo. Templa, in Divorum honorem Deo dicata, profana fecerunt: calices, vasa, vestes sacras, baptismi aquam, sacræ Unctionis oleum, sanctorum virorum ossa polluerunt, violarunt, dissiparunt. Quis possit narratione complecti, aut enumerando percensere templa incensa, et solo æquata; monasteria virorum et feminarum direpta atque eversa; sacrarum rerum omnium instrumenta proculcata, atque per summam ignominiam irrisa, beatissimorum virorum atque in cœlo cum Deo jam regnantium reliquias disjectas et conculcatas?

A. PETRO RIBADENEIRA.

repræsentatur:

190 Quo furore ac rabie SS. episcoporum corpora Irenæi, Hilarii, Martini, Aniani, Thomæ Cantuariensis, Bonaventuræ, et aliorum exusserunt, in cineres redegerunt, in flumen præcipitarunt, Divorum imagines demoliti sunt, cruces etiam, et Christi in cruce pendentis simulacrum flammis tradiderunt? Sed quod omnem impietatem infinitis partibus superat, et vel dæmon ipse cogitare perhorresceret, illud est, quod E augustissimam atque divinam Hostiam, in qua verissimum Domini nostri Jesu Christi corpus continetur (o immensa bonitas, o clementia, et patientia Dei infinita!) sæpenumero indignissime tractarunt. Quis est tam stupidus, qui hic non excitetur; tam a ratione atque humanitate alienus, qui hæc non sentiat; quis, qui vel scintillam habet fidei, cujus ad hæc mens, non stupeat, lingua hæreat, sensus non deficiat? Neque vero existimare debemus, idcirco Deum hæc pati, et ad gravissimas injurias suas dissimulare et connivere, quod in scelestissimos atque flagitiosissimos homines animadvertere non possit:

Deo ob excessum bonitatis sacrilegos hic non puniente

191 Non est hic, non est defectus potentiæ, sed bonitatis excessus: non habet Deus manus ad vindictam invalidas, sed ad ignoscendum faciles: probat fidem nostram, dat infinitæ clementiæ suæ certa argumenta, exspectat ut corrigat; præstolatur peccatores, ut sanet; ut vel pœnitentia emendentur, vel pertinacia et obstinati animi pervicacia tardius quidem, sed gravius puniantur. Solet enim Deus tarditatem, supplicii gravitate compensare. Hic enim, quem tam impie ac nefarie ab hæreticis nostri temporis accipi atque tractari videmus, ille idem est Dominus, F qui Ozam percussit et occidit, quod incaute ac minus reverenter arcam Testamenti tetigisset, quæ tamen figura tantum erat divini hujus Sacramenti. Ille est, qui quinquaginta Bethsamitarum millia interfecit, quod eamdem arcam curiosius aspexissent. Ille est, qui omnibus seculis atque ætatibus, et nostris etiam temporibus, clarissimis miraculis, in omnibus pene orbis terrarum provinciis atque regionibus verissimam corporis sui præsentiam, et divinitatis tremendam majestatem sæpenumero testatus est. Ille est, qui Judæos, qui minus pios Christianos justissimis gravissimisque pœnis non semel affecit, quod se indigne atque irreverenter in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento tractassent. Et quod in illos præstitit, præstare utique posset in hæreticos, qui Judæos perfidia, et tepidos Christianos impietate vincunt. Sed tamen dissimulat Deus et patienter agit, propter eas, quas diximus, causas, et propter alias nobis occultas, immensæ vero illius sapientiæ notissimas.

ANNOTATA

A. PETRO RIBADENEIRA.

ANNOTATA.

a *Res ejus gestas dat Ciaconius tom.* III, *a col.* 578.

b *Urbs est Latii in Italia.*

c *Facta et scripta ejus memorantur apud Ciaconium tom.* III, *a col.* 670.

d *Apparitionem intervenisse vult Ughellus ; de qua Commentarius* § 29, *num.* 308.

e *Formula Instituti inserta est litteris Apostolicis Pauli III, ac Julii III ; de qua Commentarius* § 28, *num.* 291.

f *De Ludovico, Hungariæ rege, agunt Annal. eccl. Raynaldi tom.* XX ; *ubi ad annum* 1526, *a num.* 63 *de misera ejus clade ac morte.*

g *Tempus habes supra in annotatis ad caput* IV *Actorum antiquissimorum lit.* f,

h *In Asia ac mari Ægeo et Icario.*

i *In Asia ac mari Mediterraneo.*

k *Urbs est Peloponnesi in Messenia.*

l *Ibidem sita est* Methone :

m *Per hanc* Neapolim *intelligo urbem Peloponnesi maritimam ad sinum Argolicum, vulgo* Napoli di Romania,

B n *Urbs est maritima Peloponnesi, ad dicti sinus initia.*

o *Italis* Lepanto, *in sinu Corinthiaco, Turcarum clade memorabilis.*

p *Gallis* la Goulette ; *arx est inter mare Mediterraneum et lacum Tunetanum.*

q *Notissima urbs est Africæ in ora Mediterranei maris.*

r *In regno Algeriano.*

s *De Ordinibus monasticis, religiosis ac militaribus exstat Historia P. Hippolyti Helyot.*

CAPUT XII.

Alia, in Societate instituenda, divinæ providentiæ argumenta.

Omnia sus deque versa per hæreticos in Germania,

Et quamquam iis, quæ retulimus, reliqua minora sunt, quid dicam tamen de furtis, latrociniis, prædationibus, rapinis, incendiis, cladibus, quibus per summam injuriam atque tyrannidem satanæ ministri infinitam hominum C multitudinem divexarunt? Quid loquar de conjurationibus, rebellionibus, tumultibus, dissensionibus, perturbationibus, civium discordiis, quæ simulatque hæresum pestis exorta est, pacatissimas provincias, et florentissima regna pervagatæ sunt? In Germania, Luthero auctore atque impulsore, rustici contra dominos suos arma ceperunt ; tantaque est contentione pugnatum, ut rusticorum centum millia occisione sint occisa ; tantæ strages factæ, ut in sola provincia Franconia supra 200 castella, et Religiosorum hominum monasteria funditus sint eversa. Helvetiorum Cantones (quos vocant) Catholici, pro avita religione, parva manu cum Cantonibus hæreticis, collatis signis dimicarunt, eosque et numero et militum virtute fretos, tribus præliis fuderunt, ac profligarunt, et Zuinglium, eorum magistrum atque erroris ducem concremarunt. Magna pars statuum Imperii a Carolo V imperatore defecit, delectum habuit, milites conscripsit, exercitum innumerabilem conflavit, ut illum opprimeret, et de universa Germania deturbaret : D sed vera religio, cujus causa agebatur, Deo duce atque auctore, gloriosam de potentissimis hostibus victoriam reportavit.

193 Quid residui est in omni calamitate, quod *ac Gallia,* florens quondam Franciæ regnum perpessum non sit? Quam diuturna et cruenta bella sæpe gesta ; quantum sanguinis est effusum, quoties inter Catholicos et hæreticos, et quanta contentione est decertatum, victoria semper ad veram religionem inclinante? Quoties homines perditissimi ac nefarii in reges Franciæ Franciscum II, Carolum IX, Henricum III conspirarunt, ut patriæ parentes trucidarent, nobilissimum atque potentissimum regnum vastarent, Catholicam religionem delerent? Quod nisi Deus piorum atque integerrimorum hominum (qui in Gallia adhuc sunt innumerabiles) vota, preces, lacrymas respiciens, impiorum hostium consilia retexisset, conatus repressissset, impetus retardasset, actum esset de regno illo Christianissimo : in quo tanta fuit, et tam apertà atque nefaria Hugonotorum rebellatio, ut sint, qui ad sempiternam eorum ignominiam litteris prodiderint, eos Ludovicum Borbonium Condæum regem coronasse, monetamque auream illum impressisse, E in qua hæc erat inscriptio : Ludovicus XIII, Dei gratia Francorum rex, primus Christianus. Quæ inscripto arrogantissima est, et in omnes Christianissimos Franciæ reges injuriosa.

194 Neque iis contenti, ut nihil ad summam *implorata etiam ad hoc Turcarum ope:* improbitatem deesset, oratores etiam suos Byzantium miserunt ad Turcarum imperatorem, ut teterrimum illum Christiani nominis hostem, ad movenda arma in Galliam, Hispaniam, Germaniam sollicitarent, et auxilia sua pollicerentur, et spem rei bene gerendæ ostenderent, intestinis discordiis, atque tumultibus, illis in regnis, ipsorum opera excitatis : ut hac ratione potentissimorum regnorum statum perturbarent, et Catholicam religionem, si possent, extinguerent. Sed ea est cordatorum hominum de istiusmodi monstris existimatio, ut vel ipse Turca eorum legationem audire contempserit, quod diceret, Hugonotos tam esse abjectos atque despicatos, ut indignum sit, supremum orbis terræ imperatorem cum eis ulla vel amicitia jungi, vel fœdere, qui in Deum impii, in regem suum rebelles, perfidiosi in reliquos sint.

195 Denique communis pacis, atque tranquil- *item in Anglia,* quillitatis perturbatores in Catholicam etiam atque probatissimam feminam Mariam Angliæ F reginam conspirarunt, et in ducem præterea Allobrogum Philibertum, quod ex Valle Engronia hæreticos extirpasset, ne illorum malum per ditiones suas latius serperet : et in alios permultos principes moliti sunt insidias, ut illos de medio tollerent. In quorum numero est Scotiæ rex, quem occidere hæretici conati sunt : reginam vero ejus matrem ceperunt, et conjecerunt in custodiam, quod Catholica esset, eamque Angliæ reginæ Elisabethæ, ipsius odio flagranti, in potestatem tradiderunt. Quæ Elisabetha cum femina sit, Anglicanæ Ecclesiæ universæ supremum ac spirituale caput se dici et haberi vult : et ferendis discordiis, auxiliis ferendis, sumptibus subministrandis, callide et astute bellum adversus alios reges alit, auget, inflammat : in Catholicos vero sui regni tam implacabili immanitate, atque feritate sævit, ut omnis barbaria ab ea superata videatur.

196 Quis ignorat, quo in luctu jaceat, quanto in

A *Germania inferiore,*

in mœrore sit, quibus et quam diuturnis calamitatibus sit oppressa, florens quondam et felicissima Germaniæ inferioris provincia? quæ tam graves et acerbæ sunt, ut ad regna etiam alia longe posita pervadant, quæ exsanguia, exinanita, exhausta sunt, populorum victu, vectigalium nervis, ærarii sanguine, rebus omnibus in bellum pro tuenda religione consumptis. Quantum est humani sanguinis, ex quo primum Lutherus classicum cecinit, religionis ergo per omnes Christianorum provincias effusum? Quot depopulationes agrorum, direptiones urbium, oppidorum eversiones, templorum incendia, cœnobiorum spoliationes, populorum strages, clades provinciarum, regnorum excidia sunt consecuta? In ipso undecim annorum spatio, apud gravem scriptorem legi, in Gallia et Flandria, quingenta, et eo amplius hominum millia in bello cæsa. Apud alterum vero uno tantummodo anno, qui fuit salutis nostræ 1567, in sola Gallia supra 600 monasteria incensa atque eversa, et quinque sacerdotum, ministrorumque Dei millia, a sanguinariis istis novi evangelii concionatoribus, per summam crudelitatem fuisse mactata.

B *variisque Septemtrionalibus provinciis*

197 Silentio prætereo permultas alias provincias gravi hæreticorum motu conquassatas atque afflictas. Non dicam quas regiones infecerint, quibus in regnis Catholicam religionem vel deleverint, vel labefacteverint hæ furiæ atque pestes. Neque commemorabo superiorem, atque inferiorem Pannoniam, Bohemiam, Poloniam, Lituaniam, Daciam, Sueciam, Norvegiam, Hiberniam, aliasque innumerabiles ad Septemtrionem, provincias miserabiliter profligatas atque convulsas, ne modum excedat oratio. Unum tantum rei gestæ exemplum referam, quo melius, quæ dicta hactenus sunt, intelligantur. Monasterium civitas est, provinciæ Westfaliæ metropolis nobilissima : ex ea hæretici Anabaptistæ, sacerdotes omnes monachos, equites honestissimos, atque prudentissimos quosque cives Catholicos sibi adversantes violenter ejecerunt, domos diripuerunt, bona compilarunt. Tum sutorem quemdam, hominem scilicet despicatissimum atque contemptum, regem creant, diadema cum ea pompa, atque solennitate omni, quæ in verorum regum coronatione adhiberi solet, capiti illius imponunt. Hic rex justitiæ super terram appellatur : uxores plurimas ducit : ex iis unam præcipuam, quasi reginam ceteris honoratiorem eligit, cum qua concionari, et officio sacerdotis fungi aggreditur : duodetriginta insanos, atque sanaticos concionatores, et tamquam apostolos (sic enim nominabat) varias in regiones ad disseminandum impurum suum evangelium mittit. C

truculente afflictis,

198 Quid multa? finis hujus fabulæ tragicus fuit ac luctuosus. Lex enim uxorem suam in medio foro securi percuti jussit, quod muliebriter defleret ac lamentaretur miserias atque calamitates, quas civitas illa a Catholicorum exercitu eam obsidentium patiebatur. Ipse autem Rex, capta civitate, atrocissimis tormentis prius dilaniatus, extremo tandem supplicio, impietatis atque dementiæ suæ pœnas justissimas dedit. Satisne multa mala sunt hæc? Nonne fructus novi evangelii uberes sunt atque copiosi? Non tamen hic finis est. Nam præter alia infinita damna, quæ exitiosa ista prodigia in orbem terrarum invexerunt, illud certe haud minimum est, quod ipsam naturam corruperunt, et laudabiles atque probatissimos quarumdam nationum mores ita perverterunt, atque in pejus commutarunt, ut multi qui antea honesti erant, temperati, ac pene frigidi, ex istorum doctrina flagitiosissimi atque profligatissimi sint, et quibusdam libidinis facibus inflammati. Qui fidelitate, ac modestia olim præstabant, infideles nunc sunt, et in fraudem semper intenti. Qui virtute atque animi fortitudine, cum hoste manum conserere, pedem conferre, et fortissime pugnando vel occumbere, vel vincere soliti erant, jam hosti terga vertere, fugere, et, abjectis armis, trepidare didicerunt. Ubi doctrinæ studium ac sapientiæ floruit, nunc summa litterarum est ignoratio. Neque mirum sane ; semper enim veram religionem, quasi comites quædam, potentia et sapientia sequuntur : sublata autem illa, quæ domina et gubernatrix est; hæ quasi ancillæ dominam suam abeuntem prosequuntur.

A. Petro Ribadeneira.

classicum præsertim insonante Luthero.

199 Ut igitur me ipse colligam, et orationem meam contraham : hi sunt ex infinito pene numero aliquot fructus, qui ex hæreticorum doctrina, quasi ex radice pullularunt : mala enim arbor fructus bonos non facit, et ex turbido atque pestilenti fonte, salubris atque dulcis aqua non fluit. Hæreticorum enim spiritus, licentiæ, blasphemiæ, maledicentiæ, tyrannidis, crudelitatis, E superbiæ spiritus est. Est enim satanæ spiritus, a quo instigantur, impelluntur, exagitantur. Spiritus vero Lutheri ceteris tetrior fuit, atque detestabilior, omniumque præteritorum hæreticorum improbitatem atque impietatem longe superat. Quod ut manifestum fiat, et sole lucidius constet, ipsemet Lutherus non dubitavit scribere, sibi diabolum de facie notum esse : de nocte sæpe apparuisse, cum eo modios salis comedisse, atque etiam disputasse, et sophisticas, atque in speciem probabiles rationes, atque argumenta de eo audivisse, cum contra alia vera et solida et antiqua sanctissimæ nostræ fidei dogmata; tum vero maxime contra veritatem sacrosanctæ Eucharistiæ, ejusque cultum atque venerationem. Ut perspicue nimirum et certo intelligamus, discipulorum Lutheri in augustissimum atque omnium excellentissimum Sacramentum, quas supra attigimus, injurias et contumelias, quasi rivulos ex Lutheri fonte fluxisse.

Adde Calvinistas, et Hugonotos; Hispaniæ regno

200 Quamquam si, quod res est, proferre volumus, pestilentem hunc Lutheri spiritum, Calvinistarum, atque Hugonotorum spiritus, impietate, violentia, truculentia, et omni immanitate superat : et non solum in Catholicos, veramque religionem, sed in universas ipsas provincias, et F respublicas, regna, in omne denique hominum genus, perniciosissimus et calamitosissimus est, dicique vere potest orbis terrarum incendium. Atque hæc tanta, quæ aliæ nationes hæreseon labe infectæ experiuntur mala, et pacis, atque integræ religionis bona, quibus Hispania per Dei gratiam fruitur, vehementer nos excitare atque commovere debent, ut et magni faciamus hoc tantum Dei beneficium, et gratias pro eo maximas illi atque immortales agamus. Utrumque facient libentius, atque expeditius, quicumque ex Hispania in alias provincias egressi, eas regiones obierunt ac perlustrarunt, quas effrænatus hæreticorum furor depopulatur et affligit. Poterunt ii minori sane negotio hæresum infinita mala pro rei atrocitate expendere, eaque cum pace nostra, et publici status tranquillitate conferre. Debemus etiam conniti, quantum possumus, et dare operam, ut vitia nostra corrigamus, ne singulare donum fidei nostris peccatis perdamus, quod aliæ nationes suis peccatis perdiderunt :

A. Petro Ribadeneira.

runt: et dies noctesque Deum nostris placare atque fatigare precibus, ut Philippum regem Catholicum incolumem felicissimumque quam diutissime tueatur: qui pro sua avita atque eximia pietate, summa prudentia, incredibili vigilantia, maxima inter omnes, qui umquam fuerunt, reges potentia, se murum pro domo Dei opponit, et Catholicam fidem defendit.

minifice servato ab hæretica peste:

201 Quod quidem præstat non solum armis invictis, et consiliis salutaribus, sed etiam iis sacrorum patrum excubiis, qui fidei Catholicæ senatui præsunt, et in perenni quadam vigilia sedentes, hæreticorum furorem ab nostris cervicibus, et certissimam pestem ab Hispaniæ finibus avertunt. Quod quidem sanctissimæ fidei tribunal, ad conservationem atque defensionem ipsius fidei, Deus Opt. Max. admirabili providentia, in Castellæ ac Legionis regnis instituit anno ab ortu Domini 1481: in Aragonia vero, Valentia, Catalonia, anno 1483, quo ipso anno Martinus Lutherus in lucem editus est. Ut vel ex hac ipsa tam opportuni temporis conjunctione, Dei consilium fiat manifestum, fidei tribunal, hostibus fidei antidotum veneno providentissime opponentis. Nam tametsi cum primum hoc fidei B sanctissimæ concilium est institutum, existimabant homines futurorum inscii atque improvidi, propterea solum institui, ut per illud Hispania Judæorum atque Saracenorum spurcis superstitionibus repurgaretur: Deus tamen, qui immutabili præscientia sua, præterita, præsentia, futura, ab omni æternitate æqualiter complectitur, profligatissimos atque pestilentissimos nostris temporibus hæreticos exorituros prospiciens, sanctissimæ fidei senatum in Hispania constituit ad arcendas ab ea etiam hæreticorum futuras calamitates.

cui divina providentia

202 Sed hæc obiter dicta sint; nos ad propositum revertamur: et causas divini consilii in Societatis institutione atque confirmatione inquiramus. Quo igitur tempore Martinus Lutherus quasi furia quædam exitialis, cum sceleratorum atque perditorumm manu ex orco emersit, ut Catholicæ Ecclesiæ statum labefactaret atque convelleret, et tertiam stellarum partem, ceu draco quidam cadens de cœlo, in ruinam secum traheret: eodem ipso tempore Deus, qui Ecclesiæ suæ curam vel maximam habet, alterum Virum excitavit Luthero dissimilem, penitusque contrarium, Ecclesiæ defensorem, acerrimum C hæreticorum hostem, Christi imperii amplificatorem. Quod vero Luthero ejusque filiis decretum erat, cum reliqua omnia divina et humana jura pervertere, tum maxime in sacras Religiones impetum facere, et apostolicos viros sanctissime in eis viventes evertere, si posset, atque exstinguere: ut illis quasi pastoribus atque canibus e medio sublatis, ipse tamquam lupus sanguinolentus ac ferus, oves Christi raperet impunius atque dispergeret; incredibili Dei providentia factum est, ut nova hæc Societas ad defensionem ipsius fidei potissimum institueretur.

opposuit Societatem Jesu, ad defensionem fidei.

203 Hujus Ordinis institutum est, alios reliquarum Religionum fortissimos duces ac milites, strenue pro fide et Christi gloria dimicantes juvare, et laborantibus opem atque auxilium ferre. Ubi vero aliorum præsidia desunt, milites suos armatos mitttere: qui hostem longius progredi non sinant, furiosum ejus impetum frangant, et prædam ex cruentis faucibus eripiant. Hoc præstat Societas iis in regionibus atque provinciis potissimum, quæ hæreticorum armis et astu periculosius infestantur: in quibus videlicet, quod Religiosi alii, qui eas vita et doctrina D illustrabant, vel omnino defecerint, vel pauci admodum (et ii quidem prostrati, debilitati et confecti) reliqui sint, necessario Societas hanc provinciam cepit, ut tantas Ecclesiæ ruinas pro sua tenuitate resarciret, et hæreticos hostiliter irrumpentes comprimeret, ne exultare in mendacio, et imprudentibus atque simplicibus triumphum agere de veritate atque religione videantur. Porro qua ratione hoc Societas præstet, et quo fructu, in nonnullis hujus historiæ libris summatim legere deinceps licebit *a*. *a*

ANNOTATA.

a *Auctoribus, qui citantur in aliis ad hoc caput editionibus, adde Florimondum Ræmondum; qui in Historia de ortu, progressu ac ruina hæreseon sui seculi, tragicas earum scenas pathetice exhibet.*

CAPUT XIII.

Orthodoxa fides apud Indos propagata. E

Caput xix. *Mirabilis Dei providentia*

Et hæc quidem ad coercendos atque frænandos hæreticos pertinent, et ad sanctissimæ nostræ fidei conservationem. Jam quæ ad ejusmet fidei propagationem atque amplificationem attinent (quæ sane non est minus vel necessaria, vel admirabilis) hoc capite, si placet, persequamur. In quam quidem propagationem si oculos intendas, magna te admiratio capiet, infinitam sapientiam Dei, atque providentiam hac in re perspicientem: magna rursus grati animi pietas, inexhaustos illius misericordiæ thesauros considerantem. Nam mihi quidem certe pro miraculo est novi orbis patefactio ab nostris hominibus inventi; idemque dubio procul judicabit, qui attente apud se expenderit primum, quod secula fluxerint, ex quo primum contrahendarum rerum usus esse cœpit inter gentes, commerciumque ex navigandi facilitate, et commeandi in alias provincias opportunitate: deinde quam curiose clarissimi olim reges, atque potentissimi, provincias atque regiones occultas indagaverint, easque suo imperio subjiciendas curaverint: tum quam F incenso studio, atque exquisita diligentia viri litteratissimi, et cosmographi præstantissimi, in eam curam incubuerint, ut orbis terrarum omnes partes percenserent, dividerent, distinguerent, nobisque depictas atque expressas ante oculos ponerent. Postremo mortalium insatiabilem auri et argenti cupiditatem, atque opum immensam sitim, qua inflammatus, Impiger extremos currit mercator ad Indos per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes:

in detegendo novo orbe; de quo varia apud antiquos:

205 Hæc, inquam, si quis recte apud se atque diligenter consideret, admirabitur profecto arcanum Dei consilium, qui rem tantam tamdiu occultavit, et nostro seculo provincias innumerabiles, regna potentissima, resp. nobilissimas, maria immensa, regiones inauditas, oras terrarum latissimas, orbem denique quodammodo alterum nobis patefecit, plenissimum, refertissimum auri, argenti, gemmarum, aromatum, odoramentotorum, rerum omnium incredibili copia cumulatissimum. Tanta enim est rerum ad nos ex novis regionibus

A. PETRO RIBADENEIRA.

A regionibus advectarum vis, varietas, pulchritudo, salubritas, pretium, ut omnium fidem excedat. Atque magis admirabitur, si quis vestigia novi orbis, et quasi indicia quædam apud veteres scriptores legat. Nam et in Platone sub Atlantis nomine, aliqua (licet obscura) illius fit mentio : et aperte apud tragicum Senecam, illis versibus : Venient annis secula seris, Quibus Oceanus vincula rerum Laxet, et ingens pateat tellus, Typhisque novos detegat orbes, Nec sit terris ultima Thule. Quibus quasi spiritu poetico afflatus futura pronuntiasse, quibusdam visus est. Et Carthaginenses incognitarum regionum notitiam aliquam habuerunt, et insulam quamdam remotam, desertam, fertilem invenerunt : et Phocenses Gadium incolæ, ex freto Herculeo egressi, vento Euro secundissime navigantes, ad novas terras appulsi sunt, quemadmodum ab Aristotele memoriæ proditum est. Et Strabo ex Heraclide Pontico narrat, Eudoxium quemdam ex Gadibus in Indiam navigantem, in Æthiopiam pervenisse. Neque desunt, qui scribant, in India, quæ ad Occidentem est, Augusti Cæsaris effigiem in auri venis repertam, et Romam, ad comprobandam rei veritatem, summo Pontifici missam
B fuisse.

at Deus fidei orthodoxæ jacturam in eo reparavit.

206 Sed hæc atque alia ejusdem generis argumenta, levia atque incerta sunt. Illud certissimum, Deum (cujus judicia sunt occulta, cujus consilia nulla ratione possunt investigari) : hoc tantum miraculum nostris temporibus reservasse. Tum quod Christiani imperii fines Turcarum potentia, atque tyrannis impendio quotidie magis contrahebat : tum quod hæreticorum furor Catholicam religionem magis ac magis indies devastabat : tum quod hoc maximum beneficium Hispaniæ proprium voluit esse, ut ex ea videlicet primi illi explorandi novas provincias auctores prodirent : et invictis potentissimorum atque felicissimorum Castellæ ac Portugalliæ regum armis, novus hic orbis nobis innotesceret, et Christi jugum domitus subiret.

Navigationis in Indiam orientalem

207 Qui navigationem in Indiam, quæ Orientem solem spectat, primus tentavit Henricus *a*, Joannis primi, Portugalliæ regis, filius fuisse dicitur. Qui vir cum eruditus esset, et motus cœli, et planetarum cursus, et geographiæ scientia præstans, totum se rerum naturalium studio dedit, et multam in exquirendis atque investigandis naturæ arcanis operam posuit. Qua ex indaga-
C tione paulatim sensimque in eam opinionem adductus est, ut ex Lusitania in Indiam navigari posse crederet. Ac faciendum ejus rei periculum, naves ornatissimas suis sumptibus misit, et homines peritos, qui Africæ oras explorarunt, maris Atlantici insulas nonnullas incognitas repererunt, fidem Christi annuntiarunt indigenis. Denique Henrici opera et industria Madera *b* insula, et aliquot aliæ notæ nostris hominibus esse cœperunt : multique populi ad oras ejus maris in Occidentali Æthiopia degentes, Christiana religione exculti sunt. Hoc autem præclarum incœptum, et tanti principis excellentia dignissimum (in quoad mortem usque perseveravit, et vitam Henricus omnem consumpsit), Joannes postea II, Emmanuel, et Joannes III *c*, Lusitaniæ reges felicissime prosequuti sunt : et classes suas fortissimis plenas militibus, rebusque omnibus ad navigandum instructas, in Brasiliam *d*, Angolam, Congum, Monomotapam, Guineam, Æthiopiam *e*, Sinum Persicum, Dio, Calicut, Goam, Malacam, Sinas, Japonem *f*, aliasque remotissimas provincias, ingenti ausu ac felicitate miserunt. Quæ quidem oceani immensitatem novis atque inusitatis navigationibus transmiserunt : ad gentes immanes, et barbaras penetrarunt, easque vel consuetudine ac benevolentia ad amicitiam allexerunt, vel virtute et armis subegerunt, maxima Dei benignitate.

origo ac progressus;

208 Nam Lusitanos Deus ita roboravit, atque cœlesti gratia protexit et communivit, ut ipsi sæpenumero parva manu innumerabiles barbarorum copias funderent : et prædicationi Evangelii obstructam atque interclusam ferro ac virtute viam aperirent, et populos incultos et cæcos ad Evangelii splendorem adducerent. Itaque magno, inusitato, atque inaudito miraculo, domi nostræ Japonios generis nobilitate imprimis illustres juvenes vidimus, qui sacri baptismatis loti fonte, et Christianis sacris initiati, patrias sedes, amicorum familiaritates, parentum consuetudinem, et civium suorum, quibuscum sanguine ac necessitudine sunt conjuncti, benevolentiam Christi amori posthabentes, ex Japone in Hispaniam usque, anno salutis nostræ 1584 navigarunt, immensis perfuncti laboribus atque periculis. Hi enim sequuti Societatis Jesu patres, a quibus ad fidem et omnem probitatem E ab infantia sunt educati, Romam ipsam, quasi ad nostræ religionis arcem profecti sunt, ut summum in ea Pontificem, Christi Vicarium, Petri successorem, coram agnoscerent, colerent, venerarentur ; eique suo, et Bungi, et Arimæ, et Fiungi regum consanguineorum suorum nomine, quasi primitiæ Japonensium Christianorum (qui sane sunt innumerabiles ab Ignatii discipulis ad fidem conversi) debitæ obedientiæ munus offerrent.

ac gentes ad fidem atque ad Christi Vicarium adductæ

209 Quos Gregorius XIII, Pontifex Max. prudentissimus, admirabili benevolentia complexus, omnique humanitatis atque pietatis officio, ingenti totius Urbis congratulatione prosequutus est. Existimavit enim sanctissimus Pastor, ad magnam Dei gloriam, atque adeo ad suam pertinere (neque id injuria) se Pontifice, Christianum imperium, non aliis quam orbis terrarum finibus, circumscriptum : et ad novas et incognitas nationes, et ex omnium hominum memoria hactenus inauditas, sic diffusum ac propagatum, ut per immensos marium atque terrarum tractus, oves illæ, quæ non erant in hoc ovili, pastorem suum quærerent, vocem ejus audirent, et in illo omnium pastorum principem adorarent, fieret- F que unum ovile et unus pastor. Hæc ad Orientis solis pertinent Indiam.

In Indiam occidentalem conquisitam.

210 Ad occasum vero Ferdinandus atque Elisabetha, Castellæ reges clarissimi, Christophoro Columbo Ligure duce, classes suas ad conquirendas, suoque imperio subjiciendas novas provincias miserunt. Et Carolus V Cæsar augustus, eorum ex filia nepos, et Philippus Caroli filius, præclara majorum cœpta vehementius auxerunt : et usque adeo Hispanici imperii fines propagarunt, ut terra nuper reperta, et magna ex parte invictis Castellanorum armis perdomita (si per oram maritimam, sinuosos anfractus circumlegatur) novem mille leucas colligat, ut a nonnullis peritis scriptoribus litteris traditum est. Et tamen circuitus orbis, atque ambitus septem millia tantum, et quingentas leucas continet, si Ptolomæo credimus ; si Alphragano, etiam pauciores ; si Fernelio, paulo plures. Neoterici vero astrorum curiosi investigatores, et navigandi peritissimi, 6360 leucas tantummodo numerant, cuilibet cœli
gradui

A. Petro Ribadeneira.

gradui 53 passuum millibus in terra attributis, hoc est 18 ferme leucis, si quælibet leuca communis Castellana, tria passuum millia comprehendat. Acciditque nostro seculo alterum miraculum, novum item plane atque inauditum, quodque nihil minus habeat vel admirationis, vel stuporis, quam quod paulo antea de legatione Japonica diximus. Navis enim e classe Castellæ regum, Joanne Sebastiano Cano Cantabro gubernatore, universum orbis terrarum ambitum circumlegit, et incolumis Hispalim (unde solverat) reversa, merito sane Victoria appellata est.

abominationibus corruptissimam

211 Ut Dei Opt. Max. maximum in nos beneficium agnoscas, qui quidem, ut tanti boni auctor effectorque fuit, sic in ipsum laus omnis, atque excellentissimi operis gloria, est omnino referenda. Ipse enim rem maturavit, opportunitatem invenit, Catholicos reges permovit, ut profligato jam, seu potius confecto diuturno, gravi, periculoso bello Granatensi *g*, et servitutis ignominiosæ et acerbissimæ (quam 800 ferme annos *h* Hispanæ nationes pertulerant) jugo depulso, et Christiani nominis dignitate in pristinum splendorem quasi postliminio restituta, aliis bellicis curis expediti, rem tantam animo conciperent, spe aggrederentur, summa felicitate conficerent. B Adde, quod ad patefaciendum novum hunc orbem, atque armis subigendum, eos administros adhibuit Deus, quorum sive paucitatem, sive animi virtutes, atque fortunæ ornamenta consideres, intelliges profecto, non humanis viribus, sed summi atque sapientissimi moderatoris voluntate, tot tantasque provincias ad Hispanum imperium aggregatas. Quod multo etiam magis eminet, atque exstat illustrius ex ipso cursu, atque ex uberrimo atque copiosissimo fructu, quem ad mortalium salutem Deus ipse immortalis collegit.

divina providentia

212 Quis enim posset enumerando percensere nationes multitudine innumerabiles, locis infinitas, immanitate barbaras, impietate idololatras, natura cæcas, vitiis omnibus corruptissimas, ab omni humanitatis sensu tam abhorrentes, ut innocentes mactarent filios, et quasi pretiosas victimas diis suis offerrent: denique quæ dæmonem ipso pro Deo colerent, cum illo sæpe familiariter loquerentur, ad ejus arbitrium viverent: ita esse ab errore ad veritatem; ab umbra mortis ad vitæ lucem; a miserrima servitute, ad gloriosam animorum libertatem revocatas, ut C Christum Deum ac Dominum nostrum, redemptorem agnoscerent, feritatem exuerent, idola comminuerent, templa diabolo dicata vel everterent, vel in veri Dei cultum converterent, et vitam dignam homine, dignam fide, dignam Christiano pectore vivere inciperent? Quæ tamen omnia nostro seculo Catholicorum regum opera divinitus effecta sunt.

crucis trophæum

213 Hoc igitur tempore tam opportuno, tam necessario, admirabili ac plane divino consilio, Deus nostrum elegit Ignatium, ut crucis trophæum in disjunctissimas terras atque provincias inferret, et gentes infinitas, agrestes, ac barbaras, depulsis ignorantiæ, atque infidelitatis tenebris, Evangelii clarissima luce, per filios suos collustraret: ut Lutheri, falsi prophetæ, ac veri impostoris discipuli, dentibus suis frendeant et tabescant, quod, quando ipsi apud nos tam furiose debacchantur, et divina atque humana jura omnia violant, fana diripiunt, monasteria incendunt, cruces Christi demoliuntur, Sacramenta evertunt, a beatissimo Romano Pontifice se segregant, ac deficiunt: eodem ipso tempore in D aliis longe plurimis atque maximis regionibus, nova templa vero Deo ædificantur, crucis vexillum in omnium populorum salutem extollitur, sacrosancta virent Sacramenta, Pontifex Romanus Christi Vicarius agnoscitur, et adoratur, denique hæc ipsa Catholica religio, quam ipsi tantopere exstinctam cupiunt, ab ortu solis ad occasum, ab Aquilone ad mare prædicatur, viget, efflorescit. Et Deus ipse, qui in Europa tam multas, tamque acerbas ab hæreticis continenter perfert contumelias atque opprobria, in novo orbe, hoc ipso tempore multa, magna, testata, admirabilia opera perfecit. Constatque ad præsentiam Christi Domini nostri corporis in templis collocati, dæmones obmutuisse, aufugisse, neque deinceps apparuisse, aut cum idololatris (ut solebant) fuisse locutos: plurimosque mortales variis atque insanabilibus morbis oppressos, sanctissimæ crucis contactu, aquæ sacræ aspersione, piacularibus granis admotis, ab omni ægritudine liberatos.

per Ignatium invehit, postquam alios antea misisset.

214 Alios, quod irreverenter minusque honeste in ecclesia, ubi Eucharistia erat, se gessissent, multis incommodis, iisque gravissimis a Deo fuisse affectos: multaque alia litteris consignata sunt, quæ Deus effecit, tum ut hæreticos nostri E temporis (si ullam adhuc habent partem sensus), ad saniorem mentem revocaret, tum ut gentes cæcas ad veri luminis cognitionem adduceret. Ea, quod infinita pene sint, neque hujus narrationis propria, silentio prætermitto: ex utriusque Indiæ historiis *i* petat licebit, si quis ejusmodi rerum uberiorem cognitionem desiderat. Quamquam autem Deus Opt. Max. alias fortissimorum militum copias, ad præclarissimam hanc Indorum expeditionem antea misit, et in eam sanctissimi multi viri aliorum Ordinum, omnibus viribus, totoque pectore incumbunt; tamen tam late pater hic campus, tam spatiosa, deserta, inculta vinea hæc est, tam horrida aspectu, feris frementibus plena, vitiorum monstris efferata, ut pluribus adhuc cultoribus indigeat. Adde, quod militibus aut obsessis, aut acriter præliantibus, nova auxilia magnos animos addunt, magno sæpe adjumento sunt. Quæ quidem de India ad Occidentem, quæ Castellæ regibus paret, potissimum dicta sint: in qua magna scilicet sacrorum hominum vis est, eas regiones excolentium.

Auctor commemorat

215 Nam in Orientali India minor est opera- F riorum copia, tum quod Lusitanorum navigatio longior est ac periculosior: tum quod bellum cum multis, variis, potentissimis regibus continenter gerendum sit, anceps, dubium, ac innumeris plenum difficultatibus: tum quod ea de causa Lusitaniæ reges a mari remota, atque terræ intima loca imperio suo nondum subjecerint, nec tot sacrorum hominum conventus constituerint, quod ad innumerabiles populos a tenebris infidelitatis ad fidei lumen traducendos, sunt necessarii. Quamobrem in Brasilia, insulis Molucis *k*, Japone, aliisque latissimis atque remotissimis Orientis regionibus, nulli ferme ex aliis regionibus homines sunt, qui propagandæ fidei Christianæ provinciam, et animarum procurationem susceperint, præterquam Ignatii filii. Quem quidem Ignatium, admirabili providentia Deus (ut diximus) peropportuno tempore elegit, atque Ecclesiæ suæ acrem defensorem constituit. Neque poterit sane quisquam de divino consilio dubitare, qui Societatis ab ipso Ignatio per universum terrarum orbem disseminatæ fructus atque utilitates

utilitates prudenter expenderit: quique ardens quoddam atque incensum, vitam pro Christo profundendi et sanguinem, nostrorum desiderium perspexerit: et vel assiduas, ut in longinquas et barbaras nationes mittantur, preces; vel alacrem, cum sponte a præpositis mittuntur, obedientiam, quo mortem pro fidei amplificatione oppetendi præclaram occasionem nanciscantur. Non enim satis habent, vita et doctrina aut furentibus hæreticis sese objicere, aut mortificationem D. N. Jesu Christi semper in corpore suo circumferre, ut infideles salutem ac vitam consequantur: sed cum intelligant, nullum magnificentius atque illustrius ab hominibus Evangelio tribui posse testimonium, quam si pro illius veritate sanguinem ipsum profundant, omni ratione faciendum sibi putant, ut pro illo vitam potissimum reddant, qui vitam suam pro nobis omnibus in cruce obtulit Patri.

varios e Societate viros,

216 Septuaginta septem patres ac fratres nostri (quod ego quidem sciam) ab hæreticis et gentilibus pro Christi fide interempti sunt ad annum usque 1585, quo hæc scribimus. Ex iis 24, variis in locis, ac temporibus ab infidelibus, vel Mahumetanis, vel gentilibus, exquisitis tormentorum generibus occisi sunt. Quorum dux ac princeps pater Antonius Criminalis *l* fuit, qui a Badegis, ad Cauri promontorium orans, et in genua procumbens, oculis ac manibus sublatis in cœlum, telis transfixus est anno salutis nostræ 1549. Quo eodem anno et loco pater Alfonsus Mendez capite cæsus, martyrii gloriam est assequutus. In Brasilia provincia Petrus Correa, et Joannes Sofa *m*, nostræ Societatis fratres, anno 1554 a Caribæis, hominibus feris ac barbaris, sagittis orantes confixi ac perempti sunt. Eodem ipso anno, alius ex nostris patribus in orientis solis India, primum quidem semiustus, postea etiam veneno sublatus est. Apud Molucas vero insulas, anno Domini 1558 a Mahumetanis P. Alfonsus a Castro *n* tractus, raptatus per aspera loca, ac præcipitatus est. Quid dicam de patre Gonsalvo Sylveira *o* viro cum genere, tum sanctitate nobilissimo? Qui cum Monomotapæ regem ad Christi fidem convertisset, illius prævaricantis jussu, et perversorum hominum consiliis inducti, Domini nostri Jesu Christi in cruce pendentis effigiem manibus tenens, fune in collum ejus injecto tractus, et crudelissimo mortis genere (quam ipsemet prædixerat) necatus est anno 1561. P. Franciscus Lopes, et alii duo fratres nostri *p* Cochino Goam iter habentes, a Mauris, Christiani nominis inimicissimis, intercepti, telis transverberati perierunt anno Domini 1567 *q*.

qui in variis Indiæ locis pro vera fide sunt perempti.

217 In ea occiduæ Indiæ parte, quæ Florida nuncupatur, tres patres, Societatis Jesu filii, Petrus Martines, Baptista Segura, Ludovicus Quiros, ac sex alii fratres ad prædicandum Christi fidem in eas oras profecti, a sanguinariis illis hominibus trucidati sunt. Atque omnium novissimi anno 1583, in Salsettana *r* regione, quæ a Goa civitate atque insula freto tantum disjuncta est, quinque alii eamdem Martyrii palmam sunt adepti. In quorum numero fuit P. Rodolphus Aquaviva, ducis Atrii, Claudii Aquavivæ, Societatis nostræ Præpositi Generalis fratris filius, et Cardinalis Aquavivæ germanus frater.

218 Alii 53 hæreticorum odio et crudelitate felices evaserunt, et summam erga se divini amoris benevolentiam experti sunt: nam unus et quinquaginta, quod ad Catholicam, Apostolicam, atque Romanam fidem gentibus nuntiandam navigarent, capti ab hæreticis, atque dire interfecti sunt. Horum omnium antesignatus P. Ignatius Azebedo fuit, vir non tam majorum sanguine, quam suo pro Christo fuso clarissimus. Qui cum in provinciam Brasiliam navigaret, ut in ea præpositi Provincialis, et præconis evangelici munere fungeretur, a pyratis Gallis Calvinistis, duce Jacobo Soria, captus, odio sanctissimæ fidei Catholicæ ipse atque alii 38 Societatis filii, ejusdem propositi socii et pietatis comites, non uno mortis genere, sed uno tamen spiritu omnes absumpti sunt anno 1570. Quos pari fide, constantia et felicitate, insequenti anno imitati sunt 12 alii, qui, P. Petro Diaz duce, cum eamdem navigationem et causam suscepissent, a Joanne Claudio Hugonoto Gallo, extremo supplicio affecti sunt. Nec sane defuerunt fortissimi miltes, qui quod Catholicam fidem mordicus tenerent, acriter defenderent, sapienter docerent; ab ipsis hæreticis, quos sanare cupiebant, mirum in modum prius excruciati, atque immanissimis tormentis dilacerati, beatissimo exitu gloriosam de perfidia victoriam reportarunt. Ejusmodi fuerunt clarissimi Christi martyres Edmundus Campianus, et Thomas Cottamus Angli, Societatis Jesu illustrissimi filii, qui anno 1581, et 1582 pro Apostolica atque Romana fide, ab Elisabetha Angliæ regina atrociter mactati sunt.

A. Petro Ribadeneira. Quibus addit alios ab Hugonottis absumptos; et ab Angliæ regina.

Benedictus Deus, qui martyrii laurea Societatem.

219 Quamobrem, quis non admiretur consilium Dei? Quis non suspiciat illius providentiam? Quis immensam erga mortales caritatem non redamet, infinitam benignitatem gratissimi animi pietate non colat, laudibus efferat, obsequiis veneretur; qui minimæ huic Societati et martyrum præsidia dedit, et ornamenta? Nimirum ut hoc etiam argumento intelligamus, familiam Ignatii, familiam Dei esse: non secus atque reliquos sacrorum hominum cœtus, quos in Catholica Ecclesia alii sanctissimi patriarchæ divinitus instituerunt ac fundarunt. Qui quidem religiosi cœtus viris abundant perfectissimis, qui omnibus tormentis corpora sua objecerunt, læti denique atque alacres, se dilaniari atque occidi pro Christi nomine passi sunt: neque hoc præteritis tantummodo seculis, sed etiam nostro. Testes sunt strenui Christi athletæ Cartusiani, qui propterea quod unum ecclesiæ Catholicæ, ac supremum caput Vicarium Christi esse defenderent, ab Henrico octavo Angliæ rege raptati, suspensi, exenterati, membratim dissecti, elixi, in stipitem ad ignominiam (quæ vera ipsis gloria fuit) sempiternam sublati sunt.

non secus atque alios Ordines decoravit!

220 Testes sunt etiam multi alii sanctissimorum Dominici, Francisci et aliorum beatorum virorum filii, qui eamdem coronam nostra ætate sunt adepti in Gallia furore hæreticorum, qui novi sunt Nerones, Domitiani, Maximini. Benedictus igitur Deus, et gloriosus in secula, qui munitissima Religionum propugnacula in Ecclesia sua excitavit: atque ejusmodi militum in eis præsidia constituit, qui acerrime dimicantes occumbunt: et de impietate, vitæ innocentia; de hæresi, fidei integritate; de morte, cervicibus datis; denique de teterrimis hostibus, fuso pro Evangelio ac veritate sanguine, amplissime atque honestissime triumphant! Neque enim fieri potest, quin iis ducibus, ac fortissimis militibus, sancta Ecclesia omnes contra se perfidia atque feritate instructas acies (quod semper hactenus fecit) profliget ac dissipet, atque hostes suos audacia elatos retundat, et tumore inflatos comprimat:

A. PETRO RIBADENEIRA. primat: et vel obfirmatos, et in privitate sua pertinaces despiciat, vel humiles, suumque errorem agnoscentes, benigne suscipiat.

ANNOTATA.

a *De eo Maffeius Historiarum Indicarum lib.* I, *a fol.* 3 *editionis Venetæ anni* 1589.

b *Oceani Atlantici insula.*

c *De eo infra lib.* II, *cap.* XVI; *lib.* III, *cap.* V; *lib.* IV, *cap.* XVII.

d *Maffeius supra citatus de ea tractat lib.* II, *fol.* 26; *de Brasilorum autem crudelitate lib.* XV, *fol.* 254.

e *Regiones sunt Africæ; de quibus geographi; de Henrico autem Alfonsi regis Congi filio, in Lusitaniam, indeque Romam misso religionis ergo, scribit Maffeius lib.* V, *fol.* 82. *De Guinea agit lib.* I, *fol.* 4.

f *Asiæ loca sunt; circa quæ, præter geographos, de Deo videri potest Maffeius lib.* IV, *fol.* 59; *de Malaca etc. lib.* I, *fol.* 14; *de regno Sinarum lib.* VI *ab initio; de Japonia lib.* XII, *a fol.* 205.

B g *Mariana De rebus Hispaniæ lib.* XXV, *cap.* I *et seqq. bellum illud memoriæ prodidit, sub Ferdinando et Isabella per annos decem extractam. Breve est illud sub finem dicti libri:* Obita a regibus atque lustrata urbe Granata, Mauri sub Christianum imperium Superis auctoribus, auspicato, in æternum, ea in Hispaniæ parte concesserunt, salutis anno 1492, octavo Idus Januarii, qui dies Veneris fuit *etc. Et sic Maurico in Hispania jugo finis impositus.*

h *Cœpit illud jugum ineunte seculo* VIII; *annus discutitur in Tractatu de Liturgia Mozarabica, qui tomo* VI *mensis Julii præfigitur, cap.* IV, § 1, *a num.* 169.

i *Consuli possunt Maffeius locis variis, et Mariana lib.* XXVI, *cap.* III; *cap.* XVII *et seqq.*

k *Sunt insulæ Asiæ in oceano Indico: de quibus Tursellinus Vitæ S. Francisci Xaverii lib.* III, *cap.* I.

l *Plura de eo inferius lib.* III, *cap.* XX. *P. Philippus Alegambe in Mortibus illustribus etc., gesta ac cædem describit; quem vide a pag.* 5.

m *Adi infra libri* IV *caput* XII; *et Alegambium modo citatum, a pag.* 12.

n *Exhibetur apud Alegambium pag.* 18.

C o *Al.* Consalvus Silveria: *de quo Alegambius a pag.* 22; *Paiva Orthodoxarum explicationum lib.* I, *a fol.* 22 *verso.*

p *Horum ac sequentium e S. I. vita ac mors est apud Alegambium: cujus vide indicem nominum.*

q *Annum* 1568 *signat idem scriptor.*

r *Ea describitur ab Alegambio pag.* 116.

D

CAPUT XIV

Electio Ignatii in Præpositum Generalem; ipsius ac patrum professio; Sancti regimen; S. Francisci Xaverii in Indiam, et aliorum alio profectio.

Societate a Paulo III, Pont. Max. confirmata, nihil patres prius habuerunt, quam ut Præpositum crearent eum, qui universæ Societati præesset, cujusque spiritu ac prudentia omnia, tum Romæ, tum foris administrarentur. Societatis autem status ejusmodi tum ferme erat: Franciscus Xavier, et Simon Rodericus in Lusitania, Petrus Faber ad conventum imperialem Vormaciensem cum D. Ortizio profectus, in Germania; Jacobus Laines Parmæ erat; Brixiæ Claudius Jaius; Senis Paschasius; in Calabria Nicolaus Bobadilla; ipse Ignatius, Salmeron, et Joannes Codurius Romæ remanserant. Lutetiæ præterea juvenes aliquot, qui animum ad Societatem appulerant, jam tum in litterarum studiis versabantur, Roma ab Ignatio hanc ipsam ob causam missi. In ipsa vero Urbe, duodecim fere ad patres accesserant: habitabamusque arcte sane, et peranguste, exadversum veteris templi in conducta domo, male materiata, et ruinosa, quæ ad novi templi ædificationem sublata est. Et quod ego ex exiguo illorum eram numero, qui Romæ tunc commorabantur in Societate, et ab Ignatii latere (ut dixi) non discedebam, consequentes res non quasi auditor; sed ut spectator, et præsens, ac certissimus testis deinceps narrabo. Hoc igitur rerum statu, evocati sunt Romam, qui ex decem patribus in Italia erant: omnesque sub Quadragesimam anni 1541 venerunt, præter unum Nicolaum Bobadillam, quem Bisiniani *a* fructuose laborantem, summi Pontificis imperium retinuit. Diutius autem res differri non potuit, quod idem Pontifex paulo post, aliquot alios ex patribus varias in provincias dimittere statuisset. Per Quadragesimæ ergo tempus Ignatius, Laines, Salmeron, Claudius, Paschasius, et Codurius, ad Præpositi Generalis electionem conveniunt: rebus agitatis, statuunt, ut triduum in oratione ponant, silentium hac de re inter se servent, tum suum quisque suffragium manu sua scriptum *b* adferat, quo sensus cujusque, ac voluntas declaretur. Post triduum rursus coeunt: suffragia sua cum absentium patrum suffragiis, quæ illi aut scripta reliquerant, aut postea miserant, conjungunt: post tertium item diem, omnibus omnium *c* tum præsentium, tum absentium sententiis Ignatius Præpositus Generalis renuntiatur.

Liber III, Caput I. exposito Societatis statu. E *a* F *b*

222 Hic ille, cum ad parendum magis, quam ad imperandum, se ex animo paratum ostendisset, ad socios, Ego fratres, inquit, neque hoc munere dignus sum; neque vere idoneus, qui alios regam: nam, qui me ipse regere nescio, alios quomodo regam? Quod ego vere sincereque coram Deo ac Domino nostro dum considero; dum præteritæ vitæ meæ perversos habitus, et præsentis peccata, et miserias multas diligenter

refert auctor, Sanctum esse electum Præpositum Generalem

A ter mecum ipse reputo; facere non possum, ut, quod vos mihi onus imponitis, in me recipiam. Quare id vos, quæso, boni consulite, et de integro, per tres alios quatuorve dies, rem totam Deo commendate ardentius, ut divino illius afflatu ac impulsu, in patrem eum potissimum ex omnibus eligamus, qui optime omnium Societatem sit universam gubernaturus. Patres principio quidem Ignatio adversantur; sed acquiescere tandem coacti, tempus ad denuo deliberandum sumunt. Quatriduo interposito, rursus conveniunt; sed eadem animorum consensione Ignatius Præpositus Generalis eligitur. Tum ille, ne aut omnibus unus obsisteret, aut, quod sibi non satis conveniens judicabat, munus susciperet; Ego, inquit, meo confessario rem totam permitto: ego illi totius vitæ meæ crimina aperiam: illi animi mei morbos, corporisque ægritudines exponam: quibus auditis, si ille tamen Christi Domini nostri nomine, vel mandaverit mihi, vel consilium dederit, ut tantum onus subeam, tunc denique obtemperabo.

frustra refragantem.

223 Hic reliqui obstrepere, ac reclamare, et satis esse exploratam Dei voluntatem, dicere; Ignatiumque urgere, ne diutius humilitatis objectu rem producat, ne Deo repugnare videatur. B Cum autem de sententia ille dimoveri non posset, tandem, ut id fiat, quod volebat, inviti decernunt. In cœnobio D. Petri, quod in Monte aureo fratrum Minorum est, triduum omnino fuit, in hanc rem unam toto pectore incumbens. Et quidem nondum condita Societate, ejusdem cœnobii F. Theodosio *d*, viro sanctitate ac prudentia singulari, confessus est. Post confessionem igitur, ipso lætissimæ Resurrectionis Jesu Christi die, confessarium Ignatius, quid videatur, rogat: ille, videri sibi ait, Ignatium Spiritui sancto resistere. Tum Ignatius hominem obsecrat, attentius uti rem totam expendat, et Deo commendet, ac tum demum ad reliquos socios, quid sentiat, referat. Fecit ille, quod rogabatur. Patribus refert, sibi videri omnino, ut Ignatius Societatis gubernationem accipiat: ille, maxima omnium gratulatione, se facturum dicit *e*.

Edit solennem professionem,

224 Sextam feriam a Pascha, proximam ad 10 Kalend. Maii constituunt, quo die et septem Urbis insigniora templa, et illorum stationes obeant, et in divi Pauli, a turba vacuo et peropportuno loco, singuli professionem suam emittant: C quod et factum in hunc modum est. Ad divi Pauli *f* cum pervenissent, et peccata sua confessi invicem breviter essent: Ignatius in sacello beatæ Mariæ *g* (in quo sacratissimum Jesu Christi corpus tum asservabatur) rem sacram facit: cum ad perceptionem Dominici corporis ventum est, altera illud manu in patena tenens, altera professionis formulam *h*, ad suos conversus, vota sua iis verbis clara voce pronuntiavit: Ego Ignatius de Loiola promitto omnipotenti Deo, et summo Pontifici, ejus in terris Vicario, coram ejus virgine Matre, et tota cœlesti curia, ac in præsentia Societatis, perpetuam paupertatem, castitatem, et obedientiam, juxta formam vivendi in Bulla Societatis Domini nostri Jesu, et in ejus Constitutionibus declaratis, seu declarandis contentam. Insuper promitto specialem obedientiam summo Pontifici circa missiones in Bulla contentas. Rursus promitto, me curaturum, ut pueri erudiantur in rudimentis fidei, juxta eamdem Bullam, et Constitutiones.

A. Petro Ribadeneira.

uti et patres alii quinque

225 Percepto ab Ignatio Domini nostri Jesu Christi corpore et sanguine, quinque patres alii ante sumptionem Dominici corporis, nullo ordine antiquitatis servato, professionem suam emiserunt, cujus formula sic habet: Ego N. promitto omnipotenti Deo, coram ejus virgine Matre, et tota cœlesti curia, ac in præsentia Societatis, et tibi, reverende Pater, locum Dei tenenti, perpetuam paupertatem, castitatem et obedientiam, juxta formam vivendi in Bulla Societatis Domini Jesu, et in ejus Constitutionibus declaratis seu declarandis contentam. Insuper promitto specialem obedientiam summo Pontifici circa missiones in Bulla contentas. Rursus promitto, me obediturum circa eruditionem puerorum in rudimentis fidei juxta eamdem Bullam. Re divina confecta, sacrisque illius templi locis pie sancteque obitis, ad aram maximam, sub qua beatissimorum Petri et Pauli Apostolorum principum ossa condita sunt, patres consistunt: ibi mutuo sese, amanterque complectuntur: animos suos magis devinciunt: et summa devotione, ac pietatis ardore, profluentibus lacrymis Deo Opt. Max. gratias agunt, quod, quæ ipse inchoasset, dignatus est perficere: quodque diem illum videre ipsis licuisset, quo se holocaustum in odorem suavitatis admittere, et ex tot provinciis collectos homines in unum corpus coalescere E voluisset.

e quibus Codurius primus beate obiit, Ignatio, qui aberat, morte ejus conscio.

226 Porro magister Joannes Codurius eo die singularem quamdam atque eximiam devotionem sensit, et usque adeo vehementem Dei consolationem, ut illam, quo minus effervesceret, et foras erumperet, nulla ratione cohibere posset. Itaque illum per vias ambulantem audiebamus *i* magnis vocibus complentem cœlum, et ad Dominum sic clamantem, ut præ affectus magnitudine dirumpi omnino videretur: quasi se ex custodia hac brevi educendum, animo præsagiret. Nam hoc ipso anno, qui primus ex decem post Ignatium professionem emiserat, primus omnium ad 4 Kalend. Septembris decessit e vita. Hic pater in provincia, oppido Sein, ipso natali die D. Joannis Baptistæ natus, ipso mortis ejus die, eademque ætate qua ille, mortuus est: cum ipso quoque B. Joannis natali die, sacerdotii dignitatem adeptus fuisset. Vir fuit in audiendis confessionibus apprime exercitatus, tractandisque proximorum animis, et ad pietatem promovendis efficax, prudentiaque singulari; ex qua re magnam apud summos viros auctoritatem erat consequutus. Ejus mortui anima cœlum intrare cuidam precanti conspecta est, clarissima gloriæ F circumfusa luce, angelorumque permixta choris, quod Ignatius ad Fabrum scripsit. Quo vero hora mortuus est, ipsemet Ignatius, qui ad D. Petri Montorii pro illo sacrificaturus pergebat, in ponte Xysti, repente quasi horrore quodam perfusus restitit, et ad comitem suum Baptistam Violæum *k*, qui adhuc vivit, conversus, Joannes (inquit) Codurius jam vita excessit.

Miscet suæ præfecturæ negotia cum officiis culinæ et expositione doctrinæ Christianæ

227 Præpositi Generalis munere suscepto, ea Ignatius cœpit graviter constituere, quæ tum ad universæ Societatis administrationem, tum etiam ad domesticam disciplinam pertinerent. Atque ut quo altius ascenderat, eo se gereret submissius, exemploque suo omnes ad veræ humilitatis studium provocaret; culinam statim est ingressus: in eaque permultos dies, et coquum agere, et alia vilia ministeria domestica obire cœpit, tam accurate ac serio, ut quasi novitius aliquis, sui tantum profectus causa facere videretur. Et quoniam per occupationes (quæ multæ quotidie et magnæ illi occurrebant) libere atque integre ejusmodi

A. PETRO RIBADENEIRA.

ejusmodi officiis vacare non poterat : ita tempora dividebat, ut et negotiis gravioribus adesset, et culinæ tamen non deesset. Deinde Christianæ doctrinæ rudimenta tradere exorsus est, et pueros instituere, quod in templo nostro,|per sex et quadraginta dies continenter fecit: plurimique ad eum audiendum veniebant quodidie, neque tam pueri quam viri, et feminæ, indocti, doctique. Et cum pia potius quam docta diceret, et impolitis atque impropriis verbis uteretur : illa tamen rudia, et inculta verba fortia erant, ac robusta, audientiumque, animos movebant non ad inanem plausum, atque admirationem ; sed ad fletum, et vitiorum detestationem salutarem.

(qua summus fructus,

228 Itaque cum finem dicendi fecisset Ignatius, permulti se ad sacerdotum pedes gemebundi advolvebant, ita commutati animis, doloreque commoti, ut præ lacrymis et singultibus vix possent peccata sua confiteri. Quod P. Laines, qui tum confessionibus audiendis operam dabat, mihi sæpe affirmavit. Neque mihi tamen hoc novum aut admirabile videtur, cum ea, quæ tum vidi, memoria repeto. Namque memini, ea energia Ignatium, atque spiritus fervore verba facere solitum, ut flagare caritate ipse, et ardentes
B divini amoris faces quodammodo jaculari videretur: ut etiam, illo tacente, vultus ipse, et totius oris inflammatio incendere facile auditores posset, eorumque animos quocumque vellet, impellere.

loquente per eum spiritu Dei.

229 Atque ut Dei in illo loquentis virtus, simulque Ignatii humilitas, suique contemptus, magis eluceat, illud non prætermittam. Hoc ego tempore puer eram, repetebamque postridie, quæ pridie Ignatius docuisset. Cum autem [timerem,]
l *l* ne præclaræ sententiæ, et ad mores hominum pietate confirmandos maxime utiles [nimis] contortæ ferrentur, obscurarenturque verborum improprietate, Ignatium monui, ut curam aliquam in expolienda oratione poneret. Et ille, qua erat humilitate, et incredibili modestia præditus, blande ac suaviter, Bene (inquit) mones ; observa (amabo) diligenter me dicentem ; et quidquid vitiosum videbitur, notato, ut me corrigas. Feci postridie, Ignatius quod jusserat; calamo notare cœpi linguæ Italicæ errata. Porro tam multa occurrebant, ut non partem aliquam, sed totam orationem Hispanismis perpurgandam judicarem. Itaque emendatione desperata, annotare desii, et, quid accidisset, ad Ignatium retuli. Tum ille, qua solebat vultus hilaritate, Quid (in-
C quit,) Petre, faciemus Deo? Quasi diceret; Nemo potest aliquid accipere, nisi ei datum fuerit desuper : ego autem a bonorum omnium largitore, non plus, quam quod vides, accepi: conferam tamen in ejus laudem hoc quidquid est; quod, ut Deo redderem, ab ipso accepi. Itaque sermo ejus et prædicatio ejus non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis. Neque enim regnum Dei in sermone est, sed in virtute.

CAP. III. *S. Franciscus Xaverius in Indiam tendit, Rodericus in Lusitania manet :*

230 Hoc eodem anno 1541, 7 Aprilis, magister Franciscus Xavier ex portu Ulyssiponensi in prætoria navi, qua Martinus Alphonsus Sosa prætor vehebatur, feliciter in Indiam *m* solvit. m
Magister autem Simon in Lusitania remansit: remanendi autem causa ejusmodi fuit. Dum idoneam in Indiam navigandi tempestatem ambo exspectant, ne otiosi interim essent, pro sua consuetudine, homines ad veræ pietatis studium excitare incipiunt, et in his præcipuam Lusitaniæ nobilitatem : et vitæ exemplo, piisque monitis plurimum profecerunt. Qua de causa ex aulicis viri nobilissimi regem ipsum docent, quanta in D
hominibus virtus ac prudentia sit : monentque secum cogitet, num in Lusitenia utiliores ejusmodi homines, quam in India futuri sint. Quod nostri subodorati, ad Ignatium scribunt, quid præsentiant : vereri se, ne regis auctoritate, contra summi Pontificis mandata, in Lusitania diutius hærere cogantur. Ignatius cum id egisset, ut Pontifex rem totam intelligeret, eamque Pontifex regi liberam reliquisset, eos per epistolas certiores facit, rem totam a Pontifice in regem rejectam esse : itaque regi per omnia obtemperent : nulla prioris mandati religione moveantur. Sibi tamen (si rex forte scire velit, quid ipse sentiat) videri, ut Franciscus in Indiam proficiscatur : Simon in Lusitania remaneat : quod utique consilium rex probavit. Hæc sunt disseminatæ in Lusitania, et remotissimis Indiæ regionibus, nostræ Societatis exordia.

CAPUT IV. *Salmeron et Broetus in Hiberniam mittuntur ;*

231 Hoc item anno, magister Alfonsus Salmeron, et magister Paschasius Broetus, cum perampla potestate, Nuntii Apostolici *n* a summo Pontifice in Hiberniam missi sunt. Qua potestate caste, prudenterque usi sunt, suoque munere functi diligenter : rudes illos, et incultos populos regis Angliæ potentia, et vicinitate labantes, in vera religione retinere studuerunt : E n
fidei Christianæ dogmata imperitis explicarunt : pecuniam neque exegerunt umquam, neque sponte oblatam acceperunt : si quid mulctæ nomine imperassent, id totum egenis tribuebatur, ipsi nihil penitus attingebant. Atque hac sobrietate vitæ, et moderatione in ea provincia aliquamdiu versati, in Galliam redierunt, quod aditum veritati clausum, et insidias a perditis quibusdam hominibus sibi fieri comperissent, qui eorum vitam pretio Anglis mercatoribus addixerant, ut eos Henrici VIII Angliæ regis traderent potestati, cujus ipsi, dum eo navigarent, manus divinitus effugerant.

sed inde revocantur: Faber in Hispaniam tendit.

232 Certior factus de periculo summus Pontifex jusserat quidem, ut illi se in Scotiam *o* transferrent, cum eadem potestate : sed cum illa provincia pessime adversus Sedem Apostolicam jam tum affecta esset, animique nobilium ab illius reverentia abalienati, inopportunum tempus ratus Pontifex, homines ad se revocavit. Itaque Lutetia iter in Italiam suis ipsi pedibus, tenuique pecunia, Apostoloci Nuntii sunt ingressi. Et cum bellum in Hispaniam Gallia instrueret, quasi speculatores Lugduni intercepti, in vincula conjiciuntur : a Cardinalibus Turnonensi *p* deinde, et Gaddio *q* agniti, educuntur, et viatico equisque benigne donati, Romam ad Ignatium remittuntur. Interea Faber cum D. Ortizio in Hispaniam hoc ipso anno 1541 est profectus : in cujus locum Nicolaus Bobadilla, professione edita, in Germaniam, Pont. Max. jussu missus est. Et ut ex iis, quæ diximus, perspici potest, ex quo a summo Pontifice confirmata nostra Societas est, vix anno vertente, in Italiam, Galliam, Hispaniam, Germaniam, Indiam, atque Hiberniam disseminatam illam videre licet.

o F p q

ANNOTATA.

a *Calabriæ civitate ; de qua Leander Albertus pag.* 340 *editionis Latinæ Coloniensis anni* 1566. *Habeo Breve Pii IV, quo Bobadilla eo missus est, Cadinale Bembo rogante aliquem e Societate.*

b *Suffragia*

A b *Suffragia ex eorum autographis dedi in Commentario* § 35.

c *Adi Commentarium* § 34, *a num.* 350, *ubi id expenditur.*

d *Ita is etiam vocatur ab Orlandino lib.* III, *num.* 8; *sed in Vita Hispanica Matritensi anni* 1594, *lib.* III, *cap.* I, *et apud Quartemontium cap.* IX, Theophilus. *An forte fuit binominis?*

e *Notulam dat Commentarius num.* 365 *de die admissi generalatus.*

f *Hujus ædis sacræ Benedictinæ occasione, quidam conflavit commissarium, qui exceperit patrum vota; sed refellitur in Commentario* § 36, *num.* 370; *et ex inscriptione mox danda.*

g Hoc sacellum beatæ Mariæ *(inquit P. Ignatius Pinius)*, situm erat inter altare majus et confessionem S. Pauli; non recta linea, sed oblique versus latus Evangelii altaris majoris, ante duas columnas ex serie illarum, quæ ad altare majus parallelæ sunt. Locus hic passim notus est, et advenis ostenditur. In hoc sacello erat pictura beatæ Mariæ, Jesum parvulum brachio gestantis. Eidem sacello versus latus epistolæ altaris majoris, respondebat aliud sacellum, in quo erat Christi e cruce pendentis sculpta effi-
B gies, quæ ad S. Brigittam locuta fertur. Neutrum ex his sacellis exstat hoc tempore : sed ædificatis retrorsum, ex utroque latere altaris majoris, duobus sacellis novis pulchrioribus, prædicta Christi effigies, et pictura beatæ Mariæ translatæ sunt ad illud, quod est ad latus Evangelii, et in illo sacello religiose servantur; non in ipso altari, vel pariete, ut semper videri possint; sed in sacelli fundo valvis clauso, quæ valvæ aperiuntur, ut illa Christi effigies et pictura B. Mariæ, statis temporibus publice ostendantur ad venerationem, Infra valvas porta est; quam ingressus, spectavi et deveneratus sum prædictam Christi effigiem ac picturam. Antequam ingrederer hanc portam, in sacelli pariete post altare ad cornu epistolæ vidi marmor satis venustum; cui superne insculptum est caput S. Ignatii : infra vero hæc verba insculpta leguntur grandiusculis litteris :

D. O. M.

IN HAC SACROSANCTA BASILICA ET ANTE HANC BEATISSIMÆ VIRGINIS ICONEM S.IGNATIUS LOYOLA, SOCIETATIS JESU INSTITUTOR, SOLEMNIA PROFESSORUM SOCIETATIS VOTA EDIDIT, ET EADEM A SOCIIS RITE NUNCUPATA EXCEPIT ANNO DOMINI 1541,
C 10 KAL. MAII. ABBAS ET MONACHI BENEDICTINI S. PAULI CONGREGATIONIS CASINENSIS POSTERIS MONIMENTUM PP.

h *Ex autographis subscriptionibus eodem* § 36 *transcribit Commentarius formulas professionis patrum.*

i *Ribadeneira apud Quartemontium cap.* IX, Anno, *inquit*, 1541, 10 Kal. Maii urbis Romæ celebriora templa et stationes adivit *(Sanctus)* patribus comitatus, ac tribus fratribus; e quibus unus eram; atque in æde B. Pauli rem divinam fecit. *Deinde agit de votis sub eam factis; magnam itaque fidem meritus.*

k *Orlandinus lib.* III, *num.* 20 *scribit* Viola.

l Timerem *substitui in textu pro* dubitarem; *favente Vita Hispanica Matritensi anni* 1594, *in qua legitur* temiendo.

m *Cum potestate Nuntii Apostolici; quæ etiam Roderico data fuerat; ex documentis nostris Romanis.*

n *Apographum litterarum Apostolicarum Pauli PP. III de hac re exemplum exstat inter dicta mox documenta; et signatur* anno millesimo quingentesimo quadragesimo primo, quinto Nonas Julii. *A. Petro Ribadeneira.*

o *Litterarum Pauli PP. III ad illos in regnum Scotiæ appulsos ecgraphum, quod habeo, notatur* die 27 Martii 1542.

p *Non* Turonensi, *prout erat in textu. Gesta ejus dat Ciaconius tom. III, col.* 506 *et seqq.*

q *De quo ibidem col.* 480.

CAPUT XV

Varia Societatis collegia; ejusdem ampliora Sede Apostolica confirmatio.

Caput v. Ad collegium Conimbricense mittuntur nostri.

Hoc rerum statu, Joannes III, Lusitaniæ rex, ut Indorum saluti consuleret, misso ad Indos Francisco Xavier, alios ex nostris, qua ratione in annos singulos posset mittere, cogitavit, collegiumque nostræ Societati decrevit omnium primus instituere, quod illius propagandæ in Lusitania quasi seminarium esset. Quare ad celebrem Conimbricensem academiam a se fun- E datam, nostrum quoque collegium adjecit : cujus collegii propagatio, et soboles, origo reliquorum in Lusitania collegiorum est. Ad quod quidem constituendum, Ignatius ex nostris, qui et Romæ erant, et Lutetiæ, in Lusitaniam adolescentes aliquot, virosque probatissimos, anno 1541 et 1542 ad Simonem misit. Mittebantur autem nostri id temporis ab Ignatio (ut obiter hoc quoque dicamus) in remotissimas etiam terras, in hunc fere modum.

Quisnam in missionibus observandus modus, monetur.

234 Pedibus suis peregrinabantur, non uno omnes habitu, sed semper vili : mendicato vivebant : in hospitali pauperum domo, ubi ejus erat copia, dormiebant. Si quando vel victus ex eleemosyna deesset, vel lectus, tenui aliqua peculiola se sustentabant, in eum ipsum finem reservata. In plateis pro loco et tempore concionabantur : hortabantur quoscumque nacti erant, ad detestationem vitiorum, ad confessionem, orationemque, et veræ pietatis cultum : egredientes hospitium armabat oratio : ingredientes excipiebat. Diebus Dominicis, qui sacerdotes non erant, aut sæpius etiam, confitebantur et communicabant : inter ipsos summa pax, summa F concordia; et, quod mirabilius est, in magnis laboribus magna alacritas, animusque semper lætus, et præ laborandi pro Christo, patiendique desiderio, ne de ipsis quidem longissimi itineris molestiis aut periculis cogitans. Imbecillus qui maxime in ambulando erat, antecedebat alios, ut, quod ille poterat, ad id se valentiores accommodarent. Et quoniam nulla tunc collegia in via occurrebant, nullus certus locus (ignota adhuc Societate) quo nostri, si quid in via accidisset, sese reciperent ; illud etiam præcipiebatur ab Ignatio, et servabatur diligenter, ut si quis forte morbo aliquo impeditus, persequi iter non posset, pro morbi conditione, ad breve quidem tempus, reliqui omnes consisterent : sin diuturnior fore videretur, unus certe remaneret, qui ad ægrotum sublevandum videretur aptissimus. Hunc in modum illis initiis nostri Roma mittebantur ab Ignatio et Lutetiam, et in Hispaniam : hoc modo in Lusitaniam usque profecti sunt, qui collegii Conimbricensis fundamenta jecerunt : qui benigne

A. PETRO RIBADENEIRA.

nigne a rege accepti, dum Conimbricæ res futuro collegio parantur, Ulyssippone aliquamdiu commorati, domus sancti Antonii initium etiam fecerunt.

Collegium Goanum:

235 Sed etiam in India, simulatque Francisci Xavier virtus et prudentia tractari ab hominibus illis, et agnosci cœpta est, uberes protulit ex se fructus, ut suo loco dicam. Anno enim statim 1542 Goæ, quæ civitas regia est, et Indicarum omnium, quæ Lusitano regi parent, metropolis, collegium quod ad alendos gentilium filios ad Christi fidem conversos, atque educandos, Lusitanorum liberalitate jam tum fuerat informatum, nostris datum est: ut eorum ipsorum puerorum ad pietatem informandorum curam susciperent, et venientes suos ex Lusitania fratres exciperent, et accolas Societatem ingredi volentes probarent: essetque collegium illud Christianæ fidei hostibus quasi propugnaculum quoddam oppositum. Multum ex humili ducta principio duo hæc collegia, Conimbricense et Goense creverunt. Nam ad ducentos Conimbricense ex nostris continet: Goense ad 120; et in utroque disciplinæ omnes ingenuæ, quæ quidem a theologo non sint alienæ, explicantur: et quidquid apud Indos a nostris B gestum est; quidquid apud Japonios, Sinas, Persas, Æthiopes, et alias innumerabiles nationes, veri Dei ignoratione cæcas effectum; ex his duobus collegiis profectum est maxime. Ex quo intelligimus, collegiorum, quæ in universa Societate constituta hactenus sunt, primum omnium tenere locum Conimbricense, regis Lusitaniæ munificentia jam tum informatum, postea vero etiam perfectum.

domus Romana, reliquæ Societatis parens, templo insigni ornatur:

236 Collegiorum dico; nam Romana domus reliquæ Societatis parens est: ex qua, ut matrice quadam civitate, Ignatii opera et consilio, coloniæ deductæ in diversas terras, et propagatæ sunt. Quæ quidem domus Romana cum ipsa Societate nata est: siquidem exeunte anno 1540 templum beatæ Mariæ (ut vocant) de Strata, a Petri Codacii *a* industria et beneficio nobis additum est. Hoc autem templum humile tunc fuit ac perexiguum; sed cum confluentes ad verbum Dei populos propter ejus angustias non caperet, multis postea additamentis auctum est, atque diversis temporibus varias in formas commutatum: donec anno 1568 Alexander Farnesius Cardinalis, Pauli III, sapientissimi Pontificis, nepos, ac S. R. E. Vicecancellarius, princeps C excellenti auctoritate, eximiaque prudentia, qui Societatem nostram ab ipso ejus exordio singulari patrocinio complexus est, ut bene mereretur de suis civibus, atque adeo de universa Ecclesia Dei, et avi sui Pontificis Max. maximum in Ordinem nostrum beneficium immortalitati consecraret, et præstantem suam in nos beneficentiam b testatam relinqueret, templum *b* amplum, magnificum, pulcherrimum, a fundamentis excitare constituit, regio sumptu, opere præclaro, structura mirabili, in quo mortuus conderetur. Et quidem merito, ut quoniam Farnesiorum familia, Societatis nostræ constituendæ princeps fuit; ipse, qui ejusdem familiæ decus ac lumen est, in eo templo, atque in ea professorum domo, quæ ipsius Societatis caput ac parens est, principem locum obtineat.

templum ac domus S. Andreæ:

237 Anno vero 1543 templum sancti Andreæ peropportunum ac propinquum, opera ac studio c Philippi Archinti *c*, Salutiarum episcopi, ac summi Pontificis, tunc in alma Urbe vicarii, et de universa Societate optime meriti, ipsius Pontificis summi decreto adjunctum est. Nam Philippus D jussu Pontificis Maximi cum obiret Urbis omnes ecclesias, ac lustraret, ut earum sarta tecta tueretur, et ea, quæ ad cultum earum, atque ornatum pertinerent, in D. Andræ templum incidit, curam quidem animarum habens, sed a pastore suo desertum, et feminæ custodiæ commissum. Cujus rei indignitate permotus Pontifex, ejusdem Philippi monitu, illud nostris decrevit adjungere, qui in vicino beatæ Mariæ templo, omni pietatis officio Romanum populum ad bene beateque vivendum excitabant. Paucis post diebus, huic Pontificis decreto reclamatum a multis est. Sed Archintus, vir prudens, atque acris animi magnique, eorum conatibus vehementer restitit, et verissimis gravissimisque rationibus persuasit Pontifici, ratum uti suum decretum haberet, nostrisque in tradita jam possessione permanere liceret. Itaque hoc ipso in templo D. Andreæ domus, quam incolimus, anno 1543 ædificari cœpta est *d*. Porro animarum cura utriusque d templi, S. Mariæ de Strata, et S. Andreæ, ne impedimento nostris esset, auctoritate Pontificis cum redditibus in ecclesiam S. Marci vicinam ac percelebrem translata est. E

CAP. VI.

Collegii Patavini exordia

238 Per idem tempus, Repub. Veneta postulante, anno 1542 missus a summo Pontifice Venetias est P. Jacobus Laines, ut pietatis quædam opera promoveret: qui cum strenue suo fungeretur munere, in Andream Lipomanum, ecclesiæ sanctissimæ Trinitatis Priorem, virum patritium ac religiosum incidit, ad eumque ipsius rogatu divertit. Qui domestica consuetudine, mores Jacobi ingeniumque perspiciens, et Societatis nostræ institutum intelligens, ita permotus est, ut de extruendo Patavino collegio, statim cum Jacobo ageret. Habebat enim Patavii etiam prioratum divæ Magdalenæ, Ordinis hospitalis sanctæ Mariæ Teutonicorum, olim in expeditione Christianorum contra Turcas a Germanis constitutum: quem in collegii Societatis institutionem conferre decrevit: et dum res a summo Pontifice impetratur, aliquot ex nostris alere, ut non solum futuri beneficii spe, sed præsentis etiam utilitate frueretur. Itaque Roma missi Patavium ab Ignatio sunt anno 1543, qui cum Joanne Polanco, et Andrea Frusio, jam tum in Patavina academia studiis litterarum operam dantibus, sese conjungerent, et collegii fundamenta ponerent.

ac difficultates circa illud Lainii industria remotæ.

239 Anno deinde 1546 impetratus a Paulo F III, Pontifice Maximo prioratus est, ac Sedis Apostolicæ auctoritate, collegii usibus in perpetuum consecratus. Sed anno 1548, nostris, ut in possessionem mitterentur, a senatu Veneto petentibus, quidam, sanguine Priori Andreæ maxime conjunctus *e*, vehementer obstabat: et ut erat e senatoria dignitate, et opibus inter suos præstans, facile Jacobo Laini, et Alphonso Salmeroni rem curantibus, advenis ignotisque hominibus et pauperibus negotium exhibebat. Accidit etiam, ut aliquando in senatum ingressi, ut suæ postulationis rationem exponerent, pene exsibilarentur: quod illo patrum consessu, homines specie habituque contemnendi, indigni viderentur. Sed silentio tandem impetrato, causaque ab Jacobo perorata, magna omnium consurrectio facta est, et perhonorifica compellatio: cum in homine prudentiam, et dicendi vim, modestiamque admirarentur. Sed cum difficultates perrumpere nostri non possent, neque adversarii potentissimi consiliis obsistere, ad Ignatium Laines scripsit, quo loco res esset; petiitque, ud ad illam conficiendam,

A dam, felicemque exitum a Domino impetrandum, sacratissimum Missæ sacrificium offerre Deo dignaretur.

ex prædictione S. Ignatii, miris modis. f

240 Fecit Ignatius, quod rogabatur, ipso die natali beatæ Mariæ; Jacoboque rescripsit: Feci *f* quod rogasti: esto bono animo, nec te hæc res sollicitum habeat, sed confectam puta. Nec fefellit eventus. Octavo post Sacrificium die, frequens senatus ea de re habitus est, et omnibus omnium fere sententiis possessio nostris adjudicata. Permirus autem illius reipub. peritis videbatur, et inusitatus, tantus frequentissimi senatus, pro peregrinis adversus civem consensus. Atque ut ejusmodi eventus Deo, non hominibus tribueretur; quo die relatum ad senatum de hac re est, probatissimi senatores, qui nostras partes agebant, eo die senatum non venerunt: ne quid homines sibi de divina laude decerperent, et nos non hominibus, sed Deo niti disceremus: qui etiam salutaria effecit, quæ in perniciem ab adversariis parabantur. Nam cum jactata de nobis, qui in collegio Patavino eramus, multa ab adversariis essent, ut nos in periculi suspicionem adducerent, senatus decreto in nostram vitam inquisitum diligenter est: eaque ab [iis], quibus B mandatum erat, inventa et scripta sunt ad senatum, quæ nos suspicione liberarent, et Societatem nostram probitatis testimonio commendarent.

Qua occasione nostri in Belgicam sint ingressi.

241 Eodem anno 1542 in Galliam Belgicam nostri, non tam sua voluntate quam necessitate quadam sunt ingressi: nam cum bellum inter Carolum V imperatorem, et Franciscum Galliarum regem repente exarsisset, Hispani omnes, Flandrique, qui in Gallia versabantur, Gallia excedere jussi sunt: quo tempore, quindecim sexdecimve de Societate, partim Itali, partim Hispani, Lutetiæ Parisiorum litteris dabamus operam. Ex quibus, ut regio edicto satisfieret, Italis Lutetiæ remanentibus, Hispani in Belgicam, amicam provinciam, duce Hieronymo Domeneco *g*, ac moderatore, profecti, et studia litterarum in Lovaniensi academia sumus prosequuti. Ibi vero tantum exemplo a nostris, et Francisci Stradæ Latinis concionibus effectum est, ut multi studiosi egregiique adolescentes, et viri doctrina atque auctoritate nobiles, nostrum institutum avide arriperent: quos magister Petrus Faber ab Hispania reversus, ex superiore Germania in inferiorem descendens, suis consiliis postea C confirmavit. Et hoc quidem propagatæ in provincia Belgica Societatis semen et origo est *h*.

CAPUT VII.

Confirmatur denuo Societas, et tollitur restrictio admittendorum:

242 Animadvertens igitur Ignatius, non modo præclaros adolescentes ad Societatem animum adjicere, verum etiam viros graves atque eruditos, collegiaque, in quibus alerentur, institui, magnum fructum a suis edi: neque tamen sibi per summi Pontificis decretum licere, omnes, qui a Deo vocarentur, in Societatem, professione edita cooptare; a Christi Vicario contendit, ut Societatem ipsam denuo confirmare dignaretur, dilatareque contractum illum ac brevem numerum, quem in prima Societatis approbatione, nostris admittendis circumsepserat. Quod utique Pontifex (sicut dictum est) anno 1543 pridie Idus Martias, magna voluntate fecit: cum patres nostros, vita, doctrinaque sua, uberes Ecclesiæ Christi fructus tulisse intelligeret, uberiores etiam laturos speraret. Ex quo tempore, magnum Societas nostra incrementum cepit. Interea, cum semen illud, quod Petrus Faber ac Jacobus Laines in Parmensi solo sparserant, feliciter adolesceret, multique essent sacerdotes, illorum studio discipuli, socii voluntate, qui, quod illi plantarant, ipsi rigarent atque excolerent, et Parmæ magna pietatis accessio quotidie fieret: inimicus homo per concionatorem quemdam hæreticum zizania superseminare conatus est: qui multa impia, atque hæretica ex suggesto jactavit: et sacerdotes illos, quorum vitam, doctrinamque obstare sibi intelligebat, falsi criminis invidia onerare aggressus est. A. PETRO RIBADENEIRA.

frustraque in suspicionem erroris vocatur.

243 Itaque gravis in illos (quamvis prorsus innoxios) quos Contemplantes vocabant, tempestas coorta est, quæ in nostrum etiam nomen erupit. Nam etsi illi benevolentia tantum nostri erant, et imitatione magis, quam professione: in nos tamen quasi in auctores, conferebatur culpa, aut nobiscum certe communicabatur. Ignatius igitur curavit in primis, ut summus Pontifex, quod Parmæ gestum erat, intelligeret. Qua re permotus (ut par erat) graviter Pontifex, et aliis contagionibus malorum admonitus, quæ in nonnullis Italiæ civitatibus serpere quotidie magis nuntiabantur; ex universo Cardinalium collegio sex omnino delegit, qui summa cum potestate in hæreticos inquirerent, et in perenni quadam vigilia adversus ecclesiæ hostes essent. Quod præclarum inventum, non Urbi solum, sed Italiæ E etiam universæ exstitit salutare. Illud etiam acriter pugnavit Ignatius, ut, quæ in sacerdotes illos conjiciebantur, ea judicio excuterentur, ac ferrentur in lucem, ne qua ex silentio infamiæ nota illorum vitæ, nostroque nomini inureretur: quod, multis repugnantibus atque obnitentibus, tandem vicit. Ergo illi, sententia pronuntiata a Ludovico Milanesio, protonotario Apostolico, ac Vicelegato, omni criminis suspicione liberati sunt.

CAP. VIII.

Collegii Complutensis exordia

244 Ex eorum numero, quos Roma ab Ignatio, anno 1541 ad Conimbricense collegium constituendum missos fuisse diximus, Franciscus Villanova fuit. Qui cum ex longi itineris laboribus incommoda uteretur valetudine, medicorum consilio, et patrum nostrorum voluntate, ut cœlum mutaret, Complutum venit. Ubi utcumque ex morbo confirmatus, sedem Ignatii jussu fixit; et homo natu grandis, ad grammatices studium aggressus, verborum inflexiones atque nominum meditari cœpit, et puerilia rudimenta studiose devorare. Quo in labore duos annos posuit, summa inopia et tolerantia, rerumque humanarum contemptione; sed pari vel hominum admiratione, vel fructu. Nam homo litterarum rudis, F conditione humilis, ignotus nomine, doctissimos gravissimosque viros, in nobilissima academia consuetudine ita sibi devinxit, ut spiritum hominis, prudentiamque admirati, ad illum de rebus suis referrent; illum sibi magistrum exercendæ pietatis adsciscerent, illum ducem sequerentur; plusque illi auctoritatis apud bonos adderet virtutis opinio, quam inopia adimeret doctrinæ.

ac progressus.

245 Adjuncti sunt paulo post tres alii, quorum exemplo commoti scholastici nonnulli, ad nostræ institutum Societatis, animum applicuerunt. Qui quidem molestiis perfuncti sunt multis, et rei novitate, et falsi criminis suspicione commotis. Qua suspicione nostri, cognita veritate, publico M. Velæ, academiæ rectoris, testimonio liberati sunt; resque cum aliorum benignitate, tum vero doctoris Vergaræ in primis, canonici Conchensis, studio ac beneficentia eo progressa est, ut commodum numerosumque collegium Compluti habeamus. Ex quo longum sane esset enumerare, quot vel maximis ingeniis adolescentes, præstantique scientiæ ac virtutis spe, vel viri sapientiæ

A. PETRO RIBADENEIRA.

sapientiæ prudentiæque laude clari, Societatem nostram sint ingressi: ut mihi quidem Complutense collegium, principium constituendæ propagandæque in Hispaniarum provinciis Societatis, et quasi seminarium præcipuum fuisse videatur *i*.

ANNOTATA.

a *De ejus erga Societatem meritis, ac grato erga ipsum Ignatii animo agit Comm.* § 65.

b *De eo, ac primo ejus lapide meminit Sacchinus part* III, *lib.* IV, *num.* 142. *Vide etiam Ciaconium tom.* III, *col.* 560.

c *Meminit de eo Ughellus Italiæ sacræ tom.* I, *col.* * 142.

d *Sacchinus paulo ante citatus scribit de ædificationis progressu, ad an.* 1568, *num.* 140.

e *Erat quippe ejus frater, ex mox dicendis.*

f *In archivo nostro Romano est epistola* S. Ignatii *tota autographa ad Lainium Venetiis commorantem Hispanice scripta; e cujus apographo hæc verto:* Ego hoc die Dominæ nostræ natali celebravi, Missam applicans magnifico domino Joanni, ut... recenter nasceretur in spiritu, divina majestate justum ac rectum ei dante judicium in eo, quod prætendere videtur: illud quippe non obtinens, sicut ego sine dubitatione mihi persuadeo, et in cœlo et in terra non parum perdet. Id quod cum mihi dolet in quolibet, prout debet, proximo, tum multo magis, quia est frater domini nostri Prioris *etc.*

g. *Vir in Societate notissimus; ad quam accessit Parmæ non sine difficultate, ex Orlandino lib.* II, *num.* 77. *Romæ accepi apographum* testimonium Vicarii generalis Parmensis, quod D. Joannes Hieronymus Domenec, canonicus Valentinensis, sua sponte, nec deceptus adhæserit Petro Fabro, et Jacobo Laynez. *Signatur:* Datum Parmæ in episcopali palatio, die 27 mensis Januarii 1540. Marcellus Vicarius. Ch. de Turre notarius. *Inter alia autem, quæ laudatus vir obivit, munia, præfuit provinciæ Siculæ anno* 1553; *ex Orlandino lib.* XIII, *num.* 19.

h *Res nostras Lovanienses, memorat Orlandinus lib.* IV, *num.* 37 *et seqq. Videri etiam potest lib.* III, *num.* 75.

i *Idem auctor de istius collegii exordio scribit ad an.* 1543, *lib.* IV, *num.* 54. *Viros in illo insignes laudavi in Commentario* § 14, *num.* 132.

CAPUT XVI

Pia Romæ opera; varia collegia; obitus P. Petri Fabri.

Cap. IX. Sanctus urget Decretalem Innocentii III,

Sed non modo domesticarum rerum et universæ Societatis sollicitudinem gerebat Ignatius; verum etiam curæ et cogitationis suæ, quam poterat, partem, in externorum utilitates derivabat. Quamobrem multa, quæ consuetudine inoleverant vitia, abolenda; multa in Urbe instituenda curavit, quæ cum hominum essent salute conjuncta: illud in primis, ut Decretalis Innocentii III, hominum vitæ maxime necessaria et salutaris, instauraretur *a*: qua nimirum cavetur, ne medici corpori curando manum prius admoveant, quam ægrotantis anima confessione curata sit: mitigata tamen illius decreti severitate, eaque moderatione adhibita ut uno atque altero die medicus ægris adesse possit; tertio vero nullo modo, nisi prius confessi sint. Quod quidem decretum sanctissimus Pius quintus, sui pontificatus initio, severiobus etiam legibus in perpetuum sanxit.

Judæorum saluti

247 Præterea cum in Urbe tanta Judæorum esset turba, nullus tamen locus erat, quo se reciperent ii, si qui forte, quod super cor eorum adhuc positum est, Dei misericordia sublato velamine, ad Christi lucem sese converterent; nulli doctores certi, qui illos ad Ecclesiæ gremium venientes erudirent, nulli reditus ad sublevandam eorum inopiam constituti. Ergo ne tantus periret fructus, eos ex nostris angustiis, domi nostræ aliquot annos sustentare, erudire, et in certo genere vitæ collocare non dubitavit Ignatius: multique ex Judæis vel caritate nostrorum allecti, vel exemplo suorum commoti, ad Christum conversi sunt: in quorum numero etiam fuerunt Judæorum primarii, qui ad Christianam fidem amplificandam, momenti plurimum attulerunt. Vehementer enim revincebant Judæos, ostendentes per Scripturas, esse Christum Jesum. Verum ne hæc utilitas exigui temporis esse, in eam rem diligentiam suam navavit Ignatius, ut locus in Urbe constitueretur, qui Cathechumenenis recipiendis esset, sustentandisque accommodatus: quod magnis laboribus tandem perfecit.

impense consulit;

248 Et quo mollior illis ad Christum via esset, a Paulo III Pont. Max. impetravit, ne quid suarum rerum amitterent, neve detrimento Christi fides iis esset, qui Christum salvatorem agnoscerent: imo vero Judæorum liberis, ad Christum contra parentum voluntatem venientibus, bona ipsorum omnia integra omnino essent: et quæ ab illis usuris fuissent parta, quoram justi domini ignorarentur, atque idcirco per manus Ecclesia essent in pios usus convertenda, Judæis ipsis ad sanctissimam religionem conversis, in suscepti baptismatis gratiam tribuerentur. Ad quæ illud etiam deinceps a Julio III, ac Paulo IV præclare additum est, ut singulæ Italiæ Judæorum synagogæ, certam pecuniæ summam ad eos alendos, qui ex Judaica perfidia evadunt, huic Catechumenorum domui quotannis impendant: multaque alia ad illos vel invitandos, vel in Christi fide retinendos, sapientissime constituta sunt. Ex quo magnus aditus apertus est ad illius gentis salutem, multique se ex reliquiis et fæce illa Israel ad Christum adjunxerunt.

uti et mulierum impudicarum

249 Ad hæc, magna Romæ mulierculararum earum visebatur multitudo, quæ ex prostituta pudicitia quæstum faciebant (major enim per id tempus, morum in Urbe licentia, quæ sanctissimorum Pontificum vigilantia, severis postea legibus compressa est) et Urbs ipsa meretriciis sordibus obsolescebat: erantque istiusmodi mulierculararum nonnullæ, quæ divino instinctu cuperent aliquando se ex impura illa flagitiorum voragine in portum salutis recipere. Ad quas alendas, divæ Magdalenæ (Conversarum vulgo appellant) cœnobium est institutum. Sed ea tamen lege venientes admittuntur, si perpetuæ se religioni consecrent, et illius limen eo animo ingrediantur, ut ex illo pedem nusquam efferre constituant. Quo minus late patent ejus cœnobii fructus: nam permultæ ex iis nuptæ sunt, quæ hoc perfugio excluduntur; quibus tamen locus aliquis dandus est, quo se recipiant, dum maritis reconciliantur, ut a vitæ honestate, quam petunt, absit periculum.

emendationi;

250 Porro aliæ emergere quidem ex fæcibus illis vellent; sed non continuo se diuturnæ pœnitentiæ

A nitentiæ dedere : neque si ut pessima fugiant paratæ sunt, sectari idcirco optima concupiscunt: quibus receptum ad tempus dari cœnobii illius leges non sinunt. Ignatius igitur, ut omnium saluti consuleret, et ne qua esset, quæ victus quærendi difficultatem suæ turpitudini prætexeret, locum peropportunum instituendum curavit, quod omnium esset commune perfugium. Cum igitur hoc suum laudabile et præstantis operis concilium principibus multis viris, ac feminis communicasset, quorum auctoritate ac benignitate conficeretur; operam suam illi quidem sunt facultatesque polliciti, si quis inveniretur, qui ejus rei perficiendæ princeps et auctor esse vellet. Volebat enim quisque gloriosi operis comitem se potius aliorum præbere, quam ducem. Sed cum hac recusatione diem ex die duci videret Ignatius, et pium opus impediri; ut omnem diabolo eximendi tempus occasionem præcideret, hanc rationem excogitavit.

in cœnobio S. Marthæ:

251 Ex area quadam nostra, quæ Romæ ante templum nostrum est, Petrus Codacius, domus nostræ procurator, eo ipso tempore effodiendos curaverat ingentes lapides ex antiquæ Urbis ruinis. Tum Ignatius Codatio ait : Vendito lapides, B Petre, summamque ex eis centum aureorum mihi conficito. Fecit ille, in magna nostrorum inopia, quod fuerat jussus. Hanc pecuniam Ignatius primus omnium, in opus eximium contulit. Si nemo est(inquit,) qui anteire velit, me ducem sequatur. Subsecuti sunt reliqui : et ita in æde divæ Marthæ opus eximium inchoatum est, et perfectum; sodalitasque instituta, cui a Gratia beatæ Mariæ nomen est inditum. In hoc autem divæ Marthæ cœnobium, mulierculas a turpi quæstu abductas ipsemet sæpenumero, ne perirent, vel in matronæ alicujus honestæ domum, instituendas ad virtutis studium, id ætatis vir, et Generalis Præpositus deducebat. Quo in genere, Leonorœ Osoriæ (ea Joannis Vegæ Cæsarei apud Pontificem legati erat uxor) pietas atque benignitas in primis enituit. Cum autem Ignatio objiceretur, in curandis hujusmodi mulierculis male operam poni, quippe quæ in vitiis jam occalluissent, facileque reverterentur ad vomitum: Minime sane, inquit Ignatius : sed si omnibus meæ vitæ curis atque laboribus id possim efficere, ut vel unam noctem peccato vacuam præterire istarum aliqua velit; omnes ego quidem nervos contendam, ut vel illo tam exiguo tempore C Deus ac Dominus noster non offendatur, etiamsi sciam, illam statim ad ingenium redituram.

pro orphanis ac puellis periclitantibus etiam sollicitus.

252 Orphanorum etiam solitudini ut consuleretur, multum laboravit; itaque ejus etiam opera, duæ habitationes in Urbe sunt constitutæ, in quibus pueri et puellæ parentum orbati præsidio, ac vitæ commodis destituti, a periculis eripiuntur ætatis, et ab inopiæ molestiis, et separatim moribus, doctrina, artibus instituuntur. Illud etiam excogitavit, in lubrico versanti virginum pudicitiæ qua ratione succurreret : ne videlicet puellaris castitas, aut matrum turpitudine incuriave defloresceret, aut paupertate. Quamobrem præclarum, omnique laude dignum cœnobium constructum est S. Catharinæ, ut vulgo vocant, De Funariis; in quod, tamquam in asylum arcemque transferuntur adolescentulæ, quæ in periculo pudicitiæ versantur. Et hæc quidem Ignatius Romæ, et alia id genus nonnulla, ad proximorum salutem effecit.

253 In iis autem operibus constituendis hanc servabat rationem. Consilium suum cum certis hominibus, gravibus, prudentibus, et ad omnem caritatem propensis, communicabat ; e quibus Jacobus Crescentius, nobilis Romanus, intimus Ignatii amicus, et ad omnem pietatem semper propensus : Franciscus item Vanutius, Pontificis summi eleemosynarius : Laurentius Castellus, aliique nonnulli præstabant; quibus consiliariis Ignatius, adjutoribusque usus est. Rebus inter ipsos agitatis, compositisque, opus ipsum primariis viris, locupletibus, benignis proponebatur, quorum opibus, atque auctoritate niteretur : in primisque aliquis S. R. E. Cardinalis deligebatur, qui ad patrocinium ejus operis suscipiendum, videretur aptissimus. Constituta deinde sodalitate, sancitis legibus, totius gubernationis ordine, rationeque præscripta; cum jam suam operam minus esse necessariam intelligeret, vigiliam suam aliis tradebat Ignatius, seque sensim ad alia æque utilia inchoanda convertebat. Neque enim otiosa esse illius caritas poterat, sed semper novum aliquid meditabatur, hominibus salutare.

A. Petro Ribadeneira

Exponitur modus, quem Sanctus adhibebat.

Caput x.

Collegium Valentinum, Vallisoletanum,

254 Dum hæc Romæ Ignatius ageret, totus in Dei gloriam intentus, Deus ejus gerebat curam, te res Societatis propagabat, movebatque hominum animos, nostrorum patrum integritate, ac caritatis studio excitatos, ut eos aut expeterent E benevole, aut accersitos studiose retinerent, et apud se certis in sedibus collocarent. Et quamvis omnibus, qui petebant, satisfieri, in tanta nostrorum paucitate non poterat; conabatur tamen Ignatius Dei gratiam non negligere; sed eos ipsos, quos habebat, in ea loca dispergere ac distribuere, in quibus vel propter ipsorum locorum opportunitatem ac naturam, vel propter civium ingenium, et in nostros benevolentiam, uberiores fructus sperabantur. Cum igitur Hieronymus Domenecus, civis Valentinus, non solum se (quod multo antea fecerat) sed sua omnia etiam Societati consecrare, et collegium ex suis redditibus Valentiæ inchoare statuisset; Ignatius illius civitatis amplitudinem et nobilitatem, ac gymnasii celebritatem secum reputans, et vicinorum oppidorum ac pagorum copiam, ad quos excursiones facere nostri possent, et apud illos utiliter aliquando versari, Jacobum Mironem (qui Lutetia Parisiorum anno 1541 Conimbricam venerat, et ejus civitatis collegio aliquamdiu præfuerat,) aliosque nonnullos anno 1544 Valentiam destinavit, ut Valentini collegii ponerent fundamenta. Quod illi quidem fideliter præ- F stiterunt. Anno vero 1545 diplomate a summa Pontifice impetrato, certis reditibus constitutum est collegium illud, quod et copioso optimorum juvenum in Societatem ingredientium proventu, et ipsorum civium fructu, hactenus Dei benignitate semper floruit.

ac Gandiense

255 Eodem tempore Petrus Faber, et Antonius Araoz, in comitatu Mariæ, Joannis III, Lusitaniæ regis, filiæ (quæ Philippo Hispaniarum principi nupserat) regis jussu, ex Lusitania in Castellam profecti sunt : et Pinciæ commorantes, ejus collegii prima fundamenta jecerunt. Quod initio quidem tenue ac perangustum, ita postea amplificatum est, ut propter ejus oppidi magnitudinem ac frequentiam, et eos, qui percipiuntur fructus, ad collegium domus etiam professorum addita sit. Sed etiam in oppido Gandiæ, Valentiæ vicino, soli amœnitate præstanti, hoc ipso tempore collegium nobis inchoatum est : quod ejus oppidi dux D. Franciscus Borgia, eximia Societatis opinione, ac benevolentia incitatus,

A. PETRO RIBADENEIRA.

tus, a fundamentis erexit, et idoneo loco, et ad populi commoditatem, et domesticam nostrorum quietem ac relaxationem peropportuno, perpetuis fructibus stabilivit, temploque exornavit: missique sunt Roma ab Ignatio anno 1545 ex nostris quinque, qui cum aliis in Hispania se conjungerent, et primi Gandiense collegium habitarent.

CAPUT XI. *P. Petri Fabri natales, educatio*

256 Gandiensis collegii suasor in primis, atque adjutor exstitit magister Petrus Faber, qui Romæ anno 1546 Kalend. Augusti, quo die beati Petri Apostolorum principis Vincula celebrantur, ex hac vita migravit ad Dominum. Vir plane admirabilis, qui in Allobrogibus, pago Vilareto diœcesis Gebennensis, anno 1506 humili loco natus est, parentibus quidem agricolis, sed piis; quorum ille vestigiis insistens, tanta jam inde ab ineunte ætate religionis indicia præbuit, ut singulariter a Deo electus esse videretur. Nam et septimo ætatis anno eximios quosdam ad pietatem sensit instinctus, et duodecimo, conservandæ castitatis præclaro quodam incensus studio, ejusdem votum in agro emisit, et tam ardenti in sapientiæ studium incitatus est desiderio, ut contra voluntatem suam pater, a pastoritia illum
B cura, pecorisque custodia, ad litterarum ludum traducere cogeretur. Quo in ludo, optimæ indolis, excellentisque ingenii specimen edidit: grammaticisque mediocriter eruditus, Lutetiam Parisiorum, undevigesimum annum agens, profectus est.

progressus in philosophia, accessus ad Ignatium, expeditiones;

257 Ibi post philosophiæ curriculum feliciter emensum, magistrali laurea insignitus, cum magnis scrupulorum stimulis conficeretur, et vel in desertum locum se abdere, radicibusque victitare, vel alia æque gravia, ad eum depellendum angorem, sibi proponeret; neque tamen ulla in re ejus animus acquiesceret; in Ignatium incidit (quemadmodum diximus) a quo liberatus omnino, et ad ejus vitæ cursum, quem postea socii omnes sunt ingressi, primus adductus est. Confectis studiis, in Italiam dux reliquorum venit. Roma deinde Parmam primum, tum in Germaniam a summo Pontifice missus est, postea etiam cum D. Ortizio in Hispaniam; haud ita multa post revocatus iterum est in Germaniam. Qua in provincia insigni doctrina, vitæ gravitate, atque prudentia, Catholicorum principum animos mirifice sibi obligavit. Pergratus ille fuit Alberto
b Cardinali Maguntino *b*, apud quem diutius habi-
C tavit, Psalmosque Davidicos in schola theologica Maguntiæ est interpretatus: gratus Othoni Car-
c dinali Augustano *c*, episcopo tunc Spirensi, multisque magnatibus, principibusque Catholicis.

hæreticorum confutationes, P. Petri Canisii lucrum.

258 Hæreticorum furorem vehementer repressit, ac cum illorum antesignanis et magistris, in primisque cum Bucero, sæpenumero est congressus, tam acriter ac fortiter, ut (nisi illi obduruissent) fidem, quam ipse profitebatur, facile illis probare potuisset. Admirabilem pro hæresiarchis, totaque Germania orandi spiritum a Domino acceperat, sentiebatque, ac vero aperte etiam prædicabat, Catholicam religionem suæ integritati, atque pristino splendori tum demum restituendam, cum quorumdam bonorum sanguine, Dei ira primum esset placata. Ex Germa-
d nis *d*, Pet. Canisium, hominis fama excitatum, atque ipsum videndi desiderio Maguntiam Colonia profectum, Christo lucrifecit, Societatique primum
e adjunxit *e*. Hospitem suum Maguntinum, Cartusianum effecit. Coloniæ multas sæpe conciones Latinas habuit, non solum in sacrorum hominum conventibus, sed etiam in tota academia; easque D
mira et gravi pietate conditas. In templo vero D. Ursulæ, locum sacrum (quem verissime Auream cameram vocant) beatissimarum Virginum ossibus atque reliquiis refertissimum, ac cœlestem quemdam odorem spirantem, humi abjectus diu multumque venerabatur. Ubi inter sacrificandum, sicut alias sæpe, illustres divinis de rebus cognitiones accepit.

Contemnit calumnias et maledicta pro gloria Dei, magna in veneratione habitus.

259 Infracto semper pectore perversorum hominum calumnias, furiosorum minas, obstrepentium maledicta contempsit: denique nostræ Societatis bonum odorem ubique sparsit: eique in nobilissimam illam et religiosissimam olim provinciam, viam aperuit, in qua ipse seminavit cum lacrymis, quæ posteri cum exultatione meterent, Ejus exemplo permoti monachi Cartusiani, in publico conventu, universam nostram Societatem, omnium bonorum operum, meritorumque suorum fecere participem *f*. In Belgica deinceps *f*
provincia, Lusitania, Castella, Hispania tota, omnibus, quibuscum vixit, venerationi fuit. Postremo dum ex Hispania, ut Tridentino concilio adsit, a Pontifice Maximo accersitus, anni tempore gravissimo Urbem ingreditur, celeriter E
in morbum incidit, brevique extinctus est *g*. Sed *g*
ejus jacturam Jacobus Laines, atque Alfonsus Salmeron resarcierunt, in eodem concilio *h* Pon- *h*
tificis Max. nomine jam tum commorantes.

Aliæ ejus dotes ex epistola,

260 Fuit Faber omnino vir maxime pius, eruditus, spirituum discretione excellens, sanitatum dono ornatus, orandi meditandique assiduitate præstans *i*: tantæ vero abstinentiæ, ut *i*
aliquando sex totos dies *k* cibi potusque nihil sum- *k*
pserit. Obedientiæ in primis cultor et tenax, sui contemptor egregius, Dei gloriæ, hominumque salutis cupidissimus: familiari, quotidianoque sermone ad permovendos animos in primis efficax; gravitate morum, et suavitate quadam solida venerabilis. Divinis illustrationibus mirifice abundabat. Id tum ex libello quodam liquet, quem quasi commentarium de ejusmodi rebus scripsit: tum ex iis litteris, quas ex Germania anno 1542 Venetias ad P. Jacobum Lainem eodem spiritu, et caritate et consuetudine sibi conjunctissimum, quasi ad alterum se, fraterne misit. Quarum litterarum particulam, in qua de se loquitur, ut plenius hoc intelligatur, adscribendam duximus: Utinam (inquit) tibi, frater carissime, explicare possem, quæ et quanta bona, ex quo abs te Placentia digressus sum, usque ad F
hunc diem, et animam meam intraverint, et in ea permanserint; quæ cognoverim, quæ senserim in iis, quæ ad Deum, quæque ad sacratissimam ejus Matrem pertinent, et ad beatissimos tum angelos, tum animas, quæ vel in cœlo, vel in purgatorio sunt. Interiora vero mea quid referam; elevationes et depresssiones meas, introitus in me, et exitus ex me; quomodo didicerim mundare corpus, et animam, et spiritum; purificare cor meum, et, rejectis impedimentis, præparare, ut divinarum gratiarum liquores recipiat, retineat, conservet: petendo ad omnia hæc diversa dona, quærendo, pulsando?

quam dedit ad P. Lainium, memorantur.

261 De iis vero, quæ ad proximum spectant, non minus multa possent dici, in quibus Dominus Deus modos mihi et vias dedit, veritates ostendit et vitas, ut illum cognoscam, illi de bonis congaudeam, de malis compatiar in Christo, illum amem, illum feram, illum patiar, et illi compatiar, pro illo gratias et agam, et petam, et veniam ac remissionem quæram, et excusatio-

nes

A nes inveniam, et coram Deo, et Sanctis ejus bona de illo, ac pro illo loquar. In summa, Jacobe, frater carissime, numquam ego, non dicam factis aut verbis exsequi; sed neque cogitatione possim comprehendere, quæ beneficia in me Deus meus contulit, et conferre paratus est, meas contritiones alligans, sanans omnes meas infirmitates, delens meas iniquitates: ipsi gloria. Amen: ipsi laus, ipsi honor, et benedictio ab omni creatura. Ego quidem dico, Amen: sed et tu etiam (obsecro) de hoc fratre tuo illum laudato, illi benedicito, quod ego de universa Societate, et de misericordia Domini tam abundanti, hactenus super illam effusa, facere quotidie non desisto. Hæc ille.

Ipsius ex morte jactura resarcienda prædicitur ab Ignatio per Franc. Borgiam.

262 Cum vero ex nostris nonnulli tanti patris obitu mœrerent, cujus vita plurimum Societati contulisse, plura adhuc conferre posse videretur, ad illos Ignatius: Nihil est, inquit, quod doleamus: sarciet enim hanc nobis jacturam Dominus, alterumque pro hoc Societati Fabrum dabit, qui ejus res multo etiam magis et augeat, et illustret. Quod quidem ita certe factum est. Nam dux Gandiæ D. Franciscus Borgia, collegium nostris Gandiæ exædificasse non contentus, se ipsum lapidem vivum Christo, in spiritalis ædificii structuram, offerre constituit. B Itaque ad Ignatium scripsit, statuisse nuntium se mundo remittere, et nudum Christum, nudum in Societate sequi: professionemque *l* post mortem Fabri primus omnium emisit *m*: ut ei suffectus, ejusque locum subiisse omnino videretur. Quantum vero incrementi, insigni sanctitate non minus quam nobilitate, hujus viri exemplo et cura res Societatis acceperint, nemo est qui ignoret: cum tot ejus opera collegia constituta, tot adolescentes eximia indole, tot matura gravitate senes, tot viros vel sanguine, vel doctrina clarissimos, ejus exemplo commotos, in Societate videamus. Et hæc quidem antequam Præpositus esset Generalis.

ANNOTATA.

a *Obnixe id curavit Sanctus, ex Commentario* § 36, *a num.* 374.

b *De Alberto Brandeburgensi, primum Magdeburgensi, deinde Moguntino archiep., Ciaconius tom.* III, *col.* 413.

c *Summo Societatis æstimatori: uti videsis* C *ibidem a col.* 693.

d *Inferioribus nempe, seu Belgis; qualis fuit Canisius, Neomagi natus.*

e *Anno* 1543*; secundum Commentarium* § 37.

f *De hac re pluribus capite proxime sequente.*

g *Concilio itaque Tridentino haud interfuit. Vide Commentarium* § 41, *num.* 423.

h *Monita illis a Sancto data, quando eo se primum contulere, anno* 1545, *habeo inter documenta nostra Romana: in quibus scribitur, ea haberi in libro* de Recuerdos, *seu* Memoriali *P. Polanci ac P. Ribadeneiræ pag.* 104 *et seqq. At videsis Orlandinum lib.* V, *a num.* 23.

i *Excelluit in tradendis Exercitiis spiritualibus. Vide Commentarium* § 8 *num.* 76.

k *Hoc confirmatur ex Orlandino citato supra in annotat. ad cap.* III, *lit.* g.

l *Apographum professionis ex archivo nostro Romano, P. Ignatius Pinius huc misit, quæ exscripta, inquit,* manu patris Polanci: ipsa autem professio authentica est exarata cifris, et sic missa S. Ignatio soli: nempe ne posset innotescere aliis; cum S. Franciscus Borgia necdum mutasset vestes, nec negotia familiæ expediisset. A. PETRO RIBADENEIRA.

m *Die S. Ignatii mart. prima Febr. anno* 1548, *secundum apographum Romanum, de quo jamjam dixi; sed in nostri sancti Patris Vita Matritensi anni* 1594, *lib.* III, *cap.* II*; nec non in Vita S. Francisci Borgiæ, ibidem loci, eodem anno atque auctore edita lib.* I, *cap.* XVII *signatur annus* 1547.

CAPUT XVII.

PP. Cartusiani mirifice erga Societatem affecti; malefacta pro benefactis S. Ignatio repensa; Societas a cura feminarum liberata; aditus ad honores ecclesiasticos præclusus.

CAP. XII. Affectus PP. Cartusianorum erga Societatem.

E Et quoniam de præclaro Ordinis Cartusiensis erga Societatem studio atque benevolentia mentionem fecimus, non erit abs re, sigillatim ea referre, quæ ad sanctissimi Ordinis de Societate existimationem, atque testimonium pertinent. Nam qui hæc leget, intelliget profecto, quam suavem probitatis, ac sanctimoniæ odorem, nostri patres ab ipso Societatis initio ubique sparserint, quantamque sui admirationem excitaverint: et eorum filii dabunt operam, ut optimorum parentum vestigiis insistant: et universa Societas gratissimam se exhibere conabitur religiosis patribus Cartusiensibus, a quibus se tot caritatis atque fraternitatis vinculis obstrictam videt, eosque pro sua tenuitate, quam simillimo munere remunerari. Tanta igitur P. Petri Fabri erat morum gravitas, et vitæ integritas, ut omnes ad sui admirationem alliceret: ex quo Colonienses patres Cartusianos *a* ita cepit, ut sponte sua cum reverendissimo P. Petro de Sardis *b*, magnæ Cartusiæ supremo, Generalique Priore agerent, et in publico conventu, qui anno Domini 1544 habitus est, curarent, ut Ordo Cartusianus cum universa Societate sanctissimam quamdam amicitiam contrahere, nosque in partem bonorum suorum omnium, et quasi hereditatis admitteret. Quod quidem factum est summa animorum consensione, F et maxima patrum illorum benevolentia, sicut ex iis litteris, quas hic subjiciam, manifestum fiet:

liquet ex litteris eorum publicis.

264 Frater Petrus, humilis prior majoris Cartusiæ, ceterique definitores capituli generalis, Ordinis Cartusiensis, reverendo in Christo Patri, ac devotis viris dominis Ignatio Præposito, suisque fratribus novæ Societatis nominis Jesu, ubilibet locorum constitutis, salutem, quam præparavit Deus diligentibus se. Audita fama odorifera, fratres in Domino dilectissimi, de vestra exemplari conversatione, salutari doctrina, et voluntaria paupertate, ceterisque virtutibus, quibus in tenebris nostri deplorandi seculi refulgentes, perhibemini homines in via perditionis errantes ad arctam viam salutis revocare, vacillantes stabilire, stantesque ad proficiendum in virtutibus stimulare, et magnum in Domino Ecclesiæ Catholicæ fructum afferre: gavisi sumus in Domino, gratias illi agentes, quod in tanta desolatæ Ecclesiæ suæ calamitate, qua premimur, excitare dignatus est, et mittere novos operarios in vineam suam.

A. PETRO RIBADENEIRA.

suam, recordatus misericordiæ suæ. In quo quidem sancto opere, cupientes vobis pro nostro modulo cooperari, fraternitatem vestram obsecramus, per caritatem ejus, qui pro nobis non dubitavit animam suam ponere, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis: sed in sancto proposito perseverantes, in omnibus exhibeatis vos, sicut Dei ministros, in multa patientia, non deficientes inter labores, pericula et persecutiones, quæ omnibus pie vivere volentibus occurrere solent: tempore enim suo metetis non deficientes. Et nos, fratres, si quid poterimus apud Dominum, divinis Sacrificiis, orationibus, abstinentiis, ceterisque piis exercitiis, quorum omnium vobis et successoribus vestris, in vita pariter et post mortem, singularem concedimus participationem, vestris piis conatibus libenter cooperabimur in Domino, postulantes, ut nos vicissim in orationum et bonorum participatione commendatos suscipere dignemini. Datis Cartusiæ sub sigillo nostro, anno Domini 1544 feria 5 post Dominicam Cantate. Sedente nostro capitulo generali. SIGILLETUR. Pater Prior Cartusiæ.

B

CAP. XIII. *Muliere impudico cuidam subducta, turpiter traducitur Ignatius: sed frustra.* c

265 Firmata hunc in modum Societate, magnæ et turbulentæ procellæ ad eam labefactandam sunt excitatæ. Romæ quidam uxorem marito eripuerat: hanc Ignatius a consuetudine illius in D. Marthæ nuper institutam domum transferendam curavit. Hoc factum ille, quod mulierem misere deperiret, ægerrime tulit: et ut erat vir *c* acer ac ferox, et in ipsum sanctæ Marthæ cœnobium furere nocturnis lapidationibus cœpit, et in nostros iniquis criminationibus debacchari: multaque in vulgus spargere, quæ non solum falsa essent, sed dictu etiam turpissima. Eoque processit (gratia fortasse, qua valebat plurimum, et auctoritate fretus), nt Ignatii nomen publice insectaretur, et laceraret: et ea nostris per se, et suos coram objiceret, quæ honeste audiri non possent. Famosos præterea libellos confecit, et vulgo jactavit, quibus multa nefaria, et impura, multa impia, et scelerata continebantur: ut nostris vix in publicum prodire, vix cum hominibus de ipsorum salute agere liceret: ita aut conviciis ab improbissimo quoque, aut maledictis excipiebantur. Neque imperitorum modo pervaserat animos hæc infamia, sed virorum etiam principum, et ipsius Pontificis Maximi aures oppleverat. Cui quidem infamiæ ut obviam iret Ignatius, eamque patientia et dissimulatione gliscentem

C

diutius corroborari non sineret, a summo Pontifice impetravit, ut res tota optimis, integerrimisque judicibus mandaretur, et nominatim de his criminationibus quæreretur, quæ ab illo maledice essent in nostros jactatæ. Commissa res est Francisco Michaelio almæ Urbis gubernatori, et Philippo Archinto, ejusdem Urbis Vicario. Illi diligentissime inquirunt, ac perscrutantur omnia: denique sententiam anno Domini 1546 ad 3 Iduum Augusti pronuntiant; nostros non solum infamia liberant, sed laudibus etiam ornant; calumniatori illi silentium indicunt, pœnis propositis ejus petulantiam coercent; in hominem gravius non animadvertunt, et quidem Ignatio ipso deprecatore. Ille tamen Ignatii, nostrique nominis olim exagitator, ubi cæcus ille insani amoris ardor refrixit, et morbus curatus est, palinodiam cecinit: medicum amare cœpit, quem oderat, et beneficiis eos afficere, quos contumeliis affecerat, tam officiose ac prolixe, ut præteritam culpam præsenti benevolentia redemisse videatur.

266 Non minor, atque haud scio, an [non] sævior procella, ex Catechumenorum exstructa domo in Ignatium nostrosque commota est. Illam libido peperit, hanc ambitio, quæ præceps æque, ac demens est. Nam sacerdos *d* quidam illius loci curam gerens, quod sibi adversarium existimaret Ignatium, vel in illa certe cura administranda, ejus consilia videret suis præferri; invidiæ stimulis incitatus, ita exarsit, ut falsis illum odiosisque criminationibus in invidiam vocare, nostrosque infamiæ labe aspergere conaretur. Nam et hæresis calumniam, et auditarum confessionum sacratissima jura violata, et alia, quæ honeste dici non possunt, non est verecundatus objicere: et Ignatium ipsum vivum flammis cremandum jactare. Sed quia divini amoris ille flammis ardebat, languentem hunc miseri hominis impetum, et debilitatum, ne repellendum quidem putavit: sed in silentio. et spe pro illo Deum precari constituit, qui quidem servis suis tacentibus, pro ipsis pugnare solet. Quare hanc injuriam esse inultam non est passus: a Judicibus enim damnatus est, et a divinis perpetuo suspensus, beneficiisque omnibus privatus et officiis, carceri *e* in perpetuum addictus, propter crimina: quæ artificio quodam simulationis aliquamdiu tecta, dies tandem patefecit.

D *Alia procella criminationis depulsa a Societate:* d

e

E

CAP. XIV. *quam Sanctus liberat cura feminarum,*

267 Eodem ferme tempore tentata Societas alia ratione est. Nam feminæ nonnullæ, pietatis retinendæ studio, et perfectionis desiderio flagrantes, a summo Pontifice impetrarunt, sibi ut liceret sub obedientia nostræ Societatis vivere, et votis se Religionis obligare; idque deinceps fecerunt. In harum numero erat Isabella Rosella; quæ cum esset matrona honestissima, et optime de Ignatio merita, ejus visendi desiderio ex Hispania usque Romam venerat: et, ceteris rebus pro nihilo habitis, illius prudentiæ se regendam tradere omnino decreverat. Cujus animo Ignatius vehementer alioquin gratificari cupiens, non potuit tamen hac in re non omni ratione resistere: cum perspiceret, pium quidem esse illius desiderium, sed nobis perincommodum et valde ab instituto Societatis alienum. Quam ejus sententiam, a certa ratione profectam, ipsa deinde experientia comprobavit. Mirum enim est, trium muliercularum gubernatio, quantum illi molestiæ, et occupationis, paucis diebus attulerit.

F *interpellata in hunc finem Pontificis auctoritate,* f

268 Ergo Pontificem Maximum docet *f* quanto ea res impedimento Societati sit futura: orat, obsecratque Pontificem, ut se præsenti molestia, Societatem metu perpetuo liberet: neque permittat nostros homines, aliis in rebus magnis, utilibus, necessariis occupatos, hac mulierum cura minus necessaria implicari. Quod utique Pontifex, rationes Ignatii probans, Societati dedit: litterasque Apostolicas scribi jussit, quibus nostri in perpetuum ab onere monialium eximuntur, et quarumcumque mulierum cura sub obedientia nostrorum in communi, vel alias vivere volentium, anno 1547, 13 Kalend. Junii. Quo non contentus Ignatius, ut locum hunc maxime periculosum communiret, omnesque aditus obstrueret, illud etiam anno 1549, eb eodem Paulo III impetravit, ne curam monialium, seu Religiosarum quarumlibet personarum recipere teneamur per litteras Apostolicas impetratas, velin posterum impetrandas: nisi de indulto illo, et Ordine nostro expressam facientes mentionem. Totidem enim verba Pontificii diplomatis *g* sunt: sapienterque etiam in Constitutionibus Societatem ab ea feminarum cura removit Ignatius honesta

g

A nesta illa quidem, sed nostris occupationibus adversa, minusque ab aliis deserta. Ut vero se ab hoc onere suavius eximeret, ad Isabellam Rosellam, cui multis ejus beneficiis devinctus erat Ignatius, epistolam scripsit Hispanice, quam totidem verbis referam :

ac datis de ea re litteris

269 Venerabili (inquit) D. Isabellæ Rosellæ, matri ac sorori in Christo Domino nostro. Cum vere atque ex animo cupiam studio tuo ad majorem Dei gloriam obsequi, teque in obedientia mea permanentem, ad salutem animæ tuæ perfectionemque dirigere : qua tamen ratione id faciam, haud equidem invenio, Nam et vires me deficiunt, continuis morbis affectum, et tempus, multis magnisque occupationibus districtum atque implicatum, quas rejicere aut prætermittere, cum mei officii propriæ sint, haud sane possum, citra meæ salutis dispendium, ejusque servitutis, quam Christo Domino, ejusque Vicario debeo. Illa præterea ratio exstimulat conscientiam meam ac vehementer urget, quod video, et vere atque ex animo coram Domino judico, peculiarem hanc feminarum curam ac præcipuam, quæ votis nuncupatis sub obedientia nostrorum vivant, huic minimæ Societati nullo modo conve- B nire. Quod, et causas quamobrem ita sentio, Beatissimo Romano Pontifici, aliquot ante mensibus explicavi.

ad feminam optime de se meritam.

270 Quocirca, ad majorem Dei gloriam fore judico (quando mihi per obedientiam licet) hanc provinciam deponere, quam ejusdem obedientiæ præcepto susceperam. Te igitur non pro spiritali filia sub obedientia mea viventem deinceps habebo, sed tamquam bonam piamque matrem, qualem te mihi semper præstitisti, omni officio ac pietate colam, ad majorem Dei ac Domini nostri gloriam. Quam unam intuens atque spectans, et sempiternæ ejus bonitatis laudem et cultum uberiorem tantummodo ante oculos propositum habens, quantum possum et debeo, hanc curam depono (salva semper obedientia) teque committo ac prorsus relinquo prudentissimo judicio, obedientiæ, ac voluntati Sanctissimi D. N. Papæ, orans interim Dominum, ut anima tua in ipso Deo totius consolationis, et veræ pacis auctore, pacem habeat, et divinæ dulcedinis abundantia ad majorem ejus gloriam perfruatur. Romæ Kalend. Octobr. 1546.

h Hæc ille *h*. Qui etiam Ferrariæ, ut nostri curam sacrarum sororum ejus monasterii, quod mater C Ducis fundaverat, ad tempus susciperent, ipsi Duci obnixe postulanti negavit. Et Pinciæ quemdam ex nostris, qui lacrymis feminarum pene coactus, et obedientia victus, persimilem curam acceperat, ubi rescivit Ignatius, deponere jussit.

Cap. xv. *In amovendo episcopatu Tergestino*

271 Iis sedatis tempestatibus, alia gravissima in Societatem commota est : eo periculosior, quo occultior, et blandior, et minus vulgo formidabilis. Nam Ferdinandus Romanorum rex, ut hæreticorum pestem magis quotidie suas in provincias influentem reprimeret, probatissimos quosque viros atque doctissimos conquirebat, qui pastores ecclesiis destitutis præponerentur. Ex *i* quo magistro Claudio Jaio *i*, de cujus integritate, atque doctrina magnam habebat opinionem, Tergestinæ ecclesiæ episcopatum detulit. Quem cum ille constanter repudiasset, ad summum Pontificem de illius statu ecclesiæ, et impendente (ni celeriter obsisteretur) a lupis irruentibus vastitate, diligentissime scripsit : et simul addidit, voluisse quidem se Claudium Jaium pastorem ei ecclesiæ præficere, propter hominis insignem probitatem, cum pari eruditione conjunctam ; verum illum obstinato animo recussasse : petiitque a Pontifice summa contentione, ut Claudium pro imperio cogeret episcopatum suscipere, cui ipse persuadere sua auctoritate non potuisset. Regis voluntatem complexus est Pontifex, Claudiumque summo S. R. E. Cardinalium consensu episcopum creare constituit.

A. Petro Ribadeneira.

a P. Claudio Jaio,

272 Id ubi cognovit Ignatius, confestim omnes nervos intendere decrevit, quo minus id ficeret. Itaque aliis rebus frustra tentatis, ipsum Pontificem Maximum fidenter alloquitur : quamobrem Claudium, episcopum fieri non expediat, rationes multas exponit : supplex rogat Pontificem, et obtestatur, ut, qui omnium pastor est, omnibus consulat, et aliorum vulnera, sine aliorum vulneribus curare studeat. Vereri se, ait, ne conatus Societatis, et labores usque ad id tempus per Christi misericordiam ejus Ecclesiæ haud infructuosi, ad nihilum recidant : et radicibus paupertatis atque abjectionis, quibus nitebantur, exarescentibus, inutiles atque inanes fiant. Magnam impendere ruinam ipsi Societati, magnum esse periculum, ne, quod caritas et humilitas coagmentarunt, cupiditas ambitioque dissolvant : et nonnulli, qui nomen suum in Societate Christo dederunt, ut rerum humanarum vinculis expediti, paupertatis, suique contemptus quasi gradibus quibusdam facilius ad cœlum ascenderent, pedem referant, et ab incœpto desistant. Contra multi honorum, quos in aliis cernant, specie delusi, speque adipiscendi similes dignates commoti, cupiant animum ad Societatem adjungere : quibus nimirum, non contemptus vanitatis, sed vanitas ipsa suadeat ingressum. E

sanctus Pater

273 Timendum præterea esse, ne hic episcopatus non uno Claudio Jaio, sed multis Societatem privet, ejusque statum labefactet, atque convellat : secuturos enim aiios, et facturos exemplo, quod sine exemplo non fecissent. Neque idcirco (inquit) hæc disputo, ut aut honores ipsos improbem, aut Religiosos permultos, qui honoribus pie sancteque, et magna cum Ecclesiæ utilitate funguntur : sed illud contendo, Pater Beatissime, aliam esse ceterarum Religionum conditionem, ac nostræ. Illas diuturnitate jam, longoque usu corroboratas, cuilibet oneri ferendo esse : nostram nascentem adhuc, et infirmam, graviori pondere oppressum iri : illas in militantis Ecclesiæ exercitu, quasi statarias cohortes, F et certos ordines ducere, et proprio loco, stabilique posse consistere : nostros homines quasi velites, ad subita belli ministeria promptos, huc illucque discurrere atque ob id ipsum, ab omni ejusmodi munere vacuos, liberosque esse oportere. Quis enim dubitat, quin, si non tam ipsius Societatis utilitatem, quæ tamen ab Ecclesiæ utilitate sejuncta non est, sed aliorum salutem spectare velimus, uberiores perceptura sit fructus Christi Ecclesia ex nostris non episcopis, quam episcopis ? Nam qui episcopus est, etsi majorem auctoritatem habet ac potestatem, certis tamen locorum finibus continetur, et suis est tantum pascendis ovibus addictus.

obnixe laboravit

274 Fieri autem potest, ac sæpe fit, ut a suis non recipiatur ; neque tamen alio se transferre, neque alias oves curare possit. Si vero liber sit, et nulla certa administratione impeditus, illum in una civitate cum persequentur, fugiet in aliam, et mundi universi incola, omnibus se episcopis ministrum, omnibus populis præbebit servum. Adde Societatis existimationem et famam, quæ

A. PETRO RIBADENEIRA.

quæ in hac causa agitur. Nam ut alios permoveas, et ad virtutem impellas, permagni refert, quam opinionem, quibus persuadere velis, de te habeant: ut exploratum illis nimirum sit, te non ipsorum bona, sed ipsos quærere; non opes, non honores, non titulos concupiscere; sed Christi dumtaxat gloriam, et ipsorum salutem omni sudio et labore conquirere: quod homines ægre adduci poterunt de nobis ut credant, si ipsis nostræ Societatis, ac fervoris initiis, dignitatis insignibus nos videant ornatos. Neque vero id adscribent obedientiæ, et caritati, se ambitioni potius, et cupiditati: deponentque opinionem eam, quam de nobis conceptam habent, quæque in primis ad proximorum salutem, Christi operariis est necesseria. Ea autem jactura tanta est, ut unus episcopatus fructu compensari non possit.

apud Pontificem, apud Deum, ac regem Ferdinandum.

275 Iis rationibus, aliisque permultis Pontificem Ignatius permovere conatus est, uti Claudium privatum vivere sineret. A quo tamen illud tantum in præsentia obtinuit, res ut Deo amplius commendaretur, se attentius deliberaturum, Ignatius igitur, et Sacrificia omnium patrum, qui Romæ tum erant, Deo quotidie offerri jussit; et B assiduas fratrum preces, ut imminens discrimen a Societate depelleret: et ipse lacrymis, orationibusque se penitus dedit: et huc illuc dies noctesque cursans, Cardinalium omnium pene domos obivit, eosque docuit, quantum inesset in hac re periculi. Itaque tantum preces ejus et lacrymæ apud Deum valuerunt, tantum apud homines prudens sollicitudo potuit et industria, ut res, quæ certa omnino et constituta videbatur, longius proferretur, dareturque ipsi tempus scribendi ad regem Ferdinandum. Qui rationibus Ignatii edoctus, cum sine magno Societatis incommodo, quod volebat, fieri non posse animadverteret, ut erat optimus ac religiosissimus princeps, nostrique amantissimus, passus non est, nostro nos malo aliis bono esse. Quamobrem Oratori suo mandat, ea causa uti desistat: atque hunc in modum periculum tunc evasimus.

Quid in hac materia Sanctus egerit

276 Deinceps etiam cum episcopatus et cardinalatus nostris hominibus deferrentur, semper restitit Ignatius, et omnibus viribus contra pugnavit. Nam amo salutis nostræ 1551 Julius III Pont. Max. Caroli Cæsaris rogatu, Franciscum Borgiam (qui Christi paupertatem seculi divitiis præferens, nostram Religionem nuper fuerat ingressus) in S. R. E. Cardinalium senatum statuit C cooptare. Quod ubi pro certo Ignatius audivit, incertus ipse de Domini voluntate, animi dubius et anxius, rem totam explorare, ac precibus pervestigare constituit. Mandat igitur omnia omnium domesticorum Sacrificia, precesque in eum finem triduo ipso referri. Ipse vero ceteris curis abdicatis, in cubiculum se abdit, in hanc unam rem summa animi contentione incumbit, habenas piis lacrymis laxat, et incensis desideriis, atque inflammatis affectibus, diu noctuque Deum suppliciter orat, obsecratque uti voluntatis suæ ipsi lumen ostendat; quo illustratus vel de hoc negotio nihil laboret, vel certe, quantum in se est, det operam, ne transigatur.

circa Franc. Borgiam;

277 Primo igitur die ita dubius fuit atque anceps, ut neutram in partem potius propenderet: proximo, eam in partem inclinavit, ut rem, quoad ejus fieri posset, impediret. Tertio vero tanta luce divinitus completus est, ut clarissime atque manifestissime intelligeret, ex Dei voluntate, nihil sibi prætermittendum esse, ut rem totam disturbaret, atque excluderet. Quod et fecit, et D Pontifici Julio persuasit, ut amplissimam illam Cardinalatus dignitatem Francisco quidem volenti offerret, sed vim recusanti non afferret. Sic enim futurum, ut Carolo imperatori honesta petenti satisfaceret, et tamen Franciscum in suscepto proposito perseverantem non perturbaret, atque affligeret. Dixitque mihi ipsemet Ignatius, tanto se fuisse tunc cœlesti splendore perfusum, tanta firmitate roboratum, ut nullius potentia abduci potuisset ab illo rem deliberatam et jam propemodum confectam disjiciendi consilio.

Petrum Canisium,

278 Anno item 1553 Ferdinandus Romanorum rex, Petrum Canisium, virum modestiæ atque sapientiæ laude in nostra Societate præstantem, acremque fidei Catholicæ adversus hæreticos defensorem, optavit creari episcopum Viennensem. Videbat enim, cum in ipsa civitate Vienna, tum per universam Austriam hæreseωn pestem impune grassari: et pastore sanctissimo atque vigilante opus esse, qui a Christi grege luporum passim sævientium rabiem arceret. Cum igitur a Pontifice Julio III hoc rex Ferdinandus summis precibus contenderet, Pontifex rem totam ad Ignatium rejecit, ut, si ille probaret, quod rex petebat, id ipse concederet. Negavit E Ignatius, id ex usu atque commodo Societatis fieri posse. Adhibitæ sunt omnes machinæ ad expugnandum illius animum, sed frustra: mansit enim semper in sententia, nec se ab illa ullis rationibus deduci passus est.

ac Jacobum Laynium, et posteros Societatis.

279 Denique anno 1555, Octobris mense ineunte, gravissimis auctoribus intellexit Ignatius, Paulum IV, Pont. Max., statutum habere atque deliberatum, Jacobum Lainem ad purpuratorum Patrum numerum omnino aggregare. Qua de re cum sermonem haberemus, dixit tunc Ignatius mihi: Nisi Deus obstet, et suo consilio et paterna providentia rem impediat, brevi Jacobus erit Cardinalis. Sed si hoc quidem fiat, ita certe fiet, ut omnes intelligant, quam gravate atque repugnanter Societas nostra ejusmodi honores atque dignitates accipiat. Exemplum autem Ignatii omnes, qui illum postea consequuti sunt, Præpositi Generales diligenter imitati sunt, dederuntque operam, ne qua ad ambitionem fenestra Societati aperiretur. Quin etiam illud impetravit a summo Pontifice et in Constitutionibus suis diligenter cavit Ignatius, ne cui dignitatem ullam extra Societatem liceat admittere, sine Præpositi Generalis facultate. Quam ille F quidem numquam dabit, nisi summi Pontificis obedientiæ jure compulsus; ejusque rei professi nostri voto quodam peculiari se obstringunt. Et quoniam ad conservandam Societatem res, quæ de agimus, magni ponderis est, et nonnulli fortasse in ea erunt sententia, ut existiment, gratius Deo futurum, et sanctæ ejus Ecclesiæ fructuosius, si Societas nostra (ubi confirmata fuerit ac robusta) episcopatus aut dignitates admittat, quam si in sancta humilitate (ut hactenus fecit) et humili paupertate vivat: addam etiam alia, quæ ad uberiorem hujusce rei explicationem pertinent.

Suborta inter Cardinalem Cervinum et P. Olavium

280 Marcellus Cervinus, S. R. E. Cardinalis, titulo sanctæ Crucis, is qui postea Pontifex Maximus creatus, Marcellus II appellatus, brevi bonis omnibus lugentibus Ecclesiæ Christi ereptus est: is, inquam, vir vitæ gravitate, eximiaque prudentia excellens, hac ipsa de re cum D. Olavio (de quo in hoc libello mentionem fecimus) aliquando agens, disputansque, num commode

A mode faceret Societas nostra, atque e republica Christiana, ecclesiasticas dignitates atque episcopatus rejiciens, multas in contrariam partem rationes afferebat. Sentiebat enim Cardinalis, Societatem nostram, si sanctos episcopos Ecclesiæ Dei suppeditaret, tanto utiliorem rem facturam, quam nunc facit, dum egregios confessarios, concionatores, ac doctores illi subministrat; quanto episcopus simplici sacerdoti potestate atque auctoritate præstat et antecellit.

de hoc argumento disputatione, res deciditur sola auctoritate S. Ignatii;

281 Cum autem Olavius Cardinalis rationes refelleret, ac verissime doceret, nulla re Societatem nostram sanctæ Ecclesiæ tam posse prodesse, quam si in incorrupta sui instituti integritate atque abjectione se quam diutissime conservet (sic enim diuturnius, securius, atque efficacius suam operam illi navare poterit;) Cardinalis nihilominus tamen in sua sententia persisteret; subjecit Olavius: Non rationibus tantum, illustrissime Domine, tecum agam; sed etiam auctoritate. Magister quippe Societatis nostræ ac parens Ignatius, utilius hoc judicat, et maxime probat: nec solum nostra referre putat, sed multo etiam magis Ecclesiæ Dei. Tunc Cardinalis, Nunc cedo, inquit, Olavi, et manus do: plus enim apud me, B in hac quidem causa, momenti habet Ignatii auctoritas, quam omnes rationes: idque ipsa ratio manifeste docet. Probabile enim est, Ignatium, qui Societatem vestram tam opportuno tempore, et Dei Ecclesiæ necessario divinitus instituit, felicissime propagavit, prudentissime hactenus gubernavit; ejus, qui illum unum ad tam eximium opus elegit, voluntatem Dei potius habere compertam, quam nos, qui sæpe hallucinamur, et media in luce non videmus. Quis enim, qui Ignatium ad fundandam Religionem vestram, amplificandam, atque administrandam, tanta a Domino gratia atque spiritu donatum videat, non etiam intelligat, illum ipsum cœlesti lumine collustratum, certissimam rationem accepisse, in qua nimirum Deus velit, ut se ad ejus obsequium Societas vestra exerceat et perpetuo conservet? Quapropter vestris quidem potissimum in rebus unus Ignatius omnium mihi rationum instar est.

qui omnem ambitionis suspicionem a Societate amovet.

282 Ipse vero Ignatius quo tempore primum Urbem ingressus est, Aguilaris marchionem, Oratorem tunc Caroli Cæsaris apud Rom. Pont., tum Officii gratia convenit, tum ut sui instituti rationem redderet. Cum autem mutuo colloquerentur, C significavit in sermone marchio atque innuit, Ignatium multis in suspicionem occultæ ambitionis venisse, quasi splendida sanctitatis specie tenebras oculis intuentium offunderet, et ad honores insidiose obreperet, captaretque paupertatis simulatæ atque humilitatis quasi esca aliquam dignitatem. Tum Ignatius nihil omnino verbo repondit, sed facto. Confestim enim eadem vultus gravitate caput aperit; signo crucis se munit: se nullam extra Societatem dignitatem, ne oblatam quidem, admissurum, voto se obstringit, nisi a Christi Vicario ita compellatur, ut tergiversari, repudiareque illam sibi citra peccatum non liceat. Atque hoc facto expurgavit tunc suspicionem atque dimovit. Alias item hoc idem coram Cardinale quodam eadem suspicione laborante fecit, ut falsitati aditus omnes obstrueret, et tam certo gravique testimonio, eorum hominum, qui ex se alios ferme metiuntur, fallacis suspicionis calumniam depelleret.

ANNOTATA.

a *Egi de illis in Commentario* § 37; *litteras* S. Ignatii *gratiarum actorias ibidem protuli num.* 387. *De PP. Cartusianis Parisinis memini num.* 396.

b *Imo vero* Petro de Leydis, *ex fide Theophili Raynaudi in libro, quem inscribit* Trinitas Patriarcharum, *anno* 1647 *Lugduni edito; ubi occasione decreti, de quo hic Vita, pag.* 605, Præfigitur, *inquit,* decreto nomen Petri Præfecti Generalis Cartusiæ, tunc, anno scilicet 1544, sedentis ad clavum, absque prænomine *(dicerem* cognomine.) Hoc Ribadeneyra lib. III Vitæ S. Ignatii cap. XII, et Orlandinus tom. I Histor. Societatis *(lib. IV, num.* 106) accipiunt de Petro Sarda; sed perperam. Nam Petrus Sarda electus est in Generalem anno 1553, tanto post decreti confectionem. Qui vero eo anno 1544 præerat Cartusiæ, erat Petrus de Leydis; qui promotus in Generalem 1540, excessit e Vita anno 1545. Itaque is ipse est, cui decretum est adscribendum.

c *Nominatur in sententia, quam dedi in Commentario cum notis* § 38. E

d *Nomen exprimit sententia contra eum lata, quam dedi ibid. num.* 401.

e *Carcer ille mutatus in perpetuum exsilium; ex Comm. ibidem.*

f *Dato ad eum memoriali: quod habes in Comm.* § 40, *a num.* 413.

g *Exstat in Instituto impresso.*

h *Secutum deinde Breve, quod profert Comm. a num.* 416.

i *His, quæ hic de Jaio, et mox de aliis narrantur, adde dicta in Comm.* § 39.

CAPUT XVIII

Varia Societatis collegia; ejusdem elogium a Magistro Generali Ordinis FF. Prædicatorum datum; nostri Africam, Siciliam ac Brasiliam ingressi. F

CAPUT XVI. Crescente in Hispania Societate, sanctus Pater dividit in provincias

His Societas difficultatibus opera Ignatii, et laboribus expedita, feliciter in dies procedebat, et numero et fructu, et novis semper collegiis augebatur. Nam præter collegium Barcinonense, quod a piis quibusdam viris propter D. Araoz, aliquamdiu in ea urbe commorantem, fuit inchoatum; præter Bononiense, quod anno 1546 initium accepit; Cæsaraugustam nostri anno 1547 accersiti sunt a primariis quibusdam viris, in primisque a Joanne Gonzales, regni Aragoniæ conservatore. Illi vero, quæ pietatis opera Societas suo ex instituto administrare solet, in iis se exercere, et civitatem opibus, nobilitate, et auctoritate præstantem, ad omnem virtutem commovere instituerunt, multaque, ut suo loco dicam, passi sunt. Quamobrem Ignatius, ut crescentem suam familiam communicata cum aliis cura melius gubernaret, et Societatem in ordinem certum paulatim redigeret, collegia in

Hispania

A. PETRO RIBADENEIRA.

Hispania partiri, provinciasque designare constituit et magistrum Simonem, quem a principio nostris omnibus in Lusitania præfecerat, eo in regno Provincialem præpositum esse voluit : in reliqua Hispania D. Antonium Araoz.

Initia collegii Salmanticensis.

284 Qua in Provincia, hoc ipso pene tempore, collegium Salmanticæ est inchoatum, quod tenue quidem principium habuit (ut reliqua fere,) sed progressus felices. Nam Franciscus Mendoza, episcopus tunc Coriensis, ac S. R. E. Cardinalis, Ignatii vita, et nostrorum hominum fructu commotus, in academia illa collegium nobis ædificare constituit : quot etsi variis occupationibus impeditus distulit primum, deinde etiam morte interceptus non perfecit, ejus tamen voluntatem tunc complexus Ignatus, D. Michaelem Torrensem, paulo ante in Hispaniam missum, cum duobus sociis Salmanticam anno 1548 ire jussit. Ubi in perangusta domo, eaque conducta habitare primum cœpit, et civium atque scholasticorum juvenum animos ad pietatem tum factis, tum verbis excitare. Tam multa autem a principio, ea in civitate de noctis jactata, per viros etiam doctrina ac Religionis professione insignes, publice ac privatim, in sermonibus, et in concionibus disseminata sunt, ut nostrum nomen suspectum vulgo esset, et invisum : et non modo infimi homines, qui aliorum fere opinione ducuntur; sed viri etiam, vel nobilitate vel litteris, et rerum usu atque auctoritate præstantes a nostrorum hominum consuetudine abhorrerent, et perspicua etiam atque honesta in suspicionem vocarent,

cum persecutione : a

285 Sed eorum, qui eo tempore adversati nobis sunt, dux omnium fuit et princeps, vir quidam *a* tum Religionis professione, tum sapientiæ laude clarus, episcopatusque depositi admiratione venerabilis. Qui ut se canem acrem, ac vigilantem Dominico præberet gregi, adlatrare eos cœpit, quos lupos arbitrabatur, nostrumque institutum graviter insectari : cujus auctoritatem multi, ac judicium sequebantur. Verum, procedente tempore, emersit veritas, omnisque falsus rumor celeriter (ut solet) defluxit, et nostrorum patrum vita, atque operibus, et Francisci Stradæ maxime concionibus, obloquendi omnis licentia compressa est: atque ita exagitatione illa Societatis cognitio crevit, ut nostri, qui intacti si fuissent et quieti, diu forte in tenebris latuissent; exagitati, in cognitionem hominum brevi venerint, et magnopere civitatem illam commoverint. Nam præter eos, qui nostrorum opera et consilio sacrarum Religionum instituta, in nobilissima academia secuti sunt (quorum magnus est numerus) huic collegio potissimum, et Complutensi propagationem nostræ Societatis in Hispania acceptam ferre debemus.

CAP. XVII. *sed Generalis Ordinis Prædicatorum Societatem laudat*

286 Sed illud minime prætereundum videtur, quod occasione hujus collegii factum est. Nam cum vir gravissimus atque doctissimus Franciscus Romæus, Ordinis Prædicatorum Magister Generalis, ex sua familia in Ecclesia Christi sanctitate, doctrina, numero, fructuque clarissima, esse aliquot intellexisset, qui Salmanticæ nostri instituti ignoratione, homines publice hortarentur, ut suspectam haberent novitatem, ac nostros vitarent; eos ut errore liberaret, omnesque qui ad ejus obedientiam pertinebant, cautiores redderet : patentes litteras Ignatio dedit, quibus si opus esset, uteretur : in quibus et Societatem præclare sua auctoritate commendat, et suis, ut eam complectantur, nostrosque commilitonum loco habeant, gravissime præcipit. Quarum litterarum exemplum, ut magis pateat, quantum optimi viri memoriæ debeamus, et sanctissimæ ejus Religioni, idque persolvere studeamus, hoc loco duximus adscribendum :

publicis hisce litteris

287 Universis in Christo venerabilibus patribus, et fratribus Ordinis Prædicatorum, ubique terrarum constitutis, frater Franciscus Romæus e Castillone, sacræ theologiæ professor, ac totius dicti Ordinis humilis Generalis Magister, et servus, salutem, et Spiritus sancti consolationem. Pateat vobis, qualiter hoc calamitoso tempore, quo religio Christiana hæreticorum telis impetitur, malorumque Christianorum perversis moribus labefactatur, novus Ordo presbyterorum regularium sub titulo nominis Jesu de Urbe, quasi præsidiaria manus, Dei benignitate submissus est: quem ob ingentes fructus, quos lectionibus, et concionibus publicis, privatorum adhortationibus, confessionum audientia, ceterisque sacris exercitiis, ac sanctorum morum exemplis in Ecclesia facit, sanctissimus in Christo pater, et dominus noster Paulus Papa III approbavit, et confirmavit. Quod ideo vobis significatum volumus, ne hujus instituti novitate seductus quispiam vestrum, commilitones suos ad eumdem scopum tendentes, et a Deo sibi suppetias missos, per errorem fortassis oppugnet, eorumque detrahat institutis, quorum fructibus gratulari, et pios actus æmulari debuerat. Credimus quidem, vos omnes, utpote cœlesti sponso dilectos et amicos, varietati, qua sponsa illius amicitur, non detracturos ; sed eam potius caritate, quæ congaudet veritati, complexuros et exosculaturos.

ad suos datis, cum præcepto obedientiæ.

288 Attamen ne officio nostro desimus, omnesque [ut] motus præveniamus, vobis omnibus, et singulis præfatis fratribus præsentium tenore mandamus et auctoritate nostri officii in virtute Spiritus sancti et sanctæ obedientiæ, ac sub pœnis arbitrio nostro taxandis, præcipimus, ne dicto Ordini per Apostolicam Sedem approbato, et confirmato, aut ejus institutis ullo modo detrahere, aut de eo obloqui audeatis, tam in publicis lectionibus, sermonibus, et congressibus, quam in privatis vestris colloquiis ; quin potius eum, [ac] presbyteros ejus, tamquam vestros commilitones, juvare, et contra impugnantes protegere, et tueri studeatis. In quorum fidem et robur, has fieri, et nostri officii sigillo muniri jussimus. Datum Romæ decima Decembris anno millesimo quingentesimo quadragesimo octavo. Frater Franciscus Romæus, Magister Ordinis Prædicatorum, assumptionis nostræ anno 3 etc.

Decretum ferunt Minoritæ in favorem Societatis.

289 Hactenus ille, cujus in Societatem animi propensionem ac benevolentiam decimo septimo post anno, universus divi Francisci Minorum Ordo de Observantia, Ecclesiæ et ipse lumen ac ornamentum, insigni caritate imitatus est, cum in generali conventu Vallisoleti anno 1565 habito, inter alia præclara decreta, hoc quoque de nobis adjecit : Præterea, cum Ordo noster fratrum Minorum existat, atque in humilitate præcipua et caritate fundatus, noverint fratres omnes ubique terrarum dispersi, Religiosos cujusvis Religionis cum omni humilitate et humanitate tractare, tum maxime eos, qui de Societate Jesu fuerint, quos diligere, et honorare debent, eosque ad actus litterarios, ad Sanctorum nostrorum celebrationem, aliosque publicos actus, ad quos Religiosi convenire solent, cum caritate invitare, et suscipere, nec eis quisquam nostrum publice vel occulte audeat detrahere.

290 Hoc

A

Caput XVIII. Irruo e Societate in Africa,

290 Hoc præterea anno millesimo quingentesimo quadragesimo octavo, nostri in interioris, atque exterioris Africæ oras penetrarunt. Nam ex Lusitania in Mauritaniam ad Christiauos captivos redimendos, missi sunt P. Joannes Nugnetius, is qui Æthiopiæ patriarcha postea Goæ mortuus est, et P. Ludovicus Gonzalez a Camara *b*; qui in commisso sibi munere egregiam operam posuerunt magna sua patientia et vigilantia, nec minori miserorum hominum salute. Multos enim labantes in fide confirmarunt, lapsos revocarunt, afflictos ac mœrentes consolati sunt, viros, feminas, pueros, puellas conquisito pretio a crudeli servitute redemerunt; suoque officio diligenter perfuncti, in Lusitaniam reverterunt.

quatuor in Congo,

291 In Congum vero, extremæ occidentalis Æthiopiæ regnum, quatuor ex nostris navigarunt. Nam cum Emanuel, Lusitaniæ rex, Christi nomen amplificari cuperet, homines certos atque ad eam rem idoneos misit, qui Evangelii lumen in maritimas Africæ regiones inferrent. Quod quidem multis in locis factum est, et cœlestis doctrinæ semen in Congi etiam solo sparsum. Illud tamen postea cultorum vel perversitate, B vel inopia exaruit; donec a Joanne III, Lusitaniæ rege, Emmanuelis pietate atque hæreditate filio, anno 1548, eo nostri missi sunt, ut oppressum illud fidei semen (si quid adhuc superesset) excitarent, et deserta atque inculta excolerent: quod illi quidem initio feliciter præstiterunt. Rex enim ipse Congi baptisma suscepit, et plurimi alii ejus exemplum secuti sunt. Postea vero cum illorum mores nostri ad fidem exigerent, ipsi autem fidem ad libidinem suam detorquerent, et barbarus rex vitam Christiano homine indignam non solum ipse profiteretur, sed alios eodem etiam vel exemplo invitaret vel imperio cogeret, nostri, ne porcis margaritas projicerent, a quibus disrumperentur, et post cognitionem retrorsum conversis, ab eo, quod illis traditum erat sancto mandato, posteriora prioribus deteriora fierent, alio se transtulerunt. Multi enim, ut ait Paulus, bonam conscientiam repellentes, circa fidem naufragaverunt.

alii in Angola.

292 Nec meliorem sane exitum habuit nostrorum in Angolam profectio. Nam cum Angolæ rex in magno se Christianæ fidei desiderio esse ostendisset, ejus precibus adductus rex Lusitaniæ, aliquot ad illum ex nostris mittendos curavit: quibus Oratorem suum cum magnis ad ipsum C regem muneribus adjunxit, quo benignius reciperentur. Qui sane ut a barbaro rege suscepti quidem primo humaniter sunt, postea vero missis a rege Lusitano muneribus, pecuniaque consumpta, in carcerem conjecti, ubi cum regio legato, magno suæ patientiæ fructu, multos annos asservati sunt. Itaque quamvis nostri ex hac missione homines illos barbaros ad humanitatem, et Christianam mansuetudinem non traduxerint, patientiæ tamen et fortitudinis suæ fructum vel maximum perceperunt: et pro Christo adversa multa patiendo, moriendique desiderio merita sua cumularunt.

Cap. XIX. Siciliæ Societatem complexæ

293 Eodem etiam tempore Sicilia insula Societatem nostram amplexa est, in quam Jacobus l'Hostius Flander, vir singularis modestiæ, ac doctrinæ, nostrum nomen primus invexit. Hic Agrigentum ut mitteretur, Rodolphus Pius Carpensis *c*, S. R. E. Cardinalis, nostræque Societatis protector, atque Agrigentinus episcopus ab Ignatio impetravit. Subsecutus illum est Hieronymus Domenecus, quem anno 1547 Joannes Vega Siciliensis regni prorex, ex Urbe ab eodem Ignatio secum adduxit, ut ejus opera, et consilio in piarum rerum administratione uteretur: quod quidem large, prolixeque admodum fecit. Nam parum fore arbitratus, oppida mœnibus ac præsidio cingere, itinera sublatis latrociniis aperire, securitatem in illo regno, ac fidem constituere: quos gubernabat, eorum animos virtute, ac pietate impleri voluit, et a divini nominis propagatione auspicari: ut superiora illa hoc stabili fundamento constituta, splendidiora multo essent, atque firmiora. Et quoniam Romæ magnam habuerat cum Ignatio consuetudinem, et nostrorum mores perspexerat, atque institutum eam ad rem illos delegit, quos suo proposito congruentes, sibique usui fore arbitrabatur.

A. Petro Ribadeneira.

collegium Messanense,

294 Atque ut fructus esset diuturnior, Messanensem magistratum sua auctoritate permovit, nostros ut expeteret, atque accerseret, et, fundato collegio, in domicilio certo apud se collocaret. Illa vero civitas et nobilis et opulenta et sacrarum Religionum in primis cultrix, gravissimi, atque sapientissimi principis judicium secuta, diligere eos cœpit, quos nondum viderat, cupere, quos illius testimonio utiles sibi futuros E sperabat. Itaque anno 1548 summi Pontificis imperio, et Ignatii voluntate, ad quos et prorex Vega de hac ipsa re, et Messanensis civitas scripserat, profecti sunt Messanam magister Hieronymus Natalis Hispanus, Andreas Frusius Gallus, Petrus Canisius Germanus *d*, Benedictus Palmius Italus, aliique nonnulli ex variis item nationibus mixti, ut novum collegium constituerent, et optimarum artium ludum aperirent. Quod in opportuno civitatis loco, æde D. Nicolai, domo Magistratus benignitate commode instructa, feliciter sane præstiterunt. Auctus postea nostrorum numerus est, primaque in Societate probationis domus Messanæ instituta.

Panormitanum; Venetum ac Tiburtinum,

295 Sed et Panormitana civitas, ejusdem Vegæ consilio atque auctoritate, et Messanensis collegii fructu incitata, cum sua amplitudine, soli fertilitate, hominum splendore ac frequentia, reliquas Siciliæ urbes vincat, passa non est, se in pietatis studio ab ulla superari. Quamobrem a Paulo III, Pontifice Max., et ab Ignatio per litteras petit, ut ad suam juventutem litteris ac moribus instituendam, et civium animos pietate imbuendos, ex nostris aliquos eo mittant. Ignatius ergo anno 1549 duodecim Panormum misit, F e quibus erant Nicolaus Lanoius Flander, Paulus Achilles Italus, et alii lecti viri itidem diversarum nationum. Eis mandat, ut cum Jacobo Laine (qui in ea provincia ipsius Ignatii gerebat vices, et Alexandri Farnesii Cardinalis et archiepiscopi Montis regalis rogatu, in ejus diœcesi, ad componendas inveteratas quorumdam ecclesiasticorum discordias, visitatoris munere fungebatur,) et cum Hieronymo Domeneco sese conjungant, et Panormitani collegii fundamenta ponant: quod et factum est magno hominum concursu, magna civium benevolentia. Porro hæc duo collegia, Mamertinum, ac Panormitanum, annuis certisque fructibus Caroli quinti imperatoris benignitate, et ipsarum civitatum liberalitate fundata sunt. Reliqua præterea, quæ in Sicilia habemus, collegia, ab his duobus exordium ac progressum acceperunt. Sed ille maximus atque uberrimus fructus est, qui ex iis duobus collegiis in universum Siciliæ regnum pervenit, quod Joannes Vega multa eorum patrum, qui in hisce collegiis

A. PETRO RIBADENEIRA.

collegiis versabantur, vel consilio vel ministerio instituit, multa perfecit, quæ ad veræ pietatis cultum augendum, ac hominum salutem pertinebant. Eodem anno 1549 Venetias nostri asciti, et ab Andrea Lipomano, qui Patavinum collegium fundaverat, in certis sedibus collocati sunt. Tiburtinum etiam collegium ortum hoc tempore habuit a nostris eo profectis, ut ipsam civitatem pacarent, et cum alia vicina civitate graviter dissidentem reconciliarent.

Res a nostris gestæ in Germania,

296 In Germania præterea cœperunt nostri majori cum utilitate versari. Nam Guilielmus Bavariæ dux clarissimus, avitæque, et Catholicæ religionis in Germania præsidium, et ornamentum, nostros accersivit, ut Ingolstadii sacras Litteras profiterentur. Missique ad Ducem sunt ab Ignatio Alfonsus Salmeron, Petrus Canisius, Claudius Jaius, qui in illa academia aliquot annis antea docuerat, et magna fuerat cum laude versatus. Hos patres Guilielmus dux peramanter complexus est, ac supremo suo cancellario, Leonardo Eckio, viro nostri cupidissimo, studiose commendavit. Itaque Alfonsus divi Pauli Epistolas, Claudius Psalmos Davidis explicare aggressus est, Canisius Magistrum Sententiarum,
B unusquisque erudite et graviter, magnaque hominum admiratione suo fungebatur munere. Quo ex tempore academia illa revirescere ac celebrior esse cœpit, et theologiæ studia, quæ hæreticorum impetu convulsa atque prostrata jacebant, excitata sunt. Vicini episcopi spe erecti, Catholici animati, furor hæreticorum compressus, multa passim in Dei laudem effecta. Quibus Guilielmus commotus, collegium Societati ædificare constituit; sed morte interceptus, quod præclare cogitaverat, non perfecit. Et Alberto filio pietate, prudentia, animi magnitudine sui quam simillimo, rem integram reliquit. Qui optimi patris vestigiis insistens, Catholicæ religioni acerrimum sese in Germania propugnatorem semper præbuit. Et quamvis suis sui principatus initio gravissimis districtus negotiis, in longum collegii fundationem distulit (ex quo Alfonsus Salmeron in Italiam rediit, Claudius Viennam profectus est, Canisius cum Nicolao Gaudano Ingolstadii ad tempus remansit); postea *e* tamen, ita hanc moram diligentia, et præclara beneficentia compensavit, ut nom solum Ingolstadii nostros, sed etiam Monachii apud se habere voluerit, et in domicilio certo collocaverit.

C

CAP. XX. *et in Brasilia.*

297 Dum hæc in Europa geruntur, in Brasiliam provinciam vastissimam, et cœli quidem salubritate lætissimam, sed Anthropophagorum feritate horribilem, et omnis humanitatis expertem, anno 1549 regis Lusitani voluntate, nostri primum navigarunt. Ubi in hunc usque diem, magna cum patientiæ et caritatis laude atque indigenarum utilitate perseverant. Multi enim variis monstruosissimisque idolorum figmentis superstitionibusque abjectis, unius Dei, verique lumen aspexerunt: multi cum infidelitate, immanitatem etiam, et crudelem illam devorandi homines naturam exuerunt, et ad mansuetudinem, atque humanitatem traducti sunt. Uxorum vero multitudinem sacratissimis evangelici connubii legibus astrinxerunt, et impuras nuptias vagamque libidinem Christiana honestate commutarunt.

P. Antonius Criminalis

298 Hoc item anno 1549 P. Antonius Criminalis Parmensis, in India a fidei hostibus occisus est. Qui honestis parentibus ortus, in ipso adolescentiæ flore se Deo sacravit, et Societatem est ingressus, missusque anno 1542 Roma ab Ignatio in Lusitaniam, omnibus, quibuscum vixit, raræ modestiæ, ac singularis probitatis exemplo fuit. In Indiam deinde ad gentium illarum salutem, inter primos mittitur: cognitaque ejus virtute ac prudentia ab ipso Francisco Xavier in eo tractu collocatur, qui olim Cori, nunc Comorini promontorium appellatur, reliquisque nostris præficitur. Ubi propter continua vicinorum regum bella, propter idololatrarum sacerdotum infestum odium, et victus cultusque inopiam, incommoda multa pertulit, et in illustranda Christi gloria, ac propaganda maximos labores tulit. Cum igitur in Menancor regis provincia versaretur, et quos Christo per fidem genuerat, Catholicæ doctrinæ lacte nutriret, magnæ militum copiæ Bisnagæ regis, ad illam provinciam devastandam, et Christi in ea fidem extinguendam, hostiliter sunt ingressæ. Quarum repentino adventu nuntiato, Antonius ubi eo ipso die sacrificaverat, in templum primo confugit, ut Deo oves suas commendaret: tum ad littus egressus, in Lusitanorum naves, quæ in statione erant, Christianas feminas, parvulosque earum filios compulit (in quas tamen ipse, ut ceteris omissis conscenderet, seque periculo E eriperet, nullis precibus adduci a Lusitanis antea potuerat.)

pro fide Catholica in India occisus.

299 Dum igitur sui oblitus Christianorum saluti consulit, reditu ad naves intercluso, adventantibus Badeghis hostibus (sic enim appellantur) atque irruentibus, obviam procedit intrepidus, flexis genibus, expansis manibus, oculis in cœlum fixis mortem exspectans, et se ceu bonus pastor, offerens Deo pro ovibus suis. Ita repertus, a prima et secunda hostium acie intactus relinquitur, a tertia vero sarissis hastisque transfigitur, et, capite abscisso, spoliati corpus in arce suspenditur. Fuit vir sui contemptor, divini honoris studio flagrans, obedientiæ in primis cultor, orationis assiduitate ac virtute præstans, cui ipse Franciscus Xavier probatissimæ vitæ testimonium dabat, ejusque similes optabat esse omnes, qui in Indiam ex nostris mitterentur. Ego vero, qui anno 1542 Lutetiam Roma proficiscens, bonam itineris partem cum illo confeci, frequenterque adjutus ab eo, et sublevatus sum, singularem in Antonio virtutem agnovi, et sæpenumero caritatem illius, ac pietatis studium mecum ipse sum admiratus: ut mirum non sit, ex tali principio talem exitum exstitisse. F

ANNOTATA.

a *Melchior Canus; de quo Commentarius* § 9, *num.* 89.

b *Illustratur in Commentario* § 91.

c *Ejus gesta dat Ciaconius tom.* III, *a col.* 619.

d *Vide annotata ad cap.* XVI, *lit.* d.

e *Ea, quæ hic dicuntur, elucidat Commentarius* § 46.

CAPUT XIX

Societas a Julio PP. III confirmata, Instituti idea.

CAP. XXI. *a*

Interim mortuo Paulo III *a*, Pontifice Max., qui primus Societatem sua auctoritate confirmarat, multisque privilegiis (quæ commemorare

A

Julii PP. III diploma, quo confirmat Societatem,

rare longum esset) ac magnis ornarat, Julius III succedit anno 1550, a quo Ignatius postulavit, ut ratum haberet, quod Paulus fecerat, cujus ipse successor esset, nostrumque Institutum stabiliret, et quædam etiam, quæ in eo videri poterant obscuriora, apertius explanaret. Quod utique Pontifex, cum e re publica Christiana esse intelligeret, libentissimo animo fecit, pontificiumque diploma scribi jussit, quo approbatio ejusmodi, confirmatioque continetur. Quod ego diploma, quoniam Pauli III confirmationem, et multa ejus privilegia Societati concessa breviter perstringit, et plenius quam alia, ipsius Institutum, distinctiusque comprehendit, subjicere hoc loco opportunum judicavi. Sic igitur habet:

profertur; premissa summa litterarum Pauli III

301 Julius episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Exposcit debitum pastoralis officii, cui nos, licet immeritos, prætulit divina Majestas, ut fideles quoslibet, præsertim Religiosos, in via mandatorum Domini, ad illius honorem et gloriam, et proximorum spiritualem profectum deambulantes, paternis confoveamus affectibus: ut fideles ipsi, dextera Domini sibi assistente propitia, æternæ salutis præmium ferventius exquirant, et in eorum pio

B

proposito confoveantur. Dudum siquidem per felicis recordationis Paulum Papam tertium, prædecessorem nostrum, accepto, quod dilecti filii Ignatius de Loyola, et Petrus Faber, ac Jacobus Laines, nec non Claudius Jaius, et Paschasius Broet, ac Franciscus Xavier, nec non Alfonsus Salmeron, et Simon Rodericus, ac Joannes Coduri, et Nicolaus de Bobadilla, presbyteri Pampilonen., Gebennen., Seguntin., Toletan., Visen., Ebredunen. et Palentin. civitatum, et diœc. respective, in Artibus magistri, in universitate Parisien. graduati, et in theologicis studiis per plures annos exercitati, Spiritu sancto afflati, jam dudum e diversis mundi regionibus decedentes, in unum convenerant, et exemplaris ac Religiosæ vitæ socii effecti, abdicatis hujus seculi illecebris, eorum vitam perpetuo Domini nostri Jesu Christi, atque suo, et successorum suorum Romanorum Pontificum servitio dedicaverant, et jam pluribus annis verbum Dei prædicando, et fideles privatim ad pias meditationes, beneque ac beate vivendum excitando, hospitalibus inserviendo, pueros et alios rudes salubria dogmata ad Christiani hominis institutionem necessaria docendo, ac de-

C

nique omnia caritatis officia, quæ ad animarum ædificationem pertinebant, ubique terrarum, ubi peregrinati fuerant, quisque juxta traditam sibi ab ipso Spiritu sancto gratiam, multa cum laude obeundo, laudabiliter in vinea Domini se exercuerant, eorum Institutum, sub quadam vivendi formula ab ipsis edita, evangelicæ veritati, et sanctorum patrum sanctionibus conformi, ut vinculum caritatis et unio in ipsis quidem sociis, et aliis, qui prædictum vellent Institutum sequi, conservarentur, approbavit, et confirmavit, et benedixit; ipsosque socios (quorum numerum non ultra sexaginta esse tunc voluit) sub sua, et Apostolicæ Sedis protectione suscepit, illisque condendi Constitutiones, et statuta quæcumque ad ipsius sic institutæ et confirmatæ Societatis confirmationem, et felicem progressum, licentiam concessit per quasdam.

de Instituto Societatis;

302 Cumque postmodum progressu temporis, Spiritu sancto cooperante, ex Societate prædicta spiritualem animarum fructum crescere, et multos, qui Institutum prædictum sequi vellent, in Parisiensi, et aliis generalium studiorum Universitatibus, studere intellexisset idem prædecessor; Ignatii et aliorum sociorum prædictorum piam vitam et doctrinam attendendo, eidem Societati, ut quoscumque alios idoneos, et juxta suas Constitutiones probatos, libere admittere possent, concessit. Et nihilominus, ut coadjutores, tam presbyteros, qui in spiritualibus, quam laicos, qui in temporalibus, et domesticis officiis eos adjuvarent (qui quidem coadjutores peractis probationibus, juxta Constitutiones Societatis hujusmodi requisitis, ad majorem devotionem suam, et meritum, etiam tria vota, paupertatis videlicet, castitatis, et obedientiæ possent emittere, non solemnia; sed quibus, pro eo tempore, quo Præpositus Generalis Societatis prædictæ eis, in ministerio spirituali, vel temporali, utendum judicaret, astringerentur: quique omnium bonorum operum, quæ in dicta Societate fierent, ac meritorum omnium participes fierent, perinde ut qui solemnem professionem in eadem Societate emisissent,) possent assumere, et alias gratias ac privilegia ad fovendam, et adjuvandam in iis, quæ ad Dei honorem, et animarum salutem pertinebant, Societatem prædictam, de benignitate Apostolica concessit.

A. Petro Ribadeneira.

E

atque ablata [illegible] piosiore Instituti formula. Ejusdem vota ac finis:

303 Ut autem prædicta omnia, prius ab eodem prædecessore concessa, magis confirmentur, et simul omnia, quæ ad Institutum Societatis prædictæ pertinent, eisdem in litteris aliarum summam continentibus comprehendantur: et ut aliqua obscurius dicta, et quæ scrupulum ac dubitationem possent injicere, per nos exactius explicentur: nobis fuit humiliter supplicatum, ut formulam, qua prædictæ Societatis Institutum exactius et distinctius, quam antea, edocente experientia ac usu rerum expressum, eodem tamen spiritu comprehenditur, confirmare dignaremur, cujus tenor sequitur, et est talis: Quicumque in Societate nostra, quam Jesu nomine insigniri cupimus, vult sub crucis vexillo Deo militare, et soli Domino, ac Ecclesiæ ipsius sponsæ, sub Romano Pontifice, Christi in terris Vicario servire, post solemne perpetuæ castitatis, paupertatis, et obedientiæ votum, proponat sibi in animo, se partem esse Societatis, ad hoc potissimum institutæ, ut ad fidei defensionem, et propagationem, et profectum animarum in vita et doctrina Christiana, per publicas prædicationes, lectiones, et aliud quodcumque verbi Dei ministerium, ac spiritualia Exercitia, puerorum ac

F

rudium in Christianismo institutionem, Christi fidelium in confessionibus audiendis, ac ceteris Sacramentis administrandis, spiritualem consolationem præcipue intendat: et nihilominus ad dissidentium reconciliationem, et eorum, qui in carceribus vel in hospitalibus inveniuntur, piam subventionem et ministerium, ac reliqua caritatis opera, prout ad Dei gloriam, et commune bonum expedire visum erit, exequenda gratis omnino, et nullo, pro suo in prædictis omnibus labore, stipendio accepto, se utilem exhibeat: curetque primo Deum, deinde hujus sui Instituti rationem, quæ via quædam est ad illum, quoad vixerit, ante oculos habere, et finem hunc sibi a Deo propositum totis viribus assequi, unusquisque tamen secundum gratiam sibi a Spiritu sancto subministratam, et vocationis suæ proprium gradum.

officiorum distributio, [illegible]

304 Ideoque, ne quis forte zelo utatur, sed non secundum scientiam, proprii cujusque gradus judicium, et officiorum discretio, ac distributio

A. PETRO RIBADENEIRA.

butio tota sit in manu Præpositi Generalis, seu Prælati, per nos quocumque tempore eligendi, vel eorum, quos ipse sibi ea cum auctoritate substituerit, ut congruus ordo servetur, in omni bene instituta communitate necessarius. Qui quidem Præpositus, de consilio consociorum Constitutiones ad constructionem hujus propositi nobis finis conducentes condendi, majorum suffragiorum parte semper statuendi jus habente, et quæ dubia esse poterunt in nostro Instituto hac formula comprehenso, declarandi auctoritatem habeat. Consilium vero necessario convocandum ad condendas, vel immutandas Constitutiones, et alia graviora, ut alienare vel dissolvere domos, ac collegia semel erecta, intelligatur esse major pars totius professæ Societatis (juxta Constitutionum nostrarum declarationem) quæ sine magno incommodo potest a Præposito Generali convocari. In aliis, quæ non ita magni momenti sunt, idem Præpositus adjutus, quatenus ipse opportunum judicabit, fratrum suorum consilio, per seipsum ordinandi, et jubendi, quæ ad Dei gloriam et commune bonum pertinere in Domino videbuntur, jus totum habeat, prout in Constitutionibus eisdem explicabitur.

B

Votum speciale obediendi summo Pontifici

305 Quicumque autem in hac Societate professionem emiserint, non solum in primis professionis suæ foribus intelligant, sed, quoad vixerint, memores sint, Societatem hanc universam, et singulos, qui in ea profitentur, sub sanctissimi Domini nostri Pauli Papæ tertii, et aliorum Romanorum Pontificum successorum ejus fideli obedientia Deo militare. Et quamvis Evangelio doceamur, et fide orthodoxa cognoscamus, ac firmiter teneamus, omnes Christi fideles Romano Pontifici, tamquam capiti, ac Jesu Christi Vicario subesse : ob devotionem tamen majorem, ad obedientiam Sedis Apostolicæ, et majorem voluntatum nostrarum abnegationem, et certiorem sancti Spiritus directionem, summopere conducere judicavimus, singulos nos, et quicumque eamdem in posterum professionem emiserint, ultra illud commune trium votorum vinculum speciali ad hoc voto abstringi, ut quidquid modernus, et alii Romani Pontifices, pro tempore existentes jusserint ad profectum animarum, et fidei propagationem pertinens, et ad quascumque provincias nos mittere voluerint, sine ulla tergiversatione, aut excusatione, illico, quantum in nobis fuerit (sive nos ad Turcas, sive ad quos-

C

cumque alios infideles, etiam in partibus, quas Indias vocant; sive ad quoscumque hæreticos, schismaticos, seu etiam ad quosvis fideles, mittendos censuerint) exsequi teneamur.

circa missiones, quæ procurandæ non sunt.

306 Quamobrem qui ad nos accessuri sunt, antequam huic oneri humeros supponant, diu multumque meditentur, an tantum pecuniæ spiritualis in bonis habeant, ut turrim hanc juxta consilium Dominicum possint consummare, hoc est, an Spiritus sanctus, qui illos impellit, tantum illis gratiæ polliceatur, ut hujus vocationis pondus, illo adjuvante, se laturos sperent : et postquam, Domino inspirante, huic Jesu Christi militiæ nomen dederint, die noctuque succincti lumbos, et ad tam grandis debiti solutionem prompti esse debebunt. Ne qua autem possit esse inter nos missionum aut provinciarum hujusmodi ambitio vel detrectatio; intelligant singuli, sibi per se, vel alium, de hujusmodi missionibus quidquam cum Romano Pontifice non esse curandum, se omnem hanc curam Deo, et ipsi Pontifici tamquam ejus Vicario, et Societatis Præposito dimittendam : cui quidem (sicut ceteris) de sui ipsius missione in alterutram partem, nisi de Societatis consilio, cum dicto Pontifice curandum erit. D

Obedientia præstanda Præposito Generali; ejusdem electio, potestas, gubernatio:

307 Voveant etiam singuli, se in omnibus, quæ ad regulæ hujus nostræ observationem faciunt, Societatis Præposito (qui ad hoc munus quam fieri possit idoneus, ad plura vota, prout in Constitutionibus declarabitur, eligetur) obedientes fore. Ille autem omnem eam auctoritatem et potestatem habeat supra Societatem, quæ ad bonam ejusdem Societatis administrationem, correctionem, et gubernationem utilis erit. Jubeat autem ea, quæ ad constructionem propositi sibi a Deo, et a Societate finis cognoverit esse opportuna, et in prælatione sua benignitatis, ac mansuetudinis, caritatisque Christi, Petri, Paulique formulæ semper sit memor : et tam ipse, quam consilium prædictum ad normam hanc assidue spectent. Singuli vero subditorum, tum propter ingentes Ordinis utilitates, tum propter numquam satis laudatum humilitatis assiduum exercitium, non solum Præposito in omnibus ad Institutum Societatis pertinentibus parere semper teneantur ; sed in illo Christum veluti præsentem agnoscant, et, quantum decet, venerentur. E

Votum paupertatis circa domos professas.

308 Cum autem experti fuerimus jucundiorem, puriorem, et ad proximi ædificationem aptiorem esse vitam, ab omni avaritiæ contagione quam remotissimam, et evangelicæ paupertati quam simillimam ; cumque sciamus Dominum nostrum Jesum Christum servis suis regnum Dei solum inquirentibus, necessaria ad victum et vestitum esse subministraturum : sic voveant singuli et universi perpetuam paupertatem, ut non solum privatim, sed neque etiam communiter possint professi, vel ulla eorum domus, aut ecclesiæ ad aliquos proventus, reditus, possessiones, sed nec ad ulla bona stabilia (præter ea, quæ opportuna erunt ad usum proprium, et habitationem) retinenda, jus aliquod civile acquirere, rebus sibi ex caritate donatis ad necessarium vitæ usum contenti.

De collegiorum reditibus, ac gubernatione:

309 Quia tamen domus, quas Dominus dederit, ad operandum in vinea ipsius, et non ad scholastica studia exercenda destinandæ erunt : cum valde opportunum fore alioqui videatur, ut ex juvenibus ad pietatem propensis, et ad litterarum studia tractanda idoneis, operarii eidem vineæ Domini parentur, qui Societatis nostræ, etiam professæ, velut quoddam seminarium F
existant : possit professa Societas ad studiorum commoditatem, scholarium habere collegia, ubicumque ad ea construenda et dotanda, ex devotione aliqui movebuntur : quæ simul atque constructa et dotata fuerint (non tamen ex bonis, quorum collatio ad Sedem Apostolicam pertinet) ex nunc auctoritate Apostolica erigi supplicamus, seu pro erectis haberi : quæ collegia possint habere reditus, census, seu possessiones, usibus et necessitatibus studentium applicandas, retenta penes Præpositum, vel Societatem omnimoda gubernatione, seu superintendentia super dicta collegia, et prædictos studentes, quod ad rectorum seu gubernatorum, ac studentium electionem, ac eorumdem admissionem, emissionem, receptionem, exclusionem, statutorum ordinationem, et circa studentium instructionem, eruditionem, ædificationem, ac correctionem, victus, vestitusque, et aliarum rerum necessariarum eis ministrandarum modum, atque aliam omnimodam gubernationem, regimen, ac curam, ut neque

A neque studentes dictis bonis abuti, neque Societas professa in proprios usus convertere possit, sed studentium necessitati subvenire.

de scholasticis, recitatione Officii divini, modo vivendi, ac coadjutoribus.

310 Qui quidem studentes, ingenii, et morum indole tales esse debebunt, ut merito speretur, post absoluta studia ad Societatis functiones idoneos fore : et sic demum post cognitum in spiritu et litteris eorum profectum, et post sufficientem probationem, in Societatem nostram admitti possint. Socii autem omnes cum presbyteri esse debeant, ad dicendum Officium secundum communem ecclesiæ ritum ; sed privatim, et non communiter, vel in choro teneantur : et in iis, quæ ad victum, et vestitum, et cetera exteriora pertinent, honestorum sacerdotum communem et approbatum usum sequentur : ut quod inde pro cujusque necessitate, vel spiritualis profectus desiderio subtractum fuerit, ex devotione, et non ex obligatione, rationabile obsequium corporis Deo, prout expediet, offeratur. Hæc sunt, quæ sub præfati Domini nostri Pauli, et Sedis Apostolicæ beneplacito, de nostra professione, typo quodam explicare potuimus, quod nunc fecimus, ut summatim informaremus tum illos, qui nos de nostro vitæ Instituto interrogant,
B tum etiam posteros nostros, si quos (Deo volente) imitatores umquam habebimus hujus vitæ : quam cum multas magnasque habere annexas difficultates, fuerimus experti, opportunum judicavimus, etiam statuere, ne quis ad professionem in hac Societate emittendam, nisi diuturnis et diligentissimis probationibus (prout in Constitutionibus declarabitur) ejus vita et doctrina explorata fuerit, recipiatur : quia revera, hoc Institutum omnino humiles, et prudentes in Christo, et in Christianæ vitæ puritate ac litteris conspicuos exigit. Immo et ii, qui in coadjutores tam in spiritualibus, quam in corporalibus, et in scholares admittentur, quorum utrique post sufficientes probationes, et tempus in Constitutionibus expressum, vota sua, ad devotionem, et meritum majus, non quidem solemnia (præter aliquos, qui de licentia Præpositi Generalis, propter ipsorum devotionem , et personarum qualitatem, tria vota hujusmodi solemnia facere poterunt) sed quibus teneantur, quamdiu Præpositus Generalis in Societate eos retinendos esse censuerit, emittere debeant, prout in Constitutionibus latius explicabitur, non nisi diligenter examinati, et idonei reperti, ad eumdem finem
C Societatis, admittantur ad hanc Jesu Christi militiam, qui tenuibus cœptis nostris favere dignetur ad gloriam Dei Patris, cui soli sit semper decus et honor in secula. Amen.

Approbatur et confirmatur Societatis Institutum, ac privilegia.

311 Quapropter considerantes , nihil , quod pium sanctumque non sit, in dicta Societate, ejusque laudabilibus Institutis , ac exemplari Ignatii, et aliorum sociorum prædictorum vita et moribus reperiri, eaque omnia ad suorum, et aliorum Christi fidelium animarum salutem, et fidei exaltationem tendere, socios ac illorum coadjutores prædictos, et ipsius Societatis scholares a quibusvis excommunicationis, suspensionis, et interdicti , aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris, et a pœnis a jure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes, et absolutos fore censentes, illosque sub nostra, et Apostolicæ Sedis protectione suscipientes , motu proprio, et ex certa nostra scientia, auctoritate Apostolica , tenore præsentium, erectionem, et institutionem Societatis, ac extensionem numeri illius sociorum, ac receptionis, et admissionis coadjutorum, ac omnia et singula privilegia, immunitates, exemptiones, libertates, et condendi, et alterandi statura, et ordinationes, ac alia quævis indulta eisdem, Societati, et illius Præposito, per prædecessorem nostrum, et Sedem hujusmodi sub quibuscumque tenoribus, et formis concessa, et confirmata, ac desuper confectas tam sub plumbo, quam in forma Brevis litteras, et in eis contenta, ac deinde secuta quæcumque, perpetuo approbamus, et confirmamus, ac eis perpetuæ firmitatis robur adjicimus, supplentes omnes et singulos tam juris, quam facti defectus, si qui intervenerint, in eisdem ; eaque omnia et singula perpetuæ et inconcussæ firmitatis robur obtinere, et inviolabiliter observari debere, et sic per quoscumque judices et commissarios quavis auctoritate fungentes (sublata eis, et eorum cuilibet, quavis aliter judicandi et interpretandi fucultate et auctoritate) judicari, interpretari, atque decidi debere, nec non quidquid secus super his per quoscumque quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari, irritum et inane decernimus, et declaramus.

A. Petro Ribadeneira.

E *Judices, qui assistant.*

312 Quocirca universis et singulis venerabilibus fratribus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, ac dilectis filiis, abbatibus, prioribus, et aliis personis in dignitate ecclesiastica constitutis, per Apostolica scripta mandamus, quatenus ipsi, et eorum quilibet per se, vel alium, seu alios, præfatis Præposito, et Societati in præmissis, efficacis defensionis præsidio assistentes, faciant auctoritate nostra singulas prædictas, et præsentes litteras plenum effectum sortiri, ac ab omnibus inviolabiliter observari : non permittentes quemquam contra illarum tenorem, quomodolibet indebite molestari, contradictores quoslibet et rebelles per censuras ecclesiasticas, et alia juris opportuna remedia (appellatione postposita) compescendo, ac censuras prædictas, legitimis super his habendis servatis processibus, etiam iteratis vicibus aggravando, invocato etiam ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachii secularis.

Non obstantibus etc.

313 Non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, ac omnibus illis, et singulis, quæ in litteris prædictis idem prædecessor noster voluit non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque : aut si aliquibus communiter, vel divisim ab Apostolica sit Sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, per litteras Apostolicas non facientes plenam, et expressam, ac de verbo ad verbum, de F indulto hujusmodi mentionem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ absolutionis, susceptionis, approbationis, confirmationis, adjectionis, suppletionis, decreti, declarationis, et mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et Pauli, Apostolorum ejus, se noverit incursurum. Datum Romæ, apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo quinquagesimo, duodecimo Kalendas Augusti, pontificatus nostri anno primo.
F. de Mendoza. Fed. Cardinalis Cæsius.

ANNOTATA.

a *Anno* 1549, *die* 10 *Novembris.*

CAPUT

A. PETRO RIBADENEIRA.

CAPUT XX

Plenior Instituti ac formæ Societatis Jesu descriptio.

Cap. XXII. Auctor nonnulla præfatus

Ex Pontificio hoc diplomate manifestum esse arbitror, quis sit hujus Societatis finis, quod Institutum. Sed quoniam breviter illud potius attingitur, quam explicatur; credo equidem nonnullorum sitim esse incensam, et ex his, quæ de hoc Instituto intellexerunt, reliqua intelligendi cupiditate inflammatam. Quorum ego pio desidesiderio pro mea parte obsequi conabor: et quæ summatim perstricta sunt, ea enucleatius paulo, atque uberius explicare. Etenim pertinet hoc quoque ad Ignatii (cujus vitam scribimus) laudem, intelligere homines, quibus hanc Societatem temperaverit Institutis.

proponit finem ac media Societatis,

315 Societas ergo Jesu, hoc nomine *a* a summis Pontificibus insignita, Religio Clericorum et est et appellatur a concilio Tridentino *b*. Ejus vita neque in sola contemplatione, neque in sola actione, sed in utraque simul posita est. Finis *c* quo spectat, et quo actiones omnes suas refert, B suæ est, et alienæ salutis ac perfectionis cura. Hanc perfectionem, quæ maxime caritate constat, in rebus omnibus propositam habet: ad ejus normam, et suos et externos dirigit. Reliqua, quæ finis causa quæruntur *d*, huic fini consentiunt: omnia enim fere pietatis officia, quæ huc conferunt, diligenter exequitur. Nam assidue concionatur, pueros rudesque recte credendi regula instituit, virtutes operandi, fugiendi vitia, præceptis erudit: orandi cum voce, tum mente certam rationem docet: ad pium frequentemque Sacramentorum usum hortatur: ægrotos invisit et consolatur: morientes in angore positos confirmat: vinctos in custodia, pauperes in xenodochio, miseros ubique et calamitosos sublevare studet: odia exstingui, et sublatis dissidiis, inimicorum animos benevolentia conglutinari: denique cuncta pietatis opera institui, augeri, conservari. Quæ quidem omnia domibus ac collegiis nostris communia sunt.

quibus superaddit ea, quæ collegii propria sunt.

316 Collegiorum vero (in quibus quidem nostri docent) illa sunt propria: litterarum studia exercere sedulo, et disciplinas omnes, quæ quidem homini theologo necessariæ sunt, pro cujusque collegii facultate diligenter explicare: C jungere cum pietate doctrinam: formare adolescentiæ mores, et mollem ætatem ac lubricam ad omnem virtutem fingere. Hæc non apud Catholicos tantum, atque integros populos conatur efficere, sed multo etiam libentius apud barbaros, et hæreticos: tum quod sunt ab omni ope deserti ac destituti: tum vero quod hæc Societas, quemadmodum in Pontificio diplomate dicitur, ad defensionem ac propagationem fidei est potissimum instituta. Ex quibus ipsius Societatis perfectio atque præstantia, reliquarumque Religionum, quæ idem habent Institutum, facile elucet. Religionis enim excellentia atque perfectio ex perfectione finis dependet: estque illa Religio perfectior, quæ perfectiorem finem, et ea, quæ finis gratia sumuntur, aptiora habet, et ad finem consequendum magis accommodata.

317 In iis muneribus, quæ diximus, ad proximorum salutem Societas ita se exercet, ut omnia gratis omnino exequatur, nihilque pro

D confessionibus audiendis, concionibus, lectionibus, Missis, reliquisque suis functionibus accipiat. Neque tamen ignorat, dignum quidem esse operarium mercede sua, æquumque, ut, qui altario servit, de altario vivat, et propterea sacrarum Religionum filiis, eleemosynas hoc nomine debitas a populo esse: sed hoc tempore, quo sacerdotes quidam male propter cupiditatem audiunt, et Sacramentorum administratio ab hæreticis nundinatio appellatur et quæstus; ut amputet occasionem eorum, qui volunt occasionem, aliorum consuetudine laudata, ipsa Paulum in hac parte imitatur, atque Evangelium sine sumptu ponit, et ne ejus gloria evacuetur, gratis tribuit, quod gratis accepit.

Societas gratis dat, quod gratis accepit; et cur?

Cur item in victu ac vestitu communem sequatur vivendi rationem;

318 Ex eadem item causa factum est, ut in victu atque vestitu communem quamdam vivendi rationem sequatur: parcam quidem et sobriam, moderatam tamen, et quæ vitæ sustentandæ sufficiat. Itaque habitum quidem peculiarem nullum habet, sed communem cum sacerdotibus earum regionum, in quibus vivit: in quo tamen et honestatis, et paupertatis ratio maxime eluceat. Quod quidem factum est, tum quod hæc Societas clericorum est Religio (ut diximus) non monachorum: tum vero quod hæreticis atque E aliis hominibus perditis, et suo et temporum vitio valde ab habitu monachali abhorrentibus (ad quos potissimum in rectam viam revocandos est instituta) plus se prodesse posse hac ratione arbitratur. Et asperiores in victu atque vestitu leges, corporisque castigationes ordinarias suis hominibus nullas imponit, ad quas ratione sui instituti æque omnes adstringantur: quo ad ipsam venientium omni hominum generi, naturæ, valetudini, ætati, communis quædam, et æquabilis vivendi ratio proposita sit, quam suscipere et tenere omnes possint. Atque ob eam etiam causam, quod plures habet ac majores difficultates hoc Institutum, illiusque sunt onera interna graviora, quam in speciem videntur. Non tamen asperitates ejusmodi aspernatur, aut abjicit, quas in aliis Religionibus suspicit, et sanctissime institutas videt: sed ubi necessitas poscit, aut utilitas, eas Præpositi vel suscipiendas præscribunt, vel, ut suscipiantur, probant. Quod tam studiose sæpe fit ac ferventer, ut per Dei gratiam fræno potius hac in re nostri, quam calcaribus indigeant.

ac chorum non habeat,

319 Iis tantisque occupationibus propriis hæc Societas distenta, chorum, ubi Horæ canonicæ decantentur, ordinarie non habet. Neque enim F ad constituendam Religionem, chorus requiritur necessario. Possunt enim Religiones institui ad varios fines, et ad varia misericordiæ et pietatis opera exercenda: quibus qui sedulo student, etiamsi a choro vacent, quam alii, qui choro distringuntur, Religiosi nihilo minus sint. Itaque ordo divi Dominici principio chorum videtur non habuisse, cum, impetrata sui Ordinis confirmatione, in varias provincias atque orbis terrarum partes, ad prædicandum Domini nostri Jesu Christi Evangelium, omnes suos discipulos a sanctissimo hoc Patriarcha missos esse legamus. Quo tempore cum pauci essent, et dispersi, et docendis populis vehementer occupati, verisimile est, chorum frequentare non potuisse. Neque tamen dicemus, Ordinem illum sanctissimum, Religionem tunc propterea non fuisse, quando maxime ejus Religio floruit, et vita et doctrina, et miraculis Dei Ecclesiam tantopere illustravit. D. etiam Gregorius in concilio Romano severe sanxit, ne diaconi, quos ad prædicationis officium, et

A eleemosynarum studium vacare congruebat, cantores eligantur. Quod videlicet (ut gravissimi sancti patres interpretantur) nobilius sit, homines verbo et doctrina, quam cantu in Deum excitare.

rerum nempe suarum

320 Quamobrem quorum est docere populum, ac doctrina pascere, et ad cœlestia inflammare, ii cantibus insistere non debent, ne, dum illis occupantur, ab utilioribus abstrahantur. Neque si canon ille jam obsolevit, minus tamen verum est, quod in canone continetur, nec minorem vim habet illa ratio: Qui præstantioribus, et magis necessariis distringuntur, eos et choro, et minus necessariis officiis vacuos liberosque esse oportere. Itaque videmus, initio nascentis Ecclesiæ Apostolos curam viduas alendi in septem Diaconos rejecisse, ne a verbi Dei prædicatione, quæ gravior ac magis necessaria erat, sancta quidem illa, sed minus necessaria occupatione implicati, ullo modo retardarentur. Non est (inquiunt) bonum, relinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Quocirca in reliquis Religionibus (iis etiam, quæ ex Instituto chorum habent) publici professores, scholastici, concionatores, et quotidiana domesticorum, vel graviorum munerum administratione occupati, liberiorem a choro B vacationem habent, ut a choro scilicet expediti, munus suum quisque pro dignitate tueatur. Quod eo etiam magis ei Religioni licebit, quæ chorum non habet ex Instituto.

satagens,

321 In hac autem Societate, qui aut scholasticus, aut publicus professor, aut concionator aut confessarius, aut coadjutor temporalis non sit, aut denique majoribus ministeriis suo ex Instituto non vacet, reperies profecto neminem. Ex quo cum multæ aliæ ecclesiæ ac Religiones, divinis laudibus publice celebrandis, sanctissime suo ex Instituto consecratæ sint, e quibus petere quivis possit hoc ad excitandum animum, et pietate inflammandum adjumentum, et utrumque hæc Societas complecti nequeat, in eam partem, quæ minus culta ab aliis, et magis necessaria, variaque et multiplex est, incumbendum sibi omni ratione putat. In qua tractanda atque excolenda, ut intenta semper sit, ac nihil remittat, cetera, quæ per se honesta quidem sunt et præclara, sed hoc ejus Instituto aliena, necessario prætermittit, aliisque concedit: imitaturque in hac etiam parte Paulum Apostolum, qui de se dicit: Non misit me Dominus baptizare, sed evangelizare. Non quod præclarum non sit, et ad salu- C tem necessarium, baptizare (si quidem Baptismus janua Sacramentorum omnium est, et necessarius ad salutem) sed quod multi essent alii, qui baptizandi officio fungi possent: pauci vero qui prædicatoris evangelici personam pro dignitate sustinerent. Multiformis est gratia Dei, et varia atque innumera Spiritus sancti dona. Neque in bello minus utiles sunt exploratores, qui hostium consilia investigant, quam milites, qui manum cum hoste conserunt: neque minus prosunt, qui caniculis actis oppositas munitiones disjiciunt, quam qui in illas jam eversas impetum faciunt.

quæ suo instituto conveniunt.

322 Æqua etiam pars est descendentis ad prælium, et remanentis ad sarcinas, et similiter dividunt: paremque prophetandi gratiam a Deo acceperunt Eldad et Medad, duo ex septuaginta senibus, quos elegit Moyses, tametsi remanserunt in castris, quam sexaginta octo alii, qui stabant ante tabernaculum: ut is qui manducat, non manducantem non spernat, et qui non manducat, manducantem non judicet: sed omnes laudent omnium Dominum, qui dona sua distribuit prout vult. Existimatque Societas, se, tot laboribus atque operis fructuose in animarum salutem occupatam, precibus etiam ac Missis, quas jugiter facit, etiamsi chorum non habeat, plene populo satisfacere, et acceptas ab eo eleemosynas pro sua tenuitate retribuere.

A. PETRO RIBADENEIRA.

Admittendorum dotes, genera. tirocinium:

323 Et quoniam ad ea, quæ commemoravimus munera recte atque ex ordine præstanda, magna in primis virtus, doctrina haud mediocris est necessaria, commoditas præterea naturæ, et ad agendum cum hominibus dexteritas, bonaque apud ipsos homines existimatio; neque facinorosos hæc Societas admittit, neque jure ipso, sive canonico sive civili infames, neque eos, quos inconstantes in sua vocatione, et leves aut inutiles omnino sibi, atque ineptos futuros putat. Nullum vero qui alterius cujusvis religionis habitum susceperit (cupit enim, ut in qua vocatione quisque vocatus est, in ea permaneat: et ut reliqui sacrorum hominum conventus numero, fructu, et, quæ in Christo Jesu sit, gloria floreant) eos tantum recipit, quos a Deo intelligit ad suum Institutum vocatos. Horum quatuor sunt genera. Primum doctorum hominum est, qui divino Spiritu tacti, quam adepti sunt eruditionem ac sci- E entiæ laudem, Deo consecrare cupiunt, et in hac Societate ad spiritalem aliorum utilitatem conferre. Alterum est eorum, qui cum vitæ inculpatæ et sufficientis doctrinæ sint, ut professos ipsos in spiritualibus rebus adjuvent, in Societatem admittuntur. Tertium genus constat iis adolescentibus, quos bona spe animi et ingenii præditos admittit, eam doctrinam ut addiscant et comparent, quæ ad alios juvandos est necessaria. Postremum eos homines continet, qui Marthæ sorte contenti, domestica ministeria curant (ut alii iis expediti, spiritalia liberius exerceant) quos propterea coadjutores temporales vocat. Hi omnes, quicumque admittuntur, duos annos in novitiatu sunt, intra quos votum nullum ex Instituto edere coguntur, sed se ipsi ac Religionem probant.

quod in Societate

324 Hoc autem probationis tempus, quod productius, quam in reliquis Religionibus, ac prolixius est, magnam affert utilitatem iis, qui probantur, et ipsi etiam Societati. Nam cum in subsidium humanæ fragilitatis, spatium probationis sit institutum, ut Innocentii tertii verbis utar, et non solum in favorem conversi, sed etiam monasterii a sanctis patribus indultum, ut F et ille hujus asperitates, et hoc mores illius valeat experiri: hoc biennii spatio, nostri novitii diligentius rem totam expendunt, ac lentius Institutum probant, versantes diu, quid ferre recusent, quid valeant humeri (ne impetu quodam animi potius quam ratione, aut Dei spiritu impulsi, onus tollant, quod ferre non possint:) et Societas vicissim illos etiam probat, et intus, et in cute noscere studet: ne hominibus sese inutilibus oneret, eosque minus probatos admittat, quos paulo post dimitti necesse sit. Estque omnino et rationi consentaneum, et sanctorum patrum doctrinæ conveniens, et ab ipsa etiam antiqua consuetudine non alienum (quæ varia olim, et multiplex in Ecclesia Dei fuit) ut eo diutius atque attentius Religionis Institutum quisque perpendat, antequam illud aggrediatur, et capiat, quo gravius ipsum et præclarius est: et ut Religio etiam eo magis perspectos habeat, atque exploratos illos, qui veniunt ad se, quo ejus Institutum arduum magis atque excellentius est. Quamobrem duorum

A. PETRO RIBADENEIRA. duorum annorum spatium, ad probandos novitios suos, Sedes Apostolica Societati dedit.

gravibus de causis durat duobus annis. 325 Quo toto tempore, omnibus in rebus proprii Instituti accurate probantur, et orandi, tum voce tum mente assiduo usu exercentur, variisque rationibus, quæ pertinent ad exstirpandas pravas animi cupiditates, et mortificanda membra, quæ sunt super terram, ut quidem ait Apostolus, et humilitatis officiis sursum deorsum versantur. Probationis enim tempore, præfecti atque novitiorum magistri, eorum vocationem diligenter explorant et dijudicant : et, ut illi ipsi eam intelligant, et confirment, magnopere laborant: in singulorum ingenium ac facultates studiose inquirunt : quas cum habent compertas, in suo quemque loco ct gradu constituunt, nihil supra vires præscribunt, sed illas potius sublevant, et gratiæ Dei et naturæ serviunt. Porro cum multa iis tradunt, quæ ad confirmandos eorum animos pertinent, et ad regulam Instituti proprii, normamque revocandos, tum vero quatuor illa, quæ ex Ignatii disciplina atque exemplo, quasi dogmata præcipua, et præceptorum reliquorum tamquam fontes sunt. Primum est, ut Deum in rebus omnibus invenire studeant. Alterum, illud B unum propositum habeant, ut omnia ad majorem Dei gloriam fiant. Tertium, obedientiam mordicus teneant, summamque in ea colenda religionem constituant. Postremum est, ut aliud nihil ex hoc mundo quærant, quam quod quæsivit Christus, ut sicut ille venit animas salvas facere, pro iis pati, ac mortem oppetere, ita ipsi animas Christo lucrifacere, omni ratione nitantur : pro eis labori se, ac morti alacres etiam objiciant : opprobria et contumelias, si inferantur, non solum æquo, sed etiam libenti atque hilari animo propter Christum excipiant; si non inferantur, cupide appetant, nullam tamen dantes ipsi causam vel occasionem maledicti. Quod si quis consiliis Præpositorum, ac monitis, aut Societatis Institutis, vel pertinaciter repugnat, vel non satis se accommodat, a Societate dimittitur. Illud enim antiquissimum huic Societati est, ut quo puram se ac sinceram tueatur, quidquid vitiosum ac corruptum est, præcidat, neque quemquam retineat, quem ex Instituto retinere non debet.

ANNOTATA.

a *De eo multa Commentarius* § 32 *et* 33*; quem* C *tu consule.*

b *Verba sess.* XXV *de Regularibus cap.* XVI *jam transcripseram : sed omitto, quia obvia.*

c *Finem Societatis exponit Commentarius* § 30, *num.* 311.

d *Media ibidem invenies a num.* 313.

CAPUT XXI

Ejusdem descriptionis prosecutio.

Ratio votorum, ac dimissionis a Societate : Biennio igitur expleto, primi generis illi, quos commemoravimus, ab eruditione satis instructi, si ad doctrinam, virtutem quoque ac probitatem adjecerint, et se Societati probaverint, possunt professionem emittere : si probata satis eorum virtus non videatur, amplius exploratur. Sed tunc quidem illi ipsi, et ii etiam, qui secundo genere continentur, ac spirituales coadjutores vocantur : scholastici præterea, ac temporales coadjutores, votis se perpetuæ paupertatis, castitatis, et obedientiæ post novitiatum obstringunt. D Quæ quidem vota simplicia, non solemnia sunt: quibus nimirum ita astringuntur, ut liberum tamen Societati ante professionem sit, quos non probat dimittere, ac dimissos ab omni votorum obligatione absolvere. Quocirca in hujusmodi votis, pollicitatio quædam est, voluntaria et libera, ac simplex offerentis promissio, qua, qui vovet, quantum in se est, in perpetuum se tradit Religioni. Qui quidem, re tota per biennium (ut diximus) explorata et perspecta, teneri sponte vult, et vivere ac mori hac conditione in Societate : quod certe ante ingressum cum liber sit, suique juris ac dominus, re minus explorata utique facere potuisset. Societatis vero tametsi nulla est obligatio peculiaris ac propria, quæ quidem ab votis illorum pendeat; illa tamen maxima est atque firmissima, quam Constitutiones ipsius Societatis, ac leges imponunt : quæ nimirum sancte vetant, temere quemquam, aut inconsiderate dimitti, aut propter morbum, quem Societati serviens contraxit, aut propter causas, quæ sanari aliter possunt. E

cujus dantur demissionis causæ, cautela, benevolentia, 327 Dimittendi autem causæ præcipuæ (ut uno verbo dicam) ad duas rediguntur: cum aut illi ipsi, qui dimittitur, aut Societati expedit hominem dimitti : tunc enim illum retineri, contrarium esset caritati, cui omnia servire debent. Et quidem cum necessario dimittitur, tam considerate, tam caute, tam benevole ac dolenter faciendum esse Constitutiones jubent, ut nihil ad summam moderationem, religiosamque prudentiam prætermissum esse videatur. Atque ut hoc quam consideratissime fiat, solus Præpositus Generalis potestatem habet, eos ab Societate dimittendi, qui hujusmodi votis post biennium obligati sunt. Quocirca non est in eorum, qui regunt, potestate, quemquam pro suo arbitratu a Societate dimittere, sed præscripto ac lege vivitur : et si qua in re moderatos se illi præbent, ac benignos, in hac (ut par est) quam maxime. Nam præterquam quod Christiana caritas hanc moderationem postulat, Societatis ipsius rationes vehementer exigunt, atque adeo flagitant, ne inconsulte aut facile, eruditi jam, et magnis ejus multorum annorum laboribus et sumptibus exculti ac perpoliti homines dimittantur, quos lente, magnoque judicio, rudes atque impolitos admisit. Inconsultum enim esset, in serendo strenue F laborare, metendi maturam frugem, percipiendique fructus tempus negligere. Sed cum Societatis excellens finis sit, ac proinde innumeris plenus difficultatibus, probatos viros, atque exercitatos omnino desiderat, ut sine offensione obtineatur. Quæ causa est, neminem ut censeat ad professionem admittendum, cujus virtus ac doctrina multis experimentis ac diuturnis perspecta antea non sit : ne videlicet sui, onus supra vires tollant, eoque opprimantur, atque exitio iis sint, quibus saluti esse debuerant. At dum probantur, dum instituuntur, ne vagi omnino sint, et liberi, votorum hujusmodi (ut diximus) religione vinciuntur, et pedetentim, gradatimque ab imis ascendunt ad summa.

æquitas, utilitas, 328 Est igitur hæc ratio nova quidem, sed in hac parte novo Instituto conveniens, scholasticis salutaris, Societati necessaria, perutilis Ecclesiæ Dei. Nam scholastici votorum merito ac fructu gaudent ; et firmiores in sua vocatione, iis obligati

A gati redduntur. Et Societas votis ejusmodi veluti obsidibus acceptis, minus de eorum voluntate constantiaque dubitavit; neque metuet, ne populus oleum, ipsa vero operam perdat, et utrique beneficium apud eos ponant, qui ipsorum benignitate atque opera bonas artes adepti, ubi referendæ gratiæ tempus advenerit, ad seculum redituri sint. Quod profecto si fieret, iniquum esset, neque minus injustum, quam si quis bonis ecclesiasticis locupletatus, et Christi patrimonio dives, stivam manu tenens, post tergum respiceret, statumque ecclesiasticum deserens, negotiis rursus hujus seculi se implicaret. Quod ne quando fieri possit, sacris canonibus cautum est, ut siquis ad regimen ecclesiæ parochialis assumptus, ad sacerdotium intra annum propter studium non promoveatur, subdiaconatum tamen suscipiat, votoque se astringat. Quod utique votum, quasi fidejussor quidam est Ecclesiæ Dei, ejus, qui voto se obstringit, futuræ constantiæ, ne, quemadmodum Pontifex ait, sicut a multis, de Christi patrimonio sublimatis olim factum esse dignoscitur, a statu retrocedere valeat clericali. Ecclesia vero Christi magno eorum apostatarum numero hac ratione liberatur, qui e Socie-
B tate egressi, suis votis obligati perpetuo existerent, neque aliam vivendi rationem suscipere tuto possent: sicuti aliarum Religionum apostatis accidere, ipsa experientia docet.

sine ulla

329 Neque vero ei ulla fit injuria, qui dimittitur, quandoquidem volens, ac sciens hanc legem subiit, cum admissus est; ac liber omnino, suique juris relinquitur, cum dimittur; et meliori conditione plerumque egreditur, quam ingressus est. Neque dimittitur, nisi propter ipsius, aut propter universæ Societatis bonum: cujus (quoniam multorum commune bonum est) major sane ratio, quam cujuscumque boni privati habenda est. Ut enim majus bonum minori bono præponitur; ita communis utilitas speciali utilitati præfertur. Quod si Religiones omnes possunt, et solent professos etiam suos, qui insanabiles videntur, et curationem non admittunt, e cœtu suo pellere; cum tamen sic ejecti, professionem suam, quoad possunt, præstare teneantur; nulli sane mirum videri dobet, si Societas eos ab se dimittit, qui professionem nullam susceperunt, sed vota tantum simplicia ediderunt, quorum, cum dimittuntur, vinculis exsoluti, liberam, quocumque velint, abeundi habent potestatem.

cujuspiam injuria.

C 330 Neque vero si is, qui Societatem ingreditur, ipsi Societati sese committit et credit, sperans, se nullo umquam tempore ab illa dimittendum, nisi magna quadam ratione; par est, ut Societas illi ipsi ita confidat, ut nullam illius perseverantiæ atque stabilitatis exigat cautionem. Non enim partes pares sunt. Neque tamen si recte perpendas, minor aut infirmior est cautio (ut paulo ante diximus) quam filiis suis præstat Societas ex Instituto, ea, quam ab illis accipit ex voto. Et iis quidem utilitatibus novum hoc Institutum firmatur. Neque tamen ita novum est, ut non multa ejus vestigia in seminariis antiquis clericorum habeamus, quemadmodum in nonnullis Toletanis conciliis, aliisque videre est, quæ huc adducere, et alias rationes afferre, nimis longum esset, et a nostro instituto alienum, minimeque necessarium. Nam quod caput est, cum universum Societatis Institutum, tum vero potissimum hæc ejus pars, multorum summorum Pontificum judicio atque institutione, et sacrosancta œcumenici Tridentinique concilii auctoritate comprobatur.

A. PETRO RIBADENEIRA.

De quatuor in Societate Religiosorum classibus agitur;

331 Ut ergo ad quatuor illa hominum genera, quæ in Societatem admittuntur, revertamur; primi illi, qui eruditione sunt conspicui, ad professionem quatuor votorum admittuntur: secundi, in coadjutorum spiritualium formatorum gradum, per tria illa vota similiter publica, sed simplicia, in Superioris manibus emissa, adsciscuntur; eodemque modo, qui ad domestica munia obeunda sunt admissi, certum suum temporalium coadjutorum formatorem gradum et ipsi consequuntur: utrique autem formati coadjutores, nullius postea hereditariæ successionis sunt capaces, ut in Constitutione Gregorii XIII (quam paulo post subjiciam) videre est. Spirituales coadjutores quasi subsidiarii milites adjuvant professos et sublevant, et ad omnes excursiones parati sunt. Temporales vero coadjutores, reliquos domesticarum rerum cura levant. Scholastici litteras discunt, et cum spiritu, quem in novitiatu hauserunt, doctrinam conjungunt, totoque studiorum tempore, ita litterarum disciplinis vacant, ut pietatem teneant, suique mortificationem non omittant: immo vero in multis se professorum et coadjutorum spiritualium muneribus exercent (pro facultate cujusque et ingenio) ut consuetudine bene agendi paratiores sint, E
et tamquam exercitatiores, ad illorum ministeria suo tempore obeunda.

uti et de domibus ac collegiis,

332 Hoc in collegiis fit: habet enim Societas domos et collegia, quæ ita distinguuntur. Domus aut probationis sunt, in quibus eo, quo diximus modo, ad Religionis disciplinam conformantur novitii: aut professorum; in quibus scilicet, qui novitiatus, ac studiorum laboribus perfuncti sunt, confessionibus, prædicationibus, aliisque pietatis ministeriis, ad proximorum utilitatem se exercent. Collegia scholasticorum sunt; in iis, quamvis nonnulla professorum usurpentur munia, propria tamen illorum sunt, quæcumque pertinent ad discendas vel docendas eas disciplinas, quæ ad professorum ministeria recte obeunda sunt necessariæ, Domus professorum reditus nullos habere possunt (ne ad ædificationem quidem templi, aut cultum ejus, ac ornatum,) nec possessiones ullas, privatim vel in communi: nec jus petendi ullas perpetuas eleemosynas, sed quotidianis vivunt.

et eorum bonis.

333 Domibus probationis et collegiis bona in commune habere licet, ut et novitii oneri ne sint populis, antequam usui esse incipiant, et scholastici victum quærendi sollicitudine expediti, F
liberius in rerum cognitionem incumbant. Ejusmodi autem reditus, vel a civitatibus publice constituuntur, vel privatim a primariis viris ac copiosis, qui facultates suas recte se collocare hac ratione putant, et præclare de hominibus mereri, ut XXIV capite dicam. Collegiorum bona professa Societas administrat: ex quibus tamen ad ipsam nulla pervenire potest utilitas, sed in victu scholasticorum, et vestitu penitus consumuntur. Ita fit, ut quorum est fructus, ii subsint imperio, neque bonis abutendi habeant facultatem: qui præsunt, ex suis laboribus utilitatem nullam propriam percipiant, sed eam in certos usus fratrum suorum, præstitutosque convertant. Scholastici studiis confectis ad incudem rursus revocantur, ac veluti excoquuntur, ut in professorum, aut spiritualium coadjutorum formatorum adsciscantur numerum.

Pars præcipua Societatis sunt professi.

334 At vero professis magna est in primis auctoritas, et jus Societatem gubernandi. Ex illis, Assistentes, Provinciales, Commissarii, Visitatores

A. PETRO RIBADENEIRA.

tores creantur, et Præpositus ipse Generalis. Ex quo etiam convenit, ut spectatæ virtutis ac eruditionis laude, rerumque usu præstent, cum omnibus tamen æqualiter (ut faciunt) vivant, et humilitate ac modestia exæquent, quæ poterant videri inæqualia. Edunt autem professi solemnia vota tria, ceterarum Religionum more, paupertatis, castitatis, et obedientiæ (iis enim tribus votis, vis Religionis et natura continetur) addunt quartum peculiare, ac proprium Societatis, de obedientia ad missiones Romano Pontifici fideliter præstanda. Quod quidem his temporibus luctuosis ac perditis, quibus sacrosanctæ Sedis auctoritas ab hæreticis acerrime impugnatur, divinum plane inventum fuit. Nam præter alias utilitates, quas continet multas et magnas, quæ in ipsa Instituti formula tanguntur, certe arctius adstringit, quod hæretici laxare student.

qui etiam emittunt vota quædam simplicia.

335 Sed ut non solum in præsens optime Societas gubernetur, verum etiam in posterum, et cupiditati atque ambitioni, Religiosi status certissimis pestibus, quantum in ipsa est, occurratur; alia vota simplicia professi emittunt, promittuntque, se non consensuros, ut Constitutiones de paupertate, quæ nunc est in Societate, immutentur, nisi forte ut magis illam contrahant et arc-
B tent, nullam in Societate dignitatem, neque aperte neque occulte quæsituros : si quem vero ambiisse sciverint, fideliter prodituros : extra Societatem vero, nullam admissuros dignitatem, nisi ejus, qui præcipere possit, obedientia compellantur.

Ratio Societatis in iis,

336 Gubernationis porro forma et ratio hæc est. Universæ Societati cum summa potestate præest Præpositus unus Generalis. Is Præpositorum Provincialium suffragio adlegitur, et duorum præterea professorum, qui in congregatione provinciali electi, una cum Provinciali ex singulis provinciis ad generalem conventum veniunt; perpetuusque est, ac maximam inter omnes habet auctoritatem. Ipse ex cognitione rerum omnium et personarum Societatis, quam habet permagnam, rectores collegiorum, domorum præpositos constituit : Provinciales, Visitatores, ac Commissarios creat. Quæ ratio commodissima est, et ad pacem, modestiam, humilitatemque conservandam aptissima : tollit enim ac rescindit perturbationes animorum, dissensiones, invidias, odia, quæ Prælatorum electiones fere consequuntur eas, quæ ex multorum pendent
C judicio ac voluntate, Præpositus item Generalis per se, vel per suos Provinciales, collegia moderatur : facultates a Sede Apostolica Societati datas, et privilegia suis dispensat, eorum usum adstringit, relaxat, concedit, revocat : admittendi in Societatem, atque ab ea dimittendi, in professorum numerum cooptandi, conventus generales (quibus ipse præest) indicendi, ac peragendi, plenissimam potestatem habet : denique ad ejus arbitrium judiciumque, summa omnium rerum, consiliorumque redit.

quæ ad ejus Præpositum Generalem spectant;

337 Qua potestate ne ille forte abutatur, præter eam curam, quæ in optimo Generali Præposito eligendo, atque ad id munus aptissimo adhibetur (quæ summa est, parique religione servatur) quorum suffragio Præpositus Generalis creatur, ab eisdem quatuor spectantissimi patres eliguntur, qui Assistentes appellantur, suntque Præposito Generali a consilio. Illi victum ejus ac
a vestitum moderantur *a*, labores definiunt, de erratis in humilitate admonent : ad eamque rem Admonitor (sic enim vocatur) ab ipsa Societate est constitutus. Si quid gravius accidat, si acer- D
bus ille plus æquo ac violentus, si bonorum collegiorum profusus aut præposterus distributor fortasse sit, si doctrina depravatus, vel moribus (homines enim sumus) congregationem generalem (quæ, quoniam universam Societatem repræsentat, ipso etiam Præposito Generali superior est) indicendi penes Assistentes jus est, in qua veritas earum rerum, et pondus examinatur, et pro modo culpæ, pœna imponitur. Privari enim generalatu Præpositus generalis potest, si res exigat, et gravioribus etiam suppliciis affici.

uti et admodum gubernationis, quæ ex duabus est mixta.

338 Ex quo Societati gubernatio, cum proxime ad monarchium accedat, multum etiam habet aristocratiæ. Vitato enim, quod vitiosum esse potest, id quod in utroque genere est optimum, Societas sumpsit. Nam unum esse in gubernatione principem, præclarum quidem est, et ad conservationem firmum : sed si ille sit moderatus et sapiens : verum tamen periculosum est, ne honore elatus, libidinem suam, non rationem sequatur, et, quod traditum est ad salutem, in perniciem multorum convertat. Et ut hoc quidem absit, utque maxime sapiens sit, omnia certe scire unus non potest, ac propterea Ibi salus populi, ubi consilia multa. Quod enim quis- E
que præ aliis scit, id in commune confert. At vero illud subest in multitudine periculi, ne quot capita, tot sint sententiæ, et illud unum, quo maxime hominum conventus ac consociatio continetur, distractum in varia dissolvatur. Quæ pericula in utroque genere ut vitaret, et unitatem hæc Societas a monarchia accepit, et ab optimatibus consilium, et ita utrumque temperavit, ut Præpositus Generalis et præsit omnibus, et ipse quodammodo subsit, ejusque Assistentes, consiliarii non judices sint.

Sua cuique religioni sunt propria, ac Societati.

339 Hæc est Instituti Societatis hujus species quædam, ac gubernationis forma, quam Ignatius expressit, ac nobis reliquit. Quæ quidem, ut ex superioribus liquet, quamquam multa cum reliquis Religionibus conjuncta atque communia, nonnulla tamen propria habet ac singularia. Nam cum hæc Societas Religio sit, ea habeat necesse est, quæ ceteræ habent Religiones, et quæ ita propria Religionis sunt, ut ab ea divelli, distrahique non possint. Ea autem sunt vota tria, paupertatis, castitatis, ac obedientiæ, in quibus vis ac natura Religionis posita est, et quæ si absint, Religio esse, dicive non possit. Sed cum etiam Religio clericorum sit (quemadmodum Tridentina synodus testatur) a Religionibus omnibus monasticis differat oportet in iis quidem, quibus F
illæ a clero distant, dissidentque. Et quamvis Religiones omnes eodem spectent, et ad perfectionem Evangelicam tamquam in unum eumdemque finem ultimum referantur ; una quæque tamen finem suum præcipuum ac peculiarem habet, quem respicit ac sequitur. Qui finis cum alius alibi sit, etiam ea, quæ ad finem illum diriguntur, diversa, diversis in Religionibus sint, necesse est. Pendent enim in extremo media ; et ex fine, ea quæ finis gratia quæruntur. Neque ulla Religio reperiri potest, quæ tantam habeat cum ulla alia Religione similitudinem et affinitatem, ut non multa etiam habeat dissimilia, et propria. Nam si nihil omnino inter utramque intersit, non duæ similes, sed una, eademque fit Religio. Habet præterea Religio quælibet sua privilegia, et juris communis dispensationes, quas Christi in terris Vicarius, quasi ipsius juris communis auctor, interpres, ac dispensator sua auctoritate facit, ad utilitatem

A litatem atque ornamentum Ecclesiæ sanctæ. Quæ quidem admirabili hac varietate circumamicta est, et tamquam castra Dei, habet plurimas atque invictas armatorum militum acies, in commune quidem fortissime dimicantium, sed non eisdem omnes, sed singulas aptis, suis, propriisque armis utentium. Quæ quidem armorum genera tam inter se differunt, quam milites, qui armis utuntur. Denique Deus, qui sapientissime omnia gubernat, ad morbi naturam, medicinam accommodat, et pro temporum varietate, ad Ecclesiam suam vel excolendam, vel illustrandam varias Religiones præfinitis a se ætatibus mittit.

ANNOTATA.

a *Præscriptum sancti P. N. dat Comment.* § 853 *num.* 872.

CAPUT XXII

Institutum Societatis Jesu a Gregorio PP. XIII confirmatur.

Caput xxii. Auctor de Constitutione Gregor. XIII pro Societate, nonnulla præfatus,

B Cum hæc scripsissem, et publicare ac prælo mandare vellem, nova Constitutio felicis recordationis Gregorii XIII in manus meas venit: in qua cum universum Societatis Institutum declarat, omniaque ejus privilegia, constitutiones, atque statuta approbat, et denuo confirmat: tum vero præcipua quædam ex iis, quæ a me in proximo capite explicata sunt, ita definit et statuit, ut rem totam, qua de agimus, maxime illustret. Atque etiam excommunicationis latæ sententiæ anathemate eos constringit, qui iis contraria dixerint, docuerintve; et temerariam quorumdam frænat audaciam, qui de hoc Instituto, et de aliis Apostolicis ejusdem Gregorii litteris, illud similiter confirmantibus, detrahere ausi sunt: omnesque illorum assertiones huic Constitutioni repugnantes, falsas et temerarias esse pronuntiat. Nam cum hæc Religio, Jesu Societas sit, effugere certe calumnias non potest, quas quidem ipse Dominus Jesus, et omnes aliæ Religiones, quæ Societates item Jesu, ac vera membra sunt, nusquam non pertulerunt. Id quod sacri Ordines divi Dominici, ac divi Francisci abunde testantur, qui gravissime initio ab improbis exagitati sunt, atque omnibus machinis pertinaciter oppugnati: sed Deus, qui et institutor sanctarum
C Religionum, et propugnator est, Vicarios suos, Pontifices Maximos divinitus permovit, ut illarum protectionem atque defensionem susciperent, et clarissimos atque sanctissimos Doctores Thomam Aquinatem, et Bonaventuram, eo ipso tempore providentissime illis auxilio misit, ut hostium conatus retardarent, calumnias obtererent, audaciam frangerent atque contunderent, et doctrinæ cœlestis splendore, offusam animis caliginem discuterent. Sed ut hæc omnia lector magis etiam perspiciat, partem ipsius Sanctissimi Domini nostri Constitutionis hic subjiciendam existimavi:

illam producit: in qua laudatur Societas

341 Gregorius episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Ascendente Domino et Salvatore nostro in naviculam, ecce motus magnus factus est in mari; ipse autem a discipulis rogatus, ventis imperavit, et facta est tranquillitas, quam nos in Petri navicula collocati, turbinibus excitatis, ab eodem Domino assiduis precibus postulantes, nostram interea operam et laborem in frangendis procellosis fluctibus impendere non desistimus; cumque tanti laboris socios, et validos remiges divina nobis providentia præparaverit, eorum opera in superandis sævientis pelagi tempestatibus nos maxime sublevat, qui pro communi fluctuantium animarum salute propria commoda nihili pendunt, seque ad omnia discrimina exponunt. In quo cum aliarum Religionum studia, tum Societatis Jesu assiduus pro Christo labor, nec non usque ad finem perseverantia, promptam se ostendit; cumque prolem Catholicæ Religioni valde proficuam, et ad omnia pericula pro universali Ecclesia subeunda paratam procreaverit, aliam atque aliam a prima non degenerem, præstante gratia Dei, quotidie substituit, ut nobis eorum alumni per multiplices probationum gradus altius provecti, semper præsto sint: quos in rebus arduis suscipiendis fructuosos operarios adsciscamus: eos autem, ut firmiorem nobis opem ad prædicta navare possint, ab omni non modo injuria, sed etiam calumnia studemus intactos conservare.

A. Petro Ribadeneira.

a fine ac mediis,

342 Quod ut a nobis efficiatur, ipsius Instituta tamquam fundamenta ejus præsidii, quod Catholicæ Religioni impendunt, immota atque inconcussa, aliorum etiam Romanorum Pontificum exemplo, debemus Apostolica auctoritate tueri, E
quorum felic. recor. Paulus III, et Julius etiam III Constitutiones, et laudabile dictæ Societatis Institutum confirmarunt; Paulusque idem eam ipsam ab omni quorumcumque Ordinariorum jurisdictione exemit: quo Instituto per Paulum IV examinato, et a synodo Tridentina commendato, Pius V item prædecessor noster, Societatem ipsam Ordinem esse mendicantem declaravit. Quæ omnia non immerito ab eis sunt concessa ob egregias virtutes, et dona Societati antedictæ divinitus elargita, cujus præcipuus finis Catholicæ est religionis defensio ac propagatio, animarumque in Christiana vita et doctrina profectus. Gratiæ quoque ejus vocationis est proprium, diversa orbis terrarum loca ex Romani Pontificis, seu Præpositi Generalis ejusdem Societatis directione peragrare, vitamque in quavis mundi parte agere, ubi salvandarum sua opera animarum copiosior proventus ad Dei gloriam speretur. Ad quem finem Spiritus sanctus bo. me. Ignatii Loyolæ, Societatis ipsius Institutoris, ejusque sociorum excitator, media quoque prædicationum ac cujuscumque ministerii verbi Dei doctrinæque Christianæ, et spiritualium Exercitiorum, aliorum item caritatis operum, et Sacramentorum administrationis, ac præcipue Pœnitentiæ, et Eucharistiæ, horumque frequentioris usus accommodavit. F

nec non a longa probatione ante vota:

343 Ad quæ sufficienter et pro dignitate præstanda, difficultates superandas, periculaque adeunda, quibus dictæ Societatis Religiosi in hujusmodi discursionibus et ministeriis exponuntur, necesse est, ut ipsi talia obituri, magno virtutis et devotionis præsidio muniantur, quod illis gratia in primis omnipotentis Dei, simulque educatio ipsa, longa item in Societate probatio, nec non regularum et Constitutionum observantia præstare noscuntur. Quibus Constitutionibus, ut tanta ponant rudimenta virtutis, ad quam aluntur, statutum est, ut novitii in Societate biennio probentur; quo expleto, si ipsi perseverare voluerint, et Societati fuerit ab eis satisfactum (quoniam Societas ipsa non solis novitiis, et professis, ut reliqui regulares Ordines, constat) tria substantialia vota simplicia (nisi quis interdum ad professionem, vel gradum coadjutorum

A. PETRO RIBADENEIRA.

adjutorum formatorum admittendus videretur) paupertatis, castitatis, et obedientiæ, in eadem Societate ex Apostolico indulto, ac juxta vivendi formulam, in eisdem Constitutionibus expressam, emittunt, ac secundum illas promittunt se eamdem Societatem ingressuros, hoc est, ulteriorem aliquem illius gradum, prout Præposito videbitur Generali.

quibus emissis, aliquem e pluribus in Societate gradum obtinent.

344 Quibus votis emissis; novitii esse desinunt, et in Societatis corpus, qui litteris operam dederint vel daturi sunt, ut scholares approbati: alii vero ut coadjutores temporales nondum formati cooptantur, ac quantum est ex parte ipsorum, perpetuo; ex parte vero Societatis, juxta Apostolica indulta, et Constitutiones prædictas, tamdiu obligati sunt, quamdiu Præpositus Generalis eos in Societate retinendos esse censuerit. Quod ad Societatis conservationem maxime esse necessarium, idque ab illius exordio provisum, et post experimento comprobatum est: idque initio ingressus illis explicite manifestatur, atque ipsi conditionem hanc amplectuntur, quæ eis (si quos dimittere oporteat) multo est commodior, ut liberi potius, quam votis obligati dimittantur, aliisque justis et rationabilibus de causis.
B Coadjutores temporales non formati, qui non ad studia litterarum, sed ad domestica munia curanda destinantur, post aliquot annos, quibus Generali Præposito, et Societati satisfecerint, per tria item paupertatis, castitatis, et obedientiæ vota, licet publica, et in manibus Superioris emissa, non tamen solemnia: sed tum ex Constitutionum præscripto, tum ex voventis et admittentis intentione simplicia existunt, in coadjutorum temporalium formatorum gradum admittuntur. Scholares vero, studiis in Societate absolutis, antequam professi, vel coadjutores spirituales formati fiant, non solum tertium adhuc ulterioris probationis annum, in devotionis et humilitatis exercitiis impendunt, ut si qua fortasse in re, harum virtutum fervor per litterarum occupationem intepuerit, per earumdem virtutum frequentiorem exercitationem ardentioremque divini auxilii invocationem recalescat; sed etiam in verbi Dei sacrarum et scholasticarum lectionum, pœnitentiæque et Eucharistiæ Sacramentorum Societatis ministeriis tamdiu probantur, quamdiu Præposito Generali videtur, nec antequam ipsi Præposito sint plane perspecti, eique in omnibus satisfecerint, ad hujusmodi gradus promoventur.
C

De Professis quatuor ac trium votorum, et coadjutoribus spiritualibus.

345 Qui enim ad professionem quatuor votorum admittendi sunt, eos juxta Constitutiones easdem, et Apostolica decreta et indulta viros omnino humiles ac prudentes in Christo, et in vitæ puritate ac litteris conspicuos, diuturnisque ac diligentissimis experimentis probatos, atque sacerdotes, et in ministeriis hujusmodi prius diu multumque versatos, vocatio hæc requirit, utpote quos ardua maneant ministeria. Quo fit, ut non omnes ad eamdem professionem idonei esse, nec tales sine longa exercitatione atque experimento fieri, aut etiam cognosci possint. Quapropter Societatis corpus in sua membra et gradus idem Ignatius divino instinctu ita duxit disponendum, ut præter eos, quos Præpositus Generalis ad professionem quatuor votorum idoneos esse censuerit, et nonnullos, quos interdum ad professionem trium admittere potest, reliqui etiam sacerdotes, quorum vita et doctrina in Societate diu probata esset, ac Præposito Generali perspecta, et de ipsius licentia in coadjutorum spiritualium formatorum gradum, per tria illa vota similiter publica, sed simplicia, in superioris manibus emissa admitterentur. Quibus emissis, tam hi qui spirituales, quam qui temporales coadjutores formati fuerint, certum in Societate gradum habent, suntque omnis hereditariæ successionis incapaces, nihilque omnino proprii juxta Constitutiones easque habere possunt. Nec propter emissa hujusmodi vota publica, aut per mortem ab intestato in illorum, sicuti nec in professum bonis, domus ulla aut ecclesia vel collegium dictæ Societatis succedere potest. D

Votum quartum solemne, et alia simplicia professorum recensentur.

346 Qui vero quatuor votorum professi futuri sunt, ii tribus illis solemnibus substantialibus votis quartum similiter solemne addunt specialis Summo Pontifici obedientiæ circa missiones præstandæ ob certiorem Spiritus sancti in missionibus ipsis directionem, ac majorem ipsorum mittendorum Sedi Apostolicæ obedientiam, majoremque devotionem, humilitatem, mortificationem, ac voluntatum abnegationem. Post emissam vero professionem sive quatuor, sive trium votorum, professi ad paupertatis, quæ regularis Instituti murus est et propugnaculum, perfectionem tuendam, omnemque ambitionis occasionem excludendam, nonnulla alia simplicia E
vota emittunt: quibus promittunt se numquam quacumque ratione acturos vel consensuros, ut, quæ in Constitutionibus Societatis circa paupertatem ordinata sunt, immutentur, nisi quando ex justa rerum exigentium causa paupertas magis restringenda videretur: neque prætensuros, ne indirecte quidem, ut in aliquam prælationem vel dignitatem intra vel extra Societatem eligantur: nec extra Societatem in sui electionem, quantum in eis fuerit, consensuros, nisi coacti obedientia ejus, qui id ipsis possit sub pœna peccati præcipere. Item Societati vel ejus Præposito manifestaturos, si quem sciant aliquid hujusmodi moliri.

De votis item simplicibus aliorum, eorumque obligatione ac pœnis;

347 Porro non solum professi, et coadjutores formati, sed ex aliis, quicumque absoluto probationis biennio, prædicta tria substantialia vota etiam simplicia emiserint, si absque expressa licentia a Societate discedant, etiamsi prætextu melioris frugis, et transitus ad alium quemcumque Ordinem (Cartusiensium dumtaxat excepto) id faciant, apostasiæ et excommunicationis ex Apostolicæ Sedis decreto pœnas incurrunt, a quibus non nisi a Summo Pontifice, vel a Generali Præposito absolvi possunt. Inique enim cum Societate ipsa ageretur, si viris multo labore ad F
ardua ministeria eruditis, cum religionis Catholicæ et hujus Sedis detrimento privaretur, præsertim cum Societatis Constitutiones, et privilegia, quæ supradicta continent, in separata, antequam ad novitiorum convictum admittantur, habitatione eis maturius consideranda tradantur. Biennio novitiatus completo, et emissis votis simplicibus, una est omnibus omnino vivendi et obediendi ratio: debent enim omnes in omnibus obedire, et in communi vivere, non secus alii, atque ipsi professi et coadjutores formati, idque in domibus quidem probationum et collegiis ex reditibus; in domibus vero professorum, quæ nullos omnino reditus habere possunt, ex eleemosynis tantum. Et licet, qui ad gradus professorum, et coadjutorum formatorum nondum pervenerunt, bonorum suorum jus atque dominium tum alias ob justas causas, tum etiam, ut majorem Societas habeat libertatem, illos, si opus fuerit, cum minori offensione dimittendi, ad tempus Generalis Præpositi judicio præscribendum valeant retinere.

A nere, ut in pauperes tandem seu alios pios usus pro ipsorum devotione distribuant juxta evangelicum consilium ac promissionem, quam initio novitiacus faciunt; interim tamen, quantum ad illorum usum, religiosam paupertatem servant, nec ulla re tamquam propria, et sine Superioris facultate uti possunt.

quæ qui emiserint.

348 Et quamvis ii omnes, qui post biennium novitiatus dicta tria vota simplicia, ut præfertur, emiserint, ac in corpus Societatis cooptati, illiusque meritorum, et privilegiorum non secus atque ipsi professi participes effecti, quique quantum in eis est, et professionem emittere parati, si ipse Præpositus Generalis id prædictæ Societatis Instituto congruere judicaverit, et in perpetuum Dei servitio votis simplicibus consecrati, ac sua sorte, prout laudabile Societatis Institutum exigit, contenti, vere, et proprie Religiosi existant; et, si a Societate deficiant, excommunicationis et aliis apostatarum pœnis sint subjecti: tamen cum non ita pridem intellexissemus, nonnullorum animos, qui pii alioqui et utiles operarii existebant, sollicitari interdum et affligi, quasi non essent Religiosi, eo quod non essent professi: nec etiam deesse, qui Religionis prætextu, transfigurante se in angelum lucis satana, non solum B ea occasione inquieti existerent; sed etiam aliorum pacem et vocationem disturbare, eosque in fraudem et defectionem deducere conarentur; unde fructuosa hæc Religio gravissima potuisset accipere detrimenta: idcirco cum divina providentia pro temporum necessitate, varia et salutaria Ordinum instituta in Ecclesia sua produxerit, novisque subinde in ea nascentibus morbis nova remedia; novisque emergentibus hostium impugnationibus, nova regularium Ordinum auxilia excitarit; et cuique illorum, juxta cujuslibet peculiaris gratiæ vocationem, peculiares quasdam notas, propria insignia, ac opportuna ad finem, quem intendit, media suggesserit, et nunc maxime (ut felicissimi toto orbe successus testantur) mirificos in agro dominico fructus prædicto Societatis Jesu instituto proferat, quæ Societas (quemadmodum et alia nascentium regularium Ordinum exordia) a spiritu contradictionis impugnatur: cumque ipsi Ordines Romanorum Pontificum propterea Constitutionibus circummuniri consueverint: cujus rei sanctorum Dominici et Francisci præclarissimi Ordines exempla abunde suppeditarunt:

vere ac proprie

349 Ita nos, licet alias Institutum prædictum, C privilegia et Constitutiones ipsius Societatis confirmaverimus et declaraverimus, motu proprio: statuentes eos, qui biennio novitiatus peracto, tria nova tametsi simplicia emiserunt, esse vere, et proprie Religiosos; cum præcepto, nequis hæc in dubium revocare audeat, ac cum irritante, et aliis decretis, prout in nostris super hoc confectis litteris plenius continetur: Quia tamen non defuit temeraria quorumdam audacia, qui post declarationem, decretum, præceptum, et interdictum nostrum hujusmodi non solum multa ex prædictis, et fortasse alia ad Societatis Institutum, ac vivendi formam spectantia labefactare, sed et ipsa Apostolica decreta, ac præcepta, publice et ex cathedra, ausu temerario impugnare, mentemque nostram perverse interpretari non erubescunt; disputantes, et prædicta in dubium revocantes; omniaque ex aliorum regularium Ordinum communibus rationibus, formis, ac statutis metientes, Societatis Institutum, peculiares Constitutiones, ac vim votorum simplicium illius, a Sede Apostolica, in eadem Societatis Religione probata admissorum, penitus ignorantes, ac nonnulla jure antiquo, quæ post illud successu temporum hujus Sedis auctoritate, approbatione, et confirmatione, ac peculiaribus privilegiis, sancita, et roborata esse dignoscuntur, perperam interpretantes, convellere nituntur.

A. Petro Ribadeneira.

sunt Religiosi

350 Hæc Pontifex; et infra: Nos universalis Ecclesiæ utilitati, quam ex inviolato et inconcusso dictæ Societatis Instituto, et Religiosæ sobolis educatione sentimus, et majorem in dies speramus, prospicientes, et præterea ejusdem Societatis indemnitati, paci, quieti, et incremento consulere volentes, motu simili, et ex certa scientia nostra, deque Apostolicæ potestatis plenitudine laudabile ipsius Societatis Institutum, et quæ illud concernunt, præmissa omnia, et singula, prædictaque illius ac quæcumque alia privilegia, facultates, exemptiones, immunitates, gratias, et indulta, a prædictis prædecessoribus nostris, et a nobis etiam per communicationem concessa; Constitutiones quoque, ac statuta, et decreta qualiacumque, ac si ad verbum præsentibus insererentur, pro expressis habentes, tenore præsentium approbamus et confirmamus, supplentes omnes juris et facti defectus, si qui intervenerint E in prædictis Constitutionibus et statutis. Ad hæc, dictam Societatem firmo Sedis hujus præsidio communire volentes, hac nostra perpetua Constitutione, motu, scientia, et potestatis plenitudine similibus statutimus atque decernimus, tria vota hujusmodi, etsi simplicia, ex hujus Sedis institutione, ac nostra etiam declaratione et confirmatione esse vere substantialia Religionis vota, ac in dicta Societate tamquam in Religione approbata, per Sedem eamdem admissa fuisse, et esse, ac per nos admitti, nec in illis a quoquam præter nos, et Sedem hujusmodi dispensari, nec ea ullo alio modo quam per legitimam dimissionem a Societate cessare posse, et non modo eos, qui in coadjutorum formatorum, sive spiritualium, sive temporalium gradus et ministeria, ut præfertur, admittuntur; sed et scholares ipsos ac supradictos alios omnes, et quoscumque, qui id ipsam Societatem admissi, biennio probationis a quolibet eorum peracto, tria vota substantialia prædicta, tametsi simplicia, emiserint, aut emittent in futurum, vere et proprie Religiosos fuisse, et esse, ac fore, et ubique semper et ab omnibus censeri et nominari debere, non secus atque ipsos tum Societatis, tum quorumvis aliorum Regularium Ordinum professos, suisque Præpositis in F omnibus et per omnia obedire, et huic Sedi immediate subjectos, et a quorumvis Ordinariorum, et delegatorum, seu aliorum judicum jurisdictione omnino exemptos, prout nos etiam vigore præsentium eximimus.

qui vero a Societate defecerint, apostatæ, pœnis contra Instituti impugnatores et decretis.

351 Denique ut omnium Societatis privilegiorum juxta Generalis Præpositi dispositionem sunt participes, ita quoque excommunicationis majoris latæ sententiæ, et aliis apostatarum pœnis, siqui a Societate deficiant, subjacere, ac tamquam veros apostatas puniri posse, nec a quoquam, nisi per nos, et Sedem prædictam, aut Generalem Præpositum ab eisdem pœnis absolvi, nec ante hujusmodi absolutionem, et a Societate dimissionem, matrimonium contrahere, quin imo eos omnes ad contrahendum inhabiles, ac contractus hujusmodi nullos, et irritos esse, prout irritos facimus, et annullamus: et (ut contradicentium audacia coerceatur,) præmissas omnes et quasvis alias illis similes assertiones contra dictæ

A. PETRO RIBADENEIRA.

dictæ Societatis Institutum, vel quomodolibet in illius præjudicium pronuntiatas, aut scriptas, falsas omnino et temerarias esse, et censeri debere. Præcipimus igitur in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub pœnis excommunicationis latæ sententiæ, nec non inhabilitatis ad quævis officia, et beneficia secularia, et quorumvis Ordinum regularia, eo ipso absque alia declaratione incurrendis, quarum absolutionem nobis, et successoribus nostris reservamus, ne quis, cujuscumque status, gradus, et præeminentiæ existat, dictæ Societatis Institutum, Constitutiones, vel etiam præsentes, aut quemvis earum, vel supradictorum omnium articulum, vel aliud quid supradicta concernens, quovis disputandi, vel etiam veritatis indagandæ quæsito colore, directe vel indirecte impugnare, vel eis contradicere audeant; districtius inhibentes, ne quis sive extra sive intra dictam Societatem, nisi de illius Generalis, aut inferiorum Præpositorum licentia, notationes, declarationes, glossas, vel scholia ulla super præmissis facere, vel ea, nisi quantum verba ipsa sonant, interpretari, aut de eis disceptare, seu scrupulum cuiquam injicere, vel in controversiam aut dubium revocare audeat quoquo modo; nec
B glossas, aut interpretationes sive impressas, seu scriptas, ad id pertinentes, legere, docere, aliisque tradere, vendere, vel apud se retinere præsumat : si quid vero dubii de eisdem oriri contigerit, ad Sedem prædictam, vel ad Generalem Præpositum dictæ Societatis, aut ad eos, quibus id ipse commiserit, referatur.

quæ ab omnibus exsecutioni mandanda præscribuntur;

352 Sicque in præmissis omnibus et singulis per quoscumque judices et Commissarios etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales in gravis causa et instantia, sublata eis et eorum cuilibet quavis aliter judicandi et interpretandi facultate, et auctoritate, judicari et definiri debere, nec non irritum et inane, quidquid secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari: mandantes universis et singulis patriarchis, archiepiscopis, episcopis, et ceteris ecclesiarum et locorum etiam Regularium Prælatis per universum orbem constitutis, ut præsentes litteras in suis quisque ecclesiis, provinciis, civitatibus, diœcesibus et jurisdictionibus ab omnibus inviolate observari, quin etiam Præpositum ac personas Societatis hujusmodi defendant, eosque præmissis omnibus et singulis pacifice frui faciant, et gau-
C dere, non permittentes ipsos per quoscumque quomodolibet molestari, contradictores per censuras ecclesiasticas, et alia juris et facti remedia opportuna, appellatione postposita, compescendo: invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis.

non obstantibus etc.

353 Non obstantibus recol. mem. Bonifacii Papæ VIII, quæ incipit, QUOD VOTUM, et aliis Apostolicis constitutionibus, ac etiam aliorum Ordinum, juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, et consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis et litteris Apostolicis quibuscumque hujusmodi Ordinibus, Universitatibus, locis vel personis per quoscumque Romanos Pontifices, prædecessores nostros, ac nos, et Sedem prædictam etiam motu proprio et ex certa scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, et cum quibusvis irritativis, annullativis, cassativis, revocativis, modificativis, præservativis, exceptivis, declarativis, mentis attestativis, ac derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus et insolitis clausulis irritantibusque, et aliis decretis in genere, vel in D
specie, ac alias quomodolibet etiam pluries concessis, confirmatis, et innovatis. Quibus omnibus et singulis, etiamsi in eis caveatur expresse, quod illis nullatenus, aut non nisi sub certis modo et forma in illis expressis derogari possit, pro illorum sufficienti derogatione, de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica, et expressa mentio habenda, seu aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret, tenores hujusmodi præsentibus pro sufficienter expressis habentes, illis alias in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat specialiter et expresse derogamus contrariis quibuscumque : aut si aliquibus communiter vel divisim ab eadem sit Sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenam, et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem.

Constitutio hæc cum nemine communicatur: transumptorum fides:

354 Præsentis autem Constitutionis et gratiæ communicationem omnibus aliis, qui sua privilegia cum ipsa Societate copiose participant, participareque poterunt quomodolibet in futurum, fieri omnino prohibemus. Ceterum volumus, ut præsentium transsumptis etiam impressis, manu secretarii dictæ Societatis, vel notarii publici E
subscriptis, et sigillo Præpositi Generalis ejusdem Societatis, vel alterius personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eadem omnino fides habeatur in judicio, et extra illud, quæ litteris ipsis originalibus haberetur, si essent exhibitæ vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, confirmationis, suppletionis, decretorum, statuti, præcepti, interdicti, derogationis, et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire : si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum : Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ 1584, octavo Kalend. Junii, anno Pontificatus nostri tertio decimo. M. Card. S. Stephani. Cæsar Glorierius. A. de Alexiis. Registrata apud Cæsarem secretarium.

CAPUT XXIII

De collegiis, quæ habet Societas Jesu, ad instituendam juventutem. F

CAP. XXIV. Societas habet ista collegia,

Inter alia munia et ministeria, in quibus ad Dei obsequium, Ecclesiæque sanctæ utilitatem, hæc Societas, auctore Ignatio, atque institutore, se exercet, unum (ut diximus) idque in primis utile collegiorum est, in quibus ad pietatem atque ad doctrinam adolescentes conformantur. Quod docendi munus sunt nonnulli, et quidem viri graves ac prudentes, qui ex ea parte, quæ pueros attingit, et prima grammatices continet rudimenta, tamquam novum, et a Religiosa gravitate alienum, minus probant, causasque petunt, quamobrem Ignatius collegia instituit, et ludum litterarium pueris aperiri jussit, suosque ea occupatione distineri, quæ laboriosa ac permolesta est, et abjecta in speciem videtur, et non satis propria Religionis. Horum ego quæstioni, Deo adjutore, respondebo, rationesque aperiam, quibus id, quod sit, recte ac sapienter fieri intelligatur. Sunt igitur collegia nostra ipsius Societatis quasi seminaria, in quibus scilicet

A nostri scholastici, postquam in virtutis studio, ac domandis pravis animi affectionibus, biennium novitii posuerunt, ad pietatem litteras etiam adjungunt, ut pro mensura gratiæ sibi a Domino traditæ, utiles esse ejus Ecclesiæ aliquando possint. Sed ejusmodi collegia ita sunt Societatis seminaria (ut diximus), ut in eis nostri interdum litteras non doceant alios; sed ipsi addiscant. Plerumque tamen ita instituuntur, ut nostri scientias omnes profiteantur ac doceant, theologo quidem necessarias, et a primis grammatices principiis, tamquam ab incunabulis incipientes, ad summum sacræ theologiæ fastigium, auditores suos gradatim sensimque perducant. Non tamen omnia hæc collegia æqualia et paria sunt, neque in omnibus omnes, sed in quibusdam omnes, in omnibus quædam, in aliis aliæ facultates ac disciplinæ explicantur. In omnibus tamen aut in plerisque omnium, pueri grammaticorum præceptis ac primis litteris instituuntur. Et hanc quidem partem tanquam puerilem, et gravitati Religiosæ ac tranquillitati haud satis congruentem, nonnulli reprehendunt.

B *ut deploratus Ecclesiæ status restauretur bona educatione juventutis:* 356 Multæ sunt igitur causæ, eæque gravissimæ, quæ Ignatium ad constituendum hujusmodi scholas impulerunt; sed illa vel maxima, quæ ex propria vocatione, ac præsenti Ecclesiæ statu pendet. Nam videmus (neque sine ingenti animi dolore) quam sit calamitosa, et perdita nostrorum temporum conditio: quanta brevi tempore rerum omnium sit facta conversio: quanta ruina, pernicies, ac bonorum omnium strages sit secuta. Maximam enim orbis terrarum partem, aut infideles occupant, aut hæretici; et quæ nobis reliqua pars est, in qua quidem, doctrina sincera atque Catholica adhuc vigeat (quæ est sane perexigua) ea tamen moribus est inquinatissima, vitiisque usque eo contaminata, ut timendum sit, ne corrupti ac perditi mores viam (ut solent) erroribus etiam atque hæresibus aperiant: et hoc quantulumcumque est, quod nobis restat in Europa, eodem labefactatum motu concidat. Multi, inquit Apostolus, repellentes bonam conscientiam, naufragaverunt circa fidem. Et alibi: Radix omnium malorum est cupiditas; quam quidam appetentes, erraverunt a fide. Perversa igitur vita perversam doctrinam parit. Cor enim a vitiis occupatum, et virtuti inimicum, eam doctrinam quærit semper ac sequitur, non quæ vera, sed quæ blanda ac suavis sit, et quæ
C jucunda præbeat, injucunda rejiciat: et voluntas per se cæca, et perturbationum tenebris cæcata magis lumen veritatis obscurat, aciemque intellectus perstringit, ac habetat, et secum impetu quodam rapit mentem, facileque persuadet, eam ut doctrinam et fidem abjiciat, quæ tamquam parens quædam, custosque virtutis, ut bonorum conscientiæ blanditur semper, sic malorum sceleribus graviter adversatur. Obstandum igitur principiis est, et arbor in radice sananda. Quod quo commodius fiat, danda est opera, ut exstinctis vitiis, radicitusque evulsis, virtutum omnium fructus efflorescant. Ut autem hoc assequamur, nihil facilius, præstantius, divinius, recta et accurata puerorum institutione reperiemus: ut videlicet cum lacte nutricis virtutem sugant, Dei timorem imbibant, eosque mores ab incunabulis discant, quibus robusta ætate victuri, et rempublicam administraturi sunt.

quæ quanti sit æstimanda 357 Hoc spectaverunt, hoc sibi proposuerunt omnibus seculis, nationibus, regnis, quicumque de optima republica leges scripserunt. Hæc ferme est summa præceptorum omnium. Huc referuntur, in hoc consumuntur dicta, facta, scripta pene omnia, quæcumque apud auctores omnes virosque sapientissimos legimus, ad constituendam præclaram quamdam civilis gubernationis formam. Nam ut qui inseritur surculus coalescat, et quæ plantatur arbor radices agat, tenella sit oportet: citius enim frangas quam corrigas, quæ in pravum induruerunt. Adeo (inquit ille) a teneris assuescere, multum est. Et quidam alius: Quo semel est imbuta recens, servabit odorem Testa diu. Et illud Philosophi: Non parum differt a juventute, sic vel sic assuefieri, sed multum. Quem imitatus poeta quidam ait: Plurimum enim intererit, quibus artibus, et quibus hunc tu Moribus instituas. Et paulo ante: Nil dictu fœdum, visuque hæc limina tangat, Intra quæ puer est, procul hinc, procul inde puellæ Lenonum, et cantus pernoctantis parasiti. Maxima debetur puero reverentia, si quid Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos, Sed peccaturo obsistat tibi filius infans. Sed longe illustrius atque sapientius hoc idem Spiritus sanctus per Salomonem testatur: Proverbium est, inquit, Adolescens juxta viam suam ambulans, etiam dum senuerit, non recedet ab ea. Et E
Salomone antiquior dixit Job: Ossa ejus implebuntur vitiis adolescentiæ suæ. Plato quidem nihil sibi videri scribit, in quo magis sit elaborandum, quam ut filii a teneris (ut ita dicam) unguiculis recte instituantur.

A. PETRO RIBADENEIRA.

358 Et beatus Augustinus majorem etiam curam adhibendam esse præcipit in educatione, quam ita procreatione liberorum. Magis (inquit) cogita, quomodo nutrias, qui nati sunt, quam ut nascantur: non enim jam felicitas est, habere filios, sed bonos habere. Et idem ille ipse Plato in libris, quos de Republica et de Legibus conscripsit, nihil accuratius præcipit, quam optimam ac diligentem puerorum institutionem, ex qua una salus pendet reipublicæ: atque optimis legibus scriptis, optimos magistratus præfert, quasi legibus inanimatis leges animatas. Nam lex scripta, si magistratum nullum habeat, qui ad obtemperandum legis cives pro suo jure cogat, etiamsi vel maxime salutaris ac præclara sit, tamen lex mortua; jaceatque necesse est: optimus autem magistratus, tametsi lege scripta careat, ipse tamen sit lex. Quantum igitur quæ vita prædita sunt non viventibus, et animata inanimatis præstant, tantum optimus reipublicæ F
gubernator, quasi lex viva, legi in æs incisæ antecellit, quæ per se quidem mortua est. Addit Plato, magistratus optimos haud posse fieri, nisi cives viri sint optimi, ex quibus magistratus creantur: viros porro numquam fore tales, nisi adolescentes, puerique tales sint. Ex pueris enim viri existunt, qui rempublicam, iis ferme moribus atque opinionibus gerunt, quibus a puero imbuti sunt. Hinc fit, ut nisi rectam puerorum educationem in republica sapienter administranda, quasi fundamentum jaceris, quidquid ædificii superstruxeris, corruat necesse sit.

ad bonum commune,

359 Platonem secutus Plutarchus, philosophus prudentissimus, atque Trajani principis quondam præceptor, aureum libellum De liberorum educatione scripsit, in quo rem totam accuratissime persequitur. Cujus hæc ipsa verba sunt: Sicut infantium membra, simul ac nati sunt, formari, componique debent, ut recta minimeque obliqua fiant; ita puerorum mores principio, apte concinneque fingere convenit. Illa namque

variorum scriptorum

novella

A. PETRO RIBADENEIRA.

novella ætas, et fingendum facilis et tenera est, et ipsorum animis, dum molles adhuc exstant, disciplinæ melius instillantur; difficilius autem, quæ dura sunt, molliuntur. Quemadmodum enim sigilla mollibus imprimuntur ceris, ita et doctrinæ, dum puerilis animus est, insculpuntur. Aptissime igitur divinus ille Plato nutrices admonuisse videtur, ut ne frivolas ac turpes pueris fabellas mandent, ne illorum animos ex initio, stultitia et corruptis imbuant moribus. Pulchre igitur Phocylides poeta monuit: Dum tener est gnatus, generosos instrue mores. Hæc ille, et paulo post: Maximum omnium (inquit) longeque primarium dicturus accedo. Inquirendi filius præceptores, quorum vita nullis obnoxia criminibus, irreprehensi mores, et optimum experimentum. Honestatis enim fontem simul ac radicem esse liquet, legitimam consequi disciplinam. At veluti coloni sepes arbusculis circumponunt; ita et æquissimi præceptores consona pueris instituta, et admonitiones inserunt, unde rectissima morum genera pullulent. Nunc vero respuendi, stomachandique nonnulli sunt genitores, qui priusquam ullam ex præceptoribus experientiam sumpserunt, hominibus aliquando
B improbis, imperitisque ac ignorationis insignis, liberos commendant. Hæc Plutarchus.

testimoniis,

360 Docet præterea, nihil esse in rebus humanis, quod tanti æstimandum sit; neque opes, copias, genus, gloriam, honores, formam, sanitatem, robur, ceteraque, quæ in bonis numerantur, ulla ratione esse cum exquisita liberorum educatione comparanda: eos vero paterna appellatione indignos, qui plus studii atque temporis ponunt in comparandis pecuniis, quam in filiis, quibus pecunias relinquunt, ad virtutem effingendis. Neque hoc aliud esse ait, quam magnam calceorum sedulitatem habere, pedem vero ipsum parvi pendere: esse autem perridiculum atque absurdum, liberos, si læva manu cibos capiant, objurgare, et graviter reprehendere; distortis vero atque pravis si moribus sint, patienter ferre. Eamdem cum Plutarcho sententiam habet B. Chrysostomus iis verbis: Magnum habemus pretiosumque depositum, filios; ingenti illos servemus cura: atque omnia faciamus, ne fur id nobis astutus auferat. At vero nunc contra penitus facimus. Nam ut fundus quidem sit optimus, cuncta molimur, eumque fideli viro magno cum studio tradimus, et agasonem, atque mulio-
C nem, procuratoremque ac dispensatorem, qui nobis magna benevolentia afficiatur, inquirimus: ceterum quod nobis carissimum omnium est, omnino negligimus, neque curamus, quo pacto filium nostrum fideli cuidam viro permittamus, qui ipsius tueri ac conservare pudicitam possit. Et certe nulla nobis possessio, nullus fundus æque nobis gratus atque carus esse debet: quippe hæc omnia filiis quæruntur. Igitur major nobis possessionum cura est, quam eorum, quorum illæ gratia comparantur: quod profecto absurdissimum atque stolidissimum est. Exerceamus igitur ad virtutem atque pietatem molles filiorum animos, cetera omnia secundo loco quæramus. Nam si quidem illi improbi fuerint, nihil iis pecuniæ proderunt: sin autem probi, nihil ex paupertate lædentur Hactenus Chrysostomus.

exemplis,

361 Xenophon quidem philosophus, et historicus excellens, docet Cyrum Persarum legibus educatum, qui forum habebant in partes quatuor distributum, quarum una erat puerorum, altera puberum, tertia virorum, qui perfectam ætatem jam agunt, quarta vero eorum, qui sunt emeriti, D
Et præerant cuique harum partium, duodecim principes. Hi vero, inquit, pueris præsunt, qui selecti ex senioribus, eos videantur reddituri quam optimos. Et leges, studia atque eas exercitationes puerorum diligentissime persequitur, quæ absque admiratione legi non possunt. Idem ille ipse Xenophon alibi tradit, Lycurgum pro servis pædagogis, quos privatim pueris suis quisque præficit, virum præesse illis voluisse ex eorum numero, qui rempublicam gerunt; qui quoniam pueros moderaretur, Pædonomus appellabatur. Deinde ejus officium atque instituta commemorat. Atque hoc quidem Lacedæmoniorum institutum Aristoteles vehementer laudat, docetque ejus, qui civitatem legibus constituere velit, primam ac maximam curam esse oportere in erudienda juventute; qua sublata, pereat respublica necesse est: negatque, ubi pueri educantur, pictas tabulas, in quibus aliquid insit turpitudinis, aut imagines nudas deorum collocandas, aut comœdias lascivas, illis præsentibus, exhibendas. Et merito sane. Multi enim ad perpetuas inferorum tenebras damnantur, quorum pessima vita ex mala educatione ortum habuit, atque ex parentum incuria; quibus præstandum certe est, E
quidquid in re tanti momenti per imprudentiam, aut socordiam deliquerunt.

inductionibus,

362 Philippus Macedonum rex, nato Alexandro filio, epistolam scripsit ad hunc ipsum Aristotelem, qui sapientiæ laude, ea tempestate florebat: in qua minus se gaudere ait, quod regni heredem suscepisset, quam quod eo tempore suscepisset, quo tantus vivebat philosophus, cujus curæ Alexander recte committi posset: rogatque vehementer Aristotelem, ut filium formandum, atque in omni genere virtutis atque officii erudiendum suscipiat. Neque enim tanti est regem esse, quam sapientem ac præstantem regem esse. Poeta quidam Græcus: Beatus (inquit) est, qui beatus est in liberis instituendis; significans cetera, quæ in humanis bona existimantur, non tanti esse momenti ad veram felicitatem. Romanæ eloquentiæ parentis illa verba sunt: Nullum munus reipublicæ afferri majus, meliusve posse, quam si doceamus atque erudiamus juventutem, iis præsertim moribus atque temporibus, quibus ita prolapsa est, ut omnibus opibus refrænanda atque coercenda sit. Et Quintilianus, ut perfectum et omnibus suis numeris absolutum oratorem fingat, ab ipsis incunabilis præcepta F
tradere aggreditur, et magnam curam adhiberi vult in ipsa nutrice deligenda; cujus etiam mores et verba diligenter spectari jubet. Hieronymus, ea sanctitate atque auctoritate vir, inter maximas occupationes atque gravissimas, quibus distringebatur assidue, puellam instituendi curam suscepit: itaque ad Gaudentium epistolam optimis refertam præceptis scripsit de Pacatulæ infantulæ educatione: et alteram ad Lætam de institutione filiæ, qua carptim breviterque perstringit, quidquid de hoc argumento uspiam est: et multa minuta, et pene puerilia gravissime persequitur, quæ absque admiratione legi non possunt propter summam, quam maximus vir in minimis rebus exigit, curam. In hac igitur epistola ita ait: Magister probæ ætatis et vitæ atque eruditionis est eligendus: nec puto erubescet vir doctus, id facere in propinqua vel nobili virgine, quod Aristoteles fecit in Philippi filio, ut ipse librariorum vilitate initia traderet litterarum.

363 Non sunt contemnenda quasi parva, sine quibus

A *ex profana et sacra antiquitate deprom-ptis,* quibus magna constare non possunt. Ipse elementorum sonus, et prima institutio præceptorum, aliter de erudito, aliter de rustico ore profertur. Et post paululum : Difficulter eraditur, quod rudes animi perbiberunt. Lanarum conchylia quis in pristinum candorem revocet? Recens testa diu et saporem retinet, et odorem, quo primum imbuta est. Græca narrat historia, Alexandrum, potentissimum regem, orbisque domitorem, et in moribus, in incessu, Leonidis pædagogi sui non potuisse carere vitiis, quibus parvulus fuit infectus. Et infra : Legi quondam in scholis puer, Ægre reprehendas, quod sinis consuescere. Hæc Hieronymus. Cum Sancta quædam femina vehementius oraret Dominum, ut Ecclesiam suam deformatam et obsitam reformaret, ac pristino splendori restitueret; quæsitum ex ea est, quanam ratione, ex malo quodam corrupto penitus et putrido, possent mala et ad aspectum pulchra, et ad gustum suavia procreari? Audivitque tandem, id nulla alia ratione fieri posse, nisi corrupti mali incorrupta et integra adhuc semina, terræ molli ac subactæ mandarentur, ex quibus malus nasceretur, quæ ex se optima et suavissima mala proferret. Ne- B que secus esse faciendum in Ecclesiæ reparatione : itaque ut ea, quæ vel aruerunt, vel infecta sunt, revirescant, in semine esse excitanda, atque sananda. An sine causa factum putamus, ut ea Virgo, quæ Dei Patris sponsa, Filii mater, atque Spiritus sancti templum futura erat, triennis Dei templo præsentaretur? Aut Joannes Baptista præcursor, vox, tuba Domini nostri, a prima ætate se in desertum abderet usque ad diem ostensionis suæ? Aut alii Sancti permulti, qui vitæ exemplo prælucere aliis, atque anteire debebant in Dei Ecclesia, a puero expressæ præbere inciperent sanctitatis documenta? Quorum ex numero sunt Nicolaus et Hildefonsus, sanctissimi episcopi : Benedictus, et Dominicus, clarissimarum Religionum institutores : Thomas Aquinas sacræ theologiæ decus : Ludovicus Franciæ rex, regum specimen, et alii non pauci : qui suo exemplo nos docent, quantum habeat ad virtutem ponderis, sancta ac diligens a teneris educatio.

ostenditur. 364 Prudentissime D. Basilius animadvertit; D. Paulum, cum laudare vellet Timotheum discipulum, ad alias laudes hanc etiam adjecisse, quod ab infantia sacras Litteras nosset. Hærent enim tenacius (ut D. Thomas scriptum reliquit) et C perfectius conservantur, quæ ex illa ætate memoriæ commendantur. Quæ item causa fuit, ut sanctissimi Apostoli (quemadmodum a D. Dionysio Areopagita præclare traditum est) instituerint, ut infantes baptismi aqua tingerentur, et cœlestis gratiæ splendorem reciperent : ut puri videlicet, sancti, et omnis erroris fœditatisque expertes, ad obedientiam veri summique Dei ab ipso matris utero educarentur, pietatemque cum lacte nutricis sugerent, et renati in Christo, nihil aliud saperent ac discerent, quam Christum, quem simul atque editi in lucem, ac suscepti fuissent, per Baptismi sacramentum induissent. Crudelissimi imperatores, qui Christi Ecclesiam omni diritate atque immanitate divexarunt, ut religionem nostram funditus delerent, atque ex animis hominum fidem Domini nostri Jesu Christi, veramque pietatem radicitus revellerent, eam rationem inierunt, ut molles puerorum animos perverterent, et Christi odio imbuerent. Nam Maximinus imperator, tyrannorum omnium teterrimus, cum omnibus tormentorum ac mortis generibus nihil adversus Christi fidem profecisset, astu et calliditate perficere cogitavit, quæ violentia et crudelitate efficere frustra tentaverat. Librum enim conscribi jussit (ut ab Eusebio Cæsariensi litteris proditum est) cui Acta Pilati titulus fuit, infinita mendacia, et detestabiles in Dominum nostrum Jesum Christum contumelias continentem : præcepitque, ut præceptores omnes, ac puerorum magistri, discipulis illum suis explicarent, et ipsi discipuli memoriter addiscerent : ut videlicet pueri impietatem a prima infantia combiberent, et depravati Christi odio, et sensim pestifera opinione infecti, Christianos homines per totam vitam detestarentur; quos execrabiles, ac pestilentes esse, a teneris didicissent. A. PETRO RIBADENEIRA.

365 Hoc nefarium impietatis exemplum secuti sunt nostra tempestate hæretici Lutherani in Germania, et Hugonoti in Gallia, ut errores suos longe lateque disseminarent, et in hominum animis infigerent. Multa enim et soluta oratione, et astricta numeris, ab oratoribus pœtisque eruditis illis quidem, sed impiis, contra summum Pontificem, atque ecclesiasticos homines, et recepta Ecclesiæ dogmata, eleganter, facete, falseque conscripta in vulgus emiserunt, quæ in scholis pueri ediscerent, ut dulciter venenum E haurirent, et in totam vitam servarent, quæ ineunte ætate credenda, et servanda in animum induxissent. Almirallus certe Colinius (quem perduellionis, et divinæ atque humanæ majestatis læsæ reum, et omnibus probris notatum, Carolus nonus Franciæ rex interfici jussit,) ut in Galliam hæreses inveheret, ac certissimam pestem in regnum florentissimum inferret, multis in civitatibus illius regni atque oppidis, puellarum magistras, ac puerorum magistros sui simillimos constituit, hoc est, hæreticos et pestilentes, ut illorum animos corrumperent, et cereos, et in omnem partem sequaces fingerent ad impietatem. Qua in re tantum (ut audio) curæ, studiique ponebat, instigante, et oleum camino addente generis humani hoste, ut vix credibile videatur. Quod si satanæ ministri, ad nostram perniciem ita invigilant; quid causæ est, quo minus Dei ministri pro sua virili connitantur, omnesque industriæ atque ingenii nervos ad salutem multorum intendant? *In corruptelam juventutis conspirant hæretici;*

366 Hoc idem sibi proposuerunt, atque spectaverunt sanctissimi patres nostri, qui in conciliis multis, præclara et salutaria de instutioue puerorum decreta ediderunt. Nam et magistros F moribus atque eruditione spectatos scholis præfici jubent, qui juventutem instituant; et stipendia eis constitui; et quod docere debeant, præscribunt: quamque viam tenere, ut discipuli sanctissimæ fidei nostræ instructi rudimentis, ad expressam virtutis effigiem, et certissimam bene vivendi regulam conformentur. Et in cathedralibus ecclesiis Scholastici nomen et dignitas est instituta, ut honore atque utilitate invitatus (quæ ferme homines sequuntur) non deesset, qui in hoc maxime utili atque necessaria docendi munere se exerceret. In canonibus, qui sextæ synodi nomine (quæ sexta est universalis, et tertia Constantinopolitana) in quibusdam exemplaribus circumferuntur, præcipitur, ut clerici scholas aperiant, et filios fidelium admittant, et cum caritate doceant, nihilque pro suo labore vel petant, vel accipiant, nisi si quod forte parentes ipsi sua sponte offerant : memores illorum Danielis verborum, Qui ad justitium erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. *Ecclesiæ patres in puerorum*

367 Denique

A. PETRO RIBADENEIRA.

ac ministrorum sacrorum instructionem.

367 Denique huc spectant seminaria, quæ novissime concilium Tridentinum in cathedralibus ecclesiis institui jubet, in quibus, qui clerici futuri sunt, Ecclesiæque Dei ministri, ad religionem ac Dei cultum omnemque pietatem a pueris instituantur, iisque moribus et disciplinis ornentur, quæ sacerdotes, verosque Dei ministros decent. Et quod tantopere referat in re omnium utilissima maximam diligentiam adhiberi, quales esse debeant in seminarium admittendi, quas artes discere, ac totam gubernationis formam diligentissime sacrosancta synodus præscribit. Accedit eodem, Religionum sacrarum omnium exemplum, quæ ad novitios suos probandos formandosque tempus, et locum, et modum designant: quod nimirum intelligant, vix fieri posse, ut ex malo novitio bonus professus existat. Quemadmodum ex dissoluto ac perdito adolescente, honestus sacerdos et gravis, aut utilis reipub. civis, sapiensque gubernator vix ullus evadet. Est enim rara avis in terris, nigroque simillima cygno. Nam quæ seminaverit homo in adolescentia sua, eadem metet in senectute.

B

Hinc juventutis institutionem tanti facit Societas: cui præluxerat antiquitas,

368 Ut ad propositum igitur revertamur, hæc causa est, quamobrem Societas nostra, hoc pueros docendi, instituendique munus suscepit. Quod quidem neque novum, neque Religione indignum, neque vile abjectumve dici debet; sed perantiquum, et in sanctissimis sacrorum Ordinum institutis usitatum, et laudabile in primis, atque honorificum. Nam ipso nascentis Ecclesiæ exordio, eximii atque excellentes vita et doctrina viri deligebantur, ut catechesim, et fidei nostræ rudimenta populis traderent: et Alexandriæ (auctore Eusebio Cæsariensi) schola ea de causa instituta est, cui præfuerunt Pantænus, præclarus philosophus, et Clemens Alexandrinus, vir eruditissimus, Origenis præceptor; et ipsemet Origenes Clementi successit, et socium sibi ad eam rem ascivit Heraclam, virum sapientissimum. Et Protogenes vir sanctitate et miraculis clarissimus, ludum aperuit scribendi, puerosque, hac quasi esca, ad Christi cognitionem atque amorem pellexit, ut auctor est Theodoretus, semperque hoc etiam grammaticam docendi munus, in laudatissimis Ecclesiæ Dei officiis habitum est. Quod ut perspicuum magis fiat, referam quod D. Basilius, monachorum in Oriente lux, institutor et pater, de hac re tradit. Is igitur quærit, numquid conveniat, ut inter fratres magister sit puerorum secularium? Cui quæstioni ita respondet: Cum Apostolus dixerit: Patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros; sed educate illos in disciplina et correptione Domini, si qui eos adducunt, hac mente adducunt, et qui suscipiunt, tales sunt, qui plenissime confidant, posse se, qui sibi adducantur, in disciplina et correptione Domini educare: servetur quod præceptum est a Domino, qui dixit: Sinite parvulos venire ad me, talium est enim regnum cœlorum. Remoto autem hujusmodi proposito ac spe, hoc neque Deo gratum, neque ex decoro aut utilitate nostra esse existimo. Hæc ille.

C

uti et ecclesiæ ac cœnobia,

369 Atque hoc quod divus scribit Basilius, usu postea receptum est. Nam et in ecclesiis, et cœnobiis gymnasia litteraria habebantur, ut ex sextæ synodi universalis canonibus, qui (ut diximus) circumferuntur, manifestum est: quo facultas datur laicis, ad scholas in templis monasteriisque constitutas ventitandi. Et idem ipse Basilius, non solum pueros, sed puellas etiam admittendas, et separatim instituendas docet, et ritu ceræ earum animos confestim ab ipso initio D omni rerum bonarum fingi exercitatione. Quod præclarum inventum imitatus est D. Benedictus, monachorum et ipse in Occidente parens, qui pueros in cœnobiis educabat, informabatque ad pietatem (in eum ferme modum quo Societas nostra quibusdam in collegiis separatim nunc facit.) Sic Placidum et Maurum puerulos a Benedicto receptos legimus, et in omni genere virtutum excultos atque perfectos. Quæ consuetudo diu postea tenuit. Nam D. Gregorius, Anglos pueros magna diligentia conquiri jubebat, et in sui Ordinis cœnobiis ali atque educari. Et D. Thomas Aquinas longo post tempore, in Cassinensi monasterio a puero institutus est. Neque vero pueros fingebant monachi sancti Benedicti ad omnem tantummodo virtutis laudem; sed etiam disciplinis, et omni scientiarum genere instruebant. Nam et in Germania, et in Gallia, et in Anglia, magna cum laude docuerunt, auctore et principe hujus instituti venerabili Beda, qui ante annos 800 in Anglia docuit, et scholæ præfuit: in cujus locum postea successit Albinus, Caroli magni præceptor, et in locum Albini, Rabanus, abbas Fuldensis, qui postea etiam archiepiscopus fuit Maguntinus. Et monachi sancti Benedicti, collegia (quemadmodum nunc nos habemus) habuerunt, in quibus docebant scilicet, quæ nunc nos E docemus, ut videre est apud Joannem Trithemium, monachum et abbatem ejusdem Ordinis, qui rem totam diligentissime persequitur. Atque ea re tantopere floruit Ordo D. Benedicti, et sanctissimis doctissimisque viris abundavit, quorum doctrina universam Ecclesiam illustravit, inflammavit vita.

huic muneri fructuose intenta.

370 F. Joannes Vercellensis, qui Ordinis Dominicani sextus fuit magister Generalis, in conventu quodam totius Ordinis statuit, ut Religiosi fratres ex sua familia ubique designarentur, qui pueros instituerent, ac docerent, confessiones eorum audirent: quod etiam in conventu generali, anno 1251 Mettis habito, antea decretum fuerat, atque librum et statuta quædam Ordo ille sanctissimus conscripsit ad eam rem pertinentia, ex qua mirificus percipiebatur fructus, ei omnino similis, quem nunc in Societate videmus. Ticini etiam publicum gymnasium in conventu S. Augustini collocatum est, a cujus Ordinis viris disciplinæ omnes tradebantur: ut quidam ejusdem Ordinis monachus scriptum reliquit. Et in Belgio usque adhuc nonnullos sacrorum hominum conventus videmus, in quibus viget scholarum puerilium disciplina. Quæ cum ita sint, F quis rem antiquissimam novam existimabit, aut a Religionis usu discrepantem, quam ii viri, qui Religiones nobis pepererunt, suo exemplo confirmarunt? An feliciora forte sunt nostra tempora, quam in quibus illi vixerunt? An hoc pueros docendi munus minus est nunc necessarium, quam olim fuit? Nihil minus. An conjunctius fortasse ac congruentius professioni monachi est, qui plangentis habet officium, non docentis, quam ejus Societatis instituto, quam Deum calamitosissimis hisce temporibus labenti Ecclesiæ suæ auxilio misit, et ad hoc opus mirabiliter vocavit?

CAPUT

A

CAPUT XXIV

Reliqua ejusdem argumenti commoda expenduntur.

Ex scholarum usu

Itaque videmus cum ex reliquis Societatis ministeriis multa et magna in Dei Ecclesiam emolumenta redundare, tum ex scholarum nostrarum usu, plurima et maxima. Nam ut omittam discipulorum nostrorum in litteris progressus haud sane pœnitendos : et de eo tantum loquar, quod omnium est maximum : hac certe docendi ratione in octo provinciis, quas in regnis hæresi contaminatis Societas nostra habet, Francicas nimirum duas, Aquitanicam, Belgicam, Rhenanam, Suevicam, Austriacam, Polonicam; incredibiles commoditates et fructus est consecuta : siquidem eorum, qui in Catholica adhuc fide perseverant filii, lacte veræ Apostolicæque doctrinæ a nostris nutriti, et ipsi veritatem fidei retinuerunt, et parentes suos, ne ab ea discederent, suo exemplo, et ingenito amore confirmarunt : et innumerabiles hæreticorum filii hac eadem ratione, et per filios parentes ab errore B revocati sunt. In aliis vero provinciis integris atque sinceris, magna in primis puerilium emendatio morum consecuta est. Sunt enim pueri, quam antea, domi tractabiliores, parentibus obsequentes magis, modesti erga æquales, erga majores natu reverentes, Dei cognotione imbuti, timore solliciti, amore incensi. Civitas fuit, quæ cum pueros haberet intractabiles ac contumaces, ad illorum frænandam audaciam et licentiam coercendam, multis rebus frustra tentatis, Societatis, demum collegium instituit, idque felici successu. Nam blandam nostrorum magistrorum pueri sequentes manum, et Christianæ disciplinæ preceptis instructi, magna cives suos admiratione affecerunt, et præclaro exemplo docuerunt, quantum valeat a teneris unguiculis ad virtutem, Deique timorem consuescere.

multa in Ecclesiam redundant commoda.

372 Sed alium etiam fructum Dei Ecclesia ex nostris collegiis, percepit. Habet enim multos, bonos, doctos, graves ministros, in nostris scholis educatos, atque ab ineunte ætate ecclesiasticis officiis instructos, et ad omnem propensos pietatem. Et ipsi sacrarum Religionum conventus utilitates maximas ex nostris scholis ceperunt. Ex quibus permulti discipuli nostri, carnis C abdicatis illecebris, mundique omni vanitate rejecta, ad sanctissimas Religiones, quasi in portum confugerunt, tanto evangelicæ perfectionis desiderio atque amore inflammati, sic in orandi, suique vincendi studio exercitati, ut novitiorum magistri, ad illos sua sponte incitatos atque currentes confirmandos, fræno potius, quam calcaribus indigeant. Neque tamen adhuc perspicitur, quam late pateant harum scholarum fructus; efferent se aliquando, et per omnes partes brevi se latius fundent, ac tunc demum intelligent homines, quid boni iis in scholis lateat, cum hæc semina adoleverint : et sanctissimos episcopos Ecclesiæ Dei, optimos atque sapientissimos gubernatores Christianæ reipublicæ suppeditabunt.

Cur autem id potissimum contingat

373 Dicat aliquis; Unde iste tantus et tam eximius et scholis vestræ Societatis fructus? Nonne aliis etiam in scholis præceptores sunt modesti, probi, eruditi, vigilantes, et strenue suo fungentes munere? Sunt sane permulti; non inficior; sed tamen egregii hujus atque uberioris fructus, quam scholæ Societatis præ ceteris afferunt, multæ sunt causæ. Quarum prima est ac præcipua, Dei voluntas, quæ, ut Societatem ad hoc opus elegit, ita gratia sua illam prosequitur, ut munus, quod ejus inductu suscepit, laudabiliter expleat. Deinde etiam alia sunt, quæ huc conducunt. Nam ut discipuli in virtute proficiant, ea adhibentur a nostris, quibus virtus ipsa generatur, conservatur, augescit. Ea sunt, matutina oratio, ad petendum a Deo gratiam, ne in peccatum labare : oratio etiam vespertina, diligensque commemoratio eorum, quæ eo die cogitaveris, dixeris, feceris; ut culpas, quas admiseris, dolore ac fletu diluas : quotidiana, attenta, ac devota Missæ auditio : frequens atque humilis peccatorum confessio apud sacerdotem : et, si per ætatem liceat, et magna suadeat devotio, et confessarii etiam consilium accedat, reverens Domini nostri Jesu Christi corporis et pia susceptio : rudimentorum Christianæ fidei traditio atque explicatio, quibus ad bene beateque vivendum pueri animentur atque accendantur. Magna præterea cura adhibetur, cum omnibus puerorum vitiis investigandis, cognoscendis, emendandis; tum vero iis præcipue, quæ illi ætati insita et ingenita quodammodo sunt. *A. Petro Ribadeneira.*

E *in gymnasiis nostris*

374 Ad quæ evellenda atque extirpanda, syndici, quasi communis boni defensores ac patroni creantur, decurionesque curiosi, pueris in decurias distributis, præficiuntur : qui mores singulorum diligenter observent, et, si quid perperam a quoquam dictum, factumve sit, deferant ad præceptores. Adde honoris gradus, quibus qui virtute modestiaque magis excellunt, ceteris anteferuntur, et tamquam in medio ponuntur in exemplum. Sodalitates præterea constituuntur, in quas admittitur atque cooptatur nemo, nisi studiosus atque probatus, idque magno delectu. Iis autem cum congregantur, virtutum omnium proponuntur exempla, mutuoque se juvant, et ad omnem probitatis laudem impellunt. Suntque sua singulis distributa munia, onera, officia, quibus obeundis implicantur : et in hac exercitatione, tamquam in umbra meditantur quodammodo ea, quæ ætate jam confirmata, postea in repub. præstaturi sunt.

cum circa mores,

375 Illud præterea cavetur diligentissime, ne quem librum discipuli legant, quantumvis eruditum atque elegantem, qui illibatam puerorum castitatem, atque animorum integritatem possit corrumpere *a* : ex lectione enim levium et turpium amorum turpificatus animus, earum re- F rum, quas legit, sensim affectu tingitur, et libidine tandem incensus, ea incipit appetere, quæ antea nesciebat. Quamobrem sanctissimi quique atque gravissimi viri, libellos omnes de amoribus, de levitate, atque corruptione morum, tamquam inimicos virtuti, et perniciem, pestemque adolescentiæ detestantur, et a rebuspublicis bene constitutis arcent, eorumque usu pueris interdicunt. Serpit enim venenum contagione, et blande epotum vi sua enecat hominem. Quod cum Societas nostra animadverteret, videretque nonnullorum auctorum libros, ad fingendam poliendamque linguam propter summam elegantiam esse aptissimos, propter lasciviam autem cum elegantia conjunctam moribus esse perniciosos; dedit operam, fecitque prudentissime, ut libros illos castigaret; et amputatis iis, quæ moribus perniciosa videbantur, ea retineret, quæ linguam acuere atque expolire possent. Hisce igitur rationibus, maxime vero optimo vitæ exemplo, quod præceptores nostri, tamquam Deo penitus

A. PETRO RIBADENEIRA.

penitus dicati homines, ipsis præbere student, puerorum finguntur animi, et ad sanctissimam disciplinam conformantur. Et hæc quidem ad mores formandos.

tum circa eruditionem,

376 Ad eruditionem vero augendam, non desunt alia etiam adjumenta doctrinæ. Ex quo plus nostris in scholis videmus brevi tempore pueros proficere, majoresque in litteris progressus facere, quam longo tempore in aliis; idque accidere tum propter modum, quo utuntur, tum propter magistrorum assiduitatem ac vigilantiam. Nam alibi, unus ferme magister multos ordines ducit, et discipulis infimis, mediocribus, summis, suam operam simul impendit, quibus singulis satisfacere vix potest. At vero in Societate distinctos habemus discipulos, et in suas classes ordinesque divisos, singulisque classibus singuli præceptores præficiuntur. Nam tametsi non omnia collegia sint æqualia, sed in nonnullis plures, in aliis pauciores sunt præceptores; in quibusdam majores scientiæ traduntur, in aliis minores tantum: in aliis omnes disciplinæ, in nonnullis aliquæ explicantur, pro cujusque collegii institutione et copia, ut dictum est: tamen omnia ferme collegia tres minimum habent grammatices præceptores ad erudiendam juventutem, alia etiam quinque, alia vero plures. Et quoniam hæc cura laboriosa pro Christi tantum amore suscipitur, in illumque omnia nostrorum studia in instituendis pueris, laboresque referuntur: multa excogitantur, multæque exercitationes adhibentur, ad illorum animos magis etiam excitandos, disputationes videlicet assiduæ, contentiones ingeniorum variæ, præmia iis proposita, qui ceteris præstant, et ingenii atque industriæ laude antecellunt. Hæ enim prærogativæ et virtutis quasi testimonia, magnopere commovent scholasticorum animos, et vel dormientes excitant, vel excitatos et sua sponte currentes incitant magis, atque impellunt.

variæ assignantur rationes:

377 Nam ut pœna et ignominia, quasi fræno quodam a malo coercent; ita honos, lausque ad decus virtutis, et gloriam mirabiliter accendunt: verissimeque ait Cicero: Honos alit artes, omnesque incenduntur ad studia gloria, jacentque ea semper, quæ apud quosque improbantur. Et poeta quidam: Laudataque virtus Crescit, et immensum gloria calcar habet. Et Quintilianus noster, exercitatissimus ac peritissimus pueros erudiendi magister, magnam vim ad acuendum alendumque juventutem hæc honoraria (ut ita dicamus) præmia habere docet. Pueri enim non ratione (quæ illi ætati infirma adhuc est atque imbecilla) sed affectibus plerumque feruntur. Et ambitio ipsa, atque immoderatus honoris appetitus quamvis in vitio sit, in virtutem tamen interdum ducit: multaque facinorosa et fœda evitantur, quod illis sit turpitudo conjuncta; multa præclare fiunt, quod honori atque laudi futura sint. Atque hæ quidem potissimæ sunt causæ, et magistrorum imprimis cura, studium, opera, quamobrem tantus ex nostris scholis, quantum videmus, fructus colligitur. Nam quod præceptores nostri molestiis multis carent, et negotiis, sollicitudinibusque familiæ alendæ, quibus irretiti sunt alii, ipsi liberi sunt, plus temporis in hac puerorum institutione ponunt, et in illam seculi vinculis expediti, toto (ut dicitur) pectore incumbunt.

Deo pios hosce labores sospitante,

378 Prosequitur autem Dominus gratia sua nostrorum conatus pro ipsius gloria susceptos: et qui dedit velle, dat et perficere. Ipse enim fons est, ex quo omne datum optimum, ac donum perfectum derivatur: cui maxime, imo soli, fructus omnis, qui ex scholis nostris proficiscitur, tamquam bonorum omnium auctori, tribuendus est. Qui etiam pro sua benignitate gravissimos patres, et in Societate nostra peregregios ita permovit, et rei magnitudine atque utilitate incendit aliquando, ut in hac pueros docendi, instituendique palæstra, se diu exercerent, et operam suam atque industriam optime hac una in re positam esse existimarent. Quos imitati sunt alii etiam patres graves, ingeniosi, eruditi, et ad quævis majora munera habiles, qui cum hoc docendi genus degustassent, rem non vulgi trutina, sed prudentium statera ponderantes; elegerunt, petiverunt, impetraverunt a Superioribus, magnique beneficii loco duxerunt, in hac exercitatione vitam omnem traducere, et in ea consenescere, quod videlicet sperarent, uberiores ex ea fructus se posse colligere ad Dei gloriam, quam ex quo vis alio Societatis ministerio, quamvis præstanti, specioso, præclaro.

pro cujus amore suscipiuntur secundum viva

379 Magnam nimirum vim amor Dei habet, in omnes partes versat agitque animum ejus, quem vere fortiterque possidet: et ita luce sua complet, atque iis facibus incendit, ut omnia tamquam stercora arbitretur, ut Christum lucrifaciat: et quidquid in mundo nobis blanditur, quidquid usquam est vel auctoritatis, vel honoris, et gloriæ, in totum pro nihilo ducat, ut vel minima re Deo placere, et ejus nomen amplificare possit. Docet hoc suo nos exemplo B. Gregorius Nazianzenus cognomento Theologus, quo doctore D. Hieronymus sacras Litteras didicisse gloriatur: qui cum Apostata Julianus omnium philosophorum, oratorum, atque poetarum lectione Christianis interdixisset, ne eloquentia, verborumque elegantia nostris deesset, animum ad scribendum versus omnis generis appulit, comœdiasque ac tragœdias de rebus honestissimis, et ad mores recte instituendos aptissimas edidit, tanta gravitate, ornatu, atque elegantia, ut Christiani pueri nihil amplius desiderarent, neque profanos auctores requirerent. Atque hoc idem fit etiam illustrius Gregorii magni summi Pontificis, et sanctissimi Doctoris exemplo, de quo Joannes Diaconus memoriæ prodidit, illum ad instaurandum cantum ecclesiasticum, et animos hominum ex cantu ad pietatem magis excitandum, ædes duas Romæ ædificasse, ad D. Petrum alteram, alteram ad D. Joannem Lateranensem; in quibus puerorum cœtus cantabant. Intererat autem canentibus ipse summus Pontifex, ac veluti præsidebat, flagellumque manu tenens, errantes pueros corrigebat, magna auctoritate atque gravitate. Addit autem Joannes Diaconus, suo adhuc tempore exstitisse domum illam ad D. Joannem, quam Gregorius ædificarat, et in ea lectulum ostendi solitum, in quo beatissimus Pontifex cantillans jacebat, flagellum item et Antiphonarum librum, quibus utebatur.

sanctorum virorum exempla,

380 Quem igitur non summopere commoveat hoc tam rarum atque inauditum divini amoris exemplum? Quem non admiratione afficiat? Quæ enim vel gravitas, vel personæ dignitas, Pontificis maximi majestati æqualis? Ubinam vel occupationes plures, quam in summo pontificatu; vel negotia graviora? Omnia tamen Dei amor vincebat. An minus fortasse reipublicæ interest, pueros bonis moribus, ac litteris imbui, quam modulis institui? An Deo gratiores sunt concentus musici, quam animi moderati, pietateque flagrantes:

grantes : et suavior vocum modulatio, quam laudabilium morum harmonia? Haud ita. Major enim et melior actionum, quam sonorum concentus est. Per caritatem quippe, vitæque sanctitatem homo vivum Dei templum efficitur : musica vero Deus in visibili templo laudatur. Neque minorem sane adfert admirationem, quod beatus Hieronymus in epistola illa (cujus supra mentionem fecimus) ad Lætam de filiæ educatione scribit. Nam hortans Lætam, ut filiam Paulam Roma Bethlehem usque ad Eustochium amitam, et Paulam aviam mittat, a quibus ab infantia ad sanctitatem omneque genus virtutis educaretur ; tandem hæc verba subjecit : Ipse si Paulam miseris, et magistrum, et nutritium spondeo, gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo, multo gloriosior mundi philosopho, qui non regem Macedonum Babylonio periturum veneno, sed ancillam et sponsam Christi erudiam, regnis cœlestibus inserendam. Hactenus ille.

nobis relicta.

381 Quid hoc exemplo admirabilius? Quid fortius? Quid sanctius? Nam si divus Hieronymus universæ lumen atque ornamentum ecclesiæ, ad quem tamquam ad oraculum, ex omnibus ferme orbis terrarum partibus, doctores, episcopi, ipsi denique summi Pontifices quæstiones suas explicandas deferebant, infantulæ se magistrum et nutritium pollicetur; si summa sua gravitate, ætate, auctoritate, sapientia indignum non ducit, infantulam gestare humeris, et balbutientia verba formare, immo vero utilius et gloriosius operam suam se positurum arbitratur in puellulæ educatione, quam posuit Aristoteles in Alexandri Macedonum regis institutione : quis erit tam rerum rudis atque imperitus, qui hominibus Religiosis, et Deo in perpetuum consecratis indignum putet, eos pueros erudire, qui concionatores, canonici, parochi, episcopi, rerumpublicarum gubernatores futuri sunt? Quandoquidem certissimum est, hæc omnia officiorum munera obituros aliquando, qui nunc pueri scholas frequentant, eosque in senectute tales se exhibituros, quales fuerint in adolescentia. Sed ut finem dicendi faciam, hæ sunt potissimum causæ, quamobrem Societas nostra ludum aperit, et collegia instituit.

In collegiis gratis docetur; eaque sunt fundata,

382 In iis autem collegiis nullum omnino a discipulis stipendium accipiunt præceptores, sed gratis et absque ulla mercede docent : quod in reliquis etiam Societatis fit ministeriis, quemadmodum dictum est. Vivunt autem non ex quotidianis eleemosynis (hoc enim proprium est domorum professarum) sed ex reditibus. Nam ut scholastici uni sapientiæ studio diligentius navent operam, et præceptores in puerorum eruditionem strenue incumbant, aliis molestiis sint expediti necesse est, maximeque earum conquirendarum rerum sollicitudine, sine quibus vita transigi non potest ; ne a victu videlicet, ac vestitu pendeant, et in sui alendi curas distracti, a docendi cursu, et laboriosa contentione retardentur, Friget enim sapientiæ studium in summa mendicitate, et minor alios instituendi cura, majori vivendi cura plerumque obruitur. Reditus porro hujusmodi collegiorum fundatores constituunt, aliique homines liberales ac benefici, qui recte suas facultates collocare se putant, iis Dei ministris alendis, qui ejus gloriam amplificaturi, et pro sua virili, in rem maxime utilem labores suos collaturi sunt. Et merito quidem. Omnes enim eleemosynæ nostræ Deum spectare debent, ejusque majorem gloriam intueri : major autem Dei gloria in animarum, quam in corporum salute videtur posita. Ex quo eleemosynæ eæ, quæ ad eos Dei ministros procreandos, sustentandosque referuntur, qui se totos proximorum utilitatibus ex instituto dedicarunt, et salutem animarum procurant, gratiores Deo procul dubio sunt iis, quibus corporum tantum necessitati, atque indigentiæ subvenitur.

A. PETRO RIBADENEIRA.

pecunia fructuose a bene meritis huc collocata;

383 Pertinet etiam ad omnes fructus hic, universamque rempublicam complectitur, et idcirco privatis commodis est præferendus : præsertim cum solidior ac certior sit. Præciduntur enim (ut diximus) morborum radices hac puerorum institutione, et mala, antequam eveniant, præcaventur : idque nunc quidem propter nostrorum temporum calamitates, si umquam alias, summopere certe est necessarium. Quod cum viri multi præstanti prudentia, copiis, opibusque abundantes, et Dei gloriæ cupidi sapienter animadverterent, ad collegia Societati exædificanda, stabiliendaque animum adjecerunt.

quos inter egregie emicat Gregorius PP. XIII, Sixto PP. V eum imitato.

384 Collegium Romanum *b*, quod primum locum non tempore, sed dignitate atque utilitate inter universæ nostræ Societatis collegia obtinet, beatissimus Romanus Pontifex Gregorius XIII, summa benevolentia, atque liberalitate fundavit. Atque alterum in Japonensi insula a nobis remotissima inchoavit. Tanto enim Catholicæ religionis conservandæ atque amplificandæ studio incensus sanctissimus hic Pontifex fuit, ut in omnibus pene provinciis hæresi contaminatis, seminaria passim ædificaverit, ad retinendam vel restituendam fidei Catholicæ integritatem. Et ut illam etiam longe lateque propagaret, et in regiones disjunctissimas diffunderet, idem præstitit in Japone, ad alendos atque instituendos Japonios adolescentes, ad Christi fidem nuper conversos. Societati præterea nostræ collegium instituit, ut nostri operarii, qui ad messem illam copiosissimam et jam maturam et albescentem demetendam proficiscuntur, sine sumptu illorum, apud quos ponunt Evangelium, vivant, et alios Japonios in Societatem ingressos habeant successores. Quod quidem præclarum incœptum S. D. N. Xystus quintus benignissime prosecutus est, et Gregorii (cui ipse successit) beneficentiam sua liberalitate cumulavit, et perpetuis reditibus stabilivit, Japoniosque Oratores (de quibus supra mentionem fecimus) amplissimis muneribus atque honoribus auxit et ornavit ; eosque Sedis Apostolicæ et tantæ Urbis religionis, majestatis, magnificentiæ admiratione affectos, lætos in patriam alacresque dimisit.

Plurimorum collegiorum, eorumque qui ea fundarunt,

385 Lauretanum item collegium atque Avenionense duo alii Pontifices Maximi instituerunt. Panormitanum vero Carolus V imperator : Viennense, Pragense, atque Oenipontanum ejus Germanus frater Ferdinandus item imperator : Conimbricense, Goense, Ulyssipponense, Eborense, et in insulis Madera et Tercera (quas vocant) in India etiam, Japone, Brasilia, Joannes tertius, Sebastianus, et Henricus Lusitaniæ reges, multa alia non minori pietate quam magnificentia Societati collegia fundarunt. Stephanus Battorius, Poloniæ rex, Claudiopolitanum in Transylvania collegium, Rigense in Livonia, Poloscense in Moscoviæ finibus nostris erexit ; Halense Magdalena Ferdinandi imperatoris filia ; Græcense Carolus archidux Austriæ, ejus frater ; Ingolstadiense, et Monachiense, Bavariæ dux Albertus ; Camberii (quæ civitas Allobrogum caput est) et Taurini (quæ sedes est principibus Pedemontanis) Philibertus princeps et Sabaudiæ dux :

A. PETRO RIBADENEIRA.

dux; Florentiæ vero, ac Ferrariæ, et Mantuæ, et Parmæ, et Nivernii, et Guisii, et Arci Duces, suis in ditionibus collegia constituerunt, aliique permulti principes seculares idem præstiterunt.

cum principum ecclesiasticorum.

386 Et ut ad ecclesiasticos veniamus, Alexander Farnesius, S. R. E. Cardinalis, Monteregali in Sicilia; Otho Truchses Cardinalis, episcopus Augustanus, Dilingæ in Germania; Cardinalis Turnonensis, Turnoni in Gallia; Card. Carolus Lotharingus, Ponte Mossoni in Lotharingia; Card. Osius, Brunsbergæ in Polonia; Mediolani Carolus Borromæus, Card. et archiepiscopus Mediolanensis; Fulvius Corneus Card. Perusiæ, et novissime Gaspar Quiroga Card. et archiepiscopus Toletanus, Toleti, ac Talabricæ; Moguntiæ vero, et Treveris, illarum civitatum archiepiscopi, qui iidem sacri Imperii sunt Electores, collegia nostris ædificarunt. Et in Hispania Petrus Guerrerius, archiepiscopus Granatensis, Granatæ: et Franciscus Blancus archiepiscopus Compostellanus, Compostellæ: et item Malacœ, ubi prius fuerat episcopus: Murcianum item, Placentinum, Legionense, illarum civitatum fundarunt episcopi. Omitto reliquos brevitatis causa.

tum secularium catalogus texitur:

387 Quin civitates nonnullæ publice suis ipsæ sumptibus in commune collegia fundarunt, qualia pleraque sunt, quæ habemus in Sicilia. Neque pauca vel exilia sunt, quæ a privatis quidem hominibus, sed familiæ splendore, opibus ac pietate nobilissimis fundata habemus collegia. Ejusmodi est collegium Complutense, quod D. Maria Mendosia, Mondejaris Marchionis filia, pietate etiam ac religione, quam sanguine illustrior, insigni Societatis nostræ, et Complutensis academiæ beneficio fundavit. Barcinonense item, quod perpetuis reditibus firmavit D. Maria Manrique de Lara, Najaræ ducis filia, tum generis nobilitate, tum eximiæ virtutis, atque integerrimæ vitæ exemplo clarissima. Collegium etiam Villagarziæ, quod D. Magdalena Ulloa, Ludovici Quixadæ, viri belli pacisque artibus spectatissimi, ejus oppidi domini conjunx, præstanti liberalitate a fundamentis ædificavit. Neque vero hoc uno collegio satis suæ pietati se fecisse arbitrata, alterum etiam in Urbe Ovetensi adjecit: ut ipsa facultates suas (quas habet copiosas) in Dei gloria amplificanda consumeret, et ex Ovetensi illo collegio, doctrinæ Christianæ splendor se latius funderet, et ad aspera atque inculta illius regionis loca penetraret. In hoc etiam numero ponitur collegium Villaretanum a Joanne Pacheco, viro egregia in Deum religione excellentique prudentia, erectum atque ædificatum. Aliique permulti sunt collegiorum nostrorum fundatores, ex pietate et præclaro de re Christiana bene merendi studio nobiles: sed non omnia sigillatim persequenda sunt, ne nimium crescat oratio.

erga quos se gratissimam

388 Porro autem quamvis collegiorum fundatores a Deo potissimum suæ benignitatis ac beneficentiæ præmia exspectent, Societas tamen quibuscumque potest rebus ostendit, quam gratum habeat hoc, quod a fundatoribus accepit, beneficium. Itaque illis gratificari, obsequi, atque satisfacere studet quam maxime potest, et accepti beneficii memoriam in perpetuum conservare. Illos meritorum omnium suorum participes facit, plurimas Missas hebdomadibus, mensibus, atque annis singulis, pro ipsis constituit. Quo vero tempore collegii possessio traditur, tria per universam Societatem, quam longe lateque diffusa est, singuli sacerdotes Missarum sacrificia

pro Fundatore offerunt Deo; tria item simul atque illum e vita excessisse cognitum est: quo ipso tempore, qui sacerdotes non sunt, precationes certas statasque persolvunt, ac Deum pro illo deprecantur. Aliaque *c* sunt præscripta diligenter (et magna, ut par est, religione servantur) ad memoriam accepti beneficii declarandam, et grati animi pietatem.

exhibet Societas.

389 Quamobrem omnes, qui in hac Societate versantur, fundatoribus deprecatores apud Deum sunt. Quorum preces, quod Deo in perpetuum sint consecrati, probæque vitæ ac famæ, verisimile est plus promoreri apud Deum, magisque esse ad impetrandum efficaces, quam aliorum, qui ejusmodi non sunt. Adde, quod Societas ab aliis est Missarum obligationibus libera, utpote quæ eleemosynas nullas accipit ad Missas celebrandas: atque ideo fit, ut solutior sit et ditior quodammodo, atque locupletior, pluraque in bonis habens, quæ in fundatorum, atque hominum de se bene meritorum usum conferre possit. Multa ergo eis tribuit, propterea quod multa se eis debere agnoscit, et multa habet, unde referat gratiam. Quod quamquam ita est, optime scit tamen, fundatores suos non ea maxime causa moveri ad fundanda collegia, quod gratam se illis atque accepti beneficii memorem Societas præbeat: sed quod plane intelligunt, accuratam puerorum institutionem apprime esse necessariam, magnosque ex ea fructus in Dei Ecclesiam redundare. Et idcirco hunc docendi laborem acceptum esse Deo Optimo Maximo, a quo ipsi integram suæ benignitatis, plenamque mercedem exspectant.

ANNOTATA.

a *Curam Sancti in hac re, dabit Commentarius* § 75, *num.* 762.

b *Circa collegia ac fundatores, vide indices Historiæ S. I.*

c *Consule Commentarium* § 65, *num.* 667.

CAPUT XXV

Voluntas deponendi regimen Societatis; ejusdem Constitutiones; collegium Romanum, et alia quædam in Hispania; nostri ab archiepiscopo Toletano ibidem vexati; provincialatus Lainii, mors Jaii.

Liber IV, Caput I. Ignatius vult deponere Societatis regimen, data in hunc finem

Confirmata igitur a Julio III, Pontifice Maximo rursum Societate, et ipso rerum successu firmius stabilita, anno 1550 primarios omnes patres, qui commodo Societatis venire poterant, Romam Ignatius ex variis provinciis ad se convocavit *a*: quibus in unum congregatis, epistolam *b* manu sua Hispanice scriptam, in hæc verba misit: Carissimis in Domino fratribus Societatis Jesu, salutem. Quod mihi de officii mei ratione, sine perturbatione ulla interiori aut exteriori sæpenumero consideranti visum est, id scribam: aperiamque coram Creatore, ac Domino meo, qui me judicaturus est, quod ad majorem laudem ipsius, et gloriam futurum intelligo. Equidem me ipse circumspiciens, ob peccata mea

A multa nimis, imperfectiones multas, atque animi et corporis ægritudines, sæpissime judicavi, et vere atque ex animo judico, me infinitis partibus abesse ab eo gradu, qui ad sustinendum hoc regendæ Societatis munus, ejus mihi voluntate impositum, est necessarius. Quocirca maximopere desidero, et a vobis quæso, ut tota re diligenter expensa, a vobis eligatur alius, qui melius quam ego, vel minus certe male hoc munus gerat, et universam Societatem administret. Neque vero ut meliori hæc provincia deferatur, tantum peto: verum etiam, ut pari, et æquali.

ad patres epistola:

391 Quod quidem ut rite atque ex ordine fiat; ego in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unius Dei, ac creatoris mei, depono Generalatum simpliciter et absolute, meque abdico hoc officio, et privo; petoque, et omnibus animæ meæ viribus obsecro professos omnes, quosque professi sibi adjungere ad hanc deliberationem volent, ut hoc meum tam justum desiderium admittant, et piæ oblationi suffragentur. Quod si, quorum est judicium ferre de hac mea postulatione, minime inter se consentient, per caritatem, et reverentiam Christi Jesu illos ipsos rogo, atque oro, ut precibus serio incumbant, Deoque hanc B rem accuratissime commendent, ut in omnibus, et per omnia sanctissima ejus voluntas fiat, idque omnino, quod ad ejus gloriam, et communem animarum salutem, ac Societatis bonum magis pertinebit. Illud etiam quæso, ut meam hanc petitionem, atque obsecrationem, optimam in partem accipiant.

sed hi ipsius voluntati refragantur: morbus ejus ac cœli desiderium.

392 Perlecta hac epistola, patres, qui convenerant, omnes uno ore laudare factum Ignatii, ac voluntatem: admirari ejus humilitatem, qui cum maxime in gubernatione excellat, se tamen minime idoneum ad gubernandum judicet. Negant tamen se, quod postulat, salva conscientia, posse facere; neque ipso vivo, Præpositum alium Generalem experiri, idque Ignatio renuntiari jubent, ipsum esse Societatis Parentem, ipsum magistrum omnium, ac ducem, atque a Deo electum, ut hujus spiritalis ædificii quasi sapiens architectus fundamentum poneret, super quod ipsi, reliquique ejus filii, tamquam vivi lapides superædificati ipso summo angulari lapide Christo Jesu, crescant in templum sanctum in Domino. Nullo modo ipsis esse committendum, ut hujus tanti beneficii aut ignari reperiantur, aut ingrati *c*. Eodem tempore gravissimum in morbum C incidit, et cum se expeditum iri ex hujus mortalitatis vinculis speraret, sic afficiebatur animo, ut præ lætitia fluentes ubertim lacrymas cohibere non posset, cogereturque et suorum precibus, et medicorum severa admonitione animum alio transferre, et minus diu de suo desiderio, ac spe, minusque sæpe cogitare.

CAPUT II. *Scribit Constitutiones,*

393 Ignatius ergo spe illa dejectus, onus, quod sustinebat, deponendi, et novo morbo liberatus, quod Deum velle intelligebat, ad Societatem gubernandam, et inchoata perficieuda, se totum convertit, in primisque ut certis illam vinciret legibus, iisdem patribus Constitutiones *d* a se conscriptas ostendit, ac discutiendas tradidit: quas ipse compulsus est precibus totius Societatis perscribere. Exstat Commentarius *e* ejus ipsius manu scriptus, in arcula quadam post ejus mortem repertus, in quem, dum Constitutiones scriberet, assidua Dei beneficia illustrationesque eas, quibus a Deo perfundebatur, et memoriæ, et deliberationis causa, quasi in ephemeridem referebat. Quo ex scripto plane perspicitur Ignatii virtus, et divinæ erga illum largitatis plenitudo, pondusque ipsarum Constitutionum, et auctoritas. Omittam reliqua; de una paupertate dicam. Quadraginta continuos Dies Deo Opt. Max. sacrificavit et divinis precationibus solito se dedit ardentius, ob id unum, ut statueret, expediretne nostris professarum domorum ecclesiis reditus aliquos esse, ad ipsarum ecclesiarum vel fabricationem, vel cultum et ornatum. Et ut ego quidem existimo, ut superiora illa, quæ dixi, illustriora fierent; et divina dona, quæ Ignatius humilitatis studio intra se occultabat, in lucem exirent, et foras ad nostram utilitatem proferrentur; Deus ipse afflatu illum suo, instinctuque incitavit, ut quid illis quadraginta diebus in matutina oratione, quid in præparatione ad Missæ sacrificium, quid in ipso sacrificio, quid post, sibi accidisset, breviter planeque conscriberet.

A. PETRO RIBADENEIRA.

quanta cum sedulitate, præparatione animi, ac sensu pietatis.

394 In eo videre est, illi quanta fuerit sui examinandi, et conscientiæ perscrurtandæ cura, quam incensa et accurata oratio, quanta lacrymarum, et continua pene effusio: quam sæpe consolationis magnitudo redundaret etiam in corpus, et vox, intercluso spiritu hæreret, ac fari non posset: et totius corporis venæ, sensibiliter (ut ita dicam) commoverentur. Illic cernitur, E quam assiduis ejus mens, atque eximiis de sanctissima Trinitate illustrationibus impleretur, de divina essentia, de processione, de proprietate divinarum Personarum, et operatione; deque sacratissimo illo mysterio, tum occultis intelligentiis, tum externis doceretur imaginibus. Neque vero breves illæ erant, aut fugaces, sed prolixæ interdum, ac diuturnæ, et quæ in cubiculo, in mensa, domi, foris illum comitarentur, et suæ magnitudinis æstu quodam absorberent. Singula persequi non est necessarium; hoc attingendum fuit, ut intelligamus, quo loco Constitutiones nostras habere, qua veneratione suscipere, quo studio curaque observare debeamus. Quamquam Ignatius, qua erat animi modestia præditus, post tot cognitiones supernaturales, et divinæ voluntatis testimonia, sibi non sumpsit, ut Constitutiones firmæ essent ac ratæ, donec universa Societas suo eas judicio comprobaret. Quod quidem Romæ anno 1558, ipso mortuo, factum est in publico universalique Societatis conventu: in quo Constitutiones omnes, ut fuerant ab ipso conscriptæ, magna veneratione susceptæ sunt, et summa omnium patrum consensione ac voluntate confirmatæ. F

CAP. III. *Collegii Romani primordia.*

395 Ex eorum numero, quos hoc anno ab Ignatio evocatos, Romam venisse diximus, Franciscus Borgia dux Gandiæ fuit, qui quidem Societatis tertius fuit Præpositus Generalis. Is cum intelligeret, quantas commoditates collegium Societatis in ea Urbe, quæ caput orbis terrarum est, esset allaturum: minimeque decere existimaret, eam, quæ Societatem prima omnium complexa est, et ex qua universa Societas gubernatur, eo fructu carere, quem multæ aliæ civitates ex nostrorum opera atque eruditione perciperent, Ignatii hortatu atque consilio collegium Romæ instituendum curavit: cujus initium factum est anno Domini 1551, 18 Februarii, ad radices Capitolii, perangustis ædibus. Quo tempore fuerunt in collegio quatuordecim, quibus præerat Rector P. Joannes Pelletarius Gallus: ad hunc enim fere numerum alendum, pecuniam tunc Franciscus suppeditaverat. Deinde mense Septembri, duplicato pene numero, in ampliorem domum nostri commigrarunt. Et tunc quidem tres

A. PETRO RIBADENEIRA.

tres tantum linguas, Hebraicam, Græcam, Latinam, atque rhetoricam, nostri præceptores suis auditoribus explicabant, non sine magna ludimagistrorum Urbis offensione, et ea indignatione, ut discipulorum suorum stipati caterva, in scholas nostras aliquando irrumperent, et nostris præceptoribus docentibus obstreperent, atque intemperantius insultarent: donec anno 1552, 28 Octobris, in æde D. Eustachii, maxima Cardinalium, episcoporum, eruditissimorumque virorum, atque studiosorum frequentia, orationes habitæ a nostris ac disputationes sunt, quibus illorum insolentia compressa est.

progressus,

396 Multo vero magis cum anno 1553 a nostris theses propositæ publice sunt, non solum de rhetorica, et tribus linguis, ut fieri superioribus annis consueverat; sed etiam de universa philosophia, ac theologia. Quæ quidem disciplinæ tum primum in hoc collegio tradi cœperunt: cui tum præerat D. Martinus Olavius, vir excellentis doctrinæ, atque integritatis opinione nobilis, qui multum per id tempus collegium Romanum illustravit. Crevit hoc anno nostrorum numerus ad sexaginta: sequenti vero ad centum, quos cum domus capere commode non posset, in latiores ædes anno 1556 immigrarunt. In iis per annos ferme quatuor habitarunt, donec anno 1560 Pie IV *f* Pont. Max. auctoritate et hortatu, nobilissima atque integerrima femina Victoria Tolfia, Pauli IV Pont. Max. sororis filia, nec exspectantibus nobis, nec opinantibus, sedem tamen collegio certam in Urbe quærentibus, locum commodum, amplum, salubrem, ac maxime celebrem præstanti liberalitate donavit. Quem, nihil minus quam de nobis cogitans, in pium usum, ex viri Camilli Ursini, Guardiæ marchionis, testamento paraverat, multisque ædibus Pauli IV Pont. Max. imperio, ac potestate conjunctis, in insulam omnino redegerat: in quibus et ipsius Victoriæ domus est, et ea, quam ipse Paulus IV emit, et multis annis, Cardinalis cum esset, habitavit.

incrementa,

397 Hoc in loco vehementer multiplicatus est nostrorum numerus: fuit enim nonnumquam ducentorum et viginti, isque conflatus ex omnibus pene Christiani orbis provinciis. Eodem enim tempore, ex sexdecim, aut eo amplius diversissimis nationibus fratres nostri in hoc collegio sæpe reperiuntur, linguis quidem inter se, ac sermone distincti, sed summa concordia animorum, fraternoque amore societati. Quos divina benignitas in magna etiam annonæ caritate, supra hominum fidem, sed non supra fiduciam ac spem Ignatii, hactenus sustentavit. Ab hoc autem collegio reliqua fluxerunt, quæ in Italia, Germania, Bohemia, Polonia, Flandria, Gallia constructa collegia sunt. Quæ causa fuit, ut Ignatius (cujus cogitationes omnes et vigiliæ in hominum salute consumebantur) tantopere de hoc collegio laboraret: cujus utilitates non ad unam aliquam civitatem, sed ad multas nobilissimasque provincias, ad nationes etiam hæreseos erroribus depravatas, maxime pertinere judicaret.

ædificium ac reditus.

398 Quod quidem cum re ipsa beatissimus Pontifex Gregorius XIII *g* expertus esset, videretque latissime patere collegii Romani fructus, et ad seminarium Romanum, et ad Germanicum, et Anglicanum, aliaque collegia diversarum nationum a se ædificata corroboranda atque augenda esse necessarios; opus et pastore vigilantissimo, et principe liberalissimo dignum aggressus est, collegiumque Romanum fundare, amplificare, atque stabilire constituit, magnifico in primis atque sumptuoso ædificio, et reditibus magnis atque perpetuis: ut in eo ex omnibus nationibus magnus nostrorum scholasticorum alatur numerus, ad propagandam Catholicam religionem, et reliqua seminaria tuenda et conservanda. Atque ut hoc ejus sapientissimum in fundando Romano collegio consilium magis eluceret, sub primo fundamenti lapide hæc verba incidi jussit: GREGORIUS PONT. MAX. COLLEGIUM SOCIETATIS JESU, OMNIUM NATIONUM SEMINARIUM, PRO SUA IN CHRISTIANAM RELIGIONEM ET ORDINEM ILLUM PIETATE, A FUNDAMENTIS EXTRUXIT ET DOTAVIT ANNO SALUTIS MILLESIMO QUINGENTESIMO OCTUAGESIMO SECUNDO, PONTIFICATUS SUI DECIMO, ROMÆ.

CAP. IX. *Collegium Ognatense in Hispania. Burgense. Methymnense.*

399 Jactis Romani collegii fundamentis, discessit Franciscus Borgia ex Urbe, atque in Hispaniam rediit: ibi ditionem suam filio natu maximo cedit: secularem cultum exuit: in Cantabriam, remotam Hispaniæ partem, se recipit: sacris initiatus concionatur: ostiatim mendicat, magna hominum admiratione. Ejus rei fama atque exemplo commoti nobilissimi quidam viri, ad illum veniunt, et se ad nostram Societatem adjungunt. Ognatense præterea collegium ab eodem patre habitari cœpit, cui Petrus Araoz possessiones quasdam suas, et fructus antea legaverat. Burgense eodem item tempore est inchoatum: nam cum Franciscus Mendoza Cardinalis, creatus ejus civitatis episcopus, ad diœcesim suam perlustrandam, et verbum salutis ovibus ministrandum, duos ex nostris ab Ignatio impetrasset: illi, imposito sibi munere expleto, præclaram collegii instituendi occasionem dederunt, quod Franciscus Strada multum deinde suis concionibus illustravit. Methymnensi etiam collegio Rodericus Duegnas, vir copiosus, et pius initium attulit: qui Petri Fabri, et Antonii Araoz familiari sermone permotus, ad suam, et ad publicam ejus civitatis utilitatem, aliquot ex nostris expetivit. Auxit vero civium studium, nostrorum præsentia, et in plateis habitæ conciones. Itaque anno 1551 nostri ad constituendum collegium Methymnam primum missi sunt: quod postea Petrus Quadratus *h*, ejusque uxor Francisca Manson, opibus ac religione præstantes, exædificarunt, et certis reditibus stabilierunt.

Gravis in Hispania ab archiep. Toletano excitata tempestas.

400 Sed ut lætis adversa succederent, et Societas numquam non exerceretur utiliter, sub idem tempus gravis in Hispania, ab archiepiscopo Toletano Joanne Siliceo procella in nostros est excitata. Hic aliter quam res est, de Societatis Instituto sentiens, sacerdotes omnes, qui Exercitationibus spiritalibus eruditi a nostris erant, confessiones audire Toleti vetuit: Compluti vero, ubi solum in ejus diœcesi tunc commorabantur, publicis edictis populum a nostris Sacramenta percipere prohibuit: qui secus facerent, his sacris interdicit. Neque ut sententiam mutaret, adduci prius potuit, quam archiepiscopi factum contra summi Pontificis auctoritatem (de cujus voluntate diplomatis ipsis Pontificiis constabat) esse judicans regium concilium, nostrum nobis Institutum voluit liberum esse. Et Pontifex ipse maximus Julius III, certior de re factus ab Ignatio, graviter ad archiepiscopum scripsit, mirari se, et moleste ferre, quod susceptam, et probatam a Sede Apostolica Societatem, minus ipse probaret, et in omnibus pene Christiani orbis provinciis magna cum utilitate versantem, meritoque proinde ab optimo quoque expetitam, solus ipse repudiaret, ac rejiceret. Quibus litteris, et

A et regio edicto factum est, ut archiepiscopus decreta sua revocaret, nostrisque suam facultatem integram esse permitteret.

Ignatii de ea prædictio.

401 Cum primum autem hanc ab archiepiscopo Toletano in Societatem commotam tempestatem Ignatius audivit, blando ac tranquillissimo, ut solebat semper, vultu, mihi dixit: In magnæ felicitatis parte hæc nobis adversitas est numeranda, cum nulla nostra culpa contracta sit. Est enim evidens argumentum, quod Dominus noster magnos fructus faciet Toleti per Societatem. Nam illud compertum est, ibi nostros uberiores fructus atque suaviores attulisse, ubi graviora passi sunt. Atque etiam illud adjecit: Archiepiscopus senex est, Societas juvenis; itaque naturaliter plus vivet Societas, quam archiepiscopus. Porro quam vera fuerint Ignatii verba, quæ Toleti postea consecuta sunt, atque in præsens fiunt, facile ostendunt. Idque ab ipsa statim archiepiscopi Silicei morte manifeste cognitum est. Nam cum, illo mortuo, nostri Toletum accersiti primum sunt, et ad habitandum certum in nobilissima atque amplissima civitate domicilium ingressi: in his ædibus habitaverunt, quas archiepiscopus ipse Siliceus exædificaverat

B in clericorum usum, et instruxerat. Notatumque est a multis, et animadversum, omnes magni illius archiepiscopi adversus Societatem conatus, eo demum recidisse, ut domum illis ædificasse videretur, quos bono fortasse zelo, sed non secundum scientiam, suis ipsorum domibus cupiebat ejectos.

CAPUT V.

Variis in Italia collegiis præficitur provincialis P. Lainius.

402 Et hæc quidem in Hispania. In Italia vero eodem anno 1551 collegium Florentinum, Leonoræ ducis benignitate, initium habuit. Neapolitanum item, ac Ferrariense. Et ad Neapolitanum quidem collocandum ac stabiliendum, magnum adjumentum attulit magister Alfonsus Salmeron, ob eam ipsam rem ab Ignatio Neapolim missus. Ferrariense vero inchoavit Hercules II *i*, Ferrariæ dux, qui et Nicolao Bobadilla, et Claudio Jaio familiariter usus fuerat, nascentemque foverat Societatem: ad quem Paschasius Broet, constituendi collegii causa, ab Ignatio tunc missus est. Quibus quidem collegiis, reliquisque per Italiam factis, præfecit Ignatius, et Præpositum Provincialem constituit magistrum Jacobum Lainem, qui sub annum 1550 exeuntem redierat ex Africa: ubi Christianis militibus egregiam navavit operam in eo bello, quod duce

C Joanne Vega Siciliæ prorege, adversus Christiani nominis hostes, expugnato Aphrodisio, feliciter gestum est. Ad cujus capti jam oppidi defensionem, animandos milites, qui in præsidio erant, et in pietate juvandos, profectus Hieronymus Natalis, evasit ex naufragio divinitus, socio navigationis Isidoro Sbrando in fluctibus exstincto, anno 1551.

Claudius Viennam accersitus, ibidem moritur, k

403 Sed etiam in Germania, eodem tempore Societas crevit. Nam Ferdinandus *k* Romanorum Rex, ut Viennensis academiæ studia instauraret, et hæreticorum passim grassantium furorem compesceret, Claudium Jaium ad se accersivit, et aliquot theologiæ professores ab Ignatio postulavit: qui Viennam eodem anno 1551 profecti, apud Dominicanos sunt in seposita monasterii parte diversati: postea vero, ne Religiosis patribus impedimento essent, in Carmelitarum cœnobium relictum, ac ruinosum, præfectis ejus Ordinis libentissimis, commigrarunt. In hoc Collegio anno 1552, 6 Augusti, ipso dominicæ Transfigurationis die, P. Claudius Jaius, Ignatii socius unus ex primis decem, natione Allobrox excessit e vita: vir de Christiana religione optime meritus, quam in Italia, Bavaria, Suevia, Austria, Germania tota, magnis suis laboribus amplificare non destitit. A. PETRO RIBADENEIRA.

magna cum nominis sui commendatione,

404 In comitiis potissimum Augustanis peregregiam Catholicæ religioni atque Societati navavit operam, tanta hominum approbatione, ut præteritorum laborum pro Germaniæ salute susceptorum fructus haud pœnitendos collegisse videretur. Nomen, originem, progressum Societatis et Institutum sic explicavit, et Germanorum animis infixit, ut auctoritatem nostris et fidem conciliaverit. Invitatus est a Saxoniæ ducis Oratoribus, ut in Saxoniam sese conferret, ac de religione cum eorum magistris disceptaret; sed a Ferdinando Romanorum rege ad collegium Viennæ constituendum (ut diximus) evocatus, profectionem illam distulit. Fuit vir mitissimo præditus ingenio, et naturæ jucunditate quadam, religiosa gravitate condita: paupertatis amore insignis; orandi assiduitate excellens, temporis parcus, et tenax; animi modestia atque humilitate eximius. Tergestinum episcopatum tam graviter firmiterque repudiavit, ut multos dies in continuo pene luctu jaceret, quod illum effugere E se posse diffideret: sed illo metu liberatus, ad pristinam rediit jucunditatem.

ANNOTATA.

a *De conventu patrum in Urbem, agit Commentarius* § 41 *num.* 427.

b *Præter hanc epistolam, dedit aliam ad P. Lainium; de qua Commentarius* § 42, *num.* 437.

c *Factum singulare P. Andreæ Oviedi narratur ibid. num.* 438.

d *Mirabiles* Ignatii *sensus in illis condendis dedi in Commentario ibid. num.* 431 *et seqq.; earumque pretium ibid. num.* 434 *et seqq.*

e *De eo meminit Commentarius noster* § 26, *num.* 268.

f *De ejus erga Societatem benevolentia, collegii Romani laudibus, certaque ei attributa sede, agit Sacchinus lib. IV.*

g *Paterna ejus erga nos merita disces ex Historia Societatis.*

h *Et quidem ex prædictione Sancti, de qua Commentarius* § 16, *num.* 156.

i *Ducis Ferrariensis litterarum memini in Commentario* § 43, *num.* 446.

k *Hujus religiosissimi Principis litteras protuli* F *in Commentario* § 44.

CAPUT XXVI

Collegium Germanicum; obitus et elogium S. Francisci Xaverii.

CAP. VI. Collegii Germanici a

Neque vero de Germaniæ salute in Germania solum nostri laborabant, sed etiam in Italia: quorum opera collegium Germanicum *a* a Julio tertio, Pont. Max., Romæ eodem anno 1552 institutum est. Quod utique collegium etsi Societatis nostræ proprium non est, tamen quod a Societate gubernatur, ac pendet multiplex ejus utilitas; ea ex parte in nostris numero. Ejus initium ejusmodi fuit. Erat Ignatius cum ad curandas pro virili parte omnes vitiosas Christianæ reipublicæ partes intentus, tum vero ad eam, quæ maxime laborabat, Germaniæ provinciam. Illi

A. Petro Ribadeneira.

Illi igitur de medicina cogitanti, Joannes Moronus S. R. E. Cardinalis, vir prudentiæ laude excellens, hanc unam proposuit, quam cognitis atque exploratis Germanicis rebus ex legatione Apostolica, qua functus in Germania fuerat, magnam vim habituram sperabat: auctorque in primis fuit Germanici collegii in Urbe constituendi. Etenim animadvertit, quod inscitia quorumdam sacerdotum in Germania et vita non satis probata perditum et profligatum fuerat, doctorum ac pastorum erudita probitate restituendum: esse autem percommodum, doctores ac pastores Germanorum Germanos esse: sic enim fore, ut ejusdem nationis legibus, moribus, natura inter se atque amore devincti, facilius in eorum animos influant, et materna lingua instructi, vim majorem ad persuadendum habeant.

initium;

406 Ejusmodi porro magistrorum ea in provincia inopiam summam esse, eamque fieri quotidie majorem, iis, qui supersunt, paulatim deficientibus: hæreticorum vero magnum esse numerum, et nova semper prole copiosiorem. Ex quo consilium salubrius excogitari nullum potuit, quam seminarium institui, quo, antequam omnino exaresceret, stirps ipsa excitaretur in B semine: et præclari juvenes, ingenii ac virtutis spe commendati, ab ea ætate, quæ flexibilis est moribus, litteris, atque institutis Catholicis ad omnem pietatem informarentur. Hoc seminarium in Germania sane fieri vix poterat: nam ut maxime integrum locum, atque incorruptum eligas, inter venenatos tamen hæreticorum morsus, facilis contagio esset: neque uspiam a callidis hostibus satis tuta adolescentia. Extra Germaniam vero, neque locus ad eam rem aptior, neque academia commodior, neque civitas, quam Romana, opportunior esse potuit: in qua nimirum doctrinæ Catholicæ integritas, loci ipsius sanctitas, hominum in Urbem confluentium multitudo, ac devotio, religionis avitæ atque Apostolicæ reverentia, benefica summorum Pontificum, ac prolixa liberalitas, procreare in ipsis adolescentibus pietatem, atque alere, et a fraude hæreticorum facile possunt avertere.

confirmatio, ac disciplina:

407 Hæc maxime fuit ratio instituendi Germanici collegii, initia primum, ut diximus, a Cardinali Morono, cum Ignatio deinde, aliisque gravissimis viris communicata, a Julio III, Pont. Max., ac universo Cardinalium senatu suscepta, et confirmata. Atque ut certo res ac stabili fun- C damento niteretur, in victum illorum et cultum summus Pontifex pecuniam de suo promissam quotannis benigne persolvit: ejusque exemplum Cardinales omnes, pro sua quisque facultate, cupide sunt secuti. Quo ipsi Germani adolescentes rerum ad vitam necessariarum molestia liberati, de pietate tantummodo, ac doctrina cogitarent. Data igitur Ignatio cura est, juvenes ex omnibus Germaniæ partibus ad eam rem evocandi, moderandique. Quam ille provinciam, tum rei magnitudine, tum Pontificis Max. permotus imperio, libentissime suscepit. Spectatos viros collegio præposuit, optimis illud legibus temperavit; et ut Germani idoneos haberent in nostro collegio Romano præceptores, magna cura perfecit. Illud nequaquam suscepit, ut rationes pecuniarias nostri attingerent; aut iis, quæ ad sumptus pertinent, vel exigendis vel distribuendis implicarentur.

quod afflictis temporibus Ignatius sustentavit,

408 Mortuo tamen Julio III, in eo bello, quod ad Urbem postea gestum est, cum videret Ignatius, propter annonæ caritatem, bellicosque tumultus collegium Germanicum periclitari; ne præcla- D rum opus ac necessarium omnino dissolveretur, partem ipsorum juvenum id volentium in varia Societatis collegia dimisit, in quibus, dum nimbus ille transiret, commodius alerentur: partem Romæ retinuit, et conquisitis pecuniis magno suo labore sustentavit, suamque obligavit fidem; quam pulchre Dominus liberavit, debitis ad nummum postea persolutis.

meliora de eo vaticinans.

409 Quo ipso tantæ inopiæ tempore palam dixit Ignatius, quod alias sæpe dixerat, diem illum aliquando futurum, cum Germanicum collegium, non modo nullis rei familiaris premeretur angustiis, sed etiam abundaret rebus necessariis, atque afflueret. Et cum Otho Truchses, S. R. E. Cardinalis, episcopus Augustanus, acerrimus Catholicæ fidei propugnator, atque eximius Germanici collegii patronus, principio subvereri videretur difficultates, quæ in illo constituendo multæ et magnæ aliæ ex aliis subinde nascebantur, ipsum bono animo esse Ignatius jussit, et in Deo bene sperare. Addiditque, si provinciam Cardinalis recusaret, se illam Dei benignitate confisum, magna animi alacritate suscepturum, depositumque ab aliis onus subiturum. Neque Ignatium fefellit spes. Deus enim, ut E impulsor præclarissimi operis atque auctor fuit, sic adjutor ejusdem, fautorque esse non destitit. Nam Gregorium XIII, Pont. Max. sapientissimum, afflatu suo, instinctuque divino permovit, ut collapsum pene collegium Germanicum erigeret, augeret, et in domo certa magnis proventibus atque perpetuis stabiliret, et de nobilissima atque amplissima Germanica natione bene mereretur; et omnes animi nervos contenderet, et Catholicam religionem ea in provincia vel conservaret, vel restitueret, quam alii Gregorii sanctissimi Pontifices luce Evangelica illustrassent, amplificassent, et muneribus amplissimis Imperii ornatam, longe aliis orbis terrarum provinciis prætulissent.

Caput VII. S. Francisci Xaverii natales, studia, labores;

410 Eodem anno P. Franciscus Xavier, profectus ex India ad illustrandos Evangelii splendore Sinarum populos, in ipso primo aditu illius provinciæ decessit e vita. Hic Pater natione Hispanus, in extremis Navarræ Vasconum finibus, qui Gallos attingunt, nobili loco natus est, liberaliterque a parentibus educatus. Post primæ ætatis incunabula atque doctrinæ, studiorum causa Lutetiam Parisiorum se contulit, tantumque in eruditione profecit, ut Aristotelicam philosophiam F publice profiteretur. Quo tempore in Ignatium iisdem studiis vacantem incidit: et ad utiliorem philosophiam traductus, voluntatem suam cum illo societatemque conjunxit. In Italiam postea cum reliquis sociis venit et multis laboribus, in mendicitate ac peregrinatione pro hominum institutione, ac salute mira patientia et caritate susceptis, anno 1540 in Lusitaniam ab Ignatio, ut in Indiam navigaret, quo supra diximus modo, missus est. Quo in itinere, cum non procul a patria transiret, ejusque consanguinei, atque necessarii, minime devii essent, ut eos salutandi gratia paululum de via declinaret, adduci non potuit. Ex Lusitania, in qua se illis populis valde probaverat, septimo (ut diximus) Aprilis, anni 1541, in navim Martini Alfonsi Sosæ prætoris, cum duobus sociis, Paulo Italo, et Francisco Mansilla Lusitano conscendit. Qua in navigatione et longa et periculosa ita se gessit, ut ægris operam suam, sanis doctrinam impertiret, nostris navigationis normam relinqueret, omnibus deni-

que

A que admirationi atque exemplo esset. In Mozambico (quod Prasium promontorium olim nomen habuit) sex menses classiariis multis, nautisque ægrotantibus operam suam diligenter dedit.

gesta Goæ,

411 Melindam, Saracenorum oppidum, ac Melindensis regni caput, prætervectus, et Zocotoram (quam veteres Dioscuriadam appellarunt) sterilem insulam Christianorum et asperam, atque in eis suæ virtutis relinquens impressa vestigia, tandem 6 Maii 1542 Goam appulit atque in pauperum hospitalem domum primum divertit, in qua egenorum animis, corporibusque curandis tempus traducebat. Mane hominum ad se venientium confessiones audiebat, pomeridianis horis eorum, qui in vinculis et carcere erant: tum pueros Christianis institutionibus imbuebat. Dominicis diebus elephantiasi etiam, fœdoque et tetro morbo laborantes extra urbem positos invisebat, et eorum dolorem sua caritate mitigabat.

in ora Piscaria, et alibi.

412 Quibus rebus universa Goensi civitate commota, in eum Indiæ tractum, qui Piscaria vulgo a margaritarum piscatu, vel Commorini promontorium appellatur, deinceps contendit. Ibi magnam hominum vim ab infidelitatis tenebris ad Christi lucem convertit, et lacte integræ B doctrinæ nutrivit, et, a quibus in posterum etiam alerentur, præceptores reliquit, constitutis in eo tractu ecclesiis supra quadraginta, In Macasar deinde profectus, duos reges, et ingentem cum eis populi multitudinem, ad Christi fidem perduxit. In urbe Malaca in primis nobili, deinceps aliquamdiu fuit, sui omnino similis; ex qua in Molucas insulas delatus, in ipso Moluco oppido innumeros pene infantes baptizavit; reliquos ita docuit, ut feminæ, mares, pueri, senes, divinæ legis præcepta passim cantitarent: et piscator in mari, colonus in agro, Christianæ fidei decantarent rudimenta. Ipse vero, præter occupationes, quibus interdiu assiduis distringebatur, ac perpetuis, de nocte tintinnabulo populum vicatim excitabat, et voce monebat, ut animis, quæ in purgatorio expiantur, suis opem precibus ferrent. Posthac septem in Amboino pagos Christianorum nomine potius, quam re, circumlustravit, et ad veræ pietatis formam instituit.

In insula Mori,

413 Cum autem intellexisset, in insula Mori, Moluco proxima, magnam indigenarum copiam esse, quorum majores olim Christi baptisma suscepissent, et, mortuis iis, a quibus fuerant initiati sacris mysteriis, deserti ab omnibus remansissent, C atque ex eo tempore propter truculentam ipsorum hominum barbariem, et certum vitæ periculum, ad illos accedere ausum fuisse neminem; eo Franciscus ire constituit: tum ut eorum, tum ut suæ saluti consuleret. Namque judicabat, magnam esse illorum spiritalem, atque adeo extremam necessitatem cui ipse subvenire atque opitulari deberet, etiamsi vita ei esset in ea re ponenda. Illud enim meditabatur attentius Domini verbum: Qui amat animam suam, perdet eam; et qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. Quem Evangelii locum legentibus apertum videri, experientibus affirmabat obscurum. Est autem insula illa aspera, horrida, rebus ad vitam necessariis plane destituta; fremitu, et horribili fragore remugiens; maximis terræ motibus, iisque pene quotidianis contremiscens. Indigenarum porro non mores hominum, sed monstra quædam ferarum immanium, quibus nimirum nullus ludus jucundior est, quam cædes hominum, et trucidatio. Si alienis nequeunt mortem inferre, non mariti uxoribus parcunt, non parentes filiis, non filii parentibus: eosque ipsos senio jam confectos filii interficiunt, eisque vescuntur, et in eum usum sibi vicissim accomodant.

A. Petro Ribadeneira.

vitæ pro salute animarum prodigus, mira facit.

414 Cum autem plurimi ejus amici in apertum ipsum judicarent se conjicere vitæ discrimen, et propterea precibus illum, et lacrymis retinere conarentur, in ejusque vita multorum salutem repositam esse dicerent: ille tamen, qui summum in Deo præsidium suæ vitæ constitutum arbitrabatur, et sua morte multorum vitæ prodesse optabat, ab instituto cursu revocari non potuit. Varia antidoti genera, quibus si opus esset, uteretur, amicis eisdem offerentibus (nam etiam venenis homines illi utuntur) ne quid de excellenti illa sua in Deum spe admitteret, eadem animi virtute remisit. Eo profectus insulam peragravit, incolas, vel feras potius belluas invisit, Christi fide collustravit, doctrina mansuefecit, admirabili securitate mentis, et tranquillitate. Sciebat enim, se Deo esse curæ, apud quem omnes capilli capitis nostri numerati sunt. Qua de causa illam non insulam Mori (ut vulgo) sed insulam Spei appellandam esse dicebat: in qua tam copiosas a Deo, eximiasque consolationes accepit, ut maximos corporis labores non solum mitigarent, verum etiam exhaurirent: negabatque, hominem E in ea insula vivere posse diutius, quin consolatoriis lacrymis oculos amitteret.

Gentilis quidam conscientiæ stimulis punctus,

415 Dum in iis versatur insulis, Japonius quidam, Anger nomine, illum ut quæreret, Malacam venit. Hic vir prudens atque honestus magnis pungebatur conscientiæ stimulis ex recordatione peccatorum, quæ admiserat in juventute. Rebus multis tentatis ad eam depellendam molestiam, Bonziis (sic enim sapientes et sacerdotes suos appellant) consultis, cum nusquam acquiesceret, Lusitanorum quorumdam monitu, quibuscum rem communicaverat, ut Franciscum quæreret, in Indiam venit. Ea enim erat de Francisco Lusitanorum existimatio, ut, quod ille non perficeret, a nullo alio mortalium fieri posse crederent. Et Anger quidem ipse, etsi gentilis, et a veri Dei cognitione cultuque alienus, tamen fidem Lusitanis habuit, et tanto scrupulum illum et conscientiæ cruciatum depellendi desiderio incensus est, ut illum neque longæ navigationis labores ac pericula, neque alienæ et contrariæ fidei professio, neque ignotissimi hominis perquirendi difficultas a suscepto consilio retardarent. Quod cum mecum ipse attente considero, magna sane verecundia afficior. Perpendo enim, quod F homo cæcus et infidelis fecit, ut salutem animæ suæ consequeretur; et multorum Christianorum in re omnium maxima, maximam deploro negligentiam. Neque minor me capit admiratio, congitantem Dei providentiæ ac prædestinationis occulta consilia: qui ad illuminandas splendore fidei gentes illas innumerabiles, et Japonem universam illustrandam, Japonio homine itidem cæco administro usus est.

longo itinere ad Xaverium confugit, et fit Catholicus

416 Itaque Anger Malacam appulit, ut a Francisco, tamquam a sapientissimo ac cœlesti medico, animæ suæ obtineret medicinam. Franciscum ad Molucas insulas profectum audit: itaque in Japonem revertitur. Appropinquantem illum, et patriam spectantem tempestas subito exorta Malacam refert: ibi Franciscum ex Molucis redeuntem offendit: fit Christianus in Goensi collegio, et Paulus appellatur. A quo maxime, et Christiano jam, et in nostram Societatem admisso, et viro peracuto, ac prudenti, et Japonensium sectarum perito, didicit Franciscus, Japonenses insulas multas

A. PETRO RIBADENEIRA.

multas numero esse: eam vero, quæ principem tenet locum, sua magnitudine ac celebritate in primis nobilem, et hominum ipsorum ingeniis, cultu, doctrina, sectarum diversitate, sacerdotum frequentia, atque varietate præstantem. Japonios vere usque adeo dociles esse, et rationi obsequentes, ut facile eam religionem sequantur, quam neque a ratione abhorrentem videant, neque ab ejus, qui illam profitetur, moribus discrepantem.

cujus sub comitatu vir sanctus pergit in Japoniam:

417 Quæ cum sermonibus Lusitanorum, et amicorum valde congruerent, in Japonem navigare constituit: et Paulo ipso, duobusque etiam Japoniis ejus famulis Christianis, ac nonnullis præterea sociis comitatus, eo penetravit, superatis magnis et navigationis periculis, et gentilium insidiis. Insula magna parte peragrata, Meaco urbe maxima atque amplissima adita, hominibus plus minus 1500 Cangoximæ, Bungi, Amangutii conversis ad Christi fidem, sociis ad novellas plantas excolendas, regendasque ecclesias ab se jam constitutas relictis, in Indiam revertitur; inde nova auxilia in Japonem nostris mittit. Ipse vero, quod intellexisset, Japonios omnem disciplinam ac religionem a Sinis (quorum est latissima provincia) quondam esse muta-
B tos, et instituta vivendi accepisse: tum ut ipsis Sinis Evangelium afferret, tum ut illa quasi arce expugnata, victisque ipsis ducibus atque errorum magistris, facilius Japonii sub Christi jugum mitterentur, in ipsam Sinam proficiscitur, nullo ex nostris socio, duobus tantum pueris Sinis comitantibus. Cum in insulam Sancianum, Sinæ proximam, pervenisset, et aditus in Sinam sibi haudquaquam pateret, per Sinarum leges (quibus cavetur, nequis peregrinus eo ingrediatur: neve quis Sina advenam inferat, aut admittat: qui secus fecerit, vel neci deditur, vel servituti addicitur) ipse tamen piper, quod ex eleemosyna acceperat, et aureis coronatis trecentis æstimabatur, Sinæ cuidam se daturum est pollicitus, si ille in oppidum Cantonem, quod Sinarum primum occurrit, de nocte ipsum quam occultissime inferret, atque in aliqua urbis platea collocaret. Atque illum hæc parantem remunerari Dominus voluit, voluntatem ejus metiens, rem integram aliis ex Societate, qui postea eo sunt ingressi, servans.

inde vero Sinam cogitat; in cujus vicino ingressu obit.

418 Nam pridie Kalend. Decembris in navi cum adhuc esset, morbo oppressus, intra cubicu-
C lum obseratum, cibi omnis expers, totum diem se continuit, suspiriis crebro ductis identidem repetens: Fili David, miserere mei, tam clara voce, ut a nautis etiam, vectoribusque exaudiretur. Postridie, brevi se ex hac vita migraturum significans, in præaltam rupem, et asperam se deportari jussit: ubi ad mediam noctem sequentis diei familiariter cum Deo loquens, ac suavissime, de hujus mortalitatis ergastulo feliciter evolavit ad Dominum 2 Decemb. 1552. Et hæc quidem de ejus obitu sic ad Ignatium ex India tunc scripta sunt. Ii tamen, qui morienti adfuerunt, et vita functum humarunt, Franciscum ad 12 Kalend. Decemb. in morbum incidisse, postea narraverunt, et in insulæ portusque Sanciani humili quadam atque straminea casa sanctissimam (ut diximus) animam efflasse 2 Decembris. Neque mirum in tanta terrarum ac nationum diversitate, initio quædam minus fuisse comperta.

Vitæ ejus

419 Fuit vir admirabilis, neque Christianis tantum, sed ipsis etiam gentibus venerabilis: virgo prorsus, et impollutus: humilitatis studiosissimus, quam omnibus in rebus retineret, mirifice tamen occultabat: victus, cultusque te- D nuissimi: amictu utebatur vili, victum ostiatim mendicabat. Si quid ipsi ab amicis mitteretur, in egenorum usus conferebat quam poterat occultissime. Semel in die capiebat cibum, carnibus raro vescebatur, vinum vix bibebat, nisi forte apud amicos invitatus: tunc enim appositis epulis nullo delectu utebatur. Insigni erga proximos [erat] caritate, quibus ut subveniret, ac præsto esset, nullis parcebat laboribus: in facinorosis hominibus ad meliorem frugem revocandis, dexteritate singulari. Si quem aut flagitioso amore irretitum esse intelligeret, aut perditum, artificio quodam mirifico, in ejus se insinuabat familiaritatem: deinde consuetudine jam implicato, ultro se etiam ad prandium offerebat: cum intimus esset, concubinas illi detrahebat, et pellices. Quod si plures haberet, et una simul omnes non posset; ita tractabat hominem, ut gradatim, sensimque omnes abjiceret: acciditque aliquando, ut octo cuidam concubinas ademerit.

vere apostolicum elogium;

420 Admirabilis prudentia, ac sermonis jucunditate: in adversis infractus omnino, ac robustus: in divina providentia semper defixus, cujus fiducia, et alieno tempore navigabat, et vitam suam magnis objiciebat periculis, a quibus E sæpenumero ereptus est. Ter naufragium fecit, duos aliquando, tresve dies jactatus undis, in tabula servatus est: diu postea in silvis abditus, manus se insequentium barbarorum, et crudelitatem vitavit: alias arbore tectus, in eaque pernotans, mortem a gentilibus sibi paratam evasit. In summis sæpe molestiis Deum precabatur, ut dura semper duris succederent, neque sibi labores umquam minueret, sed potius augeret. Orationis spiritu excellens, in qua totas frequenter ponebat noctes, easque coram sanctissimo Domini nostri Jesu Christi corpore, cum poterat, vel coram imagine Crucifixi insomnes traducebat. Si naturæ imbecillitate opprimeretur, sæpe vel saxum capiti, vel cervical durum subjiciebat, atque ita humi cubans, levem capiebat somnum, et brevem, quem frequenter tamen interrumpebat gemitu. Consolationibus divinis mirifice abundabat. Solum cum se putabat esse, manu pectori admota, sublatis in cœlum oculis ad Deum sæpe clamabat: Satis est Domine, satis est.

heroicarum item virtutum,

421 In Japone vero suis pedibus iter faciens ita accipiebatur interdum, ut vepribus se indueret, in lapides offenderet, pedes laceraret, sine dolore, sine sensu: tanta erat divini æstus magni- F tudo. Orantem illum diabolus graviter aliquando verberavit: sed non idcirco orationem intermisit. Obedientiæ studiosissimus fuit: cui virtuti negabat ullam terrarum longitudinem obstare, ullam maris immensitatem. Erga episcopos, et sacra aliqua dignitate ornatos homines reverentissimus: eosque colendos omni officii atque obsequii genere docebat. Addam illud: qui Christi fidem in ipsa insula Japone primus suscepit, Japonius quidam fuit ex oppido Cangoxima, qui non solum in Baptismo nomen Christo dedit, sed in nostra etiam Societate, cujus se votis devinxit et novo miraculo, homo Japonius, Christianus, ac Religiosus, a Francisco Xavier missus ad Ignatium, Romam venit anno 1554, eo videlicet consilio, ut Romanæ Ecclesiæ perspecta majestate, et cognitis Christianorum institutis, in patriam reverteretur, et suis civibus a se visa renuntiaret. Cum Bernardo ergo (sic enim vocabatur) magna mihi Romæ consuetudo fuit: cujus ego exemplis ad virtutem inflammabar, quippe qui

A qui primitivos illos Christianos vita sua mihi repræsentaret. Narrabat is mihi de Francisco tria. Primum, septem se menses cum illo una in eodem cubiculo fuisse, et in levi, perexiguoque sommo, quem Franciscus capiebat, gemitus sæpe illius, et voces, Jesu nomen subinde usurpantis, audivisse: atque de ipso Francisco nonnumquam quæsivisse, quid suspiraret tam crebro, quid gemeret? Illumque sibi respondisse, nihil se scire, nihil omnino sentire. Alterum, in magna disceptatione cum Bonziis, et gravi altercatione, multis quæstionibus, iisque diversissimis a multis ipsi Francisco propositis, frequentissime (cum ipse quoque Bernadus adesset) ita illum omnibus una responsione satisfecisse, ut omnibus omnes dubitationes scrupulosque eximeret: idque multo etiam evidentius atque illustrius. quam si singulatim cuique respondisset.

nec non miraculorum ac prophetiæ donum,

422 Tertium, permultos variis morbis oppressos, suis oculis se vidisse, qui ad Franciscum deportati, confestim ab illo vel crucis signo, vel aquæ sacræ aspersione sanabantur. Quapropter Japoniis illum, quasi aliquem de cœlo lapsum, ac supra hominem aiebat visum. Neque mirum: multis enim claruit miraculis et in vita, et post
B mortem, quibus in hodiernum usque diem illustratur. Morbos omnis generis ab humanis corporibus depulit: energumenos liberavit, illuminavit cæcos, mortuos denique vitæ restituit. Prophetiæ dono maxime excelluit: multa occulta patefecit, plurima longe posita vidit, eaque populis accidisse nuntiavit, quæ, repetitis atque enumeratis diebus, compertum est in eum ipsum diem incidisse, quo fuerant ab ipso procul posito, divinitus cognita, atque aliis declarata.

et mira incorrupti corporis integritas recensentur.

423 Ejus mortui corpus integrum, ac solidum, domesticis, sacrisque vestibus, quibus utebatur, obvolutum, a Lusitanis mercatoribns, qui morienti adfuerant, calce contectum, et humi conditum est, ut exesa vi calcis ossa, in Indiam deportarent. Sic enim ille piorum suffragia spectans, et pie de resurrectione cogitans fieri jusserat. Post tres menses sarcophago effosso, vestes integræ omnino reperiuntur: corpus solidum prorsus, atque incorruptum, naturali colore, ac vivido, humida carne, ac succosa: nihil tetri odoris, aut fœdi. Rei miraculo permoti mercatores, corpus, ut erat, in navim imponunt: Malacam, magnis periculis liberati, inusitata celeritate perveniunt: ibi duodecim alios item menses
C asservatur, eadem prorsus integritate. Goam deinde perlatum, omnium ordinum, et totius civitatis concursu in nostri collegii templo collocatur, et conditur. Magnaque est universi populi erga illum veneratio, magna de sanctitate ejus opinio. Miracula illius, et in vita, et post mortem edita enumerare, nimis longum esset, et ab nostro instituto alienum. Neque enim huic narrationi propositum est, ut quæ in India per Franciscum gesta sunt, ea omnia persequar: sunt enim multa, magna, testata, et quæ justo volumine explicari, non peranguste coarctari debent. Typis excusus prodiit libellus de ejus vita, et de rebus Japonensibus; sed brevis, et qui magis commentarius sit, quam plena historia, quæ ampla sane erit, si totam Francisci vitam complectatur, et ea, quæ multis et gravissimis testibus comprobata, et in publicas tabulas, jussu Joannis III, Lusitaniæ regis, relata sunt, diligenter persequatur. Quædam tamen breviter fuerunt
b nostro more perstringenda *b*.

A. Petro Ribadeneira.

ANNOTATA.

a *De collegio Germanico Commentarius* § 42 *a num.* 440.

b *Acta et miracula spectant ad diem* 3 *Decembris.*

CAPUT XXVII

Lustrata a nostris Corsica; Exercitia spiritualia ad fidei Quæsitores delata; collegia ac distributæ in Hispania provinciæ; varia collegia; collegii Sorbonensis contra Societatem decretum.

Mutinæ collegium *a* per idem tempus inchoatum est: Perusiæ item, rectore Everardo Mercuriano *b*, viro gravi ac prudenti, qui anno Domini 1548 et philosophicis et theologicis disciplinis eruditus, et politioribus litteris excultus, et in tractandis jam tum hominum animis laudabiliter versatus, Lutetiæ Parisiorum Societatem nostram ingressus est. In Perusina autem civitate Jacobus Laines fuerat paulo ante concionatus, qui, republica Genuensi postulante, Genuam deinceps profectus est, vehementerque civitatem illam commovit, et omni genere doctrinæ atque virtutis, ad pietatis studium excitavit. Quæ causa fuit, ut eadem resp. a summo Pontifice magnis precibus peteret, ut ex nostris aliquot in Corsicam *c* mitteret, qui populos ilos incultos, ac rudes, multisque propterea vitiis contaminatos obirent, ac docerent. Missi sunt duo cum magna summi Pontificis potestate, qua ad multorum salutem usi sunt, ea abstinentia, atque integritate vitæ, ut homines cum multum verbo, plus tamen exemplo moverent. Multum illi in peragranda insula laborarunt, in controversiis componendis, vitiis tollendis (quæ innumera in conjugium illorum, ac nuptias irrepserant) reficiendis ædibus sacris, atque ornandis: commonendis sacerdotibus, et ad tuendum sacerdotale munus cohortandis, audiendis peccatorum confessionibus: in concionibus denique, et omni pietatis officio, multum studii operæque posuerunt.

E Cap. VIII. *Rogatu resp. Genuensis duo e nostris in Corsicam missi:* a b

F

quorum fructus per calumnias retardatus est.

423 Sed hunc illorum cursum diabolus impedire conatus est. Nam anno proximo 1553 Religiosi quidam, et sacerdotes (quibus forte severior disciplina odiosa erat) multa contra illos tum falsa, tum acerba Romam pertulerunt, ac dissiparunt, et iniquis criminationibus Cardinalium ac principum aures compleverunt. Quibus ut occurreret Ignatius, Sebastianum Romæum in Corsicam misit, a quo brevi multa præclara testimonia, atque gravissima sunt allata: quæ gubernator Corsicæ reliquique magistratus, ac civitates veritati innocentiæque nostrorum libentissime tribuerunt: eaque Romam ad Pontificem Max., virosque clarissimos scripserunt, quæ propter summam laudem, audire nostri non possent sine verecundia.

Caput IX.

426 In Hispania eodem anno 1553 et probabatur Societas, et augebatur. Nam Exercitiorum spiritualium *d* ratio (quorum usus florebat in Hispania, d

A. PETRO RIBADENEIRA.

Exercitia spiritualia patiuntur in Hispania:

Hispania, et uberrimos Christi Ecclesiæ fructus adferebat) eodem tempore graviter agitata est: et a bonis illis quidem viris, sed rerum nostrarum rudibus, multa contra libellum illum scripta ac notata sunt, et ad fidei Inquisitores delata. Sed veritas tandem omnes tenebras dispulit, et cum suis se viribus defendit, tum vero sacrosanctæ Sedis auctoritate, adversariorum impetus facile propulsavit, ac fregit. Itaque suum cursum Societas tenuit. Namque Eborense collegium ab Henrico Cardinale, Emmanuelis Lusitaniæ regis filio, et Joannis regis sanguine, et pietate germano fratre, propter eximiam ejus religionem, et in Societatem benevolentiam, eodem tempore est inchoatum: et ita deinceps amplificatum, et nova academia et certis reditibus ornatum, ac perfectum, ut permagno auditorum numero, ac frequentia disciplinæ in eo omnes tradantur. In Conimbricensi vero, ad novitios probe instituendos, et ad normam Societatis erudiendos, domus probationis est instituta. Ulyssippone etiam, et professorum domus instituta, et collegium, superiore anno informatum, novis lectionibus locupletatum est. Abulense præterea collegium eodem anno 1553 initium habuit.

B

collegia ibid. erecta.

427 Iis adde Cordubense: cui quidem P. Antonii a Corduba introitus in Societatem principium dedit. Is enim Laurentii Figueroæ, comitis Feriæ et Plieghi marchionis filius, postquam nostrum institutum complexus est, nihil habuit antiquius, quam res nostras, quibus ignotæ erant, notas efficere: et per suos, copiis et clientelis facile principes, Cordubæ Societatem collocare. Ad eam rem cum Magistratu transigendum, Franciscus Villanova cum socio, Cordubam profectus est. Qua in urbe erat opibus, atque auctoritate præstans D Joannes a Corduba, Cordubensis ecclesiæ decanus, et in nostro tunc quidem non optime affectus. Hic ubi nostros Cordubam venisse audit, indagandi, explorandique cupiditate perquisitos, domum ad se invitat, cogit, hospitio excipit: curiose atque assidue, furtim etiam observat, excutit diligenter: admiratione vitæ nostrorum se ipse colligit: consuetudine illorum, ac sermonibus capitur: veritate comperta, amare eos incipit, quos odisse antea videbatur. Intra paucos dies, ædes in quibus ipse habitabat, amplas in primis et magnificas nostris donat: multam præterea vestem pretiosam, vasa aurea, atque argentea ad Dei cultum non pauca; annuos

C

fructus ad victum cultumque constituit tam studiose et ardenter, ut se neque dormire, neque vigilare posse diceret neque aliud, quam de collegio nostro cogitare. Itaque quod dixi, brevi effecit, magnamque opud omnes ea voluntatis erga nos, et vitæ ipsius mutatio admirationem habuit. Neque enim ille, quo esset antea in nos animo tulerat obscure; neque ignorari poterat, quod faciebat, propter hominis dignitatem.

provinciarumque distributio.

428 Atque ad hæc quidem conficienda non parum contulit magister Hieronymus Natalis, quem Ignatius hoc ipso anno commissarium generalem in Hispaniam misit, ut nostris Constitutiones a se perscriptas promulgaret, ordinem collegiorum atque disciplinam inspiceret, eaque quo gubernarentur commodius, in plures quam antea provincias distribueret: quod et fecit; et Castellæ Antonium Araoz, Bæticæ Michaelem Torrensem, Aragoniæ Franciscum Stradam, Lusitaniæ Jacob. Mironem (ut fuerat jussus) Provinciales constituit *e*. Omnibus vero præfecit, et commissarium generalem in universa Hispania instituit *f* P. Franciscum Borgiam; cujus erat apud omnes magna in primis auctoritas.

D

CAPUT X.

Collegium Hispalense, Granatense, Conchense:

429 Hunc in modum res in Hispania compositæ mirificum progressum habuerunt. Nam Cordubensis collegii exemplo fructuque invitati Hispalenses multi cives, nostros expetiverunt. Itaque insequenti anno 1554 Hispalense collegium P. Francisci Borgiæ eam in urbem adventu et concionibus est informatum.

Granatense præterea institutum est, ad quod stabiliendum multum juvit Petrus Guerrerius, ejus urbis archiepiscopus, qui in concilio Tridentino, ex Jacobi Lainis et Alfonsi Salmeronis sermonibus nostrum institutum probaverat, et patrum illorum vita atque eruditione commotus, nostris omnino favebat; instituti vero jam collegii amplificator idem semper dum vixit, ac denique fundator fuit. Placentinus etiam episcopus D. Gutterius Carvajalius, Tridenti eorumdem patrum consuetudine, in reliquam Societatem bene animatus rediit in Hispaniam, et Placentiæ collegium a fundamentis præclare magnificeque construxit, et annuis proventibus confirmavit.

In hac serie atque ordine pono Conchense collegium, quod hoc item anno, Francisci Villanovæ consilio, Petrus de Puteo, Conchensis E
canonicus, ad valetudinem nostrorum, qui Compluti commorabantur, æstivis caloribus tuendam, tunc quidem inchoavit, postea vero auxit, ac perfecit Petrus Marchina Conchensis et ipse canonicus; Ignatii, dum viveret, postea vero universæ etiam Societatis amicissimus. Propter eorum vero multitudinem, qui eo tempore nomina Societati dabant in Hispania ut ad nostrum institutum aptius formarentur, Bartholomæo Bustamantio moderatore, novitiorum domus Simancæ est constituta.

In Italia vero Genuense, Lauretanum: Societas in Sicilia.

430 In Italia porro Genuense collegium P. Jacobi Lainis opera collocatum est: in quod cum aliorum civium, tum vero maxime Pauli Doriæ, insignis exstant liberalitis officia, et benevolentiæ.

Lauretanum vero, Rodulphi Pii Carpensis Cardinalis, et Lauretanæ domus protectoris consilio conditum est. Qui quidem ad conservandum cultum sacratissimi loci, et fovendam peregrinorum eo confluentium pietatem, ratus suis laboribus aliquid nostros posse conferre, impetratos ab Ignatio aliquot primum Lauretum misit: quorum fructus, ubi nihilo spe minor fuit, postea collegium nostris Pontifex Max. Apostolica auctoritate confirmavit. F

Sed etiam in Sicilia per idem tempus Societas crevit. Nam et Syracusani collegii posita sunt fundamenta a Suero Vega, Joannis Vegæ proregis filio, ejus urbis gubernatore et in oppido Montis regii sumptibus Alexandri Farnesii Cardinalis, ejus urbis archiepiscopi, coemptis domibus, novoque templo ædificato, domicilium nostris constitutum. Et Sicilia ipsa, creato Hieronymo Domeneco Provinciali, in provinciæ formam redacta.

CAP. XI.

Societas duobus in Gallia collegiis donata.

431 Hæc in Italia, Hispaniaque. In Gallia vero eodem anno 1554 Societas nostra certas sedes habere cœpit. Nam quamvis ab ipso primo ejus exordio, aliqui ex nostris semper fuerint, qui in academia Lutetiana operam studiis litterarum darent: privatim tamen illi, et nullo certo loco, nullo suo collegio ea in urbe commorabantur. Donec D. Guilielmus a Prato, Claromontanus episcopus, qui nostrum Tridenti institutum cognorat, et patribus Jacobo Laine, Alfonso Salmerone,

A merone, Claudio Jaio familiariter usus fuerat, collegia nobis duo ædificare constituit : alterum in sua diœcesi Bigliomi, Lutetiæ alterum *g*, quod et fecit. Ad quæ collegia, et res nostras in Gallia gubernandas, magistrum Paschasium Broetum Provincialem præpositum Ignatius fecit. Sed nostris a rege petentibus, Societatem ut admitteret, ejusque filios regni jure donaret; res ad Parisisem senatum rejecta est. Senatus (quod ea res ad religionem spectaret) Facultati theologicæ mandat, Institutum nostrum ut examinet, Pontificia diplomata diligenter inspiciat : denique quid videatur, ad ipsum referat.

non admittitur; sed edito contra eam a Sorbona decreto

432 Erat id temporis inter doctores theologos, quidam auctoritate princeps, nostris offensus, quod adolescentem quemdam sanguine sibi conjunctum, ipso repugnante, in Societatem recepissent. Erant alii religiosi doctores, qui suis rationibus ducti, minus nostræ causæ favebant : nonnulli, qui de re tota nihil laborabant : multi, qui popularibus opinionibus, ac pervulgatis contra Societatem rumoribus occupati, acriter nostræ Religioni, propter religionem ipsam adversabantur. Ii ergo judices conveniunt, consultant inter se, decretum illud demum scribunt, quo theo-B logiæ Facultas, quid de Societatis Instituto sentiat, aperte declarat : ei decreto omnino persimile, quod eadem theologiæ Facultas, in Religionem B. Dominici, ipso ejus principio traditur scripsisse. Est enim severum, et grave, ac peracerbum, et quod a legentibus, ejusque sententias cum re ipsa conferentibus, omnino incognita atque inexplorata veritate, factum esse judicetur *h*.

magni fluctus excitantur :

433 Quo decreto facto, magnis fluctibus Lutetiæ, et turbulentis jactati sunt nostri : nam recenti negotio, a scholasticis in gymnasiis, a monachis in concionibus, a populo in circulis concidebantur, a senatu in curia, ab ipso denique episcopo, magnas in templis molestias perferebant. Quo Romam allato, optimi quique atque doctissimi Societatis patres, in ea erant sententia, ut decreto respondendum dicerent, ne qui forte veritatis ignari, insignis Facultatis auctoritate, et gravissimo de nobis præjudicio commoti, a veritate alienas opiniones acciperent. Neque vero esse timendum, ne Facultas, veritatis hanc defensionem et justam, et necessariam, non optimam in partem acciperet. Nam quæ ejus est modestia, ac veritatis amor, si rem, uti est, C cognitam haberet, antiquaret certe suum illud ipsa decretum, atque induceret : quod non odio, sed veri ignoratione fecisset.

quibus sævientibus,

434 Verum patribus ita sentientibus, æquissimo animo Ignatius, et vultu, ut solebat, hilari, Pacem, inquit, meam do vobis : Pacem, ait Dominus, relinquo vobis. Neque scribendum est, inquit, quidquam, neque faciendum, ex quo vel odium, vel acerbitatis aliquid nascatur. Neque vero vos theologiæ Facultatis conturbet auctoritas, quæ quamquam magna est, illa tamen nihil valebit contra veritatem : quæ premitur quidem sæpe, sed numquam opprimitur. Aliud minusque periculosum, si opus sit (quod equidem non spero) huic vulneri medicamentum adhibebimus. Ergo nostris mandat, ut ab omnibus principibus, episcopis, magistratibus, rebuspublicis, academiis, civitatibus, apud quas versabantur, vitæ suæ testimonium petant : testimonia perscripta, et obsignata ad se mitti curent, ut ea, si opus sit, Parisiensi decreto objiciat, et paucorum hominum sententiis, judicium orbis terrarum et approbationem opponat. A. PETRO RIBADENEIRA.

prudenter ac sedate se gerit Ignatius.

435 Fit quod Ignatius imperavit : ex omnibus fere provinciis, in quibus nostra Societas est, omnium pene magistratuum litteræ brevi ad ipsum perferuntur, omnes sui judicii, firmum, grave, præclarum nostris testimonium dant. Iis testimoniis Ignatius tamen non utitur, quod videret, decretum ipsum concidisse sua sponte, atque ita evanuisse intra paucos dies, ut ejus vix nomen exstaret. Falsitas enim cadit ipsa per se. Porro in Hispania, quod Sorbonense decretum contra sacrosanctam Sedis Apostolicæ esset auctoritatem, a qua Religio nostra et confirmata est, fidei Quæsitores illud tamquam falsum, et quod pias aures offenderet, suo decreto legi prohibuerunt *i*. Atque illud etiam consecutum est, ut cum ante decretum Societas nostra nullum collegium haberet in Gallia, post decretum, intra annum, duo habuerit.

ANNOTATA.

a *De hoc et aliis sequentibus collegiis Orlandinus; cujus indicem vide.*

b *Quarto deinde Præposito Generali.*

c *Quæ huc pertinent, dabit Orlandinus lib.* XIII, *a num.* 12. E

d *Eorum impugnationes ac vindiciæ sunt in Commentario* § 9 *et* 10.

e *Epistolæ Sancti super ea re ad P. Natalem, in Hispania ac Lusitania Commissarium datæ, apographum habeo. Signatur Romæ septima Januarii* 1554.

f *Litteras patentes produxi in Comm.* § 81.

g Fundavit autem tria; Parisiense, Billiomense, Mauriacense; et sic quidem duo in sua diœcesi, *inquit Manareus in suis ad hunc Vitam notis; de quibus dixi in Comment.* § 93. *Litteras istius Illustrissimi ad* S. Ignatium *ibid. dedi* § 43.

h *Plura Commentarius* § 47 *et* 48.

i *Quæ ex eo excerpsi, habes ibidem* § 48, *num.* 510

CAPUT XXVIII

F

Duo e Societate Evangelii præcones a barbaris interempti; alter Æthiopiæ patriarcha creatus; seditio Cæsaraugustana in laudem Societatis conversa; varia collegia.

CAP. XIII. Petrus Correa, a

Quo tempore Societas iis modis exercebatur in Gallia, eodem, pro Christo sanguinem in Brasilia fundebat. Nam Petrus Correa, et Joannes Sosa *a* Lusitani, Societatis filii, ad Evangelium Ibiragiaris populis prædicandum profecti, a Carigis, feris hominibus ac barbaris, sagittis transfixi, et genibus flexis orantes, interfecti sunt. Erat Petrus vir nobilis, et fortis, qui in Brasilia, antequam Societatem esset ingressus, Christiani nominis amplificandi studio quodam incitatus, ut a Christianis vim barbarorum averteret, barbaris ipsis, quæ poterat, damna inferebat : Societati deinde nostræ, in Brasilia omnium se primus adjunxit : et ut præteritæ vitæ

A. PETRO RIBADENEIRA.

vitæ culpas redimeret, et illatum illis populis damnum, quoad posset, resarciret, vitam suam Brasiliorum saluti, laboresque dicavit. Itaque annos quinque, quos postea vixit, eximia humilitate, obedientia, perfectionisque desiderio, prudenter in ipsorum utilitate, strenueque consumpsit : multumque et vitæ exemplo, et Brasilicæ linguæ cognitione, et rerum usu profecit : quoad exeunte anno 1554, quo supra diximus modo, necatus est.

a. Joannes Sosa a barbaris trucidantur.

437 Alter Joannes Sosa et ipse inter primos, qui nostrorum ea in provincia institutum secuti sunt, simplex, et rectus, excellentique pœnitentiæ, humilitatis, et caritatis virtute præditus, a foco, et culina, in qua fratribus ministrabat, ad tam gloriosum exitum assumptus est. Res autem nostræ ita sunt apud populos illos amplificatæ, ut in pagis oppidisque Salvatoris, sancti Vincentii, Paratiningæ, Portus securi, Spiritus sancti, Illeos, Pernambuci, et aliis nonnullis domicilia habeamus : ad quæ constituenda, et nostros moderandos, Emmanuelem Nobregam Ignatius præpositum Provincialem creavit *b*.

B

CAPUT XIII. *Joannes Nugnes*

438 Fiebant hæc in Brasilia, cum Joannes Nugnes patriarcha Æthiopiæ designatur. Ejus rei ratio fuit hujusmodi. Sunt Æthiopes inter Christianos veteres in primis, qui partim a beato Matthæo Apostolo, partim ab Eunucho Candacis reginæ Æthiopum, a Philippo baptizato, Christi fidem acceperunt. Sed Moysis legem vel primi illi retinuerunt, vel abjectam repetiverunt eorum posteri, et Christianæ fidei sinceritatem Judaicis cæremoniis inquinarunt. Nam et baptizantur, et circumciduntur, et Judaismum cum Christiana religione ita confundunt, ut cum utrique esse velint, neque Christiani, neque Judæi plane sint. Et a Patriarcha Alexandrino, variis neotericorum Græcorum erroribus infecto, credendi regulam petunt.

quibus de causis

439 Propter longinquitatem porro terrarum, et interfusas barbarorum nationes, jam pridem nullo commercio cum nostris hominibus, aut communicatione jungebantur : donec Lusitani navigatione in Æthiopiam delati, ad regem (Preste Jannem *c* vocant) pervenerunt eumque consuetudine, et præclaris rebus gestis ita demeruerunt, ut aditum in Æthiopiam suis aperirent, et commercii locum darent. Quibus rebus permotus David, Æthiopiæ rex, Emmanuelis Lusitaniæ regis (qui clarissimis victoriis Christianam religionem ad Orientem magnopere amplificavit) amicitiam appetit : ad Clementem VII, Pont. Max., per Lusitanos homines scribit, agnoscere se Romanum Episcopum universalis Ecclesiæ pastorem : optare idcirco atque omnibus precibus ab ipso petere, ut, qui omnium magister est, eos in Æthiopiam doctores mittat, a quibus ipsi ad rectam sinceræ fidei normam instituantur. Regem ipsum Lusitaniæ rogat, ut suam auctoritatem apud Pontificem interponat.

C

creatus sit Æthiopiæ patriarcha.

440 Acta res est a Lusitano rege diligenter sane; sed perturbatione temporum impedita, et ad Julium III usque protracta. Qui rei magnitudine adductus, et Joannis tertii Lusitaniæ regis, qui patri Emmanueli non magis in regno, quam in amplificandæ religionis studio jam successerat, precibus, Joannem Nugnem Lusitanum (eum, quem superioribus annis in Mauritania Christianis captivis redimendis operam navasse diximus) Æthiopiæ patriarcham cum summa potestate constituit : Andream Oviedum Castellanum, Melchioremque Carnerium Lusitanum, episcopos creat, et patriarchæ adjutores, et successores adjungit. Quos honores Societas postquam humiliter modesteque repudiavit, accipere demum coacta : et quidem magna ipsius Societatis commendatione, quod, amplissimis honoribus repudiatis, eos tamen diceret Pontifex Societatem accipere, qui præter labores pro Christo, capitisque pericula, nihil haberent splendoris aut fructus, quo allicere ad se homines possent : patriarchæ, et sociis episcopis, novem alios comites Ignatius addidit, Italos, Flandros, Lusitanos, Castellanos. Quos omnes Joannes idem optimus rex perbenigne complexus, cum aliis muneribus, tum vestibus sacris, iisque omnibus, quæ ad pontificium cultum, et cæremonias pertinent, regio sumptu donatos, cum magna classe in Indiam misit, ut inde ad Claudium regem, Davidis jam mortui successorem, in Æthiopiam trajicerent.

D

CAP. XIV. *Tempestas*

441 Sub idem tempus, Cæsaraugustæ gravis in nostros tempestas concitatur. Eam, quod omnium, quibus ad hunc diem Societas defuncta est, maximam judico ; exitu vero etiam lætissimam, paulo latius explicabo. In urbe enim Hispaniæ nobilissima, atque amplissima, cognita jam multis, et probata Societate, per viros professione Religiosos gesta res est. Cæsaraugustæ igitur ædes amici quidam suo et civitatis etiam ære nostris emerunt, ad collegium Societati constituendum. Magnus eo concursus fieri cœpit civium, qui ex consuetudine nostrorum egregium fructum percipere videbantur. Permolestum hoc accidit monachis Augustinianis (qui per id tempus laxius vivebant, nunc vero observantiores sui instituti sunt) tametsi eorum cœnobium a domo illa nostra longius abesset. Curio item D. Magdalenæ graviter admodum tulit, nostros suæ parœciæ esse vicinos. Archiepiscopus autem Cæsaraugustanus, vir professione religionis, genere, auctoritate clarissimus, minus nobis propitius existimabatur : cujus potestate, quam habebat amplissimam, suo ad omnia arbitratu ejus vicarius utebatur. Qui idem propter curionem (quem diximus) D. Magdalenæ, quocum non solum amicitia, sed sanguine etiam esse conjunctus vulgo credebatur, a nobis erat alienior.

E

gravissima

442 Ergo Augustiniani illi patres nostros illa in civitate esse graviter dolent. Vicarius doloris socius adjungitur. Aliquorum Ordinum viri Religiosi sollicitati cum illis sese conjungunt : denique communi consilio contra nostros conspirant : causa honesta quæritur : optima visa est sacelli institutio, quæ in parte quadam ædium parabatur a nostris, ut eo videlicet uterentur tantisper, dum novum illis templum Deus ædificaret. Hoc sacellum adversarii institui posse negant, quod intra certos fines (cannas vocant) illud contineri dicerent, et ipsorum privilegiis a Sede Apostolica impetratis nostros excludi. Re diligenter investigata, compertum est sacello nihil obstare. Nam et nostra privilegia posterius impetrata illorum privilegiis derogabant : et revera longius domus nostra distabat, quam ut limitibus illis ac finibus comprehenderetur. Itaque ratione ubi nequeunt, de possessione nostros vi et potestate deturbare contendunt. Nostri archiepiscopum adeunt, oratorium aperiendi facultatem petunt, privilegia Apostolica, quibus id fieri liceat, ostendunt, sacellum ornant atque instruunt, proregem ac primam nobilitatem invitant.

F

443 Paratis omnibus, in ipso sacrosanctum mysterium peragendi articulo, Augustinianus quidam

A quidam monachus, Augustinianorum conservator, quod contra privilegium suorum esset, ne in sacello Sacrum faciant, nostris interdicit. Viris piis, Deum timentibus, prudentibus, litteratis, ea de re consultis, visum est, et prohibitionem ejusmodi esse inanem ac nullam, et multis aliis de causis haud pertimescendam. Cum ergo nostri in incœpto perseverarent, archiepiscopi vicarius edictum proponi, et nostris valvis affigi jubet, quo omnibus curionibus ac illius civitatis vicariis mandat, ne suos nostro in sacello Missam, aut divina Officia audire permittant, excommunicationis pœnam in rebelles atque inobedientes ferant. In summa, eo demum progressa res est, ut nostris diras omnes atque execrationes publice imprecarentur : in numero impiorum ac sceleratorum eos haberent : ab iis omnes decederent : aditum eorum, sermonemque defugerent. Nam et Sacrificiis populo interdictum est, si quis aditu nostris aut congressione jungeretur : et homines nobilissimi atque amplissimi, quod vicarii decreto non stetissent, ejecti de templis, atque exturbati sunt. Quibus quidem in templis omnibus fere concionatores nostrorum nomen dilacerarunt : archiepiscopus sua potestate damnavit : B omnes omnium Ordinum conventus, sacerdotum item cœtus, publice anathematizarunt eo ritu, atque iis cæremoniis, quæ in hujusmodi rebus adhiberi solent gravissimæ. Interdictum etiam publicatum est, quod tam diu vim obtineret, quamdiu nostri in illa essent civitate.

Cæsaraugustæ

444 Quibus rebus fiebat, ut vulgus nostros quasi piacula quædam diffugeret, atque exterminatos ex sua civitate cuperet, quos tot diris execrationibus videbat notatos. Præsertim cum adversarii invidiæ flammam ventilarent, et rudibus atque imperitis religionem objicerent, si quis forte sermone nostros, et communi salutatione non indignos existimaret adhuc. Denique detestationem nostrorum proscribunt, publice in cippis, ac urbis triviis proponunt : expingunt nostros ea specie, atque habitu, agnosci ut facile possent. Error quo omnis absit, ipsorum nomina adscribunt : cacodæmones horribili forma ipsos raptantes adpingunt, flammas subjiciunt, probrosas appellationes addunt, plura etiam affingunt, quam fieri solent in perditissimos ecclesiasticæ disciplinæ contemptores. Immo vero longius provecta est impudens ac cæca quorumdam temeritas, atque eo usque prolapsa, ut C Petrum Augustinum, Oscensem episcopum, virum nobilitate atque virtute eximium, civem Cæsaraugustanum, eodem habitu, atque forma expingerent, quod nostrorum esset conservator. Nostri domi se continere, pueri catervatim irruere, januam, tecta et fenestras saxis impetere; omnia clamoribus replere. Si quem vero domo exire gravis aliqua causa compulisset, illum quasi monstrum aliquod invisum insequebatur puerorum turba insultantium.

contra Societatem

445 Et hæc quidem vulgo : quæ tamen hominibus prudentibus, et suo momento res æstimantibus, gravia videbantur, et Christianis moribus indigna. Intelligebant enim, ex nullo suo peccato conflatam esse nostris invidiam : neque tamen aut contra archiepiscopi niti auctoritatem audebant, aut furenti se multitudini objicere, aut Religiosos viros sui officii admonere, et concitatæ seditionis coarguere. Erat enim tumultus seditiosæ plebis, et imperiti vulgi clamoribus concitatus, non cordatorum virorum ac nobilium in nostros conspiratio, aut in Societatis nostræ perniciem consensus. Nam nobilissimi quique viri atque gravissimi a nobis stabant. Quamobrem, cum ad ædes nostras magna manu perditi homines aliquando catervatim irruerent, rumorque increbuisset, nostros in discrimine versari, isque ad multos nobiles atque egregios cives, qui pilæ palmariæ lusum vel exercebant, vel spectabant, esset perlatus, repente ille, ludo relicto, nonnulli etiam seminudi, ut erant, domum nostram armati convolarunt, ut nostros et ab injuria defenderent, ac periculo eriperent, et auctoritate, atque armis etiam, si opus esset, imperitæ plebis clamores atque impetum sedarent, vimque operarum, vi depellerent.

concitata

A. Petro Ribadeneira.

446 Ergo cum armatam nostri in se civitatem viderent, et in contentionem, atque discrimen adduci, connivere archiepiscopum, ardere ejus vicarium, monachos instare, vulgus urgere, turbari omnia, ac misceri, neque Pontificia auctoritate, quam Sedis Apostolicæ Legatus, neque regiam, quam severe interposuerat serenissima Joanna Caroli V filia, Hispaniarum gubernatrix, neque ulla ratione tantam tempestatem sedari, aut mitigari potuisse : quod divum Gregorium Nazianzenum Constantinopoli, minori causa fecisse legimus, in tanta rerum perturbatione facere ipsi statuerunt : et ea urbe decedere, quam nulla quidem sua culpa, sed propter se tamen videbant turbatam. Ergo in senatum veniunt : eum unus suo et sociorum nomine alloquitur : docet nostros civium rogatu, et patrum suorum jussu Cæsaraugustam venisse : in ea tot annos ita esse versatos, ut, quantum in ipsis fuerit, offenderint neminem : pro Societatis instituto curasse se, ne pietatis ullum officium ab ipsis, aut obsequium desideraretur. Negligenter quidem, et minus strenue se laborasse (quod et agnoscerent, et dolerent); sed bona certe fide, ac voluntate, magnoque salutis illorum desiderio. Quoniam vero neque omnium una mens sit, neque idem de rebus judicium, hoc suum studium probare se multis non potuisse, quorum opera tanti motus sint concitati : rem eum in locum venisse, quem vident : sibi nefas esse, id committere, ut propter se discordia, aut perturbatio ulla in civitate sit. E

funestam quidem

447 Non est, inquit, dissensionis Deus, sed pacis. Si propter nos orta est tempestas, tollite nos, et mittite in mare. Quod in nobis est, pacem cum omnibus habere volumus, pacem inquirimus, pacem persequimur : quam ubicumque gentium, Deo duce, nos consecuturos, et facultatem pro Christo laborandi, nobis non defuturam speramus. En ædium vestrarum claves, urbe hac cedimus, ne qua radix amaritudinis sursum germinans, caritatem impediat, et per illam inquinentur multi : loci enim perexigua jactura est, permagna caritatis : quam ne amittamus, libenter civitatem amittimus. Neque tamen (nisi nostra nos fallit opinio) vestram omnium in nos benevolentiam amittemus : quam tam benignam, tam paratam experti sæpe sumus, eamque et agnoscimus, et grata memoria conservabimus. Et quoniam ad remunerandum, nobis nihil aliud suppetit, Deum assidue precabimur, ut cujus in nos caritatis ipse auctor fuit, ejus vobis fructum quam cumulatissime retribuat. Nobis stat abire. A vobis, qui publicam personam geritis, etiam atque etiam petimus, ut quæ nostra culpa contracta sunt in vestra salute procuranda, nobis ignoscatis : consilium nostrum probetis, ac persuasum habeatis, mutare nos solum, non voluntatem. F

habuit senatum:

A. Petro Ribadeneira.

luntatem. Quæ quidem, ubi placatis fluctibus licebit uti (quod brevi futurum in eo confidimus, qui post tempestatem tranquillum facit) nihilo minus quam hactenus fuit, vestris commodis obsequens erit.

exitum tamen

448 Ad hæc Magistratus, sibi et perturbationem civitatis molestam esse, et nostrorum voluntatem gratam : palam esse, quorum opera plebs tumultuetur, nostros velle sui similes esse : ut quorum mansio civitati plurimum utilitatis attulerit, eorum ex urbe discessus, non minus admirationis adferat. Conservaturos se hujus beneficii memoriam, et haud ita multo post testificaturos, quod fuerit ipsorum de nostris judicium. Dimisso senatu, domum nostram senatores aliquot veniunt, nostram paupertatem adspiciunt : quæ de abundantia nostrorum, ac deliciis acceperant, eorum falsitatem re comprobant : quidam etiam, quod auditis fidem habuissent, suæ facilitatis, errorisque veniam lacrymis petunt : supellectilem scribunt, proficiscentes nostros prosequuntur, pecuniam offerunt, gratias nostri agunt, et repudiant. In oppidum Pedrolam, quod in ducis Villæ formosæ ditione est, se recipiunt. Porro Jona præcipitato de navi, stetit mare a fervore
B suo. Hoc enim facto, nonnihil adversarii mitigantur, multum de contentione remittunt, amici Societatis animos sumunt ; qui nostros vexandi vel auctores fuerant, vel ministri, cum pœnæ metu, tum vero conscientiæ angore cruciantur, quod intelligerent, se longius progressos, quam æquitatis et religionis ratio patiebatur. Ad summam (quoniam posteriora consilia, ut est in proverbio, sapientiora sunt) archiepiscopus sua ipse decreta refigit, et mutat : quam nostri habeant a Sede Apostolica facultatem, in templis promulgari jubet. Per certum hominem nostri evocantur : venientibus Magistratus vult obviam procedere. Quod cum appropinquantibus renuntiatum esset, viros quosdam pernobiles, suique amantissimos (per quos res agebatur) nostri multis, et supplicibus verbis rogant, obsecrantque, ne se tanto pudore afficiant, et præterita ex ignominia gaudium quod ceperint, præsentis honoris dolore commutent.

Societati honorificentissimum ;

449 Ubi ne tertio quidem recusantes, quidquam proficiunt (quod illi publicas contumelias, publico honoris testimonio obliterandas dicerent) obedientiæ jure compulsi ad urbem accedunt. Fiunt eis obviam ad portam omnes Magistratus,
C senatus, et ex præcipua nobilitate viri clarissimi, magna hominum vis, ipse denique archiepiscopi vicarius. Eos in mulas paratas cogunt ascendere : cives facile primi latus eorum cingunt : celeberrima atque frequentissima via domum deducunt, in qua a prorege, fideique Inquisitore exspectabantur. A Petro Augustino Oscensi episcopo (quem et Augustinum a Castello, virum gravem, doctum ac prudentem, in iis rebus præcipuos Societas propugnatores habuit) Missæ sacrificio pontificali ritu peracto, summa bonorum lætitia, suis sedibus postliminio restituuntur. Hic tempestatis Cæsaraugustanæ finis : quo ex tempore, magnum hoc collegium incrementum accepit, et tam propensum totius civitatis studium, et erga se benevolentiam semper deinceps expertum est, ut crebritate ac magnitudine beneficiorum, nobilissimi cives testari velle viderentur, non sua culpa, sed vulgi, fluctus illos tunc fuisse excitatos. Consecuta porro tranquillitas votis Ignatii atque verbis respondit. Nam simul atque procellosum illum in nos turbinem commotum audivit, gaudio exultavit : et singu- D
lari quadam cum lætitia significavit, tanto uberiores atque suaviores fructus Cæsaraugustæ Societatem nostram producturam, quanto per patientiam et malorum tolerantiam, altiores egisset radices.

Cap. xv. quæ variis quoque dein collegiis aucta est.

450 Reditus nostrorum in Cæsaraugustanam urbem, eam in Hispania de nobis suspicionem compressit, quam exitus moverat. Itaque a tempestate et procella illa, et quidem tam turbulenta, non solum imminuta non est de Societate bonorum opinio, verum etiam aucta, et confirmata : ex quo collegia nonnulla per id tempus constituta sunt. Murciæ in primis D. Stephani Almeidæ, ejus urbis, novæque Carthaginis episcopi : in Monte regio (quod oppidum est in Gallæcia) ejus ipsius oppidi Comitis beneficentia : Ocaniæ Ludovici Calataiudii benignitate : in oppido præterea Montilla institutum collegium est ad optima atque clarissima Catharina Fernandez a Corduba, Plieghi marchione, quæ tanta benevolentia Societatem complexa est, ut ejus tuendæ atque ornandæ proprias partes sibi desumpsisse videretur. Itaque præter hoc collegium, quod suis sumptibus ædificavit, et Cordubense, quod ejus opera atque auctoritate inchoatum est, in oppido E
etiam Marchenæ integerrima femina D. Maria a Toleto, ejus filia, Arci dux, matrem imitata, præclarum nobis collegium constituit.

ANNOTATA.

a *Videsis Alegambium supra citatum a pag.* 12.

b *De eo Orlandinus lib. IX, num.* 85.

c *De eo dixi supra in annotatis ad Præfationem Actorum antiquissimorum lit.* d.

CAPUT XXIX

Societas in variis provinciis propagata; S. Ignatii obitus.

Societas in Belgio,

In Belgica vero provincia, Germaniaque, crescebat Societas, et fundebat se quotidie latius. Nam jam inde ab illo nostro discessu Parisiensi, de quo supra commemoravimus, semper aliqui ex Societate Galliam Belgicam coluerunt : qui et F
Lovanii Adriano ab Adriano, et Coloniæ Agrippinæ, Leonardo Kesselio rectore, litterarum studia, ac pietatis exercebant officia, multique animos ad nostrorum institutum applicabant. Civibus vero Tornacensibus per Bernardum Oliverium, et Quintinum Karlat *a* nota esse Societas a
cœpit : multique vel nostris se adjungere, vel nostros apud se habere cupiebant, non sine magno hæreticorum dolore, quorum venenum multis locis jam tum sparsum, longius in dies progrediebatur. Quod Ignatius animadvertens, Petrum Ribadeneiram eo misit, ut Constitutiones nostris communicaret ; et, quod nulla Religio per illius provinciæ leges, absque regis concessu, novas in ea sedes obtinere potest, cum Philippo rege de Societate in ea regione constituenda transigeret *b*. Ille vero, multis licet repugnan- b
tibus, Societatis approbationem a rege, et collegia ædificandi potestatem impetravit, clarissimi principis Gomezii Figueroæ, Feriæ ducis studio atque auctoritate. Qua facultate expeditior nostris

A nostris patuit via, impedimentis, quæ objiciebantur, sublatis. Ei provinciæ Ignatius Bernardum Oliverium Provincialem præfecit: qui tamen morte interceptus, munus illud suum sustinere non potuit.

in Germania superiore, Italia item ac Sicilia propagatur.

452 Et hæc quidem in Germania inferiori: in superiori vero propagata Societas est. Nam hoc ipso tempore, Pontificis Maximi imperio, in Poloniam magister Alfonsus Salmeron Societatis nomen primus invexit; et Ingolstadiense *c* collegium auctius factum est; et Pragæ *d* (quæ urbs totius Bohemiæ regia est) Ferdinandus Romanorum rex, Viennensis collegii fructu permotus, collegium nostris constituit, ut Hussitas, Wiclefistas, et alios hæreticos, qui regnum Bohemiæ depopulantur, suis laboribus propulsarent, et Societatis exercitiis, ad Catholicæ fidei veritatem converterent. Ejus collegii fundamenta posuit Petrus Canisius, quem Ignatius in Germania præpositum Provincialem instituit. Porro in Italia Senis collegium inchoatum est, Francisci Mendozæ Cardinalis opera: cujus rogatu, Ignatius quatuor ex nostris in eam urbem misit, ut civitatem luctu et mœrore confectam consolarentur, et belli ruinis prostratam, piis laboribus
B recrearent. Vibonæ etiam (quod oppidum est in Sicilia) Isabella Vega, Joannis Vegæ proregis filia, Vibonensis dux, præclarum nobis ædificavit collegium, et certis fundis stabilivit. Germanus etiam ejus frater Ferdinandus Vega, Catanam (quam civitatem pro patre gubernabat) nostros accersivit: eosque patris auctoritate, et benignitate civium, in certo domicilio collocavit. Tanta enim fuit patris Vegæ, et filiorum ejus pietas, et in Societatem benevolentia, ut inter se de ea augenda certarent.

Caput XVI.

Sanctus cœli gaudiis delibutus, mortisque prænuntius,

453 Hic erat Societatis status, cum Ignatius annis gravis, morbis sæpe vexatus, perturbatione temporum, et novis Ecclesiæ calamitatibus mœrens, evolandi ad Christum desiderio languens, petere a Domino vehementius cœpit, ut educeret de custodia animam suam, ad confitendum nomini ejus. Nam etsi corporis infirmitatem, animi robore sustentabat, et magna patientia, constantiaque, peregrinationis suæ molestias perferebat: tam incenso tamen Deum videndi, et eo fruendi tenebatur desiderio, ut de sua migratione (ut supra demonstravimus) non posset præ gaudio, sine lacrymis cogitare, Cum autem in Urbe castra essent, et propter bellum,
C quod gerebatur inter Paulum IV, Pont Max., et Hispaniarum regem Philippum, armorum strepitus exaudirentur, et tumultus ac trepidatione plena essent omnia; in vineam secessit paulo remotiorem, ubi absque interpellatione, tantum malum liberius defleret. Ibi cœli gravitate, caloribus maximis, solito cœpit habere deterius: cognovitque, velocem fore tabernaculi sui depositionem. Paucis certe ante mensibus ad Leonoram Mascareniam ipsemet Ignatius epistolam scripsit, in qua illud erat: Hæc est postrema epistola, quam ad te scribam: rogabo Dominum pro te in cœlo brevi (ut spero) ardentius. Ex vinea domum revertitur, quo ipso tempore multi ex nostris ægrotabant graviter.

petita benedictione summi Pontificis,

454 Ignatius igitur, cum nudiustertius sacratissimum Christi corpus antea suscepisset, ac nihil inesse periculi susciparentur medici, 3 Kalend. Augusti, hora a meridie tertia, Joanni Polanco, (quo in omni genere vel scribendarum litterarum, vel negotiorum, novem annos fuerat usus) ad se vocato, ac nihil minus suspicanti, solus soli, maxima animi tranquillitate, instare ex hac vita ait suæ migrationis diem. Ei mandat, uti Pontificem Max. conveniat: benedictionem ab ipso, et peccatorum indulgentiam petat, qua confirmatior ex hac vita, lætiorque discedat: se, si, ut sperat, Domini misericordia in montem sanctum ejus venerit, non commissurum, ut eam curam Deum pro Pontifice deprecandi intermittat, quam in carne positus, et de se ipso sollicitus, diligenter sancteque coluerit. Benedictionem suam libentissime impertitus est Pontifex cum magna amoris ac doloris significatione. Sed quod neque morbus gravis videbatur, neque ullum acciti medici nuntiabant vitæ periculum; ipse autem Pater de sua consuetudine nihil immutaverat, et familiariter de negotio quodam conficiendo, ea ipsa nocte cum nostris egerat (quamquam Ignatii verba ipsos habebant sollicitos), ut consultius tamen aliquid facerent, posterum diem patres exspectare constituunt.

A. Petro Ribadeneira.

præter suorum exspectationem obdormit in Domino.

455 Qui ubi illuxit, suavissime illum animam agentem offendunt: accurrunt, jusculum porrigunt; negat, sumendi tempus esse, et manibus junctis, oculis in cœlum defixis, Jesum corde, Jesum ore implorans, placido vultu sanctissime migravit ad Dominum pridie Kalendas Augusti E
1556, hora post solis ortum prima *e*: vir vere humilis; qui cum obitum suum præsciret, neque Vicarium Generalem creare, neque filios suos accersere, neque monere, neque hortari voluit, neque benedicere: ut illi spes omnes suas in Deo constitutas haberent, ab illo penderent, ipsum nihil fuisse, nihil esse arbitrarentur. Quod quamvis pugnare videatur cum quorumdam aliarum Religionum Fundatorum factis, qui sub mortem filios suos ad se vocarunt, et ad omne genus virtutis cohortati sunt; haud tamen pugnat cum Spiritu divino, qui illos ad ejusmodi exempla edenda permovit. Diversa ergo ac dissimilia Sanctorum gesta, non adversa atque contraria inter se sunt. Deus enim, qui illos instinctu suo incitavit, ut caritatis suæ affectum erga filios suos demonstrarent, idem afflatu etiam suo Ignatium impulit, ut humilitatis studio paternum affectum silentio premeret: ut in illis magis caritas, in Ignatio humilitas magis eluceret.

Suo illos patrocinio corroborat Vir Ecclesiæ utilissimus.

456 Cujus tamen mortui, vel vere potius viventis, patrocinium filii ejus omnes senserunt. Nam ejus ex obitu, suavissimus quidam in universa Societate doloris sensus est consecutus, lacrymæ cum lætitia, desiderium spei plenum, vigor spiritus passim excitatus: sic ut omnes ubique F
laborandi pro Christo, patiendique gravia et difficilia novo quodam desiderio ardere viderentur. Vir etiam (quod facile judicari possit) Dei munere ac providentia, iis temporibus datus Ecclesiæ, ad restitendum conatibus hæreticorum. Itaque eo ipso tempore, quo Lutherus per summum scelus ab Sedis Apostolicæ obedientia descivit, et funestum Catholicæ Ecclesiæ bellum indixit; Dominus noster (ut supra demonstratum est) fortissimum hunc ducem excitavit, atque nefariis ejus conatibus opposuit, ut exercitum per universum orbem terrarum conscriberet, atque eos milites cogeret, qui novo ac salutari voto summi Pontificis obedientiæ se obstringerent, et vita atque doctrina Lutheranorum impetus propulsarent. Nam illi quidem pœnitentiam oppugnant, Sanctorum invocationem e medio tollunt, sacrosancta Ecclesiæ Sacramenta subvertunt, delent imagines Sanctorum, reliquias illorum et beatissima ossa disjiciunt ac persequuntur,

A. PETRO RIBADENEIRA.

persequuntur, evertunt templa, indulgentias peccatorum irrident, fidelium animas, quæ igne purgatorio expiantur, piorum suffragiis privant; denique quasi furiæ quædam cœlum terræ miscent, et, quantum in eis est, justitiam, pacem, Christianam omnem religionem exstinctam cupiunt.

Elogium ejus ac sepultura.

457 Ignatius vero ejusque filii iis omnino contraria, dictis, factis perseveranter docent: hortanturque omnes ad dignos pœnitentiæ fructus, ad orationem, ac rerum divinarum jugem meditationem, ad pium frequentemque Sacramentorum usum, ad honorem Sanctorum imaginibus, ac reliquiis habendum, et tum se ipsos, tum alios juvandos condonationibus peccatorum ac indulgentiis, quæ ex locupletissimo meritorum Jesu Christi D. N. et Sanctorum thesauro in Ecclesia recondito, per ejus Vicarium dispensantur. Denique omnia ejus consilia et studia, vel ad conservandam, vel ad revocandam per se et suos fidei Catholicæ sinceritatem spectasse, compertum est. Ejus corpus Kalend. Augusti, in templo nostro, ad dexteram aræ maximæ, humili tumulo conditum est *f*. Mortuus est ætatis suæ anno 65; post conversionem vero suam 35. Quod omne tempus in summa paupertate traduxit; in pœnitentiis, peregrinatione, studiis litterarum, persecutionibus, carcere, vinculis, laboribus maximis, quos pro Christi amore, et animi excellenti virtute suscepit, et admirabili constantia pervicit: Societatis vero a Sede Apostolica confirmatæ anno 16, quam toto propemodum terrarum orbe propagatam vidit. Duodecim provincias constitutas reliquit, Lusitaniæ, Castellæ, Bæticæ, Aragoniæ, Italiæ, Neapolis, Siciliæ, Germaniæ tum superioris, tum inferioris, Galliæ, Brasiliæ, et Indiæ, quæ ad Orientem est: in iis nostrorum vel collegia, vel domicilia fere centum.

ANNOTATA.

a *Ita etiam hoc nomen scribit Orlandinus lib.* XIII, *num.* 2; *sed more, uti suspicor Italorum; quibus* cha *est* Ka. *Certe in nostro Ms. Romano* Dichos y echos *scribitur* Charlat; *Ceterum de illo viro Commentarius meminit* § 83, *num.* 855.

b *Acta pro Societate Belgica habes ibid.* § 49.

c *Res nostræ Ingolstadienses illustrantur ibidem* § 48.

d *Gesta circa hoc collegium, dat Comm.* § 45.

e *De morbo Sancti ac morte etc. instruet te Comm.* § 50, *et* 51.

f *De sepultura ibid.* § 52, *num.* 551.

CAPUT XXX

Gravissimorum virorum de S. Ignatio judicia; habitudo corporis.

Cap. XVII. Magnificus de S. Ignatio sensus probatur ex dictis et factis

Quo tempore Ignatius sanctissime migravit e vita, Jacobus Laines æger Romæ sic erat, ut de ejus vita medici diffiderent. Mortuo igitur Ignatio, ingressi sunt Jacobi cubiculum ex primis patribus aliqui, ut illum inviserent, et Ignatii obitum celarent, ne ex eo videlicet graviori aliqua mœstitia amantissimus filius afficeretur. Ex vultu tamen (qui index est animi) facile Jacobus conjecit, quod Patres illi occultabant. Itaque ad eos conversus: Estne mortuus (inquit) sanctus Pater; estne mortuus? Ubi mortuum audivit, sublatis illico manibus, oculos in cœlum conjecit, et se Ignatio ardentissime commendavit. Et simul: Te, Pater æterne (inquit) supplex ego, humilis atque abjectus homuncio, oro atque obsecro, ut qui nobis Ignatium servum tuum, patrem, magistrum ac ducem dedisti, et minimæ hujus Societatis fidelem ministrum atque institutorem, quique hodie purissimam illus animam ex miseræ carnis ergastulo misericorditer collegisti, ejus precibus me quoque ex vinculis hujus mortalitatis eripias, ut indignus filius sanctissimum Patrem sequar, et cum illo una (ut spero) te fruar in perpetuum. Sed res secus longe accidit. Nam statim meliuscule habuit, et redditus est sanitati: quam Ignatius illi a Deo impetrasse creditus est, ut pro ipso Societatem gubernaret. Quod multo ante ipse Ignatius Jacobo futurum prædixerat.

PP. Jacobi Lainii, Petri Fabri,

459 Nec mirum sane, Jacobum Lainem in eo articulo temporis, Ignatio se ita commendasse, de cujus adhuc vivi sanctitate tam præclaram habebat existimationem. Nemini enim, cum de principiis, propagatione, et fructu nostræ Religionis, deque Dei benignitate, qui tam liberaliter Societatem ornasset, auxisset, ab innumerabilibus et maximis periculis defendisset, familiariter loqueremur, sæpissime Jacobum mihi dicere solitum: Quid mirum, Petre? Complacuit sibi Dominus in anima servi sui Ignatii. Quod scilicet aiebat, significans nimirum, copiosam hanc gratiam a Domino propter Ignatium in filios ejus derivari. Idem pater Jacobus, quo tempore ad concilium Tridentinum a Paulo tertio, Pontifice Maximo, primum missus est, vehementer optavit, et cum nonnullis gravissimis viris, et auctoritate ac dignitate clarissimis egit, ut Ignatius ad concilium mitteretur: non ut cum hæreticis disputaret, aut controversas de religione quæstiones dissereret: sed (ut mihi ipsemet pater Jacobus dicebat) ut concilium ipsum precibus apud Deum, et eximia apud homines prudentia sustineret. Ille idem pater Lainez magni semper fecit Petrum Fabrum, eumque quasi cælestem quemdam ac vere spiritalem magistrum, et ad regendas, atque ex scrupulorum angustiis explicandas animas, apprime eruditum suspiciebat. Et merito quidem. Sed tamen aiebat Jacobus mihi, talem quidem esse Fabrum, si per se, ac seorsim spectaretur, sed tamen, si cum Ignatio componeretur, balbutientem puerulum sibi videri, præ sene sapientissimo. In quo certe nulla Fabro fiebat injuria. Ipse enim Faber hoc et agnoscebat et prædicabat; et Ignatium tamquam patrem ac magistrum suum, de interioribus animi sui moribus ac difficultatibus consulebat, et interrogabat: ab illius ore, tamquam infans ab uberibus matris pendebat: illum quasi perfectissimum omnium virtutum exemplar omnibus proponebat, si qui ab ipso consilium peterent, de perfectione consequenda. Monebat enim omnes, et serio ac graviter hortabatur, ut, si celeriter et compendio (ut ita dicam) perfectæ vitæ excellentiam assequi cuperent, unum Ignatium sibi ante oculos ponerent, in illum intuerentur, illum imitarentur. Sic enim brevi futurum, ut omnes perfectæ virtutis numeros explerent.

Claudii Jaii, Simonis Roderici,

460 Et quoniam, quod istorum patrum de Ignatio esset judicium dicere cœpi, alios etiam testes addam gravissimos atque certissimos. Claudius

A dius Jaius (vivente adhuc Ignatio) acerbissimo stomachi dolore in itinere correptus est; et cum nulla medicina, nullum præsens adesset remedium, Deum rogare cœpit, ut per merita servi sui Ignatii, ipsum molestia illa liberaret, et simul atque preces fudit, liberatus est. Hoc idem Nicolao Bobadillæ accidit. Hic cum ardentissima febri repente aliquando æstuaret, Ignatio jam mortuo sese commendans, statim morbo levatus est. Simoni Roderico vitam precibus Ignatii prorogatam supra scripsimus. Itaque eam de Ignatio habebat opinionem Simon, quam de vitæ suæ parente habere par erat. Franciscus Borgia, Societatis nostræ tertius Præpositus Generalis, atque illustre humilitatis et totius sanctitatis exemplum, vim verborum Ignatii admiratus, Loquebatur (aiebat mihi) tamquam potestatem habens. Longum esset persequi ceteros, ac recensere, quid optimi quique atque sapientissimi totius Societatis patres, qui vel vitam cum morte commutarunt, vel superstites adhuc sunt, et intimam consuetudinem habuerunt cum Ignatio, de ejus sanctitate senserunt ac prædicarunt.

ac S. Francisci Xaverii.

461 Unum certe Franciscum Xaverium (ut alios omittam) præterire non debeo, virum omnino apostolicum, et ad illustrandas luce Evan- B gelii tot barbaras ac feras gentes a Deo missum, et miraculorum numero et magnitudine admirabilem. Bernardus igitur ille Japonius (de quo supra mentionem fecimus) narrabat mihi, a Francisco Xaverio, cum de Ignatio loqueretur, sæpe se eas voces audivisse : Magnus Sanctus est, Bernarde, Pater Ignatius, magnus omnino Sanctus, Quasi Sanctum certe Franciscus ipse venerabatur Ignatium. Itaque epistolas in genua procumbens præ reverentia ad illum sæpe scribebat : consilium petebat, et documenta ad Indorum conversionem : et quibusdam in litteris ait, se quidem hæc ab Ignatio petere, ne, si id facere prætermittat, graviter a Deo puniatur, propterea quod spiritu illo, et luce consilii sanctissimi Patris sui ac magistri, ad tot gentium salutem non esset usus. Contra vero omnium tempestatum vim, et periculorum incursus, nomine se atque Ignatii intercessione muniebat : appendebatque collo quasi scutum firmissimum Ignatii nomen, manu ipsius Ignatii scriptum *a*, et suæ professionis vota.

Adde externos Marcellum II PP., Joannem III Lusitaniæ regem, Quirogam Card..

C 462 Et ne testes domesticos tantum proferre videar (quamquam ii certiores sunt) paucos aliquot exteros *b* adducam locupletissimos, atque auctoritate singulari. Marcellus secundus, Pont. Max., Ignatii semper cupidissimus, tanti semper fecit ejus cum aliis de rebus, tum de pertinentibus ad Societatem judicium, ut in iis quidem plus apud se ponderis habere diceret solam Ignatii auctoritatem, quam omnes in contrarium rationes, ut libro tertio demonstratum est. Joannes tertius Lusitaniæ rex eximius, et iis virtutibus, quæ regis propriæ sunt, cumulatissimus, qui ab ipso initio, Societatem et ornavit munificentissime, et defendit acerrime, magnam curam adhibuit, ut res omnes Societatis cognosceret, et erga Ignatium studium suum testaretur. Itaque Ludovico Gonsali *c* (qui Joanni principi filio suo a confessionibus fuerat) in Urbem proficiscenti mandat, ut omnia Ignatii dicta factaque curiose observet, et ad se diligenter perscribat : et quid de toto homine ipsi videatur, ipsum regem certiorem faciat. Fecit Ludovicus quod fuerat jussus, et post exquisitam rerum omnium pervestigationem (ut ab ipsomet accepi) scribit regi ; se quidem circumspexisse omnia, et diligentissime Ignatium observasse, prout rex jusserat, et ita virtutum illius magnitudine atque excellentia captum esse, ut vel aspectus tantummodo ipsius, et oris compositio, ac corporis motus vehementer ipsum Ludovicum ad Dei amorem inflammaret. Quocirca vel ex solo Ignatii intuitu, permultum ad virtutem se capere adjumenti. Gaspar Quiroga *d*, qui vivit adhuc, S. R. E. Cardinalis, archiepiscopus Toletanus, et fidei supremi consilii præses, summa fuit amicitia cum Ignatio, necessitudineque conjunctus, multaque cum illo Romæ, et gravia tractavit negotia. Is laudandi Ignatium finem non facit, a religione, sanctitate atque prudentia, ceterisque præclarissimis virtutibus : tantam vero animi, vultusque constantiam, et tam æquabilem ac perpetuum tenorem in omni vita, quantus in Ignatio fuit, se in nullo mortalium vidisse affirmat. Multi principes viri, et tum Ecclesiastica, tum seculari dignitate præstantes, ad Societatem post Ignatii obitum litteras scripserunt : in quibus et mortuum patrem laudabant, et viventes ac mœrentes filios consolabantur.

A. Petro Ribadeneira.

Joannem Vegam Siciliæ proregem

463 Ex iis unus Joannes Vega fuit, qui tunc quidem pro Philippo rege Siciliam gubernabat, postea vero regii consilii præses, in Hispania decessit e vita. E Is (ut diximus) Romæ legatus Caroli V cæsaris apud Pontificem Maximum cum esset, magnam cum Ignatio contraxerat familiaritatem, summaque benevolentia illum deinceps prosecutus est. Mortuo igitur Ignatio, ad Jacobum Lainem, Vicarium jam tunc Generalem, litteras scripsit, quarum caput unum de Hispano sermone in Latinum translatum hic subjiciam, quod tanto viro dignum, et a nostro proposito non alienum esse judicavi. Triduo (inquit) aut quatriduo antequam mihi reddita est epistola, quam pater Polancus tuo nomine de beati Patris Ignatii obitu ad me misit, nuntiatum erat nobis, illum e vita migrasse, sed obscure. Itaque tenebamur desiderio, omnia certius cognoscendi, et intelligendi, quis fuisset sanctissimi Viri exitus, quis status sit sanctæ vestræ Societatis ac Religionis. Non enim dubitabam (quod in hac epistola vidi, et in ea etiam, quæ ad patrem Hieronymum *e* scripta est) quin et illius vitam finis gloriosus clausisset, et vos vestramque Sodalitatem divina protectio provehat. Sed tamen permagnam ex hac exacta et diligenti rerum gestarum narratione consolationem atque ædificationem accepi, quæ tamen cum certo quodam F doloris sensu fuit conjuncta. Non enim possumus non dolere eorum obitum ac jacturam, quos in hac vita dileximus.

cujus profertur epistola

464 Benedictus Deus, qui Servum hunc suum e custodia corporis eductum ad se vocavit eo tempore, quod ipsi opportunius judicavit : quique illum ita instruxit, et gratia sua communinivit, ut tot suæ virtutis monumenta, tot sanctitatis trophæa relinqueret, quæ nulla consumet vetustas, non dies, non aer, non aqua corrumpet, nulla vis labefactabit atque conficiet ; quemadmodum alia videmus diruta et absumpta, quæ vanitate et ambitione fuerant constituta. Ego vero mecum ipse cogito, qua pompa, quo triumpho, in cœlo a beatissimis illis mentibus exceptus is sit, qui tot clarissimas victorias de gentibus immanitate barbaris, multitudine infinitis reportavit ; qui vel per se, vel per milites suos, lumen fidei ac religionis iis populis ac nationibus invexit, qui sedebant in tenebris ac umbra mortis : qui mortalium plurimorum infidelitatem vicit,

A. PETRO RIBADENEIRA.

vicit, feritatem emollivit, ignorantiam depulit, perditam vitam profligavit. Itaque merito sane atque jure optimo, illius vexillum apud vexilla sancti Dominici, ac D. Francisci, et aliorum Sanctorum in cœlo collocabitur, quos Deus elegit, ut non solum carnis illecebras, et mundi blandimenta ipsi vincerent, sed vincere alios docerent, et innumerabiles animas ab inferno liberarent.

de Sancti obitu ad Lainium scripta.

465 Quam sincera porro erit ista Ignatii gloria! quam sine aliorum Sanctorum invidia iste triumphus! quam dispar, quam dissimilis, quam contrarius speciosis, sed fallacibus hujus mundi triumphis, quos fugaces et breves, miseria et invidia plenissimos videmus, ac reipub, vehementer perniciosos. Quæ omnia magnam nobis consolationem afferre debent, et tristitiam, quam ex morte Ignatii pro naturæ nostræ imbecillitate cepimus, vel mitigare vel tollere: nostrosque animos mœrore perculsos excitare, atque spe erigere, ut confidamus, illum jam regnantem, et vere viventem cum Deo, neque suæ Religionis, neque amicorum oblitum, manum nobis porrecturum, filiis suis promptius etiam opem laturum; denique eos apud Deum habiturum commendatissimos, qui Deum ipsum in Ignatio agnoverunt ac venerati sunt. Hæc ille. B

Judicium Joannis Avilæ,

466 Joannes Avila, vir excellenti virtute, prudentia, doctrina, et cum in universa Hispania, tum potissimum in Bætica provincia (quam verbo Dei illustravit) notissimus *f*, cum Patrem Ignatium cum sociis in mundum a Deo missum primum audivit, ejusque propositum atque institutum intellexit, se quidem dixit, hoc idem, quod ille afferebat, jam diu animo concepisse, et magno labore atque studio conquisivisse atque indagasse; sed pervestigare tamen, atque deprehendere haud potuisse. Itaque evenisse sibi aiebat, quod puero ad radices montis agendi, qui onus aliquod magni ponderis diu multumque versat, et in fastigium montis toto conatu subvehere molitur, neque tamen præ virium infirmitate potest: quod onus si vir aliquis, corporis mole et robore gigas, sustulerit, minimo negotio transferet scilicet quo volet, et in cacumine montis collocabit. Atque hac similitudine, pro sua modestia, vir excellens, se quidem pusillum, Ignatium vero gigantem nominabat.

g CAP. XVIII. *Habitudo corporis,*

467 Statura fuit modica *g*, vel potius brevi, cum ejus fratres procera fuerint, et quæ justam excederet: facie honesta, fronte lata, atque exporrecta; depressis vi lacrymarum oculis: palpebris contractis, corrugatisque: auribus mediocribus: naso et a summo eminentiore, et ab imo diductiore: colore vivido, ac temperato: calvitio totoque ore venerabilis. Vultus illi jucunde gravis et severe jucundus; quique tranquillitate quadam ac serenitate exhilararet intuentes, gravitate componeret. Ex altero crure nonnihil claudicabat, sed honeste, et quod ambulandi moderatione tegeretur. Callosos pedes, et nuditate crebrisque itineribus exasperatos habuit: et crus alterum ex vulnere (ut diximus) imbecillum semper, ac tenerum: ut vel levem contactum absque dolore non ferret. Quo magis mirandum est, tantum terrarum pedibus illum obire potuisse. C

et infirmitas, victus ac vestitus;

468 Principio maximis fuit viribus, prosperaque valetudine; quam jejuniorum, pœnitentiæque magnitudine afflixit, et perdidit. Itaque sæpe morbo tentatus est, maximeque stomachi dolore per omnem vitam gravissimo, inedia et vacuitate contracto. Fuit enim tenuissimi vulgarisque victus, et ita sobrius, ut tres interdum dies, integram aliquando hebdomadam omni cibo potuque caruerit. Gustatum ita amiserat, ut nullam fere ex cibo delectationem perciperet. Quapropter egregii medici negabant, illum naturaliter ea corporis affectione tamdiu potuisse vivere. Vestitus ejus vilis, et neglectus, sed mundus: cultus ipse sine cultu. Nam quod de sanctissimis viris Nicolao, ac Bernardo memoriæ proditum est, paupertas semper ei placuit, sordes numquam. D

effigies.

469 Et quoniam staturam Ignatii atque oris et totius corporis habitum constitutionemque descripsimus, non erit alienum proposito nostro, illud etiam adjicere: nullam nos habere imaginem *h*, quæ ipsum ad vivum referat: quod non oblivione tamen aut incuria factum est. Sed cum Ignatius neque pictam, neque fictam imaginem suam pati posset, neque quidpiam quod vanitatem haberet, aut vanitatis umbram; ut hoc fieri permitteret, qui ab ipso petere auderet, ex omnibus nostris inventus est nemo. Ignatio inscio, aliqua ad eam rem tentata sunt; sed frustra. Itaque imagines ejus, quæ circumferuntur, ex quadam ductæ sunt post ipsius mortem efficta. Quarum tamen omnium (meo quidem judicio) proxime ad veritatem accedit ea, quam Ildefonsus Sanctius, Philippi II regis pictor (qui exprimendis ad vivum rebus maxime excellit) me præsente et commonente, ex prototypo Romano, Mantuæ Carpetanorum depinxit hoc ipso anno salutis nostræ 1585. E

ANNOTATA.

a *Plura circa Sancti apud suos venerationem collegi in Comm.* § 53.

b *Externos Sancti præcones protuli ibid.* § 55.

c *De eo dixi ibidem* § 91.

d *Hujus de* S. Ignatio *testimonium exstat ibidem* § 56.

e Domenecum *intelligo; qui provinciæ Siculæ anno* 1553 *præfuit, ex annotatis supra ad cap.* XV *lit.* g.

f *Ejus elogium ac scripta dat Nicolaus Antonius inter Scriptores Hispaniæ.*

g *Ea, quæ huc spectant, supplet Commentarius* § 57.

h *De imagine disserui ibidem a num.* 595.

CAPUT XXXI.

Oratio ac familiaritas cum Deo. F

LIBER V. PRÆFAT. *Nonnullis ab auctore præmissis circa Sancti virtutes,*

Hactenus de vita Ignatii, et morte diximus, quæ nobis ad continuationem quamdam historiæ, seriemque contexendam pertinere visa sunt. Nunc operæ pretium me facturum arbitror, si aliqua de ejus virtutibus separatim dixero. Quamquam enim in iis, quæ de Ignatio explicata a nobis sunt, omnium virtutum illius eminent insignia, et probatissimi integerrimique animi lumen elucet: interdum tamen ipsa recte facta, aliarum rerum narratione obscurantur: et ut maxime appareant, implicata tamen cum aliis et conjuncta minus delectant et permovent, et agendi verissimam rationem docent, quam cum seorsum spectantur; neque pondere solum, sed numero etiam lectorem excitant. Tenuia vero quædam cur recensuerim, dicerem, nisi Religiosis hominibus, et Parentem nostrum Ignatium imitandi cupidissimis, hæc scriberem. Quibus persuasum nimirum est, parva non esse, sine quibus majora constare

A

stare nequeunt: et in perfectionis acquirendæ studio, Qui spernit modica, paulatim decidere: contraque, juxta Christi Domini nostri sententiam, Qui fidelis est in minimo, et in majori fidelem esse. Et quoniam vos ego, fratres, intueor, vos meus hic, qualiscumque est, conatus spectat; commemorandis Ignatii virtutibus, illum ordinem sequar, quem Ignatius ipse in Constitutionibus tenuit, cum perfectam Præpositi Generalis formam describeret. Nam nihil minus quam de se cogitans, suis coloribus se mihi videtur pinxisse. Neque tamen omnia persequar, quæ mihi comperta sunt; sed pauca quædam ex multis excerpam, quæ vel illustriora, vel ad exemplum commodiora videbuntur. Sic enim et brevitati, et lectorum utilitati serviam.

Cap. I. laudatur a dono orationis.

471 Ut igitur de ea, quæ primo loco in Constitutionibus ponitur, devotionis virtute dicamus, quæ Deo hominem jungit, et ex perenni illo divinitatis fonte haurit, quæ in alios effundat: singularem quamdam orationis *a* gratiam Ignatius habuit. Ex quo primum divina luce illustratus est, et a seculi vanitate ad Deum conversus, omnes contendit nervos, ut jugiter cum Deo ac familiariter versaretur, et in oratione totus omnino esset.

B

Sacris initiatus, cum recitandis horariis precibus, divinoque Officio persolvendo occuparetur, tanta divinæ consolationis copia perfundebatur, tanta lacrymarum affluentia, ut in singulis pene verbis hærere, ac preces interrumpere, et in Psalmis legendis multum diei tempus ponere cogeretur. Ergo præ lacrymis *b* excæcatus ferme est. Qua de causa socii, ut omittere divinum Officium Ignatio liceret, a summo Pontifice impetrarunt *c*. In rebus gravioribus, etiamsi rationes probabiles multas haberet, nihil tamen consuevit prius constituere, quam rem Domino in oratione commendasset. Hoc tamen studiosius faciebat, cum scribebat Constitutiones *d* ac regulas Societatis.

cui vacat impensius, dum condit regulas, secuto miro eventu

472 Conscripserat aliquando regulas quasdam Ignatius, ad modestiam religiosam, et totius corporis motum decorumque pertinentes. Eas ut promulgaret, Romanæ domus Ministro jussit: cessavit ille aliquantulum, ac fuit negligentior. Et mihi Ignatius hac ipsa de re agens, Ego, inquit, in meditandis regulis, scribendisque diutius laboro: Ministri autem, ut observentur, remissiores sunt, quasi parvo mihi constent. Certe vel hasce, quas publicare jussi, anteaquam perscri-

C

berem, septies et eo amplius orationem Domino, et lacrymas fudi. Quid de Constitutionibus, aliisque majoris momenti regulis credere par est? Has ipsas regulas postea domi nostræ promulgare P. Jacobum Lainem Ignatius jussit, et ad observationem earum nostros adhortari: atque exhortationi Jacobi patres fratresque, qui domi erant, antiqui ét novi, ut ad unum omnes interessent, præcepit. Quod novum admodum atque insolens fuit. Dum concio fit a Jacobo, ingens exauditur fragor, domus tota concutitur, tectum sub quo ea ipsa hora considere in horto primarii patres a cœna consueverant (erat enim Augustus mensis, et calores maximi) regente concidit: quos sine dubio ruina oppressisset, nisi præter morem, consuetudinemque in concione illos adesse Ignatius voluisset. Qui tectum collapsum videns, Deo, quod omnes domesticos servasset, gratias egit: Mihique videtur (inquit) Deus hoc facto significare voluisse, istiusmodi regulas sibi esse non ingratas.

473 In Constitutionibus scribendis, aliisque magni momenti rebus statuendis, Deum semper (ut diximus) consulebat. Consulendi autem modus hic erat. Exuebat imprimis se omni affectu, qui tollit sincerum de rebus judicium, abdicabatque a se omnem propensionem animi: deinde auxilium Domini, ac gratiam vera vivendi ac persequendi petebat: tum rationes utraque ex parte considerabat perattente et graviter, earumque momentum ac pondus æstimabat, atque inter se etiam componebat. Postremo recurrebat ad Deum iterum; et quæ cogitasset atque invenisset, ejus in conspectu ponebat, ut ipse confirmaret, quæ in ipso operatus esset.

A. Petro Ribadeneira.

Quem tunc orandi modum tenuerit.

Questio circa Ordinum conditores ab eo proposita Laino:

474 Patrem Jacobum Lainem, qui omnium Sanctorum vitas, ortus omnium Ordinum, progressionesque legerat, sciscitatus est aliquando Ignatius, quod ejus esset de regulis illorum patrum, constitutionibusque judicium, qui auctores res ipsarum Religionum atque parentes exstiterunt: num scilicet, quæ litteris mandassent, posterisque suis tradidissent, ea omnia per revelationem accepissent; an ex his suo sensu quædam, judicioque statuissent? Cui Jacobus proprius fidei esse respondit, gravissima quæque et maxima instituti cujusque quasi fundamenta a

E

Deo, qui omnium Religionum fons est, patribus illis tradita fuisse divinitus: reliqua, quæ minora sunt, et naturam ipsam Religionis proprie attingunt, Deum prudentiæ eorum, qui leges condiderunt, judicioque reliquisse. Secuti etiam fecisse videmus cum pastoribus, ac principibus Ecclesiæ, in iis quidem, quæ ad ejus pertinent gubernationem. Tunc Ignatius: Tecum plane sentio. Ex quo conjicere licet, quæ propria sunt, ac præcipua nostræ Societatis firmamenta, ea Ignatium divinitus accepisse: cum vero de re aliqua leviori deliberabat, in qua divinam lucem non haberet, P. Lainem sciscitatum fuisse, ut videlicet illius consilium exquireret, et apud se statueret, utrum posset pariter rem illam præscribere absque Dei revelatione, atque alias cœlesti lumine collustratus scripsisset.

Animi collectio, ascensus ad Deum.

475 In horas singulas sese colligebat, et a reliquis animum in Deum avocabat, conscientiamque suam discutiebat diligentissime. Quod si negotium intercederet gravius, vel occupatio aliqua tanta, quæ piæ consuetudini impedimentum adferret; proxima hora, vel certe primo quoque tempore, interpositam moram compen-

F

sabat. Non tamen externarum rerum occupatione usque adeo distringebatur Ignatius, ut devotionis illius cursus retardaretur. Videmus frequenter illum ex tenuissimis rebus ad Deum, qui in minimis etiam maximus est, ascendentem: ex plantulæ, frondis, floris, fructus unius aspectu, ex vermiculi alicujus, aut bestiolæ consideratione, supra cœlos attollentem se, et ad ea, quæ a sensibus remota sunt, penetrantem, capientemque et singulis utilissima documenta, ad totius informationem vitæ. Atque hoc familiare nostris optabat esse, ut Deum in rebus omnibus præsentem cernerent, et mentes suas non in oratione tantum ad cœlestia attollerent; sed universas res, atque actiones singulas in Deum referrent: neque minorem devotionis spiritum in actione, quam in ipsa meditatione sentirent. Et hanc quidem orandi consuetudinem assiduam, cum in aliis, tum vero in hominibus pie occupatis, tamquam magis expeditam probabat.

476 Tam ferventer orabat, ut ex intensione animi, morbum aliquando contraheret. Anno vero 1550, quod ipso Christi Domini nostri die

natali

A. PETRO RIBADENEIRA.

orationis fervor, attentio, frequentia, progressus, donum lacrymarum. e

natali, duo Sacra continenter fecisset, in extremum vitæ discrimem adductus est. Neque vero in sacrificio Missæ *e* solum ita intendebat animum, sed in minimis etiam rebus, quæ ad Deum pertinerent. Cum mensæ benedicebat, cum, confecto prandio, gratias Deo agebat, in reliquis demum rebus, ita sevocabat animum, seseque colligebat, ut Deum veluti præsentem cernere videretur; semperque ante orationem præparabat animam suam, et quasi in cubiculum cordis intrabat, et ita mens inflammabatur interior, ut facies etiam accenderetur, et tota (quod sæpe animadvertimus) quodammodo ignesceret. Deum sæpissime alloquens ex intimo corde dicebat: Quid ego, Domine, extra te volo, aut quid velim? Et quoniam voluntatem suam ad divinam voluntatem accommodabat, idem volebat omnino, quod Deus; idem nolebat: in omnibus rara quadam illum consolatione, atque æquabili mulcebat Dominus. Præsentem diem cum hesterno conferens, et cum profectu profectum, longius se quotidie progressum, et ardentioribus inflammatum studis in dies reperiebat: ut suum illum, quem Manresæ habuit, statum (quemque primitivam suam Ecclesiam studiorum tempore solitus est B appellare) extrema jam ætate, prima fuisse rudimenta diceret: et ea quotidie in se Deum expolire, quorum Manresæ lineamenta duxisset, Cum in singulis precationibus uberrime fleret, et continua lacrymarum fluxio lætitiam spiritui eximiam, magnam corpori debilitationem adferret, et suavitatem spiritus potiorem longe corporis sanitate duceret, vereretur que, ne, si lacrymas cohiberet, aliquid de excellenti illa consolatione, et spirituali fructu detraheretur; ratione tandem, consilioque medicorum victus, a Deo petiit, ut liceret sibi lacrymis imperare. Cujus rei tantam a Deo facultatem accepit, ut lacrymas ad arbitrium suum regeret, et illarum habenas vel adduceret, cum vellet, vel remitteret, tam constanti et aquabili divinæ consolationis gratia, ut cum arescerent lacrymæ, devotionis tamen vireret fructus, et cohibitus fletus circumfluentem visitationis divinæ copiam nihil omnino reprimeret.

desiderium vitæ cœlestis, imperium in animi affectiones, contemplatio. f

477 Ardenti desiderio tenebatur, ex hoc carcere et vinculis evolandi ad Christum *f*, ut quoties de morte sua cogitaret, temperare sibi a lacrimis præ lætitia non posset. Dissolvi enim, et esse cum Christo, multo magis melius sibi existimabat. Neque vero, ut summum suum bonum C consequeretur tantum, et in beatissima illa visione conquiesceret, Christi videndi desiderio flagrabat: sed (quemadmodum amici expetere præsentiam amicus solet) ut jucundissimo, multoque felicissimo illius perfrueretur aspectu. Atque ex hoc fortasse moriendi desiderio, jugique meditatione mortis, admiratio illa nascebatur, quam Ignatio cujusvis hominis sermo movebat, qui se post tres quatuorve menses aliquid facturum diceret: cui (si quem nactus esset ejusmodi) tacita quadam, benevolaque reprehensione admirans, aiebat, Jesu bone! tam diu te victurum putas? Dum ægrotaret, admonitus a medico, ne se angoribus daret, neve tristioribus rebus occuparetur: cogitare attente secum cœpit, num res tam nova et acerba sibi posset accidere, quæ se molestia aliqua afficeret, et perpetuam animi securitatem perturbaret. Hæc cogitanti, illud (quod maxime insidebat animo) solum occurrit: si quo modo Societas nostra dissolveretur. Progressus est longius, et, ut se excuteret ac diligentius pertentaret, quæsivit ex se, quam diuturna hæc molestia futura esset: statuebatque, si hoc nulla sua D culpa evenisset, post quartam horæ partem, quam in oratione posuisset, seseque collegisset, se, si quid ex ea re cepisset molestiæ, facile depositurum, etiamsi universa (inquit) Societas deleatur, et tamquam sal aqua dissolvatur. In divinis rebus P. Jacobo Laini aliquoties dixit, habere se passive magis, quam active: qui supremus gradus ab iis traditur ac perfectissimus, qui de contemplandi ratione scripserunt. Itaque Areopagita Dionysius, de magistro suo Hierotheo loquens, Erat (inquit) patiens divina.

478 Observavit aliquoties illum idem P. Jacobus orantem in hunc modum. Ascendebat in solarium, unde libere in cœlum posset suspicere: ibi aliquantisper corpore immotus, fixis in cœlum oculis stabat: tum genu flexo, Deum adorabat: deinde capite aperto, in scabello humili sedebat, propter corporis imbecillitatem: continuo lacrymarum rivuli profluebant: idque suaviter, moderateque et sine ullo vel singultu, vel strepitu, vel corporis motu. Nullus quantusvis strepitus (si nulla ejus culpa accideret) Ignatium obturbabat orantem: levissimus interpellabat, si vitari diligentia potuisset. Ita non strepitus, sed negligentiæ culpa, quam sustinere sibi videbatur, molesta erat precanti. Orantem in cubiculo Ignatium, ostio clauso, importune janitor interpellavit aliquando: cui semel atque iterum pulsanti nihil respondit Ignatius. Cum molestus esse pergeret, et perseveranter obtunderet, ostium aperuit, et, Quid (inquit) tibi vis? Cui janitor: En, inquit, Pater, litteræ, quas qui reddidit, tua ex patria allatas dicit, simulque litteras in manus Ignatio tradit: qui, recluso ostio, litteras in lucentem caminum (erat enim hiems) cremandas conjecit, et contiuuo ad intermissam orationem rediit. *Non vult in oratione interturbari:* E

479 Defectus suos, culpasque quantumvis leves agnoscens, deflensque dicebat, cupere se, ut pro pœna sibi Dominus abundantis illius consolationis copiam adimeret, quo cautior, sollicitiorque esset; sed tantam misericordiam Dei in se esse, gratiæque suavitatem, ut quo plus ipse deficeret, atque emendationem hac ratione percuperet, eo Dominus liberalior in ipsum esset, et dulcedinis suæ thesauros largius effunderet. Itaque dicebat, persuaderi sibi non posse, hæc duo simul conjuncta, in ullo hominum tam valde reperiri, quam in se: ut in Deum videlicet æque quis esset ingratus, et a Deo tam multa tamque magna beneficia quotidie acciperet. Propter magnam suam imbecillitatem, donatum se a Deo gratia devotionis dicebat, et ad nullam rem, ingravescente jam ætate, et corpore graviter affecto, idoneum, nisi ut uni Deo vacaret, et devotioni sese penitus daret. Illam in primis consuetudinem tenuit, ut reges, eosque principes, ex quorum felici gubernatione universæ tranquillitas pendet Ecclesiæ, diligentissime Deo, assidueque commendaret. Id, quæ mox subjiciam, exempla demonstrant. Anno Domini 1555, 21 die Martii, cum Julius III, Pont. Max., eo morbo affectus esset, quo etiam exstinctus est, orationes pro salute Pontificis domi instituens Ignatius, dixit, se quidem pro Pontifice, antequam ægrotaret, semel quotidie preces cum lacrymis Deo fundere solitum esse: post morbum vero, semel atque iterum id se in dies singulos præstitisse. Leonora Mascarenia, femina primaria atque clarissima, et de Ignatio ipso optime merita, Ignatium per litteras rogavit, ut Philippum II, Hispaniarum regem, quem ipsa educavit a puero atque eduxit, *defectus suos deflet, orat pro regibus ac principibus.* F

A eduxit, suis precibus apud Deum haberet commendatissimum. Cui respondit Ignatius, se quidem pro Philippo adhuc Hispaniarum principe semel orasse quotidie : postquam vero Carolus pater onus in illum rejecerat, et tot regnorum clavum tenere, et gubernacula tractare cœperat, ad quotidianas statasque preces, alteras etiam se diebus singulis addidisse.

Sancti de oratione ac mortificatione judicium;

480 Illud etiam minime prætereundum videtur, quod, quamvis ipse tam excellenti esset orationis spiritu ornatus, pluris tamen interdum facere videbatur spiritum mortificationis, quam spiritum orationis, etsi ita connexi ii spiritus, jugatique inter se sunt, ut sejungi, distrahique difficulter possint. Ex quo, cum Religiosum quemdam virum ut laudaret quidam ex nostris patribus, Ignatio diceret, Vir est multæ orationis : Ignatius, voce commutata, Vir est (inquit) multæ mortificationis. Eam porro mortificationem intelligebat, non modo, quæ in corporis afflictatione posita est; sed multo etiam magis, quæ in propriæ voluntatis ac judicii expugnatione consistit. Quocirca in hominibus potissimum honoratis, atque splendidis, sui contemptum, omnisque fastus, existimationis, atque excellen- B tiæ conculcationem, ac victoriam, corporis macerationi longe anteferebat : quod videlicet sit difficilius spiritum comprimere, quam carnem affligere. Quamquam rebellis caro sæpe affligenda est, ut spiritus comprimatur.

uti et de iis, qui multum orant.

481 Qui prolixiori oratione utuntur, et multas horas in rerum divinarum meditatione collocant, iis magnopere cavendum esse sentiebat, ne præfracti nimis ac duri fiant, et in proprio sensu pertinaces : neve ex re omnium fructuosissima, et Dei communicatione præstanti vitium ipsi contrahant, fiatque sua ipsis culpa venenum, quod præsens animæ est omnium morborum medicina. Solent enim quidam difficili admodum ingenio esse, et in proposito obfirmati : ad quorum naturam, si orandi studium nudum accesserit, et meditandi tantum quædam assiduitas, absque mortificatione, suique vincendi cura *g*, ita capite exsiccantur interdum atque obdurescunt, ut dimoveri de sententia, flectique non possint. Sunt rursus qui, quidquid in oratione sentiunt, sibi a Deo immissum putent, sensumque suum, sensum esse Dei, a quo discedere nefas sit: itaque et sentiendi regulam et agendi, sensum quem habent in oratione, certissimam statuentes, ad eam omnes C vitæ actiones dirigunt. In quo falluntur sæpe. Ipsi enim non raro judicium sequuntur suum, atque animi impetum pro instinctu divino habent; vitiumque naturæ speciosa quidem, sed falsa excusatione tegunt; prolabunturque frequenter in maximos errores, quibus orationi, rei præclarissimæ, ac mortalibus utilissimæ, infamiam inferunt apud imperitos, existimantes, rei id esse, non personæ vitium. Neque enim ad sensum nostrum (quantumvis pius videatur ac divinus) detorquere, quæ certa sunt; sed contra, sensus cogitationesque nostras (tamquam dubias et fallaces) ad rectissimam fidei et sanctorum patrum normam, atque exploratissimam debemus exigere. Non enim dubiis perspicua tolli, sed illustrari perspicuis dubia et confirmari par est.

ANNOTATA.

a *Dono orationis adde dicta in Commentario a* § 60.

b *Plura, quæ huc pertinent, dedi ibid.* § 61.

c *Dispensationis instrumentum exstat ibid.* § 57, *a num.* 593.

d *Mirabiles sensus tunc habitos dat Commentarius* § 42.

e *Quæ eo pertinent, illustrantur ibid.* § 60, a num. 616.

f *Adde, quæ de Jesu mediatore dixi ibid.* § 63, *num.* 644.

g *Victoria, qua homo se ipsum vincit, magni fiebat ab* Ignatio, *ex Commentario* § 74 *a num.* 755 ; *et* § 75.

A. PETRO RIBADENEIRA.

CAPUT XXXII.

Caritas erga proximos; animi submissio.

CAPUT II. Lacui frigidissimo se immergit, ut libidinosum cureret;

Ex iis, quæ hactenus diximus, facile elucet, quibus divini amoris facibus arderet Ignatius; quo erga proximos fraternæ dilectionis igne esset inflammatus. Ubique enim suæ caritatis argumenta, et cœlestis incendii certa vestigia relinquebat: cum ejus omnia consilia, studia, labores in Dei gloriam, et hominum salutem re- E ferrentur, et in eo uno consumerentur, ut vitia radicitus e Christiana republica revellerentur, virtutes insererentur, conservarentur, augerentur. Sed hoc iis exemplis fiet magis perspicuum, quæ hic apponam. Lutetiæ cum quidam pellicis amore nefacio teneretur, neque ab illo Ignatius hominem posset ulla omnino ratione divellere, aliquando rescivit, illum extra oppidum iturum, eo fortasse, ubi turpes ejus deliciæ erant. Ignatius igitur in lacum frigidissimum, viæ, qua transiturus erat, adjacentem sese conjicit, corporeque gelidis aquis immerso, capite tantum exstans, ad illum jam appropinquantem, Perge, inquit, miser, perge ad tuas fœtidissimas voluptates : impendentem capiti tuo ruinam non vides? instantem pestem non perhorrescis? Hic ego pro re tamdiu me macerabo, donec justissimum Dei furorem in te paratum avertam. Exterritus homo, et hoc tam insigni caritatis exemplo perculsus, restitit, pedem refert, familiaritatem illam scelere copulatam statim discindit.

paratus ad omnia pro animarum salute

483 Dicebat se, si quid ad animarum salutem pertineret, paratissimum esse, nudis pedibus, cornibusque onustum per plateas incedere : nul- F lum denique recusare habitum, aut ridiculum ac probrosum vestimenti genus, quod esse utile hominibus posset : quod re ipsa comprobavit, si quando sese occasio obtulit. Ætate jam affecta nominatim rogatus, ut moribundum hominem juvaret, tametsi corpore erat morbis fracto, peneque consumpto, essentque permulti, qui labore illum levare possent : tamen operam suam ei, qui peteret, negandam non existimavit. Ergo totam noctem homini adfuit, in extrema illa pugna, et ancipiti contentione dimicanti. Religiose, sancteque morem illum retinuit, ut nulli malum pro malo redderet, sed vinceret in bono malum, et malefacta benefactis non tantum exæquaret, sed etiam obrueret. Qua de causa cum sæpius appetitus esset a multis, et ad justam indignationem provocatus : ne minimam quidem commoti animi significationem dedit, neque eos, a quibus graviter est lacessitus, vel leviter, cum facile posset, est ultus : quod quidem iis exemplis, quæ mox subjiciam, planum fiet.

484 Romæ anno 1546 Religiosus quidam eruditus,

A. PETRO RIBADENEIRA.

malum bono compensat, tum erga invidum,

ditus, ex amico inimicus factus, invidia exstimulante, graviter in Ignatium exarsit: qui etiam jactare cœpit, omnes nostræ Societatis homines, qui in Hispania essent, a Perpiniano Hispalim usque, igni se traditurum: idque Ignatio, qui suis verbis renuntiaret, misit. Cui Ignatius per eumdem, scripto ita respondit: Tu quidem quotquot nostri in Hispania sunt, cremandos te curaturum dicis: ego vero id dico, et opto, ut et tu caritate flagres, et amici tui, ac necessarii, non solum qui in Hispania, sed qui in universo orbe terrarum sunt, Spiritus sancti igne inflammentur, et ardeant: ut perfectionis culmen adepti, divinam gloriam augeant magis, et illustrent. Quod si quid, contra me (bone pater) habes, judices Romæ sunt, gubernator et vicarius, qui nunc, summi Pontificis imperio, res nostras cognoscunt, ut sententiam de illis ferant: ad illos referas, quæso, antequam sententiam pronuntient, ut ego, si quid debeo, solus exsolvam, et corpore meo potius satisfaciam (quod mihi quidem erit jucundissimum) quam alii, qui in Hispania sunt, nulla sua culpa, pœnas indebitas pendant. Romæ apud S. Mariam de Strata 10 Augusti 1546.

B

tum erga fraudatorem beneficus,

485 Lutetiæ contubernalem Ignatii quemdam fuisse diximus, qui commissa sibi pecunia Ignatium defraudavit, et in eas angustias hominem conjecit, ut magno studiorum suorum incommodo, quotidie mendicare cogeretur. Huic igitur pecuniæ fraudatori gratiam hunc in modum Ignatius retulit. In Hispaniam ille Lutetia discedens, dum opportunam Rotomagi navigationem expectat, in morbum periculosum incidit; qui usque adeo mitem Ignatium, ac singulari præditum caritate esse intelligebat, ut ad illum de sua adversa valetudine amice scriberet; et, quasi esset beneficio a se aliquo affectus, opem ab illo sibi auxiliumque postularet. Oblatam occasionem Ignatii caritas avide arripuit, ut libenter se impenderet, ac superimpenderetur ipse, pro anima illius, et carbones ignis non quidem vindictæ, sed divinæ caritatis in caput ejus congereret; Rotomagum quærendi juvandique hominis causa confestim ire statuit, et magna spiritus alacritate, ac robore animi, tridui iter, nudis pedibus, atque ita jejunus percurrit, ut ne aquam quidem gustaret. Porro in hac Ignatii deliberatione, et Rotomagensi profectione, eximia quædam acciderunt. Quorum aliqua, brevitatis studio in priori

C

editione prætermissa, nunc exponam. Primum illud: deliberanti Ignatio profectionem, et eum in modum, quem diximus, Rotomagum abire statuenti, magnus repente metus, magnaque est injecta religio, quasi hoc esset tentare Deum. Sed cum in templo divi Dominici ferventius orasset, Deumque esset precatus, ut vias suas dirigeret, timore illo atque anxietate liberatus est: et novo divini spiritus robore, mirum in modum animatus.

magna cum victoria sui et divino solatio.

486 Alterum est, quod eo ipso, quo profectus est die, cum e lecto surgeret, et se in viam dare vellet, tanto subito horrore correptus est, ut neque satis pedibus consistere, neque vestimenta induere posse videretur: sed hanc perculsi animi trepidationem divina virtute vicit, et ante lucem ex Urbe Parisiensi egressus est: sic tamen, ut tres ipsas leucas ad oppidum Argenteuil usque, tam lente atque gravate conficeret, ac si pedes haberet plumbeos. Sed hæc tentatio, et totius corporis gravitas eatenus duravit, quoad, superato quodam collis jugo, et aspero adscensu, in planum atque spatiosum campum tandem evasit: ubi mirifice a Domino recreatus est, et tanta, D
tamque nova et subita luce perfusus, et spiritus ardore incensus, ut omni prorsus molestia, corporisque gravitate depulsa, quasi cervus quidam, per latam illam planitiem sic curreret, ut volare magis, quam ambulare; magis rapi, quam se movere videretur. Deumque suavissime alloquebatur, et tam validiis clamoribus, ex vulnerato amore corde, interpellabat, ut satis liqueret, Deum ipsum, a quo ita tractabatur, illius profectionis Ignatio fuisse auctorem. Et quamvis dæmon impedire voluit hanc profectionem, et vano metu discutere; Deus tamen et Ignatium ad repugnandum illius conatibus virtute sua communivit, et victoriæ præmiis etiam in hac vita benignissime affecit. Rotomagi debilitatum hominem offendit, jacentem erigit, confirmatumque jam, ad primos illos suos socios in Hispaniam cum litteris commendatitiis mittit, infidelitatem suam detestantem, admirantem Ignatii caritatem, gratias Deo agentem, quod in terris is vir esset, sibique eum ostendisset, qui beneficiis maleficia ulcisceretur, officio cum offensa certaret.

De externo quodam, ac suis bene meretur;

487 Lutetiæ item Parisiorum quidam usque adeo in Ignatium concitatus, ut scalas jam ad eum occidendum ascenderet, vocem audit dicentem sibi: Infelix, quid facis? qua voce perterrefactus, a proposito destitit. Hic autem exsuscitator ejus accusationis postea fuit, quæ contra E
Ignatium, ejusque socios Romæ primum conflata est. Quem ut beneficiis vinceret, ipsis Societatis inimicis deprecantibus, in Societatem admisit. Neque tamen in sancto proposito ille diu permansit. Quoniam adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt *a*. Quo minus est mirandum, ita in suos *b* (a b)
fuisse benevolum, qui alienorum etiam fuerit amantissimus. Nam cum frater quidam gravissime agitatus, tentationi inconstantiæ succubuisset, et Deum, fontem aquæ vivæ, relinquere, et ad cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquam, redire omnino statuisset, neque hujus mortiferi vulneris causas aperire vellet: Ignatius peccatum aliquod in seculo admissum causam arbitratus, quod explicare frater verecundia prohiberetur, ipsum convenit, et vitam suam, quam degisset in vanitate sensus sui, familiarissime exposuit, ut illum sui minus puderet, et de Deo sentire in bonitate disceret. Est enim confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam. Alias item, cum ex primis novem sociis molestissima tenta- F
tione quidam, periculosissimaque laboraret, et eo res esset adducta, ut non multum ab extrema pernicie abesse videretur: tres integros dies nihil omnino gustans, lacrymisque Deum pro illo assidue orans, hominem in Societate servavit.

Deo alicubi miro modo causam ejus agente.

488 Acerbior item exstitit alius quidam pater, impetu quodam animi abreptus in Ignatium, ac contumacior: pro quo in Missa orans Ignatius instantius, et magnam vim lacrymarum profundens, clamabat ad Dominum: Ignosce Domine: parce Domine. Cui Dominus: Sine me, ego enim pro te vindictam sumam: ego (ni resipiscat) ultor existam. Accidit autem postea, ut ille pater in templo quodam, Sanctorum reliquias aliquando venerabundus intueretur: et inter beatissima ossa, quasi hominis aspectum videret, truci vultu flagellum intentantis, nisi Ignatio paruisset. Quod ille ipse Ignatio, Ignatius mihi narravit. Eo viso, quamquam homo tumorem compressit, animosque submisit, multis tamen postea, magnisque molestiis affectus est, ut verissimum fuisse constaret,

A staret, quod Ignatio fuerat a Deo significatum.

Grata beneficiorum memoria. c

489 Ex multis virtutibus, quæ in vita illius eminent, jucundissima fuit acceptorum beneficiorum memoria, atque remuneratio *c*. Fuit enim non in Deum tantum, sed etiam in homines propter Deum re ipsa animoque gratissimus. Nam cum Societatis per universum orbem terrarum propagatæ unum sit corpus, coagmentatum ex diversis membris, et divina caritate conglutinatum, cujus corporis ipse caput erat, quidquid beneficii in singula ejus corporis membra ubivis gentium conferebatur, id totum ad universum corpus pertinere judicabat, suique muneris esse ducebat, id pro sua virili remunerari, et parem, quoad posset, gratiam referre : præsertim nascentis Societatis initio, quando neque tam nota erat hominibus, neque tam probata quam nunc est, nec ex suis in nostros beneficiis, ullam remunerationem, nisi a Deo sperare homines poterant. Multa sunt, eaque præclara, quæ a me afferri possunt ad virtutem hanc Ignatii declarandam, et grati animi pietatem : sed ea pro meo instituto summatim attingam. In omnes de Societate benemeritos singulare ejus erat studium ac benevolentia ; in majores major. Quos nostrorum B orationibus ubique esse voluit quam commendatissimos : de felici nostrarum rerum successu singulatim faciebat certiores : invitabat, invisebat, consilio, opera, reque juvabat per se et suos. Denique multa faciebat, sibi alioquin insuavia, atque etiam molesta, eam unam ob causam, ut illis gratificaretur. Et quamvis plura præstaret, quam acciperet, et beneficia accepta gratissima vicissitudine exæquaret beneficiis, atque interdum etiam vinceret ; tamen datorum immemor, memor acceptorum, in rependenda gratia numquam satis sibi fecisse videbatur.

d *et amor pacis.*

490 Ut pacem *d* cum omnibus caritatemque conservaret, a litibus, quantum licuit, et plus etiam fortasse quam per alios licuit, atque ab omni contentione forensi maxime abhorruit : multa multis de jure suo concedebat, immo vero injuriam sæpe accipiebat, fraudemque patiebatur, ne litigare cogeretur. Dicebat enim, non solum hoc liberale esse, et Christiano homine dignum, verum etiam fructuosum : quod rerum temporalium jacturam, si quam pro ejus amore feceris, soleat Dominus abundanter compensare. Itaque cum refectorium Romanæ domus esset obscurum, neque vicinus in medio communique C pariete fenestram sine ullo suo detrimento aperiri pateretur, quamquam jus nostrum erat perspicuum ; ne tamen Ignatius judicio contenderet, ac in ipso Societatis nascentis initio litigiosus videretur, cæco potius ac perobscuro triclinio octo aut eo amplius annos usus est, nullumque verbum cum homine commutavit : donec empta ea illius domo, quæ cœnaculi luminibus officiebat, impedimentum sublatum est *e*.

e

CAP. III. *Submissionis exempla dat ; documenta item S. Franc. Xav. aliisque :* f

491 Mirum sane est, quam ardenter ac cupide Ignatius humilitatem *f*, ab ipso suæ conversionis initio, tamquam virtutum omnium matrem ac fundamentum complexus sit. Itaque vilissimo habitu ac seminudus incedebat, et tamquam mendicus cum mendicis hospitabatur : ignotus, abjectus, contemptus vivebat : lucem, honorem, hominumque æstimationem fugiebat : lacessitus injuriis, calumniis oppugnatus, carcere et catenis pro Christo vexatus, incredibili lætitia replebatur, ut tota ejus in vita videre est. Cui sane vitæ doctrina etiam illius de humilitatis virtute, omni ex parte respondet. Summa spectantibus ab imis censebat incipiendum, ne alta saperent, sed humilibus consentirent. Itaque quos alio primum mittebat ad vineam Domini, suis laboribus excolendam, eos sic instituebat, ut humilitate ac contemptione sui, viam sibi ad ardua atque excelsa munirent : quod tum demum reliquum ædificium stare posse diceret, si [in] humilitatis esset fundamento constitutum. Sic Franciscum Xavier, et Simonem mittens in Lusitaniam, monuit, ut ostiatim mendicarent, perque contemptionem ac despicientiam sui, aditum sibi ad fructum animarum, et Dei gloriam patefacerent. Alfonsum Salmeronem. Paschasiumque Broetum in Hiberniam proficiscentes, ut Sedis Apostolicæ nomine, Nuntiorum personam substinerent, ut dictum est, pueros erudire, et Christianæ vitæ documenta rudibus populis tradere jussit. Et Jacobum Lainem atque eumdem Salmeronem a Paulo III, Pont. Max., ad concilium Tridentinum destinatos, ut sententias suas in theatro illo orbis terrarum gravissimo atque eruditissimo dicerent, ita instituit, ac commonefecit Ignatius, ut initio xenodochia obirent, miseris hominibus ægrotantibus inservirent, egenorum haberent curam, pueros Christianis institutis prius imbuerent, et tum demum vocati jussique majora capesserent, et ad E sententias dicendas aggrederentur, Quod ita, ut jussit, factum est, et tam felici, quam scimus, successu.

A. PETRO RIBADENEIRA.

492 Paupertatem *g* matrem nostram vocabat : ignominiosumque affirmabat esse atque indignum, si Religiosi homines aut pecuniosi essent, aut haberentur. Illud Dei misericordia est consequutus, ut per multos annos antequam e vita decederet, nullam inanis gloriæ cogitationem habuerit. Immo vero usque adeo erat divina luce perfusus, suique perfecte cognitor atque contemptor, ut nullum se vitium diceret minus extimescere, quam vanitatis et gloriæ inanis : quæ ex ignoratione plerumque, et cæco amore sui ortum habet, et vel cedros ipsas Libani solet evertere. Observavi aliquoties ego illum, cum de propagatione Societatis, vel fructu, in sermone familiari mentio incidisset, vel de alia re quacumque, quæ cum virtute illius, ac laude implicata videretur, colligentem statim se, obortisque lacrymis pudore quodam suffundi. Cum P. Laines a quodam ex nostris audivisset, in tutelam Ignatium archangelo a Deo datum : ipsummet Patrem, verumne esset, familiariter interrogavit : a quo verbis responsum nullum accepit ; sed vultus F mutatione, ac rubore oris. Sic enim est verecundatus (ut verbis Lainis utar) sic expavit, ut virgo solet castissima, a viris sola deprehensa. Idemque sæpe accidit, ut de iis rogatus, quæ cum ejus laude conjuncta essent, non aliter quam verecundia silentioque responderet.

amat paupertatem, domitam habet vanam gloriam: g

493 Illum dicentem audivi, domesticos omnes exemplo sibi ad virtutem, atque incitamento esse, neque quemquam præter se unum, sibi displicere. Mihi aliquando dixit, illud sibi a Deo petendum esse, ut ejus ipsius mortui cadaver volucribus et feris laniandum abjiceretur. Nam cum ego, inquit, sterquilinium et detestabilis omnino sim, quid aliud meis criminibus dignum expetam ? Ubi perspicua res non esset, atque evidens, facile aliorum judicium sequebatur, et se, cum Superior esset, inferioribus exæquabat. Ludibrio omnibus se cupiebat esse : et, si animo indulgere suo voluisset, nudus, despicatus, et oppletus sordibus, ut insanus haberetur, per vicos ambulasset. Sed hunc humilitatis affectum, proximorum

se deprimi cupit:

A. PETRO RIBADENEIRA.

ximorum utilitas reprimebat, et caritas: cui ut fructuosius deserviret, auctoritatis etiam suæ, ac personæ rationem habuit. De rebus suis raro loquebatur, idque magna aliqua causa excitatus; vel ad sanandos eorum animos, et mœrore liberandos, qui ab ipso consilium peterent, ac medicinam; vel ad acuendos socios, et adversus omnes difficultates suo exemplo confirmandos, idque parce, et nascentis Societatis initio: qua jam constituta, mira taciturnitate sua omnia contexit.

demisse de se sentit in administranda Societate.

494 Sed ejus humilitas cum in multis aliis se ostendit, quæ narrata a nobis sunt, tum maxime in illa honoris fuga elucet, et dignitatis recusatione, quam summa omnium consensione electus, ne vel Præpositus Generalis esset, adhibuit, vel cum jam esset, ut honorem deponeret. Quod certe eo admirabilius est, quod Ignatius tam graviter et asseveranter se ex animo, et coram Deo, non esse idoneum ad regendum alios, testatus est, longissimique ab iis virtutibus abesse, quæ in eo, qui ceteris præsit, necessariæ sunt. Cum tamen constet, omnibus virtutibus ita illum fuisse cumulatum, ut qui ad alios gubernandos accesserint, cum iis præclare agatur, si sint eas
B virtutes, quas ille, consequuti. Et quoniam obedientia humilitatis filia est, et custos religiosarum omnium ac regina virtutum, illique Ignatius in Societate primas deferebat; ut arbitror, non erit inutile, quid de obedientia ille senserit, hoc loco exponere.

ANNOTATA.

a *Locum de caritate erga proximum declarat Commentarius* § 64.

b *Benevolentiæ huic adde dicta ibid.* § 79, *a num.* 805; *et* § 80.

c *Gratus Sancti animus pluribus confirmatur ibid.* § 64 *et* 65.

d *Amor pacis stabilitur ibid.* § 65 *et sequente.*

e *Hoc factum cum suis adjunctis retuli ibid.* § 66.

f *Hanc exemplis et documentis illustravi ibid.* § 67.

g *Quæ de paupertate hic obiter, pluribus ibid.* § 71 *et* 72.

CAPUT XXXIII

C
Perfectæ obedientiæ exempla et documenta a Sancto data; imperium in animi affectus.

CAPUT IV.

Excelluit obedientia S. Ignatius;

a
Perfectæ obedientiæ Ignatii haud multa sane habemus exempla *a*: neque enim obtemperare aliis Societatis Præpositis poterat, qui Societatis ipsius auctor, et, quoad vixit, primus Præpositus Generalis fuit. Illa tamen aperte ostendunt, quam excellenter omnes obedientiæ explesset numeros Ignatius, si aliorum subditus fuisset imperio. Paruit confessario suo semper in rebus gravissimis. Dedit operam, quantum salva conscientia potuit, ut munus Præpositi Generalis aut non susciperet aut susceptum deponeret. Summo Pon-
b tifici *b* obsequentissimum semper se præbuit, et in rebus arduis ac periculi plenissimis itidem se præbuisset. Admirabilem nobis de obedientiæ vir-
c tute atque præstantia doctrinam *c* reliquit. Denique multis argumentis docuit, hanc præclarissimam virtutem maxime sibi cordi esse, et intimis ejus sensibus insitam penitus, atque infixam. D

suosque, ut in ea sint præstantes,

496 Optabat filios suos cum omnibus virtutibus excellere, tum maxime obedientia, in eamque omnem operam studiumque conferre. Hanc enim aiebat præclarissimam esse virtutem ac nobilissimam, omni victima, sacrificioque præstantiorem, humilitatis filiam, nutricem caritatis, justitiæ comitem, Religiosarum omnium virtutum ducem ac magistram, inimicam propriæ voluntatis, fraternæ benevolentiæ, et concordiæ matrem, tranquillitatis portum, et securæ mentis juge convivium. Dicebatque, ut nonnullæ Religiones, aliæ aliis rebus Societati præstant, sic optare se, ut hæc Societas, obedientiæ virtute ceteris antecellere niteretur. Ejus porro dignitatem atque præstantiam sic explicabat. Quemadmodum in hominum vita duæ sunt hominibus propositæ ad beatitudinem viæ, altera pervulgata et communis, quæ divinis præceptis servandis continetur: altera illorum tantum, qui Christi consilia toto pectore complectuntur, quæ via Religionis est; sic in ipsa Religione duo sunt obedientiæ genera, quorum alterum imperfectum est, alterum perfectum, et omnibus absolutum numeris, in quo vis obedientiæ elucet, homi- E
nisque Religiosi virtus maxime apparet. Imperfecta obedientia male oculata est; perfecta, sapienter cæca: illa judicium suum de imperatis rebus sibi servat; hæc judicium proprium non habet: illa in alteram propendet partem, hæc in neutram potius movetur: illa mandatis paret, judicio repugnante; hæc judicium judicio, voluntatem Superiorum suorum subjicit voluntati.

instruit,

497 Quocirca docebat Ignatius, eam obedientiam imperfectam esse, quæ præter executionem non habet voluntatis et judicii consensum. Nam obedientia, quæ in executione solum posita est, obedientiæ non meretur nomen: quæ vero ad actionem voluntatem adjungit, efficitque ut ille, qui obedit, id ipsum velit, quod qui jubet, nondum perfecta est, si eo non progrediatur, ut id ipsum non solum velit, sed etiam sentiat, quod Superior sentit; et quod jubetur, bene juberi existimet: sic, ut præter executionem, sit ejusdem voluntatis et sententiæ inter eum qui jubet, et qui obedit, consensio. Hæc obedientia rectissima est, et omnibus expleta numeris, maximeque excellens, qua veluti captivamus intellectum in obsequium obedientiæ, et id rectum credimus, quodcumque sit a Superioribus nostris præscrip- F
tum: neque rationes præscripti exquirimus, aut sequimur, sed obedientiam avide arripimus, nulla alia de causa, nisi quia obedientia est. Tunc mortui nobis sumus, ut Deo vivamus: neque in ullam partem impetu animi, atque inclinatione ferimur, sed indifferentes sumus, et ut mare, nullo vento movente, tranquillissimi. Nam illi alii, quorum vel voluntas obmurmurat, vel ratio obstrepit, obedientiæque contradicit, nondum sunt illud consecuti, quod Dominus in Evangelio ait: Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Isti enim adhuc moriuntur, nec dum plane mortui sunt: et quia cæci non sunt, peccatum interdum habent: et videntes cæci fiunt.

quam fieri potest perfectissime

498 Affirmabatque Ignatius, eos qui voluntate tantum obediunt, ratione repugnante, unum tantummodo in Religione pedem habere, atque in magna plerumque incommoda incidere, et gravissimis perturbatæ conscientiæ molestiis implicari,

A cari, multumque ab eo spiritu degenerare, quem in ipso Religionis ingressu primum habuissent; qui nisi studiose teneatur, labitur sensim, et effluit. Quapropter omni contentione elaborandum esse dicebat, ut id, quod sequimur, assequamur; et perfectionis viam ingressi, perveniamus ad id, quod in Religione perfectissimum est. Id adipisci haud fore difficile, iis rationibus. Prima, si nos Deo totos penitusque commiserimus, et divinæ illius providentiæ, universum orbem terrarum gubernanti, habuerimus fidem: qua unicuique dat gratiam secundum mensuram donationis Christi: et Superiori, ut regat; inferiori, ut obediat, facultatem tribuit. Altera, si vocationis nostræ ductum sequemur, ac spiritum; et, non quis sit, sed cujus personam gerat, quicumque tandem sit, qui nos regit, perspexerimus. Tertia, si fallacibus argumentis, quæ contra obedientiam objiciuntur, prudenter exclusis, ea exquiremus diligenter, quæ sunt verissima, et pro Superioris faciunt voluntate. Quarta, si eorum exempla, qui in simplici perfectaque obedientia, præter ceteros excelluerunt, ante oculos semper habuerimus maximeque illius, qui propter nos Patri factus est obediens usque ad mortem; mortem autem crucis. B Si denique oratione instructi, humilitate ornati fuerimus, neque opinionibus inflati, neque amoris proprii, neque existimationis (quæ veræ obedientiæ pestes sunt) cupidi, sed demisse de nobis sentientes, nostrique judicii atque ingenii agnoscentes infirmitatem, non plus sapiamus, quam oportet; sed sapiamus ad sobrietatem.

circa istam virtutem; sensa super illa

499 Hæc sunt Ignatii præcipua quædam de virtute obedientiæ præcepta, quibus erudiebat suos, et ad omnem præclarissimæ virtutis excellentiam splendoremque conformabat. Sed quoniam uno anno antequam moreretur, hac ipsa de re quid sentiret, expressit, illud minime prætermittendum videtur. Nam admirabili illa de obedientia atque divina epistola non contentus, quam ad fratres nostros Lusitanos scripsit, scribæ, qui exciperet, ad se accersito *d*, Scribe, inquit, quid ego de obedientia sentiam, ut hoc ipsum testatum Societati relinquam: undecimque brevissimis capitibus rem universam complexus est, quæ ego de Hispanio sermone in Latinum ad verbum pene conversa, hic attexam, ut res utilissima, maximeque Religiosis hominibus necessaria, ex ore tanti viri planius intelligatur. Sic igitur habent:

C 1 In ingressu Religionis, vel post ingressum, resignatus (hoc est, propria exutus, atque ab aliena pendens voluntate) omnino esse debeo in conspectu Dei, ac Domini nostri, ejusque qui loco Dei mihi præest.

2 Optare debeo, ut ille me gubernet, ac regat, qui abnegationi mei proprii judicii, et intellectus invigilat.

3 In quibus rebus peccatum non est, in iis omnibus voluntatem illius sequi, non meam debeo.

4 Tres sunt obedientiæ gradus: primus est, cum fit obedientia, propterea quod aliquid in virtute sanctæ obedientiæ præcipitur: et hic quidem bonus est, Alter, cum fit, quod simpliciter mandatur; et melior est. Tertius est, cum obedientiam prævenimus; et id facimus, ad quod Superiorem propensum cernimus, tametsi nihil ille præcipiat; et hic quidem ceteris longe perfectior est.

5 Non debeo cogitare, qui me gubernat, summusne, an medius, an infimus sit; sed devotionem meam omnem in obedientia collocare, et illud magni pendere, quod loco Dei Domini nostri præsidet. Nam personarum si distinguas gradus, perit obedientiæ vis.

A. PETRO RIBADENEIRA.

sub finem vitæ

500 6 Si quando tempus inciderit, quo mihi videatur a Superiore meo quid præcipi, quod contra conscientiam meam sit, Superiori vero aliud videatur, illi potius, quam mihi credam, siquidem aperta ratio non repugnat. Quod si hoc in animum inducere non possum; at certe meum judicium, sensumque relinquam, et ad unius, aut duorum, triumve judicium rem totam rejiciam; ut, quod ad illis judicatum sit, id sequar. Hoc si recuso, longissime a perfectione absum, et ab iis virtutum officiis, quæ veri Religiosi sunt maxime propria.

7 Denique meus esse non debeo, sed ejus, qui me creavit, quique illius locum tenet, ut me duci tractarique instar mollissimæ ceræ sinam, quæ sequitur fingentis manum. Ut in scribendis, accipiendisve litteris et contra, in colloquio cum fratribus, aut silentio, id mihi salutare credam, quod jussus fuero; devotionemque meam in eo, quod præcipitur, totam constituam.

8 Ita me instituam, quasi corpus mortuum, quod neque voluntatem neque sensum habet. Secundo, non aliter quam parvulam quamdam statuam, quam quoquoversum velis, haud repugnantem vertas. E Tertio, talem me fingam ac præstabo, qualis baculus in manu senis est, ut me ad arbitrium suum utatur, ibique ponat, ubi eum adjuvare maxime possim: sic ego paratus ad omnia sim, ad quæ mea opera Religio uti velit, nihilque recusem, quod sit imperatum.

9 Neque petere, neque rogare, multo minus flagitare debeo a Superiore, ut me aliquo potissimum mittat, ut in hoc potius, quam in illo munere exerceat; sed cogitationes meas sive desideria simpliciter exponere, atque ad illius pedes adjicere, ut ille, constituat, atque imperet, ego, quod ab illo constitutum fuerit, atque imperatum, id optimum putem.

10 In rebus tamen levibus ac bonis facultas peti potest, ut ad Stationes Urbis obeundas, ad spirituales gratias petendas, et his similia: dum eo tamen animo sis, ut, quod concessum negatumve, sit, id optimum credas.

11 In his præterea, quæ ad paupertatem spectant, nihil meum ducam: sed ita me comparem, ut quarum rerum usum habeo, earum me vestitu cultuque ornatum, quasi statuam, existimem, quæ ornatum detrahenti nihil omnino aut resistit, aut repugnat. F Hæc ille *e*.

e depromens, ac eam docens mirisque instructionibus

504 Neque vero nostrorum tantum obedientiam ad hoc exemplum exigebat; verum etiam aliarum Religionum homines, si qui forte de obedientia Superioribus præstanda consilium ab Ignatio peterent. Ipse vero expletæ hujus cumulatæque obedientiæ magister, mordicus illam retinebat. Nam quo tempore, Societate nondum constituta, spes omnis Hierosolymam navigandi nostris patribus erepta est, P. Jacobus Laines Ignatio dixit, habere in votis se in Indiam, ad salutem silvestrium illorum hominum atque efferatorum proficisci. Cui Ignatius, Ast ego, inquit, nequaquam. Causam rogatus, Nimirum, quia cum obedientiæ voto simus obstricti, summoque Pontifici integros nos ad ejus voluntatem obtulerimus, ut, quocumque terrarum velit, suo nos arbitrio mittat, indifferentes esse debemus, ac medii, et in neutram potius partem pendere. Immo vero, si me hoc tuum desiderium teneret, in contrariam partem flectere conarer animum,

ut

A. Petro Ribadeneira.

ut in ea æquabilitate tandem statuque consisterem, qui ad obtinendam perfectam obedientiam est necessarius. Cum vero Præpositus esset Generalis, aliquoties dixit: Si summus Pontifex imperaret, ut ostio Tiberino scapham, vel navigium, quodcumque primum invenisset, clavo, malo, velis, remis, ceterisque armamentis spoliatum conscenderet, et ita absque ullo commeatu mare trajiceret, se id non solum æquo sed etiam libenti animo facturum. Cum autem quidam summus vir, hunc illius animum admirans, Ignatio diceret: Quæ istæc esset prudentia? Respondit Ignatius, Prudentia, Domine, non tam est parentis, quam imperantis.

Cap. v. Domitos habebat animi affectus.

502 Appetitus omnes sic Ignatius Dei gratia, studio laboreque pervicerat, et obedientes rationi effecerat, ut non quidem ἀπαθὴς, et absque omni animi affectione esset (hoc enim hominis naturæ est alienum:) sed certe, ut ab omni commotione animi, motuque turbulento vacuus videretur. Eratque id consecutus, ut, cum calidus natura, corporisque constitutione biliosus esset; propter summam tamen lenitatem, quam in omni sermone, vitæque consuetudine adhibebat, frigidus ipsis medicis, lentusque potius videretur. Sed
B eo, quod in interiori affectu vitiosum erat, edomito, actio, ubi opus erat, vigebat: neque animi summa moderatio vim efficiendi ulla ex parte minuebat. Vidimus persæpe illum affabiliter, hilareque, et magna animi æquitate colloquentem cum suis, accersere aliquem, quem objurgare vellet: primoque illius aspectu commutare vultum, ad severitatem componere, et quasi iratus esset, graviter hominem corripere, et castigare. Statim tamen atque ille excesserat, ne puncto quidem temporis interjecto, ad suam illam tranquillitatem, jucunditatemque sermonis, sereno vultu, explicata fronte, rediisse; perinde ac si numquam aut ille intervenisset, aut quemquam ipsi objurgasset. Itaque apparebat nihil animo fuisse commotum; sed severam illam objurgatoris personam et suscepisse cum vellet, et deposuisse. Quod in reliquis ejus actionibus videre fuit, ut ex illis perluceret moderatio animi, et tranquillissimus securæ mentis status *f*.

f eumdemque semper tenebat tenorem.

503 Eumdem tenorem semper tenuit in rebus gerendis, et perpetuitatem in omni vita. Nam quamvis corpore aliter atque aliter affectus esset, et propter valetudinis varietatem ad res tractandas vel magis vel minus aptus; animo tamen
C idem semper erat: ut ad aliquid ab eo impetrandum, aut conficiendum, observare tempus et opportunitatem nihil esset necesse. Nam sive illum sanctissimo Missæ sacrificio peracto, sive prandio convenires, e lecto surgentem, aut ab oratione, perinde erat: sive res lætæ, sive tristiores essent: denique in nulla rerum dissimilitudine ac varietate, varius ipse, suique dissimilis fuit. Quæ animi æquabilitas, perpetuaque constantia in corpus etiam (ut paulo ante diximus) redundabat. Cum in mensa, aut in sermone aliquo familiari cum Ignatio una essemus: si cui nostrum imprudenti verbum aliquod excidisset: si quid factum dictumve esset, quod minus probaret, statim colligebat animum, fingebatque vultum ad severitatem, ut vel ipso Patris aspectu admoneretur, qui deliquerat. Quod in rebus sæpe levissimis fecit, quarum culpa propter tenuitatem, sensus nostros, aciemque fugiebat. Neque enim solum apud se ipse erat, sed suos etiam volebat esse.

504 A consanguineorum molestissima cura negotiisque longissime abfuit: et quasi esset sine patre, sine matre, sine genealogia, ut Melchisedech, vel omnino mundo, et omnibus mortuus, quæ mundi sunt, nihil quod ad eorum carnem pertineret et sanguinem, ad se attinere judicabat. Spiritum fovebat, quoad poterat, et ut in virtute majores indies progressiones facerent, oratione, studio, opera curabat: omniaque quæ in eos conferebat officia, veræ caritatis, ac religiosi spiritus moderatione definiebat. Quocirca cum ejus fratris neptem *g*, Loiolæ familiæ heredem, multi nobiles atque locupletes viri cuperent uxorem ducere: magni principes atque clarissimi, quorum multa in Ignatium, Loioleamque familiam beneficia exstabant, per litteras rogarunt Ignatium, auctoritatem suam interponeret, et ad suos scriberet, cupere se, ut fratris neptis in honestissimo matrimonio collocaretur; et certo cuidam nobilissimo viro, et necessitudine et vicinitate conjuncto, opibusque præstanti nuberet, quem illi ipsi nominabant. Ad quos Ignatius rescripsit, matrimonium illud sua nihil interesse; se jam tot ante annos seculo mortuum, curis illius omnibus nuntium remisisse: non esse æquum, id repetere, quod pridem omiserat, et aliena seque indigna tractantem, induere iterum tunicam, quam exuerat, rursus inquinare pedes, quos laverat. Sed præstat ipsiusmet Ignatii epistolam, de hac ipsa re ad Ducem Najaræ scriptam apponere: ut tanti Patris verbis excitemur ad perfectionem, et admirabili exemplo magis etiam accendamur; sic enim ait:

D *Quantum abhorreret a negotiis consanguineorum,*

g

E

constat ex ejus epistola.

505 Litteras tuas, 21 Februarii scriptas, heri mihi reddidit D. Joannes Guevara. Nulla autem excusatione utar, quamobrem ad te hactenus non scripserim. Est enim illa maxime idonea, et per se manifesta, quod, quicumque seculo renuntiant, ut Christum perfectius sequantur, omnia etiam quæ seculi sunt, debent repudiare atque oblivisci, ut cœlestia studiosius meditari, atque ardentius possint concupiscere. Itaque ista urbanitatis officia fugiunt, ut, quæ Dei sunt, impense curent. Sed si ulla mihi sese obtulisset occasio, tibi ad Dei gloriam inserviendi, eam vero libentissime arripuissem: et pro mea tenuitate etiam ostendissem, quam me tibi, ac universæ familiæ tuæ obstrictum putem: quotque et quam magnis majorum tuorum beneficiis me devinctum intelligam. Quod unum mihi reliquum fuit, ut te Deo commendarem, præstiti sane hactenus, et præstabo
F diligenter; Deumque precabor, ut te tuaque omnia quam felicissime conservet, et singulari quadam gratiæ suæ protectione, ad ipsius nominis gloriam, tueatur ac gubernet. Quod ad matrimonium, de quo ad me scribis, attinet, illud certe ejusmodi est, et a mea minima professione usque adeo alienum, ut ab eo, quasi meis institutis omnino contrario, ac vehementer repugnanti, mihi temperandum statuam. Possum enim tibi omni asseveratione affirmare, totos decem undecimve annos, ad nullum ex Loiolea familia ne litteram quidem me scripisse. Persuasi enim mihi, cum seculo universo nuntium remisi, illam quoque propter Christum me semel reliquisse: neque debere me eam repetere, aut ullo modo propriam existimare, quam tam certo, tamque considerato judicio reliqui. Sed si tu tamen ad majorem Dei gloriam fore judicas, ut duæ istæ familiæ et dominatus in unum coeant, et conjungantur; et ad eum finem, quem omnes semper ante oculos debemus habere, in rem utriusque futurum putas; Ozaetæ Dominum et Martinum

A Martinum Garziam, consanguineos meos, et ad re evocandos censeo, et cum iis ipsis transigendum. Ab iis enim duobus, res illius quidem partis pendet, quod Joanni Guevaræ copiosius exposui. Itaque rem totam sapientiori tuo judicio relinquo : Deumque precor, ut nobis voluntatis suæ lumen ostendat, eamque perfecte adimplendi, abundantem gratiam tribuat. Romæ 26 Augusti 1552.

Animo non indulget,

506 Si sensum animi sui, eamque voluptatem, atque adeo utilitatem, quam ex cantu magnam capiebat, sequi, suoque indulgere genio voluisset (mirifice enim recreabatur ejus mens musica, atque incitabatur in Deum) se chorum in Societate instituturum (me audiente) esse dicebat; sed illud se prætermisisse, quod Deo magistro atque auctore didicisset, præclarum quidem in choro canendi esse munus, atque sanctissimum, sed minime ad illud nos a Deo esse vocatos. Aliam nostri instituti rationem, alia propria nostræ Religionis esse munia.

ANNOTATA.

a *Exempla ac documenta dat Comment.* § 68 B *et* 69.

b *De observantia erga Pontificem, præsides ecclesiasticos ac seculares, ibid.* § 70.

c *Ea elucet ex epistola Sancti, et ex Constitutionibus. Vide ibid.* § 69, *num.* 704; *et* § 58, *num.* 602.

d *Sacchinus Histor. Soc. part.* II, *lib.* VII, *num.* 28, advocato ad se, *ait,* P. Joanne Philippo Vito *etc.*

e *Ea* testamentum B. Ignatii appellabat *Ribadeneira; ibid. num.* 27.

f *Adde dicta in Comm.* § 74, *a num.* 752.

g Erat ei proneptis ex fratre virgo, quæ deinde Joanni Borgiæ nupsit, hodie Philippi regis apud Cæsarem Legato. De hac in matrimonio collocanda *etc.; ait Maffeius lib.* III, *cap.* I.

CAPUT XXXIV

Moderatio et efficacia sermonis; severitas benignitate temperata.

C

Caput VI. Loquitur meditate ac prudenter:

Si is, qui in verbo non offendit, perfectus est vir, potens etiam fræno circumducere totum corpus, ut beatus Jacobus ait; merito sane in perfectis viris haberi Ignatius debet, qui linguæ suæ (quam nullus hominum domare potest) frænum injecit, maximeque excelluit moderatione verborum. Si quid audiret eorum, quæ ad iram vel ad turbidiorem aliquem motum incitare homines solent, statim sese colligebat, jungebatque cum Deo : et quid responderet, accurate meditabatur. Ex quo illud consequebatur, ut neque rationem inconsiderantia ulla præcurreret, neque non retineret animi tranquillitatem. Quamquam hoc non in hujusmodi rebus servavit solum, sed perpetuum illi in omni sermone fuit, ut nihil temere loqueretur, sed cogitato et prudenter. Undecim annis antequam moreretur, amicissimo cuidam viro ac nobili suam operam in quodam negotio est pollicitus : postea se promisisse pœnituit : et hac de re, me præsente, agens, adjecit : Undecim duodecimve sunt anni, ex quo non memini me ita verbo lapsum, neque quidpiam promisisse, cujus postea me pœniteret.

A. Petro Ribadeneira

abstinet ab omni contumelioso verbo, ac supervacanea laude:

508 Constat, illum per triginta, et eo amplius annos, ne fatuum quidem aut stupidum appellasse quemquam, aliove contumelioso verbo affecisse. Quod in objurgationibus sæpe observavimus, ut sermonis gravitate adjuncta, acerbitas tamen omnis abesset : neque verbo morderet quemquam, sed rerum severa explicatione compungeret. Neque enim quemquam, cum asperius etiam objurgaret, vocabat aut non obedientem, aut superbum, aut inertem, et pigrum : sed quid cuique inesset vitii, rei explanatione ostendebat. In laudando parcus fuit, in vituperando parcissimus. Superlativis (ut vocant) vix utebatur nominibus. De aliis numquam detraxit : detrahentibus aures numquam patefecit. Alienorum vitia, etiam publica, et quæ in ore omnium versarentur, in sermone quotidiano ipse non usurpabat : et in illa ne alii incurrerent, cavebat. Si quid tamen aliis excidisset, ipse vel elevabat, vel etiam excusabat factum, aut animum certe, et voluntatem. Quod si rei atrocitas excusandi, minuendique omnes aditus præcluderet, eo perfugiebat : Nolite ante tempus judicare. Deus solus intuetur cor. Domino quisque suo stat, aut cadit : cum gravissime : Ego quidem certe hoc non fecissem : ut illud Domini E præceptum penitus in ejus animo insedisse videretur : Nolite judicare et non judicabimini : nolite condemnare, et non condemnabimini.

errata domesticorum mire silentio premit.

509 De erratis vero domesticorum, mirum silentium ; neque, si quid minus decenter ab aliquo admissum esst, cuiquam aperiebat, nisi forte, ut emendaret : et tunc quidem tam modeste ac mansuere, tam existimationi illius, qui peccaverat, amice, ut, si unus testis satis esset ad remedium, duos non adhiberet : nudamque culpam poneret ante oculos, nulla adhibita contentione, aut reprehensione verborum. Audivi ego ex ipsomet Patre, confessarium aliquando a se quæsitum, ut unam tantum culpam confiteretur. Ea erat, quod erratum cujusdam tribus patribus aperuisset, cum duo ad remedium adhibendum sufficerent : et tamen is erat, qui deliquerat, ut uno illo errato divulgato, nihil ejus existimatio apud tertium illum patrem læderetur. Et ita loquebatur de omnibus, ut singuli bonam de ipsis opinionem illum habere intelligerent, seque illi cordi esse.

Sermo ejus erat simplex ac gravis; sed perquam efficax.

510 Ejus autem sermo, sententiarum erat gravitate plenus, non verborum copia ; simplexque potius, et aperta videbatur narratio, quam aut amplificatio, aut confirmatio rerum, et contentio. F Res ut erant, referebat : auditoribus ut consequentia cernerent, rerumque momenta ponderarent, suum judicium relinquebat. Atque hunc in modum, magnam habebat ad persuadendum vim ejus oratio : et tamen propensionem animi sui neutram in partem aperiebat. Illud erat in sermone prudentiæ, quod, quæ gravia essent, et aliquid ponderis haberent, in iis multum hærebat, eaque, levibus prætermissis, narratione ipsa ponderabat. Tanta ejus erat in sermone gravitas atque efficacitas, ut non tam humana videretur, quam divina : quocumque enim volebat, impellebat homines, non verborum ulla vel copia vel elegantia, sed vi sententiarum ac pondere. Pervicaces ac ferreos etiam emolliebat, flexibilesque ad omnia reddebat et tractabiles, suoque imperio sic obedientes, ut se ipsi, suamque mutationem sæpe mirarentur. Neque solum nostri, sed etiam alieni : neque gregarii tantummodo homines, atque infimæ notæ, sed maximi etiam viri, ac præstantissimi, ira cum essent aut aliis turbidioribus

A. PETRO RIBADENEIRA.

ribus motibus concitati, ad lenitatem ejus sermone, ac mentis tranquillitatem flectebantur. In certamen vero disputationemque si quando cum illo descendissent, superiorem in ipso vim agnoscentes, facile illi concedebant, animosque submittebant, Domino verbis ejus dante virtutem.

Efficacia illa quanta in eo fuerit,

511 Quod quamvis multis exemplis illustrari posset, duo tamen in præsentia adduxisse sufficiat. Quo tempore Romæ tam multa falsa in Ignatium a calumniatoribus, sociosque conjecta sunt, Joannes Dominicus de Cuppis, S. R. E. Cardinalis, sacrique Collegii decanus, Quirinum Garzonium, hominem nobilem, familiarem suum ac necessarium (qui Ignatium, sociosque hospitio benigne exceperat in vinea sua apud cœnobium sanctæ Trinitatis) severe monuit, ne se consuetudine Ignatii implicari aut circumveniri pateretur : nihil cum illo, illiusque sociis haberet commune, ne ex eorum conjunctione aliquid dedecoris in ejus nomen, infamiæque redundaret. Quirinus contra, Ignatium, se, sociosque diligenter observasse ait, nihilque omnibus vestigiis indagantem, in eorum vita deprehendere potuisse, quod sanctitatem non saperet, quod non adamussim quadraret ecclesiasticæ disciplinæ. Ad quem Cardinalis : Falleris, Quirine, falleris ; nec mirum : neque enim tam multa tu de istis hominibus audire potuisti, quam ad me perlata sunt : qui speciem quidem habent pietatis, sed factis ejus abnegant veritatem. Lupum in specie lupi facile vites : lupum autem ovilla pelle indutum, neque agnoscas facile, neque declines. Perturbatus homo ad Ignatium venit : quidnam a Cardinale audierit, narrat : quid sibi faciendum sit, consilium petit. Ignatius vero læto vultu hominis mœrorem abstergit, et verbis bono animo esse jubet. Cardinalis, ait, errorem suum, optima ex mente et rerum ignoratione profectum, cognita veritate libenter deponet, offensionemque in benevolentiam vertet. Neque existimes tantum virum, Quirine, solum in ea esse sententia, quæ tamen non propria ipsius est, sed eorum qui vel malevolentia adducti, vel zelo forte Dei, sed non secundum scientiam, ea spargunt in vulgo, et in aures principum etiam instillant, quæ aut confinxerunt ipsi, aut conficta ab aliis vera putant. Quoniam simulata et falsa, a sinceris et veris secernere atque internoscere, haud proprium illorum officium est. Orabimus Dominum : in silentio et spe erit fortitudo nostra : nos tacebimus ; ille pro nobis loquetur.

exemplis comprobatur

512 Cum autem Cardinalis ea sæpe repeteret, atque inculcaret Quirino, rogatus ab ipso est, Ignatium ut alloqueretur, et ab ipsomet rationem dictorum, factorumque omnium reposceret, et de certis atque exploratis ferret judicium. Neque enim sapientis esse viri (qualis ipse esset) inauditum quemquam et indefensum condemnare. Audiam, inquit Cardinalis, si veniat ad me, et ita tractabo, ut dignus est. In summa, dies dicitur : Ignatius ad Cardinalem venit : remotis arbitris, ipso etiam Quirino pro foribus cubiculi exspectante, duas ferme horas Cardinalis Ignatiusque colloquuntur. Quo in colloquio tanta spiritus Domini, verborumque Ignatii vis fuit, ut se Cardinalis ad ejus pedes abjiceret, suppliciter veniam peteret, abeuntem comiter benevoleque prosequeretur : eleemosynam panis, vinique certam, ipsi in hebdomadas singulas sociisque decerneret : quam etiam ad extremum usque vitæ diem perliberaliter tribuit. Postremo ex inimico amicus, ex adversario eximius repente patronus factus est. Quod Quirinus ex ipso tum Cardinale, ego ex Quirino postea accepi : qui non sine magna admiratione, et jucundissima recordatione, inter alia virtutis Ignatii documenta, hoc mihi solebat referre.

duobus.

513 Huic persimile est illud : Compluti habitavit vir nobilitate ad dignitate excellens (cujus nomen de industria silentio prætereo) sed idem moribus dissolutis. Hujus ex vita, hominis scilicet ecclesiastica dignitate præstantis, magna offensio erat in populo. Multi forte præeuntem illum sequebantur ruentem in præceps. Ignatius igitur sub vesperam domum illius ingreditur, loquendi cum illo facultatem petit ; quæ postquam facta est, in cubiculo, solus solum hominem aggreditur, suaviter ac fortiter admonet, arguit, obsecrat, increpat cum omni patientia, et a perditæ vitæ rationibus, ad meliorem conatur mentem traducere. Hic homo principio furere et insanire, et magnis clamoribus se exturbaturum Ignatium, et præcipitem ejecturum dicere. A quo imperterrito, cum severitate vultus et tranquillitate, ac veritatis robore premeretur, mitius agere cœpit : iracundiam deinde temperavit, vocis contentionem remisit, aures clausas aperuit veritati. Quid verbis opus est ? Famuli, qui initio domini sui clamores minaces ac iracundia plenos audierant (etenim Ignatii voces non exaudiebantur) illud unum exspectabant, et in id parati erant, ut jussi hominem abriperent, ac deturbarent, et in malam crucem abire permitterent. Sed ita Ignatii sermo in domini animum influxit ; sic illum constrinxit ac obligavit, ut ad cœnam etiam invitaret, ipsisque famulis, aliisque qui aderant, et in exteriori cubiculo rei exitum operiebantur, demirantibus, blande, amice, benevole ac reverenter Ignatium acciperet. Qui, quo plus hominem demereretur, cœnam etiam non recusavit : qua exacta, quod pluviosum esset ac tenebrosum cœlum ; mulam, famulosque cum facibus præsto esse dominus jussit, ut Ignatium domum reducerent. Sed ille, mula rejecta, quos vitare nulla ratione potuit famulos, vix domo egressus declinavit, et per angiportum, et occultas vias digressus, præeuntes delusit : mirantesque quanam Ignatius evanuisset, ad dominum suum redire compulit : qui magna deinde benevolentia Ignatium prosequutus est.

Loquitur quidem parce;

514 In communi consuetudine, negotiisque cum aliis contrahendis, parce loquebatur ; et considerate : prolixe, ac libenter usque ad finem audiebat, sine interpellatione. Neque ex una in aliam rem fortuito, et casu devolvebatur, sed consulto transibat, transitionemque præmunitione molliebat. Viros graves, auctoritateque præstantes, numquam auctores proferebat, nisi magnarum rerum, in quibus nihil aut dubitationis inesset, aut vanitatis. In depellendis molestiis, animique perturbationibus sedandis, sermo illius familiaris valebat plurimum. Scimus, quemdam venisse ad Ignatium, qui adhuc vivit in Societate, ita perculsum animo, tam acerbo, eoque diuturno mœrore confectum, ut numquam respiraret, aut tranquilla mente conquiesceret. Et cum tristitiam animi sui aperuisset, uno Ignatii verbo in hodiernum diem omni molestia liberatum. Alium etiam in Societate superstitem novimus, qui inani quodam terrore correptus, vel umbram suam formidabat. Cui Ignatius paucissimis verbis, et vanum metum ademit, et mentis securitatem restituit.

515 Possem equidem alia hic exempla referre magis

A *sed apposite, ac potenter;* magis interiora ac propria, quibus constaret, quanta verborum ejus vis esset, ad animos hominum immutandos, tranquillandas conscientias perturbatas, ægras sanandas, afflictas consolandas, roborandas, atque erigendas infirmas et abjectas: sed malo tacere, ne de me loqui videar. Hoc est certissimum, tam excellenti a Deo Ignatium gratia fuisse donatum, ut non raro ad se venientium, paucis verbis, non solum præsentem morbum depelleret, sed sanaret in perpetuum, neque tantum ægritudinem animi, sed ægritudinis etiam quasi radices evelleret. Antequam Catechumenorum domus Romæ esset instituta, domi nostræ erudiebantur, qui ex Hebræis sacrum baptisma patebant: in his quidam, Isaac nomine, insanire ita cœpit aliquando, et quasi furiis agitari, ut e domo nostra se proripere statim vellet, et baptismi petitionem abjicere; neque aut retineri a nostris, verbis et blanditiis, aut ulla alia ratione posset ad sanitatem revocari. Cui Ignatius ad se adducto, furentique, illud tantum: Maneto nobiscum, Isaac. Quibus verbis placatus omnino ejus animus continuo est, sibique restitutus, lætusque domi in sententia permansit, baptismumque suscepit.

B *uti planum fit exemplo energumeni.* 516 Energumenum quemdam sermone suo liberavit, qui (ut arbitror) in sanctissimo quodam cœnobio vivit adhuc, mihi familiariter notus, antequam a diabolo liberaretur, et post. Energumenus hic, de quo loquimur, juvenis quidam fuit Cantaber natione, Matthæus nomine, qui etiamsi noster non fuit, cum nostris tamen Romæ habitavit. Qui anno Domini 1541, quo tempore in cœnobium D. Petri de Montorio se recepit Ignatius, ut divinam voluntatem exquireret, deliberaretque, utrum onus Præpositi Generalis susciperet, an rejiceret, a dæmone correptus est, graviterque vexatus. Nam et se vehementer collidebat, et tanto pondere veluti defigebat, ut octo aut decem homines robusti illum humi jacentem vix loco dimovere possent. Et cum esset omnino litterarum rudis, et maternam tantum linguam callens, variis tamen linguis tunc loquebatur expedite, scienterque. Præterea os primum inflabat, cui signum crucis a sacerdote impressum, confestim tumorem ab ea parte depellebat: sed ita, ut in inferiorem descenderet, gutturque occuparet, quem idem crucis signum admotum veluti deprimebat: in pectus deinde, stomachum, ventrem defluebat. Nam
C omnes istæ corporis partes, alia alii succedens, repente turgebant, tumore (quasi crucis virtutem fugeret) delabente in inferiora membra. Hic igitur adolescens, quem ego tunc observari aliquoties, vel dæmon potius in adolescente, cum a nobis audiret, Ignatium brevi domum rediturum, et ipsum ex obsessi hominis corpore exturbaturum, valide sese discerpens clamabat: Ne mihi nominetis Ignatium, quem ego inimicissimum habeo, omniumque hostem infestissimum. Revertit domum Ignatius; quod, ipso absente accidisset, a nobis didicit; Matthæum accersit, remotis arbitris alloquitur; quid dixerit, feceritve, mihi compertum non est. Juvenem certe illico sibi redditum constat, et ab illa dæmonis tyrannide liberatum. Qui (ut puto) in sanctissima Italicæ Camaldulensi eremo adhuc vivit, et appellatur frater Basilius.

Dæmonum odium adversus S. Ignatium. 517 Et quoniam de dæmonis in Ignatium odio (quem ipse hostem suum omnium atrocissimum nominabat) mentionem fecimus; non erit abs re, illud quoque, quod est persimile, adscribere. Patavii miles fuit quidam Italus natione, homo simplicissimus, qui Ignatium de facie non noverat, neque ejus (quod sciam) nomen audierat. Hunc dæmon invasit: qui sacris precationibus dum excantaretur aliquando, de Ignatio loqui cœpit, eumque suis coloribus pingere tam scite et apposite, ut P. Laines (de quo hæc audivimus) vehementer miraretur: addebatque diabolus frendens ac stridens, Ignatium omnium, qui viverent, sibi esse inimicissimum. Mortuo vero recens Ignatio, Drepani (quæ civitas est in Sicilia) puella quædam virgo, quæ a dæmone vexabatur, interrogata a quodam sacerdote (multis magnisque viris præsentibus) Ignatiumne nosset, et ubinam ille esset? respondit, Ignatium inimicum suum, vita jam perfunctum, in cœlo esse inter alios sacrarum Religionum fundatores. Quæ tametsi, quod a dæmone profecta sint, certam non habent fidem; tamen quoniam Dominus veritatem ab illo sæpe exprimit invito, hæc, quæ et veritati, et Ignatii moribus consonant, non sunt quasi falsa repudianda. Nam homo habens dæmonium immundum, exclamavit voce magna dicens: Sine. Quid nobis et tibi, Jesu Nazarene? Venisti perdere nos? Scio te, quod sis sanctus Dei. Et alibi: Exibant autem dæmonia a multis clamantia et E dicentia; Quia tu es filius Dei. Voluit itaque Dominus, ut dæmon ipsum vel invitus agnosceret, et Dei filium esse testaretur. Atque alia iis similia legimus in sanctorum virorum historiis, quæ ad eorum laudem pertinent.

A. Petro Ribadeneira.

518 Ex multis, quæ admirabilia Ignatius habuit, illud equidem haud postremo loco numero, *Caput VII. Severitatem a* quod difficilem illam severitatis cum lenitate conjunctionem *a* tam perfecte obtinuerit. Formidabilis contumacibus, in obsequentes mitissimus: sponte tamen sua ad lenitatem semper, quam ad severitatem propensior. Novitium quemdam vacillantem in proposito, ollasque Ægypti suspirantem, ut ab ea mente deduceret, ac firmiorem redderet, humanissime aliquando est alloquutus, sed frustra: tum ut reliqui patres idem præstarent, jussit. Ad quorum voces cum aures illius obsurdescerent, et nihil animus lenissimis admonitionibus, salubribusque consiliis flecteretur; renuntiatum est Ignatio, obfirmatum pertinacia illum esse, ac summo mane postridie (nox enim erat) constituisse discedere. Tum Ignatius: Haud ita sane: neque enim apud nos ille pernoctabit; hominemque dimitti continuo jussit: ut cui inutilis benignitas exstiterat, F utilis, ejus exemplo, ceteris esset severitas.

et auctoritatem 519 Auctoritatem retinebat in primis omnium virtutum exemplo, deinde maxime prudentiæ opinione, et rerum gerendarum usu: tum in rebus periculosis, quæque vel exemplo inficiunt, vel contagione serpunt, severitate, qua magna præcipue in eos utebatur, qui vel obstinati et insanabiles, vel cervicis in obedientia duræ, vel seditiosi, et fraternæ pacis, concordiæque perturbatores viderentur, vel opinionibus certe turgidi, atque inflati, et cedere nescii. Hos omnes in Religione perniciosos censebat esse. Quocirca neque illos, si tales sciret, in Societatem admittebat: neque cognitas postea retinebat; si illis curandis nihil profecisset. Atque ut quisque doctissimus erat, ac nobilissimus; ita solertissimus erat Ignatius, si quid in illo esset vitiosum, quod aut doctrinæ, aut generis opinione commendatum, ad alios manare, et corrumpere illorum integritatem posset. Illud etiam augebat auctoritatem, quod in levibus *b* erratis, gravia interdum exempla

A. PETRO RIBADENEIRA.

exempla statuebat. Nam et in nonnullos, qui ad afflictam valetudinem ex morbo confirmandam, inscio ipso, pila palmaria in vinea luserant, graviter animadvertit : et in quemdam novitium non sacerdotem, manus interdum sapone lavantem : et in alios etiam, pro minimis delictis magnas nonnumquam pœnas constituit, ne videlicet ex minimis maxima fierent ; et, si minus deformitate ac magnitudine nocerent; imitatione certe serperent, atque exemplo. Magnumque Religioni detrimentum inferri existimabat, cum quarumlibet novarum *c* rerum inductione, tum vero illarum potissimum, quæ ipsum Religionis statum immutare possunt, sensimque pervertere : et quidem maxime in ipso Religionis initio.

cum benevolentia

520 Benevolentiam vero suorum multa Ignatio conciliabant : ipsa ejus sapientiæ in primis opinio, qua imbuti hominum animi, ad amandum impelluntur : deinde amor, qui naturaliter amorem procreat, et parit. Sentiebant enim omnes, se illi filios esse carissimos. Præterea, cum singulorum et animi et corporis facultatem nosset, quantum quisque oneris ferre poterat, tantum cuique imponebat, vel aliquanto etiam minus; ne ponderis magnitudine opprimerentur, sed potius cum gaudio illud perferrent, et non gementes. Si quid porro ab illo nostrorum aliquis peteret, quod negandum statueret, negabat : sed si rei ac personæ ratio posceret, cur negaret, causas proferebat. Sin concederet, causas nihilominus addebat, cur negari posset : ut et qui non acciperet, minus ferret moleste ; et, qui acciperet, gratius, quod dabatur, haberet.

artificiose conjungit.

521 Cum maxime cuperet, ut indifferentes sui essent, et in his rebus, quæ ad obedientiam pertinent, neutrum in partem moverentur ; explorabat tamen diligenter ; acuteque perspiciebat, quo quemque natura duceret, quam in partem cujusque propenderet animus, et ad illius se, honesta cupientis, inclinationem accommodabat: cum id intelligeret, laboriosum esse, quod natura fit repugnante ; neque violentum quidquam esse diuturnum. Itaque in eo sapientiæ illius splendor erat maximus, quod maxime disjuncta tam artificiose conjungeret, et indifferentiam cum propensione cujusque copularet : in alteroque exigendo elucebat severitas, in altero præstando eminebat humanitas. Si quid a quopiam esset commissum, quod pœna expiandum judicaret, studiose dabat operam, ut, qui in culpa esset, culpam agnosceret : eamque non verbis, sed rerum pondere exaggerabat : tum ut pœnæ modum ipse sibi statueret, qui deliquerat : de qua tamen pœna, si gravis videretur, multum detrahebat Ignatius : ita fiebat, ut, integra benevolentia, nihil tamen esset impunitum. Et certe admiratione dignum est, quod in hac parte et vidimus et observavimus, ut in tanta hominum multitudine, nemo fere ab Ignatio aut verbis castigatus, aut pœnitentia aliqua graviore affectus indignaretur : nemo in objurgantem, ira, vel aliqua perturbatione incitaretur, sed in seipsum exardesceret, quod deliquisset. Se ab errore revocantes, æque complectebatur ac suscipiebat, ac si nihil deliquissent : ut præsenti benevolentia illorum minueret verecundiam, et omnem errati memoriam sempiterna oblivione deleret : nec vulneribus modo, sed cicatricibus etiam mederetur.

ANNOTATA.

a *De severitate Comm.* a § 76 ; *de benignitate a* § 79.

b *Quomodo Sanctus se hic gereret ; dictum ibidem* § 77, *num.* 786.

c *Novitates oderat ; vide ibid. a num.* 784.

CAPUT XXXV

Commiseratio; animi magnitudo.

CAP. VIII. *Sollicitudo erga infirmos*

Ad eamdem benignitatem pertinet sympathia illa, et misericordia, quam ex morbis suorum capiebat. Nam in eos præcipue, qui valetudinis imbecillitate tentarentur, aut gravis ægrotarent, eximia erat illius et caritas, et sollicitudo *a*. Itaque jubebat, statim ut aliquis in morbum incidisset, ad se referri : obsonatorem domus bis quotidie sibi renuntiare, num præfecto infirmorum emisset, quæ ad illorum ipse usum postulasset. Quod si pecunia ad sumptus non suppeteret, stanneas lances, vel quadras perpaucas, quæ in domestica supellectile forte reperiebantur, vendi primum, deinde lectorum stragula distrahi jubebat. Et cum præclaros adolescentes summa ingenii spe, doctrinæque præditos, aut laborum magnitudine debilitatos, aut etiam exstinctos in ipso Societatis nostræ exordio animadverteret (quod spiritus quodam impetu longius nostri progrederentur, quam moderationis et diuternitatis ratio patiebatur) domum in remoto loco Romæ exædificandam curavit : in qua, qui litterarum studiis invigilarent, interdum laxarent animum, et aliquid de summa illa studendi, meditandique contentione remitterent. Sed cum inopia pecunia obstaret, nonnullique id dicerent, vivendi tum quidem tempus esse, non laboriose ædificandi : numquam de sententia deduci Ignatius potuit ; pluris sibi esse dicens, quam omnes thesauros, cujusvis fratris salutem. Illudque addebat, Cum homo ægrotat, raro aliquid boni potest in aliorum utilitatem facere : quando vero sanus est, potest multa bona facere.

plane singularis,

523 Cum gravissime ipse langueret, et ad illum sublevandum, patrum, qui Romæ tum quidem eramus, precibus temporarium Vicarium admittere cogeretur : omnibus, quæ domesticus Minister ad se referre ex præscripta sui officii regula deberet, in Vicarium rejectis, illa tamen excepit, quæ ad curam, salutemque eorum, qui ægra essent valetudine, pertinerent. Hæc enim ad se tum etiam referri volebat. Patrem Jacobum Lainem cum Ignatio iter una facientem, acerbissimus quidam dolor invasit, quem ut levaret et mitigaret Ignatius, quem unicum ex eleemosyna denarium acceperat, eo equum conduxit : in eum Lainem palliolo suo tenui attritoque involutum, imposuit : et ut magis hominem animaret, ipse, tamquam Elias alter, tanta animi alacritate, atque pedum velocitate antecedebat, ut Laines præeuntem illum equo vix consequi posset.

ac vere paterna ; quos volebat esse obedientes.

524 Dicam quod ægrotanti mihi accedit. Cum de nocte sanguis mihi ex brachio esset missus, custodesque, qui excubias agerent, Ignatius apposuisset, reliqui quieti se dedissent, ad multam noctem, aliis dormientibus, bonus sollicitusque pater vigilabat. Bis terve misit, qui brachium exploraret

A ploraret, circumligatumne esset commode: ne forte, soluta vena, sanguis efflueret, et subitum (quod nonnullis evenit) interitum adferret. Mirabili Dei providentia factum esse dicebat, ut tot ipse morbis esset obnoxius, ut ex suis doloribus aliorum dolores æstimare disceret. Et hoc quidem misericordiæ erat, et benignitatis. Illud tamen severitatis, quod ægros volebat omnem sui curam deponere; dicto audientes esse; patientes, tractabiles, minime querulos, aut morosos; cœlum ad arbitrium suum non mutantes, neque ea de re medicum consulentes: denique qui scirent, se superioribus suis curæ esse, et nihil minus sibi, quam de se, curandum. Qui secus facerent, in eos, ubi convaluissent, graviter animadvertebat *b*. Si quem vero cerneret difficili, immoderatoque ingenio, et propter contumaciam carnis, robustamque naturam, minus se ad spiritus, mortificationisque legem accommodantem: illum vero, ut spiritus salvus fieret, facile patiebatur supra vires etiam aliquando laborare: et, si in morbum incidisset, haud ita gravate ferebat, adhibebatque eum medicinæ modum, quem et paternæ caritatis ratio, et illius spiritalis salutis poscebat.

b

B 525 Constantiam Ignatii, fortitudinem, magnitudinemque *c* animi multa declarant. Cum morbo sæpe tentaretur, et doloribus torqueretur, nullum unquam gemitum edidit, nullum afflicti animi signum: sed placide, ut remedia adhiberentur, admonebat: tulitque triduo aliquando sedatissime dentium dolorem gravissimum, neque ullam tamen doloris significationem dedit. Alias item, ad morbum, quo laborabat, curandum, quidam ex nostris lineum panniculum cervicibus Ignatii circumponens, et consuens, auriculam etiam illius incaute perforavit, acuque trajecit. Ad quem Ignatius moderatissime illud tantum: Vide, inquit, frater, quid facias. Quamquam quid mirum, tam patienter illum Christianæ jam militiæ ducem, acus tulisse vulnus, qui vanitatis adhuc miles, secari crus sibi tam fortiter pertulit?

CAPUT IX. *Fortitudo animi in morbis,* *c*

526 Romæ anno 1543 P. Petrus Codacius, magni vir animi, Christique paupertate dives, ac de universa Societate optime meritus (qui primis illis, difficillimisque temporibus, ad sublevandam Societatis nostræ tum nascentis inopiam, singulari Dei beneficio nobis donatus est) cum in conducta domo viveremus, extruere aliam, in qua nunc habitamus, est aggressus, magna po-C tius divinæ providentiæ spe, quam præsenti pecunia fretus. Ad ædificationem cæmenta, calcem, reliquamque materiam comparavit. Sed cum solvere creditoribus non posset, illosque diem ex die juberet exspectare, missi tandem domum a magistratu apparitores sunt, qui Codacium pignoribus ablatis coercerent, et in domesticam supellectilem involarent. Ea erat tenuis sane, ac perangusta, quæque nostram paupertatem satis per se indicaret. Minister domus cum satellitum turbam irrumpentem aspiceret, misit repente, qui curriculo Ignatium moneret de nostræ domus exspolatione. Cui apud viros nobiles amicissimosque sedenti, qui missus erat, cum rem ordine in aurem insusurrasset, nihil omnino commotus: Bene, inquit Ignatius, habet, sat est; sermonemque suum, quem fuerat exorsus, pertexuit. Quod sermone omni post horam confecto, placido vultu Ignatius ad amicos; An nescitis, inquit, quem paulo ante nuntium acceperim? Quem? illi. Cum rem subridens aperuisset, et (quasi nihil ad se pertineret) æquissimo esset animo: perturbantur illi, rem indignam dicunt, seque in omnes partes versant, ut tam gravi malo remedium inveniant.

ac in temporalis rei

A. PETRO RIBADENEIRA. *angustiis,*

527 Sed eadem tranquillitate Ignatius, eodemque vultu, Nihil est, inquit, opus. Nam si lectos auferent, terra nobis cubile erit: pauperes enim sumus, et vitam pauperibus dignam agemus. Quod si ego præsens fuissem, nihil amplius ab illis certe postulavissem, quam ut scripta mihi quædam relinquerent, cetera suo arbitratu auferrent: id si negassent, næ ego haud magnopere contendissem. Quid plura? Hieronymus Stalla, homo nobilis, et vicinus et amicus noster, suam auctoritatem interponit: res nostras eodem loco futuras, suam fidem obligat: satellites nihil omnino de rebus nostris attingunt. Postridie amicus Societatis quidam sacræ theologiæ doctor, cui Hieronymus Arzius nomen fuit, hujus quidem rei omnis ignarus, sed divino afflatus instinctu, Ignatum accersit, ducentos aureos coronatos in manum Codacio dat: illis æs alienum dissolvit, et hoc tam illustri exemplo discit, quam sit extremis etiam rebus ac desperatis, sperandum in Domino.

528 Atque in hac firmissima in Deum spe, pecuniæque despicientia, Ignatii altitudo animi multum excelluit. Erat enim voluntate, reque E pauperrimus: animo, Deique fiducia opulentissimus. Quapropter nullum, qui ad institutum nostrum aptus, vocatusque a Deo videretur, a Societate umquam exclusit propter nostrarum rerum tenuitatem. Illudque frequenter usurpabat: Nos quidem Deo serviamus: ille certissime reget nos, et nihil nobis deerit. Jactemus cogitatum nostrum in Dominum, et ille nos enutriet. Speremus in Domino, et faciamus bonitatem, et pascemur in divitiis ejus. Et cum quidam non ex externis modo, sed etiam ex domesticis vehementer mirarentur, qua fretus spe, tam multos Ignatius, nullis certis reditibus fultus, Romæ haberet, quibus alendis magnæ facultates vix sufficerent, idque familiariter ex ipso quærerent: An nescitis (inquit) quantas vires spes in Deum habeat? vel ignoratis, parum illi esse loci, ubi omnia abunde suppetant? Quæ explorata si essent, et manu tenerentur, ubi nostra esset in Deum spes? Spes enim quæ videtur, non est spes. Nam quod quis videt, quid sperat? Atque ita sane evenit sæpissime, ut nostra paupertas ex spe contra spem sustentaretur: ejusque rei multa sunt, eaque clarissima exempla, quæ si persequi omnia velim, longus nimis sim: pauca F tantum subjiciam, ex quibus similia intelligantur. Quo tempore bellum inter Paulum IV, Pont. Max., et Philippum Regem Catholicum gestum est, magna erat in Urbe annonæ caritas, et domi nostræ rerum omnium penuria: itaque nonnulli ex nostris suadebant Ignatio, ut familiam suam, quæ Romæ erat, divideret: et partem nostrorum ad alia collegia, ubi commodius ali possent, amandaret. Ignatius vero hoc ipso tempore Antonium Labacum, architectum apprime nobilem atque excellentem, qui filium habebat in Societate, ad se accersiri jubet, cum eo, de solo eligendo ac designando, et duobus collegiis Romano et Germanico ædificandis agit diligenter; jubet, uti formam exemplarque delineet, rationes sumptuum subducat, ac rem totam perscribat. Atque hoc facto declaravit Ignatius, illa Dei opera altissimis fixa esse radicibus, et supra eam petram esse fundata, quæ neque imbrium vi, neque fluminum exundatione et concursu obrui possunt, neque ventorum impetu labefactari.

cum summa in Deum fiducia:

529 Alias

A. Petro Ribadeneira. qui modo mirabili succurrit nostræ inopiæ.

529 Alias item, Romæ Petro Codacio nuper mortuo, et S. R. E. Cardinalibus propter obitum Pauli III, Pont. Max., in novi Pontificis electione occupatis, inopia nostri premebantur: quibus extremam etiam famem metuebant multi, humana ratione rem æstimantes. Ignatius vero, eo ipso tempore, familiam suam auxit, et intra paucos dies, plurimos Societatis candidatos in Societatem admisit, multis ejus animum admirantibus; quibus, quod consecutum est, admiratione nova admirationem ademit. Nam hoc ipso tempore cum aliquando Joannes Crucius, domesticus obsonator, homo simplicissimus, et fervens spiritu, ex divi Joannis Lateranensis templo, vesperi domum reverteretur, ad amphitheatrum, quod vulgo Colosseum dicunt, in hominem incidit, qui in manum illi centum nummos aureos silentio tradidit. Ejus aspectu plurimum Joannes commotus est, et horrore quodam perfusus: tradita enim homo pecunia, ex oculis mirantis subito evanuit. Alias etiam, dum idem item Joannes summo mane obsonatum it, obviam illi factus est quidam, qui marsupium aureis nummis plenum in manum dedit. Et quod nondum plane illuxisset, quis esset, agnosci non
B potuit. Obsonator certe noster, dæmonem suspicatus, ejusque timens insidias, in templum divæ Mariæ supra Minervam, quod proximum erat, se repente conjecit, precatusque Deum est, ut se dolo et fraude omni liberaret. Pecuniam domum allatam, adulterinam nonnulli suspicabantur; et a diabolo, ut nobis imponeret, præstigiis quibusdam adumbratam. Sed tamen vera, et recens, et aurea fuit: eaque debita soluta sunt. Eodem pene tempore, in alia nostris difficultate versantibus, dum in propatulo loco, apertam arculam tomento, et scrutis vilissimis refertam, pater Joannes Polancus domi perscrutatur, et scripta quædam diligentius inquirit, recentes nummos aureos, fulgentesque in ea, casu reperit, quibus subventum præsenti necessitati est. Nam illud divinæ quidem providentiæ signum, minus tamen mirandum est, in summis rei familiaris angustiis fuisse, qui nostræ necessitatis inscii, pecuniam ultro offerrent, vel etiam benigne domum deferrent: qua ratione nostram sæpe inopiam sublevarunt.

C
Prænuntiat, collegium Romanum ex sua indigentia emersurum.

530 Atque hac quotidiana experientia Ignatius confirmatior, et indies singulari in Deum spe erectior evadebat, cum tot argumentis disceret, se, suosque illi curæ esse: et ubi majores rerum ad vitam necessariarum angustiæ timeri poterant, ibi divinam providentiam largius omnia suppeditare, et benignius sibi præsto esse. Illud, propterea quod fuit maxime insigne, et Romæ nostris omnibus vulgatissimum, addendum puto. Anno salutis nostræ 1555, 16 Septembris, Joannes Polancus pecuniam ad sumptus collegii Romani necessarios, neque mutuam, neque fœneratitiam, neque ulla alia ratione diligentissime conquisitam invenerat. Rem ad Ignatium placidissime detulit. Ille vero in cubiculum se abdidit, orationi se dedit, Deum precatus est, ut præsenti subveniret inopiæ. Post orationem, Jacobum Lainem, Christophorum Madridium, ipsum denique Polancum ad se vocat; ipsis, quid a Polanco acceperit, exponit; seque rem totam Deo commendasse ait; et se quidem neque prophetam esse, neque filium prophetarum; sed tamen pro certo habere, Deum rebus providentissime consulturum. Et ad Polancum conversus; Tu (inquit) Polance, in sex proximos menses collegii res curato, et illi sumptus necessarios suppeditato: ego te istarum rerum cura postea liberabo. Permirum fuit; eo ipso die, qui tamen jam vergebat in occasum, duobus ex locis, ab hominibus nostræ inopiæ atque difficultatis ignaris, sponte pecunia missa est, qua ex illis tunc angustiis exire licuit. Profectus sum ego Octobri mense proximo in Germaniam inferiorem, et mense Martio insequentis anni 1556, cum sex mensium spatium ab Ignatio definitum aut effluxisse jam aut appetere videretur, Romam ad Martinum Olavium scripsi, me ut de rei exitu faceret certiorem. Ille vero rescripsit, pridie ejus diei, quam a me litteras accepisset, magnam pecuniæ summam eleemosynæ nomine Romam nostris allatam, æs alienum pene dissolutum: Polancum anxia illa rerum necessarariarum cura liberatum, solutiore animo esse, res omnes fluere, et supra opinionem omnium, quam umquam antea, copiosus abundare: itaque verba Ignatii re ipsa et felicissimo successu adeo esse comprobata, ut ipse majora miracula non requireret, ad habendam fidem Ignatio: sed cœleste tantum lumen, quo illustratus mentis oculis videlicet, quæ corporeis oculis cernebat. D

Animi magnitudo in rebus arduis;

531 Quid illud, quod ex superiori narratione perspici potuit, quod, antequam socios cogeret Ignatius, se desertum ab omnibus, quam cujusquam patrocinio defensum, in tot, tantisque contentionibus esse maluit? Socios autem cum haberet, conjectas in se calumnias judicio est persecutus: hominumque vel imperitorum ignorantiam, vel perditorum amentiam, nihil contra veritatem valere passus est? Quorum alterum, robusti fuit animi, magnæque constantiæ: alterum etiam caritatis, eximiæque prudentiæ. Illud etiam præstantis animi signum est, quod multi observarunt in Ignatio. Nam cum fracto corpore esset, morbisque confectus, et multis auxiliis necessario indigeret, ad tam multa, et magna negotia, tamque varia conficienda, quæ in constituenda Societate, ac propaganda, quotidie nova occurrebant: si tamen divinæ gloriæ ratio, aliorumque id posceret major utilitas, libentissime sane optimum quemque, sibique maxime necessarium ab se dimittebat. Fecitque non semel, ut, quibus in Societatis administratione plurimum Romæ uteretur, eos ferme omnes, alium alio amandaret, solusque remaneret, qui tantam rerum molem suis humeris sustineret. Infirmissima F valetudine, affectaque jam ætate, ac propemodum extrema, ipsum ego Ignatium dicentem audivi, se quidem, si ex usu Ecclesiæ Christi futurum esset, ut Roma vel Hispaniam usque suis pedibus iret, non modo æquo, sed etiam libenti ac magno animo iter illud suscepturum, et, ut sperabat, etiam confecturum. Hoc, inquit, baculo innixus, pedes abibo. In adversis sustinendis, et magnis difficultatibus explicandis, ita erat excelso animo, et erecto, ut morbo sæpe oppressus, si quis nodus existeret, ad quem expediendum, virtute illius esset ac prudentia opus, statim quodammodo convalesceret: et, animo corpus regente, sanus fortisque videretur. Ex quo illud jam nostris tritum erat, quoties ex morbo decumberet, optandum esse, ut aliquid ejusmodi existeret, ad quod explicandum Ignatius e lecto surgere, et morbum depellere cogeretur.

ac sustinendis adversis.

532 Adiit aliquando Ignatius ad salutandum principem *d* virum, nostri studiosum, a quo minus officiose, quam par erat, exceptus est. Causam

d

A sam Ignatius arbitratus est, quod minus ejus opera, ad res Societatis, atque patrocinio uteretur. Erat enim, aut videri volebat Societatis nostræ percupidus, molesteque forsitan ferebat, quod alios ad nostram defensionem, se prætermisso, potius adhiberemus. Tunc Ignatius mihi, Dicam (inquit) illi, et aperte dicam, me ante 30 annos a Deo didicisse, ut in iis efficiendis, quæ Dei sunt, omnia auxilia conquiram: sed ita, ut non in externis adjumentis spem meam, sed in ipso Deo bonorum omnium effectore, constitutam putem. Quod si inter hæc subsidia efficiendique instrumenta, se unum esse vult, libenter eo utemur : sed ita demum, si intelligat nos ab uno Deo pendere, Deo non hominibus niti. Erat autem ut in rebus arduis suscipiendis strenuus, ita in susceptis retinendis constantissimus, animique firmitate singulari : cujus constantiæ causæ multæ erant. Circumspiciebat enim omnia attentissime, animoque collustrabat, antequam quidquam aggrederetur. Orabat multum, flebat, gratiam flagitabat a Domino, cujus sæpenumero divina luce perfusus, voluntatem intelligebat: neque se ab ea divelli ullo modo patiebatur. Præterea abhibebat eos in consilium, quorum curæ commissa B erant, eorumque exquirebat judicium, quibus illa potissimum essent cognita, atque explorata, quæ in deliberatione versabantur. Atque hunc in modum prudenter susceptum negotium, perseveranter urgebat.

Dæmonem contemnit; 533 Compluti aliquamdiu habitavit in hospitali domo, quam vocant Altozanæ, quæ quidem, domus, id temporis, lemuribus, nocturnisve larvis infamis vulgo ferebatur: eaque pars Ignatio ad habitandum data, quæ maxime putabatur infecta. Ibi cum aliquando primis tenebris esset, horrore quodam perfusus est; quasi dæmonum truculentus aliquis, terrificusque objiceretur aspectus. Sed continuo se recepit, inanemque terrorem animadvertens, in genua procubuit, et magna animi vocisque contentione appellare, provocareque dæmones cœpit: Si tradita, inquit, a Domino, in me vobis potestas est, præsto sum: potestatem datam in me, neque repugnantem neque vero recusantem convertite: sin potestatem nullam habetis, quid miseri atque imbecilles furitis, larvisque umbratilibus, trepidos puerorum territatis animos, et injecto vano terrore concutitis? An quibus re non potestis, falsa rerum imagine nocere vultis? Quæ ea animi firmitate dixit, C ut tunc omnem metum depelleret, et in posterum adversus omnes diaboli impressiones ac terricula, multo etiam esset erectior.

qui eum voluit strangulare, ac verberavit. 534 Dormientem Ignatium strangulare diabolum voluisse, Romæ anno Domini 1541 audivi. Guttur enim quasi manu injecta stringere, præfocareque conatus est, tam fortiter, ut nullo conatu posset Ignatius Jesu sanctissimum nomen invocare. Sed cum nervos animi corporisque omnes quantum maxime posset, intenderet, vim vi repellens, in suavissimam tandem vocem erupit, Jesumque clamavit, qua voce diaboli conatus repulsus est. Porro ex contentione Ignatius (quod postea vidimus atque animadvertimus) per dies aliquot raucus omnino ac sine voce fuit. Huic affine est, quod a Joanne Paulo, qui diu comes Ignatii sociusque fuit, accepi. Dormiebat Joannes in cubiculo apud Ignatium proximo, et nocte intempesta aliquando e somno excitatus, audire sibi visus est plagarum crepitum, et valentissimorum hominum strepitum, quasi Ignatium diverberantium, ipsiusque Ignatii gemitus atque suspiria. Ad Ignatium statim accurrit, in lecto sedentem offendit, stragulo ad pectus brachiis compresso, veluti erectum, atque invictum, et ad verbera excipienda paratum. Cui Joannes: Quid hoc, inquit, rei est, Pater? quid audio? quid video? Ad quem Ignatius: Et quid, inquit, audivisti? Cum narrasset: Abi, inquam, dormi. Rediit in cubile Joannes: paulo post audivit rursus graviter pulsari Ignatium, cædique. Ad ipsum recurrit, immotum reperit, sed veluti ex magna lucta animique contentione anhelantem, a quo denuo lectum repetere, sommo se dedere, neque amplius surgere jussus est. Otiosum esset, persequi singula, quæ ad robur Ignatii, magnitudinemque animi pertinent. Etenim vir ille fuit in magnis cogitandis excelsus, in aggrediendis strenuus, in adversis sustinendis invictus, et perseverans, nullis periculis animum submittens: nulla hominum potentia, aut auctoritate, ab eo, quod rectissimum duceret, statuque constantiæ discedens.

A. PETRO RIBADENEIRA.

ANNOTATA.

a *Hæc expenditur in Commentario* § 80.
b *Exemplum protuli ibid.* § 68, *num* 699. E
c *Ea confirmatur ibid.* § 72 *et* 74.
d *Fuit marchio* de Sarsia (*apud Bartolum lib.* IV, *num.* 23 Sarria) *ex apographo* Dichos y echos etc.

CAPUT XXXVI

Rerum spiritualium peritia.

CAPUT X. Pacabat perturbatas conscientias: Singulari conscientias perturbatas tranquillandi gratia, ac prudentia fuit: usque adeo, ut sæpe, qui medicinam ab illo peteret, cum morbum ipse suum explicare non posset, Ignatius tamen, quasi intima et recondita illius cordis penetrasset, quæ in ejus animo versarentur, clare dilucideque exponeret. Deinde simili aliquo exemplo, quod sibi accidisset, remedioque quod expertus esset, breviter explicato, facile afflictis animis omnem mœrorem, atque ægritudinem abstergebat. Exempla multa sunt, quæ brevitatis causa prætermitto. Certe liquet, initio ita fuisse a Deo exercitum Ignatium, ac probatum, ut probari eum oportuit, F qui tot filiorum parens, qui dux tot militum futurus esset.

sacerdotem quemdam vitæ perditæ. 536 Lutetiæ quidem sacerdos dignitate, professione Religiosus, vita profanus ac perditus, Ignatio erat propter morum dissimilitudinem maxime infestus. Ad quem sanandum Ignatius, cum omnes sibi aditus videret occlusos, hanc rationem excogitavit. Dominico quodam die, ad sacratissimum Christi corpus sumendum de more profectus, quod prope templum habitaret, ubi Eucharistiam sumere volebat, bene mane ad hominem divertit: rogavitque, ut quoniam confessarium alium non haberet ad manum, sibi peccata sua confitenti operam daret. Ille exhorruit primum Ignatii ingressu: deinde multo magis, quod id peteret, miratus est: postremo dedit invitus, quod honeste negare non poterat. In confessione Ignatius postquam quotidiana et leviora errata exposuit, addidit, se etiam quædam præteritæ vitæ crimina, quorum stimulis maxime urgeretur, aperire velle, ut eorum recordatione,

A. Petro Ribadeneira.

cordatione, salubri pudore suffusus, veniam a Domino facilius impetraret. Hic cœpit delicta juventutis suæ, et ignorantias recensere, tanto dolore ac gemitu, tam profusis lacrymis, ut suo fletu flere hominem cogeret, vehementerque compungeret. Expendebat enim vero judicio, ac magno verborum et sententiarum pondere exaggerabat, quanta Dei esset, quem offenderat, majestas, quanta vicissim sua ipsius vilitas atque abjectio : quanta illius in se liberalitas et mansuetudo, quanta ipsius ingrati animi oblivio, et in tam benignum Dominum scelus ; prorumpebatque Ignatius in lacrymas, et intimum doloris sensum deficientibus verbis explicare non poterat.

ad frugem,

537 Quid multa? cum in vita præterita Ignatii, sacerdos vitam suam præsentem expressam, quasique suis coloribus expictam cerneret, et alieno ex dolore, eoque gravissimo, sibi propter majorem causam vehementius etiam dolendum intelligeret ; ita commotus est, atque animo commutatus, ut, quem prius detestabatur, admirari Ignatium inciperet, vitamque suam detestari, cujus sordibus hactenus impense oblectabatur. Itaque, navigationis cursu in contraria mutato, vela vertit, funemque reduxit : spiritua-
B libus Exercitationibus ab Ignatio eruditus, sacris peregrinationibus sese, ac pœnitentiæ asperitatibus penitus dedit, vitamque et sacerdote, et Religioso homine dignam, ita instituit, ac persecutus est, ut sui Ordinis viris admirationi æque esset atque exemplo. Certe ipse quasi salutis suæ auctorem Ignatium, ac vitæ parentem semper deinceps coluit, ac dilexit, idque aperte non destitit prædicare.

ad desperabundum

538 Alias item erat Ignatius Lutetiæ aliquando, una cum assiduo quodam ejus comite, ac cœlestis disciplinæ discipulo (ex quo ipso hæc audivimus) hominem respicit quemdam horridum ac luridum per viam publicam transeuntem, prægrandi saxo onustum, ac veluti gementem sub pondere. Divinitus collustratus (sicut rei probavit eventus) derepente comitem suum simili se habitu induere, atque hominem subsequi jubet, facereque simulate, quidquid illum vere facientem videret : se enim e vestigio utrumque consecutum. Extra civitatem homo ille egreditur, insequitur Ignatii discipulus : in solitarium locum se confert : quo postquam ventum est, rogatus homo a nostro, quid sibi vellet? quid quæreret? Suspendium, inquit, volo, et acerbissimam
C mihi mortem consciscere. Crucior enim nimis, et tristissimis rebus ac perditissimis ad restim adigor. Nulla enim erit requies, nullus laborum ac dolorum finis, nisi mors, quæ meta malorum est. Hanc mihi inferre statui, et idcirco huc veni. Cum autem alter se in eadem causa esse diceret, multisque vitam suam obsessam esse molestiis, ex quibus exire ipsi non liceret, nisi per mortem, Ignatius intervenit : et ad socium quasi ad ignotum conversus, Quis, inquit, tu? Unde? quo? quid tibi vis? quorsum saxum, quorsum sordidus atque incultus habitus?

ad saniorem mentem revocat.

539 Hic ille titubare, hærere, et supra modum afflictum se ac perditum dicere, nullumque desperatissimis rebus remedium esse, præter laqueum. Quem blande consolatus Ignatius, sensim sermonis suavitate eo pellexit, ut se consilii sui pœnitere diceret, et, fero atque execrando mortis genere rejecto, spem suam magnam in Deo, vitæ ac salutis parente, atque certissimam collocare. Tunc ad hominem (cujus causa omnia ex composito fiebant) Quid, inquit, tibi videtur? Ego enim consilium hujus boni viri (Ignatium D
indicans) sequi decerno : quando hanc mortem, quam mihi inferre parabam, brevem quidem, sed miserrimam, altera sempiterna et teterrima consequetur. Neque enim hæc præsentium ærumnarum mors finis ; sed principium impendentium malorum, atque æternorum futura est. Quo exemplo animatus homo ille, et blandissimis vertris delinitus ab Ignatio et confirmatus, idem sibi placere dixit : et a detestabili illa, diraque se occidendi voluntate discessit, Deo gratias agens, quod miseriæ suæ socium invenisset, et communis calamitatis depulsorem.

Quales vellet esse aliorum magistrorum solidas virtutes.

540 Vituperabat gubernatores aliorum et magistros, qui in spiritali vita ceteros omnes ex se metirentur, et ad eamdem, quam utilem ipsi sibi experirentur vivendi orandive rationem revocarent, Hoc periculosum valde dicebat esse, et hominis multiformis gratiæ Dei dona, variasque Spiritus sanctis distributiones ignorantis ; neque satis divisiones gratiarum, in eodem spiritu intelligentis. Unusquisque enim proprium donum habet ex Deo, unus quidem sic, alius vero sic. Ipse vero quantum in Dei via quisque profecisset, non fronte, ac vultu, sed animo et fructu metiebatur : neque ex facilitate quadam ex bonitate E
naturæ, sed ex contentione, et sui cujusque victoria, virtutum momenta ponderabat : secernebatque accutissime naturæ motus, et gratiæ. Itaque adolescentem quemdam *a* ex nostris, acri a
ingenio, et vehementi natura incitatum monens Ignatius, et ad pravos animi motus cohibendos paterne cohortans, Vince, aiebat, te, N., vince. Si enim te viceris, splendidiorem, quam alii, qui mitiori sunt ingenio, habebis in cœlo coronam. Et cum hunc ipsum adolescentem Minister Romanæ domus, me coram, graviter accusaret apud Ignatium, et quasi minus quietum, morigerum ac tractabilem insectaretur : Ignatius non vulgi trutina, sed veritate, et spiritualis prudentiæ statera rem æstimans, respondit Ministro : Mitius (quæso) et blandius. Equidem istum ipsum, quem tu tam acriter reprehendendum putas, plus ego in Dei via paucis mensibus profecisse arbitror, quam duos illos integro anno. Nominavit autem duos, omnium ex fratribus candidissimos, et lenitate quadam ingenii, ac morum suavitate maxime amabiles. Ex quo apparet, non illum exteriorem tantum speciem respexisse, ut de virtutis solido fructu judicaret, et blandam quamdam mollemque naturam, qua illi duo præ- F
stabant ; sed rem totam perpendisse vera ratione, et conatu, studio suique pervincendi labore definisse. Quæ nimirum in acriori natura perdomanda, majorem conatum, contentionemque desiderant.

Præ doctrina æstimat libros suspecti auctoris aversari.

541 Simplicem hominem, et spiritu Dei atque amore plenum magis diligebat, quam eruditum, minusque perfectum. Huic tamen, reliquisque, qui vel naturæ, vel fortunæ muneribus antecellerent, majorem curam adhibebat, propter eam, quæ ab illis in multos redundare potest utilitas. Quæ Religiones, nullis propriis reditibus, sed quotidianis eleemosynis vivunt, eas dicebat neque perpetuas, neque in suo instituto permanentes esse posse, nisi aut vitæ asperitate, aut insigni aliqua utilitate, hominum benevolentiam in se allicerent, et benignitatem excitarent. Istæ enim duæ res hominum animos plurimum commovent, et vel admiratione, vel fructu ad liberaliter tribuendum invitant. Non temere quolibet utebatur ; sed magno delectu, quid cuique committeret,

A committeret, providebat: et gubernandi quidem alios, regendique, aut duram aliquam provinciam vix ulli tradebat, cujus spectatata virtus, diuque probata antea non fuisset. Romæ tamen, ut periclitaretur ingenium, et vires aliquorum tentaret, eosque paulatim ad majora exerceret, rudibus hominibus, atque inexercitatis in hoc genere officii, interdum est usus. Illud diligentissime cavit, ne quid nostris obreperet, quod candorem fidei quoquo modo inquinaret, et peregrinis omnino, aut novis opinionibus inficeret. Itaque cum timeret, ne ex Hebraicæ linguæ necessaria cognitione aliquid discerent, ex quo ad novas interpretationes perquirendas, novosque sacræ Scripturæ sensus delaberentur; statuit, ut nostri veterem, vulgatamque editionem, longo tot seculorum usu comprobatam, omnino retinerent: et magno etiam studio tuerentur. Quod concilium etiam Tridentinum, suis postea decretis cavit et sanxit. Adde eodem, quod mali auctoris, aut certe dubii, ac suspecti, bonum etiam librum legi in Societate nolebat. Namque aiebat, dum mali auctoris bonus liber legitur, primo quidem placet ipse liber, paulatim deinde, qui librum scripsit: qui quidem probatus, blande in animos B teneros, atque molles influit, et lectoribus jam benevolis, suique amantibus, doctrinam suam facile persuadet: ut quidquid scriptum ab illo sit, id etiam verum judicetur. Ita, quod infectum veneno est, id longissime etiam serpit, et dum principiis caute non obsistitur, ægre vitantur extrema. Hoc de Erasmo Roterodamo, hoc de aliis ejusdem farinæ sentiebat scriptoribus: idque multo ante, quam Apostolicæ Sedis censura notarentur. Oportet enim monachum (ut præclare scriptum est a divo Basilio) hæreticum hominem aversari, genuinos, ac probatos libros legere: reprobatos et apocryphos penitus non contingere: nam Sermo eorum (ait Paulus) ut cancer serpit.

Magni facit victoriam sui:

542 Eamdem etiam diligentiam adhibuit, aut studium orationis ac mortificationis ex veritate in Societate (ut par est) æstimaretur: ejusque fructus, non falsis atque speciosis titulis (qui imprudentium oculos plerumque excæcant) sed spiritali profectu, et perfecta sui cujusque victoria, tamquam certissima regula definiretur: ut ex iis, quæ mox subjiciam, fiet manifestum. Anno Domini 1553 F. Reginaldus, Dominicanæ familiæ monachus, vir gravis, et vita, ætate, atque C prudentia inter sui Ordinis viros apprime nobilis, nostrique perstudiosus, Ignatium 23 Maii, officii gratia, Romæ convenit, et me ac P. Benedicto Palmio præsentibus, inter alia, Bononiæ in cœnobio feminarum suæ curæ commisso, virginem quamdam esse dixit admirabilem, et orationis virtute præstantem: quæ sæpenumero alienaretur a sensibus, atque extra se ita poneretur, ut neque admotum ignem, neque stimulos corpori adhibitos sensu perciperet: ad omnia denique mortuæ jaceret similis, præterquam ad unam obedientiæ vocem. Excitabatur enim, ac veluti de levissimo sommo expergefacta surgebat ab oratione, simul atque vocem præfectæ monasterii se vocantis audivissset. Hæc eadem virgo, Domini nostri Jesu Christi cruciatus ferebatur imitari, et quos ille in corpore suo pro nobis dolores pertulit, ipsa suis doloribus ita repræsentabat interdum, ut in Christum ipsum amore transformatam diceres. Nam stigmata habere in manibus videbatur, perfossum latus, caput veluti compunctum spinis atque transfixum, guttatim distillans ac cruore madidum: et id genus alia quædam; eaque bonus pater suis ipse oculis se vidisse aiebat, suis tetigisse manibus, alienis oculis atque manibus fidem negantem.

A. Petro Ribadeneira.

de quadam exstatica quid dixerit;

543 Hæc cum narrasset, ex Ignatio quæsivit familiariter. quod ejus esset de istiusmodi rebus judicium; quas ipse non audebat vel probare omnino, vel improbare. Cui Ignatius illud tantum: Ex omnibus, inquit, quæ narrasti, pater, nihil minus habet dubitationis, quam illud promptæ obedientiæ signum. Reginaldo a nobis digresso, rogavi ego Ignatium solus solum, quæ ejus recondita esset de proposita quæstione sententia? Et ille, Proprium, inquit, Dei est, Petre, animas hominum sanctificare, in eas influere, suis eas donis complere: idque tam copiose facit nonnumquam, ut animæ Dei gratia circumfluentis plenitudo in corpus etiam derivetur, emineatque foris, quod intus est, sed id perrarum est. Dæmon vero, quoniam vim ipsam non habet in animam, simulatis rerum atque adumbratis imaginibus, mortalium mentes, vanitatis sectatrices, et novitatis avidas, per corpus sæpe deludit. Idque exemplis etiam mihi notis confirmavit. Virginem autem illam Bononiensem, quam admiratione stupefacti homines intuebantur, pessimum exitum habuisse audio, fumumque ex fulgore dedisse. E

ac de alterius falsa opinione sanctitatis.

544 Atque illud quoque persimile est. Anno opinor 1541 Martinus de sancta Cruce (qui Conimbricensis postea collegii Rector fuit, Romæque anno 1547 feliciter obdormivit in Domino) vir tunc novitius Societatis, ac fervens spiritu, cum sermonem aliquando cum Ignatio haberet (cui sermoni ego quoque intereram) incidit mentio de femina quadam, Magdalena de la Cruz nomine, quæ per id tempus Cordubæ in Hispania, et Religionis professione, et opinione sanctitatis omnium ore celebrabatur. Quam cum magnopere Martinus laudaret, eamque se vidisse, cum ea se collocutum diceret, ac multa contulisse, ex quibus ejus tum sanctitas, tum prudentia eluceret: Ignatius graviter hominem objurgavit, quod feminam illam eo loco poneret, quodque tanti faceret exteriora quædam signa, et minime certa sanctitatis indicia pro non dubiis atque exploratis haberet: opinionemque illam deponere jussit fallacem, hominique nostræ Religionis indignam. Quod Ignatii judicium, aliquot annis post, rei exitus comprobavit. Illa enim, quæ ab ipsa infantia Deo sacrata fuerat, quæ pœnitentiæ asperitate præclara, orationis assiduitate excellens credebatur, prudentiæ laude singularis, F a qua (tamquam futura præsentiret, et conscia divinæ voluntatis, mente præsaga ventura prædiceret) responsa multi petebant; quæ denique omnium virtutum opinione florebat, et veluti de cælo delapsa virgo colebatur; certis vestigiis deprehensa tandem est, cognitumque est omnibus ac compertum, fraude diaboli atque artificio egregie illam hominibus imposuisse, eamque deceptricem et levem, et falsa opinione, errore hominum, a pueritia commendatam, animum vultu, vitam parietibus, flagitia captiosis artibus dæmonis, præstigiisque texisse. Sed hæc obstructio nec diuturna fuit, nec obducta ita, ut curiosis oculis tandem perspici non posset. Ficta enim fucataque omnia celeriter decidunt.

Non vult sermones cum tirone alienos a nostro instituto.

545 Sacerdotem quemdam ex nostris ad se (me coram) accersitum acriter corripuit, quod cum novitio de rebus ab nostro alienis instituto loqueretur; exemplaque virtutum longe posita

potius

A. PETRO RIBADENEIRA. potius quam domestica afferret; ejusque hominis spiritum miraretur, et probaret maxime, cujus sanctitas peregrino fervore, raptibus ac revelationibus potissimum constare videbatur. Quæ quidem omnia procul esse a novitiis debent, quorum animi teneri adhuc et molles, certis, germanis, et in propria cujusque vocatione, atque instituto, legitimis opinionibus imbuendi sunt; erroribusque, qui fere incautis animis obrepunt, omni cura atque diligentia detractis, ad veras, solidas, atque expressas virtutes studiose effingendi atque efformandi. Nam quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu. Quæque seminaverit tiro *b*, metet veteranus.

ANNOTATA.

a *Edmundum Augerium; ex Vita, auctore Nicolao Bailly, cap.* III.

b *Qualis erga tirones Sanctus; docet Comm.* § 82.

CAPUT XXXVII

Aliæ in rebus spiritualibus S. Ignatii industriæ.

Facta ac dicta, Bonos bene valere cupiebat, malos male, ut et illi integris ad Dei gloriam uterentur viribus, et isti multiplicatis infirmitatibus accelerarent ad Dominum, vel levius certe remissiusque illum offenderent, juxta illud Prophetæ, Contere brachium peccatoris. Si quem ex iis, qui in ipsius potestate essent, præfractiorem esset nactus, quemque a recta obedientiæ regula perturbatio aliqua animi detorsisset (neque enim mirandum est, in tanta multitudine ejusmodi aliquem reperiri): cum hoc tam prudenter benevolentia, patientiaque certabat, ut vel mitigaretur, omnino, et Ignatii caritati succumberet, vel eo tandem erumperet, ut suam ipse contumaciam agnosceret, aut inexcusabilem certe efficeret. Dicebat, a diabolo ita hominem aliquando tentari, atque opprimi quodammodo, ut de mentis exiisse potestate videatur: et interdum naturæ adscribi, morbo nonnumquam, quod tentationi esset tribuendum. Diabolum item, cum adoriri quempiam, exagitareque infestius cupit, nocturnum tempus maxime observare, in quo ille, quem aggredi parat, e sommo suscitatur: ut experrecto fœda et impura statim objiciat, antequam a Deo sanctis cogitationibus occupetur. Perutile sentiebat esse, cum quis gravius impugnatur, si semper aliquem habeat, a quo recta audiens sustentetur ac fulciatur: ut ubi oppugnantium dæmonum adest copia, ibi etiam propugnantium non desit multitudo: et conatus conatu, quasi clavus clavo, repellatur. Proprium divinæ bonitatis aiebat esse, ea vehementius defendere, quæ a diabolo acrius oppugnantur: et firmius communire, quæ hostis demoliri conatus est: laborisque, quem repugnando ceperis, magnitudinem, consequentis consolationis magnitudine compensare.

remedia ad curandos morbos spirituales: 547 Sanandis morbis, qui iidem videbantur, omnino diversas, interdum etiam adversas et contrarias adhibebat medicinas. Nam alium blande curabat, ac suaviter; dure alium, et severe: exitus tamen ostendebat, semper eam curationem fuisse cuique adhibitam, quæ optima cuique esset, et accommodatissima. Atque hujus excellentis, divinæque prudentiæ ratio non una erat, neque simplex, sed multiplex et varia. His vitiis curandis, quæ inveteraverant, penitusque in animis insederant, efficax in primis fuit. Sic enim in omnes partes versabat hominem, quem sanare vellet: tam varia, multipliciaque remedia adhibebat, ut vix quidpiam esse tam insitum, quod non evelleret. Modi autem, quibus utebatur, multi erant. In iis crebra examinatio sui ipsius, de ea re, quam emendare quisque vellet, idque statis horis, et certis. Et ne examinatio memoria excideret, antequam cibum sumeret, lectumve peteret, fido alicui, certoque homini renuntiare jubebat, an examinationem illam ex præscripto fecisset: observare alios, qui in eodem vitio sint, illosque admonere: observari ab aliis, et moneri: pœnam certam constituere, quam sibi toties infligeret, quoties deliquisset. Ipse vero Pater, initio suæ ad Deum conversionis cum ad risum, hominum aspectu commoveretur, verberibus risum depulit, quibus se toties ad numerum afficiebat, quoties vel leviter risisset.

548 Dicebat, innocentiam vitæ ac sanctimoniam multum quidem per se valere, et ceteris rebus omnibus longe præcellere; sed nisi cum prudentia, agendi cum hominibus modo sit conjuncta, mancam fore atque infirmam, nec satis ad alios gubernandos idoneam: plusque sæpe exquisitam prudentiam cum mediocri sanctitate in gubernatione efficere, quam cum minori prudentia majorem sanctitatem. Et hoc quidem, si de communi loquamur usu ac lege. Nam privilegia Sanctorum extra ordinem sunt. Potest enim Deus, et solet amicis atque electis suis beneficia magna sæpe conferre, quæ tamquam extraordinaria, in communem reliquorum ordinem cogenda non sint. Præterea, non Dei tantummodo habendam esse rationem docebat, sed etiam hominum propter Deum. Quod sic explicabat: Ut quoniam in hac vita spectatorem non solum Deum habemus et agonothetam, sed etiam spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus: provideamus bona, non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus: demusque operam ac connitamur, ut Deo nos quidem primum ac præ ceteris omnibus probemus (de cujus vultu prodit verum judicium;) sed deinceps etiam hominibus propter ipsum Deum, Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum. Item non tantum id respiciendum, quod Dei zelus per se exposcit, sed hunc ipsum zelum ad proximorum utilitates exigendum ac conformandum. Quod tunc demum verus Dei zelus ac secundum scientiam sit, si aliorum fructibus serviat, et ad Dei gloriam, fratrum etiam salutem adjungat; eamque in Deo ipso intuens ac perquirens, Deum ipsum in se, (ut ita dicam) propter Deum in proximis aliquando relinquat. Misericordiam (inquit) volo, et non sacrificium: et, Si offers munus tuum ante altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum. Ex quo multa facienda, multa fugienda sunt, hominum non perverso judicio, ut eorum saluti consulamus. Ipse autem Ignatius nonnulla se in nostra Societate instituturum fuisse dicebat, Deum tantummodo spectantem: a quibus tamen abstinebat, propter hunc, quem ad homines, Dei causa, habebat respectum. *documenta;*

549 Patrem Cornelium Brughelman, Flandrum, in recitandis divinis precibus anxie nimis laborantem, et totum ferme diem scrupulose collocantem, *adde exempla de scrupuloso in persolvendis Horis,*

locantem, hac ratione sanavit Ignatius. Jussit, ut preces ad horologium arenarium recitaret : et in eis universe recitandis non plus temporis poneret, quam quantum alii patres consueverant : quo tempore consumpto, si qua forte pars ad totum Officium divinum explendum deesset, eam ille eo die prætermitteret. Cornelius vero veritus, ne quam partem omittere cogeretur, dabat operam diligenter, ne sibi tempus deesset. Vehementius enim angebatur, si quid omnino relinqueret, quam si quid minus (ut sibi videbatur) attente ac devote pronuntiaret. Ita scrupulus minor majori scrupulo, quasi clavus clavo, exemptus est.

Novitio contra vocationem tentato,

550 Adolescens quidam Germanus, nostræ Societatis novitius, tam graviter aliquando vexatus est, ut de mentis constantia dejiceretur. Ad illum sanandum nihil non tentatum ab Ignatio est; sed nullo successu. Sic enim obfirmato erat animo, ut omnibus consiliis aures occluderet, omnibus machinis impenetrabilis resisteret. Sed miserum adolescentem, fraudulenter circumventum ab veteratore humanique generis hoste, atque irretitum videns, conatum diaboli suo Ignatius conatu, pertinaciam constantia, calliditatem caritate vincendam existimavit. Rogat novitium, ut aliquot dies domi adhuc maneat, ea conditione, ut Societatis omnibus solutus legibus, suo arbitratu vivat, dormiat, vigilet, edat, bibat, in otio denique, atque in nogotio ad suam voluntatem sit : idque ut ita fieret, Ministro domus præcepit. Accepit conditionem adolescens ; se sibi permisit, libere cœpit vivere, quasi exsolutus regularum vinculis, quibus se dolebat constrictum. Sed hac remissione animi, hac Ignatii benignitate, quasi respiravit, atque ita immutatus est, ut illum sui puderet, pigeretque, et pœnitentiæ suæ pœnitentiam agens, ab ejus Patris amplexibus deinceps nollet discedere, cujus tantam in se experiebatur caritatem.

ac Doctore Parisiensi ad Exercitia spiritualia inducto, artem Sancti asceticam probant.

551 Doctor erat quidam Lutetiæ egregius, quem Ignatius Christo cupiebat lucrifacere ; multis rebus frustra tentatis, ipsum aliquando uno socio comitatus (a quo hæc accepimus) domi suæ convenit. Animum relaxantem, et sese honesto quodam lusu oblectantem offendit. Erat autem lusus globulorum, qui super mensam certa quadam ratione jaciuntur. Et ille, ut laxamento suo forte excusationem prætexeret ; Opportune, inquit, Ignati, advenis, ut una mecum ludas. Negavit Ignatius, se lusus illius consuetudinem habere, aut artem. Ille instare, urgere, efflagitare, ut una ludat, animi causa. Cum molestus esse pergeret, et vim propemodum afferret : Ludam, ait Ignatius, tecum, sed serio, atque ea conditione, ut, si vincar, aliquid tua causa faciam ; sin vincam, tu vicissim facias mea. Placuit conditio, et ita convenit inter illos, ut victus triginta dies victoris jussa faceret, et ad voluntatem illius honesta imperantis se accommodaret. Lusit Ignatius, rudis, novus, inexpertus ; neque enim globulos umquam in manus sumpserat ; et ita lusit, ut doctorem sursum deorsum versaret : neque umquam in mensa pateretur consistere, vel unam manum lucrari. Ad quem Ignatii socius identidem dicebat : Domine doctor, digitus Dei est hic. Victus itaque est, deditque manus, et Ignatii voluntati se ad omnia subjecit. Ignatius vero hominem hortatus est, ut se ad tempus colligeret, et per triginta dies vacaret sibi, Exercitationibus spiritualibus (aliis curis abjectis) se penitus dederet : quod et fecit, magna vitæ mutatione hominumque admiratione.

A. PETRO RIBADENEIRA.

Religiosos plus æquo ferventes reprimit

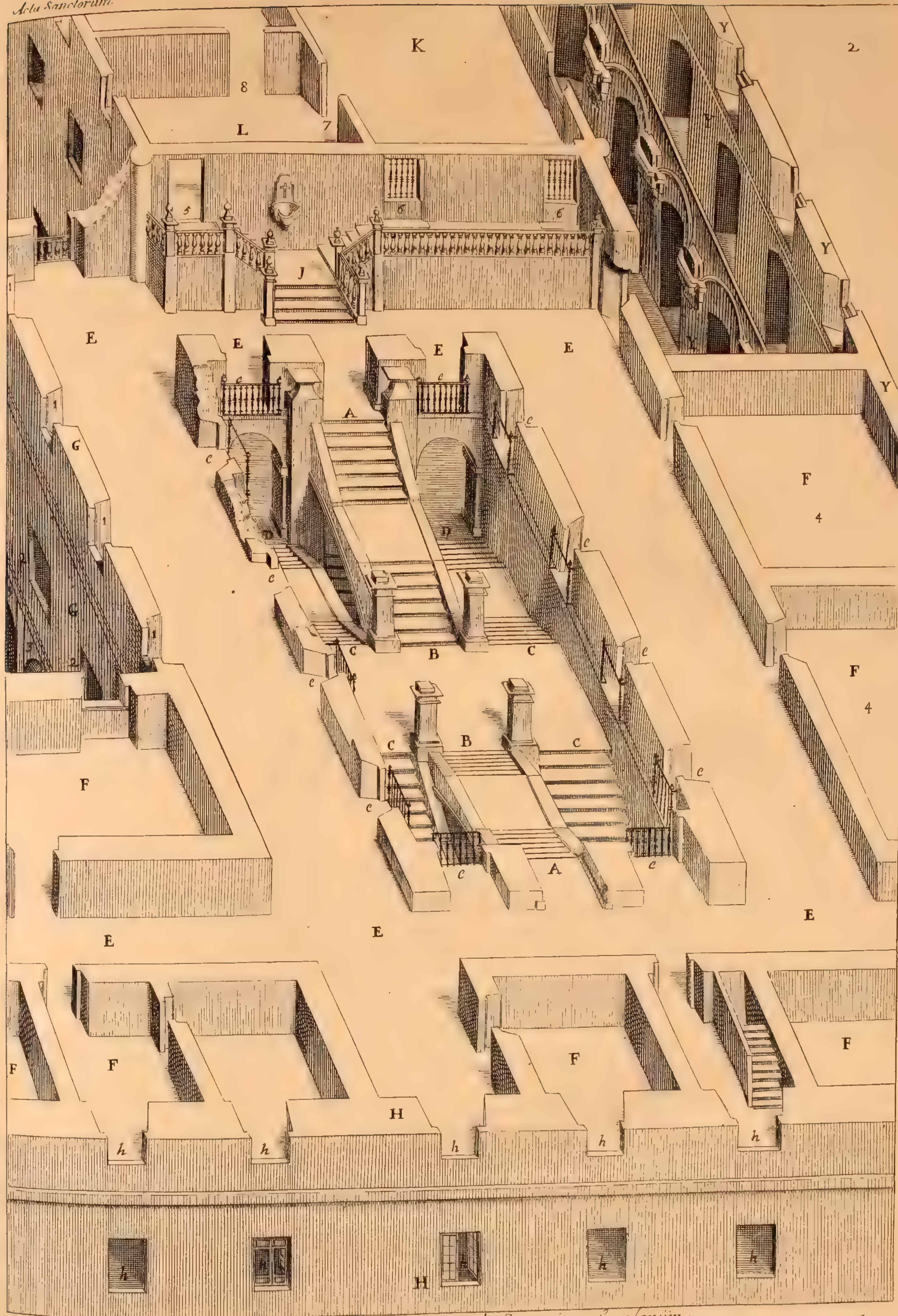
552 Ferventes zelo religiosos, et dissoluta omnia reformare cupientes sic interdum reprimebat, ut diceret : Illud in hujusmodi rebus in primis cogitandum, quid a nobis Deus in judicio exiget : quarumnam rerum rationem reposcet, ut ad Dei judicium, non ad nostrum sensum vitam instituamus. Exiget nimirum a nobis Deus vitam nostræ vocationi consentientem, et Religioso homine ac privato dignam : ut vere contemptores mundi, spiritu ferventes, orationi instantes simus, et nostri instituti muneribus strenue vacantes. Reliqua, quæ huc non pertinent, neque in nostra potestate sunt, quibus Deus non commisit, eorum ab iis rationem non poscet. Quamvis etiam desiderio divini honoris, ardere, et precibus instare, et, si quando res ferat, homines, in quorum potestate illa sunt, etiam urgere debeamus.

Ecclesiam Europæam curat calamitoso tempore;

553 Anno Domini 1554 venit Romam ex orientis solis India Andreas Fernandez Lusitanus, probatæ virtutis vir, a Francisco Xavier ad Ignatium missus, ut eum de rerum Indicarum statu plenius doceret : ostiumque magnum nostris, ad multatum gentium conversionem, apertum esse diceret, si qui forte Dei amore inflammati, ac divinæ gratiæ robore, suique contemptione muniti in eas oras proficiscerentur. Fecit Andreas, a Francisco quod fuerat jussus, sane diligenter ; mandata exposuit ; auxilia, novosque milites postulavit ab Ignatio ; responsum tamen certum nullum retulit. Tum Andreas me adhibuit deprecatorem, orans, obsecransque, ejus ut causam susciperem, quam Deo fore gratissimam sperabat. Negotium suscepi ; egi cum Ignatio, qui, me audito, aliquantisper sese collegit, et gravi severoque vultu hæc tantum : Non minus, inquit, Petre, opus est bonis operariis atque strenuis, iis quidem calamitosissimis temporibus, ad Christi fidem in Europa conservandam, quam ad illam serendam in remotissimis illis regionibus. Atque utinam hæc Ignatii verba vera esse, non tam nostro malo experiremur. Illo enim ex tempore, magnas Ecclesiæ Catholicæ ruinas videmus ; multas provincias hæreticorum furore conquassatas : serpere quotidie magis contagionis venenum, et incorruptas atque integras etiam nationes inficere. Opprimat hanc flammam Domini misericordia, et Babylonicum incendium, nostris peccatis excitatum, vento roris gratiæ suæ flante, benigne restinguat.

ex ejusque miseriis multum obsequitur sacræ Inquisitioni:

554 Atque ex iis tot tantisque, quas Catholica Ecclesia patitur, calamitatibus ac ruinis, natum puto affectum illum pietatis in Ignatio, et incensum sanctæ Inquisitionis tribunali omnibus in rebus obsequendi serviendique desiderium. Nam cum animadverteret, avitam religionem, et Catholicam fidem, Christi sanguine, et Apostolorum doctrina fundatam a truculentis sacrilegisque fidei hostibus nostra ætate, omnibus machinis pertinaciter oppugnari : et gravissimos atque sapientissimos viros, qui concilio supremo fidei præsunt, quasi in vigilia quadam stare, luporum rabiem arcere, et sanctissimæ fidei propugnationem suscipere : dabat operam, ut ejus tribunalis auctoritatem, ad fidem ipsam tuendam apprime necessariam, quam maxime posset, per se et per suos conservaret. Quamobrem, quæcumque ipsi negotia sese offerebant, ad Inquisitionis officium pertinentia, tametsi a summo Pontifice ea impetrare minimo negotio poterat ; semper tamen ad ipsos fidei Quæsitores rejecit, per eosque confici voluit, quemadmodum multis exemplis

Scalæ, quibus ascenditur ad Sacrarium Loyolanum.

A Extremitas scalarum, seu statio in solo superiore collegii. B Areola, cui innititur trames scansorius. C Areolæ scalarum collateralium. D Pes dictarum scalarum in solo infra id, quod dictum est supra. E Plateæ vel transitus. Parietis e Tribunæ, uti vocant. F Cubicula. G Paries, qua late patet ac dividit aream a transitu in tribus solis. Parietis fenestræ, num. 1 in solo superiore; num. 2 in solo secundo; et arcus num. 3 sunt soli primi seu terræ. H Paries exterior, qua respicit partem mediam inter orientem ac meridiem. Ejusdem fenestræ h jet in eadem forma fenestræ soli inferioris. Y Paries ex adverso sacræ domus, sequendo frontispicium collegii, qua est orientem inter et septemtrionem: ibi cubicula num 4. I Areola ducens e collegio ad sacram domum; quo intratur per portam num 5, et ad tribunas num. 6 ex adverso sacri sacelli. K Pavimentum ante sacram cameram. L Statio in summitate scalarum intra sacram domum: num 7 porta ad dictum pavimentum: num. 8 porta ad sacristiam.

P B Bouttats sculp.

A. PETRO RIBADENEIRA.

Vult suos esse actuosos, concordes, sedulos, Deo cooperantes.

exemplis explicare non esset difficile, quæ brevitatis causa omitto.

555 Considerans varia, multiplicia, et gravissima nostri instituti ministeria, et quam plena difficultatibus ac periculis sit cum hominibus omnis generis atque ordinis tractatio; illos sentiebat ad Societatem nostram minus habiles, qui non satis essent seculi officiis et negotiis idonei: illos vero aptos, et nostro instituto congruentes, qui industria et dexteritate quamdam etiam in seculo florere possent, aliisque ingenii muneribus antecellere. Hæc enim illi sive adjumenta naturæ sive ornamenta, a seculi vanitate ad Christi veritatem transferentes, utiliores Religioni nostræ (quæ multum in actione etiam sita est) atque accommodatiores plerumque existunt. Idque ipsa experientia compertum est.

Ut nihil est quod tranquillum religionis statum magis labefactet atque evertat, quam discordia, ita nihil est quod majorem Religiosis ipsis notam inurat, eosque vulgo magis despectos reddat, quam si discordes inter se sint, atque esse intelligantur. Nam caritas si absit, quæ vita est Religionis, mortuæ virtutes omnes Religiosæ, ac sine vita sint, necesse est.

B Coadjutorem quemdam ex nostris, qui negligentior in re quapiam fuerat, me præsente, interrogavit Ignatius: Quid spectas, quid quæris in Religione? Quem ad finem actiones tuæ referuntur? Ille Deum se spectare respondit, Deum se habere finem, cujus causa omnia faceret. Tum Ignatius, Si Deus, inquit, propositus tibi finis est graviter certe mulctaberis. Nam mundo servire ac vanitati indulgere, haud magnum sane crimen est: Deum vero spectantem oscitanter aliquid facere, atque ignave, intolerabile est. Maledictus, inquit, qui opus Dei facit negligenter.

Perpaucos, ac fortasse vix ullum esse dicebat, qui perfecte intelligat, quantum Deo volenti in eo operari, ipse impedimento sit: quantumque Deus in nobis efficeret, nisi a nobis ipsis impediretur.

Sancti de frequenti communione, ac persecutionibus judicium.

556 Inter commoditates, quas multas ac peregregias devotus augustissimum corpus Domini Jesu percipiendi, ac frequens usus secum affert, illam esse eximiam, quod digne communicantem ita virtute Sacramenti confirmat, ut ne in peccatum grave labatur; aut si humana imbecillitate victus cadat, brevi certe a peccato resipiscat.

C Tanti æstimabat persecutiones ac vincula, quibus pro Christo fuerat vexatus atque constrictus, et eo numero ponebat, ut aperte diceret, si quæ a Deo creata sunt omnia, altera in parte stateræ collocarentur; in altera, carcer, catenæ, probra, vix illa omnia præ istis momentum ullum apud se habitura. Neque vero creatam ullam naturam posse lætitiam talem in anima procreare, quæ æquare possit gaudium illud Spiritus sancti, et purissimam alacritatem, quam eorum mentibus infundit Dominus, qui multa magnaque pro ejus amore pertulerunt. Ex quo interrogatus a patre quodam, quænam esset compendiosissima ad perfectionem via? Respondit: Si multa adversa, magnaque pro Christi amore patiare. Pete hanc gratiam a Deo. Nam cui Dominus hoc tribuit, multum tribuit: hoc enim uno beneficio, multa magnaque ejus continentur beneficia. Ipse vero Pater, hanc eamdem gratiam et postulasse a Domino videtur, et impetrasse. Nam cum reliqui socii separati ab Ignatio essent, et quietissime sæpe viverent, simul atque Ignatius ad eos veniebat, et cum ipsis agebat, tempestas aliqua contra omnes, et persecutionis procella repente excitabatur. Quod pater Jacobus Lainez sæpissime observavit, ex simul ex eo conjecturam se capere aiebat, quanta Ignatii vis animi atque constantia, quantum rursus et quam implacabile dæmonis in Ignatium esset odium, atque invidia. D

Sed quoniam spiritalis prudentia *a* Ignatii, in Exercitiorum spiritualium, et in Constitutionum libris (de quibus antea diximus) maxime cernitur, et quibus peti possunt, quæ ad hunc locum pertinent: hac omissa, quanta fuerit in illo rerum gerendarum prudentia, videamus. *a*

ANNOTATA.

a *His adde effata ascetica ex Comm.* § 84.

CAPUT XXXVIII

Prudentia in rebus gerendis, ac vigilantia.

E

Cap. xi. Ribadeneira graphice exponit Sancti prudentiam,

Magnitudo illius animi cum summa erat prudentia; constantia cum egregia quadam moderatione conjuncta. Nam etsi in rebus magnis et arduis ægre divelli poterat ab eo, quod semel rectum judicasset, eratque acer et efficax in agendo, non tamen propterea aut nimias celeritates suscipiebat, aut tarditates: sed festinabat lente; opportunitateque temporum observata, res maturabat, in omnibus excellenti temperatione utens. Ex quo vix ullus ejus labor irritus, vix ullum non perfectum opus, in magnis etiam atque operosis, fuit. In rebus suscipiendis sæpissime videbatur nulla humana prudentia uti, sed divina tantum niti providentia: in exequendis tamen, et ad finem perducendis, omnes vias tentabat, ut inchoata perficeret: ea tamen cautione, ut non in humanis subsidiis (quæ tamquam efficiendi instrumenta sumuntur) sed in Deo bonorum omnium effectore, spem efficiendi defigeret: et, ut res cederet, lætissimo semper, tranquillissimoque animo esset. Multa instituebat, quorum consilia (quod occulta essent) aut rationi parum consentanea nonnullis, aut admirabilia certe videbantur; sed tamen eorum exitus exquisitum spiritum, reconditamque prudentiam declarabant Ignatii: qui ante languorem adhibuisset medicinam, cuique futura tam solerter prævisa fuissent, et præcauta. Atque hæc quidem admirabilis atque divina prudentia, qua omnibus in rebus utebatur Ignatius, ex copioso illo ac cælesti lumine derivabatur, quo ejus anima illustrata, non solum præsentia cernere, sed etiam futura prospicere videbatur. Apparet enim, illi Deum ab initio universæ Societatis progressum, cursumque divinitus ostendisse: et quam suaves ac uberes fructus, ex arbore, quam ipse Ignatius plantabat et rigabat, dante incrementum Domino, sancta Ecclesia perceptura esset. Idque tum ex aliis multis, tum ex iis, quæ subjiciam, conjectare licet. F

addens ejus prædictiones de Societate,

558 Anno Domini 1540 cum Petrus Mascarenas, Joannis tertii Lusitaniæ regis apud Pontificem Maximum legatus, Ignatium urgeret, ut ex decem sociis, sex in orientis solis Indiam, ad regis sui voluntatem mitti pateretur: Ignatius (ut supra scripsimus) oratori respondit: Si ex decem

A decem sex auferas, quotam obsecro partem reliquo orbi terrarum relinques? Quasi pro certo haberet, exiguum illud paucorum sociorum semen spargendum brevi, et per universum terrarum orbem disseminandum. Anno item 1549 mecum de Societatis nostræ statu atque incremento loquens, hæc eadem verba mihi dixit: Si decem annos vivemus, Petre, mirabilem Societatis quasi cursum videbimus. Vivemus dico? immo vero si tu vives, videbis. Ego enim me tamdiu victurum non puto. Quod, ut dixit, ita certe factum est. Nam ipse celerius vitæ laboribus defunctus est, et septem tantum postea nondum integros vixit annos: et nos intra decem illos ab Ignatio definitos, mirificam Societatis augescentis propagationem, fructum, approbationem vidimus. Accedit eodem, quod, me audiente, anno Domini 1555 dixit. Nam cum collegium nostrum Romanum certas sedes non haberet, sed incertis, iisque conductitiis ædibus vagaretur; et locus certus, et ad collegium in Urbe constituendum idoneus quæreretur: monuit quidam ejus familiaris Ignatium, ut ædes vicinorum professæ domui proximas (quæ multæ erant atque amplæ) coemendas curaret; in qui-
B bus collegium ædificaretur: multasque attulit commoditates, quas ea res habitura videbatur. Sed Ignatius totum illud spatium uni professæ domui necessarium esse dixit. Cum ille instaret, et ingentem locum multarum domorum professarum capacem, et collegiorum esse diceret: Ignatius, Nunc quidem, ait, ita videtur; sed erit aliquando tempus, cum hæc una domus amplietur, et universum istum ambitum complexa, plus etiam soli requirat: citiusque dixerim duos passus ad necessarios usus adhuc defuturos, quam unum pedem superfuturum.

ac de aliis. 559 Neque tamen mirum est, Ignatio Dominum præsignificasse felicem successum ejus Religionis, quam ipse, eodem Domino auctore, atque adjutore fundavit: quandoquidem multa alia ei præmonstrata videmus, quæ longo post tempore futura erant. Anno Domini 1527, quo tempore Ignatius egenus, abjectus, ac contemptus vivebat, quidam adolescens apprime nobilis et copiosus, Ignatium intuens nudis pedibus, et vili habitu incedentem, juvenili quadam levitate commotus, procaciter ipsum irridens atque insultans; Ardeam, inquit, ego, et flammis incensus concidam, nisi hic, qui flammis conflagret,
C dignus est. Quod audiens Ignatius, placido ad eum vultu, Cave (inquit) ne hoc ipsum, quod imprecaris, tibi eveniat. Paucis post diebus in tormentarium pulverem, qui ad publicam lætitiam paratus erat in turri domus nobilis ejusdem adolescentis, ignis scintilla forte illapsa magnum repente excitavit incendium, quo miser adolescens, ambustus, ac semiustulatus est: ardoremque nimium restinguere cupiens, in aquam se conjecit, mortemque fugiens, in mortem incidit, brevi-
a que consumptus est *a*. Anno vero 1541, cum ægrotantis Stephani Baroeli, Itali, ac tunc novitii nostri, salus esset a medicis omnibus desperata, pro illo in divi Petri Montorii rem divinam Ignatius fecit: qua peracta, dum uterque domum redimus, mihi dixit: Non morietur nunc quidem Stephanus. Qui quidem Stephanus et vivit adhuc, et vitam suam Ignatio plane acceptam fert. Et anno 1543 mihi secundo gravissime ægrotanti, in morbum me tertio relapsurum prædixit. Anno item 1555 mittens in Hispaniam Hieronymum Natalem, et Ludovicum Gonzalem summa hieme navigaturos, navim Genuæ statim conscendere jussit, ac commodam ipsos navigationem, et secundum habituros cursum, Natali præsignificavit. Patri Jacobo Laini prænuntiavit, illum, se mortuo, futurum Societatis Præpositum Generalem; et alia iis similia prædixit *b*, antequam evenirent; quæ omnia ita, ut dixit, consecuta sunt. A. PETRO RIBADENIERA *b*

560 Cum pietatis opera, quæ ad proximorum utilitatem pertinent, complecti omnia non posset, magno delectu, publica privatis; iis, quæ ad tempus fiunt, perpetua; certa semper incertis prætulit, et secura periculosis: neque tam spectabat, quantæ res ipsæ essent, quam quantum spei ad eas conficiendas ostenderetur. In hujusmodi autem operibus beneficentiæ ac pietatis, libenti animo operam suam studiumque ponebat, dum in ordinem redacta, legibusque essent ac ratione constituta: postea vigilia sua aliis tradita, sensim subtrahebat se, et ad alia instituenda transferebat. Negabatque nostris, hisce finibus longius progrediendum: neque committendum, ut se istiusmodi operum ordinaria administratione implicarent: quod a sodalitatibus fere iis, collegiisque gubernentur, quibus satisfacere (quod multorum sint capitum) sit perdifficile. Pulcherrimum arbitrabatur esse munus, nostræque Societatis maxime proprium, versandi cum hominibus familiariter, et agendi. Sed illud, quo plus habet utilitatis, si recte fiat, eo etiam plus periculi, si inepte. Nam ut moratus sermo, et modesti prudentisque hominis assiduus usus alios ad Christum maxime allectat et invitat: ita præcipitis atque inconsiderati, a sancto plerumque proposito avertit: et offensio contrahitur, ex quo quærebatur utilitas. Multas proinde cautiones censebat adhibendas, ut illud munus officii utiliter exerceretur: quas quidem exemplo magis tradebat, quam verbo. Eas enumerare omnes, longum nimis esset: nonnullas referre, commodum nostris, utileque futurum puto. *Operum piorum delectus, modus agendi cum hominibus,* E

561 Qui aliis igitur utilis esse cupit, in primis aiebat sibi vacare debere: et ardere ipsum caritate, si alios velit incendere: superare inanem metum: ambitionem tamquam pestem fugere: voluptatis illecebras, omniaque carnis blandimenta aspernari: et quidquid vitiosum est, a se repellere: ut omnibus turbidorum motuum radicibus evulsis, divinos satus, et in se aptius accipiat, et in alios utilius effundat. *nec non utiliter operandi, ac naturam propriam superandi.*

Cum omnia vitia declinanda esse, tum ea cuique potissimum, ad quæ proclivior cujusque natura sit: ab iis enim maximas impendere ruinas, nisi diligenter sibi quisque caveat. Illis præcipue, quibus corporis constitutio biliosa esset ac ferventior, magnopere cavendum censebat, si cum aliis iracundis item hominibus, et natura biliosis versarentur: facile enim dissidia nasci. Proinde, qui talis est, ante se comparet, ac sæpissime meditetur, qua ratione huic periculo resistat. Neque tamen in præfervida, vehementique natura refrænanda, ejusmodi provisione animi utendum censebat solum: sed in reliquis item vitiis debellandis. Multum enim cohibet, et quasi vinculis quibusdam exultantem naturam constringit meditatio, et comparatio animi, et assidua accurataque eorum, quæ cogitaveris, dixeris, egeris, commemoratio. Quod si socium habeas, quicum communicari hoc officii recte possit, ultro et citro, et ab illo moneri libere, et illum monere placide velis. F

Qui ita in se fuerit constitutus, et intelligentia necessaria

A. PETRO RIBADENEIRA.

necessaria instructus, et agendi modo, ad alios tum juvandos, tamquam in pulverem, aiebat, et solem posse descendere. Sed cogitandum tamen, se non cum perfectis hominibus, planeque sapientibus vivere, sed in medio nationis pravæ atque perversæ : animumque ita suum debere instituere, ut neque scelerum ulla, et flagitiorum immanitate perturbetur, neque ulla hominum vel fatuitate vel fraude, ipse non retineat vel cum prudentia columbæ simplicitatem, vel serpentis cum simplicitate prudentiam.

et cum arte quadam alienæ se attemperandi.

562 Dicebat, quibus artibus diabolus ad perniciem hominum uteretur, iisdem nobis utendum ad salutem. Nam ut ille cujusque naturam explorans, et animi propensionem pertentans, ad eam se attemperat : et ambitiosis splendida, utilia cupidis, voluptuosis jucunda ; piis, quæ speciem habent pietatis, proponit ; et non irrumpit subito, sed sensim irrepit, et in animæ se familiaritatem insinuat, penitusque tandem immergit : sic spiritalis, ac peritus artifex, uniuscujusque naturæ convenienter se debet gerere : et in principio multa dissimulare, in multis connivere, deinceps, parta benevolentia, ipsos, quibuscum agit, ipsorum armis expugnare.
B Ipse vero in mores hominum, quibuscum versabatur, naturamque intrabat penitus, sagacitate quadam non tam humana, quam divina. Nam vel ex uno congressu, aut uno sermone, ita intimos illorum sensus perspectos habebat, atque exploratos, ut modium salis cum eis comedisse, illosque intus et in cute nosse videretur.

563 Omnium quidem mulierum familiaritatem, etiam earum, quæ spiritales aut sunt, aut videri volunt, vitandam esse dicebat : sed earum maxime, quæ ætate, conditione, statu periculosiores sunt. Quarum ex consuetudine plerumque aut fumus sequitur, aut flamma. De vestimentis enim procedit tinea, et a muliere iniquitas viri.

Quædam documenta circa mulieres, promissa, sermonem, concionatores;

Factis liberaliorem, quam verbis esse oportere : ut quod in diem crastinum promiseris, id, si fieri potest, hodierno præstes.

In omni sermone, maximeque in pacificandis hominum animis ac reconciliandis, in controversis rebus definiendis, tractandisque divinis rebus, eam moderationem cautionemque adhibendam, ut nihil imprudenter excidat : sed verbum quodcumque nostrum cogitemus ad multorum aures perventurum.

Concionatoribus, et iis, qui de loco superiore
C populum docent, scribendum diligenter, et multo ante meditandum, quam dicerent : nil temere asserendum : a novis, dubiisque rebus abstinendum : et modeste hominum vitia castiganda potius, quam plausibilia, et quæ aures delectant, persequenda. Ipse vero conciones suas in detestatione vitiorum consumpsit, et in virtutum prædicatione : idque semper propositum habuit, ut prævaricatores ad cor redirent, et summum Dei, infinitumque in se amorem agnoscerent.

…os, quibus aliquid …egatur; circa aulicos, pauperes, et …tiosos confabulatores.

564 Si quis quid petat, quod tuæ personæ indecorum judices, ab indignatione temperandum : et id curandum, ut et quod postulatur, neges ; et amicum tamen eum, qui postulat, benevolumque dimittas.

Religiosi hominis officium affirmabat esse, ab aulica vita (ad quam, tamquam ad sirenum scopulos quidam adhærescunt) homines ad Christum potius abducere, quam in illam quemquam inducere. Ipse vero operam suam ad principum gratiam aucupandam, vel in eorum aulas intrandum petentibus respondebat : Ego quidem præstantiorem Dominum nullum scio, quam eum, quam D
mihi ipse delegi : ad hunc vos si applicare cupitis, libentissime meum omne studium præstabo.

Pauperibus, et egenis eleemosynam petentibus facile tribuebat ex nostra paupertate, quod poterat. Si quis tamen apostata vel Religionis desertor esset (quod diaboli conatibus adversandum diceret, non suffragandum) eum ne obolo quidem juvandum c putabat : nisi forte, ut ad sanitatem rediret. Nam in hoc genere officii, et hujusmodi perfugis ad Christi castra revocandis, magna voluntate, et suam et suorum collocabat industriam.

Si quis otiosus ad illum veniret, quicum tempus inutiliter terendum esset, ubi semel illum atque iterum admiserat, si congressum ille suum sæpius requireret, quoties ventitabat, toties ipse aut de morte, aut de extremo judicio, aut de sempiterno supplicio impiis parato, sermonem instituebat. Sic enim aiebat fieri, ut ille vel molestus esse desineret ; vel certe si perseveraret, ejusmodi sermonibus aliquid in pietate proficeret.

565 Dicebat præterea in rebus gerendis illud in primis tenendum, ut te rebus, non res tibi submittas : hoc est, ut rei gerendæ, non tuæ commoditatis rationem ducas, negotiorumque utilitati diligenter servias, et tempori. Denique tam congruenter omnibus, ut omnes lucrifaciat, sapientem hominum piscatorem, Christique ministrum se attemperare debere, ut omnia omnibus fiat, et non sibi, sed fratribus vivat in Christo. Si quid tamen efficere in hominum salutem cupiat, vel si quem ab exitio studeat ad salutem revocare : ubi diligenter suo perfunctus sit munere, quoquo modo res cedat, æquissime sibi ferendum statuat. Neque si ille, ad quem juvandum incubuerit, respuat medicinam, demittat idcirco animum : angelorum tutelarium exemplo (nam et hac utebatur Ignatius similitudine) qui, quos a Deo suæ fidei commissos acceperunt, monent quoad possunt, defendunt, regunt, urgent, ad bonum juvant : sed si voluntatis libertate abutantur illi, et inobsequentes atque obstinati sint, propterea tamen nullo anguntur mœrore, nulla afficiuntur molestia : Curavimus, inquiunt, Babylonem, et non est sanata.

Alia quædam de rebus gerendis monita.

E

Hæc, et iis similia erant Ignatii documenta, quibus suos informabat, ut ad spiritales nundinas, animarumque copiosam mercaturam mitteret, sed factis quam verbis illustrius. Neque enim (quod de Nazianzeno Gregorio scriptum legi- F
mus) discipulis aliquid imperabat, quod non prius ipse fecisset. Et cum singularis in eo prudentia fuerit, idem tamen sentiebat in divinis rebus, qui nimis prudentes esse volunt, haud sæpe magna præstare. Numquam enim se ad ea, quæ pulcherrima sunt, admovebit is qui eorum difficultates, et ancipites eventus scrupulose cogitat, aut anxie nimis reformidat. Unde et Sapiens, Prudentiæ tuæ, inquit, pone modum : neque enim decet, sine modo eam virtutem esse, quæ reliquarum virtutum modus et mensura est.

CAP. XXI. *Specimen vigilantiæ sancti Patris.*

566 Mirifica in illo sollicitudo ad res conficiendas, atque vigilantia fuit. Non enim solum efficiendi adjumenta excogitabat sapientissime, sed magna etiam efficacitate utebatur inventis : rem cœptam perseveranter urgens : alios, quibus utebatur administris, rebus agendis indormire haud quaquam sinens, sed impigros reddens, atque attentos. Cum ad principem virum aliquando adire vellet, ejusque conveniendi copia non fieret, quatuordecim horas jejunus expectavit, ne bene

A bene gerendæ rei occasio efflueret. Constatque per triginta quatuor, et eo amplius annos, numquam illum quod in Dei gloriam facere statuisset, propter ullas temporis cælique injurias, ex præstituta vel die, vel hora, in alium diem, aliamve horam rejecisse *d*.

ANNOTATA.

a *De hoc facto Commentarius* § 14, *a num.* 135.

b *Alias prædictiones colligit Commentarius* § 87.

c *Exemplum dedi ibid. in Christophoro Lainio* § 78, *num.* 790.

d *De constantia et æquabilitate animi ibid.* § 74.

CAPUT XXXIX

Miracula a S. Ignatio patrata.

Cap. xiii. Sanctitatem non in miraculis, a

B Exposita nobis hactenus est Ignatii vita : ex qua sumere quisque ad imitandum possit, quod cuique maxime convenit. Sed dicat aliquis, si hæc vera sunt, ut profecto sunt, quid causæ est, quamobrem illius sanctitas minus est testata miraculis *a :* et, ut multorum Sanctorum vita, signis declarata, virtutumque operationibus insignita? Cui ego : Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Ille enim est, qui facit mirabilia magna solus, propterea illius tantummodo infinita virtute fieri possunt, quæcumque aut naturæ vim aut modum excedunt. Et, ut solus ille hæc potest efficere, ita ille solus novit, quo loco, quo tempore miracula, et quorum precibus facienda sint. Sed tamen neque omnes sancti viri miraculis excelluerunt; neque qui illorum aut magnitudine præstiterunt, aut copia, idcirco reliquos sanctitate superarunt. Non enim sanctitas cujusque signis, sed caritate æstimanda est. Quod docet D. Gregorius his verbis : Probatio sanctitatis non est signa facere, sed unumquemque, ut se, diligere : de Deo autem vera cognoscere, de proximo vero meliora quam de semetipso sentire. Nam quia vera virtus in amore est, non autem in ostensione miraculi, veritas demonstrat, quæ ait : In hoc cognoscent omnes, C quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem. Qui enim non ait, in hoc cognoscent, quia discipuli mei estis, si signa feceritis; sed ait, si dilectionem habueritis ad invicem; aperte indicat, quia veros Dei famulos non miracula, sed sola caritas probat.

sed in dilectione consistere,

568 Testimonium ergo superni discipulatus est, donum fraternæ dilectionis. Et idcirco paulo ante idem sanctissimus Doctor dixerat, in hominibus caritatis humilitatem , non autem signa virtutum, esse venerandam. Itaque et Joannes Baptista, quo inter natos mulierum major non surrexit, signum (ut ait Evangelista) fecit nullum : et permulti alii sanctissimi viri, lumina Catholicæ Ecclesiæ, et ornamenta, in hominum ignoratione jacuissent, et tenebris, si miraculorum lux, ad illorum gloriam illustrandam necessaria fuisset; quorum tamen vita et doctrina mundum universum illuminat. Et contra, in extremo die multi dicent : Domine, domine, nonne in nomine tuo prophetavimus? et in nomine tuo dæmonia ejecimus? et in nomine tuo virtutes multas fecimus? et tunc confitebor illis, quia numquam novi vos. Et ne illos forte mentiri credamus : ipse Dominus (ut notat Augustinus) ait : Surgent pseudochristi, et pseudoprophetæ, et dabunt signa magna, et prodigia; ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi, divus Hieronymus sic ait : Prophetare, et virtutes facere, dæmonia ejicere, interdum non ejus meriti est, qui operatur; sed vel invocatione nominis Christi hoc agit; vel ob condemnationem eorum, qui vident et audiunt, conceditur, ut, licet homines despiciant signa facientes, tamen Deum honorent, ad cujus invocationem fiunt miracula. Nam et Saul, et Balaam, et Caiphas prophetaverunt nescientes, quid dicerent : et Pharao et Nabuchodonosor somniis futura cognoscunt : et in Actibus Apostolorum, filii Sceuæ videbantur ejicere demonia. Sed et Judas Apostolus cum animo proditoris multa signa inter ceteros Apostolos fecisse narratur. Certe ex Paulo constat, et prophetiæ donum, et omnis scientiæ cognitionem haberi, et montes transferri etiam sine caritate posse. Non ergo ita exigenda miracula sunt, quasi ab illis sanctimonia cujusque necessario pendeat; sed ad veram rationem res tota revocanda. E Nam etsi sæpenumero Deus servorum suorum declarat sanctitatem signis atque miraculis; non tamen id sempiternum (ut diximus), est, neque necessarium.

A. Petro Ribadeneira.

rationibus et exemplis probat auctor:

569 Quæ enim miracula divi Augustini, quæ Chrysostomi, Athanasiique legimus; quæ utriusque Gregorii Nazianzeni, et Nysseni? sane pauca : quibus tamen propterea non auderemus Gregorium illum anteponere, qui Thaumaturgus, hoc est, miraculorum patrator, appellatus est. Unde D. Augustinus scribens clero, senioribus, et universæ plebi ecclesiæ Hipponensis, et docens, neminem posse Dei consilium perscrutari, quare in aliis locis miracula fiant, in aliis non fiant, postremo concludit: Sicut enim quod Apostolus dicit, Non omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habent dijudicationem spirituum: ita nec in omnibus memoriis Sanctorum ista fieri voluit ille, qui dividit propria unicuique prout vult. Hæc dixerim, non ut miraculorum vim elevem, sed ut prudens lector intelligat, rem totam Deo committendam : qui dona sua unicuique distribuit, prout vult. Potuit ille, pro sua occulta sapientia, nostræ hoc imbecillitati dare, ne miracula umquam jactare possemus. Potuit utilitati, ut auctore instituti nostri minus F illustri, a Jesu potius, quam ab illo, nomen traheremus: et nostra nos appellatio sacra moneret, ne ad illo oculos umquam demoveremus: quem non solum, ut communem humani generis liberatorem ac principem, sed etiam, ut præcipuum ducem colere, atque imitari debemus, minimam hanc Societatem sui nominis glorioso titulo decorantem. Potuit hoc etiam tribuere temporibus, quibus hæc miracula necessaria non sunt.

ea tamen Sancto nostro haud defuisse, ex initiis,

570 Mihi vero tantum abest, ut ad vitam Ignatii illustrandam, miracula deesse videantur; ut multa, eaque præstantissima, judicem in media luce versari. Quod item videri credo, non plebi imperitæ, res populariter æstimanti, sed gravi cuivis homini, et certo judicio eas ponderanti. Nam sive initia hujus Societatis, sive institutum spectemus, sive propagationem, consecutasque ex ea utilitates, miracula certe nulla desiderabimus: cum tam multa iis rebus miracula inesse deprehendamus, per quæ Deus, et hoc opus suum esse, et radicis naturam, ex trunco ostendit, et fructu.

Quid

A. PETRO RIBADENEIRA.

Quid enim admirabilius, quam militarem hominem, ferro et castris assuetum, a spiritu Dei alienum, ita immutatum, ut non solum ipse Christo militaret, sed sacræ militiæ antesignanus esset, et princeps? Quid inusitatius, quam tot homines ingenio, studio, ætate florentes, ab Ignatio egeno ac despicato, nulla magna vel litterarum scientia, vel sermonis elegantia et copia, huc adduci potuisse, institutum ut vitæ cursum abrumperent, spes suas prodigerent, paupertatis, dedecoris, atque ignominiæ sese telis objicerent, et tot laborum, periculorumque offerrent incursibus? Illud vero et novum et mirum plane videatur, necesse est, nisi ab eo factum intelligatur, cujus virtute, credentium multitudo erat cor unum, et anima una: Hispanos Gallosque homines ita inter se convenisse, atque tristissimo tempore, et inter ipsos Hispaniæ, Galliæque reges, bellis infestissimo, tam amice consociatos fuisse, ut quorum antea tanta fuisset nationum, voluntatumque dissensio, tam singularis repente existeret studiorum, animorumque consensio, ut dissimilium morum tanta esset similitudo, et vitæ concors atque perpetua conjunctio.

B

institutoque, ac propagatione Societatis conficitur:

571 Nam institutum ipsum satis aperte auctorem suum indicat: quod neque subtilitate excogitari, neque prudentia humana constitui, neque industria gubernari tam sapienter umquam potuisset, nisi ille, qui sapientiæ omnis fons est, Ignatii mentem afflatu suo, instinctuque divino, et ad Societatem stabiliendam inspirasset, et ad tam salutares leges, quibus ipsam temperavit, conscribendas impulisset. Neque vero hoc dubitationem ullam habet, aut habere fas est, cum Institutum ipsum, et a summis Pontificibus multis confirmatum, et ab œcumenico, sacroque concilio Tridentino tam luculenter comprobatum videamus. Quod quidem cum finito tempore novitiatus, ut Superiores novitios, quos habiles invenerint, ad profitendum admittant, aut e monasterio eos ejiciant, jussissent, statim adjecit: Per hæc tamen sancta synodus, non intendit aliquid innovare, aut prohibere, quin Religio clericorum Societatis Jesu, juxta pium eorum Institutum, a sancta Sede Apostolica approbatum, Domino, et ejus Ecclesiæ inservire possint. Nam quid ego de propagatione dicam? quæ tanta est, ut et admirationem omnibus recte considerantibus moveat, et digitum Dei hic esse ostendat, sine quo nullo modo fieri res tanta potuisset?

C

Etenim ab eo tempore, quo Societas a Paulo III, Pont. Max., anno 1540, confirmata primum est, pauci anni fluxerunt: quo quidem tempore, non solum per universa Christiani orbis regna disseminata est, verum etiam his finibus egressa, disjunctissimas provincias, regiones incultas, barbaras immanesque nationes peragravit: et apud illas domicilia etiam constituit. Nam ut Hiberniam, Angliam, Scotiam, Cyprum, Alexandriam, Mauritaniam, Insulas Fortunatas, ad Christianam religionem pro virili portione dilatandam, a nostris aditas prætereAm: ut de Italia, Sicilia, Sardinia, Corsica, Gallia, Hispania, superiori atque inferiori Germania, nihil dicam: ut Austriam, Bohemiam, Poloniam, Lituaniam omittam (in quibus ita hæc Societas hactenus crevit, ut octodecim provincias, præter quatuor alias, ultra oceanum constitutas habeat:) certe videmus et in orientis solis Indiam penetrasse nostros, et in extremis regionibus apud Malacam (quæ Aurea Chersonesus est) Molucasque insulas, sedes suas collocasse: et in Occidentis item Indiam,

D

quæ Hispaniarum regi paret, esse delatos: et in Brasilia terra, latissima quidem atque salubri, sed hominum anthropophagorum feritate formidabili, magna passim cum utilitate versari.

uti ex multiplici fructu,

572 Nam in Japonem, vastissimam regionem, et permultis insulis distinctam, nostraque ætate primum a Lusitanis patefactam, et repertam nostri omnium Christianorum (quod quidem ex verum scriptorum monumentis constet) primi lustrarunt, et in potentissimum latissimumque Sinarum regnum, ut in illud unius verique Dei nomen inveherent, sunt ingressi. Ad meridiem vero, Æthiopiam, Congum, Angolam, Monomotapam, aliasque exterioris Africæ oras, remotissimasque provincias obierunt, ac percursarunt. Et in hodiernum usque diem, in illarum quibusdam ita peregrinantur, et vivunt, ut neque maris interjecti immensitas, neque terrarum asperitas, neque vel silvestris cultus, victusque inopia, neque barbaras linguas, atque horridas intelligendi, discendique difficultas, neque indigenarum agrestis natura, et truculenta, innataque crudelitas, neque intentata supplicia, sociorumque ante oculos profusus sanguis, ab Evangelii prædicatione quidquam eos deterreat. Itaque tantus est ubique terrarum ex nostrorum hominum consuetudine atque usu fructus consecutus, ut minime pœnitendus videatur. E

in India miris modis,

573 Nam ut de India primum loquar; certe, quibus non est narratum de eo, viderunt: et qui non audierunt, contemplati sunt. Scissæ sunt enim in deserto aquæ, et torrentes in solitudine: et quæ erat arida, est in stagnum, et sitiens in fontes aquarum. In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, ortus est viror calami et junci. Et idolorum multitudine sublata, atque illudentium dæmonum præstigiis exstinctis, unius jam Dei cultus efflorescit: crucisque trophæum in urbibus, in viis, in desertis etiam, atque asperis locis collocatum, dæmones aspectu suo terret, homines recreat, pios consolatur, impios ad salutem invitat. Denique habitantibus in regione umbræ mortis, veritatis lumen ortum est. Ac tot miracula, et tanta per Ignatii filios edita sunt (quippe ad plantandam in novo atque inculto solo fidem apprime necessaria) ut neque majora, neque illustriora requiramus. Siquidem et dæmonia multa, Christi tantum nomine invocato, ab humanis corporibus ejecta, illuminatos cæcos: leprosos mundatos: omni propemodum morborum genere multos mortales liberatos: F mortuos denique constat revocatos ad vitam: fontes divinitus repertos ad Christianorum sitim sedandam: et contra, arefactos amnes ad infidelium damnandam perfidiam. Apud Molucas vero insulas, cum ab ea fide, veraque religione, quam semel susceperant, ad superstitionem multi atque impietatem defecissent, cœlum et terram, omnemque creaturam scimus contra insensatos: et ignitis lapidibus, fulgure, fulmine, tonitru, turbine, et fragore ingenti perterrefactos infidelium animos: arbores radicitus revulsas: disturbatas domos: animalia passim extincta: posita flumina in desertum, et exitus aquarum in sitim. Terram fructiferam in salsuginem, a malitia inhabitantium in ea.

quasi totidem miraculis, reportato.

574 Et quod omnium maximum, ac præstantissimum est, multa (ut modestissime dicam) hominum millia, qui in summa barbarie, et feritate nati, atque educati sunt, importuna illa morum feritate deposita, jugum suave Christi subierunt: et Christianæ disciplinæ

A. Petro Ribadeneira.

A plinæ legibus eruditi, ad mansuetudinem se, ac humanitati propiorem cultum revocarunt. Ut autem nemini dubium esse possit, hoc Dei opus esse, in memoriam revocemus illa verbera, ignominiosum illud supplicium, quod in collegio D. Barbaræ a Goveano doctore in Ignatium fuit constitutum : et intelligamus ex servili, probrosaque illa ignominia, Ignatio magno ejus desiderio flagranti parata, summam Dei Opt. Max. gloriam, cum incredibili innumerabilium populorum salute conjunctam divinitus effloruisse. Sed quid mirum, si Deus se in omnibus Deum ostendit? Cujus etiam proprium infinitæ bonitatis est, quo se quisque propter ipsius amorem magis submittit, atque abjicit, eo magis illum extollere, atque ornare. Quamobrem Deo Optimo Maximo maximas gratias agere omnes, et habere in commune debemus, qui præsentes Ecclesiæ Catholicæ ruinas sua benignitate resarcit : et nostrum ex continuis illius calamitatibus dolorem, et luctum magna hac consolatione levat: quod exeuntium hæreticorum jacturam, intrantium in Ecclesiam gentium reparat multitudine : estque hoc in tanto mœrore solatii, quod plus nobis Dei bonitas adjecit, quam diaboli ademit invidia. B

Mirabilia in Germania et Gallia, atque alibi

575 Sed ut ad ea veniamus quæ collocata in omnium oculis sunt : videmus certe et apud hæreticos, non parum per hujus Societatis homines, in fide, veraque doctrina profectum esse : et apud Catholicos multum, in religione, ac pietate. Nam et in Germania, et in Gallia, et in reliquis provinciis, quibus hæresis, certissima pestis animorum, liberius grassatur, multi, nocte falsitatis depulsa, se ad veritatis lumen ab errore revocarunt : multos nostrorum prædicatio et doctrina nutantes in fide confirmavit : labantes sustinuit, jacentes erexit : devios, atque præcipites reduxit in viam : et a diluvii (quibus suffocabantur) aquis, in sacrosanctæ Romanæ Ecclesia (qua una salus continetur) arcam, fidemque traduxit. Et optimorum adolescentium, qui errorem cum ipso nutricis lacte suxerunt, in nostris collegiis institutio, et ad pietatem informatio, majora nos etiam sperare in posterum jubet : et quotidiana Catholicorum cum hæreticis altercatio satis ostendit, multis locis, illorum vel languere animos, vel debilitatos esse impetus, atque compressos.

contra hæreticos pro Ecclesia Catholica sunt facta.

C 576 Nec mirum sane. Nam cum aliquorum Ecclesiasticorum vel ignorantia, vel perversitate, vel negligentia (cum enim dormirent homines, inimicus homo superseminavit zizania) non suis lacertis et viribus fortes illi hactenus fuerint : et dum quorumdam hominum vitam nobis objiciunt, dum inscitiam exprobrant, dum funestas sacrilegasque faces, veris interdum criminationibus contectas, in nos contorquent, incautos simplicium animos, nescientes discernere doctrinam a vita, fidem a persona, potestatem a moribus, venenis suis infecerint : quid mirum est, si hoc tempore veritas, inculpatæ vitæ, exquisitæque doctrinæ stipata studiis, in falsitatis castra invadere, et perrumpere importunam ejus audaciam, atque temeritatem valeat, quæ vel sola et nuda, tantam semper vim et potestatem habet, ut facile se per seipsam defendat, et gloriosam reportet de hoste victoriam? Cum præsertim, et qui dormiebant, sint excitati : et qui vigilabant, facti sint etiam acriores. Itaque hoc unum Ecclesiæ hostes propositum habent, ut iidem Jesuitarum hostes sint : et bellum adversus eos gerant, quos bellum a se Catholicæ Ecclesiæ indictum, non ignave propulsare animadvertunt. Quorum inflammatum in nos odium, non obscurum arbitramur divinæ in nos benevolentiæ signum : vituperationem, laudem ; insectationem, gloriam et triumphum nostrum ducimus. Quos tamen diligimus, ut proximos ; amamus, ut nostros aliquando fratres ; ut pretioso sanguine quasi agni immaculati, et incontaminati Jesu Christi conspersos, benevolentia prosequimur. Prætermitto eas utilitates, quas Catholici integrique populi, filiorum Ignatii opera et industria perceperunt : tum quod sint in promptu, et magis sit animadversione opus, quam explicatione : tum vero quod a me sine pudore commemorari non possint, quæ in hoc genere divina bonitas per minimam hanc Societatem effecit. Ipsi soli (cujus sunt) honor et gloria.

Divinæ illius virtutis signa sunt, quæ fiunt intra Societatem:

577 Et hæc quidem ad alienos. Quid illa, quæ ad domesticos, hoc est, ad nos pertinent, et interiora quidem magis sunt, non minus tamen certa divinæ virtutis sunt signa? Primum (vobis, fratres, quibus hæc nota sunt, loquor) quam multæ, quam variæ, quam eximiæ vocationes, ex omni pene natione in nostra Societate sunt eorum, qui singulari quodam divinoque afflatu excitati, E omnium externarum rerum amputata vanitate, ad Christi crucem in hac Societate complectendam, adduci sunt? Quod item de reliquis sanctissimis Religionibus credo. Deinde, quam præclara est illa, quæ apud nos floret, dissimilium rerum similitudo? Quam eximia hominum disparium, et vel natura vel fortuna, vel industria, et consuetudine inæqualium æqualitas? Quam conspirans, et plane conflatus inter se diversarum nationum consensus? Quam copulata omnium inter ipsos caritatis benevolentia? Quid mirifica illa scientiæ et humilitatis, prudentiæ et obedientiæ, adolescentiæ conjunctio et castitatis? Gravitatis in superioribus, comitatisque societas? quanta alienæ salutis cura? quantum publicæ utilitatis studium? quanta sollicitudo, ac procuratio? Quam læti peregre venientium nostrorum fratrum congressus? quam jucundi eorumdem digressus abeuntium? ut sive manendum in aliquo sit loco diutius, sive longe gentium abeundum, lætissimo semper animo sint, et terrarum affectu, locorumque posito, eorumque, quibuscum vivunt, intemperato amore rejecto, Dei tantum gloriam, et salutem proximorum spectare videantur. Agnoscamus Dei gratiam, fratres, et grati simus, F atque hosce mores in Societate hactenus fuisse gaudeamus, et futuros semper speremus : et, ut sint, quantum possumus, animo connitamur.

suntque magna

578 Hæc mihi magna miracula, et certissima sunt, quæ cum attentius considero, neque plura, neque majora virtutem Ignatii declarandam requiro. Nam si ex fructu arbor agnoscitur, ut ait Dominus : si neque de spinis colligi uvæ possunt, neque de tribulis ficus : si fons de eodem foramine, dulcem simul, et amaram aquam manare nequit : certe fateamur necesse est, et truncum, ex quo tam suaves, tantique fructus percipiuntur, optimum, ac suavissimum esse, et fontem nobilissimum, ex quo commoda in Christi Ecclesiam tam multa redundarunt. Præsertim si attendamus, quibus temporibus hæc, et locis gesta, et a quibus personis sint, quam acerbe præterea, et graviter impugnata. Gesta sunt enim nostris temporibus, hoc est, hæreseon numero, errorumque novitate calamitosis, morum levitate perditis, ecclesiasticæ disciplinæ perturbatione infelicissimis.

A Petro Ribadeneira.

cissimis. Ex quo hæc Societas odiosa hæreticis semper visa est: Catholicis quibusdam minus interdum necessaria: nonnullis forte et suspecta etiam, et invisa. Gesta sunt autem non in angulis, non in deserto loco; sed in omnium gentium oculis, in celeberrimis urbibus, clarissimis academiis, in ore, atque luce hominum, vel potentia, et auctoritate, vel prudentia, et consilio vel doctrina, vitæque integritate sine controversia principum.

a certissima miracula;

579 Effecta sunt autem ab Ignatio, primisque sociis illius, ac filiis. In quos si animum paulum intendas, magna te admiratio capiet perspicientem, nihil illos ex se attulisse, quod intuentium posset in se oculos, sua specie convertere. Neque enim illi aut stirpis ac generis opinione commendati, aut amicorum copia fulti, aut excellentis doctrinæ præsidio subnixi, primum ad nos venerunt: sed abjecti, pannosi, obscuri, et ad speciem contemnendi, et ad sensum, cogitationemque viles. Quid de persecutionibus dicam, gravissimisque tempestatibus, quas hæc Societas nondum nata, in Parente suo pertulit? ut vero exiit in lucem, ac primum emersit, ab omni pene hominum genere, ad hunc usque diem passa est?
B Quibus jactata procellis non hactenus est? quibus non telis appetita? ut mihi quidem (quod divus Hieronymus de Catholica Ecclesia scribit) persecutionibus etiam crevisse videatur. Ex quibus omnibus eam Deus eripuit, et victoriam dedit per Dominum nostrum Jesum Christum. Accidit enim illi, quod reliquis fere sanctissimis Religionibus usu venit, quibus donatum est, ut in mundo pressuram habeant, et non solum in Christum credant, sed etiam, ut pro illo patiantur.

quibus nulla alia S. Ignatii miracula comparanda esse, ex S. Augustino

580 Sed ut modum huic meæ narrationi ponam, iis miraculis, magnis, conspicuis, utilissimis, nulla alia Ignatii (meo quidem judicio) sunt comparanda. Itaque quæ narrata supra a nobis sunt, quamquam sine miraculo fieri multa non potuerunt: et tot dierum jejunatio, viribus nihil omnino debilitatis; octo dierum raptus, et a sensibus destitutio; tot tantæque divinarum rerum illustrationes; P. Simonis periculose laborantis sanatio, et sanitatis futuræ prædictio: dæmonis expulsio, et alia quædam vim naturæ modumque exsuperant: et illa etiam, quæ addi possunt, quorumdam, qui vel magnis periculis, vel morbis gravissimis expediti ac liberati sunt,
C ad vestium illius aliquando contactum: omnia hæc tamen quamquam magna, certa, atque admirabilia sunt, superioribus illis cum proximorum utilitate, et cum purissima atque sanctissima Ignatii vita conjunctis, inferiora multis patribus judico, et minora miracula ad sanctitatem Ignatii declarandam. Idque sanctissimis Augustino atque Gregorio magno auctoribus. Ex quibus D. Augustinus sic ait: Domini nostri et Salvatoris Christi Jesu miracula omnes quidem audientes et credentes movent, sed alios atque alios aliter et aliter. Quidam enim corporalia ejus miracula stupentes, majora intueri non norunt. Quidam vero ea, quæ gesta audiunt in corporibus, nunc amplius in animis mirantur. Nemo ergo dubitet qui Christianus est, etiam nunc mortuos suscitari: sed omnis homo habet oculos, quibus videre potest mortuos resurgere ita, ut resurrexit filius hujus viduæ, qui modo ex Evangelio recitatus est. Unde autem videant homines resurgere mortuos in corde: non omnes habent, nisi qui jam resurrexerunt in corde. Amplius est resuscitare semper victurum, quam resuscitare iterum moriturum. D
Hæc Augustinus.

ac S. Gregorio,

581 Gregorius vero Augustimum secutus in lib. Dialog., cum Petrus Diaconus dixisset: Quid alii sentiant ignoro: ego autem præ cunctis miraculis hoc potius existimo esse miraculum, quo ad vitam mortui redeunt, eorumque animæ ad carnem ex occulto revocantur; respondet Gregorius: Si visibilia attendimus, ita necesse est, ut credamus: si vero invisibilia pensamus, nimirum constat, quia majus est miraculum prædicationis verbo atque orationis solatio peccatorem convertere, quam carne mortuum resuscitare. In isto enim resuscitatur caro iterum moritura: in illo vero anima in æternum victura. Cum enim propono duos, in quo horum existimas majori factum virtute miraculum? Lazarum quippe, quem jam fidelem credimus fuisse, carne Dominus suscitavit: Saulum vero resuscitavit in mente. Minus est ergo quempiam in carne suscitare: nisi forte per vivificationem carnis, ad vitam reducatur mentis, ut ei hoc agatur per exterius miraculum, quatenus conversus interius vivificetur.

probat:

582 Et homil. XXIX tractans illa Domini verba: E
Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur, etc.; docensque, sanctam Ecclesiam quotidie spiritualiter facere, quod tunc per Apostolos corporaliter faciebat, subdit: Quæ nimirum miracula tanto majora sunt, quanto spiritualia: tanto majora sunt, quanto per hæc non corpora, sed animæ suscitantur. Nam corporalia illa miracula ostendunt aliquando sanctitatem, non autem faciunt. Hæc vero spiritualia, quæ aguntur in mente, virtutem vitæ non ostendunt, sed faciunt. Illa habere et mali possunt; istis autem perfrui, nisi boni non possunt. Nolite ergo, fratres carissimi, amare signa, quæ sunt cum reprobis hominibus communia: sed hac, quæ modo diximus, caritatis atque pietatis miracula amate, quæ tanto securiora sunt, quanto et occulta, et de quibus apud Dominum eo major fiet retributio, quo apud homines minor est gloria. Hactenus Gregorius.

quibus addit S. Eulogium mart. Cordubensem.

583 Divus Eulogius martyr Cordubensis, libro primo Memorialis Sanctorum, late prosequitur hanc quæstionem, et respondens nonnullis tepidis ac mollibus Christianis, qui Martyres non putabant eos, qui a Saracenis pro Christi fide eo tempore interfecti sunt, propterea quod nulla edebant miracula, post multa sic ait: Miracula F
denique dum aut propter fidem credentium, aut propter futuram credulitatem astantium, Dei providentia operatur, non tam nos in eorum admiratione debemus stupere, quam provida compensatione intueri, si eorundem effectores signorum, expulsis vitiis, morum honestate præcellant: si seculo mortui, Deo vivant: si propter illam veram caritatem, quæ cuncta charismatum dona exsuperat, omnes affectiones mundi pro nihilo pensant: si acceptam virtutem non ad suam gloriam. sed ad beneficium referunt collatoris: si attentis auribus cordis, veri magistri admonitione percepta, non quia dæmonia eis subjiciuntur; sed quia nomina sua scripta sunt in cœlis, exultant. Et idcirco hæc dinumeratio virtutum in illis prodigiorum auctoribus potius, quam ipse signorum effectus est admirandus, et quod sit magis prævium specimen eundi ad regnum quærendum, non vero quod signiferos ac notabiles nos ostentet. Quia sanctitas et timor Domini, cultusque regni cœlestis non nisi ab idoneis et perfectis procedunt.

A cedunt. Signa vero atque prodigia et Sancti et reprobi faciunt. Quæ nihil aliud, quam notitiam vanam etiam aliquando hominum conferunt. Hinc provenit, ut qui fuerit hominibus notus, nisi fuerit justus, ad æterna supplicia perveniat condemnandus. Ille autem, qui cœlesti gratia illustratus, sub notitia sui creatoris vixerit sanctus, etsi mortalibus sit ignotus, in futuris tamen Sanctorum gaudiis erit annumerandus. Huc usque beatus Eulogius.

Auctoris epilogus.

584 Hæc habui maxime, quæ de Ignatii vita moribusque conscriberem : tum ne Parentis nostri (quod in omnibus humanis rebus fere fit) paulatim memoria consenesceret, tum etiam ut in perpetuum haberent nostri homines, unde omnium domestica peterent documenta virtutum. Quod ego si assequutus fuero, erit cur Deo gratulemur, auctori bonorum omnium ; sin minus, nostros certe qualescumque labores, vobis, fratres carissimi, quorum præcipue gratia suscepti sunt, non ingratos fore confido.

A. PETRO RIBADENEIRA.

ANNOTATA.

a *De miraculis, et hoc loco, Commentarius* § 89.

GLORIA POSTHUMA

EX VARIIS QUA SCRIPTIS, QUA IMPRESSIS DOCUMENTIS

CAPUT PRIMUM

B

Gloria posthuma e loco natali

E

§ I. Domus Loyolanæ idea; sacellum sancti Patris.

Domus Loyolanæ situs

Damus veteris et novæ domus Loyolanæ ideam e Ms. exemplari, quod inde ad nos misit R. P. Franciscus de Baza, collegii nostri ibidem Rector; cujus etiam benevolentia anno 1621 *facilis nobis ad illud, ejusque sacrarium Ignatianum aditus patuit. Itaque e dicto exemplari delibo sequentia.* Guipuzcoa provincia, Ptolemæo Varduli, quamvis longe ab hujus auctoris, aliorumque veterum geographorum Cantabria sita, una ex iis gentibus est, quæ Cantabriæ nomine censentur, et gloriantur ; ac Septemtrionale Hispanici Oceani littus claudit Olearsone promontorio, Vidasso fluvio, nobili magis, quam magno a Galliis disjuncta. Hujus provinciæ umbilicum, et nobilem in primis locum tenet Azpeitia oppidum ; cujus in tractu, qua vergit ad Occidentem, et Azcoitiam spectat,
C alterum in eadem provincia pari dignitate, et amplitudine oppidum, Loyolana domus est vetus cognominis familiæ, et gentilitia sedes. Ejus autem situs talis est. Ab Azpeitia in Azcoitiam passuum circiter mille spatio modica planities excurrit, præaltis montibus hic inde coarctata, quam Urola rivus præterlabitur, ferri fabricis frequentibus dives ; unde et illi nomen.

et structura; quæ munitio fuisse fertur antiqua,

2 Hac in planitie, pari ferme Azpeitiam inter, et Azcoitiam intervallo, ut adiri utrimque juxta possit, velut toti late viciniæ dominatura, quadratæ turris in morem surgit, colli modico imposita Loyola domus. Tota ædium altitudo pedes sex et quinquaginta non superat : latitudo duobus pedibus major est. Quod materiam attinet, ad medium usque quadratis quidem sed rudi opere lapidibus; inde coctis lateribus ad summum fastigium constat. Turritam olim munitionem Loyolanis pro arce fuisse, fama proditum est (et qua lapideus est murus, eam habet crassitiem, fidem ut adstruat famæ) : sed cum scissi in factiones dynastæ turbis cuncta miscerent, Henrici IV, Castellæ regis, jussu turres hujusmodi omnes, quæ frequentes in provincia occurrebant, solo æquatas fuisse : cum Loyolana gente mitius actum : nam et ut munitio staret, quamquam magna sui parte mulctata, et, ut inædificaretur, permissum. Accedit et illud veteris munitionis argumentum, quod in imo muro fissuræ apparent aliquot extrinsecus (namque intus obstructæ sunt) pedes quatuor et amplius longæ, duos transversos digitos latæ : quæ fissuræ ab inferiori parte dilatantur in orbem mediocris globi tormentarii amplitudine : ut appareat, eas ad ejaculandi usum fuisse aptatas.

insignibus [illegible] Loyolanæ [illegible]

3 Equidem exstant etiamnum apud nos ænea tormenta minora quatuor, quæ cum sacris ædibus, velut propria earum supellex, in nostram concessere potestatem. Ejusmodi autem fissuræ reperiuntur in utraque ædium facie, et quam
F Cæcias, et quam Africus perstat, singulæ. In ea vero, quæ in Caurum versa nunc templo excipitur, olim viæ militari imminebat, duæ. Atque hæc ita se habent in tribus sacri monumenti frontibus, quæ conspicuæ manent. Sed qua novis ædibus committitur, inductum parieti arenatum vetustatis argumenta submovit. Porro in obversa Azpeitiæ fronte ad cornu novo ædificio inclusum fornix leviter turbinatus ostium præbet : ostio gentilitium Loyolarum stemma imminet rudi saxo expressum. Lupi sunt duo in posticos erecti, et exerta lingua pensili aheno ab utroque latere inhiantes. Non illud apice coronatur, non parmæ, aut scuti figuram refert, simplicitate ipsa antiquitatem commendante.

Domus interior;

4 Jam interior domus, qualis nunc exstat, in duas æquas tota divisa est partes intergerino pariete, quarum altera Azpeitiam, altera Azcoitiam spectat. Subeuntibus ædes contra ostium statim occurrit sacellum, quod olim stabulum fuisse, editumque in eo S. P. N. Ignatium, qualiscumque traditio

Ex MSS.

traditio fert : nunc Virgini sine labe conceptæ dicatum, adorandum in sacra Eucharistia custodit illum, qui de Virgine nasci in stabulo dignatus est. Nostris cœmeterium præstat. A dextra scalæ longiori flexu mitigatæ ad superiora ducunt. Ubi ad primam contignationem ventum, aula patet excipiendis confessionibus destinata, cujus ad extremum aperta in intergerino pariete fenestra transversim oblonga, ferreisque clathris firmata locum facit supplicandi ad aram, primo S. Borgiæ Sacrificio, et calice, patenaque, quibus sacrificavit, conspicuis venerabilem.

aditus ad sacrarium S. Ignatii, quod summæ est venerationis.

5 Scalas omnes emensos excipit ad lævam sacristia, et secundum sacristiam secretius oratorium, aliquot sanctorum Martyrum corporibus, et pluribus reliquiis insignibus dives. Contra sacristiam apertum in sacræ domus pariete ostium a novis ædibus subeuntes admittit. Dextra sacellum est, cui ab antiquo præcipua semper veneratio stetit. Hic Ignatium decubuisse, ab accepto in propugnatione Pampelonensi vulnere saucium; hic depositam valetudinem, ferente opem Apostolorum Principe, recuperasse ; hic ex fortuita piorum librorum lectione ad Christi, Sanctorumque sectanda vestigia exarsisse ; hic Deiparæ B Virginis cum Filio se conspiciendam præbentis visione recreatum fuisse ; hic, ipso orante, tremefactam domum, aut exauditæ orationis, aut victi, fugatique dæmonis signa dedisse, constanti fama tenemus. *Ad locorum ideam conducet schema ichnographicum ; quod paulo post dabitur.*

Locus humili quidem tecto est depressus;

6 Hoc igitur præcipuæ venerationis sacellum, quod nunc pro templo est, totam eam occupat superioris tabulati partem, quæ Azpeitiam spestat, humili quidem tecto depressum, sed cultu quam potuit exquisitissimo ornatum. Totum pavimentum lævigatis marmoribus stratum, tectum et parietes variis picturis spectabiles sunt. Prægrandes trabes, quæ subtegulanæ contignationi excipiendæ tectum intersecant, opere anaglyphico, eodemque inaurato obductas, pretiosæ per intervalla distinguunt æreæ lamellæ pictæ, et sacræ interdum Sanctorum reliquiæ, suis in loculis decenter collocatæ. Accessit hoc anno novum tecto, et singulare ornamentum, quod sive artis elegantiam, sive artificis liberalitatem spectes, minime prætermitti fas est.

sed exquisitissime ornatus.

7 Hyacinthus Vieyra, egregius sculptor, et architectus Lusitanus, suscepta Romana peregrinatione, ad veneranda S. Ignatii cunabula divertit e via. C Is, ut suam quoque ad sacelli ornatum conferret symbolam, artis suæ monumentum insigne posuit opera prorsus liberali. Quippe nulla mercede tres tabulas sculpsit, tecto affigendas, quæ duarum trabium interstitium occupent. Media, et major Ignatium exhibet ad populum Azpeitianum cum crucifixo concionantem. In altera discessurus ad Indos Xaverius fidei vexillum accipit ab Ignatio, genibus advolutus, et reluctantis pedes deosculatur, præsente, et rem mirante Lusitani regis Oratore. In altera Ignatius Borgiam, Gandiæ ducis habitu accedentem, procumbentemque in genua, amplexu excipit. Tabulas nectit limbus mira venustate circumductus, suisque mæandris, ac flexibus variæ cælaturæ, aliisque Societatis Sanctis locum facit.

D

§ II. Ulterior sacelli notitia ; Sancti lipsanotheca ; collegium, ædes sacra.

Alia hujus loci sacri

Sed omnium maxime vel pietatem excitat, vel oculos allicit sacrum bema, quod a reliquo sacello ferreis cancellis affabre factis, argentatisque secluditur. Tres aræ hic sunt, quarum quæ media, et princeps, S. Patri nostro dicata, tota ex argento ductili est; opus Danielis Gutierrii Visuntini, nobilis in Hispania argyrocopi, qui etiam reliquis duabus aris ex eadem materia conficiendis allaborat. *Aræ jam dictæ schema, media dumtaxat sui parte secundum delineationem Loyolanam hic scalpro in æs inductum, sed ad minorem formam contractum, repræsentamus inferius.* Habet autem ara princeps, incluso frontali, argenti pondo quadringenta et amplius, præter candelabra, pulvillum, et reliquam altaris supellectilem, quæ quidem confici ex argento possit, argentea omnia. In medio cœlestem panem servat tabernaculum, cujus in foribus jacentem super crucem Agnum tamquam occisum mirabundus E adorat angelorum chorus; Pater de cœlo æternus hostiam sibi complacitam benigno vultu despectat. Antas Fides, et Spes veluti custodiam agentes, obtinent, tabernaculi latera quatuor aliæ virtutes ambiunt, hinc inde binæ. Supra tabernaculum Atlantes duo sustinere humeris videntur umbellam, quæ sacram S. Ignatii lipsanothecam pensili nube obductam continet.

9 Ad utrumque umbellæ latus binæ sunt areolæ. Ex his quæ umbellam proxime attingunt, in altera Princeps Apostolorum Petrus decumbenti Ignatio sanitatem affert ; in altera orantem sacratissima Virgo parvulum Filium manibus gestans in suscepta perfectioris vitæ ardore confirmare videtur. Quæ his succedunt duæ aliæ singula ostentant litterarum autographa, alterum S. Ignatii, S. Borgiæ alterum ; quorum oras argentum gravat multa elegantia, nec minori pondere fusum. Bini aligeri encarpis pendentes medium tenent autographum argenteo margini inclusum ; cujus in parte superiori nubes sacrosancto Jesu nomine, velut sole fulgenti gravida, radios circumquaque mittit, eidemque nubi suus cujusque epistolæ auctor insistit, duobus aliis aligeris palmas manu gestantibus medius. Omnes F autem hæ figuræ integro sunt anaglypto.

ornamenta graphice recensentur:

10 Quod superest areolæ novis rursus encarpis supplevit Loyolæ artifex : nam autographa cum suo, quem dixi, ornatu pondo unciarum trecentarum viginti sex, Matrito misit pro sua in sacram hanc ædem pietate P. Josephus Cassani S. J. e provincia Toletana, ea lege, ut ne alibi reponerentur. Jam stereobata Ignatium etiam exhibet duobus in locis : hic cum Loyola discessurus, extremum fratri valediceret : ibi cum Jesum vidit, propitium se Romæ fore promittentem : Christi præterea Salvotoris, et Mariæ Deiparæ icones suum in eadem stereobata locum habent. Pro stylobatis telamones sunt : parastadas, et zophorum varius aligerorum lusus exornat.

11 At frontalis in area eminent inauratæ SS. Ignatii, Xaverii, et Borgiæ effigies. Medio S. Ignatio assistunt hinc inde Religio et Sapientia armata, ramum prætendens olivæ ; subjecta est arx, Pampelonensem referens, multis circum tropæis militaribus

A militaribus ornata. SS. Xaverium, et Borgiam ludentes ambiunt aligeri : fasciam implicat multiplex, pro ingenio artificis, tum aligerorum, tum serpentium foliorum nexus. Superioris fasciæ nodum in medio colligit sacrosanctum nomen Jesu, radiis illustratum. Multa præterea sunt, ac pretiosissima ornamenta aurea, argentea, gemmea a diversis donata, quorum indicem texere, longum esset.

Lipsanotheca exquisitissimo splendore elaborata

12 S. Patris N. Lipsanotheca, ut rem continet omni pretio, et æstimatione majorem, sic reliquum qualiscumque opulentiæ splendorem absorbet quodammodo, et obscurat omnem. Illa quidem initio ænea fuit : deinde e multorum symbolis argentea est effecta, et qua pretiosa anathemata complura inconcinne pendebant. Id neque ex dignitate visum, et sacram præterea reliquiam coacervata obruebant. Ergo ut redacta in ordinem, pretium thecæ et majestatem adderent, ex eorum consensu, qui donaria appenderant, deponuntur : aurum, et argentum funditur, colligatæ in monilia gemmæ solvuntur, aptanturque vel in orbem compositæ, vel in flosculos ab orbe protuberantes collectæ, vel per succrescentes intus ramos diffusæ. Sic ea demum B coaluit theca, cujus hodie pretium mirari magis, quam indicare liceat. Est autem ex argento inaurato ad solis Eucharistici formam efficta ; nisi quod sol non circinatur in orbem ; sed paulo oblongior ovata specie exsurgit, radiorumque loco rosæ circum promicant multo gemmarum fulgore collucentes.

continet digitum sancti Patris suavissime fragrantem :

13 Caudicem premit monile unum, cui centum ferme adamantes, et in his eximiæ magnitudinis tredecim, pretium faciunt, ex scientissimi artificis indicatione, aurea didrachma ter mille : donum excellentissimi Domini D. Joannis Francisci Manrique de Arana, supremi armorum ab Catholico rege præfecti ; culmen Ignatius tenet cum toga, et pallio cœlum suspiciens, sanctissimumque Jesu nomen gemmis confictum dextra tenens. At intra orbem aligeri duo aurei ramos, et ipsos aureos, gemmisque prægraves jactare manibus videntur, aut in altum dirigere, mediam sacram reliquiam velut obumbraturi. Hæc autem reliquia digitus est, qui ex annulo aureo, smaragdisque pretioso intra crystallinum cylindrum attollitur, ab interiori quidem parte non nihil exesus ; sed ab exteriori satis integer, cum cuticula sua, et ungue. Odorem exhalare suavissi- C mum, experientia ipsa tenemus. Neque illum esse ascititium, credimus, quod certi sumus, ab annis circiter quadraginta, quibus apud nos est, numquam fuisse inter odoramenta repositum. Quod si quando antea fuisset, debuisset certe multum de sua vi remisisse, cum tamen eamdem semper retineat, quamvis mutatis sæpius thecis, et crystallis, quibus includebatur.

qui quomodo

14 Ceterum quemadmodum perlata ad nos tam insignis reliquia fuerit, operæ pretium erit cognoscere. Rem autem exceptam ab ore ejus qui negotio interfuit, ex ædis sacræ rationario, paucis expediam. Hic S. Ignatii P. N. digitus dono missus olim Roma fuerat ad Margaritam Austriacam, Hispaniarum reginam, Philippi III conjugem : cui quantis nominibus obligata nostra Societas sit, exstructum Salmanticæ regia plane munificentia collegium tot clamat linguis, quot in dies parit utrique Orbi viros litteris, virtute, ac rerum gestarum gloria præstantes. Hinc Sinuessanæ duci cessit, regum dono, qui gratiosæ apud se Principi feminæ gratificari cum vellent, notam ejus in Societatem nostram benevolentiam, et insignem in S. Ignatium pietatem egregio hoc munere cumularunt. Hujus porro ducis filius Sinuessanus dux forte conscientiæ suæ arbitro utebatur P. Alfonso de Ygarza S. I., quo tempore cum excellentissimis Marchionibus Alcanizensibus, ut Societati Loyolana domo cederent, agebatur. EX MSS.

et unde

15 Cum autem Societatis totius votum id esset, patris Ygarzæ desideria privatim acuebat natalis communio soli, quod S. Parentis gentilis esset, et ipse Guipuzcoanus. Ergo dum aliæ ab aliis ad rem obtinendam admoventur machinæ, ipse cum Superis agendum ratus, eumdem S. Ignatium conciliare negotio opitulatorem novendiali oratione statuit : eamque in rem, qua erat apud Sinuessanum auctoritate, sacrum S. Parentis digitum orat, exoratque. Sed exacto novendio, ægre homini fieri, ut carissimum pignus ab se dimittat : rem trahere, et procrastinare : denique animum in id obfirmare, ut reliquiam tamdiu apud se retineat, quoad repetatur. Interea Dux iste moritur, neque ille, neque heredes verbum de reliquia ullum ; sic ea relicta tunc apud P. Ygarzam est, nullo rei conscio præter unum P. Franciscum Salinas. Neque diu Ygarzæ licuit deposito apud se pretioso pignore frui : quippe E quem haud multo post in collegio Imperiali Matritensi subita apoplexia rapuit.

illuc pervenerit.

16 Sed, ecce, dum ille fato suo fungitur, commodum ibi Visitatoris munus obibat e nostra provincia missus P. Petrus Hieronymus de Corduba, Sinuessanorum Ducum gentilis. Ad hunc autem P. Visitatorem sacræ reliquiæ indicium defert P. Salinas. Ille et muneris sui apud nostros potestate usus, et cognationis auctoritate apud Sinuessanum, sacrum pignus, injecta manu, vendicat sibi, Loyolanamque in domum, quam S. J. jam tum addictam, ipse sibi delegerat, ut in ea extremum Religiosæ vitæ suæ actum perageret, quam primum fidum per hominem transmittit.

Idea novæ fabricæ, ejusque decora

17 Nunc novam fabricam, cui velut palæ gemma, sacra ædes inclusa est, breviter expediemus. Ejus ideam a Carolo Fontana, nobili architecto Romano, conceptam, ab eodemque et chartis delineatam, et typo expressam miserat reverendus admodum Pater noster Carolus de Noyelle, S. I. Præpositus Generalis. Tota structura aquilam referet, expansis alis suspensam, cujus corpus templum magnificum sit : rostrum promineat in porticum ; alæ in ædes expandantur ; F cauda vero desinat in triclinium, et alias communes cellas. Templum Ignatio dicandum, rotundum est tanta amplitudine, caveæ ut diameter pedes habeat centum triginta et unum. A pavimento ad zophorum e nigro marmore, inde e vario surgit, utroque polito, nisi qua sculpturis asperatur. In medio postes ingentes octo concameratum fastigium sustinent stupendæ molis : quippe cujus diameter fere quinquagenta altitudo a pavimento pedes numeret ducentos.

magnifice erecta, et minutissime hic recensita

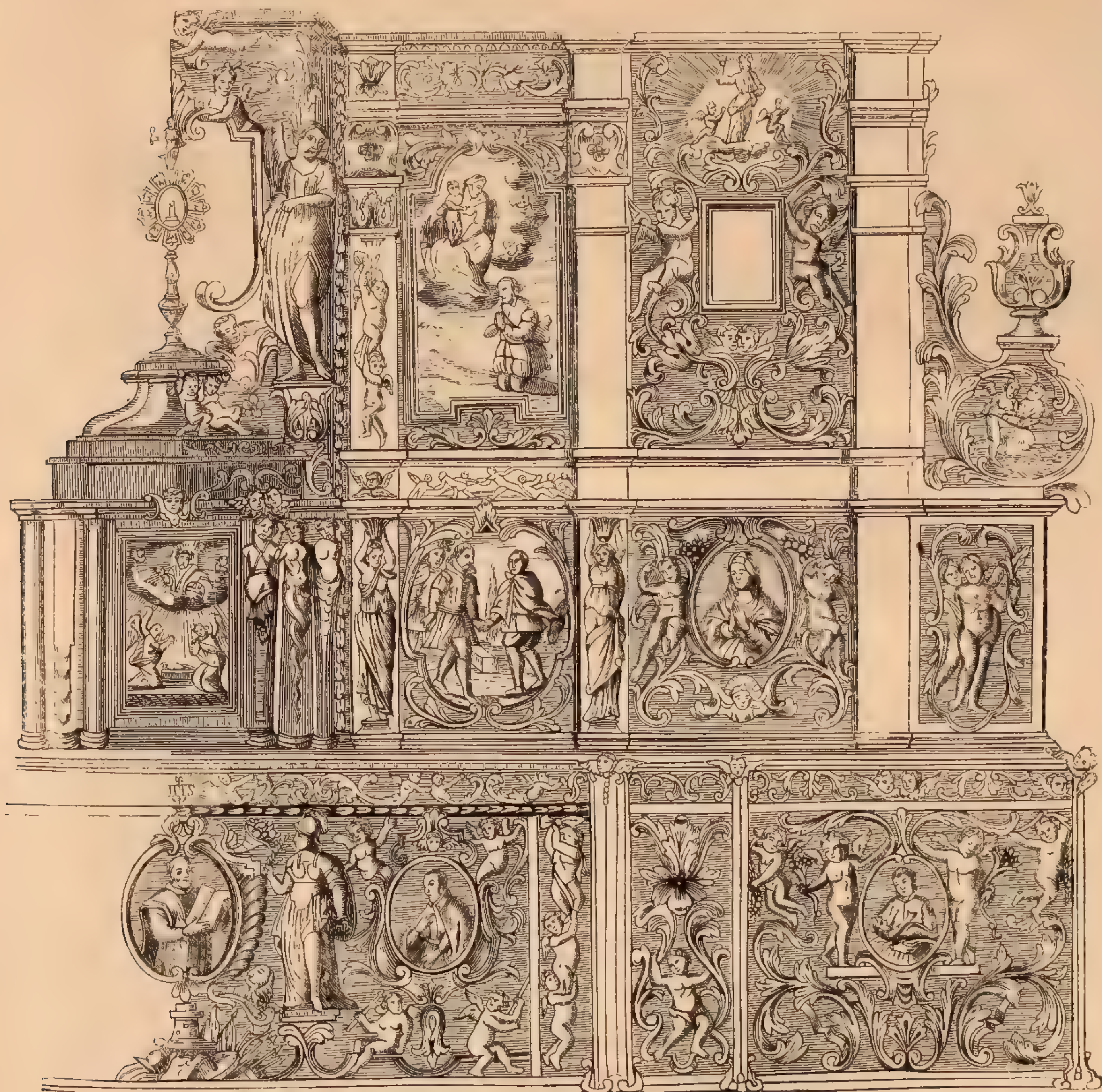
18 Iidem autem postes totidem ostiis quibus præter præcipuum, adiri templum potest, ita objecti sunt, ut a media cavea cerni nullum possit. Jam ab utroque principis aræ cornu singulæ sacristiæ sunt, cum sua quæque turre campanaria. Templi latera cingunt hinc sacra ædes templo sic adnexa, ut tamen medio compluvio separetur ; inde palatium Loyolanis dynastis cum suo in templum suggesto, ex pacta lege sufficiendum. His succedit nostrorum habitatio, quatuor habens

EX MSS.

habens frontes, quæ ut ab interiori, et præcipua, mediis templo, et palatiis disjungitur, sic interius per officinas publicas committitur. At intra collegium advenarum oculos maxime rapit magnifica scalarum structura, quarum usus in collegium, et sacram ædem communis est. Eæ aream occupant satis capacem, quæ circumitur tota, sacra domo, et collegio conclusam. Ab ima radice quatuor habent aditus, utrimque binos, sibique contrarios, quibus in unam conscenditur areolam, unde, facto divortio, aversi fornices singuli per horum discrimina adituum, in suam quisque discedentes partem, ad primam concamerationem deducunt. Hinc rursus, ut a pavimento, bini ab utraque parte fornices connituntur in aliam aream, e qua duo item alii, ut ab inferiori, in aversa reflexi vix fessos tandem deponunt in concameratione superiori. D

19 Hæc autem area superior tam est capax, atque magnifica, scenæ ut tragicæ non absimilem esse dicas. Quatuor in medio pilæ ad initia illarum scalarum, quas desinere in superiorem concamerationem dicebam, et in summis scalis aliæ quatuor, octo justæ magnitudinis statuis locum faciunt. Muros ambiunt æquis interstitiis podia duodecim, theatri in modum arcæ imminentia. Tectum venusto hemisphærio clauditur, cujus umbilico affixus haud vulgari sculptura flos inauratus totam ædificii venustatem colligere in sese velle videtur. Hæc omnia rudi stylo descripta, ut me-

repræsentantur,

lius ob oculos ponantur, subjectæ tabulæ efficient: *Tabula prima, quam hic vides, est arcæ ex argento ductili elaboratæ; de qua dicebatur in exordio hujus paragraphi. Reliquæ quo spectent, ex dictis abunde liquet.*

§ III. Publica erga sacrarium Loyolanum veneratio; miracula.

P. *Didacus Gamboa S. I. ad reverendum admodum Patrem nostrum Mutium Vitellescum, Præpositum Generalem, anno* 1642 *scribens ista inducitur apud P. Joannem Rho in Achate pag.* 12: Ut celeberrimum populorum concursum undique ad hanc domum venerandam advolantium emittam, quamvis supra quindecim capitum millia censa sint, alia plurima sunt, quæ solemnitatem hanc illustrissimam reddunt. Publice igitur edicitur tota in provincia, natalem sancti Patris nostri diem festum omnibus esse (nam is provinciæ patronus est,) atque ad ejus domum adeuntibus indulgentiam longe amplissimam ex ecclesiastica formula per octo consequentes dies Deum ibi religiose venerantibus esse propositam. Plerique pervigilium jejuni transigunt in provincia; et

Memorantur bona opera quibus profestus Sancti dies honoratus fuit.

A et Aspeythia oppidum, felix ejus patria, pio id jam usu ac libera factitat devotione. Civitas hæc, quæ sancti civis sui beatificationem et canonizationem celeberrimo cultu olim prosecuta est, hoc præcipue anno pietati erga patronum indulsit suum. Coactis enim e distantibus oppidis symphoniacorum nobilissimis, post vespertinas laudes Deo in templo magnifice decantatas, Capitulum ad concinendum in Loyolano sanctuario Completorium processit; cum tam templum majus, quam Loyolæ sacellum pretiosis peripetasmatis, et altaria multo auro collucerent. Ubi advesperascit, festo campanarum pulsu, ignibusque ad fenestras perque plateas succensis, laudes Viri sancti undique personant. Hoc anno magnis omnia aucta sunt incrementis.

Ipso autem festo Loyolam itum, instructo agmine: ludi publici celebrati.

21 Itaque summo mane ob multitudinem confluentium vix liber per vias erat ingressus. Festo iterum campani æris sonitu, et musicis organis undique concinentibus, instructo agmine frequentissimo accolarum pariter, ac peregrinorum, ac primæ quidem nobilitatis, qui ad celebritatem accurrerant, Loyolam itum est. Is fuit procedentis religiosi agminis splendor, ea species, ut regiæ aulæ assueti, nihil illius magnitudinis huic B deesse affirmarent. Tum ex veteri more gentis, armata saltatio instituitur, rudibus et gladiis batuentium. Septuaginta hoc anno, eo in ludo pugnarunt, qui rubeis tæniis, albisque calceis insignes, nudos inter se fulgentesque gladios admirabili corporum agilitate, armorumque tractandorum dexteritate agmina implicantes explicantesque admirationi fuere.

aliaque publicæ lætitiæ signa exhibita, dictio sacra etc.

22 Viæ totæ lætis ac festis conviviis frequentatæ sunt: [cum] quinque vicinis e provinciis publicum ad mercatum, quod Ignatii honori institutum est, innumerabilis accurrisset multitudo mortalium. Sequenti die clerus pariter ac magistratus instructo agmine, comitantibus de more festis choreis et musicorum cantu, Loyolam venere. Ibi, quoniam superius sacellum frequentiam non capit, Sacrum ad Januam domus factum est, parato ad hoc instructoque altari magnifica sub umbella. Super illud Sancti simulacrum sacrificantis habitu, quod circumlatum est, reponunt. Is Jesu nomen sinistra sustinet, indice dexteræ in illud intento, quasi eo in nomine glorietur. Hoc triumpho antiquam suam ad domum ab infinita multitudine deductum excipiunt socii, et Sacro assistunt. Habita ad frequen- C tissimam coronam brevis concio a Didaco Gamboa. Absoluto Sacro, cuncti per vices ad sacellum subiere, utque venerantium pietati est factum satis, rursum instructum agmen Aspeythiam rediit. Relictum est in Loyolano sacello Ignatii cingulum affabre, ad exprimendum Jesu nomen, implicatum; quod exinde Aspeythiam post octo hosce festos dies refertur; ibique, donec Loyola collegium habeat, asservatur. Addita a prandio, ut moris est, taurorum venatio, exceptique epulo a magistratu viri nobiles. Eadem ludorum celebritas consequentes dies habuit. Dominica die maximis imbribus aucti rivi, dejectique pontes, et Loyolanus reliquos inter, solitudinem fecerunt; sed Transfigurationi sacra die, et octava Ignatiani festi ingens hominum vis per invia montium capto circuitu, adfuit celeberrimo concursu.

Internus animorum fructus: Dei beneficiis hunc subsecutis.

23 Neque exterior hæc pietatis significatio interiori ac solidiori fructu caruit. Confessiones totius anteactæ vitæ auditæ plurimæ; quamquam totius anni hæc messis est; cum plerique eorum, qui sanctuarium Loyolanum sive animi componendi, sive opis poscendæ causa frequentes adeunt, solemni hoc more, animorum noxas omnes hic deponant atque expient. Nec tardus in vota Deus est. Itaque nostros qui Aspeythiæ agunt, plerique rogant, ut Loyolano in sacello salutarem Hostiam velint offerre in gratiarum actionem, quod votorum rei sint. Non defuit hoc anno, ut et superioribus scripsimus, ad sacrarium Servi sui adeuntibus Deus: sensere enim opem, reliquos inter, duo; quorum alter mali dæmonis instinctu ad desperata consilia propemodum adactus, cum se religione voti ad invisendum pie sacellum audiendumque Sacrum obligasset, illico saniorem sibi mentem, tranquillitatemque conscientiæ redditam sensit, venitque hoc anno Loyolam. Alter scrupulis miserum in modum conflictatus, hic etiam pacem invenit. Alia curationum mira omittuntur. Omnia sint ad Dei gloriam. *Hæc ibi, et ex oculato quidem teste. Occasione vero indulgentiarum, de quibus supra, ex notitiis Loyolanis subdimus, quod inter alia monumenta ad* S. Ignatium *pertinentia, ibidem asserventur* Bullæ Gregorii XV duæ, expeditæ eodem anno, quo sanctum Patrem in Sanctorum numerum retulit; quarum in altera E concedit indulgentias plenarias visitantibus S. Ignatii cameram in die ejusdem Sancti; in altera extendit indulgentiam ad totam octavam.

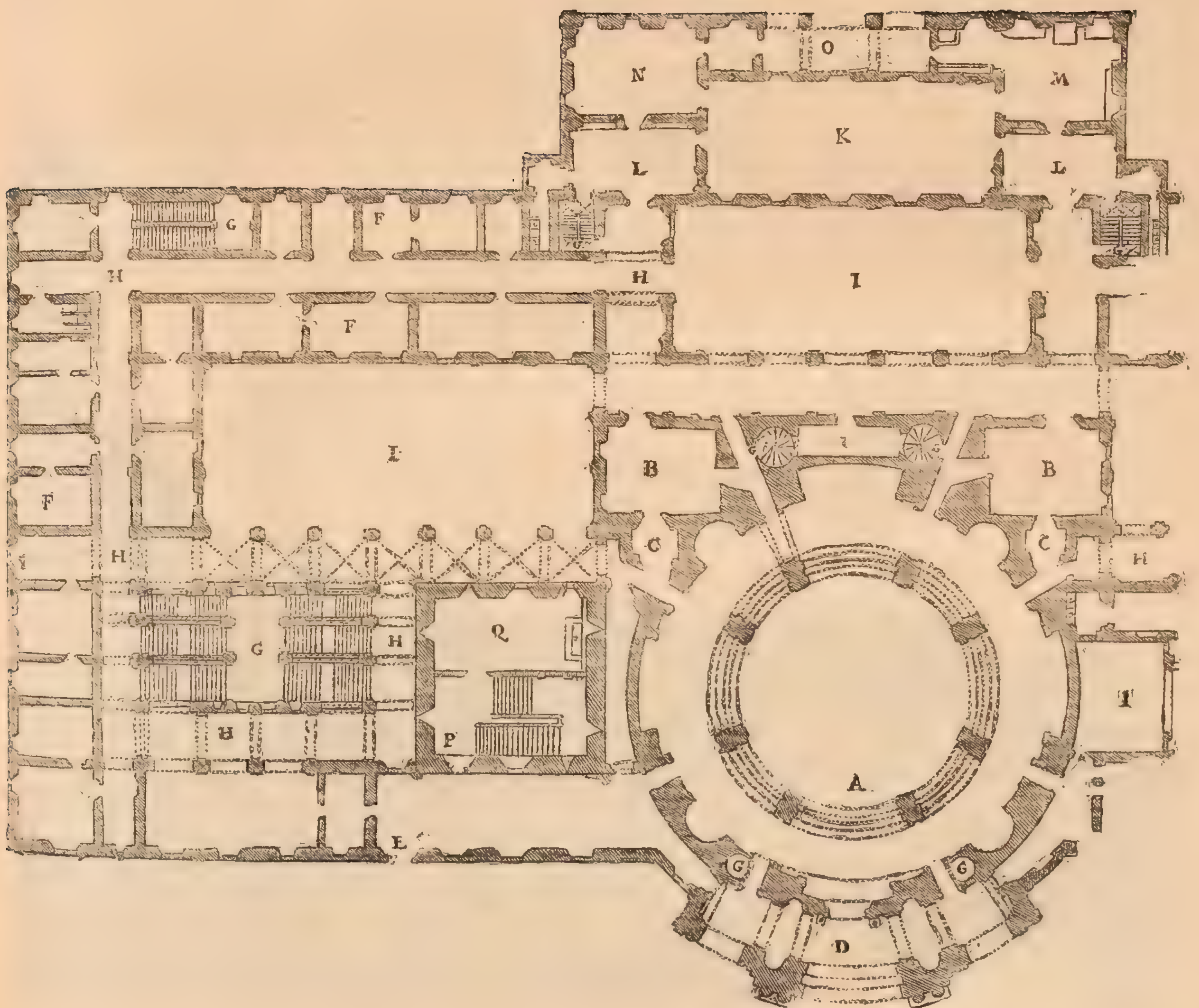
Summa domus Loyolanæ veneratio.

24 *Ceterum quanta postmodum hujus sacrarii fuerit per Hispaniam veneratio, quantus ad illud concursus, quanta motio animorum; docent ea, quæ P. Franciscus Garcia lib.* VI. *Vitæ* S. Ignatii *cap. ultimo scribit. Quin imo, uti testatur idem auctor,* non pauci extra Hispaniam veniunt, ut invisant sanctam domum: et præteritis annis nonnulli Galli ceperunt pro sacris reliquiis majorem partem antiquorum laterum culinæ: et eorum pulveribus, nec non scobe e lignis sacelli abrasa, ubi cum pauxillo aquæ sumuntur, multi infirmi sanati sunt a variis infirmitatibus. *Hæc in fide Garciæ. Quibus ex P. Joannis Nadasi Anno dierum memorabilium, ad diem* 8 *Septembris adde ista de P. Antonio Savignaco:* Ante annos fere tricenos, brachia, paralysi omnia remedia superante, dissoluta gestabat e collo. Eorum usum, in omnem vitam, facilem et commodum recepit, voto Loyolam nuncupato ad ædem S. P. Ignatii.

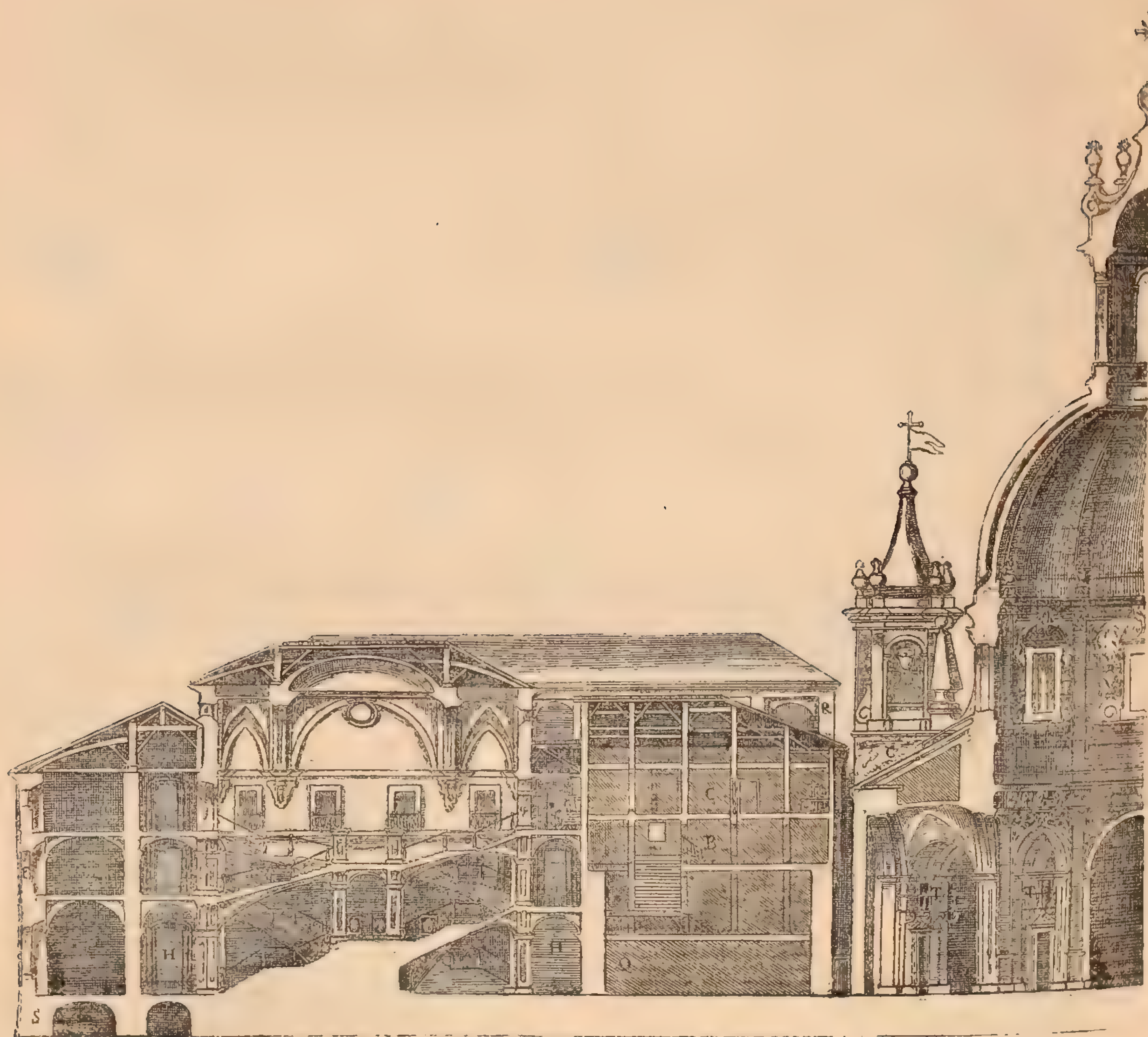
beneficiis et miraculis

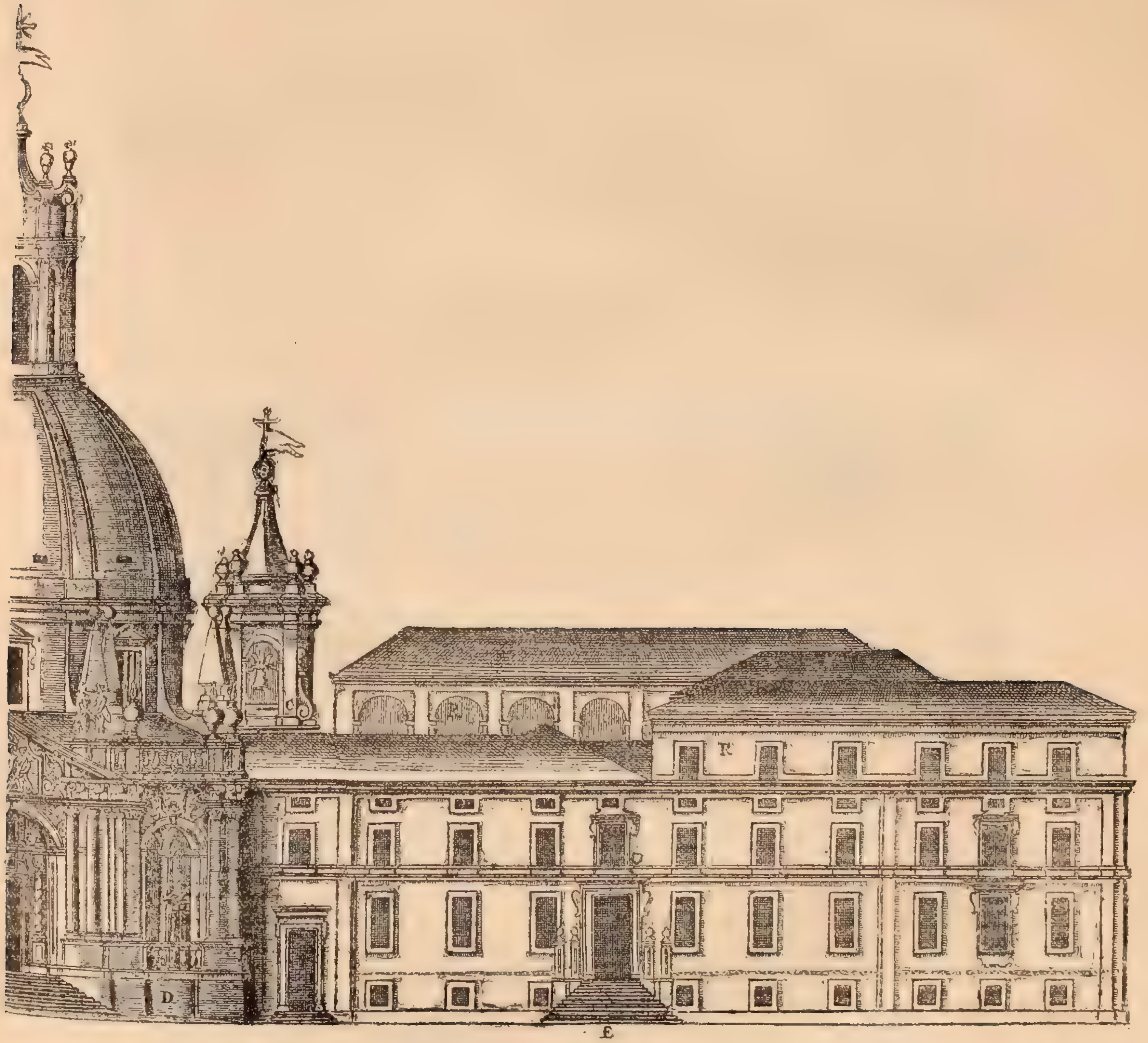
25 *In manibus meis versatur fragmentum* ex F litteris P. Joannis Baptistæ Veracis (*de quo Bibliotheca Scriptorum nostræ Societatis*) Mediolano 29 Januarii 1642 *datis: ubi postquam actum esset de* S. Ignatii *festo, in Loyolano sacello anno* 1641 *maxima cum solemnitate celebrato, populorum concursu per totam octavam etc., subduntur ista:* Mense Julio quidam calculari morbo laborabat: vovit se visitaturum sacellum, si liberaretur; et confestim, emisso calculo, liberatus vetum adimplevit. Quidam viri primarii præteritis mensibus visitaverant sacellum: cum de reditu ad patriam cogitarent, supervenit pluvia. Illi vero S. Patrem rogaverunt, ut serenum cœlum adduceret. Obtinuerunt. Porro in supradicta octava mulier partus doloribus affligebatur; jamque ad mortem proxima censebatur. Verum, applicata S. Patris subscriptione, cum ad se rediisset, dixit, non vitæ desiderio teneri, sed cœli, ubi S. Pater degebat: sollicitudinem suam esse, ut infans baptizaretur. Et extemplo brachiolum emisit; completo baptismo uterque obiit. Puella ex alto ceciderat loco. Jam per multum

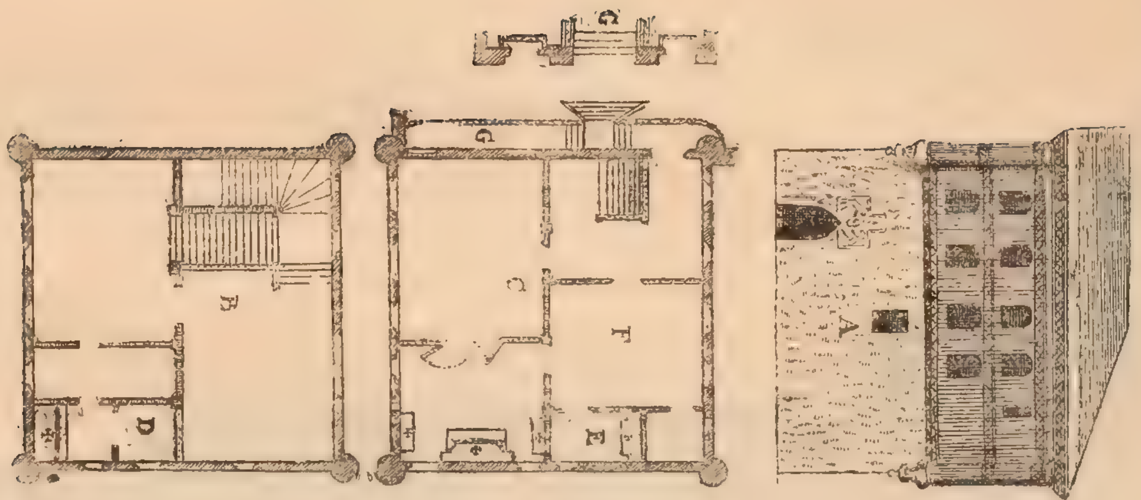
EX VARIIS

O
N
M
K
L
L
G
F
H
H
I
F
F
I
B
B
C
C
H
H
G
Q
H
T
H
P
A
E
G
G
D

F
D
E

ex variis tum tempus lecto affixa in neutrum latus movere se poterat, adempta spe resurgendi: die sancti Patris pervigilio admonita ab amico, ut sese sancto Patri commendaret, obtemperavit; confestimque perfecte incolumis surrexit, atque ad sacellum venit gratias S. Patri agens immortales.

confirmatur. 26 *Præter hæc, notitiæ Loyolanæ Mss., quas habemus, fidem faciunt, ibidem in collegio esse* testimonia duorum miraculorum, per merita S. Ignatii factorum: alterum *est* in Petro de Corta ab ischidiaco morbo liberato, anno 1684; alterum in Ignatio de Gaztanaondo, cui carpus aridus repente est ad sanitatem restitutus sub idem tempus. *In eodem Ms. documento notatur, quod ibidem sit* informatio sanitatis concessæ Angelæ de Elosu Aspeitiensi anno 1606, per contactum rosarii seu corollæ precatoriæ, qua usus olim fuerat S. Ignatius. *Item* informationes authenticæ duorum miraculorum, quæ jam in lucem ab aliis edita sunt: alterum Loyolanæ domus miraculose illuminatæ: alterum sanati claudi Villaregiensis. *De primo agit Franciscus Garcia loco supra designato. De secundo mox dicam.*

B

§ IV. Alia miracula; Loyolana domus quomodo Societati Jesu acquisita.

Homo per quinquennium laborans *Miraculum illud, quo de mox loquebar, typis seorsim editum habeo Hispanice, Gallice, ac Flandrice. Henao etiam illud inseruit Antiquitatum Cantabriæ libro* III, *cap.* XXXIV. *Ego autem ex nostro exemplo Ms., quod ex Hispanico Latine redditum prænotatur, ista extraho:* Inter prodigia... locum habere singularem meretur id, quod hoc anno 1690 accidit 13 Maii in sacro Pentecostes pervigilio, secundum inquisitiones accurate factas, et relationem a R. P. Petro Hieronymo de Corduba, Castellanæ provinciæ bis Præposito missam. Hunc in modum se res habuit.

debilibus ac distortis cruribus, 28 Baptista Garcia, filius Joannis Garciæ, et Mariannæ de Echanis, qui Villam regalem, Guipuzcoæ oppidum incolunt, ab annis omnino quinque cruribus erat ita debilibus, ut niti neutro posset; ita distortis, ut suo singula quasi juncta femori gressum non facerent, sed impedirent. C Manibus igitur, ut poterat, usus, reptabat humi, et corpusculi molem magno labore promovebat ad parva etiam spatia locorum. Calamitas tam grandis, et allapsa fama de prodigiis, intercedente S. Ignatio in domo Loyolea patratis, fecerant, ut et ipse ab aliquot annis voveret novendiales in sacro loco comprecationes facere. Cum tamen parentes hactenus habuisset ad juvandum promissi complementum tardiores, novis eos, et fortioribus precibus rogavit, sinerent, facerentque tandem, ut votum exsequi suum posset. Et impetravit denique, cum etiam accessisset efflagitatio parochi, ut eo transferretur.

dum ex voto 29 Exorsus, quæ voverat, officia pietatis, per primos dies nihil in se immutationis persensit. Volebat scilicet Deus, ut antequam Sanctum suum ingenti honoraret miraculo, non modo patres Societatis in isto collegio degentes, sed etiam cæmentariæ et fabriles operæ prorepentem viderent manuum adminiculo ad altare miserum, et suas coram Sancto effundentem ærumnas audirent. Et jam fecerat id Baptista per dies septem continuos; cum octava luce sensit acutissimos D dolores, quos vocibus, suspiriis, lacrymis testabatur acerbissimis. His commotus, misertusque homuncionis patrum aliquis, animat jam pusillanimem, et an sacras beati Ignatii reliquias honorare velit, interrogat. Cum affirmasset, easque magna animi teneritate esset veneratus, visi sunt nonnihil remittere cruciatus illi.

30 Ergo pater ad præbendas cuidam in sacro *novenam ibi peragit,* tribunali aures discedit: sed finita necdum confessio erat, cum novas audit, majoresque miselli voces, se præ magnis, quos pati nequiret, doloribus mori exclamantis. Accurrit interrupto Sacramenti ministerio pater, et an eum, ut jam in articulo mortis versantem, sacra donet absolutione, ambigit. His nimirum paroxysmis præludebatur curationi, naturæ vires plurimum excedenti. Cum igitur quasi quiddam solatii quærens, aut fulcimenti, vestem patris apprehendisset, et hic manum jam pararet adjutricem porrigere, ecce gloriam Dei: Baptista sentit sibi genuum et tibiarum nervos firmari paulatim, et extendi adeo firmarique crura, ut jam solum planta pedum tangeret.

31 Cumque jam se consistere pedibus persen- *sanatur.* tisceret, stupore plenus, et lætitia, Sine, inquit, E pater mi, sine me solum progredi. Tum productis ad statum usque naturalem tibiis, cœpit sine dolore, aut impedimento per sacelli ambulare spatia, et ad aram Sancti gressum dirigere, ejus beneficio tam prodigiose restitutum. Post actas ibi Deo, et sancto Thaumaturgo gratias, quales et tantum postulabat miraculum, et repentina gaudia exprimebant, iterum in pedes erectus, et magnas jam hominum, quos acciverat fama prodigii, turba circumdatus, campanis, et alios in usus illuc allatis tubis lætum sonantibus, testes rei mirabilis in se factæ plurimos habuit, non jam ambulans dumtaxat, sed currens etiam, et præ magno gaudio identidem saltitans. Atque ita miraculi veritas, et series per testes plurimos, eoque oculatos comprobata, brevi ad vicinas provincias dimanavit.

32 *De subsultu vasis, in quo erat pulvis nitri-* *Homines in subsultu pulveris nitrici non læsi: membris captus.* *cus, quem ignis corripuerat, Aspeitiam concutiente, hominibus mirifice illæsis; scribit Henaus lib.* III, *cap.* XXXIV. *Alia quædam miracula notantur in Mss. notitiis Loyolanis, quæ ex Hispanico sic reddo:* Puer quidam Aspeitiensis dudum prostratus fuerat in lecto, mutus, surdus, ac membris captus, toto corpore iners, et a medicis F depositus et chirurgis. Venit ejus mater ad sanctum sacellum cum candela: et postquam accendisset eam in ara primaria lipsani sacri (quod est S. Ignatii digitus) Sancto obtulit, quod si ullum sanaret, veniret cum filio peractura ei novenam. Hoc facto, domum suam rediit, et invenit puerum omnino sanum... Puer illo prodigio sanitati redditus levavit se lecto, et venit exemplo cum sua matre adimpleturus novenam oblatam.

33 Dominicus de Yriondo, ætatis annorum *alter gressu privatus,* unius supra triginta, oriundus ex oppido Azcoytiensi, et in præsentia incola Motricensis, malignis insessus erat humoribus, qui a medio corpore inferius eum privabant facultate gradiendi, crurum ac femorum usu prorsus impeditum. Vovit, nudis pedibus se venturum ad sanctum sacellum S. Ignatii. Et mox facto isto voto, omnino se sanum sensit. Venit nudis pedibus itinere quatuor leucarum per montes, ut votum impleret; et confessus est, et communicavit in sancto sacello.

34 Nototium

A

item alter genibus luxatus,

34 Notorium est Azpeitiæ, puerum quempiam, nomine Nicolaum de Orendain, luxatis genuum ossibus, incedere non potuisse nisi baculo innixum, qui juvabat eum solummodo, ut cum difficultate graderetur: neque poterat ascendere ad sanctum sacellum, nisi reptando manibus per gradus. Dixit illi puer sacristiæ, ut in sancto sacello peteret a S. Ignatio, ut se sanaret; utque lampadis ejus oleo, quod mirabilia patrabat, genua ungeret. Domum tulit oleum, illo sese unxit; et noctu dormientem illum dolores genuum expergefecerunt; qui mox eum reliquere sanum ac robustum. Non videtur S. Ignatius eum excitare voluisse nisi istis cum doloribus, ut observaret miraculosum beneficium, quod ab ejus manu accipiebat. Factum istud magnam Azpeitiæ admirationem concitavit, propterea quod viderent, modo tam repentino, sine remedio humano incedere, et incessisse semper puerum istum adeo robustum, et adeo sanum a suis genibus luxatis. Qui in gratiarum actionem duas in sancto sacello novenas instituit S. Ignatio.

quidam insuper crure incurabilis, sospitantur.

B

35 Juvenis quidam, nobilis alicujus ex oppido Tolosano famulus, multis medicorum et chirurgorum remediis adhibitis, adeo impeditum se sensit ex uno crure male affecto, ut cum difficultate ac debilitate paucos posset passus conficere. Vovit, se Loyolam venturum, lipsanum sacrum S. Ignatii in sacello sancto venerandi gratia. Dumque herus ejus videret, non posse eum incedere pedibus, dixit illi, ut uni ex suis insidens jumentis, eo equitaret. Verum juvenis hoc non admisit, dicens, teneri se ex voto illuc ire pedibus, eo modo, quo posset. Incipiebat tam lente suam laboriosam peregrinationem, ut unius horæ moras traheret in egrediendo Tolosa, et ingrediendo iter Loyolanum. Venit ægre ad locum quemdam, una leuca Tolosa dissitum, et Loyola tribus: in quo sensit, se esse peculiari quodam robore ad conficiendas illas tres leucas; et quanto incededat magis, tanto se sentiebat magis agilem. Ex monte detexit sanctam domum et collegium; flexis genua, ut S. Ignatium oratione interpellaret: et e vestigio tantum sensit vigoris et agilitatis, ad prosequendum iter, ut curriculo accedens, in sanctuarium sese ingereret: ubi veneratus est reliquias S. Ignatii, et grates Sancto persolvit de prodigii favore, quo eum prosecutus erat. *Atque hæc ibi. De singulari Azpeitiensium erga* S. Ignatium, *ex quo Beatis adscriptus fuit, cultu, consuli potest Henaus lib.* III, *cap.* XXXII.

EX VARIIS

A marchionibus de Alcanizes transit domus Loyolana ad Mariam Annam Austriacam, deinde ad Societatem.

36 *Dicendum nunc superest, quo pacto domus antiqua Loyolana Societati Jesu sit acquisita. Rem de qua documenta nostra Mss. nos instruunt, contrahimus cum Francisco Garcia lib.* I, *cap.* IV *Vitæ* S. Ignatii. *Anno itaque* 1681 *Mariæ Annæ Austriacæ, Hispaniarum reginæ placuit, ut in domo Loyolana, quam marchiones de Alcanizes sibi cesserant, fundaretur collegium Societatis Jesu: cujus et ipsa voluit esse patrona, et filium suum Carolum II, Hispaniarum regem, ejusque in corona Castellana successores, regii patronatus heredes relinquere. Id quod sua majestas acceptavit, mandando per decretum anni* 1683, *ut dicta fundatio annotaretur et insereretur in regio patronatu. Atque in anteriore facultate, quam anno* 1681 *concesserat marchionibus de Alcanizes, ut a majoratu Loyolano sejungerent domum terrasque adjacentes, ad collegii fundationem necessarias, mandaverat, ut in nova fabrica nullus destrueretur paries antiquæ domus, quo venerabilis antiquitas domus permaneret.* E

Primus novi ædificii lapis

37 *Jactum vero primum novi ædificii lapidem fuisse die* 28 *Martii anno* 1689, *discimus ex Ms. instrumento, quod est in promptu. Porro desiderium erigendi Loyolæ collegium moverat nostrum P. Joannem Barbianum, ut ea gratia locupleti suo patrimonio nuntium remitteret. Videsis Henaum lib.* III, *cap.* XXXIX*; apud quem a cap.* XXXVII *invenies cumulate deductas ex instrumentis, quæ producit, notitias, ad antiquæ hujus ac venerabilis domus cessionem, donationemque spectantes.*

CAPUT II

Gloria posthuma S. Ignatii ex commoratione apud Manresanos, ac Barcinonenses.

C

§ I. Spelunca, aliaque loca Manresæ Sancto honorifica.

F

Inscriptione honoratur ecclesia B. Luciæ;

Ribadeneira *in Vita breviore cap.* III Joannes Baptista Cardona, *inquit*, doctor et episcopus Vicensis (cujus in diœcesi Minoressa sita est) et electus Dertusensis, Minoressæ in ecclesiæ B. Luciæ, antea valetudinario pauperum, ubi Societatis Jesu auctor Ignatius pœnitentiæ duxit exordium, ad memoriam pœnitentiæ illius sempiternam, lapideam pyramidem præclara cum inscriptione erigendam curavit. *Quæ cum ibi, tum alibi in Vitis exstat. Res acta* Sixto V Rom. Pont., et Catholico rege Hispaniarum maximo Philippo II. *De celeberrima Sancti exstasi ab uno Sabbato ad aliud, agens Ribadeneira lib.* I, *cap.* VII, *illam,* Manresæ cum adhuc versaretur..., accidisse, *indefinite memorat. Locum vero Bartolus determinat lib.* I, *num.* XIV, *nimirum* ad S. Luciæ, in nosocomii perangusto conclavi, a *Sancto* ideo optato, quod exigua fenestra in templum pateret, unde infirmi Sacro intererant. *Vicensus (de quo in nostro Commentario prævio* § 5, *num.* 49 *diximus) agens pag.* 17 *de xenodochio S. Luciæ, portentosum istum raptum aut exstasin octiduanam ibidem contigisse, affirmat; ac de ea inveniri testes auritos et oculatos multos in informationibus juridicis Barcinonensibus anni* 1595, *et* 1606. Nosocomium vero ipsum Societati in collegium cessit, ægrotis intra oppidum commodius locatis, *ait Bartolus lib.* I, *num.* 22.

magna in veneratione habetur locus ille, in quo contigit famosus hujus [illegible] tii raptus:

39 *Petrus Cantius, in Commentario prævio superius* § 4, *num.* 29 *allegatus, sic scribebat:* Habet *(Manresæ)* Societas nostra collegium, pauper quidem et humile, quod ad ædificium attinet; sed præcipuo sancti Patris nostri monumento summe dives. Scilicet intra ipsos collegii parietes exstat etiamnum integrum, et numquam hactenus variatum nosocomium illud..., in quo per octiduum totum de sabbatho in sabbathum passus est mirabilem illam exstasim. Solum locus iste

EX VARIIS

iste, in quo sic jacuit exanimis, versus est in sacellum octo circiter pedibus longum, latum, et altum : nec alio vocatur nomine, quam RAPTUS S. IGNATII. Sacellum est tenerrimæ devotionis. Ejus pavimentum stratum est ex lateribus coctis, iisdem scilicet, in quibus jacuit ecstaticus. Et ne calcantium pedibus paulatim alterentur, aut excaventur lateres, conteguntur tabulato ligneo : quod tamen attolli possit, et attollitur subinde, ut venerantium oculis et osculis pateat.

templum item [illegible] a Sancto frequentatum:

40 *Lustrandus nobis nunc locus ibidem alius. Vicensus variis vicibus Sanctum fuisse in sacello Dominæ nostræ* de Villadordis; *ubi habuerit Christi, Mariæ, ac S. Petri, ut vult, apparitiones, pag.* 17, *num.* 57 *scribit constare ex processibus anni* 1606. Quandoque, *ut Bartolus lib.* I, *num.* 2, beatæ Virginis Villadordiensis sacram ædem petens, sesquimilliari Manresa dissitam, textum propria manu ex aculeatis herbis addebat fasciculum, ad erodendam carnem, configendamque comparatum : qui Villadordii etiamnum honorifice asservatur. *Ibidem ad dextrum latus aræ majoris visitur imago* S. Ignatii, *teste Garcia, lib.* I, *cap.* XII, *cum inscriptione, quæ inter alia memoret, quod istam ecclesiam frequentaret, ubi et* B *singulares cœli favores acceperit. Inscriptio autem signatur die* 19 *Februarii* 1632. *Plura ibidem.*

...et cubiculum.

41 *Ex Garcia lib.* I, *cap.* II *discimus, Sanctum adversa valetudine Manresæ laborantem, in primo quidem morbo ex xenodochio S. Luciæ, in altero autem e conventu S. Dominici, in ædes viri nobilis ac divitis Andreæ de Amigant deductum fuisse, valetudinis curandæ gratia : cubiculo autem, in quo infirmus decubuerat, magnam esse conciliatam venerationem; nec non infirmos tres eo deductos, invocato* S. Ignatio, *integram recuperasse sanitatem. Postquam vero ibi dictus auctor Amigantorum familiam laudasset a beneficentia erga Sanctum, ac Societatem ejus; a reverendo admodum Patre nostro Joanne Paulo Oliva indultam eidem fuisse memorat communicationem omnium bonorum operum, quæ fiunt per totam Societatem. Addit præterea citatus scriptor, quod ipsemet Sanctus gratum sese comprobarit : in cœlo quidem, quando anno* 1635 *Joannes Amigantus repentina ac vehementi paralysi correptus, Sancti a se invocati, ac sibi apparentis patrocinio feliciter emersit e sua infirmitate : in terris vero, quando Præpositus Generalis electus, ad Amigantos scripsit etc.*

C

...in quo æger decubuerat.

42 *P. Joannes Planus noster in litteris suis, (quarum apographum collectioni monumentorum nostrorum Romanorum inseritur) ad R. A. P. N. Everardum Mercurianum datis,* Initio, *ait,* mensis Julii jussu R. P. Petri Villalbæ Provincialis, Manresam duo patres profecti sumus, ut ibi solita Societatis erga proximum officia exerceremus.. Mirum certe, in ea civitate quam viva sit Parentis nostri memoria. Innumeri sunt, qui eum ibi sacco indutum, et eleemosynam petentem viderunt. Vivit matrona, quæ Ignatium gravissimo morbo laborantem excepit in domum suam. Vidimus cubiculum et cubile idem, in quo Ignatius ægrotus jacebat. Causa vero, quæ Ignatium ad domum istius adduxit, hæc fuit. Emigrarat Pater ex hospitali pauperum in cœnobium Dominicanorum ; quod et Historia lib. I, cap. VI docet (modo vero cellula ista destructa est propter domus reædificationem) : ibi in morbum incidit. Devotæ mulieres, quæ Ignatio ministrabant, ne aliis essent scandalo, domum Religiosorum monachorum ingrediendo; rogaverunt hominem pium et divitem, nomine Amigant, ut cubiculum D aliquod Ignatio domi suæ concederet, quousque in pristinam valetudinem esset restitutus. Etenim poterant illæ adire absque ulla suspicionis nota. Vir pius libenti animo concedit. Uxor hujus, quæ modo vidua est, narrat, insolentes quosdam ludibrii causa solitos fuisse virum suum appellare Simonem Leprosum, eo quod Ignatium, qui in omnium ore sanctus erat, velut alter Simon Jesum recepisset: ipsam vero Martham, quæ satagebat circa frequens ministerium Ignatii.

Locorum veneratio ex testimonio Ribadeneiræ; et Petri Gil de spelunca;

43 *Ribadeneira in Vita breviore cap.* III *hæc fatur :* In animis Minoressanorum tanta vis amoris in Ignatium est impressa, ut, quamvis octoginta jam anni effluxerint; Minoressæ tamen exstet etiamnum recens et jucunda memoria, hæreantque vitæ illius monumenta non pauca. Incolæ enim et magna usque hodie pietate frequentant ea loca, in quibus ille commorari et orare consueverat, et ejus precibus divinam opem implorant. *R. P. Petrus Gil, seu Ægidius (de quo in Commentario prævio* § 13;) *in epistola, mense Decembri anno* 1605 *ad P. Petrum Ribaneiram scripta, teste Vicenso pag.* 14, *num.* 44, *hæc ipsi significat, quæ ex Hispanico sic. sonant :* Manresæ res mirabilis sunt miracula, quæ contingunt, E et devotio, qua civitas ista tota, et loca vicina frequentant, quasi continua cum statione, speluncam, in quam B. P. Ignatius se recipiebat etc.

de cujus publica et honorifica frequentatione

44 *Vicensus pag.* 13, *num.* 42 *expressis verbis enumerat septem hujus speluncæ publicas ac solennes visitationes, ab anno* 1596 *usque ad* 1616. *Ibid. num.* 43 *civitatem Manresanam in sua ad summum Pontificem epistola anno* 1610 *(quam dicit authenticam asservari in collegio Bethlehem Barcinonensi) scribentem inducit; unde discimus,* conservari successive in illa civitate per traditionem beati Patris memoriam ac venerationem erga unum sacellum et unam speluncam, quo dictus Pater secedebat ad orandum. Et tantum crescit devotio in dies singulos, ut vix sit infirmus, quin pro eo instituantur novenæ in dicta spelunca, et ponantur vota atque anathemata. Et personæ maxime insignes veniunt, ut eam venerentur : excellentissimi Domini, dux, ducissa Monteleonis, proreges Cataloniæ, sua mater, ducissa Terranovæ, ac filius ejus : quatuor simul episcopi, Vicensis, Barcinonensis, Solsonensis, et Algeriensis : Inquisitores, Generalis S. Benedicti : adeo ut statio continua et frequen- F tia perseveret in dicta spelunca civitatis apud eos, qui prope, et qui procul absunt. Quas res videmus oculis nostris et manibus contrectamus. *Hæc apud dictum Vicensum, ex Hispanico hic versa.*

nonnulla proferuntur.

45 Eamdem frequentiam, *sicut addit,* omnium, tanquam in supplicatione, ad loca adeo sancta, sublatis ab iis terra ac lapidibus pro reliquiis, scribit civitas in alia epistola diei 19 Januarii, anni 1611, sacro concilio provinciali Terraconensi ; *quam is dicit* haberi in libro Processuum canonizationis Sancti fol. 347. Consequenter Mauritius Cardona citatus, *ait,* num. 17, qui fuit primus hujus speluncæ dominus, affirmavit cum juramento, vidisse se diebus aliquot, plus mille personas ire ad eam visitandam : seque a multis fuisse reprehensum , quod se abdicasset tam sancto ac devoto pignore ; se, dominum ejusdem existentem, multa e rupibus ejus Valentiam, Cæsaraugustam, Ilerdam etc. tulisse frusta, quæ a se petebant, osculabantur, ac pro reliquis asservabant.

46 *Ceterum*

A

Confirmatur cultus Sancti apud Manresanos propagatio.

46 *Ceterum piissima hæc erga sanctam hanc speluncam veneratio, ac propagatio ad posteros Manresanos, colligitur et confirmatur ex iis, quæ anno* 1674 *in suis litteris scribit Cantius:* In oppido, *aiebat,* toto vix est platea, cujus incolæ non aliqua vel miracula, vel miraculis similia Sancto suo (nam suum esse volunt, et suo glorientur) accepta referant, narrentque plenis buccis, et pleniore animorum sensu. Certe audiuntur passim matres, dum filiolos domum revocant, aut ad se accersunt, Ignatiolos suos appellitare. Scilicet tantus amor, et veneratio est in Sanctum, ut ejusdem nomine filios suos passim gaudeant vocari.

§ II. Alia venerationis specimina; cœlestes favores, spelunca Societati Jesu data.

Maximi fit ab insignibus personis hæc spelunca

I*llustrissimus D. Lupercus de Arbizu, Manresani collegii fundator, magno in pretio habuit sacram illam speluncam; prout est apud Vicensum pag.* 12, *num.* 41, *ex litteris ejus ad R. A. P. N. datis die* 22 *Decembris anno* 1619. *Retulerat autem num.* 40, *illam fuisse veneratum serenissimum D. Joannem Austriacum, Cataloniæ proregem; omnes episcopos Vicenses, quando in visitanda sua diœcesi eo divertunt, ipsam revereri; multosque longe temporis spatia orando in ea consumere; et sacerdotes non paucos venisse ex remotis locis, ut in ullo sanctuario primitias suas celebrarent. Ad hæc,* usus ferme in legem abiit, *teste Bartolo lib.* I, *num.* 22 *sub finem,* ut qui Monserratum ad Virginem adit, insalutata Ignatii specu, tribus dissita leucis, non redeat: quod spatium a multis præ reverentia nudis pedibus obitur. Nec deest sua pietati merces: soli enim ramenta perigrini, et de rupe assulas referunt, quibus efficacissimis utantur præsertim adversos fascinationes et veneficia.

B

inter quas egregium specimen dedit archiep. Burdegalensis,

47 *Nec vero intra solos Hispaniæ limites stetit peregrinorum religio: Nam Vicensus pag.* 11, *num.* 35 *meminit actus publici, die* 18 *Octobris* 1609 *notati: unde constet, Eminentissimum dominum Franciscum Cardinalem de Sourdis, archiepiscopum Burdegalensem, venisse e Gallia ut sanctam hanc speluncam inviseret. Quanta autem cum significatione pietatis id fecerit, narrat Garcia lib.* I, *cap.* XII*: videlicet stationes omnes Sancti præsentia honoratas adire voluit; xenodochium, sacellum Raptus, fluvii Cardoneri margines: in spectu ad aram fecit: singulari deinde cum pietatis testificatione osculum dedit soli,* T. Ignatii *pedibus calcato, lacrymisque et sanguine rigato: oleum lampadis petiit, rupisque pulveres summa cum veneratione accepit; atque ut de istorum sacrorum pignorum veritate magis constaret, eorum certitudinem testimonio publico roborari voluit: centum denique pœnarum peccatis debitarum dies relaxavit iis, qui xenodochii ac speluncæ sanctuaria visitarent, uti habemus ex citato auctore.*

C

Sacellum speluncæ superædificatum;

48 *Sacellum speluncæ superædificavit illustrissimus Robusterus, episcopus Vicensis, anno* 1603, *ex Garcia capite mox citato, sub titulo* S. Ignatii *martyris, lapsu temporis* S. Ignatii Loyolæ *nomen commutato. Annus autem ille confirmatur ex instrumento fabricæ prædicti sacelli, die* 31 *Martii, anno* 1603 *confecto, notario Raphaele Torres Minoressano, ad devotionem domini episcopi Robusteri, ex Vicenso pag.* 10, *num.* 33*; apud quem pag.* 9 *num.* 29 *juratus testis deponit, se obtulisse* 50 *ducatos ad ampliandum sacellum; citaturque Informatio Minoressana* 1606 *fol.* 435.

EX VARIIS

pecunia ad ornatum collata, indulgentiæ etc.

49 *Domina Anna de Aymeric, Comitissa de Fuentes in Aragonia, Minoressæ ex nobili Aymericorum familia oriunda, reliquit in suo testamento mille scuta, ad ornatum hujus sanctæ speluncæ: et D. Petrus de Osorio, nobilis Hispanus, commissarius generalis Lombardiæ, ætatis* 70 *annorum, qui Barcinone ad eam venit pedes, legavit mille et ducentas libras, ad ejusdem ornatum. Gregorius item PP. XV eam jubilæo, die* 26 *Januarii anno* 1623 *ditavit, pro prima Dominica Octobris; quo die ibi celebratur festum, præter dies* 30 *et* 31 *Julii: quæ discimus ex Vicenso pag.* 14, *a num.* 45. *De ornatu, tabula, ejusque epigraphe meminit Bartolus lib.* I, *num.* 22*; Garcia vero de cubiculis ibidem loci exstructis, ad excolendos eos, qui Exercitiorum spiritualium gratia illuc secedunt.*

Malum lateris,

50 *At nunc miracula quædam singulatim demus in fide Vicensi, qui illa narrat:* nonnulla, *inquam;* nam referre omnia, (*sicut is quidem testatur pag.* 15, *num.* 48) quæ inveniuntur de oleo lampadis; deque sancta terra istius speluncæ, quæ ordinarie in Catalonia et in omnibus locis datur infirmis, cum mirabilibus effectibus, infinita res esset. *Mox itaque a num.* 49 *hæc refert, ex Hispanico hic translata:* Spes Tabernera, a malo lateris infirma, accepit unum istius sanctæ speluncæ lapillum, a suo filiolo sibi datum; eumque osculata, sensit prodere suavem quamdam fragrantiam: ac tam cito recuperavit salutem, ut illo eodem die potuerit prandere et cœnare cum suo marito. Juravit postea, quod lapidem manu tenens dixerit: Sancte gloriose, per pœnitentiam, quam fecisti in ista sancta spelunca *etc.*

E

ulcera strumarum,

51 Domina Beatrix de Iosa, filia domini Hieronymi de Iosa, convaluit a septem ulceribus strumarum, e quibus pus manavit multis annis, solummodo applicando illis pulveres speluncæ. Obtulerunt argenteam lampadem pro sacello Sancti Barcinone: juravitque virgo, quod, quando Sanctum cum lacrymis rogabat in dicto sacello, ut se curaret; imago Sancti oculos ad se converterit, ac notatu digna se affecerit consolatione: grata Sancti monumenta erga illam familiam nobilem, a qua tot accepit beneficia, quando Barcinone studebat, præsertim ab insigni domina D. Elisabetha de Iosa, ipsius in spiritu disciplinæ alumna.

F

cæcitas; dolor dentium sospitantur.

52 Margarita Capdepos vidua, multis annis cæca, dum esset annorum 90, facto dumtaxat voto visendi istam sanctam speluncam, recuperavit visum; tribusque primis diebus non vidit nisi rosas. Et Mauritius Bertran in Informatione Minoressana anni 1606 juravit, quod, dum acutum dentium molarium dolorem sentiret sine remedio, ingressus in sanctam speluncam, lapillo ex ea ori imposito, in perpetuum curatus fuerit.

Nefaria perpetrando in spelunca scelere impediti.

53 Nonnulli, quibus subtraxerat manum Deus, voluerunt gravem contra illum offensam committere in ista sancta spelunca; et non potuerunt, dum et numero essent septem, et facilis cuilibet esset exsecutio, si per miraculum impedita non fuisset. Rem juramento confirmarunt quatuor testes, Franciscus de Gaver nobilis, et Veguer; Mauritius Cardona (cui aggressores resarserunt damnum, quod ei intulerunt, frangendo

EX VARIIS.

gendo portam sanctæ speluncæ) Mauritius Gomar notarius, et Mauritius Asbert, doctor in jure; quibus rem narrarunt aggressores; *quos Bartolus lib.* I, *num.* 22 *in fine, ponit* octo *fuisse.*

Sudor sanguineus miraculosus.

54 Miraculosus fuit sudor sanguineus (prout testati sunt doctores Bernardus Mas, et Stephanus Vinas medici: nec non canonici Jacobus Coromines, et Franciscus Fadre) qui visus est in pervigilio S. Ignatii anno 1627, in quodam sancto Crucifixo, lapidi insculpto *etc. At rem gestam dabo inferius inter miracula, quæ in Hispania contigere.*

Sanctæ Speluncæ ... reginæ Hisp.,

55 *Famam rerum mirabilium, quæ fiebant in illa spelunca, pervenisse etiam ad aures Margaritæ Austriacæ, serenissimæ Hispaniarum reginæ, argumento est instrumentum, cujus meminit Vicensus pag.* 11, *num.* 34, *die* 19 *Decembris anno* 1602 *signatum, notario Raphaelo Torres: unde eodem ibidem teste Vicenso,* constat, quod ad devotionem dominæ reginæ D. Margaritæ Austriacæ, decanus, judex ecclesiasticus Manresanus, jusserit rumpi, et acceperit e rupibus istius sanctæ speluncæ duo segmina, quæ missa sunt suæ majestati. *Et pag.* 9, *num.* 27 Andreas Sala notarius... juravit.,, quod ipse tamquam
B consiliarius adstiterit, quando ex ista spelunca fuerunt desumpta frusta rupis, quæ, tamquam reliquiæ, ad reginam dominam Margaritam Austriacam missa sunt. *Observa obiter, Bartolum et Garciam tam discordare in anno* (*signant enim annum* 1603) *quam addere, quod prædicta Margarita Austriaca lapillum optarit ex ista spelunca, imminente partu, ut Sanctum de more parturientibus faventem, sibi quoque propitium redderet.*

... proregis Cataloniæ fa... stabilitur.

56 *Denique* excellentissimus Dominus D. Hector Pignatellus, dux Monteleonis, prorex Cataloniæ... votum fecit *speluncam* visendi: quod complevit cum sua uxore, matre, sorore ducissa Terranovæ, et cum suo sobrino duce Terranovæ: quia sanatus erat ab infirmitate, in qua a medicis depositus fuerat: et quia in sua sorore fecerat Sanctus aliud grande miraculum: *uti est apud Vicensum pag.* 9, *num.* 28, *ex Informatione Barcinonensi anni* 1606. *Vide Commentarium meum prævium num.* 1092.

Acquiritur Societati Jesu spelunca.

57 *Quomodo autem venerabilis illa spelunca accesserit nostræ Societati, pag.* 6, *num.* 17 *tradit Vicensus ex Informatione authentica Minoressana anni* 1601, *p.* 28; *et in Barcinonensi anni* 1606,
C *fol.* 422; *ubi Mauritius Cardona juratus deponit,* quod excellentissima marchionissa de Aytona in Seros petierit a se dictam speluncam: quam ille et Catharina, uxor ejus, ipsi donarunt: et dicta marchionissa, aut ejus heredes patribus Societatis, qui hodie eam possident. *Hæc ibi, ex Hispanico hic versa. Scribit vero Garcias donationem illam dictæ marchionissæ esse factam die* 17 *Januarii, anno* 1602; *et* Seros, *locum seu oppidum ipsius fuisse, ex eodem auctore etiam habemus. De nova, eaque insigni fundatione dicam infra cap.* 4, § 3 *in fine.*

§ III. Exercitia spiritualia post Sancti mortem laudata; usus eorum in Societate, etc. apud varios Sanctos etc.

Ad S. Ignatii *apud Manresanos commorationem maxime spectant Exercitia ejus spiritualia; de quibus multa dixi in Commentario prævio* § 5 *et seqq.; quibus hæc addo pro* D
gloria Sancti ex iisdem posthuma. Orlandinus lib. XVI, *num.* 125 Longam, *inquit,* Ludovicus Strada, vir egregie doctus ac pius et familia S. Bernardi, ad socios Septimancenses epistolam dedit Hispanice, quæ longo post tempore Italico sermone edita Romæ est. *In editione Neapolitana anni* 1605 *notatur scripta* 12 *Februarii* 1557. *Summam ejus dat ibidem Orlandinus; ac num.* 127 Adjicit, *ait,* his Exercitationum spiritualium laudes, quas appellat novitiatum quemdam, toti humano generi institutum *etc. S. Franciscus Salesius in tractatu De amore Dei lib.* XII, *cap.* VIII, *pag.* 363, *editionis Tolosanæ anni* 1637, *ita loquitur; quæ e Gallico reddita sic sonant:* Sancta methodus, antiquis Christianis familiaris; sed postea pene omnino intermissa: donec magnus Dei servus Ignatius de Loyola eam in usum reduxit tempore patrum nostrorum.

Ludovicus Strada; ac S. Franciscus Salesius

item episcopus Bellicensis.

59 *Illustrissimus Joannes Petrus Camus, episcopus Bellicensis, anno* 1609 *a dicto S, Francisco Salesio, juxta Sammarthanos in Gallia Christiana, consecratus,* Liber omnino aureus, *ait,* et omni gemma multo admodum pretiosior ac divitiis: quo minoris valet, quidquid desiderati E
in terra potest. O librum divinum singulari Dei cum lumine scriptum; quique adeo numquam satis laudari possit! Librum, qui abscondit in se manna, medullam Libani, et sinapi Evangelii! *Hæc dedimus ex Italico Carnolii cap.* VI, *qui citat Directionem spiritualem cap.* XIX. *Alphonsus Rodriguez in Exercitio perfectionis et virtutum Christianarum part.* I, *tractatu* V, *cap.* XXV *profert verba Pauli V, ex quibus die* 23 *Maii anno* 1606 *Pontifex iste indulgentias plenarias largitur Religiosis, qui per decem dies secesserint ad obeunda Exercitia spiritualia etc. Alexander PP. VII in litteris Apostolicis die* 12 *Octobris anno* 1657.

atque Alexander PP. VII magnifice sentiunt de Exercitiis:

60 Nos, *ait,* qui probe scimus, quantopere conducant Exercitia hujusmodi dirigendis in viam Domini, et confirmandis in illa Christi fidelium mentibus; devotionem eorum, qui operi adeo pio et salutari vacaverint, cœlestium Ecclesiæ thesaurorum elargitione magis incitare volentes.., omnibus et singulis Christi fidelibus tam prædictæ Societatis, aut cujuscumque alterius Ordinis et congregationis regularibus, quam aliis quibuslibet ecclesiasticis et laicis, qui in domo memoratæ Societatis, Exercitia prædicta F
juxta laudabilem ejusdem Societatis consuetudinem, per octidui spatium quandocumque peregerint, et interea temporis vere pœnitentes et confessi, sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum sumpserint; quoties id egerint, plenariam omnium peccatorum suorum indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus. Præsentibus in perpetuum valituris. *Quid, quod Exercitia vel a jurato Catholicæ religionis ac Societatis hoste probantur?*

heterodoxo quodam

61 *Exemplo sit Gabriel Lermæus Calvinista, apud Bartolum lib.* I, *num.* 18, *qui vera falsis involvens, dum satyram voluit procudere, panegyrim eorum vel invitus edidit, ita ibi deblaterans:* Quid hoc incantamenti est, quæ fascinatio, qua Jesuitæ homines dementant? Sua quidem illos extra frequentiam ædium in conclavia inductos, illic meridiana in nocte, luce omni exclusa, profundo mœrore obruunt, tristique horrore consternant. Miseri, quos ea sors prehenderit! ut qui olim in antrum Trophonii

nii descendebant; sic dicant hi licet, ab ipso lumine, lætitiæ ac voluptatibus longum vale. Illuc enim homines ingressi, indidem stipites prodeunt, stupidi, amentes, vitæ deliciis funditus mortui, unisque in posterum lacrymis ac tristitiæ victuri. Iis caveis sepulto nec datur videre, nec videri, nisi magorum illorum ab aliquo bis illuc quotidie submissa voce, vultu attonito magica carmina inferente, quæ paucis in chartula lineis infelici tradit, ut iis apud se assidue versandis gravius fascinetur. Quas vero illic chimæras fingant, quas forment imagines, quæ visa somnient, quis satis enarret?

vel per vituperia, eorum ... im laudante.

62 Flent, exclamant, irrugiunt; velut jam fumo ignis tartarei morderi sibi oculos sentiant, et anticipatis urantur flammis. Jurant quotidie, se ita victuros, tamquam sub noctem morituri, neque caduca hæc nisi puncto individuo tacturos. Cum autem inde se efferunt, quasi siderati mundum hunc intuentur, ut si nunc primum in eum subirent. Intuentur vero non iisdem, quibus antea oculis, sed perinde ut scenam interea vertisset, spectant illum, ut mare tempestatibus horrendum, et naufragiis infame; ubi navigare non sit facilius, quam perire. Unde ad quemlibet ingressum videntur sibi aut allidi, aut transversum ire. Quare in portum quantocius subducere sese deliberant, tandemque monachismo se dicant. Ad hæc Jesuitæ, si forte quod habeant emoti jam cerebri caput, in hac illud fornace eliquatum recoquunt et reducunt, tamdiuque malleo contundunt, quoad edomitum, suum ad morem formamque redegerint. Ex molliore vivendi habitu ad durum; ex obediendi duritie ad docilitatem; ex pigro actuosum; firmum et stabilem ex fluctuante efficiunt. *Ita infrunitus ille e nigra bile, quam eructat, lucem affundit Exercitiis.*

I sus eorum, in Societate

63 *Maximi illa fiunt, et impense urgentur in nostra Societate. Ut vero nihil dicam, quod, cum de ea constituenda* Ignatius *ac ceteri patres deliberarent, uti videre est apud Maffeium lib* II, *cap.* IX, *visum fuerit, ut ejusdem* candidati cum aliis experimentis, tum vero præcipue spiritualibus Exercitationibus.. probarentur; *quodque menstruorum Exercitiorum usum in tironibus confirmarit postmodum* S. Ignatius; *ex Orlandino lib.* VII, *num.* 2*; quod denique in primo ac generali Examine cap.* IV *inter alia experimenta ponatur* primum, in spiritualibus Exercitiis mensem unum plus minus versari; *atque in Constitutionibus nostris part.* IV, *cap.* 8, *num.* 5 *sanciatur, ut nostri* ad Exercitia spiritualia aliis tradenda, postquam quisque ea in se fuerit expertus, assuescant; et dent operam omnes, ut.. in hoc armorum spiritualium genere tractando (quod Dei gratia ad ipsius obsequium tantopere conferre cernitur) dexteritatem habere possint. *Ut, inquam, illa prætercam; magnam curam habuit Societas, ea post obitum sui Fundatoris promovendi apud externas personas. R. A. P. M. Claudius Aquaviva in epistola ad præsides provinciarum, Romæ die* 14 *Augusti* 1599 *data, quemlibet eorum* majorem in modum hortatur, ut omnistudio excitare atque accendere nitatur usum hunc Exercitiorum non solum in nostris; verum etiam in externis. *Et Paulo post;* Magnopere, *ait,* optarem, ut nostri primum in se ipsis frequenter usu illa excolentes, idoneos se magistros redderent, qui eadem postea cum fructu tradere secularibus possent. *Desiderat etiam P. Claudius, ut usum Exercitiorum sedulo confessariis nostris commendent, ut pœnitentes, quos aptos ad hæc judicarint, eo inducant: atque adeo* necesse futurum *addit, ut locorum Superiores* promptos se liberalesque in eos admittendos exhibeant, qui per Exercitia spiritualia juvari cupiunt *etc.; suggeritque medium, plurimum etiam ad rem conducturum,* si procuretur, quoad ejus fieri poterit, ut in singulis collegiis ac domibus stata sint aliquot cubicula, in hunc usum Exercitiorum pro externis designata *etc.*

EX VARIIS.

S. Carolus Borromæus maximus Exercitiorum æstimator.

64 *De S. Carolo Borromæo Bartolus lib.* I. *num.* 18 *Vitæ* S. Ignatii *agens,* Junior, *inquit,* ad sacram purpuram... adlectus, Romæ in professorum domum Societatis Jesu recepit sese, ut daret Exercitiis operam: quod ei deinceps, quamdiu vixit, semel quotannis solenne mansit, ac bis etiam, quoties licuit, Joanne Baptista Ribera, post vero Francisco Adorno, dicamne discipulis et admiratoribus, an, ut ipse jubebat, animi ductoribus et magistris? Ex quo illud ipsius in synodo saluberrimum decretum, ne quis initiaretur sacris, et sacerdotio, nisi aliquot dies primis saltem Exercitiorum meditationibus purgatus. Reliquo dehinc anno sanctus Archipræsul libellum terebat Exercitiorum, et contemplandi argumenta ex eo quotidie depromebat; sentiebatque de illo ita magnifice, ut duci Mantuano Vincentio, bibliothecam suam locupletissimam monstranti, Mihi quoque, dixerit, bibliotheca est perampla, sed in libelli coacta epitomen, ex quo plura intelligo, quam possim ex ceteris omnibus discere; subdiditque hunc esse Exercitia S. Ignatii. Ex hoc illi Deus tanto digna magistro ac discipulo monita prælegebat. *Consulesis Joannem Petrum Giussanum in Vita laudati Cardinalis lib.* I, *cap.* V*; lib.* II, *cap.* XVI*; lib.* VII, *cap.* II*; lib.* VIII, *cap.* V, *et* XXIII. *Quam sollicite vero Exercitiorum spiritualium usum urserit idem Sanctus in promovendis ad Ordines sacros, perspicuum est ex Actis ecclesiæ Mediolanensis, a laudato Præsule conditis; tom.* I *pag.* 388, *editionis Lugdunensis anni* 1683, *item pag.* 116, *et* 364*; tom.* II, *pag.* 859.

Eu etiam obivere S. Franciscus Salesius,

65 *S. Franciscus Salesius Exercitia etiam obivit. Carolus Augustinus Salesius in patrui sui Vita lib.* VI, Pene respirabat, *inquit,* cum ad Quadragesimales conciones Camberium proficisci oportuit. Ivit autem mature, ut antequam intraret in negotia, parum otii ad collectiones animi haberet. Quamobrem spatio dierum octo, quo tempore hilaria sunt, apud patres Societatis Jesu Exercitiis religionis solitarius incubuit. *Quales sese in præsenti argumento præstiterint Eminentissimus Carolus Georgius Radzivil, episcopus Vilnensis; illustrissimus Hannibal d'Afflitto, archiepiscopus Rhegiensis in Calabria; nec non illustrissimus Ambrosius Ignatius Spinola, archiepiscopus Hispalensis; dabit Carnolius cap.* VI.

S. Teresia,

66 *De Seraphica matre Teresia hæc accepimus:* Deo autem dante factum, ut quod quærebat, quam primum id in Societate inveniret: agere quippe primum cœpit cum quodam e nostris, viro et apprime religioso et prudenti... Hic, quantum quidem auditu accepi, per solita orandi præcepta, quæ in Exercitiis B. P. N. præscribuntur, eam exercuit, etsi non per omnia: *uti loquitur interpres Latinus Vitæ a Francisco de Ribera conscriptæ.*

ac S. Maria Magdalena de Pazzis

67 *S. Maria Magdalena de Pazzis Exercitia summo in pretio habuit, ac diligenter promovit. In Vita ejus apud nos tom.* VI *Maii, die* 25 *ejusdem mensis, a pag.* 298, *res illa sic exponitur.* Anno... 1599 cum vidisset gloriam S. Joannis

Evangelistæ,

EX VARIIS. Evangelistæ, et S. Ignatii confessoris, de cujus spiritu multa mirabilia dixit, voluit mense Novembri cum tribus aliis matribus facere Exercitia ejusdem S. Ignatii, directore utens P. Virgilio Cepario... Fecit autem illa maxima sua cum consolatione, sublimemque de ipsis conceptum formavit : et, dum vixit, sæpius eadem dedit sororibus, docens eas, quomodo in praxim deducenda essent lumina et inspirationes, quas inter ea Dominus communicabat. Atque hinc postea invaluit usus in isto venerabili monasterio, faciendi quotannis prædicta Exercitia spiritualia cum profectu non exiguo et incremento in spiritu, ac studio orationis. *Hæc nobis sufficiunt : videri interim de præsenti argumento potest Carnolius cap.* VI.

§ IV. Usus Exercitiorum apud Italos, ac Venetenses in Britannia minore.

Editus libellus docet, quid in hac materia Bononiæ sit factum :

L*ibellus Parmæ ab uno e nostris titulo editus est :* Spiritualia S. Ignatii Exercitia in provincia Veneta sexui hominum utrique, magno animarum fructu, communicata anno 1701 ; *unde sequentia excerpo.* Et primo quidem Bononiæ in nostro D. Luciæ collegio fructiferum opus cœptum est extremis ipsis Bacchanalium diebus, quibus pium admodum et religiosum triduum P. Aloysius Albicinus quinquaginta supra centum eorum adolescentium adhibuit, quos a Scholis piis vocant... Cleri pietas eluxit prima, quæ mox secuta est, Quadragesimæ hebdomada. Octoginta circiter, quorum alii sacerdotio, minoribus alii, ut aiunt, Ordinibus præditi, sacris commentationibus octiduum integrum a P. Petro Contesino exerciti sunt. Hos proxime secuti sunt externi scholarum nostrarum auditores facile ducenti, quos P. Franciscus Bonardus triduana rerum æternarum meditatione occupavit. Hebdomadam vero, quam Passionis vocamus, nobilitas utriusque sexus præcipua, exemplo pietatis vere singulari nobilitavit. Sex integros spiritualibus Exercitiis dies viri seorsim ac feminæ dederunt. Præfuit illis in domestico Salvatoris sacello P. Joseph Philibertus Barberius ; habuitque sane, unde laboribus abunde gratularetur suis... Septuaginta *quippe* continenter numerati sunt, in iis nonnulli, qui patritium ordinem excederent. Par in feminis studium, numerus etiam major ; cum ad nonagesimum plus semel pervenerit. Congruis ipsas commentationibus excoluit egregie in laterali ecclesiæ nostræ atrio P. Aloysius Masdonus, collegii Rector.

apud Brixiæ, et in agro Bergomensi etc.

69 Brixiæ quoque cœptus lapso proxime anno mos feliciter continuatus est. Exculti sunt tres dies sacris Exercitationibus viri equites ac matronæ nobiles. Et quidem cum serius rei agendæ fama per urbem missa esset, ac domi facile timeretur, ne satis pro re numerus futurus esset; timorem exitus disjecit, superavit exspectationem. *Nam* centum ferme numeratæ sunt ac prope omnes primariæ feminæ; totidem viri, equestres alii; alii proximi ab hoc ordinis. His P. Flaminius Lupuz ; illis præfuit P. Livius Pagellus, collegii nobilium moderator.. Patrum studium.. extendit *etiam* se in proximum agrum Bergomensem ; ubi P. Joannes Antonius Petrobellus in oppido Albino Quadragesimalibus concionibus sacram præmisit decem dierum collectionem, qua clerum illum Ignatianis commentationibus excoluit. Hoc idem fecit in oppido Clusone P. Marcus Fallardus, qui socia insuper opera P. Hieronymi Zamperii quotidianas conciones diebus integris octo spiritualium Exercitationum cumulavit, viros ac feminas seorsum binis in templis excolens.. Castilionense collegium nec partibus defuit, nec hominibus pepercit suis. P. Peregrinus Tosettus, collegii prorector, erectum nuper proximo in oppido Lonati Capuccinorum cœnobium spiritualibus commentationibus exercuit dies octo. *Reliqua porro, quæ tum ibi, tum aliis per provinciam Venetam locis egregie gesta sunt apud Carpenses, Faventiæ, Ferrariæ, Forolivii, Mantuæ, Massæ Lombardæ, Mirandulæ, Mutinæ; quibus adde domum probationis Novellariensem, academiam Parmensem, Placentiam, Patavium, Ravennam, Regium, Ariminense collegium ac Veronense ; quæ recenset citatus supra libellus.*

Quid fiat Neapoli ac Romæ.

70 *In Solitudine sacra nostri Camilli Hectorei, de qua paulo post,* § 44 *Neapolim habemus ; ubi* in septimana sancta anno 1669 in domo professa Societatis Jesu tradita sunt Exercitia spiritualia solita, suo tempore, cum insolito accursu nobilium, senatorum, et magno satis affluxu variorum Ordinum Religiosorum, ut loci sat alias ampli spatium non potuerit omnes, illa postulantes, capere.. Quin et in spectabili hac civitate inceptum est aliud ad stuporem amplius. Ante Sexagesimam nempe traduntur Exercitia in famosis illis amplisque carceribus, et coram venerabili Sacramento, uno in loco omnes incarcerati conveniunt. Maxima illic cum ædificatione miseri hi rei pœnitentias publicas ultro eligunt, et fit generalis communio ; processio item instituitur per ambitum carcerum. Unde per confessionem generalem etc. magni animorum motus, magna mutatio in miseris reis videtur. Imo et in triremibus usus Exercitiorum locum habere cœpit magno cum fructu eorum, quid ad hasce damnati sunt.. Adolescentes, *sicut ibidem dicitur,* congregationis primariæ, erectæ in collegio Romano, omni anno per octiduum vacant Exercitiis ; uti et qui educantur in seminario Romano, aliisque collegiis sacræ Urbis, sub directione patrum Societatis.

Notitiæ quædam distinctæ

71 *Ex iis, quæ P. Petrus Gallarati S. J. anno* 1729 *huc misit Mediolano, ista delibo:* Sancti Patris Ignatii cultus et veneratio Mediolani quam maxime increbuit, crescitque in dies, ex quo spiritualibus Exercitiis peragendis patefacta est domus, quam Sinapriam vulgo appellant, corrupto vocabulo, cum Scena aurea antea vocaretur, Hæc parvo intervallo ab urbe distat, fuitque olim suburbanus recessus ad delicias compositus, qui nobiles dominos pluries mutavit ; donec ædium, ceteroquin splendidarum, instauratione diu neglecta, transiit in cauponam, quæ, confluente passim ad compotandum populo, flagitiorum subinde omnium receptaculum evasit : ut non solum eo nomine infamis, verum etiam dæmonum infestatione et spectris horribilis sit reddita ; proindeque jam infrequens ac prope deserta, suæ ipsius ruinæ derelicta poterat videri.

circa ea, quæ apud Mediolanenses,

72 Omnium primi ad hunc sacrum secessum convenerunt anno 1696 duo supra viginti sacerdotes, qui post expiatam ritu ecclesiastico, et lustrali aqua respersam totam domum, præfixasque in diversis ejus partibus sancti Ignatii imagines, exerceri cœpti sunt, tanta animorum quiete, et ab omnibus nocturnis terriculis immunitate ac severitate, ut compertum fuerit, nihil amplius juris in ea domo esse dæmoni, sed totum cessisse religioni ac pietati. Exinde alii post alios, non sacerdotes

A dotes modo, sed omnium ordinum, etiam supremorum, cives confluxerunt tam cupide, tam frequenter, ut necesse fuerit amplificare conclavia, et totum ferme annum (extra summos æstus scilicet, et summa frigora) huic spirituali culturæ impendere, distributis in hunc modum vicibus, ut quater, qui sunt ordinis Ecclesiastici; quater nobiles et magnates viri; quater causidici et opulenti negotiatores; quater de promiscuo populo, honesti ceteroquin homines idoneique, exerceantur; quorum omnium numerus ad sexcentos quotannis accedit, major utique futurus, si plures caperet domus....

et alibi fiunt.

73 Neque vero Mediolani hæsit tantum Sinapriæ bonum; sed universam hanc regionem late pervagatum est, aliis quoque civitatibus hoc exemplo permotis ad similem exstruendam in agro suburbano solitariam domum, Exercitiis peragendis destinatam; ut nullum jam prope in tota nostra provincia collegium sit, quod non hujusmodi juvandorum proximorum efficacissimo instrumento feliciter utatur. Quin immo Mediolani etiam nobiles matronæ suum jam habent pro Exercitiorum secessu domicilium, personarum splendori ac decentiæ accommodatum, in quo B decem dierum spatio penitus occlusæ, ad crates ferreas, monialium more, a nostris in spiritu excoluntur.

De urbe Venetensi in Britannia minore

74 *At sacra hæc solitudo maximo utriusque sexus numero frequentatur in Venetensi minoris Britanniæ urbe. In Vitis D. Ludovici Eudonis de Kerlivio, presbyteri nec non magni Vicarii diœcesis Venetensis; P. Vincentii Huby S. J.; ac Catharinæ de Francheville, anno* 1698 *simul editis; exponitur, quantum operæ contulerint ad rem saluti animarum adeo fructuosam. Enimvero venerabilis pater Hubius duo apud Venetenses ad hunc secessum magna domicilia procuravit: quorum singula trecentas et eo amplius personas simul capere possint; sacraque hujus generis asceteria incredibili cum animarum fructu ipse per se annis triginta direxit; ex elogio ejus, quod Menologio clarorum hominum nostræ Societatis insertum est. Noster Camillus Hectoreus in sua Solitudine sacra, dictæ urbis Exercitia illustrat; e cujus interprete Latino part.* I, § 38 *hæc excerpo:* In eadem Societas Jesu domum habet unice destinatam Exercitiis, semper patulam recipiendis, quotquot de regno ad eadem peragenda confluunt: quorum numerus tam est frequens, ut C omni anno eorum numerentur aliquot centeni. Anno 1665 acessit ille ad sexcentos. Anno 1666 numeratæ fuerunt, personæ, omnis generis et conditionis homines, ultra octingentas et quadraginta; partim de statu ecclesiastico episcopi, vicarii, canonici, parochi, concionatores, missionarii, confessarii, regulares variorum Ordinum magno numero: de statu seculari, domini de parlamento, magistratus civitatis, marchiones, comites, barones, gubernatores, capitanei, judices, advocati, procuratores omnigenæ.

Singularia exponuntur.

75 Acceduntque e locis ad triginta et plures leucas dissitis, modo tempore verno, modo in autumno, alii pro commoditate sua, diversa anni tempestate. Memorabilis porro est methodus, qua convocantur. Sub initium anni imprimitur index dierum statutorum, quibus inchoantur Exercitia pro qualibet classe: promulgatur ille a prædicatoribus e cathedra, a parochis ad aram, a confessariis pœnitentibus suis, præmittiturque fama impressis foliis per provincias. Viginti sunt eorumdem vices; id est binæ omni mense, excepto Octobri, qui vacat ob ferias autumnales. Duæ item septimanæ vacant ratione occurrentium in iis primariorum festorum. Omnes de reliquo menses frequentantur; unus quidem præ altero, omnes tamen copiose.

Ex variis.

§ V. Usus Exercitiorum in ditione Subalpina, et adjunctis ei provinciis.

Ædificium collegio Taurinensi pro Exercitiis transcriptum

Ex *documentis, quæ R. P. Antonius Falletti, provinciæ Mediolanensis S. I. præses, ad nos mitti jussit per P. Petrum Gallaratum, ista contraho:* In Subalpina ditione, et adjunctis provinciis, quæ subsunt regi Sardiniæ, maxime viget, floretque jam pridem Exercitiorum spiritualium, ut vocant, D. Ignatii usus.. Anno millesimo septingentesimo duodecimo comes Silvester Oliverius collegio Taurinensi transcripsit amplissimum ædificium, egregio sumptu ab ipso excitatum, in eorum commodum atque usum, qui spiritualibus Exercitiis animum intendunt: ea tamen mente transcripsit, ut illud fas esset collegii patribus villæ loco habere, quando sacræ locum exercitationes non obtinent. Ædes sunt latissime E patentes ad formam Religiosæ domus, extra urbem positæ ultra milliarium, qua parte occidentem spectat. Ad sacellum, mediocris fere templi amplitudini accedens, ædificandum non modicam summam impendit abbas Emmanuel Philibertus Buneus, qui et adjecit supellectilem sacram, et diversi generis plurima ornamenta; idemque certam legavit pecuniam, ut semper adesset sacello sacerdos, capellani nomine a P. Rectore collegii eligendus, qui et universo ædificio custos addiceretur. Anno deinceps decimo septimo comes Oliverius extra ædium septa sacellum aliud extruxit, ne tum præsertim, cum sacræ habentur exercitationes, circumpositi agri rusticanæ gentes festis diebus in sacellum interius essent admittendæ.

Multi exercitiis imbuuntur Taurini,

77 Est Taurini antiquius collegio nostro sodalitium a D. Paulo nominatum, brevi intervallo a collegii claustris sejunctum. A collegii primordiis nostro utitur sacerdote ad confessiones præsertim excipiendas, fovendamque sodalium ad pia caritatis officia (plurima etenim sodalitium illud complexum est) privatis, publicisque adhortationibus alacritatem. Sodalitium idem plurimam jam pridem adhibuerat operam, ad Exer- F citiorum spiritualium studium, inter laicos præsertim et nobiles excitandum, promovendumque. Delectus ex sodalibus unus, qui agmen conscriberet optantium in sacram solitudinem per octiduum recipere sese, qui eo tempore rem domesticam procuraret: denique nulla in re, sese exercentibus deesset. Nec desunt plurimi, qui hunc sacrum secessum expetunt cujusque ordinis viri, præsertim ex civico, patritio, et ecclesiastico, ut major sæpe adhibenda sit industria in excludendis non paucis, quam in alliciendis. Labori vero par fructus, Deo opitulante, respondet..

in Subalpina regione.

78 Vetere jam consuetudine Taurinenses patres plurimis per universam Subalpinam regionem positis in domibus, D. Ignatii meditationibus multos exercent. In singulari ædificio nuper commendato Taurinensis collegii quadraginta, vel quinquaginta diversorum ordinum viri facile sexies vel septies quotannis colliguntur. Procul ab urbe aliis in domibus Taurinenses patres sexies pariter, vel septies, aliquando etiam, ut arbitror, duodecies,

EX VARIIS.

duodecies, singulis annis, similia exhibuere postulantibus officia. Decies certe vel duodecies quolibet anno id præstant in sacris gynæceis, partim in urbe, partim extra urbem. Nobiles feminæ in remoto a turbis civitatis templo, diebus decem Pontecostes festum præcedentibus mane et a prandio ad horas plurimas in simile opus conveniunt, uno ex nostris dirigente. Majorem hebdomadam in sacris exercitationibus D. Ignatii pari ratione traducunt in collegio superiorum disciplinarum auditores, aliique etiam ætate graves fere ad quadringentos. Eo tempore per triduum exercentur pariter inferiorum disciplinarum adolescentes facile supra quingentos. Quod etiam in collegio nobilium fit separatim a nobilibus in seminario agentibus, et ab externis discipulis eas scholas frequentantibus. Selecti tamen e convictorum nobilium numero aliquando dies octo volentes implent. In seminario episcopi alumni clerici sub initium anni scholastici per triduum ; sub finem Quadragesimæ per octiduum excoluntur.

in collegio item Montisregalis, ac domo Cheriensi :

79 Collegium Montisregalis, vulgo Mondovi, domum habet urbi proximam, quæ quatuordecim excipere potest D. Ignatii præceptis excolendos. Duplex quoque anno ejus numeri cœtus conscribitur. Ad ædificium Exercitiis accommodatum, B quod Plotii, atque aliud, quod Lisii appellatur, excurrunt identidem ejusdem collegii patres. Bis fere vel ter sacra gynæcea urbis Montisregalis easdem exercitationes a nostris quotannis expetunt. In ædibus sodalitatum, virorum nempe nobilium, atque discipulorum, hi triduo, illi octiduo Quadragesimæ tempore exercentur. Intra Cheriensem domum probationis, decem singulis annis eidem operi incumbunt. Duplex insuper sacrum ejusdem urbis gynæceum. Nobiles et honestæ mulieres in aliquo urbis templo nonnumquam ad Exercitia colliguntur. Extra domum et civitatem identidem patres Exercitia tradunt.

in et Alexandrino collegio,

80 Alexandrinum collegium domum habet non procul ab urbe, domini Christophori Cairi ære ædificatam, qui et proventum aliquem constituit, ut, quod admitti possent, ad pias exercitationes exciperentur. Frequenter a nostris hujus collegii exhibentur Exercitia in seminario episcopi canonicis et parochis. Reditus ad quatuor supra viginti eo tempore singulis annis alendos statuit optimus antea episcopus Alexandrinus, ad Taurinensem deinde metropolitanam sedem translatus, Franciscus Arboreus Gatinara. Illis alii se C adjungunt de clero, qui numerum quadragesimum complere consueverunt. Duæ discipulorum, qui nostros audiunt, sodalitates triduo separatim excoluntur ; octo dierum habentur Exercitia in sodalito nobilium.

nec non Niciensi, Cuneensi, Pinerolensi.

81 Niciensis collegii domus, non procul ab urbe posita, novem excipere potest, et singulis annis excipit. In æde sodalitii nobilium Exercitia explicantur : discipulis vero, recepto more, per triduum. Cuneensi collegio est domus ab urbe remota in diœcesi Tossanensi, quæ sexdecim continere potest in religioso secessu versantes. Ter quoque anno pium munus a nostris exhibetur. Bis pari numero exercentium se operam iidem commodant in oppido Bovisii. Bis pariter in Braydæ, seu Bardaratensi oppido, ubi triginta singulis vicibus circiter conveniunt. Duobus prætereain Cuneensi urbe sacrarum virginum gynæceis Exercitia proponuntur, et per triduum discipulis, qui a nostris erudiuntur. Intra septa Pineroliensis collegii coguntur quotannis ad D. Ignatii exercitationes, ut plurimum viginti. Sacra virgines semel etiam excoluntur. Aliquando universo D populo proponuntur Exercitia : aliquando nobilibus, seu honestis feminis : per triduum constanter discipulis.

Vercellensi. ac Salutiensi.

82 In collegii pariter Vercellensi colliguntur circiter quindecim . id autem bis præstatur annis singulis. Exercitia semel traduntur in sacello sodalitatis mercatorum et artificum : discipulis per triduum, semel unoquoque triennio in templo nostro confertissimæ omnium ordinum multitudini D. Ignatii commentationes proponuntur diebus novem Pentecostes festum præcedentibus. In seminario episcopi exposcunt fere quolibet anno ad easdem exercitationes operam nostram clerici sexaginta. Admodum frequenter idem munus patres Deo dicatis virginibus præstant, et excurrunt ad ædificia sacris exercitationibus destinata, quæ diversis in locis excitata sunt. In collegio Salutiensi per triduum sacris exercitationibus discipuli excoluntur. Ejusdem collegii patres a sacris virginibus frequenter ad idem munus expetuntur. Insuper frequentissime idem præstant pluribus procul in domibus huic operi destinatis; adeo ut etiam quatuor supra decem cœtus hominum quotannis diverso tempore ac loco edoceant ac moderentur. *Ex tam late ita-* E *que diffuso, tamque fructuoso ac stabili Exercitiorum, uti vidimus, usu, magnus eorum post Deum auctori posthuma accrevit gloria.*

§ VI. Sanctus apud Barcinonenses post mortem gloriosus

Apparitio S. Ignatii

C*ommoratio sancti Patris apud Barcinonenses divinis favoribus inclaruit, secundum præmissa in Commentario prævio* § 11 *et* 12, *quando degebat in vivis*; *ita tamen, ut gloria ejus, dum jam obierat, superstes ibidem manserit. Res patet in Joanne Paschale. de quo ibidem* § 11. Solebat Joannes, *uti est apud Bartolum lib.* I, *num.* 31, ad annis quadraginta, matutinis in templo majori cantibus adesse ad subterraneum S. Eulaliæ sepulcrum, situm ad aræ principis radices, Eo igitur aliquando stato citius cum venisset, in aræ gradibus orabat, moram occupans bene longam inchoandi de more sacri Officii : et cum recenti tunc conflictaretur casu, illum, seque ac sua Deo et Ignatio commendabat, haud pridem ad Superos translato : Et, o Pater, exclamans F aiebat, quam nimium vere mihi cuncta hæc prævidisti (*Vide Commentarium prævium a num.* 111) et nunc rerum mearum statum certo, cujusmodi sit, e cœlo vides, qui tanto ante in terra positus, qualis esset futurus, adspexeras. Da, si minus afflicto malorum solatium, at patientiam constantem, ut in eam tandem, quam pollicitus es, beatam salutem desinant.

Joanni Paschali

84 Hæc et similia oranti, en tibi velut ex longinquo musicorum sonus paulatim ad aures accidere, easque concentu admirabili mulcere, tum ex porta sinistri ad aram lateris chorus totus prodire; post hunc mentium beatarum pompa ingens; tum clerus numerosus, forma omnes insigni ac plane cœlesti. Hi templum ingressi, et prope altare hinc atque hinc discreti, venerabili specie ac divina virum medium excepere ; qui sacris vestibus, stola, et chlamyde verendus, agmen illud claudebat. Erat ante templum in tenebris quarta vix post hibernæ noctis dimidium hora : verum ultimi hujus ad ingressum sic repente totum resplenduit, ut ardere

A ardere lucidissimis facibus videretur. Stetit hic sacerdos supra monumentum S. Eulaliæ, ac divinissimam Eucharistiam prona corporis inclinatione veneratus, sumptoque de ministri manu thuribulo, fragrantissimo suffitu aram circum sæpius vaporavit.

facta 85 Eo ministerio perfunctum præire quasi ad egressum sacer chorus dextram versus altaris portam, ubi Joannes splendore, symphonia, ritu novo hærebat attonitus, et stupens; cum fixo sacerdotis in eum obtutu, et velut admirans, quod ab eo non agnosceretur, nutu illum accivit, atque hic demum apertis oculis esse Ignatium agnovit; surgensque ad eum prosiluit. Excepit Sanctus vultu maxime hilari accedentem, quæsivitque familiariter, ecquid sui memor; cum illius ipse perpetuo meminisset: mœrorem solatus est, refricatis spebus, quas ipsi olim æternæ salutis fecerat.

exponitur et confirmatur. 86 Hic rogata Joannes venia complectendi, Sanctus adeunti manu bene precatus, ex oculis evanuit, totusque visi illius apparatus. Ad quæ, O Pater? Ah mi pater Ignati, succlamans Joannes, excivit aliquos e sacerdotio: qui cum accurrissent, hominem extra se repererunt, et effusissime lugentem: cujus ab iis interrogatus causam, B enarrati nunc visus seriem iis omnem exposuit: cujus una in posterum quamdiu vixit, et quoties adversis pressus est, vel sola recordatione magnum sensit doloris levamen. *Veritas istius apparitionis confirmatur ex relatione ipsiusmet Joannis Paschalis, jurejurando firmata (de qua Commentarius prævius num.* 112,) *tametsi factum ibi ipse narret contractius.*

Imago S. Ignatii 87 *Hospitio etiam* S. Ignatii, *quo usus est Barcinone, quando discendis linguæ Latinæ legibus dabat operam, singularem divina bonitas splendorem posthumum impertiit. Dictum comprobo ex litteris nostri Francisci Ignatii Pallares, die* 12 *Septembris anno* 1699 *signatis: etenim ex iis, quæ ibidem circa domum Agnetis Paschalis, Joannis homonymi matris, ac cubiculum, quæ Sancto hospitium præbuere, secundum Commentarium prævium num.* 110, *memorat; discimus, in ista domo ac Sancti cubiculo spectari parietes adeo copioso sanguine respersos, ut res moveat admirationem; sanctuarium item illud hactenus quasi semper ad usus profanos adhibitum fuisse; et post mensium octo contentiones illum procurasse, ut in eo tabula collocaretur; cujus in ectypo, ab ipso huc misso exhibetur cubiculum splendore plenum,* C *Sanctus a terra sublatus, flexisque genibus, ac dextera manu pectori admota orans, ac dicens:* O Dios mio *etc. Id est:* O Deus meus! si homines te noscerent. *Apponitur Joannes Paschalis clam extra ostium cubiculi illa observans.*

maligno spiritui terribilis; 88 *A pauco autem tempore, prout ex prædicta epistola habemus, quo tabula ista in cubiculo fuit posita in modum altaris, cum sua lampade noctu diuque ardente ex eleemosyna, contigit, ut quidam adolescens a maligno spiritu obsessus fuerit. Quando vero sancti Patris imago, de qua dixi, quamque Pallaresius, postquam tabula esset picta, in lamella exprimi curavit, coram dæmoniaco ponebatur; rabiem incredibilem adversus hanc imaginem movebat, ac majorem, quam adversus varias alias ejusdem Sancti imagines; furorem. Tamdiu autem res illa duravit, ut die quadam exorcistæ imperarint dæmoni, ut ediceret causam, cur majorem rabiem, ac sensum magis singularem ostenderet contra iconem hanc, quam contra varias alias* S. Ignatii *imagines. Diu quidem ille restitit; sed demum exorcismis coactus, causam esse dixit: quod videret, illum jam in veneratione esse locum, qui, ut in profanatione et oblivione maneret, et ipse et infernus totus allaboraverant. Ad hæc, quia Deus ipsi exhibebat multos magnosque favores, quos* S. Ignatius *in illo cubiculo acceperat; Deo ac Virgine sanctissima illi imperante, ut eos referret eodem modo, quo ipsi repræsentabantur.* EX VARIIS.

et cur; 89 *In principio hoc non curavimus, inquit prædictus Pallaresius; sed post consultationem et examen, imperavimus, ut diceret id, quod Deus et Virgo sanctissima jubebant ipsum eloqui: multumque reluctatus malignus spiritus: retulit multos ac magnos admodum favores, quos in dicto cubiculo acceperat* Ignatius, *cum in variis apparitionibus Christi Domini, ejusque sanctissimæ Matris, tum angelorum et Sanctorum. Hæc ex memorata superius epistola exprompsi: quæ tametsi quatenus a dæmone profecta, non nitantur certa fide: non tamen idcirco mox tamquam falsa repudiari ista debent; cum Dominus veritatem ex ipso patre mendacii vel invito sæpe extorqueat. Vide Ribadeneiram lib.* V *Vitæ cap.* VI; *et quæ dicam inferius num.* 161. *Ex his interim conficitur, commorationem Sancti viventis apud Barcinonenses, peculiarem ei, postquam obierat, splendorem contulisse.* E

Gladius. et culcitra Sancti. 90 *His adjunge, quæ Petrus Cantius (de quo Commentarius prævius num.* 29) *e portu Barcinonensi anno* 1674 *scribebat:* Invisimus hic quamdam domum, et in ea cubiculum, quod sancto Patri pro domicilio fuit, dum vir inter pueros grammatices rudimentis operam dabat. Illam sæpe conata est sibi comparare Societas; sed tradere recurarunt semper fratres *quidam Religiosi,* qui domus domini sunt, veriti fortasse, ne illam in templum converterent nostri, atque adeo nimia vicinitate suo ipsorum templo officerent. Vidimus etiam, et vero manibus ipsi nostris contrectavimus gladium, quem ipse Sanctus F pro conversionis suæ principio appendit ad aram Divæ Monserratensis, ac nostri non ita quidem pro dono assecuti sunt, servantque modo hic in sacristia nostra adinstar thesauri, quovis dono pretiosioris. Asservantur ibidem culcitra, et tabulæ, in quibus sanctus Pater decumbebat; in his quidem, dum recte valebat; in illa autem, dum ægrotabat periculose.

CAPUT

EX RIBADENEIRA.

CAPUT III.

GLORIA SANCTI POSTHUMA EX MIRACULIS.

§ I. Miracula usque ad annum Christi 1500, in Italia ac Sicilia patrata.

Dantur hic miracula ab an. 1561.

De miraculis post Sancti obitum patratis mihi sermo est: nam circa ea, quæ vivens fecit, consule nostrum Commentarium prævium paragrapho 87, *ubi agitur de spiritu ejus prophetico, et notitia arcanorum;* § 88, *ubi de vultu cœlesti luce illustrato, apparitione, ac miro in dæmones imperio;* § 89 *et* 90, *ubi miracula a Ribadeneira asserta defenduntur; item* § 101 *parte* III *Relationis consistorialis Gregorio PP. XV factæ, quibus ex* § 52 *adde apparitionem eodem, quo Vir sanctus obiit, momento; ac proximo post mortem die puellam a strumis sanatam. De his ibi: de aliis vero, quæ deinde ad annum usque* 1600 *contigere, miraculis nunc dicam, quæ in brevi Vita, auctore Ribadeneira, interprete Quartemontio edita, cap.* XVIII, *et segq. referuntur, incipiendo ab anno* 1561; *iis tamen omissis, quæ habentur in dicta Relatione consistoriali.*

Puella Senis ab infestatione dæmonum,

92 Anno 1561 novi Senis in Italia puellam admodum probam et simplicem, Jacobam Patri nomine, pedissequam nobilis matronæ cujusdam, quæ erat archiepiscopi ejusdem civitatis amita. In hanc admodum dæmones erant infecti, ei se videndos variis figuris exhibebant, eam mira crudelitate cædebant. Duodecim annis in ea calamitate versata est. Ut vero B. Patris imaginem gestare cœpit, spiritus impuri quamvis oculis conspicerentur, et hunc esse magnis clamoribus inimicum suum testarentur, imaginem abjicere juberent; eo tamen audaciæ numquam venerunt, ut ad eam vel accederent, aut attingerent.

per imaginem Sancti:

93 Verum cum objiceretur imago eorum adspectibus, demittebant oculos, aiebantque rem adeo sceleratam et impiam sese videre non posse. Ac licet eos irritaret puella, licet ad se percutiendam voce lacesseret, quamdiu tamen imaginem secum habuit, verberibus eam appetere numquam sunt ausi. Cum autem curiosius experiri vellet, an hic dæmonum timor ab imagine B. Patris, an aliunde proficisceretur, eam seposuit, et ecce continuo dæmones, in eam impetu facto, tanta atrocitate verberarunt, ut velut mortuam reliquerint. Hoc incommodo suo periclitata, statuit in posterum hanc imaginem numquam deponere, qua, velut clypeo, tuta esset, adeoque formidolosa dæmonibus, qui cum illam ferire non possent, feriebant parietes cubiculi et cistas et qualos.

uti et alius Anconæ;

94 Nec illud absimile, quod Anconæ anno 1599 cuidam ludimagistro contigit. Hic auditis domi suæ lemuribus, qui principio cubiculum, eo absente, verrebant, lectum componebant, lumen afferebant; postea vero omnia turbabant, imagine P. Patris in cubiculo collocata, nullum deinceps in eo sensit incommodum, quamvis extra magnos excitarent strepitus, januas fenestrasque aperirent et clauderent, quadam inter se collisione tympanorum sonitum imitarentur. Verum iisdem in locis etiam posita B. Patris imagine cunctus fragor conquievit, omnisque terror abscessit.

ac femina Romæ per reliquias ejusdem;

95 Dum anno 1597 octavo Id. Jul. Romæ in æde sacra dæmon adjuratur, P. Joannes Baptista Peruscus lipsanothecam multis Divorum, atque inter ceteras etiam B. Patris reliquiis instructam sinu gestans, in eam Deo supplicaturus ingreditur. Hic in ipso introitu diabolus, eo, quod secum pater gerebat, uti se magno clamore conqueritur. Sacris igitur exorcismis adactus, ut dicat, quid sit illud; confitetur esse reliquias B. Patris Ignatii, magni servi Dei, auctoris Societatis Jesu: eum in cœlo beatam vitam agere, jam quidem incognitum, sed in terris brevi consecrandum. Tum P. Peruscus lipsanothecam accepit, qua collo miseræ mulieris injecta, dæmon ululat, et reliquiis hujus Patris uri se vociferatur: denique a muliere abscedit, Deo volente, ut tantum beneficium precibus B. Patris ferret acceptum.

alia in Majorica per chirographum;

96 In urbe insulæ Balearicæ majoris, femina Catharina Roca nomine, duodecim pene annis quotidie fuit a dæmone vexata. Jam manus ejus et caput ad parietem allidebat, jam tollebat altius, atque ei tantam gravitatem ac pondus addebat, ut duo viri bene valentes et robusti, junctis viribus, non possent vel unum digitum a terra sustollere. Nonnumquam more furiosi canis latrabat; alias grunniebat ut sus; a judicio frequenter et sensibus alienata in ore spumas agebat. Res erat commiseratione dignissima, tot quæsitis undique remediis non potuisse sanari. Tandem anno 1598, præcipante Augusto mense, sacerdos quidam Joannes Pe * nomine, autographum B. P. Ignatii nomen capiti miserrimæ mulieris imposuit tum, cum sensibus esset destituta: illa vero furiosos et inusitatos toto corpore atque ore præsertim gestus egit: tum demum diabolus emigravit, liberamque ac sanam reliquit. Illa porro sese honeste subduxit, Deoque precibus Ignatii recuperatæ valetudinis gratias egit.

** in Hisp. est Pi*

alia denique Senis per imaginem sospitantur.

97 Montischala locus est in agro Senensi. Ibi quamdam virginem, nomine Mnam *, filiam Grationi Galæ *, maligni spiritus graviter affligebant, ei frequenter corporea et adspectabili forma apparentes, illicientesque in stuprum. Sed cum animadverterent, consensum se extorquere non posse, adeo crudeliter eam tutuderunt, ut corpus tumore ac livore decoloratum relinquerent. Verum hoc eam malo Deus imaginis B. P. Ignatii applicatione liberavit.

** In editione an. 1604 Hisp. Ulna*
** ibid. Hisp.* Gelasio

Sorores 4 Mutinenses, cum in corpore misere,

98 Sed istud animadversione est dignius, plenioremque facit, quam a Deo accepit, in dæmones potestatem. Eodem hoc anno 1600 Mutinæ, civitate Longobardiæ, contigit, quod hic exponam eo modo, quo ibi perscriptum est, atque ad nos inde transmissum, pressius tamen et brevius. Quatuor sunt Mutinæ sorores, juvenes, bonestæ et nobiles; quarum una matrimonio juncta; tres reliquæ nubiles. Hæc cum alia item nubili puella, quam cognatione etiam attingebant, multis jam annis adeo sævos et atroces atque assiduos insultus immundorum spirituum sustinebant, ut omnes ad commiserationem moverent. Morbo

continenter

continenter affligebantur, cui medici mederi non poterant, nec ejus naturam conjicere. In altiora loca nonnumquam deportabantur, ut inde præcipites agerentur: alias in secretiora domus cubicula includebantur, vestis discindebatur, capilli spargebantur, corpus lacerebatur: cum periculo vitæ allidebantur ad terram, et usque eo cædebantur, quoad domestici sonitum verberum audientes, opitulaturi advolarent.

tum in animo fœde a diabolo divexatæ,

99 Porro quamvis probæ virgines hæ fuissent, bene natæ honesteque educatæ, in sermone verecundæ, ab infernis tamen hisce belluis obscœnitatem verborum, horribilia in Deum maledicta, vastosque ac terribiles ululatus cogebantur emittere. Non poterant sine magna vi ad precandum accedere, nec ad Dei laudem verbum audire vel proloqui. Interesse sacrosancto Sacrificio, gravissimum prorsus et intolerabile illis erat, propterea quod dæmones quasi defectas animo prosternebant, adeoque insanos clamores edere compellebant, ut magna vi adhibita retineri vix possent. Cum se ad pedes sacerdotis abjicerunt, peccatorum confessionem iidem impediebant, cogebantque fœdum in modum, linguam exerere in Sacramenti sacerdotisque despectum. Sed quod illis gravissimum fuit, indomitæ libidinis stimulo continenter miseras agitabant: erant enim alioqui honestissimæ, ac domi nobiles, et earum aliquæ perpetuam Deo virginitatem voverant. Quin etiam ipsimet adjurati dæmones confessi sunt, eo se machinas omnes contulisse, ut illis pudicitiam eriperent, atque in discrimen salutis animi corporisque adducerent; sed inanes suos conatus fuisse, propter usum Sacramentorum, quibus acrius eo se tuebantur, quo gravius adirent periculum. Neque hac tantorum malorum varietate contenti, ejus, quæ in matrimonio erat, filium, quatuor et decem menses natum occiderunt, atque ut gravius ejus animum vulnerarent, ei moriturum denuntiarunt eo ipso die, quo postea magno matris et totius familiæ dolore defunctus est.

omnia remedia adhibent; sed frustra:

100 O altam et reconditam rationem judiciorum Dei! Virgines hæ religiosæ et piæ remedium quæsiverant a rebus iis omnibus, quas esse noverant in usu quotidiano Ecclesiæ, ut ab hac hostium generis humani tyrannide liberarentur. Adhibuerant orationes, Sacrificia, exorcismos, aquam lustralem, reliquias Divorum, ceterasque rationes et remedia, quæ in Ecclesiæ consuetudine sunt posita. Usæ diu fuerant opera sacerdotum, et Religiosorum virtute et prudentia singulari, ut ab his tamquam bonis medicis curarentur. Sacram ædem Lauretanam frequentarant, ceteraque loca, quæ religiosa habentur, eaque præsertim, in quibus Deus solitus in dæmones potestatem ostendere.

Deo S. Ignatii meritis illam medelam reservante;

101 Sed hæc frustra tentata sunt omnia. Scilicet Deus istam curationem majori gloriæ reservabat Ignatii, cujus meritis et orationibus quatuor illæ sorores, et his alia cognatione juncta, diuturnis tormentis liberatæ sunt: et jam incolumitatem, nativum oris colorem, et mentis alacritatem, recuperarunt. Stimulus ille libidinis vim suam perdidit, oratio facilis tam ea, quæ est in voce, quam quæ in sola mente. Intersunt rei divinæ magna religione et animi voluptate. Modestia elucet in moribus: colloquia cum domesticis, ut solebant, suavitate condita. Quocirca mirantur omnes, qui illas norunt, sed multo magis, cum ante oculos ponunt viam et rationem, qua precibus B. Ignatii his malis ereptæ sunt: atque hæc est ejusmodi.

ex Ribadeneira. cujus imagine,

102 Rector collegii Societatis Jesu Mutinensis miseriam et calamitatem harum virginum cum inaudisset, re ex intimo animi sensu Deo commendata, divinitus admonitus (ut res ipsa monstravit,) earum domum adiit, secum ferens impressam B. Patris imaginem, quam pietatis causa servabat. Ingressus est earum cubiculum eo tempore, quo sacerdos dæmones adjurabat, nullique penitus imaginis mentionem fecit, affixit eam parieti atque orationi institit. Tum subito tartarei spiritus insanos clamores, horribiles edere ejulatus, Ignatii fundatoris Societatis adesse imaginem, qua summo cruciatu conficerentur. Nec a petulantibus quidem maledictis temperabant: nunc glabrionem, nunc claudum, nunc cæcutientem appellantes. Cur autem his nominibus eum vocarent, fateri jussi, responderunt, glabrum se nominasse propter calvitium et raram barbam; claudum vero propter tibiarum ex altero crure suffracto inæqualitatem; postremo cæcutientem, propter uberrimum fletum, quo de sensu videndi periclitatus fuerat: querebanturque, hominem longinquum et alienigenam inde usque ex Hispania venisse, ut se implacabiliter et vivus et mortuus persequeretur.

ac reliquiis;

103 Atque eo ipso tempore multi tenebrarum principes confessi virtutem Ignatii, editisque horrendis ululatibus, corpus unius sororum egressi sunt, ea humi afflicta ac velut mortua relicta. Ex eo die reliquæ sorores, earumque mater et universa domus colendi B. Patris amore teneri cœperunt, spe concepta valetudinis optatissimæ recuperandæ, adeoque natalem ejus diem solemnem ac festum agendi, pridieque jejunandi voto se obstrinxerunt. Huic amori consecuta res nova incrementum dedit. Nam Augustinus Vivado, pater Societatis, per id tempus Roma Mutinam proficiscens ad concionandum, tulit secum lipsanothecam, in qua reliquiæ B. Patris erant inter ceteras: quibus in cubiculo sororum occulte collocatis, dæmones mox has Ignatii reliquias esse vociferati sunt, atque addiderunt, unde et a quo essent allatæ. Intolerabiles autem inde cruciatus se perferre confitebantur, se cunctos ex iis corporibus ejusdem supplicatione deturbandos, Deumque statuisse nomen ejus in terris gloria illustrare.

miro.

104 Alio quopiam die, præcipuus quidam dæmon, antequam egrederetur, illusit quidem Ignatio, atque in eum maledicta congessit; sed, imminente discessu, Deus eum magno suo pudore fateri, ossis ejus particula se aduri, tertioque Sanctum appellare adegit: Sanctus, inquit, Ignatius, sanctus Ignatius, sanctus Ignatius me sua animi demissione, potentia, pietate, qua fuit in sanctissimam Virginem, expellit. Alii cum celare vellent, se per Ignatium pelli, mallentque depulsionem hanc aliis Sanctis attribui, quos singulari cultu sorores illæ prosequebantur, in egressu tamen se mentitos esse, fateri cogebantur, et Ignatium ornare gloria ac dicere, solius ejus opera in hac ejectione Deum uti velle. Alias insanos clamores edebant, atque exeuntes; Ubi est, inquiunt, Lucifer, potestas tua: quandoquidem chartæ fragmentum, Sacerdotis istius imagine consignatum, nos ejicit, neque potes obsistere? Aliquando cum essent inani conatu toto die sæpius adjurati, se non abituros esse dicebant, nisi subsidium invocaretur Ignatii, cumque sacerdos diceret: Impero vobis per merita B. Ignatii, ut exeatis, illi, nulla interposita mora, præcipites rabie ac furore, cedebant.

105 Ita

Ex Ribadeneira. ...qui hic exponuntur modo, liberantur.

105 Ita subinde loquebantur : Ah, ah ! Deus, itane vero nos gloria spolias, ut eam isti Sacerdoti claudo rugosoque tribuas? Quam efficacitatem impressa B. Patris imago ejusque reliquiæ habebant, eamdem et ipsius vitæ liber habere visus est. Cum enim ad ædes harum virginum deportatus esset ad eum legendum, et vel imponeretur earum capiti vel pectori, vel aliquod capitulum legeretur, tartareos spiritus cum mire torquebat, tum ad abeundum, cedendumque Dei voluntati compellebat, qui mirabilis est in Sanctis suis, datque vim conculcandi leonem et draconem, deque omnibus dæmonibus triumphandi. Ad duos menses duravit iste conflictus, donec referretur plena victoria. Ut enim præclare D. Bernardus ait, agens de duobus dæmonibus per sanctum Malachiam ejectis, istam moram et tarditatem non attulit inopia potestatis, sed statutum Dei, ut omnibus fieret inimici potestas apertior, et Sancti, qui eum exturbabat, victoria clarior. Anno 1569 * pridie Kal. Aug., qui dies est B. Patri natalis, quo primum corpus ejus translatum est, quidam Dei servus in ejus sepulcro duorum dierum spatio suavissimum concentum et symphoniam continenter audivit.

** al. 1568*

B

...i infirmitate,

106 Romæ Drusilla Torsellina ægra morbo gravi, cum æstu febrique jactaretur, ad eamque gravissimus capitis dolor accederet, multa remedia quæsivit; in brachiis, in naribus, in capite incidendas sibi venas curavit. Sed his omnibus morbi vis non modo non levabatur, sed etiam gliscebat in dies. Ubi vero fronti particulam ossis B. Patris imposuit, repentino convaluit.

...ecitate,

107 Alia mulier Olympia Norina tanto cruciatu doloris oculorum afflicta fuit, ut trium mensium spatio videndi sensum amitteret. Adjungebatur insuper continua febris et acerbus capitis dolor, qui nullam partem neque diurnæ, neque nocturnæ quietis eam capere patiebatur. Inter horum maxima cruciamenta morborum autographum B. Patris nomen allatum, quo mox ad frontem oculosque applicato, protinus vidit, omnique febris et doloris molestia liberata est.

maligna febri,

108 In eadem urbe anno 1597 Hieronymus Gabrielli, puer nobilis, septimum agens ætatis annum, in malignum febrim incidit, et lateris dolorem, exigua spe vitæ relicta : qui eodem scripto ab Ignatio nomine recreatus, ex morbo periculoque ereptus est.

tussi,

C

109 Anno 1599 Joanna Ursina, Corneliæ Ursinæ, ducis Cæsi, filia, tanta tussi quatiebatur, ut respirare non posset, nedum lac sugere. Dux mater eam Patri Ignatio commendavit, obsecravitque, ut ei pristinam valetudinem impetraret: atque ut omnes nossent, id beneficii ab se profectum efficeret, ut in puella repentina mutatio facta videretur. Cum igitur filiola totam noctem diemque dimidiatum duxisset insomnem, puncto temporis in somnum incidit : mox tussis depulsa est, et lac nutricis hausit infantula. Dux autem beneficii memor sepulcro Patris votivam tabulam imponendam curavit.

...surditate,

110 Eodem anno Angela Ruggiera pene unius anni spatio insolitum passa tinnitum in capite, auris dexteræ auditum perdiderat: cui simul atque aliquid reliquiarum B. Patris imposuit, votumque nuncupavit, sic extenuandi corpus inedia die ejus natali, ut cibos omnes, præter panem et aquam, excluderet, sumendæque postridie SS. Eucharistiæ ; integram exinde sanitatem recepit.

gravi lateris

111 Rursus eodem anno die, die Lunæ, qui dies fuit 14 Kal. Aug., P. Michael Vasquez, Religiosus Societatis Jesu professus, et studiorum collegii Romani præfectus, tanta doloris acerbitate lateris et renum conflictatus est, ut frigidus toto corpore sudor erumperet, et velut animam agens sensibusque destitutus, moriturus putaretur. Multa remedia leniendo malo adhibebantur, sed inani conatu: quinimmo quo plura medicamenta fiebant, tanto omnium judicio majora incrementa sumebat. Igitur B. Patris reliquias afferendas ad se curavit, et magna religione atque ex intimo animi sensu eidem se commendans, ad eam partem, qua acrius torquebatur, admovit, et illico omnis cedere dolor, aliasque partes invadere, quasi fugeret persequentem: quas cum eædem illæ tangerent, ex illis etiam depellebatur: donec tandem undequaque adhibitis, ille in pristinam valetudinem restitutus est : nam quarta vel quinta post hora cruenta calculorum fragmenta, velut carnis particulis involuta, sine sensu doloris ejecit. D

112 Sententia medicorum fuit, eum lapidem sacrorum pignorum virtute fuisse confractum, et quoniam acutus erat, pupugisse meatus atque læsisse. Ægrotus, nulla interjecta mora, repugnantibus multis surrexit e lectulo. Eam enim morbi depulsionem non humanam, sed divinam esse judicavit, propterea absolutam atque perfectam, nec ex eo quid quam esse metuendum. Eidem patri Michaëli Vasquez cura mandata fuerat agendi cum purpuratis Patribus iis, qui Ritibus ecclesiasticis præsuut, de Ignatio in numerum Divorum adscribendo: ut videri possit Deus adeo subitum ei acutumque morbum immisisse, ut ipsemet beneficium Patris expertus, impensius ad studium consecrationis ejus incumberet. *ac renum dolore.* E

113 Rursus alia matrona Romana cancro laborabat, qui per alteram serpebat mammam, adeoque gravis erat, ut judicio medicorum brevi moritura videretur. Ea ad B. P. sepulcrum cum oraret, e vestigio sensit e cœlo vim quamdam ad se manare, et paucis diebus, nulla facta medicina, lues illa depulsa est, nullo etiam remanente vestigio. Et vir quidem ejus mulieris argenteam telam; mulier vero papillam item argenteam inauratam sepulcro donarunt, in memoriam accepti beneficii sempiternam. *letali cancro,*

114 Alia quædam Orientia Casali prægnans, et cui nulla vitæ spes ostendebatur, quod in utero fœtus esset exstinctus; cum pectori chirographum B. Patris nomen apposuisset, illico mortuum onus effudit, incolumisque permansit. Sed alia miracula edita Romæ prætermittamus, quorum pene infinita est copia; aliasque provincias Italiæ percurramus. *exstincta in utero prole,* F

115 In agro Anconitano domus est divæ Mariæ Lauretanæ, in qua sanctissima Virgo nata, æternumque Dei Verbum nostram sibi humanitatem induxit. Ibi puer natus annos sex in gravissimum morbum incidit, eumque jam medici desperaverant: cum, porrecta illi particula tunicæ B. Ignatii, eoque suppliciter invocato, momento convalescit, neque vires pristinas ulla ex parte desiderat. *morbo gravissimo,*

116 Mulier Recanati, quod oppidum milliario distat Laureto, gravissima febri exæstuans, etiam ex stomacho cum vehementissime laboraret, B. Patri supplicavit: et mox febris remisit, omnisque doloris acerbitas. *febri,*

117 Adolescens de vita periclitatus, magna sanguinis continenter e naribus fluente copia; at qui nullo remedio sisti poterat, eum reliquiæ Patris suo contactu represserunt. *fluxu sanguinis,*

118 Mulieri

A

ulcere mammillarum, calculo.

118 Mulieri extremo dolore cruciatæ mammillarum, propter ulcus innatum, eædem adhibitæ reliquiæ saluti fuerunt.

119 Eadem in urbe Horatius Leopardus, vir nobilis, anno 1599, mense Octobri, calculi oppressus doloribus, et obstructis, obturatisque meatibus illis, quibus humor a renibus et vesica profunditur, in summum vitæ discrimen incidit, et jam humana nulla remedia suppetebant. Igitur sanctissimæ Virgini supplicavit, ut B. Ignatii meritis curaretur, simul Patris patrocinium imploravit : res mira, ipso temporis momento mitigatur doloris acerbitas, urinam effundit, modicoque intervallo granorum arenæ copiam, et lapidum frusta; nec ullum denique remansit morbi vestigium.

palpitatione cordis, debilitate, exstincto in utero fœtu laborantes sanantur.

120 Ibidem eodem anno et mense Lucandia, Pompeii Georgii conjux, quam quintum jam mensem invaletudo gravissima cordisque palpitatio jactarat, particulæ vestis ejusdem appositione sanata est. Eadem mulier cum esset nonum mensem gravida, fluxissentque illi non minus quam viginti sanguinis libræ, ita debilitata est, ut quodammodo sensus amitteret; salutem tamen suam, ut potuit, B. Patri commendavit : quo facto, et
B
fluxus ille sanguinis stetit, et illa ad se rediit. Nec ita magno intervallo cum prorsus eniti non posset; rursus, invocato Ignatio, exstinctam sine dolore fœtum emisit incolumis.

Apparet mulieri animam agenti, eamque curat.

121 Maceratæ, quod oppidum tribus ferme milliariis a Laureto disjunctum est, mense Novembri, anno 1599, dominæ Elisabethæ Moronæ, quæ ejusdem urbis episcopi neptis est, animam agenti sine spe longioris vitæ, Pater apparuit, eique valetudinem illico restitutum iri promisit, simul jussit eam e lecto surgere, Deoque pro reddita sibi sanitate gratias agere.

Pestilentem febrim,

122 Nolæ anno 1599, mense Novembri, Franciscus Blasius, vir nobilis, pestilente febri vexatus, ad quam accedebant intolerabiles capitis et stomachi dolores, judicioque medicorum de vita periclitans : admonitus a matre Zenobia Tolfia, B. Patris ossiculum ad caput applicavit, eoque invocato, omni sensu doloris et incommodo liberatus est.

mortiferam pleuritidem,

* *i. e.* Aletii, Lupiis, *vel* Lycii.

123 Lecci*, civitate Apuliæ in regno Neapolitano, femina, Patientia nomine, dominæ Antoninæ Cubellæ famula, adeo crudeli lateris dolore correpta est, ut, desperata vita, tantum non ei sepulcrum effoderetur. Allata interim sunt illi
C
sacra pignora B. Patris Ignatii : quibus applicitis, suavem in somnum incidit, quem ante capere nullo modo poterat : in quo et eumdem Patrem vidit veste sacerdotali indutum. Cui ille, Filia, inquit, a Deo opem pete : nam ex morbo sanam te faciet : qua voce audita, mox valens lætaque surrexit.

offensum pueri genu sospitat.

124 In eodem oppido puer trimulus, baronis Beglibonis filius, e sinu nutricis fortuito excussus in terram, eo casu dexterum crus graviter offendit; quem lapsum quia nutrix sibi metuens, parentes celaverat, adeo exulceratum est malum, ut puero semel et iterum, irrito quidem labore, crus fuerit incidendum. Porro cum tertiam incisionem experiri periculosum videretur, pater filio metuens, quem febri ac vulnere deficientem videbat, ad collegium Societatis confugit : reliquias B. Patris accepit, addiditque infanti. Interea chirurgi crus tertio rescindere parati, puerum meliori loco deprehenderunt; qui paucis diebus, curato vulnere, omni est periculo liberatus.

EX RIBADENEIRA.

Patrem Societatis a naufragio, ac Turcis liberat :

125 Pater e Societate Natalis Masuca, navigans in Siciliam, captus est a Turcis, ac, sæva tempestate coorta, fluctibus absorberi timuit; at fidem B. Patris obtestatus, protinus hanc vocem audivit : Esto securus, nec enim hac tempestate mergeris, ne deveheris ad Turcas. Itaque tempestas sedata, navigiaque Turcarum apud insulam Lampadusam a Christianis erepta sunt. Sic ille duplici piratarum et maris periculo ereptus portum tenuit.

* *imo* Panormi

ut et puerum a febri et dysenteria.

126 Palermæ * urbe Siciliæ, Cosmas Ferier, tertium agens ætatis annum, medici celeberrimi filius, tanta febri ac dysenteria pressus fuit, ut pater, ejus vitam desperans, funebrem pompam appararet; sed ei admoto vestis sacerdotalis, quæ B. Ignatii corpus attigerat, frustulo, repente morbo levari cœpit, et, patre domesticisque mirantibus ac exultantibus, eodem die nullas amplius ejus morbi reliquias sensit. Sed omittamus Italiam ac Siciliam, ad Hispaniamque veniamus.

§ II. Miracula ad annum usque 1600 in Hispania.

F

Dolorem lateris.

Anno 1570 vel 71 Toleti, hiberno quodam die sub noctem, feminam quamdam, nomine Vegam, e familia Alfonsi Villaregalis Duron, et Mariæ Torres, uxoris ejus, tantus lateris dolor invasit, ut medici eadem nocte eam confiteri, sacram Eucharistiam percipere, testamentum facere juberent, ante lucem morituram existimantes. Hoc ut audivit vir honestus Joannes Mesa, Alfonsi Villaregalis amicus, supplex ad Deum accessit, et duo fragmenta, unum linei pileoli; alterum corii, quo stomachum P. Ignatius tegere, et ipse Joannes Mesa ferre secum religiose solebat, ad ægrotæ mulieris latus applicuit : eoque contactu morbum depulit. Et, Ah! inquit illa, Domine Joannes de Mesa, quid mecum actum est? quid est, quod mihi tam repente omnem dolorem abstersit?

item lateris et calculi.

128 In urbe Burgensi domina Francisca Bernui, Religiosa professa cœnobii S. Dorotheæ, singulari virtute mulier et admodum solitaria, magno cruciatu calculi pleuritidisque confecta, patrocinio B. Patris adjuta, unius anni fere spatio plusquam centum calculos majores minoresve sine sensu doloris ejecit.

ac fluxum sanguinis

129 Anno vero 1593 rupta quadam pectoris vena, sanguis eidem per os effluens sisti non
poterat; donec tandem ejus sacci particula, F
quem Pater in Monteserrato primum induit, cum suum pauperi vestitum daret, in sinum recepta, repente fluxus ille sanguinis repressus est, et ipsa libera, incolumisque permansit.

affectam valetudinem,

* *al.* Gonzora

130 Domina Joanna Gangora* sacra virgo e conventu de Huelgas, morbo languida, diploma Sedis Apostolicæ quærebat, quæ cœnebio sibi liceret exire ad curandam valetudinem. Interim ad B. Ignatii patrocinium confugit, positaque ante oculos ipsius Patris imagine, pristinas vires ita revocavit, ut litteris Apostolicæ Sedis nihil sibi opus esse judicaret.

afflictionem spiritus,

131 Maria Avala, e Franciscana familia, gravibus animi molestiis torquebatur. Ei consilium datum, ut ad B. Ignatium recurreret, propterea quod is esset, qui ægritudinem animi curare posset. Orationi igitur insistens, Ignatii nomen oblita, dicebat : O sancte Athanasi, mihi divinam opem impetra, ut his, quæ patior malis, eripiar. Cum hæc diceret, hanc vocem audivit : Non Athanasius vocatur; sed Ignatius. Esto animo

secura :

ex Ribadeneira. ...

secura : nam, eo pro te Deum rogante, expetitam sanitatem recipies : quod et factum est.

132 Lanzarotus Ruffinus, natione Belga, varis laborans, a medicisque desperatus, chirographo B. P. accepto, ad perfectam valetudinem rediit, et surrexit e lecto, stupefactis medicis, atque iis omnibus, qui periculum noverant. Affectus est eodem beneficio dominus Lopes de Castro, nepos domininæ Eleonoræ Gallo, antistitæ cœnobii S. Dorotheæ : de cujus vita cum medici Burgenses et Vallisoletani spem perdidissent, ad B. Ignatium tanquam asylum confugit, vovitque certam pecuniam egentibus se daturum : quo facto, pristinam valetudinem recepit et confirmavit.

dolorem cruris,

133 Franciscus Ortiz, pastor ecclesiæ SS. Petri et Felicis, urbis Burgensis, biennium acerbam vexationem pertulerat, ad crura juncturasque defluente continenter humorum copia; sed eumdem B. Patrem supplex adiit, et perfectam ejus incommodi levationem est consecutus.

pestem,

134 Sacerdos ex Augustianiana familia, vir gravis, et e conventu Burgensi, prid. Id. Novemb. anno 1599 in diœcesi Burgensi confessionem audivit filiæ Joannis Gomez, pagani hominis, puellæ, duos et viginti annos natæ, ardenti

B

febri et peste laborantis. Hortatus porro est illam, ut quanto posset maximo affectu se B. commendaret Ignatio, unaque imagine ipsius ei in sinum data, omnis subito lues ac febris evanuit.

multosque pestiferos:

135 Cives plerique Burgenses eadem lue correpti, haurientes aquam, in quam immersum fuerat B. Patris ossiculum, supplicantes pristinam firmitatem sunt consecuti. Ipsemet etiam Franciscus Ortiz, pastor ecclesiæ SS. Petri et Felicis, ejusdem urbis, permultos hac ratione fuisse sanatos, eisque hoc potionis genus se propinasse testatur : humanis enim remediis deficientibus, ad divina confugit. Nec vero obscurum id fuit; sed tota urbe vulgatum. Quin Baccalaureus ipse Sanctius Cantabranensis, pastor ecclesiæ S. Stephani, eodem beneficio se usum esse confirmat. Nam contagione et acerrima tertiana vehementer afflictus, eam aquam hausit, Ignatiumque precatus, melius habuit.

136 Eamdem bibit et Abel a Turre, ecclesiæ S. Stephani, ejusdem urbis, parochus, sibi propinatam a matre, cum eadem esset peste correptus ; statimque epoto poculo liberatus est.

dolorem oculi,

137 Madriti P. Michael Garses, Religiosus

C

Societatis Jesu professus, ex oculo dextero laborabat, acutissimoque pungebatur dolore, copioso acrique humore eum obruente. Nec incisione venæ, nec ullis remediis levabatur : quinimmo quo plura adhibebantur, eo magis ingravescere malum absque ulla quietis intermissione videbatur. Tandem 5 Id. Sept. anno 1596, cum in summo cruciatu dolorum ejus oculi fuisset a prima luce in vesperam, P. Bartholomæus Perez misericordia motus, tradidit ei Ignatii nomen, ipsius auctoris manu conscriptum, et ad oculum jussit adjungi. Sperabat enim lenitum iri dolorem, ut exploratum jam erat in multis, qui ad ejus opem confugerant. Pater igitur Garses humi genua posuit, preces concepit, oculum nomine contigit tum, cum acerbissimus urgeret dolor, et eo ipso puncto temporis restituta sanitate lætatus est. Cubitum discessit, soporatus noctem suaviter duxit, e lecto postridie mane surrexit, templum adiit, sacras confessiones audivit. Omnes denique e collegio sanum oculum vidimus, quem superiori die plane cruentum videramus.

D

tibiam puellæ

138 Gandiæ Francisca Vignola, ætatis annum agens decimum tertium, unius pene anni spatio graviter ex altera tibia laborarat, nec incedere nisi claudicando poterat, idque admodum ægre, præsertim frigidiori cœlo, quod valde adversum et infestum erat. Kal. autem Januarii, quo die gratissima Circumcisionis Domini memoria ab Ecclesia celebratur, anno 1600 templum, quamvis difficulter, ad audiendum Sacrum cum adisset, indeque domum rediisset, vi doloris vehementer afflicta; hortante matre, salutem suam beato commendavit Ignatio, ejusque nacta chirographum, tibiæ conjunxit : sanata est : ambulavit, acsi nullum umquam perpessa fuisset incommodum. Ejus pater arte medendi eruditus, omnesque domestici factum in miraculorum loco numeraverunt. Postridie ejus diei, mater et filia ad sacram Societatis ædem, Deo beatoque Ignatio gratias acturæ, convenerunt. Cereumque oscillum tholis ejus suspenderunt.

male affectum crus,

139 Nec huic dissimile contigit eodem loco, mense Octobri, anno 1600, Josephæ Borgiæ, Gasparis Ferrieræ * conjugi. Cum enim amplius unum mensem male affecto crure loco se movere non posset, nec ullis medicamentis morbum depellere; Ignatii fidem imploravit ex animo, quin- E

toque Dominicam orationem et Angelicam salutationem in ejus honorem recitavit. Id cum triduo continuasset, in lectuloque jacens, ac vim profundens lacrymarum, quod magis cruciamentis premeretur, opem B. Viri exposceret, repentinus eam somnus oppressit. In ipso autem sopore Pater ei se videndum præbuit, lætoque et hilari vultu dixit, se ejus curandæ causa venisse, sacraque manu mali sedem contingere visus, morbum sustulit. Experrecta mulier, sanam se esse mirata est, ac mane templum Societatis petivit, imaginemque ceream obtulit, perpetuum accepti beneficii a B. Patre monumentum.

morbum comitialem.

140 Sed illud imprimis memorabile, quod accidit eodem loco, insequentis anni mense Novembri, virgini cuidam piæ, atque a seculi consuetudine abstractæ, Josephæ Castellæ, annos natæ 40. Illa comitiali morbo laborabat, ejusque tanta vis erat, ut a sede rationis præcipitem, ac seipsam dentibus unguibusque laniantem, multi prohibere vix possent. Cum vero illa gravis agitatio conquiesceret, insolitus dolor hærebat in corde : corpus erat adeo contritum et debile, ut ne insequenti quidem die movere sese aut aliquod opus suscipere posset. Sed cum audivisset, F

quanta beneficia per id tempus, variis in locis, in homines Deus per Patrem collocasset, ea nocte, qua usitatum malum recurrit, solitoque vehementius, ut nonnihil rediit ad sese, fiduciæ plena, supplex invocavit Ignatium, quinquiesque orationem Dominicam et Angelicam salutationem percurrit : et e vestigio incolumem se deprehendit, dolore cordis et aliis cruciamentis solutam et liberam, quæ ceteroquin æque ac alias ab illa sensuum alienatione remanserant. Quies grata successit, et tranquillam noctem (quod antea numquam) in somno traduxit. Ut porro diluxit, surrexitque e lectulo, soror et fratris uxor eam domi oberrantem præter solitum cum viderent, magnam in admirationem adductæ sunt. At illa, Desinite, inquit, mirari ; sed gratias Deo mecum persolvite, qui per B. Ignatium integras mihi vires, nullo mali vestigio remanente, restituit.

dolorem colicum,

141 Octavo tamen vel decimo post die crudelis adeo vis colici doloris eamdem subito corripuit, ut pene vitam extorserit : sed qua jam imbuta

* *In Hispanico est* Herrera

A buta erat in Patrem pietate, illius protinus implorato auxilio, eadem, qua prius, facilitate dolor aufugit. Et illa quidem ad sacram Societatis ædem, duplicis, beneficii testes, binas cereas imagines deportavit : quicumque vero hæc cognoverunt, divinam bonitatem atque potentiam magnifice prædicavere.

febrim et anginam depellit.

142 His adjungamus et illud, quod Deus eodem in loco prid. Id. Decemb., anno superiore seculari perfecit. Puella septennis biduum febri agitata neque soporem ceperat, neque guttam aquæ libaverat, præfocante guttur angina; adeo ut desperata jam vita parentes sepulturam filiæ, magis quam medicinam cogitarent. Cum puellæ amita B. Ignatii imaginem conspicata, (quam pater ejus, utpote faber, ad se delatam habebat domi, ligno includendæ gratia) accepit, atque in spem non dubiam erecta, ad puellæ caput admovit, opem ejus Sancti suppliciter obtestari jussit, ac novemdiales vovere supplicationes, si morbo relevaretur. Paret illa, et servata quartam horæ partem imagine, matrem vocat, B. Ignatii meritis incolumem se renuntiat, cibum postulat. Comedit igitur, bibit, et ea nocte uti vivens valensque dormivit; postridie vero prima B luce, ipsa et amita pariter ad collegium Societatis gratulatum iverunt, votivas novemdii supplicationes inchoarunt, imaginem ceream suspenderunt.

§ III. Miracula in Belearium insularum majore, Germania, et India; quibus additur unum in Belgio anno 1610.

Succurrit parturientibus,

Nunc, continente relicta, ad Beleares insulas cursum dirigamus : in quarum majore Deus anno 1598 magna et admirabilia per B. Ignatium patravit. Quid de mulieribus dicam, quæ inter extremas pariendi angustias deprehensæ, præsentaneam mortem suam, fœtus vero etiam æternam jam jamque exspectantes, tamen vel pia B. Patris Ignatii invocatione, vel nominis ejus imaginisve applicatione feliciter enixæ sunt? Multis sane ejusmodi probatæ fidei historias possem commemorare : sed, ut ne in hoc argumento prolixus sim, vel odiosus, una alterave C perstringenda me lectoremque expediam.

de quarum una mirabile exemplum narratur :

144 Hieronyma Rebaza in hac eadem insula complures dies intolerabili parturiendi dolore, corporis debilitate, animique defectione de vita periclitata, sumptis variis frustra medicamentis, cum prolem in utero mortuam putaret, quod nullo motu cieretur, potentissima ei medicina ad eam expellendam, non sine proposito vitæ discrimine parabatur. Sed, ea repudiata, quia nimis erat anceps et dubia, cœlestem ut securiorem antetulit : afferri sibi rogavit scriptum illud nomen Ignatii, quo tanta miracula in ea ipsa insula Deus ediderat. Allatum est 13 Kal. Novemb. anno 1598; et quarta post horæ parte filium vivum sanumque peperit. Sed illud multo majorem admirationem movit omnibus, quod os infantis pueri medicinis redundaret, quas mater superiori triduo sumpserat. Obstetrix eas exemit, et ex oculis ejulantis continuo fluxere lacrymæ, quæ cunctis gaudio risum fecerunt.

145 Huic miraculo præsens affuit Hieronyma Pi, quæ Raphaelis Pi matrimonium tenebat. Illa decimum sextum jam annum continua cruciamenta glandium in faucibus enatarum patiebatur, quibus nullum remedium invenerat. Eodem accedebat et illud : dens in ore vacillabat, quo magnis inter edendum afficiebatur molestiis. Ergo cum vidisset Hieronymam Rebazam tam admirabiliter per schedulam, B. Patris nomine inscriptam, periculo, in quo versabatur, ereptam, idem et ipsa nomen poposcit; quod osculata, religioseque venerata, momento temporis evanescente glandium dolore, denteque priorem firmitatem obtinente, convaluit.

Ex Ribadeneira. *quibus add. cruciamenta in faucibus*

febrim duplicem tertianam.

146 Hinc ea mulier ejusque vir tanta pietate fuerunt erga P. Ignatium, ut ad conferenda per ipsum majora in eos beneficia, Deus commoveri videretur. Nam postridie illius diei, qui dies fuit duodecimus Kal. Novemb., Joannes Pi, eorum filius, duplice tertiana conflictatus est, adeo vehemente et periculosa, ut quarto die, cum peccata in aure sacerdotis exonerasset, sacrisque epulis animum refecisset, de sede mentis deturbaretur. Erat ei lingua tumida, oculi depressi atque turbati, ceteraque mortem præcurrentia signa comitabantur : quarto Kal. Novemb. hæc, quam diximus, scheda ægro admota, proque ejus salute cum lacrymis est a parentibus supplicatum. Et, ecce, subito febris remittere, æger E ad mentem redire, vocem et oculorum claritatem recipere : et cum hæc fierent hora fere noctis octava, postridie prima luce sanus et incolumis e lecto surgere. Ad eum interim venit medicus, quemque vel mortuum vel animam certe agere putabat, in pedibus consistentem et carentem febri, valentemque deprehendit.

ophthalmiam etc.,

147 Equus, quo quidam Bartholomæus Constantius chirurgus vehebatur, fortuito lapsu sessorem ita humi afflixerat, ut capitis congelatio acerbam ei insuper ophthalmiam gigneret, quæ nullam homini quietem somnumque indulgeret : jamque alterius oculorum sensum perdiderat; alter ita erat imbecillis, ut lumen solis sustinere non posset : adeoque morbi, quem insanabilem medici judicabant, curationem abjecerant. Cum ipse feria quarta sanctæ hebdomadæ, scriptum flagitavit adferri sibi nomen Ignatii. Res mira, eo, qui deportabat, introeunte cubiculum, antequam propius ad eum accederet, repente immodicum capitis frigus abscessit, et, oculorum dolore mitigato, inusitatam cepit animi voluptatem. Ut vero tam admirabilem sanationem ab ea scriptura manasse perspexit, pannos, F quibus caput ejus fovendi gratia involvebatur, abjecit; exclamavitque : Valeo, valeo : capitis atque oculorum dolore sum liber. Eodem die januas fenestrasque cubiculi aperiendas curavit, quas ad arcendum lumen oculo molestum occluserat. Postridie sanus et alacer ad collegium Societatis contendit, ad gratias Deo agendas, a quo propter Ignatii merita iis incommodis esset ereptus, omnemque rei gestæ seriem liberis suis narravit.

extremos post puerperæ labores, editam prolem.

148 Sed ne prætermittamus Germaniam. Ebersperga locus est non procul a Monachio, quæ ducum Bavariæ sedes est : ibi mulier parturiens, extremos biduum labores perpessa, eniti non potuit; atque ita demum elanguit, ut exhalatura potius animam, quam fœtum paritura videretur. Vir incredibiliter mœrens, patrem Societatis adivit, qui ibi tunc erat, consilium opemque in rebus adversis petiturus. Pater memor miraculorum, quæ Deus variis in locis per B. Ignatium effecisset, et quidem in feminis, tali in re ac tempore

Ex Ribadeneira.

pore constitutis, ejus opem pro muliere genibus nixus ardenter implorat. Quia porro nullas tum alias ejus reliquias habebat, quas ad eam mitteret, Regulas Societatis ab eo olim conscriptas charta involvit, viroque tradidit, ut iis tamquam re sacra conjugem religiose contingeret: Deum auxilio futurum, fiduciam modo tam præclaro opere dignam conciperet. Re perfecta, quas longa conflictatio vires ademerat, mulier revocavit, filium inde peperit, velut in figuram pullascentis ovi contractum, vehementer obstetrice mirante, ceterisque feminis ejus artis nequaquam ignaris. Ceterum et mater et filius vitam incolumitatemque tenuerunt.

[...]uladum maris tempestatem.

** In Hisp. S. Maria de Regla*

149 Nec prætereunda sunt illa, quæ alio sub sole apud Indos evenere. Anno 1598 mense Septemb. navicula, S. Mariæ Regalis * nomine, Cartagenam solvit e portu SS. Trinitatis insulæ Cubæ. Ea vehebatur Bartholomæus Loboguerrero, archiepiscopus regni novæ Granatæ, cum eoque ejus rogatu Alfonsus Median et Franciscus Figueroa, patres Societatis, aliique complures ordinis ecclesiastici et civilis. Iis longa spatia prætervectis, et in conspectu Jamaicæ constitutis, decimo Kal. Jan. concitata est adeo sæva
B tempestas, ut omnes ob oculos certissimam sibi mortem proponerent. Jam enim confractus erat major malus, aliusque carchesii, et antennarum lacerata vela, tanta violentia ventorum, ut nova reponi nullo modo paterentur. Tumentes fluctus tanto impetu ruebant in navim, ut sub undis potius, quam in summis aquis fluctuare videretur. Navarchus, Dominicus Rodriguez nomine, jam clavum destituerat, secum reputans, nihil opis superesse in rebus humanis, nisi Deus e cœlo mitteret.

Sancti invocatione sedatam.

150 Cum rabies illa tempestatis unum diem tenuisset, et in horas invalesceret, vectores omnes divinum numen placandum esse censuerunt. Hic patres Societatis memoria repetentes ea miracula, quæ Deus ederet eo tempore, rogatu B. P. Ignatii, ejus auxilium ex intimo animi sensu flagitarunt, et, quantum potuerunt, voce contenderunt, ut archiepiscopus idem ceterique præstarent. Quod cum impense ab omnibus esset factum, violentissimus repente ventus defecit, obstupefactis omnibus et incredibili voluptate perfusis: qui cum se jam inter mortuos reputarent, vitam sibi modo restitutam videbant. Archiepiscopus Loboguerrero vovit anniversa-
C riam ejus diei festi celebritatem, Sacrificiumque pontificali ritu, si quando Romanus Pontifex Ignatium in numerum Sanctorum adscriberet. Item et ceteri, qui cum eo navigarunt, sua quisque vota concepere, ut ex iis quæstionibus liquet, quæ de hoc miraculo primum Santesæ, civitate novi Regni, archiepiscopo domino Bartholomæo præsente, sunt habitæ, deinde Cartagenæ, auctoritate Domini fratris Joannis Ladradæ, e Dominicana familia ejusdem civitatis episcopi.

uti et aliam,

151 Sed non tum modo patres Alfonsus Median, et Franciscus Figueroa, ceterique ejusdem peregrinationis socii e periculis maris, et evidentissimo naufragio, precibus B. Patris emerserunt: anno siquidem 1600 majori navigio, cui B. V. de Aranzazu insigne erat, e novo Regno Granata renavigantes in Hispaniam, cum Bahama solvissent, acerrimis tempestatibus jactati sunt. Nam procellæ magno impetu puppim feriebant; proram vero adversi venti: præterea syrtibus periculosissimis cingebantur. Hic rursum P. Francisco Figueroa reliquias B. Patris mari immergente, opemque ejus suppliciter expo- D
scente, subito mare tranquillatum est. Sed ut manifestius adhuc periculum ad Terceras insulas incurrerunt, ita illustrius inibi Patris auxilium fuit. Etenim cum ventus ita sub auroram invaluisset, ut navigium in adversam plagam rejiceret, nautæ ceterique peregrini, mortem cernentes ob oculos, fixis solo genibus palam sua peccata confessi sunt, ac Dei misericordiam implorarunt.

Sancti patrocinio depulsam.

152 Cum, ecce, rupto majori velo, venit omnibus in mentem beneficium illud, quod in sinu Bahamensi per Ignatium ejusque reliquias accepissent. Itaque P. Franciscum Figueroa flagitarunt, ut aliquid item reliquiarum ejus mari immergeret, seseque e manifesto mortis periculo rursus ereptum iret. Audiens dicto fuit pater, et momento temporis (O Dei bonitatem, suos honore servos ornantis!) tempestas illa sedata, lux, dissipatis nubibus, cœlo reddita. Hinc quotquot eo navigio vehebantur, incredibilem animi voluptatem ceperunt, cum essent non periculo tantum, sed etiam periculi metu liberati, ut illi patres ceterique, qui erant in eorum societate, testantur. Ne longum faciam, et alii permulti variis in locis ac regionibus ad Deum confugientes, Ignatiique E
præsidium implorantes, vel infestas animi libidines subjugarunt, vel animi tranquillitatem in dubiis, corporis valetudinem in morbis, securitatem in periculis, robur in rebus adversis sunt consecuti.

Puella quædam miro modo a calculo sanata.

** P. Theodorus Rosmer*

153 Unum ad extremum omnino recens omitti non debet. Idibus Jul. 1610, Burburgi, non ignobili Flandriæ oppido, ope B. Ignatii patratum miraculum. Antonina Masia, duodennis puella, D. Alexandri Masii, J. U. Licentiati, urbis illius consiliarii filia, cum ab ineunte ætate calculo fuisset obnoxia, eo denique devenerat, ut ipsos viginti septem dies, restagnantem vesicæ humorem occlusis meatibus retinere cogeretur. Hinc corpus miserandum in modum intumescere, febri æstuare, omnis cibi appetentia in fastidium verti, doloribus dies noctesque excruciari tantis, ut a tribus jam bene experientibus medicis desperata, nihil nisi acerbam in horas singulas mortem exspectaret. Aderat tum forte Societatis nostræ e proximo S. Winnoci-Bergensi collegio sacerdos *, qui cum moribundæ puellæ mentionem miraculorum B. Patris injecisset, ipsa protinus in spem patrocinii ejus erecta, votum concepit, siquidem ejus ope sanitatem reciperet, F
pridiano maceratam jejunio, quotannis, die ejus natali, sacra Confessionis et Eucharistiæ mysteria pie, dum viveret, obituram. Nonnullis deinde ægro lateri adhibitis B. Patris reliquiis, et pleramque insequentis noctis partem acerbissimis conflictata doloribus, mane sub horam tertiam parentes, quorum jacebat in cubili, repente inclamat, sanam se, omnique malo liberam esse; mox longo situ putrescentem corporis sentinam exhaurit, et quidem (quod mireris) sine ullo doloris sensu, nullis, ut ante, calculis arenulisve permixtam; simul febris remittit, inflatio detumescit, surgit, ambulat, cibum sumit. Eodem die ad templum, Deo beatoque Ignatio gratias actura, se confert, cujus natali die quindecim post dies occurrente, S. Winnoci-Bergas ad templum Societatis voti rea contendit. Et hucusque perseverat incolumis. Res gesta mandato reverendissimi D. Jacobi Blasei, Audomarensis episcopi, examinata, multorumque idoneorum testium ac trium imprimis medicorum juratis testimoniis

A testimoniis confirmata, deinceps ad divini nominis gloriam servique ejus Ignatii, omnium ore celebratur : *approbata* 28 *Julii* 1610.

§ IV. Miracula per S. Ignatium ab anno 1591 ad 1616.

PARS PRIMA

Sospitatæ puerperæ, abacti dæmones.

Parturientes sospitatæ Valentianis, Viennæ Austriæ,

Pater Josephus Juvencius *Historiæ Societatis Jesu lib.* XV. *part.* V, § 9 *selegit quædam Sancti miracula, ad tria præcipue capita revocata. Ac primo quidem agit de ope, feminis ægre parturientibus allata.* 2° *De ab actis dæmonibus.* 3° *De sanatis morbis, retardata morte, variisque periculis propulsatis. A primo incipientem audiamus.* Valentianis in Belgio gravida mulier humi prolapsa, fœtum vel oppresserat vel debilitaverat anno 1600. Doloribus acerrimis per dimidium convulsa mensem, post appensam collo thecam reli-

B quiarum B. Ignatii, levata partu est : sed infans nullum, quo vivere putaretur, signum dabat : eidem admotæ sacræ reliquiæ motum reddiderunt. Baptismo expiatus diebus adhuc aliquot superstes fuit. Viennæ in Austria anno sequenti mulier, instante partu, jacebat sextum jam diem capta oculis, auribus, voce. Admovetur collo charta, nomen Ignatii, olim ab eo scriptum, gerens. Erigit se continuo, videt, audit, loquitur, ac puerum feliciter enititur.

Ipris,

155 Ipris, in Belgio, uxor asperos mariti mores non ferens, proli, quam utero gestabat, ac sibi male precata fuerat anno 1604. Vota temere concepta sæpe Deus ultor audit. Exactis mensibus, parturiebat ægre, nullis remediis partum adjuvantibus. Agnovit infelix diras preces, et mortem, quam sibi et fœtui consciverat parricidiali voce, præstolabatur. Circumstabant feminæ complures e vicinia. Unam ex illis cogitatio subiit ac fiducia reliquiarum S. Ignatii,quas a suo fratre, Societatis sacerdote, acceperat. Eas collo parientis apponit: læta et sana partum reddidit : gratiæ Numini et S. Ignatio persolutæ; res publicis tabulis mandata. Mulier non obscuro loco nata mortuos fœtus quater enixa jam fuerat

C Monachii, anno 1610. Cum quintum parturiret, hydrope corripitur. Eo proles suffocata et visceribus clausis hærens, certum parenti miseræ minabatur exitium. Invisit S. sacellum, rediit sana; et onere ac periculo liberata.

Monte-Politiano, Barcinone, Avenione,

156 Josephus Avignianesius, Montis-Politiani primarius civis, cum optata careret prole, ac sterilem doleret uxorem, venit in templum Societatis ipsis Kalendis Januar. anni 1612. Alia omnia cogitanti subiit petere ab Ignatio filium. Petiit : obtinuit. Sed infans mortuus eductus est. Orat Ignatium mœstus parens. Revixit infans, et eum bis a Divo sibi concessum exclamans pater, votum rite solvit.

Barcinone mulier eodem anno dolore partus exanimata credebatur. Imago B. Patris illi vires ad partum edendum attulit. Omnes in lætitiam effusos repentinus turbavit mæror, quod infans, qui vix emerserat, motus omnis ac sensus jaceret expers. Eamdem igitur imaginem imponunt puero, qui gemitu vitam testatus, astantium lætitiam redintegravit.

Avenionensem puerperam votum non dissimili periculo exemit. Prolem in ejus alvo arbitrati mortuam medici edixerant educendam per exsectum matris latus. Illa ferali edicto conterrita; obortis lacrymis tristem sententiam deprecabatur : cum admonita de implorando B. Ignatii patrocinio, concipit rite pias preces, et prolem vivam læta ejicit. EX JUVENCIO

157 Feminæ Xerensi *(in Hispania)* fecunditas sua gravis erat : nam decies jam abortum passa, infelices edebat fœtus, mortalis vitæ atque immortalis exsortes. Undecimam prolem Divo commendat, et Sacrum ad illius aram, imminente hora puerperii, faciendum curat. Ex voto plane cecidit, ut, ea ipsa hora, qua sacerdos faciebat ad Beati aram, matre incolumi vivus infans prodiret in lucem, et salutis fonte tinctus, vitam ad aliquot dies propagaret. *Hac Juvencius de puerperis ; ad infestationes dæmonum, Sancti meritis expulsorum ac compressorum, mox ita pergens.* *Xera.*

Adolescens qui se dæmoni, devoverat,

158 Melitæ degebat anno 1601 flagitiosus adolescens, aleæ deditus, et prava ganeonum familiaritate implicatus. Suscepta cum illis rixa, male mulctatus, et iræ impotens, orci dominum appellat vindicem injuriæ, seque illi totum devovet. Adest enimvero vocatus prædo avernalis, qui E nec vocatus, ad perniciem ubique nostram excubat ; in oblatam ultro professionem irruit, nec miserum adolescentem dies noctesque vexare destitit, ac suadere, uti daret se præcipitem ex editiore loco. Furentem et violentæ necis scelerata consilia palam agitantem sodales, adolescentis vicem miserati, arripiunt, et in collegium deducunt ad patres, qui suspensis e furentis collo, sancti Ignatii reliquiis, abegerunt infandum hospitem, et redditum bonæ menti juvenem sacræ Confessionis remedio penitus sanaverunt.

domus religiosa a lemuribus infestata,

159 Lemures infesti Religiosam eodem anno vexabant domum Avenione. In templo, in claustro, in triclinio, dirus lapidum imber depluebat interdiu : lucem excipiebat inquieta et turbida nox. Cerneres aperiri occultis manibus fores, lectos everti, vasa disjici, suppellectilem e suis depromi armariis, omnia tumultu cæco misceri. Mœsta et trepida familia Superos votis precibusque fatigabat. Ecce autem illo ipso die, quo propositum a sacerdote S. Ignatii simulacrum fuerat, in æde nostra, istius cœnobii alumnus (scholas enim nostras studiorum causa frequentabat) cum uno e collegii patribus deplorabat domesticos tumultus, et, num quid occurreret remedii, F quærebat. Cui sacerdos S. Patris imaginem in manus tradens, addit, solitum Ignatium, cum inter mortales degeret, mirum quoddam in tenebrarum potestates imperium exercere : proinde munimen hoc et propugnaculum suo conclavi prætendat. ac bono animo sit. Prætendit, ac somno benigne fruitur, quem a diebus multis non viderat. Ejus sodales, re comperta, effigiem amplo conclavi præfigunt, in quod omnes tamquam in arcem inclusi, nocturnos illos terrores procul in ultimas ædes abscessisse senserunt : quos demum abegerunt penitus, postquam sospitalem imaginem per totam domum suppliciter circumtulere.

mulier a diabolo vexata ; puella necem sibi consciscere meditans, Sancti meritis juvantur.

160 Non procul Massilia, feminam diris vexabat modis tartari satelles improbus, et in occupata miseri corporis possessione jam decem annos hærebat. Societatis sacerdos reliquiarum thecam probe clausam, in qua crines aliquot S. Ignatii delitescebant, mulieris collo inseruit. Illa furere, vociferari, uri. Væ, væ, inquiebat, isti

EX JUVENCIO

isti comæ. Jussa declarare, cujus comam diceret; numquam potuit adduci, ut eam nominatim appellaret: per ambages tamen satis indicavit; neque nomen Ignatii pronuntiabatur, quin metu cohorresceret, procumberet in genua, et contra quam alias solebat, imperata dicto citius facesseret. Edidit dæmon tam inusitatæ formidinis et obedientiæ causam, ne scilicet gravissime torqueretur, si hominem videretur contemnere.

Alius incola ejusdem tartari, Coloniensi puellæ necem sibi consciscere meditanti, oblatus, et humana specie aspectabilis, cum vias deformis leti plurimas illi aperiret, coactus est prædam prope desponsam omittere, postquam virgini dedit unus e sociis epistolam, cujus in clausula nomen olim suum Ignatius apposuerat. Instare dæmon, ut inutilem abjiceret chartam, qua vexari se ac discruciari clamitabat: cumque tanto magis eam virgo retineret, elusus aufugit.

Venefica, ac dæmones ipsi potestatem S. Ignatii enuntiant.

161 Venefica nescio quid maleficii molita Bruntruti *(in Germania)* cum flammis addiceretur, confessa est, numquam se in cubiculum inferre pedem potuisse, ubi reliquiarum Ignatii theca servabatur.

Ejus vim ipsi dæmones apertius testati sunt
B Optæ, quod Castellæ Novæ oppidum est. Ibi femina, iræ impotens, filiam satellitibus erebi tradiderat anno 1604. Possessionem confestim duo dæmones adierunt. In ædem sacram collegii puella furens pertrahitur: adhibentur Ecclesiæ arma, sacri exorcismi, exuviæ Divorum insignium. In illis profertur epistola, manus S. Ignatii exarata, quam cum virgo invita et diu reluctans accepisset, dæmon se discessurum exacto mense promisit. Stetit promissis; visa est puella tristi jugo penitus erepta. Ecce autem paucis post mensem elapsum diebus, rursum furere ac bacchari. Reducitur in templum. Ibi cognitum est, erebi duos incolas diram possessionem inter sese fuisse partitos; ejectum quidem fuisse unum, ac potissimum Ignatii meritis, quia unus dumtaxat appellatus, et exire jussus erat: alterum a divo Xaverio pulsum iri. Cujus imago ut est allata, dæmon humi abjectus, quasi arcana vi raperetur, processit, ac sacram effigiem deosculatus, Jam, inquit, jam excedo: vos quicumque hic adestis moneo (miserum me, qui prodesse vobis, et ista denuntiare, cogar!) moneo, inquam, ut impias fugiatis voces, ut sanctiorem vivendi viam ineatis, ne in abyssum, in puteum, in stagnum sul-
C phureum, vestra vos scelera detrudant: tot enim sunt, tam horribiles illic pœnarum formæ, ut eas qui vel obiter lustrasset oculis, nemo unus peccaret. Hæc manu et voce contenta effatus, siluit, quodque molestissimum dæmonibus accidere solet, cervices conculcandas præbuit. Puella sudans, defecta viribus, linguam exertans, jacuit aliquandiu; ac paulo post valens et læta surrexit, cohorrescente, quæ aderat cum prætore civitatis ac religiosis compluribus, multitudine.

Veneficium magicæ artis necnon pactum cum dæmone depulsa.

162 Novellariæ *(in Italia)* languebat æger a medicis depositus, quem veneficorum infandis artibus de mentis corporisque sanitate deturbatum ferebat fama. Horrendos edebat clamores; totum corpus incomposito motu jactabat, et nulla spes esset sacri Olei, quod restabat unum, adhibendi. Aderat sacerdos e Societate. Is in genua provolutus, et Ignatii nomen, ab eo quondam epistolæ snbjectum depromens, facessere dæmonem jubet. Continuo sibi restitutus æger quievit, oravit, inunctus est.

Pragensis mulier matrimonio juncta, ut negatam a natura prolem susciperet, magicas ad artes D confugerat. Concepit illa quidem numerosos fœtus; sed omnes non sine maximis doloribus, et gravissimo vitæ periculo, mortuos ejiciebat. Atrociores anno 1607 dolores pertulit, nec tamen solitum cadaver poterat effundere. Moritura sacerdotem e nostris arcessit. Ille miseram primum hortatur, ut nefandas artes detestetur. Tum ejus oculis objicit in tabella descriptum Ignatii nomen, quod præpedita morbo lingua non valebat appellare. Oculis Ignatium et suspiriis infelix mater vocat. Vocatus adest. Infantis putridi deformis massa prorumpit e vivo viscerum tumulo; nec ipsa tantum præsenti liberata nece fuit; verum etiam id consecuta, ut sospites partus ipsa sospes deinceps ederet.

Est inter collegii Coloniensis gazas, vetus ac detrita S. Ignatii toga, quam P. Leonardus Kesselius illuc Roma detulit. Ea cum sæpe alias periclitantibus adhibita, tum vero mulieri, quam malus dæmon tenebat obsessam, saluti fuit anno 1610. Furebat prædo tartareus impune, instantemque sacris carminibus sacerdotem non audiebat. Ubi togam humeris feminæ sensit injectam, obriguit, et noctu tacitus evasit.

Panormitanus adolescens animarum prædoni E deditionem scripto exaratam suo et sanguine fecerat. Resipuit, infandamque rescidit pactionem. Sed ut difficilius ejicitur semel acceptus hostis, quam admittitur, retinebat possessionem antiquam dæmon, licet occultioribus modis, et juvenem ad immania scelera propellebat. Aquam ebibit sacris Ignatii reliquis imbutam. Felici haustu scelerum imagines omnes detersæ momento sunt.

Eamdem aquæ simili vim inesse adolescens Siculus, incendio libidinis æstuans expertus est. *Audisti, lector, de vi tartarei hostis per S.* Ignatium *repressa*; *nunc ad alterum miraculorum caput, quod supra erat propositum, progrediamur.*

PARS SECUNDA

SANATI MORBI, DEPULSA PERICULA.

Morbis a Sancto subventum Senis, Mutinæ, Catanæ,

Anno 1600 matrona Senensis, diuturno victa morbo, jam funeris ordinem sui præscripserat, plangente familia. Votum nuncupavit de argentea imagine ad Ignatii tumulum transmittenda. Eadem die convaluit, ac tumulum, quem aperiri sibi jam jusserat, feliciter clausit. F

Filiam cum proxima luctantem morte sanam recepit eadem arte Mutinensis mater, et beneficii testem puellæ statuam ex argento, Romam misit.

Cum primum Catana imaginem B. Ignatii populo propositam aspexit, anno 1601 statim ad sacram effigiem, quasi ad salutare signum, preces multorum et vota non irrita confluxerunt. In iis præcipue memoratur puella oculis capta: quibus admota felix imago clarissimam lucem restituit, veteri caligine, quam nulla discutere multis annis remedia potuerant, momento depulsa.

Fecit animos iste successus alteri feminæ, quam exstans e fronte immane ganglion misere deformabat: appressit imaginem beneficam: detumuit frons, ac ne vestigium quidem pristini tuberis apparuit. His prodigiis excitata erga Ignatium pietas ad vicinas insulas brevi permanavit.

Alguariæ, et alibi;

164 Alguarense collegium est in Sardinia: hujus in templo ante beatam effigiem accensa lampas ardebat, cui alendæ certam olei dotem matrona

trona nobilis assignaverat. Accidit, ut ejus filiolam enatus e collo tumor, et fauces obsessas constringens, in vitæ periculum adduceret. Mater, flagitante filia, salutaris olei guttulas tres collo affudit: resedit illico sumor exitialis: relictæ tantum sunt guttarum notæ, testes miraculi.

Ejusdem olei salutarem morbis gravibus, præsentemque medicinam variis in locis ægroti complures experti sunt. Dominicus Grimaldus, quæ familia Genuensis magnam ab antiquitate commendationem habet, acri febre correptus, B. Patris reliquaias illi objecit, eamque fugere compulit. Iis tamen amotis, cum febris rediret, repetitis et repositis ita fugata est, numquam ut reversa sit. Missa fuit Romam argentea tabula, votivum munus, index beneficii.

uti et Avenione.

165 Erat anno 1601 sacerdos Avenione, eruditione singulari, nec minori virtute præditus, sed quam sui obscurabant nævi, et quidem ab eo ipso, quem fœdabant, non observati. Nam ita usuvenit, ut, quemadmodum oculis, quo cernuntur cuncta, se ipse non cernit; sic animus noster ignoret vulgo sese; et quamvis in se possit intueri, sæpe nolit. Is igitur gravi morbo correptus, visus est virginem Deiparam videre minitantem, et expostulantem, quod sua sæpe monita negligeret; indignum esse, cui valetudo, quam postulabat, restitueretur. Adesse visus pariter S. Ignatius ad Virginis provolutus pedes, patroni supplicantis ritu. Hic interfata Virgo ab ægroto sciscitatur, quam spem faceret vitæ melioris, si leto instanti eximeretur: cumque affirmaret æger, omnino fore sibi curæ, ut ea gratia, siquidem in immerentem, certe in ingratum collata non esset, idemque pro cliente suo sponsor Ignatius confirmaret, ratum supplicis votum habuit Deipara: et inane visum non fuisse reddita momento salus declaravit. Beneficium prædicare non cessavit sacerdos pius juxta et prudens: quod ut ostenderet acceptum se referre S. Ignatio, ejus imaginem in templo Societatis Avenionensi exstare voluit, grati ac memoris animi perenne monumentum. *Breviter mox perstringitur hic exemplum pueri Mutinensis ex illapsa in fauces spina, a suffocatione liberati: at consuli possunt, quæ dabo infra* § 5, *part.* III.

Plurima miracula edita sunt Gandiæ, atque in agro ejus,

166 In urbe et agro Gandiensi duo et septuaginta miracula locupletibus comprobata testibus in publicas tabulas eodem anno 1601 relata sunt: quorum fama permoti cives Manresani, apud quos Ignatius tirocinium quodammodo vitæ sanctioris posuerat, xenodochium annua ejusdem commoratione, ac præclaris virtutum exemplis veluti consecratum, coemerunt, ac Societati utendum, cum vicino templo, possidendumque tradiderunt. Illorum adhuc nonnulli, quos vivax in eam usque diem senectus protulerat, edita quondam a B. Patre humilitatis, pœnitentiæ, et caritatis documenta renarrabant læti nepotibus; et quod ipsi præstare non potuerunt Ignatio, ejus filiis in civitatem suam accipiendis, libentissime tribuerunt. Retulisse gratiam Ignatius tanto amplio rem credendus est, quanto vim e cœlo bene de mortalibus merendi majorem obtinebat. Sed qui tam liberalis erat in externos, nequaquam in suos parcus exstitit.

uti et Villagarciæ.

167 Infestum domui probationis Villagarciensi (*In provincia Catellana Societatis Jesu*) annum 1601 morborum gravitas et multitudo faciebat, ut beati Patris beneficentia illustrior eluceret. Duodecim e nostris, ibi fere jam depositos, sacræ illius reliquiæ metu ac periculo liberarunt, Ipse Rector domus, dum concionem pararet habendam in templo nostro, quod splendissimo apparatu curaverat exornandum, ad celebrandam diem S. Parenti sacram, repente diro apostemate oppressus, et in lectum dejectus est. Concionandi provinciam alteri demandare meditans, oravit S. Ignatium, ut in celebritate festæ lucis, voci suæ locum aliquem esse vellet. Hæc dicentem arctior solito somnus complectitur, quo discusso, maturuisse apostema deprehendit: nocte insequenti ruptum penitus, ac persanatum sensit, paratasque Sancti laudes recentis prodigii prædicatione cumulavit.

EX JUVENCIO

Quidam e Societate egressurus, miro modo in vocatione confirmatur.

168 Eo fuit illustrius beneficium Alphonso Velæ, domestico Societatis adjutori collatum, quod non corpori, sed animo graviter laboranti salus fuerit restituta. Versabatur ille in collegio Biatiensi provinciæ Bæticæ. Tædio sensim obrepente victus, de Societate deserenda cogitabat: neque jam aut amicorum preces, aut adhortationes præsidum ullas audiebat. Instabat funesta dies, quæ ovem perditam a sacro divulsam grege luporum inhiantium rabidis faucibus objiceret: cum ex amicis unus enixe ab illo flagitat, ut ne gravetur ante S. Patris imaginem, recitata saltem oratione Dominica, illi commendare, quidquid animo agitaret. Morem gerit, magis ut obsequatur amico, quam quod inde quidquam expectaret auxilii. Sub noctem ingravescit mœror: ira, lacrymæ, mista pudore desperatio miserum convellunt. Erumpit cubiculo, et in vicinum hortum, ubi conceptum dolorem liberius effunderet, evadit. Ibi S. Ignatii species improvisa oculis objicitur. Noctem dimovit circumfusa lux, quæ micantem vultum facile aspectabilem dabat. Compellat ore blando Velam, et quorsum a Societate sua deficere velit, rogat. Offusas menti tenebras paulatim depellit, eoque demum suadendo, minitando, pollicendo, perpellit, ut se in amantissimi Parentis potestate futurum, et in fide, quam pridem Christo dederat, mansurum sancte promittat. Stetit promissis, nec Societatem nisi cum vita, demisit. Rem apud episcopi vicarium, collegii Rector, et sacerdos e nostris, qui Velæ a sacris confessionibus erat, jurejurando testatam, ut exstaret beneficii memoria, litteris consignarunt.

Tumor brachii, ulcera, puer mortuus sospitantur.

169 Stola S. Patris, qua indutus divinam rem faciebat, a Præposito Generali donata Conimbricensi collegio, præsentem ægrotanti sacerdoti e nostris opem tulit anno 1602. Huic brachium sic intumuerat, ut periculum esset, ne latens virus, et majoribus in dies gliscens incrementis, brevi ad cor caputve proflueret, cum certissimo vitæ discrimine. Tumorem ac metum obvoluta brachio stola depulit. Inclusum fuit dulce pignus eleganti theca, simul cum epistola de virtute obedientiæ, quam S. Ignatius eamdem olim in urbem missam, sua manu scripserat.

Hieronymi Josæi, qui minoris Balearis præfecturam multis annis gessit, filiolam septem ulcera, collo circumjecta, misere cruciabant; jamque sanies in pectus defluebat, medicis desperantibus. Mater Ignatium pro salute filiæ deprecata, pulverem e spelunca Manresana sumptum, ipsius collo semel iterumque aspersit. Fugerunt ulcera, cicatricibus, quasi ad memoriam prodigii, relictis.

Illud insignius. Matrona Gandiensis antequam mortuum filiolum tumulum inferret, frigidis artubus imaginem S. Ignatii, post aliquot preces summa cum fiducia recitatas, imposuit. Revixit puer,

EX JUVENCIO

puer, et ad sacellum S. Ignatii, cum matre, multisque miraculi spectatoribus, ipse testis omni exceptione major, processit.

Puella a cardiaco morbo liberatur.

170 Eodem in oppido puellam quatuordecim annos natam cardiacus vexabat morbus. Eo decies aliquando per diem unum conflictata, propius ab interitu abesse judicabatur. Beatum Ignatium voto pie nuncupato vocat: nec frustra. Jacenti, et sensibus (tanta vis dolorum erat) destitutæ, se ostendit S. Pater, altero quodam, ut apparebat, sacerdote comitatus, ac sanam esse jussit. Illa exsurgens, parentes inclamavit, ut veneraturi accurrerent; at Ignatius jam ex oculis abierat. Gratias igitur actura festinavit ad Societatis collegium, cujus in templo effigiem S. Ignatii conspicata, illum ipsum esse, quem vidisset, a quo fuisset sanata, confirmavit. His attoniti prodigiis Valentini et Barcinonenses supplicandum Pontifici censuerunt, ut debitos tam perspicuæ sanctitatis honores decernere dignaretur. Cataloniæ prorex, ac Barcinonis primores, communi consensu legatos misere præsulibus, qui Tarraconem ad concilium provinciale convenerant, oratum, ut idem a Pontifice flagitarent. Et assensere patres, gratiisque proregi
B actis, litteras ea de re ad Clementem, concilii nomine, perscripserunt.

Præter portenta in Europa, matrona Mexicana moribunda convalescit;

171 Non Hispaniæ dumtaxat, sed Europæ totius eadem exarserant studia, variis excitata portentis, vix ut populus a publico temperaret cultu, et Romanæ Sedis ægre jussa exspectaret. Europam transgressa Ignatii fama, et benefica virtus ultimas orbis partes eodem anno 1602 pervasit. Matrona primaria in urbe Mexicana præter anginam, qua mortales multi, faucibus obstructis, de medio tollebantur, laterum dolore, ulcere sub aurem putrido, et febri, sic jacebat oppressa, ut quies tormentum; lectus ipse, crux esset. Accitus sacerdos Societatis allatam Ignatii effigiem moribundæ ostendit, simulque accendit fiduciam recuperandæ salutis, eo deprecatore, cujus tot ac tanta ubique terrarum prodigia celebrarentur. Vix hora dimidia fluxerat, solutæ sunt fauces, abiit febris, suis membris vigor accessit; ac strato vegeta et valens exsiliit, quæ modo ne alienis quidem manibus moveri, sine vehementi totius corporis dolore poterat.

alia et ejusdem loci virgo a medicis deposita: ac male affectum alterius latus.

C 172 Ejusdem civitatis virginem, a medicis depositam sancti Patris imago servavit. Erat hæc effigies domi nostræ, in æs incisa, et inclusa crystallo nitenti. Hanc puellæ pater, jacturam dulcissimæ filiolæ ægerrime ferens, capiti morientis imposuit. Ecce autem, cunctis intuentibus (et aderant bene multi) pretiosi cujusdam liquoris guttas, tamquam totidem gemmulas, imago cœpit fundere. Quibus delibutum ægrotantis caput, quasi benigno rore, noxium expulit calorem, et vitam fugientem revocavit.

Accessit huic miraculo statim aliud. In ea, quæ frequens lectum puellæ circumstabat, turba mulier tristem vomicam ægro celabat pectore. Excitata præsenti prodigio, salutari lympha tumidum latus fovit; abscessit abscessus, et in Ignatii laudes omnium lætitia et gratulatio prorupit.

In Philippinis quidam e sublimi labitur innoxie;

173 In Philippinis, Zebuanæ insulæ sacerdos e sublimi fenestra decidens, et Ignatii opem implorans, ad terram, doloris expers et noxæ, corruit. Sed impressum in humo subsidente ac paulum excavata, corporis vestigium mansit. Ex quo licuit conjicere, illum immani obterendum fuisse lapsu, nisi Numinis manus, Ignatii meritis invitata, labenti se supposuisset.

In Peruvia fœda ulcera sanantur, comitialis item morbus, surditas.

174 Anno 1603 virgo nobilis fœdis ulceribus ita cruciabatur in urbe S. Jacobi, provinciæ D
Peruanæ, nullam ut corporis movere partem sine summo dolore posset. Remedia, quæ poterat ipsa per sese, adhibuerat, manus oculosque medentium, pudoris amore, fugiens. Sed ingravescente morbo, et urgente matre, cum vita certum in discrimen veniret, coacta est chirurgum arcessere. Tamen, priusquam ille accederet, institit summis precibus virgo apud S. Ignatium, quem suæ pudicitiæ custodem inter Superos potissimum delegerat, ut ulcera, quæ viriles desiderarent manus, persanaret. Hæc agitanti lenis obrepit somnus; quo amoto, ulcera penitus omnia, ne vestigio quidem ullius relicto, diffugisse videt.

Aliam comitiali morbo jam novies tanto impetu dejectam, ut esset incertum, an adhuc spiraret, osculum imagini beati Patris appressum, erexit ac sanavit.

Sed corporum tamen morbi sæpe animorum remedia sanitasque sunt. Quamobrem ægrotis non expedit semper, ut iis, aut certe penitus, releventur. Dedita pietati femina, gravissimos non semel morbos Ignatii patrocinio depulerat, variisque per eum affecta beneficiis, incredibili ejus E
in dies magis colendi studio flagrabat. Evenit, ut audiendi sensu omnino privaretur; neque tonantis cœli fragores horrificos persentisceret. Recurrit ad patronum; opem Ignatii supplex imploravit. Mirum! feminæ preces eatenus accepit Sanctus, ut, quoties in collegii templum subiret, expiandæ conscientiæ causa, vel audiendæ concionis, tam acutum audiret, quam quisque vel maxime auritus; egressa templo ad pristinam surditatem revolveretur.

PARS TERTIA

Reliqua huc spectantia expediuntur.

Mulier Cazorlæ a triplici malo,

Cazorlæ *(in provinciæ Bœtica)* una et eadem mulier triplici portento valetudinem ter afflictam reparavit. Natum illi primo in scapulis apostema pronam decumbere per duos menses coegerat, somni expertem, atque adeo cibi, quem nisi diductis ferro dentibus capere non poterat. Medicus, quamvis nondum esset maturum apostema, nihilominus, quoniam vita tantis doloribus par F
non erat, illud aperiri novacula, et pestem eximi jusserat, aut igne saltem consumi. Suavius remedium ipsa mulier excogitavit, et certius. Effigiem B. Ignatii applicuit humeris, applicuit languenti stomacho; somnum et cibum, apostemate dissipato, cepit. Post paulo humore frigido cor invalente, vocem ac prope vitam perdiderat: nutu petiit eamdem imaginem, et cum ea vocem ac vitam recepit: denique vexata gravi capitis dolore ac vertigine, quindecim dies exegit semianimis, et sui vix compos; verba male cohærentia effutiens, quo more phrenetici solent; nec oblita Patroni tamen carissimi est, cujus effigiem deosculata, mentis pariter et corporis sanitatem recuperavit. Medicus indignans, Quid ista nos, inquit, mulier male sollicitat, quæ tam facilem medicinam domi habet?

alia Mutinæ a polypo sanatur.

176 Mutinæ sacram Deo virginem polypus dire cruciabat. Est caruncula naribus innascens, et multiplices, radicum instar, fibras diffundens extra nares, insigni deformitate; ac sæpe intra fauces,

A fauces, manifesto vitæ periculo, propter occlusos vocis et pabuli meatus. Accesserat etiam ad dolorem fœtor intolerabilis, ut nemo sine cruciatu propius pedem ferret. Demum inter medicos constitutum fuerat, ut candenti ferro naribus immisso pestis extirparetur, quod unicum huic malo, cum inveteravit, remedium est. Hujus carnificinæ metu virginem exanimatam soror monet, sancto ut Ignatio nuncupet votum. Pie nuncupat; mansuescit dolor, laxantur fauces, polypus octiduo non toto, sponte sua decidit.

Ferdinandum Mascareniam, optime de Societate nostra meritum, fusus toto corpore dolor acutissimus macerabat Olisippone; intumuerant obseptæ propemodum fauces, urebat sanguinem febris : extrema omnia medici minabantur. Fefellit illos Ignatii nomen adscriptum epistolæ. Hoc remedio jam conclamatus æger subito est recreatus.

Sacerdos ex Ordine Prædicatorum, edito voto,

177 Illud mirabilius, quod anno 1607 Limæ contigit. P. Alvarus de Molina, ex Ordine S. Dominici, vir probitate ac doctrina præstans, ab annis octo tam sæva constrictus erat paralysi, ut trunco similior, quam homini videretur, nec posset movere pedem, manum tollere, aut vo-
B cem, quæ perciperetur, edere. Cum Vitam S. Ignatii, et ab eo edita miracula perlegisset, adductus est in magnam spem recuperandæ tam potenti patrocinio sanitatis. Votum rite concepit, seque voti reum statim sensit. Quippe 6 Id. Novemb. vocem audire visus est, surgere jubentem et progredi. Surrexit. Vigebant firmi rectique in gressum pedes: manus in gestum expeditæ: lingua in vocem soluta. Vix sibi credens ipsi, experitur: ambulat: sursum, deorsum per cœnobii scalas alacer it reditque. Convenerant omnes eo die in aulam ingentem, ubi placita theologica propugnabantur magno civium concursu. Progressus ex aula unus quispiam e Religiosis, et P. Alvarum strenue progredientem conspicatus, obstupuit. Evocat patres: circumstant attoniti, sciscitantur : audiunt miraculum explicantem, quem nemo nisi ægre balbutientem hactenus viderat. Rumore statim sparso, procurrit omnis ex aula cœtus, miraculum universi conclamant, et arcano impetu velut abrepti prosiliunt in templum, ubi mistæ concinentibus organis gratulantium voces gratias Deo ac B. Ignatio meritas persolverunt.

C

a paralysi restitutus;

178 Aderat ipse P. Alvarus non jam devectus alienis manibus, sed populi plausu et gratulatione deductus; et ante majorem prostratus aram, ingens publicæ piæque lætitiæ materia, cernebatur. Factis per Dominicanos de re tota nostri certiores, actis pariter Deo gratiis, ad cœnobium, quo tota civitas erat effusa, convolarunt. Quamvis tot insignis miraculi testes essent, quot in amplissima urbe cives; illud ipsum tamen R. P. Bartholomæus Ayala, procurator generalis Dominicanorum in Peruvia, suo ac suorum chirographo confirmatum et rite perscriptum edidit 5 Id. Novemb, Accepta quoque sunt medicorum et civium aliquot præcipuorum testimonia, quæ missa Romam et per Europam disseminata B. Patris cultum et venerationem auxerunt.

cui ibidem accessit alterius e Societate subita sanatio.

179 Accessit huic miraculo, tamquam cumulus, alterum proprium nobis ac domesticum. Christophorus Mesa, novitius Societatis, oleo sacro jam inunctus, animam agebat in tirocinio Limano, cum omnia gaudio recentis prodigii fremerent. Causam rescivit, et stupentibus, qui moriturum Deo commendabant, exclamat, rogatque, ut sibi fiat surgendi potestas; velle se una cum ceteris in templo hymnum solennem concinere. Jam valebat, ereptus morti ac periculo. Febrim et morbi reliquias quinta post die penitus expulit. Fama P. Alvari morbo admirabiliter liberati Peruviam implevit: consecuta famam est pietas indigenarum et fiducia: pietatem alia compensarunt miracula, quorum pleraque eidem narrationi per Dominicanos editæ adscripta legere est, et quorum numero et magnitudine attoniti Limani magnificentissimum S. Ignatio sacellum sumptu publico posuerunt.

Surdus ac mutus infans, civis cujusdam calculus Tolosæ:

180 Non leviora passim alibi patrata referuntur. Surdum ac mutum infantem mater Tolosana fuderat. Insanabile malum creverat cum ætate. Misera parens puerum B. Ignatio dicat consecratque. Ignatius vicissim aurium ac linguæ usuram clienti suo reddidit. Miraculum, posito anathemate, voti rea mater, ad perennem memoriam, testatum voluit; illudque Tolosa longe lateque celebravit.

Depulsus in eadem urbe morbus eo plus admirationis habuit ac lætitiæ, quod ab annis viginti civem dire torquebat. Lectitanti Vitam divi Ignatii subiit orare hunc in modum : Fac, o Beate, fac, ut eorum e numero sim, quos tui memores E
bene merendo facis. Vix ea : prægrandem calculum, pestem tot annos visceribus abditam, dolore nullo emisit. ***Miraculum, quod sequitur hic, in puella Burburgensi factum, habes supra*** § 3, *num.* 153.

fluxus sanguinis Rotomagi, remedium inveniunt; uti et calvaria e lapsu diffracta;

181 Nobilem Anglam profluvium sanguinis quadriennio vexabat. Venit in Galliam cum marito, religionis in exilio voluntario conservandæ causa. Ibi medicos experientissimos adhibuit; sed nihilo feliciores popularibus suis sensit. Humanis destituta medicis, ad S. Ignatium festo ejus die recurrit in æde nostra Rotomagi, et sana rediit. Miratus conjux adeo repentinam medici cœlestis opem, patres confestim de miraculo admonuit, illudque publico deinde monumento rite conscripto memoriæ prodidit.

Caralitana * virgo, ex ædium fastigio præceps in pravimentum lapsa, caput comminuerat. Medici et chirurgi actum esse de puella pronuntiant. Imago divi Ignatii alligatur capiti confracto : deinde inungitur oleo, quo lampas ante Beati aram appensa lucebat. Virgo se colligit, vivit, valetque. Medici adhuc illam vivere mirati, subeunt propere, et calvariam puellæ pridie diffractam, nunc sanam et bene cohærentem nacti, F
miraculum magna voce conclamant.

* *l.* Calaritana

morbus pestilens,

182 Præsentem ejusdem B. Patris opem unus e nostris Bruntruti sensit anno 1614 : cui ad accerbissimos renum et lateris cruciatus, indicia morbi pestilentis adjuncta, fecerant, ut nostros ab ejus congressu medicus secluderet. Hac ille destitutione perculsus, seque depositum putans, Ignatianæ vestis brevem laciniam lateri admovet. Hujus contactu lateris dolor abigitur ad humeros, eodemque amuleto inde pulsus, alias atque alias quasi latebras occupans, tandem toto corpore extruditur. Quatriduo post æger, medico stupente, incolumis exsiluit e lectulo.

incendium vento vehementi diffusum per pagos;

183 Circa Compostellam anno 1604 arvis injectus ignis fuerat pro more. Sic enim steriles herbæ exstirpantur, campi pinguescunt, et novas a calore, sinum telluris effœtum subeunte, vires ducunt. Ignem vehemens ventus ultra modum, et destinatos ab agricolis fines, tulit : nec vicinis modo messibus, sed pagis oppidoque cladem importabat. Concurritur undique : pro se quisque

Ex Juvencio quisque trepidat; mox, ubi nulla industria superare male vim potest, clamor, preces, comploratio miserabilis. Advolant patres. Unus icunculam S. Ignatii projicit, qua flamma violentior ingruebat. Resedit illa subito ac detumuit; mox sua per vestigia se reflectens, penitus evanuit.

Aliud, quo domus conflagravit; puteo aquis aucto ad exstinguendas flammas. 184 Neque illud prætereundum, quod Setiæ *(in Campania Romana)* contigit anno 1608. Pia viro singulari studio B. Ignatium colere solita, precationi dabat operam in cubiculo sedens; cum ignis ædes totus invasit ex improviso. Cubiculum orantis flammarum globi, cum horrendo fragore, inundabant. Illa nequaquam exterrita, suum appellat Ignatium, ejusque nomen igneo torrenti opponit. Diceres, audivisse flammas beatum nomen. Vorticibus magno impetu retortis absistunt.

Prodigium hoc alio cumulatum est. Sollicita circa puteum domesticum, sed exilem ac jejunum, familia trepidabat, ut flammas domaret aqua. Puella rursus ad patronum suum supplici prece redit. Continuo puteus tam ubere vena fluxit, ut incendio exstinguendo non tantum suffecerit, sed lymphas etiam limpidissimas postea dederit, ac perquam salubres, qui non nisi corruptas, et B limo vermibusque infectas antea suggerebat. *Atque hæc quidem sunt miracula, quæ P. Josephus Juvencius ab anno* 1591 *usque ad* 1516 *memorat; quibus loco supra citato* § 7 *præmiserat nonnulla alia, occasione beatificationis S. P. N.* Ignatii; *de qua egi in meo Commentario. Quædam ex illis ibidem tunc retuli* § 99, *num.* 1034 *et sequente; quædam alio remisi. Sunt autem hæc:*

Quidam a Sancto contra sicarios defensus mortalis; a diuturno morbo liberata: 185 Nobilem Hispanum, aurifodinæ præfectum, ignota sicariorum cohors invaserat. Equo deturbatum gladiis punctim cæsimque feriunt. Ille tot impar hostibus, unum Ignatii nomen sævientibus objecit. Adfuit Ignatius ipse, et clientem visus protegere, ictus hostium retudit, quorum inanis furor in Hispani veste lacerata stetit.

Dinantium, civitas Britanniæ Armoricæ, cœnobio virginum, quæ sanctæ Claræ instituta sectantur, celebris est. Ex iis una quædam cum diuturna ægritudine conflictaretur, casu incidit in S. Ignatii Vitam. Legit; miratur et virtutum exempla, et collata divinitus in hominem unum beneficia multo maxima. Hinc illius apud Deum gratiam et auctoritatem æstimans, venit in spem obtinendæ tanto Patrono valetudinis. Implorat opem; valet; gratiisque rite, cum omni virginum C choro persolutis, litteras miraculi testes Societati dedit.

Quidam menti restitutus, donec confessus esset: 186 Accitus in Granatensi collegio, ad ægroti confessionem excipiendam, P. Andreas Zea, reperit miserum exiisse de potestate. Continuo positis humi genibus, a Deo per S. Ignatium enixe petiit, ut mentis sanitas tamdiu rediret ægro, dum confiteri peccata, et absolvi posset. Sibi statim restitutus æger deposuit noxarum onus, quo levatus, in pristinam insaniam recidit.

Mulier dæmoni devota, et ad pœnitentiam traducta: 187 Collegii Mexicani Rector gravius ægrotantem feminam eodem, quo P. Andreas Zea, remedio curavit, nempe S. Ignatii potentissimo patrocinio. Illa se orco devoverat, cum in carcerem fuisset conjecta; et oblatam possessionem dæmon accepisse videbatur. Nam præter incompositos, quibus bacchabatur, motus; peregrino et erudito sermone proletaria mulier utebatur, aperiebat animorum arcana, subtiliter et acute de rebus abditissimis disputabat. Rector scriptum in charta nomen Ignatii ejus capiti admovit. Diu obluctata, demum quieta mansit octo dies, vitæ D crimina confessione detersit, et in eum novissimis munita Sacramentis locum, ut spes est, excessit, quo aditus humani generis hostibus numquam patet.

Fugati lemures. 188 Viennæ in Austria familiam nocturna larva perturbabat, sæpe hominis vultum, alias alium inducens: sæpe fugiens oculos, auribus immani murmure obstrepebat; vestes, stragula, supellectilem dissipabat; petebat obvios lapidibus, raptabat per humum, sublime tollebat. Transacto funestos inter tumultus mense, dominus ædium ad nos venit, tentatis frustra remediis pluribus. Datur S. Ignatii effigies; affigitur eo maxime loco, ubi nocturnus fragor sæviebat: non inde tantum, sed reliqua domo tumultus omnis, ac diræ lemurum præstigiæ in perpetuum exularunt.

§ V. Miraculorum ab anno 1566 usque ad prædictum annum 1616 supplementum, et continuatio usque ad 1628 ex centum miraculis a P. Daniele Bartolo excusis Vitæ S. Ignatii lib. V. E

Quæ laudatus auctor pauca e pluribus, typo antea editis, miracula ibi seligit, ea se affirmat deprompsisse e Bulla Pontificia, e Relationibus Auditorum Rotæ, Actisque juridiciis canonizationis; uti et e processibus peculiaribus, atque documentis publicis, quæ multis in locis confecta sunt. E centum itaque Bartoli miraculis magnam quidem libabo partem; at prætermittam tamen ea, quæ vel aliunde jam dedi superius, vel dabo inferius ex instrumentis, ante concinnatis, quam Bartolus sua scripta conderet. De his te, lector, monitum volui. Nunc ex P. Ludovici Janini interpretatione ea subdo, anno 1668 *libello singulari Pragæ recusa, et a me hic nova partium divisione ac titulis distincta.*

PARS PRIMA

Puella mire ex aquis exempta; obtrectatores puniti; sanationes; apparitio. F

Filia quædam Iverat Maria Nateria 1618, die altero Pentecostes, Loano Arassium, veneratura B. Virginem a Carmelo: distant a se ii pagi duodecimo milliari, et Genuensium fluvio imminent. Redeuntis iter tempestas imbrium noctem unam et diem perpetua occlusit; resumit illud die Mercurii, littus maris legendo, quod terra interior, altiori luto tunc esset invia: præcedebat matrem quæ una venerat, passibus fere quinque et viginti; cum nihil minus advertens, in alveum subit torrentis Antognani, tunc magno impetu in mare præcipitis: vociferatur a tergo mater, discrimen conspicata, sed monentis vocem, maris strepitus extinguit; infelix filia fluento rapido intercepta, gressum ad matrem referre nisa est, sed, supplantata mox aquæ impetu fuga, dejicitur, et in mare abripitur. Hic morituram in oculis filiam, et frustra contuens, et gemens mater, beatam Virginem a Carmelo invocat, quod

A quod facit etiam filia, cum fundo jam tertium emersa, aquis supernatasset, mortem vicinam operiens.

Deiparæ addicta, ejusque et Sancti opem implorans,

190 Erat hæc virgo, Deiparæ cultui mirifice addicta: tantum scire optasset, sua obsequia Deiparæ grata accidere; ita ut pridie confessario dicere ausa sit, incitati magis affectus impetu, quam arrogantia, non videri sibi a Dei Matre tantopere diligi, et foveri, quantum ipsa, suis apud illam obsequiis, esset promerita: in quo quam longe a vero abesset, Deipara in præsens ostendit. Vix poposcerat ab ea auxilium, cum cœpit aquis innatare, vultu in cœlum verso, distentis brachiis, pedibus ita junctis, ut si forent arcte colligati: eoque situ, nulla vi, sed ultro, quidquid hauserat maris, revomit. Pergebat interea Deiparam urgens, et quod altius in mare videret se rapi, et quod morderent tunc animum, quæ de suis in eam meritis dixisse meminerat, rata se pœnam eorum luere: vocabat et alios in opem Beatos, quotquot in mentem succurrissent: inter quos sensit magna se S. Ignatii fiducia erigi, quod fratres duos haberet in Societate, et ante sex dies per sommum vidisset a B. Virgine de Carmelo, et a S. Ignatio, se in mare prolapsam, ad terram B subduci; quod quamquam illi tunc non aliud visum, quam imago somni, [tamen] impressit versus Ignatium mentem, pia confidentia imbutam. Quare hanc illi precationem concepit: O Beate Ignati! serva me: scis enim, me fratres in tuo Ordine habere duos. Dixerat, eratque intra mare mille passus projecta; cum repente illi ex mente et oculis, mare, terra, mundus, adeoque præsens periculum evanuit, totamque hanc sibi visi pulcherrimi species abstulit.

mirabili

191 Videbatur sibi candidissima nube cingi, usque ab cœlo circumfusa, et lucem complexa longe gratissimam, qualis est, aiebat, solis proxime orituri, quam benigne ferebat oculus, etsi multo vehementiorem. Theatrum exhibebat ea nubes, stantibus angelis confertum, eleganti forma, splendore tam acuto, ut conniverent ad eum oculi. In his duo hinc inde, quorum alter vestem fusci castanei, alter maxime candidam tenebat, agnovitque in iis Carmelitarum habitum, quem multos jam annos ex voto gestaverat. Sub hæc, videndi vim sibi addi persensit, ut, qua erat lux major et densior in nube excellentissima, eam intenderet. Illic, sed longis semotam spatiis, conspicatur matronam, forma mirabili, cujus e sinu C lucis tam vividæ manabat flumen, ut ab aspectu oculos arceret. Orat ergo S. Ignatium, eos corroboraret, ad contuendam spectaculi tanti præstantiam; cum, ecce tibi, derepente in editiori, supraque angelos, comparet Ignatius, apertis brachiis, ardenti vultu, conspectu hilari; eamque paulisper silendo contuitus, delabitur propius, sic, ut commode posset oris lineamenta discernere. Hic autem Deipara, porrecta manu, monstrare illi Ignatium digito, velut indicans esse, quem invocarat, et jubens se illi commendare. At ipsa novo dolore icta, vocemque attollens: Ignosce, o B. Ignati! nunc enim memini, sanctitatem tuam laudantibus, obstitisse sæpe incredulam, et exprobrasse fratri meo Antonio ingressum Ordinis, cujus fundator Sancti nomen ab Ecclesia non obtinuisset. Agnosce igitur, infert Deipara, Sanctum esse, et ex iis, quos subsidio advocasti, unum advenisse, teque illius gratia servandam.

192 Quam quidem salutem animæ puella interpretabatur, aliud quodlibet periculum oblita, et pro illa Ignatium instanter precabatur; qui tametsi sileret perpetuo, sed aspectus et oris explicata serenitas et arrisus quidam mirifice eam solabatur. Horas quatuor jam totas extra se positam hæc detinebant spectacula, quæ, ut se recepit, brevem se morulam putasse asseruit. Mater interea, filiæ mortem in momenta expectans, circumcursabat ejulans, et implorans misericordem alicujus manum, quæ opitularetur pereunti. Promisit operam peritissimus e vicinia natator, et suam Deiparæ salutem commendans, mari, sed magno cum labore (nam intumuerat) nec minori alea se dedit, natandoque perlatus, puellam brachio prehendit; cui tunc viso penitus dilabente, rediit maris, et periculi conspectus idem, et horror, qui ante fuerat, auctusque accessu natatoris, quem esse dæmonem, vel inde certius conjecit, quod ab eo tenta, cum eo mox sub aquas depressa est: sed ab eo amissa, situm illico eumdem recepit, clamans, et Deo, parenti Virgini, S. Ignatio supplicans, ut se a potestate dæmonis eriperet. Natator expertus, quid posset, et videns contra usum naturæ aquis superferri, invento felici, quasi tabula foret, cœpit eam ad littus impellere, et ejecit denique in terram tam facili et tam celeri natatu, ut non E ambigeret, miraculo factum. Multos inde a principio acciverat matris miseræ clamor et lacrymæ, vel opem laturos, vel tristem spectaturos casum: inter quos Petrus Maria Torreus Abenganus magnam viderat lucem puellæ imminere, et intermicare ex ea stellulas, sive, ut apparebat, splendidos uniones, esseque id a Deo conjectans, qui salvam vellet, quam pridem alioqui torrens et mare sorbuisset, gemino inde milliari per certum hominem advocarat, quem dixi, natatorem, Thomam Marenum nomine. A quo in terram exposita, genua statim flexit, rogavitque adstantes, ad agenda secum Deiparæ et sancto Ignatio vitæ sibi servatæ gratias.

EX BARTOLO visione recreatur,

et a submersione liberatur.

193 Fuit, ex ea qui quæreret, ecquæ lux fuisset; quæ procul ex littore impendere illi cernebatur, et num aliquod visum interim spectasset: at illa penitus omnia tacuit, vestibusque, ut potuit, mutatis, ad S. Francisci de Paula perducitur: ubi mater pro illa Deum precabatur. Ad matrem prima vox ejus fuit, quod ante sextum diem in sommis viderat, exitum habuisse; intelligi volens a B. Virgine de Carmelo, et S. Ignatio se mari eductam. Pervagata vero tam evidentis miraculi novitate, patres Carmelitæ Lonnenses de illa juridice interrogandam judicarant; quibus fassa est quidem, liberatores suos fuisse B. Virginem de Carmelo, et S. Ignatium; speciem tamen, quam viderat, omnino siluit, seu religione scrupulosiori non ausa, quam viderat, dicere, Dei Matrem, seu motu quodam inanis gloriolæ: quamquam viris aliquot Religiosis eam aperuit, sed secrete, fide ab iis sancte prius petita et accepta. Verum non diu post, nocte quadam oranti, suisque liberatoribus, Mariæ et S. Ignatio gratias agenti, en adest iterum Dei Mater, eadem, qua nuper, specie; nisi quod aspectu severo, et digito minax: quibus inhorruit afflictissima, et longo fletu ac precibus institit, ex ea cognoscere, ecquam suam ob culpam, ejus minas et iram esset commerita. Cumque illa repente se subducens, visendam de cetero non præberet; conversis ad Christum precibus, idem trium horarum spatio, ex eo contendit exorare, dum mærore et labore fracta, faciem in manus inclinavit, tantisper interquietura. Hic vero incredibili

EX BARTOLO

incredibili gaudio impleri, et vocem audire ter sibi hæc jussa repetentem: Narra ingenue filia, quæcumque de Matre mea tibi monstrata sunt. Qua voce respirans, et minarum, quas extimuerat, edocta causam, simul eam fuisse Dei Matrem, quam viderat, imperata perfecit, et auctoritate legitima, quod pro testimonio dixerat, estque hic a nobis recensitum, firmari voluit; superadditis tamen, quæ mater, natator, et rei spectatores jurati addidere.

Duorum adversus S. Ignatium obtrectatorum

194 Conciones habebat Arbosii, in comitatu Burgundiæ prope Dolam, ex Ordine religiosissimo vir quidam. Hic a doctore Gillabodo, virtute ac litteris noto, vocatus ad prandium, indigne accepit, efferri ab eo Ignatii merita et sanctimoniam; ausus que infelix in Sanctos ludere, Jesuitarum, inquit, Fundatoris eo summa pertingit potestas, ut sanet dolorem dentium, non plus ultra. Quæ vox ab homine tam spectatæ professionis et habitus, livore sacrilego expressa, offendit graviter convivas, et mœsto silentio excepta est: erat enim S. Ignatio addictissima illa domus. Accidit ea res die Lunæ, mediæ Quadragesimæ proximo, quam ut concionibus expleret, qui cœperat, vindictam sceleris Deus in gratiam populi
B distulit. Sed altero a Pascha die, ab eodem denuo invitatus, temeritatis impiæ pœnam luit. Manu pateram tenens, ut biberet, improviso inhorrescit, vociferatur, dentes sibi dissilire, et os prorsus occludi, planeque post hæc, confixis veluti maxillis, verbum nullum misit; sed mugitu et fremitu, desperabundi more, adstantes exterruit: sub hæc enim misere abripi, furere, convelli, exagitari tam valida rabie, vix ut quinque aut sex hominum manibus teneretur. Adhibentur, sed frustra, medici; nam inductus a Deo morbus, expugnabilis hominibus non erat. Inter hos angores triduum superstes, eloquenter populo reverentiam Beatis debitam suo supplicio suasit, ac finem denique vivendi fecit, nec pœnitudinis aut alterius cujusvis bonæ mentis indicium verbo alio dedit.

temeritas punita.

195 Ante hunc, anno 1610 luerat idem scelus in Hispania laicus alterius Ordinis. Hic prope Cordubam, cum in Societatis adjutorem incidisset, fœdis modis agressus est illum, Societatem, maximeque S. Ignatium ludere, haud pridem Beatis adscriptum. Convitiorum et sarcasmi satur, vestes exuit, seque nudus in rivum moletrinæ mittit. At, ecce, dum natat, in quo erat
C expeditissimus, videt iterum adjutorem nostrum, et O! inquit, tenerem hic Patrem vestrum Ignatium: ego illum potarem tam liberaliter, ut imposterum sitiret numquam. Fuit hic ejus et verborum, et vitæ horrendus finis: subito enim, velut plumbeus, in ima deprimitur, et aquis præfocatur. *De exemplo quatuor Mutinensium, quod subditur apud Bartolum, dixi supra* § 1.

Puer a purulento vulnere,

196 Hieronymus, patre Onophrio Effraschio, Gandiæ natus, latum vulnus supra cilium ad tempus alterum accepit. Vulneri accessit totius oris tumor et febris vehemens. Suspicatus chirurgus ex puris copia, quam exsiccare non poterat, latere aliquid in capite, consensione [*dicamus potius* repercussione,] ut sæpe fit, vulneris ejusdem læso, cogitabat de terebranda calvaria, ut fistulosum saniei fluxum illo exitu purgaret: quod cum esset audax et lubricum, adhiberi secum peritissimum chirurgum voluit. Adsunt, puerum inspiciunt, vulnus nudant, ut undique explorent, vixque cicatrix levissima comparet, sanati vulneris exile vestigium. Stupet chirurgus vulneris conscius, putat socius se delusum. Mater admodum læta et alacris, Doctioris Podalyrii opus, ait, sanatum ab S. Ignatio puerum! nam se audita ossis terebratione exterritam, ad eum confugisse, votum pro puero nuncupasse, altare illius novem diebus adeundi, ad agendas, si eam concedere dignaretur, sanationis obtentæ gratias. D

juvenis a retentione urinæ curatur.

197 Jacobum Mongiardinum Chiensem, quinque et viginti annorum juvenem, vehemens febris lecto affixerat. Sed suppressa jam quinque diebus urina ad extrema deduxit, cum ne violentis quidem remediis, mali pertinacia laxaretur. Cum ergo tumore, deliriis, aliisque letalibus indiciis terreret medicos, chirurgo denique traditur, ad aperiendas ferro urinæ vias: at, nec a chirurgo suscipitur, nisi pro mortuo, et sanationis desperatæ, in qua fas esset artem experiri. Explicata jam erant ferramenta et fasciæ, totusque carnificinæ apparatus; cum adest officii gratia ægroto amicus e Societate sacerdos, qui animæ primum injecta cura, inde pro corporis salute hortatur, ut S. Ignatium invocet. Paret æger quam potest piissime, hinc pater Beati ejusdem imaginem pectori admovet, atque hic illico obstructa natura tam subito discuti, ut præfestina lectum omnem et cubiculum inundaret, ac E
paulo post non ab eo tantum, sed alio quovis morbo sanus consurgeret. *Sequitur de Magdalena Talavera; sed de ea dictum in Relatione consistoriali, Commentarii prævii numero* 1086.

Cuidam e Societate in spiritualibus languenti

198 Jacobus Tirius, patria Scotus, donis ab natura non vulgaribus cumulatus, ad Societatem venerat adolescens. Probatus de more in tirocinio, transcriptus est in collegium Romanum, litteris operam daturus. Illic dulci captum scientiæ poculo, pietatis colendæ deseruit sapor: tempus divinis sacrum, examinandæ conscientiæ, lectioni sanctæ, locupletando ingenio totum dabat, quanto indies scientia ditior, tanto pietatis egentior. Neque illum prius sensus tetigit ullus contractæ ex eo imbecillitatis, quam cum urgeret necessitas ad exerendas vires virtutis arduæ, quibus pridem minui cœperat. Nam extra seculum agenti, et irritamenta vitiorum, mediocris probitas intactum conservat thesaurum divinæ charitatis, quamdiu nulla impugnationis obstinatæ impressio quietum animum quatiat; at si valida pertinaxque institerit, sentiet plane tunc alio robore opus esse, ad sustinendum hostem et vincendum, quam quo se placida statio facile tuebatur. Quod juvenis, de quo hic sermo est, nimis sero advertit. F

apparet, ac medetur.

199 Lactabat illum dolosa pace cacodæmon. Vigorem virtutis et animi ultro per se in libris stolide absumentem, viribus accisum, et prope attritum conspicatus, nec repugnando satis parem, tormentum admovet misero tentationis vehementissimæ, peneque adigit ad deditionem. Quod tamen esset adolescens mentis valde bonæ, divinam manum in auxilium poscebat, atque, ut poterat, sustentabat sese. Hic ejus misertus Ignatius (qui decennio ante obierat) cogitationibus suis male colluctanti, et tantum non victo, spectabilem se sistit, severitate paterna objicit, quod postposuisset virtutis studium litteris; haudquaquam enim eo consilio ex mundi nugis in Societatem evocatum, claudensque hoc epiphonemate reprehensionem, Plus, inquit, virtutis, litterarum minus ambiendum: moxque ex oculis recessit. Quibus juvenis ab sæva, qua distrahebatur, animi tempestate, liber (nec enim tantum correcturus errantem advenerat) ex eo tempore divinis addictissimus persistit, eoque virtutis

A tutis pertigit, ut Germaniæ Assistens fieret, quo simul et munere, et vita defunctus est, Martii 21 anno 1597. Sed triduo ante, Antonio Menageo, cui postremum, ad mortem se comparans, confessus est, hoc, uti narravi, aperuit. *De apparitione Sancti, Kesselio facta, egi in Commentario prævio num. 929. De Alvaro Molina supra in Gloria posthuma ex Juvencio.*

Alius in incendio incolumitatem adeptus

200 Anno hujus seculi primo, Februarii 26, Florentiæ subitus ignis cujusdam ædes corripuit. Nox erat media, ventus prævalidus spargebat incendium in alias ædes : jamque ad Donatum Franciscum Galligaium pertigerat. Ergo is, quidquid erat pretii alicujus, in tutum ejicere, post in edita ædium scandere, volaturus inde cum aqua et accitis fabris, quo periculum proprius vocasset. At, ecce, tecto septem jam orgiis flamma superior, tectum ipsum vivis instratum carbonibus, et impluente a flatu et incendio favilla; quodque his terribilius; incussus impetu in os vapor, non opitulandi modo spem, sed spirandi præcludens. Quare in genua provolutus, appressisque in crucem pectori brachiis, tutelares suos Ignatium, et Xaverium largo fletu in auxilium advocat, spondens fore, si domum ab B igne defendissent, numquam se divinæ majestatis offensam admissurum. Sub quæ mox sublimes in aere ambos videt, duabus inter se distantes sexpedis : Ignatium vero hæc sibi dicentem : Abi modo, voti compos futurus. Ad hæc flammæ grassantes momento subsidere, recondi ædibus, quas corripuerant, tandemque absumi, Donati domo, quam circum obsederant, undique illibata.

PARS SECUNDA

Procurata pœnitentia; varii morbi, et arreptitia sanata.

Mulier impuro commercio assueta,

Hispali, mulier septimum jam annum consueverat incubo, hominis speciem induto : cujus denique horrore flagitii tacta, exosaque amores belluinos, adit e nostris sacerdotem, cujus instructa et corroborata monitis, domum redit, Confessionem serio paratura. Redeunti occurrit eremita, qui defixio in eam obtutu, similis miserenti, quærit, unde is animi ejus mœror, cujus in fronte indicia legeret? Mulier arbitrata hunc C esse, quem vestis simulabat : Ecquid tibi, ait, curatio est, tristis sim an læta? Tua infert dæmon, causa id quæro, tuo enim bono studeo, plus quam putes. Adsum Roma nunc recens, unde mecum thesauros porto efficacissimæ veniæ, sub horam mortis obtinendæ. Felicem te! potes pergendo, ut hactenus, tam esse nihilominus secura beatæ mortis et salutis, quam ipse sum, qui me tamen hac vita, quam vides, et habitu macero. Credis stulta, tuis te recte factis; non sola Dei misericordia servandam? plurisque apud illum tuas lacrymas fore, quam ejus sanguinem! Mitte, quæso, nunc de sacerdotibus et Confessione esse sollicita : vivesis, ut maxime lubitum, tantum Dei confide bonitati, alia omnia arrogantia deputa. Sensit hic mulier, Deo mentem illius advertente, nec esse hunc hominem, qui nosset, quæ uni mortalium confessario explicarat; nec bonum genium, qui scelerata suaderet. Implorata Dei ope, jubet facessere, aiens, palam abunde sibi factum. quemnam eremitæ larva contegeret. Ad quæ ille mutato stylo : Qui vero ego sim, et scies, et longe aliter, quam reris, senties. Tuas ego turpitudines vulgabo, et faxo præter infamiam, quæ te inde sequetur, ut etiam viva comburaris. Quibus dictis, repente dilapsus est.

EX BARTOLO

variis technis a pœnitentia avocatur:

202 Metum inter et conscientiæ lanienam confusa et afflicta mulier. ad confessarium refugit, domum pergere non ausa. Intentari illi has minas a dæmone terrendi gratia, confessarius docuit, nec esse illas in ejus potestate ; sed ab eo id agi, ut metu illam everteret. Ceterum haud vane conjiciens, non hoc uno insultu confectum iri negotium, sanctis eam consiliis armavit, stata illi edixit religionis officia, et S. Ignatii effigiem tradidit, vetans, illam umquam ab se amovere. His erectior facta, domum redit, abditque se conclavi sola, ut vitam retexat Confessione expiandam. At extemplo adest ejus nefandus amasius, cubiculum tamen reveritus, subsistit in limine, deridens simplicem, quod frusto chartulæ abarmata, se tutam ab eo crederet, jubensque eam abjicere, ni mallet experiri, læsa indignatio quid posset. At illa hoc diligentius Sancti effigiens sinu concludere, ejusque opem flagitare. Quare blanditiis agere impurus hostis aggreditur, rogat, per quidquid septennio gratum illi fecisset, chartam projiciat; nam per E Ignatium, cujus impressam habebat imaginem, non licere sibi conclavis ingressum, ut ad eam accederet propius. Hoc si ab ea impetrasset, futurum se illi, nihilo quam ante, minus benevolum. Quæ cum surdis auribus nugaretur, horrendo tandem cum fragore abscessit. Postridie vero mutato schemate, anumque indutus, revertitur; aiebat, eodem se confessario cum illa uti, adesse se illius nomine : oranti enim pro illa confessario Deum, obstitisse, vetuisseque de ea imposterum apud se agi, quæ se commercio dæmonis tam detestabili temerasset; ejus esse damnationem ratam et extra spem positam. Quamobrem, soror, concludebat anus, vive dum vivis, et hic genium cura : nam illic, quod expectes, nihil restat.

at frustra: donec post desperationem serio convertitur.

203 Verum ne hic quidem suus hosti vaferrimo processit ludus : divino instinctu et confessarii monitu versatilem Protheum detegente, convitiis improbum abegit. Quibus in rabiem efferatus, avulsam ex ejus manibus sancti Ignatii imaginem, in ignem conjecit; sed intacta ex flammis in mulieris gremium confestim resiluit: ex quo magnos animos illa sumpsit, gnara, F quanto et quam propitio intercessore niteretur. Purgatis demum exomologesi accurata criminibus, ad suscipiendam postridie Eucharistiam adornabat sese; cum nocte crudelem in modum, ab suo dæmone impugnata, infelix succubuit. Non viso aliquo pavendo postrata, nec vocis ullius persuasione, sed alte præcordiis expresso immanis suæ impudicitiæ portento siderata, cujus explendæ libidine concubinam dæmoni se dedisset, horrore sui et odio, divinam misericordiam desperavit, aptavit collo laqueum semel, iterum, tertio. nodis semper, quos nexuerat, corporis pondus fallentibus, sic ut suspendio non potuerit fauces elidere. Quod animadvertens, non aliunde quam a Deo, et præside suo Ignatio proficisci; repetita spe meliorum, summo mane, insultum dæmonis et triste facinus, quod ejus impulsu destinarat, confessura, in templum accurrit, riteque expiata, solidiorique firmata proposito, cœlesti mensæ accubuit. Die insequenti, ultimum denique se sistit pœnitenti dæmon, qualis tot annos

EX BARTOLO nos ab ea videri solitus, forma scilicet juvenili, sed irato ac tristi similis, professus illi, ut vocabat, sceleratæ imagini, et conscelerato sacerdoti coactum se cedere, illaque relicta abire. Quæ ubi dixisset, horrendo fragore, amissæ prædæ dolorem testatus, recessit.

Quædam febri hectica tabescens: 204 Thomasam Baionam, febri dudum hectica tabidam et exhaustam, pronuntiaverant medici, restitui, nisi miraculo, non posse: nocte etiam quadam, accessu doloris vehementi, et cordis palpitatione ad extrema redacta, commendabatur Deo, ut statim obitura. Verum illi succurrit interea, ut vitam ab S. Ignatio peteret, quam et sine mora impetravit, mutato in placidissimum somnum agone, in quo luctabatur; ad diei exortum quievit: experrecta, nec febris, nec morbi præteriti quidquam sibi residuum comperit, præter lateris dolorem exiguum, qui detersus quoque est illitu olei, quod ante effigiem S. Ignatii Gandiæ ardebat: ubi hoc gestum est anno hujus seculis primo.

alia e carcinomate exesa, curantur. 205 Hippolytam Bartholomasiam, Mutinæ in S. Geminiani monialem, dirum carcinoma jam triennium exedebat, arrosoque intra nares palato et faucibus; vultuque deformato, graveolentiam B exspirabat tam tetram, ut ipsam se horreret. Medicos et chirurgos inexhausti hominis malignitas, et pertinaciter hians plaga exhauserat; in ferro et igne remedii una spes: ex duobus enim ejusmodi, quibus manum chirurgus commodaverat, ægrotis, alterum, aiebat, interisse, alterum secando et urendo servatum. Aderat condictus curationi dies, cum ægrotantem soror miserata, S. Ignatii potentem manum imploravit, ut et malum informe, et atrox mali remedium ab ea depelleret. Virginem adhibet Deo sacram, per quam Deo promittit, se diem Sancti, præmisso jujunio, quotannis culturam, Sacrum curaturam illius honori, et appensuram argenteum anathema. Nec fuit pluribus agendum: impetratum tulit quidquid optaverat, pridie, quam esset secandum ulcus, sub serum diei, ex palato et faucibus erupit frustum carnis latum digitos quatuor, duritie cartilaginea, secumque morbum omnem ita penitus abstulit, ut nec igne, nec ferro deinceps, ne alio medicamento eguerit.

Siliquæ semen ex pueri aure miraculose eductum 206 Octavius, Benedicti Dandoli filius, Chiensis, octo annorum puer, ab colludentibus illusus coævis, siliquæ semen auriculæ indidit. Spondebant illi per nares rediturum. Experturus digito C primum, post etiam fuso, quam altissime valet, inserit, introque propellit. Sub noctem exoriti dolor, incrudescere die insequenti; chirurgi accurrere, vosellas, instrumentaque alia extricando grano admovere: quibus nihil effectum, nisi ut puer cruciatum non ferens, in deliquia laberetur. Extra spem igitur sanationis destitutus, præter surditatem, quæ consecuta est, acerbis identidem doloribus capitis torquebatur. Jam septennium exibat ab ejus mali exordio, cum Societatis ineundæ cœpit puer desiderio ardere, communicavitque hanc suam mentem cum patre suæ conscientiæ arbitro: qui surditatem intelligens votis ejus sine dubio obstituram, suasit eam rem S. Ignatio commendaret, quem ea domus venerabatur impensius. Erat is haud pridem relatus inter Sanctos, ejusque tunc festi octiduum agebatur; paruit monenti juvenis magna voluntate. et pro more illius regionis, pauxillum gossypii, quod S. Ignatii contigerat tabulam, auriculæ ingerit; sed vix domum reversus, tam sævo capitis dolore cruciari, ut ex eo in delirium subiret. Quod familiares subveriti, ne de D gossypii vitio aliquo nasceretur, detrahendum auribus putarunt; at, ecce, dum trahitur tot annis sepultum siliquæ semen, gossypium sequitur, humore turgens, et parte altera germinans, secumque omnem capitis dolorem abstrahit, facultate auditus imposterum sana et integra. *De mira. quæ hic subditur, dæmonum infestatione Lauretana vide Commentarium prævium num.* 931.

Puella linqui animo solita sanatur; 207 Nec fuit minoris prodigii, puellæ annorum quindecim, eodem fere tempore ac loco reddita valetudo. Huic in Gandiæ comitatu, ex spectri cujusdam objecti terrore, hæsit cordis ægrotatio tam fera, ut eam ab se, atque a sensibus abalienaret, cum horarum interdum quatuor et quinque deliquio; rabie interdum, morsu manus proprias appetentem. Ac principio quidem exerebat se quot hebdomadis mali furor, post iterum, ac tertio; demum ita crebro, ut decies octies diei unius spatio rediret, qualis fuit supremus ejus morbi dies. Videns (autem) lustrica ejus mater, numquam illi fuisse deterius, S. Ignatium lacrymis et precibus convenit, cujus multa narrari prodigia audiebat, infelicissimam puellam, nullaque jam spe nisi cœlesti nixam, ejus com- E misit bonitati. Quo puncto temporis cum jaceret collapsa, oculos aperit, assurgensque admodum reverenter, jubet sedes poni duobus patribus, quorum alter erat Ignatius; ab eo se sibi redditam, se manu prehensa erectam, se promissione illius factam certiorem comitialis morbi numquam de cetero reversuri. Credita est primum animo exerrare; at Sancti vultum et habitum describens, et valetudine imposterum gaudens constanti et integra, visi ac miraculi veritatem cumulate probavit.

uti et alius a letali 208 Sub annum hujus ævi sextum, vocatus est in Societatem Hieronymus Falconius Barcinonensis, sed compendiis domesticis infatuatus parens Michael Baptista, obstare non destitit, quoad negotium disturbasset. Neutri tamen impune res fuit. Missus a patre Leridam juvenis, faucium inflammatione corripitur, quam ex linguæ tumore ac nigredine, letalem medici indicant et judicant, cum ex centum eo malo affectis solerent vix quatuor sanari. Edoctus periculum parens, fassusque non dissimulanter veram mali causam, indignum se clamat, qui vivo filio potiretur, quem rationibus terrenis familiæ, quam Christo servire maluisset; peccatum ab se vehe- F menter dolet, poscitque multis cum lachrymis ab S. Ignatio veniam, mira spondens, si ab interitu filium vindicasset. Inde citato Leridam pervectus, incolumem offendit filium, et qua hora illum Sancto commendarat, eadem et febrim extinctam, et faucium æstum. Causæ vero ignari medici, perite statuerunt, non potuisse momento pestilentem febrim constanter desinere, stabulante introrsum mali origine; sed hoc fore recidivi letalis præsagium. Visa certe est beneficio exorato suspendi morbi vis potius quam sanari. Itaque duodecimo post die violenta febris accedere, ingravescere decimo septimo, tumere, spiritus via pituita obstrui, denique medici affirmare, altera hora post mediam noctem accessione decumana periturum.

faucium tumore: 209 At pater, cui animo hærebat, ratas fuisse, quas fuderat Barcinone, ad S. Ignatium preces, illas geminato affectu repetit, Societatis patres per nuntium rogat, ne graventur ejus chirographum ad ægrotum deferre; quod cum penes privatum

A privatum esset, diu reperiri non potuit. Adest interim prædictum a medicis supremum discrimen. Sine pulsu arteria, sudores frigidi, vicina mors, parens ultimum filio pie adprecatur, numquam ab se postea revisendo. At, ecce, occurrit exeunti sacerdos e Societate, chirographum ferens tantopere antea requisitum, redeunt patri spes, redit ipse : S. Ignatii fiduciam filio facturus, hortatur, ab eo vitam petat, allatum ad hoc a patribus ejus chirographum ; quod ubi patres detexerunt, admoveruntque jacentis osculo, reviviscere puncto temporis visus est, febris continuo abscessit, et cum ea quidquid exitium minabatur, ipseque haud diu post, lecto sanus et valens exsiliit, verum doctus suo infortunio, in rebus divini obsequii melius sapere. *De Maria Bonnieria proxime hic agitur ; at de illa dicam infra inter miracula Belgica.*

Mulier arreptitia

210 Quantum sequenti prodigio gloriæ vera religio, tantum accepit dedecoris Calvini hæresis. Editum est anno 1627 Ostrogii, Poloniæ urbe, in luce totius populi : illic nobilem feminam, verum cum suis hæreticam, invaserat dæmon. Hujus indicia linguarum varietas, Latinæ, Germanicæ, Ruthenicæ ac similium, quibus interrogata respondebat, etsi aliud numquam didicisset, præter maternum idioma ; ad hæc maxime occulta pandere, narrare, quæ procul fiebant, vires prodere supra feminam haud paulo majores. Itum ab hæreticis in consilium sæpius, de illa ab hoste liberanda, sed eam provinciam aggredi cum illorum auderet nemo, Societatis patribus committi debere statuerunt, rogaruntque Rectorem collegii, ut eam susciperet : at is primum ex iis audire voluit, num extra dubitationem possideri eam a dæmone crederent ; idque magno omnes consensu fassi sunt : quod autem, qui maxime instabat Rectori, Calvini esset tam insane tenax, ut malle se profiteretur in canem, aut porcum, quam in Papistam transformari, hunc deinde adortus, Vos, inquit, quibus ritus Ecclesiæ superstitio sunt, et exorcismi deliria quid fit, ut nunc illa requiratis ? fidene, an necessitate ? Vestros accersite prædicantes, qui mero Dei verbo tantopere tument : suum huc Evangelium applicent, quantum valent. Adsint quoque sacerdotes schismatici, experimini quid ii possint, ac tum demum nos adjutores succidaneos habetote ; id enim æquum est, non agnosci modo, qui sint potentiores dæmonibus, verum etiam qui inferiores. Ad prædicantes quod attinet, respondent hæretici, artem illos nescire curandi arreptitios exorcismis. Quæ res, si patribus ex animi sententia cederet, habituros se Romanam fidem longe alio loco, quam ante habuissent.

magno cum hæreticorum dedecore,

211 Hinc domum subitur ad explorandum certius possessæ fæminæ dæmonem, qui statim de facili compertus est : nam ut aqua lustrali, ex ritu Catholico, eam Rector aspergit, et de reliquiis S. Ignatii, clam ei aliquid applicuit, distorqueri mox, tremere, exclamare, se Ignatii ossibus cruciari. Quod autem Rectori hæreticorum sanatio, quam energumenæ esset antiquior, mandat ab iis proferri Calvini Institutiones, cum aliquot sectæ ejus libris, et dæmoni objici : quos ille, contra quam audacter expectarant, mirifice gratos et jucundos testari, excipere, dissuaviari : receptos vero ab Rectore, et inclusa latenter S. Ignatii effigie, denuo porrectos, furendo, ululandoque refugere : coactusque fateri, quid in iis timeret, Quam tu, inquit, iis injecisti S. Ignatii imaginem ! Quod ab hoste promptum ita confudit hæreticos, ut eorum unus, invidiæ impotens, Belle vobis Papistis, ait, cum diabolo convenit, et eum ex pacto circumducitis, quo lubet. Movit stolida et vecors interpretatio cujusdam ex patribus ardorem, palamque compellans hæreticum, Agite, inquit, conditionem æquam fero : precabor Deum, ut, si, quam profitemini, doctrina vera est, in me transeat hic dæmon, et pro sua rabie cruciet : sin e contrario vera est certaque Catholica, idem subeat in vos veri hostis, et vel una hora vos torqueat. Excepta conditio meticuloso universorum silentio, et ab eorum nemine admissa. Tantum ab iis Rectori supplicatum enixe, si quid ipse valeret ad liberandam infelicem, ne id illi negaret.

EX BARTOLO

et gloria Catholicæ religionis

212 Promittit Rector se facturum, atque in eam rem jejunium tridui, largitionem in pauperes, flagellationes, et alia pietatis officia collegio indicit. Patre subinde uno arreptitiam revisente, ad cujus aspectum efferari semper dæmon et furere ; contra, hæreticos adeuntes urbaniter alacriterque accipere, nominareque illos caros et amicos ; sub hoc porro temporis, quædam vi et ultro locutus est dæmon, minime omittenda : 1°. Nempe Jesuitis Ostrogiensibus nullos sibi esse inimiciores, seque id agere, ut E essent aliis exosi, ad eorum labores suo fructu privandos. 2°. Dein semel ab se tentatum, ignem collegio subdere, cœpisseque jam famulorum stationem corripere, sed restinctum prius, quam posset illum occultare. 3°. Tentasse pariter, patrum conclavia intrare, facturum quidquid valuisset mali ; sed illinc a Matre Virgine, et Ignatio repulsum. Venerat condictus celebri exorcismo dies, Virginis Purgationi sacer, locus Societatis templum, hæreticis diu frustra nitentibus, ut domi eorum privatim haberetur : verum sectæ illorum debebatur hic in publicum pudor, et novum Catholicæ fidei, potestatis summæ adversus dæmones, trophæum. Vincta mulier multorum manibus in templum inducitur, statuiturque ante aram B. Virginis, et S. Ignatii memoriæ positam, ubi rugitu horrifico populum, qui confertissimus ad spectaculum aderat, consternavit.

liberatur

213 Vibrandis in hostem exorcismis præmisit Rector brevem ad omnes allocutionem, qua illis acerbum ob peccata dolorem commoveret : inde fletus omnium communis, piique affectus, diversis multorum vocibus expressi. Compulsus dæmon effari, quis esset ? cur eam feminam occupasset : F diuque restitans, Ruthenum tandem se esse respondit, ab Ruthena saga in id corpus immissum, veneficio incantati fili, quo sertum floreum ligabatur, de more gentis a femina capiti ornando impositum. Adactus iterum efferre, cujus esset præcipue post Deum virtute pellendus : multa fremens ac frendens, denique Mariam et Ignatium contemptim nominavit. Quare horas duas exorcismis ardenter incumbitur coram S. Ignatii tabula, et cum beatissima Parente Virgine in opem vocatur ; cui ne qua fieret alicujus flagitio mora, impetrandam gratiam inhibente, iterato populus admonetur de peccatorum venia serio petenda, iterandisque pro miserabili femina precibus. Quod factum a populo contentis vocibus cum esset, correptam violento impetu ex retinentium manibus, dæmon solo allidit, ac velut mortuam, sed penitus liberatam, et sanam reliquit. Paulo post enim a circumstantibus erecta, ante augustissimum Sacramentum perducitur, ubi cum universo populo

præ

EX BARTOLO

præ gaudio lacrymans, ejurato Calvino, Catholicæ fidei nomen restituit. *Joannam Claram, Majoricensem viduam Relatio consistorialis dedit supra in Commentario num.* 1089.

Febris mortalis,

214 Ex tribus Lusitanis, Romam una profectis, Genuæ primus, Romæ alter, ut primum appulit, obiere: tertius Paulus Carvallius adjutor, jam quatriduum febriens, Senis subsistere cogitur, ad mortem, nisi S. Ignatius adfuisset, parandam potius, quam recuperandam sanitatem: enimvero febris vehementer anhela, præfocati cordis augustiis malignitatem exeruit, et intendente se sub noctem malo, letalibus signis spem sanationis medicis abstulit, nostris necessitatem injecit admonendi fratris, ut ad mortem vicinam in procinctu staret. Verum is interea quærit, sancti Ignatii num quod domi esset chirographum. Allatum, lecto se attollens, magna veneratione sæpius osculatur; fronti et pectori imponit, tum ad eum, qui id attulerat, Sanus sum, inquit, et vitæ securus: non vult P. Ignatius suum hunc filium nunc mori. Cui ille occasionem commode hanc vertens, ad significandum illi propinquum discessum, At si te, inquit, Pater Ignatius in cœlo secum esse velit (quod abesse
B videtur propius) an non libenter iturus sis? Tibi dico, ait, me ab eo sanandum: nam si cæcam curavit feminam, quod uni e nostris soror esset, mihi filio suo vitam scilicet non servabit? Hac nova confisus argumentandi forma, cordi chirographum apprimit, præsentissimum statim morbi sui antidotum; nam cum ante ab cibo abhorresceret, cœnam jucunde et appetens sumpsit, noctem solidam quievit, ac postridie valuit.

chiragra etc,

215 Majoricæ crudeli chiragra Spes Castillia tenebatur. Huic ad cruciatus assiduos, qui ægram interquiescere non sinebant, accedebat sua quot mensibus doloris intensio, tam interdum acuta, ut defectionem animi pateretur: jamque, altera manu capta, ejus usum omnem amiserat. Ad hæc ulcus pectori adnatum, carcinodem chirurgis et medicis minabatur, qui demum a curatione idcirco destiterant, quod et inutilem, et malo pejorem adverterant. Quare humani jam inops remedii, intercessorem apud Deum S. Ignatium adhibet, seque illi ex animo committit, spondens, si per eum sanaretur, novemdiali se precatione veneraturam ipsius altare. Aderat tertius a promisso dies Augusti anno 1601, cum se chiragræ, ulcerisque expertem, ac persanatam
C mirata est.

oculus excæcatus medelam accipiunt.

216 Chii Theodora, septem circiter annorum, Græca, boæ papulis sic deformata est, ut ei lævus effluere oculus, unaque expectatio omnis remedii. Advenerant illuc recentes nuntii de S. Ignatio inter Sanctos adlecto, isque Sancti honor publicis lætitiis colebatur. Hic deformitatem filiolæ iniquissime ferens mater, spem animo cepit, novi hujus Sancti meritis emendatum iri. Pergit in Societatis templum, orat magno affectu, petit a patribus pauxillum gossypii, quo foret tacta S. Ignatii tabula: domum redux, familiam convocat, jubet votis communibus secum poscere, quod expetebatur, excæcato filiæ oculo gossypium imponit, promittens S. Ignatio cereum, festique ipsius annuam celebrationem. Post quæ, amoto gossypio, en, cernit oculum restitutum, et nihilo quam ante fuerat minus vegetum, et vivacem, auditque filiolam conquerentem, quod sibi tamdiu obscuro tegmine pressisset oculum, et prohibuisset a videndo; nempe cæcitatem, ut poterat, sic pueriliter explicabat.

D

PARS TERTIA

Infirmitates animi et corporis sospitatæ; Sancti nomen mire a pusione editum; lemures abacti.

Inter curatos animi morbos; miles, ac femina ad frugem conversi: alii in vocatione Religiosa stabiliti.

Habent animi, ut et corpora, ægritudines suas; cæcutiunt, obmutescunt, surdescunt, febriunt, et interclusis facultatum muneribus, jacent immobiles, prout ultro se vitiis et perturbationibus variis mancipant: atque haud paulo gloriosius est, prodigii mirabilioris, revocare illos ad sanum bonumque habitum, quam humores corporum dissonos nativo concentui reddere, et membras perdita instaurare. Prorsus in hac parte, admiranda omnino et patravit Ignatius, et pergit etiam nunc patrare. Erat Romæ in obsequio Ursinorum miles, qui ex tibia confracta jacens, sospitatorem optavit Ignatium; ejus ergo suscriptum epistolæ nomen affectæ parti vix applicuerat, et, ecce, vi pharmaci, qua minus puta- E
verat, sed qua gravius dolebat, ictus est. Cœpit enim obortis magna copia lacrymis (a quo erat alienissimus,) præterita scelera detestari, Deoque supplicare, non jam comminutæ tibiæ ossa committeret, sed vitæ imposterum erectæ gressus ad salutem recta dirigeret. Gandiæ anno 1602 flagitiosissimam feminam adeo sorbebat inveterata peccandi rabies, ut ne volens quidem posse videretur ab impuro divelli amasio. Hæc S. Ignatii effigiem ad lectum appendere monita, repente sic immutata est, ut exinde impurum exhorruerit criminis socium, nec ejus conspectum ferre deinceps potuerit. Ibidem alteri, qui non erat integre confessus letalia scelera, quinque in mentem revocavit, quæ sua gravi omiserat culpa. Quadam etiam Italiæ in urbe, ubi multi ex nostris dant litteris operam, si quem mannæ nausea vertisset ad repetenda Ægypti allia, moris fuit, ex S. Ignatii reliquiis ejus pectori apponere, ad stabiliendum vacillans propositum: quo salubri tactu revalescebat vocationis primæ vigor, et cœpto itinere pergebant. *Alfonsi Velæ historia, de qua hic Bartolus, videri potest supra* § 4, *part.* II *ex Juvencio.* F

Puer a duobus malis convalescit;

218 Joanni Parentio Mutinensi, annorum duodecim puero, cruentæ exscreationis labor, tabidæ febris et medicamium diuturnus, biduum vitæ reliquerant, ut quidem medici divinabant, credebaturque quantocius animam acturus; cum a patruo suo Societatis sacerdote invisitur, doceturque votum Ignatio ad servandam vitam nuncupare. Ille, Promitto, inquit, beate Ignati, si per te incolumis evasero, et Deo placuerit mentem Religiosæ vitæ mihi injicere, me Societatem initurum: interea Romam ad sepulchrum tuum beneficii monumentum ex argento missurum. Verborum hic fuit et mali finis. Moritur febris, redit corpori vigor, surgit paulo post, cum sodalibus pueris lusurus. Eidem cum triennio post cœnanti spina faucibus transversa intercluderet animum, mater intuens singultantem, remedio, quo nullum habebat præsentius, succurrit: fauces signat reliquiis S. Ignatii: adolescens mente Ignatium invocat, moxque gestiens exclamat: Mater, spinam S. Ignatius, et periculum abstulit: et abstulerat revera: nec enim aut illam ejecerat,

A ejecerat, aut deglutierat juvenis; reperiri tamen, diligenter quæsita, non potuit.

uti et rustica puella a phrenesi etc.

219 Campi Gaiani rustica puella in agro Mutinensi, primum phrenitide, post mente quoque omnino capta est: atque ubi furor eam invaderet, egebat custodia diligenti, ne manus aut sibi aut aliis inferret. Hujus vicem dolens Mutinensis matrona, usaque prudenter intervallo, quo mali accessus resederat, hortatur, ut semel quotidie oratione Christi, et Virginis Salutatione S. Ignatii merita veneretur, seque ad hoc præstandum, quamdiu viveret, voto apud Deum obstringat: vovet illa, seu mater potius præstituram se votum pro illa suscipit: demum a matrona reliquiis S. Ignatii signata ita convalescit, ut nihil exinde phreneseos, aut emotæ mentis prætulerit.

Pusio loqui nescius dicit, se vocari velle Ignatium.

220 Gaspar Marescanius, Catanzari pauperum patronus, duobus filiis tutelarium civitatis indiderat nomina Fortunati, et Vitaliani: tertio, si hunc susciperet, nomen servabat Irenæi, inter urbis præsides tertii. Cum autem uxore partui vicina, e nostris adjutor forte domum intrasset, illa tertium hunc partum ei plurimum commendavit, ut felicem a Deo impetraret. Frater preces B modeste pollicitus, significavit S. Ignatium in fortunandis partubus esse mirabilem; illum invocaret, sponderetque se, si foret masculus, Ignatii nomine dicturum, nisi quid secus forsitan decrevisset. Promittit, paritque feliciter, et ex promissi fide infantem vocat Ignatium. Pater flocci pendens promissum conjugis, appellat Irenæum. Lis inter eos longa et pertinax, isto pietati pugnante erga præsidem urbis Sanctum: illa promissæ in S. Ignatium fidei, neutro mutuis precibus aut rationibus invicem concedente, ac ne conveniente quidem in unam gemini nominis impositionem; cum in ea uterque primo loco Sanctum suum vellet nominari. Tandem igitur ad hoc devenitur, jocone, an majore instinctu dubium; infans ipse litem decideret. Quare ad eum pater, Nunc demum, fili mi, dicito, ait, qui veli vocari? Nondum verba conari pusio cœperat, nec cœpit, nisi post aliquot menses; mox tamen patri distincte respondit: Ignatius. Ita litem pro matre et S. Ignatio diremit. *Circa Ferdinandum Pretellum, et Joannam Pignatelliam, mitto lectorem ad Relationem consistorialem supra citatam.*

Lemuribus

221 Vincentio Callo, tormentorum muralium Melitæ libratori, filia erat circiter novennis. Huic C mense integro ludos in somnis faciebant miri promissores, magnasque illi spondebant divitias. Quod illa postridie narrabat parentibus, et promittentium habitum, ac lineamenta seorsum singulorum (erant enim iidem perpetuo) describebat. Cœpere exinde post illum mensem interdiu quoque ab ea videri unus primum, post duo, dein multi simul, et in iis etiam feminæ, quos probe illos esse meminerat, qui sibi toties in somnis adstiterant, et suo quisque nomine notabantur Joannis, Bernardi, et similium. Iis item, quibus antea, promissis lactabant simplicem, fore illam, si modo annueret, Melitæ totius ditissimam, provehendam in summos honores ejus familiam, habere se desertis in templis auri copiam et gemmarum: hæc illi ab se omnia servari. Præter Spem (erat puellæ id nomen) domi hos hospites videbat, audiebatque nemo: quamquam se nimium aperte adesse indicabant, allatis puellæ munusculis, qua pecuniarum, qua fructuum, et istiusmodi aliis, quibus admittendis, vel adeuntium accessu, principio cautior, verita, ne deciperetur, paulatim denique assuevit; et securam præstabant, cum dicerent, quod ab se metueret, nihil esse: se quoque, ut ipsam, Dei opus a Deo conditos, penes se thesauros subterraneos esse in templis S. Catharinæ de Turba, S. Sophiæ et S. Andræ; id confectum iri perfacile, si eorum in altero gallina mactaretur alba, in alterum mel importaretur, in tertium piscis. EX BARTOLO

puella

222 Pergebantque nefarii lemures conspici, blandiri, afferre munera, etiam semel ficus mense Januario recentes: imo sæpius ruri mensam instruebant, accumbebant, cibis coram velut sensim absumptis, haud secus, ac ipsa, edere videbantur. Postremo etiam ortam in ejus capite vomicam malagmate sanarunt. Tenuitque biennium scelesta fabula, patre, quod filiæ nihil inde damni accideret, pro re jocosa id habente perperam. Nam, ut sibi quoque spectabiles fierent, cupivit, ac per filiam petiit; sed tristem repulsam ab iis tulit, non posse quidem tunc ab eo videri, fortassis tamen sub mortem videndos. Erat puellæ domi clericus frater, qui sacerdoti ad aram quotidie ministrabat: ex tota familia hunc unum ferre non poterant, ubicumque is supervenisset fabulantibus cum puella, impuri ora distorquebant, et sannis deformibus spernebant. Quibus E indiciis, et quod puella jam adolescebat, suspecta patri deinceps hæc amicitia esse cœpit, incertusque, an essent homines, qui videri nollent, an dæmones, qui vellent aspici, quicumque ii forent, statuit domo abigere, primosque ab arte, quam profitebatur, ducens exorcismos, catapultam multis glandibus egregie armat, tum filiam jubet, cum primum redirent, et cum ea in horto sub arbore, ut consueverant, sederent, condictum sibi signum dare.

liberatur

223 Adsunt de more, sed irati, vultuosi, ac multum queruli de infenso parentis animo, in tam beneficos et amantes, clavemque tendendæ catapultæ, quam suffurati fuerant, ostendunt. Ex quo tandem pater liquido cognovit esse hos spiritus, reque sacerdoti utcumque indicata, domum ab eo exorcismis, sacrisque precibus expiandam curavit. Quod is dum obiret, inclamantes se lamentabiliter dæmones audiebat puella, Heu! Spes heu! cernebatque cum impetu in supremam ædium partem procurrere, inde in hortum se dare præcipites. Ibat jam annus 1603, et Zurriccum in pagum, ubi hæc gerebantur, missus venit ex nostris sacerdos ad conciones majoris jejunii; huic puellæ parens totam ab ovo retexit F historiam, et molestissimam exponit filiæ, domusque infestationem.

per S. Ignatii imaginem.

224 Cui noster ante omnia auctor est, sacra Confessione tum animum purget, tum præcipue filia, quæ jam [annum] ætatis agebat undecimum. Huic vero deinde S. Ignatii effigie tradita, serio præcipit, eam lemuribus, ubi comparerent, confestim exhiberet, juberetque illos facessere, nihil secum illis in perpetuum esse velle. Fecit animose quod imperabatur: maligni spiritus ad primum imaginis conspectum, horrendum fremere ac vociferati, dira omnia jactare, imprecarique Jesuitis, et pejores diabolo dicere, fuga demum se tenebris condere: ausi tamen post paulum reditum tentare, longe alii videri voluerunt, nempe humanam exuti larvam, monstrosa specie, cornutis frontibus, ignem ore proflantes, quos illa denuo S. Ignatii subito prolata effigie sic ab se abegit, ut numquam se illi, quamdiu vixit, spectandos dederint. Verum formis eorum immanibus quasi siderata, mensem unum infirma jacuit

EX BARTOLO

jacuit, ipsaque familia multis deinceps calamitatibus id peccatum luit.

Sospitantur contracta crura:

225 Sub annum 1628 Graffio cuidam, annorum tredecim puero, contractis, obduratisque crurum nervis, carne ac suris ossium tenus exsiccatis, etiam pedes transversum in globum obtusi sunt: ita usu eorum captus, genibus solis et manibus repebat, suas pone trahens inutiles tibias; sic miserabiliter affectus, Monachium in Noricis ex pago suo vicino perductus est. Illic egit sex menses mendicans: dum ejus misertus, nescio quis, narravit aliqua, non pridem ab S. Ignatio mirabiliter edita; suasit, ad eum confugeret, exspectationem movit sanitatis ab eo exorandæ. Aurem præbet monenti, ac studium mendicus, maxime post quoddam de eo læti somnii omen, vovet se spatio hebdomadarum trium, quotidie altare S. Ignatii nostro in templo aditurum, et recitaturum illic rosarium B. Virginis, incipitque statim quod voverat exequi. Trahi se curat ad templi fores, inde manibus nitens, adreptat ad Sancti altare, instaurat votum, quod nuncupaverat, confitetur, sacræ mensæ accumbit, precatorium rosarium pie orans exsolvit, et sentit interea revalescere sibi crura,
B distendi nervos, redire et evolvi pedes. Experturus itaque an posset consistere; orantis ibidem feminæ, ut assurgeret, manum rogat; sed eo subsidio jam tum sanus minime indigebat: constitit firmus, secure ac libere ambulavit, Deum laudans, et agens S. Ignatio gratias, magno populi spectatoris et testis concentu et applausu. *Hanc narrationem excipit alia circa pedem inutilem Annæ Wolffseherin; sed illam dabo infra ex apographo episcopalis confirmationis.*

Collegium S. J. Panormitanum

226 Regebat Panormi collegio anno 1574 Paulus Achilles, magnis vir dotibus et sanctimonia, isque tum per se eximie, tum per suos, conversioni animarum magnis progressibus incumbebat. Hæc damna rei suæ inferri pati non potuit Dei animarumque hostis, vindictam adornavit, qua nulla poterat [esse] detestabilior. Sagas quatuor meretrices instigat, ut se concordi nequitia suo quæque ab dæmone intra collegium importandas curent, omnesque flagitiorum artes expediant ad labefactandum alicujus pudorem. Nocte igitur quadam in collegii aream simul inferuntur, inde in summos gradus, qua porticuum aditus ad cubicula inducit. Illic occulta vi defiguntur, repellente magno impetu infames furias, quoties pro-
C gredi conarentur; exstimulabant illæ Pegasos suos amenti rabie, videbanturque illi ad perfringenda obstacula conniti; verum ut olim, prophetam Balaamum sua docuit asina, sic scelerosas veneficas, vectores sui capri docuerunt, majori se potentia retro agi, quam nec ungue transverso valerent transilire, si vel unaquæque sexcentis dæmonibus potentissimis insideret. Ita derisi spretique paredri, suas in prostibula amicas reportarunt.

liberatur a sagis.

227 Sed earum unam, ut forma, sic turpitudine et impudentia ceteris præcellentem, indignatio incessit tentari frustra apud nos facinoris, cui nullum alibi impedimentum ejusmodi obstitisset; integratura nefarium crimen sacrilegis apud nostros Confessionibus, molitur cum iis falsa pietate amicitias in scelus faciles, ut cum denuo in collegium referretur, clandestinum illic receptorem in promptu offenderet. Verum ne hac quidem via quidquam egit. Quamobrem eamdem iterum aleam quatuor furiæ repetunt, revehunturque in collegium ab suis dæmonibus intempesta nocte, penetraturæ in cubicula, si possent. D
Vix intra septa pervenerant; cum S. Ignatii occursu, veluti fulguris, luce terribili splendentis, impurissimum choragium dissipatur. Nec voce opus, nec manu fuit, ad indicendam fugam dæmonibus: primo Ignatii adspectu exire præcipitant, et suas secum asportant veneficas. Harum postea una ad frugem reducta, rem, ut a me narrata est, referebat, confirmabatque dicta minutim eorum recensione, quæ in collegii atrio et scalis viderat.

Mortiferum vulnus

228 Admissus est Hispali adjutor laicus in Societatem. Ut vero solet bonum absens quæri ardentius, quam partum servari, sensim intepuit prima illa in Deum pietas; ut necesse fuerit, juvenem ultra legitimum biennium probare, priusquam votorum nuncupatione adscriberetur in Ordinem: qua ille offensus medicina tamquam injuria, retrorsum abiit, significatione minime obscura, Religionis solo quam leviter hæsisset. Sive autem familiarium oculos non ferens, seu lucri fame, Indiam petere decrevit, et jam cum navarcho transegerat, expectatque proxime conscensurus; cum, ecce, a tergo transverberatur pugione, manu tantum abest inimica, sed ejus,
quem numquam noverat: vultus enim, et habi- E
tus similitudine erravit in eo homicida, capitalem falso hunc esse arbitratus, quem repositum animo gerebat, inimicum. Adest extemplo confessarius cum chirurgo, plus ille necessitatis inventurus, quam hic spei: Confessionis, et Viatici sacris mysteriis procuratur, tum ad medicationem venitur vulneris, cujus ubi locum et altitudinem exploravit chirurgus, facile intellexit, nihil sibi, quod illic ageret, restare; ne tamen nihil egisse videretur, ut postmodum fassus est, albumen plagæ illitum adstrinxit, et sacerdotibus animandum ad mortem Christiane obeundam reliquit.

subito redintegratum.

229 Inter hæc infelix, nimis gnarus, ferrum longe alia vibratum manu, ab ea, quæ vulnus fecerat, totus erat in culpanda sua, lugendaque volubilitate, cujus præter acerbissimum dolorem, et pœnitudinem, nullum caperet fructum jamjam moriturus. Se quidem, si vitam divinæ bonitatis miraculo retineret, jurabat illam Deo et Societati in perpetuum redditurum. Ad hæc, sanctum Ignatium, quamvis serius agnitum, Patrem nihilominus appellans, mira polliceri servitutis æternæ obsequia, rediturum se domum merce-
narii ac mancipii titulo, non filii jure; indignum F
se tam dulci nomine; flens, dolens, supplicans noctem illam traduxit, quæ illi suprema credebatur. Dedit Sanctus precanti aures propitias, flexusque misericordia, non vitam modo servavit morienti, sed repentinam contulit sanitatem. Mane de illa mortifera, alteque dorso infossa plaga, nihil comparuit præter inductam cicatricem, testem vulneris persanati. Hac duplici animæ et corporis valetudine donatus, ex promissi fide, Societatem diuturnis tum precibus tum sui experimentis repetitam, tandem obtinuit. *Bartholomæum Contestium, ac Columnam Cortei invenies in Relatione consistoriali; Olympiam vero Marinam seu Norinam in iis, quæ dedi in Gloria posthuma ex Ribadeneira* § 1, *num.* 107.

Varia prodigia per Sancti chirographum edita;

230 Sed adeo multa sunt hoc solum chirographo prodigia divinitus edita, ut justum volumen possint conficere: nam puella cæca Valentiæ, lumen ejus attactu recepit; et quidam ibidem ex ministris aulæ primariis vertiginem discussit, quæ post sex mensium irritam medicationem, degenerabat

A rabat in apoplexiam ; et Madriti, e Societate Joannes Rogas torminibus stomachi periclitari de vita solitus, illius tactu sic valuit, ut ad Confessiones in templum statim descenderet; et e nostris item Martinus Gardius diuturnum dentium dolorem momento dissipavit ; et dominus Joannes de Aquilera, Toleti Cartusianus, ex nervorum contractione crure altero captus; ac Michael Glosius, S. Martini prope Hesdinium abbas, ex Præmonstratensium Ordine, brachiorum et crurum paralysi, ejusdem remedii mirabilitate sanitatem adepti sunt.

uti et punita cujusdam in sua vocatione inconstantia,

231 Verum ut alia taceam, quæ habentur in Actis, ad sanctitatem Ignatii probandam confectis ; unum addam, exempli quam prodigii non minoris. Romæ sacerdos e Societate, concionibus et fama notissimus, a nobis discessit : abeundi causa ex iis fuit, quæ perseverantis constantiæ jactura puniuntur. Hic anno sesquimillesimo nono et nonagesimo, altero oculo graviter laborans, tandem illum amisit ; convenit illum officii gratia adjutor e Societate, qui S. Ignatii admoto chirographo mira consueverat patrare : optavit ægrotus hujus quoque beneficii fieri particeps, cæcoque oculo chirographum appressit, Sanctum B rogans, ut lucem redderet. Sed eventu, rogantis commerita non preces secuto ; post amotum chirographum, altero etiam, quem sanum habebat, oculo, cæcatum se comperit. Sancto, arbitror, id volente, ut ea cæcitas excæcati animi collyrium fieret.

PARS QUARTA

Sanctus in variis aliis mentis ac corporis malis, ac maris tempestate sospitator.

Fractum e lapsu caput per Sancti effigiem redintegratur.

Michael Hokolzerus, in collegio Salliensi æditiuus, campanariæ turris ex culmine in præceps ruit ; et mirum, tam alto allisu non fuisse subito extinctum, attrito tamen graviter corpore, capite saucio, et emortuis sensibus, in proximum lectum conjicitur. Chirurgi, ut caput hiare conspiciunt tot ac tam letalibus fracturis, et ex valido afflicti cerebri recussu, convelli hominem sæpius, plusque vicies brevissimo tempore C epilepticis affectibus corripi, vitam illico desperant. Sacro itaque oleo ungitur, magisque de mortis, quam vitæ præsidiis illi prospicitur. Succurrit nihilominus patri cuidam, ut S. Ignatio illum commendaret, cujus effigie capiti jacentis pie imposita, cum domo universa, quæ tamquam morituro suis precibus aderat, eum a S. Ignatio petit, fuitque illico rata petitio. Redit sensuum usus, monetur Sanctum invocare, interrogatur, num ejus imaginem agnoscat ? Ego vero, inquit, hanc probe agnosco, sed alia specie, ac multo illustrius illum vidi. Quonam autem modo, tametsi nescitur ; at scitur quamprimum valuisse, nulloque imposterum ruinæ illius sensu solita ministeria integrasse.

Morbus diuturnus a S. Ignatio apparente sanatur.

233 Reffredam Flosiam, Duaci in Belgio natam, morbi diuturnitas vix jam curabilem fecerat : cumque indormisset, duos videt in somnis Societatis cultu sacerdotes, quorum alterum satis norat, Maximilianum Capellium, quo, dum is viveret, a Confessionibus usa erat ; alterum, qui esset, ignorabat. Maximilianus accedens propius, Vides, ait, istum, qui mecum huc venit? Is est Pater Ignatius, proin, si quid est, quod a Deo velis, illo utere precatore, certoque quidvis impetrabis. Hic virgo pridem S. Ignatio imprimis addicta, respondit, se tantum optare temporis, quantum ad componendvm negotium sat foret, quod alioqui se tunc moriente pessum ibat. Quæ dum diceret, attendebat defixis oculis, ecquid optatis Sanctus annueret. At is placido vultu, et silens annuit, manuque bene adprecatus abscessit. Excitata virgo, talique somnio mire læta, multo effusius gavisa est, cum se voti compotem advertit ; lecto enim surgens, inopino conspectu familiares territavit, quoad recensita miraculi serie, cum iis Deo et S. Ignatio laudes meritas persolvit : ipsa non modo convalescens, sed primis viribus redonata, domesticas operas repetiit.

Ex Bartolo

sedatur per ejus imaginem tempestas :

234 Solverat navis S. Thomæ Philippinas versus, magno militum et vectorum numero, inter quos nonnulli e Societate. Post duorum et sexaginta dierum navigationem comparet terra, quam arbitrati sunt nautæ Caput Spiritus sancti esse. Hanc tempus, obortis nebulis, perobscurum oculis eripit, inde maris torrente in incertum abrepti, deseruntur in locum scopulis, præterquam a puppi circumseptum, ex quibus navis E duabus iisdem, qua se induerat, faucibus, nulla velorum et venti dispensatione eximi potuit; pertinaci aura semper in scopulos ad certum naufragium repellente. Nox inter hæc ingruens in anchoris ad metum, in votis ad Deum exigitur : jamque illuxerat, cum tempestatis aucta violentia proximum exitium indicebat. Quare datur tormento signum ad revocandum navigium, quod plagæ explorandæ causa dimissum fuerat, ut posset naufragis subsidio esse. At hic navis prætori, Antonio Maldonato Riberæ, cogitatio incidit, ejus in cultum S. Ignatii præclarissimo studio mire quadrans, implorandi nimirum illius auxilii tum ut atrox discrimen discutere, tum quanta esset in cœlis gratia, palam incredulis faceret ; pridie, siquidem de sanctimonia illius, nondum videlicet Beatis adscripti, altercatio fuerat, et, quantum ad aliquos, minus honorifica, quam deceret. Ut autem constaret gratiam, quæ postularetur ejus beneficio deberi, rogavit, ut horis ante meridiem duabus, ventum qua valebat apud Deum potestate mutaret, quo possent iis defuncti scopulis, portum tenere incolumes. Supererant quatuor ad dictam decimam tantum horæ, quidem e patribus temoni S. Ignatii ima- F ginem appendit, atque illa omnino, quam prætor statuerat, decima tantum ventus remisit, quantum definite opus fuit ad explicandam navim ex illis faucibus, implicandam prorsus nautarum judicio in alios scopulos, si quavis alia venti mensura veheretur. Sic salvi, læti, et alacres portum brevi tractu optatum attigerunt.

grave vulnus, eo patrocinante, curatur :

235 Transibat Mediolano Philippus Lopesius Villanovanus, ubi jurgatus cum quodam sibi noto, etiam ad manus venit ; ac dum colluctantur, detractum ille Philippo pugionem sub ejus mamila defigit inter nonam et octavam costam. Increvit vulneri febris ingens, pulsus durities, et sudor frigidus cum deliquio spiritum et ægro anhelitu. Chirurgus plagam palmi altitudine metitur, et tam ipse cum perito sodali, quam medicus ex communi examine, non plus ei vitæ horis quadraginta restare pronuntiant. Jam quidem peccata expiarat apud sacerdotem, quem primum necessitas obtulerat, sed quod Castellane non satis caperet, ne quid resideret animo scrupuli,

EX BARTOLO

scrupuli, sacerdotem accivit e Societate; qui postquam audiit confitentem, plurimum suasit, ut in patrocinio S. Ignatii vitam deponeret, peteretque ab eo servari, si e re animæ futurum prospiceret. Morem saucius gessit, vovitque, se ad ejus sepulchrum, si sanus evaderet, donarium ex argento missurum. Quibus ita peractis, febris ponit, redit spirandi facilitas, vulnus postridie bolidem vix uno digito admittit; quod suspicati medici ex tumore ortum, futuri abscessus prænuntio, nova concilia distulerunt, quoad clarioribus indiciis docerentur. Sed erat hæc conglutinatio, non tumor vulneris; quod intra quartum diem cum plane coiisset, septimo ægrotus lecto se expedit, nono iter, quod cœperat, in Belgium repetit.

quibus adde puerum desperatæ valetudinis.

236 Fuit Stanislao Philippovizio, Varsaviæ proconsuli, quadrimus filius Hyacinthus vitæ ex morbis conclamatæ, cujus in momenta mors expectabatur. Auctor fuit matri sacerdos canonicus, ferendi puerum in Societatis templum, nuncupandique pro illo ad S. Ignatium voti. Paret pie suadenti mater, patre licet admodum repugnante, quod moriturum prius crederet filium, quam ad templi fores ventum esset. Verum longe secus, quam metuerat, evenit; tulit puerum mater, toto sacri tempore coram S. Ignatii effigie sustinuit brachiis, flens Sancti suffragio commendavit: peracta re sacra, sic sanum deprehendit, ut impositus altari, per se in pedes consisteret, quod piæ matris acerbas lacrymas gratulatoriis mutavit. *Annam Barzellonam dat Relatio consistorialis: miracula vero Munebregæ facta proferam aliunde inferius inter Hispanica. Isabella Rebelles, seu ut Bartolus, Roselli; ac Joannes Leyda sunt in dicta Relatione.*

Nobilis quidam Germanus amissis ludo pecuniis,

237 Michaelem Ludovicum, nobilem germanum, miserat parens in Lotharingiam, ut Gallicam linguam in aula Ducis condisceret. At enim juvenis, præter linguam, mores didicit parum sanos, inter quos ludendi vecors et impotens libido pene illi exitio fuit. Amissis enim foliorum ludo, quascumque habebat, pecuniis, solusque secum jacturam suam dolens, versabat animo, si dæmon pro fictis, ut vulgo facere dicebatur, veros sibi ac notæ optimæ nummos daret, nullam se ab eo conditionem rejecturum. Hæc mente conceperat tantum, cum ei extemplo se sistit æquævus juvenis præstanti grataque specie et cultu nobili, cujus tamen etsi elegantis multumque urbani aspectu inhorruit, suspicatus haud falso, hunc esse dæmonem; at is ei arridens, et humerum palpans, Homo nihili, ait, quid tute hic metuis? tibine adeo insulsus videor, et ore deformis, ut fastidio sim. Age modo, videsis tantum argentum an velis. Familiari hoc affatu factus audacior infelix, Argentum? inquit, verum cujusmodi? adulterinum, umbratile, meo nobilis sumptui indecorum? Perbonum dico, subinfert dæmon, sincerum ac probatum. At scin' qua copia? quanta tibi lubitum fuerit. En, et manum pecunia onerans, vide, examina, utere, ac si, qualem tibi ego illam præsto, probaveris, redi, ut de cetero condicamus.

init pactum cum dæmone,

238 Hac instructus pecunia sodales revisit, ludo adhuc immersos; ludum instaurat, jacturam resarcit, quam fecerat, nummis omnes exhausit, reditque alacer, quo illum hostis opperiebatur: qui obviam misero procedens, Sumne inquit, jam verax, an non? nummi ecquid veri ac boni? Imo optimi, ait adolescens. Alterum tantum utinam habeam. Alterum tantum? dic sodes, velim, in promptu fuerit, subdit dæmon, sed tu mihi vicissim quid dabis? Excusanti egestatem in præsens Michaeli, Deest tibi, urget cacodæmon, aliquid sanguinis? non potes mihi quatuor stillas dare? præhensaque ejus læva, nullo sensu doloris visus est musculum brachio eximere, et inde guttas sanguinis aliquot putamine glandis excipere, porrectaque charta et calamo, Scribe, ait, dictatque characteres omnino decem, quorum in hujus miraculi tabulis formam vide, suntque maximam partem Græci, sed nullum, quod quidem significet, vocabulum componunt. Multo vero plures jussit altera in charta scribere, prioribus similes. Post hoc, Tua esto, inquit, hæc chartula, eamque inseruit vulneri, ex quo seu duxerat, seu visus erat musculum ducere, idque momento ita copulavit, ut una ejus appareret cicatrix. Pergensque porro, Vi hujus chartulæ, quæcumque, ait, optaveris, a me feres; quodcumque jusseris, impetratum et factum putabis, idque per solidos septem annos; quibus expletis, meus futurus es: id enim hac altera in charta, quam penes me servo, tuo chirographo promittis. Placetne tibi conditio? Ad hæc altum suspirans inconsultissimus juvenis, assensit nihilominus, moxque dæmon ejus se oculis abstulit. Postridie tamen bene matutinus ad eum revertit, suasitque quarumdam preculatum, quas consueverat recitare, deinde morem omitteret: pios quoque ex eo libellos, quibus usus fuerat, emunxit, ut possimus, aiens, frequentius invicem majori consensu et alacrius agere.

cujus termino fere elapso,

239 Exin vaferrimus adolescenti diu noctuque adesse, famulari qualibet specie, quacumque in re voluisset, docere illum maxime curiosa, sed numquam non pessima, novos ipsi quotidie flagitiorum modos ac figuras describere. Jamque condicti septennis bona pars fluxerat, attigeratque [annum] ætatis vigesimum, cum domum a patre revocatur, expectante ab aula fiilium liberaliter institutum, nec generi suo indecorem. At heu! nihil eo turpius, nihil profligatius; pauci menses tempori deerant, quo se dæmoni manciparat, et qua ejus impulsu, qua detestabilis conscientiæ furiis se ipse desperans, cœpit absona quævis, et alienissima tentare, sed semper sceleratissima. Nam parentem utrumque veneno petiit; igne castrum paternum; etsi neutrum Deus licere dæmoni voluit, a quo ille magicum pulverem ad hoc acceperat: ut nec miserum sivit manus sibi violentas inferre; bis enim in pectus laxata catapulta, ignis ultra fomitem non ivit. Quæ postrema hominis rabies, calamitatis execrandæ, quam mente premebat, indicium fecit: sororibus siquidem furioso adstantibus, ne idem tertio in se nefas tentaret, alteraque earum rogante cum lacrymis, unde illi tam demens et abominandum consilium? quive illius aut mœror, aut timor tantus, cui non posset nisi morte occurri? brevi fore, respondit, quod tunc confectum voluerat: non esse penes se, ut secus faceret, aut secus viveret.

ad frugem meliorem reduci incipit,

240 Quibus mater summatim acceptis, rescire ex eo particulatim singula voluit, nec sine deliquio animi audivit. Sed cum esset Schwefeldianæ hæreseos, induxissetque in eam filium, ejus magis lamentabatur vicem, quam vera remedia requirebat, donec die quodam vidit coram, illum a dæmone corripi, retortoque in tergum corpore, in glomum revolvi, ut medium rumperet, accurrensque tum Deo commendavit: tandem vero coacta Religiosis hominibus curandum tradidit, quorum

A quorum ille fastidio nauseam simulans, brevi Eistadium aufugit, sceleratius, quam ante, victurus. Verum a germano Herbipolensi canonico retractus, tutoque vinculis adstrictus, Molshemium ducitur, committiturque Societatis patribus, omni ope juvandus, quam tunc illic S. Ignatius se liberaliter impertiri multis prodigiis testabatur. Quare hinc cruenta bestia prospectans, dolensque, prædam sibi e faucibus abstrahi; dici non potest, quot minis, quot ludis, quanto terrore, et artibus, eam asserere contendit: incursabat juvenem leoni nigro nunc similis, nunc aliis feris, tamquam in frusta discerpturus; quibus perterritus et vociferans miser, in patrum brachia procurrebat, ac licet præter illum nemo spectra hæc cerneret, quandoque tamen rugitus, ac fremitus dæmonis etiam alios percellebat. Curationis fecit initium totius vitæ confessio seria, cui apparandæ, præmissæ sunt aliquot ex primis Exercitiorum meditationes: sed malignus hostis, a patribus et iis, quæcumque suggererent, tam aversum adolescenti animum injecit, ut eorum conspectum pro supplicio odisset, ac, si mentem interdum applicaret meditationi, occinebat in aurem continuo dæmon, ne se iis cogitationibus B maceraret.

ac dein serio pœnitens,

241 Forma demum silvestris hominis pilosa reversus, perpulit aliud syngraphum fingere priori convento geminum, et in obvium locum projicere, ut eo facile invento, restitutum a dæmone verum syngraphum putaretur, et pacta pro irritis dissoluta, liberque imposterum dimitteretur a patribus. Subodoratus dolum famulus, qui perpetuo lateri hærebat, Rectorem monuit, et acri objurgatione adolescentem Rector ita confirmavit, ut confessionem denique pararet integre, ac rite obiret. At quanto suo cum sudore? adusque subinde interclusi animi defectum, ob simulacra formidabilia et insultus feros, quibus illum exagitabat dæmon. Sed iteratis crebro exorcismis, aqua lustrali, et fervidis ad Deum precibus, confessioni finem, qui optabatur, imposuit: ex quo mirifice refectus, magnos sibi animos addi sensit ad impugnationes dæmonis frangendas. Inde in sacello S. Ignatii, imploratoque illius auxilio, execrationes sacræ instituuntur in dæmonem, ut adigeretur insertum manui detrahere syngraphum, et alterum, quod sibi retinuerat, reddere. Ad hoc dies dictus Octobris duodecimus, ad quem se juvenis cum spontaneis C pœnis, cilicio, flagellatione, inedia armasset, Rector de S. Ignatio Sacrum fecit, juvenis testibus externorum et patrum plurimis, Catholicam fidem sancte professus est, ejuravitque pactum omne cum dæmone initum, ac utrumque sua scriptum manu Rectori tradidit, a quo altari impositum, Deoque oblatum. Post hæc sacra hostia confirmatus horrendum in modum expavit, et consternatus, ac tremens, proclamavit, duos sibi terribiles hinc inde ad latera dæmones adstare.

mirabili modo recipit syngraphum dæmoni datum

242 Corroboratus adversus hunc metum, peractaque re sacra, liberatus est a portentoso illo spectro, abactis ab eo dæmonibus repetitione exorcismi, et S. Ignatii invocatione, qui lectus potissimum fuerat ad vindicandam suo præsidio miseri juvenis libertatem. Spectri porro, quo exterritus est, figura hæc erat: stabant utrimque ad latus altaris duo specie caprorum ingentium dæmones, in posteriores arrecti pedes, anterioribus quisque inter ungulas unum tenebat ex syngraphis, quæ sacra imprecatione repræsentare cogebantur. Iis ergo in fugam compulsis, cum eæ chartulæ quærerentur, ecce tibi ad pedes exorcistæ brevior illa comparuit, quam juvenis manui inditam diximus, cujus agnitu lacrymans, et eo lætior, quo lævam intuens, unde sine sensu revulsa fuerat, animadvertit illam, quæ ab initio hæserat, productiorem cicatricem sic evanuisse, vix ut ejus exile vestigium cerneretur. Supererat alia necessario dæmoni extorquenda, instaurantur, quæcumque ad recipiendam priorem adhibitæ fuerant pœnæ, professio fidei, ejuratio dæmonis, exorcismi, S. Ignatii merita, et votivum de illo Sacrum, ac divini epuli sumptio, sub quæ grandis ciconiæ deformi corpore adest dæmon, minore tunc juvenis jam divinitus confirmati, quam exorcistæ spectantis metu. Syngraphum alterum rostro bestia sustinebat, quod precibus ad S. Ignatium ardenter et crebro iteratis, velut sibi excidere passa est, statimque conspici desiit. Curiosius humi diu frustra quæsitum in altari tandem comparuit eo ipso loco, ubi ejurantis dæmonem juvenis chirographum fuerat a sacerdote repositum. Hinc Deo, Ecclesiæ, ac sibi redditus adolescens, suæ post Deum liberatis sancto Ignatio debitor, Christiane deinceps vitam instituit. E

EX BARTOLO

Alius plaustro non obtritus:

243 Noctu, cœlo pluvio et obscuro, Joannes Luzzanus Olbensiensis, plaustro vehebatur cum aliquot itineris sociis, veneratque ad locum, Turriculæ nomine, præcipitem et angustum. Quare deflectens in prærupta plaustrum, ruinam traxit in subjectum solum, altitudine hominum trium. Joannes cadens exclamavit: Ades S. Ignati! Quod autem solutum allisu vehementi plaustrum Joannem operiret, obtritum comites putarunt accurreruntque ad illum inde extrahendum; sed præter improvisum metum, nihil ei acciderat: nam quem in auxilium vocarat, adstiterat juvantis habitu, atque ipsas quoque in heri gratiam servarat mulas.

mulier in partu liberata:

244 Fuit Victoria Delphina, Laurentii Altierii, nobilissimi Romani conjux. Ad hanc partui vicinam anno hujus seculi tertio vocatus est e nostris sacerdos, Confessionem auditurus, et adfuturus morienti: nam defectionis animæ crebræ, suspiriosi anhelitus, et profluvia sanguinis immodica mortem instare nuntiabant. Perfunctus officio confessarius, imaginem illi sancti Ignatii protulit, adhortans plurimum ad salutem ab eo certa cum fiducia sperandam: illa, imagine reverenter accepta, S. Ignatio vicem suam ex totis F præcordiis commendat. Sacerdos maritum afflictissimum consolatur, qui, eo auctore, vovet de sepulchro S. Ignatii ter pie adeundo, Eucharistia sumenda, religioso donario affigendo; quod votum ægrota ratum etiam habuit. Pergebant interea defectiones cordis, virium, sanguinis etiam ad triginta libras, credebaturque obitus imminere; at confidentior affirmabat confessarius, rem propterea in extrema deduci, ut esset miraculi evidentia clarior. Nec vero illum fefellit opinio; dum enim nostri ex veteribus erga nos domus illustrissimæ meritis, ægrotantis periculo solliciti, S. Ignatio supplicant, sensim illam invadit partus dolor, cessant animæ deliquia, vires instaurantur, intra horæ dimidium partum edit solito grandiorem et mortuum; sed vivorum more præmisso capite effusum, et contra quam virium et sanguinis ferebat jactura: hoc uno se ex partu ægrota robustior et expeditior, quam ex ullo antea recepit. Quod miraculo factum, qui jacentem curarant, testati sunt medici,

Marsilius

ex Bartolo

Marsilius Cagnatus, et Angelus Victorius. Ipsa virtutis tota Roma perspectæ, multas deinceps vitæ horas, quam S. Ignatio ac acceptam ferebat, ad ejus sepulchrum quotidie orando expendit.

ut et alia.

245 Mariam Hieronymi Berardi uxorem, Majoricæ partus difficultas jam quatriduum cruciabat, et cum medicis obstetrix actum de illa censuerat, quod vires jacenti deessent ad fœtum mortuum expellendum. Afferuntur ad illam Sanctorum reliquiæ, et in iis brachium S. Leonardi, ad emerendam illorum gratiam: sed hanc Deus S. Ignatii gloriæ cedere voluit. Inferente sermonem nescio quo, de fortunatis ab S. Ignatio partubus, accersuntur mox e collegio aliquæ illius reliquiæ; quas cum religioso affectu sibi imposuisset parturiens, mortuam post paulum ejecit puellam, conglobato et putri jam corpore: ex quo tamen utroque nihil plane accepit detrimenti.

PARS QUINTA

Alii corporis ac mentis morbi; duo mortui infantes; fatalis lapsus; amor insanus sanitatem recipiunt.

B

His adde tertiam.

Mirabilius aliud Carpentoracti in comitatu Vindascino factum. Matronam nobilem diuturni jam partus torquebant dolores cum manifesto vitæ discrimine. Agebatur dies S. Ignatii, quem canonicus, jacentis cognatus, pie veneraturus, collegii templum adierat. Illuc forte oculos conjicit in votivam ex partu tabulam; visus sibi est doceri cœlitus de ferendo cognatæ remedio: ad eam accurrit; jubet illi suo nomine inculcari, ut spem suam omnem in sancti Ignatii precibus locaret. Morem gessit suadenti, et peperit; sed deformem, monstrosum, sine sensu ac monu fœtum, nec satis liquido sacri fontis capacem. Fore tamen haudquaquam mutilam S. Ignatii gratiam, confisus canonicus, qui nostrum in templum reverterat, sed æque filio et matri liberalem, per se ac nostros precando urgebat, ut beneficio materno infantis sanitas cumulum adderet: cum adest lætus, qui domo nuntiat, insperato reviviscere infantem, et (incertum quo modo) pulchellum evasisse. Ita preces gratulatio excepit, et pii canonici adversus

C

S. Ignatium mire crevit religiosa fiducia. Foret mihi scriptu difficile, periculosos partus numerare, quos S. Ignatius suo beneficio fortunavit; et parentes, quibus liberos impetravit, utrimque Deo magnifice Servi sui gloriam propagante. Habent urbes quædam vel ab eo subscripta litteris chirographa, vel ex ejus reliquiis aliquid, quod in occasiones hujusmodi fere perpetuo circumfertur cum manifesto et prodigioso divinæ opis auxilio. *Hic sequitur sanatio Patientiæ Simoniæ; sed adisis quæ supra dedi ex Ribadeneira* § I, *num.* 123.

Sacerdos qui a Societate defecerat, a peste et obtritu corporis sospes redditur.

247 Jonas quidam sacerdos Germanus, e Societate ad Trevirensis archiepiscopi obsequium transfuga, peste correptus est, licet ejus vitandæ gratia in arcem secessisset. Illic una ejus vicem dolente anicula, omni, præter illam, subsidio, et accessu privatum subinde vis morbi sibi eripere, subinde reddere, objectareque misero infelicissimum corporis et animæ statum: cujus utrobique remedium desperans, manum suomet jugulo

D

violentam intendit, remque peregerat, nisi anicula cultrum insano abstulisset: prohibere tamen non valuit, quin se daret e fenestra præceps in subjectam saxorum congeriem. Illic gravi afflictum et attritum casu divina bonitas vitæ improbæ mortisque sceleratæ horrore perculit, aususque ad læsum et desertum Patrem oculos tollere, S. Ignatio omni fide promisit, si hoc defungeretur exitio, Romam se pedibus ad Franciscum Borgiam iturum, desertionis sacrilegæ exsoluturum pœnas, et repetiturum infimis precibus Societatem, ex qua fugerat; qua si indignus haberetur, servi saltem perpetui ministerium domi patribus navaturum. Hanc promissionem cum lacrymis editam consecuta est subita valetudo, cui nec de confracti corporis obtritu, nec de pestilenti, qua necabatur lue, quidquam superfuit, pauloque post Romam cum Francisco Costero, soluturus, quod voverat, contendit.

Cholica tormina ac calculus,

248 Elizabetham Calderoniam cholica tormica et calculi rabies sic discruciabant, ut sæpius anima destitueretur: cassisque jam medicaminibus, fere malis confecta putabatur. Huic soror, nomine Maria, S. Ignatii imaginem obtulit, suasitque, ut ejus invocatione plurimum niteretur.

E

Illa: O beate Pater Ignati! qui tot, ac tantis Gandiæ splendes et clares miraculis, mihi quoque exorabilem te præbe: in te mea spes omnis recumbit. Voveo me, si convaluero, altare tuum novemdiali prece frequentaturam. Post quæ dicta, confestim dolore omni, quo tunc cruciabatur acerrimo, immunis, noctem totam tranquille dormivit, mane absque ullo punctionis sensu, inopinato calculum ejecit e renibus, sanaque ac vegeta in templum nostrum venit, actura gratias, votique fidem præstitura.

nec non hydrops curantur.

249 Agnes, Joanne Tibaldo Manresæ nata, anno hujus ævi tertio, in dolii modum, ut testes loquuntur, hydrope turgebat. Hujus longa per annum et violenta, sed inanis plane curatio, medicos adegit ab ea absistere. Fuit, qui matri auctor esset, portandam juberet in specum S. Ignatii, qui se tam facilem in audiendis precibus invocantium præstaret. Paruit mater, et vicinas quinque sibi socias adjunxit, quibus, flexo genu, puellæ salutem efflictim rogantibus, visa est inflatio paulatim discuti, mutari color, virtus et habitus membrorum reparari. Tum tandem haud multo post, pristinam integre recuperavit

F

sanitatem. *Quæ proxime subjicit auctor de vicario Avenionensi, compendio superius* § 4, *part.* II, *perstringit Juvencius. De Petro autem Ferro dixi in Commentario prævio a num.* 917.

Varii morbi,

250 Peculiarem habet admirationem, quod anno hujus ævi quinto, in Hieronymo Maggio Neapoli actum est: huic febri continua, defectionibus, flatibus, hydrope simul implicito, triduum omnino medici assignabant, nisi citius illum repentinus aliquis accessus extingueret. Quare hominum expers, appensis ad pectus S. Ignatii lipsanis, medicam illius imploravit manum. Hæserant appressa pectori horas fere tres lipsana, cum febri, flatibus, hydrope, morbis omnibus sic absolutus est, ut ne ullius quidem vestigium ullum superesset. *Quæ his succedunt de Catharina Moralesia in S. Jacobi urbe regni Chilensis, consule* § 4, *part.* II, *num.* 174; *ubi in Peruvia factum ponitur.*

surditas,

251 Cazorlæ, oppido Toletani Archiepiscopi, virgo a teneris in perpetuum Deo sacra, vitam in precibus et pœnis spontaneis ducebat; afficiebatur

A ciebatur autem incredibiliter erga S. Ignatium, atque ad ejus effigiem quotidiana lege magnam partem religiosæ pietatis exigebat, et undecumque urgeret necessitas, securum in ea sibi perfugium locarat. Accidit ergo, ut deperditam clavim diu frusta requireret, qua suas pecunias claudebat: quare noto patrocinio assueta, illam a S. Ignatio rogavit. Per noctem vero appellari se audiens nominatim, apertis oculis videt Sanctum adstare, vultu Beatorum lætitiam spirante: ex eo didicit, ubi clavis lateret, atque insuper momenti non levis amissa syngrapha. Sed hæc magis ad Sancti benevolentiam, quam ad rationes piæ Virginis spectarunt. Mirabilius illud, quod paucis abhinc annis eidem evenit. Cum enim sic obsurduisset, ut ne quidem clamores sibi assidentium audiret, Dei quidem ad nutus valde morigera, ob hoc tamen solum ægre ferebat surditatem, quod conciones et confessarium audiret non posset, quibus fere duobus omnis ejus consolatio inerat. Quamobrem suscepit depulsionem hujus incommodi apud S. Ignatium expedire, sumptaque in manus sacra illius effigie, testatur primum, quæ corpus attinent, nihili se facere, mutam, cæcam, surdam [esse] utcumque Deo visum foret, B quæ animum tangerent, iis vero se tangi, ut erat surditas, quæ multum ei officeret: et proinde ex cordis intimo precatur, hoc ab se malum amoveri, eo saltem, ut aures ad divina liberas haberet, aliorum auditu facile carituram. Sub quæ imaginem sancto osculo venerata, utrique appressit auriculæ. Utque illi mos erat, in templum se contulit. Ecce autem ipso ab aditu, sacerdotum vocem sacris operantium explicatissime audire, dein confessarii etiam, postea concionatoris. Sed quod miraculi miraculum quoddam est, e templo egressa, surda, ut ante, nihil audire; ingressa auditum recipere, perpetua prodigii mirabilitate; hæc enim anno seculi tertio dum perscriberentur, unius jam anni continua experientia ea comprobarat.

infans mortuus unus; 252 Die anni ejusdem septimo, Petrus Guijarrus, ex S. Jacobi novæ Cantabriæ, cohortem suorum militum Durangum in oppidum reducebat: ducebatur et Inda, partum suum gerens, ante dies viginti editum, sed usque adeo infirmum, ut post iter diei, Petrus morti proximum contuens sacro fonte abluerit. Non diu post, feliciter functum, mater, mancipium barbarum, levatura se illo pondere, abjiciebat in viam pu- C blicam: milites ob reverentiam baptismi, subitaria humo volebant contegi: dux in pagum Corralem Morcilii deferri jussit, ut sacro tumulo conderetur: atque ad hoc matri colligari, ut vel ingratiis secum illum portaret, colligatusque est tam arcte (quod testes affirmant) ut si foret infans adhuc vivens, vel iis vinculis necari potuisset. Injecit inter hæc duci Deus, ut flagitaret innocenti vitam ab S. Ignatio reddi, quem peculiari sensu pietatis colebat, idemque ut milites votis communibus facerent, magna expectatione persuasit. Exacto in precibus et itinere illo die, Corralem devenitur: Indus, qui cadaver infantis filii matri alligarat, explicitum vinculis, sepeliendum humi sternit. Dux mortuum intuens, ab S. Ignatio etiam tum rogando non abstitit: cumque ad cadaver proximè accessisset, repente infans reviviscit, incredibili matris et ducis gaudio, qui festis propterea gratiis S. Ignatium celebravit.

et alter, 253 Sed dignum majoribus fuit, quod seculi hujus anno undecimo Manresæ Sanctus vitam infanti utramque contulit, temporariam et æternam. Natus fuerat post mortem et seorsum interim abjectus, dum matri consulitur ex eo partu pene morienti: a matre obstetrix ad infantem reversa liventem et mortuum, et baptisimi [indigum] miserata, positis genibus S. Ignatium obsecrat, per quidquid illi esset Manresæ carum, ubi tot a Deo fuerat bonis cumulatus, animam redderet infelici, ad hoc saltem, ut Christi lavacro tingeretur. Quæ dum orat, videt infantem moveri, et oculos aperire: exclamansque cum iis, quæ illic aderant, factum miraculum, viventem gratulabunda ad matrem retulit. *De Religiosa Franciscana, Burgi gravibus animi molestiis torta, hic subditur; sed de ea egi supra num.* 131. EX BARTOLO

254 Anno autem ævi hujus vigesimo, pridie S. Ignatii, Paula Sbarballia Joannis Oltramarii cognati septimestrem filiolum inter brachia gestabat. Orto imbris et turbinum subito conflictu, accurrit in superiora conclavia, ut occluderet aquæ specularia vitrea; in eorum uno difficilius laborans, sursum versus cum dextro brachio corpus extra fenestram exporrigit, infans pectore tenus præcinctus laxius, subsultans, in vicum decidit, altitudine ulnarum octo: mulier, puero cadente, Jesum, et S. Ignatium inclamat, in quem impensius afficiebatur, labiturque et ipsa in proximam aeram. *matris ac filii lapsus* E

255 Ubi cum brevi animum recepisset; Vidi (ait ipsamet) his meis oculis S. Ignatium ad latus, qui mihi infantem, quem tenebam, in ulnis reposuit, appressitque tam diu sustinens, dum, quæ animo linquente exciderant, vires rediissent. Erat Vir sanctus in usitata Societati veste, palliatus, ætatis specie virili, vultu, quem nullum, ubi hoc miraculum contigit, satis assimilaret apographum: infans alacer, et festivus gerulæ corridens, pannus, quo fuerat involutus, in imo fenestræ jacebat. *ex alto,*

256 Mutinæ anno 1605 Alberti Fontanæ filiolo ardens febris, capitisque ac faucium tumor sic animæ viam obstruxerat, ut nisi ægerrime spiritum ducere non posset, nedum nutricis lac sugere. Lugebat mater jamjam præfocandum; matris cognata, Livia Fontana, ejus æque, ut infantis miserta, in genua procidens, valetudinem puero ab S. Ignatio petiit; cujus mirifice patrocinio confidebat tum ejus reliquiis, quas gestabat in cruce argentea, guttur ejus signavit, inflatione mox et febri, horæ non integræ spatio difflatis, puer ut umquam egregie valuit. *pueri ardens febris,* F

257 Coloniæ Gerardus Otmarsesius, sacerdos e Societate, cum anno seculi duodecimo ex morbo periclitaretur, votum S. Ignatio nuncupavit, et sacris ipsius lipsanis pectus et caput consignavit, vitæ de cetero usque adeo securus, ut cum validissimis febribus per decem dies æstuaret, numque illi de morte dubitatio succurrerit. Nocte porro hos dies consecuta, ex inopinato deliquio refectus, eos crurum dolores expertus est, quibus in vita nihil passus esset crudelius, ratusque id præter naturam esse, proximam ex eo sanationem expectavit. Inde abalienatus a sensibus, paulo post sensit inhalari sibi in os exilem flatum, sed una immensis animum inundare deliciis, argumento receptæ sanitatis; unde in cantum eucharisticum TE DEUM erupit, festis lacrymis et pio singultu verba pene singula interpungens. *His adduntur sanitates redditæ Isabellæ Morenæ, ac puellæ Burburgensi; at de hac supra* § 3; *de illa vero brevissime* § 1. *morbus,*

258 Bazaini in Orientalibus Indiis Christianum *mulier insano amore capta.*

EX BARTOLO num femina ethnica perdite deperibat, spe flagitii pronioris sacrilege baptismum suscipit, suscipiturque domi a pia matrona, moribus secum imbuenda professionis novæ sanctimonia condignis: at enim scelerata sensim se prodidit, longe aliud spectare, quam precatorios globulos, et sacrorum frequentationem, perflanteque, ob violatum baptisma, flammam execrabilem diabolo, amens, et teneri non ferens, in hortum se dejicit, ex quo retracta minabatur, se ignem ædibus subjecturam. Itaque matrona nequissimæ bestiæ importunitati propemodum cedens, prius tamen rem omnem sacerdoti nostro aperuit, qui satis intelligens, suas hic partes dæmonem agere, S. Ignatii reliquias matronæ dedit, quas insanientis collo induret. Dum ergo solito rabiosius baccharetur, minaretur et fureret, hera quasi optato discessui assensura, velle interim, ait, donare illam gemma ingentis pretii; et vittam sericam ejus collo injecit, ex qua pendebant Sancti reliquiæ. Atque hic illustri, manifestoque portento, ad earum attactum grassantis in venas libidinis incendium omne illico concidit: hæsit quasi stupens misera tantisper, tum in fletus effusa, crimen suum et mentem fassa est contemerati baptismatis. Complexa pœnitentem matrona, cum lacrymis S. Ignatium agnoscere docuit mutationis tam subitæ auctorem, ejusque lipsana gemmam esse, quam dare se dixerat; duxit e vestigio in templum rogantem, ac inter eundum multis cum lacrymis sacra lipsana assiduo osculo venerantem. Inde animo apud sacerdotem expurgato, ille penitus excidit, cujus insanierat amore.

B

PARS SEXTA

Ariditati orationis medetur Sanctus; infantem in cœlum subducit; insontem liberat; morbos et ambustam manum curat; mutat animos.

Ariditas in oratione:

Sensit in causa admodum dispari par sancti Ignatii patrocinium alia matrona: agebat illa Cantanzari non modo Christianam vitam, sed non vulgaribus studiis virtutum exercitam, potissimum vero contemplatione cœlestium; cui Deus vicissim magnas reponebat animi voluptates. Factum nihilominus aliquando, ut hæc illi vena deliciarum aresceret, et, obtenebrata mente, precationis pabulum, alias jam dulce, pro supplicio haberet: ac tentabat quidem omni ratione teneritatem priorum sensuum, sed frustra, revocare. Forte conjectis in sanctum Ignatium oculis, quem in altari domestico colebat, supplex, ingentique affectu, præsenti suæ inopiæ subsidium ex eo petiit, qui tam celso gradu familiaris apud Deum gratiæ fuisset; mox, tamquam aperto sibi cœlo, luce subito tam clara, tantoque ardore perfusa est, ut duarum horarum spatio Dei amore tota difflueret, diei reliquum suavissimis in Deum animi mortibus frueretur, quos multis postea identidem mensibus, ejus diei repetita memoria accendit.

C

Infans in Sancti amplexu mortuus,

260 Cuenca est in novo regno Granatensi. Illic nobilis matrona videns infantem filiolum in oculis morientem, ad S. Ignatium, cujus habebat depictam tabulam, conversa, moriturum ei filium obtulit, ut, si placitum Deo foret, servaret incolumem. En autem hic late splendere vultu Sanctus, et infantem versus brachia pandere: vice versa infans exporrigere se in sancta brachia velut in affectus mutuos enitens; et in eo conatu innocentem animam efflavit. Mater, luctu in jucundissimam consolationen commutato, miris gaudiis prosecuta est filium, ab S. Ignatio extra salutis pericula inter Sanctos subductum.

D

261 In S. Ignatii (quæ una est de septem coloniis ad Paranam Paraquariæ fluvium sitis) nostrorum curæ commissus juvenis calumniam passus est, ob quam ejectus e sodalitate B. V. etiam carcere clauditur: cujus casus dolorem non ferens, laqueo vitam finire decrevit; quod haud scio quo pacto interceptum misero non processit. Itaque de media nocte eamdem animo versabat desperationem; cum januæ rimas magna luce distendi advertit, suspicaturque esse aliquem ex amicis, a quo viseretur. Erat vero is amicus S. Ignatius, qui se illi spectandum præbuit luce immensa fulgens, oreque exporrecto et hilari, ut qui desperantem erecturus venisset: tum ejus capiti manu blande imposita, Esto, ait, securus, fili, nihil istic abs te peccatum est, brevique hinc liber dimitteris: quibus dictis recessit. Adolescens ex magna commotione animi in clamorem erumpens, vicinos excivit, qui et carcerem deprehendere clausum, et juvenem ubertim lacrymantem: paulo vero post, fidem fecit promisso: restituta insonti post compertam innocentiam libertas. *liberatio insontis,*

262 Gaudianæ Mexici pago serva Inda, luxatis vertebris, jam biennium jacebat, ut præter gravem cruciatum, corpus, nisi admodum ægre, non posset sustinere. Illac transiens e nostris sacerdos, vicemque infelicis dolens, sanctum Ignatium illi medicum advocavit, quod jam nihil spei ab aliis restaret: tum Sancti fiducia illam erecturus, recensuit illi prodigia, in vicinis ab eo patrata: denique in illam, precationem recitavit, qua consuevit orari Sanctus, ejusque auxilium imploravit. Quo puncto temporis sic persanata est, ut statim surgeret, inambularet in oculis omnium, et in argumentum receptæ sanitatis sublatum in humeros onus bajularet. Verum redituris forte doloribus nimis stulte cavens, et fovendo, quem receperat, vigori, cum a patris discessu, calefacto balneo uti voluisset, vix illud subierat, et diro totius corporis cruciamento statim capta, reportanda in lectum fuit, levitatem suam plurimum incusans, et beneficii accepti frigidam æstimationem. Fletu ergo et precibus, tum facti veniam, tum amissi doni restitutionem enixe flagitans, orationes aliquot recitat, novoque statim miraculo confestim, ut fuerat, sana fit, et prudentius, quam fuerat, cauta. E *luxatio vertebrarum,* F

263 Ibidem anno hujus ævi secundo, tribus una occasione miraculis servi sui gloriam illustravit Deus. Puellam, paucorum annorum, diuturnæ febres in supremum discrimen redegerant, et desperaverant medici; parens ad nostros accurrit mœstissimus; petiit ab iis, quam apud se habent, imaginem pictam S. Ignatii, flexis genibus ante Christum de cruce pendentem: concessam fert domum, et Sanctum pro filiæ salute cum familiaribus precatus, illius capiti imaginem admovet: exin prodigiosus sudor ex sacra imagine guttatim fluere, gemmarum instar colore spectabili et magnitudine: stupere adstantes rei novitate, in quibus mulier, grave, quo tumebat, apostema, intincto reverenter in sacrum humorem *uti et triplex aliud miraculum S. Ignatium illustrant.*

A rem digito, inungens, repente curata est. Puellam quoque sacræ imaginis attactus, febris et periculi securam efficit.

Accedunt his febris ingravescens,

264 Romam venit Guilielmus Guardefordius, sacerdos Anglus, anno 1594 Societatem, quam obtinuerat, ingressurus. Cupiens autem summopere die illo tirocinium inire, qui Augustino Anglorum apostolo sacer est, dissimulavit febrim, qua illo ipso die correptus ardebat; sed ea postridie ingravescens, viresque prosternens, et alia edens tristioris prognostici omina, jacentem graviter afflixit, vitæ metu tunc statim perdendæ, cum ei primum grata esse cœpit. Tantisper igitur se lecto attollens, ardenter institit S. Ignatio, a quo, jam Patre, confidebat se tamquam filium aspici, ne tam præmature bono illo orbari se sineret, quod ipse tot annos, et tantis itineribus quæsitum, vix tandem possedisset: differret morbum in aliud tempus, ne Societati attulisse cadaver videretur, et pene illi prius moriens, quam vivens, eam vixdum adeptus amitteret. Movit orantis gemitus sanctum Patrem; nocte insequenti spectabilem sese illi exhibuit in eo cubilis latere, in quod conversus oraverat; adstabant illi sex de Societate: habitu erat usitato cum
B superiori veste et bacillo, ut viventi mos fuit: accessit ad lectulum propius, et perinde ut corvos et canes a cadavere abigeret, ita circum scipionem agebat. Inde paulum recedens, blando illum, et perquam benevolo aspectu dignabatur. Accessit et de sociis alius, ex quo æger (quem sensus recuperatæ sanitatis alacrem fecerat) interrogavit, an possent et ipsi tantumdem præstare? Ad quæ ille subridens, prehensum humeris, a dextro in lævum convertit, stragulisque compositis, innuit ut dormiret. Tunc vero alte in placidum, et multarum horarum depressus somnum, cum evigilasset, ita consanuisse se comperit, ut die eodem lecto exiliret, et solita cum aliis ministeria obiret.

sanata post combustionem manus:

265 Hoc inter Superos beatus, suum hunc filium beneficio affecit sanctus Pater; hunc vero, qui sequitur, superstes adhuc eumdem in finem. Coquum Romæ agebat in domo professa Joannes Baptista, sanctæ vir humilitatis, et sui egregius domitor: hic ministerii opportunitate, ad contemplandum æque, ut ad laborem usus, ex illo, quem trahebat, igne, illos perpendere discebat damnatorum ignes sempiternos, unaque letalis imminitatem culpæ, quæ tam atroces com-
C meretur pœnas. His cogitationibus immersus, et vitæ in seculo actæ horrore, extra fas in sui odium magno impetu raptus, manum injecit flammis ardentibus, totamque adussit: odoris graveolentiam domus minister illac fortuito transiens advertit, culinam ingreditur, causam rogat, cruciamenti violentia extorquente invito lacrymas, manum profert ambustam, suique jam errari conscius, veniam de genibus petit. Defertur ea res ad sanctum Patrem, spargitur tota domo, damnant multi, et censent dimitti oportere, qui se suapte insipientia prorsus inutilem Societati effecisset. At perspicacior Sancti mens, censuit gratia quam pœna digniorem. Bonam noctis partem pro illo precibus impendit, exoravitque quod petebat, adeo cumulate, ut postridie fratris manus comparuerit sana, integra, vegeta, et qualis, antequam ureretur. *Quia hoc miraculum brevissime tactum fuit in Relatione consistoriali, superius indicata, ideo illud, quamquam a vivente etiamnum inter mortales* S. Ignatio *editum, præter morem inter alia hic recudimus.*

EX BARTOLO
liberatio

266 Princeps Itala, serenissima ex domo, postridie Calendas Novembris, anno 1605 deprehensa est possideri a dæmone. Sesquiannum eam tenuerat ignotis occupatam morbis, quos in atram bilem medici referebant: nam hebdomadas, et menses jacebat amens, immobilis, elinguis, etiam ad interrogata; nec videbatur nosse adeuntes. Multos dies aut cibum respuebat, aut exspuebat ore tenus admissum, exsucca, exsanguis, instarque cadaveris; accedentes tamen invadebat furens, se ipsam quoque, nisi cura custodum obstitisset, in præceps datura, et conscissura vulneribus. Suspicati sunt ergo medici fascinum, qui morbus credebatur, cum observassent suo omni labore cruciatus ægrotæ in cassum augeri, corpusque adeo defectum, vix posse naturæ viribus animam retinere. Parenti Duci suspicionem suam aperuit: adhibetur e nostris sacerdos, qui exorcismos in dæmonem torqueat, interposito S. Ignatii nomine: et hic demum se palam, verisque indiciis dæmones proferunt: se illic sedem ingenti numero habere, obtinere corpus universum veneficiis obstrictum, nihil omisisse, quo illud perimerent; fuisseque plane rem confecturos, nisi eo sibi tantopere exoso Ignatii nomine compellerentur se prodere. Post hoc sibi vicissim E animos addere, et exstimulare mutuo ad standum in gradu, et vim quamlibet sustinendam. Egit tamen hæc prima occulti hostis manifestatio, ut esset ægra immunis a febri, serenior animo, et tractabilior, cibumque admitteret, tametsi quam parcissimum poterat, si esset sacris precibus expiatus: quem a profano belle discernebat.

a dæmonibus;

267 Eductis jam in campum hostibus, initur pugna, præmittitur a serenissimis parentibus, ipsaque ægrota S. Ignatio votum adeundi Romæ illius sepulchri, ornandique piis donariis in eucharisticum liberationis. Unaquæque sacrarum execrationum vibratio, adjuncta S. Ignatii invocatione, magno numero hostes expellebat. Jussi prodire qui laterent, et præsto esse ad linguam, vel pedes, imperatis parebant, signa dabant coacti discessus, quæ injuncta fuissent: ab Jesu, Maria, unoque Ignatio se pelli conclamabant, licet alios item Sanctos alii sacerdotes in opem accerserent. Fuit inter nefarios spiritus obstinate potens, qui ne tanta vi urgeretur, possessam ad extrema redegit, et pertinaciter obluctatus, tandem in exitu tam deformi specie exterruit, ut ejus deinde recordatione inhorreret. Dierum vi- F ginti conflictus hic fuit; et die conceptæ Deiparæ debellatum est denique, suaque cum turma residuus hostium, stationem penitus liberam reliquit, morbisque omnibus, quos consciverant dæmones, absolutam. Decantatæ Deo ex ritu Ecclesiæ, laudes, votaque in Sancti honorem religiose persoluta.

mira anim. in Sanctum pessime affecti.

268 Condomi, Vasconiæ urbe, civis alioqui honestus, perinfenso erat non modo in Societatem, sed in ejus quoque Parentem odio, tantumque aberat, ut, quæ nomen decerent, honoremque Beati, Ignatio recens attributum, de illo loqueretur, ut passim potius simulationis illum sugillaret, et histrionicæ pietatis, atque ad hoc ejus lectitare gesta, ut ea vel in hypocrisim maligne detorqueret, vel in malam historici fidem, pergeretque ex iis convitia et dicteria fingere. Spectabat hunc suum e cœlo Ignatius inimicum velut phreneticum medicus, eique a Deo misericordiam poscebat. Nocte igitur (incertum dormientine, an vigili) adstitit beata verendus

majestate

EX BARTOLO

majestate, et choro stipatus Cœlestium, tacens quidem, sed per aliquam horæ partem spectandum se sistens; sub discessum vero tam blando illum intuitus est vultu, tam dulci amoris perfuso illecebra, ut hic ejus animum oculorum jactus configeret. Lecto desilit, conturbatus, flens, fronte humum verrens, injuriarum veniam ab eo petiit, sumptam ex abaco ejus Vitam suaviatur, rigatque lacrymis, sancte pollicitus tum S. Ignatio, tum Societati æterna deinceps obsequia, et observantiam tanto sanctiorem, quanto ipse fuisset injuriosior.

et alterius satyris eum impetentis mutationes:

* An Gerundæ in Catalonia?

269 Longe aliter cessit cuidam alteri, sed Religioso, cujuscumque tandem Ordinis fuerit, indigno certe religiosa veste. Is Girondæ * in Aragonia, seculi hujus anno undecimo, sive invidus, sive incredulus, satyram adversus sanctum Ignatium aggressus est scribere; cujus cum partem factam relegit; miratur suam manum, suo ab ingenio diversam, contraria omnia dictanti ingenio vel malitiæ scripsisse. Nam præter laudes nihil relegebat, qui nihil præter probra manui suæ dictaverat. Errore igitur factum suo id putans, resumpto stylo, quod conceperat mente, denuo contexit; at, ecce, tunc etiam dictanti
B scelerato, manus propria Ignatii laudes, pro convitiis reddidit: ac mirum, quantumvis furiose in cœpta incumbenti, non venisse in mentem, illam manus, invito ingenio, operam non posse errori attribui. Repetita ergo tertium rabie, eodem successu delusus est. Sed nihilominus stupido pariter, sibique indignanti, dum sacrilegium integrat, revulsus calamus in medium cubiculi dissilit, ipsaque eadem occulta vi intorta ejus manus ingentem ipsimet colaphum impegit; quo tandem aliquando pudefactus et pavens, collegit sese, stylumque et animum erga S. Ignatium mutavit.

stitutæ vires, curatum carcinoma.

270 Raphael Valcanerius Majoricensis, quadriennis, ægrotus destitutione virium interibat: cibi quatuor jam dies nihil admiserat, fueratque ad supremam luctam sacro oleo inunctus. Vocatus e Societate, qui eum juvaret, ut Christiane moreretur, reliquias secum S. Ignatii attulit, et licet expertem rationis et stupentem, iis tamen ducta cruce signavit, commendavitque S. Ignatio. Quod ipsum et uxor præstitit, spondens, si convalesceret, se diem S. Ignatii festo annuo culturam, daturamque tribus pauperibus prandium. Votum conceperat, et vires statim redire; cir-
C cumspicere adstantes, mentem recipere, moveri; cum tamquam cadaver antea jaceret, febri denique posita valere. His soror acceptis, magnopere indidem remedium carcinomati speravit, quo erodebatur jam per biennium. Suscepit ex voto sacellum S. Ignatii novemdiali cultu adeundum, illius imaginem, ab uno e nostris patribus acceptam, parti affectæ apposuit, et inde jam sibi melius fieri advertens, paucos intra dies bellissime valuit. *De Benedicto Lopesio a latronibus defenso hic sequitur; at vide dicta* § 4, *parte* III, *num.* 185.

D

PARS SEPTIMA

Anginæ, male affectis membris, juveni, qui se dæmoni mancipat; infirmitatibus, luporum rabiei subvenit Sanctus: bina ejus apparitio.

Gandiæ anno seculi primo Vicentiæ Cotziæ, septenni puellæ, fauces intercluserat angina, jamque triduo nihil cibi transmittens, non diu superfutura credebatur. Affertur ad eam imago S. Ignatii, quam ejus avus sculptor coronide ornandam acceperat; docetur Sancti opem rogare, seque ab eo, (uti et aliis Gandiæ contigerat) persanandam. Erigitur in genua suorum brachiis: Pater et Ave recitato, iconem faucibus apprimit, ad hanc momento dolor ponit, inflatio residet, exspirat inflammatio, cibum poscit, sumit, convalescit. *Sanat puellum ab angina,*

272 De Beatorum honoribus, S. Ignatio decretis, Potosium nuntii venerant, et festis populi gaudiis solvebantur. Hinc tristis Christophoro Martinesio dolendi ansa, quod eorum in partem non veniret; erat enim membris jam quadriennium interceptis, ut, nisi fulcris alaribus, non posset insistere. Conjecta itaque in Sanctum confidentia, effusoque in eum animo, Itane, inquit, beatissime Patriarcha Ignati! communes inter lætitias, quæ tuo nomini celebrantur, ego doleam solus: et aliis omnibus honori tuo choros ducentibus, unus ego non possim vel gressum movere? Pios questus non sprevit sanctus Pater, eo ipso temporis puncto vigorem membris infudit tam validum ut fulcra projecerit, et die proxime subsequenti, omni ex parte consanuerit. *interclusa membra,* E

273 Huic plane consimile hoc eodem anno seculi hujus nono, Majoricæ contigit. Dum enim apud nos, honore tunc recens beato Ignatio dicatos, prosequeretur communibus gaudiis gratulatio publica, mulier pedum usu privata, iis tamen ingratiis adesse in templo statuit. Dimovebat hanc soror ab imprudenti consilio, immensum objiciens populi concursum, dejectum iri a conferta turba, et pedibus proterendam. Quibus nihil mota, domo, ut poterat, conatu difficili tandem exit, vixque in voco consisterat, et explicari mox pedum nodos, redire iis spiritus, et F vires; ipsa fulcris alaribus procul a se abjectis, valens et alacris templum petit, Sancto gratias agit, epulo sacro illius memoriam et beneficium celebrat. *pedes impeditos.*

274 Michaelem Schrammeum, annorum septemdecim juvenem, studiorum causa parens Herbipolim miserat; sed is, quod solent suo arbitrio permissi juvenes, in consuetudinem se dedit perditorum, a quibus inter alia scelera etiam dæmonem pro magistro habere didicit. In hunc modum res tota gesta est. Dabat operam juri et insigni mago ejus quidam amicus. Michaelem cum socio ejusdem ætatis, magi domum perducit. Illic alacriter bibitur: inde magus suas artes jactare; non fuit opus multa mangonia ad infatuanda capita stultorum juvenum, et proritandam curiositatem, nova et mira factitandi, præsertim cum sterili curioso spes quoque utilis adderetur; suam enim quamdam extollebat radicem magus, quæ linguæ indita nihil non efficeret: *Juvenis*

A ret : jubendo quidem, si linguæ inesset, tangendo autem, digito inhærens, fores reseraret, et scrinia; comminueret catenas; subterraneos thesauros in apertum extraheret; et thaumaturgiæ similia ederet complura. Ceterum eam vili fore, dumtaxat tantillum animi opus esse, ad ferendum semel dæmonis conspectum, non ingrata specie adfuturi, ad tradendam illi urbanitatis causa exiguo syngrapho animæ potestatem. Immensum pretium execrandus diaboli proxenetes, teruntii fecerat; sed stodili juvenes, præpotentis radicis ebrii desiderio, nihil abnuere; sed pactis addi voluere, animæ potestatem non se ulterius dæmoni tradere, quam dum ea radice uterentur : ubi lubitum foret, eam dæmoni abdicare, tunc se pacto solutos intelligi velle. Contestati hanc legem, mago digitum porrigunt, ex quo stillas aliquot exprimit sanguinis, dictatque novis discipulis formulam mancipationis, qua se dæmoni, suo et sanguine et chirographo obstringunt.

qui se

275 Post hæc bacillis quibusdam instructos extra urbem ducit, in quadrivio consistit, humum circulo notat : ad characteres et carmina comparet in medio circulo improvisus dæmon, adolescentis vultu teneræ ætatis. Horrent ad nefanda spectacula novitii scelerum, certi, quod B erat, cacodæmonem iis tegi : pallent, silent, mutuo contuentes, circumspiciunt ad fugam. At consceleratus artifex sui præsagus periculi, arcanis vinculis defixerat miseros, ut nullo conatu valuerint se inde eximere, animavit insuper adeo, ut inserto quisque bacillorum suorum fuscinulæ chirographo suo, se dæmoni dederet, medium circulum semper occupanti. Quibus ita peractis, diu collocutus est cum tyranno spiritu detestabilis magus, sed ignota lingua, postea illorum mediis digitis, rima, ex qua sanguinem presserat, tenui, promissam radicem nullo sensu doloris infixit. Cum ea in urbem se referunt, illic in ædibus sceleratissimi præceptoris experimentum radicis et dare et capere, mira vere et ficte patrare, quæcumque illis convento prædicta fuerant. Quævis sera admoto digito recludi, sepultus infra duos palmos ducatus argenteus exilire de terra, et, ut ferrum magneti, admotæ manui adhærere ; concha aquæ plena contactu dividi, attolli, et velut conglaciata sublime pendere; catena, quam sibi data opera circum adstrinxerant, comminuta frustatim ad pedes concidere. Hac illi experimentia, duplo, quam quæ agebant, in- C cantati, vel decem, si tot suppeterent, animas, pro tam beata radice datas voluissent.

diabolo mancipaverat,

276 Inter hæc Michael patriam repetit, ubi pueriliter hæc ostentans, palamque factitans, reserandis præsertim seris et scriniis, vix furcam evasit. Furti enim grandis eam ob rem suspectus (reus, an insons) ægre se laqueo subduxit ; nec minus discrimen ab sociis adiit, qui se nactos thesauri latebras arbitrati, juvenem in sylvam pelliciunt, minis urgent, et præsenti nece ad prodendam sibi thesaurorum manifestariam radicem ; quibus ipse, quæ prima se obtulit, cum dedisset, idcirco germanam putarunt, quod is eam tenens, nescio quid mirum incantato digito coram peregisset. Ita se illorum manibus et morti eripuit. Ex his oculos sensim ad sua damna advertere, fructum agnoscere venenatæ radicis, intelligere, quam exitiali amentia oppignorasset animam æternis suppliciis, et exitio corporis plusquam probabili, ad paciscendum de nugis cum dæmone, denique serio cogitare de rescindendis feralibus conventis. Quæ cum amico sacerdoti, viro probo, aperuisset, ab eo imprimis edoctus est immanitatem culpæ et periculi, cui esset obnoxius: deinde plurimum confirmatus, ad ferendum quidvis et agendum, quo tyrannidis admissæ jugum excuteret. Postremo Molshemium ad patres Societatis destinatus, ut ope S. Ignatii jam iis in casibus explorata, recuperaret a dæmone syngraphum, et pacta conventa rescinderet. Domi apud nos egit dies duodecim, in jejunio, cilicio, aliaque simili afflictatione ; et paranda tum vitæ omnis expiatione, tum fideli dæmonis ejuratione. Condicto in eam rem die ducitur juvenis in sacellum S. Ignatii, ejusque patrocinio creditur, aderant complures, inter quos suffraganeus Argentoratensis ; Rector collegii votivum S. Ignatio Sacrum facit ; Michael fidem solenni ex formula profitetur, quam cum aggreditur legere, horrore mox tremere, et vocem Renuntio pronuntiaturus, interstricta gula præfocari, quod is, penes quem cura ejus erat, lateri assidens, cruce sancta signatum, vocato S. Ignatii nomine, sibi restituit, pervicitque, invito dæmone, ut ejurationem ejus absolveret, quam Rector exceptam Deo obtulit, sacroque altari imposuit. Haudquaquam tamen comparebat aut dæmon aut syngraphum. Quare instauratis per aliquot dies E spontaneis pœnis, precationibus, contestatione, et Sacro S. Ignatii ; solenni commendatione, illius præsidium dæmonibus ineluctabile denuo juveni rogatur.

EX BARTOLO

S. Ignatii ope liberatur.

277 Die itaque decimo tertio anni 1613 Rector operans sacris ad canonem venerat, cum excipitur a cunctis, qui aderant, stridor quidam velut præstricti charta parietis : nihil tamen undevis dimissum conspicitur. Sed vidit Michael a dextro altaris latere dæmonem, ostentantem sibi suo scriptum sanguine syngraphum, quod ei Herbipoli dederat, deinde, eo projecto, evanescentem. Hoc vero postmodum, peracto Sacro, sub altaris mappa superiore repertum est, actæque Deo et S. Ignatio communes et lætæ ab omnibus gratiæ.

Familia in morbo pestilenti.

278 Grassabatur pestilens morbus Paraquaii anno seculi hujus quinto : depascebatur inter alias honesti viri familiam numerosam, ex qua brevi jam duo perierant : jacebant alii qua ægroti, qua morti proximi. Patribus e Societate illuc forte appulsis, dum ea loca apostolicis excursionibus obeunt, lacrymabilem domus sua statum exponit, et ab iis quidem consolationem, quæ Christianum decebat, accipit, sed præterea S. Ignatii iconem, ut ejus familiarem suo patrocinio tueretur, esset- F que sanis amuletum, et ægrotis salus. Magnam vir optimus Sancti fiduciam suis omnibus movet, jubet huic affectu præcipuo pro valetudine supplicent : faciunt, et quidem ex animo ; redit postridie ad patres gaudio gestiens : narrat, ex quo imago domum subierat, et familiares illius medicam imploraverant manum, omnes ad unum valuisse, etiam illos, qui in extremis essent.

dentium cruciatus, ac pleuritis curantur.

279 Anno eodem in S. Jacobi urbe regni Chilensis, moniali gingiva putris vermes et saniem mittebat cum intolerabili dentium cruciatu, quem nulla sedabant, sed nec levabant remedia. Nocte aliquando atrocius solito laborans, imaginem S. Ignatii ab una ex Religiosis sororibus accepit, quam flens et flagitans aliquod tam sævo dolori solatium, ori pie applicuit, eoque ita dolorem abstersit, ut in miraculi argumentum dentes dentibus quateret, cum absque sensu peracerbo contingi antea mutuo ne leviter quidem sustineret. Visa simplici feminæ res tanta, tam repentina curatio, ut suspicata sit, esse fortuitam potius, quam

EX BARTOLO quam divinam, reputans nimis alienum, ut levi attactu imago hominis nondum inter Sanctos adlecti, cruciatus momento dissipasset, quos nulla pharmaca domuissent. At enim incauta non diu anceps hæsit: vix suspicioni attenderat, cum tormento dentium integrato, incredulitatem suam et stoliditatem damnare didicit; quare petitam cum lacrymis veniam, et sanationem iteratam obtinuit.

Rochum Bondium, Siculum sacerdotem, anno seculi volventis tertio, Vibonæ pleuritis opprimebat, accedenteque febri peracuta, et exscreatione sanguinis copiosa, extra spem humani remedii jam deposuerat. Potentiori ergo confisus medico, ab S. Ignatio valetudinem petiit, ejus effigie impressam icunculam ori inseruit, tamquam præsentem morbo medicinam. Et vero, quantum speraverat, tantumdem pia fiducia evicit: cum enim indormisset, post brevem somnum experrectus, febri, sputis cruentis, abscessu, dolore lateris caruit.

Lupi. 280 Anno 1626 fœda luporum eluvies montibus delapsa, valles aliquot Pedemontiorum fecerat inaccessas, interque has vallem, quæ Lanzus dicitur. Numero ac rabie armati adoriebantur B incautos magna strage, nec ruri greges, nec homines, ab iis se satis tuebantur. Fuerat non pridem in templo principe Mezanilis positum S. Ignatio sacellum, illuc oppidani novemdialem supplicationem publice decernunt, et Sacrum solenne, ad avertandam ferarum infestationem, magnis et frequentibus damnis furentium. Supplicantium agmina procedere cœperant, cum statim, quod expetierant, impetratum tulere; vi enim divina lupi turmatim abacti fugere, vitare occurrentes; puero vel agno, si forte obvii fuissent, resilire velut exterriti: duobus solum, ad evidentiam miraculi, permissum sevire. Alter pusillum in gregem incidens, custode septenni puella cum fratre annis duobus minori, omissis ovibus et puella, ferox puerum occupat, sternit, rostro huc illuc versat et agitat, presso tamen semper et innocuo dente.

Lanzo pulsi: 281 Sed erat vicinia sancti Ignatii usque adeo secura, ut soror accurreret, lupam baculo cæderet, ac nihilo mitius ejulanti puero infestum auribus prenderet, amotumque a pueri corpore, in montem retruderet: audacior alter tugurium subiens, ex aliquot pueris illic hærentibus correptum collo quinquennem abstulit, et in sylvam C refugit. Mater terram haud procul fodiens, ad ejulatus fletumque pueri accurrit; raptum videns, S. Ignatio ante omnia supplex advolvitur, post insequitur montem versus, qua lupus puerum tulerat, sed nullis diu vestigiis assecuta, inopinato audit inter saxa quædam, compellari se ab eo, Mater! adsum mater, et salvus. Narrat deinde, quo pacto foret derepente ab lupo dimissus, aliquamdiu fixis tuente oculis, exsufflante, ac demum in sylvam se abdente. Comparatis autem horæ articulis, cognovit mater dimissum tunc a bellua filium, cum eum S. Ignatii tutelæ crediderat.

animalium pestis sanata: 282 Gisolæ et Turture, pagis vallis ejusdem duobus, magna strage animalium pestis sæviebat, pari damno infelicium rusticorum. Huic ut occurrerent, ad S. Ignatium studia convertunt, cujus in exterminandis lupis experti erant beneficentiam. Ex voto illi sacram ædem designant in monte proximo, cui Bastiæ nomen, construendam, ex veteris castri conjectis illic ruderibus. Nuncupato voto, cessat strages, difflatur pestilitas, ægra sanantur animalia, sacellum exstruitur; quod tanta statim S. Ignatii veneratione, D tanto frequentatur populorum concursu, ut ex montis altero latere, nova opus fuerit ad sacellum via, præter quod eminens e montis vertice, et subjectis late conspicuum, sua quisque ex domo, multi preces illuc cultumque mittebant. His Sanctus erga se tam pie religioseque animatis paganorum affectibus non crebra modo respondit liberalitate, in supplicum gratiam; verum illic quoque se adspectabilem præbuit.

283 Paulæ, Thomæ Mussani conjugi, filium sanarat Ignatius, cum ab hernia tam male haberet, ut in uno chirurgi ferro remedium omne positum censeretur. Hæc recitatis, quas Sancto voverat, precibus, si salvum ab eo filium exorasset, ut has ei offerret, ad montem oculos convertit. Illic autem Sanctum editiori saxo conspicit insidentem, qua ejus altari locus fuerat designatus: erat vestitus, ut solet hominum de Societate, sed pulchrior atque ornatior, vultus cœlum spectabat: assidebat haud procul, sed paulo inferior, eodem ornatu socius, sed minus eleganti. Agnovit Sanctum mulier, tum interiore afflatu monita, tum voluptate animo impressa, qua se sensit illico delibutam. Rem communicavit cum E parocho Ceris (quæ curia est in confinio Mezanilis, illius suasu precationes in Sancti honorem, et sacræ hostiæ sumptionem ferventius solito frequentavit; sic enim parochus futurum confidebat, ut promeretur secundo idem visum spectare, quo prioris fides certior constaret. Nec prudentem virum sua cogitatio fefellit. Paula anni ejusdem, Decembris vigesimo, casu nescio quo vehementer afflicta, cum se suaque Sancti præsidio ardenter commendasset, in sacellum oculos montem versus reflectit, et videt secundo, eodemque in saxo S. Ignatium, qui aspectus, mœrorem, quo obruebatur, puncto temporis discussit, et miris animum exaggeravit deliciis. Hæc totis circum vulgata pagis et oppidis, magnos erga Sanctum pietatis motus excivere; quibus crevit in eum multis locis religio: ædificatæ aræ et sacella; cultus, præmisso jejunio, dies ejus anniversarius festa et solenni veneratione. *duplex Sancti apparitio.*

§ VI. Miraculorum ac beneficiorum supplementum et continuatio usque ad annum 1730. F

CLASSIS PRIMA. EX ITALIA

Vir a latrone, M*iraculorum collector Bartolo proximus fuit in Italia P. Ludovicus Carnolius; e cujus editione quarta Vitæ sancti Patris nostri Venetiis anno* 1687 *vulgatæ, miracula quædam contraham, quæ et facta sunt in Italia, et publica auctoritate munita. Pag.* 482 *illud occurrit: Anno* 1573, *die* 10 *Septembris, Julio Montalto facienti iter de improviso hostis sclopeto armatus a tergo adest, fixum habens, de medio illum tollere. Julius memor* S. Ignatii, *oculis in cœlum sublatis, opem ejus implorat: atque eodem temporis puncto Sanctus in aere vestitu sacerdotali spectabilis, expansis versus illum brachiis venit, et animos ei addit. Interea temporis inimicus tribus vicibus tentit sclopetum exonerare; singulis strepitum laxatæ rotæ Julio audiente, et igne se innoxio circumdatum vidente. Donec postmodum miro modo*

A *modo incolumis evasit. Ex authenticis actis curiæ episcopalis Foroliviensis etc. Valer. Brunaccino vicario generali.*

mulier ab exulcerata mammilla,

285 *Pag.* 463 : *Anno* 1676 *Taurini Margaretæ Buggini, uxoris Petri Grivetti, intumuit et induruit mammilla dextera tantis cum cruciatibus, ut mentem ejus a rationis sede dimoverent. Chirurgus, adhibito ferro, diu hanc curationem continuavit, sed frustra : id quod etiam accidit aliis duobus, hujus artis peritis. Quinque igitur in mammilla purulentis plagis misera convellebatur; donec suasu comitissæ Lauræ Franciscæ Ferraris, Beggiami, Sancto addictissimæ, emplastris et unctionibus rejectis, in honorem Sancti instituit novenam: cujus finis miraculosum ipsius malo finem attulit, nullo ejusdem superstite vestigio. Ex Decreto archiepiscopi Taurinensis* 6 *Februarii* 1676.

monialis a paralysi,

286 *Pag.* 476 : *Soror Rosana Benedicta Viandoli, a puero jam tum Sancto devota, et aqua in ejus honorem benedicta, et sacro lipsano e mortis faucibus erepta, in professo ejus semper jejunabat, festum vero habebat solenne etiam tunc, quando facta erat monialis in S. Stephani Ravennæ: ubi die* 26 *Augusti* 1678 *letalis eam invasit*
B *paralysis. Patiebatur insuper frequentia et diuturna animi deliquia: post quorum ultimum, dum venisset ad ejus manus sacrum quoddam* Ignatii *pignus, osculata illud est, et pectori adstrinxit, se ei commendans. Sanctis autem aliis ei propositis, respondit, fiduciam sese suam in Deo, in Deipara, atque in* S. Ignatio *collocasse: a quo, sibi spectabili apparente, nocte diei* 28 *Septembris sanata est. Ex Processu jurato in foro archiepiscopali Ravennate, et decreto Hieronymi Fabri, vicarii generalis.*

sacerdos a periculo mortis ex erumpente intestino,

287 *Pater Paulus Casatus, Societatis nostræ sacerdos, ex disrupto ad umbilicum peritonæo, et anno quidem ætatis octogesimo tertio, ita laborabat, ut intestinum erumperet, nisi extrinsecus intra sua septa cohiberetur. Die* 28 *Decembris* 1699 *ex eo decumbit: remedia humana adhibet; sed frustra: ad divina deinde confugit: Sancti patrocinium implorat, sentitque ad levem digiti tactum, dum manum applicat ad partem affectam, restitui intestinum in locum suum; Sancto acceptum referens, quod sibi reliquum fuit factum vitæ spatium. Ex ejus Ms. testimonio Parmæ die* 17 *Januarii anno* 1700.

C

monialis alia a variis malis, liberantur.

288 *Pap.* 474 : *D. Barbara Christina Maria, comitis Joannis Antonii Castelli, præsidis senatus Nicæensis filia, ac monialis Annuntiata Salutiensis, vomitu sanguinis una cum animi deliquiis, febri tertiana duplice et acuta, siti inexstinguibili, summa respirandi difficultate, ac continuis vigiliis cruciata, viribus omnino amissis, et succedente pleuritide, obtenebrato visu, impedita lingua, anno* 1680 *ad agoniam pervenit. Quando in pervigilio* S. Ignatii *persuasum ei fuit, ut se ipsi commendaret, superimposita sibi imagine chartacea. Orat ergo Sanctum : ac deinde iterum eum invocat : quiescit aliquantulum sine somno : vocem audit prænuntiam sanitatis; quam eodem instanti temporis adepta est. Ex sententia illustrissimi D. Lepori, episcopi Salutiensis, et Relationibus impressis.*

Innocentia adversus calumniam defensa.

289 *In documentis nostri collegii Lovaniensis, quæ habemus, notatur, ibidem in cubiculo R. P. Rectoris reperiri scriptum, sic sonans :* Ex litteris P. Joannis Brisselii Romæ 6 Junii 1626. Mirus casus accidit Florentiæ 29 Maii.. Adolescens quidam (*hic anonymus; sed alibi dictus Joannes Antonius Merlus*) infamaverat magistrum quemdam e nostris Belizarium Tassone turpi suspicione. EX VARIIS
Res plane falsa erat; agebaturque etiam de honestate cujusdam adolescentis e nobilioribus Florentinis. Quare actum fuit graviter cum infamatore ; et cum adductus esset, ut errorem agnosceret, coegerunt eum nostri, ut ad collegium veniret, et, scripto revocata calumnia, famam nostram restitueret. Venit, sed perinvitus, cum subterfugere honeste non posset. Vocatus etiam fuerat parens infamatoris, ut adesset palinodiæ: qui dum diutius tardat, relictus est infamator in cubilo quodam solus, ubi misere, nescio quo furore, pectus sibi duplici vulnere, non procul a corde confodit, et gulam prope secuit. Corruit exanimis, et paulo post deprehenditur a nostris in suo sanguine volutans sine voce, et mortuo quam vivo similior. Supervenit parens vulnerati, et filii misera specie consternatus arguit nostros filii percussores. Et jam rumor totam urbem pervadit: jamque populus collegium vi rumpere et spoliare parabat, nisi, advocato satellitio magistratus, vis prohibita fuisset. Ibi nostri inopes consilii, dum aliud non inveniunt, quo innocentiam suam adversus tam atrocem calumniam, tam gravibus indiciis nixam tueantur; recurrunt E
ad sanctum Parentem suum Ignatium : cui voto facto famam suorum commendant. Mira res! qui exanimis jacuerat sine voce, loqui incipit, peccata confitetur, et, quod præcipuum erat, palam testatur, se sibi, nescio qua desperatione, manus intulisse : nullam sibi a nostris aut alio ullo vim adhibitam. Hæc coram idoneis testibus professus, innocentiam Societatis absolvit. *Tragœdiam hanc pro innocentia Societatis egregie vindicat P. Joannes Rho in suo Achate adversus pseudo-Constantinum, quem vocat, a pag.* 158; *et a pag.* 169 *probat,* S. Ignatii *ope implorata rediisse Merlo loquendi facultatem.*

Varius gratias præstitit Sanctus apud Viglevanenses etc.

290 *Sanctus Pater benignis etiam favoribus Viglevanenses in ducatu Mediolanensi dignatus est; prout liquet ex documentis Mss. nostris; quæ ad annos* 1695, 1696 *et* 1697 *referunt, quænam facta sint circa infirmitatum sanationem, expulsiones dæmonis, mulierem mirifice ex aquis ereptam, uti et filiam a læsione servatam post lapsum. In exemplari nostro Ms. narratur liberatio cujusdam energumeni, intercessioni SS. Ignatii ac Francisci Xaverii attributa, quæ contigit Placentiæ die* 26 *Decembris anno* 1697. *Factum confirmatur ex subscriptionibus eorum, qui eidem sese interfuisse testantur.* F

oculi usum puero reddit Ravennæ:

291 *Recens est factum illud apud Ravennates; quod ex editione Italica in compendium cogo. Pueruli cujusdam annorum trium cum mensibus aliquot, oculus, die* 10 *Januarii* 1719 *ex ferro candente graviter offensus est. Accurrunt mater, ac binæ ejus sorores; quarum una ad portam domus digressa, vidit forte transeuntem celebrem urbis chirurgum, et ab eo petiit remedium: qui diligenter inspecto oculo, matri atque adstantibus dixit, certum sibi, quod, nisi Deus faciat miraculum, visio esset perdita. Soror itaque matris, ac parvuli mater, dum nihil haberent spei in remediis humanis, ante* S. Ignatii *imaginem se prosternunt, et viva admodum cum fiducia patrocinium ejus implorant, edito voto, quod, si Sanctus parvuli oculum sanaret, mater eum esset vestitura habitu Sancti per unum circiter unum; soror vero matris ad aram Sancti in ecclesia S. Hieronymi patrum Societatis Jesu, oblatura oculum argenteum. Et dum non esset ad manum aliquod sacrum*

EX VARIIS. *sacrum lipsanum, oculo offenso applicuerunt imaginem Sancti. Puerulus, die tota in planctu ducta, et clausa semper palpebra, (ita quidem, ut mater nullam in oculum læsum introducere potuerit remedii præscripti partem ;) tandem in somnum incidit, et placidissime dormivit tota nocte. Denique post multas quietissimi somni horas, evigilat parvulus, ac perfecte videt. Redux postridie chirurgus inspicit puerulum, et oculum adeo perfecte sanum invenit, ut integrum a læso non distingueret. Res gesta confirmatur ex hac approbatione:* Vidit Jo. Dominicus Michelesius, parochialis SS. Nicandri et Martiani in urbe Rector, et pro illustrissimo et reverendisssimo DD. Raymundo Ferretti, archiepiscopo et principe, librorum imprimendorum censor, atque apprime approbat etc. Imprimatur, Ubaldus Laurentius Gallisinus, Vicarius generalis etc. Imprimatur. F. Vincentius Martini, Ord. Præd. Vicarius S. Officii Rav.

Incurabilem infirmitatem

202 *Anno* 1726, *die* 7 *Augusti* S. Ignatius *miraculo illustravit Faventiam: cujus Italica relatio ibidem anno* 1727 *impressa est; Latina Ordinarii approbatione eidem præmissa. P. Josephus Rocchus Vulpius, cap.* V, § 2 *in initio memorandus, rem gestam Latine describens,* Julius
B Pasius, *ait,* sacerdos, annos natus sex et trigenta, cum mensem jam decimum lenta adeo tabe consumptus esset, ut ne e lecto quidem per se, fractis omnino viribus, surgere valeret, verum multiplici semper famulorum ministerio uti cogeretur, ad certissimum jam interitum properabat. Cum superiore anno, qui fuit a Virginis partu 1726, Quintili mense deterius adeo habere cœpit, ut in horas eum exstinctum iri domestici putarent. Frequens enim sanguinis vomitus morbo cetero supervenit; qui quoties accideret, in præsentissimum vitæ discrimen Julium adducebat. Petierat ille nuper pro suo erga Societatem studio, in eam admitti, quod cum provectam ob ætatem infirmamque valetudinem non impetrasset, illud tamen repetitis precibus a Michaele Angelo Tamburino, quartodecimo Societatis universæ Præposito, obtinuerat, ut, quando a medicis in extremo vitæ discrimine constitutus pronuntiaretur, tria, quæ vocant, Societatis simplicia vota emitteret, ut defuncti corpus Societatis veste indutum, sociorum communi sepulcro inferri, animusque communibus eorumdem suffragiis adjutus, quam citissime purgari valeret.

sanat

293 Igitur circa finem Quintilis cum de ejus
C vita a medicis conclamatur, habitus pro deplorato, tria illa emisit vota. Verum cum pridie Kalend. Sextil. annuam sancti Parentis Ignatii memoriam solenniter in tota Christiana republica celebrari contingeret; sensit sibi Julius ea celebritate animos addi, ut ab Ignatio (cui sese, quantum in ipso, filium dedicaverat) vitam sibi ac pristinam valetudinem restitui ei impense peteret, et vehementer speraret. Itaque hac spe fretus, octiduum totum Ignatii se patrocinio compluribus adhibitis precibus commendavit. Porro die octava, quæ incidit in 7 Idus Sextil., duabus ante solis occasum horis dum ferventius orat, et sperat, interiori voce moneri sibi visus est, quæ ei diceret, surgeret continuo quam expeditissime; cœlesti namque Ignatii ope ab omni prorsus morbo esse liberatum. Cœleste illud monitum fuisse probavit eventus. Etenim sanus confirmatisque viribus e lecto prosiliit illico, domesticisque, funus procurantibus, stitit se ex improviso attonitis, ac quod oculis intuebantur, cernere se adhuc dubitantibus.

294 Proximo autem mane ad collegii templum, D
Sacrum in gratiarum actionem ante Ignatii aram oblaturus perrexit: universa gratulante urbe pro restituta ei tanto miraculo divinitus vita ac valetudine. Rem totam Cæsar Martinengus, collegii Faventini Societatis Jesu Rector, qui interfuit, Romam datis litteris ad 3 Idus Sextiles eodem anno ad Præpositum Generalem detulit; Juliusque ipse postridie Kalendas Septembres altera epistola confirmavit; restitutæque valetudinis beneficio adhuc se frui, nuperrimis litteris Præpositio eidem significavit. Quibus ex litteris in tabulario Societatis Jesu Romæ asservatis, quæ in medium attulimus desumpta sunt: ut tam recenti mirabulo sancti Parentis nostri Ignatii ex prodigiis in hanc usque diem patratis gloria et beneficentia semper effulgeat. *Approbatio Ordinarii, de qua supra, sic sonat:*

Faventiæ:

cujus rei approbatio datur.

295 In Christi nomine. Amen. Die 22 Martii 1727 illustrissimus et reverendissimus P. Thomas Cervioni, episcopus Faventinus, visis juratis attestationibus excellentissimorum DD. Julii Rondinini, Horatii Bartholomæi Traversati, et Hilarii, Spadæ, medicorum physicorum Faventiæ et Ravennæ respective; necnon visis juratis pariter attestationibus illustrissimi D. abbatis Julii Pasi, E
patritii Faventini, et plurium fide dignorum testium, super longa, et dictorum DD. physicorum judiciis incurabili infirmitate, quam dictus D. abbas Julius Pasi passus est, et a qua, die septima Augusti 1726, Octava festivitatis S. Ignatii Loyolæ, ab omnipotenti Deo, ad intercessionem ejusdem S. Ignatii, repentino miraculo liberatus fuit; aliisque visis videndis, et consideratis considerandis, ac adhibitis etiam in consilium pluribus theologis, aliisque piis viris, de miraculo prædicto constare declaravit, illudque ad majorem omnipotentis Dei gloriam, et S. Ignatii Loyolæ venerationem publicandi licentiam concedendam esse, prout concessit. Et ita etc., non tantum etc., sed et omni etc. Fr. Thomas, episcopus Faventinus. Præsentibus in ædibus solitæ Residentiæ D. S. illustrissimæ et reverendissimæ DD. Philippo Laghio, et Ludovico Rassi ejus cubiculariis testibus etc. *Et apponitur* Locus † Sigilli: *ac subscribitur:* Antonius Bartolus notarius, et cancellarius rogatus.

Favor cuidam e Societate collatus.

296 *Anno* 1728 *versus finem vergente, P. Jacobo Antonio Amici S. I., miserrime afflicto, morti proximo, ac jam in manus Jesu et Mariæ spiritum commendanti, intime inter alia dicitur:* F
Sume aquam sancti Patris tui Ignatii, et rosas meas, quas benedixisti die secunda Pentecostes: et eris liber a morte imminente; non autem a toto malo; quia Deus ita vult. *Aquam una cum infusis rosis sumpsit: bibere eam potuit et loqui: reduces sensit in instanti vires: subito incedere valuit, et se conferre ad oratorium templo conjunctum, ut Deo, Dei Paræ virgini, et* S. Ignatio *gratias ageret. Habes, lector, rei compendium: quam pluribus exponit prædictus pater in litteris, ad R. A. P. N. Michaelem Angelum Tamburinum piæ memoriæ, die* 9 *Januarii anno* 1729 *Aretii datis, e quarum exemplo, Roma ad me misso. hæc summatim extraxi.*

CLASSIS SECUNDA. EX SICILIA.

Miraculum hoc post mortem illius, qui illud acceperat, revelatum.

E*xstat exemplar typis editum hoc titulo:* Relatio magni miraculi, patrocinio S. Ignati, Societatis Jesu fundatoris, editi, prius Panormi idiomate Italico impressa typis Jacobi Bua, et Petri

A Petri Camagna. Imprimatur. Abbas Gelosus V.G. C. S. V. Impr. Dainottus F. P.; deinde Græcii Latine reddita, et ibidem recusa; nunc cum licentia Superiorum Pragæ, typis Universitatis Carolo- Ferdinandeæ, in collegio Societatis Jesu ad S. Clementem anno 1669: ex authentico processu desumpta illustrissimi episcopi Syracusani in Sicilia, Panormi impressa auno 1668. *Subditur hæc rei narratio:* Etsi universa Dei opera iis sint plenissima miraculis, quibus nullo umquam tempore, suas mortalibus gratias desiit communicare: Mirabilia ejus a seculo: infrequentiora tamen quædam sunt, quæ, quia clarius Dei digitum illustrant, inter ipsa mirabilia admiranda elucescunt. His illud simile, tum ex se, tum ex cœlesti comite visione est, quod patri Hieronymo Zuccaro, Societatis Jesu, in collegio Sciclensi, anno 1665 commoranti, in summam illius felicitatem evenit; quod quamvis ab eo usque tempore, debitis cum solemnitatibus, pro aula illustrissimi ac reverendissimi Syracusani in acta relatum sit, ejus tamen manifestatio in hanc usque horam dilata est, quando ejusdem patris mors secretum aperuit, in quo ex tribus gratiis, sibi e cœlo in uno miraculo factis, duas, dum viveret, B latere voluit, quas ille multo acceptæ præferens sanitati, duos annos, mensesque plures silentio suo piam illud scire cupientium curiositatem suspendit, avidumque calamum ab ejus narratione prohibuit. Quapropter cum ejus vita impositi silentii obligatione demortua, reique serie, quæ ad integritatem, rationabilesque hujus miraculi circumstantias pertinebat, intellecta, communi sapientiorum sensu, ob eam, quam quisque habet, Deum benedicendi obligationem, inque grati animi signum ob participatam ejus misericordiam, in hac divinorum operum revelatione, eam luci publicæ deberi judicatum est: Etenim Sacramentum regis abscondere bonum est: opera autem Dei revelare honorificum est.

P. Hieronymus Zuccarus ex infirmitate corporis ad exeundum e Societate inductus;

299 Pessime igitur pater Hieronymus a pertinaci quadam apoplexiæ violentia, quæ dextro lateri ante sex annos incubuerat, manu, brachioque ad omnia inutili relicto, habebatur; quæ quidem medicamentorum potentia, Liparensisque insulæ balneis quinquies coacta, aliquot mensium inducias concesserat: nihilominus majori impetu priorem repetens effectum, vitæ perfectæque sanitatis spem, et cum hac primum spiritus fervorem eripiebat: unde ille in Religiosarum virtutum exercitio [minus] promptus, et C cœlestis vocationis gratiæ correspondendi [minus] cupidus efficiebatur: quam indispositionem sæpe ex corporis infirmitate male cautorum attrahunt animæ; in qua etsi ipsi vacare culpa gravi videantur, attamen non nisi gravissimum censendum est periculum, ne calor ille hoc languore refrigescat, qui supernaturalium virtutum naturam exigit pro sui conservatione. Sic infirmitatis molestia, spiritus vigor enervatus, pusillanimitatique, a qua impugnabatur, cedens, 5 Julii statuit admodum reverendum Patrem Generalem de vitæ suæ statu reddere certiorem; ut, ubi eum magno oneri, non subsidio Societati futurum cognovisset, posset, pro meliori judicio suo, uti privilegio, eumque nondum solenni professione devinctum a Religiosis votis liberare.

sed miro modo avocatus ab eo proposito,

300 Sed Dominus ille, qui cum esset veritas et vita, simul fieri voluit pastor et via, ut nostram vivificaret mortalitatem, oviumque errantium semitas in salutis viam dirigeret, suavissima illi adfuit misericordiæ suæ efficacia. Etenim dum ille calamum scripturus arriperet, ejus sinistra manus, cujus solius usu fruebatur, tali correpta est torpore, ut opus sæpe reiteratum, nihilominus toto illius Dominicæ matutino tempore (5 Julii erat) quia frustra tentabat, differre cogeretur. At quia ab inordinata passione obtenebrati mentis oculi, Domini præsentiam, qui eum illuminaturus advenerat, primo cœlestis suæ lucis radio non intuebantur, eodem rursus die in splendorum claritate magnus luminum Pater adfuit, eodem pene tempore, quo juxta devotissimum civitatis illius morem, a multis abhinc annis de Vita S. Ignatii eo vespere in templo ad populum dicturus, ejus vitam, a P. Daniele Bartoli descriptam, lecturus arriperet.

EX VARIIS.

ex lectione Vitæ S. Ignatii

301 Nam dum ille casu, sinistra manu librum aperit, divinæ omnipotentiæ dextera, quæ in fortuitis hominum operibus manifestius æternorum consiliorum abyssum pandit, ante ejus oculos folio 440 legendam stitit caritatem et patientiam S. Ignatii in sufferendo et in stabiliendis, in vocatione sancta tentatis, dexteritatem; et in Parentis virtute, velut in lucidissimo speculo, suum agnoscens defectum, qui per vitæ imitationem filius ejus esse debebat, repente sui pudore plenus, aperuit oculos, oppletusque lacrymis et multis affectibus compunctionis, centies implorans E tepiditatis veniam, in Religiosæ disciplinæ observantia exhibitæ, et præcipue exiguæ mortificationis, inordinatæ vitæ, salutisque temporalis amore, infirmitatis suæ tempore susceptæ, ante sancti Patris altare se stitit, firmiter statuens, majori posthac patientia quamvis afflictionem, a qua ipse, sive illius mali ratione, sive quacumque alia de causa foret exercendus etiam usque ad mortem, in mortificationibus, injuriis, et infamia sine querela ulla, aut edito doloris verbo sustinere.

proponit meliora,

302 Et elapso calidissimas inter lacrymas horæ spatio, comitantibus ardentissimis propositis, ut efficacissimo remedio, ad eliquandam spiritus nostri glaciem, inflammandamque cœlestis medici clementiam, ad miseriam nostram sublevandam, omnis tristitiæ nebula ex corde fugata est; affligentium cogitationum quievit impetus; et, ut post planctum ac susceptam propter Deum mœstitiam evenire solet, interna Domini visitatione facta est tranquillitas magna, simulque ab humore salso in pectus decidente liberatur, a quo magno sui dolore (quod crudelis infirmitatis a 7 Maii residuum erat) quotidiana sanguinis per F os egestione, in hanc usque horam duriter vexabatur.

eaque egregie exsequitur

303 Sed quia amplæ cordis oblationes, et ferventia desideria, quæ tentationum prælia non sustinent, parum grata Deo sunt, divina ejus providentia fuit, patrem Antonium Casaletti, qui pro vicino S. Ignatii festo panegyrim adornabat, in morbum incidisse. Hinc pater Hieronymus, ad eum in se laborem suscipiendum rogatus, etsi ob dextrum brachium, quod adhuc immobile gerebat, se primo aliquantum difficilem præberet, recentibus tamen etiamnum æstuans propositis, petitis annuit; dumque imparibus labori viribus in explicanda Sancti gloria desudat, natura præterito saucia, præsentique impugnata morbo, novo mali pondere oppressa succubuit, et 4 Augusti, rupta pectoris vena, potentissimis frustra adhibitis medicinis, tantam sanguinis copiam effudit, ut die tertia, languentibus extremum viribus, et tumido ob putridi ejectionem sanguinis stomacho, graveolentia vel ipsi infirmo intolerabili,

EX VARIIS

intolerabili, de ejus salute fuerit conclamatum. Solus ciborum intuitus extremam creabat illi nauseam, tantumque in pectore dolorem sentiebat, ut nec innixam pectori manum valeret sustinere.

in magna quadam infirmitate:

304 Sequenti die, quæ fuit Sabbati et 8 Augusti, quæ, rupta vena sese magis dilitante, ei ad undecim horarum spatio egerendum ex ore sanguinem illuxerat, ut melius ad mortem, quam præsentem præsentiebat, se disponeret, voluit cum patre Rectore generalem de tota vita confessionem inire, quam etiam mutuo pietatis sensu perfecit, eumque, a quo teneræ compassionis affectu ad se sancto Ignatio commendandum animabatur, ad secum gaudendum invitavit infirmus, ob singulare, quod adipiscebatur beneficium in sancta Societate moriendi, ob maximum scilicet, quod a Sancto speraret in vita, dicens; se ob plura alia beneficia, et favores toties divinæ misericordiæ obligatum, quot guttas sanguinis effudisset; jam vero agnoscere se, suorum omnium impletam summam desideriorum, quæ erat in Societate moriendi. Inde concepta in Sanctum fiducia, cujus ante oculos habebat imaginem, votum emisit, quod, si forte divinæ beni-
B gnitati vitæ ejus grata esset prolongatio, potius eligere vellet contractus, inutilis, plenusque opprobriis et infamia, cum religiosa patientia in Societate permanere, quam foris in majoribus honoribus, constantiore sanitate, aut quocumque lætioris vitæ genere superesse.

cujus vi ad extrema deducitur,

305 Paulo post P. Rectore inde digresso, quadrantis horæ spatio quievit, et confestim (ut medicus eodem mane aliis patribus futurum prædixerat) nova mortali paralysi opprimitur, quæ in sinistrum latus decidens, indeque in dextrum decurrens, a planta pedis ad usque verticem eum paralyticum effecit. Jam circa mediam duodecimam matutinam dies ascenderat, quando in tali statu repertus est in forma votorum Religiosorum Societatis recitanda balbutire; tuncque pallidus, et clausis oculis, sine pulsu sensibili, instar cadaveris, tam tenaciter os et dentes clauserat, ut patri cuidam, instrumento quodam argenteo extrema tentanti, ut sanctissimum ei Viaticum largiretur, impossibile fuerit vel dentes divaricare, vel dextræ manus digitos, quos ultima vis morbi occluserat, explicare. Et quia elata sæpius voce evocatus signum vitæ non edebat, quasi pro mortuo habebatur.

sed instantanea valetudine donatur, Sancto patrocinante:

C 306 Dumque de extrema Unctione ei celeriter elargienda a patribus agebatur, observatus ab omnibus fuit infirmus, quod dextrum brachium (tribus abhinc mensibus motu omni destitutum) elevaret, et quasi aliquid stringeret, quod ori appositum tenere sæpius oscularetur, elevatoque pariter sinistro brachio, statim erectus in lecto resedit, magnisque et distinctis vocibus exclamavit: Sanctus Ignatius: Sanctus Ignatius: Sanctus Ignatius me sanavit! O manifestam cœlestis dexteræ potentiam! Videntibus et mirantibus omnibus, e vultu pallor disparuit, e pectore evanuit tumor, revixerunt oculi, corroborati rediere pulsus, et sensus, membraque omnia, nullo vel in minima corporis parte relicto infirmitatis vestigio, ab omni penitus malo liberantur; vestem Religiosam, qui quasi mortuus putabatur, expetiit, et post multa illi impressa amoris oscula, ea se induit, velociterque in templum properavit, per quadrantis spatium ante altare S. Ignatii, facie in terram postratus, et altero quadrantis horæ spatio in gratiarum actione, comitantibus omnibus patribus, ad novum spectaculum attonitis, innixus genibus perstitit. D

cujus apparitio

307 Deinde in cubiculum reversus est, ubi patribus considentibus, cupientibusque mira illa, quæ acciderant, intelligere, ipse, petita prius licentia, in eorum medio genuflectens, cœpit recensere, quemadmodum peracta Confessione generali, et patre Rectore e cubiculo digresso, molesto quodam somno oppressus, et nova simul in omnibus membris apoplexia tactus fuerit, a qua dum omnium corporis sensuum usu privatur, ecce lux nova desuper mentis affulsit; siquidem e regione sui, ex parte pedum, supra lectum videre sibi visus est sanctum Ignatium, qui ex vultu, velut ex fonte luminis, cœlestium splendorum radios emittebat; aspectus illius erat antiquis illis Sancti imaginibus similis, quæ etiamnum regali in folio impressæ circumferuntur, detecto capite, ornatu sacerdotali, juxta imagunculam in membrana, quam pro consolatione sua gerebat in lecto moribundus, rubra casula, aureoque ornatu; pie supra pectus inclinarat dexteram, in sinistro palmi unius virgulam gestabat, simulque vasculum, in quo parvus calamus plumatus in quodam liquore mergebatur: qui cum pretiosissimo vasi minime esset dissimilis, neutrumque E gemmæ aut terrenæ medicinæ æquiparari posset, clarum fiebat, vas et liquorem esse cœlestem.

et sermo,

308 Primo expavit intuitu moribundus, toto corpore tremens, cum S. Patrem gravi, severoque vultu astantem vidit, et timore plenus allocutus Sanctum: Filium me, inquit, tuum esse memineris; et si tu me rejicis, in hoc extremo transitu quo me vertam? At reposuit Sanctus: Pro filio non agnoscebam, qui me ut Patrem non honorabat: qui incomparabili vocationis suæ dono non bene correspondisset, dum propter exiguam infirmitatis tempore patientiam, vocationem amittendi sese posuit in discrimen. Verissimum id esse respondit cum lacrymis infirmus; sed contritum jam esse, et pœnituisse, emisso præterea ante horam eo voto, quod ipse S. Pater non ignorabat. Subrisit Sanctus, serenoque vultu, Bono, inquit, animo esto; omnemque per hoc, ab ejus animo concepti doloris nebulam dissipavit, interrogans, num Religiosorum votorum formulæ recordaretur, cum prompto animo ea renovandi? Quod dum ille lætus affirmat, jussit illum ea renovare; omnique sublata mora, orsus est Sanctus formulam: Omnipotens F sempiterne Deus: quam integram de verbo ad verbum suggerebat infirmo, cordique imprimebat; qua finita. Jam inquit, te in filium suscipio: scito vitæ tuæ terminum imminere; hodie hora tertia e vivis erit abeundum.

cum infirmo habitus,

309 Et qui fiet, replicuit infirmus, ut me, sancte Pater, filium tuum sine Sacramentis decedere sinas? Non sine Sacramentis, respondit Sanctus, siquidem patri Rectori generaliter confessus es, et hoc ad salutem tuam satis erat, quamvis cum sacro Viatico et extrema Unctione majorem gratiam obtinuisses, et magna illius pœnæ pars, quæ in Purgatorio luenda manet, deleta fuisset. Deinde lætiore vultu assumpto, amœnissimaque ad omne cor beandum gravitate, Ne, inquit, paveas, etenim si hujus adhuc te vitæ tenet desiderium, ea tibi prolongabitur, dummodo in Societate ut filius eam impendas, juxta talenta ad gloriam Dei, proximorumque utilitatem laborando, bonorum propositorum tuorum, votique mihi adeo cari semper memor. Si

A Si vero hodie mortem præ vita hac elegeris, æterna salute certus eris.

atque ipsius infirmi responsum narratur:

310 Magna equidem oblatio, quæ sicut raro e cœlo facta est, sic rara eam solennitas comitatur, in qua non sine gravi contrariarum rationum pondere mens poterat confundi in tanta cœlestium gratiarum abysso, in qua propositarum conditionum merito fluctuabat electio. Sed infirmus jam corroboratus spiritu, prompte se filium obedientiæ esse respondit, æquali promptitudine in quamcumque harum duarum divinum inclinaret beneplacitum, nullam de se velle suscipere deliberationem, sed vitam æque ac mortem divinæ dispositioni se libere remittere, ut majori divinæ majestatis gloriæ et conveniret et placeret; motu cordis potius, quam linguæ ostendens, ad quam sublimis virtutis gradum velociter valeat pervenire, qui tepidi spiritus vilitatem deserens, heroica se totum Deo redonat liberalitate.

uti et modus, quo eum sanavit S. Ignatius;

311 Bene est, inquit Sanctus, adhuc modicum vivendum est, quia talis est divina voluntas; pristina tibi sanitas restituitur, ut eam in Societatis ministeriis, ut meus verus filius, expendas. Et accepta ad dexteram virgula, ter caput leviter percussit, ter unam manum, terque alteram, similiter et pedes; iis ictibus afflictionem, agoniamque, qua tenebatur, allevians. Reposita in sinistram virgula, e vasculo eduxit calamum, cujus plumula, cœlesti illo liquore tincta, in quinque percussis partibus salutiferæ crucis signum efformavit, in singulis divina Prophetæ verba repetens: Ego percutiam, et ego sanabo. Peracta unctione, eum de perfecta sanitate certificavit, mandans, ut in gratiarum actionem tria Sacra offerret, primum sanctissimæ Trinitati; secundum beatissimæ Virgini; tertium ad honorem suum: significans per hoc, quæ gratiarum actio pro cœlestibus favoribus sit magis accepta, quos vel ipsi Cœlites a divina misericordia nobis impetrare nequeunt absque potentissimo, promptissimoque auxilio benignissimæ ejus Genitricis.

B

addens duas, præter sanitatem, gratias

312 Tres præterea virtutum actus infirmo patefecit, ab ipso ægritudinis tempore exercitos, tamque divinæ liberalitati acceptos, ut singularibus tribus gratiis eos voluerit remunerari, quarum minimam recuperatam sanitatem fuisse, semper affirmavit, nec immerito; siquidem, ut post ejus mortem palam factum est, concessarum sibi gratiarum hæc erat secunda, eum ab inhonestis tentationibus liberatum iri, donec ultimus vitæ terminus appropinquaret. Quæ gratia præter liberationem a molestissimo eo tormento ei quoque signum attulit, quod de vicina ejus morte promissum erat, quod postea ab ipso immundo spiritu allatum fuit; nam confestim, habita licentia, eum rursus extremis vitæ suæ diebus aggressus est rebellis angelus, factus hac vice in sui confusionem cœli nuntius, iis ipse laqueis, quos patri tetenderat, involutus. Tertia gratia, lætiora, felicioraque fuerunt nova, quam quæ mortali homini umquam contingere possint, quibus de æterna sua prædestinatione certus reddebatur.

C

plane singulares.

313 Et hi erant duo illi favores, qui dum P. Hieronymus viveret, non poterant, nec debebant publicari. Interea advertit æger, S. Patrem ad cœlum disponere reditum: quapropter apud eum pro paterna benedictione institit; cujus causa lætissimo vultu Sanctus osculandam ei dexteram porrexit, ad quam æger cum ore pertingere nequiret, anxius rogabat Sanctum, ut propius ad lectum accedere dignaretur; cumque Sanctus erigere dexteram jussisset, subito ad illius vocis imperium, e toto corpore fugata paralysi, elevavit brachium, suaque manu dexteram Sancti strinxit, humiliterque eam deosculans, pretiosis illis verbis a Sancto benedictus fuit: Dominus te benedicat, et ab omni malo defendat, et perducat in vitam æternam. EX VARIIS.

Sanationis perfectio, publico plausu excepta,

314 Visione finita, et sancto Patriarcha cœlum repetente, statim felicis illius benedictionis effectus experiri cœpit, non solum ab omni malo, seu morbo, sed a debilitate quoque, quæ post graviorem maxime infirmitatem remanere solet, integre liberatus, eodem momento robustas vires expertus et usus, ut sanus deambulando, orando de genibus, et longo tempore perseverando, eodem die (erat enim vigilia S. Laurentii) jejunando, et in gratiarum actionem Sancto liberatori se publice in refectorio flagellando, diem totum transigendo cum proceribus, magnaque parte populi, qui ad diffusam miraculi famam, privata prius multorum relatione, postea hora tertia, quando pro funere signum dandum erat, bombardarum, tubarumque clangore, gratulabundi accurrerant, comitante festivo campanarum omnium civitatis sonitu, qui civium corda replevit lætitia, eos ad Deum laudandum inflammans, qui mediante S. P. Ignatio, suæ devotissimæ patriæ sic favebat: quæ etiam in multis aliis personis, ab eodem Sancto cœlestibus favoribus ornata fuit hujus celebris occasione miraculi, quos hic referre non vacat; tum quia in authentico processu, ex quo jam narratum miraculum extractum est, non reperiuntur; tum ne attendentes ad distinctiones, ad meritum, particularitates, et numerum illorum, diutius hujus publicationem moremur.

E

docet nos esse gratos ac ferventes

315 Interea ex præsentis narratione amplissimum desumimus argumentum, quam Cœlitibus clientum suorum salus inhæreat animo; quantum beatissimæ Virgini, ob gratias a divina misericordia nobis impetratas, obligemur; et quantum cavere quisque debeat, non solum, ne Deum majoribus peccatis offendat, sed ne levibus etiam culpis calor spiritus intepescat; siquidem eum, ob infiniti amoris sui magnitudinem, fervidum, et ab omni macula purum ex corde nostro exigit; quem Jesu Christi sanguine indies magis et magis augere dignetur, ut omni eo fervore, quem mortalis hujus vitæ miseria sustinet, inflammetur, majorique ejus gloriæ consecratus, perpetuum ardeat holocaustum in beata æternitate.

F

RELIQUA AD SICILIAM SPECTANTIA MIRACULA.

Regalbuti miseris beneficus S. Ignatius.

Quæ Regalbuti in Sicilia patravit Thaumaturgus noster, dignissima sunt, ut eorum memoriam excipiant omnes anni consequentes. Rerum historiam continet libellus Italicus, anno 1668 *Panormi typis editus, cujus titulus Latine sic sonat:* Compendium eorum omnium, quæ divina majestas dignata est operari in quadam imagine Patriarchæ S. Ignatii Loyolæ, Fundatoris Societatis Jesu, in civitate Regalbutensi; cum editione multorum miraculorum, ibidem ab eodem patratorum, quæ deprompta sunt ex tabulis super hac re juridice formatis jussu illustrissimi ac reverendissimi domini F. Mich. Angeli Buonadies, episcopi Catanensis *etc. De imagine ipsa dicam infra: hic vero favores ac miracula concise memoro.*

317 *Anno* 1665, *die* 2 *Junii Antonia Marraro usu pedum ac manuum privata, scipione nixa unum*

EX VARIIS. reddendo

unum vix passum promovere poterat. Diditavero per civitatem fama illius prodigii, quod in imagine S. Ignatii *contigerat, eo adrepsit summo cum labore: alienis brachiis in locum, ubi illa erat, introducitur: Sanctum invocat: sine difficultate imaginem tangit: eodem temporis puncto prorsus sanatur, omni dolore liberatur, expedite progredi incipit, et summa cum agilitate movet brachia, nulloque indiga sustentaculo vel juvamine, domum redit. Prodigium huic simile contigit in Maria Sanctoro, a biennio omnium membrorum usu privata; quæ postridie sanationis jam dictæ, ad imaginis locum se contulit, pedumque ac manuum usum recepit, ab omni malo sospitata.*

usum membrorum,

318 *Ejusdem generis est prodigium sequens. Joannæ Zapullæ viduæ confractus ex lapsu erat humerus dexter, et ita offensus, ut domesticis officiis fungi non posset, vel brachium attollere eo usque, ut signum crucis formaret. Duravit malum a Pascha anni* 1665 *usque ad Junium anni* 1666; *quando ad imaginem perfugium habuit: et quoniam ad imaginem ipsam, ob contractionem nervorum brachii offensa manu, uti desiderabat, pertingere non valebat, parietem certe, cui illa erat affixa, tetigit; et in ictu oculi pristinam valetudinem recuperavit.*

et oculorum:

319 *Tribus hisce adde Vitam Mariam Felicem, devexæ ætatis feminam, a cæcitate sanatam. Sciens illa, omni se humano remedio destitui, spem de* S. Ignatio *concipit: ad eum accurrit: ante imaginem se prosternit: ejus opem implorat, ut sacram saltem Hostiam, quando elevatur in Sacrificio Missæ, intueri possit. At voti compos est facta cum fœnore: nam pleno ac perfecto visu donata discessit.*

ac gressum.

320 *Paucis post diebus Sancti benignitas ad annorum octo supra viginti juvenem, nomine Bartholomæum Marrettam, se extendit. Is ex quodam lapsu adeo male affectus fuerat, ut spatio annorum sex, scipione, qui eum juvabat, ut pedibus insisteret, adjutus, vix ullum conficeret passum; ceterum ad omnem aliam operationem inhabilis. His accedebat malis filius papulis infectus adeo, ut non sine ratione timeri posset ejus vitæ. Uxor ipsius, de infirmitate filii sollicita, confugit ad* S. Ignatium, *et modico gossypio, lampadis oleo, quæ ardebat, intincto, domum redux parvulum ungit. Quo facto, pia mulier interius impelli se sentit, ut remedium idem Bartholomæo applicet. Accedit itaque ad lectum decumbentis mariti; excitat eum ad fiduciam, medicinam illam offert, oblatam is lubens admittit; offensas partes oleo ipsa ungit: deinde ad nocturnam quietem concedit. Mane sub auroram evigilat Bartholomæus, et perfecte se sanatum ac valentem videt.*

Incredula punitur.

321 *His subditur ibidem exemplum incredulæ mulieris: nam eodem die, quo Sancti imago sanguine stillavit, prima, miraculi audito rumore, e vicinis accurrit ad locum illum Nicolina Zuppetto; sed quamvis sanguinem vidit, miraculosum tamen esse non credidit: ausa etiam consanguineam suam, in cujus domo res illa contigerat, arguere nimiæ credulitatis. Sed postridie obstinatæ in non credendo voluntatis pœnas dedit, tremendo quodam facto singulari attonita; quod ibi pluribus exponitur; ac deinde credidit.*

Alii Regalbutensibus collati ab Ignatio favores.

322 Ignatius *vero lapsus temporis suos Regalbutenses novis prosequi favoribus non cessavit, sive per prodigiosam hanc, de qua dicebam, imaginem, sive per alias duas; sive aliquando etiam per oleum lampadis, ac solam sui nominis invocationem. Facta quædam e pluribus, in citato supra compendio a pag.* 34 *producuntur, authentica videlicet sola, prout ibidem habemus, ac legitimis depositionibus juridice probata. Ne vero ea nimis longe nos ducant, satis fuerit, illa designasse. Occurrunt itaque ibidem* 1°. *Febricitans puella pristinæ valetudini reddita.* 2°. *Pag.* 37 *infans moribundus unico instanti sanatus.* 3°. *pag.* 39, *dolor capitis subito curatus.* 4°. *pag.* 42, *partus felix, et sine dolore.* 5°. *pag.* 44, *ubera a putredine præservata, ac lacte repleta.* 6°. *pag.* 46, *alterius mulieris mammillæ apostemate infectæ, et in ictu oculi redintegratæ.* 7°. *pag.* 47, *febri quartanæ prodigiose finis impositus.* 8°. *pag.* 49, *malum frigoris, quo infirma cruciabatur, in ipso accessu dissipatum.* 9°. *pag.* 50, *apostema infantis depulsum.* 10°. *pag.* 51, *parvula a papulis sanata.* 11°. *pag.* 53, *eadem deinde moribunda, valetudini restituta.* 12°. *pag.* 55, *partus felix masculi.* 13°. *pag.* 56, *idem a paralysi sospitatus.* 14°. *pag.* 59, *vas prodigiose vino repletum: quibus ibidem a pag.* 62, *subditur publicum et authenticum documentum, die* 18 *Aprilis anno* 1667 *signatum, in quo de imagine prodigiosa, ac miraculis fit mentio, et Sanctus in patronum civitatis Regalbutensis assumitur publica auctoritate. Illud exhibebo inferius cap.* IV, § 1. *Veniamus ad alia Siciliæ loca.*

Mulier Trepani post varios infelices partus,

323 *Habemus scriptum hoc titulo:* Relatio duorum miraculorum, quæ Trepani in Sicilia, intercessione S. Ignatii patrata sunt anno 1670; ac deinde examinata, et authentice approbata sunt ab episcopo Mazariensi (vulgo di Mazara;) in cujus diœcesi est Trepanum. *Hanc Italice impressam Panormi anno* 1673, *Roma ad se missam, ac Latine a se redditam P. Jacobus Schellebroot S. I. Antverpiam Gandavo direxit ad P. Danielem Papebrochium. Rei gestæ summam inde excerpo:* Philippa Barnaba Trepani uxor Josephi Guarnotta, post varios liberos infelici partu editos; quippe vel oculorum orbitate, vel usus linguæ, vel alio defectu miseros; 20 Julii 1670, nono partui proxima, extremis doloribus angi cœpit: qui majoribus semper aucti incrementis, absque spe vitæ ulterioris, 24 ejusdem mensis, ipsam ad mortis articulum redegerunt. In vanum laborabat medicorum industria; dum proles ventre latens, nulla matri vitæ signa; obstetrici vero non obscura daret indicia, quod jam exstincta, putredine diffluere inciperet. Unde humanorum mediorum deposita spe, inque unicam animæ salvandæ curam versa, extremis Ecclesiæ Sacramentis, ad iter æternitatis munita fuit.

nono proxima, ac moribunda, patrocinante Sancto, fœtu liberatur:

324 Jamjam extremum spiritum reddituram sanguine propiores circumflectebant; cum ex iis mulier quædam, hanc sibi mentem, forte cœlitus missam, sentire visa est, S. Ignatii implorandam opem esse. Quare post fusas tacite, quanto potuit ardore, ad ipsum preces, spe plena se in pedes erexit, confidenter ad moribundam accessit; ac sacrum numisma, quod Sancti effigiem gerebat, mulieris decumbentis ventri admovit. Cum, ecce, illa ipso temporis momento, quo tangebatur, sibi reddita, simul eo corporis ac animi vigore restituta est, ut infelicem fœtum partu fortunato fuderit, ac sese mortis periculo exemerit.

sed mortuo ac corrupto: iterato tamen ejus patrocinio

325 Jamque sibi videri abunde beati potuissent, nisi proles mortua ac jam pene semiconfecta tabe, adhuc madentes ex priori angore oculos ad se abstraxisset. Hanc obstetrix contrectare

A trectare cœpit, accurateque observare singula, num quis halitus, num quod intimis præcordiis latentis vitæ indicium deprehenderetur. At illius et aliorum, qui octo numero circumstabant, et studiose omnia inspiciebant, commune judicium fuit, non nisi cadaver nati infantis superesse; ac ne in dubium quidem admitti posse, ut sacra lustrali aqua tingeretur. Quæ cura dum per sesquihoram mulieres quasdam tenuisset, ut, applicitis variis qua fomentis, qua excitamentis, de vita periculum facerent; tunc, quæ ab ipsa desperatione vigorem sumit, fiducia in divinam opem, eamdem ac prius mulierem erexit; atque ut erat a nova spe, vultu animoque inflammata, ad alios, qui aderant, Provolvamur, inquit, in genua, ac iterato S. Ignatium invocemus. Dein libera voce, prolatis ad modum precantis, verbis, quæ pietas accensa et mentis ardor suggerebat, surrexit, et idem, quod ante, sacrum numisma applicuit exanimo infantis cadaveri.

subito reviviscit,

326 Res mira! continuo illud movere se; moxque etiam blandos et renidentes aperire ocellos. Miraculum, miraculum conclamant omnes; simulque ingenti stupore perculsi, et piæ mentis teneritudine delibuti, prorupere in lacry-
B mas præ lætitia. Suo deinde tempore de sacro fonte levatum, ei, qui in lucem edito vitam cœlitus obtinuerat, Sancto sacrum esse voluerunt parentes, Ignatii nomine imposito.

publice baptizatur, ac sesqui post anno vita defungitur.

327 Biduo post solemniter deportatus fuit in templum patrum Societatis Jesu: quo omnis ordinis, sexus et ætatis concursu facto, innumera hominum multitudo confluxit, videndi studio prodigiosum infantem. In quo utrum præ altero potius obstupescerent, hærebant attoniti omnes; an vitam miraculose acceptam, an vividam spirantemque aliquid supra reliquam domus sobolem, formam vultus, veluti e cœlo donatam. Unum fuit, quod videri possit, non satis dignam fuisse terram hanc, qui istiusmodi flosculo diu gloriaretur. Sesquianno post parvulus Ignatius innocuam exhalavit animam.

Proli cuidam vita, ac deinde loquela datur;

328 *Anno* 1680, *mense Julio, simile jam relato miraculo contigit: nam Rosalia, uxor Dominici Baroni, in civitate Bizinensi, per triduum continuum gravissimis partus doloribus discruciata tam cum periculo vitæ propriæ, quam prolis, imploratio* S. Ignatii *patrocinio, mox cruciatibus liberatur, sine dolore parit, et belle habet; sed quia fœtus erat deforme monstrum, frigidum,*
C *nigrum, ac nullum præterea præferens vitæ signum, recurritur denuo ad* S. Ignatium: *annuit iis votis, et mox partus ille infelix sensum motum, ac vitam accipit, infantuli formam induit, baptismo abluitur; imposito ei nomine* Ignatii. *At vero parvulus ille, dum esset ætatis anni unius cum dimidio, nullumque hactenus, ne balbutiendo quidem, verbum prolocutus, rogabatur Sanctus, ut ederet novum miraculum: ac paucis post diebus, avia ac matre præsentibus, stabat infans ante imaginem* S. Ignatii, *solvit linguam, ac claris notis primas pronuntiavit voces,* S. Ignatius; *ac deinceps semper perrexit expedite loqui. Ex processibus juridiciis, sententia illustrissimi Syracusani D. Francisci Fortezza, ac Relationibus excusis, quæ apud Carnolium indicantur: e quo ista contraxi cap.* XXXVIII.

uti et puellæ ex alto lapsæ sanitas.

329 *Relatu etiam dignissimum est illud, quod refert idem auctor cap.* XLVI *in fine: cujus en tibi compendium. Anno* 1683 *Francisca, mensium novemdecim parvula, Josephi Calogeri filia, Messanæ ex edito quindecim palmorum loco delapsa, adeo misere erat affecta, ut pro ea, tamquam mortua planctus fieret: donec soror Catharina Galibaldi, Tertiaria S. Francisci, quæ paulo ante interfuerat concioni de* S. Ignatio, *dixit domesticis illis, bono essent animo: etiamsi parvula mortua esset,* S. Ignatium *eam resuscitaturum, si illum cum fide invocarint. Factum id fuit: ad pristinum illa rediit statum; et cœpit ludere, et comedere. Postea observatum fuit, quod os cubiti dexteri motum esset suo loco; sed, invocato* S. Ignatio, *solo digito tactum os in naturalem rediit locum, nullo signo doloris aut motu ab infante edito, nullo postea incommodo subsecuto. Pro rei veritate citantur processus et sententia archiepiscopi Messanensis D. Josephi Cigala.* EX VARIIS

Quidam ex lapsu laborans curatur.

330 *Prædictus auctor cap. citato sub finem aliud memorat prodigium; cujus hæc est summa: Anno* 1680, *mense Novembri Dominicus Gurreri ad prædium, extra civitatem Bizinensem situm, se contulit una cum duobus filiis Melchiore ac Blasio. Illi inter se dum nugantur, Blasius ex lapsu os coxendicis dexteræ in plura frusta diffregit. Dum vero alia non prodessent remedia; votum Sancto edidere parentes: læsus ex eorum voluntate eum aliquoties invocavit: in somnum incidit; nec multo post tempore convaluit, dicens,* E *se a Sancto sibi apparente sanatum. Hæc in fide processus et sententiæ illustrissimi Syracusani D. Francisci Fortezza, quæ ibidem citantur. Alia quædam mirabilia apud Bizinenses edita notantur in exemplari Ms., quod habeo; quibus referendis supersedeo.*

Miracula Piatiæ facta

331 *Superest nobis inspicienda Piatia, Siciliæ oppidum, in valle, uti lego, Netina situm, vulgo Piazza; de qua Carnolius cap.* XLVII *sub finem scribit. Ex eo itaque habemus, confectum fuisse in forma authentica instrumentum plurimorum miraculorum, ibidem, Sancto bene favente, factorum, examinatorum, ac juridice approbatorum: e quorum multitudine nonnulla is ibidem colligit; quæ mihi suffecerit, obiter quasi digito designasse. Anno itaque* 1682, *mense Julio nobilis dominus Michael Trigona a maligna febri ad extrema deductus, sanatur; uti et ejus parvulus Onuphrius a mortali fluxu ac febri. Eodem anno ac tempore Francisca Venetia curatur ab acerbo et violento morsu canis. Reliqua apud Carnolium videri possunt.*

CLASSIS III. EX HISPANIA: AC PRIMO EX ARAGONIA. F

Imagine Sancti e sacrario Munebregæ in ædem sacram delata.

P*ræter plurima, Sancto nostro patrocinante, edita apud Hispanos miracula, egregie inclarescit ibidem Gloria ejus posthuma ex miraculis Munebregensibus; Matriti Hispanice excusis, ac deinde Latine recusis Lovanii anno* 1623, *hoc titulo:* Narratio miraculorum anno 1623, Aprili et Maio, Munebregiæ Bilbilensium ad imaginem S. P. Ignatii de Loyola, Societatis Jesu Fundatoris, a Deo Optimo Maximo patratorum. *Textum accipe*: Munebrega, duobus circiter passuum millibus a Calatayudo, Calatayudensium municipium est. Ibi labores suos, per Quadragesimam conciones habendo, impenderat sacerdos Societatis Jesu pater Valerius Piquet. In meta laborum, altero a dominicæ Resurrectionis die Paschali, qui anno isto millesimo sexcentesimo tertio supra vigesimum, in decimum et septimum Aprilis incidebat, etiam atque etiam obsecravit, ut imago S. Ignatii, quæ in sacrario visebatur, ad apertam lucem publice in ædem sacram inferretur,

EX VARIIS. retur, ubi et sacerdotes ad Sancti honorem Sacra dicere, populus audire, omnes et pie Sanctum visendo colere, et preces offerre possent.

Sanctæ obsecrationi Vicarius cum Clero suo prompta atque propensa voluntate annuit. Quod bene verteret sibi suisque et parochiæ suæ, decantatis vespertinis precibus, maxima populi frequentia, insigni pompa, imaginem sancti Patris Ignatii de Loyola in altari sancti Blasii collocavit, ac veluti consecravit. Mox saluta est imago sonoro cantu per antiphonam et collectam de Sancto Ignatio, deinde ad horæ spatium concionem de illius laudibus, multorum miraculorum ac beneficiorum, quæ divina bonitas ad invocationem sancti Patris Ignatii præstitit, narratione illustri pater Valerius exornavit.

mulier clauda, 333 Inter hæc præsens erat Maria Gascon, ætatis annum agens quinquagesimum, Munebregæ nata, et marito juncta Hieronymo Ladron de Guevara; quæ altero pede ita fœde claudicabat, ut vel passum unum progredi sine alienis auxiliis non posset. Igitur sancto Ignatio se commenmendans spopondit, si sanitatem restauraret, elata voce publicaturam sese miraculum. Ecce tibi e vestigio sanam se, corroboratamque tibiam
B sensit et magnis clamoribus exiliens subito exclamavit: Miraculum, miraculum! et mox sola sine adminiculo accurrit ad sacellum sancti Ignatii, gratias relatura Deo et sancto Ignatio, magna spectatorum admiratione ac plausu; qui probe noverant, quam atrociter affectam tibiam eo mulier attulisset.

male affecto brachio infirma: alia oculis: 334 Spectaculo huic Mariæ Gasconiæ Maria Pariente, uxor Alfonsi Buesso, intererat, mancum gestans aridumque brachium sinistrum, cui curando cum remedia quæsivisset quamplurima, tantum abest, ut auxilium invenerit, magno damno, qui mederi debuissent; os brachii comminuerunt; unde et a medicis et a chirurgis, cum conclamatum esse judicarent, adempta salutis spe, deposita est. Hac in desperatione adspiciens novum istud exemplum, ita Sanctum invocavit: Sancte Ignati, si me quoque sanaveris, referam et ego tibi sanitatis gratias. Vix hæc dixerat, cum sensit in brachio isto sinistro quamdam ossium concussionem, et subitam salutem; unde elevata in altum voce: Sum et ego sana, inquit, favore et meritis sancti Ignatii: et agitavit brachium nullo dolore in omnem partem, non aliter ac si numquam antehac afflictum fuisset.

C Intra semihoram Maria Santijus, uxor Paschalis Bueno de la Muda, quæ adeo oculis caligabat, ut vultus hominum nullos ex aspectu agnosceret, eodem in sacello ad eamdem imaginem supplicabunda ait: Sancte Ignati, aut recupera mihi oculorum aciem, aut sane fiat voluntas Dei. Quod si tamen per te oculos meos recuperavero, voveo curaturam me pro agendis gratiis, ut unum Missæ sacrificium offeratur. Illico sensit unam oculorum vertiginem, post quam claro adspectu vidit perspicue, et distincte agnovit, quotquot aderant coram spectatores, et in sanitate, quam per Sanctum Ignatium adepta est, perseverat.

tertia item variis miseriis torta, 335 Bernarda Benedid duos et triginta annos nata Munebregæ, et nupta Philippo Gomez, octennalibus varie torquebatur infirmitatibus, ulcus unum alebat in pulmonibus, aliud in brachio, non sine distillatione catarrhorum in stomachum et pulmones: unde per certa temporum intervalla exulceratus stomachus, a carcinomate nauseabundus subvertebatur non sine vomitu puris ac sanguinis; ex quo tanta stomachi debilitatio orie- D
batur, ut toto sexennio nec cibum ullum nec pharmaca in ventriculo retinuerit. Quidquid sumebat, rejectandum erat; tum si quando vi facta conaretur, quod sumpserat, retinere, illico per nares erumpebat. Si quid vero forte fortuna in stomacho reliquum resideret, confestim in tantam sanguinis copiam degenerebat, ut opus foret alternis mensibus bis terve sanguinem minuere, ne per abundantiam suffocaretur.

336 Accedebant insuper crebra deliquia, angustiæ cordis et palpitationes; unde exhausta et emaciata, vix ossibus pelle sola tectis hærebat, usque adeo doloribus attrita, ut nec se loco movere, nec ab aliis moveri sine gravi molestia posset. De tot vero morbis et doloribus consulti medicinæ ac chirurgiæ periti, crebro pronuntiaverant, nullam ab humana ope spem sanitatis affulgere. Erat Bernardæ filiolus Philippus; is cum lacrymis matrem allocutus exclamavit: O utinam aliquis deportaret matrem in templum, ubi S. Ignatius tot præstat miracula! Subjunxit maritus, auctorem se esse, ut Missarum novenam offerret. Respondit mulier: Ergone hinc me in sepulcrum inferetis? *nec non crebris deliquiis et palpitationibus cordis,*

337 His dictis supervenit pater Valerius Piquer, et bono animo esse jubens, Fide, ait, Deo et Sancto. Deinde reliquias sancti Ignatii adorandas obtulit, eas mulier magno pietatis sensu adoravit, obsecrando sancto Ignatium, ut a Deo salutem sibi impetraret. Confestim in deliquium, sudore prorumpente, incidit: unde ad se reversa, erecto animo, Bene habeo, inquit, et jam vado ad Sanctum. Jamque abituriebat; sed per semihoram in lecto detenta, tandem agendum fuit, ut se e manibus spectatorum proriperet. Proripuit se plenis viribus valens et vegeta, et per gradus pedibus sola descendit. Sed cum minime consultum censerent domestici, ob pluviam iter pedestre concedere roganti, gestatoria sella in templi limen illata, inde pedibus sacellum adiit, gratias egit, orationes fudit, domum rediit. Domi sanorum instar in cœna cibum sumpsit, sine ulla nausea vomituque retinuit. Postero die reversa ad ecclesiam, Confessione expiata, sacra communione refecta, in hanc usque diem integris stomachi viribus, et incolumi sanitate fruitur. E *sospitatore S. Ignatio, curantur.*

338 Paschalis Cabrerizo Munebregensis, duodecim jam ipsos annos a paralysi dissolutis pedibus progredi, nisi uno, ut minimum, scipione subnixus, non valebat; brachio deinde adeo flaccido, ut ad omnem usum inutile esset; ad hæc comitiali morbo obnoxius magnas in angustias cordis crebro redigebatur. Ille, consideratis S. Ignatii miraculis, desiderio sanitatis exardescens, spem piam adversus Sanctum erexit, et cum pauper esset, eleemosynam corrogavit, stipemque petendo regalem corrasit ad procurandum in altari Sanctæ Missæ sacrificium, cui et ipse interfuit, magna se pietate ac fiducia Sancto commendans. *Adde pedes et brachia impedita,* F

339 Peracto Sacrificio cum scipioni de more innitens domum abiret, in ipso templi limine se circumspiciens, vidit sanum se et jam a pedum calamitate incolumem, jam agilem. Igitur scipionem procul a se abjecit, curriculo cucurrit. Nec pedibus modo valetudinem recuperatam accepit, verum et sanum prorsus brachium deprehendit. In morbum vero caducum, et illas cordis angustias, ad hunc usque diem relapsus est numquam. Quæ res toto municipio publice ita percrebuit, ut passim omnes, sepositis rebus suis, *morbumque caducum;*

A suis, ad ecclesiam advolarent, Cabrerizum jam persanatum attoniti adspicerent; qui gratiis Deo et Sancto rite peractis, scipionem redditæ sanitatis testem pro anathemate in sacello appendit.

adustum brachium; 340 Maria Pardo, filiola Dominici Pardo, et Magdalenæ Ximemo Munebregæ, prope a biennio in ignem lapsa, brachium sinistrum adusserat maxime circa cubitum : unde adeo siccati erant contractique nervi, ut omnem omnino brachio motum adimerent. Pater magister frater Petrus del Villar, ex Ordine sancti Augustini sacerdos, brachium unxit oleo lampadis, quæ coram S. Ignatio ardere solet; ex qua unctione puellula cœpit brachium nonnihil attollere; deinde cum mater iterum unxisset, Attolle, inquit, o puellula brachium. Jam filiola brachium attollebat, et statim percepit mater strepitum ac veluti fragorem ossium, qualis esse solet, cum vertebræ luxantur aut brachia in longum violente protenduntur. Denique postquam diebus duobus tribusve eodem oleo filiolam in brachio unxisset, sanam et integram redhibuit.

pedem purulentum; 341 Maria Corriz, uxor Petri Bueno Munebregensis, in extremum periculum adducta pedis amputandi ob purulentum ulcus, quod malis B ignibus inflammatum serpebat, Missam ad altare sancti Ignatii celebrari jussit, oleo lampadis ejus se unxit, sanam se subito, et omni malo ac metu liberam sensit [ac] scipionem, quo nixa advenerat, ibi ad perpetuam memoriam collocavit.

exsiccatum item, 342 Maria Munoz, Michaelis Marina uxor, Vijuescana*, exsucca et exhausta, et pede veluti exsiccato adeo [erat] debilitata, ut sese loco movere non posset. Desperatum erat a medicinæ peritis, et jam declaraverant, luem labemque remediis humanis esse potentiorem : nihilominus etsi deplorata, tamen deportata est Bellomontem ad celeberrimi nominis chirurgum. Hic morbum ut vidit, statim edixit, nihil posse amplius artem manumque medicam; suadere se, ut ad sanctum Ignatium recurreret, qui tot jam apud Munebreganos miraculis inclarescebat; illam unam viam divinitus, cum nulla humanitus pateret ad recuperandam salutem, iniri posse ad invenienda sanitatis præsidia. Consilium chirurgi mulier pia ac prudens amplexa est, sacellum sancti Ignatii visitavit : ibi cum Missam audiret, et se ferventi pietate Sancto commendaret, in eodem momento se adspexit sanatam, et ab immedicabili malo liberam : et pedibus domum regressa est.

* An Viroves-cana?

C *ac fœde vulneratum:* 343 Vidua quædam Munebregæ paupercula dextro pede fœde vulnerato, et utroque pede turgide inflato, sine scipionum adminiculo nusquam progrediebatur. Hæc suam afflictionem, et simul ingentia miracula, quæ per sanctum Ignatium Deus operabatur, attente considerans, semet commendandi gratia ad sanctum Ignatium processit : sincero cordis affectu sese commendavit; et in eodem plane vestigio tam plenam nacta est salutem, ut, relictis ibidem scipionibus, domum pedibus valens vivensque repetierit, magnas Sancto gratias ob tam singulare beneficium referendo.

cæcitatem, et gangrænam, 344 Agnes Cavallero, uxor Martini de Huerta Nuevalensis, oculis capta adeo, ut nullum sine duce passum faceret; insuper altero labiorum ulcerosa gangrena atrociter exeso, auditis sancti Ignatii miraculis, apud animum suum decrevit visere sacellum sancti Ignatii Munebreganum, et ab illo opem malis suis exposcere. Ergo sacellum intravit, per dies tres orationem magna fiducia et pietate produxit, unxit subinde labium et oculos oleo Ignatianæ lampadis; mox et labium et oculi integræ sanitati restituti sunt, et oculi sane nunc tam acuta acie pollent, ut filo per acum prompte transmittendo sufficiant. *EX VARIIS.*

345 Antonius Franco, Castegionensium incola ultra Castellæ Alarvam, domum redux, graves attulit febres, non sine carcinomate in exulcerato pectore : unde non mediocriter torquebatur. Lustratus a medico, cum exitialis infirmitas videretur, hoc responsi accepit : Dispone animæ tuæ, et domui tuæ : negabatque medicus, se duodecim vitæ horarum securitatem ex medicinæ præsagiis præstare velle. Æger, spe medicorum amissa, cum, fama nuntiante, didicisset, miracula a Deo per invocationem sancti Ignatii patrata Munebregæ; ungi pectus voluit oleo lampadis, quæ coram sancto Ignatio in sacello ardebat. Unctus est, imploravit una cum adstantibus magno pietatis sensu inclytum miraculorum gloria Ignatium, sanitati redditus est. Jamque integris viribus, et plane incolumis, ac gratiæ hilaritatis plenus, contulit se ad sacellum sancti Ignatii Munebreganum, agendarum gratiarum gratia. *exulceratum pectus.*

346 Francisca Losano, uxor Dominici Marco, incola Valtorres, ob pectus duplici callo admodum turgido rigidoque afflictum, crebro in deliquia spasmosque labebatur. Hanc fama percrebrescens miraculorum sancti Ignati excitavit ad visendum sacellum, Sanctumque invocandum. Mira devotione erigebatur, tametsi a triduo extremæ Unctionis Sacramento munita jaceret, Commendavit se igitur spe firma, suamque valetudinem sancto Ignatie in sacello suo Munebregano. Nec spes irrita fuit : mox enim sudor toto pectore erupit, et cum deinde novemdiali pietate sacellum ipsa frequentasset, sanam se esse, tubercula pectoris detumuisse, pallidum sudoris colorem in rubicundum sanguineumque versum esse, cum gaudio animadvertit. Novennalis fuerat invaletudo, quæ novemdiali oratione et pietatis officiis restaurata est, implorata sancti Ignatii ope : cujus auxiliaribus remediis sana et hilaris domum repetiit. *deliquia et spasmos;* E

347 Matthæus Pola brachium unum et pedem flaccida paralysi dissolutum, ad omnem motionem actionemve ineptum pendulumque trahebat, Is Munebregam versus iter arripuit, spe subnixus recuperandarum per S. Ignatium virium, et sanitatis restaurandæ. Eo ubi appulit auspicatus est novemdiale pietatis obsequium, unxit quotidie brachium ac pedem oleo sacræ ibidem lampadis, octavo die sanitatem simul ac robur tantum recuperavit, ut laboribus deinceps ferendis abunde sufficeret. *paralysim.* F

348 Petrus Garcia, senex in quatuor et septuaginta annos profectus, Tortueranus, linguam habebat tam impeditam, ut omnem articulatæ pronuntiationis usum viamque intercluderet. Audivit narrationem miraculorum sancti Ignatii apud Munebreganos; sacellum adivit, magna se pietate Sancto commendavit, linguam lampadis oleo perunxit; clare distincteque locutus est. *impeditam linguam.*

349 Mulier quædam Bilbilensis manibus tam recurvis, ut ad omne opus inutiles redderentur, et pedibus tam misere affectis, ut nec ad erigendum se, nec ad ingeniculandum vites suppeditarent, commendavit se ex imo cordis affectu ac magna devotione sancto Ignatio; nec alia remedia adhibuit, et plenam statim sanitatem accepit. *recurvas manus,*

350 Vidua ejusdem urbis filiam prope septennem domi alebat, pedibus ad officia sua adeo inhabilibus, *pedes inhabiles,*

EX VARIIS.

habilibus, ut gradibus nec ascendendo nec descendendo umquam inambulare posset. Mater, auditis miraculis, cum animum induxisset suum, velle sanctum Ignatium viduas domi clausas latere, istam precandi formulam pronuntiavit: O Ignati sancte et gloriose, non decet statum meæ viduitatis, vias multas perambulare, ne quidem ad visitandum sacellum tuum Munebreganum; quidquid ibi tu potes pollesque, hic etiam tu potes ac polles: beneficia, quæ ibi tu aliis præstas, præstabis facile hic quoque filiæ meæ. O benedicte, o Sancte, obsecro te, ut digneris illam sanare. Non multo postquam talibus verbis oraverat, vidit oculis suis filiolam sursum deorsumque per gradus ambulantem eo plane modo, acsi numquam claudicasset.

caput rota rhedæ obterendum.

351 Filius D. Joannis Perez de Nueros ludebat ad rotam rhedæ, quæ paratis junctisque mulis stabat primum, deinde procedendo puerum evertit ac solo affixit, rota vero a capite per mediam pueri faciem transeunte, et domina quadam, quæ id videbat, exclamante, O puer, S. Ignatius te liberet; in ipso momento ad oculi ictum restiterunt mulæ, et retrorsum currum rotasque egerunt. Eductus est e periculo puer
B nullo alio nocumento, quam vestigiis clavorum rotæ in facie apparentibus.

gressum claudum, opem S. Ignatii, experta.

352 Quidam apud Bilbilanos S. Francisci Religiosus longe temporis spatio claudicaverat. Decrevit malo remedium quærere visitando Munebregensium S. Ignatii sacello. Sensim procedendo vix quartam leucæ partem maximis doloribus confecerat, ac de meta attingenda prope desperabat: mox tamen sese commendans S. Ignatio, eique suas Matutinas preces recitans, consecransque, sensit vires animosque redire, et nova alacritate impelli se ad iter conficiendum. Inter progrediendum vero, quanto magis ambulabat, tanto melius habebat: donec Munebregam appulit, ubi plena sanitate recepta, gratias in sacello suo S. Ignatio retulit, et ob recuperatam valetudinem alacer in suum monasterium revertit.

ALIA IBIDEM MIRACULA.

Mortua vitæ redonata puella.

Pardos municipium est quadraginta familiarum: ubi puella duodennis hæmorrhoide afflicta, tam copioso sanguinis profluvio exhausta fuit, ut brevi tempore vitam amiserit. Quatuor jam horas mortua et jacebat et frigebat. Per easdem
C illas quatuor horas mater afflictissima nil egit aliud, quam fide mirabili atque invicta constantia implorare opem S. Ignatii, rogare atque obsecrare, ut filiolam suam a morte ad vitam revocaret. Audivit matris preces S. Ignatius; filiola ad se, et ad vitam reversa, matrem appellat istis verbis: Mater, o mater, jam vivo, jam bene habeo, jam S. Ignatius ad vitam me revocavit, et mandavit, ut me sistam sacello suo Munebregæ. Nulla mora fuit, sacello præsentata est. Postridie ad ovium custodiam (nam pauperculam et pastoritiam vitam agebat), de more se contulit.

puerulus insuper.

354 Medicus, qui apud Munebreganos domicilium habet, filiolum genuerat tres prope jam menses natum. Is offulas deglutiendo strangulatus, fauces suas intercluserat, et, quemadmodum pater ipse, oculatus testis, affirmat, et juramento confirmat, plane vitam amiserat, usque adeo ut pater filiolum sepulturæ mandari voluerit, nisi mater fide majori, et ardentiori pietate filiolum oleo Ignatiæ lampadis perungendo, et obsecrando S. Ignatium pro filii suscitatione, filiolum Sancto obtulisset: unde in eodem temporis puncto puerulus sibi redditus est, et plorare cœpit et usque nunc beneficium S. Ignatii in valetudine pueruli integra perseverat. D

Miraculum in ipsa Munebregana imagine,

355 Imago ista, tot jam miraculis a Deo illustrata, imago est S. P. Ignatii de Loyola, quam a sexdecem annis D. Licentiatus Rochus del Villar, canonicus Bilbilensis, collocavit in sacristia parochialis ecclesiæ Munebreganæ cum aliis fundatoribus Ordinum Religiosorum, inter imagines Cardinalium, archiepiscoporum, episcoporum, magistrorum S. Joannis, vicecancellarii, præfecti justitiæ Aragonicæ, senatorum, Auditorum majestatis regiæ, aliorumque illustrium hominum, qui e Munebregisiis prodierunt. Quæ imago si cum aliis S. Ignatii imaginibus conferatur (sicut accepimus e quodam sacerdote, qui inde hanc in regiam Madritanam advenit) ostentat nescio quid supra vulgarem normam picturæ eminens atque excellens.

prodigiosum liquorem sudante.

356 Primo die Veneris (quæ feria tunc in Aprilis lucem primam et vigesimam incurrebat), ex quo in altari solenniter posita est, quantumcumque in sicco loco hactenus sedem habuisset, per horas quatuor a dextris sudavit sub brachio. E
Sudor vero, liquor erat quidem aqueo colore, non tamen omnino aquam dixisses; non etiam oleum; nec instar liquidi humoris fluebat, sed guttatim majoribus guttis destillabat; quem si extergerent, continuo substillabant aliæ atque aliæ guttæ succedentes; quibus duas linteas mappulas abstergendo imbutas prorsus madefecerunt. Denuo quatuordecim post diebus, feria sexta, quæ Maii mensis quinta erat, sudor idem scaturiendo rediit et fluxit ad horas omnino duas, Illius sudoris spectatores fuerunt et testes sunt illustres in ordine ecclesiastico viri; inter quos pater magister reverendus Petrus del Villar, ex Ordine S. Augustini duo linteola eodem sudore humectavit. Non multis inde diebus mulier oriunda Alarva, cum audiendo accepisset miracula S. Ignatii, exarsit magno sanitatis desiderio, optans liberari a molesto et acerbo pectoris tumore. Hac spe plena Munebregam petiit, Sancti opem in sacello imploravit, inter orandum aqua sudoris instar a tumore profluxit, unde doloribus levari sibi visa est: deinde e duobus istis unum linteolum S. Ignatii sudore imbutum pectori appressit, ex eo tumor in magnam aquæ copiam velut premendo expressam sese dissolvens resedit statim, et mulier humore tumoreque liberata F
sanitatem integram S. Ignatio acceptam retulit.

Plurima alia ejusdem miracula, concursus etc.;

357 Miracula alia ab istis longe plurima contigerunt. Nec desunt qui litteris testantur, supra centum, intra quatuor septimanas, obvenisse miracula; inter quæ, extra illa, quæ paulo ante numerata narrataque sunt; computantur cæci quatuor, multi manci, paralytici, claudi, surdi, balbutientes: [adeo ut] longum esset vel numerando referre [eos,] qui sanitatem per oleum lampadis sancti Ignatii adepti sunt: nec numeramus prope innumeros, qui quotidie per S. Ignatii invocationem, incolumitatem nanciscuntur; cum vix dies abeat non aliquo miraculo illustris, et subinde tria quatuorve miracula in unum diem concurrant. Hæc est illa nempe miraculorum tam excellentium tam frequentium celebratissima gloria, qua excitati accurrunt undequaque ad S. Ignatii sacellum tot cæci, claudi, paralytici, muti, balbi, herniosi, quin et mulieres uberibus exulceratis, quibusvis denique morbis doloribusve

A ribusve tot oppressi homines, ut sacellum numquam non ejusmodi infirmis sanitatis competitoribus refertum sit. Confluunt quoque certatim ex municipiis oppidisve ac tota Aragoniæ regione innumeri; ex omni vero vicinia publicæ supplicationes tanto strepitu ac numero, ut si templum Munebreganum, quod non mediocrem populi multitudinem ambitu suo claudit, in sextuplo capacius spatium excresceret; et capiendo non esset, et vero maxima populi frequentia, quæ locum in templo reperire non posset, foris redundaret. Estque communis omnium sententia, sanctuarium in universa Hispania nullum per hosce dies cum sacello S. Ignatii Munebregano in frequentia populi conferri posse. Quamobrem populus Munebreganorum S. Ignatium Patronum sibi suisque adlectum solenniter indigitaverunt, et de colendo festo die Patrono suo votis sese obstrinxerunt. Malvendenses etiam et Villaroyani, aliique Bilbilani municipes sacella dedicant, arasque consecrant sancto Ignatio de Loyola, Societatis Jesu Fundatori.

crebræ ac præclaræ animarum conversiones.

358 Ante hæc omnia gravibus momentis ponderandæ sunt tam crebræ, tam præclaræ perditarum profligatæ vitæ animarum ad bonam frugem conversiones, quæ per hanc occasionem B exstiterunt. Nam quis numeret aut æstimet pro dignitate Confessiones generales, aliasque expiationes, per quas desperatæ salutis peccatores a deploratis animæ morbis ad æternæ vitæ certam spem erecti sunt? Procul dubio hoc ipsissimum est, quod tot miraculis maxime spectat et exspectat S. Ignatius; qui licet toto vitæ cursu semper ad opera omnia misericordiæ incubuerit, peculiari tamen affectu ad spirituales infirmitates sanandas operam pro virili navavit; cum probe nosset, spiritualium morborum magis, quam corporalium curatione divinæ bonitatis a nobis gratiam iniri. Nos interea sancti Patris opem venerabundi imploremus omnes, ut per illius merita non corporis dumtaxat, sed et animi imprimis sanitatem a Deo, et bona magis animi quam corporis, malis omnibus profligatis, nanciscamur. Amen.

Fides hujus instrumenti.

359 Hæc sunt, quæ in hanc Narrationem referenda putavimus, sicut ea ex legitimis notis atque tabulis notariorum quinque regionum et unius Pontificii, coram senatu Munebregano legitime transactis, ex aliis etiam aliorum fide dignorum auctorum litteris accepimus, quæ in unum C collecta Madriti publica auctoritate typis evulgata fuerunt ad Dei et S. Ignatii gloriam sempiternam. Amen. Approbatio. Vidit. Datum Bruxellæ, 24 Julii, 1613 *(imo* 1623) Henricus Smeyers Librorum censor.

P. Alfonsus de Andrada S. J. librum scripsit Hispanice de veneratione sacrarum imaginum, et origine ac miraculis imaginis Munebreganæ S. Ignatii, *anno* 1669 *Matriti vulgatum : ubi parte* IV, *cap.* I *et* II *tractat de mirabilibus in ipsa Sancta imagine factis ; cap.* III *de primis ejusdem miraculis; cap.* IV *et sequentibus prosequitur miracula; cap.* X *ea refert, quæ post annum* 1623 *contigere.*

Imago Deiparæ de Columna

360 *Præter hæc jam pridem typis edita, duo non edita huc misit Roma die* 10 *Martii anno* 1731, *P. Ignatius Pinius, ex instrumento notarii autographo, (quod utrumque postea ab eodem Patre Roma accepi) ibidem ex Hispanico Latine reddita. Priori titulus hic præfigitur :* Miraculum patratum Munebregæ in imaginibus pictis beatissimæ Virginis Mariæ Columnatæ (vulgo del Pilar) et S. Ignatii de Loyola, Societatis Jesu Fundatoris, anno 1723. *Sequitur* Aliud miraculum, quod perpetuo patratur ab alia imagine S. P. N. Ignatii, quæ colitur in templo ejusdem oppidi, et fuit prototypon præcedentis imaginis. *Utrumque dictus Pater accepit Romæ a R. P. Vincentio Joanne (Vicente Juan) Provinciali Aragoniæ S. J. Primum vero sic sonat :* Munebregæ (quod oppidum est distans a civitate Bilbilitana, vulgo Calatayud, tribus circiter leucis) die 30 Martii anni 1723 accidit in domo cujusdam presbyteri, presidis ecclesiæ parochialis illius oppidi, qui vocabatur dominus Dominicus Cortesius, quod ipso abeunte Bilbilim, et consobrino ejus egresso ad ecclesiam, ancilla, quam habebant, cœpit verrere domum, in eaque aulam principalem, in qua erant inter alias plures duæ imagines egregie depictæ, mutuo sese intuentes, utpote in parietibus adversis collacatæ in thecis ligneis deauratis; quarum prima exprimebat beatissimam Virginem Columnatam, vulgo del Pilar, quæ Cæsaraugustæ magna devotione colitur; altera S. Ignatium de Loyola modo, quo depictus a peregrino, in templo ejusdem oppidi singulari veneratione habetur. Igitur ancilla cum verrisset E aulam, et pulverem excussisset ab omni supellectili, advertit duas illas imagines quasi madefactas aliqua humiditate; detersit linteo; sed, ecce, iterum madefieri cernit ac sudorem emittere.

EX VARIIS.

sudorem emittit,

361 Ipsa rei novitate attonita, januam aulæ obserat, vocat consobrinum domini sui, Emmanuelem Matthæum nomine, dicens: Veni, domine mi, et videbis novitatem miram, quæ domi accidit. Petit illico Emmanuel domum, tradit puella ipsi clavem januæ, quam obseraverat, et, aperta aula, ostendit illi imagines sudantes. Miratur ipse; sed adhuc dubitans, detergit etiam linteo; cui ancilla inquit: Ne, domine, defatigeris tergendo imagines; nam et ego semel et iterum detersi; et continuo sudorem emiserunt; et nunc jam tertio emittunt. Emmanuel narratione ancillæ, et oculorum experientia certior factus de prodigio, admonuit dominum Joannem Ramos, presbyterum, et regentem illius parochiæ curam, cujus jussu omnes ecclesiastici seculares, et Regulares aliqui graves, pluresque viri nobiles, aliique quam plurimi e plebe accurrerunt ad videndum sudorem mirabilem utriusque imaginis; et ubi ad prædictam aulam pervenerunt, ipse presbyter Joannes, accenso luminari, ins- F pexit diligenter simul cum aliis utramque imaginem; et viderunt totam imaginem B. Virginis, ipsiusque columnam plenam guttis sudoris, ita ut aliquo instrumento potuissent colligi: reliquum vero lintei, vel tabulæ, ubi erat pictura, siccum omnino permanebat.

uti et ea, quæ est S. Ignatii:

362 Postea recognoscentes imaginem sancti Ignatii, viderunt perspicue totum corpus, caput, faciem, manus, et calvariam, quam in altera [manu] habet, sudare: quin et ipsum nomen Jesu, quod supra calvariam depictum est ad dexteram Sancti, emittebat quasi rivulum sudoris usque ad calvariam, in qua sistebat, quin ultra progederetur. Omnibus admirationi fuit tam insigne miraculum. Nihilominus ut veritas magis patesceret, adhibitus est dominus Josephus Colas, presbyter, et peritus in arte pictoria; qui recognoscens utramque imaginem, interrogavit dominum Philippum Mirtarte, an sciret, quanto antea tempore depictæ essent. Hic autem respondit, se id nescire; solum vero scire, reverendissimum

EX VARIIS. dissimum D. magistrum D. Fr. Sebastianum Matthæo, abbatem regii monasterii Claravallensis beatissimæ Virginis, vulgo de Piedra, dum esset Cæsaraugustæ senator deputatus pro regno Aragoniæ, emisse illas imagines anno 1661 easque habuisse usque ad mortem; et tunc reliquisse eas fratri suo Emmanueli Matthæo, in cujus obitu transierunt ad nepotem suum.

quem sudorem prodigiosum fuisse. 363 Hac responsione habita, et aliis diligentiis adhibitis ad omnem fraudem, et dubium quodlibet pellendum, pronuntiavit dominus Josephus Colas coram omnibus, se coram Deo, et juxta conscientiam suam habere illum sudorem utriusque imaginis pro re supernaturali et miraculosa; et ut nullus esset locus dubitationi, omnes aliæ imagines, quæ in eadem aula erant, diligentissime inspectæ sunt, et nulla ejusmodi humiditatem habebat, vel a se, vel a muro, in quo pendebat, vel a tempore. Addit deinde dominus Joannes Ramos, Regens parochiæ, se ex eo tempore, quo vocatus fuit ad examinandum hoc miraculum, quod cœpit valde mane, nempe hora sexta matutina, sumpsisse clavem januæ, quam bene obseravit, et quater redisse eo die in aulam, ac qualibet vice reperisse utramque imaginem
B sudantem, et sudorem abstersisse: et nihilominus adhuc hora sexta vespertina juxta horologium Hispanicum (in qua fiebat examen ab omnibus prædictis) sudabant.

publice ac juridice probatur. 364 Quare omnibus visum est, sudorem illum miraculosum esse; ideoque omnis clerus, et magistratus illius oppidi non ignobilis, decreverunt illas duas imagines transferre processione solemni in templum principale (uti fecerunt) eisque erigere capellam insignem in dicto templo: interim tamen dum non erecta est, in capella sancti Michaelis archangeli collocatæ sunt. De quibus omnibus recepit testimonium authenticum Joannes Antonius Alagon, notarius publicus et regius, habitator oppidi de Alarba, in ipso oppido Munebregæ, allegatis viginti sex testibus, e quibus tres erant Religiosi graves Ordinum sancti Dominici, S. Francisci, et Carmeli; quatuordecim ecclesiastici seculares, et novem viri nobiles, aliis pluribus omissis, quos in testes adducere potuisset; et prædictum testimonium transcripsit ipse notarius ex originali suo die 21 Februarii anno 1729 in oppido de Alarba; et in ejus transcripto duo alii notarii publici et regii, nempe Josephus de Algora, et Bartholomæus Romeo testantur,
C illum esse notarium publicum et regium regni Aragoniæ, cui fides ubicumque adhibenda sit. *Hactenus miraculum primo loco notatum*; *aliud ista narrat*:

Actu publico confirmatur, 365 Idem notarius præcedens, nempe Joannes Antonius Alagon, cui fidem adhibendam esse testantur etiam alii duo præcedentes, testimonio suo authentico refert, quod die 20 Februarii anno 1729 Munebregæ convenerunt in aulam capitularem illius templi dominus Dominicus Cortes præses, dominus Augustinus del Villar, dominus Joannes Ramos, dominus Ignatius Vicente, dominus Joannes Monteagudo, dominus Josephus Colas, D. Thomas de Lobera, dominus Christophorus Garcia, dominus D. Christophorus Tres, et dominus Ignatius Cortes, omnes presbyteri et beneficiati ejusdem ecclesiæ, qui juramento præstito in verbo sacerdotis, et per Deum et Evangelia asseruerunt, inter diversas capellas illius ecclesiæ, dari unam sumptuosam, dicatam sancto Ignatio de Loyola (ubi collocata est ejus imago mirabiliter depicta a quodam peregrino, communiter existimato angelo) et in ea erectum D
esse altare, plurima et pretiosa supellectilli ornatum, atque ad eam imaginem nihil umquam pulveris pervenisse, nec ullam esse hominum memoriam, quod aliquando pervenerit; licet omnes aliæ capellæ, quin et ipsa sancti Ignatii, et omnes ejus ornatus sæpe sæpius multo pulvere cooperiaatur.

366 Ad quam veritatem confirmandam narrarunt, quemdam secerdotem Societatis anno 1703 venisse ex Valentia Munebregam, ad visitandam eam sanctam imaginem sancti sui Parentis (de cujus nomine non erant memores prædicti testes :) et quidem venisse eo tempore, quo fabrica in templo fiebat, atque adeo omnia pulvere respersa erant. Fecit ille Sacrum in capella sancti Ignatii, et deinde in eadem gratias Deo agens, et simul orans, ac intuens imaginem sancti Patris, aditus est a pluribus circumstantibus exclamare devote, et prorumpere in hæc verba : Sancte Pater mi, quare te monstras iratum contra me filium tuum, cum vultu tam severo et irato? Si non adimplevi obligationes filii tui, parce, Sancte mi : nam et ego in posterum conabor eas exactius adimplere. Finita oratione, *quod imago S. Ignatii Munebregana alium vultum induerit,*
et ingressus in sacristiam vocavit presbyteros E
ecclesiæ, et magistratum oppidi; eisque ait : Summo gaudio affectus sum ex visione tam prodigiosæ imaginis sancti Patris mei Ignatii, licet simul sim quodam timore et stupore correptus, dum viderem ejus faciem, inter Sacrum faciendum et orationem, ex uno instanti in aliud mutatam; nunc tristem, nunc iratam, nunc rubicundam; ita ut magnam mihi non solum venerationem, sed etiam admirationem et stuporem ingesserit.

367 Rogo tamen vos, ne imaginem tam mirabilem habeatis expositam pulveri; sed crystallum ipsi anteponite, ne pulvis ad eam perveniat; nam video omnia pulvere plena : et quidquid opus fuerit ad opponendam cristallum, ego libenter expendam. Egerunt omnes gratias patri illi Jesuitæ : addiderunt tamen, non opus esse crystallo ad impediendum pulverem, cum hic numquam imaginem sancti Ignatii attigisset. Ex quo multo magis miratur Jesuita : suadentibus illis, assumpsit propria manu linteum, eoque percurrens totam imaginem, quasi abstersurus pulverem, nec atomum quidem invenit : quod eo mirabilius fuit, quo magis omnia altaria, omnes- *ac pulvere ea non inficiatur.*
que aliæ imagines, et ornamenta, etiam ipsius F
capellæ, pulvere conspersa erant, ratione fabricæ, quæ tunc extruebatur. Non contenti suprapositi testes hac experientia ad confirmandam suam assertionem de immunitate pulveris in ea imagine, jusserunt prodire in medium quinque sacerdotes, qui ibi aderant, quique ab anno 1703 usque 1729 (suis quisque temporibus) curam habuerunt de ecclesia illa, ejusque ornatu et munditie : et omnes quinque sub juramento affirmarunt, se toto eo tempore nihil umquam pulveris invenisse in prædicta imagine : quamvis sæpius cum speciali cura et diligentia illam inspexerint. De quibus omnibus testimonium accepit prædictus Notarius die et anno supradictis. *P. Joannes Baptista Arbizu S. J. in sua Historia M. S. collegii nostri Cæsaraugustani de Munebreganis favoribus agit part.* II, *decade* VIII, *cap.* IX, *pag.* 578; *de Cæsaraugustanis per chirographum Sancti, ibidem apud nostros asservatum, part.* II, *dec.* VI, *cap.* X, *pag.* 34, *et alibi.*

EX

A

EX CATALONIA, ALIISQUE HISPANIÆ LOCIS.

Crucifixi imago in spelunca Manresana sanguinem emittit.

De *Manresa dixi superius cap.* II; *de miraculis, ibidem* § 2 *sub finem. Addo sequentia. Est mihi in promptu Hispanica epistola, Matriti edita anno* 1627, *circa miraculum, quod in spelunca Manresana die* 30 *Julii, anno dicto* 1627 *contigit, Extracta est epistola ex processu, ad facti probationem formato, jussu illustrissimi Domini D. Petri Magarola, episcopi Vicensis. Agunt insuper de isto prodigio Italice quidem Bartolus lib.* I, *num.* 22; *et Carnolius cap.* XV; *Hispanice autem Garcia lib.* I, *cap.* XII.

369 *Bartoli vero interpres Latine illud sic reddit:* Magnis *apud Manresanos* honoribus colitur Christi effigies de cruce pendentis, palmi fere unius, ex petra, cui incisa est, dimidio eminens. Hæc, dum Ignatius Manresæ degeret, basi imposita, regiæ imminebat viæ Barcinonem ducenti, ad commeantium pietatem. Inde aliquot annis, haud scio quo casu, dejecta, jacuit aliquandiu: donec Thomas Fadreus canonicus sublatam domi suæ habere voluit. Postea tamen venerationis ma-
B joris sensu quodam permotus, in specu Ignatii fissæ rupis hiatu ad lævam altaris excepit, addens fore tempus, quo summis honoribus tota vicinia coleretur. Quod facile pro vaticinio a multis creditum, quibus canonici nota erat pietas singularis. Et cœpit eventus dicti fidem præstare anno 1627. Dum enim pridie S. Ignatii, sacri cantus in sacello complentur, et stipant proximam Ignatii specum, quotquot in eam subire potuerant; ecce tibi primum ex plaga lateris Crucifixi fluere sanguis tam recens, et vegeti ruboris; deinde ex manibus capitisque punctionibus, ut vivo ex corpore fluere videretur.

370 Nihil omissum est ad deprehendendam novi ostenti causam; donec absque ulla dubitatione compertum tandem est, fingi præter miraculum nullam posse; pro quo sedecim testes (assumpti, jussu illustrissimi Vicensis, *ex epistola superius citata)* dixere juridice; ex quibus canonici duo (istius ecclesiæ, *ex dicta epistola*;) Doctores medici tres, jurisperitus unus: *additur in epistola,* reliquos esse incolas Manresanos: ex iis testibus septem affirmare cum juramento, quod D. Decanus Manresanus admisit, præsente ejus assessore D. Doctore Joanne Amigant, ac de man-
C dato illustrissimi episcopi, quod viderint.. liquorem, *de quo erat dictum,* tanquam sanguinis effluere* e plagis ac capite Crucifixi etc. *Et signatur epistola* Manresæ 17 Septembris 1627. Ludovicus Vidal: *qui tunc erat Rector nostri collegii Manresani. Et inferius:* P. Episcopus Vicensis.

* *In Hispanico est* Brollar.

Varii favores Manresæ.

371 *Hisce subnectere juvat quosdam favores, ex documentis nostris Manresanis MSS. contractos. Anno itaque* 1632 *mense Julio invisit sanctam speluncam mercator quidem Gallus; qui, a præsentissimo ex tempestate periculo mortis liberatus, votum ediderat, iturum se peditem ab urbe Tarraconensi, ac invisurum Deiparam Montis serrati, et speluncam* S. Ignatii, *si malum illud evaderet.*

Anno 1634 *Manresæ mulier quædam per dies septem cum puerperio conflictata erat adeo misere, ut proles extrahi nulla vi potest. Medicus pro deposita eam habuit; mortua utique jam prole præ violentia, nihil ei remedii superesse dicens, quam sacrum lipsanum* S. Ignatii. *Illud obtinuit, pie adhibuit, fœtum mox foras ejecit mortuum, et ipsa incolumis evasit.*

Ex variis.

Soror Beatrix Navarra, Religiosa sanatur a paralysi in brachio per reliquias S. Ignatii; *simul atque eas applicarat, brachio valens et ipsius usu. Eodem autem anno* 1634 *cum infans cujusdam notarii Manresani, nomine Madriguerœ, utroque esset oculo cæcus, in octava* S. Ignatii *ad speluncam deferre eum statuunt, et Missam jubere fieri; et eodem die ludit in platea is, qui, quia antea non videbat, loco, quo collocabatur, se non movebat.*

Res mira in obsidione Fontarabiana.

372 *His addo ex litteris P. Joannis Baptistæ van Hollant S. J. Bergis S. Winoci die* 16 *Junii* 1644 *datis ad nostrum P. Joannem Bollandum,* quod in obsidione Fontarabiæ contigit, et ego, *inquit,* habeo a præcipuis e Magistratu urbis Tolosæ in Hispania; quorum aliqui præsentes fuere. Illo, quo Galli Fontarabiam obsidebant, anno tuebatur munimentum aliquod cohors quædam ex provincia Guipuscoa, S. Ignatio addictissima: cum, ecce, bomba *(globus est ingens e ferro fusus, excavatusque, ingesto intus pulvere nitrico)* maxima jam accensa ex alto mortem omnibus minabatur. Ex innato sibi erga S. Patrem nostrum affectu unanimiter clamitant omnes: S. Ignati, E
Patrone noster adjuva nos. Mirum dictu: accensa bomba exstinguitur, unique supra pedem cadit, et non lædit; omnesque ad gratias Sancto habendas excitat. Exstructum in cathedrali ecclesia S. Mariæ Tolosæ visitur altare S. Ignatio dedicatum: in perpetuam rei memoriam istic affixa hæret bomba.

Gratiæ Gandiæ obtentæ.

373 *Miracula Gandiæ, Valentiæ civitate, edita habes superius. Quibus hic supperaddo gratias, cuidam dominæ, erga Sanctum admodum pie affectæ concessas, in fide documentorum nostrorum Hispanicorum MSS.; e quibus summatim illas delibo. Anno* 1707 *domina illa paucorum mensium uterum ferens, gravissimis in doloribus ad* S. Ignatium *confugiens, baculum, quo usus ille fertur dum vivebat, petiit, atque in eo remedium invenit, ac convaluit.*

Persona eadem laborans continua febri per novemdecim mensium spatium, remedia omnia adhibet; sed frustra. Deinde illis relictis, die quodam octavæ in nostra ecclesia S. Ignatio *sacræ, magna cum fiducia salutem ab eo petit, et in puncto temporis a febri liberatur.*

Anno 1711 *eadem domina usu sensuum privatur in quodam infelici ac periculoso partu; sed* F
applicato ei quodam Sancti lipsano sacro, mox sine ullo dolore feliciter parit.

Anno eodem 1711 *infans quidam ejusdem feminæ a medicis erat depositus, vovet mater illum induere veste Societatis, si Sanctus ipsi valetudinem reddat: quam mox redditam accepit. Cum idem infans post tempus aliquod ambusisset vultum, nulla ei medicina applicita rogat pro illo Sanctum; et curatur.*

Anno 1713 *matronam prædictam ad vitæ terminum deduxit febris pestilens cum acuto dolore lateris; sed edito ab ea voto, vis morbi cœpit in instanti mitigari, infirma levari, et aliquot post diebus perfecte sanari.*

Anno 1722 *die* 2 *Julii milites septem in domum prædictæ dominæ irrumpunt, capere aut occidere maritum ejus volentes; sed miro modo a* S. Ignatio, *cujus illa patrocinium implorabat, liberatus dicitur.*

374 *Compostellæ die* 23 *Novembris anni* 1726 *excitato in ædibus D. Alexandri Francisci de Chavarria*

EX VARIIS.

Imago S. Ignatii mire ab incendio superstes.

Chavarria hora octava vespertina incendio, vorax flamma, obvias res alias depasta, miro modo pepercit imagini cuidam chartaceæ S. Ignatii : *quæ inter cineres ac ruinas sola sine margine superstes deinde reperta est. Hæc rei summa ; cujus relationem pluribus descriptam, quam habeo, tamquam oculatis testibus conformem, atque adeo certam censet, ac suo nomine signat R. P. Antonius de Cangas S. J., Rector collegii Compostellani, die* 25 *Martii* 1729.

Visus mulieri restitutus Corunii.

375 In scriniis Assistentiæ Hispaniæ, *teste P. Ignatio Pinio in nostris monumentis Romanis,* est comprobatio authentica miraculi, quo per S. Ignatii intercessionem restitutus fuit visus Dominicæ Gomez, quæ duobus annis cæca fuerat oculo sinistro ; octo vero mensibus utroque oculo, Corunii oppido et portu Gallæciæ, anno 1697. Comprobatio ipsa est facta 10 Junii 1698 ibidem. *Miracula Loyolana dedi supra cap.* I, § 3.

CLASSIS IV. EX SABAUDIA AC GERMANIA

Febri liberatur ægrotus ope S. Ignatii:

D*ocumenta collegii S. J. Camberiensis sic memorant :* Dum R. P. Claudius Marius Dolanus, collegii hujus Camberiensis Rector esset ab
B anno 1608 usque ad 1616, probavit certam sancti Parentis nostri Ignatii opem domesticus auriga. Ardebat quotidiana febri ; dum ipso festi pervigilio hortator ipsi noster quidam fuit, sanctum Patrem ut deprecatorem apud Deum adhiberet. Fecit eo auctore, nec vanæ ceciderunt preces : postridie enim, ægritudine depulsa, est in commodam valetudinem vindicatus.

quam etiam sensit clarissimus sanator Camberiensis :

377 Dum hujus collegii regimen haberet R. P. Franciscus Bening ab anno 1619 usque ad 1623, S. Ignatius Parens noster rem ad memoriam insignem in clarissimo senatore operatus est. Hic, qua die festum coluimus relationis in Sanctos ejusdem sancti Patris, cum podagra solito gravius conflictabatur. Jamque nullus doloris erat modus; cum recordationem subiit tibiæ, quam S. Ignatius ab impacto globo afflictam habuerat. Rogavit igitur, ut, quam olim a S. Petro curationem accepisset, suo non negaret clienti. Audita mox sunt viri supplicis vota ; nam secundum illas preces, omnis repente abiit dolor.

senserunt multæ mulieres.

378 Vidua patri suo, mortuone incertum, sed certe sine motu sensuque jacenti, obtinuit vitam vel vigorem, precibus ad S. Ignatium pro ipso fusis, donec confiteretur, communicaret, ulti-
C mumque ungeretur. Plurimæ feminæ fœtus enitentes suos, præsens Sancti auxilium expertæ, natis feliciter liberis Ignatii nomen indiderunt.

Sanitas reddita cuidam e Societate Jesu.

379 Vicesimo primo collegii hujus Rectore R. P. Francisco du Four e ditione Sabaudica Evianensi, ab anno 1634 usque ad 1638, inter beneficia, a propitia Dei manu tunc nobis derivata, non omittendum illud est, quod Melchiori du Faug, hujus collegii spirituali operario contigit anno 1637, ipso die S. Ignatii memoriæ sacro. Cum ille prius Avenione degeret, in pervigilio exaltatæ Crucis anni præcedentis cœpit copiosum ex gutture sputare sanguinem; cui arcendo frustra medicorum chirurgorumque artes laboraverunt. Eodem sæpe incommodo afflictatus ad patrium aerem venit, salutem quæsiturus ex obedientiæ mandato. Camberii cum esset, non destitit ea invaletudo miserum torquere, atque ipso vespere, qui festum diem sancti Patris nostri Ignatii præcedit, ita effuse emisit sanguinem, ut totus lectus, etiam sponda in eo innatare videretur. Unde ad vitæ exitum credebatur adductus, et extremo oleo inungendus existimabatur. Ipse D
autem in tanto periculo constitutus, quo remedio uti posset præsentius ad eam arcendam calamitatem, quam precibus ardentibus amicare numen per S. Ignatii merita, ut eo discrimine vindicaretur? Valuerunt orationes; sic enim juvit boni Parentis patrocinium suum clientem, ut hora quarta matutina festæ diei sanum se infirmus omnino, atque adeo valentem senserit, ut continuo e lecto surgens, redditis gratiis suo sospitatori, ad templum descenderit Sacrum facturus : atque ex eo tempore sic vena effluens solidata est, ut patri curato deinceps pectus firmissimum constiterit ad habendas conciones, et alia ministeria Societatis commode obeunda, licet laboriosis conatibus opus esset.

S. Ignatius prægnantibus adest.

380 Cum restitutus esset ad regendi munus et vigesimus quartus hujus collegii Rector R. P. Franciscus du Four ab anno 1646, plurimæ prægnantes mulieres ultro fassæ sunt, sibi præsens S. Ignatii præsidium adfuisse ; inter ceteras quædam uxorata in Monte Æmiliano, cum infeliciter semper pareret, admonita a nostro, S. Ignatium invocaret, ab illo sacras Sancti exuvias accepit, ut eas in partu sibi applicaret. Hoc facto, fœtum edidit integerrimum ; quod numquam ei hactenus E
evenerat. Crevit in dies magno parentium solatio, qui, ut gratitudine aliqua beneficium tantum compensarent, ad sacellum nostrum sancto Patri consecratum gratias relaturi non tardarunt accedere.

Beneficia varia Viennæ,

381 *Provinciæ variæ, quæ ad Assistentiam Germaniæ S. J. spectant, egregiam plane nobis navarunt operam in communicandis favoribus Ignatianis, qui reducuntur ad puerperas, præstigias magicas ac spectra, nec non ad corporis infirmitates. Gratiarum vero collatarum instrumenta sunt vel Sancti reliquiæ, vel consecrata in ejus honorem aqua, vel ejus chirographum, vel imagines, vel sola invocatio. At quia multa coacervare exempla non vacat ; pauca e multis extraho. Ac primo, ad provinciam Austriæ quod attinet ; documenta Viennensia MSS. ad annum* 1662 *sic memorant :* Aula juniorum Archiducum salutem Leopoldi Ignatii, bimuli adhuc principis, sancto nostro debet Ignatio ; cum enim ob tumorem totius corporis, putrescentesque dentes, eo adductus esset, ut de ipsius salute a medicis conclamaretur : Augustissimi Parentes ultimam in D. Patriarcha medicinam repererunt ; nostris enim eorum rogatu ad Divum preces fundentibus, eadem nocte tu- F
mor evanuit, dentesque solidior caro circumplexa est. Agnovere miraculum pii Parentes. Eo igitur ipso die, quo biennium Princeps expleverat, visum est Cæsari, in privato aulæ sacello ante sacram Hostiam Deo, Divoque gratias dicere, distributis in horas diei totius iis omnibus, qui a parvulorum Archiducum obsequiis essent : quorum pars major pane cœlesti refecti sunt.

in provincia

382 *Meritis hic etiam laudibus prosequimur diligentiam nostræ provinciæ Bohemicæ ob monumenta multa et varia ad nos transmissa ex manuscripta ejusdem Historia, quam R. P. Joannes Miller S. J. concinnavit, lib.* IV, *a pag.* 1164, *ducto exordio ab anno* 1602 *ad* 1728. *Verum brevitatis causa paucula inde dumtaxat excerpo. Ad annum itaque* 1712 *lego sequentia :* Tantam, per hanc provinciam in locis Catholicis aqua S. P. Ignatii nomine benedicta mirandis effectibus, quos experti sunt incolæ, præsertim in locis, ad quæ patres missionarii tertiæ probationis tempore mittuntur ad operandum, nacta est æstimationem,

A mationem, ut quandoque per diem sex, quandoque decem et plures urnæ fuerint ab iis benedictæ. Pagus integer testatus est, homines montanos esse strumis obnoxios; aqua hac hausta nequaquam strumas crescere ultra; et ideo parvulis dari pro potu hanc aquam, ut communem evadant miseriam. Eadem aqua ruricolæ agros conspergunt, ut eos conservent a muribus, pruina et grandine immunes; dicuntque experientia constare, concussas etiam grandine segetes nihilominus virtute aquæ dictæ maturuisse, ac in horrea sua illatas esse.

Bohemiæ

383 *Ad annum vero* 1714 *ita scribitur :* Præter ingentem copiam puerperarum a domiciliis singulis et missionariis notatam, lipsanis, aqua vel icone Ignatiana feliciter adjutarum; singulare illud est, quod Oppolii puerpera, cum prolem inter ingentes dolores eniti non valeret, neque præsens ullum adesset remedium, occurrit parturienti, se chartaceam habere iconem S. P. Ignatii, cui se commendat, et complicatam imaginem deglutit : mox partum feliciter enititur, et quod mirere, imaginem absumptam recens natus infans pectori suo affixam in mundum affert. *Hæc ibi. Miris quibusdam, per imaginem Sancti Pragæ patratis, locum dabo infra;* B *ubi de* S. Ignatii *imaginibus.*

Poloniæ

384 *Provincia nostra Polona suas quoque ad illustrandam S. Fundatoris nostri gloriam posthumam suppetias huc misit, ex historia et litteris annuis variorum collegiorum acceptas. Breve ac recens est illud factum ex annuis collegii Brestensis :* Anno 1726 mense Julio, in quadam monialium S. Brigittæ villa excitatum fuit ingens incendium, jam quartam depascens domum. Anxio et trepidanti villæ administratori subito obortum est consilium, ut benedictam S. Ignatii aquam, quam domi babebat, exstinguendo adhiberet incendio. Festinus itaque accurrit, et lagenam aquæ S. Ignatii in ardentes effundit flammas. Res mira! modica hæc unda totam compescuit flammam; cujus aspersione extinctum incendium, nec ultra progressum.

Lituaniæ, etc. collata.

385 *Varia documenta gratiarum per merita* S. P. Ignatii *cœlitus hominibus collatarum, excerpta ex Annuis collegiorum provinciæ Lituaniæ et ordine chronologico, ab anno* 1602 *ad* 1729 *sedulo et accurate relata, ac ad me missa præ manibus habeo ; sed dabit hanc mihi ista provincia veniam, quod iis singillatim huc transcribendis* C *supersedeam, ne modum excedam. Ad hæc, provincia Germaniæ superioris apparatum in hoc argumento bene longum atque operosum suggessit e documentis suorum collegiorum. Nec tacuere provinciæ Rheni superioris et inferioris. At finis non sit, si omnia et singula persequar.*

Profertur Ordinarii confirmatio

386 *Asservo ex impresso transcriptum* Exemplar episcopalis confirmationis illustris miraculi ope S. P. Ignatii Societatis Jesu Fundatoris, ad ejusdem aram in templo Societatis Jesu Monachii in restitutione claudæ virginis, anno 1630, I2 Julii, inspectante populo, patrati. Vitus Adamus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Frisingensis, etc. Universis has litteras visuris salutem in Domino. Cum nuper divinæ bonitati placuerit, S. Ignatii confessoris nomen novo iterum decorare prodigio, idque passim in ore et prædicatione multorum versaretur; Nos pro pastoralis officii nostri sollicitudine, ne incerta pro certis juxta imperitæ plebeculæ morem venderentur : sed ut sua veritati fides constaret ; illud ad Tridentini decreta concilii, auctoritate nostra ordinaria recognosci fecimus, remque totam, ita ut sequitur, constitutam comperimus. Anna Wolffseherin undeviginti annorum virgo. Dachovii parentibus tenuis quidem fortunæ, boni tamen nominis, nata, ante hac honestis addicta servitiis, circa festum D. Michaelis anni millesimi sexcentesimi vigesimi octavi, sive veneficio, sive alio quodam infortunio, dextri pedis usum amiserat, ut misere ingeniculans, et sinistræ dumtaxat plantæ ægre nec nisi fulcri ope innixa, reperet verius quam ambularet, miserabili omnibus eam intuentibus spectaculo. Atque ita ad quoscumque labores inutilis reddita, in diversis xenodochiis, nosocomiis, et ptochotrophiis stipem quæsivit : donec postridie D. Georgii superiore anno in Dachoviense ptochotrophium misera civis suscepta, illic usque in undecimum Julii proxime elapsi, hoc est quinque propemodum anni quaternionibus perstitit. Intra quod tempus D. Jacobi feriis, anno præcedente, S. Ignatius sese ipsi aspectabilem præbuit, indutus casula, et altera manu sacrosanctum nomen Jesu, altera librum tenens; quem Sanctum prius ipsi incognitum, cum nec e cultu, quo apparuit, novisset, re postridie contubernalibus narrata, omnibusque S. Ignatium nominantibus, primam E tum de illo auditionem accepit.

EX VARIIS

circa miraculum Monachii factum.

387 Huic igitur miseriam suam unius Sacri et cereorum pedum voto enixe commendavit. Cujus voti executionem cum integro prope anno, eo quod pauperi et ab aliena ope dependenti nulla Monachium ad aram Sancti perreptandi occasio esset; denique acriores sibi stimulos, ad iter illud quibuscumque auxiliis suscipiendum admoveri sensit. Itaque cum alia ex eadem pauperum tribu Barbara Schadlin, cujus dexterum brachium apoplexia debilitaverat, Dachovio Monachium versus reptare instituit. Aliquotenus progressa, fractis viribus necessario de meta assequenda desperavit; quoad a quodam colono, frumenta ad forum vehente, ambæ ex commiseratione in currum sublatæ, et in urbem devectæ sunt. Tum ad templum D. Michaelis Anna, Barbara comite, perreptans ad S. Ignatii aram preces fudit, et calamitatis suæ historiam æditituis et patribus Societatis Jesu explicavit, a quibus ad prosequendam recuperandæ sanitatis spem animata, oleum e D. Ignatii lampade impetravit, eoque torpentes nervos inunxit. Postridie duodecimo Julii. in eodem Societatis Jesu templo animum Confessione purgavit, rei divinæ ad aram F salutis suæ supplex accubuit : qua ad finem tendente, intrinsecus impelli sibi visa est ad vires pedum tentandas, quæ tamen tantæ non fuerunt, ut ipsa moliri sese et erigere in pedes posset. Subsidium igitur a Barbara comite sua postulavit; quæ ipsa quoque manca cum oneri sublevando par non esset, mulier Monacencis Ursula Kirmayrin, quæ itidem Sacro interfuit, luctantibus opem tulit, et attonitam gaudio Annam erexit. Illa gradiendi facultate recuperata, aliquantum extra se posita, ubi animum recepit, relicto illic pro anathemate substentaculo, ad summam aram suis jam pedibus absque ullius adminiculo, recto corpore accessit, et sacram Eucharistiam de manu sacrificantis accepit. De pristino malo primitus aliquis nervorum tremor remansit, qui tamen libertatem ab incessu tamdiu desito non prohibuit, nisi quod inusitati gressus frequentia aliquem cum lassitudine recentem dolorem generasse videbatur, quem ipsum etiam postea crebrior Ignatiani olei usus abstersit.

Lith. du Senat Carousse Paris

EX VARIIS abstersit. Quam immedicabilis omnium judicio morbi, præter naturæ ordinem factam et authenticis testimoniis comprobatam curam, ad omnipotentis Dei gloriam, S. Ignatii honorem et ægrorum solatium his scriptis publicamus, datis Frisingæ in episcopali residentia nostra, die 18 Augusti, anno 1631. *Et infra notatur hujus apographi exemplar excusum* Aqud Cornelium Leysserium, Electoralem typographum, anno 1631.

Abacti dæmones Treviris.

388 *Litteræ annuæ nostri collegii Trevirensis inter ea, quæ habeo, ad annum* 1680 *referunt* plenissimam horroris, et indubie maximi portenti rem (si juratis testibus, non uni, sed pluribus danda fides) quæ in ecclesia *ibidem* metropolitana aliquot consequenter noctibus, cum terrore ac consternatione civitatis ac patriæ universæ contigit: cuique remedium tandem fuisse multi credunt reliquias et imagines S. P. N. quas ab ostiis et januis passim suffixerunt patres nostri rogatu canonicorum metropolitanorum. *Rei summa, pluribus ibidem descriptæ, est; quod a spectris tumultuantibus terrificio fragore omnia sus deque inverti, ac frustatim frangi viderentur etc.*

sanata monialis Tridenti.

389 *Apographis e nostro collegio Tridentino acceptis inseritur sanitatis, a* S. Ignatio *cuidam asceterii Ursulinarum virginum anno* 1707 *Oenoponti collatæ relatio; qua ad invocationem Sancti ascetria illa a diuturno ac purulento ulcere in momento sospitata fuisse scribitur. Ex ejusdem præterea collegii litteris annuis ad annum* 1726 *discimus, D. abbatem Musochium vulgo dictum, Oratorii Neriani Præpositum, adornanda S. P. N. panegyri occupatum, manumque ei jam imponentem ultimam, auditus organi, quam a Sancto petierat, in sinistra aure restaurationem consecutum fuisse. Nonnullis interjectis sequitur in dictis apographis prodigium intercessione* S. P. N. Ignatii *Molfeti in regno Neapolitano, confirmatum a reverendissimo D. episcopo Vigiliensi, in quadam Ordinis S. Benedicti moniali, cui pristinus membrorum usus restitutus est. Quod per transennam hic additum sit.*

CLASSIS V. EX PROVINCIA BELGICA.

Claruit S. Ignatius beneficiis in Gallobelgica.

Gallobelgicam provinciam Vir sanctus paternæ erga miseros atque afflictos caritatis visceribus complexus est. Cujus rei testes appello domos nostras Duacenam, Bethuniensem, Armenteriensem, Malbodiensem ac Namurcensem; e quarum documentis Ignatiana beneficentia confirmatur. Breve est illud ex historia collegii Duacensis ad annum 1610; R. P. Ignatius tam in hac urbe, quam in vicinis locis miraculorum fama hoc anno celeberrimus fuit, cujus effigies paucis mensibus saluti fuit non paucis.

Flandrobelgicam

391 *Superest denique nostra provincia Flandrobelgica, quam et Sanctus sua præsentia vivus, et mortuus beneficiis ac miraculis illustravit. Beneficia notantur in instrumentis, quæ accepi e nostris collegiis Gandensi, Iprensi, Trajectensi ad Mosam; quæque bene multis fastorum hujus nostræ domus professæ Antverpiensis locis referuntur. Adde collegii Lovaniensis historiam Ms. ad annum* 1556, *occasione lineæ interulæ* S. Ignatii (*de qua Commentarius meus prævius* § 110, *num.* 1152) *sic habet:* Cujus deinde contactus desperatos subinde morbos ab ægris per certum miraculum dispulit. *Exemplo sit, quod ibidem ad annum* 1618 *scribitur de virginis Religiosæ, Ordinis Annuntiatarum, nomine Joannæ Blæsberge sublato morbo; qui ad desperationem jam sæviebat, per interulam seu indusium sancti Patris, instantissimis precibus a collegii Rectore petitum; quod infirma; summa cum veneratione amplexa, magna cum fiducia pectori appressit.*

variis favoribus

392 *Ad annum vero* 1611 *narratur, P. Joannem Boxhorn S. J., theologiæ ibidem studiosum, sed negotii alicujus gratia in Flandriam profectum, dum non procul abesset Bergis S. Winoci, et vehementi siti urgeretur, e villa proxima potum petiisse, ac poculum incantatum innoxie hausisse, massa ejusdem malefica sub reliquiarum S. P. N. theca, quam e collo gestabat, hærente; quam eo utpote sacra ac fortior earum vis, ne stomacho noceret, miro modo pertraxerit.*

Inter ecgrapha nostra e collegio Lovaniensi acceptanotatur, ibidem in cubiculo R. P. Rectoris servari instrumentum authenticum alicujus miraculi, quod Lovanii contingit per intercessionem SS. Ignatii *et Xaverii, et cujus apographum ante me habeo, in Lucia de Ridder Mechliniensi, per annos duodetriginta a spectris et lemuribus terribiliter exagitata Lovanii, Bruxellis ac Mechliniæ; sed affixa ad parietem eorumdem Sanctorum imagine, fusisque ad eam precibus liberata. Res gesta a perillustri abbate S. Gertrudis, sub cujus jurisdictione Lucia prædicta habitabat, et ab aliis insignibus ac doctis viris examinata, atque habita fuisse pro* certo ac claro beneficio ac miraculo, *dicitur in scripto, quod lingua nostra Belgica super hac re confectum, et a testibus ac notario consignatum est.*

Habeo instrumentum lingua Gallica conscriptum quod memorat, Annam de Witte Mechliniensem, annorum quatuordecim spatio misere laborantem multis gravibus et miris admodum malis, anno demum 1626, S. Ignatio *patrocinante, ab iis liberatam fuisse.*

prosecutus est.

393 *Bergis S. Winoci die* 8 *Januarii* 1611 *P. Dominicus Schenckelius S. J. ad nostrum P. Franciscum Fleruntinum, tunc procuratorem provincialem Bruxellis, de cujusdam fratris nostri Gilberti Herman, curata S. P. N.* Ignatii *beneficio tibia, scribebat hæc:* Motus miraculis auditis, quæ in ultima B. P. nostri Vita P. Ribadeneira tractat, singulis B. P. N. vigilis jejunium ad panem et aquam vovit, si ejusdem beneficio a varicibus liberaretur. Nec irritum fuit votum: statim enim suæ petitionis consecutus est complementum: et qui non sine insigni dolore molestiaque ad templum nostrum iverat, doloris expers paulo post abivit: tibiam suam postridie mihi frater noster ostendit curatam, parvulo tantum relicto foramine; quam sine stupore aspicere non potui; quia quasi deploratam paucis diebus ante videram, et a medico nostro audiveram; *ait dictus pater in litteris sua manu scriptis, e quibus ista excerpsi.*

Anno 1625 *Mechliniæ Maria Cachlearia in nervo tibiæ ab igne læsa fuit; ruptaque vena in dies sanguinem emittebat. Ad hæc, ex nervorum contractione, una tibia deformiter præ alia remanebat brevior. Sed latice in honorem Sancti benedicto, brevi tempore et sanavit ulcus, et tibiam reduxit ad priorem mensuram; ex publica sententia archiepiscopi Mechliniensis, teste Carnolio cap.* XLVI.

Inter litteras annuas nostri collegii Iprensis invenitur mira sanatio nobilis D. Petronillæ Franciscæ Diserinx, a veneficio, per invocationem S. Ignatii: *etenim instituta ei a die* 1 *Junii* 1668 *novena, liberatur. Narratio facti Flandrica, quam præ oculis habeo, juratis testimoniis roboratur.*

A *fronte, in vultu* S. Ignatii *impressæ fuerint: quin ipsæ etiam manus, et quidquid carnei in imagine videbatur, moribundi similitudinem præ se tulerint, et sic hodiedum perseverent; uti habes loco citato. Carnolius cap.* XLII *pro rei veritate citat relationes excusas, quæ e processibus extractæ sint.*

et Antiquariensi,

407 *De prodigioso sudore imaginis Antiquariensis in provincia Bœtica meminit Nierembergius in Vita* S. Ignatii, *cap.* XXXVI, *pag.* 101, *editionis Cæsaraugustanæ anni* 1631. *Exstat inter apographa nostra Ignatiana scriptum hoc titulo,* Copia epistolæ P. Joannis de Casarubio Rectoris collegii Societatis Jesu Antiquariensis, ad P. procuratorem Matritensem scriptæ anno 1620 super miraculo facto per B. P. N. Ignatium; *ubi circa mirabilem illum sudorem ita edisserit:*

quæ prodigioso sudore

408 Nolui Væ. Ræ. quidquam de hac re nuntiare, nisi confecto informationis instrumento, quod ad reverendissimum D. episcopum Malacensem transmitto; ideoque rei seriem nunc Ræ Væ, perscribo, quod pluribus suis litteris a me petiit. Res accidit ipso D. Mathiæ festo 24 Februarii. Celebrante nimirum Sacrum in capella vineæ nostræ certo sacerdote, uxor Philippi Munoz, duæ ancillæ, et duo famuli adverterunt B imaginem B. P. N. Ignatii aqueis guttis madere; nihilque aliud suspicantes existimarunt coloni incuria accidisse, ut, dum sacellum aqua aspergeret, etiam imaginem madefecisset; ægre ferentes, quod, cum venusta esset atque pulchra, tam male habita fuisset.

fuit

409 Postero die transivit illac cognatus ejus, qui nobis fundum vendiderat; petiitque ab inquilino, ut sibi domum visere liceret; quam ille non gravate illi ostendit, simulque ostium atque fenestram capellæ aperuit (nam clausa fuerant,) et erat B. P. N. Ignatii facies, manus, et vestis, qua parte ea apparebat, aquæ limpidæ guttis conspersa. Ægre item hoc tulit vir ille, expostulavitque quod inquilinus tam negligenter atque inconsiderate sacellum aspergeret, ut etiam B. P. effigiem madefaceret. Cui respondit inquilinus, affirmavitque se a multis diebus sacellum non conspersisse. Tum alter: Et unde ergo ista aqua? Simul tabulam deponunt, eamque siccam deprehendunt, conscendunt superius tabulatum, scrutanturque quanam via eo aqua pervenisset, et nullum indicium deprehendere potuerunt. Jamque sudariolis omnem humiditatem abster- C gebant; cum advertunt Beati faciem alium atque alium induere colorem: nimirum pallescere, postmodum erubescere: simulque facie, occipite, manibus atque veste sudare cœpit atque liquorem emittere, ut confertim quasi matutini roris guttulis conspersa conspiceretur. Itaque miraculum judicantes in genua se provolvunt ac preces fundunt, et postmodum abstersa iterum imagine discedunt.

madefacta.

410 Aderant eo tempore omnino sex personæ, quando digressæ obviis passim rusticanis hominibus rei seriem divulgarunt, ex quibus sub vesperum viginti et unus in sacellum convenerunt, accensisque luminibus cum beati P. effigiem siccam reperissent, ea continuo iterum colorem mutare cœpit, et tanta quantitate liquorem emittere, ut exuberantes rivuli in terram defluerent. Qua re in admirationem ducti etiam preces fuderunt, imaginemque postmodum siccaverunt: sed cum iterum eodem modo madefacta fuisset Sancti effigies, conceptis votis constituerunt, se lampadem, quæ continuo arderet, ibi poni curaturos, et post octavam circiter noctis horam inde discesserunt. Itaque magis adhuc rei fama divulgata fuit. Die Jovis multus eo populus convenit; sed imago non sudavit. Die vero Veneris iterum eo convenerunt triginta et unus homines, quos vixdum loci angustia capere poterat, sudavitque liquorem imago bis eodem modo atque die Mercurii præcedente fecerat. Postmodum amplius non sudavit: nam eam in cubiculum meum detuli, atque coopertam huc usque reservavi, donec res magis divulgetur. Atque auditis legitimo modo atque secundum jura, viginti testibus, instrumentum fieri curavi. Per tria ex strophiolis linteisque, quibus abstersa fuit aqua, miraculum perpetratum est, curato repente infirmo, cui applicita fuerunt. Ita testes dixerunt et jurarunt.

EX VARIIS.

Regalbutensis cum approbatione Ordinarii honoratur,

411 *Duabus hisce imaginibus adjungo tertiam, apud Regalbutenses in Sicilia, miraculosi sanguinis effusione, ac prodigiis celeberrimam. De his quidem egi supra inter miraculorum notitias e Sicilia; de hac vero, uti et de ipsa imagine dicendum nunc est, secundum ea, quæ tradit libellus excusus, quem ibidem citabam. Rei gestæ substantia habetur in testimonio, quod exstat ad calcem prædicti libelli, et notatur datum* In clarissima urbe Catanæ die 18 Aprilis quintæ Indictionis E 1667 Quamvis divi Ignatii Loyolæ sanctimonia civium nostrorum animos jam pridem ad singularem sui cultum, et venerationem excitaverit; nuperrime tamen cum hanc nostram Regalbuti civitatem præclaris ab ipso auctam miraculis inspexerimus; ita ut non solum cives nostros ad se traxerit continuis in dies miraculis, ab illustrissimo et reverendissimo nostro Catanensi episcopo rite et authentice approbatis, et typis impressis; sed etiam vicinarum civitatum concursu, ad venerationem, et gratias impetrandas a dicto sancto Patriarcha Ignatio insigni miraculo in nostra civitate perpetrato; cum 2 Junii quartæ Indictionis 1666 admiranda ejus imago papyracea ex digito indicis dextræ manus sanguinem effudit; visum cæcis restituendo, paralyticos sanando, et alia quam plurima miracula, et gratias largiendo, ad sacrosanctam et miraculosam imaginem recolendam omnium civium mirabiliter animos excitavit:

tum magistratus calculo Sanctus in patronum assumitur.

412 Officii nostri partes esse duximus in tutelarium Divum, et patronorum numerum, sanctissimum Patriarcham Ignatium referre, ejusque diem festum, omnis pietatis significatione quot- F annis celebrare, dictamque miraculosissimam imaginem in thesauro nostræ matricis ecclesiæ nunc conservatam cum reliquiis sancti Viri martyris, principalis nostræ civitatis patroni, processionaliter die festo per civitatem deferre, ampliori deinceps nostræ civitatis gloriæ ac emolumento futuram tanti Divi tutelam minime dubitantes, quem D. O. M. ad majorem sui nominis gloriam, ubique terrarum propagandam fidelissimum ministrum elegit, atque illius Religiosæ familiæ institutorem. Egregiam curam et studium in animarum salute procuranda, non modo cives nostri persæpe sunt experti; verum etiam universi orbis nationes in dies experiuntur. Hoc vero prius facta potestate ab illustrissimo et reverendissimo Fr. Michaele Angelo Bonadies, episcopo Catanensi, nos Jacobus Roggeri, Aurelius Gualteri, Petrus Girardi, et Paulus Girardi Spect. jurati, et Vitus Palermo, prædictæ civitatis Sindacus, tam nomine proprio, quam totius populi peculiari instantia et petitione, ut in futurum appareat, et ad perpetuam rei memoriam, mandamus per

EX VARIIS.

per acta nostræ curiæ hunc præsentem actum fieri, perpetuo valiturum ad gloriam, et laudem dicti sancti Patriarchæ; et ad declarandum dictæ nostræ civitatis erga Sanctum obsequium, hodie die decimo Aprilis quintæ Indict. 1667, festivo Domini nostri Resurrectionis die. Scribatur. Frater Michael Angelus episcopus Catanensis.

Pragensis imaginis veneratio,

413 *Quarto loco occurrit imago Pragensis; de qua excerpta e Ms. Historia provinciæ Bohemiæ S. J., quam num.* 382 *occasione beneficiorum* S. Ignatii *citabam, referunt ista:* Anno 1674 icon eadem, quæ prius in presbyterio majoris aræ, in templo Salvatoris Societatis Jesu Vetero-Pragæ, ad latus Epistolæ, non procul a presbyterii cancellis exposita visebatur, et colebatur, occasione insignium aliquot beneficiorum per eam obtentorum, inde translata et collocata est in latere sacelli S. Ignatii, quod exstat in eadem ecclesia: ut nimirum accessus ad eamdem iconem, et ad oscula manui ejusdem figenda, facilior redderetur. Præter radium auro et gemmis divitem, qui Sancti caput ambit, et pretiosum pariter a gemmis nomen Jesu, a corde Sancti dependens, etiam manus sinistra, quæ potissimam venerationem habet, radiis tota incincta est. Cre- B vitque ab eo jam tempore mirum in modum devotio et accursus matronarum præsertim partui vicinarum, quæ ad cetera cultus genera, diem præsertim 31 Julii, S. Patris onomasticam, sacra Confessione, et Communione celebriorem reddunt, et numismate, reliquias in se Sancti continente, ad collum appenso, de felicitate partus sibi passim gloriantur. Porro beneficia, quæ huic imaginis venerationi ansam dederunt, præ ceteris habentur ex fide digna relatione, etiam typis impressa, sequentia duo:

ac gratiæ

414 Erat persona nobilis, animo a Societate Jesu tam averso, ut etiam ejus Fundatorem in publico convivio proscindere, convitiisque lacessere non vereretur. Accidit, Dei haud dubie dispositione aut permissu, ut in periculum fortunarum omnium ac honoris provolveretur, nec medium appareret, ex hoc labyrintho se extricandi, Succurrit memoria prioris temeritatis, personaque vindicem Dei manum agnoscere cœpit. Hanc igitur sibi iterum propitiam reddere, et præmissa doloris plena peccatorum Confessione, sacraque Synaxi [illatam] Sancto injuriam ardentibus precibus deprecari statuit; quod et fecit. Ecce autem, dum osculo Sancti manui fixo, dis- C cessum parat, duo præter exspectationem mira observat. Primo Sancti manum illam sinistram videt, quamvis ardentissima æstas esset, largo sudore madentem: dein manum eamdem, dum ipsa ad ejus osculum utcumque violenta corporis ultra cancellos protensione sese inflectit, suo loco moveri, et obviam sibi extendi; quasi Sanctus et deprecationem gratus acciperet, et veniam daret, et auxilium in necessitate polliceretur; quod et actutum experta persona est, dum periculis omnibus exempta, hoc titulo ad novas grates reddendas obligatam se agnovit, atque professa est.

per eam obtentæ.

415 Alterum erat, quod, dum alio tempore majoris nobilitatis persona uterum gerens, ad partus felicitatem exorandam simili osculo Sancti sinistram colere vellet; verum id ipsam graviditatis ob causam, cancellis obstantibus, præstare ægerrime valeret; pariter Sanctus eamdem manum, suo loco resolutam extenderit, et personæ illi ad osculi facilitatem præbuerit.

416 *Quinta se offert imago Crembsii (oppidum est Austriæ inferioris) de qua in transmissis nostri ibidem collegii monumentis lego mirum casum, qui refertur ibidem ad annum* 1645. *Wertramus, Stralesunda oriundus; supremus vigiliarum præfectus, quem Sueci Majorem vocant, octavo, qui festum* S. Ignatii *antecessit, die, iconem ejusdem Sancti a pectore ad genua deorsum inter diras fœdum deformemque in modum mutilavit. Sed octavo post die, qui Sancto erat sacer, cum rursum collegii nostri aream insanas inter vociferationes obequitasset aliquantisper, indeque digressus in proxima mœnia sublimis evasisset, operas in reparandis fossis occupatas, pro suo munere speculaturus; a tormenti glande, quod Cæsarei in opposita Crembsio Danubii insula exploserant, misere dilaniatus procubuit; non casu, sed divina vindicta; eo maxime, quod excussus tormento globus non recto, uti notatum a pluribus esse scribitur, sed sinuoso volatu; ac duos insuper per obstantes turres in sacrilegum impegerit, eumque a pectore deorsum, qua parte nimirum* S. Ignatium *in effigie consciderat, fœde discerpserit. Imago porro illa postea in ecclesia fuit publicæ venerationi exposita, pristinæ violationis vestigia hodiedum exhibens, inter complura anathemata in honorem sancti Patris oblata a clientibus ejus, tanto prodigio excitatis; sicut habetur* E *ex iis, quæ loco citato subsequuntur. Atque hæ quidem sunt imagines, de quibus hic præ reliquis dicendum censui: in aliis præterea bene multis Virum sanctum a Domino redditum fuisse inter homines spectabilem, principibus autem tenebrarum horribilem; planum est tum ex aictis circa miracula; tum ex gloria posthuma ex commoratione Barcinonensi, supra cap.* II, § 6.

D Quædam imago Crembsii mira in impium vindicta memorabilis.

§ II. Sanctus in variis Hispaniæ, Italiæque locis etc., patronus tutelaris.

Patronus est Sanctus Guipuzcoæ, Aspeithiæ etc.;

Inter documenta e nostro collegio Loyolano huc missa notatur, ibidem exstare de Guipuzcoano S. Ignatii *patronatu Decretum provinciæ perhonorificum. Et Aspeithienses imprimis ejusdem provinciæ incolæ apud P. Gabrielem de Henao Antiquitatum Cantabricarum tom.* II, *lib.* III, *cap.* XXXII *religiosam admodum erga Sanctum suum popularem comprobant venerationem; ut videre ibidem datur in instrumento antistitis Pampelonensis D. Antonii Vanegas de Figueroa, signato in eadem urbe die* 9 *Julii anno* 1610; *sed ad nostrum* F *propositum præcipue conducunt illa, quæ paulo post ibidem ab Aspeithiensibus moderatoribus pronuntiantur; nimirum quod oppidum Aspeithiense, cujus id adeo interest, acceperit in Patronum, protectorem et advocatum singularem* S. Ignatium de Loyola, *attentis multis ac magnis beneficiis, quæ illud oppidum accepit per ejus intercessionem in vita et in morte etc.; quæ dat aliud instrumentum ibidem. Comitia generalia Biscaina anni* 1680 *magna cum consensione et applausu* S. Ignatium *elegisse in singularem Patronum, protectorem et advocatum in cœlis, habetur ex Garcia lib.* I, *cap.* I. *Adde, quod* populus Munebreganorum S. Ignatium patronum sibi suisque adlectum solenniter indigitaverunt, et de colendo festo die, Patrono suo votis se obstrinxerunt; *ex narratione miraculorum Munebreganorum, de qua dixi supra num.* 357.

Bononiæ, Beneventi

418 *Italia in hoc genere religionis erga Sanctum non mediocriter eluxit: nam Bononia Protectoribus suis sanctum Patrem accenset; sicut legere est*

A *est apud Masinium in Bononia perlustrata ad diem* 31 *Julii. Factum exponit P. Antonius Macedo noster in Divis tutelaribus orbis Christiani; ubi sub titulo* Bononia *pag.* 148 : Anno, *inquit,* 1634 Antonio Barberino Cardinali Legato, sæviente per urbem morbo pestifero. et magnam incolarum stragem edente, sanctissima Dei Mater laboranti populo, ejusque opem assiduis precibus postulanti opportuna subvenit, una cum beatis Ignatio de Loyola, et Francisco Xaverio, ad quorum simul patrocinium confugerant cives, instituta omnium ordinum supplicatione solemni, templisque decenter ornatis. Vix pauci abierant dies, cum depulsa prorsus lue pestifera, integra urbi salus restituta est : quo effectum, ut communibus omnium votis Bononiæ Patroni delecti fuerint, et magni pretii peristromata contexta, in quibus B. Virginis, Ignatii et Xaverii imagines visebantur expressæ, cives a contagione liberantium. *Catalogus Sanctorum ecclesiæ Beneventanæ, a Mario de Vipera editus, ritu duplici* S. Ignatium *signat, cum una lectione propia; in qua datur ipsi locus inter urbis Beneventanæ patronos.*

ac Forolivii.

419 *Forolivienses nostrum Sanctum Protectoris titulo venerantur. Rem gestam refero ex instru-* B *mento Italico, quod Roma huc missum ita interpretor :* P. Rector Foroliviensis scribit, quod, anno 1651 devotorum eleemosynis Romæ elaborari jusso a P. Vincentio Buratti, tenerrime erga sanctum affecto, divite ac devoto busto ejusdem Sancti argenteo, dictus pater recte se facturum censuerit, si illud portasset in supplicatione in pervigilio festæ lucis, omni, qua poterat, solennitate; sicut factum est, intervenientibus Magistratibus, sonantibus omnibus civitatis campanis, et confluentibus admodum nobilitate ac populo. Felix, quem actio hæc sacra habuit, exitus animos ei addidit, ut illam continuaret usque ad annum 1689, quo obiit cum opinione magnæ sanctitatis. Postquam defecerat P. Buratti, patres semper perrexerunt idem facere usque ad hodiernum diem; et accrescere perrexit potius, quam minui numerus nobilium faces gestantium. Ibidem etiam P. Antonius Maria Betti anno 1710 illam suscepit provinciam, ut curaret eligi sanctum Patrem civitatis Protectorem, qualis etiam erat S. Franciscus Xaverius : et quamquam variæ occurrebant difficultates, superavit tamen eas magna existimatione, quam de se concitaverat suo idefesso labore; successitque functio sa- C cra cum plenissima approbatione et concursu. *Hæc ibi.*

Civitas Catanensis in ruinis Ætnæ

420 Authentica electio S. Ignatii in Patronum civitatis Catanensis in Sicilia, *apud me est in collectione P. Ignatii Pinii e tabulario nostro Romano : e cujus instrumento hæc depromo* : Die 1° Augusti VII Indictionis, millesimo sexcentesimo sexagesimo nono. Ex quo manus Domini tetigit nos, et in spiritu furoris sui ex præruptis Ætnæ radicibus flammas eduxit ad devorandum; ad irritatam divini Numinis iram avertendam, qua nos affligendo, qua tutelaris concivis Agathæ patrocinium invocando, in cinere jacuimus, et cilicio, manusque non semel supplices tetendimus : tulimus preces Deo, sed non evacuavimus timorem.

assumit Sanctum in patronum tutelarem,

421 Quoniam vero ad multitudinem malorum expellendam multiplicatio juvat intercessorum, ad sanctissimum Patriarcham Ignatium, Societatis Jesu Fundatorem, confugere consilium fuit... *cumque* in tutelarium Sanctorum, ac patronorum numerum referre statuimus: ut Agathæ concivi, magnæque Deiparæ adjunctus Ignatius*, in funiculo triplici divina trahatur ad nos commiseratio, quam, ut firmiter apud nos perseveret, Redemptoris crucifixi clavo (quem in amplissimo S. Nicolai de Arenis monasterio veneramur,) et quidem maxime trabali clavo in patrocinium etiam adscito, firmatam imploravimus.

EX VARIIS.

* l. adjuncto Ignatio

uti ex publico instrumento constat.

422 Ideo hodie, habita prius facultate ab illustrissimo et reverendissimo fratre Michaele Angelo Bonadies, episcopo nostro Catanensi, Nos don Antonius Sigona patritius, don N. N. N. N. N. N. senatores, don Hieronymus Asmundo N. S. Juliani sindacus, tam nomine proprio, quam totius populi petitione, et consensu, ad declarandum nostræ urbis erga sanctum Patriarcham Ignatium obsequium, mandamus per acta nostræ curiæ præsentem actum fieri perpetuo valiturum, quo in futurum appareat Catanensium fiducia in S. Patriarcham Ignatium, ab eoque impensum auxilium in tempore opportuno. Catanæ die primo Augusti septimæ Indictionis 1669. *Subditur :* Ex actis curiæ illustrissimi senatus clarissimæ urbis Catanæ extractum est cum sigillo. Joseph Intrigliolo S. Curiæ. Salva. *Et apponitur sigillum civitatis Catanensis.* Sindacus *idem sonat quod* marchio*; ex testimonio P. Ignatii Pinii, qui hoc accepit a quodam patre Siculo.* E

Patronus est apud Lycienses,

423 *Ad hæc,* Sacra Rituum congregatio 22 Januarii 1689, supplicante Capitulo Cathedralis, et Universitate civitatis Lyciensis (*in regno Neapolitano, vulgo* Lecce) approbavit electionem SS. Ignatii Loyolæ, et Francisci Xaverii, in Patronos minus principales, *inquit laudatus Pater; qui postea insuper me docuit, quod* Universitas *hic non significet studium generale, quale est Parisiis, Lovanii, Bononiæ, Neapoli : verum Magistratum quemdam politicum, seu rectores populi in rebus politicis, qui præter Magistratum regium reperiuntur Lycii.*

et Caputaquenses: pro his decretum

424 *Jam vero quid factum sit apud Caputaquenses* (*in dicto regno, vulgo* Capaccio) *dablt sequens* Decretum illustrissimi et Reverendissimi D. Petri de Matta et Haro, episcopi Caputaquensis, de electione SS. Ignatii et Francisci in Patronos totius diœcesis Caputaquensis, *e tabulario Romano huc directum. Textum accipe:* Multorum precibus ad nos humiliter porrectis tam de cleris, quam de Universitatibus diœcesis Caputaquensis, de adsciscendis patronis, qui nobis ovibusque nostris in cœlis patrocinentur, sanctis Ignatio et Francisco; quorum alter Societatis Jesu est Fundator Ignatius de Loyola; alter Fundatoris socius, Franciscus Xaverius, Indiarum apostolus, perspecta communi in eos cleri, ac populi diœcesis prædictæ devotione, libenter assentimur, tum ad amplificandum templorum cultum, et ad majus auxilium promerendum; tum ad pietatem declarandam, qua dudum ipse eorum sanctimoniam sum amplexus. F

ab Ordinario conditum

425 Quocirca nos invocantes venerabile nomen sanctissimæ Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unius Dei Optimi Maximi, a quo tamquam a perenni fonte omne patrocinium, regimenque promanant, tenore presentium constituimus, et decernimus prædictos sanctos Ignatium et Franciscum in Patronos totius nostræ diœcesis esse adscribendos: ac præcipimus nostro reverendo Capitulo Cathedrali, aliisque collegiatis, ac parochialibus ecclesiis, ut in dicta hac ordinatione quamprimum populus frequentior fuerit, supplicationes publicas instituant, invocantes in litaniis Sanctorum proxime post alios confessores,

EX VARIIS. confessores, horum præclara nomina : nec non die trigesimo primo Julii, qui est Ignatio; die secundo Decembris, qui est Francisco sacer, recitent Officium sub ritu duplici de communi confessorum non pontificum una cum octava juxta rubricas de patrono, et solemniter rem divinam faciant. Opportuno autem tempore inter Missarum solemnia populo promulgare meminerint hos dies celeberrinos pro cujuscumque pia devotione festivos.

producitur. 426 Hortamur tandem omnes nostræ jurisdictioni subjectos, ut horum Sanctorum imagines exponant, et altaria erigenda, et consecranda curent. Nos vero, ut populi frequentiam convocemus, iis, qui in hujusmodi diebus festis sacro interérunt, consuetorum quadraginta dierum indulgentias impartimur. Quod cedat ad majorem Dei gloriam, animarumque salutem. *Subscribitur:* D. Petrus episcopus Caputaquensis. *De Regalbutensibus consule Decretum Catanense anni* 1677, *quod produxi superius cap.* IV, § I.

Patronus est Sanctus Mezanilensibus contra lupos etc. 427 *In apographis collegii S. J. Lovaniensis asseritur, ibidem in cubiculo R. P. Rectoris inveniri* Exemplar litterarum reverendi P. Rectoris collegii Taurinensis, 4 Junii 1626; *quibus pecu-* B *liare quoddam institutæ in honorem* S. Ignatii *publicæ venerationis documentum continetur.* Heri, *inquit,* me convenit Præpositus Mezanilensis (locus est mille et quadraginta hominum numerans capita) vir sancto Patri nostro Ignatio devotissimus : cui etiam templum curavit excitari. Narrabat is, Mezanilam et loca adjacentia a lupis jam omnino a triennio mirum in modum fuisse divexata, adeo ut ingentem stragem ediderint *etc.* (*Vide ex Bartolo miracula supra data a num.* 280), Nec modus erat illos abigendi et occidendi. Tantem bonus sacerdos populum pro concione adhortatur, ut novenam agant S. P. N. Ignatio. Qua deinde finita, ne unus quidem uspiam comparuit lupus. Ergo gratias acturi pro tam magno bono, supplicationem solennem cuncti ad templum instituunt. Tum e suggesto Præpositus : Quid, inquit, dabimus Viro huic sancto pro tam insigni et admiranda in nos beneficentia ac miraculo? Non exigo quotidianas singulorum ad templum concursationes; plures enim longius habitant : neque frequentia jejunia : plerique enim egeni sunt ac laboribus victitantes : unum istud dumtaxat contendo, ut fidem vestram universi Deo obstringatis, fore ut, quicumque in C posterum vobis nascentur primogeniti, Ignatii omnes nomine insigniantur, et ubi ad quintum ætatis annum pervenerint, eidem sanctissimo Patrono isthic celebrent novenam. Concionali acclamatione excepta exhortatio: acclamatumque unanimiter ab omnibus : Ita Deo, et Sanctissimo vovemus omnes, omnes. *Verbulo his addere liceat, quod Ludovicus XIII,* rex Christianissimus cum promotionem canonizationis B. Ignatii suscepisset ; ex eo tempore beatum Patrem acceperit in patronum et tutelarem, maxime ad regnum suum ab hæresi perpurgandum ; *ex Commentario prævio* § 100.

§ III. Singularis erga Sanctum veneratio in Belgio, Germania, America.

D*ocumenta e collegio Namurcensi S. J. huc missa sic memorant:* In ecclesia urbis principe et cathedrali, quotannis reccurrente festa S. Ignatii luce, primæ festi Vesperæ cum festivo D campanarum sonitu, musicoque concentu a Capituli decano celebrantur, ipsoque festo die, summum a canonicis, Decano ad aram faciente, canitur Sacrum, cum honorifica cathedratico clero præsenti distributione; idque ex pia cujusdam olim in ea ecclesia canonici et scholastri fundatione anniversaria in perpetuum. *Ad hæc, ex Litteris annuis anni* 1706, *ibidem sequentia notantur:* Sub sancti Ignatii patrocinio stabilita est Namurci missio ruralis duorum e nostris sacerdotum, qui bini per novem continuos annuatim menses, oppida et pagos Comitatus et diœcesis Namurcensis obeunt, ad catecheseos, concionum et Confessionum sacra ministeria, aliaque pia opera, insigni ruricolarum profectu et solatio. Quæ missio Ignatiana merito nuncupatur; estque fundata ex unius e primariis civibus pia caritate, et liberali in perpetuum dotatione. Nomen huicce pio fundatori est Vincentius Boverius, hic nominari dignus, vir prope octogenarius, et ferri fabrorum mercatorum seu ferrariorum, uti vocant etiamnum prætor emeritus; *anno nempe* 1729, *quo præsens documentum signatur Namurci scriptum esse.* *Singularis erga S. Ignatium cultus apud Belgas Namurci.*

429 *In Notitiis ex Historia collegii Bethuniensis erutis atque huc missis, ad annum* 1626 Insignis *notatur* duorum conjugum erga S. Ignatium, Parentem nostrum, pietas et religio. Nam illi quotannis in æde primaria et collegiata S. Bartholomæi in hac urbe fundarunt Officium primæ classis de S. Ignatio; nimirum cum utrisque Vesperis, Matutino, Sacro solemni, concione, et insigni suplicatione totius cleri prædictæ ecclesiæ, per urbis præcipuas plateas : quem cum cereis ardentibus nostra quoque scholarum juventus longa ingrediens agmine condecorat. Sacellaniam a S. Ignatio nominatam fundarunt etiam ibidem. Atque ut tum hoc beneficium, tum illa festivitas ad sempiternum decus sancti Patris consisterent; ipsi villam rusticam cum aliquot fundis DD. Canonicis affectarunt, mutuo contractu pariter inito ac obsignato : ita ut illa solemnitas non nisi Dominica infra octavam a canonicis celebranda sit; ne scilicet nostri die proprio aliquod incommodum in suis functionibus patiantur. *ac Bethuniæ :* E

430 *De singulari sancti Parentis nostri apud Germanos cultu quid dicam? Enimvero documenta e provincia Austriæ huc missa, de Clagenfurtensibus ad annum* 1700 *sic memorant:* Sancti Patriarchæ nostri venerationem apud Clagenfurtenses, et his adjacentia rura, in magna hodieque celebritate versari, argumento sunt plurima, quæ sincerum ejusdem cultum, et divino quodam instinctu conceptam in Divum hunc fiduciam redolent. Etenim nobiles perinde ac cives, Ignatium sibi maxime patronum deligunt. Imagines ipsius aut penicillo formatæ, aut arte chalcographi expressæ, in plerisque domibus tam agrestibus quam urbanis conspiciuntur *etc. Ibidem inter res Goritienses, post ea, qua referuntur ad annum* 1712, *lego,* quod *ista civitas* jam anno 1640 in foro Traunig præ foribus collegii 37 pedes altam columnam, eique superimpositam statuam divi Ignatii erexerit : cui subinde jamjam ruituræ anno 1687 e posito marmore munifica manu aliam substituit illustrissimus et reverendissimus dominus Comes Andreas de Portia Melitensis Ordinis eques. *apud Germanos Clagenfurti,* F

431 *Lincium quam pie erga* S. Ignatium *fuerit affectum, argumento sunt ea, quæ in citatis documentis* *et Linciiitem in Bohemia.*

A *documentis occasione novi templi, quod in honorem ejusdem Sancti ibidem erectum est, ad annum* 1669 *dicuntur :* Ad augendam sancti Fundatoris nostri gloriam, et piorum, ac ejus cultui deditorum clientum fiduciam, instituto est a pluribus annis, novem, quæ ejus festum consequuntur, diebus ad conciliandum S. Ignatii patrocinium solemnis devotio; quæ ab omnium Ordinum, et præcipue nobilitatis multitudine, quantum vix templum capere potest, frequentatur. Prima et ultima die habetur de Sancti laudibus ad populum concio. Singulis diebus coram venerabili Sacramento exquisita musica solemne Sacrum, et vesperi Litaniæ decantantur. Libelli pii, qui sancti Patriarchæ cultum, variarumque virtutum exercitium edocent, magno numero in nobilitatem et populum distribuuntur. *Adde ex historia Ms. provinciæ Bohemiæ S. J. ad annum* 1721, *quod* Devotio S. P. Ignatii honori per 12 consequentes Mercurii dies, paucis abhinc annis in quibusdam nostris ecclesiis inchoata; nunc sensim etiam in alias ecclesias per provinciam cum notabili augmento propagetur.

Quid in America?

432 *At cur in Europa moramur, quando singularis quædam erga* S. Ignatium *veneratio publica novi orbis nos vocat? Nam civitas Guadia-* B *nensis, novæ Biscaiæ in Hispania nova metropolis, adeo religiose sancto Patri est addicta, ut in omnibus necessitatibus recurrat ad patrocinium ejus, diem ei sacrum observet tamquam festum, ad Vesperas ac Missam celebritatis ejus, omnes cives se conferant, uti et Capitula duo, ecclesiasticum videlicet ac seculare, nec non judices atque administri regii, qui tribunal separatum constituunt, ex Garcia lib.* VI, *cap.* v,

Ex variis.

Affectus singularis erga Sanctum.

433 *Concludo hæc singulari quodam et forte hactenus inaudito exemplo: nam die* 2 *Novembris anno* 1727 *illustrissimus D. Josephus de la Puente et Pena, marchio de Villa Puente et Pena, eques Ordinis S. Jacobi, nobilis cubicularius suæ Majestatis etc., e Mexico ad visendam Manresanam Sancti speluncam profectus, promisit octoginta millia regiorum argenteorum nummorum* (ochenta mil reales de ocho) *ad ejus fundationem. Nec vero solis fuit promissis dives: nam plus quam triginta millia dedit jam nunc; ex Hispanicis documentis collegii nostri Manresani, a R. P. Vincentio Joanne S. J., provinciæ Aragoniæ præside subministratis: diciturque laudati illustrissimi domini ad visendam speluncam adventus contigisse ex voto, quod fecerit, quia Sanctus eum curavit a gravi quadam infirmitate; prout indidem habemus. At nunc ad alia, quibus posthuma* S. Ignatii *apud mortales fama sumpsit incrementum, pergamus.* E

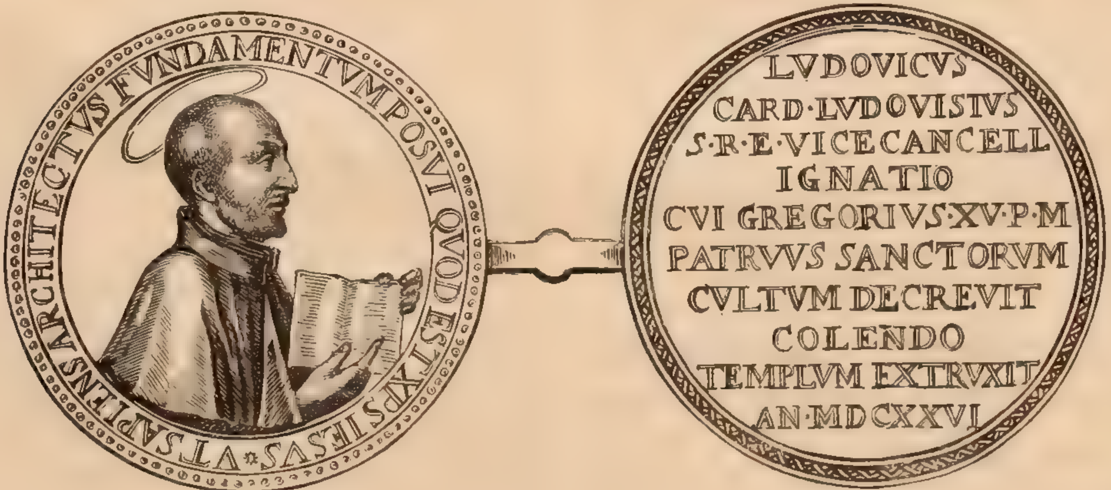
CAPUT V

Gloria Sancti posthuma ex ædibus sacris, honore sepulcri, apparitionibus.

§ I. Templa Romæ, in Belgio, et alibi.

Templum collegii S. I. Romæ.

Templum plane augustum collegii nostri Romani, quod ob elegantiam ac venustatem merito dixeris Urbis ocellum, nomen gerit S. Ignatii, *et non mediocrem eidem celebritatis symbolam confert. Primus porro ejusdem templi lapis consecratus et jactus est ab Eminentissimo Ludovico Cardinale Ludovisio anno* 1626, *die* 2 *Augusti. Exstat hujus rei gestæ narratio typis edita; in qua de statuis, inscriptionibus, versibus ac numismatibus etc. ratio redditur. Hoc, quod inter alia ibi refertur, memoria dignum. Sub prandium,* mensæ frugalitatem honestavit perpetua concio trium et viginti linguarum : quarum singulæ (si unam aut alteram excipias) singulos indigenas, et pro- C nuntiatores patrios habuere; ut ne Japonia quidem, in urbe Roma, desideravit oratorem suum. Concionis perpetuandæ materiam, et quasi texendo sacro peristromati filum præbuere sacræ sententiæ ex XVII, XXVIII, et XXIX capite primi libri Paralipomeon; ubi rex Salomon instructum, apparatumque perscribit, quo divini templi fabricam longe magnificentissimam instruebat; *sicut loquitur exemplar Latinum, de isto apparatu anno* 1627 *Leodii excusum. In perpetuam grati animi memoriam erga familiam immortalibus titulis de Societate meritam, huc transfero numisma, quod cusum in ære rubro ante me habeo; in altera quidem facie repræsentans effigiem* S. Ignatii, *Apostoli* I *Cor. cap.* III *verbis circumscriptam; in altera vero his notatum vocibus quas videre est in hoc ectypo, ad prædicti numismatis imitationem in hac lamina, chalcographi manu repræsentato.* F

Ignatio *itaque, cui Gregorius XV Pontifex Maximus, Cardinalis Ludovisii patruus, Sanctorum decreverat honores; Cardinalis idem dein ædem sacram instruxit; ac proinde non venuste minus*

EX VARIIS.

minus quam vere in uno e dictis numismatibus scribitur: ALTER IGNATIUM ARIS ADMOVIT, ALTER ARAS IGNATIO.

Domus professæ ibid. Jesu inscriptum, Ignatio tamen etiam gloriosum.

435 *Nihil attinet recensendis ædibus sacris, quæ* S. Ignatii *nomine sunt insignitæ, operosius immorari. Nadasius in Anno dierum memorabilium ad diem* 31 *Julii earumdem catalogum texit. Quamquam vero inter ea non sit templum domus professorum Romæ, non utique* S. Ignatii, *sed* Jesu *nomini inscriptum (vulgo* del Jesu:) *ex isto tamen loco non parva gloriæ posthumæ accretio a filiis ejus in ipsum sanctum illorum Parentem transiit. Exstat quippe Romæ libellus supplex, seu Memoriale, ut vocant, Italicum, a P. Ignatio Pinio ibidem pro me transcriptum, quod populus Romanus D. Cardinali Henrico Caetano Camerario obtulit pro calice argenteo scutorum* 30 *cum quatuor facibus seu intorticiis, quem quotannis dono dat templo domus professæ, ipso consecrationis die, incipiendo ab anno* 1597. *Etenim* pro orationibus, concionibus, lectionibus, in tot docendis discipulorum centuriis assiduitate, et laboribus innumerabilibus, quos continuato opere subeunt in hac Urbe patres domus Jesu, *DD. Conservatores Romani censent* convenire, ut aliqua B grati animi tessera erga eos exhibeatur. *Annuit die* 29 *Novembris* 1597 *memoratus D. Cardinalis. Quæ quidem consuetudo tenuit usque ad hodiernum diem: nam* Hic calix, *teste P. Pinio,* cum facibus seu intorticiis quatuor, singulis annis adhuc offertur in templo nostro a DD. conservatoribus die consecrationis; *cum gloria utique* S. Ignatii *perenni, ad quem, quidquid nostri ibidem faciunt pro bono publico, tamquam ad primam post Deum scaturiginem referendum est.*

Templum domus professæ Antverpiæ,

436 *Nec indictum relinquam templum hujus nostræ domus professæ Antverpiensis, quod anno* 1621 *elaboratum fuit; hoc titulo chronographico supra ipsius portam aureis litteris marmori inscripto;* ChrIsto Deo, VIrgInI DeIparæ, beato IgnatIo LoIoLæ, soCIetatIs aUthorI, senatUs popULUsqUe antVerpIensIs pUbLICo et prIVato ære ponere VoLUIt. *Opus enimvero ad gloriam Sancti posthumam maxime memorabile: in quo utique materiam cum arte inter se de pretio certasse diceres: stabat quippe e solido ac polito candido marmore, tanta singularum partium symmetria, tam eleganti molis totius harmonia spectabilis; adeo exquisitis et incomparabilibus manu Rubeniana pictis tabulis, per la-* C *quearia utriusque porticus superioris et inferioris horizontaliter appensis, quasi in aere pendentibus ac secundum optices regulas ingeniosissime elaboratis distincta, ut non minus Belgii delicium esset, quam omnium spectantium admiratio. Steterat vero opus hoc annis jam fere centum; donec anno* 1718, *die* 18 *Julii (eheu!) fulmine tactum et in cineres redactum*; *ac anno* 1719 *mutata quidem materia, sed servata tamen pristina forma, restauratum fuit.*

et collegii Namurcensis.

437 *Alterum Belgii nostri decus est templum nostrorum patrum Namurcensium: de quo notitiæ ex collegii ibidem Annalibus depromptæ sic habent:* Namurci in primis suspicitur Deo Servatori, sub S. Ignatii nomine et invocatione structum... templum; quod sive structuram et artem, sive materiem spectes, sumptuosum sane et magnificum est: quippe e solido marmore, eoque egregie sculpto et perpolito totum fere compactum: quo magnificentius vix reperire est. Primum lapidem anno 1621 rite collocavit illustrissimus D. Joannes Pavinus, 6 Namurcensium episcopus: illudque ex Ordinum patriæ liberali D munificentia, et aliorum largitionibus tandem absolutum anno 1645 solemni ritu consecravit illustrissimus D. Engelbertus Desbois, 7 ejusdem civitatis episcopus. *Huc etiam spectat sanctuarium Loyolanum; sed de eo actum est supra, occasione gloriæ posthumæ e loco natali cap.* I.

Apparitionibus gloria honorata:

438 *Apparitiones plurimæ* S. Ignatii, *mortali jam vita functi, immortalem apud Cælites gloriam illustrarunt. Numerosum earum catalogum Nadasius intexuit Anno suo dierum memorabilium, ad hunc diem* 31 *Julii. Videri etiam possunt miracula Sancti: de quibus supra. Hoc memorabile, quod venerabili servo Dei Julio Mancinello quinies vel sexies videndum se exhibuerit; secundum ea, quæ scribuntur in istius venerabilis Patris Vita lib.* III. *cap.* X; *e qua ibidem inter alia habemus, quod præviderit* septem annis ante, quam in Beatorum ab Ecclesia referretur numerum, ipse revelatum fuerit, venerationi futurum, tamquam magnum sanctum. *Ad hæc, præsensisse etiam ibidem dicitur translationem ejus per harmoniam cœlestem, cujus suavitas triduo duraverit. Ex Historia Societatis Jesu part.* IV, *lib.* 8, *num.* 210, *anima P. Balthasaris Alvari in cœlos a* S. Ignatio *gloriose avecta est. P. Ma-* E *thias Tannerus Societatis Europææ part.*I, *pag.*270 *agens de P. Joanne Fernandez.* Quo tempore, *ait,* ædificabatur Societati templum S. Antonii Vallisoleti, apparuit Patri S. Ignatius in summitate fabricæ, indicans, quanta cura et auxilio adesset illi perficiendo, et inter reliqua paucis innuens casum mirabilem, qui post quinque abhinc dies citra periculum esset eventurus; Ego, inquiens, impedio, ne ferrum cuspidatum quempiam terræ allidat. *Promisso respondit eventus: prout ibidem narratur. De apparitione Barcinonensi Joanni Paschali facta egi superius cap.* II, §6.

in quarum una miro modo corripit

439 *Mira est apparitio, quam lego in ecgrapho quodam litterarum nostri P. Judoci Hagebaert, Antverpiæ* 2 *Novembris* 1643 *ad P. Ferdinandum del Plano datarum Gandavum; e quo ego eam descripsi, uti mox sum dicturus. Sic vero in illo narratur:* Quia dubito, an R[a]. V[a]. audiverit, describam visionem mirabilem, quam ex Italia accepit Rector Parisiensis, inde Leodiensis, et nos. In quodam provinciæ Venetæ collegio Societatis nostræ quidam spectatæ virtutis pater cum vesperi venerabile Sacramentum in templo salutaret, advertit duos e patribus nostris ante summum altare sub lampade alte inter se F colloquentes. Existimans esse magistros, monuit esse silentii tempus, atque ad cubicula recedendi quietis causa: cui alter illorum severiore voce respondit: Tuum est dormire; nostrum est vigilare vigilias gregis. Attonitus pater ad cubiculum se recepit; sed vix ante oratorium flexerat, cum ab altero eorum, quos viderat in templo, pulsatur ostium cubiculi; vocatur pater ad templum, et sequitur, licet non absque timore. Templum ingressus, videt S[um]. P. N. versus summum altare medium inter 12 gravissimos patres considentem judicis instar inter suos senatores, tristi atque austero vultu. Jubet accersiri aliquem patrem, qui passim probatæ virtutis audiebat. Comparet hic, atque genua flectere jussus, occulti criminis arguitur a S. P. N. dicente: Indignus es Societate mea: qui mox rei togam lacerari imperat.

tres patres.

440 Idem factum aliis duobus. Sequenti die, qui hæc viderat, narravit P. Provinciali totam rei seriem: qui, re diligenter examinata, reperit vera esse, de quibus accusabantur illi tres patres.

A patres. P. Provincialis eos monuit, ut pœnitentiam agerent, ac serio se emendarent: qua monitione adeo sunt exacerbati, ut a Societate dimissi sint. *Hæc ibi; quæ ego desumpsi e Ms. exemplari, quod asservatur in collegio nostro Brugensi: ubi et aliud servatur exemplar Gallicum hoc titulo, qui Latine sic sonat:* Extractum cujusdam epistolæ, ad nostrum R. P. Rectorem collegii Parisiensis ab aliquo ex patribus nostris, qui est confessarius Gallorum Melitæ, 10 Aprilis 1643 datæ.

§ II. Gloria sepulcri S. Ignatii ex sacello Romano.

Præmittuntur ea,

At nunc nos invitat sacellum, quod sub R. A. P. N. Thyrso Gonzalez, Societatis Jesu Præposito Generali decimo tertio, Romæ erectum est, immortale videlicet gloriæ Ignatianæ monumentum. Josephus Rocchus Vulpius in libello singulari de S. Ignatii *gloria, quem Vitæ sancti Patris a Maffeio editæ, et novis a se typis recudi curatæ adjecit, cap.* I *de incomparabilis hujus operis apparatu ita edisserit:* Hoc, *ait,* clavum regente, nobilissimum ac magnificentissimum Parenti optimo Ignatio Societas universa procuravit sepulcrum, multaque impensa atque opera tandem aliquando perfecit. Legaverat pridem ei parando Joannes Casimirus Polonorum rex (is, cui Michael Koributius in regno successit) magnam pecuniæ summam, quam, ut longo tempore multiplicaretur, apud mensarios deponi jusserat. Hic enim juvenis in Societatem Jesu Romæ est ingressus, ex qua Romana purpura ornatus prodiit, quam regia mox chlamyde commutavit. Verum annos unum et viginti cum regnasset, sponte regno se abdicavit, privatusque magis vixit se rege beatus; diemque in Gallia demum obiit anno a Virginis partu 1671. Summæ, quam Casimirus legaverat, a liberalitate duorum e Societate Jesu pariter Cardinalium haud modica facta est accessio. Siquidem Joannes de Lugo Cardinalis, vir sacræ doctrinæ laude celebratissimus, ac Joannes Everardus Nidardus pariter Cardinalis, in magnis administrandis negotiis singulari solertia spectatissimus; quidquid pecuniæ et rei familiaris residuum sibi morientibus fuerat, Pontificio ad hoc impetrato chirographo, divi Ignatii, Parentis sui, quam magnificentissime ornando sepulcro uterque testamento legavere.

quæ antecessere sacelli istius constructionem.

442 Potissimam tamen sumptuum partem, quæ in nobilissimo atque ornatissimo exstruendo sacello collocata est, Societas Jesu universa, in omni terrarum plaga degens, in publicum ac perenne grati animi testimonium erga optimum communemque Patrem, tam egregie de se merentem, libentissimo promptissimoque animo certatim adjecit. Itaque auri vis multa, argentique, atque æris facti infectique ad opus congregata. Conquisita undique vetusta marmora pretiosissima, peritissimi delecti artifices, universoque operi elaborando quidam e Societate, mathematicas disciplinas, quæ præcipue architecturam spectant, probe callentes, præpositi. Cumque Sabellia gens, cujus antiquum altare ac sacellum fuerat, dirui illud ægerrime ferret, nec, ut loco cederet ad novum pretiosius multo ac magnificentius adornandum, ullo jam pacto adduci posset; rogante demum Romanorum Imperatore Leopoldo Ignatio, sancti Parentis Ignatii, ejusque Societatis studiosissimo, gentium omnium communibus votis denique acquievit. Artifices plurimi permultos annos vastum opus ursere: donec anno post Christum natum 1699 elaboratum atque perfectum ornatissime et elegantissime sepulcrum, altare, ac sacellum prodiere. Quorum, quantum rerum novitas intra Latini sermonis fines arctari patietur, singillatim hic ornatum ac pretium exponam. EX EDITIS.

Datur ejusdem descriptio,

443 Itaque primum omnium sacello in medio fulcrum convexa aliquantum figura e solo hinc inde consurgit antiquis marmoribus varie intextum: super quod stylobatæ quatuor totidem sustentandis columnis impositi. Fulcri pars ima ex albo nigroque vetusto; truncus e florido alabastrite; basis vero ex antiquo flavo componitur. Fulcro qui innituntur stylobatæ, antiquo viridi constant ex marmore: singulorum vero frontes inaurato ex ære coruscant, illustriaque Ignatii gesta egregio opere repræsentant. In prima enim, quæ septemtrionali templi januæ proxima est, incendium, Ignatii ope invocata subito exstinctum cernitur; in altera dæmonium ex obsessi hominis corpore, ejusdem patrocinio ejectum: sacram virginem ab humanitus insanabili morbo liberetam exhibet tertia. Frons vero, quæ sub Ignatii statua in hoc ordine quarta est ac media, Ignatium in obsidione Pampelonensi accepto vulnere E graviter decumbentem, et a divo Petro ei apparente sanatum ostendit. Quinta beatos Ignatium ac Philippum Nerium amicissime amplexantes invicem refert. Claudorum, mutilorum, variisque ex morbis ægrotantium multitudo, oleo, quo ante Ignatii aram aluntur lampades, inuncta ac pristinæ valetudini restituta, in sexta exhibetur. Septima denique captivos complures e carcere compedibusque solutos miraculo repræsentat. Jam vero nobili huic fulcro qnadratum imminet albo nigroque ex orientali plaga marmore advecto, ad columnarum rotundas bases quatuor sustentandas. Æneæ sunt istæ deauratæque undique; ac pone illas parastatarum bases æneæ similiter atque auro circumlitæ. Basibus columnæ insident quatuor ex pretiosissimo illo lapide, quo Armeniam aliasque in orientem solem sitas regiones divites esse perhibent; diciturque peculiari veluti ac nativo earum gentium vocabulo LAPIS LTZULI. Hujus pretium periti cum auro comparant: est enim cærulei cujusdam coloris nitidissimi ac vividissimi, aurique venis nonnullis adspergitur, quæ intuentium oculos mirum in modum delectant. Columnarum sine capitellis et basibus longitudo Romanos palmos octo et viginti extenditur, in- F sertisque æneis ductibus auro litis striatæ sunt.

habita ratione

444 Parastatarum juxta columnas marmor ex nigro alboque inspersis maculis admirabili naturæ lusu ac magisterio distinguitur. Columnis superimposita capitella fuso ære elaborata, aureoque tectorio fulgida, altitudinis palmorum quatuor, unciarum duarum et semis: ita ut singularum altitudo columnarum cum capitellis ac basibus ad quatuor et triginta palmos; latitudo vero dimidiæ, ubi crassior est truncus, palmos tres atque uncias septem conficiat. Quibus ex mensuris studio hic appositis, qui architecturæ leges noverunt, ceterarum quoque partium quantitatem facile deprehendent. Supra capitella epistylium consurgit e veridi antiquo lapide; deinde zophorus, sive fascia ex cæruleo columnarum, quam ornatus quidam æneus auro litus, Arabico opere distinctus, percurrit. Opus universum coronis magna, e viridi antiquo lapide dentata, perficit, æneis rosis ac frondibus auro tectis, mensulisque distincta. Coronidi vero insident hinc atque illinc

cœlestes

ex editis. cœlestes alati genii duo; interque frontis alas statuarum acervus imminet, divinarum Personarum Ternarium sanctissimum, cœlestium inter geniorum turbas sublimi considens solio, repræsentans. Quod opus cum hactenus ex marmorato fuisset, nuperrime, dum hæc scriberemus, Lunensi ex marmore candidissimo perfectum est. Inter æterni Patris ac divini Verbi signa, columba extollitur, divini Spiritus æqualis utrique nota, ex qua æneorum aureo tectorio fulgentium quædam veluti silva radiorum emittitur, qui ductu vario nunc in brevius, in longius modo spatium distenti, opus universum decore ingenti ac majestate collustrant.

cum materiæ 445 Sinus in altaris medio aperitur, quem nobilis ænearum frondium auro litarum ductu eleganter ornata extrinsecus undique coronis amplectitur. Supra coronidem cœlestium geniorum Lunensi e marmore signa duo æneam parmam aureo tectorio nitidam sustentantia, in cujus umbone ex cæruleo columnarum confecto augustissimum Jesu nomen montana ex crystallo coruscat. Coronidis lineæ duæ in modum circuli inferne simul conjunguntur, intra quem alati genii cœlestis æneum auro litum signum eminet. Ab
B utroque latere ænea pariter auro lita cœlestium geniorum hinc et illinc signa duo, supra frontes e viridi antiquo marmore collocata, certis volutationibus implicitum copiæ cornu ad cereas faces sustentandas manu gerentia. Hæc pariter signa æneam auro litam simul atque argenteam tabulam sustentare se simulant, in qua illa Ignatio perfamiliaris sententia: AD MAJOREM DEI GLORIAM uncialibus litteris descripta legitur. Sinus totius cavum, quod semicirculari ac fornicata superne figura est, pretiosis marmoribus cæruleo atque alabastrite æneis auro litis ductibus ac frondibus distincto undique convestitur. Nubium quoque deaurato ex ære dispersi globi, quibus cœlestium geniorum argentea signa quinque superimposita. Superni sinus fornix æneis deauratis frondentibus ramis quinque distinguitur.

tum partium singularium, 446 Hæc inter media divi Ignatii statua consurgit perfecto nitens argento, ex quo fusa est, altitudinis supra humanam, palmorum scilicet Romanorum tredecim. Sacerdotali hæc amictu vestitur, pretiosis lapidibus, gemmis ac margaritis ornatissimo, ut illi aptari quam verissime possit: Omnis lapis pretiosus operimentum tuum. Nobilibus quoque distincto marmoribus fulcro,
C æneisque auro litis ornatibus sustentatur. Ceterum statis tantum diebus, solemnioribus nempe, prostat hæc statua: profestis enim tabula picta contegitur, in qua Ignatius ad Reparatoris nostri Jesu pedes in genua procumbens, cœlesti in gloria exhibetur cum vexillo, tamquam relati ex universo terrarum orbe triumphi insigne. In ima tabula, terrarum orbis partes quatuor, Asia, Africa, Europa, America suis quæque insignibus, ac peculiariter ornamentis, muliebri habitu depictæ, Ignatium suspicientes, et bene merenti gratias agentes, et novum translati ad Superos auxilium implorantes. Quæ omnia quam ex merito de Ignatio prædicentur, Societatis Jesu historiam legentibus satis constabit.

ac formæ; 447 Jam vero altaris mensa æneo inaurato sustentaculo ambitur undique, quod raris lapidibus pretiosam, varioque ornatu affabre admodum atque eleganter distinctam urnam, in qua sancti Parentis ossa teguntur, mirabili opere concludit. Porro frons hæc altaris ænea auro lita certis aliquoties festis diebus pretiosiori altera contegitur, purissimo fusa ex argento, quam Olympia Aldobrandina, Romana primaria femina, D. Ignatii studiosissima, ejus ornando sepulcro dono dedit. D
Argenteam quoque lampada, cordis instar, ex quo flamma erumpit, ut diu noctuque ante urnam perpetuo arderet testamento legavit. Supra aræ mensam est gradus ad candelabra aliaque ornamenta sustentanda, mirabili sane opere elaboratus. Ejus materies argentum, qua fusum, qua in laminas malleo distentum. Sex autem in partes dividitur; in quarum singulis D. Ignatii prodigium aliquod elegantissime repræsentatur. Gradum ænei ornatus varii auro liti circumdant. Huic statutis diebus crux imponitur pretiosissima, ex montana crystallo confecta, perraris distincta gemmis, æneoque deaurato fulcro, in quo Reparatoris nostri Jesu intra Deiparæ Matris ulnas demortuum corpus scitissime cælatum est. Tabellæ quoque tres, in quibus de more preces quædam ad Sacrificium descriptæ sunt, auro gemmisque ornatissimæ, fulgent. Gradus, per quos ad altare ascenditur, purpureo e marmore æneis inauratis ductibus intersecantur. Solium vero, sive summi gradus area, supra quam, dum ad aram faciunt, pedibus sacerdotes consistunt, sectili opere pretiosis lapillis intexto componitur, E
adeo ornate ac varie, ut Phrygium aut Attalicum opus videatur.

448 Altaris latera statuæ exornant ingentis magnitudinis egregiæque cælaturæ Lunensi ex marmore. Et latus quidem quod septemtrionali templi januæ proximum est, statuarum quatuor acervum habet. in quo Christiana Fides muliebri habitu, consuetisque insignita notis stans cernitur. Hujus ad lævum humerum alatus est genius jaculum vibrans in sibi subjectam feminam humi abjectam, conantemque hominem regiis ornatum insignibus in genua procumbentem, ac sacra fidei mysteria adorantem ab eo cultu avertere. Quæ omnia Congi in Africa regem ab inanium deorum profano cultu ad veræ religionis sequelam traductum per Ignatii socios, triumphatis divino ab amore hostibus, quoscumque ad eum avertendum profana suscitaverat superstitio, repræsentat. Alterum autem altaris latus Religionem exhibet stantem pariter mulieris habitu ac cultu, quali nimirum pingi fingive solet. Pedum altero furiales homines proterit et conculcat, volumina præ manibus tenentes, quæ ab alato genio indignantis specie discerpuntur. *quibus*
Quod improbos recentiorum sectarum antesignanos auctoresque, Lutherum præcipue, Calvinum, Zuinglium, atque alios eadem ex face homines, sive hominum monstra rectius dixeris, a Societatis Jesu ab Ignatio conditæ hominibus impugnatos, magnamque partem debellatos pessima cum eorum doctrina significat. Atque hic narrandi locus est opportunus, quod prodigii simile habitum est; nonnullos scilicet ex artificibus, qui in sacelli hujus opere tam vario desudaverunt, cum antea Lutheri similisque farinæ hominum erroribus misere a parentibus imbuti essent, atque ad eam diem in ea secta securi obfirmatique vixissent, mente ex improviso, dum sacelli opus urgent, divina quadam virtute, mutata, errores omnes ejurasse, et intra unicum Christi ovile, postquam diu aberrassent, includi feliciter voluisse; eam illis Ignatio ob præstitum sibi officium cumulante mercedem. F

449 Pone statuas binis ex utroque latere ingentibus specularibus orientali ex alabastrite achatis instar, varie æneis auro litis filis ornato, paries *illud monumentum constat.*

A ries convestitur. Inter utrumque autem speculare tabulæ duæ Lunensi ex marmore, exstantes nonnihil signisque asperæ, quibus anaglyptico, ut vocant, opere Societas Jesu a Paulo III Pont. Max., anno a V. P. 1540 solemniter datis litteris approbata, et Ignatii nomen in Sanctorum indicem a Gregorio quintodecimo pariter Pont. Max. recensitum anno 1622, eleganti sculptura exhibetur. Tabulas pretiosi marmoris crustæ, deauratique æris ornamenta præclara circumdant. Porro sacelli pavimentum, quod clathris cingitur, nobili vario ex lapide, implexos Arabico opere flores referente contexitur. Clathri vero stylobatis octo distinguuntur; quorum fulcrum Persico et lapide; basis, fascia, circulus et coronis antiquo e flavo, Parii linea intersecante, componitur. In singulorum vero frontibus ovatæ figuræ est speculare cæruleo illo pretioso ex lapide, Lazuli nuncupato, quod achatis crustæ, octo æneos auto tectos intra ductus, ambiunt. Hos inter stylobatas æneі clathri procurrunt, sex in partes divisi, eleganterque Arabico opere frondentes in ramos distincti. Singulorum longitudo Romanos palmos novem; altitudo tres ac semis. In medio singuli æneus alatus genius su-
B perne insidens; supra stylobatas alati pueri duo, lusu vario æneos lychnos sustentantes. In lychnos singulos lucernæ quatuor, præcipuas terrarum orbis regiones, trophæa aliaque symbola, egregia cælatura referentes. Gradus, cui clathrorum circuitus omnis impositus, ex viridi antiquo marmore constat. Valvulæ demum ad sacelli aditum æneæ eleganti Arabico opere elaboratæ.

Observanda circa sacelli latera etc.;

450 Circa sacelli latera nigricanti vetusto e marmore portæ duæ: singulis alati genii bini superpositi Lunensi e marmore, cæruleam pretiosissimam parmam, cui augustissimum Jesu nomen, Societatis insigne ac vexillum insculptum sustinent. Lychnorum utrimque duo auro argentoque ornata sustentacula, ad quæ duo pariter alati genii argentei novæ structuræ lampadas quatuor suspensas gestant. Supra portas odea bina, ære, auro, varioque lapide, ornatissime Arabico opere elaborata. Ad sacelli frontem parastatæ antiquo e flavo, inauratis epistyliis, basi Lunensi, ex fulcro Africo. Supra fasciam Arabici lusus deaurato ex ære alatis pariter æneis auro litis geniis distincti. Supra templi vero coronidem marmoratum partim auro litum,
C partim vero albo tectorio tantum, in quo variis e figuris lusus ornatusque multiplex. Ex marmorato pariter fornicis latera undique convestita, in quibus aliquot divi Ignatii præclara facta et prodigia expressa sunt. Fornice in medio pictura Ignatium cœlesti gloria fulgentem supernorum inter civium plausus ostendit. Septemtrionalis templi januæ, quam sacello proximam diximus, atrium marmoribus convestitum undique superne marmorato auro lito ornatum. In atrii fornice symbola quatuor, Ignatii nomen, ac divinam, qua ardebat, caritatem, immensumque homines juvandi ardorem innuentia, cum sacris ex Litteris eruta inscriptione; scilicet ad expressam tormenti bellici pilam: IGNE ME EXAMINASTI. Psal. XVI. Ad volumen cum flammis: IGNEA LEX. Deut. XXXIII. Ad orbem inter ignes: ET QUID VOLO, NISI UT ACCENDATUR? Luc. XII. Ad montem ignivomum: IN MEDITATIONE MEA EXARDESCET IGNIS. Psal. XXXVIII. *Ita Vulpius.* EX EDITIS.

cujus hic ectypon datur.

451 *Ornamentis sacelli jam expositis adjungo ipsius ectypon, e prototypo Romano hic æri incidi curatum, ad minorem tamen formam contractum; quo rem lectam tibi quasi præsentem sistas. Prototypo, quod dicebam, annotatur annus* 1697; *ejusdemque descriptio cum Italico tum Latino sermone jam pridem excusa Romæ prodiit: quænam* E *vero in ipso opere, antequam perficeretur, mutata sint vel addita post hoc, quod vides, schema; facile deprehendit is, qui cum eo contulerit recentiorem istam Vulpii descriptionem, atque adeo sacellum repræsentantem eo in statu, in quo nunc est. Porro in sacelli aram, quæ in lamina seorsim exarata fuit, exstat anonymi cujusdam epigramma, anno* 1697 *Romæ typis editum. Operis autem sæpe dicti inventor est Andreas Puteus (vulgo Pozzo) Societatis nostræ Religiosus, atque inter magni nominis pictores nomen meritus. Addamus hic per transennam, inter altare summum et sacellum* S. Ignatii, *esse e marmore sacellum divæ Virginis; in cujus altari spectabilis est imago S. Mariæ antiqua,* de Strata *nuncupatæ, a qua nomen habuit templum nostrum vetus. Ad ejus aram* S. Ignatium *et S. Franciscum Borgiam in dicto jam templo Sacrum fecisse; atque in templi Farnesiani sacellum anno Jubilæi* 1575 *translatam, elegantiore structura exornatam, ac beatissimæ Virginis Sanctorumque reliquiis anno* 1696 *consecratam fuisse; docet inscriptio, ad prædicti sacelli ingressum marmori insculpta; quam sæpe laudatus rerum Ignatianarum eruderator Romæ transcripsit.* F

CAPUT VI

GLORIA S. IGNATII POSTHUMA EX SOCIETATE JESU, QUAM INSTITUIT.

§ I. Gloria ex SS. Teresia, Philippo Nerio, Carolo Borromæo, et S. Maria Magdalena de Pazzis, in Societatis Fundatorem derivata.

S. Theresiæ dicta

Gloria Societatis Jesu est gloria illius, qui in Christo Jesu eam genuit; eaque est tanto major, quanto laudatiores sunt personæ, qui eam laudibus efferunt. Prœtereo elogia tot ac tanta, inter suffragia pro Sancti canonizatione ab Eminentissimis Patribus, aliisque Ecclesiæ præsulibus identidem repetita, quæ protuli in Commentario prævio § 102 *et sequentibus; de quatuor circa Societatem Sanctorum sensu, hic mihi sermo est. P. Nicolaus Lancicius Opuscolorum spiritualium t.* II *edidit opusculum* 18, *quod inscribitur* Gloria S. Ignatii de Loyola, Fundatoris Societatis Jesu: *ubi cap.* 19 *ostendit auctor, S. Teresiam magnæ* S. Ignatii *gloriæ causam exstitisse:* quia Societatis Jesu per S. Ignatium institutæ se filiam agnovit; ejusque opera et in Confessionibus sacris, et in spiritualium rerum magisterio usa est, et multa, Deo revelante, in commendationem Societatis Jesu cognovit, verboque ac scripto testata reliquit, præsertim in Vita sua, quam jussu cujusdam

EX VARIIS. dam insignis theologi ex Ordine S. Dominici conscripsit. Ex qua deinde Italice Romæ impressa anno 1601, et ab archiepiscopo Avenionensi dedicata Clementi VIII, Pont. Max., hoc loco ad verbum Latine reddita, quædam, *ait*, referentur.

in laudem Societatis,

453 *Illa ibi quamquam legi possunt; paucula tamen inde excerpo, quæ ibidem sic citantur. Cap.* XXIII, *pag.* 239, Fuit propter majus bonum meum, ut ego cognoscerem, et tractarem cum gente adeo sancta, qualis est Societas Jesu. *Hic observat Lancicius,* Antonium Kerbekium, Augustinianum, in Latina versione Vitæ S. Teresiæ, edita Moguntiæ anno 1603, typis Jo. Albini, omisisse hæc, et fere omnia alia, quæ sunt a S. Teresia in commendationem Societatis Jesu scripta. Cur autem omiserit, non esse difficile divinare. *At pergamus. Pag.* 244 Personas *Societatis* sanctas *vocat. Pag.* 246 *agens de suis confessariis,* qui, *ait,* quasi semper fuerunt isti benedicti homines Societatis Jesu. *Cap.* XXXIII, *pag.* 364: Consolabar multum, quod scirem, in illo loco esse domum Societatis Jesu. *Cap.* XXXVIII, *pag.* 421 *scribit magnas ac mirabiles res, quas vidit de Societate:* propter quod, *inquit,* habeo dictum Ordinem in magna veneratione *etc.*

B

perperam in quadam editione operum ejus truncata sunt.

454 *Hæc et plura ibidem; quorum fidem laudatus scriptor fortiter corroborat contra malignos vel invidos eorum obtrectatores. Quibus adde erutum a P. Ignatio Pinio Romæ e nostro tabulario* Originale decretum Capituli generalis FF. Carmelitarum Discalceatorum, improbans impressionem mutilatam scriptorum S. Teresiæ; *cujus Decreti apographum huc missum sic sonat:* Accepimus, scripta S. Matris N. Teresiæ edita, esse truncata quoad illa omnia, quæ spectant Societatem Jesu; ita ut cum et in manuscriptis codicibus plerisque, et in plerisque exemplaribus pridem editis, ac in ipsomet S. Matris contextu originali, omnia illa, quæ notantur in libro, cui titulus, GLORIA S. IGNATII, exarata inveniantur; tamen in ea editione, de qua dictum est, omnia fuerint erasa. Hanc infidelitatem editionis non tam Societati Jesu, quam S. Matri injuriosam, omnino improbamus, et a nobis non esse profectam contestamur: quinimmo, si quis ex Ordine nostro deprehenderetur, tale quid admisisse, aut fieri curasse; impunitum non debere esse decernimus. Ipsam quoque editionem truncatam in usu nostrorum esse prohibemus. Propositionem hanc Capitulo nostro generali propositam, et per

C

acclamationem omnium approbatam testamur. Die 6 Maii 1650. Fr. Franciscus a S^mo. Sacramento Præpositus Generalis; *cujus et notatur apponi sigillum: deinde subscribitur* F. Joachimus a Jesu M^a. Capituli generalis secretarius. *Maneat itaque, ex Seraphica Matre magnam gloriam in sobolem Societatis Jesu, atque adeo in* S. Ignatium, *ejusdem Parentem, derivatam esse.*

S. Philippus Nerius petiit admitti in Societatem:

455 *De gloria* S. Ignatii *ex S. Philippo Nerio profecta agit Lancicius in dicto opusculo spirituali, cap.* XX. *Et vero quam tenere vir ille sanctissimus erga nostrum Ordinem, ejusque Parentem esset affectus, inde conficitur, quod ante institutam a se Congregationem Oratorii Romani, petierit ab illo recipi in Societatem. Audiatur Lancicius:* Ego sane, *inquit,* anno 1596 hoc publice a Bellarmino, tunc nostro Rectore in collegio Romano audivi. Immo et causam ei a S. Philippo narratam, tamquam sibi valde caro, ob quam illum admittere ad Societatem nostram noluit S. Ignatius. Hoc ipsum anno 1630 R. P. Mutius Vitellescus, noster Præpositus Generalis, mihi hoc sciscitanti dixit, se audivisse sæpissime ex ore S. Philippi, quod petierit a nostro P. Ignatio admitti ad nostram Societatem. Postea cum Roma discessissem, et ejusdem R. P. Mutii concessione ad instantiam provinciæ Bohemiæ illuc migrassem, cupiens ad perpetuam rei memoriam hac de re exstare in archivio nostro Romano testimonium R. P. Mutii; hoc ab illo petii 22 Maii, anni 1636 per litteras ad eum Olomucio datas, et id ab eo obtinui per litteras ab eo ad me datas Roma 28 Julii ejusdem anni, subscriptas ejus manu propria, et sigillo Præpositi Generalis obsignatas; quas penes me habeo, et diligenter conservo, præter aliud earum exemplar, quod Romæ in archivio Societatis conservatur; *cujus ecgraphum a P. Ignatio Pinio ibi pro me transcriptum ante oculos habeo; ubi tamen pro* Julii *notatur* Junii.

D

ejusque Fundatorem magno in pretio habuit.

456 *De cœlesti splendore, quo S. Philippus vultum Sancti Patris nostri radiantem videt, dictum in Commentario prævio* § 88. *Certe* post mortem Ignatii *S. Philippus* ejus sepulcrum adire, ibique orare solebat, et necessitatibus, quas P. Ignatio post ejus mortem commendadat, se a P. Ignatio solitum adjuvari, *scribit ibidem ac probat Lancicius.* Idem S. Philippus ex benevolo affectu erga P. N. Ignatium, et erga Societatem nostram, post mortem sui ultimi confessarii secularis sacerdotis.. elegit e nostra Societate confessarium P. Joannem Baptistam Peruscum; *quin imo* etsi continuare suas Confessiones ordinarias coram eo non posset (frequentibus infirmitatibus corporis, et ætate octoginta annorum debilitatus) longe distante a domicilio Oratorii; solebat tamen per intervalla aliquoties in anno adire P. Peruscum, eique suæ conscientiæ statum in Confessione aperire: *prout ibidem invenies*

E

S. Carolus Borromæus pie eum coluit,

457 *Quantum vero in hac parte præstiterit S. Carolus Borromeus, probatur ex Lancicio cap.* XXI: *nam* et S. Ignatium mortuum pie coluit, et ejus Exercitiorum libello et usu ad miram illam, toti mundo perspectam vitæ sanctimoniam pervenit, operaque Societatis a S. Ignatio institutæ, perpetuo, dum potuit, usus est; ut multis argumentis, iisque certissimis apparet ex rebus gestis S. Caroli, editis ab ejus domesticis Prælatis Joanne Petro Giussano, et Grattarolio, et aliis. *Quæ chronologice deducit laudatus Opusculorum spiritualium auctor. De Exercitiis spiritualibus dixi supra cap.* II, § 2.

F

ac S. Maria Magdalena de Pazzis

458 *Superest S. Maria Magdalena de Pazzis; de qua ex apographo nostro Italico delibo ista, Latine sic a me reddita:* In quodam raptu, quem Sancta ista habuit die 26 Decembris anno 1599, postquam vidisset, quomodo sibi complaceret, Deus, ac delectaretur tantopere in anima S. Joannis Evangelistæ, ut alios Sanctos, ut ita loquar, in cœlo habere non videretur; vidit quod simili modo sese oblectaret in anima S. Ignatii, Fundatoris patrum Jesuitarum. Dixit, quod spiritus istorum Sanctorum esset idem; quia totus est amare, et conducere ad amandum. Et subjunxit: Spiritus felicissimus, qui hodie regnat in terra, est spiritus S. Ignatii; quia ejus filii in conducendis ad Deum animabus id curant potissimum, notitiam ut suggerant, quam sit Deo gratum, et quanti sit momenti, attendere ad interna opera, et interne cum Deo tractare.

magni illum fecit.

459 *Delibo, inquam, ista ex apographo nostro Italico, quod e scriptis monasterii S. Mariæ Angelorum, et S. Mariæ Magdalenæ de Pazzis accurate extractum fuisse testantur die* 10 *Februarii anno*

A *anno* 1729 *tres ejusdem monasterii (quod Florentiæ est) Religiosæ eidem subscriptæ. Illud P. Ignatius Pinius a P. Casotti S. I., olim in variis collegiis Rectore, tunc autem socio reverendi patris provinciæ Romanæ præsidis accepit, ac Roma ad me misit. Et mox ibidem sequitur :* Habet causam lætandi et gaudendi noster pelicanus *(ita Sancta solebat nominare, in raptu præsertim, quamdam monasterii tunc temporis Religiosam)* quia ad illud deducta est tempus, adeo desideratum, quo videre licet in nostra Religione germinare primitias spiritus S. Ignatii. *His adde, quæ dixi obiter in Commentario prævio* § 67. *Latissimum laudis in* S. Ignatium *ab instituto a se Ordine derivatæ campum aperit P. Christophorus Gomez in Elogiis Societatis Jesu, seu Propugnaculo, ex summorum Pontificum, conciliorum, Cardinalium, antistitum ; nec non Imperatorum, regum, principum, et aliorum virtute, religione, atque litteratura illustrium (etiam hæreticorum) testimoniis adversus ejusdem impugnatores constructo.*

B

§ II. Gloria Sancti e beato exitu eorum, qui moriuntur in Societate Jesu.

Quibusdam

G*loriæ posthumæ* S. Ignatii *magnum accrescit splendoris ornamentum ex gloria cœlesti, quæ post vitam in Societate Jesu pie ac religiose peractam, tot ipsius filiis a Deo datur. Sed laus, quæ inde in sanctum Parentem nostrum derivatur, ita ei est propria, ut aliis Ordinum Religiosorum conditoribus etiam sit communis. Dispiciendum vero hic, an nostra Societas in hac re habeat quidpiam singulare. Inter monumenta Romana, quæ P. Ignatius Pinius mecum communicavit, exstat scriptum hoc titulo :* Quo fundamento nitatur vox illa communis salvandorum in Societate. *Rem proponamus, et per partes quidem cum hac quæstione connexas.*

circa hoc argumentum præmissis, ex factis

461 *Monumenta, quæ memorabam modo, ita nos edocent :* P. Gabriel Alvarez, rector collegii Majoricensis, scriptum reliquit de F. Alfonso Rodriguez, viro sancto, et diuturno ejus collegii incola, quæ sequuntur : Hic vir, inquit, in refectorio post cœnam, inter agendas de more gratias, vidit omnes præsentes fore salvos, nec illos dumtaxat ; sed omnes præterea, qui tunc C erant in Societate, modo in illa perseverarent : qua notitia utebatur, quando aliquem de vocatione tentatum confirmare studebat. Accidit id per Octobrem anno 1599. Hæc habentur ex P. Gaspare Hurtado, professore theologiæ Compluti, qui accepit per litteras datas Hispali 10 Februarii 1629, a P. Jacobo Granado, viro sat noto : is vero acceperat ab alio Societatis homine probatæ virtutis, qui descripserat ex exemplari P. Sebastiani Mendez, viri in Bætica notissimi, et sæpius Rectoris : cui ea scripto tradiderat P. Ferdinandus Ponce, vir notissimus in tota Hispania gesto jam provincialatu per Bæticam et Aragoniam.

venerabilis fratris Alfonsi Rodriguez,

462 P. Didacus Monteras, Præpositus Olysipponensis, quique in contemplatione a Deo exstases patitur, audita F. Alfonsi revelatione de salvandis in Societate, dicere solitus est, aliam habitam recentiorem, seque nosse, cui facta est. Suspicio est, ipsummet esse ; qui tamen pro humilitate sua id clam habuit (*additur in scripto, quod citabam,* anno 1614.) Aiunt, tres annos esse, ex quo hoc dixit. *Nadasius laudat patrem illum Didacum in Anno dierum memorabilium, ad diem* 27 *Maii : de hisce vero revelationibus agit idem scriptor in alio opusculo, de quo mox dicam, cap.* XVI, *num.* 21 *et* 22. Anno 1614, *sicut refertur in iisdem monumentis*, cum idem Alfonsus Rodriguez in gratiarum actione omnes domesticos intuitus esset tamquam angelos Dei ; exarsit desiderio, eos videndi in cœlo : cumque ea de re cum Deo ageret, ibidem inter egrediendum, responsum accepit ; se voti compotem fore. Ita testatur P. Josephus Ramus ex provincia Aragonensi, confessarius ipsius fratris Alfonsi. EX VARIIS.

ac S. Philippi Neris :

463 *P. Joannes Nadasius, quem nominabam, in libro, quem inscribit* Pretiosæ occupationes morientium in Societate Jesu, *cap.* XVI, Credo, *ait*, jurato P. Vincentio Ficherello, Pistoriensis collegii nuper Rectori : cui crederem etiam injurato. Is in litteris, ad me anno 1657, 27 Aprilis datis, enucleate narrat, quomodo antequam Romæ anno 1620, 17 Novembris Societatem ingrederetur, ad Julium Sansedonium Grosseti episcopum, virum sapientia, scriptis, ætate, virtute, abdicatoque, ut æternitati quietus vacaret, episcopatu, dignum S. Philippo Nerio magistro E discipulum, ductus, ab eo præclara de Societate audierit, impense hortante, ut perpetuas Deo gratias ageret, quod ab illo ad eam Societatem esset vocatus ; de cujus Religiosis S. Philippus Nerius (quocum diu se, ac familiariter egisse gloriabatur) dicere solebat : FILII IGNATII, QUI PERSEVERANT IN SOCIETATE, IBI MORIUNTUR SANCTI ; id est, obeunt mortem sanctam. *Hœc ibi referuntur ; quæ confirmantur ex apographo Italico (quod una cum citatis monumentis Romanis huc missum fuit), ejusdem P. Ficherelli juramento roborato.*

proponitur mira prædictio S. Francisci Borgiæ,

464 P. Matresius Societatis Jesu, *ex relatione ac fide dictorum mox monumentorum*, narravit anno 1607 Barcinone in recreatione, quod Romæ die quadam ingressus ad B. P. Borgiam Marcus illius socius visurus, num quid opus esset, invenit orantem valde lætum et lacrymis perfusum præ gaudio. Igitur sciscitatus iterum ac tertio gaudii et lacrymarum causam, hoc responsum tulit : Scito, frater Marce, Deum impense amare Societatem, eique concessisse beneficium, quod olim Ordini S. Benedicti, nimirum ut trecentis primis annis, nemo, qui in ea ad mortem perseveraverit, damnetur. Hæc P. Matresius dicit, se accepisse F ex ore fratris Marci. *In scripto,* Quo fundamento *etc, quod supra citabam, additur :* Nec dubitari potest de fide hujus integerrimi fratris. *In eodem scripto, anno* 1607, *quo P. Matresius rem superius dicitur narrasse, additur :* 18 Martii.

ac cujusdam patris Capucini circa salutem omnium in Societate morientium :

465 *Prædictio S. Francisci Borgiæ confirmatur e citatis monumentis nostris Romanis. Verba accipe :* Cum P. Matresius in quodam collegio Italiæ habitaret, vocatus fuit a quodam Capucino, cujus erat magna opinio sanctitatis, graviter tum decumbente, et morti proximo ; qui ingredienti patri cellam, magna voce acclamavit : Jussi te, pater, hac hora vocari, ut nuntiem, quæ mihi Deus nuntiare mandavit ; nimirum omnes, qui in Societate moriuntur, ad cœlum eunt : sed e mea Religione tametsi multi salvantur, damnantur aliqui. Cum autem P. Matresius temperare vellet, et stringere dicti illius universitatem, et comparationis ; respondit infirmus : Pater, res se habet, ut dixi : et Deus mihi mandat, ut dicam ; et idcirco te vocari curavi : et paulo post cum

cum sanctitatis opinione mortuus est. Rem hanc narravit P. Matresius P. Michaeli Carafa *, olim Præposito domus professæ Valentinæ, et designato Visitatori Sardiniæ : qui et relata initio a P. Matresio in recreatione Barcinonensi narrante audivit, et in collegio Complutensi anno 1628 narravit.

** al. Carrera, et. Terza,*

quæ aliunde

466 *Hæc ita confirmantur e scripto* Quo fundamento *etc., de quo supra :* Pater Antonius Beatillus noster in litteris datis ad patrem Alegambe 21 Februarii 1632 Neapoli, testatur, se tunc temporis, cum id agebatur, fuisse candidatum Societatis, et familiariter in collegio versari solitum fuisse cum patre Matresio ; qui cum rediret a visendo Capucino, et interrogaretur ab ipso P. Beatillo, quidnam voluisset ab ipso Capucinus ; respondit : Dixit mihi de nostra Societate tam præclara, ut vere felices nos reputare possimus, si illa sunt vera. Idem pater Beatillus Bariensis addit in eadem epistola, se pridem horum fuisse oblitum ; sed cum anno 1631 recitaret in Missa Evangelium de quinque talentis, de quo anno 1587 eumdem Capucinum concionantem in templo archiepiscopali Bariensi secularis audierat, extasim mentis se passum, et Capucinum concio-
B nantem de talentis, et patrem Matresium ab ipso vocatum, et in reditu sibi, quæ supra retulimus narrantem, se vidisse ad finem usque Evangelii etc. *Et continuo his in Ms. nostro subditur :* Hæc omnia pater Joannes Baptista Rubeus Roma Mediolanum transmisit summo studio hinc inde collecta etc. ; *de quo patre agit Bibliotheca Societatis sub cognomine Italo* Rossi.

confirmatur.

467 *Rem aliquantulum elucidemus. In prædicto scripto dicitur* P. Vincentius Matresius in provincia Neapolitana, confessarius Ducis Monteleonis, proregis Barcinone *etc. Viri elogium inseruit Nadasius Anno dierum memorabilium ad diem* 30 *Septembris, quo obiisse ibid. notatur anno* 1607 ; *ubi et hoc, quo de agimus, privilegium narrat. Capucinus autem ille ibidem vocatur* D
Fr. Laurentius de Mola ; *ac* Barii anno 1587 *dicitur* obiisse cum bona opinione viri spiritualis ; *ac proinde vaticinium ejus tunc deberet accidisse. Scriptum vero, quod sæpius jam memoravi,* Erat, *inquit,* prædictus pater Capucinus de Mola, quod est oppidum non longe ab urbe Bario ; ubi concionatus est aliquoties magno cum spiritu, cum esset vir sanctæ opinionis, et definitor suæ provinciæ, et optimus concionator. In eadem decumbebat ægrotans, quando P. Vincentium Matresium, egregium et ipsum concionatorem, tum in collegio Bariensi degentem, vocari ad se jussit. *Sed nihil de isto fratre Laurentio, nedum de prædictione ejus reperio cum in Annalibus PP. Capucinorum apud Zachariam Boverium ; tum apud R. P. Carolum de Arembergh in Floribus seraphicis istius Ordinis. Elogium P. Antonii Beatilli intexitur Bibliothecæ Societatis Jesu.*

Dictorum conclusio.

468 *Habes, lector, quo nitatur fundamento mirabilis illa, quæ circumfertur, de salvandorum in Societate Jesu prærogativa : cujus veritati tantum tribues, quantum rationibus pro ea allatis deferendum esse censueris. Et vero erunt sine dubio, qui pro re adeo paradoxa, dixeram pene* E
incredibili, majora credibilitatis motiva requirant. Quæ cum mihi non sint in promptu : superest, ut me contineam intra solos simplicis narrationis fines, relicta cuilibet in utramque partem sentiendi plenissima libertate. Hoc interim longe certissimum est, unicuique e Societate sedulo enitendum, ut digne ambulet vocatione, qua vocatus est ; et satagendum, ut per bona opera certam suam vocationem et electionem faciat ; quidquid sit de tali gloria posthuma, e beato exitu eorum, qui moriuntur in Societate Jesu, in S. Ignatium *ejusdem Fundatorem derivata : cujus rebus gestis, miraculis, ac gloriæ posthumæ finem imponet.*

AUCTARIUM

Circa beneficia patrocinio S. Ignatii attributa.

Mortuus infans ad vitam redit:

C Is, *quæ superius num.* 484 *dixi de documentis e Polonia submissis, hæc adde ex Historia collegii Crosnensis :* Anno 1672 perillustris reverendus Dominus Thomas Woytaleuiez, Præpositus Wielopoliensis, pro solennitate S. Ignatii a nostris invitatus, præsto adfuit, augendo honori divi Patris. In ejus absentia, neptis ex sorore illius, ipso S. Ignatii die enixa est fœtum, vivum quidem, sed præ nimia debilitate proxime fere moriturum. Nihilominus baptismus infantis prolongari debuit, ob absentiam Præpositi, in cujus voto fuerat, infantem propria manu, sacro abluere fonte. Interim instante majori debilitate, antequam is rediret, infans absque baptismo e vita discessit. Redux Præpositus, et morte infantis sine baptismo ob sui absentiam, nimium tristis, accepto infantis corpusculo, super altare illud deposuit, et injuncta præsentibus terna oratione Dominica ac salutatione angelica, flexis genibus repetenda, ipse aliquantum orationi intentus, hoc affectu clara et distincta voce suppetias S. Ignatii imploravit : O sancte Pater Ignati, ego propter honoris tui obsequium abfui; tuum est hanc animam mihi restituere ; cui ob tuum obsequium salutare baptisma non impendi. Vix ferventia complevit desideria; en puer pridie emortuus, ope S. Ignatii vivere cœpit, ma- F
nibusque Præpositi baptizatus, ac nomine Ignatii insignitus, cum ingenti parentum simulque Præpositi solatio, uberiores vixit annos.

uti et homo rusticanus.

470 Anno 1697 rusticanus homo coram uno e nostris fassus est, se ante annos circiter sex præ desperatione laqueum sibi injecisse. Sero id advertit conjux, præcisoque laqueo, ultra tres horas exanimem jacuisse vidit, confluente ad cadaver plurimo vicino spectatore. Tristis mulier opem sancti Ignatii implorare cœpit, ne animam illam æternum perire permitteret, quæ cum in corpore ageret, singulari affectu in S. Ignatium ferebatur. Sancta hæc dum continuat suspiria, videt exanimem conjugem in terra respirare, tandem loqui et de integro convalescere. Vitæ meliori restitutus ruricola, narravit, se aliquoties vidisse S. Ignatium de anima sua cum spiritibus immundis altercantem, eamque sibi jure debito appropriantem, nitentibus contra malignis spiritibus. Tanto beneficio ad specialem divi Ignatii cultum vixit animatus.

471 *Ex*

Alii a dæmonis vexationibus liberati.

A 471 *Ex Litteris annuis collegii Bidgostiensis :* Anno 1729 admodum reverendus dominus Antonius Snicinski, parochus vicinus, per annos circiter octo, terrores ac inquietationes, variasque immissiones a malo genio fuit passus, adeo ut loquentem dæmonem, sese infestantem, diu noctuque audiret. Adhibebat solitos exorcismos, sed irrito eventu. Tandem letali correptus morbo, unum e nostris invitavit, a quo in viam æternitatis disponeretur, simulque petiit, ut corpus suum post fata, in templo collegii Bidgostiensis humaretur. Imo ardenter expetiit, ut vivus adhuc ad collegium Bidgostiense deferretur, ibique extremum diem expectaret. Insuper exposuit invitato patri continuas dæmonis infestationes, qui pro remedio aquam S. Ignatii adhibere, ejusque iconem cubiculo affigere suasit, utpote ei, qui virtutes horum, olim in societate degens, didicisset. Aspersa itaque sæpius domus aqua S. Ignatii, imago ejusdem lecto affixa : statimque evanuere dæmonis terriculamenta, ipseque parochus sanitati restitutus, sanitatem suam, et ab infestationibus immunitatem S. Ignatio gratus attribuit.

472 *Ex litteris annuis collegii Posnaniensis :*
B Anno 1729 Posnaniæ domum militis præsidiarii, Leopoldi Stybel, malus genius longo tempore infestabat ; imprimis intra quatuor septimanas, quavis feria quinta, hora ante meridiem undecima ; postea vero sæpius, quatuor interdum vicibus intra hebdomadam. Ad initium infestationis, lenis quidam audiebatur strepitus, quasi hominis suspenso pede incedentis, tum cerberus infernalis in domesticum insiliebat canem, eumque in gyrum rotabat, terræ allidebat, violentam vexationem latratu horribili incusante cane. Tum infans duorum annorum magno ejulatu, violenta apprehensione projiciebatur in terram, lacrymis et incondito clamore, nutuque digitorum demonstrans invasorem. Tandem et ipse miles cum sua conjuge, quibus tota domus ceu rota agitari videbatur, vertigine capitis in terram prostrati, præ afflictione ac timore vix spirabant. Poscentibus opem a nostris, loco remedii provisa fuit aqua benedicta S. Ignatii, simulque imago S. Patris data, parietibus affigenda. Successit feliciter remedium : cum enim totam domum aqua illa aspersissent inquilini, ab inquieto hospite immunes erant. Sic facientibus contigerat, ut semel aqua S. Ignatii deesset ; statim
C igitur adfuit improvisus hospes, solitoque more miseros incolas affecit molestiis. Quo periculo cautiores facti, si unum vas aquæ S. Ignatii deficeret, alterum procurabant, propria edocti experientia, toties se esse ab infestatione immunes, quoties domum aqua S. Ignatii aspergerent, quod facere non destiterunt, S. Ignatium, ejusque opem deprædicantes, et usum præfatæ aquæ benedictæ. *Quibus e variis provinciæ Polonicæ documentis accedunt varii alii favores circa salutem corporis, puerperia, ac machinas diabolicas.*

Beneficium Leopoldo archiduci præstitum.

473 *Anno* 1632 *tempore belli Suecici, insolens hostis Serenissimo Archiduci Leopoldo, Tyrolis domino, nuntiavit, se postero die, qui* S. Ignatio *erat sacer, suam Serenitatem coram salutaturum. Sed, rebus jam conclamatis, cum Serenissimus* S. Ignatio *provinciam suam enixe commendasset; eadem nocte, et illo ipso tempore matutino Weimarius, re ac spe frustratus, quam celerrime discedere debuit, velocissimo sui regis, tunc in Franconia periclitantis, per cursores accitu avocatus. Laudatus Serenissimus Archidux in epistola ad Serenissimam conjugem, die* 1 *Augusti* 1632 *Nazareitæ data, et ex Italico Latine reddita,* Grates, *inquit*, æternas debemus Domino Deo, et S. Ignatio. EX VARIIS.

Variorum aliorum beneficiorum summa.

474 *Ceterum cum gratiæ, favores ac beneficia patronicio Thaumaturgi nostri adscripta, et, qua se extendit Assistentia Germaniæ Societatis Jesu, obtenta, adeo sint crebra, ut ad certum numerum revocari nequeant ; ut tamen aliquam gratiosæ, qua apud Deum valet, potentiæ ideam suggeram; e nonnullorum collegiorum ad dictam Assistentiam spectantium instrumentis recenseo hæc sola beneficia, prout indidem ea a me extracta invenio, relictis aliis pluribus, quæ volens inde non excerpo. Primo itaque loco sint liberati a morbis, mortis periculo, vel corporis incommodis. In provincia Lituana ac Polonica centum. In Austriaca centum et quinquaginta. In Bohemica centum. In provincia Germaniæ superioris centum. In provinciis Rheni superioris et inferioris triginta.* E *Secundo loco veniant gratiæ puerperis indultæ. In Lituana ac Polonica provinciis sexaginta. In Austriaca quinquaginta. In Bohemica trecentæ. In provincia Germaniæ superioris centum. In provincia utriusque Rheni, quadraginta. Tertio loco reservo sancti patrocinium adversus dæmonem, veneficia, lemures, spectra. In provincia Lituana ac Polonica quinquaginta. In Austriaca septuaginta. In Bohemica quinquaginta. In provincia Germaniæ superioris triginta. In provincia utriusque Rheni quindecim. Summa, mille ducenta et quadraginta quinque. Quibus singulatim hic non addo Belgica. Jam vero si alia, quæ vel scripta non sint, vel huc non missa, quæ tamen alibi credere par est magno numero contigisse, hisce omnibus accenserem, quousque eorum summa excresceret? Cum autem documenta Lituana legam deduci usque ad an.* 1729 *; Polonica ad an. item* 1729*; Austriaca ad* 1727 *; Bohemica ad* 1728 *; Germaniæ superioris ad* 1727 *; Rheni superioris ad* 1726*; Rheni inferioris ad* 1725*; Flandrobelgica ad* 1728*; inde conficitur stabilis ad hæc usque tempora Ignatianæ beneficentiæ continuatio.*

Locustæ miro modo exactæ in Lusitania.

475 *Epimetri loco sint ista. P. Franciscus de Smit S. J. Vitæ* S. Ignatii, *a nostro item P. Andrea Luca Hispanice vulgatæ, et a se deinde Flandrobelgica lingua editæ appendicem adjunxit; in qua* § 5, *a pag.* 706 *ex epistola R. P. Prioris Linareziensis* (*in diocesi Conimbricensi*) *Didaci Ruiz Cardoço ad R. P. Manuelem Facundes S. J. Rectorem collegii Conimbricensis data die* 16 *Julii* 1637 *; ibi, inquam, narratur mirabilis locustarum omnes terræ fruges depascentium exactio, formato reliquiis* S. Ignatii *signo crucis. Et mox insecta illa animalia in terram concidisse tamquam venerabunda, dein avolasse, ac numquam postea reversa fuisse, indidem habemus. Adde votum supplicationis annuæ cum Sacro, ac cultu diei, quo res accidit.* F

APPENDIX

APPENDIX

ADDENDORUM MUTANDORUM ET CORRIGENDORUM

AD OMNES SEPTEM TOMOS

DE ACTIS SANCTORUM

JULII

TOMO I, DIE PRIMA

DE B. BARTHOLOMÆO VICENTINO

Quam multa incerta, dubia et implexa de beato isto Viro a posterioris ævi scriptoribus male combinata sint, ex nostro Commentario a pag. 280 *plane intelligitur, idemque pluribus confirmat eruditissimus Echardus in sua* B *Bibliotheca scriptorum Ordinis Prædicat. tom.* I, *a pag.* 254, *ubi quod ex Murzario admittit, de Bragantina seu Bregantina familia, aliunde probatum cupio. De* Nemonico, Nemoncio, Nemosia, *sive* Lemoncia, *pro* Limissa *plura disputat, ad ea explicanda quæ Papebrochius non repererat, tom.* VII *Maii pag.* 704*; neque ego satis distincta inveneram, ut proinde ad ejus normam corrigi facile patiar, quæ de ea urbe a nobis dicta sunt. Circa reliquas Beati dignitates, perstat Commentarius, ex quo mentem nostram iterum explicuimus in Responsione Gallica ad Observationes aliquas P. Matthæi Texte, quam ne hic referre cogamur, satis erit verbo indicare, nos a P. Matthæi titularibus placitis tantum abhorrere, quantum ad Echardum libenter accedimus.*

EODEM TOMO ET DIE

DE SANCTIS FELICE ET MODERATO

Pag. 288 *lit. C, corrigendum monuit R. D. Le Beuf canonicus et succentor ecc. Autissiodorensis, alibi a nobis laudatus, quod mihi suggesserat de D. Bargede, tamquam* archidiacono; C *cum merus laicus fuerit, sub titulo* assessoris.

Eadem pag. litt. F.. corrigi voluit quod scripserat de Mailly le chateau, *esse diœceseos Augustodunensis, cum ad Autissiodorensem pertineat: quodque ibi de* S. Moderati *reliquiis dicitur, melius expungetur.*

Id demum adjecit, verosimilius sibi videri, utriusque Sancti reliquias, quæ ad S. Germani depositæ olim fuerant, multarum aliarum sortem subiisse, quo anno 1567 *cum ceteris commixte fuerint.*

Alia epistola latina ad me data 1718 *pluscula de iisdem Sanctis coacervavit, non quæ ad ætatem, gesta aut martyrium spectarent, de quibus jam satis diximus nihil memoriæ proditum esse, sed quæ ipsorum cultum paulo amplius illustrant, atque a confusione non parum vendicant:* Volueram, *inquit,* quæsitum vestrum de S. Moderato quibusdam annotationibus novis illustrare. Eapropter aliquibus epistolis rector ecclesiæ S. Moderati ad Coram, vexandus mihi fuit, sed ex ejus responsis res non omnino eliquata prodit. Dicam tamen hac de re quod fortassis gratum vobis erit. Certissimum est primo, omnia Kalendaria S. Germani Autissiod., diem 5 Septembris vacuum repræsentare. In iis nulla mentio SS. Felicis et Moderati; verum ad diem 1 Julii habetur memoria E de S. Moderato martyre, in aliquibus vero ad 16 Junii nomen S. Felicis martyris, quæ quidem memoria pro S. Moderato his terminis concipitur; « Octava S. Joannis 8 Lect.; Moderati martyris 4 Lect. » Ita in Kalendario Missalis XII seculi, et in Kalendariis Breviariorum Mss., licet in textu eorumdem Breviariorum, nulla sit lectio propria, sed tantum oratio sequens: « Deus qui nos beati Moderati martyris tui concedis natalitio perfrui, ejus nos tribue meritis adjuvari. »

Pergit R. D. Le Beuf: Quoad S. Felicem; ejus memoria non apparet in Missali XII seculi ejusdem ecclesiæ, neque in Proprio Sanctorum, nec in Kalendario. Ejus tamen nomen legitur in Kalendario unius Breviarii Ms. XIII seculi, et in Kalendario unius Hymnarii ejusdem seculi, 16 Junii post nomina SS. Cyrici et Julittæ et ante nomina SS. Ferreoli et Ferrutii. Ex his videre est, cultum S. Felicis, quisquis ille sit, serius incepisse apud S. Germanum; cultum vero S. Moderati in eadem ecclesia multis seculis antiquiorem esse. Hericus revera IX seculo meminit non tantum ecclesiæ S. Moderati, translationis corporis ejus, sed et cultus ejus apud S. Germanum, jam ævo suo antiquioris: at de S. Felice altum ser- F vat silentium, quin imo de eo silent omnes fere auctores qui de basilica S. Germani et ejus reliquiis scripserunt.

Tria igitur ex Herico discimus de S. Moderato, 1° ipsum fuisse puerum; 2° martyrem; 3° habuisse ecclesiam propriam, ubi jam colebatur, et ex qua in basilicam S. Germani Autissiodorensis delatum sit corpus ejus. De pueritia Sancti vix dubitare quis possit, cum Hericus ejus tumulum viderit, suo tempore ad latus sepulcri S. Germani collocatum. Circa martyrium quidem, nec tempus, nec modum, nec locum asserit; sed martyrem fuisse clare indicat, neque aliter scripsisse putandus est, quam tunc communiter credebatur. Ego vero ecclesiam ex qua ante tempora Herici facta fuerat translatio, semper existimavi cum Violæo nostro fuisse in illo pagulo ad amnem Coram, septem ab hinc leucis posito, qui SANCTI MODERATI nomen præfert in titulis XII seculi et posterioribus. Alia consimilis nominis ecclesia, siqua exstitit, omnino ignota fuit supradicto

A Georgio Viole, Ludovico Noel canonico, et aliis Autissiodorensibus topographis.

Hæc præmitto ut sentiatis in quem stuporem inciderim, cum in prima responsione rectoris ecclesiæ S. Moderati ad Coram, legi, sanctum ecclesiæ patronum esse quidem sanctum Moderatum, verum talem Sanctum, ut confessorem coli, utpote qui ex opinione vulgi, circa fontem vicinum eremiticam vitam duxerit, hujus vero festum unicum celebrari 16 Maii, et omnia legi et cantari de communi; neque ullas reliquias corporis ejus, aut tumuli, vel libros aut Kalendaria illic conservari. Institi ego, fultus auctoritate Herici; subodoransque aliquem ex parte populi errorem, scire volui, an non aliqua alia ibidem exstaret ecclesia sub invocatione cujusdam S. Mauri. Respondit rector, superesse ab alia parte fluvii in sua parochia, vetustissimæ ecclesiæ rudera, in qua multi reperti fuerant sarcophagi lapidei, ac vulgo a senioribus pagi vocitatam fuisse LA CHAPELLE OU L'ÉGLISE DE SAINT MEU : locum vero hactenus appellari *Naailly*. Addidit, imaginem dicti Sancti in quadam tabella supra majus altare ecclesiæ vici S. Moderati etiam nunc depictam videri, a parte B Epistolæ, juxta imaginem S. Moderati, in qua repræsentatur ad modum juvenis, tunicella induti, dum S. Moderatus ab alia parte cernitur depictus ut eremita vel annosus senex : nomen latinum S. MEU se prorsus ignorare; nullum festum de eo celebrari, nec ullis titulis aut documentis se tantas posse tenebras illustrare.

Hoc responso satis edoctus, non hæsitavi, quin assererem, ecclesiam DE SAINT MEU, illam esse debere ecclesiam S. Mauri, quæ jam sexto labente seculo, existebat in diœcesi Autissiodorensi sub nomine Cellæ Mauri, eoque magis quod vocabulum Cella locum designat ab eremita aliquo pridem habitatum. Item in charta quadam XII seculi inveni concessionem ecclesiæ Naaliaci et ecclesiæ S. Moderati factam cœnobio Molismensi, quod duas ecclesias designat, imo et duos pagulos aquis Coræ divisos. Rursus, fatentur antiqui de loco S. Moderati, se quondam audivisse de Naaliaco, quod fuisset parochia, sed postea ex Naaliaco et sancto Moderato unicam fuisse conflatam. Ex quibus momentis ansam erroris me suspicor detexisse, videlicet cultus S. Mauri translatione in ecclesiam S. Moderati, post destructam Naaliaci ecclesiam. Inde enim C factum est, ut uterque Sanctus in tabellis depictus sit, unus ut eremita, alter ut juvenis, quod occasionem præbuit populis, sæpe unius nomen pro nomine alterius usurpandi, et ideam eremitæ a Mauro ad Moderatum, ideam vero juvenis a Moderato ad Maurum per inscitiam traducendi.

Hactenus Cl. Viri observationes et conjecturæ; ex quibus verosimillime consequi ostendit, quod die 16 *Maii, qua colitur Sanctus quidam senior eremita, sub nomine* S. Moderati *in ecclesia S. Moderati, coli deberet S. Maurus eremita, quia ecclesiam Naaliaci suo nomine dicatam habuit: die vero* 1 *Julii* S. Moderatus puer martyr *in ipso sui nominis viculo et ipsiusmet nominis ecclesia. Aliis, quas præterea addit, conjecturis supersedendum putavimus, quod hæc ad tollendam confusionem, de qua agebamus, abunde sufficiant. De* S. Felice *tam multa non habuit quæ disputaret, ceterum ejus cultum, saltem a seculo* XIII *solidissime probavit ex variis plurium ecclesiarum Kalendariis in quibus partim cum Cyrico et Julitta, Ferreolo ac Ferrutio conjungitur, referturque proinde, ut suo loco diximus, ad* 15 *Junii. Atque hæc de sanctis* D Felice et Moderato *dicta sint satis.*

EODEM TOMO, DIE II JULII

DE S. JUVENALE PATRIARCHA HIEROSOLYMITANO

COMMENTARIUS HISTORICUS

§ 1. Sancti cultus, et elogia. P. B.

Prætermissus hic fuit 2 Julii;

H*ujus Patriarchæ memoriam nullis umquam Fastis Occidentalis Ecclesia celebravit. Eminentissimus contra Annalium conditor ad annum* 454 *num.* 21 *eamdem acriter insectatur his verbis:* Vides igitur, in Juvenale nihil optimo dignum episcopo reperiri ; et secundum parœmiam illam, in bello cervum, in pace se præstitisse leonem : qui malis artibus, mentitisque scriptis *etc. Nihilo mitius tractatur apud recentiores non Catholicos modo, sed et heterodoxos. Papebrochius noster ante tomum* III *Maii in Historia chronologica patriarcharum Hierosolymitanorum etsi, num.* 100, *Baronii, ut* in Juvenalem plus justo iniqui, *severitatem incusat; nihil affert tamen aut innuit,* E *unde cultum* Juvenalis *aut sanctitatem eruas. Hinc factum existimo, ut ad diem* 2 *Julii fuerit inter Prætermissos relatus : neque enim sola Menologii Sirletiani, et hoc nixa Ferrarii atque Castellani auctoritas sufficere videbatur ad sanctimoniam viri, tam atro passim calculo notati, tuto comprobandam. Nescio vero, quo casu acciderit, ut alia tunc temporis monumenta memoriæ serius occurrerint : nam si de Fastis Orientalibus cogitatum tunc fuisset, patuisset profecto, aut huic jure suo locum inter Sanctos deberi ; aut aliis, qui jam habent in opere nostro, sexcentis non deberi. Quotum enim quemque eorum tot celebrant ecclesiastica monumenta, quot* Juvenalem *hunc nostrum?*

nunc autem probatur ejus cultus ex Menæis magnis, etc:

2 *Festum ejus in Oriente duplex est : alterum die* 16 *Julii commune cum patribus, qui anno Christi* 451 *in Chalcedonensi concilio rem Catholicam defenderunt; de quo vide dicta mensis hujus tomo* IV, *pag.* 120 : *alterum proprium, ejusque nomine consignatum, die mensis ejusdem secundo ; quo notatur in Menæis Græcorum excusis,* Μνήμη τοῦ ἐν Ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰουβεναλίου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων, Memoria sancti patris nostri Juvenalii, Hierosolymorum patriarchæ. *Eodem prorsus die* F *ac modo refertur apud Maximum Cytheræum; in Synaxario Ruthenorum peculiari diœceseos Kioviensis, teste Georgio nostro David, a quo illud Latine versum accepimus ; et in Martyrologio Arabico-Ægyptio, quod ad usus nostros interpretatus est Gratia Simonius, sæpe propterea in hoc opere memoratus. Alibi vero ad eumdem diem ac mensem eadem commemoratio exornata legitur elogiis, quæ hic non pigebit adscribere.*

item ex Menologiis Slavo-Russico, Sirletiano, Mediolanensi, Taurinensibus;

3 *Menologium Slavo-Russicum sic habet:* Item sancti patris nostri Juvenalis, patriarchæ Hierosolymitani, qui tertius consecrator Hierosolymis fuit post Cyrillum. Sedebat annis 38 ; obiit anno 454 sub Marciano et Pulcheria. *De chronologia ejus agemus infra. Menologium Cardinalis Sirleti solum hoc die* Juvenalem *annuntiat in hæc verba :* Die 2 *(Julii.)* Natalis beati patris nostri Juvenalis, archiepiscopi Hierosolymitani. Hic fuit, Theodosio minore imperatore, tertius post Cyrillum Hierosolymarum episcopus, recta fide et pietate insignis; qui cum Hierosolymitanam ecclesiam

AUCTORE P. B.

ecclesiam triginta sex annos rexisset, in pace requievit. *Menæa Mss. bibliothecæ Mediolanensis Ambrosianæ, consonantibus, ut adscripsit Menschenius noster, binis exemplaribus Mss., quæ cum Ambrosiano textu Taurini contulit, ita sonant :* Μνήμη τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰουβεναλίου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, εὑρεθέντος ἐν τῇ συνόδῳ τῇ Χαλκηδόνῃ· ὃς τῇ συνόδῳ συνηγορήσας, καὶ τὸν εὐσεβέστατον Βασιλέα Μαρκιανὸν τῇ συνέσει καταθέλξας, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ παροικίᾳ γενόμενος, καὶ καλῶς τὸ ἑαυτοῦ ποίμνιον ποιμάνας, πρὸς Θεὸν μεθίσταται. *Hoc est :* Commemoratio P. N. Juvenalii, patriarchæ Hierosol. sub Theodosio juniore ; qui interfuitChalcedonensi synodo ; quam cum defendisset, et imperatorem religiosissimum Marcianum prudentia sua recreasset, atque ad propriam reversus diœcesim, recte pavisset ovile sibi creditum, ad Deum migravit.

ex Synaxario Ms. P. Sirmondi

4 *Diffusiora sunt hoc loco Synaxarium Ms. membraneum P. Sirmondi, eique consona Menæa Mss. P. Chiffletti, cum ita Sanctum hunc laudant :* Μνήμη τοῦ ἐν Ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰουβεναλίου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων.

Μνήμην γεραίρω τὴν Ἰουβεναλίου,
Οὗ μνῆμα Θεῖον ἡ Παλαιστίνη φέρει.

B Οὗτος ἦν ἐν χρόνοις Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, ἀρχιερατεύσας μετὰ Κύριλλον τρίτος Ἱεροσολύμων, καὶ φθάσας ἕως τῆς Βασιλείας Μαρκιανοῦ καὶ Λέοντος· παρὼν καὶ τῇ ἐν Ἐφέσῳ συνόδῳ μετὰ τῶν διακοσίων πατέρων, διαλάμψας ἐν τοῖς δόγμασι μετὰ Κυρίλλου, τοῦ ἀοιδίμου πάπα Ἀλεξανδρείας, καὶ πμηθεὶς παρὰ τοῦ Βασιλέος Μαρκιανοῦ διὰ τὴν σοφίαν. Καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, ἐν τῇ Εὐθυμιακῇ ἱστορίᾳ, ἐν τρίτῳ λόγῳ, κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ εὑρήσεις. Κτίσας δὲ τὰς Βλαχέρνας ὁ Βασιλεὺς Μαρκιανὸς σὺν Πουλχερίᾳ, Ἰουβενάλιον ἠρώτα, εἰ περὶ τοῦ σώματος τῆς Θεομήτορος εἶδε, ποῦ ἐτέθη. Ὁ δὲ εἶπεν, ἀπὸ γραφῆς μὲν μὴ εἰδέναι· ἀρχαῖος δὲ λόγος καὶ ἀληθὴς φέρεται, ὅτι μετὰ τὸ κηδευθῆναι ὑπὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἠκούετότε ἀγγελικὴ ὑμνῳδία ἕως τριῶν ἡμερῶν μετὰ δὲ τρίτην ἡμέραν, ἑνὸς τῶν μαθητῶν ἀπολειφθέντος ἠνοίχθη τὸ τάφος καὶ τὸ λείψανον οὐχ εὑρέθη, εἰ μὴ ἐντάφια μόνον. Καὶ παρεκάλεσε τὸν Πατριάρχην ὁ Βασιλεύς· Κἂν τὴν σορὸν μεθὰ τῶν ἐνταφίων βούλω σε* πέμψαι. Ὃ δὴ καὶ γέγονεν. Ὁ δὲ ἅγιος Ἰουβενάλιος ἐπισκοπήσας ἔτηλή, ἐν εἰρήνῃ ἀνεπαύσατο. *Hoc est :*

** forte* βουλεύσται ut satageret

et Menæis Mss. P. Chiffletii ;

5 Memoria S. P. N. Juvenalii, patriarchæ Hierosolymorum.

Juvenalii celebro memoriam, sacrum
Cujus sepulcrum est in Palæstina situm.

C Hic erat temporibus Theodosii junioris. Hierosolymorum archiepiscopatum gessit post Cyrillum tertius ; pervenitque usque ad imperium Marciani et Leonis. Interfuit et synodo Ephesinæ cum ducentis patribus, doctrina præfulgens una cum Cyrillo, celeberrimo patriarcha Alexandrino ; et ab imperatore Marciano propter sapientiam honoratus. Atque hæc ita se habere, invenies in Historia Euthymiaca, libro tertio, capite quadragesimo. Exstructis autem Blachernis, imperator Marcianus cum Pulcheria Juvenalium rogavit de corpore Deiparæ, sciretne, ubi positum esset. Respondit ille, se id quidem e scripto non didicisse ; antiqua tamen et vera tradi fama, quod, postquam sepultum illud fuisset a sanctis Apostolis, audita etiam fuerit per triduum angelorum hymnodia : post tertium vero diem, uno discipulorum absente, apertum fuerit sepulcrum, nec inventæ reliquiæ, præter solas fascias sepulcrales. Et oravit Patriarcham imperator, [dicens:] Vel sepulcrum cum fasciis desidero huc ut mittas. Quod et factum est. Sanctus autem Juvenalius, cum annos 38 sedisset, requievit in pace. D

ex Menologio Basilii imperatoris ;

6 *Ab hoc postremo elogio illud parum differt, quod ad eumdem diem ei recitatur in Menologio Basilii imperatoris ; ut vide Julii nostri tom.* I *pag.* 687, *ubi textus est Græcus, quem Latine sic vertimus :* Et memoria S. P. N. Juvenalii. Sanctus pater noster Juvenalius præfuit quidem, imperante Theodosio juniore, tertius post sanctissimum Cyrillum factus Hierosolymorum patriarcha : adstitit vero et Ephesino ducentorum sanctorum patrum concilio, una cum celeberrimo Alexandriæ patriarcha Cyrillo, sermone doctrinaque conspicuus. Pertigit autem usque ad quartam synodum, Chalcedone celebratam sub imperio Marciani qui ecclesiam in Blachernis erexit, et a quo rogatus, ubi conditum esset corpus immaculatum Dei Matris, ut illud per submissos recipere atque in ecclesia jam dicta posset deponere ; respondit, id se quidem scriptum non reperisse, sed ex antiquo didicisse sermone, illud sursum assumptum esse, solis fasciis sepulcralibus in monumento relictis. Tunc mittens imperator accepit eas et in Blachernis deposuit. Sanctus vero Juvenalius ad propriam reversus ecclesiam, obdormivit in pace.

quorum omnium consensus gravissimus est.

7 *Habes hic ergo vel ex sola supellectile nostra tabulas duodecim ecclesiasticas, omnes inter se diversas, quibus hujus Patriarchæ, nominatim expressi, cultus anniversarius per Orientem, Ægyptum, Septemtrionem comprobatur ; præter alias haudquaquam pauciores, quæ illum absque nomine venerantur, tamquam unum ex sanctis patribus, qui concilium Chalcedonense, imo et Ephesinum celebrarunt. Quis audeat, obsecro, tot abjicere testimonia ; maxime cum singula singulorum non sint hominum, aut privata ; sed ecclesiarum, et publica? Fateor equidem hæc instrumenta non ita ubivis pura esse omnia, quin eorum aliqua veris quandoque Sanctis viros minime sanctos admisceant ; sed hoc et raro accidit, et non tanto consensu ; et assignari potest causa, cur fiat. Nimirum ecclesiarum Orientalium diuturnæ factiones, errores, et schismata, nonnullos eorum primipilos apud infectas asseclarum ecclesias ita commendarunt, ut ab his, tamquam ecclesiastici juris veritatisque acerrimi vindices, in Sanctorum album intrusi sint. At hæc ratio nullo prorsus modo ad* Juvenalem *pertinet ; quippe qui et schismatis Græci primordia tot seculis antecesserit, et in Romanæ Sedis communione observantiaque et vixerit semper et sit mortuus. Ex quo id etiam sequitur, ut cultus ejus in Oriente censeri debeat antiquissimus ; cum neque per schismaticos sit introductus, neque ulla vel causa sciatur vel occasio, ob quam a Catholicis non nisi diu demum post obitum Sancti videri possit suscitatus.* E F

Elogia S. Juvenalis privata apud Nicephorum, Theophanem.

8 *Sed nec a publicis elogiis privata dissentiunt : a Nicophoro enim Calisto lib.* II, *cap.* XXIII *appellatur :* Ἰουβενάλιος τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος, μέγας δὲ καὶ θεοφόρος οὗτος. Juvenalius Hierosolymorum episcopus, magnus ille, divinoque afflatus numine Vir. *Sanctus Theophanes, seculo* IX *non admodum provecto defunctus, in Chronographia sua, Parisiis edita, pag.* 96, *hujus obitum consignat his verbis :* Τούτῳ τῷ ἔτει Ἰουβενάλιος ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων ἐτελεύτησεν : Hoc anno Juvenalius SANCTISSIMUS episcopus Hierosolymorum mortuus est. *Scio, epitheton ejusmodi, præsertim in Actis conciliorum, non esse argumentum Sanctitatis eorum, quibus ratione dignitatis episcopalis promiscue tribuitur ; verum et hoc scio, neminem*

A *neminem reperisse me in toto Theophanis opere, cui* Sancti, *nedum* Sanctissimi *titulum adscribat, nisi quos vere sanctos fuisse moribus et vitæ integritate agnoscit Ecclesia; cum tamen ad singulas propemodum paginas episcopos, patriarchas, aut Pontifices Romanos commemoret. Non est hic ergo dignitatis ille titulus, sed virtutis et meriti, et quidem eminentis. Mirari proinde desinat Tillemontius tom.* XV, *pag.* 207, Sanctum *nuncupari a Bollando* Juvenalem, *quem sanctus Theophanes tot ante seculis* Sanctissimum *appellaverit.*

Basilium Seleuciensem,

9 *Sed neotericus, inquis, Nicephorus est, nec satis etiam antiquus Theophanes. Quasi vero aliter de* Juvenale, *etiamnum superstite, æquales ejus senserint! Audi Basilium episcopum Seleuciensem in Laudatione S. Stephani, quam cum aliis opusculis Parisiis anno* 1656 *Combefisius Græce et Latine vulgavit, ita pronuntiantem :* Condignam illius *(S. Stephani protomartyris)* memoriæ atque laborum illustriumque certaminum ecclesiam exstruente, qui nunc gloriosum ac spectabilem Jacobi thronum Juvenalis episcopus ornat; viro scilicet, in quo doctrina, mores, vita, puritas, claritas, ac pietas Jacobi sospites sunt; ut qui illius religionis imago accurata existat. *Nescio, quo argumento Tillemontius loco citato hæc* B *dicta suspicetur fuisse coram ipso* Juvenale*: nihil enim occurrit in tota Laudatione, ubi id innuatur. Sed enim sive præsentem, sivi absentem; ita apud coætaneos eum laudare Basilius non potuit, quin et impudentis mendacii et adulationis impiæ reum se palam apud omnes facere voluerit, si tot elogia cum illa opinione pugnassent, quam de notissimo tum* Juvenale *boni quique conceperant; atque adeo si talis hic eorum judicio fuisset, qualem auctores moderni faciunt. Hoc autem de antistite orthodoxo et celebri, ut fuit Basilius iste, absurdum est fingere.*

Marcianum imperatorem.

10 *Imperator quoque Marcianus, apud Labbeum Conciliorum tom.* IV, *cum ad monachos Alexandrinos col.* 851, *tum ad synodum in Palæstina congregatam de Theodosii, pseudopatriarchæ Hierosolymitani, tyrannide scribens, non dubitavit affirmare, quod cruentas istius parricidæ manus effugere potuisset* Juvenalis, *præ omnibus quæsitus ad necem, id et fidei ejus constantiæ, et peculiari erga illum sanctissimæ Trinitatis favori protectionique manifeste tribuendum esse :* Juvenalem quidem, *inquit loco priore,* sanctissimum episcopum et sancta Trinitas, et, ut res ipsa C ostendit, fidei constantia servavit. *Loco autem posteriore :* Nam (*Theodosius*) impietati suæ laxans habenas, invadit sedem ter beati apostoli Jacobi; ratus se eam tuto non habiturum, nisi eum, qui juxta sanctos canones in ea pridem collocatus est, sanctissimum episcopum Juvenalem de medio tolleret. Quare immisit, qui eum interficerent. Cum autem prædicto Viro potitus non esset propter ejus fidei stabilitatem, et sanctæ Trinitatis opem ac favorem in eum, *etc. Quis, obsecro, sanctissimæ Trinitati peculiariter carum asserat, quem non simul credat, virum esse integerrimum? Quis vero etiam talem non credat, etsi alia deessent omnia, quem sibi importune supplicem toties ac pro persequentibus se et calumniantibus orantem viderit? Vide infra num.* 21. *Nihil hic addo de singularibus sanctissimi Euthymii ac discipulorum ejus erga hunc Patriarcham, et hujus vicissim erga illos benevolentia, familiaritate, officiis; quamquam enim non levia sunt hæc sanctimoniæ ejus indicia; tamen alia jam prolata, evidentioraque sufficiunt.*

AUCTORE P. B.

§ II. Sylloge gestorum ejus.

S. Juvenalis fit episcopus Hierosol. circa an. Christi 418

Acta S. Juvenalis *seorsum fuisse scripta, non scimus : itaque ex variis monumentis petenda sunt. Præcipua corrasit Papebrochius in laudata Chronologia patriarcharum Hierosolymitanorum a pag.* 22; *quia tamen aliqua prætermisit, juvat hic ejus historiam, quanta fieri poterit brevitate retexere. Ac primo quidem quid ante episcopatum Hierosolymitanum egerit, ignoratur: nam quod in Geographia sacra Caroli a S. Paulo, postremo edita, pag.* 304, *dicitur* Ephesinam antea rexisse ecclesiam, *error est*; *ut patebit, si locum Evagrii, ad margines ibi citatum, insperexeris, lib.* I, *cap.* x; *ubi de ecclesia Ephesina non agitur, sed de synodo : cui certum est interfuisse* Juvenalem. *Porro neque hoc satis constat, quo anno consecratus fuerit Hierosolymorum episcopus. Papebrochius id factum putat anno Christi* 418; *neque vidimus quidquam hactenus, quod ab hac sententia cogat recedere; uti neque Tillemontius vidit tom.* XV, *pag.* 867. *Primum hunc fuisse sedis istius patriarcham, idem cum aliis censet Tillemontius ibidem, pag.* 198; *alii tertium numerant post S. Cyrillum; ut asserit Papebrochius* E *in Chronologia, pag.* 18, *num.* 82: *his accedunt supra Menologium Slavo-Russicum num.* 3, *Synaxarium Sirmondi ac Menæa Chiffletii num.* 4, *et Menologium Basilii imp. num.* 6. *Certe S. Cyrillum diu ante tempora* Juvenalis *acriter de primatu, seu jure metropolitico, cum Acacio Cæsariensi contendisse, tradunt Theodoretus lib.* II, *cap.* XXVI, *et Sozomenus lib.* IV, *cap.* XXV: *in hujus vero sententia perstitisse Joannem, Cyrilli successorem, non obscure significat S. Hieronymus in epistolis ad Pammachium et Theophilum adversus eumdem Joannem. De his plura inferius.*

episcopum consecrat, et ecclesiam S. Euthymii, transfert reliquias S. Stephani:

12 *Rogatu S. Euthymii Petrum Saracenis conversis in Palæstina Parembolarum episcopum* Juvenalis *consecravit aliquanto ante, quam ecclesiam lauræ S. Euthymii dedicaret; ut apparet ex hujus sancti abbatis Vita, tam ea, quam dedimus die* 20 *Januarii, pag.* 307, *quam alia sinceriore (quam et nos modo Græcam habemus ex codice Vaticano) a monachis Benedictinis edita Parisiis anno* 1688, *pag.* 29; *ubi et jam tum appellatur* Juvenalius Hierosolymorum patriarcha. *Ecclesiam vero jam dictam dedicavit, ut ibidem dicitur pag.* 31, *Mense Maio, die* 7, *Indictione* 11; *hoc* F *est anno Christi* 428 *vel sequenti. Comites tum secum adduxerat Passionem, tunc chorepiscopum et monachorum archimandritam, et Hesychium presbyterum et ecclesiæ magistrum,* insignia luminaria, universoque orbi fulgentia, *quos una cum Patriarcha magnus Euthymius videre non potuit, quin spiritu exsultaret. Eadem occasione Domitianum ac Domnum, ejusdem Sancti discipulos, ordinavit diaconos, ibidem pag.* 32. *Eodem anno cum a Theodosio imperatore submissam sibi et vim magnam pecuniarum in pauperes distribuendarum, et crucem auream lapillisque pretiosis distinctam, ut in sacro eam Calvariæ loco defigeret, accepisset;* hæc dona vicario munere compensaturus, dexteræ manus Martyrum principis Stephani reliquias per sanctum Passarionem obtulit: *de quarum receptione mirabili vide, qui hæc narrat, Theophanem pag.* 74. *Dixi eodem anno : quia post dedicationem ecclesiæ S. Euthymii* sanctus Passario nondum septem mensium tempore expleto e vita excessit, *juxta Cyrillum in*

AUCTORE P. B.

in Vita S. Euthymii puriore, pag. 32. *Duas ergo translationes confundens Baronius, hanc non recte distulit in annum Christi* 439. *Sed hæc alias.*

...nterest concilio Ephesino an. 431:

13 *Anno Christi* 430 *epistolam ad eum de hæresi Nestorii dedit S. Cœlestinus Papa I tertio Idus Augusti*; *nec multo post etiam S. Cyrillus Alexandrinus : utramque refert Labbe Conciliorum t.* III ; *priorem col.* 376, *alteram vero col.* 385. *Deinde, indicta jam synodo Ephesina, antequam discederet, duos e discipulis S. Euthymii, Stephanum scilicet et Cosmam, ecclesiæ sanctæ Resurrectionis diaconos rogatus ordinavit; ut narrat Cyrillus monachus in Vita memorata pag.* 41. *Ephesum vero se contulit anno Christi* 431, *non ut episcopus tantummodo Hierosolymitanus, verum etiam ut episcoporum, qui profecti cum eo sunt, Palæstinorum* (*quorum unus erat Petrus ille, de quo ante meminimus*) *archiepiscopus proprius* * *et metropolita, ut ibidem Cyrillus affirmat, nec obscure etiam Nicephorus lib.* XIV, *cap.* XXXIV. *Ephesum, teste Socrate lib.* VII, *cap.* XXXIV, quinto post Pentecosten die adventavit. *In sacrosancta synodo secundum a Cyrillo Alexandrino locum obtinuit, ut liquet Actione prima apud Labbeum tom.* III, *col.* 445*: non numquam etiam* B *primum, ut ibidem colliges ex subscriptionibus col.* 654 *et* 767. *Ipse quoque concilio initium dedit, ibidem col.* 466 ; *ipse ab universa synodo delectus cum alius sex episcopis, imperatorem legatus adivit, col.* 783*: unde facile conjicias, quod fuerit patrum omnium de hoc Viro judicium. Latine doctum fuisse, palam fit ex Actione secunda, col.* 611. *Ex Actione quarta col.* 642 *accusatur a quibusdam, quasi sedem ibi Antiochenam Hierosolymitanæ subditam esse contenderit, tum ex petitione prima schismaticorum, col.* 728, *quasi antea non suos ordinaverit, et in Phœnicem secundam et Arabiam protendere sua jura studuerit; denique ex epistola S. Leonis Papæ ad Maximum Antiochenum, quam idem Labbeus exhibet tom.* IV, *col.* 883, *quasi in eadem hac synodo* ad obtinendum Palestinæ provinciæ principatum crediderit se posse sufficere, et insolentes ausus commentitia scripta firmare. *Verum hæc postea discutiemus.*

* τοῦ ἑαυτῶν ἀρχιεπισκόπου

...la rem strenue gessit;

14 *Ceterum quam strenue in eodem concilio adversus Nestorium egerit, indicat odium asseclarum antistitum Orientalium, qua non tantummodo S. Cyrillum Alexandrinum, sed et* Juvenalem *cum sex aliis episcopatu dejectum pronuntiaverunt in conciliabulis Tarsensi, et* C *Antiocheno ; excommunicatum vero in Anazarbico : quæ omnia post synodum Ephesinam, eodem anno Christi* 431, *coacta fuere; ut vide apud Baluzium in supplemento ad collectionem Labbeanam. col.* 939. *Post reditum Ephesinum usque ad annum Christi* 449 *quid gesserit, ignoramus, præter id, quod narratur a Cyrillo monacho in Vita S. Euthymii pag.* 42 : Ceterum archiepiscopus Juvenalis Stephanum Melitenensem Jamniæ (*in Palæstina prima*) episcopum ordinavit, Cosmamque Cappadocem presbyterum ordinatum, staurophylacem, id est, Crucis custodem constituit. *Iidem ambo hi sunt, quos ante synodum diaconos ordinaverat, ut numero superiore dictum est.*

...nota in conciliabulo Ephesino an. 449.

15 *Interim quod per ea tempora non satis distinguerentur rationes* personæ et naturæ, *ex damnatione hæreseos Nestorianæ, quæ duas statuebat in Christo personas, nota est opposita Eutychetis negantis duas in Christo naturas. Hanc sub finem anni* 448 *damnavit in synodo quadam Constantinopolitana S. Flavianus ibidem antistes. At Eutyches causam suam ad generale concilium deferri* D *postulans, usque adeo, ut illud quamprimum indiceretur, institit apud Theodosium imperatorem, donec obtinuit. Indictum est ad Kalendas Augustas anni* 449 *in metropolim Ephesinam. Primatus in ea per litteras Theodosii* (*quas vide Conciliorum tom.* IV, *col.* 109) *Dioscoro Alexandrino assignatus, et quidem soli: nam quod ibidem, col.* 111 *Dioscorus ait, synodi* auctoritatem ex æquo tribus datam esse, *sibi scilicet,* Juvenali, *et Thalassio; id ex ipsis Theodosii litteris falsum apparet: licet enim duos posteriores nominatim exprimat, et ad* Juvenalem *quoque ejusdem tenoris litteras seorsum dederit, nihil his tamen conferre videtur amplius, quam aliis, quos iisdem adjungit per hanc phrasim satis late patentem:* Et omnis talis fervens amator et æmulator orthodoxæ fidei. *Horum ergo auctoritas quantacumque hic fuit, subdita Dioscoro fuit; in quem proinde non immerito potissima semper hujus latrocinii redundavit invidia ; etsi partem ejus illi tulere non minimam, qui sive imperitia sua dumtaxat, sive ejus* (*imo et Eutychetis*) *insuper dolis metuve capti, nimis sese faciles præbuere, tum ad illi statim assentiendum, tum ad reliquos eodem auctoritate sua atque exemplo inducendos: quos inter nemo* E *diffitebitur, fuisse* Juvenalem.

ubi pœnam incurrit summo Pontifici reservatam :

16 *Hoc modo ipsi partim adscribitur, quod Eusebio Dorylæensi, fortissimo Eutychetis adversario, ingressus in Synodum permissus non fuerit, tom.* IV *conciliorum, col.* 145; *quod ipsum Eutychetem absolvens, orthodoxum pronuntiaverit, ibidem col.* 256 ; *quod idem præstiterit monachis Eutychianis, ibid. col.* 282 ; *quod S. Flaviani episcopi Constantinopolitani, et Eusebii Dorylæensis damnationem depositionemque consignaverit, ibidem col.* 305 ; *quod in eodem conciliabulo episcopis tergiversantibus ipse cum Dioscoro puras chartas, incusso terrore, subscribendas obtruserit, ibidem col.* 114. *Hæc fere sunt, quibus et nomini suo maculas illevit pœnitentia sola delendas ; et ab Ecclesiæ Diptychis fuit erasus; ut est apud S. Leonem Magnum epist.* XL *ad Anatolium*; *neque vero sic expunctus fuit, ut plures alii, qui in eadem ista synodo succubuerant, quosque absolvi facilius permisit Leo ; sed ita, ut causam ejus soli sibi Sedes Apostolica reservaverit:* De his autem, *inquit S. Leo epist.* LXV *ad Anatolium,* qui in hac causa gravius peccavere, et ob hoc superiorem sibi locum in eadem infelici synodo vindicarunt, ut humiliorum fratrum simplicitatem arrogantiæ F suæ præjudiciis aggravarent : si forte resipiscunt, et a facti sui defensione cessantes, in condemnationem proprii convertuntur erroris ; horum si satisfactio talis accedit, quæ non refutanda videatur ; maturioribus Apostolicæ Sedis consiliis reservetur ; ut, examinatis omnibus atque perpensis, de ipsis eorum actionibus quid constitui debeat, æstimetur, *etc. Inter eos vero, qui in hac causa gravius peccavere, censeri etiam* Juvenalem, *ex epistola* LX *ad Anatolium fit admodum verisimile.*

sed hanc maculam eluit in concilio Chalcedonensi anno 451

17 *Multo tamen hunc levius ibi peccasse, quam Dioscorum, ostendit anno* 451 *Chalcedonense concilium Actione prima; ad quam non solum admissus fuit, sed et ordinem suum ac locum occupavit* (*tom.* IV *Conciliorum col.* 80) *et retinuit; cum ab ipso statim principio jussu S. Leonis Magni per legatos expresso, et gloriosissimorum judicum et amplissimi senatus suum Dioscorus deserere coactus fuerit, et pro reo se gerere. Rogatus deinde* Juvenalis, *ut ceteri, quid de sancti Flaviani*

A *viani doctrina sentiret, ibidem col.* 177, dixit: Consona beatæ memoriæ Cyrilli et sanctissimus episcopus Flavianus dixit. *Et* exurgens *cum episcopis Palæstinis,* transiit in alteram partem (*adversantium Dioscoro scilicet et latrocinio Ephesino.*) Et clamaverunt orientales, et qui cum ipsis, reverendissimi episcopi: Deus bene adduxit te, Orthodoxe; bene venisti. *In fine autem Actionis primæ cum judices et senatus censuissent, si et imperatori sic videretur, episcopatu exuendum esse Dioscorum, et cum eo* Juvenalem *Hierosolymorum, Thalassium Cæsareæ Cappadociæ, Eusebium Ancyræ, Eustathium Beryti, et Basilium Seleuciæ Isauriæ episcopos, qui principatum pseudosynodi Ephesinæ tenuerant:* Illyriciani reverendissimi episcopi dixerunt: Omnes erravimus; omnes veniam mereamur. Orientales, et qui cum ipsis, reverendissimi episcopi dixerunt: Multos annos senatui. Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, MISERERE NOBIS... Dioscorum Christus deposuit; homicidam Christus deposuit; hæc justa sententia. *Quibus verbis non obscure significant, omnes misericordia dignos esse, præter solum Dioscorum.*

B *S. Flaviani, doctrinam probando; S. Leonis epistolæ subscribendo, damnando Dioscorum.*

18 *Interim nec* Juvenali, *nec aliis modo dictis episcopis* (*si forte Eustathium semel excipias*) *per ministros imperatorios licuisse videtur interesse Actionibus secundæ, tertiæ, et partim quartæ, tametsi jam subscripsissent et depositioni damnationique Dioscori col.* 458, *et Epistolæ S. Leonis Papæ ad Flavianum col.* 510. *Sed enim quam invita id synodo fieret, ostendunt clamores ad calcem Actionis secundæ col.* 369; *ubi* reverendissimi episcopi clamaverunt: Pro patribus (Juvenale *et aliis supra; non tamen Dioscoro*) petimus; patres synodo reddite: consentaneos Leoni synodo; patres synodo. Has voces imperatori; has preces catholico; has preces Augustæ. Omnes peccavimus; omnibus indulgeatur. *etc. Iterum Actione quarta, col.* 506, omnes reverendissimi episcopi clamaverunt:... Patres ad synodum; concredentes ad synodum; qui subscripserunt, ad synodum;... ipsi etiam quinque (*supra nominati*) episcopi fidei subscripserunt: sicut Leo, sic sapiunt. *etc. Cessere tum judices, ipseque imperator: et intromissus in synodum cum reliquis quatuor* Juvenalis, *lætissima antistitum omnium acclamatione susceptus est, col.* 510.

C *Decretum fidei condit. Confirmantur ejus sedi tres Palæstinæ.*

19 *Quinimo Actione quinta cum placuisset, ex tota synodo quosdam episcopos designari, qui expetitum ab imperatore decretum fidei conderent, delectus ad id cum primis* Juvenalis *fuit, col.* 560; *seseque illi deinceps cum synodo universa subscripsit col.* 581. *Actio septima in Maximi Antiocheni et* Juvenalis *nostri causam unice insumpta est. Contenderunt illi nempe jam antea de certis episcopatuum suorum limitibus. et Sacras, hoc est, imperatoria rescripta, pro se quisque obtinuerant; sed quibus nequaquam dirempta lis esset. Occasione igitur usi ambo conventus Chalcedonensis, Marciano imperatori controversiam suam commendant: Marcianus eos ad judices suos remittit, quos assistere jusserat concilio. Coram his in certa quædam capita episcopus uterque consensit ut sedes quidem Antiochensis habeat duas Phœnicias et Arabiam; sedes autem Hierosolymorum habeat tres Palæstinas. Hæc judicibus videbantur* ex consensu juste disposita; *sed tamen ad synodum referenda,* quatenus, *inquiunt,* et ex nostro decreto, et ex vestra sententia, quæ fuerint placita, confirmentur. *Vix proposita res patribus fuerat, cum a pluribus laudata, ab omnibus, etiam Apostolicæ Sedis vicariis, probata est, et singulorum subscriptione firmata; rescissis, quæ datæ prius de hoc negotio ad dissidentes utrimque fuerant, litteris imperatoriis. Reliqua porro; quæ deinceps usque ad finem concilii communi cum aliis patribus judicio desinivit, cum ad institutum nostrum necessaria non sint, hic non persequor: ipsa, cujus interest, adeat Acta concilii.* AUCTORE P. B.

Eodem tempore interrogatur ab imperatore de corpore ac tumulo Deiparæ.

20 *Ejusdem concilii occasione accersitus ad imperatorem cum episcopis Palæstinis patriarcha* Juvenalis, *rogatusque de corpore ac sepulcro Virginis Deiparæ, ea respondisse dicitur et fecisse, quæ paragrapho superiore num.* 4 *et* 6 *ex Synaxario Sirmondi, Chiffletii Menæis, et Menologio Basilii Porphyrogeniti succincte narrata sunt; fusius autem apud Nicephorum Callistum lib.* II, *cap.* XXIII, *ac lib.* XV, *cap.* XIV, *et S. Joannem Damascenum sub finem Orationis secundæ, alias tertiæ, de B. Mariæ Assumptione; ubi omnia describit ipsis verbis Historiæ, quam citat, Euthymiacæ: de qua re non est hujus loci multa disserere. Consulat, cui visum fuerit, eruditam super ea Dissertationem Lambecii, quam secundis curis limatam inseruit Commentariis de bibliotheca Cæsarea Vindobonensi, lib.* VIII *a pag.* 132; *ibi locum hunc pluribus illustratum inveniet, præsertim a pag.* 163. E

Ejectus e sede per Theodosium monachum, injurias eximia caritate compensat:

21 *Sub finem anni* 451 *Hierosolymam reversus Chalcedone* Juvenalis, *agitatam seditione terribili Palæstinam invenit, auctore Theodosio monacho, supra quam dici potest, turbulento et crudeli. Is odio Chalcedonensis concilii, cui et ipse cum turba monachorum sui per omnia similium interfuerat, monasteria primum, deinde etiam urbes, atque imprimis Hierosolymam, usque adeo concitavit; ut, Evagrio teste lib.* II, *cap.* V, *ipsum denique* Juvenalem *sit ausus aggredi, et compellere, si posset, ut sententiam suam retractaret, ac damnaret anathemate. At cum ejus fidem atque constantiam labefacere frustra tentrsset, sedem invasit; quam ne recuperare aliquando* Juvenalis *posset, occlusit urbem, ipsumque in ea conquiri jussit ad necem: sed et hoc frustra: nam, ut supra ex Marciani imperatoris epistola, quæ scelera Theodosii multa recenset, observatum est,* Juvenalem sanctissimum episcopum et sancta Trinitas, et, ut res ipsa ostendit, fidei constantia servavit. *Elapsus vero una cum Domno, patriarcha nuper Antiocheno, in eremum, ut ait Theophanes pag.* 92, *secessit; et forte ad S. Euthymium, suis partibus, quidquid moliretur cœnobiorum pene omnium seductor Theodosius,* F *constanter addictissimum, ac Domini et ante obtentas et post amissas insulas Antiochenas archimandritam: inde porro Constantinopolim, ut asserit Evagrius lib.* II, *cap.* V, *profectus est; ubi anno* 452 *Christianæ caritatis exemplum dedit insigne, dum ut meritas ab hostibus ac sicariis suis, monachis, inquam, Theodosianis, pœnas averteret, Marciani Pulcheriæque tot irritatam flagitiis clementiam* precibus multis *exorando permovit ad veniam: cujus rei testes ipsos habemus conjuges augustissimos, Marcianum tom.* IV *Conciliorum col.* 861, *et Pulcheriam col.* 873.

restituitur anno 453 per Marcianum imp.,

22 Cum vero pestis illa, *inquit loco citato de Theodosio Theophanes,* viginti menses continuos (*hoc est a mense Decembri anni* 451 *usque ad Augustum anni* 453) Hierosolymitanam occupasset sedem, Marcianus, re comperta, ipsum comprehensi jussit: at ille fuga Sinæum in montem se recepit. Ipso vero una cum sacrilege ordinatis eliminato, Juvenalius in sedem sibi propriam est restitutus: non jam *(ut addit S. Leo Magnus in epistola*

AUCTORE P. B.

epistola XCIX *ad Marcianum*) resultante populo, *ut cum a concilio Chalcedonensi redierat*; sed desiderante. *Nec diu distulit, quin trium Palæstinarum antistites in synodum cogeret, ad ruinas Theodosiani furoris instaurandas. Ad hanc synodum litteras dedit Marcianus imperator, quas exhibet Labbeus Conciliorum tom.* IV, *col.* 778; *dedit et ipsa synodus ad archimandritas et monachos Palæstinos, ibidem col.* 889. *Quod vero ait jam assinatus Evagrius*, post *hunc* adventum Juvenalis multa tristia atque acerba contigisse; cum ex utraque parte fierent, quæcumque furor ipsis suggerebat; *fallor, si referri non debeat ante adventum ejus, quando de vi sibi illata Theodosiani apud imperatorem conquesti sunt, et hic eis, exoratus a* Juvenale *tum adhuc apud se commorante, rescripsit, ea nec jussu suo accidisse, et, ne porro acciderent, prospexisse jam sese. Tametsi diffitendum non sit, etiam post adventum* Juvenalis, *et imperatoris edictum, atque adeo utroque invito et obnitente, committi talia potuisse; cum hæreticæ seditionis incendia reprimi quidem subito; sed opprimi simul atque exstingui non soleant.*

B

Qui gratias ob id agit S. Leo PP. Eudociæ imperatricis conversio.

23 *Restituto* Juvenale *quantopere lætatus fuerit S. Leo Papa, prodit ipse tum epistola proxime citata ad Marcianum, tum epist.* C *ad Julianum episcopum Coensem, datis die* 9 *Januarii anno* 454, *tum epist.* CX *qua ipsi Juvenali respondet ejusdem anni die* 4 *Septembris: quas quidem epistolas legere nemo poterit, quin fateatur, aliter tum longe de hoc Episcopo sensisse Pontificem, quam moderna passim ferat opinio. Auxit vero postea, imo complevit Patriarchæ nostri triumphum S. Euthymius, cum Eudociam, Theodosii junioris viduam, a Theodosianis, quibus implicata dudum ac perniciose fuerat, partibus avulsam, ad expetendam* Juvenalis *communionem ita perpulit,* ut sanctam urbem confestim petierit, et Archiepiscopo per Cosmam et Anastasium presbyteros conjuncta, Catholicæ Ecclesiæ communicaverit; plurimosque laicos et monachos, quos Theodosius deceperat *(et illa foverat impensissime)* suo exemplo in Catholicam communionem reduxerit, *ut est in Vita S, Euthymii, pag.* 66. *Hoc autem contigisse videtur sub finem anni* 455, *vel initia sequentis potius, ut observat Tillemontius tomo* XV, *nota* 66 *in S. Leonem: quo fere etiam tempore duos jam dicti Cosmæ staurophylacis fratres et S. Euthymii discipulos ab eadem Augusta commendatos, magnæ Resurrectionis presbyteros, ut ibidem dicitur,* Juvenalis *ordinavit.*

C

Cetera ad Juvenalem spectantia.

24 *Hæc præcipue sunt, quæ, servata temporum serie, de Viro hoc sancto digerenda putavimus: nam epistolas duas anno* 457 *ad illum destinatas, alteram a Leone Imperatore, habes tom.* IV *Conciliorum col.* 889 *et* 890; *alteram a S. Leone Papa, legere est inter hujus opera; ubi numeratur* 119. *Obitum vero ejus anno* 458 *recte consignavit Papebrochius in Historia chronologica patriarcharum Hierosolymitanorum pag.* 23. *Dies obitus ac mensis idem esse potest, quem supra observatum in Fastis ostendimus, secundus Julii; si, ut potuit, Anastasius ei statim successerit: nam* initium Julii, *quo hic in Vita S. Euthymii suffectus illi narratur, facile ultra primum et secundum diem intelligi potest extensum. Quod asserit Basilius episcopus Seleuciensis in Laudatione S. Stephani, hujus protomartyris ecclesiam in ipso martyrii loco exstruxisse* Juvenalem; *item hunc* celebrare cœpisse (*festo peculiari*) gloriosum ac salutarem Domini Natalem, *nescio ad quos episcopatus ejus annos referri debeat.*

D

§ III. Accusationes adversus ipsum, et vindiciæ.

Diluuntur accusationes

T*ametsi criminaturos non fuisse* Juvenalem *auctores orthodoxos et pios existimem, si ea ipsis videre licuisset omnia, quæ de publico ejus cultu supra paragrapho primo corrasimus, testimonia; sintque hæc ipsa sanctitatis ejus adversus obtrectationes quaslibet satis apud viros cordatos luculenta defensio; quia tamen impacta illi sigillatim crimina gravissimæ viderit possunt auctoritatis obtentu firmari; otiosum non erit singula discutere. Hoc ut fiat commodius, universa reducimus ad capita duo: ambitionem videlicet ejus, et latrocinium Ephesinum: nam eo redeunt, quæcumque objiciuntur; et sunt utraque sane episcopo* (*ne dicam Sancto*) *perquam indigna, nisi vindicentur; eo præsertim in loco, quem summus Pontifex Christus virtutum quidem suarum omnium exemplis, sed humilitatis tamen imprimis, et mansuetudinis consecravit.*

de ambitione ejus inexplebili,

26 *Ad primum quod attinet, insatiabilem ejus aiunt fuisse dominandi cupiditatem, quod ostenderit* 1. *cum adversus Nicæni concilii canonem septimum antistitum omnium Hierosolymitanorum primus jus metropoliticum sibi cœpit arrogare, episcopos in Palæstina consecrando, ut Petrum illum, de quo diximus num.* 12; *et antea dudum alios, apud Labbeum Conciliorum tom.* III, *col.* 728. 2. *Cum in concilio Ephesino jus illud sibi patrum suffragiis stabilire conatus est, idque per inanem gloriæ cupidinem, teste S. Cyrillo Alexandrino epist. ad Gennadium presbyterum et archimandritam, perque* ausus insolentes, *ut loquitur S. Leo epist.* XCII *ad Maximum Antiochenum, et* per commentitia scripta. *Cum in eodem concilio Actione* III, *col.* 642 *dicere non erubuit, ipsum patriarcham Antiochenum ecclesiæ Hierosolymitanæ obedire èt apud ipsam judicari oportere: id quod in pseudosynodo Ephesina subinde etiam affectasse videtur, ubi secundus a Dioscoro, Domnum Antiochenum antecessit, ibidem Actione* 1, *col.* 318. 4. *Cum a sacrosancta synodo Ephesina redux in Palæstinam, nihil de priori usurpatione remisit, mox Stephanum ordinando episcopum Jamniensem, ut supra num.* 14 *notatum est.* 5. *Cum rursus in concilio Chalcedonensi post multas contentiones tantum effecit; ut sibi tres tandem Palæstinæ cesserint, et quidem synodi totius calculo confirmatæ; ut vide supra num.* 19. 6. *Cum huic synodicæ confirmationi tanquam legitimæ et absolutæ semper adhæsit, etiam postquam illam* S. Leo cassavit; *ut asserit Christianus Lupus in Appendice ad synod. Chalcedon. Action.* VII *versus finem: eodem referens hæc verba Liberati Carthaginensis: cap.* XIII. Licet Sedes Apostolica nunc usque contradicat, quod a synodo firmatum est, imperatoris patrocinio permanet quodammodo.

E

F

qua primus invaserit jus metropoliticum;

27 *Responderi potest ad* 1. *Ante* Juvenalem *jus illud sibi arrogasse tres ejus decessores, juxta paragraphum priorem num.* 2; *et inter eos quidem anno* 381 synodi Constantinopolitanæ ad sanctum Damasum Pontificem Relatio (*Conciliorum t.* II, *col.* 965) *sanctum* Cyrillum palam agnoscit metropolitam; *ut fatetur Lupus loco citato ante medium; ubi etiam addit:* Atque ita et ejus successor Joannes perrexit se in dignitate ista ostentare. *Non igitur primus hoc fecit* Juvenalis. *Sed neque adversari censebatur notissimo tum canoni Nicæno cum episcopos objectos ordinaret: Petrum enim episcopum consecravit, rogante Euthymio, cujus*

AUCTORE P. B.

A *cujus et sanctitas et sapientia pro miraculo erant. Hiccine sacrosanctum canonem violari sivisset, atque adeo rogasset? Hunc accusas tamen, nisi* Juvenalem *excuses. Episcopi alii, cum se ipsi fateantur* a pientissimo Hierosolymitanorum episcopo olim ordinatos, *si contra istum canonem consecratos fuisse se dicerent, profecto episcopos esse se negarent : sic enim habet ejus Nicænæ synodi canon sextus :* Illud autem est omnino manifestum, quod si quis absque metropolitani sententia factus sit episcopus, cum magna synodus definivit non esse episcopum. *Non hoc ergo queruntur, qui et episcopos haberi se quam maxime volunt, et velle non possunt, nisi in ordinatione sua violatum non fuisse septimum canonem agnoscant. Quidni igitur* Juvenalis, *cum hæc faceret, uti se crediderit jure suo, non a se temere primum usurpato, sed a decessoribus per manus accepto? Certe etiam Cyrillus monachus in Vita S. Euthymii pag. 70 cum omnes episcopatus ejus annos enumerant, eos ait* in patriarchatu, ἐν τῇ πατριαρχίᾳ, *fuisse decursos, manifeste indicat, episcopatum Hierosolymitanum jam tum fuisse diu patriarchicum, cum ad illum* Juvenalis *assumptus est.*

qua illud in synodo Ephesina conatus inique sit stabilire;

B 28 *Ad* 2 *responderi potest; prudentissimum fuisse Viri sancti consilium, cum jurium suorum possessionem, bona utique fide saltem usque a S. Cyrillo cœptam, et passim agnitam quidem; sed a quibusdam tamen (maxime quibus fraudi videbatur esse et incommodo) controversam incusatamque, conatus est œcumenicæ synodi judicio defendere. Recte, inquis; nisi conatus id fuisset per inanem gloriam, malamque fidem seu scripta commentitia. Nimirum ita censuit ex animo S. Cyrillus patriarcha Alexandrinus, et in Ephesino concilio S. Cælestini Papæ vicarius ac præses; et quia sic censuit, sic Romam scripsit. Idem quoque postea loco in objectione citato censuit S. Leo; sed ex sola illa S. Cyrilli epistola, quam cum pro se adducat, manifeste ostendit, judicium illud suum absolutum non esse, sed posita tantum Cyrillianæ relationis veritate subnixum; quodque adeo subsistere nollet, nisi et illa subsisteret. Quis vero relationem hanc dicat tam veram, quam sinceram fuisse? Quis hominum fines et interna consilia potest introspicere? Quis nescit, quam in simili judicio de intentione gestisque sanctissimis S. Joannis Chrysostomi temere, inclementer, obstinate, et tamen sincere Cyrillus idem deliquerit? Quidni ergo idem hic potuerit accidere; et quod* Juvenalis (*ut antea Chrysostomus*) *zelum credebat esse*

C *et justitiam, Cyrillus ambitionem interpretari; aut quæ scripta legitima putabat esse* Juvenalis, *ea Cyrillus commentitia, hoc est apocrypha, judicare? Sane aliter de* Juvenalis *intentione, instrumentis, et causa sensisse videntur Ephesini patres alii, quam Cyrillus : conjicitur id primum ex eo, quod horum in hac re judicium synodalibus Actis Cyrillus non inseruerit : secundo, quod idem adversus* Juvenalem *Romanam Sedem interpellarit, ac, teste ibidem Leone,* sollicita prece multum poposcerit, ut nulla illicitis conatibus præberetur assensio. *Cur, amabo; nisi ut patrum faventem* Juvenali *sententiam, quam Ephesi non potuerat impedire, suspenderet Romæ? Tertio, quod* Juvenalem, *soluta jam synodo, in pristinæ possessionis usu perseverantem non modo toleraverit Cyrillus ipse, cum eo constanter et palam communicando; sed etiam amicum Gennadium archimandritam, quod illam tolerantiam damnasset, arguerit, non majorem, opinor,* Juvenali *facturus gratiam, si causam ejus synodus œcumenica non probasset, quam S. Chrysostomo, quem reprobaverat paucorum iniquissima synodus, et æquior numerosiorque restituerat. Unius ergo Cyrilli judicio judicium opponimus Ephesinæ synodi; imo et Chalcedonensis, de qua mox.*

qua et Antiocheno patriarcha voluerit esse superior :

29 *Respondeo ad* III. *Locum ex Ephesinis Actis objectum, valde corruptum esse; ideoque a veteri scholiaste,* διὰ τὸ κακοσύντακτον καὶ ἀνακόλουθον, propter constructionem et sensum male cohærentem, *ad marginem ita restitui :* Ἰουβενάλιος ... εἶπεν· Ἐχρῆν μὲν Ἰωάννην ... ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας, ἐνθυμούμενον ... σύνοδον ταύτην, καὶ τὸν Ἀποστολικὸν θρόνον συνεδρεύοντα ἡμῖν τῆς μεγάλης Ῥώμης, σὺν τῷ ἀποστολικῷ τῆς Ἱεροσολύμων ἐκλησίας εὐθέως, εἰς ἀπολογίαν τῶν ἐπαγομένων αὐτῷ δραμεῖν, ὑπακοῦσαι, καὶ τιμῆσαι, παρ' ᾧ μάλιστα ἔθος (δηλαδὴ τῷ τῆς Ῥώμης) αὐτὸν τῶν Ἀντιοχέων θρόνον... δικασεσθαι. *Hoc est :* Juvenalius dixit : Oportebat quidem Joannem, episcopum Antiochiæ, consideratis hac synodo et Apostolico, qui nobiscum considet, magnæ Romæ throno, ad hunc una cum Apostolico ecclesiæ Hierosolymitanæ concurrere, seseque de objectis purgare, huic obedire, hunc venerari, apud quem (thronum nempe Romanum) præsertim mos est thronum Antiochensium judicari. *Vides, hic a* Juvenale *Antiochensem ecclesiam non suæ subjici, sed Romanæ. Et hunc quidem sensum adjuncta prorsus exigunt : agitur enim de contumacia, qua Joannes, non a* Juvenale *seorsum, sed ab universa synodo per Cyrillum, Cœlestini Pontificis loco ei præsidentem, comparere jussus, noluerat. Jam vero, quod in latrocinali synodo ante Domnum Antiochenum sederit* Juvenalis, *id hujus arrogantiæ adscribi non debet, sed imperatoris Theodosii mandato, vel tyrannidi potius Dioscori, qui Domno ibi decreverat æque ac Flaviano non modo locum suum non dare, verum etiam episcopatum prorsus (uti fecit) eripere. Adde, loco citato in quibusdam exemplaribus Mss. Domnum* Juvenali *præpositum legi, juxta Labbeum ibidem in margine, et Baluzium in Supplemento Labbei col.* 1161. *Unde nec Synodus Chalcedonensis tom.* IV, *col.* 115 *queritur de injuria hic Domno facta, sed Flaviano.*

qua patriarchatum suum Chalcedone tandem confirmari fecerit :

30 *Ad* IV *respondeo, hoc ipsum esse argumentum non ambitus iniqui, sed justæ, sua saltem opinione, possessionis; quam vel inde conjicias placuisse patribus Ephesinis. Ad* V *respondeo, nihil ibi quoque vel inanis gloriæ vel sinistræ cupiditatis apparere : jus suum proposuit Maximo Antiocheno; hic suum opposuit : convenit tandem certis pactis inter ambos : rem deinde imperatori aperiunt : is remittit ad judices, qui omnia* ex mutuo consensu juste disposita *pronuntiant, referuntque ad synodum œcumenicam, tum Chalcedone collectam, patrum sexcentorum et amplius discutienda judicio. Probantur omnium omnino suffragiis Actione* VII : *primus subscribit ipse Maximus Antiochenus : applaudit cum ceteris per vicarium suum Glycon Cæsareæ Palæstinæ episcopus : quidam Deo gratias agunt in* eo quod duorum patrum contentio amicabili placito terminata est, *et quidem* aperte divina dispensatione jubente : *nemo ambitionem odoratus est, nemo commentitia questus instrumenta; nemo canones objecit Nicænos* : magnificentissimi *quoque* et gloriosissimi judices, *post episcoporum omnium assensum exclamantes,* dixerunt : Et hoc opus fuit sanctæ Trinitatis. *Quis vero hos omnes dixerit vel ignorasse quæ patres olim Nicæni statuissent, vel cognita tam solenni concordique decreto,*

AUCTORE P. B.

creto, cujuscumque demum spe atque obtentu boni, violasse? Quod si æqua Juvenalis *causa tot judicibus visa tum fuit; quidni ipsimet pridem antea fuerit? Quidni ergo eam, uti talem, optimo fine, studio maximo, ea denique, quam episcopus quisque debet ecclesiæ suæ, fide constantiaque, absque ulla arrogantis animi nota, persequi potuerit, atque adeo debuerit?*

tenueritque deinceps, obnitente Apostolica Sede,

31 *Ad* VI *denique, nego, Apostolicam Sedem isti confirmationi contradixisse; nego cassatam illam a Leone Magno fuisse; nego hoc Leonem, illud Liberatum asserere. Et de Liberato quidem certa res est, solosque requirit oculos, quibus locum citatum inspicias : non enim aut hoc decretum, aut* Juvenalem, *aut ecclesiam Hierosolymitanam ullo prorsus modo attingit; sed ecclesiam Constantinopolitanam, sed Anatolium, sed ejusdem Synodi canonem vigesimum octavum, cui legati Apostolici neque assistere condendo voluerant, neque condito subscribere. S. Leo si de confirmatione illa meminit uspiam, id videri potest fecisse potissimum in epistola ad Maximum Antiochenum data* 4 *Idus Junii anno* 453; *quando ex reversis pridem Chalcedone legatis suis, quæ ibi gesta fuissent, intime didicerat omnia : at in ea nego, quidquam sigillatim et absolute a sancto Pontifice aboleri. Cum enim non satis distincte questus apud eum fuisset Maximus, violata nunc esse, quæ Nicænis olim regulis stabilita in perpetuum fuerant, Antiochensis ecclesiæ privilegia; rescribit Leo :* Tanta apud me est Nicænorum canonum reverentia, ut ea, quæ sunt a sanctis patribus constituta, nec permiserim, nec patiar aliqua novitate violari.... Unde cum aliquid pro Antiochenæ ecclesiæ privilegiis dilectio tua agendum esse crediderit, propriis litteris studeat explicare; ut nos consultationi tuæ ABSOLUTE et congrue respondere possimus. Nunc autem ad omnia GENERALITER pronuntiare sufficiat, quod si quid a quoquam contra Nicænorum canonum statuta in quacumque synodo vel tentatum est, vel ad tempus extortum, nihil præjudicii potest inviolabilibus inferre decretis, et facilius erit quarumlibet consensionum pacta dissolvi, quam prædictorum canonum regulas ex ulla parte corrumpi.

et confirmationis decreto

32 *Ex quibus patet primo, nihil in hac epistola sigillatim a Leone, nihil* absolute *decidi, sed generaliter dumtaxat et hypothetice,* Si quid contra Nicænorum canonum statuta *etc. Patet secundo, cum certissime confirmationem* Juvenalis *dudum antea novisset Leo, ei visam tum hanc non fuisse statutis Nicænis contrariam : alioqui potuisset hanc saltem ac debuisset* absolute *irritam cassamque pronuntiare; sicut irritum pridem absolute pronuntiaverat ejusdem synodi Chalcedonensis canonem* XXVIII, *qui ecclesiæ Constantinopolitanæ honorem secundæ sedis tribuendo, locum Alexandrinæ atque Antiochensi ecclesiis per Nicænos canones assignatum eripuerat, uti et aliis non paucis* αὐτοκεφαλίαν. *Patet tertio, neque posterius umquam censuisse Leonem, in confirmatione jam dicta Nicænis placitis vim allatam fuisse: hæc enim spondet se passurum non esse aliqua novitate violari; cum interea post hanc tam disertam sponsionem verbum de confirmatis* Juvenali *Chalcedone Palæstinis nullum fecerit, ne apud ipsum quidem* Juvenalem, *cui binas deinde litteras dedit, in quarum prioribus cum alia sibi displicentia minime dissimulet, hoc tamen caput nequaquam attingit : non ergo improbavit; non ergo credidit Nicænis legibus adversari; non ergo irritavit: imo vero tacendo approbavit: non enim hic tacere potuit, nisi vel probando, vel connivendo. At enim si connivendo tacuisse dixeris, Leonem reum per ipsum agis Leonem:* Admeum, *inquit epist.* LXXVIII *ad Marcianum augustum,* tendit reatum, si paternarum regulæ sanctionum, quæ in synodo Nicæna... sunt conditæ, me (quod absit) connivente, violentur.

S. Leonis Magni auctoritate rescisso.

33 *Et quæ, obsecro, fuisset illa sanctissimi fortissimique Pontificis vel æquitas in agendo, vel in scribendo sinceritas; si* Juvenalem *iniquo decreto gaudentem tam inusitata conniventia passus esset eodem tempore; quo ad extorquendum Anatolio canonem ejusdem synodi vigesimum octavum tot gravissimis ac toties iteratis epistolis ad Marcianum, ad Pulcheriam, ad episcopos Orientis omnes, ad ipsum imprimis Anatolium, imperium universum, universam, donec voti compos est factus, commovit Ecclesiam; idque solo, ut ubique inculcat, Nicœnæ auctoritatis, cui nullam aliam sive pactorum solennium, sive quantæcumque postea synodi dictitabat opponi posse, propugnandæ studio : quæ, inquam, æquitas illa fuisset, quæ sinceritas; si* Juvenalis *confirmatione eamdem auctoritatem convelli judicasset? Sensit hujus argumenti vim infensus cum ceteris* Juvenali *Thomassinus, frustraque conatus eludere, huc tandem delabitur, Disciplinæ eccles. part.* I, *lib.* I, *cap.* XII, *num.* 15 : Rursus id observari par est : quæ fecere Hierosolymitani episcopi, ut sedis apostolicæ sibi restitueretur honor, quo *(post eversam olim urbem)* exciderant, ea non solum venia, sed etiam laude digna fuisse, si ecclesiæ suæ rebus magis, quam suis, studebant ex animo. *Nimirum hoc ipsum est quod volumus; si modo cadere patiatur in* S. Juvenalem. *Nunc alterum accusationum caput, ex latrocinio Ephesino ductum expendamus.*

Item diluuntur accusationes petitæ ex latrocinio Ephesino;

34 *Peccasse hic* Juvenalem, *et quidem graviter, ultro fassi jam sumus* § 2, *num.* 16. *Sed et Sancti plures alii maximique peccavere non leviter : neque adeo hinc sequitur, ut ex horum catalogo sit expungendus. Sed interest tamen sciri, tantane fuerit hic ejus culpa, quantam aliqui faciunt; tum an venia dignus non fuerit, sed episcopatu potius exuendus : accusatur enim* I, *a Theodoro episcopo Claudiopolis Conciliorum tom.* IV, *col.* 113, *quasi hæreticus ibi fuerit; quod firmare videtur S. Leo epist.* LXXXVI *ad Julianum Coensem de* Juvenale *scribens,* quod contra ipsorum locorum sanctorum testimonia, quibus totus mundus instruitur, ab Incarnationis Dominicæ veritate *(Ephesi)* desciverit; *et ad ipsum* Juvenalem *epist.* CX, Beatæ enim, *inquit,* memoriæ Flaviani condemnatio, et impiissimi Eutychis receptio, quid nisi Domini nostri Jesu Christi secundum carnem negatio fuit? *Accusatur* 2, *ab ipso Dioscoro conciliorum tom.* IV, *col.* 111, *quasi æqualem ibi secum potestatem habuerit; neque ipsi proinde minus, quæcumque illic gesta dicantur, sint adscribenda, quam sibi : imo et Theodorus Claudiopolitanus ibidem col.* 113 *de Dioscoro,* Juvenale, *et multitudine seditiosorum pronuntiat absque discrimine :* In sanguine nostro ludebant hæretici isti. *Accusatur* 3, *quasi tam superbus post hæc manserit, ut errores suos numquam agnoverit, numquam eorum (ut alii fecere) veniam postulaverit. Ita fere Tillemontius in S. Leone, art.* 3; *ubi et asserit, illum saltem exauctoratione dignum fuisse.*

de hæresi,

35 *Respondeo ad* 1, *aliud esse a veritate desciscere, et Christum secundum carnem negare; aliud, id per hæresim facere, seu id faciendo hæreticum esse. Hæreticus non est, qui non est pertinax, qui judicium*

AUCTORE P. B.

A judicium suum Ecclesiæ submittit et summo ejus Pontifici; quod semper fecisse Juvenalem, patebit ex numero sequente. Cum Eutychis absolutioni, cum depositioni S. Flaviani subscripsit, primum id fecit invitus, ut ibidem dicetur; deinde, antequam utriusvis causam Ecclesia Catholica decidisset: nam nec S. Leonis epistolam synodicam, supprimente nequiter Dioscoro, legerat (ut colliges ex Conciliorum tom. IV, col. 122) neque ejusdem aliam de hoc argumento ad Flavianum; cui deinde lectæ subscripsit, et quidem satis diu ante Chalcedonense concilium; ut erui videtur ex epistola S. Leonis LXX ad Anatolium: postremo utrumque ita præstitit, ut in ipsis subscribendi formulis ostendat, sequi se voluisse ac tueri doctrinam Ecclesiæ in synodis Nicæna et Ephesina propositam. Vide ambas subscriptiones ejus Concil. tom. IV, col. 256 et 305. Sic autem eum ex animo sensisse, ut scripsit, testatur S. Leo ep. LXV ad Anatolium, ubi veri nominis hanc synodum negat fuisse, in qua malevolentiam suam Dioscorus, IMPERITIAM autem Juvenalis ostendit. In epistola quoque CX ad ipsum Juvenalem duo se doluisse significat, timiditatem ejus in hac synodo nimiam, qua resistendi hæreticis constantiam perdidisset; B et mysterii, quod ab Eutyche subverti non perspexisset, inscitiam, quam sic exaggerat: Quamvis enim nulli sacerdotum liceat nescire, quod prædicat; inexcusabilior tamen est omnibus imperitis quilibet Jerosolymis habitans Christianus. Imperitia vero, quantumvis inexcusabilis, si malitia desit et obstinatio, consistere non potest cum hæresi; ut vulgo notum est: itaque hanc negat, qui accusat illam.

de fraude; violentia etc.

36 Respondeo ad II, falsum esse, quod loco citato Dioscorus affirmat, juxta paragraphum præcedentem num. 15. Deinde ex ipsa ejus querela patet contrarium: queritur enim ibi, quod illum patres solum, quasi solus omnia gesserit, accusent: faciebant hoc ergo patres; atque adeo solum ipsum auctorem præ ceteris agnoscebant malorum: sicut et ipsi soli locum inter judices non dedere, sed separatum, ut reo. Quis autem id eos fecisse dixit inique; nisi Dioscorus? Quod ergo Juvenalem et alios episcopus Claudiopolitanus conspirasse per omnia cum Dioscoro dicit, id illum eo putasse credibile est, quod adesse tyranno compulsi, ne nutu quidem ausi essent, quæ spectabant, arguere. Facinus indignum, fateor; sed quod et metus armorum et impediendi sceleris C desperatio tantum imminuit; ut, qui læsus ibi maxime fuerat, Eusebius Dorylæensis unum in Chalcedonensi concilio, col. 393, Dioscorum petens, negaverit, a quoquam alio se læsum fuisse; cum neutiquam ignoraret, depositioni suæ alios subscripsisse quam plurimos. Quos ille excusat, nos cur accusabimus? Consonat Julianus episcopus Hypæpensis, ibidem col. 424, et solum omnibus opponens Dioscorum, Ipse, inquit, primus prosecutus est injustum judicium, et omnes cum necessitate secuti sunt. Omnes judices Ephesini latrocinii, præter solum Dioscorum, hæc, ibidem, vicariorum Apostolicorum verba spectant: Sed illis quidem Apostolica Sedes veniam præstitit de iis, quæ ibi non voluntarie ab eis gesta sunt; qui et hactenus permanserunt obedientes sanctissimo Archiepiscopo Leoni, et omni sancto et universali concilio: hujus gratia et in sua communione eos, sicut confideles, suscepit. Hic autem (Dioscorus) et hactenus permansit glorians etc. Quæ verba quanto gaudio deinde S. Leonem compleverint, prodit ipse epist. LXXXII. Idem denique sanctissimus Pontifex epist. XCIII ad Theodoritum ita de Dioscoro scribit: Dum trahit plurimos et impellit ad erroris assensum, multiplici animam suam vulnere sauciavit; solus ultra omnes, et per omnes, et pro omnibus reus, qui causa reatus omnibus fuit.

de superbia, ob quam fuerit meritus deponi.

37 Respondeo ad III, atrocissimam hanc esse calumniam. Quid? Errores non agnovit suos; cum omnes ac singulos coram sexcentis et ultra patribus publica subscriptione retractavit? Cum Eutychetem, quem delusus ante absolverat, condemnavit? Cum Flaviani doctrinam, quam ante rejecerat, rescisso judicio, pronuntiavit Catholicam, etc? Sed veniam non petiit. Nugæ. Hanc scilicet sibi Leo tam sollicite reservasset, juxta num. 46; ut non petenti et superbe quodammodo spernenti obtruderet? Quid ergo est illud epist. CX ad Juvenalem: Gaudeo, te cœlestem expetisse medicinam? Quid illud in Chalcedonensi synodo toties ejus, si non ore, saltem nomine repetitum: Omnes peccavimus; omnes veniam postulamus: Omnes peccavimus; omnibus indulgeatur? Adi supra num. 17 et 18. Ex his porro omnibus manifestum est, Juvenalem, quidquid ante notam Ecclesiæ definitionem imperite timideque, hoc est, non malitia, sed humana fragilitate, peccaverat, E luculente postea compensasse tum in ipso concilio jam dicto; tum paulo post illud, quando Hierosolymam reversus, et ejusdem, sed jam notæ damnatæque sectæ sollicitationibus, terroribus, armis appetitus, ea constantia restitit, ut et sedem amiserit, et martyrii, etsi non palmam, certe meritum tulisse videatur. Nimirum, ad exemplum S. Petri, præteritæ timiditatis et inconstantiæ pudore ac pœnitentia timere jam nihil, præter ipsum timorem inconstantiamque, didicerat. Et hunc privatus auctor episcopatu censebit indignum fuisse ac merito deturbandum! Immitem enimvero censuram, imo temerariam! Accusat enim non Juvenalem tantummodo, sed et Chalcedonense concilium universum, cujus suffragio dignus est habitus, cui non modo episcopatum, verum et jus in tres Palæstinas patriarchicum confirmaret: accusat S. Leonem, ut qui ejus post gloriosum exsilium restitutione tantopere exsultaverit: accusat denique ecclesias omnes, quæ, ut paragrapho primo vidimus Juvenalem non solum ut dignum antistitem, sed etiam ut sanctum cultu supplice venerantur.

TOMO II JULII, DIE VI.

F Ad paginam 389, post num. 140, de S. Godelevæ reliquiis Belliolanis adde sequentia instrumenta: Infrascriptus canonicus cathedralis ecclesiæ S. Donatiani Brugensis attestor, me hac XVI die mensis Junii anni Domini 1640 dono dedisse et per præsentes dare, ad requisitionem et instantiam D. Gabrielis Jacquemyn presbyteri, R. adm. P. Fratri Gregorio Bergensi, Ord. S. Francisci Capucinorum presbytero ac concionatori particulam reliquiarum sanctæ Virginis et Martyris Ghistellensis, serico rubro involutam, et huic pyxidi inclusam, ac sigillo meo munitam, quam inter alias reliquias a Rmo. Domino meo Dionysio episcopo Brugensi V. M. accepi donatione inter vivos, testorque illam ab eodem Rmo. veram et certam semper habitam, nam illam, dum viveret, meæ custodiæ, ut capellano fidebat. Actum Brugis die et anno ut supra. Et erat signatum, Jacobus van Blootacker cum appensione parvi ejus sigilli.

Vicarii generales episcopatus Iprensis vacantis,

A tis, universis has visuris, lecturis, seu legi audituris, salutem in Domino. Permittimus ut reliquiæ, huic pyxidi inclusæ, publico cultui exponantur. In quorum fidem, has per Secretarium signari et vicariatus nostri signo communiri fecimus. Datum Ipris in Vicariatu mensis Julii die 4 anni 1640. Et inferius erat subsignatum; de mandato DD. vicarium, L. Blommaert secret.

Ego infrascriptus testor sub juramento, me has reliquias sanctæ Godelevæ virginis et martyris, de quibus hæc agit attestatio, et DD. Vicariorum permissio, ut publice cultui exponantur, ex pyxide, ubi inclusæ erant, sumptas, propria manu, imposuisse imagini ejusdem V. et M. ex ligno deaurato in sacello S. Mariæ Magdalenæ quiescenti hic Bellioli 24 Julii anni 1640. Subsignatum F. Gregorius Bergensis concionator capucinus.

AD APPENDICEM DIEI VI Pag. 447

DE BEATO HUGONE PEREGRINO.

Multa de hoc B. Hugone, *quemadmodum supra de SS. Felice et Moderato, satis operose indagavit Cl. Le Beuf canonicus ac succentor eccl.* B *Autissiodorensis, videbarque dum ejus observationes cum Latina Beati Vita primum acciperem, multa consecutus quæ jam dictis lucis aliquid afferrent; verum concepta spe plane frustratus sum, nam discussis accuratissime omnibus, neque de ætate, neque de gestis plus quidquam repertum est, quam a nobis in dicta appendice jam pridem datum sit. Latinas istas lectiones septem quæ Vitam talem qualem continent, legi ac relegi sæpius, ut vel hilum extunderem quod narrationi jam datæ superaddi posset, at præter verbossissimam orationem, non huic magis quam aliis Sanctis convenientem, nihil prorsus occurrit, quod ætatem aut gesta vel per umbram illustret. Minus etiam placet, quod beatum hunc* Hugonem *cum synonymo archiepiscopo Rhemensi, e ducibus Veromanduis confuderit D. Ludovicus Noel in eamque sententiam pertraxerit Marlotium in historia Rhemensi tomo* I *pag.* 610 et 611. *Neque lucis quidquam affudit R. D. de Champs Verziacensis archipresbyter in epistola a D. Le Beuf data, ex qua id corrigendum quod ex Bargedæo diximus num.* 6, Sepulcrum ejus elevatum esse a terra ad latus circa altare majus, *nam archipresbyter ille loci paro-* C *chus, fatetur, a quadraginta et amplius annis frustra quæsitum fuisse sacrum corpus, licet terra ad multos pedes effossa fuerit. Altare* B. Hugoni *in ecclesia dedicatum memorat, fierique de ipso Officium* 6 *Julii, eo tutius, inquit, quod plures sub Hugonis nomine Sancti reperiantur, ac si de suo dubitaret; ut facile, intelligas, de communi Confessoris recitari omnia, proculque abesse jam rejectas a nobis lectiones. Verbo dictum sit, de Beato illo constantem cultum superesse; at præterea nihil præter populares traditiones quæ seculo* XV, *ut notat Le Beuf, a verboso aliquo sciolo exornatæ fuerint.*

AD DIEM VII JULII

DE S. WOLFILAICO.

Postquam jam edita erant quæ de hoc Sancto dedimus, dicto jam tomo secundo a pag 478 *ex S. Gregorio Turonensi atque ex S. Vita S. Magnerici, misit ad nos Luxemburgo* 29 *Octobris* 1720 *noster P. Stephanus Petit Annotationes aliquot sive elucidationes Mss. in Vitam* S. Wolfilaici D stylitæ, abbatis Ordinis S. Benedicti, *olim, forte a seculo, compilatas,* opera et studio R. P. D. Jacobi de Vaulx, religiosi Aureæ Vallis, *simul cum rudi imagine stylitam aliquem referente, sic delineata ut eam hic exhibere ausus non fuerim, non magis quam annotationes ipsas, pro Ordine Benedictino frustra decertantes, tum vero morales potissimum aut topographicas, ex quibus certe historici nihil, saltem satis solidi elicere mihi licuerit. Miracula quæ annotatione* V, *ex altero S. Gregorii capite, Vitam subsequente describit, in Acta non retuleram, quod ea omnia S. Martino ferme potius quam S. Wolfilaico tribui videantur. Verbo dicam, tota ea scriptio nihil me magnopere docuit, quod hic typis dignum censere potuerim. Id notavi ex epistola Ampl. abbatis Caroli data anno* 1688 *ad Papebrochium, sub* S. Wolfilaici *nomine et cultu exstare ecclesiam parochialem, sub patronatu et in vicinia cœnobii, seu deserti, ut ipse vocat, Aureæ Vallis. Hic paucis noto, corrigenda ea quæ tom.* VI *Julii pag.* 171, *num.* 16 *lin.* 4 *dicta sunt, nempe;* Interim quidquid ad illum spectat, expendi poterit ad dictum diem 21 Octobris, *ubi legendum, quod* de eo hoc die omnia abunde expensa sint. E

AD X JULII

DE RELIQUIIS S. ALEXANDRI M., FILII S. FELICITATIS.

Quamquam eo die multa disputata sint de gloriosæ matris sanctorumque filiorum reliquiis, accessit postmodum notitia alia a V. C. Joanne Friderico Schannat nobis suggesta in Vindemia litteraria altera § 10 *pag.* 73, *ubi narrationem producit, quam* exstitisse *ait*, ad calcem Ms. codicis bibl. Moguntinæ, ex quo præcedens opusculum desumpserat, *nempe, uti scriptum erat,* Vitam B. Lamberti, monasterii Novi operis, juxta Hallas Saxonicas primi præpositi. *Quo titulo* Beatus *dici possit Lambertus iste, ad* 9 *Februarii, quo obiit, posteris nostris examinandum relinquo. Neque vero de reliquiarum identitate lubet contendere; componat lector dictam narrationem cum nostro Commentario, dispiciatque quid verosimilius statuendum sit. Titulus est;* Translatio reliquiarum S. Alexandri martyris, ad idem Novi operis monasterium juxta Hallas. *Sic porro habet instrumentum:* F

Qua occasione Otto imp. reliquias obtinuerit

Anno Incarnationis Dominicæ 962 accersitus a Joanne Sanctæ Romanæ Sedis Antistite Otto Augustus, pro divinis restaurandis negotiis Romam venit, ibique coronam imperialem de altari S. Petri Apostolorum principis accipere meruit, et exinde more suorum prædecessorum Rempublicam, quam variis fœdatam erroribus reperit, misericorditer restauravit; habitoque colloquio in monte sancti Leonis, viduis et orphanis omnibusque ad se venientibus injuste oppressis legem dedit: quibus omnibus rite peractis, ad Saxoniam repedare statuit. Peragratis igitur locis quam plurimis tandem Pennam, ad quam multa Sanctorum translata exstiterant corpora, applicuit, ibique episcopus et comes de Marsi sibi occurrerunt et obsides de illa provincia imperatori adduxerunt, quos advenientes imperator cum misericordia recepit, omnia enim ad votum, posita de hoste reipublicæ victoria, successerant. Sedentibus autem illis et de multis rebus sermones texentibus, interrogavit imperator episcopum, si aliqua

A aliqua sanctorum corpora in sua requiescerent ecclesia? Respondit episcopus quare interrogatis domine? Respondit imperator, quia desiderium habeo alicujus Sancti corpus obtentum mecum transferre. Respondit episcopus, multos Sanctos in episcopio nostro scimus, sed de quo desiderium habeatis ignoramus: si placuerit dignitati vestræ, veniat aliquis mecum ex vestris fidelibus, et si invenerit quod majestas vestra desiderat, cum gratia Dei accipiat: statimque imperator misit Dodonem presbyterum capellanum regium cum episcopo.

quas Magdeburgum detulerit,

Dodo venerabilis presbyter, illic diligenter perscrutatis Sanctorum reliquiis, invenit sanctam Felicitatem martyrem cum suis septem Filiis jacentem, qua visa, agnovit sibi deesse brachium quod imperatori antea Romæ fuerat datum, quod quidem brachium qualiter obtinuerit, breviter restat referendum. Cum enim Otto imperator, recepta imperiali corona, per diversas Romanæ urbis ecclesias causa devotionis pergeret, secundum temporis revolutionem aderat festivitas S. Martyris Clementis, unde et imperator ad audiendum Missarum solemnia ad ipsius ecclesiam perrexit, ibique Papam obvium sibi habuit. B Divinis autem peractis officiis, Papa imperatori brachium sanctæ Felicitatis dedit, quod de eadem ecclesia Adeldagus venerabilis Hamaburgensis episcopus receptum imperatori usque ad S. Petrum perductum præsentavit. Redeundo autem ad narrationis nostræ seriem, dictus Dodo presbyter, agnitis sanctissimorum martyrum S. Felicitatis Filiorumque ejus reliquiis, magno repletus gaudio, eam de sepulcro una cum corporibus sanctorum Alexandri et Felicis filiorum ejus levatam, Pennam adduxit. Has reliquias cum quampluribus aliis idem piissimus Otto Magdeburgh solenniter adduxit atque cum eisdem ecclesiam metropolitanam ibidem 5 Kalendas Martii encæniavit.

unde corpus S. Alexandri

Transcursis autem non paucis annorum curriculis, Adelgotus sanctæ Magdeburgensis ecclesiæ præsul devotissimus, divinum ampliare disponens famulatum, Hallense monasterium, ad Novum-Opus vocitatum, fundare cœpit, sed immatura morte præoccupatus, successori suo Ruodgero, consimilis devotionis fervore accenso, idipsum perficiendum reliquit. Eo igitur tempore, anno videlicet Dominicæ Incarnationis 1123, Indict. II, decimo sexto Kalend. Januarii translata sunt C ossa S. Alexandri martyris filii Felicitatis, et brachium S. Sergii martyris cum multis aliis reliquiis per dictum Ruodgerum antistitem ad dictum Hallense monasterium, reconditæque sunt hujusmodi reliquiæ B. Alexandri pariter cum costa matris ejus videlicet sanctæ Felicitatis, in sarcophago arte inclusoria mirifice fabricato, quod in ecclesia Novi-Operis impræsentiarum cernitur.

ad Novi-Operis monasterium pervenerit.

Acta sunt hæc anno Incarnationis Dominicæ 1146 temporibus Cælestini Papæ II, et Lucii II, qui Ecclesiæ Romanæ præsulatum diebus et mensibus paucis gubernaverant, quibus successit Eugenius III discipulus S. Bernardi abbatis Claræ-vallensis, qui una cum apostolicis Cælestino et Lucio, ecclesiæ Novi-Operis larga Spiritualium donorum munia largitus est, regnante victoriosissimo Romanorum rege Conrado, aurigante currum Magdeburgensis ecclesiæ Frederico archiepiscopo, cujus tempore ossa majora exceptis minoribus beatissimi Alexandri recondita sunt, caput integrum duobus dentibus adhærentibus excepto mento, pectus, brachia, scapulæ, spina dorsi, adhærentibus costis, femora, crura, quæ D impræsentiarum venerantur in monasterio Novi-Operis, fideli populi Christiani frequentia ad laudem, gloriam, et honorem sanctæ et individuæ Trinitatis. Amen.

AD XI JULII

DE S. AMABILI VIRGINE, ROTHOMAGI IN PARTHENONE S. AMANDI.

Hujus Sanctæ notitiam acceptam refero sæpius jam laudato D. Le Beuf, in epistola superius non semel citata. Porro de dicto parthenone agit Franciscus Pommeraye in appendice ad historiam celebris abbatiæ S. Audoeni, eidem tomo annexa pag. 61, *ubi Calvinistarum iconomachorum strages, latrocinia et abominationes enumerans domui isti religiosæ illatas, sic pergit auctor num.* 6, *cujus verba ev Gallico Latina facio:* Quod vero luctuosam stragem non parum auxit; id fuit potissimum, quod sacræ reliquiæ, ibidem depositæ, combustæ fuerint; atque alias inter sacra ossa S. Amabilis virginis, quæ eo loci singulari semper fuerant in veneratione, quamvis celebritatis origo non magis cognita sit, quam natales aut gesta Sanctæ, cujus memoria non E nisi antiqua traditione conservata fuerit, quæque constantem quodammodo in legem apud sanctimoniales istas transierit. Non ita pridem imago ejus spectabatur in S. Amandi, ut hodiedum asservata est, depicta instar filiæ regis, quemadmodum credita est regum Anglorum sanguine progenita. Festivitas ejus recolebatur 11 Julii, ut ex vetustis Breviariis Mss. manifestum est, invocabaturque in Litaniis quæ a pluribus seculis in ea abbatia canebantur. Ceterum tametsi id cœnobium pretiosis suis reliquiis spoliatum fuerit, nihilominus perseveravit in eam Sanctam veneratio, pluribus ad ejus patrocinium etiam hodie recurrentibus, quod non raro sibi valde propitium experiuntur.

DE S. LÆTO PUERO M. PRUVINI IN BRIEGIO SEU BRIA GALLIÆ

DOM II JULII.

Sylloge de Cultu et Actis.

Ultimo loco hic subnectitur sanctus Puer martyr, jam præteritus atque imposterum omnino *Ex missis serius notitiis* *prætereundus, utpote in classicis aliisve Martyrologiis nusquam signatus, nisi notitias aliquas submisissent Pruviniensis ecclesiæ canonici, quas* F *anno* 1724 *ad nos promoveri curavit, numquam absque elogio nobis nominandus noster Joannes Harduinus, acceptas tunc primum per R. D. Bellate canonicum regularem Ord. S. Augustini. nescio cujus studio collectas, certe tam inordinatas ac dissolutas, ut quid demum ex iis colligi possit, vix intelligas. De* S. Læto *(Gall.* Lié*) meminerat quidem Castellanus, sed ad diem* 7 *Junii, ut jam retrogradi integrum amplius non esset. Quid porro ad eum diem seligendum ipsum moverit, nec conjectura assequi licet; eumdem vero ipsum Sanctum ab eo indigitari, quo de hic loquimur, manifestissimum reddit ejus annuntiatio his verbis concepta:* Sabinis *(à Savins)* inter Pruvinum *(Provins)* et Sigiacum *(Sigy)* sancti Læti pueri, mira pulchritudine præditi, trucidati autem quod turpi desiderio unius e suis consanguineis consentire renuisset. *Hinc factum, opinor, ut ipsum in indice* Martyrem castitatis *appellarit.*

2 *Hoc*

A

adjicitur martyr castitatis

2 *Hoc quidem recte, nam pro castitate vitam posuit, siquid certi in ejus Legenda referatur : quod vero de uno ex consanguineis asserit Castellanus, quasi is puerum ad enorme crimen allicere conatus sit, id Actis qualibuscumque ad nos transmissis, conforme non est; in quibus nempe expressissime dicitur, ea causa puerum crudeliter mactatum ac tandem capite plexum, quod socios seu familiares, puta cognatos, ut volunt, abominanda patrantes corripere non desineret. Ut ut est; nam singula istiusmodi Actorum adjuncta scrupulosius discutienda, nedum admittenda censeo; vere* Lætus *noster* castitatis martyr *nuncupandus videtur. Id autem ex collectaneis ad nos missis, præcipue constat, coli sanctum Puerum ut vere martyrem in picturis aliisque sacris monumentis, apud Sabinenses et Pruvinenses, præsertim a textoribus festivitatem ejus peculiari solennitate celebrantibus, non secunda Julii, quo die martyrio coronatum fert loci traditio, verum Dominica secunda Julii, ut nullus sit dies determinatus ad quem* S. Lætus *referri possit, quæ ratio nos impulit, ut hic ultimo loco adderemus, quæ de ipso accepta diximus.*

B

cum brevi narratione cædis

3 *At enim ne variis traditionibus colligendis aut combinandis, diu frustra immoremur, dabimus hic primum quæ brevi compendio historice de ipso narrantur in hunc modum :* Lætus in Pruvinensi territorio natus, ibidem gladio impiorum cæsus, martyrii palmam promeruit. In fide Christiana a parentibus diligenter eruditus, pietate ac suavitate morum, adhuc puer effulsit. Cum autem quidam ejus familiares blasphema verba in Deum jactare soliti, rem alias detestabilem facerent; Lætus divino zelo accensus, sæpe pravos eorum mores et infidelitatem libera voce redarguit. Sed hujusmodi monita graviter ferentes, ipsius mortem nefarii illi moliuntur. In valle igitur natali pago vicina, cum iis aliquando occurrisset, vix truculentas eorum manus evasit, et fugiens, diversis latebris paulisper ab iis sese occuluit. At repertus est tandem in proximo colle, super arbore quadam insidens, eumque assecutus persecutor detrudit, et sub eadem arbore caput ejus abscidit. Sic Lætus noster, suo perfusus sanguine, post extremam orationem factam, positis genibus gloriose occubuit.

et miræ sepulturæ.

4 Mox autem, quam pretiosa fuisset in conspectu Domini mors beati Martyris, ingenti miraculo ac cœlesti testimonio comprobatum est : C nam luce ineffabili splendescente, beati Læti cadaver se erexit (quod etiam de sancto Dionysio memoratur) suisque manibus a corpore truncatum caput, ductu angelico vectitavit ad ecclesiam eidem Dionysio dicatam. Porro illud contigisse die secunda Julii, circa annum 1169 vulgaris fert traditio. Anno autem 1200 die Maii 17 Henricus quidam episcopus cum S. Jacobi Pruvinensis abbate, a Sede Apostolica delegatus, sacrum beati Martyris corpus solenni pompa sublatum, in pretioso feretro reclusit, illudque etiamnum magna populi veneratione asservatur in sacello quod ibidem dictus præsul, sub nomine sancti Læti exstructum, consecravit : ubi multa Deus edidit miracula, prout fuse in ipsius historia narratur.

Cultus apud suos

5 *Elogii istius pars prior facile admitti potest, quin et illud ex collectaneis adjungi :* Lætus in pago territorii Pruvinensis, quod Sabini castrum vocant, honestis juxta ac piis parentibus ortus, licet obscuro genere fuit; artem quippe textoriam in paterna domo exercuisse creditur, ac tandem puer quatuordecim annorum illustrem martyrii D coronam consecutus est. *Utrum pater Perrinus dictus sit, mater vero Egæa, non video, unde eruerit collector noster, non magis quam quod impii persecutores consobrini ejus fuerint, Achini nominati, seculo* XII *adhuc pagani : neque item quod arbor, cui puer Sanctus insederat, copiosum sanguinem effuderit, cujus supersint vestigia etc. Adde quæ in altera historiæ parte dicuntur de vectitatione capitis ad S. Dionysii ecclesiam, martyri Puero triumphanti ultro apertam. Fusior illa historia, tum de gestis tum de miraculis, non citanda, sed huc mittenda erat. Placet clausula his verbis concepta :* Capsa B. Læti, auro cælata, in cujus circuitu passio ejusdem variis figuris exprimitur, pone majus altare conspicitur nunc, in publicum omnium conspectum proposita ab aliquot annis.

et Officium.

6 *Concludo quæ ad cultum spectant collecta ex Officio proprio, uti notatur, desumpta in hunc modum :* Omnipotens sempiterne Deus, qui beatum Lætum martyrium sub arbore subire voluisti, concede propitius, ut nos pia devotione in hoc loco congregati, ejus meritis, arboris sanctæ crucis fructus colligere, et sub arbore illius, quem E desideramus, in hac vita sedere mereamur, ut tandem ad cœlestis vitæ gaudia vere læti pervenire possimus. Per Dominum. *Quodnam* Officium proprium *hic designet collector, perspectum non habeo, nisi supra datum elogium lectionum vices suppleat. Accedat demum pars instrumenti quo* anno 1455 Ludovicus de Meloduno, Senonensis archiepiscopus omnibus et singulis confratribus et consororibus confratriæ seu confraternitatis S. Læti martyris, in domo Dei Pruvinensis fundatæ, quadraginta dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer in Domino relaxasse *dicitur. Utrum etiam hodie supersit sacellum in ipso martyrii loco constructum, cujus vestigia aliqua relicta etiamnum appareant, in chartis meis satis explicatum non invenio; neque aliud superest memoria dignum quod hisce adjiciendum censeam.*

AD DIEM DECIMAM SEPTIMAM JULII.

DE S. MARCELLINA VIRGINE.

Additur nova notitia

A*nno* 1725 *Acta* S. Marcellinæ *Commentario meo illustraveram, eumque jam tomo* IV *Julii a pag.* 231 *inserueram, quando duo viri eruditi,* F *videlicet Joseph Septimius a Laude et Alanus de Maculanis, eodem anno* 1725 *Mediolani de tumulo* S. Marcellinæ *virginis ediderunt Dissertationem historicam, quæ post editionem memorati tomi nostri ad manus meas pervenit. Duo auctores illi in ea Dissertatione meritis laudibus extollunt pietatem ac munificentiam eminentissimi Cardinalis Benedicti Odescalci, archiepiscopi Mediolanensis, qui collabentem Ambrosianam basilicam venuste restauravit. Præterea in eodem opere suo multa afferunt ad confirmandum verum locum tumuli, de quo numquam dubitavi, ut in præfato commentario meo licet videre.*

de tumulo S. Marcellinæ.

2 *Cum tamen curiosa quædam tradant de reliquiis ejusdem Sanctæ, non ita pridem accurate examinatis, quæ antea rescire non potui, ea huic mensis Julii supplemento inserenda esse existimavi. Itaque laudati scriptores illi* § 3 *Dissertationis suæ de his sacris exuviis habent sequentia :* Qua regione imum Ambrosianum sacellum orientem excipit solem, prominebat Marcellinæ sepulcrum e pavimento in altitudinem circa unciarum triginta

A ginta, in latitudinem vero unciarum viginti a pariete, ut fatetur Puricellus, per Ambrosium antiquitus, cum basilicam istam construeret, circumjecto modice distans, quem tamen ex parte superiores nostri evertere, ut, curvato in arcum muro, parvula patefieret fenestra, quam jam innuimus in ampliorem nuperrime formam extensam.

qui una cum inscriptionibus

3 Nihil autem erat videre, nisi cæmentitium opus in triangularem figuram assurgens, cujus posteriori in superficie, ut ex supracitata visitatione anni noni, seculi ultimo elapsi, hæc inscriptio ferme vetustate exesa legebatur : Hic Jacet corpus S. Marcellinæ. Puricellus circa annum trigesimum sextum notati seculi, paulo longiorem aliam exscripsit ; Hic Jacet S. Marcellina, soror S. Ambrosii. Nos autem hanc aliam vidimus : Hic Jacet corpus S. Marcellinæ virginis, sororis S. Ambrosii. Cum nempe a subterranei aeris edacitate diu se tueri nequiret lateribus calx superinducta, eidemque commissi characteres, qui tumuli custodiendi onus susceperant, una simul cum arenato, epigraphas semper restituere studuerunt, mutatis additisque perpaucis verbis, quæ abconditi dignitatem thesauri B clariori locutione testarentur. In apice illitus nigro colore hic alius titulus et Puricello et nobis in conspectu fuit : Virgo Marcellina, divi Ambrosii soror, et a divo Simpliciano hic sepulta.

et picturis quibusdam

4 Qua deinde idem sepulcrum in occidentem obvertebatur, a sanctorum Ambrosii, Protasii et Gervasii tumulo decem circiter passus procul positum excipiebat, sextantis mensura superinductum altare, eidem Virgini nuncupatum, cujus in fronte impressa triplex objiciebatur imago. Medium quæ locum tenebat, lilium manu gerens procul dubio ejusdem Heroinæ castissimos referebat vultus. Aliæ in utroque latere effictæ duorum speciem virorum exhibebant, quorum dexteræ liber inserebatur. Haud tamen arguere potuimus (culpane temporum an pictorum, ignotum manet) cuinam inservirent exemplari. Cetera sive penicillo distributa, sive muralis artis labore compacta, adeo squallentia, tabida, corrupta, ut non nisi ab inimica vetustate acceptas injurias explicarent.

examinatus est anno 1722,

5 Diruta de eminentissimi Principis nostri mandato ara, 16 Cal. Octobres anni 1722, in Vesperis, confractoque integumento cæmentitio, C quo includebatur, arca ante oculos fuit ex vulgari et negligenter præparato lapide (vulgo sariccio) longitudinis unciarum viginti quatuor, latitudinis quatuordecim, altitudinis vero quatuordecim cum dimidia, emensa simul altitudine gravissimi operculi ejusdem materiæ, habentis intus et foris triangularem formam. Nulla super eamdem nota, nullus titulus, nullum, quo muniretur, signum. Intererant huic operæ nomine secularis collegii D. Præpositus Reyna vicecomes, D. Canonicus Vandonus, et nomine collegii regularis Don Innocentius Gradignanus et Don Alanus de Maculanis, ambo in hoc Ambrosiano cœnobio sacræ theologiæ magistri, qui omnes, ut, undique funibus circumvolutis, tota arcæ moles statim firmeque colligaretur, curavere, appositis etiam utriusque partis sigillis, donec eadem vectibus multoque conatu ac diligentia in Canonicorum sacrarium translata, ut erat in votis utriusque capituli, res integra, quemadmodum sequenti mane evenit, ad purpuratum Præsulem deferretur.

Ex impressis. et in quo sacrum ejus corpus

6 Ut primum die decima septima nocturnæ tenebræ terris obductæ fuerunt, ipsemet de felicissimo exitu minime dubitans Princeps eminentissimus in rem præsentem se contulit. Inhærebant ejusdem vestigiis D. Gaspar Reyna vicecomes præpositus hujus basilicæ, et DD. Canonici Dominicus Madernus et Ambrosius Rozzonus. Cum his adfuere pariter D. Severinus a Porta hujus monasterii et dictæ basilicæ Ambrosianæ abbas, ac supra nominati duo sacræ theologiæ magistri, D. Johannes Maria Macinagus S. T. D. cæremoniarum magister in templo metropolitano, honorarias vices apostolici notarii hac occasione sustinuit. Nec officium suum desiderari passus est R. D. Paulus Bonomius in componendis coordinandisque SS. corporum ossibus peritissimus. Testes demum habuimus nobiles DD. Don Johannem a Porta, et Don Antonium Corbellam.

repertum,

7 Invocato itaque S. Spiritus auxilio, per duos fabros haud modico nisu sublatum fuit magni ponderis integumentum, occurritque primo aspectu sacra Marcellinæ calva, ceteraque subinde ossa et exspectatissimi cineres, quorum major portio quasi in unum collecta, visa est in ea parte arcæ, in quam primitus concessum fuit impatientem moræ oculorum aciem defigere : ut enim E et hodie penes aliquas religiosas familias moris est, et ut eruimus ex mensura ejusdem arcæ, quæ respondere nequit emortuo adultæ ætatis corpori in longum protenso, cum depositum fuerit virginale cadaver in modum sedentis, hinc superiora ejusdem membra, annorum cursu dirupta compagine, subsedere quasi in unum cumulum, cui superstabat venerabile caput.

et in alias lipsanothecas translatum est.

8 Effluentibus præ gaudio lacrymis, thure cremato debitas Deo grates egere ac præsentes coluere exuvias simul cum eminentissimo Pastore, quotquot ibi ejusdem vel fruebantur consortio vel dignitate serviebant. Nec æra tacuere campana : nocte enim quamvis intempesta, utraque templi turris totam urbem nostræ ac communis felicitatis pleno festivoque sonitu admonuit, multis sibi facile persuadentibus, id contigisse cœlitus, ut quo die urbs nostra Satyri votiva solennia peregerat, inclytæ sororis lipsana, mercedem magnam nimis, assequi amplectique meruerit. Excepta inde una cum cineribus ossa partim credidere capsulis, partim lineis pannis collegere, omniaque statim vestiario condita et sigillo Præsulis nostri munita fuerunt, clave penes eumdem servata, donec ab diligentibus sin- F gularem partium judicium ex anatomicorum sententia deveniretur.

Anno Christi 1723,

9 Examen istud longe accuratissimum contigit Idibus Septembribus anno 1723 in supra jam memorato canonicorum sacrario. Assidebant D. Gaspar Reyna vicecomes propositus, Septimius a Laude archipresbyter, et Dominicus Madernus canonicus capituli secularis, roccheto et superpellicio, ut in choro moris est tempore æstivo, induti, quos opportuna ad hoc auctoritate munierat purpuratus Hierarcha. Implebat cancellarii munus S. T. D. Decius Ferrarius, canonicus S. Mariæ Pedonis, unaque aderat supradictus R. D. Bonomius, qui sacra ossa ex novissimis arculis reciperet, subjiceretque peritorum disquisitioni, quorum duo in hoc negotio excellentiores a majori nosocomio hujus civitatis accersiti sunt, scilicet Paulus Antonius Raymundus de Carnellis, et Abundius Defendens Briuscus, ambo chirurgiæ doctores.

10 Testes fuere nobiles DD. abbas Don Johannes

ET IMPRESSIS. coram multis testibus

nes Baptista Frisianus, et comes Don Antonius Varisius de Rosate. Circumstabant DD. Carolus Franciscus Marianus, Johannes Antonius Carpanus et Ambrosius Rozzonus ex canonicis hujus basilicæ, de capitulo autem monachorum Don Innocentius Gradignanus, Don Alanus de Maculanis sacræ theologiæ magistri, Don Petrus Paulus Burronus tunc pro Priore, nunc visitator secundus, et Don Laurentius de Georgiis moraliter theologiæ lector. Prælecto per dictum D. canonicum Ferrarium diplomate delegationis, nec non interminatione ab Eminentissimo expedita gravioris anathematis ipso facto incurrendi a quolibet ex præsentibus, qui ausus fuisset vel minimam harum reliquiarum portionem sibi usurpare, exploratum fuit ab iis, quibus, ut supra innuimus, hæc provincia demandata erat, num integra adhuc signa forent seræ vestiarii impressa post primam visitationem sigillo Antistitis nostri.

cum magna cautela

11 Cum igitur nihil vitii compertum fuisset, clave per eumdem Eminentissimum commissa D. Canonico Ferrario, apertum fuit repositorium, quod insignem hanc Gemmam servabat. In fronte sacrarii capax mensa, quæ excipiendæ Missarum
B conventualium supellectili deservit, hac occasione sustinens in argenteis candelabris accensas ceras, supra consuetum tapete lineo induebatur. Altera pariter medium occupabat prægrandis tabula consulto apposita, holoserico Damasceno aureis tæniis descripto, obtecta, cui superinducta erat purissima ex lino mappa, quæ tamen coeunte ad invicem, ope subtilissimi glutinis, multiplici candida papyro obducebatur, ut attentius, si quis ex imponendis lipsanis decidisset minusculus etiam pulvis, religiosa avaritia colligeretur.

ac pietate

12 Statim ac in priori mensa collocavimus refertas cœlesti thesauro capsulas, præmissa recitatione Antiphonæ de virgine et orationis propriæ de hac Heroide, eas supplici thure nobilis D. Præpositus Reyna vicecomes adolevit. Transtulimus deinde in aliam mensam, in qua, reverentia, qua par erat, dictus D. Bonomius singula castissimi corporis ossa distribuit recto ordine, quo humanum plasma efformatur, singula anatomicorum oculis et inquisitioni subjiciens, ac suo peculiari distinguens vocabulo, antequam congruenti sedi aptaret. Hoc modo quamlibet partem propriis accommodatam locis, iterum solertissima acie scrutati sunt periti; iterum uniuscujusque
C nomen pronuntiarunt, nec non ex earumdem minutissimo cautoque examine, expensa qualitate, quantitate, et comparatione, declaravere, esse unius dumtaxat et ejusdem corporis ossa, respectu etiam feminei sexus, brevis staturæ.

discussa sunt singula sacri cadaveris ossa,

13 Haud dissimili exinde lege hæc in una tantum, de industria præparata, ex ligno capsa, tribus circiter cubitis oblonga, interius candido bombycino panno undique obtecta, ac strata gossypio, deposuimus, adoravimus iterato thure, occlusimus ferrea clave, ac circumvolutas ex albenti serico vittas quinque in locis archiepiscopali stemmate obsignavimus. Cineres etiam, ceterasque exiles particulas collegimus in arcula unius circiter cubiti, quam circumdedere similes vittæ, eodem munitæ sigillo, totumque subinde thesaurum commisimus conditorio, quod plura alia Sanctorum lipsana tuetur. Quæcumque vero in hac secunda visitatione recognita fuere, examinata, ac suo quæquæ nomine, vernacula lingua ab anatomicis enuntiata, hic a nobis Latino idiomate fideliter recensentur.

quæ hic enumerantur

14 Calva, seu caput integrum. Mandibula inferior intacta. Viginti octo dentes; scilicet quatuordecim ordinis superioris, et totidem inferioris. Tres vertebræ colli. Duæ claviculæ. Duo ossa posteriora humerorum. Duæ scapulæ. Os sternum. Costæ integræ sexdecim, et in partes fractæ octo. Duodecim vertebræ, seu spondyli dorsi. Duo ossa adjutoria brachiorum, sive ossa majora. Unum focile majus, altero deficiente. Duo focilia minora. Os sacrum prorsus inviolatum, cujus vertebræ desunt. Os pubis. Duo ilia seu ischia. Duo ossa coxendicum. Unum scutum genu; aliud desideratur. Duæ tibiæ, et duo focilia crurum. Duo tali. Diversa ossa, quæ constituunt carpum et metacarpum manuum, cum pluribus articulis. Diversa etiam ossa tarsi et metatarsi pedum cum pluribus pariter articulis. D

præter minores particulas

15 Varia alia minuscula fragmenta osseæ compaginis, in quæ etiam imminutæ creduntur vertebræ, et ossa non inventa. Notabilis portio cinerum ac pulveris, in qua discernuntur plures particulæ tum ossium, tum ligni, quæ levi digitorum attritu in pulvisculum attenuantur. Hæc tamen frustula lignea argumento quidem esse possunt, suppositam fuisse humando corpori subtilem aliquam et in brevi mensura sectam tabulam, E
non autem ex assibus formata jam quievisse in capsa, dum in lapideum tumulum induceretur: in majorem enim procul dubio pulveris et fragminum copiam hæc materia abire debuisset.

cum pulvere ligneo mixtas.

16 Quæsivimus demum ab anatomicis, an habita examinis ratio nos certos reddere posset, femineum vere esse hoc corpus; qui fassi sunt, non adeo facili judicio rem hanc posse statui: in nonnullis enim ossibus sane indicium aliquod natura insculpsit. Sic claviculæ magis curvantur in masculis, ut expeditiora ad motum sint brachia, minus in feminis gratia venustatis. Os ilion latius patet, spinaque muliebris dorsi magis in latera protenditur, ut concepto fœtu tumens uterus innitatur securius. Pariter os pubis ampliori in iisdem forma disponitur, quam in maribus, ut puerperii promptius nisibus obsequatur. Ast minuta nimium et vel acutiores oculos fallentia signa quis certo assequi poterit? Quis sententiam suam imperterritus proferet, ubi vix levibus causa agitur conjecturis, eruendis præsertim ex artubus a sceleto expeditis, ac tredecim plus quam seculorum vitio et senio saltem aliqualiter attenuatis? Adeo ut mirum videatur, ac non sine divinæ providentiæ beneficio evenisse, ut fere F
omnes illibati hujus corporis partes infractæ inviolatæque in subterraneo humidoque hypogæo conservari potuerint.

et alia circa certitudinem istius tumuli omittuntur.

17 *Laudati auctores paragrapho sequenti inter alia agunt de quæstione, in qua disceptatur, utrum* S. Marcellina *Romæ*, *an Mediolani obierit. Nos in prædicto commentario nostro num.* 9 *de controversia illa breviter meminimus, et licet ea lis hactenus certo decidi non possit, tamen ibidem potiores judicavimus rationes Mediolanensium, qui plerumque contendunt, hanc sanctam Virginem in urbe sua mortuam esse. Denique iidem duo scriptores reliquis paragraphis probant antiquitatem ac certitudinem veri sepulcri, quod nos ultro et libenter admisimus. Quare diutius his immorari non oportet, nec opus est alia transcribere, præsertim cum hic tomus jam in satis magnam molem excreverit.*

A

AD XX JULII

DE S. MARINO PRESBYTERO CONFES. AUTISSIODORI IN GALLIA.

FORTE SEC. VII

H*unc Castellanus in indice Martyrologii sui universalis diaconum vocat, addita expressa nota omissionis, uti etiam revera in additionibus ejus prætermissus est æque ac in Saussayo, neque in ullis solitis nostris fontibus inventa usquam ejus memoria. Catalogus SS. Autissiodorensium Ms. ipsum audet vocare* Sanctum, *at dubia manebat ejus sanctitas, nisi subinde accessisset Kalendarium novum ecclesiæ Autissiodorensis, in quo hoc die distincte colitur, tamquam mortuus seculo* VII, *nempe si verum est, eo usque vitam produxisse S. Desiderium episcopum, de quo Hericus in S. Germani miraculis scribit; quod* basilicam SS. martyrum Gervasii et Protasii, per manus Marini Diaconi construi jusserit, suisque dotaverit rebus: quodque idem Marinus in eadem ecclesia requiescat. *Addit autem Catalogus,* S. Marinum *a præfato sancto episcopo suo Desiderio ad sacerdotium promotum esse; porro basilicam de qua dictum est, redactum hodie in prioratum cœnobio Molismensi subditum.* D

VINDICIÆ BREVES

PRO HISPANICA S. JACOBI PRÆDICATIONE

CONTRA R. P. MICHAELEM A SANCTA MARIA, SACRÆ THEOLOGIÆ MAGISTRUM, EX ORDINE FF. EREMITARUM S. AUGUSTINI

E

B

§ I. Resuscitatæ hujus controversiæ origo, progressus, ac materia explicantur.

G. C.

Ex litteris R. D. Emmanuelis Pereira da Sylva Leal narratur,

P*ost Liturgiam Mozarabicam, præcedenti t.* VI *Julii præfixam, curioso lectori indicavi, qua occasione ex illustrissimo ac excellentissimo D. Didaco de Mendoça Corte Real audiverim, quæstionem de adventu* S. Jacobi *in Hispaniam inter ipsos Lusitanos et Hispanos agitari cœpisse. Deinde ex litteris doctissimi D. Emmanuelis Pereira da Sylva Leal ampliorem hujus controversiæ notitiam nactus sum, quam eruditis lectoribus libenter communicabo. Itaque clarissimus ille juris utriusque Doctor, qui etiam lucubrationibus historicis in orbe litterario notus est. Ulyssippone ad me* 18 *Juniii anno* 1729 *post alia humanitatis officia de hac re sic scripsit:* Quæstio de adventu S. Jacobi Apostoli in has regiones, magna animorum contentione agitata fuit apud nos, confestim post erectam institutamque a serenissimo potentissimoque Rege nostro Academiam, alumnis ejus in utramque sententiam divisis; et cum videam te cupidum sciendi, quidquid apud eruditissimos commilitones meos circa illam huc usque actum, ab initio repetenda res est, et breviter omnia, quæ ad illam pertinent, enarranda. C

quomodo inter Lusitanos

2 Simul ac Academiæ socii in unum convenere, illico unicuique peculiare munus ministeriumque excellentissimi censores destinarunt, inter quos P. Michaeli de sancta Maria Ordinis eremitarum S. Augustini, viro non vulgari eruditione prædito, obtigit non exigua sane provincia, scribendi scilicet de disciplina et ritibus nostrarum regionum peculiaribus; et P. Hieronymo Contador de Argote, viro pariter sapientissimo, clerico regulari Theatino, parandi commentaria et monumenta in nostra lingua vernacula, ex quibus postea Latina historia primatialis ecclesiæ Bracarensis formanda est. Primus suorum studiorum progressus coram Academia exponens, disciplinæ rituumque ecclesiasticorum institutionem in nostris provinciis, sicut et fidei promulgationem Paulo gentium Apostolo ejusque discipulis vendicavit, absolute negans, S. Jacobum ad illas pervenisse. Secundus e contrario Bracarensem ecclesiam institutam fundatamque a magno tonitrui Filio asseruit, dum in Gallæcia totaque Hispania verbum Dei disseminavit. Hinc natæ duæ dissertationes, una Latina P. Michaelis, altera Lusitana P. Hieronymi pro tuendo utroque asserto.

3 *Dein laudatus D. Emmanuel recenset quosdam Castellanos et Aragones, qui ad defendendam* S. Jacobi *prædicationem in Hispania varias lucubrationes typis vulgarunt. Inter alios mihi notus R. D. Joannes de Ferreras, vir eruditus, tunc Matriti edidit Latine Dissertationem apologeticam, qua adventum* S. Jacobi *in Hispaniam contra argumenta R. P. Michaelis tuetur. Ceteri autem Jacobei adventus vindices eamdem R. P. Michaelis Dissertationem Latinam vernaculo idiomate passim impugnarunt. Porro de istis Hispanorum lucubrationibus judicium ferre nequeo: jam enim ab anno et amplius frustra Matritum scripsi, ut Hispanica et Latina hujus controversiæ opuscula oblato pretio obtinerem; sed ne responsum quidem ullum recepi, licet aliunde certo sciam, litteras meas eo pervenisse. At parum interest, me iis opusculis carere, cum sine eorum ope adversarius sat facile refutari possit. Nunc narrationem nostram prosequamur.* F

ac Hispanos agitari cœperit quæstio,

4 *His omnibus adversariis R. P. Michael acriter respondit edita Dissertatione Lusitanica, cui titulus est* Vox da verdade, *id est* vox veritatis, *et qua priorem suam opinionem confirmare conatur. Cum ita utrimque ferveret disputatio, R. P. Michael e vivis excessit, ut eximius D. Pereira da Sylva Leal testatur in iisdem litteris, ubi simul prudentissimum Academiæ Regiæ consilium exponit hic verbis:* Anno 1728 in fine Aprilis obiit P. Michael; et ne quæstio tanti momenti indecisa remaneret, Academiæ censores collegæ suo reverendissimo P. Emmanueli Caetano de Sousa, clerico pariter regulari injunxerunt illam ad examen revocare, sensum suum circa ipsam aperire, et quid sibi probabilius videretur, dissertatione Latina exponere. Id impigre præstitit idem censor, ac socius Academicus laboriosissimus duobus magnæ molis voluminibus in folio, in quibus, ut audio, quidquid pro sententia, S. Jacobi prædicationem asserente, cumulari potest,

AUCTORE G. C.

potest, affatim invenitur congestum. Primus tomus jam typis excusus est; secundus jam pene absolutus, breviter typis mandabitur: eos, simul ac in publicum prodierint, ad te transmittam, sicut omnia jam relata commentaria transmisi. *Denique ibidem eruditissimus iste Academiæ Regiæ socius meminit de suis lucubrationibus, quas deinde cum duplici R. P. Michaelis Dissertatione liberaliter ad me transmisit.*

qui me ipsum inscius immiscui

5 *Sic anno* 1728 *sese ea disceptatio habebat, dum ego eodem tempore harum omnium rerum ignarus, ad diem* 25 *Julii occurrentia* S. Jacobi Majoris *Acta more nostro illustravi, adventum illius in Hispaniam asserui, atque ita insciens me huic liti immiscui. Absoluto commentario meo, venit ad Museum nostrum Antverpiense ex Batavia redux excellentissimus D. Didacus Mendoça Corte Real, qui me de hac ignota Lusitanorum Hispanorumque concertatione certiorem reddidit, ut tomo præcedente monui, et cui promisi candidam sententiæ meæ retractationem vel aliquam adversarii refutationem, si Dissertationes R. P. Michaelis tempestive ad nos mitterentur, antequam tomus* VI *Julii in lucem prodiret. Sed illæ una cum aliis Academiæ Regiæ operibus post editum tomum nostrum serius (nescio quo casu) ad manus meas pervenerunt.*

B

de adventu S. Jacobi in Hispaniam,

6 *Interim misi in Lusitaniam duplex commentarii mei exemplar, quod defensoribus Jacobeæ prædicationis non displicuisse intelligo ex altera epistola eximii D. Emmanuelis Pereira da Sylva Leal, qui eodem anno* 1729, *die* 20 *Octobris ad me post alia sinceri affectus indicia sic scribit:* Reverendus Pater D. Emmanuel Caetanus de Sousa ingentis molis commentarium de adventu S. Jacobi ad has provincias, in duos tomos distributum, usque ad finem decurrentis anni vel sequentis initium, Deo dante, evulgabit. Illud confestim tibi transmittam: in eo namque invenies, quidquid fere scripsisti in tuo: et certe P. Sousam pluries audivi, post illud a me sibi traditum et perlectum, magni facientem, quod in omnibus sententiam tuam, suæ, typis jam mandatæ, consonam repererit. *Id ipsum etiam intelligo ex impresso Academiæ Regiæ congressu, qui mense Aprili anni* 1730 *habitus est, ubi R. P. Emmanuel Caetanus de Sousa accuratam studiorum suorum rationem reddit, et commentarium meum nimiis laudibus extollit. Quid tamen de illo adversarii prædicationis Jacobeæ judicent, ignoro, ac parum curo.*

C

quem R. P. Michael a sancta Maria impugnavit duplici dissertatione,

7 *Tandem post elapsos aliquot menses ab edito tomo* VI *Julii cum aliis litterariis Academiæ Regiæ monumentis accepi duas R. P. Michaelis Dissertationes, quarum prima Latine, altera Lusitanice scripta est. Prior hunc titulum habet:* Dissertatio historica de primo, potius unico, Evangelii prædicatore in Lusitania nostra, totaque Hispania. *His verbis indicare voluit, solum S. Paulum Apostolum in Hispania prædicasse, ut ex decursu operis patet. Alteri præfigitur magnificentior et clarior titulus, quem ex lingua Lusitanica sic Latinum reddo:* Vox veritatis, quæ prolata ore antiquissimorum et sanctissimorum Pontificum Romanorum, sanctorum et vetustissimorum Patrum Ecclesiæ, Martyrologiorum utriusque ecclesiæ, Latinæ et Græcæ, recentiorum, sed sapientissimorum theologorum ac interpretum, partim expresse, partem per evidentia ratiocinia clamat, quod non fuerit Apostolus Jacobus Major, sed S. Paulus, Apostolus major Jacobo, et unus e duobus principibus Apostolorum, qui Hispaniam primis Evangelii radiis illustravit. D Proponit ac tuetur duas istas veritates contra recentissimos earum impugnatores F. Michael a sancta Maria ex Ordine eremitarum S. Augustini, Magister sacræ theologiæ, socius Academiæ Regiæ, quæ historiam sacram et profanam Lusitaniæ examinat, designatus ad scribendum de disciplina ecclesiastica et ritibus, et ad dissolvenda dubia theologica, quæ in aliis negotiis academicis occurrunt.

in cujus titulo plura promittit, quam in decursu probet.

8 *Lecto hoc solo titulo, facile quisqiam crederet, plane de opinione nostra actum esse: si enim summi Pontifices Romani, antiquissimi Ecclesiæ Patres, Martyrologi Latini et Græci, sapientissimi theologi ac sacræ sacræ Scripturæ interpretes una voce clamant, sanctum Apostolum Paulum, excluso* S. Jacobo Majore, *in Hispania primos Evangelii radios sparsisse, nihil aliud nobis restat nisi sententiam nostram retractare. Si magnificis librorum titulis terrerer, is certe metum mihi incussisset. Sed post pervolutam et attente expensam utramque Dissertionem comperi, quod promissor ille nihil tanto hiatu dignum protulerit. Quare non dubito, quin R. P. Emmanuel Caetanus de Sousa, qui hos Dissertationes ex professo refellit, in Latina majoris molis apologia solide* E *ostenderit, reliquum R. P. Michaelis opus huic splendido titulo non respondere.*

Duæ rationes,

9 *At quid opus est tua brevi responsione, inquiet nonnemo, si R. P. Emmanuel Caetanus de Sousa Dissertationes R. P. Michaelis Latino ingentis molis commentario refutaverit? Equidem fateor, responsionem meam non ecce necessariam; attamen duæ potissimum rationes me impulerunt, ut saltem breviter responderem. Prima est, quod excellentissimo D. Didaco Mendoça Corte Real palinodiam aut apologiam promiserim, sicut tomo præcedente monui, si sat temporis superesset, ut tomo* VI *Julii sententiam mutarem, vel argumenta R. P. Michaelis dissolverem. Ne quis igitur silentium meum pro tacita retractatione forsan accipiat, opinionem R. P. Michaelis paucis refellendam esse existimavi. Altera ratio est, quod in lectione primæ Dissertationis observaverim, chronologiam nostram ab adversario non intelligi, quamvis eam contemptim rejiciat, ei imperite impugnet; quemadmodum infra demonstrabo, postquam hic nonnulla præmonuero.*

quæ me Belgam impulerunt,

10 *Imprimis R. P. Michael in Dissertatione Latina cap.* I *populares suos de cæco erga patriam amore accusat his verbis:* Secunda, eaque nobilis F opinio, docet, sanctum Jacobum, Zebedæi filium, et Joannis Theologi germanum fratrem, primum ante Paulum, et quemcumque alium Evangelii disseminatorem obiisse Hispaniam, eamque evangelica luce lustrasse. Hanc indubiam esse volunt omnes fere Hispani scriptores: cum tamen patriæ studium interdum non tam de investiganda veritate, quam de ornanda patria immodice laboret, suspicari quis haud temere poterit, tot, tamque strenuas Hispanorum in hanc curam vigilias patriæ potius, quam veritatis amore impensas. *Similia in Dissertatione Lusitanica et alibi sæpius repetit. Sed id de me suspicari non poterat, qui Antverpiæ in Belgio natus atque educatus sum, et cujus nihil interest, sive S. Paulus Apostolus, sive* S. Jacobus Major, *sive neuter, sive uterque Hispaniam prima Evangelicæ veritatis luce illuminaverit. Omitto alios exteros, qui prædicationem S. Jacobi in Hispania passim admittunt, et quorum aliquos in Commentario meo part.* II § 10 *assignavi.*

11 *Quod*

ut Hispanicam S. Jacobi prædicationem, tamquam probabiliorem

A 11 *Quod autem ait de Hispanis, qui hanc sententiam nostram* indubiam esse volunt, *nihil spectat ad me, qui prædicationem* S. Jacobi *in Hispania, non ut omnino certam, sed tamquam verisimiliorem defendo. Neque consentio iis sententiæ nostræ defensoribus, quos adversarius in Dissertatione Lusitanica* § 15 *acriter refellit, et qui adventum S. Pauli in Hispaniam negant, ut prædicationem* S. Jacobi *in eadem provincia facilius tueantur: nam in Commentario meo de Actis* S. Jacobi *Majoris ad diem* 25 *Julii probavi, recte intellectam utriusque istius Apostoli prædicationem in Hispania inter se non pugnare. Nolo etiam contendere de quibusdam recentioribus, quos R. P. Michael inter suos commilitones perperam numerat: nam si recentiores utriusque partis fautores computandi sint, adversarios numero longe superamus, quod ipsosmet non negaturos esse opinor.*

contra conclusiones,

12 *At eruditum lectorem præmonitum velim circa veteres Ecclesiæ Patres, aliosque auctores, quos adversarius pro sua opinione tam confidenter allegat. Nemo sibi persuadeat, prædicationem* S. Jacobi *in Hispania ab his antiquis scriptoribus explicite negari, etiamsi fallax Dissertationis Lusitanicæ titulus id innuere videatur: sed prudens* B *lector sciat, hanc prædicationis Jacobeæ negationem ex silentio veterum aut ambiguis illorum textibus per varia ratiocinia (an ea legitima sint, mox videbimus) ab ipso R. P. Michaele dumtaxat inferri. Hoc ipsemet adversarius fateri cogitur, dum cap.* I *Dissertationis Latinæ opinionem suam ita proponit:* Tertia denique sententia asserit, sanctum Jacobum Apostolum prædictum numquam in Hispaniam contendisse, proindeque inibi Evangelium numquam disseminasse, primumque statuit fidei præconum Paulum Apostolum, Doctoremque gentium, per quem lux veritatis Hispaniæ affulsit.

quas R. P. Michael ex SS. Patribus perperam deducit,

13 Hujus asserti, non modo prout sanctum Paulum Hispaniæ apostolum asseverat, sed etiam quatenus negat Jacobi profectionem in nostram Hispaniam, auctores et patroni sunt antiquissimi et sanctissimi Ecclesiæ Patres, Hippolytus martyr, Traseas et Apollonius quoque martyres, Athanasius, Cyrillus Hierosolymisanus, Epiphanius, Chrysostomus, Hieronymus, Gregorius Papa I, venerabilis Beda, Gregorius Papa VII, Ado Viennensis, Isidorus, necnon Clemens Alexandrinus, Theodoretus, Nicetas Paphlago, Menologium Græcorum, Martyrologium Roma- C num, Hieronymus Seripandus eremita Augustinius, S. R. E. presbyter Cardinalis, et sacri concilii Tridentini præses, in epistolam ad Romanos cap. XV: quos præclarissimos quidem non ideo defensoribus hujus sententiæ accensendos esse judico, quia ipsi prædicationem Hispanicam sancto Jaccobo expresse, et conceptis, ut aiunt, verbis abjudicent, sed quia Paulinam sic asserunt, ut Jacobeam ab eis exclusam consequenter, nec obscure nec inefficaciter, probari possit, quæ omnia in sequentibus ostendenda sunt.

breviter defenderem.

14 *Ex his patet, speciosam illam antiquorum Patrum seriem, et totam ipsorum in hac quæstione auctoritatem niti consequentiis, quas R. P. Michael ex eorum verbis, sensui suo accommodatis, deducit. Libenter singulas adversarii ratiocinationes discuterem, et non difficulter illegitimam illarum sequelam detegerem: sed cum pluribus Sanctis sim debitor, diutius mihi hærere hic non licet in vindicanda Hispanica prædicatione* S. Jacobi Majoris, *cujus Acta ad diem* 25 *Julii satis fuse conatus sum illustrare. Præterea nolo falcem mittere in alienam messem, quandoquidem R. P. Emmanuel Caetanus de Sousa copiosa Jacobeæ prædicationis vindicias jam paravit, ut supra indicavi. Quare Hispanis ulteriorem Patroni sui defendendi curam relinquo, et ob rationes supradictas tantummodo præcipua adversarii argumenta obiter diluam, ne videlicet priorem meam sententiam videar tacite retractasse, et ne forte quispiam exemplo R. P. Michaelis systema nostrum chronologicum de morte Christi sub duobus Geminis consulibus male intelligat, aut interpretetur.*

AUCTORE G. C.

§ II Argumentum de tempore divisionis Apostolorum frustra nobis ab adversario objicitur.

R. P. Michael ex chronologia nostra,

Adversarius in Dissertatione Latina cap. II § 2 *ex variis antiquissimorum Patrum testimoniis probat, divisionem Apostolorum anno duodecimo ab Ascensione Christi factam esse, et tunc Apostolos in suas provincias discessisse. In hac re R. P. Michael nobis amicam præstat operam, cum eamdem sententiam jam dudum secuti fuerimus, et non ita pridem iterum operose stabiliverimus ad* E *diem* 15 *Julii, qua divisio Apostolorum in variis Martyrologiis celebratur. At hic amicus adversarius ex ea traditione, quam nos libenter amplectimur, perperam concludit,* S. Jacobum Majorem *eodem anno duodecimo post Ascensionem Christi ab Herode occisum esse, adeoque numquam potuisse in Hispaniam proficisci. Nihilominus existimat, hanc suam conclusionem adeo certam esse, ut majores nostros, qui antecedens admittebant, et tamen consequentiam negabant, de manifesto errore et evidenti contradictione audacter accusarit. Sed quam temere et infeliciter id fecerit, jam videamus.*

ac ipsis Henschenii verbis,

16 *Primo R. P. Michael in præfata Dissertatione Latina cap.* II § 3 *citat Godefridum Henschenium et Danielem Papebrochium, eosque in Diatriba præliminari ad tomum* I *Aprilis pag.* 12 *num.* 19 *et* 20 *ita scribentes inducit:* Facta porro est divisio Apostolorum anno æræ vulgatæ quadragesimo, cum laberetur tunc post ascensionem Christi annus duodecimus, quod jam statutæ chronologiæ *(quæ nempe mortem Christi collocat sub duobus Geminis consulibus anno 29 æræ vulgaris, ut antea ibidem probatur)* magnam addit confirmationem. Discessit tunc S. Petrus, Apostolorum Princeps ad principem orbis urbem Romanam, ibique primam Ecclesiæ universæ cathedram collocavit; in qua testimonio omnium, ut infra ad ejus elogium dicetur, sedit annos quinque et viginti, scilicet usque ad annum 65, quo eum martyrio coronatum infra demonstramus. F Tunc etiam S. Jacobus Apostolus, filius Zebedæi, et frater Joannis evangelistæ, potuit discessisse in Hispanias, ut communis Hispanorum traditio habet; ac potuit tam ipse, quam S. Petrus, ob occurrentes causas circa annum 43 reversus fuisse Hierosolymam, quando Herodes Agrippa, ut affligeret quosdam de Ecclesia, occidit Jacobum, fratrem Joannis, gladio: videns autem quia placeret Judæis, apprehendit et Petrum, volens post pascha producere populo. Hæc anno 43 contigisse, infra in elogio S. Petri probamus. Cumque sic potuerit S. Jacobus ad tertium usque annum in Hispaniis substitisse, fit ut etiam in hac parte, quæ aliis tam difficulter probatur, non laboremus. *Laudo candorem adversarii, quo allegat*

AUCTORE G. C.

quæ perperam Papebrochio tribuit,

gat ipsa Majorum nostrorum verba, ex quibus postmodum erroris convincetur.

17 *Interim hallucinatur, dum etiam Danieli Papebrochio attribuit hanc Diatribam, quam solus Godefridus Henschenius composuit, ut ex initialibus nominis ac cognominis litteris G. H., ad marginem positis, colligere potuisset: nam ille nondum eo tempore admittebat opinionem Henschenianam de morte Christi sub duobus Geminis consulibus, eo quod tunc necdum intelligeret, quomodo obscuratio solis, quæ in Passione Domini contigit, et quæ a Phlegonte notata est, posset ad annum* 29 *referri. Hinc Papebrochius tomo* 5 *Junii pag.* 404 *in Anamnesi sua fatetur, quod inter alia perperam existimaverit,* duodecim annos Apollonii, quibus ante divisionem Apostoli manserint Hierosolymis, sive (ut Henschenius benigne interpretatur) in Syria, non esse magni faciendos; sed potius tenendos duos, quos ille solus scripserit, alii vero eum transcribentes auxerint perperam ad duodecim. *Deinde ibidem certiora edoctus, et de veritate chronologiæ Henschenianæ convictus, priorem suam opinionem candide retractat his verbis:* Interim fateor ego in Henschenii magistri mei sententia non vacillaturum me fuisse, si magnam illam solis obscurationem, a Phlegonte notatam, ad annum 29 reduci posse tunc credidissem. *Papebrochius itaque tomo* I *Aprilis nondum admiserat traditionem Apollonii de duodecim annis, quos Apostoli ante divisionem in Syria transegerint, etiamsi adversarius illum tunc pro hac opinione alleget. Sed facilius ei hunc errorem condonabo, quam alios, quos occasione hujus textus Henscheniani postea committit, et de quibus jam disserendum est.*

B

et quibus adversarii chronologiæ nostræ dumtaxat urgeri possunt,

18 *Imprimis R. P. Michael proxime citato cap.* II *Dissertationis suæ Latinæ* § 3 *post relata Henschenii verba sic scribit:* Hæc illi auctores pro possibilitate adventus sancti Jacobi in Hispaniam. At in primis fatentur, hunc adventum aliis valde difficulter probari. *Id etiamnum fatemur, et ideo tomo* IV *Julii pag.* 10 *et sequentibus rejecimus varias opiniones, quæ divisionem Apostolorum ante vel post duodecim istos annos collocant, et consequenter ab antiquissima traditione sine sufficienti causa recedunt. Propterea ad diem* 25 *Julii in Commentario meo de Actis* S. Jacobi Majoris *part.* II § 11 *num.* 432 *iterum sic scripsi:* Non diffiteor, veneranda Clementis Alexandrini et Apollonii auctoritate, quam tomo 4 Julii pag. 12 et 13 defendimus, urgeri posse Hispanos, quos miror nondum amplexos esse systema de morte Christi sub duobus Geminis, quod Henschenius noster in Diatriba præliminari ante tomum I Aprilis solide stabilivit, et Schelstratius, Pagius, aliique eruditi nonnulli jam in scriptis suis sequuntur. Porro hanc curam relinquo Hispanis: nobis enim hic laborandum non est, cum in nostra sententia istis difficultatibus nos facile expediamus.

C

cæce nos impugnat,

19 *Nunc audiamus præcipuum adversarii ratiocinium, quo sententiam nostram ita impugnat:* Deinde, *inquit,* cum immediate antea admiserint traditionem Apollonii, in eaque legerint Domini præceptum de mansione Apostolorum intra fines Judaicæ gentis duodecim annos, non video, qua veritatis specie, et qua cohærentia dicant, potuisse sanctum Jacobum tribus annis ante finitos vel inceptos illos duodecim in Hispania prædicare. Sic argumentor: Ergo non solum potuit, sed et de facto sanctus Jacobus trangressus est illud Christi præceptum. Patet consequentia; quia præceptum erat, ne discederent ab illis finibus intra duodecim annos; at isti dicunt, tribus annis ante duodecimum annum Jacobum discessisse in regionem longinquam: ergo et potuit, et re ipsa transgressus est Jacobus præceptum Domini; quam vero absurda sit consequentia, quæ ex ipsorum doctrina sequitur, nemo non videt. *Quantam chronologiæ nostræ ignorantiam R. P. Michael (vir ceteroquin doctus et in studiis theologicis cum laude versatus) in hac argumentatione prodat, jam ostendemus.*

D

ut ex iterata

20 *Eruditus ille sacræ theologiæ magister, tricis chronologicis minime assuetus, hoc loco pugnat cum umbris, quas sibi adversari imaginatur: numquam enim Henschenius asseruit,* S. Jacobum *tribus annis in Hispania prædicasse* ANTE finitos vel inceptos illos duodecim *annos, quos Christus juxta antiquam traditionem mansioni Apostolorum in Syria præscripserat. Nullus nostrum dixit,* S. Jacobum *discessisse in Hispaniam* tribus annis ANTE duodecimum annum, *usque ad quem Christus Apostolos intra fines Judaicæ gentis remanere jusserat. Imo Henschenius diserte affirmat, divisionem Apostolorum facta messe* anno æræ vulgatæ quadragesimo, cum laberetur tunc post Ascensionem Christus annus duodecimus. *Igitur* S. Jacobus *juxta Henschenium non discessit in Hispaniam* tribus annis ANTE duodecimum annum, *ut fingit adversarius, sed potius* post *duodecimum annum inchoatum, seu ipso anno post Ascensionem duodecimo, qui cum quadragesimo æræ vulgaris anno concurrit. Hæc ipsa Henschenii verba adversarius citat, et tamen andabatarum more claram ejus sententiam cæcis ictibus frustra impetit. Ne quis exemplo tam illustris viri chronologiam nostram incaute aut præcipitanter oppugnet, eam hic breviter explicabimus, et majoris claritatis causa annos illius supputabimus.*

E

ac dilucida opinionis nostræ expositione

21 *Primo Henschenius ostendit, Christum pro redemptione generis humani incarnatum esse die* 25 *Martii in utero virgineo sanctissimæ Mariæ, et* 25 *Decembris natum, D. Lælio Balbo et C. Antistio Vetere consulibus, et quinque integris annis æram vulgarem prævenit, quia Christus juxta communiorem sententiam triginta tres annos et menses tres in hac vita mansit. Deinde cum antiquis Patribus statuit, illum sub Rubellio Gemino et Rufo Gemino, quorum consulatus in annum* 29 *vulgaris æræ incidit, die* 25 *Martii, seria sexta in Parasceve cruci affixum esse, die* 27 *victorem a mortuis resurrexisse, et post quadraginta dies, videntibus discipulis, ad cælos ascendisse. Si jam ab Ascensione Christi, quæ juxta hanc chronotaxim anno* 29 *vulgaris æræ contigit, numeremus duodecim annos, quibus Apostoli juxta præceptum Domini in Syria manserunt, ingrediemur annum vulgaris æræ quadragesimum, ante cujus medium fluebat duodecimus istius præcepti annus, ut computanti apparebit.*

F

demonstratur,

22 *Quid ergo impedit, quo minus Apostoli illo anno duodecimo, seu vulgaris æræ quadragesimo in provincias sibi destinatas abierint, et tunc etiam* S. Jacobus *in Hispaniam discesserit? Cum vero Herodes* S. Jacobum *anno* 43 *vel* 44 *dumtaxat occiderit, post divisionem Apostolorum tres aut quatuor anni superfuerunt, quibus sanctus iste Apostolus in Hispania prædicare, et Hierosolymam redire potuit, ut in Commentario de Actis* S. Jacobi *part.* I § 3 *fusius probavi. Quid igitur huc facit inepta adversarii argumentatio de transgressione præcepti, quod* S. Jacobus *et alii Apostoli in nostro systemate chronologico exacte observarunt,*

A *observarunt, cum intra fines Judaicæ gentis duodecim annis incompletis manserint, et tantum anno post Ascensionem Christi duodecimo, seu vulgaris æræ quadragesimo per orbem terrarum dispersi fuerint? Quænam est absurda consequentia, quæ ex hac doctrina sequitur, et quam ab omnibus videri, adversarius temere affirmat? At potius quanta sit rerum chronologicarum ignorantia in tali oppugnatore, nemo non videt. Si chronologia nostra ipsi displicebat, fundamentum illius, seu mortem Christi sub duobus Geminis consulibus collocatam, et anno vulgaris æræ vigesimo nono affixam, evertere debuisset.*

cui ipse adversarius inconsiderate favet.

22 *Ceterum ne quis hic importune contendat, duodecim antiquæ traditionis annos, commorationi Apostolorum in Syria præscriptos, complete numerandos esse, legat ea, quibus collega meus Boschius in Tractatu de patriarchis Antiochenis ante tomum* IV *Julii pag.* 5 *probavit, duodecim illos annos incomplete computari posse, et ubi textum Apollonii ac Clementis Alexandrini juxta mentem Henschenii recte exposuit. Saltem in hac re nullum nobis negotium facessere potest adversarius, qui chronologicis aliorum argumentis constrictus, in Dissertatione Lusitanica seu Voce veritatis* § 10 *respondet,*
B *duodecim illos Apollonii annos inchoandos esse a tempore, quo Christus cœpit prædicare. Si verum est hoc ipsius effugium, in nostro systemate chronologico non tantum duodecim illos annos numerare possumus utrimque omnino completos, sed etiam prædicationi Jacobeæ in Hispania longiorem moram adscribere. At cum R. P. Michael solus, ni fallar, ad hanc responsionem confugerit, et una hirundo non faciat ver, ut habet proverbium, hoc loco dumtaxat ex concessis vel ad hominem, ut vulgo aiunt, argumentor, et postea novam hanc opinionem impugnabo.*

R. P. Michael nos appellat divinaculos,

23 *Adversarius systema nostrum chronologicum de quo hic pauca dixi, fuse deductum ac antiquis testimoniis probatum præ oculis habuit in Diatriba Henscheniana ante tomum* I *Aprilis, quam ipsemet citat, et nihilominus loco proxime citato contra nos cœco impetu sic argumentari pergit:* Cum autem viderent, se urgeri posse, quia Jacobus duodecimo illo anno Hierosolymis et erat, et occisus est, recurrunt ad divinationes omnibus ejus sententiæ defensoribus communes; nempe propter occurrentes, inquiunt, causas potuit Jacobus post tres commorationis suæ annos ex Hispania Hierosolymam redire; quæ fue-
C rint, aut esse potuerint causæ istæ, non indicant hi divinaculi; quas vero socii alii excogitarunt, supra ex Augustino expugnatæ sunt. *De sententia S. Augustini, quam hic et alibi defensoribus prædicationis Jacobeæ in Hispania frequenter objicit, postea ipsum conveniemus. Porro reliqua argumenta, quæ hoc loco contra nos addit, ex eadem chronologiæ nostræ ignorantia procedunt, et ex supradictis explodi possunt.*

quia incertam alicujus rei causam assignamus;

24 *Imprimis falsum est,* S. Jacobum *Hierosolymis fuisse et ab Herode occisum esse* duodecimo illo anno, *nosque ex ea parte urgeri posse: nam in Commentario ad Acta* S. Jacobi *part.* I § 3 *et alibi expresse diximus, martyrium sancti istius Apostoli anno 43 vel 44 affigendum esse, adeoque id tribus ut minimum annis post annum illum duodecimum contigisse. Quomodo ergo hinc urgeri possumus? Quod autem subjunxit de divinationibus seu conjecturis, ad quas hic recurrimus, nihil ad chronologiam aut rem pertinet. Etsi enim probabilem reditus Jacobei causam afferremus, opinio nostra corruit, si* S. Jacobus *duodecimo post Ascensionem anno occisus fuerit, cum veterem Apollonii et Clementis Alexandrini traditionem de duodecim annis, intra fines Judæorum transactis, admittamus. Igitur iste martyrii Jacobei annus ab adversario erat probandus, et consequenter fundamentam opinionis nostræ evertendum.*

AUCTORE G. C.

sed in quæstionibus dubiis

25 *Præterea an non licet historicis ac sacræ Scripturæ interpretibus conjecturas proponere, dum certas quarumdam actionum causas ignorant? Nonne præstat generales alicujus rei gestæ rationes indicare, silente præsertim tota antiquitate, quam peculiares sine ullo fundamento assignare? Vereor, ne ipsi sancti Patres ex talibus adversarii principiis appellandi sint* divinaculi, *dum incertas alicujus eventus causas allegant. Quicumque hanc R. P. Michaelis censuram approbant, et a nobis indubitatam Jacobei discessus ex Hispania causam exigunt, hos rogatos volumus, ut nobis etiam dicant, cur S. Paulus tam cito Athenis discesserit, cum ibi saltem aliquos ad fidem convertisset, et quidam Athenienses post auditam ipsius prædicationem in Areopago dicerent, se illum de hac re iterum audituros, ut cap.* XVII *Act. v.* 32 *narratur. Cur S. Paulus non diutius remansit in illa celebri ac docta civitate,* E *cujus exemplo et auctoritate gentes vicinarum regionum ad veritatem agnoscendam facilius induci potuissent? Quare etiam Apostolus apud philosophos Athenienses, viros minime rudes aut barbaros, prædicatione sua tunc tam parum profecit? Si in genere occurrentes causas aut alias conjecturas afferant, propria sua sententia cognomen divinaculorum non effugient.*

malumus cum S. Chrysostomo

26 *Audiant interim S. Joannem Chrysostomum, qui homilia* XXXIX *in Acta Apostolorum has quæstiones discussit, ac ibidem primo se ipsum ista interrogat:* Curnam Paulus, cum sic persuaserit, ut et Athenienses dixerint: Audiemus te iterum super hac re; cumque pericula non essent, festinat relinquere Athenienses? *Tunc huic quæstionis ita respondet:* Fortassis sciebat, se non magnum lucrum facturum; et alioquin etiam a spiritu in Corinthum ducebatur:.. Athenienses enim, quamvis novæ doctrinæ amatores essent, attamen non attendebant; neque enim hoc curabant, sed ut semper haberent novi aliquid, quod fabularentur, studebant. Nisi enim hic mos illorum fuisset, non dixissent: Novorum dæmoniorum annuntiator videtur hic esse. Sed hæc erant illis admodum obscura. Attamen persuasit Dio- F nysio Areopagitæ et aliis quibusdam: nam illi forsan, utpote vitæ moderatioris, citius acceperunt sermonem, alii vero non item. Itaque Paulus visus est sibi jam sufficienter jactasse pietatis semina.

conjecturas proponere,

27 *Si nos, mutatis rerum circumstantiis, similes conjecturas faceremus de discessu* S. Jacobi *ex Hispania ad urbem Hierosolymitanam, haud dubie ad adversario ejusque defensoribus* divinaculi *vocaremur. At spero fore ut S. Chrysostomus divinaculis non annumeretur, etiamsi hic bis formulam dubitandi* fortassis *et* forte *adhibeat. Si R. P. Michaelis sectatores admittant hanc S. Chrysostomi interpretationem, videant, quomodo eam conciliaturi sint cum verbis S. Augustini stricte intellectis quæ adversarius infra Hispanis opponit, et de quibus paragrapho sequente agemus. Quod si hæc S. Chrysostomi explicatio illis non placeat, ipsi meliorem ac certiorem Paulini discessus causam edisserant: nam si tantum conjecturas attulerint, inter divinaculos numerabuntur.*

28 *Nos*

AUCTORE G. C.

quam exemplo adversarii pro certa venditare sententiam,

28 *Nos interea istud divinaculorum cognomen nihil curamus, et malumus cum S. Chrysostomo, aliisque viris doctis interdum timide conjecturas proponere, quam temere dubia pro certis venditare exemplo adversarii, qui cap.* II § 3 *sic confidenter scribit:* Juxta sanctos Patres, Apostolorum divulsio a Judæa, et a se invicem, facta non est ex præcepto Domini, nisi eo anno decimo secundo *; sed initio ejus anni duodecimi Jacobus ab Herode fuit occisus, UT OMNES DOCENT: plexus namque capite est ineunte anno secundo Claudii imperatoris, qui duodecimus annus erat ab Ascensione juxta veram chronologiam, OMNIBUS HISTORICIS PROBATAM: ergo Jacobus morte præpeditus nec in Hispaniam venit, nec venire potuit. *Hoc loco R. P. Michael iterum juxta erroneam suam hypothesin argumentatur, et in crassa chronologiæ nostræ ignoratione perseverat, ut ex supradictis colligi potest. At quomodo adversarius tam certo asserere potuit.* S. Jacobum *ab Herode occisum fuisse ineunte anno duodecimo post Ascensionem Christi,* ut omnes docent, *quandoquidem Cornelius noster a Lapide in Commentariis ad Acta Apostolorum cap.* XII *refert sex opiniones, quæ martyrio* S. Jacobi Majoris *diversos*

B

annos assignant? Qua fronte tam asseveranter pronuntiat de certo Jacobei martyrii anno, acsi omnes auctores illum probarent, cum tamen maxime de eo disceptent?

* *id est* duodecimo.

cum plures eruditi contradicunt.

29 *Etiam non intelligo, quomodo adversarius tam confidenter affirmet,* S. Jacobum *capite plexum esse,* ineunte anno secundo Claudii Imperatoris, *eumque annum cum duodecimo post Ascensionem Christi concurrere* juxta veram chronologiam, omnibus historicis probatam: *certe enim noverat, aut nosse debuerat, annum secundum Claudii imperatoris cum anno duodecimo post Ascensionem Christi non componi ab Henschenio, illisque omnibus auctoribus, qui mortem Christi consulatui duorum Geminorum et consequenter anno vigesimo nono vulgaris æræ affigunt. Inter alios consulere potuisset eruditissimum Schelstratium (hunc ipsemet in Dissertatione Lusitanica pag.* 86 insignem scriptorem *appellat) qui in Antiquitate Ecclesiæ illustrata, tomo* I, *integra Dissertatione prima chronologiam Henschenianam variis testimoniis ac argumentis confirmat. Legere potuisset tomum secundum ejusdem operis, ubi laudatus auctor Dissert.* I *in Annalibus prædicationis Apostolicæ, martyrium*

C

S. Jacobi Majoris *et captivitatem S. Petri anno decimo quinto post mortem Christi, et tertio Claudii imperatoris consignat. Qua igitur confidentia R. P. Michael jactat, sese secundum Claudii imperatoris annum ineuntem connectere cum duodecimo anno post Ascensionem Christi* juxta veram chronologiam, OMNIBUS historicis probatam, *nisi sola sua auctoritate ex historicorum catalogo expungat Antonium Capellum, Henschenium cum sociis, eminentissimum Norisium, utrumque Pagium, Emmanuelem Schelstratium, Honoratum a sancta Maria, aliosque omnes eruditos, qui mortem Christi sub duobus Geminis consulibus collocandam censent?*

Adversarius falso nos accusat.

30 *Interim adversarius opinioni suæ mordicus adhæret, et cap.* III *Dissertationis Latinæ* § 3 *de chronologia nostra, quam non intelligit, cæce et contemptim ita pronuntiat:* De Bollandianis nihil est curandum, quia, ut supra vidimus, admittunt hanc Apollonii traditionem, et illa non obstante, gloriantur a se inventam viam, qua firmetur traditio Hispanorum de prædicatione Jacobi in Hispania; quia nempe potuii in Hispaniam ire ANTE finitos illos duodecim annos: at hæc via longe hos auctores et inventa fuerat, et trita ab scriptotibus Hispanis. Quod si ad diem 29 Junii contrarium dicunt, sibi contradicunt; adeoque de illis, ut dixi, curandum non est. *In paucis hisce lineis occurrunt varia falsa et absona, quæ jam singillatim ac breviter sunt detegenda.* D

quasi gloriemur de inventa novæ chronologiæ via,

31 *Etiamsi antiquam Apollonii traditionem admittamus, et simul Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem tueamur, eamque cum probabiliore chronologia facile conciliemus, nusquam tamen gloriamur, hanc viam a nobis primo inventam esse, quemadmodum adversarius hoc loco perperam fingit. Potius ultro fatemur, sanctos Ecclesiæ Patres, aliosque antiquissimos scriptores nobis hanc viam præmonstrasse. Certe Henschenius post enumeratos veteres hujus viæ duces, in jam sæpe laudata Diatriba ante tomum* I *Aprilis pag.* 5 *etiam recentiorem, qui sibi præluxit, memorat his verbis:* Eamdem sententiam nuper asseruit, ut certiorem et constantem Ecclesiæ Catholicæ traditionem, Antonius Capellus, Franciscanus conventualis. *Nemini itaque R. P. Michael persuadebit, nos de prima hujus viæ inventione gloriari, nisi simul probaverit, nos mente captos esse. Quod* E *si forte velit, nos alicubi dixisse, quod Henschenius, hanc viam ingressus, nonnulla historiæ et chronologiæ conciliandæ subsidia detexerit, ac dissolverit aliquas difficultates chronologicas, quas alii nondum clare explicuerant, quænam hæc gloriatio est? Præterquam quod facile sit inventis aliquid addere, meminerit adversarius comparationis suæ, quam in Dissertatione Lusitanica pag.* 158 *cum gravissimis theologis instituit de pygmæo, qui humeris gigantis insidens longius prospicit, quam ipse gigas. Si quis dicat, pygmæum plura, quam gigantem, vidisse, an propterea gloriatur, aut illum præfert giganti, sine cujus ope vix quidquam vidisset? Hanc comparationem suam R. P. Michael applicet Henschenio, qui gigantæis aliorum humeris impositus detegere potuit aliqua, quæ illi non viderunt, aut penitus introspicere noluerunt.*

cum interim ipsi libenter fateamur,

32 *Jam sæpius et pene ad nauseam explicuimus, quomodo prædicatio* S. Jacobi *in Hispania commode cum chronotaxi nostra componi possit. Nihilominus videmur surdo canere, aut cæco lumen præferre: nam adversarius antiquum obtinet, et hoc loco iterum crassam chronologiæ nostræ inscitiam prodit, dum ibidem asserit, traditionem* F *Hispanorum de adventu* S. Jacobi *in Hispaniam a nobis firmari;* quia nempe potuit in Hispaniam ire ANTE finitos illos duodecim annos. *At quoties igitur dictum oportet, nos non affirmare, quod sanctus iste Apostolus* ante, *sed* post *duodecim Apollonii annos in Hispaniam profectus fuerit? Jam toties diximus, divisionem Apostolorum factam esse anno post Ascensionem Christi duodecimo seu vulgaris æræ quadragesimo, ut me crebrius eadem repetere tædeat. Digitis suis computare poterat adversarius duodecim Apollonii annos, iisque incomplete numeratis ab anno vulgaris æræ vigesimo nono, pervenisset ad annum ejusdem æræ quadragesimum, quo divisi sunt Apostoli, et quo consequenter juxta nostram sententiam* S. Jacobus *in Hispaniam discessit. Cum autem* S. Jacobus *secundum nostram chronotaxim anno* 43 *vel* 44 *vulgaris æræ occisus fuerit, ex hoc computo facile collegisset, sufficiens tempus superesse, quo sanctus Apostolus ille in Hispania prædicare, ac Hierosolymam,*

A *mam, ubi martyrio coronatus est, reverti potuerit.*

illam ab antiquis tritam esse,

33 At hæc via, *inquit*, longe ante hos auctores et inventa fuerat, et trita ab scriptoribus Hispanis. *Viam hic nostram intelligit, quæ discessum S. Jacobi statuit quidem* ante illos duodecim annos *ductos ab æra Mortis Christi vulgari; sed non ante illos, si ducantur a consulatu Geminorum. Imprimis igitur respondeo, viam illam tanto minus ab adversario contemnendam fuisse, quanto magis ab aliis trita fuerat. Præterea scire cupio, an antiquos vel recentiores Hispanos designet, dum viam illam ab Hispanis scriptoribus tritam affirmat. Si antiquos intelligat, manibus pedibusque in sententiam ipsius descendimus : non enim ignoramus, Idatium et Paulum Orosium, veteres Hispanos, huic viæ institisse, et mortem Christi sub Geminis consulibus collocasse. Quod si recentiores Hispanos significare velit, eos nobis assignari cupimus, et miramur, quod adversarius illos tam operose urgeat traditione Apollonii, si illam nobiscum admittant. Ceterum non tam contemptim ab ipso rejicienda erat illa via, quam Tertullianus, Severus Sulpitius, S. Augustinus, Victorius Aquitanus, Prosper, et alii veteres auctores triverant, ut ex Diatriba Henscheniana discere po-*
B *tuisset. Si vero scriptores isti nondum ei sufficiebant, consulere poterat Schelstratium tomo* I *Antiq. Eccles. dissert.* I, *et Honoratum a sancta Maria in Reflexionibus Gallicis tomo* III *lib.* V *dissert.* I, *ubi plures antiqui sententiæ nostræ patroni recensentur.*

et acsi nobis ipsis contradicamus,

34 *Denique R. P. Michael innuit, nos ad diem* 29 *Junii in Commentario ad Acta SS. Petri et Pauli contraria docuisse iis, quæ Henschenius in Diatriba sua stabiliverat.* Quod si ad diem 29 Junii, *ait*, contrarium dicunt, sibi contradicunt, adeoque de illis, ut dixi, curandum non est. *At si adversarius non cæcutiebat, hic oculis suis fidere debuisset, et legere ea, quæ Henschenius, Papebrochius et Janningus ibidem scripserunt. In Commentario illo,* § 2 *invenisset hæc Henchenii verba:* Fundamentum hujus dissertationis jactum est in tractatu præliminari ad tomum primum Actorum Aprilis. *Tunc ibidem chronologiam suam, quam in Diatriba ante tomum* I *Aprilis probaverat, breviter repetit, et quibusdam punctis historicis confirmrt. Deinde* § 3 *ejusdem Commentarii vidisset candidam Papebrochii Anamnesim, qua priorem suam opinionem revocat, et chronotaxi Henschenianæ subscribit, ut jam supra indicavimus :*

quæ singula refutantur.

C 35 *Postea* § 4 *ibidem comperisset, Janningum vestigiis Henschenii fideliter insistere, et legisset sequentia illius verba :* Sublato igitur post passionem suam in cœlum Christo, anno vulgaris æræ 29, consulibus duobus Geminis, Petrus gerere supremum Pontificatum cœpit. Anno sequenti 30 exorta fuit persecutio in discipulos ; et Saulus, in Paulum tunc conversus, post tres annos venit Hierosolymam videre Petrum, videlicet anno 33. Scripsit apud Eusebium lib. V cap. XVIII Apollonius, sub annum 185 martyrio coronatus, tamquam ex veterum traditione, Christum præcepisse Apostolis suis, ne intra duodecim annos a sua Passione discederent Hierosolymis ; sumpta civitate primaria pro tota regione Palæstinæ, vicinaque Syria, sicut per intervalla recurrerent Hierosolymam. Duodecimus porro annus a Passione Domini, in nostra sententia est quadragesimus vulgaris æræ. Illo igitur anno divisi dispersique fuerint Apostoli. *Quid ad comprobandam Henschenii chronologiam accuratius dici potuit ? Adversario itaque aut ejus defensoribus incumbit ostendere, ubinam Bollandiani ad diem* 29 *Junii Henschenio aut sibi ipsis contradixerint.* AUCTORE G. C.

§ III. Præcipuum adversarii argumentum refellitur ac enervatur.

Præter alios scrupulos hic omissos,

Si sequi vellem exemplum R. P. Michaelis, de nova ipsius opinione possem dicere, eam non esse curandam, sicut ille de male intellecta Bollandianorum chronologia superius pronuntiavit. Potiori autem jure id facerem, quia ad diem 25 *Julii in Actis* S. Jacobi *jam pleraque ipsius argumenta dissolvi, et aliquot effugia ei præclusi. Ne tamen videar hoc modo injuriam collegis meis illatam ulcisci, et contemptui contemptum rependere, nolo omnia adversarii argumenta tacitus præterire. Attamen non volo etiam singulos ipsius scrupulos, seu potius leviores errores redarguere. Sic R. P. Michael in Appendice Dissertationis suæ Lusitanicæ pag.* 158 *perperam accusat Hispanos, quasi Beato, presbytero Libaniensi, temere titulum* Sancti *tribuerint, ut opinioni suæ pondus adderent. Si adversarius legisset ea, quæ Henschenius noster tomo* III *Februarii pag.* 146 *et* E
sequentibus ad diem 19 *ejusdem mensis de hoc S. Beato edidit, tali scrupulo non laborasset, et falsam istam accusationem adversariis suis non impegisset. Neglectis etiam quibusdam minoris momenti ratiunculis et sophismatibus, præcipua R. P. Michaelis ratiocinia breviter convellere conabor, R. P. Emmanueli Caetano de Sousa pleniorem omnium argumentorum refutationem relicturus.*

frustra adversarius Hispanis objicit verba S. Augustini,

37 *Adversarius totis viribus impugnat popularem et incertam quorumdam Hispanorum traditionem, juxta quam nonnulli asserunt, paucos Hispaniæ incolas ab Apostolo* Jacobo *ad Christianam fidem adductos fuisse. Primo illis infœcundæ prædicationis assertoribus cap.* II *Dissertationis Latinæ* § 1 *opponit verba S. Augustini, qui apud nos tomo* II *editionis Lovaniensis pag.* 6 *in epistola ad Volusianum post alia de Apostolis sic scribit :* Numero exigui per mundum disseminantur, populos facilitate mirabili convertunt, inter inimicos augentur, persecutionibus crescunt, per afflictionum angustias usque ad terrarum extrema dilatantur. *Tum R. P. Michael post hunc S. Augustini textum, quasi jam parta victoria, gloriabundus interrogat :* Vides Augustinum defensoribus istis Jacobeæ prædicationis inefficacis resistentem, contradicentem, repugnantem ? F

quæ accommode explicari possunt ;

38 *At illi defensores præter alia, quæ ad eam facilitatem respective explicandam sufficerent, rotunde respondere possunt, ista S. Augustini verba accommode accipienda esse, ita ut Apostoli populos plerumque facilitate mirabili converterint, etiamsi id non semper et ubique contigerit. Sic certe exponendus est ipse sacræ Scripturæ textus, dum dicuntur Apostoli omnibus gentibus aut universæ creaturæ, quæ sub cælo est, et sine ulla exceptione ubique Evangelium prædicasse : nam interpretes consentiunt, has similesque sacræ Scripturæ expressiones stricte intelligendas non esse, sicut R. P. Michael cap.* III *Dissert. Latinæ* § 3 *ultro fatetur. Quamvis autem Apostoli plurimas gentes ad fidem Christianam mirabiliter converterint, et præcipuas mundi regiones peragraverint ; non tamen ubique eumdem prædicationis suæ fructum retulerunt, ut S. Chrysostomus homilia* LXXV *alias* LXXVI *in Matthæum indicat his verbis :* Ubique prædicatum est,

AUCTORE G. C.

est, sed non omnes crediderunt, neque receptum est ubique. *Unde in eadem homilia dicit, quod* gentes integræ *prædicationi Apostolorum restiterint.*

[illegible] exiguus fructus, quem S. Jacobus in Hispania fecisse traditur

39 *Quinimo ipse S. Paulus aliquo modo innuit, prædicationem suam non semper et ubique optatum successum habuisse, dum epist.* II *ad Thessalonicenses cap.* III, 1 *et* 2 *ita scribit*: De cetero, fratres, orate pro nobis, ut sermo Dei currat, et clarificetur, sicut et apud vos : et ut liberemur ab importunis et malis hominibus : non enim omnium est fides. *Cornelius a Lapide ad hunc Apostoli textum post alia sic notat :* Nihil horum hic intendit Apostolus; tantum enim dat causam cur aliqui sint importuni et mali, quia scilicet non omnium est fides, non omnes habent fidem, non omnes credunt; sed multi, audita etiam prædicatione fidei, nolunt credere, voluntque persistere in sua infidelitate, ac consequenter in pristina sua malitia et vitæ improbitate:.... fides enim et lex Christiana res excelsa, ardua, et heroica est, ad quam nemo pertingit, nisi suas concupiscentias generose superet, et heroice se ipsum vincat, ut mores Christianos assumat; et hoc significat hæc sententia : NON OMNIUM EST FIDES, scilicet quod fides non est hominum animalium et carnalium, sed eorum tantum, qui quasi heroes ad rem tam arduam connituntur, et gratiæ Dei cooperantur, vitamque spiritualem, imo angelicam sectari contendunt. Adde Apostolum non loqui hic de hæreticis, qui semel fidem Christi susceperunt, sed postea ab ea apostatarunt; sed de infidelibus, judaizantibus et paganis, qui numquam Christi fidem susceperant, sed illam impedire et evertere omnibus modis nitebantur, qualis fuit Alexander Ærarius, ut fatetur ipse Paulus II Timoth. IV, 14. Ita Chrysostomus, Theophylactus et alii.

B

ex interpretatione S. Chrysostomi

40 *Hæc Cornelii nostri interpretatio confirmatur ex S. Chrysostomo, qui illa Apostoli verba ;* Datus est mihi stimulus carnis, angelus satanæ, qui me colaphizet, *hom.* XXVI *in epistolam* II *ad Corinthios cap.* XII *sic eyponit :* Quænam ergo horum verborum sententia est? Postquam, quisnam tandem iste stimulus, et quis angelus satanæ sit, aperuerimus, tum demum hoc etiam exponemus. Nonnulli ergo, eum dolorem quemdam capitis, quem diabolus ipsi conflavisset, intelligere censuerunt. Absit autem, ut ita sit : neque enim Pauli corpus diaboli manibus ac potestati addictum fuit; quippe cum diabolus ipse vel Pauli dumtaxat jussis atque imperiis cederet, eique Paulus et leges, et certos terminos præscriberet, cum fornicatorem illum in carnis interitum ipsi traderet, nec eos ille transire ausus fuerit. Quid igitur his verbis sibi vult? Satan Hebræorum lingua adversarium sonat, ac Scriptura tertio Regum libro adversarios hoc nomine appellavit : nam de Salomone verba faciens ait; Non erat satan in diebus ipsius (hoc est adversarius) qui bellum ipsi inferret, aut molestiam exhiberet. Quod ergo ait, hanc habet sententiam : Deus prædicationem læte ac feliciter progredi non permisit, quo animos nostros demitteret, verum adversarios in nos impetum facere passus est : hoc enim ad deprimendum fastum vim habebat, non item ad illum capitis dolorem propulsandum, Quocirca per angelum satanæ Alexandrum Ærarium, Hymenæum, Philetum, ac denique omnes, qui fidei doctrinæ adversabantur, atque cum ipso contendebant, ac bellum gerebant, eumque in vincula conjiciebant, cædebant ac raptabant, intelligit; quod videlicet ea, quæ sanatæ erant, perpetrarent.

C

D

Doctissimus Theodoretus, Cyri episcopus, similem hujus Paulinæ locutionis interpretationem reddit.

ex Athediensi S. Pauli prædicatione,

41 *Videtur etiam S. Paulus in superstitiosa civitate Atheniensi paucos ad fidem convertisse, quia post eruditam ipsius prædicationem in Actibus Apostolorum cap.* XVII *a* ℣ 32 *legimus sequentia :* Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irredebant; quidam vero dixerunt : audiemus te de hoc iterum. Sic Paulus exivit de medio eorum. Quidam vero viri adhærentes ei crediderunt, in quibus et Dionysius Areopagita, et mulier nomine Damaris, et alii cum eis. *Si hoc loco multi fuissent conversi, haud dubie scriptor Actuum id more suo expressisset. Adde, quod S. Chrysostomus supra* § 2 *num.* 26 *verosimilem hujus parvæ messis causam expresserit, etsi postmodum ecclesia Atheniensis florentissima fuerit, ut Origenes lib.* III *contra Celsum testatur. Si igitur S. Paulus propter majorem cujusdam gentis superstitionem, superbiam, luxuriam, aliaque inveterata vitia interdum minus profecerit, quid obest, quo minus id etiam aliis Apostolis acciderit? Sane hodierni Christianæ fidei prædicaotres, qui in Oriente et Occidente inter infideles versantur, quotidiana experientia discunt, propter corruptos mores unam nationem præ altera difficilius ac rarius ad evangelicam veritatem amplectendam adduci.*

E

paucitate Christianorum Cæsareæ in Ponio,

42 *Præterea Hispani illi, qui prædicationi* S. Jacobi *exiguum fructum tribuunt, opinionem suam probare possent exemplo, quod adversarius quotannis ad diem* 17 *Novembris in Breviario Romano præ oculis habebat, ubi de S. Gregorio Thaumaturgo, episcopo Meocæsariensi, leguntur sequentia :* Migraturus e vita cum quæsisset, quot in civitate Neocæsariensi reliqui essent infideles, responsumque esset, tantum esse septemdecim; Deo gratias agens, Totidem, inquit, erant fideles, cum cepi episcopatum. *Hoc loco R. P. Michael non potest recusare testimonium Breviarii Romani, cum hæc narratio desumpta sit ex Actis S. Gregorii Thaumaturgi, quæ S. Gregorius Nyssenus posteritati reliquit, et in quibus circa finem plane similia referuntur. Antea vero sanctus ille ejusdem vitæ scriptor narraverat, quomodo Phædimus, antistes Amasenus, Gregorium Thaumaturgum ad episcopatum promovere voluerit,* illam ei civitatem destinans atque attribuens, quam contigerat ad illa ipsa usque tempora adeo simulacrorum errori deditam esse, ut cum infiniti essent, qui ipsam urbem et regionem circumjacentem incolerent, non plures, quam septemdecim invenirentur, qui sermonem fidei recepissent.

F

uti tamen S. Petrus Apostolus

43 *Eruditus adversarius non ignorabat, Neocæsaream esse urbem Cappadociæ in Ponto Polemoniaco sitam (unde nonnulli eam simpliciter in Ponto collocant) in qua S. Gregorius Thaumaturgus initio episcopatus sui tantum septemdecim Christianos invenit. Haud dubie etiam noverat, ipsum Apostolorum principem Petrum incolis, Ponti, Cappadociæ et conterminarum regionum Evangelium annuntiasse, ut Eusebius, Hieronymus, aliique tradunt, et confirmatur ex prima S. Petri epistola, quam cap.* I ℣ 1 electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, et Bithyniæ *inscribit. Sanctus Augustinus lib.* XXII *contra Faustum Manichæum cap.* LXXXIX *asserit, hanc S. Petri epistolam* ad gentes *istarum provinciarum scriptam esse; Estius autem cum aliis probabiliter existimat, illam ab Apostolo Petro ad conversos harum regionum incolas, tum qui ex Judæis, tum qui ex ethnicis, Christiani facti erant, directam fuisse:*

44 *Hispani*

A *fidem prædicaverat,*

44 *Hispani ex his antecedentibus non improbabiliter concludent, S. Petrum saltem in Cappadocia non magnum prædicationis suæ fructum retulisse, quandoquidem post ducentos fere annos, a prædicatione S. Petri elapsos, Neocæsareæ, quæ erat una ex præcipuis istarum regionum urbibus, tam pauci Christianæ religionis cultores reperiebantur. Adversarius aut illius defensores non dicant, numerum Christianorum illic persecutionibus diminutum esse: Hispani enim respondebunt, sanguinem martyrum antiquitus fuisse semen Christianorum, et Ecclesiam inter persecutiones maxime excrevisse, ut ex objecto S. Augustini textu eruitur, et innumeris aliorum Patrum testimoniis confirmari passet. Neque proficient dicendo, S. Petrum tantummodo obiter eas regiones percurrisse, atque ideo tam paucos ibi ad fidem Christianam conversos esse: nam S. Paulus non minori celeritate varias urbes ac provincias prædicando pertransiit, et Hispanis id etiam asserere licebit de prædicatione* S. Jacobi *in Hispania, cui certum temporis spatium assignare non possunt. Saltem ea responsio nihil officit mihi, qui dumtaxat contendo,* S. Jacobum *venisse in Hispaniam, sive uno, sive duobus annis in ea prædicaverit.* B *At, inquies, R. P. Michael in Dissertatione Latina cap.* II § 1 *hæc effugia Hispanis præclusit, ubi eos aggreditur hoc ratiocinio:* Rejiciuntur insuper adversarii, quia, ut recte Estius supra, certe non videtur, Jacobum profecturum ex instinctu Spiritus sancti (sicut ex eodem instinctu Apostoli alii in suas singuli provincias abierunt) in Hispaniam, ubi præsciebat, nullum ab Apostolo fructum faciendum esse, et Apostolum sine fructu Hierosolymam rediturum: nulla enim ratio hujus disparis dispositionis assignari cum fundamento potest.

ex diversis gentium moribus,

45 *Imprimis Hispani huic ratiocinio opponere possent exemplum S. Pauli, qui Athenis cum exiguo animarum lucro prædicavit, quamvis alibi plurimos ad fidem adduxerit. Addere possent parvam prædicationis messem, quam S. Petrus in Ponto et Cappadocia collegit. Denique probabilem hujus discrepantiæ causam refundere possent in diversam indolem nationum, quæ propter pervicaciorem superstitionem, luxuriam, superbiam, aliave flagitia ab evangelico jugo magis abhorrebant. Quod si adversarius his responsionibus non acquiescat, Hispani ex illo quærent, cur non tantum ex diversis gentibus, sed ex sola natione Ju-* C *daica interdum multi, interdum pauci ad fidem Christianam conversi fuerint. Sic Petrus unica concione convertit tria circiter Judæorum millia, ut Act.* II, 41 *legimus:* Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt, et appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia. *At Judæi, prædicante S. Stephano, ut Act.* VII, 56 *et sequentibus narratur,* impetum fecerunt UNANIMITER in eum. Et lapidabant Stephanum invocantem et dicentem: Domine Jesu suscipe spiritum meum. *Hispani igitur non immerito adversarium rogabunt, ut rationem hujus disparis dispositionis cum fundamento assignet.*

ac denique ex ipsa S. Augustini sententia

46 *Porro Hispani totum R. P. Michaelis et Estii ratiocinium evertere possunt argumento, quod S. Augustinus tomo* VII *editionis Lovaniensis pag.* 163 *sive lib.* I *cap.* VIII *contra Cresconium Grammaticum aliosque Donatistas ita profert:* Videre, quid de ipso Domino Jesu Christo, ejusque servis prophetis et apostolis sentiatis: nempe enim Dominus ipse, Filius Dei, numquid cum solis discipulis vel turbis, qui in eum crediderunt, an non etiam cum inimicis tentantibus, obtrectantibus, maledicentibus habuit de veritate sermonem? Numquid eum etiam cum una muliere de quæstione orationis contra opinionem vel hæresim Samaritanorum piguit disputare? Sed illam, inquis, credituram esse præsciebat. Quid toties adversus Judæos, Pharisæos, Sadducæos, non solum minime credituros, verum etiam maxime contradicturos et persecutores coram in os eorum quam multa locutus est? Nonne ab eis ultro cum voluit, quod voluit, inquisivit, ut eorum illos responsione convinceret? Nonne illis dolose tentando quærentibus, cum redarguti obmutescerent, sine ulla ambiguitate respondit? Quod cum faceret, nullus ex his legitur ad eum sequendum fuisse conversus. Et utique noverat, quia præscius erat, nihil ad eorum salutem, cum hæc ad eos vel in eos, vel adversus eos diceret, profuturum. Sed nos fortasse suo firmavit exemplo, qui futuram fidem perfidiamve hominum prænoscere non valemus; ne si quando nimium duris nimiumque perversis sine fructu salutis eorum locuti fuerimus, deficiamus et desistamus ab instantia prædicandi, cum inaniter piguerit laborare.

AUCTORE G. C.

E *probabiliter propugnari posset,*

47 Quid, quod etiam ipsum diabolum, quem jam non solum Deus, sed ne homines quidem dubitare possunt, nullo modo ad justitiam conversum iri, Filius Dei tamen insidiose tentantem et de Scripturis sanctis quæstionum laqueos opponentem, de Scripturis sanctis respondendo convicit; nec judicavit indignum cum satana Christus de divinis eloquiis habere colloquium: quid utique prævidens, nisi quod Judæis et diabolo nihil proderat, credituris gentibus profuturum? Prophetas etiam legimus missos ad homines tam inobedientes, ut Deus ipse, qui prophetas mittebat, de his, ad quod mittebat, prædiceret, quod verbis eorum obtemperaturi non essent. Omitto, quod prophetico spiritu, quo futura cernebant; etiam hoc utique nosse potuissent, quod eorum verba contempturi fuerant, quibus ea tamen vehementi instantia non tacebant. *Deinde sanctus Doctor sententiam suam confirmat ex Actibus Apostolorum, variisque exemplis ostendit, infructuosa hujusmodi colloquia non tantum habita fuisse ab ipso Domino Jesu Christo,* qui se imitandum discipulis præbuit, *sed etiam ab ejus servis ac imitatoribus, atque inter alia memorat supradictam concionem S. Pauli, qui in Areopago Atheniensi coram philosophis Epicureis et Stoicis de fide Christiana disseruit. Quomodo igi-* F *tus S. Augustinus cum seipso et S. Chrysostomo conciliabitur, nisi verba illius, supra Hispanis ab adversario objecta, juxta interpretationem nostram accommode intelligantur?*

quamvis ea Hispanorum traditio

48 *Hactenus exercitii gratia, ut in scholis dici solet, argumentatus sum ex principiis istorum auctorum, qui* S. Jacobo *exiguum prædicationis fructum in Hispania adscribunt. Nunc strictum adversarii mucronem a me plane averto, et R. P. Michaeli omnem lædendi spem præcido. Certe opinio illa, qua nonnulli sibi persuadent,* S. Jacobum *in Hispania vix ullam sementis suæ messem collegisse, non est antiqua et constans omnium Hispanorum traditio: nam excellentissimus D. Joannes Fernandez de Velasco in Vindiciis Hispaniarum tutelaribus, quas pro adventu* S. Jacobi *contra eminentissimum Baronium Hispanice edidit, quasque Erycius Puteanus Latinitate donavit, apud interpretem suum pag.* 6 *de hac opinione sic scribit:* Tametsi, quod ad prædicationis effectum attinet et sparsi Evangelii proventum, quorumdam

AUCTORE G. C.

rumdam auctorum opinio est, novem dumtaxat homines aliquos a gentili errore revocatos; revera tamen, ut Callixtus Pontifex refert, plurimi fuere. *Deinde post allatas aliquot sententiæ suæ rationes concludit, plures quam septem aut duodecim (hunc numerum alii exprimunt) ab Apostolo* Jacobo *in Hispania ad fidem Christi adductos fuisse, et contrariam quorumdam auctorum expressionem pag.* 7 *sic explicat:* Itaque scriptores, qui septenarium sive duodenatium numerum referunt, de præcipuis Apostoli discipulis intelligendi et sectatoribus: hi enim viventis quocumque vestigia secuti, mox in munus etiam exstincti succedentes, Hispaniam repetierunt, facti a Petro episcopi, et velut ad relictum Evangelii opus missi, ut religionis colligerent satam a Magistro messem.

sit incerta ac inconstans

49 *Ex his apparet, Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem solide propugnari posse, etsi singularis illa quorumdam traditio solido fundamento non nitatur. Quare miror, adversarium in Dissertatione Latina cap.* II § 2 *tam operose argumentari contra incertam illam traditionem, de qua ipsemet ibidem sic scribit:* Hæc a nullo antiquo patre aut scriptore tradita, nullo fide digno monumento reperta, a recentibus his pro contentione, non pro veritate, excogitata convincuntur B et conficta. *Cur igitur tanto conatu hanc fabulam impugnat? Cur toties argumentum suum ex Augustino repetit, acsi omnes Jacobeæ prædicationis assertores hoc unico argumento contrivisset? Breviter ab Hispanis exigere debuisset, ut antiquitatem et concordiam hujus traditionis probarent.*

nec a defensoribus Jacobeæ prædicationis necessario admittenda

50 *Hæc importuna R. P. Michaelis confidentia me movit, ut superius nimis fuse ostenderim, prædicationi* S. Jabobi *in Hispania nihil officere illam popularem quorumdam Hispanorum traditionem, quam adversarius tanto molimine impugnat: illa enim stante, objectus S. Augustini textus facile explicatur, et aliud adversarii ratiocinium ex ipsis Augustini verbis refellitur, ut ex supradictis liquet. Ea autem corruente, corruit præcipuum R. P. Michaelis argumentum, quod contra Hispanos tam acriter urget, et interim inconcussa stat Hispanica* S. Jacobi *prædicatio, quam cum excellentissimo D. Joanne Fernandez de Valasco contra discrepantem quorumdam auctorum opinionem tuemur. Cum itaque Hispani hujus traditionis defensores ac oppugnatores de adventu* S. Jacobi *in Hispaniam inter se consentiant, mihi non magis laborandum est de ea popu-* C *lari traditione, quam de alia, qua varii littorales Hispaniæ populi primum* S. Jacobi *appulsum sibi vindicant, et de incerta primi hospitii prærogativa inter se disceptant, ut in Actis* S. Jacobi *part.* II § XI *num.* 433 *et sequentibus dixi: talibus enim dissidiis nullum detrimentum infertur opinioni nostræ, quia omnes illi concertatores ad asserendam Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem unanimiter conspirant. Sic præciso præcipui argumenti nervo, ad alia quædam R. P. Michaelis ratiocinia discutienda progredior.*

§ IV. Alia quædam R. P. Michaelis argumenta obiter diluuntur.

A*dversarius cap.* II. *Dissertationis Latinæ* § I *hanc præfigit thesim:* Divisio Apostolorum ex Hierosolymis in remotas gentium provincias facta non est, nisi postquam gloriosus Jacobus Major martyrio coronatus in cœlum evolavit. *Si* S. Jacobus *ab Herode occisus fuerit, antequam* D *Apostoli per varias orbis partes dispergerentur, manifeste sequitur, eum in Hispania non prædicasse. Quare R. P. Michael hanc propositionem suam primo probare nititur antiqua Apollonii traditione de jam sæpe memoratis duodecim annis, quibus Christus Apostolos in urbe Hierosolymitana aut vicinis regionibus commorari jusserat, priusquam ad remotas gentes abirens. Recte ibidem ostendit, hos duodecim commorationis annos ab Alphonso Salmerone nostro, et aliis quibusdam Jacobeæ prædicationis assertoribus admitti. Ceterum ipsi viderint, quomodo hos duodecim annos cum sua sententia ac chronologia concilient: nam traditio illa, quam libenter amplectimur, nobis nullum facessit negotium, ut* § 2 *satis superque demonstravimus.*

R. P. Michael falso existimat, divisionem Apostolorum factam esse

posquam S. Jacobus martyrio affectus erat,

52 *Cum hic igitur frustra hærendum non sit, pergamus ad alteram adversarii probationem, qua thesim suam confirmare conatur in hunc modum:* Probatur secundo eadem conclusio ex Act. Apostolorum cap. XII, ubi refertur, Petrum e vinculis ab angelo solutum, eodemque angelo ducente, in domum Joannis Marci pervenisse, et ipsius domus familiæ vix præ gaudio et admiratione credenti modum evasionis suæ e carcere E per angelum narrasse, et quia inde statim abiit in alium locum, prius eidem familiæ dixisse NUNTIATE JACOBO ET FRATRIBUS HÆC; sed fratres isti erant Apostoli, ergo Apostoli Hierosolymis erant eo tempore, quo Jacobus Major occisus est, et Petrus de carcere liberatus. *At quia satis prævidebat, subsumptam hujus syllogismi propositionem ab adversariis suis libere negandam esse, probat eamdem verbis Tirini nostri, qui voce* fratribus *apostolos significari existimavit. Deinde R. P. Michael ad illam Tirini interpretationem confirmandam congerit frivolas quasdam ratiunculas, quæ nos hic morari non debent, ut eas vel levi oculo percurrentibus apparebit.*

ut ex Bartholomæo Petro Lintrensi

53 *Ne igitur hoc loco tempus inutiliter teram, rotunde nego minorem propositi syllogismi: nam in Actibus Apostolorum et Epistolis Pauli per vocem* fratres *plerumque Christiani vel alii ab Apostolis diversi intelliguntur. Imo cap.* XI *Act.* 1 *fratres et Apostoli sic expresse distinguuntur.* Audierunt autem Apostoli et fratres qui erant in Judæa; quoniam et gentes receperunt verbum Dei. *Sic etiam S. Paulus in epistola prima ad Corinthios cap.* XV, 5 *et* 6 *de apparitione Christi post resurrectionem suam scribit hoc modo:* Visus F est Cephæ, et post hoc undecim. Deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usque adhuc, quidem autem dormierunt. *Unde Bartholomæus Petrus Lintrensis, Duacenus sacræ theologiæ doctor, in Commentariis ad Actus Apostolorum cap.* XII, 17 *hæc verba* Nuntiate Jacobo et fratribus *diserte explicat de solo Jacobo Minore, Hierosolymitanæ ecclesiæ episcopo, et* fidelibus seu Christianis Jerosolymæ degentibus.

et nostro Cornelio a Lapide ostenditur.

54 *Quinimo eximius iste Actuum interpres ex hoc ipso textu, quem adversarius nobis opponit, longe probabilius colligit, reliquos Apostolos ante illam Herodis persecutionem tota orbe dispersos fuisse, et de hac re ibidem ita disserit:* Cur hic nulla fit mentio aliorum Apostolorum? Hæc reticentia signum est, nullum aliorum Apostolorum tunc fuisse Jerosolymæ..... An igitur ante hoc tempus contigerat illa celebris, qua commemoratur, Apostolorum divisio? Ita videtur: nam alioqui omnino apparet, quod rex Herodes ad gratificandum Judæis non solum Petrum, sed et alios Apostolos

AUCTORE G. C.

A Apostolos studuisset tollere e medio, si eo usque hæsissent Jerosolymæ. *Cornelius noster a Lapide cum Duaceno isto sacræ theologiæ professore consentit, tametsi aliam opinionis suæ rationem afferat, quando ad hæc verba* Nuntiate Jacobo *cap.* XII *Act.* ℣, 17, *notat sequentia:* Minori *videlicet Jacobo* (nam Major jam erat occisus ℣ 1) qui erat episcopus Hierosolymorum. Unde videtur, quod ceteri Apostoli jam abierant in suas provincias, ut dixi initio capitis: alioqui enim eis pariter suam liberationem nuntiari jussisset Petrus. *Itaque adversarius jure conqueri non potest ob negatum syllogismi sui subsumptum, cum uni Trinio duos interpretes opposuerim, haud dubie plures inventurus, si mihi eos pervolvere luberet aut vacaret. Nunc ad alia objecta pergamus.*

Cum ex truncatis S. Chrysostomi verbis

55 *In Actis* S. Jacobi *ad diem* 25 *Julii part.* II § 12 *exposita variis modis verba S. Pauli, quæ in epistola ad Romanos cap.* XV ℣ 20 *exprimuntur hoc modo :* Sic autem præsticavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem. *Hic autem Apostoli textus recte intellectus prædicationi Jacobeæ in Hispania nequaquam officit. Nihilominus R. P. Michael cap.* IV. *Dissertationis Latinæ* § 2 B *putat, se novam opinionis suæ demonstrationem reperisse in S. Chrysostomo, qui juxta ipsum in Homilia* XXIX *ad caput* XV *epistolæ ad Romanos hæc Apostoli verba sic exponit :* Sed neque ad eos abiit (*scilicet Apostolus Paulus*) qui prius fuerant edocti; usque adeo scilicet abstinuit, quo minus alienis se discipulis ingereret, gloriæque gratia, quod faciebat, faceret; ut et studio eos MAXIME voluerit docere, qui nondum audierant de Christo; non enim dicit; ubi nondum crediderant, sed ubi nondum nominatus est Christus: id quod plus est.

adversarius male argumentetur,

57 *Possem lectores ad memoratum commentarium meum de Actis* S. Jacobi *part.* II § 12 *remittere, ubi similes objectiones dissolvi. Attamen hic obiter respondebo, ne quis decipiatur mutilato S. Chrysostomi textu, ex quos adversarius ibidem sic confidenter argumentatur :* Et quis rogo, non videt, sanctum Chrysostomum, qui sæpe alias docet, Paulum in Hispania prædicavisse, prædicationem in ea sancti Jacobi hic apertissime inficiari? Primo namque ait : Paulus AD ILLOS NON ABIIT, QUI PRIUS FUERANT EDOCTI; sed Paulus abiit ad Hispanos: ergo Hispani ab alio prius non fuerant edocti. *Sed hoc et sequentia ipsius ratiocinia* C *ultro corruunt, si integer S. Chrysostomi textas attente expendatur, ut jam breviter demonstrabo.*

integer S. Chrysostomi textus datur,

57 *Imprimis hic majorem in adversario fidelitatem requiro; quia immediate præcedentia et cum aliis connexa S. Chrysostomi verba studiose videtur suppressisse : nam Sanctus ille orator de his Apostoli verbis* ITA VERO CERTANS EVANGELIZARE, UBI NON EST NOMINATUS CHRISTUS *hom.* XIX *ad cap.* V *sic disserit:* Vide rursus aliam hyperbolen, quod non solum tot populis Evangelium prædicavit ac persuasit, sed quod neque ad eos abiit, qui prius fuerant edocti *etc. Cur R. P. Michael hanc* hyperbolen *omisit? Nempe merita verebatur, ne adversarii ipsius cum S. Chrysostomo dicerent, Apostolum hoc loco hyperbolice locutum esse. Præterea Chrysostomus in ipso textu nobis objecto satis declarat, S. Paulum non semper prædicasse, ubi Christus non erat nominatus, quando ibidem expresse dicit, quod Apostolus* voluerit eos MAXIME (*id est* præcipue *vel* plerumque) docere, qui nondum audierant de Christo. *Itaque hunc S. Pauli locum rursus interpretor, sicut eminentissimus Hugo de sancto Charo in supradicto Commentario meo num.* 439 *eumdem explicuit his verbis:* Prædicavit, ubi Christus non erant nominatus, MAXIME, licet etiam aliis.

et argumentum in ipsum adversarium retorquetur.

58 *Jam vero proximum R. P. Michaelis syllogismum, mutata unica voce, quæ vim argumenti non minuit, sic in ipsum retorqueo :* Paulus ad illos non abiit, qui prius fuerant edocti; sed Paulus abiit ad Romanos; ergo Romani ab alio Apostolo prius non fuerant edocti. *Major ab adversario ponitur et admittitur; Minor est certissima; consequentia autem videtur legitima, etsi consequens sit falsum. Denique tota argumentatio habet eamdem formam, in qua adversarius suam instituit. Quoscumque R. P. Michaelis discipulos aut sectatores provoco, ut hunc nodum plane dissolvant. Forte pervicaciores quidam imitabuntur exemplum sui magistri. qui simili fere argumento pressus vana quæsivit effugia, et post alia frivola responsa confugit ad quamdam interpretationem divi Thomæ, qui Lect.* III, *ad caput* XV *epistolæ ad Romanos dicit, quod Paulus non intenderit ad docendos Romanos* principaliter ire, quia reputabat eis sufficere doctrinam Petri, qui primus inter Apostolos Romanis fidem prædicavit. *Deinde Angelicus doctor subdit, quod Apostolus tamen* E *intenderit aliquam moram apud Romanos trahere, et postea eorum auxilio in Hispaniam proficisci.*

Præterea ex divo Thoma.

59 *Quandoquidem R. P. Michael in hac causa ad S. Thomam appellat, libenter cum ipso ibimus ad hunc judicem, qui Lect.* II *ad caput* XV *ejusdem epistolæ ad Romanos, superius controversa S. Pauli verba* Ne super alienum fundamentum ædificarem, *si explicat:* Potest autem alienum fundamentum dupliciter intelligi; uno modo doctrina hæretica, quæ est alia a veræ fidei fundamento, et sic hoc, quod dicit, NE, ponitur causaliter : ea enim intentione Apostolus voluit prædicare illis, qui nomen Christi non audierant, ne, si præventi essent a doctrina pseudo-apostolorum, difficilius esset eos ad veritatem reducere... Alio modo per alienum fundamentum potest intelligi doctrina veræ fidei ab aliis prædicata, et sic potest sumi ly NE consecutive : non enim vitavit Apostolus prædicare illis, quibus ante fuerat ab aliis prædicatum, sicut ipsis Romanis specialiter prædicavit quos prius Petrus instruxerat: sed eo prædicante illis, qui nihil de Christo audierant, consecutum est, ut non ædificaret super alienum fundamentum, sed ipse F jaceret prima fidei fundamenta. *Diceres, Adversarium hæc verba studiose subticuisse, ne nobis solutionem argumenti sui ultra suppeditaret.*

quem sibi faventem existimat.

60 *Etiamsi altera S. Thomæ interpretatio nihil R. P. Michaeli prosit, tamen ex ea novos spiritus sumit, et post citata Angelici doctoris verba nos animose aggreditur hoc modo :* Hinc liquet, argumentum adversariorum esse contra ipsos; quia Paulus Romam non ivit eo fine, ut Romanis prædicaret, quia Petrus Romanis prius prædicaverat; sed primo ut a Romanis in Hispaniam deduceretur; secundo ut cum Romanis conversis consolaretur. Ex his redarguitur pars adversa sic: Quia Petrus Romæ jam prædicaverat, Paulus Romam non retendit, ut ibi prædicaret; sed Paulus in Hispaniam tetendit, ut in ea prædicaret: ergo Jacobus in Hispania non prædicaverat.

et ex ipsis S. Pauli verbis probatur.

61 *Verum præcipua illa profectionis Hispanicæ intentio non impediebat Apostolum, quo minus alios simul fines præ oculis haberet, et Romanos in transitu aliquantisper instrueret, ut ipsemet ad eos scribens cap.* I, 11 *et sequentibus ita indicat :*

Desidero

AUCTORE G. C.

Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos..... Nolo autem vos ignorare, fratres, quia sæpe proposui venire ad vos (et prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam et in vobis, sicut et in ceteris gentibus..... Ita (quod in me) promptum est et vobis, qui Romæ estis, evangelizare. *Ut alia consectaria omittam, ex his S. Pauli verbis saltem sequitur, quod ipse desideraverit interdum super alienum fundamentum ædificare, et aliquando ob justas causas alienis discipulis se ingerere, nisi urgentioribus Evangelii negotiis in Oriente detentus fuisset. Cur ergo adversarius argumentatur ex duabus Apostoli intentionibus, et alias sibi contrarias omittit?*

hunc Apostolum aliquando fidem Christi prædicasse,

62 *Præterea advertendum est, quod S. Paulus hoc loco non dicat, se hactenus Romam non venisse, ne super alienum fundamentum seu præviam Petri doctrinam ædificaret; sed innuit, se non potuisse citius Romam ire, quia usque adhuc prohibitus erat propter majorem prædicandi necessitatem in iis regionibus, in quibus plerumque Christus nondum fuerat annuntiatus, ut ipsemet satis declarat, quando in eadem epistola ad Romanos cap.* XV, 19 *scribit, quod evangelium Christi ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum prædicaverit, ac* B *deinde* ℣ 20 *et sequentibus ita pergit:* Sic autem prædicavit Evangelium hoc, non ubi nominatus erat Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem; sed sicut scriptum est: Quibus non est annuntiatum de eo videbunt, et qui non audierunt, intelligent. Propter quod et impediebar plurimum venire ad vos. et prohibitus sum usque adhuc. Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis; cum in Hispaniam proficisci cœpero, spero, quod præteriens videam nos, et a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fruitus fuero. *Franciscus Macedo ex his Apostoli verbis recte colligit, quod S. Paulus tamdiu iter Italicum et Hispanicum distulerit, quia S. Petrus Romæ et* S. Jacobus *in Hispania prædicaverant, ut in commentario de Actis* S. Jacobi *part.* II § 12 *num.* 441 *et* 442 *retulimus.*

ubi antea alii eamdem annuntiaverant.

63 *Sed quid diutius de intentione Apostoli disputamus, cum ipsa illius opera loquantur? Certo enim scimus, quod Paulus Romæ per duos annos Judæis et gentilibus Christum prædicaverit, ut constat ex Actibus Apostolorum, ubi cap.* XXVIII C *v.* 30 *et* 31 *legimus sequentia:* Mansit autem biennio toto in suo conducto; et suscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum, prædicans regnum Dei, et docens, quæ sunt de Domino Jesu Christo cum omni fiducia sine prohibitione. *An igitur S. Paulus numquam super alienum fundamentum ædificavit? An semper prædicavit, ubi Christus non erat nominatus? Si id Romæ ab ipso factum est, cur in Hispania fieri non potuit? Quid R. P. Michael huic argumento responsurus fuisset, ignoro. Possem hic addere Antiochiam Syriæ, Galatiam, Asiam, aliasque urbes et provincias, in quibus S. Paulus Evangelium prædicavit, licet in iis Christus antea fuisset annuntiatus; sed ex dictis abunde liquet, supradicta Apostoli verba, quæ opinioni nostræ objiciuntur, non tam stricte intelli posse, quam adversarii contendunt.*

64 *In Actis* S. Jacobi, *part.* II § 6 *prædicationem hujus Apostoli in Hispania confirmavi ex vetustissimo Officio Gothico, quod ecclesia Hispanica ab immemorabili tempore celebravit; in eo autem præter alia legitur hymnus, ex quo excerpseram sequentes versiculos, qui opinionem nostram stabiliunt.* D

Adversarius imperite carpit veterem hymnographum,

Magni deinde filii tonitrui
Adepti fulgent prece matris inclytæ,
Utrique vitæ culminis insignia,
Regens Joannes dextra solus Asiam,
Et leva Frater positus Hispaniam.

Si R. P. Michael eruditioni suæ consulere volebat, debuisset hoc antiquum Jacobeæ prædicationis testimonium intactum relinquere, aut solidioribus argumentis impugnare: nam adeo frivolæ sunt ratiunculæ, quibus illud impetit, ut refutationem non mereantur. Attamen patienter audiamus unum alterumve illius ratiocinium, ne videamur ipsum prorsus contemnere, et ut juxta parœmiam, hic ex ungue leonem cognoscamus.

eo quod sorti S. Joannis tribuerit Asiam,

65 *Postquam adversarius cap.* IV *Dissertationis suæ Latinæ* § 3 *ineptas quasdam de latere sinistro cavillationes proposuisset, ibidem contra auctorem hujus hymni sic vitilitigare pergit:* Præterea falsum est, quod solus Joannes Asiam rexerit: in Asia namque vastissima omnium orbis parte (si Americam excipias) etiam alii Apostoli prædicarunt: Thomas enim in India plures convertit; Philippus vero totam fere Scythiam: ergo non solus Joannes Asiam rexit. *Sed an bonus ille vir* E *non noverat, hic ab hymnographo indicari Asiam minorem, quæ in partitione provinciarum S. Joanni obtigit, et quæ plerumque in Actibus Apostolorum ac epistolis S. Pauli sola voce* Asia *sine epitheto designatur. Hæc Asia minor, ut pars a suo toto, ab Asia latissime sumpta distinguitur, et nec Indiam nec Scythiam comprehendit.*

quod nomen sæpissime Asiam minorem designat,

66 *Si propter hanc expressionem carpendus sit hymnographus noster, etiam reprehensionem merebitur S. Hieronymus* (*Eusebium, S. Gregorium Magnum, aliosque veteres brevitatis causa prætermitto*) *qui in libro de Scriptoribus ecclesiasticis cap.* IX *in elogio S. Joannis inter alia de illo sic scribit:* Sub Nerva principe redit Ephesum, ibique usque ad Traianum principem perseverans totas Asiæ fundavit rexitque ecclesias. *Ipse autem Joannes satis clare indicat, has ecclesias in Asia minori sitas esse, dum in Apocalysi capite* I ℣ 11 *eas ita enumerat:* Mitte septem ecclesiis, quæ sunt in Asia, Epheso, et Smyrnæ, et Pergamo, et Thyatiræ, et Sardis, et Philadelphiæ et Laodiciæ. *Quinimo videntur hoc adversarii ratiocinio tacite reprehendi S. Lucas in Actibus Apostolorum, S. Paulus in suis epistolis, ac S. Joannes in Apocalypsi, eo quod agentes in Asia minori* F *eam sine destinctione tantum* Asiam *appellent. Profecto R. P. Michael magis honori suo consuluisset, si ab hac crisi abstinuisset.*

et eumdem explodit, quia Joannem a dextra Jacobi collocat,

67 *Jam videamus, an felicius succedat alterum ipsius ratiocinium, quod loco proxime citato contra eumdem hymnographum ita sarcastice instituit:* Tandem quæro, *inquit,* quo jure egregius iste hymni concinnator Jacobum in sinistra (etiam præscindendo ab eo, quod in malam partem accipiatur) loco certe minus nobili, minusque digno ponat, cum e contra in Evangelio quoties de his duobus Apostolis fit mentio sub propriis nominibus, Jacobus Joanni præponatur. *Tum post inutilem de majori alterutrius sanctitate disputatiunculam ita concludit:* Quare politus ille vates pro suo arbitratu Joannem a dextris, Jacobum a sinistris, sedere fecit. *Tandem etiam vitiosum sacri poetæ metrum carpit, ut huic hymno omnem fidem abroget. At si propter vitia metri aut grammaticæ liceat negare antiquitatem quorumdam monumentorum, quæ sæpius ab imperitis amanuensibus*

A *sibus transcripta sunt, facile auctoribus suis abjudicabuntur plura opera, quæ tamen eruditi venerantur. Hoc certe est nodum in scirpo quærere, de quo R. P. Michael alibi adversarios suos perperam accusat. Verum jam quæstioni ab ipso propositæ directe respondeamus.*

cum tamen S. Chrysostomus illum digniorem existimet.

68 *Hæc altera adversarii argumentatio variis modis refutari posset; sed de inutiliter tempus perdamus, pro nobis abunde, ut spero, ei satisfaciet S. Chrysostomus, qui in Catena Græcorum Patrum ad Matthæum, a Balthasare Corderio et Petro Possino collecta, tomo* I *pag.* 134 *de ordine Apostolorum observat sequentia:* Præponit vero Petrum et Andream ceteris, quod ii primi omnium vocati essent. Deinde Jacobum quoque Joanni præponit, non dignitatis prærogavita, sed simpliciter ordine ætatis. *Alteruter interpres has voces* ordine ætatis *ex sensu supplevit, sicut etiam diverso charactere indicavit. Certe hanc fuisse mentem S. Chrysostomi patet ex Homilia* XXXII *alias* XXXIII *in Matth., ubi in novissima edititione Montefalconiana tomo* VII *pag.* 363 *ad hæc verba Evangelistæ Matthæi cap.* X ℣ 3 Jacobus Zebedæi, et Joannes frater ejus *circa nominum ordinem sic notari jubet :*Viden'. quomodo non secundum B dignitatem ponat? Mihi namque videtur non aliis modo, sed et fratre quoque suo, Joannem esse majorem. *Non erat igitur tantopere explodendus ille hymnographus, qui forte in S. Chrysostomo, aut aliis sanctis Patribus legerat, Joannem dignitate fratri suo Jacobo antecedere, atque ideo illum a dextris collocarit.*

R. P. Michael temere asserit,

69 *Tandem adversarius contra solem loquitur, quando cap.* V *ejusdem Dissertationis Latinæ* § 2 *asserit, qaod traditio de Hispanica* S. Jacobi *prædicatione* nihil aliud sit, quam quædam vox et fama post seculum nonum orta et usquequaque sparsa a Castellanis occasione sumpta ex reliquiis sancti Jacobi in Gallæcia sepultis, et ex Hierosolyma illuc asportatis non multo antea; cui famæ, cujus proprium est facta æque atque infecta canere, post seculum decimum subscripsere scriptores quidam sine aliquo examine aut indagatione. *Quinimo infra addit sequentia:* Certum quoque est, post octo secula in Gallæciam translatum ejus *(videlicet* S. Jacobi *Apostoli)* corpus *fuisse. Si certum est, corpus* S. Jacobi Majoris *post octo secula in Gallæciam translatum fuisse, cur tam seram translationem nullis testimoniis confirmavit?*

C

reliquias S. Jacobi post octo secula in Gallæciam fuisse translatas.

70 *Nihilominus hoc debili fundamento nititur adversarius, quando post alias falsas hypotheses cap.* IV *Dissertationis Latinæ* § 2 *adventum* S. Jacobi *in Hispaniam ita oppugnat:* Tempore, quo Hieronymus hæc scripsit, nondum beati Jacobi sacræ reliquiæ in Hispaniam fuerant delatæ; sed adhuc erant in Judæa; ergo si quisque Apostolorum in provincia, Evangelii a se prædicati tunc requiescebat, non Hispania, sed Judæa fuerat provincia in qua beatus Jacobus Evangelium juxta sanctum Hieronymum prædicavit. *Variis modis hoc ratiocinium possem refellere, si mihi hic diutius hærere luberet. Sed R. P. Hieronymus Contador de Argote, clericus Regularis et academiæ Regiæ socius in Dissertatione sua Lusitanica solidis rationibus demonstrat, corpus* S. Jacobi *ante tempora S. Hieronymi in Hispaniam translatum fuisse. Ne igitur operose actum agamus, nunc istam improbabilem hypothesin, qua totum adversarii argumentum sustentatur, breviter evertemus.*

71 *Qua verisimilitudinis specie R. P. Michael affirmat, corpus cujus Apostoli* post octo secula *ex Oriente in Hispaniam translatum esse, quandoquidem Mauri ineunte seculo octavo Hispaniam invaserunt? An Christiani Orientales eo tempore hunc sacrum thesaurum misissent ad tam longinquam regionem, in qua furori aut ludibrio infidelium Maurorum periculose exponeretur? Tillemontius saltem magis caute divinavit, corpus* S. Jacobi *seculo septimo Hierosolymis in Hispaniam missum fuisse, ut Saracenorum, tunc Palæstinam devastantium, furori subduceretur. At in gratiam R. P. Michaelis hic repeto dilemna, quod tunc Tillemontio opposui in Actis* S. Jacobi *part.* I § 4 *num.* 43, *ubi sic argumentabar :* Si reliquiæ S. Jacobi Majoris usque ad seculum VII fuerint in Palæstina, vel fuerint ibi notæ vel ignotæ. Si fuerint notæ, mirum est, Eusebium, Hieronymum, aliosque scriptores, dum de hoc S. Jacobo loquuntur, numquam de iis meminisse, præsertim cum aliorum Sanctorum reliquias et sepulcra in Terra sancta non raro assignent. Si vero fuerint ignotæ, quomodo Saracenorum persecutioni subduci, et in Hispaniam seculo VII transferri potuerint? *Hoc dilemma ab utriusque adversarii sectatoribus dissolvi cupio. Præterea R. P. Michael, qui asserit, reliquias illas seculo nono translatas esse, fidem abrogare debet antiquissimis Martyrologis, aliisque sanctis viris, qui ante seculum* IX, E *seu ante repertas* S. Jacobi *reliquias, prædicationi Jacobeæ Hispaniam assignarunt. Jam videamus, quomodo adversarius frustra conatus fuerit hæc veneranda antiquitatis testimonia eludere aut negare.*

AUCTORE G. C.

cui assertioni unicum dilemma opponimus.

§ V Aliquot effugia adversario occluduntur.

Adversarius imprudenter affirmat, Hispanicam S. Jacobi prædicationem

F*rustra se expedire nititur R. P. Michael ineluctabili S. Hieronymi auctoritate, qua constrictus tenetur, ut paragrapho sequente singillatim ostendam. Frustra etiam tentat eludere testimonium S. Isidori Hispalensis, qui in libro De ortu et obitu Patrum, Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem bis affirmat: nam adversarius in Dissertatione Latina cap.* IV § 3 *hunc librum, quem nonnulli S. Isidoro abjudicant, tamquam genuinum hujus Sancti fœtum agnoscit, et ideo gratis ibidem asserit, utrumque istud testimonium huic operi* ab aliquo vel sciolo, vel adversæ sententiæ studioso *additum et insertum fuisse. Tota autem hujus accusationis probatio perperam eruitur ex ipso S. Isidoro, qui in eodem opere dicit, S. Paulum in Hispania prædicasse ; hinc enim adversarius more suo infert,* S. Jacobum *numquam in Hispaniam venisse. Sed in Actis* S. Jacobi *et supra jam toties probavimus, illam utriusque Apostoli prædicationem inter se conciliari posse, ut hoc loco eadem repetere tædeat. Quare potius discutiamus alterum R. P. Michaelis argumentum, quod circa eamdem materiam secundis curis, quæ meliores esse solent, in Voce veritatis* § 13 *pag.* 100 *excogitavit. Ut autem vis et solutio istius argumenti clare intelligantur, res paulo altius repetenda est.* F

intrusum esse operibus S. Isidori Hispalensis

73 *Gregorius VII Papa anno Christi* 1074 *ad Alphonsum Castellæ et Sancium Aragoniæ reges dedit epistolam, in qua eos hortatur, ut Hispani in celebrando Officio ecclesiastico recipiant ordinem Romanæ ecclesiæ*, sicut cetera regna Occidentis et Septemtrionis, *et in eo Officii ecclesiastici ordine servando sequantur Ecclesiam Romanam, a qua sciebant, se* suscepisse religionis exordium. *Hanc Romani Pontificis epistolam in Actis* S. Jacobi *part.* II § 14 *exhibuimus, et ibidem ostendimus, eam Hispanicæ* S. Jacobi *prædicationi nullo modo obesse : Gregorius enim ab Hispanis tantummodo*

AUCTORE G. C.

tummodo exigit debitam obedientiam, et ideo inter alia ad eos hæc scribit: Quapropter, ut filios carissimos, vos adhortor et moneo, ut vos sicut bonæ soboles, etsi post diuturnas scissuras, demum tamen, ut matrem revera vestram, Romanam Ecclesiam recognoscatis. *Id autem facere debebat Hispania,* sicut cetera regna Occidentis et Septemtrionis, *quæ omnia ab Ecclesia Romana susceperant religionis exordium, quiscumque demum in iis Evangelium prædicasset.*

post tempora S. Gregorii VII Papæ,

74 *Attamen adversarius ex illa Romani Pontificis epistola infert, Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem post tempora Gregorii VII seu annum* 1074 *operibus S. Isidori ab aliquo insertam esse, et in Voce veritatis pag.* 100 *id Lusitanice probare conatur in hunc fere modum : Cum S. Isidorus inter clarissimos Ecclesiæ scriptores numeretur, et per antonomasiam fuerit doctor Hispaniæ, memorati duo reges, eorumve subditi, et sapientissimus Papa Gregorius non ignorassent prædicationem* S. Jacobi *in Hispania, si illa eo tempore in scriptis S. Isidori legebatur. Imo juxta adversarium reges illi eorumque subditi non tacuissent ; sed potius respondissent, Pontificem in ea re falli, et sese habere firmam traditionem, testimonio egregii* B *doctoris Isidori confirmatam, quod non ab Apostolo Paulo, sed a Jacobo Majore, exordium religionis suscepissent. Ita ille magis acute, quam vere argumentatur : nam præterquam quod talis Hispanorum responsio nihil ad rem pertinuisset, ut ex supradictis collegii potest, totum hoc adversarii ratiocinium a veritate aberrat, quemadmodum jam demonstrabo ex antiquis quibusdam S. Isidori codicibus, in quibus Hispanica* S. Jacobi *prædicatio refertur.*

cum tamen testimonium istud de adventu S. Jacobi in Hispaniam

75 *Saltem laudo candorem R. P. Michaelis, quia loco proxime citato in margine notat, ab illustrissimo Petro de Marca antiquum S. Isidori codicem De ortu et obitu patrum citari, in quo Hispanica* S. Jacobi *prædicatio legatur. Nihil vero nos movere debet, quod adversarius ibidem confidenter addat, Gregorium VII Papam ac duos supradictos reges codice illo antiquiores esse. Laudo, inquam, hunc adversarii candorem, etiamsi laudare non possim ejus astutiam, qua verosimillimam istius codicis ætatem subticuit, quam tamen illustrissimus Petrus de Marca in epistola ad Henricum Valesium data, et a nobis tomo* V *Junii a pag.* 544 *cum animadversionibus recusa, sic diserte expresserat :* His adjugendum putavi C testimonium vetustissimi codicis manuscripti ex bibliotheca S. Germani Parisiensis, in quo ille tractatus Isidori ante OCTINGENTOS ANNOS adscriptus una cum aliis ejusdem auctoris libris continetur...... Nec dissimulandum est, in eodem codice legi Hispaniam Jacobo Apostolo datam, eumque, Hispanis fidem prædicasse : quæ vetusti codicis auctoritas a quibusdam conceptam suspicionem eximere debet vitiatæ forsan loco in illo lectionis in prioribus editionibus ab aliquo Hispanarum partium studioso.

In Parisiensi Ms. S. Isidori codice,

76 *Cur, obsecro, R. P. Michael* octingentos annos *istius codicis san-Germanensis suppressit ? Nempe perspicax ille sacræ theologiæ magister satis videbat, supradictam suam argumentationem judicio illustrissimi Petri de Marca prorsus corruere : si enim iste S. Isidori codex, in quo Hispanica* S. Jacobi *prædicatio exprimebatur, tunc octingentos scriptionis annos habebat, manifeste sequebatur, illum ante tempora Gregorii VII, seu annum Christi* 1074 *exstitisse, adeoque prædicationem* S. Jacobi *in Hispania post tempora Gregorii VII non* D *fuisse ei insertam, quod adversarius contendebat. Certe majorem sinceritatis laudem mereretur, si opinionem de tanta codicis illius antiquitate candide retulisset, eamque postea rotunde negasset. Sed tunc ego etiam aperte respondissem, me in hac materia pluris facere unicam assertionem illustrissimi Petri de Marca, qui in antiquis hujusmodi monumentis dignoscendis exercitatissimus erat, quam centum negationes R. P. Michaelis, qui codicem istum numquam viderat.*

et altero Musei nostri, qui sunt Gregorio VII seu anno 1074 antiquiores,

77 *Confirmationis gratia hisce adjungo veterem Musei nostri codicem, signatum* † *Ms.* 117, *de quo in Actis* S. Jacobi *num.* 384 *mentionem feci, et in quo post aliud ibidem relatum Jacobeæ prædicationis in Hispania testimonium, leguntur sequentia :* Hi fuerunt Christi discipuli, prædicatores fidei, et doctores gentium, qui dum omnes unum essent, singuli tamen eorum propriis ceterisque* locis in mundum ad prædicandum sortes proprias acceperunt. Petrus namque Romam accepit ; Andreas Achaiam, Jacobus Spaniam, Thomas Indiam ; Johannes Asiam, Mattheus Machedoniam ; Philippus Galiam ; Bartholomeus Licaoniam ; Simon Zelotes Egiptum ; Mathias Judeam ; Jacobus frater Domini Hierusalem ; Judas Mesopotaniam. Paulo autem cum ceteris E Apostolis nulla sors propria traditur, qui ab omnibus gentibus magister et prædicator eligitur : nam sicut Petro et reliquis circumcisionis apostolatus est datus, ita Paulo preputii in gentibus. *Hæc fideliter, nulla mutata littera, transcripsi ex membraneo nostro S. Isidori codice, qui cum san. Germanensi certare potest de antiquitate, et de quo certissime pronuntio, quod ætatem S. Gregorii VII Pontificis longe superet, ut ex oculata codicis nostri inspectione omnes eruditi et veterum characterum periti mecum judicabunt. Sic igitur adversario præclusus est exitus, quo oppositum sibi S. Isidori testimonium effugere conabatur.*

* *forte* certisque

R. P. Michael nulla verisimilitudinis specie nobis persuadere nititur,

78 *In Actis* S. Jacobi *part.* II § 8 *retulimus verba S. Juliani præsulis Toletani, qui seculo septimo floruit, et Jacobeam prædicationem in Hispania litteris mandavit. Sed adversarius unica responsione hoc testimonium explodit, et more suo confidenter dicit, istud S. Juliani opusculum esse supposititium. aut Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem ei ab impostore aliquo intextam fuisse, etiamsi illud ex bibliotheca Bavarica prodierit. At hoc modo R. P. Michael quamlibet veterum monumentorum auctoritatem facile eludet : si enim ipsi opponatur Martyrologium Autissiodorense,* F *quod ante octingentos annos in Gallia Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem asseruit, tantummodo respondere debet, istud Martyrologium confictum aut interpolatum esse. Eadem facilitate negabit testimonium Martyrologii Blumiani, quod anno Christi* 772 *in Germania exaratum est, ut videre licet in iisdem* S. Jacobi *Actis part.* II § 9, *ubi de utroque illo Martyrologio plura diximus.*

testimonium S. Juliani de Hispanica S. Jacobi prædicatione ab impostoribus confictum esse.

79 *Itaque adversarius sine ullo fundamento et contra omnem veri speciem, non tantum in Hispania, sed etiam in aliis regionibus sibi fingere cogitur impostores, qui antiquis codicibus Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem perfide inseruerint. Quid, obsecro, Gallos aut Germanos movere poterat, ut in gratiam Hispanorum similia confingerent ? Præterea oportet omnes illos diversarum regionum impostores conspirasse ad fingendam Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem, quæ nihil ad ipsos attinebat. Quid improbabilius aut ineptius excogitari potest? Nihilominus R. P. Michael ad absonas*

A *sonas ejusmodi assertiones debet recurrere, ut opinionem suam tueatur. Sed an serio putabat, has exoticas suas imaginationes ab eruditis viris approbandas esse?*

et falso dicit, S. Beatum, Freculphum, Notkerum

80 *Nonminus infeliciter adversarius tentavit evadere auctoritatem S. Beati, aliorumque auctotorum subæqualium, qui in scriptis suis de Hispanica* S. Jacobi *prædicatione meminerunt : mihi enim amplam redarguendi materiam præbet, dum in Dissertatione Latina cap.* v § 4 *de scriptoribus illis sic loquitur :* Opponunt secundo auctoritatem Beati presbyteri Libaniensis, Treculphi *(voluit dicere* Freculphi, *Lexoviensis in Gallia episcopi)* Notcheri etc. *Tum post recitatam quamdam ex S. Augustino sententiam, quæ nihil ad rem facit, huic oppositioni sic respondet :* At auctores hi post seculum decimum, et plures alii recentiores simpliciter et sine ullo probationis genere de hac prædicatione locuti sunt. *Nunc omnes hujus responsi hallucinationes singillatim sunt detegendæ.*

post seculum decimum floruisse

81 *Imprimis R. P. Michael fallit aut fallitur, dum ad oppositos sibi auctores respondet, illos* post seculum decimum *de Hispanica* S. Jacobi *predicatione locutos esse : nam S. Beatus, presbyter Libaniensis, seculo octavo scripsit, ut ex opere nostro ad*
B *diem* 19 *Februarii, tomo* III *istius mensis pag.* 146 *et sequentibus discere potuisset. Freculphus vero circa medium seculi noni obiit, ut eminentissimus Bellarminus in libro de Scriptoribus ecclesiasticis et alii bibliographi passim tradunt. Denique B. Notkerus, cognomento* Balbulus, *ante finem seculi noni Martyrologium suum absolvit, ut apud nos tomo* I *Aprilis pag.* 577 *poterat videre. Adde, quod ab adversario hic omittantur auctor Martyrologii Gellonensis et Walafridus Strabo, qui ante medium seculi noni floruerunt, et Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem diserte affirmarunt. Qua igitur fronte asserere potuit, omnes hoc auctores* post seculum decimum *de Jacobea prædicatione locutos fuisse?*

et ex aliorum opinione adventum S. Jacobi in Hispaniam retulisse.

82 *Quasi R. P. Michaeli non sufficeret, hac responsione tam turpiter errasse, ibidem in margine alterum errorem sic addit :* Multi ex his auctoribus non affirmant, sed referunt, eam prædicationem sancti Jacobi affirmari ab aliis, ut pater de Treculpho *(lege* Freculpho, *ut supra monui)* qui ait : Dicitur, quod sanctus Jacobus etc. *Quis non putaret, saltem aliquos ex his auctoribus, cum* multi *ab adversario appellentur, sic de Hispanica* S. Jacobi *prædicatione ex aliorum fide locutos esse? At omnes supradicti auctores, si solum Notkerum*
C *excipias, sine ulla restrictione aut ambiguitate Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem absolute affirmant. Quomodo igitur, inquies, R. P. Michael verba Freculphi citavit? Fateor, me id ignorare : nam Freculphum pervolvens nihil simile inveni ; quin potius tomulo* II *Chronicorum lib.* II *cap.* iv *legi, quod Freculphus illo loco bis Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem affirmate asseruerit. Quare adversarium hic de fraude supectum habebimus, donec ejus defensores ostenderint, citata ab ipso verba in Freculpho inveniri. Hinc hactenus sequitur, quod* multi *illi auctores redigantur ad unicum Notkerum, cujus mentem in Actis Jacobeis part.* II § 10 *explicuimus.*

Non minus infeliciter auctoritatem S. Beati

83 *Præterea adversarius eodem cap.* v § 4 *ad evertendam S. Beati auctoritatem in margine notat sequentia :* Beatus, presbyter Libaniensis, et alii sicut de B. Jacobo in Hispania, sic de B. Philippo in Gallia dicit prædicasse ; quod cum sit aperte falsum, patet, hos auctores sibi inexplorata scripsisse. *At non tam facile Gallicam S. Philippi prædicationem accusasset de aperta falsitate, si legisset epistolam, quam illustrissimus Petrus de Marca ad Henricum Valesium scripsit, et quam Papebrochius noster t.* V *Junii a pag.* 544 *cum animadversionibus suis iterum edidit : nam varia doctissimi istius præsulis argumenta Papebrochium ita moverunt, ut non diffiteretur, S. Philippum obiter in Gallia Evangelium annuntiasse, quemadmodum in Actis* S. Jacobi *part.* II § 8 *rursus monui. Itaque enervanda erant testimonia, quæ illustrissimus Petrus de Marca pro Gallica S. Philippi prædicatione attulerat, priusquam adversarius illam tam contemptim rejiceret, et ea de causa S. Beato aliisque fidem abrogaret.*

UCTORE G. C.

variis modis

84 *Videtur ipse R. P Michael huic effugio diffidere, et propterea in Dissertatione sua Lusitanica* § 14 *pag.* 106 *fatetur, Gallicam S. Philippi prædicationem non tam improbabilem esse, quam sit Hispaniaca* S. Jacobi, *quia S. Philippus saltem Hierosolyma discsssit ad prædicandum gentibus, adeoque Gallia potuit pars istius prædicationis fuisse. Proinde postmodum excogitavit atias quasdam responsiones, quibus istud S. Beati testimonium convellere conatur. Hinc in Voce veritatis p.* 158 *et sequente dicit, scripta hujus viri pii (nimis scrupulose a titulo* Sancti *abstinet, ut supra* § 3 *obiter observavi) tempore Antonii Prssevtni nostri* E
nondum fuisse typis vulgata. Cum autem postmodum prælo subjecta fuerint, et Hispani curam editionis habuerint, sine ullo scrupulo audacter concludit, quod non temere judicari possit, Hispanicam S. Jacobi *prædicationem isti editioni fraudulenter ab aliquo fuisse insertam,*

eludere conatur,

85 *Verum hoc loco adversarius nimis temere procedit : prius enim legere debuerat Nicolaum Antonium t.* I *Bibliothecæ Hispanicæ, qui lib.* VI, *cap.* ii, *num.* 41 *Commentarios in Apocalypsin S. Beato vindicat, ac variis locis manuscriptos haberi demonstrat. Præterea R. D. Joannes de Ferreras, primarius regiæ Matritensis bibliothecæ custos, in priori sua Dissertatione Latina de adventu* S. Jacobi *in Hispaniam num.* 23 *testatur, idem opus Ms. Matriti in bibliotheca regia conservari, et sub finem illius notari, quod Facundus æra* 1085 *id est anno Christi* 1047 *istud exscripserit Quinimo ipse erudissimus D. Joannes de Ferreras anno* 1721, *si recte recordor, mihi istud testimonium in eodem S. Beati opere Matriti ostendit. Quapropter debuisset adversarius per se aut amicos consulere istud Ms. Matritense, aut alia a Nicoalo Antonio assignata, antequam adeo temerarium judicium proferret.* F

et hunc aliosque antiquos testes rejicit, quia simili phrasi utuntur,

86 *Denique R. P. Michael testimonia S. Isidori, S. Juliani, venerabilis Bedæ, et S. Beati de adventu* S. Jacobi *in Hispaniam unico spiritu difflare tentat. Unde in Voce veritatis pag.* 180 *notari jubet, Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem apud ipsos iisdem pene verbis exprimi, quod est, inquit,* manifestum fictionis indicium, *et ex quo liquet, similes illas expressiones in opera eorum perfide intrusas esse. His scriptoribus addere poterat Freculphum, Lexoviensem in Gallia episcopum, post cujus verba, in Actis Jacobeis part.* II § 10 *allata, de illa similitudine sic judicavimus :* Videtur Freculphus hic præ oculis habuisse aliquem Isidori Hispalensis codicem, quia non tantum illius verba, sed etiam opinionem de auctore epistolæ Catholicæ exscripsit. *Idem de aliis dici posset, nisi S. Julianus et S. Beatus in suis expressionibus ab Isidoro et inter se discreparent, sicut facile videbit, qui in Actis Jacobeis part.* II § 7 *et sequentibus testimonia eorum inter se conferre voluerit.*

87 *Imo licet hæc testimonia sibi similia essent, tantummodo*

AUCTORE G. C.

quo argumento suspectas reddit de interpolatione epistolas S. Petri et S. Judæ

tantummodo sequeretur, unum auctorem ex altero sua transcripsisse, et juniores scriptores verbis antiquiorum sententiam suam confirmasse : si enim illa verborum similitudo sit manifestum fictionis indicium, *ut adversarius generaliter asserit, vereor, ne tali ratiocinio epistola secunda S. Petri, vel epistola Catholica S. Judæ, reddatur suspecta de interpolatione, et consequenter sacra illarum auctoritas in dubium revocetur, quia non tantum similes phrases, sed interdum eadem verba, in diversis istis epistolis leguntur. Cum itaque hoc argumentum R. P. Michaelis nimium probet, juxta commune philosophorum axioma, nihil probat. Quare ipsemet sine dubio magis caute stricteque in hac materia locutus esset, si prævidisset, ex universali suo principio tam absurda consectaria deduci posse.*

quæ simili stylo, et subinde iisdem verbis scriptæ sunt, ut Estius

88 *Miror adversarium in parum discrepantibus istorum auctorum testimoniis dijudicandis non meminisse Estii sui, qui in præfatione ad epistolam B. Judæ de simili duorum Apostolorum stylo scripserat his verbis :* Convenit argumentum hujus epistolæ cum iis, quæ B. Petrus scribit in secunda epistola, præsertim capite secundo et initio tertii : nam quæ hic scribuntur adeo cum illis similia sunt, ut hujus auctor S. Judas ea non solum legisse videatur, verum etiam, partim contrahendo, partim extendendo, partim iisdem vocibus et sententiis utendo, imitatus fuisse. *Hoc certe loco laudabiliter secutus fuisset exemplum carissimi sui Estii, quem alibi toties laudat, et de S. Juliano, ac S. Beato, aliisque scriptoribus simile judicium tulisset. Saltem ab ipso breviter indicanda fuerat hæc Estii opinio, ne quis ex memorata styli ac verborum similitudine, quam nimis generaliter* manifestum fictionis indicium *vocaverat, perperam de epistolis S. Petri et S. Judæ, similibusve sacræ Scripturæ textibus argumentari posset.*

et Cornelius a Lapide demonstrarunt.

89 *Similem explicationem invenire poterat apud nostrum Cornelium a Lapide, qui in prooemio ad epistolam Judæ de eadem materia sic judicat :* Nota, hanc epistolam valde similem esse epistolæ secundæ S. Petri cap. II, adeoque multas cum eo easdem vel pene easdem harere sentitias. Quare vel S. Petrus illas sumpsit ex S. Juda, ut ejus dicta confirmaret, uti vult Salmeron; vel certe Judas illas accepit ex S. Petro, ut volunt Baronius anno Christi 68, Adamus Sasbout *etc*... Porro ut videas S. Petri et S. Judæ harmoniam et consonantiam, accipe easdem utriusque sententias per parallela digestas. *Tum Cornelius in Commentariis suis ad epistolas canonicas p.* 570 *et sequente subdit parallelum, in quo ex una parte sententiæ S. Petri, et ex altera similes S. Judæ expressiones repræsentantur. Si sectatores R. P. Michaelis hæc attente expenderint, ob aliqualem styli et verborum similitudinem non facile tradent universales criticæ regulas, ex quibus tam periculosa consectaria deducantur. Nunc superest, ut adversario quoddam alterius generis effugium in chronologia præcludamus.*

R. P. Michael ab adversario ad angustias redactus,

90 *Jam supra vidimus, quanto ardore R. P. Michael defenderit duodecim illos annos, quibus Apostoli intra fines Judaicæ gentis manere jussi sunt, ut antiqua traditio testatur. Præterea adversarius asserit, Christum post triginta tres ætatis suæ annos cruci affixum fuisse, et Apostolos per totum terrarum orbem dispersos esse anno Claudii imperatoris secundo, quem cum quadragesimo secundo Christi anno componit. Hinc R. D. Joannes de Ferreras ad hominem argumentatur, et recte contendit, ab adversario non inveniri duodecimi istos annos, quibus Apostoli post resurrectionem Christi intra fines Judaicos permanserint : nam juxta chronologiam adversarii ab anno trigesimo quarto, quo Christus crucifixus est, usque ad divisionem Apostolorum seu annum Christi quadragesimum secundum needum novem anni effluxerant, ut calculum annorum subducenti apparebit.*

novum quærit effugium chronologicum,

91 *Duro huic nodo R. P. Michael novum cuneum adhibendum censuit, et in Voce veritatis* § 10 *pag.* 74 *Lusitanice respondet, R. D. Joannem de Ferreras falso supponere, quod duodecim illi anni a morte Christi computandi sint, et ibidem confidenter affirmat, duodecim istos annos ab anno trigesimo primo, quo Christus prædicare cœpit, ex antiqua traditione numerandos esse. Nova enimvero et hactenus omnibus eruditis ignota antiquæ istius traditionis interpretatio! Sed parum referret, eam hactenus inauditam esse, nisi etiam foret falsa, ut mox demonstrabimus. Nihilominus R. P. Michael loco proxime citato dicit, hanc explicationem suam maxime conformem esse Evangelio Matthæi, ubi cap.* X, V. 5 *leguntur sequentia.* Hos duodecim misit Jesus; præcipiens eis, dicens : In viam gentium ne abieritis, et in civitates Samaritanorum ne intraveritis. *Itaque ex his verbis colligit, tunc præceptum de duodecim annis cœpisse.*

quod cum sacra Scriptura non videtur posse conciliari,

92 *Sed dum adversarius ad summas augustias redactus hoc effugium excogitavit, et sic ab una difficultate se expedire conatus est, in alteram multo majorem incidit : si enim tunc Christus Apostolis præceperit, ne intra duodecim annos ad gentes abirent, aut civitates Samaritanorum intrarent; quomodo servarunt hoc præceptum Apostoli illi, qui non diu post martyrium S. Stephani, Saulo Ecclesiam persequente, Samaritanis Evangelium prædicarunt? Quoslibet R. P. Michaelis defensores rogatos volo, ut hanc novam ipsius opinionem concilient cum Atibus Apostolorum, ubi cap.* VIII v. 14 *et* 25 *hæc narrantur:* Cum autem audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem... Et illi quidem testificati et locuti verbum Domini, redibant Jerosolymam, et multis regionibus Samaritanorum evangelizabant.

dum nos interim distinguentes duplex Christi præceptum

93 *Nos in sententia nostra supradictum Matthæi textum cum proxime citatis Actibus Apostolorum facile conciliamus, quia cum plerisque sacræ Scripturæ interpretibus distinguimus duo Christi præcepta, quorum primo Apostolis prohibuit, ne ante gloriosam suam resurrectionem gentibus aut Samaritanis Evangelium prædicarent. Alterum vero dedit post gloriosam suam resurrectionem, et tunc Apostolis præcepit, ut Hierosolyma discederent ad remotas nationes, ac docerent omnes, postquam videlicet adhuc duodecim annis mansissent intra regiones Judaicas, et præcipue Judæos ad fidem amplectendam patienter invitassent, quemadmodum habet antiqua Apollonii et Clementis Alexandrini traditio, quam R. P. Michael tam impense tuetur.*

cum Cornelio a Lapide,

94 *Hinc Cornelius a Lapide in Commentariis suis ad caput* X *Matthæi* ℣ 5, *de hoc priore Christi præcepto sic disserit :* Primum est hoc Christi præceptum, quod ipse Apostolos mittens prædicatum, eis assignat scilicet, ne gentes et Samaritanos adeant, sed Judæos; cujus vera ratio erat, quod Christus volebat primo suum adventum et Evangelium prædicari Judæis : hi enim erant filii regni, ac filii Abraham, Isaac, Jacob, David etc., quibus a Deo promissus erat Messias, id est Christus : alioqui enim Judæi contra Christum et Apostolos excipere potuissent ac dicere : Tu non es verus Messias, qua evangelizas gentibus et

A et Samaritanis. Messias enim nobis Judæis a prophetis promissus est, non gentibus. Hoc præceptum fuit temporarium dumtaxat; duravit enim solum toto tempore vitæ Christi; nam post passionem et resurrectionem suam Christus misit Apostolos evangelizare gentibus per totum orbem.

et S. Hieronymo,

95 *Videtur etiam S. Hieronymus distinxisse hæc duo præcepta, quando in Commentariis ad cap.* x *Matthæi, in novissima editione Parisiensi tomo* IV *part.* I *col.* 35 *sic scribit:* IN VIAM GENTIUM NE ABIERITIS, ET IN CIVITATES SAMARITANORUM NE INTRAVERITIS; SED POTIUS ITE AD OVES, QUÆ PERIERUNT DOMUS ISRAEL. Non est contrarius locus iste ei præcepto, quod postea dicitur: EUNTES, DOCETE OMNES GENTES, BAPTIZANTES EOS IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI; quia hoc ante resurrectionem, illud post resurrectionem præceptum est. Et oportebat primum adventum Christi nuntiare Judæis, ne justam haberent excusationem, dicentes, ideo se Dominum rejecisse, quia ad gentes et Samaritanos Apostolos miserit.

chronologiam nostram facile tuemur.

96 *Ex dictis defensores R. P. Michaelis vident, memoratum Matthæi textum frustra ab ipso citari, ut probet, duodecim illos Apollonii annos ab* B *anno trigesimo primo Christi sive ab exordio prædicationis ejus computandos esse. Deinde facile concludent, hanc ejus opinionem novam esse, quam eruditi viri hactenus ignoraverint, eique propterea aptari posse verba, quæ ipse ex Procemio S. Hieronymi de Scriptoribus ecclesiasticis desumpsit et cap.* IV *Dissertationis Latinæ* § 2 *contra adversarios suos ita profert:* Ego quid acturus, qui nullum prævium sequens, pessimum, ut dicitur, magistrum memet ipsum habeo. *Ceterum non præclusi adversario hoc effugium, quia opinioni nostræ incommodat: si enim hanc novam illius sententiam admitterem,* S. Jacobo *in Hispania longiorum moram tribuere possem, ut ex supradictis* § 2 *liquet. Neque systema ipsius impugno, quia novum est; sed istud rejicio, quia falsum esse existimo. Nunc ad aliam, eamque ultimam luctationem progrediamur.*

§ VI. Adversarius constringitur C ineluctabili auctoritate S. Hieronymi, quam frustra tentat eludere.

Adversarius auctoritate S. Hieronymi constrictus,

In *gratiam R. P. Michaelis hic breviter repetendum est argumentum, quod in Actis* S. Jacobi *part.* II § 5 *contra adversarios sententiæ nostræ protuli ex S. Hieronymo, qui in Commentariis ad caput* XXXIV *Isaiæ post alia de Apostolis affirmat, quod* spiritus congregaverit eos, dederitque eis sortes atque diviserit, ut alius ad Indos, alius ad Hispanias, alius in Illyricum, alius ad Græciam pergeret, et unusquisque in evangelii sui atque doctrinæ provincia requiesceret. *Ex his Hieronymi verbis cum eminentissimo Aguirrio deduxi, unum ex Apostolis in Hispania prædicasse, eumque diversum esse ab illo, qui Evangelium in Illyrico annuntiavit. Cum autem antiqua traditio, variis testimoniis suffulta, prædicationem Hispanicam* S. Jacobo Majori *attribuat, tandem probabilius conclusi, hic ab Hieronymo* S. Jacobum, *tamquam determinatum Hispaniæ apostolum, implicite designari.*

AUCTORE G. C.

inter alia frivola effugia

98 *Adversarius in Dissertatione sua Latina cap.* IV § 2 *miris modis sese torquet, ut auctoritatem S. Hieronymi explicet aut infragat. Quamvis autem ibidem confidenter jactet, sibi plures argumenti nostri solutiones ad manum esse, variasque etiam offerat; pleræque tamen adeo violentæ sunt ac miseræ, ut vix responsum mereantur: nam duabus primis responsionibus suis probare nititur, quod S. Hieronymus vel sibimetipsi contradixerit, vel illa expressione* alius ad Hispanias, alius ad Illyricum, *tacite indicaverit unicum et eumdem Apostolum Paulum, qui in Illyrico et Hispania Evangelium annuntiari. Quinimo contendit, eamdem horum verborum explicationem dandam esse ab illis omnibus, qui prædicationem S. Pauli in Hispania admittunt. At profecto R. P. P. Michael vel ejus sectatores diu laborabunt, antequam viro cordato, et linguæ Latinæ ut cumque perito persuadeant, nomine partitivo* alius *atque* alius *unicum et eumdem hominem significari. Porro ex infra dicendis patebit, ad hanc exoticam expositionem nobis recurrendum non esse.* E

respondet, unam vocem S. Doctori pro altera excidisse,

99 *Interea patienter audiamus alias adversarii responsiones, inter quas ab ipso* tertia solutio *appellatur illa, quæ jam sequitur:* Si adversarii, *inquit,* legissent Hieronymum epistola tertia ad Augustinum, et est septuagesima quinta inter Augustinianas in nova editione monachorum sancti Benedicti, hæc non dicerent. Ibi namque sanctus doctor simpliciter, ut ait, et ingenue fatetur, se rerum, quas in mente coacervaverat, multitudine obrutum, eas amanuensi suo dictasse, nec ordinis, nec verborum interdum, nec sensuum memorem. Nihil ergo mirum, quod verbulum illud ALIUS et ALIUS Hieronymo exciderit non attendenti, proindeque neque intendenti diversitatem Apostolorum, in Illyrico et Hispania prædicantium. Quærunt ergo adversarii, ut in proverbio est, nodum in scirpo.

quo responsionis genere quælibet S. Augustini

100 *Sed si responsio ista nomen solutionis mereatur, facile solvemus quælibet nobis opponenda sanctorum Patrum testimonia: semper enim respondere possumus, polygraphos illos viros, obrutos multitudine et diversitate rerum, quas in mente coacervaverant, forte unum pro altero scripsisse aut amanuensibus dictasse. Sic S. Augustinus lib.* II *Retractationum cap.* XII *errorem suum fatetur his verbis:* In primo ergo libro in F eo quod positum est, Dominum seorsum duobus discipulis suam retulisse passionem, mendositas codicis nos fefellit: nam DUODECIM scriptum est, non DUOBUS. *Sic etiam sanctus Doctor eodem libro cap.* LXII *alterum errorem corrigit hoc modo:* Nomen hominis, qui hoc facere solebat, quasi certum posui, cum sit incertum, quia memoria me fefellit. Hoc autem Soranus medicinæ artis magister scripsit, regem Cyprium facere solere, sed nomen ejus proprium non expressit. *Plura hujusmodi afferri possent.*

aliorumque Patrum testimonia eludi poterunt:

101 *Unde Hispani simile responsione superius sibi oppositam S. Augustini auctoritatem eludere potuissent: dum enim sanctus Doctor asserit, populos* facilitate mirabili *ab Apostolis conversos esse, respondere poterant, istud nomen* facilitate *Augustino excidisse non attendenti, et forsan* charitate mirabili *legendum esse. Certe eodem fundamento, id est nullo, Hispani illi dicerent, ab Augustino vocem contrariam* facilitate *pro* difficultate

AUCTORE G. C.

tate *scriptam esse, quo R. P. Michael contendit, ab Hieronymo vocem* alius *pro* idem *amanuensi dictatam fuisse. Neque adversarius hinc evasisset respondendo, magnum in hac re discrimen esse inter S. Augustinum et S. Hieronymum, cum ille scripserit duos Retractationum libros, quibus ambiguas suas sententias clarius explicuit, vel erroneas ingenue revocavit : nam ipsemet R. P. Michael in Dissertatione sua Lusitanica seu Voce veritatis* § 14 *pag.* 106 *affirmat, quod viri docti ac pii recte demonstrarint, S. Basilium, S. Chrysostomum, S. Augustinum, aliosque in quibusdam scriptis suis errasse. Si igitur exemplo adversarii sic argumenta dissolvere liceat, nullo negotio quælibet contraria istorum Patrum testimonia eludemus.*

quare videns, hac via se non proficere, aliud argumentum nobis opponit,

102 *Cum R. P. Michael satis præsentiret, hoc suum responsum, seu potius effugium, ab eruditis explodendum esse, voluit ei alteram responsionem addere, et simul fatalem nobis ictum ibidem minatus est hoc modo :* Sit quarta solutio, et simul validissimum in adversarios argumentum ex hoc ipso Hieronymi loco sic. Hieronymus hic ait : ALIUS (Apostolus) IN HISPANIA, prædicavit scilicet : ergo unicus Apostolus prædicavit in Hispania. Patet consequentia; quia Hieronymus non B dicit ALII, sed ALIUS in numero singulari. Atqui juxta Hieronymum Paulus prædicavit in Hispania : ergo unus Paulus; ergo ex Apostolis solus Paulus prædicavit in Hispania : ergo juxta Hieronymum Jacobus in Hispania nullatenus prædicavit. *Adversarius putavit, se hic ex principio Grammatico deduxisse demonstrationem historicam, quæ vix certitudini mathematicæ cedat. At illam nunc paucis examinemus.*

quod in adversarium eadem forma retorquetur,

103 *Ne lectorem hic longiore disputatione detineam, iisdem fere verbis, et in simili prorsus forma validissimum istud argumentum (sic adversario sophisma suum appellare placuit) contra ipsum R. P. Michaelem ita retorqueo :* Hieronymus hic ait ; ALIUS (Apostolus) IN INDIA, prædicavit scilicet : ergo unicus Apostolus prædicavit in India. Patet consequentia; quia Hieronymus non dicit ALII, sed ALIUS in numero singulari. Atqui juxta Hieronymum Thomas prædicavit in India : ergo unus Thomas; ergo ex Apostolis solus Thomas prædicavit in India : ergo juxta Hieronymum Bartholomæus in India nullatenus prædicavit. *En simillimum ratiocinium, et tamen falsum : nam ipsemet Hieronymus in Catalogo scriptorum* C *ecclesiasticorum, aliique veteres auctores ex antiqua traditione referunt Bartholomæum in India prædicasse.*

ex testimonio S. Hieronymi,

104 *Nescio, quid defensores R. P. Michaelis ad hanc retorsionem responsuri sint : nequeunt enim negare prædicationem S. Thomæ in India, quam S. Hieronymus in epistola ad Marcellam de quinque quæstionibus novi Testamenti tomo* IV *novissimæ editionis Parisiensis part.* I, *col.* 167 *sic exprimit :* Divina quippe natura.... in omnibus locis versabatur; CUM THOMA IN INDIA, cum Petro Romæ, cum Paulo in Illyrico, cum Tito in Creta, cum Andrea in Achaio, cum singulis Apostolis et apostolicis viris in singulis cunctisque regionibus. *Neque possunt recusare testimonium, de Indica S. Bartholomæi prædicatione, quod idem sanctus Doctor in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum cap.* XXXVI, *tomo* IV *ejusdem editionis Parisiensis part.* II *col.* 112 *profert his verbis :* Pantænus Stoicæ sectæ philosophus .... tantæ prudentiæ et eruditionis, tam in Scripturis divinis, quam in seculari litteratura fuit, ut in Indiam quoque rogatus ab illius gentis legatis, a Demetrio Alexandriæ episcopo mitteretur; ubi reperit, Bartholomæum de duodecim Apostolis adventum Domini Jesu juxta Matthæi Evangelium prædicasse, quod Hebraicis litteris scriptum, revertens Alexandriam, sectum detulit. *Legi etiam potest Eusebius lib.* V *Hist. eccles. cap.* X, *ubi eamdem Bartholomæi prædicationem fusius ex veteri traditione narrat.* D

et quod ipsemet postea destruit,

105 *Pluribus hoc loco urgere possem R. P. Michaelem, nisi ipsemet hoc suum* validissimum in adversarios argumentum *postea destrueret, quando in Voce veritatis pag.* 147 *contendit, nomine partitivo* alius *interdum eleganter multos significari. Id autem probat ex Sallustio, qui in Bello Catilinario cap.* VI *narrat, quomodo Aborigines Troianis immixti fuerint, et* dispari genere, dissimili lingua, alius alio more viventes,.... facile coaluerint. *Hinc infert vocem* alius *aliquando usurpari pro* alii, *et nomen istud singulare vim pluralis numeri habere. Denique ex eo concludit, apud Hieronymum nomine* alius *multos Apostolos, et eosdem in diversis provinciis, adeoque Paulum in Græcia, Illyrico, ac Hispania indicari potuisse.*

dum sibi subsidium accersit

106 *Ex hoc adversarii ratiocinio imprimis patet, quod ipsemet hoc loco diruat suam argumentationem, quam antea operose construxerat, et* E *quam tanti faciebat, ut eam pro validissimo in adversarios suos telo haberet. Deinde non video, qua ratione R. P. Michael ex citatis Sallustii verbis concludat, ab Hieronymo eosdem Apostolos in diversis provinciis designari : Sallustius enim nomine partitivo* alius *non significat eamdem nationem, quæ in variis urbibus commorabatur; sed contra clare distinguit duos populos, qui dissimili idiomate et diversis moribus in eadem urbe Romana antiquitus vivebant. Etiamsi ergo gratis supponamus, S. Hieronymum simili loquendi modo usum fuisse, tantummodo sequeretur, tali expressione ab ipso indicari plures Apostolos, qui in eadem regione Evangelium annuntiarint.*

ex phrasi Sallustiana.

107 *Præterea magnum est discrimen inter phrasim Salustii et S. Hieronymi, quia Sallustius participio pluralis numeri* viventes *et verbo* coaluerint *satis ostendit, se hic de pluribus agere. Deum etiam apud Virgilium legimus* pars in frusta secant, *et apud Livium* pars in juveniles lusus versi, pars vescentes sub umbra, *ex addito numero plurali statim intelligimus, illos de multis loqui, eosque magis attendere ad vocis significationem, quam ad ipsam vocem singularis numeri, cum qua verbum aut adjectivum solet in numero concordare, ut Grammaticis notum est. Hieronymus* F *autem nullo signo innuit, per vocem* alius *plures a se denotari : ubique etenim in numero singulari scribit, Apostolos ad prædicandum Evangelium ita dispersos fuisse,* ut alius ad Indos, alius ad Hispanias, alius ad Illyricum, alius ad Græciam pergeret, et unusquisque in Evangelii sui atque doctrinæ provincia requiesceret.

quæ nihil opinioni ejus prodesse ostenditur,

108 *Circa istam constructionum disparitatem plura observari possent; sed ne similibus Grammaticæ minutiis cum tædio inhæreamus, liberaliter adversario concedemus, ab Hieronymo per vocem* alius *plures Apostolos significari potuisse. Si defensores R. P. Michaelis inde inferant, alios Apostolos in India, alios in Illyrico, alios in Græcia semen evangelicum dispersisse, eodem jure ego inde concludam, etiam alios Apostolos, videlicet Jacobum et Paulum, in Hispaniis prædicasse. At tunc delere cogentur titulum, quem R. P. Michael Dissertationi suæ Latinæ ita præfixit :* Dissertatio

A tatio historica de primo, potius unico, Evangelii prædicatore in Lusitania nostra, totaque Hispania. *Quod si contendant, in hoc eodem Hieronymi testimonio per vocem* alius *modo plures Apostolos, modo unicum designari, nemini frivolam illam exceptionem persuadebunt, et eruditorum ludibrio sese exponent.*

Etsi Græcia Asiatica prædicationi S. Joannis,

109 *Forsan hac occasione curiosus quispiam me interrogabit, quis ex Apostolis ad Græciam, quis ad Illyricum perrexerit. Quandoquidem S. Hieronymus in supradicto testimonio dicit, quod spiritus congregaverit Apostolos,* dederitque eis sortes atque diviserit, *satis manifeste indicat, se hoc loco agere de præcipuis regionibus, quæ Apostolis sorte obtigerunt. Quapropter ex mente ejusdem sancti Doctoris respondeo, Græciam Asiaticam S. Joanni obtigisse, eumque Ephesi in Ionia, quæ est Asiæ minoris provincia, diu commoratum esse, ut sancti Patres et antiqui scriptores passim testantur. Ne autem videar Ioniam gratis in Græcia collocare, audi eumdem S. Hieronymum, qui in Commentariis ad Isaiam lib.* XVIII *cap.* LXVI, *sive tomo* III *novissimæ editionis Parisiensis col.*507 *de hac re sic scribit:* Græci autem, qui sermone Hebraico appellantur JAVAN, Ionas significant; B unde et Græci Iones, et mare Ionium. *Sanctus Doctor in Commentariis ad caput* III *Sophoniæ prophetæ, sive tomo proxime citato col.* 1670 *eamdem explicationem suam repetit his verbis:* Sciendum, quod alii e contrario asserant, pro COLUMBA ibi posse intelligi ἑλλάδα id est GRÆCIAM, ut sit sensus: A FACIE GLADII JONA id est, A FACIE GRÆCIÆ, Jona enim tam columbam, quam Græciam significat. Unde et usque hodie Græci Iones, et mare appellatur Ionium, et apud Hebræos permanet eorum vetus vocabulum.

et Illyricum late sumptum S. Andreæ tribui possit,

110 *Ad alteram quæstionem respondeo, Illyricum late sumptum sancto Andreæ præcipue assignatum fuisse: nam teste Hieronymo S. Andreas in Achaia, et juxta Gregorium Nazianzenum oratione* XXV *in Epiro Christum prædicavit. Græci vero in suis Menæis ad diem* 30 *Novembris præter alias vicinas gentes, quas S. Andreas Evangelica doctrina imbuit, sorti ejusdem Apostoli attribuunt* populos, qui Thraciam et Macedoniam incolunt, quique ad Istrum usque extenduntur, Thessaliam quoque et Græciam seu Helladen, et gentes ad Achaiam usque procurrentes. *Jam vero regiones illæ ad Illyricum late dictum pertinent, ut constat ex Sexto Rufo Festo, qui in Bre-* C *viario rerum gestarum populi Romani omnes Illyrici provincias ita enumerat:* Habet Illyricus decem et septem provincias, Noricorum duas, Pannoniarum duas, Valeriam, Suaviam, Dalmatiam, Mœsiam, Daciarum duas; et in diœcesi Macedoniæ provinciæ sunt septem, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiri duæ, Prævalis, Creta. *Hinc sequitur, S. Andream præsertim prædicasse in Illyrico Orientali, cujus provincias et urbes Carolus a sancto Paulo in Geographia sacra a pag.* 184 *distincte recenset. Propterea tamen non nego, in Illyrico aliisque multis regionibus prædicasse S. Paulum, qui* effusus est super faciem universæ terræ, *ut S. Hieronymus de illo affirmat. Jam ad alia R. P. Michaelis effugia examinanda revertamur.*

tamen nullo fundamento Hispania assignaretur S. Mathiæ

111 *Cum adversarius satis videret, se violentis suis explicationibus nihil proficere, ac honorifice elabi non posse, aliam evadendi viam excogitavit. Quare tandem genuinum testimonii Hieronymiani sensum admittit, et nihilominus ibidem Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem sic negare pergit:* Nam dato, inquit, et non concesso, quod Hieronymus voluerit per li ALIUS IN ILLYRICO, ALIUS IN HISPANIA diversos Apostolos indicare, non sequitur illum ALIUM, qui prædicavit in Hispania, fuisse Jacobum Zebedæi: cum enim de quolibet Apostolo vere dici possit ALIUS APOSTOLUS, nulla est major ratio, cur illud ALIUS potius determinetur ad Jacobum, quam ad alium Apostolum, verbi gratia Mathiam: nam et hic alius Apostolus est. *Tunc post futiles quasdam ratiunculas ac falsas hypotheses, quas hic refellere piget, ex his sic concludit:* Unde ex Hieronymi auctoritate, cui adversarii maxime fidunt, etiam intellecta, ut ipsi volunt, solum sequitur, Jacobum in Hispaniam (*melius dixisset* in Hispania) numquam prædicasse.

ut ridicule contendit adversarius.

112 *Henschenius noster die* 24 *Februarii Acta S. Mathiæ collegit, et in Commentario prævio* § 2 *varias de prædicatione ejus opiniones retulit: nam Isidorus et Freculphus Judæam, Nicetas Paphlago aliique Græci Æthiopiam, denique nonnulli Pontum Euxinum et Macedoniam apostolicis ipsius laboribus assignant. Sed hactenus nemini in mentem venit, nisi soli R. P. Michaeli, Hispaniam prædicationi S. Mathiæ attribuere. Quo igitur fundamento adversarius hanc Hispanicam* E *S. Mathiæ prædicationem viris eruditis obtrudere ausus est, cum nullus veterum aut recentiorum illam somniaverit? Interim ipsemet fatetur, opinionem de Hispanica* S. Jacobi *prædicatione apud incolas et exteros post seculum nonum invaluisse. Qua ergo confidentia hic asserit, non esse majorem rationem, cur in testimonio Hieronymiano vox illa* alius *ad Jacobum, quam ad Mathiam referatur? Si S. Paulo in prædicatione Hispanica alium Apostolum, a Jacobo distinctum; juxta mentem S. Hieronymi superaddere volebat, saltem minus improbabiliter assignasset S. Petrum, qui etiam erat* alius Apostolus, *et cujus profectionem in Hispaniam Metaphrastes et Galesinius affirmant, ut apud Gasparem Sanctium Tractatu* IV *de prædicatione sanctorum Apostolorum Petri et Pauli in Hispania cap.* II *videre est.*

etiam temere cæcos appellans eos, qui S. Paulo certam sortem denegant.

113 *Sed quia R. P. Michael prævidebat, sese Hispanicam S. Petri prædicationem* (*multo minus eo sancto Mathiæ tribui potest*) *non facile criticis persuasurum esse, verosimiliter ab illa commemoranda abstinuit, et statim ad priorem suam opinionem stabiliendam relabitur. Unde ibidem rursus contendit, solum S. Paulum ex* F *Apostolis in Hispania prædicasse, et defensoribus Jacobeæ prædicationis insultat hoc modo:* Ceterum adversarii quidam non timentes, se a recte sentientibus judicandos esse contentiosissimos, dicunt, ut a fide dignis audivi, Hieronymum cum dixit, Spiritum sanctum Apostolis sortes seu provincias ad prædicandum divisisse, minime comprehendere Paulum voluisse, quia huic non aliqua determinata regio sortito obtigit; sed doctor gentium cum esset, effusus est super faciem universæ terræ: Hieronymus autem loquitur (inquiunt) de assignatione determinatarum provinciarum, quæ singulæ singulis Apostolis datæ sunt: ergo illud ALIUS IN HISPANIA de Paulo intelligi nequit. *Tunc primo nobis applicat verba S. Augustini, quæ sanctus Doctor lib.* II *contra Gaudentium cap.* V *sic pronuntiat:* Puto, quod non in carne, sed in ipsa mente cæcantur, qui contendunt latere, quod cernitur. *Deinde instituit ratiocinium, quod non magis rem conficit, quam mox recitata S. Augustini sententia, et quod partim ex supradictis refelli, partim rotunde negari potest.*

114 *Si*

AUCTORE G. C.

cum tamen S. Isidorus et S. Beatus.

114 *Si* in ipsa mente cæcantur *illi, qui determinatam sortem S. Paulo non attribuunt, haud dubie cœci fuerunt S. Isidorus. S. Beatus, et Freculphus, qui posterior phrasin præcedentium imitatus, post enumeratas singulorum Apostolorum sortes tomulo* II *Chronicorum lib.* II *cap.* IV *ita diserte concludit :* Paulo autem cum ceteris Apostolis nulla sors propria traditur, quia in omnibus gentibus magister et prædicator eligitur. *Propter hæc clara trium veterum scriptorum testimonia suspicor, clausulam S. Juliani Toletani antistitis, quam adversarius in Voce veritatis pag.* 107 *secutus exemplum Natalis Alexandri nobis pro carmine Leonino frustra obtrudit, ut in Actis* S. Jacobi *part.* II § 8 *a num.* 393 *ostendi, post assignatas Apostolis suas provincias sic emendatius legendam esse :* Quisque sua sorte Christum sparsit; sine sorte vero per Paulum toto dispergitur orbe.

aliique veteres prædicationi istius Apostoli totum mundum assignent;

115 *Quidquid sit de hac mea corrigendæ lectionis suspicione, quam eruditis codicum Mss. investigatoribus examinandam duntaxat propono, ex multis sanctorum Patrum locutionibus colligo, ipsos nullam propriam prædicationis sortem S. Paulo tribuisse : nam S. Gregorius Magnus*

B

Papa Romanus hom. XVII *in Evangelia depingens extremum judicium, in quo Apostoli cum populis a se conversis comparebunt, inter alios de prædicatione S. Pauli sic loquitur :* Ibi Petrus cum Judea conversa, quam post se traxit, apparebit; ibi Paulus conversum, ut ita dicam, mundum ducens ; ibi Andreas post se Achaiam, ibi Joannes Asiam, Thomas Indiam in conspectu sui Judicis conversam ducet. *Hinc antiquus scriptor, quem Villalpandus noster sub nomine S. Remigii Rhemensis edidit, in caput* I *epistolæ ad Romanos de S. Paulo ita scribit :* Cum reliqui Apostoli singulis in locis prædicassent, verbi gratia Andreas Achaiam, Thomas Indiam, Matthæus Æthiopiam, ille omnibus gentibus et omnibus regnis prædicator exstitit. *Hinc etiam Apostolus ille a Chrysostomo passim* magister *aut* prædicator orbis *appellatur. Denique ex variis S. Hieronymi phrasibus similia deduci possunt.*

quam prædicationis latitudinem dum adversarii explicabunt

116 *Quod si forte quis ex sectatoribus R. P. Michaelis respondeat, Patres illos hic hyperbole usos esse, saltem id nemo asserere poterit de Actibus Apostolorum, epistolis Pauli, aliisque antiquis scriptoribus , quando historice narrant , S. Paulum in Cypro, Pamphilia, Pisidia, Lycao-*

C

nia, Syria, Arabia, Galatia, Phrygia, Macedonia, Asia, Græcia, Achaia, Illyrico, Italia et Hispania Christianam doctrinam promulgasse. Jam ab adversariis discere cupio, an S. Paulus omnes illas regiones pro sorte sua acceperit. Si affirmant, quænam igitur fuit sors Petri, Andreæ, Joannis, et Philippi, quibus variæ ex illis provinciis obtigerunt? Si cum adversario dicant, Hispaniam fuisse sortem S. Pauli, cur id potius de Hispania, quam de aliis provinciis jam enumeratis asserunt? Quapropter rotunde illam adversariorum assertionem negabimus, cum nullus ex sanctis Patribus Hispaniam S. Paulo pro sorte assignet, quamvis plures ex iis tradant, ipsum in Hispania prædicasse. Quod si ex Hispanica S. Pauli prædicatione inferant, sortito illam provinciam ei obtigisse, idem dici poterit de omnibus supradictis regionibus, in quibus S. Paulus Christum annuntiavit, atque ita mox proposita difficultas recurrit.

117 *His reponsionibus præcluditur effugium R. P. Michaeli, qui loco proxime citato vim argumenti nostri frustra eludere nititur his verbis :*

D

cum R. P. Michaele de ampliore hujus Apostoli sorte.

Quod vero Apostolus (*nempe Paulus, de quo hic sermo est)* etiam in aliis pluribus regionibus prædicaverit, hinc solum sequitur, sortem Paulo datam fuisse latiorem seu ampliorem, quam sortes singulis aliis Apostolis datæ ; at Hispaniam Paulo forte datam constat ex unanimi consensu sanctorum Patrum (*adversarius hic prodit temerariam confidentiam, cum nullus sanctorum Patrum de Paulina illa sorte meminerit*); ex quo potius sequitur, Hispaniam non Jacobo, sed Paulo sortito obtigisse : nam Hieronymus non eamdem easdemque provincias duplici Apostolo divisas asserit, sed aliam vel alias huic, aliam alii.

magis se constringent.

118 *At R. P. Michael hic in fine nobis imprudenter suppeditat arma, quibus ipsemet vulneretur : si enim S. Hieronymus in hoc testimonio* non eamdem easdemve provincias duplici Apostolo divisas asserit, sed aliam vel alias huic, aliam alii, *quomodo adversarius in Voce veritatis pag.* 147 *potuit S. Paulo Græciam, Illyricum, et Hispaniam pro sorte propria assignare, cum illæ regiones etiam aliis Apostolis sortito obtigerint, ut sancti Patres ac antiqui scriptores testantur? Si hoc loco* Hieronymus non eamdem easdemve provincias duplici Apostolo divisas asserit, *quomodo idem sanctus Doctor supra num.* 104

E

laudatus S. Bartholomæo et S. Thomæ Indicam prædicationem adscribit? Denique ex hac adversarii clausula sequitur, ut Hieronymus totam illam Apostolorum divisionem restrinxerit ad duos Apostolos, quorum unus ad Indiam, alter ad Græciam, Illyricum, et Hispaniam perrexit. Quis autem hanc consequentiam admittet, si attente textum Hieronymi expenderit? Ex his concludo, sanctum Doctorem hic duntaxat generaliter egisse de præcipuis ac vastis regionibus, quæ Apostolis distributæ sunt, sive in iis unus sive plures Apostoli Evangelium prædicaverint.

Denique adversarius pressus textu Evangelico.

119 *Nunc superest, ut R. P. Michaelem urgeamus altero S. Hieronymi testimonio, cujus fundamentum habemus in Evangelio Mattheæi, qui cap.* IV, 18 *et sequentibus de vocatione quorumdam Apostolorum ita scribit:* Ambulans autem Jesus juxta mare Galilææ (*Hoc apud Lucam cap.* V, 1 stagnum Genesareth , *et apud Joannem cap.* VI, 1 mare Tiberiadis *appellatur*) vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, et Andream fratrem ejus, mittentes rete in mare, (erant enim piscatores) et ait illis : Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuo, relictis retibus, secuti sunt eum. Et

F

procedens inde, vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedæi et Joannem fratrem ejus in navi cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua, et vocavit eos. Illi autem statim, relictis retibus et patre, secuti sunt eum. *Marcus cap.* I, 16 *et sequentibus similia eodem fere modo narrat.*

cum verbis S. Hieronymi conjuncto.

120 *Evidenter ad hæc Evangelistarum verba allusit S. Hieronymus, dum in Commentariis ad caput* XLII *Isaiæ, tomo* III *editionis supradictæ col.* 319 *sic scripsit:* Apostolos enim videns Jesus in littore juxta mare Genezareth reficientes retia sua, vocavit et misit in magnum mare, ut de piscatoribus piscium faceret hominum piscatores, qui de Jerusalem usque ad Illyricum et Hispanias Evangelium prædicarunt; capientes in brevi tempore ipsam quoque Romanæ urbis potentiam. *Cum Apostoli illi, quos Christus vocavit* reficientes retia sua, *fuerint* S. Jacobus *et S. Joannes, inde in Actis Jacobeis part.* II § 5 *cum eminentissimo Aguirrio intuli, unum ex his duobus Apostolis judicio S. Hieronymi in Hispania prædicasse, ac tandem*

A *dem* S. Jacobo *Hispanicam prædicationem probabilissime adscripsi, quia illam nemo S. Joanni assignaverit.*

miris modis se torquet, ut eam auctoritatem effugiat;

121 *Constrictus hoc argumento R. P. Michael nodum istum solvere aut scindere conatur tali responsione:* Si discursus hic aliquid valet, sequitur, quod, sicut adversarii ex hoc Hieronymi loco inferunt, prædicasse Jacobum in Hispania, ita inferre debuisse *(lege* debuerint *vel* debuissent, *ut syntaxis exigit)* Joannem prædicasse de Hierusalem usque ad Illyricum; sed hæc Joannis prædicatio falso ex Hieronymo inferretur : ergo et illa Jacobi. Pater, quia auctores isti volunt, illud QUI DE HIERUSALEM USQUE etc. referre ac significare prædicationem filiorum Zebedæi : ergo si Hispania ab istis Jacobo assignatur; pars altera, nempe DE HIERUSALEM USQUE AD ILLYRICUM Joanni debuit assignari, quod tamen falsissimum est. Igitur doctor eloquentissimus, ut sæpe alias solet, per synecdochen hic locutus [est,] sumens partem pro toto, id est dicens de Jacobo et Joanne, quod de aliis tantum Apostolis verum habet.

sed ei omne effugium occluditur,

122 *At unde adversarius tam certo noverat, consectarium illud de Illyrica S. Joannis prædicatione, quod ex proxime citatis S. Hieronymi* B *verbis deduci potest,* falsissimum *esse, ut supra confidender affirmat? Prius solidis rationibus probandum erat, quod S. Joannes* de Hierusalem usque ad Illyricum *prædicare non potuerit : nam falsitas hujus prædicationis non recte eruitur ex solo aliorum scriptorum silentio, cum saltem juxta testimonia veterum auctorum Apostolus ille ab urbe Hierosolymitana semel atque iterum usque ad civitatem Ephesinam pervenerit, et plerasque ipsius expeditiones apostolicas ignoremus, ut apud Tillemontium in Actis S. Joannis tomo* I *Monument. eccles. pag.* 335 *et sequentibus videre est. Nec refert, quod S. Paulus quoque* ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum *doctrinam evangelicam annuntiaverit, quia Paulus etiam Ephesi in Asia minore, et in Achaia, aliisque regionibus eamdem docuit, ubi tamen postea S. Joannes, S. Andreas, et alii Apostoli Christum prædicarunt.*

et quanto magis se expedire conatur,

123 *Quandoquidem S. Joannes ad Parthos aliasque remotas gentes discessit, ut in Actis Jacobæis part.* II § 5 *num.* 355 *retuli, certe nullo modo est improbabile, illum Epheso ad viciniores Illyrici provincias aliquando navigasse. Huic opi-* C *nioni aliquod fundamentum præbet Eusebius in editione Valesiana lib.* III, *cap.* XXIII, *ubi ex Clemente Alexandrino recitat sequentia :* Cum post obitum tyranni ex insula Patmo Ephesum rediisset Joannes, ad finitimas quoque provincias rogatus se contulit, partim ut episcopos constitueret, partim ut ecclesias integras disponeret ac formaret, partim ut homines, sibi a divino Spiritu indicatos, in clerum quemdam seu sortem Domini seponeret. *Propter has congruentias et supradictum S. Hieronymi testimonium nobis fit verosimile, S. Joannem inter alias apostolicas excursiones, quas haud dubie tempore diuturnioris suæ vitæ sæpius fecit, nonnumquam ad Illyricum excurrisse. Nimis ergo temere adversarius asseruit, Illyricam S. Joannis prædicationem ex hoc posteriori S. Hieronymi testimonio falsissime inferri.*

AUCTORE G. C.

tanto arctius variis ratiociniis

124 *In hac sententia non est recurrendum ad synecdochen : nihilominus R. P. Michaeli gratis ac liberaliter demus, S. Hieronymum synecdoche usum fuisse. At numquam audivi, quod illa rhetoricæ figura possit excedere inviolabiles veritatis terminos, aut sese extendere ultra limites, quos expressæ rerum circumstantiæ ei præfigunt. Quare notari velim, S. Hieronymum hic agere de illis Apostolis, quos Christus* de piscatoribus piscium *fecit* hominum piscatores, *et quos juxta stagnum seu* mare Genesareth *retibus suis occupatos invenit. Atqui ex Evangelio Matthæi et Marci scimus, Petrum, Andream, Jacobum et Joannem hos pis-* E *catores fuisse. Ergo S. Hieronymus id nullo modo intellexit de Paulo, qui nec piscator fuit, nec ita ad apostolatum vocatus est.*

constringitur.

125 *Itaque expressio S. Hieronymi, quæ adjunctis verbis* reficientes retia sua *ad Jacobum et Joannem restringi videtur, tantummodo per synecdochen extendi potest ad quatuor illos piscatores, quod facile concedemus : nam in ea hypothesi satis commode intelligimus, quomodo quatuor isti Apostoli Evangelium prædicaverint* de Jerusalem usque ad Illyricum et Hispanias; capientes in brevi tempore ipsam quoque Romanæ urbis potentiam; *cum Andreas in Illyrico, et Jacobus in Hispania doctrinam Christi annuntiaverint. Petrus vero Romæ docuit, et nil sollicitus de magna imperatoris potestate, multos ex primoribus Romanis ad fidem Christianam convertit, atque ita quodammodo cepit* in brevi tempore ipsam quoque Romanæ urbis potentiam, *quæ etiam juxta priorem nostram sententiam mystico quodam sensu capta est a Joanne, ut in Actis* S. Jacobi *part.* II § 5 *num.* 354 *explicui. Libenter diutius cum hoc illustri adversario digladiarer; sed jam me alio vocant Cœlites mensis Augusti, quibus potius, quam genio meo, obtem-* F *perandum est. Quapropter R. P. Emmanueli Caetano de Sousa et Hispanis ulteriores* S. Jacobi *vindicias relinquo.*

INDEX

INDEX SANCTORUM

AD TOMUM VII JULII

H.

I

L

M.

INDEX APPENDICIS

JUXTA ORDINEM DIERUM

INDEX CHRONOLOGICUS

SECULO I.

SECULO II.

SECULO IV.

SECULO V.

SECULO VI.

SECULO VII.

SECULO VIII.

SECULO IX.

SECULO XI.

SECULO XII.

SECULO XIV.

SECULO XV.

SECULO XVI.

SECULO XVII.

INDEX HISTORICUS

IN SEPTIMUM TOMUM JULII

A

B

C

D

E

H

I

K

L

M

N

Natalis

Payva

Q.

R.

S.

T

U

INDEX TOPOGRAPHICUS

A

B

C

D

E

F

G

H

I

Vallis

INDEX ONOMASTICUS

INDEX MORALIS

A

B

C

Cor

Cor

N

O

P

M

U

Z

FINIS

Saint-Quentin. — Imprimerie Jules Moureau, Place de l'Hôtel-de-Ville, 7.